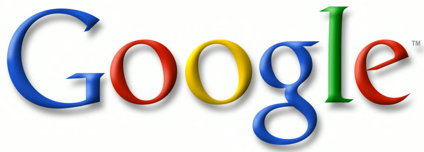
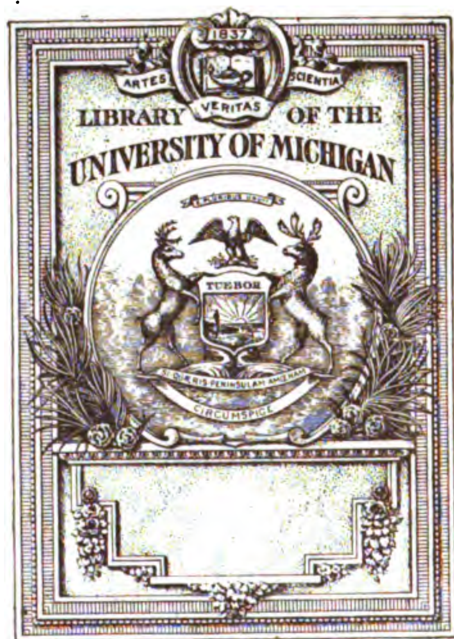

Google

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

[redacted]

Historie of Verhael
VAN
SAKEN van STAET
EN
OORLOGH,

In/ ende ontrent de

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

Beginnende met den Jaere 1654. en eyndigende met het begin van't Jaer 1658.

Door den HEER

LIEUWE van AITZEMA, 1600-69

ACHTSTE DEEL.

In 's GRAVEN-HAGE,

By JOHAN VELY, Boeckverkooper, woonende in de Gort-Straet, 1663.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

REGISTER.

A.

Ccoort op 't overgaen van 't Fort Salines. fol. 241.
Accoort tusschen den Koninck van Sweeden, en de Chur-Vorst van Brandenborg. 596.
Accoort op de begrooting ende Reglement van betaling van de schult der Stenden van Oost-Vrieslandt aen haer Ho. Mog. 19. Feb. 1657. 780.
Acte van Neutraliteyt met het Duytsche Rijck. 261.
Acte van de Admiraliteyt van Amsterdam tegens visiteren van de Schepen aen de Zee-Officieren. 613. ingetrocken ende Brief aen de Ruyter. 615. persisteren by de selve 616.
Admiraliteyts vertooningh van haer achterheyt 202. advys op de beveylinge der Middelantsche, nauwe Zee, en de Bocht van Vranckrijck. 540. klachte. 635. schryvens over de successien van de Ruyter aen haer Ho. Mog. 660. voorslach over de twee Fransche ghenomen Schepen. 791. haer advys ende resolutie van haer Ho. Mog. op 't employ van de acht en veertich Schepen, 813. klachten over de beswaring der Nederl. Trafiquanten in Spangien. 969. resolutie. ibid.
Prins *Adolf* Broeder van de Coninck van Sweeden in den Haghe ghetracteert. 625.
Aenmaning van haer Ho. Mog. over 't achterheyt der Provintien in de Millioenen tot de extraord. Equipagie 203.
Ambassadeurs aen de Koningen van Sweeden, Dennemarck, Polen, en de Chur-Vorst van Brandenburgh genomineert. 437.
Amerongen Ambassadeur in Dennemarcken vide lit. B
Anabaptisten in Engelandt haet tegens de Nederl. Provintien. 322.
Cardinael *Antonio* versoeck aen den Paus. 281.
Appelboom Resident van de Koninck van Sweeden gecommuniceert het senden van een Vloot Schepen naer de Sont. 424. Memorie over deses Staets Zee Armature 427. tweede Memorie. 434. notificatie van een jongen Prins in Sweeden gebooren, ende bedanckt. 438. Memorie. 487. antwoort van haer Ho. Mog. 488. extentie van 't recht des Koninghs over 't invorderen der

Tol voor Danſick 505. notificatie van des Konings geſontheyt ende leven. 533. audientie en geluckwenſing over het Tractaet van Elbing 578. Memorie 620. klachte over de Royeryen der Danſickers. 997. verſoeckt de uytwiſſeling der ratificatie van het Tractaet. 1006. memorie over den ingruerenden Deenſche Oorloch aen haer Ho. Mog. 1012. laſt van den Koninck 1019. Brieven van de Deenſche afgeſet, 1019. ghetranſlateert aen haer Ho. Mog. geſonden. 1020. reſolutie op de ſelve ibid. Brief van haer Ho. Mog. aen den Koninck. 1021. s'Conincx Brief aen den Reſident. 1021. defenſie tegens de reſolutie van haer Ho. Mog. aen den Koninck gheſonden. 1021. exempelen die ſoo niet genomen waren. 1024. weder rehabiliteert. 1043.

Arreſt *du Conſeil d'Eſtat de France portant Reglement en execution des Ordonnances ſur les jugement des priſes.* 656.

Artyculen op 't overgeven van Maurits Stadt, Reciffe, ende andere plaetſen in Braſijl aen de Portugeſen. 244. voor de Militie. 247.

Articuli *Pacis inter Protectorem Angliæ & Portugalliæ Regem die* 10. *July.* 1654. 134.

Articuli *Pacis inter Reginam Regnumque Sueciæ & Protectorem Angliæ die* 11. *Aprilis.* 1654. 174.

Articuli *Pacis inter Regem Daniæ & Protectorem Angliæ* 15. *Septemb.* 1654. 180.

B.

Graef van B*aſſigni* ende Abt van Mercy tot Bruſſel gevangen, fol. 253.

B*eſendinge* naer Zeelandt Propoſitie ende expeditie. 518.

Beſlach in Vranckrijck van alle Nederlantſche goederen ende effecten. 792. reſolutie van Hollandt daer tegens, 208. Brief daer over aen Zeelandt. 811. contra beſlach van haer Ho. Mog. 813.

Beverning, *Nieupoort*, ende *Iongſtal* Ambaſſadeurs van haer Ho. Mog. negotiatie in Engelandt. 46. vertrocken en rapport 47. advys van Hollandt op de gheprojecteerde artyculen. 48. artyculen ende juſtificatien met de inſtructien. 49. *Beverning* weder in Engelandt ende conferentie. 63. reſolutie van Zeelandt. 64. andere Provintien verklaring. 66. haer Ho. Mog. reſolutie. 67. congratulatie aen de Protector 72. *Nypoort* ende *Iongſtal* vertreck ende wederkomſt in Engelandt. 74. 75. diſcourſen over de traegheyt van de negotiatie. 76. 77. Tractaet ghesloten ende overbracht. 78 publicatie van de Vrede alhier. 79. Tractaet 80. notificatie daer van de aenweſende Ambaſſadeurs ende Miniſters. 100. van de Protector getracteert. 101. publicatie tot Londen. 100. tot Amſterdam ende Viering. 114. *Iongſtal* wederkomſt ende rapport. 172. *Beverning* genomineert tot Theſorier Generael by Zeelandt getracteert. 122. Hollandt ſchryvens daer over aen Zeelandt ende antwoort. 124. wederkomſt ende rapport. 186. reſolutie tegens depeſcheren van de Acte. 187. Vrieſlant reſolutie tegens depeſcheren van de Commiſſie ende doen van den Eedt. 643.

Beuningen Ambaſſadeur in Sweeden affcheyt ende rapport. 13. met *Amerongen* ende *Vieren* Ambaſſadeurs in Dennemarck Inſtructie. 492. affcheyt, vertreck ende reyſe. 496. aenkomſt ende ontfang tot Koppenhagen. 497. Propoſitie

positie 498. antwoort 501. audientie by den Prins van Dennemarcken ibid. aenschryvens ende resolutie van haer Ho. Mog. 531. conferentie met den Koninck ende Raden over het Elbingsche Tractaet. 596. Deensche voorslach van een nieuwe defensive verbintenis. 596. wegens Dennemarcken voorghehouden het bevorderen van 't quiteren der Sweeden uyt Pruyssen. 893. concept van Ampliatie van 't Tractaet by Dennemarck overgegeven. 894. instructie tot uytwercking van een Tractaet van Marine. 920. verklaringh vande Deensche op de Marine. 921. Brief over 't aenhouden der Schepen in Noorwegen. 922.

De bye, Resident van den Koninck van Polen Memorie aen haer Ho. Mog. 429. klachte. 430. conferentie. 431. Tractaet ghesloten. 547. antwoort van haer Ho. Mog. 619.

Blaeck Admirael van Engelandt, Spaensche Vloot aen de Canarische Eylanden vermeestert. 991.

Heer van Blyenburgh actie tegens de Gulicksche Standen. 675.

Bleuw Professor verhael van de Nederlantsche oudtheyt ende Regeringe. 223.

Brein ende andere Afgesanten van Brandenborg audientie ende Propositie. 534. antwoort. ibid.

Borel Ambassad. in Vranckrijck, sijn Soon gesonden aen haer Ho. Mog. tot informatie van de twee Fransche ghenomen Schepen ende rapport. 760. instructie aen hem ghesonden. 792. verhael van sijn audientie antwoort ende bejegening in Vranckrijck. 795. van de Cardinael dickwils in sijn Propositie geinterrumpeert. 801.

Chur-Vorst van Brandenburgh jongen Prins gheboren. 393. notificatie aen haer Ho. Mog. ibid. danckseggiug van haer Ho. Mog. ibid. Amsterdam als Peters versocht ende Deputatie. 393. gheconjungeert met Sweeden ende oorsaeck. 553. Brief van ontschuldiging van de conjunctie aen haer Ho. Mog. 573. Accoort met Sweeden. 596. met haer Ho. Mog. 596. met Poolen. 1047.

Brandenburgsche Alliantie wederom levendich. 393. inclinatie ende advys van Hollandt ibid. conferentie. 395. 405. Tractaet. 396. Ministers versoecken secours. 406. 414. 415. verklaringh van haer Ho. Mog. 415. Propositie. 507.

Brant tot Aken. 648.

Brasset afscheyt. 221. Memorie aen haer Ho Mog. ibid.

Heer van Brederode verhael van sijn leeckte ende doodt. 379.

Bremen van Koningsmarck belegert. 9. 16. Keysers mandata Advocatoria tegens de Belegeringh 10. deliberatien van haer Ho. Mog. tot ontset. 12. 16. 17. 18. resolutie ende deputatie van haer Ho. Mog. 18. 19. audientie by den Raet 20. Dispuyt over haer Credentiael met den Sweedsche Ambassadeur Rosenhaen 21. audientie by den Ambassadeur ende antwoort 22. conferentie tusschen de Sweedtsche, Staetsche, Lubeecksche, ende Hamborgsche Gesanten tot accoort, ende Sweetsche Gravamina. 26. debat. 27. Polman rapport van de gelegentheyt. 30. accoort. 31.

Bremervoerde van de Deensche ingenomen. 819.

Brief van de Protector van Engelandt aen de Staten van Zeelandt, 127. antwoort. 128.
Brief van den Paus aen de Clerge van Vranckrijck. 659.
De *Brun* Ambassadeur van Spangien alhier overleden 252.

C.

Calculatie van coste tot onderhoudt van *twintich* Schepen van Oorloge voor 7½. Maenden, 425.
Canasilles Afgesante van Poolen aenbrenge aen haer Ho. Mog. 418. expeditie ende antwoort, 419.
Capers van Galis mishandelingh der Nederlantsche Schepen, 653. last daer tegens aen de Oorloch-Schepen. 654.
Chambre-Mypartie, 205. Resolutie op haer Tractementen, 265. Instructie voor der selver gedelugeerde Rechters, 266. versoeck, 280. 470. 463.
Chanut Ambassadeur van Vranckrijck brief aen de Koninginne van Sweden, 41. antwoort, 42. replijck van de Ambassadeur, 43. Propositie aen haer Ho. Mo. tot inclusie van Vranckrijck in de Engelsche Tractaten, 70. verklaring aen de President van haer Ho. Mog. 73. afscheyt propositie, 466. present, 467. notificatie ende vertreck, 468.
Charisius Resident van Denemarcken doleantie over het Tractaet van Elbingh, 595, versoeck tot uytvoer van Pulfer ende Loot sonder licent toeghestaen, 902.
Christina Koningin van Sweden 't Rijck gheresigneert, 4. 13. brief aen de Ambassadeur Chanut, 5. aenkomst ende ontfangh tot Brussel, 40. brief aen de Paus, 432. tot Insburgh aengenomen de Rooms Catholijcke Religie, 433. brief aen de Koningh van Sweden, 434. treckt naer Vranckrijck, 1059. verraet van de Marquis Modaleschi tegens haer ontdeckt, 1060. executie, 1061. *Le Bels* verhael van de selve executie, 1061.
Cleefsche Standen Memorie aen de Staten van Hollandt, 405. Gecommitteerden vertooningh aen haer Ho. Mog. 673.
Cleist Ambassadeur van Brandenburgh aenkomst tot Koppenhagen, 592. audientie by den Koningh, 594.
Concept Tractaet of ingredienten van Alliancie defensive met de Croon Poolen, 189.
Concept instructie C. Dematius verklaert voor valsch, 390.
Concordaten des Tractaets van Venlo van den 7. January, 1654. 676.
Prins van *Conde*, aen de Spansche overgegeven, 652. eenige van sijn troupen onder haer Ho. Mog. gebiet, advys des Raets daer op, 966. aen de Prins gheschreven ende antwoort, 967.
Conformiteyt van de Gereformeerde ende Evangelische tot Heilbrun tusschen den Cheur-Vorst Palts-Graef ende Hertogh van Wittenbergh, 965. Heydelberghsche sustenue over het H. Avontmael, 965.
Conits overgegeven aen de Koningh van Poolen, 621.
Conspiratie tegens den Protector in Engelandt ontdeckt, 112. verhael, 125.

Contract van Huwelijck tusschen den Graef van Oost-Vieslandt ende de Princesse Henriette gedissolveert, 658.

Conventie over de schaden tusschen de Engelsche ende Hollantsche Oost-Indische Compagnien, 320.

Copes Resident van de Cheur-Vorst van Brandenburgh versoeck, 224.

Crediteurs van de Koninginne van Bohemen versoecken arrest op haer Bagage, geweygert ende waerom, 76.

Cromwel by 't Parlement gegeven den Titul van Lordt Protector van de Republijcque van Engelandt, Schotlandt ende Yerlandt, 991. verhael van de ordre ende Ceremonien, 993.

D.

D*Ansick* door den Koningh van Sweden benaut, 538. brief aen haer Ho. Mog. over de inclusie in 't Elbinghsche Tractaet, 579. Soldaten van Opdams Vloot gelaten, 580. schoet met Soldaten bagage van den Graef van Slippenbach genomen, 586. troupen van de Sweden gheslagen, 1015. ongenoechte van de Provintien over der selver verblyf ende klachte van de Afgesante, 624. revocatie, 927. Capiteyn Sterrenburgh om die te commanderen gesonden, 1041. in vier troupen verdeelt ende Officieren over haer gestelt, ibid. mutinatie onder de selve ende executie, 1016.

Declaratio Regia Sueciæ super literas Ordinum Generalium, 1030. duyts, 1033. *Declaratio responsoria Ordinum Generalium super declarat. Regis Sueciæ*, 1039. aenmerckinge van de Sweden daer op, 1043.

Declaratie van de Koningh van Denemarcken behelsende redenen ende motiven die de selve bewogen hebben de wapenen tegens Sweden aen te nemen, 908.

Deductie van de Staten van Hollandt noopende 't recht; dispositie ende gesach over de Militie over 't aenstellen van een Velt-Maerschalck ingestelt, 708.

Deensche Armade ende Vloote sterckte, 918. verrichtingh, 918. Bremerveurde ingenomen, 919.

Koningh van *Denemarcken* schryven aen haer Ho. Mog. 905. 911.

Dispuiten tusschen de Stadt Arnhem ende andere Steden van Gelderlandt. 377.

Dordrecht ende Rotterdam geschil over een nieuw Canael, 391.

Princesse *Douariere* van Orangien tractement ende ontfangh tot Amsterdam, 407. memorie op de pupille van sijn Hoocheyt, 634. notificatie van haer Ho. Mog. van't dissolveren des contracts van huwelijck tusschen den Graef van Oost-Vrieslandt ende de Princesse Henriette, 658.

Drachter ende ter *Molen* Afgesanten vande Stadt Munster aenkomst, audientie ende propositie, 840. antwoort, 843. *Drachter* audientie tot Uytrecht ende van de Bisschop van Munster gevangen, 851.

Durel Sweetsche Minister aenkomst tot Koppenhagen, 596. wat hem wert aengheseyt, 892. klachte, 901. afscheyt ende protestatie tegens Denemercken, 903.

Dureus Engels Predicant versoeck aen haer Ho. Mog. 612.

E.

Engelandt negotiatie in Engelandt, vide lit. B.
Eedt gedaen by yeder lidt van haer Ho. Mog. vergaderingh over de deliberatien met Vranckrijck, 806.
Elbinghsche Tractaet, 569. rapport t'accorderen met de last van de Ambassadeurs ende resolutie, 572. elucidatie van 't selve resolutie, 580. instructie op de elucidatie, 855. antwoort van de Koning ende conferentie daer over, 1001. rapport op 't selve ende resolutie van haer Ho. Mog. 1007.
Equipage ter Zee in Hollandt resolutie genomen, 423. advys van Hollandt, 436. van 48. Schepen repartitie, 439. resolutie op de selve Equipagie, 527.

F.

Baron van *Flrmont* ende *Wylich* wegens de Cheur ende Vorst audientie ende Propositie, 673. verklaringh van haer Ho. Mog. 674.
Fransche Compagne, 466. van 1657, 836.
Twee *Fransche* Schepen by de Ruyter in de middellansche Zee genomen, 760. - Cardinael seer ghestoort ende advys aen den Koningh, ibid. brief van den Koningh aen haer Ho. Mog. over 't nemen, 805.
Fredericx-Ode van de Sweetsche ingenomen, 920. 927.

G.

Don *Gamarra y Contreras* notificatie van de electie des Konings op sijn persoon voor Ordinaris Ambassadeur alhier, 281. dancksegingh van haer Ho. Mog. 284. aenkomst ende credentie brief, 468. audientie ende klachten, 469. 470. vertoningen ende discoursen tegens een Ligue met Vranckrijck ende Enghelandt, 649. presentatie aen haer Ho. Mog. 822. klachte over den Drossardt Itersum ende 't ghevangen nemen van de Abt van Clooster-Raet, 969. klachte over de pretensie van Boxmeer, 970. sestien pointen van overtredinge der Vrede overgegeven, 970. antwoort van haer Ho. Mog. 973 relaxatie van de Abt van Clooster-Raet versocht, 974. resolutie van haer Ho. Mog. ibid.
Gelderlandt versoecken meer Guarnisoen in haer Frontieren, 653.
Gevecht tusschen een Hollandts Schip den witten Olyfant ende een Engels schip op de Reede voor Livorno ende klachte van de Groot Hertoch daer over 106.
St. *Gilayn* aen de Spaensche overgegeven, 969.
ter *Goes* beroerte, 218. over 't kiesen van twee Rentmeesters, 926. oppositie van de Patrouillie, ibid. vander Nisse Capiteyn ende een Borger doot gebleven ende een gequest, ibid. vrienden versoecken Iustitie, 977.
Guarden van de Staeten van Hollandt in vier Compaginen verdeelt, 145.

Ham-

H.

H*Amonis*, raport van de Gedeputeerden van haer Ho. Mog. 373. Gecommitteerden tot de selve, 393.
Harrison Major, *Carew* ende Collonel *Rich* in Engelandt geapprehendeert ende examen, 317.
Heinsius Resident in Sweden brief aen haer Ho. Mog. 419.
Hernetingh van de Schepen in Noorwegen, klachte aen haer Ho. Mog. 587. van de Resident Charisius, 589. resolutie van haer Ho. Mog. 590.
Hersellis afgesante van Cheur-Vorst Ments over de alliantie tusschen desen Staet ende duytsche Vorsten, 953. pouvoir van Cheur Ments, Trier, Coln, Bisschop van Munster ende Hertoch van Nieuborgh, 953. propositie aen haer Ho. Mog. ibid. nederduyts, 954. begeerte van haer Ho. Mog. ende verklaringh van de Gesante op de selve, 955. advys des Raets van Staete, 956. versoecken expeditie, 959. haer voorslach ende elucidatien, ampliatien ende veranderingh van Hollandt gheproponeert ter syden ghestelt, 959. klachte, 964.
s'Hertogen Bosch onlust, 636. Gecommitteerden van haer Ho. Mog. gesonden last ende begeerte, 636. resolutie van de Stadt, 637. antwoort van de Gecommitteerde, 638. vorder resolutie van de Stadt, 638. Stadt-Huys beset ende Regenten binnen de Stadt gheconfineert, ibid. naerder resolutie van de Stadt, 639. conferentien over de Stadts Reeckeningen 640. 641. klachte van de Regenten, 642. resolutie van haer Ho. Mog. ende schryvens aen de Stadt, 642.
s'Hertogen-Raedt van de Spaensche overvallen ende violente proceduyren, 970.
Hollandts klachte over de defectueusiteyt van de Provintien aen haer Ho. Mog. 77. 203. verklaert geen politijcke Raden justificabel te wesen als aen haer eygen Provintie, 240. redres over haer finantien, 357. reductie van haer Interessen van vijf tot vier, 392. resolutie van op niemant eenich ampt te confereren sonder te doen den Eedt van suyveringh, 632. Eedt, 633. instantie aen haer Ho. Mog. gedaen, 633. nieuw Seremoniael ofte Titulair, 645. advys op een Alliancie tusschen Vranckrijck, Engelandt ende desen Staet, 650. resolutie dat een eyder in 't requestreren aen haer sal hebben te ghebruycken de termen van supplicatie, 977.
Ten *Hoven* naer Portugael deputatie *vide lit*. T.
De *Hubert* Ambassadeur in Pruyssen *vide lit*. S.

I.

Don J*An van Oostenrijck* tot Gouverneur van de Nederlanden van de Koningh van Spangien aenkomst ende intre tot Brussel fol. 648.
Inclusie van Vranckrijck in de Engelsche Tractaten deliberatie alhier, 72.
Instructie ingredienten voor een Gesanten in Denemercken, 420.
Concept *instructie* voor een Gesant in Muscovien, 567.

 Hertoch

Hertoch van *Iorck* inder Iesuiten Convent tot Parys ende van de Koningh sijn Broeder wederroepen, 185.
Iongstal Ambassadeur in Engelandt *vide lit* B.
Isbrandts Ambassadeur in Pruyssen *vide lit*. S.
Graef van *Isenburgh* disgratie van den Koningh van Spangien, 281.

K.

K*Arel* Koningh van Engelandt versocht uyt desen Staets gebiet te trecken fol. 314. brief daer over aen de Princesse Royale, ibid.
Klachte van beswaernis der Nederlanden, Negotie in Spangien resolutie daer tegens, 648.
Knopf Tolverwalter des Koninghs van Denemercken aen haer Ho. Mog. over de hermetingh der Schepen in Noorwegen, 893.
Krygh-Raet geordonneert over de uyt Brasil gecomene Officieren, 209. commissie, 250. versoeck, 440. resolutie van haer Ho. Mog. 441.

L.

L*Ampsin* ende de Pensionaris de *Bruyne* Gecommitteerden van Zeelandt conferentie met Hollandt, fol. 392.
Last-gelt afgestelt, 310.
Last ende *Vat-gelt* in Vranckrijck opgestelt, 465.
Hert. van *Lotteringen* gesaiseert ende gevoert op 't Casteel van Antwerpen, 254.
Princesse *Louyse* onbekent geeschapeert uyt het Hof ende de Roomsche Religie aengenomen, 966. redenen, ibid. ordre van haer Ho. Mog. tot achterhalingh, ibid.
Luycksche Raden klachte aen haer Ho. Mog. 674.

M.

M*Agasijn* met Kruyt tot Delft opgesprongen ende groote schade, fol. 211.
Graef *Magnus de la gardie* in Sweden disgratie, 3.
Manifest van de Protector van Engelandt tegens Spangien, 322.
Manifest van de Hertoch Leopold tegens Engelandt, 338.
Marine Tractaet concept by de Engelsche overgegeven, 599. verklaringh der Engelsche over de Zee-brieven ende Vry-Schip, Vry-Goet, 609. conferentie, 611.
Prins *Maurits* conferentie ende communicatie aen haer Ho. Mog. 250. audientie, 382.
Meadouw Envoye van den Protector aenkomst tot Koppenhagen, 926.
Menage pointen by Hollandt vast gestelt, 203.
Merode gekooren in de Ridderschap van Hollandt ende van Stadt ende Lande sijn Majoor plaets ende Compagnie aen een ander, 207. reden daer van aen de Staeten van Hollandt, 208.

Messingh

Messingh opper Klerck van de Raedt Penfionaris fententie, 382

Meyer Afghefante van Bremen tot Amfterdam klachte over Koninghfmarck ende antwoort, 8.

Middellantsche Zee beveylingh, refolutie ghenomen, 659. conferentie tusfchen haer Ho. Mog. Gecommitteerde ende den hanfefche Refident, 661.

Munster Tractaet tusfchen den Bisfchop ende Stadt tot fchoonvliet, 1655. 887. uytfpraeck van de verfchillen van de Bisfchop ende Stadt van den Keyfer, 839. argumenten van recommandatie van Lubeck, Bremen ende Hamborgh aen haer Ho. Mog. voor de Stadt, 840. verklaringh van de R. Rijcx vicarien, 851. van de Bisfchop belegert, 852. gefchrift van de Ridderfchap *aen de Bisschop*, 853. Propofitie wegens de Stadt aen haer Ho. Mog. 856. mediatie van haer Ho. Mog. by den Bisfchop afgeflagen, 857. 859. by de Stadt aenghenomen, 857. advys van den Raet van State, 858. Gecommitteerden van haer Ho. Mog. naer Munfter, ibid. vertrecken, wegen den Bisfchop verwillekomt ende ontfangen, 859. audientie ende Propofitie. 860. antwoort, 862. fchryvens ende antwoort van de Bisfchop, 864. aenfchryvens van haer Ho. Mog. 865. Krijghs-volck gefonden, 867. verfcheyde advyfen, ibid. refolutie van haer Ho. Mog. op de faecken van Munfter, 867. Inftructie voor de Gecommitteerde, 869. naerder Inftructie, 871. Inftructie voor den Rijn-Graef, 873. Brief van haer Ho. Mog. aen de Bisfchop, Chur-Vorft van Ments, Trier, Colen ende Nyborgh, 875. Accoort tusfchen de Bisfchop en de Stadt, 877. Gedeputeerden van de Stadt audientie ende Propofitie aen de Gecommitteerden, 880. audientie van de Gedeputeerden van de Bisfchop by de Gecommitteerden, 883. aenkomft ende ontfang van de Gecommitteerde in de Stadt, 883. Propofitie, 884. antwoort *van de Stadt*, 186. ghelegentheyt van de Belegeringh ende wercken, 887. *Regering der Stadt* en 't kiefen van de felve, 888. vertreck. 889. affcheyt van den Bisfchop, 889. wegens de Stadt gevalediceert, 890. inclufie van de Stadt in het Tractaet met de Hanfe-Steden, Hollants advys, 892.

Moscovische Gefant aen haer Ho. Mog. aenkomft verfoeck ende affcheyt, 432.

Moscoviters groote macht uyt Denemarcken advys, 595.

N.

N*Ederlantsche Natie* tot Danfick klachten, fol. 618. Heer van *Noortwijck* tot Gouverneur van Sluys geeligeert. 393.

Nypoort extraordinaris Ambasfadeur in Engelant Negotiatie, fiet letter, B. 315. conferentie, 316. laft over de Ooft-Indifche differenten, 319. audientie by den *Protector*, 339. laft tot aenhouding van de reparatie van het vifiteren ende opbrengen van de Nederl. Schepen, 599. inftaende con*ferentie* tot voltreckingh van het Tractaet van Marine 995. 996. extra ordinaris Ambasfadeur. 996.

O.

ODenzes Vergadering der Stenden ende gelt subsidien voor Dennemarck toegestaen, fol. 902.
De Pombrus Ambassadeur van Vranckrijck rapport van 't genegotieerde aen de Coninck van Polen. 999.
Ommeren Gecommitteerde ter Vergadering van haer Ho. Mog. aen de Evangelische Cantons en den Hertoch van Savoyen last, 479. aenkomst ende ontfang tot Basel, 462. tot Genev. 463. Negotiatie, 464. 465. naerder last, 475. aenkomst en negotiatie tot Zurich, 476. conferentie met den Ambass. van Savoyen, 476. permissie om te repatrieren, 478. afscheyt van de Evangelische Cantons, 479. van Geneve, 479. aenkomst ende rapport alhier, 480.
Ommelantsche differenten, 217. 357. 635. Graef Willem versocht tot interpositie, 217. dolerende ende contradolerende partyen in den Hage, 358. Propositie van Heynsius, 358. schryvens van de Staten ende Stadt, 360. resolutie van haer Ho. Mog. 361. remonstrantie van de dolerende, 360. Gecommitteerden gesonden, 361. Instructie, 362. voorslach tot accommodement gedaen ende aengenomen, 364. 378. Tamminga klachte, 982. Staten schryvens, 982. succumberende klachten, 983. schryven van haer Ho. Mog. aen de Staten, 982. Gecommitteerden ghenomineert, 985. door de prevalerende opgehouden, 984. succumberende audientie ende Propositie, 986. antidotael schryvens tegens de Propositie, 986. succumberende discoursen, 989.
Tamminga een extraordinaris sessie ter Vergadering van haer Ho. Mog. 989.
Oorlogen in Poolen 1009.
Oorlech tegens Portugael geresolveert protest van Vrieslant ende Declaratie van haer Ho. Mog. tegens protest, 948. deputatie naer Vrieslandt tot consent, 949.
Oost-Vriesche differenten, Embder Gedeputeerde klachte over het Keyserlijck mandaet tot afschaffinghe van de ses hondert man, 197. Stenden sustenue, ibid. conferentien 199. justificatie van der Stenden proceduyren, 200. resolutie van haer Ho. Mog. 201. versoeck van den Graef tot den Vorstelijcken stant, 213. Embder Gedeputeerden audientie, 447. conferentie, 448. uytspraeck van haer Ho. Mog. van den acht en twintichsten April, 1655. 450. resolutie van den sestienden Augusty, 1655. 452. van den drie en twintichsten October 1655. 453. Embder miscontentement over de uytspraeck, 455. klachte van de Stenden, ibid. Embden eyscht ende pretensie ende van de Stenden, 456. Gecommitteerden van haer Ho. Mog. in Oost-Vrieslandt, 658. memorie van Stenden aen haer Ho. Mog. ibid. Die van Embden beschreven, 779. accoort tot betaling van de Stenden schult aen haer Ho. Mog. 780. Regenstorf Afgesante van de Vorst versoeck, 782. schryvens aen de Stenden, 784. rapport van haer Ho. Mog. Gedeputeerden, 785. sententie tusschen de Stenden ende Stadt Embden, 786. sententie tusschen de Stenden, Stadt Embden ende heerlijckheeden. 788.
Obdam Admirael met een Vloot Schepen naer de Sont last, 422. vertreckt, 537. komt voor Dansick ende verwillekomt, 549. met dertich Schepen, wederom geroe-

gheroepen ende last voor de andere 568. rapport, 624. met een Vloot naer Portugael, 928. Gevecht tegens de Portugeesche Suycker-Vloot ende Prinsen verovert, 947.

Orangien, Prins van Orangien tot Stadthouder van Over-Yssel gekoren 209.

Ordre ende Reglement van de Rade van Staet ende Generaliteyts Reecken-Camer op de schryfloonen ende andere behoeften soo van de Griffie als Secretaryen. 978.

Over-Yssel oneenicheeden, 209. advys des Raets van State, 210. Staten schryven aen de Princesse Royale, Chur-Vorst van Brandenborgh, ende Douariere, 215. Prins van Orangien gekooren tot Stadthouder ende Prins Willem Lieutenant, 209. Twente ende Deventer dancksegging voor de gepresenteerde interpositie, 215. soecken by Hollandt assistentie, 216. 354. Declaratie, 351. Haersolte Brief aen Deventer, 355. antwoort, 356. Propositie aen de Staten van Vrieslandt ende antwoort, 367. Hollandt concept resolutie ibid. Zeelandt resolutie, 367. advys van Hollandt, 368. besendinghe by haer Ho. Mog. gheresolveert, 370. Instructie voor de Gecommitteerden, 371. Brief aen Deventer, 372. concept van vereeniginge der Staten, 628.

Overmase resolutie tot Retorsie, 471. Drossaerden vertooningh aen haer Ho. Mog. 968.

P.

Don P*antaleon de Sa*, Broeder van den Ambassadeur van Portugael in Engelandt ter doodt gecondemneert ende gheexecuteert, fol. 134. versoeck aen de Spaensche Ambassadeurs tot intercessie, ende Ambassadeurs Brief aen den Protector, 133.

Parceval Quartier-Meester Generael over de Landt-Militie tot Dansick, 582. sijn last, 583. wort aldaer sieck en sterft. 1091.

Parlement in Engelant aenvang, 612. Billetten by de Protector geconsenteert, 615.

Passage gelt tot Maestricht gecasseert, advys des Raets van State. 372.

Paul lan. Groot Prooft van Luyck ghevangen, 259. manifest van den Chur-Vorst van Keulen, 260.

Paus Innocentius gestorven, 471.

Pauw, Heer van der Horst gekoren tot President in den hogen Rade in Hollant. 378.

Pels Commissaris van haer Ho. Mog. tot Dansick last om te letten op de Vergadering tot Marienborg, 408.

Petitie des Raets van State voor den Iare 1655. 284.

Pick ende *Teer* Compagnie afstellinge in Sweeden versocht. 1002. sustenue van de Sweetsche, ibid. replycq van de Ambassadeurs, 1103.

Pieter Salomons Zee Capiteyn, gevecht tegens een Engels Fregat. 202.

Placcaet van de Staten van Hollandt, dat alle haer Onderdanen, oock die in Eedt van de Generaliteyt zijn, alleen in Hollandt justificabel zijn, 645.

Placcaet van haer Ho. Mog. tot verbot van alle Fransche Waren, 815. publicatie van cassatie, 824.

Koninck *van Polen* brief aen Dennemarcken, 597. inkomst ende ontfang tot Dansick 621. aenspraeck van de Licentiaet Fabritius, 622. antwoort van de Cancellier, 623.

Resident van *Portugael* door last van de Koninginne van Sweeden aengeseyt uyt het Rijck te vertrecken, 15.
Predicanten van Dansick klacht-brief aen de Ambassadeurs in Pruyssen over de Polen, 540.
Priester tot Maestricht gevangen, 377.
Privilegium *Ludovici. XI. Regis Galliæ* aen de Hanse-Steden, 1483. vergunt. 295. *Caroli VIII. ann.* 1489. 300. *Francisci I. ann.* 1536 304. *Henry II. ann.* 1552. 305. *Henry IV.* 1604. 306. *Louis. XIV. anno* 1655. 308.
Pruyssische Stenden verbont, 408.

Q.

Q*uestie* tusschen de Admiraliteyt tot Amsterdam ende Noorderquartier over het Comptoir tot Swol. fol. 203.

R.

R*Adziewsky* gedisgratieerde Cancellier van Polen de gelegentheyt van Poolen aen de Sweeden ontdeckt, fol. 417.
Raet Pensionaris van Hollandt harangue ter Vergadering van haer Ho. Mog. 541.
Raet van State schryvens aen haer Ho. Mog. tot supplement van de Charge van Thesorier Generael, 643. resolutie van haer Ho. Mog. ibid.
Recif ende andere plaetsen in Brasil aen de Portugesen overgegeven, 231. discoursen, 239. redenen ende motiven waerom het overghegeven hebben, 242. articulen ende conditien, 244. voor de Militie, 247.
Remonstrantie van de minder Officieren ende Soldaten uyt Brasijl aen haer Ho. Mog. 249.
Rencontre tusschen de Fransche ende Spaensche Ambassadeurs in den Hage over 't wycken, 975. door bemiddeling geaccommodeert, 976.
Richard Secretaris van de Koninck van Spangien klach-pointen aen haer Ho. Mog. overgegeven 260.
Riga belegering van de Muscoviters verlaten. 623.
Rijnberck Magistraet by haer Ho. Mog. gheresolveert alleen te sijn van de Gereformeerde Religie, 663. klachte van den Chur-Vorst, 663. rapport van haer Ho. Mog. Gecommitteerden, 664. Gravamina van de gemeente ende resolutie van haer Ho. Mog. ter zyden, 666.
Rijn-Graef Gouverneur van Maestricht by Don Ian, ende Prins van Condé, audientie, ontfang ende antwoort, 653. Instructie van haer Ho. Mog. tot commandement van de troupen omtrent Munster, 873. rapport van de toestant der Militie, 891.
Rosenwinge ende Charisius Ministers van Dennemarcken Propositie aen haer Ho. Mog. 443. klachten. 447. afscheyt ende vereering, 541. memorie, 588.
Rovereyen der Fransche, 202.
Ruyter Vijs-Admirael met een Vloot Schepen na de middelantsche Zee last, 657.
Van *Ruyven* sententie, 385.

S.

S*alee*, Schip van Salee by Tromp genomen en geresolveert te restitueren, fol. 284.

Saxburgh

Sasburgh genomineert tot Resident van haer Ho. Mog. tot Brussel, 473. antwoort van den Koninck van Spangien op haer Ho. Mog. Credentie-Brief, 967.

Schelde ghesloten, 128. Deductie over 't sluyten aen de Ambassadeurs in Engelandt gesonden, 129.

Schonenburgh ende *Haecks* uyt Brasijl aenkomst ende rapport, 231. gesaiseert, 239. dispuyt over de judicature ende confrontatie, 441.

Schoppe Generael in Brasijl rapport, 234. gesaiseert, 239. sententie, 443.

Schroder Afgesante van Dansick aenkomst ende discoursen, 616. antwoort, 565. 617. miscontentement tegens de inclusie, 567. klachte, 618. pointen te kennen gegeven, 620. afscheyt, 584.

Seclusie, acte van seclusie, verhael van 't nemen van de resolutie, 98. protest van Vrieslandt, 102. verklaring van de Provintien, ibid. memorie van de Princesse Royale ende Douariere, 104. schryvens van den Chur-Vorst van Brandenborgh aen de Staten van Hollandt, 105. geschrift van Vrieslandt tegens de selve, 107. antwoort van Hollandt, 110. replyck van Vrieslandt, 111. concept ordre ende instructie, 115. Iongstal verklaring, 117. Acte, 117. verklaring van de Staten van Vrieslandt, 118. 119. communicatie van Hollandt aen de Princesse Douariere 119. aenteeckening van Stadt ende Lande, 120. voorslagen tot revocatie van de Ambassadeurs om rapport te doen, 121. Enckhuysen daer tegens ende aenschryvens van Hollandt, 121. schryvens van de Staten aen Haerlem, Leyden, Alckmaer, ende Enckhuysen, 122. Zeelandt deductie, 126. Hollandt deductie, 164. contra calculatie tegens de deductie, 354. resolutie van Gelderlandt, 168. Vrieslandt Propositie raeckende het rapport van de Ambassadeurs, 311. verklaring van den Ambassadeur Beverning wegens de seclusie. 312.

Slingelandt, *Massdam*, de *Hubert* ende *Isbrants*, Ambassadeurs naer Pruyssen afscheyt ende vertreck, 510. instructie, ibid. aenkomst ende negotiatie tot Dansick, 516. aenkomst ende ontfang by den Koninck van Sweeden, 516. Propositie ende antwoort, 517. resolutie van haer Ho. Mog. 525. aenschryvens tot bevordering van een acte, dat de Ingesetenenen van desen Staet in haer Commercie op de Oost-Zee niet souden worden geturbeert, 536. resolutie van haer Ho. Mog. 543. conferentie met Dansick over de inclusie, 560. negotiatie tot Elbing, 561. concept acte van verbintenis van haer Ho. Mog. aen de Ambassadeurs gesonden, 562. pretensie op de egalisatie, 564. last tot bevordering van de aftrecking van de Chur-Vorst van Sweeden, 567. last, 568. 585. naerder last, 587. *Slingelands* rapport, 624. *Hubert* ende *Isbrants* by den Chur-Vorst ende voorstel van den Chur-Vorst, 998. vertrecken naer den Koninck van Sweeden, 1014. aenkomst tot Flensborgh ende wegens den Koninck verwillekomt, 1017. wegens den Koninck genotificeert geen propositie aen te nemen voor de rehabilitatie van de Resident Appelboom, 1017 audientie daer over by den Koninck, ibid. antwoort van haer Ho. Mog. op haer schryvens, 1036. ordre om weder audientie te versoecken, ende niet geadmitteert werdende te vertrecken, 1042. audientie tot Wismar by den Koninck op de Mediatie van den Deenschen Oorlogh, 1041. verklaring van den Koninck, ibid. 1046.

Die.

Die Son malle Schip tot Rotterdam gebout, 127. Gecommitteerden van haer Ho. Mog. tot inspectie, ibid.

Sont Compagnie justificatie der Sweeden, 1004.

Sper Afgesante van Sweeden, aenkomst ende Propositie, 416. antwoort van haer Ho. Mog. ibid.

Sterfte tot Leyden, 392.

Stockart Afgesante van de Switsersche Evangelische Cantons aenkomst ende audientie, 70. afscheyt ende vertreck, 100. present vereert, 113.

Storm doet groote schade, 206.

Sulichem en de *Beaumont* Raden van den Prins van Orangien, tot Brussel solicitatie om betaling, 989.

Koninck van *Sweden* Manifest tegens Polen, 417. invasie in Polen ende succes, 439. verrichting in Poolen, 516. verrichting tegens Dennemarck, 989. Frederix-Ode ingenomen, 920. laet eenige Kaien met Sant ende Steen sincken in de Weyxel, 1000. klachte over Dennemarck aen de Nederlantsche Ambassadeurs, 1011.

Sweedsche Rijcx-Raden schryvens aen den Koninck van Denemarcken ende antwoort. 905.

T.

Princesse van *Tarente* gelegen van een Jongen Soon, Peters over den doop ende vereeringen, 391.

De *Thou* Ambassadeur van Vranckrijck aenkomst ende ontfang alhier, 971. audientie ende propositie, 803. antwoort wegens haer Ho. Mog. 805. schriftelijck antwoort, 806. mondelinge contradictie, 811. voorslach tot accomodatie, 815. acte van aenneminghe, ibid. antwoort op deselve acte van den Ambass. 817. verklaring, 817. 824. contra Verklaring, 817. 825. versoeck van haer Ho. Mog. 797. Resolutie van haer Ho. Mog. op 't tarderen van de acte van advoueren de Coninck van Vranckrijck op 't alhier genegotieerde, 821. brief van de Coninck, 822. niet satisfactoor, 828. verklaring van den Ambass. ibid. audientie by 't overleveren van de acte, 833. memorie van den Ambass. 835. rapport van haer Ho. Mog. Gedeputeerden, 836.

Tjassens Borgemeester van Groeningen huys gesfondeert, 985.

Thuinen en *Baecken* te leggen verklaring van den Koninck van Denemarcken, 917.

De *Thuin*, *van Heem* en *de Wit* naer Portugael ende last, 928. 934 concept Tractaet van haer Ho. Mog. 929. aenkomst ende ontfang tot Lisebon, 935. audientie by de Koninginne, 936. brief van de Secretaris van Staet, 937. conferentie, 938. tweede conferentie, 941. conferentie met den Fransche Ambassadeur, 940. brief aen de Secretaris van Staet, 943. visite aen de Graef van Odomire 943. communicatie wegens den Ambass. 944. derde conferentie ten overstaen van de Franse Ambass. 944. 945. audientie van afscheyt versocht en geweygert, 947. afscheyt van den Secretaris ende vertrocken, 947.

Tractaet tusschen den Koninck ende 't Rijck Sweeden ende de Stadt Bremen, den *vierde en twintichsten* November, 1654. 31.

Tractaet tusschen den Protector ende Republijcke van Engelandt, ende haer Ho. Mog. den *vijfden* April 1654. 80.

Tractaet tusschen den Coninck van Swede en Engelant den 11. April, 1654. 147.
Tractaet tusschen den Koninck van Denemarcken ende Engelandt, den *vyfthienden* September, 1654. 180.
Tractaet tusschen de Chur ende Vorsten den *vyftienden* December, 1654. 225.
Traicte *entre l'Ar. bis. Leopold Guill. & Maximil. Henry Archevesque & Electeur de Colog.* 256.
Traicte *entre le Roy de France & les villes Hanse Teutonique conclu le* 10. *May*, 1655. 287. duyts, 827.
Tractaet tusschen den Koning van Vranckrijck ende Protector van Engelandt den *derden* November, 1655. 339. 346.
Tractaet ende Alliancie defensive tusschen de Chur-Vorst van Brandenborgh ende haer Ho. Mog. den *seven en twintichsten* Iuly, 1655. 396. secreet art. 402.
Tractaet tusschen haer Ho. Mog. ende de Stadt Dansick, den tienden Iuly, 1656 546. instrument van Ratificatie van de Stadt, 584. by haer Ho. Mog. gedesavoüeert, 585. conferentie daer op, 586.
Tractaet tusschen den Koningh ende Croon Poolen ende haer Ho. Mog. den dertienden Iuly, 1656. 547.
Tractaet tusschen den Koningh van Sweden ende haer Ho. Mog. tot Elbingh den elfden September, 1656. 569.
Tractaet des Iaers 1648. met Denemerck nader becrachtigt, 586.
Tractaet tusschen den Koningh van Denemerck ende haer Ho. Mog. den sestienden Augusty. 1656. 592.
Tractaet tusschen den Bisschop en de Stadt Munster tot Schoonvliet den vyf en twintichste February, 1655. 837.
Tractaet tot ampliatie des voorige Tractaets tusschen den Koninck van Denemercken ende haer Ho. Mog. den seventienden Iuly, 1657. 912.
Tractaet tusschen haer Ho. Mog. ende die van Sale 25. Marty, 1657. 949.
Tractaet tusschen den Koningh van Poolen en de Cheur-V. van Brandenb. 1047
Triglandus Predicant in den Hage gestelt tot Gouverneur van de jongen Prins van Orangien, 634.

V.

Valencien van de Fransche belegert door de Spaensche ontset, fol. 650.
Vat-gelt in Vranckrijck, 657.
Vaudoisen massacre in de Valleyen van Piemont klachte aen den Protector en haer Ho. Mog. 457. schryvens van de Protector aen de Hertoch van Savoyen ende antwoordt, ibid. schryvens van haer Ho. Mog. aen de Koningh van Vranckrijck, 457. brief van haer Ho. Mog. aen de Provintien. 458. Collecte alhier 459. haer Brief aen haer Ho. Mog. 461. oorspronck, 460. Switsersche Ambassadeurs brief. 462.
Velt-Maerschalcks Ampt, voorslach ende sustenue van Hollandt, 373. Provintien versocht haer te verklaren, 682. aenteeckeningh van Hollandt, 683. advys van Zeelandt, ibid. brief van de Staeten van Hollandt aen alle de Provintien, 684. resolutie van Hollandt, 689. Zeelandt versoeck, 693. antwoort van Vrieslandt op den brief van Hollandt, 694. advys van Gelderlant, 697. antwoort van Stadt ende Lande, 699. van Gelderlandt, 702. resolutie op de Groote Zael, 705. extract Propositie van Hollandt op de Zael, 705. bewe-

sen hoochnodich ende van de beginne geintroduceert te sijn, 705. Deductie van Hollandt noopende 't recht, dispositie en 't gesach over de Militie, 708.
Verbodenen van de schepen voor Lillo ende Sas van Gent Zeelandt schryvens, 261. concept Reglement van Hollandt, 262.
Viersen Ambassadeur in Denemercken vide lit. B rapport aen haer Ho. Mog. 927
Vloot schepen in de Oost-Zee te senden vastgestelt, 420.
Vytspraeck over de Oost-Indische differenten, 1654. 147.
Vytspraeck over twee en twintich Konnic Schepen in de Sont aengehouden, 158.

W.

W*Alenborgh* ende *Bronckhorst* Afgesanten van de Cheur-Vorst van Keulen Propositie aen haer Ho. Mog. 662. aenmeldingh aen de selve, 663. afscheyt ende antwoort, 665.
Warnerius tot Minister van desen Staet tot Constantinopel, 355.
West-Indische Compagnien beschuldigen de Hooge Officieren uyt Brasil, 237. klachte, 252.
Wiarda wegens den Vorst van Oost-Vrieslandt aenkomst ende negotiatie, 456. Propositie ende voorstel, 782.
Wylich Afgesante van de Bisschop van Munster bericht aen haer Ho. Mo. 844. memorie tegens het bericht, 847. Propositie, 895. antwoort, 866. verklaring over 't antwoort, 867.
Wynbergen Colonel tot Gouverneur van s'Hertogenbosch, 393.
Prins *Willem van Nassauw* notificatie aen haer Ho. Mog. van de verheffinge van drie Nassause linien tot den Vorstelijcken stant, 212. Congratulatie wegens haer Ho. Mog. 213. gecooren tot Luyt. Stadthouder van Over-Yssel, 209.
Graef van *Wittgenstein* wegens den Cheur-Vorst van Brandenborgh audientie by haer Ho. Mog. 407.
Wolfsen Gedeputeerden van Over-Yssel protest aen haer Ho. Mog. 437.
Wustenhof Afgesante van Danfick aenkomst ende audientie, 584.

Z.

Z*Ee-gevecht* tusschen de Sweetsche ende Deensche Vlooten, 919.
Z*eelandt* Gedeputeerden in den Haege verrichtingh, 377. aenschryvens van haer Ho. Mog. 378. advys op 't senden van een Vloot in de Sont, 425. verklaringh op 't suyveren van de binnenlantsche Passepoorten, 518. advys op de saecken van Oosten, 549. concept actie Declaratoir aen de Koningh van Sweeden te geven. 551.

HISTORIE of VERHAEL, VAN SAKEN van STAET EN OORLOGH,

In, ende omtrent de

VEREENIGHDE NEDERLANDEN,

Door den Heere

LIEUWE van AITZEMA,

't ACHSTE DEEL.

VIER-EN-DERTICHSTE BOECK.

L in 't laetst van het verleden ende in 't begin van het loopende Jaer/ begost men te mompelen dat de Koningin van Sweeden wilde de Kroon afleggen. Dit was oorsaecke dat de desseings/insonderheyt met Engelandt, aldaer verslapten/tot misnoegen van de Raden aldaer/ die veel reflexie hadden genomen op dien Oorloch: zijnde inder daet een Oorloch om 't rechte gulde Vlies, de Commercie. Sy considereerden oock de groote schade het voor-leden Jaer gheleden in de Koninckl ijcke Tollen/specialijck in Lijflant; alwaer den toe ende afvoer of handelinge/ wel twee derde parten min was ghe weest als ordinaris. Dat was de oorsaecke: om dat de Hollandtsche nauwelijcks meer als een reyse hadden ghedaen / in plaets van drie ofte vier reysen/ want de meeste part van de verleden Somer lagen de Engelsche hier voor de Gaten; speculeerden daerom dat in alle manier daer op diende ghelet / dat in 't toe-komende Jaer het aldaer aen geen schepen ghebreecken mocht. Dat de schepen daer souden abonderen door dese middelen.

Ten eersten/ dat tusschen Sweden ende de Engelsche ghemaeckt wierde een Contrackt / om malkanderen de vrye Navigatie door de Sont te presteren/dat door desen dwangh Dennemarck geern ende gewillich de passage niet alleen openen/ maer oock veylich maecken soude; dat Engelandt niet alleen scheep-rijck van selfs / maer door het nemen van veel Hollandtsche schepen/ wiert noch dagelijcks scheep-rijcker ; ende de Deensche willende nu weder senden naer Engelant / gaven te kennen/ datse met Engelandt geen Oorloch wilden. 't Is waer/ het Tractaet van den achtienden Februarii des verleden jaers tusschen desen Staet ende Dennemarck obsteerde ; maer de noodt heeft geen wet : ende in 't Jaer acht en dertich nam den Koninck van Dennemarck met gewelt de Koninckliijcke Poolsche Oorloch schepen van voor de Wyssel wech/ om dat door de selve(die van Dansick haren Pont-Kamer gesloten hebbende) de Deensche Tollen in de Sont wierden merckelijck verminderd: dit wiert dies tijts by de Deensche expresse geallegeert/ tot oorsaecke waerom sy de Poolsche Oorloch schepen namen. Dit konden de Sweden met gelijcke redenen allegeren/ dat Dennemarck tot het sluyten van de Sont aen de Engelsche aen de Tollen ende opkomsten verminderde. Gelijck consequentelijck Dennemarck selfs dat oock wel dapper ghevoelde : ende dat daerom Dennemarck van selfs geern soude sien(sua quasi voluntate)gedwongen te worden tot rescissie van het jongst den achtienden Februarii des verleden jaers gemaeckt Tractaet/ gelijck dat van 't Jaer negen en veertich ofte van Redemptie reede oock gherescindeert was. Dat recht ende billijckheyt militeerde genoech aen de zijde van Sweeden : ende als dat manqueerden/dat de Nederlanders soo veel onrechtmatige aenhalingen / detensien ende violentien deden/dat het jus retorsionis genoech recht gaf aen Sweeden / om te pretenderen de vrye Navigatie voor haer ende voor de Engelsche door den Orisunt.

Ten tweeden : Dat Lübeck ende Dansick leggende aen de Oost-zee / ende Hamburgh daer buyten/ waren scheep-rijck/ ende wat haer ontbrack/ konde Sweeden door aenkoop of aenbouw/ licht acquireeren : ja dat in Hollant selfs waren genoech die geerne ende van selfs daer in soude participeren. Dat met de selve Steden Sweeden behoorde te laten tracteren/ ende maecken een innocente defensie van Navigatie; dat met weynich Convoy de Navigatie tegens Capers konde werden beveylicht; wilde men met de Oorloch schepen van desen Staet de selve storen / so moest Sweden in de Oost-zee weder alle Hollantsche Navigatie storen. Dat de Baltische Navigatie en Commercie was de basis of gront-slach van alle Navigatien/dat was geweest het eerste opkomen en fundament van de wel-vaert in Amsterdam en Hollant, die konden sy niet missen. Hier tegen wiert geseyt/dat alle Hollantsche Koopliede ende schepen dan soude werden Capers/ende de geheele Noort-zee turberen/Godes vrient alle mans vyandt zijn : de antwoorde der Sweeden was / dat sy/ Spaignien/ Engelant (Dennemarck soude mede moeten / ofte geruyneert zijn / of stil sitten)ende de Oosterlingen souden drie dubbelt sterck genoech zijn om dat te beletten. Oock soude geen eerlijck Koopman in Hollandt dan willen blyven / want het is niet genoech dat men de Waren (roovende) hier inbracht / men moestse

moeste weder versenden; maer waer souden sy die versenden/ so sy alle mans vyandt waren ? oock was niet een eerlijck Regent of Familie hier/ die de naem wilde hebben datter Capers in haer gheslacht waren / ofte dat haer goet met kapen was gewonnen. Soo dat het maer voor blasen ende pochen moest worden gehouden / als men in Hollandt veel sprack van generale Caperie. Dat soude een flebile beneficium cessionis zijn; Godt behoede haer voor sulcken middel ; maer Godt soude haer eerder helpen indien sy soo seer haer toevlucht niet namen in ende tot onbehoorlijcke middelen / violentien/ ende kaperien op de arme Neutralen.

De Turcken hebben dis manier / datse oock midden in haer Oorloch / alleen de Militanten beschadigen/ de Kooplieden laten varen/ander is het cauponari bellum, non belligenari; ende hoe soudense Godt aenroepen om de violentien der Engelsche te straffen / als sy selfs die committeerden ende beginnen tegen andere ? 't was te beduchten / hoewel die van de Hanse-Steden nu moghelijck noch luysterde ende toesagen / dat by continuatie van Oorloch de selve nootsaeckelijck souden/ oock moeten ter zee armeren : ende hoe sy sulcks meer deden met correspondentie van Sweeden , hoe het beter was eenich naeder Reglement ofte connivent ie van Hollantsche te verwachten was niet met al. Partiri non potes orbem, solus habere potes.

Op dit propoost quam oock uyt een nieuw Boecxken De Imperio maritimo, fol. 154. wiert geseyt / curandum omnibus modis ne conjungatur oriens & septentrio cum occidente, 't was soo/ want als Hollandt alleen met haer eygen gewas (Knollen , Boeckweyt , Boter , Kaes , &c. moest handelen ende niet meer hebben het transport ende factorie van alle Koopmanschappen van Oost nae West / ende van West nae Oost / soo was Hollandt niet ; maer hoe *soude Hollandt dat besorgen ?* Het Boecxken antwoorde : *Omnibus modis*, in alle manieren, door een generale kaperie. Maer dat was aen Sweeden ende andere Neutralen den wegh ghewesen om desghelijcks te doen. Dit waren de Sweetsche discoursen.

In Sweeden was te voor by de Koningin seer in faveur geweest de Graef Magnus de la Garde, maer sedert een jaer was sulcks seer verkoelt / daer toe hadde geen kleen oorsaecke ghegeven een exces van jalousie / 't welck hy van tijdt tot tijdt al te opentlijck hadde ghetoont tegens alle de geene die in faveur quamen by haer Majesteyt / ende een continuele klaech-sieckte over quade officien die hy sonder rechtveerdich subject presumeerde hem omtrent de Koninginne gedaen te werden/ immers hy hadde sich nu wederom aen die steen gestooten/ende sich met veel woorden aen de Coninginne beklaecht/ als of eenige sijner vyanden uyt waren om hem by haer Majesteyt qualijck t' stellen/ ende dat hy inder daet was ervaren dat der selver artificien soo veel hadden vermogen/ dat haer Majesteyt soo quaet ghevoelen van hem hadde opghevat dat sy *soude* geseyt hebben/ dat hy Graef met ontrouw soude hebben gehandelt in haer regard/ ende diergelijcke saecken meer : 't welck de Coninginne/ nae dat sy alles met patientie uytghehoort hadde / verobligeerde te antwoorden/ dat hy Graef groot ongelijck hadde van soo lichtveerdelijck te komen in vermeden van haer Majesteyts des affectie te sijnwaerts/ na dat hy so groo-

te ende menschbuldighe weldaden van haer hadde ontfangen ende daer op haer met het aenvoeren van verscheyden particulariteyten met een groote efficatie/ende prompte wel-spreeckentheyt (die in haer Majesteyt wonderlijck was) gheextendeert hebbende/ in 't by-wesen van verscheyden Rijcx-Raet en/ eyschte Sy hem af te melden de geene die de voorseyde of dierghelijcke woorden tot sijn nadeel haer Majesteyt hadde nae ghedragen/ ende den Graef daer op genoemt hebbende den Baron Steenbergen, Hof Stal-Meester/ende sich beroepen op het rapport van een van des selfs goede vrienden/ repliceerde de Koninginne/ dat het niet te gelooven was / ende dat sy Steenbergen voor een Man van eer hielt/ van de welcke sodanich onwaer rapport/so weynich stont te vermoeden dat hy soude kunnen bekennen 't voorseyde geseyt te hebben/ indien Steenbergen het staende hielt; maer desen aenstonts ontboden/ ontkende alles / ende seyde / voor een Schelm te houden de geene die het aen den Graef hadde gherapporteert / soo dat den Graef in termen wiert ghebracht van sijn man te moeten noemen/ 't welck hy nochtans/ hoewel seer geperst zijnde / excuseerde / op 't voorwenden van belofte die hy ghedaen soude hebben van des selfs naem te verswijgen: edoch den selven dagh door Steenbergen nader aenghemaent tot sijnen huyse om den geenen die hem in dese beswaerde / aen den dagh te brengen/ ofte van den Graef selve satisfactie te hebben / ende de Koninginne hem sedert door vier Rijcx-Raden hebbende doen sommeren om dit esclaircissement te doen; op pene van haer indignatie/ hadde den Graef sich beroepen op den Oversten Slippenbach, eerste Eschanson van haer Majesteyt: dese afwesende/ wiert terstont door een missive te Hoof geroepen/ ende aldaer verscheenen zijnde/ wiert datelijck by haer Majesteyt in presentie van de aenwesende Rijcx-Raden ghehoort / ende hadde klaer uyt ontkent het geen den Graef op sijn naem overgedragen hadde/ oyt ghesept te hebben/ maer yet anders dat hy verhaelde/ ende geensints in die sin konde getrocken worden / dat wel tot scherpe contestatie is gekomen / maer niet by den Graef is getrocken tot sodanich een ressentiment als van hem wiert verwacht.

Alreede in 't verleden Jaer/ hadde den Heer van Beuningen, hoewel donckerlijck gheschreven van dat de Koningin voor-hebbens was de Kroon af te leggen; maer dit Jaer heeft sy de waerheyt daer van doen blijcken: op dat stuck aen den Ambassadeur Chanut schrijvende den volgende brief den seven en twintichsten Februarii tot Upsael, alwaer sy haer in desen tijdt ophielt.

Keyser Carel de vijfde ontbloote sich desghelijcks van alle sijne regeringh; maer hy was reede oudt/ afgesloofst/ ende gaf het aen sijn Soon/dat was sijn alter ego, hy hadde oock so tot Mets als by Maechdenburch eenich tegenspoet gehadt; maer dese Coningin hadde seer gheluckich geoorlocht / den glorieuse Vreede ghemaeckt/ was met seer groote magnificentie onlangs ghekroont/ nauwelijcx dertich jaer oudt/ ende gaf het over aen een Ooms Soon / die sy niet moest seer lief hebben/ want hy hadde haer geern getrouwt/ende sy wilde niet.

Lettre de la Reyne de Suede, Escrite à Monsieur Chanut *Ambassadeur du* Roy de France *aupres Meßieurs les* Estat Generaux *des Provinces Unies, sur sa resolution de quitter sa Couronne & son Royaume.*

IE vous ay rendu compte autrefois des raisons, qui m'ont obligée de persevérer dans le dessein de mon abdication : Vous sçavez, que cette fantasie m'a duré long temps, que ce n'est qu'apres y avoir pensé huict ans, que je me suis resoluë, de l'executer. Il y en a pour le moins cinq, que je vous ay communiqué cette resolution, & je voyois lors que c'estoit vostre pure affection & l'interést, que vous premez en ma fortune, qui vous obligeojent à me resister malgré les raisons, que vous ne pouviez condemner. Quelque peine, que vous prisies à m'en dissuader, j'avois plaisir de voir, que vous ne treuviez rien en ceste pensée indigne de moy. Vous sçavez ce que je vous ay dit, sur ce sujet, la dernieré fois, que j'eus la satisfaction de vous entretiner. Dans l'espace d'un si long-temps tout les incidents ne m'ont jamais fait changer, I'ay reglé toutes mes actions à ce but, & les ay conduites à la fin, sans balancer. A cette heure, que je suis preste d'achever mon rollet, pour me retirer derriere le Theatre, je ne m'inquiete pas du *Plaudite*. Ie sçay, que la Scene, que j'ay representée, n'a pas esté composée selon les loix commune de Theatre. Il est malaisé, que ce qu'il y à de fort de masle, & de vigoureux, puisse plaire. Ie permets à chacun d'en juger, selon son genie. Ie ne leur puis oster ceste liberté, & je ne le voudrois pas mesme, quand il seroit dans mon pouvoir. Ie sçay, qu'il y en à peu, qui jugeront favorablement, & je m'asseure, que vous estes de ce nombre. Le reste des hommes ignore mes raisons & mon humeur, & je ne me suis jamais declarée à personne, qu'à vous & à un autre amy, qui à l'ame assez grande & belle, pour en juger de mesme que vous. *Sufficit unus, Sufficit nullus*. Ie mesprisé le reste, & je ferois honneur à celuy de la troupe, que j'estimerois assez ridicule, pour m'en divertir. Ie ne pendray jamais la peyne de leur faire mon Apologie, & dans le grand loisir, que je me prepare, je ne seray jamais assez oisive, pour me souvenir d'eux. Ie l'emploray à examiner ma vie passée, à corriger mes erreurs, sans m'en repentir, ny m'en estonner, que j'auray de plaisir, à me souvenir d'avoir fait du bien aux hommes avec joye : d'avoir puni sans pitié ceux, qui le meritoyent : I'auray de la consolation de n'avoir rendu personne criminelle, qui ne le fust, & d'avoir esparné mesme ceux qui l'estoient. I'ay preferé la conservetion de l'estat à toute autre consideration. I'ay tousjours sacrifié avec joye à ses interrests, & je n'ay rien à me reprocher dans son administration. I'ay possedé sans faste, je quitte avec facilité. Apres cela ne craignez pas pour moy, je suis en seureté, & mon bien n'est pas au hazard de la Fortune. Ie suis heureuse, quoy qu'il puisse arriver. *Sum fœlix tamen ô Superi, nullique potestas, hoc auferre Deo*. Ouy je le suis, plus que personne, & le seray tousjours. Ie n'apprehende point cette providence, dont vous me parlez. *Omnia sunt propitia*, soit qu'elle vueille prendre la peyne de regler mes affaires, je me soumets avec le respect, & la resignation, que je dois à ses volon-

volontez : soit qu'elle me laisse la conduitte de moy mesme, j'employeray ce qu'elle m'a donné de facultez dans l'ame, & dans l'entendement, pour me rendre heureuse, & je le seray, tant que je seray persuadée, que je ne dois rien craindre, ny des hommes, ny de Dieu. I'employeray ce qui me reste de vie, à me familiariser ces pensées, à me fortifier l'ame, & à regarder du port les torments de ceux, qui sont agitez dans la vie, par les orages, que l'on y souffre, faute d'avoir appliqué l'esprit à ces pensées. Ne suis je pas digne d'envie, dans l'estat, ou je suis ? I'aurois sans doute trop d'envieux, si mon bonheur estoit connu. Vous m'aymez pourtant assez, pour ne me le pas envier, & le merite, puis que j'ay l'ingenuité de confesser, que je tiens une partie de ces sentimens de vous. Je les ay appris dans vos entretiens, & j'espere de les cultiver un jour avec vous dans mon loisir. Ie m'asseure, que vous ne pouvez pas manquer de Parole, & que vous ne cesserez pas dans ce changement, d'estre mon amy, puis que je ne quitte rien de ce qui est digne de vostre estime. Ie vous conserveray en quelque estat, que je sois, mon amitié, & vous verrez qu'aucun changement ne peut survenir, qui puisse alterer les sentimens, dont je fais gloire. Vous sçavez tout cela, & vous croyez sans doute, que la plus grande asseurance, que je vous puisse donner de moy, est celle, de vous dire, que je seray tousjours.

CHRISTINA.

Desen Brief luyde in't Nederduyts als volcht:

Brief van de Koninginne van Swede, *geschreven aen Monsieur* Chanut, *Ambassadeur van de Koninck van* Vranckrijck, *by de* H. Staten Generael *vande Vereenighde Provintien, wegen haer resolutie, om haer Croon ende Koninckrijckte verlaten.*

ICk hebbe U voor desen de redenen geseyt, welcke my bewogen hebben, om te blyven in het voornemen van mijn afstant van de Croone. Ghy weet dat dese fantasie langen tijdt in my gheweest is, ende dat het niet anders geschiet, als na dat ick acht Iaren langh daer op gedacht hebbe, dat ick geresolveert ben 't selfde te executeren. Het sijn ten minsten vijf Maenden, dat ick dese resolutie U gecommuniceert hebbe, ende ick sach als dan, dat het uwe pure affectie was, ende het interest 't welck ghy naemt in myn fortuyne, die u obligeerden my tegen te spreecken, jae selfs tegens de redenen, de welcke ghy niet en kost veroordelen. Het sy wat moeyte dat ghy naemt om my daer van af te raden, nam ick genuchte te sien dat ghy niet met allen in dese overdenckinge vondt, 't welck voor my onweerdich konde zijn. Ghy weet het geene ick u over dese saecke geseyt hebbe de laetste-mael wanneer ick satisfactie hadde om u te onderhouden. Alle de dingen dieder voor gevallen zijn in soo langen tijdt, hebben nimmermeer my doen veranderen. Ick hebbe alle myne Actien geregleert na dat Wit, ende de selve na dat eynde geleyt, sonder balanceren. Nu ick gereet ben myn personnagie af te spelen, om my achter

ter

ter het Tonneel te retireren, en quelle ick myn selven niet met *plaudite*. Ick wete wel dat het tonneel-spel 't welck ick gerepresenteert hebbe, niet en is gemaeckt geweest volgens de gemeene Wetten van het tonneel. Het is beswaerlijck, dat eenige groote manhaftigheyt en kloeckmoedigheyt daer in zijnde, behaechlijck kan zijn: Ick late yder een daer van oordelen na sijn verstant: Ick kan haer die vryheyt niet ontnemen, en ick soude het oock niet willen doen, wanneer het in mijn macht ware. Ick wete wel datter weynich personen sullen zijn, dieder favorabel van sullen oordeelen, ende ick verseeckere my dat ghy dat getal zijt. De andere menschen en weten mijn redenen ende humeur niet, ende ick hebbe aen niemandt my oock verklaert als aen U ende aen een andere Vriendt, die een groot ende heerlijck gemoet genoech heeft, om daer van te oordelen, gelijck Ghy. *Sufficit unus. Sufficit nullus.* Ick vrage nae de andere niet, ende ick soude yemant van dien hoop, eere aen doen, dien ick belacchelijck genoech soude oordelen, om my daer van te diverteren. Ick sal nimmermeer de moeyte nemen, om mijn verantwoordinge haer te doen, ende inde groote ledigheyt die ick mijn selven toe-bereyde, sal ick nemmermeer tijts genoech hebben, om haer te gedencken. Ick sal de selfde besteden om mijn gepasseerden tijdt te examineren, om mijne dwalingen te verbeteren, sonder my te berouwen ende te verwonderen, dat ick playsier sal hebben te ghedencken dat ick eenighe menschen goet ghedaen hebbe met vreuchde, dat ick sonder barmhertigheyt ghestraft hebbe den geenen die het verdienden. Ick sal mijn vertrooften, dat ick niemanden crimineel ghemaeckt hebbe, die het niet was, ende dat ick oock gespaert hebbe den geenen die het waren. Ick hebbe de behoudenisse van de Staet gepreferecrt voor alle andere consideratien. Ick hebbe altoos aen des selfde Interesten met blijdtschap ghesacrifieert, ende daer is niet waer in ick te beschuldigen ben in de bedieninghe des selfde. Ick hebbe sonder hovaerdye gepossedeert, ende ick verlate met lichtigheyt. Na dat, en vreest voor my niet, Ick ben in verseeckertheyt, ende mijn welvaren en bestaet niet in prijckel van de fortuyne. Ick ben gheluckich, 't sy wat my soude mogen overkomen, *Sum fœlix tamen o Superi, nulliq; potestas, hoc auferre Deo.* Ja ick ben geluckich, meer dan eenige persoon, ende sal altoos geluckich zijn. De voorsienigheyt daer ghy my van spreeckt, en bekommert my niet. *Omnia sunt propitia*, het sy datse de moeyte wil nemen mijne affairen te regleren, submittere ick mijn selven met respect, en de resignatie onder haer wille: het sy datse het beleyt van mijn selven aen my late, sal ick altoos imployeren de faculteyten diese in mijn herte ende verstandt gegeven heeft, om mijn gelucksalich te maecken, ende Ick sal het zijn soo lange als Ick gepersuadeert sal zijn, dat Ick niet behoore te vreesen, noch van menschen, noch Godt. 't Geene my noch des levens resteert, sal ick besteden om dese overdenckingen my familiaer te maecken, om mijn ziel te verstercken, ende uyt de haven te aenschouwen de tormenten van den geenen de welcke in het leven gedreven worden door de tempeesten die men daer lijdt, door ghebreck datse haer herte tot dese overdenckingen niet gheappliceert hebben. Ben ick niet weerdich om benijdt te worden in de Staet daer Ick in ben? Ick soude voorwaer van al te veel menschen benijdt worden, indien mijn geluckfaligheyt bekent ware. Ghy bemint my

my nochtans genoech, om my het selfde niet te benijden, ende ick meritere het, dewijl ick de openhertigheyt hebbe te bekennen, dat ick een gedeelte van dit gevoelen van U hebbe. Ick hebbe de selfde vernomen in Uwe Discoursen, ende ick hoope eenmael wanneer ick ledigen tijdt sal hebben, de selfde met U te bouwen. Ick verseeckere my, dat Ghy niet kondt mankeren in U woort, ende dat ghy niet ophouden sult in dese veranderinge, mijn Vriendt te zijn, dewijl Ick niet en abandonnere 't welck uwe reputatie waerdich is. Ick sal U mijn vriendtschap conserveren, het sy in wat Staet dat ick soude mogen zijn, ende Ghy sult sien datter geen veranderinghe kan voorvallen, de welcke dit gevoelen kan veranderen, waer van ick glorie maecke. Ghy weet dit alles, ende ghy gelooft sonder twijffel, dat de grootste verseeckertheyt die Ick U kan geven van Mijn selven, is, om U te seggen, dat Ick altoos sal zijn.

CHRISTINA.

Tot onderhout van de Koningin / sijn voor-gheslagen de inkomsten van Gotlant, Oelant, Smalant, ende de Tollen in Pomeren ende Wismar.

De Engelsche Ambassadeur Whitelock, was in desen tijdt in Sweeden; maer eensdeels waren het niet als generalia die hy voorsloech/ende de Koningin willende abdiceeren/ konde geen groote dingen doen/ daer en boven wiert onder de Sweedtsche seer geklaecht over het nemen van haer schepen door de Engelsche/ de Sweetsche schade wiert begroot wel op driemael hondert duysent Rijcxdaelders/ 't welck als den Heer van Beuningen wilde by de Ministers aldaer exaggereren ende sijn voordeel daer mede doen/ kreech tot antwoort/ dat het by die van desen Staet desgelijcx geschiede. Whitelock klaechde weder over ongelijck dat de Sweetsche aen de Engelsche hadden gedaen op de Kust van Guinee: voorts loerende op de uytkomste van de Engelsche Vrede met desen Staet. Ondertusschen sprack seer hooch van de Engelsche macht. Anders was Sweeden seer gestoort van datmen alhier verboot den toevoer van scheeps-materialen na Engelant, ende men seyde tegens den Heer van Beuningen klaer uyt/ dat sulcks was vyandt van Sweeden.

Van de disputen tusschen Sweeden ende Breemen over het homagium, is alreede voor desen gesprocken. By Sweeden wiert dit stuck in dit voor-jaer door den Graef van Koningsmarck ghevordert / men presumeerde al van die tijdt af dat Sweeden haer wilde wapenen om Polen op het lijf te vallen. Gelijck oock tot dien eynde het Sweedts Guarnisoen noch was in Vecht.

Van wegen Breemen wiert hier gesonden eerst den Heer Tileman, daer na den Heer Meyer, tot Amsterdam klagende over de proceduren van Koninxmarck, voorts versoeckende de aentellinge der dertich duysent Rijcxdaelders/ over welcke leeninge ick by de Heeren van Hollandt al sedert eenigen tijt hadde aengehouden. Op het eerste point heeft den Heer van Purmurlant, alleen t'huys ende by der handt zijnde/ ghesept/ dat de geheele Regeringh van Amsterdam soo wel als hy/ van meeninge waren om de Stadt Breemen effective de handt te bieden/ende geensints te gedoogen/ dat Koningsmarck indier voegen soude voortgaen: edoch seyde de Regeringh / hier alsoo bestelt te zijn / dat het moest by alle Leeden werden versocht ende ghereſolveert. Den Burgermeester

meester allegeerde twee redenen; Eerst: Dat in de eerste troubelen als men om de Religie moest vluchten/ de meeste Patriotten tot Breemen soo grooten ende goeden toevlucht hadden; ten tweeden, dat men om de Commertie haer de handt moest bieden / allegeerende noch wat Anno vyftien den Staet hadde gedaen by Brunswiegh; aengaende de dertighduysent Ryckxdaelders/ seyde/ dat de beyde Thesoriers den Heer van Polsbrouck ende den Heer Corver. souden hem Heer Meyer spreken: die gekomen zijnde/ verklaerden de penningen gereet te zijn/ midts hebbende obligatie na behooren / eysten vyf ten hondert/ende dat namaels de somme ten minsten by partyen van vyf of ses duysent Ryckxdaelders mocht worden afgeleyt. Den Heer Meyer versocht dat de penningen mochten blyven staen tien Jaer/ ende dat Jaerlijcx tot Interest mocht gegeven worden vier ten hondert. Den Heer van Polsbrouck seyde/dat het Landt selfs hier gaf vyf ten hondert: dat/ als het niet was de affectie tot Breemen, men buytens landts niet soude willen geldt leenen noch tegen vyf, ses, noch seven. Men hadde connen repliceren dat de Staten van Hollandt aen die van Amsterdam cautie blyvende voor de betalinge/men niet con seggen dat de penningen wierden buyten s'Landts gecrediteert. Ten tweeden / dat Breemen aen Oldenburgh hadde moeten voldoen voor den niet betaelden Tol sedert den Jaere drie en twintigh, besparende alsoo aen desen Staet in haer Beurs soo veel duysenden: Ja wel twee of dry tonnen gouts. Ten derden, dat immers de Alliancie yet behoorde te opereren. Maer het wiert gedissimuleert.

De Heeren in den Hage ghesondeert zijnde op de assistentie tegens de Sweden, bekenden / dat aen de Heeren Heerde ende Meyer in het Jaer twee en vyftigh soo effective ende positive antwoort was gegeven / datmen sich soude vinden geengageert om voor Bremen yet te doen. Noteert/dat sulcx was tegen Oldenborgh: van Sweden wiert des tijdts niet gedacht/ja Sweden was des tijdts met Bremen, ende hadde geerne gesien de weeringe des tols: vraeghden wat den Keyser / wat Lubeeck ende Hamborgh souden doen. Daer op wiert geantwoort / dat den Keyser niet gewapent was / dat hy pleegh dese dingen te bevelen aen de uytschryvende Vorsten/etc. Maer dat de uytschryvende Vorsten selfs noch van den laetsten Oorlogh waren uyt-geput / onmachtich ende irresolut; dat de Vorsten in het hart geen vrienden waren van de Steden: dat de selve haer met het stuck van de Commertie weynigh bekommerden: dat de Steden Lubeeck ende Hamborgh met haer selfs genoech te doen hadden/ ende dat Bremen haer soude moeten accommodeeren het beste sy mochten/soo sy van hier geen spoedige ende reele hulp kreegh. Ende soude den Heer Meyer sich noch hier niet openen/ ten ware bleeck van reele assistentie. Dat men wel aen Hollandt merckte animositeyt ten minsten in woorden/ maer *non opere esse*; ende dat de andere Provintien verre af gelegen zijnde/gemeen dusdanige dingen seer traineerden. Daer wiert gerepliceert / dat de andere Provintien alsoo seer waren geanimeert / ende dat men de selve noch al veel harder ende resoluter hadden hooren spreecken als die van Hollandt.

Koninghsmarck met eenige duysent Boeren ooch Soldaten ende Ruyterye/ dwongh voor eerst het Stadts guarnisoen uyt de Burgh. De selve sterck be-

set hebbende/opende weder de passagie/beschreef alle soo Edel-lieden als Boeren tegens den sesden May, onder pretext dat die van de Nedersche-Saxische Kreyts wapende aen de Gesanten van Lubeeck ende Hamburgh, die haer interponeerden/en de Keyserl. Mandaten allegeerden/had hy geantwoort/dat den Keyser ende het Rijck nopende het point van de Osenbrugsche Vrede was *Pars Paciscens*, een gedeelte van het Tractaet/ geen Rechter was/ daerom hy op de decreten van den Keyser ende het Rijck niet behoefden te pareren.

Den Keyser toonde wel seer qualijck te nemen dat Koningsmarck midden in de Vreede/daer hy en de Rijcx-Standen / op een solemneele Rijcxdagh vergadert waren / dese Attentaten tegens Bremen begon; gaf niet alleen *inhibitoria* ende *avocatoria mandata*, maer oock *executorialem* aen de Nedersaxische ende Westfalische Kreyts: maer de Sweetsche noemden dat *Brutum fulmen*, gramschap sonder macht.

Den tienden May tydingh komende dat Koningsmarck gepresumeert sterck negen duysent te voet (met het landt volck) ende vyftien hondert peerden / allerhande ammunitie / ende vyer-wercken na de naeste plaetsen gevoert hebbende / van meening was een attacque te doen op de Stadt Bremen op drie plaetsen te gelijck/ sullende met granaden / vyer-kogels / ende diergelijcken/ soucken de Stadt te beangstigen.

Aen den Heer Meyer dit te kennen gevende/wierden genomineert den Heer van Cortenhoeven, Nyborgh, Haubois, ende Isbrants, aen de selve vertoonde wat volgens alliancie ende sedert gevolgde Resolutien: desen Staet hadde versproken: wat sedert eenigen tyt de Sweetsche ende jongst Koningsmarck hadde gedaen / geduerende dat op Oldenborgsch instantie de Stadt in den Ban was / innemende het Vleck Lee, fortificerende Winsel aen de Geest seven mijlen van Bremen. Daer na liggende de Schans te Vegesack, daer na op het punt daer de Aller in de Weser loopt/nu na afdoening van den Ban innemende Burgh. Het noch hebbende op de twee Redouten die de Stadt hadde aen dese zijde van de Weser de Catten-Toorn een pas na Hoy, en den Waertoorn, een pas naer Delmerhorst, versochte hulpe ende spoedelijck: anders ende soo men t wilden versenden aen de Provincien: dattet secours (het sy Koningsmarck succes hadde of niet) niet van nooden was: allegerende noch boven het fœdus 't interesse van Religie, van Commertie, van Nagebuyrschap, ende van Staet. Dattet een groot onderscheyt was een Stadt of een Koningh te hebben voor nagebuyr. Den Heer van Cortenhoeve, deed terstont rapport/ ende wiert goet gevonden noch den Heer Linloo wegen Gelderlant/ ende den Heere Stavenis uyt Zeelant in de commissie te adjungeren.

Van de macht der Sweedtsche is hier vooren verhaelt.

Om een circumvalatie te maecken/ hadde Koninghsmarck geen middel/ ende in Sweden selfs waren de finantien schaers. Wat hy wilde doen dat moest syn met in-werpen van granaten/ vyer-kogels/sterck geschut/met stormen ende assupten/ Volck in de Stadt tot secours kon werden in-ghebracht langhs de Weeser te scheep / of te lande van dese zijde/ alwaer alle passen noch open waeren. Men sprack dat de Keyserlsche Rijcks Hof-Raden (die van den Keyser geen betalingh kregen: souden seer arbeyden om

Koninghs-

Koninghsmarck in den ban te doen: ende sijne groot (op Interest in verscheyden plaetsen gestelde) sommen van penninghen / in handen te krijghen. Ende den Keurvorst van Brandenborgh soude op de vaste goederen van Koninghsmarck een oogh hebben.

In de Stadt waren wel tien à twaelfhondert soldaten/ twintigh Vaendelen Borgers/ elck Vaendel omtrent hondert-twintigh man. In eender voorsteden noch wel drie hondert vyftigh ghewapende Borgers: in het nieuwe werck omtrent drie hondert een bype-gesellen/ die oock wapenen konden dragen/ waren wel twee duysent: sullende alsoo des noodts/ wel vyf duysent of vyf duysent vyf hondert weerbarre mans konnen uytleveren.

Een secours van een à twee duysent man soude de saecke redden/ want lange belegeringh of blocquade te houden / was voor Koninghsmarck onmogelijck/ alsoo het gantsche Roomsche Rijck op de been soude komen.

Den viertienden quamen de Heeren Gecommitteerden weder by een / om haer Ho. Mo. te dienen van advys. Hebben aldaer weder gelesen haer resolutien / de dimissie of afscheyt van den achtienden Iuly twee-en-vyftigh, ende de saecke selfs in een ghedruckt Tractaet ende andersints verhandelt. Maer alsmen veel wil inquireren op de Iustitie van de saeck / dat is een teycken dat men niet wil komen tot de feytlijckheyt. In plaets van tot een reael secours/ ende spoedelijck te resolveren/ maeckten de Heeren Gecommitteerde de een dit / de ander dat belet ende excuse. Piaxter quam op handen: De Heeren van Hollant waren niet by een: 't wiert eyndlijck verschoven tot der selver Vergaderingh. Ondertusschen vont de Heer Meyer goedt/ om de Keyserlijcke aenschryvingh te brengen in handen van den Hertogh van Nyborgh. De selve toonde sich genegen/ maer seyde daer moet eerst een Kreits-Dach sijn: hy hadde self niet boven duysent Man: riedt/ dat men sich oock soude addresseren aen den Hertogh van Luneburch.

Koningsmarck keerde sich weynich aen de Keyserlijcke Mandaten/ ende alsoo de Borgers in Bremen seer drongen op de executie ende straffe van seecker gevangen genaemt Losecan, beschuldicht van correspondentie met Koningsmarck, hoe wel hy in eenich employ ende Eedt was van de Stadt: Soo schreef Koningsmarck hy soude de gevangen Borgers van Bremen/ die hy kreegh weder doen/ wat men dede aen Losecan. Maer des onaengesien wiert hy onthooft met afkapping van sijn twee voorste vingeren. De Borgerye drong dat hy mochte worden gepijnicht of oock yemant meer plichtich was / insonderheyt of yemant uyt den Raedt met hem correspondeerde. Hy verklaerde neen / ende ingevalle hy voor yemant yemant mocht betichten/ dat hy protesteerde nu voor als dan/ dat hy 't voor pyne soude doen.

Die van Bremen namen in een uytval een Schip met Ammunitie gaende na den Otters-Bergh, brachten oock nu ende dan eenige partien gevangen in. By de Sweedsche wiert ingenomen het Huys te Bederkes, beset met seltich Soldaten/ men beloofde dese vryen pas/ maer tot Borgh wierden weder aengehouden.

Den Resident Appelboom vernemende van de deliberatien alhier over het uyt of secours van Bremen/ heeft by memorie haer Ho. Mog. gesocht af te manen.

manen. Sulcx is by de Provintien overgenomen. Daer waeren al die seyden / datmen met Sweeden in Alliancie zijnde / niet tegen haer behoorde te doen. 't Wiert by de Provintien over genomen / die van selfs irresoluyt waren / luysterden na sulcx / ende men merckte wel 't schoonste soude sijn een besendinge / wierdende geoordeelt / dat een belegeringh noch raedtsaem noch mogelijck was. Ende Hollant repeteerde / dat Lubeck, ende Hamborgh behoorden meede toe te treden / meenden altijdt / men socht haer weder in Oorlogh te brengen / daer sy nauwelijcks waren uytgeraeckt.

Den Heer Raet-Pensionaris hadde geseyt / wy (Hollant) seggen niet veel / maer wy doen 't / te kennen gevende dat sy niet geern picante brieven schreven / ende daerom dese Missive aen Sweeden soo sacht hadden gemaeckt. Maer datse nochtans alsser op aen quam meer souden doen.

Men schreef ondertusschen aen Polman, commanderende op Lieroort, om eens sich t'erkondigen na de gelegentheyt van Breemen, hoe men bequamelijck soude konnen doen Volck daer in komen / om tijdt te gewinnen / om die van Breemen in hoop / ende de Sweetsche in vrese te houden.

Des nachts tusschen den vier ende vijf en twintighten Iunij waeren uyt Breemen uytgevallen duysent Soldaeten ende seven Compagnien Borgers / terstont na middernacht overvallende de nieuwe noch niet volmaeckte Schants ter Burgh, deselve emporterende; daer na het Geschut omkeerende naer het oude werck of de Burgh selfs: Den Colonel Forbes daer in commanderende had accoort versocht / maer eer sulcx geaccordeert was / overviel men de Plaets.

Breemen toonde moets genouch / maer soo wel den Hertoch van Nieuborgh als Bisschop van Munster aen de welcke van wegen Breemen gesonden was den Heer Erp, verstaunden / uytstellende de by een komst van de West-Faelsche Leeden / onder pretext datse hoorden dat de Staten Generael haer interponeerden tot bylegginge der saecke. De Catholijcke Princen betrouden de Protestanten niet / meenende men socht haer te engageren. Haer Ho. Mog. hebben desgelijcx niet gedaen. Ende nu quaemen die van Breemen alleen met haer eygen macht / ende deden Koningsmarck dienvolgens de Sweetsche Waepenen die kleynicheyt aen / daer de Nabuyrige ende misgunstigen der Kroon Sweeden (in sonderheyt Dennemarck ende wat daer van dependeerde) soo groot behaegen in naemen.

De Overste Luytenant Polman quam den elfden Iuly Rapporteeren / dat het Volck van Koningsmarck seer verliep / dat by Sweeden noch gelegentheyt noch genegentheyt was het werck van Breemen tegens het Roomsche Rijck uyt te voeren. Dat Koningsmarck die van Breemen al te kleyn hadde geacht / dat hy niet hadde behooren te brengen ende te waegen so veel provisie / geschut / ende ammunitie in een Plaets die hy soo slecht hadde beset. Dat hy de Sweetsche reputatie op die mannier niet hadde behooren inde waegschael te setten / dat hy gemeent hadde Breemen te overvallen gelijck Praege. Polmans advijs was / dat men met weynich macht den Sweetsche de van Breemen afgenomen plaetsen soude konnen weder krygen. Hy sprack van een secours te senden van twee a drie duysent Man ende twee Oorloch Schepen.

Den

Den Heer van Beuningen uyt Sweeden weder gekomen/ heeft Rapport gedaen den sevenden July. Onder anderen van Abdicatie der Koningin ende de successie van Prins Carel Gustaef haer Vaders Susters Soon/ een Palts-Graef van geboorte. De abdicatie verhaelde hy op volgende wijse.

Den elfden May ouden stijl den Rijcx-dach sijn aenvang genomen hebbende/ hadde de Koninginne aen de Stenden dien in een groote Zael vergadert waeren door haer eygen mondt geopent/ de oorsaecke waerom sy dese convocatie hadde gedaen; het geene sy met haer gewoone welsprekenheyt geseyt hadde/ was een corte rememoratie van het geene sy geduyrende haere Regeringe tot grootmaeckinge ende voordeel van haer Rijck hadde gedaen/ als naementlijck/ dat sy hadde gemaeckt een Glorieuse Vrede met het Duytsche Rijck/ ende naederhant met den Coning van Dennemarcken, dat sy hadde te weegen gebracht een goede Correspondentie met den Grootvorst van Moscovien, door het wechnemen van alle diffidentien: ende in de laeste dangereuse Oorloge tusschen de twee machtige Republijcquen van Engellandt ende Nederlandt, sich diermaeten hadde gedraegen dat sy met de een ende de ander in Vrientschap was gebleven/ ende door een Tractaet met de eerste de Commertie ende Navigatie van haer Rijck in securiteyt hadde gestelt/ ende besorgt dat aen de geene die eenige schaede geleden hadde door excessen ter Zee/ reparatie soude geschieden/ ende tegenwoordich voor alle dese ende andere beneficien tot een Recompense niet anders versocht als dat de Stenden geliefden goet te vinden de Resolutie die sy hadde genomen van het Gouvernement over te draegen aen den Prins van Sweeden/ die door desen met consent van de stemmen tot haer Successeur was gedesigneert. De Propositie die volgens ouder gewoonte in geschrift voor gelesen wiert/ was by na van ghelijcke teneur/ uytgeseyt dat de selve sich wijtluftiger extendeerde op de tegenwoordige geruste toestant van saecken/ ende eenige mentie maeckte van het geene tot haer onderhoudt souden wesen gerequireert/ waer op de Stenden als doen besoigneerden om haer toestemminge in te brengen alsoo sy seer presseerde.

Dien dach nam oock den Heer van Beuningen sijn afscheyt van de Koninginne/ ende was van de selve bejegent met veele demonstratien van affectie ende goede geneegentheyt tot den Staet van haer Ho. Mog. ende inclinatie om de vruntschap/ met de selve vast ende vaster te verbinden/ met excuse op de ongelegentheyt van tijdt geduyrende sijn aenwesen aen het Hof. Hy wiert opgehaelt ter audientie door den Meester van de Ceremonien met een Ordinaris Coetse van haer Majesteyt/ ende inde tweede voorcaemer ontfangen door den Hofmarschal/ wesende met een van de Rijcx-Raeden verselt/ met een goet getal Edelluyden van haere Majesteyts Caemer/ ende tot daer toe wederom door de selve afgeleydt. De Coninginne was in het incomen van haer stoel opgeresen/ ende hadde hem twee a drie treeden van haer stoel staende met alle demonstratie van beleeftheyt ende gunste gehoort/ de Heer Rijck Admirael/ de Heer Rijcx-Cancellier ende veel van de Heeren Rijcx-Raeden ende een groot ghetal van de ghequalificeerde Heeren ende Edellieden de Caemer vervult hebbende. De Coninginne hadde eenige daegen te vooren doen vernemen of hy of yemant van de sijne eenich present sou aennemen/ ende bericht

 sijnde

sijnde van haer Ho. Mog. ordre / hadde niets aen hem gepresenteert / gelijck hy hadde doen versoecken door die ghene die daer over met haer hadden ghesprooken. Den Heer Ambassadeur van Engellant hadde dien selven namiddach oock afscheyt vande Coninginne genomen.

Het geene van wegen Sweden was ondernomen tegens de Stadt Breemen (soo den Heer Beuningen affirmeerde) wiert by alle de Heeren niet eveneens geduydt / dat niet alleen de voornaemste Officieren van het Rijck / maer oock sijn Koninglijcke Hoogheyt seyden / dat sy niet wisten of het geraden ende nut was / datmen oorsaeck gaf tot nieuwe beroerte. Den Rijcx-Admirael hadde in confidentie geseyt / dat noch aen hem noch yemant van de vijf eerste Ministers sijns wetens / veel minder aen den Raet / eenige communicatie dienaengaende was gedaen / ende dat het conde wesen dat de Heeren Piemontel ende Montecuculi de Coninginne daer toe hadden geporteert / met beloften van dat den Keyser sich niet in faveur van Breemen soude mengen met dese saeck. Misschien om de Croon Sweden aen werck ende in meerder ongenegentheyt te brengen by de protestantsche partye.

Den Engelsche Ambassadeur wiert met verscheyden uytstellen opghehouden op dat den Prins van Sweden soo nae aen de Croon zijnde / hem by monde soude mogen bevestigen sijn genegentheyt om sich met Engellandt nauwer te verbinden / om alsoo aenleydinge te geven tot verder onderhandelinge / die men door een Extraordinaris Ambassadeur van Sweden naer Engellant gemeent was te vervolgen. Men wiert van goeder hant bericht dat den selven Ambassadeur van Sweden oock addres soude hebben aen haer Ho. Mog. het sy alleen om jalousie wech te nemen ofte oock om de Alliantie dienten wegens Sweden in Engellant socht met haer Ho. Mog. gemeen te hebben; want soo wel de Coninginnes als voornaeme Heeren / hadden somwylen aen den Heer van Beuningen yets uytgeworpen / van een verbondt tusschen de selve Republijcquen ende Sweden, sonder nochtans te verstaen te geven op wat gronden het selve soude worden ghevatt. Het wiert tot een argument van de inclinatie der Croon Sweden getrocken dat men den Engelschen Ambassadeur met Extraordinaris presenten (soo men vernam) wel ter waerde van veertien à vijftien duysent Rijcxdaelders hadde gheregaleert; ende dat den Prins van Sweden hem hadde vereert met een visite / dat voor desen aen geen Ambassadeurs was geschiet / ende nu te min van sijn Koninglijck Hoocheyt verwacht wiert / dewyle hy stont om de Croon t'aenvaerden met het verleenen van publijcque Audientie aen uytheemsche Ministers / ende andere dierghelijcke solemniteyten by sijn Hoocheyt voor desen noyt gebruyckt / nevens de dignitteyt van een Prins eenichsints de Majesteyt van een Coning scheen te observeeren.

In Sweden gebeurde in dien tijdt een saeck die by een yegelijck seer vreemt wiert opgenomen / namentlijck dat de Coninginne / sonder eenige voorgaende communicatie met sijn Koninglijcke Hoocheyt ofte eenige van haer Raet / oock sonder eenige apparente redenen / haer Meester van de Ceremonien had gesonden van Upsael naer Stockholm met een beslooten Acte van haer handt met ordre om de selve te openen ende te lesen in presentie van den Resident

van

van Portugael. Den inhout van de selve was / dat hy Meester van de Ceremonien den Resident van den pretensen Coning van Portugael soude seggen/ dat sy geen ander Koning van Portugael kende / als Philips de Vierde, ende sijn Residents Meester niet als voor Hertogh van Bragance, ende voor een onwaerde Usurpateur van het Rijck / dat oock de Prins haer Successeur soude wesen in het selve sentiment / ende dat hy Resident dies soude mogen vertrecken met versekering nochtans van de continuatie van haer protectie tot dat hy buyten het Rijck soude zijn ; Den Resident hadde hier op mondelingh geantwoort/ dat hy soude gaen ter plaetse daer men sijn Koning kende voor het gheene hy was. Den Meester van de Ceremonien desen aengaende rapport gedaen hebbende/ wiert voorder aen den Prins van Sweeden afgesonden/ om de selve het gepasseerde bekent te maecken ende de voorsz. Acte t'exhiberen. Sijn Coninglijcke Hoocheyt toonde sich seer gesurpreneert / gelijck oock alle de Heeren/ welcke daer van naderhant kennisse kregen / want buyten dat de selve Kroon / den Coning van Portugael terstont naer sijn komste tot de Croon hadde erkent/ ende sedert verscheyden publijcque Ministers ontfangen / ende oock in Pourtugael een Ordinaris Resident / die voor leeden Jaer wederom derwaerts was gedestineert / hadde gehouden /. soo wasser geen ander Rijck mettet welcke de Sweedtsche soo ten aensien van het Sout als andere Commoditeyten meerder Commertie hadden als met Portugael, ende wiert genoteert dat juyst in dien tijdt/acht gemonteerde Schepen van Sweetsche ingesetenen sich daer bevonden ofte in het corte souden bevinden/ende wiert soo daerom/ als om de respecten die de selve Croon met Vranckrijck hadde / met verwonderinge opgenomen / dat haer Majesteyt goetgevonden hadde gemelten Coning dier maete t'affronteren. Men seyde dat diergelijcke consideratien aen haer waeren voorgehouden. Ende de Rijcx-Raeden lieten haer openlijck verluyden dat dese resolutie geen effect kon hebben / ende wiert den Franschen Resident onder de hant aengesocht om den gemelden Resident van Portugael te animeeren / om noch weynich dagen te retarderen / ende de comste van sijn Koninglijcke Hoocheyt tot de Croon te willen afwachten/ dewijle haer Majesteyt haer niet hadde laeten disponeeren om te veranderen/ het geen sy hadde gedaen.

De Coninginne wiert geseyt om de financien van het Rijck te min te beswaeren inde plaetse van twee mael hondert duysent Rijcx-daelders tot haer onderhout/ contentement te sullen nemen met hondert ende twintigh duysent.

Het geene Coningsmarck onder nam omtrent de Stadt Breemen, wildemen in Sweeden justificeeren / met voorwenden van dat die van Breemen oorsaecke daer toe hadden ghegeven / door de fortificatie die sy hadden ghemaeckt/ ende dat die geene die Coningsmarck geoccupeert hadde / was gelegen op den bodem van het Sticht/ ende niet van de Stadt/ tegens welcke men seyde geen intentie te hebben om verder geweldt te gebruycken/ ende inder daet was men aldaer qualijck ghestelt om sich in den Oorloge te engageeren / die nochtans uyt dese moeyte scheen geapprehendeert te worden.

In het Bisdom Breemen ginck het noch als te voor / de een de ander

afbreuck

afbreuck doende: die van de Stadt hadden nu oock weder ingenomen de Vegesack, de Sweedtsche daer uyt jaegende. Hier was secreete conferentie tusschen de Heeren Ommeren, Strevelshouck, vander Meyden, vander Hoolck, Wijckel, Wolssen ende Isbrants met Polman. Hy wees aen wat macht van Volck die van Breemen hadden / ende op wat wijse best tot een goet eynde te coomen was.

Daer resteerde niet sonderlings als de Schants ter Lee. Van de gemelte conferentie wiert den veertienden Iuly gerapporteert: werdende drie trappen gestelt om de Stadt te assisteeren met een reael secours of vliegent-Leger van drie a ses duysent Man; of met een gering secours van vier a ses hondert Man / het sy aen Gelt of aen Volck / of met het senden van twee Oorloch Scheepen op de Weser. Het laeste scheen de minste offensie te sullen geven aen Sweeden. Het was of men yets reaels wilde doen; ende Polman wiert versocht hier noch wat te willen blyven.

Tot Weenen liet Breemen oock devoyren doen/de Keyserse gaven woorden voor het gelt/de Keyserl. Secretaris Schroder had aen den Breemse Minister Doctor Eden geseyt / dat gewisselijck den Keyser en 't Rijck de Stadt souden byspringen/dat sy haer by provisie soude addresseren aen de Staten Generael. Indien/ seyde hy/ die van Breemen in het alderminsten haer ingaeven tot accoort met Sweeden, dat se waerdich waren inde Donauw te werden geworpen / ende dat den Keyser soude haer doen in den acht ende overacht, ondertusschen sach niet een na haer om.

Den negentienden ende volgende daegen was de saecke van Breemen hier weder op het tappt: Hollant konde niet verstaen tot yets reaels: een voornaem Lidt seyde/wy willen geen Oorloch voor ons selve voeren; hoe souden wy het dan doen voor een ander? Hollant begeerde men soude eerst afwachten wat Sweeden souden antwoorden. Den Heer Meyer sulckx vernemende/ versocht den Heer Isbrants presiderende om ter Vergaedering te seggen; dat dese irresolutie die van Breemen seer soude descourageeren / dat in het Jaer twee ende vijftich oock geduyrende dese belegering ander hoop was gegeven: datse andere aensouck elders (specialijck in Engellant) hadden afgeslaegen. Maer Hollant nam het over. Oock was ondertusschen den Heer van Beuningen te Huys gecoomen / ende nu een strydbaer Koning in plaets van een Vrouwspersoon in Sweeden zijnde; wilde Hollant tot geen feytelijckheyt verstaen. Yemant seyde; soude wy offenseeren Sweeden die ons hondert Schepen op een tijdt tot Ryga, Revel ende andere plaetsen can aenhouden. Te min/ om dat Hollant om het werck van de Seclusie inwendich was ingewickelt.

In 't begin van Augusty gafmen weder een memorie voor Breemen over/ maer het wiert byeans een materie of saeck van factie, de ses Provintien waren wel geresolveert / maer Hollant nam het als of de selve niet sochten als om den Staet in Oorloch te brengen / ende Hollant te benouwen / ende stelde haer te meer tegen het versouck van Breemen, om dat de andere Provintien soo heet daer voor waren. Den Heer Meyer siende dat hier anders niet was te doen/versocht ende ontfing permissie om te mogen vertrecken.

In

In desen tijdt vorderde de Coninginne Christina haer Reys: in Iulio tot Hamburgh liet door den Resident van desen Staet notificeeren datse meende te gaen na 't Spa/ en vernomen hebbende dat groote Personagien niet mochten passeeren desen Staet sonder voorgaende kennisse te geven; hoopte men soude haer passage niet onaenghenaem hebben. Men heeft hier ghetoont dat men het geern soude sien/ door het oock haer tracteeren ende defroyeren als een Koninginnen plaegh te geschieden; maer korts daer na was over Munster, Deventer, Uytrecht op Antwerpen getogen. Den twintichsten Augusty liet versoucken door den Prins van Tarante om onbekent te mogen Breda besien; men verclaerde dat het den Staet soude aengenaem zijn. Tot haer komste in Breda was gestelt den ses en twintichsten; maer ondertusschen ghebeurende het ontset van Arras, is niet gekomen/ niet willende aen de Spaensche umbrage geven datse ginck spreecken met den Ambassadeur Chanut die sy tot dien eynde versocht hadde. Lant-Graef Fridts van Hessen, bracht haer de eerste tydinge op dese wyse: Sy waren in discours noopende den Prins van Conde, met den welcken het scheen dat sy correspondentie hadde/ ende die sy seer estimeerde/ ende seggende onder andere/ het soude seer schaede sijn indien dien Prins ghevangen wiert; met een quam den Lant-Graef in/ ende die woorden hoorende/ seyde; seecker, Madame, men gelooft dat hy gevangen is (presupponerende dat de Koningin wel wist dat Arras ontset/ en de Spaensche geslagen waren) daer op toonden de Koninginne haer te altereeren/ ende alsoo den Lant-Graef daer by seyden/ immers dat hy noch niet gebonden wiert/ merckte sy wel datter yets gepasseert was; doen toonde sy haer seer gesurpreneert te zijn; doch sy wierp het daer op dat den Lant-Graef hadde behooren discreeter te zijn; als sou obvieuselijck die eerste tydinge alsoo te divulgeeren.

De Iesuiten hadden gepreparcert de Tragedie Thyestes om voor haer te speelen/ maer op dese tijdingh liet het opseggen. Daer na nochtans liet het speelen/ ende onder 't speelen kreeg een brief van den Prins van Conde, inhoudende dat hy ende den Prins François waren geavanceert met twaelf duysent paerden tot Arien, welcken brief gelesen hebbende deedse weder toe ende sondtse aen den Gouverneur van Antwerpen.

Anders was ordre ghestelt dat tot Breda voor de Koningin al het geschut soude worden gelost/ ende een deputatie van hier soude volgen/ ende sy gedefroyeert worden soo sy wilde komen bekent/ anders niet.

Noopende Bremen duyrde hier de deliberatien noch in September. De meeste Provintien waeren wel geresolveert/ maer Hollant sach het dieper in; ondertusschen deedt Koningsmarck sijn best om den Burgh met geweld weder te krijgen. Den derden September wierden haer Ho. Mog. weder versocht om een favorable resolutie. 't Liet sich aensien of Hollandt noch tot yet soude verstaen/ men sprach van te senden twee duysent man ende men maeckte mijne van yet te willen doen. Maer in Over-Yssel ontstont soo langh soo meer inlantschen twist. Ondertusschen waren Chur-Brandenborghsche oock Lubeeckssche ende Hamborghsche Gesanten tot Breemen, sloegen voor een stilstant van wapenen/ een goetwillige overghebe van den Burgh. Maer eer de

stilstant

stilstant ghetroffen wiert / viel die plaets weder in handen der Sweetsche. Sulcx maeckte 't gemeen volck tot Breemen oneenich ende seditieux/hadden tweemael getracht het Raethuys in te nemen / hier wiert doen wel met ernst over de saecke gedelibereert: ende na een ernstige besoigne is den acht en twintigsten September geresolveert ten spoedighsten eenige Gedeputeerden van wegen desen Staet naer Breemen af te senden / versien met Credentialen ende brieven van addres aen den Raet der voorsz. Stede/ mitsgaders oock aen den Generael Koningsmark, leydende de Sweetsche Legers in 't Hertoghdom van Breemen ende daer omtrent / ende dat mede te gelijck / in trachte van het directorium haer Ho. Mog. gedefereert by 't vierde artyckel van de alliantie tusschen desen Staet ende de Hanse-Steden Lubeeck, Breemen ende Hamburgh in den Jare vijf ende ses en veertich ghemaeckt binnen Breemen, souden beschreven worden Gecommitteerden uyt de gemelde Steden van Lubeeck ende Hamborgh, ende dat de voorsz. Gedeputeerden in mandatis soude worden gegeven met ende nevens de gemelte Gecommitteerden uyt de voorsz. Steden/ met onderlinge correspondentie ende advijs alle mogelijcke devoyren aen te wenden / ten eynde de differenten door haerluyden tusschen-spraeck / in der minne mochten worden ter nedergheleyt/ immers dat by provisie ten wederzijden van alle wegen van feyten mochten worden gheabstineert/mits dat sulcx buyten vermoeden niet connende worden geobtineert/ sy van alles haer Ho. Mog. rapport souden doen / om 't selve gehoort ende ingenomen zijnde/ alsdan naerder geresolveert te worden/sulcx bevonden soude worden te behooren; wijders wiert gheresolveert dat provisionelijck van de sincere intentie van haer Ho. Mog. by een beleefde missive aen den Koninck van Sweeden/ kennisse soude worden ghegeven / met ten eynde den ghemelten Generael Coningsmarck ende andere sijne Ministers daer omtrent sich onthoudende / mochten worden gelast tot Vreede.

Het eerste concept van de Resolutie contineerde oock dat de Heeren extraordinaris Gedeputeerden wierden gelast om haer exactelijck te informeren op den toestant van de saecken aldaer, de gelegentheyt van wederzijts forces, de deseignen soo van de een als de andere zyde, de constitutie ende inclinatie van de nabuyrige Vorsten, met het geene verders daer omtrent stont te considereren. Dese clausule wiert daer uytgenomen / ende sy secrete resolutie gelast/ om in cas van geen succes der Vrede te spreecken ende te handelen met de nabuyrige Princen/ Graven ende Steden/ op het stuck der bescherming of conservatie van Breemen.

Aen de Steden Lubeeck ende Hamburgh wiert tot dien eynde ter selver tijdt geschreven om tegen den twee en twintichsten October te willen de haren senden tot Breemen. Aen de Koningh van Sweeden wiert desgelijcx beleefdelijck geschreven ende genotificeert dese haer Ho. Mog. besendinge / met versoeck dat Koningsmarck mocht worden belast op te houden van feytelijckheyt/etc. Tot de besending wiert van wegen Hollandt genoemt den Heer van Beuningen, van wegen Vrieslant den Heer Bootsma, ende van wegen Stadt ende Lande den Ex-Heer van Lusborgh. Ondertusschen wiert bemiddelt een stilstant.

In

In October was den Koninglijcken Legaet Oxenstern tot Gottorp, tot voltreckinge van het Huwelijck met de Princesse/ nu Koningin van Sweeden/ hy hadde by sich seven Kamer-Heeren/ twee Schenckers/ twaelf Kamer-Joncheren/ acht Volontarissen/ negen Trompetters ende Harpoucken/ twaelf Trauwanten ende acht Laquayen; aldaer aenkomende/ wierde van den outsten Prins ontfangen/ ende van de gantsche Ridderschap ingehaelt; als hy in het Slot quam was den ouden Vorst in het midden van het Slot/ sijn Excellentie tegengaende/ ende op het heerlijckstlen ontfangende/ hy hadde daer na by sijn Gemallinne/ en ten lesten by de jonge Princesse de Koninglijcke Bruyt/ publijcque audientie. Den eersten October geschiede het Iaewoort of Handtslach, daer na wiert een statelijck Banquet gehouden. Waer na de Heer Oxenstiern met de Koninglijcke Bruydt van Eekelenvoorde is te scheep gegaen na Stockholm.

Den Heeren van Beuningen ende Bootsma den seventienden October tot Amsterdam komende/ sijn gedefroyeert van wegen de Magistraet; tot Lingen desgelijcx; ende in het passeren door het Munstersche gebiet hadde den Bisschop desgelijcx door sijn Stalmeester Oor een half mijl buyten Haseluyren haer ontfangen/ ende door het gantsche gebiet met veel beleeftheyt haer laten tracteren/ oock wagens ende paerden verschaft tot in het Graefschap Oldenborgh; ende na dat sy den een en twintichsten s'avonts tot Delmerhorst waren aengekomen/ waren s'anderen daegs gereden naer Breemen om den dach van den twee en twintichsten by haer Ho. Mog. tot de by-eenkomste van de Hanse-Steden uytgeschreven/ waer te nemen. Omtrent twaelf uyren van Delmerhorst gescheyden/ van de Heeren Drossart ende Commandeur van het Casteel wegens den Graef van Oldenborgh seer beleefdelijck verwillekomt ende met salvos van Canon op haer aenkomste ende vertreck vereert/ ende door den Heer Drossart een half myl buyten de Stadt gelept zijnde/ waren gekomen binnen de Jurisdictie van de Stadt Breemen ende op de uytterste limite van deselve wel ander half uyr gaens buyten de poorten door den Heeren Sindicus Wachtman ende Raets-Heer Meyer wegens Borgemeesteren ende Raet met uyttermaete groote demonstratie van eere ende affectie ontfangen ende verwillekomt/ ende voorts door de selve Heeren die niet gedisponeert conden worden om met haer in haer Koetse plaets te nemen/ maer met de hare voorreden/ tot in het Logement van de Gedeputeerden gelept. Op de selve plaets daer sy door gemelte Heeren wierden bejegent stonden in open velt gerangeert de geheele Ruyterije van de Stadt/ bestaende omtrent in vier hondert man/ verdeelt in vier Compagnien/ welcke alle op haer aenkomste een salvo deden oock tot voor het Logement voorreden/ in het inkomen van de poorte wiert al het Canon van die zyde van de Stadt losgebrant ende in de voorstadt wederom een salvo van ses a seven Compagnien te voet geschoten. Die op een pleyn aen de Stadt daer sy passeerden/ in slach-ordre gestelt waren. Op de Marckt vonden de Heeren Borgemeesteren selve met den gantsche Raedt van het Raedt-Huys afgetreden om de Gedeputeerden in passant met haer groetenisse te vereeren/ gelijck oock door de Borgers en de gemeene luyden alle respect dat sy conden wierden aengedaen. Omtrent s'namiddaegs ten vier

vier uyten quaemen in haer Logement ende wierden aldaer wederom door de selve Heeren beleefdelijck gecomplimenteert ende s'avonds getracteert.

Den vier en twintigsten sijn door de selve Heeren wederom opgehaelt uyt haer Logement ter audientie / ende aen den voet van 't Raethuys door vier Raets-Heeren ontfangen en boven aen de trap door alle de Heeren Borgemeesteren ende Raet / die haer beleefdelijck dwongen voor haer in te gaen ende de eerste plaets in den Raet te nemen. Aldaer is complimenteuselijck gesprooken ende geantwoort met de Gesanten van Lubeeck, Glokin ende Popping, ende van Hamborgh Moller ende H. Frese, oock met die van Breemen hebbende gesprooken over de preliminaria / sijn s'maendaegs den ses en twintigsten getoogen op Staden ende aldaer Dingsdaegs gekomen. In 't passeeren door Borgh heeft den Sweetsche Commandeur haer desgelijcx met Canon schooten vereert / een half mijl buyten Staeden wierden te gemoet gereden door de Heeren Gedeputeerden van Breemen tot in haer Logement. Den Heer Rosenhaen was Legatus Plenipotentiarius. Des woensdaegs schickten haer Secretaris aen den Heer Rosenhaen, notificerende haer komste ende met een presenterende haer credentiael om acces by hem te versoecken / sijn Secretaris dorst de selve niet inleveren voor dat Graef Koningsmarck, die met sijn Heer in serieuse besoignes was / van daer soude gescheyden zijn. Den Secretaris s'namiddaegs wederom gesonden om bescheyt / is den selven naer een half uyr wachtens tot antwoort gegeven / dat de Credentialen aen den Heer Rosenhaen waeren gehandicht / dat hy sich daer op noch niet conde verclaren / maer dat hy aen de Heeren Gedeputeerden de uyr van sijne gelegentheyt soude laten weten; Des avonts quam sijn Secretaris by haer ende congratuleerde in de Latijnsche taele over hare comste uyt den naem van sijn Meester / met verheffinge dat aengenaem was haer Ho. Mog. intentie om tot de Vrede te coopereren / haer vorders aenbiedende de visite van den Heer Rosenhaen met excuse van dat de selve vermits importance affaires, die hem den geheele dach geoccupeert hadden niet eer den tijdt daer toe hadde connen vinden; De Heeren Gedeputeerden hebben hem bejegent met beleeftheyt / de excuse aengenomen ende geseyt / s'anderendaegs dewijle het doenmaels laet was / te sullen senden omme de commoditeyt van den Heer Rosenhaen te vernemen / ende dewijle sy in het Latijn aenghesprooken wierden ende oock antwoorden / versochten te mogen weten of het de meeninghe was van den Heer Rosenhaen, met haer in de Latijnsche taele te handelen / ofte liever in Nederduyts / op dat sy haer daer na mochten reguleren / ende kregen daer op tot antwoort voor die tijdt / dat hy van meeninge was dattet in het Latijn soude dienen te gheschieden / desermaten van s'avonts gejegent zijnde / is haer des anderen daegs met verwonderinge voorgekoomen dat haer Secretaris die sy gesonden hadden / omme in gevolge van 't voorsz. gesprech een uyr van visite by den Heer Rosenhaen te versoecken / te rugge is gekeert met bescheyt hem door den Secretaris van den Heer Rosenhaen gegeven / van dat sijn Meester de Credentialen van haer Ho. Mog. aen hem ingedient niet conde aennemen / omme naer volgende redenen die by haer Secretaris op dictum aengeteeckent waren van woorde te woorde als volgt. Ten eersten, dat de selve niet waren in het

Latijn

Latijn geschreven/ ende dat altijdt voor desen aen de Coninglijcke Ministers in die tale geschreven was. Dat hy dienshalven niet dorfde de eerste zijn/ omme de brieven in 't Nederlants aen te nemen. Ten tweeden, om dat den brief niet net genouch/ maer yetwes was uytgeschrapt/ ende dies niet waerdich soude syn den Koninck ende de naerkomelingen te vertoonen. Ten derden, datmen niet wist wat het woordt U. l. te seggen was tegens een Koninglijck Minister. Ten vierden, de superscriptie te veranderen/ ende om datmen moste weten in welcker vougen/ heeft sijn Secretaris die aen den Secretaris van de Heeren Gedeputeerden overgelevert. Ten vijfden, daer by vougende datmen in 't Latijn soude schrijven/ maer in Nederlants of Latijn soude mogen spreecken/ ende gevende met een haer Secretaris haer Credentiael te rugge/ sonder yetwes specifice te seggen op de versochte visite. De Heeren Gedeputeerden hebben terstont haer Secretaris weder derwaerts ghesonden/ om op het versouck van de visite de meeninge van den Heer Rosenhaen te hebben/ ende met eenen te laten weten/ dat sy niet manqueren souden hem op de voorgeworpen scrupelen op haer Credentialen soodanich te bejegenen dat ontwijffelijck daer aen soude nemen contentement/ ende daer op geadmittert zijnde/ hadden aen gemelden Heer Rosenhaen, geremmemoreert het geene haer daegs te vooren den geheelen dach/ ende daer na dien morgen omtrent haer Credentialen was bejegent/ ende in 't voorbygaen aengeroert dat het niet wel over een quam daeghs te vooren audientie aen te bieden ende dien dach haer Credialen te rugh te senden/ vorders seyden/ de scrupelen soodanich te zijn/ dat die niet conden ghetrocken worden om eenich accrochement te maecken/ indien andersints haer komste aenghenaem was/ want voor soo veel de eerste aenginck van de Latijnsche tael/ dat de tale niet en dede, ad essentiam, ende dat hoewel het gewoonlijck was aen Sweetsche Ministers in het Latijn te schrijven/ dat het nochtans geen nulliteyt infereerde een andere spraeck te gebruycken/ ende dat aen den Heer van Beuningen wegens haer Ho. Mog. in Sweeden zijnde/ op seecker incident wegens haer Majesteyt acte in het Hoogduyts waren gegeven ende by hem in het Nederduyts beantwoort/ dat oock voor desen wel brieven in Nederduyts aen haer Majesteyt selfs waren geaddresseert ende aenghenomen/ ende dat nochtans haer Mog. geen keur hadden in de een ofte de ander tale/ ende dat sy dies mogende voortgaen tot de affaires op dese haere Credentialen in 't Nederduyts/ welck niet laboureerde in yets essentieels/ by naerder Latijnsche brieven van haer Ho. Mog. oock dese scrupulen ende formaliten wel souden voldoen. Ten tweeden, voor soo veel de netheyt in het schrijven aenginck ende het uytdoen van eenige woorden in den eersten regel/ dat sulcx maer alleen een faute van den Klerck was die niet tot den sin ofte essentie deeden/ ende belangende de qualificatie van U. l. dat het was een brief van haer Ho. Mog. de welche oock gelijck oock andere Souveraine Staten schrijvende in Duytsche Tale/ die termen plegen te ghebruycken selfs met Vorsten van het Rijck/ gelijck het oock de Vorsten soo veel haer bewust was onder den anderen deden. Ten vierden, aengaende de superscriptie dat sy niet conden sien dat het different tusschen de geene die voor hem overgelevert was ende die op haer Credentialen stont/ conde gheduyt worden/ om haer op te houden/

houden / ende dat sy het spreecken van latijn ofte duyts geerne wilden stellen tot sijn keure / maer dewijle hy verklaert hadde / niet te hebben tegens het duyts / dat sy met het selve haer best soude behelpen. Sijnde wijders aenmerckelijck / dat de Heeren van Lubeeck ende Hamborgh welcker credentialen in het Hooghduyts ende met de selve superscriptie als die van haer Ho. Mog. waren aengenomen / ende sy Heeren daer op ter audientie geadmittert / sonder eenich dispuyt. Den Heer Rosenhaen antwoorde op haer solutie / dat het was by den Secretaris opgestelt en gheremarqueert / ende sy soude komen of andere Credentialen besorgen ofte niet / soo sy het goetvonden / ende sy op haer Credentialen uyt den naem van haer Ho. Mog. souden voordragen / het geene haer was in last gegeven / ende hebben dienvolgens sijn Excellentie neffens haer Ho. Mog. ghebiedenisse in substantie voorgehouden dat haer Ho. Mog. met leedtwesen de swevende differenten uytghebrosten tot feytelijckheyt tusschen Sweeden ende Breemen hadden vernomen / om de interessen van vicinitenyt ende commercie als andersints / dat het Christen bloet ghestort wiert tusschen een Kroone die haer Ho. Mog. seer estimeerde ende een Stadt / beyde haer geallieerde / voort komende op de missive alreede op dat subject tusschen haer Ho. Mog. ende sijn Majesteyt verwisselt.

Den Heer Rosenhaen hadde naer complimenten geseyt / dat de differenten met Breemen soo wijdtloftigh niet waren / noch soo verre uytsiende als men meende / dat het was een Lis Domestica, datmen van de zijde van Sweeden geen stoornis was ghemeent te doen in de Commercie / maer de selve oock voor Breemsche Scheepen een gheruymen tijdt / gheduyrende dese verwijderinge / hadt vry gelaten / tot datmen vermits der selver insolentie genoodicht was geweest om die connibentie niet langer te ghebruycken / dat den Coningh sijn Meester was t'eenemael ghenegen tot Vrede, en de conservatie van sijn eer en reputatie / voor behoudens de Breemsche geen onmoghelijcke conditien soude voorschrijven / maer die geene die in recht en reden bestonden ; dat haer Ho. Mog. intentie tot Vreede in desen prijsselijck was / ende dat ontwijffelijck haer Ho. Mog. veel souden connen doen / omme die te wege te brengen / indien de selve ghelieſden haer authoriteyt ende macht te employeren omme die van Breemen te disponeren tot redelijckheyt / dat van de twee maendige stilstant van waepenen alreede vijf weecken verloopen waren ende dat hy geduyrende dien tijdt daer was gheweest sonder yets te doen / door dien de Breemers met verscheyden ghesochte intrugues op de preliminaria ende andersints / sonder pouvoirs te hebben ten principalen / dien tijdt hadden doen verloopen / ende sy nu entlijck een pouvoir hebbende gekreegen het selve niet aengenomen conde worden / sonder dat daer in eenige captieuse termen wierden gecorrigeert / datmen indien de Breemers ront ende redelijck handelde / het in drie dagen eens soude connen worden / maer dat sy so vreemt procedeerden in desen / dat het niet van Onderdanen (want soodanich pretendeerden de Sweeden in haer discoursen haer te zijn /) maer van een gelijcken staet qualijck soude sijn te verdragen. Sy repliceerden hier op dat sy bereyt waren omme de Heeren van Breemen in al het geene sy onbehoorlijck voorwenden mochten tot reden te vermanen / oock om alle goede ende draeghlijcke conditien aen te nemen / maer dat sijn Ex-

cellen-

cellentie ghelieftde te considereeren / dat sy daer toe eerst recht bequaem souden zijn / indien sy geadmitteert wierden / om in desen te intervenieren / ende dat hun in consideratie van dien op de postulata aen de zijde van sijne Majesteyt van Sweeden op de saeck ten principalen/ofte by provisie op de difficulteyten/ die de pouvoirs concerneerden opening mocht worden gedaen / ende hier op met redenen insisterende / om eenich claer bescheyt te hebben ; creegen tot antwoort; dat dese verschillen beter sonder Mediateurs soude connen worden verhandelt/dat die geene die van buyten quamen/noch kennisse van saecken moesten nemen ende dat daer door wyluftichheyt soude worden veroorsaeckt / ende datmen de eene aennemende tot mediatie den anderen die van tijdt tot tijdt haer mochten presenteren/niet soude bequamelijck connen afwijsen/ daer door de wijdtluftigheyt des te grooter soude zijn/ dat aldaer sijn Majesteyt handelde met sijn Onderdanen in welcken gevalle men niet veel mediatie van buyten conde admitteren / in allen gevalle dat hy niet gelast was / om yemants mediatie te accepteeren / ende sonder last het selve niet conde doen / dat hy oock niet wist/dat haer Ho. Mog. sijn Majesteyt hier op hadden aengesocht/ immers niet voor sijn vertreck van Sweeden, ende dat hy dies geen ordre daer op hadde connen overbrengen / ende vervolgens aen geen uytheemsche Ministers in desen openinge conde doen / hoewel hy wel conde seggen / datmen sijn Majesteyts postulata uyt die geene die Anno een en vijftich ghedaen waren / wel conde afnemen / ende dat andere mindere die daer by mochten coomen / wel soude sijn te vergheliјcken / dat hy wel wenschte / dat haer Ho. Mog. dese intentie hebbende voor eenighe weecken aen den Coningh sijn Meester hadden geschreeven/op dat sijn Majesteyt sich tijdelijck daer op hadde mogen verclaren / maer dat nochtans haer comste niet te vergeefs soude zijn / indien sy de Heeren Breemers tot reden disponeerden/het welcke geschiedende/ soude de saecke wel te vinden zijn ; Sy antwoorden dat sy de Heeren van Breemen conde aenspreecken / sonder by andere daer toe gheadmitteert te zijn / extenderende haer op de dienstigheyt van interventie van Vrunden in dusdanighe ghelegentheyt/ nevens andere redenen waerom haer Ho. Mog. in desen de bequaemste tot de interventie conden worden gheacht / ende verders dat het niet wel tot een presuppost conde worden ghestelt / dat de Breemers Onderdaenen van Sweeden waren / dewijle het alleen wierde geprætendeerde/ ende dat de Breemers de decisie van het Rijck en de Keyser daer tegens tot haer voordeel hadden / ende in allen gevallen dat oock tot de questie met de onderdanen ende binnenlantsche seer dickwils Vrunden ende Neutraelen waren geadmitteert om tusschen beyde te gaen / als sy met verscheyden Exempelen confirmeerden/ dat sy maer sochten op de een of de ander manier bequaem gemaeckt te worden / om yets goets hier in te doen/ ende indien sijn Excell. noch niet gelast was / om haer Mediatie formelijck aen te nemen/ ende sonder last schrupelen maeckte/ het selve te doen/ dat haer ten minsten door de openinge die sy versochten gelegentheyt mochte worden gegeven/ omme aldaer niet vergeefs te zijn / ter wyle den last wiert afgewacht ; dat nochtans haer Ho. Mog. billijcker wyse hadden vermoet ende verhoopt dat desen sijne Excellentie van de meninge van sijn Majesteyt soude sijn versien

geweest

geweest / dat haer dese difficulteyten niet souden hebben bejegent / want hoewel dat het waer was dat de missiven op dit subject aen den tegenwoordige Coning geaddresseert niet dan voor vier weecken waren afgesonden / dat nochtans by sijn Majesteyt ontfangen waren ende gesien die geene die haer Ho. Mog. lange te vooren by Prima ende duplicael aen de gewesen Conginginne hadden overschickt / ende dat haer Ho. Mo hadden vertrouwt dat sijn Majesteyt daer uyt haer intentie omtrent dese saeck gesien hebbende sijn Excellentie met gedesireerde Instructie soude hebben voorsien; maer het finael bescheyt aen haer was / dat sijn Excellentie als ongelast haer niet conde admitteren tot mediatie ofte interventie / ende dat den Coningh ooch getoont hadde ongenegentheyt tot mediatie om wijdtluftigheyt te vermyden. De Heeren van Hamburgh ende Lubeeck wierden gelijcker vougen bejegent; Alsoo waren de selve Heeren Gedeputeerde gedrongen haer recours tot haer Ho. Mog. te nemen om der selver ordre promtelijck te hebben / ingevalle sy wederomme geexcuseert ende haer Officitie wierde gedeclineert by naerder aenschryven van sijn Majesteyt.

Sy schreven in een ander brief dat den Heer Rosenhaen in sijn Logement de Heeren Gedeputeerden niet verder als half wegen het voor-huys (ooch dienende voor een voor-kaemer) hadde ontfangen / ooch sonder eenige contestatie van beleefthe yt de hoogerhant van haer genomen / voor haer ingegaen / ende hem datelijck hadde gestelt tegens een hooge stoel met leeninge / welcke inde boven eynde van de Camer was geplaetst / ende haer genoodicht haer sitplaetse te nemen op drie Spaensch stoelen / die recht over de selve waren gestelt / ende in het uytgaen na dat hy in de voor-deure van sijn Logement was gekomen / ummiddels sy in de Koetse traden / sich omgekeert ende wederom in Huys was gegaen; sy dachten dat dit vreemt onthael haer ghesch iede omme de objectie tegens haer Credentiaelen gemoveert / ende ooch datter niet wel was van contestatie te beginnen / ende wachten dies tot dat sy van gemelte Heeren gescheiden waren omme met den andere te confereren in wat vougen sy hier over sijn Excellentie souden doen bejegenen; op het welcke sy niet naders vonden / dan haer Secretaris te belasten omme sijn Excellentie uyt haer name aen te seggen / dat sy in de visite die sy dien morgen aen hem hadden gegeven / niet waren outfangen / met die rang ende Ceremonien / welcke haer in consideratie van haer commissie competeerde / en om met stylswygen in haer Persoonen de Hoocheyt van haer Ho. Mog. niet te doen verkorten / hem Secretaris belast hadden sijn Excellentie aen te dienen dat sy waren Gecommitteerden inde vergaderinge van haer Ho. Mog. ende dat die qualiteyt alleene mede bracht / dat wanner sy selfs in de residentie plaets van haer Ho. Mog. sonder met andere als mondelinge ordre te sijn gecommitteert omme met eenich uyt-heems Ambassadeur van gecroonde hoofden of andere aen sijn Huys te spreecken / dat den selven Ambassadeur volgens de coustume / in welcke haer Ho. Mog. geen infractie leeden / haer quamen ontfangen aen de Carosse / de hant gaben in het ingaen ende sitten / ende wederom tot aen de Carosse geleyden / ende dat sy daer en boven sijnde Extraordinaris Gedeputeerden van haer Ho. Mog. buytens lants ende gesterckt met Credentialen / niet

verston-

verstonden/ dat sijn Excellentie of eenich uytheems Ambassadeur met minder deferentie t'sijnen Huyse haer mocht ontfangen/ ende dat willende vertrouwen dat sijn Excellentie intentie niet soude sijn haer Ho. Mog. of der selver Gedeputeerden te kort te doen/ dit tot sijn esclaircissement hadden goet gevonden te doen seggen/ met versoeck dat hy geliefde te verclaren of hy in gelijcke maniere soude gemeent sijn haer voortaen te bejegenen/ op dat haer niet afgesneden wiert het geluck van sijn Excellentie te mogen besoucken. Haer Secretaris rapporteerde soo sy het hem hebben doen in geschrifte vervatten/ dat sijn Excellentie dede gebiedenisse aen de Heeren haer Ho. Mog. Extraordinaris Gedeputeerden/ ende repliceerde dat hy niet gemeent was haer Ho. Mog. of der selver Ministers in haer respect eenichsints te vercorten/ dat hy oock wel wiste/ hoe hy Ambassadeurs van haer Ho. Mog. soude recipieren/ doch dat hy het woort van Gedeputeerden niet verstont/ en dat hy daer in distinctie moeste maecken tusschen Ambassadeurs ende Gedeputeerden; ende ingevalle haer Ho. Mog. Gedeputeerden anders wilden ontfangen zijn/ ofte onthaelt met Ceremonien als Ambassedeurs, dat sy van moesten bevorderen nieuwe Credentiaelen in het Latijn/ende in de plaets van het woort Gedeputeerden stellen het woort Legati; ende hier mede de saecke verbleven zijnde/ eer sy wederomme haer Secretaris derwaerts konden senden/ was haer komen begroeten den Secretaris van den Heer Rosenhaen, omme wegen sijn Meester een uyr tot contra visite te versoucken/ excuserende te gelijck dat sijn Heer des voorigen daegs in haer visite in het point van rang ende Ceremonien niet gedacht hadde yets te doen tegens respect van haer Ho. Mog. ofte der selver Gedeputeerden, nochte oock yets verstont haer te weygeren dat haer Coninghlijcke Ambassadeurs competeerde/ maer dat sijn Heer sijnde *Legatus Regius per Germaniam* niet hadde konnen begrijpen dat de name van Extraordinaris Gedeputeerden ongebruyckelijck was/ ende van een breder interpretatie/ ende op die geene voornamentlijck paste die ad comitia gingen de præeminentie met sich brachte of yet diergelijcx/ ende dat indien sy in de Credentialen waren geintituleert geweest Legati of Plenipotentiarii dat hy in sulcken gelegentheyt haer soude hebben ontfangen soo als sy konden desidereren/ maer nu niet geweten te hebben dat hy anders hadde behooren te doen/ dat sijn Excellentie haer anders niet souden willen geven reeden van miscontentement/ maer geerne betonen sijn respect tot haer Ho. Mog. noch haer in haer recht te willen verkorten/maer dattet geene haer des voorigen daegs bejegent was omtrent de Ceremonien/ soodanich was dat sy moesten seggen dat yemant uyt de vergaderinge van haer Ho. Mog. in sijn particulier een Ambassadeur besouckende/ noeyt met soodanich fatsoen wierde bejegent/ ende hebbende daer benevens verhaelt het voorseyde/aengaende het recht van Gedeputeerden van haer Ho. Mog./ hadden sy daer by gevoucht/ dat den tytul van Extraordinaris Gedeputeerden buytens s'Lants niet nieuw was; maer dat haer Ho. Mog. aen de Coninginne van Sweeden, aen den Coningh van Denemarcken, aen den Keur-Vorst van Brandenburgh ende den Vorst van Nyborgh ende elders/ hadden Extraordinaris Gedeputeerden gesonden/ende verhaelt hebbende uyt het geene sy wisten hoe de selve by de Coningen ende

Princen selfs waren ontfangen/ hebben daer by gevoucht gelijck waer was/ dat alle uytheemsche Ambassadeurs in haer Logement den Heer van Beuningen in Sweeden in Deputatie sijnde te gemoet waren gegaen / de voorhant hadden gegeven ende wederomme tot aen de Carosse uytgelept / gelijck oock over al elders was geschiet met andere Heeren Gedeputeerden/ ende dies dat indien sijn Excellentie geliefde te doen het geene gewoon was/ de saecken seer wel waer te vinden / tot welcken eynde sy met sijn Excellentie naerder souden spreecken. Den Heer Rosenhaen in sijn contravisiten/maeckte van dit alles geen vermaen / so dat sy occasie namen om eerst daer van te spreecken met repetitie van de voorseyde ende andere redenen die sy daer by voughden ; onder welcke was dat sijn Excellentie onder reverentie niet conde disputeren de qualiteyt van Extraordinaris Gedeputeerden dewyle de selve by de Koninginne van Sweeden was aengenomen geweest / ende dewijl sijn Excellentie voorwierp dat sy in naerder brieven van Credentie in het Latijn souden connen worden geintituleert Legati, ende dat daer mede alle dispuyten souden cesseren / soo hadden sy rondelijck geseyt dat haer Ho. Mog. niet konden worden voorgeschreven wat tijtuls sy souden gebruycken om te bekleeden die sy af sonden/ende dat de geene die sy hadden haer ontwijffelijck gaf het geene sy eysten. Sy persten seer op een klaere ende cathegorique verklaeringe van sijn meyninge / doch kregen geen andere / als een ghenerale / van dat hy niet hadde konnen weten wat de qualiteyt van Gedeputeerden in dese gelegentheyt met sich bracht / ende geen de minste gedachten en hadt om haer te cort te doen/ ende dat sy hem komende besoucken met eer souden worden ontfangen. De Heeren Gedeputeerden vertrouden de selve sodanigh te sullen zijn / als sy waren pretenderende. Echter resolveerden nochtans behoorlijcke cautelen te gebruycken omme hier in niet bedrogen te zijn / ofte eenige indracht in desen te lyden.

Den Graef Koningsmarck heeft in de visite ende contravisiten de Gedeputeerden met alle beleeftheyt bejegent. In de eerste dagen haperde het Pouvoir van de Heeren Gedeputeerden van Breemen. Beydersydts klaegden over eenige contraventien tegen den stilstandt. Haer Ho. Mog. wierden versocht om nieuwe credentien in het Latijn ; hoewel de Nederduytsche nochtans by Rosenhaen waren aengenomen. Daer in wiert hier niet veel swarichheyt gemaeckt / doch sonder te geven den tytel van Legati. Interim verliep den tijdt ; ende het wiert niet seer gevordert : ende de dexteriteyt van de Heeren Gedeputeerden suppleerde alles. De Conferentien sijn aengestelt op de Cantselery als in loco tertio : Rosenhaen sat boven aen het eynde van den Tafel/ vervolgens de Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden/ende na haer de Gedeputeerden van Lubeck ende Hamborgh. Den Heer Rosenhaen liet door den Heer Hopke den vijfden November ouverture van de Sweetsche Postulata;eerst,dat de Stadt van Bremen soude hebben af te staen alle immedieteyt van een vrije Rijcx-Stadt ende den Koningh huldigen / ende voor Landt-Heer erkennen/in gelijcken manier als sy de Erts-Bisschoppen hadden gedaen. Ten tweeden , doende de restitutie van de afgenomen saecken ende refusie van costen. Ten derden , caveren non turbando vel offendendo. Ten vierden,

Ten-

Condemneren over de Gravamina, welcke ten aensien van het overbrengen van de Militie ende andersints wegens sijn Majesteyt souden te worden gemoveert. De Heeren Afgesanten van Breemen hadden voornamentlijck gedebatteert het eerste point van immedieteyt en met vele reden gecontesteert dat sy van de selve noch gehouden waren nochte conden desisteren/ende hier op by den Heer Rosenhaen gerepliceert sijnde dat sonder desistentie van de immedieteyt geen hoope was tot handelinge/ soo hadden de Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden met die van Lubeck ende Hamborgh verscheyden voorslagen gedaen omme de differenten te acchemineren tot een uytcomste/ welcke genamen wierden tot naerder bedencken.

Alsoo aengaende de immedieteyt noch de een noch de ander kon ofte wilde desisteren/heeft den Heer Rosenhaen voorgeslagen dat point te separeren: ende alle andere artijckelen by forme van Tractaet te sullen overgeven. Hy vondt noch niet vreemt dat haer Ho. Mog. souden caveren by manier van Guarantie: maer toe de Heeren Gedeputeerden haer genegen toonden; edoch geen expresse last hebbende/ schreven. Van den Protector quam een schrijvens aen de Regeringh tot Staeden in faveur van Breemen.

Eenige dagen passeerde eer die van Breemen weder in brachten haer consideratien op de Artijckelen van het Tractaet ondertusschen liep de stilstandt na het eynde. Ende de Sweden maeckten mijne van geen prolongatie te willen geven. Dies lieten de Heeren van Breemen door my haer Ho. Mog. ende de Stadt Amsterdam het gevaer aen melden/ ende dat de Heeren Sweden sochten omni modum servitium ende de separatie vande Stadt van het Rijck. De Stilstandt wiert verlenght van Woendach tot Sondach: voorslagen van expedienten raeckende de immedieteyt wierden gedaen. Oock drongh Rosenhaen seer op satisfactie.

Ter Vergaderingh Hollant sijnde gheremonstreert het point van te willen guaranderen de conditien die by succes van Accoordt tusschen Sweeden ende Breemen souden mogen worden bedongen. Is naer voorgaende deliberatie den derden December verstaen dat van wegen haer Ed. Groot Mogende ter Generaliteyt de saecken daer henen souden worden gederigeert/ ten eynde by haer Ho. Mog. aen de opgemelde extraordinaris Gedeputeerden van desen Staet op het voorsz. subject gerescribeert mocht worden/ dat de selve soo veel in haer was/wilden sorge dragen ten eynde by het voorsz. accoort/ter eenre ofte ter andere zyden egheene conditie mochten worden gestipuleert, daer by desen Staet ofte de Onderdanen ende Ingesetenen van de selve souden wesen beswaert met authorisatie op de ghemelde Gedeputeerden/ omme in cas van sluytinge van accoordt als boven/ uyt den naem ende van wegen haer Ho. Mog. mitsgaders onder approbatie ende op ratificatie van de selve oprechtelijck te mogen beloven guarandt voor alle de conditien die by de een of de ander van de partyen contrahenten souden wesen toegestaen ofte gestipuleert/ by soo verre sy souden oordeelen in het voorsz. accoordt egeene Articulen ofte clausule strydich tegens de interesse van desen Staet te influeren, nochte oock door de interpositie van het voorsz. Guarandt desen Staet tot eenich furnissement van penningen te worden geengageert. Dese limitatie nam de saeck self genouch-

noochsaem wech: quam oock te laet. Want den vier en twintichsten November ouden Stijl sijn't eens geworden. Doch is het Tractaet eerst in het net gestelt ende geteeckent den acht en twintichsten: waer na ende ondertusschen oock allerzijdts Gecommitteerden sijn met alle demonstratie van Vrundtschap getracteert/ soo tot Staden als daer naer tot Breemen: ende voorts in het passeren door de Landen van Oldenborgh, Munster, etc.

Eer de tijding van het accoordt quam in het begin van December stelde men sich aen als ofmen yets effectijfs wilde doen voor Breemen tegens Sweeden. De Heeren van Hollant soo wel als die van Amsterdam ontbooden eenige Bremer-Vaerders of Schippers/ die de gelegentheyt breedte ende diepte van de Weser wisten/ spraecken oock van Polman van Lieroort, item Danckelman Richter tot Lingenlte ontbieden om de gelegentheyt te lande te vernemen. Ick wiert oock versocht ende quam in conferentie met den Heer van Brederode ende Beverweert, om te adviseren op de voorsz. beyde gelegentheden. Eadem fabula, diemen voorleden Somer ageerde/ doen men oock door den Heer Meyer ende Polman alle de selve informatien nam/ ende doeter op aenquam/ ende dat het Oorlogh slageerde/ doen wast niet met al. Die van Amsterdam soo wel als Noort-Hollandt waren bangh/vreesden voor aenhoudinge van hare Scheepen tot Riga ende op de Oost-Zee, het welck sy niet vreesden in het Engels Oorlogh/ doen de Hollantsche Kaepers soo menich Sweets Schip namen ende beschadigden. De tegenwoordige informatien konden nu veylich worden gedaen/ want daer waren geen Hollantsche Schepen in Zee/ ende wat apparentie van Belegeringh conder nu zijn? ende nochtans wiert dese informatie met sulcke secretesse gedaen/ als of de Stadt wiert aengetast/ ende datse alle uyren stonden om troupen te senden tot ontset. Ondertusschen wistense wel/ dat behalven Vrieslandt ende Stadt en Lande, geen Provintien gereedt was/noch Gelderlant noch Zeelandt, noch Uytrecht noch Over-Yssel alsser op aen quam souden terstont willen consenteren.

Den Resident van Poolen in desen tijdt door Berlijn hier komende/ verhaelde dat aen het Chur-Vorstelijcke Hof men niet goet Breemers was; sustinerende dat yeder Vorst mocht in sijn landt doen wat hem geliefde/ dat den Keyser daer niet tegen con doen. Dat Breemen desen geessel wel hadt verdient. Het is soo/ alle Princen hebben de Vrye-Steeden ende gemeene besten in het oogh. Men con mercken ende het bleeck dat in Hollant soo animeuse besoignes wierden aengheftelt soo haest men merckte datter tot Staden soude worden gesloten. Wat souden die van Breemen doen? haer confidentste Vrunden jae beschermers drongen haer aen te nemen quid pro quo, sijnde dat een ordinaris regul in alle Gesanten uytgesonden om accoorden of Tractaten te maecken/dat ten eersten geern willen wederom komen re facta, non infecta, ten tweeden, datse festineren om elck weder by de sijne op haer gemack te zijn. Ten derden, daer uyt van volgt datmen de swackste party/ (nam pauper ubique jacet) obligeert liever wat als niet aen te neemen/ want wat soude Breemen doen? de Keyser ende de Duytse Princen verlieten haer/ergo al haer heyl/ hulp ende conservatie hingh aen desen Staet/ ende de Stadt was gedwongen te doen al wat der selver Gedeputeerden haer rieden/ en het was seecker/

indien

indien de selve de goede Stadt hadden verstreckert van assistentie; dat de selve soude hebben gewaegt / goet / ende bloet. Maer men hadde de Stadt noch soo onlangs in de questie tegens Oldenborgh verlaten / ende de Sweeden waren geen kinderen sy merckten genouch dat het noch by Hollandt noch elders geen ernst was / magno conatu magnus nugas. Politijckelijck te spreecken/ hebben Luter ende Calvin de populo & libertate seer qualijck gemeriteert ende verdient / om dat sy de geestelijcken stant ende prelatie soo seer hadden vernedert / stellende alle de geestelijcke goederen in de hant ende macht van de seculiere of wereltlijcken Princen; ende daer mede der selver macht verheffende, Die van Bremen sijn niet de geringste noch de leste geweest die aleer de geestelijcke prælatie hebben gehouden voor een Antichristisch juck/ ende de reformatie ingehaelt. Maer hoe weynich weten wy menschen quid conveniat nobis rebusque sit utile nostris. Haddense nu weder een Bisschop in plaets van een Coningh; een Bisschop was niet erffelijck/ dickwils yemant ex plebe & populo wiert het: nemo sane mentis sal ontkennen of het was draeglijcker onder haer / veel vroome ende Godtsalige lieden sijnder onder de geestelijcke ghe-weest / sy contraballanceerden de macht van de Wereltlijcken. Maer waer toe dient nu het geestelijck goet / na dat het de Vorsten hebben ondergeslagen? tot pracht / wellust; ende het versadicht den Vorsten soo weynich dat over al de exactien ende extorsien over het volck grooter sijn als doen de Vorsten de Geestelijcke goederen niet hadden ondergeslagen. Den Coningh van Denemarcken was door Lutheri leere verrijckt met de geestelijcke goederen/ maer is hy daer door versaedicht? neen/ sedert heeft hy tienmael meer tol genoomen als te voor. Hoe menich eerlijck mans kint is aleer door de geestelijcke goederen geveneficeert geweest? nu ist ende blijft het al voor de Vorsten. Turno contingit *Regia conjun. nos* animæ viles! De Vorsten hadden groote oorsaecke om *Lutherus* leere aen te nemen / als waer door sy soo wierden verheven ende verrijckt: Luther heeft daer in gedaen als een van de grootste Hofs-flatteurs; die opt op aerden waren / ende blint waren de Gemeenten die niet sagen dat sulcx was tot haerder verkleyneringh ende verdruckinge? ende daer te voor de minste ex ima plebe konde worden de hoogste ende grootste! tot de opperste prælatur van de Kerck/ self van Keyseren ende Koningen geveneereert; daer is nu niet ten besten niet achter gelaten præter flere & contemni. Ja alsoo/ dat nu niet een ghequalificeert Borger sijn kint laet predicant worden/ haer schamende der geestelijcken standt. Alle de gemeenten in Duytslandt mogen met Breemen nu wel nadencken watse gedaen hebben/ doense riepen constitue nobis Regem, schaft de Bisschoppen ende Prelaten af: geeft haer goet aen de Vorsten. Maer ick geloof datter oneyntelijcke sijn die het nu geern anders sagen / die het herdoen souden was het te herdoen. Clamabitis in die illa à facie *Regis* vestri; & non exaudiet vos Dominus in die illâ. Breemen scheen wel voor dese mael wat rust te becoomen/ maer men sach wel dat eentlijck Sweeden haer geheel onder bedwang soude poogen te krijgen/ ende de Stadt gans ende voor altijt sich onderdanich te maecken/sonder eenige verlossingh of veranderingh / ter contrarie alsser Bisschoppen waren doen wasser hoop van veranderingh. Gelijck onder de Pausen, men obserbeert / dat neyt uyt het huys

 (daer

(daer van den overleden was) een nieuwe Paus wert gekooren/ ende dat is een schoon teycken ende effect van de Libertept/ dat doet alle Pausen seer te rugh sien/ om sacht ende wijsselijck te regeeren. Soo dat/ politiquelijck ghesprooken/ de Pausselijcke Hierarchia of Regeringh een van de schoonste ende durabelste Republijcke is/ van alle die opt waren of komen zijn. Ende de gelijckheyt of æqualiteyt onder de Kerckelijcke is altans in Engelant soodanich geexplodeert/ dat het voor fanatich ende quakerye wort gehouden.

De Heeren Gedeputeerden hadden aen Rosenhaen oock gesprooken van een Alliantie te maecken tusschen Sweden, Denemerck, Vranckrijck ende desen Staet. Maer dat was niet als compliment/ hadden geen last/ was seer impracticabel ten waer men maeckte een Generael Tractaet van Commertie/ Reglement van contrebandes/ ende nopende het visiteren in zee/ ende alle sodanige Tractaten souden seer wel observeren alse voor haer waren/ maer als het tegen haer was/ geensints. Want men wilde alle de Werelt visiteren (ja plunderen) in Zee: Maer van niemant gevisiteert worden. Men wilde over al handelen met contrabandes, maer niet lijden dat het van yemant anders wiert gedaen.

Den Commandeur Polman was van Hollandt ontbooden/ den seventienden December hier gekomen/ hy wiert gevordert by den Heeren van Brederode ende Beverweert die hem afgevraecht de vraegen van verleden Somer/ hoe sterck/ hoe versien Breemen was/ van Guarnisoen/ van Ammunitie/ van Borgerye/ van wallen/ wat posten de Sweeden in hadden/ wat middel daer was om volck of secours te brengen in Breemen, hy seyde alle de vragen al verleden Somer te hebben beantwoort/ ende datter altans/ immers/ gelijck te voor oock noeyt swarigheyt was geweest/ om volck of wat men wilde daer in te brengen/ alsoo dese geheele zijde van de Weser vry was. De selve Heeren hadden hem geseyt dat nu het accoort gemaeckt was/ maer dat die van Hollandt anders een treffelijck concept hadden gemaeckt om Breemen te ontsetten. Maer sy bevoolen Polman op hoogste secretesse de saecke niet te divulgeren. Dit concept was een advijs van de Heeren van Brederode ende Beverweert (beyde militaire) in wat manier ende met wat quantiteyt van volck men soude die Stadt/ belegert zijnde/ ontsetten. Dit concept was een reael secours/ met alle de Cavaillerye ende soo veel Infanterye als men konde missen/ samt artillerye ende munitie/ ende van daer van in de Stadt soo veel te werpen als van nooden was. Maer daer op was noch niet eens omgevraecht want alster op aen quam/ doen wilden die van Hollandt noch eerst wachten na den uytslach van de Tractaten tot Staeden. Men wilde wel geloven dat Hollandt (als zijnde gants Deens, ende geesints de Stadt gunnende aen Sweden) niet geern soude sien dat Breemen quam in handen van Sweeden. Edoch begeerden men niet dat de Stadt floreerde: oock was niet te geloven dat men soude hebben geresolveert tot secours/ alsmen de belegeringh hadde ghecontinueert. Ende dat Breemen weynich van hier hadde te verwachten dat bleeck uyt de weygeringh van de twaelf duysent Rijcx-daelders/ die de Stadt versocht. Soo dat dese informatie van Polman was een continuatie van de Comedie die men hadde gespeelt/ geduyrende de handelingh tot Staeden: namentlijck

mentlijck datse My hadden gehoort; datse schippers hadden ontboden om te weten de gelegentheyt van de Weser.

Den twee en twintichsten December nieuwen Stijl quam den Heer Bootsma in den Hage: verklarende dat het accoort tamelijck wel was / dat Breemen niet seer hadde te klagen. Dat Bederix omtrent weert was sestich duysent Rijcx-daelders / gegeven voor de onkosten van het transport der Sweetsche trouppen; dat die van Breemen niet hadden willen afstaen van de Borgh; verklarende daer toe niet gelast te zijn / noch geen last te konnen krygen: alsoo niet alleen den Raedt / maer oock de Borgers daer in mede te seggen hebbende daer in niet souden consenteren. Dat de Heeren Gedeputeerden van desen Staet geseyt hadden / in dien de Gedeputeerden van Breemen dat niet wilden over haer nemen / dat sy dan terstont souden vertrecken / ende het werck laten staen. Dat s'anderen daegs noch veele nieuwe swaericheyt geresen was aengaende het Landt of gront van de Nystadt, het welck notoirlijck was toekomende aen den Koningh: item aengaende noch een Luytersche Kerck. Edoch dat die van Lubeck ende Hamborgh, hoewel selfs Luters, sulcx hadden seer tegengesprooken / ende de Sweetsche hadden bewoogen dat te laten varen.

Het accoort / gemaeckt tusschen den Koningh ende het Rijck van Sweeden ter eenre / ende de Stadt Bremen ter andere syden door de selver Gevolmachtichde gesloten / geseghelt ende geteeckent tot Staeden den acht en twintichsten November / was luydende als volght:

NAdemael tusschen de Doorluchtighste Grootmachtighste Princesse ende Vrouwe, *Vrouwe* CHRISTINA, Coninginne der Sweden, Gothen ende Wenden, Groot-Vorstinne tot Finlandt, Hertoginne tot Esten, Carelen, Bremen *Vehrden, Stettin, Pomeren*, der Cassuben ende Wenden, Vorstinne tot Rugen, Vrouwe over Ingermanlant ende Wismar, &c. Ende na de gedane resignatie van hare Regeringe, Oock tusschen den Doorluchtigsten, Grootmachtichsten Vorst ende Heer, *Heer CAROLUS GUSTAVUS*, Coninck der Sweden Gothen ende Wenden, Groot-Vorst tot Finlant, Hertogh tot Esten, Carelen, Bremen, Vherden, Stetin, Pomeren, der Cassuben ende Wenden, Vorst tot Rugen, Heere over Ingermanlandt ende Wismar, &c. Als oock Palsgrave by den Rhijn, Hertogh in Beyeren, tot Gulick, Cleve, Berge, &c. ter eenre, ende de Burgemeesteren ende Raedt, oock gemeyne Burgerye der Stadt Bremen, ter andere zyde, allerley misverstanden sijn ontstaen, welcke oock eyndelijck tot dadelijcke hostiliteyt so verre uytgebroken zijn, dat sijn Koninckl. Majesteyts Wapenen by de handt genomen ende sijn Krijgsvolck soo te voet als te paerde uyt Sweeden op den Duytsen bodem gesonden, waer op onlanghs den 15. September laestleden alhier tot Staden eenen stilstant van Wapenen tot weghneminge ende vriendelijcke onderhandelinge van alle sodanige misverstanden van wederzijts toegestaen en geaccordeert is, waer toe van wegen de Alderhooghst gedachte sijne Koninckliijcke Majesteyt ende des selfs Raedt wegens het Koninckrijck Sweden, Raden van de Cantzelerye ende Opperste Stadthouder tot Stockholm, den Hoogh Welgebooren Heer, Heer *Schering Rosenhaen*, Vry-Heer tot Ihalaburgh, Heere tot Torpa, Engelholm ende Hagen

gen, &c. ende van wegen Burgemeesteren, Raedt ende Borgherye der Stadt Bremen, de Erentfeste, Hooghgeleerde, wel Wijse ende wel gheachte Heer *Iohan Wagman*, Heer *Hendrick Meyer*, beyder Rechten Doctoren, Heer *Nicolaus Blancke*, Heer Doctor *Georgium Cooper* ende *Iohan Ariens* respective Syndicus, Raden, Professeur ende Olderman der voornoemde Stadt Bremen, met genoeghsame volmacht verschenen, in den name des Almachtigen het werck aengevaert, ende eyntlijck na veelvoudige aengewende ende moyelijcke onderhandelinge, de gewesene voor verhaelde swarigheden van wederzijden, op nae volgende maniere afgedaen, vergeleecken ende bygeleyt.

1. DEwijle in 't begin van dese Onderhandelinge wiert bevonden, dat tusschen sijne Koninckclijcke Majesteyt van Sweden, ende de Stadt Bremen het grootste different wegens de immedieteyt ende het voorrecht van een Rijcxstadt is ontstaen, soo is dese hooftquestie by de hant genomen ende alle neersticheyt aengewent, dat de selve uyt den gront mochte werden bygeleydt, maer nadien voor dese mael de tijdt geen langer uytstel heeft kunnen lyden, soo is goetgevonden ende verstaen, dat dit poinct tot naerder onderhandelinge soude werden uytgestelt, doch alsoo dat sijne Koninckclijcke Majesteyt en des selfs Successeuren aengaende het Coninckrijck van Sweden, des selfs Rechten ende Gerechtigheden hier door in het minste niet vermindert, maer de selve in de beste forme van rechten voorbehouden sullen worden: Dat van gelijcken de Stadt Bremen hare immedieteyt, met het geene daer aen dependeert, soo verre ende in dien staet ende besit ghelijck zy de selve tot hier toe gehadt, van gelijcken in de beste forme van Rechten voorbehouden blyven ende gelaten sal worden: Ende sullen ondertusschen ende tot voorghemelte toekomende vergelijckinghe ghene hostiliteyten wegens dese saeck ende derselver *hinc inde* voorbehoudene rechten noch van de eene noch van de andere partye voortaen begonnen, maer veel meer gantschelijck opgehouden ende te niet gedaen werden.

2. En is onder anderen geaccordeert ende toegestaen, dat Burgemeesteren, Raedt ende Gemeynte der Stadt Bremen tot een sonderlinge erkentenis van haer onderdanige respect, getrouwigheyt ende genegentheyt tot sijne Koninckclijcke Majesteyt ende de Kroon Sweden als Hertoge van Bremen, oock tot meerder ende beter verseeckeringe der selver, sal aenstonts nae het sluyten van dit Tractaet, op eenen bestemden dagh, namelijck den vierden December toekomende, daer toe beraemt ende geordonneert, de Huldinge in manieren ende met de gewoonlijcke Ceremonien, ghelijck de selve in Anno 1637. aen de laest gewesen Heer Ertz-Bisschop ghedaen (doch met dese reserve gelijck in het voorige Artijckel verhaelt, dat uyt dese ende volgende accorden, tegens voorgemelte eerste artijckel, ofte andersijnts tegens den tegenwoordigen staet ende possessie der Stadt niet prejudicabels sal geinfereert nochte de selve by wege van feytelijckheyt daer in ghetroubleert werden, maer sal alles tot een goetwillich verdrach uytgestelt blyven, de selve mede bewijsen ende effectueren sullen ende willen. Van gelijcken in het toecomende soo wanneer by het leven van hooghgemelte sijne Coninckclijcke Majesteyt wat desen aen-

gaende

[..]ende strydich in den goede niet wechgenomen wierde, maer dat de goede Godt na sijnen onveranderlijcken raedt de selve alvorens uyt de werelt: (het [we]lck Godt almachtich voor vele Iaren genadelijck wil verhoeden) mochte [k]omen te halen, sullen der selver Successeurs aen het Coninckrijck Sweeden, [of] hoeft de selve naer ontfangene Keyserlijcke Investiture soo maer yemant in des selve plaetse daer toe volmachtich gemaeckt wordt, ende dat van ghelijcken die selve *pro tempore* Coninckijcke Majesteyt voor het inder goede uytgestelde different van immedieteyt, wederom na Godes wille deser Werelt mochte komen te overlyden, successivelijck yedermael op voorgenoemde reservatie, tot dat dit different bygeleyt, de dadelijcke ende gewoonlijcke huldinge der regerende Coninckijcke Majesteyt ende der Croon Sweeden als Hertoge van Bremen, aenstonts naer de ontfangene Keyserlijcke Investiture, als vornoemt bewijsen doen ende continueren sullen, ende daer en tegen op gelijcke voet, soo wel voor dese mael als oock hier naer by alle diergelijcke voorvallende occasien de confirmatie van der selver oude rechten, manieren, gewoonten ende privilegien, soo verre sy dit Reces niet contrarieren, onder sijn Coninckijcke Majesteydts handt ende Zegel van den genen welcke van sijne Coninckijcke Majesteyt daer toe sal werden geauthoriseert in maniere en gewoonlijcke forme gelijck de selve in Anno sestienhondert seven en dertich van de laest gewesen Heer Ertz-Bisschop der Stadt Bremen is uytgereyckt, by de huldinghe sullen ontfangen. Ende daermede om tijdt te ghewinnen, is voor dit mael geaccordeert ende goetgevonden dat inden naem van den alderhoochstgedachte sijne Coninckijcke Majesteyt des selfs voorwelgemelte Heer Afgesante ende Gevolmachtighde onder sijne handt ende Zegel de *confirmatie van de Privilegien, oude rechten, manieren ende gewoonten der Stadt Bremen in gewoonlijck forme by de celebratie van de huldinge den Raet van Bremen sal uytreycken*, ende sijne Coninckijcke Majesteyts originele confirmatie brief in maniere voornoemt, onder des selfs handt ende Coninckijcke Zegel met sampt de ratificatie van dit Reces binnen drie naestvolgende maenden, aen den voorgenoemden Raedt tot Bremen overleveren.

3. Daer mede nu sijne Coninckijcke Majesteyt van de getrouwe devotie der Stadt Bremen voortaen te meer verseeckert mach zijn, soo beloven ende verseeckeren Burgemeesteren Raden ende ghemeyne Burgerye voor haer ende hare nakomelingen midtsdesen, dat, gelijck als sy geen Verbondt tegens sijne Coninckijcke Majesteyt ende dessels Landen ende Heerlijckheden begrepen, alsoo in het toekomende noch heymelijck noch opentlijck in eenige diergelijcke Verbonden tegens de Hooghstgemelte sijne Coninckijcke Majesteyt ofte dessels Rijcken, Landen ende Onderdanen haer inlaten willen of sullen.

4. Van gelijcken soo wanner Burgemeesteren Raden ende gemeyne Burgerye tot Bremen bemerckten ofte gewaer wierden, dat sijne Coninklijcke Majesteyt van Sweden ende dit Hartoghdom eenich perijckel ofte hostiliteyt naderen ende *aenstaen* mochte, verbinden sy haer kracht deses, sijne Koninckijcke Majesteyt ofte des selfs Gouverneurs ende regieringe by tijdts daer van te adverteren ende daer van te waerschouwen, oock met alle vlijt ende getrou-

wicheyt daer op uyt te zijn, dat sulcx verhoedet, ende soo het selve in den goede niet te verhoopen is, maer dat men de middelen van defensie by de hant moeste nemen, by sijne Koninckl ijcke Majesteyt als Hartoge van Bremen (in alle manieren als in een besondere nevensgaende Reces het selve te vervatten ende vast te stellen) daerom aenspreken om alle onheyl van den Lande af te keeren helpen, daer tegens oock sijne Koninckl ijcke Majesteyt genadelijck presenteert de Stadt Bremen ende der selver Burgerye luyt voorgemelte nevensgaende Reces, in toecomende *tegens alle onbillick gewelt te assisteren ende de selve te beschermen ende te defenderen*, oock hare commercie, handel ende trafijq te water ende te Landen ten besten te bevorderen, ende tot haren opganck ende welstant in alle redelijcke dingen sich genadelijck laten aengelegen zijn.

5. Dewyle oock sijne Coninckl ijcke Majesteyt geen kleyn misnoegen veroorsaeckt heeft ende noch meer verwyderinge metter tijdt daer van te besorgen staet, dat Borgemeesteren, Raedt ende gemeyne Borgerye der Stadt Bremen ten tyde van de gemaeckte Vrede de gewesene Dom-Capittelen ende der selver bediende beschermt hebben. Soo is goet gevonden, dat de E. E. Raedt ende Borgerye der Stadt Bremen naer desen niemandt van de voornoemde Capittelen, Vicaryen, ofte yemant van diergelijcke luyden wegens hare pretensien aen Geestelijcke nu Wereltlijcke goederen, in eenige manieren te beschutten ofte te helpen, maer sich diesaengaende neutrael betoonen, ende den Dom ende de toebehooringe Vicaryen, Huysen, Wooningen Landen ende Kelders, als oock die daer nu ende toekomende woonen, als sijnde Koninckl ijcke bedienden ende beleenden ofte eygendommen, oock Kercken ende Schooldienaren, (doch alsoo dat alle die geenige haer der Borgerlijcke neringe ende hanteringe onthouden) als van de Stadts civile jurisdictie gantslijck geeximeert ende afgesondert houden, ende aen hare incomsten ende ontfanck der selver ongemolesteert laten, oock met geene consumptien ofte eenige andere ordinary ofte Extraordinary impositie beswaren sullen ende willen, ende wat belanght de Dom-heyde ende den grooten Dom-hof, sullen dese plaetsen sonder vernieuwinge in den tegenwoordigen staet verblyven, ende geene verhinderinge aen ende by den gepleeghden Godtsdienst in de Dom-kercke gedaen worden.

6. Is verder uytdruckelijck geaccordeert dat Burgemeesteren ende Raedt in het Ertz-Bisschoplijcke Paleys haer van alle arresten, gevangen setten, ende andere feytelijckheden gantslijck sullen onthouden, ende over den Stadt-vooght geenige Iurisdictie haer selfs toe-eygenen, ende den selven oock, wanneer de Heeginge van het pijnlijcke nootgerecht, uytroepingen, ende vreedelos leggen den uytgewekene Dootslagers, insgelijcks die oplichtinge der Huysen, gelegen aen dese Weichbildes, na voorgaende gebruyck geschieden, in sodanige actien voortaen niet turberen, oock den selven Stadts-Vooght in cas van voorvallende Ehehaften in het substitueren van een gequalificeerde persoon niet verhinderen. Maer dewyle Burgemeesteren ende Raedt hier by hebben bericht gedaen, dat alle tijdt een Borger van Bremen tot die Charge geconstitueert is, doch de welcke by acceptatie van soodanigen dienst, sijn Borger-recht ende Eedt af te slaen geobligeert is; soo sal doch den tegenwoor-

digen

digen Stadts-Vooght buyten eenige prejuditie ofte consequentie in sijn ampt *blyven*, maer des selven afstant, ende tot besettinge van des selfs plaets, na het voornoemde oudt gebruyck wederom geprocedeert worden.

7. Ende sal oock volgens het oude Reces van 't Ertz-stift nu dit Hartoghdom van Bremen, jaerlijcx eens in Bremen op het Capittel-Huys het Hofgericht gehouden worden, ende sal het selve voortaen hier by bestandigh blyven ende geene verhinderinge van de Stadt Bremen daer aen gedaen worden, maer voor en vorder vergelijckinge, niet gehouden sijn yemant van harentwegen daer toe te deputeren ofte daer by te hebben.

8. Daer mede dan de Coninckliicke gunst ende ghenegentheyt tegens de Stadt Bremen wegens dese gepasseerde differenten ende daer op gedaen groote kosten, oock insonderheyt wat schade ende ongelegentheyt dit Hartoghdom van Bremen ende Vehrden ende der selver Ingesetenen daer door hebben geleden, mochte onderhouden worden, ende dat dieswegen geene nieuwe pretensie van sijne Coninckliick Majesteyt van Sweden en den inwoonderen dese Hartoghdommen van Bremen Vehrden, op de Stadt mochte verblyven. Maer dat alle particuliere rekeningen, beloopende tot een seer groote somme tot een volcomen restitutie afgedaen mogen werden, soo cederen ende geven over Burgemeesteren, Raedt ende gemeene Burgerye der Stadt Bremen, tot een erf-eygen ende eeuwighe satisfactie volgens de adjudicature ofte verspreck aen sijne Coninckliicke Majesteyt ende des selfs Rijck Sweden, haer gerechticheyt op het Vlecke Lehe gelijck het selve in sijne bepalingen by water en landt gelimiteert is, als oock het Ampt ende Huys Bederkesa, met alle dat haer toebehoorende Inwoonderen, Edel ende Onedelen, Geest ende Wereltlijcke leenen, *Iura patronatus* hooge ende lege Iurisdictie, Landeryen, Velden, Heyden, Weyden, Driften, Holtung, Iachten, Visscheryen, Gebouwen, Voorwercken, Molens, Pachten, Tributen, Tollen Thienden ende alle andere incomsten ende profyten, in summa met alle ende yedere rechten ende gerechticheden, actijf ende passyf, gelijck de Stadt Bremen de selve tot voldoeninge van sijn Hooghstgemelte Coninckliicke Majesteyt overgegeven Ampt, Vlecken ende plaetsen gehadt, beseten, gebruyckt heeft ofte besitten, gebruycken ofte genieten konnen, dat alsoo oock sijne Coninckliicke Majesteyt voor hem ende sijne Successeuren des Rijcx van Sweden, sonder eenige vordere schade ende gevaer te doen, de meergemelte Stadt Bremen tegens alle ende een yeders aenspraecke soo binnen als buyten rechten, selfs te defenderen aengenomen, indier voegen hebben Burgemeesteren, Raedt ende ghemeyne Burgerye der Stadt Bremen met een eeuwige vergetenheyt alsо verbonden, voor haer en hare respective Successeuren wegens de Regeringe ende by de geheele Borgerye der selver erven ende nacomelingen noyt in het toekomende op de selve eenige pretensie onder wat schyn ofte pretext het soude mogen geschieden, haer niet alleen toe te eygenen, maer oock aenstonts by uytreyckinge van de Coninckliicke ratificatie deses accoorts by den Coninckliicken Heer Afgesante sijn Excellencie Heer Schering Rosenhahns, ofte de geene welcke in sijne plaets daer toe sal geauthoriseert werden, ende de in handen hebbende Documenten, ende attestatien van de gecedeerde goederen,

gen, der selver Registren Leen-brieven, rechtelijcke Aenwysinge van de Adelijcke Leen-goederen, in het Ampt Bederkesa, van gelijcken mede de selve ende den andere gecedeerde plaetsen hare publijcque concernerende actien, soo wel voor den E. E. Raedt, als der selven Drosten van dese Inwoonderen gevoert, ende wat naem het mach hebben, niet uytgesondert, ter goeder trouwen te verantwoorden ende daer voor caveren. Alsoo sal het aldaer mede met den Burch ende Tol, met de toebehoorende Tol-huysen ende de Landeryen welcke van den Tollenaer *ratione Officii* gebruyckt ende wat daer meer toebehoort soo lange in dese tegenwoordige gelegentheyt geschieden verblyven, tot dat sijne Coninclijcke Majesteyt wegens dese saecke, op het onderdanich versoeck van de Stadt Breemen sich anders ende nader sal verklaren, ende men alsoo desenthalven goedelijck ende grondelijck vergheleecken hebben. Ondertusschen sal den ouden Tol onverhoocht ter plaetsen gelaten, ende de daer na toe oft van daen reysende luyden, ofte door een voor by varende wagens, Schepen ende goederen ofte vrachte, nergens anders mede beswaert, maer alle tijdt vry ende onverhindert passeren mogen.

9. Daer en tegens wort het huys ende Ampt Bloemendael met het gerechte van Nieuwkercken ende Vegesack met der selver toebehooren, ende het geene de Stadt Bremen, aen Lantgoederen, Meyerien ende andersints in dit Hartochdom heeft, de selve in soodanigen stant ende besit, gelijck sy de selve in allen en yder van dien ten tijden van de laetsten Ertz-Bisschop gehadt, behouden, ende sonder verminderinge der selven, alleen Sijne Coninckklijcke Majesteyt het *jus territoriale* voorbehoudende, oock den Rechteren tot Lessumb ende andere geinteresseerde wegens Vegesak aen eenige der selver pretenderende actien niet ontnomen, maer sal de selve vry staen tegens de Stadt Bremen de selve gerechtelijck te prosequeren.

10. Ende wat belangt de vier Gohen met het toebehoorige Gerechte van Borchfeldt, waer over de Stadt Bremen het *jus territoriale* pretendeert, maer van wegens sijne Coninckklijcke Majesteyt tegen gesproocken wort, is geaccordeert en de afgehandelt dat het selve te gelijck met het point van immedieteyt tot verdere compositie, nae inhouden des eersten Artijckels van dit Verbont geextendeert, afgehandelt, ende dat ondertusschen de Stadt oock by haer besit soo verre ende dien staet als zy de selve voor de tegenwoordigt troubelen gehadt heeft, ongemolesteert sal ghelaten worden. Is mede over den Rijcx-Creyts ende Landtsiuiren oock wegens de contributie in het gemeyn, welcke in de voornoemde Gohen nu ende in het toekomende geheven sullen worden, geaccordeert, dat de selve tot de aenstaende voorbehoudene Verdragh, hare conditien den Raedt van Bremen, op des selfs ordre, wel sullen aenbetalen, maer daer en tegen Burgemeesteren ende Raedt schuldigh zijn, gelijck dese hier mede vastelijck beloven, van die Contributien welcke van tijdt tot tijdt uytte voornoemde Gohen worden opgeheven, soo dickwils de selve opgeleght ende betaelt werden van vierendeel tot vierendeel Iaers de helft aen de Coninckklijcke Rent-Camer tot Stade sonder foute te leveren en in te brengen, ende sal hier door de Goet-Heeren haer oude gerechtigheyt in het Iagen in self eygen pandingh van hare Pachters wegens verlopene Landt-hueren

ende

ende andere Iaerlijckse prestatien, als oock in het schieten ende Visschen in den haren, oock admissien tot de Dijck-gerechten, hier door niet gemolesteert werden, maer sullen die Coninckleijcke Bedienden ende beleenden ofte Eygenaers in alle plaetsen daer de selve eenige Landt-goederen ofte Myers hebben ofte besitten, ghelijck alle andere Erf-Heeren ende Goet-Heeren onvermindert ende onverhindert sijn ende blyven.

11. Nadien oock over de twee Onder-stiften *S. S. Wilbaldi & Stephani* ende *S. Anschary* eenige disputen en differenten voorgevallen zijn, en van wegens de Stadt Bremen geremonstreert is dat sy vele Iaren herwaerts eenige communie en seeckere Rechten in de voorsz. Stiften ghehadt ende gecontinueert, ende haer genotene incomsten ende profyten daer van *ad pios usus*, ende tot der selver Kercken ende Scholen onderhout geemployeert hebben, soo is geaccordeert en afgesproocken, dat Borgemeesteren, Raedt en Burgerye, oock der selver beyde Kercken ende haer toebehoor respectivelijck tot *St. Steven* ende *S. Anscharius* aldaer die rechten ende gerechtigheden, dewijl sy door lanckduyrich besit ofte andersints door seeckere compacten daer toe aengebracht, ende by des laestgewesenen Heere Ertz-Bisschops tijden in der daet geexerceert ende genoten hebben, in alle manieren onverhindert voortaen genieten ende behouden sullen, met dien verstanden hoe sijne Coninckl. Majest. van Sweden den onderstant van de voornoemde Capittelen haer niet wilde laten genieten, dat als dan naer desen de volgende deylinge van de voornoemde Onder-stiften ende der selven Curien ende goederen tegens het aenstaende accoordt, sy na proportie van soodanige haer geproduceerde rechten ende possessie mede participeren ende daer in niet verkort sullen worden, daer by dan expressselijck geaccordeert is dat die *Beneficiarii* soo sijne Coninckleijcke Majesteyt van synent wegen uyt dese beyde Stiften met seeckere beneficien voorsien, de selve sullen der Stadt Bremen civile Iurisdictie, Consumptien ende andere impoften soo lange de selve geene Burgerlijcke neringe ofte trafijcq dryven, niet onderworpen, maer alle tijdt vry ende exemt daer van zijn, ende geensints daermede gemolesteert mogen worden.

12. Soo wanneer sijne Coninckleijcke Majesteyts Onderdanen over den ingestelden Consumptie-Impost in de Stadt Bremen wegens toevoeringe van Houdt ende Turf haer beswaert vinden, is verstaen ende geaccordeert, dat van Burgemeesteren ende Raedt der Stadt *Bremen*, voortaen soodanige ordre daer in ghemaeckt ende beraemt sal worden, dat de Lantluyden van alle het gene wat sy in Bremen te koop brengen, met geenen Impost beswaert of eenich gelt dieswegen van de selve tot den eersten verlegh afgevordert, maer met vrye verkoopinge in en uytgelaten worden, sullen oock alle opgesette impoften van retorsie aen de Coninckleijcke Sweetsche zijde op der selver Handel Schepen ende goederen, voortaen opgehouden ende gantschelijck afghedaen sijn ende blyven.

13. Dewijle oock, gelijck bekent, dit Hartoghdom Bremen met tamelijcke Landtschulden soo van de voorigen Standen in den Ertz-Bisschoppelijcken staet op interest genomen, ende van de Stadt Bremen verscheyden malen in hooge posten, ten deele in het geheel ten deele neffens andere Standen, in der

tijdt om verseeckert te worden, beswaert is, soo bekennen Burgemeesteren, Raedt, ende gemeyne Burgerye der Stadt Bremen haer schuldigh ende ghehouden, ingevalle ende soo verre hare competentie door de geteyckende Obligatien *in solidum* noch niet afgedaen, de nu genoemde gemeyne schulden deses landts proportionelijck af te leggen ende by te brengen, ende sullen de selve over het geene met andere hier na ghemaeckte ofte noch te makene schulden deses Hartogdoms niet te doen hebben, nochte wegens der selver betalinge eenichsints belast ofte beswaert werden.

14. Nadien mede onder anderen by dese Vredehandelinge, de Burgemeesteren, Raedt, ende Burgerye der Stadt Bremen wegens de Landeryen by de selve voor etteljicke Iaren in hare Nieuw-Stadt ende der selver Vestinge ingetrocken ende heerkomende van de gewesene Cleresie aldaer ende dieswegen aen sijne Coninckltijcke Majesteyt wegens sijne aengewassen aenspraeck ende geeyschte satisfactie aen Capitael ende Interest, diversche versoecken gedaen, om deselve vorderinge tot verhoedinge van vordere aenspraeck en differentie, nu in dit dan in een ander point mede in te sluyten, so wort eyntlijk tot betuyginge van Hoochstgemelte sijne Koninckl. Majesteyts affectie tegens de Stadt Bremen uyt Koninckl. goedertierentheyt en goedigheyt de voorde. Landeryen in de Nieuw-Stadt, hier mede aen Burgemeesteren, Raedt ende Burgerye der Stadt Bremen Erf-eygentlijck overgelaten ende ingeruymt, om voortaen de selve tot eeuwigen dagen voor haer eygendom te besitten ende te behouden, sonder dat dieswegen in toekomende eenige verdere pretensie tegens gemelte Stadt Bremen sal ofte mach gemaeckt ofte aengestelt wordén.

15. Alsoo heeft sijne Koninckl. Majesteyt door des selfs genadige bevel geliefst dat naer dit gesloten Tractaet des selfs uytgesondene Volckeren aenstonts wederom afgevoert sullen worden, ende hebben daer op Burgemeesteren, Raedt ende gemeyne Burgerye der Stadt Bremen belooft gelijck de selve hier mede vastelijck beloven in plaets van alle daer opgaende ofte andersints vereyste kosten, een seeckere somme gelts, volgens seeckere Obligatie daer over specialijck ghemaeckt binnen ses weecken van date deses onder gheteeckenden Accoorts, aen sijn Excellentie de Heer Afgesante Scheringh Rosenhahns ofte sijne ghevolmachtighde binnen Hamborgh te betalen ende op te leggen.

16. Op de voornoemde ende aldus geaccordeerde poincten, sullen voortaen na gedane onderteyckeninge van dit Tractaet, alle voorgaende hostiliteyten te genemael cesseren ende gantschelijck afgheschaft ende te niet gedaen worden, oock alle het geene wat te vooren gedaen ende gepasseert is, op niemant in het ghemeyn nochte particulier verhaelt worden, maer sal alles een yeder door een universele amnestie vergeten ende vergeten zijn, maer daer en tegens een bestandige Vrede, rust ende eenigheyt, oock een genadigh ende onderdanigh vertouwen tusschen sijne Coninckljicke Majesteyt en de voornoemde Burgemeesteren, Raedt ende ghemeynte der Stadt Bremen respectivelijck herstelt ende opgerecht worden, oock in het toekomende getrouwelijck en ernstelijck onderhouden, ende de commercie te Water ende te Lande vry toegelaten, de Volckeren, uytgenomen de geene welcke yeder partye tot sijn eygene besettinge

tinge

tinge nodich sal vinden, af te dancken ende uyt te voeren, ende de gevangenen *bin inde* sonder eenich rantsoen los laten, ende alsoo voort op vrye voeten gestelt sullen worden.

Daer mede dan eyntlijck alle het geene wat voor verhaelt is sijne volle vigeur, kracht ende werckinge moge hebben, soo belooft den Hooch welghedachten Sijn Excellentie Heer Afgesante sijne Coninckliicke Majesteyts Ratificatie over dit Tractaet binnen de drie naestkomende Maenden, in dese geaccordeerde forme, in de Stadt Stade onverandert over te leveren, ende met die van Burgemeesteren Raedt ende ghemeynte der Stadt Bremen in gelijcke geaccordeerde forme ende sonder veranderinghe opghemaeckte ratificatie te commuteren ende uyt te wisselen.

Tot meerder oorcont ende verseeckeringe van desen allen sijn hier van drie gelijck luydende Recessen gemaeckt, waer van de eene aen sijne Coninckliicke Majesteyt van Swedens Gevolmachtigde Heer Afgesante sijn Excellentie Heer *Scherıng Rosenhahne*, de tweede aen het Coninckliicke Sweetsch Gouvernement alhier, ende de derde aen Burgemeesteren, Raet ende Borgerye der Stadt Breemen overgelevert ende behandight, ende van Hoochgemelten Heere Gesante met hant ende Zegel bevestiget, ende van de Gedeputeerde der Stadt Breemen aenvanckliick daer toe genomineert, versegelt ende onderteyckent, gelijck oock van die geene soo uytten naem van de Hooghe ende Mogende Heeren Staten Generael ende desgelijcx van de Eerbare Steden Lubeck ende Hamburgh soo haer goetwillicheyt tot dese Tractaten ingestelt ende alle goede Officien daer by gepresteert hebben, als namelijck den wel Edelen ende gestrengen Heer *Coenraedt van Beuningen* Raet Pensionaris van Amsterd. en extraordinaris ghecommitteerde ter Vergaderinghe van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden wegens de Provintie van Hollant, en *Epo van Bootsma*, tot *Tansaburgh* Gecommiteerde ter Vergaderinge van de Hooghgedachte Staten wegens de Provintie van Vrieslandt, ende den welgeboren Heer *Rudolph Wilhelm*, Vry-Heer tot in ende Kniphuysen, Edele Heer van Lutzenburch, Bergum ende Uplewerth, Gecommitteerde als voornoemt wegens de Provintie van Stadt Groeningen ende Ommelanden: Als mede den Edelen Erentfesten Hoochgeleerden, ende Welwysen Heer *Gloxin*, *de Heer Iohan Poppingh*, *de Heer Iohan Muller ende Heer Hieronimus Friese*, respective *I. V. Doctoren*, Licentiaet, Syndicus ende Raets Personen der Stadt Lubeck ende Hamburgh, tot eender getuygenisse met der selver handen ende Zegelen onderteyckent.

Aldus gedaen ende geschiet in Staden den 28. dach der Maendt November des Iaers nae Christi onses Salichmakers geboorte *Sestienhondert vier en vijftich* ende was ondertyckent.

L. S. Schering Rosenhahne.

L. S. Ioh. Wachman.	*L. S. D. Hendrick Meyer.*	*L. S. D. Niclaes Blancke.*
L. S. Georg. Coper.	*L. S. Ian. Ariensz.*	
L. S. C. van Beuningen.	*L. S. E. van Bootsma.*	*L. S. R. W. van Kniphausen*
L. S. David Gloxin.	*L. S. D. Iohan Poppingh.*	
L. S. Iohan Muller.	*L. S. D. Hieronimus Frese.*	

Den

Den Heer van Lusburgh was van de andere Heeren Gedeputeerden tot Cloppenborgh afgegaen naer Oostvrieslant. De Heeren van Beuningen ende Bootsma hebben den drie en twintichsten rapport gedaen; overleverende het tot Staeden gemaeckt accoort/ende descourerende van het geene daer omtrent was gepasseert: seyden dat beyden partyen haer hadden getoont wel te vreden ende content te zijn. Recommanderende oock het versouck der Stadt Breemen, om te hebben de versochte twaelf duysent Rijcx-daelders aengaende de Guarantie, seyden dat in het begin Rosenhaen hadde geproponeert of dan de Heeren Staeten Generael soude Guarand zijn/ ende aen beyden syden daer aen de handt te houden/ dattet Tractaet mocht worden gehouden dat daer na Rosenhaen daer van niet hadde gesproocken. Maer wel dattet de Heeren van Breemen hadden gerecommandeert: waer op sy hadden geseydt dat immers de alliantie die desen Staet hadde met de Stadt/ guarand genouch was/ ende dat ter questie zijnde/ desen Staet terstont haer daer by stelde. Alsoo hebben sy dat point van Guarantie niet seer gerept. Ende het verschot van twaelf duysent Rijcx-daelders wiert seer koel opgenomen.

Uyt Stockholm schreef den Heer Heinsius dat men aldaer over de besendingh van desen Staet tot beslissinge van de obgemelde differenten/ niet wel te vreden was dat den Heer Rosenhaen hadde geklaecht over harde woorden ende toespreecking die den Heer van Beuningen gevoert hadde. Aen de andere syden waren die van Breemen oock niet sacht toegesproocken/ soo sy het point van de Borgh niet lieten varen; dat de Heeren Ghedeputeerden van desen Staet souden van daer trecken ende alles laten staen soo het stont. Maer daer tegen seyden de Gedeputeerden sy hadden die van Breemen doen hebben alle de geestelijcke gronden daer op haer fortificatien lagen.

Na dat den Koningh van Spaignen door den Ambassadeur Piemontel de Koningin Christina hadde laten expresselijck verwillekomen tot Antwerpen ende nodigen/ is sy den drie en twintichsten December aldaer s'morgens vrough geembarqueert in een Fregat gants vergult. Ertz-Hertoch toogh ten selven eynde uyt Brussel om haer te bejegenen tot Willebrouck, alwaer sy quam op den middach; ende na dat hy de Koningin hadt gegroet ende gecomplimenteert/ aten het Middachmael te samen in een Huys van plaisance/ alwaer sijn Hoocheyt het mael hadde laten toebereyden aen een lange tafel/ in het midden van de welcke de Koninginne was geseten/ ende sijn Hoocheyt aen het een eynde ter rechterhant. Naer den eeten omtrent drie uyren gingen te scheep/ sittende de een tegens de ander over/ spelende in het schaeckbordt/ ende alsoo quaemen aen de brugh van Laecke, een half myle van de Stadt alwaer bereyt was een konstich vuerwerck/ ende de Borgerye gestelt langs de vaert/ van de brugh af tot aen de Stadt/ een gedeelt met fackels de andere in wapenen/ doende drie salven van musquetten terwijl het schip van de Koninginne voor by voer/ asoo dat het vier van de musquetten sich vermengde met de fackels/ maeckte een aengenaem gesicht; op de Poort van de Stadt wierden oock gedaen drie lossingen van al het geschut met veel konstich vuerwerck ende pick-tonnen/ alsoo dat den nacht scheen te sijn een dach. Op de Haven ende langs het Canael/ waren omtrent ses hondert Carossen/ alwaer al het Hof/

Hof/ ende watter was van Noblesse waren wachtende om te sien ende verge-selschappen de Koninginne met een ontelbaer getal van facquels ende flaquet-ten van Pick-tonnen langs de strate van de haven af tot aen het Paleys/ sijnde een half uyr langh. Het was half negen als de Koninginne uyt het schip ginck. Sijn Hoocheyt leyde haer inde Caros voor haer geprepareert/ haer plaetsende au fond, en sich selfs tegens haer over. En alsoo quamen aen het Paleys/ ge-volght van dese groote swaet van Carossen ende fackels / die haer accompag-neerden.

In het afstreden van de Caros / geleyde sijn Hoocheyt de Koninginne tot aen het quartier voor haer toebereyt/ het welck was sijn eygen. Sijn Hoocheyt hadde een ander genomen voor al den tijdt dat de Koninginne daer soude zijn. Het was half elf als sy aen de Tafel ginck. Sy at alleen / gedient Koningh-lijck/ door de Edelluyden van de Kamer/ ende andere Domestijcque Officiers van sijn Hoocheyt.

Dese eere was wel yet: maer niet als een rooch ende damp in reguard van watse hadde verlaeten/ namentlijck een Souverainiteyt van soo veel landen/ een Koninghlijcke Schepter ende Kroon. Dies den Prins van Conde haer sullende komen besoucken/ seyde: Waer is het Vrouw-mensch, dat soo lichte-lijck verlaet het geene waerom wy al ons leven vechten ende lopen; ende kon-nent niet erlangen.

De Koningin hadde alreede in Sweeden op het laest getoont / datse goedt Spaens was in het wechwijsen van de Portugysche Minister: de Spaen-sche Minister Piemontel was by haer ende te Hove wel gesien geweest / ende altans haer onder het gebiedt van Spaignen retirerende gaf haer genegenheyt noch meer te kennen. Doch allermeest gebleeck het uyt de volgende missiven. Dat de Ambassadeur Chanut haer soude sien tot Breda, is hier voor geseyt. Hy meende het soude niet sijn als een visite van respect ende compliment. Maer naderhant esclatteerde/ dat hy hem soude hebben gesprooken van de Vrede: ja als of de Ambassadeur van self daer van soude hebben komen spre-ken. Om sulcx heusselijck te ontkennen schreef hy den volgende Brief/ den dertienden November.

MADAME.

APres les bontés & les graces, dont il a pleu a V. M. de me trait-ter je ne pensois pas avoir jamais autre supplication a luy faire, si non qu'elle voulut en tirer la recognoissance perpetuelle, que je luy en dois par mes treshumbles services; & neantmoins je me trouve encor obligé d'y avoir recours en une occasion fort nouvelle & du tout impourveüe, puis qu'il ne me pouvoit tomber dans l'esprit, que l'honneur, que je recevois d'aller salüer V. M. me deust exposer au hazard de nuire a la gloire du Roy mon maistre & à l'Interest de ses affaires. Cependant, Madame, j'apprens de tous costez, que les Ennemis de S. M. publient au subject de cette faveur, que

V. M. m'a faicte de m'appeller a Anvers, qu'elle n'a esté que le prætexte du voyage pour couvrir la recherche, qué j'allois faire de la part du Roy, afin *d'obtenir la paix par l'entremise de V. M.* comme si les forces manquoient a la France pour soustenir la guerre. Il est vray que *ce mensonge* est asses destruict par l'Estat florissant des affaires du Roy ; & parce qu'il a fait voir de grand en ses inclinations dans cette *derniere campagne* : mais les estangers qui ne cognoissent les choses esloignées que par les relations, qu'on leur envoye, preoccupes des long temps par une suitte continuelle des faux advis püevent estre surpris aisement par une supposition accompagnée de quelques circomstances, qui la rendent vraisemblable. On scait, en qu'elle qualite le Roy me tient en ces Provinces. On m'en voit sortir avec permission de S. M. & un passeport de M. l'Archiduc, pour aller a Anvers aupres de V. M. Il n'y a rien de plus facite, que de donner une cause publique a ce voyage particulier devant ceux qui ne scavent point, que V. M. me daigne bien regarder, comme un ancien serviteur, & que m'ayant veu pendant six ans aupres d'elle Ministre d'un Roy son Allié, Elle a pris la coustume de m'honnorer de sa bien veillance. C'est pourquoy, Madame, Je supplie treshumblement V. M. par sa bonté pour moy, par son equité en toutes choses, & par la verité, qu'elle estime tant, qu'il luy plaise de me donner moien de convaincre une opinion si fausse & si prejudiciable, & de me garantir mesme dans le conseil du Roy mon Maistre du scrupule que ce bruict espandu en tant de lieux luy pourroit donner, que je me serois avancé sans ordre a requerir V. M. de quelques *diligence pour la paix*. Ce n'est pas, que je ne sois trescertain, que S. M. n'en est point esloignée, & qu'elle consentira pour la repos de donner quelqué chose de ses justes esperances;mais le Roy se connoit luy mesme, ses forces & la fortune. Il scait ce qu'il doit a sa propre reputation, & ne demandera ce qu'il est en estat de donner. Ie conjure V. M. avec tout respect de se souvenir, que ce sont les termes, dont je luy ay tousiours parlé lors qu'il luy a pleu entrer *d'elle mesme* sur le discours de la paix. Et je la supplie treshumblement que l'issue de ses dernieres audiences, qu'elle m'a fait l'honneur de me donner, le rende semblables a mil autres que j'ay eües en Suede, dont je ne suis jamais sorty que remply d'admiration pour sa vertu, satisfait pour les interests du Roy & de plus en plus engagé a estre.

De Koningin antwoorden daer weder op den vierden December uyt Antwerpen.

POur toute responce à une Lettre que vous faites valoir en publiant ses copies, je vous diray que tout ce quelle contient, n'a aucun fondement.

Vous

Vous n'avez qu'à vous souvenier de ce qui s'est passé, & des procedez de vostre Cour pour desauoüer le bruit, que vous croyes si fort au desadvantage du Roy vostre Maistre. Pour les Espagnols, je vous puis asseurer, qu'ils sont informez des interests de ceux qui empeschent la paix, & que bien loin de se vanter d'en estre Sollicitez, ils jugent que l'on l'a desiré moins que jamais en france quoy qu'il en soit. je croy que les *fanfaronades* ne sont pas capables de leur faire peur, ny les finesses, de les tromper. Ils desirent la paix, mais sans impatience, & peut estre attendront ils pour la donner, que l'on soit plus modeste en France. L'Inconstance de la fortune & celle de l'humeur des Francois me font croire que les affaires ne demeureront pas longtemps en mesme estat. Et je pense que s'il arrive jamais au Roy vostre Maistre, de juger par luy mesme de ses Interests, il cognoistra que la paix est le plus grand bien, qu'il puisse donnez à ses sujets, & que je suis veritablement, son amie, puis que je la souhaite a la france.

Ende den vierden Ianuary daer aenvolgende/ dede de Ambassadeur daer op dese replijcke

MADAME;

J'Ay grand subject en mon particulier de remercier treshumblement vostre Majeste de ce que par la responce qu'il luy a plu de me donnez, ell'a *destruit l'opinion, dont les* ennemis du Roy mon maistre avoient voulu persuader le monde sur la cause du voyage que jay faict a Anvers pour avoir l'honneur d'y salver vostre Majeste & d'y recevoir ses commendements, Mais si j'avois pense que ce que je luy escrivois pour l'interest du Roy, & pour justifier ma conduite, eust pû exciter en elle cette indignation qui paroist en toute sa responce, le profond respect que je luy porte & qui ne diminuera jamais, m'auroit empesche de luy donner lieu de s'expliquer de la maniere qu'elle a faict de ses jugements & de ses inclinations entre la france & l'espagne. Je diray mesme sans crainte d'estre desavoüe, qu'il y auroit eü moings d'inconvenients de laisser croire au monde une recherche de paix de la part de Roy que d'estre occasion a vostre Majeste de traitter ces choses en termes si aspres que l'on n'a point de coustume de s'en servir entre les ennemis mesmes. Je souhaite, Madame, que tous ceux qui verront cette lettre de vostre *Majeste* soient autant informes que je le suis, des lumieres incomparables de son esprit, afin qu'ils cognoissent, comme moy, que si la france luy paroit autre qu'elle n'est en effect, & qu'elle ne luy a paru autresfois, c'est

qu'elle la voit de bruxelles & au travers d'un nouage fort espais. Quil nous soit permis, Madame d'appeller des sentiments, que vous avez pris en Brabant, à ceux que vous avez eus en Suede pendant tant d'années d'un regne glorieux, & à ceux que vous avez herités du grand Gustave, qui a donné tant de lustre à vostre Maison au despens de celle dont vous recevez aujourdhuy les applaudissements. Vostre Majeste veut que je rappelle la memoire des choses passées à ma cognoissance pour advoüer que nous sommes coupables d'une trop grande aversion à la paix. J'avois l'honneur de servir auprés d'elle à Stockholme pendant qu'on la traictoit a Munster, & je ne puis respondre que d'une seule rencontre, dont je supplie aussi vostre Majeste de se vouloir souvenir. Le travail de Messieurs les mediateurs avoit porté le traitte de paix entre la France & l'Espagne a cinq articles pres de la conclusion; sur lesquels ne se trouvant aucun temperament qui plust aux deux parties, il sembloit ne rester autre moyen d'accommodement, que de les soub mettre a l'arbitrage d'un Prince amy commun. Messieurs les Ambassadeurs de vostre Majeste pressant ce grand ouvrage par leurs Offices, il fust proposé par les Ministres d'Espagne de remettre la decision de ces cinq points au jugement de vostre Majeste Monsieur de Servien Ambassadeur Plenipotentiaire du Roy receut la proposition, & ne doutant point de la responce qu'il auroit de la reine regente sur cette ouverture, il m'envoya a Stockholm tous les memoires & toutes les Instructions necessaires pour me preparer a informer vostre Majeste de nos raisons, & elle se peut souvenir que luy rendis compte a lors de tout ce qu'il çe passoit en cela, & de l'esperance que nous avions que son jugument feroit la paix des deux Couronnes. Monsieur de Servien ayant incontinent receus les Ordres de la Reine declara solennellement a Messieurs ses mediateurs, que la France acceptoit l'arbitrage de vostre Majeste, ils le denoncerent aux Ministres d'Espagne, & Monsieur Brun respondit, peu serieusement pour un affaire de cette importance, que l'offre qu'ils avoient faicte de la part du Roy leur Maistre de soubmettre ses interests a l'arbitrage de vostre Majeste n'avoit esté qu'un *Compliment* qui ne portoit point d'obligation vostre Majestè cognust lors qu'elle des deux couronnes la respectoit d'avantage, qu'elle des deux desiroit en effect la paix, & si ce n'estoit pas l'Espagne qui fugnoit seulement de la desirer. De nostre part il ny a rien de change. Le Roy suit les mesmes maximes, il se sert du mesme conseil, il a le mesme premier ministrer que vostre Majeste honnoroit lors par des marques publiques de sa bienveillance & qui ne luy a donné aucune cause de suspendre ses graces envers luy, Mais comme en ce temps lá les faiseurs de libelles

belles luy imputoient malitieusement l'esloignement de la paix, ainsi nos ennemis taschent de donner encore cette fausse impression a vostre Majeste pendant qu'elle est chez eux, ou n'entendant qu'une des parties, il est impossible qu'elle juge sainement comme elle a faict, quand le soin de son propre estat l'obligeoit d'examiner de plus prés la conduite des autres Souverains, & comme elle sera tousiours quand elle sera bien informée. Ce n'est point de vostre Majeste, mais de la bouche des Espagnols que nous recevons le reproche qu'elle nous a faict en sa lettre, de n'estre pas *modestes*; il le faut confesser Madame, nostre nation est brusque & audacieuse l'espée à la main, cela est incommode & desplaisant à ceux dont le temperament a plus de Flegme & *qui gardent la gravité jusques dans le combat*. Nous tenons la modestie pour une *vertu de cabinet* qui ne sied pas bien au soldat. C'est pourquoy nous gardons toute la moderation pour nos Conseils qui ne sont ny vastes ny violents, & à la Campagne nous suivons la ferueur de nostre genie, de sorte que les Espagnols ne pouvoient mieux descouvrir qu'ils ne veulent point la paix, qu'en ce qu'ils ont faict entendre a vostre Majeste qu'ils n'y consentiront point que nous ne soyons devenus plus *modestes*, cest a dire selon leur sens, *moings braves & vaillans*; car nous ne *changerons* point, & il n'est pas croyable que les françois degenerent de la vertu de leurs peres soubs un Roy qui seroit capable de leur inspirer la generosité, si la nature ne l'avoit point faict, aussi vostre Majeste expliquant les sentiments d'Espagne ne nous a *point menacez de ses armes*, auquelles nous resistons, graces à Dieu, sans nous espouventer, mais seulement *de l'inconstance de la fortune* & de celle de *nostre Nation*; Pour la premiere, si elle & a craindre, cette crainte est esgale pour tous, les autres n'en sont pas plus maistres que nous, mais pour l'humeur de la nation il se peut dire qu'il n'y a personne au monde qui ait moins de subject de l'accuser d'inconstance que vostre Majeste qui en a esprouvé la fermeté pendant dixhuict années d'alliance, constamment obveruée en la bonne & mauvais fortune de la guerre aveq une fidelité dont aucune histoire des siecles passéez ne peut fournir d'exemple la gloire nous en est commune avec vostre Majeste son senat, & ses Subjects, & comme nous ne retranchons rien de la part qui est deüe a la Suede en la noble perseverance d'une *foy* inesbranslable, nous pouvons aveq Justice demander a vostre Majeste qu'*elle* ne veille point oster au Roy, à son premier Ministre, & a ses peuples la part qui *leur* revient au merite d'une si rare *constance* vous esprouverez Madame a la *suite du* temps que la france n'est point inconstante & le respect que nous continuerons de vous rendre, destruisant les Opinions que l'on

 vous

vous en a données, vous verrez un jour nos affaires d'un oeil plus favorable. Pour moy je ne dois pas attendre de lovange de ce que je demeureray toute ma vie ferme dans mon devoir aupres de vostre Majeste puisque ses bontes m'ont faict une necessité d'estre autant que je respirerai.

By haer overkomste in Engelant hadden veel tijdt besteet in het verlossen van wel twee duysent ghevangenen. In de eerste aenspraeck hadde de Protector met tranen verklaert sijne oprechte ghenegentheydt tot de Vreede.

Den sevenden Novembris hadden gehadt haer eerste audientie/doende eene propositie met passagien ende texten uyt de Heylige schrift ter materie dienende/ gefurneert. In verscheyden Conferentien is sedert gebesoigneert / de Engelsche seyden indien men geen coalitie begeerde/datmen dan eene stricte Unie soude maecken/het stuck van de Prins van Orangien liep haer seer in de ooge / sy seyden het was haer vyant/of een Kints-Kint van haer gewesen Coninck/ daer mede/ als met sijn Soon/ sy onversoenlijck waren. Sy beloofden weder niemandt uyt het huys Spangien of Oostenrijck in haer employ of tot haer Capiteyn Generael te nemen.

Van de Engelsche Schepen in Denemercken aengehouden was niet min dispute / ende successivelijck over de Visscherie, ende het dominium maris, voorts wat meer questieux was. Nae verscheyden conferentien hebben de Engelsche alle hare dingen ende ingredienten vervat in seven en twintich articulen/ de selve overgevende den acht en twintigsten November.

Ende om dat de Engelsche wel wisten dat daer in stonden dingen diemen alhier in der eeuwigheyt niet souden willen aennemen / soo lieten sy de Gedeputeerde onder de handt seggen/dat soo daer yet aenstotelijcks in wiert gevonden/ sulcx voort quam uyt den Anabaptisten, die niet genegen waren tot Vrede/ in dat stuck van seer verschillende van de Nierlantsche Menisten.

De Gedeputeerden van desen Staet hebben met hebicheyt by monde ende by geschrifte sulcx gedebatteert / haer onder anderen verwijtende/ datse altijdt soo veel van de Religie in de mont hadden/ maer dat in dit geschrift niet alleen daer van niet wiert gerept / maer oock datter uyt bleeck dat het de Engelsche meer om ydele eer en tijdelijck profit, als om de Religie te doen was.

Ondertusschen quam de veranderingh: Eyndelijck het alleen haperde aen de inclusie van Denemercken. Waer over niet connende verdragen/sijn sy sonder van den Protector afscheydt te nemen van Londen vertrocken nae Gravesande, aldaer nae de wint wachtende tot Sondach den achtienden January, doen quam by haer den Lieutenant Collonel Doleman, voorstellende een expedient nopende de gemelde conclusie / gelijck het te sien in het volgende geschrift van negen en twintich articulen.

Daer op hebben sy geantwoort als volght:

HEt geene de Heer Lieutenant Colenel *Doleman* ons mondelingh enschriftelijck heeft gereferert; is ons soo lief en aengenaem geweest dat wy niet

hebben

hebben connen nalaten u Hoogheyt mits desen te betuygen dat wy ons volcomentlijck daer mede vergenoeght houden. Ende mits wy sijn verseeckert dat de Heeren Staten van *Hollandt* ende *Zeelandt* sijn beschreven, ende dat de andere Provintien mede in corten tijdt connen vergaderen, soo hebben wy geoordeelt dat het tractaet spoedighst tot een gewenscht eynde sal connen gebracht worden by aldien wy met den eersten nae onse principale wederkeren, vertrouwende ende geensints twijffelende of wy sullen de resolutien van alle de Provintien erlangen, ende self oock met het tegenwoordige Schip van Oorloge, tot ons transport, gedestineert, die van *Hollandt* ende *Vrieslandt* connen oversenden, sulcx dat wy daer van verseeckeren dat binnen *ses* weecken, of, soo het mogelijck is spoediger, niet alleen het consent, maer oock de Ratificatie van de Heeren Staten Generael sal over gebracht worden.

Den Secretaris Thurloe heeft daer op geantwoort.

MYN HEEREN;

SYn Hoogheyt, ontfangen hebbende u schrijven van den vierden deses, heeft my gecommandeert dit antwoort daer op te rugh te senden, dat hy by dien brief ontfangen heeft het zegel van uwe satisfactie tot de sijne, dat hy alles heeft gedaen van sijne zijde, om dit tractaet tot een gewenscht besluyt te brengen, ende daerom conde hem niet onverwachters voorcomen, als de daer in ghementioneerde dilayen die hy vindt aen uwe zijde. De quade consequentien van dien niet connende op sijne reeckeningh ghestelt worden, hy sal bequaem ghemaeckt wesen door het gene dat hy ghedaen heeft om sich selver voor Godt en de Menschen te quyten.

Daer mede gingen Sondags den achtienden January van Gravesande te seyl/ reden een storm af op de Vlaemsche bancken met groot pericul/ daer nae met niet min gevaer liepen op Walcheren aen/ meenende dat het Goerede was/ ende tot haer geluck anders ontdeckende/ staecken weder in Zee en quamen in Goerede op Woensdagh den een en twintichsten. Donderdach den twee en twintigsten waren de Heeren Staten Generael vergadert van des morgens tot savonts by achten, alwaer de Heeren Gedeputeerden deden rapport/ wierden bedanckt ende versocht te stellen haer verhael by geschrifte. Voorts wierde gecommitteert de Heeren Huygens, van Swieten, de Wit, Mareignault, Renswoude, Andree, Mulert, ende Schulenburgh, om benessens de Gedeputeerden de geprojecteerde articulen te confereren met de ses en dertich articulen. Aen de Provintien is in serieuse termen gheschreven/ ende versocht hare staetsgewijse vergaderingh te beschrijven ende hare resolutien op de concepte articulen ten spoedigsten in te brengen ter Generaliteyt.

Substantiele communicatie van het ghenegotieerde in Engelandt is ghedaen aen den Ambassadeur van Vranckrijck en de Resident van Denemercken, specialijck voor soo veel het concerneerde den Coninck van Denemarck. Maendagh den ses en twintichsten dede de Coninckliicke Fransche Ambassadeur Chanut eene lange propositie. Danckende voor de communicatien aen hem

hem ende des Conings Minister in Engelandt / soo te voor / ghedurende de handelingh / als sedert ende altans gedaen / geluck wenschende met de vrede/ en dat het haest mocht worden voltrocken / recommanderende met veel argumenten de inclusie van den Coninck sijn Meester.

Des anderen daegs addviseerden de Heeren van Hollandt ter generaliteyt/ dat niet alleen door de Heeren Gedeputeerden/ weder in Engelandt te senden/ serieus devoir soude worden gedaen tot de voorsz. inclusie, maer oock in allen ghevalle by succes van het voorgheroerde Tractaet dat ter begeerte van sijn Majest. alle goede officien / soo door interpositie of mediatie als andersints van wegen desen Staet souden ghescheiden/ ten eynde sijn Majest. soo wel als desen Staet met de Republijcque van Engelandt in goedt verstandt mochte comen te geraecken.

Aengaende de satisfactie voor de twee en twintich Engelsche Kemp Schepen/ addviseerde datmen het selve in het minnelijck op een tantum met de Engelsche soude afmaecken/ by so verre daer over een redelijcke vergelijckinge kon werden getroffen/ ofte andersints daer over soodanige submissie in te willigen / als de Heeren Gedeputeerde nae ghelegentheyt ende inclinatie van de humeuren aldaer / souden oordelen tot minste coste ende laste van desen Staet te sullen connen geschieden.

Ende aengaende de overgebrachte articulen verclaerden de selve sulcx en in der voegen als de selve lagen geadjusteert absolutelijck en sonder eenige reserve te hebben geapprobeert gelaudeert en gheratificeert, en is voorts van wegen haer Ed. Groot Mog. ter generaliteyt voor addvijs Provinciael ingebracht dat alle de voornoemde Heeren Gedeputeerden gesamentlijck / ende een yeder van de selve in het bysonder by haer Ho. Mog. mede in voegen als vooren bedanckt/ voorts onophoudelijck alle moghelijcke ende yverighe devoiren aengehewendt mocht worden / tot Ratificatie van de andere Provintien sonder eenich het alderminste tijdt versuymt / ende dat middelertwijlen de meergemelde Heeren Gedeputeerden ofte eenigen / immers een van de selve aenstonts wederom na Engelandt mochte worden ghesonden omme de meergeroerde opgestelde articulen met Commissarissen van sijn Hoogheydt behoorlijck te collationeren ende te onderteeckenen / oock hoe eer hoe liever alle verdere hostiliteyten ende Retorssien te doen cesseren/ ende soo haest doenlijck een stilstandt van Wapenen met inbegrypinge van den Coninck van Denemercken in voldoeninghe van den tractate op den achtienden February des voorleden Jaers met hem gemaeckt te sluyten. Dat voorts aen de Ministers van desen Staet ende Consuls van de Nederlandtsche Natie in Vranckrijck ende Denemercken by haer Ho. Mog. soude werden aengeschreven/ de Coopluyden ende Schippers met hunne Schepen ende Coopmanschappen te vermanen/ ende in den name van haer Ho. Mog. te belasten sich in de Havenen van de voorsz. Rijcken als noch voor eengen tijdt te willen ophouden tot dat henluyden van den finalen uytval der voorgheroerde Engelsche handelingh notificatie soude worden ghedaen.

Belangende de clausulen gestaen hebbende in't 12. van de seven en twintich daer na geextendeert op negen en twintich articulen by die van de voorsz. Regeringe

gebragt aen de selve Heeren Gedeputeerden op den acht en twintichsten November des voorleden Jaers overgelevert / raeckende den Heere Prince van Orangie en desselfs Linie/is na voorgaende deliberatie goetgevonden dat conform sekere voorslagh dienaengaende gedaen de voorsz. clausule in 't gheheel soude worden uytgelicht gelijck de selve oock in het twaelfde van de voorgaende negen en twintich articulen albereyts uytgelaten was/ ende dat in plaetse van dien by een Articul in den voorsz. Tractate ofte by een Acte apart soude worden vastgestelt/ dat alle die gene, die oyt by haer Ho.Mog. tot Capiteynen Generael ofte Admirael van der selver militie te Lande ofte Water, ofte by de Staten van de respective Provincien tot Stadthouder ofte Gouverneur van de selve soude mogen werden gheeligeert verbonden souden sijn de voorsz. Tractaten en alle de articulen van dien te besweren ende dienaengaende by eede te beloven dat sy de selve voor soo veel in haer was souden helpen mainteneren en executeren.

Hier nae volgen de artijckelen ten getale van negen en twintich, met de justificatien van dien/ volgens advijs der opgemelde Heeren Huygens en andere tot examinatie ende collatie van dien / tegen de Instructie gestelt.

Op 't eerste Articule, dat dit Artijckel, in substantie is accorderende met het eerste van de bewuste ses en dertich *Articulen geinsereert in de Instructie voor de Heeren hare Ho. Mog. Extraordinaris Ambaßadeurs, Anno* een en vijftich *naer Engelandt gesonden geweest zijnde, den* drie en twintichsten Augusty *des selven Iaers gearresteert.*

DAtter voortaen sal wesen een *vaste onveranderlijcke Vrede, sincere vruntschap, ende een nauwer alliantie*, consœderatie, ende Unie, als oyt voor desen tusschen de Republijcke van Engelandt, ende de Staten Generael van de Vereenighde Nederlantsche Provincien, ende de respective Lande, Contreyen ende Steden alomme onder hare gehoorsaemheyt, waer die oock souden mogen ghelegen zijn, ende het Volck, ende Inwoonders van dien respective van wat qualiteyt, ofte conditie die oock soude mogen wesen.

Op 't tweede *Articule, dat dit Artijckel niet en staet in de bewuste* ses en dertich *Articulen, maer is een explicatie van het* eerste *Artijckel.*

2. Dat van nu voortaen alle vyantschap, hostiliteyt, tweedracht, ende Oorlogh tusschen de twee gemelte Republijcken en der selver Volck ende Onderdanen sal cesseren, ende dat yder partye sich na dese sal onthouden van alle offensien, spolien, depredatien ende injurien, soo wel ter Zee als te Lande ende versche Wateren, in alle hare respective Landen, Contreyen, Dominien, Plaetsen ofte Gouvernementen, hoedanich die oock mogen wesen.

Op 't derde *Articule, dat dit mede nieuw is.*

3. Dat alle offensien, injurien, costen, ende schaden de welcke de eene of andere Partye heeft geleden door de andere, wech genomen ende vergeten worden, sulcx dat na desen, noch de eene Partye noch de andere, yetwes

sal pretenderen tegen den anderen, voor ofte ter cause van eenige soodanige schaden offensien, injurien, ofte costen, maer datter sal wesen een perfecte abolitie van alle, ende yder der selver tot dese jegenwoordigen dach, ende dat alle actien dienaengaende sullen ghehouden ende geacht worden voor nul ende van onwaerde, uytgesondert soodanige depredatien als gepleeght sullen worden inde *Britannische* Zeen, na den tijdt van *twaelf* dagen, ende van de geseyde Zeen tot de Caep van St. *Vincent* na den tijdt van *ses weecken*, en van daer in de Middellantsche Zee, ende tot de Linie na den tijt van tien weecken, ende aen gene zijde de Linie na den tijt van acht maenden, te reeckenen van den dach van de publicatie van de Vreede, ofte immediatelijck, na dat genoeghsame kennisse van de Vreede in de voorsz. Plaetsen sal sijn gegeven, ende alle depredatien ende spolien gecommitteert, ende gedaen, door de eene, ofte andere partie na de tijden, ofte gegeven kennisse als voren, sullen opgereeckent worden, ende daer af sal restitutie gedaen werden, als mede van de schade door middel, ende ter occasie van de selve ontstaende.

Op 't vierde *Articule, dat dit is mede nieuw.*

4. Dat alle ghevangenen van wederzijden van wat conditie, ofte plaets die oock mogen wesen, in vryheyt sullen gestelt worden sonder eenich rantsoen, ofte consideratie voor de selve te betalen.

Op 't vijfde *Articule, het nevens staende* vijfde *Articule werdt ghebracht, in plaetse van het* tweede *van de voorsz.* ses en dertich *Articulen, ende is applicabel*

5. Dat de twee Republijcken sullen blyven geconfoedereerde Vrunden te samen gevoecht, ende geallieert tot defensie, ende preservatie van de Liberteyten, ende Vrydommen van yders volck tegens alle, wie die oock mogen wesen, die de eene ofte de ander Staet sullen trachten te turberen ter Zee, ofte te Lande, ofte verclaerde vyanden te sijn van den Vrydom, ende Liberteyt van het volck onder het eene, ofte het ander van de geseyde Gouvernementen sich onthouden.

op het vierde *ende* vijfde *Artijckel van het Tractaet van Entrecours* veertien hondert vijf en t'negentich *met Engelandt gemaeckt, hebben de Heere* Huygens, *ende andere hare Ho. Mog. Gedeputeerden hier op nagesien het antwoort 't welck de selve hare Ho. Mog. den* acht en twintichsten Junii sestien hondert een en vijftich *voor de Heeren* St. Iohn, *ende* Stricklandt, *doen alhier aenwesende Ambassadeurs van de Republijcke van Engelandt, op de groote Zale, hebben gearresteert, waer by hare Ho. Mog. t'eenemael toestaen het* eerste, tweede, derde, vierde *ende* vijfde *Articulen van het voorsz. Tractaet van den Iare* veertien hondert vijf en t'negentich *met by-voeginge achter het woort* quibusque, *dese,* cujuscunque qualitatis & conditionis esse possunt. *Item de resolutie van hare Ho. Mog. van den* vijfden *Iunii*

sestien

sestien hondert drie en vijftich *daer by de Heeren* van Beverningh, Nieupoort, van der Perre *en* Ionghstal, *onder anderen zijn gelast, de Regeringe in Engelandt te sunderen, op het geene de Heeren* Cats, Schaep, *ende* vander Perre *als Ambassadeurs in Engelandt geweest zijnde, tot stoffe van het te maken Tractaet, soo by Instructie, als implicatien van dien, ende daer bygevoeghde resolutie* in mandatis *gegeven was geweest, &c. Item specialijck oock het* seste *Artijckel van de Instructie voor de gemelte gewesene Ambassadeurs, haer souden hebben te reguleren, naer alle sodanige Resolutie, als geduyrende het aenwesen van de voorsz. Extraordinaris Ambassadeurs van Engelandt aen desen Staet gesonden, so voor als na date van 't arresteren van de voorsz.* 36. articulen *by haer Ho. Mog. syn genomen, &c. Ende ten lesten haer Ho. Mo. resolutie van den* 21. *October* sestien hondert drie en vijftich *onder anderen dicterende, de Heeren* Beverningh, &c. *aen de Regieringe van Engelant souden hebben te reitereren sodanige voorslagen van accommodatie ende tot een vaste alliantie, ende nauwe Vnie, als haer E. uyt voorgaende Instructien, ende ampliatien van dien, oock Resolutien, Missiven, ende andere Acten, ende Actitaten daer op gevolght, souden kunnen trecken, ende formeren, &c. ende sulx alle te samen hier op applicabel.*

Op 't seste *Articule, dat* seste *accordeert in substantie met het* vierde *Artijckel van de bewuste* ses en *dertich.*

6. Dat geen van beyde de Republijcken yetwes sal mogen maecken, doen, ageren, handelen ofte onderwinden, tegen de andere, ofte het volck van een van beyden, te Landen, ter Zee, in eenige Creken, Havenen, Zeegaten, of versche Wateren, van de een, of de ander op wat occasie het oock soude mogen wesen, nochte dat geen van beyden, nochte het volck van de eene, en de andere sullen geven, ofte verlenen, eenich behulp, Raet, Faveur, ofte toestaen, dat yetwets worde gedaen, gehandelt, ofte onderwonden door yemant, wie het oock soude mogen wesen tot verongelijckinge ende injurie van de ander, ofte het volck van de een, of de ander; maer sullen uytdruckelijck, ende metter daet haer daer tegen stellen, contradiceren, tegenspreecken, ende metter daet beletten, alle wie die oock souden mogen wesen, sich onthoudende, ofte wonende in de eene ofte de andere van de respective Republijcken, ofte die onder haer macht sullen wesen, de welcke yetwes ageren, doen, handelen ofte onderwinden tegen de een, ofte de ander van de Republijcken.

Het sevende *nevenstaende Artijckel, is gestelt in conformite van haer Ho. Mog. resolutien van den* seven-

7. Ende dewijle voor desen eenige questien ende misverstanden geresen sijn ten aensien van eenige Engelsche Schepen die in de Havenen van den Coninck van Denemarcken op de instantie van de Heeren Staten Generael sijn gedetineert geweest, soo hebben de voornoemde Gedeputeerden in den name van Hooghgemelte hare Heeren

vende Novemb. sestien hondert drie en vijftich staende op die van den vijfden Junii, sesten September, ende den vijf en twintichsten October des selven Jaers ende dient daer nevens oock nagesien te worden het memoriael den vijf en twintichsten October voornoemt aen hare Ho. Mog. overgegeven by den Heer van Carisius, Resident van den Coninck van Denemarcken, mitsgaders het naest leste Articule van het Tractaet den achtienden Februarii des voorsz. Jaers met den selven Coninck gemaeckt.

ren Committenten, haer verbonden, gelijck de selve haer in name als boven verbinden mitsdesen te sullen uytwercken, ende presteren, dat de voorsz. Schepen, met alle de goederen, ende Coopmanschappen, daer inne geladen geweest zijnde, voor soo veel de selve noch in wesen zijn, soo haest doenlijck werden gerestitueert, ende dat mede voldaen werde de justen prijs die van de goederen gecomen is, voor soo veel eenige van dien albereyts sijn vercocht gheworden, ende aenghesien de voorsz. Schepen, ende ingeladen goederen ofte eenige van de selve t'sedert de voorsz. aenhoudinge buyten twijfel merckelijck sullen wesen verergert, dat derhalven mede een rechtmatighe ende moderate satisfactie sal gedaen worden van de schaden by de Eygenaers van de voorsz. Schepen ende Coopmanschappen ter dier oorsaecke geleden, waer over by soo verre by de ratificatie deser geen minnelijcke verghelijckinge can werden ghedaen, sal over de begrotinge, ende estimatie van dien, submissie werden gedaen, ende de selve gelaten ter decisie, ende moderatie van. . . . .
Ende dat de voorsz. restitutie, voldoeninghe, ende submissie gedaen zijnde, alle questien, differenten, injurien, en hostiliteyt tusschen den Staet van Engelant, ende den gemelten Coninck ter saecke van de voorsz. detentie sullen cesseren ende geheelijck vergeten wesen, ende dat den gemelten Coninck met sijne Landen ende Dominien, sal gerecipieert worden als een Vrundt in dese Ligue, ende confœderatie, in sulcker voegen, dat hy in de selve vruntschap sal wesen met beyde de Staten als hy is geweest voor de voorsz. detentie, ende als of de selve noyt was voorgevallen; ende sijne Gedeputeerden ofte Ambassadeurs sullen gheadmitteert worden met soodanighe eer, als de Gedeputeerden van andere Staten in vruntschap wesende.

Het achste *Articule, is inconformité van haer Ho. Mog. resolutie van den der*tienden *May* sestien hondert twee en vijftich *ende mede applicabel op het* seste *van de* ses en dertich *artijckelen.*

8. Dat geene van beyde de Republijcken, nochte het volck sich onthoudende, genererende ofte wonende in de een, ofte de ander respectivelijck, ofte onder haer gesach sullen conne geven, ofte verleenen eenich behulp, raedt, ofte faveur, aen *Vyanden* ofte Rebellen van de een ofte de ander, ende sullen expressselijck, reelijck, ende met effect verhinderen, aen alle sich onthoudende, generende ofte wonende, in de eene, ofte de andere van de selve, ofte onder haer gesagh, dat sy geen hulp ofte bystant geven aen eenige soodanige Vyanden, ofte Rebellen, door volck, Schepen, Wapenen, Ammonitie van Oorloch, ofte andere goederen van Contrebande, oock niet door geldt ofte

Vyvres

Nota. *Ende aengaende de specificatie van de Goederen van Contrebande, &c.*

De meninge is dat hier naer den Vrede getroffen zijnde, een reglement op het stuck van de Marine, ende Contrebande-Waren met beyder zijdts bewillingh gemaeckt sal worden.

Vijvres ter Zee, ofte te Lande, ende dat alle Schepen, Wapenen Ammonitie van Oorloch, ofte andere goederen van Contrebande, mitsgaders geldt ende Vijvres, van eenich persoon, ofte Personen, wie die oock souden mogen wesen, die op gedaen, geemployeert, ofte gebruyckt sullen worden tegen de intentie van dit articul, sullen werden geconfisqueert ende verbeurt ten behoeve van de respective Republijcken: Ende de persoon, ofte personen die wetende, ende willende sich sullen onderwinden daer in te raden, ofte haer te laten employeren, sullen verclaert worden Vyanden van beyde Republijcken, ende sullen met de poene, ende straffe van verraet gestraft worden, in die Republijck, daer de offensie sal gedaen wesen; Ende dat aengaende de specificatie van goederen van Contrebande, dat het selve te gelegener-tijdt door Commissarissen daer toe te nomineren sal ghedaen worden, met dien verstande dat het ondertusschen sal wesen sonder prejuditie van yet wes in dit articul.

Op 't negende *Articule, dit* negende, *artijckel is ghestelt in conformité van het* tweede *ende* vijfde *artijckel van de* ses en dertich *ende van haer Ho. Mog. resolutie vanden* dertienden Mey twee en vijftich.

9. Dat de twee Republijcken oprechtelijck ende *bona fide* malcanderen sullen assisteren, soo als de noot sal vereyschen tegen de Rebellen, ende *Vyanden* van de eene ofte de andere ter Zee, ofte te Lande, met volck, ende Schepen, tot coste ende laste van partyen die het selve is versoeckende in sulcken proportie en maniere, ende op sulcke Termijnen ende conditien als de twee Staten sullen over een comen, ende de presente occasie sal vereysschen.

Op 't tiende, elfde *en* twaelfde *Articule; dit* tiende *ende aengetrocken* elfde *ende* twaelfde *Articulen werden genomen uyt het oude Tractaet van den late* veertien hondertvijf en t'negentich *inde Articulen* een, twee, drie, vier, *ende* vijf, *ende refereren de Heeren* Huygens, *ende andere haer Ho. Mog. Ge-*

10. Dat gene van beyde de Republiquen ofte het volck van de een, oft de andere onder eenige van hare jurisdictien, Contreyen, Landen, Havenen, Zee-gaten, Creecken, ofte Destricten, sullen mogen ontfangen eenich persoon ofte persoonen, die door de eene, ofte de andere Republijcken *zijn*, ofte *sullen verclaert worden Vyanden, Rebellen, ofte Fugitiven* van de andere Republijck, sullen oock aen geene soodanige verclaerde Vyanden, Rebellen, ofte Figutiven geven, ofte verleenen, in de voorgeroerde Plaetsen, ofte oock elders, schoon buyten hare Lantschappen, Contreyen, Landen, Havenen, Zeegaten, Creken, ofte Districten eenich behulp, Raedt, Logement, Onderhout, Soldaten, Schepen, Geldt, Wapenen, Ammunitie, ofte Vijvres, ghelijck mede geene van beyde de Staten sullen mogen toelaten dat soodanige Vyanden, Rebellen, ende Fugitiven werden ontfangen by eenich persoon, ofte persoonen, wie die oock souden mogen wesen, onder hare jurisdictie, Contreyen, Landen, Zeegaten, Havenen,

Creken,

deputeerden sich dies aengaende tot het geene op't hier voorstaende de vijfde *Artijckel is aengeteeckent, als hier op mede applicabel zijnde.*

Creken, ende Districten, nochte gedogen, dat eenich behulp, Raedt, Logement, Onderhout, Soldaten, Schepen, Geldt, Wapenen, Ammonitie ofte Vivres werden gegeven, ofte verleent, aen soodanige Vyanden, Rebellen, ofte Fugitiven, maer sullen het selve uytdruckelijck ende effectuelijck tegenstaen, ende metter daet beletten.

11. Dat by aldien de eene, ofte andere van de gemelte Republijcken door haer publijcke ende authentijcke Brieven sal kennisse geven, aenwijsen, ofte verclaren, aen de andere Republijcke dat eenige *Persoonen sijn hare Vyanden, Rebellen, ende Fugitiven*, ende dat die sijn residerende onder hare Iurisdictien, Lantschappen, Dominien, Landen, Havenen, ofte Districten, ofte dat die daer in schuylen, of haer selven verbergen, dan sal die Republijck die soodanige Brieven sal ontfangen hebben, of aen de welcke soodanigen kennisse sal gegeven, ofte verclaringe gedaen wesen, aengaende soodanige Vyanden, Rebellen ofte Fugitiven binnen den tijdt van *acht en twintich* dagen te reeckenen immediatelijck van den dach af op de welcke de voorsz. kennisse is gegeven, belasten ende commanderen, datse haer retireren ende vertrecken uyt hare Iurisdictien, Landtschappen, Dominien ende Destricten, allen en een yder van de selve, ende by aldien soodanighe Vyanden, Rebellen, ende Fugitiven haer niet en retireren ofte vertrecken als vooren, binnen den tijdt van vijftien dagen, na dat soodanigen last ende bevel haer is gegeven, dat sy sullen met de doodt ende verlies van hare Landen ende Goederen gestraft worden.

12. Dat geen Rebel, of *verclaerde* Vyant van de Republique van Engelandt, sal mogen ontfangen, oft gedooght woorden sich te onthouden in eenige van de Castelen, Steden, Havenen, ende Creken, ofte andere plaetsen, geprevilegieert, ofte ongeprevilegieert, de welcke eenige persoonen, van wat digniteyt, ofte Staet die oock soude mogen wesen, binnen de Dominien, of jurisdictien van de Vereenighde Provincien, nochte gedooght worden dat door de gemelte persoonen van wat digniteyt oft Staet die oock sijn mogen, de selve daer in gerecipieert, ofte toegelaten werde sich daer in te onthouden; de Heeren Staten van de Vereenighde Provintien sullen oock niet toe laten, ofte gedogen dat in eenighe van de voorsz. Plaetsen eenige assistentie, Raedt, ofte faveur, met Schepen, volck, Geldt, ende Vivres, ofte in eenige andere maniere worde gegeven door de gemelte persoonen

van

van wat digniteyt, ofte Staet die oock sijn mogen, aen eenigen soodanigen persoon, ofte verclaerden Vyandt; maer sullen opentlijck het selve verbieden, ende beletten, ende by aldien de gemelte persoon van wat digniteyt ofte Staet die oock zijn, wonende ofte verblyvende onder de jurisdictie van de Vereenighde Provintien, ofte onder haer gesagh, desen quamen te contravenieren, dat dan alle de gemelte persoonen van wat digniteyt, ofte Staet die oock sijn mogen, die in desen sullen contravenieren als vooren, sullen voor de tijdt van haer leven, respectivelijck verbeuren, ende verliesen, alle sodanige Castelen, Dorpen, Steden, Landen, en andere Plaetsen, de welcke zy, ofte yemant van hem t'eenigen tyden sal hebben, ofte pretenderen te hebben, op wat tijtel het oock soude mogen wesen. Ende van gelijcken dat geen Rebel, ofte verclaerden Vyandt van de Staten van de Vereenighde Provincien sal gerecipieert ofte gedooght worden sich te onthouden, in eenige Castelen, Steden, Havenen, ofte andere Plaetsen geprevilegieert, of ongeprevilegieert de welcke eenich persoon of personen van wat Staedt, oft qualiteyt die oock soude mogen wesen, hebben, ofte sullen houden, ende besitten onder de Republique van Engelandt, ende Dominien van dien, onder wat tijtel het oock soude mogen wesen, noch sal gedoogt werden, dat door eenich persoon, ofte persoonen, ofte anderen, die gerecipieert worden, ofte gedooght sich daer in te onthouden. De Republique van Engelant sal mede niet toe-laten ende gedogen, dat in eenige van de voorseyde Plaetsen, eenige Raedt assistentie, ofte faveur, met Schepen, volck, Geldt, Vivres, oft in eenigerhande manieren en werde gegeven, door eenigen soodanigen persoon, ofte personen van wat Staet oft qualiteyt, die oock souden mogen wesen, aen eenigen sodanigen Rebel, ofte verclaerden Vyandt, maer sullen opentlijck ende expresselijck het selve verbieden, ende verhinderen, ende by aldien yemant van het volck van de Republicq van Engelandt, ofte onder haer gesach, yedtwes ter contraire van desen sal doen, ofte onderwinden, dat yder soodanich persoon, oft persoonen: voor haer respective leven sullen verbeuren ende verliesen alle sodanige Castelen, Steden, Dorpen, Landen ende andere Plaetsen, de welcke sy ofte yemant van hen luyden alsdan sullen hebben, ofte pretenderen te hebben, op wat titel het oock soude mogen wesen.

Op het dertiende Artikel; het neven-

13. Dat de Republicq van Engelandt ende het volck van daer af ende de Vereenichde Provincien ende de Onder-

staende dertiende *Articule is gestelt in conformité van de* derde. *dertiende ende* vijftiende *Articulen van de* ses en dertich, *en haer Ho. Mog. resolutie van den* derdiende *May* 1652.

derdanen ende Inwoonders van de selve, van wat qualiteyt ofte Conditie die oock souden mogen wesen, gehouden sullen zijn, malkanderen van weder syden te bejegenen met alle liefde ende Vruntschap, datse sullen mogen comen te Water ende te Lande in de een, des anders Landen, Steden oft Dorpen, bemuyrt ofte onbemuyrt, gefortificeert ofte ongefortificeert, hare Havenen en alle andere der selver Dominien gelegen in Europa ende in de gemelte Vereenichde Provincien respectivelijck, met Vrydom ende securiteyt ende daer in soo lange het haer gelieft te verblyven ende te continueren, en datse aldaer tot hare nootsaeckelijcke behoufte, Vivres, sonder eenige verhinderinge mogen copen, ende datse van gelijcken mogen traffiqueren ende in eenige goederen ende commoditeyten, die hen luyden gelieft, hare Neringen ende commercie dryven ende de selve in ende uytvoeren naer haer welgevallen, behoudelijck dat het volck ende de Inwoonderen van de eene ende andere syde in haer Neringe ende Commercie, in de een des anders Landen ende Dominien niet sullen belast worden, met eenige vordere ofte hogere Costuymen ofte andere gerechticheden, Impositie oft betalingen, dan andere uytheemsche Natien, handelende inde selve Plaetsen jegenwoordich betalen, oft hier namaels sullen betalen.

Op het vertiende *Articule, dit is in conformité van haer Ho. Mog. resolutie van den* dertiende *Iunij* 1652 *daer by den Lt. Admirael* TROMP, *goeder Memor. is gelast, sich in te voeren, ofte strijcken van de Vlagge inde rencontres met de Engelsche Vloten, ofte Schepen, hem by provisie te gedragen, ende te reguleren in sulcker voegen, als by tijde van den voorgaenden Con. van Groot Brittannien was gedaen, ende gepractiseert geweest, oock is het in conformité van seeckere concepte Missive aen het Parlement, ende een Mißive van den* dertienden Iunij *voornoemt, aen de Heeren haer Ho. Mog. Ambassadeurs doenmaels in Engelandt wesende, sijnde de voorsz. Concepte Missive den* veertienden *daer aen volgende geconverteert, in een Instructie, voor den Heer van* Heemstede *Zal. die ten selven dage derwaerts wierde gecommitteert.*

14. Dat Schepen ende het Vaertuygh van de Geunieerde Provincien, soo wel Schepen van Oorloge, als anderen, ontmoetende inde nauwe Zee, gemeenelijck genaemt de Brittannische Zee, eenige Schepen van Oorloge van den Staet van Engelant, de Vlagge sullen strijcken ende het Mars-zeyl nederhalen, in sodanige manieren als in voorleden tijden, in eenich voorigh Gouvernement het selver geobserveert geweest.

Op het vijftiende *Articule, is in substan-*

15. Dat tot meerder vryheyt van de Commercie en navigatie, geen van beyde Republiquen in eenige van hare Havenen

tie conform het negentiende *Artijckel van de bewuste* ses en dertich.

Havenen, Steden ofte Plaetsen, sullen mogen recipieren oft toe-laten ofte gedogen, dat yemant van het volck ofte Inwoonders van de eene oft de andere respectivelijck recipieren, Havenen, behouden ofte eenige assistentie oft verversinge geven aen eenige Piraten ofte Zee-roovers, maer sullen alle beyden de voorsz. Piraten ende Zee-roovers, als mede hare Heelders, aenhouders ende mede-behulpers doen vervolgen, apprehenderen en nae verdiensten straffen tot af-schrick van anderen, ende alle Schepen Goederen ende Coopmanschappen, by henluyden Zee-roovers-gewyse genomen, ende in de Havenen van de een oft de andere Republique ingebracht, die doch in wesen sullen gevonden worden, jae selfs, alhoewel die mochten vercocht sijn geweest, sullen gerestitueert worden aen de rechte Eygenaers ofte henlieden vergoet worden, oft aen soodanighe personen als die met behoorlijcke procuratie sullen reclameren, hebbende in het Hof van de Admiraliteyt nae rechten behoorlijck den Eygendom bewesen.

Op het sestiende *Articule, van gelijcke, is dit conform het* sevende *van de* ses en dertich *Articulen, uytgesondert, dat geomitteert is het woort*

16 Dat by aldien na desen of de Republique van Engelandt ofte de Vereenighde Nederlantsche Provincien, eenich Tractaet van Vruntschap ofte alliantie met eenige andere Republiquen, Princen ofte Staten maken, de eene de andere met alle haer Dominien, sal daer in begrijpen, by aldien sy begeert daer in begrepen te wesen, ende dat yder sal gehouden wesen van alle sodanige Tractaten aen de andere kennisse te geven.

Coningen, het welck de Heer Huygens, *ende andere hare Ho. Mog. Gedeputeerden meynen (onder correctie) dat daer by soude behooren gevoeght te worden.*

Op het seventiende *Articule, wort bevonden te sijn conform de antwoort van den Raet van State in Engelant gegeven op de* negende en vijf en dertigte *Articulen van de* ses en dertich, *welcke antwoort haer Ho. Mog. hebben geconfirmeert by der selver resolutie van den* der-

17. Dat by aldien het mochte gebeuren, dat gedurende de Vrundtschap, confœderatie en alliantie, yet wes soude gedaen ofte ondervonden worden, door yemandt van het volck ofte Inwoonders van de eene ofte andere partije, tegen dit Tractaet oft eenige partije van het selve te Lande ofte ter Zee ofte op andere Wateren, dat echter de confœderatie en alliantie tusschen de gheseyde Republiquen, daer door niet en sal worden gebroken ofte geinterrumpeert, maer in haer volle kracht sal blyven en continueren, ende dat alleenlijck in sulcken gevalle de particuliere sullen gestraft worden die tegen dit Tractaet misdaen hebben ende niemant anders, ende dat Iustitie geadministreert sal worden ende satisfactie ghegeven aen alle gheinteresseerde personen binnen *twaelf* Maenden, na dat eysch sal gedaen wesen tegen alle sodanige personen, die yetwes sullen gedaen hebben, te Lande, ter Zee ofte op andere Wateren

tiende *May* 1652. *daer toe gerefereert wordt.*

Wateren tegen dit Tractaet in eenich gedeelte van Europa, in eenige Plaets binnen de Straet van Gibraltar ofte America, ofte op de Custen van Africa, ofte in eenige Landen, Eylanden, Zeen, Creken, Bayen, Rivieren ofte eenige andere Plaetsen aen dese syde van de Caep van *Bona Esperança*, ende in alle de voor-gemelte Plaetsen, hoedanigh die mogen wesen, aen geene syde van de geseyde Caep binnen achtien Maenden naestvolgende, na dat eysch in rechten als voren sal gedaen wesen, en by so verre de Contraventeurs als voren niet en Compareren ende haer de Justitie onderwerpen en satisfactie geven binnen de respective Termynen, hier vooren ge-expresseert, dat de selve sullen verclaert worden Vyanden van beyde de Republiquen, met confiscatie van hare Middelen, Goederen ende effecten, hoedanich die mochten wesen, tot behoorlijck ende volcomen satisfactie van de schaden ende Interesten door henluyden aengedaen, ende daer en boven haer persoonen selfs, als men die can becomen, in de een oft de ander Republique subject sullen wesen soodanige vordere straffe, als na gelegentheyt van saken bevonden sal worden te behooren.

Op het achtiende *Articule, is relatif tot het* tiende *ende* dertiende *van de* ses en dertich *Articulen, ende conform haer Ho. Mog. resolutie van den* dertiende *May*.1652.

18. Dat het Volck van de Republique van Engelandt vryelijck, onverhindert, ende met alle versekertheyt mogen reysen in, ende door alle quartieren van de Geunieerde Provincien, te Lande of te Water, naer eenige Plaetsen oft Districten, daer binnen ofte daer buyten gelegen, ende passeren door eenige Steden, Guarnisoenen oft Forten in eenige van de Nederlanden, hoedanich die mogen wesen om haren Coophandel al omme aldaer te dryven, gelijck mede hare Facteurs ende Dienaers, gewapent en ongewapent; maer by-aldien gewapent, niet boven veertich in een geselschap, so wel met, als sonder hare Goederen ende Coopmanschappen, alomme daer het haer gelieft en 't volck en de Inwoonders van het Vereenighde Nederland, sullen gelijke Vrydom genieten van alle, ende yedere Plaets in Engelandt, Schotland ende Yrland, ende andere Plaetsen in Europa onder der selver gebiedt resorterende, mits dat sy luyden ende een yder van hen, haer gedragen ende voege in hare Neringen ende Coophandel volgens de Wetten ende Ordonnantien van de eene ende andere Republique respectivelijck.

Op het negentiende *Articule in conformité van het* vijf en

19. Dat by aldien eenige Coopvaerdy-Schepen van de een oft de anderen Staet, door Storm, Zee-roovers ofte eenige andere nootsaeckelijckheyt, sullen in eenige Plaetsen

twintichste Artijckel van de ses en dertich. sen ofte Havenen, van de een oft de anderen in gedreven worden, de selve naer haer welgevallen vryelijck wederom sullen mogen vertrecken met hare Schepen ende Goederen, sonder te betalen eenige Costumen ofte Impositien, behoudelijck dat sy geen last breken ofte yetwes te coop veylen, ende en sullen oock niet subject sijn eenige andere molestatie ofte recherche, behoudelijck dat sy niet aen Boort sullen ontfangen eenige personen ofte Goederen, nochte yetwes doen tegens de Wetten Ordonnantien ofte Costuymen van de Plaetsen, al waer syluyden als voorsz. sullen comen te havenen.

Op het twintichste Articule, conform het veertiende van de bewuste ses en dertich Articulen.

20. Dat de Coop-luyden, Schippers, Stuyr-luy ofte Matrosen van de eene ende andere Republiquen, Schepen, Goederen, Waren ende Coopman-schappen, niet sullen mogen aengehaelt, noch gearresteert worden in den Lande, Havenen ende Rivieren van de andere om ten Oorloch of andersins te dienen, uyt crachte van eenich Generael, of particulier bevel, ten sy op een inevitabele necessiteyt, ende mits genietende daer over rechtmatige satisfactie, behoudelijck dat hier mede niet sullen worden ge-excludeert de aenhalingen ende arresten in den Ordinaris cours van Rechten ende Iustitie van de een en de ander Republicq respectivelijck.

Op het een en twintichste Articule, is in conformité van het sestiende van de voorsz. ses en dertich Articulen.

21. Dat de Coop-luyden van weder-zyden hare Facteurs, ende Dienaers, gelijck mede de Schippers, ende ander Varend-volck sullen mogen reysen, ende wederkeren te Scheep over de Zeen ende andere Wateren, als oock inde Havenen van den eenen ende andere, ende aen het Landt gaen, de mede dragen ende gebruycken tot beschermingе van haer selven ende hare goederen, alle soorten van Wapenen van defensie ende offensie, maer sijnde gecomen in hare Logementen ofte Herbergen, sullen sy hare Wapenen daer af leggen, tot dat sy wederom te Scheep, ofte aen Boort sullen vertrecken.

Op het twee en twintichste Articule, van gelijcken is dit in conformitié van het drie en twintihste Artijckel van de ses en dertich Articulen.

22. Dat de Schepen van Oorloge van de eene ende de andere Republiq ontmoetende, of onderhaelende op Zee eenige Coopvaerdy-Schepen ofte schepen toebehorende aen het Volck, ofte de Inwoonders van de selve Republiq; houdende eenen cours ofte eenen wech gaende, sullen gehouden wesen, soo lange sy eenen cours te samen houden, die te protegeren, ende te beschermen tegen alle, ende een jegelijck die tegen de selven yet souden willen attenteren.

Op het drie en twintichste Articule,

23. Dat by al-dien eenich Schip, ofte Schepen van het Volck, ofte de Inwoonders van de eene, ofte de ander Repu-

is in conformité van de meergemelte ses en dertich *Articulen*.

Republiq, ofte van een Neutrael dooreen derde parthije, niet wesende van het Volck ofte Inwoonderen van de eene ofte andere Republique, sal ofte sullen genomen werden, die in, ofte uyt wiens Haven, ofte district de voorsz. Schepen sullen genomen wesen, sal gehouden zijn, te samen met de andere parthije te bevorderen, dat het voorsz. Schip, ofte Schepen werden vervolght, te rugge gebracht, ende aen de Eygenaers gerestitueert, maer alles tot laste van de Eygenaers ofte Geinteresseerde.

Op het vier en twintichste *Articule, wert bevonden dat is conform het* vier en dertichste *van de voorsz.* ses en dertich *Articulen*.

24. Dat de Cherchers ende andere diergelijcke Officieren aen beyde zyden inde bedieninge, ofte executie van haer Officien, haer sullen hebben te reguleren na de Wetten van yder Republiq respectivelijck, ende niet meer mogen af-vorderen, ofte nemen, als haer is toegestaen by hare Commissien ende Instructien.

Op het vijf en twintichste *Articule, wert bevonden, dat dit is conform de antwoort van de Raedt van Staeten in Engelandt gegeven op het* vijf en dertichste *van de* ses en dertich *Articulen, welcke antwoordt hare Ho. Mog. hebben geconfirmeert, by der selver resolutie van den* dertiende May 1652. *daer toe gerefereert wordt*.

25. Dat ingevalle eenich nadeel, ofte injurien door de een of de ander Republiq, ofte door het Volck, ofte de Inwoonders van de selve werde gedaen ofte gepleecht tegens het Volck, ofte de Inwoonders van de andere, het sy tegen eenige van de Articulen van dit Tractaet, of tegens het gemeen Recht, soo sullen nochtans geen Brieven van Represalien, Marque, of Contremarque verleent worden, door de een ofte de andere Republique, tot dat eerst de Justitie in den ordinaris cours van Rechten sal gesocht wesen, ende in-gevalle aldaer Iustitie werde geresuseert, of gedilayeert, dat als dan den eysch dienaengaende sal gedaen worden voor de Opperste-macht van die Republicque, welckers Volck ofte Inwoonders ongelijck geleden hebben, ofte voor soodanige als de gemelte Opperste-macht sal deputeren aen de Republiq, alwaer de Justitie als vooren is geweygert, ofte gedilayeert, ofte aen soodanige Gemachtichde als door hunluyden sullen geappoincteert werden om diergelijcke eyssche te ontfangen: Ten eynde alle sodanige verschillen minnelijck mogen vergeleecken ende by-geleyt worden, in den ordinaris cours van Rechten; maer by soo verre het echter noch wert gedilayeert, ende geen Justitie en worde geadministreert, nochte satisfactie gegeven binnen drie Maenden nae dat soodanige eysschen sullen gedaen wesen, dat alsdan Brieven van Represalien, Marque, of Contremarque sullen verleent worden.

Op 't ses en twintichste *Articule con-*

26. Dat alle Personen van weder-zijden, die in Zee sullen gaen met particuliere Commissien, alvoren haer voorsz. Commissien te ontfangen, goede ende suffisante cautie

form het twintichste *van de* ses en dertich *Articulen*

cautie sullen stellen voor de Rechters van het Hof daer sy hare Commissien ontfangen by suffisante Luyden, die geen part of deel hebben aen de selve Schepen, dat sy geen schade of ongelijck sullen doen aen het Volck ofte de Ingesetenen van de een of de ander.

Op het seven en twintichste *Articule, is conform het* ses *ende* seven en twintichste *Articulen van de* ses en dertich.

27. Dat het sal geoorloft wesen aen het Volck, ende de Subjecten van wederzijden acces te hebben in de een des anders Zee-gaten ende Havenen, aldaer te verblyven ende van daer met de selve Vryheyt te vertrecken, niet alleen met hare Coopvaerdy-Schepen ende Ladinghe, maer van gelijcke met hare Schepen van Oorloge, soo wel die van den Staet, als die met particuliere Commissie varen, het sy die aldaer comen door dwangh van storm ofte ander ongevaer van de Zeen ofte om hare Schepen te calefaten, ofte om die van Vyvres te voorsien, in sulcker voegen nochtans dat sy het getal van acht Schepen van Oorloge niet te boven gaen als sy met haer eygen wille daer in comen, nochte datse langer verblyven ofte haer langer in de Havenen ofte Plaetsen daer omtrent onthouden, als sy rechtmatige oorsaeck sullen hebben om de selve Schepen te repareren ofte van andere noodtsaeckelijckheydt te versien, ende so wanneer eenich grooter getal van Oorloch-Schepen occasie sal hebben om sich in de Zee-gaten ofte Havenen van de een ofte andere te begeven, sal het henluyden niet vry staen daer in te comen sonder alvoorens van die gene die de selve Plaetsen toebehooren, oorlof vercregen te hebben, ten sy syluyden ghedreven werden sulcx te doen door storm, gewelt ofte nootsaeckelijckheyt om het pericul van de Zee te ontgaen, in welcken ghevalle sy aenstonts aen den Gouverneur ofte Opperste Magistraet van de Plaets de oorsaeck van hare comste sullen bekent maecken, ende sullen niet langer vertoeven als haer sulcx sal toeghelaten worden door den Gouverneur ofte Opperste Magistraet, ende sullen geen acten van hostiliteyt, ofte andere prejuditie plegen binnen de voorsz. Havenen, geduyrende haer verblijf aldaer.

Op het acht en twintichste *Articule, dien inhouden van die Artijckel, als een niet zijnde, hebben de Heeren* Huygens *ende andere Gedeputeerden goet gevonden te rapporteren aen haer Ho. Mog.*

28. Dat de Staten Generael der Vereenichde Nederlanden Justitie sullen doen doen, tegen die geene die een handt ghehadt hebben in de moort van de Engelschen in Amboina (soo dat by de Republijck van Engelandt gheeyschet wordt) by aldien eenige daer af noch in leven zijn.

29. Dat

Op het negen en twintichste articule, van gelijcken wort bevonden dat dit leste [illegible] en [illegible] de Gemelte Heeren Gedeputeerden goet gevonden, daer van rapport te doen aen haer Ho: Mog:

[illegible] Commissarisen wederzijts sullen, werden [illegible] mineert ende met expressie van tijden en plaetse om te [illegible], der welcke misdeden [illegible] sullen [illegible] gemaechticht [illegible] ongelijck [illegible] volcken, soo in Oost-Indien, [illegible], Brasil ende elders [illegible] gedaen en geleden; daer van de particulariteyten binnen de voorsz. tijt te [illegible] teren wederzijts sullen worden geexhibeert; Ende ingevalle de voorsz. Commissarisen op de voorsz. differenten particulierlijck in de voorsz. [illegible] exhibeeren [illegible] druckt; [illegible] Maenden, te [illegible] van den dach die in [illegible] sal worden vast gestelt tot de [illegible] dan de voorsz. differenten sullen [illegible] gestelt ende gesubmitteert aen het oordeel en de [illegible] gie van de Protesterende Switsersche Cantons, die welcke met een Instrument [illegible] sullen versocht worden; [illegible] tragie aen te nemen, [illegible] Commissarisen worden eynde te stellen, met Instructie om haer oordeel daer in te geven binnen ses Maenden na de expiratie van de voorsz. [illegible] Maenden, en sodanige uytspraecke, als door sodanige Commissarisen of het meerder gedeelte van deselve [illegible] voorsz. [illegible] Maenden sal gedaen worden, sal beyde partyen verbinden en dienvolgen de nagecomen worden.

De Staeten van Hollandt een [illegible] nu soo verre geavanceert was, tot eene finale conclusie te doen brengen, recommandeerden den Heer Beverningh, dat hy op 't spoedighste [illegible] om het aengevangen werck sonder [illegible] op [illegible] Vrydach den [illegible] Januarij [illegible] dach den derden Februarij [illegible] lant, en [illegible] Colchester [illegible] de Secretaris Thurloe [illegible] sonde terstont sijn voorgebracht [illegible] te articulen; maer men was al wel onstigt dat hy also gekomen was [illegible] sonder pouvoir [illegible] sonder last tot eenige [illegible] van de Regeeringh aldaer. [illegible] de [illegible] van Hollandt [illegible] te [illegible] voorts [illegible] gevolgh ende continuatie van [illegible] linge [illegible] een [illegible] rapport [illegible] werden geïnterrumpeert te zijn [illegible] het pouvoir [illegible] lijcke Heeren [illegible] ook [illegible] [illegible] is van [illegible] heyt, [illegible]

[illegible]

Provincien dat point [illegible] hadden opgenomen/ dat nevens de saecke ten principalen/ by de Staten van de respective Provincien daer over moeste werden gedelibereert/ gelijck de selve daer toe alreeds beschreven ende beson- [illegible]/ [illegible] ondertusschen niet ondernemen om eenighe nieuwe ad- [illegible] te [illegible] Provincien te depescheren/ die noodsaeckelijck [illegible] advies aen principalen moesten [illegible]/ maer dat sy gesamentlijck [illegible] hadden dat de geadjusteerde articulen voor haer vertreck van daer/ in forme van een Tractaet waren gedirigeert geweest. Sulcx niet geschiet/ oock impracticabel zijnde een instrument van Ratificatie uyt te brengen daer de articulen van het Tractaet noch niet waren opgestelt/ dat daerom goet gevon- den was by een [illegible] middel te suppleeren/ wat in den deele was versuymt ge- weest/ ende dat hy [illegible] daer gekomen was om dat adjustement te volvoe- ren/ het welck geen nieuwe negotiatie impliceerde/ ja (eygentlijck) geen con- tinuatie van een [illegible]/ maer alleen een Collatie; daer toe sijns bedunckens [illegible] minder gequalificeert/ behoorde geadmitteert te worden/ dat oock de articulen soo gedresseert zijnde/ moesten een hooft ende slot hebben met de be- [illegible] te van sijn Hoocheyt, daer van haer de intentie noch on- bekent was; [illegible] daer by voegende dat de Provintie van Hollandt, die naest by de hand was/ [illegible] principale ende op dese formaliteyten tot con- [illegible] hadde geresolveert/ dat hy niet en twijfelde of de andere verder af- gelegene Provincien souden van tijdt tot tijdt hare resolutien inbrengen/ en de saecke in [illegible] werden gedirigeert tot een formele besendinge/ om sijn Hoog- heyt de requireerde eere te bewijsen; maer alle die ende diergelijcke redenen/ hadden soo veel niet konnen overwegen/ dat men yet daer aen hadde willen [illegible]/ [illegible] heeft [illegible] gebonden op dat point van [illegible], soo sy het noemden/ dat hy door de saecke ten princi- palen seer bekommert wiert/ dewijle t'elckens in de mont hadden/ dat sy [illegible] ander [illegible] als het [illegible]/ ende alle kleyne consideratien over te stappen/ [illegible] [illegible] te verhalen/ ende dewijle echter [illegible]/ de [illegible] sonder [illegible] de extensie van [illegible] [illegible] [illegible] andere uytkomste te sien [illegible] haer [illegible] [illegible] van [illegible] ende [illegible] te qualificeren dat hy die extensie hoe eer hoe liever [illegible].

[illegible] andere Provincien hebben het stilswygende vertreck van den Heer Be- [illegible] genomen; die van Vrieslandt lieten aenteeckenen datse het [illegible] aen haer Principalen/ om daer tegen te laten aenteeckenen [illegible] souden/ ende dat het haer nadeelijck soude zijn. Maer [illegible] dat se [illegible] de Nulliteyt van deselve [illegible]. Die van Zeelandt ende andere hebben niet laten aenteeckenen/ Hollandt verklaerde dat hy [illegible] haer recommandatie/ maer nochtans eygentlijck/ uyt crachte [illegible] van de [illegible] commissie van de Generaliteyt was vertrec- [illegible] gefondeert op gewichtige redenen [illegible] ge-

[illegible] veran-

veranderingh van genegentheyt om de langhsaemheyt der deliberatien alhier/ daerom nodich was dat door yemant van hier andere verseeckeringh wiert gedaen.

In desen tijdt wiert vernomen dat de Koninckliicke Fransche Minister in Engelandt gants niet avanceerde in sijn Tractaten/ dat den Protector sich afkeerich daer van toonde/ refuseerde daer in te treden/ ende ter contrarie/ dat den Spaensche Ambassadeur seer in de sijne vorderde / dat den Koninckliicke Fransche Minister van meeningh was te vertrecken / Etc. De Heer Brasset scheen dat gerucht te voeden uyt grootharticheyt/ seyde op dat subject/ datmen hier verdoolt was / meenende als of Vranckrijck buyten macht of bedeest was / om dat de Koninck soo sorghvuldelijck socht de inclusie in de Engelsche Vrede. Dat des Ambassadeur Chanuts propositie alhier/ niet was als een effect van des Konincx groote wille/ om gehoucht te blyven by desen Staet/ dat de selve siende dese koelheyt / soo hier als in Engelant / soude een ander cours nemen / onder andre woorden / qu'il prendroit une brusque resolution. Als Vranckrijck dede ghelijck desen Staet ende sloot haer Havens eens maer een Jaer/ gelijck nu in effect oock de Havens alhier waren gesloten sedert byeans een Jaer : Dat Hollandt wel sien soude wat schade sy daer by leeden. Als voor eenighe weynich Jaren Vranckrijck hadde verbooden de Hollantsche Drapperyen : men hadde ghesien wat groot nadeel het aenbracht : maer het waren woorden. Vranckrijck vondt raedtsaem om Enghelandt aen sich te trecken by alle manieren; als daer na is gebleecken.

Den Heer Beverning by occasie dat de Koninckl. Fransche Ambas. in sijne Propositie scheen te taxeren desen Staet/ van dat alrede Vranckrijck daer niet en was ingheslooten/ seyde te sijn verwondert over de selve klachte : nademael Monsieur de Bordeaux aen de Heeren Gedeput. van desen Staet in Engelant hadde geseyt : niemant behoufde naer den andere te wachten, elck mocht sijn best doen om sijn Tractaet te avanceren. Dit wilde den Heer Brasset ontkennen. Hy gaf oock te verstaen/ indien met Vranckr. de Vrede niet mede volghde/ dat door visiteren ende aenhalen de Navigatie na als voor soude lyden.

Die van Zeelandt waren de eerste die de Vrede met Engelandt blijdelijck omhelsden ende voor goet kenden/ my gedragende tot de volgende haere formele resolutie/ by haer Ed. Mog. genomen den vierden February.

SYnde by de hant genomen de besoigne. raeckende de onderhandelinge van desen Staet met de Republijcque van Engelant, naer verscheyden discoursen ende aenmerckingen by de respective Leeden daer op gevallen, alles overwoogen zijnde wat eenighsints tot die materie soude konnen dienen : is goetgevonden ende verstaen te approberen ende te amplecteren, ghelijck ghedaen wert by desen de geconcerteerde *negen ende twintich* Artijckelen tusschen beyde Staten beraemt ende gheadjusteert, met dien verstande, dat voor het sluyten van het geconcipieerde Tractaet, alle mogelijcke devoiren ende instantien sullen werden gedaen, om de Croone van *Vranckrijck* daer in te comprehenderen; ende by ontstentenis van dien, alle bedenckelijcke middelen aen te wenden, dat een goet verstant tusschen de voorschreve Kroon ende de Republijcque

que

que van *Engelandt* ghetroffen, ende alle hostiliteydt gheweert mochte werden.

Ten anderen; dat nochmael getenteert sal worden de difficierende Articulen van de *ses en dertich* voor desen aen de Ambassadeurs van *Engelant* voorgeslagen daer in te doen influeren.

Dat de clausule in het twaelfde Articul voor desen by de Regeringh van *Engelant* gestelt, raeckende de Heer Prince van Oraigne, ende daer naer in een secreet apart gebracht, t'eenemael sal naergelaten ende vernietICHT worden. Ende sulcx niet konnende geobtineert worden, het selve toe te staen met het voorgeslagen Temperament: Namentlijck, *dat alle die geene, die oyt by haer Ho. Mog. tot Capiteyn Generael of Admirael van der selver militie te Lande of te Water, of by Staten van de Respective Provintien tot Stadthouder of Gouverneur van de selve sullen worden geeligeert, geobligeert ende verbonden sullen zijn, de voorschreve opgestelde negen en twintich Artikulen, alle, of soo als die in een Tractaet sullen wesen geredigeert, te besweren, ende dienvolgende by Eede te beloven, dat sy de selve voor soo veel in haer is, sullen helpen mainteneren, ende executeren.*

Dat in het *derthiende* Artykel van de *negen en twintich*, in plaetse van de woorden *eenige goederen*, gestelt sal worden, *alle hoedanige goederen.*

Dat in het *sestiende* Artikel voor het woort *Republycque* gepræmitteert sal worden het woort *Koningen.*

Dat daer in het *acht en twintichste* Artikel gesproocken wort van de saecken van *Amboina* uytgelicht sal worden het odieux woort van moort.

Dat het *negentiende* Artikel nader geelucideert en gelimiteert sal worden, als dat maer soo veel goederen de belastinge ofte het recht van het Lant sullen onderworpen wesen, *als aldaer souden mogen gedebiteert of verkocht worden*; sonder dat daerom de geheele schips-ladinge inde breeckinge van de last gehouden sal wesen.

Vorders dat het temperament, raeckende de Heer Prins van *Orangie*, hier bevoorens gementioneert, sal vast ende onveranderlijck blyven, ende het sluyten van het Tractaet daer aen *geaccrocheert* wesen: soo het selve anderSints niet t'eenemael uytgelicht ende geannulleert can werden.

Ende sullen tot bevorderingh van dien de voorgemelde Gedeputeerden of eenige van dien, op het spoedichste naer *Engelant* gaen, om geduyrende de deliberatien van de Provintien een *stilstandt van Wapenen* trachten uyt te wercken, sonder nochtans, dat de ongereetheyt van de een niet en sal ophouden het vertreck van de andere.

Sullende ondertusschen alle publicque Ministers ende Consuls van desen Staet aengeschreven worden, ten eynde alle Kooplieden ende Schippers gewaerschout mogen worden, noch voor eenigen tijt sich in Zee niet te begeven, maer de uytkomste van desen negotiatie af te wachten, om voor alle apparente schade bevryt te wesen.

Is mede goet gevonden de Heeren Gedeputeerde van haer Ho. Mog. inde voorsz. Negotiatie gevaceert hebbende, daer over te *bedancken*, met speciale verclaringe dat de moeyte ende devoiren door de Heer *vander Perre* Zal. Mem. nevens die van de andere Heeren Gedeputeerden in desen aengewent, de Heeren Staten van *Zeelandt* aengenaem zijn, ende behoorlijck gereconnosceert sullen worden.

Als mede dat de selve, ende in de plaetse van wylen de Heer *vander Parre* een ander (van wegen de Provintie van *Zeelandt* voor te dragen) met den eersten nae *Engelant* sullen vertrecken, gecharacteert met den Titel van Ambassadeurs; die daer gekomen zijnde, sijne *Hoocheyt* den Heer *Cromwel* sullen congratuleren over de Illustre charge als *Protecteur* over *Engelant*, *Schotlant* ende *Yerlant* aen de selve gedefereert; doch met soodanige Termen ende woorden, als sy naer gelegentheyt, in hare wysheyt ende discretie sullen bevinden bequaemst ende dienstigst te wesen.

Ende is mede goetgevonden, dat dit Provintiael advijs op het spoedichste de Heeren ordinaris Gedeputeerden ter Generaliteyt sal toegesonden, ende door de selve ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. geuytet worden.

Des anderen daeghs hebben die van Zeelandt, als een secreet point hier by te doen ingebracht / dat nochtans om het geene voorschreve de sluytinge der handelingh niet soude werden gestupt of achterblyven / uytgenomen het temperament rakende den Heer Prins van Orange. Den Koninckx ende Prinsgesinde quam dese spoedige veranderingh der Heeren Zeeuwen wat vreemdt voor: dat sy de eerste waren die te voor altijt den grootsten yver hadden getoont tegen de Staerten, want soo wierdense genoemt: het was Staert hier/ Staert daer: Elck Zeuw scheen een Staert in de mont te hebben/ gelijck men de muys inde mont van de Cat schildert. Het scheenen rechte Savi. Ende eenige geloofden dat Hector een Seuw was geweest/ om dat *Virgilius* seyt: *Saevus ubi Æacidæ telo jacet Hector.* Maer de waerheyt is / dat de wysheyt aldaer niet was by de Canaille / dat de Heeren van de regeringh de saeck verstonden/ als die van Hollant, dat haer dien Oorlogh niet diende / het was een surprinse/ men hadt te voor niet te doen gehadt als met een deel Duynkercksche Capers/ ende altans met Oorlogh-Schepen ende Geschut / die in sterckheyt de Hollantsche ende Zeuwsche verre te boven gingen. Ende boven dien hadmen de Borgerlijcke tweedracht van binnen. Soo dat dese Zelantsche resolutie in den hoochsten graed te prysen was.

Het quartier van Nimwegen addviseerde genouch op de selve manier.

Die van Uytrecht quamen daer na/ verklarende datse haer eenpaerlijck hadden geconformeert met de negen en twintich Artikelen/ de selve absolutelijck ende sonder eenige reserve approberende/ voorts haer met het advys van Hollant gelijck maeckende.

Daer na Stadt ende Lande approbeerde meest op gelijcke wyse de Articulen/ recommanderende boven al de inclusie van Vranckrijck; ende sonder dat niet te doen / als sijnde de outste ende vertrouwste geallieerde van desen Staet. Van Vrieslant quam den achtiende February het advys / specialijck seer recommanderende het temperament: ende dat by den Protector gelijcken Eedt mocht worden gedaen: Item drongen seer op de inclusie van Vranckrijck, ende voorts meest als de andere de Articulen approberende. Vervolgens quam oock dat van Over-Yssel, continerende meest de selve aenmerckinge van Zeelandt: voorts in het faveur van het temparement, raeckende den Prins/ ende de inclusie van Vranckrijck, waer by sy oock deden Oldenburgh,

de

de Hanse-Steden ende andere. Entlijck quam den twintichsten February een generael advijs van Gelderlant ende Graefschap Zutphen, meest oock gelijck de andere. Doch alreede den voorigen dach / namentlijck den negentiende wiert by haer Ho. Mog. geresolveert den Heer Beverning te lasten om te procureren de totale uytlating van het Artickel sprekende van den Prins van Orangien ende sijn Linie / by ontstentenis van sulcx / de saecke te brengen tot het bewust temperament. Noch wiert hy als Ambassadeur geauthoriseert om den Protector te congratuleren / ende te verseeckeren dat eerst daegs den Heeren Nieupoort, Iongestal, ende iemant uyt Zeelant, in qualiteyt als Ambassadeurs souden trecken naer Engelant / om alles voort te helpen afdoen. De opgemelde conclusie is geformeert by den Heer van Maureignault, als laest gepresideert hebbende / na dat den Heer Ailua den presidiale stoel hadde gequiteert. Die van Vrieslant lieten aenteeckenen datse alreede hadden geimprobeert het ongelast vertreck van den Heer Beverning; verklarende als noch niet te consenteren in den last die men hem nu by pluraliteyt wilde toe senden / om den Heer Protector alleen te congratuleren by provisie ofte stucksgewyse / sullende beter en honorabeler zijn / dat sulcx gesamentlijck op het spoedichste geschiede / vertoonde oversulcx dat de selve precipitante last ongerymt ende ongeraden was / ende verclaerden onschuldich te willen wesen / als sijnde contrarie de resolutie van haer Heeren Principalen / soo dit by den Protector ende Regeringe van Engelant qualijck opgekomen ofte geduydet soude mogen worden; waer door desen Staet met die van Engelant in meerder verwyderenge soude comen te geraecken / protesterende de nullitate van alle het geene men in prejuditie van de Provintie van Vrieslant in desen te concluderen heeft ondernomen / ende wyders ondernomen mocht worden.

Na verscheyde stribbelingen is entlijck nochtans vast gestelt de nieuwe instructie op volgende wyse / ende gedateert op den negentienden February: hoewel men het niet als eenige dagen daer na eens wiert.

IN naerder deliberatie geleyt zijnde, de missive van den Heere van *Beverning*, is naer rype overweginge van de Innehouden van dien, ende van de saecke ten principalen daer inne geroert, goetgevonden ende verstaen, dat den gemelten Heere van *Beverning* sal worden geauthoriseert ende gelast, gelijck de selve geauthoriseert ende gelast wert mits desen omme de bewuste *Articulen van Vrede, Unie ende confoederatie* tusschen Commissarisen van sijn Hoocheyt den Heere Protector van Engelandt, Schotlant ende Yerlandt, ende de gesamentlijck, Heeren Gedepudeerde van desen Staet hier bevoorens geconcerteert, *volcomentlijck te adjusteren, teeckenen ende sluyten*, ende op ratificatie van haer Ho. Mog. in behoorlijcke forme te arresteren, met dien verstande, dat hy voor het sluyten van het Tractaet alle mogelijke devoyren ende instantien sal hebben te doen, ten eynde de Croone van *Vranckrijck* daerinne mede mach worden gecomprehendeert, ende by ontstentenisse van dien, alle bedenckelijcke middelen aen te wenden, dat een *goet verstant* tusschen de voorsz. Croone ende de Republijcke van Engelandt getroffen ende alle hostiliteyt tusschen de selve geweert moge werden.

Ten *anderen*, dat hy nochmaels sal hebben te tenteren de *deficierende* Articulen

van de bewuste *ses en dertich* voor desen aen de Heeren Extraordinaris Ambassadeurs van de Republijcke van Engelandt alhier voorgehouden, ende specialijck het *derde* ende *laeste* van dien in het voorsz. Tractaet te doen influeren.

Ten *derden*, dat in het *derde* Articul achter de woorden *Britannische Zee*, geinsereert werden de woorden *Oost ende Noort-Zee*.

Ten *vierden*, dat in het *vijfde* van de voorsz. geconcerteerde Articulen in plaetse van *ofte verclaerde Vyanden*, gestelt werde, *ende verclaerde Vyanden*, of wel dat op het laetste achter de woorden *onthoudende*, gestelt mogen worden desen navolgende woorden, *die de eene of de andere Republycque of Landen sullen attacqueren als vooren*.

Ten *vijfden*, dat uyt de *tiende*, *elfde ende twaelfde* van de voorsz. Articulen gelicht mogen worden de woorden *verclaerde Vyanden*, ofte dat de selve Articulen worden gestelt naer den Teneur van de Articulen van het bewuste Tractaet van Entre Cours in den Iare *veertien hondert vijf en t'negentich* tusschen beyde de Natien gemaeckt, daer op slaende, ende in cas het selve alsoo niet mochte werden aengenomen, dat alsdan tot meerder elucidatie daer by gevoecht werde dat met het voorsz. woort *Vyanden* alleenlijck verstaen werden *Onderdanen ende Ingesetenen van de Republique van Engelandt*, *comende sich te onthouden onder het gebiet van desen Staet, ende Onderdanen ende Ingesetenen van desen Staet comende sich te onthouden onder het gebiet van de Republijcke van Engelandt*, ofte dat gestelt moge worden, *Notoire ende albereyts verclaerde Vyanden, mitsgaders Rebellen ofte Fugitiven uyt elck sijn Natie*, ofte oock andersints dat in Plaetse van het woort *Vyanden* mogen werden gestelt dese woorden *die yets attenderen sullen tegens de Articulen van dit Tractaet*, immers dat geen Onderdanen van de een of de andere Republijcken daer de selve niet woonachtich zijn, sullen mogen werden verclaert Vyanden ofte Rebellen van de een of de andere Republijcken, ten ware nae genoechsame informatie gebleecken sal zijn, dat de selve sullen hebben gecontravenieert, ofte yets geattenteert tegens den Text, sin ofte Meyninge van de Articulen van 't voorsz. Tractaet, dat mede de Pæne ven *Confiscatie* in het voorsz. *twaelfde* Articule gestelt moge werden geomitteert.

Ten *sesten*, dat in het *dertiende* van de voorgeroerde Articulen, in plaetse van de woorden, *eenige goederen ende Commoditeyten die het henlieden gelieft*, moge werden gestelt, *Alle sodanige goederen ende Commoditeyten, als het henlieden gelieft*.

Ten *sevenden*, dat in het *sestiende* artyckel voor het woort *Republijck*, werde gepræmitteert het woort *Coningen*

Ten *achsten*, dat het *negentiende* van de voorsz. Articulen nader moge werden geelucideert en gelimitteert, als *dat maer soo veele* goederen de *belastinge ofte het recht van het Landt* sullen *onderworpen wesen*, *aldaer souden mogen gedebiteert*, *ofte vercocht worden*, sonder dat daerom de gehele Scheeps-ladinge in de breeckinge van last gehouden sal wesen.

Ten *negende*, dat daer in het *acht en twintichste* van de meergeroerde Artyckelen, gesproocken wort van de saecken van *Amboina*, gelicht moge worden 't Odieus woort van *Moort*, ende dat die van Engelandt mogen worden ghedisponeert, haer te contenteren met de stellinge van het *gepasseerde* ofte *geploechde disordres*, *Executie ofte geperpetreerde Feyten in Amboina*, ofte andere diergelijck ende minst aenstotelijcke expressien.

Ten

Ten *tienden*, dat hy Heere van *Beverningh* in het verwachte van de overcomste van de andere Heeren Ambassadeurs, sal trachten uyt te wercken een *stilstant van wapenen*, met inbegrypinge van den Coninck van Denemercken in voldoeninge van den Tractate op den *acht en twintichste Febr.* des voorleden Iaers met sijne Coninckllijcke Majest. ghemaeckt, ende sullen aen den gemelten Heere van *Beverningh* ten eynde als vooren, de noodighe Brieven van Addresse ende behoorlijcke Authorisatie toegesonden worden, ghelijck mede dese hare Ho. Mog. Resolutie, met Advertentie dat de andere Heeren Ambassadeurs Extraordinaris metten aldereersten sullen volgen, welcken onverminderr hy Heere van *Beverningh* voornoemt sal trachten tot het *Arresteren*, van de bovengeroerde Articulen *sonder eenich uytstel* te procederen in cas de Croone van Vranckrijck mede te ghelijck tot het sluyten van hare Tractaten aldaer aengestelt soude connen geraecken, Edoch by aldien sulcx niet soude comen te succederen, sal hy als dan de aencomste van de voorsz. andere Heeren Extraordinaris Ambassadeurs tot *Maendach* toecomende en acht dagen, sijnde den *tweeden Marty* naestcomende nieuwen stijl, afwachten, ende de selve als dan noch niet aengecomen wesende, echter tot de Executie van de bovenstaende haere Ho. Mog. resolutie procederen, ende by soo verre middelerwijle by de deficierende Provintien *eenige naerdere Remarques* op de voorgeroerde Artijckelen alhier mochten werden geopent, sullen hare Ho. Mog. in sulcken ghevalle de selve nemen in soodanige consideratie als de Remarques by de andere Provintien albereyts geopent genomen sijn geweest, ende sal dienvolgende by hare Ho. Mog. daer op werden genomen resolutie oock den gemelten Heere van *Beverninck* toegesonden met versoeck ende begeerte, omme sich daer nae te reguleren, even in sulcker voegen als of de voorsz. *remarques* in dese hare Ho. Mog. resolutie waren geinsereert, des sal mede dese hare Ho. Mo. resolutie ghestelt worden in handen van de Opgemelte Heeren hare Ho. Mog. gedesigneerde Ambassadeurs na Engelandt, om te dienen tot *der selver instructie*; Dan is de bovenstaende Conclusie geformeert by den Heere van *Mauregnaut*, daer toe gantsch instantelijck ende iterativelijck versocht sijnde, als hebbende de Provintie van *Zeelandt* de naest leste weecke gepresideert. De Heeren aenwesende Gedeputeerde van de Provintie van *Zeelandt*, heeft in de bovenstaende Conclusie *geconsenteert op het behagen van de* Heeren sijne Principalen; De Heeren aenwesende Gedeputeerde van de Provintie van *Vrieslandt*, hebben hier op laten aenteeckenen dat de Heeren hare Principalen niet minder genegen sijn tot den Vrede met de Regieringe van Engelandt, en spoedighe bevorderinge van dien, als eenighe van de andere Provintien, des dat soodanige Acceleratie geschiede nae de hoocheyt en waerdicheyt van beyde de Republijcken, namentlijck aen dese zijde door Ambassadeurs ten minsten drie in het ghetal, die met ghemeen Advijs, sorge, naerstlicheyt ende circumspectie de gheconcerteerde *negen en twintich* Articulen mogen adjusteren, in diervoegen dat haer Ed. de *remarques* ende consideratien van yder Provintie eerst alhier *à Loiser* te *disputeren*, ende tot een *harmonie* te brengen, aldaer te gelijck mede uytwercken, tot Eere ende Luyster van den Staet in het generael, ende onderlingh contentement van de respective Provintien in het particulier; maer vermits de selve sulcx

niet hebben connen obtineren, wat motiven, Inductien, ende Argumenten oock soo by monde als andersints meermalen by hun sijn bygebracht, soo bevinden sy haer genecessiteert te *protesteren van ontschuldich te willen wesen, van de onheylen de welcke dese precipitantie mochte veroorsaecken*, ende dat de Ed. Mog. Heeren Staten van *Vrieslandt* ongeprejudicieert sullen blyven in haer recht, om tegens dese bovenstaende Conclusie by pluraliteyt ghenomen, alle tijts sulcks te seggen ende in te brengen, soo ende als de selve te rade bevinde sullen.

Den Heere Mulert, heeft wegen de Provintie van Over-Yssel doen aenteeckenen/ in dese Conclusie/ niet anders als/ als op het welbehagen van de Heeren syne Principalen te consenteren.

Stadt ende Lande was doen absent/ en hebben haer advijs ingebracht den tweeden Marty, meest als de andere.

Den Heer Stocker Afgesante van de Switsersche Evangelische Cantons/ een tijdt langh in Engelandt gheweest zijnde/ quam omtrent dese deliberatien alhier/ hadt den drie en twintichsten February audientie/ werdende als die van Genua ghehaelt met twee Carossen/ een met vier ende een met twee paerden/ aen de trap van de Zael/ingehaelt door de Heeren Nieupoort ende Rensswoude. Sijn propositie was in het Latijn; alles op het stuck van sijn Negotiatie in Engelandt, ende op de Mediatie.

Ten selven dage wierden gelesen de Credentialen van den Heer Pallant Gesante van den Groot-Meester van Malta; hy hadt geseyt dat dese besendinge de laeste soude zijn/ was om de Malteesche goederen.

Terstont naer genomene resolutie/ wiert geschreven aen den Heer Iongestal, die antwoorde sich gereet te maecken/ende komende/ bracht met sich een naerder resolutie van Vrieslandt, willende/ dat niet sonder inclusie van Vranckrijck mocht worden ghesloten/ anders protesteerden van onheyl. Ende alsoo den Fransche Ambassadeur Chanut vernomen hadt/ datmen in de instructie de selve inclusie soo wat licht overliep/ de Vrede daer niet aen bondt/ soo heeft hy den vier en twintichsten February gedaen de volgende Propositie.

MEssieurs, I'ay receu de vos Seigneuries par Messieurs *Hugens* & de *Witte* la communication qu'il leur a plu de me donner de leur derniere resolution sur le Traitté de la Paix avec l'Angleterre, qui est conforme en ce qui regarde l'inclusion de la France a l'avis de Messieurs les Estats de la Province d'Hollande, que j'envoyay au Roy des lors que l'on m'en fist part: sur lequel anparavant que je die a vos Seigneuries ce que sa Majesté m'a commandé de leur faire entendre, je les prie de se souvenir; qu'en leur faisant en ce mesme lieu l'ouverture de la Proposition de *joindre leur Traitté de paix a l'accommodement de la France avec l'Angleterre*, je leur protestay d'abord que l'affection du Roy pour le bien de cet Estat est si pure, & si des interessée, qu'il vous faisoit demander cette conjonction en vostre Traitté *pour vostre seul avantage* & en tout ce que je representay sur ce subject a V. V: S. S: Je n'allequay rien qui ne fust de l'interest de vos Provinces en la seureté de la paix, la liberté du Commerce & la reputation qui naist d'estre uni a des puissants Amis, *& de les traitter avec Iustice & gratitude.*

Le

LE Roy persistant en ce mesme desir qui ne regarde que *vostre bien* m'a ordonné de dire a V. V. S. S. que m'ayant envoyé aupres d'elles pour veiller aux occasions des bons Offices que sa Majeste leur pourroit rendre en tout cas, & apprenant que par la grace de Dieu leurs differents, avec l'Angleterre prenoient le bon chemin de la Paix, il avoit pensé de qu'elle sorte il pourroit faire, que sa faveur, son authorité & son Amitié fussent utiles a V. V. S. S. en cette Paix. Et n'en voyant point de moyen plus asseuré que d'y entrer avec vous, en sorte qu'il parut que vous l'y auries & appellé comme un fidelle garande de l'execution des choses convenues. Il vous avoit fait preposer & demander que vous fissiez un Article necessaire de *son Inclusion* dans le Traitté.

Mais cognoissant aujourdhuy en vos resolutions que vous estimés que la Paix vous sera plus facile & les conditions plus favorables, si vous Passés *seuls & sans liaison* avec la France, comme si vous ne jugiés pas a propos que les Anglois remarquent que vous ayés un attachement si estroit avec elle, sa Majeste qui n'a eu & n'a encore d'autre penseé que de *Procurer vos avantages* en quelque maniere que ce soit, & qui ne veut point penetrer dans les motifs des Conseils de ses bons Amis, declare à V. V. S. S. qu'elle souhaitte que leurs resolutions ayent un heureux succés pour le Repos de cet Estat; Et quant aux *civilités* envers la France dont elles ont temperé leurs deliberations, sa Majeste les remercie du *respect qu'elles luy* ont gardé en cela: Mais pource que ces paroles, *de faire tout ce qui se pourra pour avancer l'accommodement de la France avec l'Angleterre*, bien que ce ne soient veritablement que des termes de bien sceance, pourroient neantmoins apporter quelque retardement a la prompte expedition de la negociation, & faire scrupule aux Ministrés a qui elle sera commise: sa Majesté trouve qu'il sera mieux que V. V. S. S. en *deschargent intierement leur instruction* a fin que vostre Traitté en soit d'autant plustost & plus facilement conclu. C'est la seule raison dont le Roy s'est explique dans les ordres qu'il m'a donnés, mais il peut aussy avoir esté consideré dans le Conseil de sa Majesté qu'en des affaires de cette qualité tous les Offices doivent estre *effectifs, Precis & reels*; & qu'il est aussy fert au dessoubs de la reputation d'un Royaume de France, qui a veu souvent les plus grandes puissances de l'Europe vainement tousiours contre son repos, riche & puissant en soy, augmenté par les conquestes qu'il a n'agueres faites dans l'empire & sur l'Espagne & qu'il prend aujourdhuy de nouvelles forces sous un Roy a qui le Ciel a donné tous les avantages & toutes les graces dont un Prince peut estre orné; Il est disse mesçeant, que ces affaires soient Traittes par des *priens & par des interventions* pendant qu'il est en Estat de *faire desirer la paix & craindre la guerre a tous ses voisins*, vous avés pu Messieurs insister pour son inclusion au Traitté comme pour la seureté de vostre paix, mais de la demander & de la soliciter pour luy, apres que vous estez contents de l'avoir sans luy, cela ne convient pas bien a la dignité d'un si grand Monarque ny a l'Estat presant de ses affaires. Mais je reviens Messieurs, a ce que j'ay commandement precis de vous dire, cest que Sa Majesté qui n'avoit point consideré ses interests en la proposition qu'elle vous avoit faict faire ne reçoit point aussy en mauvaise part que V. V. S. S. ne l'ayent pas acceptée. le Roy ne veut point doubter que lors qu'il leur fera demander quelque chose pour sa propre Commodité autan que la

raison

la raison de vostre Estat le pourra souffrir, elle sera accordeé sans difficulté, & de sa part il promet a V. V. S. S. qu'il ne suivra pas séulement l'exemple, de ses Predecesseures dans les choses qu'ils ont faictes pour ces Provinces, mais qu'il *vous forcera par graces, par bien faits & par assistances a cherir & reverer sa personne* & a preferer tousiours son amitié a toute autre Alliance. signé, *Chanut.*

Het was inder daet een genereuse correctie van sijn voorige Propositie van de ses en twintichsten January ende een civile reproche.

Hy dede wel dese reproche uyterlijck aen de Staten Generael / maer innerlijck dede hyse aen die van Hollant, ende andere Provintien / die de Vrede met Engelandt niet wilden binden aen die inclusie. Gelijck oock rede te voor die van Hollandt hadden getoont haer afkeerichheyt van het concept Tractaet / het welck de Ambassadeur Boreel hadde gemaeckt met de Fransche. Die in het harte toonden soo over het een als het ander te sijn seer te onvreden. Haer desseinwas ghewees / eerst door het ghemelde Tractaet / daer na door de besendinge van den Ambassadeur Chanut, desen Staet te engageren in een durabel ende vasten Oorloch tegens Engelant ende Spaignen: als waer door groote hoop soude comen aen te wassen ende geschaepen worden / aen den Koningh van Engelandt aen de een / ende aen den Prins van Orangien aen de ander zijde om in haer Rijck / Staten ende digniteyten respective te werden herstelt. Gelijck het oock daer voor gehouden wiert / dat de Ambassadeur Chanut, meest in reguard van die twee hooge personagien / ende om haer interest te avanceeren / oock met raedt de Princessen te assisteren / hier gesonden was.

Die van Gelderlandt stelden voor / men behoorde de Tractaeten met Vranckrijck te brengen in staet van concluderen. Maer Hollandt wilde daer niet aen; niettemin pro forma sijn de Committeerden tot die saecke aengemaent / om de selve te avanceeren.

Voorts wiert op het papier gebracht een acte van submissie, volgens het leste van de negen en twintich Articulen om aen de Protest. Switsersche Cantons / de Indische / etc. differenten te submitteren. Gelijck dan oock die van de Oost ende West-Indische / oock Groenlantsche Compagnie / oock die van de Muscovischen handel / sijn vermaent haer pretensien tegens de Engelsche op te stellen; tot informatie van de Heeren Ambassadeurs in Engelandt.

Den Heer Beverning schreef dat van den Heer van Amelant waren in Engelandt gekomen twee schippers met Credentialen / om te versoecken een acte van Neutraliteyt. Hem wiert daer over van wegen haer Ho. Mog. toegeschreven een censure: als of hy oock hadde laten presenteren sijn haven of rede / alte na aen desen Staet leggende. Hy antwoorde niet als simple Neutraliteyt te hebben versocht; gelijck by sijne predecesseurs desgelijcx was gedaen.

De Ambassadeurs namen afscheyt ter Vergaderingh den acht en twintichsten February. Al voor haer vertreck schreef den Heer van Beverning dat hy de congratulatie hadde gedaen volgens last: dat den Protector geassisteert met den gantschen Raedt hem bloots hoofts ontfangen / ende doorgaens gehoort hadde / ende dewyle hy wat geincommodeert was in het been ende dienvolgende met een litiere hem hadde moeten doen dragen / liet sijn Hoogheyt hem

hem een bengel-stoel setten van het selve fatsoen als de geene was daer sme hy meende te gaen sitten / doch siende dat hy Heer Beverning over eynde bleef/ niet tegenstaende al gebogen was om sich te setten / rechten hem ooch weder op / ende hoorde hem soo mede over eynde. De Heer Beverning was door de Meester van de Ceremonien opgehaelt / van twee Edellupden ingeleyt/ ende wiert met een pas of twee te gemoet van sijn Hoogheyt bejegent. Na de audientie wiert geconduceert door de Heeren Pickering, Strickland, ende den Meester van de Ceremonien door alle Camers ende gaelderyen tot aen het parck in sijn litiere. Hy vondt geraden mits de goede occasie buyten het compliment van congratulatie in passant te spreecken van de saecken ten principalen; daer op niet anders als een dilatoir antwoort bequam; dewyle sijne Propositie oock maer Relatijf was tot de comste van de Heeren sijne confraters: maer nopende sijne congratulatie/ antwoorde sijn Hoogheyt hem met veele expressien van genegentheyt ende estime tot dese Staet. Na geeyndigde audientie wiert van de Heeren Pickering, Strickerlant en de Meester van de Ceremonien geleyt door alle de Camers en galeryen tot aen de Litiere. Voorts schreef de Heer Beverning niet te willen twyffelen aen het succes van de saecken ten Principalen / maer bekende oneyndelijck becommert te sijn over alle de consideratien die in haer Ho. Mo. resolutie influeerden; ende meende wel geinformeert te sijn soo hy daer aen in de conferentien begosten te roeren / alle het gheadjusteerde soude over-hoop geworpen worden met nieuwe desputen van de Zee ende Visscherye, sulcx het werck ongetwyfelt op de salutaire secrete resolutie soude moeten aencomen; doch seyde noch eenige dagen te sullen wachten nae de andere Heeren sijne Mede-broeders.

Van wegen Hollant wiert hier voor gestelt dat de Engelsche waren tedere ende ketelachtige lieden / dat desen Staet veel gelegen was aen de Vrede (diemen sach dat ons allesints van de nabuyren wiert benydet) het seer van nooden soude sijn dat een blanq signe wiert gesonden aen den Heer van Beverning, om terstont te ratificeren ende de saecke niet te laten in verwydering. Vreesende veel licht alsmen hier soude laten komen in de Provintien (gelijck het Tractaet met Dennemarck van den Jaere negen en veertich) dattet Jaer ende dach soude sijn sonder Ratificatie; ende dat ondertusschen men soude blyven sonder cessatie van Wapenen. Maer de Provintien conden niet verder werden gebracht; als dat ten minsten / de Artijckelen geadjusteert sijnde volgens resolutie van den negentienden February, daer van behoorde door een expres te werden gedaen notificatie alhier/ waer op van nu af als dan wiert geresolveert / dat men aenstonts (sonder in de Provintien te senden) soude met den selven expressen weder de ratificatie senden.

Den Heer President heeft gerapporteert dat den Kon. Fransche Ambassadeur was by hem geweest / verklarende uyt last sijns Konings dat hy in alle manieren raetsaem vont / dat desen Staet behoorde met Engelandt Vrede te hebben; ende dat daerom hy vermaende ende versocht dat desen Staet mocht alle vlijdt aenwenden ten eynde de selve Vrede ten spoedichsten mocht voortgaen. Seyde oock dat sijn Koningh niet t'ontvreden was / van dat men hier hem hadde ingesloten onder conditie / niet absolutelijck ende necessivelijck.

Op die wyse wederom genereuselijck te kennen gevende/ dat Vranckrijck haer dingen wel soude doen sonder desen Staet.

Men moet bekennen / ende alsoo wiertet ter vergaderingh oock genomen/ dat den Ambassadeur wat varieert volgens Propositie van den .... January hadde hy al te nedrich ende als supplicerende gebeden om de inclusie, nu by Propositie van den ses en twintighsten February hadde hy wat stout gesproken ende en bravant. Nu hadde hy soo by den Raet Pensionaris/ als door den Heer President die Bravure weder versacht: *constans est levis, ut nos expostulas.* De Cardinael Mazarini hadde in discours geseyt aen de Ambassadeur Boreel: 't stont in des Koninckx handt om desen Staet te ruyneren door Tractaet met Engelant: maer sijn affectie was te groot.

Den Prins van Anhalt Dessaw, sullende erven het Butiadiger Landt van den Graef van Oldenborgh sijn Moeders Broeder/ heeft den vijfden Meert door den Heer Wickefort by audientie laten versoucken de inclusie in de Engelsche Vrede: den Hertoch van Holsteyn Gottorp door den Heer de Byo desgelijcx.

In Zeelandt heeft niemant konnen werden bewoogen om sich te laten gebruycken tot de Engelsche Ambassade tot suppletie van den Heer vander Perre, in Engelandt overleeden. Den Heer Veth daer toe versocht / seyde; alsoo den Heer vander Perre dat werck alreede soo wijdt hadde gebracht, wie soude hem die Eere willen afnemen? wie soude willen van sijn Weduwe nemen een gedeelte vande vereeringh die den Staet soude geven aen de Ambassadeurs? Want of wel sy niet mochten nemen van andere / soo was 't niet verbooden aen den Staet om haer Ministers te lonen.

De Heeren Nypoort ende Iongstal den eersten Meert s'nachts van Rotterdam sijnde vertrocken quamen den derden ter Veer, tot Middelborgh vernamen of niemant van Zeelandt mede soude gaen/ voorts na een Schip tot haer transport. Den sesten ontfingen tot Vlissingen de acte van den derden; By soo verre sy konden sluyten in conformite van de Resolutie van haer Ho. Mog. van den negentienden February laestleden/ dat haer Ho. Mog. als dan opsicht ende aenstonts sonder eenige rugge-spraeck met de Heeren Staten van de respective Provintien te houden / het gehandelde met de Republijcke van Engelant/ Schotlant/ ende Yerlant souden approberen ende Ratificeren, ende dat sy dienvolgens in sulcken cas souden mogen beloven / binnen sulcken tijdt als sy souden oordelen dat tot het over ende weder gaen soude werden gerequireert/ de voorsz. Ratificatie uyt te wisselen. De Heeren Gedeputeerden van Zeelandt hebben in de voorsz. conclusie gheconsenteert op het behagen van de Heeren hare Principalen.

De Heer Beverningh hadde seer tot sodane acte geraden/ konde of wiste anders niet tot ophoudinge van hostiliteyt te koomen. Waerom hy hadde by provisie aengehouden / alsoo verklaerden haer Ho. Mog. sich oock tegens de Spaensche ende Munstersche handelingh die desgelijcx geerne hadden armistitium gehadt.

Ondertusschen hadt den Heer Beverningh den vijfden Maert in den Raedt gesonden de negen en twintich artijckulen/ versouckende Commissarisen om

die

die te stellen in forme van een Tractaet/ de Engelsche vonden die niet sonderlingh discrepant als alleen nopende de familien van den Koninck ende den Prins van Orangie.

Den achsten quamen de Ambassadeurs tot Douver, ende den dertienden wierden van Gravesande door den Meester van de Ceremonien ende Barges ingehaelt / weder tijdingh komende dat de Engelsche noch al dagelijcx veel Schepen opbrachten / hebben die van Hollant vermaent dat de Provintien doch mochten haer evertueren om op te brengen haer defecten in de gepetitioneerde Millioenen tot de extraordinaris Equipage. Die van Hollandt seyden: der by datse van nu voortaen / al hadden sy hare koffers vol gout (gelijck sy die leegh hadden) nochtans niet een penningh souden meer bybrengen / ten waer oock de andere het hare bybrachten. Waer over die van Vrieslant ende die van Stadt ende Lande eenige harde woorden weder tegens Hollant seyden/ insonderheyt raeckende het affonderlingh tracteren tusschen Hollant ende de Engelsche, (want soo om het affonderlijck vertreck van den Heer Beverningh als andersints / was dit de ghemeene opinie) ende dat nu noch tegenwoordich Hollant favoriseerde de hardicheyt der Engelsche om niet na te geven van de by de Provintien opgestelde reserven, remarques, clausulen ende conditien. Hollandt hadde konnen veel daer op seggen / maer ja ende neen is een lange strydt/ ende hebben het met stilswygen gerepliceert.

Terwyle de Nederlantsche doende waren met haer Vrede te maecken/ suymde Vranckrijck niet / doende nu oock den Heer van Neufville Bordeaux verklaren Ambassadeur/ en in alles complacerende om selfs te verkrijgen een accoordt/ dat desen Staet difficulteerde te doen door inclusie. Het quam meest daer op aen / dat den Protector begeerde het verbannen van des laesten Konincks kinderen uyt Vranckrijck, ende om de hardicheyt ende hatelijckheyt van dese saecke wech te nemen / seyde in desen tijdt de Koninckl. Fransche Minister alhier / dat Cromwel willende senden een ambassade naer Vranckrijck, de Koninck van Groot Brittangien, om dat niet te sien, was geresolveert te gaen na Heydelbergh, ende de Koninginne sijn Moeder in Savoyen. Men nam hier uyt af dat of den Protector hadde sulcx onder de hant aen Vranckrijck laten weten / ende dat anders geen apparentie tot Vreede was / of dat Vranckrijck van self den gemelde Koninck ende Koninginne sulcx verstaen hadde gegeven / om des te meer aen den Protector te complaceren ; ende hem van de interesten van Spangien af te trecken. Waer uyt af te meten was (seyde sommige) hoe impolitijckelijck ende onvoorsichtelijck desen Staet deden in het Jaer twee en vijftich, aensiende dat niet alleen de Princesse Royale ende veel honderden van Royalisten bleven in den Hage, maer oock dat contuele affronten geschyeden aen de Ambassadeurs van Engelant.

De Portugysche Ambassadeur was seer besich en becommert om te redden sijn Broeder/ gevangen over een Moort door hem ende andere Edellieden begaen in de nieuwe beurs / men seyde dat de Ambassadeur selfs niet wijdt van daer was/ en hoewel de Broeder sich retireerde in des Ambassadeurs Huys/ soo heeft den Protector hem daer laten uythalen. De selve Ambassadeur hadde soo gesmaekt op den Spaensche Ambassadeur Don Alonso Cordenas, hem ver-

verachtende / ett. Nu lachte Don Allonso weder in sijn vuyst / ende als hier naer den Broeder was gecondemneert om te sterven / quamen tot die basse sse datse den Spaenschen Ambassadeur versochten om voor den gecondemneerden by den Protector t'intercederen.

Wat de Spaensche Ambassadeur in Engelant handelde / was een presentatie van het selve wat de Ambassadeur Brun hier hadt aengeboden / namentlijck / gedoucht aen te tasten den Portugijs in Brasijl ende in Portugael. Wat in Portugael gewonnen wiert soude sijn aen Spangien / wat in Brasijl, soude sijn aen Engelant. Men seyde dat daerom altans de Engelsche soo sterck equipeerden / de andere Provintien namen dat als een excuse waerom die van Hollant soo slap ende slaperich equipeerden.

Eenige dagen na de Ambassadeurs volgde haer Hofmeester met twee Carossen ende acht peerden. Oock gingen derwaerts eenige van de Haechsche Crediteurs der Koninginne van Bohemen / in alles waren wel hondert festich in 't ghetal / daer onder wel veertich Weduwen ende veel Weesen of vaderlose Kinderen / alle of meest Hagenaers / de schult beliep omtrent negen tonnen gouts. Een Vrouw van Linnen quam festich duysent gulden. De Vleeshouster vijftich duysent gulden. Een Backer dertich duysent gulden. Ec. De Coningin was seer t'ondvreden op haer Soon den Chur-Vorst / die haer Douarie of Ampt Vranckendael na sich trock / ende alleen omtrent twaelf duysent gulden (ende dat in wijnen) aen de Koningin sont / nu ernstelijck begerende haer komst naer de Paltz.

De Crediteurs versochten arrest van het Hof van Hollant op de Bagage van de Koninginne: Die van Hollant committeerden eenige Leden om de een tegens de ander te hooren. De Heer Ruyl Pensionaris van Haerlem hadde seer gesprooken voor de Koninginne. De Crediteurs seyden wel te weten / dat sy noch veel Juwelen hadt / ende datse wel conde betalen. Ruyl seyde wel, of het schoon alsoo was? behoort een Koninginne niet wat voor haer speculatie te hebben? een van de Crediteurs Vrouwe seyde: behoor ick met mijn arme kinderen niet wat voor onse hongerige lijven te hebben? moeten wy sterven, of langs de straten gaen bedelen, naeckt ende bloot sijn om de speculatie van een Koningin? wy hebben onse Huysen, onse Silveren Beeckers, Lepels, ja onse bedden verpant, verkoft, ja ons selfs ende alle onse vrienden in noot gestelt, ende moeten bedelaers worden , sal dat sijn om de speculatie van een ander? echter wiert geen arrest verleent / ende de Koningin bleef hier.

Men was hier geduyrende de rest van Meert ende 't begin van April steets seer verlangende na de uytkomste van de handelingh in Engelandt: ja als een vis naer 't water. De Koninck ende Prins-gesinde profeteerden uyt dese langsaemheyt dat Cromwel ende de sijne onwillich waren: dattet alles niet als bedroch was. De andere seyden; als men het sevende van de negen en twintich Articulen wel examineerde / dat men bevont dat al het Retardement quam niet van de Engelsche maer van desen Staet. Want het Artijckel seyde dat de restitutie der schepen of gelt van verkochte moest geschieden pari passu met des Konings van Dennemarcks inclusie. Dat waren de Engelsche bereyt te doen / ende soo wast bedongen / de Engelsche varieerden daer

niet

niet in; maer de Ambassadeurs van desen Staet wilden dat de inclusie nu terstont soude geschieden; ende dat de Engelsche haer restitutie ende betalingh daer na souden gaen solliciteren in Dennemerck. Dat was haer ongelegen / het was niet bedongen / ende haer was bekent hoe dat alreede met het origineel aenhouden der bewuste Kennip-schepen/ Dennemarck fidem publicam hadde gebroocken: sy wilden niet weder stooten op de selve Klip / maer seyden zy tegens de Ambassadeurs: laeten wy sluyten onder ons, datter terstont sy ophoudinge van hostiliteyt onder ons. Ende de inclusie van Dennemarck sal volgen soo haest als de gemelde restitutie ende betalingh sal sijn geschiet. Dit wilden de Ambassadeurs niet / vreesende dat ondertusschen de Engelsche mochten vallen op Dennemarck, dan soude desen Staet hem moeten assisteren / ende terstont weder komen indirecte in Oorloch. Derhalven hadden de selve Ambassadeurs de eerste gesprooken van door een generael equivalent de saecke te eyndigen. Den Heer Keyser hadt verklaert / dat de bewuste aengehouden Schepen wel acht tonne gouts waert waren. Schade ende interest was oock yet: daerom eyschten sy ander half Millioen.

Dat nu de Ambassadeurs soo hooch niet gelast waren; ende daerom eerst hadden moeten schryven; dat was niet de schult van de Engelsche maer van desen Staet. De Engelsche gingen met constantie ende vasticheyt / want sy hadden alreede in 't begin van Ianuarius willen doen wat sy daer na wilden. Maer desen Staet hadde eerst langh gedelibereert / daer naer gevarieert wel twee of drie maenden langh.

Een goet Koninck ende Prince-man schreef dat de Engelsche nu de minste swaericheyt hadden gemaeckt over het temperament van den Prins. Enige meenden dattet de Engelsche deden uyt glorieusheyt/ als niet achtende den Prins / of niet willende den naem hebben datse hem waren veel achtende. Andere datse niet ongaeren dien dooren inden voet van Hollandt lieten/ want inder daet was des Princen exclusie die de Engelsche te voor hadden begeert/ strecken de tot stabiliment van de Regeringh soo alse Hollandt nu hadde ende begeerde. Als sedert Prins Willems doot/ haer toonende gants ongenegen te sijn tot de aenneminghe van den Heer Soon tot Capitayn Generael ende Stadthouder. Ende de Engelsche hadden gedacht dat sy aen Hollandt daer mede een aengenaem werck deden.

Den tiende April, quamen die van Hollant in seer competente getalle inde Staeten Generael / ende deden eene solemnele ende yverige aenklachte over de Provintien / die defectueux waren in het fournissement van subsidie tot den Engelschen Oorloch: specialijck tegens Gelderlant, Zeelandt ende Over-Yssel (doch meest tegens Gelderlandt) die qualijck noch haer quoten hadden gefourneert in het eerste millioen van de twaelf, derhalven noch defectueux in de elf. Die van Hollandt seyden datse souden genoot drongen sijn andere middelen by der hant te nemen tegens die van Gelderlandt. De Gedeputeerden van de selve Provintie namen aen/ een van de haere uytte maecken/ om te gaen aen haer Principalen / ende de Staten dit voor te draegen / ende alle goede devoiren te doen ten eynde de selve Provintie mocht haer evertueeren. Di gene die aldaer Prins gesint waren / seyden / datse bekenden haer Rege-

 ringh

ringh vol confusie ende desordre te zijn/ ende datse moesten een ander form van Regeringh hebben.

Den veertienden s'namiddaechs quam een expres van de Ambassadeurs met brieven van den achsten ende negenden, waer op terstont vergaederingh was/ den achsten was noch groote contestatie geweest in een conferencie met de Gecommitteerden upt den Raedt. Doen addresseerden sy haer aen den Protector; daer op den negenden was upt gegeven de declaratie/ die de Ambassadeurs hadden aengenomen. Sy hadden doen noch niet ontfangen de expres ende naerder volmacht om quovis modo te sluyten.

Een Parlements man schreef van den tienden April op volgende manier: Ick verneem dat de Ambassadeurs in haer brieven maecken vreemde representatien, opvullende haer meesters hoofden met jalousien dat wy alhier geen Vrede in sin hebben: nademael alle opkomende difficuliteyten, ingecomen sijn van haer zyde ende uyt de ongestadicheyt van haer resolutien, sijnde haer Ordinaris styl te doen een ding desen dach, ende smorgens te sijn van een andere verstant. Ick supposeer de brieven met desen post sullen rectificeeren haer voorgaende Abusive brieven. Ende dat sy de Vrede niet hebben gekregen door hooge woorden (*high language*) of door groote dexteriteyt, maer door dien den Protector tot de Vrede genegen was. Alle de Articulen waren geaggreert of verdragen van woort tot woort, ende niet is overich als de Articulen in 't net te schryven ende t'onderteycken. Het welck sal geschieden op Maendach. Het debat op het Articul raeckende *Dennemarck*, was oorsaecke van het dilay, daer in entlijck een expedient is gevonden, na dat eenige scherpe geschriften (in het Engels stont: *quicke papers*) waren gewisselt.

Het point van Dennemarcken wiert verdraegen gelijck hier achter te sien is/ in het acht en twintichste Artikel van de Vrede.

Entlijck Dingsdach den een en twintichsten April quam alhier Vryenesse Edelman ende Neef van den Heer van Beverning, overbrengende aen haer Ho. Mog. het principale geteekende Tractaet/ in 't latijn als originale spraeck ingestelt. Drie Copien sijnder oock met eenen afgesonden/ als een aen Hollandt, een aen Zeelandt, ende een aen Vrieslandt. Dien ende den volgenden dach waren haer Ho. Mog. besich geweest met het lesen/ examineren/ ende confereren van het Tractaet/ gedresseert in drie en dertich Artijckelen. Sijnde daer in mede gevoucht het Temperament raeckende den Eedt te doen by den geene/ die in tijdt ende wylen soude mogen worden hier aengenomen voor Capiteyn Generael ende Stadthouder.

De Engelsche verklaerden te sullen doen de publicatie soo haest als de Ratificatie soude sijn uytgewisselt.

Tot beslissingh der Oost-Indische ende andere differenten/ sijn genomineert de Heeren Vogelsanck, Raedt inden Hoogen Raede/ ende den Heer Rodenburgh Raedt in 't Hof Provintiael tot Uytrecht als Rechtsgeleerden/ ende Iacques Lommel ende Iaques Loisel als Koopluyden. Doch den Heer Vogelsanck sich excuserende/ op sijn onkunde van de Engelsche spraecke/ oock daer na weder aennemende sijn charge van Raedt Pensionaris van Amsterdam, soo is in sijn plaets genoemt den Heer van Almonde Pensionaris van den Briel.

Aen de

Aen de Heeren Koninghlijcke Fransche Ambassadeur/ Resident van Dennemarcken/ende den Envoye van Switserlandt/is door de Heeren van Wimnenum ende Mareignault notificatie ende communicatie gedaen van het gebesoigneerde. Oock zijn aen den Resident van Dennemarck specialijck gecommuniceert (de twee Artijckelen/ die zijn Koningh waren raeckende. Aen andere publijcke hier aenwesende Ministers wiert notificatie gedaen als advys quam van de verwisselingh der Ratificatie.

Den Heer Tresorier Generael Brassert overleden zijnde/ wiert terstont door Hollandt gearbeyt om die charge te doen hebben aen den Heer van Beverning, in erkentenis van sijne vlijtige ende getrouwe diensten: den dertichsten April is hy daer toe verkoren met eendrachtige stemmen. Edoch is expresselijck in sijn instructie geinsereert/ dat hy geen stem en soude hebben in den Raet van Staete: ja of schoon hem namaels wiert aengepresenteert het recht van een stem te hebben in den Raedt, soo soude hy het niet mogen aennemen.

Haer Hoocheyt de Princesse Douariere Grootmoeder van den jongen Prins van Orangien hadde door den Heer presiderende aen haer Ho. Mog. laten verklaren/ dat sy haer verheugde over d'ontfangene tydingh van dat de Vrede met Engelandt was geteeckent/ aen de vorder Ratificatie niet twijffelende. Wenschte dat de selve Vrede mocht strecken tot langhduyrige welvaert ende gerustheyt van den Staet: daer toe Godt Almachtich sijnen zegen wilde geven. De selve Heer presiderende wiert van wegen haer Ho. Mog. versocht haer Hoocheyt voor de selve geluckwensingh te bedancken.

De publicatie van de Vrede wiert in den Hage gedaen Vrydach den achsten Mey. Synde tot Londen gedaen Woensdach den sesten, ende het was geseyt dat in den Hage desgelijcx op dien Woensdach de selve soude sijn gedaen geweest/ maer door stilte ende contrarie wint was de Expresse belet geweest/ komende eerst Donderdach in den Hage. Maer niettemin souden van Woensdach afgereeckent worden de cessatie der Hostiliteyt/ volgens inhout der Vrede. Alhier resteerde de vaststellingh van een dach tot de generale publicatie in alle dese Provintien/ Leeden ende geassocieerde Steden. Sulcx was noch niet gheschiet/ om datmen eerst geern sach of oock in Engelant eenighe teeckenen van blijdtschap/ als branden van Pick-tonnen/ losbrandingh van Geschut/ Klockluydingh ende diergelijcke wierden gedaen. Deedtmen het daer/ men soudet hier oock doen/ anders niet.

Donderdaegs quam in de Mase een Engels Fregat met vijftich stucken/ om van hier naer Engelant te transporteren de Vrouw van den Heer Strickland, die haer hier hadde opghehouden geduyrende desen Retorsions krijgh/ om te salveren haer gelderen die sy alhier op het comptoir van Hollant hadde. Alsoo was nu alles wederom in rust en Vrede/ waer na alle Koopvarende ende Negotianten seer hadden verlangt.

Ondertusschen liep het gherucht seer van een secreet Artijckel/ het welck de Heeren van Hollant affsonderlijck met de Engelsche Regeringh hadden ghemaeckt/ loopende het gerucht dat Hollant soude moeten verbannen verscheyden ingesetenen die haer hadden getoont al te goedt Konings. Dit verweckte een nieuwe ongerustheyt. Ende het ginck hier na de Kermisse/ wanneer de

Schut-

Schutterye optreckt. Om onlust te verhoeden / was eerst ordre gegeven dat drie Compagnien peerden ende een te voet boven de aenwesende Compagnien van de Guardes in den Hage soude komen. Maer alsoo de Officieren van de Haeghsche Schutterye hadden verklaert ende aengenomen soodanige ordre te stellen / dat geen de allerminste desordre in het optrecken soude ghebeuren soo wierden de gemelde Compagnien weder gecontramandeert.

Woensdach den dertienden quam weder een expresse van de Heeren Ambassadeurs uyt Engelandt met brieven van den tienden May nieuwen styl/ inhoudende dat op naerder instantie der Duytsche Kooplieden sy in naerder consideratie hadden genomen het derde Artijckel van de Vrede / dat de woorden Maria Britannica item sufficiens notitia namaels mochten geven disputen hoe verre te verstaen waren die woorden. Ende hadden goetgevonden dienaengaende te sonderen / gelijck sy gedaen ende by den Heer Protector geobtineert. hadden een acte alrede in Engelandt gepubliceert/ dat namentlijck alle hostiliteyt soude ophouden over al, den vierden ouden styl ende veertienden May nieuwen styl / ende dat dienvolgens alles wat sedert dien tijdt wiert genomen, soude werden gerestitueert, met compensatie van kosten.

Den Heer Wielich Afgesante van den Bisschop van Munster / hadde den dertienden April audientie gehadt ende gecongratuleert haer Ho. Mog. over de gemaeckte Vrede.

Het Tractaet hier voorgemelt was luydende als volgt:

Articulen van Vrede, Vnie, ende eeuwich Verbont, besloten tusschen Sijne Doorluchtighste Hoocheyt, den Heere OLIVIER, *Heer* Protector *van de Republijcke van Engelandt, Schotlandt ende Yerlandt, &c. ter eenre: Ende de Hooge ende Mogende Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlantsche Provintien ter andere zijde.*

1. IN den eersten; Is verdragen, veraccordeert ende besloten, dat van desen dach aen sal wesen een oprechte, bestendige ende onverbreeckelijcke Vrede, vruntschap, oprechter, nader ende nauwere verwantschap, verbintenisse ende Unie, tusschen de Republijcke van Engelandt, ende Staten Generael der Vereenichde Nederlandtsche Provincien, Landen, Landtschappen ende Steden onder wederzijts ghebiedt, sonder onderscheyt van Plaetsen, ghelegen, mitsgaders tusschen hare Volckeren ende Ingesetenen, van wat stant die oock souden mogen wesen.

2. Item, dat voortaen sal ophouden alle vyantschap, hostiliteyt, oneenigheyt ende Oorlogh, tusschen de gemelte Republijcken, der selver Volck ende Onderdanen. Ende dat wederzijts partye, sich hier namaels sal onthouden van alle beschadigingen, plunderingen, roveryen ende injurien, te Landen, ter Zee, ende versche Wateren, in alle hare Landen, Landtschappen, Heerschappyen, Plaetsen ende Gouvernementen.

3. Item, dat alle offensien, injurien, kosten ende schaden, de welcke de eene partye

parthye van de andere heeft geleden sedert den *achtienden* ende *acht en twintichsten* der Maent Mey 1652. sullen vergeten ende noyt gedacht werden, in voegen, dat geene der gemelte partyen, den anderen sal hebben te moeyen ter oorsaecke van soodanige schade, offensie, injurie ofte kosten, maer datter eene volkomene *abolitie* sal wesen van alle ende yeder van dien, tot op desen dach, ende dat alle twisten, verschillen ende actien dieswegen sullen wesen nulle ende van geender waerden, uytgesondert die rooveryen de welcke naer verloop van twaelf dagen bedreven sullen worden in de *Britannissche* Zee; Ende binnen de *Britannissche* Zee ende Caep van St. Vincent, nae den tijdt van ses Weecken; Ende van daer in de Middelandtsche Zee, ende tot aen de Linie, naer den tijdt van thien Weecken; Ende aen de ander zyde van de Linie, naer den tijdt van acht Maenden, te reeckenen van den dach van de Vredens-publicatie, ofte immediatelijck, naer dat genoeghsame kennisse van den Vrede in de voorsz. Gewesten sal sijn gegeven; Ende alle de rooveryen ende toegevoechde schaden, de welcke door de een ofte de andere parthye souden mogen sijn gedaen ende bedreven, naer de gestelde tyden ofte voorseyde gegeven kennisse, sullen in reeckeninge gebracht, ende de genomene goederen gerestitueert, mitsgaders de schaden ter saecke van dien ontstaende, vergoet worden.

4. Item, dat alle Oorloghs-gevangenen, van wat stant, ofte waer ter plaetse die oock souden mogen wesen, ten weder-zyden sonder rantsoen sullen vry gelaten worden.

5. Item, Dat beyde de Republijcquen sullen blyven geconfedereerde Vrienden, in nootwendige vrundtschap verknocht ende verbonden, om te beschermen de vryheden ende *immuniteyten* van de een ende de anders Volck, tegens yegelijcke, wie die oock souden mogen wesen, die sullen onderstaen den Vrede van de een of de ander Staet, te Lande ofte ter Zee te verstooren, ofte die onder de een ofte de anders gesach haer onthoudende, openbare Vyanden van des Volcks vryheyt sullen werden verklaert.

6. Item, Dat geene der gemelte Republijcquen yetwes sal doen, onderwinden, handelen ofte ondernemen tegens de andere, of des een, of des anders Volck in eenige Plaetse ofte Landt, Zee, Havenen, Districten, Bayen ende versche Wateren, by eenige gelegentheyt, nochte dat geen van beyden, noch het Volck van den eenen of den anderen sal geven, doen ofte bewysen eenige hulp, raedt ofte gunst, ende en sal oock niet toe staen, datter yets werde gedaen, gehandelt ofte ondernomen by yemande, wie het oock soude mogen wesen, tot schade ofte nadeel van de andere, ofte het Volck van de een of de andere; maer sullen beyde uytdruckelijck ende effectivelijck tegen spreecken, tegen gaen, ende metter daet beletten alle ende yegelijcke sich onthoudende ofte verblyvende in eene van beyde de Republijcquen, ofte die onder de heerschappije van de eene of de andere staen, de welcke yetwes tegens de een of de andere Republijcque souden willen aenvangen, doen, handelen ofte *attenteren*.

7. Item, Dat geene van beyde de Republijcquen, nochte yemandt van beyders Volck, Ingesetenen ofte andere, in der selver gebiedt sich onthoudende, des anders Republijcque Vyanden, ofte Rebellen, met eenigh bystant, raet ofte

 sucht

sucht styven of helpen sal; maer uytdruyckelijck tegenspreecken ende metter daet beletten, dat geen hulpe ofte bystant by yemande van het Volck, Ingesetenen, ofte sich in de een of de andere Republijcque onthoudende, ter Zee ofte te Lande werde toe gebracht ofte *gesuppediteert* aen eenige soodanige Vyanden ofte voorseyde Rebellen, 't zy Volck, Schepen, Wapenen, Munitie van Oorlogh, ofte andere verbodene goederen; oock geen gelden, behoeften ofte Eet-waren; Ende sullen de selve Republijcque werden *geadjudiceert* ende t'haren behoeve *geconfisqueert* alle de Schepen, Wapenen, Amunitie van Oorlogh ofte andere verbodene goederen, mitsgaders Gelden ofte Victualie, wat Persoon ofte Persoonen de selve sijn toe-behoorende, die tegens de meyninge van dit Articul souden mogen wesen toe-gebracht ofte *gesuppediteert*; oock sullen die geene, de welcke wetens ende willens yetwes hebben gedaen, bedreven, onderstaen ofte raedt gegeven tegens de meeninge van dit Articul, Vyanden van beyde de Republijcquen verklaert, ende in die Republijcque, daer het selve gecommitteert ofte begaen is, gestraft worden, als hebbende begaen verraet tegens den Staet; Dan sal over de specificatie van die Waren, de welcke voor verbodene ofte Contrebande sullen werden gehouden, ter bequamer tijdt door Commissarisen werden verdragen, sulcks nochtans dattet ondertusschen zy, sonder naedeel van die geene, de welcke in dit Articul sijn geposeert.

8. Item, Dat beyde de Republijcquen malkanderen oprechtelijck ende getrouwelijck tegens de Vyanden ende Rebellen van de eene of de andere, soo te Water als te Lande, sullen te hulpe komen, sulcks het den noot sal vereysschen, met Volck ende Schepen, naer soodanige proporte, ende op alsulcke wyse ende conditien, als men naderhant sal verdragen, nae dat den noot, ende der saecken gelegentheyt van de eene of de andere sal vereysschen; alles nochtans tot kosten ende last van die partye die bystant sal versocht hebben.

9. Dat geene van beyde de Republijcquen, ofte 't Volck van de eene of de andere in hare Heerschappyen, Landen, Landtschappen, Havenen, Bayen ofte Gewesten ofte eenigh van dien, sal mogen ontfangen, die verklaert zijn ofte sullen werden, Vyandt, ofte Vyanden, Rebel ofte Rebellen, *Fugitijf* ofte *Fugityven* van de andere Republijcq; Nochte en sullen oock aen die geene, ofte yemandt van dien in de voorseyde Plaetsen ofte Landen, oock elders buyten haer Heerschappyen, Vaderlanden, Landtschappen, Landen, Havenen, Bayen ofte Gewesten, gunnen, geven, ofte *subministreren* hulpe, raedt verblijf, Soldaten, Schepen, Gelden, Wapenen, Amunitie van Oorlogh, ofte Victualien; Nochte sal oock geen van beyde de Staten gehengen, dat soodanige Vyanden, Rebellen, *Fugitiven* werden ontfangen by eenige Persoon ofte Persoonen in haer Heerschappyen, Vaderlanden, Landtschadpen, Landen, Havenen, Bayen ofte Gewesten, nochte toe-staen, dat aen soodanige Vyanden, Rebellen, *Fugitiven*, eenige hulpe, raedt, verblijf, gunste, Wapenen, Amunitie, Soldaten, Schepen, Gelden ofte Vivres werde gegeven, toegedient ofte vergunt; maer sal sulcks uytdruckelijck ende effectivelijck tegen spreecken, weere ende metter daet beletten.

10. Item, Dat, soo wanneer een van beyde de gemelte Republijcquen door haer

hare publijcque ende autentijcque Brieven de andere sal hebben te kennen gegeven ende verklaert, dat eenigh Persoon, ofte Persoonen zijn geweest, ende sijn haren Vyandt ofte Vyanden, Rebel ofte Rebellen, *Fugitijf* ofte *Fugitiven*, ende dat hy, ofte sy sijn ontfangen in haer Heerschappye, Gebieden, Vaderlanden, Havenen, Gewesten ofte eenigh van dien, ofte, dat sy sich daer inne onthouden, schuylen, ofte haer toevlucht soecken; Sal als dan de Republijcque, die soodanige Brieven sal ontfangen hebben, ofte de welcke sulcks is aengemelt, ende bekent gemaeckt, gehouden zijn, binnen den tijdt van acht en twintich dagen naest ende achter den anderen, te reeckenen van den dagh van de voorseyde Notificatie, den voorseyden Vyandt ofte Vyanden, Rebel ofte Rebellen, *Fugitijf* ofte *Fugitivm*, yegelijck te lasten ende beveelen, om te vertrecken ende haer te begeven buyten 't gesagh, Vaderlanden, Landtschappen, Landen, Gewesten, ende yeder van dien; Ende by aldien yemandt der voorseyde Vyanden, Rebellen, ofte *Fugitiven* niet en komt te vertrecken, ende sich van daer te begeven binnen den vijfthienden dagh, van den dach af van soodanigen last ende bevel; Sullen yeder van hun metter doodt ende verlies van Landen ende goederen gestraft werden.

11. Item, Dat geen Rebel, ofte openbaren Vyandt van de Rublijcque van Engelandt sal mogen ontfangen worden in eenige Castelen, Steden, Vlecken, Havenen, Gewesten, ofte andere Plaetsen, het zy de selve geprivilegicert zijn, ofte niet, de welcke eenich Persoon, van wat staet ende *digniteyt* hy zy, ofte sal wesen, binnen de heerschappyen ende gebiedt der Vereenichde Provincien is houdende ende besittende, ofte namaels sal houdē ofte besittē, onder wat recht ofte Titul het oock zy; Ende sal oock de selve by geen Persoon, van wat staet ofte *digniteyt* die sal wesen, toegelaten ofte gedooght werden, om daer inne ontfangen te werden, ofte te verblyven; Oock sullen de Heeren Staten Generael der Vereenighde Provintien geensints toestaen ofte gedogen, dat aen eenigen soodanigen Rebel ofte openbaren Vyandt binnen de voorseyde Plaetsen, met Schepen, Soldaten, Gelden, Victualie, ofte op eenige andere wijse, hulpe, raedt ofte gunst werde ghedaen ofte bewesen, door eenich Persoon, van wat staet ofte *digniteyt* die sal wesen; Maer sullen sulcks opentlijck ende scherpelijck verbieden ende metter daet beletten; Ende by aldien eenich Persoon ofte Persoonen, van wat staet ofte *digniteyt* die sullen wesen, die is, ofte sijn verblyvende, ofte haer onthoudende onder de heerschappyen der Vereenichde Provincien, ofte der selver macht, yetwes tegens alsulcken verdrach sal ofte sullen hebben gedaen; Dat alsdan alle ende yegelijcke Persoonen, sulcks doende, sullen verliesen ende verbeuren voor den tijdt van haer leven alle soodanighe Castelen, Steden, Vlecken, Landen, ende vordere Plaetsen, de welcke sy ofte een van haer ter dier tijdt hebben ofte heeft, ofte met wat recht ende Titul sullen ofte sal pretenderen te hebben; Van gelijcken sal geen Rebel ofte openbaer Vyandt van de Staten der Vereenichde Provincien, in de Castelen, Steden, Havenen ende vordere Plaetsen, ofte in eenich van dien, geprivilegeert ofte ongeprivilegeert, de welcke eenich Persoon ofte Persoonen, van wat staet ofte *digniteyt* die is ofte zijn, met wat recht ofte Titul die de selve houdt ofte houden sal, ofte sullen besitten, binnen de Republijcque van Engelant of des ses selfs heerschap-

pyen ontfangen werden, ofte toegelaten, om van eenich Persoon ofte Persoonen te werden ontfangen, ende aldaer te verkeren. De Republijcque van Engelant en sal oock geensints toelaten ofte gedoogen, dat aen eenich soodanigen Rebel ofte openbaren Vyandt in de voorseyde Plaetsen, met Schepen, Soldaten, Gelden, Victualien, ofte op eenige andere wijse, hulpe, raedt ofte gunst door eenich soodaen Persoon ofte Persoonen, van wat staet die oock zy, werde gedaen of bewesen, maer al sulcks opentlijck ende scherpelijck verbieden ende metter daet beletten; Ende by aldien yemandt van het Volck van de Republijcque van Engelandt, ofte onder hare Macht yetwes contrarie soodanich verdrach, sal hebben ghedaen ofte *geattenteert*, dat als dan alle ende yegelijcke Persoonen, sulcks doende, van gelijcken voor den tijdt van haer leven sullen verliesen ende verbeuren, alle soodanige Casteelen, Steden, Vleccken, Landen ende verdere Plaetsen, de welcke zy, ofte een van haer ter dier tijdt hebben ofte heeft, ofte met wat recht ofte Titul oock sullen ofte sal pretenderen te hebben.

12. Item dat de Republijcque van Engelandt, de Engelsche Natie, ende alle Inwoonderen der selver Republijcque, mitsgaders de gemelte Vereenichde Provintien, der selver Volck ende Inwoonderen, van wat staet ende conditie die sullen wesen, sullen verbonden zijn, om malkanderen in alle saecken beleefdelijck ende vriendelijck te bejegenen, datse te Lande ofte te Water de een in des anders Landen, Steden en Dorpen, bemuyrt ofte onbemuyrt, ghefortificeert ofte niet gefortificeert, oock in de Havenen, ende in wederzijdts geheele gebiedt in Europa, vryelijck ende seeckerlijck mogen komen, ende in de selve verkeren ende blyven, soo lange sy sullen willen; Ende aldaer, sonder eenich belet, tot haren behoeve in koopen Vivres, voor soo veel noodich sal wesen, oock handelen en Coopmanschap dryven met alle soorten van Waren, als het haer sal goetduncken, de selve naer hun ghevallen inbrengen, ofte uytvoeren, mits alleenelijck betalen de lasten daer op gestelt, voor behoudens alle de Statuten ende Wetten van des een ofte des anders Republijcque; Sulcks nochtans, dat het Volck ende Inwoonders van wederzijden, hare Commercie dryvende in des een ende des anders Landen ende gebiet, niet sullen gehouden wesen voortaen meerder Belastingen, Impositien, Tollen, ofte andere Schattingen te betalen, als naer proportie doen de andere Uytheemsche, op de selve Plaetsen handelende.

13. Item, dat de Schepen ende Vaertuygh der Vereenighde Provintien, soo wel van Oorloge, ende om de macht van den Vyandt af te weren uytgerust, als andere, de welcke eenich Schip van Oorloge van dese Republijcque, in de Britannische Zeen sullen comen te ontmoeten, de Vlagge van den top van de Mast sullen strijcken, ende het Mars-zeyl laten vallen, in voegen, ghelijck als oyt in voorige tijden, ende in eenige voorgaende Regieringe gebruyckelijck is geweest.

14. Item, Tot meerder vryheydt van de Commercie ende Navigatie, is verdragen ende besloten, dat geen van beyde de gemelte Republijcquen in hare Havenen, Steden ende Plaetsen sal ontfangen, ofte gedogen, dat yemant van het Volck en Ingesetenen van een van beyden ontfange, de Piraten ofte Rovers,

Rovers, ofte aen de selve verleene verblijf, hulpe ofte Vivres; maer sal sich beneerstigen, ten eynde de voorseyde Piraten ende Roovers, mitsgaders hare Complicen, Heelders, ende Medehulpers werden vervolcht, gevangen, ende tot schrick van andere naer verdienste gheftraft. Ende sullen alle de Schepen, Goederen ende Waren, by hun Roovers gewijs ghenomen, ende in de Havenen van een van beyde de Republijcquen opgebracht, de welcke noch voor handen zijn, jae schoon die verkocht mochten wesen, aen de rechte Eygenaers wederom worden gegeven, ofte satisfactie gedaen aen de Eygenaers van dien, ofte wel aen die geene, de welcke met Procuratie de selve reclameren, mits dat het Recht van den Eygenaer, met behoorlijcke bewysen naer Rechten, voor het Collegie ter Admiraliteyt sal sijn gebleecken.

15. Item, Soo wanneer een van de Republijcquen van Engelant, ende van de Vereenighde Nederlanden, eenich Verbondt, Vruntschap, Confederatie ofte Verbintenisse met yemande, het zy Coningen, Republijcquen, Princen ofte Staten sal aengaen ofte oprechten; Soo sal de eene de andere met hare Heerschappyen in de selve, ofte yemant van dien, mede begrypen in cas de selve daer inne begrepen sal willen wesen, ende sal van alle soodanige Tractaten van Vruntschap ende Confederatie, de andere verwittigen.

16. Item, Indien het sal comen te gebeuren, dat, geduerende dit Verbondt, Vruntschap ende Societeyt, by yemande van het Volck, ofte by de Inwoonders van de eene of de andere zijde, tegens dit Verbondt ofte eenich Lith van dien yetwes werde gedaen ofte ondernomen, ter Zee, te Lande, of op de versche Wateren; Soo sullen daeromme dese Vruntschap, Verbondt ende Societeyt tusschen dese Natien niet werden *geinterrumpeert* ofte verbroocken, maer sullen niettemin in haer geheel blyven, ende hare volkomen kracht behouden; Dan sullen alleen yeder een van die geene gestraft werden, die tegens het voorseyde Verbondt sullen hebben misdaen, ende niemandt anders. Ende sal recht gedaen, en satisfactie gegeven werden aen allen den geenen die daer by geintereseert zijn, by alle die geene, die te Lande, ter Zee, ofte in andere Wateren tegens dit Verbondt yets gedaen sullen hebben in eenich deel van Europa, ofte ergens binnen de Straet van Gibralter, ofte in America, ofte op de Kusten van Africa, ofte in eenige Landen, Eylanden, Zeen, Kreecken, Baeyen, Rivieren, ofte in andere Plaetsen aen dese zijde de *Caep de Bona Esperance*, binnen den tijdt van een Iaer, dat Iustitie sal wesen versocht, maer in alle Plaetsen, als voorseyt is, aen geene zyde van de voorseyde Caap binnen achtien Maenden, dat, in voegen voorseyt, Iustitie sal wesen versocht. Doch by soo verre de Bondtbreeckers niet sullen compareren, nochte sich de judicature onderwerpen, ofte satisfactie geven binnen de een ofte de andere hier vooren geprifigeerde tijdt naer verre afgelegentheydt der Plaetse; Soo sullen die geene voorseyt, verklaert worden voor wederzijts Vyanden, mitsgaders hare goederen, Middelen, ende alle hunne Inkomen openbaerlijck verkocht, ende tot volkomene ende behoorlijcke satisfactie der schade, by henluyden gedaen, bekeert werden, ende sullen sy selfs daer en boven, soo wanneer sy in de macht van de eene of de andere partye sullen zijn, die straffen onderworpen wesen, de welcke een yegelijck van hun, naer sijne misdaet sal hebben verdient.

17. Item,

17. Item, Dat het Volck van de Republijcque van Engelandt, ende de welcke onder des selfs gebiedt sullen zijn, vry seecker ende veylich in de Vereenichde Nederlandtsche Provintien, ende yeder gebiedt van dien in Europa, ende door de selve te Lande ofte te Water, naer alle Plaetsen, binnen, ofte voorts buyten de selve mogen reysen ende passeren alle der selver Steden, Besettingen ende Vestingen, de welcke in eenige Plaetsen der Vereenighde Nederlantsche Provintien, ofte elders in der selver gebiedt in Europa sijn ofte sullen wesen, haren Koophandel in alle de Plaetsen dryvende, als mede hare Handelaers, Factoors ofte Dienaers, gewapent ofte ongewapent (edoch gewapende niet meer als veertich seffens) soo wel sonder hare goederen ende Coopmanschappen, als met de selve, werwaerts sy sullen willen gaen; Sal van gelijcken het Volck en de Inwoonders der Vereenichde Nederlandtsche Provintien, de selve vrydom mogen genieten, in alle het gebiet van de Repuplijcque van Engelant in Europa, mits dat in soodanige Commercie ende Koophandel, sich yder wederzijts gedrage naer de Wetten ende Statuyten van de een ende de andere Republijcque.

18. Item, Soo wanneer de Koopvaerdye-Schepen van des een ofte anders Onderdanen, door storm, Zee-Rovers ofte door eenigen anderen noot in de Havenen van des een ofte anders Heerschappye in loopen, dat de selve vry ende onverlet van daer wederom sullen mogen vertrecken met hunne Schepen ende Koopmanschappen, sonder te betalen eenigen Tol ofte andere Rechten; Sulcks nochtans, datse geen Last breecken, verkoopen, ofte yets veylen, sullende oock niet subject wesen eenige moeyenisse ofte recherche, soo wanneer sy slechts geene Persoonen ofte Waren binnens boort overnemen, ofte yetwes doen tegens de Wetten, Ordonnantien ofte Coustuymen van die Plaetse, alwaer sy, gelijck voorseyt is, in de Havenen sijn in geloopen.

19. Item; Dat de Coopluyden, Schippers, Stuyrluyden, ofte Scheeps-volck, van de eene ofte de andere Republijcque, ofte hare Schepen, Goederen ofte Coopmanschappen, niet en sullen mogen werden aengehouden, ofte met arrest beswaert, in des anders Landen, Havenen, Reen ofte Stroomen, uyt krachte van eenich generael of speciael bevel, 't sy ten Oorloge, of eenich ander gebruyck, ten ware, dat den hooghsten noot sulcks vereyschte, ende behoorlijcke vergoedinge daer over wierde gedaen; Voor behoudens nochtans, dat niet werde ghederogueert aen de aenhoudinghe ende arresten, de welcke nae Rechten, ende de Wetten van de eene ofte de andere Republijcque rechtmatigh ende ordentelijck geschieden.

20. Item, Dat wederzijts Coopluyden, hare Factoors ende Dienaers, ghelijck mede de Schippers ende ander Scheeps-volck, soo in het gaen als wederkeeren met hare Schepen over Zee, ende door andere Wateren, als oock in de Havenen van den eenen ofte den anderen, ofte aen Landt gegaen zijnde, om sich ende hare goederen te verdedigen, sullen tot beschermiinge van haer ende hare goederen, alle soorte, soo van offensive, als defensive Wapenen mogen dragen, ende gebruycken; Dan sullen in hare Herbergen ofte Logementen gekomen zijnde; yder haer Geweer moeten van haer leggen en aflaten, ter tijdt toe sy haer weder t'scheep sullen hebben begeven, ofte daer na toe willen gaen.

21. Item;

21. Item, Dat de Convoy ofte Oorlogh-Schepen van de een of de andere Republijcque, in Zee eenigh Coopvaerdye-Schip ofte Schip ofte Schepen, de andere of des anders Volck ofte Ingesetenen, ofte yemant van de Bond'genooten, in dit Verbont begrepen, toe-behoorende, die den selven cours sullen houden, of de selve reyse doen, ontmoetende, ofte onderhalende, soo lange die den selven cours sullen houden, haer sullen moeten convoyeren, ende beschermen tegens allen ende een yeder, die haer met gewelt sullen komen aen te tasten.

22. Item, Soo wanneer eenich Schip ofte Schepen, het Volck ofte de Inwoonders van de een ofte andere Republijcque, ofte eenigh Neutrael toekomende, in des een of anders Haven en genomen werden by een derde, die niet van het Volck ofte Ingesetenen van de een ofte de andere Republijcque zy; Soo sullen die geene, in ofte uyt wiens Haven, ofte eenigh gebiedt de voorseyde Schepen sullen sijn genomen, gehouden sijn te samen met de andere parthye te bevorderen, dat het voorsz. Schip ofte Schepen werden vervolght, ende weder verovert, ende haer Eygenaers gerestitueert; Dan sal dit alles geschieden tot koste van de Eygenaers, ofte der geenen, de welcke daer by sijn geinteresseert.

23. Item, Dat de Cherchers ende andere diergelijcke Officieren van beyden zyden, haer sullen hebben te reguleren naer den *tenuer* der Wetten van de eene en andere Republijcque, en niet meer af-eyssche ofte vorderen, als 't gunt haer Commissien ende Instructien is toe gestaen.

24. Item, Soo wanneer by een van beyde de Republijcquen, of 't Volck, of Ingesetenen van d'andere, eenig schade is aengedaen, of contrarie de articulen van dit Verbondt, ofte de gemeene Rechten; dat nochtans geene Brieven van *Represalie Marque* of *Contremarque*, verleent sullen worden, alvoorens Iustitie, volgens de ordinaire Wetten, sal werden versocht; doch so wanneer aldaer Iustitie werdt geweygert ofte lange vertoogen; Dat als dan de hooghste Regieringhe van die Republijcque, ofte der selver Gemachtighde, wiens Onderdanen ende Inwoonders verongelijckt zijn, van die andere Republijcque, alwaer de Iustitie, gelijck voorseyt is, wort geweygert ofte verschoven, of van die Magistraet, die tot het verhoor van soodanige versoecken is aengestelt, publijcquelijck Iustitie sal vervolgen, op dat alle soodanige verschillen metter minne, ofte by ordinaire Proceduren van Rechten werden af gedaen; Doch by soo verre de saecke echter noch langer sal werden uytghestelt, ende geen Recht gedaen, nochte satisfactie gegeven binnen den tijdt van drie Maenden, naer dat soodanich versoeck sal wesen gedaen; Dat als dan eyntelijck Brieven van *Represalie, Marque*, ofte *Contremarque* sullen werden verleent.

25. Item, Dat die geene, die welcke speciale Brieven van Commissien van eene der Republijcquen hebben verkregen, eer ende alvoorens de selve Brieven te ontfangen, voor dien Rechter, de welcke haer die sal geven genochsame *fidejussoire* cautie sullen stellen, door soodanige Persoonen, die daer voor suffisant, ende geene Medestanders ofte Participanten van dat Schip zijn, datse egeen schade ofte ongelijck des een ofte anders Volck ende Inwoonders sullen aen doen.

26. Item,

26. Item, Is verdragen ende veraccordeert, dat geoorloft sal wesen, dat weder-zijdts Volck tot de een ende des anders Havenen altijdt vry acces sal hebben, ende dat de selve sal geoorloft sijn ende vry staen aldaer te verblyven, ende daer van daen weder te vertrecken, niet alleen met hare Coopvaerdye ende Bevrachte-Schepen, maer oock met Oorlogh-Schepen, het zy dat de selve toekomen de Republijcque, ofte den gheenen, de welcke speciale Commissien hebben verkregen, 'tzy de selve aldaer door dwanck van Onweder ofte pericul van de Zee, sijn ingeloopen, ofte om de Schepen te calfaten, of Vivres in te koopen; Soo nochtans, datse het getal van acht Oorloch-Schepen niet en excederen, soo wanneer sy vrywilligh daer sijn binnen gekomen; Ende dat niet langer in ende ontrent de Havenen mogen verblyven dan tot reparatie van de Schepen, Inkoop van Vivres, ende andere nootwendigheden van noode sal zijn; Ende soo wanneer eenigh grooter getal van Oorlogh-Schepen by gelegentheyt soodanige Havenen souden willen aen doen; Soo sullen sy binnen de selve geensints mogen in loopen, sonder voorgaende verlof van die geene, die de voorseyde Havenen toebehooren, ten'zy, datse door storm, ofte eenigh geweldt, ofte nootwendiegheyt daer toe gedwongen zijn, om het pericul van de Zee te ontgaen; 't Welck, soo 't gebeurt, sullen sy den Gouverneur van die Plaetse, ofte den opperste Magistraet de oorsaecke van hare komste aenstonts bekent maecken, ende niet langer aldaer verblyven, als het hun by den Gouverneur ofte Opperste Magistraet vergunt sal zijn; Ende in die Havenen verblyvende, sullen niet Vyandtlijcx ofte yets tot prejuditie van dien, ondernemen.

27. Item, Is verdragen, als vooren, dat de Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden sullen besorgen, dat Iustitie werde gedaen over die geene, die Daders ofte Medestanders waren van de Manslagh der Engelschen in Amboyna, 't welck de Republijcque van Engelandt aldus belieft heeft te qualificeren, by soo verre noch yemandt daer van in 't leven sal zijn.

28. Item, Dewyl eenige Engelsche Schepen ende Goederen in de Heerschappye van den Coninck van Denemarcken, sedert den achtienden May in den Iare 1652. sijn aengehouden ende *gedetineert* geweest; Soo is weder-zijts verdragen, beslooten ende veraccordeert; Ende hebben de Staten Generael sich verbonden, gelijck de selve sich verbinden mits desen, dat alle ende yegelijck aengehoudene Schepen ende Goederen, gelijck geseyt is, ende al noch in wesen zijnde, met ende beneffens de ware ende gerechte waerdye der geener, die verkoft, ontrocken, ofte andersints vervreemt zijn, sullen werden gerestitueert binnen veerthien dagen naer de aenkomste der Koopluyden ende Schippers, die 't aengaet, ofte hare Volmachten, omme de selve te ontfangen; Ende sal oock de schade, die door de selve detentie de voorseyde Engelsche is aengedaen, werden vergoet, soo als daer van geoordeelt sal worden by *Eduwaert Winslow*, *Iacop Russel*, *Iohan Becx* ende *Willem vander Kruyssen*, tot *Arbiters* onpartydich verkooren, soo van de zyde van sijne Hoogheyt, als van de gemelte Staten Generael (over de forme ofte Insttument van welcke *arbitrage* nu is verdragen) om te examineren, ende te *termineren* de pretensien der Coopluyden, Schipperen, ende Eygenaers, die de geseyde Schepen, Goederen, ende schade aengaen:

Welcke

Welcke geseyde *Arbiters* in der Goudtsmits Hof (geseyt *Gouldsmiths Hall*) alhier tot Londen den 27. Iuny naestkomende ouden stijls sullen by een komen, of eerder, is 't doenlijck, ende sullen ten selven dage voor de Rechters van den Opperſten Rade ter Admiraliteyt van Engelandt by solemnelen eede verklaren, dat sy alle respect en sucht tot beyde de Staten en eenich particuliers profijt sullen afleggen, ende voorts dat de geseyde *Arbiters* van den eersten dach van Augustus naestkomende, ten zy syluyden eerder verdragen sullen wesen, in een Camer van allen anderen afgesondert, sullen opgesloten worden, sonder Vuyr, Kaersse, Spijse, Dranck ofte andere onderhout, ter tijdt ende wijle sy over de voorseyde saecken, haerlieden aenbevolen, sullen sijn verdragen: Ende sal de uytspraeck by haer ghedaen, beyde partyen verbinden ende obligeren; Oock verbinden ende verobligeren haer de Staten Generael der Vereenighde Provintien vastelijck by dese jegenwoordige, om de selve na te komen, alsmede om die somme gelts, die by de geseyde *Arbiters geadjudiceert* sal worden, alhier tot Londen te betalen ten behoeve der geseyde Eygenaers, ofte sulcken Persoon ofte Persoonen, die, ofte de welcke sijn Hoogheyt sal hebben genoemt, binnen vijf en twintich dagen, naer dat die *adjudicatie* sal wesen gedaen; Ende sullen de gemelte Staten Generael alhier tot Londen betalen de somme van *vijfmael duysent* ponden Sterlinghs, binnen twee dagen, naer de Instrumenten van Ratificatie der geseyde Articulen van Vrede onderlinge sullen wesen uytgewisselt, ter saecke van de onkosten by de Coopluyden, Schippers ende hare Volmachten op de reyse naer Denemarcken te doen; Ende een somme van *twintich duysent* Keysers ofte Rijcxdaelders aen soodanige Persoon, de welcke Syn Hoogheyt sal hebben genomineert, binnen ses dagen, naer dat die Persoonen aldaer sullen wesen aengekomen, ten behoeve van de Koopluyden, Schippers ende Eygenaers om hare Schepen te repareren, ende tot hare wederkomste toe te rusten; Welcke voorseyde sommen afslagh sullen strecken voor een gedeelte van de betalinge van die somme, die in de uytspracke der voorseyde *Arbiters* sal sijn begrepen; Ende dat *fidejussoire* cautie ende verseeckerheydt (over de forma van welcke cautie nu verdragen is) gegeven sal werden by suffisante Luyden, die daer voor bestant zijn, alhier tot Londen woonende, haer ter somme van *hondert en veertich duysent* ponden Sterlinghs veobligerende, (van welcke Obligatie de handtschrift met ende beneffens het Instrument van de Ratificatie sal overgelevert worden) dat de restitutie, volgens het geene voorsz. is, sal geschieden, ende dat de submissie ende betalinge, soo van de *twintich duysent* Rijcxdaelders, als van de somme en 't vordere, 't welck als voorseyt is, *geadjudiceert* sal wesen, aen hare zijde sal worden voldaen. En indien van de zijde van de Heeren Staten Generael alle of eenige der geseyde conditien niet effectivelijck en metter daet werden naer ghekomen, in maniere ende ten tijde ghepresigeert; Soo sal de boete der voorseyde Obligatie afgevordert, ende de geseyde somme van *hondert en veertich duysent* ponden Sterlincx betaelt werden aen soodanich Persoon ofte Persoonen, die ofte de welcke sijn Hoocheyt sal hebben ghenoemt, op dat de schade der Coopluyden, Schippers ende Eygenaers daer uyt werde vergoet.

29. Item, Dewijl eenige twisten ende verschillen sijn ontstaen tusschen de *Republijcque* van Engelandt, ende den Coninck van Denemercken, ter saecke

van het aenhouden der Schepen en goederen, in het voorgaende Articul gementioneert; Ende de Staten Generael der Vereenighde Nederlanden aengenomen hebben de Schepen ende voorseyde goederen te restitueren, ende toegestaen voor de selve restitutie ende vergoedinge van schade, *fidejussoire* cautie te stellen, in voegen, als in het voorgaende Articul is verklaert; Soo is verdragen, besllooten, ende veraccordeert, dat het selve na behooren gedaen ende *gepresteert* zijnde, alle questien, verschillen, injurien ende hostiliteyten tusschen de gemelte Republijcque ende den Coninck van Denemarcken ter saecke van de ghesyde aenhoudinge, sullen ophouden ende eeuwich vergeten wesen, sulcks dat den gemelten Coninck met sijne Rijcken ende Heerschappyen in dit Tractaet ende dese Confœderatie, als Vriendt sal werden begrepen, in voegen, dat hy in de selve Vrunt ende Verwantschap met beyde de Republijcquen herstelt werde, daer inne hy was voor de gesyde aenhoudinge, ende als of de selve noyt was voorgevallen; En sullen oock des selfs Gedeputeerden ende Gesanten met gelijcke eere worden geadmitteert, als de Gedeputeerden ende Gesanten van andere Staten, t'samen in vrundtschap verbonden.

30. Item, Is overkomen als vooren, dat ten wederzyden vier Commissarissen sullen werden ghenomineert, ten tyde als de Ratificatien sullen werden overgelevert, om op den achtienden der Maent Mey naestcomende, na de Engelsche stijl, alhier tot Londen by malkanderen te comen, die ten selven tijde met macht versien ende *ghemunieert* sullen zijn, gelijck sy met die macht versien ende gemunieert werden by desen jegenwoordigen, om alle die injurien ende schaden t'examineren ende *definieren*, die in den Iare *duysent ses hondert elf*, ende vervolgens tot den achtienden May des Iaers 1652. naer de Engelsche styl, soo in *Oost-Indien als Groenlandt*, *Moscovien*, *Brasijl*, ofte eenige andere plaetsen, de eene partye van de andere pretendeert geleden te hebben, ende van alle welcke de particulariteyten voor den voorschreven achtienden dach van May de voorseyde Commissarisen, alsoo genomineert, sullen werden overgelevert, met die restrictie, dat na den voorseyden dach gantsch geene nieuwe werden gheadmitteert; Doch indien de geseyde Commissarisen over de geseyde differenten, alsoo particulierlijck by geschrifte overgelevert ende uytgedruckt, niet over een comen binnen den tijdt van drie Maenden van den voorseyden achtienden dach van May te reeckenen; Dat in sulcken gevalle de voorseyde differenten gesubmitteert sullen werden, gelijck die gesubmitteert werden by desen jegenwoordigen, het oordeel ende arbitragie van de Protestante Cantons van Switserlant, die by dat Instrument, van 'twelck te gelijck met desen is overkomen, sullen worden versocht, dat sy in sulcken gevalle de selve Arbitragie willen aennemen, en gelijcke Commissarisen ten selven eynde delegueren so geinstrueert, datse naer expiratie van die drie Maenden binnen de ses naestvolgende, daer over oordeel vellen; Ende alle het geene soodanige Commissarisen, of 't meerendeel van dien binnen de voorseyde ses Maenden sullen hebben uytgesproken, sal beyde de partyen verbinden, en behoorlijck naergecomen worden.

31. Item, is verdragen, ende besloten, dat beyde partyen waerlijck ende vastelijck sullen nacomen, ende ter executie stellen het tegenwoordige Tractaet, ende alle het geene dat daer in vervat ende begrepen is, ende versorgen dat het selve

selve by d'een ende anders Volck, Onderdanen ende Inwoonderen geobserveert, ende effectivelijck naer gecomen werde.

32. Item, Is tot meerder vastigheyt en verseeckeringe, ten eynde dese Vrede ende Confœderatie aen de zyde van de Heeren Staten Generael der Vereenigde Provintien, ende der selver Volck, oprechtelijck, ende ter goeder trouwe onderhouden werde, toegestaen ende besloten; Gelijck mede de Heeren Staten Generael by dese jegenwoordige toestaen, ende haer vastelijck verobligeren ende verbinden, dat alle ende een yder, den welcke, of syluyden, of de Staten van de Provintien, ten eenigen tyde, kiesen, maecken ofte stellen sullen tot Capiteyn Generael, Gouverneur, ofte Stadthouder, Veldt Overste over de Legers ofte Krijghsvolck te Lande, of Admirael van de Vlooten, Schepen ofte Machten ter Zee, gehouden ende verbonden sullen zijn, dit Tractaet ende alle Articulen van dien met Eede te bevestigen, ende alsoo heylichlijck, ende met eede te beloven, soo veel in haer is, alles religieuselijck te sullen naerkomen, ende voor soo veel haer aengaet ter executie stellen, ende besorgen, dat by anderen naer gekomen ende ter executie gestelt werde.

33. Item, Is overkomen, beslooten ende verdragen, dat dit tegenwoordige Tractaet, en alle 't geene daer in vervat ende begrepen is, by den gemelten Heer *Protector*, ende de ghemelte Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, door weder-zydts opene Brieven mettet groote Zegel bekrachticht, ende in behoorlijcke ende authentijcque forma, binnen vijfthien naest-volgende dagen (ofte eerder is 't doenlijck) sal werden geconfirmeert ende geratificeert, ende weder-zyts Instrumenten binnen den voorseyden tijdt uytgewisselt, ende sal dese Vrede ende Confœderatie terstont na de overleveringe ende uyt-wisselinge der Instrumenten, in maniere ende ter plaetse gewoonlijck, gepubliceert worden, ende alle Acten van Hostiliteyt weder-zyts, van die tijdt af, cesseren.

Gedaen tot Westmunster, den vijfden April sesthien-hondert vier-en-vijftich. Geteeckent ende gesegelt, als hier volght.

He. Lawrence Pres. L.S. I. Lambert. L.S. E. Mountague. L.S. P. Lisle. L.S. Gil. Pickering. L.S. Wal. Stricklandt. L.S. H. Beverningh. L.S. Wil. Nieuport. L.S. All. Iongestal. L. S.

Procuratie van den Heere Protector van Engelandt, Schotlandt ende Yerlandt, &c.

OLIVIER, Heere Protector van de Republijcque van Engelandt, Schotlandt ende Yerlandt, &c. Allen ende een yeder die 't aengaet, ende de welcke dese tegenwoordige Brieven sullen voorkomen, Saluyt. Sy kennelick; Nademael de Hooge ende Mogende Heeren Staten Generael der Vereenichde Provincien aen ons hebben gestuyrt ende gesonden hare Plenipotentiarissen ende Ambassadeurs, met genoechsame authoriteyt daer toe versien ende geinstrueert, om met ons eenen vasten Vrede, Unie ende Confœderatie aen te gaen ende op te rechten; Ende willende alnoch in ons yverich ende oprecht voornemen continueren uyt een Godtvruchtich ende Christelijck gevoelen van desen Oorloch, ende het quaet, dat daer uyt sal komen te volgen, niet alleen ten opsichte van die daer in gewickelde Natien, de welcke met alle banden

den van Religie en beleeftheyt gehouden sijn haer onder malkanderen te hulp te komen ende gunst te bewysen; Maer oock ten opsichte van de gemeene saecke en beste van de Christenheyt, gelijck dan oock noyt, sedert d'eerste beginselen van den Oorlogh yetwes aen onse zyde heeft gemancqueert, ten eynde niet alleen desen Oorlogh mocht werden by-geleght, ende geeyndicht, maer, dat oock eene oprechte ende eeuwige Vrede en vertrouwde vrundt ende nauwere verwantschap tusschen Ons ende d'opgemelte Staten mach werden op-gerecht, ende bevesticht; Ons volkomentlijck betrouwende op de vromicheyt, getrouwigheyt, wysheyt ende voor en omsichtigheyt, van onse Lieve, *Henrick Laurence*, Heere President van onse Rade; *Iohannes Lambert*, Majoor Generael over de Legers van dese Republijcque; *Philips Viscomte Lisle, Gilbert Pickering Bart.*; *Edward Mountagu*, Schildt knaep; *Gualter Stricklandt*, Schildt-knaep, Heeren van onsen Rade; Soo maecken, stellen ende ordonneren wy, met goet-vinden van onsen Rade, by dese tegenwoordige, de selve ofte 't meerendeel van haer, by absentie ofte ongelegentheyt van de andere, tot onse ware ende ongetwyfelde Commissarissen, Procureurs ende Gedeputeerden; Gevende ende verleenende hun, ofte 't meerendeel van dien, in krachte van dese tegenwoordige, volkomen authoriteyt, macht, generael ende speciael bevel, om met *Hieronymus van Beverningk*; *Guilielm Nieupoort*, Raet ende Rentmeester Generael van Noort-Hollandt, ende Pensionaris der Stede Schiedam; *Allard Peter Iongestal*, Raedt ordinaris in den Hove van Iustitie van de Provintie van Vrieslandt, ende *Curator* der *Accademie* tot Franeker, ter Vergaderinge van de Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, wegens de Provintien van Hollandt ende Vrieslant Gedeputeerde, Extraordinaris Ambassadeurs ende Plenipotentiarissen van wegen de Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, te besluyten, op te rechten en te bevestigen voor Ons ende onse Successeuren, tusschen Ons ende de opgemelte Staten een vasten Vrede, Verwantschap, nootwendige vrundtschap, Commercie ende Entrecours, als mede, om te sluyten, ende getrouwelijck af te doen alle de saecken, twisten ende klachten, die bekent zijn tusschen Ons ende d'opgemelte Staten te hangen, onder soodanige modificatie, poincten, forme, beloften, cautien ende verseeckeringen, de welcke sy sullen vermeynen, tot vaste onderhoudinge van't geconvenieerde noodich te wesen; Ende alle 't geene de voorseyde onse Commissarissen met de Ambassadeurs van de gemelte Heeren Staten Generael sullen hebben verdragen, besllooten ende veraccordeert, belooven wy ter goeder trouwe, Ons ende onse Successeuren by dese jegenwoordige vastelijck verbindende, te onderhouden, naer te komen, voor vast ende bondigh te houden, als of wy daer selfs by waren geweest: Des ten oirkonde, hebben wy dese onse opene Brieven met eygener hant onderteyckent, ende aen de selve het groote Zegel van Engelandt, doen hangen. Gedaen in Withall, den veertienden Marty 165¾. Onderteyckent: *Olivier P.*

Procuratie van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael.

DE Staten Generael der Vereenighde Nederlandtsche Provincien, Allen den geenen die dese jegenwoordige sullen sien, Saluyt. *Doen te weten*, Alsoo

soo wy, bewogen sijnde door een rechtvaerdige begeerte ende wille, omme met sijne Hoogheyt den Heere Protector van de Republijcque van Engelandt, Schotlandt ende Yerlandt, op te rechten ende te sluyten eene nauwe, goede, oprechte ende onderlinge vriendtschap, Unie ende Alliantie, tot voorstant ende conservatie van de vryheyt ende vrydom van beyde de Natien, ende de Navigatie ende onderlinge Commercie, mitsgaders gemeene Interessen tegens alle die geene, die souden willen ondernemen, soo ter Zee als te Lande, de eene of de andere Staet te turberen; Derhalven behertigende den voortganck van dit goede werck, hebben noodich geacht aen sijn gedachte Hoogheyt den Heer Protector van de geseyde Republijcque, af te senden de Heeren *Hieronymus van Beverningk*; *Willem van Nieuwpoort*, Raedt ende Rentmeester Generael van Noort-Hollandt, Pensionaris der Stede Schiedam; *Allardt Pieter Iongestall*, Raedt ordinaris in den Hove van Vrieslandt, ende Curateur van de Academie tot Franeker, Gedeputeerden in onse Vergaderinge van wegen Hollandt ende Vrieslandt, onse Extraordinaris Ambassadeurs; Ende wetende dat tot bevorderinge van hare Negotiatie, om de selve uyt te voeren tot het ooghmerck ende besluyt over een komende met de intentien van de eene en de andere Republijcquen; Ende van nooden hebbende, omme ten dien eynde versien te werden met volkomen macht, authoriteyt, Commissie ende speciael bevel, wy willende daeromme voorkomen ende wechnemen alle dispuyt ende verschil, 't welck soude mogen ontstaen over de genoeghsaemheyt ende validiteyt van hare Credentialen ende Authorisatie, soo geven wy aen de gemelte Heeren onse Extraordinaris Ambassadeurs uyt kracht van dese jegenwoordige, ende aen yeder van dien in 't particulier, soo wanneer door sieckte, ofte andersints sy luyden belet waren alle drie daer over te zijn, tot het te maecken Tractaet van Unie ende Alliantie, volkomen macht omme te handelen, bedingen, overkomen, accorderen ende te besluyten met gedachte sijne Hoogheyt den Heere Protector van de gemelte Republijcque van Engelandt, Schotlandt ende Yerlandt, ofte met de Heeren Commissarisen, die van des selfs wegen gedeputeert sullen worden, de geseyde nauwe Alliantie ende onderlinge vrundtschap tusschen beyde de Natien; Ende van alle 't geene, het welck alsoo verhandelt, overkomen ende beslooten sal zijn, te maecken ofte passeren soodanigh ofte soodanige Instrumenten, Contracten ende beloften in goede ende behoorlijcke forme, ende generalijck te doen in 't geene voorschreven ende in sijne circumstantien ende dependentien even, als wy, daer tegenwoordigh zijnde, souden doen, alwaer 't oock, dat de saecke speciaelder bevel vereyschte, als in dese jegenwoordige vervat is, by de welcke wy oprechtelijck ende ter goeder trouwe belooven te houden voor aenghenaem, vast ende voor altijdt bondigh, alle 't geene by haer in dese qualiteyt daer inne sal sijn gedaen, verricht, belooft, overkomen ende veraccordeert, 't selve onverbreeckelijck te observeren, naer te komen ende te onderhouden, sonder 't selve immermeer in eeniger maniere tegen te gaen ofte te overtreden, directelijck ofte indirectelijck, maer alle 't selve, des noot, te moeten ratificeren, ende daer van te passeren Brieven ende Instrumenten inde beste forme doenlijck, tot genoegen van gedachte sijn Hoogheyt den Heer Protector. Gedaen inden

Hage in onse Vergaderinge, onder onse grooten Zegel, Paraphure ende de Signature van onse Griffier, den negentienden February sestien-hondert vier-en-vijftich. Was geparapheert, *I. C. Mauregnault*, *vt.* Onder stondt, ter Ordonnantie van de Hoogh-gemelte Heeren Staten Generael, Lager stondt, in absentie van den Griffier, ende geteeckent, *I. Spronssen.*

Ratificatie van den Heer Protector.

OLIVIER, Heere Protector van de Republijcque van Engelandt, Schotlandt ende Yerlandt, &c. Allen ende een yeder, aen wie dese tegenwoordige Brieven sullen komen, ofte die de selve eenighsints aengaen, Saluyt. Alsoo tot beslissinge der tweedrachten, ende om tusschen Ons, en de Hooge ende Mogende Heeren Staten Generael der Vereenighde Provincien, eene vaste Vrede op te richten, Commissarisen van onse zyde sijn gestelt, ende gedelegueert geweest, met volkomen macht versien, om met de Plenipotentiarisen van de Staten Generael ten selven eynde aen ons extraordinaris afgesonden, te besluyten, op te rechten ende te bevestigen een vaste Vrede, Unie ende Confœderatie; En dat na verscheydene ten weder-zyden gehoudene Conferentien, de voornoemde onse Commissarisen, als oock de Ambassadeurs ende Plenipotentiarisen van de Heeren Staten Generael door Godts zegen, sijn overkomen ende verdragen, over seeckere Articulen en Poincten van Vrede, Unie ende Confœderatie, van de welcke den inhoudt hier naer volght, ende van woorde tot woorde wert geinsereert, namelijck.

Derhalven willende, dat alle 't gheene in de voorseyde Articulen is vervat ende begrepen, t' eenemael ter executie werde gestelt, volbracht, ende metter daet voltrocken; Soo hebben wy naer serieuse ende rype deliberatie, met die van onse Rade daer over gehouden, alle 't selve ende yeder van dien geapprobeert, geratificeert ende geconfirmeert, gelijck wy 't approberen, ratificeren ende confirmeren by dese tegenwoordige, voor Ons ende onse Successeuren, na haren waren, eygenen ende rechten sin ende verstandt, toe-seggende ende beloovende voor Ons ende onse Successeuren, dat wy alle 't selve, ende yeder van dien, oprechtelijck, ter goeder trouwe, ende onverbreeckelijck naer hare forme ende inhoudt, sullen naer komen, onderhouden ende voltrecken, oock effectivelijck besorgen, dat het alles ende yeder van dien, werde naer gekomen ende onderhouden, by allen anderen die sulcks aengaet; Sullende mede alle Contraventeurs, sonder ooch-luyckinge, strengelijck straffen, alles sonder argh ofte list. Des ten oirkonde, hebben wy dese onse opene Brieven met eygener handt geteyckent, ende mettet groote uythangende Zegel van Engelandt doen bevestigen. Gedaen tot Westmunster, den negentienden dach van April, in 't Iaer duysent ses hondert vier-en-vijftigh. Ende was onderteyckent, *Husey.*

Oliver P.

Ratificatie

Ratificatie van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael.

DE Staten Generael der Vereenighde Nederlandtsche Provintien, Allen ende een yeder, die het aengaet, ofte eenichsints soude mogen aengaen, *Doen te weten*, Alsoo Wy door rechtvaerdich verlangen ende geneychden wille bewogen sijn met sijne Doorluchtighste Hoogheyt, den Heere *Olivier*, Heere Protector van de Republijcque van Engelant, Schotlant ende Yerlant, te maecken ende aen te gaen eene naeuwe, vaste, oprechte ende onderlinghe vrundtschap, Unie ende Confœderatie tot voorstant ende conservatie van de Vryheyt ende het Recht van beyde de Natien, mitsgaders van de Zeevaert ende Commercie, als oock van de gemeene saecke tegens allen ende een yder, die souden willen onderstaen d'een of d'ander Staet, soo te Lande als ter Zee, te turberen; Ende begerende den voortganck van dit heylsame werck; Hebben noodich geacht, aen Sijn Doorluchtigste Hoogheyt, den Heere Protector van de opgemelte Republijcque af te veerdigen, de Heeren *Hieronimus van Beverninck, Willem van Nieuport*, Raedt ende Rentmeester Generael van Noort-Hollandt, Pensionaris de Stede Schiedam; *Allardt Pieter Iongestal*, Raedt ordinaris in den Hogen Hove van Iustitie van de Provincie van Vrieslant, ende Curateur van de Academie tot Franeker, onse Extraordinarisse Ambassadeurs, om met hooghgemelte Sijn Doorluchtighste Hoogheyts Commissarisen te verdragen over een naeuwe vaste, oprechte ende onderlinge vrundtschap, Unie ende Confœderatie, ten wederzijden te bouwen ende t'onderhouden; Soo hebben sy op alles rypelijck ghedelibereert, gelet ende het selve overwogen, in name van beyde partyen gemaeckt ende besloten een onderlingh Verbondt, ende sijn oock onderlinge verdragen over seeckere Articulen, welcker inhoudt is, gelijck hier onder van woorde te woorde volght geinsereert.

SOO IST, Dat Wy het voorseyde, ende hier boven geinsereerde Instrument van het ghemaeckte Verbondt ende veraccordeerde Articulen met de Commissarisen van Sijne Doorluchtighste Hoogheyt, door onse gemelte Extraordinarise Ambassadeurs in ordre gebracht, in alle sijne Poincten ende clausulen hebben gheapprobeert ende gheratificeert, ghelijck wy by den inhouden ende uyt krachte van de tegenwoordige, het selve approberen ende ratificeren; Belovende het voorseyde Instrument in alle sijne Poincten ende clausulen onverbreeckelijck te onderhouden ende te voldoen, en niet te gedoogen, dat het selve by yemande werde gekrenckt ofte verbroocken: Ten oorkonde ende tot bevestenisse van dien, hebben wy dese door den Presiderende van onse Vergaderinghe doen parapheren, by onsen Griffier onderteyckenen, ende met ons groot Zegel bevestigen. Gedaen in s'Graven-Hage, den twee en twintighsten *April* sestien hondert vier en vijftich. Was geparapheert, *I. van Gent*, *vt.* Onder *stont*, Ter Ordonnantie van de Hooghgemelte Heeren Staten Generael. *Ende geteyckent*, *N. Ruysch*.

Verkon-

Verkondinge vande Vrede, Unie, en Confœderatie, den 15 Aprilis deses loopenden Iaers sestien hondert vier en vijftich *solemnelijck geslooten tot West-Munster, tusschen Syne Hoogheyt den Heere* Protector *van de Republijcque van Engelandt, Schotlant ende Yrlant ter eenre; Ende de Hoogh Mogende Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, ter andere zijde, daer op wederzijdts Ratificatie in behoorlijcke forme den tweeden deses Maents May nieuwen stijl, is uytgewisselt.*

MEn laet eenen yegelijcken mits desen weten, Dat tot lof ende eere van Godt den Heere Almachtigh, welstant ende bevorderinge van het ghemeene beste van dese Vereenighde Nederlanden in het generael, ende de goede Ingesetenen van dien in 't bysonder, den vijftienden Aprilis deses loopenden Iaers sestien hondert vier en vijftich gemaeckt ende beslooten is binnen Westmunster, een goede, vaste, ghetrouwe ende onverbreeckelijcke Vrede, Unie ende Confœderatie, tusschen Syne Hoogheyt den Heere *Protector* van de Republijcque van Engelandt, Schotlandt ende Yrlant, ter eenre; Ende de hooghgemelte Heeren Staten Generael, ter andere zijde, daer op wederzijts Ratificatie in behoorlijcke forme den tweeden deses loopende Maents May binnen West-Munster vornoemt is uytghewisselt, ende dat soo ter Zee, versche Wateren, als te Lande, in alle de Landen, Landtschappen ende Steden onder wederzijts ressort, sonder onderscheyt van Plaetsen ghelegen, mitsgaders tusschen hare Volckeren ende Ingesetenen, van wat stant die oock souden mogen wesen, inganck ghenomen hebbende den veertienden deses Maents May nieuwen stijl, sulcks dat van die tijdt af alle Acten van Hostiliteyt ten weder-zyden hebben moeten ophouden ende cesseren, volgens ende in conformite van de naerder Acte explicatoir van het derde Articul van het Tractaet hier nae-volgende van woorde te woorde geinsereert.

De wijle in het derde Artijckel van de Vrede, Unie ende Confœderatie ingegaen, vastgestelt ende verkondicht, tusschen den Doorluchtighsten Heere, den Heere *Protector* van de Republijcke van Engelant, Schotlant ende Yerlant, ende de Hoogh Mogende Heeren Staten Generael der Geunieerde Provintien is geaccordeert: Dat alle injurien, kosten ende schaden, die de eene partye van de andere partye heeft geleden t'sedert den *achtienden* May 1652. ouden stijl sullen uytgewist ende vergeten werden, in sulcker voegen, dat geene van beyden de voorsz. partyen de andere over soodanighe injurien, kosten ende schaden eenige moeyte sal aendoen; Maer van alle, ende een yder der selver, sal tot desen huydigen dage toe een volkomen *abolitie* wesen, ende alle Recht-plegingen ende actien dienaengaende sullen vernietight, nul ende van onwaerden wesen,

sen, uytgesondert die *depredatien*, de welcke in Brittansche Zeen sullen gecommitteert worden naer den tijdt van twaelf dagen, ende tusschen de Britannische Zeen ende de Caep van St. Vincent, naer ses Weecken, ende van daer in de Middelantsche Zee, ende tot de Linie toe, naer tien weecken, ende aen geene zijde van de Linie, naer acht Maenden, te reeckenen van den tijdt op den welcke de Publicatie is gedaen, ofte immediatelijck naer dat in de voorsz. Plaetsen genouchsame kennisse van de gemaeckte Vrede sal sijn gegeven: Ende vermits over de voorseyde woorden misschien eenige verschillen souden mogen ontstaen, die tot meerder Processen ende verwyderinge aenleydinge souden geven, Soo hebben den Hoochgemelten Heere *Protector*, ende de Hochgemelte Heeren Staten Generael, om wech te nemen alle controversien, die ter saecke van yetwes in het voorsz. Artijckel begrepen souden mogen voorvallen, met een eenparich consent geaccordeert ende beslooten, ende doen kondt ende verklaren door dese tegenwoordige, aen allen ende eenen yegelijcken van hare Ingesetenen ende Onderdanen respectivelijck, dat immediatelijck naer de Publicatie van het Vredens-Tractaet, die nu albereyts is gedaen, over al in alle Plaetsen in het voorsz. derde Artyckel geexpresseert, ende elders alle Acten van Hostiliteyt sullen komen te cesseren, ende dat alle depredatien, schaden ende injurien, die van de eene partye tegens de andere sullen sijn gedaen ende gepleecht, naer den vierden May ouden stijl naestkomende, binnen alle de plaetsen van de welcke in het voornoemden Artijckel mentie wert ghemaeckt, ofte oock elders, soo wel aen dese als aen geene zijde van de Linie *Æquinoctiael*, sullen opgereeckent ende sonder eenige forme van Proces gerestitueert werden, ende de schaden daer uyt ontstaende sullen vergoet werden. Ende op dat dit Verdrach ende Accordt beter mach bekent gemaeckt werden, sal d'eene ende andere partye het selve onder hare Iurisdictien ende ghesach opentlijck doen afkondigen, ende hare schepen van Oorloge ende andere, soo wel in de Havenen leggende, als op Zee zijnde, strictelijck gebieden het selve t'achtervolgen. Ten oyrkonden van het welcke hebben soo wel de Heeren Commissarissen van Sijne Hoocheyt, als de extraordinaris Ambassadeurs van de hooghgemelte Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, dese tegenwoordige met hare gewoonlijcke Signature bevesticht. Gedaen den acht en twintichsten April ouden stijl 1654. Was getekent. *He: Laurence. Gil: Pickering. E. Mountagu. Wal. Strickland. H. v. Beverninck. Wilm. Nieupoort. Al. P. Iongestall.*

Derhalven last ende beveelt men dienvolgens expressselijck mits desen van wegen de meerhooghgemelte Heeren Staten Generael, allen ende een yegelijck die onder haer Ho. Mog. onderdanigheyt ende gehoorsaemheyt sijn geseten de voorsz. Vrede, Unie ende Confœderatie, onverbreeckelijck te onderhouden sonder daer tegens yet te doen, op peyne van gestraft te worden als Perturbateurs van de gemeene ruste, sonder eenige genade, faveur, verdrach ofte dissimulatie. Aldus gearresteert ende beslooten ter Vergaderinge van de hooggemelte Staten Generael, in den Hage, op den dertienden May 1654. Was geparapheert, *Iohan van Rede tot Renswoude*, *vt*. Onder stondt, Ter ordonnantie van de selve. Was geteeckent, *N. Ruysch*. Zijnde op 't spatium gedruckt het Cachet der selver Heeren Staten in rooden Wassche.

Aengaende het hier voorgemelde secreet/ refereere my tot het volgende verhael / gestelt soo het schijnt by yemant van de Leden van Hollant / soo veel hy hadt konnen in der haest aenteeckenen.

Op den acht en twintichsten April is by den Raet Pensionaris verhaelt/ dat uyt Engelant was voorgekomen / een saeck daer van de selve de secretesse aen malcanderen hadde gerecommandeert. Nae ombrage/ is goetgevonden/ voor de openinge van de saecke / hooft voor hooft / Eedt te doen met opgesteecken vingeren, van dat men de saecke niet soude openbaren/ende oock niet mogen seggen/ dat een secrete saecke was gepasseert voor ende aleer men soude hebben gedelibereert op den voet ende hoe verre te secreteren/ daer op eenige hebben verclaert gehouden te sijn aen haer Principalen of Borgemeesteren te moeten communiceren / daer op dan is verhaelt dat nessens het geteeckende ende gesegelde Tractaet een brief van den vijfden of vijftienden April van de Heeren Beverningh en Nieupoort was gekomen aen de Staten van Hollandt geaddresseert/ meldende dat den Protector tot aenneminge van het Temperament nopende den Prins van Orangien, naer alle devoyren niet hadde connen werden ghedisponeert / ende dat den Protector seyde / dat de seclusie van den Prins/ was het Interest van Hollandt ende conform haer Resolutien van den acht en twintichsten Augusty drie en vijftich, mede brengende dat geen inclinatie tot Capiteyn-Generael was/ ende dat hy al sijn vertrouwen op de genegentheydt van Hollandt hadt / daer tegens de voorsz. twee Ambassadeurs hadden geallegeert / dat sy de commissie van de Staten Generael ende geen particulier Character van Hollant hadden / ende over sulcx insisteerde op het aennemen van 't Temperament, daer op de Heer Beverningh was versocht te komen by den Protector, de selve hadt hem wederom verclaert niet te konnen gerust zijn/ ten ware Hollandt apart beloofde by Acte/ datse noyt den Prins ofte yemant van desselfs Linie tot Stadthouder ofte Admirael van hare Provintie souden kiesen, ende oock met hare stemmen niet gedogen, dat de selve soude worden gestelt over de Militie van de Generaliteyt, daer by voegende dat hy de verdere articulen van handelinge wilde ratificeren/ onder belofte dat ofte nu ofte binnen drie Maenden naer de Ratificatie de selve acte soude werden uytgebracht.

Hier van met den Heer Nieupoort, buyten kennis van den Heer Iongstal, gesprooken hebbende / waren te rade geworden te schrijven aen Hollandt, ende last te verwachten/ sulcx altans doende/ met byvouginge dat aen de selve Acte was hangende den Vrede ofte den Oorloch, ende dat den Protector sijn vertrouwen op Hollant stelde.

Dat in een Conferentie met Thurloe by den selven tegens den Prins, waren gebruyckt scherpe woorden tegens het Huys van den Prins, om sijn relatie aen het Huys van Stuart.

Daer op is dan verstaen onder eedt/ te communiceren aen de Burgemeesteren om te sien hoe verre de saecke dienden ghebracht / ende is den eersten May die saecke geresumeert ende doenmaels aengenomen/ende na middach daer op weder ghedelibereert ende opgehouden/ ende den vierden May gheresumeert/ ende / tegens de aenteeckeningen van de vijf Leden, goet ghevonden om den

noot,

noot, een Acte te verteeckenen / ende is die dien avont geextendeert ende noch gelesen/ inhoudende/ als hier na in de Acte te sien is.

Edoch dat de Ambassadeurs souden werden daer nevens aengheschreven/ al noch alle uyterste plichten aen te wenden/ ten eynde sich de Protector mocht vergenoegen met het temperament/ende sulcx niet opererende/als dan de Acte te overhandigen.

De Heer Raedt Pensionaris verhaelde daer na/dat hy oock in het particulier hadde den Ambassadeurs versocht alle mogelijck devoir tot het temperament te doen/ende dat daer door een groote dienst aen het Landt soude geschieden/ om dat de Acte met soo groote moeyte was verkregen.

Op den vijfden May is omgevraecht hoe langh de secretesse van het verleenen der Acte soude duyren / ende dewijle diversche Leeden / haer van de eedt hielden ontslagen/is verstaen de saecke te mesnageren / soo men oordeelen soude den dienst van het Landt te vereyschen. Ende daer esclatteerdent.

Aengaende van wegen Spangiens versochte inclusie, hadden de Engelsche geseyt daer in geen swaricheyt te maecken/so het van dese zijde wiert geproponeert/ anders/ seyden sy/soo wy het proponeren, sou sullen de Nederlantsche Ambassadeurs oock willen dat wy Vranckrijck includeren, sulcx konnen wy niet doen, want wy hebben te veel pretensien op Vranckrijck.

Die eenige saecken hadt van wegen Breemen by het Parlement/schreef in desen tijt aen Breemen, dat de Nederlantsche Ambassadeurs als noch waren bevorderende de inclusie van de Hanse-Steden.

Het werck van de Seclusie was soo secreet belept/ dat den Heer Ambassadeur Iongstal selfs volgens sijn brief aen Graef Willem van den eersten May daer niet van wiste. Alleen aengaende het traineren van de Ratificatie seyde/ de oorsaecke van dit traineren is Godt bekent. Hy schreef oock dat hy tweemael te gast geweest by den Protector, ende magnifiquelijck getracteert. Waer over / seyde hy / de Heeren Beverningh ende Nieupoort haer jaloux hadden ghetoont.

In de Staten van Hollant waren wel eenige Leden die difficulteerden in de seclusie, maer de pluraliteyt amplecteerden. Selfs de meeste van de Ridderschap/ja den Heer van Brederode den voorsten/liet et gaen. Eenige slougen voor/men soude liever beloven in genere geen Stadthouder aen te nemen sonder te spreecken van den Prins. Maer de andere meenden die belofte was prejudiciabler aen de Hoocheyt ende reputatie van Hollant, dat het oock by den Protector onsmaeckelijck soude zijn. Een van de Ridderschap hadde geseyt / te willen sijn hooft te pant setten datter den Protector mede soude te vreden zijn. Een ander seyde; het soude beter zijn / cost ende wout ghy vijftich tonnen gouts te pande stellen, dat soude ons den Oorloch wat connen onderhouden.

Een Vrient van het Huys van Orangie/ quam expresselijck by den Raedt Pensionaris/ hem versouckende rondelijck uyt te seggen / wat van dit secreet was / om sich ende sijne Provincie gerust te stellen / hy seyde noch niet ontslagen te sijn van den grooten eedt / dat wel de andere waren ontslagen / maer nochtans dat haer belast was als eerlijcke lieden het werck te mesnageren/

dat hy desen dach sich soude laten ontslaen van den eedt / ende dan niet alleen aen hem/maer oock aen den Heer Graef Willem te sullen niet alleen by monde maer oock by geschrifte contentement ende openinge te doen.

Als de Leden van Hollant souden advisèren op het point van de seclusie, hadde Dorth geseyt/ dat desen Staet geluckigh was/dat Cromwel niet hadde t'eenemael geeyst de overleveringh van den Prins of sijn verbanningh uyt het Landt; te verstaen ghevende datmen het niet soude hebben dorven weygeren. Een ander hadde geseyt dat Vranckrijck geen accoort met Engelant soude krijgen/ voor ende aleer belooft wiert den Koninck van Schotlant te doen retireren uyt Vranckrijck.

Aengaende de notificatie der Vrede/ is den negenden May geresolveert/ te versoecken de Heeren van Gendt en vander Nieuwburgh, omme aen de Heeren Ambassadeurs van Vranckrijck, Residenten van Sweeden, Denemercken, ende Brandenburgh Respective/notificatie te doen van de gemelde Vrede met Engelandt gemaeckt/ gelijck oock versocht ende gecommitteert wierden de Heeren Haubois ende vander Beecke, om gelijcke notificatie te doen aen de Heeren Residenten van de Chur-Furst Phaltz, Lantgravinne van Hessen, ende van de Hanze-Steden, mitsgaders aen de Heer van Griethuysen, Afgesante van den Heer Hertoch van Nieuwborgh. Voorders is geresolveert te committeren de Heeren Ripperda ende Stavenisse, om de selve notificatie te doen aen de Heeren Stocker, Afgesante van de Evangelische Cantons van Switserlandt/ Wilich, Afgesante van de Bisschop van Munster, ende voorts aen de aenwesende Envoyez van den Groot-Vorst van Moscovien, alles met dien verstande/dat ingevolge van haer Ho. Mo. Resolutie van de ses en twintichste May sestienhondert acht en veertich, raeckende de voet ende maniere voenmaels gehouden in 't doen van de notificatie van 't Tractaet van Vrede metten Coninck van Spangien gemaeckt / de voornomde Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden souden hebben te gaen ten Huyse van de gemelten Heer Ambassadeur Chanut, als oock ten huyse van de Heeren Residenten van Gecroonde Hoofden / om de voorsz. notificatie te doen / van wat belanght de Heeren Residenten, ende andere Afgesanten van geen gecroonde Hoofden / de selve souden by de opgemelte Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden respectivelijck in de groote vertreck Camer bescheyden worden / om aen hun de meergeseyde notificatie aldaer te doen/ ende belangende de Agenten van Zuylen, van Nyevelt ende vander Veecken, mitsgaders den Secretaris van de Ambassade van Spangien/ daer aen sal de voorsz. notificatie door den Agent de Heyde t' haren huysen werden gedaen / met de complimenten op sodanige gelegentheyt passende.

Op den sesten May als geseyt was / is de publicatie geschiet / s'morgens eerst in Whitehal, na dat twaelf Trompetters hadden gheblasen inde tegenwoordigheyt van vier Herauten/ met costelijcke rocken/ ende eenige Edelluyden van sijn Hoogheyt alle te Peerde / seer treflijck gecleedt / wiert gelesen de Proclamatie/ ende ontrent de temple barre, daer de Jurisdictie van de Stadt Londen begint/quam den Lord Majoor met veertien Aldermannen gesamentlijck te Peerde / ende in haer roodt scharlaecken tabbarden by de voornoemde

andere

andere Persoonen/ ende in der selver presentie / is de voornoemde proclamatie weder gelesen inde fleet-straet, op St. Pauwels Kerckhof / ende door de Beurse van Londen; in veele Jaren was daer geen proclamatie gedaen met soodanige acclamatie van de ommestanders. De Ambassadeurs hadden mede verstaen dat de meeninge was aldaer vreughde vuyren te laten aensteecken op de maniere aldaer gebruyckelijck/ ende dattet Canon van den Tour soude werden afgeschoten/ daerom hebben sy desgelijcx volgens de ordre van haer Ho. Mog. eenige groote staecken ende andere inde Rivière voor haer huys doen stellen/ daer sy een goede menichte Pick-tonnen (s'avonds na dat tot drie malen toe het Gheschut van den Tour rondomme was afgheschoten/ende dat oock de Schepen daer ontrent leggende haer Gheschut hadden losgebrandt) hebben doen aensteecken / ende de Engelsche Officieren in den dienst van haer Ho. Mo. als mede eenige hooge Officieren ende Heeren van Engelsche regeringe dependerende met hare Dames, mitsgaders eenige van de voornaemste Nederlandtsche Cooplupden ter eeren van den Staet getracteert. Voor White-hal, op den Tourhil, ende verscheyde andere plaetsen van de Stadt/ alsmede in Zuytwarcke sijn verscheyde vuyren aengesteecken geweest; ende vermits den Heer Protector de Ambassadeurs door Sir Thomas Billingsly een van sijne Domestijcquen hadde laten versoecken om s'anderen daegs 't middachmael met sijn Hoogheyt tot Whitehal te houden / sijn door de Heeren Stricklandt, ende den Meester vande Ceremonien met twee Carossen van sijn Hoogheyt yeder met ses paerden ende gevolgh van twaelf van desselfs Laquepen derwaerts geconduiseert ende seer magnifijcquelijck getracteert in een Zael/ die voor desen de Antichambre van den Raedt was geweest / daer een lange tafel over dwers was gestelt/ ende een langer inde lengte / aen de eerste sat sijn Hoogheyt/ de Ambassadeurs/ den oudsten Soon van Mylordt Zay, die daegs te vooren in den Raedt was be-eedight/ den Major Generael Lambert, den President Laurence en Viscomte Lesle; Aen de andere lange tafel saten de verdere Presente van den Raedt/ den Collonel met den Major Cromwel, ende eenige andere Officieren / van haer Ho. Mog. over de tafel wiert gestadich op de Luyt ende andere Instrumenten gespeelt/ende na dat de Ambassadeurs van de Tafel waren op gestaen/geleyden haer sijn Hoogheyt in 't quartier van de Protectrice, die Mevrouwen van Nieupoort ende Iongstal mede hadden getracteert/en nae dat sy haer Hoogheyt met der selver Dochter/ende eenige andere ladies hadden gesalveert / heeft sijn Hoogheyt haer geleyt in een ander vertreck daer seer treffelijck op verscheyde Instrumenten wierde gespeelt; ende eyndelijck na dat sijn Hoogheyt een Papier / dat hem door den Heere Pickering wiert behandight/ hadde gelesen / toonde hy het aen de Ambassadeurs / seggende: Wy hebben voor desen veel Papieren te samen gewisselt, maer dit dunckt my het beste. Het was de text van den Psalm: *Ecce quam bonum & quam jucundum habitare fratres in unum.* Soo wierde het selve met een accoordt van vier stemmen gesongen. De Dames weder in haer quartier gelept hebbende / na dat sy eenige Camers ende galderyen hadden door-wandelt/ namen afscheydt/ ende sijn weder tot aen de Carossen door eenige Heeren van den Raedt ende tot aen haer huys door den Meester van de Ceremonien

 gecon-

geconduiseert / inrydende tot op het binnen Pleyn van Whitehal, daer stonden eenige compagnien te voet met vliegende Vaendelen ende slaende Trommelen in ordre aen weder-zyden / ende inde eerste groote Zael waren sestich Helbaerdiers met grauwe casacken van des Protectors Levereyen, de welcke sy daegs te vooren hadden aengedaen. Op gelijcke manier zijn sy weder uytgereden / de Trommelen gestadich slaende / ende op een galerye naest de grooter Zale wiert door verscheyde Trompetten geblasen. Tot Douver ende op andere Zee-Havens is de selve publicatie ende demonstratie geschiet.

Alhier de tijdinge comende / is desgelijcx goetgevonden dat op Woensdach den seven en twintichsten in alle dese Provincien Peck-tonnen gebrandt / klocken geluydt / Canon afgeschoten / ende allerhande teeckenen van verheugenis souden worden geexhibeert / ende den Woensdach daer nae souden worden gehouden een somneele vast ende bede-dagh / om Godt te dancken voor de ontfangene weldaden / edogh oock te bidden om wydere zegen / eendracht / en alle welstandt.

De Heere Ioachymi, gewesen Ambassadeur in Engelandt heeft dese vrede noch beleeft / stierf den seventienden May oudt vier en t'negentich Iaer / hy heeft sich met groote voorsichtigheyt ghedragen buyten alle partialiteyt / zijnde te voor by den Koninck / ende daer naer by de andere aenghenaem gheweest.

De Acte van seclusie effectuerende / wiert den achsten May door den Heere Haubois ingegeven het volgende protest gesecundeert door de andere Provintien als daer achter te sien is.

DE aenwesende Heeren Gecommitteerde van de Provintien van *Vrieslant* gesien hebbende de Vredens-Articulen onlangs gearresteert tusschen de Republ. van Engelant en desen Staet, sampt de ingecomene Ratificatie van dien de dato *negen en twintichsten April* agreert en approbeert de selve nochmaels, gelijck sulcx geschiet mits desen, en dat dienvolgens de *Publicatie* van den Vrede moge geschieden op sodanigen dach als men daer toe sal beramen en vast-stellen, behoudens nochtans dat hy disagreert ende hier mede in den name van sijn Heeren Principalen *expresse Protesteert*, tegens alle het geene soo tusschen de voorsz. Republijcke ende de Ed. Mo. Heeren Staten van *Hollandt* ende West-Vrieslant affsonderlijck is verhandelt ende getracteert, contradicerende de *duer-gecochte vryheyt* ende de gemaeckte *Unie* tusschen de respective geconfœdereerde Provintien opgerecht, en streckende niet alleen tot nadeel van den Heere Prince van *Orangien*, wiens Loffelijcke Voor-Ouderen so hoochloffelijcke van dese Republijcke hebben *gemeriteert* ende dessels Nacomelingen, nemaer oock tot een disrespect ende disreputatie van den Staet, Jae tot een *eeuwich verwijt* van Coningen, Princen, Republijcke ende Potentaten, verclaert de meerghemelte Gecommitteerde sulcx voor *nul* ende *van geender waerden* te zijn, sijner Principalen recht, authoriteyt ende Souverayniteyt in desen geensints te engageren, maer veel meer te willen hebben gereserveert, om tot allen tijden de selve exceptien ende redenen daer tegens voor te brengen, sulcx als de selve naer eysch ende ghewichte van saecken, ende tot hanthavinge van de voorgeroerde *Unie* sullen oorde-

oordelen bevinden te behooren. Ende verstaet hy dat de Heeren Extraordinaris Ambassadeurs aenstonts sullen naer huys ontboden werden, om redenen ende reeckenschap te geven van haer doen, ende het geene by hun is genegotieert *buyten last* van haer Ho. *Mog.*

Hier op gedelibereert zijnde/ hebben de Provintie van de voorsz. verklaringe Copye versocht die haer wiert geaccordeert/ mitsgaders oock by de selve occasie openinge van de Heeren van Hollandt/ van 't geene by de selve op voorsz. subject soude mogen wesen geresolveert / de welcke aengenomen hebben te refereren aen de Heeren hare Principalen 't geen dese aengaende was gepasseert.

De Heeren Gedeputeerde van de Provintie van Gelderlandt seyden/ te Reserveren op het voorsz. subject hare aenteeckeninge te laten doen / soodanich als sy souden bevinden te passen op de openinge die sy van de Heeren van Hollandt op haer versouck waren verwachtende.

De Gedeputeerden van Zeelandt, geleth hebbende op 't vertooch ende protest van Vrieslandt seyden 't mede te oordeelen / dat sodanigen separaten resolutie ofte handelinge van de Provintie van Hollant en West-Vrieslant (voornamentlijck over een Point van soo grooten importantie) in de materie ende forme stryden tegens den expressen last oock meeninge ende intentie van hare Principalen in voegen dat sy haer verplicht vonden / in namen van de selve Heeren soodanigen separaten Resolutie ofte handelinghe wel expressélijck te disadvoveren ende daer en boven te reserveren soodanige naerdere resolutien ofte aenteyckeningen te sullen mogen doen ofte nemen / als hare Principalen in tyden ende wylen souden vinden te behooren.

Die van Uytrecht hebben de voorsz. openinge van de Heeren van Hollandt versocht / by soo verre sy yets souden mogen hebben geresolveert 't welck de Generaliteyt soude mogen raecken.

Die van Stadt en Landen verklaerden dat de seclusie van den Heer Prince van Orangie ende desselfs Linie / uyt alle de voor geroerde Charches/ by alle Provintien was geoordeelt van alle redelijckheyt en billickheyt afte wijcken/ ensvervolgens met eenparicheyt van stemmen als onaennemelijck verworpen/ ende in plaetse van dien/ geamplecteert ende geaerresteert het bewuste Temperament, met expresse prohibitive last aen de Heeren Extraordinaris Ambassadeurs van desen Staet / verbat in haer Ho. Mog. secrete resolutie van de negentien-den February deses Jaers/ van sich buyten het geseyde Temperament niet te mogen eslargeeren/ in reguardt van alle het voorsz. waren genootsaeckt de voorgeroerde separate Onderhandelinge te verclaren strydich tegens de Unie ende Expresse ordre van haer Ho. Mog. ende de selve te houden voor nul krachteloos ende van onwaerden, daer tegens expressélijck protesterende/ reserverende voorts soodanige verdere verclaringe ende resolutie/ als de wel-*gemelte* Heeren hare Principalen tot mainctien van de Unie ende naecominge van de resolutie van den Staet / in tijden ende wylen souden willen doen ende nemen.

Den negenden May gaven de Princessen Royale ende Douariere in/ het volgende / soo aen haer Ho. Mog. als aen de Heeren van Hollandt.

Hoge-

Ho. Mog. Heeren.

HAre Coninckliicke Hoocheyt, mitsgaders haere Hoocheyt de Princesse Douagiere van Orangie Respective *Moeder* ende *Groot-Moeder*, ende Vooghdessen van de jongen Heere Prince van Orangie, vinden sich in dier qualiteyt ende uyt de grondt van hare Moederlijcke herten ende genegentheyt bewogen ende genootsaeckt U. Ho. Mog. met behoorlijcke eerbiedinge te vertoonen, hoe dat sy met verwonderinge, ende tot haer uytterste leetwesen werden onderricht, dat by de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van *Hollandt* ende *West-Vrieslandt*, soude wesen voorgenomen seeckere resolutie by de welcke gemelte jongen Prince haren Soon, ende *Pupillo*, mitsgaders alle sijne Descendenten, voor altoos van alle Ampten by de Heeren Princen sijne voorsaten in dese haer Ed. Gr. Mo. Provincien becleet, souden werden geseclūdeert, bekennende hare Hoocheden geensints te connen bevroeden, waer op sodanigen deliberatie soude mogen worden gefondeert, het sy dan dat regardt ghenomen werde, oft op de groote langhduyrige ende getrouwe Diensten by Hoochgemelte Heeren Princen van Orangien, successivelijck met vrywillich opsetten van Goet ende Bloet aen de Lande gedaen, oft op de goede genegentheyt by haer Ed. Gr. Mo. dienvolgens altoos aen het Loffelijcke Huys van Orangien hebben betoont, oft eyntelijck mede op de tedre ende onnosele Iaren van gemelte jongen Prince, van de welcke soo ten opsichte sijner geboorte, als van de considerable interessen, die hy in den gemeene welstandt deser Landen is hebbende, niet anders en staet te presumeren, dan dat hy in tijden ende wylen de loffelijcke voetstappen sijner Hoochgemelte voor-Vaderen ten dienste van deStaet soude hebben te volgen, waer toe alsoHem (eenig Mannelicke nazaet) van Hoochgem. Doorl. Princen in dese sijne minderjarigheyt den wegh niet sonder merckelijck *Vlecke* ende prejuditie van de Eere sijns Persoons ende geboorte en can worden afgesneden; Willen hare Hoocheden U. Ho. Mog. dienstelijck versocht ende gebeden hebben, ingevalle bevonde werde dat eenige soodanige Resolutie als voorsz. is, by welgemelte Heeren Staten van *Hollandt* mochte wesen geconcipieert, dat U. Ho. Mog. goede geliefte sy hare vruntelijcke Officien by de selve te interponeren, ten eynde haer Ed. G. Mog. geinduceert mogen worden, de saecke die in allen deelen van sware importantie is, in naerder Consideratie te nemen, ende de selve tot geene effecte te willen laten comen, sullende U. Ho. Mog. sulcx doende betrachten het geene van hare Hooge wysheyt ende discretie wert verwacht, ende haer voor alle de Werelt roemelijck, midtsgaders den goeden Ingesetenen deser Landen met volcomen toestemminge, lief ende aengenaem sal worden bevonden.

Marie, Amalie P. Orangie.

Waer op by hare Ed. Gr. Mog. is geresolveert dat de Heeren Beverning en Nieupoort nochmaels by missive per expressen af te senden met de redenen daer toe dienende/ op het serieuste souden werden vermaent/ ten eynde de selve alsnoch alle bedencklijcke Officien ende devoiren wilden te werck leggen daer-

mede

mede den Heere Protector van de Republijcque van Engelandt, Schotlandt ende Yerlandt mochte worden gedisponeert sich te laten genoegen met het bewuste temperament in 't twee en dertichste Articul van den gemaeckten Tractate van Vrede begrepen.

De Heere Keur-Vorst van Brandenburgh heeft desghelijx geschreven aen de Heeren van Hollandt: dat hy hoorende van gemelde Acte, in den beginne dienaengaende met een seer twijffelachtich gemoet hadde stil gestaen, ende hem voor oogen gestelt de groote liefde die haer Ed. Gro. Mog. drongen tot de Iustitie, ende dat de selve niet konden toelaten, dat oock de minste der selver Inwoonderen, dier vougen wierden beswaert, considerende met eenen des Staets hooge naem ende reputatie, de welcke voor desen noeyt bensweeck om met overwonnen handt yets over te geven dat yeder een van haer Ingesetenen uyt kracht van sijne Burgerlijcke recht, ende de ghemeene vryheyt onwederroepelijck toebehoorende, boven al hadde ingesien, dat sulcx soude gepleecht worden tegens een *onschuldighe Weese*, aen wien een yeder Provintie een voorstandt schuldich was, van Godts ende Ampts wegen, ende ontrent sulcken Kindt, dat uyt sijne wiege vertoonde soo veele diere werckuygen, die Godt gebruyckt hadde tot de behoudenisse van de waere suyvere Religie, ende het bloet ende goet, ende dappere daden van sijne voor-Ouderen, waer op de fondamenten van dien aensienlijcken staet in veele deelen was ghebout ende gegrontfest, hy konde sich in waerheyt het selve soo veel te min inbeelden, als hy overdacht die groote eere die de Vereenichde Provintien sijne Voorouderen ten allen tijden soo danckbaerlijck hadden bewesen, ende waer in insonderheyt de loffelijcke voorsaten van haer Ed. Groot Mog. niemant hadden gecedeert, als die van tijdt tot tijdt hare affectie singulierlijck hadden betoont aen 't Huys van Orangien, niet twijffelende, of haer Ed. Groot Mog. souden in der selver voetstappen treeden, ende ten uyttersten trachten, gelijck der selver Godtsalige voor-Ouderen uyt puyre liefde tot de *Vryheyt* ende *Religie*, geluck ende ongeluck, lief ende leet, in soo beswaerlijcke tijden, ende tot in haer graf toe met het selve huys hadden ghemeen ghehadt, dat nu daer, door Godts hulpe, de vyanden ende het ongeluck waren overwonnen, die eenige Soon ende Erfgenaem van soo veele treffelijcke Princen, van het bevochten geluck, segen ende eere, niet souden mogen werden uytgeslooten; soude dese Pupil, wiens voor-Ouderen onder d' eerste waren geweest, die dien geluckigen steen tot de liberteyt hadden gheleyt, nu oock d' eerst wesen aen de welcke de selve liberteyt haer cracht ende moet liet sincken; Hy sijns deels, conde 't selve in sijne gedachten niet laten komen, ende hadde dienvolgens niet alleen niet connen gelooven, maer oock vast onnoodich geacht, daer over aen haer Ed. Groot Mog. te schryven; dan eyndelijck hebbende betracht, dat haer Ed. Groot Mog. niet en souden connen qualijck nemen, dat yemant van der selver geallieerden die t'allen tijden hadde deel genomen in des Staets geluck ende ongeluck, oock ten overvloet sijne sorge quame besteden voor het algemeyne welvaren, sonderlingh nademael hy in betrachtinge van de Voochdye, waer mede hy gechargeert was, niet sonder berispinge soude mogen stil staen of swygen in eene sulcke saecke, daer dese sijn Pupille soo hooghlijck conde

werden bedrouft. Soo versocht hy haer Ed. Groot Mog. dat in dien boven alle vermoeden, tot nadeel van de Prince van Orangien yets mochte geconsenteert zijn, ofte geconsenteert worden, de selve sulcx geliefden af te slaen, ende in te trecken, ende in desen niet te gedoogen dat yets tegen de *Iustitie*, *Libertijdt* ende dienvolgens tegens den Prince van *Orangien*, mochte werden geaccordeert, haer Ed. Groot Mog. souden daer aen doen een werck, dat aen Godt, aen de gerechticheyt ende aen alle de werelt soude aenghenaem ende behaechlijck wesen, conform de oude Hollantsche dapperheyt ende deugden, ende 't geene de vyanden tegens haren danck souden moeten roemen ende venereren, in eene Natie die hare vryheyt *niet bedeckte met sonden*; die Pupil selfs soude oock t'sijner tijdt met alle schuldige danckbaerheyt ende alle mogelijcke diensten 't selve erkennen, ende hy neffens alle geallieerden, ende die by 't Vorstelijcke Huys geinteresseert waren, souden nimmermeer nalaten, met betooninge van vrunt ende nabuerlijcke affectie sulcx te verschuldigen, &c. Was gedateert *Coln* aen de *Spree* den *achsten May*.

Onder het Engels werck moet hier mede worden geseyt / het gevecht den tienden April geschiet by Livorno, tusschen het Hollandts Schip den Witten Olyfant, ende het Engels schip/ genaemt St. Ioris; het Engels schip voor de wint af komende ende binnen schoots zijnde / wiert van den Hollander beschooten/ ende schoot wederom: maer sich te swack vindende dede sijn best om op de reede te komen voor Livorno, het welcke haer belet wordende/ liep naer de Wal, soo dicht dat het roer stiet ende seer leck wiert. De Hollantsche Capiteyn Cat, om dat de Zee hol ginck / kond: weynich verrichten: Ondertusschen schickte een Colonel van den Groot-Hartoch hondert tachtich Musquettiers dicht achter 't Engels schip inde Klippen / werdende een touw uyt 't Engels schip aen landt gebracht: men sustineerde en versocht den Hollander soude ophouden het lant ende Rede van den Groot-Hertoch te violeeren. De Hollander hadde niet meer als vijftich man in sijn schip/ maer soo haest als de Matroosen van de andere Hollantsche schepen die achter 't hooft lagen / sulcx verstonden / voeren met eenige boots aen 't Hollants schip. Den Capiteyn daer mede versterckt zijnde / liet het Engels schip daer het volck was uytgevlucht/ met twee Boots innemen; niet tegenstaende de Musquettiers van 't landt dapper vuyr gaven: tot dat uyt het verovert schip weder met schroot uyt een Canon wiert op de selve geschoten / werdende aen beyden zyde verscheyden gequetst.

Den Groot-Hertoch nam dit soo qualijck/ dat hy den Consul vander Straten liet eerst in sijn Huys bewaren / daer naer op het Casteel setten. Ende heeft door sijn Minister Fr. Feroni aen haer Ho. Mog. den twaelfden May laten klagen over den Consul/ dat het Engels Schip dicht by het Lazaretto, met een touw aen landt ende onder beschermingh ende binnen schoots van des Hertoghs landt was / dat hy den Capiteyn sulcx hadt laten weten ende bevelen te desisteeren/tot dien eynde oock den Consul versouckende om den Capiteyn te induceeren tot afstandt / maer dat den Consul contrarie hadde ghedaen / ende soo hem Cat als de Matroosen van de andere schepen aengeraden

om

om het Schip te nemen. Dat hy participeerde in den buyt/ &c. den Consul ter contrarie schreef/ dat de Engelsche de Officieren van de Groot-Hertogh hadden met presenten gecorrumpeert/ ende daer by ist gebleven.

De Heeren Ambassadeurs hebben den veertienden May gesonden Abraham Cole, ende Ioost Aernouts naer Coppenhagen met Ian Eduwaerts ende Michiel Evans, gecommitteerde van wegen de Engelsche / om sorghvuldich toe te sien/ op het beleyt van de Engelsche op de informatien die de selve souden mogen nemen ofte beleggen/ om allesints daer in te gaen gesamentlijck ende sonder bedrogh ofte simulatie. Van alle al sulcke informatien ende ander bescheyden / oock nemen geauthoriseert de Coppen. Te becomen extract uyt de Tol-rolle van alle goederen / daer van notitie te houden / in specie die vercocht/ ende van de penningen die daer van geprovenieert waren. Hoe/ wanneer/ ende op wat ordre de voorsz. goederen vercocht waren/ en of het selve by publijcque uytveylinge ofte onder de handt geschiet was. Wat de voorsz. Coopmanschappen ten tijde van het aenhalen in de Oostersche quartieren / daer die gecocht waren/ op dien tijdt mochten waerdich geweest zijn.

Watter bevonden wiert noch overich te wesen / ende watter was ontbreeckende/ met beschryvinghe van de qualiteyt ende quantiteyt van het geene deficieerde.

Haer Ho. Mog. lieten publiceeren den sestienden een waerschouwingh/ alsoo op den acht en twintigsten tot Londen door vier Commmissarisen / volgens het dertichste Artijckel van het Tractaet van Vrede soude worden geexamineert ende nedergeleyt alle injurien en schaden sedert 't Jaer elf opgekomen/ dat elck Ingesetenen sijne pretensien tegens de Engelsche mocht inbrengen. Desen tijt is op versoeck van de Heeren Ambassadeurs by den Protector uytgestelt tot den acht en twintichsten Iuny.

Van wegen Vrieslandt is den achtienden May weder ingegeven het volgende.

DE aenwesende Gedeputeerden wegen de Provintie van Vrieslandt hadden welgehoopt dat nae so veel instantien by de Heeren van Hollant openinge ende schriftelijcke exhibitie ware gedaen van de *aparte affonderlijcke ende onwechtmatige resolutien* relatyf tot de gepasseerde Acten aen de Heere Protector overgelevert, of onderlecht over te geven, ende waer af breder is gebleecken door het geene op den achsten deser ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. doen ter tijdt met volcomene kennisse van saecken, soo by monde als geschrifte, de *presente Gedeputeerde*, wytluftich heeft bericht gedaen, ende waer toe de inclinatien van de andere Provintien mede schynen te gaen, exempt dat eenige voor eerst de verclaringe van Hollant begeerden. Ende Nademael uyt de dilatoyren van de voorsz. *Heeren* van Hollandt notoyr blyckt, dat aen de eene kant maer *uytvluchten* worden gesocht, ende aen de andere zyde echter van de selve *gejustificeert*, alsoo de gelegentheyt van het gepasseerde te zijn, sulcx als by de Gedeputeerde van de Provintie van Vrieslant is voorgedragen ende soo claerlijck tegens de gemaeckte Unie, Vryheyt, Souverayniteyt ende Deliberatien van de andere Provintien voort 't toecomende niet alleen, nemaer oock tegens de af-

O 2 sonder-

sonderlijcke *Unie*, Compacten ende Verbonden tusschen de Heeren van Hollandt ende Zeelandt gemaeckt, ende besendingen van de selve van tijt tot tijt aen de Heeren van Zeelant, ende de Instantien by haer op de groote Zale ghedaen, particulierlijck tegens de besendinge die de Heeren van Hollandt aen die van Zeelant gedaen hebben, als wanneer 't de hoochgedagte Heeren van *Zeelandt* belieft hadde Mijn Heere *de Prins te nomineren voor Capiteyn Generael ende Admirael der Vereenichde Nederlanden.* Verclarende dat soodanige *precipitantie* was tegens het oude ghebruyck, vryheyt voorige compacten ende observantien, welcke nominatie immers was redelijck gefundeert, reconnoissant ende hooghnodich voort Lieve Vaderlandt, waer van het onderscheyt is groot, verworpelijck ende van wonderlijcke consequentien, de eene met publijcque kennisse ende met gemene Bontgenoten selfs, ende de andere sonder kennisse van de gemene Bontgenoten, ja van de Regeringe van Hollant selfs als voorsz. met de vyanden van den Staet voorgenomen ende tegens de verclaringen van alle de Provintien op dien voorslach by de Engelsche in den laest voorleden Iare ghedaen, als sijnde *het twaelfde Artijckel* van de 'harde *seven en twintich* Articulen by de Engelsche overgelevert; de welcke immers by alle de Provintien, jae by mijn Heeren van Hollant self, geoordeelt is van alle redelikheyt af te wycken, en vervolgens met eenparicheyt van stemmen van dese illustre tafel als onaennemelick is verworpen, en in plaetse van dien geamplecteert en gearresteert 't bewuste *Temperament* met expresse prohibitive last aen de Heeren Extraordinaris Ambassadeurs van desen Staet, vervat in haer Ho. Mog. secrete resolutie van de *negentienden* February deses Iaers, van sich van 't geseyde Temperament niet te mogen eslargeren, waer op dan de gesamentlijcke Provintien haer gerust gestelt hebbende, heeft het des niet tegenstaende de Heeren *Beverningh* en *Nieupoort* tegens alle 't voorsz. belieft de voorgeroerde separate onderhandelinge *buyten de minste apparente necessiteyt* ende buyten kennisse ofte consent van de ghemene Bontgenoten niet alleen, maer *sonder voorweten van eenige Heeren in Hollandt selfs*, ende allene maer met eenige gepassioneerde Leeden van de Regieringe soodanige separate Onderhandelinge so schadelick en perijckeleuselick met een *gefabriceerden ende bedriechelijcken noot* te effectueren; over sulcx soo vertrouwen jae, worden de bovenghemelte Gedeputeerde ghenecessiteert nochmaels na soo diversche aenmaningen, soo van haer, als de andere Provintien te versoecken, dat de Heeren van *Gelderlandt, Vytrecht, ende Over-Yssel*, mede daer toe willen contribueren, omme beneffens de andere Provintien de scheure ende inbreucke die in de *Unie* ende het *Eeuwich* verbont tusschen de Provintien opgerecht, by de Heeren van *Hollandt* door aparte ende separate handelingen, Negotiatien, ende gepasseerde Instrumenten in Engelant is gecauseert, weder te heelen, ende de eenicheyt van alle de Provintien (die het eenichste middel is geweest, waer door desen Staet tot eenen soo florissanten stant is gecomen) meerder ende meerder te cultiveren ende onderhouden: Indien het maer blote gheruchten waren dat de Heeren van Hollant by secrete Resolutie ende overgeleverde Acte aen den Heer Protector den Heere Prince van Orangie met alle sijne Descendenten van 't Gouvernement ende Stadt-Houderschap van Hollandt, Capiteyn Generaelschap en Admiraelschap ter Zee in't eeuwich hebben geexcludeert, so soude van selfs verdwy-

verdwynen soodanigen duysteren wolcke, door het licht van contrarie wercken ende effecten van meergemelte Heeren Gedeputeerde van Hollant, maer by so verre sulx niet en geschiet, wie siet niet wat *grouwelijcke misgeboorten* uyt soodanigen *wreeden Baer-Moeder* sullen te voorschyn coomen; ende als men alleene overweecht die groote Meriten van 't Loffelijcke Huys van Orangien, seecker wie souden niet *sitteren* te dencken over een *ondanckbaer gelaet*, men laet staen dusdanigen ongehoorden ondanck, voor al het *vergooten bloedt* ende *genoten goet* (mede oorsaeck van ons diergecochte vryheyt) voor te nemen ende in het werck te stellen: Sijnder reeden waeromme de Provintie van Hollandt meent eenich recht ofte macht te hebben dit te doen, laet de woorden doch coomen, om de selve te examineren ende te berichten soo 't betamelijck is; sonder reeden isset, sulcken Iongen spruyt met sijn naecomelingen soo te veroordelen, ende hem sijne Dessendenten ende Voor-Ouderen als met een Brant-Yser aen te wryven die *neep ende schande*, die oock selfs yemandt van een afgebrande conscientie niet machtich soude sijn te dragen; De Heere Prince is boven sijne hooge qualiteyten een Ingeseten van Hollandt, jae sonder roem gesproocken, de Notabelste begoedichste in de selve Provintie, nu is men schuldich na Rechten ende de Natuyr, sijne Ingesetenen te mainteneren by sijne Privilegien, als was het oock de minste, veel te meerder yemant aen d'welcke men *verbonden* is door genotene weldaet en welvaren van groot en cleyn; by aldien men mede 't werck eens by 't licht besiet, wie soude niet sustineren dat de Heeren van Hollant so doende den Heer Prins van Orangie en sijne Dessendenten soecken uyt *te royen ende te dempen*, en geschiet dit in den groenen houte, wat sal overcomen de dorre tacken? geschiet dit aen een, aen de welcke men soo door genotene beneficien, als gestelde ende geoffereerde Vaders ten tyde *van den Doop* ende andersints verobligeert *is*, wat sal dan dien gelucken, over wien men onder schyn van Unie, *Souverayniteyt* ende *Superioriteyt* soude soecken te exerceren, ende waer door t'eenemael de vryheyt ende Liberteyt van desen Staet aen den *Protector souden worden overgeven*, ende indien hy in desen can doen wat hy wil, soo can hy in toecomende alles doen; die dan soodanighe vryheyt wech geven (dat nochtans soo veel goet ende bloet heeft gecoft te becomen) konnen geacht worden *tegens gepresteerden Eedt te doen*, volgens welcke sy belooft hebben de *Liberteyt ende vryheyt te mainteneren*, hier te boven komt te considereren, dat het vergeven van Capiteyn Generaelschap ende Admiraelschap ter Zee *dependeert aen pluraliteyt* van de Provintien, over sulcx de Provintie van Hollant, niet vermach affonderlingh sich te verbinden van niet te sullen gedogen ende oock niet haer stem ter generaliteyt geven, ten eynde hoochgemelte Heere Prince voor Capiteyn Generael gekoren werde, ende ofte het oock aen wien het vergeven soude worden, te stellen aen de dispositie van die gene, *die int geringhste daer over niet heeft te seggen*, ja *de minste stip van sulcx haer Ho. Mog. soude willen toestaen*, ofschoon, de Heeren van Hollandt hadden laten afkondigen, dat sy den Heere Prince van Orangien niet en gedencken uyt het Landt te jagen, neemt niet wech, dat geresolveert is hem t'excluderen ende uyt te sluyten van voorige charges, ende is seecker veel *grooter ja schandelijcker neep* Sijn Hoocheyt de Heer Prins ende sijne posteriteyt in het eeuwich uyt te sluyten, als *voor een tijdt*, om eenige consideratien van een

plaats te doen veranderen, ende gelijck van de bovengeroerde Gedeputeerde van de Provintie van Vrieslandt door aenghetogene reeden ende motiven, ende die meerder bygebracht sullen konnen werden, niet en twyfelen of de samentlijcke Bontgenoten, sullen genegen zijn, haer ende haer ondersaten te mainteneren by de Unie ende besworen eenicheyt, welcke Unie de Prins oock heeft beswooren, ende alsoo dese Prins daer mede is, ende behoort begrepen te zijn, met alle sijn Dessendenten in de Unie die de Heer *Prins Willem* de Oude, Onsterferl. Memorie oock heeft geteeckent, beswooren den *derden* May *vijftien hondert negen en seventich*, een Vader des Vaderlants, ende oorsaecke van onse Rijckdommen, Weelde ende Vryheyt, wiens Beenderen noch by ons tot Delft, onder een Graft t'syner eeren, ende tot een eeuwige Memorie by den Staet self gedaen maecken, wegen dessels *onbegrypelijcke ende onbeloonelijcke* diensten begraven leggen, ende over dese *ondanckbaerheyt wraecke over dit Landt sullen uytroepen*, Principalijck over die, die daer oorsaecke van zijn, welcke ondanckbaerheyt *Godt gewisselijck sal straffen aen ons, of onse* nakomelingen, oock te keeren ende voor te komen het geen contrarie mocht zijn, by yemandt *intempestivè* ende separate ghedaen: Soo willen sy gaerne hooren eenige middelen ende voorslagen van de Provintien, waer door by de onverwachte *onrechtmatige* proceduren van de Heeren van Hollant, ofte ten minsten bygebrachte dilayen het *misgrepene ende het qualijck gehandelde* worde geremedieert tot de minste læsie ofte prejuditie, nae welcke de Gedeputeerden van Vrieslant mede daer toe sullen by'brengen wat vereyscht wort, ende insisterende het geene op den *achsten* deser ter Generaliteyt is ingedient, hebben dit tot descharge van hare Persoonen laten aenteeckenen, Reserverende haer ende hare Heeren Principalen soodanige naerdere recht ende reserven als behoort, met versoeck dat dit na lecture deses by haer Ho. Mog. in behoorlijcke Consideratie magh worden genomen.

Den twintichsten May quam advijs van de Heeren Ambassadeurs / dat op de solicitatien gedaen van wegen de Steden Lubeck, Breemen ende Hamburgh, alsmede van den Hertogh van Holsteyn, ende Grave van Oldenburgh, de selve Hertoch, Grave ende Steden in 't voorsz. Tractaet by een appendix waren gecomprehendeert / waer op gedelibereert zijnde / wiert den Agent de Heyde gelast aen den Heer Resident Charisius, de Afgesante van de Evangelische Cantons ende May / van sulcx communicatie te geven.

Den Switsersche Minister Stoccar hier eenigen tijdt geweest zijnde / heeft den selven dach ter Vergaderingh sijn afscheyt genomen / doende een lange Propositie in 't Latyn / sijnde in effect een geluckwensinge over de gemaeckte Vrede.

De Heeren van Hollandt hebben doen oock ingegeven het volgende:

DE H. H. Gedeputeerden van de Provintie gesien ende geexamineert hebbende seecker geschrifte by H. H. *Wyckel* ende *Haubois* Gedeputeerden van de Provintie van Vrieslandt op den *achtiende May* jonghstleden, alhier ter Vergaderinge overgelevert ende ten Registere van haer Ho. Mog. gedaen insereren,

reren, ende gelet dat de voornoemde H. H. onaengesien verscheydene ende iterative versoecken ende vruntlijcke vermaeningen ter contrarie gedaen, niet gedisponeert hebben connen worden om het selve geschrifte in te houden ofte wederom te doen lichten, hebben naer voorgaende communicatie over het selve subject mette H. H. Gecommitteerde Raeden van de welgemelde Provintie van *Hollandt* gedaen, goet ende noodich gevonden daer op mitsdesen te verclaren dat haer Ed. bevinden 't voorsz. geschrifte vervult te sijn met *onwaerachtige positien, injurieuse invectiven, onbeschaemde Calumnien ende onchristelijcke inprecatien*; ende sulcx haer niet genoech te connen verwonderen dat de voornoemde twee Gedeputeerden van *Vrieslandt* hebben dorven ondernemen de Provintie van *Hollandt* in dese illustre Vergaderinge te bejegenen met soodanigen *tale* als noyt *gecivviliseerde menschen* selfs in particuliere by eenkomsten jegens den anderen gewoon sijn te gebruycken, ende of wel de gemelde Heeren Gedeputeerden van *Hollandt* haer in geenerhande manieren willen inlaten met de meergenoemde Heeren Gedeputeerde van *Vrieslandt* in contentie te komen, of yets by te brengen waer mede de selve souden schynen te willen debatteren een geschrift 't geen mits eygen contradictie ende baerblijckelijcke teyckenen van een *gealtereert* ende *getransporteert* gemoet der geener die het hebben ingestelt, geen geloof ter Werelt en can meriteren, of eenige impressie tot nadeel van de Provintie van *Hollandt* laten of geven inde gemoederen der gener die het selve mogen hebben gelesen of noch sullen komen te lesen, soo hebben nochtans de selve Heeren van *Hollandt* met communicatie als vooren ter comtemplatie van de goede Bontgenooten by provisie wel willen verklaren, gelijck de selve verklaren by desen, geene de minste kennis te hebben, *dat by ofte van wegen de Provintie van Hollandt eenige separate of afsonderlijcke onderhandelinge met den Heer Protector of Republijcq van Engelandt sy gedaen*, ofte oock yets geresolveert, raeckende de saecken in 't voorsz. geschrifte gemelt, *'t geene de Generaliteyt eenichsints soude mogen aengaen*; maer het contrarie van dien wel positivement te connen affirmeren gelijck de selve sijn doende by desen, sullende voorts niet naerlaten van 't meergeroerde geschrifte aen de H. H. Staten hare principalen die eerstdaegs Staetsgewyse by den anderen komen, kennisse te geven, om by haer Ed. Groot Mog. daer op te worden geresolveert ende gestatueert 't geene de selve tot conservatie *van de Hoocheyt, Souverainiteyt, vry ende gerechticheden van hare Provintie* ende omme alle indracht in de selve voor te comen, sullen bevinden te behooren.

Daer tegens hebben die van Vrieslandt s'anderen daegs laten lesen het volgende:

DE Gedeputeerden van wegen de Provintie van *Vrieslandt*, gehoort ende geexamineert hebbende het geene ter Generaliteyt, soo by monde als geschrifte, is ingebracht by de Heeren van *Hollandt* tegens het geexhibeerde van *Vrieslandt*, connen haer niet genoechsaem verwonderen, dat alles genomen wordt tegens hare personen *in 't Particulier*, in aensien sy Gedeputeerden alhier moeten worden geconsidereert van wegen de Provintie uyt de welcke sy sijn Gecommitteerden, ende niemandt van die opinie behoort te zijn, dat sy Gedepu-

deputeerden oyt yetwes hebben gedaen, ofte nochmaels sullen doen *buyten de last* van hare Heeren Principalen; Dat de Heeren van *Hollandt* aenroeren eenige vermaninge tot het achterhouden van het geschrifte by de Gedeputeerden van *Vrieslandt* overgegeven, daer op dient U Ho. Mog. ten volsten bekent te zijn, wat instantien, minnelijcke Versoecken ende iterative aenmaninge, aen de Heeren van *Hollandt*, soo by de voorgeroerde Gedeputeerden als de andere Provincien tot openinge van het gepasseerde, sijn gedaen, doch alles Vruchteloos, oock soo verre dat voorleeden weecke alles is opgehouden, soo sijn sy ten laetsten genecessiteert gheworden tot 't geene is gedaen, sonder dat sy nochmaels geexamineert hebbende, het voorsz. geschrifte vinden, veel min gedacht hebben te gebruycken eenige *onwaerachtige Positiven*, *injurieuse invectiven*, *onbeschaemde Calumnien*, ende *onchristelijcke imprecatien*, dan allesints gesproocken die tale van haer Heeren Principalen Resolutien, *die tale die self by eenige voornaeme ende notable Leeden van Hollandt in haer vergaderinge gebruyckt is*, de welcke *mede by eenige Provincien conform de Vnie onder andere Artikelen negen* ende *tien* oock is gevoert; Ende mochte men veel eerder het geene in 't geschrifte van de Heeren van *Hollandt* is gestelt voor het geene reeckenen, waer mede nochtans de Gedeputeerden van Vrieslandt te onrechte worden beswaert, in plaetse van welcke *sy Gedeputeerden* verwacht hadden de langen versochte, gesmeeckte ende begeerde openinge, ende al het geene waer mede de Provintien van *Vrieslandt*, ende alle de andere Provincien volcomentlijck mochten sijn gecontenteert ende gerust gestelt, boven dat verclaren de meergeroerde Gedeputeerden de minste alteratie, scherpte, ofte transportatie by haer te zijn, veel weyniger oyt gedacht te hebben eenich indrachte te doen de Provincie van *Hollandt*, nochte hare Ingesetenen in hare Hoocheyt, Souverainiteyt, vry ende gerechtecheyt, gelijck sy vertrouwen aen de Provincie van Vrieslandt ofte der selver Ingesetenen, by Hollandt mede niet te sullen geschien, maer meenen meer als redelijck te sijn te uytten 't geene haer Gedeputeerde aenbevoolen is, ende te spreecken nae teneur *van de Vnie*, ende dat in sulcx doende niet en can worden noch geresolveert, veel weyniger *gestatueert*, sijnde noyt gebruyckelijck in U Ho. *Mog.* Vergaderinge tegens een bontgenoot ende mede Gedeputeerde, van een ander te seggen dat de eene Provintien tegens de ander sijn *Gecommitteerde yets sal statueren*, 't welck voorstel ofte niet de Vrycheyt, liberteyt, Souverainiteyt ende recht van yder Provincie ende sijne Ingesetenen soude wegh nemen, *de Vnie* kreucken, ende de vrye deliberatien (die sonder eenich beleth ende belastinge behooren te sijn) verhinderen, oock smaecken na Superioriteyt ende Souveraine macht, wort gelaten aen een onpartijdige oordeel. De Meergemelte Gedeputeerden willen, noch sullen in 't particulier in dispuyt comen met de Gedeputeerden van Hollandt, gelijcke tegens hare persoonen in 't bysonder wordt gegaen, dan van de Provincie verwachten soodanige voorslagen ende remedien, waer door geremedieert worde 't *geene met Pluraliteyt ende overstemminge geresolveert* ende over gesonden is na Engelant, uyt wat insichten, redenen ende tot wat eynde, is de meergemelte Heeren van Hollandt ten besten bewust ende by wien sulcx is geschiet, ende ofte het geene by de *Heeren* van *Hollandt geresolveert* is, de Generaliteyt soude aengaen, soude best ende claerlijck

lijck connen geblijcken, in dien de Heeren van Hollant wille of genegentheyt hadden de *Resolutien* voor den dagh te brengen, ende alsoo de iterative versoecken van de Provintien te voldoen, *staende na sulcx geschiet de judicature van dien niet aen een Provincie, maer aen alle Bontgenoten, hebben voorts dit alleen by provisie tot hare ontlastinge de Gedeputeerde* van de Provincie van Vrieslandt willen byvoegen, welckers doen ende verhael in 't minste oock met geen reeden is weder leght, ende door geen Refutatie van de Heeren van *Hollandt*, soo veel te meerder wort gejustificeert reserverende haer ende hare Heeren Principalen wat wyders noodich allesints verstanden sal worden, gedaen ende by der handt dient genomen.

Als dese Replijque van Vrieslant wiert ingegeven/ advisеerde Gelderlandt, men behoorde de twee Hollandtsche Heeren Ambassadeurs aen te schrijven datse souden hebben over te senden alles wat sy affonderlijck hadden gehandelt/ om sulcx ghesien/ naerder te werden gedisponeert. Zeelandt seyde als Gelderlandt; Uytrecht ende Over-Yssel seyde niet veel ten propoost/ als te hooren ende te sien. Vierter dach s'avondts was vergaderingh/ alwaer den Heer President wederom insisteerde dat de Ambassadeurs in Engelandt soude worden aengeschreven/ om aen haer Ho. Mog. omstandichlijck te berichten of ende wat sy hadden genegotieert raeckende dat separaet Point van de seclusie van den Prins van Orangien/ insonderheyt datse souden oversenden copye van de Hollantsche Resolutie daer op genomen.

Die van Gelderlandt adviseerde daer op genouchsaem affirmatijvelijck. Hollandt toonde haer verwondert waerom op soo grooten Heyligen dach was vergaderingh gheleyt/ ende dat alleen op sulcken saeck daer geen haest was/ voorts addresserende sich aen Gelderlant ende de selve bedanckende van haer voorgaende ende altijt bespeurde moderaetheyt/ versocht tijt tot Dinghsdach den ses en twintichsten, verklarende van aen dese vergaderingh te sullen doen soodanige openinge/ daer aen de Provintien souden nemen contentement. Daer op stonde die van Gelderlandt af van haer eerste advijs/ tot Dinghsdach.

Raeckende het present te doen aen den Heer Stoccart, hebben die van Hollandt eyntelijck oock geconsenteert/ ghelijck oock in dat van den Heer Brasset. Edoch op dat het niet soude schijnen als of men dat van Brasset hadde vast gemaeckt aen dat van Stoccar, ende datmen het een sonder het ander niet hadde willen doen (smaeckende naer eenich respect tot nadeel van Vranckrijck) soo soudemen stellen het present aen den Resident van Vranckrijck te doen veertien dagen vrouger/ en dat aen den Heer Stoccar veertien dagen later. Yder elck wiert ghegeven een Keten van twaelf hondert gulden. De Heer Brasset was soo tot Brussel als in den Hage uyt Vranckrijck absent geweest veertich Jaer/ ende nu oudt ende blindt zijnde/ keerde weder na sijn Vaderlandt/ als hy onbequaem was om het te sien. In Hollandt wiert voorgheslagen/ men behoorden aen den Soon van den Heer Stoccar te gheven een Compagnye/ maer het hadt geen ghevolgh/ ende geloofde dat het uyt hem self voort quam/ hy vertrock den dertienden Iuny.

Uyt Londen schreef een Man van Staet van den twee en twintichsten

May/ als volgt. De Ambassadeurs sijn gheweest by den Protector om hem te induceren tot dispensatie ende quijtgevingh van de acte van seclusie, ten minste in seeckere mate ende maniere, ende hebben veel argumenten tot persuasie gebruyckt tot dien eynde: maer hy heeft het geheel afgeslagen, sijn hart sijnde meer op dat Artijckel, als op eenich ander van het geheel Tractaet, ende is alsoo van den beginne aen geweest, ende het is seecker hy sal noyt een tuttel daer van afwijcken.

In het laest van May lieten die van Hollant de Princesse Douariere weder door den Raet Pensionaris verseeckeren van de groote devoyren die Hollandt was doende om de Acte te rugge te houden/ ende niet over te geven. Obtesterende haer Hoogheyt te willen goede opinie hebben van de Heeren van die Provintie/ dat Hollandt alles deede uyt goede insichten ende uyt noot. Dat Hollandt anders wiste wat diensten sy ontfangen ende wat Obligatien sy aen het Huys van Orangien hadden. Maer dat de noot brack wetten. Dat nochtans hy conde verseeckeren de goede/ ja vaste apparentie/ dat alles wel gaen soude/ op dat het interest van den Jongen Prins en van sijn Huys wel gelet wierde.

De Acte van seclusie was doen noch in handen van de Heeren Ambassadeurs/ een van des Princen Domestiquen/ seyde/ datse wel wisten dat al dat werck of acte van seclusie seer quam van hier (niet uyt Cromwel) ende uyt vier of vijf personen diemen wel kende/ dat het haer seer soude door de scheenen springen/ datter in Hollandt self seer wiert gewerckt/ tegen de seclusie, dat haer de gemelde vier of vijf seer souden verlegen vinden.

De Gecommitteerden tot de executie van het dertighste Artijckel der Vrede versochten naerder gheinstrueert te sijn omtrent de gheheele forme van besoignes/ item een Secretaris ende eenighe penningen/ het eerste is ghestelt aen de Heeren Ambassadeurs/ een Secretaris mochtense assumeren/ tot onderhout wiert yeder toegestaen vijftien gulden daegs/ noch ses gulden van Huys-huyr daegs voor alle/ ende twee duysent gulden by advance.

Den dach van biddingh ghekoomen zijnde/ is het tot Amsterdam seer magnifijck toegegaen. Op den Dam was een Triumphale Boogh daer boven op stonden de wapenen van Engelandt aen de rechterhant/ ende de Leeuw of het Wapen van desen Staet aen de slincker handt/ ende boven uyt het niewgebouwde Stadthuys waeyde een witte vrede Vlagge/ oock een diergelijcke vlagge van de oude Kercks tooren/ ende een van den Tooren van het Princen Hof daer de Admiraliteyt vergadert/ sijnde de voorgevel van het nieuwe Stadthuys seer cierlijck opghepronckt met allerhande groente van Boomen/ ende voorts ander cieraet van binnen/ ende de vensters met Tapyten behangen; De Heeren Borgemeesteren quamen eerst s'morgens op haer ordinaris vergaderingh plaets/ by een omtrent negen uyren: Van daer gingen naer de Nieuwe Kerck om de predicatie te hooren/ voor uyt gingen voor eerst alle de Stadts en loopende Booden omtrent twintich in het ghetal/ daer op volgde de Heeren Borgemeesteren/ Schepenen ende eenigē Secretarisen/ omtrent elf uyren uyt de predicatie comende/ gingen op het Nieuwe Stadthuys door menichte van Menschen/ ende lieten aldaer publiceren de Vrede met ghelupt van Instrumenten

menten

menten ende Trompetten ende los-branden van 't Canon / waer op de Heeren naer huys gingen om de maeltijdt te houden / ende quamen naemiddach omtrent drie uyren weder op het nieuwe Stadthuys / als wanneer de vertooningen seer treffelijcke sijn aengegaen met seer veele personagien / dat te verwonderen was. Op den Dam waren duysende van Menschen om te sien / op stellagien / Huysen ende anders; des avonts doncker zijnde / wierden de brengde vuyren alomme aengesteecken / ende duyrde tot s'anderen daeghs s'morgens / de Heeren Borgemeesteren hadden mede aen alle de Predicanten aldaer (die omtrent ses en twintich in 't getal waren) elck een vaetje van twee en dertich Mengelen Wijn doen bestellen / omme daer mede oock haer vrolijck te maecken.

Tegen 't werck van de Seclusie quam in Iunius uyt / seeckere ordre ende Instructie hoe de geintereseerde Provintien ende Leden haer behoorden te dragen omtrent ende tegens 't werck van de Seclusie.

TE desadvoueren ende te verklaren nul ende van geender waerden 't geene by de bewuste Acte geresolveert, ende aen de Heeren *Beverning* ende *Nieupoort* uyt te wercken aen bevoolen was, als strydich tegens den expressen last ende oprechte intentie van de andere Provintien; tegens de secrete resolutie van den *negentienden February* lestleden, met eenparicheyt van stemmen genomen, tegen het gesllooten, geratificeert ende gepubliceert Tractaet, ende tegens den claren text Artikel *negen* ende *thien* van de *Unie*, ende sulex niet Provinciael, maer seer nauwe de Generaliteyt concernerende.

2. Op dit fondament door *Extraordinaris ende Ordinaris Gedeputeerden* te verschynen inde volle Vergaderinge van de Heeren Staten van Hollandt, betonende over de voorsz. genomen Resolutie misnoegen aen haer Ed. Groot Mog. met versoeck van promt redres ende reparatie.

3. Ter Generaliteyt dienaengaende oock de nulliteyt te deduceren, ende de aenwesende andere Provincien te bewegen, om met ende beneffens haer eerst affonderlijck, ende daer na te gelijckelijck audientie te versoecken inde gemelde Vergaderingh van *Hollandt* ten fine als in de voorsz. tweede Artikel staet.

4. Op dese devoyren ende instantien geen vrucht bekomende, met de gemelde andere Provintien te delibereren op middelen ende expedientien, de welcke tot de versochte reparatie ende redres eenichsints souden konnen dienen.

5. Ende ernstelijck de selve in bedencken te geven ofte men tot dien eynde sonder uytstel, ende by provisie den Heere Prince van Orangien niet en behoorde te *designeren* ofte *eligeren* tot Capiteyn ende Admirael Generael, houdende het surrogeren van een bequaem ende gequalificeert Lieutenant in State, ter tijdt ende wylen dat eenige opkomende Oorlogh ofte andere swaricheden van buyten ofte van binnen oorsaecke daer toe mochten gheven, verveerdigende ondertusschen de behoorlijck ende gerequireerde Instructien, ende bysonderlijck goede ordre stellende, ten eynde dien gedachten Heere Prince in de ware Christelijcke Gereformeerde Religie, gelijck die in den Iare *sesthien* *honderd*

hondert achtien ende negenthien, inde Synode van *Dordrecht* is geconfiirmeert, ende inde publijcque Kercken wiert gepredickt wel worde geinstrueert, als mede in alle goede maximen van Staet ende Regeringe.

6. Dat hier van aen den Heere Protector van die Republijcque van Engelandt, Schotlandt ende Yerlandt communicatie werde gegeven door eenige Heeren uyt het midden van hare Ho. Mog. Vergaderingh te committeren en te qualificeren met den Character van Extraordinaris Ambassadeurs, met ordre ende last om met ende beneffens den Heer *Iongh stal* sijn Hoocheyt te verseeckeren dat haer Ho. Mog. sorge soude dragen ende op haer nemen, dat, soo den gedachten Heere Prince, als sijne Lieutenant, die des noot zijnde, soude mogen gekoren worden, hun præcise na dat *twee en dertichste* Artikel van het Tractaet, behelsende het bewust Temperament, souden reguleren.

7. Dat de gemelde Heeren Extraordinaris Ambassadeurs mede voor Instructie soude worden gegeven ten eynde sy in dat point omtrent sijne Hoocheyt den Heere Protector de Heeren van *Beverningh* ende *Nieupoort* souden hebben te desadvoueren, indien sy op affonderlijcke last van de Heeren van *Hollandt* contrarie den inhout ende teneur van de voorsz. *twee en dertichste* Artikel, yets mochten hebben verhandelt ofte gheextradeert, met aenwysinge van de nulliteyt der voorschreve proceduren, midtsgaders de ordre ende nature van de Regeeringh van desen Staet ende van de gemene *Unie*.

De voornoemde Heeren van *Beverning* ende *Nieupoort* te revoceren ende tot Reeckenschap te vorderen, ende naer exigentie ende bevindinge van saecken te corrigeren.

9. Dit alles met groote spoet in 't werck te stellen.

Daer uyt was af te nemen de hevichheyt in de passien d'een tegen d'ander.

De Ambassadeurs van desen Staet in Engelandt ontfangen hebbende soo van de Staten Generael / als van de Staten van Hollandt der selver respective schryvens van den sesden Juny/ 't een om te seynden Coppe van de Acte, 't ander om een laest effort te doen tot retentie van de Acte / ende niet uyttrechtende/ de selve Acte te overgeven/ hebben beydes voldaen: namelijck aen haer Ho. Mog. gesonden de Coppe van de Acte/ende aen den Heer Protector overgegeven de principale Acte. Na dat (volgens haer schryven) sy te vergeefs met yver ende getrouwichheyt door alle bedenckelijcke argumenten / redenen/ ende andere middelen den Protector hadden getracht daer van te diverteren. Werpende de schult op de geene die dit werck niet hadden alhier secretelijck gemenageert/ dat was op de Vriesen, of Prinsgesinde, maer dese wierden daer door te meer geanimeert / ende toonden nu meer als te voor daer in haer yver ende genegentheyt / siende te verkrygen de meeste stemmen ter Generaliteyt/ ende die hebbende / van trap tot trap te gaen op de pointen van de ordre ende Instructie hier voor geinsereert / ende hoewel in alle Provintien wel 't een of 't ander Lidt mede was goet Hollandts: nochtans so waren de meeste Leden in de andere Provintien Prinsgesint.

De Acte van Seclusie was luydende als volcht.

DE Staten van *Hollandt*, ende *West-Vrieslandt*, geconsidereert ende in achtinge genomen hebben dat Godt den Heer almachtich goedertierentlijck gelieft heeft de *Tractaten van Vrede, Unie, ende Confœderatie* tusschen de Republijcque van *Engelandt*, *Schotlandt* ende *Yerlandt* ter eenre, ende den Staet der *vereenichde Nederlanden* ter andere zijde, nu eenigen tijt herwaerts onderhanden geweest sijnde met een *gheluckige uytcomste* te Zegenen, soodanich dat de selve Tractaten op *den vijftiende der* voorleden maent, by Commissarisen van sijn Hoocheyt den Heere *Protector* der voorsz. Republijcque, ende de Heeren Extraordinaris Ambassadeurs van desen Staet tot *Westmunster* in Engelandt finalijck sijn ghesloten, mitsgaders ten weder-zyden met behoorlijcke onderteeckeninge ende bezegelinge becrachtight, ende specialijck geleth op 't ernstich versouck by hoochgemelte sijn Hoocheyt tot vaststellinge van de voorsz. Tractaten, ende omme der voorgeroerden *Vrede eeuwich duyrende te maecken* iteratyvelijck gedaen, mitsgaders op de *apprehensie* die de selve sijn Hoocheyt te meermalen verclaert heeft te hebben van dat de *Heeren Prince van Orangie ofte desselfs nacomelingen*, als sijnde *Descendenten van den Huyse van Stuart* t'eenigen tijde alhier gedefereert werdende, de hoochste Ampten van de Staet, daer uyt om verscheyden Respecten lichtelijck groote diffidentien ende jalousien, tusschen beyde de Natien soude comen te rysen, ende vervolgens mede het voorgeroerde gehandelde daer door *gelabefacteert* werdende, de selve Natien wel lichtelijck *wederomme in een swaren ende bedroefden Oorlogh* soude mogen comen te vervallen, 't welck de hoochgemelte Heeren Staten gheneghen zijnde, in alle manieren te verhoeden, hebben nae voorgaende speciale beschryvinge, ende na rype deliberatie op 't geene voorsz. is gedaen ende gehouden, tot *verhoedinge* van voorgeroerde onheylen, ende tot *voorcominge* van verder Effusie van Christen bloet, oock voornamentlijck omme meerhoochgemelte sijn Hoocheyt inde voorgeroerde desselfs becommeringe soo veel in haer is, volcomentlijck gerust te stellen ende omme het effect van voorgeroerde Tractaet metter daet te ghenieten, mitsgaders, omme de selve ten goeden van beyde de Natien *eeuwichduyrenden* te maecken, wel willen verclaren, gelijck de selve verclaren by desen, dat *haer Ed. Gr. Mog. nimmermeer den gemelde Heere Prince van Orangie ofte yemant van desselfs Linie süllen verkiesen tot Stadthouder ofte Admiraal van haer Provincie, noch toestaen, soo veel het advijs van haer Provincie aengaet, dat de selve noyt werde geeligeert tot het Capiteynschap Generael over de Militie van de Generaliteyt*, daer toe haer by desen inder bester forme obligerende. Gegeven in s'Gravenhage onder 't groot Zegel van den Lande den *vierden* May 1654.

De Heer Iongstal heeft afsonderlijck haer Ho. Mog. geschreven ende heylichlijck verklaert/ dat hem noeyt in 't particulier ofte met de Heeren Bevernin ende Nieuport t'samen eenige resolutie/ acte ofte verclaringe/ raeckende de bewuste Seclusie was bekent gemaeckt/ veel min toegesonden/ alsmede dat hy noyt alleen ofte met de andere Heeren t'samen/ directe ofte indirecte inde voorsz. saecke aldaer yets hadde verhandelt/ dan wel te hebben van ter zyden vernomen/ dat gemelte Heeren Beverning ende Nieuport dien te neffens separate last van de Heeren van Hollandt ontfangen/ ende daer over op diversche tyden secrete Conferentien met den Lord Protector souden hebben gehouden/

houden / wat daer af was soude sich wel haest openbaren / in allen gevalle waer zijnde / dat sy verscheyde malen tot Withal by den Lord Protector waren geweest / sonder hem daer van kennisse te geven ofte te communiceren wat aldaer by haer was verricht.

De missive van de Heeren van Beverningh ende Nieupoort gelesen zijnde / hebben haer Ho. Mog. aen de Provintien Coppe van dien / ende van de Acte van seclusie toegestaen. De Gecommitteerden van Zeelandt repeterende wat noopende het temperament ende andersints was gepasseert / verklaerden het een ende ander op te nemen voor een saecke van so schadelijcke ende ruyneusen gevolge / dat hy insererende de aenteeckeninge op het selve subject hier bevoorens van wegen Zeelandt gedaen / in den name van de Heeren sijne principalen / wel expresselijck desadvoueerde de dickghemelde handelinghe ende Acte / reserverende soodanige nadere Resolutie ende aenteeckeningen te sullen mogen nemen ende doen / als sijne Principalen naemaels souden vinden te behooren.

Vrieslandt liet desgelijcx daer tegen aenteeckenen t'insereren hare voorige protestatien.

Stadt en Landen versocht Coppe / reserverende nader te sullen haer verklaren.

Wat voor desen van wegen Vrieslandt is gestelt / was alleen by provisie ende door de Heeren Gecommitteerde ghedaen. Maer eyndelijck wiert ingebracht / wat de Heeren Staten van die Provintie selfs hadden op het werck verclaert / onder andere / dat het was strydende met de Unie van Uytrecht, met de secrete resolutie van den negentienden February laestleden: voorts lastende haer Gecommitteerde ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. om met alle mogelijcke devoyren / yver en neerstich ondersoeck te willen voortvaren / ende daer heenen de saecke helpen dirigeren / met ende beneffens de Gecommitteerde van de andere Provintien / dat de Heeren Staten van Hollandt mochte worden geinduceert om openinge te doen aen de samentlijcke Bontgenooten van de separate onderhandeling / genomene en overgesondene Acte ofte resolutie / ende wat daer te neffens is ghepasseert / dat oock ten eynde de voorsz. Heeren Ambassadeurs ten spoedichsten te rugge ontbooden / in haer Ho. Mog. Vergaderingh redenen ende reeckenschap geven van de separate onderhandelinge op den name van de Heeren Staten van Hollant / alleen buyten weten en kennisse van de andere Bontgenoten gedreven met den Heer Protector van Engelandt / tot exclusie ende nadeele van den Heere Prince van Orangie ende des selfs Linie / om sulcx geschiet / de exclusoire Acte ende resolutie der Heeren Staten van Hollandt rijpelijck ende na behooren te examineren / ende daer op alsdan met volcoomen kennisse van saecke tot Conservatie van de Unie ende maintien van hare Provintien / Hoocheyt / vryheyt ende gerechtigheyt / nader na exigentie ende meriten van saecken by haer geresolveert te worden als sy verstaen souden te behooren / als mede ten eynde het Hoochloffelijcke Huys van Orangie en des selfs Linie door het voorsz. gheprepareerde middel ten respecte haer over groote victorien ende diensten voor den gantschen Staet (door Godes zegen) bevochten ende verkregen / van de hooghe bedieningen deser Staet niet mochte worden uytgesloten / maer danckbaerlijck in de hoochste ende waerdichste consideratie gehouden.

Maer

Maer wat wast / de volgende handelingh ende conditien die Vranckrijck inginck met den Protector / justificeerde ghenouch wat Hollandt ghedaen hadde.

Niettemin gaf hier veel moyelijckheyt / als de Heeren van Hollandt, oock aen de Princesse Douariere communiceerden de Seclusie, seyden te verstaen / dat de selve Acte anders wierdt gheduydt als die lach / als of men den Prins soude willen het Lant uyt hebben of diergelijck / datse waren genoodtzongen / en sonder dat geen Vrede hadden konnen hebben / ende sy souden naer alle apparentie hebben den Protector gedisponeert om de selve acte te dispenseren / maer dat die gene die de saecke hadden gedivulgeert / waren oorsake waerom sy het niet hadden connen te wege brengen / &c. Sy baden haer Hoocheyt te willen seggen wie die geene waren die haer eerst de selve saecke hadden aengebracht / dat die niet alleen hadden gedaen tegens haer eygen Eedt / maer oock tegens het interest van 't Huys ende persoon van den Prins. De Princesse Douariere hadde seer voorsichtighlijck geantwoort / dat de Princesse Royale ende zy door gemeene geruchten hadden de saecke gehoort / ende daer op de Memorie soo aen haer Ho. Mog. als aen de Staten van Hollandt overghegeven / dat sy soo Bloets als Voormunders wegen / ghehouden waren geweest sulcx te doen / ende haer geacquiteert hebbende / geern het interest van den Prins postponeerden dat van het publijck of algemeen: men gaf haer Hoocheyt beleefdelijck te verstaen / datmen seer ongeern hoorde / dat soo van wegen de hooghe Hoven / als der selver luyden / wierden gevoert seer scherpe propoosten / datmen vertrouwde dat sulcx of versiert of wel niet naer de meeningh te sijn van haer Hooghheyt / versoeckende geliefde andere opinie te hebben van de goede Regeringh alhier ende alles contribueeren tot rust.

De Heeren van Hollandt verklaerden nochmaels gelijck te voor / datse geresolveert waren te hanthaben de Unie, en datse t'onrecht wierde geinsimuleert over quetsingh van dien. Sulcx den ses en twintichsten May ingebracht wordende / wiert by de Heeren van Vrieslandt den acht en twintichsten daer tegen weder ingebracht; te wenschen dat de daet met de woorden mochten over een comen / stellende tot oordeel van haer Ho. Mog. of niet den Prince van Orangien wiert seer bekort door de seclusie / ende of sulcx niet was tegen de Unie; of het niet desen Staet by andere Koningen ende Princen bracht in kleynachtinge, ende of het geen onlust soude veroorsaecken onder de Gemeente / die soo groote liefde tot den Prins droegen. De Heeren van Hollandt hebben daer op weder ter selver tijdt laten aenteeckenen / dat by dit geschrift niet nieus wiert geseyt / maer dat de ongewoonlijcke termen daer in vervat / schenen aengeleyt te sijn om materie van onlust ende commotie aen de gemeente te fourneeren: daer op hebben de Gedeputeerde weder den eersten Iuny ingegeven een langh geschrift / noemende den Heer Raetpensionaris by naem / dat hy eenigh comminatoire termen tot nadeel van den Heer Wijckel soude hebbe ghebruyckt; voort alnoch taxeerende de Heeren Ambassadeurs ende de Heeren van Hollandt van mishandelingh in 't stuck van de seclusie. Van wegen Hollant is ingebracht den vierden Iuny, dat alle de Heeren Gecommitteerde Raden ende aenwesende Gedeputeerde ter Generaliteyt hooft voor hooft consonantelijck

ende

ende eendrachtelijck verclaert hadden dat den Heer Raetpensionaris niet hadde geseyt als wat te voor besloten ende hem aenbevolen was / ende dat met seer groote moderatie sonder eenige de alderminste of onfatsoenlijck of comminatoire maniere van spreecken te hebben gebruyckt.

Den negenden Iuny Resolveerden de Heeren van Hollandt dat de Heeren van Vrieslandt souden worden versocht om de opgemelde haer scherpe geschriften in te trecken/ of dat anders aen de Provintie selfs soude worden geschreven met representatie van onheylen/ die uyt soodanige altercatien souden mogen volgen. Gelijck dan Vrieslandt te voor alreede wijdtloopigh was geschreven; oock aen alle de andere onder dato den negenden Iuny. Doch aen de Provintie van Uytrecht, als sijnde moderaet ende niet dringende op de ontijdelijcke openingh / met danckseggingе. Want sy versochten niet verder openingh als voor soo veel de selve de Generaliteyt concerneerde.

Den sesten Iuny wiert van wegen haer Ho. Mog. door een expresse Bode ende Pinck geschreven aen de Heeren Ambassadeurs / datse souden hebben over te stueren wat by haer noopende het werck van de Seclusie was gedaen. Uytrecht liet weder teeckenen haer voorige clausule voor soo veel het de Generaliteyt soude aengaen. De Heeren van Hollandt hebben daer tegen wijdtloopich laten aenteeckenen / dat soodanige resolutie slouch op een saeck daer over aen Hollandt privativelijck competeerde de dispositie: ende de deliberatien of Resolutien van haer Ho. Mog. of eenige van de andere Provintien niet subject was. De Gedeputeerde van Stadt ende Lande liet den tienden aenteeckenen / dat de Resolutie van haer Ho. Mog. behoorde te worden geamplieert met een prohibitive last aen de Ambassadeurs/ omme van de voorschreve negotiatie sich t'onthouden ende de selve tot geen effect ofte besluyt te mogen brengen, als sijnde onlydelijck voor het hoochste respect van den Staet in 't gemeen, ende van de respective Provintien in 't particulier, dat men haer Ho. Mog. Ministers in Eedt ende dienst van den Staet zijnde, op kosten van 't Landt, ende onder faveur van s' Landes commissie, souden laten continueren in 't voltrecken van eenige particuliere Negotiatie, voornamentlijck soodanige die strydich souden sijn met de intentie van den Staet, by opgemelte haer Ho. Mog. resolutie de Ambassadeurs precieselijck aenbevolen, te meer om dat door soodanige prohibitive last (de saecke noch eenichsints in sijn geheel zijnde) de inconvenientien ende onheylen, die by voorganck ende voltreck van de voorsz. separate negotiatie, het algemeene lieve Vaderlandt soude overkomen konnen ('t welck Godt Almachtich genadelijck verhoede) souden gediverteert ende voorgekomen connen worden, dan sulcx niet hebbende connen geschieden, vermits by de voorstemmende Provintien, als by de Heeren hare Principalen daer toe niet gelast zijnde, 't selve geexcuseert wierde, vont sich de Gedeputeerde van Stadt ende Lande voornoemt genootsaeckt nochmaels t' inheereren, ende alhier voor gerepeteert te houden de aenteeckeninge den achtsten May laestleden gedaen, ende voorts te verklaren ten aensien van de voorgeroerde resolutie der Heeren Staeten van Hollandt, ende de maximen daer inne vervattet, niet te konnen consenteren in eenich voorder verblijf, ofte employ van de meerghemelte Ambassadeurs, maer ter

contrarie

contrarie te versoecken dat de selve op het spoedighste gherevoceert mochten worden, om naer gedane rapport ende gehoorde der selve justificatie, sulcx geresolveert te worden als naer rechte bevonden soude worden te behooren, by ontstentenisse van dien, van nu af aen desadvouerende al het geene by de selve ondernomen ofte genegotieert soude worden, ende daer tegens, als mede tegens alle onheylen ende inconvenientien, die den Staet ter oorsaecke van desen voorgeroerde geheele handel soude mogen overcomen, in den name van de Heeren sijne principalen protesterende.

Des anderendaegs urgeerden de Heeren van Vrieslant de revocatie van de Ambassadeurs / de Heeren van Hollandt hebben dat den elfden schriftelijck gedebatteert / ende vertoont noodich te sijn dat door de Ambassadeurs eerst wiert met den Protector ghemaeckt een Reglement op het stuck van Marine, noch volbracht de Mediatie tusschen Engelandt ende Vranckrijck, dat oock de saecke van Denemarck door de Ambassadeurs moest worden geappuyeert. Ten vierden dat de Ambassadeurs om het uytvoeren van het dertichste Articul van de Vrede noodtwendich moesten noch aldaer verblijven / specialijck alsoo Vrieslant en Stadt ende Lande meest 't werck van Vranckrijck ende Denemarck hadden geurgeert. De Gedeputeerde van Stadt ende Lande heeft daer op den sestiende Iuny weder laten aenteekenen / dattet aenbevolen temperament was een principael point vande Negotiatie der Ambassadeurs geensints Provinciael / maer absolutelijck en privative de Generaliteyt concernerende: dat de maximen van Hollant (dat de Ambassadeurs als subjecten van Hollant aen haer Ho. Mog. dienaengaende geen reeckenschap schuldich waren) was van verre insichten, en eenmael geadmitteert / van groote en door den Staet dangereuse gevolge soude komen zijn / oock ongehoort / immers door hem Gedeputeerde onverantwoordelijck te zijn / meergemelte Ambassadeurs met soodanige maximen geimbueert / by connivantie ende stilswygentheyt te laten continueren in het effectueren van de voorsz. ordre / soo directelijck strydende tegens de intentie van de Heeren sijne Principalen / naderhant geconverteert in eene resolutie van den Staet / daeromme als noch inhereerde het gedane versoeck van revocatie van de Ambassadeurs / mitsgaders de verdere aenteeckeninge wegens de Provincie van Stadt ende Lande op den sesten deser gedaen / komende niettemin / om den dienst van het Landt in generhande manieren te verachteren / welgedoogen dat het uytwercken van de voorgheroerde resterende pointen aenbevolen worde soodanige Ministers / die onder geen pretext hoedanich het soude mogen zijn / de schuldige gehoorsaemheyt aen haer Ho. Mog. ontrocken connen worden.

Siet alsoo ende soo haest wierdt verdonckert de vrolijcke uytschrijvinghe van den Danckdach over de Vrede. Den Protector in sijn uytschrijvinge dede Godt spreecken met dese woorden: Engelant gy zijt mijn eerstgeboren, mijn vermaeck onder de Natien! voort / sluytende uyt den hondert sevende Psalm / vers dertich tot acht en dertich.

In Hollandt hadden die van Enckhuysen haer oock seer tegen het werck van de Seclusie, door contradictien ende aenteeckeningen ghesignaleert / dies

de

Q

de Heeren van Hollandt onder date den seventienden Iuny aen de selve hebben geschreven/ haer ende een yegelijck wel bekent te zijn / datmen die Acte hadde gegeven uyt pressante noot om het liefselijck effect van de Vrede te verkrijgen/ daer van de vrye visscherye niet het geringste was / dat andere Steden in de subsidie van dertich duysent gulden tot verval van de Equipagie ten dienste van de Visscherye waren difficulterende/ om de aenteeckeningh die Enckhuysen hadde gedaen/ versochten daerom uytlichtingh van dien.

Die van Zeelandt hebben den seventienden ter Vergaderingh ingebracht datse met eenparicheyt van alle Leden/ hadden goetgevonden haer stem te geven aen den Heer van Beverningh tot het Ampt van Tresorier Generael in te trecken ende te retracteren / tot dat hy soude sijn gehoort ende aen de Provintien behoorlijck contentement soude hebben gegeven/ aengaende de seclusie. Maer alsoo sy niet urgeerden de revocatie, soo sachmen wel datse meer gaepten als beten.

Ginck het hier hol / in Engelant niet min / werdende weder ontdeckt een conspiratie van veel ongeaffectioneerde tegens den Protector, die nochtans als gewapent ende alleen Meester dat licht te boven quam. Maer hier waren veel hoofden. Wat aen Enckhuysen wiert geschreven is hier voor aengeroert/ aen de Borgemeesteren ende Vroetschappen van Haerlem, Leyden, Alckmaer, oock weder aen Enckhuysen/ Edam/ is den twintichsten Iuny ghescreven als volght:

ERENTFESTE, &c.

OVer alle saecken van Staet in Deliberatie gebracht, wert een *afcomptste* gemaeckt, ofte met *eenparicheyt* van de gerequireerde Advysen, ofte met het *meerdere* getal van de selve; ende het is nauwelijcx te bedencken (ten ware den Alwysen Godt door sijne bestieringe wonderlijck mede wrochte) dat een Lichaem, gecomposeert uyt soo veele Leden, als in onse Vergaderinge, in eene saecke van gewichte, alle de Leden met even groot genoegen souden connen gebracht worden tot een eenparich gevoelen, niet te min dewyle wederom alle de Leden continueren in een ende het selve oochmerck, te weten, den welstandt van 't gemeene beste ende de subsistentie van den Staet, soo vereyschten de reden de bescheydentheyt ende de onderlinge liefde, dat het eene Lidt van des anders intentie noyt anders en oordeelt als ten besten, ende of wel ondertusschen de toe-vallen omtrent de Particulariteyten ende circumstantien der saecken, somtijts eenige verwreemdinge schynen mede te brengen, soo moet nochtans altijdts het onderlinge ende gemeene vertrouwen vaststaen, van dat niemant van het voorsz. noot saeckelijcke oochmerck tracht af te wijcken, ofte andersints soude men vervallen in onderlingh Diffidentie, daer uyt in gepassionneerde oneenicheyt, uyt soodanigen oneenicheyt in onbequaemheyt om de saecken van den Staet behoorlijck te manieren, ende vervolgens in absolute *dissolutie ende ruyne*: alle het welcke op de Deliberatien ende Resolutien raeckende de bewuste *seclusie* van den Heere Prince van Orangie gepast zijnde, soo nemen wy dien volgende in oprechticheyt ten goede de redenen

denen ende motiven om de welcke U Ed. van de andere Leden, sulcx uyt nootsaeckelijckheyt goet vindende, hebben gedissentieert, ende vertrouwen in goeden gemoede, dat U E. niet anders als den welstandt van 't gemeene beste daer door hebben beoocht, en aen de andere zyde geconsidereert alle de omstandicheden van 't voorsz. werck, so mogen wy mede billick verwachten, dat U E. van de andere, soo verre de meeste Leden onser vergaderinge, even gelijcke impressien sullen hebben ingenomen ende behouden, maer de saecke onder de alwyse beschickinge ende bestieringe Godes by ons gekregen hebbende den uytslach U E. bekendt, ende vervolgens gebracht wesende in soodanige termen dat daer in geene veranderinge can werden gemaect ofte toegelaten, soo comt het nu daer op aen, dat ghespeurt mogen werden de vruchten ende effecten van het voorsz. onderlinge goet gevoelen ende vertrouwen, in het eendrachtich mainteneren van 't gene met meerderheyt van de opinien is te neder gestelt, nootsaeckelijck niet alleen voor het aensien van onse Regeringe, maer oock boven allen voor den Dienst ende subsistentie van den Staet, het is wel waer dat U E. Gedeputeerden *van den beginne tot ten eynde toe, standvastelijck van de andere Leden dissenteren* op alle occasien der selver contrarie sentimenten hebben doen aenteyckenen tot haere descharge in U E. Regard, maer de natuyre van de saecke naerder wesende gerumineert, hebben *de selve, gelijck* mede alle de andere discreperende Leden, des vruntlijcken versocht ende aengemaent, oock met redenen overtuycht zijnde, verstaen ende verclaert al het geene over 't voorsz. subject by ons geresolveert is, te wesen *Puyrlijck Provinciael* ende *absolutelijcke dependerende van onse Souveraine Dispositie*, het welcke dan vast gestelt ende te rechte geconsidereert wesende, soo connen wy niet twyffelen, aen merckende U E. gheexprimenteerde wysheyt ende gewoonlijcken yver tot den voorstandt van het recht ende Hoocheyt deser Provintie daer van U E. een Notabel Lidt sijn maeckende, ofte U E. sullen mede genegen ende geresolveert wesen, omme het selve Provinciale Recht ende Hoocheyt te helpen voorstaen ende mainteneren, oock *vervolgens* alles helpen contribueren, wat tot voorcomminge van contrarie indracht soude mogen gherequireert werden, ende dienstich wesen, *ende dienvolgende voor eerst ende voor al bewoogen werden* de gedane aenteyckeningen tegens de eerst genomen Resolutie over het meergeroerde subject, *mitsgaders als mede* tegens de opgevolchde deliberatien en Conclusien daer van dependerende te doen *lichten*, het welcke geschiedende, het Lichaem van onse vergaderinge in sijn doen ende laten versthercken, ende soodanigen aensien geven sal, dat andere, die maer occasie grypen ende haer verstouten op onse Dispariteyt, de lust vergaen sal om ons in ofte over de voorsz. ende andere Deliberatien te inquieteren; ende voorwaer soo U E. in aendachtige opmerckinge believen te nemen dat de saecken naer soo rypen overlech *alleen doen noot ter neder gestelt* zijnde, een finalen uytslach genomen heeft, sulcx dat onmogelijck is die te herdoen, ten sy men met een de *Correspondentie* van dien, dat is *het effect* van den *Vrede*, wille verliesen, soo connen wy niet geloven dat U E. dienstich achten sullen te persisteren, wel wetende hoe weynich meergeroerden Vrede voor den Saet van den Lande, ten aensien van dessels *verswackte ende beswaerde finantien* can werden gemist, ende hoe Salutair de

selve is voor de behoudenisse ende voortsettinge van de Commercien, ende tot subsistentie van alle de geene die daer ontrent eenichsinrs sijn geinteresseert, behalven de aengenaemheyt ende lieflijckheyt, die alle ende een yeder van de goede Ingesetenen, daerinne als in eene gesegende saecke van den grooten Godt behooren te vinden: Weshalven wy nochmaels op het aller serieuste versoecken, dat U E. soo uyt liefde tot den Vrede, ende het welvaren van den Staet ende desselfs Ingesetenen, als uyt respect van de Conservatie ende voorstandt van het recht ende Hoocheyt deser Provintie, ende sulcx mede van U E. eygen selfs, als een integrante Lidt van dien alle de voorsz. *aenteyckeningen* t'onser eerster by eencomste willen doen intrecken, op dat alsoo eene lieflijcke eendrachticheyt ghevonden werdende, alle de gheene die uyt eenighe bysondere consideratien daer tegens bestaen souden mogen te machineren, siende de cracht van onse eenparicheyt tot het mainteneren van een uyt noodt gedane, mitsgaders rechtvaerdige ende in oprechticheyt gehandelde saecke, over hoedanige de goede Godt sijnen Zegen noyt en onthoudt den vorderen lust van tegenstreven moge werden benomen, immers dat de selve allesints met soodanige bevoechlijcke ende wyse wegen ende middelen mogen werden tegen gegaen, als naer gelegentheyt ende exigentie van saecken ende occurentien sullen werden vereyscheyt; waer toe ons verlatende.

De Staten, &c.

Hier uyt can worden afgenomen dat by de Heeren Edelen geen discrepantie was.

De Heeren van Hollandt hebben aen die van Zeelandt geschreven tegen haer retractatie van Stem aen den Heer Beverning gegeven / sulcx noemende een Precipitantie ende voor-oordeel/ende dat hy niet was gehoort. De Heeren van Zeelandt rescribeerden datse hadden gegaen met rype kennis van saecken. Edoch hem niet te hebben absolutelijck ghesecludeert van de charghe/ maer datse de overleveringh van de Commissie ende exercitie van dien suspendeerden tot dat hy hem soude hebben behoorlijck gesuyvert van begaene misslach.

Die van Vrieslandt hadden de selve Heeren van Zeelandt by missive versocht te willen oock stemmen tot revocatie van de Ambassadeurs uyt Engelandt. Daer op hebben de selve den drie en twintichsten Iuny geantwoort/ datse daer toe genouchsame reeden mede waren siende / maer vermits veele importante saecken naer het sluyten van 't Tractaet by haer van nieus waren geentameert / daer van sy qualijck conden worden afgetrocken / ende dat oock de voorsz. Revocatie niet als met arteratie selfs in Engelandt soude connen passeren / voornamentlijck soo subytelijck ende ex abrupto geschiedende/ soo hadden sy reflexie nemende op 't maintien van de Navigatien ende Commercien ende oock op de tere beginselen van de Vrede, beter gedacht dat het voorsz. ondersoeck soude worden gedifffereert / tot der tijdt toe / dat de selve twee Heeren alhier te Lande ordentelijck souden wesen weder gekeert / ende gedaen formeel Rapport van haer generael ende particulier gebesoigneerde.

In Engelandt waren op verscheyden plaetsen gevangen genomen wel vijf hondert

hondert persoonen: onder andere tot Londen een Franschen Doctor met namen Maudyn, die voor desen uyt Vranckrijck over seditie uytgheraeckt / hem tot Londen ter nedergestelt ende onder de Anabaptisten gerengeert hadde/ende nu onder andere geapprehendeert was / nu ende dan eenige visiten aen Monsieur de Bats ghegeven hebbende / sijn discoursen onder haer gevallen over de constitutie van de Regeringe in het generael / van de gestalteniſſe van de Militie ende dispositie van de humeuren van de hoofden der selver / ende wat daer van te verwachten soude mogen sijn in cas van eenige voorvallende veranderinge/ende soo voorts in generale termen soo Monsieur de Bats voorgaf/ sonder eenighe naerdere particulariteyten / ende soude evenwel den voorsz. Doctor op het fundement van discoursen met de Bats gehouden/seecker gequalificeert Edelman hadden gesondeert ende gesocht te disponeren tot de bewuste conspiratie / met verclaringe indien eenich gelt tot de executie van dien van nooden was/ dat den Heer Cardinael Mazarijn de selve soude doen fourneren/ het welcke van den voorsz. Edelman aen den Heer Protector gerefereert hadde/ ende Maudyn op dat aengeven ofte andere inditien gevangen zijnde/hadde een depositie gedaen tot nadeel van de Bats, soo verre dat hy hem eenige omstandigheden van de conspiratie ghecommuniceert hadde/ daer op den Heer Protector de Bats tot twee distincte reysen hebbende doen versoecken om in Withal te komen / ende te vergeefs / daer hebbende doen wachten sonder admissie/ eyndelijck op Maendach voorleden nochmaels versocht ende in presentie van seven Raden hadde willen hooren / vragende naer de kenniſſe die de selve soude mogen hebben vande Conspiratie/ende hem oock voorlesende de depositie van Maudyn, daer op de Bats antwoorde in 't generael / wel te konnen antwoorden geen kenniſſe daer van / noch ergens hem mede bemoeyt te hebben/ ende dat hy oock aen den Heer Protector alleen wel nader reeckeningh daer van geven wilde / by forme van esclairciſſement / maer dat hy ongehouden was / om op soo judiciele maniere in presentie van Raden yet te antwoorden/dat de reputatie van sijn Meester aen wien hy alleen reeckenschap van sijne Actien schuldich was/ ende den Caracter van de selve ontfangen/ sulcx niet en konde lijden / daer op den Protector met vijf van den Raedt vertreckende/ ende weder gekomen zijnde/vraeghde of hy haer geen nader openinge gemeent was te doen/ ende hy den selven gepersiſteert neen, voor antwoort gaf/ dat hy dan in tweemael vier en twintich uyren uyt het Landt vertrecken soude / hebbende den Heer Protector den selven avont laet/ den Heer de Neufville door Commiſſarisen daer over doen begroeten/ende het geene voorsz. is in geschifte doen voorlesen/ sonder dat den selven met alle bedenckelijcke geallegeerde redenen/ de voorsz. Commiſſarisen noch daer nae op in een audientie / den Heere Protector selve hadde connen disponeren tot eenige moderatie/ om daer over aen den Koninck geschreven zijnde/ des Bats met ordre te doen revoceren/ ende den Heer Protector satisfactie te doen toecomen / sulcx Monsieur des Bats in vier manieren daer op vertzocken was/ ende evenwel om te betoonen/ dat sijn Hoogheyt dit opnam met een particuliere relatie tot den persoon van des Bats, ende met geen generale reflexie op den Coninck ofte Heere Cardinael / hadde hy door de voorsz. Commiſſarisen doen verclaren / ende in de audientie geantwoort

woorst / dat sy des niet tegenstaende met de begoste onderhandelinge, gemeent waren voort te gaen ende dat de Commissarissen daer toe bequaem waren / daer nochtans van te vooren / de uytstel van tijdt op de aenmaninge van den Heere van Neufville hadde gheexcuseert op dat incident van des Bats, als meer ende daer van als vooren nader esclaircissement zijn.

Den laetsten Iuny wiert ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. ingedient een lange Deductie der Staten van Zeelandt, gedateert den twintichsten Iuny, behelsende alles wat behoort tot uytbreydinge van de Loffelijcke Meriten van den Prins van Orangien, ende voort wat in de voorgaende aenteeckeningen ende geschriften alreede was geseyt / datter oock geene soodanige nood was als Hollandt pretexteerde / dat om de naerdere verbonden met Zeelandt, die saecke by haer Provintie te meer aenstootelijck was / om alle het welcke sy improbeerden de Seclusie als abusivelijck ghenomen, protesterende van alle inconvenienten / scheuringh / ende verwijderingh die daer uyt souden mogen ontstaen soo binnen als buyten s' Lants.

Van wegen de Heeren Staten van Vrieslant quam den dertienden Iuly in haer Resolutie noopende de Seclusie, de selve ende wat de Heeren van Hollandt dienaengaende hadden gedaen desadvouerende ende improberende, verklarende dat den Heer Beverningh ende Nypoort in gene Generaliteyts functien souden worden geadmitteert / voor dat sy souden hebben reeckenschap gegeven van haer seperate handelingh / ende datse daer over souden worden behoorlijck gecensureert ende gecorrigeert.

Men hadde verwacht van wegen Zeelandt eenige effective gunst voor den Prins. De Deductie was langh / vol van pathetique latiniteyten, dat de Seclusie impliceerde eene indigne subjecte ende inferioriteyt een indelebile ingratitude. Oock by expresse resolutie van den *twintichsten Iuny* considereerden hoe veel aen de opvoedingh van den Iongen Heer Prins van Orangien was gelegen, ende wat impressien de eerste *tincture* in het herte van die *tedere* spruyte soude connen geven, ende dat de Heeren Staten van *Zeelant* nevens haer Ho. Mog. en de Staten van *Hollant* over den Doop van den Iongen Vorst gestaen hebbende, gehouden ende verplicht waren, hare sorge ende opsicht daer toe te brengen, dat alle *Christelijcke ende Princelijcke deuchden* daer in geinstileert ende gewortelt mochten worden, vonden daerom goet door de Ordinaris Gedeputeerden ter Generaliteyt te laten proponeren ende urgeren, dat haer Ho. Mog. hare gedachten wilden laten gaen over eenighe ghequalificeerde wel ervaren persoonen, die particulierlijck hare wijsheyt ende verstant daer toe mochten aenleggen, dat den voorsz. Vorst, naer proportie ende aenwas van sijne Iaren, met alle circumspectie ende toeversicht, als een recht Nederlandts Heer, mocht worden opgebracht: maer wat was dat? om de onwetende wat te vergenoegen / lieten dusdanige opgepronckte woorden loopen / ende in der daet dedenen niet / ja men onthielt den Prins wat hem van Natuyr toequam / namentlijck het representatijf van den Adel in Zeelandt, de waerheyt was / dat de Zeelantsche Magistraten in het herte alsoo geern sagen ende beminden autocratiam als Hollant. Sy gedachten noch dat den Heer de Knuyt bykans het geheel gesach hadde / dat hy in alle Steden predomineerde. Ter Veer ende Vlissin-

Vlissingen selfs/ was de gequalificeerde Borgerye meer hatende dat primier Nobelschap, als andere. Want den geene die wegen den Prins soude dat offi-cie in Zeelandt bedienen/ soude fac totum sijn in Vlissingen ende ter Veer, ende die tegenwoordich regeerden/souden niet te seggen hebben.

Onaengesien nu de Vrede was gemaeckt/ continueerde Monsieur de Son in 't volbrengen van sijn vaertuygh. Het quam soo verre dat den tweeden July hy haer Ho. Mog. liet communiceren een Gedruckt billet in 't Frans ende Duyts/ daer van waren dit de formalia.

Tot op huyden is verscheydelijck ende onseecker gesproocken aengaende dit raere ende noeyt gehoorde stuck werckx ofte wonderlijck Schip, gefabriseert ende gebouwt door den Heer de Son. Ende alsoo het selfde door verscheyden verhinderingen tot noch toe niet in 't water heeft connen gebracht worden: soo wort een yeghelijck by desen gheadviseert, dat den dach is vast ende seecker ghestelt, dat het voornoemde ghebouw of wonderlijck Schip, op Maendach den sesten July vier en vijftich, sal inde Maes gebracht worden. Alle curieuse liefhebbers connen haer tegen den dach voornoemt tot Rotterdan laten vinden, om het beloofde effect daer van te sien. Segget voort.

Om 't selve te sien ageeren wierden gecommitteert de Heeren vander Meyden, Veth, Wolffen ende Isbrants. Doch Sondach liet hy door sijn Cameraet Bonneau aen den Agent (die korts te voor hem tot Rotterdam van wegen haer Ho. Mog. hadde wesen spreecken ende encourageren) weten/ dat hy op Maendach noch niet konde gereet zijn: Dat hy noch seecker trempe of temperament van seecker yser/ dat hy van nooden hadde sochte/ dat hy het naerder haer Ho. Mog. soude laten weten. Doen begosten men te vreesen dat hy dat temperament noeyt soude vinden.

Iemandt maeckte op hem het volgende:

Son wil onsterffelijck naest aen *Erasmus* leven,
Hy heeft het wel verdient, het moet hem sijn gegeven:
Twee Beelde van Metael sullen staen op de *Maes*,
Dees als de *wyste* Man, Hy als de grootste *dwaes*.

Ende sedert isset metter tijdt verdweenen: De gemelde Bonneau die 't gelt hadde gefourneert/ was dat quijt/ ende alles verginck in roock/ spot/ ende schimp.

In 't begin van Iunius quam een brief van den Protector aen de Staten van Zeelandt, in de welcke hy laudeerde de Vrede ende de spaeringh van het Christen bloet, ongeern vernemende dat eenige lieden aldaer haer uytterste beste deden, dat de oprechte ende loeffelijcke intentie ende voornemen vande *Gro. Mog.* Heeren Staten van *Hollandt*, om de Vrede die onlanghs tusschen hem *ende de* Vereenichde Nederlantsche Provintien gemaeckt was, behoorlijck *t'observeren*, confirmeeren ende te stabilieeren, qualijck uytgeleyt ende opgenomen *werde*, waer door te vrese was, dat alle de vasticheyt ende verseeckerheyt van *de veraccordeerde* Artijckelen (sonder de welcke hy nimmermeer soude hebben behooren noch vermogen te accorderen) teffens uyt sijn handen souden mogen geruckt worden, ende dat die vaste ende eeuwige (dat Godt ge-

ve)

ve) Vrede ſoude mogen geſchuddet, verſwackt, ende eyntelijck ſoo het doenelijck waere, t'eenemael gebroocken, ende wederom in een bloedigh Oorloch verandert worden, ende uytberſten tot een irreparabile ſchande ende ſchaede van beyde Republijcken ende van de gantſche Chriſtelijcke Republijck, ende ten laetſten (ten ſy den goedertieren Godt het belette) tot uytroeringe van de *ſuyvere Gereformeerde* Religie in beyde de Natien, ende oock over al vermaenende haer ende badt Godt dat hy haer wilde inblaſen *matige ende vreedſaeme* conſilien, ende voor het gantſche werck des Vrede hoe langer hoe meer daegelijcx vaſtermaecken, op dat voor alle dingen aen ſijn Goddelijcke naeme, eere, aen ſijn *ſuyvere* Godts-dienſt, ende de Heylighe Gereformeerde Religie een glants, aen de Zee ende Navigatie de voorgaende verſeeckertheyt ende de onderlinge commercien de oude wackerheyt moge gegeven worden, ende eyntelijck tuſſchen beyde de Natien, de oude waere ende Broederlijcke vrientſchap, de welcke met ſoo veel banden van *Religie*, Nabuyrſchap, ende Commercien verbonden waren, tot grooter Eere Godes, ende vermeerderinge van de ſelve Religie voor altoos toeneme, ende ſoo de oude liberteyt van beyde de Natien, ende de Vrede ende gheruſtheyt van beyde de Republijcken tegens alle de machinatien van quaetwillige ende quaetwerckende perſoonen.

Den Brief was in het Latijn / ende hy intituleerdenſe Celſos Potentes. De Heeren van Zeelandt reſcribeerden den ſevenden Auguſty. Sy preſen hem voor ſijne genegentheyt tot de Vrede, ende de *ſuyvere* Religie, datſe van *turbe* tegens de ſelve wiſten, oock machtich ghenouch ſijnde om door authoriteyt ſulcx tegen te gaen. Datſe met *Hollandt* wel over een quamen aengaende de Vrede voor ſoo veel die ten vollen behoorde te ſtaen aen het goetvinden van de *Generaliteyt*. Voort toonden haer geſtoort tegens die geene die ſijn Hoocheyt met ſuſpitien tegens *Zeelandt* hadden vervult, ende hem beſwaert met de ſorge, *dat hy ſich oock becommerden moeſt met het geene alhier omginck*, dat de ſelve manier van doen by alle Regenten die kennis van het recht der Volckeren ende van de publijcke ordre hadden verdacht moeſt weſen, &c. Voort het point van de *ſecluſie* niet aenroerende. Gelijck oock den *Protector* daer niet ſpecialijck van ſprack. Entlijck ſeyden dat ſy aen haer zyde mede veerdich ende bereyt waren by te brengen alles wat in haer macht was om ſijn Hoocheyts Regeringh te beſchermen: Sulcx ſcheen ſommige te ſijn niet alleen een alte hoochdraevende compliment/ gelijck eenige van de ſelve oock te vooren hadden aen Prins Willem geroemt/ dat ſy/ ja de Commiſſievaerders alleen capabel waren om den Koningh op den Troon te herſtellen.

Terwyl men tot Londen over de Marine ende 't dertichſte Artijckel van de Vrede handelde / kreegh den Protector de fantaſie van te willen laten varen op Antwerpen: ſonder licent te betalen/ 't welck niet conde zijn; Dies op naerder tijdingh/ den negentiende Iuly comende/ wiert gereſolveert de Schelde te ſluyten; dat is/dat men tot Lillo ende 't Sas weder ſoude verbodemen als by tijdt van Oorlogh. Maer Hollandt heeftet opgehouden. Korts daer na drongh Zeelandt ende andere weder op het verbodemen/ſeggende *Periculum in mora* te zijn/ om dat de Engelſche wilden aldaer paſſeren op Antwerpen.

Die van Hollandt ſeyden / dat die van Zeelandt die geene waren die ter-

ſtont

stont/ naer den gesloten Vreden met Spangien/ hadden gedrongen op het openen van de Schelde. Haer inbeeldende dat sy daer door alle traffijcq souden krygen. Maer naderhant siende dat veel meer Schepen uyt Hollandt oock andere Provintien de Schelde ende het Sas optoogen/ hebben weder begost te dringen op het sluyten/ ende hoewel Vrieslant, Over-Yssel ende Groeningen, mede seer waren geweest voor het openen der Schelde, nochtans nu op hoop/ soo de andere seyden/ dat sulcx een nieu offensie soude geven aen de Engelsche/ ende een nieuw aenleydinge tot den Oorloch/ drongen weder op het sluyten. Die van Hollant seyden datter geen periculum in mora was/ oude ende generale ordre synde dat alle Schepen uyt der Zee in de Wielingen komende/ moeten worden gevisiteert ende verlicent/ soo dat de Engelsche niet soo terstont soude komen naer Antwerpen loopen.

Op dat stuck is aen de Ambassadeurs gesonden de volgende:

Provisionele Deductie dienende tot informatie van de Heeren haer Ho. Mog. Extraordinaris Ambassadeurs, nopende het sluyten van de Schelde.

OM succinctelijck te vertoonen dat de Ingesetenen van Engelandt met hare Schepen ende ingeladen goederen, haren cours gestelt hebbende na Antwerpen, niet verder uyt de Zee met hare Schepen en vermogen te gaen, dan tot de Havenenen van Hollandt ende Zeelant.

Ende aldaer de behoorelijcke rechten van het Landt betaelt hebbende, ghehouden sijn last te breecken, ende in andere Schepen hare Coopmanschappen te vervoeren.

Soo staet te noteren dat de Riviere de *Schelde*, als mede de Canalen van 't *Sas*, *Swijn*, ende andere Zee-gaten daer op responderende, van de zijde der Heeren Staten der Vereenichde Nederlanden gesloten worden gehouden.

Ende dat boven dien aen de Provintie van Zeelandt ende by goede titule, toecomt het *stapel-recht*, over alle die Schepen die comen uytter Zee inloopen in de Revieren ende Canalen boven gementioneert, welcke schepen dien volgende ghehouden sijn haer Coopmanschappen in Zeelandt te *ontladen*, ende de selve in andere Schepen te laden.

Synde de Heeren Staten van *Zeelandt* van het gunt voorsz. in *immemoriale possessie*, ende noch jegenwoordich invigoreuse ende lerende Practijcq van dien.

Ende tot Conservatie van welck recht (waer van den dienst van den Lande in het ghemeen in verscheyde respecten ten hooghsten is dependerende) by haer Ho. Mog. successivelijck, ende van tijdt tot tijdt verscheyde resolutien sijn genomen.

Ende namentlijck op den *dertienden* January *sestien hondert negen*, by welcke resolutie de Provintien eendrachtelijck verstaen, dat de Schepen uytter Zee *binnen Duyns* in de Vereenichde Nederlanden comende, sonder onderscheyt waer de selve t'huys behooren, waer van de Ladinge gedestineert is op de Steden ende Plaetsen van de Erts-Hertogen in de Vereenichde Nederlanden, gehouden sullen sijn te betalen, niet alleen incomende, maer oock uytgaende lasten, oock

eenpaerlijck ontladen, gevisiteert, ende verbodemt te worden, alvooren de selve nae de Steden ende plaetsen van de Ertsz-Hertogen, door de Rivieren, Stroomen, ende Wateren van de Vereenichde Nederlanden sullen mogen passeren.

Ende staet wel te letten dat in het Tractaet van bestandt met den Erts-Hertoch *Albertus ende Isabella* den *negenden* April daer aenvolgende gesllooten, niet een wort bevonden dienaengaende *yetwes geconvenieert ofte verdragen te sijn* tot een notoir ende evident teecken, dat het gunt voorsz. niet alleen uyt crachte ende in gevolge van voorgaende stipulatie, maer *jure suo* den Staet in 't ghemeen, ende de Provincie van Zeelandt in het Particulier is competerende, doch hebben de Heeren Staten van de Respective Provintie goetgevonden, tot nae cauteele ende verseeckeringe van het indisputabel recht van haer Ho. Mog. het selve by stipulatie van den Coninck van Spangien soude worde geappuyeert, ende dienvolgens ouvertuyre ghedaen zijnde, tot een Tractaet van Vrede binnen Munster in West-Phalen aen te stellen, ende de stoffe, mitsgaders de Ingredienten, die soude dienen om een Instructie daer uyt te formeren voor de Heeren haer Ho. Mog. Plenipotentiarissen derwaerts staende te gaen, op het Papier gebracht, ende ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. den *tweeden* October *sestien hondert drie en veertich* gelesen zijnde, is articul *vier en twintich* wel expresseert.

De Riviere de Schelde, Item de Canalen, Sas ende het Swijn, ende andere Zee-gaten daer op corresponderende, sullen van de zijde van de Heeren Staten gesllooten worden gehouden.

Ende is het selve Point vervolgens ter Instantie van alle de Provintie geinsereert in de Instructie voor de opghemelte Heeren Plenipotentiarissen op den *acht en twintichsten* October *sestien hondert vijf en veertich* ghearresteert articul *itidem.* 24.

En dienvolgende de Heeren Ambassadeurs *in mandatis* gegeven ende als een van de *importantste ende essentieelste* Poincten op het serieuste aenbevolen.

Ende hebben de Heeren haer Ho. Mog. Ambassadeurs, tot Munster gecomen zijnde, met de Plenipotentiarissen van den Coninck van Spangien, in onderhandelinge, nae verscheyde Conferentien geprojecteert, seeckere *een en seventich* Articulen, ende de Heeren Spaensche Ambassadeurs overgelevert den *elfden* May *sestien hondert ses en veertich*, stellende het voosz. Point onder de alder-substantieelste van dien Articulen 13. *totidem verbis* gelijck het selve de meergemelte Heeren Ambassadeurs in laste was gegeven.

Waer op den *vijf en twintichsten* May daer aenvolgende by den Heere Ambassadeur Brun versocht zijnde esclaircissement, of de Zee-gaten souden *toegestopt worden*, &c. is tot elucidatie van dien notanter geseyt, te houden 't aen stapelrecht in Zeelandt te moeten *verbodemen*, sonder recht uyt Zee te mogen de Canalen invaren, maer in Zeelandt de goederen te laden in andere Schepen.

Welcke naerdere Interpretatie by den Heer de Brun schriftelijck overgenomen ende in deliberatie ghelecht zijnde, hebben de Heeren Ambassadeurs van Spaengien by hare consideratien den *achtienden* daer aenvolgende uytgewisselt, verclaert dat het voorsz. *dertiende* Articul sal worden geaccepteert, mits explicerende ende gevende te kennen, dat de Rivieren gesllooten te houden, niet en excludere ofte *beswaere de Commertie ofte de Incomste* aen de Onderdanen ende

Schepen

Schepen van de plaetsen van hare Majest. ende met reciproque conditie soo wanneer als men alsulcke middelen sal willen ghebruycken van wegen hare Majest. ten respecte van de Onderdanen der Heeren Staten.

Waer op den *vier en twintichste* May de Heeren haer Ho. Mog. Plenipotentiarisen tot antwoort overgelevert hebben seecker geschrifte, daer by deducerende 't recht ende Possessie, so ten opsichte van het sluyten van de Riviere de *Schelde* ende de Canalen mede geroert, als ten regarde van het *stapel-recht*, even indiervoegen als hier boven beyde gheposeert wordt, mitsgaders debatterende het contrarie gesustineerde van de Heeren Spaensche Ambassadeurs, ende insonderheyt de voorsz. gepretendeerde *reciprocatie*.

Is dienvolgens naer eenige Conferentie dienaengaende noch gehouden, het voorsz. Point ter nedergestelt, ende op den *vierden* Iuly *sestien hondert ses en veertich*, onder de Articulen provisionelijck verdragen sijnde in ordre in het *dertiende* Artijckel van de selve, ende eyndelijck in het Tractaet van Vrede tusschen hoochstghemelte Coninck van Spangien ten eenre, ende haer Ho. Mog. de Heeren Staten van de Vereenichde Provintie ter andere zijde, op den *dertichsten* Ianuary *sestien hondert acht en veertich* binnen Munster gesslooten, gedaen influeren in ordre Articul *veertien* mede brengt, *de Riviere de Schelde als mede de Canalen van het Sas, Swijn, ende andere Zee-gaten daer op responderende, sullen van de zyde van de Heeren Staten gesloot en worde gehouden.*

In conformite van het dispositijf van welcken Artijckel de noyt geinterrumpeerde practijcq tot den huydigen dach is gecontinueert sonder onderscheyt, self oock ten opsichte van de Natuyrlijcke subjecten ende Ingesetenen van de Staten, comende met eenige Schepen uyt Zee, waer van de ladinge is gedestineert op plaetse ende Steden van meer-hooghstgemelte Coninck.

Sulcx geen apparentie en is de Ingesetenen van Engelandt daer van te eximeren, ofte in eeniger maniere te dispenseren.

Wel is waer dat by het *seventiende* Artijckel van de Vrede met Engelandt de *Passagie* de Ingesetenen van Engelandt Schotlandt ende Yerlandt *niet alleen in dese Landen, maer daer door en buytenwaert toegestaen, selfs het passeren van haer Ho. Mog. Forten, ende ten eynde om Coopmanschap aldaer te dryven.*

Maer dat het selve Artijckel niet verder applicabel als *volgens de Resolutie ende wetten*, sulcx den Text van het Artijckel wel expresselijck mede brenght, is by de Heeren Ambassadeurs seer wel gesustineert en tot justificatie van welck gesustineerde pertinentelijck en peremtoirlijck, mede applicabel het *twaelfde* Artijckel van opgemelte *een en seventich* Articulen van Vrede, &c.

Aldus gedaen ende gearresteert ter Vergaderinge van hoochgemelte Heeren Staten Generael den *vier en twintichsten* Iuly *sestien hondert vier en vijftich.*

Op den naem van de Staten van Over-Yssel quam het twintichsten Iuny een advijs in; 't welck desgelijcx desavoueerde de Seclusie, begerende de annullatie van dien / ende dat de Ambassadeurs mochten worden gehouden om reeckenschap te geven; van Revoceren spraecken niet.

In desen tijdt quam tijdingh dat den Broeder van den Graef van Penagion, Ambassadeur van Portugael in Engelandt Don Panteleon de Sa, Rid-

der van Malta ende drie andere Portugysen ende een Engels-man/ waren gecondemneert by twaelf Rechters/ half Engelsche half Fransche, plichtich bevonden aen moort of gevecht in de nieuwe Beurs begaen/ ende volgens 't advijs van de selve hadde het Ordinaris Hof van Justitie gegeven een oordeel ter doot. Desgelijcx waren van wegen de conspiratie tegen den Protector gecondemneert Mr. Gerard Vouwel ende Fox. Maendach den twintichsten Juny s'morgens wiert tot Tiborn gehangen den Engelsman/ Dienaer van de Portugys/ s'middaegs Vouwel Schoolmeester van Islington, wiert gehangen by de Poort van de Mews of Charingcros: seyde te sijn van de Religie van de Engelsche Kerck / soo als die by de laetste Koningen was bevesticht/ verwierp de tegenwoordighe Regeringh ende de macht van 't Hof / dat hem gecondemneert hadde: stierf met groote resolutie/ hoewel een pedan, ende vertrouwen dat hy ginck naer den Hemel: Doot sijnde wiert van sijn Vrienden in een Koets wech gebracht. Fox om sijn Jonckheyt ende vrymoedige bekentenis/ wiert gerepriveert. Gerard soude geweest sijn de aenleyder van 't exploit tegen den Protector ; in plaets van gehangen badt om geharquebuseert ofte Onthooft te worden/ ende verkregh het laetste/ s'avonts ten ses uyren sullende klimmen op 't schavot / was seer flauw; met groote moeyte boven gekomen zijnde/ konde nauwelijcx staen/ sprack seer weynich / als dat hy stierf een oprecht Soon van de Engelsche Kerck / soo als den laetsten Koningh die hadde gestabilieert; welcken Koningh hy verklaerde te beminnen van gantscher herten / ende dat hy voor hem hadde ghevochten / dat hy was een getrouwe Onderdaen van sijn Soon den tegenwoordighe Koningh / ende was bereyt te sterven voor sijn saeck. Voort sijn gebet doende / wiert swacker/ alsoo de omstanders hem oordeelden doot soo haest hy neder lach op 't block ende eer hy de slach kreegh/ als geen teecken gevende aen den Scherprechter. Hy wiert desgelijcx in een Karos wech gevoert.

Daer na quam Don Pantaleon Sa, hebbende twee Rooms Catholijcke Priesters ende andere Vrienden by hem. De Ambassadeur sijn Broeder hadde hem noeyt besocht; als sijnde tegens de Eer van sijn Koningh/ hem te sien onder de handen ende judicature van Vreemden. Eenigen tijdt in devotie overgebracht hebbende/ knielde ende leyde sich neder / het crucifix aen sijn mont / ende so onthooft / wiert in een Caros met ses paerden / daer in hy levendich gekomen was / weder wech ghebracht. De andere drie Portugysen wierden gerepriveert. Sijn Broeder den Ambassadeur hadde alle bedenckelijcke middelen ghetenteert om hem te salveren: De Fransche Ambassadeur hadde expresse audientie gehadt by den Protector, maer te vergeefs: hy wilde tonen te sijn een Inexorabel Justicier. Sijnde oock notabel dat Don Pantaleon, het Feyt gedaen hebbende / sich retireerde in 't Huys van den Ambassadeur/ menende vry te zijn/ maer 't was wat Exorbitant / want hy was gekomen met degens / pistolen / ende granaden om het feyt t'exploiteeren/ aenvallende een Engelsman soo als hy by ende met sijn Bruydt in de nieuwe Beurs ginck wandelen/ hebbende/ so 't scheen/ te vooren met hem eenigh verschil gehadt : Dies liet hem de Protector halen uyt des Ambassadeurs huys.

't Is gebeurt in den Hage dat een Italiaens Edelman beschoncken zijnde/

een

een Clapperman by nacht hebbende omgebracht / sich desgelijcx retireerde in 't Huys van den Ambassadeur van Venetien. De Ambassadeur sulcx verne-mende/twyffelde/of hy hem soude konnen beschermen ; ende niet willende dat perykel loopen/ dede den misdadigen uyt sijn Huys gaen/ die in 't Bos vluch-tende/ kort daer na gevangen ende onthooft wiert. 't Is nochtans te geloo-ven / dat een swacker en kleynmoediger als de Protector, soude wel den Am-bassadeur / soo hy van een machtiger Koningh was gheweest / meer hebben ontsien/ ende soo wel sijn Huys als sijn Broeder verschoont/maer *Pauper ubique jacet.* Don Pantaleon, met of sonder kennis van sijn Broeder / dede ooch aen-souchen Don Alonzo Cordenas Ambassadeur van Spangien / om voor hem te bidden : hem schryvende den volgenden Brief.

SEER EXCELLENTE HEER;

ALrede sal u Ex. kennis hebben hoe datse gecondemneert hebben te han-gen een Man van mijn qualiteyt, doende soo grooten onghelijck aen een vreemdt Cavaillier, oudt niet meer als *negentien* Iaer, om een soo lichten ende excusabelen exces, waer uyt u Ex. sal oordelen het verdriet dat my sal geven, niet soo seer het verlies van 't leven als de Reputatie ende Eere van mijn huys. Welcke consideratie neffens de onvergelijckelijcke goedertierentheyt van sijn Catholijcke Majesteyt my noodigen tot de resolutie van my te werpen aen sijn Coninghlijck voeten, hoopende in my te sien de effecten van de selve, so u Ex. belieft te contribueren een remedie tegens een schade so onvermydelijck, ten sy 't gesach van u Ex. ende den naem van sijn Cathol. Majest. het niet belet, als oock de memorie dat ick ben een Spaenjaert, behalven andere beweeg re-denen die u Ex. sullen voorcomen om mijn saeck te begonstigen, gelijck ick bidde, *by den Heer Protector*, by den welcken de authoriteyt van u Ex. soo veel vermach. *Ick keere* weder om u Ex. te bidden niet na te laten mijn saeck te favoriseren, aensiende de snellicheyt vereyscht door den corten termijn ge-stelt door de regeur van de Sententie van mijn leven. Godt beware u Ex. ge-lijck ick wensche uyt dese Gevanckenis. Huyden Sondagh den 19 July 1654 onderstondt seer nedrigh Dienaer van u Ex.

Panthalion de Sa en de Meneses

De Spaensche Ambassadeur / om de kortheyt des tijts/ vreesende dat geen Audientie soude comen becomen / heeft al terstondt met een Brief den Prote-ctor besocht / daer in stellende / dat de qualiteyt van 't Huys ende de diensten van de Voorouderen van desen ongeluckigen *Don Panthaleon*, doen sy beter over een quamen met den Coningh haer Heere, hem hadden bewogen tot de-*se voorbidd*inge : ende wetende sijn Conings groote goet ende genegentheyt tot *den Adel* van Portugael, twyffelde niet oft soude hem aengenaem sijn dit ern*stige versoeck*, dat sijn Hoocheyt beliefde te perdonneren aen dese Ridder de Straffe *van de sententie*, deswegen hy hem instantelijck suppliceerde, ho-pende van sijn Hoocheyt dese *illustre acte van Generositeyt*, sijn Hoocheyt verseec-kerende dat sijn erkentenis soude sijn seer egael aen de grootheyt van de gunst.

gunst; maer alles was om niet: Alle faveur die men voor desen Jongen bloedt conde erlangen/ was de Byl in plaets van de coorde. Den selven dach van dese executie/ teeckende de Portugysche Ambassadeur het Tractaet hier na volgende; ende tooch soo na Gravesande ende voort na Portugael.

Articuli Pacis & Confœderationis inter Serenissimum Dominum, Dominum Protectorem Angliæ, Scotiæ, & Hibernæ, *ab una: & Sereniss.* Portugalliæ *&* Algarviorum, *&c.* Regem, *ab altera parte.*

1. UT sit bona vera ac firma pax inter Rempub. *Angliæ* & Seren. *Portugalliæ Regem*: & inter Regiones, terras, Regna, dominia, & Principatus sub utrorumque ditione positos populosque subjectos incolasque eorum, cujuscunque conditionis dignitatis, & gradus sint tam per terram quam per mare, flumina, & aquas dulces; ita ut prædicti populi & subjecti sibi invicem favore & auxilio esse studiis mutuis ac honesto affectu se utrinque tractare habeant: neutraque dictarum partium, earumve populus subjecti, vel incolæ quicquam agant vel attendant contra alterutrum ulle in loco sive in terra, sive Mario, sive in portubus fluminibusve alterutrius nec alicui bello, concilio, vel Tractatui in alterutrius damnum consentiat vel adhæreat, neque alterutrius rebelles, profugosve ullis alterius terris, regnis, Dominiis, portubus, finibus tecto Hospitiove recipiat.

2. Uti inter Remp. Angliæ & Regem Portugalliæ eorumque populos, subjectos, incolasque tam per terram quam mare, flumina, & aquas dulces in omnibus & singulis Regionibus terris, Dominiis, territoriis Provincii incolis coloniis, urbibus oppidis, pagis, portubus & finibus sit liberum commercium, quibus in locis commercium aut antea fuit aut nunc est, ita ut absque ullo salvo conductu aliaque licentia generali, aut speciali tam per terram quam mare flumina, & aquas dulces, populus subjecti, incolæque alterutrius possint in prædicta Dominia & Regna omnes eorum urbes, oppida, portus, littera, sinus, locaque venire intrare & navigare & cum plaustus equis, sarcinis, navigiis tam onustis quam onerandis merces importare, emere, vendere, in iisdem quantum voluerint commeatum resque ad victum ac profectionem necessarias justo pretio sibi parare reficiendis navigiis & vehiculis propriis vel conductis, aut commodatis operam dare atque inde cum bonis mercibus aliisque rebus quibuscunque cum eadem libertate discedere, indeque ad patrias, proprias, vel alienas quomodocunque velint & sine impedimento exire salvis tamen utriusque loci legibus, & statutis omnibus.

3. Uti populi incolæque hujus Reip. quodlibet genus mercium, bonorum, & mercimoniorum coemere iisque uti finique possint in regnis, Provinciis, territoriis, insulisque Regis Portugalliæ prima coëmtione sive particulatim sive quocunque numero aut mole quando & quocunque loco libuerit, neque aut propolis aut monopolis ea mercari cogantur, neque pretio definito circumscribantur: possint item pro libitu vendere negotiari libereque transportare quælibet bona, merces, & mercimonia, ex prædictis regnis, & dominiis, solventes

tes duntaxat portoria & Tributo, consulatus, pro bonis exportatis debita, prout soluta erant *decimo die Martij* ft. vet. *vigesimo* autem ft. novi. *Anno Millesimo sexcentesimo, quinquagesimo tertio.* Stilo Angl. quantum vero ad emtiones & venditiones mediantibus proxenentis; dictus populus hujus Reip. iisdem libertatibus Privilegiis & exemtionibus cum ipsis Portugallis fruetur & utetur: neque in cæteris auctionibus eorum, aut contractibus durius cum ipsis agetur, quam cum ipsis nativis & indigenis, utque antiquum forale dictum, omniaque Privilegia & immunitates Anglis ullo tempore ab omnibus ullisve Portugalliæ regibus antehac concessæ, edicto confirmentur, quo populi incolæque prædictæ Reipub. illis frui possint una cum omnibus aliis privilegiis atque immunitatibus quæ ulli nationi Regno aut Reip. prędicto Portugalliæ Regi fœderatæ vel jam sunt vel posthac erunt concessæ.

4. Uti quotiescunque populi incolæque hujus Reip. naves suas ullos ad portus Regi Lusitaniæ appulerint, dicti populi incolæque ne cogantur à mininus officialibus & subjectis prædicti Regis onerare aut imponere in naves suas alias species aut qualitates bonorum & mercium quam iisdem placuerit neve dum illic morabuntur plures duobus ad summum custodibus aut officialibus eorum navibus præficiantur. In quibus exonerandis nulla inanis erit cunctatio. Et si dictæ Naves & Navigia siccis mercibus onusta intra *decem* dierum spacium, navesque & navigia piscibus & commeatu referta intra spacium *quindecim* dierem non exonerentur postquam portum intraverint, non tamen solvere tenebuntur ullum stipendium, argent: summam, aliamve mercedem dictis custodibus seu officialibus, nec eorum gratia aliquid amplius impendent, quam pro *decem & quindecim* diebus illis respective prædictis,

5. Si contigerit subditis Seren. Regis *Portugalliæ* aliosve inter Regna & ditiones prædicti Regis eorumve merces & bona à curiæ inquisitionis officio ejusdemve judicibus aut ministres aut à Regis ficale Capi, filti, aut occupari qui ulli ex populo hujus Reip. debitores æris sunt, vel erunt, prædicta debita ex bonis & mercibus prædictis integre solvantur intra sex Menses post nexum vel occupationem prædictam proxime sequentes sine impedimento aut molestia à dicta curia ejusve judicibus aut ministris, quod si inter prædictæ bona & merces ita captas & occupatas aliqua bona & merces dicti populi & incolarum in specie extiterint eadem dictis iisdem ilico Restituantur.

6. Uti Capitanei Magistri Officiarii, & nautæ navium hujus Reipubl. ullorumve ejus populorum ne intendant lites, neve molestiam ullam exhibeant prædictis navibus aut populo hujus Reipubl. intra Regna & ditionem Regis Portugalliæ, stipendii sive salarii sui nomine, hoc obtentu, se nempe *Romanam Religionem* profiteri, neve se hoc vel alio obtentu in servitium Regis Portugalliæ addicant, aliove modo à navibus quarum ex contubernio sunt secedant; quod si ea in parte deliquerint, delatis eorum nominibus, ad naves revertere ab illius loci Magistratibus & Officialibus cogantur, quod si reperiri nequeant, magistro illius navis aut navigii eorum vestimenta, bona, aut stipendium retinere ad damnorum reparationem licitum sit.

7. Uti Consules qui post hac ulla in parte ditionis Portugalliæ auxilii aut præsidii causâ populi hujus Reipubl. commorabuntur, à prædicto Domino Pro-

Protectore deinceps nominentur, & præficiantur, atque ita nominati eandem autoritatem obtineant atque exerceant, quam ullus Consul vel hujus vel alterius cujuscunque nationis aut in præsentiarum exercet, aut in posterûm exercebit, in dictionibus prædicti Regis, quantumvis Romanam Religionem non profiteantur, ad causas item omnes quæ ad hujus Reipubl. populum spectaverint dijudicandas Iudex Conservator deputetur à quo nulla dabitur provocatio nisi ad Relationis senatum ubi Controversiæ ortæ interpositis appellationibus intra quatuor mensium spatium ad summum Finiantur.

8. Quod si ullus ex populo hujus Reipubl. intra Regna & Ditionem Serenissimi Regis Portugalliæ, è *vivis excesserit*, libri, rationes, merces & bona ejusdem aliorumve ex populo hujus Reipubl. uti ne capiantur, neve occupentur ab Iudicibus Orphanorum & absentium, aut ab eorum Ministris, aut Officialibus, neque eorum Iurisdictioni obnoxia erunt, verum uti eadem bona, Merces, & rationes iis Institoribus aut procuratoribus Anglis tradantur qui eo in loco commorabuntur, à defunctis nominati vel deputati, quod si is dum in *vivis* erat, nullos nominaverit, eadem bona, merces & rationes ex authoritate *Iudicis Conservatoris*, duobus pluribusve Mercatoribus Anglis tradantur, qui pluribus cæterorum Mercatorum suffragijs, eo in Loco versantium eligentur, & à Consule Anglicano approbati erunt, datâ prius Cautione per idoneos fidejussores, ab eodem Consule approbandos, de iisdem bonis Mercibus, & rationibus Legitimis Dominis aut eorum veris Creditoribus restituendis; Et bona quæ defuncti esse constiterit, tradentur hæredibus, Executoribus, vel Creditoribus ejusdem.

9. Uti nec Portugalliæ Rex, neve ullus ex Ministris ejus detineat arrestet, nexuve occupet ullos Mercatores, Naucleros, Gubernatores, nautasve, eorumve naves, Merces aliave bona, quæ vel hujus Reip. vel ullius ex populo ejus fuerint, sive ad belli, sive alios quoscunq; usus, nisi Dominus Protector, aut ii ad quos illæ naves bonaque pertinuerint, ea de re prius moneantur, suumque assensum præbuerint, verum ut prædictæ naves, homines ac bona possint libere sine ullo à prædicto Rege ullisve ejus Ministris impedimento, ab illis Portubus ac Ditionibus dicti Regis suo Arbitratu discedere, utq; venditio mercium, bonorumq; populi hujus Reipubl. ne prohibeatur differaturve hoc obtentu, *Regi nimirum iis opus esse*, per causamve aliam quamcunque, neve ad usum Regis avertantur, aliosve ad usus quoscunque nisi illi quorum interest assenserint.

10. Uti populus Reipub. Angliæ in navibus suis, omnes res bona, & merces cujuscunque generis fuerint, etiam arma, annonam, aliave similia è Portubus & Dominiis dictæ Reipubl. aliisve Portubus, & Dominiis quibuscunque dummodo immediatè ex Portubus Portugalliæ ejusve ditionum ne sint, exportata, ad quoscunque portus, & Territoria Regis *Castella* transvehenda, libere exportare possint, utque Serenissimus Rex Portugalliæ sive subjecti, per pignorationes, Repressalius, aut aliam quamcunque causam, dictas naves bona, aut homines ne impediant, quo minus ad Portus & Territoria dicti Regis *Castella*, tutò navigare, ibique Commercium habere possint, utque populi hujus Reipubl. in regna, portus, & territoria Regis Portugalliæ, tam arma, frumentum, pisces, quam alia omnia mercium genera liberè importare possint, eaque suo Arbitratu,

vel

vel particulatim vel integrâ mole vendere, quibuscunque hominibus quove possint pretio, neve à prædicta Maj. Regia ejusve Ministris, præfectis, Redemptoribus, Monopolisve, ab ullave Camera, Iurisdictioneve quacunque privatæ, vel publicæ Curiæ vetentur circumscribantur, inhibeanturve; utque bona Mercesque, quæ Custumas sive portoria modo solverunt, in quibuscunque Majest. suæ Portubus, libere transvehantur in quoscunque alios Portus locave dictæ Majest. absque solutione alterius cujuscunque ceu ulterioris Custumæ, portorii, ceu argenti summæ, præterquam ejus quam Lusitani Mercatores solverent, si bona & Merces ad illos pertinuissent.

11. Uti populus & Incolæ Reipublicæ Angl. libere & tuto negotientur & commercium habeant, *à Portugallia ad Brasiliam aliaque Conquesta dicti Regis in India occidentali*, & à *Brasilia & dictis Conquestis ad Portugalliam*, in omne genus bonis & mercantiis quibuscunque, exceptis *farinâ, piscibus, vino, oleo, & Ligno Brasiliensi*, quibus à Rege interdicitur, per Contractum cum Societate *Brasiliensi*, pendentes jura & Custumas illas quas alii pendunt, qui in istis Regionibus negotiantur, & proviso quod naves Anglicanæ] conductæ à Lusitanis inter navigandum Classi Lusitanicæ adjungendæ sunt,[& quod dictus populus, & Incolæ ab ullis edictis, portubus, & Locis in Brasilia & dictis Conquestis ad quævis cunque Dominia dicti Regis appellentes, naves suas exonerare ullave bona ad Anglos pertinentia exportare non cogentur, verum officiales teloniorum bona dum in navibus sunt, ponderari facient, quo debita pro iis vectigalia & Iura Solvantur, & quod nullum gravius vectigal, aut tributum neve Major pecuniæ summa vel impensa exigetur, aut Officialibus regis solvetur, quam si bona in terram exposita essent, nec in expediendis & dimittendis dictis navibus ulla mora trahetur, Et post quam in quæcunque alia Dominia dicti Regis appulerint, solutis Iuribus, & Custumis ante dictis, dein liberè iter capessant ad quemcunque alium Portum aut Locum, & bona imposita navibus Anglis vel à subditis dicti Regis vel ab aliis ad quancunque partem Dominiorum dicti Regis transvehendæ nullatenus pendent majores consuetudines seu diversa aliqua jura, quam si Navibus Lusitanicis essent imposita. Atque etiam uti populus & Incolæ Reipubl. Angliæ liberè possint Navigare in Colonias, Insulas, Regiones, Portus, Diotrictus, oppida, Pagos & Emporia ad Regem Portugalliæ pertinentia in India Orientali, Guinea, & Insula St. Thomæ, & alicubi in oris & Litoribus, atque inibi commorari, Negotiari, & Commercium exercere terrâ, Mari, fluminibus, & aquis dulcibus, in bonis & Mercimoniis quibuscunque & omne genus Mercantiarum in aliquem locum seu Regionem eâdem quâ prius libertate transvehere, atque etiam eadem quæ ullo ante hac tempore in quovis Tractatu concessa fuit, vel incolis alterius cujusvis Nationis fœdere, & Amicitiæ Societate in posterum concedetur. Quantum vero ad Custumas & vectigalia in iis Regionibus solvenda: non pendent majora vel graviora iis quæ penduntur à quavis persona vel Personis in quovis dictorum locorum ceu Regionum Negotiantibus. Atque etiam uti Rex Portugalliæ subditive ejus tam Societas Brasiliensis, quam omnes alii quoties Naves exteræ ad Navigationem & Mercaturam Brasiliensem exercendam, vel ad oras & insulas predictas vel alibi opus iis erunt, eas hujus Reipubl. ejusque populi *solitis & ordinariis pretiis* quas poterunt, con-

conducent *nullasque alias ullius Principis aut Reip.* modo ad sit numerus Anglicarum navium illorum usibus sufficiens, excepto quod *fraternitas Brasiliensis* poterit duas naves apparatu bellico instruendas, & quatuor alias piscibus ad Brasiliam mittendas *à quavis cunque natione* pro libitu suo conducere, prout continetur in charta libertatum per diploma Regium ei concessa, & quod tam *societas Brasiliensis*, quam omnes alii subditi dicti Regis, qui mercatum exercent, libere absque ullâ licentiâ generali vel speciali prius impetrandâ naves Anglicas quocunque numero iis placuerit conducent, inque iis navigent in Brasiliam cætraque conquesta dicti Regis in Indiâ occidentali, quodcunque stipendium onerandi & commorandi convenerit: id uti procedat ejusque ratio habeatur, donec totum solvatur, quamvis etiam pacti temporis stipendium superavit.

12. Et cum Serenissimus Rex Portugalliæ per rescriptum: suum sigillo suo munitum datum in urbe *ulissiponis* vigesimo primo Ianuarii anno nativitatis Domini Nostri 1641. incolis terrarum subjectarum dominio *Ordinum Hollandiæ* liberam facultatem concesserit omnia genera mercium invehendi evehendique è regnis, Dominiis & territoriis suis, uti Populus Reip. Angliæ eadem facultate in Regnis & Dominiis Regis Portugalliæ utatur fruaturque.

13. Uti nullus *Alcaides*, vulgo dictus, aliusvè Regiæ Majest. officialis ullum ex populo hujus Reip. cujuscunque gradus aut conditionis fuerit, præterquam in causa *criminali* & in ipso facto deprehensum arrestare aut interpellare possit, nisi à judice conservatore *potestate ad id scripto prius factâ.* utque populus prædictus alioquin quoad corpora, domicilia, rationum libros, interesse, merces, bonaque sua infra ditionem Serenissimi Regis Portugalliæ pari eâdemque fruatur immunitate à carceribus, arrestationibus aliisque molestiis quibuscunque quæ alii cuicunque Principi populoquecum Rege lusitaniæ fœderato concessa est aut deinceps concedetur, neque per ullum salvum Conductum aut Patrocinium, ejusdem Regis subditis, aliisve in ejus ditione versantibus, concedendum suo jure prohibeantur, quo sua debita recuperare queant, verum uti quencunque hominem in jus vocare possint, in cujuscunque demum patrocinium recipiendum, sive quovis diplomate munitum, sive Redemtorem, sivè aliquovis privilegio donatum justi cujusvis debiti causâ.

14. Quandoquidem vero jura Commercii & Pacis irrita forent & inutilia, si populus Reipubl. Angliæ *conscientiæ* causa inquietaretur, dum ultro citroque commeant ad Regna & Dominia dicti Regis Portugalliæ, vel illic mercium commutandarum gratiâ hospitantur, ut igitur Terrâ marique liberum & securum sit Commercium, dictus Portugalliæ Rex id efficaciter aget, & providebit, ne à quoviscunque homine, Curia, vel tribunali, vel propterea quod secum habeant, vel utantur Bibliis Anglicis, aliisve libris, utq; liberum sit populo hujus Reip. in privatis ædibus una cum familiis intra quæcunq; Dominia, dicti regis Portugalliæ *Religionem suam* observare & profiteri, atque eandem in navibus & navigiis suis exercere, prout, illis visum fuerit absque omni molestia, vel impedimento; denique ut locus mortuis sepeliendis idoneus iis assignetur, provideant tamen Angli, ne excedant quod scriptum est in hoc Articulo.

15. Si acciderit post hac ut ullæ *controversiæ dubiaque* inter prædictas Respub. oriantur, unde interrumpendi inter utramque gentem Commercium periculum

lum esse possit, populis subditisque partis utriusque per omnia utriusque regna &c. Provincias publica monitio danda erit, bienniique spatium ab illa monitione adse bona, naves, Merces, & facultates quascunque transportandas sine ulla molestià, impedimento, aut damno sibi bonisve suis interea illato, dictisque populis atque subditis utrinque licitum erit, quibus publicæ monitionis tempore debita alicubi erunt, ea intra dictum biennium iis in locis & Ditionibus ubi debentur, legitimè exigere, atque exinde jus iis expeditum & cum effectu reddetur, ita ut Creditores ejusmodi intra tempus præfinitum sua consequi possint.

16. Si acciderit ut quamdiu Fœdus, Amicitia, & societas hæc duraverit ab ullo ex populis, aut Incolis alterutrius partis prædictæ contra hoc Fœdus, aut ullam ejus partem, Mari, terrâ, Fluminibus, aut aquis dulcibus quicquam fiat aut tentetur; Amicitiam hanc, & societatem inter hasce Nationes non idcirco interrumpi, aut infringi: verum integram nihilominus durare, plenamque vim suam obtinere, tantummodo illos ipsos qui contra Fœdus prædictum commiserint, singulos punire, aliumque neminem, justitiamque reddi, & satis factionem dari, illis omnibus quorum id intereſt ab iis omnibus qui terrâ, Mari, fluminibns, aut aquis dulcibus contra hoc Fœdus quicquam commiserint, ullâ in parte Europæ, aut ubivis locorum, intra Fretum Gaditanum, sive in America vel per Affricæ littora, ullisve in Terris, Insulis, æquoribus, æstuariis, sinubus, Fluminibus ullisve in locis *Caput bona spei*, intra anni spatium quam Iustitia postulabitur: in omnibus autem locicis uti supra transdictū caput, infra menses *octodecim* quam Iustitia prædicto modo poscetur; & si fœderis ruptores non comparuerint, neque se judicandos submiserint, neque satisfactionem dederint, intra hoc vel illud temporis spatium, pro loci longinquitate modo limitatum prædicti illi utriusque partis hostes judicabuntur, eorumque bona, facultates, & quicunque reditus publicabuntur, plenæque ac justæ satisfactioni impendendi erunt, earum injuriarum, quæ ab ipsis illatæ sunt; ipsique præterea cum in alterutrius partis potestate fuerint, iis pænis obnoxii erunt, quas suo quisque crimine commeruerit.

17. Si qua inciderit Controversia inter prædicti Regis Inspectatores, officiales, aut ministros, & dictos Mercatores de bonitate *piscium* velcujuscunque penus, qui ullas inditiones prædicti Regis reportabitur, ea dirimetur *bonorum virorum*, modo Lusitani sint, *arbitrio*, qui à Magistratu illius loci Consuleque Gentis Anglice quo jure eligentur, qui rem ita dijudicabunt ut nè quid interim detrimenti dum de re disceptatur, ad Dominum proveniat.

18. Populo subjectisve partis alterutrius ad alterius Portus appellere ibique commorari, indeq; pari cum Libertate discedere non solum cum navibus mercatoriis & onerariis, sed etiam cum Bellicis & præsidiariis & ad hostium vim propulsandam instructis permissum est, sive vi tempestatis eo delati fuerint sive ad Naves reficiendas, aut ad Commeatum parandum appulerint, modo sex bellicarum numerum non superarint si sponte eo pervenerint, neque diutius in Portubus, vel circa littora hæreant aut commorentur, quam ad naves reficiendas, aut ad alia necessaria comparanda opus erit, nequid fortè causæ præbuerint interpellandi aliarum gentium Commercii quæ amicitiâ, & societate con-

junctæ fuerint; & si quando inusitatus aliquis navium numerus Casu quovis ad eos portus accesserit, iis ne liceto portum intrare, nisi factâ prius ab iis potestate, quorum in ditione portus illi erunt, nisi vi tempestatis aut impellente aliâ necessitate inviti id fecerint, ad Maris & Naufragii periculum evitandum: quod si acciderit, adventus sui causam illius loci præsidi aut summo Magistratui protinus aperiunto, neque diutius illic manento quam per illius loci Præsidem aut summum Magistratum licuerit, neque in illis Portubus quod prædictæ Reip. aut Regi detrimento sit quicquam hostiliter faciunto.

19. Ut neque Respubl. prædicta, neque Rex, naves, bonaque alterutrius populive eorum, quæ erunt ab alterius hostibus, aut Rebellibus ullo tempore capta, atque ullos in portus, aut loca terrarum alterius, aut Ditionum abducta, sinat à Dominis ceu proprietariis transferri; verum ipsis, aut eorum Procuratoribus eadem Restituantur, proviso quod illi addictas naves, bonaque jus sibi vendicent priusquam vendantur & exonerentur: & intra tres Menses postquam dictæ Naves, bonaque sic abducta fuerint, jus eorum vel probent vel proprietatis testimonia producant; Atque interea temporis, sumptus necessarios proservandis & custodiendis dictis navibus bonisque ipsi proprietarii solvent & dependent.

20. Uti populus & Incolæ Reipub. Angliæ negotiandi causâ commeantes in Regna, Dominia, & Regiones dicti Regis, aut ad Portus suos, cum navibus eorum appellentes, ne pendant pro Tonnagio, Anchoragio, aliisve Portuum expensis, aliqua alia telonia, ceu argenti summas, præter eas quas Regi ceu Cameræ *Vlissiponensi* pendere moris erat, si qua vero alia prava consuetudo introduxerit, in posterum ne solvantur.

21. Uti nullum Tributum ab ullo ex populis hujus Reipub. sive Vlissipone, sive alio in loco exigatur S. Georgii sacello impendendum, neque cogantur ipsi ulla munia in personis suis præstare, Aut nullum genus armorum induere aliisve suppeditare.

22. Uti Mercatores partis alterutrius prædictæ, eorumque Institores, Famuli, familiæ, Negotiatores, aliique Ministri, Nautæ, Naviumque Magistri & Classiarii, inditionibus, Territoriis, & Regionibus prædictæ Reipub. & Regis, nec non in eorum portubus & litoribus tuto ac liberè versari possint populusque & subditi Unius, in ullis alterius ditionibus ædes proprias in quibus habitent, habere & possidere, nec non repositoria in quibus bona, Mercesque suas recondant, quamdiu conduxerint, absque ulla à quopiam Molestiâ. Item gladiis se cingere, armaque secum portare tam offensiva quam defensiva, secundum morem & Consuetudinem loci, quo seipsos bonaque sua melius tutari possint.

23. Uti omnia bona, Mercesve dictæ Reipub. aut Regis, eorumve utrinque populorum aut subditorum, in alterutrius hostium Naves impositæ ibique repertæ, cum ipsis Navibus prædæ sint atque in publicum addictæ, omnia autem hostium alterutrius bona, Mercesve in Naves partis alterutrius eorumve populi aut subditorum impositæ, intactæ sint.

24. Uti omnia justa debita, quæ sumptarum aut emptarum Mercium Nominae, aut oneratarum deniq; Navium, Anglis sive antè, sive post bona eorum sequestre

questro posita ad hoc usque tempus ab Rege Protugalliæ debentur, persolvantur, & reddantur immediatè infra biennium proximè secuturum, utque omnes satis dationes, Cautiones, aut fidejussiones ab Anglis Datæ, ullas ob Naves, à Rege Portugalliæ ullisve subditorum ejus ante hac oneratas, Brasiliæ aut Angolæ oram petituras, & posteà in ullis Majest. suæ Gortubus detentas, vel à principibus *Ruperto* ceu *Mauritio* captas, & occupatas, vel à predicto Rege, ullisve ex ejus Officialibus aut Ministris quovismodo impeditas, quo minus Contractus suos præstare possent, de hinc Cancellentur, rescindantur, irritæque fiant, utque nec Gersonæ suæ nec eorum naves bonave sub arresto ponantur, vel ullatenus Molestentur à prædicto Rege, ulliisve ex ejus subditis nomine & ratione Contractuum predictorum.

25. Item cum inter nuperum Parlamentum & Legatum Extraordinarium, à Portugalliæ Rege, convenerit, dictusque Legatus in secundo sex præliminarium Articulorum in quos 29. Decembris 1652. consensum est, sese obligaverit, omnes naves, pecunias, bona, & debita ad quoscunque Anglos pertinentia, quæ in quibuscunque Dominiis Regis Portugalliæ præhensa & detenta fuerint, in specie protinus liberè restituenda fore, modo ejusdem valoris fuerint, atque in eadem bonitatę permanserint, quâ erant tempore detentionis: Sugsin Minus, in specie restituantur; Vel si ex detentione deteriora facta sint, tum satisfactionem ob ea dandam, juxta venum eorum pretium quando primum detinebantur; Quantum vero ad damnorum Compensationem iis ex declaratione Concilii per Chartulam suam 15. Novembris An. 1652. in centum redactis declaratoque à Consilio sibi deliberatum non esse *Reparationem summo jure argere* atque exigere, sed quatenus duntaxat æquitati & rationi consentantum erit, quodque testari possit propensum ad Pacem animum suum, dictus Dominus Legatus sese obstrinxerit hoc supposito, damna re sarcienda fore: atque in quinto dictorum præliminarium dictus Legatus in seulterius receperit, quod *omnes Naves & bona Anglorum quæ á principibus Ruperto, & Mauritio vel à quacunque Nave sub eorum præfectura in Portugalliam invectà sunt, ibique disposita vel ad huc Manentia, vel ab aliis seu eorum jussu inde revecta Dominis & Proprietariis protinus restituerentur vel reperatio & satisfactio pro iis daretur.* Et quoniam de Mercatorum aliorumque pertulatis, quæ satisfactionem, attinent, Controversiæ nonnullæ etiam nunc super sunt quo omnia istiusmodi postulata & querelæ ex jure & æquo dijudicentur & determinentur. Vtrinq; conventum, condusum, & concordatum est, quod dicta postulata ob damna arbitrium & satisfactionem referentur sicut & his præsentibus referuntur, ad Iudicium, & sententiam Doctoris *Walteri Walker*, *Iohannis Crowther*, *Doctris Hieronimi à Silva Secretarii Legationis*, & *Francisci Ferreira Rebello Agentis* in rebus ejusdem Legationis personarum indifferenter electarum, tam ex parte Regis Portugalliæ quam Domini Protectoris, qui his præsentibus fiunt & constituuntur, *cognitores, Arbitri, Iudices* ad àudienda, examinanda & determinanda omnia & singula postulata & querelas omnium & singulorum Mercatorum, nauclerorum, aliorumque qui jus sibi vendicant, ad omnes vel aliquas Naves, pecunias, debita Mercantias, bonave quæcunque, quorum in dictis Articulis præliminaribus mentio facta est; qui Arbitri convenient & considebunt in urbe Londino, vigesimo die Iulii proximi styl. vet. atque eodem

dem die solemne juramentum suscipient, coram judicibus supremæ Curiæ Admiralitatis Angliæ, se in rebus ad se relatis, dijudicandis, omni favori & respectuì erga partem alterutram omnique privato commodo renunciaturos: atq; his præsentibus instruuntur & authoritate muniuntur, ad personas quascunque accersendas, nec non depositiones & Chartulas sibi ad ferri jubendas quæ rem sibi commissam spectaverint. Et vel juramento adhibito vel non adhibito, omnium istiusmodi postulatorum, querelarumque veritatem, nec non omnia & singula damna ex dictis Arrestationibus & detentionibus illata, summatim examinabunt, & dicti Arbitri his præsentibus authoritate Muniuntur, ad singula præmissa definienda damnaque liquidanda, adjudicanda, & finaliter determinada prout ipsi vel major eorum pars in Conscientiis, & sanis suis discretionibus, justum & æquum censuerint, & ad finalem suam sententiam sub Chirographis suis publicandum; quæ sententia ità publicata utramque partem Devinciet & obligabit, absque appellatione, revisione vel reclamatione quibuscunque. Atque idem Rex ad eandem efficaciter præstandam & observandam in omnibus ejus membris & Capitulis sese obligat, nec non ad solvendum vel solvi curandum talem summam vel summas pecuniarum, quæ uti prædictum est adjudicabuntur; Atque ulterius Conventum est quod si dicti Arbitri non consenserint, & finaliter determinaverint de & super præmissis ad se relatis intra primum Septembris proxime secuturum styl. vet. tunc dicta postulata à dictis Arbitris indeterminata vel indecisa ita submittantur, sicut & his præsentibus submittuntur tali personæ, Domino Protectori à Consiliis, quam dictus Dominus Protector intra quodcunque tempus post primum Septemb. proximi nominaverit. In quem finem dictus Dominus Protector tali personæ taliter nominatæ Authoritatum Diploma dabit, ad finaliter determinandum de & super omnibus & singulis postulatis prædictis. Et si ante datam à dicto Consiliario Sententiam, Chartæ nonnullæ è lusitania pervenerint, vel procurator ad aliquas exiis causas agendas, dictus Consiliarius eum de novo audiet, quæcunque Sententia à tali persona taliter instructâ, sub Chirographo & sigello suo lata fuerit, utramque partem concludet, & obligabit, eaque ritè præstabitur & perficietur: Atque in Majorem Cautelam & Securitatem quod ejusmodi pecuniæ summa quæ vel à dictis Arbitris vel ab arbitro adjudicabitur bonâ fide solvetur, Conclusum & Conventum est quod una Medietas vectigalium, & Custumarum Portugalliæ, proxime post datum Tractatus ex omnibus bonis & Merchandisis quibuscunque, incolarum & populorum hujus Reipub. qui in Portugallia commercantur provenientium solutioni impendetur. Quæ medietas de tempore in tempus tali personæ solvetur quam prædictus Dominus Protector nominaverit, unde Mercatorum, Nauclerorum, & proprietariorum damna resarciantur.

26. Item conclusum & concordatum est, quod præsens pax & Confœderatio non derogabitur, per quamcunque aliam ligam vel Confœderationem, factam vel fiendam, à Serenissimis Dominis Protectore Angliæ & rege Portugalliæ, cum quibuscunque aliis Principibus vel rebus publicis, sed quod pax & confœderatio integrè servetur & semper suum sortiatur effectum.

27. Item, conventum & Conclusum est, quod utraque pars verè & firmiter obser-

observabit atque executioni mandabit præsentem Tractatum, omniaque & singula in eo contenta & comprehensa atque eadem ab alterutrius populo subditis & incolis observari & præstari efficaciter curabit.

28. Item conventum, conclusum, & concordatum est quod præsens Tractatus atque omnia & singula in eo contenta & conclusa à dictis Domino Protectore & Rege perpatentes utriusque partis literas sigillo magno munitas debita & authentica formâ intra sex menses proxime insequentes confirmabuntur & rata habebuntur mutuaque instrumenta infra prædictum tempus hinc inde extradentur, nec non & pax hæc & confœderatio statim à traditis & permutatis infrumentis forma & loco solitis publicabitur.

In quorum omnium fidem & testimonium tam nos Commissarii celsitudinis suæ Domini Protectoris, quam legatus extraordinarius Serenissimi Regis vi & vigore nostrarum respective commissionum & procurationum præsentem tractatum manu popria subsignavimus, & sigillis nostris manualibus munivimus. Actum Westmonasterii *die decimo July anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo quarto.*

Van wegen de Ridderschap van de Provintie van Uytrecht quam onder dato den achtienden July, eene lange Deductie tegen de seclusie, concluderende dat de Ambassadeurs mochten worden gerevoceert om te verantwoorden haer gebesoigneerde / ende sulcx gehoort naerder te resolveren / versochten de Heeren Geëligeerden oock Stadt ende Steden haer hier mede te conformeren. De Heeren geëligeerden hebben sulcx gedaen.

Het advijs van Stadt ende Lande tendeerde daer heen/dat niet alleen de acte van Seclusie wiert gheannulleert / maer den Jongen Heer Prins gherehabiliteert van nu af / om de hooghe charges sijner Heeren Voor-Vaderen te bedienen.

In desen tijdt liet de Princesse Douariere door den Heer President aen haer Ho. Mog. bekent maecken dat haer Hoocheyt gemeynt was haer reyse na Berlijn nu eutlijck voort te setten/ met presentatie van haer vruntschap/ waer op haer Ho. Mog. door den selven Heer President weder hebben haer Hoogheyt laten bedancken met aenwensingh van geluck ende voorspoet op de Reyse/ ende aenbiedinge van Reciproque officien van dienst ende vrientschap.

Aengaende de vaert op Antwerpen, hadde sich den Protector nu laten informeren / dat niet alleen om het veertiende Artijckel van de Munstersche Vrede de selve Riviere moest geslooten zijn/ maer dat oock in Zeelandt met goede titule was een stapel-recht/ volgens welcke het noodich was dat alles aldaer wierde eerst gedebarqueert/ende voort om andere redenen datmen die passage niet vry soude mogen of dorven toestaen. Den Protector sach oock ende considereerde wel dat de selve saecke soo slecht ende lichtelijck niet en was te practiseren / ende dat het een nadruck moest hebben / dat het anders niet con mede brengen/ als eene kleynicheyt ende discreputatie voor hem / ende groote schade voor de particuliere Koopliedén / wanneer de Schepen op Antwerpen gedestineert/ by Lillo wierde gekeert ende te rugge ghesonden. Hy oock nu eens in Vrede sijnde woude soo lichtelijck ende om soo geringe oorsaecke niet sich stel-

len

len in nieuwe moeyte ende onkosten. Alsoo verstontmen dat de twee Schepen ghedestineert naer Antwerpen haer dessein hadden verandert / het eene sijnde ghegaen een gheheel ander cours / ende het ander ontladen. Alsoo datmen hier niet meer was besorght voor dat geval / immers niet voor dese reyse.

Al noch in Augusto bleefmen delibererende over het stuck van de Schelde, want of het wel so was dat de Engelsche hadden verandert van desseingh ende niet wilden voortsetten haer directe vaert op Antwerpen langhs de Schelde, soo was echter noch niet geresolveert op het verbodemen of overscheepingh/ van alle waren gaende of komende na ende van Antwerpen, Gent ende Brugge. Zeelandt ende andere drongen seer op het verbodemen of overschepen / maer Hollandt sach het in als een seer groote belastinge op de waren / ende seer schadelijck aen haer Navigatie / ende waer door die van Vlaenderen lichtelijck door Duynkercken ende Ostende de Navigatie souden mogen bekomen. Het was waer dat geduyrende den Oorloch het overschepen was gepractiseert geweest / maer doen wierden te ghelijck alle Vlaemsche Havens buyten Duyns door de Kust-Schepen gesloten gehouden/ ja alles/ vrient/ vyant / ende Neutrael/ wat daer maer omtrent quam/geconfisqueert. Maer nu was Vlaenderen buyten Duyns vry ende open. Niettemin drong Zeelandt seer op de overscheepinghe, pretenderende dat anders het inkomen van de Convoyen ende Licenten al te seer wierden ghefraudeert. Sulcx was waer / edoch was de overscheepinghe veel onkosten / concussien / vexatien ende dieverye subjekt.

Donderdach den sesten Augusty wiert ter Vergadering van haer Ho. Mo. gelesen de groote Hollandtsche Deductie tot justificatie van de Seclusie, het welck duyrde van s'morgens tot by een uyr naer middach. De bylagen waren doen noch niet uyt. Saterdach lieten gheven aen yeder Provintie een dousijn, ende aen yeder Lidt van Hollandt twintich, Hollandt gaf te verstaen soo de Provintien wilden weder intrecken haer scherpe memorien ende aenteeckeningen/ dat oock dese Deductie soude worden ingetrocken / daer op is aen wedersijden niet gevolgt. Seecker Prinsgesinde seyde/ die van Hollandt hebben nu door het publiceren van dese Deductie de gemeente gemaeckt tot rechters: Sy sien toe dat oock de gemeente sich niet maecke executeurs. Maer 'tsy door wijsheyt 'tsy door geluck/Hollandt heeft het wel uytgevoert. De pacht-middelen die door den Engelsche Oorloch seer waren ghevallen / waren altans in Hollandt wel twee Milioenen geresen. Sy klaegden door de andere Provintien wel hondert vijftich tonnen gouts te hebben verschooten / daer van sy weynich sagen weder te krygen / voortaen ghereſolveert sijnde haer finantien selfs ende beter te menageren / haer schulden af te doen / haer selfs te defenderen/ de Vrede met Engelandt ende elders exactelijck te observeren/ ende voorts ten quaetsten gaende / een Republijcq alleen ende apart te maecken. Het stuck van het verbodemen was soo te voor als den tienden Augusty weder voor geweest.

Geduyrende het Engels Oorloch was in Hollandt ende Zeelandt als meest aen de Zee veel Militie gelept/ nu dat ophoudende/ wilden de andere Provintien dat de Compagnien na haer oude Guarnisoen ende Frontieren soude gaen.

geen. Die van Hollandt namen dat als of men haer Steden wilden gants ontblooten van Militie / om de Gemeente tegen de Magistraten gaende te maecken. Zijnde den Haegh ende het Landt vol van malecontente Soldaten uyt Brasilien ghekomen. Dies stelden sy haer tegens de Resolutien van de Generaliteyt / ende wilden de Patenten niet pareren. Om de Brasilianen wat te stillen / is goet gevonden aen yeder slecht Soldaet te geven twee Maenden gagie en aen yder Officier een Maent; ende haer aenseggende / daer mede haer te packen uyt den Hage, elck na de Camers van de West-Indische Compagnie / daer sy onder hoorden. Het maeckte aen Hollandt geen kleyne bekommeringh / dat dit Brasiliaens volck hier soo liep / werdende noch wel acht of negen hondert verwacht.

Donderdach den dertienden Augusty s'morgens ten vijf uyren / quamen van Delft de Compagnien van Perceval, Beaumont, Pauw ende Sterrenburgh, ende met een de oude Compagnie Guardes, alle in de Koecamp / alwaer oock waren de Heeren van Wimmenum, Paets ende van Cortenhoeven, met den Raet Pensionaris de Wit, ende den Secretaris Beaumont, gelijck mede den Heer van Beverweert als Sergeant Majoor de Batailles. Men liet de Compagnie de Guardes in vier Corporaelschappen stellen / ende men seyde tegens den Capiteyn Luytenant Doubleth: Mijn Heeren de Staten van Hollandt dancken u voor u getrouwen dienst, ende tot erkentenis van sulcx, hebben u gegeven, gelijck sy u geven mits desen eene vacante Compagnie, siet daer de Acte. De welcke hy danckelijck aennam ende retireerde sich van de Compagnie af. Dergelijck aenspraeck dedemen oock aen den Heer van Odijck Vendrich, Soon van den Heer van Beverweert, hem desgelijcx presenterende een Acte van Capiteyn over een vacante Compagnie / hy was desgelijcx wel te vrede.

Van de Compagnien de Guardes waren ses Sergeanten / een was impotent sijn gagie treckende / de outste van de vijf resterende / wiert desgelijcx geroepen / bedanckt ende hem een Acte van Vendrich gegeven onder een vacante Compagnien. Daer na sprack men aen den Capiteyn Perceval, Quartier-Meester Generael, hem seggende / dat haer Ed. Groot Mog. van sinne waren de Compagnie de Guardes te verdeelen ende te steecken onder de vier Compagnien alhier present / ende datse goetgevonden hadden hem daer over te stellen als Major, hem tot dien eynde overgevende een acte van Major over de vier Compagnien van de Hollantsche Guardes / een dergelijcke acte van te sijn Capiteyn van een Compagnie de Guarden wiert ghegeven aen Capiteyn Beaumont, Capiteyn Pauw ende den Capiteyn den Heer van Sterrenburgh. Dat gedaen zijnde / soo wiert den Heer van Beverweert versocht te willen commanderen / die commandeerde Perceval te willen nemen de vier nieuwe Vaendelen daer present / inhebbende een Roode Leeuw op een geel velt. Hy nam die / ende gaf aen elck Vaendrager van de selve vier Compagnien een / ende dede voorts yeder esquadre of Corporaelschap conjungeren met een van de vier Compagnien doende de selve Compagnien marcheren / de sijne voor aen / de andere elck na de ouderdom van den Capiteyn / ende sijn gelogeert in alle vier quartieren van den Hage. De Compagnie van den Heer van Sterrenburgh als de jonghste

troch op de wacht / ende voort alle dagen een Compagnie op de wacht treckende.

Veel van de Soldaten der Guarde waren ongeduldich / edoch meest om de achterheyt van de Leeningen / het welck was de schult van de Capiteyn des armes, die veel Leeningen hadde ondergeslagen en daer over op de Poort sat. Men seyde de Soldaten datse souden behouden even de selve gages / servicien / ende andere prerogativen / oock in den Hage blijven. Dese Resolutie om dese veranderingh te doen / was genomen met eenparige stemmen / selfs oock van Leyden, een teecken van sulcx was / dat den Heer Paets, gecommitteerde Raet van Leyden, selfs was geweest in de Koecamp, toonende alsoo alsser questie was / om de autoriteyt van Hollant te maintenerẽ / dat alle Leden eens waren. Men gaf genouch te kennen / dat sy verder alle goede ordre souden stellen tegen tumulten ende seditien. Datse oock Enckhuysen altijdt ende steets met tien Compagnien souden beset houden ende laten. In Somma / dat die van Hollandt toonen souden haer te maintenèren / het coste wat het coste.

Den dertichsten Augusty ouden stijl is tot Londen getermineert ende uytgesproocken de saecke tusschen beyde Oost-Indische Compagnie.

De Heeren van Aelmonde, Rodenburgh, Hauwen ende Oysel, haer Ho. Mog. gewesene Commissarisen in Engelandt / sijn den negen en twintichsten September gecompareert ter Vergaderingh / doende omstandigh rapport met overleveringh van 't instrument hier naer volgende / tot nederlegginghe der ghemelde differenten / waer nae de Heeren presiderende haer heeft bedanckt.

Des anderen daegs naerder gedelibereert sijnde op de pointen daer uyt resulterende / ende op het dertichste Articul van het Tractaet van vrede tusschen den Protector ende desen Staet gemaecht / is goetgevonden de gemelde Heeren Commissarisen voor hare vigilantie / goede devoyren / ende conduite tot voltreckingh van hare commissie in Engelandt aengewent / te bedancken / ende is voorts ghereresolveert dat coppe authentijcq van het gemelde arbitrium ofte uytspraecke ghesonden soude worden aen de presiderende Camer van de Oost-Indische Compagnie tot Amsterdam / met versoeck om het selve te achtervolgen ende sich precise daer naer te reguleren / gelijck oock aende Heeren Staten van de respective Provintien coppe authentijcq van de voorsz. uytspraeck gesonden wiert / met versoeck dat haer Ed. Mog. ten aensien van hare Onderdanen / Bewinthebbers ofte Participanten sijnde van de voorsz. Oost-Indische Compagnie / ofte oock van allen anderen hoedanich die souden mogen wesen / die versieninge wilden doen / ten eynde de voorsz. uytspraeck na sijnen inhoude punctuelijck ter executie wierde gestelt / oock dat de stucken ende documenten by de particuliere Ingesetenen van desen Staet tot verificatie ende adstructie van hare pretensien aen de gemelde Heeren Commissarisen van wederzijden overghelevert ghesesponeert souden worden in een kasse / daer toe expresselijck te maecken / om tot sijner tijdt te dienen / sulcx ende daer het behoorde.

In de selve uytspraeck is te merckem / dat niet alleen uyt cracht van de commissie / of van het dertichste Artijckel der Vreede de selve is gheschiet / maer oock

noch volgens Submissie. Te sien in de woorden: Quæ omnes querelæ, &c.

De selve Heeren Commissarisen hadden geen Brieven van Credentie ghehadt aen den Protector, daerom wast ooch dat sy van hem geen afscheyt by monde versochten/ maer hy ontboodtse by hem/ met veel expressie van beleeftheyt en estime van haer personen/ verklarende verheught te sijn over dese vergelijckinge/ en dat van sijner zijde soude werden bygebracht alles wat dienen kon tot bevestinghe ende duyrsaemheyt van de Vrede ende eendracht. Ende hoewel/ als geseyt is/ sy geen publijcke Ministers waren/ nochtans wiert haer van self toegestaen de exemtie/ die de Gesanten aldaer genoten. Elders is men soo beleeft niet/ ja niet aen publijcke Ministers/ ooch niet by reciprocatie.

Hier komende/ hebben desgelijcx grooten danck behaelt/ want men wast moede. Ende de Heer van Rodenburgh wiert korts daer na in sijn Provintie van Uytrecht ghekoren in het Collegie van de gheeligeerde Raden/ het welck is de opperste aldaer.

Nos Iohannes Exton, Guilielmus Turner, Guilielmus Thompson, Thomas Kendall; Adrianus van Aelmonde, Christianus van Rodenburgh, Ludovicus Houwen, & Iacobus Oysel, *Omnibus præsentes hasce Literas inspecturis, & quos infra scripta tangunt aut tangere possunt, Salutem.*

Quoniam trigesimo articulo Fœderis nuper inter Celsissimum Dominum Protectorem Reipublicæ Angliæ Scotiæ, & Hiberniæ ac dominiorum &c. Et celsos ac Potentes Dom. Ordines Generales Fœderati Belgii conclusi & initi, placuit, ut Commissarii hinc inde quatuor, tempore quo ratihabitiones extradendæ sunt, nominarentur, qui ad decimum Octavum Mensis Maii proximi, stylo Anglico hic Londini convenirent & eodem tempore instructi & autoritate muniti essent, ut omnes eas injurias eaque damna examinarent & definirent, quæ anno *millesimo sexcentesimo undecimo* & de inceps usque ad *decimum octavum Maii* anni *millesimi sexcentesimi quinquagesimi secundi* stylo Anglico tam in *Indiis* Orientalibus quam in *Groenlandia, Moscovia, Brasilia*, vel ubivis locorum, pars una ab altera se pertulisse causatur, & quorũ omnium particularia ante præscriptum diem *decimum octavum* Maii prædictis Comissariis ita nominatis exhibebuntur, eâ cum restrictione, ut post præfatum diem nullæ omnino novæ admittantur querelæ, ut in ipso Articulo *trigesimo* prædicto videre est; Et Celsissimus Dominus Protector antememoratus & Celsiss. ac potentes Ordines Generales Fœderati Belgii postmodum utrinque convenerunt ut dictorum Commissariorum conventus usque ad tricesimum mensis Maii differretur, & mutuo volentes ut præmissa in dicto Articulo debitum suum Sortiantur effectum, pro examinatione & definitione præmissorum cum plenâ, integrâ, absolutâ & irrevocabili potestate Nos Supradictos in Commissarios suos nominarunt & constituerunt, scilicet antedictus Dominus Protector pro parte sua antedictos *Iohannem Exton, Guilielmum Turner, Guilielmum Thompson*, & *Thomam Kendall*, & prædicti Domines Ordines Generales similiter pro parte suâ suprano-

præ nominatos *Adrianum van Aelmonde, Christianum van Rodenburch*, *Ludovicum Houwens*, & *Iacobum Oysel.* Et tam prædictus Dominus Protector ; quam domini Ordines Generales antedicti dederunt & concesserunt nobis prædictis *Ioanni Exton*, *Gulielmo Turner*, *Guilielmo Thompson*, *Thomæ Kendal*, *Adriano van Aelmonde*, *Christiano van Rodenburch*, *Ludovico Houwens* & *Iacobo Oysel*, plenam & integram potestatem & authoritatem eas omnes injurias examinandi & definiendi, quæ anno *millesimo sexentesimo undecimo* & deinceps usque ad *decimum octavum Maii* diem anni *millesimi sexentesimi quinquagesimi secundi*, tam in *Indiis* Orientalibus quam in *Groenlandia*, *Moscovia*, *Brasiliâ* vel ubivis locorum pars una ab altera se pertulisse causatur : Volueruntque præterea nobis prædictis Commissariis plenam & omnimodam potestatem esse instructiones & informationes de & super præmissis & eorum quolibet & aliquo, documenta & instrumenta probatoria quæcunque nec non personas & testes admittendi & vivâ voce sive aliter, prout visum fuerit, audiendi & examinandi, & generaliter omnia & singula juxta sanam discretionem pro meliori inquisitione veritatis, summarie, de plane & sine strepitu ac Figurâ judicii, liberè faciendi, exercendi & expediendi, quæ in præmissis vel circa ea necessaria forent. Dederunt & concesserunt Nobis Commissariis ita electis, plenum, integrum & absolutum, imperium, & arbtrium potestatem & authoritatem de & super injuriis & damnis quibuscunque & eorum aliquo, discutiendi, decidendi & adjudicandi, & (omni quacunque appellatione & revisione remotâ & penitus exclusâ) prout nobis supradictis Commissariis æquitati & rationi visum fuerit congruum, finaliter determinandi, damnaque respectivè pro injuriis prædictis, liquidandi, declarandi & æstimandi, & reparationem, restitutionem & realem solutionem fieri, pro damnis respectivè sic Liquidatis & æstimatis, diebus & locis congruis ac opportunis ordinandi, statuendi & arbitrandi totumque negotium prædictum plenè integrè & finaliter secundum absolutum arbitrium proficiendi intra trium mensium spatium à prædicto *tricesimo Maii*, die continuo numerandum, sic ut quicquid Nos supradicti Commissarii intra tres menses prædictos determina verimus utramque partem plene & absolutè obligabit: & tam prædictus Dominus Protect. pro parte sua & Anglorum, quam dicti Domini Ordines Generales Fœderati Belgii pro parte sua & populi Fœderatarum caverunt, quod omnia & singula per nos dictos Commissarios intra dictos tres menses ordinanda & arbitranda in præmissis & eorum quolibet observari facient, ut latius ex ipsis Commissionis Instrumentis videre est ; Nos igitur *Iohannes Exton*, *Guilielmus Turner*, *Guilielmus Thompson*, *Thomas Kendal* ; *Adrianus van Aelmonde*, *Christianus van Rodenburch*, *Ludovicus Houwens* & *Iacobus Oysel*, vi Commissionis nobis datæ tricesimo die Maii hic Londini convenientes, recepimus intra terminum præfixum querelas injuriarum & damnorum, quæ tam societas Anglica in India Orientali Commercia exercens, à Societate Indica Orientali Fœderati Belgii, quam vice versâ dicta Societas Indica Belgii à dicta Societate Anglica in India Commercia exercente se passas esse causatæ & conquestæ sunt, quemadmodum eas à verbo ad verbum hic inseri fecimus.

Querela sive Breviarium quoddam damnorum, quæ mercatores Societatis Anglicæ ad Indias Orientales commercium exercentis, in prædictis Indiis marique

marique Australi à mercatoribus Societatis Belgicæ in Indiis prædictis negotiantibus sustinuerunt, pro quibus coram Dominis Commissariis utriusque Gentis ex parte præfatorum mercatorum Societatis Anglicæ reparatio postulatur.

Primo petimus reparationem damnorum particularium quindecim Articulis hic infra descriptis comprehensorum quæ æstimantur ad quadraginta octo mille nongentas Libras sterl. quindecim Solidos.

1. Vigesimo Martii Anno *millesimo sexcentesimo vigesimo primo*. Quod mercatores Belgici apud Insulas *Moluccarum Amboinam* & *Bandam* sumptus primo anno quo cum iis in ista negotiatione participes fuimus expensas in navigia vulgo *Galliborne* & *Tingans*, scholas, Hospitia, Donationes, aliasque materias extraordinarias (quibus nos contributiones facere nullo modo obligati sumus) computo quoad ratam negotiationis Nostræ unius videlicet tertiæ collocabant. Militum item stipendia, pannis vestimentisque immodico pretio æstimatis solvebant, cum nos partis nostræ pro ratâ tertiæ pecuniis numeratis solutionem fecimus; quibus nominibus ultra tertiam nostram generalium expensarum partem exsolvimus isto anno quadraginta mille regales de acto.

2. *Vigesimo Martii* anno 1621. Quod Soluti sunt à parte Anglorum *viginti quatuor mille sexcenti quinquaginta* regales pro tertia sua parte astruendis & reparandis Castris, ad Insulas *Moluccarum*, *Bandam & Amboinam*, quibus in locis anni tantum spatio negotiatione potiri sumus, reparationes autem prædictæ per plures annos usui futuræ essent, ita ut prædictorum Regalium tres quartæ ad minimum refundi debent ad *octodecim mille quadringentos octuaginta octo* regales de octo.

3. *Vigesimo Martii* anno 1621. Quod Mercatores Belgici *mille centum & sex Regales de octo* exigebant, Anglosque in Insulis *Moluccarum & Amboina* eosdem sub prætextu vectigalium pro gariophillis solvendorum omnino contra pacta conventa solvere cogebant.

4. 20. *Martii*, 1622 ad Insulas *Moluccarum & Amboinam triginta sex mille nongentos sexaginta quinque regales de octo* Belgis prædictis in rationibus expensarum in aromaticorum fructuum anni secundi, in participatione cum eis quoad Commercia istarum Insularum sperabatur computandos persolvimus; verum injuriæ & expilationes, quibus à Belgis indies impetebamur, anxios nos primum & sollicitos de negotiatione prædicta reddiderunt, tandem *immanis feritas* quâ in gentem nostram primo *Polarona*, dein *Amboina* sæviebant, nos *à Commercio prædicto penitus exterminavit*, unde prædictorum Regalium de quibus Nobis nondum satisfactum est, restitutionem efflagitamus.

5. Præfata Societas Angla primo isto anno expensis domesticis, sumptibus generalibus, domuum reditibus, donis, impensis mercium, infra Insulas *Moluccarum Bandam & Amboinam*, *viginti tres mille quingentos & septem* Regales de *octo* erogabat, quorum duæ tertiæ à Societate Belgicâ refundendæ sunt, ad *quindecim mille sexcentos septuaginta unum Regales de octo*.

6. 26. *Augusti* Anno 1622. Ex devastatione, depopulationeque Insulæ *Polerona* perierunt Anglis debita sua quibus obnoxii erant *Oran Kayenses* aliique indigenæ ad valorem *quinque millium septingentorum viginti quinque* Regalium de Octo.

7 E *Castro Neilacca* infra insulam *Polarona* sita servos *viginti unum*, quos pleno jure

jure Angli possidebant, Belgæ vi captos abduxerunt; æstimantur servi isti ad *bis mille centum Regales* de octo.

8. A nobis etiam unam tertiam quadringentorum aliorumque bonorum jure belli per ipsa navigia illa, pro quibus antea pretium & solutionem à nobis exegerant, captorum detenuerunt: prædictorum servorum pars tertia juxta pretium venditionis ab iis factæ, *novem mille nongentos septuaginta quinque* regales facit, prædictorumque vasorum pars tertia ad mille Regales æstimata facit *decem mille nonnongentos septuaginta quinque* regales de Octo.

9. Mense Septembri Anno 1622. Belgicus Fiscalis ex Anglorum tabernis *Iaccatra*, bona quædam valoris *sexdecim mille centum octuaginta* duorum Regalium de octo exequendo sententiam ex parte quorundam Chinensium inique latam, præsidis Nostri appellatione ad Europam juxta formam Conventionis interposita non obstante, vi abripuit.

10. 20. *Februarii* Anno 1622. eodem videlicet tempore quo *immanem gentis Nostræ occisionem Amboinæ* perpetrabant, *triginta mille quinquaginta octo Regales* de octo ab Anglis *diripuerunt*.

11. 20. *Februarii* Anno 1622. Quod Anglos ab ædibus suis, tabernis, aliisque ædificiis infra insulas, *Moluccanum & Bandam*, quibus astruendis *quatuor mille ducentos sexaginta sex* Regales erogaverunt, expulerunt.

12. Quod Anglos in *Iaccatra* contra pacta conventa vectigalia, aliaque tributa persolvere coegerant, ad valorem *quatuor mille septingentorum septuaginta septem Regalium de octo*.

13. Circa initium mensis Aprilis 1627. Fiscalis Belgicus argentum valoris *septem mille ducentorum quadraginta duorum* regalium ex tabernis Anglorum *Iaccatra* in *Iaponia* exequendo iniquam sententiam ex parte *Iohannis Mariæ Moretti* Itali latam vi eripuit.

14. Quod Commissarium seu Agentem nostrum *Richardum Welden quinquaginta* Regales solvere apud *Bandam* cogebant pro relaxatione cujusdam *Danckes* quem carcere detentum fame ferè enecuissent.

15. Præfatum in super agentem nostrum unam tertiam *ducentorum* vasorum vulgo *barills* pulveris tormentarii quem gubernator in diversorum Conviviorum solemnibus explosionibus ad ostentationem consumpserat, expensas subire compulerunt ad *triginta* Regales per singula vasa scilicet in totum ad *bis mille* Regales.

Secundo, petimus satisfactum nobis fore de fructibus Insulæ *Polaronæ*, quæ annuatim *ducentas viginti octo mille nucum myristicarum libras* & maceris libras circiter *sexagies mille* producere solebat, è quibus una tertia Anglis debita (librâ qualibet nucum ad duodecim denarios, maceris ad duos solidos æstimata) quinquies mille nongentas sexaginta sex libras tredecim solidos & quatuor denarios annui proventus reddit, qui per octodecim annos usque ad annum scilicet 1639. de quo conventum erat, repetitus facit, centum *septem mille trecentos nonaginta libras sterl.*

Tertio, Petimus satisfactionem universorum quorumcunque fructuum prædictæ Insulæ *Polaronæ* annorum quindecim jam ultimo elapsorum ab anno vid. 1639. ex quo Anglis solis obventuri erant, usque ad annum jam currentem 1654. qui

1654. qui quidem fructus juxta ratam proventus antedicti proportionem videlicet 22800. nucum libris maceris, 60000. libris reddunt, per annum 17900. libr. & quindecim annis ducentas sexaginta octo mille quingentas libras.

Quarto, Petimus restitutionem nobis fieri Insulæ Polarone ad Anglos manifesto & juxta assensum atque astipulationes in Conventione anno 1619. celebrato factas, pleno jure spectantis, eandem nobis tradi postulamus eodem in statu constitutum quo erat cum inde expulsi fuimus.

Quinto, Petimus nobis satisfieri de fructibus Insulæ Lantore, quæ uti per testium variorum depositiones manifesto liquebit, quingenta millia nucum myristicarum pondo, ducenta item millia maceris pondo annuatim produxit: è quibus pars tertia Anglis obveniens (nucum pondo ad duodecim denarios, maceris ad duos solidos ut præfertur æstimato) quindecim libar. millia, annui proventus reddit, & octodecim annis ducentas septuaginta mille libras.

Sexto, Petimus satisfactionem nobis fore de universis quibuscunque prædictæ Insulæ Lantoræ ad Anglos solos spectantibus per quindecim annos jam ultimo è Lapsos perceptis, qui juxta ratas nucum & maceris supra memoratas annuatim reddunt quindecim Libr. millia & ab ab anno 1639. ad 1654. ducentas septuaginta quinque mille libras.

Septimo, Petimus restitutionem nobis fieri insulæ Lantora supradictæ ad Anglos solos spectantis, qui eam anno 1620. eo vid. tempore quo de Confœderationis & pacis Articulis in partibus Indiarum primo constabat, actualiter & pleno jure possidebant, ut verum quidem sit eos ab actuali ista possessione à Belgis vi Expulsos postmodum cecidisse.

Octavo, Petimus secundum Articulos conventionis satisfactum nobis fore de tertiis quarumcunque Insularum aromaticarum, quæ à Belgis ab anno 1621. usque ad *1639. intra vid.* Octodecim istos annos possessæ sunt, quarum insularum *tertiæ* ultra expensarum rationes ad annuum viginti quinque millium Lib. valorem æstimamus, unde pars nostra per 18. annos facit *quadringentas quinquaginta mille* libras.

Nono, Petimus satisfactionem quo ad merces quascunque & commeatus à nobis partim demptos partim per Nos Commissariis societatis Belgicæ negotiantis in Indiis, vel eorum navigiis quibuscunque extra aut retro euntibus traditos ad valorem [illegible] Regalium de octo seu *triginta millium* Librarum Sterl.

Decimo. Petimus satisfactam, nobis fore de medietate vectigalium Persiæ quoad merces Belgicorum nobis virtute pacti inter Nos & Persarum Regem initi ab anno 1624. debitorum: quam medietatem ultra annuum valorem quatuor millium librarum expendi exploratum habemus, & pro annis triginta ad annum vid. 1654. jam currentem facere centum viginti mille Libr.

Undecimo, Petimus reparari nobis damna ædium tabernarum, mercium & Commeatuum inique & dolo malo Iacatræ Præfecto Belgarum eo in loco occasionem *ministrante anno 1628.* Factoribus absentibus nostrorum: qua de re solemnes protestationes interpositæ fuerunt: æstimantur damna prædicta ad *ducenta millia* regales de octo, qui faciunt quinquaginta mille Lib. Sterl.

Duodecimo, Petimus resarciri nobis damna quæ à Belgis sustinuimus, ex quo

quo liberum ad *Banthamum* accessum nobis intercluserunt, unde per sex annos ab ea negotiatione, & per consequentiam à sexcentorum millium Regalium de octo in pipere emendo, juxta proportionem Nostram, erogatione impediti omnino fuimus, quod piper si emptum fuerat navibus Nostris reonerandis inservi isset, quæ intera temporis otiosæ ob defectum mercium quibus onerari potuissent, in Indiis permanentes, cariem contraxerunt, pecuniis tamen bonis & Commeatibus nostris in nautarum salaria & cibaria indies consumptis, adeo ut damna prædicta infra *bis millia millium* Regalium seu *sexcenta millia Lib. sterl.* æstimari non possint.

Decimo tertio, Petimus refundi nobis *centum & bis mille nongentos quinquaginta novem* Regales de Octo, quas pecunias quidam è gente Mogul à Nostris *Suratta* eripuerant, quam gentem Belgæ ita defensabant ut vindicare nos & nostra versus personas aut bona eorundem in phaselis aut navibus omnino non potuimus, quod tamen & attentari facilè & perpetrari potuisset, nisi Belgæ *summâ erga nos injuriâ* prædonibus istis Asylo fuissent, quæ pecuniarum summa nisi ita ut præfertur erepta fuerat, lucrum ad proportionem unius ad tres jamdudum in Europa produxissent, quare æstimamus damna ea ad *septuaginta septem mille ducentas Lib. sterl.*

Decimo quarto, Repetimus quantitatem piperis nobis è nave *Endymione Paradongha* propè *sumatram* 1649. à Belgis sublatam, et damna quæ inde sustinuimus æstimantur ad *sex mille* Libras.

Decimo quinto Petimus reparari nobis damna quæ ab anno 1649. Sustinuimus in pretio piperis, quod carius aliis in locis emere coacti fuimus quam ad oras sumatræ (à quo Commercio navibus nostris ab istis à Belgarum populo vi ab acti sumus) istiusmodi merx emptoribus exponi solebat, damna inde sunt *viginti millium* Librar. sterling.

Postulatorum, prædictorum præter insulas *Polarona & Lontora*, summa totalis facit *duos milliones sexcentas non aginta quinque mille nongentas nonaginta Lib. Sterl. & quindecim solidos.*

Usuræ inde debitæ summam longè majorem, si computentur, reddent.

Ex petimus porro, quod cum Angli ad Promontorium *Bonæ spei* cum navibus suis sæpius appulerint solemnemque terrarum istarum possessionem, regnante nuper *Iacobo* Brittanniarum Rege, ceperint, vallumque *Mons Iacobi* dictum vexillo Angliæ super imposito exigi fecerint, terrarum istarum hæreditas penes Anglos permaneat, & ut iis liberum sit non solum Colonias eo deducere, castra ibi munire, commeatum facere sed aliis quibuscunque tam Indiarum partibus quam in mari Australi & partibus inde orientem versus eadem Libertate Commercium agere, qua quovis tempore ex quo Commercium illud inceptum est, gavisi sunt, omnibusque partium istarum locis iisdem Privilegis uti, frui, quibus utuntur fruuntur Fœderati Belgæ.

Præfati mercatores Societatis Anglicæ ad Indias Orientales Commercium exercentes petunt satisfactionem de quatuor navibus in mari Persico circa mensem Februarii an. 1652. illegaliter captis, quod etsi perpetratum fuit citra tempus articulis quoad restitutionem factis limitatum, nos tamen humiliter reputamus,

mus, quod ex quo à privatis personis nulla interveniente authoritate seu Commissionis prætextu naves prædictæ captæ fuerunt, satisfieri nobis eo nomine oporteat, juxta damna quæ valent centum mille lib. sterling.

Petitio Belgicæ Societatis Indiæ Orientalis, quam contendit esse veram nummorum prætensionem pro quâ satisfactionem ab Anglicana Societate Expectat.

1. PRimo, Pro oneribus ad quæ Belgica societas ob defectum Anglorum in Communem defensionem tempore *septendecim* annorum] (expirante Tractatu qui anno 1619. inter utramque societatem factus erat) plus debito ex parte sua contulit, quod ascendit pro Anglorum ratione usque ad *quingentas decem mille* Lib. Anglicas.

2. Pro dimidio oneris in defensione munimenti Geldriæ in *Paleacattâ* pro Anglis soluti postquam omisissent ulterius contribuere ab Anno 1622. usque ad Annum 1639. (jam cessante Tractatu anni 1619.) cujus dimidia pars Anglis solutaad minimum *viginti unam mille ducentas quinquaginta libras* Anglicas facit.

3. Pro dimidio onerum quæ societas Belgica ad obsidionem *Banthami* pro societate Anglicanâ solvit post mensem Augusti Anni 1621. postquam intermisisset suam partem contribuere usque ad mensem Octobris 1627. petuntur *viginti sex mille trecenta triginta novem* Lib. *Anglica, tres solidi & sex denarii*. Idque præter corruptionem navium, velorum, anchorarum, funium, item pulveris pirii, plumbi, sclopetorum aliarumque rerum ad bellum necessarium, à navibus, scaphis, intra illud tempus in rem utriusque societatis consumptarum, & præsertim etiam præter damnum quod Belgica societas in Commerciis passa est, quia naves suas ad istiusmodi obsidiones debuit detinere, & diversas utiles expeditiones hac de causa omittere, quæ omnia si rectè inspiciantur, magnam pecuniæ summam conficient; ut & reparationem, emptionem scapharum quas vulgo *tingas* vocant, & aliarum navicularum à primo Septemb. anni 1622. (cum postrema ratio subducta est) usque ad primum Septemb. 1627. suntque *quinque* anni, singuli ad minimum *quingentas* libras Anglicas exposcentes.

4. Pro dimidio valore navis vulgo dicta *'t Hert ducentorum quinquaginta* vasorum capacis, quæ periit in Communi expeditione versus *Mosambicam* in persequendis & superandis hostibus, valentis secundum æstimationem Cameræ defensionis pro parte Anglorum *mille viginti duas Lib.* Anglicas.

5. Pro tertia parte impensarum in *Moluccis*, *Amboina* & *Banda* consumptarum post Februarium 1622. ex quo Angli cessarunt suum debitum in illis partibus persolvere, usque ad expirationem Tractatus anni 1639. suntque septemdecim anni, singuli pro tertia Anglorum parte exposcentes contributionem *triginta millium* librarum Anglicarum aut circiter. quæ summa computata excurrit ad quingentas decem Lib. Anglicas.

6. Pro damno, quod Belgica societas est passa per arrestum & detentionem trium suarum navium in portu *Portsmuthâ*, quæ ex *Surattâ* advenerant onustæ, quod valet ad minimum *centum mille* libras Anglicas.

7. Pro dimidia parte damni quod ex carentia Commercii *piperis in Banthams* emersit, pro spatio *sex* annorum in quo se non minori damno affectos judicant, quam Angli illud petitione sua æstimarunt, suntque *sexcenta mille* lib. Anglicæ.

8. Pro extraordinariis diuturnisque magnis oneribus quę Belgica societas Indica pertulit, ad annuariam Instructionem navium secantium mare, inservientium ad conducendas, conservandasque naves ex Indiâ per mare septentrionale reduces, quæ onera annuatim *decem millibus* Anglicis compensanda sunt, estque pro tempore *viginti* annorum summa *ducentarum millium* Lib. Anglicarum.

Et deinceps pro stipendio trium mensium quod socii nauticicum istis navibus ex Indiâ per septentrionale mare redeuntes, præter ordinarium stipendium ob difficicilem navigationem istius maris pro præmio acceperunt, & quod usque in hodiernum diem continuatur, & valet non minus, quam annuatim *quinque mille* libras Anglicas, pro tempore autem *viginti* annorum *centum mille* Lib. Angl.

9. Pro commeatu rebusque ad navigandum necessariis quas ministri Belgicæ societatis Indicæ societati Anglorum, tam in itinere quam reditu ex Indiâ ut & in India Commodarunt, quarum rerum promti sunt computationem inire.

10. Pro stipendio & cibo militum à societate Belgica ex Belgio ad supplenda præsidia in *Moluccas, Amboinam* & *Bandam* devectorum, & inde iterum in Belgium revectorum, ad quam rem societas Anglorum juxta ordinem Cameræ defensionis pro tertia parte tenebatur, quorum omnium exactior ratio inire poterit.

2. Stipendia sociorum nauticorum, *Liburnicarum Pera Arnhemi* & *Suratta* reliquique sumptus, ut & detrimenta earum navium, sicut & pretium navis vulgo dictæ *Corncorre*, ut & sumptus cujusdam lembi vulgo een Jaeg/ dicti, quâ inservierunt in commodum communium commerciorum prope *Amboinam* imputanda sunt in rationem Anni 1621. quæ Angli, ut alia onera debuissent persolvere, qua de re ministris Angliæ societatis in Indiâ, justa insinuatio facta est quæ omnia etiam in exactiore computatione ostendi poterunt.

Quæ summæ superpositæ & computatæ in universum valent *bis millies mille sexaginta novem mille octingentas sexaginta unam libras Anglicas tres solidos & sex denarios*, præter usuras & interesse, multaque alia quæ & plenius inferri debent, quarum Belgica societas justam restitutionem, realem & plenam satisfactionem expostulat, non numeratis suis prætensionibus magnorum damnorum & retadationibus, quas sola passa est ob defectum Anglorum in debita observantiâ antenominati Articuli negligenda, ut per impedita ex Anglorum obreptione in universa Indiâ Orientali commercia, quæ omnia plenius computata & expressa in querelis Belgicæ societatis per suos Deputatos vicesimo Iunii Anni 1629. Anglicæ societati *Londini* traditis: ad hæc societas Belgica quantum ad prætensiones attinet, de quibus non est facta specialis summæ petitio, quibus etiam tempus ipsum nullam mutationem attulit, justam restitutionem & satisfactionem exigit: his omnibus ita numeratis usque ad exspirationem tractatus Anni 1629. scilicet ad mensem Iulium anni 1639. Licet Anglica societas varias prætensiones in petitione suâ extendat ad Annum 1651. & 1652. excedens longe exspirationem & limites prædicti Tractatus.

Et

Et quoniam Anglica societas Indica in diversis Articulis traditarum pretensionum culpam reiicit in societatem Belgicam Indicam quod nempe ministros suos *crudeliter* exceperit, ac propterea Anglis habitationes suas in prædictis Belgicæ societatis Locis causa & occasio deserendi data sit, placuit prædictæ societati Belgicæ ad amovendas eas *fœdas calumnias*, quibus ea absque culpa traducitur, illis qui sunt ab Anglica societate in memoriam reducere, nempe quod ministri illorum in India Orientali, primo die 16. Ianuarii 1623. postea *vigesimo Octavo die* ejusdem mensis, & ultimo tertia vice 9. Decembris 1624. (obrationes ipsos ad hoc impellentes) dimissionem petierint à Gubernatore Generali *Batavia* & sic sequenti *undecimo* Decembris 1624. cum novem navibus ac *Luburnicis*, ut & omnibus ipsorum nautis & mercibus ex *Bataviâ* ad fretum sundam profecti sunt, seseque in *Lagondi* insulâ munierunt, ubi spatio sex mensium misere degentes, morientibus *quadringentis* ipsorum sociis, ob in salubrem situm ad tantas miserias redacti sunt, ut extremam illam conditionem & statum, Gubernatori Generali Belgicæ societatis, indicare coacti fuerint, petentes auxilium per Legatos & epistolas, ut à pestilentiali illo situ, ut ipsi ajebant, liberari possent, & ut cum omnibus reliquis sociis in Bataviam demigrare liceret; quod patet ex duabus diversis ipsorum epistolis, ad Gubernatorem generalem Belgicæ societatis missis, quibus Gubernator respondit, quod perpensis ipsorum postulatis (ut decet fidos amicos) noluerit negare illis promptum auxilium, quod præmissâ navi Lubernicâ, cui nomen *abigael*, & paulo post navi cui signum *fortuna*, multisque sociis, cibo, commeatu, & aliis rebus necessariis eo dimissis præstitum est, promissumque Bataviam ac ædes quas antea inhabitaverant denuo ipsis patere, postquam navis Liburnica *quadraginta* modo ægros ad sese recreandos in Bataviam detulisset, cum quà *sexaginta* viri sani & vegeti remissi sunt, & paulo post secuta est, prædicta navis *bona Fortuna* & liburnica navis *Palea catta*; ambæ in statione circa *Banthamum* positæ, ut quam citissime ad ipsorum auxilium *Lagondi* peterent, quod illico factum est, simul ac autem una cum sex aliis Anglicis tam navibus quam Liburnicis cæterisque sociis plerisque ægris Bataviam devenerint, sat grato animo excepti, & ad prçcedens hospitium delati sunt, ac insuper insignè novum çdificium prçdicto annexum fuit, aliisque rebus necessariis instruebantur, quorum prædictorum ægrorum sexaginta mortui, ut & ministri Belgicæ societatis *octuaginta* ferè numero, eodem morbo infecti fuerunt, ex quibus plurimi decesserunt; & secundum ipsam Anglorum concessionem ad tam miserum statum redacti erant in Lagundo, ut sine prædicto auxilio secundum multorum judicium omnes periissent, qua de causa ipse præses aliique præfecti sæpe exclamarunt, adeo magnum & inexpectatum auxilium ipsis esse præstitum, ut istius dum vivant, memoriam nunquam sint posituri, sed recordaturi semper, quodque non tantum particulares ipsorum literæ hujus testes forent, sed etiam in publicis Angliæ monumentis istius rei catalogus insereretur.

Pro quo præstito auxilio & oneribus quæ Belgica societas ob hanc rem passa est, prædicta Belgica societas non dubitat, quin ab Anglicana societate justam satisfactionem & retributionem acceptura sit.

Et præterea Deputati societatis Belgicæ cum ad causæ hujus examen perventum

ventum est, allegarunt articulum *tertium* prætensionum suarum (qui de sumptibus in *Banthami* obsidione factis agit) pro parte generaliter non expressa sumptuum summa positum esse, quam summam tunc expresserunt, & ad *octingenta quinquaginta millia lib.* sterl. assurgere asserverunt, qua summâ petitionem suam ampliari & augeri petierunt.

Quæ omnes querelæ & prætensiones nobis dictis Commissariis traditæ, porro per Deputatos utriusque societatis tam Anglicæ quam Belgicæ ad hoc expressè electis, quam plurimis documentis, instrumentis & probationibus tam ad suas petitiones astruendas & corroborandas, quam adversæ partis destruendas & refutandas exhibitis, coram nobis instructæ sunt, *ac tandem per dictos Deputatos utriusque societatis omnium harum controversiarum arbitrium nobis prædictis Commissariis submissum est.*

Quam obrem nos prædicti *Iohannes Exton*, *Guilielmus Turner*, *Guilielmus Thompson*, *Thomas Kendal*, *Adrianus van Aelmonde*, *Christianus van Rodenburgh*, *Ludovicus Houwens*, & *Iacobus Oyssel*, visis, lectis, examinatis & accuratè perpensis omnibus Documentis, instrumentis, probationibus nobis exutraquè parte exhibitis, una cum aliis omnibus quæ pro inquisitione veritatis necessaria videbantur, & conciliandæ & perpetuum stabiliendæ inter utramque ante dictam societatem Concordiæ studentes, utentes potestate & Authoritate nobis per prædict. Celsissimum Dominum Protectorem Reipublicæ Angliæ, Scotiæ & Hyberniæ ac Celsos & Potentes Dominos Fœderati Belgii Ordines Generales data & concessa, omnes supra positas querelas & controvesias decidimus, definivimus, ac finaliter determinavimus, quemadmodum hoc præsenti Laudo & arbitrio nostro decidimus, definimus ac finaliter determinamus, idque modo sequenti: Annullamus, extinguimus, oblitteramus & pœnitus delemus ac oblivioni mandamus (ita ut nullo unquam tempore & nullo prætextu excitari à quoquam denuo poterunt) omnes omnino querelas, prætensiones & controversias supra latius scriptas, ac quæcunque aliæ esse possint, quas societas Anglica in India Orientali mercaturam exercens contra societatem Belgicam ibidem Commercia habentem, movet aut movere posset, nullis omnino exceptis cujuscunque generis, naturæ aut conditionis esse queant, & in specie statuimus & ordinamus ne dicta societas Anglica à Belgica societate prænominatâ, etiam in futurum aliquid nomine *Ormuzi vectigalis* & Comaronis vel alibi in Persiâ petere aut exigere possit, adeo ut Belgæ in perpetuum sub nullo prætextu ab Anglis hac de causa molestari aut inquietari queant: sine præjudicio tamen alioque actionis vel querelæ quam societas Anglicia contra Persarum Regem vel alium quemcunque exceptis Belgis instituere possit.

Pari modo annullamus, extinguimus, oblitteramus, & penitus delemus ac oblivione mandamus (ita ut nullo unquam tempore & nullo prætextu à quoquam denuo excitari poterunt) omnes omnino querelas, prætensiones ac controversias supra latius scriptas, & quæcunque aliæ esse possint, quas prædicta societas Belgica Indiæ Orientalis contra prænominatam societatem Anglicam in Indiâ Orientali commercia habentem movet aut movere possit, nullis omnino exceptis, cujuscunque generis, naturæ aut conditionis esse queant.

Et præterea statuimus & ordinamus ut prædicta societas Belgica cedat ac resti-

restituat societati Anglicæ prædictæ Insulam Polaron eo instatu & conditione in quâ nunc est, ita tamen ut licitum sit dictæ societati Belgicæ tollere & amovere ex insula prædictâ apparatum Bellicum, merces, supellectilem & omnia mobilia si quæ fortassis in dicta Insula habeat.

Ac ultimo loco statuimus & ordinamus ut prædicta societas Belgica solvat dictæ societati Anglicæ *octuaginta quinque millia Lib. sterl* solvenda hic *Londini* pro dimidia parte ante ultimum mensis Ianuarii diem proximè venturum stylo Anglico, & pro altera parte dimidia ante ultimum dien mensis Martii insequentis etiam stylo Anglico.

Et hoc modo compositis, decisis & determinatis omnibus inter utramque societatem prædictam controversiis, ut etiam privatorum cessarent querelæ, vidimus, legimus & examinavimus omnes querelas & prætensiones debito tempore nobis exhibitas nomine privatorum Anglorum qui in Amboina anno 1623. injuriam & damnum se accepisse causantur, & ex altera parte audivimus & perpendimus ea quæ à Deputatis supradictis societatis Belgicæ in sui defensionem allegata & exhibita sunt; & nos supradicti Commissarii considerantes neminem hoc nomine alias actiones aut prætensiones coram nobis intra debitum tempus, præter infra memoratas personas movisse, post quod nullas amplius movere licitum est, & cupientes hoc nomine, nullas querelarum reliquias superesse, utque omnis querelandi causa amputetur, omnibus benè consideratis & perpensis per potestatem & authoritatem nobis per Celsissimum Dominum Protectorem, & Celsos ac Potentes Fœderati Belgii ordines datam & concessam, statuimus & ordinamus, ut in perpetuum annulletur, cesset & oblivioni mandetur omnis querimonia actio & prætensio Anglorum quorumcunque tam publicè quam privatim nomine injuriæ aut damni, quod in Amboina Anno 1622. stylo Anglico & 1623. stylo novo, se passos esse causantur, utque nullus quicunque ille sit aliquam hoc nomine actionem instituere vel societatem Belgicam prædictam vel Belgas ullos hoc nomine inquietare, molestare aut litibus vexare possit. Et ex altera parte statuimus etiam & ordinamus ut societas Belgica prædicta solvat hic Londini ante primum diem Ianuarii proxime futurum *Gulielmo Towerson* nepoti ex fratre & administratori bonorum *Gabrielis, Towerson* in Amboina mortui *septingentas* Lib. sterl. *Gulielmo Coulson*, Fratri *Samuelis Coulson*, &c. itidem bonorũ ejus administratori *quadringentas & quinquaginta* libras; *Iacobo Boyels*, administratori bonorum *Iohannis Powel trecentas & quinquaginta* libras: *Anthonio Ellingham* administratori bonorum *Gulielmi Grigg ducentas libras*; Administratoribus bonorum *Iohannis Weteral ducentas libras. Ieana Webber* Administratici bonorum *Georgii Saharoch centum quinquaginta libras. Iohanni & Elisabeth Collins* liberis & hæredibus *Eduardi Collins quadringentas & sexaginta quinque libras.* Administratoribus *Johannis Beaumont trecentas libras. Ieana Webber* viduæ & Administratrici bonorum *Wilhelmi Webber, ducentas libras. Iacobo Bailes* administratori bonorum *Ephraimi Ramseii trecentas & quinquaginta libras.* Executoribus Testamenti *Thomæ Radbroosee quinquaginta libras*; & *Thoma Billensbii* Administratori bonorum *Emanuelis Thompson ducentas libras.*

Quæ omnes summæ simul collectæ conficient summam *trium millium sexcentorum & quindecim lib. sterlingorum* hic *Londini* ante *Ianuarium* proximè venientem

solven-

solvendam; & hoc modo penitus extingui & deleri actiones eorum volumus, ita ut à nemine quicunque ille sit excitari in posterum possint.

In fidem hujus nos *Iohannes Exton, Guilielmus Turner, Gulielmus Thompson, Thomas Kendal, Adrianus van Aelmonde, Christianus van Rodenborgh, Ludovicus Houwen, & Iacobus Oysel*, præsentes hasce literas subscripsimus, & sigillis nostris munivimus, tricesimo Augusti stylo Anglico, anno Millesimo sexentesimo quinquagesimo quarto.

Sententia hæc subscripta & sigillata erat modo ut sequitur.

L. S. *Iohan Exton.*	L. S. *Adrianus van Aelmonde.*
L. S. *Guil. Turner.*	L. S. *Christiaen van Rodenburgh.*
L. S. *Guil. Thompson.*	L. S. *Louys Howen.*
L. S. *Thomas Kendal.*	L. S. *Iaques Oysel.*

Eenigen tijdt te voor was alrede uytghesprooken de saecke der twee en twintich in de Sont aengeslagene Engelsche Schepen.

ALsoo in ende by het *acht en twintichsten Artijckel* van Vrede onlangs gemaeckt ende gesllooten tusschen sijn Hoocheyt den Heere Protector ter eenre, ende de Heeren Staten Generael ter andere zijde, is ghesamentlijck gheconcludeert ende geaccordeert als volcht (te weten) *dat Restitutie sal gedaen worden, van alle ende yder Engelsche Schepen ende goederen aengehouden ende gedetineert in de Dominien van den Coninck van Denmem.* t'sedert den *achtienden May in den Iare een duysent ses hondert twee en vijftich, blyvende noch in specie gesamentlijcke met de gereeste ende ware waerdye van die geene die vercocht, verroemt ofte andersints gedisponeert syn, binnen veertien dagen naer de aencompste van de Cooplieden, Schipperen, ende geintereßeerden ofte haer volmachten, om de selve te Ontfangen*, ende sal oock de schade die door de selve detentie de voorseyde Engelsche aengedaen, werden vergoet, soo als daer van geoordeelt sal worden by ons de voorsz. *Eduward Winslow, Iames Russel, Iohn Bex*, ende *William vander Cruyssen*, onpartydich vercoren, Arbitrateurs so van de zyde van sijn Hoocheyt als van de gemelte Staten Generael, om te examineren ende termineren, de pretensien der Cooplieden, Schippers, ende eygenaers die de geseyde Schepen, goederen, ende schade aengaen, welcke geseyde Arbiters inder Goutsmiths Hof, geseyt Goutsmiths Hal, alhier tot Londen den *seven en twintichsten* Iuny naestkomende ouden styl sullen by een comen of eerder ist doenlijck, ende sullen ten selven daghe voor de Rechters van de Opperften Rade ter Admiraliteyt van Engelandt by solemnelen Eede verclaren dat sy alle respect ende sucht tot beyde de Staten ende eenich particulier profijt sullen afleggen, ende voorts dat de gheseyde Arbiters van den *eersten* dach van *Augustus* naestcomende, ten sy syluyden eerder verdragen sullen wesen, in een camer van alle andere, afgesondert, sullen opgesloten worden, sonder vuyr, lucht, spyse, dranck ofte andere onderhout, ter tijdt ende wylen toe sy over de voorseyde saecke haerlieden aenbevoolen sullen sijn verdragen, en sal de uytspraecke by haer gedaen, beyde partyen verbinden; en verobligeren haer de Heeren Staten Generael der Vereenichde Provintie vastelijck by dese jegenwoordige, om de selve na te comen, alsmede omme die somme gelts die by de geseyde Arbiters geadjudiceert sal worden, alhier tot Londen te be-

te betalen ten behoeve der gesEygde Eygenaers, ofte sulcken persoon ofte persoonen die ofte de welcke sijn Hoogheyt sal hebben ghenoemt binnen vijf en twintich dagen, naer dat die adjudicatie sal wesen ghedaen, ende sullen de gemelte Staten Generael alhier tot Londen betalen de somme van vijfmael duysent ponden sterlincx binnen twee dagen naer dat de Instrumentum van Ratificatie der geseyde Articulen van Vrede onderlinge sullen wesen uytgewisselt, ter saecke van de oncosten by de Cooplieden, Schippers, ende hare volmachten, op de Reyse naer Denmarcken te doen, ende een somme van *twintich duysent Keysers* ofte Rijcxdaelders, aen soodanige persoon de welcke sijn Hoogheyt sal hebben genomineert, binnen ses dagen naer dat die persoonen aldaer sullen wesen aengecomen, ten behoeve van de Cooplieden, Schippers ende Eygenaers, om haer Schepen te repareren tot haer wedercomste toe te rusten, welcke voorseyde sommen afslach sullen strecken voor een gedeelte van de betalinge van die somme die in de uytspraecke der voorseyden Arbiters sal sijn begrepen, ende dat fidejussoire cautie ende verseeckerheyt, (over de forme van welcke cautie nu verdragen is) ghegeven sal worden by suffisante luyden die daer voor bestandt sijn alhier tot Londen woonende, haer ter somme van *hondert en veertich duysent* ponden sterlincx verobligerende, van welcke obligatie de handtschrift met ende beneffens het Instrument van de Ratificatie sal overgelevert worden, dat de Restitutie volgens het geene voorsz. is sal geschieden, ende dat de submissie ende betalinghe soo van de *twintich duysent* Rijcxdaelders als van de somme ende het verdere, 't welck als voorseyt is geadjudiceert sal wesen aen hare zijde sal worden voldaen, ende indien van de Heeren Staten Generael als ofte eenigen der geseyde conditien niet effectivelijck ende metter daet werden nagecomen, in manieren ende ten tijde geprefigeert, soo sal de boete der voorseyde obligatien afgevordert, ende geseyde somme van *hondert en veertich duysent* Ponden sterlincx betaelt worden aen soodanigen persoon ofte personen die ofte de welcke sijne Hoocheyt sal hebben genoemt, op dat de schade der Coopluyden, Schippers ende Eygenaers, daer uyt werden vergoet als in ende by het voorsz. *acht en twintichste* artijckel dienaengaende can ende mach blijcken. Ende dewyle sijne Hoocheyt den voorgemelte Heer Protector by sijne Commissie onder het groot Zegel van de Republijcke van Engelandt gedateert tot Westmunster den *negentiende* April voorleden, ende de voornoemde Heeren Staten Generael by hare Commissie onder haer groot Zegel gedateert inden Haege den *twee en twintich* van de selve maendt, ratificerende ende confermerende het voorseyde Artijckel met alle de materie ende dingen daer in begrepen, sijnde respectivelijck te vreden, verdragen, en geaccordeert, dat yder deel ende clausule der selve behoorlijck ende promtelijck geobserveert en volbracht sal worden ter goeder trouwen, volgens de natuyre ende qualiteyt van contracten, van Princen ende opperste machten, sonder eenige maniere van invasien ofte uytvluchten ter occasie van deffect in eenige solemniteyten ende aen wederzyden renunchierende alle subtiliteyten ende precisigheden van de wetten op dat het geene voorsz. is effect sorteren mach, volgens de ware intentie van 't voornoemde artijckel, sijn Hoocheyt den Heer Protector voor sijn deel, ende de voorghemelte Heeren Staten Generael voor haer deel hebben met

een-

eenparich consent genomineert ende geappoincteert, gelijck de selve nomineerden ende appoincteerden by hare voorsz. Commissien, ons de voorsz. Eduward Winslow, Iames Russel, Iohan Bex, ende William vander Cruyssen als arbitrators, Commissarsien, volcomen en absolute Rechters, om te ontfangen, hooren, examineren, ende by alle mogelijcke middelen determineren en haer oordeel geven over alle ende ygelijcken clachten, ende eysschen van alle ende ygelijck Coopluyden, Meesters, ende geinteresseerde, in alle ofte eenige Schepen, gereetschap van schepen ende haer toebehoorten, provisien, Waren, goederen, ende andere dingen, hoedanich die souden mogen wesen, eenigen tijdt gearresteert ofte gedetineert binnen eenige Landen ofte domeynen van den Coninck van Denemarken t' sedert den voorsz. *achtiensten* dach May 1652. waer van mentie is gemaeckt in de papieren van de Coopluyden geexhibeert in Martio *sestien hondert drie en vijftich* en *vier en vijftich* geconsigneert ende toebehoorende aen ymandt van de Volckeren van de Republijck van Engelandt, Schotlandt ende Yerlandt, ofte eenige van de domynen daer toe behoorende, sijn Hoocheyt, den voornoemde Heere Staten Generael van de Geunieerde Provintien, hebben alsoo ghesamentlijck ende een-stemmelijck ghecommitteert ende by hare voornoemde Commissie aen ons de voorsz. Eduward Winslow, Iames Russel, Iohan Bex, ende William vander Cruyssen, gegeven volmacht ende authoriteyt om by een te comen ende te verdragen op de *seven en twintichste* Juny lestleden Ouden styl inde Goudtsmitsch Zael voornoemt, de welcke aldaer vergadert zijnde, soude sweeren met solemnelen Eede voor de Rechters van het Hooghe Hof van de Admiraliteyt in Enghelandt die door den voorsz. Heere Protector geauthoriseert waren by sijnen Commissie om dienvolgens den voorsz. Eedt af te nemen, ende henluyden ghelast ende ghebooden hadt inde voorsz. Goudtsmits Zael op den *seven en twintichste* Juny voornoemt behoorlijck op te wachten ende vervolgens den voornoemde Eedt af te nemen dat syluyden ende yder van haer, in hare examinatie determinatie gehoor van 't geene voorsz. is, ende materien by de voornoemde Commissien haer aenbevoolen, sullen afleggen ende renunchieren alle partyschap, gunst en affectie, en aensien van beyde, ofte yder Republijck, ofte particulier insicht, ofte interest, ende sullen onpartydelijck procederen om de waerheyt uyt te vinden ende sommierlijck te besluyten, begrooten de Interesten ende de rechtmatige schaden van alle ende ygelijcken de voorseyde eysschen, ende soo by Eede bevestiicht sijnde, wy de voorsz. Eduard Winslow, Iames Russel, Iohan Bex ende William vander Cruyssen, souden terstont opnemen, ende kennisse dragen van alle soodanige clachten ende Eysschen als van de zyde van de Volckeren van de Republijcke van Engelandt, Schotlandt ende Yerlandt, soude sijn ghedaen ende voorghebracht, aengaende eenighe Schepen hoedanich die soude mogen wesen, oock allerley slach van Coopmanschappen goederen ofte eenige andere dingen, aengehouden ende gedetineert als voorsz. ende van gelijcken in het generael ende in 't particulier dat van de andere zyde by wegen van defentie, diminitie ofte betalinge van de voorsz. eysschen soude werden geproduceert, het sy op den Eedt ofte sonder Eedt, ofte by Instrumenten Doccumenten, ofte eenige andere bewysen, soodanich als sy tot dien eynde soude oordeelen

oordelen ende bequaem te wesen om de waerheyt te examineren van alle ende yder de voorseyde clachten ende eysschen ende ware ende rechtmatige waerdie van alle ende yder derselver schepen, touwen, toebehoorten, vrachten, provisien, Coopmanschappen, goederen ofte andere, ende alle ende yder der schaden veroorsaecken door de voornoemde aenhoudinge ende detentie door het verlies van de voorsz. Schepen ende vrachten van de selve, als mede door het verlies ende schade van de voornoemde goederen ende waren, Coopmanschappen ofte andere respectivelijck, ende dat wy de voorsz. Eduward Winslow, Iames Russel, Iohn Bex, ende William van der Cruyssen, daer by volmachticht, bequaem gemaeckt, ende gheauthoriseert omme het geene voorsz. ende yeder van de selve te verseeckeren, ende liquideren ende taxeren de schaden van allen, ende bysonderlijck van het geene voorsz. is, als mede om de selve te arbitreren, ende jugerende als wy noodich ende billich sullen achten, ende te pronuncieren, ende publiceren, onder ons Handtschrift en Zegel ons finale oordeel, welck ons oordeel gepronunciëert, ende gepubliceert zijnde, soude bondich ende obligatoir sijn aen beyde zijde, sonder eenige verdere revisie, appel, ofte reclamatie van eenige zijde: ende de Staten Generael voorsz. hebben mede by hare Commissie haer selven verbonden ende gheobligeert, effectivelijck ende reelijck, de selve naer te coomen, ende soodanige somme van penningen te betalen als toegewesen ende uytgesproocken sullen worden tot de betalinge van de voorsz. schaden als vooren binnen *vijff en twintich* dagen daer aenvolgende, naer de publicatie van het voorsz. finale oordeel ende uytspraecke, ende wy de voorsz. Eduart Winslow, Iames Russel, Iohn Bex, ende William vander Kruyssen, waren by de voorsz. Commissarisen geauthoriseert, en versocht by een te komen en te vergaderen in Gouldsmith Hal voorsz. op 't gene hier vooren geseyt is te procederen, de die indient sonder eenigen dach in gebreecke te blyven na onse eerste byeencomste op den voorsz. *seven en twintichsten* Iuny, (des Heeren dagen gemeenlijck genaemt de Sondagen alleenelijck uytgesondert) ende op dat wy *Edeward Winslow*, *Iames Russel*, *Iohn Bex*, ende *William vander Cruyssen*, de voorsz. materien ons aenbevolen niet en mochten dilayeren, of abruptelijck af breken sonder tot een finale uytsprake en seker oordeel te comen van het geene voorsz. is, soo ist by de voorsz. Commissarisen geaccordeert ende vast gestelt, soo door den voorgemelte Heer Protector als de Staten Generael, dat indien wy de voorsz. *Edeward Winslow*, *Iames Russel*, *Iohn Bex*, ende *William vander Cruyssen*, niet en convenieren ende publiceren onse finale sententie en uytspraecke voor den eersten dach Augusty naestcomende over het gene hier vooren is geexpresseert, dat wy van den voorsz. *eersten* Augusty af sullen opghesloten worden in *Gouldsmith* Hal in een beslooten Camer sonder vier, lucht, eten, drincken, ofte eenich ander onderhoudt, ter tijdt ende wijlen toe, dat wy sullen accorderen ende publiceren in geschrifte onder onse handen ende Zegel, ons finael oordeel ende uytspraecke op ende van het geene voorsz. is, welcke voornoemde finale uytspraecke ende determinatie die ghedaen sal worden naer onse eerste opsluytinge, sal niettemin soo vast valide, ende bindende wesen, als of het ghemaeckt hadde gheweest voor onse opsluytinghe als voorsz. tot alle inventien constructien ende meeningen, als in ende by de

voorsz. Commissarisen daer toe respectivelijck relaterende ampelder sal connen blijcken, nu sy het by dese tegenwoordige bekent, dat wy de voorsz. *Edward Winslouw, Iames Russel, Iohn Bex,* ende *William van der Cruyssen,* in ootmoedige gehoorsaemheyt tot het voorsz. artijckel ende Commissien ende volgens de authoriteyt macht ende directien daer door aen ons gegeven, sijn ontmoet ende vergadert geweest in Gouldsmith Hal voorsz. alwaer wy met solemnelen eede hebben ghesvooren voor de Rechters van het Hooge Hof van de Admiraliteyt in Engelandt, in soodanige forme ende maniere als in ende by het voorsz. artijckel ende Commissarisen is geaccordeert ende aengewesen gheweest, dat wy de voorsz. *Edward Winslow, Iames Russel, Iohn Bex,* ende *William van der Cruyssen,* soo beedicht zijnde, hebben ontfangen, gehoort ende geexamineert, alle ende yder de clachten ende eyschen van alle ende yder de Coopluyden, Meesteren, Schipperen, Eygenaers, ende gheinteresseerden in alle ofte eenighe Schepen, touwen, toebehoorten, provisien, Waren, goederen, ende andere dingen, hoedanich die soude mogen wesen, op eenen tijdt gearresteert ofte gedetineert binnen eenige Landen ofte Domaynen van den Coninck van Denemarcken, t'sedert den *achtienden* May 1652. waer af mentie gemaect is in de papieren ende gheschriften van de Cooplieden, gheexhibeert in Martio *drie* ende *vier en vijftich,* geadsigneert ende toebehoorende aen eenige van de Volckeren van de Republijcque van *Engelandt, Schotlandt* ende *Yrlandt,* ende de Dominien daer onder resorterende, geproduceert ende opgeoffert sijn geweest, aengaende eenige Schepen, ende alle soorten van Coopmanschappen, goederen, ofte eenige andere dingen aengetast, aengehouden, ofte gedetineert als vooren, als mede alle het geene in het generael ofte particulier van de andere zijde is gheprocedeert by defentie, diminutie, ofte betalinghe van de voorsz. eyschen, ende hebben by Eede, Instrumenten, Documenten, ofte sulcke evidentien als wy noodich ende billick hier toe geoordeelt hebben geexamineert de waerheden van alle, ende yder der voorsz. clachten en eyschen, als mede de seeckere ende waerachtige waerdye van alle ende yder sulcke Schepen, touwen, toebehoorten, vrachten, provisien, Coopmanschappen, goederen ende andere ende yder de schaden veroorsaeckt door de voorsz. aenhoudingen ende detentien, door het verlies ende schade van de voorsz. goederen, Waren, Coopmanschappen, ofte andersints respectivelijck.

Ende op volle ende rype consideratie van de selve hebben 't voorsz. verhaelde begroot ende yder van de selve hebben mede geliquideert ende getaxeert de schaden van alle ende yder vant 't geene voorsz. is, hebben gedetermineert gearbitreert ende finalijck uytgesproocken, ende wy de voorsz. *Edward Winslauw, Iames Russel, Iohan Bex,* ende *William vander Cruyssen* volgens de macht, authoriteyt, ende directien aen ons gegeven in ende by het voorsz. Artijckel ende Commissien, ende tot volle voldoenninghe van de selve by dese teghenwoordighe onder onse handen ende Zegels doen termineren ende arbitreren ende finalijck uytspreecken, dat de voorsz. schaden monteren ter somme van *seven en twegentich duysent negen hondert drie en seventich* ponden ende *tien pens* wettich Engels gelt, ende wy liquideren ende taxeren de voorsz. schaden op *seven en twegentich duysent negenhondert drie en seventich ponden ende tien pens* wettich Engels gelt,

ende

ende termineren, arbitreren, ende adjugeren verder, dat de voorsz. Heeren Staten Generael doen sullen of doen betalen in *Londen*, ten behoeve van de respective eygenaers de somme van *seven en twegentig duysent negen hondert drie en t'seventich ponden tien pens* wettich Engels gelt, aen sodanigen persoon ofte personen als sijn Hoocheyt den voorsz. Heere Protector daer toe nomineren sal, binnen vijf en twintich dagen na dese onse gedane adjudicatie, ten oyrconde van welcke wy de voorsz. *Edward Winslow*, *Iames Russel*, *Iohn Bex*, ende *William van der Cruyssen*, hebben ten fine als vooren onse Handen ende Segels, gestelt in Gousmich Hal voorsz. op den *een en dertichsten Iuly*, in den Iare onses Heeren, (na de gewoonelijcke reeckeninge in Engelant) *een duysent ses hondert en vier en vijftich*, was geteeckent, &c.

In dorso *stondt*.

Memorandum dat wy Commissarisen in het witte van desen ghenomineert, bevinden dat de somme van *vijf duysent ponden sterlincx* ende *twintich duysent Rijcxdaelders*, bedragen in het geheel de somme van *tien duysent* pondt sterlincx is betaelt, het welcke volgens het *acht en twintichste* artijckel van Vrede moet ghehouden worden voor betalinghe ten deele van de somme in het witte van desen by ons uytgesproocken; t'oyrconden desen by ons onderteeckent ten dage ende Iare in het witte van desen geexpresseert, was onderteeckent, &c.

Aengaende de Fransche ende Engelsche differenten alsnoch geen accoordt volgende; wiert by den Protector voorgeslaegen dat Hollandt soude worden genomen tot super Arbiter: de Fransche Ambassadeur begeerde de Staeten Generael. Ende hoewel Vranckrijck door de Victorie by Arras scheen hoogh gestegen / soo wilde echter den Protector niet een hayr breet daerom toegeven / maer insisteerde steets dat den Koningh van Engelandt, Hartoch van Iorck ende Glocester, ende eenige meer / moesten gaen uyt Vranckrijck.

Raeckende de Deensche questie ginck het langsaem. Men hadde aen den Koningh geschreven op dat stuck; dat van de twee en twintich Engelsche in de Sont aengehoudene schepen / niet meer als achtien aen de Engelsche Commissarisen waren weder ghegheven / ende van de goederen niet meer als een scheps-ladinge, ende dat van de verkochte goederen / beloopende omtrent drie hondert duysent guldens in Dennemarck het geringhste niet wiert betaelt / versoeckende dat de resterende schepen ingeladen goederen of het provenu van dien / macht sonder meer uytstel werden betaelt. Daer op quam in desen tijdt antwoort / dat de Engelsche veel van sijn schepen hadden aengehouden ende aengehaelt / dat hem of sijn onderdanen sulcx behoorde te worden vergoet.

Hollant heeft daer op voor advijs ingebracht / dat des Konings brief gants ongefundeert ende buyten reden was / alsoo dese Staet alles gedaen hadde wat het Tractaet dicteerde; geen reden aen de Koningh overich sijnde om te weygheren de restitutie van de valeur der Waren / die hy uyt de Engelsche schepen hadde verkocht.

Sulcx wiert oock den Resident Charisius alhier aengesept / ende aen de Resident de Vries in de Sont toegeschreven om by de Koningh alle mogelijcke debuyren

voyren te doen/ ten eynde de werckelijcke restitutie mocht volgen / sonder te blijven in gebreecke.

Het oochmerck ende cort-begryp van de soo genaemde Deductie of verclaringe der Staten van Hollandt, was een Justificatie van de acte van Seclusie, raeckende 't Employ van den jongen Prince van Orangie.

Dat de Provincie van Hollandt, in crachte van hare Souverainiteyt de acte van seclusie in questie hadt vermogen te passeren; solverende de objectien daer tegens voortgebracht.

Dat inde groote vergaderinge / anno sestienhondert een en vijftich gehouden / egeene verclaringe waren ghedaen daer tegens de voorsz seclusie soude stryden. Voort aenwysende hoe verre ende in wat saecken de Unien tusschen Hollandt ende Zeelandt gemaeckt / de selve Provincien obligeerden / omme communicatis consiliis ende niet separatelijck te resolveren; ende dat het decreteren van de voornoemde seclusie teghens de voorsz. Unien niet strydich was. Item/hoe verre de respective Provincien vermochten separatelijck met yemant in gesprek te treden ofte te handelen. Ende dat Hollandt de voorgeroerde acte van seclusie op 't versoeck van den Protector hadde mogen passeren / ende doen extraderen / sonder daer mede de Unie in eenigen dele te choqueren.

Dat de respective Provincien niet gehouden waren aen de Bondt-genooten kennis te geven van particuliere gesprecken ofte handelingen/ die de selve met andere Coningen/ Princen / ofte Staten souden mogen houden ofte dryven; ende dat Hollandt over sulcx (oock sonder Communicatie) hadde vermogen de voorsz. acte van seclusie tot contentement van den Protector, te passeren; jae/ dat om verscheyden consideratien / daer van geen communicatie hadde behooren gegeven te worden.

Dat de Staten van de particuliere Provincien geoorlooft was in saecken/ hare Provincie privatelijck raeckende/ oock door Ministers van de Generaliteyt yets te doen effectueren; ende dat sulcx de bewuste acte van seclusie door de Heeren van Beverning ende Nieupoort aen den Protector wel hadde mogen worden geextradeert.

Dat de respective Provincien yeder appart geoorloft was tot bevorderinge van de Vrede met andere Landen/ yets van het hare te contribueren/ selfs sonder communicatie van de Bondtgenooten; ende dat sulcx door 't verleenen van de voorsz. acte aen den Protector niet en was gecontraventeert het negende Articul van de Unie.

Dat het passeeren van de voorsz. seclusie niet strydich was tegens eenige voorgaende Resolutien by haer Ho. Mog. genomen / ende in specie niet tegen de secrete Resolutie van den negentienden February sestien hondert vier ende vijftich.

Dat in een vrye Republijcque niemant door geboorte eenich recht hadde tot hooge digniteyten / &c. Ende dat de Seclusie van den Heer Prince van Orangien niet strydich was tegens de vryheyt.

Daer in aenwysende dat alle Republijcquen van de gantsche Werelt/egeen uytgesondert/ die oyt tot soodanige maximes / ofte gewoonten waren vervallen /

len/ ja selfs meest alle die geene die alleenlijck de macht van hare wapenen aen een persoon/ sijn leven langh geduyrende/ vertrouwt/ ende oock veele die sulcx voor een geruymen tijdt hadden gehazardeert/ daer door onder subjectie gebracht/ ende tot een Monarchique staet gereduceert waren.

Sijnde bekent dat de Visconti, Edellieden van Milanen, sijnde van hoofden geworden Patroonen, ofte Protecteurs van de Stadt/ ende den Staet van Milanen voornoemt/ ende in de selve grootheyt van 't voorsz. hooch gesach/ veele jaren gecontinueert, oock naderhant den Titul van Capiteynen Generaels bekomen hebbende/ eyntelijck Iean Galeas, Visconti getrouwt sijnde aen een Dochter van Ian, Coningh van Vranckrijck, door hem/ende sijne mannelijcke descendenten hadde weten te becomen de digniten van Hertoch van Milanen voorschreve.

Het was oock eenen yegelijck openbaer dat C. Iulius Cæsar, niet de gantsche macht van de Republijke van Romen/ maer alleenlijck de Wapenen van de selve Republijcque in Vranckrijck, tien jaren achter den anderen in handen gehadt/ ende daer door de gemoederen van de Militie tot sich getrocken hebbende/ eyntelijck de selve wapenen tegens sijn eygen Vaderlandt gekeert/ die machtige Republijcque/ die van buyten genouchsaem alle volckeren/ende de gantsche Werelt onder haer subjectie hadde gebracht/ van binnen gedwongen hadde aen hem alleen dienstbaerheyt/ ende servitude te plegen.

Ende omme in desen niet prolix te wesen dat alle de oude Republijcquen van Griecken-Landt door de voorsz. practijcke onder slavernye gheraeckt waren.

In dierbougen ende uyt oorsaecke/ mitsgaders door middelen als boven/ hadde Pisistratus de machtige Republijcque van Athenen onder sijn subjectie ghebracht.

Even alsoo hadden gesubjugeert/ Cypselus die van Corinthen, Trasibulus, Gilon, *Dionisius*, Hiero, ende Agathocles die van Saracusen: Panætius ende Icetes, die van Leontium, Phalaris die van Agrigentum, Phido die van Argos, Periander die van Ambracia, Archelaus die van Candia, Evagoras die van Cyprus, Policrates die van Samus, Anaxilaus die van Rhegium, Nicocles die van Sicyon, Alexander die van Phera, ende Mamercus die van Datana. Soo hadde wederom Roomen het voorsz. inconvenient noch subject geweest door Lucius Sylla, ende Octavius Augustus.

Soo waren naderhant alle de vordere Republijcquen van Italien mede uyt oorsaecke voorsz. t'ondergebracht, Verona door de Schaligers, Bononien door de Bentivoglii, Farentia door Manfredus, Perusium door Bale, Tiferna, door Vitellius, Florencen door de Medici.

Ende soo hebben ontallijcke meer/ haer van simpele Capiteynen ofte Gouverneurs opgeworpen tot Souveraynen, gelijck daer van de getuygenissen in de Historien allenthalven sijn te vinden/ ende het selve by experientie dagelijcx komt te blijcken/ want in materie van Policie wert by alle verstandige voor een indubitable maxime gehouden/ dat die meester is van sterckten, ende van het Volck van Oorloge, oock Meester is, of sich meester maecken kan, van den Staet.

Daer by verhalende de domestijque exempelen van den Hertoch van Anjouw in het Jaer drie en tachtich, van Prins Willem in het Jaer vier en tachtich, ende entlijck van Prins Willem in het Jaer vijftich: wyders refereerden wat saecken/ Rijcken/ Staten ende Landen/ dickwils by Tractaten/ sonder oneere voor de selve tot securiteyt/ ende gerustheyt van die geene/ daer mede sy tracteren/ honden toestaen/ ende dat het passeren van de voorgeroerde Acte van seclusie niet impliceerde eenige subjectie ofte pusillanimiteyt.

Dat de Nederlanden meest in oneenicheyt waren gebracht door de Hoofden/ ende dat abusivelijck wert gheallegeert/ dat door het passeren van de voorsz. Acte van Seclusie oorsaecke tot oneenicheyt soude sijn gegeven.

Dat sonder het verleenen van de voorgheroerde Acte van Seclusie, den Oorloch met de Republijcque van Engelandt soude hebben moeten continueren.

Dat door de voorsz. Acte van seclusie niemant van eenighe prerogativen wiert ontset/ ende dat in een vrye Regeringe/ daer de charges op de waerdichsten moeten worden gheconfereert/ niemant eenighsints door geboorte recht krijcht tot eenige digniteyten.

Wat danckbaerheyt het Huys van Orangien aen den Staet / ende den Staet aen het Huys van Orangien schuldich was; Item/ wat danckbaerheyt alle Provintien aen Hollandt ende Zeelandt, ende specialijck aen Hollande schuldich waren/ ende dat door het passeeren van de voorgeroerde Acte geen ondanckbaerheyt tegen het voorsz. Huys was gepleecht. Stellende een Memorie van de Tractementen by de Princen van Orangien, ende de haren genooten/ als mede pensioenen ende anders/ beginnende met den Jare vijftien hondert ses en tachtich, beloopende negentien Milioenen ses hondert negen en t'negentich duysent seven hondert acht en vijftich ponden / behalven dat de selve Princen allenthalven wierden gerespecteert ende geeert/ even als of sy wettige Princen van den Lande waren gheweest / jae dat hem in verscheyden poincten/ de authoriteyt ende macht was gedefereert/ die selfs eenige Princen van den Lande/ by Capitulatie ofte articulen van blyde inkomsten/ expresselijck was benoomen gheweest / dat de selve Princen door den luyster van de voorsz. Digniteyten/ ende authoriteyt hem als boven gedefereert/ by andere Coningen/ Princen/ ende Potentaten in groote achtinge waren ghekomen/ van de selve met excessive Schenckagien/ Hooge Titulen/ ende teeckenen van eere begifticht/ jae ter dier oorsaecke Coninckclijcke Huwelijcken hadden weten te contracteren/ dat ooch de wapenen van den Staet/ (wel was waer dat sulcx somtijdts het ghemeene beste verepschte) waren geemployeert om op den Vyandt te conquesteren/ Baronnyen ende Heerlijckheden de selve Princen toebehorende/ dat by Tractaten van Trefves ende van Vreede, door de selve Princen onwaerdeerlijcke goederen ende Landen waren bedongen / dat Steden ende plaetsen/ de selve Princen aenkoomende/ selfs buyten ressort van desen Staet ghelegen / met Guarnisoenen tot koste van den Lande waren beset geworden / behalven dat de selve Princen oock (alhoewel sulcx by het voorverhaelde/ ende meer andere saecken van diergelijcke natuyre seer weynich in consideratie was comende) geen gheringe/ Tractementen/ pensioenenen/ huyt-gelden

den ende ordinaris giften van den Staet in het gemeyn/ende van de Provintie van Hollandt ende West-Vrieslandt in het bysonder hadden genooten / bedragende volgens provisionele onderbindinghe gheduyrende den tijdt van de Heeren Maurits, Fredrick Henderick ende Willem, boven de ordinaris giften van de Geoctroyeerde Oost ende West-Indische Compagnien deser Landen/ boven de vereeringen van eenighe Provintien ofte Steden in het particulier/ boven de profijten van de Velt-tochten/ die onwaerdeerlijck waren en excessive sommen soude uytbrengen/ en boven meer andre profyten/ als hier voor geseyt is/ omtrent tweemael hondert tonnen Goudts of twintich Millioenen guldens, hebbende de hooghgemelte Heeren Princen daer en boven oock met hunne gantsche Familien/ ende die geene die daer aen waren geallieert geweest / ghenooten vrydom ende exeptie van alle des Landts Imposten/ mitsgaders oock van alle extraordinaris schattingen/ het geene mede een excessive somme soude comen te bedragen.

De Spaensche deden in haer gemoet daer by dat alles wat de Heeren van Hollant deden overvloedelijck ghejustificeert wiert door een Wet die genoemt wort Talionis. Doctor Luther hoorende datmen sijn Boucken hadde verbrant tot Roomen, liet tot Wirtenbergh weder een Tonneel ende vuyr maecken/ daer in verbrandende het Corpus Canonicum, seggende / alsoo hebbense my ghedaen, soo wil ick haer weder doen. De Princen Voor-Vaderen hadden het Landt den Koninck afhandich gemaeckt / ende al sijn recht vernietight / het was niet onbillijck seydense / dat weder desgelijcx ghescheiden aen het Huys van Orangien. Immers dat de Staten des Lants / als Souverains / wel mochten weygeren aen een Kindt de Ampten die vacant waren door de doodt van de Vader haer Minister / die te voor Onderdanen sijnde hadden benomen de geheele Souvereyniteyt van haer Koninck ende Souvereyn. Wilde men seggen van Religie of privilegien, dat was absurd / want yder Prins mach wetten maecken in sijn Landt / ende het waren geen nieuwe wetten / oock voor geen nieuwe Religie / de een ende het ander waren alsoo out in dese Landen als het geheel Christendom / het waren oock niet de Staten die het deden / het was iratæ plebis tumultus, fanatike opinien / de Religie / den Godtsdienst/ ende Kerckelijcken Stant beroovende van alle eere/ glants/ ende aensien/ van alle Ceremonien/ de eenige knoop/ waer mede de gemeente wort gehouden in Godts vreese/ in aendacht/ in ordre ende in discipline.

Wasser inbreuck of verkrachtinge gheschiet in de Religie ende privilegien, ja in den fondamentele wetten/ het was immers niet van de zijde der Spaensche of des Konings / die de Religie ende wetten, soo veel hondert Jaren gebruyckt ende bevesticht voor haer hadden /: ende die van de andere wierden geinnoveert / verandert / ende bestormt. Maer de andere seyden / ende met meer gront / de uytkomst voor haer hebbende/ dat alle macht was van Godt, die als een Koningh der Koningen ende Heerscher over alle Heerschers disponeerde van de Rijcken ende Landen naer sijn welgevallen en onbegrijpelijcke oordeelen. Dat de Princen van Orangien/ immers Prins Willem de eerste als voorganger ende beleyder niet behoorde te sijn van minder conditie als alle andere Ingesetenen deser Landen/ die door den Oorloch aen sich hadde geac-

de geacquireert al het Recht wat den Koningh hadde gehadt: Elck naer sijn qualiteyt ende proportie was als Erfgenaem ende participant in des Konings Souverainiteyt. Soo moest dan oock den Prins / na sijne qualiteyt ende proportie / daer in participeren: dienvolgens dat hy moest behouden de hooge ende groote portie in 't gesach; als de Staeten behielden haer geringe portien. Want den Prins immers sijnde van soo hooge qualiteyt was niet Eligibel tot de Ampten van Borgemeester of Schout, of diergelijck/ maer moest of een opperste officie hebben of niet met al. Het laeste/ of niet met al hem te geven van de geacquireerde vruchten/soude sijn een groote ondanckbaerheyt of misslach tegens de Justitie distributive. Ergo hy moest hebben het opperste. Ende scheen in dat reguardt / dat hem de Staten van Hollandt ende Zeelandt in 't Jaer vijftien hondert vijf en tachtich toestonden de geheele Hooge Overicheyt of Souverainiteyt. Daer van 't originael diploma noch was in bewaringh: en de vermaerde Grotius in sijn Boeck van de outheyt der Hollantsche Republijcque in 't sevende Capittel / seght: dat na dat Philips was verklaert *ob violatas imperii leges, ipso jure principatu excidisse*, dat echter de Staten de Republijcque niet hadden geregeert sonder een Princelijcke, dat is/ Monarchaele form van Regeringh, dat nu, alleen den naem van Graef wech genomen was, ende dat het Wettich gesach (*imperium*) was gekomen aen den Prins van Orangien, onder den naem van præfectus, daer mede moest hy verstaen de qualiteyt van Stadthouder, of Capiteyn Generael. Ende op dat men niet soude dencken dat hy alleen den persoon van Prins Willem verstont/ stelt daer na Prins Maurits, doen levende/als hy dat boeck schreef/ namentlijck anno tien. Ende om te toonen dat hy een erf-recht estimeerde op dat Huys; stelt in margine / *Imperatores non esse aliud quam principes*: na dat hy in den text geseyt hadde *legitimum imperium Arausionensis acceperat*. Dat den Prins van Orangien hadde gekregen de Souverainiteyt of Prinsdom van 't Landt. Doende daer by/dat tusschen de selve ende de Staeten was een admirable eendracht. Maer in sijn boeck van de Wettelijcke Regeringh van Hollant, twaelf Jaer daer na/ schreef heel anders. Ende de Hollantsche deductie hier voor aengetoogen/ stelt; dat alle oneenicheyt hier te Lande is gekomen door die groote Hoofden/ want oneenicheyt is van oorsaecke / dat beyde deelen alles defereeren aen een: *ut ab uno regerentur*. De rechte solutie op dese dingen/ bestaet in de spreuck van *Lucanus negatum stare diu*. Ende de rechte explicatie komt altijdt van de sterckste; doende gelooven aen de swackste wat hy wil. Die van Gelderlandt, de eerste in rangh/ fluctueerden meest/ ende waren de langhsaemste in 't resolveren; ende brachten 't aller laest in: Door den Heer van Isendoorn Raet in 't Hof aldaer. Ick sal 't stellen van woort tot woort / om dat het is als een kort begrypp van alle de andere advijsen.

DE Staten *des Furstendoms Gelre* ende *Graefschaps Zutphen* gesien ende overwogen hebbende de Resolutie by de Heeren Staten van *Hollandt* ende West-Vrieslandt op den *vierden* May lestleden genomen, waer by de selve haer verobligeren den tegenwoordigen Heere *Prince van Orangien ofte yemandt van desselfs Linie nummermeer te sullen verkiesen tot Stadthouder ofte Admirael van hare Provincien* noch te sullen

len toestaen, voor soo veel het advijs van hare Provincie aengaet, dat de selve oyt werde *geeligeert tot het Capiteynschap Generael over de Militie van de Generaliteyt* by desselfs Heeren Vourouderen mede Princen van Orangie, &c. in desen Staet *Hooghlosselijcke* bedient, ende geleth op het geene voor en na de Landtschap van hare Gecommitteerde ter Generaliteyt die aengaende is voorgecoomen, als mede op de Missiven van de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt aen de Landtschap over gesonden, de eene van den *negenden* Iuly ende de andere van den *sestienden* Iuly lestleden, oock insonderheyt op die *wijdtloopige Deductie* nu lestleden by welgemelte Heeren Staten uytgegeven, ende in de Vergaderinge van dese Landtschap gelesen, mitsgaders op de Resolutie van de Provintien van *Zeelandt, Vrieslandt, Uytrecht, Over-Yssel*, ende van *Stadt ende Landen*, over dit subject genomen; Oordeelen ende verstaen nae voorgaende approbatie van alle het geene by de Gecommitteerde ter Generaliteyt van wegen dese Provintie aengaende dese saecke alreede is ghedaen, dat de voornoemde Resolutie van den *vierden* May als sijnde af-sonderlijck by wel-ghemelte Provintie van Hollandt ende West-Vrieslandt, ingegaen *tegens de Unie* in den Iare 1579. binnen de Stadt Uytrecht opghericht, ende in den Iare 1651. op de groote Vergaderinge geconfirmeert, voor soo veel ons aengaet is *Crachteloos ende van onwaerde, strydende* tegens de Resolutie op den *negentienden* February deses loopende Iaers, met eenparich advijs van alle de Provintien ghenomen, waer by het *Temperament* in het *twee en dertichste* artijckel van de Vrede geinsereert eenstemmelijck was gearresteert, ende daer op *precise ordre* van de Heeren Ambassadeurs van Hoochgemelte Heeren Staten Generael deser Vereenichde Nederlanden ghegeven om sich daer nae punctuelijck te reguleren, ende daer buyten sich niet t'eslargeren.

Gelijck in Conformite van dien de Vrede in Engelandt op den *vijfthienden* April deses Iaers nieuwen styl, gesloten ende by den Heere Protector op den *negentienden* dito, ende by de Ho. Mog. Heeren Staten Generael op de *twee en twintichsten* daer aen volgende Respectivelijck is geapprobeert ende van wederzijden onderteeckent ende bezegelt, ende alsoo de gantsche Onderhandelinge door Godes genadigen segen tot een geluckich eynde en ten effecte gebracht, welcke ghepubliceerde Vrede wy Staten des Furstendoms ende Graefschaps, nessens andere Provintien nochmaels beloven, na ons vermogen souden helpen *Conserveren*, ende met alle middelen tegens te gaen den geenen die aen de selve Vrede eenige infractie soude soecken te doen.

Ende op dat geen oorsaeck moge gegeven worden den Iongen Heere Prins van Orangie, &c. door *Seclusie* uyt alle hooge Ampten te *degousteren*, ende tot *afkericheyt* van dese Landen te moveren, ende dat oock andere daer door geen occasie mogen hebben, om hem van de affectie die desselfs Voor-Ouders altijdt tot desen Staet hebben gehadt te *diverteren*; Soo verclaren welgemelte Heeren Staten deses Furstendoms ende Graefschaps, den tegenwoordigen Heere Prins van Orangie *van nu af tot Capiteyn ende Admirael Generael*, met *gevolch van de andere* Provintien te *designeren* op soodane instructie bevoorens te beramen, als men ten dienste van desen Staet sal bevinden te behooren, om in de *beyde Ampten* tot sijn Iaren van Capaciteyt gecomen zijnde, te worden geemployeert.

Verstaen mede dat ondertusschen den Iongen Heere Prince eenige *gequalificeerde* persoonen, ut de Regeringhe ende Leden van desen Staet, behooren te werden *bygevoeght*, de welcke alle vlyt ende sorgen souden hebben aen te nemen, ten eynde de selve in de ware *Christelijcke Religie* opghetrocken, in alle *Princelijcke deuchden* onderwesen, ende tot *sucht ende welstandt* van ons Lieve Vaderlandt geimbueert ende opgevoet moge werden, op dat de heroique daden van het Illustre Huys van Orangie ende Nassau, niet werden uytgebluft, maer Lufter ende eere van dien moge gecontinueert werden.

Ende alsoo de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt, altijdt met grooten yver de *Unie* ende de ghemeyne saecke der Bontgenooten hebben gesocht staende te houden ende voort te setten, ende dat oock de *discrepantie* met de selve soo veel eenichsints mogelijck dient voorgecomen, souden wy verstaen ende goetvinden, datmen de Provincien van Hollandt ende West-Vrieslandt met goede *inductive ende persuasive* redenen, wegen desen Furstendom ende Graefschap, door desselfs Gecommitteerde ter Generaliteyt of by missive beleefdelijck sal berichten, van het *misnoegen*, dat dese ende andere Provintien geschept hebben, met vrunt ende Bontgenotelijck versoeck dat haer Ed. Mog. de voorgeroerde differentiale saecken, *naerder* in hare Vergaderinge willen resumeren, de redenen ende Motiven van de andere Provincien examineren, ende met de selve *sich voegen in eenen sin ende verstandt*, ende daer toe met de andere Provincien copereren, op dat behoudens het Vredens Tractaet, alles (geduyrende het verbijf van de Ambassadeurs in Engelandt) *door een Expedient* geredresseert, ende de *Unie* onverbreecklijck gheconserveert mach werden, tot de meeste eenicheyt ende Reputatie van de Geunieerde Provincien, ende tot gerustheyt, seeckerheyt ende welvaren van de ingesetenen van dien.

Ende wert verstaen, dat dese Resolutie by de Gecommitteerde ter Generaliteyt sal ingehouden ende ongetert blyven den *tijdt van een Maent*, tot dat men sal sien wat operatie de *Missive* van dese Landtschap aen de Heeren Staten van Hollandt af te senden, ende daer by geoffereerde Officien sullen gedaen hebben, om naer bevindinge de openinge daer van te doen, wanneer sullen oordeelen den dienst van 't Landt sulcx te vereyschen.

Waer tegen van wegen de Steden des Quartiers van Nimwegen ingegeven ende verlesen is dese navolgende Verklaringe.

BUrgemeesteren Schepenen ende Raet der Stadt *Nimwegen*, mitsgaders de Gecommitteerde van de Steden *Tiel* ende *Bommel*, in name ende van wegen hare Respective Principalen, representerende de helfte van de Staten desselven quartiere, binnen der Stadt Nimwegen, ten Landt-daghe Vergadert ghesien ende gheexamineert hebbende seeckere Resolutie by de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt op den *vierden* May deses loopende jaers 1654. genomen, raeckende de *Seclusie* van den Heere Prince van Orangien en die van desselfs Linie uyt de hoochste Ampten, by desselfs Voorouders in desen Staet bedient, mitsgaders 't gheene de Respective Provincien, van Zeelandt, Vrieslandt

landt, Over-Yssel ende Groningen, ter Vergaderinghe van de Heeren Staten ter Generaliteyt is over gelevert, ende daer beneffens het bericht ofte die *Deductie* by de Hoochgemelte Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslant tot *Iustificatie* van de voorgemelde Resolutie ingestelt ende de Landtschap overgesonden, hebben naer gehoudene rype deliberatien over 't geene voorsz. is verclaert ende verclaren by desen, dat haer Ed. Redenen hebben van haer *ten hoochsten te bedroeven*, dat door die voorsz. Resolutie de Hoochgemelte Provincien sijn *ontroert ende insoodanige exacerbatie uytgevallen*, de welcke wel occasie soude geven tot meerdere verwyderinge ende onlusten tusschen soo getrouwe Bontghenoten, wenschende yetwes te connen bybrengen, waer door de bevreesde onheylen mochte worden geprævenieert, ende die algemeyne Bondtgenoten gebracht tot hare voorige Liefde, Vrientschap ende Confidentie, niet connende ondertusschen haer Ed. ledich staen by desen oock te verclaren, dat de voorsz. Resolutie *Contrarieert het bewuste Temperament* in de Vrede met Engelandt gesloten, ende in allen gevalle ten respecte van de Provincie van Gelderlandt ende Leden van dien *niet is obligatoir* noch eenichsints vernietigende of derogierende de macht ende authoriteyt van in tijden ende wylen den noot sulcx vereyschende een aensienlijcke Hooft te helpen stellen ende eligeren, over de Militie van desen Staet soo te Water als te Lande, op soodanige Instructie als men onderlingh eens worden sal.

De Gecommitteerde der Stadt *Arnhem* en vermogen niet in de voorsz. Resolutie verder te consenteren, als dat de jonge Prince van Orangien gecomen sijnde tot sijne mondige jaren, oock capabel, ende dan met den dienste van den Lande over eencomende in sulcken *val voor alle andere* tot het vertreden tot de Eminente Charges van Capiteyn ende Admirael Generael vande Militie so te Water als te Lande, van desen Staet *gepræfereert gehouden sal worden*, op al sulcke instructie, als de Bont-genoten albevooren met den anderen sullen mogen arresteren den *acht en twintichste* July 1654.

Om voortaen niet meer soo ongereedt te sijn alsmen tegens Engelandt was geweest/ wiert met Gedeputeerden van de Admiraliteyt sterck ghebesoigneert/specialijck om te maecken een staet van Oorloch te water. Maer met Zeelandt konde men 't niet rondt schieten: sy alleen wilden niet rekenen of aenwysingh doen van haer schulden ende staet; als alleen van gedurende 't Engels Oorloch; ende men begeerde het van 't Jaer negen en twintich af/ gelijck de andere daer toe gereedt waeren. Want men wilde eens klaerheyt hebben van dien tijdt af. Die van Hollandt deden den een en twintichsten een scherpe aenmaningh aen de Provintien om op te brengen watter moest sijn tot den aenbouw der dertich Oorloch Schepen. Item dat men een besendinge behoorde te doen aen die van Zeelandt, om in observantie te houden het Placcaet van den twintichsten October drie en vijftich (tot beter ordre van 't opheffen der Convoyen ende Licenten) maer voor alsdoen schreefmen maer serieuselijck/ men schickte niet. Alsoo die van Havre de Grace den Hollantsche Consul hadden wech gejaeght/ soo hadden haer Ho. Mog. hem gerebo-

teert. Nu wiert weder geschreven dat hy soude blyven tot Rouan: ende door den Ambassadeur Boreel wierde getenteert by den Koning om hem te maintineren. De Admiraliteyten advyseerde dat men de manifacturen van Engelandt connivereende soude laten inkomen. Oock dat men eenighe Schepen soude senden tegens de Fransche piraten. Het concept Staet van Oorloch te water / wierdt gestelt in handen van Commissarisen ende van den Raet van State. Die van Amsterdam klaeghden over seecker sluyckerye van Waren / comende uyt Italien langs Swol.

De Heeren van Almonde, Rodenborgh ende andere / uyt Engelandt gekomene Commissarisen / deden den negen en twintichsten September rapport van haer gebesoigneerde over de saecke van Amboina, 't welck wel anderhalf uyr duyrde / verhalende van alle acten en contracten. Dat den Protector hadde groot contentement genomen in 't afdoen van de saeck van Amboina. Den gemelde Commissarisen van self toestaende de vryheyt van Accynsen en diergelijcke exemptien die aen publijcke Ministers werden gegeven: hoewel sy 't niet waren; als geen brieven van Credentie, maer alleen commissie toonende. Hadde oock geseyt dat die saeck moeste worden afgedaen / of dat anders geen vrientschap konde sijn tusschen de Natien; maer aengaende de andere differenten / alsoo den tijdt voorby was / was niet gedaen ende alles gelaten aen elcx respective Justitie. Het Tractaet is hier voor gestelt.

Aen den Heer Iongstal weder versocht hebbende / is toegestaen te moghen voor ses a acht weecken t'huys komen: Hollandt was onwillich / doch consenteerde / mits oock Vrieslandt afstont van haer oppositie tegens de besendinge van den Resident Heinsius. Welghedachte Heer Iongstal is den eersten November in den Hage gecomen / s'anderen daegs dede rapport / dancksseggende voor de permissie aen hem gegeven / om te mogen herwaerts comen / om sijn particuliere affaires; om met een sich te verdedigen van dat men in de Hollantsche Deductie hadde gestelt / dat hy oorsaecke of occasie hadde gegeven tot de seclusie, immers tot het retardement van de Vrede. Repeterende de klachte die hy hadde ghedaen alreede in sijn brieven / van dat de andere twee Heeren Ambassadeurs hem excludeerden uyt de secreetste besoignes / immers datse dickwils by nacht ende ontyden uytgingen ende secrete conferentien gehouden hadden met den Heer Protector ende andere van sijn Raet. Dat oock verscheyden brieven waren aen de andere gekomen met sijn preteritie / dat daerom sijn presentie niet nut was in Engelandt. Als haer Ho. Mog. daer van versochten dat hy soude willen by geschrifte stellen sijn rapport / seyde; dat op den naem der Heeren van Hollandt een Deductie was uytghekomen / alwaer tot sijn nadeel was ghesprooken / dat hy oock op den naem der Staeten van Vrieslandt sijn onschult soude laten uytkomen / difficulteerende aengaende het stellen van sijn rapport by geschrift. In sijn particuliere discoursen gaf te kennen; dat die van 't Parlement seer doende waren / om den macht van den Protector te besnyden / datse alreede hem hadden genomen de macht van Oorloch ende Vrede te maecken; Item de macht om impositien op te stellen: dat Commissioner Generael Waler, hoewel na Verwante van den Protector, hadde tegens hem geseyt: wy willen den Protector niet al te

groot hebben. Item dat den Protector hem (Iongstal) seer civijl by 't nemen van sijn afscheydt / hadde bejegent: hem settende nevens hem in een Repos stoel; ende hem selfs eerst toespreeckende. Daer na hem tijdt gevende om te spreecken / na gedane aenspraeck; seyde ende begeerde dat hy haer Ho. Mog. niet alleen / maer oock de Staten van Vrieslandt mocht verseeckeren van sijn goede wille / etc. maer van Prins Willem hadde niet gemelt.

Seyde wyders dat het Tractaet tusschen Vranckrijck ende Engelandt in effect was geslooten / datter niet meer aen ontbrack / als dat den Franschen Ambassadeur begeerde te hebben in beyde de Instrumenten sijn Konings naem voor te staen: maer de Engelsche begeerde dat in haer Instrument des Protectors naem soude voorstaen. Hy seyde dat den Protector noch de koortse hadde: dat hy noch seer ontstelt was van den val / doen hy de peerden hem van den Graef van Oldenborgh vereert / selfs als Voerman van sijn Caros hadde willen proberen in High parck, dat hy noch even seer was gehaet by alle man. Indien hy hadde laest subitelijck komen te sterven / datter een groot changhement op soude sijn ghevolght. Dat de Heeren van Hollandt aen den Luytenant Colonel Doleman, boven sijn vereeringh hadden vereert vier duysent gulden / ende een Vaendel voor sijn kleyn Soontje. Aengaende de Tractaten met Sweden ende Dennemarck ghemaeckt / de Enghelsche hadden de Coppen daer van geexcuseert voor alsnoch / maer belooft eer langh niet alleen de selve te sullen doen communiceren / maer door den druck gemeen maecken. Het getal der comparanten in het Parlement was nu drie hondert. Daer resteerde noch hondert vijftich of daer omtrent / die noch recuseerden te teyckenen / onder die recusanten waren drie Colenels / oock den ghewesen President Bradsouw, die nu weder Landtwaerts was getrocken.

Op het rapport van den Heer Iongstal wiert geresolveert / dat hy weder uyt Engelandt was gekomen / ende ter Vergadering doende rapport / is verwillekomt / ende versocht sulcx te stellen in geschrift / op dat haer Ho. Mog. soo op dat / als op andere pointen / dien hy noch meerder seyde te hebben / doen te lang / mochten resolveren naer behooren / ende dat het Tractaet tusschen Engelant ende Portugael soude werden geseponeert inde Griffie / s'anderen daegs wiert het gelesen ende weder in de Griffie ghesponeert / sonder datter coppe van is genomen. Het elfde Artijckel was geremarqueert voor het notabelste. Het Tractaet van Marine konde niet worde gesllooten soo langh het Tractaet tusschen Vranckrijck ende Engelant niet was voltrocken. Den Heer Iongstal is niet weder in de vergadering gecompareert / niet gesint zijnde eenich rapport in scriptis te doen / maer ginck voort na Vrieslant den vier en twintichsten November: sijnde niet meer als eens in de vergaderingh geweest.

In November alreede vont sich den Koningh van Engelandt tot Coln, de Princesse Royale was hem aldaer ende tot Dusseldorp wesen besoucken / quam den sevende November weder in den Hage: roemende seer het Princelijck Tracteement / dat den Hertoch van Nyborgh haer ende de Koningh haer Broeder hadde aengedaen / haer drie dagen hebbende ghetracteert / spysigende alle maeltijden twee en twintich tafels. De Koningh hadde haer geselschap tot Santen, sonder in eenige Staten Guarnisoenen te komen.

Omtrent dese tijdt wierden Engelandt ende Vranckrijck eens / 't welck Spangien merckende / socht door een Extraordinaris Ambassade 't selve te beletten. Tot welcken eynde genomineert wiert den Marquis de Lede, Admirael ende Gouverneur van Duynckercken.

Hier door is gestelt de somma die volgens het dertichste Artijckel van de Engelsche Vrede was uytgesproocken. Die van de Oost-Indische Compagnie op dat stuck van wegen haer Ho. Mog. bekomen hebbende aenschryvingh / om haer daer na te reguleren / hebben in 't laest van October haer Ho. Mog. erinneert datse den vier en twintichsten October ende sesten November des Jaers drie en dertich toegheståen hadden / dat in de gelden die de Nederlantsche Compagnie aen de Engelsche Compagnie soude komen uyt te keren / het lant soude dragen twee derde parten, ende de Compagnie een derde part / maer daer wiert by gevolcht / dat de voorsz. twee derde parten / by de Compagnie by provisie mede soude worden betaelt ende verschooten / doch datse die wederom souden korten ende inhouden aen de Prinsen die in Indien souden worden gedaen / ofte aen de gerechticheyt den Lande daer in competerende: dan gheconsidereert de selve Prinsen / volgens haer Ho. Mog. voorgaende Resolutien / de Compagnie albereyts waren geaffecteert voor 't geene sy wegen ghedane equipagien van Schepen aen 't landt ten achteren waren eenige hondert duysent guldens bedragende / en waer van de reeckeningen eerst daegs haer Ho. Mog. souden worden overgelevert / ende datter geen apparentie was dat de Compagnie in langen tijdt van Jaren soo veel Prinsen soude becomen / datse daer aen soude connen consequeren 't gheene sy albereyts verschooten hadden / veel min datse daer en boven souden connen vinden de twee derde parten van de penninghen aen die van de Engelsche Natie als vooren uyt te keren. Dies versochten dat haer Ho. Mog. die voorsieninghe ghelieften te doen / dat de twee derde parten van de voorsz. somme op de termijnen in de voorsz. uytspraecke begrepen / in Enghelandt overghemaeckt mochten worden / of by aldien haer Ho. Mog. aen de Compagnie ghelieften te Rembourseren die gelderen / die se alvooren aen 't Landt ten achteren waren / sulcx datse die konden employeren tot betalinge van de penningen aen de Engelsche Compagnie als vooren uyt te keren / souden sy als dan gevoecht wesen / selfs ordre tot betalinge van de voorsz. twee derde parten te stellen / mits die wederom vindende ende kortende aen de gerechtigheyt het Landt competerende in de Prinsen in Indien alreede ghedaen ofte noch te doen / sulcx is van notificatie doen aengenomen.

In desen tijdt wiert oock by de Ambassadeurs overgesonden het in Sweeden alreede in verleden April wegens Engelandt door de Ambassadeur Whitelock gemaeckte Tractaet hier na volgende:

SErenissimæ & Potentissimæ Principis ac Dominæ Dominæ *Christinæ* Dei gratia Suecorum, Gothorum, Vondalorumque Reginæ, Magnæ Principis Finlandiæ, ducis Esthoniæ, Carelæ, Bremæ, Verdæ, Stetini, Pomeraniæ, Cassubiæ, & Vandaliæ; Principis Rugiæ, nec non Dominæ Ingriæ & Wismariæ, &c. Regnique Sueciæ senatoris ac Plenipotentes commissarii, Nos infrascripti

fra scripti *Axelius Oxenstierna* Regni Cancellarius & Index Provintialis occidentialium Norlandiarum, Lapponiæque Heredaliæ, & Jemptriæ, Comes Moreæ Australis, liber Baro in Kimitho, Dominius in Tyholm & Tidoen, Eques Auratus: & *Erasmus Oxenstierna Axelii*, Generalis Collegii Commerciorum Preses Comes Moreæ, Australis, liber Baro in Kimitho, Dominus in Tidoën, Vybii & Gorwals: Notum Testatumque Farinius, quod sicuti nulla non ante hac temporum memoria Suecorum Anglorumque gentes amica & egregia consuetudo intercesserit, atque renovando adaugendoque opus usui commodum acciderit quod S. R. M. Dominam nostrum clementissimam mandato & nomine, *Olivarii* Domini Protectoris Reip. Angliæ, Scotiæ, & Hyberniæ, ditionem & dictæ Reip. Legatus Extraordinarius Illustrissimus & Excellentissimus Dominus *Bulstrodus Whitlock* Constabularius Castri de Windsor atq; unus è custodibus magni Sigilli Angliæ, sufficienti potestate instructus, proxitusque transigendis quæ sequuntur negotiis accesserit; ita quoque dicta S. R. Majest. nobis pari ac sufficienti potestati Ministris clementissimè injunxit, ut deliberatis ac confœderatis cum prænominato D. Legato, iis quæ pro stabilienda commerciorum ac navigationis libertate atque corroborandâ mutua amicitia hujus temporis ac rerum omnium circumstantiis convenientissimâ judicarentur, certi quid de iis statueretur, atque sub articulis quibusdam mutui fœderis comprehenderetur; quam obrem de infrascriptis negotiis, post sedulam eorum deliberationem ita convenimus, quemadmodum sequentibus ac insertis huic tractatui legibus clarisve ac perspicuis eorundem verbis exprimuntur, videlicet.

1. INter Reginam Regnumque Sueciæ & Dominium Protectorem prædictamq; Remp. atque universas & singulas ditiones, Regna, Regiones, Provincias, Insulas, terras, colonias, urbes, oppida, populos cives, Incolas, & omnes omnino subditos & inhabitantes bona imposterum, sincera, firma, atque perpetua sit maneatque pax, amicitia, benevolentia & correspondentia, adeo ut pars utraque amore & affectu integerrimo se invicem complectantur.

2. Prædicti confæderati & ditions, utriusque subdit, populus & incolæ ubi occasio dabitur, mutuum commodum curabunt & promovebunt, cessioris se invicem quoque fecerint, si alterutri *pericula* imminentia in alterum *conspirationes* ac machinationes inimicorum innotuerint, iisque, quantum in illis fuerit, obstabunt ac illas impedient, neutri etiam confederatorum licitum erit *neq; pro se neque per alios quoscunque agere tractare aut tenari quicquam alterius incommodo vel damno*, terrarum aut dominiorum alterius qualiumcunque ubivis locis sive mari, sive terra, *Sectis ejus rebellis aut inimicos in confederati damnum nullatenus forcebit*, neque rebellium ac proditorum quenquam qui adversus statum alterius quicquam molietur, in ditiones suas recipiet, aut admittet, multo minus consilium aut auxilium, aut favorem illis pertubit vel tale quid per subditos, populum, ac incolas suos præstari sin & aut permittet.

3. Iam dictæ Regina Regnumque & prædictus Dominus Protector prædictaque Reipub. omni cum candore studioque in illam curam incumbent, ut quantum in illis fuerit submoveantur impedimenta, quæ confœderatorum libertatem navigationis & commerci itum invicem inter utrunque amicam gentem,

-tem, tunc per ditiones, terras, Maria & flumina utriusque cum aliis populis & Gentibus hactenus interturbarunt, prænominatam autem libertatem navigationis & omnis utrinque mercaturæ contra turbatores quoscunque asserere, stabilire, defendere atque provesse hisce de quibus in hoc tractatu convenit, vel de quibus posthac conveniri poterit, rationibus integerrimè admittantur. Nihil vero finerit neque per se, subditosque aut populos suos, neque sua ullatenus culpa huic instituto adversum committi aut perpetrari.

4. Concessum inprimis librumque sit utrique prædictorum confederatorum & incolis ac subditis illorum terrestri vel maritime, & quocunque denique itinere in alterius confœderati Regna, Regiores, Provincias, terras, Insulas, Urbes, villas, oppida murata vel non murata, munita, vel immunita, portus, Dominia & ditiones quascunq; libere ac securè absque licentia vel salvo conductu generali aut speciali ingredi, ire, atque inde redire, ibidem commorari aut easdem transire, & omnia interim victui, usuique suo necessaria emere, atque pretio pro subitu comparare, omnique benevolentia tractentur. Etiam sit fas utrique confœderatorum subditisque eorum, ac incolis mercari, mercaturam facere & commercia exercere in omnibus locis quibus hactenus commercium exercebatur uspiam, quibuscunque in rebus ac mercibus allubescit, easdemque importandi, exportandique pro arbitrio cujusque copia dabitur, solutis tamen teloniis debitis & observatis legibus ac ordinationibus prædicti Regni & Reipublicæ prædictæ, sive mercaturam, sive jus aliud respicientibus: quibus præsuppositis Populus, subditi ac Incolæ unius Confœderatorum habeant ac possideant in Regionibus, terris, Dominiis ac Regnis alterius tam larga & ampla Privilegia, tantasque relaxationes libertates, immunitatesque quantas peregrinus quilibet possidet vel Possidebit in dictis utrinque Dominiis ac Regnis.

5. Mercatores, Navarchæ, Naucleri, Nautæ, homines quicunque Naves & omnia in Universum mercimonia ac bona Confœderati alterutrius, ejusque Subditorum ac incolarum nullo publico privatove nomine, vi alicujus edicti generalis aut Specialis in terris Portubus, Stationibus, littoribus vel ditionibus quibuscunq; alterius Fœderati, in usum Publicum expeditiones bellicas, aliamve ob causam multo minus in usum cujusquam privatum apprehendantur per arresta detineantur violentiâ aliquâ aut ulla ejusdem specie cogantur, nullave afficiantur molestia vel injuria, Cautum tantum modo sit arresta juri ac æquitati consentanea non prohiberi, si secundum ordinarias legum Formulas fiant, nullisve privatis cujus quam affectibus impune indulgeantur: Sed pro juris ac Iustitiæ administratione evitari non possint.

6. Quod si una pluresve naves alterutrius Confœderatorum sive Bellicæ, sive onerariæ ac privatæ subditorum, Civium & Incolarum ejus procellis abreptæ fuerint, vel persequentibus piratis, inimicis, ac hostibus, vel alia urgente necessitate ac ratione in portus, Stationesque vel ad littora quæcunque alterius Confœderati appellere cogantur benignè omnique humanitate ibidem excipiantur & Amicâ gaudeant Protectione, nullo autem modo impediantur, quo minus integrum omnino habeant reficere se, & omnia victui, reparationi atque commodo suo inservientia æquo pretio comparare, nullâ quoque ratione prohibeantur ex portu & Statione vicissim pro lubitu solvere ac egredi, non solutis

solutis Teloniis ac oneribus ullis, dummodo adversus statuta, Ordinationes ac consuetudines loci, inquem subductæ Naves fuerint aut ubi commorantur, nihil committatur vel peccetur.

7. Pari Ratione si naves una pluresve publicæ aut privatæ alterutrius Confœderati ejusdemque subditorum ac incolarum, ad oras aut inditionibus quibuscunque alterius fœderati, impegerint, jactum fecerint, vel Naufragium & damnum quodcunq; passę fuerint aut imposterum patientur, detrimentum passis benevolè & amicissimè Subveniantur, atque auxilium illis pro convenienti premio feratur adeò ut quicquid ex jactu, Naufragio vel quocunque damno superfuerit, Salvetur, Conservetur, & justo domino vel ejus vices gerenti Restituatur.

8. Quod si subditi & incolæ alterutrius Confœderatorum sive Mercatores sint, eorumque factores servi, Naverchæ, Naucleri, Nautes, sive aliam ob causam in alterius fœderati ditionibus iter facientes, aut degentes vel nomine eorum quidquam acturi coram justitiæ foro, vel exigendis debitis suis, vel ob alias legitimas Rationes, Magistratuum auxilio ibidem indiguerint, id illis prompte & pro æquitate causæ benigne præbeatur, atque Iustitia sine prolixis, & non necessariis ambagibus administretur, in Peragendis Negotiis contrahendis Mercibus accipienda pro illis solutione, atque pretio, perficiendisque itineribus suis, nullo modo aut pretextu impediantur, sed Amicissima ubiq; experiantur officia. liberum etiam illis utrinq; sit, euntibus, redeuntibus, & obambulantibus in Littoribus, Navibus, Portubus, & publicis ubicunque locis alterius Confœderati arma portatilia in privatam defensionem gestare, modo nequaquam præbeant præfectis ac Magistratui cujuscunque loci justam suspicionem de Machinationibus ullis adversus pacem publicam vel privatam; In primis vero quicunque modeste se & gesserit vixerit ab omni injuriâ, vi ac Molestia protegatur.

9. Liceat prædictis Confœderatis & singulis utriusque populo subditisque emere atque exportare ex singulis utriusque regionibus Dominiis ac regnis *omnis generis armaturam & qualemcunque apparatum bellicum, & Navigia in quoslibet alterius Portas*, Stationes ac littora tuto ac liberè subducere, ad illa appellere, ibidem commorari, atque inde exire, modo se gerant modestè, pacatè & conformes locorum singulorum legibus ac consuetudinibus, neque libertatem Commerciorum ulla ratione ibidem impediant. Pariter Naves belgicæ habeant quidem liberum accessum in Portus alterius fœderati & liberam Stationem, sed eo tamen numero qui Suspicionem Manifestam præbere poterit, istuc non accedent, absque consensu & veniâ impetrata ab illo fœderato, cujus portus sunt, nisi tempestatibus impulsæ, vel vi, vel maris periculo; quo in casu adventus causam gubernatori, vel primario loci Magistratui significabunt, nec diutius moram ibi trahent, quam à gubernatore vel primario Magistratu, ut prædictum, concessum fuerit, observatis semper & ubique supra indigitatis hoc articulo & iis de quibus inposterum convenerit legibus.

10. Fas sit Reginæ Regniq; Suecìæ subditis ac Incolis quibuscunq; tuto ac sine molestia iterfacere in Angliæ Scotiæ, & Hiberniæ omnibusq; illarum ditionibus & easdem transire terra vel mari quorunque libuerit, ad gentes quascunque atque

que cum illis commercium instituere & mercaturam in omni mercimoniorum genere liberrime exercere, illaque ist huc advehere, indeque evehere, iisdem fruatur libertatibus populus Reipublicæ prædictæ in Regnis Dominiis ac Territoriis Reginæ Regnique Sueciæ ea conditioue ut observentur utrinque leges ordinationes ac jura peculiaria cujuscunque gentis, quæ Commercia & mercaturam concernunt.

11. Quamvis superioribus Articulis hujus fœderis ac Amicitiæ legibus prohibitum sit, *neutrum Confœderatorum, alterius hostibus auxilium atque subsidium præstiturum*; subintelligi tamen nullo modo debet commercia & navigationem illi confœderato ejusque subditis & Incolis, qui bello non est immixtus, cum hostibus illius fœderati qui in bello versatur, omnino denegata esse. Cautum tantummodo sit interim donec ritè magis de omnibus huc pertinentibus legibus convenerit, nullas ejusmodi merces, *contrabanda* vocatas, de quarum speciali designatione vel catalogo intra quatuor adhuc menses ritè conveniet ad hostes alterius devehendas esse, sine periculo, si ab altera fœderatorum deprehendantur, quod prædæ cedant, absque spe Restitutionis.

12. Neverò libera ejusmodi navigatio aut transitus fœderati unius ejusque subditorum ac Incolarum, durante bello alterius fœderati Terra marive cum aliis gentibus fraudi sit alteri confœderato, mercesque & bona hostilia occultari possint, dolis prætexendo Amici nomen, ea ratio amovendæ suspicioni fraudique placuit, quod naves, plaustra, merces hominesque ad alterutrum confœderatorum pertinentes initineribus ac navigationibus suis muniti omnino esse debeant salvis conductibus vulgo vocatis passeportus & certificationum literis, quæ à supremo ejus provinciç urbisve præfecto aut Magistratu unde exiverint, signandæ erunt, observandæq; in iis omnibus eæ formulæ, de quibus intra spatium sex ab hinc mensium ritè conveniet, ubi vero merces, bona, navigia, homines alterutrius confœderatorum ejusque subditorum ac Incolarum in aperto mari, fretis, portubus, stationibus, terris ac locis quibuscunq; obvia aut obvii fuerint navibus bellicis publicis aut privatis vel hominibus subditis ac Incolis alterius fœderati vel quocunq; modo in unum cum ipsis locū convenerint exhibitis duntaxat salvi conductus sui & certificationum literis nihil ulterius ab iis exigatur. in bona navigia aut homines nequaquam inquiratur, multo minus injuria, damno aut molestia ulla afficiantur, sed prosequendo itereri ac instituto suo prout superius significatum est, liberrime dimittantur, si ab alterutra parte adversus hujus Articuli genuinum sensum quidquam commissum fuerit, contravenientibus subditis ac Incolis suis, pœnam severam uterque confœderatorum infliget, læso autem alteri confœderato vel ejus subditis ac Incolis de jactura omni ac impensis plenariè & protenus atque sine ulla mora satisfieri curabit.

13. Si contigerit quoque imposterum durante hac Amicitia ac fœdere quemquam è populo ac subditis Alterutrius Confœderatorum partim agere aut moliri aliquid contra hoc fœdus vel aliquam ejusdem particulam, terra marivi vel allibi, hæc Amicitia fœdus pactumque inter prædictos confœderatos non eo nomine interruptum aut dissolutum erit, sed nihilominus perdurabit ac permanebit integrum. Dabunt autem pænas homines illi particulares soli

soli, quotquot hoc fœdus violarint ac injuriam accipientibus jus & Justitia administrabitur & fiet satisfactio omnis damni atque Injuriæ intra duodecim Mensium spatium post Restitutionem postulatam. quod si prædicti delinquentes & perpetratæ violentiæ rei, sistere se ac Submittere Iustitiæ, vel infra præfinitum Diem satisfacere recusaverint, illi quicunque tamen sint pronunciabuntur utriusque Status inimici & eorum Facultates, bona ac res quales quantæcunque confiscabuntur & venum dabuntur, ad justam & plenam satisfactionem Injuriarum quas fecerint, ipsique delinquentes, & rei ubi in potestatem alterutrius Status venerint, meritis insuper pœnis pro delicti natura afficientur, restitutio autem ac satisfactio pro jactura ac damnis quæ durante bello Anglicano cum fœderatis Belgii Provinciis, alterutra partium Confœderatarum per alteram passæ est, quantocius & sine mora parti læsæ aut ejus subditis ac incolis fiat & præstetur.

14. Præsens Tractatus ac Confœderatio nihil derogabit præeminentiæ, juri, ac Dominio cuicunque alterutrius Confœderatorum in suis maribus fretis, atque aquis quibuscunque, sed habeant, retineantque sibi eadem pari amplitudine qua hactenus gavisi sunt & quæ illis jure competit.

15. Cum primarium itaque sit institutum hujus Fœderis ut talis *libertas navigationis ac Mercaturæ*, qualis in superioribus articulis descripta est, utrique Fœderato subditis ejus ac Incolis utrinque sit ac maneat in mari Balthico, freto oresuntico, mari Septentrionali, Occidentali, Britannico, Mediterraneo, ac Canali cæterisque in Europa Maribus, communi itaque concilio ope & auxilio integerrime allaborabitur, ut prædicta mutuaq; *libertas* navigationis ac Mercaturæ in omnibus prænominatis maribus ac fretis stabiliatur promoveatur, atq; si occasio ita tulerit, *defendatur*, contra turbatores, qui interrumpere illam, prohibere, impedire, vel ad nutum suum injuriamque Confœderatorum, constringere aut Cogere voluerint, benevolentiam item atque promtitudinem provehendis alterius Confœderati commodis & amoliendis incommodis, uterque prædictorum Confœderatorum benignissime invicem præstabit; Salvis tamen fœderibus utrique genti cum aliis regnis rebus publicis ac nationibus quæ ante hac inita sunt & vigorem obtinuerunt: nullatenus autem in posterum alterutra Confœderatorum fœdus inibit, aut quicquam paciscetur, cum aliis peregrinis gentibus ac nationibus quibuscunque in prejudicium qualecunque hujus præsentis invicem fœderis nisi præscio ac consentiente altero Confœderato, aut si quidquam aliter cum aliis post hac pactum fuerit, pro irrito habeatur eodemque omnino huic mutuæ conventioni. De modo autem *subsidii vel auxilii invicem ferendi pro defensione hujus fœderis & libertatis Commerciorum, ac navigationis* ubi ita necessum fuerit & ratio postularit, specialius, pro temporis ac rerum omnium circumstantiis conveniet.

16. *De* Commoditatibus aliis quibus frui poterint & legibus secundum quas se gerere tenebuntur naves bellicæ quæ in portus vel stationes alterius Confœderatorum appulerint, de Commercio in *America* faciendo, Item de commoditatibus *Piscationibus* Halecum & Piscium quorumcunque, de *scopulis* & emporiis Commerciorum constituendis deque aliis rebus & conditionibus quæ ad Majorem superiorum articulorum evidentiam requiri poterint

statuetur, pro ut in posterum peculiari Tractatu vel Contractu invicem conveniet.

17. Hæc vero in quæ superioribus articulis consensimus obtinebunt confestim ab hoc eodem temporis momento omnimodum vigorem atque sincere ab utraque parte omnibusque, qui obedientia fide ac obsequio utrinque attineatur rite observabuntur. Quo autem imposterum eo magis stabilia ac firma sint maneantque tum à regiâ Majest. D.N. Clementissima, tum à Domino Protectore, Reipublicæ Angliæ, Scotiæ, & Hiberniæ, suarumque ditionum nomine suæ Celsitudinis & prædictæ Reipub. intra quadrimestre spatium propriis Majestatis illius atque ejus Celsitudinis manuum subscriptionibus ac sigillis subscribentur signabuntur, ac rata habebuntur.

Ad corroboranda hæc omnia quæ supra scripta sunt atque in fidem sufficientem, fore ut ex parte Regiæ M. Dominæ nostræ clementissime sanctissime ac integerrimè observentur atque intra præfinitum diem rati habeantur, hæc propriis manibus subscripsimus & sigillis nostris munivimus. Actum *Upsalia* die XX. Aprilis anno 1654.

In wat manier met Dennemarck is gehandelt/siet in het volgende.

Articuli Pacis, Unionis & Confœderationis initæ ac reciproce inter Sereniss. Potentissimumque Principem ac Dominum, Dominum Frederici *tertium, Dei Gratiâ* Daniæ, Norwegiæ, Wandalorum Gothorumque Regem, Ducem Sleswici, Holsatiæ, Stormariæ, & Ditmarsiæ, Comitem in Oldenborg. & Delmenhorst, *dictumque Regnum Daniæ & Norwegiæ, ab una parte: ac Serenissimum Celsissimumque Dominum* Olivarium Protectorem Reip. Angliæ, Scotiæ & Hyberniæ, &c. *dictamque Rempub, ab alterâ conclusæ.*

QUandoquidem Serenissimus ac Potentissimus Princeps ac Dominus, Dominus *Fredericus* tertius, Dei Gratia, Daniæ, Norwegiæ, Wandalorum, Gothorumque Rex, Dux Slesvici, Holsatiæ, Stormariæ, Ditmarsiæ, Comes in Oldenburgh & Delmenhorst, considerans quot quantisque amicitiæ ac fœderum vinculis Danica atq; Anglica nationes tot retro seculis sibi invicem devinctæ fuerint, quamque ubique conveniens ac necessarium sit hanc amicitiam & confœderationem ulterioribus ac reciprocis benevolentiæ officiis, roborari ac augeri, misso eum in finem prænobili viro Domino *Henrico Willemsen Rosenvinge*, præfecto monasterii Draxe marchiensis & deputato suo Extraordinario ad Serenissimum Dominum, Dominum *Olivarium* Protectorem & Rempub. Angliæ, Scotiæ & Hyberniæ, qui studio ac amore concurrendi ad eundum scopum & amovendi omnia quæ sincerè & mutuo servandæ amicitiæ, promovendisque ab utraque parte commerciis ullatenus damnum afferre possint, Nobis infrascriptis Celsitudini suæ à consilii, secretionibus in mandatis dare voluit cum prædicto Domino deputato agere, qui vi ac virtute commissionum hinc

hinc inde exhibitarum, habitisque ultro citroque colloquiis tandem in articulis subsequentibus consensimus atque convenimus.

1. QUod ab hoc die erit firma, integra & sincera amicitia pax & confederatio tam terra quam mari & aquis dulcibus inter Regem Regnumque Daniæ & Norwegiæ & Protectorem & Rempublicam Angliæ, Scotiæ & Hyberniæ, nec non Dominia, regiones ac civitates sub utriusque ditione positus, populumque incolas & subditos alterutrius, cujuscunque gradus & dignitatis fuerint, ita ut neutra pars per se neque per alios directè vel indirectè quicquam agat vel quantum in se est, agi permittat in damnum aut præjudicium alterius, verum altera alteram omnibus bonis officiis adjuvabit atque alterius rem & commodum pro virili promovebit.

2. Quod erit negotiatio, navigatio, commercium liberum inter subditos Regis Daniæ & Norwegiæ & Populos Reip. Angliæ, in Regnis Dominiis, Regionibus, Provinciis, emporiis, & Portubus alterutrius juxta modum qui clarius infra explicabitur. Magistratus etiam cæterique locorum præfecti ac officiales summam diligentiam adhibebunt, quo iisdem libere & securè absque ulla molestia vel impedimento utrinque frui ac gaudere possint.

3. Utriusque confœderatorum populus, subditi ac incolæ cujuscunque gradus aut conditionis fuerint, sese mutuo rebus omnibus humaniter atque amice tractabunt, uti terra vel aquâ alterutrius Regiones, pagos, oppida, sive muro cincta sive non cincta, munita vel non munita fuerint, portus etiam & Dominia libere ad ire possint, quandiu voluerint, ibique sine ullo impedimento commeatum suis usibus, quantum necesse erit cöemere exceptis iis coloniis, insulis, portubus, ac locis sub alterutrius ditione positis ad quæ navigare aut mercaturam facere, absq; speciali facultate seu licentiâ ab altera parte prius impetrata, ad quam ejusmodi Coloniæ, insulæ, portus & loca pertinuerint, interdictum est. In reliquis vero utrique nationi integrum erit negotiari & commercium exercere quocunque mercium genere ipsis videbitur, easque advehere, distrahere, ac suo arbitratu exportare, dummodo quæ statuta portoria, solvant: salvis etiam alterutrius Dominii legibus & statutis omnibus.

4. Quod omnes offensæ, lites, & controversiæ inter Regem Daniæ & Rempubl. Angliæ coörtæ vel ab alterutra parte, seu populo, & subditis alterutrius factæ & commissæ causa vel occasione detentionis quarundam navium Anglicarum una cum onere suo in freto orezundico à decimo octavo Septemb. anno 1652. vi & virtute hujus tractatus cessabunt & perpetuæ oblivioni tradentur eo modo quo neutra dictarum partium ob dictam detentionem vel offensas & damna datæ detentionis occasione alterutius illata alteri litem intendet ullamve molestiam exhibebit. Hoc tamen reservato & sub intellecto, quod hic articulus non se extendet neve extendi intelligetur ad Contractum illum in *vicesimo octavo & vicesimo nono* articulis Tractatus Pacis inter Celsitudinem suam Dominum *Protectorem*, & Domines Ordines Generales Fœderatarum Provinciarum nuper initæ contentum de memoratis Navibus una cum onere suo restituendis damnisque quemadmodum illic exprimitur compensandis rescindendum aut ullatenus debilitandum verum is Contractus, firmus atque integer manebit,

manebit, & secundum proprium & genuinum dictorum articulorum sensum & intellectum bene & veraciter præstabitur atque adimplebitur.

5. Quod neutra dictarum partium, neve subditi populusve alterutrius sive terra, sive mari, aut quocunque locorum quidquam agent, facient, molientur, tractabunt vel attentabunt adversus alterum, vel subditos ac populum alterutrius neque dabunt, præstabunt, subministrabunt vel dari, præstari, aut subministrari assentient ullum auxilium seu favorum profugis aut rebellibus alterutrius, verum omnibus ac singulis degentibus vel commorantibus in ditionibus alterutrius vel intra unius vel alterius Dominia existentibus, qui quidquam agent, facient, tractabunt, vel attentabunt contra alteram, utraque pars expresse & cum effectu contradicet, renitetur atque realiter impediet. Neque recipiet vel in sua Dominia, terras & Regiones, portus, sinus aut districtus recipi permittet ullum ex Rebellibus aut profugis alterius, neque dabit, præstabit, vel concordet ulli ex memoratis profugis aut rebellibus sive intra sive extra sua Territoria, Dominia, Terras, Portus sinus aut districtus, ullum auxilium, consilium, hospitium, pecuniam, milites Naves, Commeatum, arma, &c. aut illa quibuscunque extra Dominia sua degentibus dari, præstari vel concedi permittet aut tolerabit.

6. Quod Populi vel Incolæ Reipublicæ Angliæ quæcunque Regna ditiones aut Dominia Regis Daniæ & Norvegiæ adnavigantes, vel iisdem Mercaturam facientes, nec plura nec majora vectigalia, tributa, portoria, aliave jura, neque alio modo solvent quam quo populi fœderatarum *Belgii* Provinciarum aliive exteri (*Suecis solummodo exceptis*) eo negotiantes & minora vectigalia pendentes solvunt, vel solvent, atque eundo, redeundo & commorando, nec non piscando, negociando, cæterisque iisdem libertatibus, immunitatibus, & Privilegiis gaudebunt quibus populi cujuscunque exteræ gentis in dictis regnis & Dominiis Regis Daniæ & Norvegiæ commorantes gaudent vel gaudebunt, atque iisdem privilegiis subditi Regis Daniæ & Norvegiæ in omnibus Reipublicæ Angliæ Dominiis & regionibus utentur fruenturque.

7. Si alterutrius Confœderatorum subditi & Incolæ cum navibus suis vel piratis insequentibus, vel vi tempestatis, vel alio quovis incommodo cogantur se ad portum quærendum in alterius fœderati flumina Æstuaria, sinus, ac portus recipere, conventum atque concordatum est quod benigne ac humaniter ab istius loci Magistratu ac Incolis tractentur, licitumque ipsis erit, iis de rebus quæ navibus suis reficiendis necessariæ fuerint, justo pretio sibi providere atque iterum absque ullo impedimento ac Scrutatione, nullisque portoriis ac vectigalibus solutis libere discedere, dummodo nihil mercium aut sarcinarum ex navi vel navibus efferant, aut venale exponant, neque personas alicujus criminis reas aut suspectas mercesque prohibitas intra navem suam receperint, nihil denique fecerint, quod legibus Statutis aut consuetudinibus istius loci ac portus ad quem appulerint repugnet.

8. Si circa alterius partis littora, alterius Confœderatorum ejus subditorum ac Incolarum Naves, sive illæ bellicæ, sive mercatoriæ fuerint, vadis hærere vel scopulis allidi, aut quocunque casu (quod Deus avertat) Naufragium facere contigerit, prædictæ Naves cum omni apparatu, bonis, & Mercibus,

vel

vel quicquid ex illis superfuerit, Dominis ac proprietariis suis restituentur, dummodo ipsi vel eorum Plenipotentiarii, aut Procuratores intra unius Anni spatium ex quo Naufragium factum fuerit, Naves & bona sibi vendicent, subditi etiam vel incolæ ad ejusmodi littora oras habitantes, periclitantibus subvenire & quantum in se fuerit, auxilio adesse tenebuntur, omnemque operam conferent, vel ad navem liberandam, vel ad bona, Mercimonia navisque apparatum, cæteraque quæ poterint, è Naufragio eripienda, & quo Dominis restituantur, in tutum locum convehenda; solvendo tamen expensas ac præmia quæ meruerint illi, quorum opera & diligentia, res & bona recuperata & custodita fuerint.

9. Utraque pars subditis ac populo alterius jus & æquum secundum unius cujusque Regionis leges ac statuta celeriter, ac absque prolixis & non necessariis ambagibus ac impensis administrari faciet, in omnibus causis & litibus etiamnum pendentibus vel quæ deinceps exoriri possint.

10. Quodsi acciderit ut ab ullo ex subditis & incolis Regis Daniæ, vel ex populis & incolis Reip. Angliæ quicquam contra fœdus hoc aut ullum ejus membrum terra, mari, aut aquis dulcibus fiat aut tentetur, amicitia hæc, fœdus & societas inter predictas partes non idcirco interrempetur aut infringetur, verum integra nihilominus perstabit vimque suam plenariam obtinebit, tantummodo illi ipsi, qui contra fœdus prædictum commiserint, singuli punientur & nemo alius, & justitia reddetur & satisfactio dabitur illis quorum id interest, ab iis omnibus qui terra, mari aut aliis aquis contra hoc fœdus quicquam commiserint intra unius anni spatium, ex quo justitia postulabitur. Quodsi vero fœderis ruptores non comparuerint, neque se judicandos commiserint neque satisfactionem dederint infra terminum memoratum, prædicti illi utriusque partis inimici judicabuntur, & prout unius cujusque Regionis ac loci lege & statuta permiserint, atque mandaverint eorum bona facultates, & quicunque reditus publicabuntur, plenæque ac justæ satisfactioni impendenda erunt earum injuriarum, quæ ab ipsis illatæ fuerint, iis pænis obnoxii erunt, quas suo quisque crimine commeruerit.

11. Conventum etiam atque conclusum est quod omnes Reip. Angliæ incolarum naves, una cum oneribus ac mercimoniis suis, quæ muni mentum Gluckstadiense vel reliqua sub Regis Daniæ Dominio ad ripam fluvii albis sita loca & oppida præter navigent sive sit eundo sive redeundo liberè ac immunes erunt ab omni vectigali, portorio, scrutatione, detentione atque molestia.

12. Quod abietes, mali, cæteraq; lignorum genera ubi semel in Reip. Angliæ incolarum naves illata fuerint, nulli amplius visitationi subjecta erunt, verum omnis visitatio vel scrutatio antea fiet, & si rum vel quercus vel alia ligna prohibita inveniantur, ea statim in loco antequam inferantur in naves, detinebuntur, neque populorum prædictæ Reip. sive personæ sive bona ob hanc rem vel arresto, vel alio quovis detentionis genere ullo modo molestabuntur verum solummodo subditi Regis Daniæ qui ejusmodi prohibita ligna divendere & abalienare ausi fuerint, ob delictum debito modo punientur.

13. In majorem commerciorum securitatem & navigationis libertatem conventum atque concordatum est quod neutra pars quantum fieri possit &

in

in suis fuerit viribus permittet ut piratæ publici vel alii hujus generis prædones in alterius regni vel regionis partibus receptacula sua habeant, aut sinet ut ullus ex incolis aut populo alterutrius illos facto vel commeatu excipiat, aut juvet, verum è contra operam dabit, ut prædicti piratæ vel prædones, eorumve piraticæ participes & adjutores comprehendantur ac pro merito puniantur, navesque & mercimonia, quantum eorum reperiri potuerit legitimis suis Dominis, vel eorum procuratoribus restituantur, modo eorum jus debitis ex lege probationibus in curiâ causarum maritimarum appareat.

14. Conventum & concordatum est quod utriusque partis subditis ac populo ad alterius confederati portus ac oras liber semper erit accessus licitumque illis erit in iis commorari & inde rursus recedere non solum cum navibus mercatoriis & onerariis, sed etiam cum bellicis sive publicæ fuerint, sive eorum qui specialia diplomata obtinuerint, sive tempestatis vi aut maris periculo evitando intraverint sive ut naves reparent, aut commeatum coemant, modo sex navium bellicarum numerum non excedant, si sua sponte intraverint, nec diutius in portubus aut circa portus hærebunt quam ad navium reparationem, cöemenda victualia, aliave necessaria opus fuerit. Et si cum majori navium bellicarum numero data occasione ad ejusmodi portus velint accedere, iis intrare nequaquam erit licitum, nisi datâ primum tempestivè per literas notitia de illarum adventu, ac prius impetrata ab iis venia ad portus prædicti pertinuerint. Si vero vi tempestatis vel alia urgente necessitate ad portum quærendum compulsæ fuerint, in tali casu absque ullo indicio vel noti iâ præcedente navis ad certum numerum non restringendæ erunt: hac tamen conditione, quod illarum præfectus statim ab ipsarum appulsu summum magistratum, vel istius loci, portus, aut oræ ad quam appulerint præfectum de sui adventus causa certiorem faciet, ne diutius ibi hærebit quam ipsi à summo magistratu vel præfecto permissum erit, nihilque hostile in portubus in quos se receperit aut quid quam in præjudicium istius ad quem pertinuerint Confœderati, faciet aut molietur.

15. Si alteruter Confœderatorum è rè sua subditorumque suorum utilitate fore duxerit, *Deputatos*, *Residentes*, *Commissarios*, *vel alios* cujusvis Tituli aut Characteris *Ministros* assignare, qui res suas in curiis vel aulis alterius agant conclusum & concordatum est, quod Memorati *Ministri* Secundum literas Credentiales, quas attulerint, benigne admittentur & eo qui par est Respectu ac honore excipientur, eruntque sub alterius confœderati protectione & ab *omni injuria ac violentia tuti*, dummodo nihil in illius ad quem missi fuerint damnum ac præjudicium fecerint vel attentaverint.

16. Quandoquidem à *vigesimo sexto Aprilis* Anni 1645. ac primo Iunii 1646. certi Tractatus & fœdera, vectigalia in freto Oresundico, aliasque res concernentia inter Sereniss. Regem Daniæ gloriosissimæ Memoriæ & Ordines Angliæ tum temporis in Parlamento congregatos inita fuerint, conventum, conclusum atque concordatum est quod prædicti Tractatus ac fœdera nullo modo hoc præsenti sublata vel antiquata censeantur, sed ut maneant in pristino robore firmitate & vigore tam ex parte Sereniss. Regiæ suæ Majestatis jam Regnantis, quam Celsissimi Domini Protectoris Reipub. Angliæ qui ad Prædictos

dictos Tractatus reciprocè ac realiter præstandos denuo vi & virtute hujus se devinciunt nec non à subditis ac Popularibus illos & unum quodque illorum capitulum secundum verum & proprium eorum sensum præstari atque efficiaciter observari curabunt.

17. Conventum denique atque concordatum est, quod Utraque pars omnia ac singula Capita, in præsenti Tractatu ac fœdere contento ac stabilita sincerè ac bona fide observabunt, & per omnes in universum Serenissimi Daniæ & Norvegiæ Regis, ac Reipubl. Angliæ Subditos, Incolas ac populum observari facient, neque illis directè vel indirectè contravenient aut contravenirè consentient, omniaque & singula in sufficienti & valida forma concepta, ac manibus suis subscripta sigillisque magnis roborata Confirmabunt & Ratificabunt, eademque reciprocè intra trium, mensium spatium, aut citius si fieri poterit, bona fide, & Realiter ad id Deputatis tradent aut tradi facient.

In quorum omnium & Singulorum præmissorum fidem & Testimonium, Ego Serenissimi & Potentissimi Regis, Daniæ & Norvegiæ, Deputatus Extraordinarius: & Nos Serenissimi ac Celsissimi Domini Protectoris, Reipubl. Angliæ, Scotiæ & Hiberniæ Consiliarii ac Commissarii, præsentem Tractatum septendecim Articulis compræhensum, manu & Sigillo nostro subscripsimus & Subsignavimus. Actum *Westmonasterii* 15. Septemb. 1654.

Merckt aen/ dat dese beyde zijn Copien van de Instrumenten die aen Sweden ende Dennemarck bleven; maer in de andere die aen Engelandt wierden gegeven: stondt de naem van den Protector voor/ gelijck oock is geobserveert in regardt van Vranckrijck: ja dien Koningh heeft de Protector getracteert met Frere, of Broeder.

Het principael nu in Engelandt gedaen zijnde/ heeft den Heer Beverningh den seven en twintichsten November gheobtineert om te mogen t'huys komen voor ses weecken. Het Tractaet van Marine wilde aldaer niet voort/ de Engelsche begeerde haer selfs de handen niet te binden/ tegens de voordeelen diese meenden te hebben in het visiteren der Schepen ende andersints. Soo wel aengaende het visschen/ als de geheele Commercie/ was vol jalousie: komende nieuwe klachten dat de Nederlantsche Haringh-Buysen quamen soo dicht aen het Landt/ specialijck voor Iarmoudt, dat het was tot verdringinge van de Engelsche ende tegens de Wetten van die Natie/ quamen wel met duysent seylen/ de Engelsche met vuyle woorden bejegenende ende alle versmaetheyt aendoende: maer sulcx is met ontkennen ende contra klachten wederleydt. Van den Protector quam in November weder een brief aen die van Zeelandt, alwaer men weder op het tapijt bracht het werck van de designatie: edoch al weder gapende niet bytende.

Den Koningin hadde den Hertoch van Glocester, nu veertien Jaren out/ gestelt in handen van een Catholijck Engels Edelman/ ghenaemt Montagu, die hem hadde gepersuadeert te gaen in het Convent der Iesuyten binnen Parijs, om aldaer te werden geinstrueert in de Roomsche Religie. De Koninck sijn Broeder tot Ceulen zijnde/ nam sulcx qualijck/ ja soo dat geseyt wiert/ hy in een gheheelen dach niet spreeckbaer was gheweest/ ende niet hadde willen

eten noch drincken / ende schickte den Lord Ormondt na Parijs om den Hertoch sijn Broeder weder upt het Convent te doen komen / ende hem naer Ceulen te transporteren. De Engelsche alhier soo te Hoof als andersints / blameerde hier over seer de Koninginne / seggende: dat sy van het begin aen was oorsaecke geweest van de ruyne van het Koninckliick Huys/ende daer in noch voortvaerde/oordelende/ dat dese veranderingh de affectie der Royalisten seer soude verbreemden.

Den Heer Beverningh sijn permissie / om t'huys te komen voor een tijdt bekomen hebbende/toogh s'anderendaeghs van Londen, passeerde van Douver op Duynkercken. Hy was den vijftienden December weder in de Vergaderingh van haer Ho. Mog. daer van een Lidt zijnde.

Weynich voor sijn komste/ wiert sijn Commissie (van Tresorier) gegeven aen den Raet van State / om te werden besegelt. Geteeckent was sy alrede in April verleden / door den Heer Thomas van Egmont vander Nyborgh als President/ende by den Griffier Ruysch. Maer het Landts of Generaliteyts zegel werdt bewaert by den Raet van State. Het bezegelen van dese commissie in ombrage gebracht door den Heer Haren, presiderende / waren drie die advyseerde datmen soude zegelen; maer drie waren daer tegens / seggende/dat eenige Provintien hadden haer stem geretracteert. Alsoo bleef het noch onbezegelt.

Aen den Heer Nypoort nu alleen extraordinaris Ambassadeur in Engelant wiert op instantie van Hollandt toegesonden nieuw aenschryvingh om in Engelandt te blyven. Den Heer Beverningh sprack oock veel van het groot desseyn der Engelsche Vloot/dat oock veel Volontarisen gingen op de Vloot/ dat veel Vrouwen waren komen loopen by den Protector, vragende: waer haer mans (op de Vloot geprest) na toe gingen. Hy hadde geantwoort / de Spaensche ende Fransche Ambassadeurs souden my elck wel een millioen geven: Soo ick haer dit wilde seggen. Seyde oock / dat het in't Parlement nu alles wel ginck/ darse seer wel eens waren: Dat Lambert seer discreet was / ende aen den Protector groote genegentheyt toonde/ende voor de successive, niet elective Regeringe was/ dat den Protector was *magnus dissimulandi artifex*. Dat hy sich in geen dingen altereerde/maer van alles sprack met een egaliteyt ende moderaetheyt / als een die buyten alle vreese was / ende alsoo hy den Protector seer hadde gerecommandeert den voortganck van het Tractaet met Vranckrijck, soo hadde den Protector selfs ghesept / dat het niet haperde als aen weynich/ ende versocht dat hy noch wat wilde blyven / ende dat hy het aen hem/ ende den Heer Nypoort soude willen verblyven. Het point van Religie was het vijfde ofte laeste/ waer over het Parlement soude raet slaen. Dit alles hadde hy soo buyten forme van rapport verhaelt / den President alrede upt den stoel zijnde / soo datter niet van wiert gheteeckent. Hy seyde niet te sijn ghekomen om rapport te doen / maer alleen om sijn particuliere affaires/ gelijck de resolutie ende permissie van haer Ho. Mog. selfs luyde. Dat hy oock niet con rapport doen alleen/ alsoo hy niet alleen was Ambassadeur geweest. Tot noch toe hadde hem den President oock niet gesommeert om rapport te doen. Oock was onder de discoursen dat de Engelsche Regeringh soo vast stondt als eenich/

eenich/ ende al quam den Protector dese uyt te sterven / dat de Regeringh niet als te vaster soude staen / ende dit wiert oock alsoo gheloost by de yverighste Hollanders.

Den achtienden December wiert weder wacker gemaeckt het werck van de seclusie, ende by Vrieslant, Over-Yssel, ende Stadt ende Landen, verstaen dat de commissie Tresorier Generael/ gheconfereert aen den Heer van Beverningh soude werden te rugh gehouden/ tot dat hy sich hadde gepurgeert van de selve acte van seclusie, de andere Provintien souden haer s'anderen daeghs oock verclaren.

Die van Vrieslandt ten selven tijde ende by die occasie/ hebben wederom verstaen dat (gelijck over Schoonenburgh ende Haecx) de judicature uyt souveraine macht ende authoriteyt aen de Generaliteyt/ by de Unie van Uytrecht anno vijftien hondert negen en t'seventich toegestaen/ competeerde ende toebehoorde aen haer Ho. Mo. over alle persoonen die haer in dienst ende Eedt van de Generaliteyt hadden begeven / dienvolgens dat eenigerhande acte *de non prejudicando* in dit cas te passeren onnodich was / dien onverminderd nochtans mogende lyden dat in toecomende tot wechneminge van alle twijffelachtigheyt alle die haer in Eedt ende dienst van de Generaliteyt begeven hadden/ ofte alsnoch soude mogen comen te begeven/ door een formele ende bequame acte van submissie haer daer toe souden verclaren/ met renuntiatie van alle rechten / privilegien/ ende specialijck *de non evocando*, ende alle andere exceptien ter contrarie / volgens redenen ende consideratien des noots nader te deduceren.

De Generaliteyts resolutie gedateert op den negentienden December luyde als volght:

DAt nochmaels ter Vergaderinghe voortghebracht zijnde, het gunt by de aenwesende Heeren Gedeputeerden van de Provincie van Vrieslandt, gisteren was geproponeert, naer deliberatie goetgevonden ende verstaen wiert *dat met het depescheren van de Commissie van de Heere van Beverningh tot het Tresorierschap Generael, der Vereenichde Nederlanden*, mitsgaders met het presteren van den Eedt, op de selve soude worden gesupercedeert ter tijt ende wijlen toe dat sijn E. neffens de andere Heeren hare Ho. Mog. Extraordinaris Ambassadeurs ghesonden in Engelant, van alle hare genegotieerde rapport gedaen, ende van 't gepasseerde aldaer de Provintie behoorlijck contentement soude hebben gedaen; De Heer aenwesende Gedeputeerde van Uytrecht, heeft hier op doen aenteeckenen tot het gunt voorsz. ongelast te zijn.

De ordinaris Gedeputeerde van de Provintie van Hollandt ende West-Vrieslandt, hebben na de Lecture van de bovenstaende pretense Conclusie ende eer, dat op de resumptie van dien was gedelibereert instantelijck versocht, ende met alle bedenckelijcke remedien ende motiven getracht de Gedeputeerden van de andere Provintien te induceren, ende te disponeren omme de selve te lichten, ofte immers op te houden, tot dat by hun op de voorsz. saecke nader soude sijn gedelibereert, ende gedaen voorslagen van de Accommodatie, omme de discreperende Provintien te consilieren, ende aen de selve te geven alle

redelijcke satisfactie, en bevindende dat *vier* Provintien blyven persisteren by hare voorige Advisen, ende de PretenseConclusie niet en wert verandert, ende aen ghemelte Gedeputeerde van Hollandt *tegen reden ende recht*, de versochte tijdt van uytstel geweygert, ende aen haer Popositie niet gedefereert: soo hebben de selve uyt speciale last van de Heeren hare Principalen, Staetsgewijse vergadert, verclaert, gelijck sy verclaren by desen, dat sy de voorsz. pretense resolutie, gevolge ende aencleven van dien, als genomen *tegens de gebruyckelijcke, behoorlijcke ende wettige ordre en forme* van Regeringe, ende dienvolgens, laborerende van notoire iniquiteyt, ende rechtmatigheyt, houdende *crachteloos voor nul ende onwaerde*.

Dan hebben de Provincien van de voorsz. aenteckeninghe Copie versocht, die haer Ed. mitsdesen wert geaccordeert.

Maendach den een en twintichsten wiert de gemelde Conclusie tegens den Heer van Beverning geresumeert: Hollandt, door den Heer van Merode, seyde dat in haer vergaderingh op dat stuck wiert ghebesoigneert / ende versochten dat pendente deliberatione die saeck mochte worden opgehouden; ende uyt de Notulen gelicht wat Vrieslandt eerst gemoveert / ende by pluraliteyt den president geconcludeert hadde. Gelderlandt seyde datse haer niet gelast vonden yet tegens de Conclusie te seggen: Zeelandt desgelijcx: Uytrecht (de Heer vander Hoolck alleen present) seyde niet gelast te sijn op die saecke. Ende alsoo is de resolutie gebleven: dienvolgens den Heer Beverning gehouden eerst rapport ende reeckenschap te doen van de Seclusie, ende dat tot contentement van de Provintien. Ende alsoo de meeste Provintien door dese resolutie toonden te sijn tegen de Seclusie: soo stont te vreesen dat de Heer Beverning seer swaerlijck soude geraecken tot het Threforierschap/ ende vervolgens oock/ dat de Heer Nieuwpoort niet soude konnen komen tot de Ambassade / voor ende aleer hy desgelijcx tot contentement van de Provintien soude hebben rapport ghedaen; Edoch gaven de Heeren van Hollandt aen beyden een Acte van indemniteyt.

In Vrieslandt om te toonen datse seer tot het Huys van Orangien genegen waren/ is in desen tijt geresolveert/ dat voortaen in alle Kercken oock voor den Prins van Orangien soude worden gebeden / 't welck noyt te voor was gheschiet/ sijnde alleen gebeden voor den Stadthouder.

Een concept Tractaet met Polen op 't papier gebracht zijnde / wierdt den vierden Maert goedtgevonden/ door den Heere van Raesvelt ende Raedt Pensionaris de Wit, te overhandigen aen den Poolschen Resident de Bye, met expresse byvoeging/ dat haer Ho. Mog. wel genegen souden sijn daer op het Sentiment van den Coningh ende Standen van Polen (althans tot Waerschau vergadert) te verstaen; blyvende ondertusschen haer Ho. Mog. soo op de voorsz. saecke als op de extensie der Articulen in haer geheel. Zeelandt verclaerde haer ongheIast: Vrieslandt consenteerde op 't behagen van hare Heeren Principalen.

De Articulen van dat concept luyden als volght.

Ingre-

Ingredienten, Alliancie-Defensive, met den Coninck, ende de Republ. van Polen aen tegaen.

1. DAt tusschen de Croon en Repub. van Polen ter eenre, ende den Staet der *Vereenichde Nederlanden* ter andere zyden, met der selver Respective geassocieerde ende onderhorige Landen, ende Steden, mitsgaders Onderdanen ende Ingesetenen van wedersyden, van wat qualiteyt of conditie de selve soude mogen wesen sonder onderscheyt van plaetsen of persoonen, voortaen ende altoos sal sijn ende blyven, eene vertroude, vaste, *onverbreeckelijck ende eeuwichduerende vruntschap ende Correspondentie*, ghelijck oock tusschende voornoemde Staten mits desen opgerecht ende aengegaen wort, een vaste *Alliancie* ende nauwe confœderatie tot *mutuele assistentie, defensie ende conservatie* van wedersydts Navigatie, Commercie ende Visscherye, op de gantsche *Oost* ende *Noort Zeen*, mitsgaders oock in de *Nauwe Zee, ofte Canael tot den Oceaen toe exclus*, tegens alle de geene de welcke t'eenigen tijde souden mogen ondernemen, Onderdanen oft Ingesetenen van de een of de ander der voorsz. gheconfœdereerde, of van der selver onder of aenhoorige Landen Steden ende plaetsen, in de voorsz. Navigatie, Commercie of Visscherye tegen 't volckeren recht ofte gemaeckte Tractaten te turbeeren, beswaren, ofte verongelijcken, sonder dat de meyningh van den Coningh ende Republ. van Polen voorsz. ofte oock van de Staten Generael der voornoemde Vereenighde Nederlanden sy, den anderen t'engageeren in eenige binnelantsche beroerten, noch oock in eenige Oorlogen ofte querellen, met andere Coningen, Republ. Princen, Potentaten, Staten of Steeden te Lande, die de een of de ander van de voorsz. geconfœdereerde albereyts subject is, of hier na subject soude mogen worden.

2. *Verklarende*, by soo verre t'eenigen tijde yemandt, wie die oock soude mogen wesen niemandt uytgesondert, de Coninck ende de Republijcke van *Polen* voorsz. of der selver onder of aenhorige Landen Steden ende Plaetsen, of wel hare Onderdanen en Ingesetenen op de voorsz. Oost, Noort ofte nauwe Zeen, in hunnen handel, *Navigatie*, *Commercie* of *visscherye*, soude mogen comen te turberen, of tegens 't volkeren recht te beswaren of verongelijcken, onder wat prætext of reden sulcx oock soude mogen geschieden, soo sal S. Co. Majest. of dessels Successeur tot de Croone in der tijdt, ende de Republijcke van Polen voornoemt, gehouden wesen van de voorsz. turbatie, beswaernis, of verongelijckinge, *advertentie* te geven aen de hooghgemelte Heeren Staten Generael der voorsz. Vereenighde Nederlanden, ende sullen vervolgens beyde de Geallieerde, gesamentlijcke, of wel die geene den welcken de voorsz. advertentie wort gedaen, alleenlijck, nae gelegentheyt van saecken, door besendinge ende andere minnelijcke middelen, trachten te wege te brengen, dat de geene de welcke de voorsz. *turbatie, beswaernis*, of *verongelijckeninge* heeft gedaen, in der minne mogen werden gedisponeert, die getroubleerde *navigatie, Commercie ende visscherye* in hare voorige vryheyt te herstellen, op datmen niet ghenootsaeckt werde tot de *wech van Wapenen* te koomen: doch by soo verre sulcx binnen den tijdt van drie Maenden nae dato van voorgheroerde ghegeven Communicatie

af te reeckenen, niet sal connen werden geobtineert, soo sullen de hoochgem. Heeren Staten Generael, gehouden wesen, met, ende nevens hoochstgemelte Sijn Koninckl. Majest. of dessels Successeuren tot de Croon in der tijdt wesende, ende de Republ. van Polen voornoemt, door alle hare macht ende vermogen, de Liberteyt ende vryheyt van de Navigatie, Commercie, ende visscherye, te helpen vindiceren ende beschermen, ende sulcx de voorsz. Turbateur of Turbateurs, te Water ende te Lande, alle mogelijcken *afbreuck* te doen, door soodanige wegen ende middelen, als men onderlingh nader sal beramen, ende daerinne *continueren*, tot dat de voorsz. Navigatien, Commercie, ende visscherye, in haer voorige vryheyt als boven, herstelt sal wesen, sijnde in allen geval van nu af aen, gheconvenieert ende vastghestelt, dat de Hoochghemelte Heeren Staten Generael, in het voorsz. cas, ende in den voorgheroerden tijdt overstreecken zijnde, ghehouden sullen wesen *boven ende behalven soodanighe vordere middelen*, als men tot afbreuck van den voorsz. Turbateur of Turbateurs onderlinghe naerder sal beramen, Hoochstghemelte Sijne Koninckklijcke Majesteyt ofte des selfs Successeur, als vooren, tot afweringhe van de voorsz. turbatie, beswaerenis, of veronghelijckinghe, by te springen ende te assisteren, met *twintich kloucke Oorloch Schepen*, het minste van dien lanck *hondert ende dertich*, ende wijdt *twee een dertich voeten* ofte daer boven, midtsgaders hol ende hooch boven het verdeck naer behoorlijcke proportie, ende yder van de selve ghemonteert ten minsten met *veertich stucken* grof Canon, ende ghemandt met *hondert en sestich* Coppen, oock van Ammunitie van Oorloch, Vyvres, ende alle andere nootwendigheden. Naer advenant wel voorsien, alles buyten cost ende last van meerhoochstghemelte Sijne Koninckklijcke Majesteyt ende de Republijcque van Polen, welcke *twintich* Oorloch Schepen, de hoochghemelte Heeren Staten Generael, ghehouden ende verobligeert sullen wesen met een bequaem Commandeur, ende andere Officiers naer behooren versien, als een *corps auxiliaire*, te doen komen by soodanighe Vloote, als meerhoochstghemelte Sijne Koninckl. Majest. ende de Republ. van Polen voorsz. als dan in Actie soude mogen hebben (welcke Vloote in sulcken cas de selve by of van wegen Sijne Coninckl. Majest. ende de Rep. van Polen voornoemt, soo considerabel sal werden ghemaeckt als eenichsints doenlijck sal zijn, ende ten minsten uyt het getal van *twintich gelijcke Schepen* sal moeten bestaen, oock voorts in de voorsz. *Zeen* te doen ageren daer ter plaetse in sulcken voegen, als de selve Sijne Majest. of dessels Successeur tot de Croone in der tijdt, ende de voorsz. Repub. sal oordelen tot afweringh van de voorsz. turbatie, ende beswaernis dienstich te sijn, wel verstaende dat de hoochgemelte Heeren Staten Generael, niet ghehouden sullen wesen de meergheroerde *twintich* Schepen van Oorloghe vroeger in't voorjaer dan tegen den *eersten* Aprilis in Actie te brengen, ofte later in't najaer dan tot half November toe in Zee te houden: Des sullen alle de voorsz. Schepen, al voorens ten fine voorsz. gheemployeert worden, door onpartydige ende ongeinteresseerde luyden by sijne Coninckl. Majest. of dessels Minister, in de Vereenichde Nederlanden residerende, ende haer Ho. Mog. ghesamentlijck te eligeren, werden *getaxeert*, om in cas de selve of eenighe van dien geduyrende't voorsz. Employ in militaire actie mochten comen verlooren te wor-

te worden de getaxeerde waerde van soodane verlooren Schepen by hoochgemelte sijne Coninckl. Majest. ende de Repub. van Poolen, aen, of ten behouve van haer Ho. Mog. goet gedaen ende betaelt te worden.

3. Wederom by soo verre aen de ander sijde t'eenighe tijde, yemant, wie die oock soude mogen zijn, niemant uytgesondert, de hoochgemelte Heeren Staten Generael der Geunieerde Provincien, of der selver onderhoorige ofte geassocieerde Landen, Steden, ofte Leden van dien, of wel hare Onderdanen ende Ingesetenen op de voorsz. Oost, Noort, of nauwe Zeen in hunnen handel, Navigatie, Commercie, of visscherye, souden mogen komen te turberen, of tegens 't volckeren recht te beswaren of verongelijcken onder wat pretext of reden sulcx soude mogen zijn, soo sullen de meerhoochgemelte Heeren Staten Generael van de voorsz. turbatie, beswaernis, of verongelijckinge, Communicatie ende advertentie geven aen hoochstgem. S. C. Maj. of dessels Successeur tot de Kroone in der tijdt wesende, ende sullen vervolgens beyde de Geallieerden gesamentlick, of wel de geene aen de welcke de voorsz. advertentie wort gedaen, alleenlijck, na gelegentheyt van saecken, door besendinge ende andere minnelijcke wegen trachten te wege te brengen, dat de geene de welcke de voorsz. turbatie, beswaerenis, of verongelijckinge heeft ghedaen, in de minne moge werden gedisponeert, de Navigatie, Commercie, visscherye, in haer voorige vryheyt te herstellen, op datmen niet ghenootsaeckt werden tot den wech van Wapenen te komen, doch by soo verre sulcx binnen tijdt van *drie* Maenden, na dato van de voorgeroerde gegeven Communicatie af te reeckenen, niet sal connen werden gheobtineert, soo sal hoochstgemelte sijne Coninckl. Majest. of dessels Successeur als vooren, ende de Repub. van Polen gehouden wesen, met ende neffens de hoochgemelte Heeren Staten Generael, door alle macht ende vermogen de Liberteyt ende vryheyt der Navigatie, Commercie, ende visscherye, te helpen vindiceren ende beschermen, ende sulcx de voorsz. Turbateur of Turbateurs te Water ende te Lande, alle mogelijcke afbreuck te doen, door soodane wegen ende middelen, als men onderlingh nader sal beramen, ende daer in te continueren tot dat de voorsz. Navigatie, Commercie, ende Visscherye, in hare vorige vryheyt als vooren herstelt sal wesen, sijnde in allen geval van nu af aen, geconvenieert ende vastgestelt, dat meer hoochstged. S. Ko. Maj. of dessels Successeur als vooren, ende de Rep. van Polen voornoemt, in 't voorsz. cas, ende den voorgeroerden tijdt van *drie* Maenden overstreecken zijnde, gehouden sal wesen boven ende behalven soodanige vordere middelen als men tot afbreuck van de voorsz. Turbateur of Turbateurs onderling nader sal connen beramen, de hoochgem. Heeren Staten Generael der Geunieerde Provincien tot afweringe van de voorsz. turbatien, beswaernissen, ende verongelijckingen, jaerlijcx in plaets van een secours van *twintich* Oorloch Schepen als vooren te subsidieren ende te adsisteren met een somme van *vier hondert en seven en twintich duysent vijf hondert Rijcxdaelders*, welcke voorsz. somme hoogstgem. S. Co. Maj. of dessels Successeur in der tijdt, ende de Rep. voorsz. gehouden en verobligeert sal wesen aen meerhoochgem. Heeren Staten Generael, te betalen in banco tot Amsterdam, suyver gelt, op drie termynen, te weten een derde part op den *eersten* January, ende een *derde part* op den

op den *eersten May*, ende het resterende darde part op den *eersten* September, alle nieuwen styl, sonder eenige cortinge daer aen te mogen doen, om wat oorsaecke sulcx soude mogen werden ondernomen, oock sonder op de voorsz. penninge eenige Arresten of andere becommeringen te doen, of gedogen gedaen te werden.

4. Edoch by soo verre yemandt wie die oock soude mogen wesen, niemandt uytghesondert, t'eenigen tijde mocht coomen te turberen, molesteren, ofte verongelijcken, de *Navigatie*, *Commercie* ofte visscherye, so van hoochgemelte sijne Co. Maj. ende de Repub. van Polen voornoemt, alsmede van de meerhoochgem. Heeren Staten Generael ende de Geunieerde Provincien, ofte van der selver wederzijts Onderdanen, ende Ingesetenen, soo sullen beyde de voornoemde Geallieerden met onderlinghe correspondentie, trachten door minnelijcke wegen de turbateur of turbateurs te bewegen, ten eynde de selve de Navigatie, Commercie, ende visscherie, in hare voorige vryheyt mogen comen te herstellen, ende niettemin sonder eenich tijdt versuym, door *alle hare macht ende vermogen* de Liberteyt ende vryheyt van de selve Navigatie, Commercie ende visscherye, te samen vindiceren ende beschermen, ende sulcks de voorsz. turbateur ofte turbateurs, te Water ende te Lande alle mogelijcken afbreuck doen, door soodanighe wegen ende middelen alsmen onderlinghe nader sal beramen, oock daer inne continueren tot dat de Navigatie, Commercie ende visscherye, soo van de eene als van de andere der gheallieerden in hare vorighe vryheyt als boven herstelt sal wesen. Syn in allen gevalle van nu af aen geconvenieert ende vastgestelt, dat in sulcken cas de Hoochgemelte Heeren Staten Generael, boven ende behalven soodanighe vordere middelen van afbreuck, alsmen tegens de voorsz. Turbateur of Turbateurs onderlinge nader sal beramen, tot afweringe van de voorgeroerde turbatie, beswaernisse, ofte verongelijckinge, aen de eene zijde buyten coste ende laste van meerhoochgemelte sijne Coninckl. Majest. ende de Repub. van Polen voorsz. in Zee brengen, ende specialijck tot dien fine onderhonden sullen *twintich* cloucke Oorloch-Schepen, van Charter, Monture, manninge, ende voorts van alles versien als in't tweede Artijckel hier vooren uytghedruckt staet, en aen de andere zijde noch andere *twintich ghelijcke* Oorloch-Schepen, mits daer vooren Iaerlijcx ghenietende van meerhoochstghemelte Sijn Coninckl. Majest. ofte desselfs Successeur tot de Croone inder tijdt, de summa van *vier hondert en seven en twintich duysent vijf hondert Rijcxdaelders* als boven, welcke somme de selve sijne Majest. ende de Croon van Polen voornoemt, in het voorsz. cas ghehouden ende verobligeert sal wesen, aen meerhoochstgemelte Heeren Staten Generael te betalen ofte doen betalen ter plaetse, op termijn, sonder verhinderinghe, ende voorts in alles even in sulcken voegen als hier vooren in het derde Artijckel uytgedruckt staet, sullende mits dien in't jongst voorsz. cas hoochstgemelte sijne Coninckl. Majest. aen de Republ. van Polen aen de eene zijde, ghehouden wesen aen meerhoochstgemelte Heeren Staten Generael, in voegen voorsz. te betalen, ofte doen betalen de somme hier vooren geexpresseert, ende de selve Heeren Staten Generael, onder beneficie van dien, aen de andere zijde verobligeert zijn, te Equiperen ende effectivelijck in Zee te brengen de nombre van *veertich*

cloucke

cloucke Oorloch Schepen, ghecondit ioneert als hier vooren uytgedruckt staet; Ende sullen de selve veertich *Schepen* van Oorloge, privativelijck werden ghebruyckt tot afbreuck van den geenen de welcke wederzijts Commercie, Navigatie, ofte visscherye, in voegen als boven, sal hebben gheturbeert, oock ten dien specialijck t'sedert den *eersten* Aprilis, tot half November moeten in Zee gehouden, ende tot geenen anderen eynde mogen gediverteert werden.

5. Ende so wanneer in 't een of d'ander van de voorvallen in 't tweede, derde, ofte vierde, van de bovenstaende Articulen uytgedruckt, de Wapenen ter handen ghenomen sullen zijn, soo en sal het geen van beyde de voornoemde Geallieerden vry staen, met die geene tegens de welcke de selve Wapenen ter handen genomen sullen wesen, Vrede, Tresves, ofte stilstant van Wapenen te sluyten, dan met communicatie van de andere Geallieerde, gelijck oock noch Vrede, noch Tresves, noch stilstant van wapenen, met de selve sal mogen worden gesloten, of beyde de voornoemde Geallieerden sullen met hare respective Coninckrijcken, Provintien, Landen ende Onderdanen, te ghelijck uytdrucklijck ende expresselijck daer inne moeten werden ghecomprehendeert, ende begrepen.

6. Is wyders verdragen en geaccordeert dat de Oorloch schepen so van d'eene als van d'ander der geseyde Geallieerden, mitsgaders ook die van particulieren op derselver respective bestellingen uytgerust, t'allen tijde sullen vermogen in wederzijts Havenen, Rivieren, Realen, ofte Stroomen te comen, aldaer te verblyven, ende van daer wederomme te vertrecken, soo lange ende soo haest als 't de Commandanten van de selve goetduncken sal, sonder eenige recherce ofte visitatie aldaer, ofte op de respective Custen, veel min in volle Zee subject te wesen, edoch dat de selve in wederzijts Havenen, des vermaent zijnde, gehouden sullen wesen hare Commissien te vertoonen, ende vorders ofte elders niet, dat wyders de voorsz. Commandanten sullen vermogen hunne onderhebbende Schepen aldaer, schoon te maecken, calfaten, revictualieren, ende tot dien eynde in te coopen, Vyvres, Ammunitie van Oorloge, ende allerhande Scheeps-behoeften, oock in plaetse van de gebreeckigen, eenich volck te werven, mits het selve doende met Communicatie van de Officieren, Gouverneurs ofte Magistraten van 't quartier, staet, ofte plaets, daer inne de selve werwinge sal geschieden.

7. Dat ook de wederzijts voorsz. *Oorloch schepen* en particuliere *Commissievaerders*, sullen mogen vervolgen, slaen en nemen, de schepen der gener, ofte de welcke de Navigatie, Commercie, ofte Visscherye, comen te turberen, ofte verongelijcken, op de Zeegaten, engten, Revieren, Havenen, of redenen van de een of de andere der voornoemde Geallieerden, soo wel als in volle ofte openbare Zee, sonder eenich offensie ofte beleth, maer ter contrarie met alle behulp en assistentie.

8. Dat wederzijts Onderdanen en Ingesetenen in de Landen, steden, Vlecken, Dorpen, bemuyrt of onbemuyrt, gesterct of ongesterct, mitsgaders in de Havenen, reden, en alle andere districten van d'een en van d'ander der voorsz. geallieerden t'allen tyde vry, onbecommert, en met behoorelicke securiteyt sullen mogen comen, verkeren, verblyven, aldaer hare vaste residentie nemen, *hare*

eygene huysen om te wonen, ende *hare Packhuysen om hare Goederen, Waren , en Coopmanschappen daer in te brengen* , hebben en besitten, voorts hare *Trafijcq* , *Handel* , *en Commercie* , doen en dryven in alle verseeckertheyt, en buyten verhinderinge van yemant, genietende in alles en over al binnen de Landen van d'een en d'ander hier vooren geroert, *de selve Privilegien, Libertеyt* , *ende vryheyt als eygen Onderdanen* , *ende Ingesetenen respective* , gelijck mede de selve wederzijdts Onderdanen ende Ingesetenen, elckanders Landen , Steden , Reen , Havenen ende Rivieren, met hunne Schepen , 't zy eygene 't zy gehuyrde , ende ingeladen goederen sullen mogen aendoen, aldaer anckeren, ende aen Landt leggen, last breecken, wederom inladen alderhande soorte van Coopmanschappen, goederen, ende nootdruftigheden, egeene uytgesondert , oock de selve coopen , ofte doen coopen , door ende van soodanige persoonen ende in alsulcke plaetse, mitsgaders op alsulcke tyden als de selve geraden vinden sullen, ende dat syluyden uyt de voorsz. Landen, Steden, Vlecken, Dorpen, Havenen, ende districten wederom vry , ende sonder verhinderinge, sullen mogen vertrecken, soo dick ende meenichmael, oock werwaerts sy lieden sulcx gheraden vinden sullen, ende dat sy met hunne eygene toegeruste , of gehuyrde Schepen, ende ingeladen goederen, 't zy met Wagenen, Paerden, Wapenen, Coopmanschappen , bagage , ende allerhande soorte van goederen , sullende al het gunt voorsz. is mogen verrichten *even als in hare eygen Landen* , *ende in alle manieren als de Onderdanen ende Ingesetenen selver aldaer souden connen ofte mogen doen* , ende specialijck met *geen hoger ofte meerder Tollen* , *Impositien, Pont-gelden*, *Baecken-gelden* , *Vat ende last-gelden* , ofte andere gherechtigheden , als de selve Onderdanen ende Ingesetenen beswaert, ofte belast mogen worden.

9. Ende ingevalle t'eenigen tijdt eenige Coopvaerdye Schepen van de Onderdanen, ofte Ingesetenen van een der voornoemde Geallieerden, onder des anders Landen, territoir, ofte gesach, door tempeest , vervolch, van vyanden, ofte door eenighe andere ongheleghentheyt mogen komen te havenen , dat de selve vryelijck ende tot haren believen van daer wederomme sullen mogen vertrecken , sonder dat die gheconstringeert sullen werden aldaer te Lande te lossen , hare Coopmanschappen te vercoopen , ofte daer over soo wanneer de selve geen last comen te breecken, eenige rechten, Tollen, Haven-gelt, Ancker-gelt, ofte yets anders hoedanich het selve oock soude mogen werden ghenaemt, te betalen, sullende alleenlijck gehouden zijn , des vermaent wesende, hare paspoorten , ende Zee-Brieven te vertoonen, sonder eenighe vordere recherche onderworpen.

10. Dat voorts de Coopluyden, Schippers, Pilooten, ende schepsvolck, sijn Onderdanen van een der voornoemde Geallieerden , ofte der selver schepen , Coopmanschappen, Waren, ende andere goederen, sy de andere Geallieerden niet sullen aengeslagen ofte gearresteert worden , 't zy in crachte van eenich bevel generael , ofte particulier, om wat oorsaecke het selve oock soude mogen wesen van oorloge, ofte andersints, selfs niet op 't fondament omme sich daer van te laten dienen, tot conservatie ende beschermінge des Landts ; sonder dat nochtans daer onder verstaen sullen worden begrepen te sijn de aenslagingen, ende arresten door ordinares *wegen van Iustitie* , ter oorsaecke van eygen schulden

schulden, obligatien, en bondige contracten, gedaen wordende, maer dat daer inne sal worden geprocedeert, sulcx als naer recht ende redenen ghebruyckelijck is.

11. Ende by soo verre eenige schepen 't zy van Oorloge, 't zy van Coopvaerdye, ofte andere, van de een der voornoemde Geallieerden, ofte van desselfs Onderdanen door onweder, ofte eenich ongeval op de Custen van de andere Geallieerde mochten comen te stranden ofte te vergaen, dat in sulcken cas de selve schepen met haer toebehooren, ofte het overgeblevene van dien met alles wat daer in geweest ende geborcht sal zijn, of het Provenu van dien, voor soo veel 't selve ter oorsaecke van verderflijckheyt ofte andere evidente necessiteyt mochte sijn vercocht, sullen mogen werden ghereclameert, ende gevordert binnen den tijdt van Iaer en dach door de rechte Eygenaers of wel cessie ofte procuratie van de selve hebbende, ende dat de restitutie daer op aenstonts sonder eenige forme ofte figure van Proces sal volgen, mits dat daer vooren sullen worden betaelt de gedane oncosten, ende een redelijcke berchloon, ende by aldien over soodanige ofte diergelijcke voorvallen wederzydts Onderdanen mochten comen in dispuyte, dat als dan de Rechteren van de respective plaetsen ghehouden sullen wesen tusschen parthyen contendenten, te doen goet, cort, ende overtogen recht, sonder de selve door eenige formaliteyten van Proces op te houden.

12. Ende op dat de *Navigatie, Commercie, ende Visscherye*, des te veyliger, ende vryer moge werden gedreven ende geexpedieert, dat ten dien eynde de eene of de andere der voornoemde Geallieerden niet sal mogen ontfangen, ophouden, ofte herbergen, noch te ghedogen, ofte toe-laten, dat in hare respective Havenen, Landen, Steden ofte resorten ontfangen, ophouden, ofte geherbercht worden eenige Piraten, ofte Zee-roovers, maer gehouden sijn de selve, soo wel ophouders als Roovers te doen vervolgen, achterhalen, apprehenderen, ende ten exempel van andere straffen naer behooren; ende dat oock de grootste schepen, goederen, ende Coopmanschappen noch voorhanden, ende van wesen bevonden werden, schoon genomen de selve albereydts waren vercocht, aen de rechte eyghenaers, ofte wel van de selve cessie ofte procuratie hebbende, gerestitueert sullen worden.

13. Wyders is mede veraccordeert ende verdragen, dat Hoochstgemelde sijne Coninckliijcke Majesteyt ofte dessells Successeur tot de Croon in der tijt wesende, in regarde van de Onderdanen van Hoochgem. Heeren, Staten Generael, of van de Ingesetenen der voorsz. Geunieerde Provincien, voortaen niet en sal practiseren eenich *recht van aenslach der erffenissen* van de voorsz. Onderdanen, ende Ingesetenen comende te overlyden in de Landen, Steden ofte plaetsen van Polen voornoemt, ofte anderen daer onder resorteren, ofte wel onder der selver protectie zijnde, ghelijck wel voor desen in de voorsz, Landen, Steden, ende plaetsen, jegens de selve Onderdanen, ende Inghesetenen, mitsgaders andere vreemdelinghen gheuseert, ende ghepracticeert is gheweest, ende dat aen de andere zyde, binnen de voorsz. Geunieerde Nederlanden, insghelijcx jegens de Onderdanen van Hoochstghemelte Sijne Coninckliijcke Majesteyt, ofte de Inghesetenen van Polen voornoemt soodanich

soodanich recht als boven niet gheuseert, ofte ghepractiseert sal worden.

14. Ende ten eynde dese jegenwoordige Alliancie des te bondiger wesen, mitsgaders oogmerck van dien des te beter bereyct worden mach, dat met dien insichte alle andere Coningen, Republ. Princen, Vorsten, Staten ende Steden, die by de Conservatie van de Navigatie, Commercie, ende Visscherye, op de voorsz. Zeen, sijn gheinteresseert, sullen worden versocht ende ghenodicht, omme in de selve Alliancie mede te willen treden, sullen Hoochgedachte Sijne Coninckliicke Majesteyt ende Meerhoochstgemelte Heeren Staten Generael, oock ten dien fine Ambassadeurs, Gedeputeerden, ofte andere gemachtichden senden, aen de voorsz. Coningen, Republijcquen, Princen, Vorsten, Staten ende Steden, ofte aen de soodanige van de selve, mitsgaders op alsulcken tijdt, als by onderlinge bewilliginge goet ghevonden, ende dienstich geacht sal worden.

15. Ende nademael het ooghmerck van dese jegenwoordige Alliancie alleen is die conservatie en bescherminghe van de vrye Navigatie, Commercie, ende Visscherye, van wederzijdts Onderdanen ende Ingesetenen, tegens allen den geenen die de selve souden mogen comen te turberen, ofte verhinderen, soo sal de selve Alliancie niet præjudiceren de Tractaten die de een of de ander van de voornomde geallieerden jegenwoordich is hebbende met andere Coningen, Republijcquen, Princen, Potentaten, Staten ofte Steden, maer veel eer de voorsz. Tractaten *corroboreren* ende *bevestigen*, ende sullen derhalven de selve Tractaten, in alle hare Pointen, ende Articulen blijven in haer geheel, sonder verminderinge van de jegenwoordige Alliantie, ende van alle de ingredienten van dien.

16. Het jegenwoordich Tractaet (sal ter begeerte van de hoochstghemelte Heeren Staten Generael) specialijck mede werden geteeckent, uyt den name, ende door Gemachtigden van de Magistraet der Steden *Danzich*, ende voorts ten wederzijden in de beste ende crachtigste forme geratificeert, mitsgaders over ende weder uytgewisselt, binnen den tijdt van drie Maenden naer date van de teeckeninge van dien.

Den Heer de Bye nam afscheyt den laetsten Maert, versocht ende kreegh een Brief van Recredentie aen den Coninck/ die den acht en twintichsten Iulii antwoorde/ 't Intrest van de Commercien tusschen Polen ende de Vereenichde Nederlanden sodanich te sijn dat de een niet con overcomen wat de ander niet mede raeckte; dat hy daerom geern gesien had wat den Heere *de Bye* op dat stuck hadde aenghebracht; maer wat te laet comende, had het moeten differeren tot aen de naestcomende Rijxdach. De Heere de Bye in December weder hier comende/ refereerde dat hy wel was gecomen noch in 't begin van de Rijxdach/ maer dat dese saeck geen point van beschrijvinghe was/ ende daerom eerst aen de Leden van 't Rijck most worden ghecommuniceert: Dat de Coninck daer toe wel was ghceresolveert/ hoopte hier na volcomen last tot Conclusie deser saecke te sullen crygen.

Het gemelte concept in den Raedt van Dansick gelesen zijnde/ wiert bevonden

den onsmaeckelijck. Seecker geleert Man van daer/ schreef my: vidimus articulos nuper transmissos. Visum est confœderationis illud schema haud absimile esse, ac si *pisces* cum *avibus* pacisci decrevissent, de mutuo ferendo auxilio tuendisque commodis toto genere differentibus, nihil enim Polonorum genti commune est cum *piscationibus* & *libero maris usu*, non secus ac parum vel nihil Belgicas nationes afficit, quis status sit *Bessarabicorum* camporum, Præterea tantum auri vel argenti quantum è *Polonia* Regno pollicentur sibi articulis statis temporibus conferri posse res est impossibilis. Denique *nec sine manifesta* vi ad hujusmodi conventionis formulam subscribendam adigi poterimus, &c.

Meer is daer van niet gekomen/ het was alhier op de baen gebracht om den Sweden jalousie te geven/ ende alsoo geschiedent/ want als in het volgende Jaer de nieuwe Koninck Carel den Oorloch besloot tegen Polen, liet hy dit concept mede stellen in de enumeratie van de oorsaecken waerom, hoewel Polen daer in onschuldich was/ want het quam van hier.

Van wegen Embden waren hier ghesonden de Heeren Henricus Gerardi Burgemeester/ Stephan Georgh Secretaris/ ende Leonardt Feuwen Rentmeester/ die in Martio aen haer Ho. Mog. klaeghden over het Keyserlijck Mandaet door den Heeren van Lutzburgh ende Regenstorf van wegen den Graef ende Steden tot Regensburgh by den Keyser bekomen tot afschaffingh van de ses hondert man die de Stenden veel Jaren waren ghedrongen geweest t'onderhouden: item tot wedergheving van wat de selve Stadt tegen danck ende protestatie van de Stenden hadden ghenooten/ als zijnde (soo 't de Stenden noemden) pure extorsien ende excoriatien; item tot betalingh van Ryex ende Kreyts stuyren. Sy klaeghden over de tergiversatie der Stenden in 't liquideren ende rembourseren watse aen de Stadt schuldich waren. Dat de Heer van Lutzburgh, als principael auteur/ socht dat stuck van liquidatie te brengen aen het Keysers Hof. Versochten dat hy ende de andere Stenden mochten worden gedisponeert tot afstant van 't proces door den Keyser. Onder daet was men hier oock jaloux van sulcx/ ende men nam 't als of men hadde willen desen Staet/ als in onmacht ende in Oorlogh met de Engelsche zijnde/ op 't hooft pissen/ ende 't gesach of maintenue der accoorden in Oost-Vrieslant ontrecken: Sy taxeerden den Heer van Lutzburgh van lichtvaerdicheyt/ specialijck dat hy noch onlangs was geweest tegen den Graef/ ende nu voor den selven.

Van wegen de Stenden wiert geseyt de questie daer in te bestaen/ of oyt by de Stenden was toegestaen een eewich servituyt op haer self/ en voor de Stadt een geduirich privilegie: geensints; 't was niet geweest in haer macht om haer nakomelingen also te beswaren. In rechte was bekent dat self aen Pachters van landen de pacht wert geremitteert/ om verarminge ende necessiteyt veel meer/ al wast eenwelijck belooft/ behoorde een so ondragelijcken last te werden los gegeven aen vrye lieden: aen Standen/ die door soo langduyrige inlegeringen/ foulen/ exactien/ doorbreeckingen van Dijcken ende Dammen/ Watervloeden ende andere ongheluckken/ waren vervallen in seer excessive schulden: Terwyl de Stadt Embden was ghewordden groot/ machtigh/ weeldrich/ ende soo Rijck datse de beste ende meeste Adelijcke goederen/ Heerlijck-

lijck-

lijckheden ende Jurisdictien hadde aengekocht; voorts in Navigatie en groote Visscherye (als haer Ho. Mog. was gebleecken) merckelijck toe-nemende.

Haer Ho. Mog. lieten oock aen het minste Lidt van haer eygen onderhoorige Provintien de vryheyt van te consenteren of niet te consenteren/ende dwongen niemant in pointen van belastige.

Wat reden wasser van datmen den Graef ende Standen soude dwingen tegen haer danck, Ja tegen een expres mandaet van de Roomsch Keyser?

Hoe soude dat over een komen met het drie en vijftichste artijckel van de Munstersche Vrede? alwaer de neutraliteyt met het Roomsche Rijck wiert belooft.

Dat de Heeren van Embden / wel wetende datse in het stuck van het recht te kort schooten/ sochten op sijn Machiavels / een point van staet daer uyt te maecken/ insimulerende den Heer Graef ende Stenden als of de meninghe was de Stadt Embden in ghevaer te stellen / ende aen desen Staet verdachte nabuyren te procureren.

Maer de clare Text van het Mandaet gaf te kennen dat aen die van Embden niet wiert gemandeert geen Guarnisoen in haer Stadt te nemen/ al wast ses duysent in plaets van ses hondert, self van haer Ho. Mog. eygen Militie. Maer alleen noch de Keyser/ noch eenich redelijck mensch con goet achten/dat de Stenden tegen haer danck de ses hondert man soude moeten betalen.

Die van Embden hebben sonder eenich Mandement pœnael wel durven feytelijck tegenstaen tot tweemael haer Ho. Mog. dispositie tot bestellinghe van Commandeurs in Embden, ende hadden in plaets van dien ghenomen eenen nae haer fantasie / sonder eenich toestemminghe van haer Ho. Mog. of van yemant / als offe eene vrye Republijck waren / kennende alsoo weynich haer Ho. Mog. volgens submissie / als den Keyser ende Graef/ volgens subjectie.

Gelijck sy oock in het minste niet hadden willen pareren onder haer Ho. Mog. resolutie van den vijftienden December seltien hondert vijftich.

Noch by het Haegsche/noch by eenich verdrach/ was opt gedacht/veel min geseyt/dat de Heeren Graef ende Stenden of Embden (een Lidt van dien) haer separeerden vant Rijck/ maer het contrarie was te sien uyt het eerste artijckel van't Haegsche Verdrach / uyt de dagelijcxe practijck / ende uyt den oogenschijn. Het was dan vreemt dat de Heeren van Emden sulcx dorsten noemen een enorm ende ongekoort exempel.

Datse den Vry-Heer van Lutzburgh wilden imputeeren dit Mandaet/ daer in van sijn persoon niet een letter wiert gemelt.

Datse diepe speculatie hadden op de Engelsche Oorloch / als of haer Ho. Mog. voor dien Oorloch hadden opt beliefst te beletten of in twijffel te trecken den cours van Justitie in't heylige Roomische Rijck. Ja men soude met groote reden mogen retorqueren de selve speculatie tegen die van Embden, die geduyrende dien Oorloch haer voordeel ende abantage gesocht hadden by Engelant door de vrye Navigatie ende de vrye Visscherie: Ende sedert de Vrede-handelinge noyt by haer Ho. Mog. aengesocht om inclusie / tot trecken datse in Engelant seer wel stonden.

Blijc-

Blijckende dan dat de meeninge/noch van den Keyser/noch van den Vorst/ geensints was die van Embden of yemant ter werelt te krencken/maer alleen door Rechts-middelen te verbieden het ongheljjck 't welck die van Embden eygenmachtich aen de Stenden waren doende: soo wierden haer Ho. Mog. versocht volgens der selver aengetogene duydeljjcke verklaringen / ende volgens beloofde maintenue de versochte Justitie te secunderen / ende die van Embden te vermanen tot haer schuldige gehoorsaemheyt.

Haer Ho. Mog. hebben over sulcks aen den Graef ende Stenden versocht der selver Gecommitteerden te senden tegen den vijftienden April, ende ondertusschen alles in State te houden.

De Graef antwoorde naest dancksegginge voor de sorge die haer Ho. Mog. droegen voor sijn Landt/ van geen twist in sijn Landt te weten; maer dat de Stenden haer wel meer als dertich Jaer hadden beswaert over dat onderhout der ses hondert Man/ om reden hier voor aengewesen.

Dat de Stenden selfs daer over hadden geklaecht aen den Keyser/door den Heer van Lutzburch. De executie van 't Keyserljjcke Mandaet/liet hy Sijn K. Majesteyt ende 't Rijck bevolen. Met sijn Stenden te sullen communiceren noopende de besendinge. Den tijdt tameljjck kort zijnde / daer op hebben haer Ho. Mog. hem ende de Stenden wederom den dertichsten April geschreven/met nochmalich versoeck/om het werck van de bewuste ses hondert Man of weerckeljjcke betalingh van dien by accommodatie ende vriendeljjck af te handelen.

Die van Embden schreven den elfden Iunii weder klachtich / dat tot Regensburgh wiert ghedrongen op de executie. Versochten oock dat den Stenden mocht worden opgheleght haer festich à seventich duysent guldens weder op reeckeningh te laten toekomen tot haer Stadts Fortificatien.

Den achtienden Iuny is den Graef weder geschreven / oock den Stenden/ om de hare sonder wyder uytstel te senden.

In Iulio quam hier de Heer Regenstorf van wegen den Vorst (alsoo wiert hy nu genoemt) ende de Heer van Lutzburgh, ende Ick van wegen de Stenden. De eerste Propositien den achtienden waren complimenteur/ ontschuldigden over 't langh uytblyven / voort Justificatie van de addresse die men hadde ghedaen aen den Keyser / ende van het Keyserljjck Mandaet / groote klachten tegen de pretense Embdersche predominatie. Den Heer van Lutzburgh justificeerde oock het gene hem in 't particulier was voorgeworpen.

Verscheyden Conferentien sijn gehouden/waer toe genoemt waren de Heeren van Ommeren, Merode, vander Nieuborgh, Mauregnault, vander Hoolck, Aylua, Isselmuyden ende Isbrants. Sy insisteerden voor alle dingen men soude afstaen van het Keyserljjck Mandaet. Daer in hebben die van de Vorst ende Stenden niet willen treden. Een particuliere clachte quam oock/ raeckende den ophebe der Middelen tot Lieroort.

Alreede den sevenden Marty sestien hondert vier en twintich was verstaen dat de Soldaten van dese Landen in Oost-Vrieslandt leggende/ so wel souden betalen ende subiect wesen de middelen van Consumptie / als de Ingesetenen van de Graefschap van Oost-Vrieslant selfs. Sulcx is oock verstaen by de groote

grootе Resolutie van den vijftienden Decembris des Jaers vijftich, ende hier voor op dat Jaer te vinden.

Wel is waer dat den eersten July drie en vijftich was verstaen dat de voorsz. Officieren ende Soldaten souden hebben te betalen de ghemene middelen van Oost-Vrieslandt als andere Ingesetenen / mits dat de Stenden van Oost-Vrieslandt haer voorschreve Guarnisoen tot Lieroort oock souden voorsien van een bequaem Predicant / waer door de selven als dan mede soude profiteren de hondert guldens Jaerlijcx / die haer Ho. Mog. alreede gaven aen den Predicant tot Lier. Maer daer tegen aenghewesen sijnde alderhande onbevoeghtheyt / dat het was een nieuwicheyt / dat het Guarnisoen overvloedich wiert bedient door den Predicant van Lier / ende dat de Vorst Luthers zijnde / geen Predicant als Luthers aldaer soude aenstellen.

Altans quam weder klachte dat het meerendeel der Officieren oock Soetelaers ende Soldaten / op de Fortresse Lieroort, hare consumptien by de Pachters ende Collecteurs lieten aenteecknenen sonder de geringste betalinghe daer van te doen / of wel oock niet lieten aenteecknenen / Jae dat se niet leeden / dat des Pachters Inspector ofte Toesiender aldaer woonde / waer op is goet-gevonden te schryven aen de Luytenant Colonel Polman, Commanderende tot Lieroort, dat hy alle militaire Officieren / Soetelaers / ende Soldaten / aldaer soude hebben te constringeren / haer restant te Boecke gestelt / ende wat door oppositie niet te Boeck was gebracht / te betalen / ende voortaen de selve impositie te voldoen.

Als haer Ho. Mog. naerder aendrongen tot accommodatie / verklaerden die van Embden geen last te hebben / ten ware eerst wiert ghereintegreert van het Keyserlijck Mandaet. Die van de Vorst ende Stenden hebben haer procedureen in gheschrifte ghejustificeert / daer van het cort begrijp was / dat hy geen ongelijck deedt die sijn recht gebruyckte.

Na eenige disputen hebben de Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden goet-gevonden den tienden Augusty den Gedeputeerden van beyde partyen af te vorderen openingh van haer last tot afhandelingh van de swevende disputen.

Die van Embden af te vragen of sy eenich bewijs hadden dat de Vorst of Stenden sedert haer Ho. Mog. Brief van den ses en twintichsten Marty, of sedert den ontfangh van den Brief van den dertichsten April / of eyndelijck naer afsenden van haer Gedeputeerden herwaerts eenich vervolch aen het Hof van den Keyser wiert gedaen op het bewuste Maendaet. De bovenstaende bewysen de Afgesante van de Vorst ende Stenden van Oost-Vrieslandt te vertoonen / ende haer verklaringh af te vorderen / ende in cas geen ghevolch wiert gedaen / daer op bewijs versoecken / waer uyt de waerheyt daer van kon consteren.

Item van die van de Vorst ende Stenden te vorderen den schriftelijcken antwoort op de Embder Propositie / ende reden ende bewijsen tot het casseren van het Maendaet / gelijck de selve aengenomen hadden te doen.

De Gecommitteerde van de Vorst ende Stenden te persuaderen aen hare Ho. Mog. te willen meer deféreren.

Iemant van haer Ho. Mog. Gedeputeerde hadde dapper op gesprooken / hy estic-

hy estimeerden den Keyser niet met al / dat de Keyser niet soude als de uytschrijvende Vorsten last gheven / dat die niet konden doen / dat Embden heel Oost-Vrieslant konde onder water stellen. Hy was van advijs men behoorde simpelijck de Stenden te constringeren tot betalingh volgens liquidatie.

Den vierden September deden haer Ho. Mog. Gedeputeerden rapport / werdende voorder versocht / om na ingenomene pertinente kennisse van saecken ten principalen te doen / ende aenhooren / voorslagen / dienende tot accommodatie van de voorsz. differenten / ende by alle wegen ende middelen soo vele trachten te effectueren / dat partyen ten wederzijden mochten werden vereenicht / dat middelerwijlen by den ghemelten Vorst ende Stenden gesuperceedeert soude werden mette poursuite der proceduyren / voor 't Keyserlijcke Hof tot Regensborgh geintenteert / mitsgaders in state ghehouden het Mandaet den dertienden February lestleden by de selve van den Keyser geimpetreert.

Die van Embden klaegden daer tegen dat des onaengesien de Stenden het proces lieten vervolgen / versochten dat hun precieselijcken den affstant mocht worden belast. Alsoo oock de Soon van den Baron van Lutzburgh, nu was compareerende ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. verstonden dat hy als geinteresseert ende partye sich van 't stemmen over dese saecke soude onthouden.

De Administrateurs klachden oock in September, dat de Graef de Onderdanen dwongh om te waecken op de Grents-Huysen; strydich tegen de verdragen. De Heer van Dornum desgelijcx klachde dat wegen seecker dicage hy strijdt hebben'se met de Ingesetenen van Esens, deswegen de Vorst uyt de Jurisdictie van Dornum hadde laten wech halen niet alleen beestialen / maer oock menschen laten vangen.

Sulcke klachten gaven te kennen dat het de Vorst ende Stenden oock niet gants eens waren / ende dede eenich afbreuck aen de negotiatie des Heeren van Lutzborgh. Dies hy entlijck sich niet ongenegen toonde tot affstant van 't Keyserlijck Mandaet; werdende onder de hant verseeckert / dat de Stenden in alle redelijckheyt soude werden voldaen. Die van de Stadt dat merckende begosten aen haer zyde te reculeeren / seggende: geen last te hebben haer tot eenige afhandelingh tot nadeel van het Guarnisoen in te laten. Na veel bacquetten is by haer Ho. Mog. den tweeden Octobris verstaen / aen partyen contendenten te vergonnen den tijdt van ses naestkomende weecken / om een keer na huys te doen / ende ter expiratie van de selve op de gedane voorslagen van accommodatie volcomenelijck gelast en geinstrueert / wederom in den Hage te compareren / ten eynde de voorschreve tusschen hun swevende differenten in 't minnelijck mochten werden geaccommodeert en ter neder ghelecht / ofte by ontstentenisse van dien / souden haer Ho. Mog. genootsaeckt sijn de voorsz. verschillen volgens de opgerechte accoorden / naer rechten te decideren.

Ondertusschen verstonden ende begeerden haer Ho. Mog. dat met de executie der bewuste Keyserlijcke Mandaten soude werden gesuperseedeert.

Wyders is geresolveert / dat in cas de een of de ander van parthyen / ter expiratie van de voorsz. ses weecken booven vermoeden / alhier niet en quamen te verschynen / haer Ho. Mog. alsdan ter instantie van de compareerende

de onderlinge questieuse saecken souden decideeren ende afdoen als booren/ daer mede sy wierden gedimitteert.

De Zee saecken aengaende/schreef de Capiteyn P. Salomons, dat hy den lesten December des verleeden Jaers in 't Cattegat leggende ten ancker/met tseventich Coopvaerders in 't gevecht was geweest tegens een Engels Fregat van vier a ses en veertich stucken/ Salomons krygende wel hondert schooten door zijn schip. Het Fregat ginck entlijck door/ met drie Koopvaerdyschepen/ wel dertich Koopvaerders kapten haer anckers/ geen tijdt hebbende om de selve op te winden. Salomons hadde negen dooden / ende vijf en twintich gequesten/hadden elckander achtmael de lage gegeven.

Men hadde in desen tijdt geschil met die van Salee, de selve sustineerden dat alle schepen die sy sonder volck vonden / al schoon door Capers van Salee gejaecht/goede Prinse waren. Sulcx was een inbreuck van 't vierde Artijckel des Tractaets gemaeckt den negenden February,een en vijftich. De Admiraliteyt van Amsterdam versocht dat de Oorloch-Schepen zeyl-rede leggende/in Julio mochten gelast worden so wel die vanSalee als andere aen te tasten.

Tot Livorno wiert het schip van Capiteyn Breen geconfisqueert / om dat hy oorsaeck soude sijn geweest van 't nemen van een Engels schip aldaer onder 't landt geset.

In Junio is op 't aenhouden der Heeren van Hollandt / goet gevonden de Directeurs van de bewuste extraordinaris Equipage aen te schryven / geen vordere Equipage te doen / de inkomsten tot dien fine hier te voor geaffecteert ter meester menage in te vorderen ende de gemaeckte lasten af te leggen.

Ten selver tijdt quam klachte dat een Engels Oorlochs-Man omtrent Duyns hadde gevisiteert eenige Koopvaerders komende van St. Malo, hebbende een Convoyer by haer. Hier verstont men niet dat sulcx soude werden toegestaen / ende 't was een ingredient van 't Tractaet van Marine, dat de Ambassadeur Nieuport onderhanden hadde.

Die van de Admiraliteyt vertoonden oock in desen tijdt de groote achterheyt van de Collegien over de extraordinaris equipage / op de verhoogingh van een derde part der Convoyen ende licenten in den Jare een en vijftich geschiet / ende sedert gecontinueert / ende dat in regardt van het weynich inkomen van 't gemelde middel / gheproportioneert na de Equipage van de ses en dertich schepen daer toe specialijck gheaffecteert / monterende over de Jaren een, twee, ende drie en vijftich,ter somme van twee millioenen acht hondert veertien duysent, acht hondert acht ende t'seventich duysent gulden.

In Augusto hadden de Fransche Oorloch-schepen in de Rivier omtrent Rochelle opgehouden wel veertich Nederlantsche Koopvaerdy-schepen meer als drie weken; onder pretext dat drie Nederlantsche Matroosen/ die haer in fransche dienst hadden begeven/ haer waren ontloopen.

Andere klachten quamen oock/van dat uyt de fransche Havens geschieden veel Rooverye / ende dat binnelants de Waren van buyten inkomende wierden belast met tien ja vijftien ten hondert. Doch men sach oock dat de Fransche selfs daer over klaeghden; ende met stercke convoyen / versach men hier tegen de peraten / gelijck oock door menage tegen de gemaeckte schulden.

In

In September wierden wegen Hollandt voor ende vast gestelt verscheyden poincten van menage, dat voortaen geen Weduwen supposten der Collegien / eenich tractement soude werden vergunt als van 't loopende vierendeel jaer / uytgenomen Weduwen van Capiteyns in actie van Oorlogh gebleven / die vijftien gulden ter maent souden houden / dat alle Convoymeesters van ses tot ses maenden souden moeten haer ontfangen over brengen / voort alle overtollige / soo Officieren als anders af te schaffen. De Schout by Nacht Tromp, genomen hebbende een schip van Salee, heeft den Gouverneur by retorsie in arrest genomen drie Amsterdamse Koopvaerders aldaer in ladinge leggende. Den Vice-Admirael de Ruyter, met een goede Vloot in de Middellantsche Zee desen Somer geweest zijnde / hadde 't ongeluck van geen Turcken (daer van nochtans de Zee vol was) te konnen attraperen / sijnde een generael gebreck / dat de Turcken beter beseylt waren / liep eens over na Salee, alwaer hy veel kennis hadde / om te sien of hy het gearresteerde konde redden / ende het Tractaet weder goet maecken.

Tusschen de Collegien van de Admiraliteyt t' Amsterdam ende in 't Noorderquartier, is groote questie geweest raeckende het Comptoir tot Swol, resolverende onder 't laeste / alsoo na t' openen van den pas tot Swol op Duytslant in den Jare twee en vijftich de Convoymeester aldaer difficulteerde de goederen van Amsterdam over Swol komende te laten passeren op passepoorten / tot Amsterdam daer toe verleent. Die van Amsterdam by retorsie deden t' Amsterdam visiteren de Veerschepen van Swol komende / tegens het placcaet van den sesten May / sestien hondert drie en twintich.

Die van Hollandt klaeghden in October, oock over de desectuensheyt der Provintien in 't furneren van haer quoten in de versochte Millioenen tot verval van de extraordinaris equipage; ende tot den aenbouw van de tweemael dertich Oorloch-schepen.

Haer Ho. Mog. hadden alreede in 't begin van October aen de Provintien geschreven ende aengemaent / tot prompte ende volkomene furnissement van der selver quota in de respective Millioenen guldens / soo tot verval van de Extraordinaris Equipage ter Zee / als tot den aenbouw van de bewuste tweemael dertich nieuwe schepen van Oorlooghe / versocht ende gheconsenteert / waer op de Gecommitteerde Raeden van Hollandt rescribeerden / gelijck by de selve ter vergaderinge van haer Ho. Mog. meermaels verclaert was / by alle occasien / dat de quote van de selve Provintie in de voorsz. Respective Petitien ten vollen was betaelt / gelijck sy bereyt waren het selve t' allen tijden by pertinente specificatie te demonstreren / en versochten derhalven dat haer Ho. Mog. niet alleen geliefden te oordelen / dat de voorsz. aenmaninge in reguart van meergem. Provintie onnoodich was geweest / maer oock ordre te stellen dat in 't toecomende sodanige vergeefsche moeyten gespaert / ende de addresses mochten gemaeckt worden aen de defectueuse Provintien alleen / met pertinente aenwysinge van defecten / en dat alsoo by continuatie van sodanige defecten in tijden ende wylen consteren mochte / niet alleen van de dadelijcke prestatie van de geenen die haer gegeven woort op de gedragen Consenten / tot genoeghdoeninge van de Unie hadden gelibereert / maer oock blijcken van de

Nala-

Nalaticheyt der geenen / die tegens gedragen consenten geen woort gehouden hebben / maer den Staet in soo hoochwichtigen saecke / genochsaem comen te defereeren / ende dat verbolgens de ongemacken ende onheylen / die daer uyt ('t welck Godt verhoede) soude mogen resulteren / mochten worden geimputeert tot laste van de selve ; Immers wat haer Ed. aengingh verclaerden de selve wel expresselijck in den name van de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt voor nu ende namaels onschuldich te willen ende sullen wesen / van alle soodanige ongemacken ende onheylen / ende versochten dat dese verclaringe tot haer Ed. Mog. ende haer descharge in de resolutien van haere Ho. Mog. mochte werden geinsereert / ende de wyle van wegen de meergemelte Provintien / tot voldoeninge van 't geene / wegen den gemenen Staet moste betaelt worden / tot reparatie van de schade / by de Engelsche geleeden / ter saecke van het aenhouden van der selver schepen ende Coopmanschappen in den Orisont, boven hare volle quote / effective verstrect was / de somme van vier hondert drie en t'sestich duysent vijf hondert ende t'negentich gulden, vier stuyvers, ende een quart te veertich grooten / ende dat tot noch toe de versochte ende beloofde restitutie van dien niet en was gevolcht / soo versochten haer Ed. dat haer Ho. Mog. beliefden gedient te wesen / om te ramen ende te arresteren / eenen seeckeren ende precisen dach / op den welcken soodanighe restitutie by de respective Provintien / naer rate van elcx quote sonder langer uytstel / metter daet mochte worden gedaen.

De Heeren aenwesende Gedeputeerden van Zeelandt / hebben mede geprotesteert over de wanbetalinghe der Provincien van hare respective quotes / in de gedragene consenten voor de extraordinaris Equipagie ter Zee.

De Heer aenwesende Gedeputeerde van de Provintie van Vrieslant / heeft by de selve occasie mede geopent / oock vervolgens ter Vergaderinghe doen lesen / extract uyt seecker missive van de Heeren Gedeputeerde Staten van de selve Provintie / aen sijn Ed. geschreven / uyt Leeuwarden den tienden deses stilo loci, houdende in effect / dat haer Ed. sich niet genoechsaem conden verwonderen / dat hare Ho. Mo. verscheyden Instantie aen haer Ed. waren doende / gelijck ten voorsz. dage noch door twee distincte missiven geschiet was / om betalinge van hare quota in de vier milloenen tot aenbouw van sestich nieuwe Oorlach Schepen ghconsenteert / daer nochtans by haer Ed. door ghenoechsame documenten was aengewesen / dat hunne quota in de voorsz. Posten al voor eenighe Maenden ten vollen aen de Admiraliteyt tot Harlingen was betaelt / ende de gepasseerde descharges daer op ingetrocken / sulcx dat den Ontfanger Generael Doubleth / in sijn Staet den thienden deses nieuwen stijl / aen haer Ho. Mog. Mog. overgelevert abusivelijck verclaert hadde / dat op de descharges van den vijfden Iuly laetstleden tot de leste dertich Schepen ghedepescheert / by hem als noch niet en waren ontfangen / niet tegenstaende haer Ed. de selve volcomentlijck hadde voldaen / ende de originele descharge in hare financie met volcomen quitantie hadden berustende / versoeckende daeromme de ghemelde Heer Gedeputeerde van Vrieslandt / wegen de voornoemde Provintie / volgens voorige overgesondene documenten / de betalinge van de voorsz. descharge van den vijfden Iuly lestleden / ter Vergaderin-

ge van haer Ho. Mog. soude gelieve te decreren/ op dat haer Ed. van nu voortaen met onnodige aenschryvinge op dat subject niet meer mogen werden gemolesteert / ende den voorsz. Ontfanger Generael oock mach werden vermaent / met soodanighe abusive onderrechtingen de meergemelte Provintie van Vrieslandt niet meer te beswaren/ende dat de andere Provintien door haren singulieren yver ende bereytwillichheyt tot de ghemeene saechen / mede tot prompte betalinghe mogen werden gheinduceert / door dien haer Ed. uyt de voorsz. laetste staet vernemen/ dat vele Provintien noch in de voorsz. versochte betalinge defectueus wierden bevonden / dat haer Ed. niet alleen gelijck vooren is verhaelt/hare volle quota in de voorsz. vier millioenen, tot den aenbouw der voorsz. sestich schepen/ en noch in de eerste vier Millioenen tot de extraordinaris Equipagie respective geconsenteert/ hadden betaelt/ maer oock albereyts wederomme ordre aen de Admiraliteyt tot Harlingen hadden ghepasseert / in de derde twee Milioenen tot de extraordinaris Equipagie versocht / maer van haer Ed. de betalinge metten eersten / ende soo haest doenlijck soude procureren. Waer op is den drie en twintichsten Octobris goet ghevonden te versoecken de Heeren Gedeputeerden van de defectuense Provincien / in 't furneren van hare quotes/ met albereyts ghedragene Consenten/ soo tot verval van de extraordinaris Equipagie ter Zee/ als totten aenbouw van nieuwe Schepen van Oorloge / dat haer Ed. Coppe van de bovenstaende verclaringen en rescriptien der gemelde drie Provintien aen de Heeren hare Principalen/willen oversenden/met versoeck dat haer Ed. Mog. der selver defecten in de voorsz. consenten al noch ten spoedigsten willen suppleren / ende in baren gelde ten Comptoire van den Ontfanger Generael doen furneren; wyders is ghereselveert / dat aen de respective Provintie / uytgesondert Hollandt ende Vrieslandt/ gheschreven sal werden / dat de selve mede ten spoedichsten / ende sonder langer uytstel / willen doen betalen hare gheheele quota van't gene van wegen den gemeenen Staet betaelt moet worden / tot reparatie van de schade by de Engelsche geleden / ter saecke van het aenhouden van der selver Schepen ende goederen in den Orisont.

Het scheen eyntlijck dat de Chambre mypartye soude een aenvangh nemen. In 't begin van Januarius brachten de Heeren van Hollandt ter vergaderingh voor/ dat het Presideren in den Chambre my partije tot Mechelen niet behoorde te sijn permanent aen Gelderlandt, maer by tourten omgaen. De Heere presiderende brachte dat ter requisitie van Hollandt in ombrage. Gelderlandt opponeerde sich met harde woorden daer tegen/ seggende: dattet onwerlijck wiert in ombrage ghebracht. De President nam dat qualijck ende yverde daer te meer in/seggende: 't scheen of Gelderlandt wilde sijn dictator perpetuus. Daer was niet een Provintie (exempt Gelderlandt) of sy gaven Gelderlandt ongelijck. Gelderlandt nochtans sprack hoogh; seyde dat sy het niet soude toegeven/ al soude de gansche Chambre mypartie daer door gedissolveert worden; Hollandt presiderende concludeerde den lesten January dat het presideren soude gaen by tourbeurten van Provintie tot Provintie / ende om dat de saecken aldaer noch seer raeu / ende ongereet waren / dat een reces voor drie Maenden soude worden genomen/latende een of twee aldaer. Eyndelijck

om dat

om dat Uytrecht absent of afgegaen was/ wiert het opgehouden / doch voorts daer na geresumeert ende vast gestelt.

De Princesse Royale versocht in Ianuario, Licentbryen uytvoer van sestien Paerden nae Vranckrijck; alle Provincien waren 't wel eens / maer Hollandt niet / dies betaelde Licent. Van 't consenteren van den duysensten penningh in Hollandt, is hier voor ghesept / de selve Provintie gingh daer in soo egael/ datse in de selve Maent Committeerden de Heeren van Berendrecht ende van Swieten, om oock de goederen van den Prins van Orangien de selve schattingh te doen betalen/ maer het is daer na weder verandert.

Daer was in dese tijdt oock wat questie aengaende het besteden ende aenbouw van de dertich nieuwe Schepen / het was een van de conditien dat yeder aennemer (om tot de minste prijs te besteden) die mocht bouwen waert hem beliefde.

Edoch dat die van de Admiraliteyt het opsicht daer op mochten hebben. Dit laest namen die van de Admiraliteyt tot nadeel van 't eerste/ seggende: sullen wy het opsicht daer op hebben / soo moet het gheschieden hier in loco, by exempel/ tot Amsterdam of Hoorn of Enckhuysen:

Ter contrarie de aenbouwers of aennemers wonende tot Sardam, of Edam of Munnickendam, seyden; ons is beter gelegen te timmeren daer wy wonen, daer wy ons Hout, Yser ende Materialen hebben. Ende daer op hebben wy het te beter coop aengenomen. Dit was oorsaecke datter de aennemers wilden uytscheyden/ maer haer Ho. Mog. hebben de selve gemaintineert.

Dingsdach den sesten January was weder een groote storm/ veel schade doende in Texel, alwaer wel twintich Schepen wierden vernielt/ daer onder een van de drie schepen na Oost-Indien gedestineert/ geheel gebleven/ ende wel twee hondert menschen verdroncken / het ander was soo reddeloos dat het in drie Maenden niet weder conde worden bequaem gemaeckt / het derde was noch wel bequaem/ maer sonder de twee andere conde niet gaen / synde haer dessein om benoorden om te gaen/ na Oost-Indien.

De Rijp, een Kyck ende groot Dorp in Noort-Hollandt/ is dien dach oock in brant geraeckt/ ende in effect gantsch afgebrandt / immers wel ses hondert huysen / werdende die schade gheschat op twintich mael hondert duysent guldens.

Den tienden January is by haer Ho. Mog. verstaen / dat in gevolge van hare resolutie van den twee en twintichsten November lestleden / al noch by provisie voor den tijdt van een Jaer/ tot een preuve in de Meyerye van s' Hartogenbosch (in plaets van de belastinge tot noch toe aldaer geheven onder den naem van redemtie, uytbrengende een jaerlijcxe somme van tweemael hondert vijftien duysent ses hondert en t' seventich gulden, als mede onder den naem van s' Coninghs bede renderende s' jaers de somme negen en seventich duysent vier hondert acht en seventich guldens) soude werden geintroduceert/ een quota of taux van twee hondert en tachtich duysent car. gul. jaerlijx over al de gronden een reele belastinge/ admitterende tot laste van de eygenaers van dien om te slaen en te doẽ betalen als een verpondinge, onder sodane verdelinge als waer op de vier quartieren van de voorsz. Meyerye tot noch toe gewoon waren

ren geweest de lasten van de voorsz. redemtie te vinden; werdende voorts den taux over 't Marquisaet van Bergen op Soom vergroot op ses en dertich duysent guldens, over de Baronie van Breda ses en tachtich duysent ses hondert guldens, 't landt van Cuyck veertien duysent ses hondert guldens, Princelant ses duysent twee hondert guldens, ende 't landt van Steenbergen elf duysent guldens; dat wyders by provisie voor den tydt van een Jaer / ende tot eens proeve als boven/ in de voorsz. Meyerye soude worden geintroduceert de verpachtinge van de middelen van consumtie na de bekende Brabandtsche lyste; blyvende niet te min binnen de Stadt van s'Hartogenbosch de verpachtinge van de Hollandtsche lyste; ende wiert den Raedt van State versocht 't geene voorsz. is effectivelijck in te voeren ende de voorsz. verpachtinghe over de Meyerye/ soo haest doenlijck / ingangh te laten nemen / mitsgaders tot dien eynde de behoorlijcke billetten te doen aenslaen / ende voorts alles te prepareren ende effectueren 't gunt daer toe gerequireert soude zijn / alles met dien verstande dat de voorsz. middelen van verpondinge ende verpachtinge respective ghecollecteert soude worden by de tegenwoordige Ontfangers over de voorsz. Meyerye ende andere quartieren albereyts aengestelt / sonder 't landt met eenige nieuwe ampten of bedieningen te beswaren; Dan is het stuck van den twee hondertsten Penningh mede over de boven gheroerde Landen ende quartieren te introduceren/ als noch op gehouden.

Hollandt begeerde dattet soude worden gheamplieert/ ende den Raedt van State versocht te willen versorgen/ dat den voorgeroerden taux alomme in de voorsz. Quartieren met de meeste esgaliteyt aengeslagen werde / sonder verschooninghe van eenige vaste goederen van Geestelijcke personen/ Conventen/ ofte andere wie 't oock soude mogen wesen, oock haer Ho. Mog. t'syner tijdt te laten toecomen pertinent bericht/ over wat landen / gronden / ende andere vaste goederen de voorsz. omslagen souden wesen gedaen/ met expressie van de quantiteyt ende qualiteyt van de selve goederen/ oock met Nominatie soo van de eygenaers als van de gebruyckers of huyrders van dien / ende van ghelycken wat de verpachtingen in de voorsz. Respective quartieren souden hebben gerendeert.

De Heer van Merode Major van een Regiment paerden ende Gouverneur van Ravestein, wiert in desen tijdt gekoozen in de Ridderschap van Hollandt. Die van Stadt ende Lande, op wiens repartie hy wiert betaelt/ benamen hem sijn Majorschap ende Compagnie / om reden dat hy nu was een lit der Staten van Hollandt, ende dat hy socht de Charge te transporteren aen yemant van de selve Provintie / mits yets daer uyt genietende: Dat Militaire niet alleen Gouverneurs/ maer oock Colonels compareren in de Ver-g rederingh van Hollandt was niet nieuws / gelijck het verkoopen van militaire Chargien in de Provintie van Stadt ende Lande / oock niet ongebruyckelijck was. Niettemin ginck Stadt ende Lande daer mede voort / gevende aen den Lieutenant Wenge de Compagnie/ ende aen den Ritmeester Verrutius het Majorschap. De Heeren van Hollandt vonden dat vreemt/ ende schreven aen de gemelde Provintie. Verrutius ende Wenge alhier comende om te doen den Eedt; heeft den Raet van State de saeck opgehouden / ter in-

Kant is

stantie des Heere van Merode, tot dat sijne reden van beswaerenis ende de missive van Hollandt by de Heeren van Stadt ende Lande soude sijn beantwoort. Sulcx sy korts daer na deden/ seggende: dat zy, sijnde Souverains in haer Provintie, vermochten te disponeren over haer Compagnien; insonderheyt in sulcken cas daer men sach de chicanerye van den Heer van Merode, die tot de politijcke Regeringh nu beroepen zijnde, noch pooghde dese Compagnie tot een onredelijcke prys te vercoopen, namentlijck, mits behoudende een tractement van twee duysent gulden s'jaers, behalven een capitael van vijf duysent gulden.

Ende aen den Raet van State schreven een reprimende/ waerom sy niet, sonder vertoef ende sonder examinatie afnamen den Eedt van alle soodanige Capiteyns als haer van de Provintien wierden voorghestelt. De Heer van Merode ginck by den Heer Schulenborgh, ende klaegde over dese bejegening; hy in specie over het woort chicaneren, dat die van Stadt ende Lande hem hadden ghenoemt een chicaneur, seyde/ datse daer aen logen. De Heer Schulenborgh seyde/ dat het sijn Principalen waren/ ende dat hy dat moest ressenteren/ de ander seyde/ te designeren de gene die sulcx den Staten van Stadt ende Lande hadden aengebracht. Daer van viel discours in Hollandt, dat sy by retorsie oock aen seecker groot personage sijn Compagnie/ staende op Hollandt, souden afnemen/ ende gevense aen een ander/ maer sy waren discreter/ ende hebbent niet gedaen.

Een geruymen tijdt daer na de ghemelde Merodische saecke in Stadt ende Lande weder op het tapijt komende/ ende sijnde reflexie ghemaeckt op de missive de welcke de Heeren Staten van Hollandt/ daer over voormaels aen de Staten van die Provintie hadden geschreven/ in soodanige manier als of derzijts intentie ware geweest/ den Heere van Merode daermede in sijn illustre extractie/ qualiteyten/ meriten/ ende diensten aen den Lande in de voorsz. sijne functie gedaen/ eenichsints te vercorten/ nu wederom by serieuse recommandatie van den Heere Tresorier Generael vernieut/ met versoeck van eenige rechtmatige satisfactie aen hem daer over te doen hebben/ is goedt gevonden de Heeren van Hollandt nader daer van te desabuseren/ ende tot contentement van den voorsz. Heere van Merode te verclaren datmen met het vergeven van de voorsz. Militaire charges van Ritmeester ende Majoor/ ende de selve op andere personen te confereren/ geene prejuditie ter Werelt aen de opgemelde goede qualiteyten van dien Heere hadde gedacht te leggen/ ende datmen van desselfs dapperheyt/ getrouwigheyt/ ende yver ten dienste van den gemenen Staet/ noyt getwyffelt hadde/ maer dat de ordres ende wetten van de Regeringe deser Provincie tot noch toe precise geobserveert/ noyt hadden toegelaten dat yemandt in militaire functie zijnde/ sich tot de politijcque bedieninge soude mogen appliceren/ ende datmen van die ordres ende Wetten in desen niet hadde connen dispenseren/ dat derhalven den Heere van Merode/ sijnde geworden een mede lidt van de Edelen ende Ridderschap/ ende by gevolge geadmitteert ter vergaderinge van de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslant *ipso jure & facto* sijn voorsz. Militaire charges waren komen te vervallen ter dispositie van sijne Betaels-heeren/ sijnde de Staten van

de

de gemelde Provintie die de selve van oock aenstonts op anderen geconfereert hadden.

Ende voor soo veel echter den opgemelde Heere van Merode hadde gesustineert/ dat men hem in allen gevalle daer op hadde behooren in sijne defensie te hooren/ immers preallabelijck te waerschouwen/ ende dat hy op soodanigen onverwachten manier verlaten zijnde/ seer groote schade ontrent sijn Persoon ende Compagnie geleden hadde: Is voorders na deliberatie geresolveert ende verstaen/ den opgemelde Heere tot des dommagement van de voorsz. geallegeerde schaden/ en voorts tot een honorable dimissie/ toe te voegen een somme van ses duysent guldens, daer van echter die van de Omlanden alleen hebben betaelt de helfte/ de ander wederhelfte niet betaelt/ maer van wegen de Stade genegligeert zijnde.

In 't laest van September esclateerde de electie van den Prins van Orangien tot Stadthouder/ ende Graef Willem tot sijn Lieutenant in Over-Yssel. Immers die van Kampen ende Swol hebbent gedaen met groote acclamatie van de Gemeente/ werdende by 't merendeel van de Ridderschap van Sallant ende Vollenhove gevolgt; een van s' Princen voorneme Domestiquen/ seyde: Ick vrees sy sullen de Prins over 't Paert heen setten. Die van Deventer stelden haer plotselijck daer tegen; ende in Hollandt wiert gemompelt/ datmen in Hollandt ende in/ of op het Hof van Hollandt, niet soude connen sien een Stadthouder van Over-Yssel.

De Heer Mulert heeft in 't laest van September ter Vergadering geklaecht/ dat die van Hollandt hadden geschreven aen haer Compagnien leggende in Over-Yssel, datse haer met de Provinciale differenten aldaer niet souden hebben te moeyen. Begerende dat Hollandt mocht reden geven van sulck schryvens. Die van Hollandt beloofde reden te geven. Hy seyde oock in 't particulier; dat volgens ordre van de Regeringh/ alle Compagnien in Over-Yssel leggende (sonder onderschept van betalingh of van wat Provintie die betaelt wierden) stonden tot dispositie/ dienst/ ende ordre van Over-Yssel, gelijck oock in andere Provintien desgelijcx wiert geobserveert. Siet hier van den Eedt der Militie op 't Jaer een en vijftich.

Korts daer na heeft den Heer Beeck ter Vergaderingh haer Ho. Mog. bedanckt voor de aengebooden interpositie/ affirmeerde dat de geseparеerde Leden de Staten in Over-Yssel (Sallandt, Vollenhove, Campen ende Swol) niet inclineerden tot minnelijcke compositie/ maer tot Wapenen/ nemende harde resolutien/ als tot revocatie van den Heer Ripperda, cassatie van den Drost Bentem, item den Drost van Haexbergen, item sulcx by publijcke aenplackinge divulgerende/ schryvende aen alle Rechters in Twente niemant te kennen als den Drost van Lingen, by pene van cassatie ende andere straffen/ etc.

Die van Kampen hadden besprooncken Volck te paerde ende te Voet/ om haer te laten vinden op de aenschryvinge: item alle weerbaere mannen in Twente waren mede beschreven en gewapent op haer respective loop-plaetsen; versochten interpositie van haer Ho. M. of aen een Hof/ of aen Arbiters te submitteren. Dat aen de Militie wierde geschreven t'abstineren van feytelijkheyt/

heyt/ versocht oock noch twee Compagnien paerden binnen Deventer. Daer op wiert niet geadviseert als versocht in schriptis.

Den sesden October wiert geschreven aen de Militie in Over-Yssel, haer niet te bemoeyen met de Provintiale differenten.

Den Raede van State compareerende in de Staten Generael/ ende adviseerden op de Over-Ysselsche disputen.

Ten eersten, dat de Militie mocht ende behoorde van wegen de Generaliteyt te werden aengeschreven. Ten tweeden, dat de Officieren niet gepareert hebbende/ moesten te reden gestelt ende ontbooden worden. Ende ten derden, dat beyde partyen in Over-Yssel behoorden te worden aengeschreven/ om haer te vergelijcken; of anders dat haer Ho. Mog. dienden op middelen te dencken. Verscheyden retroacten/ als missiven van beyde partyen sijn gelesen/ werdende geconcludeert. Dat den Gedeputeerde Staten van Over-Yssel soude worden aengheschreven/ om de Staetsche Vergaderingh te beschryven op de plaets daer bequaem ende sortabel soude zijn/ ende den dach van dien aen haer Ho. Mog. bekent te maecken/ om haer Gecommitteerden tegen dien tijdt te senden/ ende middelen van accommodatie voor te slaen/ die beyde partyen mochten aengenaem zijn. Dat dese besendingh hoogh noodich was; doch dat eerst het schryvens moest afgaen. Dat de Staten van Over-Yssel mede soude worden aengeschreven om haer aengenomen Militie te casseren. Sulcx den Heer vander Beeck aen nam metter daet te presteren/ soo drae de bevelen van haer Ho. Mog. aen de Militie aldaer souden sijn aengekomen.

Die van Gelderlandt door den Heer Capelle toe Ryssel, hebben ingebracht drie Provinciale Resolutien. Ten eersten, dat de Staten van die Provintie verstonden dat men soude hebben te maecken alliantie met Vranckrijck. Ten tweeden, dat men soude hebben te maecken Alliantie met Brandenburch. Ten derden, dat men de woorden Hostis in het Tractaet van Vrede met Engellandt gemaeckt/ soude verstaen *sane*, niet *rigide*, als of men van hier terstont soude moeten verjagen alle die den Protector verklaerde Vyant. Den Heer van Gent was in dat stuck wat moderaet/ of Hollants; dat men niet behoorde de derde resolutie of interpretatie in te brengen over de Engelsche Vrede, *ne excitentur Crabones*; dat het ghenouch was dat Gelderlandt het soo verstont; maer den Heer Cappelle seyde/ dat de last van de Provintie daer was. Echter wiert by de meeste Provintien verstaen datter buyten de notulen soude blyven. Zijnde namaels aengemerckt dat Hollandt selfs seer moderaet is geweest in 't executeren van dat point/ al schoon clachten quamen. Ende selden quamen clachten/ als raeckende den Koningh ende sijne Broeders. Soo dat die sorgen van Gelderlandt overtollich was.

De Staten van Over-Yssel tot Swol, hebben aen haer Ho. Mog. gheschreven/ gesien te hebben wat den Heer Beeck ter Vergaderingh schriftelijck ende mondelingh hadde ingebracht/ verklaerden sulcx onwaer ende nul. Den Heer Beeck protesteerde tegen dat schryvens van de andere vier Leden als onwaer ende nul.

Maendach den twaelfden October omtrent elf uyren voormiddach/ gebeurde

het

het opspringen van 't Magazijn tot Delft, Den Commis van het selve Magazijn/ Soetens, ginck ten tien uyren van sijn Vrouw / seggende een pont of twee kruyt te gaen halen / maer quam niet weder. Het was een donckere Toorn/ rontom in 't water/ aen het Noortwest van Delft, doch binnen de Stadt staende / daermen met een Lanteern moest ingaen/ ende het scheen dat hy vuyr heeft willen slaen met een vuyrslach / of wel met een Lantaern ingaende / heeft het licht qualijck bewaert ; hy is wech ende noyt een voorschijn ghecomen. De destructie ende werckinghe van de slach was soo groot / dat hondert duysent groff Canon schooten in een belegerde Stadt niet soo veel uyt hebben connen doen. Soo dat Godt almachtich oock midden in de Vrede heeft willen toonen/ dat hy Steden kon beschadigen/ als of het door belegeringh was/ eenige uyren naer den slach sijn noch verscheyden menschen komende om te kijcken/ van de half staende ende hangende muyren doorgheslagen / korts na den slach quam een groote donckerheyt / ende tegen den avondt een excessive storm / die voort om verre wierp wat noch eenighsints stont. De meeste was geschiet aen een schoole vol kleene kinderen zijnde / voorts waren meest alle de omgeworpen Huysen gemeene ende veel arme lieden Huyskens/ Wolspinners en Wevers/ de beste gebouwen waren de oude ende nieuwe Doelen / ende het Huys daer al eer den Heer van Kralingen in hadde gewoont. Hy vergelijckt het met de destructie van Ierusalem, Troyen, ende Cartago.

Voor eerst, om van de Ruyne selfs te spreecken, namentlijck: De Tooren, alwaer het schadelijck Kruyt was in leggende, is wech gesprongen ende niet daer van te sien, oock selfs niet de plaets, als sijnde in water verandert.

2. Is die schoone ende welbeplante Thuyn, van den Burgemeester vander *Dussen*, t'eenemael geruyneert, ende sijn alle de Boomen tot de Aerde toe afgeslagen, ende vele andere Thuynen van gelijcken.

3. Sijn beyde de Doelens t'eenemael geruyneert, mitsgaders alle de kostelijcke Schilderyen van de Schuttery van de Stadt.

4. Sijn verre over de *twee hondert* Huysen ende Schuren t'eenemael het onderste boven ghekeert daer niet anders van te sien was, dan een hoop steenen ende gebroocken Balcken.

5. Waren ontrent *drie hondert* Huysen al haer Dack ende Glasen quijt.

6. Inde Stadt niet een Huys onbeschadicht gebleven, 't zy aen Dack, Glasen, ofte meublen van binnen.

7. Sijn alle de Glasen het Dack, ende de Tooren van de Nieuwe Kerck, t'eenemael beschadicht.

8. Sijn meest alle de Glasen, in het Stadthuys uytghevallen, ende andere schaden.

9. Is de Oude Kerck van ghelijcken seer beschadicht, en waren beyde de Kercken voor eerst onbequaem om daer in te predicken.

10. Was aenmerckens waerdich, dat in de Nieuwe Kerck de Tombe van de Princen van Orangien, in geenen delen en was beschadicht, noch eenich ding dat aen de selve soude dependeren, daer ter contrarie vele andere Wapenen ende Banderollen waren nedergestort.

11. Was oock een miraeckel te houden, het gene in de Oude Kerck ghebeurt is, te weten, dat alle de Glasen waren geruyneert, ende in het Choor van de selve Kerck stont een Lieve Vrouwen-Beeldt, met het Kindt Iesus op haer schoot, ende het gantsche Glas aen stucken wesende, is doch het selve Lieve Vrouwen-Beeldt in sijn geheel gebleven.

12. Waren in de selve Kerck vele Wapenen ende Banderollen, ende anders in stucken gevallen, ende van binnen seer beschadicht.

13. Wiert miraculeuselijck verlost, een Man oudt *vijf en t'seventich* Iaren, die over de vier uyren onder een Huys ghelegen hadde, ende by het leven behouden.

14. Was een kleyn Kindt van een Iaer en ses weecken, dat *vier en twintich* uyren op een Kack-stoeltjen, met een Appel in sijn handt, onder een Huys, by 't leven, van daen gehaelt, ende de Moeder siende, begonde te lachen, ende daer na jammerlijck te wenen.

15 Waren Kinderen van eender geboorte, in de Wiegh leggende, ende de Moeder nevens de selve Wiegh sittende, onder het Huys geraeckt, doch de Moeder verplettert door de val van het Huys, ende beyde de voornoemde Kinderen, *vier en twintich* uyren daer na in de Wiegh by het leven bevonden, sonder de minste beseringhe te hebben, 't welcke voor een groot miraeckel mach gehouden worden.

16. Soo is een Man van *tachtentich* Iaren, de welcke over de *ses en dertich* uyren onder de ruyne gelegen hadde, in volle gesondtheyt by het leven behouden.

17. Is mede een Vrou, de welcke *vier* dagen onder een groot Huys gelegen hadde, daer onder uyt gehaelt, de welcke seyde, is de Werelt gantsch vergaen? Waer op gheantwoort wiert, de Werelt en is niet vergaen, maer de Kruyttoorn is gesprongen.

Van den Heer Stadthouder van Vrieslant quam in October een Brief aen haer Ho. Mog. inhoudende dat haer Ho. Mog. souden ghenouchsaem sijn geinformeert/ hoe dat het sijne Keyserlijcke Majest. gelieft hadde de drie Nassauwsche Linien, Dillenborgh, Siegen, ende Hardamar, in den Fursten-standt te verheffen/ ende dat hy/ ten regarde van de Dietsche Linie van wegen veelderhanden interessen/ seecker pactum familiæ, ende andere wichtige motiven/ van de selve hem niet langer hadt separeren konnen/ tot welcken eynde dan op den laesten Ryckxdach tot Regensburgh den Chur-Brandenborghsche Heer Afgesante Blomendael, van wegen sijn Huys Nassouw, Dietz, in het Furstelijck Collegium publijckelijck was geintroduceert/ ende hem nessens het votum, ende sessie ende andere Furstelijcke prerogativen waren ghecondedeert/ gelijck sulcx breeder in het Keyserlijck origineel diploma was te sien/ dat hem weynich dagen gheleden van de Heer Chur-Vorst van Ments was toeghesonden. 't Welck hy uyt een besondere respect tot haer Ho. Mog. goetgevonden hadt den selven bekent te maecken/ ende haer Ho. Mog. daer benessens gantsch dienstelijck te verseeckeren/ dat de veranderingh van eere/ digniteyt of diergelijcke/ hem van sijn schuldigen plicht/ yver/ ende devoir tot desen Staet/ den welvaert ende vryheyt der selven goeden Ingesetenen/ ende insonderheyt tot maintien

maintien van de ware Gereformeerde Religie volgens het goet exempel van sijn Heer Vader ende Broeder Zaliger ghedachtenis afwendich maecken/ noch oyt diverteren soude; maer dat hy altijt met een sinceer gemoet ende alle getrouwicheyt ten dienste van het ghemeene beste/ de dagen sijnes levens/hem soude laten employeren.

Haer Ho. Mog. hebben daer op ende op de vertoningh van het Originael Diploma gheantwoort den dertienden October, datse sijne Furstelijcke Doorluchtigheyt over de selve verheffinghe van gantscher herten congratuleerden/ met toewensinge van alle Furstelijcke gedyelijck welstant ende een langh welgesalich leven. Onderstont/ uwe Furstel. Doorluchtigheyts wel geaffectioneerde goede Vrunden.

By dese occasie sal ick stellen in wat manier den Graef van Oost-Vrieslant sijn Vorstelijcke stant dit Jaer hadt versocht; van welckers verkryginge ende notificatie ick onder de Oost-Vriesche saecken hebben gesprooken.

Alder Doorluchtigste;

ALdergenadigste Keyser en Heere, Uwe Keyserlijcke Majest. voor de gehele Werelt ten hoochsten pryselijckften claerschynende, aengeboren Ertz-Hertoch gelijck, Ooster Rijcksche Mildadicheyt, ende goedertierentheyt, de welcke Uwe Keyserlijcke Majest. ende der selver Hoochloffelijcke Voor-Vaderen van hare Hoochloffel. Aertz-huyse op soo vele hooge ende andere familien, soo mildelijcken hebben doen schynen, ende afvlieten, ende dan dat van Uwe Keyserlijcke Majest. als het alderhoochste Wereltlijcken Opperhooft, alle Digniteyten ende Hoogheden te vercrygen, ende te verwachten staen, geven my oorsaecke ende ghelegentheyt, in alder onderdanigst respect de vrymoedicheyt te nemen, om Uwe Keyserl. Majest. wegen den Heyligen Roomsche *Rijcx-Vorsten stant*, alder onderdanichst te bidden; ende overmits mijn over oudt Graeffelijcke Huys van Oost-Vrieslant, in het Heylige Roomsche Rijck, uwe Keyserlijcke Majest. immediate onderworpen van Uwe Keyserlijcke Majest. ende dessels Roemwaerdichste Voor-Vaderen, voor eenige hondert Iaren herwaerts, met Privilegien, Regalien, ende Heerlijckheden, ghelijck de Vorstelijcke Huysen sijn begnadight, ende oock beleent, oock niet weyniger Coninckliјcke ende hooge Vorstelijcke ende Graeffelijcke Huysen, door *aenverwantschap* toegedaen, ende insgelijcks van Godt met Lant ende Luyden soodanich ghezegent, dat ick wel vertrouwe dat ick soodanighe Vorstelijcke stant ter Eeren ende Reputatie van Uwe Keyserlijcke Rijcx sal connen uytvoeren; Soo is aen Uwe Keyserlijcke Majest. mijn alder onderdanichste ende gehoorsaemste beede, sy gelieven uyt der selver Keyserlijcke macht my, ende alle toecomstige regerende Heeren, ende *Successores in Regnum* van den Huyse van Oost-Vrieslandt niet alleen in den Vorsten stant des Heyligen Roomschen Rijcx te promoveren, maer oock dit daer by aldergenadichsten te statueren, dat voortaen altijdt de *Primogenitus* ende outste van mynen Name ende Stamme, als den welcken de Regeringe toecomt, den Vorstelijcken Naem ende Titul sullen gebruycken, ende Vorst zijn, ende alsoo voortaen in *perpetuum*, maer dat de

 andere

andere van Oost-Vrieslant met hare oude Graeffelijcke *prarogativa* ende waerdicheden hun sullen laten vergenougen Uwe Keyserlijcke Majest. tot Keyserlijcke hulden, ende genade, ende my daer aen, aldergenadichst recommanderende; Onderstont, Uwe Keyserlijcke Majesteyts alderdanighste ghehoorsaemste.

Enno Lodewijck, Grave van Oost-Vrieslandt.

Hooghgedachte Vorst Willem Frederich van Nassauw/heeft soo te voren als nu in 't laest van November, wederom haer Ho. Mog. versocht om voorschrijvens aen den Hertoch van Brunswiegh tot betalingh van seecker schult saecke. In effect was den Koningh van Dennemarcken schuldich/ herkomende uyt de erffenis van den Koningin Sophia, Moeder van Christiaen de vierde Koningh van Dennemarcken; welcke Koningin was gestorven den derden October eenen dertich, seer out van Jaren; ende door een seer gereguleerde ende boven maten wyslijcke/arbeytsamige ende Godtsalige menage/ hadde naergelaten aen gherede penningen hondert acht en twintich duysent Rijcxdaelders; aen diamanten/ ringen ende andere juwelen hondert vier en dertich duysent twee hondert ende elf Rijcxdaelders; aen Obligatien ende brieven twee millioenen drie hondert vijf en twintich duysent een hondert ende ses Rijcxdaelders.

Dese voorsz. sommen sijn in ses portien gedeelt/ waer van de Koningh van Dennemarcken Christiaen de vierde, hadde getrocken volgens het gepractiseert Danische Recht/ twee sesde delen, te weten/ seven hondert vijf en t'seventich duysent vijf en dertich Rijcxdaelders. Den Koningh van Engelandt een sesde part drie honder seven en tachtich duysent vijf hondert seventien Rijcxdaelders. De Keurvorstelijcke Weduwe van Saxen participeert een sesde part drie hondert seven en tachtich duysent vijf hondert seventien Rijcxdaelders. De Hartogin van Holsteyn een sesde part drie hondert seven en tachtich duysent vijf hondert seventien Rijcxdaelders. De Hertogin van Brunswich Elisabeth Dochter van bovengemelde Coninginne Sophia, ende Groot-Moeder van sijn Furstelijcke Genade den Heer Furst Wilhelm Frederick van Nassauw mede een sesde part drie hondert seven en tachtich duysent vijf hondert seventien Rijcxdaelders. Uyt dese drie hondert seven en tachtich duysent vijf hondert seventien Rijcxdaelders/ was spruytende de Obligatie van drie hondert duysent Rijcxdaelders/ de welcke het lant van Brunswich schuldich was aen den Koningh/ die wederom assigneerde het aen Furst Willem, maer Brunswigh declineerdet/seggende: niet gehouden te sijn aen de Schulden die de Predecesseurs hadde gemaeckt.

Uyt Over-Yssel quam den Heer Willem Ripperda den negentienden October ter Vergaderingh/ Rapporterende/ dat de Stadt Deventer met de Heeren Edelen van Twent, noch eenige weynige andere/ hadden tegen de Electie van den Prins geprotesteert van onformelijckheyt; ja met sulcken yver/ dat de selve souden hebben verklaert/ indien Furst Willem sulcx aennam; dat sy hem souden verklaren in toekomende *non Elegibel*.

Aen de Princesse Royale, Keurvorst van Brandenborgh, ende aen de Princesse

tesse Douariere, schreven de andere vier Leeden/ als Staten van Over-Yssel, onder dato den sevenden October stilo loci, dat se tot dienste van haer Provintie raetsaem ende noodich hadden geoordeelt te treden tot verkiesinge van een *Stadthouder*, welcker Charge, door het droevich overlyden van sijn Hoocheyt *Willem* de *tweede* Hoochloffelijcke Gedachtenisse, Prince van Orangien, &c. Capiteyn Generael der Vereenichde Nederlanden, ende mede Stadthouder van Over-Yssel, &c. Voor weynich Iaren open was komen te vallen, ende in aenmerckinge van de voortreffelijcke, ende niet beloont konnen werdende meriten, soo de Doorluchtichste familie van Orangien aen den Staet deser Landen in 't gemeen, ende die van haer Provintie bysonder, met hare Vaderlijcke voorsorge, voorsichtige raetslagen, kloeckmoedich beleydt, jae goet ende bloet bewesen, waer van sy noch haer nakomelingen, nu noch nimmermeer die ghedachten souden ofte oock behoorden te verliesen, hadden goet ghevonden ende gheresolveert de ghemelte charge van Stadthouder van *Over Yssel* te defereren, aen sijn Hoocheyt den Heere *Willem Hendrick* Prince van Orangien, Grave van Nassauw, &c. om op die daer over geformeerde Instructie, wanneer hy tot sijne bequame jaren gekomen soude sijn, de selve te bekleden, in middelerwyle tot de functie hebbende versocht ende geauthoriseert sijn Vorstelijcke Genade *Prins Willem Frederick*, Grave tot Nassauw, Stadthouder van de Provintie van Vrieslandt, Stadt Groeningen ende Ommelanden ende mede het Landtschap Drenthe, van alle het welcke sy haer schuldigen plicht hadden ghevonden haer (aen welckers tedere affectie ende Hoochwyse directie de natuer ende wetten, de voorsorge voor dien jongen Vorst hadden opgedragen) hier van behoorlijcke kennisse te geven; met serieuse begeerte van dat sulcx voor aengenaem, ende als voortkomende uyt affectueuse ghemoeden, mochten worden opghenomen, versoeckende ondertusschen dat Hoochgedachte sijne Hoocheyt beneffens de ware Gereformeerde Christelijcke Religie, ende alle Princelijcke deughden ende wetenschappen, oock in een grondige kennisse van den aert ende de nature deser Landen, der selver Rechten ende Privilegien mochte opgetrocken worden, ten eynde alsoo bequaem te zijn, het loffelijck exempel van soo veel onvergelijckelijcke voor Ouderen, waer van de daden tot verwonderinge, niet in Europa alleen, maer door de geheele Werelt sijn door geklooncken, te konnen ende mogen jusisteren ende navolgen.

Die van Twente ende Deventer hebben haer Ho. Mog. voorgedragen dat haer seer aengenaem was geweest de gepresenteerde interpositie ende mediatie/ seggende deswegen danck/ sy klaegden dat de andere vier Leden geen inclinatie hadden tot de minnelijcke nederlegginghe der differenten/ maer ter contrarie dat haer intentie was met wapenen ende feytelijckheyt haer saecke te mainteneren/ ende den gekoren Drost van Twente te willen introduceren. De gemelde Heeren versochten als noch ende wederom/ dat haer Ho. Mog. gelieffde haer tusschen beyde te stellen/ sy verklaerden noch bereyt te zijn/ dat de saecke wierde gerenvoyeert aen een Hof van Iustitie ofte aen Arbiters.

De andere vier Leden persisteerden by haer sustenue/ als dat het een Provintiael werck was/ dat niemant buyten de Provintie raeckte.

Korts

Korts daer na schreven haer Ho. Mog. wederom aen de Militie in Over-Yssel in Guarnisoen leggende / dat sy haer souden hebben te houden stil ende buyten alle actie van feytelijckheyt aen beyden zijden; ende aen die van Deventer, die eenich volck van Oorloghe in ende tot haer particulieren dienst hadden aengenomen / dat sy het selve souden hebben af te dancken ende te casseren.

Twente ende Deventer deden haer best om te hebben assistentie / specialijck van Hollandt, maer de selve Provintie vont niet goet daer in te treden. De ander vier Leden schreven een scherpe klachte daer tegen / specialijck over de Heeren Ripperda ende Beeck, dat de selve deden tegen de Hoocheyt ende Souverainiteyt van de Provintie: edoch entlijck gaven te verstaen/dat sy de interpositie van haer Ho. Mog. wilden admitteren ende aennemen / op conditie dat de andere Provintien souden by resolutie vast stellen / dat sy desgelijcx in gelijcken geval (als een of twee Leden discreperende waren van het gantsche lichaem) souden admitteren de interpositie ende bemiddelingh van de Generaliteyt. Haer Ho. Mog. stelden dese saecke / insonderheyt raeckende de versochte assistentie in handen des Raets van State / om advijs / 't welck was dat de assistentie voor als doen noch niet noodich was / alsoo haer Ho. Mog. hadden geschreven aen de gantsche Militie aldaer/ datse haer niet souden hebben te bemoeyen/ met d'een noch d'ander partye.

Men was in den Hage bekommert of onder pretext van 't optrecken der Schutterye op de Kermis eenige onlust mocht ontstaen / dies by Hollandt eerst was geresolveert eenige Compagnien Ruyterye te doen komen / maer die van den Hage versochten dattet niet mocht geschieden / belovende soo goede ordre te stellen dat alles soude wel gaen. By Klockluydingh wiert verboden het schencken, ende Graef Willem wiert besonden ende desghelijcx versocht niet te doen schencken voor sijn Hof/als gewoon was: Sijn Excellentie heeft sulcx beloofst ende nagekomen. Men remarqueerde dat in 't optrecken voor by de Huysen der Heeren van Brederode ende van Opdam niet of weynich wiert gheschooten / maer voor s' Prinçen Hof / ende 't Hof van Graef Willem seer. Sijn Excellentie liet aen de Schutterye seggen de reden waerom men niet schonck, maer dat nochtans daer na haer soude vereeren met wijn.

De Heer Haubois mede gecommitteert om de Residenten / de Groot van de Chur-Palts, Wickefort van den Lantgraef van Hessen, ende Aitzema van de Hanze-steden, te bescheyden in de vertreck-kamer/ende te notificeeren de Vrede/ heeft sich daer van geexcuseert/om oorsaecke / dat hy sich beswaert vondt te notificeren een Vrede die hem onaengenaem was om het secreet Artijckel / derhalven is de Heer Schoock hem gesubstitueert / die met den Heer vander Beecke op den sestienden s'namiddachs ten vier uyren hebben bescheyden de opgemelde Residenten / maer de Keurpaltsische heeft sich sieck ghemaeckt / de Hessische absenteerde sich buyten de Stadt: Ick alleen ben daer ghekomen / dien de opgemelde Heeren tot aen de trappen ben te gemoet ghegaen / ende soo my ingeleydet hebbende/ deden my sitten; ende den Heer Schoock seyde my met complimenten de gemelde notificatie/ daer op Ick antwoorde met dancksegginge ende geluckwenschinge/ ect.

De

De gemelde twee meenden / haer Ho. Mog. behoorden haer soo wel als Koninghlijcke Residenten de notificatie te doen aen haer huysen / door Gedeputeerden ; maer daer tegen wiert ghesept / dat alles hadde sijn proportie/ dat niet meer als een Dienaer te houden niet Koninckliјck was.

Als geresolveert wiert een dach tot Victorie branden/ ende een Bededach/ soo wiert oock voorgestelt dat men behoorde een duysent Rijcxdaelders te geven in de Diaconie. Maer die van Vrieslandt contradiceerden/seggende: dat dese Vrede het niet meriteerde.

Het vuyr van oneenicheyt begost tamelijck te branden; men discoureerde seer hermoedich: seecker Hovelingh hadde in een publijcque Herbergh aen tafel geseyt/ de seclusie was een verraet/ dat de werck-meesters van dien waren verraders / dat men behoorde twee of drie van de voornaemste den hals te breecken/ dattet sich daer na wel soude schicken. Op wagens ende in schuyten wiert het werck van de seclusie seer odieuselijck aengetoogen ende uytgeleyt: de Gemeenten wierden getenteert/opentlijck in de vergaderingh was die van Hollandt toegeseyt/ sy hadden gedaen tegens de Unie, tegen Eedt/ tegen Eere/ dat sy waren *foedifragi*, of bontbreeckers/ dat sy de diergekochte vryheyt hadden verkocht aen den Protector / dat sy hier den Prins sochten te dempen ende te vervolgen/ gelijck de Protector vervolghde het huys van Stuart. Dat Hollandt haer hebbende geallieert ende vast gemaeckt aen den Protector, de andere Provintien haer souden allieeren aen den Keyser, sy noemden den Keyser met reden/ want alle Koningen ende Potentaten erkenden den Protector, behalven den Keyser ende den Paus, soo dat men in dit point was goet Paeps ende goet Keysers.

Hollandt des onaengesien heeft besoigne aengestelt tot menage, tot afdanckingh van de vijf en twintich man / daer mede alle Nederlantsche Compaignie waren versterckt/ te casseren/ de andere te combineren.

De dach van Victorie nakende / is de Princesse Royale uyt den Hage getrocken/ de Heeren van Hollandt hebben niet geraden gevonden / haer of de Koningin van Bohemen Pick-tonnen te presenteren. De Princesse Douariere heeft de selve van Hollandt aenghenomen. Aen de Ambassadeurs ende publijcque Ministers sijnse van wegen haer Ho. Mog. gesonden.

Schryvens komende van onlust in de Ommelanden/ wiert Graef Willem versocht van beyde partyen/ als Stadthouder om sich t'interponeren / ende vertrock den acht en twintichsten May. Tusschen beyde partyen was groote hevicheyt / voornamelijck om de proceduyren tegen den gewesen Syndicus Heynsius. De eene party niet te vreden sijnde datse hem hadden gedeporteert/ hebben noch daer en boven een harde sententie op hem gheformeert: Edoch (door de oppositie van de ander partye) waren soo onmachtich datse haer Sententie niet dorsten pronuntieren.

In de Stadt was mede ghedeeltheyt / een Staetsche party hielt het met d'eene Omlantsche party/ d'ander Staetsche party met d'ander Omlantsche party / het quam principalijck daer op aen / wie Meester soude sijn in de Regieringh.

In Iunio verhief sich weder een beroerte tot Goes, de Baillius Baerlant

gestorven zijnde / hadde de Magistraet na gewoonte/ drie gestelt in de nominatie/ om daer van by de Staten een te werden gekosen/ de principael der genomineerde was de Soon van de tot Middelburgh gewesen Borgemeester Lantsbergen, in 't Jaer een en vijftich tot Middelburgh uytgejaeght / nae dat sijn huys was geplundert. De Borgerye die verleden Jaer onordentlijck de Magistraet hadde ghedaen veranderen / was nu self verandert / ende quam op de selve wyse clagen over de gemelde nominatie / begeerden andere; oock dat de voorleden Jaer uytgeworpen / insonderheyt de Heeren vander Nisse, vander Straten, &c. mochten weder daer in komen. Korts daer na is de nominatie van de drie tot Balliuw te niet ghedaen / werdende by provisie dat Ampt bedient door drie van de Staten / ende wiert de Magistraet bestelt tot genoegen van de gequalificeerste Borgerye.

In Over-Yssel nam de oneenicheyt seer toe. De Heer vander Beecke gaf te kennen dat de Vergaderingh van Staten/ die behoorde te sijn tot Deventer, was ghegaen nae Swol, versocht dat geen brieven of geschrifte komende van wegen de ghesepareerde/ mocht worden aengenomen. De Heer Wolffen van wegen Swol, begeerde de Heer Beeck soude sulcx teeckenen / aenwijsende dat verre wech het meeste van de Ridderschap ende Steden hadden gestemt den Heer Rutger van Haersolte, tot Drost van Twent:

Den twintichsten Iuly is in de Registers van haer Ho. Mog. ghenotuleert van wegen de Heeren Gedeputeerde van Zeelandt ter selver Vergaderingh compareerende/ als volght:

IN deliberatie gheleyt zijnde, is goetgevonden ende verstaen mitsdesen, te committeren de Heer *Veth* tot de saecken raeckende den *Oost ende West-Indische Compagnie*, van *Vranckrijck*, ende den *Chambre myparthie*. Den Heer *Stavenisse* tot de saecken van de Landen van *Over-Mase*, van *Poolen*, ende van *Brandenborgh*, mitsgaders de *secrete Correspondentien*. De Heere *Crommon* tot de saecken van de *Hanse-Steden*, den Croon van *Sweden* ende van *Engelandt*, de Heer *Vrybergen* tot de saecke van *Octroyen*, tot bedyckinge van Landen, van den Croon van *Denemarcken*, ende van den Rade van *Brabant*. Den Heer *Lampsen*, tot de saecken van *Spangien*, van de *patenten* ende van de *Zee-saecken*. De Heere *Mauregnault*, tot de saecken van de *Meyerye* van *s'Hartogenbosch*, van den Raet van *Vlaenderen*, ende de van *Oost-Vrieslandt*.

Dergelijcke resolutie is den elfden Iuly des Jaers sestien hondert acht en vyftich, oock genotuleert onder de Heeren van Vrieslandt, als aldaer sal werden geseyt.

In Over-Yssel liep het werck meer ende meer tot partie: De Heeren Staten tot Swol, schreven in 't laest van Iulius datse revoceerden de Heer Willem Ripperda, als houdende de party van Twent ende Deventer ende tegen de kiesingh van de Heer Haersolte, ende alsoo dese wederom schreven datse revoceerden den Heer Mulert ende Langen, soo hebben die van Swol den ses en twintichsten Iuly soodane brieven van revocatie ende alle andere/ komende van de opghedachte gheconjureerden maleversanten, te houden voor nul ende krachteloos.

In Au-

In Augusto wiert by pluraliteyt van de Provintien gheresolveert om drie Compagnien Ruyters te senden in Deventer. De Edelen van Twente ende de Stadt Deventer was sulcx suspect / ende deden daer tegen seggen dat het een bloedtbadt soude verwecken / datter wel dertich opposerende Edelieden waren in Twente, konnende opbrengen hondert vijftich goede paerden en duysent Boeren, wel gewapent / haer sullende tegen de gemelde Ruyterye als presupponerende / datse den Heer Haersolte souden met gewelt willen introdu- ceren. Hy hadde notoirlijck de meeste stemmen / daer viel niet tegen te seggen / als dat het was gheobtineert door Kuyperye, gelijck of dat wat nieus of ver- boden was! ja gelijck of wel yemant van alle die hem van Kuyperye beschul- digden / sonder Kuyperye was in officie gekomen.

De Heer Ripperda, hoewel gerevoceert door de vier Leden / quam den se- venden September weder hier / liet niet ter Vergaderingh te compareren / rapporteerde dat die van Twent ende Deventer hadden Guarnisoen geleyt in Oldenseel, Oormarsen ende Enschede, dat sy middel wisten om haer defen- sions werck alsoo te continueren / de Compagnie paerden van den Ritmeester Haersolte wiert betaelt op Twente. Die van Twent verklaerden de selve Compagnie niet meer te betalen / maer wel te sullen betalen alle particuliere Ruyters die haer quamen in te stellen tot Deventer, of by die van Twent. De Compagnie van de Ritmeester Swartsenborgh was door beleyt ende tot dienst van Deventer daer binnen gekomen / ende die van Deventer (volgens ordre op de groote Vergaderingh genomen) waren niet gehouden de selve we- der uyt te laten. Dat / ende het debaucheren van de Ruyters der Compagnie van Haersolte, terckte seer die van Twent ende Deventer.

Hollandt flouch den achtienden September voor / men soude de Militie in Over-Yssel aenschryven ende belasten haer met de saecken der policie niet te bemoyen / voor datmen eene besendinge soude derwaerts doen. Sulcx wiert door den Heer Ripperda (van wegen Twente) en door den Heer vander Beec- ke wegen Deventer gheseconndeert. Maer de Heeren Mulert, Ysselmuyden, Langen, en Wolffen, hebben het tegen gesprooken / seggende / van geen onee- nicheyt of twist te weten / ende wasser yet / men soudet volgens stijl ende ordre van 't Lant wel byleggen. Gelderlandt ende Zeelandt waren niet vreemt van de Hollantsche voorslach / maer de ander warender noch meest tegen.

Prins Willem, na dat hy eenige dagen tot Swol was geweest / vondt goedt in persoon een reyse te doen na Deventer, 't welck was in 't begin van No- vember / hy wiert aldaer met behoorlijcke civiliteyten ontfangen / ende ge- tracteert / dede soo in 't publijck als particulier veel goede officien / om die van de Stadt te bewegen tot conformiteyt; maer de selve bleven by haer meening / seggende / datse de saeck hadden gebracht aen de Staten Generael / ende sou- den verwachten wat van daer quam / niet willende noch konnende lyden dat- se waren geexcludeert; ende dat de beste stucken waren ghedeelt onder die van Campen ende Swol, gelijck de Tweentsche Edelieden waren geexcludeert van het Drostschap. Alsoo keerde Prins Willem weder naer Swol. Het Stadt- houderschap aen te nemen / dacht aen veel te sijn ongeraden. Ten eersten, om datter factie was / sijnde tweederleye corpora van Staetsche vergaderingen /

eene tot Deventer, ende een tot Swol; ende die van Deventer hadden verklaert criminel de lese ende ineligibel / die sich van de vergaderingh tot Swol soude laten eligeren. Ten tweeden, om dat eygentlijck de Charge van een Stadthouder, nu de Provintien vry ende de Souverainis allenthalven in de Provintien present waren/ scheen onnodich ende tegens de natuyr/ dat niet alleen Hollandt, maer oock andere Provintien/ niet meer souden willen van Stadthouders geregeert zijn/ immers niet op die wijse dat sy souden de Magistraten creeren.

Ondertusschen dede elcke party sijn best / met presentatien ende voorslagen te doen/ elck liet oock door ghedruckte/ soo ernst als schimp-schiften/ sijn saeck rechtvaerdigen. Beyde moesten bekennen / het was een scheuringh/ een ketterye van Staet, ende dat sulcx was de Moeder van destructie / men behoefde maer te sien op de veranderingh in Engelandt / niet als door tweedracht opgekomen. De andere seyden / Deventer hadde de scheuringh eerst begost / in der daet kost niet werden ontkent of de meeste stemmen waren by de Edele van Sallant ende Vollenhove, de Steden Campen ende Swol, ende volgens alle forme ende ordre van Regeringh moest de pluraliteyt werden gevolgt: Die van Twent ende Deventer niet sijnde als twee tegens vier. Maer wat wast? *prohibentis & impedientis conditio semper melior.* Veel ende verscheyden brieven sijn gewisselt/ elck seyde sijn schoonste/ende de presumptie was ende is altijdt voor de meeste stemmen: ende weynich Jaren daer na is gebleecken dat alle oppositie was niet als om particuliere interesse / doen die van Twent ende Deventer dat gevonden hadden/ sijnse de beste vrienden van Haersolte gheweest/ende hem toegestaen het Drossaertschap van Sallant, beter ende in rangh boven Twent gaende.

Over-Yssel op Maendach den sevenden December sullende presideren/ compareerden de Heeren Ripperda ende Beeck, (van wegen Twent ende Deventer) ende den Heer Wolfsen, van wegen Swol. De Heer Ripperda, (hoewel de Staten van Over-Yssel tot Swol hem hadden gerevoceert/) heeft het Presidentschap aengenomen / onder andere wiert gheproduceert een brief van de Staten van Over-Yssel, vergadert tot Deventer, versoeckende haer Ho. Mog. te geven Commissie aen N. van Coeverden tot Bagsteedt, een Twents Edelman/ om te sitten in het Collegie ter Admiraliteyt in het Noorder quartier. Den Heer Wolffsen heeft sulcx tegen gesproocken/ seggende/ dat in allen ghevall tot Deventer niet meer als twee Leden vande Staten van Over-Yssel waren vergadert/ende dat tot Swol waren vier Leden / dienvolgens de pluraliteyt / ende dat daerom den selven Heer Coeverden moest hebben voorschryvinghe of Brieven van die van de Staten tot Swol, niet van die van Deventer. De meeste Provintien seyden / dat sy haer de Provintiale differenten niet aennamen/ derhalven concludeerde den Heer Ripperda tot expeditie van de commissie.

Den Heer Ailva van wegen Vrieslandt/ alleen / heeft het willen overnemen om aen sijn principalen te senden/ ende ondertusschen de saecke op te houden; ende alsoo des onaengesien den Heer President concludeerde/soo heeft den Heer Ailva daer tegen gheprotesteert by monde / sullende het selve s'anderen daegs

daer is by ghescrifte ingeven. Den vijfden December toogh Prins Willem weder van Swol na Leeuwarden.

Den Heer Brasset langhe Jaren alhier hebbende ghereisideert van wegen Vranckrijck, eerst als Secretaris van den Ambassadeur Beaugii, daer na met qualiteyt van Raedt, entlijck als Resident, kreegh nu permissie om te keeren naer sijn Vaderlant / sijnde al eenige Jaren blindt / ende alle sijn Brieven dicterende; hy was gheweest een seer wijs / ende soo veel het interest van sijn Koningh aenginck / aen desen Staet complaisant Minister geweest / van grooten arbeyt / 't welck hem voor een groot deel hadde ghecauseert de blintheyt. Sijn afscheyt genomen hebbende / wiert op het tapijt ghebracht of ende wat present men hem behoorde te geven. Alle Provintien waren daer toe gereedt geweest / alleen die van Hollandt begeerden het te rapporteren aen haer Principalen / van de welcke sy last kregen om te verclaren / dat desen Staet aen haer eygen Ministers verboodt presenten te nemen, dat het daerom impertinent ende absurd was aen anderen te geven. Soo dat het advijs van Hollant, soo op het present aen den Heer Brasset, als aen de Kinderen van den Ambassadeur Brun, was puyr negatijf. Men seyde haer / watmen dan doen soude aen den Heer Stoccar, Gesante van Switserlandt / die van Hollandt seyden desgelijcx / neen, datse daer toe even soo weynich last hadden.

Die van Venetien hadden seer goede wetten / maer sy lieten niet alleen toe / dat haer Ministers ontfingen de ghewoonlijcke presenten / maer soo yemant t'huys quam sonder die ontfangen te hebben / moest reden geven waerom / werdende geexamineert / of hy sich qualijck gecomporteert hadde. De Muscoviten / indien haer Gesanten sonder present t'huys quamen / souden alle bedenckelijcke affronten doen aen de Kooplieden van die Natie / van de welcke haer Gesanten sonder present waren gedimitteert.

Door onbeschaemtheyt lieten haer die van Hollandt bewegen / als onlangs / doen Spinola van wegen Genoa hier zijnde / seyde te willen ghetracteert zijn gelijck te voor sijn Predecesseur / Iacomo Negrone, ende soo kreegh hy oock een present. Aen de Engelsche voor Denemarck / was Hollandt seer ghewillich tot veel tonnen gouts te geven. Een der Staten Generael seyde in desen tijdt / wy doen langer aen niemant goet, als aen de geene die ons quaet doen.

Hy sulcx vernomen hebbende / schickte ter Vergaderingh in / het volgende Memorie:

DE Resident van Vranckrijck vint hem verbonden om te vertoonen aen mijn Heeren de Staten Generael van de Vereenichde Provintien van Nederlandt, dat, hebbende sich geacquiteert van sijn devoir volgens expresse ordre van den Coninck sijn Meester, in de Audientie die hy hadde by haer Heerlijckheden den *veertienden* van dese Maent, hy sich belooft hadde, dat onder andere reciproque demonstratien die sy gebruyckt hebben in respect van sijne Majest. ende om te betuygen aen hem Resident haer goede intentien, soo in't generael als in sijn particulier, sy daer by souden hebben gedaen eene, daer van de obmissie hem moeyte geeft om sich t'expliqueren, nademael men soude mogen dencken dat hy het doet uyt beweginge van sijn particulier interest, hoewel hy in de

in de functie daer in hy sedert ses en twintich Iaer geduyrichlijck alhier is geweest, voor den dienst van sijn Sijn Majest. hy genouch te kennen heeft gegeven, geen ander (interest) gehadt te hebben als die van Eere, ende een oprechten yver om een onderlinghe intelligentie tusschen sijn Croon ende desen Staet t'onderhouden. Dat is: dat het gebruyck van alle Natien genouchsaem geworden zjnde, niet alleen een *regel*, maer oock ten deel een *recht aller Volckeren*, ende een point van reputatie, om te geven een *present van eere* aen de Ministers der Vreemde Princen wanneer sy vertrecken, 't welck sy ontfangen ende aennemen als een getuygenis der Estime die men heeft van de Grootheyt, ende vande Vrientschap van haer Meesters, en als eene Marque van het ghenougen datmen heeft van haer beleyt; hy sich vint verwondert dat sulcx in sijn Persoon wert gheomitteert, vindende sijn ghemoet geensints beswaert, van te hebben gegeven eenich oorsaecke tot sulcx: Ende connende oock geloven datter onderloopt een kleyachtinge der observantie die men schuldich is aen Sijn Majest. altijdt gepractiseert, soo wel aen mijn Heeren de Ambassadeurs als aen andere *Envoyés*, die van tijdt tot tijdt gesonden sijn geweest van sijnent wegen. Indien men dit voor recht wil furneren, op een nieuw Reglement in regart van de Ministers van dese Provincien, gelijck men hooch doet publiceren als dat het sy om aen de selve Staetsche Ministers de handen te sluyten, even alleens of men twyffelde aen haer oprechticheyt ende getrouwicheyt. *De Consequentie van dese actie moet niet werden getrocken tot nadeel van de Ministers van Sijn Maj. die volcomen vertrouwen stelt op de vromicheyt van de zijne*, ende altijdt voor aengenaem hout de gratificatien, die aen haer werden ghedaen, tot een teecken van de estime ende het respect van de Meester, ende die sich soude belgen dat dese invoeringde sonder eenige voorgaende notificatie wiert ghedaen tot prejudiditie van sijn Resident, min noch meer dan als of men hem hadde ghekoosen om daer aen te statueren een exempel, door de interruptie ende mortificatie (in sijn Persoon) van een *regel van alle tijden onderhouden*. De consequentie van welcker infractie dragende een reflexie op alle Ministers van Sijn Majesteyt die in het toekomende souden werden alhier geemployeert, ende op de Ministers van andere Coningen, Princen, ende Staten, willende sich t'eenemael ontlasten van sulcke verwytinge, hy verclaert gedrongen te sijn niet te lyden eene sulcke nieuwicheyt, sonder sich te beclagen, ende ist noot, oock daer tegen te doen eene protestatie, vergeselschapt nochtans met dese dat (behoudens de dingen die de digniteyt van sijn Meester aengaen) in hem noeyt sal veranderen de volcomen devotie, die hy altijdt heeft betuycht tot den dienst van dese Provintien. Hage den *negentienden* April *sestien hondert vier en vijftich*, geteeckent. *Brasset.*

Wat daer op ghedaen wiert / is elders te sien / ende in het Jaer sestien hondert een en t'sestich gaven de Heeren van Hollant noch aen sijn Soon een Compagnie.

Van wegen Keur-Brandenburgh / wiert in Ianuario haer Ho. Mog. gecommuniceert de apparentie dat tot Regensburgh op den Rijcx-dach de stry-dige successie van Gulick, Cleve, ect. soude worden afgedaen / versouckende desen

desen Staet om derwaerts te senden / ende de mediatie of intercessie te doen. Maer wat Brandenburgh geeren sach / was by Nieuburgh suspect. Ende de Keyser begeerde de Landen in sequestro: dienvolgens soude desen Staet terstont moeten evacueeren.

Den Bisschop ende Prins van Luyck viel de Lotteringsche inlegeringh in 't selve Landt / het innemen van Couvin ende van Catelet, tusschen Sambre ende Meuse, langer ondraeghlijck: dies liet hy den tweeden January publiceren ende permitteren aen sijn Ondersaten / om de Lotteringsche als vyanden te tracteren. Den Hertoch van Lotteringen twee dagen daer na / gaf een contra-declaratie uyt / taxerende den Heer Bisschop dat hy door 't bouwen van een Casteel / door 't invoeren van nieuwe Imposten ende gabellen / ende het soucken van een Alliantie in Hollandt, sich sochte Souverain te maecken van 't Sticht Luyck, tot nadeel van de vryheyt ende privilegien. Klaeghde noch dat men sijn Elemosenier hadde gevangen gestelt / etc. Op sulcx wiert van wegen den Bisschop van Luyck weder aenteeckeningen ende refutatien gemaeckt. Daer van het slot was / *odisse cœpi posquam Auriga, Histrio, & incendiarius extitisti.* Inder daet nam den Hertoch sijn plasier in alle die vrie exercitien: noch in 't railleren van de Ertz-Hertoch ende der Spaensche natie tot Brussel, 't welck hem eyntlijck suyr op brack. Als onder de Spaensche saecken sal seggen.

Alsoo dit Jaer wederom van wegen 't Rijck ende andersins / hier is questie gemoveert / soo heeft de beroemde Man Blondel, Professor in de Historien tot Amsterdam, op dat stuck geschreven het volgende.

De Vereenichde Provintien sijn oude leden van 't Koninghrijck Lotteringen, sijnde beseten geweest door de selve Princen die besaten het orientael of Oosterlijck Vranckrijck, altans abusivelijck genoemt het Rijck, Imperium; heeft geduyrt sedert het Jaer negen hondert ses en twintich, tot het Jaer twaelf hondert ses en vijftich of daer ontrent: na welcke tijdt van drie hondert dertich Iaren, dat Koninghrijck is gantsch verstropt / ende heeft niet anders gesubsisteert als by afgesonderde stucken ende brocken / ende sonder eenige actuele dependentie van 't Rijck ofte Imperium; 't welck tot nu toe is staende. De Historie geeft verscheyden bewysen van dese verstropinge. Onder andere is de bekentenisse des Rijcx in de transactie gepasseert tot Ausburch in 't Jaer vijftien hondert acht en veertich, tusschen Keyser Carel de vijfde, ende de Standen solemnelijck vergadert / verklarende dat alle de Provincien van de Bourgondische Kreyts, consequentelijck de geene die altans maecken een lichaem van een Republijcque, sijn Souverainiteyten, volkomentlijck vry, ende niet onderworpen het Rijck, *Supremitates omnio liberæ & non subditæ Imperio:* welck Rijck over de selve geen recht van Jurisdictie ofte contributie en heeft / uyt dese bekentenisse / door de Spaensche self gepubliceert in het Tractaet genaemt *Alsatiâ vindicata*, volght onwedersprecckelijck dat het gemelde Rijck sulcx gedaen hebbende uyt vrye wille ende met kennisse van saecken / nu hondert en vijf Jaer geleden / niet te seggen heeft op eenige der Vereenichde Provincien / ende particulierlijck niet op die van Over-Yssel, bestaende in de Steden van Deventer, Campen, Swol, met haer territoir / eertijdts subject aen den

den Bisschop van Uytrecht, ende of schoon die Steden hebben gedragen den naem van Rijck ofte Keyserlijcke, om datse privilegien hebben ontfangen van de Princen die den naem drogen van Keyser ofte Imperator; 't is nochtans alsoo dat sy die niet hebben vercregen van de selve/ als Roomsch Keysers ende Koningen van Germanien ofte Oost-Vranckrijck, maer als besittende het Koningrijck van Lotteringen, 't welck na haer verstropinge heeft opgehouden te recognosceren den Keyser ofte Imperatur van Allemaignen ofte Duytslant, sijnde noyt geweest gedeelte van dien Staet sedert bycans vier hondert jaer/ ende 't selve blijckt in de woorden van de gemelde transactie van Ausburgh, tellende het lant van Over-Yssel, bestaende in de drie voorsz. Steden met haer territorie/ onder de Souverainiteyten volkomentlijck vry, ende niet subject aen 't Rijck, want soo de tijtel van Rijcks-Steden, by haer voor desen gevoert/ haer onderwierp aen 't Rijck te seggen van 't selve Rijck/ sy waren Souverainiteyten, gantsch vry/ ende niet subject.

Daer uyt resulteert noodsaeckelijck dat sy niet alleen als aen Godt alleen sijn responsabel tegen de Ridders van de Duytsche Ordre ende van St. Ian van Ierusalem, welcker Commanderien sijn geconfisqueert geweest/ om crimen van Staet, door de geene dieder Souveraine Regeringh over hadden/ ende om de selve oorsaecke conden niet getrocken worden voor het gerichte van eenige aertsche macht/ als gebruyckt hebbende haer recht/ ende gedaen watse wettelijck konden doen. Het Rijck eens erkent hebbende in 't Iaer vijftien hondert acht en veertich, de independentie van haer macht ende absolute vryheyt heeft sich de handen gebonden voor altijdt/ ende soude altans sonder groote onrechtvaerdicheyt sich niet konnen attribueren wat het eens vrywillich heeft bekent haer niet toe te comen.

Van wegen de Heer Keurvorst van Brandenburgh heeft desselfs Resident Copes den derden October gerepeteert sijn gedaen versoeck/ om te hebben eenige Gedeputeerde van desen Staet/ om hem als confidenten te assisteren in de minnelijcke afhandelingh die de Keyser presenteerde tusschen allerzydts pretendenten over de successien der Vorstendommen Gulick, Cleve, Berge, etc. op 't welck subject weynich min als een Iaer geleden de Heer Keurvorst self noch hadde geschreven. Haer Ho. Mog. hebben den ses ende twintichsten geantwoort, hem bedanckende voor de selve groote Eer; verklarende niet liever te desireren, als met sijne Churfurstelijcke Doorluchticheyt, wesende een van naeste, beste ende vertrouste Vrunden ende geallieerden, meer ende meer in alle sincere Correspondentie, vrundtschap ende Confidentie te continueren, ende onverbreeckelijck te volharden, sijne Churfurstelijcke Doorluchticheyt verseeckerende dat sy tot corroboratie ende betuyginge van hare welgemeynde goede meninge ende intentie niet en souden onderlaten haer Gedeputeerden tegens den bestemden tijdt ende ten fijne als vooren, tot *Regensburgh* te laten verschynen, van gantscher harten wenschende dat alles tot volcomen verghenoegen ende contentement van sijne Churfurstelijcke Doorluchticheyt mocht uytvallen ten besten van desselfs Churfurstelijck Huys, Landen, Luyden ende onderdanen, ende insonderheyt tot voortplantinge van de ware Christelijcke gereformeerde Religie.

De Heer van Griethuysen Furstelijcke Nyburghsche Afgesante hadde onlanghs sijn afscheyt versocht ende was vertrogen / hebbende 't best hy konde afgemaeckt / de Repressalien die dese Staet tot voordeel van Belderbus tegen die van Gulick hadden geexecteert wel tien a twaelf Jaer langh.

In wat manier tusschen eenige Keur ende Vorsten in 't laest van dit Jaer is geconvenieert / is te sien uyt het volgende :

KEnnelijck sy mits desen. Alsoo sedert het besluydt van de Vrede tot *Munster* ende *Osnabrugge* inden Iare 1648. op den *vierentw.* October getroffen, de gevaerlijcke emptien in 't Heylige Roomsche Rijck noch niet volcomentlijck bygelecht, maer allerhands beswaerlijck ende onverdraeghlijcke *violentien*, *Inquartieringen*, *doortochten*, *militaire exactien*, *Belegeringe*, ende andere van den Oorloch dependerende, ende den voorsz. Vrede soo wel als des H. Rijcx salutaire statuten contrarierende *feytelijckheden ende insolentien*, tegens diversche Keurvorsten ende Rijcx-Stenden, geperpetreert sijn geworden, ende dat in het toecomende meer diergelijcken noch verder staen te besorgen, weshalven die respective Hoochwaerdichste ende Doorluchtichste Fursten ende Heeren, Heere *Maximilian Hendrick* Ertsbisschop tot *Keulen* ende Keurvorst, &c. Heere *Carel Caspar*; Ertsbisschop tot *Trier* ende Keurfurst, &c. Heere *Christoff. Bernard* Bisschop des Stichts *Munster*, &c. des Heyligen Rijcx Burggrave tot Stromberch, &c. ende Heere *Philip Wilhelm* Paltsgrave by den Rhyn, Hartoch in Beyeren, Gulick, Cleve ende Berch, &c. billijck ter harten genomen hebben, dat sy soo wel uyt crachte van der selver Hooch-landt Furstelijcke Ampt, als oock door natuyrlijcke Raison geobligeert zijn, om hare van Godt aenbevolene Onderdanen, Lantluyden, ende defensions verwanten, naer 't beste vermoge te protegeren ende te defenderen, ende oversulcx in diergelijcke conjuncturen soodanige voorsieninge te doen, waer mede sy van haer selfs, mitsgaders van hare aengehoorige, alle violente aggressien, afkeren, ende reciproquelijck den een den anderen, naer exigentie van voorvallende noot, in conformite van der Rijcx *Executions ordre*, ende ingevolge van het besluyt van den Vrede, met efficacieuse ende mutuele macht, bylpringen ende assisteren mogen.

Weshalven dan oock door den Hoochst ende Hoochgeleerden Heeren Keur ende Vorsten, Ministers, Raden ende Afgesanten, over dese saecke geinstrueert ende gevolmachticht zijnde, ten fine voorsz. onderlings geaccordeert ende vastelijck beloost is als volcht.

Namentlijck, dat dese Unie ende verbintenisse tot geens menschen *offensie*, veele min tot universele ende particuliere onruste in 't Roomsch Rijck aen te richten, strecken, maer alleenlijck tot dien eynde sal tenderen, dat allersijdts Onderdanen, Landen ende Luyden in het Rijck gelegen, tegens de voorsz. violente aggressien, Inquartieringe, door-tochten, Monster-plaetsen, militaire exactien, en andere extorsien (van wat name ende oorspronck dat de selve sijn mogen) als mede tegens alle intestine ofte Inlandtsche Tumulten geconserveert, gedefendeert, ende gemainteneert worden ende blyven.

Soo wanneer nu eenighe van der Heeren Keur ende Vorsten opghemelte Landen ende *defensions Verwanten*, in 't generael ofte particulier (tegens hoope) met

met inquartieringe, onbevoechde attacques, door-tochte, Monster-plaetse, militaire exactien, violentien, inlantschen oproer, ofte oock om de inclusie in dese Unie, ende om de beloofde *hinc inde* Reciproque defensie, by tijden ende wylen gemolesteert ende aengevochten soude mogen worden, in sulcken gevallen sullen ende willen sich de selve ten Regarde van hare opgemelde Landen ende Luyden standvastelijck ende (dies versocht zijnde) sonder uytstel elckanderen assisteren, sonder te rugge te keren, als met voorgaende wedersijdts believen, ende op approbatie van de Krygsraet: By aldien mede van dese geconfœdereerde Standen, twee te gelijck, ofte oock eene van dien, op twee ofte op meerdere plaetsen te ghelijck aenghetast mochte werden, soo sal der Krygsraet, hier onder gemelt, met adjunctie van de over Commandant van een yegelijck geconfœdereerde, consulteren, ende adviseren wat naer exigentie ende circumstantie van saecken te doen dienstich sal wesen.

Ende op dat met goede subsistentie dese *defensive Alliantie* geeffectueert moge werden, soo wil een yegelijck sijne inhebbende vaste posten niet alleen versien met noodich Guarnisoen, ende daer beneffens sijn Lantvolck tot defensie van sijn eygen Landen in goede ordre brengen, ende de selve gereet houden, maer is oock voor goetgevonden verstaen ende geconcludeert, dat een yegelijck van Hoochst ende Hoochgemelde Heeren Keur ende Vorsten (by gevalle ende exigentie van de voorverhaelde noot) *seecker getal van Ruyters ende Soldaten* aennemen, ende sijn *quantum* daer van (dies versocht zijnde) terstont ende sonder uytstel tot secours sal stuyren.

Namentlijck, sijne Keurvorstelijcke Doorluchticheyt van Keulen van wegen het Erts-Stift Keulen ende 't Stift-Luyck *vier duysent* te voet ende *duysent* te Paert; Sijne Keurvorstelijcke Genade van Trier *vijftien hondert negen en tseventich* te voet ende *vier hondert* te Paert; Sijne Furstelijcke Genade van Munster *duysent en tachtich* te voet ende *twee hondert en tseventich* te Paert; Sijne Furstelijcke Doorluchticheyt van Nyburch *twaelf hondert* te voet ende *drie hondert* te Paert alle geworvene bequame mannen.

Maer in cas dat de dringende gevaer (tegens hoope) een grooter secours soude mogen Requireren, soo willen de geconfœdereerde eendrachtelijck resolveren, of ende hoedanich dat naer de voorsz. proportie, het selve geaugmenteert sal worden.

Wanneer oock (tegens hoope) den een of den anderen van de geconfœdereerde, soodanich gesurpreneert ofte gesupprimeert soude mogen werden, dat den selven sijn beloofde secours niet en mochte connen presteren: Soo willen ende sullen nochtans de overige (daer toe versocht zijnde) dies te weyniger niet, den gesurprenneerden te hulpe comen, ende dessels Landen ende Luyden niet minder als of haer selfs eygen Interesse daer aen gelegen soude wesen, secourreren.

Belangende het *Commandement*, mitsgaders de *Armature* ende de *Administratie* van Iustitie over de Troupes, sal een yegelijck van de Geconfœdereerden de selve over de zijnen, voor soo lange als sy buyten conjunctie ende in sijn eygen Landt staen, naer sijn gelegentheyt gebruycken, oock over der selver onderhout naer sijn beste believen disponeren mogen.

Maer

Maer hoedanich dat de *administratie van Iustitie*, ten tijde van de conjunctie geobserveert sal werden, daer over is geaccordeert als volcht.

Dat namentlijck in soodanigen saecken ende *delicten* welcke het opperste generalat ende de dependentien van dien niet en concerneren, eens yegelijcken Keur ende Fursten Over-Commandant, over sijne onderhebbende Troupes, sonder eenich empeschement ofte inbreuck de Iustitie Administreren, ende daer beneffens in acht sal nemen de ordre soo hier na *articulo nono* geexprimeert staet; Wat *autem* in dier gelegentheden tot het generael commando specteert, daer van sal t'allen tijden den commanderende Generael neffens den Krygsraet alles naer behooren ende rechten statueren;. Van wegen het *generael commando* ende militaire actien in 't veldt hebben haer de geconfœdereerden met den anderen verbonden ende verclaert, dat sich den eenen voor den anderen geene preminentie ofte oock meerder macht ende gerechticheyt, onder wat pretext, 't selve *per directum vel obliquum* soude mogen geschieden soo tegenwoordich als over corten ofte langen tijdt, wil ofte sal attribueren, ende is dit onbeweeghlijck fondament mede vastelijck geconvenieert, dat vermogens de *executions ordre*, den jenigen Landtfurst aen den welcken hulpe gegeven, ende voor soo lange in desselfs Landen geageert wort, het *Oppercommando* by de militaire actien met advys des Krygsraets, sal exerceren op soodanigen voet, als de naervolgende Artijckelen aenwysen, dienvolgende soo wanneer in toecomende *communi consilio* dienstich te sijn gevonden ende verstaen mochte worden, om aen een seeckeren gequalificeerde persoon, het Generael Commando over de Troupes tot de defensie in 't velt gebracht, te defereren, ofte betrouwen, ende de selve ingemene Eedt te nemen, wort niet gecontradiceert; ende blyft daer by berusten.

Wanneer geageert wort *in Loco tertio*, ofte in de Landen, soo wel buyten der Heeren Keur ende Vorsten, als der selver *defensions-verwanten*, ressort gelegen, sal den Commandeur van de selve Geconfœdereerde, door wiens Landen dat men *in Locum tertium* gaet, het Oppercommando voor soo lange exerceren, tot dat de geconjungeerde wederom in haer Landen aencomen, by aldien mede de assisterende Standen de Trouppes uyt haer eygen Landen *ad Locum Tertium* te samen stuyren, soo sal den Hoochsten ofte outsten Officier, met Advys der geadjungeerde Raden, daer over Commanderen, maer wanneer *communi consensu*, een generaels persoon voorgestelt soude mogen zijn, sal by den selven als billijck is, het commando verblyven.

Op dat oock dese defensie des te bestandiger geschieden, ende uytgewerckt moge worden, is goet gevonden dat tot bekledinge van een *conseil Militair*, vier persoonen geordonneert worden, ende dat daer beneffens een yegelijck van opgemelde Keur ende Vorsten noch in dienst en Eedt aenneme een persoon, wiens Ampt sal wesen om present te zijn, ende reguard te nemen van hoe menichmael, ende op wat plaets het secours wort t'samen getrocken by 't selve soo in 't Velt als in die quartieren te verblyven, in vlytige sorge, ende achtinge te nemen *de momenta rerum* en des krygs *statum*, als mede het vergaderen van den Krygsraet, sulcx, ende daer het de noot vereyst neerstichlijck te vervorren altijdt by te wonen, voorts oock voor de vyvres, Artillerie, munitie, maga-

zijn, ende fourago te sorgen, ende generalijck op de conservatie der Trouppes met gestadige vygilantie te letten.

Ende dewyle dat een yegelijck van de geconfœdereerde noch beneffens de Krygsraden een Opperhooft sal hebben over de Troupes tot de conjunctie te senden, soo sal 't selve commanderende Overhooft, met de vier persoonen voorghenoemt, de selve Krygsraden ende andere Officiers naer Kryglghebruijck, ende exigentie van saecken tot den Krygsraet convoceren, de voorvallende saecken aldaer proponeren, de stemmen collecteren, het leste *votum* hebben, dirigeren, ende concluderen, ende de conclusie door den outsten Officier in die Charge laten exequeren, naer behooren, sonder yetwes anders van gewichte, buyten de ordre van den Krygsraet by der handt te nemen.

Voor 't thiende, onderhout ende betaelt een yegelijck sijn volck binnen ende buyten s'Lants precieselijck, ende voornamentlijck by de conjunctie met anticipatie van een leningh voor thien dagen, op dat wanneer de Trouppes in andere Landen zijnde, geen oorsaecke mogen hebben om exorbitantien, confusien, en ongelegentheden te committeren, weshalven een yegelijck aen sijn Commissaris by dit Volck te stellen, een maent Soldie by avance sal fourneren, en cas van conjunctie, sal de selve, soo in sijn Landen gesecourreert wort, voor soo langen tijdt als de geconjungeerde aldaer *communi consilio*, sullen verblyven by maniere van verschot, fourneren het *Commis-Broot*, mits dat de andere geconfœdereerde naer proportie van eens yegelijcken Trouppe, 't selve sullen wederom vergoeden ende betalen, tot dien eynde sal een yegelijck in sijn Landt by tijdt oprechten suffisante magazijnen, ende niet schuldich sijn yetwes meer te betalen als *Commis-Broot*, ende soodanige *fouragie* die men niet en can ontberen, waer mede haer oock de geconjungeerde Trouppes sullen contenteren, ende 't geene sy uytgenomen het *Commis-Broot* ende vouragie voor sz. comen te verteren, sulcx sullen de selve voor haer eygen Geldt incoopen, ende aen de Onderdanen betalen moeten met een redelijcke prijs.

Edoch in dien dat het volck *in loco tertio* ofte op een soodanige plaetse, soude moeten stillen staen, daer men geen Commis-Broot becomen can, ofte daer het voor den een ofte voor den anderen van de geconfœdereerde te swaer soude mogen vallen, soo sal 't selve by den naest-gelegenen Keurfurst ofte Staet gesuppediteert, by de Soldatesque voor een redelijcke prijs ingecoft, edoch de maniere van Restitutie daer voor in acht geobserveert worden als vooren geseyt is.

Op dat oock het toevoer tot onderhout van het geconjungeerde secours, niet verhindert, die Onderdanen geensints beswaert, maer dieswegen betaelt mogen werden, soo salmen onder het volck goede Iustitie observeren, de Delinquanten sonder uytstel ofte respect exemplayrlijck straffen, ofte by faute van dien sullen selfs de Commandanten van de securrerende parthye ofte naer gelegentheyt dessels andere Officieren ernstelijck daer voor aengesien werden.

Wanneer oock de Officieren, Ruyters ende Soldaten, in den Lande eenige *schade* sullen committeren, soo sal den Landtfurst aen wien, ofte aen wiens Onderdanen de schade gedaen is, gerechticht sijn, de aengedane schade op de Officiers te verhalen.

De

De *Munitien* tot de conjunctie van nooden, sal een yegelijck procureren, naer proportie van volck, van Artillery ende van occasie.

Aengaende de *Artillerie*, is voor eerst geaccordeert dat by een yeder Trouppe van *ses hondert* man te voet twee Regiment stucken met een *Falcon*, schietende *ses* pont, neffens behoorlijck toebehoor gevoecht sal werden, de andere sware stucken sal die geene furneren, in wiens Lant ofte *in Loco tertio* hem naest by gelegen, geageert wert, edoch op gemene costen van de geconfœdereerde.

Het toegesonden secours sal soo haest als mogelijck is, marcheren, ende geene onnodige halte maecken; die geene door wiens Landt de marche moet geschieden, sal die quartieren, om soo wel by nacht als by dage te reposeren, mitsgaders *Commis-Broot* ende Fouragie, by maniere van verschot provideren, ende tot conduite seeckere Commissarisen ordonneren, voor de rest sal men sich reguleeren als hier vooren verhaelt is.

De Leden van dese geconfœdereerde begeren, dat alles wat een yegelijck van de selve comt te ervaren, voor dese Unie ofte *dienstich* ofte *schadelijck* te zijn, den een den anderen daer van getrouwelijck sal adverteren.

Wanneer oock misschien meer andere Keurvorsten ende Standen, 't sy van de *Catholijck* ofte *Augsburchsche* Confessie, in dese particuliere defensive Ligue, mede begeren te treden, in sulcken gevallen sich de geconfœdereerde eenparichlijck vergelijcken, over de conditien waer op de andre gerecipieert sullen werden, ende wanneer dieswegen sich d'een of d'ander insinueren mochte by yemant van dese Unie, sal de selve gehouden zijn, sulcx aen sijn geconfœdereerde terstont te notificeren.

Voorts sal den Vereenichden Keur ende Fursten vry staen, om sich volgens het besluyt van den algemenen Munsterschen Vrede met andere Potentaten, Keurvosten ende Standen (edoch buyten prejuditie van dese Ligue) te allieren ofte verbinden.

Dese particuliere Ligue, sijnde gefondeert op des Heyligen Roomschen Rijcx *Executions ordre*, ende op het besluyt van de Vrede, pretendeert niet anders, dan (gelijck hier vooren verhaelt is) *afweringe van onrecht gewelt*, ende willen de geconfœdereerde dit verbont, *twee* aen den anderen volgende Iaren vastelijck observeren ende naer expiratie van soodanigen tijdt sich over de vordere proragatie daer ende sulcx het gemene beste van 't Vaderlandt ende 't welvaren van eens yegelijcken Landt ende Luyden sal requireren, naerder met den anderen verbinden, met reserve nochtans dat aen sijne Keyserlijcke Majesteyt onsen Allergenadichsten Heere van dese Ligue, behoorlijck notificatie sal gedaen werden.

Dies t'oirconde, is dit verbondt viervoudich gedepescheert, ende van allerzijdts gevolmachtichde, op der selver Heeren Principalen Ratificatie, gesubscribeert, oock aen een yegelijck daer van een Copye gecommuniceert worden. Gedaen tot *Keulen* den *vijfthienden* December 1654. onderstont.

F. Egon, Grave tot Furstenbergh. (L. S) *Petrus Burchman.* (L. S) *Reifschenbergh.* (L. S.) *Lothbarius van Mettering.* (L. S.) *Henrick van Winckelhuysen.* (L. S.) *Willem van Furstenbergh.* (L. S.) *I. Malchior van Golstein.* (L. S.)

Alrede in dese tijt begonnen de onlusten in 't Sticht Munster: Den Bisschop wierf by de vijftien hondert Man te voet ende te Paerde. Hy lach over hoop met sijn Stenden soo wel als met de Stadt / alwaer het gemeen Volck onlangs aen de Jesuiten hadde gedaen eenige overlast / om dat den Bisschop hadde getracht den Dom Deeken Malincrot gevanckelijck te nemen. Want Malincrot wilde den Bisschop niet voor wettelijck kennen / seggende: dat hy door kupperye of Simonie was Bisschop geworden; maer den Bisschop seyde dat Malincrot hadde getracht Bisschop te worden / maeckende ondertusschen den Keurvorst van Keulen wijs / dat hy kuypte voor hem / hoopende alsoo dat de stemmen die den Keurvorst hadde hem soude byvallen. Sulcx andere Dom-Heeren siende / quamen te samen / convenierende soo wel den Keur vorst als den Dom Deeken t'excluderen / ende een van haerlieden te kiesen / als hebbende de meeste stemmen / gelijck sy deden / ende daer door wiert desen Bisschop / sijnde Domcuster van het Huys Galen, gekooren. Malincrot sulcx vernemende / protesteerde van onwettelijckheyt / ende daer by persisterende.

Den Keurvorst van Brandenburgh al in desen tijdt schijnende intelligentie te hebben / dat Sweeden eenige desseins over Zee hadde / heeft niet alleen sich met Keur Keulen, het Vorstelijck Huys Bronswigh ende andere verbonden / maer oock begost sich in eene goede postuyr van defensie te stellen / tegens alle onbehoorlijcke bejegeningen / ende invasie van vreemde volckeren / hoopende dat desen Staet soude sulcx niet alleen behagen / maer sich genegen toonen om het hare daer by te doen. Haer Ho. Mog. Committeerden eenige Heeren om met den Resident Copes daer over te confereren.

Prins Maurits schreef aen haer Ho. Mog. dat hy yets gewichtigs ende secreets hadde van wegen Hoochstgedachte Keurvorst voor te stellen / soo tot Brussel als hier. Dat hy het aldaer rede gedaen hadde / ende hier oock meende te komen; maer belet wiert / dies heeft men geresolveert hem toe te senden een cyfer / om in geheym over te schryven wat hy hadde.

Korts daer na schreef te sullen komen in persoon / om voor te stellen dingen van gewichte / versoeckende by provisie dat men geliefde geen volck of Militie af te dancken / of in vreemden dienst te laten gaen. Tot Dortmondt waren de Marckische Stenden by een. Van waer sy souden tot Kleef komen om te aenhooren de Keurvorstelijcke Propositie / soo wel aen de Marckiche als Cleessche.

Prins Maurits eyndtlijck hier komende / quam in conferentie met Gecommitteerden van haer Ho. Mog. hy wiert te Hove gehaelt door den Agent de Heyde. Den Heer Verbolt als Priemier van de Commissie / sat aen 't eynde van de Tafel in de vertreck Camer ter rechter-hant / Prins Maurits aen de slincker. Wat hy seyde / was een compliment / het secreet of waerschouwinge waerom hy versocht hadde hier te komen / was de groote toerustinge der Sweeden / dat men wel uytgaf het was tegens Bremen: Maer dat de Heer Keurvorst meende het soude sijn Kleef ende Marcksche landen gelden. Dat om die oorsaecke sijn Keurvorstelijcke Doorluchticheyt hadde goet gevonden te werven ende sich in posture te stellen / ende de Fursten sijn vrienden te vermanen om desgelijcks te doen. Dat sulcx goet was voor desen Staet / sijnde

West-

Westphalen een voornuyr van haer Ho. Mog. ende Westphalen ghewapent zijnde / dat desen Staet by alle ghelegentheyt van daer konde ghedient zijn. Sulcx is alsoo met reciproque complimenten offerten ende dancksegginge gepasseert.'t is inder daet geweest een voorbereytsel tot een alliance.

In 't begin van May quam loopende/in Junio, seeckere tijdinge/dat de Portugysen eyndtlijck waren meester ghewoorden van 't Recif, hoewel daer binnen byeans alsoo veel volckx was als daer buyten: De Generael der Portugysen hadde de Hollandtsche seer beleeft bejegent / haer presenterende tijdt soo langh sy begeerden/ om haer goet te vercoopen / ende op haer gemack te vertrecken/ of wel om te blyven/ met vryheyt van Religie, selfs voor de Iooden.

Een groot deel Commissien om op de Caep te vaeren tegen de Portugysen / wierden noch na 't ontfangen van dese tijdingh/ by haer Ho. Mog. uytgedeelt. Ende nochtans lagen wel hondert ende meer schepen in ladingh tot Amsterdam ende elders om naer Lissebon te gaen. De Koningh van Portugael hadde met groote reden konnen alle de schepen aenhouden / tegens de schade die hem de Capers deden. Maer andere insichten / soo 't scheen/ hielden hem tegen.

Het verlies wiert seer geworpen op de Soldatesque/ die veertien, vijftien Jaer langh aldaer was geweest ende geen verlossingh sagen/ verdrietich wierden/ en datter geen reael secours quam/anders wasser noch vivres ghenouch/ ja noch wel voor langen tijdt.

Men verloor der wel twee en dertich Plaetsen of Forten / kleyn ende groot/ hondert ende twintich myien Strant/ twee a drie hondert stucken Geschut.

De Heeren Schonenburgh ende Haecks, daer na in 't Landt komende/ hebben gedaen het volgende Rapport den vierden Augusty.

ILLUSTRE HO. MOG. HEEREN.

NAer een seer moeylijcke Reyse van *vier* Maenden op den *drie en twintichste July* in *Zeelandt*, ende op den laesten der selver maent alhier sijnde gearriveert, hebben ons onderdanich devoir geacht ons t'addresseren aen de Illustre Vergaderinge van u Ho. Mog. rapport te doen, van het gepasseerde geduyrende onse administratie in *Brasyl*, ende specialijck van het *ongeluckich* verlies van de voosz. conquesten, te meer, dewyle ons niet onbekent is dat alhier te Lande daer van verscheydentlijck, ende in veelen deelen niet naer de rechte waerheyt wert gediscoureert, ten eynde U. Ho. Mog. van de rechte geschapentheyt der saecken onderrecht zijnde, daer van na hare hooge wijsheyt mogen oordeelen, vertrouwende dat claerlijck sullen de doen blijcken, dat dit verlies menschelijcker wijse niet heeft connen werden geeviteert, nochte het selve ons, uwe Illustre Ho. Mog. getrouwe ende onderdanige dienaers geimputeert.

Wy achten onnodich U Illustre Ho. Mog. in hare Hoogwichtige besoignes op te houden, met een langwylich verhael van de constitutie in *Brasijl*, hoedanich de selve op onse aencomste aldaer hebben ghevonden, ende hoe de selve van tijdt tot tijdt haer hebben toegedragen, dewijle sulcx soo door menichvuldige missiven by alle gelegentheden van vertreckende, U. Illustre Ho. Mog. toegesonden als door besendingen soo uyt de regeringhe selfs, als mede uyt de

gemeente

gemeente ende Militie ende specialijck nu laest door onsen Collega, de Heer van *Goch* U. Illustre Ho. Mog. is bekent ghemaeckt, waer uyt notoirlijck can worden bespeurt, dat wy met dit droevig ongeval, al voor lange sijn gedreygt, doch hebben miserien soo van gebreck van levens middelen, ende andere lijfnootdruft, beneffens daer uyt ontstane onverduldicheyt ende disrespectiveuse bejegeninge van allerhande soorte van menschen geduldich op ons genomen, op hoope dat ingevolge van de beloften soo van U. H. Mog. ende bysonderlijck by de laeste missive in dato den *dertichsten July sestien hondert drie en vijftich*, als mede van de Ed. Vergaderinge der *negentiene* soo iterativelijck aen ons gedaen, promptelijck mochten werden gesecoureert, het welcke door verscheydene swære voorvallende ongelegentheden alhier in't Vaderlandt, ende specialijck door de ongeluckige Oorloge met Engelandt, soo lange blijckt te hebben geretardeert, dat wy entlijck in dese sware extremiteyt sijn gevallen, welcke ongelegentheyt by de Portugeesche waergenomen zijnde, hebben ons met een machtige Vloote sterck in de *sestich* Zeylen te Water op den *twintichsten December* leſtleden, ende corts daer na met een considerable macht te Lande, bestaende soo uyt de Soldaten, *Moradores, Mulatten, Mamalucquen, Brazilianen*, als *Negros* belegert, die tot dien eynde uyt de gemelte Vloote van alles wel versien ende wel gearriveert waren.

Wat nu verders geduyrende dese Belegeringe tot den dach van het overgaen is ghepasseert, wat devoiren by de Regeringhe sijn aengewent, om de Forten ende *advenues* soo veel doenlijck te versien, hoedanich de *Militie*, maritime in dienst van de Landen, ende Compagnien zijnde, sich hebben gecomporteert, soude al te lange vallen om hier te verhalen, sullen ons daeromme refereren tot de notulen dienaengaende van dach tot dach gehouden die mitsdesen aen U. Illustre Ho. Mog. reverentelijck worden ghepresenteert, ende niettemin cortelijck remonstreren de reden waeromme de Regeringe is bewoogen geworden, om met den vyant in accord te treden, ende dat met advijs van den Heer Lt. Generael met wien de gesamentlijcke Officieren sich hadden geconformeert ende daer van schriftelijcke acte gepasseert, die de notulen in geinsereert, als mede met eenparige toestemminge van alle de Gecommitteerden uyt de respective Collegien, ende die van de *Ioodsche* Natie zijnde.

Eerstelijck, de generale onlust ende onwillicheyt van het volck van Oorloge soo te Water als te Lande, mitsgaders trains-persoonen die sich sonder ophouden tegens de Regeringe beclaechden dat tegens willen, niet tegenstaende haren verbonden tijdt driemael ende meerder hadden gedient, wierden opgehouden, mitsgaders het groot manquement so van Vyvres als cledinge ende andersints, langen tijdt voor dese belegeringe uytgestaen, alsmede quade betalinge, waer door vele uyt desperatie na den vyandt sijn overgelopen, andere in de vertreckende Schepen sich heymelijck hebben versteecken, waer over eenige geattrappeert zijnde, by den hooge Chrijsraet ter galge ghewesen, ende onder de verblyvende is plaetse van sich tot behoorlijck tegen weer te stellen, een ghemeen seggen was, dat als nu haer verlossinge voor oogen sagen, over de aenkomste van de Portugesche Vloote haer verheugende. Oock de overgeblevene Lants, ende Compagnie Schepen, sijnde drie in't ghetal, buyten consent

sent ende buyten ordre van de Regeringhe, van de Cust sijn verloopen.

Hier by comt de schaersheyt van gelt-middelen, ende ten ware door het opbrengen van prinsen by particuliere Commissie-Vaerders ende de weynighe Comp. vaertuygen, de casse eenichsints ware gesoulageert (sijnde nochtans het selfde op verre na niet bestant om de dagelijcxe voorvallende swaere lasten te connen dragen) hadde dese Conquesten al voor lange Iaren in handen van den Vyandt moeten vervallen, ghelijck mede de Magasijnen der Artillerye, ende *stuck* goederen, van verscheyden behoeften ontbloot zijnde, hebben de selve tot groote costen aldaer soo nu soo dan moeten worden ingecocht, ende daer mede gesuppleert.

Ende alhoewel met de aencomste van de laeste victualie Schepen ten tijde van de belegeringe, de Magasijnen van Vyvres redelijck waren versien, soo ist nochtans dat wy ons tot meermalen van te vooren in soo een extremiteyt hebben gevonden, door manquement van alle soorten van Vyvres, datmen in de *derde* Maendt tot voetsel niet anders heeft ghehadt, als *Farinsa* wortel, die van het Eylandt *Tamaraka* tot excessive prysen van *dertien* guldens *d'Alquer*, die anders tot *dertich* a *veertich* stuyvers wiert vercoft, met contant geldt heeft moeten worden betaelt, waer vooren na ons cleyn vermogen ons eygen credijt hebben moeten engageren, ende hebben de reste van het weeckentlijck rantsoen met gelt ghesuppleert, waer mede nochtans het volck geen contentement conde worden ghedaen, die daer vooren niet te coope conden crygen, verclarende geen gelt te connen eten.

Ende alwaert schoon dat Godt hadde gelieft voor dese reyse dit ongeval van ons af te wenden, soo hadde men nochtans in corten 't selve wederom te gemoete gesien, door dien het volck met verlossinge iterativelijck vertrooft zijnde, geen effecten daer op sijn gevolcht, jae voor desen der selver genegentheyt ghefondeert zijnde, hebben ghenouchsaem verclaert indien Licentie tot haer vertreck conde becomen, qualijck soude hebben willen verblyven.

Hier toe heeft mede niet weynich geopereert het *strooyen van Biljetten*, op den name van den Coninck van *Portugael* gelijck by de *Maistre de Campo Generael Francisco Barreto*, by de welcke aen allen ende een yegelijcken van de Militie præsentatie wiert gedaen, van *hondert vijftich* gulden aen contant, mitsgaders een nieuw cleet, en vrye passage tot in haer Vaderlandt, ghelijckt blyckt by de Originele Billetten hier bygevoucht.

Noch is hier by gecomen dese swaricheyt dat de Ingesetenen van 't *Reciffo* ons tot meermalen clachten hebben toegebracht van haer lyf ende goedt niet verseeckert te zijn, wegens de dreygementen die onder eenige van de Militie wierde ghehoort, van het *Reciffo* te sullen plunderen, ghelijck het selve oock effectivelijck op *Itamareca* is geschiet, uyt vrese van 't welcke sijn genootdruckt geweest, nacht ende dach in de Wapenen te blyven, hier op is ghevolcht een generale lamentatie, onder Vrouwen ende Kinderen die de Regeringe op straten ende wegen met tranen op de wangen persten, dat tydelijck om een goet Accoort mochte werden gedacht eer het te laet wiert, om alsoo te ontgaen de moordadige handen van soo een *bloetdorstich* Vyant.

Oock is de Regeringe niet weynich bewogen door het onvermydelijck gevaer,

vaer, daer in de Braziliaensche Natie met soo veel Vrouwen ende Kinderen, wiens getrouwicheyt tot den lesten toe genoechsaem is gebleecken, nootsaeckelijck soude hebben moeten vervallen, alsoo by den Vyandt geen quartier hadden te verwachten, exempel daer van aen de *Bahia*, de *Fraicao*, ende *Chernnhaim*, alwaer de Mans aen de palisade van de Forten sijn verworcht, ende de Vrouwen ende Kinderen tot een eeuwige slavernie gebracht.

Meer redenen ende omstandicheden souden connen werden by ghebracht, ten ware vreesde U Illustre Ho. Mog. met dit onaengenaem discours te vervelen, sullende altijdt bereyt staen om op U. Ho. Mog. Illustre last ende bevel, van alles te doen, het welck wy voor eenigen tijdt noch alhier sullen afwachten met ende soodanige beden, nochtans dat u Illustre Ho. Mog. soo haest der selver hoochwichtige occupatien sulcx sullen connen lyden, ons gelieven te depescheren, alsoo niet sonder redenen na een verdrietige acht Iarigen ballinghschap naer Huys ende ruste verlangen.

Doch connen ondertusschen niet ledich staen, hier by te vougen eenige redenen van doleantie ons in't particulier raeckende, namentlijck, dat tegens gemaeckte capitulatie, in plaetse van *drie* Iaren in't *negende* Iaer sijn opgehouden, om dat het gesach by commissie van U. Illustre Ho. Mog. sijn Hocheyt Hooch-loffel. Mem. ende de Edele Vergaderinghe der negentiene aen de Regeringhe gedefereert, de selve is ontrocken, ende by naerder Commissie aen de persoon, van den Heer Lt. Generael gegeven, gelijck dan oock volgens de selve Capitulatie was belooft alle *ses* Maenden precys alhier in 't Vaderlant betalinge van ons soo suyr verdiende Tractement te laten ghedaen worden, doch is in *ses* Iaren qualijck daer op yets ghevolcht.

Wy sullen desen hiermede eyndigen, sijnde tot inde ziele toe bedroeft dat wy hebben moeten bootschappers sijn van dit ongeval, van't welcke wy corts daer aen by missiven van den *derden* February, en den *twaelfden* Marty lestleden over *Portugael* onder couverte van een Frans Coopman, op het *Reciffo* Uwe Illustre Ho. Mog. hebben geadmitteert, de tydinge hier van heeft aen *Itamaraco*, *Paraiba*, ende *Riogrande*, door de onware rapporten van den Lt. Colonel *Niclaus Niclausen*, die van't *Reciffo* heymelijck en buyten ons weten is vertrocken, mede niet sonder groote verslagentheyt is gecauseert dat van daer confuselijck naer de West-Indische sijn afgeseylt.

Desen hiermede besluyt ende willen Godt Almachtich bidden, dit verlies van eenige andere notable prosperiteyten te willen versachten, ende der selver Regeringhe voorspoedelijck maecken blyven, &c. geteeckent *W. Schonenburgh*, *H. Haeck*.

Alrede eenige dagen te voor hadde de Lieutenant Generael Schoppe gedaen het volgende rapport.

ILLUSTRE HOOGE MOG. HEEREN;

UWe Hooge Mog. sullen niet onbekent wesen dat ick sedert den Iare *acht en veertich*, uwe Ho. Mog. den Raet van State, ende andere die aensienlijckste Heeren, part ende deel aen de Regeringhe hebbende, gheduyrichlijck en van tijdt

tijdt tot tijdt soo schriftelijck als door speciale Gecommitteerde naecktelijck voorgedragen, ende als door eenen grooten yver tot den dienst ende Staet deser Landen gedreven de rechte beschapentheyt ende constitutie van den Staet, ende ghelegentheyt van *Brazijl*, de ongeluckighe successen, verloop naer den Vyant, verswackinghe, ende verval van de Militie aldaer, de disgonsteringhe, ende onwillicheyt van de selve gecauseert door *quade Tractementen*, sobere rantsoenen, *wanbetalinge*, ende weygeringe van aflossinge der uytgediende Soldaten, oock aengewesen, ende iteratyvelijck voorgedragen de middelen tot behoudenisse ende restauratie van soo diergecochte ende waerdige Conquesten, waer van de menichvuldighe Remomonstrantien, versoecken, ende devoiren tot dien eynde aenghewent, soo veelvoudich ende overvloedich zijn, dat de selve by na ontelbaer moeten gheoordeelt worden, daer van wel eenighe by U. Ho. Mog. billick considerabel ende voor den dienst van den Lande diensteljck gheoordeelt zijn, oock over den innehouden van dien bewoogen sijn gheworden, ende daer uyt oorsaecke genomen de respective Provintien, Iterativelijck met veel serieuse Brieven aen te manen, omme de nodige gelt-middelen (sijnde de zenuwen van de Oorloge) te furneren, tot betalinghe van de *uytgeloefde* ende *gedisgonsteerde* Militie, aenhoudinge van Schepen totte Zee-Custen aldaer, ende besorginge van het geene tot behoudenisse, ende conservatie, ende restauratie van *Brazijl*, vereyscht, ende hoochnodich is geweest; sijnde veele van de Remonstrantien vertogen ende versoucken, met middelen ende beweechredenen gefundeert, U. Ho. Mog. by de gemachtichde van de voorsz. Militie als door speciale besendinge van de respective Gecommitteerde voorgebracht die of wel aen de respective Provintien afgesonden, of in handen van U. Ho. Mog. Gecommitteerden sijn gestelt, sonder dat de noodige effecten daer van uytghebracht sijn gheworden, sulcx dat U. Ho. Mog. door Mancquement van dien, soo claer als de Sonne aen den Hemel, den onderganck van *Brazijl* te gemoet hebben connen sien, gelijck U. Ho. Mog. by iterative Brieven aen de gesamentlijcke Provintien, al op den *elfden December negen en veertich*, en andere tijden geschiet, het selve voorseyt voor oogen gestelt hebben, verclarende U. Ho. Mog. voor Godt noch voor de werelt niet te beantwoorden te zijn, dat die geene soo van den Staet wel hebben gemeriteert, soo qualijck soude worden getracteert, t'sedert welcken tijdt sijnde naer verloop van *vier* Iaren, weynich ordre op de betalinge gestelt, ende niet boven de *vijf hondert vijftich* tot recreuten in *Brazijl* aengecomen, veel weyniger de uytgediende, ende de gemiscontenteerde Soldaten afgheloft, waer door den Vyant eenighe Iaren groote advantagie tot incorporeringhe der meergemelte Conquesten van *Brazijl* hebben ghehadt, ende dat sy de selve niet eerder geemporteert hebben, meer aen Blootheyt ofte discouragie als aen de macht ofte wille heeft ghemanqueert dat syluyden eyntelijck onderstaen, ende (niet tegenstaende de selve met desen Staet in nabuyrschap leven) by de hant genomen hebben, het welcke Godt beter, een quade uytslach genomen heeft. Alles te repeteren, ende de circumstantie van dien te verhalen, soude U. Ho. Mog. in der selver swaerwichtighe besonges vervelen, ende den verthoonder den tijdt daer toe ontbreecken, sullende hem daerom gedragen tot de wijtlopige rapporten, van de Heeren der

selver Opper-Regieringe in *Brazijl*, nu mede alhier te Lande gearriveert, welckers ordre den vertoonder, ende het geene by haer goetgevonden is, in't bedingen van favorabelste Conditien, (tot conservatie van veel duysenden Zeylen) heeft moeten pareren ende obedieren.

Sullende alhier aenroeren ende U. Ho. Mog. voorbrengen de necessiteyten, ende aendringende noot die de Hooge Regieringe geperst ende bewogen hebben, tot het maecken van de Conditien en Capitulatien, met de *Trouwloose* ende *meyn-eedighe* Portugesen (onder schijn van vrunden, Vyanden van desen Staet) daerinne bestaende dat aen de zyde van desen Staet, het ghemanqueert heeft aen Chrijsvolck, tot besettinge van de Forten ende sterckten, ende noch veel meer aen Chrijsvolck omme de Belegeringe te Lande te defenderen, ende den Vyant af te keren en op te houden.

Ten *tweede*, dattet Chrysvolck aldaer in dienst, doen in cleyn getal zijnde, ten eenemaels als voorsz. door quade Rantsoen, Wan-betalinge, ende sobere Tractamenten, soodanich gedesgoustreert, onwillich ende desperaet sijn gheweest, dat de selve rondelijck verclaerde *op de aencompste van de Portugesche Vloote, den tijdt harer verlossinge voor handen ende geboren te wesen, omme uyt de tirannie ende Slavernie verlost te worden*, Roepende dat *sy Luyden veel liever der vrye luyden huysen wilden plunderen ende haer selven betalen dan langer en soodanigen slaefachtigen dienst te continueren*.

Ten *derden*, is de geheele Zee-Kust van Schepen van Oorlooge, ende andere Vaertuygen soo ontbloot gheweest, dat op de aencompste der Portugeische Vloote bestaende in *acht en sestich* zeylen, niet meer als een Schip, genaempt *Brazyl*, aldaer is geweest; het welcke op ontbooden, ende versocht sijnde binnen te komen, om volck 't geene daer in was ghedient te worden, heeft het selve Schip in contrarie van dien, Zee, ende naer de West-Indische overghesteecken, sulcx dat geene de minste defensien te Water gedaen conde worden.

De *Magasijnen* der artillerye waren van verscheyden nodige specien ende Requisiten, ende bysonderlijck van *Loot* onversien, ende soo ontbloot datter op eenen dach tot defentie van 't Fort *Altena* (ten tijde den Vyandt daer voor was) meer wiert versocht als 't geheele Magazijn uyt leveren conde, de oorsaecke hier van is gecauseert door dat de jonghst gesondene Schuyten met Loot voor de Camer van de Maro ons toegecomen, van binnen ganich Yseren van buyten met Loot de dicten van een Mes omtogen sijn geweest, op welck bedroch U Ho. Mog. (onder correctie) Inquesten gelieven te doen.

Wat vorder in 't gemelte *Magazijn* sijn geweest ofte ghemanqueert heeft, sullen u Ho., Mog. van de Commissaris *Stricht* mede overgecomen by afvorderinge van den Staet der Magasijns, gelieven te vernemen.

Dit dan in het generael ghemanqueert hebbende, compt hier by, dat de *schaersheyt van de Cassa*, ende *gebreck van gelt-middelen* verbooden heeft, dat de fortificatien soo daer alrede waren ghemaeckt, niet swaer ofte suffisant ghenouch sijn geweest, om eenige force van Canon te connen lyden of verdragen, noch oock naer behooren niet onderhouden, ofte gerepareert connen worden, gelijck mede geen werck-meesters tot onderhoudinge en opmaeckinge der vervallene wercken, door faute van gelt-middelen gevonden zijn, soo dat alles in onmacht en buyten middelen van defentie, langen tijdt gestaen ende ghebleven

ven is, waer van veele Notificatien ende laetstelijck door de Gecommitteerden Capeteyns *Cornelis Caroen* en *Ottho Keye* u Ho. Mog. toegebracht ende voor oogen gestelt sijn geweest, als noch ter Griffie van u Ho. Hog. of onder de Heeren haer Ho. Mog. Gecommitterden berustende, tot de welcke om cortheyts wille wert gerefereert, sonder dat van wegen den Staet of bewinthebbers van de West-Indische Compagnie die dat alles tijdelijck ende over veele Iaren geadverteert, ende voor gedragen, bekent sijn gemaeckt, eenige ordre gestelt ofte daerinne voorsien is geworden.

Wat nu dan alle de onheylen ende langedreychde, ja genouchsame voorseyde swaricheden soo hooch gesteygert ende geclommen sijn dat de selve de overhandt genomen, ende meester sijn geworden van 't goet ende bloet der Ingesetenen van den Staet deser Landen, waer toe de Hooge Regieringe eyntelijck genootsaeckt is geweest te consenteren, en de favorabelste conditien die doenelijck waren als voorsz. tot Conservatie van veele duysent Zielen te bedingen door 't overgeven van de meergemelte conquesten van Brazyl, tot hooge bedroeffenisse van de verthoonder die overboodich is ter Requisitie van uwe Hoogh Mog. naer der Ouverture, ende omstandich verhael te doen.

Die van de West-Indische Compagnie/hun schade ende verlies moeyende/ hebben niet stil gestaen; maer bygebracht wat tot uytvorsinge van de saecke konde dienen. Den laesten Augusty ende den eersten September, wierden aen haer Ho. Mog. ingegeven de navolgende papieren/tot belastinge van de van daer gekomene soo Raeden als Officieren ende Militie.

DE Heeren Gecommitteerde van de Respective Cameren volgens Resolutie van de *seven en twintichste* deser gelast wesende te examineren het schriftelijck Rapport ten selven dage overgelevert by de Heeren *Schoonenb. ende Haecx* met de bylagen van Notulen daer toebehoorende, Rapporteren ter vergaderinge dat sy bevinden dat aen de voorsz. Notulen *onbreecken* de *dagen* op den welcken de meeste besoignes sijn voorgevallen, gelijck mede *bescheyden* daer toe de selve Relatift zijn, als onder anderen de Ontfangene ende afgesondene Missiven, Rapporten, Informatien ende examinatien, ende generalijck de *Staten van al de Magasijnen* voor het overgeven van de Plaetsen, welcke ofte diergelijcke defeckt mede is aen het Rapport van de Heer *Schoppe*, dien volgens dat sy Oordeelen dat de voorsz. Heeren *Schoonenb. en Haex*, als mede de voorsz. Heeren *Schoppe* behooren gheordonneert te worden de voorsz. defecten te suppleeren ende haer Rapport van alle noodige Documenten te versorgen, ende aen dese vergaderinge ofte by dessels absentie aen de Præsiderende Camer over te geven, ende dat selve gedaen zijnde, het gantsche werck omme sijne importantie by de Respective Cameren met kennisse van saecken, behoort te worden geexamineert, ondertusschen evenwel dewyle sy Gecommitterde by provisie eenige poincten hebben gheobserveert, daer in de selve geen contentement konnen nemen, so souden de selve aen de meer voorsz. Heeren *Schoonenb. Haecx* ende *Schoppe* cunnen behandicht worden, om daer op naerde Satisfactie te geven, als voornamentlijck.

1. Waerom dat sy gheordonneert hebben het *Fort Prins Willem alias d'Afogados* te verlaten.

2. Waerom geen volck *van de Noordt* hebben ontboden, ende die Guarnisoenen van daer ingetrocken, ofte

3. Ingevalle sy die plaetsen wilden mainteneren, omme naer het overgeven van het Reciffo, een voet aen Landt te houden, waeromme de selve niet behoorlijck sijn voorsien.

4. Waeromme sy het ghebreck *van sommige* Magasijnen soo seer hebben bekent ghemaeckt, alsoo het selve niet conde strecken als om de luyden flauwhartich te maecken.

5. Ingevalle het gebreck van de Stuckgoederen soo groot was, waer van daen de selve naer het overgeve van de plaetsen hebben connen gevonden worden.

6. Of aen haerluyden by de Ingesetenen geene voorslagen ghedaen sijn om gelt te verstrecken, ende soo ja, waerom de selve niet geamplecteert zijn.

7. Of de selve Ingesetenen geen presentatie hebben gedaen van den Brandt te steecken in eenighe van des Vyants Schepen? ende soo ja: waerom de selve niet is aengenomen.

8. Waer by haer gebleecken is, de *onwillicheyt van de Soldaten*, alsoo de Officieren by de Vergaderinghe ontboden, van geene onwillicheyt weten, buyten dat van *Altena*.

9. Of by haer eenige Middelen sijn aenghewendt om de Militie te encourageren, en welcke.

10. Waeromme ende door wiens ordre specialijck die van de Hooge Regieringhe, de Soldaten kledinghe ende andere behoeften, soo hooch hebben *ghethargeert* ende *uytgegeven*, en of het selve den onlust die daer soude mogen gheweest zijn, niet heeft veroorsaeckt.

11. Wie de presenten sijn gheweest over de resolutie van te Accorderen, item wie daer in toegestaen heeft, ende wie niet; Item op wat ordre de stemmen sijn gevallen.

12. Wie de *Motiven heeft inghestelt* die omghedragen worden op den naem van de Officieren, ende wanneer de selve sijn overgegeven.

13. Of geene favorabelder conditien van Accoordt sijn voorgheslagen, en welcke.

14. Waeromme tegens alle Oorlochs ghebruyck plaetsen sijn overgegeven daer geen Vyant omtrent was.

15. Waeromme sy sulcke schandelijcke clausulen, als in het eerste ende laeste artijckel sijn begrepen, hebben laten opstellen.

16. Waeromme voor de Militie beter Conditien hebben conden bedongen worden, als voor de Compagnie ende andere particuliere.

Waer op gedelibereert zijnde, hebben de Heeren Gedeputeerde van haer Ho. Mog. het voorsz. rapport by Copie overgenomen, onderstont Accoordt met het voorsz. Register, Geteeckent. *Gysbert Rudolphi.*

De Gecommitteerde Bewinthebberen gaven noch over haer bedenckingen/ waerom de Militie van Brazyl niet behoorde betaelt te worden/ ghe-

dupreem.

duyrende den tijdt dat de selve sedert het overgheven van de plaetsen aldaer gebleven is.

Eerstelijck, om dat de Militie t'sedert het overgeven van de Plaetsen niet en kon anders geconsidereert worden als gevangen Persoonen der welcker gagie volgens den Articul-Brief van de Compagnie, niet langer betaelt wort als tot den dach van de ghevangenisse, ende of wel de Militie van het Landt niet en is aengenomen op den voorsz. Articul-Brief, soo is nochtans naderhandt by resolutie en aenschryvinghe van haer Ho. Mog. verstaen, dat de voorsz. Militie op den voorsz. Articul-Brief soude worden be-eedicht.

Ten tweeden, om dat de voorsz Militie t'sedert het overgeven van de plaetsen, niet en can geseyt worden, eenigen dienst gedaen te hebben.

Ten derden, om dat hier uyt, een seer schadelijcke Consequentie soude ghetrocken worden, door dien de Soldaten nae de Bahye ende Rio de genero gesonden wordende op argument, dat nu by de Militie gemaect wordende, soude sustineren dat hare Gagie, mede tot haer t'huys kompste soude blyven loopen, daer door het Landt merckelijck soude werden benadeelt.

Ende oordeelen de voorsz. Bewinthebberen om de bovenstaende redenen, dat het versouck van de Militie om te hebben afreeckeningen tot den tijt van haer Arrivement, hier te Lande behoort te werden gheexcuseert, maer wel dat de selve boven de afschryvinghe, die haer ghegeven is, tot den seven en twintichsten January sestien hondert vier en vijftich behooren te worden toegeleyt, twee ofte drie Maenden Gagie, voor de t'huys reyse, stellende nochtans de dispositie hier over absolutelijck, aen het goetvinden van haer Ho. Mog. Onderstont; Aldus ingestelt ende overgegeven den eersten September sestien hondert vier en vijftich, gheteeckent. *Abraham Wilmerdoncx*.

De selve geschriften wierden geexamineert den tweeden. De Heeren van Hollandt ende Zeelandt begeerden men soude de beschuldighde eerst saiseren/ ende alsoo tegens haer doen procederen.

s'Anderendaegs duyrde de Vergaderingh van s'morgens tot vier uyren naer den middach/ ende wierden de Gecommitteerden Raden van Hollandt versocht om den Lieutenant Generael Schoppe te willen saiseren met de meeste civiliteyt als doenlijck in dessels Logiment/ 't welck ghesch iet is door een Sergeant ende ses Soldaten. Den President Schoonenburgh, ende Haecx, wierden in haer Logement in bewaringh ghenomen door ses State Booden. Tot de Krijghstaet wierden verschreven de Colonels Wijnbergen, als President/ ende Kirchpatrick, Byma, Killegreuw, Hallart, de Lieutenant Colonels Schot, de Sergeanten Majoors van Santen, Dorp ende Drost, tot Fiscael Meester Willem van Stryen, tot Griffier den Secretaris van Alphen. Wierden verschenen om den negenden September in den Hage te zijn/ ende s'anderendaegs in besoigne te treden. De gemene discoursen in desen tijdt/ waren dat wel by de twee hondert Metalen stucken geschuts/ daer van wel hondert vijftich waren halve ende heele Cartouwen/ ende drie a vier hondert Peerden de Portugesen waren gebleven/alle geestimeert op een Milioen Rijcxdaelders.

ders. Dat voorts alle Magasijns wel waren versien. Dat alle dese saecken den Compagnie toebehoorende/ aen de Portugesen waren gegeven / ende dat de Politijcken ende Militaire nochtans hadden alle haer eygen ende particuliere saecken vry bedongen/ hadden haer Huysen / Meublen / ende andersints verkocht / ende (soo het scheen) in plaets van gelt, Brasilie hout ghenomen / 't welck in eenige Jaren niet sijnde overgecomen/ nu in groote abundatie was gekomen met dese Politijcke ende Militaire Hoofden. Sy souden oock aen de Soldaten hebben verkocht voor tien, wat een gulden weert was. Te voor als yemant beseert was/ hadt men geen out linden / ende nu het accoordt ghemaeckt zijnde/ wasser genouch. Dat den President somtijdts in veertien dagen op het Recif niet van sijn Camer quam / ende noyt de Forten hadde besien. Schop soude hebben ghesept/ 't is waer wy hebben nu Vyvres ghenouch, maer als die op is, dan konnen wy geen goede Capitulatie maecken. Om den Noort lagen vijf hondert man / als sy die hadden tot sich onthouden / souden in het Recif byhans soo sterck sijn ghewesst/ als de Portugesen (blancos aengaende) van buyten: Men seyde oock dat de Vloote van de Portugesen eygentlijck niet gedestineert was/ als na de Baye, ende dat met concert van die van 't Recif dese geheele Belegeringh was begonnen. Dat dienvolgens het Recif purelijck verraden ende verkocht was. Schop excuseerde sich met sijne Commissie/ dat hy stondt onder de Politijcke Raden/ dat hy geen macht hadde om een Soldaet uyt te commanderen / sonder last van de Politijcke Raden. Andere seyden; dat hy nochtans selfs mede Raedt was ghewesst / immers van den Krijghsraet, ja dat door sijn Raedt alles was ghedaen. Soo veel duysent Weduwen ende Weesen / ja Godtshuysen (welcker penningen / bysonder in Zeelant / mede op de Compagnie belept waren/ die geruyneert of seer beschadicht waren door dit verlies van Brazijl, kreten seer.

Al noch den sestienden was men het niet eens wie ende wat Rechters datter souden sijn over Schonenburgh ende Haecx. Die van Hollandt wilden dat elck wierde gesonden na de Provintie van daer hy was/ specialijck Schonenburgh naer Groeningen. Maer die van Groeningen schreven / dat sy de judicature niet begeerden/ maer dat het by de Generaliteyt moest geschieden. De Militaire krijghsraet gaven te verstaen / dat sy over Schop niet konden oordelen/ of sy moesten oock hebben de cognitie over de Politijcke/ niet billijck sijnde datmen malefits recht soude doen over een Officier / die dienaer was geweest van de politijcke/ ende dat de politijcken souden vry gaen/ ende hier in wierden de Militaire van de Prinsgesinde gesecundeert.

Korts daer na hebben die van Hollandt met eendrachtige stemmen verstaen dat de politijcke Raden niet justiciabel waren als elck in haer Provintie/ dienvolgens wesen Schonenburgh na Groningen, ende Haecx hebben ghestelt in handen van 't Hof van Hollant, 't selve nochtans versoeckende te willen houden goede correspondentie met den gestelde Krijghsraet. Die van het selve Hof gaven den achten October, een ghearraisonneerde langh advijs aen de Heeren van Hollant, op de questie of de Onderdanen en Ingesetenen van d'een of d'ander Provintie haer begeven hebbende in dienst ende Eedt van de Generaliteyt over dilicten die de selve/ ende selfs in het territorium van de Generaliteyt mogh-

mochten hebben begaen / na hun wederkomste binnen de ghemelde Provintie 't sy omme by rapport aen haer Ho. Mog. reeckenschap te geven van hun gebesoigneerde in den voorsz. dienst / ende achtervolgende den Eedt by haer als vooren ghedaen / ofte andersints subject waren de judicature van de Generaliteyt, ofte van soodanige Rechters als by haer Ho. Mog. daer toe souden mogen worden gedelegeert / dan of de selve alleenlijck voor de competente justitie geexigeert ende aengestelt by ofte in name van de Staten dier Provintie / alwaer sy ten tyde van het opnemen haerder Commissien / Onderdanen ende Ingesetenen waren geweest / te recht konden worden gestelt ; Naer examinatie van redenen die voor ende tegen mochten dienen / advisseerden dat de judicature aen de Provintie, niet aen de Generaliteyt behoorde.

Alrede in 't begin van Iulius hebben de Bewinthebbers door den Heer Rudolphi aen haer Ho. Mog. vertoont / datse uyt het bericht nopende het verlies van de conquesten in Brasijl geen ghenougen konden nemen / derhalven oock weygerende aen de overghekomene Soldaten haer afreeckeningh ende betalingh / communicerende met een aen haer Ho. Mog. het volgende accoort / ende bygevoechde motiven.

FRancisco Baretto Mestre del Campo Generael van den Staet van Brazyl, Gouverneur in Phernambuco, &c. Ick doe te weten aen den geenen die dese letteren van Contractatien sullen sien, dat den Capiteyn Commandeur van 't Fort de Salinas, ende 't huys 't welck genaemt wort 't huys van Francisco de Rego, sich verdruckt vindende van de Wapenen van sijn Majesteyt (die Godt beware) ende ick hem aenboot den goeden Vrede, die Ick met hem Capiteyn Commandeur ende alle sijne Soldaten begeerde te hebben , indien sy sich aen de Wapenen van sijne Majesteyt quamen over te geven , uyt Consideratie van 't welck Ick goet willichlijck hem goede passagie soude verleenen, ende hem Commandeur mitsgaders alle de Soldaten ende Slaven die binnen geseyde Fort mochten wesen , goet quartier geven , want in cas sy het Contrarie deden, ende sy dese mijne vrientschap niet quamen aen te nemen, dat Ick niet gehouden was , aen yemandt van haer, allen quartier toe te staen , soo wanneer Ick een assault op 't voorsz. Fort quamen te doen , 't welck in 't corte soude geschieden , dewyle ick het volck bereyts by haer Pallisaet werck hadde gebracht : Soo ist dat den Capiteyn Commandeur alle 't selve gesien hebbende, heeft voorverhaelde Vrede ende overleveringe van 't geseyde Fort onder de Navolgende Conditien toe gestaen ende aengenomen.

Dat ick hem Capiteyn Commandeur ende alle sijne Soldaten, Bosschieters, Chirurgiens, Constabels ende Slaven , die in 't voorsz. Fort mochten wesen, goet quartier soude geven , dat den voorsz Capiteyn Commandeur met sijne Soldaten uyt het voorsz. Fort sal trecken, met vliegende Vaendelen hare Wapenen ende alle de bagagie, die hy Capiteyn Commandeur ende een yeder van sijne Soldaten met haer sullen nemen , dat hy , na dat hy het Leger sal sijn gepasseert, overleveringe sal doen van de Wapenen ende het Paendel : ende Ick sal Schepen aen haer geven , omme in Compagnie van de Armade die tegenwoordich voor het Reciffe lecht naer haer Landt te vertrecken , gelijck Ick

haer mede sal doen geven Levens middelen tot haer onderhout vereyscht; ende sal niemandt van de Soldaten van 't Leger van sijne Majesteyt aen den geseyden Commandeur ofte sijne Soldaten, eenich affront nochte molestie aen doen, maer ter contrarie sal ick haer allen goet Tractement, en alle Courtasie, in den Styl van Oorloge gepermitteert, aen doen, dat hy Commandeur sich verbint aen den Sergant Majoor Antonio Iacome Besera, die met de Infanterye tegen het voorsz. Fort lecht, het Fort over te geven in voegen als het selvers, met de Artelerys, Amunitie ende verdere Oorlochs behoeften, van alle 't welcke den Sergiant Majoor een Inventaris sal doen maecken; welcke overleveringe van 't Fort, als anders boven verhaelt, den geseyden Capiteyn Commandeur op de selve uyre ende tijdt sal doen, als hem desen vertoont sal werden. Belovende ende my verbindende, aen hem te doen præsteren ende onderhouden, alle de Conditien in desen verhaelt, tot verseeckeringe van het welcke ick hem desen tegenwoordigen hebbe doen passeren ende mijn handt teyckeningh alleen gegeven in dit Leger, in 't Velt van Pernambuco den *sestiende* Ianuary, den Capiteyn *Manuel Gonsalves Correja* Secretaris van dit Leger heeft desen doen schryven, was Geteyckent, *Francisco Baretto.*

Motiven die de Officiers der Militie in Consideratie hebben genomen om met den Vyandt in Accoordt te treden den *drie en twintichsten* Ianuary *sestien hondert vier en vijftich.*

Ten eersten, dat de Officieren der Militie weynich Staet op de Soldaten conden maecken, noch op haer vertrouwen eensdeels door de vreemde geruchten die haer dagelijcks van ter zijden ter ooren quamen, andersints door de exempelen aen de Forten Salines, ende Altena, ende jonghst aen het houten wamboys, aen Amilia op Gericht bespeurt was.

Ten tweeden, om dat sy de Forten Goch de Barette het Fortjen op 't Eylandt, Prins Willem met sijne Reduyten hebben verlaten, ende het Volck ingetrocken, oock noch hondert twintich Man, soo Blancken als Brasilianen ter nauwernoot van Paraiba hadde konnen becomen, sijn niet meer als elf hondert koppen, de Negros en Brasilianen daer mede onder gerekent, hadden connen te wege brengen, waer mede sy van alle haer Forten die noch resteerden, als Fredrick Hendrick, Ernestus, het Fort Waerdenburgh, de Bruyne, met sijne Reduyten, 't Water ende Landt-Casteel, ende daer en boven het Reciffe ende Mauritz Stadt, hebben moeten besetten, die nauwelijcks met de selve haer halve besettinge conden hebben.

Ten derden, om dat sy haer te Water soo besloten ende benaut vonden van de Portugesche Vloot ende het cleyn haertuych datter nauwelijcx een Sangael con passeren, sulcx dat haer daer mede belet was, eenich Secours van de buyten plaetsen, in cas van noot te connen becomen, dat oock de Oorloch Schepen haer tot Secours toegesonden, als mede de particuliere Cruyssers (schoon sy op ontboden waren) hadden geweygert by te comen, noch de Soldaten die sy haer geleent hadden, wel hondert veertich man, haer weder te senden, gelijck oock mede het Schip Brasijl, sijnde het eenichste dat noch van de

de Compagnies wegen overich was / al in't begin als de Portugesche Vloot ten ancker was gecomen/ haer hadden verlaten ende Confuselijck van de Custe gement.

Ten vierden, om dat des morgens als den Vyant voor 't Fort Fedrick Hendrick was gecomen/ die sich aldaer begraben hadde/ by de Officieren een voorslach was gedaen/ om een preuve op des Vyants wercken te doen/ 't welck geschiet is sonder yets op de selve te connen winne / en dat de Nederlantse naer sestien dooden ende gequetsten becomen hebbende/ waren genootsaeckt geweest wederom te retireren / aenghesien den Vyandt sijn Wercken op een nacht soo vast ghemaeckt hadde / datse noch met cleyne noch met groote troupen / daer uyt souden connen werden gedreven / nochte van 't Neerlants Canon beschadicht worden.

Ten vijden, ja alwaert dat wy met alle Nederlantsche macht die sy daer te samen conden trecken/ ende alle andere Forten / soo souden sy haer daer niet hebben connen uyt dryven / ende het selve wederomme innemen / alwaert dat sy alle haer resterende Forten haer tot een overgaven/ aengesien haer gantsche Militie als boven verhaelt is / tot op het ghetal van elf hondert man was gesmolten/ daer sy alleen om het Fort Fredrick Hendrick te besetten/ ten minsten ses of acht hondert man van doen hadden / so tot arbeyden als verdubbelinge van Borst-Weringe/ die mits hare swackheyt voor geen Canon Cogel vry was/ dat in de resterende Forten en Plaetsen boven ghenoemt / maer overich soude blyven drie hondert man/ behalven de Compagnie Negro van seven en dertich man/ ende wat de Brasilianen in een besloten Fort waren/ is wel gebleken in Altena, en Fredrick Hendrick, sijnde uyt Altena door den Commandeur gesonden als onbequamen/ die niet aen de wal te brengen waren / en uyt Fredrick Hendrick met troupen gelopen/ sonder daer weder in te willen keren.

Ten sesten, dat de hooge Regeringhe in hare Vergaderinghe ende de Oversten / de Gecommitteerde uyt alle Collegien hadden verclaert geen gelt ofte Materialen meer te hebben/ om dese Oorloch langer te continueren/ dat oock by de Particulieren geen geldt/ maer wel eenighe Coopmanschap te becomen waren / die by dese gelegentheyt ende Constititutie van tijdt niet te gelde conden gemaeckt worden.

Ten sevenden, dat oock geen Volck meer te vinden was om tegens den Vyandt te wercken ende hare approches tegen te gaen / maer ter contrarie/ dat dagelijcx veel Negros die tot wercken gebruyckt worden/ met groote Troupen naer den Vyant overliepen / ende de weynighe werckers die noch te vinden souden zijn / conden niet continuelijck wercken by gebreck van Materialen ende gelt / door dien volgens het verclaren van de hooghe Regieringhe de Cassa gantsch ten eynde was.

Ten achtsten, om dat in Cas den Vyandt in weynige dagen met sijn approches quam te naerderen / ghelijck hy alrede hem hadde begraben / hy het Fort contomme soude besluyten/ ende het drinck-water af-snyden / maer door de Nederlanders dan in de uytterste extremiteyt souden vervallen. Jae dat de overdaet van haer eygener Soldaten / soo verre ghekomen was / dat de selve sonder ontsach haerder Officieren haer openbaerlijck lieten verluyden / datse

haer eygen Burgers wilden plunderen / dat oock den oversten Luytenant Claes, aen den Lt. Generael gheclaecht heeft / dat de Soldaten van sijn Fort Fredrick Hendrick, haer niet ontsagen te seggen: soo haest den Vyant het Fort besloten hadde, sy hem handen ende voeten wilden binden, ende hem alsoo aen den Vyandt overgeven, om daer door een goet Accoordt te bekomen/ tot welcke mutenatie/ de Billetten langs van den Vyandt uytgheſtroyt/geen cleyne operatie gedaen hadden.

Ten negenden, om dat haer geen Secours dat tegen de jegenwoordighe macht des Vyants soude connen subsisteeren / te verwachten stont/ immers dat gantsch onseecker was.

Ten tienden, dat om als men getracht hadde / noch eenige weynige dagen tegen te houden / ende het aller uytterste af te wachten / het seecker was / dat haer macht tegens den macht van den Vyant / niet soude hebben connen subsisteren. Dat oock daer by te vreesen stonde / dat den meesten macht der Soldaten in Cas van sulcken noot / ende om de voordere verhaelde Motiven niet soude hebben willen vechten / maer haer geweer neder leggen / tegens wil der Officieren/ om een goet Accoordt soude spreecken / latende haer verluyden/ soo haest de Portugesche Vloot op de Cust geseth lach, ghelijck sulcx genouch uyt de gemeene geruchten gehoort was / dat nu den dach haerder verlossinge voor handen was, ende dat sy aen haerluyder zyde, haren Eedt aenghesien den tijdt waer door sy lieden waren aenghenomen, dubbelt hadden betracht, maer dat by de gene die haer aengenomen hadden, geen woort was gehouden.

Ten elfden, eyndelijck in cas tot het uytterste worde ghewacht sonder van eenich Accoordt te spreecken/en de saecke dan uytvallende als voorseyt is / als dan geen apparentie soude wesen voor het Lant/de Compagnie/de gemeente/ veel min de Militie/ om by verre na soo goede Conditie te vercrygen/ja by na geen conditie te verkrygen wesen soude/maer souden in genade ende ongenade in des Vyants handen moeten vallen / waer door veel duysent Zielen / so van Vrouwen als van Kinderen soude comen te sneuvelen/ welckers bloet de Officieren ongaerne op haer soude halen.

Accoorden, Conditien, op de welcken de Heeren van den Hoogen Rade, residerende op 't Reciffe, *aen den Heere Meester d'Campo Generael* Francisco Barrette *Gouverneur in* Pharnambucque, *overleveren* Maurits-Stad, Reciffo, *met der selver rontsomme gelegene Vastigheden ende Fortressen, ende de voordere plaetsen, die zy om de Noort geoccupeert hebben gehadt, te weten, het Eylandt van* Fernando Noronho, Siara, Rio Grande, Paraiba, *ende het Eylandt* Itamarica; *alles geaccordeert by de wederzijdtsche Commissarisen hier ondeteeckent.*

1. DAt den Heer Overste *del Campo Generael* ende *Francisco Barette*, voor vergeten houden alle de Oorlogen die van wegens de Vassalen van de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden ende de West-Indische Compagenie tegens de Portegaelsche Natie, het sy die te water of te Lande waren geschiet,

geschiet, die selve sullen gehouden worden voor vergeten, ende als of de selve noyt en waren geschiet geweest.

2. Dat in accoordt mede sullen sijn gecomprehendeert alle Natien, van wat qualiteyt ofte Religie de selve souden mogen wesen, die hy alle pardonneert, schoon genomen dat sy tegens de Kroon van Portugael alle Rebelligh mochten sijn geweest, consenterende het selve insghelijcx aen alle Ioden die op *'t Recif en Maurits-Stadt* zijn.

3. Item, consenteert aen alle bovengenoemde Vassalen ende persoonen de welcke staen onder het gebiedt van de Heeren Staten Generael, alle het geene dat Meubelen goederen zijn, die sy effectivelijck possideren.

4. Consenteert oock aen de Vassalen van de voornoemde Heeren Staten Generael, ende laet aen de selve geven alle de Vaertuygen die binnen de Havenen van het Recif leggen, de geene die bequaem zijn de Linie te passeren, met het Geschut dat den Heer Generael del Campo sal oordeelen bestant te sijn tot haer defentie, onder welck Geschut geen van Metael zijn, uyt genomen 'tgeene aen Sygismundus van Schoppe inde Articulen van Militare conditien is toegestaen.

5. Vorder wort geconsenteert aen de Vassalen van de gemelde Heeren Staten Generael die getrout sijn met Portegesche ofte hier te Landen geboorne Vrouwen, dat die sullen werden getracteert als of se met Nederlantse Vrouwen getrout waren, ende datse de selve met haer wille sullen mogen mede nemen.

6. Wort mede geconsenteert aen de voornoemde Vassalen die in dit Landt onder de gehoorsaemheyt van de Portugaelsche wapenen sullen blyven woonen, dat de selve sullen worden gehouden ende geestimeert als of sy Portegesen waren, ende aengaende de Religie, datse sullen leven ingelijcker voegen als alle de vreemdelingen in Portugael actuelijcken sijn levende.

7. Item, dat de Forten rontsom het *Recif* ende *Maurits-Stadt* gelegen, te weten, het Fort de *Vijfhoeck*, 't Huys *Barrista*, het Klooster *St. Antony*, de *Kadt* op *Maurits-Stadt*, het Fort de *drie Hoeck*, het Fort de *Bruyn* met sijn *Reduyt*, het Kasteel *St. Ioris*, het *Water-Kasteel* ende de vordre *gefortificeerde Huysen* ende *Baterien*, alle aen de ordre van de Heer *Generael del Campo* sullen worden gelevert, met het *Geschut* ende *Ammonitie* daer by sijnde terstont ende naer dat dit accoordt ende contract sal wesen geteyckent.

8. Item, dat de Vassalen voornoemt Inwoonders op het *Recif* ende *Maurits-Stadt* zijnde, sullen inde selve drie maenden mogen verblyven, onder conditie nochtans datse de Wapenen met de Vaendelen terstont sullen moete overleveren, de welcke geduerende de voorsz. drie maenden in een Magezijn onder het opsicht oft ordre van de *Generael del Campo* sullen worden gelecht, ende wanneer sy haer sullen imbarqueren (alwaer schoon voor de expiratie van de geseyde drie maenden) sullen haer de selve tot haer defentie werden gerestitueert, mits datse de voornoemde Wapenen te gelijck neffens de geseyde Forten, het *Recif* ende *Maurits-Stadt* sullen overleveren: Consenteert oock aen alle de Inwoonders datse van de Portugesen inde geseyde plaetse sullen mogen koopen alle de levens middelen diese tot haer onderhout ende reyse van nooden sullen hebben.

9. De Negotie ende alienatien die de voorsz. Vassalen gheduerende de voorsz. drie maenden sullen komen te doen, sullen geschieden conform als boven verhaelt.

10. Dat den Heer *Generael del Campo* sich met sijn Leger sal onthouden daer hy best geraden vinden sal, maer sal moeten sorge dragen dat de Vassalen van de Heeren Staten Generael voornoemt van de Portugesen niet sullen werden gemollesteert nochte geaffronteert, maer veel eer met alle respect ende Cortosie getracteert, consenterende datse gedurende de drie maenden die sy in dit Landt sullen wesen, voor hare Ministers van Iustitie sullen mogen dedicteren de pleydoyen ende questien die sy tegens andere souden mogen hebben.

11. Dat hy oock aen de voornoemde Vassalen toestaet datse mede sullen mogen nemen alle de papieren van wat soorte de selve zijn, insghelijcx datse sullen mogen mede voeren alle de meubele goederen die haer den Heer *Generael del Campo* in 't derde Articul heeft geaccordeert.

12. Datse die geseyde Meubele goederen hier boven toegestaen die noch onverkocht mochten wesen ter tijdt van haer vertreck, sullen mogen laten onder volmachtichde diese sullen noemen, van wat Natie die mochten wesen, de welcke sijn ende verblyven onder de gehoorsaemheyt van de Portegesche wapenen.

13. Vorders staet hy haer toe alle de *Vyvres* soo *natte* als *droege*, diese in de *Magazijnen* van 't *Recif* ende de *Forten* mochten hebben, om sich van de selve te dienen en daer mede haer reyse te doen, latende aen de Soldaten over het gene sy tot haer onderhout ende Voyagie van noode sullen hebben; maer de Equipagie goederen belooft hy haer niet, dewijle hy haer de Schepen belooft gereet te leveren soo wanneer sy naer Hollant vertrecken.

14. Dat hy haer aengaende de pretensien ende schulden die de geseyde Vassalen op de Portugesche Natien pretenderen, toestaet het recht dat by sijne Majesteyt den Koninck, van Portugeesche partyen gehoort sal werden uytgesproocken worden.

15. Dat hy haer toestaet de Vaertuygen toebehorende de voorsz. Vassalen, die in ofte buyten dese Havenen binnen vier eerst toekomende Maenden soude mogen arriveren, sonder dat sy op de plaetsen van haer vertreck kennissen van dit Accoort of contract sullen hebben ghehadt, sullen mogen vrylijck na Hollandt wederkeren, sonder dat haer eenighe molestie altoos sal werden aengedaen.

16 Dat hy aen de meerghenoemde Vassalen toestaet dat sy sullen mogen op ontbieden alle hare Schepen diese op de kust hebben, op dat sy in dese Haven van 't Recif haer daer in mogen imbarqueren.

17. Raeckende het versoeck van de voornoemde Vassalen, dat dit contract ende accoordt niet soude prejudiceren soodanigen Tractaet als tusschen den Heer Koninck van Portugael ende de Heeren Staten Generael van de Vereenichde Provintien mochten wesen gemaeckt, bevoorens dat dit contract ende Accoort tot hare kennisse mochten zijn gekomen, dat den Heer Meester Generael del Campo daer in niet consenteert, dewyle hy sich niet en steeckt in sooda-

soodanige accorden als de voorsz. Heeren mochten hebben aengegaen, ghemerckt hy een Leger ende macht heeft om te verkrygen alle het gene hy door een rechtveerdige restauratie sal by der hant nemen.

Conditien wegens de Militie ende saecken die de selve aengaen.

DAt alle offensien ende Hostiliteyt die van wegens de Heeren Staten Generael ende hare Vassalen is gecommitteert aen onse zyde, sal werden vergeten in conformite als boven verhaelt.

2. Den Heer *Generael del Campo*, consenteert dat de Soldaten leggende op het *Recif, Maurits-Stadt* en hare *Forten*, sullen uyttrecken met hare wapenen, brandende Lonten, kogels in de mont, ende vliegende Vendelen, onder conditie datse ons Portugesche Leger passerende, terstondt de Lonten sullen uytdoen, ende de steenen van de Snaphanen ende Vierroers nemen, ende de wapenen leggen in het Huys ofte Magezijn dat de Heer *Generael del Campo* haer sal noemen, ende sal den voorsz. Heer sorghe daer voor moeten dragen, om haer de selve ten tyde van haer vertreck weder te doen gheven, ende sullen alleen alle *Officieren* van *Serjanten* tot hooger, haer geweer blyven behouden, sullen mede soo wanneer sy sich sullen imbarqueren haer versochte reyse *adroyture* moeten aenstellen naer de Havenen van Nantes, Rochel, ofte eenige andere plaetsen van de Vereenichde Provintien, sonder eenige Havenen van de Kroon Portugael aen te doen, tot verseeckeringe van dien, sullen de voorsz. Vassalen drie persoonen tot Gyselaers laten, te weten, een van de hooge Krijghs-Officieren, een persoon uyt den Hoogen Raedt, ende een uyt de Inwoonderen van Vassalen voornoemt. Ende sullen de Militaire Officieren ende Soldaten van het *Recif* ende de ontrent gelegene *Forten*, alle te gelijck ende in Compagnie geimbarqueert worden, met dien verstanden nochtans, dat al voorens aen ofte op de ordre van den Heer *Generael del Campo* sullen werden overghelevert de plaetsen ende Forten *Rio Grando Paraiba* ende *Itamarica*, ende tot voldoeninge van het geene in dit contract is verhaelt, in Gyselinghe laten de persoonen daer toe versocht.

3. Dat hy den *Generael Sigismund van Schop* naer dat de voorsz. plaetsen boven verhaelt met haer geschut dat sy hadden voor ofte tot de komste van de Vloot die tegenwoordig voor 't Recif leyt, sullen wesen overgelevert, toestaet mede te nemen *twintich* Metale Stucken, gesorteert van *vier* tot *achtien* pont yser, behalven de ysere stucken die noodich sullen sijn tot defensie van de Schepen die in sijne Compagnie sullen vertrecken, welcke stucken hem met haer affuyten ende vordere nootwendigheden ende de Ammonitie en verdere behoeften tot de selve sal werden gegeven, ende alle andere Artillerye sal aen de ordre van den Heer Generael del Campo werden overgelevert.

4. Dat den Heer *Generael del Campo* haer accordeert de Vaertuygen tot de voorsz. reys, gerequireert in conformitie als vooren verhaelt

5. Dat den Heer Generael haer consenteert de Vyvres die toegestaen sijn in het *derthiende* Articul hier boven, ende in cas, dat de voorsz. Vyvres niet genoech

noech voor haer mochten zijn, belooft den Generael soodanighe te geven waer mede de Soldaten benodicht mochten zijn.

6. Dat den Heer Generael *del Campo* aen den Heer Generael *Sigismund van Schop*, toestaet te mogen possideren ofte imbarqueren alle sijn roerende ende onroerende goederen, die hy op het Recif heeft, als mede sijne Slaven die hy by hem heeft ende hem toebehooren, ende dat den Heer *Generael del Campo* gelijck faveur toestaet aen de Crijghs-Officieren (indien soodanige goederen tot de komste van de Vloot op dese kuste haer wettelijck hebben toebehoort) consenterende voorts aen de Militaire Officieren tot de uyre van haer vertreck te mogen bewonen hare huysen waer in sy altans zijn.

7. Den Heer *Meester del Campo, Generael*, consenteert dat de siecken ende gequetste Soldaten in het Gasthuys, daerse in sijn mogen, werden ghecureert, tot dat sy haer ghesontheyt sullen hebben verkregen, om sich te konnen embarqueren.

8. Dat soo lange als de Soldaten van de Heer Generael *Sigismund van Schoppe* aen Landt zijn, de selve van de Portugesen niet sullen werden ghemolesteert, geoffendeert, ende in kas sulcks quam te geschieden, ofte dat haer eenich molestie werden toegebracht, sal daer van terstont kennisse aen den Heer Meester del Campo Generael werden gedaen, om te straffe den geenen die sulcx mochten hebben gecommittteert.

9. Raeckende de Soldaten die sich hebben overgegeven ende gevangen genomen sijn voor dit Accoordt ende Contract, namentlijck, dat de selven gelijckelijck met de Soldaten, altans op het Reciffe zijn, mochten vertrecken, daer in werdt by den Heer *Meester del Campo Generael* geen consent gedragen, vermits hy bereyts heeft gepresenteert het geene hy met haer, op haer overgeven heeft gecapituleert.

10. Den Heer *Meester del Campo Generael* geeft Pardon aen alle de gerebelleerden, specialjcken aen Antony Mendos, ende alle andere Brasilianen, sich bevindende in plaetse ende *Forten* van het *Reciffe*, ende in ghelijcker voegen aen de *Mulaten, Mamulucquen*, ende *Negros*; maer hy en staet aen de voorsz. gerebelleerde niet toe de eere van met de wapenen uyt te trecken.

11. Naer dat de geseyde Capitulatien sullen sijn gheteeckent, sullen aen de ordre van den Heer *Meester del Campo Generael* overghelevert werden de plaetsen van het *Reciffe, Maurits-Stadt*, ende alle andere Forten ende Reduyten, rontomme de voorsz. plaetse gelegen, met hare Artillerie, Trayn ende Amonitie, ende verbindt sich den Heer *Meester del Campo Generael* een nodich wacht te gheven op den Persoon van de Heer Generael *Sigismund van Schoppe*, ende voor de Officieren ende Minister, gedurende den gheconsenteerden tijdt in de voorsz. plaetsen seecker ende gerust te mogen zijn.

12. Ende raeckende het versoeck van de voorsz. Heer Generael *Sigismund van Schop* ende sijn Soldaten, namentlijck, dat dit Contract ende Accoort niet soude prejudiceren de Contracten die tusschen den Heer Koninck van Portugael, ende de Heeren Staten Generael mochten sijn gemaeckt, bevoorens dit Contract ende Accordt, tot hare kennisse mocht sijn gekomen, dat den Heer *Meester del Campo Generael* daer in niet consenteert, overmits hy sich niet en steeckt in sooda-

soodanige handelingen, aengesien hy een Leger ende macht heeft omme te verkrygen alle het geene hy ontrent soo rechtvaerdige Restauratie wil by der handt nemen.

Boven alle dese Artijckelen ende Conditien, hier boven gecontracteert, verbinden sich de Heeren van den *Hogen Raedt* (residerende op 't Recif) aen de ordre van den Heer *Meester del Campo Generael* terstont mede over te leveren de plaetsen van *Ilha de Fernando de Noronho*, *Siara*, *Rio Grand*, *Paraiba*, ende het Eylandt *Itamarica*, met alle hare *Forten*, ende het *Geschut* dat sy nu hebben ende ghehadt hebben, tot de komste van de Portugesche Vloote, die althans voor *'t Reciffe* leydt, met de *Ammunitie* ende haer toe-behooren, met conditien dat de Inwoonderen en Soldaten in de voorsz. plaetse ende Forten zijnde, de selve Previlegien ende Conditien sullen genieten, die aen de Inwoonderen ende Soldaten van de plaetse van *'t Reciffe* sijn toegestaen; maer sal den Heer *Meester del Campo Generael* gehouden sijn na *Siara* een suffisant Schip te senden, om daer inne het volck, soo Inwoonderen als Soldaten, Vassalen van de Heeren Staten Generael, met de goederen boven gespecificeert, te Embarqueren, welck Schip Victalie sal mede nemen, omme de voorsz. Persoonen op de reyse te sustenteren, die sich aldaer sullen Embarqueren, ende alle de Schepen ende Vaertuygen die in de Havenen van *Rio Grand*, *Paraiba*, en het Eylandt van *Itamarica* mochten zijn, die bequaem geoordeelt mochten worden om de Linie te passeren, staet den Heer Meester del Campo Generael aen haer toe, tot de reyse, ende om haer goederen te transporteren, maer sy en sullen geene Metale Stucken mogen mede nemen, ende sal den Heer *Meester del Campo Generael* alleen de Ysere geven, diese tot hare defencie van nooden sullen hebben.

Alle 't welcke hier boven verhaelt is, nemen parthyen wederzijdts aen, namentlijck den Heer *Meester del Campo Generael*, ende de Heeren van den *Hoogen Rade*, residerende op *'t Reciffe*, als mede de Heer Generael *Sigismundt van Schoppe*, vast ende sonder eenige verhinderinge te houden, ende naer te komen, sijnde geteeckent by de Gedeputeerdens van de voorsz. Heeren, in dit Velt van *Taborda*, gesonden ten eynde omme te sluyten de Conditien, waer op het *Reciffe* ende de voordere plaetsen in de selve genoemt soude werden, over-gegeven, en tot meerder seeckerheydt hebben de voorsz. Heeren desen mede geteeckent, op huyden den *vijf en twintichste* Ianuary, 1654. *was geteeckent*

Andre Vidal de Negreiros, *Alfonzo de Albukerque*, *Francisco Alveres Moreira*, *Manoël Olliz Correia*, *Gysbert de With*, *Huybrecht Brest*, *Willem van de Wal*, *W. Falloo*.

Aen de zyde stont geteeckent,

Francisco Barretto.

De hooge minder Officieren ende gemene Soldaten uyt Brazyl, siende dat men haer soo wilde korten / remonstreerden dat sulcx was tegen Stijl / dat haer commissie sprack te sullen duyren tot wederseggens toe. Versochten alsoo dat haer Tractementen mochten volgen / tot datse van haer commissie en Eedt souden sijn ontslagen / ende by provisie een Maent gagie tot haer onderhout.

Vorder vertoonden het ellendighe ende jammerlijcke Tractement de selve

veele Jaren verbolgens/ by de hooge Regeringe aenghedaen / bestaende voornamelijck in dese Pointen.

Eerst, dat haer luyden was betalinge gedaen in Brazijls gelt / verschelende van het Hollandts vijf en twintich ten hondert, hun dunckende sulcx te zijn/ een al te grooten woecker ontrent hare sobere weeckelijcke kost-gelden/ daer de Colonellen/ tot Lt. Colonellen/ Majors toe/ hare betalinge daer tegen van de Hooge Regeringe in Hollants gelt hebben genoten.

Ten tweeden, dat sylieden geduyrich heen/ in plaetse van geldt/ofte cost te genieten tot s'Levens onderhout/ by de hooge Regieringe sijn betaelt geworden met suyre Bieren/ Wynen/ ende verrotte Taback.

Daer van de Bieren by de hooge Regieringe tot drie, vier a vijf stuyvers Brazijls geldt ingecoft/ den Soldaten tegens vijftien wederom wierden uytgegeven / de Madere Wynen tegens vijf, ses, a seven stuyvers de Can ingecoft/ ja sommighe tot lager prijs / aen den Suppliancen eerst tegens vijf en twintich stuyv. daer na tegens een daelder wierden opgedrongen / van gelijcken was geschiet met de Fransche Wynen. De verrotte Taback (geen duyt weert/en die de hooge Regeringhe by vercoop van andere/overmits der selver verdorventheyt voor geen gelt aen yemant ter werelt konde vercoopen/) wierde den Suppliancen (als voor haer noch goet genoech) het Pont tot een daelder of dertich stuyv. aengereeckent ende uytghelangt. Dat de hooge Regieringe de eet-waren / voor hare Suppliancen ghesonden / uyt de Magasijnen aen de Vryluyden ende vercoopers vercoft / ende haer geduyrich heen soo ellendichlijcken onderhouden hadden.

Insgelijcken dat de Boontjes, Milje, en Farinha, haerlieden tweemael/ ja driemael soo hooch is aengereeckent geworden/ alse by de vrye Luyde : uyt de winckels/ ende dat goet/ conden ghecocht worden / daer dese van de Clander waren opgegeten/ ende van den wint conden wech gedreven worden/ die haer Suppliancen by de hooge Regieringe wierden gegeven.

Insgelijcken het vuyle/ verrotte/ ende tegens goet Nederlants verwisselde Moscovis Speck in de Pot ghesteecken / om te coocken / quam in slijm te veranderen.

Ten derden, dat verdorvene stuck goederen voor haer lagen prijs / by die hooge Regieringe/ opgecoft/ ende daer van door eenige Joden ende andere gemaeckte cleederen / ende die haer niet boven de vijf gulden Brazijls geldt het Pack en quamen te staen/ den Soldaten wederomme tot sestien guldens Hollants sijnde twintich Brazijls / sijn aengereeckent ende uytgereyckt ghewordden. Versochten dien allen aengaende behoorlijcke vergoedingh.

s'Anderendaegs passeerden haer Ho. Mog. de volgende commissie aen den gestelden Krijghsraedt.

DE Staten Generael der Vereenighde Nederlanden alle den geenen die desen sullen sien ofte hooren lesen saluyt, doen te weten, alsoo wy goetgevonden hebben te formeren een Chrygsraet over de Militaire Officieren uyt Brazyl overgecomen, de welcke aen 't verliesen van de conqueste van *Brazyl* voornoemt schuldich soude mogen zijn, so hebben wy by provisie goetgevonden

den

den dat *Sigismundt van Schoppe*, gewesen Luytenant Generael van de Militie in *Brazyl* voornoemt, in verseeckeringe soude werden genomen, gelijck de selve weynich tijts na sijn aencomste alhier te Lande by de Heeren Gecommitteerde Raden van *Hollandt* t'onse versoecke in verseeckerheyt genomen is, ende alsoo mitsdien sulcx ten opsichte van den selven ende andere die dat stuck eenichsints soude mogen raecken, niet en can noch en mach ongeexcuseert gelaten werden, soo hebben wy na voorgaende rype deliberatie ghecommitteert ende geauthoriseert gelijck wy committeren ende authoriseren by desen, den Collonel *Wijnbergen*, als *President*, den Collonels *Kirckpatrix*, *Byma*, *Killegrey*, *de Alard*, Lt. Collonel *Walter Schotte*, ende de Sargianten Majors van *Santen*, van *Dorp*, ende *Drost*, om in onsen Naem ende van onsent wegen t'samen, ofte by sieckte ende absentie van eenighe by het merendeel van henluyden kennisse, van de naerlatentheyt, disordre, wandevoiren ende andere excessen, die den voornoemde *Schoppe* ende andere Officieren bevonden souden mogen werden ghepleecht te hebben, ende die dit stuck eenichsints soude mogen raecken, te nemen, ende daer over Informatie te belyden, oock getuygen te hooren, ende examineren, ende voorts te procederen tot vorder examinatie, confrontatie, ende enqueste, soo ende sulcx sy in rechten ende reden gefundeert te wesen naer gelegentheyt sullen bevinden, ende de saecke der gener die schuldich bevonden sullen werden, vervolgens stellen in handen van den Fiscael van den selven Crijghsraet Mr. *Willem van Stryen*, om by hem geinstrueert te worden volgens de styl van de extraordinaris civile Proceduyren in desen Staet ghebruyckelijck, ende alsdan den deliquant ofte deliquanten in sijnen ofte hare defensie gehoort over hunne saecke, ofte saecken te same, ofte by sieckte ende absentie van eenige by het *merendeel* van henluyden recht te doen ende Iustitie t'administreren, gelijck syluyden in goeder conscientie na recht ende reden oock exigentie van saecke bevinden sullen te behooren, doende de te wyse sententien door de Officiers van de Generaliteyt tot sulcx ghecommitteert na ghelegentheyt ter executie stellen totte volle effectueringe van dien toe, naer behooren, waer toe ende tot alle het geene daer af ende aen dependeert ende noodich is, wy den gemelden Crijgsraet geven volcomen macht, autoriteyt, ende sonderlingh bevel, ordonnerende ende bevelende, oock versoeckende respective alle Gouverneurs, Commandeurs, Officieren, Iusticieren, Magistraten van Steden ende plaetsen, als oock de Ingesetenen ende Onderdanen van desen Staet, dat sy den meergemelte Crijghsraet doende het geene voorsz. is, ernstelijck verstaen, ende voor onsen Crijghsraet in desen reeckenen ende erkennen respecteren ende obedieren nae behooren, op pœne van onse indignatie, want wy sulcx ten dienste van den Landen, bevonden hebben alsoo te behooren; gegeven in den Hage onder onsen contre Zegel paraphure ende de signature van onsen Griffier op den *sestienden September sestien hondert vier en vijftich.*

Tegens Portugael was de verbitteringh soo groot/dat die van de Admiraliteyt in September adviseerden/ men behoorde alle Portugesen in Zee gekregen/te verklaren voor goeden Prinse/ maer die van Hollandt hebben 't overgenomen/ seggende: dat sy seer veel Schepen ende effecten hadden in Spangien/die sy al te samen souden quyt zijn.

De Gecommitteerde Bewinthebbers claechden den ses en twintichste November dat haer Ho. Mog. geen betalingh deden aen de uyt Brasyl gecomene transpersonen / de selve renvoyerende aen de respective Cameren. Sy verclaerden geen middel te hebben / ende die betalingh moeten uytstellen tot dat van de beloofde subsidien souden betaelt zijn / versochten dimissie / niet connende langer verseeckert zijn voor haer persoonen / tegen de alhier uyt Brasyl gekomene dolerende Soldaten / ende gaven over navolgende pointen van deliberatie. Eerstelijck, dat op middel mocht worden gedacht waer door de Coningh van Portugael mocht worden gebracht tot reden. Ten tweeden, afreckeninge ende voldoeningh van de onbetaelde subsidien. Ten derden, Brieven van Repressalien op de Portugesen / volgens seecker nieuw formulier hier te langh. Ten vierden, haer te vergunnen het incomende recht van alle suyckeren ende andere gewassen die uyt Brasyl door andere wegen hier souden worden gebracht als vruchten van haer destrict / ende datse aen de Admiraliteyt niet souden comen ten ware door 't opgecomen ongeluck van de Compagnie / daer uyt de voorsz. Collegien geen voordeel behoorense trecken.

De Opgemelde Rechters van den hoogen Krygsraet / over Sigismondt Schop, hadden nu ingenomen alle de informatien die sy hadde weten te becomen / aengaende de selve actien ende accusatien. Maer alsoo het de Provintien noch niet eens waren / aengaende de Judicature van Schoonenburgh ende Hacx (want Hollandt sustineerde dat elck sy justificabel voor sijn Provintie; ende de andere meeste Provintien seyden / dattet waren saecken van de Generaliteyt) soo verklaerden gemelde Rechters dat sy verder niet konden procederen / voor dat oock de saecke met de gemelde politijcke Raeden soo verre soude sijn gebracht: Want de saecken soo aen elckander vast waren dattet een sonder 't ander niet con werden gejudiceert. Synde of schynende oock onbillijck / dat men tegen een minder soude procederen / ende dat men tegen de meerdere (want Schoonenburgh ende Haecx waren boven hem geweest) stil staen / soo hadden gemelde Rechters versocht dimissie ter tijdt toe / dat men aengaende de judicature over de Politijcke soude hebben geresolveert. ende op dat het bewaren van Schop in sijn Huys niet mocht loopen op alte hooge costen / soo hadde Schop van selfs versocht / te mogen werden gestelt in hechtenis op de publijcque gevangen Poort. Sulcx alles hebben haer Ho. Mog. den sevenden November billijck bevonden / ende daerom soo wel 't een als 't ander toegestaen.

De Koninclijcke Spaensche Ambassadeur Brun begost sich qualijck te gevoelen / Maendach den twee en twitichsten Decembris, de koorts was wel geduyrich / maer niet sterck / den derden dach begost hy buyten te slaen / spreeckende van dicteren / ende van schryven / eyste oock somtijts selfs pen ende papier / somtijts oock spreeckende van reysen / maer daer na hieldet reveren of.e buyten slaen op / en insonderheyt als men hem van devotie sprack / so antwoorden hy wel ende volkomentlijck ten propoost / de Medicijns oordeelden dat het niet was als een opgepackte melancolische humeur / over het verlies van sijn Vrouw / de Medicijns hebben hem niet overgelaten / als sullende hem te meer versmacken / men seyde / hadde hy gebleven tot Brussel hy soude niet gestorven

zijn /

zijn / want hy aldaer de handen vol werck hebbende / hadde geen tijdt om te dencken op sijne melancholye / maer nu hier komende / vondt eensaemheyt/ het huys behangen met rouw/ voort vijf kinderen in't Huys alle soo kleyn dat d'een d'ander niet soude konnen trecken uyt het vier / behalven twee dochterkens die hy bestelt hadde in het Klooster van Barlaymont tot Brussel / alle by de laetste Vrouw getogen / noch een Soon van sijn eerste Vrouw vijftien Jaer out/studerende tot Antwerpen by de Jesuyten. Het aensien van sijn klene kinderen bedroefde hem seer/ja dede hem wenen als een kint/seer veelmael suchtende/ hy considereerde dat eer sijn kinderen groot waren/ sijne diensten op den Koninck souden sijn vergeten. Hy hadde Testament gemaeckt een dach eer hy van Mechelen reysde / begeerde aldaer by sijn leste Huysvrouw wechgeset te worden / om daer na ter bequamer tijdt gebracht ende begraven te worden in Borgondie/ hy heeft verboden eenige epitafie anders als Cy gist Messire Antoin de Brun, & Dame . . . Acost priez Dieu pour leurs ames.

Den eersten Iannuary des namiddachs was het tamelijck wel met hem/ soo dat de Medicijns weder hoop schepten / maer na middernacht verkeerdent/ soo dat hy den tweeden January stierf.

De Heer Secretaris Richard notificeerde door den Heer presiderende aen haer Ho. Mog. de doodt / versouckende paspoort om het Lijck te transporteren nae Mechelen.

Men heeft hem niet alleen paspoort vergunt / maer door den Agent laten complimenteren / ende aenbieden een van s' Lans Jachten tot het transport.

Het quam in propositie of men niet behoorde aen den kinderen te doen het present/ dat aen een afgaende Ambassadeur pleegh te gheschieden / maer daer op is niet gevolcht / alleen aen den Heer Secretaris Richard is het ordinaris present als Secretaris ghedaen. De Ambassadeur was doodt/ende volgens het Spaenschen eygen spreeckwoort a muertos y a ydos no ay amigos, anders was de Ambassadeur gheweest en groot opqueecker van de Vrede / als sijnde sijn kindt ende productie; een gheloofwaerdich Man van State seyde My/ datmen te Brussel niet wel hadden genomen dat hy oock soo veel dienst hadde gedaen aen de Princesse Douariere / als gheprocureert hebbende dat de Dorpen van Turnhout waren verschoont geweest van inlegeringh/het welck (wel vijf en twintich a dertich duysent gulden bedragende) men hadde moeten omslaen tot laste van de andere byleggende Dorpen / maer het scheen wel dat hy last hadde om de Vrede ende vrientschap te cultiveren in alle manieren. De Heer Richard kreegh last van Brussel / naderhant oock uyt Spaengien / om by provisie hier in acht te nemen des Konings saecken / ende hoewel eens tot Resident genoemt was de Heer Verburge, Raedt in den Raet van Brabant/ soo is doch niet daer op gevolcht.

Tot Brussel quamen in verdacht de Graef van Bassigni van den Huyse van Hornes, Gouverneur van St. Omer, oock den Abt van Mercii : sy wierden gevangen gestelt op het Casteel van Antwerpen, de eerste wiert seer gepynicht/ seer langh/ ende eyndelijck wiert niet gevonden dat te beduyden hadde / alleen dat hy gedurich de Spaensche hadde gesugilleert ofte geraillieert/ self met Brieven/ ende daer door sich suspect ende verhaet gemaeckt by die het ghesach hadden/

den/ 't welck hem veroorsaeckte het verlies van sijn vryheyt / Fortuyn / ende gesontheyt.

In het begin van dit Jaer continueerde de Chur-Vorst van Ceulen Prins van Luyck, door de sijne desen Staet te versoecken tot bystant tegen den Hartogh van Lottringen, desgelijcx dede hy in Vranckrijck, alwaer men het werck beter opnam/ also dat den Koninck ordre gaf aen den Marquis de Faber om met een considerabel getal Ruyterie ende Voetvolck den Prins te hulp te komen/ immers also dat daer door de Spaensche genootsaeckt wierden de hant van de Lotringsche te trecken / ende den Prins tot vrientschap aen te soecken / immers alsoo dat sy in Februario maeckten een accoordt. Tot Thienen hier na volgende/ ende om niet meer gequelt te worden van den Hartogh van Lotteringen/ wiert goet gevonden hem in bewaringh te stellen.

De Graef van Garçia (met den Hartogh van Aerschot, ende de Graef van Broway , die nochtans geen kennis hadden van dessels last) gingh den Hartogh van Loteringen soecken in sijn Huys/ alwaer hy niet was/ maer vondt hem in de Capel van de bekeerde Sondaressen , alwaer hy sijn devotie dede voor het H. Sacrament / 't welck tamelijck langh duyrde : Gedaen sijnde gingh de Graef hem aenspreecken ende seggen/ dat hy hem overal gesocht hadde : De Hartogh gaf hem 't selfde antwoort/ dat hy hem oock sochte/ ende dat hy hem wilde geven het bevel over sijn Leger. Na eenige andere woorden soo van civiliteyt als van Raillerye / seyde de Graef/ dat de Churfurst van Ceulen groote clachten dede/ dat men moest pogen hem te bevredigen ; biddende dat hem beliefde de moeyte te nemen van te comen spreecken aen den Ertz-Hartogh/ over die ende andere saecken. Het welck den Hartogh hebbende toegestaen/ gingh inde Carosse van den Grave / hem settende in 't voorste/ wilde met alle gewelt dat de Graef moest sitten achter ofte *au fond*. Te Hove gecomen sijnde/ leyde de Graef den Hartogh in 't groote stuck/ anders genaemt de Camer van de groote, alwaer hy hem een weynigh onderhieldt ; ondertusschen mediterende de Harangue die hy hem hadde te doen. Daer na hem hebbende geprotesteert sijn oude vriendtschap / ende de dienstbaerheyt die hy hem van langerhandt hadde gedoveert/ hy verclaerde hem met alle respect de ordre die hy hadde om sijn persoon te arresteren uyt den naem des Conings ende van den Ertz-Hartogh. Waer op den Hartogh dede een antwoort vol van respect ende erkentenisse van de weldaden die hy ontfangen hadde van de grootheyt ende goedtheyt des Conings / die hem soo lange tijdt hadde beschermt in sijn tegenspoedt / versocht om te spreecken den Ertz-Hartogh/ ofte minsten hem te mogen schryven. Dit laetste hem toegestaen sijnde / hy versochte sijn Hoocheyt door een cleyn billet twee dingen ; 't een / te willen sorge dragen voor sijn Kinderen / 't ander dat hy niet mochte worden geset by den Graef van Bassigni ende den Abt van Merci. Hem wiert terstondt geantwoort van wegen den Ertz-Hartogh dat hy voor sijn Kinders soude volcomentlijck sorge dragen; ende dat men om sijnen 't wil de gheene die gevangens sonde elders brengen. Dit geschiede des avondts tusschen vijf en sessen ; sonder eenighe poort-sluyteringhe/ gantsch stille / sonder dat den Hartogh sprack eenigh woort van ongedult. Waer na vragende waer hy soude gaen / wiert

geseyt/

geset / op de Porterye in 't quartier alwaer geweest was de Prince Tomas, alreede toegemaeckt. Hy gingh gansch gewillichlijck / at / ende sliep / ende was gedient als de persoon van sijn Hoocheyt selfs. Des anderen daeghs des morgens ten negen uyren / gekleedt zijnde / dede men hem gaen in een Caros met ses Paerden / in de welcke hy wiert gebracht door de Stadt / overloopende van volck / ende geescorteert van vijf honderd Paerden ende van al de Burgerye in wapenen. Hy salueerde langs de Straten alle die van sijn kennis / ende onder andere de gene die hy yets schuldich was / aen de welcken hy beloofde te sullen voldoen / en dat hy maer gingh doen een corte reyse. Ter selver uyr als hy gevangen wiert / schickte sijn Hoocheyt een visite doen aen sijn Dochter / om haer te verseeckeren dat hy soude sorge dragen voor haer ende haer Vader. Sy bedanckte den Ertz-Hartogh met groote sedichheyt / hem biddende om wel te tracteren haer Papa. Buyten de Stadt sijnde gingh uyt de Caros / om a Dieu te seggen aen de Grave van Garcie, hem tederlijck omhelsende met schreyende oogen / ende biddende hem altijt te willen lief hebben / ende alsoo wiert gebracht op 't Casteel van Antwerpen. Aen Thiry sijn Silver bewaerder ende Goudtrecour, sijn dingen doende / wierden oock gardes gestelt.

Den selven dach na noen / vertrock de Graef van St. Amour na den Keyser en na Prins François Broeder van den Hartog van Lotteringen / om kennis van des Hartoghs gevanckenis aen haer te geven / ende de gemelde Prins te versoecken sijn Broeders troupen te willen comen commanderen. Mede vertrock op de selve tijdt den Grave van Brovay, den Cancelier van den Hartogh / ende den Abt van St. Catharine na des Hartochs troupen.

Alsoo wiert waer / het spreeckwoort dat entlijck de Vos sich vint in het huys van de Bontwercker, de Hartoch hadde niet gedaen als railleren / ende bedriegen. Ende de Ertz-Hartogh liet een Placcaet uytgaen in forme van een manifest / verhalende de menichvuldige ongetrouwicheden die hy aen den Koninck hadde gespeelt / voort de ongeregeltheden die hy door sijn troupen hadde gepleegt met roven / plunderen / Vrouwe schenden / moorden ende branden / ende dat hy altans den Chur-Vorst van Keulen hadde gaende gemaeckt. Dit was al te samen waer / maer hy versweegh / datse nochtans hem eerst hadden gedebaucheert tegen Vranckrijck, ende daer na verlaten / immers niet hadden kunnen beschermen by landt ende luyden / die hy om Spangiens wil hadde verlooren. Den Hartogh was een seer kloeck ende gaeuw Prins / maer hy hadde niet voorsien of konnen geloven / dat hem de Spaensche desen tour souden spelen / menende hy was haer al te nootwendich / datse hem niet konden ontberen / dat hy het haer niet te bont konde maecken / maer hy / de kunst hebbende van sijn voordeel en interest allesints te volgen / moest dencken / dat het een Koninck veel meer vry stont / te koopen / voor den prix van dien Hartogh / de Vrede met sijn nagebuyren. Als voor desen haer Ho. Mog. dickwils hadden geklaeght over des Hartoghs insolentien / gaven de Spaensche altijdt voor antwoordt / de Hartogh was self een Souverain, dat de Koninck over hem geen gesach hadde. Het welck was een groote raillerie: want wat de Spaensche nu deden / hadden al over langh konnen doen.

Het Tractaet van Thienen korts daer na gemaeckt / luyde als volgt:

TRAIC-

TRAICTE

Entre les Plenipotentiaires De Son Altesse Serenissime Imperiale.

LEOPOLD GUILLAUME

Par la Grace de Dieu Archiduc d'Austrche &c. au nom du Roy Catholicque, d'une:

ET

Les Plenipotentiaires De Son Altesse Serenissime,

MAXIMILIAN HENRY

Par la Grace de Dieu, Archeuesque & Electeur de Cologne, Euesque & Prince de Liege, & Heldesheim, Comte Palatin du Rhyn, Duc des deux Bavieres de l'autre part; l' An 1654. en la Ville de Tillemont.

SON Excellence Monsieur Le Prince de *Ligne* Chevalier du Toison d'or, & General de la Cavallerie de sa Majesté Catholique au Pays Bas; & illustrissime & genereux seigneur *Augustin Navarre Burena*, Chevalier de l'ordre de Sainct *Iacques*, du Conseil de sa Majesté Catholique, Regent dans le Souverain conseil du Royaume *d'Arragon*, & son Secretaire de Guerre, & d'Estat du Pays Bas, Plenipotentiaires de sa Majesté Catholique, & de son Altesse Serenissime Imperialle *Leopold Guillaume* par la Grace de Dieu Archiduc d'Austriche, Gouverneur de Bourgogne & Pays Bas d'une part. Son Excellence Monsieur le Comte de *Furstenberg*, Heyligenbergh, & Werdenbergh, Lantgraf in Bahr, Chanoine de la Metropolitaine de Cologne, & Evesque du Chœur, Chanoine des Cathedralles de *Liege* & *Strasbourgh*, Brevost d'*Aix* & de Sainct *Gereon* a Cologné, & Grand Maistre d'Hostel de S. A. Serenissime Archevesque & Electeur de *Cologne*, Evesque, & Prince de *Liege*, & Directeur de ses Conseils d'Estat, & Privé: Tres-reverend Sr. *Iean Tabollet* Chanoine & Archidiacre de *Hasbaye* en la Cathedrale de *Liege*. Prevost de la Collegiate de Fosse, & Conseiller du Conseil Privé de sa dite Altesse Electoralle: noble & honnoré Sr. *Charles de Moan*, Escuyer, Conseiller du Conseil Privé & d'Ordinaire de sa dite Altesse, & son Commissaire Deciseur à *Maestricht*, Plenipotentiaires de S. A. Serenissime Electorale d'autre part: jouxte l'Act de Constitution, ou Plenipotence de S. A. Imperialle au nom du Roy Catholicque de l'an 1654. *l'onziéme* de mars, & l'Act ou Instrument de la Constitution ou Plenipotence de S. A. Electoralle du mesme An le douzieme du mesme mois: y present son Excellence *Richard*, Comte de *Sarembergh*, Sr. de Schambourg, Gentilhomme de la Chambre de sa Majesté *Imperialle*, Conseiller en ses conseils de Guerre, & Colonel d'un

d'un Regiment d'Infanterie, Ambassadeur de sa dite Majesté envers S. A. Imperialle, Gouverneur du Pays Bas au nom du Roy Catholique lesquels Acts de Constitution, ou Plenipotence, signez & Seelez authentiquement é changez, de part & d'autre seront cy embas inserez. Lesdits Plenipotentiairs du Roy Catholique, & du Prince Evesque de *Liege*, pour oster du tout les mouvemens qui depuis quelques Anneés ont prejudicé a la Neutralité & bonne voisinance aves les subjets de la Majesté Catholique, & pour en retrancher les occasions, qui pourroient glisser Ulterieurement, se sont trouvez unaniment d'accord dans les Points & Articles qui s'ensuivent.

QUe la *bonne correspondance* entre sa Majesté Catholique, & son Altesse Electorale de *Cologne*, Euesque & Prince de *Liege*, leurs Successeurs & subjects de part & d'autre sera maintenuë inviolablement, & le pays de liege conservé en sa Neutralité.

2. Et afin que la *Neutralité* du Pays de liege soit autant plus inviolablement conservée, les Plenipotentiairs de son Altesse l'Archiduc au Nom de sa Majesté Catholique, declarent qu'il ne Sera permis aucun Act *d'Hostilité*, entre ses subjects & Soldats, & ceux de sa Majesté Tres-Chrestienne, & tous autres quels quils soyent, pourveu que sa Majesté Tres Chrestienne agrée le mesme.

3. Et qu'il ne sera besoin aux Liegeois qui Seront Licentiez du Service des deux Couronnes, & retournez en leur Pays d'optenir *abolition*, pourveu qu'ils n'yait pas de Contravention de la part de sa Majesté Tres Chrestienne.

4. Que son Altesse Imperiale l'Archiduc, au Nom de sa Majesté Catholique fera sortir de *Hougarde* & autres lieux de la *Hesbaye*, de la ville de *Herck*, *Peer*, & de toutes autres Villes, Villages, Chasteaux, & lieux de la *Campinne* les Trouppes du Duc de *Lorraine*, & autres lieux du Quartier d'entre Meuse & sambre, & de tout le pays de Liege, incontinent apres la Signature de cette, ou au plus tard le vintiesme de ce mois, sans y pouvoir arrester soub quel pretexte que ce soit.

5. Que tous *prisonniers* de part & d'autres, seront à mesme temps laschez *sans rançon*, encor mesme qu'elle auroit esté pactionnée.

6. Et les *Papiers & Acts* de justice & autres seront restituez qui ont esté enlevéz en la ville de *Looz*, & ailleurs, mesme aux particuliers.

7. Que S. A. l'Archiduc au Nom de sa Maj. & de tous ses Successeurs au Gouvernement de Bourgogne, & du Pays-bas, ne permettront que le Duc de *Lorraine*, Prince de *Conde* ou autres les Confederez, entrent pour l'advenir au Pays de Liege, & n'y exercent plus act d'hostilité, en aucun lieu dudit Pays, ny dans tous les autres Estats dudit Electeur qu'il possede, ou pourra posseder, n'y en pretendent ou demandent *contribution*, ou *Logement* hors de quelle place, ou en quelle façon que ce soit, mesme S. A. imperialle ordonnera au Nom de sa Majesté a tous ses Gouverneurs, Officiers, & Magistrats, qu'ils ayent a assister les subjects de S. A. Electorale, contre tous ceux qui les inquieteront, & tous & quelconques perturbateurs de la tranquillité publique, contre la loy de ce Traicté.

8. Et quant sa Majesté Catholique aura besoin de faire *passer* ses armées par les Estats & domaines voisins de S. A. Electorale ou autres, Elle le pourra faire en Vertu de la Neutralité, voire en le denonçant au peravant à Sadite Altesse, ou en son

son absence à son Conseil, afin qu'il denomme Commissaires qui puissent designer les lieux, & queles inhabitans pourvoient à leur faict.

9. Et au cas que le Prince de *Condé* ou autre Confederé de sa Majesté Vienne a contrevenir aux points susdicts, S. A. l'Archiduc au Nom que dessus guarantira S. A. Electorale Evesque & Prince de *Liege*, & ses Successeurs & Estats, & joindra les Armes de sa Majesté les quelles se regleront suivant les loix militaires en matiere secours, pour estre sous les ordres du Prince qui les demande.

10. Que les Traictés qui ont esté faits entre sa Majesté Catholique, & ledit Prince de *Condé*, & qui se feront a l'advenir, ne pourront, prejudicier au present Traité, & que les trouppes, armes, & Soldaets, que sa Majesté luy donnera, ou donneroit à autres ses Alliez, ne pourront estre employez contre S. A. Electorale, ny aucun de ses Estats, ny subjects.

11. Que les deputez de S. A. Electorale ayant demandé que sa Majesté Catholique voulut comprendre dans ce Traite les autres Electeurs, Princes, Estats, & Membres de j'Empire, Signamment ceux qui l'ont assisté effectivement : Et les Deputez de sa Majesté ayant respondu qu'ils ne pouvoient estre compris dans la gaurantie particuliere que sa Majesté accordé pour des Considerations singulieres a S. A. Electorale, a esté resoud que S. A. & ses Successeurs seront en leur entier non obstant ce Traité, de secourrir les dits Electeurs, Princes, Estats & Membres de l'Empire, en Suitte des constitutions dudit Empire, & la *guarantie* comprinse dans le Traité de Munster, auquel ne sera fait prejudice par le present Traité, lequel neantmoins demeurera inviolable, & sera observé par sa Majeste Catholique, & Son Alt. Electorale en toutes les parties.

12. Que S. A. Electorale ayant receu en son particulier des *pertes inestimables* dans la Table Episcopale, son Eglise, Clergé, ses Subjets, tant Gentils hommes qu'autres, & sa Majesté Catholique ayant declaré n'avoüer, & estre contre ses ordres precis tout ce qui à esté commis d'Act d'hostilité au Pais de *Liege*, & l'avoir asses declaré par *l'arrest du Duc de Lorraine*, permettera & avancera la voye de Iustice, afin qui'l puisse y estre pourveu à la satisfaction des interessez, tant de S. A. que des particuliers, contre les biens meubles, & immeubles du Duc de Lorraine, & des autres particuliers, qui seront conuaincus d'estre Autheurs des pertes, interests, & prejudices susdits.

13. Que l'Armée de France soubs la Conduitte du Marquis de *Fabert*, se pourra retirer sans aucun empeschement, & en asseurance jusques en France, s'il n'exerce en sa retraicte aucun Act d'Hostilité contre le Pais de sa Majesté Catholique, & si elle ne commence de se mettre en marche sur la retraite le 20. aussi du courant, S. A. Electorale ne leur donnera appuy on refuge ains fera tout son possible, & donnera accés aux trouppes de sa Majesté Catholique, afin quelle se retire en toute maniere du Pais de Liege.

14. Que S. A. Electoralle sera in continent obligée de donner part à sa Majesté Imperiale, Electeurs Princes, Estats & membres de l'Empire, afin qu'ils n'envoient les trouppes qu'ils avoient destiné pour le Secours de sadite Altesse Electorale.

15. Qu'incontinent que les Trouppes de France seront retirées, les Trouppes de

pes de *Condé* & *Lorraines*, seront tellemert esloigneés, qu'elles ne puissent faire courses, ou in commoder les Estats ou pays de S. A. Electoralle.

16. Que S. A. Imperialle, pour autant plus monstrer l'affection qu'elle a aux interests de S. A. Electoralle, interposera son credit, afin que la garnison de *Hamerstein* sorte, & aucas de refus, si elle vient à estre assiegée, Elle ne permettra qu'aucunes Trouppes, qui sont ou seront soub son commandement la secourent.

17. Que les deputez de S. A. Electoralle, ayant proposé l'execution du Traité fait l'An 1546. le. 6. de May, entre *Marie Reyne d'Hongrie* Gouvernante des Pais bas au Nom de sa Majesté Imperiale & Catholique, d'une part; & *George d'Austriche* Evesque & Prince de Liege, touchant l'échange de *Herstal*, avec la place du fond, ou a esté bastie *Marieboürg*, les Deputez de S. A. Imperiale ont respondu au Nom de sa Majesté que Sadite Altesse ordonnera à ses Conseils d'Estat & privé de cognoistre, & executer tout ce qu'en sera de Iustice, sur les demandes de S. A Electoralle.

18. Que si quelques Officiers, ou Soldats des Princes de *Condé*, ou *Lorainne*, auant le present Traité, auroient passé au service de S. A. Electoralle, & reciprocquement de S. A. Electoralle à celuy de sa Majesté, ou desdits Princes pendant ce demeslé, ils seront en liberté de suiure tel service qu'ils voudront, sans que pource ils en puissent en façon aucune estre recherchez; & apres iceluy conclu ratifié, il ne sera plus permis aux Officiers & Soldats de changer d'un service a l'autre, voire que ce que dessus s'entend des Soldats qui Servent actuellement.

19. Que ce Traicte sera ratifié par S. A. Imperiale l'Archiduc, le jour apres la Signature des Commis à ce Traicté, & sadite A. Imperiale en procurera la ratification de sa Majesté Catholique *trois* mois apres, comme aussi pour plus grande asseurance & execution dudit Traicté, S. E. le Comte de *Starremberg* Ambassadeur Imperial, requis de part & d'autre, le signera au Nom de sa Majesté Imperialle, & y fera intervenir sa ratification en de dans *six* sepmaines, & fera tenir la Depesche en forme à son Altesse Electorale, l'autre a Sadite Altesse Imperiale. En foy de quoy, Nous les Plenipotentiairs susdits de sa Majesté Catholique, & de Son Altesse Electoralle avons signé cette, & seellé du cachet de noz Armes. Et nous Comte de *Starremberg*, Ambassadeur de sa Majesté Imperialle, avons confirmé de nostre Seel signature le Traicté ainsi que dessus, Signé des deux coitez, l'An de Nostre Seigneur 1654. 17. Mars ainsi Signez: *Iean Richard* Comte de *Starrembergh*. Le Prince de *Ligne*. *Egon* Comte de *Furstenberg*. *August*. *Navarre Burena*. *Iean Tabolles*. *Charles de Mean*.

De Prins van Luyck heeft ingevolge van dit Tractaet verder gegaen/ende sijnen Capiteyn van de Guarde s'morgens vrouch gesonden aen den grooten Proost (Grand Prævost) tot Luyck, Paul Ian, Baron van Groesbeeck, hy vondt hem gaende naer de Kerck met den vierkanten Bonnet op het hooft/ ende de Surplis om de schouderen/ hem versoeckende, te komen by den Prins in het Palais: hy seyde mi niet te sijn in Equipagie om te Hove te gaen/ maer dat hy of na den dienst/ of terstont sijn Bonnet ende kleet soude veranderen/ de

Capiteyn seyde/ last te hebben om hem/ soo hy was/ te Hove te brengen/ dies hy ginck; ende aldaer komende/ wiert hem gegeven een ander hoet ende kleedt/ ende gevoert na Keysers-Waert.

De Chur-Vorst gaf den negen en twintichsten Marty daer over uyt een Manifest/ verklarende seer ongaern te sijn gekomen tot dese sequestratie/ maer dat de publijcque tranquilliteyt/ ende de behoudenis van den Staet/ hem geen ander remedie toeliet/ sijn meningh niet te sijn te prejudicieren het recht ende immuniteyt van sijn persoon/ hem te sullen toelaten syn defentie door sijn competenten Rechter; maer dat hy niet konde anders beletten sijn pernitteuse Correspondentien tot ondienst van de Kercke ende van den Staet/ ende van sijn Keur-Vorstelijcke Persoon/ nochte toe te konnen staen dat in sijn gesichte/ overtredende de palen van sijn plicht ende van sijn ampt/ hy soude hebben de presumptie van te contrecarreren sijne Princelijcke resolutien/ de Onderdanen te verwecken tot oproer/ sich te maecken hooft en party/ en te spargeren dat hy Chur-Vorst den Onderdanen wilde benemen haer vryheyt/ te decrieren sijne Chur-Vorstelijcke wapenen/ te blameren sijne gemaeckte Alliantien ende Tractaten/ onaengesien/ die simpelijck gefondeert waren op de Munstersche Vrede/ &c. Edoch is korts daer na dese Man weder op vrye voeten ghestelt/ op de groote instantie van de Geestelijckheyt.

De Heer Richard Secretaris van den Koninck van Spangien ende van sijn Ambassade representeerde in April eenighe pointen/ daer van den ses en twintichsten wiert gerapporteert sijn voorstel te zijn/ ten eynde de Koninck van Spangien met sijn onderhorighe Rijcken ende Landen ghecomprehendeert mochte worden in het Tractaet van Vrede/ tusschen de Republ. van Engelandt ende desen Staet/ opgherecht; Ten anderen, presenteerde Coppe van seecker resolutie/ raeckende de acte van Neutraliteyt van het Duytsche Rijck/ tot voldoeninge van het drie en vijftichste Articul/ van het Tractaet van Vrede/ tusschen den Coninck van Spangien ende desen Staet/ tot Munster gesloten; Ten derden, claechde dat eenige Ingesetenen deser Landen contrarie het sesde Articul van het selve Tractaet/ souden continueren te traffyqueren op de plaetsen in West-Indien, toebehorende den meerhoochstgemelte Coninck. De Provintien hebben van het eerste Lidt van het voorsz. Memoriael Coppe versocht/ die haer wiert geaccordeert; op het tweede is goetgevonden/ te versoecken de Heeren hare Ho. Mog. Gedeputeerden de verdere moeyte te nemen/ omme den voornoemden Heere Secretaris te versoecken/ dat hy in Naem ende van wegen den Coninck sijn Meester tot voldoeninghe van het boven gheroerde drie en vijftichste Articul/ effectivelijck wilde uytbrengen gelijcke Acte van Neutraliteyt van de Stenden van het Duytsche Rijck/ als albereyts van sijne Keyserlijcke Majest. in date den sesden July sestien hondert acht en veertich uytgebracht was/ waer van hem Coppe verhandtreckt wiert/ sijnde haer Ho. Mog. van gelijcken bereyt/ in conformite van het voorsz. Articul/ van hare zijde reciproquelijck te continueren en observeren een oprechte Neutraliteyt/ vrundtschap/ en goede Nabuyrschap/ met het gemelte Duytsche Rijck. Op het derde point is aen de respective Collegien ter Admiraliteyt/ mitsgaders aen de Presidiale Camer van de West-Indische Com-

Compagnie tot Middelburch gheschreven respectivelijck soodanighe ordre te stellen / ende die voorsieninghe te doen/ dat alle Onderdanen ende Inwoonderen deser Landen / achtervolgens het voorsz. seste Articul van het Tractaet van Vrede tot Munster gesslooten/haer wilden onthouden van te bevaren/ende trafficqueren in eenige Havenen ende plaetsen met Forten/Logien/Casteelen/ende andere van wegen den hooghstghedachte Coninck beseth ende ghepossideert / met versoeck ende begeerte om tegens de Contraventeurs van dien te Procederen ende doen Procederen/ als naer behooren.

De acte van neutraliteyt was luydende als volgt:

NOtum sit Omnibus: Cum circuli Burguadici ad Universalia sacri Romani Imperii Comitia Legatus Dominus *Aurelius Augustinus Malnes*, Eques, Regis Catholici libellorum Magister, & à secretioribus, ac supremæ Admiralitatis Consiliis, Dominis Electoribus, Principibus, & Statibus, & eorum, qui absunt, Legatis & Deputatis in proxime elapso mense *Augusto* significârit, exposuerit, & rogârit, ut etiam ex parte sacri Romani Imperii, Pacis inter Regiam Catholicam Majestatem, & Fœderatarum Belgii Provinciarum Status Anno 1648. Conclusa Art. 53. approbetur, confirmetur, & ratificetur, prout in verbotenus sequitur: *Dictus Dominus Rex obligat se effectivè ad procurationem continuationis & observationis, Neutralitatis, Amicitia, & bona Vicinitatis ex parte sua Cæsarea Majestatis & Imperii cum dictis Dominis Ordinibus, ad quam continuationem & observationem prædicti Domini Ordines reciprocè pariter se obligant, sequeturque super eo confirmatio sua Cæsarea Majestatis intra spatium duorum mensium, ex parte verò Imperii intra annum à conclusione & ratificatione præsentis Tractatus.* Quod quidem sacri Romani Imperii Electores, Principes & Status non minus, quam sacra Cæsarea Majestas, Dominus noster Clementissimus, cum prædictis Dominis Ordinibus Fœderatisque Provinciis eamque durante bello Hispano-Belgico, & postea hujusque inter Romano-Germanicum Imperium, & eosdem Ordines semper intercessit Neutralitas, Amicitia, & bona vicinitas futuris etiam temporibus sinceré & inviolabeliter colere, observare & continuare, constituerint, & desiderent; Nullatenus dubitantes, eosdem Belgii Confœderatos Ordines & Provincias *ex sua etiam parte ad eandem pariter, & ad juste remedendum gravaminibus contra illam illatis*, proclives & resolutos esse, attamen necessarium esse existiment, ut si memoratæ Confirmationi sexpeditio in forma authentica desideretur, etiam prædictorum Dominorum Belgii Confœderati Ordinum *reciprocus consensus desuper* ideo explicetur, ut eo utrimque prævio res ita recté & rite perficiatur. Et hunc prævia in sacri Romani Imperii Collegiis natura deliberatione omnium Imperii statuum unanimem sententiam mentem & conclusum esse, nomine & exspeciali omnium Statuum Commissione attestatur Imperii Directorium Muguntinum; Signatum *Ratisbona vigesimo sexto* Martii: Anno 1654.

L. S. Cancellaria Moguntina.

Veel disputen ende deliberatien sijn dit Jaer gevallen / over het verbodemen van de waren / gaende naer Antwerpen ende Gent. Zeelandt begeerde seer / ende hadde op dat subject geschreven; als sullende strecken tot voorkoming

mingh van veel frauden / ende dienvolgens s'lants inkomen seer verbeteren. Dattet verbodemen derhalven mocht wederom worden in treyn gebracht / edoch op soodanige wijse / dat de Gouverneurs en Commandeurs ofte eenige andere Militaire persoonen / hun met de respective Vloten ende aenkleven van dien / niet souden hebben te bemoeyen / nochte oock aen de selve gelaten werden eenich gesach ofte dispositie over schepen ende Koopmans goederen / om voor te comen ende te weren de exactien ende quellingen / die de Kooplupden ende Schippers by den selven onder 't een of 't ander pretext wierde aengedaen / dat mede d'onkosten van 't verbodemen der goederen in de respective Vlooten als boven / minder soude behooren te werden gestelt als ter saecke van dien ten tijde van de voorgaenden Oorloch was betaelt / ten eynde daer door soo veel mogelijck mochte worden voorgecomen alle diversie van neringe die van wegen de Vlaemsche Zee-Havenen soude comen worden gevreest.

De Heeren van Hollandt den vierden Maert hebben verstaen / dat die van de Admiraliteyt souden werden versocht haer Ho. Mog. te laten toecomen soodanich Reglement ende alsulcken ordre als waer mede besorght soude connen worden dat de Gouverneurs / Commandeurs ofte andere Militaire persoonen / haer met de voorsz. respective Vlooten ende aenkleven van dien / geensints souden comen te bemoeyen / ende sulcx oock metter daet geweert alle exactien ende quellingen die daer omtrent met reden wierden gevreest / ende ten andere mede dat de gemelde Raden ter Admiraliteyten wilden berame oock haer Ho. Mog. laten toecomen soodanige redelijcken ende tijdelijcke taux / als waer mede sy luyden souden Oordelen alle gevreesde diversie van Neringen die ten opsichte van de voorsz. Vlaemsche Zee-Havenen ende door de selve andersints wierden gevreest / voorgecomen ende gepreveniëert / te sullen connen worden.

Vervolgens hebben de Heeren van Hollandt daer van gemaeckt vorder besoignes. In Augusto heeft den Heer Pensionaris Slingelandt gerapporteert in Hollandt ('t welck daer na ter vergaderingh van haer Ho. Mog. als een Provintiael advijs is ingebracht) het volgende:

Concept Reglement, waer naer het weder verbodemen in de Vlooten voor Lillo ende op 't Sas van Gent, sal worden in train gebracht.

1. DAt de Officieren in de Vlooten tot den ontfang ende visitatien geordonneert, wel ende promptelijck sullen hebben te expedieren alle Schepen sonder onderscheyt te maecken van Persoonen ofte plaetsen daer de goederen, Waren, ofte Coopmanschappen van daen comen ofte naer toegaen, sullende oock tot dien eynde het Volck van Oorloge gheemployeert wordende tot de overschepinghe *ende recherche* indistinctelijck haer hulpe, ende assistentie hebben te bewijsen.

2. Dat de Hollantsche ende Zeeusche Officieren, Conjuncten in alle Schepen ende goederen van waer die comen ofte waer naer toe dat die willen, sullen visiteren.

3. Dat

3. Dat om goede ordre te houden de Schippers uyt Hollandt, comende ofte daer na toe willende, hun met haer paspoorten die sy hebben omme te becomen de bescheyden tot haer vertreck van nooden, ghehouden sullen sijn te addresseren aen de Officieren tot den ontfanck van het Holllants recht, ende de Schippers uyt Zeelandt comende ofte daer op met haer ingeladen goederen betracht sijnde aen de Officieren tot den ontfanck van het Zeelandts recht gheordonneert, om door de selve gheexpedieert, ende claer ghemaeckt te werden.

4. Dat de Officieren die daer over in diervoegen eerst sullen aengesproocken moeten worden, en sulcx die van Hollandt de Officieren van Zeelandt, ende die van Zeelandt de Officieren van Hollandt, sullen hebben aen te manen, om met ende neffens haer de visitatie ende expeditie van het geen de Schippers nodich hebben sullen te doen, dat de Officieren van Zeelandt by die van Hollandt, ende die van Hollant by de Officieren van Zeelandt, daer over gesommeert ende aengemaent sijnde, gehouden sullen sijn sich dadelijck daer toe ghereet te laten vinden, ende dat de Schippers niet ghehouden sullen zijn, noch oock vermogen sullen eenige visitatien te gedoogen, ten zy de Officieren van beyde Provintien by den anderen zijn, ten ware dan sulcx gheschieden door den Officier aen de welcken sy haer hebben geaddresseert, ende dat de andere Officieren die den selven in voegen als vooren, sullen hebben te adsisteren, daer van als vooren vermaent zijnde, mochten blyven in gebreecken.

5. Dat soo in 't verleenen van de paspoorten van de incomende goederen als in het visiteren van de uytgaende, de selve distinctie in het doen van de teeckeninge gehouden sal worden, ende dat alsoo geene nochte goederen in het incomen noch uytgaen passeren sullen mogen, ten sy dat haer paspoorten in voegen als vooren, by de Officieren van beyde de Provintien geteeckent ende alsoo mede gevisiteert, ende geëxpedieert sullen zjin.

6. Dat in het doen van overschepinghe soodanighe ordre sal worden geobserveert, als in het doorschieten van eenighe Sluysen wert ghevolcht, namentlijck, datmen die eerst aengecomen sal zijn, aldereerst sal laten overschepen, ten ware dat te gelijck eenige uyt Hollandt, Zeelandt, ofte andere Provintien aencomen mochten, ende dat in sulcken cas de Officieren daerinne soodanige discretie sullen hebben te gebruycken als tot weernige van alle confusie ende bederffelijckheyt van de ingeladene goederen, mitsgaders om de Schippers ende Cooplieden niet te verletten, noodich sal zijn.

7. Dat voorts de overschepinge sal hebben te geschieden op de ordre van de Officieren aen wien dat de bescheyden in voegen als vooren overgelevert ende de Expeditie alder eerst ghevordert heeft moeten worden, ende dat ten overstaen van de Officieren van beyde Provintien, op dat beyde kennisse mogen hebben van de goederen die uyt d'een of d'ander Provintie gevoert, ofte in de selve sullen worden ghebracht, en of 't oock van de selven de gerechticheyt van het Landt egualijck wert betaelt.

8. En op dat het Volck van Oorloghe dat tot de overschepinghe ende Recherche sal werden gheemployeert, geen minder adsistentie aen de Officieren van d'eene als aen die van d'ander zijde comen te doen, dat het selve volck derhal-

derhalven by Eede specialijck aen beyde de Provintie voor soo veel desen dienst aengaet, sal worden verplicht.

9. Dat nochte de Gouverneur ende Commandeur van de Frontier plaetsen daer de Vloote liggen, als voor Lillo, op het Sas van Gent, ende voor het pas van Sluys, nochte eenige andere Officieren ofte Militaire persoonen, oock niet de Magistraten van de selve Steden ende plaetsen hun met de Vloote ofte goederen aldaer passerende, ende den gantschen aencleven van dien, sullen hebben te bemoeyen, maer veel eer de Officieren van de Licenten respective aldaer in de exercitie van hunnen dienst (des noot ende versocht zijnde,) alle behulp en assistentie doen hebben ende de hant te bieden.

10. Dat voorts de Hollandtsche goederen die by de Officieren in voegen als vooren gheseyt, worden achterhaelt ende aenghessagen, om dat daer mede de Placcaten gecontravenieert, ende de Middelen van het Landt gefraudeert sijn aen de Collegien ter Admiraliteyt sijn aen de Collegien ter Admiraliteyt in Hollandt ende Zeeusche goederen mede in voegen als vooren by de Officieren aenghehaelt aen de Admiraliteyt in Zeelandt sullen werden afgesonden, en dat de Officieren soo wel van d'een als d'ander Provintie by de Raden van het een ende het ander Collegie voornoemt als denuntiateurs in soodanigen cas haer gerechticheyt sal werden toegevoucht.

11. Dat vorder de Expeditie gelden die volgens de Placcaten de Officieren Competerende onder beyde de Provintien, by de welcke eenige visitatien ofte expeditie in voegen als vooren conjunctim sal worden ghedaen, Egalijck geproffiteert, gedeylt, ende genooten sullen worden.

12. Dat het loon over het bewercken van de passerende goederen, ende over stellen van het een Schip in het andere sal worden ghereduceert op de helft, of een derde van het geene daer over bevoorens by tyde van overschepinge is betaelt geweest, volgens de lyste daer van te dresseren.

13. Dat die provisie of Loon van de Factoors in de Vloote ten dienste van de Coopluyden leggende, sal worden ghemodereert op de helfte van het geen mede voor desen by tyden van overschepinge is betaelt geweest, mede volgens lyste daer van te formeren.

14. Dat de vrachten van de goederen uyt ende nae de respective Vlooten gevoert wordende, soo moderaet sullen worden ghestelt als eenichsints doenelijck is, ten welcken eynde by de Magistraten van de respective Steden deser Landen, elck in den sijnen, daer over ordre gestelt sal worden.

15. Dat aengaende den Turf de Lyste van de Convoyen ende Licenten soodanich sal worden ghedresseert, als het advijs gheformeert den *tienden* July lestleden by de Gecommitteerden van de respective Collegien ter Admiraliteyt is mede brengende, te weten van't &c.

Maer 't is daer na wederom verdwenen/ ende niet daer op gevolght.

De Chambre Mypartye dit Jaer eerst recht in treyn komende / heeft last gekregen om de saecke van de Landen van Overmase eerst af te doen/ alsoo de Ingesetenen aldaer jammerlijck wierden van beyde zyden geplaeght. Aengaende 't onderhout van de Rechters van dese zyde; is den derden October ter Ver-

ter Vergaderingh nochmaels voorgebracht / den voorslach van 't geene de Respective Provincien hadden te Contribueren in de somme van vijftich duysent guldens / tot verval van de Oncosten voor de Chambre Mipartye / naer proportie van 't geene de selve Provincien achterstallich waren / op den Post van de destropementen / breeder hier na volgende geexpresseert.

Gelderlandt.	2646	4	4
Hollandt.	29674	15	1½
Zeelandt.	4559	15	11
Utrecht.	2749	12	3¾
Vrieslandt.	5790	4	11½
Over-Yssel.	1683	19	7
Groeningen en Ommelanden.	2895	8	9¼
In alles *vijftich duysent* gulden.	50000	0	0

Waer op gedelibereert ende geconsidereert sijnde dat het Jaer nu genoechsaem was komen te expireren / ende dat de Heeren Rechters in de selve Chambre yeder des daegs was toegelecht de somme van twaelf guldens, monterende in cas van continueele besoignes / over een geheel Jaer / voor yeder / ter somme van vier duysent drie honder tachtich guldens, ende dat mitsdien aen de quota van de Provincien van Gelderlant / om den Heere Rechter die uyt de selve Provincie tot de voorsz. Chambre Mipartye soude vaceren / ter saecke als vooren / te betalen (te cort compt) de somme van seventien hondert vier en dertich guldens; Is verstaen / eerstelijck; dat volgens de overslagen hier vooren gemaeckt / wederomme als vooren / voor den toecomenden Jare het selve cort gebonden soude worden uyt de quota van de Provincie van Hollant. Ten anderen / dat de quota van Zeelandt soude worden gelaten ten behoeve van den Heer die uyt de selve Provincie als vooren mede soude vaceren; Ten derden, nademael aen de quota van de Provintie van Uytrecht / oock te cort quam / sestien hondert een en dertich guldens, dat het selve cort mede gebonden soude werden / uyt de quota van de welgemelte Provincie van Hollandt / gelijck oock het cort van de Provincie van Over-Yssel ter somme van twee duysent ses hondert seven en t'negentich guldens. Ende ten vierden, dat het cort aen de quota van de Provincie van Stadt ende Landen / sijnde veerthien hondert vijf en tachtich guldens / soude gebonden worden uyt de quota van Vrieslandt *circum circa*, soo veel meer bedragende / als van nooden was / tot voldoeninge van de Heere Rechter uyt de selve Provincie. Ende wierden wel gemelte Respective Provincien versocht haer in desen met haer Ho. Mog. te willen conformeren / ende vervolgens ten spoedichsten hare voorsz. quotes te furneren ten Comptoire van de Ontfanger Generael Dubbleth, ofte wel haer Credyt te verstrecken aen de Heeren Rechters uyt haer Provintie / die als vooren met eenich cort op haer Ed. Mog. waren bewesen / alles ter concurrentie van de voorsz. hare Respective quotes; Oock wiert extract van dese hare Ho. Mog. Resolutie gesonden aen alle de gemelte Heeren Rechteren om 't geene voorsz. is / yeder by de Heeren Staten van die Provintie / daer uyt

de selve genomineert waren/ te bevorderen ende uyt te wercken; Voorts hebben die Heeren van Hollandt aengenomen / dat van tijdt tot tijdt op de selve Provintie soude mogen worden getrocken / 't gunt by den voorsz. overslach tot haren laste was gestelt / daer uyt haer Ho. Mog. verstonden dat nevens de dach-gelden van twee Heeren Rechteren uyt de selve Provintie / ende het geene hier vooren over 't cost van andere Provintien / daer op was bewesen/ mede sullen worden betaelt ende vervallen / de vordere oncosten van de voorsz. Chambre Miparthie/ als van de Griffier/ Deurwaerder ende andersins.

Die van Gelderlandt pruylden dit gantsche Jaer/ om dat men in de Cambre Mipartie niet liet het Presidentschap aen haer Provincie permanent: gelijck andersints in alle commissien de hare geduyrich het Primat ende de directie hebben; in September resolverende dat daer over aen haer Ho. Mog. soude werden geschreven / ende den Heer Linteloo gelast / te protesteren ende van wech te trecken. Maer dit laeste hadde geen gevolgh.

De Ertz-Hartogh Leopold, versocht in November als Grootmeester van de Duytsche Orde / dat de saecke van Gemert mocht mede werden getermineert in de Chambre Mypartie. Maer dese Staet haddet alrede geincorporeert als dependent van de Meyerie. Ende die selfs de macht heeft van sich recht te doen / is geck soo hy 't aen een ander stelt / ten minsten gauderen de possiderende.

In December quam klachte uyt Zeelant dat de Spaensche een nieuw Licent tot beswaeringh van de Commercie op de Schelde hadden ingestelt. Waer op aen den Ertz-Hartoch ernstich is geschreven/ dat volgens 't vijftiende Artickel van de Munstersche Vrede de Vlaemsche Havenen wilde soo hooch beswaren als de Schelde, ende in middels de voorsz. belastingh op de Schelde doen cesseren.

Om dat dit Jaer de Cambre Mipartie eerst recht in treyn is gekomen; ende veel daer van wert ende sal werden vermelt/ sal wel te passe zijn / dat de Instructie of fundatie van dien hier werde gestelt.

Instructie, voor de Gedelegueerde Rechters in de *Chambre mi partie*, by den Heere Coninck van Spangien, ende de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlandeu te samen geërigeert.

ALsoo by het een en twintichste Articul van het Tractaet van Vrede/ tusschen den Koninck van Spangien/ ende de Staten Generael der Vereenichde Nederlanden / op den dertichsten January sestien hondert acht en veertich binnen Munster gesloten/ is geaccordeert/ dat ten wederzijden eenighe Rechters in ghelijck getal sullen werden ghecommitteert by forme van Chambre mi partie, die hunne residentie sullen hebben in de Nederlanden/ ende op alsulcke plaetsen als behooren sal/ ende dat by beurten/ dan onder het gebiedt van d'eene / ende dan van d'andere / na dat sulcks by onderlinghe bewilliginghe sal goetgevonden worden / welcke wederzijdts gestelde Rechters/ volgende de Commissie ende Instructie hun te geven/ ende op de welcke sy sul-

len

hun eedt doen / volgende het Formulier daer toe ten wederzijden te arresteren. Sullen opsicht nemen op de handelinghe der Ingesetenen der voorsz. Nederlanden / ende Lasten en Impositien die ter eenre ende ter andere zijde geheven sullen worden op de Coopmanschappen / en d'excessen die daerinne souden mogen werden begaen / reguleren / ende modereren / mitsgaders examineren de questien die over de non executie van het voorsz. Tractaet souden mogen komen te rijsen.

1. SOo sullen daer toe van wegen de Heeren Coninck van Spangien / ende de Staten / gestelt worden van yder zijde acht ghequalificeerde Persoonen / in de Policie en Justitie wel ervaren / de welcke van beyde de zyden Commissien sullen ontfangen / ende dat in saecken van Staet en grooter importantie ; maer in saecken van kleynder ghewichte / sal met bewillingh van hinc inde minder aental van Persoonen ghestelt worden / ghequalificeert als vooren.

2. Ende sullen de voorsz. Rechters by het ontfangen van hare Commissie / van wegen den Koninck van Spangien / ende de Staten / ontslagen worden / voor soo veel aengaet hare functie / die sy op de voorschreve Commissie sullen hebben te doen / ende het geene daer van dependeert / van den eedt die sy luyden respectivelijck aen den Coninck van Spangien / ende de Staten hebben ghedaen: Ende sullen op de voorsz. Commissie ende Instructie hun te geven / aen wederzijden tot Mechelen eedt doen / volgende het Formulier daer toe gearresteert / ende hier naer geinsereert.

3. Onder de voorsz. Rechters sullen niet mogen sijn Vader ende Soon / Broeders / nochte Susters ende Broeders kinderen / nochte andere / malkanderen bestaende in gelijcken grade van affiniteyt.

4. Sal onder de voorsz. sestien Persoonen sijn een President / de welcke de Stemmen van de andere collecteren / ende by het meerendeel van dien concluderen sal.

5. De voorseyde President sal alle weecken verandert worden / ende sal voor de eerste weecke de presidentie sijn by die geene de welcke van de zyde van den Coninck van Spangien sullen sijn ghestelt / ende de weecke daer aen volgende by die genen die ghestelt sijn van de zijde van de State / ende soo voorts van weecke tot weecke / over ende weder overgaende.

6. Sal de President / of die by sijn absentie sijn plaets sal waer nemen / in het collecteren van de stemmen / eerst vragen den voorsittenden Raedt van die zijde die de presidentie heeft / ende dan de voorsittende van de andere zijde / ende soo voorts over ende weder over / doch soo / dat de President altijdt laest sal stemmen / salcks dat de twee laeste van de zijde die de presidentie niet en heeft / immediatelijck achter den anderen stemmen sullen.

7. Ende indien het gebeurde / dat de stemmen quamen te staecken / sal andermael omghevraeght worden / ende niet getroffen komende worden / sullen by den geenen die over de visitatie van het Proces sullen sijn ghweest / noch gesocht werden drie ervaren Persoonen / twee van d'eene / ende een van de andere zijde : Ende sal hier over geloot werden / van wat zijde twee / ende van

wat zijde een Persoon gestelt sal worden. Ende sullen de voorsz. drie geadjungeerde mede doen den voorsz. eedt/ ende sal het gheheel Proces wederom by de overige ende geadjungeerde Rechters herlesen / ende by de selve gesamentlijck getermineert werden.

8. Sullen in de voorsz. Camer sijn twee Secretarissen / ofte Griffiers / van wederzijden een te kiesen / die mede hare Commissie sullen ontfangen / ende eedt doen / gelijck in reguarde van de Rechters is ghesept / ende oock by beurten van weecke tot weecke haren rangh ende sessie sullen nemen : Doch sullen beyde sijn van eene qualiteyt / ende de profijten van de Griffie gelijckelijck delen/ ende sullen beyde alle besoignes present moeten zijn/ende daer van/ mitsgaders van alle het geene in de Vergaderinge van de Rechters sal passeren / pertinente Notulen ende Register houden / ende te samen besoigneren over de extensie van de Sententien / ende die te samen teeckenen / ende voor yder zijde een autentijcq Register maecken / om het selve ten wederzijden bewaert/ ende daer uyt geintereffeerde partyen/ des noot/ gedient te worden.

9. Sullen mede twee Deurwaerders by de voorsz. Rechters / van yder zyde een / werden gestelt / tot bewaernisse van de Kamer / ende Rolle / die men gagieren sal na behooren. Ende sullen de selve alle exploicten doen / in saecken voor de voorsz. Kamer vallende / ende dat binnen de plaetse daer de Kamer hare residentie heeft / ende voorder niet. Ende sullen de exploicten buyten de voorsz. Plaetsen te doen / werden ghedaen by de ordinaris Deurwaerders van de Hoven van Justitie in respective Provintien / ende dat binnen de resorten van de selve Hoven / daer toe de voorsz. Deurwaerders by de voorsz. Instructie geautariseert sullen worden.

10. Sullen de Mandementen / ende provisien van Justitie / by de voorsz. Chambre geexpedieert worden op den Naem van den President ende andere Raden van de Chambre mi partie, by den Coninck van Spangien / ende de Staten Generael der Vereenichde Nederlanden geerigeert.

11. Ende sal de voorsz. Kamer recht doen in den naem ende van wegen den Coninck van Spangien / ende de Staten Generael der Vereenichde Nederlanden/ ende sullen de Sententien dienvoegen gheextendeert worden / welcke Sententien niet sullen subject sijn eenige Appellen ofte Revisien.

12. De voorsz. Rechters sullen gebruycken twee distincte Zegelen/het eene met Wapenen van den Heere Coninck van Spangien / ende het andere met de Wapenen van de Heeren Staten Generael/nevens den anderen gehangen/ ende sullen daermede alle Acten die behooren ghesegelt te worden / ghesegelt worden.

13. De voorsz. Camer sal sijne residentie nemen voor het eerste Jaer tot Mechelen/ ende het volgende Jaer tot Dordrecht/ ende alsoo vervolgens van Jaer tot Jaer verandert / ten ware dat om andere consideratien / die daer mochten op komen / anders mocht werden verdragen en geconvenieert tusschen de Heeren Coninck/ ende Staten Generael.

14. De voorsz. Rechters sullen voor de eerste reyse in Commissie zijnde/ hare Vergaderinge houden ter Plaetse resorterende onder het gebiet van den Koninck van Spangien/ ende de tweede reyse in Commissie zijnde/ter plaet-

se gehoorende onder het gebiet van de Staten / ende daer-na alsoo voorts ver-anderen van reyse tot reyse.

15. De Heere Coninck van Spangien sal doen versien het eerste Jaer tot Mechelen vaneen goede commoditeyt ende logement / om de Vergaderingh te houden/ en sal dragen alle de onkosten van Vuyr/ Kaerssen/ ende noot wendige saecken / ende dat van gelijcken sullen doen de Heeren Staten Generael inde Stadt van Dordrecht/en alsoo vervolgens van 't eene Jaer tot het ander.

16. De selve Rechters sullen besoigneren/ ende alvooren getenteert hebben de viam concordiæ, soo de selve niet getroffen kan worden / de verschillen de-cideren de summarie & de plano, in conformité van het Tractaet van Vrede/ ende sy sulcks na Rechten ende in goeder conscientie sullen bevinden te behoo-ren / sonder aensien/ ofte verkiesinge van Persoonen / gunste / ofte ongunste/ ontsicht ofte dissimulatie.

17. Doch indien de gemoveerde saecke en questien verder ondersoeck sou-den mogen vereyschen / ofte oock van soodanige importantie wesen / dat die soude behooren beschreven / ofte informatie genomen / ofte wyder productie gedaen te worden/ sullen de voorsz. Rechters/ na deliberatie/ daer inne mogen ordonneren 't gunt de gelegentheyt sal vereyschen / doch soo korte termijnen assigneren / dat de saecken binnen drie / ofte uyterlijck binnen ses Maenden/ mogen sijn geinstrueert/ende sullen over sulcks alles onbehoorlijcke uytvluch-ten en dilayen soecken af te snyen.

18. Ende sullen de Processen by geschrifte belept / in state van wijsen ge-bracht zijnde / niet uytgegeven werden / omme by yemant van den Raedt oversien / ende daer van rapport gedaen te worden/ maer sullen de stucken op het Buffet gebracht zijnde/ sonder eenich voorgaende rapport te hooren / inde Kamer gelesen en geexamineert / en daer inne soodanich gedilligenteert wer-den / dat de saecken ten spoedichsten ende uytterlijck binnen drie Maenden/ na dat die in state van wijsen sullen sijn gebracht (is het doenelick) sullen werden getermineert.

19. Sullen de voorsz. Gedelegueerde Rechters soo lange by een blyven/ en dagelijcks voor en na den middach t'elckens drie uyren neerstich besoigne-ren/ tot dat de saecken haer aenbevolen / sullen wesen afgedaen / ende als dan yeder naer de plaetse van sijn ordinaris residentie mogen vertrecken.

20. Sullen de voorsz. Rechters geen Sententien mogen wysen als in ge-lijck getal van d'een en d'ander zyde / ende niet minder mogen zijn / als van yeder zyde ses / die alle van den beginne tot den eynde over het sien ende lesen van den Processe sullen sijn geweest.

21. Ende op dat de Processen / soo veel doenelijck zijnde / mogen werden gevisiteert by het volle Collegie / soo sal den President / ofte die in des selfs afwesen sijn plaetse sal bewaren / die Rechters die absent souden mogen sijn beschryven / ende by aldien 't eenen ofte 't anderen tijde / van de eene zyde het getal van de Rechters grooter mocht sijn dan aen de andere zyde / sal als dan het meerder getal met het minder getal/ & vice versâ, by verminderinge van het selve meerder getal / ofte by suppletie van het minder getal geegualeert worden/ soo als men ten wederzyden t'elckens sal convenieren.

22. Ende indien eenige van de voorsz. Rechters d'eene partye soo na in bloede ofte Maechschap souden mogen bestaen/dat de selve na Rechten souden konnen werde gerecuseert/so sal tot die saecke surroguatie van een ander Persoon/ ofte Persoonen/ gedaen worden/ by die zyde de welcke de geene die gerecuseert wort/ ofte sich selven sal excuseren/ gestelt sal zijn.

23. De saecken die de Heeren Coninck van Spangien/ende Staten Generael respective / immediatelijck sullen komen te raecken / sullen geinstrueert ende vervolcht worden by den geenen die de selve daer toe respectivelijck sullen committeren/ ende de saecken raeckende de Staten van de particuliere Provincien/ Steden ende Leden van de selve/ ofte oock gequalificeerde Personagien / ende particuliere Persoonen / sullen worden geinstrueert / voor yeders Interesse / bysonder by ende door den geenen die daer toe respectivelijck last ende procuratie sullen hebben / behoudelijck dat de Heeren Coninck van Spangien/ ende Staten Generael/ vry sal staen/ haer met de selve te voegen/ van welcke voeginge by speciale Acte sal moeten blijcken.

24. De Sententien ende dispositien van de voorsz. Rechters/ sullen op der selver letteren requisitoir ter executie gestelt worden door d'ordinaris Justitie / ter plaetse alwaer de contraventie is geschiet / ofte de Persoonen van de Contraventeurs woonachtigh zijn / naer dat sulcxs na gelegentheyt sal wesen gerequireert.

25. Ende sal de voornoemde ordinaris Justitie in geen gebreecke mogen blyven/ de voorsz. executie te doen/ ofte laten geschieden/ ende de contraventie te repareren binnen den tijdt van ses Maenden / na dat de selve ordinaris Justitie daer toe sal sijn versocht.

26. Ende soo de Sententien immediatelijck souden mogen raecken den Coninck van Spangien/ ofte de Staten Generael / ofte oock de Staten van de particuliere Provincien/ sullen den Coninck van Spangien/ ende de Staten / gehouden sijn de voorsz. Sententien te voldoen ende na te komen / ende doen voldoen ende naer komen/ sonder oppositie ofte vertreck / onder het verbant gheinsereert in 't ses en t'seventichste Articul van 't Tractaet van Vrede.

27. Indien eenige van de selve Rechters/ gedurende de Commissie quam afflyvigh te worden/ ofte in sulcken staet te geraecken/ dat hy niet verder soude konnen besoigneren/ soo sal in des selfs plaetse/ by die geene die 't behoort/ een ander mogen worden gecommitteert.

28. Ende sullen de voorsz. Rechters/ der selver Secretarisen / ofte Griffiers/ geene giften/ gaven/ ofte geschencken/ directelijck / noch indirectelijck/ mogen genieten/ ontfangen/ nochte profiteren / van eenige dingen / oock van eetwaren/ spijse ofte dranck/ ende dat van yemanden/ 't zy Provincien/ Steden/ Collegien/ Personagien/ ofte particuliere Persoonen/ die sy weten Proces ofte rechts-vorderinghe voor de voorsz. Kamer te hebben/ofte apparentelijck te sullen gekrygen / soo wel voor / als naer de uyttinge van de Processen/ ende soo verre sy eenige der verboden giften ontfangen sullen hebben van eenige Persoonen/ ende goede Vrunden / die sy namaels vernamen eenich Proces in de voorsz. Kamer te hebben / 't welck sy ter tijdt van't ontfangen der selver

giften

giften niet en hadden gekreeghen/ sullen sy gehouden wesen/ den President/ ende andere van de voorsz. Camer/ daer van te verwittigen/ ende de voorsz. ontfangen giften/ ofte de weerde van dien/ te beheeren ten behoeve van den Armen/ sulcks als hen by de Kamer gheordonneert sal worden/ ende sullen boven dien niet mogen staen over de visitatie van de Processen/ concernerende den geenen daer van sy de voorsz. gifte ontfangen sullen hebben/ sonder daer toe by den President/ ende andere Rechters/ geadmitteert te wesen: Ende sullen die geene die haer in desen te buyten souden mogen hebben gegaen/ zijn/ en verklaert worden infaem/ eerloos/ ende meyneedigh/ ende vorders worden ghestraft na exigentie van saecken.

29. De voorseyde Rechters sullen voor vacatien genieten des daeghs/ gedurende hare Commissie/ en present zijnde/ elcx acht guldens ende de Griffiers ofte Secretarissen/ elcx vier guldens/ tot laste van hare respective Committenten/ namentlijck den Coninck van Spangien/ ende de Heeren Staten/ mitsgaders vier/ ende twee guldens respective/ tot laste van partyen Contendenten. Ende sullen de voorsz. acht/ ende vier guldens/ mitsgaders de voorsz. vier/ ende twee guldens des daeghs/ mede ghenoten worden respective by de Rechters die als Commissarisen met de Griffiers sullen vacceren op de Rolle/ en tot de expeditie van de Mandamenten/ mits besoignerende drie uyren voor/ ende drie uyren naer den middagh.

30. Waer en boven de Griffiers van de partyen van alle Acten sullen ontfangen hare salaris/ volgende den taux hun ter handen gestelt/ ofte al noch hier naer ter handen te stellen/ ende by provisie/ ende sullen sy daer uyt hare Clercquen moeten loonen.

31. Ende sullen de Heeren Coninck van Spangien/ ende de Staten Generael/ met gemeene bewilliginge dese Instructie mogen amplieeren/ corrigeren/ vermeerderen/ ende verminderen/ gelijck de selve na gelegentheyt van tijden ende saecken sullen bevinden te behoren.

Formulier van de Commissie van den Heere Coninck van Spangien, voor de Gedeleguerde Rechters in de Chambre mi partie.

DOn PHILIPPE quatriesme, par la grace de Dieu, Roy de Castille, de Leon, de Aragon, des deux Siciles, de Jerusalem, de Portugal, de Navarre, de Granade, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca, de Minorca, de Sevilla, de Cardena, de Cordoua, de Corzega, de Murcia, de Jaen, des Algarves, de Algezira, de Gibralter, des Isles de Canaria, des Indes Orientales, & Occidentales, *Isles* & Terre firme de l'Ocean, Archiduc d'Austriche, Duc de Bourgogne, de *Brabant*, de Milan, Compte de Habspurgh, de Flandres, Tirol & Barcelonne, *Seigneur* de Biscaye & Molina, &c. A tous ceux qui ces presentes lettres verront, Salut. Sçavoir faisons, que comme par le 21. Article du Traitté de Paix, que nous avons conclu en la Ville de Munster en Westphale, avec les Seigneurs Estats Generaux des Provinces Unies de Païs-Bas, il a esté accordé, que seront commis de part & d'autre quelques Juges en nombre esgal par forme de

me de Chambre mi partie, qui auront leur seance riere les Provinces du Païs-Bas, & en tels lieux qui seront convenables, & ce par tours, tantost sous la Jurisdiction de l'un, tantost de l'autre selon qu'il sera treuve bon par mutuel consentement, & qu'ainsi il est necessaire que soient choisis & commis à cet effect des Personnages fidelles & qualifiés. Pour ce est il, que nous, en consideration de la qualité, sagesse, doctrine, & experience de nous confiant entierement en sa bonne diligence & equité, ledict

avons retenu ordonné, & commis, retenons, ordonnons, & commettons par cettes, a l'Estat de Juge delegué a la susdite Chambre mi partie, sur l'Instruction, qui a desia esté arresteé pour icelle, ou qui pourront encore estre arresté, donnant au susdit

pleine Charge, pouvoir, authorité, & commendement special, de donner son opinion à son temps sur l'admonition du President, & d'entendre a la consulte & expedition des choses & affaires qui se Presenteront en ladite Chambre mi partie, y seront traitteés, & mises en deliberation, & outre ce de Faire tout ce qu'il convient & appartient de faire a un bon & fidel Juge delegué, aux loix, honneurs & preëminences, prerogatives, droicts, & franchises, y competant & apartenants, Sur quoy, & pour ce comporter bien & fidellement dans ledit Estat, & s'en bien acquiter, le susdit sera obligé de prester serment a malines aux deux costés, sur cette Commission, & ladicte Instruction, suivant le formulaire qui en est arresté, ordonnants commandants pour ce à tous Juges, Justiciers, Officiers & Subjects de touts nos Royaumes, Pays & Seigneuries & en outre à tous autres a qui il appartiendra de Jurisdiction, qu'ils laissent & permettent jouir & exercer le susdict

tranquillement, plaisiblement, & entierement ledit Estat, & dependances d'icelluy, cessants tous empeschemens, En foy de quoy, nous avons fait depescher les presentes, sous nostre Seau, & Signature de nostre Secretaire d'Estat. Faict a Bruxelles le de mil six cens cinquante deux.

Formulier van de Commissie van de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, voor de Gedelugeerde Rechters in de *Chambre mi partie*.

De Staten Generael der Vereenighde Nederlanden/ Allen den geenen die desen sullen sien ofte hooren lesen / Salupt. Doen te weten, Alsoo by het een en twintichste Articul van het Tractaet van Vrede / tusschen den Heere Coninck van Spangnien / ende den Staet der voorsz. Vereenichde Nederlanden op den dertichsten January sesthien hondert acht ende veertich binnen de Stadt Munster in Westphalen gesloten/ is geaccordeert / dat ten weder-zyden eenige Rechters in gelijck getal souden worden gecommitteert by forme van Chambre Mipartie, die hunne residentie sullen houden inde Nederlanden/ ende op alsulcke Plaetsen als behooren sal / ende dat by beurten / dan onder het gebiedt van de eene / ende dan van d'andere / naer dat sulcks by onderlinge

derlinge bewilligingh sal goet gehouden worden / ende dat mitsdien noodich is/ dat daer toe vertroude ende gequalificeerde Persoonen gestelt ende gecommitteert worden. SOO IST, dat Wy / in aensieninge van de qualiteyt/ wijsheyt/ geleertheyt/ ende ervarentheyt van

ons volkomentlijck vertrouwende sijnder goede neerstigheyt/ ende rechtveerdicheyt/ den selven.

onthouden / geordonneert ende gecommitteert hebben / onthouden / ordonneren ende committeren mitsdesen / in den staet van Gedeleguëerde Rechter in de opgemelte Chambre Mipartie, op de Instructie voor de selve albereyts gearresteert / ofte hier naer noch te arresteren / gevende de voornoemden

volkomen last/ macht / authoriteyt / ende sonderlingh bevel/ ter manisse van den President inder tijdt sijne opinie te geven / ende te verstaen tot consultatie ende expeditie van de saecken ende affairen/ die in de meergemelte Chambre Mipartie op komen/ getracteert/ ende in deliberatie gestelt sullen worden / ende voorts alles te doen dat een goet ende getrouw Gedeleguëerde Rechter toestaet ende behoort te doen/ tot de wedden/ eeren/ preëminentien/ prerogativen / rechten/ ende vryheden daer toe staende ende behoorende: Waer op / ende omme hem wel ende getrouwelijck in den voorschreven staet te dragen ende quijten / den meergenoemden

gehouden wert op dese Commissie/ ende de voorsz. Instructie/ aen weder-zyden tot Mechelen Eede te doen/ volgende het Formulier daer toe gearresteert. Ontbiedende ende bevelende daeromme allen Rechteren / Justicieren / Officieren / ende Ingesetenen der meergenoemde Vereenichde Nederlanden / ende voorts allen anderen dien 't aengaen sal / onder onse Jurisdictie gehoorende / dat sy den opgemelten

van den voorsz. Staet/ ende gevolge van dien/ doen/ laten ende gedoogen/ rustelijck/ vreedelijck / ende volkomentlijck genieten ende gebruycken / cesserende alle belet ende wederseggen ter contrarie. Gegeven onder onsen grooten Zegele / Paraphure / ende de Signature van onsen Griffier/ inden Hage/ op den

sestien hondert twee ende vijftich.

Formulier van de Commissie van den Heere Coninck van Spangien voor een van de Griffiers van de Chambre mi partie.

DON PHILIPPE quatriesme, par la grace de Dieu, Roy de Castille, de Leon, de Arragon, des deux Siciles, de Jerusalem, de Portugal, de Navarre, de Granade, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca, de Minorca, de Sevilla, de Cerdena, de Cordoua, de Corzega, de Murcia, de Jaen, des Algarves, de Algezira, de Gibralter, des Isles de Canarie, des Indes Orientales, & Occidentales, Isles & Terre Firme, de l'Ocean, Archiduc d'Austriche, Duc de Bourgogne, de Brabant, de Milan, Comte de Habspurgh, de Flandres, Tyrol & Barcelonne, Seigneur de Biscaye, & Molina, &c. A tous ceux qui ces presentes littres verront, Salut. Sçavoir faisons, Que comme par le

21. Article du Traicté de Paix, que nous avons conclu le 30. de Ianvier 1648. en la Ville de Munster en Westphalie, avec les Seigneurs Estats Generaux des Provinces Unies du Païs-Bas, il a esté accordé que seront commis de part & d'autre quelques Juges en nombre esgal, par forme de Chambre mi partie, qui auront leur seance riere les Provinces du Païs-Bas, & en tels lieux qui seront convenables, & ce par tours, tantost, sous la Jurisdiction de l'un, tantost de l'autre, selon qu'il sera trouvé bon par mutuel consentement, Et qu'ainsi il est necessaire, que soit establie & commise de ce costé une Personne fidelle & qualifiée, pour estre Greffier de ladite Chambre mi partie, Pour ce est il, que nous, pour le bon rapport a nous fait de la Personne de

nous tenants asseurés de sa capacité, experience, fidelité, equité & bonne diligence, l'avons retenu, estabi & commis, le retenons, establissons, & commettons par cettes, a l'estat & office de Greffier de la susdite Chambre mi partie, luy donnant plein pouvoir, authorité, & special commandement, de tenir, exercer, & desservir ledit Office, de depescher & Signer touttes lettres, Patentes, ou Closes, Sentences deffinitives, ou interlocutoires, & toutes autres Actes qui luy seront ordonnés & commandés par le President & autres Juges delegues en ladite Chambre mi partie, d'en faire bonne depesche aux parties a qui il appartiendra, de tenir bon & autenticque Registre de toutes deliberations & conclusions, qui seront prises dans la Chambre mi partie, comme aussi de tous Actes & Appoinctemens, Sentences, & autres choses qui s'y presenteront, de faire fidellement garder les sacs & Proces des parties, & les Porter sur le buffet par l'ordre du President pour estre visités & terminés, Et en outre faire generallement tout ce qu'il convient & appartient de faire a un bon & fidelle Griffier, suivant l'Instruction de ladite Chambre mi partie, desia faite, ou encore a faire, & ce au gage de

par an, à payer a son temps par nostre Recepveur General, & outre ce aux Honneurs, droits, & preëminences, franchises, exemptions, profits & emolumens y competans & appartenants, selon la taxe qui luy est mise en main avec cettes, ou luy sera mise cy apres, Surquoy, & de se bien & fidellement comporter dans l'exercice de ladite Charge, le susdit

sera obligé, de faire aux deux costés le serment convenable, ordonnant & commandant pour ce aux Juges delegués a la susdite Chambre mi partie, & en outre a tous autres a qui aucunement il appartiendra de nostre Jurisdiction de le laisser & permettre exercer, & jouir tranquillement, paisiblement, & entierement dudit Estat de Griffier, & dependance d'iceluy, cessants touts empeschemens & contradictions au contraire. En foy de quoy, nous avons fait depescher les presentes, sous nostre Seau, & Signature de nostre Secretaire d'Estat. Fait a Bruxelles le

de 1652.

Fons

Formulier van de Commissie van de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, voor een van de Griffiers van de Chambre mi partie.

De Staten Generael der Vereenichde Nederlanden/ Allen den genen die desen sullen sien ofte hooren lesen/ Saluyt. Doen te weten, Alsoo by het een en twintichste Articul van het Tractaet van Vrede/ tusschen den Heere Coninck van Spangien/ ende den Staet der Vereenichde Nederlanden/ op den dertichsten January sestien hondert acht en veertich, binnen de Stadt Munster in Westphalen geslooten/ is geaccordeert/dat ten wederzijden eenige Rechters in gelijck getal souden werden gecommitteert by forme van Chambre mi partie, die hunne residentie sullen houden in de Nederlanden/ ende op alsulcke plaetsen als behooren sal/ ende dat by beurten/ dan onder het gebiedt van d'eene/ ende dan van d'andere/ naer dat sulcks by onderlinge bewilliginge sal goetgevonden worden. Ende dat mede daer toe noodich is/ dat van deser zijde een [illegible]/ ende gequalificeerde Persoon gestelt ende gecommitteert werde tot Griffier van de voorsz. Chambre mi partie. SOO IST, dat wy/ om 't goet rapport ons gedaen van den Persoon van [illegible] ons hebbende verseeckert van zijne bequaemheyt/ [illegible]/ ghetrouwicheyt/ voorsichticheyt/ ende goede ervarentheyt/ den selven onthouden/ gestelt/ ende gecommitteert hebben/ onthouden/ stellen ende committeren hem midts desen/ totten staet en Officie van Griffier van de opgemelte Chambre mi partie. Gevende hem volkomen macht/ authoriteyt/ ende sonderlingh bevel/ 't selve Officie te houden/ exerceren ende bedienen/ alle open ende besloten Brieven/ Sententien/ Diffinitive/ ende Interlocutoire/ ende andere Acten die hem by den President ende andere Gedeputeerde Rechteren in de meergemelte Chambre mi partie geordonneert ende bevolen sullen worden/ te depescheren ende teeckenen/ partyen die 't behoort daer van goede expeditie te doen/ van alle deliberatien ende conclusien die in de Chambre mi partie genomen sullen worden/ mitsgaders van alle [illegible] ende Appointementen/ Sententien/ ende andere saecken aldaer sullende voorvallen/ goet autenthyck Register te houden/ de saecken en Processen van partyen getrouwelijck te doen bewaren/ende by Ordonnantie van den President ten Buffette te brengen/ om gevisiteert en geterminerzt te werden. Ende voorts ghenerlijck alles te doen wes een goet ende ghetrouw Griffier toestaet/ ende behoort te doen/ volgens de Instructie van de meerghemelte Chambre mi partie, alreede [illegible]/ ofte noch te maecken/ en dat op te gagie van [illegible] 's Jaers/ by onsen Ontfanger Generael in der tijt te betalen/ ende voorts sulcke eeren/ rechten ende [illegible]/ vryheden/ exemptien/ profyten/ ende emolumenten daer toe staende ende behoorende volgens den [illegible] deser [illegible] ofte al noch hier naer toe [illegible] sullen/ maer op/ ende van hem wel ende ghetrouwelijck te gedragen in de bedieninge van 't voorschreve Griffierschap/ den meerghenoemden

ghehouden wert den behoorlijcken Eedt te doen aen weder zijden. Ontbiedende ende bevelende daeromme de Gedelegueerde Rechters in de meergemelte Chambre mi partie, ende allen anderen die het eenichsints aengaen mach/ onder onse Jurisdictie gehoorende/ den selven van de voorsz. Staet van Griffier/ ende van den gevolge van dien/ doen/ laten/ ende gedoogen/ rustelijck/ vredelijck/ en volkomentlijck genieten/ ende ghebruycken / cesserende alle beleth ende wederseggen ter contrarie. Gegeven onder onsen Contre-zegel / Paraphure/ ende de Signature van onsen Griffier/ in den Hage/ op den

sestien hondert twee en vijftich.

Eedt voor de Rechters van de Chambre mi partie.

NOus jurons Dieu tout Puissant, & promettons sur nos Foy, honneur, & conscience, d'observer exactement & fidelement tout le contenu aux Instructions & reigles de l'establissement de cette Chambre mi partie, erigé en suitte de l'Article 21. du Traicté de Paix fait entre les Seigneurs Roy d'Espagne, & Estats Generaux des Provinces Unies du Païs-Bas, & prestons aussi serment, en suitte d'administrer bonne & sincere Justice a touttes parties, & sur touts differens & difficultés qui devront estre par nous decidés, sans exception de personnes, faveur, haine, esgard ou respect particulier, mais purement selon droit, verité, raison, & Justice, adjugeant indifferement a chacun, de quelque lieu ou Nation qu'il puisse estre, ce que nous croirons luy appartenir, juridiquement, retranchant autant qu'il nous sera possible, toutes surprises, cavilations, longueurs, circuits & involutions dans les Proces, Et faisant finalement tout ce que bons & droicturiers Juges peuvent & doivent faire, Et ce non moins aux causes ou il s'agira de la Jurisdiction & Souverainité desdits Seigneurs Roy, & Estats, que de particuliers, procedant en tout, & par tout, avec une indifference, Justiciere, sans considerer dans l'administration de laditte Justice nos souverains, que comme personnes priveés, entendant, que si nous en usions d'autre sorte, nous en demeurerions chargeés en nos consciences, & responsables devant Dieu, Ainsi veuille il nous ayder.

Eedt voor de Griffiers van de Chambre mi partie.

JE jure Dieu tout puissant, & promet sur ma foy, honneur, & conscience, d'observer en ce qui me touchera, punctuellement, & accomplir exactement le contenu dans l'Instruction de la Chambre mi partie, erigeé en suitte de l'Article 21. du Traicté de Paix, fait, conclu, & arresté entre le Seigneur, Roy d'Espagne, & les Seigneurs Estats Generaux des Provinces Unies du Païs-Bas, Et que je me comporteray en tout comme il convient & appartient à un bon & fidelle Griffier de ladite Chambre mi partie, *Ainsi m'ayde Dieu tout Puissant.*

Aldus gedaen ende gearresteert by ons ondergeschreven Ambassadeur ordinaris van den Heer Coninck van Spangien / ende Gedeputeerden van de Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden / op approbatie ende ratificatie van de selde Heeren Coninck / ende Staten Generael. Des ten oirkonden hebben Wy desen met onse eygen handen onderteeckent / ende met onse Cachetten bevestight / in den Haegh op den twaelfden Iuly festhien hondert twee ende vijftich.

Was geteeckent / ende gesegelt als volght /

L. S. A. Brun.

L. S. R. Huygens.
L. S. A. Bouchorst.
L. S. H. v. Beverningh.
L. S. G. vander Nisse.
L. S. Iohan van Reede van Rensworde.
L. S. C. Haubois.
L. S. Henr. Wolffen.
L. S. J. Tjassens.

ALsoo in 't *een en twintichste* Articul van 't Tractaet van Vrede, tusschen den Heere Koninck van Spangien, ter eenre, ende de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, ter andere zyde, op den *dertichsten* Ianuary *sestienhondert acht en veertich* binnen Munster geslooten, is geaccordeert, dat ten wederzyden eenige Rechters in gelijck getal sullen werden gecommitteert by forme van *Chambre mi partie*, ten fine als in 't voorsz. Articul breder uytgedruckt staet, ende dat ten selven eynde is geconcipieert, mitsgaders by onderlinge bewilliginge op den *twaelfden* Iuly *sesthien hondert twee en vijftich* gearresteert seeckere Instructie, achtervolgende de welcke de voorsz. Rechteren in gemelte *Chambre* hunne besoignes dirigeren sullen. Edoch naderhandt bevonden wesende, dat tot effective erectie van de meergemelte *Chambre*, noch wel noodich was eenige Poincten ende Articulen, uyt de voorsz. Instructie resulterende, nader te adjusteren ende vast te stellen, Soo is tusschen de onder-geschreven Heeren Ambassadeur ordinaris van den voornoemden Heere Coninck, ter eenre, en de Gedeputeerden van de voornoemde Heeren Staten Generael, ter andere zyde, in name van de selve hare respective Heeren Principalen veraccordeert ende verdragen.

1. Dat de gemelte Rechteren in de voorsz. *Chambre* sullen worden geauthoriseert, gelijck de selve geauthoriseert worden by desen, omme eerst ende voor al met hare besoignes een aenvanck te maecken van de Landen van Overmase, sonder eenige andere saecken van Staet by der handt te nemen voor ende al eer daer over decisie sal wesen gedaen, ten ware sylieden daer toe ondertusschen specialijck mochten worden gelast, ende voorts dat zylieden soodanighe saecken van particuliere Provincien, Corpora, Collegien, Steden, Plaetsen, Dorpen, Personagien, of particuliere Persoonen sullen mogen aennemen ofte afwijsen, naer dat zylieden selfs sullen oordelen soodanige saecken tot de voorschreve *Chambre mi partie* te specteren ofte niet.

2. Dat yeder der meergemelte Rechteren, in gevolge van 't eerste Articul der voorschreve Instructie, sal worden voorsien soo met eene Commissie van den voornoemden Heere Coninck, als mede met eene van de voornoemde Heeren Staten Generael *conjunctim*: Ende ten eynde niet t'eenigertijdt yemant van de selve Rechteren, by defect van Commissie, genootsaeckt werden vruchteloos ende buyten besoigne te blyven leggen, Soo heeft den gemelten Heere Ambassadeur aengenomen ende belooft, gelijck den selven is doende by desen, te sullen besorgen, dat hem een goet aental van Commissien, als boven, op den naem van den voornoemden Heere Coninck in *debita forma* ingestelt, met openlatinge van de namen der Rechteren, ten spoedichsten mogen worden toegesonden, omme niet alleenelijck voor de Rechteren van wegen de voornoemde Heeren Staten Generael albereyts tot de bekleedinghe van de voorschreve Chambre gecommitteert, maer oock door anderen die by de een of d'andere occasie in der selver Plaetsen souden mogen werden ghesurrogueert, met insertie van derselver respective namen, sonder tijdt verlies, ofte interruptie van de besoignes der voorsz. *Chambre* gheemployeert te konnen werden, welverstaende, dat soo veel doenelijck, ten weder-zyden sorghe sal worden gedragen, dat de saecken in welckers examinatie eenige Gecommitteerde Rechteren sijn getreden, door de selve Rechteren, die albereyts kennisse van saecken hebben genomen, mogen werden getermineert, op dat door intempestive veranderinge egeene notable interruptie in de besoignes, tot groote prejuditie van partyen Contendenten en werde gecauseert, ende sulcx dat door de voorsz. surrogatien den cours van de Justitie niet en kome te werden verhindert.

3. Dat de Procureurs de welcke voor de voorsz. *Chambre* sullen postuleren, als mede de Deurwaerders van de selve *Chambre*, soo wanneer de residentie van dien sal wesen onder het gebiedt van den voornoemden Heere Coninck, sullen observeren 't Reglement van den Hoogen Raedt tot Mechelen residerende, ende als de voorsz. *Chambre* hare residentie sal houden binnen de Geunieerde Provincien, ofte onder 't gebiedt van den voornoemden Heeren Staten Generael 't Reglement van den Hoogen Rade van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt, ende dat tot beter ordre ende expeditie van saecken, mitsgaders tot verhoedinge van misslagen in 't houden van termijnen, ende anderssints, aen geene andere Persoonen sal werden gepermitteert voor de voorsz. *Chambre* te occuperen, als aen soodanige, de welcke daer toe by de meergemelte Rechteren, met kennisse van saecken, ende naer ondersoeck van der selver ervarentheyt ende practijcque, mitsgaders andere gerequireerde qualiteyten, geadmitteert sullen wesen, blyvende ter dispositie van de voorsz. Rechteren, de selve aen te stellen, ofte te admitteren tot soodanigen getal als sy lieden naer exigentie van saecken dienstich achten sullen, ende dat de voorsz. Deurwaerders voor hunne gagie sullen genieten twee guldens daeghs.

4. Dat ter elucidatie van 't elfde en twaelfde Artijckel der voorsz. Instructie sal worden verklaert, gelijck verklaert wort midts desen, de meeninge van de Contrahenten in 't opstellen van 't voorsz. Articul gheweest te zijn, ende als noch te wesen, dat onder de dispositie van 't selve voornamentlijck mede verstaen

staen moeten worden begrepen te zijn, soo den voornoemden Heere Coninck, als mede de voornoemde Heere Staten Generael, ende dat over sulcks oock de meergemelte Rechteren van de selve egeene de minste vereeringen sullen mogen nemen, ofte ontfangen.

5. Dat de Meublen, Boecken, Papieren ende andere goederen, die de ghemelte Rechteren naer de residentie plaetse van de voorschreve *Chambre* sullen transporteren, ofte naderhandt successivelijck derwaerts souden mogen doen komen, ofte oock van daer wederom afvoeren, wederzijts Comptoiren vrys sonder eenige recherche ofte betalinge van Convoyen, Licenten, ofte andere Lasten, passeren, ende repasseren sullen, ende dat dien volgende naer exhibitie van haer ieder handt ende Zegel, van tijdt tot tijdt tot de voorschreve vrye passagie, ende repassagie, weder-zijts de noodige Paspoorten sullen worden gedepescheert.

6. Nademael in 't *achtste* Articul van de voorsz. Instructie wert gestelt, dat de twee Secretarissen, ofte Griffiers van de voorsz. *Chambre* beyde in alle besoignes sullen moeten present zijn, ende midts dien naer de letter van 't voorschreve Articul by sieckte ofte andere ongelegentheyt van den eenen of den anderen der voorsz. Secretarisen, ofte Griffiers, de besoignes van de gemelte *Chambre* souden schijnen te moeten stille staen, 't gunt nochtans notoirlijck de meeninge van de Contrahenten niet en is geweest, dat over sulcks in soodanigen gevalle, ofte de plaetse van de absenten by de Rechteren van die zyde van de welcke den selven gecommitteert sal zijn, by surrogatie sal worden gesuppleert, ofte andersints, dat de besoignes met den presenten Secretaris, ofte Griffier, sullen worden bevordert, sulcks als de selve Rechteren geraden vinden sullen, het welcke, met 't geene daer ontrent verders in consideratie soude mogen komen, midts desen wort gestelt ende gelaten t' haerder dispositie.

7. Dat aen alle besegelde Acten ende Depesches die by de voorsz. Camere sullen worden uytgegeven, het Zegel van den voornoemden Heere Coninck van Spangien altijdts sal voor aen gehangen worden ende voorstaen respective, Edoch dat de Griffiers by beurten sullen teeckenen voor ende achter, ende dat met Weecken, naer dat sy lieden haren rangh ende Sessie sullen hebben, in conformité van 't *achtste* Articul der voorsz. Instructie.

8. Dat de voorsz. Rechteren sullen werden geauthoriseert, gelijck de selve gheauthoriseert werden by desen, omme uyt te kiesen in 't Iaer den tijdt van *vijf*, of uytterlijck *ses* Weecken tot hare vacantie.

9. Ende nademael verscheyde [illegible] op den inhouden van 't [illegible] Articul der voorsz. Instructie, ten opsichte van de vier gulden voor de Rechteren, ende twee gulden voor de Griffiers, tot laste van partyen Contendenten gestelt, dat derhalven in plaetse van dien, de voorsz. Rechteren voor vacatie ten laste van de voorsz. Heeren Koninck ende Staten respective, sullen genieten yder de somme van twaelf gulden 's daeghs, ende de voorsz. Griffiers, tot laste als voren, yder [illegible] gulden 's daeghs, sulcks dat partyen Contendenten daer mede van de voorgemelde vier, ende twee gulden, sullen zijn ende blyven bevrijdt. Den sullen de meergemelde Rechteren oock speciaelijck werden geauthoriseert, gelijck de selve geauthoriseert worden

midts s-

midtsdesen, omme die gheene die bevonden sullen worden notoire calumnieuselijck ende ter quader trouwen voor de voorsz. *Chambre* Proces te hebben ghemoveert, te mogen condemneren in eene peyne ofte amende, naer exigentie van saecken te begrooten. Welverstaende, dat de voorschreve peyne ofte amende niet en sal mogen excederen het thiende-part van de waerdye der saecke, waer over het Proces gemoveert sal zijn, in cas de saecke estimabel is, ofte andersints de somme van duysent Carolus guldens, soo nochtans, dat by soo verre het voorsz. thiende-part, ofte de voorgeroerde duysent Carolus guldens, hooger souden mogen komen te monteren als de vacatien van de Rechters, ende Griffiers, voor den tijdt dat in de selve saecke is gebesoigneert, komen te bedragen, in sulcken cas de voorsz. peyne ofte amende oock niet hooger dan de voorsz. vacatien beloopen begroot sal moghen worden: Ende dat oock de selve peynen ofte amenden, tot betalinge van de voorschreve vacatien, ofte een gedeelte van dien, geemployeert, ende de voornoemde Heeren Coninck, ende Staten Generael, daer van naer proportie ontlast sullen worden.

10. Dat de voorschreve Rechteren sullen worden geauthoriseert, gelijck de selve geautoriseert worden by desen, omme te beramen ende te begrooten soodanigen taux als de Griffiers van de voorschreve *Chambre* voor hunne Depesches genieten sullen.

Aldus gedaen ende gearresteert in s'Gravenhage, den *seventienden October sesthien hondert drie en vijftich*. Ende ten oirkonde der waerheyt met de eygen handen van de voorgemelte Heeren Ambassadeur, en de Gedeputeerden onderteeckent, ende met der selver Cachetten bezegelt.

Was geteeckent, ende gesegelt als volght,

L. S. A. Brun.

L. S. A. schoock.
L. S. A. Bouchorst.
L. S. Iohan de Wit.
L. S. G. vander Nisse.
L. S. Iohan van Reede.
L. S. Ioachim Andrée.
L. S. Ioan vander Beecke.
L. S. I. Isbrants.

Die van de Chambre mi partie versochten in October datse mochten tot Mechelen blyven tot Mey, sijnde anderhalf Jaer datse daer geweest waren/ tegens weder anderhalf Jaer daer tegens te sijn in Hollandt. Voorts wouden niet geern tot Dorth (daermen de Carossen niet buyten de Stadt con gebruycken/ oock om de waterachtige lucht) zijn/ maer wel tot Haerlem, Uytrecht, of in den Hage. Interim wiert by de selve chambre niet gedaen/ ende haer ordres ende decreeten wierden niet gheobedieert. Den Prior van Huybergen hadde Mandement dat alles noopende Huybergen soude blyven soo het was. Maer hy claegde dat het niet wiert ghepareert/ datmen met gewelt alle sijn vruchten hadde ghecolligeert/ sijn tienden ontfangen/ ende hem niet gelaten.

Die

De Erts-Hartoch versocht dat de saecke van Gemert mocht oock komen aen de Chambre mi partie, of aen andere gedelegeerde Rechters.

Alrans waren de discoursen dat in aenkomende Ianuario de Princesse van Spangien soude worden aengesworen als apparente erfde van die Croon/ende men verseeckerde dat terstont daer na men haer soude geven een Man/ 't welck niet soude sijn den tegenwoordighe Koninck van Ungarien / om dat hy wiert gedestineert tot Keyser, ende men wilde een Koninck hebben die in Spangien soude resideren. Den tweeden Soon des Keysers was te jonck / wam men wildese terstont getrout hebben. Een Erts-Hertoch Soon van de Erts-Hartoginne Claudia was de apparentste/hoewel niet van de gaeuste/ende qualijck opgevoet. De Erts-Hertoch Leopold tot Brussel was niet seer tot Vrouwen gesint. Portugael vyant/ ende daer was nu geen Prins/ als seer jonck: sijnde de outste onlangs ghestorven. Men sprack van den regerende Hartoch van Savoyen. Daer mede soude Spangien absolupt Meester van Italien zijn.

Vranckrijck, om de successen in Nederlandt/ kreegh appetijdt om de Spaensche weder in Napels te besoucken/ door een Vloot onder den Hartoch van Guise. Den vier en twintichsten wist den Vice-Roy daer noch niet van/ van schreef dat hy seer zee-sieck (in 't Spaens Mareado) was na den Hertoch van Guise, dat is dat hy seer verlangde na sijn komste/ willende seggen dat hy wel tegens hem was versien; ende op hem hadde gewacht / gelijck dan oock niet effectijfs daer op volgde.

Den Cardinael Antonio, des Paus favorijt ende aengenomen Neef/doende in effect d'affaires van de Ambassade van Vranckrijck / hadde versocht aen den Paus om drie duysent man door het Pausselijck gebiet te senden nae Napels, om te secunderen het dessein van Guise. Den Hertoch van Terra-Nova Ambassadeur van Spangien hadde daer op aen sijn Heylicheyt gesept/dat in sulcken cas den Marquis van Caracena Gouverneur van Milanen, hem met ses duysent man soude door het Pausselijck gebiedt volgen / ende dat den Vice-Roy hem met gelijcke veel souden verwillekoomen / eer hy in 't Rijck van Napels quam/ dat alsoo S. H. gasten in sijn Landt souden krygen / alsoo wiert den Cardinael Antonio sijn Frans versoeck ontsept.

De Spaensche hadden aen den Prins van Condé overgegeven de Steedekens Castelet ende Capelle.

Tot Brussel/ raeckte in disgratie den Graef van Isenborgh, kreeg ordre van den Koninck om sich te houden op sijn Huys buyten Brussel ende buyten den Raet/ sijn chargen wierden niet vergeven/ alle beyde Catholijcke Princen bemoeyden haer om hem weder in gratie te brengen. Men seyde dat hy uyt den Raedt was gheeloigneert alleen om dat hy een groot vrient was van den Graef van Swartsenborgh, ende daerom in 't oogh van den Graef van Fuensaldagne.

Gelijck in 't eynde van 't verleeden Iaer den Spaensche Ambassadeur Brun [illegible] kranck te worden daer na hy terstont in 't volgende Iaer stierf/ alsoo notificeerde den Heer Don Estevan de Gamarra y Contreras; Gouverneur van Gent ende hooge charges in de Militie / oock dat van Velt-Marschalck bedient hebbende / dat den Koninck hadde gedaen electie van sijn persoon om te sijn

te sijn alhier ordinaris Ambassadeur/ haer Ho. Mog. schreven een brief van dancksegging/ ende dat sijn Excellentie soude seer wellekom/ ende sijn persoon aengenaem zijn/ gelijck de selve daer na veel Jaren geweest/ ende al noch is.

Na gewoonte is in 't laeste van 't Jaer gedaen wegens den Raet van Stateende ter Generaliteyt gelesen de Petitie van 't geene voor het toekomende jaer te versoucken was. Eerst versocht den Raet dat de Provintien wilden hare consenten/ niet alleen ten vollen op de gedane Petitien dragen/ maer oock de effecten naer vereysch van saecken daer op tijdelijck laten volgen. Daer na recommandeerden d'afdoeningh der schulden/ specialijck van verleende onbetaelde Ordonnantien tot den Jare acht en veertich incluys/ bedragende over de twee Millioenen, versochten maer by provisie ses hondert duysent guld. om de haestichste ende benoodichste luyden daer mede eenich contentement te connen geven/ soo als by 't ingaen van den twaelf jarigen Treves oock was geschiet. Recommandeerden vorder het liquideren van de Leger-lasten/ oock de generale liquidatie/ aenneminghe ende betalingh van den Staet van Oorlooge/ vijftich duysent guldens tot Geschut/ twintich duysent guldens tot Affuyten/ Liquidatie van de Petitie ter Zee gedaen/ Continuatie van Convoyen ende Licenten/ ende voorts als Ordinaris in de Petitien wiert gestelt. Raeckende Drente/ Egalisatie der Middelen/ de Imposten op het wit Hout/ &c.

Eynde van 't Iaer 1654.

HISTO

HISTORIE of VERHAEL, VAN SAKEN van STAET EN OORLOGH,

In, ende omtrent de

VEREENIGHDE NEDERLANDEN,

Door den Heere

LIEUWE van AITZEMA,

't ACHSTE DEEL.

VYF - EN - DERTICHSTE BOECK.

E Heeren van Hollandt gaven half Februarij een lijst over / tot monture van seestich nieu te bouwen Schepen. Voorts is gedelibereert om in Zee te brengen ses en dertich Oorloch Schepen na de Middelantsche Zee / tot afschaffinge of moderatie van 't veyl-gelt / voorts tot beneficieeringh van de middelen van de Admiraliteyt. Aen Zeelandt wiert oock ernstich weder geschreven om te practiseeren seeckere ampliatie in 't Jaer drie en vijftich den twintichsten Octobris goet gebonden tot weeringh der frauden.

Geduyrende den Engelsche Oorloch / hadde een Enckhuyser Caper een Hamburghs (uyt Engelandt komende) schip op d' Elve genomen / 't welck hem door een Hamburger Oorloch-schip sich weder was ontnomen. Nu *post factum & Ratificationem Pacem* wilden haer Ho. Mog. *ad libitum* van die Capers / dat die van Hamburgh souden over dat cas tot Enckhuysen te recht staen. De Capers wilden 't H. Roomsche Rijck hier Justiciabel maecken / ende sy selfs hebben niet willen justiciabel zijn / als veelmael in de Oorloch was gebleecken.

Nieuwe klachten quamen in Martio / dat die van Zeelandt de Hollantsche Schepen / die de Wielingen in liepen / om te varen buyten door na Hollandt sonder last te breecken/ dwongen tot betalingh der Licenten.

Die van Salee continueerden alnoch in dit Jaer die van desen Staet qualijck te tracteren: Om 't Schip by Tromp in verleden Somer genomen/ hoewel den Vice-Admirael de Ruyter aldaer seer geacht ende bekendt / eens derwaerts was gevaren in October verleden / menende de saeck by te leggen.

Entlijck is den tweeden April by haer Ho. Mog. geresolveert dat de voorschreve questien met die van Saleé voornoemt/ door middel van verdragh ende redelijcke satisfactie van weder-zydts geleden schaden sullen werden bygelegt / en om meer twistinge te vermyden/ ende een sortabel expedient in dese te vinden/ sal werden geconvenieert/ dat aen de geintereseerde tot Saleé restitutie sal werden gedaen van de penningen gecomen van 't Schip ende vercochte goederen, by den Commandeur Tromp van die van Saleé genomen, ende naderhandt tegens de Stranden van Cadix verongelucht / mitsgaders van alle 't gunt daer van noch onvertocht/ so hier als tot Cadix/ in bewaringe is/ ende dat alle vordere geledene schaden ende verongelijckingen tegens den anderen sullen moeten blyven gerescontreert / gecompenseert/ ende vernietight: Doch nochtans / dat het Fluyt-Schip de Valck, by die van Saleé opgebracht, alsoo 't selve niet van 't volck verlaten / ende over sulcx door de laetste opgeresene onlusten was geordonneert/ gerestitueert te werden: Noch oock het Schip de Tyger, ende 't Galiot de Ruyter, by die van Saleé aengehouden / daer onder niet verstaen werden te sijn begrepen/ maer dat alle de selve ontslagen / ende aen de Eygenaers gerestitueert sullen moeten worden/ ende by soo verre sy onvermoedelijck vercocht mochten wesen/ 't geene daer van is geprocedeert/ dat wyders met de Opperste-gebieder van Saleé, 't Tractaet met de selve opgerecht den negende Februarij sestien hondert een en vijftich sal werden geresumeert/ ende tot voorcominge van allerhande misverstanden in eenige Articulen geampliëert/ ofte oock gecorrigeert / ende namentlijck/ dat by het tweede Articul van 't voorsz. Tractaet sal werden gevoecht / dat alle Retorsie ofte Commissie-vaerders van Saleé, nevens hare gewoonlijcke Commissie gehouden sullen wesen te lichten een acte onder geteeckent ende bezegelt van den Consul van desen Staet, tot Zaleé residerende, omme/ des noot zijnde / aen de Oorloch Schepen deser Landen / in cas van rescontre / te connen exhiberen/ ende daer door gedistingueert te werden van andere Barbarische Rovers/ als oock/ dat de Commissie-vaerders van Saleé, comende te jagen ende te achterhalen eenige Schepen deser Landen / welcke door 't volck uyt onkunde ende vrese van Algiersche ofte andere Rovers/ te wesen / verlaten waren / de selve onbeschadicht sullen moeten opbrengen ende leveren in handen van de meerghemelten Consul, om ter dispositie van de Eyghenaers, bevoecht te werden, sonder in 't minste daer op eenige pretensie van Prinse of bergh-loon te maecken/ veel min soodanige Schepen te mogen laten dryven / maer dat sy gehouden sullen wesen / overmits 't verlaten door haer veroorsaeckt is / de selve te bemannen / bergen ende op te brengen / in voegen ende ten eynde / als vooren geseyt/ des dat insgelijcks eenich Schip ofte Schepen van Zaleé door Sche-

pen deser Landen gejaecht ende uyt diergelijcke onkonde als voorseyt verlaten werdende / 't selve ofte de selve in maniere als vooren vermaent / bewaert / ende sonder eenige pretensie van Prinse ofte bergh-loon / tot Zaleé op te zenden / ofte in dien 't selve niet bequamelijck gheschieden can / door andere wegen aen de Eygenaers onbeschadicht gerestitueert sal / ofte sullen werden / ende dat van de meergemelte Opperste-gebieder van Saleé, in alle het geene redelijck is / te gemoet te gaen / op de selve instantie uyt het vierde Articul sullen werden gelicht / de woorden / daer by die van Saleé verobligeert werden / de Prinsen by andere Barbarische Roovers op d'Ingesetenen deser Landen gedaen / ende aldaer opgebracht / te bemachtigen / ende in allen gevalle de gevangenen in vryheyt te doen stellen, doch dat daer tegens wechgenomen sal moeten werden / de indracht gepleecht tegens 't vijfde art. ende niet alleen vastgestelt / dat de lasten op de Coopmanschappen uyt dese Landen daer gebracht werdende / niet hooger sullen mogen werden geheven / alsse zijn geweest ten tijde van het maecken van 't voorsz. Tractaet / nemaer oock restitutie werden gedaen van 't geen sedert daer boven is ontfangen / dat vorders geconvenieert sal worden / dat ter oorsaeck van eenige incidenten / die omtrent de practijcque van 't voorsz. Tractaet souden mogen voorvallen / hoedanich de selve oock souden mogen zijn / geen Consuls / ofte publijcque Ministers / daer over in haer personen / ofte goederen aenspreeckelijck sullen wesen / maer diesaengaende blyven ongemolesteert / Ja dat selve geen andere persoonen / ofte goederen van de Ingesetenen deser Landen / nochte van die van Zalee / over excessen / ofte pretense excessen / jegens 't voorsz. Tractaet geaeresteert / ende gemolesteert sullen mogen werden / noch binnen dese landen / noch binnen de Stadt ende 't gebiet van Zalee / ten sy de gene die sich beswaert vint / behoorens door wettelijcke wegen satisfactie gesocht / ende binnen behoorlijcken tijdt niet becomen heeft: Edoch / dat indien over alle de voorsz. ampliatien ende correctien op 't voorsz. Tractaet niet verdragen can werden / op 't welck nochtans seer ernstelijck sal werden gheinsteert / ofte datmen geen restitutie can erlangen van 't geen op de Coopmanschappen uyt dese Landen comende / tot Zalee / boven de taxe / ten tijde van 't Tractaet geweest zijnde / onbehoorlijck ontfangen is / dat daeromme met die van Zalee niet sal werden gebroocken / maer de saecke gelaten by 't voorgaende Tractaet / ende by aldien de voorsz. ampliatie ende correctien op 't voorsz. Tractaet by de voorgeseyde Opperste-gebieder van Zalee niet werden opgenomen ende ingevolcht / Maer dat de selve van sijn zijde mede eenige soude mogen voorbrengen, soo sal den Vice-Admirael de Ruyter, die in qualité als Commissaris, met ende nevens den voornoemden Consul indien sijne dispositie ende gelegentheyt sulcx alsdan can toelaten, tot dese negotiatie by haer Ho. *Mog.* wert geautoriseert ende volmachticht, daer over indieuse geen schadelijck engagement aen desen Staet, ofte prejuditie aen de Commercie toebrengen, op aggreatie van hare Ho. Mog. mogen convenieren, verders / dat om dit alles te beter t'executeeren / den voornoemden de Ruyter in de voorsz. qualiteyt van Commissaris / ende mede als Commandeur ende Opperhooft over een Esquadre van drie Schepen ende twee Jachten van Oorlogh / 't welck sal dienen tot Convoy naer Spangien / daer met voor Zalee hebben

te anckeren / op dat de voorsz. handelinge ende Tractaet ten spoedichste macht werden geentameert ende geperficieert / doch in cas eenigen geruymen tijdt daer toe soude werden gespilt/ maer een Schip ende Jacht aldaer op de Reede behouden/ ende onderwijlen met de andere drie voor 't naeuw van Gibralter/ tot afbreuck van andere Roovers laten cruyssen/ om des noot zijnde/ van daer t'allen tijden kuntschap te becomen/ sonder nochtans hier aen precieselijck gebonden te zijn / maer sal hy naer gelegentheyt van saecken ende advertentie die hem soude mogen voorcomen / met advijs van sijnen Crijchsraet / andere verdeelinge mogen maecken / ofte met het geheele groot by den anderen blyven in cas hy sulcx gheraden soude mogen vinden / houdende altijdt het ooge tot voortsettinge van de voorsz. Tractaten / ende by soo verre op redelijck Conditien van wegens hare Ho. Mog. te vorderen ende te presenteren geen accoorde soude comen getroffen werden / in sulcken geval de voorsz. reede met het gheheele Esquadre beset houden / sonder eenige Negotie uyt ofte inwaerts te gedoogen / gelijck in den Jare sestien hondert vijftich is gheschiet ; Ende sal ten dien eynde den voornoemden Commissaris, ende Commandeur van't voorsz. Esquadre, met ende nevens den voornoemden Consul als vooren versien werden van genoechsame Commissie, om na gelegentheyt van saecken te ageren ende verhandelen, 't gunt tot dienste deser Landen bevonden sal worden te behooren, ende wert de executie van alle het voorseyde mitsdesen aenbevolen aen 't opgemelte Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam: Ende dewyle het selve nochtans eenige trein van tijdt met sich sal brengen/ ende dat de acte van Seguro ofte vrijverblijf/ by de Opperste-gebieder van Salee aen den Consul/ ende die van de Nederlantsche Natie gegeven / den eersten May aenstaende/ comt te expireren/ sal dies/ om verdere inconvenienten te verhoeden/ geschreven werden aen den voorgeseyden Opperste-gebieder van Salee/ met serieuse clachten over het ongelijck den Consul deser Landen/ ende eenige Schippers/ ende Matrosen hier te Lande t'huys behoorende/ tegens het recht der volckeren ende tegens de vrundschap die haer Ho. Mog. met die van Salee hebben/ violentelijck aengedaen / ende dienvolgens ernstelijck instantie ghedaen / ten eynde het selve door costeloose ende schadeloose ontslaginge van de gearresteerde persoonen ende goederen/ ende andere be oorlijcke satisfactie / werde gerepareert/ ende ordre gestelt by gedachte Opperste-gebieder/ ten eynde dusdanige excessen in het toecomende niet wederom werden gepleecht : voorders sal by de selve te schryven Missive werden betuycht / dat haer Ho. Mog. van herten genegen zijn / om over de excessen die contrarie hare intentie by eenige Schepen uyt dese Landen uytgevaren/ tegens eenige Schepen / ofte Inwoonders van Saleé, souden mogen sijn begaen / de geinteresseerde soo veel in haer is/ goet recht ende behoorlijcke voldoeninge te doen erlangen / mits dat sy mede met gelijcke redelickheyt in't geen hare Ingesetenen betreft/ van daer werden bejegent/ ende dat haer Ho. Mog. om sulcx te betoonen/ met den eersten/ ende binnen seer corten tijdt/ met een Vlote die van hier gaet / sullen afsenden een Commissaris / om over de opgeresene questien inder minne te accorderen/ ende te Concerteren/ over Middelen om de selve in het toecomende voor te comen / met versoeck ende ernstelijcke begeerte/ van dat inmiddels al daer geen

nieuwe

nsemene beswaernissen die van dese Natie werden aengedaen/ op dat hare Ho. Mog. niet werden ghedwongen andere ghedachten op te nemen / ende sal dese Missive per Prima ende Duplicaet/ werden gesonden aen 't meergemelte Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam / om door de selve te Water ende te Lande afgesonden ende wel geaddresseert te werden.

In May is gesloten tusschen Vranckrijck ende de Hanse Steden/ het volgende Tractaet/ van Commercie ende Navigatie / sijnde te notabeler om dat eenigen tijdt daer na desen Staet 't selve by provisie oock voor 't hare met Vranckrijck heeft aengenomen.

LE Roy voulant faire connoistre aux Villes & Citez de la *Hanse-Teutonique*, qui'l a pour elles la mesme affection & bonne volonté, que les Roys ses Predecesseurs leur ont témoignée, & qu'il desire entretenir auec elles vne amitié & intelligence aussi sincere que celle qu'ils ont obseruée pendant tant d'années, à l'aduantage des sujets de sadite Majeste, & de ceux desdites villes. Sadite Majesté a eu bien agreable les instantes prieres & supplications qui luy ont esté faites de leur part, par les Sieurs *Penshorn* & *Moller*, Senateurs de la ville de *Hambourg*, leurs *Ambassadeurs* deputez en cette Cour, de leur accorder la confirmation des Priuileges qui leur ont esté concedez par lesdits Roys ses Predecesseurs, mesmes les expliquer & augmenter en sorte leurs sujets puissent en toute liberté exercer leur commerce auec qui bon leur sembleroit, nommément auec les ennemis de cét Estat, sans en pouvoir estre empeschés par les Capitaines de ses vaisseaux de guerre, & autres Capitaines Armateurs sous quelque pretexte que ce soit. Et pour examiner auec eux les conditions, sous lesquelles ils puissent jouïr de cette grace; Elle a commis le Sieur Comte de *Brienne*, Commandeur de ses Ordres, Conseiller ordinaire en tous ses Conseils, & en sa Cour de Parlement de Paris, & premier Secretaire d'Estat & de ses commandements; le Sieur *d'Haligre* aussi Conseiller en sesdits Conseils & en sadite Cour de Parlement, Directeur de ses finances, & le Sieur *Bignon* aussi de ses Conseils, & son Advocat general en sadite Cour de Parlement, lesquels apres plusieurs conferences, qu'ils ont tenuës avec lesdits Sieurs *Penshorn* & *Moller*, ont conjointement en vertu de leurs pouvoirs respectifs, dont les copies sont cy-apres inserées, resolu & arresté ce qui en suit.

1. QUe les Habitans des villes Hanseatiques pourront en toute seureté trafiquer & naviguer tant en France, qu'autres Royaumes, Estats, païs, & mers, lieux, ports, costes, havres & rivieres en dependantes pour y aller, venir, passer & repasser tant par mer que par terre, avec leurs navires & manchandises, sans que les sujets de sa Majesté qui auront des Vaisseaux armés en guerre ou autrement les puissent empescher, arrester ou retenir soubs quelque pretexte que ce soit; quand mesmes ils iroient dans les villes, ports, havres, ou autres lieux dependans des ennemis de sa Majesté, ou qui le pourroient estre à l'advenir, si ce n'est qu'ils fussent chargez de marchandises de contrebande cy-apres designées pour estre portées aux païs & places ennemis de la Couronne.

2. Les-

2. Lesquelles marchandises de contrebande sont entendues estre munitions de guerre, armes à feu, sçavoir canons, mousquets, mortiers, bombes, petards, grenades, saucisses, cercles, affuts, fourchettes, bandoulieres, poudre, mesche, salpestre, & toutes autres sortes d'armes, comme picques, espées, morions, casques, cuirasses, hallebardes, javelots, & autres armes servans à la guerre, ensemble des chevaux, des cordages, & des toiles noyales, qui ne puissent servir qu'à faire voiles, pourront neantmoins porter des bleds & grains de toutes sortes, legumes & autres choses servans à la vie, si ce n'est que les villes & places où ils les transporteront fussent attaquées par sa Majesté, & que volontairement ils les y transportassent, sans y estre forcez par les ennemis de sa Majesté, & se servant par violence de leurs Vaisseaux trouvez dedans leurs ports, ou ailleurs; auquel cas pourront les Commandans des Vaisseaux de sa Majesté retenir lesdits grains & autres choses servans à la vie, en payant leur juste valeur, suivant l'estimation qui en sera faite, sinon & à faute d'estimation & de payement en deniers comptans, les sujets desdites villes Hanseatiques pourront se retirer librement avec leurs Vaisseaux & marchandises, si ce n'est qu'elles fussent de la qualité de celle specifiées cy-dessus pour estre de contrebande. Ne voulant sadite Majesté que les Capitaines de ses Vaisseaux puissent arrester aucuns navires appartenans aux habitans desdites villes Hanseatiques, que ceux qui se trouveront chargez de marchandises de contrebande, lesquelles seront jugées suivant les Ordonnances du Royaume de François premier, année 1554. & de Henry troisiesme 1584. & s'il se trouvoit desdites contrebandes sur des Vaisseaux desdits habitans, chargés à cueüillette en un ou plusieurs lieux, elles seront confisquées purement & simplement, sans que les autres marchandises ny le Vaisseau le puissent estre, & celuy qui les aura chargées sera tenu à tous les despens, dommages, & interests soufferts pour raison de ce, par les interessés aux Vaisseaux, & ce cas arrivant il sera jugé selon la rigueur du present article, & non suivant lesdites Ordonnances, & ce faisant & apres le jugement rendu, le Vaisseau pourra partir librement avec le reste de sa charge, & pour cet effect seront les Officiers de l'Admirauté tenus de proceder incessamment au jugement desdites prises.

3. Et bien que les mesmes Ordonnances desdits Roys François premier, & Henry troisiesme portent, que si les sujets de sa Majesté font en temps de guerre des prises par mer, d'aucuns navires appartenants aux alliés & amis de sadite Majesté, esquels il y ait biens & marchandises d'ennemis; ou bien aussi des navires d'ennemis esquels il y ait des marchandises, ou biens d'amis, alliez ou confederez, où esquels lesdits alliez ou amis fussent partionniers, le tout soit declaré de bonne prise; Si est-ce que pour l'esgard des habitans & sujets desdites Hanseatiques, & en consideration de leurs Privileges, sa Majesté desrogeant ausdites Ordonnances, veut & entend, que lesdits habitans soient deschargés de la rigueur d'icelles pendant le temps & espace de quinze années, en sorte que la robbe de l'ennemy ne confisque point celle de l'amy, & que les navires à eux appartenants soient libres, & rendent toutes leurs charges libres, bien qu'il y eust de la marchandise appartenante aux ennemis, si ce n'est qu'il s'y en trouvast de contrebande, ou que les Maistres desdits Vaisseaux eussent

jetté

jetté leurs papiers cy-apres ſpecifiez, à la mer, ou combattu les Vaiſſeaux de ſa Majeſté, laquelle entend pareillement que les marchandiſes trouvées dans les navires d'ennemis, qui ſe juſtifieront appartenir aux habitans deſdites villes Hanſeatiques leur ſeront renduës.

4. S'il arrivoit qu'aucun des Capitaines François fiſt priſe d'un Vaiſſeau chargé deſdites marchandiſes de contrebande, ne pourront leſdits Capitaines faire ouverture ou rompre les coffres, malles, balles, bougettes, tonneaux ou autres caiſſes, ni les transporter, vendre & eſchanger ou autrement aliener, qu'elles n'ayent eſté deſcenduës en terre qu'en la preſence des Iuges de l'Admirauté, & apres inventaire par eux fait deſdites marchandiſes trouvées dans leſdits Vaiſſeaux.

5. Il ſera pareillement defendu ſous les peines portées par les Ordonnances, & de confiſcations de bien, à toutes perſonnes, marchands ou autres, d'achetter, eſchanger ou recevoir en don ou autres pretextes que ce ſoit, ni de celer ou cacher par eux ou par autres directement ou indirectement les marchandiſes ou biens trouvez eſdits Vaiſſeaux chargez de contrebande, que les priſes n'ayent eſté declarées bonnes par les Juges de ſa Majeſté, auquel cas les Capitaines des Vaiſſeaux ſur leſquels leſdites marchandiſes auroient eſté priſes les pourront rachetter, s'ils veulent pour le prix de leur adjudication, & ſeront preferez à tous autres.

6. Et afin que l'on ne puiſſe douter de la qualité des marchandiſe chargées dans leſdits Vaiſſeaux, ſeront les Capitaines & Maiſtres d'iceux trouvez en mer, tenus de montrer aux Capitaines des navires de guerre de ſa Majeſté un paſſe-port ou lettre de mer, & un certificat ou police de chargement, par lequel paſſeport apparoiſtra comme le navire appartient aux habitans deſdites villes Hanſeatiques, ce qui ſera atteſté ſur leur ſerment par le Magiſtrat du lieu d'ou il ſera, & ſeellé de ſon cachet, & dans le certificat ſera contenu la charge du navire, le lieu d'où il part, & où il va, & qu'il n'y a pas de marchandiſes de contrebande.

7. Et pour éviter aux inconveniens qui pourroient arriver lors que les Vaiſſeaux des ſujets deſdites villes Hanſeatiques ſeront rencontrez par les navires de guerre de ſa Majeſté, & oſter tous les pretextes des violences qui leur pourroient eſtre faites apres avoir abbatu le pavillon auſſi toſt qu'ils auront reconnu celuy de France ou en ſeront advertis par le ſignal qui leur ſera donné par les François d'un coup de canon tiré ſans bale, demeureront à la portée du canon, paroiſtront ſur le bord, & attendront la chaloupe qui leur ſera envoyée du Vaiſſeau de guerre de ſa Majeſté, avec deux ou trois hommes deſdits Vaiſſeaux de guerre outre l'equipage de la chaloupe, leſquels entreront dans leſdits Vaiſſeaux marchands, dont les Capitaines & Maiſtres tenus leur montrer leſdits paſſeports ou lettres de mer, & certificats ou police de chargement, auſquels ſera donné entiere foy & creance, ſans qu'apres les avoir veus & reconnu par iceux n'y avoir aucunes marchandiſes de contrebande, ils puiſſent faire autre recherche dans le vaiſſeau, ou demander autre Papier, ny ouvrir aucuns Coffres, Balles, malles, tonneaux, ou autres caiſſes de quelques natures qu'elles ſoient, retenir les Navires, ny prendre aucune ſorte de droicts ſous pretexte de ſalaires,

vacations ou presens. Et pour empescher que pendant la visite desdits papiers, il ne soit fait aucune violence aux Officiers desdits vaisseaux du Roy, entrez dans lesdits vaisseaux Marchands, seront tenus les Capitaines & Maistres desdits vaisseaux faire passer dans ladite Chaloupe deux ou trois de leurs principaux Officiers au dessous d'eux, pour y demeurer tant que ladite visite de papiers aura esté faite, & lesdits hommes de sadite Majesté repassez dans ladite Chaloupe.

8. Seront les Armateurs des vaisseaux de sa Majesté, conformément à ses Ordonnances, obligez avant leur partement, de donner caution soluable pardevant les Iuges des Admirautez de la somme de dix mille liures pour répondre des malversations qui se pourroient commettre en leurs courses & contraventions aux choses cy-dessus convenuës.

9. Que les villes Hanseatiques avec leurs Citoyens, Habitans & Pays jouyront, quant au faict de la navigation & trafic par Mer & par Terre, de tous & mesmes droicts, franchises, immunitez & privileges, lesquels sont ou seront accordez aux Estats des Provinces-Vnies Pays-bas, & autres Nations, qui sont ou seront en amitié, paix & correspondance avec la France; En sorte neantmoins qu'il ne soit dérogé en aucune façon aux Accords, Traittez & Privileges octroyez par les Roys de France Predecesseurs de sa Majesté, lesquels demeureront en leur force & vertu, & que sa Majesté entant que besoin seroit, renouvelle & ratifie.

10. Et à cet effect, sa Majesté entend que tous les autres Traittez d'Amitié, d'Alliance, de Confederation faits entre les Roys, Predecesseurs de sa Majesté, avec lesdites Villes Hanseatiques, & mesmes tous les Privileges & advantages à eux accordez, notamment par les Roys Louïs XI. 1464. & 1483. de Charles VIII. de l'an 1489. de François premier de l'an 1536. de Henry II. de l'an 1552. & de Henry IV. de l'an 1604. quoy qu'ils ne soient point icy specifiez, demeurent ratifiez & confirmez par le present Traitté, comme si de mot à mot ils y estoyent inserez, pour en jouyr par eux, comme pareillement jouyront les Sujets du Roy dans les Villes Hanseatiques des mesmes Privileges, & seront traittez aussi favorablement que les Sujets des autres Roys, Princes & Estats, avec la mesme liberté & franchises, qui ont esté accordées cy-devant.

11. Qu'apres les ratifications faites du present Traitté de part & d'autre, il sera enregistré dans les Parlemens de sa Majesté, & publié dans tous les Ports, Havres & Villes où il sera besoin, à ce qu'il n'y soit contrevenu; & qu'aux copies foy sera adjoustée comme aux originaux.

12. Que si en attendant l'eschange des ratifications du present Traitté, lesquelles seront fournies dans deux mois, il arrivoit qu'aucun des vaisseaux appartenans aux Habitans desdites Villes Hanseatiques fust pris par les Armateurs de ce Royaume, la prise sera jugée conformément au present Traitté.

En tesmoin dequoy, Nous Commissaires susdits & Ambassadeurs Deputez en vertu de nos pouvoirs respectifs, Avons signé ces presentes des nos seings ordinaires, & y avons fait apposer le Cachet de nos Armes. FAIT à Paris le *dixiéme* jour de May mil six cens cinquante-cinq. Signé, DE LOMENIE, D'HALIGRE, BIGNON, D. PENSHORN, ET TH. MOLLER.

Ensuit

Ensuit la teneur du pouvoir desdits Commissaires du Roy.

Louis par la grace de Dieu, Roy de France & de Navarre; A tous ceux qui ces presentes Lettres verront, Salut. Nos tres-chers, grands amis & confederez, les Proconsuls Senateurs, Marchands, Anciens, Aldermans, Manans & Habitans des Villes & Citez de la Nation & Hanse-Teutonique, dits Osterlins, ayans envoyé vers Nous les Sieurs Penshorn & Moller, Senateurs de la ville de Hambourg leurs Ambassadeurs & Deputez, pour nous faire entendre que l'alliance & confederation depuis si long-temps establie entre nous & eux, & les Privileges qui leur ont esté de temps en temps accordez & confirmez par les Roys nos Predecesseurs, ayant produit divers advantages qui avoient non seulement tourné à leur profit, mais aussi à celuy de nos Sujets & du Public; Ils desireroient pour ces considerations, qu'il nous pleust les renouveller mesme faire de nouveaux Reglements, sous l'équité desquels le commerce d'entre les Nations pust estre continüé, & s'ameliorer à leur commun benefice; & qu'à cét effet, ils estoient chargez de pouvoirs suffisans pour en conferer & traitter avec ceux que nous voudrions commettre pour discuter & arrester les conditions qui seroient proposées à la satisfaction des vns & des autres. Nous qui n'avons d'autre but que de procurer par toutes sortes de voyes la felicité de nos Sujets & de ceux de nos Alliez, avec lesquels il s'est tousiours observé une sincere amitié & intelligence, avons bien volontiers receu la proposition qui nous a esté faite de la part desdites Villes de la Hanse Teutonique. Et ayant à faire choix pour cette negociation de personnes capables & remplis d'vne entiere connoissance de nos interests; Nous avons jetté les yeux sur nos chers & bien-amez le S^r. Comte de Brienne Conseiller ordinaire en nos Conseils & en nostre Cour de Parlement de Paris, Commandeur de nos Ordres, & Secretaire d'Estat & de nos Commandements; Le Sieur d'Haligre aussi Conseiller en nosdits Conseils, & en nostre dite Cour de Parlement; & Directeur de nos Finances; & le Sieur Bignon aussi de nos Conseils, & nostre Advocat general en nostre dite Cour de Parlement: sur la confiance que nous avons en leur suffisance, experience, fidelité & affection à nostre service, qui nous sont si connuës. Pour ces causes, & autres à ce nous mouvans, De l'advis de la Reyne nostre tres-honorée Dame & Mere, de plusieurs Princes, Ducs, Pairs, & Officiers de nostre Couronne, & autres Grands & Notables Personnages de nostre Conseil, Nous avons commis & ordonné, commettons & ordonnons par ces presentes signées de nostre main, lesdits Sieurs Comte de Brienne, d'Haligre & Bignon, pour s'assembler & conferer avec lesdits Ambassadeurs & Deputez, les Sieurs Penshorn & Moller, avec plain pouvoir authorité & mandement special que nous leur dónons, ou à deux d'entr'eux, en l'absence, maladie, ou autre empeschement de l'autre, de traitter, negotier, & conclurre de nostre part avec eux la continüation & le renouvellement de nostre Alliance & Confederation avec lesdit. Villes de la Hanse-Teutonique, ensemble des Privileges qui leur ont esté octroyez par nosdits predecesseurs Roys: Comme aussi d'entrer en discution des poincts qui seront proposez sur le faict du commerce de nos Sujets avec les leurs

leurs, les refoudre, arrester, & signer, & generalement tous autres articles qu'ils estimeront necessaires & convenables pour le bien & l'advantage des deux Nations: Promettons en foy & parole de Roy d'avoir agréable tenir ferme & stable ce qui aura ainsi esté promis, conclud & signé par nosdits Commissaires, ou deux d'entr'eux, en l'absence de l'autre, en nostre nom, & par lesdits Ambassadeurs & Deputez en celuy desdites Villes de la Hanse-Teutonique, & le faire observer & executer de nostre part, sans y contrevenir, ny permettre qu'il y soit contrevenu en quelque sorte & maniere que ce soit, & d'en fournir nos Lettres de ratification dans le temps qu'elles auront esté promises: CAR tel est nostre plaisir. En tesmoin dequoy nous avons fait mettre nostre Seel ausdites presentes. DONNE à Paris le quatriéme Novembre l'an de grace mil six cens cinquante-quatre. Et de nostre regne le douziéme. Signé, LOUIS. *Et sur le reply*, Par le Roy, LE TELLIER.

Ensuit la teneur du pouvoir desdits Ambassadeurs Deputez des Villes Hanseatiques.

NOS Consules & Senatores Civitatum Lubecæ, Bremæ & Hamburgi, notum facimus, quod nostro reliquarumque Civitatum Hanseaticarum nomine, ad Serenissimum ac Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum LUDOVICUM XIV. Galliarum & Navarræ Regem Christianissimum, Dominum nostrum clementissimum, ex corpore nostro deputavimus & elegimus Legatos, viros Nobiles & Consultissimos, Dominum Davidem Penshorn, & Dominum Theodorum Moller, in Republica Hamburgensi Senatores, ut rogent & procurent restitutionem navium merciumque ante annum ferè Nannetum deductarum cùm omni causa, ordinationem super navigatione mercatura & commerciis, & confirmationem privilegiorum Hanseaticorum. Et quoniam ad hanc rem gerendam opus habent nostro speciali mandato: Idcircò dictis Legatis nostris ambobus simul, & unicuique eorum separatim, absente vel impedito fortè altero, plenam damus potestatem nostro nomine & loco, de præfatis commissis negotiis, & eorum dependentiis, apud Christianissimam Majestatem, ejusdemque Consiliarios, Commissarios, aliosve Ministros, quibus ea res in manu est, eritve, omnia ea agendi, rogandi, tractandi, concordandi & concludendi, quæ pro satisfactione Mercatorum, securitate navigationis, mercaturæ & commerciorum renovatione, confirmatione & observantia privilegiorum convenire censebunt; Firmiter promittentes, nos grata ac rata habituros, quæ per præfatos legatos nostros circa negotia prædicta fuerint peracta & conclusa. In quorum fidem præsens hoc mandatum communi civitatum Hanseaticarum Sigillo, quo in ejusmodi negotiis Hanseaticis uti consuevimus, corroborari fecimus. Datum Lubecæ 20. May anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo quarto.

Ensuit

Ensuit la Ratification du Roy.

LOUIS par la grace de Dieu, Roy de France & de Navarre: A tous ceux qui ces presentes Lettres verront, Salut. Ayant veu & examiné en nostre Conseil le Traitté fait & passé en nostre nom le dixiéme du mois de May dernier par nos amez & feaux les Sieurs Comte de Brienne, Commandeurs de nos Ordres, Conseiller ordinaire en tous nos Conseils, & en nostre Cour de Parlement de Paris, premier Secretaire d'Estat, & de nos Commandemens, d'Haligre aussi Conseiller en nosdits Conseils & en nostredite Cour de Parlement, Directeur de nos Finances, & Bignon Conseiller en nostre Conseil d'Estat, & nostre Advocat general en nostre Cour de Parlement, ende vertu du pouvoir que Nous leur en avons donné, avec les Sieurs Penshorn & Moller Senateurs de la ville de Hambourg, Ambassadeurs & Deputez vers Nous de la part de nos treschers, grands amis & confederez les Proconsuls, Senateurs, Marchands, Anciens, Aldermans, Manans & Habitans des Villes & Citez de la Nation & Hanse-Teutonique, dits Osterlins, fondez aussi d'un pouvoir special à cét effet; duquel Traitté la teneur ensuit.

N. N. N.

NOUS de l'advis de la Reyne nostre tres-honorée Dame & Mere, de plusieurs Princes, Ducs, Pairs & Officiers de nostre Couronne, & autres Grands & notables personnages de nostre Conseil, Avons agreé, approuvé & ratifié, agréons, approuvons & ratifions par ces presentes signées de nostre main ledit Traitté, & un chacun des Articles d'iceluy cy-dessus transcrits: Promettons en foy & parole de Roy, & sous l'hypotecque de tous & un chacun nos biens presens & a venir de l'entretenir, & faire garder & observer inviolablement de poinct en poinct selon sa forme & teneur, sans jamais aller ny venir directement ou indirectement au contraire. CAR tel est nostre plaisir: En tesmoin dequoy, Nous avons fait mettre nostre Seel à ces presentes. DONNEES à la Fere le quinziéme jour de Iuin l'an de grace mil six cens cinquante-cinq. Et de nostre regne le treiziéme. Signé. LOUIS. *Et plus bas,* Par le Roy, DE LOMENIE. *Et plus bas est encore écrit.*

Registré, ouy ce consentant le Procureur generael du Roy, pour estre executé & entretenu selon sa forme & teneur; Et copies collationnées au present original envoyées au Siege de l'Admirauté. A Paris en Parlement le vingt-neufiéme Iuillet mil six cens cinquante-cinq. Signé, DU TILLET.

Ratificatio Civitatum Hanseaticarum.

NOS Consules & Senatores Civitatum Lubecæ Bremæ & Hamburgi, nostro, sociarumque Hanseaticarum Civitatum nomine, notum testatumque facimus omnibus & singulis præsentes hasce legentibus, imposterum vé lecturis. Postquam Serenissimo ac Potentissimo Principi ac Domino, Domino Ludovico, ejus nominis decimo quarto, Galliarum ac Navarræ Regi Chri-

Christianissimo, Domino nostro Clementissimo benignè placuit, pro usu ac securitate commerciorum & navigationis, cum fœderatis Hansæ Teutonicæ Civitatibus, earumque nomine specialiter ad id Deputatis, viris Nobilibus, Consultissimis, Domino Davide Penshorn, & Domino Theodoro Mollero, Reipublicæ Hamburgensis Senatoribus, singularem quandam Tractationem instituere, quæ etiam eò tandem deducta, ut inter memoratæ suæ Majestatis Regiæ pariter ad id Deputatos, Illustrissimos, Excellentissimos, Generosissimosque Dominos Commissarios, dictæque Hansæ Teutonicæ Ablegatos, die decima Maij Anni currentis conventum fuerit super pactionis formulâ, verbotenus subsequente.

N. N. N.

ET quoniam ulteriùs placuit, ut dictus Tractatus intra spatium duorum mensium ratihaberetur, instrumentaque Ratihabitionis hinc inde extraderentur, Idcircò Nos præfati Consules & Senatores nostro, Sociarumque Civitatum nomine, prædictum Tractatum, virtute harum in omnibus suis clausulis, omni meliori modo approbamus, ratihabemus & confirmamus; bonâ fide spondentes, ac promittentes pro Nobis, Sociisque Civitatibus, Nos omnes & singulos ejusdem Articulos, & quicquid tota illa conventione continetur, firmiter & inviolabiliter servaturos, nulloque modo passuros, ut eidem sive per alios contreueniatur. In cujus rei fidem presentem hanc ce ratihabitionem nostram Civitatis Lubecæ sigillo, quo in ejusmodi negotiis Hanseaticis uti consueuimus, corroborari fecimus. Datum Lubecæ die Octavo decimo Mensis Maii, Anno post natum Christum, Millesimo Sexcentesimo, quinquagesimo quinto. Ex speciali Commissione amplissimi Nobilissimique Senatus Lubecensis vidit & subscripsit HENRICVS BALEMAN, Ejusdem Reipub. Protonotarius.

L. S. Append.

Commission du Roy.

LOUIS par la grace de Dieu Roy de France & de Navarre: A nos amez & feaux Conseillers les Gens tenans nostre Cour de Parlement de Paris, & autres nos Justiciers & Officiers qu'il appartiendra, Salut. Nous vous envoyons cy-attaché sous le contre-seel de nostre Chancellerie, le Traitté fait & passé le 10. du mois de May dernier, entre Nous, & nos tres-chers, grands amis & confederez, les Proconsuls, Senateurs, Marchands, Anciens, Aldermans, Manans & Habitans des Villes & Citez de la Nation & Hanse-Teutonique, dits Osterlins, pour la liberté & seureté du commerce de leurs Sujets avec qui bon leur semblera, nommément avec les ennemis de cét Estat pendant l'espace de quinze années entieres & consecutives aux conditions qui y sont exprimées: Et vous mandons par ces presentes signées de nostre main, que vous ayez à l'enregistrer purement & simplement, & à le faire entretenir, garder & observer de poinct en poinct en tous ses articles, selon sa forme & teneur, sans y apporter aucune longueur, refus, ny difficulté, sous quelque pretexte & occasion

sion que ce soit: CAR tel est nostre plaisir, Nonobstant quelconques Edicts, Ordonnances, Defenses & Lettres à ce contraires. Donné à la Fere le quinziéme jour de Juin, l'an de grace mil six cens cinquante-cinq, & de nostre regne le treiziéme. Signé, LOUIS. *Et plus bas;* Par le Roy, DE LOMENIE. *Et plus bas est encore écrit;*

Registrées, ouy ce consentant le Procureur general du Roy pour estre executées selon leur forme & teneur. A Paris en Parlement le vingt-neufiéme Iuillet mil six cens cinquante-cinq. Signé, DU TILLET. Et seellé.

Extraict des Registres de Parlement.

VEU par la Cour les lettres patentes du Roy données à la Fere le 15. Iuin 1655. signés, LOVIS. Et plus bas, Par le Roy, DE LOMENIE. Et seellées du grand Seau de cire jaune, par lesquelles ledit Seigneur mande à la Cour d'enregistrer purement & simplement le Traitté fait & passé au nom dudit Seigneur par les Commissaires par luy deputez avec les Sieurs Penshorn & Moller Senateurs de la ville de Hambourg, Ambassadeurs & Deputez de la part des Proconsuls, Senateurs, Marchands, Anciens, Aldermans, Manans & Habitans des Villes & Citez de la Nation & Hanse-Teutonique dits Osterlins, attaché sous le contre-seel disdites Lettres: VEU aussi ledit Traitté, contenant douze articles: Conclusions du Procureur general du Roy; Et tout consideré. LADITE COUR, A ordonné, & ordonne, que ledit Traitté & Lettres seront registtées au Greffe d'icelle, pour estre executées & entretenuës selon leur forme & teneurs, & copies collationnées au Siege de l'Admirauté. FAIT en Parlement le vingt neufiéme Iuillet mil six cens cinquante-cinq. Signé, Du TILLET.

Den Koninck heeft desghelijcx haer oock gheconfirmeert de oude Tractaten ende Privilegien aen de opghemelde Hanze-Steeden vergunt; hier na volgende.

Privilegium Ludovici XI. Regis Galliæ De Anno 1483.

UNIVERSIS præsentes Literas inspecturis, Iacobus de Stota villa Miles Dominus de Beyne, Baro Duirx, & de Sancto Andrea in Marchia Domini nostri Regis Consiliarius & Cambellanus ac, Custos præposituræ Pariensis, Salutem: Notum facimus, quod Anno Domini millesimo quadringentesimo octuagentesimo quarto, die Veneris vicesima quarta mensis Decembris, vidimus & de verbo ad verbum legimus quasdam Literas Domini nostri Regis in forma cartæ ejus sigillo magno, sub filis sericis & cerâ viridi sigillatas, sanas & integras, tenorem, qui sequitur continentes.

CAROLVS, Dei gratia Francorum Rex, quoniam gravissimis virorum Illustrium sententiis nullam rem pro Regni nostri tuitione, magis necessariam, quam pacem & concordiam cum finitimis fovere compertum habemus, ea profe-

profecto quæ à majoribus nostris, pro acquirenda exteris cum nationibus pace & amicitia actitata fuere, arcto ratificationis vinculo roborare censuimus. Quippe cum pace & concordia res minimas semper indies augeri, discordia verò dilabi, eadem etiam quæ sola quietem peperit homines feliciter vivere manifestum sit. Notum igitur facimus universis, præsentibus & futuris, quod cum nuper charissimus quondam genitor noster, (anima cujus cum Christo semper quiescat,) pacem & concordiam perpetuis temporibus duraturam pro se suisque successoribus, Francorum Regibus ac Regno, Dominiis & subditis nostris modernis atque posteris, cum Proconsulibus, Consulibus, Mercatoribus & Incolis totius Hansæ Teutonicæ injuerit, suis patentibus literis, tenoris subsequentis.

LUDOVICUS, Dei gratia Francorum Rex, Priscos illos summa sapientiâ & integritate Principes, potissimum Serenissimos Progenitores nostros, Francorum Reges Christianissimos, Etsi in multis maximisque rebus, quæ pro Reipublicæ, Regnorum suorum & Dominiorum utilitate atque incremento opportuna fore conspiciebant, solicitos semper fuisse cognovimus, circa tamen ea quæ ad componendas bellorum inimicitias inter sibi finitimas exteras nationes, quovis quæsito colore exortas, præcipua cura exactaque diligentia semper incubuisse constat, quo tandem duo ejusdem Reipublicæ fundamenta, Pax scilicet & concordia subsequerentur. Ea videlicet, quæ nihil simultatis haberet, aut seditionis admixtum, sed simplex esset & immaculata. Quaque foverentur omnia vitæ necessaria Christiani ut arbitramur præcepti memores. Nam Salvator noster qui de supremo cœlorum solio ad ima descendere non abnuit, quo illius originalis delicti & perpetuæ culpæ reum inexpiabili facinore liberaret, suis discipulis, Sacratissima Euangelicæ lectionis, testante historia, ut in quamcunque domum introirent, huic pacem dicerent, præcipiendum curavit. Peractoque tam præclari mysterii cursu ascensurus ad Patrem, nullum eisdem majoris gratiæ donum, quam pacem, censuit relinquendum. Notum igitur facimus universis præsentibus & futuris, quod cum superioribus annis nonnullæ inter nos, regnumque, dominia, & subditos nostros, ex unâ, & magnificos viros, amicosque nostros præcharissimos, Proconsules, Consules, Mercatores & Incolas Civitatum de Hansa Teutonica, partibus ex alterâ, bellorum induciæ seu treugæ pactæ & initæ fuerint ut tandem pax firma & perpetua sequeretur, ipsique Proconsules, Consules, necnon Aldremandi & Seniores eorum jurati in communi Mercatorum oppido Brugensi in Flandria residentes, ad nos ea de causa his diebus Oratores, viros quidem spectatissimos, & sibi, ut ad nos scripserunt, fidelissimos, videlicet Magistros Anthonium de Louf, in jure Civili Licentiatum, & Guerardum Bruyns, in jure Canonico Baccalaureum, transmittendos curaverint. Quibus auditis in omnibus suis, quæ ad communem Reipublicæ utilitatem conducere videbantur, habitaque desuper deliberatione plurimorum regni nostri Magnatum nobis sanguinis vinculo & affinitate conjunctorum, aliorumque Procerum magni nostri Consilii summa virtute præditorum, cum ejsdem Proconsulibus, Consulibus, Aldremandis, Mercatoribus, & incolis prædictarum Civitatum

& Com-

& Communitatum, imprimis Hansæ Teutonicæ pro nobis, chariſſimoque filio noſtro, Delphino Vienenſi, aliiſque Succeſſoribus noſtris Francorum Regibus Regno, Dominiis, ſubditis que noſtris, præſentibus & futuris, ut tandem Reſpublica hinc inde, quæ omnibus longè carior eſſe debet quam privata, non modo ſuſtentetur, verum etiam felicibus ſemper incrementis augeatur, pacem, amicitiam, benevolentiam & concordiam firmam, ſtabilem, perpetuiſq; temporibus duraturam, certa ſcientia fecimus inivimus & concluſimus, facimuſq; inimus & concludimus, per preſentes, ac deinde Regiæ poteſtatis plenitudine ſpecialiq; gratia omnia & ſingula privilegia eiſdem Proconſulibus, Conſulibus, Aldremandis, Mercatoribus & incolis per nos, Prædeceſſoreſque noſtros ſub quocunque verborum tenore conceſſa, ac ſi de verbo ad verbum præſentibus forent inſerta, laudamus, ratificamus & confirmamus, ac de novo in quantum opus eſt, concedimus, volentes etiam & concedentes, ut ipſi omnium & ſingulorum bonorum, navigiorum, aliarumque rerum, eiſdem hactenus per ſubditos noſtros occaſione deſſenſionum præteritarum, vel aliàs quovis modo, vi, & ultra eorum velle, & noviſſimis durantibus treugis, ablatarum reſtitutionem coram nobis & quibuſcunque judicibus liberè & licitè poſſint tam conjunctim quam diviſim proſequi, quibus judicibus, aut eorum locatenentibus, præſentibus & futuris, diſtrictius præcipimus, ut eiſdem Proconſulibus, Conſulibus, Aldremandis, Mercatoribus, & Incolis de rebus, bonis & Mercanciis, ab eiſdem injuſtè, & indebitè, prædicta treuga durante, ablatis reſtitutionem plenam & integram facere, & partibus auditis celeris juſtitiæ complementum miniſtrare curent.

Concedentes inſuper pro nobis & Succeſſoribus noſtris, Francorum Regibus eiſdem Proconſulibus, Conſulibus Aldremandis, Mercatoribus & Incolis prædictis, & cuicumque eorum, qui in Regno & Dominiis noſtris prædictis moram ſeu incolatum facere velint, ut ipſi pro ſe ſuiſque omnibus Mercantiis, aliiſque navigiis, naucleris, boniſque ſuis quibuſcunque & in quocunque ipſius regni & Dominiorum noſtrorum loco eſſe contigerit, ab omni impoſitione, gabella, alteriuſque tributi & onere Franci, quieti, & penitus immunes perpetuo exiſtant, quemadmodum ſubditi noſtri hactenus fuerunt, ſunt & erunt in futurum, quodque ipſi ad cauſam mercanciarum ſuarum quæ ponderari oportebit, majus, quam ſubditi noſtri ſoluere ſoliti ſunt, emolumentum nequaquam ſoluere deinceps teneantur. VLTERIUS quod dicti Proconſules, Conſules, Aldremandi, Mercatores & Incolæ, eorumque Naucleri qui ut dictum eſt, in Regno & Dominiis noſtris prædictis moram trahent, de ſuis bonis mobilibus & immobilibus, ibidem acquiſitis & acquirendis, ac donatione inter vivos, teſtamentariaue, aut alias quomodocunque eiſdem libuerit diſponere poſſint, eorumque hæredes prædicta bona apprehendere, eiſdemque uti, gaudere atque potiri, perinde atque ſi naturales Subditi, ac ex noſtro Regno oriundi eſſent. DEINCEPS ſi caſu aliquo, quod tamen Deus avertat, pax hujuſmodi quovis diſſenſionis aut controverſiæ prætextu infringeretur, ita ut aliquod genus belli inter nos, Succeſſoreſque noſtros, Francorum Reges, Regnum, Dominia & ſubditos noſtros, & prædictos Proconſules, Conſules, Aldremandos, Mercatores & Incolas oriretur, volumus & concedimus, ut ipſi, & eorum ſinguli, infra

fra annum post ejusdem belli seu dissensionum initium, omnes & singulas mercantias, navigia, naucleros, aliaque bona sua quæcunque in Regno & Dominiis nostris existentia asportare, & ad Civitates & loca sua deuehi facere; pecunias aliasque res per subditos nostros sibi debitas exigere, & id faciendo totiens quotiens oportunum èis fuerit, eodem anno durante ire, redire, morari, & deinde ad propria reverti tutè, liberè & quietè possint & valeant, absque eo, quod ullum in corporibus, navigiis, naucleris, mercantiis, bonis, rebusque suis prædictis aliquod damnum impedimentumve, aut alia quævis inquietatio au molestia ullatenus, inferri debeat; Insuper dilectos & fideles nostros Archiepiscopos & Episcopos regni nostri, Curatos & alios viros Ecclesiasticos curam & regimen animarum habentes, ut dum aliquem dictæ Hansæ in Regno & Dominiis nostris mortem obire contigerit, talium morientium cadavera in terra benedicta, ut nostri subditi, veri & indubitati Catholici, decendentes sepeliri solent, sepelientur, exhortari curabimus. Insuper si nobis contingat in futurum, cum quovis Rege aut Principe, aliisve exteris nationibus, bellum gerere, aut aliquas hostiles inimicitias, aut dissensiones habere, ipsi tamen Proconsules, Mercatores & Incolæ cum eorum navibus, naucleris, bonis, & mercantiis quibuscunque penes eorundem Regum, Principum, & Nationum Civitates, portus, loca, & districtus, quibus eisdem fore oportunum videbitur, pro suis Mercantiis, aliisque negotiis exercendis, ire, morari, & deinde redire, totiens quotiens eisdem placuerit liberè & quietè, quoad nos & subditos nostros attinet absque eo, quod hujusce pacis, amicitiæ, & benevolentiæ perpetuæ infractores censeri, nominarive aut reputari debeant, quovismodo, quod etiam in eo casu omnibus subditis nostris simili modo licebit: Præterea, si casus contingeret, aliquam seu aliquas ex Principalioribus vel aliis prædictæ Hansæ Civitatibus & oppidis à corpore, communitate & liga ejusdem Hansæ deficere, seu Aldremannis prædictis rebelles esse, posteaquàm ea de re à Proconsulibus & Mercatoribus Civitatis Lubecensis, quæ ipsius Ligæ obtinet Principatum, necnon ab Aldremandis prædictis informati fuerimus, Mercatores, naucleros, aliosque earundem Civitatum & oppidorum sic deficientium, hac præsenti pace & concordia aliisque privilegiis & libertatibus per nos & prædecessores nostros, Francorum Reges Christianissimos eidem Ligæ & Communitati concessis, nullatenus gaudere permittemus, quousque tamen ab eadem Civitate Lubecensi certiores effecti fuerimus, eosdem sic deficientes eidem Ligæ & Communitati reconciliatos fuisse, eademque de omnibus damnis, interesse & gravaminibus ab eisdem occasione ipsius defectionis perpensis & sustentis plenè & integrè satisfecerint. Etsi aliqua obscuritas aut ambiguitas super articulis prædictis, aliisque superius contentis, in futurum oriretur, ipsas clarioribus & luculentioribus verbis & sententiis in favorum & utilitatum prædictæ Communitatis & Hansæ Teutonicæ suorumque Mercatorum & Incolarum nos interpretaturos & declaraturos semper pollicemur. Et demum ut hujusmodi perpetua pax, concordia, amicitia, & benevolentia facilius & felicius observetur, ejusdem conservatores perpetuos decernimus, facimus, constituimus & ordinamus, videlicet Admiraldum Franciæ, Vice Admiraldum, Balliuum Rothomagensem, Seneschallos Aquitaniæ, Lugdunensis & de Pontieu, Gubernatores Rupellæ,

Artesy

Artesy & Bononiæ pro tempore existentes, vel eorum locatenentes, quibus & eorum cuilibet, prout ad eum pertinuerit, plenariam & omnimodam potestatem, ac speciale & generale mandatum damus & concedimus, de omnibus & singulis litibus & controversiis inter subditos nostros prædictosque Proconsules, Mercatores & Incolas prætactæ Hansæ Teutonicæ in futurum movendis & oriendis cognoscendi, decernendi, judicandi & terminandi, absque eo quod ipsi, nec eorum aliquis coram aliis Judicibus aut Officiariis nostris conveniri, nec in causam trahi, in prima instantia quovis modo possint sive debeant, quibus quidem conservatoribus, seu eorum locatenentibus mandamus & committimus, partibus ipsis auditis, summariè & de plano, & absque strepitu & figura judicii celeris justitiæ complementum ministrare curent. Promittentes bona fide, verboque regio, quod solenne jusjurandum apud Reges sempet esse consuevit prædictam benevolentiam, amicitiam, perpetuamque pacem & omnia & singula superius enarrata, &per nos concessa, inviolabiliter observare&observari facere, eademq; omnia per charissimum filium nostrum Delphinum Viennensem rata grataque habere, suisque patentibus literis confirmare, ita tamen, quod prædicti Proconsules, Consules, Aldremandi, Mercatores & Incolæ de eadem pace Amicitia & benevolentia pariter, quantum eos & totam suam Communitatem concernit, suas patentes literas in debita validaque forma, sigillo magno Civitatis Lubecensis roboratas, infra unum annum proximè futurum nobis tradere & realiter exhibere tenebuntur. Quocirca dilectis & fidelibus nostris Gentibus, Consiliariis Parlamenti nostri Parisiensis, universisque & singulis nostris locatenentibus, Mareschallis, Admiraldo, Vice-Almiraldo & Gubernatoribus, Seneschallis, Bailliuis, Prępositis, Capitaneisque, &ductoribus militum, & armigerorum, ac Civitatum, oppidorum, portuum, pontium, aliorumque locorum & districtuum Custodibus, aliisque judiciariis, & officiariis nostris, præsentibus & futuris, & eorum cuilibet harum serie præcipimus & mandamus quatenus has nostras præsentes literas in omnibus curiis, auditoriis, aliisque suis locis ad hoc necessariis publicare seu publicari facere, prædictamque amicitiam, confœderationem, & perpetuam pacem & Concordiam ac omnia & singula superius declarata, & per nos concessa inviolabiliter observent, & observari faciant nihil penitus in contrarium agendo nec attemptando, quod si fortè aliqua acta & attemptata forent, ea reparare seu reparari & ad pristinum & debitum statum reduci facere studeant indilatè, compellendos adhoc, appellatione semota, viriliter & debitè compellendo. Infractores quoque si qui sint, pœna debita & publica plectendo, & ut omnia & singula præinserta perpetuæ firmitatis robur obtineant, has nostras literas, quarum vidisse seu Transumpto uno vel pluribus si opus fuerit, sub sigillo Regio confectis, indubiam fidem veluti huic originali volumus adhiberi, magni nostri sigilli munimine fecimus roborare. Datum in Montiliis propè Turones, in Mense Augusti, Anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo tertio, Regni verò nostri vicesimo tertio. Visa. Signatum, per Regem, Comite de Claromonte, & de Marchia Donino Desquerdes, magno Seneschallo Normaniæ, Gubernatore Antissiodorensi, Seneschallo Ruthinensi, Magistris Iacobo Lovet Chartarum Thesaurario, Guillermo de Cerisaijo & aliis præsentibus, De Ville Chartre

TRE. NOS, qui Reipublicæ Felix incrementum tota animi nostri mente semper optamus, præinsertas patentes literas & omnia & singula in eisdem contenta ratas & gratas, rataque & grata habentes, atque eas & plurimorum nostri Sanguinis Principum atque Comitum aliorumque Magnatum, majoris nostri Consilii deliberatione, laudavimus, approbavimus & confirmavimus, laudamusque, approbamus, ratificamus ac confirmamus, ac in quantum opus est de novo concessimus & concedimus per presentes: Quarum tenore, universis & singulis locatenentibus, Mareschallis, Admiraldo, Vice-Admiraldo, Gubernatoribus, Bailliuis, Seneschallis, Præpositis, Capitaneisque & Ductoribus armigerorum, nec non urbium, Civitatum, Oppidorum, pontium, portuum, aliorumque locorum, districtuum custodibus, cæterisque justitiariis, Officiariis & subditis nostris, præsentibus & futuris, præcipimus & mandamus, quatenus præsentem nostram ratificationem, approbationem, confirmationem & concessionem in universis jurisdictionum suarum auditoriis, aliisque locis, quibus oportunum fuerit, inscribant, publicent & inviolabiliter observent, seu inscribi, publicari & observari faciant, nihil penitus in contrarium agendo, aut intentando, agive vel intentari faciendo vel permittendo, sed si quæ forsitan acta aut intentata forent, illa reparare seu reparari, & ad pristinum & debitum statum extemplò reduci facere curent. Et ut præmissa omnia perpetuæ firmitatis robur obtineant, nostrum præsentibus literis fecimus apponi sigillum. *Datum* Ambasiæ Mense Septembris, Anno Domini, millesimo quadringentesimo octuagesimo tertio, & Regni nostri primo. Sic signatum per Regem, Comitibus de Claromonte, de Marchia & de Domino Marthio magno nostro hospitii Franciæ, Domino de Toroy, Magistro Guillermo de Cerisay, & aliis præsentibus, DE VILLE CHARTRE. Visa. *Et supraplicam est scriptum*, Lecta, publicata & registrata Parisiis in Parlamento, Vicesima tertia die Decembris, Anno millesimo quadringentesimo octuagesimo quarto. Sic signatum, CE CERISAY, *Et in dorso.*

Lecta, publicata in Scacario Ducatus Normaniæ tento Rothomagi in termino Sancti Michaëlis, Anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo quarto, die vicesima septima Mensis Octobris, in præsentia Procuratoris Regis non contradicentis, & registrata in registro Curiæ dicti Scacarii. Sic signatum, A. CHARBONNIER. *In cujus visionis testimonium sigillum dictæ præpositura Parisiensis his præsentibus literis transumpti sivè transcripti apposuimus. Anno & die primò dictis. Signatum,* DE REVIERS.

Privilegium Caroli VIII. Regis Francorum, De Anno 1489.

CHARLES par la grace de Dieu, Roy de France; A tous qui ces presentes Lettres verront, Salut: Comme par le traitté de paix, amitié & alliance fait entre feu nostre tres-cher Sieur & Pere, que Dieu absolve, & nos tres-chers & grands amis & confederez les Proconsuls, Consuls, Marchands, Anciens, Aldermans, Manans & Habitans des Villes & Citez de la Hanse Teutonique; lequel Traitté depuis nostre advenement à la Couronne, par Nous a esté confirmé & ratifié, & tant en temps de nostre dit feu Seigneur & Pere, que de nous,

publié

publié par tout nostre Royaume, entr'autres choses ait esté deffendu à tous, que nuls de nos Sujets fussent si osez ny si hardis en fraindre ladite paix & amitié, ny ausdits de la Hanse mesfaire, ny leur donner destourbier par mer ou par terre. Toutesfois nous avons entendu qu'aucuns de nos Sujets demeurants à Honfleur, Dieppe, & autres lieux, Ports & Havres de Mer de nostre dit Royaume, se sont depuis aucun temps en ça efforcez & efforcent de jour en jour endommager, & de faict par diverses fois ont endommage & endommagent lesdits Suj. de la Hanse, pris & rauy per mer leurs gens, Navires, biens, denreés & marchandises, comme s'ils estoient ennemis, leur imposant qu'ils le sont, laçoit que par bonnes & vallables Lettres certificatoires, lesdits Sujets de la Hanse ayent fait & facent promptement apparoir qu'ils sont de ladite Hanse; & qui plus est, Nosdits Sujets incontinent apres lesdites induës prises & ravissement ont entr'eux departy & butiné les biens & marchandises par eux pris & ravis, iceux alienez, transportez, & autrement en ont disposé & disposent à leur volonté; en maniere que lesdits de la Hanse n'en peuvent aucune chose jamais recouvrer; & s'il advient que ceux d'icelle Hanse qui ainsi sont pris & damnifiez contre la teneur de ladite amitié, veulent par justice poursuivre la restitution de leursdits biens, denrées & marchandises, ensemble de leurs interests, Ils ont esté & sont contraints poursuivre nosdits Sujets infracteurs de paix pardevant les Iuges des lieux où iceux infracteurs font leurs demeurances; Esquels lieux, iceux de la Hanse ne peuvent souventefois avoir reparation des torts à eux faits pour les faveurs que les dessusdits y ont eu de frivolles appellations & dolleances par eux faites & interjettez: Ains par la longueur des procez qu'on leur fait, & les dilations frustratoires qu'on donne ausdits infracteurs; lesdits de la Hanse apres grandes dépences faites en la poursuite desdits procez, sont contraints de tout abandonner, & mesme pource que si aucune provision est adjugée ausdits de la Hanse, c'est parce qu'ils bailleront caution suffisante & idoine, ou achepteurs de biens, quelle chose leur est impossible, pource qu'ils ne trouvent aucunefois gens qui ayent connoissance d'eux, ny qui les veulent pleiger, est en outre, on demene desdits procez, lesdits infracteurs pour venir à leurs fins alleguent, que les certifications qu'ont apporté lesdits de la Hanse ne sont valables, & qu'il ne suffit pas que par certifications, attestations, ou documens des Juges des lieux & villes de ladite Hanse, ils prennent les marchandises ainsi ravies à eux appartenans, ne aussi par commission requisitoire, mais les veut-on contraindre de mener Commissaires propres de nostre Royaume pour aller faire leurs preuves en pays tres-lointains, & à tres-grands frais; lesquels Commissaires encor ne veulent aller, sinon que premier iceux de la Hanse baillent caution suffisante en nostre Royaume de les mener & ramener seurement & indemnes; & par ces moyens lesdits de la Hanse jamais n'ont pû & ne peuvent avoir restitution des choses à eux prises & ravies; mais qui pis est, lesdits infracteurs voyans que par leurs cavillations, la justice est assoupie, ils pillent, & de plus en plus ravissent sur lesdits de la Hanse sans craindre de justice, qui est contre la teneur de la paix, amitié & confederation: Au moyen dequoy iceux de la Hanse seroient par trait de temps contraints à eux de laisser de venir & frequenter en nostredit Royaume, si provision convenable n'estoit par Nous sur ce donné, ainsi que

remonstré nous a esté: Pourquoy nous ces choses considerées, mesmement que par les articles de ladite paix & amitié, entr'autres choses est dit, Que si aucuns desdits articles se trouvent au temps advenir douteux, y seroit donné provision: Voulant par cecy pourvoir, & ladite paix & amitié estre entrenuë, gardée & observée de poinct en poinct selon sa forme & teneur. POUR CES CAUSES & considerations, & sur ce advis & deliberation avec les Princes & S^rs. de nostre Sang & lignage, & Gens de nostre Conseil, avons en employant ledit traitté de paix & amitié; & afin que par multiplication de Jurisdiction, lesdits de la Hanse ne soient doresnavant vexez & travaillez, declaré & declarons, voulons & nous plaist, attendu que les prises qui ainsi ont esté & sont faites desdits de la Hanse, se sont sur mer; que nostre amé & feal l'Admiral de France, present & advenir, ou son Lieutenant à la Table de Marbre à Paris, doresnavant connoistra, decidera, & determinera des questions, matieres, & procez meus, & qui à cause des prises & infraction de paix, & des dependances pourroient & pourront soudre, & non autres Juges; & lequel Admiral de France, ou sondit Lieutenant en ladite Table de Marbre, Nous avons commis, deputé, ordonné, & par cesdites presentes, deputons & ordonnons Juge & Conservateur de ladite paix, & à tous autres Juges quels qu'ils soient en avons en premiere instance deffendu & deffendons toute Cour, Jurisdiction & connoissance, & si aucunement ils en avoient entrepris ou entreprenoient connoissance, Nous voulons le tout estre renvoyé par devant ledit Admiral ou sondit Lieutenant à ladite Table de Marbre pour en cognoistre sommairement, & de plein sans figure d'aucun long procez; & s'il advient cy-apres qu'aucuns de ceux de ladite Hanse leurs Navires, ou Navire, biens, denrées, marchandises, soient par adventure pris, quelle chose toutes voyes nons deffendons. Nous voulons & ordonnons, que ledit cas advenant, lesdits Navires ou Navire, personnes, biens, denrées, marchandises, & autres choses aussi prises, soient dés la plainte faite, prises & mises en nostre main, & baillez sous bonne & seure garde en mains seures & soluables pour seurement y estre gardées, jusques à ce que par certifications bien deuëment faites, ou par Commission requisitoires dudit Admiral sera apparu que lesdits biens, Navires & marchandises leur appartiennent; & ce fait, voulons & ordonnons lesdits biens, denrées, marchandises estre mis & deliuré franchement, & restituez ausdits de la Hanse, sauf toutesfois à ceux qui auront fait lesdites prises, la faculté d'arguer de faux lesdites certifications; auquel cas ils seront receus à le prouver à leurs despens, en baillant premierement par eux caution suffisante, tant du principal, que de tous les despens, dommages & interests, que lesdits Sujets de la Hanse pourroient avoir à cause du retardement de l'expedition de la matiere; En outre, pour ce qu'en faisant délivrance ausdits de la Hanse, de leurs personnes, Navires, denrées & marchandises qui leurs seroient pris & ravis, ledit Admiral ou sondit Lieutenant ou Commis les voudroient contraindre outre lesdites certifications, de bailler caution autres que possible ne leur seroit de trouver. Nous voulons, declarons & ordonnons, que s'il appert audit Admiral, ou autres Juges susdits, qu'ils ne puissent trouver telles cautions qu'on voudroit demander, qu'ils soient receus à bailler caution juratoire seulement. Ledit traitté de paix en toutes autres choses dedans contenuës, demeu-

demeurans en sa force & vigueur selon le contenu en icelle: SI DONNONS EN MANDEMENT par ces presentes, A nos amez & feaux Conseillers, les Gens de nostre Cour de Parlement à Paris; A tous nos Lieutenans, Mareschaux, Admiral & Vice-Admiral, Seneschaux, Baillifs, Prevosts, & à tous nos autres Justiciers, ou à leurs Lieutenans, presens & advenir, & à chacun d'eux que le contenu en ces presentes, ensemble tout le traitté de paix, entretiennent, gardent & observent, & fassent entretenir, garder & observer de poinct en poinct selon leur forme & teneur, & le publient ou fassent publier par tout où il appartiendra, & à y obtemperer & obeyr contraignent ou fassent contraindre réellement, & de fait tous ceux qu'il appartiendra, en procedant contre ceux qui feront au contraire de ces presentes, & dudit traitté de paix, tout ainsi qu'il est accoustumé de faire contre infracteurs d'Ordonnances & Edict, nonobstant dolleances, Clameur de Haro, oppositions & appellations quelconques, pour lesquelles ne voulons estre differé, & pource que de ces presentes on pourra avoir à besoigner en divers lieux: Nous voulons qu'au Vidimus d'iceluy fait sous seel Royal foy soit adjoustée comme à ce present original; En témoin de ce, Nous avons fait mettre à ces presentes le seel. DONNE à Amboise le dixiéme d'Aoust l'an de grace mil quatre cens quatre-vingts neuf. Et de nostre regne le sixiéme. *Et est scriptum super plicam*, Par le Roy, Monsieur le Duc de Bourbon, le Comte de Bangie, Vous les Sieurs de Quintin, de la Tremoüille, de Tisle, du Bouschage, de la Voulte, Descara, Maistre Estienne Pascal Maistre des Requestes, & autres presents. *Et est scriptum.*

Lecta publicata & registrata Parisiis in Parlamento decima octavâ die Ianuarij, millesimo quadringentesimo octuagesimo nono. Sic signatum Chartellus. Collatio facta est cum originali reddito Magistro Marciali Dauvergne. Et plus bas est écrit; *Extraict des Requestes des Ordonnances Royaux en la Cour de Parlement. Signé*, D. VALLET, *un paraphe.* Et au bas est écrit; *Collationné & faite au Greffe de l'Admirauté de France de la Table de Marbre du Palais de Roüen, sur cy extraict estant en parchemin à la requeste de Maistre Nicolas du Quesney Procureur de Ioachim Lucas Marchand Osterlin de la Hanse Teutonique de la ville de Lubec en ladite Hanse. Teutonique, &c. Les Extraicts estans de present és mains dudit du Quesney, pour luy valloir & servir qu'il appartiendra. Fait le Samedy vingt-uniéme jour d'Octobre mil cinq cens soixante-quatre. Ainsi signé*, VAULTIER.

L'an mil cinq cens soixante-cinq, le Samedy treiziéme jour d'Octobre, à la requeste de Iean Ludinghusen Marchand Osterlin de la Hanse Teutonique, natif de la ville de Lubec en ladite Hanse Teutonique, par les Notaires du Roy nostre Sire au Chastelet de Paris soubssignés, collationné de ce present Notaire, a esté portée à un autre Notaire d'icelle en parchemin, pour servir audit Ludinghusen ce que de raison. Signé, N. HENRY, ET LE GRAND.

Privilegium Francisci I. Regis Francorum De Anno 1536.

FRANÇOIS par la grace de Dieu, Roy de France, Pere legitime, Administrateur, & usufructuaire des biens de nostre tres-cher & tres-amé fils, le Dauphin,

Dauphin, Duc & Seigneur, proprietaire des Pays & Duché de Bretagne; A tout ceux qui ces presentes Lettres verront, Salut: Comme par le Traitté de paix, amitié & alliance entre feus nos predecesseurs Roys, que Dieu absolve, & nos tres-chers, grands amis & confederez les Proconsuls, Senateurs, Marchands, Anciens, Aldermans, Manans & Habitans des Villes & Citez de la Hanse Teutonique, dits Osterlins; par laquelle entr'autres choses ait eüé deffendu à tous, que nuls de nos Sujets fussent si ozez ne hardis enfraindre ladite paix & amitié, ne à ceux de la Hanse faire ne donner aucun destourbier ou empeschement par mer ou par terre; Toutesfois nous avons entendu par advis des Seig. de ladite Ligue, comme aucuns de nos Sujets, & demeurans aux Havres de nostre Royaume se sont depuis aucun temps en ça efforcez & efforcent de prendre & piller sur lesdits Sujets de ladite Hanse: Parquoy nous, ces choses considerées, mesmement que par les articles de ladite paix & amitié entr'autres choses est dit, que si aucun desdits articles se trouve au temps advenier douteux, il y sera donné provision; voulans par ce y pourvoir, & ladite paix & amitié entretenir, garder & observer de poinct en poinct selon la forme & teneur d'icelle: POUR CES CAUSES & considerations, & sur ce advis & deliberation avec les Princes & Seigneurs de nostre Sang, & Gens de nostre Conseil pour entretenir ladite alliance avons confirmé & ratifié, confirmons & ratifions par ces presentes ladite amitié & confederation, & tous les privileges par nos predecesseurs donnez & octroyez à ceux de ladite Hanse ou leurs Sujets. Voulons & nous plaist qu'ils en jouyssent pleinement & paisiblement, & que selon la teneur d'iceux, ou traitté de paix par nos Predecesseurs à eux octroyez pour venir seurement & sauvement frequenter en nostre dit Royaume par la terre & par mer, mener & ramener marchandises non prohibées & deffenduës, en payant les droicts & devoirs comme ils ont accoustumé, & ont esté par lesdits Privileges, & trafiquer avec les Sujets de nostre Royaume, comme ils ont fait par cy-devant: Et deffendons & prohibons à tous nos Sujets de quelque estat ou condition qu'ils soient, de ne donner, ny souffrir estre mis ou donné aucun arrest, destourbier, ou empeschement ausdits de la Hanse, ou leurs Sujets; ny entreprendre aucune chose prejudiciable à ladite amitié ou conservation d'icelle: SI DONNONS EN MANDEMEMT par ces presentes, A nos amez & feaux Conseillers, les Gens de nostre Cour de Parlement, & autres Cours Souveraines, & à tous nos Lieutenans, Mareschaux, Admiraux, & Vice-Admiraux, Seneschaux, Baillifs, Prevosts, & à tous nos Justiciers, ou à leurs Lieutenans, presens & advenir, & chacun d'eux, que le contenu en ces presentes, ensemble ledit traitté de paix, Privileges, & cette presente confirmation, entretiennent, gardent & observent, & fassent entretenir, garder & observer de poinct en poinct selon leur forme & teneur, & le publient, & fassent publier par tous les Havres de nostre Royaume, & autres lieux où il appartiendra, & à y obtemperer & obeyr contraignent & fassent contraindre réellement, de fait tous ceux qu'il appartiendra en ce cas, & proceder contre ceux qui feront au contraire de ces presentes & dudit traitté de paix, tout ainsi qu'il est accoustumé de faire contre infracteurs d'Ordonnances & Edicts, non obstant dolcances, Clameur de Haro, oppositions ou appellations quelconques, pour lesquelles ne voulons estre differé:

Pource

Pource que de ces presentes l'on pourra avoir à besoigner en divers lieux: Nous voulons qu'au vidimées d'icelles faites sous seel Royal, foy soit adjoustée, comme à ce present original: En témoin de ce, nous avons fait mettre nostre seel à cesdites presentes. DONNE à Paris le vingtiéme jour de Ianvier, l'an de grace mil cinq cens trente-six. Et de nostre regne le vingt-troisiéme. Signé, Par le Roy, BOCHETELL.

Privilege de Henri II. De l'Année 1552.

HENRY par la grace de Dieu, Roy de France; A tous ceux qui ces presentes Lettres verront, Salut: Comme par le traitté de Paix & Alliance entre feus nos Predecesseurs Roys, que Dieu absolve, & nos tres-chers grands amis & confederez les Proconsuls & Senateurs, Marchands, Anciens, Aldermans, Manans & Habitans des Villes & Citez de la Nation de la Hanse Teutonique, dits Osterlins, par lequel entr'autre chose à esté defendu tres-expressement à tous nos Sujets d'enfraindre ladite paix & amitié, ne faire ou donner ausdits de la Hanse Teutonique aucun destourbier ou empeschement par mer ou par terre; & encore que feu nostre tres-honoré Seigneur & Pere leur ait octroyé Lettres de confirmation de ladite amitié, alliance & confederation qui est entre nostre Royaume & iceux Osterlins, en quoy nous entendons qu'ils soient en-entretenus, gratifiez, receus & favorisez en nostre Royaume, ainsi qu'ils ont esté du temps de nosdits Predecesseurs: Nantmoins dautant que nous avons esté advertis par aucuns des Sieurs & Republique de ladite Ligue, que aucuns de nos Sujets se sont puis aucun temps efforcez de courir sus ausdits de la Hanse Teutonique, à quoy nous voulons bien pourvoir: Sçavoir faisons, que nous desirons singulierement l'entretenement de ladite alliance, paix & confederation, & suivant la bonne & loüable coustume de nosdits Predecesseurs, pourvoir aux choses, par lesquelles ladite alliance pourroit estre aucunement alterée POUR CES CAUSES, & autres bonnes grandes & raisonnables considerations à ce nous mouvans; Avons par l'advis & deliberation des Princes de nostre Sang, Gens de nostre Conseil Privé, confirmé & ratifie, confirmons & ratifions par ces presentes ladite amitié & confederation, à tous les Privileges par nos Predecesseurs, donnez & octroyez à ceux de ladite Hanse, & leurs Sujets. Voulons & nous plaist, qu'ils en jouïssent pleinement & plaisiblement, & que selon la teneur d'iceux, ou traittez de paix par nos Predecesseurs à eux octroyez, ils puissent venir & frequenter seurement & sauvement en nostredit Royaume, Pays, terres & Seigneuries de nostre obeissance par terre & par mer, & ramener manchandises non prohibées ny deffenduës, en payant & acquittant les droicts & devoirs pour ce deus, où & ainsi qu'il appartiendra, & trafiquer avec nosdits Sujets, ainsi qu'ils ont cy-devant accoustumé, en deffendant & prohibant à tous nos Sujets de quelque estat ou condition qu'ils soient, ne donner ny souffrir estre fait, mis ou donné aucun arrest, destourbier ou empeschement ausdits de la Hanse ou leurs Sujets, ny entreprendre aucune chose prejudiciable à ladite amitié & confederation d'icelle: SI DONNONS EN MANDEMENT par ces presentes, A nos amez & feaux, les Gens do nostre Cour de Parlement, &

autres nos Cours Souveraines; & à tous nos Lieutenans, Mareschaux, Admiraux, Vice-Admiraux, Baillifs, Seneschaux, Prevosts, & à tous nos Justiciers ou leurs Lieutenans, presens & advenir, & à chacun d'eux, que le contenu en ces presentes, ensemble le Traitté de paix, Privileges; & cette presente confirmation, ils entretiennent, gardent & observent, & fassent entretenir, garder & observer de poinct en poinct selon sa forme & teneur, & le publient & fassent publier par tous les Havres de nostredit Royaume, & autres lieux où il appartiendra, & à y obtemperer & obeyr, contraignant & faisant contraindre Royaument & de faict tous ceux qu'il appartiendra, en procedant contre ceux qui feront le contraire de ces presentes, & dudit Traitté de paix, tout ainsi qu'il est accoustumé faire contre les infracteurs d'Ordonnances & d'Edicts, nonobstant dolleances, Clameur de Haro, oppositions ou appellations quelconques, pour lesquelles ne voulons estre differé: Et pour ce que de ces presentes l'on pourra avoir à besoignes en divers lieux, Nous voulons qu'au vidimus d'icelles fait sous seel Royal, foy soit adjoustée comme au present original: En témoin de ce nous avons fait mettre nostre seel à cesdites presentes. DONNE à Paris le vingtiéme jour de janvier, l'an de grace mil cinq cens cinquante deux. Et de nostre regne le sixiéme. Ainsi signé, *Sur le reply*, Par le Roy en son Conseil, DE LAUBESPINE.

Registrata audito Procuratore generali Regis idque sentiente pro utendo per supplicantes dictis Privilegiis in sequendo verificationem similis confirmationis factam in Curia vigesima septima Iulii, anno millesimo quingentesimo quadragesimo secundo, Parisiis in Parlamento, sexta die Februarii, anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo secundo. Sic signatum, DU TILLET. *Collation est faite à l'original, Ainsi signé,* DU TILLET. Et au bas est écrit. *Extraict des Registres des Ordonnances Royaux enregistrées en la Cour de Parlement. Signé,* DU TILLET, *un paraphe.* Et plus bas est écrit, *Collationné fait au Greffe de l'Admirauté de France en la Table de Marbre du Palais à Roüen, sur ledit Extraict estant en parchemin à la requeste de Maistre Nicolas du Quesnoy Procureur de Ioachim Lucas Marchand Osterlin de la Hanse Teutonique de la ville de Lubec de ladite Hanse Teutonique present; les Extraicts estans du present ès mains dudit du Quesnoy, pour luy valloir & servir qu'il appartiendra. Le Samedy vingt-uniéme jour d'Octobre, l'an mil cinq cens soixante quatre. Signé,* VAULTIER.

L'an mil cinq, cens soixante-cinq le Samedy treiziéme jour d'Octobre, à la requeste de Iean Ludinghusen Marchand Osterlin de la Hanse Teutonique, natif de la Ville de Lubec en ladite Hanse Teutonique, par les Notaires du Roy nostre Sire au Chastelet de Paris, soubssignez, collationné de ce present Notaire, a esté porté à un autre Notaire d'icelle écrite en parchemin, pour servir audit Ludinghusen ce que de raison. Signé, N. HENRY, & LE GRAND.

Privilege de Henri IV. De l'Année 1604.

HENRY par la grace de Dieu, Roy de France & de Navarre; A tous presens & advenir, Salut: Comme nos tres-chers, grands amis & confederez les Proconsuls, Senateurs, Marchands, Anciens, Aldremans, Manans & Habitans

tans des Villes & Citez de la Nation & Hanse Teutonique, dits Ostetlins, ayant n'agueres envoyé leurs Deputez & Ambassadeurs devers nous, pour nous requerir de la continuation & confirmation, tant de nostre amitié, alliance & confederation, que des Privileges qui leurs ont esté octroyez le passé par nos Predecesseurs Roys de France d'heureuse memoire : Sçavoir faisons, que nous desirons singulierement l'entretenement de ladite amitié, alliance & confederation, & suivant la bonne & loüable coustume de nosdits Predecesseurs, la promouvoir & advancer autant qu'il nous sera possible. Pour ces causes, & autres bonnes, grandes & raisonnables considerations à ce nous mouvans; Avons par l'advis & deliberation des Princes ne nostre Sang & Gens de nostre Conseil d'Estat, continüé & confirmé, continüons & confirmons par ces presentes ladite amitié & confederation, ensemble tous les Privileges par nosdits Predecesseurs donnez & octroyez ausdites Villes & Citez de ladite Nation de la Hanse Teutonique, & leurs Sujets : Voulons & nous plaist, qu'ils en joüissent pleinement & paisiblement, & que selon la teneur d'iceux & des traitez par nosdits Predecesseurs Roys à eux octroyez, ils puissent venir & frequenter seurement & sauvement en nostredit Royaume, Pays, terres & Seigneuries de nostre obeyssance, trafiquer avec nosdits Sujete par terre & par mer, ainsi qu'ils ont cy-devant accoustumé, & ramener marchandises non prohibées ny deffenduës, en payant & acquittant les droicts & devoirs pour ce deus, & ainsi qu'il appartiendra : Deffendans tres-expressement à tous nos Sujets de quelque estat & condition qu'ils soient, de donner ny souffrir estre fait, mis ny donné aucun arrest, destourbier, ny empeschement ausdites Villes de la Hanse Teutonique, ou leurs Sujets, ny entreprendre aucune chose prejudiciable à ladite amitié & confirmation d'icelle, nonobstant qu'ils n'ayent depuis le deceds du feu Roy Henry II. pris Lettres de confirmation des Roys François II. Charles IX. & Henry III. nos tres-chers & tres-honorez Seigneurs & Freres, que Dieu absolve, dont les avons relevées & dispensées, relevons & dispensons par cesdites presentes pour ce signées de nostre propre main : Si donnons en mandement à nos amez & feaux les Gens tenans nos Cours de Parlement, & autres nos Cours Souveraines; A tous nos Lieutenans, Generaux, Gouverneurs de nos Provinces, Admiraux, Vice-Admiraux, Tresoriers generaux de France, Officiers de la Table de Marbre de nos Palais de Paris & Roüen, Baillifs, Seneschaux, Prevosts, Juges, Maires de nos Ports, ou leurs Lieutenans, Officiers de nos Traittes-foraines, & à tous nos autres Iusticiers & Officiers, ou leurs Lieutenans, presens & advenir, & à chacun d'eux, si comme à luy appartiendra, que le contenu en ces presentes, ensemble ladite Amitié, Alliance, confederation, Privileges, & cette presente confirmation, ils entretiennent, gardent & observent, & fassent entretenir, garder & observer de poinct en poinct selon leur forme & teneur, & le publient & fassent publier par tous les Havres de nostre Royaume, & autres lieux que besoin sera, & de ladite amitié, alliance, confederation & privileges, ils fassent lesdites Villes de la Hanse Teutonique, & leursdits Sujets, jouyr & user plainement, & paisiblement, contraignans à ce faire souffrir & obeyr tous ceux qu'il appartiendra, & procedant contre ceux qui feront le contraire, comme il est accoustumé contre les

les infracteurs de nos Ordonnances & volontez, nonobstant Clameur de Haro, oppositions & appellations quelconques, pour lesquelles ne voulons estre differé : Et parce que de cesdites presentes, l'on pourra avoir affaire en plusieurs & divers lieux, Nous voulons qu'aux Vidimus d'icelles deuëment collationnés, foy soit adjoustée comme au present original CAR tel est nostre plaisir ; Et afin que ce soit chose ferme & stable à tousiours, Nous avons fait mettre nostre seel à cesdites presentes, sauf en autres choses nostre droict, & l'autruy en toutes. DONNEE à Fontainebleau au mois de Novembre l'an de grace mil six cens quatre. Et de nostre regne le sixiéme. Signé, HENRY. *Et plus bas*, Par le Roy, DE NEUFVILLE.

Leuës, publiées & registrées par le Procureur generael du Roy, pour jouyr par les impetrans du contenu en icelles, ainsi que cy-devant en ont bien & deuëment jouy & usé, jouyssent & usent à present. A Paris le deuxiéme Decembre, mil six cens quatre. Signé, DU TILLET. & PERROCHET.

Privilege de Louis XIV. Roy de France & de Navarre, de l'année 1655.

LOUIS par la grace de Dieu, Roy de France & de Navarre; A tous presens & advenir, Salut : Nos tres-chers, grands amis & confederez les Proconsuls, Senateurs, Marchands, Anciens, Aldermans, Manans & Habitans des Villes & *Citez de la Nation & Hanse Teutonique*, dits Osterlins, ayans envoyé vers Nous les Sieurs Penshorn & Moller leurs Ambassadeurs & Deputez, pour nous requerir entr'autres choses de la continuation & confirmation, tant de nostre amitié, alliance, & confederation, que des privileges qui leur ont esté octroyez au passé par nos Predecesseurs Roys d'heureuse memoire : Sçavoir faisons, qu'ayans à cœur l'entretien de ladite amitié, alliance & confederation, & suivant l'exemple de nosdits Predecesseurs, désirans la promouvoir & avancer autant qu'il nous sera possible. POUR CES CAUSES, & autres bonnes considerations à ce nous mouvans, Nous avons par l'advis de la Reyne nostre Tres-honorée Dame & Mere, & de plusieurs Princes, Ducs, Pairs, & Officiers de nostre Couronne, & autres grands & notables Personnages de nostre Conseil, continué & confirmé, continuons & confirmons par ces presentes signées de nostre main ladite amitié, alliance & confederation, ensemble tous les Privileges donnez & octroyez par nosdits Predecesseurs ausdites Villes & Citez de ladite Nations de la Hanse Teutonique, nommément ceux accordez par les Roys Louïs XI. és années 1464. & 1483. Charles VIII. 1489. François Premier 1536. Henry II. 1552. & Henry IV. 1604. comme si de mot à mot ils estoient icy exprimez. Voulons & nous plaist, qu'elles en jouissent pleinement & paisiblement, & que selon la teneur d'iceux, & des Traittez par nosdits Predecesseurs Roys à elles octroyez, particulierement de celuy que nous venons de leurs accorder, leurs Sujets puissent venir & frequenter seurement en nostre Royaume, Pays, Terres & Seigneuries de nostre obeyssance, y trafiquer par terre & par mer, ainsi qu'ils ont accou-

accoustumé, & ramener marchandises non prohibées ny deffenduës, en payant & acquittant les droicts & devoirs pour ce deus, où & ainsi qu'il appartiendra. Deffendons tres-expressement à tous nos Sujets de quelque estat & condition qu'ils soient, de donner ny souffrir estre fait, mis ou donné aucun arrest ny empeschement ausdites Villes de la Hanse Teutonique, ou à leurs Sujets, ny entreprendre aucune chose préjudiciable à ladite amitié, & à la confirmation d'icelle, nonobstant qu'ils n'ayent pris Lettres de confirmation du feu Roy Louïs XIII. nostre tres-honoré Seigneur & Pere de glorieuse memoire, que Dieu absolve, dont Nous les avons relevez & dispensez, relevons & dispensons par cesdites presentes : SI DONNONS EN MANDEMENT à nos amez & feaux les Gens tenans nos Cours de Parlement, & autres nos Cours Souveraines ; A tous Gouverneurs, & nos Lieutenans Generaux en nos Provinces, Admiraux, Vice-Admiraux Tresoriers generaux de France, Officiers de la Table de Marbre de nos Palais de Paris & de Roüen, Officiers de nos Admirautez, Baillifs, Seneschaux, Prevosts, Iuges, Maires & Eschevins de nos Villes Maritimes, ou leurs Lieutenans, Officiers de nos Traittes-foraines, & à tous nos autres Iusticiers & Officiers, & à chacun d'eux, comme à luy appartiendra, que le contenu en ces presentes, ensemble ladite amitié, alliance confederation & privileges, ils entretiennent, gardent & observent, fassent entretenir, garder & observer de poinct en poinct selon leur forme & teneur, & les publient & fassent publier par tous les Havres de nostre Royaume & autres lieux que besoin sera, & de ladite amitié, alliance, confederation & privileges ils facent joüir & user lesdites villes de la Hanse Teutonique, & leursdits sujets plainement & paisiblement, contraignant à ce faire souffrir & obeïr tous ceux qu'il appartiendra, & procedant, contre ceux qui feront le contraire, comme il est accoustumé contre les infracteurs de nos Ordonnances & Volontez, Nonobstant Clameur de Haro, oppositions, & appellations quelsconques, pour lesquelles ne voulons estre differé : Et parce que de cesdites presentes l'on pourra avoir affaire en plusieurs & divers lieux, Nous voulons qu'aux copies d'icelles deüement collationnées foy soit adjoustée comme au present original : CAR tel est nostre plaisir. Et afin que ce soit chose ferme & stable à toujours, Nous avons fait mettre nostre seel à cesdites presentes, sauf en autre chose nostre droict & l'autruy en toutes. DONNE à Paris au mois de May, l'an de grace mil six cens *cinquante cinq*, & de nostre regne le treiziéme. Signé, LOUIS. *Et sur le reply*, Par le Roy, DE LOMENIE. *Et à costé*, Visa. Signé, MOLE. Et seellé du grand Seau. *Et sur ledit reply est encore écrit.*

Registrées, Oüy & ce consentant le Procureur general du Roy, pour estre executees selon leur forme & teneur. A Paris en Parlement le vingt-neufiéme Iuillet mil six cens cinquante-cinq. Signé, DU TILLET.

Collationné aux Originaux par moy Conseiller, Secretaire du Roy, Maison & Couronne de France, & de ses Finance. JUSTEL.

In Mey wiert oock voorgeslagen te senden een Vloot van sestien so schepen/ Jach-

Jachten als Fregatten / na de Middellantsche Zee / noch vier soo Scheepen Jachten als Fregatten / tot de expeditie na Salee. Noch vier tot cruissingh tusschen de engte van de Straet ende het Canael van Engelandt.

In Mey was 't advijs van Hollant dat in plaets van het directie-gelt van een ende twee per cento op de goederen / mitsgaders het last-gelt / geconsenteert soude worden een ophebe even ghelijck het derdepart van de Convoyen in den Jare een en vijftich opgestelt / dat dienvolgens de tegenwoordige ophebe van een en twee per cento / mitsgaders het last-gelt / soude ophouden van den eersten Juny; ende het derdepart verhooginghe van de Convoyen weder aenvangen.

Die van de Admiraliteyt van Amsterdam bedanckten in Augusto voor de afschaffingh van 't last ende veyl-gelt in Martio twee en vijftich ingevoert / maer klaeghden over den nieuwen opheef van twee vierde ghedeelten van 't voorsz. last ende veyl-gelt / 't eene tot afdoening van de Capitalen / 't ander tot Equipagie van sestien Oorloch Schepen voor den tijdt van drie Maenden te senden naer den Orisundt; begerende dat het Collegie voorsz. soude aen de Directeurs leenen tien Schepen met haer toebehooren / aenwijsende veel re- den waerom sulcx onbillijck ende onnut was.

Die van Zeelant klaegden in October over de Caperyen der Fransche met dubbele Chaloupen uyt Calis met commissie varende / ende op de Schepen die na de Vlaemsche Havens wilden / passende.

In October quam een Brief van den Regent van Salee / beginnende: Gelooft sy Godt alleen, ende gebenedijt sy den Propheet naer wien geen ander Propheet en is. voorts was responsive; ende verklaring bereydt te sijn een goet nieuw accoord te maecken; ende tot dien eynde yemant met volmacht van haer Ho. Mog. verwachtende / was gheschreeven in Arabische sprake / hier by den Professor Gool overgeset.

Raeckende de hier voorghemelde pointen van menage ende verminderingh van kost-geldt / advyseerden de Gecommitteerden van Collegien in de selve Maent dattet was van kleen belangh / datmen sulcx behoorde te laten aen het goetvinden der Collegien / ende 't verminderingh van kost-gelden niet wel te konnen zijn / om dat de lijf-tochten in 't rijsen waren.

Van wegen Hollandt wiert den sevenden der selver Maent goetgevonden dat met haer Ho. Mog. soude worden ghedelibereert om een extraordinaris Vloote tegens aenstaende voor-jaer in Zee te brengen / ende den Heer van Opdam Lieutenant Admirael mede te versoecken de conferentien mede by te woonen / ende van sijn advijsen te dienen.

De gheruchten dat een groot ghetal Turcksche Roovers quamen tot voor 't Canael / was oorsaecke dat boven de ses Oorloch Scheepen aldaer kruyssende / noch meer wierden versocht.

Iterativelijck ende in November quamen klachten over 't onbehoorlijck visiteeren / opbrengen ende ophouden der Schepen door de Engelsche / dat sulcx was tegens het tweede, seste, achtienden, ende meer andere articulen der Vreede / dat het raeckte de zeyle van de Commercie; voor de reputatie onlijdelijck / ende voor de Ingesetenen ondraeglijck. Die van Rotterdam klaegden oock over de frauden ten platten Lande.

De

De aenwesende Heeren Gedeputeerde van Vrieslant, considererende dat den Heer Beverningh volgens resolutie van den negentienden December des verleeden Jaers/ gesommeert ende gehouden was om rapport te doen/ende specialijck reden ende Reeckenschap te geven van de geexpraktiseerde acte van Seclusie, ende van ter zijden verstaenden dat hy sich behielp met de absentie van de Heeren Nieupoort ende Iongstal, ende ondertusschen sich selfs oock ghedurich uyt de Vergaderingh absenteerde/ verklaerden den sevenden January uyt last van de Heeren hare principalen/dat den Heere Iongstal hier te Landt zijnde/ gereet was/ t'allen tijden sich te sisteeren/ ende dat den Heer Nieupoort den vierden December des verleeden Jaers selfs versocht hadde / om te mogen t'huys comen/ als oordeelende buyten twyffel sijn langer verblijf aldaer onnodich/ commende oock met meerder mesnage ('t welck de Heeren van Hollandt, soo hoogh altijdt waren recommandeerende) aldaer gehouden worden een Ordinaris Minister / op seecker gewis Tractement / dat derhalven haer Ho. Mog. geliefden de Heeren Nieupoort ende Iongstal te verschryven/ten eynde gesamentlijcken met de Heeren Beverningh, sy aen haer Ho. Mog. behoorlijck mochten refereren/de gantsche ende grondige gelegentheyt der dickgemelde seclusie/ met presentatie dat van nu af wierde geprocedeert tot nominatie van een Ordinaris Minister ofte Ambassadeur te houden / welcke plaets de Heeren van Vrieslant, mochten lijden dat als noch desemael aen Hollandt ofte Zeelandt, om de frequentie van hare Westersche Negotie wierde gedefereert/ ende naer ghedaene rapport indien bevonden wiert dat de meergemelde acte van Seclusie quam uyt eygen movement van de Protector, mochten lijden / dat een extraordinaris Ambassade wierde gesonden / om sijn Hoocheyt te versekeren van de onnodicheyt der selver acte / op dat alsoo niet alleen uytwendich de Vreede, maer oock inwendich de rust, eendracht, ende alle onderlinge vertrouwlijckheyt tusschen de Provintien/Leeden/ende goede Ingesetenenen van dien wierde herghebracht. Dese Propositien wiert by haer Ho. Mog. overgenomen ende de Provintien versocht sich dienaengaende soo haest doenlijck / te willen verklaren.

Van ter zijden wiert geseyt/als men dus wilde procederen, dat van Hollant niet soude houden van de amnestie in 't Jaer een en vijftich gepasseert.

Eenige dagen daer nae hebben de Heeren van Vrieslant de Provintien ghesommeert op haer hier voorgestelde Propositie. Zeelandt ende Uytrecht toonden haer beyde ongeneegt. 't Ontsach van den Protector was groot / een voornaem Lidt van Hollande seyde; al wiert Olivier desen dach vermoort: morgen sal de tegenwoordige Regeringh niet als te vaster steen. Een Requeste of memorie by de Raden des Princen van Orangien / klagende over seecker inbreuck in s' Princen rechte in de Baronye van Breda / ingegeven ende daer in ghebesigt woordende het woort van Sijn Hoocheyt absolute; wiert by die van Hollant wedersproocken/ ende hebben daer op niet willen delibereeren/of daer noch by staen den Prins van Orangien. Seggende dat sy geen Hoocheyt (sonder staert) kenden in Hollandt, als de Staten van Hollandt, ende wiert alsoo weder uytgegeven / om te worden ghecorrigeert / of ghesuppleert met de woorden/ den Heer Prins van Orangien.

Die

Die van Vrieslandt presiderende/ sommeerde weder de Provintien haer te verklaren nopende 't geene de selve den sevenden January hadden ghepropo-neert. De Resolutie op 't selve was/ als volgt. Op 't gerepresenteerde van de Heeren van Vrieslant ter Vergaderingh ghedaen, sijn de Heeren van Gelderlandt, Hollandt, Zeelandt, ende Uytrecht, versocht haer ten spoedighste te willen verclaren.

Het gepasseerde in de Vergaderingh van Hollandt op den twintichsten January luydt/ als volgt:

DE Heere van *Beverningh* extraordinaris Ambassadeur van wegen desen Staet aen sijne Hoocheyt den Heere Protector van de Republijcke van *Engelant, Schotlandt, ende Yerlandt*, ter Vergaderinge van haer Ed. Groot Mogende verscheenen zijnde, heeft aen de selve geremonsteert, hoe dat het de Heeren Gedeputeerden van de Provintie van *Vrieslandt* op den *sevenden deser loopende* Maent, gelieft hadde ter Vergaderinghe van haer Ho. Mog. in sijne absentie in te dienen seecker schriftelijcke Propositie, by de welcke hy bemerckte sijn *goeden name implicite* beswaert, ende de getrouwicheyt van sijn plicht raeckende 't gepasseerde in Engelandt omtrent de bewuste Acte van *Seclusie* concerneerende het Employ van de Heere Prince van Orangie in dispute getrocken te werden, specialijck door seeckere clausule, in de voorsz. Propositie onder anderen mede influerende daer by in questie getrocken wert, of oock de voorsz. Acte van *Seclusie* is coomende *uyt eygen movement* van Hoochgemelte Heere Protector, ende heeft den gemelde Heer van *Beverningh* daer op haer Ed. Grootm. voorgehouden, dat of wel hy, mits d'absentie van de Heere *Nieupoort* nevens hem in de voorsz. extraordinaris Ambassade ende over 't voorgheroerde subject mede geemployeert geweest zijnde, niet wel bevoecht is, dienaengaende eenige particuliere rapporten aen haer Ed. Grootmog. te doen, immers sonder den voorgeroerden toeval soo veele aen den gemelde Heere *Nieupoort* soude hebben willen defereeren dat hy daer toe alvoorens de overcomste van dien soude hebben afgewacht, echter mits de *importantie* ende de *hatelijckheyt* van de voorsz. Propositie die oock een *stilswijgende beschuldinge tot Laste van andere Leeden*, Comparanten ofte Ministers van deese Vergaderinghe schijnt te impliceeren, hy niet hadde connen leedich staen haer Ed. Grootmog. omstandelijck ende getrouwelijck den geheelen toeval der voorsz. saecke voor te dragen, doende vervolgens daer van pertinent rapport, ende 't selve bevestigende met een solemneele verclaringe, dat *nochte hy voor sijn Persoon, nochte yemandt anders by sijn weten, 't sy binnen, 't sy buyten de Regeeringe ofte bedieninge deser Provintie, directelijck of indirectelijck eenige openinge, Communicatie, aenleydinge, ofte raedt gegeven hadde, waer by, ofte waer door meerhoochgemelte Heere Protector geanimeert ofte den selven in den sin gebracht, ende in gegeven mochte zijn, omme soodanige ofte diergelijcke voorslagh van Seclusie van den gemelte Heere Prince van Orangien te doen ofte yets daer na smakende*, 't sy haer Ho. Mog. in 't Generael, sy 't haer Ed. Grootmog. in 't particulier te vergen, maer dat ter contrarie 't voorsz. geheele werck, soo veel hem bekent was, puirlijck ende privativelijck uyt het *eygen movement* van meerhoochghemelte Heere Protector, ofte die van sijnen Rade onvoorsiens was voorrgecoomen, ende in de laeste dagen van de bewuste Negotiatie in *Engelandt*

so

soo yverigh geurgeert ende gepousseert, dat niet tegenstaende alle mogelijcke ende uytterste devoiren met alle vlyt ende neersticheyt ter contrarie aengewent ende bygebracht ende in verscheyden Conferentiën gereitereert, Meerhoochgemelte sijne Hoocheyt van de voorsz. desselfs sustenue ende begeerte niet hadden connen werden gediverteert, presenteerde den voornoemde Heere van *Beverningh* de voorschreve verclaringe in volle Vergaderinge van haer Ed. Grootmogende, niet alleenlijck op den Eedt 't sijner aencomste in de selve gedaen, maer oock met nieuwe solemnele affirmatie by corporelen Eede te bevestigen met onderdanich versoeck omme daer toe tot naerder ontlastinge van sijn eygen persoon, mitsgaders van alle de *Leden, Particuliere Comparanten, ende Ministers van dese Vergaderinge* te mogen werden geadmitteert, oock omme te mogen vernemen d'Intentie ende Ordre van haer Ed. Grootmogende waer naer hy sich in desen dele omtrent d'andere Provintien ende elders tot contentement van dese vergaderinge soude hebben te reguleren; Waer op gedelibereert sijnde hebben haer Ed. Grootmogende nochmaels ten overvloet de gemelde Heeren van *Beverningh* ende *Nieupoort* gesamentlijck ende yeder van henluyden in 't bysonder bedanckt, gelijck de selve in 't generael ende particulier bedanckt werden over ende ter saecke *van de goede trouwe, ende voorsichtige Conduite* by de selve met singulieren yver ende bysondere vigilantie aengewent ende bygebracht in 't geene sich in ende omtrent het werck van de voorgeroerde Acte van Seclusie toegedragen heeft, ende of wel dienvolgende, haer Ed. Grootmogende van de fideliteyt ende Oprechticheyt van de meergemelte Heere van *Beverningh* ende *Nieupoort* haer volcomentlijck ende in allen dele houden gecontenteert, ende over sulcx onnodigh achten in haren reguarde de gemelte Heere van *Beverningh* eenige Eedt af te vorderen, dat nochtans den selven Heere op de voorsz. sijne Instantie tot nader ontlastinge van sijn eygen persoon, mitsgaders oock van alle de Leden particuliere Comparanten ende Ministers van dese Vergaderinge, ende voornamentlijck tot volcomen overtuyginge van de voorgemelte Heeren Gedeputeerden van *Vrieslandt*, ende allen anderen by de welcke desen aengaende noch eenige *Scruptule* souden mogen overigh sijn tot het lyflijck staven van de voorsz. Eede sal worden geadmitteert, dan wat belanght het vorder versoeck van de meergemelte Heere van Beverningh is verstaen ende geresolveert mitsdesen te versoecken de Heeren haer Ed. Grootmogende Gecommitteerden by resolutie van dato den *negentiende* der voorleden maent gelast over gelijck subject, ofte een condependentie materie, besognie aen te stellen, 't selve ten spoedichsten by der handt te nemen, en daer van sonder eenich uytstel rapport te doen, om sulx gehoort, als dan nader dienaengaende te werden geresolveert, sulcx als naer exigentie van saecken bevonden sal worden te behooren, ende heeft naer gedane resumptie van de bovenstaende resolutien den meergemelte Heere van *Beverningh* by solemnelen ende corporelen Eede verclaert den inhouden ofte narre van de selve resolutien, in allen desen waerachtich te wesen: *Soo Waerlijck moet hem Godt Almachtich helpen.*

In gevolge van sulcx sijn den ses en twintichsten January inde Vergaderingh gecompareert / verscheyden extraordinaris Gedeputeerden van Hol-

landt/ hebbende met ende nevens de Ordinaris Gedeputeerden van de selve Provintie geexhibeert/ oock laten leesen de solemnele verklaringe hier vooz gestelt/ by den Heere Beverningh, noopende de bewuste acte van Seclusie gedaen/ ende met Corporelen Eede bevesticht, ende hebben gemelde Heeren van Hollant met allen ernst ende yver gerepresenteert dat immers ende in allen gevalle daer door volcomentlijck quam te cesseren alle sinistre impressien / die by eenige tot nadeel van de sinceriteyt ende getrouwicheyt van den Heer Beverningh opghenomen soude mogen sijn geweest / met gants ernstelijck instantie / dat diensvolgende oock volcomentlijck mocht ophouden het pretext van de Resolutie van den negentiende December des verleden Jaers tot provisionele inhoudinge van de Commissie hier bevoorens by eenparige stemmen van alle de Provintien op den Heer Beverningh, tot het bekleden van het Tresorierschap Generael gedecerneert. Dat daer om de selve Resolutie uyt de notulen gelicht ende de voorsz. saecke wedercomme herstelt mocht wornen. Waer op gedelibereert sijnde is by eenige Provintien de selve resolutie overgenomen. Ondertusschen persisteerden haer Ho. Mog. by der selver resolutie den negentienden December voorsz. genomen. Doch wierden de Provintien versocht op het geene voorsz. is / de naerdere Provintiale advijsen van de Heeren hare respective Principalen ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. te willen inbrengen. De Heeren van Hollandt ende Uytrecht inhereerden hare respective voorgaende aenteeckeningen on 't voorsz. subject ten Registre gebracht.

In Martio was veel gerucht dat den Koningh Karel soude gaen naer Engelandt: inder daet hy tooch van Colen; men sprack van correspondentie tot Hul. Maer 't wilde voor dien tijdt niet zijn. Korts daer na wiert aengebracht/ dat hy sich onthiel op 't Huys te Teylingen, dan tot Breda, dies het elckens de Gecommitteerden Raden somtijdts schreven aen de Princesse Royaele / somtijdts aen den Heer van Heemvliet, te kennen gevende dat vermogens de met den Protector ghemaeckte Vrede / men sulcx niet kon lyden. Edoch wiert onder de handt geconniveert. Noewel aen de Princesse Royaele in Maert wiert geschreven in volgen de manier.

DOORLUCHTICHSTE PRINCESSE.

WY werden van ter zyden af bericht dat de Heer *Coninck Carel* uwe Coninckclijck Hooch. Heere Broeder sich soude hebben begeven binnen het Ressort van dese Staet, ende specialijck dat de selve tegenwoordigh soude onthouden op de huyse van *Teylingen*, ende al hoe wel wy geenen deelen connen geloven, ofte van de *Wysheyt* ende *beschheydentheyt van de Hoochgemelte Heere Coninck* verwachten, dat de selve soude willen ofte derven ondernemen sich contrarie den Tractaten van de Vrede, in den voorleden Iaer gemaeckt met de Republijcke van Engelandt, binnen het gesagh van desen Staet, ende directelijck tegen onse particuliere ordres, vervat in de Onse resolutien van den *dertichsten Iuly, tweeden* ende *vierden* Augusty alle den Iaers *drie en vijftich*, ende de aenschryvinge in erachte van dien *aen de V. E.* K. Hooch. gedaen, te begeven binnen de Provinci van Hollandt ende West-Vrieslandt, soo hebben wy echter om goede redenen, ende tot onse volcome gerustellinge raetsaem gevonden, 't geene voorschreven

ſchreven is uwe Conincklijcke Hoocheyt mit deſen voor oogen te houden, met verſoeck ende begeerte, dat de ſelve ons ten ſpoedichſten van de oprechte waerheyt van dien willen eſclaireren, ende verſeeckeren, geenſints twyffelende, immers verſouckende, dat uwe Coninckijcke Hoogheyt ſoo veel in haer is, door alle goede Officien ende Debvoiren te willen helpen procimeren ende voorcomen dat meer Hoochſtgemelte Heere Coninck ſich binnen het ghe-ſagh van haer Ho. Mogende niet en come te begeven, ende ons daer toe verlatende.

Doorluchſte Princeſſe, Bevelen wy u Ed. Hoocheyt in de beſcherminge Godes, geſchreven in den Hage den *achtiende* Martii *ſeſtienhondert vijf en vijftich*.

Uwe Conincklijcke Hoocheyts goede Vrienden. De Staten van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt. Ter Ordonnantie van de ſelve, &c.

De ſuper ſcriptie was aen haer Conincklijcke Hoocheyt de Vrouwe Princeſſe Douagiere van Orange, op

Drie voornamelijcke pointen hadde den Heer Ambaſſadeur Nypoort in Engelant onderhanden. Eerſtelijck: het voltrecken van een Tractaet van Marine; ten tweeden, het voltrecken of effect van de uytſpraeck over de Ooſt-Indiſche differenten: niet konnende werden verdragen nopende 't formulier van de quitantie, als oock nopende de Ratificatie, in plaets van 't welck men verſocht een declaratoir, over 't formulier van 't welck men oock diſcrepeerde. Het derde was het vry maecken van verſcheyden in Engelant t'elckens weder aengehoude Schepen. In het Tractaet van Marine wiert hem van wegen den Staet geſchreven datmen in de Tractaten tuſſchen den Protector ende de Croon Sweeden, Portugael, ende Dennemarck gemaeckt / hadde gemerckt; eerſtelijck / dat by 't ſevende Artijckel van 't voorſz. Tractaet met Sweden gemaeckt / in 't achſte met Dennemarck aengegaen / uytdruckelijck wiert geſtipuleert / dat by ſoo verre eenich Schip ofte Schepen van d'een of d'ander der geallieerden in de voorſz. Tractaten begrepen, ofte van der ſelver Onderdanen op des anderen Cuſten quamen te ſtranden, in ſulcken ghevalle alle 't gunt van de voorſz. Schepen, ofte ingeladen goederen ſoude weſen geberght, onder behoorlijcke berghloon, aen de rechte eygenaers ſoude worden ghereſtitueert, Ten anderen, dat by 't twaelfde Artijckel van 't meergheroerde Tractaet met Sweeden ingegaen / expreſſelijck wierdt gheſtipuleert / dat onder benificie van exhibitie van behoorlijcke paſſepoorten alle viſitatien ende recherche van Schepen, Carren, goederen ende menſchen, ſoo ter Zee als te Lande ſoude komen te ceſſeeren, ende abſolutelick moeten werden nagelaten, ende ten derden, dat by 't drie en twintigſte Artijckel van 't voorgementioneerde Tractaet tuſſchen Engelandt ende Portugael gemaeckt / vaſtgeſtelt wiert de maxime van vry Schip, vry goet, & contra. Alle welcke pointen voor deſen de Heeren Extraordinaris Ambaſſadeurs van deſen Staet in Engelandt mede in mandatis gegeven waren geweeſt / omme in het als doen te maecken Tractaet onder anderen oock te doen influeeren / ſonder dat nochtans ſulcx was geſchiet / ſijnde de voorſz. pointen doenmaels nevens meer andere geremitteert tot een parti-

ticuliere ende naerder aen te stellen handelinge op 't stuck van de Commercie ende 't fait van de Marine.

Den Heer Nypoort wiert versocht sulcx oock te bedingen / volgens 't vijftiende Artijckel van de gemaeckte Vrede.

In Maert heeft de Ambassadeur aen die van de Engelsche Oost-Indische Compagnie bekent gemaeckt / dat soo haest als sylieden volgens haer gedane beloften souden uytbrengen de bewuste quitantien ende acte declaratoir van den Heere Protector, dat het gelt soude gereet wesen/ende alles volgens de uytspraeck voldaen worden; Sy seyden dat de quitantien/ volgens de overgesonden formulieren gereedt waren/maer datse aengaende de acte Declaratoir niet anders hadden op haer genoomen/ als datse souden aenhouden datter een soude worden gedepeschreert / doch dat sy niet hadden connen toeseggen / dat die soo alse versocht was soude verleent worden/ ende dat het concept laest overgesonden in soodanige termen was ingestelt datmen daermede wel gerust conde wesen / de Ambassadeur vertoonde haer dat in de Acte die hy haer hadde beloofd in klare woorden was uytghedruckt / dat de voorsz. acte soude moeten over een comen met het ontwerp 't welck in November aen den Heer Turloe was behandicht, en dat het in dier voegen niet alleen voor beyde de Compagnien/maer voor beyde Natien en de Staten in het Generael best soude wesen/ op dat eens alle oude verschillen mochte vernieticht wesen.

Daer na in conferentie komende met de Heeren Fines, Iones, Stricklandt ende Thurloe, seyden zy/ dat den Protector bereyt was een acte te passeeren in sulcke ample termen als in het formulier waren geexpresseert/by aldien die relatyf wierde gemaeckt tot de uytspraecke/ maer dat het onredelijck ende onbetamelijck soude wesen dat al het geene niet was gedecideert door hem sonder eenige kennisse van saecken soude geannulleert ende sonder eenich middel van Iustitie vernieticht worden; Dat de Bewinthebberen van de Compagnie aldaer met hare beloften sijn Hoocheyt niet verder hadden connen verbinden / ende dat oock in haer brief wiert geseyt datse souden sien te becomen een Acte declaratoir, maer niet die Acte declaratoir; Den Heer Thurloe voeghde daer by dat het ongehoort was/ dat de Ratificatie ende confirmatie ofte oock de annullatie/verder soude werden geextendeert als het instrument van decisie ofte verhandelinge selfs was luydende / ende versocht oversulcx dat men met de laeste extensie soude willen te vreden wesen. De Ambassadeur hadde gerepliceert / dat niet alleen jegenwoordich op de uytspraecke moest gelet worden/ maer oock op het geheele dertichste Artijckel van het Tractaet; dat het selve niet alleen slough op de differenten tusschen de Compagnien/maer generalijck op alle de Ingesetenen / dat noeyt noch van wegen desen Staet/ nochte door Gecommitteerden van de Compagnie/op andere gronden was gehandelt/als dat alles soude moeten worden gelijckelijck afgedaen; datter speciale procuratien waren gebruyckt om den anderen gerust te stellen; dat het geadjusteerde niet obligatoir soude sijn voor ende aleer alles afgedaen soude wesen / dat daer toe in 't dertichste Artijckel eerst een tijdt was gestelt van drie Maenden/ ende naer expiratie van de selve (beginnende van die tijdt af sijnde geweest den dertichsten Augusty) ses Maenden / die nu mede den lesten Februaryi waren verstreecken

verstreecken/ ende dat noeyt naer een gemaeckte Vrede eenige oude differenten wierden opengehouden / dattet uytermaten vreemt soude zijn / dat men van wegen desen Staet soude geven eerst soo groote somme over de schaede in den Orisont, ende nu ter opsichte van de Oost-Indische Compagnie / sonder dat yemant van de Ingesetenen van de selve Nederlanden een stuyver tot vergoedinge van sulcke excessive schaeden als de sommige hadden geleden / soude betaelt worden ; ende dat echter den Staet als mede de goede Ingesetenen van de Nederlanden soude subject blyven om voor oude opgeraepte pretensien ten allen tyden weder getroubleert ende in ongelegentheyt gebracht te worden ; dat men sinceerlijck behoorde te procederen ; dat in publijcke transactien meer ter goeder trouwen de saecken wierden ter neder gestelt als naer subtiliteyten van rechten/ dat oock de Heeren gewesene Commissarisen hadden gerefereert aen haer Ho. Mog. dat de opengebleven pretensien geen fundament hadden ; dat de Engelsche Commissarisen van dat sentiment waren geweest / ende dat het afwysen van dien alleenlijck daer op was gefundeert geweest / dat de selve veele slechte ende geringe luyden waren raeckende / voorgevende de voorgeroerde Commissarisen dat naer 't vertreck van anderen de gemoederen geposeert souden wesen/ende dat over die saecke geen swaricheyt soude vallen. Den Heer Thurloe seyde dat het selve Doctor Turner ende andere/sijnde voorghehouden/ wiert ontkent/ ende dat schriftelijck soude moeten blijcken datse van dat verstandt geweest waren / seggende dat sijn Hoocheyt niet konde begrypen dat hy / schuldich sijnde het volck te beschermen ende voor te staen / den roep ende blame die de Commissarisen ontsien hadden als Rechters sonder fundement/ op sich souden laden / ende naer dat den Ambassadeur sommierlijck hadde geremonstreert de nootsaeckelijckheyt van alle oude saecken eenmael af te wysen ende geallegeert de redenen vervat in het geschrift van den Raet van State aen de voorige Heeren Ambassadeurs in Martio twee en vijftich met den eysch van de schaden overgelevert/ seyde den Heer Fines dat men een expedient soude connen vinden om de noch overgebleven schade binnen seeckeren tijdt te doen determineren.

Komende tot het Tractaet van Marine, wiert terstont gemoveert het poinct van Vivres ende gelt voor Contrabande te houden. Het welck de Ambassadeur met veel goede redenen tegensprack. Voorts wiert gesprooken van de bejegeningh in Zee, visitatien, etc. Seyden het te sullen refereren.

De negotiatie der Engelsche met Vranckrijck, was in Martio noch niet gesloten. De Ambassadeur versocht restitutie van eenige plaetsen genomen in Canada, ende dat aen s' Koninghs Rebellen geen secours soude geschieden/ 't welck de saeck retardeerde/ doch was een pretext.

In Martio wierden oock ontbooden den Major Generael Harrison, den Heere Careu, voor desen seer considerabel in het Parlement ende Raet van State/ende den Collonel Rich. maer de selve weygerden te komen/dies wierden door eenige Ruyters gehaelt ende met Carosse tot Withal gebracht / alwaer de selve vergeselschapt met den Meester Iessy ende Iohn Simpson Predicanten van het gevoelen van de vijfde Monarchie, wierden gevraeght waerom sy luyden niet waren verschenen op de eerste aenmaninge/ daer op sy resolute-

lijck antwoorden/ datse sulcx doende/ de tegenwoordige Regeringe souden geagnasceert hebben/ ende dat het selve strydich was/ tegens de plicht/ daerse mede aen Jesus Christus verbonden waren; verklarende in het lange ende breede/ dat die de vijfde Monarchie soude oprechten/ dat door hem den Koningh/ het Opperhuys/ ende eyndelijck het Parlement tot niet was gebracht/ ende dat sy luyden haer verseeckert hielden/ dat door dessefs macht dese Regeringe mede soude vervallen/ daer by voegende eenige Texten uyt de Prophetie Danielis, ende Openbaringe Iohannis. Den Protector in de tegenwoordicheyt van den Raet/ ende van eenige Predicanten ende Colonellen/ antwoorde haer/ dat den Heer Christus door sijn kracht ende ordonnantie regeerde in de herten van alle Regenten/ die in hem geloofde ende sich naer sijn salichmaeckende geloof reguleerden/ met bybouginghe van ongerymtheeden/ die onvermydelijck waren/ als men geene visible Regeringe op aerden souden willen erkennen/ onder sodanige preterten als sy luyden hadden voorgehouden. Maer sy waren stijffsinnich/ in sonderheyt Harrison; sullende onder andere tegen Cromwel geseyt hebben/ ghy hebt de Croone Christi van dessels hooft genomen, ende op het uwe geset; daer op hy repliceerde/ ghy spreeckt van een doorne Croone; vermits ick tot noch toe geen ander hebbe gevoelt, ende in het toecomende oock geen ander ben verwachtende, weynich dacht hy doen op de Galge. Eenige uyren sijnde doorgebracht met het refuteren van het gesustineerde van de voorsz. persoonen/ heeft den Heer Protector naer deliberatie met den Raet/ henluyden/ weder binnen gecomen zijnde/ aengeseyt/ dat hy aldien sy wilden beloven/ datse op hare lande-goederen/ de eene in Strafford-schire, ende de ander in Cornualle, ende den derden in Kent vreedtsamelijck wilden gaen wonen/ dat men haer sulcx soude toestaen/ maer dat het voor den rust van den Staet ondienstich was/ datse in de Stadt Londen souden verblyven/ ende de vergaderingh aldaer gehouden wordende/ door de dryvers van de vijfde Monarchie frequenteren/ daer op verklaerde sy ront uyt/ datse de saecke Christi ende sijn interest niet konden abandonneren/ ende derhalven niet souden willen naerlaten het geene Christus haer ghebieden soude. Eyndelijck de debatten over ende weder hebbende geduyrt van ten drie uyren naer den middach/ tot s'avonts ontrent seven uyren/ seyde den Protector, dat hy claerlijck bemerckte waer het haer schorte/ dat als sy een Protector uyt den haren/ ende een en twintich persoonen tot Raeden van haer gesintheyt hadden mogen kiesen/ dat het als dan een regeringe na Christi instellinge soude wesen/ maer sulcx niet zijnde/ datse haer soo seer formaliseerde/ ende dat het sijn schuldigen plicht tegenwoordich was te besorgen dat de verwarringen geweert/ ende het landt in rust ende Vrede wierde gehouden/ ende datse over sulcx tot naerder ordre onder de bewaringe van den Sergeant des Armes souden blyven.

Sy syn daer nagebracht/ Harrison op 't Casteel van Poortlandt, de andere op Pendemus Casteel.

Hier bleefmen belemmert met het geschil over de formulieren der behoorlijcke quitantien ende declaratoir, raeckende de Oost-Indische saecke. Den Ambassadeur Nypoort was van de zijde van Engelandt voorgehouden of hy van weegen desen Staet niet soude connen aennemen/ ende overgeven/ dat alle het

geene

geene tot laste van d'eene of d'andere Regeringe voor dato den dertichsten Mey vier en vijftich ouden styl, volgens het dertichste artijckel van het Tractaet van Vrede tusschen den Protector ende desen Staet gemaeckt/ was overgelevert/ by beyden soude werden afgewesen/ ende geannulleert/ daer op wiert hy gelast den drie en twintichsten April om met den Protector wast doenlijck/ te convenieeren/ dat de openstaende actien ende pretensien die eenige particuliere Ingesetenen van de Republijcque van Engelandt tegens de Oost-Indische Compagnie deser Landen/ ofte eenige particuliere Ingesetenen van desen Staet tegen die van de Oost-Indische Compagnie in Engelandt voor de voorsz. Commissarisen binnen behoorlijcke tijden ende sulcx voor date van de voorschreeve dertichste Mey als vooren hadden ghemoveert/ ende ingebracht hier te lande ter plaetse/ by haer Ho. Mog. te designeeren/ mochten werden determineert by de meergeroerde Commissarisen ofte andere daer toe wederzijdts van nieuws te nomineeren/ in der voegen ende manieren oock op den selven voet als de voorige verschillen by de voorgeroerde uytspraecke tot Londen afghedaen waren/ welverstaende dat by soo verre de voorsz. Commissarisen over de voorgheroerde actien ende pretensie binnen den tijdt van drie Maenden daer als voor desen te prefigeeren niet conden convenieeren/ dat in sulcken gevalle de decisie van dien soude werden gedefereert aen 't oordeel ende uytspraecke van de Euangelische Cantons van Switserlandt, even in sulcker voegen als ten opsichte van de voorsz. voorige pretensien by voorgeroerde dertichste Artijckel van 't opgemelde Tractaet mede geconvenieert was geweest/ ende dat by speciale concessie ofte dispensatie van den Laps des tijds daer toe hier voorens by 't selve Artijckel ghepresigeert geweest zijnde: Dan wat belanghde alle de vordere actien ende pretensien/ soo die by ende van wegen de Regeringe deser Landen ofte oock van wegen eenighe Ingesetenen der selver/ 't zy tot laste van de Regeringe van Engelandt, 't zy tot laste van eenige particuliere Ingesetenen van de voorsz. Republijcque buyten ofte behalven die van de voorsz. Oost-Indische Compagnie aldaer/ als mede die by ofte van wegen de Regeringe van Engelandt ofte oock van eenige Ingesetenen der voorsz. Republijcque 't sy tot laste van de Regeringe deser Landen/ 't sy tot laste van eenige particuliere Ingesetenen van dien/ buyten ofte behalven die van de voorsz. Oost-Indische Compagnie alhier voor de voorsz. Commissarisen als vooren waren gemoveert ende ingebracht/ in de crachtighste ende bondighste termen ten wederzijden mochten werden gedoodet/ gheannulleert/ ende de autheurs van de selve Actien ende pretensien geimponeert een eeuwich swygen. Op 't fundement dat sluyden binnnen den tijdt van ses Maenden by 't voorsz. artijckel van 't meergemelde Tractaet van Vrede gepraescribeert/ de selve hunne actien ende pretensien voor de welghemelde Euangelische Cantons van Switserlandt niet hadden vervolcht ofte gheinstitueert/ blyvende alle de vordere actien ende pretensien die van wegen d'eene der voorgheroerde Natien tegens d'andere voor de voorsz. Commissarisen noch hadden connen worden gemoveert/ ende binnen den voorgeroerden geprefigeerden tijdt niet waren ingebracht als by de voorsz. uytspraecke by versteck gepreimeert/ ende sulcx alle materie van nieuwe dispuyten tusschen de selve Natien soo veel doenlijck verhaet ende geprecaveert.

Die

Die van de Engelsche Oost-Indische Compagnie hadden alreede in Ianuario gedaen een protest van kosten ende schaden / by langer uytstel van betaling. In wat manier entlijck wiert geconvenieert is te sien uyt het volgende.

QUoniam articulo *tricesimo* Fœderis nuper initi convenerit inter Serenissimum Dominum *Protectorem* Reip. Angliæ, Scotiæ & Hyberniæ, & Celsos & Potentes Dominos *Ordines Generales* Fœderati Belgii, ut Commissarii seu Arbitri nominarentur & constituerentur, cum plena & integra potestate & auctoritate examinandi & definiendi omnia illa damna & injurias, quas pars una ab altera se pertulisse causatur ab Anno 1611. usque ad 18. May 1652. styl. vet. quæque exhiberi oportuerat ante 18. May. 1654. Qui tamen dies consentiente parte utraque protractus fuit ad diem *tricesimum* ejusdem mensis, Et si prædicti Commissarii de prædictis damnis & injuriis non convenirent intra tres ab illo die Menses, quod prædictæ querelæ ad *Cantones Protestantes Helvetiæ* mitterentur, qui rogarentur, ut Commissarios nominarent & constituerent, qui ante-dictas querelas examinarent & definirent intra *sex* Menses post elapsos priores tres. Et quoniam utriusque Reip. Commissarii *Londini* congregati fuerint, receperintque diversas querelas intra prædictum tempus illis traditas, & aliquas examinaverint & definierint expressas in prædictorum Commissariorum Laudo & Arbitrio sub eorundem chirographis & sigillis promulgato 30. Augusti. 1654. stylo vet. & tamen diversæ & indeterminatæ remanserint, quas juxta prædictum *tricesimum* Articulum oportuisset remittere ad prædictos *Cantones Protestantes Helvetiæ*, ut per Commissarios ab illis nominandos & constituendos deciderentur, Quæ quidem nominatio & constitutio ab illis ante dicto tempore *sex* Mensium facta non est. Et tamen necesse sit ut prædictæ querelæ definiantur, & omnes simultates aufferantur, omnisque umbra dissidiorum in futurum tollatur; Conventum & conclusum est inter serenissimum Dominum *Protectorum* & Celsi. ac Potentes Dominos *Ordines* Generales, ut omnes querelæ traditæ intra tempus prædictum, nempé 30. May 1654. neque Comprehensæ & determinatæ in ante memorato Laudo & arbitrio referantur & submittantur judicio & determinationi ante dictorum Commissariorum, qui prædictum Laudem & Arbitrium promulgarunt, vel aliorum qui utrinque nominabuntur & constituentur, utque illi rursum *Amstelodami* in Hollandia conveniant, eadem potestate & auctoritate muniti & instructi ut ante hac, utque eodem ordine & modo, eademque methodo procedant, atque ita omnes omnino quærelas prædictas, determinent intra *tres* Menses post primum illorum congressum, qui erit 20 Mensis Iulii 1655. & quod publica notia illius populo utriusque Reipub. dabitur, quodque omnia, quæ ante dicti Commissarii intra prædictos *tres* Menses, determinabunt, utramque partem obligabunt; In quorum omnium & singulorum fidem & testimonium, tam Nos Commissarii Celsitudinis suæ, quam Ego Legatus Extraordinaris Fœderatarum Belgii Provinciarum præsentes has propriis manibus Subscripsimus, & Sigillis nostris manivimus. Actum Westmonasterii *nono die May* sty. vet. Anno 1655. Subsc. *Nath. Fines. W. Stricklandt.*

Maer sulcx is verdwenen ende geen by een komst/veel weyniger uytspraeck.

daer

daer op gevolght / om dat de Engelsche Commissarisen niet wilden gaen; sonder te weten wie haer soude betalen. Ende ondertusschen ontstont het oorlogh in 't noorden / by 't welck de Protector scheen sich meer te willen interesseren.

Met Vranckrijck was het den Protector in Majo genouchsaem eens / doch het voltrecken ende teeckenen van het Tractaet wiert noch wat opgeschooben; om de komste van den Marquis de Leden als Extraordinaris Spaens Ambassadeur die met Don Alonso Cardenas alles dede wat hy mocht om het Tractaet met Vranckrijck ende de rupture tegens Spaignen te beletten/maer te vergeefs. In 't laest van Iunius vertoogh hy weder : uyt ende ingelept volgens gewoonlijcke ceremonien. Hoewel oock den Protector toonde misnoegen tegens Vranckrijck over de harde proceduren / die men in de Valleyen van Angroigne ende andere tegen de Vandoisen, onder subjectie van Savoyen zijnde/ hadde gehouden. In Iunio liet hy een Collecte doen tot soulagement van de selve. Doen was oock tijdingh dat den Generael Venables met sijn Vloot in de Barbados versterckt sijnde met vier duysent Man / zeyl-rede was om voort te gaen. Een nieuwen Vloot onder den Major Generael Sedwijck wiert dies tijdts gereedt om hem te secunderen. Den Generael Blaecke, hebbende negen Turcksche Schepen voor Tunis verbrant/bracht de selve Barbaren tot reden / hebbende met die van Algiers ende Tripoli een accoordt gemaeckt; alle Engelsche oock veertich Nederlantsche Slaven verlossende. In Iulio quam tijdinge dat de Engelsche onder Venables hadden St. Domingo in Hispaniola ingenomen. Maer namaels bleeck datse daer hadden slagen gekregen/edoch St. Iago in Iamaica hadden ingenomen: op die manier dede den Protector over al van buyten sijn naem ende macht verbreyden/binnen-lants kon hy geen rust vinden/al geduyrich wierden ondekt nieuwe complotten ende opstanden: het was telkens weder te doen. Dagelijcx wiert gehoort van nieuwe proclamatien, enquestes, judicaturen executien, ende allerhande onlusten.

In Augusto lieten haer Ho. Mog. aen den Protector communiceren haer met Keur-Brandenborgh gemaeckte Tractaet; met presentatie van insluytinge. Men secundeerde ende recommandeerde oock een Tractaet tusschen Dennemarck, ende Engelandt te maecken. Maer de Engelsche vonden goet af te wachten den Sweetschen Ambassadeur Bond, die in Augusto daer quam. Den Heer Cojet alrede eenigen tijdt te voor daer sijnde geweest / door den welcken oock ghebracht was de Ratificatie op het met Whitelock ghemaeckte Tractaet. Weynich tijdt daer na kreegh de Ambassadeur Nypoort last om den Protector te sonderen over een Alliantie tusschen hem / Dennemarck / ende desen Staet / tot defensie van de Oost-Zee; in effect tegens de woeste dessein van Sweden.

Tegens 't Engels verbot/ hadden verscheyde Nederlantsche schepen / gevaren op de Barbados, de Engelsche brachten veel van die op / welcker reclamatie de Ambassadeur Nypoort niet weynich occupatie gaf.

Den Protector begon in desen tijdt valetudinair / mettet Colijck ende graveel gequelt te worden / medicineerde veel. Pen ende Venables in October 't huys comende/verhaelde onder andere de stercke handel der Nederlantsche op de Barbados. Het Tractaet van Marine met desen Staet wilde niet voort;

 ende

ende dat met Vranckrijck was noch niet geteeckent. In October confereerde de Ambassadeur met den Secretaris Thurloe; over de weder sijdts swevende differenten. Uyt hem ende andere hoorde hy dat veel van de vinnighste Anabaptisten ende van die van de vijfde Monarchie seer gepassioneert waren tegen de vereenichde Nederlanden: een van de voornaemste hadde geseyt/ dat Gode het dessein op St. Domingo in Hispaniola niet hadde laten gelucken om dat men niet hadde gevolght het advijs van de selve Anabaptisten; 't welck was geweest dat men eerst hadde behoren te vermeesteren de gemelde vereenichde Nederlanden, als sijnde de Voorstadt van Babel. In de selve maent kreegh den Spaensche Ambassadeur Don Alonso Cordenas ordre om van Londen te vertrecken/ ende tot Duynkercken waren alle Engelsche schepen aengehouden/ tot aenvangh van den Oorloch. De Ambassadeur niet geadmitteert wordende om afscheyt te nemen van den Protector, versocht een Paspoort. Dat ontfangen hebbende/seyde: 't was niet in forma/ den Protector een ander hem toesendende/lieter hy seggen: dat hy verwachte dat den Heer Ambassadeur binnen vier dagen uyt Londen soude sijn vertrocken. Terstont daer na den derden October, wiert het Tractaet tusschen Engelandt ende Vranckrijck geteyckent/ ende den Fransche Ambassadeur quam den Heer Nypoort bedancken voor sijn goede Officien tot sulcx aengewent.

Met dese Nieuwe Oorloch tegens Spangien, vermeerderde het opbrengen ende aenhalen van veel Nederlantsche Schepen. Want Engelandt begost terstont grooter Equipagie te doen/ ende men maeckte groote desseins tegens Spangien. Het gebrack aen geen pretexten/ werdende by Engelandt uytgegeven hier navolgende.

Declaratie of Manifest van sijn Hoocheyt door advijs van sijnen Raet, thoonende uyt den naem van de Republijcke, de Rechtveerdicheyt van Haer saecke tegens Spangien.

DE Rechtveerdige ende seer redelijcke oorsaecken ende gronde van onse laetste entreprisen op eenige Eylanden die de Ondersaten van de Koningh van Spangien in de West-Indien possideren, sijn yeder een openbaer die een reflexie sal nemen op de posture waer in de voorsz. Coning ende sijn volck altoos gestaen hebben ten regarde van de Engelsche Natie in die gedeelten van America, de welcke niet anders geweest is als een gedurige staet van een open Oorloch ende Vyantschap; alder-eerst door haer seer onrechtveerdich begonnen, ende altoos daer nae op die maniere gecontinueert ende vervolcht, tegens het gemeene Recht ende de Wetten van Natien ende de particuliere Tractaten tusschen Engelandt ende Spangien.

Het is seeckerlijck waerachtich, dat de Engelsen eenighe Iaren herwaerts meestendeel patientigh sijn geweest, ende alleen op haer defensie gestaen hebben, het welcke misschien aen eenige persoonen oorsaecke kan geven om op de laetste expeditien in West-Indien te sien als een intree in een nieuwen Oorloch, en niet als of't e die inder daet was een vervolgh van een Oorloch die alreede in

die in wesen was, ende niet tegenstaende alle devoiren diemen van wegen dese Staet gedaen heeft om een vaste Vrede ende een vriendelijcke Commercie in die quartieren te stabilieren, hertneckich geconfirmeert ende door de Spaengiaerts aengedreven, de welcke soo meenichmael als sy gelegentheyt hebben, niet ophouden sonder eenige rechtveerdige oorsaecke ofte provocatie ter werelt het volck van dese Natie om hals te brengen, ja somwijle in cout bloet te vermoorden, nemende haer goederen en staet, haer Colonien en Plantatien destruerende, nemende oock hare Schepen op Zee indiense eenige ontmoeten, en haer tracterende in alle dingen als Vyanden, ofte liever Zee-roovers. Want soo brandmerken se alle Natien (uytgenomen haer selven) de welke sullen presumeren in de Zee te varen met geen ander recht ofte tytel, als de schenckagie van de Pausen, ende haer eerste ontdeckinge van eenige gedeelten in West-Indien, waer op sy haar selven willen toe-eygenen de eenigste Heerschappye van de Nieuwe Werelt; van welcke seer absurde pretensie oorsaecke sal ghegeven worden om verder van te spreecken, wanneer wy sullen komen te considereren de oorsaecken waerom de Spangiaerts het voor haer redelijck souden vinden alle soorten van Vyantschap tegens de Engelsen in die quartieren te thoonen, soo verre datse den geenen die door quaet weder, schip-breuck, ofte ander diergelijck ongeluck op die kusten ghesmeten zijn, gevangen nemen, ja tot slaven maken; ende nochtans reeckenen voor een groot ongelijck ende breecking van de Vrede, (ja hier in Europa selfs) soo de Engelsen yets tegens haer in die quartieren attenteren by maniere van *Retaliatie*, ende tot haer rechtvaerdighe satisfactie.

Maer hoewel des Coninghs van Spaengiens Ambassadeurs (verstout op de verseeckertheyt van een machtighe Spaense Factie dieder altoos geweest is in den *Raedt* van den laesten Koningh ende van sijn Vader) de confidentie ghehadt hebben van seer belachelijcke ende onredelijcke klachten ende eysschen te doen op eenich diagh dat op die wijse by de Engelschen ghedaen was: nochtans hebben de voorsz. Koningen (hoewel de Spangiaerts al te veel toegedaen, nimmermeer de handen van hare Ondersaten willen binden, waer de Spaengiaerts meenden dat haer handen los waren, maer lieten toe datse gewelt door ghewelt souden verdryven, ende vyantlijcke actien tegens de Spaengiaerts in die quartieren bedryven, de welcke aldaer nimmermeer Vrede wilden houden; soo dat in het Iaer 1640. wanneer dese questie ghebracht was in debat voor den Raedt van den laetsten Coningh, Den Spaensche Ambassadeur eysschende datmen seeckere Schepen die doen in de Reviere lagen om na America te seylen met commissien om aldaer Vyantlijcke actien tegens de Spangiaerts te bedryven, soude ophouden; Ende de Engelsen geweygert sijnde in West-Indien te negotieren, ghelijck de Gecommitteerden Heere van den Raedt versocht hadden; *is* gheresolveert gheweest, dat de Schepen in haer entreprisen souden voortgaen, gelijckse oock gedaen hebben.

Dus verre hebben de voorgaende Coningen verstaen dat haer Ondersaten den Oorloch diese mainteneerden in die quartieren op haer eygen kosten mochten doen, hoewel sy door het prevaleren, van de voornoemde Spaensche factie haer nimmermeer wilden gheven die publijcke protectie diemen haer

schuldich was, ende dat de Eere ende het Interest van dese Natie toequam: Ende het soude oock even oneerlijck ende onweerdichlijck gheweest sijn voor ons de welcke door Godts goetheyt ende voorsienicheyt, so wel van Oorloch Schepen versien sijn om buyten dienst te doen, indien wy die t'huys hadden laten verrotten, liever dan de selfde te imployeren voor een rechtveerdige revengie van soo veel Engels (waerom mogen wy niet seggen Indiaens bloed) het welcke de Spangiaerts soo onrechtveerdich ende soo onmenschelijck in die gewesten ghespilt hebben? *Nadien Godt alle Natien van menschen van een bloed ghemaeckt heeft, om op 't aensicht der Aerde te woonen, en de tijden te vooren gheordonneert, ende de palen van hare woonplaetsen ghedetermineert heeft.* Ende voorwaer Godt sal d'eene tijdt ofte d'ander door d'eene handt ofte d'ander, reeckeninge eysschen van het onnosel bloedt van soo veel Millioenen van Indianen, die soo Barbarisch van de Spangiaerts geslacht zijn, ende van het ongelijck ende de onrechtveerdicheyt die haer geschiet zijn.

Maer wy sullen niet van noode hebben een toeloop te nemen na de gemeene Broederschap die tusschen alle gheslachten van menschen zijn, de welcke misschien haer kan interesseren in de grouwelijcke ende vuyle ongelijcken die d'een tegens d'ander gedaen heeft: het bloed ende de beroovinge van onse eygen Lantsluyden, sijnde genoechsaem om de laetste expeditie goet te maecken, behalven de consideratie van 't tegenwoordich Interest, en toekomende verseeckertheyt van dese Natie, ende van alle hare Geallieerden, voornementlijck van de Protestantsche Religie, neffens verscheyde andere redenen ende motiven, de welcke die entreprise veroorsaeckt hebben, de welcke ons werck tegenwoordich niet en is particulierlijck te verklaren, maer de rechtverdicheydt en goet makingh der selfde: Tot welckers beter verklaringhe ende Manifest van het geene alreede in 't generael geallegeert is, sal het nootsaeckelijck zijn, onse oogen een weynich achterwaerts te slaen, ende een ghesicht te nemen van de Transactien tusschen Engelandt ende Spangien, ende van de staet in de welcke sy geweest zijn, neffens een vergelijckingh van d'een tot d'ander 't sedert de Reformatie van Religie, ende de ontdeckinghe van de West-Indien: Welcke twee groote revolutien die gheschiet sijn ontrent de selve tijdt, de Staet van de affairen van de werelt seer deden veranderen, voornementlijck ten aensien van de Engelse ende Spaense Natien, de welcke 't sedert die tijdt een different ende by na een contrarie maet van Interest als te vooren, ghehadt hebben. Want hoewel de laetste Koningh, ende sijn Vader, tegens de stroom ende loop van de affectien ende herten van dese Natie twee Tractaten van Vreede met Spangien ghemaeckt hebben, nochtans soo als dese twee Maximen, voortgekomen door het verschil van Religie, ende de gheduerige krackeelen in de West-Indien, neffens de ghestadighe jalousie der Spangiaerts van de Engelsen, ten respecte van hare Schatten aldaer, de laetste devoiren van dese Republijck vruchteloos ghemaeckt hebben, om een vaste Vrede te maecken op de rechtveerdige ende eerlijcke Conditien; soo sijnse oock de ware oorsaecken geweest die Philippus de tweede Koningh van Spangien, in de tijdt van de Koninginne ELISABETH, geinduceert hebben die oude en lange onverbreeckelijcke Alliantie die dese Natie met sijne Predecesseurs, soo wel van de *Burgundische* als de

de *Castiliaensche* Linie, te breecken, ende beginnende een Oorloch met de voorsz. Koninginne voor te nemen, geduyrende een Tractaet van Vrede, in het Iaer *vijfftien h:ndert acht en tachtich*, een totale conqueste van dese Natie te attemteren, het welcke nootsaeckelijck vast op de herten van de Engelsen moet leggen, ende niet lichtelijck uyt haer ghemoederen sal gaen. Ende hoewelder daer nae een maniere van Vrede ende Commercie in Europa was (doch niet een soodanigen, dat een Elgelsman immermeer sijn Religie in de Dominien van de Spangiaerts dorste gebruycken, ofte een Bybel in sijn Huys ofte Schip hebben) soo hebben evenwel de Spaengiaerts 't sedert noyt willen toelaten eenige Vrede ofte Commercie in West-Indien, hoe wel datse beyde toegestaen sijn in het Tractaet gemaeckt tusschen *Henricus* de *achste*, Koninck van Engelandt, ende *Keyser Carolus* de *vijfde* in het Iaer *vijf hondert twee en veertich* in het welcke de Vrede ende de Commercie toegestaen sijn tusschen de twee Staten, ende de Ondersaten van beyde de Princen in alle de Dominien, Havens ende Landen van yder, hoedanigh die souden mogen zijn, sonder eenige exceptie van de West-Indien, hoewel de voorsz. Keyser in possessie van de selfde was.

Ende aengaende het Artijckel van Vrede in alle de gedeelten van de werelt; die is expresselijck begrepen in alle de Tractaten van Vrede, die oyt tusschen de twee Natien geweest zijn; ende daer is geen restrictie van Commercie in eenich Tractaet, voor dat van het Iaer *sestien hondert vier*, waer mede het leste Tractaet in 't Iaer *sestienhondert dertich* volkomentlijck accordeert, so veel dese saecke aengaet. In welcke twee laeste Tractaten de Commercie toegestaen is in alle ende besondere Dominien van beyde Staten; *Inde welcke, voor den Oorloch tusschen Philippus de tweede Koningh van Spaengien, ende Elizabeth Koninginne van Engelandt, commercie geweest is tusschen de twee Koninckrycken, volgens het gebruyck ende observantie van de oude Alliantien ende Tractaten die voor die tijdt gemaeckt sijn*: Dese sijn de woorden van de Tractaten, die de saecke twijfelachtich laten, ende soo was de Koningh *Iacobus* te vrede een Vrede met Spaengien te maecken, wanneer hy het Tractaet resumeerde, het welcke een weynigh tijdt voor de doot van de Koninginne *Elizabeth* op de voet was, ende waer in zy, onder andre dingen aen haer Commissarisen instructie gaf op de Commercie, ende een vrye Handelinge in West-Indien te insisteren.

Maer de Koninck Iacobus (de welcke meer-malen seer genegen was tot een Vrede met Spaengien) was te vreden dat point in soodanigen manier te laten, dat yder partie het mochte uytleggen na sijn eygen sin, hoewel indien die woorden van *gebruyck* ende *observantie van de oude Alliantie ende Tractaten* te verstaen sijn (alsse na reden behooren) volgens het geene dat na Recht hadde behooren geobserveert te worden, ende niet volgens het geene dat inderdaet van de Spaengiaerts zyde gepractiseert was, met directe violatie daer van (het welcke een geduyrige materie was van klachten van de Engelsen ende van krackeel tusschen de twee Natien) is het seer klaer door de expresse woorden van de Oude Tractaten, dat de Engelsen soo wel de Commercie als Vrede in alle de Spaense Dominien hoedanich die zijn, souden hebben.

Maer indien de mate van het observeren van de oude verbonden en Tractaten genomen moet werden van de openbare violatie en brekinge der selfde, sou

 mogen

mogen de Spaengiaerts een couleur hebben om die clause van de laetste Tractaten uyt te leggen als de commercie in die quartieren te restringeren : En nochtans, voor den eersten halven tijt tusschen het voorsz. Tractaet van *vijftienhondert en twee en veertich*, ende het uytbreken van den Oorloch tusschen de Coninginne *Elizabeth* ende *Philippus de tweede*, Koningh van Spaengien, blijckter soo veel aengaende het Fact voor de permisse als voor het verbodt van in die quartieren te handelen. Ende daer na, wanneer de Spaengiaerts de commercie t'eenemael refuseerden, de verwisselingh van Waren was verandert in verwisselingh van Slagen, ende van kruyt ende loot, soo wel voor den Oorlogh tusschen de Koninginne *Elizabeth* ende *Philippus* de *tweede*, Koningh van Spangien, als naer de Steden gemaeckt by de Coninck Iacobus in het Iaer *sestienhondertvier*, ende by zijn Soon in 't Iaer *sestienhondert dertich* nochtans so, dat het de commercie in dese gewesten van Europa niet interrumpeerde, hoewel de Koninck van Spangien nu met sijn laetste arresteren alder eerst de questien in die gewesten uytgeleyt heeft, datse haer mede uytspreyden tot dese gewesten van Europa.

Maer wy en insisteren niet ofte op de uytlegginge van het Tractaet, ofte op het recht van de commercie daer by ofte anderfints, als dat, waer op wy ons verschil moeten nootsaeckelijck vast stellen, alsoo het gefondeert is op klare ende ondisputable gronden, gelijck wy terstont sullen verklaren : nochtans sodanige dingen, als geen soo nootsaeckelijcke oorsaecken mogen sijn om daer op den Oorloch te fonderen ende te beginnen, mogen nootsaeckelijcke verhinderniffen sijn om een Vrede te sluyten, ofte ten minsten om een Verbondt te vernieuwen, in de welcke wy niet en konnen soo veel toegestaen hebben als inde voorgaende Verbonden geadmitteert is geweest, ende met reden kan verwacht worden, 't welcke mede kan dienen tot antwoort tot die questie, waerom, dewijl wy met alle andre Natien verbonden vernieut hebben, wy het niet gedaen hebben met den Koning van Spaengien? En dat wy niet als een conditie geeyscht hebben, sijn rechter oog, veel minder (als geseyt is geweest) beyde sijne oogen, om dat wy niet en wilden sijn op de genade van een wrede Inquisitie, ter plaetse daer wy tot commercie geadmitteert sijn en willen geadmitteert worden, ten plaetse daer wy daer van niet behooren geexcludeert te worden, noch by de oude Tractaten, noch by het gemeene Recht; want hoewel de Koningh van Spaengien voor desen op hem genomen heeft ons conditien van handelinge voor te schryven op een Recht dat de Paus gemaeckt heeft, verbiedende alle handelinge met Turcken, Ioden ende andre ongeloovigen, * ende om die redenen sijne Oorlogh Schepen in tijde van Vrede onse schepen genomen ende berooft hebben in andre quartieren van de werelt, soo wel als in West-Indien; En hoewel hy door gelijcke autoriteyt van de Paus, ende wegen de Titel van sijn schenckingh, een recht over de Indianen pretendeert, als of

* Willem Stevens van Bristol neffens verscheyde Cooplieden van Londen, hebbende in 't Iaer sestienhondert ses en sestienhondert seven, drie van hare Schepen op de Kust van Barbarien, in handeling met het volk van dat Landt, des Konincks van Spaengiens Oorlogh Schepen zeylende dicht by de Kust ende vindende dese Schepen op ancker op de Ree van Saphio ende Sancta Cruce, namen van haer 't geene sy hadden, seggende, dat de Koningh haer Meester geen liberteyt wilde geven om met de Ongeloovigen te handelen; Haer schade beloopt over de twee duysent ponden sterlings.

of zy alle sijne Ondersaten waren; ja oock die inderdaet onder zijn macht ende gehoorsaemheyt niet en zijn. Maer wy en erkennen soodanigh recht niet, noch in de Paus, noch in de Koningh van Spaengien, om van de Indianen wegh te nemen het recht van haer Liberteyt, ofte van ons het recht, 't welck wy hebben door de wet van de Natuyre, ende van Natien, van conversatie ende commercie met haer, voornamentlijck soodanigh volck als onder de macht ende de subjectie van de Koningh van Spaengien niet en staet.

Een andere verhinderinge om het verbont met Spaengien te vernieuwen is openbaer en notoir, ende soodanige die affnyt alle versekertheyt van publijcke Ministers ende Agenten de welcke in de Dominien van de Coninck van Spangien geemployeert worden wegen eenige Negotiatie van Vrientschap ofte andre transactien tusschen de twee Staten, alwaer de Prins soodanige Maximen voorhoudt, als hem onbequaem maecken van verseeckerheyt ende protectie te geven aen Ambassadeurs ende publijcke Ministers tegens het assasineren ende gewelt doen op hare Personen; welcke tot preservatie van Entercours, ende een goede intelligentie tussen Princen ende Staten, volgens het Recht der Natien, altoos gehouden zijn geweest datmense niet behoorde te violeren, ende Heyliger als Heylichdommen, welckers privilegien (voortgekomen van de autoriteyt vande Paus ende vande Kerck van Romen) gepretendeert sijn geweest, om te bespotten ende te escaperen de executie van Iustitie die van tijt tot tijdt versocht is geweest, ende van dese Republijck op geinsisteert is wegen het assasineren van Mr. *Antoni Ascham*, die onder een Publijck Caracter van dese Republijck in Spaengien gesonden is geweest om een goede intelligentie tusschen de twee Natien te procureren ende testabilieren: voor welcke Barbarise moort nimmermeer eenige satisfactie of verdiende straffe over de voorsz. vermoorders heeft konnen verkregen worden, hoewel * van het Parlement versocht, ende menigh-mael van den Raedt van Staet op geinsisteert ten regarde van haer, het welcke een gedurigh ende rechtveerdige verhindernisse is geweest om de Alliantien tusschen de twee Natien te vernieuwen, ende mochte wel geestimeert worden, (na dat op diergelijcke occasie onder andre Natien gepractiseert is geweest) voor een rechtveerdige oorsaecke van een Oorloch.

Maer wat de Staet van ons verschil in de West-Indien aengaet: Na dien wy Colonien in *America* hebben soo wel in de Eylanden, als op het vaste landt, op soo

* Dit blijckt by een Clause in een brief van het Parlement ghesonden, ende van haren Orateur onderteeckent, aen de Koninck van Spangien in January sestien hondert vijftich, te weten: Wy versoecken van Uwe Majesteydt, ende insisteren daer op, dat eyndelijck satisfactie mag gegeven werden de Iustitie, raeckende het schandelijcke vermoorden van Anthony Ascham onsen Resident: Ende soo veel te meer, om dat na behoorlijcke straffe aen de autheurs van de misdaet van soodanigen nature, Wy niet twyfelen sullen onsen Ambassadeur aen Uwe Koninckklijcke Hof te senden, om te verhandelen die dingen de welcke avantagieus mogen zijn, soo wel aen Uwe Majesteyt, als aen onse Republijck. Ter contrarie, indien wy souden lyden dat dat bloet het welcke door so menige circumstantien notoir is, souden ongewroocken passeren: sullen wy noodsakelijck in 't aensicht Godts, onsen eenighsten Verlosser, ende de eenighe Fonteyne van onse Genaden, ende voor de gansche Engelse Natie parteniers worden in die misdaet: voornementlijck in dien wy na desen een ander Engelsman in dat Koninckrijck souden senden, al waer het een yder een geoorloft is sonder eenige straffe hem te vermoorden: Maer wat ons belanght, Wy hebben soo een hooch ghevoelen, van Uwe Majesteyt, dat wy niet lichtelijck konnen gelooven dat Uwe Koninncklijcke macht in Uwe Dominien soude subject sijn aen eenige Uytheemsche Macht hoedanig die soude mogen zijn.

ſoo goeden ende beter tijtel, dan de Spangiaerts eenige hebben, ende wy ſoo goet recht hebben om in die Zeen te zeylen als ſy ſelfs: ſoo hebben ſy evenwel ſonder eenige rechtveerdige oorſaecke ofte provocatie, (en de ter plaetſen waer de queſtie van Commercie gants niet te pas quam) onſe Colonien gedurigh aengetast, onſe Landluyden doodt geſlagen, onſe Schepen ende goederen genomen, onſe Plantagien geruineert, ons volck gevangen genomen ende tot Slaven gemaeckt, ende van tijdt tot tijdt gecontinueert ſoo te doen, tot dat wy de laeſte expeditie tegens haer voorgenomen hadden.

Waer op ſy tegens het geene dat te vooren gepractiſeert geweeſt, oock een arreſt gemaeckt hebben van onſe Schepen ende de perſoonen ende goederen van alle Engelſen in Spangien aengeſlagen, ſoo dat 't zy dat wy ſien op de geweſten van *America* ofte *Europa*, ſy de eerſte beginners ende veroorſaeckers ſijn van den Oorlogh, ende van alle het bloedt ende ongelegentheden die daer op mogen vallen.

De inſtantien van de geduyrige actien van vyantſchap ende wreetheden, die de Spaengiaerts in Weſt-Indien tegens de Engelſchen in tijden van Vrede gedaen hebben 't ſedert het Iaer *ſeſtienhondert vier*, als wanneer een Vrede door de Koningh *Iacobus* gemaeckt was, tot dat den Oorloch wederom uytbrack, ende 't ſedert de concluſie van de leſte Vrede in 't Iaer *ſeſtienhondert en dertich*, tot deſen tijdt toe ſijn ſeer vele, ende ſeer barbariſche ende bloedigh. Wy ſullen ons te vreden houden met † eenige weynige.

Na dat de Vrede in het Iaer *ſeſtienhondert vijf* gemaeckt was, ſeecker Schip genaemt de *Marie*, waer van Schipper was *Ambroſius Birch*, was in handelinge op de Noordt zyde van *Hiſpanjola* in Weſt-Indien, ende de Schipper met *ſes* van ſijn volck ſijnde betoovert van een Prieſter genaemt Pater Ian, om eenige Coopmanſchappen te ſien onder belofte van verleckerde ende fraeye Handelinge, ende *twaelf* Spaengiaerts gaende aen boort van het Schip om de Engelſe waren te ſien: terwijl de Engelſe Coopluyden doende waren haer Coopmanſchappen te thoonen, gants niet denckende van eenigh bedroch, het woort van landt, als door de Prieſter gegeven zijnde, heeft yder Spaengaert een groot Mes uytgetrocken, ende door ſteecken alle de Engelſche aen boordt, uytgenomen twee die in Zee ſprongen, ende die aen Landt waren, wierden tot vvreede dooden gebracht, ende de Schipper ſelfs naec kt uytgekleedt ende met touwen aen een Boom vaſt gemaeckt zijnde, is hy ſoo naeckt van de Moſquetos (ofte vliegen) doodelijck geſteken, al waer hy *twintich* uyren langh continuerende, een Negro hoorende

† Een Schip genaemt de Ulyſſes doende haer handelingh op de Kuſt van Guinea wanneer de Coopluyden ende Bootſgeſellen aen landt gingen op het woort ende Eeden van Don Berreo Gouverneur van die plaets, aen welcke Eeden de Bootſgeſellen geloof gevende; waren nochtans dertich van de ſelfde ſchielijck vaſt gehouden ende in verſeeckertheyt geſtelt, ende brieven geſchreven van de Gouverneur aen de Coopman, dat het waer was dat hy dertich van ſijn volck gevangen hadde genomen, om dat verſcheyde vreemdelingen die te voren daer gehandelt hadden hem bedrogen hadden voor twintich duyſent Ducaten: maer ſo ſy hem de twintich duyſent Ducaten wilden ſenden, beloofde hy dan alle de dertich perſonen behouden aen boordt te ſenden, ende dat ſy hare handelinge ſouden continueren: Waer op de Coopluyden hem in ſilver en goedren de begeerde ſomme ſonden, de welcke wanneer de Gouverneur Don Berreo ontfangen hadde, heeft hy alle de dertich mannen aen boomen doen verworgen, uytgenomen de Chirurgyn van het Schip, die levendich bewaert wierde om des Gouverneurs quaet te geneſen. Dit rantzoen met andre ſchaden aldaer, *beliep tot* ſeven duyſent ponden.

hoorende een man in die extremiteyt seer kryten, ende hem vindende, heeft hem met een Lancie doorsteken: Dit Schip ende goederen vvaren weerdigh vijf duysent vier hondert ponden sterlings.

Een ander Schip ghenaemt de *Hellebardier*, was in het selfde Iaer ghecomen by *Sant Domingo*, ende alle het volck des selfs geexecuteert: dit Schip was weerdich dertien hondert ponden sterlings.

Een ander Schip ghenaemt de *Vrientschap* van Londen met sijn Pinas was genomen van Don *Leuwis* Facxard Gouverneur van des Koningh van Spangiens Armade, ende het Schip ende goederen waren geconfisqueert, ende de Coopluyden ende Bootsgesellen alle in Zee ghewörpen, uytghenomen een Iongen om haer dienst te doen: dat Schip en de Pinas waren weerdich vijftich duysent ses hondert ponden sterlings.

Een ander Schip genaemt de *Smaedt*, hebbende haer volck aen Landt, op het vertrouvven van des Spangiaerts Eeden, sijnse evenvvel aen een boom ghe-worght geweest, alwaer de Eygenaers verlooren haer Schip ende goederen, beloopende vijftien hondert ponden sterlings.

In het Iaer *sestien hondert ses* een Schip genaemt de *Neptunus*, vvas genomen by de *Tortugas* van de Spaensche Oorloch Schepen, vveerdich sijnde vier duysent drie hondert ponden sterlings.

Mr. Ian Davis verloor twee Pinassen met alle de Goederen daer in, ende hadden al sijn volck daer en vermoort, tot een verloren reyse, waer door drie duysent vijf hondert *ponden sterlings verloren wierden.*

In het selfde Iaer was een ander, Schip, genaemt de *Leeuwerck* genomen van *Don Leuwis Facxardo*, ende geconfisqueert met al sijn ladingh, weerdigh sijnde vier duysent vijf hondert ende seventich ponden sterlings.

Een ander Schip genaemt de *Castor* en de *Pollux* was van de Spangiaerts genomen op de kust van *Florida*, het vvelcke sy confisqueerden, ende executeerden alle het volck des selfde, ofte maeckten haer tot slaven, want men konde t'sedert van haer niet meer hooren: dit Schip met haer Coopmanschappen was weerdich vijftien duysent ponden sterlings.

Een ander Schip toecomende verscheyde Coopluyden van Londen, waer van de Schipper was Ian Lock, was van de Spaensche macht genomen by het Eylandt van Tartugas, om datse gehandelt ende hout afgesneden hadde, waer over 't Schip en de goederen geconfisqueert, en 't meeste volck gevangen ghenomen en gheexecuteert, en de rest op de galeyen gesonden tot verlies van vijf duysent drie hondert *ponden sterlings.*

In het Iaer 1608. een Schip genaemt *de Richard* van *Pleymuyen*, vvaer Capiteyn van was eenen *Hendrick Callins*, sijnde uytgheset door de Lord opperste Iusticier *Popsam*, de Heere *Ferdinandes Gerges*, ende andere, na *Virginia*, ende door groote storm, zuydwaerts van de Eylanden van *Canarien* ghedreven zijnde, ende dan haer cours settende na de plaets daerse na toe vvillen, heeft op *seven en twintich* graden hoochte by geval ontmoet elf zeylen Spaensche Schepen komende van *S. Domingo*, die dat Schip namen, hoevvel dat de Capiteyn des Konings Groot Zegel tot sijn verantwoordinge toonde: evenwel is het Schip ende de Goederen geconfisqueert geweest, ende het volck seer wreedelijck getracteert, ende

Ee t op de

op de Galeyen ghesonden om te roeyen, waer door meer als twee duysent vijf hondert ponden sterlings verlooren wierden.

Het selfde wierde mede ghedaen aen een ander Schip genaemt *de Help*, genomen van *Don Louis Facardo* onder couleur van Vrientschap, ende het Schip met de Goederen is geconfisqueert, ende alle het volck op de Galeyen ghesonden, alwaer sommige met stocken tot der doodt toe geslagen wierden, om datse niet en willen roeyen; welck Schip ende goederen van de Spangiaerts selfs geestimeert sijn geweest, op seven duysent ponden sterlings.

In het selfde Iaer, isser een ander Schip genaemt *de Galante Anna*, de Schipper Willem *Curri*, handelende op *Hispaniola*, neffens de Goederen gheconfisqueert ende alle het volk op gehangen met papieren op haer lichaem, waer op geschreven was, *Waerom quaemt gy hier*? Dit Schip ende goederen waeren waerdich acht duysent ponden sterlings.

Dese particulariteyten mogen genoech zijn, om te thoonen wat Vrede de Spangiaerts met ons ghehouden hebben in de West-Indien in de tijdt van de Koningh *Iacobus*, de welcke seer sorghvuldich of liever vreesachtich was de Vrede met haer te breken: Ende diergelijcke Vyandtschappen ende Bloedige voetstappen mogen wy bespeuren van de tijdt af dat de Vrede gesloten is gheweest in het Iaer *sestien hondert dertich* tot desen tegenwoordigen tijdt toe.

Wy sullen beginnen met de Colonien van dese Natie, die door sekere Edelluyden ende Gentlemans gemaeckt sijn in de Eylanden van *Catalina* (by haer genaemt *Providentie*) ende van *Tortugas*, by haer ghenaemt *Associatie*, de welcke in het Iaer *sestien hondert negen en twintich* ledich sijnde van alle Inwoonders, ende tammen Beesten ofte Vee, actuelijck gepossedeert wierden van de Engelschen in de tijdt van open Oorloch tusschen Engelandt ende Spangien: Ende sijnde het Iaer daer na en Vrede ghesloten tusschen de twee Natien, ende de Spaengiaerts daer in geen herroeping ofte reservatie van de voorsz. Eylanden daer in geeyscht hebbende, heeft de laetste Koningh door sijne Patente brieven onder het Groote Zegel van Engelandt (niet tegenstaende die Vrede) het voorsz. Eylandt van *Providentie*, neffens andre byleggende Eylanden gheassumeert, als een ghedeelte van sijne eygen Dominien, ende gaf de selfde aen verscheyde Edelluyden ende Gentlemans, ende hare Successeurs; het volgende Iaer extendeerde hy sijn gifte van het voorsz. Eylandt van *Tortugas*.

Ende hoewel de voorsz. Adventuriers in possessie van de voorsz. Eylanden waren, door gifte van de laeste Koningh, gefondeert op een dubbelt Recht, te weten van de Nature, dewijl de plaetsen in geen possessie van de Spaengiaers ofte eenige andre waren; ende van den Oorloch, dewijlse genomen waren in tijdt van Oorloch, ende niet geexcipieert in het Tractaet van Vrede: Ende dies volgens de pretensien van de Spaengiaerts (indiense eenige hadden) uytgewischt, by haer eygen accoort in het tweede Artikel van het laeste Tractaet; Ende hoewel noch de voorsz. Compagnie, noch yemandt by haer gheimployeert sijnde de minste oorsaecke van offensie aen den Koninck van Spaengien, noch aen geene van sijne Ondersaten gegeven heeft, tot der tijdt toe dat sy eerst haer Schepen ende Colonien aengetast hebben, ende verscheyde Engelsen aldaer gedoodt, verbrandende ende destruerende hare Plantatien: nochtans

tans de Spaengiaerts observerende geen Vrede met de Engelsen in die quartieren, hebben den *twee en twintichste* January *sestien hondert twee en twintich* sonder eenige rechtveerdige provocatie, een schip van de voorsz. Compagnie genaemt de Zee-bloem aen gevallen, tusschen *Tortugas* ende de Caep van *Florida*, wanneer het vreetsaem van *Providentie* na huys zeylde, in welcken aenval, sy sommighe persoonen in dit schip hebben gedoodt, ende andere gequetst.

Ende daer na ontrent het Iaer *sestien hondert vier en dertich* was het Eylandt van *Tortuga* aengetast van verscheyde ondersaten van de Koninck van Spangien, in vier Schepen, hoewel de Engelsen haer in 't minste niet geprovoceert hadden: in welcke aentastingh *sestich* ofte meer persoonen gedoodt wierden, verscheyde gequest ende gevangen genomen, hare Plantatien berooft, hare huysen verbrandt, hare goederen van groote weerde van de Spaengiaerts wech gevoert, en 't gantse Eylant t'eenemael van Engels volck daer door ontbloot, van de welcke eenige opgehangen zijnde, ende andere na *Havana* gevangen gebracht, aldaer in een wreede slavernye bewaert wierden, ende eenen van haer genaemt *Grymes*, die tot *Tortuga* een Constapel hadde geweest, was aldaer barbarisch vermoort, ende sommige van haer voor haer toevlucht geretireert sijnde tot *Sancta Cruce*, een Eylant dat ledich van Inwoonders was, sijn daer van de Spaengiaerts in drye Fregatten vervolght geweest, ende aldaer aengevallen in het jaer *sestien hondert ses en dertich* in welcken aenval ontrent 40. van de Engelsen gedoot wierden, ende de resterende gevangen wech gevoert, en seer wredelijck getracteert.

Ende op den *vier en twintichste* Iuly *sestien hondert vijf en dertich* wierde het Eylandt van *Providentie* selfs aengevallen van de Ondersaten van de Coninck van Spangien in twee groote Schepen en een Fregat, de welcke een ghevecht van verscheyde uyren uytstonden, ende de Spangiaerts wierden doen afgeslagen, ende geforceert haer dessein te verlaten, tot datse het wederom vernieuden ontrent het jaer *sestien hondert veertich* met twaelf Schepen groot ende kleyn, van de welcke Admirael was de *Armadillo* van *Cartagena*, een van des Konings van Spaengien Silver Galioenen: hebbende van dese Vloot een considerabel getal gelandt, beloofden sy haer selven het Eylandt te conquesteren, maer sy wierden wederom af geslagen met een considerabel verlies aen haer zyde: maer corts daer na wederom komende met een andere Vloot, de Colonie sijnde doen gevallen in scheuringe en destructie onder haer selven, dachten sy niet so veel op een goede defensie, als goede conditien voor haer selven te maken, de welcke sy, door het overgeven van het Eylandt met weynich ofte geen tegenstandt verkregen: Maer het Eylandt was daer door afgeworstelt van de voornoemde Adventuriers, ende van de Republijck, tot de particuliere schaden van de een, boven de *tachtich duysent ponden Sterlings*, ende tot de publijcke oneere ende argernisse vande ander: Ende sijnde van de Spaengiaerts genomen een schip dat van *Nieu Engelandt* quam, met eenich volck van daer, het welcke haer selven meende in dat Eylant te transporteren, was door een practijck gebracht in schoot van haer Geschut, niet wetende dat de plaets in der Spaengiaerts handen was, maer quam af met groot perijckel ende difficulteyt, ende met verlies van de Schipper, die een seer eerlijk man was ende met het geschut van het Eylandt doot geschoten wierde.

De Spangiaerts waren oock niet te vreden hare entreprisen tegens de voornoemde Adventuriers te bepalen in de gedeelten van *America*, maer hebben hare acten van Vyantschap tegens haer mede uytghespreyt tot de gedeelten van *Europa* toe, want op den *vijf en twintichsten* December *sestien hondert acht en dertich* een Schip ghenaemt de *Providentie*, de voorsz. Compagnie toebehoorende, onder het commandement van Capiteyn *Thomas Newman*, was aenghevochten ende verrast twee mylen van *Dongenesse* op de kusten van Engelandt, door een Capiteyn *Springfield* sijnde de Capiteyn van een Oorloch Schip van *Duynkercken*, ende tot *Duynkercken* gebracht, alwaer de voorsz. goederen aengehaelt wierden (sijnde by veelen aldaer bekent weerdich te sijn dertich duysent ponden sterlings) ende sommige van de die aen boort van het Schip waren, eenighe doodt geslagen andere gequetst, ende de resterende na een barbarisch ende onbeleeft tractement aen boort, waren tot *Duynkercken* gevangen gebracht, alwaer eenige seer hert getracteert wierden, tot dat sy middel vonden van te escaperen: Ende hoewel dat de voorsz. Adventuriers alle behoorlijcke middelen ghebruyckten om satisfactie te bekomen, ende dat de laeste Koninck door sijn Agent *Sir Balthasar Garbier*, ende door sijne Brieven gheschreven soo door de Secretaris *Cook*, als met sijn eygen handt, Iustitie voor haer versocht; hebbense evenwel geen restitutie van eenige gedeelte van de voorsz. goederen, ofte reparatie in plaets daer van konnen bekomen.

Daer sijn exempelen van verscher ende bloediger memorie, ghelijck dat van *Sancta Cruce*, aenghetast van de Ondersaten van de Koninck van Spangien, van *Puerto-Rico*, ontrent het Iaer *sestien hondert een en vijftich*, sijnde een Eylandt het welcke te vooren ledich was van alle Inwoonders, ende ghepossedeert op die tijdt van een Engelse Colonie, onder het commandement van Capiteyn *Nicolaes Philips*, de welcke neffens noch ontrent hondert persoonen van de voorsz. Colonie, gheslagen ende geslacht wierden van de Spangiaerts, de welcke in de Haven de Schepen vermeesterden, beroofden, branden, ende hare Plantatien ende huysen destrueerden, ende geen menschen meer vindende om te massacreren (een ghedeelte van de Inwoonders sijnde door de vlucht in de Bosschagien geescapeert) sijn de Spangiaerts wederom na *Puerto Rico* ghegaen, ende gaven die miserabele ende by na uytghestorven overige persoonen, gelegentheyt haer selven te begeven op andere byleggende Eylanden, ende dat van *Sancta-Cruce* t'eenemael te verlaten: maer de Spangiaerts sijn daer na wederom van *Puerto-Rico* gekomen, om op te soecken ende te vermoorden den genen die haer in de Bosschagien gheretireert hadden: maer dese vonden middel om uyt haer handen te escaperen, ende in andere Eylanden te komen.

In het Iaer *sestien hondert een en vijftich* een Schip toekomende Mr. *Ian Turner*, sijnde geforceert door quaet weder te loopen in de Haven van C*umanagota*, wierde van de Gouverneur aenghehaelt, ende het Schip ende Goederen gheconfisqueert.

Diergelijcke was ghedaen aen een ander Schip ende Goederen toekomende Capiteyn *Cranley*.

Ende in het Iaer *sestien hondert vijftich* een Schip toekomende Mr. *Samuel Wilson*, gedestineert na de *Barbados*, ende met Peerden geladen, was op Zee genomen, ende

ende binnen *Havana* ghebracht, het Schip ende Goederen wierden gheconfisqueert, ende het meestendeel van het volck gevangen geset, ende geforceert in de Bolwercken te arbeyden als Slaven.

Diergelijcke was te vooren ghedaen in de selfde Haven aen een Schip toekomende M. Ian Blandt, van het welcke Commandeur was Capiteyn Nicolaes Philips.

Diergelijcke tractement hadde het volck behooorende tot het Schip van *Barnstaple*, ontrent twee Iaren gheleden tot *S. Domingo* in *Hispaniola*: welck Schip een leck krygende by *Hispaniola*, soo als het te rugge quam van eenighe van onse Plantatien in de *Caribische* Eylanden, is het volck daer van geforceert gheweest haer selven te salveren in een Boot op *Hispaniola* alwaerse ghevangen ghenomen wierden, ende in de Fortificatien mosten arbeyden als Slaven.

By dese particulariteyten, en vele andere van gelijcke natuyre, de welcke te langh souden sijn om op te soecken, is het heel openbaer, dat de Koninck van Spangien ende sijne Onderfaten, haer selven niet gheobligeert houden eenige conditien van Vrede in die Quartieren met de Engelsen te houden, maer ghestadich alle soorten van vyantschap, ja slimmeer dan vyantschap tegens haer te gebruycken: het barbarisch tractement van de Engelsen aldaer zijnde soo verre van de Wetten des Vrede, dat het selfde niet over een komt met Wetten ende costumen van een fraeyen Oorloch: Ende nochtans moeten de Engelsen beschuldicht worden, ghelijckse sijn van de Koninck van Spangien in sijn ordre voor de Arresten onlanghs gedaen, als die genen, *welcke in gebreecke ende violateurs geweest sijn van de heylige banden van Vrede ende vrye commercie, soo religieuselijck* (soo hy seydt) *by hem geobserveert; ende, dat met een onvoorbedachte ende verclaerde vyandtschap*, als is het aentasten van de Stadt van *Sant Domingo* in het Eylandt van *Hispaniola*: het welcke ghestelt is als de grondt van de eenichste oorsaecke van het arresteren der Engelse goederen, ende haer persoonen in Spangien, doch tegens ons beswaert met een verthooninghe van *Sijne vriendelijcke toelatinghe van onse Vloten in sijne* * *Havens, alwaer het haer beliefde te komen, ende goetghevonden sulcx te besoecken, sonder dat sijne Ministers eenige kennisse namen volgens de rigeur van de Capitulatien van Vrede tusschen de twee Croonen, de welcke aen beyde zijden verbieden het inkomen in de Havens met meer als ses ofte acht Oorloch Schepen.*

Maer gelijck hy selfs in dese woorden onse Vlooten suyver kendt van eenige breeckinghe van de Capitulatien in 't gene dat sy deden, sijnde gheschiet door verlof en permissie van hem selfs en sijne Ministers (indien yet sulcx gedaen ware, en door de vingeren gesien, gelijck geallegeert is) ende gelijck alle de weerelt wel weet, hy was soo beleeft niet voor niemendal, considererende de avantage en vordeel dat sijne saecken onlangs van onse Vlooten ontfangen hebben: Soo heeft aen de andere zijde de voorsz. Koninck ende sijne Ministers, seer

 weynige

* Capiteyn Swanley en heeft soodanigen vriendelijcken tractement in de Haven van *Trepanni* in Sicilien niet gevonden, alwaer in 't Jaer *sestien hondert drie en vijftich* sijn Schip ghenaemt de *Henricus Bonaventure*, neffens een Duytsche prijs, genaemt de *Pieter*, een groot ende kostelijck Schip, verrast wierden in de Haven, een Pistool-schoot van haer Fort af, van seven Duytsche Oorloch Schepen onder het commandement van de Jonge Tromp, door verraderye van de Gouverneur des Koninghs van Spangien van die plaets, waer by de Koopluyden die in dat Schip gheinteresseert waren, verloorende weerde van drie en t'seventich Ponden Sterlings, ende daer boven.

weynige kennisse gedragen van de Capitulatien van hem ghementioneert, in de welcke soo expressselijck versien is in het *drie en twintichste* Artijckel der selfde, dat indiender eenich misverstandt soude komen te rysen tusschen de twee Staten, *de Ondersaten van beyde daer van behoorem ghewaerschout te worden, soo datse ses Maenden mogen hebben van de tijdt van de waerschouwinge af, om hare Koopmanschappen te mogen transporteren sonder eenich arrest, verhinderinisse ofte schade die ondertusschen haer aengedaen soude mogen worden het zy in hare Persoonen ofte Koopmanschappen.* In het welcke, de voorsz. Koninck met het laetste arresteren, openbaer in ghebreecke is gheweest in de banden van die Capitulatien die hy selfs tegens ons gementioneert heeft, ende sijn Declaratie in de voorsz. ordre, dat Actien van vyantschap in de West-Indien ghedaen, een breeckingh van de Vrede is, ende van de vrydom van de Commercien in dese gewesten, is van de eerste impressie die tot hier toe geprocedeert is van yder Staet, hoewelder verscheyden occasien aen beyde zijden niet ontbroocken hebben om 't selfde gedaen te hebben.

Maer nadien de Koninck van Spangien soo by woordt als in der daedt verklaert heeft dat de Tractaten van Vrede soo moeten verstaen worden, soo heeft hy nootsaeckelijck gheconcludeert dat hy selfs de Heylighe banden van vrientschap gevioleert heeft door soo veel Actien van vyandtschap, die hy eerst bedreven heeft over de Engelsen in die Quartieren, ende van tijdt tot tijdt gecontinueert, 't zedert het laetste Tractaet van Vrede, gelijck te vooren particulierlijck verklaert is, het welcke een saecke soo openbaer ende bekent is, dat onse tegenpartyen selfs voorwaer het aensicht niet konnen hebben, de daedt te ontkennen, maer willen liever verkiesen te insisteren op sijn Recht, ende dat gelijck de Koninck van Spangien onder sijn Tytels op hem genomen heeft die van Koninck van de Indien, soo sijn in der daedt alle de Indien, en de Indieensche Zee, beyde de Noordt ende de Zuydt, sijn eygen Dominien, ende dat alle de genen die aldaer komen sonder sijn permissie, Vyanden ende Zee-Roovers zijn: Het welcke voorwaer indien 't soo ware, behooren Wy ende alle Natien hem over te geven alle het gene dat wy in die Quartieren besitten: ende onse Colonien verplantende, hem vergiffenisse eyschen voor het ongelijck dat wy hem tot noch toe gedaen hebben. Maer indien wy sien op de gronden van sijn pretensie ende Tytel, sal het blijcken dat het een seer arme ende vveecke grondt is om soo grooten ende bloedigen Timmeragie op te bouwen als dese is, ende apparentelijck sich sal betoonen.

Daer worden twee Tytels gepretendeert, te weten, die van des *Paus Gifte*, ende die van de *Eerste Ontdeckinge*: Aengaende de eerste, vvy vveeten seer vvel dat de Paus voorwaar seer vry is ghevveest in het disponeren van Koninckrijcken ende Landen, daer in seer ongelijck sijnde met hem vviens *Steehouder* hy pretendeert te zijn, de vvelcke soo veel niet op sich nemen wilde als te oordeelen over erffenissen, veel minder dat hy na sijn belofte die soude vvech gheven ghelijck de Paus gedaen heeft met de Koninckrijcken van *Engelandt*, *Yerlandt*, ende andere: Maer wy en erkennen soodanigen macht in hem niet, noch wy en ghelooven, dat eenige Natie soo buyten haer sinnen is, als te dencken dat hy soodanigen macht heeft, ofte dat de Spangiaerts selfs sulcx gelooven, ofte dat souden willen affirmeren, indien de Paus van het hare soo veel wech ghegeven hadde,

hadde, als hy aen haer gegeven heeft: Ende indien de Fransoysen, ende andere, de welcke des Paus macht erkennen in Kerckelijcke saecken, dese Tytel van de Spangiaerts bespottelijck houden: het kan niet verwacht worden, dat wyse voor anders souden houden, ende soo laten wy die als sijnde geen antwoordt weerdigh.

Ende de andere Tytel is van even weynich gewicht, als indien de Ondersaten van den Koninck van Spangien, die eerst eenige gedeelten van *America* ontdeckt, ende namen gegeven hebben aen eenige Eylanden, Rivieren, ende Capen, sy daer door souden geintituleert worden alleen Heeren van die Nieuwe Werelt te zijn. Maer een geimagineerde Tytel, op soodanigen prescriptie, sonder possessie, en kan geen reael recht maecken: De beste Titel, die yemant kan hebben tot het geene dat hy in die Quartieren van *America* besit, is Plantatie ende Possessie, ter plaetse daer geen Inwoonders waren, ofte daer der eenige waren met haer consent, ofte ten minsten in soodanige groote ende woeste Gewesten van haer Landt, datse geensints die konnen beplanten ende besitten, dewijl Godt de Werelt gemaeckt heeft voor het gebruyck der Menschen, ende haer geordonneert die te vervullen.

Op welcke gronden alsoo de Spangiaerts weynich recht sullen hebben tot het geene dat sy houden, hebbende alles wat sy hebben gekregen tegens het consent, ende uyt de Inghewanten van de eerste Inwoonders, in welckers bloedt sy haer Rijck gefondeert hebben, hebbende alle de ingeboorenen uytgheroeyt: Soo willen de Engelsen oock een seer klare Tytel voor hare Plantatien hebben voornamentlijck voor verscheyden Eylanden, die de Spangiaerts aengetast, ende hare Colonien daer in verslagen hebben, in de welcke ofte nimmermeer eenighe Inwoonders hadden, ofte van de Spangiaerts verstroyt zijnde, van haer oock verlaten sijn gheweest, ende sonder volck ghelaten: soo datse door het Recht van de Natuyre rechtelijck gheworden zijn verkrygers ofte besitters van de selfde, volgens de bekende Maxime, *Quæ nullius sunt & pro derelictis habentur, cedunt occupanti*, dat is, *De dingen die niemandts toebehooren ende verlaten zijn, gaen aen diese neemt.* Hoewel indien wy de Spangiaerts ontnomen hadden de plaetsen waer wy onse Colonien gheplant hebben, ende waer sy eerst de ingeboorenen ontbloot ende uytgeroeyt hebben: wy souden als wrakers van het bloedt, ende ongelijck van dat Volck, een beter Tytel tot haer Landt ghehadt hebben, dan die ghene welcke haer verdruckt ende vermoordt hebben. Maer onse Plantatien gheweest zijnde ter plaetse daer noch Ingebooren, noch Spangiaerts eenighe possessie hadden, noch eenige woonplaetse, Vee, ofte eenich dingh achter haer gelaten, het welcke in eenigerley maniere hare pretensie ofte Tytel mochte behouden ofte preserveren, soo was ons recht in die plaetsen te klaerder, ende het ongelijck aen ons gedaen van de Spangiaerts, te openbaerder; voornamentlijck in soodanighe plaetsen, de welcke inghenomen wierden in de tijdt van een open Oorloch tusschen de twee Natien, ghelijck waren de Eylanden van *Providentie* ende *Tortuga*, tot de welcke, indien de Spangiaerts eenige voorgaende Tytel mochten ghepretendeert hebben, dewijlse nochtans die niet gheeyscht hebben op het sluyten van de laetste Vrede, hebben sy

doen

door het tweede Artijckel daer van selfs geconcludeert aengaende soodanighe pretensie, ende alle toekomende eysschen ende recht daer toe te niet gedaen.

Wy en hoeven ons discours op dese saecke niet te vergrooten, want daer is geen verstandich man, die niet voldaen zy van de ydelheyt van des Spangiaerts pretensie tot de eenighste Souverainiteyt van alle die gedeelten des wereldts. Maer wy hebben een weynich ontdeckt de weecke ende frivole pretensien, waer op de Spaengiaerts alle hare wreede ende onweerdige handelingen met de Engelsen in West-Indien fonderen, ons Landt-luyden tot slaven maeckende, hangende, verdruckende, ende wreedelijck ter doodt pijnigende, haer Schepen ende goederen beroovende, ende hare Colonien in tijden van de grooste Vrede destruerende, ende dat sonder eenige rechtveerdige oorsaecke ofte provocatie, op dat de Engelse Natie reflecterende op de onweerdigheyt van soodanige proceduyren tegens haer eygen vleesch ende bloedt, ende die ghenen welcke professie maecken van de ware Christelijcke Religie neffens haer, mogen considereren met haer selven hoe dat de Eere van dese Natie soude rottende leggen, soo wel als hare Schepen ende Waren, indiense langer soude lijden op die maniere getracteert of geabuseert te worden, ende niet alleen uytgesloten van de Commercie met soo grooten en rijcken gedeelte van de wereldt tegens alle recht ende reden: maer datse oock souden gerekent ende geexecuteert worden als Zee-rovers om datse in die Zeen willen seylen ofte daer in kijcken, ofte eenige entrecours hebben in die gewesten des wereldts, hoewel met onse eygen Plantatien.

Wy en seggen niemandt van de Bloedige Spaense Inquisitie (de welcke een gemene oorsaecke is van verschil aen alle Protestanten) noch van soo veele uytgesonden Engelse Priesters ende Iesuyten in de Spaense Dominien, (sijnde een particuliere grondt van offensie ende perijckel voor dese Republijck.) Ons wit alleen zijnde, de oorsaecken ende gronden van ons verschil in de West-Indien te verklaren. Ende wy vertrouwen, dat by het geene geseyt is, wy genoechsaem gethoont hebben aen de conscientien van alle indifferenten ende impartiale persoonen, dat *Onse Nootsaeckelijckheyt*, *Onse Eere*, ende *Onse Rechtveerdicheyt* Ons uytgheroepen hebben tot het laetste ingagement: *Onse Nootsaeckelijckheyt*, want wy moeten Oorlogh hebben, wanneer de Spaengiaerts ons geen Vrede willen laten hebben: *Onse Eere* ende *Onse Rechtveerdigheyt*, want het kan met beyde niet accorderen, stil te sitten ende te lijden dat soo veel onweerdicheden aen het volck van dese Natie gedaen worden, gelijck te vooren particulierlijck verklaert is.

Daerenboven sy sien niet verre af, de welcke een mate nemen van het Spanse interest ende intentie, van de onlanghste proceduren die de tegenwoordige gelegentheyt van hare affairen haer gemaeckt heeft tegens ons in die Quartieren van de werelt te thoonen, als ofte hare gemoet, ofte het gevoelen van haer Interest, verandert ware (ende niet eer vermeerdert neffens haer haet ende jalousie wegen de onlanghse veranderingen ende gelegentheyt van dese Staet) van datse hadde in het Iaer *vijftien hondert acht en tachtich* wanneer sy voor hadden de gantsche Engelsche Natie te conquesteren: Ende indien dese gelegenheyt van tijdt, de welcke misschien door sommige onlangs voor-gevallen acciden-

ten

ten een occasie sal geven om een fondatie te leggen van ons selven door Godts zegen te verseeckeren van soo een oude ende onversoenlijcke Vyandt van onse Religie ende Landt, voor hy laet gegaen worden, dan magh hy haest wederom een macht (want een wille en kan noch en sal hem niet ontbreken) krijgen, om so onlydelijck ende periculoos te worden als te vooren: Ende wy ondertusschen lijdende soodanigen barbarisch tractament van onse Lands-luyden in de West-Indien, sonder eenige satisfactie ofte Iustitie daer voor te eysschen; ende onse gantsche Natie uytgesloten te zijn uyt soo een considerable gedeelte des Werelts, ende lijdende dat onse groote en bekende vyandt vreedtsaem t'huys brenge die groote schatten uyt West-Indien (dewijlse nu Vrede met de Duytsen hebben) ende daer door hare tegenwoordige scheuren repareren, ende haer selven wederom in een conditie stellen om te resumeren het Debat, 't welck hy hadde in 't Iaer *vijftien hondert acht en tachtich. Ofte het niet beter ware te beginnen met Engelandt, dat de Vereenighde Provintien te reduceren; ofte eerst te beginnen mee haer, om dan Engelandt te reduceren.*

Ende sonder twijfel sal hy vinden so veel ende meerder redenen als hy doen dede, om eerst met Engelandt te beginnen: In welcke entreprise indien Godt hem soude toelaten sijn wil te krijgen, souden wy te recht eerst op ons, ende daer na op alle Protestanten hoedanich die souden mogen zijn, mogen verwachten een tweede deel van die droevige Tragedie, welcke onlangs gepasseert is op onse Broeders in de Valeyen van *Piedmont*, de welcke (indien wy mogen geloven de Remonstrantie van die arme Protestanten) sijn oorspronck ende practijcke heeft van die uytgesonden Papen, door de influentie van het Hof van Spangien.

Alle dese dingen geconsidereert zijnde, hoopen wy dat alle trouhertige Engelsen ter neder willen setten alle privatie moedigheden d'een tegens d'ander, ende liever haer selven versaecken in hare particuliere Interesten, als door begeerlijckheyt van een weynigh profijt by Koophandel, (het welcke niet kan verkregen worden als op dishonorable ende eenighsints oneerlijcke conditien, ende op een andere wijse kan gevonden worden) hare zielen in perijckel te stellen (gelijck vele jonge Koopluyden ende Facteurs doen op die maniere als sy in Spangien leven ende handelen) ende het leven ende de Goederen van van vele van haer Christelijcke Broederen in *America* opofferen, neffens de eere van haer Natie. Ende 't geene het quaetste van allen is, te verkoopen de kostelijcke gelegentheyt die Godt in haer handen gestelt heeft voor sijne Eere, ende het avancement van het Koninckrijck Christi, het welcke wy niet en twijfelen ofte sal op het eynde (alle mist verdreven ende opgeklaert zijnde) blijcken dat de principale eynde van de onlanghs gedane expeditie ende onderneminge tegens de Spangiaerts in de West-Indien is geweest.

De Ertz-Hertogh Leopold hadde alreede eenigen tijdt te voor uytgegeven het volgende.

Leopoldus Guilielmus, *By der gratie Gods, Arts-Hertoge van Oostenrijck, Hertogh van Bourgoignen, &c. Lieutenant, Gouverneur ende Capiteyn Generael van de Nederlanden ende Bourgondien.*

SEer lieve ende wel beminde. Den Koninck mijnen Heer heeft ons belast door sijne Brieven van den *derden* September laetstleden, dat 't sijnder kennisse gekomen was, dat de Engelsche met de Scheeps Vlote, de welcke onder het beleyt van den Generael *Pen* heeft gepasseert in de West-Indien, hadden het Eylandt *St. Dominique* geattaqueert, waer sijne Majesteyt Forten en Guarnisoen en heeft, ende getracht de selve door de Wapenen Vyandelijck te overvallen (hoewel sy door de Onderdanen van sijne Majesteyt verjaeght zijn) breeckenkende de Heylige Banden van Vrede, ende mancquerende aen de goede Trouwe, Vrientschap ende Correspondentie, met de welcke de Oorlochs Vloten van het Koninckrijck van Engelandt hebben geadmitteert ende geassisteert geweest in de Havens van de Staten, ende Heerlijckheden van sijne Majesteyt, waer sy hadden begeert ende genoodtsaeckt geweest in te komen, sonder dat de Officieren sijn gekomen tot Rigoeur van de Vrede Articulen van de twee Croonen, die reciprocquelijck verbieden het inkomen in de Haven, met meer als *ses* ofte *acht* Oorloch Schepen, maer ter contrarie hebben vriendelijck ontfangen ende gheassisteert geweest, met de Sinceriteyt, met de welcke van onsen 't wege geprocedeert is gheweest, de Vrede Relegieuselijck bewarende, de welcke sy van hun zyde hadden geschonden, ende gevioleert met eene onverwachte ende gedeclareerde Vyantschap. *Syne Majesteyt* hadde geresolveert de Generale Repressaillien te doen in alle sijne Koninckrijcken ende Heerlijckheden, van de Goederen diemen bevint toe te komen d'Onderdanen van de gemelde Croone, en ingevolge van welcken wy ordonneren U ende gebieden te doen saiseren ende arresteren, alle Goederen de welcke in U districkt, gy sult vinden te behooren aen de Onderdanen van de gemelde Croone, onaengesien sy mochten absent sijn uyt dese Landen, ende de selve gestelt ende belast aen andere, soo Naturele van sijne gemelde Provintie als Vremdelingen, ende selfs alle soorten van Schepen diemen in de Havens sal vinden, Canon ende al 't gene aen de gemelde Engelsche soude mogen competeren in wat manieren dat het zy, ende van al 't gene dat soodanich gesaiseert ende gearresteert sal sijn geweest, sult laten eene Lyste ende pertinente Relatie op maecken, ende consigneren in de Handen ende Macht van de Officieren van de Confiscatie van sijne Majesteyt, die daer over de sorge sullen hebben, tot dat sijne Majesteyt anders gheordonneert sal hebben ende de precise executie van dit bevel, zijnde seer important ende noodich tot dienst van sijne Majesteyt, Wy belasten U iterativelijck in geen gebreck te blyven. Seer lieve ende beminde onsen Heeren Godt hebbe U in sijn Heylige bewaernisse. Vyt Bruyssel den *vijftien* October *sestien hondert vijf en vijftich*. Was geparapheert Be. Ut. geteeckent *LEOPOLDUS GUILIELMUS*: Nederstont *I. Croonendael*.

Het

Het Opschrift was: Aen Onse seer Lieve ende wel Beminde, den President ende Lieden van den Raedt Provinciael van Vlaenderen.

De aenhalinge van schepen gaven aen den Heer Ambassadeur Nypoort nieuwe materie om te dryven den voortganck van het Tractaet van Marine; hadde den negentiende November een expresse audientie by den Protector; met een klagende over de aenhalingh van veel schepen / soo inde Barbados als in Engelandt, recommandeerde specialijck de nootsaeckelijckheyt van een Tractaet van Marine, ende de rechtmaticheyt van den regel Vry Schip, Vry goet. Den Protector verklaerde sich gandts genegen tot soodanich Tractaet. Maer 't sijn al woorden gebleven. De Engelsche vreesden dat toestaende de gemelde regul Vry Schip, Vry goet, alle Navigatie ende Commertie soude comen aen die van de Vereenichde Nederlanden / hun dunckende datse alrede te veel hadden. Daer en boven is allesints de manier / die in Oorloch is dat hy aen de nagebuyren laet gevoelen de ongemacken van sijn Oorloch.

Woensdach den achsten December wiert tot Londen de Vrede met Vranckrijck geproclameert op de wijse / als die met desen Staet was geschiet. Eenige dagen daer na hadde d'Ambassadeur Nypoort weder audientie by den Protector; na gedane klachte van aenhalingh van Schepen / ende recommandatie van het Tractaet van Marine quam op het Oosters werck / van het senden van haer Ho. Mog. Ambassadeurs na derwaerts. Den Protector sprack seer dat men geen scheuringh of rupture moest maecken tusschen de protestanten of Evangelische, te kennen gevende dat hem mishaechde dat men de Sweeden wilde beletten in haer progressen tegens Poolen, dat men niet behoorde Dennemarck ende Brandeborgh t'instigeren tegens Sweeden.

Het Tractaet door den Heer van Neufville gemaeckt ende tot Londen gepubliceert was luydende als volght.

CUm hisce præteritis temporibus intelligentia & libertus commercii inter Anglium & Galliam interruptæ fuissent, & ad utramque restaurandam *Ludovicus XIV.* Rex *Gallorum & Navarræ* Christianissimus misisset in Angliam legatum suum Dominum de *Bordeaux*, equitem, Dominum de *Neufville*, Majestatis suæ consiliarium status, supplicum libellorum Magisterum magni sui consilii præsidens, &c. ipsique plenam & omnimodam dedisset potestatem, ineundi quemcunque tractatum in hunc finem necessarium; Nec non serenissimus Potentissimusque Dominus Protector Reipl. *Angliæ*, *Scotiæ*, & *Hyberniæ*, ut tam sanctum opus promoveatur commissarios deputasset qui cum supradicto Dn. Legato de iis agerent, Tandem ab utraque parte in sequento tractatus articulus conventum est.

1. UTi ab hoc tempore sit firma pax amicitia, Societas, atque fœdus inter Rempub. Angliæ, Scotiæ, & Hiberniæ, &c. Et Regnum Galliæ nec non inter omnes Terras, Dominia, urbis atque Loca, quæ in alterutrius fidè ac ditione sunt, atque Populus & subjecti utriusque Nationis possint tuto ac liberè in portubus ac Navium Stationibus perque Urbes prout ipsis visum erit absque

illato sibi ullo damno aut injuria versari atque iter facere, imo uti potius faveatur iis ubique, jusque omne præbeatur, idque eorum Locorum judicibus & officiariis curæ uti sit.

2. Neutra pars opem auxiliumve feret directè aut indirecte *Rebellibus*, nec *Hostibus*, nunc declaratis eorumve inposterum Adhærenticus; Etsi alterutra pars pacem aut inducias deinceps confecerit cum hostibus suis nunc ita declaratis, pars ea quæ pacem aut inducias sic conficiet dictis hostibus eorumve Adherentibus nullam opem auxiliumve contra alteram feret, præbebit, aut submistrabit.

3. Item quod omnis hostilitas tam mari quam terrâ & aquis dulcibus utrinque deinceps cessabit, omniaque diplomata ceu Commissiones, Literæ Mercæ, seu Repressaliæ, quæ ab uno vel altero Statu, populo, & subditis suis vel cuicunque alii contra dictam Rempub. aut Regnum aut qnemcunque è popularibus & subditis alterutrius datæ atque extraditæ fuere, revocabuntur, rescindentur, irritæque fient; Et quicquid post quatuordecim dies publicationem præsentis Tractatus proximé insequentes quocunque obtentu captum fuerit, bene & veraciter restituetur. Et si quævis cunque præda relata vel quodcunque damnum à populo subditis aut incolis unius Status populo, subditis, & incolis alterius inprejudicium præsentis Tractatus vel contra jus commune illatum fuerit, nullæ tamen Literæ Mercæ seu Repressaliæ concedentur prius quam justitia Reposcatur. Et si vel dilata, vel denegata fuerit, is Status, seu Legati & Ministri ejus cujus subditi damnum sustinuere eandem administrari Requirent; quod si intra trimestre spatium post Requisitionem factam satisfactionem ex jure non obtinuerint tum dictas Literas Mercæ seu Repressalias concedere fas esto, quam tamen in bona, Naves, aut personas quæ intra portus aut Stationes sunt, exequi vetitum erit, nisi in eos solummodo qui crimen ipsi commiserint.

4. Uti inter Rempub. Angliæ & Regnum Galliæ, Populumque & Subjectos tam terrâ quam mari, & aquis dulcibus per omnes & singulas utriusque Regiones ditionem, Territoria, Provincias, Urbes, Oppida, Pagos, aliaque omnia per Europam loca ubi hactenus Commercium & Negotia esse consuevere liberum omnino commercium sit, adea ut sine ullis liberi commeatus Literis aliave quacunque petitâ licentiâ generali vel Speciali prædictæ Reip. Populares quique prædictæ Majestati subditi sunt libere tam terrâ quam Mari aquisque Dulcibus adire, ingredi, adnavigare dictas Regiones Regna & ditiones, omnesque Urbes, Portus, Littora, Stationes, Freta & quæcunque eorundem loca & quoscunque alterutrius portus intrare suis cum Navibus onustis vel non onustis, vecturis, jumentis, quibus merces asportentur ibique mercari aut vendère quantum libuerit, iisdem etiam in Locis justo pretio commeatus ad victum vel ad iter comparare sibi possint, nec non prout usus venerit, Naves vecturas ve reficere, atque suis cum mercibus, bonis, aliisve, quibuscunque facultatibus æque possint libere suam quisque in Patriam redire aliave suo arbitratu loca sine impedimento petere dummodo alterutri ea portoria ac vectigalia solvant quæ debita fuerint, salvis etiam alterutrius pariter Dominii Legibus & Statutis omnibus.

5. Item conventum & conclusum est quod populares & incolæ dictæ Reip. Angliæ, Scotiæ, & Hibernæ, ejusque totius ditionis quoscunque in portus, Urbes,

Urbes, Oppidave, Gallicæ Ditionis omnia Lanæ & serici opificia quæ in Anglia, Scotia, & Hibernia catenâque ea ditione exercentur liberè importare in iisque divendere propter subeundam quacunque Lege Edicto, Decreto, statuto, aliave re huic contraria non obstante, proviso tamen quod modus ille pactus & definitus in decimo tertio Articulo Tractatus inter Iacobum Regem Magnæ Britanniæ Henricum quartum Gallorum & Naverræ Regem Anno 1606. de pannis male confectis tenebitur atque observabitur, & quod suæ Majest. subditi in quoscunque Portus, Urbes, & Oppida dictæ Reipubl. liberè importare in iisque divendere possint omnia vina productionis Galliæ atque omnia Lanæ & serici opificia in Regno Franciæ seu Dominiis ejus facta seu fienda citra quamcunque eorum confiscationem vel pænam ea propter sub eundam quacunque Lege statutove directo, aliave re huic contraria non obstante, & quod tam subditi suæ Majest. quam prædictæ Reip. benigniter tractabuntur, atque iisdem apud se privilegiis cum cæteris extraneis utrinque gaudebunt.

6. Quo facilius portorià, vectigalia accensus parti alterutri comperta ac nota esse possint, & quo certius quid solvendum jure sit in supradicta Republ. ac regno mercatoribus constet, uti tabulæ posteriorum vectigalium ac censuum constituantur publicisque in locis appendantur tam Londini aliisque in urbibus Reip. Anglicanæ, quam Rotomagi aliisque in urbibus Galliæ, prout opus fuerit ad quam redire quivis posui quotis de iisdem pertoriis vestigatibus, ac censibus controversia inciderit.

7. Quoniam tributa quædam, census, ac privilegia ab urbibus non nullis ac locis obtenduntur ac vendicantur, utpote sibi suisque incolis debita per alterutrius confœderati ditionem; convenit uti magistratus & officiarii cujusque urbis curent ne quæ graviora tributa aut census exigantur quam quæ legitima sunt.

8. Et quoniam in aliquibus Angliæ & Galliæ portubus mos quidam nullâ lege mixus obtinuit uti singuli tributum quoddam Gallicè appellatum *du Chef* Anglicè *Head-mony* pro ingressu & egressu suo penderent; convenit uti in posterum dictum tributum ne exigatur; ita ut ingressus & egressus liber omnibus sit cujuscunque ordinis aut conditionis fuerint, neque quicquam ea propter pendere cogantur, verum ut in hoc casu quemadmodum & in cæteris peregrini pariter ac indigenæ tractentur.

9. Item utrinque convenit, quod Mercatores Galli in Anglia negotiantes aliam cautionem pro mercimoniis suis vendendis eorumque proventu pro aliis mercibus, commutando præter cautionem suam juratoriam ne cogantur interponère, neve prolongationem aut liberationem aliquam sibi comparare, Nec eo respectu aliis sumptibus faciundis quam quos ejus loci indigenæ faciunt, obnoxii sint.

10. Uti naves Gallicæ Cothonem urbis Londinensis Anglicè *The Key of London* adire possint cæterosque portus Angliæ, Scotiæ, & Hiberniæ, aliaque loca sub earum ditione posita atque inibi onerentur absque ulla molestia iis exhibenda, ne ve in alia navigia exonerari compellantur, utque naves Anglicæ pari Libertate absque ulla molestia vel impedimento quoscunque Galliæ portus intrare possint iisdemque privilegiis & immunitatibus quibus Gallicæ naves in Anglia

glia utantur, fruanturque omnibusque aliis in rebus æqualitas & Libertas Commercii quantum fieri potest, tenebitur atque observabitur.

11. Quod naves Mercatoriæ hujus Reip. populorumque & incolarum ejus quæ Burdigalam iter fecerint, aut flumen garumnam intraverint in transitu suo non cogentur tormenta arma vel apparatum suum bellicum ad Castellum *Blaye* exponere, consimiliter populus & incolæ dicti Regis non cogentur ullum ejusmodi impedimentum subire in quibuscunque portubus Angliæ, Scotiæ, & Hiberniæ atque idem in omnibus portubus Galliæ, erga populum & incolas dictæ Reipubl. observabitur, & quod populus subditi & incolæ partis unius similibus & non minus amplis privilegiis atque immunitatibus gaudebunt in Regnis, Dominiis & Territoriis Iustitiæ quam Causarum maritimarum, ac populus cujusque exteræ nationis amicitia cum iis sociatæ vel nunc gaudet vel deinceps gaudebit.

12. Quo Magis promoveatur Commercium inter subditos & populares utriusque gentis, conventum est, ut mercatores aliique populares supradictæ Reip. Anglicanæ Libere possint testamenta sua condere deque suis mercibus argento, pecunia, suppellectile, debitis, aliisque bonis mobilibus quæ vitæ vel mortis tempore possederint vel possidere debuerunt infra omnem prædictæ suæ Maj^{tis}. ditionem donatione vel Testamento aliove quovis modo inter vivos vel mortis causa prout voluerint disponere utque sive testati sive intestati decedant, Eorum Hæredes, Executoresve, sive nominati sive non nominati in testamentis, seu alioqui, Legitimè bonis illis fruantur juxta leges Angliæ quocunque in loco galliæ diem illi obierint, ita ut *jus Albinienfe* vulgo dictum droit *d'Aubeine* ipsis non obstet nec virtute illius bona eorum in fiscum cedant utque subjecti prædictæ suæ Maj^{tis}. eadem Libertate ac privilegio utantur atque fruantur per omnem supradictam Anglicanæ Reip. Ditionem: ita tamen ut hoc intellectum semper sit Testamenta, hæreditatesque intestatorum, ad eundi jus tam à popularibus supradictæ Reip. quam à subditis eidem Regi probari ex lege oportere iis in locis ubi quisque decesserit, sive id in Gallia sive in Reip. prædicta acciderit.

13. Quod incolæ insularum *Iersey* & *Guernsey* iisdem privilegiis atque immunitatibus in Gallia gaudebunt, quibus Galli in iis Insulis, solutis utrinque debitis Tributis & Vectigalibus.

14. Quo facilius Navium direptionibus & mari grassantium, injuriis in posterum occurratur, convenit ut præfecti Dominive navis cujusque armatæ aut navium quæ ad populares alterutrius pertinuerint quæque è portubus aut Littoribus alterutrius solverint antequam solvant per idoneos vades qui ex navis contubernio non erunt satisdent coram judicibus Admiralatus aliisve eorum locorum Magistratibus unde proficiscuntur navique & oneri & armanentis simul æstimatis in Duplum eant sese in alto bene gesturos seque populares subditosve alterutrius eorumque bona, naves aut navigia neque capturos neque occupaturos nec alioqui impedituros aut ulla injuria affecturos, quod si judices Admiralatus aliive Magistratus supradicti vades accipere neglexerint aut satis idoneos non acceperint quæ damna illata erunt ipsi præstiterint.

15. Quod donec de malis & incommodis quæ super mari poterint accidere tollendis

tollendis certius atque absolutius quid statuatur, convenit uti in spatium quatuor annorum ratificationem præsentis Tractatus proxime insequentium omnes naves ad subditos & populares alterutrinque pertinentes, & in mari mediterraneo orientali seu Oceano negotiantes liberæ sint atque etiam onus suum liberum reddant, licet in iis invehantur mercimonia imo grana leguminave quæ alterutrius hostium sint, exceptis nihilominus & reservatis mercimoniis vetitis & contrabandis (I. E.) *pulvere intrato, selopis, seu tubis ferreis* atque omne genus *armis, munitione equis, bellicoque apparatu*, neque *viros trajicient* aut transportabunt in usum hostium alterutrius, quo in casus tam naves quam apparatus & mercimonia legitimæ prædæ erunt. Quod etiam severè exercebitur in eos qui *vinum, frumentum, seu victualia* quibuscunque locis inferent ab utralibet parte obsessis.

16. Uti pars utraque classium, præfectos eorumque Legatos aliosque omnes navarchas quoscunque suos suave insignia portantes aut ab se displomata habentes, aut sibi operam novantes diserte moneat ne alterutrius populive & subjectorum alterutrius naves navigia bonave aut merces occupent capiant ullove modo impediant damnave officiant verum uti hoc fœdus, & conventionem hanc diligenter observent utque contra qui fecerint hi corpore pœnas dent ei parti cujus hoc interest prout commisso quoque dignum erit factam etiam injuriam si possint resarciant, sin minus ut confœderatus ille ad quem hi pertinuerint ei cui injuria facta est intra tres menses quam hoc resciverit & satisfactio postulata fuerit, satisfaciat damnumque reparet atque uti naves præsidiariæ mercatoriis alterutrius partis navibus obviam factæ eas contra omnes qui vim ullam intentaverint defendere debeant quoad eundem cursum tenuerint.

17. Ut si præfecti ullarum alterutrius partis navium populive alterutrius prædam ullam mari fecerint infra quatuor & viginti horas quam portum invecti erunt omnes rationum codices chartas acceptilationes & mercium schedulas quas iis in navibus receperint Admiralatus judicibus tradant quo is cujus id interest, earum exemplaria describere possit, ubi autem Admiralatus judex nullus erit prædictæ chartæ accodices eorum locorum officiariis committantur qui eas ad judices Admiralatus obsignatas mittant, quique nautici iis ni navibus in venientur ne abducantur neve oneris quicquam attingatur, bonare ulla in terram exponantur nisi id Ammiralatus curiæ authoritate fiat, bonorumque schedula præsentibus illis quorum id refert describatur quibus & illius schedulæ exemplar ab judice detur.

18. Ut præfecti ac Magistri earum navium quæ in mari prædas fecerint, præfectum, Magistrum, aliumve nauclerum aut navitam ex navi ne abducant nisi ex iis quærendi causa. Eaque de causa ultra duos tresve ne adducant qui intra spatium viginti quatuor horarum ad judicem Admiralitatis vel si nullus ibi sit, ad Magistratum officialesve ejus loci adducentur qui de iis quæstionem habeant qua intra spatinm idem habitâ judex ille vel Magistratus eos ad sua quemque negotia liberos dimittat, qui contra fecerit uti is pœnas corpore luat.

19. Uti Confœderatorum neuter in ullas suos portus, stationes, urbes, oppida, recipiat sinatve recipi à populo incolisve suis piratas aut prædones, iisve hospitium, auxilium aut commeatum præberi, verum operam dent ut prædicti

piratæ

piratæ & prædones eorumque piraticæ participes, conscii & adjutatores exquirantur, capiantur, & merito supplicio puniantur in aliorum terrorem, utque omnia bona naves ac merces ab iisdem piraticè captæ atque in portus alterutrius, Confœderati invectæ quæ quidem comparuerint immo etsi venditæ jam sint, justis Dominis restituantur, aut satisfactio detur, vel eorum Dominis aut iis qui per literas procurationis eas res vendicaverint modo jus Domini debitis ex lege probationibus in Curia Admiralatus appareat quæcunque autem ab iis recuperata erunt bona ut in portus alterutrius confœderati invehantur ejusdemque portus officiariis custodienda tradantur, qui suo periculo rationem reddere debebunt ni supradicta bona sine mora suis Dominis restituantur facta modo prius justi Dominii probatione coram judicibus eorum Locorum ubi direpta illa bona in navem imposita sunt permissum tamen sit iis, qui accusati erunt lege experiri suamque causam dicere.

20. Quod neutra dictarum partium sinat neve permittat uti naves, bonave alterutrius partis quæ rebellibus alterutrius cujuscunque diplomatis obtentu aut vigore ullo tempore capta fuerint, atque in portus Stationes, locave ditionis alterutrius invecta ab justis Dominis abalienentur verum uti iis aut eorum Procuratoribus reddantur facta prius juxta Legem justi Dominii probatione, & donec Domini vel eorum Procuratores res suas repetiverint, eorum locorum officiales, quo naves bona vel mercimonia invecta fuerint, ea detinebunt tutoque reponent ita ut nulla pars eorum pereat; vel inter vertatur.

21. Uti si populares subjective alterutrius Confœderati vi tempestatem metu hostium aliisve maris periculis alterutrius portus intrare ibive anchoras jacere cogantur iis discedenti potestas libera sit nec quasi importatis aut exportatis ullis mercibus portorium ullum solvant, modo mercium nequid eximant aut venale exponant primoque adventu suo ejus loci Magistratus, & officiarios de causa sui ad ea Littora appulsus certiores faciant, ejusque periculi metu simul atque liberati erunt, ab eo portu discesserint.

22. Quod Populares & Incolæ dictæ Reipubl. libere & securè navigent & negotientur in omnibus regnis Dominiis & territoriis pacem amicitiam seu neutralem cum dictâ Reipub. colentibus neque iis ulla molestia exhibebitur à navibus vel subditis dicti Regis licet inimicitia, & hostilitas inter dictum regem & ea regna Dominia ceu Territoria vel eorum aliquod intercesserit. Atque idem à parte dictæ Reipub. erga subditos & incolas Galliæ pariter observabitur provisione qua ejusmodi negotiatio fit ullum ad portum aut Oppidum quod *alterutris fœderatorum obsideatur*, & proviso quod Neutra pars neve populus aut subditi alterutrius bona vetita & prohibita in ea Regna Dominia vel Territoria importent, quæ inimicitias vel hostilitates cum alterutra exercent. Et quod decimus quintus Articulus de bonis vetitis & contrabandis atque de Oppidis & Locis obsessis utrinque tenebitur atque observabitur.

23. Uti pars utraque curet ut rectum expeditum & incorruptum jus ad Legum & æquitatis Normam alterius populo reddatur in causis omnibus vel quæ post hac in alterutrius ditione ac terris pependerint utque omnes sententiæ conventionesque priores quas alterutra pars populusve & subjecti alterutrius in alterius Terris suo commodo impetraverint, avinierint, ratæ habeantur, utque in iis

in iis rebus exequendis jus expeditum reddatur sine incommodo tamen eorum qui jus suum prosequuntur.

24. Et quandoquidem ab anno 1640. plurimæ prædæ mari captæ, multaque Utrique Nationi populo, & subditis invicem damna inflicta fuere, Conventum est quod tres Commissarii immediate post ratificationem præsentis Tractatus ab utraque parte nominabuntur sufficienti Autoritate muniti ad ejusmodi prædas, & damna consideranda, examinanda æstimanda, liquidanda, eorumque compensationem solutionem & satisfactionem determinandam & statuendam secundum postulata quæ intra trimestre spatium post publicationem hujus Tractatus numerandum coram iis ab alterutra parte popularibus, & subditis suis producentur, & exhibebuntur, cui rei Commissarii intra sex hebdomadas post dictam publicationem in urbe Londini coibunt dictasque controversias intra *quinque menses* proximè sequentes si fieri possit deterbinabunt, quod si dicti Commissarii intra prædictum spatium sex mensium & duarum hebdomadum non consenserint tum dictæ controversiæ quæ indecisæ pendebunt, remittentur sicut hisce præsentibus remittuntur ad *Arbitrium Reipub. Hamburgensis* definiendæ intra quatuor menses ab expiratione prædicti temporis spatii præfatis Commissariis præstituti proximè numerandos. Et quod dicta *Respub. Hamburgensis* Rogabitur sicut his præsentibus rogatur ut id Arbitrium assumere velit & commissarios deleget qui in tali convenienti loco, qui per eosdem Commissarios fuerit constitutis supe rprædicta judicium ferant, & quicquid ab ejusmodi arbitris ceu, Commissariis determinatum fuerit utramque partem devinciet, atque intra sex menses proxime sequentes bonâ fide præstabitur ita tamen si intra tempus præscriptum tam dicti Commissarii ab utraque parte nominati quam prædicti arbitri dictas controversias non determinaverint, nemo propterea molestiæ subjicietur, neve prædictæ literæ Mercæ vigori suo restituentur, aut aliæ novæ concedentur intra quadrimestre spatium post expirationem eorum quatuor mensium, qui *Civitati Hambergensi* ad dictarum controversiarum determinationem præfiniuntur.

25. Cumque à supra nominato Domino prædictæ suæ Maj^tis^. Legato tria fortalitia scilicet de *Pentaoeet, St. Ian* & *Port Ryoal*, nuperrime capta, in *America*, simulque bona in iis inventa, repeterentur. Et Domini Commissarii suæ Celsitudinis nonnullis rationibus contenderent, ea ritineri debere, Conventum est quod hujusmodi contraversia referetur, sicut & his presentibus refertur ad eosdem Commissarios & arbitros, iisdem modo & tempore definienda quibus damna utrique parti ab anno 1640. inflicta in articulo proxime præcedente referuntur.

26. Adiem mercatoriam utrinque ea magis promovendam conclusum est, quod si inter dictam Remp. & Regnum Bellum exarserit, mercatoribus in civitatibus & oppidis ubi degunt semestre spatium post denuntiationem belli dabitur ad vendenda & transportenda bona sua & mercimonia, & si quidquam ab iis ablatum fuerit, vel si aliqua iis injuria ab alterutria parte vel populo aut subditis alterutrius intra dictum spatium infratur, plenaria satisfactio dabitur.

27. Quod si acciderit ut quandiu fœdus Amicitia, & societas hæc duraverit, ab ullo ex populo aut incolis alterutrius partis contra hoc fœdus aut ullum ejus

X x membrum

ejus membrum mari, terrâ, aut aquis dulcibus quidquam fiat aut tentetur, Amicitio hæc, fœdus & societas inter has nationes non idcirco infringentur, verum integra nihilominus perstabunt, vimque suam plenariam obtinebunt: tantummodo illi ipsi qui contra fœdus prædictum commiserint, singuli punientur & nemo alius, justitiaque reddetur, & satisfactio dabitur illis omnibus quorum id interest ab iis omnibus qui terrâ, mari, aut aliis aquis contra hoc fœdus quidquam commiserint intra anni spatium quam justitia postulabitur. Quod si vero fœderis ruptores non comparuerint neque se judicandos submiserint, neque satisfactionem dederint intra terminum præfinitum prædicti illi utriusque partis hostes judicabuntur eorumque bona facultates, & quicunque reditus publicabuntur, plenæque ac justæ satisfactioni impendenda erunt earum injuriarum quæ ab ipsis illatæ sunt ipsique præterea cum in alterutrius partis potestate fuerint iis pœnis obnoxii erunt quas suo quisque crimine commeruerit.

28. Item conventum conclusum & concordatum est quod præsens Tractatus atque omnia & singula in eo contenta & conclusa per patentes utriusq; partis Literas sigillo magno munitas debitâ & authenticâ forma intra quindecem dies proxime insequentes (aut citius si fieri poterit) confirmabuntur & rati habebuntur mutuaque Instrumenta intra prædictum tempus hinc inde extradentur, nec non præsens Tractatus & Confœderatio statima traditis & permutatis instrumentis formâ & Loco solitis publicabitur.

Utrinque conventum & conclusum est quod in tractatu *inter Angliam & Galliam* dato Westmonasterii *tertio die Novembris* stilo novo anno 1655. comprehendentur atque includentur quemadmodum his præsentibus comprehenduntur atque includuntur Celsi ac Potentes Domini Ordines generales unitarum Belgii provinciarum cum omnibus & singulis Dominiis & territoriis suis. Nec non omnes amici & fœderati utriusque statui qui intra tres menses proxime post datum præsentium insequentes in prædicto tractatu comprehendi rogaverint. In cujus testimonium *nos commissarii Serenissimæ suæ Celsitudinis Protectoris Reip. Angliæ, Scotiæ, & Hyberniæ, &c.* præsentes has chirographis & sigillis nostris munivimus. Actum Monasterii 3. Novembris anno 1655.

(L.S.) *Math. Fiennes.* (L.S.) *Walt. Stricklande.*

Van dese acte waren twee Instrumenten/in't eene stont als hier boven; In 't ander stont. Inter Galliam & Angliam, ende onder Nos legatus Christianissimæ suæ Majestatis. ende geteeckent alleen de Bourdeaux. En in't Nederduyts overgeset.

Artikelen van Vrede gemaeckt tusschen de Republijcke van Engelandt, Schotlandt, *ende* Yerlandt, *ende het Coninckrijck van* Vranckrijck.

1. DAtter na desen sal sijn een vaste Vrede, Vrientschap, en Verbondt, tussen de Republijck van Engelandt, Schotlandt, ende Yerlandt, &c. ende het Koninckrijck, van Vranckrijck, en tusschen alle de Landen, Dominien, Steden, ende Plaetsen, in de dominie van beyde partien, ende dat het volck ende Onderdanen

derſaten van beyde Natien, vrye toegangh ſullen hebben tot alle de Havenen na haer begeren, ſonder eenige prejudicie.

2. Dat geen van beyde partijen na deſen directelijck noch indirectelijck en ſal helpen ofte aſſiſteren ſoodanige perſonen, als alreede voor Rebellen ofte Vyanden verklaert zijn, noch hare Adherenten: Ende indien een van beyde partijen Vrede ofte Treves maecke met ſoodanige als alreede hare verklaerde Vyanden zijn, ſal die partye die alſoo Vrede ofte Treves ſal maecken, geen hulpe ofte aſſiſtentie doen aen de voorſz. Vyanden, ofte Adherenten, tegens de andere partie.

3. Dat alle Vyantſchap ſoo ter Zee als te Lande voortaen ſal ophouden, ende alle Commiſſien ende Brieven van Marck ofte Repreſalien, die aen beyde zyden tegens het volck ofte Onderſaten van yder partye uytgegaen zijn, ingeroepen ſullen worden: Ende al wat ſoude mogen genomen worden op eenige pretext van yder zyde, na veertien dagen tijdts after de publicatie van dit tegenwoordige Tractaet, ſal wederom gegeven worden. Ende indiender eenich ongelijck ſoude mogen gedaen worden door 't volck van de eene Staet aen het volck van de andere, ſullender geen Brieven van Marck ofte Repreſalien uytgaen, voor al eer datter Iuſtitie ſal verſocht zijn, ende indien men geen Iuſtitie kan krygen, dan ſullender Brieven van Marck ofte Repreſalien mogen verleent worden.

4. Datter vrydom van handelinge gemainteneert werde in alle de plaetſen, tuſſchen het volck van beyde zyden, midts dat de gewoonelijcke Rechten betaelt worden, ende de Wetten ende Ordonnantien van beyde de Staten geobſerveert.

5. Dat het volck van de Republijcke van Englandt, Schotlandt, ende Yerlandt, vrydom ſal hebben te venten allerley manufacturen van Wolle ende Zijde, die gemaeckt zijn in de voorſz. Republijck, in alle de plaetſen van de Dominie van Vranckrijck, niet tegenſtaende eenich Wet ofte Ordonnantie, daer tegens zijnde: midts dat het *dertiende* Artikel van het Tractaet gemaeckt tuſſchen Engelandt ende Vranckrijck in 't Iaer *ſeſtien hondert ſes* aengaende de Lakenen die qualijck gemaeckt zijn, bewaert ende geobſerveert worde, ende dat de Onderſaten van Vranckrijck vry oorlof ſullen hebben te venten de Wijnen die in Vranckriick ghewaſſen zijn, ende dat in alle de Havens ende plaetſen van de voorſz. Republijck niet tegenſtaende eenige Wet ofte Ordonnantien daer tegens zijnde.

6. Dat de Rechten van de Convoy-Gelden die van de Koopluyden betaelt moeten worden aen beyde zyden, in een Lijſt opgehangen ſullen worden in de publijcke plaetſen van Londen ende Rouaen, ende in andere Steden van Engelandt ende Vranckrijck, gelijck de noodt ſal vereyſſchen.

7. Dat, dewijlder eenige betalingen ende Privilegien gepretendeert worden van eenige Steden ende Plaetſen, als haer toekomende in de Dominien van yder zyde, ſullen de Magiſtraten ende Officiers in alle Steden ſorgen dragen datter niet meer geeyſcht worde als men ſchuldich is.

8. Dat de betalinge in Engelandt genaemt *Head-mony*, ende in Vranckrijck *Du Chief*, dat is, Hoof-Geldt, het welcke tot noch toe door gewoonte ſonder Wet,

Wet, in sommige Havens van Engelandt ende Vranckrijck afgenomen is geweest, door het volck van beyde de Staten niet meer betaelt sal worden wanneer sy inkomen ofte vertrecken.

9. Dat de Franse Koopluyden die in Engelandt handelen, niet gedwongen sullen worden eenigh andere Borge te stellen voor het venten van hare Koopmanschappen, &c. anders als haer Borge met den Eedt, &c.

10. Dat de Franse Schepen sullen mogen komen tot aen de Kaey van Londen, ende in alle Havenen van Engelandt, Schotlandt, ende Yerlandt, &c. om hare ladinge sonder eenige molestatie daer in te nemen, ende sy sullen niet gedwongen worden te ontladen in andere Schepen. Ende de Schepen van Engelandt sullen de selfde vryheyt hebben in alle de Havenen van Vranckrijck, met de selfde Vryheden ende Privilegien als de Franse Schepen in Enghelandt hebben, ende in alle particuliere saecken sal ghelijcke vrydom van Commercie gehouden ende geobserveert worden soo veel mogelijck sal zijn.

11. De Koopvaerdy Schepen van Engelant die op *Bourdeaux* handelen, sullen in 't passeren op de Riviere de *Garonne*, niet ghedwongen worden haer Geschut te lossen, by het Casteel van *Blaye*. Insgelijcx sullen de Ondersaten van Vranckrijck geen verhindernisse lyden in eenige Havens van Engelandt, Schotlandt, ende Yerlandt, &c. Ende het Volck van beyde zijden sal recht gheschieden in de Dominien van beyde de Staten in alle de Hoven van Iustitie ende van de Admiraliteyten.

12. Dat de Coopluyden ende eenich ander volck van de voorsz. Republijck van Engelandt, door haer Testament sullen mogen disponeren van hare Coopmanschappen, Gelt, Huysraedt, Schulden, ende andere roerende Goederen haer aengaende, in alle de dominien van Vranckrijck, na haer goet vinden. En 't sy datse Testament gemaeckt hebben ofte niet, dat hare Erfgenamen ofte Executeurs die sullen genieten, volgens de Wetten van Engelandt, in wat gedeelte van Vranckrijck die souden mogen komen te sterven: ende dit, niet tegenstaende de Wet, gemeenelijck genoemt *le Droict d' Aubeyne*. Gelijcke liberteyt ende privilegie sullen ghenieten de Ondersaten van Vranckrijck in Engelandt.

13. Dat de Inwoonders van de Eylanden van *Iersey* en de *Guernsey* sullen in Vranckrijck genieten de selfde privilegien ende vryheden als de Fransen hebben in die Eylanden, de gewoonelijcke imposten ende rechten sijnde aen beyde zijden betaelt.

14. Om te beter voor te komen de Zeeroverien ende ongelijcken der Schepen by haer te doen, sullen alle Capiteynen ende Schippers van alle Oorloch Schepen, ofte andere Schepen het volck van beyde de Staten toekomende, voor aleer sy uyt eenige Haven in de Dominien van yder vertrecken, verseeckerheyt stellen datse haer op Zee wel sullen dragen, ende datse het volck ende goederen van yder niet en sullen nemen ofte aenslaen, ofte op andere wijsen verhinderen ofte ongelijck doen. Ende indien de personen die ghestelt sullen worden om die verseekertheyt te nemen, het selfde sullen versuymen, ofte geen goede verseeckertheyt nemen, sullen sy selfs de schade diedier gedaen sal wesen moeten opleggen.

15. Dat

15. Dat voor de tijdt van vier Iaren na de ratificatie van dit tegenwoordich Tractaet, alle de Schepen de Ondersaten van yder Staet toekomende, die inde Middelantse-Zee, ende de Oost-Zee, ofte den Ocean, handelen, vry sullen zijn, ende hare ladingh vry hebben, hoewel datse goet daer in geladen hebben, ja oook Granen, ofte Erreten, die de Vyandt toe-komen, uytgenomen nochtans alle verboden contrebande goederen, dat is te seggen, Bos-kruydt, Gheschut, Pistolen, ende allerley Wapenen, Ammunitien, Paerden ende Oorloghs provisie: noch sullen sy volck overbrengen om de Vyanden van yder Staet te dienen; in welcke gelegentheyt de Schepen, provisie ende goederen tot prijs sullen gemaeckt worden: het welcke ten uytersten sal geexcuteert worden, gelijck mede tegens soodanige persoonen die Koorn ofte Vivres sullen brengen om de plaetsen die belegert sijn door yder Staet te secoureren.

16. Dat beyde partyen expresselijck hare Commandeurs ter Zee sullen belasten, datse in geenderley wijse sullen prejudicieren ofte verhinderen het volck van yder Staet in hare Schepen, goederen, ofte Coopmanschappen, maer neerstich dit Tractaet observeren: Ende dat die genen, welcke dat sullen violeren, behalven lijf-straffe te begaen, de schade sullen repareren. Ende dat soodanige Oorloch-Schepen, als geordonneert sijn de Coopvaerdy-Schepen te convoyeren, ontmoetende eenige Schepen yder Staet toebehorende, gehouden sullen zijn die te defenderen tegens yder een die de selfde sal willen violeren, so langh als sy een selfde cours te samen houden.

17. Dit artikel beveelt uyt te copieren en te versekeren de Boecken van rekeningen, Papieren, Connossementen, &c. die bevonden sullen worden in eenige Schepen toekomende het volck van yder Staet, de welcke prijs souden mogen gemaeckt worden door yemant van de Commandeurs ter Zee van yder partye.

18. Dit Artikel raeckt de Commandeurs, Schippers ende Zee-luyden, die genomen zijn in Schepen die prijs sullen gemaeckt worden als geseyt is.

19. Dat geen van de geconfedereerden sal herbergen ofte toelaten dat haer volck herberge eenige Zee-roovers ofte dieven, noch haer assistere ofte helpe, maer eer arbeyde om die te apprehenderen ende haer tot haer verdiende straffe te brengen, tot vrese van andere; ende dat alle de Goederen die door Zee-roverye genomen zijn, ende door haer in eenige Haven van yder Staet gebrocht, indien se uytgevonden konnen worden, hoewel datse verkoft souden mogen zijn, wederom sullen gegeven worden aen de rechte Eygenaers, ofte satisfactie daer voor gegeven worden.

20. Dat geen van beyde partyen sal toelaten dat de Schepen ofte goederen, die het volck van yder zyde toekomen, ende tot eenigen tijdt sullen genomen worden door de Rebellen van yder, op eenige pretensie, ofte door kracht van eenige commissie, ende gebrocht sullen worden in eenige Haven ofte plaetsen van yder Staet, sullen vervreemt worden van haer rechte Eygenaers, maer sullen opgehouden ende wel bewaert worden, dat niemendal van de selfde verdorven ofte vermindert worde.

21. Dat indien het Volck van yder Partye door tempeest ofte vrese van de Vyandt, ofte eenigh ander perijckel sal gedreven worden in de Havenen van eenige Natien, sullense vryelijck wederom vertrecken sonder te betalen eeni-

ge Convoyen ofte Licenten, midts datse aldaer niet en koopen ofte verkoopen, ende wanneer sy daer eerst komen, reeckeninge geven van haer kumste aen de Magistraet ofte Officiers van die plaets.

22. Dat het Volck van de voorsz. Republijck vryelijck sal mogen handelen in alle de Koninckrijcken, Dominien ende Landen die in Vriendtschap ofte Neutraliteyt met de voorsz. Republijck zijn, ende niet verhindert ofte verongelijckt worden van de voorsz. Koningh, hoewel daer een vyandtschap soude mogen zijn tusschen de voorsz. Koninck ende de Koninckrijcken, Dominien ende Landen van een der selfde. Het selfde sal op de selfde maniere geobserveert worden van weghen de voorsz. Republijck tegens de Ondersaten van Vranckrijck: Midts dat geen van haer sal mogen handelen in eenige Haven ofte Stadt die door een van beyde parthyen soude mogen belegert zijn, noch eenige verboden Goederen brengen na soodanige plaetsen als in vyandtschap sijn met een van haer.

23. Dat onpartijdige Justitie sal gedaen worden aen het Volck van yder zyde, volghens de Regel van Rechten ende billickheyt in alle saecken de welcke dependeren in yders Dominie, ende dat alle Sententien ende voorgaende Accoorden die gemaeckt worden door het Volck van yeder, tot haer eygen aventagie, sal voor vast gehouden worden.

25. Ende alsoder 't sedert het Iaer *sestien hondert veertich*, vele prysen genomen zijn, ende vele schaden geschiet door het volck van beyde zyden de een aen de ander is veraccordeert, datter Commissarisen sullen genoemt worden terstont na de ratificatie van dit tegenwoordich Tractaet met volle macht, om te examineren, taxeren, ende klaer te maken soodanige prijsen ende schaden, ende de compensatie ende satisfactie voor de selfde te determineren, volgens de eysschen die voor haer geproduceert en geexhibeert sullen worden, door het volk van beyde zyden, binnen drie maenden, te rekenen na de publicatie van dit Tractaet; Tot welcken eynde de voorsz. Commissarisen sullen te saem komen binnen ses weken na de publicatie, inde Stadt van Londen, om de voorsz. controversien te determineren, indien het kan zijn, binnen de tijdt van ses naest komende maenden. Ende indiense in ses maenden ende twee weken niet en konnen accorderen, dan sullen die verschillen die ongedecideert blyven gerefereert worden aen de arbitragie van de Republijck van Hamburgh, om gedetermineert te worden binnen vier maenden daer na, de welcke versocht worden Commissarisen te geven om vonnisse op de voorsz. saecken te geven, ende alle het gene dat sy sullen determineren, sal beyde de partien verbinden, ende ter goeder trouwe geperformeert worden binnen ses naest volgende maenden. Ende indien geen van haer die verschillen sal determineren, dan sal niemandt daer over gemolesteert worden.

25. Dat het verschil tusschen beyde partyen aengaende de Forten van *Pentacoet*, *S. Ian*, ende *Fort-Royal*, lestmael in America genomen, ende de goederen daer in genomen; sullen gerefereert worden aen de voorsz. Commissarisen ende Arbiters gementioneert in het voorgaende Artijckel.

26. Dat indiender een Oorloch soude komen te vallen tusschen de voorsz. Republijck ende het Koninckrijck, sullen de Koopluyden die in de Steden

woonen

woonen ses Maenden tijdt hebben achter de verklaringhe van den Oorloch om hare goederen ende koopmanschappen te verkoopen ende te transporteren, ende indien eenighe schade ofte ongheluck sal gheschiet sijn door het Volck van yder zyde, sullen sy recompensatie ende satisfactie daer voor krijgen.

27. Indien het soo gebeurt, dat in de tijdt van het Verbondt ofte Vrientschap yets gedaen sal worden van het volck van yder zyde, tegens de selfde, sal evenwel dit Verbondt ofte Vriendtschap blyven in sijn geheel, ende sijn volle kracht behouden: maer de persoonen die so offenderen, sullen gestraft worden, ende satisfactie geven aen alle de partyen die het aengaet. Ende indien de Offenseurs niet ten voorschijn sullen komen, noch haer tot het oordeel submitteren, noch satisfactie geven, sullen die geoordeelt worden voor vyanden van beyde partyen, ende satisfactie geven uyt haer Goederen ende Staten, ende sy selfs gestraft worden volgens haer verdiensten, wanneer sy sullen komen in de macht van een der partyen.

28. Dat dit Tractaet binnen *vijfthien* dagen naestvolgende indien het mogelijck is, sal geconfirmeert ende geratificeert worden onder het groote Zegel van beyde de Natien, ende de Instrumenten aen beyde zyden overgelevert, ende daer na, het tegenwordige Tractaet gepubliceert in de gewoonelijcke plaetsen ende maniere.

Van wegen Twent ende Deventer was gedruckt een deductie tot justificatie van haer doen. Van de selve hadden den Heer van der Beecke een goet getal exemplaren den vijftienden ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. laten distribueeren. Den tytel was; Declaratie van de Staten van Over-Yssel, vervatende een fondamenteel bericht tusschen haer Ed. Mog. ende eenige van de Staetsgewijse Vergaderingh afgeweeckene Leeden. De Heeren van de andere Leeden Isselmuyden, ende Wolffen, hebben sulcx mondelijck ende schriftelijck gedesavoueert / met byvoeginge datse daer uyt niet anders te gemoet siende als een publijcque provocatie ende perssinghe tot ontfanckinge van een onuytblusselijck vuyr van oneenicheyt verweckinghe van quade voor-oordelen onder de Regenten, onderlinge confusie ende verloop van de financien in de Provintie van *Over-Yssel*, ende vervolgens oock een onmacht ende bevreeselijcke ruine van de selve, versochten d'ander Provintien den Heer vander *Beecke* te vermanen tot weder intreckingh van de selve exemplaren, ende alle andere, daer van meer in druck zijnde, latende de decisie van de domestique differenten (in de Provintie van *Over-Yssel* uytstaende) verblyven by de aengebooden submissie tot onpartydige uytspraecke van de Heeren Gedeputeerden uyt de respective Hoven van Iustitie van dese Vereenichde Provintien haer Bondtgenoten, met continuatie inmiddels van de sorge tot de financien, betalinge van s'Lants Militie, ende van het geene tot yder sijnen laste respective was behoorende, in cas van onverhoopte verweygeringhe van dien *protesteerden* van geen schult noch deel te willen hebben in het *onheyl* ofte *ongeluck*, soo daer door de Regeringe namaels van desen Staet in 't Generael, ofte oock de Provintie van *Over-Yssel* in het bysonder soude mogen overcoomen.

Van

Men meende meest de twee Leden Twent ende Deventer souden te cort schieten. Maer de Staten Generael hielden haer Neutrael / aennemende de Gedeputeerden ende de brieven soo wel van d'een als d'ander. Ende die van Twent ende Deventer wesende van haer repartitie af den Colonel Haersolte. De Generaliteyts commissien op de nominatie van Twent ende Deventer wierden alsoo wel by haer Ho. Mog. toegestaen / als die van de andere. Tot Swol waren oock groote onkosten gedaen / geduyrende het verblijf van Prins Willem ; 't hadde den naem van dat hy hem bekosticht wiert / maer onder de hant quampt uyt de vier Leden / die hem hadden gekosen. Veel oock in de selve vier Leden waren jaloux tegens de familie van Haersolte, hoewel sy het met de selve uytterlijck hielden. Om sulcx t'overwegen hadden die van de selve familie de Printen mede geengageert.

In Stadt ende Lande ontstont oock weder onlust. Want de party in de Omlanden / tegens den Borgemeester Eyssinge zijnde / wierden nu weder meester / ende alsoo Eyssinge, volgens ordre tot St. Pieter soude gaen in de Hooftluyden camer ; soo stelden die van de Ommelanden haer daer tegen. Sy hadden alrede den gewesen Sindicus Heinsius (die by de ander party was verklaert inhabyl) weder gherehabiliteert / om te moghen op den Landdach compareren. Ende alsoo de selve Heinsius was een doot vyandt van den Borgemeester Eyssinge, soo blies hy het Vier dapper op. Ende de secludenten lachten in haer vuyst / siende dat in de Provintien daer een Stadthouder was / meerder twist ende tweedracht quam / als in Hollandt daer geen Stadthouder was / ende in der daet in Hollandt wast nu stil ende vredich. Den Heer Beverningh sprack niet van het Thresorierschap / maer men maeckte hem by provisie Ordinaris Gedeputeerde ter Vergaderingh van de Staten Generael van wegen Hollandt. Ende tot versachtinge van de verdrietige deliberatien discoursen over de seclusie, Over-Ysselse, ende Groeninger twisten bracht den tijdt voort twee vertellingen van domestijcke accidenten / van Wyve-slagerye, ende galanterie van elck ander scheydende / tot vermaeck ende troost meest van de ongehouden.

De Heeren Wykel ende Bootsma van wegen Vrieslandt hebben in desen tijdt by monde ende by geschrifte in de notulen gesecundeert de vier Leden van Over-Yssel ; dat de selve questie mocht worden gesubmitteert onder een Hof van Justitie in dese Provintien / ende dat door brieven van haer Ho. Mog. de selve Provintie daer toe mocht worden ernstelijck vermaent ; voorts volgens opgemelde verklaring der Heeren tot Isselmuyden ende Wolffen, en tot intreckinge van de Deductie. Het selve was groot / was gedeelt in twee Leden. De eerste acht Capittelen spraecken van den Drost Haersolte, de rest van de verkiesingh eens Stadthouders. Het eerste taxeerde seer de Kuyperyen, complotteryen, geschencken, satisfactien ende diergelijcke konsten tot bekominge van ampten: Dat de selve na de wetten / na de eerbaerheyt ende na de Heilige schrift verboden waren / was seecker. Maer waer nochtans geschieden de kuyperyen, complotteryen, geschencken, satisfactien niet? *communis error facit jus* ende *lex abrogatur inobservantia.*

Aengaende de kiesinge van een Stadthouder / is notabel dat sedert de doot

van

van Prins Willem de tweede dat Officie by de meeste Provintien was gehouden als gemortificeert/ ende buyten den Staet van Oorloge gelaten. Ergo/ 't was nu een nieuwe belastingh/ ende pointen van belastinge mochten niet werden geresolveert/ als met eenparige stemmen. Waer by noch quam/ dat Hasselt ende Steenwijck oock plegen geadmitteert/ immers present te wesen by de stemminge. Maer andersints het Stadthouderschap was alsoo wel subject pluraliteyt van stemmen/ als andere Officien: ende Prins Maurits in voortijden hadde oock geen meer als vier stemmen gehadt/ ende daer van waren oock wel exempelen in Vrieslandt te vinden. Het was niet als *ambitie*, ampt-sucht, *libido dominandi*, *amor libertatis*, die bewegingen hadden alleer de Nederlanders doen afwerpen het Spaensche dominaet. Nu wederom scheennen het Nassauwse moede te zijn. Lieden die haer reeckeningh niet hadden gevonden of meenden te vinden onder de Nassauwsche; vonden de selve nu beter door de vryheyt, hadde Spangien niet konnen aen al de Werelt contentement geven; hoe soudet een ander connen doen? Ende hadde Spangien niet connen Hollant in toom houden? Hoe soudet een minder te wege brengen? *Majestate nihil infirmius neque contemtius, si sint qui contemnant.* Tot noch toe was een groot respect geweest aen dat huys van Orangien. Men schaemde sich der Engelsche: men dorst niet spreecken/ als wat aen die van 't huys behaeghde: *non audebant contemnere.* Ende dat was de eenighste oorsaeck van de querel met de Engelsche: dat Hollandt indien schadelijcken Oorloch verviel. Selfs de goede ende yverichste Hollanders dorsten voor den Oorloch niet wel spreecken van de Engelsche/ ende gedueyrende den Oorloch dorstense niet wel hooren van de Vrede met de Engelsche: meenden dat den Protector geen Vrede begeerde. Daerom wiert geseyt/ dat den Protector was een groot bedrieger: niemant conde gelooven dat hy Vrede met Hollandt begeerde/ nochtans heeft hyse gemaeckt/ ende daer in bedrogen de Hollanders. Nu metter tijdt door den Protector begunstight/ bevesticht/ ende ondersteunt/ begonnen met wat meerder asseurantie te contemneren het Stadthouderschap.

Een voornaem Hollants Minister (als een uyt een ander Provintie gebruyckte dat woort van ons Prins; seyde: wat ons Prins? een geincommodeert Graef? salmen die ons Prins noemen? hier in ons Landt is hy niet meer als een ander, &c. Ende in de voorsz. deductie van Deventer in 't negende Capittel (hoewel hier ende daer wel yets wiert gementioneert van meriten) wiert het Stadthouderschap seer openbaerlijck gecontemneert; Door de woorden/ Hooft van Factien, van twist, van de Partye/ die in de eerste acht Capittelen wierden gedecifreert voor Goddeloos, gecorrumpeert, violent, perturbateurs van de ruste. Ende 't woort van Tyrannie liet sich in 't negende Capittel oock al vinden. Ende dat een Stadt van Deventer ende eenige Edelen van Twente (die voor desen souden hebben gesittert ende gebeeft als haer de gedachten souden sijn aengekomen van te dencken wat sy nu deden) nu dorden haer op die wijse stellen tegen die hooge huysen? dat was een groot teycken van moedt.

Het gemeen volck/ siende Hollandt wederom soo floreeren/ hielt sich nu oock meer stil/ als te voor/ immers acquiesceerde in de Hollandtsche Rege-

 ringh

ringh. Ende dat de Stadthouder Over-Yssel soo qualijck op quam / dede veel luyden gelooven dat een Stadthouder soo noodich niet was. Ja Hollandt floreerde alsoo/ dat de Staten nu wederom de interessen wilden reduceren / van vijf tot vier of vier en een half. In Engelandt soude de Regeringh niet voor een hondert gulden credijt vinden. Ende daerom wast dat tot Londen de Kooplieden geen Banck wilden maecken: uyt vrese datter (gelijck voor desen den Koninck oock soude gedaen hebben) de Regeringh in tijdt van noodt de handt soude opleggen. Daer op seyde een ander / ja is niet Engelandt veel geluckiger alwaer (gelijck my den Heer N. hadde geseyt) de Regeringh niet een stuyver schulden heeft / haer Militie promtelijck betaelt / ende alle Jaren een extraordinaris schat of fonds hebben van twaelf Milloenen, tegen een onverwachten overval? ende Hollandt is over de hondert Millioenen schuldich.

In 't laest van Ianuarius quamen hier van wegen Twent ende Deventer de Heeren Probst Bentinck, Scheel ende Beecke, meest om Hollandt te sonderen/ offe bystandt hadden te verwachten in tijdt van noodt/ sy vonden niet goet audientie te versoecken / wel wetende de langsaemheyt en verdeyltheyt in sulcke dingen. Doch ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. compareerden / ende togen cort daer na weder wech. Sy gaven te kennen / hadden 't Twent ende Deventer niet gestuyt / die van Gelderlandt, Zeelandt, Uytrecht, souden desgelijcx almeede geprocedeert hebben tot kiesing van een Stadthouder, ten minsten by overstemmingh. Dat Twent ende Deventer buyten haer Provintie gingen soucken hulp ende troost aen Hollandt, wiert by een notabel persoon haer verweeten/ d'een seyde/ niet alleen by Hollandt, maer by den Turck souden wy hulp soucken / als de Christenen stil stonden/ d'ander seyde: soo ons in noot van te verdrincken zijnde, alle Apostelen voorby gingen ende Judas Iscariat de hant boot, souden wy dat afwysen? De andere vier Leden hadden van meer reden om de hooge huysen / tot hulp te roepen / ende een voornaem Lidt van Hollandt, seyde: als de gemeente in Hollandt een Stadthouder begeert, ende wil onder den Prins zijn; isset wel geraden dat men 't belet? Den andere seyde: De vryheyt is wel eer door vijf of ses persoonen bewaert: ja dickwils door een, de gemeente is variabel, roupt huyden Hosanna, morgen Kruyst hem. Siet/ de een sach meer cans by de vryheyt/ de ander was in hoop / onder den Prins oock niet qualijck te sullen varen.

Alsoo onlangs tegen de Hollandtsche Deductie was uytgegeven een calculatie van veel Millioenen die den Heer Prins Willem de eerste hadde voor den Staet uytghegheven over het te Velde brengen van twee Velt-Legers in den Jare vijftien hondert acht en sestich ende acht en t'seventich, ende noch onbetaelt waren/ soo quam in desen tijdt weder uyt een wederleggingh van sulcx/ dat namentlijck den Heer Prins (volgens Historie van Reyd) alreede in schulden vervallen was (door de groote pracherye ende proncherye van de Spaensche) eer hy uyt Nederlant weeck. Ten tweeden, dat daer na uytgheweecken / na Dillenborgh getrocken / ende alle sijn goet (alle sijn goet was gelegen onder den Koningh van Spangien) gheconfisqueert zijnde / waer soude hy het gelt hebben ghekregen? Ten derden, dat alle pretensien / die soo wel

Prins

Prins Willem, als sijn Heer Broeder Graef Ian den Olden hadden / waren voldaen volgens quitantien van vijftien hondert acht en t'negentich ende sestien hondert negentiën. Daer in wert noch claer ghesept / dat Prins Willem met beyde die tochten niet met al hadde uytgerecht / maer dat de Steden van Hollandt van selfs sich in vryheydt hebben gevindiceert.

Sedert de Vreede met Engelandt is Amsterdam terstont soo opgekoomen / dat in't begin van dit Jaer is gemaecht een ordre op 't stuck van de Bruylofften / ende maeltijden / dat aen de Bruydt geen hooger Juweelen of anders mocht worden ghegeven als den twintichste penningh van 't geen sy ten Huwelijck bracht.

Aengaende het bestellen van de Magistraten tot Bergen op Zoom is van wegen Zeelandt sedert eenigen tijdt ghesustineert dat volgens het een en vijftichste Artijckel van de Vreede sulcx ghehoorde aen haer Ho. Mog. De Marquise heeft soo te voor als in Februario door den Heer Turck contrarie dengewesen / seggende: geen questie te sijn wat by het een en vijftichste Artijckel de Vreede was belooft / maer of twee met elckander contracterende / konden wech geven wat een derden toequam.

Tot Constantinopel gestorven sijnde den Heer Gisberti, Minister van desen Staet / is in sijn plaets gestelt een geleert Persoon sich aldaer vindende om de Orientaelsche spraecken te leeren / genaemt Warnerius, ende alsoo hy duysent Rijcxdaelders moest hebben om te vereeren eer hy kon audientie krygen / soo is hem sulcx toegestaen.

Wederkoomende in Over-Yssel, den Drost Haersolte schreef aen die van de Stadt Deventer, dat hy in de ghemelte deductie bevont dat sy ende haer E. geassocieerden qualijck gheinformeert, sijn persoon, eere, goede naem ende faem met veele smaderlijcke, doch noeyt bewyselijcke excessen ende groove misdaden traduceerden, met geen ander oogmerck als om hem door soodanighe middelen onwaerdich by de Regeringh ende de goede Ingesetenen des Landts de doen schynen van die eeren ende beneficien, waer mede de Staten van de Provintie hem hadden begunsticht, ende of wel dese saecken hem die voor Godt ende de gantsche Werelt (seyd hy) een goede conscientie droege niet weynich alteratie aenbrachten, soo achte hy sich nochtans in desen ramp geluckigh, na veel vergeefs trachtens, eyntelijck te hebben mogen beoogen, 't geene haer Ed. Hoogh Achtbarhede tot sijn groot Leetwesen dus lange door benevelde uytstroyselen de herten van de Ingesetenen hadden getracht in te planten. Konnende geensints gelooven dat haer Ed. Hoogh Achtbarhede die naem droegen van Rechtveerdige Regenten, ende tot administratie van recht ende Iustitie na de wetten ende coustuymen des landts nevens d'andere Leden van de Regeringh verplicht zijnde, soo verre van hare passien, ende tegens hem bespeurlijcke opgenomen ongenegentheyt hadden laten overwinnen, dat die selve in gelijcker voegen souden voortaen difficulteren, om nevens d'andere leden van de Provintiale Regeringe, sijne competente Overigheyt ende Rechters (die welcke hy daer toe by gelijck luydende, als dese bygaende particulierlijck ten deele hadde, ende voorts soude versoecken) sijne reden ende defensie tegens haer Ed. Hooch Achtbarhede Enorme beschuldingen

dingen te aenhooren, ende met die selve leden daer over t'oordeelen. Als haer Ed. Hoogh Achtbareheden dus verre hadden belieft, onaengesien sijn gereitereerde serieuse versoecken van communicatie, door 't onthouden van de specifique aenmeldinge der poincten van de beschuldinge, de gelegentheyt tot betooninge sijns onschuldts tegens rechte te weygeren, dat hy voor een bysonder merckteecken van haer onghepassioneertheyt omtrent sijn persoon, ende tot sijner tijdt by te brengen reden van defensie, soude aensien, dat haer Ed. Hoogh Achtbareheden hem onbeswaert by brengen deses communiceren, ofte door haer gemachtighde deden communiceren die bewijsdommen in de voorsz. declaratie aengetrocken, ende die wyders tot sijn vermeende beswaer voorhanden mochten zijn, ten eynde hy die van sijne zyde t'employerene reden ende middelen van defensie tot haer ende anderer leden behoorlijcke ende noodige instructie daer na moghten formeren ende proportioneren, ende alsoo alle occasien van langhwijlicheden, die in saecken van dusdanige natuyre seer odieus vielen, moghten werden gepreveniееrt.

Daer op hebben die van Deventer geantwoordt op volgende wijse.

Edele, Erentfeste, Wijse, Voorsienige, seer Discrete Heere.

OP U Ed. missive van den *sesden* deses, sal dienen voor Antwoordt; dat wy by de Lecture van de selve ons niet genoech en hebben konnen verwonderen, dat U. Ed. tot die *vermetelheyt* sich hebben laten gelusten over te schryven, dat niet alleen wy, maer oock de Staten van de Provintie selfs, aldaer werden gecalangeert, als of haer Ed. Mog. ende wy als een Lit van de selve, U. Ed. souden *traduceren*: Daer doch U. Ed. niet onbewust kan zijn, en sunsten by het tweede Capittel van haer Ed. Mog. Declaratie onbenevelt te vinden, dat haer Ed. Mog. hebbende gesustineert dat U. Ed. persoon uyt dieverse respecten sijnde *ongequalificeert*, tot het vacante Drost-ampt van *Twente* niet en conde worden gepromoveert, onder anderen ten dien fine den inhout van de Requeste hebben willen employeren, omme daer mede aen te wijsen, dat U. Ed. niet en waer staende ter *goeder naem ende faem*, ende daeromme na rechten ende resolutien van dese Landtschap, voor desen in gelijcken val genomen, tot nieuwe digniteyten niet en konde geadmitteert worden: Welck poinct sijnde controvers tusschen haer Ed. Mog. ende de afgeweeckene Leden, sal U. Ed. lichtelijck konnen oordelen, dat de decisie daer van niet by de selve staende en is: Ende dat oock dat poinct niet separatelijck, maer te gelijcke met de geheele ende principale controversie getermineert ende afgedaen sal moeten worden. Maer wat belangen doet de beschuldiginge selfs, ende U. Ed. versoeck om daer tegens redenen van defensie te mogen inbrengen, sal U. Ed. moeten weten, dat wy geen parthye, noch beschuldigers ofte aenclagers zijn: Dan dat haer Ed. Mog. de Staten van de Provintie, twee Advocaten (volgens de bekende maniere van procederen van dese ende andere benabuyrde Regeringen) hebben geauthoriseert, om tegens U. Ed. persoon ende excessen informatien te nemen, ende actie te instituеren: Dewelcke Advocaten, soo wanneer, na voorgaende volcomen

volcomen instructie, hare accusatien sullen hebben inghelevert, sulen wy al Leden deser Landtschaps Regeringe de handt houden daer aen, dat U. Ed copyen ten handen gestelt ende tijdt met plaetse gegeven werde, om 't geene de selve tot sijn defensie vermeent te konnen strecken, te mogen inbrengen: ende voorts U. Ed. laten wedervaren onpartijdich recht ende Justitie. Waer mede eyndigende, bevelen U. Ed. Godes H. protectie. Deventer den *achtiende* January Anno *sestien hondert vijf en vijftich*.

U. Ed. Groot-gunstige goede vrienden, *Burgemeesteren Schepenen ende Raedt de Stadt Deventer*. Ter Ordonnantie van de selve.

Ass. STROCKEL.

In Stadt ende Lande schreven de Gedeputeerden een Landt-dach uyt achte dagen voor den tijdt: om Prins Willems komste te preventeeren/ ende de onderleggende weder boven te helpen. Dit waren insonderheyt de Heeren Iebbo Aldringa ende Osbrant, Iohan Rengers: in Iunio lestleden verclaert in habyl om den Landt-dach te bekleden. Om 't welck te beletten de boven-leggende partye een oudt reglement produceerden van 't Jaer tien: inhoudende/ dat yemant met gelt cuypende ende die 't ontvingh, beyde moesten van den Lantdach blyven, de andere seyden/ dat sulck Reglement langh in ongebruyck was. Den Heer Stadthouder dede groote devoiren om alles vredelijck te doen vergaen; latende de gemelde twee Heeren vermanen haer noch voor een korten tijdt te willen van den Landt-dach absenteeren; ende dat hy alle goede Officien soude doen om haer ter bequamer tijdt te doen herstellen/ waer op de voorschreve Heeren met hevige woorden uytvoeren/ seggende: datse in de vergaderingh comen wilden, alsoudense op de plaets doot blyven: gelijck sy dan 's morgens ten negen uyren / doen men de selve voor het Lanthuys wederom vriendelijck vermaende om haer van de vergaderinge t' onthouden/ met gewelt door de wacht die aldaer / ten getal van twaelf man/ gestelt was/ om alle desordren te verhoeden / ende op niemant met gewelt aen te gaen of yet wes te tenteren/ ingedrongen/ haer in de Ordinaris Camer begevende/ aldaer sessie genomen/ ende daer door niet alleen den Landt-dach opgehouden / maer voornamentlijck belet hebben dat de Heeren van de Stadt / representerende de halve Provintie/ tot de noodige besoignes/ niet hebben connen treden/ door welcke middelen dan/ by soo verre daer in niet wierden geremedieert/ de Justitie ende politie/ sonder welcke geen Regeringe bestaen can / t'eenemael stil staen/ cesseren ende alle saecken tot verwyderingen ende confusien geraecken moesten.

Aen de ander syde wilde de Heeren van de Ligue (alsoo wiert de partye genaemt / van de Heeren Sickinge ende Tamminga, Ripperda, Alberda, Lusborgh ende Segers, de Provinciale Landt-dach sluyten/ ende de Provintiale Ampten vergeven (de ander Ligue of partye daer van Rengers, Leewen ende Aldringa hoofden waren) afroepende of uytsluytende.

In Martio, ende steets was Hollande om te redresseren haer finantien/ sy spraecken van nach twaelf Compagnien Paerden af te dancken / om de gagies van de hooge Officiers te verminderen / ende om de interessen te reduceren. Sy sustineerden veel Millioenen voor de andere Provintien te hebben

 verschoo-

verschooten / dat de andere Provintien altijdt defectueux in haer quoten waren / soo dattet altijdt aenquam op Hollandt: Hollandt moest den steen van den grabe wentelen. Waer door Hollandt was soo dapper in schulden ghegeraeckt. Waer en boven dat Hollandt alleen acht en vijftich ende drie vierde parten in 't hondert betaelde / ende de andere al te samen niet meer als een en veertich en een vierde part. Dat in alle contracten van societeyt / die meest contribueerde meest te seggen hadde: Dat yemant in een schip herideerende acht sestiende delen of de helft, moest na advenant meer te seggen hebben als een die maer een sestiende deel herideerde of participeerde.

Dat de andere Provintien haer lasten of Impoften verminderden: ende de Ingesetenen van Hollandt alleen meest beswaert bleven. Dat de andere Provintien weygerich bleven om te liquideren, retarderende het inbrengen van haer Reeckeningen: datter Provintien waren die noch niet hadden gereeckent tot het Jaer sestien-honder vijf en dertich. Dat Hollandt alleen gereeckent hadde tot den Jare drie en vijftich. Dattet billijck was als Hollandt quytschelde de interessen van soo veel Millioenen verschot / datse entlijck eens haer capitael moesten weder hebben.

De Omlandtsche partijen soo dolerende als contradolerende sijn entlijck gekomen in den Hage. De Heeren Iebbo Aldringa, Albert Tiaerda van Sterckenborgh, ende Iooft Leuwe, quaemen op een credentiael / geteeckent / Harman van Eusum, ende ter Ordonnantie Abel Leuwe.

Den Op-Heer van Kniphuysen Heer van Lusburgh Ordinaris Gecommitteerde ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. protesteerde tegens haer admissie / als sijnde niet als particuliere opgeworpene.

Hoe hooch de saecken gingen / blijckt uyt het bygaende geschrift van den gewesen Sindicus, Heinsius, die nu veel jaren langh de directie gehadt hebbende / entlijck oock was ondergeraeckt door de geene die nu onder lagen / ende poogden boven te komen.

Doorluchtige Hooge Mog. Heeren.

MYn Heeren. Drye particuliere persoonen sijn hier, *Iebbo Aldringa, Ioost Leuwe ende Aldert Starckenburch.*

Hoe dese hebben gesocht Dominaet ende gewelt over 't Landt met verachtinge, van de Hooge Justicie Provinciael.

Het welck de Heer *Heinsius*, doen ter tijdt Omlander *Sindicus* ende Raet, niet willende volgen, hoe sy den selven uyt puiren haet ende om door te dringen sulck *Dominaet*, eerst met eer-rovende Inquisitie hebben geschent, feitelyck aengevallen, met wapenen ende gewelt Extraheert ende gevanckelijck wegh gevoert, uyt sijne Rechtstoel, Wooninge ende goet, naer *Delfzijl*.

Van Rechts middelen ja alle Menschelijcke hulpe berooft, dat geen Menschen selve niet sijn eygen Huys-Vrouwe, vrient, ofte Kint mochte by hem comen, Brief ontfangen, schryven, ofte spreken, ja sijn eygen Knecht heeft hem niet mogen doen eenigen dienst.

De Hooge Justicie, den *sevenden Febr uary vier en vijftich* dese geweldenaers, om den

den Heer *Hensius* cost ende schadeloos op vrye voeten te stellen. Hebbende gecondemneert, hoe die selve tegens Hooge Iustitie Camers Mandaten, Sententien ende verboth, niet alleene in hare feytelijcke gevangenisse ende gewelt, hebben gecontinueert uyt *Hensius* Huys eene Soldaets Corps de Guarde, ende uyt dessels wooninge eenige gevangenisse gemaeckt, by na *vijftien* weken langh, ja met ingediende dreygementen schriften, den Heeren Lt. ende Hooftmannen gedreyght, op der selver persoonen ende goederen te willen herhalen soo de selve in *Hensius* saecke soude willen doen, eenich recht, welcke dreygement schriften, met eygen handen, onderteyckent, in originali, inde Iusticie Camer berusten.

Maer hebben oock aengenomen, over hen in de Ommelanden valsch *Bloetgierechts valsche Iurisdictie crimineel* ende Bannissement met *schendinge* aller Omlandts Hooftlingen Iurisdictien, Ingesetenen, vryheyt, ende Recht, bannende den Heere *Hensius* den *twee en twintichste April* met een valsch nul ende *oerwoorich* bannissement uyt Stadt ende Landen, ende na *drie* dagen daer in werdende gevonden met de doot soude werden gestraft.

De Hooge Iustitie den *seven* ende *negen en twintichste* April *tweede ende negen en twintichsten* Mey Iterativelijck ende wederom verclarende alle de proceduren deser Menschen, voor *faiten gewelden, Informeel ende nul*, niet te lyden in een Lant van Iusticie, heeft plaetse, ja selve de Heeren Gedeputeerde Staten Provinciael solemnele Resolutie nemende, dat de Hooge gerechts Sententien ende Proceduyren sullen werden gemaintineert alwaer het oock met de stercke hant.

Hoe nochtans dese *Menschen* tot maintenueere haerer faiten, Dominael, ende gewelt selve tot verdruckinge van de Hooge Iusticie Camers Sententien, ende authoriteyt in *Iunio vier en vijftich* in de Ommelanden tot *middelsom*, een complot hebben aengherricht, jae noch daghelijcks met veele *duysenden in gelde* deels onwaerde, deels *becoste* ende *corrumpeerde*, deels *bessumbinders*, deels noch corts *omgaende bedelaers*, hebben gesocht voor Landtsdaegs Comparanten te brengen, op den Landt-dach, daerom sy oock Wettelijcke *Examen* hebben gedeclineert, sulcx wert ter Vergaderinge alhier gelaten staen, alwaer voor particuliere saecken ende Persoonen gelijck soo wel voor geroerde Persoonen als den Heere *Hensius* zijn, niet en is competente cognitie ofte gerichte. Gelijck oock de Heer *Hensius* tegens eenige deser valsche *Bloetrechters, banners, Iebbo Aldringa, Ian Rengers, ende Ludolf Starckenburch*, voor de hooge Iustitie Camer in de Provinsie sijn Recht alrede heeft ingestelt, ende tegens ander gedenckt in te stellen, op oorden plaetsen ende gerichten soo daer tegens dien sal te passe comen, ende behoort.

Ten tweede, Soo oock dese particuliere haer mochten nommen, de *Omlanden*, gelijck sy voor desen falselijck hebben gedaen, ofte voorbrengen een Pretens Omlanders Communiteyts Segel, om haer bedryf te geven, schyn van Credijt, dat de Heer *Heinsius*, (voor soo veel hem mochte comen te raecken) daer tegens protesteert van onwaerheyt ende in sijn rechte wegen *Crimina falsi* ende anders te blyven onvercort.

Ten derden, Can oock gedogen, datter twee in den Hage zijnde, Quasi bloetgichters, ende banners, *Iebbo Aldringa*, ende *Iosef Leeu*, met haer Adsistent *Starckenburgh*,

kenburch, dit geschrift Copyelijck werde toegestaen, continuerende niets anders, als 't geen *Hensius* voor de hooge Iusticie opentlijck by Monde ende geschriften sustineert met blijcken can worden geverificeert. Oock U. Ho. Mog. ende een yder die 't begeert, tot naerrichtinge can worden bethoont.

Uyt oorsaecke van welcke *Dominaet* ende *geweldt Valsche Bloetgerichte* ende Bannissement, *Schenderye der hooge Iusticie-Provinsiael*, *Violatie* van alle Hoovelingen-Iurisdictie ende Ingesetenen recht, Openbare contraventie, harer Instructie ende Eedt, twee van de selve, namentlijck *Iebbo Aldringa*, nu hier in den Hage present ende *Ian Rengers*, wiens Swager *Ioost Leeuw*, hier mede is present alreets in *Iannio sestien hondert vier en vijftich* voor hare Persoonen ende *Misdaet*, van de Landts-dagen sijn geremoveert, die nu door *opgeworpene aenhangen* maecken alle dit (inderdaet ende waerheyt) particuliere werck om inder Provincie hare *verdiende straffe* te ontgaen ende wederom in te dringen, op den Landt-dach.

Haer niet schamende, te noemen *de outste ende voornaemste* Familien van het Landt tot *spodt ende gelagh*, *der geeniger die in der Waerheyt, de outste ende voornaemste zijn.*

Versoeckende dat dit voor Antidotael, met exhibitie ende *in actis* moge werden geteeckent om te strecken naer behooren, &c. Getekent *Iudocus Hensius*.

De in dit geschrift beschuldighde/ seyden: dat de beschuldigers self aen alle sodane exorbitantien schuldich waren/ de questie was niet wie de suyverste, maer wie Meester was/ inderdaet wast niet als *Libido Dominandi*, *amor omnibus idem.* Virgilius schrijft geen furieusen dingen *te Venere animalium: in Furias ignemque ruunt.* Alsoo schrijft Salustius van sijnen andere van haren tijdt. Het is soo voor ons geweest/ 't sal soo na ons zijn. Ende desen Sijndicus Hensius hadde te voor den H. Gochinga uytghesmeeten: Eenen Wichel dreedt daer na aen Heinsius: Ter Winckel dedent daer na aen Wichel, *atas parentum prior mois, &c.*

Meer dergelijcke geschriften wierden inghedient/ alle niet als invectiven, verwytingen, lasteringen d'een tegen d'ander.

Van wegen d'ander partye quam een brief geteeckent Adriaen Clant vidit. ende ter Ordonnantie A. Riemersma. tot destructie van de party van den Heer Aldringa, Alberda, ende Leuwen. Dese hadden de possessie ende Prins Willem voor haer.

Die van de Stadt schreeben op dat subject oock den twintichsten Marty aen haer Ho. Mog. dat sy aen haer zijde den Landtdach op St. Pieter geern hadden sien voorgaen. Maer ter Ordinaris plaetse comende/ hadden geens behoorlijcke voorstellingh van de Ommelanden konnen verstaen/ Ten anderen den Sindicus van de Ommelanden door continuel tegen-roepen/ wiert belet. Zijnde alsoo reces genomen tot den achsten Mey, waer in de Stadt ter instantie van de Ommelanden hadde ghecondescendeert; versochten haer Ho. Mog. hier in door bequame middelen te remedieren/ toonden alsoo datse Neutrael waren/ 't advijs van Hollandt van den vijf en twintichsten Marty was/ eene besendinge te doen/ ende dat ondertusschen alles bleef *in statu*, buyten feytelijckheyt.

De Heeren Aldringa, Sterckenburgh, ende Leuwen, gaben in een lange remonstrantie

monstrantie / groot vier en tachtich artijckelen / de onrechte procedueren van haer wederpartye aenwijsende / ende selfs den Heer Stadthouder niet sparende/ van dat een gedeelte van de Compagnie Guarden onder Capiteyn Moller was ghebruyckt om de ghemelde Doleanciers te houden buyten de Landts-Vergaderingh. Dies het ghebeurde dat Moller een stock verheffende/ de Doleanciers soo sterck aen ende door-drongen/ dat de stock op sijn eygen hooft een slach maeckte. Sy schilderde dit gebruyck van wapenen af/ byeans gelijck voor eenighe Jaren de partye van de Heeren Coenders ende Eyssinge ghedaen hadden/ 't welck Prins Hendrick ende de Generaliteyt seer qualijck namen. Den *eersten April* wiert by haer Ho. Mog. geresolveert, dat aen den Heer Stadthouder souden worden overghesonden de stucken alhier overghegeven, hem versoeckende met alle sachte middelen de gheschillen ter neder te leggen, by ontstentenis partyen te bewegen datse ten wederzijden wilden ghedoogen dat de Stadt *Groeningen* of eenige Gecommitteerden uyt de selve te nomineren mede tot dien eynde wierde geemployeert. Alle welcke aen te wenden devoiren buyten vermoeden vruchteloos uytvallende, dat sijne Vorst. Doorl. haer Ho. Mog. daer van ten spoedichsten soude willen berichten, om als dan op de voorsz. saecke alhier naerder gedelibereert te worden, ende wierden partyen van wegen haer Ho. Mog. vriendelijcke, niettemin serieuselijck versocht alle gevouggelijckheyt ter intentie van dese haer Ho. Mog. resolutie by te brengen ende dienvolgens van alle feytelijckheyt te abstineren.

Die van Hollandt hadden liever ghesien een besendinge, maer toe alreede genomineert waren de Heeren van Beuningen ende Nieustadt.

De Doleanciers tot Groeningen weder gekeert/versochten Prins Willem datelijck daer te koomen / de andere meenden 't was beter uytgestelt tot den achsten *Mey*, tot welcken dach den voorigen Landtdach was gescheyden op reces. Doch eenige dagen te voor was den Heer Stadthouder daer / alle mogelijcke officien doende tot bylegginge/sulcx niet willende zijn/ quam den Heer Aldringa weder ende hadde den elfden audientie / versoeckende Gecommitteerden. In 't particulier verhaelde / niet sonder lachen / hoe datse Lantdach of Vergaderingh hadden gehouden / op soo oproerigen manier / dat het meer scheen een bataille (immers soo veel het geroup aenginck) als een Vergaderingh; maer op den sestienden sijnde Pincxterdach gheresolveert is te senden. Sy sijn op de reyse getoogen Woensdach den negentienden, om den twee en twintichsten May te sijn tot Groeningen, ende den vier en twintichsten te treden in besoigne / edoch souden geen last hebben als om simpelijck de mediatie aen te bieden / maer geensints om de saecke tegens danck van beyde te decideeren.

Sijn Vorstel. Doorl. den Heer Prins Willem van Nassauw als Stadthouder soude mede present zijn / ende niet connende accorderen / souden rescriberen.

Sy quamen Sondach den drie en twintichsten s' morgens tot Groeningen. Haer instructie luyde als volgt:

Instructie van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden voor de Heeren der selver Gedeputeerde staende ingevolge van haer Ho. Mog. Resolutie van dato den vijftien *Mey* sestien hondert vijf en vijftich, *naer de Provintie van Stadt Groeningen ende Ommelanden te vertrecken, als namentlijck voor de Heeren* Aernoult Schoock, *jegenwoordich dienende Schepen ende Raedt der Stede* Bommel, Everaerdt van Lodesteyn *oudt Burgemeester der Stede* Delft, Iohan de With *Raedt Pensionaris van den Lande van* Hollant ende West-Vrieslandt, Iohan de Mauregnault *Raet der Stadt* Vere, Gysbrecht vander Hoolck, *oudt Burgemeester der Stede* Uytrecht, Iohan Aylua *Grietman*, Willem Ripperda, Iohan Schuylenburgh, *Gedeputeerden van de Provincien Respective van* Gelderlandt, Hollandt, Zeelandt, Uytrecht, Vrieslandt, Over-Yssel, ende Stadt ende Landen, *ter vergaderinge van de Hoogh Gemelte Heeren Staten Generael.*

1. DE voornoemde Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden sullen voor eerst ende voor al in achtinge nemen, het contenu van de Missive by Burgemeesteren ende Raedt der voorsz. Stadt Groeningen, den *twintichste* Marty lestleden aen haer Ho. Mog. geschreven, sendende Remonstrantie ende beklagh van dat door de jegenwoordige onlusten ende dissentien tusschen de Ionckeren Hovelingen, Eygen-Erfden, ende Volmachten in het corpus der Ommelande onderlinge ontstaen den cours van de Regeringe der gemelte Provincie van Stadt ende Landen voorsz. wierden opgehouden ende gesteuyt, met versoeck dat haer Ho. Mog. door de bequaemste middelen souden willen besorgen dat de bestellinge der voorsz. Provinciale Regeringe, door de voorsz. erresene onlusten ende dissentien niet lange werde opgehouden.

2. Ende sullen derhalven voor eerst ende voor al met ende nevens den Heere Prince *Willem van Nassou*, als Stadthouder van de Provincie van Stadt ende Landen voorsz. alle mogelijcke middelen van Inductie ende persuasie door voorslagen van soodanige expedienten, als zyluyden sullen achten de bequaemste equitabelste, ende aennemelijckste te wesen, aenwenden, ende gebruycken, ten eynde soo de politicque Regeringe, als de Iustitie binnen de voornoemde Provincie, met alle de bedieningen daer aen dependerende, soo haest doenlijck tot contentement van Borgemeesteren ende Raedt voornoemt, midtsgaders van beyde de dissentierende parthyen, uyt lichaem der Ommelanden voorsz. mogen werden bekleet ende ordentelijck waergenomen.

3. Ende in cas naer alle mogelijck devoyren ende bedenckelijck middelen ten dien fijne aengewendt de voorsz. parthyen daer in niet sullen connen werden vereenicht, en sulcx die van de voornoemde Stadt als doleanten ter eenre met die van de voorsz. Ommelanden ter andere zyde daer over blyven in discrepantie, dat in sulcken gevalle de gemelde Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden van alle 't gepasseerde dienaengaende aen haer Ho. Mog. sullen Rapport

port doen ofte sulx voor de rust vande voorsz Provincie best geraden vindende, omstandelijck overschryven, om sulcx behoort, alsdan naerder diesaengaende te werden gedisponeert, sulcx als naer exigentie van saecken bevonden sal worden te behooren.

4. Ende wat voorders de voorgeroerde dissentien, onlusten, ende oneenicheden, tusschen die van de voorsz. Ommelanden ten principalen belanght, sullen de meergemelte Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden haer exactelijck ende pertinentelijck informeren, ende laten informeren van de waere gelegentheyt ende den rechten grondt van dien, oock vervolgens trachten de selve inder minne by te leggen ende te associeren doende daer toe aen parthyen wederzyts soodanige sortable voorslagen, als waer toe syluyden naer hare beste kennisse van de inclinatie, ende humeuren der voorsz. parthyen sullen oordelen, dat de selve door persuasien ende Inductien ghebracht sullen connen werden.

5. Ende in cas de voorsz parthyen buyten vermoede met de anderen inder minne, naer alle mogelijck aengewende devoyren, niet sullen connen werden veraccordeert ende verdragen, sullen de meergemelte Heeren haer Ho. Mog. wedervaren ilico aen haer Ho. Mog. overschryven, ofte daer van alhier ter vergaderinge mondelinge rapport doen naer gelegentheyt van saecken.

6. De meergemelte Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden sullen tot uytvoeringe van de bovenstaende haer Ho. Mog. last ende ordre versien worden met een opene commissie, houdende de gewoonlijcke clausule van authorisatie op hun allen, ofte het merendeel van dien; ende daer benevens met behoorlijcke credentialen aen de Heeren Staten van de Provintie van Stadt ende Landen voorsz. mitsgaders ook aen Burgemeesteren en Raet der selver Stede, item aen die van de Ommelanden voornoemt, elcx uyt particulier, ghelijck oock tot der selver naerrichtinge henluyden ter handen sullen worden gestelt de propositien, Memorien, brieven, ende andere stucken, over 't voorsz. subject aen haer Ho. Mog. gedaen, ende geaddresseert, met de Resolutien daer opgenomen, ende 't gunt verders uyt voorgaende retroacte tot hunne informatie sal connen dienen.

7. De voornoemde Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden werden mitsdessen vermaent haer soo veel mogelijck, over alle besoignes in gevolge van dese haer Ho. Mog. Instructie te houden completelijck present te laten vinden, behoudelijck nochtans dat den Heere Schuylenborgh ten opsichte van dessels radicale qualiteyt inde voornoemde Stadt van Groeningen, ende aengebooren inclinatie tot bevoorderinge van het interesse van de selve sich sal hebben te absenteren, soo wanneer gedelibereert ofte gebesoigneert sal worden inder saecke van de bestellinge der Regeringe, voor soo veel sich de voorsz, Stadt by de voorgeroerde hare Missive dienaengaende jegens die van de voorsz. Ommelanden clachtich ingestelt heeft ofte parthye sal willen maecken.

8. De voorsz. Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden sullen haer ten reguarde van 't ontfangen van eenige giften, gaven, ofte geschencken, precieselijck reguleren naer de dispositie van de Resolutien by haer Ho. Mog. den *tienden Augusti sestien hondert een en vijfstich* doen aengaende genomen, ende hier naer

volgende

volgende van woorde te woorde geinsereert, doende daer op den behoorlijcke Eedt, Actum *Hage* den *sestiende* May *sestien honder vijf en vijftich*.

Sy deden na gewoonte den Eedt van suyveringh: volgens resolutie van den tienden Augusti een ende vijftich.

OP huyden den *negen en twintichste* Mey *sestien hondert vijf en vijftich* nieuwen styl, heeft den Heer Prince *Willem* van Nassauw als Stadthouder van de Provincie van Stadt Groeningen ende Ommelanden, met ende nevens de Heeren Gedeputeerden van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden dese onderteyckent hebbende naer verscheyden devoyren aengewendt tot accommodement van de geschillen ende dissentien, ontstaen ende gewesen tusschen de Ionckeren, Hovelingen, Eygen-erfden ende Volmachten inde respective quartieren van de Ommelanden voorsz. ende voor alsnoch partyen wederzydts in alles niet hebbende connen accorderen, op de voorslagen van accommodement ten dien fijne ten principalen gedaen eyntelijck aen de selve parthyen onvermindert ende sonder prejudicie van 't gesustineerde van parthyen ten weder-zyden op de pointen differentiael ten principalen ende in meyninge sijnde in de voorsz. hunne aengewende devoyren op de voorslagen albereyts gedaen ofte noch te doen ten principalen te continueren provisionelijck parthyen voorgehouden 't gunt hier naer volght.

Provisionele voorslach van den Heere Prince Willem van Nassau, als Stadthouder van de Provincie van Stadt Groeningen ende Ommelanden ende Gecommitteerden van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden tot herstellinge van de interrupte Regieringe binnen de voornoemde Provintie de dissentierende parthyen in de Ommelanden voorgehouden binnen Groeningen in 't Provincie Huys den negen en twintichste Mey sestien hondert vijf en vijftich

1. DAt voor eerst ende voor al een exacte *Monsteringe* ofte generael examen sal worden by der handt genomen van de qualificatien aller der gener die in de vergaderinge van 't Lidt der Ommelanden 't sy apart, 't sy op den gemeenen Landts-dach, sulllen willen verschynen.

2. Ende dat voor dese reyse vermits de voorgeroerde ontstaen dissentien, omme alle confusien ende materie van dispute te eviteren het doen van de voorsz. Monsteringe sal worden gedefereert aen sijne Vorstelijcke Doorluchticheyt in qualite voorsz. ende de gemelte Heeren hare Ho. Mog. gedeputeerden omme op de admissie ofte afwijsinge der gener die hem ten fijne voorsz. sullen comen presenteren in cas van discrepantie, des verhoopt wert van neen by meerderheyt van advysen te disponeren, ende decisie te maecken als naer behooren, alles onvermindert, ende sonder prejudicie van der Ommelanden privilegien vry ende gerechticheden, die in alle manieren sullen zijn, ende blyven

blyven onvercort, ende in haer geheel, des sullen de voorsz. te doene Monsteringe bywoonen twee Heeren uyt yder quartier van de Ommelanden by sijne Vorstelijcke Doorluchticheyt ende de Gemelte Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden daer toe te assumeren, omme aen sijne Vorstelijcke Doorluchticheyt ende de gemelde Heeren hare Ho. Mog. Gedeputeerden aengaende yders qualificatie ofte disqualificatie alle nodige informatie ende bericht te geven, ende sullen tot verooſtinge van de besoignes over de te doene Monsteringe te houden in een lyste werden vervat de namen van alle de comparanten die haer op de jonghst gehoudene Landt-dach hebben aengegeven ofte bekent gemaeckt daer op by parthyen wederzijdts sal worden geannoteert hoedanige van de selve comparanten syluyden niet volcomentlijck gequalificeert houden, omme daer op in 't doen van de voorsz. Monsteringe nauw regardt te nemen, ende te vorderen, die ten wederzyden voor wettige ende volcomentlijck gequalificeerde comparanten werden erkent sonder wijtloopige indagatie ofte ondersoeck te admitteren.

3. Welverstaende dat wel gemelte sijne Voorstelijcke Doorluchticheyt ende d'opgemelte Heeren hare Ho. Mog. Gedeputeerden alvoorens tot het doen van de voorsz. Monsteringe te werden geadmitteert, by solemnelen Eede lyffelijck aen Godt almachtich te staven, hooft voor hooft beloven sullen in het doen van de selve Monsteringe ende het geven van hunne advysen over d'admissie of afwijsinge als boven te sullen gaen buyten alle affectie, gunst ofte ongunst tot de eene of de andere van de jegenwoordich discreperende parthyen, ofte tot de eene ofte de ander Persoon in 't particulier, sulcx de selve in aller oprechticheyt naer haerluyden conscientie sullen bevinden te behooren, ende specialijck dat sy-luyde niemandt voor gequalificeert sullen aennemen dan die sy bevinden sullen te hebben, ende in eygendom te besitten dertich graesen Landts in 't quartier daer hy woonachtich is, ende dat de selve dertich graese Lants ten minsten waerdich sijn duysent Embder guldens, mitsgaders in yder verpondinge contribueeren acht Carolus guldens ofte daer boven, ende dat syluyden haer voorders punctuelijck ende strictelijck sullen reguleren naer den innehouden van seeckere decisie in dato den *sesden* July *sestien hondert tien*, by den Heere Grave Willem Lodewick Ho. memorie in sijn leven Stadthouder van de voornoemde Provincie, ende Gecommitteerden van haer Ho. Mog. gedaen, mitsgaders naer den text van de Respective Ommelander resolutien in dato den *drie en twintichste* February *sestien hondert seven en twintich*, *ses en twintichsten* February *sestien hondert dertich*, *vier en twintichste* February *sestien hondert seven en veertich*, ende *vijfden* Marty *sestien hondert negen en veertich*, 't voorsz. subject raeckende, daer op gevolght, sonder eenige persoonen tot comparanten als boven te admitteren, die volgende de voorsz. decisie ende daer op gevolghde resolutien, daer toe met en sijn gequalificeert nochte oock yemandt van de voorsz. Comparitien af te wijsen die sy bevinden sullen achtervolgende de selve decisie, ende resolutien daer toe gequalificeert te wesen.

4. Dat 't geene voorsz. is gepasseert wesende door de wettige erkende Comparanten van 't Lidt der Ommelanden, de Regeringe sal worden bestelt, ende de bedieningen van State ofte Ampten S. Petri jonghst vocant gevallen sijnde

de vergeven in de respective drie quartieren, by dobbelde stemminge ofte twee de meeste stemmen, ofte andersints by lootingh, tusschen die van de meeste ende die vande minste stemmen in cas op een persoon geen twee derde parten van stemmen comen te vallen, ende sullen vervolgens sonder eenich verder dilay, soo de Provinciale als Ommelanden Regenten ende Officianten in voegen als boven geeligeert, als mede de Hooftluyden naer ouder gewoonte Beëedicht ende indier voegen de policie ende hooge Iustitie ordentelijck bestelt worden.

5. Ende sullen hier mede in eeuwiger vergetentheyt gestelt worden alle de offensien ende injurien, die de eene partye van de andere geduyrende de jegenwoordige dissentien over ende weder pretendeert geleden te hebben, sulcx dat parthyen wederzydts voortaen metten anderen sullen leven ende regeren in alle broederlijcke liefde ende eenicheyt.

6. Ende hebben de voorsz dissentierende,parthyen eyntelijck nae vele ende menichvuldige persuasien ten fijne ghebruyckt, de voorsz. gedane provisionele voorslach geamplecteert beloovende wedezijds haer daer naer punctuelijck te reguleren. In oorconde der waerheyt dese by wel gemelte sijne Vorstelijcke Doorluchticheyt ende de Heeren Gedeputeerden van hare Ho. Mog. mitsgaders by parthyen wederzydts onderteeckent. Actum in 't Provincie-huys binnen Groeningen ten dage ende Iare voorsz. was geteeckent.

Willem Fridrich, Furst van Nassauw,

A. Schenk.
E. v. Lodensteyn.
Ido Mauregnault.
Adr. Clant.
R. W. v. Kniphuysen.
Enno Tamminga.
Titus van Hannia.
I. Clant van Stedum.
G. de Sighers.
Luirt Manninga.
I. Ripperda.
G. Doys.
A. Coenders van Helpen.
R. Alberda.
Guillaume Conders.
D. Helpen.
Fredrick Conders van Helpen.
I. Coehoren.
I. Waltherus.
Hendrick H. Elveringen.
Live Syerts.

Iohan de Wit.
Iohan van Aylua.
W. Ripperda.
I. Aldringa.
H. v. Renssen
F. van Starckenburch.
Os Rengers.
R. Ten Ham
Abel.C. Lewe.
Onno Rengers
Ioost Lewe.
L. T. van Starckenburch.
Ian Reummert Clant.
I. op Aechom.
Eyzo Ianges.
W. Aldringa.
Gunther Thols.
A. E. v. Bolhuys.
W. Branssen.
Cornelius Weursema.
Folde Iansen van Lengersdyck.

Met

Het examen dienvolgens te doen is gestelt op den eersten Iuny, waer toe alle Ionckeren, Hovelingen, Eygen-Erfden, ende Volmachten wierden versocht. Maer sy quamen eerst den derden.

Over-Yssel aengaende / op de propositie van den Heer Arent Iuriaen van Haersolte Lieutenant Colonel / Iohan Eickhout, Burgemeester tot Campen, ende Iohan Buys Secretaris tot Swol, Gecommitteerde van de Ridderschap ende Steden / hebben de Staeten van Vrieslandt den tienden Maert ouden stijl geantwoort; dat haer de twee-spalt in die Provintie leedt was / etc. Datse authoriseerden haer Gecommitteerden ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. om beneffens die van de andere Provintien alle goede devoiren te doen tot accommodatie ende wederbrengingh van rust. Bedanckten de Heeren voor de moeyelijcke reyse in dat rough saisoen: ende voor de communicatie van 't gepasseerde / etc. Sy wierden gedefroyeert. Dergelijcke audientie gingen de selve Heeren oock nemen / doende de selve Propositie inde vergaderingh van Hollant, t' Amsterdam ende elders. In t' laest van Maert schreven de Staeten van Over-Yssel tot Swol aen haer Ho. Mog. dat den Heer Scheel, Bentingh, ende Beeck tot Amsterdam waren soeckende drie hondert man om in Steenwijck ende Hasselt met kleine partyen te brengen. Maer daer op is niet gevolgt. In Hollandt was een Concept resolutie ghenomen / edoch sonder effect in volgende termen / dat by aldien wierdt ghetracht den pretensen Stadthouder, Gouverneur ende Capiteyn Generael over de Provintie van Over-Yssel in wederwille ende niet tegenstaende de contradictie als vooren in de actuele exercitie van dien t'introduceeren, ende sulcx de contradicerende leeden met eenige feitelijckheyt te oppresseren, dat de Staten van Hollandt als dan de geoppresseerden als goede ende getrouwe bontgenooten volgens het eerste artijckel van de ghemaeckte Unie, met alle middelen ende met lijf ende goet souden helpen hanthaven, beschutten ende beschermen. De Heeren van Zeelandt hebben den sevenden Iuly ingebracht volgende advijs op de twee-spalt in Over-Yssel.

DE Heeren Staten van Zeelandt met *ingewande* van medogentheyt over de gevoelige smerte van hare trouwe Bontgenooten bewoogen zijnde, overslaende de middelen van remedie die noch d'eene noch d'andere partye eenige prejuditie in hare sustenuen soude connen leggen, hebben na rype deliberatie goetgevonden dat de scheure ende breucke van opgemelde Provintie geheelt de regeringe geconsolideert, ende sonder verder dilay vereenicht werde, ende om dat salutaire wit ende ooghmerck wel te bereijcken, oordelen haer Ed. Mo. het beste middel te weesen (alles voor als noch in state blyvende, gelijck het tegenwoordige is) dat de partyen tot *Deventer*, onder behoorlijcke Acte van securiteyt of elders in een neutrale plaetse van die Provintie, binnen den tijdt van een maent uytterlijck Staetsgewijse by den anderen souden comen, alwaer ten selven tijde Gedeputeerden van haer Ho. Mog. uyt elcke Provintie een soude verschynen, om door alle genoechlijcke ende vrundtlijcke middelen te trachten de swevende verschillen neder te leggen, ende parthyen tot onderlingh verstant ende eenicheyt te brengen, ende sulcx niet binnen den tijdt van veertien

veertien dagen of uytterlijck een maent, connende te wegen gebracht werden, souden de selve alle mogelijcke devoiren aenwenden dat de differenten tot submissie ende arbitrage van haer Ed. Mog. werden verbleven, die alsdan oock binnen den tijdt van twee of uytterlijck vier weecken, gehouden zijn, daer van finale ende peremptoire uytspraecke te doen, ende naer de uyttinge van dien eenige Amnestie van alle onderlingen offensien soecken te procureeren, ende of het misschien buyten vermoeden gebeuren mochte, dat d'een of d'ander partye onwilligen ware aldaer te verschynen, eenige exceptien voorwendende, of voorbedingen willen maecken of oock aldaer verschynende, geen gevoeghlijckheyt (naer het oordeel van de Heeren Commissarisen) tot Accommodement ende slissinge van de differenten en wilde toebrengen, of tot eenige submissie verstaen, dat het selve voor een onwillicheyt en ongeregeltheyt, ende tot ruste ende vrede gehouden soude werden.

Die van Hollandt adviseerden op 't selve subject als volght den drie en twintighste Iuly.

BY resumptie gedelibereert op de respective Propositien van de Heeren Gedeputeerde van Over-Yssel soo van d'eene als van d'andere zyde op den *twintichste* Marty ende *elfde* Mey beyde lestleden alhier ter vergaderinge gedaen, ende aen de eene zyde specialijck in achtinge genomen dat by die geene van de dissentieerende Leden inde voorsz. Provintie die hunne vergaderinge houden tot *Deventer*, onder andere voornamentlijck wert gedoleert, dat de andere dissentierende leden van de selve Provintie die hunne vergaderinge houden tot *Swolle* separatelijck in eene aparte byeencomste hadden ondernomen te procederen tot designatie ende Electie Respective van een *Stadthouder, Gouverneur ende Capiteyn Generael* over de voorsz. Provintie, hebbende daer toe pretensie Commissie ende instructie uytgegeven, mitsgaders daer op Eedt afgenomen in hun weerwille, ende onaengesien de Contradictie van de Steden van *Hasselt ende Steenwijck*, die altijdts ende van alleen ouden tijden over soodanige deliberatien, mede nevens de andere leden van de Opgemelde Provincie haer advijsen hadden gegeven, ende oock by de voorsz. gesepareerde leden op voorgeroerde subject specialijck beschreven waren geweest, oock daer op rypelijck gepondereert de redenen ende motiven uyt den naem ende van wegen de selve Leden geallegeert, tot bewys van dat de voorsz. pretense *designatie, Electie ende be-eedinge is informeel onwettich, Contrarierende de privilegien van den Lande, de vryheyt vande Staten der voorsz. Provintie*, ende de gerechticheden van de Leden van dien, ende in specie geconsidereert, dat de preeminentien, rechten ende hoocheden, aen de voornoemde Charges dependerende, de Leden van de Respective Provintie niet anders dan by der selver vry overgifte ontrocken, ende in geenen deele by overstemminge in weerwille van eenich Lidt, ofte Leden van de selve Provintie geabdiceert connen werden, gelijck sulcks by haer Ed. Gr. Mog. oock al op den *negentiende September sestien hondert drie en vijftich* in mindere gelegentheyt eenpaerlijck is verclaert, ende aen de andere zyde mede geleth dat by die geene der voorsz. dissentierende Leden die hunne vergaderinge houden tot

Swolle,

Swolle, onder anderen mede wert geclaecht dat de andere dissentierende Leden, die hunne vergaderinge houden tot Deventer naer dato van de gevallene separatie verscheyden nieuwicheden souden hebben gepleeght, als 't maecken van een *nieuwen Zegel* van de Staten van Over-Yssel, aenstellen *van een Griffier*, Item het *casseren van eenige Officieren* ende *Ruyteren* hebben haer Ed. Grootmogende naer voorgaende Communicatie met respective Vroetschappen over 't voorsz. subject gehouden, oock geleth op de Ingredienten van 't Provinciael Advijs by de Heeren Gedeputeerden van *Zeelandt* den *sevende* deser loopende maent het voorsz. subject raeckende ter Generaliteyt ingebracht, ende op alles gehadt het Advijs van de Heeren haer Ed. Grootmogende Gecommitteerden in gevolge ende tot voldoeninge van der selver resolutelijck *Commissoriael*, in dato den *elfden* Mey lestleden, ende den *seventiende* deses loopende maents daer op gegeven, in conformite van 't selve Advijs verstaen, en geresolveert dat van wegen haer Ed. Gr. Mog. ter Generaliteyt nochmaels als voor desen sal werden gerepresenteert *d'innerlijcke droefheyt* die haer Ed. Gr. Mo. inde voorsz. dissentien sijn scheppende, de *beswaerlijcke Consequentien* ende becommerlijcke effecten die daer uyt by voortganck tot nadeel van de gemeenen staet souden staen te verwachten, ende de *hertgrondelijcke ghenegentheyt* die haer Ed. Gr. Mog. hebben de voorsz. dissentien door alle betamelijcke weghen te helpen assopieren, ende ter neder leggen, ende dat vervolgens uyt den naem ende van wegen haer Ed. Gr. Mog. het hare willen Contribueren dat voor eerst ende voor al aen de eene zyde werde afgedaen, ende gerepareert de voorsz. *designatie ende Electie van een stadthouder Gouverneur ende Capiteyn Generael* over de voornoemde Provincie mettet geene daer aen dependeert, ende dat derhalven daer over serieuse brieven by haer Ho. Mog. mogen werden geschreven, soo aen die van de voorsz. dissentierende Leden tot *Swolle* vergadert, omme de voorgeroerde designatie ende Electie met 't geene daer aen dependeert, te willen afdoen, als mede aen den Heere Prins *Willem* die sich in crachte van de voorsz. Electie eenige functie van de voorgheroerde Charge binnen de voorsz. Provincie, ofte eenich recht tot de selve soude mogen willen aenmatigen, omme daer van te willen renuncieren, ende dat beyde de voorsz. te schryven brieven mogen werden geextendeert met insertie van de redene daer toe dienende, ende met een Christelijcke vermaninge omme de voorgeroerde hare Ho. Mog. goede intentie tot herstellinge van de ruste ende onderlinge Confidentie binnen de meergemelde Provincie, uyt de vrede-lieventheyt te willen emplecteren, ende so veel in haer is ten besten helpen seconderen.

Dat mede te ghelijcke van de andere zyde werde afgedaen ende gerepareert het voorsz. maecken van een *nieuw Zegel*, aenstellen van een *Griffier*, *casseren van Militie*, met 't geene diergelijck ten wederzyden meer mogen wesen ondernomen, ende dat daer over mede serieuse brieven by haer Ho. Mog. mogen werden geschreven aen die van de voorsz. dissentierende Leden tot Deventer vergadert, insgelijcx geextendeert mette redenen ende vermaningen daer toe dienende, ende generalijck dat parthyen wederzijdts mogen werden gedisponeert, alle saecken te herstellen in soodanigen state als de selve ten tijde van de gedane scheydinge ofte separatie van de Leden der voorsz. Provincie sijn geweest.

Dat 't selve gedaen zijnde, de Staten van *Over Yssel en corps* ofte de discreperende Leden wederzydts gedisponeert mogen worden, wederom by den anderen te willen vergaderen, ende dat alsdan aen de selve St aedts-gewijse Vergaderinge, Gedeputeerden uyt het midden van hare Ho. Mog. vergaderinge mogen werden afgesonden, omme de questien ende disputen daer over de voorsz. separatie is gevallen, inderminne by te leggen, ende dat van 't succes van alle het geen voorsz. is soo van de deliberatien ingevolge van de bovenstaende haer Ed. Gr. Mog. resolutie dienaengaende ter Generaliteyt te houden, als mede van de Operatie der brieven, de welcke dienvolghende aen beyde de voorsz. dissentierende Leden ende den Heere Prins *Willem* van Nassauw souden mogen werden afgesonden, alhier ter vergaderinge rapport gedaen sal worden, om het selve gehoort, daerop soodanige nadere Resolutie te werden genomen als naer Exigentie van saecken bevonden sal worden te behooren.

By haer Ho. Mog. is op 't selve werck den negen en twintichsten September geresolveert / een besendinge van wegen haer Ho. Mog. derwaerts op soodanige instructie als daer toe geaddresseert soude worden / om de gemelde Leden ende Steden t' induceren tot ruste / Vrede onderlinge liefde ende eenicheyt ooch alles by voorslagen van vrundtlijcke wegen ende middelen van accommodatie te contribueeren / dat daer toe eenichsints soude mogen strecken. Ende wierden tot het concipieeren van de voorsz. Instructie versocht ende gecommitteert de Heeren Verboldt (Hollandt was niet van dat gevoelen) Vrybergen, Renswoude, Knijf ende Isbrants. Sijnde de gemelde conclusie geformeert by den Heer Bootsma, als de verleden weeck gepresideert daer toe specialijck versocht sijnde by den Heer Mulert alsoo en ter Vergaderingh presiderende die tot dien eynde ooch de presidiaele stoel aen gemelde Heere Bootsma inruymde.

De Gedeputeerden van Hollandt lieten op de bovenstaende conclusie aenteeckenen de hier te voor gestelde Resolutie van de Heeren hare Principalen.

Sulcx ter Vergaderingh van Hollandt gerefereert / specialijck dat onaengesien de contrarie devoiren van wegen haer Ed. Groot Mog. volgens voorgaende der selver resolutie aengewent echter conclusie was geformeert tot het decreteren van eene besendinge ende het concepieeren van een Instructie. Is na voorgaende deliberatie verstaen dat de Heeren haer Ed. Groot Mog. Gedeputeerden ter Generaliteyt dienaengaende souden hebben te persisteren by de resolutie 't voorsz. subject raeckende op den drie en twintichsten Iuly lestleden daer ter Vergaderinge genomen met volkomen kennisse van saecken / ende dienvolgende hier in geenen deelen tot soodanige abusive besendinge, nochte ooch tot eenige besoignes daer toe aenleydinge in te laten.

De Heeren van Over-Yssel tot Swol hebben de resolutie van haer Ho. Mog. danckelijck aengenomen; maer schreven dat den voorslach van Hollandt haer Ed. Mog. was onsmaeckelijck / aenstootelijck / ooch vol irreparable prejuditie / echter versochten / dat ooch de Heeren van Hollandt yemant van de haren mochten gelieven daer by te doen.

De

De Instructie voor de te senden Heeren Gedeputeerden/ wiert in October geconcipieert als volght.

Instrutie voor de Heeren Gecommitteerde van haer Ho. Mo. de welcke sullen gaen na de Provintie van Over-Yssel omme de Leden ende Steden van de selve Provintie te induceren tot ruste, vrede, onderlinge, liefde, ende eenicheyt, ooch alles by voorslagen vrientlijcke wegen ende middelen van accommodatie te contribueren tot nederlegginge ende wechneminge der differenten ende oneenicheden, in de selve Provintie ende tusschen Leden ende Steden van dien ontstaen eenichsints soude mogen strecken.

DE Gecommitteerde van haer Ho. Mog. sullen met den eersten hare reyse aennemen naer de Provintie van Over-Yssel.

Ende aldaer aengecomen zijnde, de dessentierende Leden van de selve Provintie begroeten ende aen haer Ed. Mog. naer gewoonlijcke complimenten bekent maecken het innerlijck groot leetwesen dat haer Ho. Mog. hebben ende gevoelen over de differenten ende oneenicheden ontstaen ende verresen in de selve Provintie, ende dat hare Ho. Mog. als goede getrouwe Bontgenoten haer volgens de Unie verobligeert hebben gevonden der selver Gecommitteerden in haer Ed. Mog. Provintie af te senden omme de verresen disputen ende oneenicheden door hare *Mediatie ende Interpositie* te accommoderen ende soo doenlijck wech te nemen.

De selve Gecommitteerden sullen de Leden ende Steden van de selve Provincie met allerley redenen ende middelen van Inductie soecken te bewegen, omme staedts-gewijse, of door gecondemneerden genoechsaem *geauthoriseert* in eene bequamen plaetse in de selve Provincie onderling te convenieren, te willen by een comen ende vergaderen.

Ende in de selve plaetsen staets-gewijse of door Gecommitteerden genoechsaem geauthoriseert vergadert zijnde, sullen de Gecommitteerden doen, ende verrichten de devoiren ende complimenten hier vooren verhaelt.

De selve Gecommitteerden sullen sien te bevorderen dat de Regeringhe ende de finantie die voor een groot ghedeelte in de selve Provintie is *vervallen*, wederom in eenen goeden stant worde herstelt ende herbracht.

En mede als vooren geseyt, alle mogelijck wegen en middelen van Inductie ende persuatie aenwenden ende gebruycken die sy-luyden oordelen sullen de bequaemste equitabelste ende aennemelijckste te wesen, omme de verresen disputen ende oneenicheden te accommoderen ende neder te leggen, op dat de politie gerust, de Iustitie ende de finantie wederom herstelt ende in de voorschreve Provintie naer behooren wederom mach waer genomen ende geadministreert worden.

Ende in cas der selver verresen disputen ende oneenicheden by middel van vruntschap ende accommodatie niet te vinden ende te termineren en is, de Leden ende Steden sich te bewegen om de selve te willen *submitteren* aen haer Ho.

Ho. Mog. der selver Heeren Gecommitteerden of aen eenige *Hoven* van Iustitie of anders, naer dat men daer over, door interpositie van de Gecommitteerden van haer Ho. Mog. sal connen convenieren ende eens worden.

Ende daer de Leden ende Steden van de selve Provincie met allerlijcke goede redenen van Inductie niet en souden te bewegen zijn, om staets-gewijse of door Gecommitteerden genoechsaem geauthoriseert te vergaderen.

Sullen de Gecommitteerden hare Propositie doen in de Steden van *Deventer* ende *Campen*, alwaer de meeste Leden soo van de Ridderschap ende Steden ordinaris vergaderen.

Ende in cas naer alle mogelicke aengewende devoiren ende bedenckelijcke middelen de voorsz. partyen niet en sullen connen worden vereenicht, dat in sulcken geval de gemelte Heeren haer Ho. Mog. Gecommitteerden van alle 't gepasseerde hare Ho. Mog. by brieven sullen berichten of mondelinge rapport comen doen.

De selve Gecommitteerden sullen tot uytvoeringe van de bovenstaende haer Ho. Mo. last ende ordre versien worden met eene opene Commissie, houdende de gewoonelijcke clausule van authorisatie op hun allen, ofte het meerendeel van dien, ende daer beneffens met behoorelijcke Credentialen aen de Heeren Staten van de Provintie *Over-Yssel*, als mede aen de Particuliere vergaderinge der Leden binnen Deventer ende Campen respectivelijck gehouden werden, mitsgaders aen de Respective quartieren in 't besonder.

Gelijck oock de selve tot der selver narichtinge ter handen sullen worden gestelt, alle de brieven, en pampieren over dit subject aen de selve Provintie ende de Leden van dien geschreven ende een antwoorde by de selve daer op gevoucht, mette resolutie daer op by haer Ho. Mog. genomen, ende 't gunt uyt eenige voorgaende retroacta tot hunne reformatie sal connen dienen.

De voornoemde Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden worden mits desen vermaent haer soo veel mogelijck over alle besoignes ingevolge van dese hare Ho. Mo. Instructie haer completelijck present te laten vinden.

De voorsz. Heeren hare Ho. Mog. Gedeputeerden sullen haer ten reguarde van 't ontfangen van eenige giften, gaven, ofte geschencken, precieselick reguleren naer de dispositie van de resolutie by hare Ho. Mog. den *tienden* Augusti *sestien hondert een en vijftich* dien aengaende genomen ende hier naer volgende van woorde tot woorde geinsereert, doende daer op den behoorlijcke Eedt.

Aldus gedaen ende gearresteert in de vergaderinge van de Hoochgemelte Heeren Staten Generael den .... October *sestien hondert vijf en vijftich*.

Van de Staten van Over-Yssel vergadert tot Deventer, quam den achtientienden October een seer langhe brief / concluderende dat sy tot geen bemiddelingh conden verstaen / ten waer alles wiert herstelt / ghelijck het voor dese onlusten / of kiesingh der Stadthouders was.

De Raden van State proponeerden in 't begin van December ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. de schadelijckheyt van de afstellinge van 't passage-gelt tot Mastricht, sijnde persoonen die presenteerden vijftich duysent gul-

dens Jaers / sestien Jaer langh / immers soo langh als de Spaensche oock haer verscheyde Tollen op de Maes souden heffen.

Sy waren oock weder in arbeyt / om te doen in 't werck stellen de Represalien tegens die van Limburgh. Hollandt, ter contrarie / meende sulcx alles hadt geen ander dessien als om den Staet weder te brengen in Oorloch/ende waren tegen soodanige nieuwigheden of violenten.

Desgelijcx is yverige besoigne geweest over 't maecken van een conciliatie, raeckende de differenten over 't kiesen van een Veltmaerschalck. Die van Hollandt vreesende datmen soude entlijck comen tot een overstemminge. Haer voorslagh ende sustenu was dat geannulleert of uyt de notulen souden worden gelicht de resolutie van den achtiende Augusto sestien hondert vijftich, waer by gheseyt wierdt dat geen Provincie mocht doen separate cassatie van Krijghsvolck.

Dat ingetrocken ende uyt de notulen souden worden gelicht alle geschriften die raeckende 't werck van de seclusie waren ingegeven.

Dat soo wel de Prins van Orangie, als Prins Willem souden afstaen van de electie van Stadthouder van Over-Yssel.

Dat geen Velt-Maerschalck of ander Hooft van Militie soude mogen met een oock sijn Stadthouder. Dat daerom Prins Willem Maerschalck wordende/niet soude mogen annemen meer Stadthouderschappen.

Dat de Maerschalck soude sweeren het twee en dertichste articul van het Tractaet met Engelandt gemaeckt.

Den derden Decembris wiert gedaen rapport door den Heer van Gent ende andere haer Ho. Mog. Gedeputeerden/op dat werck gebesoigneert hebbende/ luydende als volgt.

HOOGE MOOGENDE HEEREN;

DE Gedeputeerden van Uwe Ho. Mog. by der selver resolutie Commissoriael, van date den *seven en twintichsten* der voorleeden Maent haer gelast vindende, omme naer resumptie van de *Commissie* ofte *Instructie* hier bevoorens voor de Veltmarschalcken der Vereenigde Nederlanden gearresteert, t'overleggen wat dienaengaende tot *onderling contentement* van de Bontgenooten *praeallablement* soude connen ende behooren te werden ter nedergestelt, oock daer benevens te letten wat tot bevorderinge ende conservatie van de gemeene ruste ende goede *harmonie* tusschen de respective Provintien, mitsgaders tot wechneminge van alle jalousie ende diffidentie tusschen de gemelde Bontgenooten, by gevolge tot vermeerderinge van 't respect ende aensien van den Staet, oock tot versterkinge van de goede intelligentie van buyten soude connen strecken, hebben na verscheyden minnelijke conferentien, over 't voorsz. subject met den anderen gehouden, ende naer rype overweginge van alles, geoordeelt, dat tot bereyckinge van 't voorsz. Uwer Ho. Mog. oochmerck voor eerst, ende voor al, inconformite van 't goetvinden der gesamentlijcke Bontgenooten, in den Iare *sestien hondert een en vijftich*, op de groote Zale vergadert, de *bekende amnestie*

op den *negentiende* Augusty desselven Iaers, solemnelijck ghearresteert, in alle haer delen, redelijck ende ter goeder trouwe *gepresteert*, oock religieuselijck in 't werck ghestelt behoorde te worden, ende over sulcx als noch *uytte notule*, soo van de Generael als van de respective Provintien gelicht, geroyeert, ende uyt genomen alle de resolutien acten ende actitaten daer inne gespecificeert, ende in specie, die van den *achtienden Augusty sestien hondert vijftich*.

Ende aengesien het werck raeckende de bewuste Acte van *seclusie*, met den gevolge ende aencleven van dien, mitsgaders de *conduicte* daer ontrent gehouden van de eene zyde by de Heeren Staten van verscheyden Provintien, seer *hooch is opgenomen*, ende van de andere zijde by de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslant *ernstich gedefendeert*, waer door dan merckelijck jalousien, verwijderingh ende groote diffidentien sijn geresen, dat uwe Ho. Mog. uyt een oprechte genegentheyt tot wechneminge van dien, ende tot herstellinge van de oude affectie, ende confidentie tusschen de Bontgenoten souden mogen goet vinden, daer over te passeren de naervolgende Acte.

Nademael de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslant op de *vierden* Mey des voorleden jaers *sestien hondert vier en vijftich* staets-gewijse hebben gearresteert seeckere Acte *van seclusie*, hebbende oock naderhant de selve doen extraderen aen de Heere Protector van de Republijcke van Engelandt, Schotlant ende Yerlandt, daer door t'sedert de voorsz. tijdt verscheydene onlusten inde Regeringe sijn ontstaen, so verre, dat daer over tusschen eenige Provintie *scherpe protesten ende hevige geschriften* sijn gewisselt, ende in de registers van de Generaliteyt staen geinsereert, waer door dan de nodige *Harmonie*, eendracht, liefde, confidentie, ende affectie tusschen de Bontgenoten eeniger maten is verstoort geworden; hebbende 't selve tot noch toe geene andere effecten gebaert, als verhinderinge in den voortganck van veele goede ende importantie deliberatien, van binnen, en *vermindering van het respect* ende *aensien van den Staet van buyten*.

Soo hebben de respective Staten van *Gelderlandt* ende Graefschap *Zutphen*, *Hollandt* ende *West-Vrieslant*, *Zeelant*, *Vytrecht*, *Vrieslant*, *Over-Yssel*, *ende Stadt Groeninge en Ommelanden*, om de gedachten van de voorsz. onlustē te *eradiceren*, uyt de jegenwoordige en toecomende eeuwen, goet gevonden en geordonneert, gelijck de selve goetvinden en ordonnere by desen, dat so uyt de publijcke, als uyt de secrete registers van de Generaliteyt gelicht, geroyeert, en wechgenomen sullen worden alle de voorsz. protesten ende wederzydts geschriften, mitsgaders de resolutie, Deductien Acten, ende Actitaten de voorsz. *Seclusie* raeckende, die in de voorsz. registers werden bevonden, de welcke voor soo veel de selve behelsen, ende begrypen eenige demonstratie van misnoegen ende verwijderinge tegens ofte tusschen eenige Provincien, Gecommitteerden ofte Ministers binnen ofte buyten s'Landts, mitsdesen ghehouden werden voor *Vergeten*, ende aen de welcke hier namaels niet meer sal werden gedacht: Hebbende de Hoochgemelte Heeren Staten van de voornoemde respective seven Provincien omme den bandt van de voorgeroerde eendracht, liefde, Confidentie, ende affectie, onder de selve Provincie des te vaster, ende indissolubel te maken, wijders verclaert ende belooft, ghelijck de selve verclaren ende beloven by desen, dat de saecke rakende de voorsz. *Actie van Seclusie* gelaten sal werden in haer *wesen*, ende daer

daer *tegens voortaen niet ondernomen*, vermits de selve *alleenlijck* de Hoochgemelte Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt concerneert, sonder dat den innehouden van dien d'andere Provincien eenichsins *is verbindende*, nochte oock eenich verder *misnoegen* bethoont tegens *eenige Provincien*, *Personnagien*, *Ministers* ofte *eenige andere* personen in 't gemeen, ofte bysonder, wie ofte hoedanich de selve oock souden mogen wesen, over de voorsz. acte van Seclusie, ofte het arresteren ende extraderen van de selve, met den gevolge ende aencleven van dien, ofte over yets, dat dies aengaende in den voorsz. Iare *sestien hondert vier en vijftich* van d'een of d'ander zyde, soude mogen wesen voorgevallen ende gepasseert.

Ende nademael de bekende onlusten, ende dissentien in de Provincie van *Over-Yssel* swevende, by verder verloop, geschapen sijn tot meerder ende meerder verwijderingen, ende eyntlijck tot extremiteyten uyt te bersten, de welcke (des Godt Alm. genadichlijck verhoede) den geheelen Staet deeser Landen, in droevige verdeeltheyt soude connen brengen, ende dat de opgemelte Heeren Uwer Ho. Mog. Gedeputeerden oordeelen, dat by soo verre de saecke rakende de electie van een Stadthouder, over de welghemelte Provintie van Over-Yssel tusschen de discreperende Leeden van de selve Provintie in questie, door 't een of 't ander gevoechlijcke middel, by Uwe Ho. Mog. nae der selver hooge Wijsheyt, daer toe in 't werck te stellen, conde werden uyt de weege geleyt, alsdan, onder Godes genadigen zeegen, de voorsz. te bevresene onheylen ende swaricheden tot ruste van den Staet in 't gemeyn, ende van de Provintie van Over-Yssel in 't particulier, seeckerlijck souden connen werden voorghecomen; Soo hebben de selve Heeren Gedeputeerden Uwe Ho. Mog. by deesen mede wel willen in bedencken stellen, ofte niet by Uwe Ho. Mog. soude connen werden goetghevonden, benefens de goede Officien die door besendinghe in name van Uwe Ho. Mogende in de meergemelte Provintie tot beslissinge van de voorsz. al geresene dissentien, noch sullen worden aenghewent, oock eene aensienlijcke deputatie uyt het midden van der selver Vergaderinghe aen den Heere Prince *Willem van Nassauw*, Stadthouder van Vrieslant, &c. te decerneren, omme den selven door allerhande gevoeglijcke middelen van inductie ende persuasie te disponeeren, van de voorgeroerde gedane electie tot Stadthouder, Gouverneur ende Capiteyn Generael van de meer welgemelde Provintie van Over-Yssel, mitsgaders van de gerechtigheeden van de voorsz. Charges dependerende, uyt eene vrede-lievende genegentheyt, *afstant te willen doen*, daer by voegende, omme alle aenstootlijckheyt te vermyden, dat de intentie van Uwe Ho. Mog. geensints is, door het decreteren van de voorsz. deputatie, de sustenues van de discreperende Leden in de meergemelde Provintie te præjudiceren, hebbende de opghemelde Heeren Uwe Ho. Mog. Gedeputeerde wyders gheoordeelt dat tot bereyckinge van de vooren geexpresseerde Uwe Ho. Mog. salutaire intentie by gemeene resolutie van de Bontgenooten, soude behooren te werden vastgestelt dat *geen Velt-Marschalck der Vereenichde Nederlanden sal mogen wesen Stadthouder*, *Gouverneur ofte Capiteyn Generael* van eenige der Geunieerde Provintien, nochte voor hem selven, nochte voor yemant anders.

Ende by soo verre U. Ho. Mog. als nu voor dese reyse soude mogen goet vinden tot Velt-Marschalck te verkiesen die geene, die albereyts over eenige Provintien tot Stadthouder, Gouverneur ende Capiteyn Generael is aengenoomen, dat de selve (ten opsichte geen nieuwe Reglementen haar reflexie nemende op 't ghepasseerde, maer alleenlijck applicabel sijn op het toekomende) de voorsz. Charges soude blyven behouden, maer geene andere van eenige vordere Provintien, nochte voor hem selven, nochte voor yemant anders, op nieuws aennemen.

Dat voorts den voorsz. Velt-Marschalck gehouden sal sijn *alle Tractaten by desen Staet* met Koningen, Republijcquen, Princen, en Potentaten, opgerecht ende specialijck de Vreede, U. Ho. Mog. op den *vijftienden April* des voorleeden Iaers *sestien hondert vier en vijftich* met de *Republijcke van Engelandt* ghemaeckt ende alle de articulen van dien, met solemnele eede te bevestigen, ende dienvolgens heylighlijck onder eede als vooren te belooven, de selve naer sijn vermogen religieuselijck te sullen observeeren, ende voor soo veel hem aengaet, ter executie stellen, oock besorgen dat sulcx by andere insgelijcx geobserveert ende ter executie gestelt werde.

Ende dat 't geene voorsz. is by U. Ho. Mog. vast gestelt zijnde, daer op, ende blyvende in vigeur 't geene in de bewuste extraordinaris Vergadering van de samentlijke Bontgenoten anno *een en vijfftich* raeckende de *directie ende dispositie van de saecken van Oorloge eenpaerlijck is gearresteert*, vervolgens in plaets van den Heer van *Brederode* zal. gedacht. in sijn leven Velt-Marschalck van desen Staet, op de *oude Commissie ofte Instructie* jongst voor den gemelden Heer van *Brederode* in de voorsz. qualiteyt gearresteert, gedresseert na de jegenwoordige constitutie van de Provintien, ende geamplieert, mettet geene voorsz. staet, soude behooren te werden geprocedeert tot verkiesinge van een ander *Velt-Marschalck*.

Ende dat in 't geene voorsz. staet geene veranderinge, verminderinge, ofte vermeerderinge sal mogen geschieden, anders dan by *gemene bewilliginge* ende onderlingh goetvinden van de respective Bontghenooten. Vertrouwende de meergemelte Heeren Uwer Ho. Mog. Gedeputeerde daer mede provisionelijck soo veel in haer is, Uwer Ho. Mo. Mog. salutiare intentie te hebben voldaen, Godt almaghtich biddende, dat desselfs goedertierene geliefte zy, de deliberatien by Uwe Ho. Mog. daer op te houden, met een spoedich, ende eenparich besluyt te willen zegenen, Aldus geadviseert in *s'Gravenhage*, den *derden* October *sestien hondert vijf en vijftich*.

Van 't selve werck wiert verscheydentlijck gheoordeelt/om dat in den ingang gebruyckt wort het woort Harmonie, soo wiertet namaels gemeenlijck genaemt de Harmonie, by sommige oock somtijdts Arminianerye, om dat het seer bevestighde de vrye wille van de Provintien/ tot bepalingh van de hooge Ampten/ ende de hooge ampt-dragende. De Heer van Mareignault alleen liet ter van wegen Zeelandt tegen aen teekenen/d'andere Provintien nament over. Het was meest tegen de borst van de Ridderschap van Sallant ende Vollenhove; mitsgaders de Steden Campen ende Swol. Die van Twente ende Deventer gaudeerden. De Heer Raet-Pensionaris van Hollandt gaf een magnifijck

stijck gastmael aen de Heeren / die over 't maecken van de gemelde Harmonie met hem hadden gevaceert.

In Gelderlandt was oock een dispute tusschen de Stadt Aernhem ende de kleyne Steden/over 't gesach of vergeven van de Ampten. Het Hof om dat te slissen/ hadde geassumeert ses Raedts Heeren / uyt het Hof van Hollandt de Heeren de Raedt ende Nierop, uyt het Hof t'Uytrecht, de Heeren Nieupoort ende Marelse, uyt het Hof van Vrieslandt de Heeren Saeckama ende Groustins, ende alsoo dit geschiede ter instantie van die van Aernhem, soo wiert het by de cleyne Steden gedeclineert/seggende: datse haer niet wilden submitteren, oock dattet maer aen quam op de interpretatie van een Staetsche resolutie/ welcke interpretatie/ sy seyden: niet toe te komen aen een Hof van Justitie/maer aen de Staten.

Die van de Admiraliteyt tot Amsterdam, suspecterende seecker geladen Schip als of het niet volcomen sijn ladinge hadde aengegeven / hebben gesonden gehadt hare Geweldige ende adsistenten om het te besiteren leggende voor Munninckendam, gelijck sy gedaen hebben / nemende 't selve weder met haer te rugge naer Amsterdam. Sulcx namen die van Munninckendam soo qualijck/dat sy een hoop gewapent Volck daer naer toe sonden/ attrapperende/beklimmende ende innemende het schip/ noch voor dattet tot Amsterdam quam/ niet willende lyden dat die vande Admiraliteyt soude brp-staen de Jurisdictie of stroom van Munninckendam te violeren / die van de Admiraliteyt hebbent aen haer Ho. Mog. gerlaeght. Maer de Steden van Hollandt wilden elck haer Jurisdictie of supremiteyt bewaren.

Tot Maestricht wiert in April gesaiseert een Priester die hardt gepreeckt hadde tegen de Gereformeerde / seggende/ datse de Bybel hadden valschelijck overgeset. De Prins van Luyck liet alhier versoecken dat hy mocht worden gejudiceert door de Luycksch Raedt.

Die van 't Consistoire tot Maestright ende de Magistraet/hebben oock geschreven / dat het getal der Paepsche Geestlijckheyt tot Maestricht seer toenam/dat oock wel ses sevende-parten van 't Guarnisoen Paepsch was. Het wiert oock by die occasie geseyt in de vergaderinge/ dat in de Vlaemse Guarnisoenen de meeste Soldaten waren Vlaemsche Boeren / die de Capiteins conden best coop krygen/ sijnde al meest Paepsch.

Van wegen Zeelandt, was in Mey hier oock een groot getal Gedeputeerde/ over verscheyden saecken; raeckende de Justitie, het Ampt van Tresorier Generael / het secluderen van een Zelantsche Raedt uyt het Hof van Hollandt om sijn onverdraeghlijckheyt. Oock aengaende de designatie van den Prins. Tot Goes stondt het weder wanckelbaer/met groote apparentie dat de te voor verdruckte Heeren/ weder souden boven komen.

Tot Uytrecht, was een factie aengaende de Geestelijcke goederen of Cannoniken/ die 't eerste lidt maeckten.

De Predicanten predikten dapper tegens 't selve/ende de Magistraet seyde dat haer Gemeente seer aenwies/ datse meer Predicanten van noden hebben/ ende dat de Canoniken als *ventres ociosi* de prebenden genoten / datse behoorden aen de Predicanten te werden geconverteert

Donderdagh den dertienden May was 't Heemdach tot Tolen: aldaer wiert wederom d'eene party van d'ander veroordeelt: Ende de sterckste heeft altijdt het beste recht/d'een beschuldighde d'ander van gewelt. Den veertienden wiert den Radts-Heer Pacu, Heer van Horst met eendrachtige stemmen van Hollandt ende Zeelandt (maeckende vier en twintich; Purmerent alleen absent zijnde) gekoren President van den Hoogen Raede.

Tot Gorcum was in Mey oock moeyte over 't kiesen van Heemraden ende over 't schouwen van den Dijck.

Van een Reglement over 't Omlandts werck is elders geseyt/ de swackste party wilden daer niet aen/ schickten hier den Heer Rensen, van de andere party quamen in 't leste van Iunius de Heeren Gruys, Sickinge, ende Dois, dringende op het reglement/ of datse haer self souden redden. Rensen ter contrarie/dattet mocht worden opgehouden tot d'aencomst van meer gecommitteerde. Dese swackste party seyden niet sonderlinghs te hebben tegens het reglement als dat de Stadthouder daer in creegh het recht om te sitten over de Monsteringh/ dat sulcx hem souverain maeckte. Het was een teecken dat sy hem niet hielden voor haer vriendt/ de andere ter contrarie. De Gecommitteerde tot Groeningen geweest sijnde examineerden alles. Endelijck den sevenden Iuly s'namiddags was conferentie; waer in den Raedt-Pensionaris de Wit specialijck sich heeft gethoont met sulcken yver ende dexteriteyt/ dat hy partyen wederzijdts heeft gedisponeert tot submissie of Compromis.

Het welck gedaen zijnde/hy wijders soodane devoiren heeft aengewent dat eyntlijck een volcomen ende bondigh Reglement is op papier gebracht/ uyt gesprooken ende in 't net gebracht/ allerzijdts onderteckent ende volcomen bevestight is. Beneffens een acte van amnestie van 't gepasseerde.

Dit heeft geduyrt van s'achtermiddaghs tot s'nachts ten twaelf uyren.

Ende hoewel men seer wel wist dat de selve Raedt-Pensionaris (gelijck oock niemant van de andere) soude of soude willen ontfangen eenige de minste recompense/ beloningh/ of recognitie van dien extraordinaris arbeydt ende besoigne: Soo is hy noch daer en boven soo genereux geweest dat hy alle 't gemelde tamelijck groot ghefelschap soo Gecommitteerde van haer Ho. Mog. als die van de Omlanden/ heeft s'anderen daeghs middaghs te gast gehadt/ ende getracteert.

Refuterende oock met een de geene/ die discoureerden dat Hollandt niet socht als alle oneenigheden inde Provincien te voeden ende te fomenteren.

Die van Hollandt wilden oock door desen haren yver/ thoonen datse niet wilden doen gelijck de Princen wiert na gegeven/ datse t'elckens door de tweespalt van de Leden yets tot hare grootmaeckinge bedongen/ dat op die wijse in voortijden Prins Maurits hadde getregen 't gesach tot Uytrecht, Rotterdam, Alckmaer, Nimwegen/ etc.

De Heeren van Zeelandt in eenige dingen de generaliteyt raeckende/singulier blyvende/ wierdt op aenhouden van Hollandt aen haer in 't eynde van Iunius geschreven datse in den haren mede wilden practiseren het placcaet van den twintichsten October, drie en vijftich tot beneficie van de Convoyen ende Licenten geemaneert/ dat mede door de Respective fiscalen van de Collegien

ter

ter Admiraliteyt pertinente informatie op de practijcque van 't voorsz. Placcaet genomen/ ende haer Ho. Mog. toegesonden mochte worden/ omme de selve gesien op de voorsz. practijcque alomme ende in 't generael nader gedisponeert te werden. Ten anderen/ dat de Heeren van Zeelandt mochten worden gesommeert op de verminderinge van de cost-gelden der Matrosen van seven op ses stuyvers. Ten derden, op 't consigneeren van s'Landts gerechtichept in plaetse van cautie tot suyveringh van de binnenlandtsche pasporten, ende het Placcaet op 't selve subject daer na al bereyts gedresseert. Ten vierden, op de doorvaert van de Schepen comende uytter Zee door de Zeeusche Stromen naer Hollandt die men volgens resolutie van 't Collegie ter Admiraliteyt aldaer residerende van den derden December sestien hondert drie en vijftich dede aenleggen ende s' Landts gerechtichept betalen/ daer over dickwils soo aen 't selve Collegie tot surceance van de voorsz. resolutie/ als mede aen de Staten van Zeelandt om bericht was gheschreven/ sonder dat daer op oyt eenigh antwoort was gevolght.

De Heer van Brederode om te commanderen over de troupen op den Rijn/ tot sijn vertreck gereedt zijnde/ gaf sulcx den ses en twintichsten Iuny te kennen. Men was bangh voor een dessein van Coninghsmarck: Prins Maurits gedurende de Tractaten met Brandenburgh hier geweest zijnde/ vertrock oock in 't lest van Iunius. Alhier hadde in sijn discoursen geimprobeert de Brandenburghsche werwingen inde Cleefsche ende Marckshe Landen/ seggende: de Vorsten van Brunswich/ Lunenborgh/ Hessen/ waren wijser.

Als noch in Julio wierdt hier veel beraedtslaeght over de velt-tocht. Een partye van dien soude worden ghecommandeert by Prins Willem, de Graef van Brederode meende te gaen na Aernhem, maer tot Vyanen comende/ vont sich niet wel/ men hadde al t'sedert eenigen tijdt in hem gemerckt teeckenen van watersucht. Doch minderde hier de apparentie van den velt-tocht sedert dat men verstondt dat de Sweedtsche uyt Pomeren na Pruyssen gingen. Dies desen Graef resolveerde na Spaa te gaen. Van sijn uytterste is gestelt het navolgende.

Non homo, sed hominis miseria moritur.

SYn Excellentie de Graef van Brederode, met Water-sucht van Gode Almachtigh besocht zijnde, heeft niet nagelaten alle bedenckelicke genees-middelen te gebruycken, ten eynde hy, met een gesont gemoet, in een ghesont lighaem, het gemeyne Land, in sijne beroepinge, dienen mochte.

Ende alsoo hy seer wel wiste, dat sonder des Heeren zegen, uytterlicke Medicynen niet en vermogen, soo heeft hy ghesocht den Oppersten Medicyn-Meester hem te vriende te maecken door veelvoudige ende vierige gebeden.

Menende alleene, ende van niemandt gesien te zijn, heeft men hem dikwils gevonden in den gebede, ende met Godt spreeckende als opgetogen. Nu sloeg hy sijne oogen na den Hemel, als willende te kennen geven, dat hy van daer alleen sijn hulpe was verwachtende: Nu sloegh hy sijn ermen van malkanderen, om aen te wysen dat hy sijn gantsche herte voor den Heere sijnen Godt als uyt-

schudde ende open leyde : Dan voegde hy wederom sijne hande by een ende hieldt de selve gevouwen vast aen den anderen, even als of hy de worstelinge *Iacobs* hadden willen verthonen, welcke met den Engel des verbonts worstelende hem niet wilde laten gaen, maer vast hieldt, tot hy van hem gezegent was. Hier en boven heeft in sijn Slaep-Camer, des morgens ende des avondts, oock opentlijck doen bidden, de selve gebeden, ende weeckelijck, voor hem ende sijn Hof-gesin, laten predicken, dewijle sijn swackheyt ende andere omstandicheden niet toe en lieten, dat hy de vergaderinghe der Heyligen elders bywonen conde.

Na dat hy aldus, gelijck verhaelt is, den HEERE, eer ende meer, als de *Medecijn-Meesters*, in sijne cranckheyt, gesocht hadde, heeft hy, (nae 't gebruyck van eenighe andere Remedien) oock een proeve van de *Spa-wateren* willen nemen, blyvende, tot sulcken eynde, aldaer in *loco* twee en twintich dagen.

Als het drincken van de gheseyde *Spaa wateren* hem niet beter, maer erger, maeckten, ende in hem vele gevaerlicke toevallen verweckten, heeft hy hem van daer na het Huys *Pieterschem* (een uyre gaens beneden *Mastricht* gelegen) laten vervoeren, op hope, dat de goede lucht, aenghename wandelingen, ende ghebruyck van andere genees middelen aldaer sijn gesontheyt souden herstellen.

Maer het heeft den goeden ende Albestierenden Godt anders gelieft; want, als hy den *seven en twintichsten Augusty*, nieuwen stijl, tot *Pieterschem* was aengelandt, heeft sich, daeghs daer aen, het coorsjen ('t welck hy eenige dagen onder de leden gehadt hadde) beginnen te verheffen, waer by sich mede een opswellende rose des aengesichts, heeft geopenbaert, ende is daer op sijn Excellentie, van den *negen en twintichsten Augusti* af, te bedde blyven liggen, met verswackinghe van sijn appetijt, ende verminderinge van sijne crachten.

Den *eersten Septembris* heeft sijn Gemalinne, LOUISE CHRISTINA, Gravinne van Solms, ende beneffens haer, sijne by-hebbende kinderen voor sijne bedde ontboden, ende na dat hy haer allen vermaent hadde om over hem, ende inde wille Godts ontrent hem gerust te wesen, seggende: *Weest alle te vreden, want ick ben te vreden:* Soo heeft hy sijne aenwesende kinderen, door op-legginge van sijne rechter-handt, sijn vaderlijcke zegen gegeven: ende dat in dese maniere:

Eerst zegende sijn oudtste Soone, Graef *Hendrick van Brederode*, Ritmeester, (wel te pas uyt Vranckrijck t'huys gekomen) onder voorwaerde: *Dat hy in ware Gereformeerde Religie (in den welcke hy sijne Heer Vader sagh sterven, ende dien hy oock al-rede selve beleden hadde) soude volstandigh blyven, ende (des noodts) de selve met goet ende bloet voorstaen ende beschermen*: 't Welck oock de jonghe Heere ghewillighlijck, ende met een groote ontroeringe sijne gemoets beloofde, ghevende, tot versterckinge van sulcx, sijn rechter-handt, aen de Predicant, aldaer tegenwoordigh.

Voorts zegende hy sijn oudtste Dochter SOPHIA *van Brederode*, Gemalinne van Graef *Christiaen van* DONA; daer na zegende hy sijn Dochter ANNA-TRAJECTINA van Brederode, midtsgaders sijn tweede Soontjen, Heer WOLPHARDT van Brederode, welcke hem, tot noch, als sijn *Benjamin* was geweest: ende eyndelijck zegende sijn oudtste Dochter, uyt het tweede Houwelijck, namentlijck, LOUISA-CHRISTINA van Brederode, ende in haer wenschte hy sijnen Vaderlijcken zegen, aen alle sijne afwesige Kinderen.

Dit

Dit gedaen zijnde verklaerde sijn Excellentie: *Dat hem alle sijne sonden, die hy oyt, met gedachten, woorden, ofte wercken tegen den Heere sijne Godt begaen, ende gedaen hadde, van harten leedt waren: Dat hy niet te min vertroude, dat hem dese alle, uyt genade, alleen om de volmaeckte genoeghdoeninge Iesu Christi, van Gode vergeven waren: Dat hy (hebbende soodanigen genade van Godt vercregen) oock van harten vergaf allen die hem oyt verkort ofte beledight mochten hebben: Ende, soo hem Godt geliefde hadden langer leven te gunnen, van voor-nemen geweest te zijn, met meerder yver ende Godtsalicheyt in de weghen des Heeren te wandelen als voor desen.*

Ende is dese *Actie* met een vyerigh gebedt, van de Predicant ende alle omstanders besloten, Godt biddende, dat hy, om Christi wille, die boetveerdigheyt van sijn Excellentie wilde vermeerderen, sijn gelove versterckén, sijn lijdtsaemheyt bestandigh maecken, hem crachten geven na sijne besoeckingen, ende eyndelijck soodanigen uytcomste verlenen, die tot Godes eere, salicheyt van sijn Excellentie, ende tot aller troost strecken mochte, het zy in leven, het zy in sterven.

Den *tweeden Septembris*, heeft weynigh wercks meer gemaeckt van sijne Gemalinne ende kinderen, die hem nochtans te vooren aengenamer waren als de appel van sijne ooge; maer hem selven van de aerde, ende al wat daer in is, afgetrocken ende als ghespeent hebbende, heeft alle sijne gedachten ende hertstochten na den Hemel gesonden, suchtende ende biddende tot Godt Almachtigh *by hem selven*; ende oock den Predicant meermalen versoeckende dat hy, beneffens hem, met alle omstanders *opentlijck* wilde bidden; welcke ghebeden dan sijn Excellentie gemeynelijck selve besloot, seggende: met een sonderlinge nadruck, ende verlangen na verhooringe: *Amen, Amen.*

Van de Predicant gevraeght zijnde, of oock yetwes door hem wilde gedaen, ofte aen yemandt geboodtschap hebben, seyde: *Het is al gedaen: Allenelijck leggen wy de Iongelinge (denoterende sijne beyde Soonen, Graef* Hendrick, *ende Heer* Wolphardt van Brederode) *op 't herte: Ick bidde, ick bidde u, recommandeert de selve, uyt mijnen naeme, voor de lestemael aen de Regeringe, op dat aen haer wel ende gunst gedaen magh werden.*

Ende also de coortse hem niet allenelijck by bleef, maer haer meer en meer verhief, heeft na desen, weynigh meer bescheydentlijck ghesproocken. Betuyghde niet te min, nu ende dan, *dat hy in Christo noch wel gerust ende getroost was. Dat hy oock nu den doot niet en vreesde, dien hy, op een ander tijdt, in sijn beroep, menichmael van selve te gemoete gegaen hadde: Ende dat de* Predicant *doch dese sijne resolutie, en gerustheyt, van hem wilde vertrouwen, al wast dat hem, door groote swackheyt de spraeck soude mogen begeven, alsoo hy (door Godts genade) in de selve resolutie ende troost verhoopte te sterven, ende diesaengaende, aen my, nu eens voor al, verklaringe dede ende andtwoordt gaf.*

Badt ende suchte voorts, in sijn herte, soo lange tot Godt, als het gebruyck van sijn verstant ende de spraeck hem by bleven. Ja als 't gebruyck van sijn verstandt nu al ten meerendele wegh was, noch riep sijn tonge, uyt overvloedt ende nadruck van sijn herte: *Lieve Heere, Lieve Heere.*

Ende is alsoo in soodanige gelegentheydt ende toestandt den *derden Septembris*, nieuwe stijl, op het Huys te *Pieterschem*, te drie uyren, na den middagh onder de gebeden ende tranen van veele omstanders ontslapen, ende salichlijck in den

Heere verstorven, na dat hy het Vaderlandt, in cleyne ende groote Charges, over de *veertich* Iaren getrouwelijck gedient hadde. Waar door dan haer Excellentie van Brederode een lief Heer en Man, sijne loffelijcke kinderen een volgunstich Vader, sijne Onderdanen een Patroon, ende het gemeyne Landt een getrouwe Dienaer verloorenhebben. *Godt geve dat sijn doodt geen voorboode magh zijn van verwyderinge, ende meerder onheyl.* Amen.

Het was sijn Predicant die 't selve verhael hadde ingestelt; Sijn vreese dat uyt sijn doot mocht rysen eenich onheyl, sach op het bestellen van sijn ampt. Want noch geduyrende sijn sieckte alreede in Augusto wiert gesproocken in de Vergaderingh van Hollandt, van sijn ampt te Mortificieren als onnodich/ doch inder daet/ dat haer niemant mocht worden opgedrongen/ tegen haer danck. Weynich tijdt nae sijn overlyden gaven de Heeren van Hollandt des Vaders Regiment aen de outste Soon/ de Compagnie Paerden aen de tweede; de outste presenterende ooch de plaets van de eerste in de Ridderschap: maer de andere Heeren Edelen wilden hem/ als Jonghste/ niet geven als de laeste plaets: dien wilden hy niet aennemen.

Prins Maurits van Nassauw heeft den twee en twintichsten September ter Vergaderingh audientie ghehadt ende sijn Persoon ende dienst gepresenteert tot de Charge van Veltmaerschalck: als sijnde de oudtste in dienst/ d'oudtste van jaren/ d'oudtste van 't Huys: niet willende ontkennen (seyde hy) dat wel andere moghten hebben meer bequaemheyt/ ooch meer diensten gedaen/ doch niet langer/ aenduydende wanneer hy was geweest Soldaet, wanneer Vaendrich, wanneer meer en meer geadvanceert.

By occasie van de selve alsoo vacerende Charge, raeckten ooch in ongemack twee Persoonen; daer van gewagh maecken de volgende Sententien/ daer toe ick my refere. Eynlijck in plaets van de selve te vergeven wiert voor geslagen het Expedient/ genaemt de Harmonie; als te sien is onder 't Over-Yssels werck.

ALsoo *Iohan van Messen*, geboren alhier in den Hage, Eerste Klerck van den Heere Raedt-Pensionaris van Hollandt ende West-Vrieslant, jegenwoordich gevangen op de Voor-poorte van desen Hove, Den selven Hove buyten pyne ende banden van ysere bekent heeft, dat alhoewel hy ghevangen Iaerlijcx tractement van Hollandt is ghenietende ende in het Collegie van de Heeren Gecommitteerde Raden van de Ed. Groot Mog. Heeren Staten van Hollandt hem is afgenomen den Eedt van ghetrouwicheyt ende secretesse, ende hy dien volgende acces heeft ghehadt tot alle soo secrete als publijcke Resolutien, ende andere Acten, ofte gheschriften van Staet, mitsgaders tot alle Minuten van Brieven by den gemelten Raet-Pensionaris, volgens sijne Instructie aen anderen gescheven, als mede tot de originele Brieven, die wederom by anderen aen den selven Heere Raet-Pensionaris, geduyrende den tijdt van voorsz. sijne functie geschreven zijn, sulcx dat op hem *alle vertrouwen* wierde gestelt, oock soo verre dat hy gevangen onder hem heeft gehadt, ende den selven mede toevertrouwt sijn geweest honderden, ofte menichten van *Blancos*, daer onder geschreven

ven stondt, *uwen dienstwilligen Dienaer* ofte *uwer Excellentie ootmoedigen Dienaer*, met den datum van dien in margine, mitsgaders onderteyckingh van de naem van de voorsz. Heere Raet-Pensionaris, sonder dat hy nochtans de selve buyten ordre ofte kennisse soude gevult ofte gecommuniceert hebben, als aen de Leden van Hollandt, ofte andere confidente Vrunden, aen de welcke de selve gemeenlijck wierden geaddresseert: Hy gevangen dies niet tegenstaende, uyt een *misnoegen*, 't welck hy tegens den selven Heer Raedt-Pensionaris, sonder reden hadde opgenomen, nu ontrent over de twee Iaren geleden, aen *Dirck van Ruyven*, mede gevangen alhier, gecommuniceert, ende bekent gemaeckt allerley secrete Resolutien van de Regeringe ende andere Acten, ende geschriften, soo den Staet als den voornoemden Heere Raedt Pensionaris amptshalve concernerende, sonder nochtans daer van oyt eenige recompense te hebben genoten, niet tegenstaende hem 't selve by den voornoemden *van Ruyven* wel soude wesen gepresenteert, ende aengeboden. Dat hy gevangen dienvolgende aen den selven *van Ruyven* oock heeft ghecommuniceert den inhoude van verscheyde Brieven van de meergenoemde Heere Raedt-Pensionaris, aen de Heeren van *Beverningh* ende *Nieupoort*, Ambassadeurs in Engelandt geschreven, oock somwijlen aen den selven heeft vertoont de Minuten der selver. Dat hy gevangen op verscheyden malen, soo wanneer de Vergaderinghe van de Ed. Groot Mog. Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt gescheyden was, aen den selven *van Ruyven* heeft open gheleyt ende vertoont alle Resolutien, die by de handt van den selven Heere Raedt-Pensionaris, ofte wel by hem ghevangen geschreven waren, ten eynde hy soude mogen sien, watter gheduyrende de selve Vergaderinge al gepasseert was, *raeckende den Heere Prince van Orangien*, ofte die op den selven, ofte op de bewuste *seclusie* eenige reflexie hadden, ende specialijcken die waren concernerende des selfs Heere Princens ghealliieerden: als namentlijck den *Koninck van Schotlant*, den Heere *Chur-Vorst van Brandenburg* den *Heere Hertogh van Glocester*; als mede het Tresorierschap Generael van de Vereenichde Nederlanden, ende dat hy den voornoemden *van Ruyven* alles heeft laten uyttrecken, selfs oock in sijne absentie. Dat hy gevangen sedert eenigen tijdt vernomen hebbende, dat de voornoemden *van Ruyven* de voorsz. gecommuniceerde Resolutien te veel divulgeerde, ende daer mede sijn profijt dede, de voorsz. correspondentie heeft beginnen af te snyden, ende wat van consideratie was, selfs gecommuniceert heeft aen seeckere *hooge stants-Persoon*, buyten de Provintie van Hollandt. Dat hy aen den gemelten hooge stants-Persoon, by Missive sijn misnoegen daer over getoont, ende des selfs faveur ende intercessie in seeckere saecke implorerende inde selve Missive geschreven heeft, dat *hy door* het benefitie aldaer vermelt, verplicht soude *blyven met* hasard van lijf ende goet, jae met perijckel van ruyne van *sijne gantsche* familie, 't selve faveur t'allen tijden met noch te doene diensten *danckbaerheyt* te sullen erkennen. Dat tusschen hem gevangen, ende den voornoemden *van Ruyven* eenige voorslagen gedaen zijn, om Meester te werden van seecker *Koffer* ten huyse van de boven ghemelte Heere Raedt-Pensionaris, daer inne onder anderen was opghesloten seeckere secrete Missive by de Heeren *Beverningh* ende *Nieupoort*, op den *vijftienden* Aprilis des voorleden Iaers *sestien hondert vier en vijftich* aen opgemelte Ed. Groot Mog. Heeren

ren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt geschreven. Dat hy ghevangen met indignatie van sich heeft ghegeven uyt de voorgheroerde Missive van den *vijftienden* April voorsz. (die hy oock verklaert dat in de Vergaderinghe van de ghemelte hare Ed. Groot Mog. is voorgelesen) te sullen blijcken, datter noch eenige resterende Articulen waren, daer yets achter mogte schuylen; Ia dat selfs den meergemelten Heere Raedt-Pensionaris, by Missive daer over de voorsz. Heeren van *Beverningh* ende *Nieupoort* van onversichticheyt soude hebben getaxeert, met byvoeginge, dat eenige Leeden van de Hoochghemelte hare Ed. Groot. Mog. Vergaderinghe, daer uyt ombragie nemende, souden hebben geoordeelt, dat daer yets, als boven, achter schuylen moeste, daer nochtans de selve Missive *nagesien*, ende hem gevangen voorgehouden zijnde bevonden is, niet ter werelt te contineren, waer door eenighe soodanige suspicie soude konnen werden veroorsaeckt. Dat op den lesten Mey *sestien hondert vier en veertich* ten huyse, ende ten overstaen van hem gevangen, by den voorsz. *van Ruyven* is geconcipieert, ende met sijne communicatie gheschreven seeckere Missive van wijlen den Heere Pensionaris van Haerlem, inhoudende dat op den *vijf en twintichsten* van de selve Maent, ofte op den tweeden Pincxterdach, de Heeren Gecommitteerde Raden, op het Huys te *Swieten* te gast geweest zijnde, nevens den Heere Raedt-Pensionaris, aldaer een scherpe aenteyckeninge, soude ghecoucheert zijn, raeckende het meergenoemde werck van *Seclusie*, omme tegens die van *Haerlem* ter Vergaderinge van Hollandt ingebracht te werden, ende op dat de Gedeputeerdens van de selve Stadt daer tegens ghepreparecrt mochten komen, in allen schijn, als of het selve inder daedt op den voorsz. Huyse was voorgevallen. Bekennende nochtans hy gevangen, 't selfde alleen in dier voegen met den voorsz. *van Ruyven* uyt *presumptie te hebben ghediscoureert*, ende dat den voorsz. Brief naer voorgaende lecture by hem geapprobeert, ende door sijne dienstmaecht bestelt is geweest. Dat in de voorsz. Missive eenige Leeden van de Regeeringe alhier in Hollandt genoemt werden *ondanckbare ende verbasterde* die hare *onchristelijcke, verdoemelijcke, ongehoorde*, ende by alle Koningen ende Potentaten *veroordeelde passien*, ende *sucht-regeringe* dagelijcks met *een dangereuse executie exerceeren*. Datter in tegenwoordicheyt van hem ghevangen in 't gros soo nu soo dan eenighe discoursen zijn voorghevallen, om den meerghenoemden Heere Raedt-Pensionaris *om te brengen*, datmen den selven in sijne *Koets wel souden konnen doodt* schieten, sonder daer van nochtans oyt yet aen de Regeringhe ofte Iustitie, ofte oock aen den ghemelten Heere Raedt-Pensionaris te hebben bekendt ghemaeckt. Alle het welcke wesende saecke van quade consequentie, die in een Landt van Iustitie niet en behooren ghetolereert, maer anderen ten exemple ghestraft te werden. SOO IST, dat het voorsz. Hof met rype deliberatie van Rade door-ghesien ende overwogen hebbende, alle het ghene ter materie dienende is, doende recht in den name ende van wegen de hooghe Overicheyt, ende Graeffelickheyt van Hollandt, Zeelandt, ende Vrieslant, den voornoemden ghevangen verklaert heeft, ende verklaert hem midtsdesen, *meyn-eedich, eerloos, ende infaem*. Bandt hem voorts ten eeuwigen dage uytten Landen van *Hollandt*, *Zeelandt*, *Vrieslandt*, *ende Vytrecht*, te ruymen den Haegh ende Haegh-Ambacht binnen *vier en twintich* uyren, ende d'andere Landen

den

den binnen *drie* dagen daer naer, sonder daer langer inne te blyven, ofte immermeer weder te komen, op peyne van aen den lijve ghestraft te werden. Condemneert hem in de kosten sijner ghevanckenisse, mitsgaders in de mysen van Iustitie, tot taxatie ende moderatie van den voorsz. Hove. Gedaen in den Hage, by de Heeren ende Meesters *Iohan Dedel* President, *Hugo Blok*, *Frederick van Dorp*, Heere van Maesdam, *Diederick Sicxti*, *Gualther de Raedt*, *Aelbrecht Nierop*, *Willem Gots*, *Iacob vander Graef*, *Pieter Ockerssen*, ende *Adriaen Aelmonde*, Raedtsluyden van Hollandt, ende ghepronunchieert den *seven en twintichsten* Octobris *sestien hondert vijf en vijftich*, In kennisse van my.

Adr. Pots.

ALsoo *Dirck van Ruyven*, gebooren alhier in den Hage tegenwoordich gevangen op de Voor-poorte van desen Hove, den selven Hove, buyten pyne en banden van ysere bekent heeft; dat niet tegenstaende hem Gevangen (wesende een Ingeseten, ende gebooren Onderdaen van de Ed. Groot Mog. Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt) wel bekent was; dat *Iohan van Messen*, eerste Klerck van den Heere Raedt-Pensionaris van den selven Lande, was in dienst, ende onder eede van secretesse; hy Gevangen den voorsz. *van Messen* echter daer toe heeft bewoogen dat hy ontrent, ofte metten beginne van den Iare *sestien hondert vier en vijftich*, van den selven heeft weten te bekomen alle *Resolutien van Staet*, soo secrete, als andere, die hy heeft begeert, ende meynde considerabel te wesen: Dat hy gevangen tot dien eynde somwylen ten huyse van den voornoemden *van Messen* is gegaen (sonderlinge geduyrende de handelinge in Engelandt, ende voornamentlijck des Vrydaechs, als wanneer de Post van hier gewoon is derwaerts te vertrecken) blyvende oock dickmaels den selven *van Messen* vergasten, ende dat als dan aen hem gevangen vertoont sijn allerley Minuten van Resolutien, gheschreven by de hant van den welghemelten Heere Raedt-Pensionaris, die ghedurende, de alsdan gehoudene Vergaderinge van de boven ghemelte Heeren Staten ghenomen, ende de voorsz. negotiatie concernerende waren; Dat hy Gevangen dan wederom de voorsz. Resolutien gecommuniceert ende bekent ghemaeckt heeft *seeckere hooge Staets-persoon* buyten dese Provintie. Dat al hoewel hy gevangen verklaert, ende bekent, niet te konnen seggen, dat het poinct van *seclusie*, raeckende het employ van den Heere Prince van Orangie, hier te Lande *souden sijn* gefabriceert, ofte gepractiseert, ende den voorsz. *van Messen*, insgelijcks heeft bekent, dat hy sulcx uyt de brieven van den welgemelten Heere Raedt-Pensionaris aen de Heeren van *Beverningh*, ende *Nieupoort*, Ambassadeurs in Engelandt, ende wederom van de selve Heeren aen den gemelten Heere Raedt-Pensionaris geschreven, noyt en heeft konnen bemercken, maer dat hy ter contrarie uyt de selve brieven wel gesien heeft, ende den Hove oock ten vollen, ende ten genoegen is gebleken, dat den meergemelten Heere Raedt-Pensionaris aen de voorsz. Heeren van *Beverningh* ende *Nieupoort* iterativelik heeft geschreven, ende seer instantelijcken gheinsisteert, dat sy by den Heere Protector van de Republijcke van Engelandt souden uytwercken, dat hy sich van den eysch van de Acte van *seclusie* mochte laten diverteren, ende hem het Temperament by de Ho. Mog. Heeren Staten

Generael op den *negentienden* February *sestien hondert vier en vijftich* gearresteert, wel soude willen laten gevallen, ende dat insgelijcx oock door de gemelte Heeren van *Beverningh* ende *Nieupoort*, by den hoochgemelten Heere Protector met gedurige bekommeringe daer toe seer is gelaboreert: hy gevangen nochtans onderstaen heeft aen den *Heere Iongstal*, mede Ambassadeur, aldaer, in seeckere sijne missive te schryven, *datmen alhier een schelmstuck jegens hoochgemelte Heere Prince voor hadde*. Dat hy gevangen den gemelten Heere van *Beverningh* opentlijck, ende genoechsaem met groote exclamatien is nagevende, dat hy de bove genoemde Acte van *seclusie* aen den hoochgemelten Heere Protector van de voorsz. Republijcke van Engelandt soude hebben overgegeven; niet tegenstaende hem neffens de andere Heeren Ambassadeurs 't selve by resolutie van de hoochgemelte Heeren Staten Generael van den *sesten* Iuny *sestien hondert vier en vijftich*, soude sijn geinterdiceert, daer nochtans de voorsz. Resolutie onder den Hove geexhibeert, ende hem Gevangen vertoont zijnde, bevonden is dat de selve geene de minste prohibitive last en is continerende: maer alleen tenderende, ten eynde de gemelte Heeren Ambassadeurs aen de hoochgemelte Heeren Staten Generael, souden hebben toe te senden Copye van de boven-genoemde Acte van seclusie, met de byvoeginge, van 't gunt in de voorsz. saecke verhandelt soude mogen zijn, ende vorder niet. Dat hy Gevangen op den lesten Mey des voorsz. Iaers *sestien hondert vier en vijftich*, met sijn hant ten huyse van den voornoemden *van Messen*, ende met des selfs communicatie, geminuteert ende geschreven heeft seeckeren brief aen wylen den Pensionaris des Stadt *Haerlem*, inhoudende dat den Heere van Zwieten, op den tweeden Pinxter-dach des selven jaers de Heeren Gecommitteerde Raden, met den Heere Raedt-Pensionaris op den huyse van Swieten te gast genoodicht hebbende, *aldaer eene scherpe* aenteyckeninge, raeckende het werck van de voorsz. *seclusie*, gecoucheert soude zijn, om by de Heeren van *Amsterdam* tegens de Heeren van *Haerlem* ter Vergaderinge van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt in gebracht te werden; daer by voegende, dat het noodich was, dat de Gedeputeerden der gemelte Stadt *Haerlem*, daer tegens geprepareert souden comen met soodanige vigoreuse verklaringe, tegens het gemelte Amsterdamsche Protest, als de selve tot justificatie van hare voorige aenteyckeninge bevinden souden te behooren, poserende mede specialijck in de voorsz. Missive, dat hy alle 't selve uyt eene van de Heeren Vroetschappen der Stede *Amsterdam* (wien de Wijn meester was) onder het *glaesken soude hebben getapt*, alhoewel hy Gevangen (als boven) bekent heeft 't selve alleen uyt præsumptie, ende uyt den mont van den voornoemden *van Messen* te hebben geschreven, ende noyt diesaengaende uyt eenighe van de Vroetschappen den voorsz. Stede yets te hebben verstaen, gelijck oock den Hove volkomentlijck is gebleecken, dat ten voorsz. tijde op den voorsz. huyse van Swieten niet diergelijcken is voor gevallen, of gepasseert. Dat hy Gevangen by de voorsz Missive, sommige Leden van de Regeringe alhier in Hollandt, is noemende *Oudanckbare*, *ende Verbastaerde*, die haer *onchristelijcke*, *verdoemlijcke*, *ongehoorde*, ende by alle Coningen, ende Potentaten *veroordeelde passien*, ende *sucht-regeringe*, dagelijcx met eene *dangereuse executie exerceren*. Dat hy Gevangen aen *seecker hooge Stants-persoon* voor geslagen, ende

daer

daer op geinsisteert heeft, dat men op den naem van den Coningh van Schotlandt een Galiot soude uytseynden, oock op den bodem van den Coningh van Spangien eenige Soldaten, ofte ander Volck uytmaecken, om de brieven van de voorgemelte Heeren Ambassadeurs van Engelandt, af te setten, ende te intercipieren, daer toe oock by hem Gevangen, eenige persoonen genomineert, ende voorgeslagen zijn; hoewel midts de absentie van de selve, daer op geen verder vervolgh en is geweest: Dat tusschen hem Gevangen ende den voornoemden *van Messen*, oock voorslagen sijn gedaen, om Meester te werden van seecker Koffer, ten huyse van gemelte Heeren Raedt-Pensionaris, daer inne sy meynden te berusten de secrete Papieren ende Negotiatie van Engelandt concernerende, hoewel hy Gevangen verklaert, niet goet gevonden te hebben, daer op te insisteren, alsoo sijne correspondentie daer mede afgebroocken soude sijn geweest. Dat hy Gevangen, geschreven ende ingestelt heeft seecker geschrifte, 't welcke hy noemt een *Iournael*, getrocken uyt de Brieven van de gemelte Heeren van *Beverningh* ende *Nieupoort*, ende den Heere Raedt-Pensionaris, als mede uyt 't geene hem verders by den voorsz. *van Messen* is gecommuniceert; Dat hy van den inhoude van 't selve Iournael, van dagh tot dagh omstandich heeft ghedient aen seecker hooge Staats-persoon in employ, ende bedieninge van andere Provintien. Dat hy daer inne in 't lange heeft verhaelt, ende met sijn eygen handt geschreven, dat den gemelten Heere Raedt-Pensionaris op den twaelfden Iuny *sestien hondert vier en vijftich* (alhoewel hy daer na voor-geeft, dat het selve soude voor gevallen zijn in de Maendt Mey daer te vooren) door den ordinaris Post ofte Bode, aen de boven gemelte Heere van *Beverningh* ende *Nieupoort* soude hebben geschreven, dat men den Hoochgemelten Heere Protector *soude in de mondt geven*, dat hy alle de scheeps-macht van Engelandt, voor 't Eylandt Walcheren wilde senden, de Zee-gaten alsulcks besettende, dat daer geen Schip noch in noch uyt en konde komen, alle de Zeeusche Schepen op-vangende, waer door de Commercien t'eenemael stille staende, de Heeren Staten door hulp van de Gemeente gheconstringeert souden zijn, om haer met de Heeren Staten van Hollandt te conformeren, ende dat sy Ambassadeurs daer beneffens by den hooghghemelten Heere Protector souden soecken uyt te wercken, dat hy verklaringe soude doen, van *niet te kunnen* gerust zijn, ten zy hem toegestaen wierde, om Engelsch Guarnisoen in eenige Steden van Zeelandt te leggen, ende 't selve geeffectuteert zijnde, dat men alsdan na de comportementen vande andere Provintien, en na den gerequireerden noodt, verder soude delibereren, om eenich Krijghs-volck van de selve Natie, onder een Engelsch Generael, alhier in Hollandt te brengen. Alhoewel hy Gevangen bekendt sulcks op geen ander fondament in 't voorsz. Iournael gestelt te hebben, dan alleen, dat hy 't selve van de voorsz. *van Messen* soude hebben verstaen, ofte uytgeschreven uyt een Extract, 't welcke hem de voorsz. *van Messen* geseyt soude hebben, uyt de voorsz. Missive getrocken te zijn, sonder dat hy Gevangen, daer van oyt eenige Brieven gesien hadde: daer nochtans den voorsz. *van Messen* op de confrontatie jegens hem Gevangen gedaen, niet alleen heeft verklaert, sulcks aen hem Gevangen, niet te hebben geseyt, ofte ghesuppediteert, maer oock bekent, dat hy daer van noyt yets verstaen,

nochte eenige Brieven ghesien heeft. Dat hy Gevangen in 't voorsz. *Iournael*, mede genarreert, ende gestelt heeft, dat den meergenoemden Heere Raedt-Pensionaris op den *acht en twintichste* Augusti des Iaers *sestien hondert vier en vijftich* aen de voorsz. Heeren van Beverningh ende Nieupoort ghescheven soude hebben, dat de selve den hoogh-gemelten Heere Protector *souden in den mont geven*, om van de Krone van *Vranckrijck te eyschen, dat den Koningh van Schotlandt, met sijne twee Heeren Broeders*, ende *twintich* andere gequalificeerde Heeren, haer uyt Vranckrijck souden hebben te retireren, ende daer uyt te houden, of dat hy andersints geen Tractaet met den hooch-ghemelten Coningh en wilde ingaen, niet tegenstaende hy Gevangen, ende oock den voornoemden *van Messen* op de voorschreve confrontatie gesamentlijck hebben bekent, ende verklaert, dat sy beyde uyt de Brieven van den Heere Raedt-Pensionaris hebben bespeurt, dat hy alle devoiren heeft aen gewendt, ten eynde de Negotiatie van den Heere Ambassadeur van Vranckrijck in Engelandt mochte werden geavanceert, ende het Tractaet tusschen de selve voltrocken; ende dat sy verscheyde Missiven, by de meergemelte Heere Raedt-Pensionaris geschreven, gelesen hebben, daer uyt blijckende was, dat hy alle verhinderinghen in den voortganck van het voorsz. Tractaet, heeft soecken wech te nemen; onaengesien, den voorsz. *van Messen* op de voorsz. confrantatie wijders mede heeft verklaert, noyt aen hem Gevangen geseyt te hebben, dat den gemelten Heere Raet-Pensionaris 't gene voor-geschreven is aen de gemelte Heeren van Beverningh, ende Nieupoort soude hebben geschreven; bekennende daer benevens mede den voorsz. *van Messen*, dat den selven Heere Raedt-Pensionaris, sijns wetens, sulcks noyt geschreven heeft, ende oock uyt de Missive van de boven-genoemde Heeren van Beverningh, ende Nieupoort van den *acht en twintichste Iuly, den sevende Augusti*, met de handt van de selve *van Messen* ontcijffert, ende aen hem Gevangen vertoont, blijckende is, dat al voor date van de selve Missive, ende sulcks lange voor den *acht en twintichsten* Augusti voornoemt, op het voorsz. poinct seer instantelijck by den hoochgemelten Heere Protector was geinsisteert; Dat hy Gevangen den meergenoemden Heere Raedt-Pensionaris soo by monde, als by geschrifte na gegeven heeft, dat hy aen de Heeren van *Beverningh* ende *Nieupoort*, soude ghescheven hebben seeckere Missive, mede brenghende, dat het *Haerlems Garen in Engelandt* mochte werden verboden, seggende: daer van de Minute by den gemelten Heere Raedt-Pensionaris selver geconcipieert, ofte by den voornoemden *van Messen* uytgeschreven, gesien te hebben, daer nochtans de voren geallegueerde Missive in 't voorsz. *Iournael* copyelijck geinsereert, in voegen als de selve aldaer met de handt van hem Gevangen is gheschreven, (die hy verklaert heeft alsoo van woorde te woorde uyt de Minute te wesen gecopiert) sulcks niet en is continerende. Dat mede hy Gevangen in het meergenoemde *Iournael*, gestelt, ende geinsereert heeft; dat seecker *notabel Officier* by hem aldaer genoemt, aen den voorschreven Heere Raedt-Pensionaris soude hebben geschreven, ende hem voor Hollandt verklaert, met præsentatie van aldaer te willen komen, als 't noot dede, niet tegenstaende den originelen brief aen hem vertoont, ende voor gelesen zijnde, diergelijcke woorden of discoursen mede niet en is continerende, maer alleen eenige complimenten ofte bedanckingen

danckingen in generale termen, sonder verder, dat hy in 't selve *Iournael* de Deductie by de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt op den *vijf en twintichsten* July des voorschreven Iaers gearresteert, is noemende met den naem van Monster, traducerende daer by oock verscheyde Heeren uyt de Provincien, ter Generaliteyt gedeputeert, noemde eene der selver een Guyt, een Hollander in sijn huyt, diffamerende ende accuerende daer by oock *Ministers van Vorsten*, ende Princen, oock notable Dienaers van den Heere Prince van Orangien, ende generalijcken allerley Stants-persoonen, Burgemeesteren ende Regenten inde Steden van de andere Provincien, Predicanten, Officieren van Militie, ende andere; Zijnde 't selve *Iournael* wyders noch vervult met veele andere versierselen, verdraeyinge, lasteringen, ende calumnien van gelijcke stoffe, ende nature. Bekennende hy Ghevangen mede van intentie gheweest te zijn, om 't selve *Iournael* aen den Heere Prince van Orangien, als hy tot sijne Iaren gekomen soude wesen, te communiceren, hoewel hy is voorgevende, het selve tot noch toe aen niemandt, als aen seeckere hooghe Stants-persoon, ende den voornoemden *van Messen* bekent gemaeckt, ende gecommuniceert te hebben, seggende alhier geresideert te hebben als *Agent*, van de Provincien van Vrieslandt, Over-Yssel ende Groeningen. Alle 't welcke wesende saecken van quade consequentie, evidentelijcken alleen tenderende, omme de Regeeringe alhier Odieus, eenige notable *Ministers* te traduceren, ende verdacht te maecken, oock den opgemelten Heere Prince van Orangie, ende andere hooghe Stants-persoonen, tegens de Persoonen in 't voorsz. *Iournael* ghementioneert op te hitsen, daer uyt t'sijner tijdt groote, ende droevige onheylen soude hebben kunnen ontstaen, ende te verwachten stonden, tot ontrustinge van den Staet, 't welcke in een Landt van Justicie niet getolereert, maer anderen ten exempele gestraft te werden. SOO IST, dat 't voorsz. Hof met rype deliberatie van Raede door-gesien, ende overwogen hebbende, alle 't gene ter materie diende is, doende recht in den name ende van wegen de Hooge Overicheyt ende Graeffelijckheyt van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt, den voornoemden Gevangen gebannen heeft, ende Bandt hem mitdsdesen voor den tijdt van *thien* Iaren uytten Lande van Hollandt, Zeelandt, Vrieslant ende Uytrecht, te ruymen den Haegh ende Haegh-Ambacht, binnen *vier en twintich* uyren, ende d'andere Landen binnen *drie* dagen daer naer, sonder daer langer inne te blyven, ofte geduyrende den selven tijdt daer weder te komen, op peyne van aen den lyve ghestraft te werden, ende condemneert hem mede inde kosten van sijne gevanckenisse, midtsgaders in de misen van Iustitie, tot taxatie ende moderatie van den voorsz. Hove. Gedaen in den Hage, by de Heeren ende Meesters *Iohan Dedel* President, *Hugo Block*, *Frederich van Dorp*, Heere van Maesdam, *Diederick Sixti*, *Gualther de Raedt*, *Aelbrecht Nierop*, *Willem Goes*, *Iacob vander Graef*, *Pieter Ockersz*, ende *Adriaen van Aelmonde*, Raedts-luyden van Hollant, ende ghepronuncieert den *seven en twintichsten* October *sestien hondert vijftich*. In kennisse van my.

Adr. Pots.

 Alsoo

ALsoo den Hove van Hollandt, by occasie van de apprehensie van de Persoonen van *Dirck van Ruyven*, ende *Iohan van Messen*, eerste Klerck van den Heere Raedt-Pensionaris van Hollandt ende West-Vrislandt, ter handen gekomen is seecker Libel by den voornoemden *van Ruyven*, gheintituleert *Iournael*, by hem selven verdicht, ten meesten deel vervatende saecken die ghepasseert souden wesen, omtrent de Negotiatie van de Vrede met de Republijcke van Engelandt, inhoudende veele exorbitante positiven, verdraeyingen van Missiven, sware beschuldingen over verscheyde ghequalificeerde Persoonen, Ministers van Vorsten en Princen, ende oock notable Dienaers van den Heere Prince van Orangien, ende generalijcken van allerley Staets-persoonen, Burgemeesteren ende Regenten in de Steden van de andere Provintien, Predikanten, Officieren van Militie, ende andere, die in 't voorsz. pretense *Iournael* werden bevonden.

Ende dat alle 't selve na exacte ende serieuse genomene informatie, den Hove volkomentlijck is gebleecken vol van valsche ende exorbitante positiven te zijn, doleuselijck ende ter quader trouwen by den voornoemden *van Ruyven* verdicht ende versiert, ende namentlijck mede dat de Seclusie, raeckende het employ van den gemelten Heere Prince van Orangie, hier te Lande niet en is ghepractiseert, ofte den Heere Protector van de voornoemde Republijcque in de mondt gegeven, maer directelijck van den selven gekomen is. *SOO IST*, Dat het voorsz. Hof verklaert heeft, ende verklaert by desen, het voorsz. *Iournael* te wesen fameus, schandeleus, ende seditieus, tenderende omme de Regeringhe van Hollandt by andere Provintien ende hooge Staats-persoonen, verdacht te maecken, ende de selve, mitsgaders de Ingesetenen van dese Staet, quade impressie te geven tot ontrustinghe van den selven Staet. Verbiedende eenen yegelijcken van wat qualiteyt ofte conditie hy zy, eenich Exemplaer ofte gedeelte van 't selve onder hem te behouden, ofte uyt te geven, maar het selve onder den Hove te leveren, op peyne van als perturbateurs van de ghemeene ruste gestraft te werden. Gedaen in den *Hage*, by de Heeren ende Meesters *Iohan Dedel* President, *Hugo Blocq*, *Frederick van Dorp*, Heere van Maesdam; *Diderick Sixti*, *Gualthier de Raedt*, *Aelbrecht Nieuop*, *Willem Goes*, *Iacob vander Graef*, *Pieter Ockersz.* ende *Adriaen van Asmonde*, Raedtsluyden van Hollandt ende ghepronunchieert den *seven en twintichsten* October *sestien hondert vijf en vijftich*, In kennisse van my.

ADR. POTS.

In Iulio was oock veel te doen tot Uytrecht over een geschrift / 't welck gevonden wiert in een van de boucken van den overleeden Professor Dematius; werdende ✓ yverige geoordeelt / te sijn de hant van den selven / continueerde een instructie of raedt / hoemen sich moest houden om de Geestelijcke goederen / altans beseten by de Canoniken / te doen komen tot het gebruyck van de Gereformeerde Kerck ende Kercken-Dienaers.

De Magistraet van Uytrecht liet de persoon / die het seyde gevonden te hebben / door haer Schout gevangen setten / ende na een wijle tydts condemneren in een geldt-boete / verklarende 't geschrift vals ende niet van de hant van D. Dematius.

Ande-

Andere onlusten waren in Hollandt. Die van Dordrecht kreegen een groot gheschil met Rotterdam en andre / sy groeven een Canael / om daer door de moeyelijckheyt van 't Kille te preveniëren. Die van Rotterdam, ende andere aen de Maes leggende / opponeerden haer / seggende: dat lichtelijck al het water van de Maes soude worden ghediverteert ende door dat nieuwe Canael lopen / verdroogende het diep voor Rotterdam, Schiedam, Delfshaven, ende den Briel, dies de selve versochten ende bequamen mandement pœnael tegen het maecken van 't Canael; maer die van Dort lieten niet met het graven voort te varen / met twee duysent ses hondert man in 't werck zijnde / aen beyde zijden lach een uytlegger of Oorlog-Schip / uyt vreese dat het mocht worden doorgesteecken / gelijck oock aen 't begin van de Gracht ende een weynich verder een langh veyl-schip met Soldaten. Des nachts stonden oock langhs den nieuwen dijck eenige waeckers. Alle de aerde / uyt de gracht ghehaelt / wiert aen de Dijcken gebracht. Men vont 'er een soorte van aerde hier en daer diemen Darry noemde / die had men gantsch en al moeten uythalen / want het water daer op geen schuyring con maken / 't soude nach wel een paer Maent tijdt hebben / meest om de dijcken bestandt te maecken.

Die onpartijdig daer van spraecken / seyden: dat die van Dorth, als eygenaers van 't Landt daer sy groeven / sonder yemands krenkingh mochten graven / als eygenaers ende Meesters van de gront / maer dat het water of de Rivier was res publica, die de Souverain toequam. Ende dat sy de Rivier niet vermochten te scheppen / ende te diverteren sonder consent van den souverain / ende dat sulcx was questieux ende materie van proces.

Die van Dorth vreesden als nu alles al soude volbracht zijn / dat dan de opposerende Steden souden clam een Schip of twee met steen laten sincken in de nieuwe vaert / waer mede alles soude sijn bedorven.

De oude Maes soude door dese vaert seer worden verdrooght / consequentelijck oock het Speuy, van 't welck haer die van Zeelandt dikwils dienden.

Anders de Maes van Dorth nae Rotterdam lopende / soude wel blyven als sy was.

Die van Dort souden een Hooft leggen moeten tegen over het begin van de vaert / ende tegen over 't eynde / om het water te dwingen. Sy souden oock wel boven Dorth sulcx doen / om al het water dat na de biesbosch liep / oock na beneden te doen gaen. Maer die van Gorckum souden haer opposeren. In Augusto is 't Canael ingebrooken / eenige seyden: die van Dorth hadden 't self gedaen / om van 't Werck af te zijn / gelijck het sedert is verlaten ende verdweenen.

De Princesse van Carante is inde Maent van Julius in de Craem bevallen van een jonge Soon. Over den Doop stonden de Baronen Spar van wegen den Coningh van Sweden. De Heeren van Gent, van Berendrecht, Stavenisse, ende vander Hoolck van wegen haer Ho. Mog.

In de Kraem-camer wierde van wegen desen Staet vereert hondert halve Ryders / ende hondert guldens aen den Armen in de Kercke.

Van wegen Hollandt waren de Heer van Opdam, ende drie voorsittende Steden. De Prins wiert ghenoemt Carolus Belgicus, Hollandicus. Des

avonts

abondts waren van elcke Provincie ende van elcke Stadt van Hollandt een te gast. Drie stucken Geschut wierden afgeschoten. Tot pille-gaven quam duysent guldens jaers van wegen de Generaliteyt/en hondert wegen Hollant.

De meeste Leden in Zelandt waren dese Somer goet Prins: Middelburgh alleen/immers de Magistraet/luysterde na de maxime van Hollandt. In het laest van Iulius urgeerden de Leden van Zeelandt weder / men behoorde sorge te dragen voor de opvoedingh van sijn Hoocheyt. Het antwoort van Hollandt was in substantie / dat daer in alrede ghenoegh was versien / alsoo de Prins hadde Moeder, Groot-Moeder ende den Keur-Vorst tot Tuteurs, daer-en-boven hadden sijn Raden / soo ordinaris/ als extraordinaris / oock de Parrins of Gevaders/ die daer voor souden sorge dragen.

Die van de Admiraliteyt tot Amsterdam op resolutie ende goedtvinden van de Magistraet ende Raden aldaer/vonden goedt af te schaffen het last ende veyl-gelt, sulcx wierdt by haer Ho. Mog. seer qualijck genomen. Ende alsoo die van Rotterdam claeghden voor haer Coopluyden te worden geimportuneert/ om des gelijcx te doen/wiert aen die van Amsterdam aen geschreven om dat te herdoen.

In Augusto notificeerden oock die van Hollandt hare interessen te hebben gereduceert van vijf tot vier, daer mede jaerlijcx besparende veertien hondert duysent gulden die sy jaerlijcx aen souden leggen tot aflossingh van haer schulden/ vermaende de Generaliteyt om desgelijcx te doen.

Uyt Zeelandt waren in 't laest van September hier ghecomen de Heeren Lampsins ende Raedt-Pensionaris de Bruyne, sy waren in conferentie met Gecommitteerden van Hollan op het stuck van het Ampt van Veldt-maerschalck. De gemelde Gecommitteerden van Zeelandt hadden geen last als *ad Referendum*; edoch om te verclaren dat het haer Heeren Principalen dacht/ dat de Militie behoorde te hebben een aensienlijck Hooft/al was schoon dat het ampt van Mareschal de camp behoorde te worden gemortificeert; dat de meeste apparentie tot sulx/was by Prins Willem, als hebbende alrede een charge van Generael van de Artillerye,uyt cracht van de welcke hy in effect het hooft was. Dat oock alrede een geruymen tijdt geleden/men hem in Zeelandt hadde geresolveert te geven de charge van Lieutenant Stadthouder van den Prins. Dat daerom men behoorde hem oock te confereren de charge van Velt-maerschalck.

Aengaende 't Gouvernement van den Bos; dat haer advys Provinciael soude sijn voor den Collonel Wijnbergen, ende wederom voor den Heer van Somersdyck, in plaets van Wijnbergen.

Aengaende de saecke van de Baltische of Oost-Zee, dat men behoorde sich te wachten van alle hostiliteyt met Sweden; maer te senden soo wel aen Sweden als aen Denemerck, Polen, Brandenburgh, Muscovien. Hollandt toonde de geproponeerde persoon haer onaengenaem te zijn.

Dit Jaer was tot Leyden soo groote sterfte / dat in tien Maenden van January tot October in cluys/in de Stadt en het Pest-huys (behalven die buyten gebracht waren op de Dorpen) begraven zijn / tien duysent drie hondert acht en vijftich Dooden.

Het

Het Gouvernement van den Bos wiert eyndelijck den achtienden November gegeven aen de Collonel Wijnbergen Gouverneur tot Sluys, alwaer in des selfs plaets wiert gestelt de Heer van Nortwijck.

Over de charge van Velt-Marschalck, viel veel tweespalt: Prins Maurits competeerde seer tegens Prins Willem, niet sparende 't argument van de belegering van Amsterdam. Die van Vrieslant recommandeerde den persoon van Prins Willem, ende alsoo Hollandt daer in wat singulier was/ versochten die van Vrieslandt met de selve te komen in conferentie/ die van Hollandt versochten te komen in conferentie met alle de Provincien/ om te beramen een goet middel of expedient tot herstellingh van alle eendracht ende Harmonie. Waer toe den acht en twintichsten gecommitteert wierden de Heeren Gent uyt Gelderlandt; Berendrecht en de Wit Raedt-Pensionaris uyt Hollandt, Veth uyt Zeelandt/ Renswoude uyt Utrecht/ Bootsma uyt Vrieslandt/ Langen uyt Over-Yssel/ ende Schulenburgh uyt Stadt en Landen.

De Heer Chur-Vorst van Brandenborgh liet in April de Stadt Amsterdam noodigen tot de gevaderschap op den Doop van sijn Jongen Prins/ gebooren den sesten Febr. oude styl s' morgens omtrent tien uyren; so wel de Heer Chur-Vorst als de Princesse Douariere, tot Berlijn zijnde/ notificeerden aen haer Ho. Mog. dese geboorte/ als uyt sonderbare tot haer dragende affectie/ de Stadt Gedeputeerde den Heer van Marseveen Borgemeester: hy vertrock den vijf en twintichsten April op een Sondach namiddach/ sijnde schoon weder/ met toeloop van veel duysenden van menschen/ hy sat in een Caros met ses Paerden/ behalven andere wagens/ hadde een Suite van ses en twintich persoonen/ de livrey van die van Amsterdam, root/ wit/ ende swart. De Heer Weyman was daer gheweest om de invitatie te doen/ oock een ende ander informatie te geven/ van de manier of gebruyck ende Ceremonie te Berlijn, alwaer het Kinderdoop soude sijn den negenden May. De Pensioen-Brief was maer van duysent gulden Jaers/ in een gouden doos/ wat hy in de Kraem-kamer soude geeven/ was tot sijn discretie.

Haer Ho. Mog. hebben aen den Heer Chur-Vorst ende haer Hoocheyt gheantwoort met danckseggingh/ ende wensch/ dat Godt den Jongen Prins mocht laten opwassen tot sijner eer/ vreugde der Ouders/ ende dienst van sijn Vaderlandt.

In Mey liet de Heer Chur-Vorst onder de hant wederom levendich maecken de handelingh der alliance/ waer nae men luysterde/ men hadde gaern gesien dat Danzick sich openbaerde: Ick wiert aengesprooken in 't particulier/ te willen aen de Stadt schrijven om herwaerts te seynden. Om 't welck noch meer op te wecken/ wiert van wegen Hollandt ter Generaliteyt den vijfden Mey getoont/ oock schriftelijck overgegeven inclinatie/ om/ gelijck met Brandenborgh, oock alsoo met Dansigh te handelen/ tot mutuele defensie/ ende specialijck tot beschermingh van de voorsz. Stadt ende Zee-haven of Reede van dien op de Oost-Zee respondeerende/ mitsgaders tot beveylinge van wederzijts Navigatie ende Commercie/ soo nogtans dat daer op alvoorens souden werden afgewacht 't versoeck ende poursuites/ die by of van wegen de Magistraet van Danzigh voornoemt dienaengaende aen haer Ho. Mog. souden werden

ghedaen / sullende middelerwijle de Ingredienten daer toe dienende door Gecommitteerden van haer H. M. werden gepreparéert / oock de trafijcquerende Provintien by Resolutie versocht / gelijck de Commercierende Leeden van Hollandt versocht wierden te willen suppediteren ende by brengen alle 't gunt de selve souden oordeelen / of naer genoomen informatie bevinden / dat by de selve occasie tot voordeel van de Ingesetenen deser Landen / van die van Dantzigh voornoemt / soude konnen worden gestipuleert ende bedongen.

Ende ten eynde by succes van soodanige alliantien de middelen van executie promptelijck mogten by der handt wesen / om van dese zijde de beloofde conditien getrouwelijck ende vigoureuselijck t'adimpleeren / dat by provisie / ende soo haest doenlijck tot Convoy van de eerste Scheepen / die uyt dese Landen naer Oosten souden te vertrecken na den Orizont mochten werden gesonden om tien of twaelf bequame Oorloch Schepen / oock aldaer met communicatie van den Koninck van Dennemarck ghelaten / in verwachtinge op de wederkomste van de Scheepen die uyt Oosten wederom binnen dese landen souden arriveren / tot dat den uytslach van 't voorgeroerde desseing der Sweeden middelerwijle gesien soude zijn.

Dat vorders over de voorsz. saecke door ordre van haer Ho. Mog. mochte werden geraetslaegt mette Ministers van den Koninck van Dennemarck alhier aenwesende / ende by de selve het werck daer heenen beleyt / ten eynde Hoochstghemelten Heer Koninck sich mede voor sijn eygen Interest nevens haer Ho. Mog. tot defensie als booven mochte verbinden / ende tot afweering van den voorsz. desseynen het sijne contribueeren.

Dat oock over de voorsz. haer Ed. Groot Mog. bekommernis geschreven mochte worden aen d'een zijde aen den Heer Nieupoort Ambassadeur by den Protector, ende aen d'ander zijde aen den Heer Boreel Ambassadeur by den Koninck van Vranckrijck, met versoeck ende begeerte / oock last ende ordre ten eynde sylieden respectivelijck op 't aller serieuste souden hebben te verneemen / ende met alle dexteriteyt oock behoorlijcke secretesse te sonderen / of oock de Koninck of Protector eenighe ende hoedanighe kennis of communicatie van voorgeroerde desseins der Sweeden souden mogen hebben / en in wat voegen de voorsz. saeck aldaer wiert aengesien / insonderheyt of de Koning van Sweeden de executie van sodane desseinen als boven / eenig faveur of support vande Protector, of van Vrankrijck, souden hebben te verwachten / en of 't die selve eenichsints soude konnen cocqueeren dat haer Ho. Mog. tot stuytinge van de executie der selver desseynen by Alliance met den Chur-Vorst van Brandenborch, ghemeene beraetslaginge met den Koninck van Dennemarcken, ende andersints het haer quamen te contribueeren: Jae of Vranckrijck ende den Protector, ter contrarie daer in haer Interest niet souden apprehenderen / ende sulcx veel liever de voor-gheroerde haer Ho. Mogende intentie ten besten secondeeren.

Ende ten eynde haer Ho. Mog. middelerwijle pertinentelijck mochten wesen gheinformeert van de militaire macht der Sweeden ende van de constitutie of innerlijcke gelegentheyt der voornoemde Steeden ende Zee-Havenen / die met de selve macht scheenen te worden ghedreygt / dat derhalven aenstonts

secre-

secretelijck eenighe persoonen souden worden uytghesonden na 't Hartoghdom van Breemen, ende vorders na de Landen van Pomeren, om aldaer punctuelijck te reconnoisceren wat lichtingen van Krijghsvolck by de Sweeden in de selve quartieren waren ghedaen/ ende wat troupen de selve aldaer op de been mochten hebben/ of apparent stonden in korten noch verder op de been te sullen konnen krygen/ oock om wijders haer te transporteren na Dantzich, ende hem te begeven in de notabelste Zee-Havens van Pruyssen, ende aldaer exactelijck te ondersoucken wat apprehensie sy de Magistraten der voorsz. Steeden van de Sweetsche wapenen moghe weesen/ wat middelen by de selve tot hunne defensie wierden aengheweent/ ende voorts ghenerалijck al 't gunt aen welckers kennis sy soude oordeelen haer Ho. Mog. insonderheyt by dese conjuncture van tijden ende saecken gelegen te zijn/ overschryvende van tijdt tot tijdt wat by henlieden daer omtrent soude wesen onderhonden/ mette behoorlijcke circumstantien daer toe dienende.

Dat insgelijx oock de Resident Heinsius by missive van haer Ho. Mo. gelast mochte worden in sijn goede devoiren tot uytvindinge van de rechten gront de desseinen van Sweeden met de voorgeroerde armature/ hier bevooren tot contentement van de Regiering aengewent/ als noch te continueren/ ende haer Ho. Mog. van sijne ondervindinge van tijdt tot tijdt reeckenschap te geven/ om op de receptie van de selve advysen/ of andersints desen aengaende soodanige naerder Resolutien te moogen werden genoomen/ als men nae gelegentheyt van tijdt ende saecken ten meesten dienst van de Landen bevinden soude te behooren.

Ende om met Brandenborgh te handelen/ wiert in alle manier/ insonderheyt by Hollandt/ goetgevonden. Een of tweemael in May sijn daer over Conferentien ghweest. Dese Staet stont terstont af van haer voor dese ghestelde secreete artykelen/ 't welck waren/ dat het Tractaet niet soude raecken de Pomersche ende Pruyssche Landen, dat het geen aenvanck soude neemen als nae dat oock andere Chur ende Vorsten (die anno dertien in de Alliance waren) oock haer soude hebben verklaert, 't was een merckelijcke veranderingh/ te voor wildemen de Chur-Vorst in Pomeren ende Pruyssen niet guaranderen/ nu ter contrarie. De Koningh van Sweeden begeerde dat Brandenborgh sijn Tollen in Pruyssen mocht egaliseren met de sijne in Lijflandt/ dat was/ de vreemde boven de inlantsche te beswaren/ drie of vier ten hondert/ dit moest Hollandt drucken/ ende teegen Sweeden jaloux maecken/ 't eerste project wiert van weegen Hollandt ingebracht den vijfden Mey, de oorsaecke wiert ghenoomen op de armature der Sweeden, datse haer sochten te bemachtigen van de Stadt ende Zee-Haven van Danzigh, ende andere/ den Chur-Vorst toekomende Havens in Pomeren ende Pruyssen. Hollants voorslach was/ dat d'een d'ander soude bystaen met twee duysent te voet ende duysent Paerden.

De Brandenborghsche meenden dese Staet behoorde meer te gheven als de Chur-Vorst/ oock was dispute over de vooreeckeningh. De Brandenborghsche begeerden dese Staet soude haer assisteren met vijf duysent te voet/ sy desen Staet met drie duysent. Endtlijck sijn 't eens geworden op volgende ma-

manier. Ende aengaende 't voorteeckenen wierden twee verscheyden Instrumenten gemaeckt/in 't een stont d'eene/in 't ander d'ander voor/ soo wel in 't hooft als doorgaens in den text.

Tractaet van Alliancie Defensive tusschen de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden ter eenre, ende den Heere Chur-Furst van Brandenburgh ter andere zyde.

1. EErstelijck sal tusschen de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden ende sijn Chur-Vorstelijcke Doorluchticheyt van Brandenburgh, sijn ende blyven een oprechte getrouwe vruntschap ende Correspondentie.

2. De welcke daer toe strecken sal dat d'een des anders beste getrouwelijck sal soecken te bevorderen ende dessels schade ende nadeel na alle vermogen helpen afkeren ende weeren, met soodanige macht respectivelijck als hier naer sal werden verclaert.

3. In't bysonder sullen haer Ho. Mog. gehouden wesen sijne Chur-Vorstel. Doorluchticheyt te helpen defenderen ende beschermen, in de Landen van *Cleve*, *Gulick*, *Bergen*, *Marck*, *ende Ravensbergh*, ofte die geene van de selve daer van sijne Chur-Vorstelijcke Doorluchtich. jegenwoordich in possessie is, ofte hier namaels in *Wettige* possessie soude mogen comen, als mede in allen Landen ende plaetsen ofte Havenen, die sijne Chur-Vorstelijcke Doorluchticheyt heeft aen de *Oost-Zee* ghelegen, tegens alle de geene die de selve soude mogen onderstaen Vyantlijck te invaderen, ofte met openbaer gewelt aen te tasten.

4. Des sal mede sijn Chur-Vorstelijcke Doorluchticheyt gehouden sijn haer Ho. Mog. te helpen defenderen ende beschermen tegens alle Vyantlijcke invasien ende openbaer geweldt, welcke haer Ho. Mog. in de Vereenichde Nederlanden ofte der selver onderhoorige aengrensende Landtschappen, Steden ende plaetsen, ofte andere met haer Ho. Mog. Guarnisoen in de voorsz. Landen ende plaetsen beset, ofte oock in hare Navigatien ende Commercien op de *Oost-Zee* soude mogen overcomen ende aengedaen werden.

5. Ende sullen dienvolgens parthyen Contrahenten uyt crachte van dese mutuele defensie gehouden sijn elckanderen getrouwelijck te assisteren, tegens alle de geene die d'een of d'ander in de voorsz. haer Ho. Mog. ofte sijne Chur-Vorstelijcke Doorluchtich. Landen respective, in hare domainen, revenuen, ofte eenige andere rechten, onwettelijck soude mogen onderstaen te beswaren, ofte te verongelijcken, om soodanige onwettighe beswaernisse ende verongelijckinge te helpen af keren, ende niet te gedogen dat des eens ofte des anders *Commercien ende Navigatien op de Oost-Zee ofte op de Rivieren ende Stromen*, omtrent de selve ofte die Vereenichde Nederlanden gelegen, versparret ofte door Licenten, Imposten, Tollen ofte andere Innovatien onbehoorlijck beswaert.

6. Ende sal oock dese mutuele defensie plaets grypen ende houden wanneer in des eens ofte anderdeels voorsz. Landen het *Evangelische* wesen door openbaer Oorloch ofte ander gewelt wert geassailleert, sulcx dat de vrye exercitie

van

van de *Evangelische* Religie daer door soude werden geturbeert ende beleth, ende insonderheyt soo wanneer in de *Clevische*, *Gulicksche* ende *Berghsche*, als oock andere daer toe gehoorige Landen, den cours van de opgemelde Religie soude werden gestuyt.

7. Welverstaende dat de geene van partyen die eerst sal wesen geattacqueert, ter plaetse ende ten reguarde als vooren, gehouden sal sijn sulcks te notificeren, aen de andere die niet sal wesen geattacqueert, de welcke alvoorens secours te doen, hem sal mogen employeren om door minnelijcke wegen te doen repareren de trouble ende destourbiers die door de voorsz. attacque soude mogen sijn gedaen, ende vervolgens moyenneren een Accommodement tusschen den Attacquant ende geattacqueerde binnen den tijdt van drie maenden na dat de notificatie sal wesen gedaen, dan in cas d'attacque ofte troubles niet promptelijck en souden werden gerepareert, ende datter geen Accommodement tusschen den Attacquant ende geattacqueerde soude wesen gevonden binnen den voorsz. tijdt, ofte dat daer toe andersints, of weynich apparentie was, of oock de gelegentheyt van tijden ende saecken geen verschuyvinge ofte dilay van de voorsz. te presteren defensie conde lyden sonder groot pericul van de geattacqueerde, in sodanigen cas sal den geenen die niet sal sijn geattacqueert, darelick naer d'expiratie van de voorsz. drie Maenden, ofte eerder ende wel van stonden aen dat de geattacqueerde soude comen te lyden, ende over sulcx naer noot ende vereysch van saecken het voorsz. Secours aen parthye gheattacqueerde moeten stuyren sonder eenich langer uytstel ofte dilay.

8. Dese Alliantie sal den Staet der Vereenichde Nederlanden ende de Leeden van dien in geenen deelen prejudicieren in der selver hoocheyt, recht, ende gherechtigheyt, waer ende op wien sy de selve mochten hebben, nochte oock Sijne Chur-Vorstl. Doorl. in desselfs hoocheyt, recht, ende gerechtigheyt, waer ende op wien hy de selve mochte hebben, gelijck oock niet in het respect, ende plichten, daer mede de selve sijne Keyserl. Majest. ende 't Roomsche Rijck, alsmeede Sijne Koninckl. Majest. ende de Croone *Poolen*, is verobligeert, maer sullen de selve allesints respectivelijck in haer geheel, ende onvermindert verblyven, gelijck oock deese Alliantie in geenen deele sal prejudiceeren, aen *voorige Tractaten*, Contracten, verclaringen, ofte verbintenissen 't sy aen ofte tusschen partyen contrahenten, onderlinge 't sy aen, ofte met andere Koningen, Princen, Potentaten, Republjcquen ende Steeden, gedaen ofte gemaeckt.

9. By aldien d'een of d'andere van de Contrahenten, door yemanden met gheweld quame aengetast, ofte andersints in sijne Commercie, Landen, recht, ende gherechtigheeden, ofte in de vrye exercitie van de *Evangelische Religie*, als vooren geturbeert te worden, ende 't selve haer Ho. Mog. soude mogen overcomen, soo sal Sijn Chur-Vorstel. Doorl. haer Ho. Mog. assisteren met *twee duysent* mannen te voet, ende by soo verre Sijn Chur-Vorstel. Doorl. in voegen als booven soude mogen worden aenghetast, beoorlocht, ofte gheturbeert, soo sullen haer Ho. Mog. Sijne Chur-Vorstel. Doorl. te hulpe comen ende byspringen met *vier duysent* mannen te voet, des sal oock soo d'eene als d'andere van partyen, contrahenten in desen die de voorsz. Secoursen sal moeten furneren, gehouden wesen dese t'onderhouden, na behooren, sulcx dat de gheat-

tacqueerde de beoorlochde of geturbeerde daer van egeene lasten en sal comen te dragen, doch sullen de inquartieringen ende Logeringen werden besorght by de gheassisteerde partye, ende sal de partye die den anderen te hulpe comt, over sijn Secours soodanich Overhooft mogen gebruycken, als hem goetduncken sal, in deesen verstande nogtans, dat in cas de gheassaileerde partye liever soude geholpen weesen met *Ruyteren*, *geldt*, *Schepen*, Munitie van *Oorloch*, ende *Scheeps-volck*, soo sal de assistentie naer advenant van het voorverhaelde Secours, ten keure van de gheassisteerde parthye werden ghereduceert ende ghecompasseert, sulcx dat *duysent* Soldaten op *vier duysent* Rijcxdaelders ter Maent sullen moeten ghereeckent, ende aenghestagen worden, nemende het Iaer op *twaelf* Maenden, ende sal de voorsz. betalinge ofte prestatie respective ghedaen worden ten inganck van yder Maent by eguale portien, ende dat in specie Rijcxdaelders tot *Amsterdam* ende *Hamborgh* respective, maer in cas de voorsz. præstatie quame te geschieden, ten deele ofte in 't geheel in Munitie van Oorloge, in Scheepen ofte andere Waren ten Oorloge dienstich, soo sal den Assistent wel ghehouden weesen alle mogelijcke sorge te dragen, dat soodanighe Munitie, Scheepen ofte Waren ter goeder trouwen ende ten overstaen van yemandt by den geassisteerden daer toe te kiesen, mogen worden ingecocht, maer de geassisteerde de selve Munitie van Oorloge ofte Scheepen, moeten ontfangen, ende selfs afhalen binnen s'Landts onder 't ghesach van de Assistent, die het secours sal furneren, doch sal het secours hier boven uytgedruckt ter eenre ofte ter andere zijde, de assisterende partye, in geenderhande manieren necessiteren, ofte verbinden tot eenige rupture tegen den geenen, die de ghesecondeerde partye souden mogen attacqueren.

10. Ende by soo verre het boven gheexpresseerde Secours van *twee*, ende *vier duysent* mannen respective, ofte het equivalent van dien, niet bastandt mogte werden geoordeelt tot volcomene afweeringe van de oppressie ofte beswaernisse daer jegens het selve wert ghepresteert, dat in sulcken cas de niet gheoppresseerde ofte niet beswaerde der geallieerde ghehouden sal sijn de gheoppresseerde ofte beswaerde, ten dien fine, met soodanige verdere macht ende middelen by te springen, als tot volcomene afweerighe van de voorsz. oppressie ende beswaernisse gheoordeelt sal worden van nooden te weesen, welverstaende dat partyen contrahenten, t'elkens daer over ende op wat conditie het selve sal geschieden, particulierlijck sullen hebben te verdragen, en dat nochtans de besoignes daer over aen te stellen van nu af aen, sullen aengevangen en by der handt genomen werden.

11. Sijne Chur-Vorstel. Doorluchtigheyts Cleefsche ende alle andere Landen sullen met inlegeringe, marchen ende tochten, *soo veele als mogelijck*, verschoont worden.

12. Dat indien de Soldatesque van haer Ho. Mog. haer marche door de selve nootsaeckelijcke souden moeten neemen, soo sal onder haer soodanighe ernstighe, ende scherpe discipline werden onderhouden, dat de Onderdanen van Sijne Chur-Vorstel. Doorl. door haer, *boven gebruyck*, niet en mogen werden beswaert, ende sullen de Contraventeurs van dien, rigoureuselijck werden gestraft, oock de marche van Soldaten soo veel immers mogelijck bespoedet.

13. De

13. De Heeren Staten Generael sullen de Steeden ende Forten die de selve jegenwoordich in den Lande van *Cleve* beset houden, met soodanich Guarnisoen versien, dat de selve voor alle over al ghenoechsaem mogen verseeckert weesen, en sullen haer Ho. Mog. Sijne Chur-Vorstel. Doorl. van *Brandenburgh* in de voorsz. Landen, noch oock in de voorsz. Steeden ende Forten, egeen indracht doen in dessels bekende, ende Gerechtichde Landts-hoocheeden, Eminentien, regalièn ende Domainen, nochte oock gedoogen, dat sulcx by de Officiers ende Gouverneurs 't sy Militair, 't sy Politijcq, onder eenigerhande pretext ondernomen werden, maer Sijne Chur-Vorstel. Doorl. mitsgaders dessels Erfgen. geruft ende ongeturbeert, by soodanighe *Landts-hoocheeden*, *Eminentien*, *regalien*, ende Domeinen ende het gewoonlijcke gebruyck van dien, laten verblyven, ende daer by in sulker voegen mainteneren, dat daer jegens by niemandt yets ondernoomen mogen werden, ende in cas daer jeegens yets mochte werden geattenteert, dat het selve sal werden tegen gegaen, ende ghecorrigeert als na behooren.

14. Gelijck oock door het Onderhouden van de Guarnisoenen in de voorsz. Steeden, Forten ende plaetsen, haer Ho. Mog. geen recht ofte gerechtigheyt sullen comen te acquireeren, veel min sal Sijne Chur-Vorstel. Doorl. ende dessels nacomelingen eenich prejuditie daer uyt comen te ontstaen, maer sullen alle dese Steeden, Forten, ende plaetsen wanneer haer Ho. Mog. ende Sijne Chur-Vorstel. Doorl. gesamentlijcke niet langer *noodich* sullen achten, de selve met Guarnisoen te versien, ofte 't selve daerinne te continueeren in handen van Sijne Chur-Vorstel. Doorl. werden gerestitueert, in conformiteyt van 't geene diensaengaende by voorige Tractaten, Accorden, ende verbintenissen tusschen haer Ho. Mog. ende Sijne Chur-Vorstel. Doorl. gemaeckt is belooft, ende vast gestelt, ende sal ondertusschen aen de Gouverneurs ende Commandeurs in sulcken Forten ende Steeden wel expresselijck ende scherpelijck belast worden van de onderdanen in Sijne Chur-Vorstel. Doorluchtigheyts Landen niet meer af te eyschen ofte vorderen, als in de Vereenichde Nederlanden is gebruyckelijck, nochte oock te gedoogen, dat, of Sijne Chur-Vorstel. Doorl. ofte dessels Onderdanen in hare gherechticheeden ende goederen met excursien ofte met eenighe andere extorsien directelijck ofte indirectelijck mogen werden gegraveert ofte vernadeelt.

15. Ende sullen de Contrahenten malcanderen, ofte elcks anders Onderdanen ende Ingesetenen oock met geene, *Tollen*, *Licenten*, ofte andere nieuwicheden, *Imposten* ende ongelden, hoe de selve oock ghenoemt mochten worden, beswaeren ofte belast laten, verder als d'eygen Ingesetenen (uytgesondert die gene van de selve Ingesetenen die speciale Privilegien van Exemptie ofte meerder vrydom in 't particulier soude mogen hebben) ofte oock eenige andere *de minste* beswaerde vreemdelingen belast zijn, ofte blyven sullen, nochte oock d'een des anders Landen ende luyden met eenige feytlijcke Proceduren, pressuren, retorsien ofte represfalien, soo ende daer die na beschreve rechten niet geoorloft zijn, incommoderen, nochte aen hare Onderdanen sulcx te doen toe-staen, maer yegelijck een aen d'ordinaris Iustitie renvoyeren, ende de selve Iustitie haren vollen cours laten houden.

16. Ende

16. Ende heeft sijne Chur-Vorstel. Doorl. belooft, gelijck de selve belooft by desen in de voorsz. Havenen op de *Oost-Zee* responderende, de Onderdanen van haer Ho. Mog. ende d'Ingesetenen van de Vereenichde Provintien, over hare persoonen, Schepen, Waeren ende Coopmanschappen onder geenderhande pretexe *sonder de hoochste noot of gemeen interest, ende dan oock* niet anders als met *onderlingh goetvinden* van beyde de geallieerde, vorder ofte hooger te sullen beswaren als de selve jegenwoordich beswaert zijn, oock niet gedoogen dat aldaer door yemandt anders eenige beswaernissen geintroduceert ofte gegeven werde, ende sulcks voornamentlijck de voorsz. Havenen aen niemandt anders te sullen overgeven, verpanden, ofte yemandt daer op eenich recht ofte macht cederen ofte overgeven.

17. De Navigatie, traffijcque ende Commercien, sullen tusschen de onderdanen van wederzyden sonder eenich hinder ofte beleth gedreven, ende gecontinueert worden, ende sal dienvolgens beyder delen ofte haerder onderdanen schepen vry staen, ende geoorloft zijn, wederzydts Havenen uyt ende in te loopen, ende statie daer inne te nemen.

18. Indien eenige andere Christelijcke Koningen, Potentaten, Republijcquen ofte Steden, haer mede in dese Alliantie willen begeven, soo sal sulcks een yegelijck vry-staen, edoch dat daer door egeen van beyde Contrahenten eenichsints werde geprejudiceert; ofte dessselfs Staet ende conditie swaerder gemaeckt ofte vernadeelt, in desen verstande, dat de voorsz. inlatinge sal moeten geschieden met onderlinge Communicatie, ende wederzydts bewilliginge, sijnde ten wederzyden van nu af aen bewillicht, dat by soo verre den Heere *Protector* van Engelandt Schotlandt ende Yerlandt, &c. ghedisponeert conde werden sich in dese Alliantie mede in te laten ofte te laten inbegrypen, dat sijne Hoocheyt daer toe van beyder zyden sal worden geadmitteert.

19. Het Recht van *Issue* ofte *decimatie*, 't welck by vertreck van familien, ofte verval van herediteyten comt te onstaen, daer van sullen wederzydts Onderdanen vry, ende exempt zijn, ende blyven geduyrende d'alliantie.

20. Dese Alliantie defensive sal duyren, ende cours hebben, oock houden den tijdt van *acht* Iaren met intentie omme ter expiratie van dien tijdt weder vernieuwt te werden, en sal tot dien eynde *twee* Iaren voor d'expiratie van de voorsz. tijt daer over een byeencomste werden aengestelt, met dien verstaende nochtans, dat so verre alsdan by d'een of d'ander der geallieerde ofte by beyde tot soodanigen vernieuwinge niet en souden connen werden verstaen, in sulcken gevalle de Contrahenten ten wederzyden sullen weder comen te treden in het recht ende die verbintenissen van Tractaten, ende verclaringen die over veele Iaren successivelijck tusschen de selve sijn opgherecht ende ghemaeckt, sijnde wederzijdts gestipuleert dat de selve Tractaten, Contracten, ende Verclaringen door dese Alliantie niet en sullen sijn gecasseert, maer ter expiratie van desen Tractate blyven in haer volle vigeur ende crachte, gelijck de selve souden sijn geweest, ende gebleven, by aldien dese naerder Alliantie niet soude sijn opgerecht.

21. Daer sullen ten wederzyden elcks naer sijn vermogen ende ghelegentheyt devoiren ende Officien gedaen ende gecontribueert worden dat anderen

Princen,

Princen, Potentaten, Republijck ende machtige Steden, ende sonderlinge van de Westphalischen ende Nedersaxischen Creyts, mede onder dese Alliantie werden gebracht.

22. Men sal geen *lichtinge* van volck te paert, te voet, of te water, toestaen, aen d'een of des anders vyanden, jegens de welcke men uyt crachte van desen jegenwoordigen Alliantie defensive sal moeten presteren.

23. Maer wervinge van volck van Oorloge te water, of te lande, mitsgaders incoop, inhuyringe ende Equipagie van schepen van Oorloge, sal altoos toegelaten worden ende vrystaen, voor ende ten behoeve van beyde de Contrahenten in d'een ende des anders Landen ende Havenen, ten ware dat die geene in welckers Landen, ende Havenen die voorsz. wervinge, inhuyringe, incoop, ofte equipagie, worden versocht, selfs tot sijnder defensie het volck ofte de schepen van nooden hadde, ofte dat om andere obstakulen sulcx soude moeten werden geexcuseert, welcken aengaende volcomen gheloof ghegheven sal worden aen deselfs verclaringe.

24. De contraherende partyen sullen de passagien ter Zee, Rivieren, ende andere wateren, als oock te lande, elcx in sijn district respective, wel ende na behooren met alle moghelijckheyt moeten bevryden ende veylich houden jegens alle ende een yegelijck die de selve souden willen infesteren ofte andersints becommeren.

25. En heeft sijne Chur-Vorstel. Doorl. aengenomen allerley goede Offitien te willen aenwenden, ten eynde de Vorsten ende Stenden met sijn Chur-Vorstel. Doorl. vereenicht by 't Tractaet van de Iare *sestien hondert dertien*, immers de meeste ende aensienlijckste van dese Alliantie defensive mede sullen aennemen, oock alle andere Vorsten, Stenden, ende Steden onder de Westphalische ende Nedersaxische Creyts, resorterende.

26. Dese Alliantie sal van wegen den Staet der Geunieerde Provintien, als oock by Sijn Chur-Vorstel. Doorl. respective geapprobeert ende gheratificeert werden, binnen den tijdt van *twee* Maenden, nae het besluyt ende onderteeckeninge van desen ofte eerder, soo sulcx eenichsints doenlijck is.

Volcht den Inhout van de Commissie voor de Gecommitteerde van de Heeren Staten Generael.

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden. Allen den geene die desen sien ofte hooren lesen, *Saluyt*. Doen te weten, alsoo van ontallijcke Iaren herwaerts tusschen den Staet der Vereenichde Nederlanden, ter eenre, ende de Heeren Chur-Vorsten van Brandenburgh in dier tijdt, ter andere zijde, &c.

Volcht den Inhoudt van de Volmacht voor de Gecommitteerde van de Heere Chur-Vorst van Brandenburgh.

WIr Fredrich Wilhelm Gottes Gnaden, Marck-Graef zu Brandenburgh des H. Roomsche Reichs, Ertsz-Cammerer undt Chur-Furst, &c.

 Aldus

Aldus gedaen ende geslooten onder signature ende Pitzier van de respective Heeren Gecommitteerden genoemt in der selver Commissien ende Volmachten hier booven geinsereert, in s'Gravenhaghe den *seven en twintichsten* July *sestien hondert vijf en vijftich*.

(L. S.) *H. vander Capelle*, (L. S.) *H. Beverninck*, (L. S.) *I. de Widt*,
(L. S.) *M. Stavenis*, (L. S.) *G. vander Hoolck*, (L. S.) *M. Viersen*,
(L. S.) *B. Mulert*. (L. S.) *I. Schuylenborgh*.

De ratificatie van haer. Ho. Mog. is ghedateert den achsten October, maer de verwisselingh is eerst veel dagen daer nae gheschiet / in't laest van October.

Secreet Articul.

HOewel by het negende articul van 't Tractaet tusschen de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, ter eenre, en sijn Chur-Vorstel. Doorl. van Brandenburgh ter andere zijde huyden gheadjusteert ende gheslooten, in expresse termen is gheextendeert, Indien Sijne Chur-Vorstel. Doorl. in voegen als aldaer breeder staet gheexpresseert, soude mogen werden aengetast, beoorlocht ofte gheturbeert, dat haer Ho. Mog. in sulcken ghevalle Sijn Chur-Vorstel. Doorl. sullen te hulpe comen, ende byspringen met *vier duysent* mannen te voet, soo is evenwel tusschen hoochstghemelte partyen naerder verdragen, ende by desen specialijck gheaccordeert dat haer Ho. Mog. in sulcken gevalle ende gheduyrende den gelegentheyt van 't voorsz. Tractaet, niet verder sullen gehouden ofte verbonden zijn, als tot een subsidie van *drie duysent* mannen te voet, begroot ende te presteeren, als in den voorsz. *negenden* articul gededuceert is, met dien verstande nochtans, indien Sijne Chur-Vorstelijcke Doorl. in dese jegenwoordige constitutie van tijden ende saecken, in eeniger sijner Landen plaetsen ofte Havenen, die de selve heeft aen de *Oost-Zee* gelegen, met openbaer gewelt mocht werden aenghetast, dat hare Ho. Mog. in sulcken gevalle ende voor den tijdt dat de vyantlijcke invasie ende attacque by gevolch soude mogen duyren, haer verbonden hebben, gelijck de selve haer verbinden mits desen, tot de effective prestatie van de voorsz. subsidie tot *vier duysent* mannen te voet, gelijck de selve in het boven-geseyde *negende* articul gheexpresseert zijn, onder expresse conditie ende stipulatie dat by aldien haer Ho. Mog. sulcx begeeren mochten, Sijn Chur-Vorstel. Doorl. een deel van het *vierde* duysent, der voorsz. *vier duysent* mannen, sal moeten senden tot bescherminghe van soodanige Steeden ofte plaetsen, aen welckers Conservatie beyder deelen souden mogen geleegen zijn, sullende het voorsz. extraordinaris secours, ende de verhooginge van *duysent* mannen te voet, de ordinaris subsidie van *drie duysent* mannen te voet, hier booven geexpresseert, met de Cessatie van de bovengestelde noodt, invasie ofte attacque, comen te cesseren.

Aireede op de eerste geruchten van de Sweetsche betrappeningh / ende hoe het

het sluyten van dit Tractaet/ dede de Heer Chur-Vorst in 't Lant van Cleef, Marck, ende Ravensberg, geduyrende het armement der Sweeden/ oock sterck werven. De Stenden aldaer pretendeerden steets/ dat sonder haer consent een tijdelijck Landts-Vorst geen Krijgh aenvangen/ veel min haer met Militie beswaren/ of schatting uytschrijven machte/ derhalven op dat sy door de selve gevaerlijcke werdingh contrarie de Rijcx Constitutien/ haer privilegien/ opgerichte ende beswooren recessen/ niet beswaert/ geprejudiceert/ noch in perijckel gestelt/ niet als *belligerantes subditi* ghetracteert werden/ maer soo veel in haer was den toecomende sorgende gevaer/ ende het voor oogen swevende ongeluck/ ontgaen mochten/ datse eedts ende plichtshalven waren genootdrongen/ nochmaels haer *dissensum* t'openen tegen dese werdinge/ ende die tot sulcken eynde/ sonder haer consent om gheslagene sommen voor Godt ende al de werelt op het cierlijcxst ofte duydelijcxst te protesteeren/ ende datse mosten daer by versmerten/ dat die in jongst verleeden December aen Sijn Chur-Vorstel. Doorl. op seeckere termijnen bewillichde somme/ eer ende voor dat de Gedeputeerde der Landt-Stenden by hoochstged. S. Chur-Vorstel. Doorl. aengecomen waren/ ende den selven van den toestandt des Lants berichten conden/ geanticipeert/ oock vergroot/ ende tot eenen anderen eynde/ als waer toe het de Landt-Stenden hadden bewilliget/ aengewent wiert.

Die van Weesel, als boven andere geprivilegeert/ oock moedichst/ hebben desgelijcx niet alleen specialijck geprotesteert/ maer oock aen haer Ho. Mog. daer over geklaeght/ en versocht geprotegeert te werden tegen de Executie die de Keur-Vorstelijcke tegen haer Inwoonderen ende der selver Vee/ in 't werck stelden. Maer of wel voormaels haer Ho. Mog. uyt cracht van de garantie mochten hebben daer tegen gedaen eenige oppositie/ soo liepen doch nu de tijden heel anders.

Geduyrende de Tractaten was van Hollandt nochtans gerept: men behoorde daer in weder te laten insiueren het werck van de garantie, volghens Tractaet van Santen van 't Jaer veertien, maer de Heer Weyman hadde sulcke duydelijcke last daer tegen/ dat hy meermael seyde: Ick sal liever mijn neus laten affnyden, eer bersten, als dat toestaen.

Van wegen Brandenburgh hadde men garen daer in afgehandelt de Houfyserische schult: oock wiert gesprooken van d'Evacuatie der Kleefsche Steden: doch te vergeefs.

Hollandt maeckte oock oppositie tegen den Heer vander Capelle tot Ryssel, eerste ende Directeur onder de Commissarisen van haer Ho. Mog. tot dese handelingh/ hem suspecterende/ om dat hy mede wiert beschreven onder de Cleefsche Ridderschap: ende sich al te goedt Brandeburghs toonde.

In Iunius stont het noch als desperaet met dien handelingh: die van Hollandt waren wel ghenegen om vyanden te verwecken/ tegens de Sweetsche intentien/ maer sy hadden argwaen/ dat de Keur-Vorst niet soo seer socht de verkleeneringh van Sweden/ als sijn eygen vergrootingh/ hebbende veelmael te kennen gegeven/ dat hy begeerde de souverainiteyt van Pruyssen, 't welck hem niet alleen door Poolen belet/ maer oock door de Stenden van Pruyssen/ seer op haer vryheyt ende Privilegien staende/ gecontradiceert wiert.

Immers Hollandt was de gheheele Maent van Iunius coel; op de baen brengende het Tractaet van Santen van 't Iaer veertien, en de acte van garantie, hier voor ghemeldt / ende men geloofde dat d'insertie van de selve by haer wiert bedacht om een stock in 't wiel te steecken / de formale woorden van het Hollants-concept waren: Edoch dit alles onvermindert, ende sonder veranderingh van het Tractaet van Santen, ende daer op ghepasseerde acte van guarantie van den dertienden Decembris des Iaers festhien hondert veerthien.

De Keur-Vorstelijcke nament daerom te snooder; om dattet gestelt wiert in 't laeste van het dertiende Artijckel / alwaer immediatelijck te voor was gesprooken van de Keur-Vorstelijcke hoocheden, regalien, &c. Sy namen ooch heel qualijck de comprehensie van de Protector in 't achtiende Artijckel: seggende: dat de Keur-Vorst hem verbloeckte/en niet mocht hooren noemen.

In t' laeste van Iunius was een geruchte / dat de Keur-Brandeburghsche Troupen haer met Koningsmarck voughden/ende pets op den Rijn voornemen souden. De Brandeburghsche Ministers seyden/ 't was vals / edoch dat de tijdt wel soude mogen komen dattet waer wiert / soo men hier d'alliance niet matureerde. Ende in 't begin van Iulius claeghden sy seer van dat haer Ho. Mog. haer aennamen de saecken tusschen den Keur-Vorst ende sijn Ondersaten. Den tienden Iuly was weder Conferentie; van de welcke de Heer vander Capelle (om hier voor aengetogene reden) wiert geexcuseert: werdende tot de handelingh alleen gebruyckt de Heeren van Beverningh, Stavenisse, Hoolck ende Viersen. Het concept van den vijfden Iuly wiert gelesen. De Heer Weyman stiet sich almoch aen de hier voorgeroerde insertie des Tractaets van Santen, achter het dertiende Artijckel; daer op wiert hem geseyt/ men mochtet setten achter het twintichste Artijckel / alwaer ghesprooken wiert van onverkort andere Tractaten met andere Princen gemaeckt, &c. daer wilde hy ooch niet aen/ maer alleen dattet onder de generale clausule van onverkort andere oude Tractaten sonder de garantie te mentioneeren / mochte comen / d'andere Provincien waren daer in facyl / ooch om te sluyten. De Heer van Beverningh van wegen Hollandt verclaerde ooch genegentheyt tot een afkomst: niet te min seyde / dat de Heeren sijn principalen nu na by haer vergaderingh waren / dat hy aen haer soude moeten eerst rapporteren. De Heer Weyman drongh seer dattet mocht werden geslooten/ datter groot ghevaer in mora was/ dat hy garen s'anderen daegs/(sijnde postdach op Berlijn) wilde daer van schryven aen de Keur-Vorst.

Een van de Heeren Commissarisen hadde geseyt / de hulp of assistentie van den Keur-Vorst/achten die van Hollandt niet veel waert / weten wel / dat hy niet can/ noch sal / opt eenich assistentie weder doen aen desen Staet.

Maer 't was Hollandt te doen / om een eerlijck pretext te hebben van onder de naem van Brandeburgh te mogen Pruyssen of de Oost-Zee redden/ en helpen tegen Sweeden: die dat anders voor openbaer hostiliteyt soude aennemen.

Den twee en twintichsten Iuly brachten de Heeren van Hollandt weder in haer consideratien op het Tractaet/ datse de præseance wilden behouden / dat het secours soude sijn niet vijf tegen drie; maer drie tegen twee/ dat by secreet Artijckel het secours soude beloofst worden te fourneren aen Dantzigk, dat

absolu-

absolutelijck de Ingesetenen van desen Staet niet souden mogen worden beswaert hooger als tegenwoordich/ oock gauderen van alle privilegien/ die aen eenich ander natie souden mogen gegeven sijn of worden/ etc.

Alles is weder door de Heeren Beverningh, Stavenisse, Hoolck ende Viersa en de Heer Weyman gecommuniceert.

Des anderen daegs wiert aen Hollandt van wegen de Cleefsche Stenden ingegeven een scherpe memorie/ 't welck te kennen gaf hoe qualijck sy met die Regeringh te vreden waren. Sulcks con niet strecken als om die van Hollandt (die inder daet geen groote genegentheyt hadden) des te meer af te trecken/ ende van de alliance t'alieneren/ want die sijn eygen Stenden (aen de welcke hy door Eedt verbonden was) geen woort hiel/ of qualijck tracteerde/ (alsoo raisonneerden sy) hoe konnen hoopen dat hy die van Hollant soude wel tracteren/ of haer woort houden/ waer door de misgunstige wilden doen gelooven dat Keur-Brandenburgh de alliance niet socht/ als om te brouilleren; om aen Hollandt allenthalven vyanden te verwecken/ om gelt van Hollandt te trecken/ om de Militie van desen Staet te debaucheren ende aen sich te locken. Het welck Prins Willem voortaen (sullende werden gekoosen Veltmaerschalck in plaets van Brederode, die niet langh kon leven) seer bequamelijck soude konnen seconderen/ ende daer in met Brandeburgh conveniëren. Dat indien Hollandt wilde letten op haer subsistentie/ sy behoorde vrientschap te maecken met lieden die van recht contrarie maxime waren; als wel meynende dat Brandeburgh was het hooft van de geene die sochten den jongen Prins weder boven haer hooft te setten; Dat Hollandt behoorde met Sweden, Engelandt, Spangien, boven al goede Correspondentie te houden/ want die waren minst geinteresseert voor den Prins/ ende die pretendeerden geen ghesach of Charges alhier/ maer de Keur-Vorst ende sijn aenhangh waren nacht ende dach trachtende om alles weder te submitteren onder den Prince.

Maer Hollandt sach dat alles over 't hooft; ter liefde van de Commercie/ die men sach te periclitèren.

Ende aengaende de Cleefsche Stenden/ die de Keur-Vorst seer presseerde met exactien/ dachten; dat hier desgelijck niet weynich geschiede/ dat de Gemeente is gelijck een paert/ 't welck gebonden is door den toom of leydt-bandt aen de voerman/ die soude 't qualijck konnen manieren of bedwingen/ ten waer het paert oock vast was aen de Karre ende last van dien/ ende hoe dien last grooter/ hoe het paert macker ende gehoorsamer is.

De Heer Beverningh, Stavenis, Hoolck, ende Viersen, met den Heer Weyman in Conferentie komende/ wiert wederzijdts meest geperssisteert. Hollant was koel ende irresolupt: Amsterdam meest genegen. De Brandeburghsche seyden: soomen voor de aenkomende weeck niet sloot; datse hielen voor ghecrompeert/ het vier soo na geleyt zijnde/ vonden goet te resolveren/ doch om dat Hollandt aen den Heer vander Capelle difficulteerden de teyckeningh van het Tractaet; soo hebben die van Vrieslandt by reconventie den acht en twintichsten Iuly ghemoveert aen den Heer van Beverningh, dat hem by resolutie van den negentienden December des verleden Jaers was opgeleyt rapport te doen ende reeckenschap te geven van sijne negotiatie in Engelandt omtrent

 de

de Seclusie, dat dienvolgens men hem oock niet bequaem achte om het Tractaet van Brandeburgh te teyckenen / tot dat hy soodanich rapport soude hebben gedaen / ende reden gegeven van de Seclusie. Doch entlijck is soo wel by d'een als d'ander geteeckent/hoewel noch al hapering viel. De Heer Weyman toogh noch eerst eens na Cleef, en wederom komende / seyde last te hebben om te begeeren dat een duydelijcke Esclaircissement soude werden gestelt/ raeckende de tijdt binnen welcke de Keur-Vorst sijne Tollen niet soude mogen verhoogen / dat het namelijck niet langer soude duyren / als geduyrende d'Alliance. De Commissarisen van haer Ho. Mog. seyden/ de meeningh niet anders te zijn: ende dattet claer genoech stont / dat nu alles in 't net ende geadjusteert was / datmen geen nieuwe besoignes koste maecken. Weyman persisteerde/ de Raet-Pensionaris seyde: daer kan geen veranderingh in komen/ende komt het weder in Hollandt, soo wert het licht gantsch gerenverseert. Weyman seyde: hy hadde sulcke last van Cleve gebracht / etc. Daer op liep de Conferentie daeghs te vooren vruchteloos af. Des namiddachs was hy by den Raet-Pensionaris / wilde hem disponeren / maer die waerschoude hem/ seggende: laet ghy 't weder in Hollandt komen; soo loopt het perijckel.

Terstont na het teyckenen / begost de Brandenburghsche te spreecken van secours / in gevolgh van het tiende Artijckel. Ende hortis te voor gaven uyt/ dat haer Troupen soo sterck waren als de Sweedtsche.

By 't aenkomen van den Koning tot Stetyn, was de Heer van Sweryn hem complimenterende: De Koningh toonde sijn ongedult over het alhier ghemaeckte Tractaet / begerende de Keur-Vorst soude daer van afstaen/ voor het half guarnisoen in de Pillou ende Memel, ende dergelijcke dingen. Brandeburgh ter contrarie begeerde neutrael te blyven. Hy versochte dat dese Staet mocht oock sijne neutraliteyt recommanderen aen den Muscovyt. Ondertusschen dede t'Amsterdam seer vernemen na d'Equipage / ende hoe die voortginck.

De Heer Weyman den achtienden Septembris van Berlyn hier weder ghekomen / verthoonde de Ratificatie van de Keur-Vorst met sich te brengen. Voorts ende gheduyrigh dringende op 't senden van de Vlote: dat anders de Keur-Vorst soude gedwongen worden met Sweden te accorderen.

De Princesse Douariere van Orangen, een tijdt lanck tot Berlyn geweest zijnde/ quam in 't laest van September tot Weesel, oock den Grave van Witgenstein, ende om den Standen van Cleve ende Marck (die soo hooghlijck gealieneert waren door de violente proceduyren van de Keur-Vorstelijcke) soo heeft men den selven niet alleen doen hoopen verlichtinge in ander saecken/ maer oock gheprefenteert den Heer van Winnenthal weder op syn voeten te stellen / mits dat de Standen souden responderen / dat hy voortaen geen ondienst souden doen aen den Keur-Vorst/oock geen vindictam soecken/etc. Ende dat by verlies van alle privilegien der Standen.

Sulcx hebben sy geexcuseert / als niet konnende haer nakomelingen op die wijse nadelich zijn/ nu wiert gehandelt op andere ende draegelijcke wijsen van cautie.

In 't begin van October, is de saecke alsoo afghemaeckt dat de ghemelde Standen aen den Chur-Vorst soude geven hondert en vijftich duysent Rijcxdaelders

[illegible] ter vereffeninge der gravaminum, ende tot relaxatie des Heeren van Winnentdael. Stellende tweemael hondert duysent Rijcxdalders tot cautie, ingevalle hy tegen de Hoocheyt ende respect van den Keur-Vorst yets voorgenaeme, of sijn gevanckenis te wreecken sich ondernam.

De Princesse Douariere was al van langerhandt genoodicht van de Heeren van Amsterdam, die twee van haer Jachten schickten tot Uytrecht / met het welck sy den een en twintichsten quam t' Amsterdam / ende wiert aldaer getracteert met alle imaginabele grootsheyt ende beleeftheyt.

Tot Ouwerkerck lieten sich vinden een groote quantiteyt Speel-Jachten, en ter zijden van haer Hoogheyts Jacht reet de Amsterdamse Cavallerye in seer goede ordre; ses halve Cartouwen waren gestelt op de blauwe Brugge, die gelost wierden; op de andere drie bruggen die sy passeerden / was op yder een Compagnie Soldaten die mede Chargeerden; vorders is in 't Heere Logement opgegaen, ende wiert dagelijcx wel getracteert, den drie en twintichsten is op het Stadthuys gebracht, ende 's middachs Konincklijck getracteert, aen hare Tafel vonden haer de Burghemeesteren Pol, als President / Huydecooper, Spiegel ende Tulp, noch sijn Soon Schepen Tulp, ende Secretaris Becker.

De Heeren van Amsterdam hebben daer mede willen toonen een continuatie van haer genegentheyt / die se hadden begost door de besendinge van den Heer van Marseveen; noch om metter tijdt te verdrijven de nevel van Jalousie ende argwaen ontstaenden door het ghepasseerde van 't Jaer vijftich, voort om Brandeburgh te meer t'obligeren tegen Sweden.

De Heeren van Waveren, Veth, Renswoude, hebben den acht en twintichsten October de Princesse Douariere in den Hage gekomen, van wegen haer Ho. Mog. wellekom geheten, na gedane complimenten is seer ghesprocken, Ja ghelijck als gepredickt, op de goddeloosheyt der Sweeden tegens Poolen, ende daer nae gheroemt de groote affectie ende ghenegentheyt van den Chur-Vorst, ende dat wederom dese Staet behoorde den selven realijck by te staen.

Dat uyt Slippenbach ende andere Sweedtsche, ghenoech was ghebleecken het verbittert ende vyandtlijck gemoet / 't welck de Koning droech tegen desen Staet. Dat de Chur-Vorst de Alliantie met desen Staet hadde aengegaen genoech tegen den raedt ende toestemming, van sijn Stenden.

Dat hy hadde een rechtvaerdige saecke / ende dat hy niet twijffelde aen een goet succes.

s' Anderen daegs versocht de Graef van Witgensteyn, die haer Hoocheyt van wegen de Heer Chur-Vorst herwaert hadde begeleydet, audientie by haer Ho. Mog. Hy wiert ingehaelt op een wijse als Spar ende Charisius, door twee koetsen en twee Gedeputeerden van haer H. Mo. heeft niet als gecomplimenteert / gesalueert / ende geroemt de goede devoiren die de Princesse Douariere hadde gedaen by den Chur-Vorst, voor de intentien ende 't interest van haer Ho. Mog. wijders recommanderende het secours: ende als men nae ghedane weder complimenten, versocht het gheproponeerde in gheschrift, ghelijck men noch soude aen den Heer Weyman, die by de verwisseling van de Ratificatie, desen dach geschiedende, seer ernstelijck om secours, hadde versocht, soo seyde

hy dat

hy dat sulcx gevaerlijck was / dat het dan lichtelijck in handen quam van de Sweeden / ende dat sulcx offensie gaf / &c.

Die van Hollandt hebben daer nae haer verklaert / dat de Heeren haer principalen tegen den negenden Novembris by een quamen / datse dan souden op de ghemelde versoucken refereren / datse dan oock souden spreecken van te nomineren tot de Ambassade naer Oosten.

De Heer præsiderende / stelde den eersten November wijdtloopich voor de instantien van de Heeren Chur-Brandenborghsche / om te hebben de effect van de Alliance / ende alsoo de tijdingen liepen seer goet Sweedts, soo sprack de saecke self / ende wiert den Heeren Commissarisen ghelast met die van den Chur-Vorst te commen in Conferentie / op wat maniere ; ondertusschen wiert den tweeden November geschreven aen den Commissaris Pels tot Danzigh , dat hy een waeckend ooghe soude hebben te houden op 't gunt tot Marienborgh by de Vergaderinge van de Stenden van Pruyssen wiert / ofte was genegotieert; Tot welcken eynde hy aenstonts derwaerts / ofte elders daer 't van nooden was / soude hem hebben te transporteren / omme van alles de beste advertentien te connen geven / oock soude met alle behoorlijcke Civiliteyt ende beleeftheyt gaen Complimenteren den Heere Chur-Vorst / ende den selven versekeren van haer Ho. Mog. oprechte gheneegentheyt tot Sijne Chur-Vorstel. Doorl. als oock dat sy standvastelijck gheresolveert waren ende bleeven om het Tractaet van Alliantie defensijf onlangs met Sijne Chur-Vorstel. Doorl. opghericht / in alle sijne poincten heylichlijck ende onveranderlijck te observeren / en na te coomen.

Van tijdt tot tijdt / ende specialijck den vier en twintichsten November, hebben de Heeren Chur-Brandenborghsche vermaent tot sendingh van de Ambassade nae Oosten , ende vervolgens hebben aengehouden om subsidie. Hier crimineerde seer over die van Danzigh , datse niet hadden haer willen voegen met de andere Stenden van 't Koninglijck Pruyssen / in de Tractaten tot Marienburgh in November aengestelt. Die van de Stadt hadden nochtans soo ten tijde van Gustavus als tegenwoordich / getoont / datse by Poolen getrou bleeven / ende hier na hebbent noch meer getoont / maer sy konden niet begrypen wat het haer soude baten precijs te sijn gebonden aen dese Tractaten. Het bleeck oock korts daer na dat dit Tractaet niet was als vuyl papier / want soo wel den Adel als de Steeden Toorn ende Elbing / haer aen den Coninck van Sweeden terstont over gaven / ende de Chur-Vorst self korts daer na maeckte oock Vrede.

Het verbont met de Pruyssische Stenden luyde als volgt.

Poincten van vereeninge.

SY kennelijck aen allen ende een yder die 't selve soude mogen aengaen : Dat tusschen den Doorl. en Machtigsten Prince ende Heer, Heer Frederik Wilhelm, Marck-Grave van Brandenburg, des Heyligen Roomsche Rijcks Opper Camer-Heer ende Chur-Vorst, (den Tijtel voerende) als Hartoch van Pruys-

sen,

sen, ter eenre: Ende de Eerwaerdichste, Doorluchtichste, Manhafte ende grootmoedige Heeren, de Heeren Raden van State, ende Ridderschap van de Landen van 't Koninghlijcke Pruyssen, op de by-een-komste van *Marienburgh* vergadert zijnde, ter andere zyde; een onderlingh verbondt van gemoederen ende heylsamen raedt, tot defensie van de twee Landen van Pruyssen, tegens alle gewelt ende Vyantlijcke attentaten, gemaeckt ende gesloten is, als volght.

1. Dat dese vereeninghe zijn sal sonder prejudicie van sijne Coninckliijcke Majesteyt van Poolen.

2. Dat voor allen ende een yegelijck, soo wel de gemeyne als private, Geestelijcke als Wereltlijcke, ghenerale als speciale Rechten behouden, ende in haer geheel sullen blyven.

3. Dat aen de Roomsche Catholijcke Religie, ofte aen de Geestelijcke goederen, volgens de Wetten van het Poolsche Rijck, geen prejudicie sal gheschieden.

4. Dat de selve vereeninge tot niemants offensie, maer alleen tot defensie van wederzyts partyen sal strecken, ende oock tot tranquilliteyt ende gherustheyt van dese Provintien, sal gedirigeert worden.

5. Dat de selve heylichlijck ende onverbreeckelijck sal geconserveert ende onderhouden worden, ende dat geen van beyde parthyen sonder des anderen consent, daer van sal mogen afwijcken.

6. Dat geen van beyde partyen sonder gemene wille ende consent, eenigen Vrede, Stilstant, Neutraliteyt, ofte eenigh ander Verbondt sal vermoghen te maecken.

7. Den Doorluchtigen Chur-Vorst sal gheoorloft zijn in het Coninckliijck Pruyssen, ofte des selfs Armeen, sijne Raets-Heeren te houden, sullende het selve mede vry staen aen de andere Geallieerden in de Legers van den Chur-Vorst.

8. Den Chur-Vorst sal de opperste directie hebben van de Militie van dese vereeninghe, ende van alle 't geene daer toe behoort ofte gherequireert soude mogen worden.

9. Sullen de Staten ende Ridderschap van het Coninckliijck Pruyssen, tot dese conjunctie *vier duysent* gecommandeerde ende gegagieerde Soldaten houden, ende daer en boven de Guarnisoenen van den Doorluchtichsten Chur-Vorst in alle de Steden, Castelen ende Forten van Pruyssen, in de naer volgende Artijckelen begrepen, voeden ende onderhouden, alsoo nochtans, dat onder de *vier duysent* Soldaten van het Coninghlijck Pruyssen sullen die gene mede gereeckent worden, die de Staten van het Coninghlijcke Pruyssen in de Guarnisoenen geleyt hebben.

10. Soo haest dese vereeninge gesslooten, ende de voornoemde ende navolgende Poincten van wederzyden geapprobeert sullen zijn, sal aen sijn Coninckliijcke Majesteyt van Poolen ghesonden worden, ende sal sijne Coninckliijcke Majesteyt dese conventie ende conjunctie bekent gemaeckt, ende den Raedt van sijn Majesteyt daer over versocht worden.

11. Ende sal van gelijcken gesonden worden aen sijne Coninckliijcke Majesteyt van Sweden, ende sijne Majesteyt bekent maecken, dat dese conventie

Fff ende

ende conjunctie beslooten is, ende van sijne Majesteyt met behoorlijcke beleeftheyt versoecken, dat hy sijne Troupen van de Frontieren van dese Landen gelieve te doen aftrecken, de veroverde Plaetsen te restitueren, ende den vrede sinceerlick te onderhouden, dat de Vereenighde bereyt sijn alles te contribueren, welcke op eenigerley maniere soude konnen strecken tot restitutie ende confirmatie van een vaste ende ghenerale vrede, sonder prejudicie nochtans van sijne Coninckklijcke Majesteyt ende de Kroon van Polen.

12. Maer in dien sijne Coninckklijcke Majesteyt desen eysch ende versoeck geen plaets wilde gheven, ende een oprechte vrede met dese Landen te onderhouden, mochte komen te refuseren, sullen beyde partyen met alle getrouwicheyt, hulpe, bystant ende macht, ghelijck gheaccordeert is, d'een den anderen assisteren.

13. Ondertusschen ende tot dat consteren sal wat sijn Coninckklijcke Majesteyt van Sweden dies aengaende sal besllooten hebben, sal met gemeene stemmen aen de Sweedtsche Generalen ghesschreven, ende de selve vermaent worden, om van alle invasien, roveryen, ende innemingen van Plaetsen te desisteren, ende soo sy 't selve niet en doen, ende des Coninghs resolutie niet verwachtende, by hare voornemen blyven, ende hare progressen souden willen avanceren, sullen de selve met gewelt tegens gegaen, ende hare progressen gestuyt worden, in wat Plaetsen, het zy in 't Hertogh ofte Coninckklijck Pruyssen, den inval soude mogen ghesschieden, sullende 't selve met gemeyne ende t'samen-gevoeghde macht ghesschieden, alsoo dat de gheconjungeerde macht de Vyandtlijcke expeditie geopposeert worde, daer de selve alderschadelijckst ende met het meeste perijckel vermenght soude bevonden worden.

14. Soo den Oorlogh mocht begonnen, ende eenighen tijdt komen te duyren, sullen de plaetsen welcke van den Doorluchtichsten Chur-Vorst, ende sijn Leger in het Coninckklijck Pruyssen ingenomen sullen worden, naer dat den Oorlogh door Vrede, Accoort, ofte anderfints mochte by geleyt worden, aen de vereenichde als aen hare rechte Heeren worden gerestitueert.

15. Sullen beyderzydts Legers aen d'een of d'ander van de geconjungeerde ofte vereenighde, geene rooveryen, moorderyen ofte dieveryen begaen, ende soo 't selve mochte komen te ghesschieden, sullen de Autheurs daer over strengelijck gestraft worden.

16. De vereeninge van de Legers sal gesschieden soo dickwils als men 't selve goet vinden sal, alsoo nochtans dat in allen gevalle den Doorluchtichsten Chur-Vorst de opperste directie daer over sal hebben: Maer over de Pospolitische Russen, sal die geene het gebiedt hebben, welcke de selve op de by-eenkomste van de Doorl. Heeren Palatynen daer over gehouden, geoffereert ende opgedragen is.

17. In beyde de Legers sal alles met ordre toegaen, ende sullen de Generalen ende Officieren serieuselijck reguardt nemen, dat de Legers ende d'Onderdanen gesamentlijck wel geconserveert worden, 't zy den Oorlogh binnen of buyten gevoert worde.

18. Sal den Oorlogh, soo veel mogelijck is, als mede het Leger ende de inquartieringe buyten de Limiten van de Vereenichde gevoert ende ghehouden worden:

worden: maer indien somwijlen de noot mocht vereyschen, dat het Leger om de groote koude, ofte andere inconvenientie van Weder, het Velt niet soude konnen houden, ende alsoo binnen de Grensen van 't Coninckliick Pruyssen de quartieren souden moeten bestelt worden, sal het selve by den Doorluchtichsten Chur-Vorst met communicatie van den Illusteren Heere Generael van 't Coninckliicke Pruyssen, ende den Raedt van de Commissarisen des selfs Coninckliicke Pruyssen geschieden, ende sal daer na op 't versoeck van den Doorluchtichste Chur-Vorst den Illustren Heer Generael de selve aenwijsen ende assigneren, naer dat de reden ende den Staet van Oorlogh 't selve sal komen te vereyschen.

19. Den Doorluchtichste Chur-Vorst sal vermogen by het Coninckliicke Poolsche Guarnisoen in de Stadt ende Casteel van *Marienburgh*, bestaende in *vijf hondert* Mannen, soo veel van de sijne daer by voegen, ende soo de ghelegentheyt ende groote Krijghs-noot mocht komen te vereyschen, sal sijn Chur-Vorstelijcke Doorluchticheyt vermogen 't selve na sijn believen te vermeerderen, hebbende nochtans te vooren daer over geconfereert ende raedt ghehouden met die gheenen welcke van sijne Coninckliicke Majesteyt de Stadt ende 't Casteel bevolen is, te weten, metten Illustren Heer Palatijn van Marienburgh, ende den Heer Sigismundt, Vry Baron van *Guldenstern*, welcke tot noch toe ende in 't toekomende het Gouvernement, mette Iurisdictie daer toe behoorende in zijn gheheel sal behouden. De selve sal mede blyven Gouverneur van de Stadt ende 't Casteel, ende by hem behouden de sleutels van de Poort, ende sal het militaire Woort aen den Oversten van den Chur-Vorst ende de andere mindere Officieren distribueren ende uyt geven. Doch so den Heere *Guldenstern* soude komen te vertrecken, sal de selve de sleutels aen den Overste van den Chur-Vorst in bewaringe over geven.

20. Den Doorluchtigen Chur-Vorst sal mede sijn Guarnisoen leggen in de naervolgende plaetsen, te weten, *vier hondert* te Voet ende *hondert* Paerden in Dirsouw, *hondert* Voet-knechten in Slockhouw, een Compagnie Dragonders, ende een Compagnie te Paerde in Leuwenburgh, *drie hondert* Mannen in Strasburch, *hondert* Ruyters ende *hondert* Voet-knechten in Braunsburgh, als mede *hondert* te Paert ende hondert te Voet in Graudents: welcke Guarnisoenen den Doorl. Chur-Vorst, soo 't noodigh is, sal mogen vergrooten, alsoo nochtans, dat het gevaer over zijnde, het Guarnisoen tot sijn voorige getal mach gereduceert worden.

21. De Staten van het Coninckliick Pruyssen sullen *Marienburgh* des selfs Casteel ende alle hier vooren ghenoemde ende ghespecificeerde Plaetsen ende Steden, van alle nootwendicheydt, mont-kosten, ende wat soude mogen van nooden sijn tot kleyn ende groot Geschut, metten aldersspoedighsten voorsien.

22. De Staten ende Ridderschap van het Koninckliicke Pruyssen, sullen de Guarnisoenen voeden ende onderhouden, ende sullen aen den Doorl. Chur-Vorst yeder Maent voor elck Guarnisoen houdende Soldaet, de Officieren mede gereeckent, van de Staten van 't Coninckliick Pruyssen betaelt worden *twaelf* Poolsche guldens, dat is *vier* Rijcxdaelders, als mede het Servys, gelijck 't selve naer ghewoonte van de Poolsche Militie ontfanghen wort. Maer soo

 wanneer

wanneer de Staten de gantsche somme in gereden gelde niet konnen betalen, sullen de selve vermogen voor een ghedeelte eenighe Lijf-tocht beschicken, welcke *pro rato* van het gereet gelt moge af getrocken worden, alsoo nochtans dat de voornoemde Lijf-tocht den Soldaten voor den behoorlijcken ende loopende prijs toe-gheleyt worde, ende ghelijck de selve op de Mart van de selve Stadt, inde welcke het Guarnisoen geleyt is, verkocht wort.

23. De Dragonders sullen neffens de Musquettiers gelijcke Leninge ontfangen, doch sal aen der selver Paerden de gewoonlijck ende noodige Voeragie gegeven worden.

24. De Ruyters sullen yeder elcke Maent betaelt worden *twee en twintich* Poolsche guldens, 't welck sijn *seven* Rijcxdaelders ende *acht* goede Grossen, alsoo nochtans, dat oock dese, soo daer geen gereet gelt is, dat de selve sullen gehouden sijn een deel Lijf-tocht in plaets van gelt, volgen het *twee en twintichste* Artijckel, te ontfangen ende aen te nemen.

25. Indien den Doorluchtighen Chur-Vorst goet vinden mocht eenighe Plaetsen inde voornoemde *negentiende* ende *twintichste* Articulen genomineert, meerder ende beter te voorsien ende te versterckèn, sijn de Staten van het Coninckliјcke Pruyssen gehouden, soo veele Onderdanen op te brengen, als'er tot 't selve werck te effectueren van nooden sullen zijn. Sullen van gelijcken gehouden zijn, soo wanneer het den Doorl. Chur-Vorst voor 't gemeene beste sal goet vinden aen de Wicksel ofte elders eenige Forten te maecken; Sal den Illustren Heer Generael van het Coninckliјck Pruyssen, op 't versoeck van den Doorluchtichste Chur-Vorst vry staen, uyt wat Plaetsen van 't Coninckliјcke Pruyssen hem gelieven sal, soodanige te senden, welcke het werck sullen aenvaerden, ende tot sijn eynde ende perfectie brengen.

26. Alle de voornoemde Steden, Castelen ende Forten, sullen van den Doorluchtichste Chur-Vorst, tegens de Vyanden van de beyde Pruyssen gheconserveert ende gedefendeert, ende den Oorlogh geeyndicht zijnde, sonder eenige pretensie gerestitueert, ende de nieuwe gemaeckte Forten gedemolieert, ende aen hare Heeren weder gegeven worden.

27. De Soldaten sullen over al van hare Gagien leven.

28. Geene Contributien sullen buyten kennisse van den Adel in gestelt ofte geeyscht worden.

29. Soo haer eenige meer tot dese Conjunctie souden willen begeven, soo uytte Provincien ende Landen van het Coninckrijck Polen, als andere, sullen niet geweygert, maer aen genomen, ja selfs daer toe versocht worden.

30. De grootste Steden sullen haer binnen den tijdt van *twintich* dagen hebben te verklaren of sy tot dese Vereeninge mede willen intreden.

31. Alle de Ambassaden ende besendingen sullen op kosten van beyde de partyen geexpedieert worden, alsoo nochtans, dat de Staten van het Coninckliјck Pruyssen, welcke nu gecontracteert hebben in een derdendeel voor haer sullen gehouden zijn.

32. Den Gouverneur van het Guarnisoen, sal uyt beyde partyen van het Guarnisoen, Officieren tot ten Krijghs-raedt stellen, waer van hy directeur sal zijn. Dat soo daer een capitael delict gebeurt, sal de executie door dien gedaen worden,

worden, onder wiens commando den Delinquant gehoort, ende de selve van den Gouverneur uyt gesproocken zijnde, in geenderley maniere gedifferreert worden, ende sal yeder Gouverneur de mindere delicten van de sijne, mogen straffen naer behooren.

33. Niemandt sal in de Steden ofte Castelen mogen ontfangen ofte geintroduceert worden, voor al eer sijnen naem eerst aen den Gouverneur van de Plaets aen gegeven werde.

34. De schaden en roveryen by het Krijghs-volck van den Doorl. Chur-Vorst, voor desen gecommitteert, soo de selve van beyder-zijdts Commissarisen waerachtich sullen bevonden worden, sal den Rover de selve restitueren, ende soo hy 't selve met gelt niet kan betalen, sal hy op een ander manier ghestraft worden.

35. Van dien dach af dat dese Vereeninge geconcludeert is, sullen de Staten van het Coninckliijck Pruyssen hare Troupen, uytgenomen die in de Guarnisoenen zijn, by malkanderen brengen, ende des Illustren Heeren Palatijns, Patenten uytgeven, ende gelijck men seyt, de Postpolitische Russen convoceren.

36. De Illustre ende Eerwaerdige Bisschoppen van Varmien ende Culm, neffens de Eerwaerdige Capittels ende andere Bisdommen, sullen mede in dit Verbont ende Conjunctie besloten worden, behoudende hare Rechten, Privilegien ende Bisschoppelijcke immuniteyten.

37. De Clerefie soo van Braunsbergh als van Culm, hare Cloosters ende Collegien van de Iesuitische Societeyt, ende Scholen, sullen in haer geheel behouden, het exercitie, van de Roomsche Catholijcke Religie bevrydt, ende geen ander publijckelijcken van de Roomsche Catholijcke verschillende ghetolereert worden.

38. Het Guarnisoen van Braunsbergh sal eenen Gouverneur hebben van de Roomsche Catholijcke Religie, soo daer yemandt in het Leger van de Doorl. Chur-Vorst soude mogen gevonden, ende de selve plaetse toe-vertrout worden.

39. Het Bisschoplijcke Huys binnen Braunsbergh, sal van alle besettinghe van Officieren, van 't Guarnisoen, ende van des Gouverneurs inwooninghe bevrijdt zijn: Ende sullen den Illustren ende eerwaerdigen Bisschop, ende sijne Officieren, in des selfs gebruyck ende vredelijcke possessie, sonder eenige prejudicie ofte impediment mogen verblyven.

40. Aengaende de versterckinge van de Guarnisoenen, hebben de Staten ende Ridderschap van het Coninckliijck Pruyssen belooft, boven de geconsenteerde *vier duysent* mannen, noch *drie hondert* (soo 't de noot mocht vereyschen) te voeden ende te onderhouden.

41. Dat wanneer den Doorl. Chur-Vorst in het Leger niet present ware, sal den Generael van sijne Doorluchtigheyt de opperste macht ende gebiet hebben, om het Chur-Vorstelijcke Leger te commanderen, ende alles te ordonneren wat tot de Militie behoort. Doch sullen de Poolsche Troupen gecommandeert worden door den Illustren Heer Palatijn van Marienburgh. Wat aengaet het militaire Woort, daer over mogen den Illustren Heer Palatijn, ende den

den Heer Generael voornoemt, op de beste manier onder malkander over een comen.

42. Daer en boven hebben de Staten ende Ridderschap van het Coninckl. Pruyssen belooft, dat sy van stonden aen sullen te wege brengen, dat de Brugghe over de Wicksel gheleyt worde, ende alsoo den overganck aen beyde de partyen vry ende liber zy ende blyve. Aengaende de plaets, waer de Brugh geslagen sal worden, sal de selve naer genomene deliberatie geassigneert worden.

Tot meerder securiteyt van het selve, van aldus ende niet anders geschiet te zijn, sijn hier van twee Exemplaren van een ende de selve teneur ghemaeckt, ende weder-zydts partyen gecommuniceert ende over gelevert. Actum *twaelfden* November 1655.

Wy Raden van Staten, ende Ridderschap van het Coninckliјcke Pruyssen, beloven met onderlingh consent by dese tegenwoordige, dat wy naer ons beste vermogen sullen effectueren ende te wege brengen, dat sijn Chur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt voor de diensten aen dese Provincie, ende het gemeene beste bewesen, eene gelijckwaerdige recognitie van sijne Doorluchtichste Coninckliјcke Majesteyt ende Poolsche Republijcke moghe gheconfereert worden. Actum in Rijnsb. den *twaelfden* November 1655.

Den Doorluchtighen Chur-Vorst belooft ende caveert by desen, dat sijn Doorluchtigheyt tegens het Coninckliјck Pruyssen, volgens dese bovengheschreven belofte niet en sal pretenderen, maer dat de Illustre Staten alleen tot een spoedigh werck ende neerstige voortsettinge, soo veel sy kunnen, haer verbonden willen houden. Actum *ut supra*:

Den negentienden Decembris versochten de Keur-Brandenburghsche in groote secretesse.

1. Te leen een somma van tweemael hondert duysent Rijcxdaelders / presenterende tot versekeringh van dien t'appignoreeren sijn Tollen inde der Pillouw ende Memel.

2. Hebben geurgeert d'Equipagie ende toerustinge van een machtige Vloot tegen 't voorjaer te senden in d'Oost-Zee.

3. Promte prestatie van 't beloofde subsidie voor altans.

4. Maer daer na dat de vier duysent man moghten worden gesonden tot assistentie van den Keur-Vorst / ende dat onder 't beleyt van Graef Christiaen van Dhona; beneffens noch thien a twaelf goede Hooft-Officieren / noch een goet getal Sergeanten ende Corporaels.

5. Permissie om acht duysent man te werven in ende onder 't district van desen Staet.

Sulcx alles is by die van Hollandt overgenomen / ende toonden die selve sich seer genegen daer toe / ende wiert ooch gediscoureert van de Pillauw ende Memel gantschelijck te stellen in handen van desen Staet / of wel dat of Hollandt of haer Ho. Mog. souden door hare Commissarisen het Guarnisoen daer in laten betalen / ende alles versorgen / gelijckse aleer deden in de Luckstat anno sesthien honder seven en twintich ende negen en twintich.

Haer

Haer Ho. Mog. verklaerden den vier en twintichsten December, dat ingevalle den Heer Chur-Vorst sich in het toecomende voorjaer mochte vinden geattacqueert/ ofte getroubleert in sulcker voegen/ dat hy volgende het dispositijf van't negende Articul van de Alliantie van desen Staet/ soude begeeren het beloofde secours van vier duysent man te voet/ het selve secours alsdan/ achtervolgens de voorsz. Alliantie/ effective in volck geprefteert / ende gefurneert soude werden / met dien verstande / dat daer mede van soude comen te cesseren/ de pretensie by de gemelte Chur-Vorstelijcke Ministers over werfgelden, ofte aenrits-gelt gemaeckt / ten aensien dat het voorsz. secours voor de eerste drie Maenden in geldt soude werden gefurneert; Dan wat belanghde haer versoeck / omme in ghevolge van de intentie der Contrahenten uytghedruckt in 't thiende Artijckel van 't voorsz. Tractaet/ boven 't voorsz. beloofde secours/noch geassisteert te mogen werden met een geldt-subsidie van twee mael hondert duysent Rijcxdaelders by forme van leeninge/ ende op verseeckeringhe/ ofte onder verpandinghe van eenige plaetsen ende Tollen/ den Chur-Vorst toebehoorende / sijn versocht de Heeren hare Ho. Mog. Gedeputeerden om in nader conferentie te treden met de voornoemde Ministers.

Dienvolgens was Conferentie aengestelt den seven en twintichsten. De Heeren Verbolt, Stavenisse, ende Mulert, compareerden alleen: hoewel de Brandenborghsche op verleden vrydach den vier en twintichsten, als de resolutie ghenomen wiert/seer grooten haest ende *periculum in mora* representeerden; Ende hadden garen ghesien dat de Conferentie ware gehouden op Kersdach: maer het consent was gelimiteert met dese clausule/dat de penningen niet souden worden gedemandeert/voor dat de quotes van alle Provintien souden hier present/of in handen van de Ontfanger Generael zijn.

Den laesten Decembris versochten de Chur-Brandeborgsche dat haer Ho. Mog. geliefde het vertreck van de gedecerneerde Ambassadeurs/bysonder na Denemarck/te doen matureren. Voor 't tweede te ordonneren dat aen Sijn Chur-Vorstel. Doorl. soo datelijck mogte werden betaelt de gheconsenteerde hondert en twintich duysent gulden/'t sy ten deele/'t sy in eender somma. Voor't derde dat eenige weynige Officieren hier namaels te nomineren/mogten werden Oorlof ghegheven sonder prejudicie van hare charge om sich in dienst van Sijn Chur-Vorstel. Doorl. employeeren te laten/ ende specialijck aen den Heer Graef Christiaen van Dhona. Voor 't vierde dat werdingh moghte toegestaen werden voor Sijn Chur-Vorstel. Doorl. in desen Staet/ Voor't vijfde dat van nu af moght werden ghereſolveert ende dienaengaende ordre gestelt daer 't behoorde/dat ten minsten tegen den Maent van Maert, de gestipuleerde secoursen van volck/souden werden ingepresteert in nature.

Voort sesde dat aen Sijn Chur-Vorstel. Doorl. by forme van Leeningh ende tegen behoorlijcke verbant van der selve Tollen ende incomste in de Pillauw mogten werden ghefourneert twee hondert duysent Rijcxdaelders/ende dat eyndelijck haer Ho. Mog. haer willen voor allen dingen gerecommandeert laten zijn/de Equipagie ter Zee.

Haer Ho. Mog. hebben terstont daer op verklaert/dat de Heeren Ambassadeurs ten spoedigsten souden vertrecken. Dat de geresolveerde hondert twintich

tich duysent guldens, soo die van tijdt tot tijdt bevonden wierden ten Comptoire van den Ontfanger Generael Doublet gefurneert te zijn / successivelijck souden aen de alhier aenwesende Chur-Vorstel. Brandenburghsche Ministers / tot den ontfangh behoorlijcke gequalificeert zijnde / 't sy by procuratie ofte quitantie van Sijn Chur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt betaelt ende voldaen werden.

De dispositie op het derde point wiert al noch opgehouden.

Op het vierde point / is in conformite van 't advijs des Raedts van State goetgevonden / dat ingevolghe van den Alliantie met den Heer Chur-Vorst opgerecht / t'sijner tijdt behoorlijcke Acte soude werden gedepescheert / geconditioneert ende ghequalificeert in conformiteyt van 't Placcaet van den twintichsten January sestien hondert twee en vijftich, omme eenige Volckeren te mogen werven ende aennemen omtrent de Guarnisoenen van Mastricht ende s'Hartogenbosch, des dat de Gouverneurs ende Commandeurs van de by ghelegen plaetsen / souden hebben te letten dat s'Landts Chrijchsvolck daer door niet en wierde gedebaucheert.

Aengaende het vijfde point wiert gepersisteert by haer Ho. Mog. resolutie van den vier en twintichsten deses hier voor gemeldt.

Dat de Heeren Verbolt ende andere desen aengaende / met de Brandenburghsche Ministers in nadere Conferentie souden treden.

Voort datse de Equipagie in naerder deliberatie leggen / ende daer op soodanige resolutelijck nemen souden als tot weder-zydts beste bevonden wierde.

Den Koningh van Sweden hebbende besloten om in Poolen sijn voordeel te soucken; socht elders over-al vrientschap t'onderhouden / ende alsoo hem 't meeste quaet conde komen uyt Engelandt of van hier / schickte daer eerst den Colonel Fletwood, in Sweden getrouwt; wiens Broeder getrout hadde de Dochter van den Protector. Den Heer Cojet, daer na de Rijcx-Raet Bond wierden derwerts oock ghesonden / door Cojet wiert geprojecteert een Tractaet / door Bond voltrocken. Aen haer Ho. Mog. quam in Junio den Baron Gustaef Spar.

Sijn Propositie dede hy in 't Latijn den twaelfde Juny, seggende: dat den Koningh aen de Kroon gekomen sijnde voornamentlijck voorgenomen hadde met desen Staet in oprecht vrientschap te leven. Ende hoewel hy te voor door brieven hadde hier aengekundicht sijn successie ende goet gemoet, echter altans dat hy het oock door dese besendinge hadde willen doen. Dat hy niet min als sijn voorgangers het beste van haer Ho. Mog. ende haerder Commercien soude soucken. Danckte voor de selver Officien tot by-legginge van het different met Bremen in 't verleden jaer aengewent, voort wederom aenbiedende sijn Koninghs welgenegentheyt.

Hem wiert den veertienden Iuny weder in gheschrift in 't Latijn gheantwoort / dat haer Ho. Mog. d'opgemelde notificatie eerst by missive / daer na door dese besendinge gedaen / aengenaem was; als mede des Koninghs danckseggingе voor haer Ho. Mog. tot Staeden aengewende bemiddelingh / verder aenbiedende de vrientschap van desen Staet / ende datse mocht meer ende meer aen elckander werden verbonden. Met nochmalige geluckwensingh tot sijne

aenge-

geslegtreden Regeringe. Ende om noch meerder te toonen haer Ho. Mog. goet herte/ hebben den Heer Spar door de Heeren Ripperda tot Buyrse, van Waveren, ende Wykel laten op den Doelen seer heerlijck tracteren. Alwaer de verklaringh van ghenegentheyt/ oprechtheyt/ ende sinceriteyt sijn bekrachticht/niet alleen met den besten Rijnsche Wijn/maer oock met veel Hofs wy-water. Want hoe seer den Koningh alhier door sijn Gesant liet spreecken van sijn benevolentie; soo wiert verstaen dat hy sich boven maten ghestoort toonde door de geruchten van stercke equipagie/ende ernstige Officien diemen aenstelde/ soo by Engelandt, Dennemarck, Brandenburgh ende Dansigh; om het Sweets voornemen te beletten. Alsoo dat den geleerde Heinsius Minister van desen Staet/ seer qualijck daerom was gesien/ ende schroomachtich te Hoof te komen. Hier desgelijcx/ toondemen in alle manier ongeren te sien des Koninghs successen.

Eenen Hieronimus Radziewsky gedisgratieerde Vice-Cancelier van Poolen, was ghekomen in Sweden, den Koningh ontdeckende de swackheyt van sijn Vaderlant / het misnoegen der Stenden / klaegende over de quade Regeringh ende over den Koninginne. Voorts extolleerende de macht van de oproerige Cosacken: een volck op de Turcksche grensen woonende / van de Griecksche Religie/ clagende dat de Poolsche Geestelijckheyt van de Roomsche of Lutersche Kerck/ de Griecsche hadden willen aldaer onderdrucken. De Moscoviten hadden alrede de Poolen aen 't loopen ghebracht; dies d'occasie ende baen schoon was voor de Sweden. Ende haer Koninghs strijdtbaerheyt ende ambitie was groot/ ende wat Prins isser die niet waer neemt de gelegentheyt om sijn macht te vermeerderen ende sijn naem te verbreyen? Alsser opportuniteyt is om wat te doen / dan ontbreeckt noeyt recht. Den Koningh gaf nochtans een Manifest uyt: onder de naem van *Preliminaris Enumeratio causarum ob quas Ser. Carolus Gustavus*, &c. *coactus est Regem Poloniæ bello adoriri.* Dat alrede by 't leven van d'overleden Koningh Vladislaus eenen Colonel Boot, hadde dessein ghehadt om in Lyflant te vallen/ dat een Colonel Crakouw een inval ghedaen hadde in Pomeren. Dat Vladislaus een aenslach hadde gehadt op 't Eylandt Oesel, dat hy eenige Sweetsche Onderdanen had getenteert tegens de Kroon/ dat den Poolschen Koningh Casimir sich hadde geopponeert tegens de successie van den Sweedtschen Carolus. Dat hy de Lijflanders hadde doen solliciteren tot Rebellie/de Casacken aengehist tegen Lijflant; dat hy op de laeste byeen-komst tot Lubeck, niet oprechtelijck was gegaen in de Vrede-handelingh/ dat hy door eenen Canasillen hadde in Sweeden belooft te senden een Ambassadeur/ om te handelen van Vrede; doch gesonden hadde eenen Morsteyn, sonder behoorlijcke volmacht. Dat hy met vreemden (desen Staet) hadde willen handelen tot beschermingh van de Oost-Zee; 't welck Sweeden seyde haer toe te komen/ etc. Met een woort/ de Sweden meenden actie genouch te hebben. Haer misgunstige lachten daer mede; als sijnde ongegront / ende den Treves hadde noch eenige Jaren te duyren. Oock noch voor des Konings vertreck van Stockholm quam aldaer den Graef van Lecinsky, en noch een Pools Edelman als Ambassadeurs: maer doen hadde alrede den Koningh den Graef van Wittenbergh voor afgesonden/ met de meeste macht op Stettijn, van

daer marcheerende door een gedeelte van het Keur-Brandenburghs ghebiet/ ende in Iulio door bemiddelingh van Radsiewsky, in sijn Koninghs protectie nemende den Adel ende Provintien van Posna ende Calissien, vindende over al weynich tegenstandt.

De Poolsche Ambassadeurs (waer by oock de Heeren van Danzick hadden gevoeght haren Secretaris Westhovius) hebben tot Stockholm niet uytgerecht als dat nieuwe by-een-comste wiert beraemt tegens den vierden Augusty ouden stijl tot Stettijn. Tot versachtinghe/ ende met een tot ostentatie/ wierden aen de Gesanten gedaen groote vereeringen / ter waerde van sesthien duysent Rijcxdalders.

De Koninck van Poolen hadde in Engelandt gesonden sijnen Resident de Bye, om den Protector te bewegen tot secours tegen Sweeden. In't begin van Iulius quam hy weder hier. Sijn versoeck quam soo weynich in consideratie/ dat hy goet vont te vertrecken / sonder antwoort / als voorsiende / dat hy tot groote onkosten opgehouden/ ende van sijn eygen Koningh (die ghenouch met hem self te doen hadde) vergeten soude worden.

Omtrent den selven tijdt quam alhier uyt Poolen den Heer Kanasilles, een Fransman van gheboorte / korts te voor in Sweeden gheweest sijnde met den Graef Lecinsky, hy hielt sich seer bedeckt / 't was of de Sweetsche wapenen de vreese aenbrachten tot hier aen toe / hy bracht een Brief van den Koninck/ de selve wiert ghestelt in handen van de Heeren van Gent, Beverning, ende Veth, de selve / om te meer stillicheyt / quamen by een ten huyse des Heeren van Gent, alwaer oock verscheen de Heer Canasilles: hy seyde niet te sijn als den blote drager van den brief / ende dat men moest sien wat ende hoe Sweden sich soude resolveren op de besendingh nu van wegen Poolen aldaer ghedaen; sonder interventie van Mediateurs. Maer soo wel doen hem / als daer na aen den Resident de Bye, wiert geseyt / dat haer Ho. Mog. seer waren verwondert; dat Poolen dit werck niet spoediger ende yveriger ter handt nam/ sijnde geen wijsheyt dat Poolen wilde den eersten slach afwachten / ende *post vulneratam causam remedium* soecken. Dat Poolen behoorde de goede resolutie ende genegentheyt van desen Staet in acht te nemen. Den Resident de Bye toonde brieven van den Poolsche Cancellier / dat als doen op den Rijcx-dach wiert ghehandelt ende ghedelibereert / om by de hant te nemen het Concept Tractaet van Alliancie defensive, daer mede den Resident de Bye eenige tijdt geleden naer Poolen toogh. Maer voor alsnoch scheen/ dat Poolen wilde sonder bemiddelaers volgens begeerte van Sweden tenteren den amicablen wech met Sweden, ende hoewel hy geen last hadde tot de selve of eenige Tractaeten met desen Staet / nochtans incendeerde hy / soo veel mogelijck desen Staet tegens Sweden; willende verseeckeren (ende alsoo waren sijne discoursen geweest meermaels) dat Sweden meer tegens Hollandt was geanimeert / als tegens Poolen. Dat hy sulcx in Enghelandt hadde ghemerckt aen den Heer Cojet, dat hy verseeckert was; dat altans Sweeden met Poolen niet soude tracteren als tot groote beswaernis van de Hollantsche Commercien/ dat den Heer Cojet noch noeyt den Ambassadeur Nyeupoort hadde gevisiteert/ etc.

Men merckte groote verwonderingh/ irresolutheyt/ ende perplexiteyt in Hollandt

Hollant / om dat soo wel Poolen als Dennemerck, ende Dansigh, in 't minste haer niet bewogen / geen addresse hier maeckten / ende geen aensoeck deden/ daer sy desen Staet soo genegen sagen. Insonderheyt dat Poolen sonder Mediateurs handelde.

Dit wiert by hem alsoo eerst gerapporteert / daer na nochtans naerder gehoort door Commissarisen/ende hielt seer aen om een navale macht. In plaets van 't welck tot in 't midden van Iunius niet meer als twee Oorlogh Schepen ende een Jacht waren kruyssende omtrent Schagen ende Noorwegen. Men dede noch niet meer / als Engelandt ende Dennemerck sonderen ende stimuleren.

Tot expeditie van den Heer Canasilles komende / wiert geconsidereert/ dat den Koningh in generale termen schreef / dat haer Ho. Mog. niet konde onbekent sijn in wat manier sijn buyrman (*vicinus Noster* alsoo indigiterende den Koningh van Sweden) hem (Koningh van Poolen) ende sijn landen niet alleen opentlijck dreyghde/ maer byeans was aentastende of genakende/ in acht nemende de ongelegentheyt / daer in hy was geraeckt door de Muscovijtsche ende andere Oorlogen. Vertroude dat desen Staet om haer interest sulcx souden behartigen ende gade slaen/ ende voorts geloof geven aen 't geene Canasilles hy monde soude voorbrengen ende proponeren. Ende wat hy by monde hadde geproponeert/ was 't geene hier voor geseyt is / dat namentlijck desen Staet haer Navale macht wilden gebruycken ende employeren om diversie aen Sweden te maecken. Maer alsoo soo wel Hollant als haer Ho. Mo. alleen daer in niet dorsden doen: oock anders als defensive niet souden willen offensie geven ende Hostiliteyt beginnen / soo hadde men 't geene voorsz. anders niet opgenomen als dat Poolen den gantschen haet wilde op desen Staet laden/ ende selfs genoegh buyten schoots blyven. Wiert alsoo met een generael antwoort gedimitteert.

Het antwoort aen hem gegeven contineerde datse seer gaerne vernamen de groote vertrouwelijckheyt: daer mede de Koningh aen dese Staet bekent maeckte sijn gewichtige saecken / versekerden van haer zyde in alle oprechticheyt daer over met den Koninck te sullen corresponderen; ende arbeyden/ soo veel in haer was / tot bevorderingh van de rust ende Vrede voor des Koninghs Rijcken ende Onderdanen; ende van de vrye Navigatie / ende Koophandel.

Van den Resident Heinsius quam in Augusto een brief; hoe dat den Koning was te scheep gegaen/soo gestoort op de Vereenichde Nederlanden; *ut commotior abire & magis exasperatus vix potuerit, si apertè inimicus esset.* Dit waren sijn formele woorden. Ende omtrent den selven tijdt verstontmen dat Wittenbergh de Poolen dapper hadde geslagen aen de Netse, ende dat geheele Provintien haer gaven aen de Sweden, sijnde inderdaet een geheele resolutie. Des onaengesien compareerden de Heeren van Hollandt den tienden ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. representerende 't interest van den Staet/ ende van haer Provintie by de conservatie van de Oostersche Commercie, ende dat het interest niet con lyden / dat de gheheele Oost-Zee souden komen in handen van een: maer datse behoorde te blyven gelijck het was. Dat tot dien eynde noodich

ende dienstich soude sijn een Vloot Schepen derwaerts te senden/ ende præsupponerende dat alreede acht Schepen in de Sont waren of souden zijn; proponeerden dat noch sestien daer by mochten worden ghedaen. De Provintien waren ende toonden haer genegen. Die van Gelderlandt hebben seer yverich ende wijdtlopich gheapprobeert den voorslach van Hollandt; met danckseggingh voor de goede sorgh ende yver aen die van Hollandt.

Den twaelfde wiert de sendinge der Vloote vastgestelt met verscheyden ordres daer omtrent te geven; soo aengaende 't middel van 't last ende veyl-gelt; of portie van dien/ daer uyt de Vloote soude worden onderhouden; als aengaende aenschryvingh aen den Lt. Admirael Opdam; om herwaerts te comen/ ende andere diergelijcke/ aen die van Zeelandt wiert oock eenich contentement gegeven/ aengaende de veylingh in de Bocht.

Den Resident Heinsius wiert op sijn versoeck toegestaen een keer herwaerts te doen/ doch by provisie tot Hamborgh te subsisteeren. Tot Stetijn ende in Pruyssen stelde men oock secreete correspondenten.

De verstandigste ende cordaetste seyden/ de Commercie op Oost-Lant was de ziele ende leven van Hollandt, ende datse sulcx moesten behouden *coute que couste*, ende merckende dat Denemarck scrupeleux was/ seyden; wy sijn 't te water alleen wel machtich tegens Sweeden: 't is oock best dat wy Dennemarck buyten de Comedie laten, want Sweeden soude terstont Denemarck te Lande op 't lijf vallen. 't is best dat Denemarcken spectateur zy: Nochtans maeckte men staet/ dat Denemarck de Staetsche Oorloch Scheepen soude laten passeren door de Sont. Men delibereerde ofmen in de Resolutien raeckende het senden der vier en twintich Schepen soude gebruycken de naem van de Sont, of wel van de Oost-Zee, maer de resolutie bleef sprekende van de *Orisunt*. In summa die van Hollandt vonden goet ende gheraetsaem niet toe te geven/ maer hart tegens hart te speelen/ was Sweeden in colere, Hollandt wildet met colere verdryven of weder goet maecken. Niettemin alles hadde den naem van te blyven defensijf.

De schickinge van een Gesant naer Denemarcken hadde al eenige Maenden getrotteert/ den seventienden is by der handt genoomen het maecken van een Instructie, de ingredienten waren, naest Curialien, de bekommering van haer Ho. Mog. soo wel raeckende de vrye alghemeyn nutte Commercie ende Navigatie, als conservatie van des Konings Landen ende luyden. Ten sonderen of hy sulcx selfs niet apprehendeerde, ende desseyn, resolutie ende ooghmerck hy dienaengaende hadde. Indien hy flauw ende kout was, hem te animeeren. Indien den Koning mede toonde sensibel te zijn, mocht de Gedeputeerde sich naerder openen, den Koningh confidentelijck verseeckeren van haer Ho. Mog. goede ende effective wille, sulcx te demonstreren met de sending van *vier en twintich* Schepen, verklarende wyders met sijn Majesteyt te willen ingaen eene nieuwe ende naerder Alliancie defensive, niet alleen tot defensie de Konings Landen ende luyden, maer oock tot weringh van nieuwe belastinge in of aen de *Oost-Zee*. Dat haer Ho. Mog. niet alleen te Water, maer als eenich Deensche plaets te Lande wiert gheattacqueert, dat oock haer Ho. Mog. sich souden verbinden te Lande hem te assisteeren, ende volck aen Lant

smyten,

smyten, &c. Daer wiert oock ghesprooken van den *Protector* van Engelandt. Datmen wel van hem niet verseeckert was, edoch nochtans hoope hadde, dat hy sich voor 't gemeen interest mede soude laten sien, in allen gheval ten minsten soude toesien, ende sich met Sweeden niet inlaten.

Den Heer vander Capelle Gecommitteerde van Gelderlant was seer resolupt/ de andere meest perplex/ ende irresolupt/ toonende niet te konnen bevroeden wat best was/ oock niet ongenegen te sijn tot een besendinge aen Sweeden, maer niet te weten/ op wat manier / ende dat het noch best scheen te doen ghelijck anno vijf en vertich, pari passu met een Vloot Scheepen.

Imant wierp de Hollantsche voor offe geen vreese hadden voor Sweeden te Lande / of dat Sweeden de Provintien te Landen soude konnen tusschen Eems ende Rijn incommodeeren.

Die in Hollandt meenden grondige kennis te hebben van de Sweetsche finantien/ verseeckerden dat Sweeden so formidabel niet was/ en meer Vyanden soude krygen. Maer ghelijck oock in de Instructie gestelt was / seyde de Commercie / ja de Baltische Commercie te sijn de ziele van Hollandt. Dat haer geheel conservatie daer aenhingh / ende niettemin gaven sommige oock te kennen/ datse swarigheyt in 't ghemoet sagen/ ende dat Hollant selfs niet resolupt was. Nochtans / nodich te sijn sich in alle manier in posture te stellen / ende een Vloot op de been te hebben. Dat niemant haer Ho. Mog. verdenchen kost / datse een Vloot equipeerden. In een woort / het geheel dessejn van Hollandt was om Dennemarck t'instigeeren tot een nieuw Tractaet / tot conjunctie sijner Vloote / tot belettingh van nieuwe beswaernissen ende Tollen.

De Heeren van Hollandt proponeerden oock datse niet hadden onderlaten naer te sien de verdragen die tusschen Sweeden ende desen Staet anno veertich ende vijf en veertich waren gemaeckt/ dat inderdaet men daer in noch niet veel materie vont om Sweeden te culpeeren/alsoo aen de Hollantsche Commercerende ende Navigerende in de Oost-Zee, geen turbe wiert aenghedaen. Ja al schoon Sweeden eenich plaets attacqueerde aen de Oost-Zee/sulcx haer niet verbooden te zijn.

Dat tot noch toe geen Tollen voor ofte op de Weyxel waren gheimponeert. Maer datter nochtans seer na ende apparent was / ende als Sweeden de impositie egael maeckte/ soo wel op haer eygen als andere Onderdanen / dat dan oock Hollandt niet seer kosten sustineeren tegens het Tractaet ghedaen te worden. Maer men seyde: *arbitrium Commercii* te laten in handen van een, dat was van al te quaden consequentie/ ende daerom was in de instructie oock een passage met Dennemarck te handelen, dat alles aen de Oost-Zee bleef, gelijck het voor desen was, dat is/ ten minsten/ dat Poolen, Pruyssen Danzigh, Pillouw, Brandenburgh, bleef soo als het was/ voor het tegenwoordich Oorlogh.

Voort in alles wiert ghevolgt de voet meestendeel van de handeling die den Heer Keyser ghedreven ende ghemaeckt hadde met Denemarck anno twee en vyftich.

De Heeren van Barendrecht ende Vrybergen gesondeert hebbende de Deensche Ministers/ offe niet wisten hoe Denemarck stont met Sweeden, hoe Denemarck

nemarck gheſint ende om 't herte was / of de Koninck niet apprehendeerde de Sweetſche Wapenen/rapporteerden datſe niet hadden konnen vernemen/ datſe de ſchouderen hadden getrocken / ende plat uytgeſeyt niet te weten / niet te konnen ſeggen/ maer datſe alles ghetrouwelijck ſouden overſchrijven / hadden ghevraeght/ of de komſte van deſe vier en twintich Schepen aen den Koninck niet ſoude aengenaem zijn / of hy die reede of *ſtationem in loco tuto* voor Koppenhagen, item des noots paſſage ſouden geven? Sy ſeyden haer te refereren tot de accoorden ſoo te voor als jongſt door den Heer Keyſer gemaeckt/ende voorts tot het believen van ſijn Majeſteyt / welckers reſolutie ſy niet conden weten. Gevraecht of niet ſijn Majeſteyt ſoude luyſteren naer nieuwe Tractaten over dit werck/ ende of een beſendinghe van haer Ho. Mog. hem ſoude aengenaem zijn? ſeyden alle die van deſen Staet quamen ſijn Majeſteyt aenghenaem te zijn/ ende dat ſijn Majeſteyt geern ſoude hooren alles wat van ſoo goede Geallieerde wiert geproduceert. Maer gaven te kennen/ dat het goet ſoude ſijn een extraordinaris te ſenden / niet door den Ordinaris Miniſter het te doen proponeeren.

Den Heer van Beuningen verhaelde noch met een van de Deenſche Miniſters geſprooken te hebben/ klaeghde deſgelijcx niet als koutheyt/ ende irreſolutie by haer te hebben vernomen. Daerom hy ſeyde dat de Heeren van Hollandt noch irreſoluyt waren aengaende d'extraordinaris beſendinge. Dat nochtans de Vlote *ad oſtentandum* nodich was. Ende mochtſe niet leggen in de Sont, ſy mocht leggen in Vlecker.

Aengaende den laſt van den Heer Lt. Admirael Opdam, de ſelve behelſde eerſt generalia: dat hy ſich ten ſpoedichſten ſouden hebben te vervoegen, naer de Sont; ſich conjungeren met de ſich aldaer rede bevindende Schepen.

Dat hy in 't ſtrycken ende reverentie te doen ſich ſoude dragen naer behooren; dat is aen de Koninghſche Vlagge cederen, ende ſich in alles civyl aenſtellen. In de Sont of daer omtrent gekomen zijnde, notificatie doen aen den Koningh, ende met deſſelfs permiſſie ſich ſetten op een bequame plaets. Daerna afwachten haer Ho. Mo. naerder ende vorder laſt. Ingevalle de Koopvaerdye Schepen van deſen Staet in de Ooſt-Zee wierden geturbeert, gemoleſteert, of gedepredeert, in ſulcken geval haer te hulp te komen, die te redden ende te beſchermen. Den aggreſſeurs aen te taſten ende te vernielen. Dit was het kort begrijp van Opdams Commiſſie/gaende noch deſgelijcx ſeer op den voet van de Inſtructie van Tromp in 't Jaer twee en vijftich tegens de Engelſche.

Des anderen daeghs weder by een komende over de Inſtructie/ is 't een ende 't ander wat ſachter geſtelt. Maer daer na den elfden Auguſty is goetgevonden ende verſtaen dat boven d'ordinaris Convoyers achtervolgende voorgaende haer Ho. Mog. reſolutie van dato den ſeventiende Mey leſtleden naer den Oriſont geſonden/ noch extraordinarie voor den tijt van drie Maenden geequipeert in Zee gebracht ende onder 't Commandement van den Heere van Opdam op Commiſſe ende Inſtructie by haer Ho. Mog. t'arreſteren/ mede ten ſpoedichſten derwerts geſonden ſouden werden ſeſtien kloecken Oorloch-Schepen te beſorgen by de Directeurs van de bewuſte extraordinaris

Equi-

Equipagie ter Zee / op den voet ende naer de proportie in de voorgaende Directie anno twee en vijftich beraemt / ende tusschen de respective Cameren van de selve Directie geobserveert / ende dat soo tot verval van de oncosten tot uytrustinge ende onderhout van de voorsz. sestien Schepen noodich / als mede tot aflegginge van de Capitalen die by ofte tot laste van de voorsz. voorgaende Directie waren ghenegotieert geweest / souden werden gecollecteert ende geheven twee vierde parten van 't bewuste Last ende Veyl-gelt / in Martio des voorsz. Jaers twee en vijftich geintroduceert / sullende de verdere twee vierde parten van dien met den sestienden deser lopende Maent Augusty nieuwen stijl cesseren ende ophouden / in dien verstande dat eene van de voorsz. twee vierde parten van 't voorsz. Last ende Veyl-gelt / privativelijck soude werden geaffecteert / tot afleggingе van de voorgeroerde genegotieerde Capitalen / ende de selve effectivelijck afgelept zijnde / oock daer mede soude comen te cesseren ende op te houden / ende dat het overige vierde part van 't meergeroerde Last ende Veyl-gelt tot onderhoudt van de voorsz. sestien op nieus te equiperen schepen privative gebruyckt / ende daer toe specialijck geaffecteert soude werden / oock niet eerder afgheschaft / voor ende al eer de Lasten van de voorsz. Equipage daer op te doen mede volkomentlijck afgedaen / ende tot den laesten penninck toe betaelt souden zijn. Ende dat men het selve geschiet zijnde / den opheef van beyde de voorsz. vierde parten respectivelijck by Ordre van de Regeringe als dan soude doen cesseren; Des soude by de voorsz. Directeurs Reeckeninge / Liquidatie ende effectuele distributie moeten geschieden / volgens van de resolutie by haer Ho. Mog. op den achten Mey des voorsz. Jaers sestien hondert twee en vijftich dienaengaende genomen; Ende wierden de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt versocht / door de Directeurs van de bewuste extraordinaris Equipagie ter Zee / in den haren de voorsz. sestien Schepen sonder eenich uytstel te doen equiperen ende in Zee brengen; Wijders is geresolveert dat aen de respective Collegien ter Admiraliteyt in Hollant ende West-Vrieslant geschreve soude werden / dat de selve aen de respective Directeurs van de voorsz. Extraordinaris Equipagie in haren districten by forme van leninge souden hebben by te setten alsulcken getal van s'Lants nieuwe aengeboude schepen van Oorloge met hare toebehooren uyt de eerste bestede dertich, ofte sodanige andere / die de gereeste ende bequaemste souden sijn als de opgemelde Directeurs tot furnissement van haer luyden respective Contingenten in de voorsz. sestien Oorlog-schepen / van noode hadden / te weten / het Collegien ter Admiraliteyt tot Rotterdam drie, dat tot Amsterdam thien, ende dat in 't Noorder-quartier drie; Voorts is goet gevonden te schryven aende Raden ter Admiraliteyt in Zeelandt, ten spoedichsten te equiperen ende in Zee te brengen twee Schepen van Oorloge tegens 't getal van de Schepen / die by andere Collegie ter Admiraliteyt na de Orisont waren gesonden / ende daer benevens de Heeren Staten van Zeelandt by speciale aenschryvinghe te versoucken soodanige Ordre te stellen ende die voorsieninghe te doen door alsulcke weghe ende middelen / als sy daer toe de bequaemste ende prompste souden achten / dat op 't voorgeroerde middel van een vierde part der voorsz. Last ende Veyl-gelden, ende speciale affectatie als vooren in den haren

mede ten spoedichsten wierden geequipeert ende in Zee gebracht noch twee Schepen van Oorloge/ mits van 't voorsz. middel/ Reeckeninge/ ende verantwoordinge geschiedende in Conformite van de voorsz. resolutie by haer Ho. Mog. den achten Martij diesaengaende genomen/ende dat de voorsz. vier Schepen ghebruyckt souden worden tot protectie van de Commercie in het Canael ofte in de Bocht van Vranckrijck/ onder een hooft by 't Collegie ter Admiraliteyt in Zeelandt daer toe te presenteren/ ende op soodanigen Commissie ende Instructie als by haer Ho. Mog. daer toe soude werden geaaresteert/ ofte andersints in 't gheheel ofte ten deele gebracht by 't gros van de Vlote gedestineert na den Orisont ofte Oost-Zee voorsz. Alle de Heeren aenwesende Gedeputeerden van de Provintien/ Hollandt alleen uytgesondert/ hebben in de voorsz. Conclusie geconsenteert/ op behagen van de Heeren hare respective Principalen.

De Heeren van Berendrecht ende Vrybergen wierden den sestienden Augusty Gecommitteert/om tot voorcominge van alle sinistre impressien aen den Heer Appelboom aenwesende Minister van den Koninck van Sweeden, openinge te gaen doen van haer Ho. Mog. welgemeynde intentie in ende omtrent het equiperen ende affenden van s'Lants Oorloch-Scheepen na ende omtrent den Orisont, met byvoeginge dat haer Ho. Mog. daer door geensints gemeent en waren van haer goede ghenegentheyt te deflecteren, maer gheresolveert te blyven, met den Koning overanderlijck te continueren ende onderhouden de oude vertrouwde vruntschap ende goede Correspondentie, soo als haer Ho. Mog. diesaengaende hare oprechte ende sincere ghenegentheyt voor desen meermalen, ende noch onlangs omstandelijck aen den Heer Baron *Sper* hadden verclaert ende betuycht, oock door haer Resident tot Stockholm breeder doen bekent maecken, dat daeromme haer Ho. Mog. sich mede t'eenemael wilden verlaten op gelijcke verklaringe wegens de selve sijne Majesteyt ghedaen, ende souden de voorsz. Heeren aen den voorghedachte Minister verder bekent maecken, dat haer Ho. Mog. gheresolveert waren door haer Minister *aen 't Hof van Sweeden dit officie breeder by sijn Majesteyt* te doen afleggen, ten sy haer Ho. Mog. wierden geadverteert sijne hoogstghedachte Majesteyts goetvinden niet te sijn dat de selve sijne Majesteyt in dese tegenwoordighe expeditie door eenighe publijcque Ministers soude worden ghevolgt. Iemant van de Vergaderingh sulcx hoorende/ wiert hartelijck lacchende ende seyde; O sinceriteyt!

Om nochtans de equipagie te vorderen/ wiert ghesonden den Heer Lodensteyn naer Amsterdam, den Heer Schoock aen 't College tot Rotterdam, ende den Heer Glas aen dat van 't Noorder-quartier/ om de Admiraliteyten aldaer t'induceren tot de respective Equipagien/ blyvende ondertusschen 't werck van de instructie ongearresteert/ als oock de nominatie tot de besendingh naer Denemarck.

Desen gantschen Somer was men hier seer verwondert dat niemant quam van Dansigh. De Regeringh aldaer hadde haer reden/ waeromse niet en schickte/ immers niet spoedelijck/ echter was haer aenghenaem de sorge die desen Staet droeg voor de vryheyt der Commercie. Iemant van de Regering seyde/ dat haer Ho. Mog. ende aen Hollant lief was/ dat Dansigh toonde geen

hulp

hulp van nooden te hebben. Waer op wiert geantwoort / dat Dansig als een lidt van Poolen; moest het oogh hebben op het generael / dat het lach wijdt van hier / dat trafiquerende Steden haer buyten Oorlogh hielen soo langh sy konden / dat dese Staet / ja Hollandt self / noch seer irresoluyt was / oock wat Hollant wilde / dat wilden gemeenlijck de andere niet; ende genomen men dede haer dit Jaer assistentie / sy moesten vreesen dat op een ander Jaer Sweeden (die ter rechter / ter slincker / voor ende nu oock achter Dansigh lach) soude de Stadt niet ongequelt laten / de assistentie soude haer d'een of d'ander tijdt manqueren. Het exempel haddense gesien aen Bremen, hy seyde / dat Hollant niet was gheintereſſeert by Bremen soo seer als by Dansigh, ende dat aen Bremen geen Oorloch diende. De opgemelde verwonderingh / waerom Dansigh niet schickte / ginck soo hooch / dat alhier veel meenden / de Stadt wast eens met Sweden. Sulcx bleeck contrarie / want de Koninck haer door sijn Minister liet noodigen tot een handelingh van Neuteraliteyt, maer sy wilden niet luysteren.

De Equipage voor desen gemelt / ginck niet alleen langhsaem / maer die van de Admiraliteyt van Amsterdam toonden misnoegen / dat men die liet doen door de Directeurs; datse oock niet konden begrypen waer toe dienen soude dese onkosten soo laet in 't Jaer / dat het was gelt in 't water gesmeten / dat noch de nieuw aengebouwde Schepen te groot waren om in d'Oost-Zee te gebruycken.

Den Heeren van Zeelandt openden haer Provintiael advijs den drie en twintichsten Augusty; datse consenteerden in de sestien Schepen te senden naer de Sont, boven de *tien* alrede gesonden. Haer intentie nochtans niet te sijn eenige occasie van verwijderinge ofte offensie aen de Croon van *Sweden* in 't alderminste te willen geven, maer ter contrarie alle stoffe ende materie aen te bieden tot vermeerderingh van de vrientschap met de Croon voor desen ghemaeckt, ende tot noch toe Heylichlijck onderhouden. Vindende daer by noodich deses Staets Mediatie te presenteren tot vereeninginge van de Croonen Sweden ende Poolen. In de vordere pointen van de gemelde Resolutie van den elfden, hebben oock geconsenteert.

Ende alsoo in 't verleden Jaer alrede was gemaeckt een Concept-Tractaet met Poolen; om aen dien Koningh te doen hebben twintich Oorloch-Schepen; soo is gemaeckt den volgen voorslach.

Calculatie, wat het onderhout van twintich *Schepen van Oorloge, lanck* hondert en dertich, *ende wijt* twee en dertich *Voeten, mitsgaders hol, ende hooch boven 't verdeck naer behoorlijcke proportie, gemonteert met* veertich *stucken, grof Canon, ende gemant met* hondert t'sestich *Coppen, oock van Ammunitie van Oorloch, Vivres, ende alle anderere nootwendicheden wel voorsien, voor den tijdt van* seven *Maenden ende* een half *soude coomen te Costen.*

De soldye voor *hondert sestich* Coppen, genoomen tegens *vijftien* gulden voor yder hooft door den anderen, bedraecht s'Maents *tweeduysent vier hondert gulden.*

 Het

Het Cost-gelt voor *tien* Cajuyt-gasten tot *tien* stuyvers yeder, ende van *hondert vijftich* gemeen Scheepsvolck tot seven stuyv. s'daegs, facit s'Maents *een duysent seven hondert vijf en twintich gulden*.

Als van wegen den Staet alhier soodanighe Schepen als boven, ter bester mesnage werden ingehuyrt, sijn, de Verhuyders voor yeder Schip ghewoon te genieten over huyre, ende ordinaris slytagie van de Zee, ten minsten Maentlijck drie duysent guldens, somma *seven duysent, een hondert en vijf en twintich* guldens.

Ende blijft in sulcken ghevalle tot laste van den huyrder alle schade, die de verhuyrde Schepen in militaire Actie, 't sy aen Masten, Cordagie, de hollen ofte andersints comen te lijden, de welcke ghestelt werdende op Reeckeninge van de verhuyrder, ghelijck mede de Consumptie van Ammunitie van Oorloge, met 'tgeene daer aen dependeert, moet daer vooren ten minsten genoomen werden een somme van *duysent* gulden s'Maents.

Dewijle nu naer de bovenstaende Calculatie een Schip als boven (behalven de begrootinghe van de schade in militaire Actie ontstaende, ende Consumptie van Oorloge, met 't geene daer aen dependeert) s'Maents soude comen te costen *seven duysent, een hondert vijf en twintich guldens*.

Soo souden *twintich* gelijcke Scheepen s'Maents coomen te costen *een hondert twee en veertich duysent, en vijff hondert* guldens.

En de vervolgens in *seven en een half* maenden *tienmael hondert acht en t'sestich duysent seven hondert*, vijftich gulden.

Maeckende in Rijcxdaelders *vier hondert seven en twintich duysent vijff hondert*.

Ende dient hier benevens te werden gelet / dat in 't derde Articul van het bewuste Concept Tractaet de betalinge van de boven staende somme weert gestipuleert in Rijcxdaelders / te betalen tot Amsterdam in Banco; om redenen: Eerstelijck, dat alle de Penningen / die haer Ho. Mog. ten regarde van het beloofde secours in cas van noot souden moeten furneren in ofte ontrent de Oost-Zee, moeten wesen specie ofte bancq Rijcxdaelders ofte andersints Ducaten, die opgewisselt wordende mede soo veel quamen te bedragen / ende ten anderen oock / om dat noch boven dien het secours van deser zijde door Schepen ende Volck te doen / genoechsaem al t'saem comptant / ende in den beginne van de uytrustinge van de selve Scheepen betaelt ende gedesbourseert moest werden / daer ter contrarie Sijne Coninckl. Majest. ende de Republijcke van Poolen voornoemt / by 't voorgheroerde Concept Tractaet / drie Termijnen wierden toeghestaen; daer door van alleen by naer soo veel aen interest waere geprofiteert / als 't verschil van 't Courant ende banck-gelt ordinarie comt te importeren.

Sulcx dat sijn Coninckl. Maj. ende Republijcke van Poolen voorsz. notorelijck desen Staet minder in gelde soude subsidieren / dan de oncosten van de voorgeroerde twintich Oorloch-schepen voor seven en een half Maenden beloopen / soo veel als de voorgheroerde duysent guldens s'Maents voor yeder schip hier boven per memorie gestelt / over 't voorsz. getal van twintich Schepen in den meergeseyden tijdt van seven en een half Maenden souden comen te bedragen / namelijck ter somme van hondert vijftich duysent guldens / 't welck verschey-

verscheyden Leden ghebaccert hebbende over de besognies op 't voorgeroerde Concept ghevallen / daer mede smakelijck gemaeckt is / dat men geallegeert heeft / achtervolgende 't selve Concept de profijten van de te doene Esquipagie *in omnem casum* by de Ingesetenen van desen Staet te sullen werden genooten / 't geene van oock al bijp van Consideratie is geoordeelt.

Den Sweetsche Minister Appelboom van alle dese toerustinge hoorende / conde niet ledich staen van in te geven het volgende Memorie.

DEn Resident van Sweden, uyt meer als gemeene geruchten vernemende dat haer Ho. Mog. van meninge souden sijn een *extraordinaris Scheeps-vloote* ten Oorloge te equiperen, ende de selve op en ontrent d'Oost-Zee te brengen; dat oock alreede 'tsedert eenigen tijdt herwaerts een aentael van Oorloghschepen sich ontrent den Orisont bevonden, die dese extraordinare Chrijx-vloote soude afwachten; waer by noch komt, dat haer Ho. Mog. souden *aensoeckingen laten doen, van Alliantien, Liguen ende Tractaten* met vreemde Potentaten; sijnde alreede eene daer van met sijn Churv. Doorl. van Brandenburgh ghesloten, ende met den druck gemeen gemaeckt, alle op de voorsz. hare Ho. Mog. desseyns slaende, vint sich verobligeert uyt kracht van de oude ende vertrouwelijcke vrientschap, oock Alliantie, die daer is ende heylichlijck te blyven heeft tusschen sijne Coninghlijcke Majesteyt sijnen aldaer genadichsten Coninck, ende hare Ho. Mog. als mede ten regarde van de nu jongst noch door den Heer Baron *Sparre* wederzijdts *gedane protestatien* ende verseeckeringen van mutuele vrientschap ende onderlinge goede genegentheyt haer Ho. Mog. minnelijcke doch ernstelijck voor te houden, dat diergelijcke eensydige handelinge ende equiperinge geen kleyne achterdocht konnen geven aen Hoochg. sijne Koninckl. Maj. te meer alsoo buyten stijl ende goede correspondentie, ende buyten den teneur van de gemelte Alliantie haer Ho. Mog. niet de minste communicatie hebben laten doen aen Alderhoochstgedachte sijne Coninckl. Maj. of aen des selfs Ministers *van dit equiperen*, na de Oost-Zee, veel min meer Alderhoochstgemelte sijne Coninghlijcke Maj. doen inviteren tot *comprehensie* in diergelijcke Tractaten ghelijck wel aen andere Potentaten ende Ministers in beyde dese Pointen door haer Ho. Mog. is gedaen doen.

Dat nu sijn Koninckl. Maj. noch reden noch oorsaecke hebben gegeven tot soodanige vervreemdinge, blyckt genoechsaem daer uyt, alsoo haer Ho. Mog. tot noch toe geen d'alderminste klachten hebben laten voorgaen, 'twelck oock niet heeft konnen met eenige schyn van waerheyt gedaen werden, van voorgeloopene troubles, verhinderingen, of schade deses Staets, Kooplieden of Schippers aengedaen in hare Negotie ende Navigatie; gelijck wel diergelijcke klachten van de zyde van sijne Coninckl. Maj. gedaen zijn, ende meer hadden konnen gedaen werden over geledene schade en rauwigheden in desselfs Zeevarende Onderdanen, door haer Ho. Mog. Commissie-vaerders sedert eenighe Iaren herwaerts, ende waer van de behoorlijcke reparatie noyt gevolght is.

Souden haer Ho. Mog. sich evenwel ergens inne beswaert konnen vinden, sal meer Alderhoogstgemelde sijne Koninckl. Maj. volgens 't recht der Volckeren,

keren,

keren, volgens d'Articulen der Alliantien, ende volgens de goede Nabuerschap, de notificatie eerst daer van verwachten, die dan by vriendelijcke middelen ende wegen wel konnen wegh ghenomen werden; daer ter contrarie het senden van soo onverwachte extraordinare Chrijcx-vloot, na plaetsen daer het onnodigh ende onwettelijck is, niet anders en kan voortbrenghen als groote aenstootelijckheden; waer van voorgaende exempelen niet verre souden te halen zijn.

Hare Ho. Mog. hebben soo goede ende soo veelvoudige proeven van sijne Koninckl. Maj. sincere vrientschap, ten beste van desen Staet ende van de onderlinge Commercien, sijnde noch noyt aenwijsingen ter contrarie ghedaen, ende blyven sijn Koninckl. Maj. soo gantschelijck genegen, in die vertrouwelijckheyt met haer Ho. Mog. te persisteren, jae selfs te doen aenwassen, dat de selve niet anders als met overgroote bevreemdinge diergelijcke privative op de Oost-zee gerichtede handelingen, besendingen ende equipagien sal aenhooren, ende na den regel van Danckbaerheyt, van vrientschap ende van Alliantie niet konnen gelooven dat hare Ho. Mog. met het continueren van dien sijne Koninckl. Maj. rechtmatige ghevoelen sullen willen foveren en augumenteren; de welcke de minste occasie niet gegeven hebbende tot eenige vervreemdinge, onluste, ofte oock verwyderinge, willen mitsdesen aen sijne zyde garen onschuldigh wesen, soo yets diergelijckx daer uyt te ontstaen heeft.

Het welck den opgemelten Resident sijn devoir heeft geoordeelt tot continuatie van alle goede correspondentie ende vrientschap haer *Ho. Mog.* dienst-vrientlijck voor te houden. *Datum 'sGraven-Hage den* drie en twintichste *Augusty* sestien hondert vijf en vijftich, *geteekent*, *H. Appelboom*.

Hier voor was wel geresolveert/ dat de Heeren van Barendrecht ende Vrybergen souden gaen vinden den gemelden Resident / maer 't was tot noch toe versloft/ op dese Memorie wierden weder gelast/ in plaets van den Heer Vrybergen ginck den Heer van Mareignault.

Aengaende de voorslagh van te senden tot bemiddelingh tusschen Sweeden ende Poolen, wilde Hollandt haer niet verklaren voor dat volkomen ordre was ghestelt tot de Equipage der sestien Oorloch-Schepen. Ende volgens rapport van de Heeren Lodestein ende Schoock verstontmen dat soo wel te Amsterdam als Rotterdam de schepen niet eer konden gereet sijn als in 't begin van October. By veele wiert gelooft dattet met d'Equipage geen ernst was: maer een voornaem bevelhebber/ seyde/ Ick sal na de Sont gaen, al soudet sijn op Schaetsen. In 't laest van Augusty brachten die van Hollandt op de iterative klachten der Heeren Deensche noopende de vergoedingh van haer door de Engelsche geleden schade/ al weder haer advijs in/ dat de klachten waren ongefundeert. Maer de Heeren Deensche gebruyckten soo wel de opghemelde klachten als over de abusen in de yckinge, als een pretext; om onder dat dexel occasie te hebben om desen Staet te meer t'incenderen tegens Sweden.

Vrieslandt adviseerde in 't laeste van Augustus in de besendinge aen Denemerck te consenteren; mits hebbende oock een van de hare in de deputatie.

Men was ende bleef in Hollandt ongeduldich/ dat van Dansigh niemandt

wiert

wiert gesonden/ elckens wilden men de oorsaecke van my weten/ ja men meende dat ick het haer afriedt. Onder andere redenen waerom sy niet schickten was/ dattet den Koningh van Poolen ongeren sach/ dat sijn Vasallen ghebruyckten het recht van besendinge: Ja de Poolen disputeerden aen den Hertogh van Pruyssen als haer Vasal, het recht van Alliancie te maecken. In het laest van Augustus quam een Credentiael van de Koningh/ onder andere seggende/ *Tantis tot annorum malis concusso Regno nostro nova à Principe Sueco accessit illata injuria* voort crediterende sijn Resident de Bye versoeckende hulp/ beloovende restitutie van de kosten.

Wat den Poolsche Minister ingaf/ luyde als volght.

DOORLUCHTIGE HO. MOG. HEEREN;

SYne Maj. van Poolen ende Sweeden, mijn genadichste Coningh ende Heere, hebben mijn uyt krachte van der selver Credentiale ende Instructie den *sesden* Augusty st. Novo, mijn belast haer Ho. Mog. de Heeren Staten Generael der Vrye vereenichde Nederlanden, &c. Sijne Vruntwillige dienste Vruntschap, oock goeden ende genegen wille te offereren, de selvige alle geluckige voorspoet, ende in allen voornemen ende deliberatien gewensten ende goeden succes te wenschen; daer te neffens te Remonstreren hoe dat de *Sweetsche Natie* sijnde de goede Correspondentie, Vruntschap ende mutuele Commertien, waer door sijne Maj. ende haer Ho. Mog. Onderdanen *voor alle andere Natien gefloreert*, ende toegenomen hebben. Het welck by de Sweedtsche Natie sulck eene *invidie ende misgunste* heeft gebaert, dat de selve alle middelen gesocht, de selve Vryheyt van Commercien, het vrye gebruyck van de Oost-Zee, aen alle andere Natien te beletten het *Dominium Maris Baltici* te arrogeren, ende aen hun alleen te trecken de Commercien naer hun eygen believen ende welgevallen, met *groote ende swaere Tollen te beswaren ende te belasten alle andere Natien uyt de Oost-Zee te houden*, ende het hier toe vrye Commercium tot een *monopolium* te brengen daer toe hun dan niet meer dan de Croone Poolen obsteerde, sijn eyndelijck te rade geworden eerstelijck de *Moscoviter ende Cosacken* jegens sijn Majesteyt ende de Croon Poolen te inviteren ende in de Wapenen te brengen, de welcke oock soo groote Progressen gedaen dat nu meer de geheele Provintie van *Littauwen* van de Moscoviten is geoccupeert ende veel *hondert duysent* menschen *gemassacreert ende omgebracht* te zijn, waer mede dese *wrede Sweetsche Natien sich* niet connende vergenoegen ofte versadicht werden, heeft sonder eenige reden ter werelt, niet tegenstaende den gemaeckten ende door soo hooge Potentaten gemoyenneerde Treves noch over de geheele *ses* Iaren was duyrende, niet jegenstaende op hun selfs aensoeck sijne Majesteyts Ambassadeur om eene eeuwigen Vrede te bearbeyden, ende hun alle mogelijck contentement te geven na Stockholm gesonden waren, maer dan op een *Barbarische maniere met drie starcke Armeen* aen verscheyde Plaetsen in de Croone Poolen inghevallen, hebbende met d'eene *Duynenborch in Lieflant* ingenomen, ende met d'andere *Groot Poolen* geinvadeert, ende door verraderye van de ghedesgratieerden Poolschen Vice-Cancellier de Principaelste Waywodschaffen ofte Palatinatus ende daer inne leggende Steden

den sonder slach ofte stoot op hun zyde t'ondergebracht, aldaer sy hun selven sijn fortificerende ende sterck maeckende, doende de *derde* Armee tot hunne sterckmakinge volgen, ende hunne Scheeps-vloote op de Rede voor Dantsijck commanderen, om alsoo alle uyt ende invoer te benemen, ende eyndelinge de geheele Croone Poolen *t'onderbrengen*, ende of wel sijne Maj. met alle alsnoch by hem hebbende macht, getracht heeft hun dessein te beletten ende te weren, soo is doch de selvige door de veelvoudige Vyanden soo gedistraheert dat de selve geensints suffisant sijn te resisteren, ten ware sijne Maj. van sijn nagebuyren ende Vrienden soude mogen ghestijft ende geassisteert werden, sonder het welcke seer apparent is dat de geheele Croone Poolen ende met het selvige oock het *gebruyck van de Zee* (dat Godt vergoede) inder Sweden handen komen te vervallen, dan dewijle dit eene gemeene saecke ende gemeen verlies soude wesen, hebben sijne Maj. mijn belast haer Ho. Mog. gantsch Vruntlijck te versoecken, dat hun gelieve tot Conservatie van 't voorverhaelde sijne Maj. in dese hoochdringende noot, met eenige hulp middelen, 't sy van *Volck ofte Gelt*, promptelijck te assisteren ende by te springen, sijne Maj. belooven vastelijck so haest sy wederom tot crachte sullen sijn gecomen, den selven tot den laetsten stuyver danckbaerlijck te refunderen, ofte haer Ho. Mog. de selve uyt *Zee-Tollen* tot de volle betalinge toe volgen ende lichten; Waer mede haer Ho. Mo. sijne Maj. ende de Croon *Poolen*, ja oock selfs *desen Staet*, merckelijcke dienste sullen doen, ende sich mede connen verseeckert houden dat sijne Majesteyt ende de Croone *Poolen* deser Landen interessen *naer desen voor hun eygen* ende gemeen interresse sullen houden, ende by diergelijcke occasien, 't welck Godt genadichlijck verhoede, met alle behulp middelen te assisteren ende by te springen; Waeromme vastelijck vertrouwe dat U Ho. Mog. sijne Maj. ende de Croon Poolen by dese ongelegentheyt ende noot niet sullen abandonneren, maer ter contrarie beloonen hoe seer hun het welvaren der Croone Poolen, als mede de mutuele Commercien, sijn ter harten gaende; waer op Ick U Ho. Mog. aenghenaeme ende ghewenste Resolutie sal verwachten, ende voorts verblyven. Onder Stont: U Ho. Mog. dienstwilligen Dienaer. Geteecken *N. de Bye.*

Waer na hy den drie en twintichsten October schriftelijck al wat te scherp en ongeduldich klaechde, dat hy in *achte* Weecken op sijne meenichvuldige instantien geene de minste resolutie ofte antwoorde, veel min vertroostinge, hadde conne verwerven, werdende alleen opgehouden, onder schijn dat van de particuliere Provincie, als noch hun advys ende consenten verwacht werden, den welcken ofte het meerder gedeelte van dien apparentelijck dit versoeck, 't welck by desen Staet soo geringe gheacht wiert, niet eens gecommuniceert was, dat men den *Muscovischen Envoye* qualijck soo veel *uyren* als hem *Weecken* opgehouden, maer den selven sonder lange beraet, sonder advys van de particuliere Provintien, alsoo willigen ende promptelijck met alle civiliteyt als eene van den machtichsten ende in brandenden Oorlogh met *Poolen* staende vyandt, den vryen uytvoer van allerhande ammunitie van Oorlogh ende over *twintich duysent* Musquetten, alleene om jegens de Croone *Poolen* te gebruycken, ende dat noch sonder betalinge van s' Lants gerechticheyt ofte Licenten, hadde gefavoriseert

riseert ende geconsenteert, daer men ter contrarie geene drie Iaren geleden ende op andere tijden meer, sijne Maj. met sijne Rebellische Onderdanen de *Cosacken* in swaren Oorlogh sijnde, met *hondert twintich* Carabyns met vuyrslooten voor sijne Lijfguarde op sijn vruntlijck versoeck, den uytvoer hadde consenteren willen, sonder eerst ende alvoorens s'Lants gerechticheyt (niet connende in alles *tien* Rijcxdalders importeren) betaelt te hebben, uyt welcke veelvoudige bejegeningen men dan niet, als eene vervreemdinge ende abalieneert gemoet jegens sijne Maj. ende de Croone Poolen con bemercken, ende dat men by dese ongelegentheyt van tyden socht den sterckston t'accommoderen, ende de Croone Poolen met onnoodige *delaye* noch meer t'incommoderen, gemerckt sijne Maj. haer Ho. Mog. resolutie 't sy in 't eene ofte andere tot sijne naerichtinge ontfangen hebbende, sich anderwaerts soude connen dienen, met de middelen die Godt Almachtich soude gelieven te suppediteeren, ghelijck hy Heer Resident dan te gelijck met dese Commissie, oock Commissie aen sijne Maj. van *Denemercken*, &c. ontfangen had, omme tot dienste van sijne Maj. ende de Croone Poolen apparent met meerder vrucht aldaer eenige assistentie te negotieeren, waer van hy dus lange alhier mette afwachtinge van eenige resolutie ofte antwoorde wiert opgehouden, wordende de Heer Resident ondertusschen in Poolen van negligentie geaccuseert, als of het selve sijne nalaticheyt alleen causeerde.

Dusdanige tamelijck onheussche verwytingh / wiert niet eens qualijck genomen / als komende van een party / die men begunstichde: Het is al goedt wat hy doet die men bemindt. Ende in de regeringh waren / die 't niet misshaeghde / dat de ongeresolveerde op dese wijse wierden opgewackert. Ende het hadde geen quaedt gevolgh.

Tusschen Rijn ende Eems de gantsche somer sterck Guarnisoen gheweest zijnde / wiert in September van wegen Hollandt voorgeslagen dat het mocht worden verminderd: refererende de vreese van Koninghsmarck; dat hy met een Leger de Provintien / tusschen de gemelde Rivieren liggende / soude infesteren.

De conferentie met den Heer Poolsche Resident / was den derden September. Hy discoureerde raeckende de Sweetsche invasie: in 't generael aenraekende d'ongefondeertheyt ende iniquiteyt der Sweetsche / lesende een brief van den Graef van Lessouw een van de Poolsche Ambassadeurs tot de Vrede; welcke inhielt eenige invictiven tegens de selve invasie / voorts representeerde het ghemeen interest / ende eyntelijck besloot met versouck van assistentie ende specialijck van Gelt; (hoewel des Coninghs brief alleen begeerde *Copias auxiliares*) ende tot versekeringh van sulcx presenteerde des Koninghs Tollen tot Dansigh ende noch een plaets dichte by Dansigh gelegen / te stellen in handen voor de betalingh / etc.

Men versocht hem te stellen by gheschrifte wat hy geseyt ende gepresenteert hadde. Hy verklaerde daer in swaericheyt te maecken / men presseerde / men seyde: dat men anders niet en conde doen rapport. Ende verder gepresseert sijnde / seyde / alsoo de Vrede was gebroocken; ende den Koningh van Poolen den Koningh van Sweden niet meer noemde Koningh / soo konde hy het ooch niet doen / ende nochtans alsoo hy (de Bye) oock was Minister van den Her-

toch van Holsteyn (Schoon-Vader van den Koningh van Sweden) dat hy vreesde den selven Hertogh te vertoornen / ende sochte sich alsoo t'excuseeren ende te dispenseeren van yets by geschrifte te geven. Nochtans geprsseert zijnde / heeft sijn versouck in gheschrift overghegheven / in plaets van des Koninghs naem gebruyckende de naem van de Sweetsche Natie.

In September quam oock een Envoye van Muscovien, met een brief van den Groot-Vorst gedateert den seventiende Iuny. Sijn naem was I. van Amirof, hy versocht voor sijn gelt twintich duysent Musquetten/ende twintich of dertich duysent pont Polver of Loot/ ten prijse als het haer Ho. Mog. selfs koste. Sulcx is hem toegestaen. De Envoye kreegh een goude Kettingh van vier hondert gulden / ende sijn Tolck een medalie van hondert guldens. Hy quam den twee en twintichsten September ter Vergaderingh sijn afscheyt nemen met de goude Kettingh om sijn hals/ ende de Tolck met de Medalie op de borst / seyden alsoo oock te sullen doen als sy de clare oogen van den Groot-Vorst souden komen te aenschouwen.

Hem is met een compliment weder geantwoort.

Sullende vertrecken op een verdeckte wagen / ende alrede wat ghereden hebbende/ wiert gewaer/ dat hy sat op een gemeen kussen: dies liet de wagen stil houden/ ende wilde niet voort; voor dat men hem hadde gehaelt een Generaliteyts kussen / daer de Leuw met pylen op stont. Ende sulcke afwachtende/ incorporeerde noch verscheiden dronckskens brandewijn.

Alrede in desen tijdt wiert gemompelt/dat de Moscovyt op Sweden gestoort was. Dies hem te lichter wiert toestaen sijn versouck. De Heer de Bye meende 't was in haet van Poolen.

De Koningin Christina sijnde een geruymen tijdt geweest in Brabant, passeerde Vrydach den acht en twintichste door Colen: sonder haer komste te hebben genotificeert/ ende is daerom niet van haer Karosse afgetreden/ maer den Rijn ghepasseert; buyten twijffel eensdeels om niet te spreecken met den Koningh van Schodandt, ende daer door te geven jalousie aen den Protector; anderdeels om aen die van Colen geen costen te laten doen. Men heeftse niet te min ghesalueert met eenighe canon-schooten/ ende de Magistraet van de Stadt haddese gecomplimenteert aen den Rijn. Sy hadde by haer twee Iesuiten (d'een genaemt Pater Mandescheyt, voor desen Capellaen van Pimontel in Sweden) ende twee barvoete Carmelyten, alle by haer selfs uytgekoosen/ gevende haer een Caros apart.

Tot Insburgh schickte haer den Paus den geleerden Holstenius met desen brief.

ALEXANDER PP. VII.

CArissima in Christo Filia salutem & Apostolicam Benedictionem. Ubi primúm allatum nobis est Majestatem Tuam apud Bruxellas Romanæ, hoc est, Catholicæ fidei integritatem, licet non palàm, amplexam è veterum errorum colluvione emersisse, novamque per Spiritum Sanctum creatam in ea esse sapientiam, in quam nihil inquinatum incurrit; quantum gaudium ad intimum animi

animi sensum permanaverit, nulla tanta est in verbis vis ac magnitudo, quâ id exequi, aut exprimere dicendo possimus. Hanc sane multò maximam lætitiam, cui vix quidquam adjici posse videbatur, summopere auxit, huc à Te institutum iter, ut Apostolorum Trophæa, & Fidem Apostolico ore laudatam, Nosque, quos, licet immeritos, Petri, atque adeò suamet ipsius vice, terris præesse Christus voluit, venereris. Quâ in re non modo præclarissimorum Principum immortales laudes æquabis, qui sibi gloriosum duxerunt triumphales fasces & lauream ad Piscatoris Romanorumque Pontificum pedes deponere, verùm etiam ab ipsâ Urbe rectê sentiendi, docendique magistrâ, hauries vera ac cœlestis doctrinæ præcepta. Quoniam tamen non sine aliquâ eorum jacturâ, qui sibi manem scientiæ opinionem induerunt, & apud semetipsos solùm prudentes sunt, tantum lumen adhuc sub modio conditur; debet tandem excelso è loco omnibus prælucere, ut & illi per hæc exempla ac vestigia ingrediantur. Mittimus ad Majestatem Tuam dilectum Filium Lucam Holstenium, Domesticum nostrum, & Protonotarium Apostolicum. St. Petri Basilicæ Canonicum, & Vaticanæ nostræ Bibliothecæ Custodem, virum omnium litterarum eruditione, ac singulari pietate nobis eximiè carum, qui tibi publicè Catholicam Fidem ex veteri ac recepto Romanæ Ecclesiæ more profienti adsit, à quo pluribus nostræ, erga Te, Charitatis, voluptatisque perceptæ immensa plane vis explicetur. Certissimam autem in spem adducimur ab eomet, qui adeò misericorditer in Te operatus est salutem, nihil omissuram Majestatem Tuam, ut amplissimi hujus beneficii se non indignam ostendat, summoque in hanc Sanctam Sedem obsequio obnixâq; obedientiâ omnibus testaturâ se Catholicam Religionem ardenter concupiisse, flagrantissimeq; suscepisse. Ab eodẽ Luca, & Paternam nostram amantissimam Benedictionem, & plura in hanc sententiam accipiet Majestas Tua, cui à Deo felicitatem, atque ut eam, quæ dextera sua mirabiliter in Te fecit, virtutem confirmet impensissimè precamur, Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem, sub Annulo Piscatoris die 10. Octobris M. DC. LV. Pontificatus nostri anno primo.

Subsignatum erat, NATALIS RONDONINUS,

Et Subscriptum, Charissimæ in Christo Filiæ CHRISTINÆ Sueciæ Reginæ Illustri.

Voorts heeft aldaer aengenomen het Rooms Catholijck geloode in de Hof-Capelle/ op haer knie affweerende de Lutersche dwalingh, soo voort treckende naer Roomen. Van sulcx met den Ambassadeur Chanut, (die haer seer familiaer ghekent hadde als hy aldaer resideerde) noch voor sijn vertreck confererende; seyde ick hem of hy opt inclinatie tot veranderingh in de Koningin hadde gemerckt: hy seyde/ ja. Ick seyde/ dan vreemt te zijn; datse nochtans vry wat ruickelooselijck hadde ghesprooken van alle Religien (immers soo men seyde) datse gesept hadde: *s'il y'a un Dieu; je suis bien attrapée.* Item/ tegens de Jesuiten tot Loven: als men haer vleyde/ datse Catholijck sijnde soude gestelt worden by de St. Brigide: seyde; *j'ayme plustost qu'on me mette entre les Sages*; stil-swygens willende seggen/ datse hielt voor sottinnen alle die haer tot de Roomsche devotie begaven. Waer op seyde de Heer Chanut, Ny: *il falloit faire son careme prenant.*

 Sijnde

Zijnde in 't ghemeen de manier / dat yemant sich willende in 't Klooster strecken / hy s'daegs te voor alle Wereltsche geckernye begae.

Van daer schreef aen den Koningh van Sweeden den volgende brief / den achten November.

MONSIEUR MON FRERE.

IE suis heuresement arriveé icy : ou j'ay trouveé la permission & l'ordre de *sa sainteté* de me declarer telle, que je suis il y a long temps. Ie me suis estimée heureuse de luy obeir, & *j'ay preferée cette gloire à celles de regner* sur les puissans Estats, que vous possedez, Vous devez aymer cette action, quand meme vous croiriez, que j'ay malchoisye, *puis qu'elle vous est si utile & si glorieuse*, je vous proteste pourtant, que ie n'ay pas changé le sentiment & l'amitié, que j'ay tousjours eüe pour vous, & l'amour que je doibs à la *Suede*, je les conserveray tousjours autant, que ma vie & servy, &c.

De Paus, op een tijdt / als hy de Koninginne Christina in de schoot van de Kercke ontfingh / toonde aen haer Successeur in 't Rijck / sijn groote onderdanichtheyt / schrijvende een circularen brief aen alle Patriarchen / Ertz-Bisschoppen / Bisschoppen en alle ware Christ-gelovige / daer in andere seggende : Gentes, quas pro pontificiâ Charitate, in nostrum, hoc est, in veræ fidei sinum traducere, arctissimèque complecti voluissemus, hunc ipsum sinum dilaniare *conantur*, & *ruptis maris, atque ultimis terrarum Claustris*, in Christi gregem effunduntur. Daer na verhalende dat hy oock den twee stry dende Koningen tot Vrede hadde vermaent. Daer na Koningh van Sweden designerende met den naem van Importunissimum adversarium. De Koningh van Sweden namaels in Dennemarck vallende / ende merkelijcke voordeelen winnende / heeft dickwils by de Wijn dat prædicatum of epithetum verhaelt / seggende ; de Paus kon geen eygentlijcke by-naem geven aen een Vyant, als dat hy was importuyn, want wie hadde oyt ghehoort van een opportuyn Vyandt ? alle Vyanden waren importuyn : Behalven alleen / seyde hy / de Koningh van Dennemarck / dessels Vyantschap / of inval was opportuyn geweest. Want hy lockte de Sweden uyt het afge-eeten bedorven landt van Poolen en Pruyssen na Holstein, ende voort in Funen ende Zeelandt, daer de volheyt was. Alsoo illudeerde hy den Paus, ende insulteerde den Deenschen.

Den tweede Memoriael gaf den Sweetsche Minister in / den seven en twintichsten September.

DEn ondergeschreve Resident van Sweden, hebbende verstaen d'iterative goede verklaringen die haer Ho. Mog. hebben ghelieft onlangs te doen, niet alleen aen den Heer Baron *Spar* extraordinaris Envoye van sijne Koninckl-lijcke Majesteydt sijn Aldergenadichste Heer, maer oock aen hem Resident, soo by geschrifte door resolutie onder dato den *sestiende* Augusti laestleden, als by monde, door der selver Heeren Gedepureerde, de Heeren van *Beerendrecht*, ende *Marignault* van der selver stantvaste resolutie ende ghenegentheyt tot con-

tinuatie

tinuatie ende onderhoudinge van de oude vertrouwde vrientschap ende goede correspondentie met sijne Koninckllijcke Majesteyt, vindt sich geobligeert haer Ho. Mog. voor soodanige goede Openinge dienst-vriendelijck te dancken, gelijck hy mits desen is doende. Ende alsoo hy daer van Onderdanichste bericht aen sijne Koninckl. Maj. heeft gedaen, kan hy haer Ho. Mog. wel verseeckeren dat sijn Koninckl. Maj. het selve met sonderlinge aengenaemheyt sal hebben verstaen, ende aen sijnder zyde niet en sal ingebreke blyven, met haer Ho. Mog. tot mainteneringe van soodanige onderlinge vrientschap volgens desselfs gereitereerde verklaringen, soo by Missiven als by monde ende schriftelijcke Memorien door des selfs Ministers aen hare Ho. Mog. gedaen, oprechtelijck te correspondèren.

Ondertusschen alsoo den gemelte Resident verstaet hoe dat allerley sinistre discoursen werden ghevoert ghelijck voor desen over de Armeringhe van sijn Koninckl. Maj. alsoo nu oock over 't leggen van desselfs Vloote voor de Haven van *Dantsich*, ende insonderheyt dat, om Koninckl. Majesteyts rechtmatige Proceduren hatich te maecken, van de zyden van Poolen getracht wort, haer Ho. Mog. te doen gelooven, als of sijn Koninckl. Maj. voor hadde yets tegens de vryheyt der Commercien op de Oost-Zee te attenteren; Soo kan hy Resident niet nalaten, haer Ho. Mog. te representeren, hoe dattet is Werelt kondich dat d'onlusten, verserende tusschen Alderhoochstgedachte sijne Koninckl. Maj. ende de Koninck van Poolen niet en sijn begonnen eerst van nu af, maer dat het sijn over oude Contraversien die eenmael by-geleyt dienen te werden; behalven dat, is het oock redelijck ende hoochnoodich dat wanneer het Huys van den Nabuyr brandt men selfs op sijn hoede zy.

Ende en twijffelt den gemelten Resident niet of haer Ho. Mog. selfs sullen wel lichtelijck konnen verstaen dat door soodanige abusive imputatien van de zyde van Poolen tegens Alderhoochstgedachte sijne Koninckl. Maj. voort gebracht, anders niet en wordt gedaen, als bedecktelijck daer onder getaxeert de eygen actien, van haer Ho Mog. sijnde bekent, dat de selve geduyrende den Oorlogh met Spangien selfs hebben gelieft *te doen sluyten de Havenen van Vlaenderen niet alleen door desselfs Oorlogh Schepen, nemaer oock door scherpe Placcaten* tot dien eynde gedaen emaneren, welcke Placcaten haer Ho. Mog. oock soo strictelijck hebben doen observeren, dat aengehaelt ende gheconfisqueert sijn geworden de Schepen ende goederen niet alleen der geene die tegens de voorsz. Placcaten inderdaet hadden gehandelt, maer oock dickmaels der genen op de welcke daer voor by-varende maer eenige suspicie dienaengaende was gevallen, handelende ondertusschen d'Onderdanen van desen Staedt veylich op Vlaenderen ende Brabandt *binnen Lands* door de *Schelde*, *Sas* ende *Swent*.

Oock wert van de zyde van Poolen (gelijckmen verstaet) voorgegeven dat Alderhoochst-gedachte sijne Koninckl. Maj. soude soecken d'andere Natien *uyt de Oost-Zee te excluderen* ende de vrye Commercien te converteren in eene *monopolie*. Daer nochtans niet en blijckt noch sal blijcken dat sijne Koninckl. Maj. sijne rechtmatige Wapenen *tegens sijne vyant gebruyckende*, yemandt belet in des selfs Navigatie ende hanteringe op de Oost-Zee, veel min dat de selve de Negotie aen sich ende de sijne alleen is treckende, alhoewel het conform is het recht

recht der volkeren en haer Ho. Mog. *eygen Maximen*, door verscheyde Tractaten met andere Princen, ingegaen, geconfirmeert, ende noch voor weynich Iaren omtrent drie geheele Koninckrijcken, Engelandt, Schotlandt ende Yerlandt, gepractiseert, dat, namentlijck de Negotie wort gesloten op plaetsen, die voor belegert werden gehouden, in voegen dattet anders niet en is als eene bloote toelatinghe ende vergunstinghe, wanneer in alsulcke ghevalle eenich Schip of Schepen worden gepasseert.

Gelijck nu Alderhoochstgedachte sijne Koninckl. Maj. of desselfs Glorie waerdichste Predecesseurs sich niet hebben gheopposeert tegens het voorsz. sluyten van de Havenen van Vlaenderen; Alsoo versoeckt den gemelten Resident in den naem van meer Alderhooghstgedachte sijne Koninckl. Maj. haer Ho. Mog. willen gelieven, volgens der selver bekende equiteyt, geen plaets te geven aen de quade instigatien der gener die selfs niet anders en soucken, als de Commercien in de Oost-Zee te troubleren ende te ruyneren, vele min sich daer door te laten permoveren tot yets dat der selver boven aengeroerde goede verklaringen eenichsins mochte tegen gaen, ende tot verwyderinge occasie geven, maer inghevalle eenich misnoegen by haer Ho. Mog. tegens sijne Koninckl. Maj. sijn mochte, gelijck men doch niet en vertrout als geene oorsaecke daer toe gegeven hebben, het selve volgens den gewoonlijcken stijl van doen, ende conform de goede vrientschap by annicable wegen te kennen te geven, niet twijffelende of sijn Koninckl. Maj. sal bereydt sijn haer Ho. Mog. alle billijcke ende redelijcke satisfactie te doen hebben. Getekent *H. Appelboom.*

Datum s' Graven-Hage den seven en twintichsten *September*, 1655.

De Sweetsche seyden tot haer meerder Iustificatie/ dat sy groote reden hadde de geheele navigatie ende negotie te verbieden op Dansigh; als Vasallen van haer vyant/ ende te confisqueren alles wat daer uyt of in voer. Gelijck haer Ho. Mog. hadden gedaen / ondertusschen selfs de negotie ende toevoer doende aen Brabandt ende Vlanderen op Antwerpen, Gent ende Brugge door 't Schelt, Sas, ende Swint of Sluys.

Om welcke reden die van Dansigh traegh waren om te gelooven dat desen Staet yet soude doen tegens den Regel: Wat ghy wilt dat u geschiet, en doet dat oock een ander niet. Maer die van Hollandt gaven te kennen datse den voortganck van de Sweden in Pruyssen niet houden lyden / ende dat Dansigh sich des wel mocht verseeckeren.

Den tijdt nu soo verre verloopen zijnde/ addviseerden die van Hollandt den tweeden October, dat men het senden van de Vloot soude opstellen tot in het voorjaer: Echter consenteerde in de besendingh soo wel aen Sweden als Dennemerck: dien-volgens wierden niet alleen die onder Tromp om de Noort sijnde ses Schepen weder t'huys geroupen/ maer oock de andere alrede in het Vlie leggende weder opgelept.

Doch een besoigne om tegen 't voorjaer acht en veertich Schepen naer Oosten te senden wierden aengestelt door de Gecommitteerde van d' Admiraliteyt; die den elfden October addviseerden/ ja, mits genieterende wat tot noch toe was ghemeest aen de Directeurs, daer van hier voor oock is ghesproocken.

Noch

Noch de gheheele Maenden van October ende November vielen niet als fluctueerende deliberatien over de besendingen. De groote successen der Sweetsche in Poolen, 't overgaen van Krakau, de retraicte des Koninghs naer Silesien, d'afkomste van den Sweetsche Koningh na Pruyssen, d'apparentie dat Brandenburgh soude sich met Sweden accommoderen / ende dat Dansigh weygerde sich te verbinden aen Brandenburgh, gaf veel nadencken. Den vijf en twintichsten November quamen die van Hollant en corps boven om te toonen datse haer lieten veel gelegen sijn aen d'Ambassaden/ men slough voor vier aen Sweden ende Poolen, drie aen Dennemarck, twee aen Keur-brandenburgh: ende noch twee na Spangien. Des anderen daeghs wierden vast gestelt vier aen Sweden ende Poolen, daer van aen Hollandt twee, een aen Zeelandt, ende een aen Stadt ende Lande, is toegestaen. Aen Dennemerck drie, daer van Hollandt een, Uytrecht een, ende Vrieslandt een, soude hebben. Noch twee aen Brandenburgh, daer van Hollandt een, ende Over-Yssel een, soude hebben.

Die van Zeelandt doleerden by dese occasie dat Hollandt alleen meer publijcque Ministers hadden als d'andere te samen / krygende vijf in dese besendingen.

De genomineerde Heeren tot de Ambassaden waren de Heeren van Slingelant, van Maesdam, de Hubert ende Ysbrant na Sweden ende Poolen: de Heeren van Beuningen, Amerongen ende Viersen na Dennemerck: de Heer Vogelsangh ende Isselmuyden na den Heer Chur-Vorst.

Den Heer Wolfen Gedeputeerde van Over-Yssel hebbende bevonden na resumptie van 't geene geduyrende sijn absentie van den *dertiende* October tot den *derden* December deses Iaers ter vergaderingh van haer Ho. Mog. was voorgecomen ende geresolveert, onder andre dat haer Ho. Mog. op den *sestienden November* jonghstleden hadden gearresteert seecker Instructie op de welcke eenige Heeren Ambassadeurs afgesonden souden worden aen sijn Kon. Maj. van Denemercken, tenderende voornaementlijck tot maintien van de vryheyt der Commercien in de Oost-Zee, met aenbiedinge ende terhant neminge van Efficatieuse middelen, na toedragen van saecken, volgens bredren inhout van de selve, vindet hem verplichtet noch voor het afgaen van gemelde Ambassade ende de te ondernemene Negotiatie met sijn Koninckl. Maj. van Denemerck, in conformite van voorsz. Instructie by desen te doen aenteeckenen, door expres bevel ende ordre van de Heeren sijne Principalen voornoemt, dat de selve wel overwogen hebbende aen de eene zyde, hoe merckelijck den welvaert van desen Staet aen de veylicheyt ende verre uytbreydinge van de Commercien was ghelegen, daer toe haer Ed. Mog. soo veel in haer was geweest altijdt met een sonderlijck yver hadden gecontribueert; oock wel genegen sijn daer inne by alle bequame ende practicable wegen te continueeren, maer aen d'andre zyde mede niet minder ghelettet, dat sulcx by tegenwoordige Constitutie van tijden, in cas subject, niet soude connen worden uytgewerckt sonder den Staet te doen vervallen in nieuwe perijculen van Oorloch, niet alleen te water, maer oock insonderheyt te Landen; ende daer beneffens geconsidereert de wel bekende droevige toestant van de Provintie van Over-Yssel, ende dat by voort-

ganck van soodane nieuwe swaricheden de smert ende ghevolge van dien, wel aldereest gemelte Provintie als buyten afleggende, soude connen comen aen te treffen, stellende de selve daer door in het gevaer van een totale ruyne, boven de Landtverderflijcke dissentien ende disordres, daerinne de selve noch verbleef, ende hoe langer hoe verder stont te vervallen ende ommachtich te worden, by vertraginge van de gedesireerde interventie ende bemiddelinghe, ghecauseert door het ghedifficulteert bywoonen van haer Ed. Gro. Mog. de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt in de geresolveerde besendinge. Mede regardt genomen hebbende dat de voortganck van de gemelde Ambassade ende Negotiatie by ghevolch, oock niet min Ruyneus soude connen comen te sijn voor de andere nabuyrige Provintien hare Bontgenoten, derhalven hebben nodich gheacht te verclaren (soo veele haer Ed. Mog. de Heeren Staten van *Over-Yssel* is aengaende) dat men sich in geene nieuwe swaricheden ende Offensien (tegens wien het oock soude mogen wesen) behoort, in te wickelen, ende dat haer Ed. Mog. desweegen oock *niet consenteren in de gedestineerde Ambassade* van sijn Koninckl. Maj. van *Denemercken* op de gemelde Instructie metten ghevolge van dien, immers ende voor alle niet soo lange de Provintie van Over-Yssel niet wederom soude sijn *geconsolideert*, ende de Leden van de selve vereenicht, met afdoeninge der swevende differenten door rechtmatige wegen: ter contrarie ghescheidende protesteerden haer Ed. Mog. wel expressselijck van wegen alle de Onheylen ende swaricheden soo door den voortganck van gemelde Ambassade ende voorgenoemde Negotiatie in *Denemercken* den Staet in 'tgemeen ofte oock de Provincie van *Over-Yssel*, in 't bysonder namaels soude mogen overcomen, willende daer aen onschuldich zijn. Met sulcken verdere verstant ende meninge dat haer Ed. Mog. tot meerder ruste ende verseeckeringh van desen Staet oordeelden te sullen dienen ende noodiger te zijn, dat in plaetse van opghedachte Gedecreteerde Negotiatie in *Denemercken* voor af ende sonder eenich tijdt verlies worde voortgesettet d'Ambassade aen sijn Koninckl. Maj. van *Sweden* om met de selve te vernieuwen de voorige Tractaten ende Alliantien, nemende met eenen behoorlijcke reflexie op de Interessen van sijn Koninckl. Maj. van *Denemercken* oock te gelijcke aenbiedende de *Mediatie* van desen Staet tusschen de beyde Croonen van *Sweden* ende *Poolen*. Ende dit alles sonder Prejudicie van de nadere deliberatien ende verdere verclaringe van haer Ed. Mog. de Staten van de Provintien.

Soodanich protest gaf hy over den sestienden December, daer van wiert geen notule gehouden/ maer 't wiert opgesloten in de secrete casse. Men conder uyt af nemen de ongelegentheyt van Over-Yssel, de formidabiliteyt van Sweden, ende de courage van Hollandt; die des te hertiger voort gingen.

Het stont in desen tijdt alsoo dat de fortuynen van de Sweden scheenen te staen in het Zenith. De Koopluyden waren flauw/ discoureerden dat men sich soude contenderen; soo men maer conde obtineeren van Sweden eene egaelheyt of gelijckmatichheyt der Tollen.

Den Drie en twintichsten notificeerde den Sweetsche Resident Appelboom aen haer Ho. Mog. door den Heer Presiderende/ de geboorte van den Jonge Prins in Sweden ter middernacht tusschen Saterdach ende Sondach den

den vierden ende vijfden December nieuwen Styl. Den Agent de Heyde wiert gelast den Resident te bedancken. Het was notabel dat op dien vierden December oock Toorn sich over gaf aen den Koningh: ende den vijfden dede sijn Intree daer in.

Aengaende d'Equipage der acht en veertich Schepen naer Oosten, is by Hollandt de repartitie soo gemaeckt / dat Amsterdam alleen soude equi peren vier en twintich Schepen. Daer tegens opposeerde sich Rotterdam, verklarende ende aenwysende / dat Amsterdam noeyt meer als twee vijfde-parten hadde ge-equipeert.

Het Sweets Oorloch te beschryven is niet mijn voornemen. Alleen voor so veel het noch desen Staet ontroert heeft / sal stellen / ende in 't kort. Den twee en twintichste Mey was de begraeffenis van de Coninginne Maria Eleonora, Moeder van Christina. Omtrent dien tijdt was de Vloot soo goet als gereet / sterck dertich tot veertich Schepen goede ende quade.

Den negentienden Iuly is den Koningh uyt de Daleres in Zee geloopen / met de Vloot in drie esquadres ghedeelt: Omtrent de selve tijdt namen de Sweetsche Duneborgh boven Riga in: voorwendende dattet anders de Muscovyten souden innemen: die de Wilda den vier en twintichsten Augusty met stormender handt innamen.

Het overige Littauw oock den Prins Radzivyle gaven haer onder Sweetsche protexie. Dit gaf de eerste verbreemdinge aen den Muscovyt tegens Sweden. Omtrent half Iuly kregen de Poolen omtrent vijftien duysent sterck aen de Rivier Netz d'eerste nederlaege door den Sweetsche Velt-maerschalck den Graef van Wittenbergh, ghevende sich daer mede het ghedeelte / genaemt Groot Poolen, onder beschermingh ende onder devotie van Sweeden.

Den Koningh in Pomeren aengekoomen / volghde ende conjungeerde met Wittenbergh, ondertusschen quam den Admirael Wrangel met de Vloot voor Dansigh, menende Putske onder haest wech te nemen / maer 't miste / sijnde de plaets van natuyr sterck / ende Wrangel hadde niet veel Krijghs-volck. Den Koningh op de Weyzel komende / scheen in twijffel te sijn of hy eerst Pruyssen of de rest van Poolen claren wilde. Het laeste koos hy. Tot Colo den acht en twintich quam by hem den Polschen Envoye Christophorus Prziemsky, klagende wegens desen inval: konde niet weten waerom. Niet uyt wraeckgiericheyt: wasser by Col. Boor, Col. Crakauw, of yemant anders yet ghedaen / het was particulier. Niet uyt gelt of schat-giericheyt / want dat den Poolschen Rijckdom bestont in Ackerwerck: ende dat rede soo wel de Muscovyten / als de Cosacken het meest hadden bedorven / niet uyt roem of eergiericheyt / want dat het by al de Werelt onvryselijck was / een wettelijck ghebooren Koningh ende sijn bloetverwant te verdelgen. Ende na dat hy oock andere incommoditeyten hadde voorgestelt; sloot met dese woorden: *Pacem petimus, bellum deprecamur, Satisfactionem omnem promittimus: saltem gradum sistat: nec ulterius ducas infestum exercitum.* Den Sweetsche Koningh dede daer op antwoorden / wat tusschen hem ende Lescinsky was tot Stockholm afgesprooken: ende dewijl hy nu soo na was by den Koningh van Poolen; soo hoopte hy haest persoonlijck hem te besoecken.

De

De Sweetsche eyschten soo wel voor Dansigh als Pillauw ende Memel, een swaren Tol. Dies die van Dansigh terstont de Pontcamer slooten. Den Poolsche Koningh liet sich eerst aen als of hy tot Lowits of Warschouw wilde stant houden; maer de Sweetsche na by komende ende menende s'anderen-daeghs batalie te leveren/ vonden dat de vyanden waren geweecken na Crakouw. Den Keur-Vorst van Brandenburgh passeerde omtrent den twintichsten September voor by Dansigh. Den Sweetsche Koningh passeerde den sestienden September een half Myl onder Cracouw: nam Casimir in/ den sevenden October, wiert gecapituleert ende Crakouw overgegeven: Den Koningh van Polen sich gants in Silesien retirerende.

Tot Casimir by Crakouw, heeft den Koningh van Sweeden uytgesonden *Litteras Universales*; door de welcke hy alle Senateurs ende Edellieden van Poolen riep om voor den twintichsten October *pro suscipienda tutela & patrocinio*. Ende omtrent den selven tijdt wierden gepubliceert *litera Reversales* van de Standen des Groot-Vorstendom Littouw, *de fide subjectioneque, Regibus & Regno Sueciæ æternum præstandâ*.

Elders is gheseyt dat den Heer Commissaris Pels last hadde tot Marienburgh de handelingh tusschen den Keur-Vorst ende Standen te vorderen. Hy selfs om sijn hoogen ouderdom/ colijcke/ ende graveel/ niet komende/ schickte sijn Soon/ den twintichsten November: Den Keur-Vorst sijnde omtrent Tooren: welcke Stadt alsoo wel als Elbingh, swaricheyt maeckten haer met den Keur-Vorst t'engageren/ die daerom sich moest contenteren met de andere Standen/ die vier hondert man in Marienburgh ende drie hondert in Dirschauw van hem innamen. Ondertusschen quam den Koningh van Sweden in 't begin van December Meester te worden van Toorn, waer na den Heer Keur-Vorst is getoogen na Koninghsbergh, latende een Leger van acht duysent man om Marienburgh. De Stadt Dansigh schickte haer Sindicus den Heer Fabritius na Koninghsbergh om met den Ceur-Vorst te handelen/ ghelijck genouchsaem vastgestelt was/ dat hy beloofde de Stadt in tijt van noot te ontsetten/ daer tegens hem vry soude staen de Werders ende Neringh of Zeestrant te besetten met sijn volck: Dat geen van beyden sonder des andere toestemmingh soude mogen met Sweden handelen. De Stadt Elbingh weygerde vijf hondert man Pools-volck in te nemen/ gaf haer den twee en twintichste over aen den Coningh van Sweden; die terstont daer na sijn marche na Koninghsbergh nam/ om op d'een of d'ander wijse den Heer Cheur-Vorst aen sijn zyde te brengen.

Marienburgh wiert door Prins Adolph, des Coninghs broeder/ eenichsins belegeert/ maer door den Heer Jacob Weyer wel gedefendeert.

De Colonel Wijnbergen ende andere/ als gedelegeerde Rechters gestelt over den persoon ende acten van den gewesen Lieutenant Generael Schop, waren nu alhier weder gekomen in 't begin van Ianuary, om het proces te resumeren ende te voltrecken. Maer voor ende aleer 't selve by der hant te nemen/ hadden sijn versocht eenige Gecommitteerden van haer Ho. Mog. ende de selve voorgehouden/ 't geene wat sy alreede jonghst by haer dimissie ende vertreck hadden geproponeert; namentlijck dat *pari passu* noch moest worden gheprocedeert

tegens

tegens den ghewesen President ende politijcke Raedt Schoonenborgh ende Haecx met ende tegens Schop. Ende alsoo tot noch toe niet alleen geen proces was aenghevangen tegens Schoonenborgh: maer noch onbekent was wie sijn rechter soude sijn: alsoo het oock niet oorbotr was/hem simpelijck te confronteren tegens Schop, om dat daer door Schoonenborgh sijn voordeel ende avantage soude komen krygen/ soo hebben gemelde Colonel Wynbergen ende andere versocht verklaringh/of sy des onaengesien souden voortvaren of niet: dese vrage hadde sy oock al by haer jonghste dimissie gedaen. Ende geen resolutie bekomen. Nu wederom eenige resolutie versocht zijnde / hebben de Heeren van Hollandt verklaert ongelast te zijn/ ende dat sy daer van souden rapporteren aen haer principalen die Staet-ghewijse wederom soude by een komen.

Die van 't Hof van Hollandt hadden ondertusschen den gewesen politijcke Raet Haecx uyt sijn voorigh logement gedaen halen ende stellen in de Castelenye, om hem te naerder by de hant te hebben tot de examinatie. Maer de meeste andere Provintien sustineerden alnoch dat de judicature behoorde aen de Generaliteyt.

Het selve werck langhsaem gaende/heeft Schop den sesden January selfs aen haer Ho. Mog. gesuppliceert/alsoo de gedelegeerde Rechters verklaerden niet te connen voort-varen / dat hy mochte worden ontslagen onder hant-tastinge *sub poena confessi & convicti:* of wel andersints versocht expeditie van Justitie. Sulcx wiert door de Rechters gesecundeert. Maer die van Hollandt nament over.

De Heeren van Hollandt verklaerden den negentienden January te vreden te sijn de vereyste confrontatie tusschen Haecx ende Schoppe over ende weder tot beyderzijts satisfactie te laten gheschieden / t'elckens ten overstaen van twee Heeren Commissarisen uyt den Hove van Hollandt, ende twee Gedeputeerden uyt de ghemelde Krijghs-Raet/ met adjunctie van een Secretaris of Griffier ten weder-zyden/ende dat onder expresse verclaringe in de Registers van haer Ho. Mog. t'insereren/ van dat daer door niet soude worden geprejudiceert de sustenue van eenige provintien / verstaende / de Generaliteyt tot de judicature over de voornoemde Haecx te wesen gerechticht / nochte oock die van andere Provintien/ verstaende sodanige delicten/ als hy den selven Haecx soude mogen wesen begaen / privativelijck subject te wesen de censure ende judicature van de Staten / ofte van de ordinaris Competente Justitie dier Provintie in de welcke de Delinquanten woonachtich ofte voor 't aennemen haerder commissie woonachtich geweest waren. Maer den Krijghs-Raet nam daer in geen contentement / sustineerde dat oock aengaende Schoonenborgh desgelijcx behoorde te worden gedaen.

Korts daer na versocht Schoppe wederom relaxatie of expeditie van Justitie. Die van Uytrecht hadden ingebracht een expedient raeckende de judicature van Haecx.

Eintlijck is den tienden February by haer Ho. Mog. raeckende de iteratiue Remonstrantien van den Krijghs-Raedt goedt gevonden ende verstaen ten eynde d'Administratie van Justitie in 't regardt van de voornoemde Schoppe

niet en mochte worden vertoont ofte geretardeert/ dat voor dese reyse den selven Schoppe met den voorsz. Haecx den welcker de Heeren Staten van Hollandt by der selver Provinciael advijs van den achttienden September des verleden Jaers sustineerden te staen ter judicature van der selver Hof-Provinciael geconfronteert soude worden by den gemelden Krijghs-Raedt ende het selve Hof ghesamentlijck / ende dat sonder eenige de minste prejuditie van haer Ho. Mog. ofte van welgemelde Heeren Staten van Hollandt in 't regardt van het recht van judicature d'eene ofte d'andere over de meergemelde Haecx ter saecke van 't geen hem te last wiert gelept / competerende / des soude insgelijcx voor dese reyse den voornomden Schoppe met den voorsz. Schonenborgh werden geconfronteert by den meergemelden Crijghs-Raedt ende eenige gedeputeerde van wegen de Provincie van Stadt Groningen ende Omlanden daer toe te ordineren ghesamentlijck; ende dat mede sonder eenige de minste Prejuditie van haer Ho. Mog. ofte van de welgemelde Provincie van Stadt en Landen ten regarde van 't recht van de judicature d' eene ofte d'ander over den voornoemden Schonenborgh ter saecke van 't geene hem te last wiert gelept competerende.

De Heeren Gedeputeerden van de Provincie van Zeelandt op haer beurt te adviserende/hebben geseght dat sy (by provisie ende onvermindert de resolutie op de judicature ten principalen te nemen) conden toestaen dat aen de Generaliteyt wierde gedefereert het voorsz. Hof te delegeren / tot de voorgeslagene confrontatie voor dese reyse, ende onder acte van *non prejuditie*, soo als op den derden December lestleden wegens Zeelandt over het voorsz. stuck van de judicature ten principalen geadviseert ende ten registre aengeteekent was.

De Heer Gedeputeerde van de Provincie van Vrieslandt inhereerde als noch voorgaende aenteeckeningen wegen de selve Provincie ten meermalen gedaen van dat de Heeren sijne principalen sich de saken van de West-Indische Compagnie niet aen trocken: Edoch dien onvermindert verclaerde als noch door expresse last ende ordre van welgemelde Heeren sijne principalen dat de personen in Eedt ende dienst/ ooch in commissie geweest zijnde van de Generaliteyt/behoorden ter judicature van de selve Generaliteyt / connende / dienvolgens d'voorsz. conclusie niet acquiesceeren.

De Heeren Gedeputeerden van de Provincie van Over-Yssel en Stadt en Lande hebben in de bovenstaende Conclusie geconsenteert op 't behagen van de Heeren hare principalen.

De confrontatien tusschen Haecx ende Schoppe wiert in 't laest van February gedaen. De Militaire Rechters/anders vrienden van Schop, seyden in haer rapport/ dat Haecx met groote koelheyt ende langhsaemheyt sijn saeck defendeerde: altereerde sich niet/ beschuldighde oock niemandt/ ja in sommige dingen excuseerde ende hielp Schop: die sich selfs seer qualijck defendeerde/ gelijck hy oock qualijck hadde de Forten gedefendeert: ende nu seyden de Militaire Rechters; dat hy wel goedt Soldaet mocht sijn ende goede couraghe hebben/ maer dat hy niet was om groote dingen in den Oorlogh te doen. Andere desgelijcx seyde/ dat sijn conduite niet was goedt geweest. Men spreeckt altijdt na de uytcomst.

Eynde

Eyndelijck is gesententieert als volght:

DE Crijghs-Raedt gestelt by de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der vereenighde Nederlanden over *Sygismundus van Schoppe*, ghewesene Luitenant Generael in *Brasil*, ende andere militaire Officieren, die aen 't verlaten van de conquesten van *Brasil* voorsz. schuldigh bevonden souden mogen worden, gehoort ende gesien den Criminelen eysch ende conclusie by den Advocaet Fiscael van de gemelde Crijghs-Raedt op ende yegens den voorsz. *Sygismundus van Schoppe* gedetineerde genomen, mitsgaders verantwoordinge van de selve gedetineerde, de Stucken ende munimenten tot verificatie van sijn defensie overgelevert, ende de selve geexamineert en op alles rypelijck gelet daer op te letten stont, en heeft connen of mogen moveren, doende recht uyt den naem van de Hoochgem. Staten Generael, hebben verclaert en verclaren mits desen den voornoemden gevangen te wesen *vervallen van alle beneficien* ende *tractementen*, de welcke hy in qualite als gewesene Lieutenant Generael over de Militie in *Brasil* voorsz. ofte andersints tot laste van de Hoochgemelde Heeren Staten ende de West-Indische Compagnie soude connen ofte mogen pretenderen t'sedert den *ses en twintichste January sestien hondert vier en vijftich*, date van de capitulatie met den vyandt, condemneert hem voorts in de *costen* ende *misen* van Justitie, ontseyt den voornoemde Advocaet Fiscael sijne vorderen eysch ende conclusie. Aldus gearresteert by den gemelten Crijghs-Raedt in *s'Graven-Hage* huyden den *twintichsten Maert sestien hondert vijf en vijftich* ende ten selven dagen gepronuncieert, onderstondt ter ordonnantie van gemelde Crijghs-Rredt, geteekent W. *van Alphen*.

Uyt Engelandt quam hier in April de Heere Rosenwinge die met den Resident Charisius den acht en twintichsten ter vergaderingh naest complimenten seyden/ haer Ho. Mog. bekent te sijn wat goedt succes de Tractaten in Engelandt tusschen haren Coningh ende den Protector hadden ghenomen: maer door alle misverstanden specialijck ghereesen door het aenhouden vande Engelsche Schepen in de Sondt, op instantelijck versoeck van haer Ho. Mog. (alsoo spraecken sy) waren by geleydt. Danckten door de goede Officien van de Ambassadeurs van desen Staet/ daer toe gecopereert hebbende: Voorts seyden: Sijne Koninckl. Maj. hadde wel garen gewenst/ mede ontwijfelijck verwacht/ dat volgens haer Ho. Mog. vaste belofte door der selver mediatie ende interventie in hare onderhandelinge met de Engelse Regeringe eer noch die Tractaten tusschen de beyde Republyquen wierden voltrocken/ boven de Inclusie van des Koninghs Rijcken ende Landen in de voornomde Tractaten geinsereert/ mede jets seeckers ende reels hadde mogen worden vastgestelt/ Raeckende het tweede Poinct van de behoorlijcke restitutie en satisfactie door de schaden/ by sijn Onderdanen gedurende den Oorloch tusschen beyde de Republijcken uyt oorsaecke van detentie der Engelsche Schepen/ geleden; invoegen sijn Majesteyt wel was ghereesolveert sijne Ministers tot de selvighe Tractaten af te senden/ die het interest van desselfs onderdanen souden hebben waergenomen/ dat nochtans soodanigen besendinge was nagheblleven/ op

vaste vertrouwen van hare Ho. Mog. wel gemeynt addijs ende beloften van dien aengaende selfs te willen laten oirgieren/ door hare Extraordinaris Ambassadeurs ten eynde sijne Koninckelijcke Majesteyt van de meergenoemde Engelsen Regeringe/met alle equiteyt ende billickheyt soude worden bejegent. Maer alsoo de uytkomste van dien ende de antwoort van den Protector betuychde hoe weynich 't selve ontrent hem hadde geprevaleert / ende dat hy in krachte van die antwoort ende resolutie volcomenlijck in dese meninge was, dat soodanige vorderinge van sijn Majesteyt Onderdanen uyt de *acht en twintichste* ende *negen en twintichste* Articulen der Tractaten tusschen hare Ho. Mog. ende de Engelsche Regeringe waren afgehandelt. Ende dat daeromme jets vorders met eenich fondament of reden, van meergeseyde Regeringe niet was te pretenderen, ten waren 't gunt in diervoeghen, naer inhoudt der voorschreven Articulen was gecontraheert, niet alleen geinvalideert en gekrenckt, nemaer oock daer door occasie tot grooter ongelegentheden gegeven souden worden, ende dat de voorgemelte restitutie by den *Protector*, met alle mogelijcke devoiren ende sollicitatien versocht, na dat meer-opgemelde Tractaten tusschen beyde Republicquen al voltrocken waren, uyt reden als voorseyt, echter niet hadde connen worden geobtineert;

Soo was de Koninck vastichlijck vertrouwende haer Ho. Mog. souden wel willen overleggen, ende behartigen de merkelijcken diensten, die de selve aen dese Geunieerde Provintien, door 't arresteren der Engelsche Schepen hadde bewesen, mitsgaders de afbreuck, aen hare vyanden daer door toegebracht, ende derhalven niet ghedoogen dat ter oorsaecke van soo resoluten actie by sijn Majesteyt niet sonder groot misnoegen van andere hare nabuyren ondernomen, al 't ghenut ende profyt van dien alleenlijck soude strecken tot voordeel deser GeunieerdeProvintien,tot beschermingе haerder Onderdanen ende Ingesetenen Schepen, als mede tot verseeckeringe ende continuatie haerder Commercie in de Oost-Zee, ende der selver protectie in den *Sont*, ende dat daer-en-tegen het ghevaer, nadeel, ende schade,die uyt de selve actie was ghevolcht, de Onderdanen van haer Koningh, die 't selve minst vermochten te dragen, opgelecht ende toegereeckent souden worden.

Te meer haer Ho. Mog. 't selfs toestonden in der selver resolutie van den *tweeden* Marty des voorleden Iaers sijnde d'antwoort op het geene doen in hare vergaderinghe was gheproponeert van wegens den Koningh, te weten, dat alsulck verlies sijn Onderdanen uyt geen ander oorsaeck overgecomen, als *ex jure retorsionis*, slaende op 't arresteren der Engelsche Schepen in Dennemercken, met breder extentie van dien, en speciale effecten *voor soodanige diensten wederom het best van des Koninghs Rijcken, Landen ende Onderdanen, in alle manieren te willen soecken, ende by voorvallende occasien behoorlijck recognosceren de vrientschap by den Coninck op haer versoeck door 't arresteren, van de meergeseyde Schepen in sulcken parplexen conjuncture van tijdt bewesen*; soo als de selve voorts belooven, ende blijckt uyt voorgemelde resolutie, sulcx dat de selve volgens haer Ho. Mog. gewoonlijck oprechtigheyt ende gratitude waer mede by hare Ho. Mog. tot noch toe was geprocedeert, ende altijdt ghemanifesteert geweest, *de loffelijcke Punctualiteyt van hare beloften precyselijck te voldoen*, geensints can nochte behoorde opghenomen te worden, voor simpel compliment

pliment ende bloote woorden, ne maer veel eer moest worden ingesien als *redelijck ende inderdaet alsoo gemeent te zijn*, ende sulcx om soo veel meer uyt dese oorsaeck, dat hare Ho. Mog. voor eerst door hare Extraordinaris Ambassadeurs ofte Gedeputeerdens, ende daer naer by geschrifte door seeckere acte obligatoir van garantien den Coninck verseeckert hadden, al 't gunt sijns Majesteyts Rijcken ende Landen ter saecken van 't arresteren, der geseyde Schepen tot haer nadeel overcomen ende bejegenen souden, *te willen afweeren*; met meer andere diergelijcke verseeckeringen: al de welcke geensints accordeerden met die serieuse missiven naer 't sluyten der Vrede met Engelant, insonderheyt met die en van den *drie en twintichsten* September *sestien hondert drie en vijftich* aen sijne Majesteyt by desen Staet geschreven, concernerende precise betalinge ende punctuele voldoeninge van 't geringe Provenu, geprocedeert uyt de weynige gedistraheerde Engelsche goederen, die doch sonder dat al voor lange souden sijn bedorven, ende van geender waerden hebben geweest, sijnde de selve ondertusschen geemploiëert by provisie en op reeckeninge voor een gedeelte van betalinge voor de geledene schaden in cas d'Engelsche tot der selver reparatie niet wilden verstaen, oock dat men soude bevinden, dat wanneer 't voorschreven *provenu* in een wiert gerekent, al 't selve niet Proportinabel soude zijn, tegens alle de schaden ende af breuck, die de Ingesetenen van *Dennemercken* ende *Noorwegen*, uyt oorsaecke van 't meergeseyde arresteren der Engelsche hadden moeten lyden, soo ten aensien van 't perijckel in het welck de Koninck het sijne selfs hadde gestelt ende van de over groote somme die haer Ho. Mog. naderhandt soo willich en gereet sonder difficulteyt en afslach aen d'Engelsche volgens der selver taxatie ende reeckeninge door Liquidatie van *vier* Arbyters met groot interest ende dubbelt profyt hadden opgetelt, in voegen en soo wanneer de Koninck het welvaren, interesse, ende conservatie der Commercie van dese Geunieerde Provintien niet hooger hadt behertícht, hy hadt connen sijn bevrijdt niet alleen van alle dese molestien, maer hadt oock niet genootsaeckt geweest, met hazart van sijne Rijcken ende Landen, met notable afganck ende verminderinge sijner Tollen ende jaerlijcks *revenuen*, met ruine van veele sijner Onderdanen, ende onderganck van der selver commercien, als mede met verscheyde extraordinaris lasten ende oncosten het beloofde Secours-subsidie penningen verre te boven gaende, die niet te min om dier oorsaecke willen sijn gedragen en bestelt tot defentie van sijne Rijcken en Frontieren, met versterckingen van de Guarnisoenen in *Dennemercken* ende *Noorwegen*, eenen anderen Staet, hebbende met den selven geen misverstant nochte vyantschap, op den hals gehaelt.

Soude noch veel weyniger verbonden sijn gheweest, de meergedachte Engelsche Schepen met den reste ende overschot, van der selver ladingen uyt handen te ontslaen, sonder van te vooren te weten, waer ende van wien behoorlijcke ende reciproque restitutie te soecken, over de schade des Koninghs Onderdanen, aen der selver goederen ende afgenomen Schepen toegevoecht; sijnde de selve restitutie meermaels by den Engelsche Resident *Richart Bradshauw* aen sijn Coninckl. Maj. gepresenteert, op conditie dat d'Engelsche Schepen met haer ladinge souden worden gerelaxeert; hoe desen voorslach by sijne

Majesteyt is opgenomen, ende wat effect daer op was gevolcht dat sulcx haer Ho. Mog. noch wel bewust was, ende daeromme onnoodich verder daer van te melden.

De Heere Bootsma presiderende/naest complimenten/versocht het in geschrift. In ende uytgeleydt door de Heeren Huygens ende Crommom ende afgegaen zijnde/ wierdt van de Propositie gesprooken met weynigh smaeck. Ende de Heeren van Hollant, waren al den vierden Mey gereedt met haer advys/ dattet versoeck t'eenemael was ongefondeert. Gelijck het dan oock krachtigh wiert tegen ghesprooken. Niet te min liet men door den Resident de Vries in de Sondt den Koningh yverigh sonderen ende animeren ontrent de Sweedtsche bewapeningh.

De sendinge van twaelf Oorlogh-Schepen is half Mey vastgestelt/sullende voor eerst haer houden achter de Lap: Edoch/ met permissie ende goedtvinden van Dennemerck, vorder gaen in de Sondt, zijnde de Deensche Ministers alhier oock op dat subject gesprooken door den Heer Verbolt als Primier in de Commissie. Item/ wat intentie/ inclinatie/ resolutie/ voorraedt ghereedschap/ de Coningh hadde ontrent dese armaturen van Sweeden. Het welck de Deensche Ministers aennamen om te refereren/ ghelijck mede wat de Heer Verbolt haer hadde geseyt aengaende haer voorgestelde Propositie/ als dat des Coninghs pretensie van Desdommagement was onghefondeert. Als oock aengaende 't senden van secrete personen na 't Vorstendom Bremen, Pomeren, Pruyssen, jae Sweeden ende Lijflandt om te vernemen nae de seker getal van Volck/ Schepen/ stercke van Havenen.

Het welck om de meerder secreetheyt wiert gedaen van Amsterdam.

De Deensche Ministers hebben 't sedert aengehouden om Commissarisen/ ende voor de selve claerlijck aen te wijsen dat de Staet gehouden was/ de particuliere schaden/des Coninghs Onderdanen aengedaen ende hier voor breder gededuceert/ te vergoeden/ maer Hollandt contradiceerde seer/ begerende dat men haer advys daer in soude volgen/ ende wiert geresolveert de ghemelde Ministers aen te seggen/ dat men daer in/ noch in die conferentie/ niet can treden.

De Heer Rosewinge, aen 't Spaensche Hof hebbende geresideert/ gaf hier de visite aen den Spaenschen Ambassadeur/ de selve daer na versoeckende aen de Fransche Ambassadeur/ wiert afgewesen; om dat hy niet hem voor de Spaensche hadde gevisiteert. Hy schreef sulcx aen den Coningh/ die hem dede rescriberen/vertreckende/den Heer Fransche als noch de visite te presenteren/ ende soo hy het niet aennaem/ sonder hem te groeten/ te vertrecken.

Edoch is noch een geruymen tijdt daer na gebleven/ uytterlijck te kennen ghevende dat sijn Koningh sich soude ende moest stil houden: dickwils wiert gesondeert of de Coningh niet wilde doen tegen Sweden, gelijck door den Resident de Vries de Coning self oock wiert ondertast. Sy wederom gaven te kennen dat dese Staet was irresolupt/ datse al in Mey hadden geresolveert te senden twaelf Schepen/ datter nu in 't laest van Iulius naeuwelijcx waren twee of drie, claeghden over de ongestadicheyt; dat men haer nopende de vergoedingh van schaden bydie Engelsche haer aengedaen/ geen woordt hiel/ dat het senden

van

van dye (in 't begin van Augustus wierdent vijf) Schepen/ was soo veel als niet/ dattet aen Sweden soude sijn tot offensie; ende aen de vrienden geen hert-sterckinge.

De Heeren Deensche claeghden oock over contraventien ende abusen der Schippers in Noorwegen ende d'inobservantie van het Tractaet des Jaers seven en veertich raeckende d'yckinge der Schepen. In November weder-haelden de selve clachten/ oock urgeerden ter selver tijdt de liquidatie van 't provenu der Engelsche Schepen ende goederen in de Sondt aengehaelt/ ende ter instantie van desen Staet geconfisqueert in den Engelschen Oorlogh.

Van wegen de Vorst van Oost-Vrieslandt was den Heer Regenstorf, ende van wegen de Stenden den Heer Hane tot Upgant weder aengekomen; 't was in gevolgh van voorich reces: ten eynde men van het onderhout der ses hondert Man in Embden mocht worden verlost. Ende de Stadt te doen betalen haer quoten in de Rijcx-lasten. Die van Embden in plaets van te senden/ schickten een brief van excuse. Die van den Graef ende Stenden hadden audientie den achtsten Ianuary. Beyde Propositien geexamineert ende rapport gedaen sijnde door de Heeren Ommeren ende anderen / is den twaelfden geresolveert die van de Stadt weder te verschryven/ om binnen twee weecken hier te komen / of dat men in gevolgh van de resolutie van den tweeden October soude de saecke afdoen.

Eyndlijck in Februaris quamen de Heeren Henricus Gerardi Borgemeester/ Dr. Steffen Georgh Raet ende Secretaris/ ende Lenart Feuwen President der Veertigen ende Rentmeester / gesonden van de Stadt Embden; hadden audientie den twaelfden: spraecken weynich / alleen haer refererende tot de brieven van haer Stadt. Het geheel subject was dat de ses hondert by de Stenden ten dienst van de Stadt betaelt wordende Soldaten/ mochten worden gecontinueert; ende om betalingh van 't geene de Stenden aen de Stadt schuldich waren. By een voornaem lidt van haer Ho. Mog. sijnde ende d'afdanckingh van dat Guarnisoen recommanderende/ seyde hy gehoort te hebben dat haer den Vorst ende Stenden wilden addresseren aen den Koningh van Sweden. Vraeghde my of daer wat aen was. Ick seyde / dat den Vorst ende Stenden haer hadden geaddresseert aen den Keyser / ende dat sulcx was de ordinaris wech: Evoch / seyde ick/ dat de Vorst ende Stenden *pure & simpliciter negando* sich selfs wel konden bevryden van de bewuste extorsien of onderhout der ses hondert Man/ soo dat het niet van nooden was yemants hulpe. (Ten ware men haer aendede gewelt/ dat den noot ende desperatie noodige ende desperate middelen aenwesen: dat aleer Engelandt mede in d'Oost-Vriesche saecken hadde directie ghehadt: dat Winwood als Ambassadeur van Koningh Iacob eenige accoorden of acten mede hadde geteeckent. Dat Carleton verscheyde Oost-Vriesche dingen mede hadde by gewoont/ etc. hoewel geen lidt van 't Rijck was/ gelijck oock mede desen Staet niet. Maer dat Sweden een notabel lidt van 't Rijck in de nagebuyrschap besittende / met kennis ende delegatie des Keysers veel soude konnen doen. De Vorst ende Stende begeerden niet van Embden: wilden Embden garen in haer wesen laten / mochten oock lyden datter desen Staet een sterck Guarnisoen inleyde. Maer dat men de Stadt

Stadt Embden langer wilde lijden/ om de Stenden t'excorseeren / ende op te eeten; om aen die van Embden een Guarnisoen te onderhouden/ hebbende over de vijftich Jaer geduyrt; dat con niet zijn.

De conferentien over de Oost-Vriesche geschillen begosten in't laest van February: Den Heer van Beuningen presiderende/ taxeerde die van den Vorst ende Stenden (het eens zijnde) datse aen Sweden hadden geklaeght ende hulp gesocht/ datse hier oock scherp ende dreygende spraecken. Eyndelijck begeerde de Stenden souden afstaen of intrecken het Keyserlijck Mandaet/ ende dat haer Ho. Mog. het stuck van de ses hondert man in billijckheyt souden insien.

Die van Embden spraecken van ongelastheyt; ende haer wiert tijdt gegeven om te versoecken eenige last / dies sy in persoon gingen naer haer principalen.

Hoewel het den Vorst ende Stenden eens waren tegens Embden, soo waren daer mede niet wech genoomen d'interesten van alle particuliere Stenden tegen den Vorst. Alreede in September des verleden Jaers hadden de Administratoren aen haer Ho. Mog. geklaeght dat in't Jaer acht en veertich geresen was questie over seecker dicage tusschen den Heer van Doornum ende de Ingesetenen van Eesens, die feytelijcker wijse uyt de Heerlijckheyt van Doornum hadden wech gehaelt veel Vee ende Menschen. Sulcx was gestelt ten overstaen van haer Ho. Mog. den achtienden September acht en veertich; ende den vijf en twintichste by resolutie gheconfirmeert. Nu was den Drost ende Amptman van Esens met wel vier hondert man weder gekomen ende den Dyck op verscheyden plaetsen door-gesteecken. Hadden oock de saecke aen het Hof-gericht gebracht/ ende aldaer een sententie tot haer voordeel gekregen. Hoewel den Heer van Doornum sich daer niet wilde inlaten: sich houdende aen de resolutie van haer Ho. Mog. welcker maintinue als noch wiert versocht: de selve schreven ernstelijck / ende den Heer van Lusborgh nu in faveur by den Vorst/ modereerde het werck na mogelijckheyt.

In de saeck tegen Embden is den ses en twintichsten February verstaen dat den Heer van Merode ende andere haer Ho. Mog. Gecommitteerden/ de selve ten spoedichsten souden by der handt nemen/ ende daer van rapport doen.

Het was te noteren dat de Stenden eerst gants onwillich waren haer te submitteren/ menende by den Keyser (van de welche sy het bewust mandatum hadden verkregen) meer voordeel te hebben / maer wordende onder de handt verseeckert dat haer Ho. Mog. niet alleen eenich verminderingh souden doen van de ses hondert Man, maer in't stuck der liquidatie / gaen na billijckheyt/ luysterden; ende siende dat die van Embden afkeerich wierden ende haer niet wilden submitteren; soo wierden de Stenden te genegener om hier haer voordeel te soucken/ insisteerden weder op rapport. Het welck haer Ho. Mog. by resolutie van den vijfden Marty goetvonden. Ondertusschen toch den Heer Hane van Upgant na huys: by expresse acte nochtans alle sijn macht ende last aen my/ alreede van de Stenden oock gelast opdragende. Den achtienden Marty was conferentie van de Heeren over de Oost-Vriesche saecken: present de Heeren Verbolt, Merode, Mareignault, vander Hoolck, Bootsma, Isselmuyden ende Schulenborgh: alwaer ick mede ontboden zijnde; soo seyde den Heer

Verbolt;

Verbolt; dat volgens (opgemelde Resolutie) sy de Heeren van Embden voor haer gehadt hadden: die seyden gereet te sijn om naerder te besoigneren; voorslagen te doen ende voorslagen te hooren: maer dat soo wel den Heer Hane als den Heer Regenstorf waren vertoogen / ende datse daerom niet geloofden dat Ick last hadde alleen om met haer te handelen. Ick seyde dat ick soo wel in de credentialen stont als den Heer van Lusburgh. dat by diens absentie de Heer Hane ende ick sonder enige der Embder contradictie hadden geageert. Dat om den Heer Hane op my/ voor soo veel noodich/ sijn macht hadde getransfundeert: te sien by d'acte / daer van onder d'instructie gepasseert. Daer op seyde soo wel den Heer vander Hoolck als Verbolt, dat ons Instructie moest sijn een pouvoir / dattet pouvoir of commissie moest inhouden; dat wy t'samen ende elck besonder waren gelast: Ick seyde/ dat haer Ed. Mog. de saecken/ stucken/ende wat daer van dependeerde tot walginge toe/hadden gehoort/datse hadden een voorslach gedaen/ dat soo wel van wegen den Stenden / als van wegen de Stadt der selver verklaringh was ghehoort/ dat nu maer rapport daer van konde worden gedaen/ al was hier niemandt gelast ende present/ dat in de saecke was gelijck als geconcludeert / ende datter niet ontbrack als resolutie of uytspraeck t'aenhooren/ sy seyden: datse niet by wegen van decisie wilden gaen / maer by wege van accommodatie / om te hooren naerdere verklaringh / dat onse verklaringh noch tamelijck differeerde van den voorslach/ of ick geen last hadden naerder presentatie te doen: ick seyde/dat wy wel na quamen; ten minsten dat als onse voorslach hadden gegeven. Dat wy nu moesten verwachten rapport of naerder voorslach van haer Ho. Mog. maer dat die van Embden plattelijck verklaerden geen last te hebben tot eenes mans afdanckingh / dat wy naerder komende niet souden doen als de Embders meer ende meer obstinaet maecken/ en hoe wy meer aentraden hoe die van Embden meerder afweecken. De Heer Verboldt seyde/ dat die van Embden voor allen dingen wilden het slot van liquidatie van den Jaren twee en dertich afgedaen hebben / dat het Garnisoen ten achteren was: dattet verschot by de Stadt gedaen moest betaelt zijn. Ik seyde dat wy/ende dat ende meer betaelt hadden/. dat sulex facti was ende moest geschieden/of voor haer Ho. Mog. Gecommitteerden/ of voor een Hof van Justitie. Dat de Soldaten betaelt waren / dat het noch ongehoort was; Soldaten niet te mogen afdancken, voor ende aleer dat sy betaelt waren. Dattet hier selfs ander gepractiseert wiert. Na dat sy met elckander hadden ghesproocken seyde den Heer Verboldt op het werck tegens die van Embden, datse goet vonden te versoecken dat den Heer Hane mocht ten spoedichsten weder werden verschreven / op dat met fondament wierden ghe-procedeert / ende de saecke by accommodatie ende in vrientschap gevonden.

Den Heer Hane weder gekomen zijnde/ is van tijdt tot tijdt geconfereert/ werdende by ende van wegen de Heeren haer Ho. Mog. Gecommitteerden voorslagen gedaen / van tijdt tot tijdt naerder komende. Het welck waren in effect voorbereytselen tot een uytspraeck of decisie, welcken naem men aen 't werck niet wilde geven / maer alleen van accommodatie ende inductie: ende nochtans wierter t'elckens aen beyde partyen soo veel ghesepdt /

 datse

datse niet beter souden konnen doen/ als daer in of daer omtrent acquiesceren.

Alsoo is den acht en twintichsten April gedaen de volgende uytspraeck/ præsiderende den Heer Bootsma.

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlande serieuselijck overwoogen ende rypelijck geexamineert hebbende den rechten ende waren toestandt van de al noch swevende differenten tusschen de Heer ende Vorst *Enno Ludwick* ende de Stenden van Oost-Vrieslandt *ter eenre*, ende de Heeren Burgemeesteren ende Raedt der Stadt *Embden, ter andere zyde*, raeckende de betalinge ende onderhout van *ses hondert* Man Garnisoen houdende binnen Embden voornoemt, metten gevolge ende aencleven van dien, oock alvoorens gehoort ende ingenomen de iterative rapporten van de Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden in de voorsz. saecken, hebben gebesoigneert, mitsgaders ter vergaderinge geleesen alle de stucken ende documenten de welcke diesaengaende by partijen *hinc inde* successivelijck ingegeven zijn, hebben naer verscheyde serieuse deliberatien in crachte van de voorgaende Concordaten ende verdragen verclaert gelijck de selve verclaren mitsdesen.

1. DAt de *Liquidatie* in questie, by de ingediende geschriften van partijen contendenten breder gementioneert, sal geschieden voor de Heeren *Verbolt*, *Merode*, *Beuningen*, *Vryberghen*, *vander Hoolck*, *Bootsma*, *Isselmuyden ende Schulenborgh*, Respective Gedeputeerden in haer Ho. Mog. vergaderingh uyt de Provintien van *Gelderlandt*, *Hollandt*, *Zeelandt*, *Vytrecht*, *Vrieslandt*, *Over-Yssel*, *ende Stadt ende Landen*, mitsgaders de Heeren *Waal* ende *Dorp* Raeden Ordinaris in den Hoogen Raedt ende Hove van Hollandt respective die by haer Ho. Mog. daer toe by desen specialijck geauthoriseert ende gecommitteert, ende dat de voornomde Heeren in hare besoignes sal worden bygevoecht *Cornelis Ruysch*, Secretaris van des Generaliteyts Reecken-camer omme de selve Heeren inde selve hunne besoignes t'assisteren ende dat de voornoemde Heeren Gecommitteerde sullen hebben te besoigneren ende te concluderen mette presenten soo wanneer de selve *vijf* in getalle ofte stercker present zijn, sullende de voorsz. *Liquidatie* aenvanck nemen metten *eersten July* toecomende, en geternineert ofte voltrocken moeten worden binnen den tijdt van *ses* Maenden, uytterlijck van den voorsz. *eersten July* af te reeckenen, ende sullen dienvolgens beyde partyen tegens den selven *eersten July* volcomentlijck geinstrueert ende gemunieert met hunne doccumenten ende bewysen tot het doen van de voorsz. *Liquidatie* ende tot *verificatie* van hare intentie noodich alhier in s'Graven-hage hebben te verschynen.

2. Dat by de selve Heeren hare Ho. Mog. Gecommitteerde onder anderen mede binnen den voorsz. tijdt sal werden getermineert het poinct tusschen de voorsz. partyen over het Contribueeren in de Ordinarisse ende Extraordinarisse *Rijcx-lasten* Controvers ende voorts gheneralijck ghedecideert wat in de voorsz. te doene *Liquidatie* in consideratie sal mogen comen, ofte niet, dienaengaende reguardt nemende op des Rijcx Constitutien, ghemene Keyserlijcke Rechten Landts Coustumen, voorgaende Accorden, ende resolutie van haer Ho. Mog.

3. Dat

3. Dat oock in dien partyen in 't minnelijcke over den voet van betalinghe der geliquideerde gelderen niet connen Accorderen, de voorsz. hare Ho. Mo. Gecommitteerden als dan mede sullen definieeren den tijdt ende voet tot ende in de voorsz. te doene betalinge te præfigeren ende te onderhouden.

4. Dat mede by den aenvanck van de voorsz. te doene Liquidatie, de Stenden van *Oost-Vrieslandt* effectivelijck sullen werden ende blyven gelibereert van 't onderhout van *twee* Compagnien bestaende yeder in *hondert* mannen des bewusten Guarnisoens in questie, ende dat mitsdien de selve *twee* Compagnien yeder van *hondert* mannen van den voorsz. tijdt af in haren reguarde sullen worden gehouden voor gecasseert, ende indien die van de Stadt *Embden* mochten verstaen dat by dese Conjunture van tijden ende saecken het voorsz. Guarnisoen niet sonder merckelijcke ghevaer soude connen worden vermindert, als dan de continuatie van de voorsz. *twee* Compagnien yeder van *hondert* mannen sal blyven tot laste van de voorsz. Stadt van Embden in 't particulier.

5. Ende indien de voorsz. *Liquidatie* boven vermoeden langer als dien tijdt van *ses* Maenden wierde getraineert, dat in sulcken gevalle de provisionele betalinghe van de voorgeroerde by de voornoemde Stadt ghecontinueerde *twee* Compagnien yeder van *hondert* mannen, naer expiratie van de voorsz. *ses* Maenden wederom sal worden gedaen by de gesamentlijcke Stenden als voor desen, in dien verstande nochtans dat by de voornoemde Gecommitteerde van haer Ho. Mog. aenstont na expiratie van de selve *ses* Maenden sal worden ghearbitreert, door wien van beyde partyen het voorsz. trainnissement ofte dilay sal wesen veroorsaeckt, ende dat de voorsz. gedane betalinge van de meergeroerde *twee hondert* mannen, soo geduyrende de voorsz. *ses* Maenden, als na dato van *dien gevallen*, sal werden gebracht ofte geimputeert tot laste van die geene die bevonden sal worden van 't selve dilay oorsaecke geweest te zijn.

6. Dat de voorgeroerde *Liquidatie* voltrocken ende de betalingh van 't gunt de voorsz. Stenden daer by bevonden soude mogen worden schuldich te zijn, effectivelijck gedaen wesen als dan de selve Stenden wyders sullen worden ontlast van 't onderhout van noch *een* Compagnie van *hondert* mannen des voorsz. Guarnisoens boven de *twee* Compagnien yeder van *hondert* mannen hier boven gementioneert, blyvende het overige Guarnisoen gecontinueert op den voet en in manieren als by voorgaende Contracten ende Accoorden, diesaengaende is verdragen ende by 't reglement daer op gemaeckt, breder is geexpresseert.

7. Ende in cas een van beyde partyen Contendenten 't geene voorsz. is, niet punctuelijck quamen t'achtervolgen, nemaer sich jegens de bovenstaende Artijckelen in 't generael ofte eenige van de selve in 't particulier door wat wegen ofte middelen 't selve oock soude mogen wesen, quamen t'opposeren, dat haer Ho. Mog. daer aen *vigoureuselijck* ende *Crachtelijck* de handt sullen houden, ten eynde den innehoude van de selve Artijckelen ende yeder poinct van dien, punctuelijck werde geobserveert ende naer gecomen, daer toe gebruyckende de authoriteyt van haer Ho. Mog. by voorgaende Accoorden ende verdragen gedefereert.

8. Ende nemen haer Ho. Mog. aen, om voor soo veel in haer is, mede behoorlijcke sorge te dragen tot Conservatie van de Landtschap *Oost Vrieslandt* en in de

in de tegenwoordige gelegentheyt van tijden haer selven te beswaren met het vermeerderen van de Militie van desen Staet, binnen de voornoemde Stadt, tot alsulcken getal van coppen, als de selve Militie voor desen ende originalijck is geweest.

Aldus gedaen ende gearresteert ten vergaderinge van de Ho. gemelte Staten Generael in s'Graven-hage den *acht en twintichste* April *sestien hondert vijf en vijftich*, was geparapheert *E. van Bootsma* onderstont ter ordinantie van de selve, geteeckent, *N. Ruysch*.

Dit wiert alsoo gheprononceert in de vergaderingh van haer Ho. Mog. de Heeren Commissarisen sittende alle tegen de muyr/ daer schilderyen van de Princen van Orangien hangen. De Heer Hane, Ick, ende de Gecommitteerde van Embden aen d'ander zyde.

Den Heer van Petkum hadde gereetschap gemaeckt ende provisie van hout om tot Petkum te leggen in plaets van d'oude een nieuwen Syl of Sluys. Die van Embden oordeelden dat sulcx aen haer Stadt eenich nadeel konde of soude doen/ zijn eenige hondert sterck/ Timmerluyden/ Borgers / ende Soldaten uytgheromen / ende hebben het hout door-saeght / door-hapt/ bedorven ende vernietight/ in 't aensien van den Heer : dien sy het Roer op den borst stelden/ hem dreigende te doorschieten ; soo hy sich opponeerde.

Den Heer van Petkum dede daer over klagen / oock hier : insonderheyt om dat die van Embden hadden oock daer toe misbruyckt eenige van 't Guarnisoen by de Stenden betaelt wordende. Daer op is wel aen de Stadt geschreven. Maer sy waren in de voorhaet. Voorders hadde den Heer van Petkum een proces daer over te Spier, alwaer hy de saeck in 't Jaer twee en sestich by sententie won.

Soo wel den Heer Regenstorf, van wegen den Vorst / ende den Heer Hane, ende Ick wegen de Stende hebben ingegeven een protest by forme van memorie / dat ons hier voor ghestelde uytspraeck niet verder soude schadelijck zijn/ ende die niet te konnen aennemen/ als voor soo veel die conform was d'accorden. Maer 't wiert door den Heer Ripperda ter vergaderingh presiderende ons weder uytgegeven.

Tegen den eersten July quamen ende waren ghecommitteert van wegen de Stenden den Dry-Heer van Lusborgh, den Heer Hane van Upgant, Ick, den Heer Speulda Borgemeester van Aurick / ende den Heer Secretaris Westerdorp.

Die van Embden niet komende / wierden weder beschreven/ende eindlijck quamen.

DEn *sestienden* Augusty sijnde gehoort 't rapport van de Heeren *Verbolt*, *Merode*, *van Benningen*, *Vrybergen*, *vander Hoolck*, *Bootsma*, *ende Ysselmuyden*, neffens den Raedts-Heer de *Wael*, hare Ho. Mog. Gedeputeerden totte Oost-Vriesche saecken daer inne gebesoigneert hebbende, is naer deliberatie verstaen, tot nadere elucidatie van den *vierden* Artijckel van haer Ho. Mog. resolutie van den *acht en twintichsten* Aprilis lestleden te verclaren, dat der selver meyninge ende intentie daer

daer by duydelijck wert uytghedruckt, na dien haer Ho. Mog. verstaende dat de Stenden van *Oost-Vrieslandt* van den aenvangh van de te doene Liquidatie effectivelijck souden werden ende blyven ghelibereert van 't onderhout van *twee* Compagnien, bestaende yeder in *hondert* mannen des bewusten Guarnisoens in quæstie, nootsaeckelijcken volchde, datse aen 't onderhout des overigen Guarnisoens, bestaende noch in *vier* Compagnien *voor haer Contingent ende aenpart, te weten, voor vijf sesten delen blyven verobligeert soo als* 't selve oock af te nemen is uyt den *sesten* Artijckel van de selve hare Ho. Mog. Resolutie van den *acht en twintichste* April voorsz. ende noch duydelijcker uyt hare Ho. Mog. resolutie van den *sevenden* deses, waer by de Stadt van *Embden* begeert, ende den Commandeur van 't Guarnisoen aldaer belast wort, voor 't toecomende niet meer t'ontfangen, ofte executeren, als tot onderhout van *vier* Compagnien, dat is *het aendeel ende Contingent van de andere Stenden, in vier Compagnien*, sullende extract van dese hare Ho. Mog. resolutie ghesonden worden aen de meergemelde Stadt, ende den Commandeur aldaer, om haer daer naer te reguleren.

Op 't *tweede* Memoriael van de Heeren Afgesanten van de Stenden van Oost-Vrieslandt den *twaelfden* deses gepresenteert, clagende over de veelheyt van de Soldaten die den Commandeur gebruyckte tot d'executie van de Onderhouts-penningen voor 't Guarnisoen binnen Embden, tot groote costen, van de selve of der selver Pachteren, van hare middelen, versoeckende dat de selve executie, by weygeringe van vrywillige betalinge, *discretelijcken*, als voor desen, door *een persoon* alleen, maer mochte gedaen worden, ende niet verders als over *drie hondert* mannen, verstonden haer Ho. Mog. dat de executie van het *aendeel* van de Stenden, sijnde *vijf sesten-delen* in *vier* Compagnien, met de grootste discretie, door *een* ofte *twee* Soldaten, doenlijcken, ende *totte minste oncosten* van de Stenden soude moeten gheschieden ende gedaen worden, 't welck de voorsz. Stadt aen geschreven ende den Commandeur aldaer gelast is.

Op 't memoriael van de Stadt den *dertienden* deses, gepresenteert, versoeckende dat de andere Stenden binnen *vier en twintich* uyren hare vordere stucken souden mogen inleveren, ende by gebreecke ende naerlaticheyt van dien, haer te versteecken van verder schryven, ende aen de Gedeputeerden van hare Ho. Mog. te ordonneren omme te procederen tottet sluyten van de Liquidatie op de stucken alrede aen de selve overgelevert, is naer deliberatie, ende geconsidereert zijnde, dat de ghemelde Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden over den inhout van dit versoeck hadden ghesproocken met de Gecommitteerden van de andere Stenden, de welcke aengenomen hebben tegens *huyden ofte morgen ten langhsten te sullen dienen* van hare verdere schriften, goetgevonden ende verstaen, de selve Stenden mits desen te *ordonneren*, sulcx preciselijcken nae te comen, sonder van dese te doen langer te blyven in gebreecke.

Eyndelijck den drie en twintichsten October is ghevallen de volgende uytspraecke.

DE Staten Generael der Vereenighde Nederlanden gehoort ende ingenomen hebbende het rapport van de Heeren haer Ho. Mog. Gecommitteerden achtervolgens ende in conformite van de Commissie ende authorisatie

vervat in der selver resolutie van den *acht en twintichsten* April lestleden, een geruymen tijdt herwaerts gebesogineert hebbende, om *in puncto liquidationis* te vereffenen ende af te doen de questien ende differenten tusschen de Stadt *Embden* ter eenre ende d'andere *Standen* van Oost-Vrieslandt, ter andere zyde ontstaen, ende gheconsidereert wesende dat, naer dat de saecke naer behooren soo in *conventie* als *reconventie* schriftelijck was geinstrueert ende ten weder zyden sodanige munimenten, bewysen ende verificatien, als elck noodigh geacht heeft, tot sijn intentie te dienen, waren gheappliceert ende overgelevert, ende by de voornoemde Heeren haer Ho. Mog. Gecommitteerden, alle de pointen, soo in *conventie* als *reconventie*, elcx apart waren geexamineert, ende overwogen, ende op alles dat in consideratie conde comen, rypelijck was geleth, ende daer benevens oock behoorlijck regardt ghenomen, op 't geene tot meeste ruste, ende eenicheyt van welgemelde *Standen* en de Stadt *Embden*, soude mogen strecken, ende vervolgens alle bedenckelijcke Officien waren aengewent, ten eynde de voorsz. differenten by Accommodatie en minnelijcke Accoordt mochten werden bygheleght, daer toe partyen evenwel niet hadden connen bewoogen werden; Soo hebben Hoochgemelde Heeren Staten Generael verstaen ende verclaert, gelijck haer Ho. Mog. verstaen ende verclaren by desen, dat de Ridderschap, Stenden, *Norden* ende *Aurick*, ende den derden Stant van *Oost-vrieslandt*, aen de Stadt *Embden* uytkeren ende betalen sullen de somme van *vier hondert vijf en seventich duysent* Carolus-guldens van dato desen, over *ses* Maenden, ofte op alsulcke terminen, als partyen of onderlinge sullen beramen, ofte by ons, ofte de meergemelde Heeren onse Gecommitteerden sullen worden gearbitreert, elck en termin met den Intresse tegens *vijf* ten *hondert* in 't Iaer, sonder dat onder eenige pretexten, de selve penningen ofte eenige van dien langer ondergehouden sullen mogen werden; ende by gebreecke van de voorsz. betalinge de selve penningen by parate executie geinnet sullen mogen werden, waer aen afslagen strecken sal de somme van *dertich duysent* guldens, by de *Standen* over onvereffende penningen in *reconventie* geeyscht indien de Stadt *Embden* niet sal connen bewijsen, de selve in haer Ho. Mog. resolutie van den lesten *October sestien hondert vier en dertich* begrepen ende verreeckent te zijn, behoudens nochtans de *Standen* voor een *derde part*, ende de Stadt *Embden* voor *twee derde parten* haer regres en verhael respective, tot laste van de Landen resorterende onder de Heerlijckheden de Stadt toebehoorende, die met de *Hessische contributien* niet en sijn besfwaert geweest tot alsulcken redelijcken somme ende termynen, als naer verhoor van de volmachten van de eygenaers der voorsz. Landen, ter eenre ende die van de meergemelde *Standen*, ende de Stadt *Embden* ter andere zyde, by ons ofte de meergemelde Heeren onse Gecommitteerden sal werden gearbitreert, waer mede alle de differenten ende gesustineerde van partyen ten weder-zyden soo in *conventie* als *reconventie* gemoveert geene uytgesondert, geliquideert ende afgedaen sullen zijn, met compensatie van costen, ter sake van desen gevallen. Aldus gedaen, gearresteert en vervolgens gepronuncieert in de Vergaderinge van de Hoochgemelde Staten Generael ter presentie van partyen, in den *Hage* op den *drie en twintichsten October sestien hondert vijf en vijftich*, was geparapheert *L. de Mauda*, lager stont ter ordonnantie van de selve geteeckent. *N. Ruysch.*

Wie

Die van Embden toonden haer seer t'onvreeden ende qualijck behouden met dese uytspraecke; seggende: dat haer dickwils meer was geboden. Ende sy konden haer niet inbeelden dat nopende de Hessische contributien haer yet conde werden te last gelept / noemende de resolutie in 't Jaer vijf en veertich by de Stenden tot haer nadeel verkregen / obreptyf: ende gestrabiceert door gunst van Prins Henderick, om het huwelijck tusschen den Graef ende de Princesse van Orangien. Maer haer Ho. Mog. sagen aen de groote onbillijckheyt waer door de Stenden nu by de vijftich Jaren waren beswaert met het Guarnisoen tegen haer danck. Hoewel korts daer na is gebleecken / dat de Stenden immers het meerendeel leedt was / opt dese verminderingh te hebben ghesocht. Maer die van Embden waren selfs schult van dese verminderingh ende cassatie / om dat sy den Stenden geen ghesach in de ses Compagnien wilden geven ; ja niet toelaten het vergeven van eenich Militair Ampt.

Die van Embden versochten revisie van de voorsz. uytspraeck ende dat de Stenden hier soo langh mochten worden opghehouden. Maer 't wiert niet aengenomen. Die van Embden klaeghden oock dat door wanbetalingh van de Stenden de bewuste gecontinueerde vier Compagnien der voorsz. Stadt/ noch seven geheele weeckentlijcke leeningen tot op desen tijt ten achteren/ ende de Soldaten daer over qualijck te vreden waeren; sulcx dat lichtelijck onlusten over soodanige wanbetalinge gecauseert soude connen worden.

Op rapport van de Heeren van Beuningen ende Schulenburgh is den acht en twintichsten October goetgevonden aen de gemelde Stenden te schryven/ dat de selve haer quoten in de voorsz. achter-stallighe seven weeckentlijcke leeningen promptelijck wilden betalen/ sonder daer van langer in gebreecke te blyven: Des wiert van nu af oock geschreven aen den Commandeur Grevinck dat in cas de selve Stenden binnen den tijde van acht dagen na de receptie des briefs/de voorsz. betalinge niet en presteerden/hy de selve met executie soude hebben te doen innen/ ende of hem sulcx door oplichtinge van de penningen uyt 's Lants comptoiren elusoir mochte gemaeckt wesen / dat hy als dan den Lant-Rentmeester selfs / in wiens handen soodanige penningen waren gebracht/ daer door soude executeren; dan ingeval over de begrootinge van de somme / die de Stenden in 't achterwesen van de voornoemde gecontinueerde Compagnien te gelden hadden / by haer of wel by den voornoemden Lant-Rentmeester questie soude mogen worden ghemoveert/ dat hy als dan alleenlijck soude hebben te innen / ende te ontfangen 't geene voor liquide wiert ghehouden.

De Stenden klaeghden desgelijcx dat die van Embden weygerden eene pertinente lijste te geven van de weeckentlijcke leeningen van eenige Compagnien die de Stenden verobligeert waren noch by provisie t'onderhouden/ wes aengaende partyen over ende weder over ghehoort ende verstaen / is op rapport van de Heeren Beuningen ende Schulenborgh ten selven dage goetghevonden te schryven aen de Borgemeesteren ende Raet der Stadt Embden, datse de voornaemde gerequireerde pertinente lijste aen de andere Stenden sonder langer uytstel wilden geven ende laten volgen.

Zijnde ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. geremonstreert; wat dachgelden

gelden

gelden of vacatien de Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden gebesoigneert hebbende in d'opgemelde questieuse saecke ende Reeckeningen/ souden genieten / is verstaen datse souden hebben tien Caroli guldens daeghs / over de dagen die sy effectivelijck in besoignes waren geweest.

Die van Embden claeghden meest dat men illiquide pretensien hadde gededuceert van 't geen haer liquide competeerde. Haer eysch volgens resolutie van 't Jaer twee en dertich gestelt was ses hondert een duysent twee hondert seven en tachtich gulden. Daer van interest tegens acht per cent van 't Jaer drie en dertich tot het Jaer vijf en vijftich inclusys sijnde drie en twintich jaer/ elf hondert ende ses duysent drie hondert t'seventich guldens. Uyt de resolutie van 't Jaer drie en dertich pretendeerden twee hondert acht en t'negentich duysent een hondert twintich. Hier van interest tegens acht per cento van het Jaer vijf en dertich tot vijf en vijftich inclusys/ quam vijf hondert duysent acht hondert twee en veertich, in alles twee Milioenen vijf hondert ses duysen ses hondert negentien gulden.

De Reeckeningh der Stenden daer tegens was drie Millioenen negen en veertich duysent sevenhondert negen en tachtich guldens; doch illiquid/ ende sy waren blijdt datse soo afquamen/ hebbende noeyt Staet gemaeckt dat men die van Embden soude hebben laten mede dragen de contributien aen de Hessische gegeven/ want sy hadden van de selve bedongen exemtie en vryheyt.

Geduyrende d'opgemelde conferentien quam hier oock de Heer Wyarda Vorstelijcke Oost-Vriesche Raedt / om de saecke der Stenden te secunderen/ oock het werck van 't Huwelijck voort te setten / de selve met den Raedt ende Agent Nyvelt, in Augusto / sullende audientie hebben / na gewoonelijcke introductie vonden gestelt twee stoelen / een weynich van de Tafel af. Wyarda willende sitten / soo luysterde hem Nyvelt in 't oor dat de stoelen behoorden dichter by de tafel te staen/ 't welck hy præliminariter haer Ho. Mog. te ghemoet werde / daer op versocht de President haer / te willen eens vertrecken; ende de Retroacten nagesien sijnde vielen seer scherpe advijsen/ sommige dat men haer audientie behoorde te weygeren. Maer de conclusie was / dat men door den Griffier haer soude laten capitulum ad aures gheven / ende dat geen Vorstelijcke Gesanten anders oyt waren of wierden gheset als sy/ ende by aldien sy niet begeerden alsoo te sitten; dat men haer anders geen audientie soude geven/ daer op hebben sy audientie gehadt/ende Nyvelt bracht by wat hy con tot sijn ontschuldinge.

De Heer Wyarda vertrock in 't laest van November hebbende genegotieert nopende voltreckinge van 't huwelijck tusschen sijn Vorst / ende de Princesse Henriette. Hy hadde maer eens audientie gehadt by de Princesse Douariere, Sy gaf hem niet als generael/ doch beleeft bescheyt / dat haer het Huwelijck aengenaem, oock honorabel was, maer dat de genegenheyt van haer Dochter niet con worden gedwongen: dat sy daer in niet konde doen / dat sy hoopte de tijdt soudet geven. Ende alsoo nochtans soo wel de Vorst als sijn Landt ende luyden daer aen gelegen was; dat hy troude; soo is dit een voor-bereydingh geweest tot de afbreeckingh van de beloften / die weynich tijts daer na volgde.

De Stenden/ om te eerder te komen tot de vrucht van de in verleden Octo-

ber

ber gedane uytspraeck / versochten in December het tredÿt van desen Staet/ om te binden de uytghesproockene summa / tot afbetalingh van die van Embden. Maer alsoo alreede de Stenden een merkelijcken penningh aen haer Ho. Mog. schuldich waren / soo hebben sy 't geexcuseert.

In dit voor-jaer quam aen haer Ho. Mog. gelijck oock aen den Protector Cromwel groote clachte over de vervolginge ende Massacre, gheschiet door eenige Fransche trouppen/ haer passage nemende door die Vallepen van Piedmont: Den Hertoch van Savoyen maeckte haer een querelle d'Aleman: ende wist d'occasie van dese passerende trouppen waer te nemen; oock sijn eygen macht daer bypvougende. Onder pretext van dat de Vaudoisen den passerende geen spijse wilden geven noch verkoopen. Immers 't wiert soo in Engelandt als hier aengebracht dat men d'arme lieden groot ongelijck ende gewelt aengedaen hadde.

Den Protector schreef aen den Hertoch van Savoyen alrede in Mey, in het Latijn: hem noemende *Serenissime Princeps*: in den text / somtijdts hem gevende *Vestram Regiam Celsitudinem*; somtijdts *Vobis*, item *Vestro Populo*, item/ *Serenitas vestra*: hem recommanderen de sachtichept ten aensien van de Waldensen; ende dat Godt het *jus* of recht van conscientie onverbreeckelijck aen sich alleen hadde gereserveert.

Het antwoort was van den twintichsten Iuly. De Hertogh noemden hem boven aen *Serenissime Domine*; ende in den text *Serenissima Celsitudo vestra*. Voort de saeck selfs aengaende / seyde; verwondert te sijn dat den Protector waren aengebracht dingen die tegens de waerhept ende tegen de billijckhept liepen. Dat het rebellen ende hart-neckige waren/ dat hy oorsaecke hadde haer alles te benemen/ ende te lande uyt te jaegen/ datse hadden *temerario ausu indignationem sui Principis multiplicatis facinoribus* ghemultipliceert / *sceleri scelus addendo*. Dat hy des onaengesien/ haer soude weder geven wat sijn Heeren voorvaerders haer hadden gegeven/ etc. Daer bypvoegende dat hy het dede op het voorspreecken van den Protector. Eyntlijck sluytende: *in eam facile sententiam adducor, futurum ut insignis veneratio, qua mirificas ipsius animi dotes, singularem prudentiam, & Heroicam virtutem toto jam orbe Celeberrimam, prosequor, nimia mihi honoris argumenta pro sua generositate plane conciliet. Vestra Celsitudine summam auspicor felicitatem.*

Alhier wiert/ na eenige alrede te voor gedaene Officien den sevenden Iuny goetgevonden dat boven 't geene dienaengaende albereyts in Mey lestleden aen de Ambassadeur Boreel, was in mandatis gegeven / over de voorsz. vervolginge / geschreven soude worden aen de Koningh van Vranckrijck / met gansch gedienstich versoeck ende serieuse recommandatie, dat hem geliefde de arme vluchtelingen, uyt de voorsz. Valleyen, die men geinformeert wiert in grote getalle sich onder sijn gebiedt te hebben begeven, onder sijne pretexie te willen nemen, ende te houden, even in sulcken voegen, als die van de Gereformeerde Religie in Vranckrijck generalijck sijne wijtberoemde protexie waren genietende, dat mede hem gheliefde by den Hertogh van Savoyen, te bemiddelen dat de voorsz. vluchtelingen haer wederom paisibelijck ende onbekommert in haer voorige woonplaetsen mochten begeven, ende voortaen met de selve securiteyt, als in voorgaende tijden onthouden, oock specialijck,

dat in liberteyt mochten worden gestelt soodanige Predicanten, Ouderlingen, Diaconen ende andere, als men bericht wiert binnen *Turin* in hechtenisse gebracht te wesen, dat voorts den Koningh geliefde te doen straffen soodanige militaire Officiers, ende andere in sijne dienst, de welcke tegens dessels ghewoonlijcke Coninghlijcke goedertierentheyt haer tot de voorsz. *Massacre* mede hadden laten employeren. Ende wiert den brief gesonden aen den Ambassadeur Boreel, met begeerte/omme de selve in persoon aen den Koningh te gaen behandigen / ende haer Ho. Mog. goede meeninge ende intentie met alle mogelijcke devoiren ende Officien / naer sijn uytterste vermogen te seconderen; wyders is geschreven aen den Ambassadeur Nypoort om aen den Protector bekent te maecken/ alle 't gunt by haer Ho. Mog. raeckende 't voorsz. subject/ alberepts was geresolveert/ met byvoeginge dat hare Ho. Mog. niet ongenegen waren een expresse deputatie te decerneren / naer Savoyen, omme voor de voorsz. verbolghde Religions-verwanten / ten besten te intercederen / versoeckende daer op te mogen verstaen/ of den, Protector, geinclineert mochte wesen / aen sijne zyde mede van gelijcke te doen / omme alsoo met onderlinge correspondentie/ de voorgeroerde Officien/ van intercessie met des te meerder efficatie/ te connen in 't werck stellen. Wyders is in beleefde termen/ aen die van de Evangelische Cantons van Switserlandt/op der selver missive 't selve subject concernerende ghererescribeert; met communicatie van al 't gunt desen aengaende by haer Ho. Mog. alberepts was gedaen ende versocht / haer Ho. Mog. successivelijck ende omstandichlijck te willen addviseren / in wat stant haer de voorgeroerde verbolghde Religions-verwanten mochten bevinden/ oock is om gelijck bericht ende informatie mede geschreven/aen de Republique van Geneve.

Aen de Staten van alle Provintien schreven haer Ho. Mog. op volgende manier. Dat haer Ed. Mog. ontwyfelijck ten vollen soude bericht zijn, hoe dat de arme inwoonderen van de Valleyen van *Lucerne*, *Angrogna*, ende andere onder het gebiedt van den Hertogh van *Savoyen in Piemont*, belydende de Gereformeerde Religie, ende weygerende de selve te verlaten, om de getuyghenisse onses Heeren en Salichmaecker Iesu Christi, die syluyden ende hare Salige Voor-Ouderen, de oude *Waldensen*, die vermoorde Martelaren, door haer leven, en vrywillige doot, nu veele eeuwen aen de anderen onveranderlijk bevesticht hadden, met een grouwelijcke ende meer als barbarische wreetheyt in de Maent van *April* lestleden, tegens belofte ende gegeven woort, mishandelt ende overvallen waren door gecommandeert Krijgsvolck, de welcke met moorden, branden, en schenden, niet overich hadden gelaten, aen alle de ongehoorste wreetheyt, die oock oyt ter werelt in eenige plaetsen waren gepleegt geweest; de overige door sulcx gedwongen wesende van daer te vlieden, om haer leven te salveeren, de welcke nu dwaelden met haare vrouwen, ende kleyne kinderen ontbloot, en verdruckt door honger, coude, ende naecktheyt, alle 't welcke haer Ho. Mog. insiende met oover groote droefheyt, ende bewogen herten over den ellendigen staet van haer Broederen, Religions-verwanten, ende mede-lede des Lichaems Christi goetgevonden hadden haer Ed. Mog. als mede hier neven alle d'andere Provintien, mits dien

gants

gants serieuselijck ende vriendelijck te versoecken, dat de selver geliefde een generale *Collecte* tot subsistentie, ende vertroostinge van de voornoemde haer verdrevene Broederen ende naeckte mede-leden te laten geschieden, op dat daer door een Lieffelijcke Reuck-Offer mocht opgaen tot Godt den Heere Almachtigh, ende sijne Goddelijcke-Majesteyt bewogen worden haer ende haer posteriteyt, voor diergelijcke ongeval genadelijck te bewaeren, ende aen den genen die barmhertichey t doen oock barmherticheyt te bewysen; te meer alsoo den Heere *Protector* van Engelandt, de Evangelische *Cantons* van Switserlandt, die van de gereformeerde Religie in Vranckrijck, met bewilligingh van den Koningh aldaer, ende elders haer albereyts met een loffelijck ende Christelijck exempel in desen hadden voorgegaen.

Soo wel in de Provintien/ als hier/ wiert seer medelydentlijck geresolveert/ ende de collectatie toegestaen. Maer de questie namaels was/ op wat manier: eens was voorgheslagen men soude een vast ende beden-dach uytschryven/ ende daer op de collecte doen/ maer entlijck ter instantie van Hollandt is genoemt Sondach den vijfden September, om in de Kercken te werden gegeven wat Godt een yeder in 't herte stuerde/ vreesende/ als men het dede van huys tot huys/ ende die van andere gesintheyt/ niet of niet veel gaven/ dattet verbitteringh of verwyderingh soude veroorsaecken.

Weynich tijdt te voor was goetgevonden yemandt derwaerts te senden/ waer toe den dertiende Iuly genoemt wiert den Heer van Ommeren. Raeckende sijn reys-kosten viel dispuyt/ men wilde dattet Gelderlandt, uyt welcke Provintie hy was/ soude ophrengen/ uyt haer post of quote van de defrayementen. Maer daer uyt niet comende werden gevonden; heeft Hollandt haer genegentheyt getoont tot dese saecke/ compassie meriterende. *Inclinat animus semper infirmo favens, Miseros magis Fortuna conciliat suis.* Ende daerom wast dat men op een en de selve tijdt d' Evangelische in Savoyen begunstighde/ ende in Poolen verhinderde: Want den Koningh van Sweden, Evangelisch/ was geschaepen om gheheel Poolen te vermeesteren/ ende den Protector doleerde seer/ dat men hier meer Pools als Sweets was: sijnde eenmael waer/ dat naest Godt Almachtich/ desen Staet was de voornaemste oorsaeck der behoudenis van Poolen, tegens Sweden.

De hooft-stucken der Instructie voor den Heer van Ommeren, waren/ sich eerst t'addresseren aen de vergaderingh van d'Evangelische Cantons, de selve te verseeckeren van haer Ho. Mog. vruntschap; bedancken voor haer sorge over de *Waldensen*; dat desen Staet seer bedroeft was geweest over de Barbarische wreetheyt henluyden in *April* laestleden aengedaen, datse soo aen den Hertogh van *Savoyen* als aen den Koningh in *Vranckrijck* hadden deswegen geklaeght: oock in *Engelandt* de saecke laten voordragen: wat den *Protector* daer in hadde gedaen, versouckende van de gemelde Evangelische Switsers te vernemen alle omstanden; om met ghemeen verstant te wercken. Met verseeckeringh dat haer Ho. Mog. haer Godtvruchtige yver niet souden bepalen *binnen de termen van voorbiddinge*, maer dat sy *reëlijck ende effectivelijck* tot subsistentie van de verdrevene Religions-verwanten souden contribueren.

Sulcx aldaer geproponeert hebbende soude gaen aen 't Hof van *Savoyen*, ende corres-

correspondentie van de Heeren *Downingh*, *Morlan*, ende *Pel*, *Engelsche Ministers*, aen den Hertogh ende Hertoginne voordragen wat alreede door brieven ende andersints op dat werck was soo daer, als by de Switsers, tot *Geneve* ende in *Vranckrijck* was aengebracht. Voort versoucken herstellingh van de verdrevene, weder gevingh van het genomene, vergoedingh voor haer schade, verlossinge van de ghevangene, straffinge van de excessen aen haer gedaen. Edoch oock te dancken, soo al bereijts den Hertogh in yets mocht hebben gemodereert.

Hy versocht oock te weten hoe hy sich soude hebben te dragen aengaende den Rangh, soo ten aensien van de Ministers van den Protector als Switsersche; item / receptie by den Hertogh. Daer op wiert gelast / sich informeren op de qualiteyten ende Caracters der uytheemsche Coninghlijcke / ende andere Ministers aldaer sich vindende / die te bejegenen in de Ceremoniale saecken / ghelijck de Heeren haer Ho. Mog. ghewesene extraordinaris Gedeputeerden buyten s'lants ende in specie in Sweden, Dennemarcken, tot Bremen ende Staeden hier bevoorens hadden ghedaen. Ingevalle hem geverght wiert de Guarantie van haer Ho. Mog. op de handelinge, die de Vaudoisen soude komen te maecken met Savoyen : soude hem informeren wat dienaengaende by den Protector versocht ofte gedaen was / en daer van haer Ho. Mog. te berichten. Hem wierden oock gegeven brieven van Credentie aen de Rep. van Geneve.

In wat manier de Vaudoisen sijn mishandelt / ende oock wat de Savoyaerts daer tegen by brachten tot haer eygen ontschuldinghe / ende belastinge van de Vaudoisen; daer van sijn verscheyden uytdruckelijcke boeckens uytgekomen. Het is aen beyde zyden bekent / dat de Vaudoisen waren nakomelingen van de gesintheyt die in 't Jaer elf hondert ses en seventich, in Vranckrijck door de Roomsche Geestelijckheyt wiert ghecondemneert van ketterye; dat is / datse afgesonderde meningen hadden; meest over een komende met de huydiges daeghsche Wederdoopers : haer ontstichtende in de overdaet / pracht / ende aensienlijckheyt van de Roomsche Geestelijckheyt : sijnde seecker dat de Christelijcke Kercke in d'eerste drie hondert Jaer heeft gheleden veel vervolginghe. Sijnde dies tijdts het wereltlijck Sweert of *imperium* een rechte Antichristische Regeringh / als aenwendende alle geweld tot destructie / dempingh / ende uytroedinge van de Christenen ende Christenheyt. Maer sedert dat door Constantin de Groote / terstont na het derde *Saeculum*, de oppermacht of *imperium* sich Christen verklaerde / is de Kercke in vaster ordre ende stercker staut ghestelt : Kercken / Cloosters / ende wat tot eere ende ordre van de Religie ghehoorde / sijn ghefundeert met landen ende renten tot haerder onderhout. Dat Carmen wijst het *Religio censum peperit*. Gelijck nu altans de Menisten willen alles reguleren na de tijden van de vervolgingh / (van d'Apostolijcke tijdt tot Constantyn de Groote) doe de Politijcke Regeringh geen fundatien toeliet / ende geen tractamenten aen de Predicanten wilden geven / alsoo wast in 't Jaer elf hondert seventich oock met de Vaudoisen : sy ergerden haer aen de rijckdom van de Geestelijcke / die de Paus voor hooft kenden. Sy noemden haer selfs oock *Pauperes de Lugduno*; item / *bons hommes*, voerende een eenvoudich leven / vyant van het Eedt sweren van vloucken / van pracht / van wereltsheyt. Dat het cruys ende vervolginge de beste Christenen geeft : Daer aen is niet te twijf-

selen

selen. Maer dat de Kercke can werden beschermt/ ende is ordre ende discipline onderhouden sonder uyterlijcke middelen/ dat is fanatijck. Het exempel van de Vaudoisen selfs / soo wel in dien tijdt/ als sy uyt Vranckrijck wierden gejaeght/ na dese gebergthen/ als in dit Jaer als sy wierden gejaecht uyt dese Valeyen/ gaf dat genouch te kennen. De Pausen/ als Presidenten/ of Hoofden van de Christelijcke kerck met al haer macht/ raet/ ende aensien/ hebben noch genoech te doen gehadt om een Catholijcke, dat is algemeyne Kerck by een te houden. Maer in alle tijden/ heeft men ghesien dat die haer van d'algemene Kercke afsonderden/ daer na onder elck ander wederom scheurden: 't sijn gebleven niet min als algemene Kercken. In Engelandt ende Schotlandt selfs by onsen tijdt/ waren soo menigen Kerck soo menigen Paus, volgens het seggen van de Bisschoppen. Wat nu dese Vaudoisen aenginck: het is ghebleecken dat d'Evangelische Cantons haer de hant qualijck hebben gheboden. Ende de Hartogen van Savoyen haer willende bederven/ ghebruyckte oock eenige van haer eygen Religie / gelijck den Koningh in Vranckrijck in de Jaren een en twintigh ende volgende oock dede. Het is te gelooven dat de Savoyaers sijn geweest de Wolf, die 't Schaep beneden hem staende aen seyde: ghy maeckt my 't water trouble. Maer de goede Vaudoisen sustineerden dat de Savoyaerts waren Antichristen, ende vervloeckte afgoden-dienaers, konden wel dencken dat de selve/ haer geinjurieert houdende / souden bedacht sijn op ghelegentheyt om haer te vernielen: ende alsoo de Vaudoisen, als industrieuse/ spaersaeme lieden hadden eenige possessien ende middelen; soo wast terstont / de Boer heeft Koeyen: actie genouch. Hadden nu de Vaudoisen gehadt een machtige beschermer / ghelijck den Paus; dese overval (die sy seyden haer te geschieden om de Religie) soude niet gebeurt zijn. Maer de Savoysche ende Fransche seyden 't was niet om de Religie, 't was om wederspannicheyt of rebellie tegens de Wetten. Gelijck dan oock onlangs daer na gebeurt is/ dat d' Evangelische Cantons, immers die van Bern verjagende alle Doopsgesinde; niet om de Religie, soose seyden / maer om datse de Wettelijcke Overicheyt niet wilden kennen; inder-daet wast om datse niet wilden houden ende volgen de Godtsdienst / die tot Bern d'overhandt hadde. Den Hertoch van Savoyen hadde konnen desgelijcx seggen: Ick volghe de Roomsche Godtsdienst: Ick can noch wil geen ander toelaten: ende begeer dat de Vaudoisen of vertrecken, of mijn Religie aennemen. Maer hy ginck soo verde niet/ want de Vaudoisen schreven selfs aen haer Ho. Mog. den volgende Brief.

Seer Hooge ende seer Machtige Heeren;

WY vinden ons weder aengenomen ende ontfangen in de goede gratie ofte Genade van sijn Koninckllijcke Hoocheyt, ons Souverain Prins: sijnde daerom verbonden aen u Excellentien te betuygen, dat sulcx is geschiet door de machtighe ende beschermínge ende efficacieuse tusschen-spreeckinge van sijn Aller Christelijckste Majesteyt die de selve heeft aen ons bewesen ende betoont, eensdeels door sijne eygen goedertierentheyt, anderdeels in Consideratie van het bidden, 't welck u Excellentien aen sijn Majesteyt voor ons hadde ge-

de gedaen, van 't welcke den Heer *Servient* sijn Ambassadeur ons heeft gedaen seer particuliere verseeckeringe, die ons obligeerden, om daer over u Excellentie te bedancken, gelijck wy seer nedrichlijck doen, den selven oock versoeckende te willen ons helpen, om ghesamentlijck te dancken ghelijck wy schuldich sijn aen sijn alder Christelijckste Majesteyt ende den selven ons danckbaerheyt bewysen. Dit is het geene wy tegenwoerdich versoecken.

Uwer Excellentie seer Ootmoedige ende Onderdanige Dienaers, de Predicanten ende Onderlingen representerende het Lichaem van de Gereformeerde Kercken in de Valleyen van Piemont.

Was gedateert den ses en twintichsten Augusty, ende aen haer Ho. Mog. den Eersten October deses Jaers overgelevert.

Ende de Switsersche Ambassadeurs schreven den volgende brief aen haer Ho. Mog.

Doorluchtige Ho. Mog. Heeren;

NA dat de Vrede-handelingh tusschen sijn Hoocheyt den Hertoch van *Savoyen*, ende sijn *Onderdanen*, die onse Religie bekennen, door Godes genade geluckelijck is volbracht, alsoo dat sy niet alleen in haer *oude voorgaende sitplaetsen*, maer in alle andere haer rechten, die sy oyt hebben gehadt, sijnde herstelt, een diepe ende eeuwige Vrede genieten mogen, ende om daer toe te konnen alle goede officien door den Heer *Servient* Ambassadeur van sijn Alderchristelijckste Majesteyt alhier sijn bygebracht: hebben wy ons devoir gheacht het ghetuygenis der waerheyt, welck hy van ons begeerde, hem te verlenen; ghelijck wy mitsdesen hem sijn verlenende, als dat hy sijn ampt van *Middelaer* met d'aller-meeste dexteriteyt heeft bedient ende *seer veel goet gedaen* den gemelten onse Religions-verwanten. Wyders sullen u Ho. Mog. doen een saecke weerdich haer Godtvresentheyt ende glorie, soo sy de gunst ende beschermінge, eens betoont, voortaen hun sullen bewysen, ende door hare ghewoonlijcke mildadicheyt suppleren onser ende anderer gelt-hulpen nu t'eenemael uytgheput. Hoopende ende biddende dat Godt Almachtich u Ho. Mog. met alle soorte van segeninge overvloeyende sal behouden ende bewaren. Gegeven tot *Zurich*, den *vijftienden September* nieuwen stijl *sestien hondert vijf en vijftich*. Onder het Zegel onses lieven mede Broeders *Salomon Hidselaus* Borgemeester der Stadt *Zurich* in onser aller naem. U Ho. Mog. tot alle diensten bereyt. De Ambassadeurs der protesterende Switsers aen sijn Hoocheyt van *Savoyen*. *Salomon Hirdzel*, Ambassadeurs van *Zurich*. *Carel* van *Bonstetten* Baron van *Remarcke* Heer in *Tygnersdorf* Ambassadeur van *Bern*. *Benedictus Socinus* Ambassadeur van *Basel*. *Jan Jacobo Stocker* Ambassadeur van *Schafhuysen*.

Als den Heer van Ommeren tot Basel quam omtrent half September; verstont hy van dit Accoordt / werdende genoemt een Patent op den naem van Carel Emanuel Hertoch van Savoyen, etc. behelsende twintich Artijckelen. Meest beleydt door den Koninckliјcke Fransche Ambassadeur Servient die veel hadde alle meldingh van de Switsersche Ambassadeurs of Republijcke in de

in de selve Patente, hoewel de Gecommitteerde van de Vaudoisen daer op langh hadden gestaen / refuserende eenige tijdt om tot de sluytinge te comen/ tot dat de voorgemelde Ambassadeurs haer daer van deschargeerde/ indien sy andersints genoechsaem verseeckeringe en contentement mochten hebben/ de voorgemelde Ambassadeurs van Switserlandt waren van haer principalen aengemaent / ende hebben oock door alle middelen de conclusie van 't voorsz. Tractaet ofte ten minsten de Ratificatie soecken op te houden tot dat de Gedeputeerden van den Heer Protector ende van desen Staet soude aengecomen zijn/ dan hadden sulcx niet te wege connen brengen / allegerende den Ambassadeur van Vranckrijck dat (dewijle haer Ho. Mog. ende oock de Switsersche Cantons aen sijn Majesteyt van Vranckrijck versocht hadde / dat door sijn goede Officien / by den Hertoch van Savoyen, de herstellinghe van de Waldensen mochte uytghewrocht worden) hy daer door alleen / met excusie van andere/ Mediateurs conde zijn.

Tot Basel wiert den Heer van Ommeren door Gedeputeerden van de Magistraet met sonderlinge beleeftheyt ende Cordialiteyt bejegent. Van daer vorderende sijn reyse / wiert tot Wangen, een Steedeken ghehoorende aen de Heeren van Bern, gerescontreert ende begroet van twee gedeputeerden van de Republijcque van Zurich, de welcke naer een seer beleefde ende cordiale ontmoetinge (maer by sy oock in seer respectueuse termen van haer sonderlinge genegentheyt tot den welstant van haer Ho. Mog. geluckige Regeringe protesteerden) hem seer instantelijck versochten dese quartieren niet te willen quiteren voor dat hy in hare generale Vergaderinge van de gelegentheyt van de Kercke van Switserlandt / ende 't geen de vyanden der selver daer en tegens dagelijcx machineerden soude mogen onderricht zijn. Naer onderlinge afscheyt quam noch dien avont tot Bern, alwaer de Magistrat in een groot getal hem met een sonderlinge beleeftheyt quam verwillecomen/ende s'anderen daegs tot drie uyren van de Stadt door twee Colonellen eenige andere Heeren ende goet getal jonge Cavalliers deden geleyden.

Den een en twintighsten tot Geneve gelucklijck aenkomende / is eenuyr daer na soo van den Heer Downingh als sijn College den Heer Morlan, met uytnemende civiliteyt in sijn logement begroet ende ghevisiteert ghe weest/ toonende hem de selve met een groote confidentie hare Instructie / die wel expresselijck inhielt / in alle gelegentheyt eene nauwe ende seer vertrouwelijcke correspondentie met den Minister van haer Ho. Mog. soude hebben t'onderhouden. Van de selve ontfingh een pertinente / ende seer different van de voorgaende / onderrichtinge van 't gepasseerde in ende omtrent het ongeluckigh Tractaet/ gemaeckt met de Waldensen, ende met eenen de soberen toestant der selver/ van welck Tractaet alle de Werelt op 't hooghste geschandaliseert was/ als waer in influeerden Articulen/ die niet alleen ongerymt, ende incompatibel waren met haer vryheyt/ maer die haer altijdt in 'tuytterste gevaer souden houden/ om of door insupportable charges gematteert ofte weder overvallen te worden / ende te meer om dat in plaetse van het gedemolieerde Fort La Tour, een ander daer omtrent van een veel dangereuser assiete in alser pl opgebout wiert/en waer uyt een grooter district con beschadicht worden.

Op

Op het ghemelde accoord wierden ghemaeckt remarques, dat het was seer schadelijck en schandelijck ende men sprack soo tot Geneve als elders seer hatelijck van de gemelde vier Switsersche Gesanten. Daerom oock den Protector den Heer Downing revoceerde; om net geinformeert te zijn. Men seyde dat den hier voorgestelde brief van de Waldensen was gedicteert door den Secretaris van den Ambassadeur Servient. Maer by de andere wiert daer op geseyt dat het recht bestont in de wapenen / dat de Waldensers hadden gedaen watse mochten. want in seecker brief van Geneve stont datse waren sterck geweest quinze cents hommes ou plustost des lions: datse hadden sulcke ende sulke bevelhebbers gehadt, datse hadden soo en soo veel dootgeslagen, datse hadden de Capucyns van sulcke plaets gevangen genoomen, om wisseling te maken tegen de hare. Maer entlijck wat wast ? sy succumbeerden / ende van waer soudense werden gheassisteert ? leggende rontom onder die van de ander of Paepsche Religie, ende de Evangelische Switsers hadden op desen selven tydt geschil met de Pausselijcke / gelijck ghenouchsaem om die by te leggen den Heer van Ommeren noch wiert ghecontinueert in ghesantschap tot Geneve. Het beswaerde de reputatie van de Switsersche gesanten niet weynich / datse haer tot Turin hadden laten defrapeeren ende veel beleefschept ontfangen. Doch hoe konden sy dat beletten ? haer wierden oock gepresenteert goude keetenen / maer die haddense ghewevgert. Tot Payorme was in October een by eenkomste van de Evangelische Cantons; op versoeck van den Heer van Ommeren, daer wiert desgelijcx verklaert datse in het verdrach van 't accoorde tot Turin ghemaeckt geen ghenoegen namen / ende besloten alle mogelijcke naerder verklaringh ende geruststelling voor de Waldensen te bedingen. Tot Zurich hadden vijf en dertich persoonen professie gedaen van de ware Gereformeerde Religie, ende alsoo de selve waren onderdanen van het Canton van Sweits, van de Paepsche Religie / soo procedeerde men aldaer tot confiscatie van haer goederen / hebbende daer en boven noch andere dertich gevangen gestelt / als verdacht om de selve Religie. Die van Zurich stelden haer aen ende verclaerden sulcx niet te sullen lijden / die van Swijts ter contrarie begeerden / men soude haer de selve Gereformeerde te rugh senden.

Den Heer van Ommeren weder tot Geneve komende heeft aen den Envoye van den Protector Morlan ende de Gereformeerde in Dauphine oock die van Geneve sijn gedachten laten gaen / om voor de Waldensen in haer armoede (sijnde haer huysen of afgebrant / of sonder dack / ende sy selfs sonder kleederen / sonder gelt / sonder Vee.) te soulageren / ende het accoordt te verbeteren. Hy schreef de selve te sijn tien duysent Zielen. Het Fort La Tour, in plaets van te demolieeren / wiert grooter ende stercker ende noch een ander genaemt Mirabone, hooger aen 't geberchte gemaeckt.

In November duyrde alsnoch d'onlust tusschen die van Zurich en Sweyts: elck sich sterckende ende wapenende. De eerste verklaerden aen den Heer van Ommeren ende Morlan datse stelden al haer hoop op haer Ho. Mog. ende den Protector. In November wiert oock een by eenkomste van alle dertien Cantons gehouden tot Baden, alwaer den Fransche Ambassadeur verscheen als Middelaer.

In December quam uyt Engelandt voor de Waldensen een somme van seven duysent pont sterlinghs/ of dertich duysent cronen frans gelt. Hollandt hadde gefourneert dertich duysent guldens; ende met andere sommen kregen de Waldensen nu omtrent in alles hondert vijftich duysent guldens. Sulcx wiert door die van Geneve gesonden aen het Consistorie tot Grenoble, van waer het door beleyt van de Predicanten/ Edellieden ende andere eerlijcke luyden/ aen de Waldensen wiert gestuyrt.

Den Heer van Ommeren ende d'Engelsche Gedeputeerden Morlan ende Pel, met raet van wijse persoonen tot Geneve, schreven aen d'Evangelische Cantons/ noodich te sijn dat Gedeputeerden van de drie Republijcquen haer verboeghden tot Turin aen het Hof van Savoyen om aldaer wegens hare Heeren principalen te doen Officien van intercessien in vigoureuse ende efficatieuse termen/ ten eynde de arme luyden mochten worden gestelt in een goede, eerlijcke ende verseeckerde Vrede, met dienverstande dat ingevalle tegens verwachtinge het den Heer Hertoch niet soude believen te deffereren aen haer rechtmatich versoeck / men vervolgens soude concerteren ende gesamentlijck resolveren 't geen oorbaerlijcks soude worden gheoordeelt/ om de selve goede luyden te herstellen in seeckerheyt tegen alle vordere persecutien.

Die van Geneve siende den yver van desen Staet tot de Religie, versochten den dertienden September met een expresse brief eenich subventie/ tot Munitie ende fortificatie van haer Stadt / haer noemende *depositaires du pretieux joyau de la Predication du St. Evangile.* Dergelijck versoutk deden sy oock aen den Protector. Op de by-een-komste tot Baden wiert niet gedaen: scheydende/ namen aen binnen veertien daegen weder by een te komen. De twee strydige Republijcquen bereyden haer ten Oorloch: Doch defensivelijck/ d'andere bleven al in termes van Neutraliteyt / hoewel in geval van Oorloch sy noot-saeckelijck mede souden moeten toe treden/ daer toe elcke Religie de hare was sollicitereende: oock selfs die van Geneve, die in sulcken cas oock by wachten wat secours sy volgens verbintenis schuldich waren.

Alrede in desen tijdt begostmen in Vranckrijck te spreecken van een last of vat-gelt, alsoo namentlijck / dat van alle vreemde schepen voerende Koopmanschappen van d'eene Franse Haven na d'ander/ van yeder ton t'elckens soude moeten betalen aen den Koningh een Franse croon, dat is/ twee croone van een last/ het welck een groot afbreuck ende schade soude sijn voor de Hollantsche Schepen, die in desen tijdt (geduyrende de Engelsche represalien) seer veel vrachten ende vaerten deden van d'eene fransche Haven naer d'ander. Edoch was men van opinie/ dat de Fransche niet wel de vreemde schepen souden konnen ontberen / soo langh de represalien ende onlusten tusschen Vranckrijck ende Engelandt waren duyrende: ende hoewel voor desen was gheschreven dat de saecke tusschen beyden stont in terminis van accommodement / ja om te sluyten / ende datter niet aen ontbrack als het teeckenen. Soo verstont men doen dat het weder haperde/ soo aengaende de submissie tot decisie der gheleden Engelsche schaden; als aengaende d'exclusie van des Koninghs familie. Het eerste / namentlijck de determinatie ende estimatie van de Engelsche schaden geleden door de Fransche depredatien/ was ghestelt

aen de Stadt Hamburgh. Van 't welck nu den Koninghlijcke Fransche Ambassadeur eenighsints afweeck. Doch hoe namaels 't accoordt is ghemaeckt sal op sijn tijdt volgen.

In Junio den achtienden sijn de Fransche gekomen voor Landrechies; het hielt tot den veertienden July. Waer na gaf sich oock Capelle aen haer, na drie dagen tegenstant / gelijck oock omtrent de selve tijdt Cap de Quiers ende Castillon in Cataloigne by haer gewonnen wierden. Het was mede geen kleen teecken van desordre/ dat Hertogh Frans van Lotringen in November/ met een groot deel van sijn volck sich retireerde uyt de Spaensche dienst/ ende sich vougde by de Franse. De Ertz-Hertogh Leopold door een publijck placcaet noemdent 't een actie van onwetenheyt ende van ondanckbaerheyt: diemen niet hadde verwacht van sijn geboorte ende conditie, verclaerde d'overloopers criminel van gequeste Majesteyt, ende strafbaer volgens de placcaten. Maer in Italien ging het so geluckigh niet voor de selve: want na dat Prins Tomaso met een Koninckliijcke Frans Leger de beroemde Stadt van Pavien sedert den vijf en twintichsten Juny hadde aengevangen te belegeren/ heeft hy de selve tusschen den dertienden ende veertienden September weder verlaten. Hy self stierf niet langh daer na tot Turin. De Hertogh van Modena wiert in sijn schouder gequetst: volgens communicatie van den Spaenschen Ambassadeur bleven op de plaets wel drie duysent man/ nessens 't Geschut ende Bagage / behalven die door sieckte omquamen; ende die voor ende na waren verloopen.

De Ambassadeur Chanut ginck den tweeden November den Heer presiderende seggen/ last te hebben om den Koninck te vinden tot Paris, versochte audientie van afscheyt. s'Anderendaegs door de Heeren van Beverningh ende van Viersen begleydet ende ter Vergaderinг gehaelt harangueerde op een manier / die niet kon sijn als seer onaengenaem / insonderheyt by die van Hollandt. Hy was een Man van groote geleertheyt/ wetenschap / ende welsprekentheyt: Men wist dat hy meest gekoomen was/ om desen Staet weder vast te maken aen Vranckrijck, door vernieuwinghe van alliantie / als oock om te beletten dat geen particulier Tractaet of Vrede tusschen desen Staet ende Engelant mocht werden gemaeckt / beydes miste / hy had al sedert eenigen tijdt getoont sijn ongenoegen; ende dat hy den Koningh versocht hadde hem te revoceren. Oock scheen dat hy onder de hant hadde vernomen / datmen aen den Heer de Thou wilde employ gheven / in dese audientie van afscheydt beliefde hem behagen te nemen in 't verhael van de weldaden die desen Staet van Vranckrijck hadde ontfangen. Voort veel sprekende van de danckbaerheyt, wat deught het was / dat niet alleen particulier/ maer oock een multitude daer tegen konde sondigen / hy scheen wel te spreecken in abstracto, maer men moestet neemen als in Concreto, hoewel hy / als by forme van excuse seyde: Je ne parle point ades ingrats, soo condemen nochtans die ontschuldingh niet anders neemen/ als voor eene beschuldingh/ seggende/ onder andere als hy sprack van de publijke ondanckbaerheyt dat een Staet om haer particulier interest niet moest na laten t'erkennen publijke weldaden, hy liet nogtans hier ende daer oock iets onder loopen tot Lof van dese Regeringh

ringh / van haer voorsichtigheyt ende eendracht, entlijck raeckte oock aen de oorsaecke sijner komste / dat het was geweest om met desen Staet gevoecht te sijn in de Handelingh van Vreede met Engelandt / ende niet als pari passu de Vreede te maecken / of wel gesamentlijck in Oorloge te treden. Voorts ende andersints oock om met dese Staet te vernieuwen de oude Alliancien / op welck poinct de Ambassadeur Boreel soo veel mael hadde ghesproocken ende gearbeyt / in beydes niet hebbende konnen doen ende de oorsake sijns verblijfs cesserende / dat oock sijne residentie moest cesseren / ende dit ist / seyde hy / wat ick u van wegen den Koninck hebbe te seggen gehadt. Daer mede swijgende / nam de Heer President het woort / ende antwoorden hem met een generael Compliment / dat sijn persoon was aengenaem geweest / den staet recommanderende / en hem op de reyse geluck wenschende. Daer op vingh d'Ambassadeur weder aen. Dat hy geseyt hebbende wat hy van wegen den Coninck te seggen hadde, nu oock van sijn particulier quam seggen, dat hy danckte voor alle eer ende beleeftheyt, die hy had ontfangen, met wenschinge van alle voorspoet, &c.

Onaengesien de hoogmoedige harangue van afscheydt / wiert aen den Heer Ambassadeur Chanut gegeven het ordinaris present van ses duysent guldens / ende aen sijn Secretaris een van ses hondert.

Als Ick hem den Ambassadeur gingh valediceren / seyde hy onder andere seer te vreesen dat Krakouw over was / ende op het propoost dat sich Dansich wilde neutrael houden immers niet inlaten in Tractaten met Brandenborgh / brack hy los / ende raceerde seer de Stadt / seggende / sy behoorden aen te sien het gemeen pericul: Ick seyde wat pericul / Dansich (amplecterende de neutraliteyt die haer van Sweeden wiert gepresenteert) hadde te vreesen meer als Bremen, Hamborch, Lubeck? hy meende Dansich con op geen Tractaten of beloften van Sweden vertrouwen. Was dat soo (seyd Ick) soo soude noyt een minder met een meerder comen of dorven handelen. Ende desen Staet was nogtans *dux & autor* van het Tractaet 't welck Bremen met Sweeden hadde gemaeckt / sonder voor 't selve te hebben willen guarand blyven: Maer hy conde dat niet aennemen / seyde / Dansich soude in handen van Sweeden vervallen / want als geheel Pruyssen in Sweetsche handen was / dat dan Dansich alleen niet con tegen houden.

In dese Maent vielen de Fransche in 't Landt van Overmaze, van daer halende ses van de voornaemste inwoonders; eyschende contributie om dat de Coninck van Spangien van daer trocht contributie / ende sijne subsistentie.

Verhalven schreven d'Officieren van desen Staet dat haer Ho. Mog. behoorden te geven retorsie tegens Limburgh om den Spangiart te doen afstaen van Overmaze.

Daer op soude worden verstaen 't advijs van den Raedt; maer Hollandt heeftet oock over genomen ende verstonde niet dat men met Spangien quam in verwijderingh.

De Staten van Gelderlandt tot Aernhem vergadert / vernemende dat den Ambassadeur Chanut willende vertrecken / hadde een attacque of clachte ghedaen / van dat men niet hadde willen met Vranckrijck d'alliance vernieuwen

wen / hebben gheschreven aen haer Ho. Mog. hun vermanende dat men als noch behoorde met den Ambassadeur / soo hy noch hier was / 't selve Tractaet te voltrecken : soo hy vertrocken was / dat aen den Heer Boreel behoorde te werden gheschreven ende last gegeven tot voltreckingh van dat Tractaet. Maer d'Provincien hebben aengenomen het te refereren aen haer Principalen : dat was : datter niet van soude vallen.

De Heer Ambassadeur was den elfden by den Heer Bootsma ter vergaderingh presiderende / hem notificerende het teeckenen ende sluyten van 't Tractaet tusschen Vranckrijck en Engelandt, danckende voor de goede devoiren die de Heer Nieupoort daer toe gedaen hadde. Wyders te verstaen gevende of niet haer Ho. Mog. soude aenghenaem sijn datmen als noch poogde de oude alliancien ende vrundschap tusschen Vranckrijck en desen Staet te vernieuwen. Van alle 't selve is gerapporteert ter Vergadering van haer Ho. Mog. die door den Heeren Beveningh ende Vierssen den Ambassadeur hebben laten bedancken / ende weder complimenteren / het stuck der Alliance wat licht overlopende / edoch danckelijck in genere sprekende, ende datmen de Heeren die voor desen hadden ghebesoigneert op het concept van de Alliance met Vranckrijck te vernieuwen / heeft vermaent om 't selve weder nae te sien / sonder noghtans den Heer Ambassadeur te versoecken sich daer nae op te houden.

Hy vertrock den twee en twintichsten November s'morgens vroegh / ghelepdet met een groot deel Carossen door den Heeren van Beverningh ende van Vierssen tot aen de Hoornbrug, seyde onder andere complimenten te sullen rapport doen aen den Koning van het present dat hem was gegeven / dat hy hier sijn Secretaris liet tot onderhoudingh der Correspondentie by provisie. Dat hy haer Ho. Mog. recommandeerde / indien sy resolveerden om met Vranckrijk weder de Alliance te vernieuwen / datse haer niet veel wilden bemoeyen met het stuck der Religie, maer den Coninck laten begaen; gelijck de Coninck desen Staet liet begaen.

Voor den Briel lach een Schip van Oorloghe van desen Staet op hem wachtende / daer mede is hy over gevaren.

Van wegen Spangien den Heer Don Estevan de Gamarra y Conteras genomineert sijnde tot de Ordinaris Ambassade alhier / notificeerde den sevenden February van Rotterdam aen haer Ho. Mog. sijn komste met een corte brief / haer Ho. Mog. committeerden de Heeren van Dorth ende Nyborgh, die hem by de Hoornbrugghe naer ghewoonte op Vastenavont sijnde den negenden February hebben ingehaelt / gelogeert ende gedefrayeert naer gewoonte.

Dit was den tweeden Ambassadeur / om dat ick te voor oock gestelt heb de Credentiael van den Heer Brun, sal oock stellen die van desen / luydende als volght.

TRes chers & grands Amis les Estats Generaux des Provinces unies du Pais Bas, j'ay nommé en la Place du defunct *Antoine Brun* pour mon Amb. à ces Provinces Unies *Don Estienne de Gamarra* mon Gouverneur au Chasteau de *Gent*, pour la satisfaction, que j'ay de sa personne, intelligence, & bonnes qualitez,

& pour

& pour me persuader, qu'il vous sera aggreable. Il porte mon ordre de *vous assister & de vous complaire en tout ce, qui se presentera & regardera vos plus grandes conveniences*, comm'il est a croire, qu'il le fera aussy pour l'accomplissement de ma volonté; Ie m'esjouyray, que vous luy donniez, & faisiez donner entiere foy, & croyance en toutes les choses, qu'il vous representera en mon nom, l'honnorant & favorisant comme a un Ministre si principal, m'avisant par son moyen de tout ce qui peut concerner vos interests, Et en quoy je puisse vous donner la satisfaction, que je desire, sur quoy nous prions Dieu qu'il vous ait, treschers, & grands amis en sa saincte garde. A. *Madrid*, ce 18. Septembre. 1654. Vostre bien bon amy.

PHILIPPE.

Verscheyden Ministers van minder qualiteyt/ sijn noch ghesonden geweest/ een eer die den Koningh deedt aen den Staet / ter liefde van de Vreede, ter contrarie was noch niemant van desen Staet aen den Koningh gesonden.

Don Estevan hadde sijn eerste audientie den twaelfden February, sprekende weynich ende kort/ alles daer in bestaende dat den Koning sijn Meester dese tweede Ordinaris besending aen desen Staet dede/ om te toonen sijne sincere ende oprechte genegentheyt tot continuatie van alle goede correspondentie/ om wederzijts de volkomene ende ghewenste vruchten van de welghemaeckte Vreede te genieten/ende te helpen wech-nemen alles wat tot verhindering van sulcx soude mogen voorcoomen/ of uyt sich selfs / of door misgunstige. Sich wyders refererende tot des Konings brief van credentie. Waer op hem den Heer presideerende antwoorden met complimenten ter materie dienende.

De saecke van Gemert of questie / die op dat stuck nu sedert de ghemaeckte Vrede hadde geduyrt/ was wederzijts begeven aen onpartydige arbiters/ de welcke echter noch niet verkooren waren.

Den seventienden hadde weder audientie/klagende over verscheyden fraeuden die de Schippers ende Koopluyden van desen Staet begingen in Spangien/ aldaer inbrengende verscheyde manufacturen ende andere waren die niet alleen in Vranckrijck ende Portugael waren ghemaeckt/ maer die oock aen Fransche ende andere aen Spangien vyantlijcke Koopluyden toebehoorden/ alles slechtelijck justificerende met attestatien van Notarisen. Ten tweeden, sprack van de inegaliteyt der belastinge in de Vlaemsche Havens ende op het Schelde, daer over desen Staet hadde geklaegt/als contrarierende 't vijftiende artijckel van de Vreede. Waer tegen hy Ambassadeur presenteerde te bewijsen het contrarie/en versocht dat 't mocht worden geexamineert of door Commissarisen of in de chambre mipartie. Ten derden, dat de chambre mipartie tot groote costen van beyde Staten was/ en datter niet wiert uytgerecht/presupponerende dat de meeste langsaemheyt van dese zijde quam / versocht dat daer ingeremedieert ende alles spoediger mocht werden geexpedieert. Ten vierden, sprack van eenige depredatien ten wederzijden gedaen/ desen Staet hebbende geklaegt over de Spaensche Kapers, soo heeft de Ambassadeur gedaen meer ende grooter klachten over de Capers van desen Staet. Ten vijfden, klaegde

 specia-

specialijck over de piraterpen die eenen Sebastiaen de Raef ende Ian van Campen ghedaen hadden in de West-Indien op de Onderdanen van den Koning. Alle 't welck wiert gestelt in handen van de Heeren Gecommitteerde.

Wepnich dagen daer na heeft de Ambassadeur weder gheklaeghe dat den Ontfanger van Kempelant, van wegen desen Staet poochde oock op seeckere landen / gehoorende onder de abdpe Postel, t'introduceeren ende heffen seeckere nieuwe oplaegen ende impositien over de hoornbeesten ende besayde landen, de Ambassadeur sepde / dat het gemelde Klooster ende de Religieusen alreede niet als te veel waren gheaffligeert ende beschadicht. Ende dat de saecke of different over de possessie van Postel, hing litigieux voor de Chambre mipartie, alwaer het proces was voltogen / geinstrueert / en in staet om te konnen worden gewesen ende gedecideert / indien 't haer Ho. Mog. beliefde de Rechters aldaer t'authoriseeren / om 't selve af te doen voor het proces van de Landen van Over-Mase, anders (sepde den Heer Ambassadeur) ende als haer Ho. Mog. souden de sarighe alsoo willen laten voortvaren / dat het van verdrietige gevolgh soude konnen zijn / te meer alsoo den Koning sijn Meester hadde geboden expresselijck aen den selven Abt ende sijne Pachters of Lantlieden / datse van de gemelde impositien niets souden hebben te geven ende te betalen aen den Ontfanger van desen Staet. Haer Ho. Mog. ter contrarie sustineerden dat Postel gehoorde onder de Meyerye van den Bos, dienvolgens onder desen Staet / ende souden daer over met den Ambassadeur in conferentie komen.

In April wierden tot dien eynde by hem gesonden de Heeren Huygens, Mauderode, Lamsins, Rensworde, Bootsma, Ripperda. Die hy met veel civiliteyt / oock met een excellent glas vin d'ai onthaelde / korts daer na hadde hy de selve te gast / haer aendoende een Royael ende Cordiael tractement / en op sijn duyts.

In desen tijdt diende oock de saecke van de Carthuysers, de selve hadden een Clooster gehadt tot Vucht by den Bos, maer voorsiende dat die Stadt machte worden verlooren / ende van de Meyerie volgen / gelijck gebeurt is / hadden alterstont na 't uytgaen van de Treves haer woonplaets van Vucht ghetransporteert in of omtrent Antwerpen, ende uyt cracht van sulcx toogen haer goederen / oock in de Meyerie ghelegen / na haer corpus. Desen Staet / ter contrarie / sustineerde dat het corpus noch was tot Vucht, ende datse 't hadden bedrieghlijck van daer ghetransporteert. Namaels is de saeck afghemaeckt door een stuck gelts / dat de Cartuysers gaven.

Die van de Chambre mipartie nu tot Dordrecht zijnde / wiert versocht vryheyt van accijs voor haer consumptie / alsoo sy die tot Mechelen hadden genooten / maer is by Hollant ront uyt afgeslagen.

Alsoo tot Mechelen veel heylige dagen waren gehouden / wiert ghebraecht of die van desen Staet dan oock de dach-gelden souden ghenieten ? wiert verstaen / Ja : als sy daer in loco waren ghewee'st. Item: als de Stemmen staken / by wien de Superarbiters souden werden ghekoosen ? wiert verstaen / als 't waren ghemeene saecken / soo mochten sy 't self doen. Maer als 't waren saecken van Staet, dan wilde de Staet doen.

Uyt

Uyt Over-Mase quamen soo veel clachten dat de meeste Provintien met advijs van den Raet resolveerden retorsie te ghebruycken tegen 't Lant van Limborch, maer die van Hollandt hebben 't tegen ende opgehouden/ ende ondertusschen quam de Ambassadeur by Memorie vertoonen de verdrietighe consequentien van sulcx/ende datse souden gaen op de Myerie. Hy vertoonden noch dat de Fransche hadden desseyn op het huys te Leut op de Maese, het welck de Spaensche hadden volgens het Tractaet weder ghegeven aen desen Staet / hy versocht dat het dan van desen Staet mocht worden beset. Kortz daer na versocht dat in de Chambre mipartie de saeck van Huybergen mocht worden voorgenomen / om dat het werck van Over-Mase noch soo ongereedt was. Maer sulcx wiert niet goedt ghevonden. Echter heeft Hollandt noch niet willen toestaen de retorsie op Limborgh.

In Augusto klaegde datter een Turcksche Rover met Hollantsche vlaggen was gekomen op de Reede ende in de Baye van Cadiz, ende hadde alsoo wech ghenomen een Spaensche Barque/ alles heerkomende uyt het respect datse niet mochten visiteren de Nederlantsche Scheepen in Zee/ versocht veranderingh in het Tractaet van Marine, raeckende dat point. Maer alhier heeftmen ghepersisteert by 't ghemelde Tractaet / ende dat daer by alles was gereguleert.

Eenige dagen daer na deed in arrest neemen eenen Capiteyn Williams, als gherooft hebbende op de Spaensche / sonder commissie van desen Staet. Maer hy hadde gehadt Fransche commissie/ende de Fransche Ambassadeur intervenieerde voor hem.

De Paus Innocentius decimus, van den huyse Pamfilio stierf den sevenden January, oudt tachtentich Jaer/ sijnde Paus geweest tien Jaer drie Maenden/ ende twee en twintich dagen. Ick hebber van ghesien Italiaensche / Fransche / ende Nederduytsche relatien. Het eerste segt/ dat hy stierf in modo quasi insensibile : gelijck van den Venetiaensche Schryver Cornazo in sijn Boeck della sanita segt/ dat oude lieden uytgaen als een kaers/ hebbende noch desen Paus in ses dagen voor sijn doot niet ghenuttight / ende de Italianen hebben de reputatie datse meer als eenighe Natie studeeren om lang te leven/ dat is / om een ghereguleerde dieet te houden. Het Frans relaes quam daer seer wel over een/ met byvoeginge dat hy eenige dagen hadde gelegen spraeckeloos. Maer het Nederduyts behelsende een journael : dat hy sulcken dach hadde sware pijnen, sulcke ende sulcke dagen lach in diepe desperatien, dan seer ontstelt ; dan in groote benautheyt, dan met een ysselijck ghesicht, dan schrickelijck kermende, dan huylende als een hont, dan swol sijn lichaem ende wiert swart, entlijck maeckte een ysselijck wesen, dat hem den tongh uyt den mont swol, ende soo stierf. Dat hy stervende een ysselijck weesen (*faciem glacialem*) heeft ghemaeckt / daer aen is niet te twijfelen. Alsoo worden alle menschen kout, ende soude een groote miraeckel sijn geweest / soo hy stervende was warm ghebleven. 't Is niet vreemt dat de verscheydentheyt van 't geloof doet verscheydentlijck gelooven, oock in sichtbare natuyrlijcke saecken. Alles is passien onderworpen. Want noch niet lang geleden honderden van menschen hebben hooren pleyten van een gereformeert Predicant/ die Advocaten

caten harangueerden dat hy was een seer eerlijck/degelijck/ende vroom man/ ende een Soon van een eerlijck degelijck ende vroom Predicant / andere dito Advocaten deduceerden dat hy was een Soon van een Herbergier / ende het contrarie van de andere / alles op een Gereformeerde plaets / door Gereformeerde Richters: Tot Uytrecht heeftmen namaels de Professor Nethenus afgeset / om dat hy hadde de Professor Maresius ghenoemt een vals Propheet, een verleyder der zielen, protaem in leer ende leven, ende nochtans profiteeren sy beyde eenderley leere ende Religie. Ende die van de suyverste reformatie meenen te zijn/ houdent met Nethenus; de politycke anders. Is dan niet de waerheyt te soucken in een diepen donckeren Put? ende ist vreemt soo men in de Historien altemets misslaet? een van de meest gheachte Historieschrijvers seght dat in den tijdt van veertich Iaren over de hondert duysent menschen gebrant, gehangen, ghedrenckt, ende met verscheyden tormenten van wegen des gheloofs omghebracht sijn in Nederlandt. Item dat Duc d'Alba vertreckende door Duytslant aen Graef Lodewick van Koningsteyn des Princen van Orangiens Moeders Broeder/ soude hebben geroemt / achtien duysent ketters ende rebellen door beuls handen omgebracht te hebben. De Papisten of Spaensche seggen daer op/dat de Registers ende archiven in alle Provintien wel haest het contrarie konden aenwijsen/. 't is waer/ dat scherpe / ja bloedige Placcaten sijn gemaeckt geweest door Keyser Karel ende Koningh Philips tegens die geene die trouble / verandering / oproer/ ende opstant maeckten ende verweckten tegen den Staet ende Religie/ daerom het genoemt wiert den Raet van Troubles. Isser wel een Regering op aerden opt geweest/ of isser noch altans wel een Regeringh op Aerden/ daermen geen wetten maeckt tot beschermingh van yeders staet ende Religie? Constantijn de Groote / als hy eerst de Christelijcke Religie vast stelde / ghebodt / soo der yemand yet teegen deed/ ut gladio ultore sternantur. De dertien eerste titulen in codice behelsen anders niet als soodane wetten / ende 't is onmogelijck dat de Religie, insonderheyt tegen de Overicheyt / can werden verandert sonder oproer/ sonder verstooringh van de publijcke vrede/ ja sonder quetsing van de Majesteyt. In Engelant is noch dese uyr ende sedert de Reformatie geweest een wet / dat alle Jesuiten wierden gehangen ende gequartiert / als sy in Engelant koomen / ende sijn hier te Lande wetten als noch tegens de overtreders in 't stuck van de Religie? gelt straffen/ gebanckenis/ eerlijck lijf straffe? alles wel inghesien/ was niet om de Religie, maer om de overtredingh van de Wet. Hoe sensibel sulcx is in dese Landen / blijckt uyt het Formulier des Nachtmaels / alwaer selfs uyt den Hemel gheslooten worden alle die tweedracht, secten, ende muyterie in Kercken ende wereltlijcke regimenten begeeren aen te rechten. Te seggen de Paepsche Religie was afgodisch, is niet anders als wat den Koningh seyde/ de Gereformeerde sijn Ketters, ende beyde comt niet in consideratie. Alle Princen / selfs Heydens / ende Turcx/ seggen/ wy mogen maecken Politijke wetten, tot conservatie van onsen Staet ende gebruycken, insonderheyt de welhergebrachte, ende het gebruyck in de Kercken alhier was geweest van de eerste tijdt af dat dese Provintien waren uyt het Heydendom bekeert tot het Christen ghelove / door de emissarien van

den

den Paus, ende erkennende den Paus. Keyser Karel het soo vindende / hadde reden om het te mainteneren.

Niettemin het heeft Godt belieft de Kercken ende Raet-huysen te veranderen ende Gereformeert te maecken. En 't was nut ende noodich/om reden van Staet/op den Stoel/ op maeltijden / in Schuyten/ en op Wagens te seggen / ja de kinderen met haer pap in te geven dat hondert duysent waren om het geloove omgebracht / dat Duc d'Alba alleen sich hadde geroemt van achtien duysent. Soudemen die rekeningh uyt Meteren, Bor, Reyd, ja uyt het Martelaers Boeck / of wel uyt de Griffien ende Secretaryen der Provintien ende Steden goet maecken moeten; men souden al seer verlegen staen. De Paepen ende Monnicken leefden meest qualijck / ende verdienden een geesselingh. Sy waren / seght Erasmus, by alle menschen benydt ende gehaet. Maer hoe gaet het nu? (seggen de Papisten) Wat liefde wert den Predicanten toegedragen? In wat achtinge zijnse? Isser wel een Edelman ja een geacht Borger die sijn soon laet studeren om Predicant te worden? Ja 't wort voor een groote ongeluck / impartiept/ ende schande gereeckent / soo een Predicant een rijcke Dochter ten Huwelijck engageert; als of hy door de Predicatie ende Categisatie haer hadde bewoogen / als of door discours van Amadis ende uyt Ovidius de Dochters te bewegen christelijcker ende prijsselijcker was/ als door de Predicatie ende Categisatie. Is het Huwelijck eerlijck onder de menschen ende oock onder de Predicanten / waerom sal een Predicant niet magen vryen door stichtelijcke propoosten soo wel als door ydele ende lichtveerdige? Men soude moeten bekennen / dat door de Predicanten ende Predicatien het landt is vry gemaeckt van 't Spaensche jock. Ende de Historie van hondert duysent, ende achtien duysent menichmael op het Toneel gebracht / heeft gedient om de gemeente te bewegen tot lijdtsaemheyt ende standtvastigheyt. Ende 't soude bytans een afgoderye zijn / soo men 't niet geloofde. Ende nochtans soude twijffelachtich zijn / of gheduyrende de geheele tachtich jarige inlantsche Oorloge soo veel menschen aen beyden zyden sijn omgekomen: Want veel Campagenien sijn gepasseert datter nauwelijcx een mensch violentelijck om quam. Maer de kunst van Retorica is dickwils noodich.

Den Spaenschen Ambassadeur heeft veel devoiren gedaen / ten eynde de Chambre Mypartie mocht worden gehouden tot Uytrecht, Haerlem of in den Haege: niet tot Dort: als sijnde een waterige Stadt: vreesende d'ongesontheyt van de locht. Maer Hollandt persisteerde: ende 't is gebleven tot Dort.

In 't laest van 't Jaer wiert eintlijck tot Resident, by de Spaensche Regeringh tot Brussel, alhier gekoren de Heer Sasbergh, een Magistraets persoon/ tot Dorth: Edoch met desen bedingh / dat oock *pari passu* soude voortgaen de Ambassade na Spangien/ daer van soo dickwils was gesprooken. Zeelandt sprack niet alleen tegen de bestellingh van den Heer Sasbergh: maer protesteerde: om dat hy was uyt Hollandt, aenmerkende dat van ses uytlantsche ordinaris Ministers de vijf waren uyt Hollandt.

Het Eynde van 't Iaer vijf en vijftich.

HISTORIE of VERHAEL, VAN SAKEN van STAET EN OORLOGH,

In, ende omtrent de

VEREENIGHDE NEDERLANDEN,

Door den Heere

LIEUWE van AITZEMA,

't ACHSTE DEEL.

SES-EN-DERTICHSTE BOECK.

DE Heer van Ommeren verleden Jaer gesonden over de saecke van de Vaudoisen, continueerde by provisie noch tot Geneve; het oogh ende oor hebbende over de Switsersche ende Savoysche saecken.

De Vergaderingh van de Evangelische tot Baden vruchteloos aflopende/ hebben die van Zurich sich bemachticht van Keyserstael, van 't Eylant Rynauw, ende 't Stedeken Tyssenhoven, alle passagen op den Rijn. Haer Generael Werd-Muller toogh te velde/ om Rapperswijl te vermeesteren/ Erlach, Generael van Bern toogh desgelijcx te velde met sijne troupen/ maer sullende marcheren door seecker Bosschage/ wierden van haer vyant gesurpreneert/ ende in desordre gebracht by Melingen, met verlies van eenich geschut ende bagage. De vijf Paepsche Cantons waren veel te swack tegen Zurigh ende Bern, gingen a la defensivé, tonende meer moedt als macht.

Die van Geneve, als geallieerde van Bern, fourneerden haer secours aen de Evangelische: ende alsoo sy self niet sonder vrese waren/ van door den Savoyardt te werden aengetast versochten secours soo hier als in Engelandt:

sulcx

sulcx de Heer Ommeren seconderde. De Evangelische Cantons versochten oock seer yverich secours aen desen Staet / maer men was hier geimpliceert in 't Noortsche Oorlogh.

Onaengesien de vervolginge / hadden haer verscheyden persoonen in de Valeyen van de Roomsche Religie / tot de Gereformeerde begeven; speciaelijck een Soon van den Grave van Luzerne; doch tot Geneve komende wiert bevonden te sijn een bastert.

De Graef van Servien Ambassadeur van den Koninck sullende vertrecken van Turin, presenteerde al noch sijn goede Officien / soo der yets meer te doen was voor de Vaudoisen. Het welck / gelijck al de moderatie / effecten waren van de vrientschap ende 't verbont die Vranckrijck met den Protector hadde gemaeckt: maer de Vaudoisen betrouden den Ambassadeur Servien niet; ende hielden haer stil.

Van Amsterdam was door gegaen seecker Pachter met Stadts gelt; ende wordende beschreven in de weeckelijcke Couranten: wiert in dese tijdt tot Geneve bekent / gevangen gestelt / ende by hem bevonden tusschen de drie ende vier en tachtich duysent guldens. Die van de Stadt / hadden wel konnen dat gelt hebben ontfutselt / tot haer behouf: maer sy waren vromer.

De Evangelische Switsers hielden / hier ghedayrich aen om secours / ten minsten leningh van gelt. Maer de Heer van Ommeren wiert gelast met de Fransche ende Engelsche den Switsers te raden tot verdrach; ende by provisie te seggen dat over soodane geltsaecken hier moesten eerst werden ghedelibereert in de Provintien; 't welck tijdt vereyste / ende onder de Cantons self waren die haer neutrael hielden / als Basel, Vryburgh, Soleure ende Schafhuysen, op welcker aenhouden een stilstandt ende nieuwe by-een-komst tot Baden is genomt. Van wegen Vranckrijck was Ambassadeur de Heer de la Barde, ende de Koninck resolveerde extraordinairelijck te senden den Hertoch van la Rochefaumont.

Hare Ho. Mog. schickten in February oock nieuwe last aen de Heer van Ommeren, om te besorgen dat het Tractaet met de Waldensen gemaeckt / in yetwes noch mocht worden versacht ende verbetert: waer toe de Protector ende om sijnent wil oock Vranckrijck coopereerde. Eer noch de Hertoch van la Rochefaucault quam. Den Switserschen Oorlogh wiert by geleyt tot Baden den sevenden Maert: eerstelijck, wiert vast gestelt de Vrede / ende amnestie. Ten tweeden, de geledene schade verwesen aen Arbiters. Ten derden, ontruymingh van wat was ingenomen / ende slechtinge van Fortificatien / oock afdanckingh van volck. Ten vierden, elck Canton soude in sijn souverain gesach blyven: doch in cas van geschillen / souden arbiters gekosen worden. Ten vijfden, als des eenes of des anderen oorts Onderdanen uyt het Landt trecken / ende in eens anderen oors / sonderlijck van een ander Religie zynde / souden willen trecken; soude yder oort by sijn heerkomen verblyven. Endlijck, dat elck Canton soude blyven by haer Religie / vry ende hoocheyt. Alle welcke pointen vol generaelheyt ende twijffelachticheyt ghestelt / gaven terstont daer na aenleydingh tot inexecutie; Sijnde oock veel dingen open ende onafgedaen gelaten.

Dies

Dies de Heer van Ommeren versocht wiert door die van Zurich om een reyse derwaerts te doen.

De Heer Ambassadeur Boreel schreef in dese tijdt dat de Cardinael Mazarin, aen de President tot Grenoble hadde doen weten dat de Waldensen haer niet mochten bedriegen door verwachtingh van eenige veranderingh in 't accommodement tot Pignerol gemaeckt. Dat de Koningh verstont dat sulcx in alles soude worden nagekomen. Welgedachte Ambassadeur wiert ghelast den Heer Cardinael beter te disponeeren.

Tot Zurich is de Heer van Ommeren een half uyr buyten de Stadt ontfangen door den Heer des Raets Holterhals, hy sich hebbende drie Edelluyden ende drie Stadts-dienaers. De Magistraet was seer blyde over sijn aenkomste; als haer meest vertrouwende op dese Staet ende op Engelandt: houdende die van Vranckrijck ende Savoyen om de Religie suspect: sijnde de meeste differenten noch open: als specialijck raeckende de Religie in eenighe gemene baillagen.

Tot Baden liet hy sijn komst notificeren aen den Franschen Ambassadeur ende met civiliteyt seggen/ dat hy droech de Character van een extraordinaris Gedeputeerde, en dat hy was een lidt van haer Ho. Mog. Vergaderingh/ maer de Ambassadeur liet door sijn Secretaris hem weten de swarigheyt die hy maeckte om een extraordinaris Gedeputeerden te ontfangen met de Ceremonien van een Ambassadeur, van de Paepsche Gesanten (uytgenomen die van Vry) heeft geen civiliteyt vernomen. Die van de Evangelische ontfingen hem en corps beneden aen de deur/ ghevende hem de hooger handt ende tijtel van Excellentie. De Baron Grisi Ambassadeur van Savoyen liet hem complimenteren/ ende excuseren dat hy hem niet kost besoucken/ als na dat het de Ambassadeur van Vranckrijck eerst soude hebben gedaen/ doch wiert gevonden datse elckander by rencontre souden spreecken/ ghelijck eens a tweemael ghschiet is/ de Ambassadeur verseeckerde hem van sijn Meesters groote genegentheyt tot de Vrede/ ende dat hy alles wat hy by de kleyne Cantons vermocht/ soude bybrengen/ hem Heer extraordinaris Gedeputeerde versoeckende desgelijcx by de Evangelische te doen. Hy excuseerde niet seer de Paepsche, bekende datse opiniastre waren/ om dat de Regeeringh aldaer was seer populair/ ende dat oock de allerminste participeerden in de Souverainiteyt/ maer aen de ander zijde oock seyde dat die van Bern, ende Zurich terstont na de wapenen hadden gegrepen/ als kennende haer stercker als de andere/ hoewel sy niet hadden uytgerecht/ als veel schade aen de Onderdanen/ insonderheyt Kloosters/ ende Geestelijcke/ die haer stil hadden gehouden. Daer na sprack wel een geheel uyr geduyrichlijck van de Valleyen.

Alles streckte daer henen om te justificeren het Edict van Gastaldo, als sijnde geformeert tegens de usurpatien van die luyden/ welcke tegens de oude concessien hadden gheextendeert hare woonplaetsen ende de executien daer op gevolgt/ haer gevende geen ander tijtel als van rebellen, hebbende soo hier in als 't refus van logeringhe van Crijghs-volck begaen het hooghste crimen van rebellie, excuseerde den teneur van de preface van de patente (soo was ghenoemt het Tractaet of accoord) op de maniere van spreecken van Souverainen

nen in diergelijcke gelegentheyt/ ende de subsistentie van het Fort op de nood-saeckelijckheyt om eenighe weynighe stoockebranden te houden in bedwangh/ ende om te conserveren de reputatie van den Souverayn.

Verheste doorts de groote goedertierentheyt van sijn Meester / hebbende niet tegenstaende hare begane faut in't regaard van de intercederende Princen ende Republijcquen toegestaen veele favorable conditien/ ende voornamelijck exemtie van taille voor ses Jaren / welcke in dien tijdt bedroegh de somme van hondert duysent Spaensche Pistolen / dat hy daerom wilde vertrouwen / dat haer Ho. Mog. dit Tractaet als sijnde gemaeckt ten overstaen van den Heer Ambassadeur van Vranckrijck, met kennis ende approbatie van de Gedeputeerden van Switserlandt, na veele ende grondige debatten niet soude anders considereren als redelijck, ende voor die luyden voordelijck. De Heer van Ommeren heeft hy sijn antwoort die onredelijckheyt van het Edict van Gastaldo te ghemoet ghevoert / als contrarierende aen eene immemoriele possessie waer in dese luyden waren ende de welcke gheconfirmeert was door verscheyde concessien van de Hartogen van Savoyen. Dat oock het refus van logeringhe van Crijgs-volck maer een ghecontroveert pretext was om onder dien die luyden op het lijf te vallen/ alsoo genoech bekent waren de advijsen welcke van publijcque Ministers eenighe dagen daer te vooren waren afghegaen / waer by men klaerlijck sach dat het dessein tegens haer alreeds was geformeert / dat de preface van de patente, de welcke soo blyvende ghenoeghsaem justificeerde dese wrede ende Barbare actie/ al te grooten aenstoot gaf aen de Staten, welcke haer met de saecken van dese arme luyden/ ingevalle die Rebellen waren/ hadden bemoeyt/ende dat de Souverainen niet altijdt gewoon waren soo te spreecken / bleeck uyt soo menighvuldige Edicten van pacificatien gegeven by de Coningen van Vranckrijck/ alwaer men niet soude bevinden dat opt soodanige termen waren gebruyckt / dat oock de demolitie van dat Fort niet was tegens de reputatie van den Souverain de welcke wel principaelijck bestondt in vast-stellen van een Vrede sonder vrese ofte mißvertrouwen: de welcke door dit Fort nu wierde gevoet/ ende dat de Coningen van Vranckrijck, om de rust te procureren in hare Landen / dickwils niet alleen Forten ende Sterckten hadden laten wechnemen / maer oock plaetsen van seeckerheyt, als panden van de vrede hare subjecten in handen gestelt; Dat dese exemtie van taille voor ses Jaren veel eer was een Necessiteyt / als een liberaelheyt / alsoo den Keyser sijn Recht verlieſt daer niet en is; sijnde dese luyden alles tot het hembdt toe ontnomen / ende daer door in Staet ghestelt om sonder de Aelmoesen van de goede luyden door armoede te vergaen.

Verscheyde andere beswaernisse sijnder by geallegeert/ waer inne sy op het recht van woninge, daer op de selve moest gefundeert worden niet conden eens worden; sijn alsoo van malcanderen gescheyden/ dat d'Ambassadeur beloofde ten allen tijden sijn credit / 't welck hy soude door sijne diensten connen aen het hof van Savoyen meriteren/ te sullen employeren tot voorstandt van dese arme / welcke uytgenomen eenige weynige onrustige hoofden hy bekende te sijn goede ende getrouwe ondersaten / aennemende sommige by den Heer Ommeren gementioneerde poincten van excessen by het Guarnisoen van het Fort de

Latour gepleecht/ te rapporteren/ om daer mede de demolitie van dien te faciliteren.

De Heer Ommeren seyde wijders/ dat haer Ho. Mog. sonderlingh aengenaem soude sijn dat dese luyden/ wiens saecke haer seer ter harten gingh/ mochten worden gestelt in een vaste ende verseeckerde vrede/ dat om daer toe eenige gronden te leggen de selve hadden goedtgevonden/ dat hy een heer souden doen na Parijs, oock van sints waren soo om dese als andere redenen een Minister in die quartieren te stabilieren/ de Ambassadeur gaf te kennen/ te approberen/ dat de poursuite/ welcke soude mogen gedaen worden van eenige melioratie van conditien/ ghesch ede door den Coninck van Vranckrijck, als het selve oordelende het sachtste ende fatsoenlijckste middel te sijn om perwes te obtineren.

De Switsersche Handeling aengaende/ de Paepsche bleven seer staen om te hebben vergoedingh van Oorloghs oncosten/ want alsoo de Evangelische hadden gerelascheert de vryheyt van transmigratie, moest volgen dat sy haer selven condemneerden van een onrechtvaerdig Oorlog te hebben begost/ maer daer was oock questie over de Religie in Turgouw.

De Evangelische waren in opinie datse noyt met de Paepsche souden connen hebben vaste Vrede/ haer desseyn in dese laetste Oorlogh (volgens eygen confessie van den Heer Waser Burgemeester tot Zurich,) was ghewees om den wech te openen door Sweyts na het Canton van Glaris, ende van daer na de Grisons: om vervolgens de vijf kleine ende Paepsche Cantons van alle canten omcingelt hebbende/ door hongers noodt tot reden te brengen. Sulcx was door de quade successen voor Rapperswyl ende de ongeluckige rencontre van die van Bern, belet.

De Heer Waser verclaerde daerom datse voor hadden om den Protector sulcx te doen begrypen/ hoe veel aen die passage niet alleen om de Religie/ maer oock om Oostenrijck te krencken/ gelegen was.

Ondertusschen ontfingh de Heer van Ommeren volgens resolutie van den sesten April permissie om te mogen repatrieren; tot Geneve te disponeren yemandt/ was 't mogelijck uyt den Raedt/ die aen desen Staet adviseerden wat gins ende daer omtrent passeerde. Voorts sijn reyse te nemen over Parys, ende aen den Heer Boreel van sijne genegotieerde te berichten.

Met den Franschen Ambassadeur niet hebbende connen spreecken om het dispuyt van den Rang, oock selfs niet by rencontre/ heeft dessels Secretaris by sich ontboden/ door den welcken hy heeft aen de Ambassadeur laten weten sijn voornemen van te vertrecken/ ende dat hy recommandeerde aen de Ambassadeur de Staet van de Evangelische Cantons, ende van de Valleyen, met soodane reden van interest als de Croon van Vranckrijck self daer by hadde. De Ambassadeur dede hem beantwoorden met veel uytdruckinge van beleeftheyt: hebbende geschreven aen 't Hof om aen den Heer van Ommeren te doen alle goede receptie. Aen de Ambassadeur van Savoyen heeft sijn vertreck desgelijcx bekent gemaeckt: die hem met alle civiliteyt heeft doen beantwoorden; ende belooft een Patroon te sullen sijn aen de Vaudoisen,

Den sestienden Mey nam sijn affscheyt van de Gedeputeerde der Evangelische

listhe Cantons tot Baden. Hy vermaende haer tot eendracht waer door desen Staet van kleyn was gheworden groot: ende waer door de kleyne Cantons, hoewel in macht veel minder als de Evangelische vorsten en conden 't hooft bieden tegen haer. Recommanderende haer vorder de sorgh over de Valleyen; ende dat hy den Heer Boreel, gingh van alles rapporteren ende instrueren: voor 't danckseggende voor alle ontfange beleeftheyt/ daer op hebben niet geantwoort als datse na de vergaderingh de Heer Extraordinaris Gedeputeerde souden comen begroeten; gelijck en corps deden. Hy ontfingh haer onder aen de trap buyten op de plaets: presenteerde haer tot meermalen de hoge handt, die sy niet wilden aennemen. De Burgemeester Waser uyt aller naem betuyghde in seer beleefde termen de onuytspreeckelijcke verbintenis die de Evangelische Cantons hadden aen haer Ho. Mog. wegens haer grooten yver etc. Wenschten haer alle verder geluck ende segen. In 't opstaen seyde de Burgemeester: wy sijn hier onder de vrienden, wat soude u Excellentie duncken dat wy ons in possessie stelden van de Turgow: in geval ons weder party ons geen recht wil doen over onse beswaernissen? De Heer Extraordinaris Gedeputeerde docht in een saeck van sulck gewicht te adviseren/ was sich te engageren; ende seyde/ dat daer op best soude connen worden geadviseert by haer soo naen verbondene Bontgenoten. Maer die alle swegen stil: ende die van Bern, de machtichste toonden mine/ van dat discours niet te approberen.

Tot Geneve comende/ vondt een resolutie van den seven en twintichsten: dat hy voor als noch daer soude verblyven. Maer gelovende dat haer Ho. Mog. sich souden laten ghevallen de reden waerom hy sijn rugh reyse was voortsettende; is des onaengesien ghegaen op Paris. Tot Geneve nam sijn afscheyt vergeselschapt van den tweden Sindique/ ende twee Raedts-Heeren/ met twee Carossen ende drie Stadts-Dienaers. Hy noemde haer vos Seigneuries, gelijck oock hy alsoo hadde genoemt de Gedeputeerdens van de Cantons. Hy seyde; verlof becomen hebbende om weder te keren/ sijn reyse hadde willen nemen door Geneve, om haer te verseeckeren van de continuatie van de sorgh die haer Ho. Mog. droegen voor de Religie: oock alsoo datse aldaer wilden stellen een Minister. Recommanderende haer verder de Valleyen, ende dat hy den Ambassadeur Boreel gingh informeren van alles/ voorts bedanckende voor alle ontfangene eere ende beleeftheyt. De eerste Sindique antwoorde daer op met dancksegginge; soo aen sijn persoon als aen haer Ho. Mog. met vordere geluckwenschinge. Des anderen daegs quam een groot aental Raedts-Heeren hem in sijn huys nochmael bedancken voor d'eere van de audientie. Daer na quamen op het discours/ dat haer Ho. Mog. garen aldaer een publijcq Minister soude willen stellen/ een persoon/ die geboortigh was in haer Stadt. Maer sy seyden dat soodanigh persoon niet soude connen ontfangen sulck respect als 't behoorde/ ende dat hy oock met geen libertey soude connen adviseren. Dat oock geen persoon/ in Stadts-bedieningh zijnde/ vermochten te sijn in dienst van uytheemsche. Alsoo is het daer by gebleven; ende hier namaels sulcx gerapporteert zijnde/ is niet voorders daer op gevolght. Van die van de Valleyen hadde hy sijn afscheyt ghenomen

nomen

nomen door een Brief / die hem wederom antwoorden / met continuatie van lamentatien ende suchtingen.

Den seven en twintichsten May met een groot ghevolgh soo van Raedts-Heeren / als Weensche ende Hollandtsche Edelluyden / wiert ghelepdet twee uyren buyten de Stadt / treckende soo voort op Lyons. Tot Rouane gingh scheep / ende quam tot Parijs den negenden Iuny. Den vierden Iuly vertreckende van Parijs, over Calis, Greveling, Duynkercken, Antwerpen, quam den ses en twintichsten in den Hage, twee dagen daer na rapport doende.

De Brieven van haer Ho. Mog. aen den Hartogh van Savoyen / waren volgens resolutie van den een en twintichsten Augusti des verleden Jaers ghestileert de opschrift : Au Serenissime Duc, Monsieur le Duc de Savoye, Prince de Piedmont, &c. In den text : vous ende vostre altesse Royale. De onderschrijvinge / de vostre Altesse Royale tresaffectionnes amis a vous servir: aen de Hartoginne boven, Madame: onder / de vostre Altesse Royale Humbles & tresaffectionnes amis & Serviteurs.

De gheheele Somme in dese Provincien ghecollecteert voor de Vaudoisen ende by haer volgens quitantie van den vierden April sestien hondert acht en vijftich, ontfangen / monteerde tot twee hondert een duysent twee en twintich guldens seven stuyvers.

Het is aenmerckelijk dat de arme Waldensen ende alle die van de Gereformeerde Religie riepen / men vervolghdense / men massacreerdense om de Religie. De Savoyaerts seyden ter contrarie / 't was om datse des Hertogs haer ongetwijfelde Souverains / Placcaten ende geboden niet ghehoorsaemden. Datse haer limiten ende palen / soo in de besittinghe der Landen / als in het preecken te buyten gingen. Dat hy haer daer over willende recht doen / sy hem met wapenen hadden geresisteert.

In Engelandt een Gereformeert Koninckrijck is de selve questie. Een Placcaet of Wet verbiet alle Iesuiten in Engelandt te komen op lijfstraffe / ende alle de verscheyde hoofden op de Brugh van Londen staende / sijn getuygen van de executie. Is dat om de Religie gedaen / de Engelsche seggen neen / maer om de overtredingh van de Wet. Ondertusschen hadden de Waldensen daer in ghelijck / datse alreede sedert eenighe hondert Jaren waren in die Valleyen ghewest / volgende een Godts-dienst / die van de Pausselijcke was afgesondert, ende sy hadden privilegien van den Hertogh om te mogen haer afgesonderde Religie opentlijck oeffenen. Maer elders / seyden de Savoyaerts / was niet een Vaudois bekent / geen ander als de Roomsche Religie beleden ende gheoeffent / ende tot verbot van alle andere Religien waren seer duydelijcke ende strenghe Placcaten ende Wetten / als nu daer tegen wiert gedaen ende de misdadige als overtreders van de Placcaten gestraft / can men dat meer noemen om de Religie dooden als om de Wetten? maeckt niet een yeder Souverain wetten in sijn Landt? de Heydensche / Turcksche / Tartarische / Moscovitsche / ende alle Potentaten / maecken wetten tot behoudenis van haer Religien. Die nu daer tegen quam aldaer verkondigen een ander leere / ende die destructie van de gherecipieerde ende door de Wetten bevestigde / ende daer over leedt / soudemen dat noemen om de Religie? neen.

Maer

Maer om dat hy tegen de Placcaten hadde gedaen. Alsser dan noch boven het preecken onder liep oproer, gewelt, inneming van Kercken ende Raets-Huysen / ende de Souverain liet sulcx soo door de ordinaris Justitie als door extraordinaris middelen beletten ende sijn Placcaten executeren / soude hy niet met recht konnen seggen / dat hyse strafte als overtreders van de Placcaten, ende soude hy niet van leugen connen overwinnen die sulcx noemde vervolginge om de Religie? de Papen of Papisten, Mis of andere dienst van Religie doende/werden ghestraft volgens Placcaten/ soude dat al sijn vervolging om de Religie, ende alsse dan noch Kercken of Raets-Huysen innamen/ ende men haer resistentie doende / alle doodt slouch ende voort met hangen ende branden ende andere tormenten vervolghde / soude dat werden ghenoemt van wegen des geloofs ombrengen? soude dat al sijn om de Religie? De Vaudoisen hadden de eere nochtans door dese vervolginghe te worden seer gheillustreert / dat Beza haer ghenoemt hadde het reynste zaet van de oude Kercke, andere seyden/dat de reformatie door Waldus in 't Jaer elf hondert seventich, dienvolgens lang voor Lutherus was aengevangen in Vranckrijck, datse van daer waren geraeckt in Engelandt, daerse Lollards, in Vlaenderen daerse Turelupins, in Bohemen daerse Hussiten ghenaemt zijn/'t is buyten twijffel: dat/politijckelijck te spreken/het eene sware sake is so onentlijcke veel geleerde lieden als daer zijn/ de Kerckelijcke en Geestelijcke/ in een verstant te houden. De natuyrlijcke reden geeft dat. De huydiges daeghsche experientie en ervarentheyt desgelijcx. Insonderheyt sedert dat de Politijcke Overicheden dat recht van de Religie aen haer trecken: hebbende terstont in de mont datse sijn *custodes utriusque tabulæ*: het Heydens vers/ *Rex Anius, Rex idem hominum divumque sacerdos*. Alsoo dat in Duytslandt soo menigen/ Prins/ Graef/ Stadt/soo menigen Liturgie, Kirchen agenda, formularen, &c. Siet het Formulier-boeck Schraderi. Selfs onder die anders een ende de selve reformatie pretenderen. Ja in Engelandt sijn alle de droevige desordres sedert het Jaer veertich ghesproten om het Boeck der ghemeene ghebeden, sijnde de in 't Parlement vastghestelde Liturgie, ende als daer nae in plaets van sulcx wiert vastghestelt het directorium, doen wiert het so menigen Predicant, soo menige Liturgie, elck sprack omtrent het Nachtmael, den Doop, de bevestinge, ende voort in de predicatie/ende in 't ghebedt/na dat het de geest haer in gaf. Voort differeren de Liturgien of formulieren der Geneefsche of Fransche / de Engelsche/ ende Palatinsche of Nederlandtsche. By exempel / in 't Formulier van het Nachtmael der Engelsche is veel ghebleven van het Pausselijck/geen excommunicatie: In het Geneefs of Frans, is een excommunicatie / maer niet soo breet als het Palatijnsche, alwaer ghesecht wort geen part aen 't Hemelrijck te hebben, die verstorven Heyligen ende Engelen of andre Creaturen aenroepen, die menschen, vee ende andere creaturen segenen. Sulcx is niet in het Frans/ ende 't scheen beter geseyt datse geen deel aen den Hemel hadden die de menschen, &c. vloeckten, verstaetmen door segenen eenige tooverye, dat is een grouwelijcke misbruyckinge van 't woort segenen.

De Paus ter contrarie hout sijne Kercken in soo veel ende groote Monarchien / Koningrijcken ende Landen (daer hy 't wereltlijck aengaende / niet-

een woort te seggen heeft) aen een ende 't selve formulier van Doop, Nachtmael, Gebeden, ende andere Kerckelijcke of Geestelijcke oeffeningen. Soude Christus soodanige Vrede ende Eenicheyt hebben gegeven aen eene vervloeckte Afgoderye? (gelijckse de Palatijnsche Catechismus noemt) ende hy soude aen de sijne hebben gegeven soo groote scheuringh ende tweedracht? dat Ursinus seght dat de Luytersche verder af wycken (in haer uytlegginge van 't Nachtmael) van de woorden Christi als de Papisten selfs? ende de Luytersche verdoemen de Gereformeerde ende Doopgesinde sodanich/ dat se noch haer doode lichaemen difficulteren in haer Kercken te laten begraven.

De Vaudoisen in seecker geschrift onder anderen aen den Heer van Ommeren overgegeven/ stelden dat/ als tot Roomen door d'Apostelen eerst de Christelijcke Religie wiert geplant/ terstont daer na oock door gants Italien dienvolgens in de Valleyen, sulcx geschiede. Ende hoe wel de Kercke tot Roomen van tijdt tot tijdt wiert gecorrumpeert/ dat d'andere/ immers de Waldensen, sijn gebleven in haer suyverheyt: veel vermaningh doende aen die van Roomen om suyver te blyven: de welcke niet luysterden: dies de Waldensen haer separeerden. Datse als noch hebben twee geschreven boecken: 't een genoemt La cause del nostre departement de la glise Romana, ende een ander met naem; Quas cosa sia l'antechristo: geschreven in 't Jaer elf hondert twintigh: meer als veertich Jaer voor den tijdt van Valdo. Daer op seyden de Savoyaerts: dat d'Arrianen hadden een machtige voet in Italien gehadt: ja selfs doen de Gothische Koningen Christenen wierden. Maer die buytichheyt is met de Monninck Sergius omtrent het Jaer ses hondert uytgegaen ende verandert in de Mahumeedtsche Religie. Van dat zaet/ Godt danck/ sijn de Vaudoisen niet: ja tot Geneve is Servetus om dat gevoelen verbrant; ende 't Christen geloove in Europa is sedert in Vranckrijck, Spangien, Engelant, Nederlandt, Westphaelen, Duytslant, Dennemerck ende Sweden, meer verbreyt als te voor/ ende al door den Paus ende sijne Suppoosten.

Soo dat Alstedius seght van Bonifacius, een Engelsman/ die dese Landen heeft gereformeert van 't Heydendom/ ende het Christendom ingevoert: dat hy is ghesonden van den Paus Gregorius in 't Iaer seven hondert achtien, dat men hem noemde Apostolum germanorum; ende dat hy seven en dertich Iaer daer na in Vrieslant wiert gekroont Martelaer. Dat ten tijde van de gemelde Gregorius ende veel voorige Pausen/ de selve waren erkent voor ongetwijfelde hoofden van de Christelijcke Kercke/ wert by niemandt tegengesproocken. Datse dienvolgens hebben gesocht (volgens het Apostolijck Symbolum) de Kercke te maecken een-gelovich, en de uniform is prysselijck/ ja noodich geweest. Luther selfs heeft een gesangh in sijn Kercke ingevoert/ daer hy seght: Gib deyn volck einerley sin auf Erd. Alle Luthersche/ Gereformeerde/ Sociniaensche/ Remonstrantsche ende Doopsche/ schryven/ ja kyven om d'andere tot haer verstant te brengen. De Erts-Bisschop William Laude, in Engelandt onthooft/ roemde dat niemant meer hadde geyvert voor d'uniformiteyt, als hy. Is dat een lof: soo heeft den Paus hondertmael meer verdient als eenige ander gesintheyt onder de Christenen. Want hy heeft al rede door Bonifacius terstont nae. 't Jaer sevenhondert, sijne Liturgie/ Ceremonien/ ende

ende ordre/ in dese Provincien geplant/ ende beschermt in alle publijcke Kercken tot het Jaer vijftien hondert ses en festich.

Dat ondertusschen van tijdt tot tijdt sijn geweest oock eenige afgesonderde opinien/ selfs soodanige als stuckswyse by Lutherus, Calvin, Socinus, Menno, Arminius, &c. sijn geleert; dat is waerachtich. Bellarminus, Becanus, Jansenius ende andere/ oock de yverichste voor-vechters van 't Pausdom/ bekennen het. Ja dat meer is/ sy nemen 't tot haer voordeel: namentlijck/ dat de Christelijcke Kerck van daer tegen heeft geprocedeert niet een jota anders/ als ghelijck tot Dorth anno negentien is ghedaen tegen de Remonstranten. Men leese de selve Synodale acten van Dorth: men leese de Synodale acten van de oude Concilien, melck aen melck/ is soo gelijck niet als die proceduren: dat namelijck de minste aen de meeste/ de swackste aen de sterckste moeten wycken.

Het is gants niet vreemt datter van d'Apostolijcke tijden af sijn afgesonderde opinien geweest/ maer 't is boven al te verwonderen dat geen meer afsondering is geschiet. Aensiet doch d'eenvoudige Mennisten, sulcke weerlose menschen/ sulcke vyanden van 't vechten: Isser nochtans wel gesintheyt daer meer afgesonderde opinien zijn? Sy scheuren/ sy bannen om een haverstroo. Waerom? om datter geen ordre geen Overicheyt is.

Het is waer in Engelandt, in de Phaltz, in dese Landen, in Hessen, is tamelijcke uniformiteyt. Maer door wat oorsaecke? de wereltlijcke Overicheyt houtet by een/ draegende haer als custodes utriusque tabulæ. Maer ondertusschen/ hoe isser oock gegaen? hoe menichmael is men in de Paltz geweest van Luthers, dan Gereformeert: in Hessen desgelijcx. In Hollandt wierde Predicatie ingevoert in 't Jaer ses en festich, binnen veertich Jaer daer na/ ginghmen aen te preecken dat de Heydelberghsche Catechismus van nooden hadde veel correctien: eindlijck uytbroeyende de gesintheyt van de Remonstranten, die in 't Jaer negentien werdende uytgeroeyt/ echter noch dese uyr sustineren datse sijn de rechte ende oder oude Gereformeerde/ ende dat de Contra-Remonstranten waren de scheur-maeckers, de afgesonderde in het Orter/ Ketters.

Tot Embden was de reformatie veel eer als in Hollandt, ende alrede voor het Jaer ses en festich was daer een scheuringh: alsoo een D. Adrianus aldaer Predicant/ D. Calvinum tareerde van veel dwalingen/ specialijck in sijn Catechismus. Item/ seyde geen swaricheyt te sullen maecken om met de Wederdoopers ende Papisten aen een Avontmael te gaen/ immers dat mense behoorde te dulden. Gelijck sulcx D. Beza in sijn Epistelen selfs verhaelt.

Nu ist te verwonderen. De Mennisten begeren alle Christenheyt sal sich conformeren met haer/ sy sijn de reynste: de Vaudoisen seggen/ sy sijn het; ende nochtans is 't notoir dat sy haer hebben geconformeert met de Geneefsche formulieren/ niet de Geneefsche met de hare. Hoewel Christianus Mathiæ een Luthers Theologant ende Cronijck schryver/ seght/ datse wel niet den Paus erkenden, ende suyverder Religie hadden als de Paepsche, echter nochtans door d'openbaringh van Lutherus eerst sijn recht verlicht geworden. Ende de Synodale acten te voor omtrent het Jaer elf hondert seventich in

Vranckrijck over haer ghehouden differeren seer van de huydigen daeghsche belydenis der Fransche Kercken; Gelijck de Hussytische belydenis veel verschelt van de Augsburghsche; als te sien is in d'acten van 't Concilium van Constants, in dien tijdt gehouden.

Al te samen roepymen van uniformiteyt. De Luthersche schreeuwen Gib dein volck einerley sin auf aerdt: en ondertusschen opposeren haer al te samen tegen de Kercke of gesintheyt, ende forme die langhst ende best d'uniformiteyt heeft onderhouden, ende noch onderhout. Du Moulin heeft een boeck geschreven, genaemt de Nieuwicheyt van 't Pausdom. Latet so nieuw wesen als het wil: 't is uniform, hoewel soo vol ceremonien ende ritus. Ende die haer daer van hebben gesepareert, hoewel seer weynich ceremonien hebbende, sijn noch onder elck ander difform. Engelandt alleen geeft daer van een tonneel vol van doorluchtige exempelen by onsen tijdt. Men heefter den Paus selfs, een man tusschen de seventich ende tachtich Jaer out, door beuls handen doen sterven, in ende met hem afschaffende de geheele Engelsche, by den Koningh ende het Parlement ingestelde ende bevestighde Liturgie ende uniformiteyt. Onder de Paepsche sijn oock wel Paussen omgebracht; maer door de Heydensche machten, noeyt sedert datter Christen Keysers sijn geweest. Scheuringen, affonderingen (in 't Grieck Ketteryen) sijn van alle tijden afgeweest, het stormt, het blixemt, het dondert, het eclypseert, het wordt doncker; maer vroegh of laet de Son komt t'elckens weder te voorschijn. Soo moeten wy gelooven dat het oock gaet met de waerheyt. Is nu die Son, dat licht tot verlichting der Heydenen geschenen alleen den Vaudoisen, of den Mennisten? soo hebben de overige Christenen, insonderheyt de Papisten een langen nacht ghehadt. Dat men by brenght 3. Reg. 19. Dat Helias meende alleen te zijn: dat Godt nochtans seven duysent wist die de knien voor Bael niet hadden geboogen: is niet ten propoost, alsoo Bael was een Afgodt, de Papisten ter contrarie hebben altijdt gehouden het Apostolijck geloof of *Symbolum*, ja de Pausische door haer authoriteyt, hebben d'eere Christi met ongeloofelijcke yver gehanthaeft tegens d'Arrianen, die korts daer na voorts degenereerden in Mahummedanen. Ende alles wat men de Pausselijcke wil opdichten van afgoderye, is pure raillerie. Alle aenroepingh der Heyligen is niet als om Godt door ende in sijn Heyligen te loben, te segenen ende te bidden. Alles sulcx, ende meer heeft David gedaen als hy tot dien eynde Son, Maen, Sterren, etc. in den Psalm 148. aenroept. Dat den Heyligen Godt voor ons bidden is immers notoir, Apoc. 5. vs. 8. de aenroepingh die van David ende andere aen haer gheschiet, sijn niet als commemoratien, gedachtenissen van haer als Godts vrienden. Dergelijcke commemoratien van Abraham, Isaack, Iacob, ende andere, sijn in 't oude Testament allenthalven geschiet. Wat gemeens heeft dat met Bael, of andere Afgoden. Als de Papisten singen *Ave crux spes unica, piis adauge gratiam*, &c. wie is soo blint, die niet siet dattet is een laudatie ende exaltatie van 't lyden Christi. Als men leest, *Hinc ubere lactor*, ende *quo me vertam nescio*: wie siet niet dattet is een groote verwonderingh over de twee groote mysterien, die menswerdinge ende de cruycinge. Beydes is geschiet (ghelijck D. Lutherus singht in een van sijne Lieden) in einer armen gestalt.

gestalt: Beyde sijn soodanige Mysterien daer over sich een yeder goet Christen moet ten hooghsten verwonderen? *quem Terra, pondus, sidera colunt, adorant, predicant Trinam Regentem machinam, Claustrum Mariæ bajulat*, &c. Ende aen d'andere zyde. *Unda manat & cruor; Terra, pontus, astra, mundus, quo lavantur flumine. Prorumpere in admirationem tantorum Mysteriorum*, is dat afgoderye? ende 't is geen afgoderye als D. Calvinus seght / *se prorumpere in admirationem Mysterii Cœnæ Dominicæ*. Dat hy uytberst in verwonderingh over de verborgentheyt van 't Nachtmael. Ende nochtans alsser geen veranderingh geschiet in 't Broot ende Wijn; als 't Broot ende Wijn bleven datse waren; als het maer sijn teeckenen, wat uytberstingh tot verwonderingh meriteert dat meer als het aensien van een Schilderye van Christus? Het welck noch beter beteeckent het origineel. Alle oude Leeraers hebben niet verwonderingh altijdt genoemt/ ende ghehandelt dat Mysterium, die verborgentheyt van 't Nachtmael / hebben 't genoemt *tremendum Mysterium*, hebben 't ontfangen met de grootste reverentie / ende eerbiedinghe / die men heeft konnen bedencken / waer in d'Engelsche Gereformeerde ende de Luthersche noch continueeren. Ende D. Calvinus in sijn woorden / dat hy moet uytbersten tot verwonderingh van dien verborgentheyt: item, dat sijn tongh is niet bequam om uyt te spreecken de waerdicheyt, ende sijn verstant om te bedencken de grootheyt der saecke; doet alsoo diepe eerbiedingh aen die saecke als de Papisten, de Engelsche Gereformeerde ende de Lutersche, als sy daer voor knielen. In de Papisten ist nochtans afgoderye; in hem ende andere niet. Ja: seghtmen/ maer de Papisten gebruycken het woort *Transsubstantiatie*; maer wat is dat anders als een *phraseologia*, een manier van spreecken / die de Papisten niet ghebruycken als in de schoole; geensints in haer formulier van 't Nachtmael of Misse; leestse/ ghy sulter niet een letter van vinden. Maer de Fransche of Geneefsche gebruycken in haer Misse of formulier van 't Nachtmael/ dat woort substantie, que Dieu nourrit & vivifie nos ames de sa substance, soo dickwils als sy het celebereren. Ja: maer (seggense) het woort of prepositie trans (over) isser niet by: wat dan? de saecke selfs isser by. *Quomodo nutriuntur animæ nostræ substantia Christi nisi transeat substantia Christi in nostras animas.* De Geneefsche noement *transitum substantiæ*, de Papisten noement *transsubstantie*; de Luthersche noement *consubstantiatie*. Waerom ick meen dat Ursinus seght dat de Luthersche afgaen van Christi woorden verder als de Papisten. Maer in een saecke die D. Calvinus selfs bekendt soo verborgen te wesen / dat noch sijn tongh, noch sijn verstant, bequaem sijn om die te seggen of te begrijpen, was het vreemt dat men gelijck als blinde met een stock tast ende voelt waer men is? moestmen om die weynich letters daer men in de saeck eens was / sich affonderen ende scheyden van de wyse/ die soo veel hondert Jaren gebruyckelijck was; ende 't was onmogelijck of om te solveren de clare woorden Christi (dat sijn vlees is waerachtich spyse, dat sijn bloet is waerachtich dranck: dat hy niet heeft het eenige leven, die sijn vleesch niet eedt ende sijn bloet niet drinckt) men moest woorden gebruycken die substantieel, niet die figuyrlijck waren. Gelijck daer over noch Calvin selfs refuteert den genen die het Nachtmael meenen te sijn niet als een merckteecken van d'uyterlijcke belydenis; item/ refuteert den geenen die ons al-

leen deelachtich maecken aen den Geest, voor by gaende het vleesch en bloedt. In de Nederlantsche Belydenis Art. 35. (gelijck oock elders aenroere) desgelyckx wert geseyt/ dat het is Christi eygen natuyrlijck Lichaem, ende bloet dat wy eeten ende drincken in 't Nachtmael. Men seght: Ja: doch/ 't is niet de mont, maer 't geloove door de welcke men 't eedt. Wat is dat? men gelooft dat men eedt het eygen natuyrlijck Lichaem. De Paepsche seggen/ dat wat sachter *Christum sacramentaliter suâ substantia nobis adesse*, dat Christus op een sacramentale wyse met sijne selfstandicheyt by ons is waerlijck, werckelijck ende selfstandichlijck. Sy bekennen mede dat de wyse qualijck can worden begrepen: als door 't geloove, sy singen op dat stuck opentlijck/ *Quod non sentis, quod non vides, Animosa firmat fides.* Men siet niet/ men voeltet niet/ men moetet ghelooven. In summa/ hoe men 't dieper in siet/ hoe men meer moet bekennen/ dattet meest sijn manieren van spreecken/ phraseologia, daerom men sich heeft afgesondert. De beste verstanden connen soo qualijck lyden/ dat haer de wyse van andere wert toe ghekauwt/ d'ambitie is groot. Elck meent hy sal een dinck beter exprimeren. Dese ende anders geen reden hebben alle afghesonderde, alle bekennen dat den Bybel is het recht-snoer. Maer elck meent hy weet soo veel als een ander/ elck wil formulieren maecken naer sijn sin. Dat was by onse tijden alle d'oorsaecke van onrust in Engelandt. Den Koningh schreef in sijn Memoriael wel te gelooven dat sommige Presbyterianen wel de ghebeeden ende andere formulieren soo goet souden maecken als die in het boeck der ghemeene gebeden stonden; maer nochtans dat veel die soo goet niet souden maecken: ende die wel de geleertheyt hadden/ omse soo goet te maecken/ die hadden dickwils d'intentie soo goet niet. Immers van alle tijden was het geweest het werck van de Kercke; niet van particuliere/ om te stabilieren de Liturgie ende formulieren. De geleerste anders sijn de verkeerste: veel scientie, weynich conscientie. Derhalven is geen wonder dat de Vaudoisen, dat andere/ voor ende na haer van de algemeyne of prevalerende Kercke hebben afgesondert: Maer (om D. Calvini woorden te gebruycken) ick prorumpeer in admiratie, dat geen meer affonderingh geschiet ende geschiet is. Het is een mirakel ende wonder werck; 't welck wy nochtans daegelijcx hooren ende sien/ dat de Paus, een man/ hout in uniformiteyt, aen eenerley formulieren/ eenerley ritus, soo veel Natien onder soo veel ende verscheyden Keyser/ Koningen/ Potentaten/ Princen/ Graven/ ende Gemeenten; daer wy sien dat onder d'afgeweeckenen soo notable verscheydentheyt is. Ja laet men aensien de Gereformeerde alleen in Engelandt, hebben niet d'eene soo langh tegen ghestaen de Liturgie van d'andere eerst met preecken? daer met Oorloch? daer na met het onthoofden van den Paus of Erts-Bischop selfs; die stervende getuyghde dat de Presbiterianen leerden een irreligie, een destructie van de religie. Onder hondert duysent Presbiterianen op een dach ende uyr preeckende/ sullen geen twee werden bevonden die eenerley gebet doen. Onder de Paepsche/ onder soo veel Millioenen, van tijdt tot tijdt werden eenerley gebeden ghedaen/ eenerley formulieren gecelebreert/ d'Opgemelde Erts Bisschop hadde veel ghedaen om de Kerck uniform te maecken/ selfs hier in Hollandt begeerde dat d'Engelsche Kercken haer mochten conformeren. Waer-

om?

om? hy socht aen d'Engelsche Kercke / soo veel mogelijck / te brengen d'eere van te sijn Ecclesia Catholica, d'algemeyne Kercken. Daer na tracht elck een. Op 't Synodus van Dorth was geen ander text / geen ander ooghmerck als om eendracht te maecken / om de verscheydentheyt wech te nemen / hoewel men alnoch qualijck weet waerom dattet was / ende d'eene beschuldighde de ander van scheuringh; ende noch dese uyr loopt elck sijn wech. Bogerman President ende andere/wilden eenige superioriteyt invoeren/ wel siende dat de equaliteyt is de Moeder van de scheuringh. Maer d'andere lachten hem uyt/ gaven hem na dat hy geern Paus was / ghelijck dan ervarentheyt selfs leert dat Godt (*à quo est omnis Potestas*) door dat sichtbaer hooft een admirable uniformiteyt onder soo veel verscheyden Natien onderhout; ende dat de Reformatie alle macht die de Kerckelijcke hadden (de Pausen noch hebben) heeft vernietight ende in handen van de seculiere Overicheyt gebracht / waer uyt ontstaet dat (insonderheyt in Duytslant) yeder Keur-Vorst/ Hertoch/Graef/ Stadt/in sijn ghebiedt / is Paus, ende maeckt formulieren na sijn appetijdt. Ende elck ghelooft dat hy heeft d'algemeene Christelijcke Kerck/ etc. Want anders souden sy 't Symbolum der Apostolen niet konnen belyden of leesen. Dit waren de redenen van de Savoyardts, ende dat de Vaudoisen niet behoorden haer te separeren, om eenige neuswijsheyt, ende manieren van spreecken; om de ceremonien die haer Souverain goedt vont / gelijck de Duytse Keur-Vorsten / ende Steden elck hare Onderdanen desgelijcks obligeerden tot uniformiteyt.

Het Oostersche werck was ghedurich d'occupatie van de Regeringh alhier. Zijnde tot Amsterdam een algemene opinie dat d'Oostersche negotie was de Moeder van alle andere, ende boven alle haer ter harten ginck. Men klaeghde dat de Sweden tot Riga den tol op sommige Waren/ als op Waghe-schot, verhooght hadden van anderhalf tot een en twintich Rijcxdaelders/ daer van verschoonende haer eygen luyden; ende daer mede alleen belastende de vreemden; 't welck waren de Hollantsche. Dat binnen weynich jaren uyt Hollandt hadden gevaren wel hondert t'seventich Schepen / dat nu dat getal vermindert was op vier. Dat de Sweden 't selve oock meenden te practiseren in Pruyssen, tot d'uyterste destructie van Hollandt. Dies de selbe Provintie boven maten yverde.

De Sweedtsche Resident Appelboom heeft den vierden January haer Ho. Mo. nevens aenwensing eenes gelucksaligen Nieuwe-Jaers voorgedragen/ Dat hy vernam uyt de algemeene geruchten(hoewel hem van wegen haer Ho. Mog. geen communicatie daer van was gedaen)dat aen den Koning sijn Meester een extraordinaris besendinge ende begroeting in dese sijne beginnende Regering ende ghenoot-drongen Oorlogs expeditien, van hier was gedecreteert,dat tot betuyging van goede correspondentie hy niet had konnen onderlaten haer Ho. Mog. bekendt te maecken de geluckige progressen der Sweetsche Wapenen oock in *Pruyssen*: staende, wat daer noch overich was in termen van Vreede. Want tot noch toe tusschen den Koning ende Chur-Vorst niet als vriendtschap ende neutraliteyt was gepasseert, met apparentie van een expres Tractaet. 't Welck alreede soude zijn geschiet, ten ware *door soodanige Na-*

gebuyren,

gebuyren, die de rust soo wel van desen Staet, als van sijne Chur-Vorstelijcke Doorl. sochten te contramineeren, de voet dwers daer in wiert gestelt, als doende spargeeren dat haer Hooch Mog. souden voor hebben een machtige Vloot Oorloch-schepen ter Zee, ende een Leger te Lande te senden, oock allerhande devoyren te doen aenwenden om sijne Chur-Vorstel. Doorl. te engageren in een *Labyrinth*, daer men licht in, maer beswaerlijck weder uyt kan geraecken; alles in tegendeel van des Konings geduyrige vrientlijcke bejegening, daer van haer Ho. Mog. nu noch eene versche preuve sagen, door *den geconsenteerde uytvoer van 't Canon*, so nu als voor het toekomende. Zijnde oock de boven verhaelde uytstroeysselen soo contrarie de natuyr van een Ambassade (aen een Koning die, in soo victorieusen Staet was, ende aen haer Ho. Mog. soo notable teyckenen van wel-genegentheyt toonde) dat hy Resident de convenientie van dien niet kon begrypen, gelijck oock niet dat van wegen den Chur-Vorst, door sijne hier aenwesende Ministers tot voortsettinge van sodanige uytstroysselen, geldt-secours, werving e van Kryge-volck, ende instigatie van andere Potentaten tegen Sweeden, souden werden officien gedaen: En noch veel weyniger dat soodanige petitien by haer Ho. Mog. in eenich de minste consideratie souden worden genomen. Stellende in der selver hooch-wys bedencken, of niet hy Resident (expresselijck gelasticht om alle goede correspondentie ende vermeerderinge van dien tusschen sijn Koning ende desen Staet te bevorderen) groote reden had te versoecken, gelijck hy mitsdesen was doende, dat der selver goede geliefte ware, volgens wel-hergebrachte ende tusschen Vrienden altijdt geobserveert gebruyck, den ghemelden Resident te communiceren wat van de opgemelde uytstroysselen, om niet te seggen, *dreygementen*, was; om wech te nemen alles wat de hoochgemelde Ambassade min aengenaem, ende der selver handeling *difficyl*, ja vruchteloos soude mogen maecken.

Eenige woorden in 't selbe discours wierden by de Vergaderinge niet wel opgenomen. Dies eerst by monde / daer naer by resolutie van den elfden, **de Heeren Raedt-Pensionaris de** Wit **ende van** Renswoude, **wierden versocht om aen den Resident (onder preallable ende reciproque verklarende / van dat hare Ho. Mog. ghenegen waren alle** goede vriendtschap en nabuyrige correspondentie te houden, oock meer en meer te versterken met sijn Koninckl. Majesteyt) bekendt te maecken dat hare Ho. Mog. gelet hebbende op de clausule vervat in 't opgemelde Memoriael, daer by geadverteert werdt, *dat door een expres Tractaet allereyts soude wesen vast gestelt alle goede vriendtschap tusschen hoochstgedachten Koninck ende den Heere Chur-Vorst van Brandenborgh, teegens door soodanige Nabuyren, die de rust, soo wel van desen Staet, als van sijne Chur-Verstel. Doorl. sochten te contramineeren, de voet dwars daer in wierde ghestelt*, het selve hadden opghenomen als een *trouhertige* waerschouwinge, voortkomende van een Geallieerde van desen Staet, den meergemelten Heere Resident daer vooren oock specialijck in name van haer Ho. Mog. *bedanckende*, met byvoeginge, dat haer Ho. Mog. van den selven Heere Resident als sijnde een Minister van een *Geallieert* Koning en Vrient van desen Staet, in alle sinceriteyt en oprechtigheyt als tusschen soo goede Vrienden en Geallieerde gebruyckelijck was, wel geerne geinformeert soude wesen; Eerstelijck, *wie de voorsz. gedesigneerde Nabuyren souden mogen zijn*, die de ruste soo van desen,

sen Staet, als van de hoochgem. Chur-Vorst souden soecken te contramineren, en in soo heylsamen werck, als voorsz. is, de voet dwars te setten: En *ten anderen* mede, *hoedanige contramines* particulierlijck by de selve Naebuyren soude mogen werden gebruyckt, omme de ruste van desen Staat te turberen, op dat haer Ho. Mog. daer op met onderling consert van den Heere Koning, ofte des selfs Ministers, souden mogen *vigileren*, en daer tegen by tijdts de noodige *remedie appliceren.*

Den gemelden Resident heeft soo by monde als geschrifte/ daer op gheantwoort: Dat hy sich refereerde tot de vriendelijcke verklaring die den Koning soo by Missive als door den Baron Spar in Junio des verleden jaers had ghedaen/ om haer Ho. Mog. gerust te stellen noopende sijn Konings bewapening tegens Polen. Dat haer Ho. Mog. in haer antwoort op 't selve toonden seer wel vergenoecht te zijn. Dat omtrent den selven tijdt een preliminair Sweedts Manifest was in druck uytgegeven. In 't welck onder andere te sien was de klachte van dat onlanghs van wegen Poolen gepoocht was *peregrinas classes in mare balticum* te induceren om *tutelam dicti maris ab antiquo Regum Sueciae peculiarem* te turberen.

Weynich daer na den ghemelden Resident vernemende uyt de alghemeyne gheruchten / dat van hier een extraordinaris Oorloghs Vloote soude gaen naer de Oost-Zee / vont sich geobligeert door den mutuelen dienst ende gherustheyt/ soo van sijne Majesteyt als van haer Ho. Mog. om by memorie van den dertienden Augusty daer van te mentioneren / ghelijck oock in dat van den seven en twintichsten September / dat namentlijck van de zyde van Poolen getracht wiert haer Ho. Mog. quade impressien en aenraedinge tot onrust te geven. Derhalven den gemelten Resident nu reden hadde te seggen/niet wel te connen begrijpen wat elucidatie de woorden van sijne jonghste memorie van den vierden January deses Jaers (van Nabuyren die de rust van desen Staet contramineerden) van nooden hadden. De Heer Baron Spar, in sijn Propositie/ hadde gesproocken oock/ *de male volorum fomentationibus*; Op 't welcke/ hoewel gheheel generael / ende doncker/ haer Ho. Mog. nochtans geen esclaircissement beliefde te versoecken / dat geen Staet soo ghelucckigh was/ die niet hadde sijn misgunstige; en men geloofde niet dat haer Ho. Mog. sich daer van meer souden connen exempteren als yemandt anders. Soo dat het niet vreemt was/ dat oock andere / behalven Poolen/ de rust aen haer Ho. Mog. misgunden. Daer aen te twijfelen soude sijn na de condighe werck te vraegen / of *nodum in scirpo* te soecken. De saecke quam oock daer niet op aen. De questie was niet wie de rust van haer Ho. Mog. contramineerden/of aenrieden tot het senden van een Oorlogs Vloote te water/en Chrijgsvolck te Lande. Offet oock van andere ende meer als van Poolen, binnen of buyten landts geschieden/ maer of sulcx aengeraden wiert / en of men intentie hadde sulcx te doen? Dat con niemandt beter weten als haer Ho. Mog. self. De gemelte Resident refereerde sich alleen tot d'algemeene geruchten / (oock door de alhier gelicentieerde ende ghedruckte weeckelijcke tijdinge bevesticht) met wydere gedienstvriendelijcke betuyginge/ dat hy om te helpen onderhouden de goede correspondentie volgens mutuele expressien tusschen sijne Majesteyts

steyts welgemelde extraordinaris Heer Afgesant (*secundum praesentem apud exteras invicem tate nationes, rerum faciem*, gelijck de *formalia* sijner Propositie luyden) ende haer Ho. Mog. in Iunio lestleden ghedaen / niet hadde connen onderlaten te doen de ghepasseerde Officien / ende trouhartige waerschouwinge: Nu verheucht zijnde / dat de selve in haer resolutie van den elfden deses / sich sulcx wel lieten gevallen; ende daer op ghenegen waren te vigilieren / en by tijdt de noodige remedien t'appliceren: dienvolgens te sullen doen evanesceren alle materie van diffidentie tot meermalen gememoreert. Waer door de contraminnes tegen de wederzijdts rust / te sullen worden crachteloos.

De Keur-Brandenburghsche Ministers alhier / hebben ondertusschen aen haer Ho. Mog. gecommuniceert de Concept Articulen van accoordt die van wegen Sweden aen de selve waren gheproponeert / met d'aenwijsinge van de iniquiteyt der selver / ende specialijck / datse contrarie waren aen d'alliantie die den Keur-Vorst hadde gemaeckt met desen Staet / aen den welcken hy beloofst hadde de Tollen in 't Vorstelijck Pruyssen niet te verhoogen: waer tegen van wegen Sweden wiert het tegendeel gepretendeert / dat oock Sweden wilde dat het Vorstelijck Pruyssen soude werden te leen verheven van Sweden: dat de Pruyssische Havens souden open staen aen Sweden, datse souden worden geegaliseert na de andere van Sweden; de besettinge gelijck oock den tol ghemeen hebben met Sweden; geen interesse volgen als dat van Sweden. Het welcke al / sijnde dingen die contradictoir waren tegen d'alliantie met desen Staet gemaeckt; versochten dat haer Ho. Mog. den tegenwoordige toestant van den Heer Keur-Vorst wel geliefden t'overwegen / ende betrachten datter / door 't voorstellen van soo onbillijcke conditien / alrede was attaque of aggressie: dienvolgens dat desen Staet gehouden was volgens alliantie hem Keur-Vorst t'assisteren niet alleen na de literale expressien; maer oock met soodanige andere assistentien / ende hulpe / als tot den jegenwoordige necessiteyt geproportioneert waren. Ende onder anderen versochten een verschot van twee mael hondert duysent Rijcxdaelders: met presentatie de tollen in der Pillauw daer door tot onderpant te stellen. Op welck subject tusschen Gecommitteerden van haer Ho. Mog. ende de Keur-Brandenburghsche Ministers werden ghehouden conferentien. Daer uyt alle moghelijcke satisfactie voor sijn Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt te verwachten stont / ingeval den Keur-Vorst in Oorlogh was of bleef. Insonderheyt alsoo nu ghewisse tijdingh quam / dat hostiliteyten tusschen de hooge partyen waren gepasseert.

De Keur-Brandenburghsche waren tusschen hoop ende vrees / of ende hoe het den Keur-Vorst soude maecken. Sy drongen hier seer op de leeningh van de twee mael hondert duysent Rijcxdaelders. Hollandt consenteerde wel / maer op harde conditien / datter de tollen inder Pillauw, Memel ende Koninghsbergh voor souden verpant zijn / Besettingh inder Pillauw, met een Commandeur uyt de vier duysent man derwaerts te senden: Ingeval de Pillauw verlooren wierde / dat het Landt van Kleef of de Domainen van dien / souden verpant zijn / oock de Magistraets bestellingh in de Cleefsche Steden. Inde conferentie presenteerde de Brandenburghsche gheneralijck de Pruyssische Tollen: dat Bodwels nu in de Pillauw commanderende / mocht aen beyden

Eedt

Eedt doen. Entlijck soude men 't wel eens sijn geworden: maer men twijffelde seer aen de stantvasticheyt van de Brandenburghsche. Aen haer was toegestaen hondert twintich duysent guldens/ tot subsidie; die van Hollandt verclaerden gereet te zijn/ doch niet te sullen tellen voor dat d'andere Provintien ghereet waren. Maer affsonderlijck lieten seggen aen de Brandenburghsche/ datse wilden tellen. Gelijckse een ghedeelte van haer quote telden/ doch niet al: Vrieslandt betaelde haer geheele quote. Men toonde ooch groote faciliteyt tot de lichtingh van de twee mael hondert duysent Rijcxdaelders om den Keur-Vorst te meer tot stantvasticheyt te verbinden/ ende de handelingh met Sweden te beletten; maer 't hielp weynich. Want den ses en twintichsten January quam hier tijdingh/ dattet tusschen Sweden ende den Keur-Vorst was gesloten den veertienden.

Sulcx gaf hier niet weynich alteratie. Den Koningh van Poolen self was tot Oppelen, men hielt het werck als desperaet. De Keur-Brandenburghsche Ministers selfs alhier seyden; Wat soude den Keur-Vorst doen? In Poolen was *nec Rex in Regno, nec Regnum in Rege:* Sy wierden den acht en twintichsten versocht te komen by de Gecommitteerde Raeden van Hollandt. Haer wiert voorgehouden dat soo aen gelt/ als papieren/ was ghefourneert de quote van Hollandt tot de drie Maenden subsidien/ op dat fundament dat de Keur-Vorst soude onderhouden het Tractaet met desen Staet den seven en twintichsten July gesloten/ insonderheyt het sestiende Artijckel. Maer alsoo men verstont dat sijn Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt hadde ghetracteert ende ghesloten met Sweden, contrarie de belofte aen desen Staet ghedaen/ dat haer Ed. Groot Mog. verstonden dat/ ten minsten by de Ministers van Brandenburgh, die des onaengesien hadden subsidie ontfangen/ ende dat in Ianuario, 't welck eerst in Martio soude verschijnen/ was niet *bona fide* ghehandelt; dienvolgens versochten dat het gefourneerde mocht worden gerestitueert. Den Heer Weyman als hy ontboden wiert om by de Gecommitteerde Raeden te komen/ was seer twijffelraedich/ of hy gaen soude of niet/ item/ of hy den Resident Cop.s soude laten gaen/ ende selfs niet gaen. Maer entlijck hadde geresolveert te gaen/ hoewel niet wetende op wat subject: komende ende aenhoorende d'opgemelde Propositie/toonde niet wel te vreden te zijn/ende bracht veel by daer mede hy meende dat geen repetitie plaets hadde/ ende dat den Keur-Vorst dit gelt wel hadde verdient/ dat oock als noch geen seeckerheyt was van het Accoordt/ ende dat hy vertroude te sullen gebleijcken dat den Keur-Vorst tegen het Tractaet van den seven en twintichsten July niet hadde gedaen. Alsoo nochtans hy seer wiert ghedrongen; seyde entlijck/ dattet was een saeck van importantie/ ende dat hy het versocht by geschrifte.

Nietteminn voeren hier voort/met het resolveren tot d'Equipage.

De na Dennemerck gedestineerde Ambassadeurs de Heeren van Beuningen, van Amerongen ende Viersen, hadden voor Instructie het volgende:

Instructie van de Ho. Mog. Heeren Staten Generaal der Vereenichde Nederlanden voor de Wel-Edele, gestrenge, Erentfeste, Hoochgeleerde, Wijse ende Voorsichtige Heeren Coenraet van Beuningen *Raet-Pensionaris der Stadt* Amsterdam, Govert Adriaen van Reede *Heer van Amerongen, Ginckel, &c. en* Mathias van Viersen *Out-Presiderende eerste Raedt in den Hove van Vrieslandt respective, Gedeputeerde in haer Ho. Mog. Vergaderinge van wegen de Provintie van Hollandt, Uytrecht ende Vrieslandt, ende jegenwoordich der selver Extraordinaris Ambassadeurs aen den Koning van Dennemarcken, Norwegen, &c. waer na sy haer sullen hebben te reguleren.*

DE voorsz. Heeren Extraordinaris Ambassadeurs sullen haer met den eersten begeven na Dennemarcken, ende vervoegen daer sijn Konincklijcke Majesteyt residentie houdt.

2. Ende tot den eersten publijcke audientie toe-ghelaten zijnde, sijn Kon. Majest. in goeden termen verseeckeren van de seer volkomen vrientschap van haer Ho. Mog. ende der selver oprechten ende onveranderlijcken ernst van haer genegentheyt in alle 't geene den dienst ende glorie van sijn Majesteyt, ende de behoudenisse ende welvaren sijner Rijcken ende Onderdanen betreft, met allerhande Officien, van trouhertighe Vrienden en Geallieerden dadelijck te contesteren; bedanckende oock sijn Majest. wegen haer Ho. Mog. voor het geene de selve heeft gecontribueert, om de voorleden Oorloch met Engelant ten besten van desen Staet, en van 't geheele Christenrijck te doen termineren.

3. In particuliere audientie, sullen de voorsz. Heeren Ambassadeurs sijn Koninckl. Majest. confidentelijck voor-dragen haer Ho. Mog. bedenckingen ende becommernissen over de tegenwoordighe toe-stant van saecken op den Oost-Zee, ende van de Landen ende Plaetsen omtrent, ende aen de selve ghelegen, oock in vertrouwelijckheyt communiceren het geen haer Ho. Mog. ten dien aensien albereyts hebben gedaen ende gheresolveert, ende van tijt tot tijt nader soude mogen doen ende resolveren, ende sonderling sijn Majesteyt wel te verstaen gheven dat haer Ho. Mog. in desen boven al ter herten nemen de Interessen van sijn Koninckl. Majesteyt, ende van des selfs Rijcken ende Landen; ende dat haer Ho. Mog. de selve soo inseparabel oordeelen met die van van desen Staet, dat sy het geen in voor-vallende occasien van haer vereyschet kan worden tot securiteyt en conservatie van sijn Majesteyts Rijcken ende Landen tegen opkomende vyandtlijk geweldt, met geen minder vigueur sullen contribueren als sy voor de conservatie ende bescherming van haer eygen Staet, soude gehouden wesen te doen.

4. Ende sullen de voorsz. Extraordinaris Ambassadeurs hier toe wel ten propooste appliceren, dat haer Ho. Mog. oock sonder des versocht te zijn, aen een zijde stellende alle andere consideratien geduyrende verleden Somer een goet aental Oorloch-scheepen uyt-gerust, ende na de Landen ende Havenen van sijn Majesteyt afgesonden hebben, tot geen ander intentie soo seer, als om

den

den selven in den onverwachten noot, als sulcx vereyst mocht worden, tegen alle vyandtlijck gewelt te helpen preserveren.

5. Ende sullen voorsz. Heeren Ambassadeurs door desen, als andere bequame middelen, bysonderlijck haer werck daer van maecken om hoochstghed. sijn Majesteyt wel in te scheppen een volkomen vertrouwelijckheyt op haer Ho. Mog. dat geen gedachten mogen plaets krygen om sijn Majesteyt eenichsints te doen wycken van de gronden waer op de vriendtschap ende de Alliantien tusschen sijn Koninckl. Majesteyt is ghebouwt, ende tot noch toe stantvastelijck verbleven, ende meer ende meer tot beyderzijdts beste noodich is, sinceerlijck ende getrouwelijck gecultiveert te worden.

6. De voorsz. Ambassadeurs sullen oock te verstaen geven dat haer Hooch Mog. in dese tegenwoordige ghelegentheyt, ten besten gheresolveert zijn tot alle 't geene tot conservatie ende behertiging van de gemeene interessen op de Oost-Zee ende omtrent, kan werden vereyst; Edoch, dewyl sijn Majesteyt als de naest ghelegen, ende eerst geinteresseerde, naer sijn hooge wysheyt best is bekendt, aldaer, wat middelen ende remedien daer toe sijn gherequireert, soo sullen de voorsz. Ambassadeurs wegen haer Ho. Mog. versoecken, dat sijn Majesteyt gelieve haer Ho. Mog. in desen in alle vertrouwelijckheyt mede te deelen sijne consideratien, om met de selve sijn Majesteyt in dese goede ende vaste mesures te konnen nemen.

7. Ende sullen haer Ed. sonderling op dit versoeck urgeren, om door middel van 't geen sijn Majesteyt daer op sal komen te verklaren, soo veel doenlijck, te penetreren in des selfs opinien ende intentien omtrent de tegenwoordige Armaturen op en omtrent de Oost-Zee, met 't geen daer aen dependeert.

8. *In gelijcker* manieren, sullen de voorsz. Ambassadeurs sich uyten met de voornaemste Ministers ende Rijcx-Raden, nochtans met soodanige circumspectie als noodich sal zijn, ende wel letten wat oordelen ende opinien de selve van de tegenwoordighe macht en dessein van hare Naebuyren sijn hebbende, ende hoe verre ende in wat occasie sy meynen van het interessen ende resolutien van sijn Koninckl. Majesteyt van Dennemarck te wesen, om sich in desen te mengen, om te helpen verhinderen dat in de Commertie ende Navigatie op de Oost-Zee geen nadelige veranderinge en gheschiede, en dat de rust van de selve door onveranderlijck gheweldige middelen niet in ghevaerlijcke onseeckerheyt werden gebracht.

9. Ende indien de voorsz. Ambassadeurs uyt het geen haer E. hier op bejegent van sijn Majesteyt, ende des selfs voornaemste Ministers komen te bemercken, dat de selve soo volkomen vertrouwen hebben op haer Ho. Mog. trouhertige vriendtschap ende goede ernst als de selve is meriterende, ende dat sy de swarigheyt die uyt eenige *prejudiciable veranderinge* op de Oost-Zee ende daer omtrent soude mogen voorvallen, na behooren apprehendeerden, oock soo ernstelijck omtrent het voorkomen van de selve geresolveert zijn als wel vereyst is; soo sullen sy Hoochged. sijn Majesteyt ende des selfs Ministers ende Rijcx-Raden, daer in stercken by alle bequame wegen.

10. Ende indien in 't een of 't ander yets mocht deficieren, alle goet beleyt ghebruycken, om het selve te remedieren, ende insonderheyt sijne Majesteyt

trachten te animeren om sterck te wapenen, ende insonderheyt te water.

11. Ende alsoo in de Alliantie tusschen sijn Majesteyt, ende hare Ho. Mog. opgherecht, oock een voorneem oogmerck is geweest de Commertien ende Navigatie op de Oost-Zee, tegen alle onbehoorlijcke exactien, belastingen en turbatien te bevryden, en dat daerom sonderling in dese gelegentheyt daer aen ten hooghsten gelegen is, soo sullen de voorsz. Ambassadeurs specialijck soecken te verstaen wat van sijn Majesteyts vigueur ende resolutien soude sijn te verwachten, indien de Kroon Sweeden niet tegenstaende minlijcke afmaninge soude mogen continueren in het naestkomende voor-Jaer, op de reede voor Dantsich ofte andere plaetsen op de Oost-Zee niet onder haer ghehoorsaemheyt staende, te doen heffen sodanighe onbehoorlijcke Tollen ende exactien, als de selve tegenwoordich op de voorsz. reede van Dantsich hebben gedaen.

12. Verklarende wegen haer Ho. Mog. dat de selve oordelen dat sulcks onverdragelijck soude zijn, ende dat het noodich soude wesen, daer inne, soo de selve gecontinueert wierden, op de bequaemste maniere te versien, toonende wegen haer Ho. Mog. ghenegentheyt om op middelen, daer toe dienende, te concerteren in manieren als haer by speciale last op dat subject *in eventum* aenbevolen sal worden.

13. De voorsz. Ambassadeurs sullen serieuse instantie doen, ten eynde sijn Majesteyt ghelieve den Koning van Sweeden te besenden, ende nevens hare Ho. Mog. te concurreren door middel van sodane besendinge, om de Vreede tusschen Sweeden ende Polen te bevorderen, of by continuatie van Oorloch hoochstged. Koning van Sweeden van de voorsz. Tollen, exactien, ende turben in de Navigatie en Commertien, af te manen.

14. De voorsz. Heeren Ambassadeurs sullen vorders naer dat sich de saecke toe-draecht, openinge doen van de gedachten die hare Ho. Mog. hebben, om over de vryheyt van de Navigatie, ende de rust van de Oost-Zee, met sijn Majesteyt, ende den Protector van Engelandt, gesamentlijck te convenieren.

15. Maer hier van sullen haer E. geen of weynich gewach maecken, en voorsichtelijck handelen, indien daer toe by nader advys van haer Ho. Mog. Ambassadeur in Engelandt geen hoop wert gegeven; en oock seer soigneuselijck letten indien de saecke van weynich apparentie soude mogen werden bevonden, dat in Dennemarck daer op sodanige reflectie niet wierdt gemaeckt, dat sy daer op souden laten, of uytstellen te doen, 't geen met haer Ho. Mog. separatelijck kan by der handt genomen worden.

16. Ende om hier in wel geesclaircisseert zijn, sullen de Extraordinaris Ambassadeurs nauwe communicatie houden van tijdt tot tijdt met gemelde Heer Ambassadeur, oock van het cyfer dat de selve met den Staet heeft uyt de Griffie van haer Ho. Mog. werden gedient, om het te konnen gebruycken in saecken van secretesse vereysschende.

17. Waer in dien de saecken sich soo schickten dat by de ghemelde Protector daer toe goede genegentheyt werdt gevonden, soo sullen sy Heeren Ambassadeurs gelijcke genegentheyt trachten te verwecken by sijn Koninglijcke Majesteyt en het daer heenen dirigeren, dat daer over in onderhandelinge met den eersten mach werden getreden, op sodanige maniere tijdt ende plaetse, als

met

met den anderen eens sal konnen werden, volgens de last die hun dienaengaende naerder gegeven sal worden.

18. Omtrent de voet ende het oogmerck van de voorsz. Alliantie, sullen de voorsz. Extraordinaris Ambassadeurs de consideratien ende speculatien van sijne Majesteyt ende des selfs Ministers trachten uyt te locken, ende wegen haer Ho. Mog. by provisie in't generael verklaren, dat de selve haers oordeels, souden *pro causa finali* hebben de Navigatie op de Oost-Zee in goede welstant, rust, ende vryheyt, te mainteneren.

19. Ende dat tot dien eynde soude werden by Tractaet vast ghestelt, dat by de gemeene Geallieerden by toevallen in het Tractaet te exprimeren, een aensienlijcke macht te water soude werden uytgebracht; ende dat de selve na tijdt ende gelegentheyt soude werden vergroot ende versterckt. Oock met secours te Landt, soo sulcks de noot soude vereysschen, ende naerder werden ghecovenieert.

20. Dat oock om dit beter ende bequamer te effectueren met de Potentaten en Princen, die in desen gheinteresseert zijn, naerder Alliantie soude mogen worden gecontracteert.

21. Sullen de ghemelde Heeren Extraordinaris Ambassadeurs, of de geene die over dese Tractaten sullen werden ghebruyckt, wegen haer Hooch Mog. met naerder genoechsame last umtrent vordere particulariteyten werden versien.

22. Gemelde Extraordinaris Ambassadeurs sullen aen sijn Koningl. Majesteyt ende des selfs Ministers mogen communiceren 't geene de Sweedtsche Afgesante aen haer Ho. Mog. heeft aengebracht, als mede wat met de Ministers van *Brandenburch* is ghetracteert, en wat de Heeren Ambassadeurs van haer Ho. Mog. aen den Koning van Sweeden in last is gegeven, ende daer mede trachten te verwecken ghelijck confidentie, om haer E. te doen communiceren 't geen de Sweedtsche Ministers daer aen 't Hof aengebracht ende ghenegotieert, ofte naerder soude mogen aenbrengen ende negotieren.

23. Haer E. sullen oock sien te onderstaen of by sijn Majesteyt ghenegentheyt soude mogen zijn, om soo veel belanght de Navigatie op de Oost-Zee, ende de plaetsen ende Landen van sijne Chur-Vorstel. Doorl. van Brandenburch aen de selve ghelegen, neffens haer Ho. Mog. met hoochstged. Chur-Vorstel. Doorl. in Alliantie te treden.

24. De voorsz. Extraordinaris Ambassadeurs sullen in dese besoignes tot haer assumeren den Ordinaris Minister van haer Ho. Mog. in Dennemarcken residerende, ende neffens den selven van 't gunt omtrent voorsz. is, ende verder voorval, haer Ho. Mog. van tijdt tot tijdt adverteren, oock by expressen by hun af te senden, is het noodich.

25. De voorsz. Extr. Ambassadeurs sullen oock goeden devoyr aenwenden ten eynde de Vloot die haer Ho Mog. souden gemeent zijn naer, of door den Orisont te senden, by sijn Majesteyt aenghenamelijck werde aenghesien, ende met goede ghenegentheyt van sijn Majesteyt omtrent der selver Landen ende Zee-havens mogen verblyven, oock in voorvallende gelegentheyt soodanich geaccommodeert, als die noodich soude mogen hebben.

26. In-

26. Indien de saecken buyten vermoeden, sich daer henen souden mogen schicken dat de Vloot van desen Staet, over openbare Vyantschap die de Commertien ende Schepen van de Ingesetenen deser Landen op de *Oost-Zee* of daer omtrent souden mogen aengedaen worden, in Actie soude mogen treden om soodanigen Vyantschap tegen te gaen, soo sullen de voorsz. Ambassadeurs ernstighe devoyren doen om sijn Coninckl. Maj. te disponeren om haer Ho. Mog. in soodanige gelegentheyt met sijn Vloot of een ghedeelte van dien, te assisteren ende by te springen. Ende sullen de voorsz. Ambassadeurs by desen geauthoriseert zijn, om sijn Coninckl. Maj. in sulcken gheval van wegen haer Ho. Mog. te belooven dat de selve van haer zyde sijn Coninckl. Maj. met alle haer macht ende vermoogen sullen helpen afweeren alle gheweldt, 't welck hoochgedachte sijn Majesteyt of desselfs Landen ende Onderdanen ter saecke van de voorsz. assistentie soude mogen aengedaen worden, sullende mede gelijcke beloften van de zyde van sijn Majesteyt moeten worden gedaen, in cas ende alvoorens met de Vloot van desen Staet tot defensie van sijn Majesteyts Rijcken ende Landen soude werden geageert. Tot welcken eynde de voornoemde Ambassadeurs met behoorlijcke Procuratie daer toe dienende, sullen worden versien.

27. De meergemelde Extraordinaris Ambassadeurs sullen in alle vordere voorvallende saecken het respect ende den dienst van de Staet bewaren.

28. Ende yets van importantie voorvallende, daer van haer Ho. Mog. of self door expresse, indien de saecken sulcx vereysschen, advertentie geven, om daer op naerder ordre te beramen.

29. Sullen vorders in goede Correspondentie leven met de Ministers van andere Princen ende Staten die met haer Ho. Mog. in Vruntschap of Neutraliteyt staen.

30. Ende na haer wedercomste binnen dese Landen, aen haer Ho. Mog. rapport te doen, ende schriftelijck Verbael overleveren.

31. De voorsz. Ambassadeurs sullen haer aengaende het neemen van gaven ende presenten, preciselijck reguleren na haer Ho. Mog. resolutie van den 10. Augusty 1651. hier na geinsereert.

Hier volghde de Resolutie van den 10. Augusty 1651. ende daer na.

Aldus gedaen en gearresteert ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. Heeren Staten Generael den 16. November 1652.

Sy namen haer afscheyt ter Vergaderingh den sesden January, togen Maendach den tienden uyt den Hage over Uytrecht, Swol, ende quamen den vijftienden tot Lingen; voort over Hasebuyren, Cloppenburgh, Bremen, arriveerden den vijf en twintichsten tot Hamburgh. Van wegen den Heer Bisschop van Munster ende den Graef van Oldenburgh, wierden in der selver respective districten na behooren onthaelt/ ghelogeert ende gedefroyeert. De Heeren van Bremen ontfingen haer op het uytterste van haer grensen/ door twee Heeren uyt den Raedt vergheselschapt met een troupe van voornaeme Borgers te paert. Voort met losbranden van 't Canon ende salve met Musquetten. Het present van Haver/ Wijn/ ende Vis/ hebben de Heeren Ambassadeurs

bassadeurs volgens ordre geexcuseert. Tot Hamburgh sijn door een Sindicus ende Raets-Heer verwillekomt ende gedefroyeert: Tot Gottorp liet haer den Hertogh door vier van sijn Hof-Jonckeren verwillecomen / ende met drye Carossen met ses Paerden ten Hoof ophalen / ende na dat sy in een van des Hertoghs vertrecken op 't Slot ingheleyt waren / ende een weynich vertoeft hadden / door een van sijn geheyme Raden / wederom salueeren ende aendienen / dat hy genegen was / daer in haer vertreck haer te comen besoecken / sy vonden daerom goet sijn Vorstelijcke Doorluchticheyt buyten het voorsz. vertreck te gemoet te gaen / ende in die manier te bejegenen als of sy in haer logement wierden besocht; maer de Vorst heeft daerom niet onderlaten / in de voorsz. visitie haer de handt te gheven / ende als sy op sijn insisteeren met hem ter maeltijdt bleven / het hoogh-eynde van de Taeffel / ende heeft door sijn Hof-Jonckeren doen excuseren ende selfs beleefdelijck gheexcuseert / dat hy van haer comste niet geadverteert zijnde / haer niet op het Slot hadde doen logeren / met versoeck den volgende nacht aldaer hun logement te nemen. Het welck de Heeren Ambassadeurs met behoorlijcke beleeftheyt hebben beantwoort; daer na haer reyse voortsettende over Fuinen.

Tot Rodschild den twaelfden February aenghecomen zijnde / vont sich by haer den Resident de Vries; aenbrengende dat de Ambassadeurs door een van de Rijcx-Raeden / ende de Heer Hof-Maerschalck / gheaccompaigneert met een goet ghetal Edelluyden ende Hof-Jonckeren met vijf Carossen van den Coninck ghevolght / van die van de Rijcx-Hof-Meester de Cancellieren van den Heer Axel Urup, die alleenich van de Rijcx-Raeden tot Coppenhagen was / ende van noch ettelijcke van verscheyde andere Heeren te samen tot achtien in 't getal / een half uyr gaens buyten de Stadt ontmoet / ende aldaer ontfangen souden worden / den Heer Graef van Ribelledo, die daer van wegen Spangien was / hadde sijn Carosse wel anderhalf myl buyten de Stadt haer te gemoet gesonden / ende haer door twee van sijne Domestijcquen / die met deselve Carossen quamen / beleefdelijck ghecomplimenteert. De Wel-gemelde Heere Axel Urup, ende den Heer Hof-Maerschalck sijn d'Ambassadeurs met d'andere gheseyde Carossen niet dan aen de poort van de Voorstadt ontmoet / ende aldaer afgetreden zijnde / hebben haer wegens sijne Majesteyt seer civilijck verwillekomt / ende geexcuseert datse niet verder te ghemoet waren ghecomen / op het versuym van de geene die uytgesonden waren geweest / om haer t'adverteren ende haer tijdt niet waerghenomen hadden / seggende iteratievelijck / dat d'ordre van sijn Majesteyt was haer omtrent een half uyr weeghs buyten de Stadt tegen te ryden / ende hebben dit selve de Heeren Rijcx-Hofmeester ende de Heeren Cancelieren met den Resident de Vries met een van de Edelluyden / die d'Ambassadeurs aen haer ghesonden hadden / seer sorghvuldelijck laten verontschuldigen / ende ghetoont leet te hebben / dat in 't executeren van de ordre van sijn Majesteyt het voorseyde gebreck was gheweest / uyt de lijf Carosse van den Koningh / sijn d'Ambassadeurs ghetreden in een logement behangen ende gemeubleert met de meubelen van den Koningh / alwaer sy d'eerste avont door de gedachte Heeren / die haer gerecipieert hadden / ende van maeltijdt op maeltijdt door andere ende ander Heeren van die geene die

omtrent de Regeringe ende affaires waren / wegens syne Majesteyt met alle haer gevolge statelijck getracteert / ende door een goet ghetal van syne Majesteyts Edellieden / Hellebaerdiers / ende Laquayen opgewacht ghewórden. Den Resident van Sweden liet haer in haer logement door een van syn Domestijcquen begroeten; van andere Princen ende Potentaten buyten Spangien ende Sweden waren daer geen Ministers.

Ten audientie wierden opgehaelt tot den Koningh; ende uyt dessels Camer ghescheyden wesende ter selver tijdt gheadmitteert tot ghehoor by de Koninginne; de Heer Axel Urup, hadde dit officie vergeselschapt met eenige Edelluyden ende Hof-Joncheren waerghenomen / ende was haer met drie Carossen van syn Majesteyt waer onder dessels lijf Carosse alle met ses paerden in het logement daer sy wegens syne Majesteyt ghedefroyeert wierden / comen afhalen / ghevende haer soo in't inkomen als uytgaende de voorganck ende de rangh. De Edelluyden uyt d'ander Carossen aen de buytenpoorte van 't Hof afgetreden wesende / syn d'Ambassadeurs in de vijf Carossen tot aen de binnen deure opghevoert / ende aldaer ontfangen door den Heer Hof-Maerschalck / vergeselschapt met een goet getal Edelluyden / ende door gemelde Heer Rijcx-Raet ende de selve ingeleyt tot in de Zale / alwaer / sy ter audientie souden worden ontfangen; syne Majesteyt vonden 't eynde van de selve staende / bloots hoofs / op een groot Turcx tapijt / vlack op de vloer leggende; omtrent drie ofte vier schreden van een stoel met armen / staende achter syn Majesteyt aen syn rechterhant / een weynich ter syden waren een van de Hertogen van Holsteyn Sonderborgh, ende de Heeren Rijcx-Hof-Meester / Cancellier ende eene van de Rijcx-Raeden / ende ter slincker ende ter rechterhandt achter syn Majesteyt mede dessels Secretarissen / ende ten wederzyden van de muyren een groot aental van groote Heeren; Voor het doen van haer eerste reverentie is syn Majesteyt haer twee à drie treden te gemoet gecomen / ende altijdt ongedeckt blyvende / heeft aengehoort haer Propositie.

Doorl. ende Grootm. Coninck.

De Hoge ende Mogende Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, onse hoochstgebiedende Heeren Committenten hebben ons aenbevolen U Coninckl. Maj. met genegen Respecte te contraguleren over de bloyende welstant waer inne de Rijcken ende Landen van u Coninckl. Maj. onder dessels hooch-wijse Regeringhe haer tegenwoordich bevinden, met toewenschinge dat de groote Godt de cloeckmoedige ende voorsichtige raetslagen van u Coninckl. Maj. voort ende voort diermate gelieft te zegenen, dat de selve meer ende meer mogen gedyen tot beneficie van dessels Onderdanen, tot onstraffelijcke glorie van u Coninckl. Maj. ende totten ghemeene beste van de gheheele Christen werelt, ende dat u Coninckl. Maj. veele Iaren in voorspoedige gesontheyt de vruchten van het selve met volcomen vernoeginge moge genieten;

Haer Ho. Mog. hebben ons daer nevens gelast u Coninckl. Maj. te verseeckeren dat gelijck als sy onder de middelen, waer op onder Godes zegen de gerustheyt

rustheyt ende het aensien van den Staet der Vereenichde Nederlanden is berustende, dierbaer waerderen dese volcomene Vruntschap, welcke t' haer gheluck is te hebben met u Coninckl. Maj. dat sy alsoo met een sonderlinge sucht ende een onveranderlijcke wille gedragen zijn, om van haer zyde toe te brengen ende te contribueren alle het geene tot onderhoudinge ende vergrotinge van de selve can werden gerequireert.

Doorluchtichste ende Grootmachtichste Heer, hare Ho. Mo. ende der selver voorsaten in Regeringhe, hebben met u Coninckl. Maj. ontsterffelijcke Voorouders ende Predecesseurs altijdt ghetracht goede Nabuyrschap, ende correspondentie te observeren, ende 't is haer niet qualijck gesuccedeert, maer de nauwe vereeniginge de welcke tegenwoordich floreert, tusschen beyde de Staten, is een gemeene advantagie, welcke blijckt gereserveert geweest te sijn tot de gheluckighe tijden van u Coninckl. Maj. ende is de selve op soo goede ende bestendige gronden onderbout ende met soo crachtige banden van ghemeenschap gevestich, dat wy reden hebben te voeren ende te vertrouwen dat de selve sal blyven soo langhe het Rijcke van Denemercken ende de Staet van haer Ho. Mog. genoemt sullen worden. De Nabuyrschap, Commercien, gemeene interesten ende een ende de selve insichten ende ooghmercken, sijn gronden van dit heilsaem werck, ende inderdaet tusschen u Coninckl Maj. ende haer Ho. Mog. soodanich, dat sy in haer vervaten alle de redenen ende Respecten die connen dienen om volcomen ende eewich te maecken een seer vertroude ende oprechte vruntschap, het verbont door het welcke het selve is gevesticht, is de nauwe alliantie, welck u Coninckl. Maj. ende haer Ho. Mog. hebben gecontracteert, maer uyttet geene daer op in verscheyden tijdt tot gemeen vernoegen is gevolcht, is eyndelijck ontstaen in de herten van haer Ho. Mog. soodanighe respectueuse en brandende liefde die sich door die gheheele Staet ende alle de Ingesetenen van de selve extendeert tegens u Coninckl. Maj. ende in alle een soodanige stantvastige genegentheyt tottet welwesen van desselfs Rijcken ende Landen dat de selve alles surpasseert, ende dat wy met confidentie mogen roemen dat tusschen twee Princen ende Staten geen vaster confidentie, correspondentie, ende intelligentie can zijn, als die haer Ho. Mog. met u Coninckl. Maj. affecteren te onderhouden ende te cultiveren.

Veele gewichtige saecken met de wel over-een-comste, deliberatien, ende insichten eenpaerlijck nedergestelt ende met onderlinghe nauwe vertrouheyt verhandelt, connen onder anderen tot onwederspreeckelijcke preuven in desen dienen, maer haer Ho. Mog. hebben geene dieper ter herten ingedruckt, als de aensienelickste, die sy van u Coninckl. Maj. daer van ghenoten hebben, dewijle sy gaerne professie van danckkentenisse doen, ende die niet liever als met u Coninckl. Maj.

Haer Ho. Mog. hebben ons daerom specialijck ghelast u Coninckl. Maj. voor te dragen dat haer Ho. Mog. aengenamelijck gedencken ende altijdt sullen gedencken aen de trouwe ende couragie met de welcke u Coninckl. Maj. gelieft heeft haer voor de saecken van haer Ho. Mog. te verclaren ten tijde als sy door haer *Nagebuyren voor weynich Iaren in een scherpe Oorloch waren getrocken* ende het goede dat u Coninckl. Maj. in soo hooge conjuncture heeft ghecontribueert om de

om de selve ten besten van haer Ho. Mog. ende de ghemeene saecke van de Christenheyt te doen termineren, wy sullen niet onderstaen een subject van soo hooge importantie, maer sijn waerde uyt te breyden, ende kennende onse swackheyt ons vernoegen moeten met insimpele woorden uyt te drucken de last die wy hebben om u Coninckl. Maj. daer over solemnelijck de oprechte sentimenten van haer Ho. Mog. danckgeneyght ghemoet te betuygen, ende u Coninckl. Maj. te verseeckeren dat wy de selve met alle waere dadelijcke preuven, soo veel in haer is, sullen uytdrucken soo wanneer ooyt de saecken van u Coninckl. Maj. (dat sonder der selver nadeel sy) sulcx soude mogen desidereren met soodanighe affectie ende trouherticheyt die in 't aensien van alle de werelt sal blijcken dat haer Ho. Mog. het wel ende qualijck varen van de Rijcken ende Landen van u Coninckl. Maj. van het hare inseparabel achten.

Diermate dan gemoedicht en geaffectioneert zijnde, hebben haer Ho. Mog. ons afgesonden met noch besonderlijcke last om in dese ongeruste tijden, soo het u Coninckl. Maj. gevallich sal hebben, in het gemeen te beraetslagen over middelen ende wegen welcke tot beste van wederzijdts Staten ende van de ghemeene Christenheyt soude connen dienen, waer toe wy dan de gunste van naerder acces tot u Coninckl. Maj. sullen versoecken, ende ghelijck wy absoluyt beveel hebben daer inne te gaen met alle volcomen vertrouheyt, soo wenschten wy wel dat ons niet soo veel difficieerde als wel dat om onse groote saecken, tot contentement van u Coninckl. Maj. in alle andere delen by te woonen;

Een saecke hoopen wy nochtans, dat door alle de selve defecten die in ons zijn sal doordringen ende u Coninckl. Maj. in alle onse handelinghe bekent worden, namentlijck dat hoewel veel waerdige ende ervarende subjecten by haer, Ho. Mog. hadde connen worden uytgekosen tot dit groote werck, dat wy nochtans in *Zele* voor de dienst van uwe Coninckl. Maj. in ootmoedige respect ende estime voor u Coninckl. Maj. persoonen ende hooch Princelijcke deuchden niemandt en wijcken ende niet soo stantvastich ambieren als instrumenten te mogen sijn om de eewich vaste vrientschap ende nauwe verbintenisse, ende vereeninginge, welcke tusschen u Coninckl. Maj. ende mijn Heeren de Staten onse Hoochste gebiedende Heeren committenten is te helpen cultiveren, met alle trouwe gedienstige Officien soo dickmaels wy de eere ende 't geluck sullen hebben van occasie daer toe te vinden.

Wy waren uyt ons selven daer toe gedragen ende als Ministers van hare Ho. Mog. op der selver ordres daer toe ghehouden; maer u Coninckl. Maj. heeft ons mettet overvloedich aensienlijck onthaelt, 't welck wy op onse aencomste aen dit Hof ghenoten hebben, in aensien van de Heeren onse committenten, daer toe noch particulierlijck gheobligeert, diermate dat wy door alle de respecte die ons gemoet ons overwonnen achten, om onse ootmoedige dienst aen u Coninckl. Maj. voor altijdt toe te eygenen.

Biddende dat u Coninckl. Maj. haer daer van gelieve verseeckert te houden, ende de selve met genadige aengenaemheyt aen te nemen.

Dat gesprooken zijnde/heeft den Koningh door den Secretaris Lente, met

veel bequaeme woorden ende instantien geantwoort / dat haer comste aengenaem was / ende dat hy niet twijffelde aen haer Ho. Mog. goede genegentheyt tot onderhoudinge van Vrientschap / ende goede Correspondentie met sijn Koninckl ijcke Majesteyt / ende dat sijn Majesteyt nochtans aengenaem hadde 't geene sy daer omtrent ghesëyt hadden uyt haer te hooren dat sijn Majesteyt van sijn zyde gelijck voor desen was geweest / alsoo noch bleef in de selve intentie om met haer Ho. Mog. alle goede Nabuyr ende volcomen vrundtschap te onderhouden / ende gelijck als sijn Majesteyt daer van mede preuven hadde gegeven (voerende daer op petwegs aen van den Engelschen Oorloch) dat sy alsoo in het toecomende in de selve dispositie soude verblyven. Ende daer mede van den Koningh gedimitteert zijnde / naer dat haer Edeluyden op haer versoeck waren toegelaten sijn handen te cussen / sy dadelijck uyt den Zael van sijn Majesteyt in de selve maniere ingheleyt / tot de Koninginne ende hare Majesteyt ghevonden / staende met de rugh een weynich van een Tafel op een Turcks tapijt / met verscheyde Dames van Conditie / ende onder de selve de Princesse van Dennemercken, ende een Hertoginne van Holstein, hebben sy volgens de brieven van credentie ende de ordre daer nevens ghegheven / haer Majesteyt wegens haer Ho. Mog. ghecomplimenteert / ende gherecommandeert de saecken van haer Ho. Mog. ende sy met seer beleefde antwoort met gunstighe aenneminghe van de selve recommandatie / door de mont van een Edelman van haer Majesteyt bejegent / ende na dat haer Edellieden haer Majesteyt handen hadden gecust / gedimitteert / ende in de selve ordre als sy gecomen waren / weder afgeleyt / vindende over al goede bejegeninghe ende generale inclinatie tot vrientschap met haer Ho. Mog.

Sedert waren oock ter Audientie by den Prins van Dennemercken. De selve jongen Heer welgemaeckt van persoon ende niet ouder dan tien Jaren / gaf in de eerste jeught extraordinaris hoope ende verwachtinge van groote geest / ende deucht / ende ontfingh de Ambassadeurs met sonderlinge goede gratie ende gentile contenantie. Sy wierden ten Hove tot de voorsz. audientie opgehaelt / met twee Carossen door een van de Heeren van de Admiraliteyt / ende door de selve ende door den Heer Hof-Maerschalck ende een groot ghetal Edellieden / welcke haer aen de Carosse ontfingen tot in de Camer van sijn Koninckl ijcke Hoocheyt ingeleydet wesende / is de selve op haer naerderen een weynich te gemoet gecomen / ende op haer afscheyt een weynich ingevolght tot op 't eynde van een Turcx tapijt / met het welke de helft van het vertreck was beleydt. Ende sijn alsoo in ghelijcke maniere als sy opgevoert waren / wederom gedimitteert.

Om de veranderingh in Pruyssen, begosten hier te spreken van oock de instructien aen de respective Ambassadeurs ghegeven / te veranderen. Ooch om te senden aen den Keyser: ende daer toe hadde desselfs Resident Plettenborgh in Hamburgh den Ambassadeurs vermaent in 't aldaer passeeren. Dan alles was onnoodich ghewest / by soo verre Brandenburgh in vyantschap tegen Sweden hadde volhardet. Doch om desen afval t'excuseren wiert geseyt / dat in Koninghbergh of onder de Keur-Vorstelijcke Militie / manqueerde voerage / brandingh / ende gelt: ende soo den Keur-Vorst wilde bataille

taille leveren dat hy moeste gaen uyt de Stadt / ende dat hem de Borgers de poorten van achter souden hebben toegesloten. Zijnde wel bekent / dat hem de Borgerye niet seer genegen was. Hy leden oock veel / sijnde tot twintich Ruyters in een huys ghelogeert geweest. Ende de Sweetsche nu Welauw in hebbende / souden sijn na Fischausen gemarcheert. Soo dat de Keur-Vorst in groot perijckel stont om Pruyssen te verliesen: daer na soudet de Marck Brandenburgh hebben ghegolden. Dat het Hierlants secours soo langhsaem ende onseecker ginck. Pruyssen ende Marck quydt zijnde / dat men hem hier weinich soude hebben geacht.

Dat nu in plaets van dat alles te verliesen / hy noch Ermelandt won / ende hadde twintich duysent man op de been.

De quaet-spreeckers seyden / dat te gelijck door den Brandenburgsche ghebrooken wierden vier verbintenissen. Eerst / wat jonghst was ghemaeckt met de Stenden van 't Koninghlijck Pruyssen. Ten tweeden, wat gemaeckt was met desen Staet den seven en twintichsten Iuly laestleden. Ten derden, het besmooren Manschap of Homage gepresteert aen den Koningh ende Republijcke van Poolen. Ten vierden, de plicht daer mede alle redelijcke menschen verbonden waren aen Godt / om haer woort aen de menschen te houden. Maer de practijcke leert anders / ende datter geen betrouwen moet worden gestelt op menschen. Ende *dat poenas laudata fides*. Men hout woort door soo veel als 't interest toelaet. De noot breeckt de wet.

De Koninghlijcke Sweetsche Resident Appelboom, heeft den derden February door den Heer van Renswoude ter vergaederingh presiderende uyt last van den Koningh, gelijck hy te door alreede hadde gedaen uyt hem self / genotificeert de ghebeorte van een Prins in Sweden geboren den selven dach als den Koningh in Toorn sijn intree dede: daer uyt de quaetspreeckers maeckten *aequivocatien; Dari Regem in ira.* Hare Ho. Mog. lieten door de Heeren van Slingerlant ende van Maesdam beyde van de aen den Koningh ghedestineerde Ambassadeurs / den Resident Appelboom bedancken ende geluck wenschen; onder anderen / dat Godt den Iongen Prins wilde laten in Heroische deughden sijn Vader Oom overwinnen: *Et Pater Æneas, & avunculus Hector.*

Zijnde den twaelfden February ghepresenteert seecker Request van wegen de Amsterdamsche Koopluiden / dat den Koningh van Dennemercken op het Sout tot Tol in de Sont nam achtien in plaets van anderhalf: soo is deswegen aen de Ambassadeurs geschreven om te clagen.

Een van de vergaderingh komende by een groot personnage / wierdt ghevraeght / wat men al van den Heer Keur-Vorst sprack? hy seyde; seer qualijck / dat hy hadde al van de begin aen met de Sweden ghecolludeert; desen Staet gheabuseert / sulcx door eygen Ministers van desen Staet te sijn ghescheven / dat den Keur-Vorst sich hadde verklart vasal van Sweden, vernieticht alle Tractaten die tot nadeel van Sweden lagen / beloofst Participatie der Tollen / dat hy was getreden in confidentie met Sweden.

Wat men op Brandenburgh t'onbrede / aen Danslick wiert desghelijcx, weinich contentement ghenomen. Daer by quam veel opspraeck van datse hadden afgebrant haer Voorsteden / sijnde seer groot ende vol schoone gebou-

wen ende vol neringhs. De Argwaen was als offet gedaen hadden/ om al dat volck ende handel in de Stadt te trecken: Maer 't was ongefundeert/ want de meeste Huysen quamen de Borgers van binnen toe/ moetende daerom werden gepresumeert/dat die van Dansig sulcx ongeern deden: men seyde noch dat als nog de Sweetsche Minister binnen Dansick sich op hielt / dat men sulcx hier nam voor een teycken / dat Dansick in 't harte met Sweden colludeerde/ en tot accoort soude verstaen. Maer 't heeft gebleecken/dat noch voor de komste van de Ambassadeurs van desen Staet/ de selve Ministers wiert wech geschaft.

Endtlijck quam men hier in handelingh met den Heer Dansiker Afghesante. Tot de versochte conferentie wierden gecommitteert de Heeren Bemmel, Beverningh, de Wit, Holck, Bootsma, ende Isbrants. Sijn slot was om van desen Staet t'obtineren een subsidie: te kennen gevende/ dat soo langh de Negotie stil stondt/ sy geen middel hadden om een Guarnisoen ende wat daer van dependeert / in Dansigh ende Wisselmunde t'onderhouden / 't welck / in alles hy seyde op ses a seven duysent te monteren.

Hy sprack in 't particulier veel van versekertheyt/ willende weten/ of de Stadt sich wel soude mogen betrouwen op de beloften / stilswijgens wysende op Bremen: men hielt hem voor dat men punctuelijck aen den Heer Keur-Vorst hadde drie Maenden betaelt/ ja by anticipatie. Ende dat men meer reden hadde om te twijfelen aen de constantie van Dansick, ende dat de Stadt beter siende / soude doen als andere. Hy seyde dat Dansick ander principia hadde / ende niet con met Sweden accorderen / om de toelaege. Want Sweden soude willen den Tol egael hebben in Dansick met de Pillauw, ende als dan Dansick daer en boven wilde nemen de toelage, soo souden de Commercien alle gaen naer de Pillauw. Maer indien Dansick de toelaege na liet / soo soude sy geen Guarnisoen konnen onderhouden / ende niet konnen subsisteren/ dienvolgens soude Dansick nootsaeckelijck gants moeten vallen in handen van Sweden. Dat die van Sweden (*privatim*) aen die van Dansick dickwils hadden gepresenteert Neutraliteyt, ja meer / namelijck stucken lants / Dorpen/ Jurisdictien. Maer dat sulcx alles niet ende geensints aennemelijck was. Want de subsistentie van Dansick bestondt in de toelage ende 't arbitrium van dien. Dienvolgens dat desen Staet wel con verseeckert zijn/ dat Dansick noeyt soude luysteren na eenich accoort met Sweden. Hy inculqueerde seer/ dat men sich een quaet Jaer moest troosten / dat in een Jaer de Sweden souden of onder of boven zijn/ dat het eerste stont te geloven / dat het den Sweden onmogelijck soude sijn langh te bestaen / als geen Tollen noch penningen ontfangende uyt de Commercien. Dat sy in Poolen weynich Rijckdom hadden ontfangen. Alsoo Poolen / of het Rijckste van dien (Kleyn Poolen) voor de Oorlogh seer was bedorven / ende dat de pretieuste dingen alrede waren ghetetireert ende gevlucht. Dat de Sweden met seer groote moeyte hadden ghe-obtineert op hypoteeck van Landen veertich duysent Rijcxdaelders die ghegaen waren aen eenige van 't Hof van Brandenburgh tot vereeringh. Dat seecker Sweets Commissaris seer groote moeyten ghedaen hadde om noch dertich duysent Rijcxdaelders tot Hamburgh te vinden / te vergeefs. Dat armoede ende ghebreck was by Sweden. Dat wel in 't begin de gemeente in

Dansick

Dansick niet seer vreemt was geweest. Maer siende daer na hoe de Sweetsche / ende Brandenburghsche mettet Landt ende Volck van Pruyssen ende in de Steden omsprongen/ dat de gemeente in Dansick was afkerich ghewor-den van Sweden ende nu na geen accoordt soude luysteren. Dat Brandenburgh in 't begin / ja selfs oock eer den Koninck uyt Sweden toogh/ groote affectie tot Dansick hadde getoont: ja al langh voor Mey vijf ende vijftich die van Dansick hadde gewaerschout / dat Sweden desseingh hadde den Treves met Poolen te breecken/ende of door de Weyssel ende Pillauw of door Pomeren in Poolen te gaen/ echter was nu Sweeds.

De Sweetsche poogden ter contrarie te doen gelooven / dat de Koningh met desen Staet in alle billijckheyt soude handelen/ dat Sweeden wel mocht lyden de stilstant der Negotie in Dansick, dat sulcx alleen aen Dansick niet aen Sweden soude schaden: Want of schoon de Negotie in Dansick stil stont/ datse nochtans soude gaen uyt Sweden/ Revel/ Riga/ Memel/ Pillauw / Pomeren. Ende wilden die van Hollandt niet komen in Sweden, Riga, Revel, etc. Soo souden de Engelsche, Sweden, Oosterlingen, ende andere de waeren van daer wel haelen ende brengen. Het welck Hollandt tot groote schade ende nadeel soude strecken.

Item/ dat de Sweden niet van nooden hadden (om de directie over de Negotie te hebben) de Stadt Dansick; alsoo weynich als Lubeeck of Coppenhagen. Want soo Dansick de commercien niet wilde laten passeren/ soo soudse gaen door de Pillauw. Zijnde ondertusschen te nooteren/ dat uyt of in Poolen, soo langh desen Oorloch duyrde / niet veel Negotie souden gaen noch komen. Maer soo veel of luttel ginck of quam / dattet noodsaeckelijck moest gaen door handen van de Sweetsche. Ende wat de Sweetsche in Pruyssen in hadden (al ginck Poolen weder verlooren) dat soude sy seer lichtelijck konnen bewaren/ niet een/ maer veel Jaren.

Want hadde Koningh Sigismondt (die machtigh/ in fleur ende authoriteyt oock gestyft was door den Keyser/ gants Duytslandt in sijn geweld hebbende. De Sweetsche ter contrarie noch in haer beginselen zijnde/ ende seer weynich volck hebbende/ den Koningh Gustavus niet konnen verdryven. Hoe soude den teghenwoordigen Casimirus een verdreven geldt-heyr ende Weerloos Koningh sulcx doen. Poolen selfs sijnde ghescheurt ende alrede te voor geruineert door de Cosacken, Muscovyten, ende Tartaren. Hadde Gustavus sijn leven langh ende Christina tot het Jaer ses en dertich, Pruyssen konnen bewaren ('t selve eyntelijck niet als per courtoisie overgevende) ende Lijflandt tot desen tijdt toe by Sweden wiert bewaert / soo mochtmen wel staet maecken/ dat oock nu Carolus wel soude bewaren wat hy in Pruyssen in hadde.

Aen haer Ho. Mog. wiert oock van wegen Sweden geseyt / konnen die van Dansick niet bestaen sonder de toelaege, dat raeckte desen Staet niet / ja hier was dickwils oppositie ende klachten ghedaen van dat die van Dansick de toelaege naemen/ den Commissaris Pels hadden veel overgeschreven. Sulcx soude blijcken/ in dien haer Ho. Mog. aen desen Afgesante eens believen haer ande grieven voor te stellen: item/ begeren / dat Dansick wilde aen de Neder-

landtsche

landtsche Koopluyden meer vryheyt/ of wel de selve vryheyt geven die haer eygen Borgers hebben. Ende 't behoorde haer Ho. Mog. genoech te zijn/ dat sy eens voor al den Tol betaelden / sonder eerst of eens aen Sweden te betalen/ ende dan noch eens (den toelage) aen Dansick.

Dit heeft den Resident Appelboom by particuliere visite aen den Heer presiderende ende andere/ breeder geextendeert; seggende, datse geabuseert waren die tot de groote verwyderingh tusschen den Koningh ende desen Staet riedt: Dat van wegen sijn Majesteyt niet een stip was gedaen tot nadeel van desen Staet; immers niet als wat *jure gentium* was gheoorloft, ende wat desen Staet selfs altijdt hadde gepractiseert: Dat men onaenghesien de gantsche verleden Soomer hier bycans geen ander discours had gehadt, als om den Koning de voet dwers te setten, ende te contrecarreren, door sendinge van Vlooten ende Krijghsvolck, door 't maecken van Tractaeten, door 't geven van subsidien, door opruydinge van Nabuyrige Koningen ende Potentaten. Dat haer Ho. Mog. konden getuygen hoe weynich den Koningh sich sulcx hadde aengetoogen. Alleen dat hy Heer *Appelboom*, alhier sijnde om alle mogelijcke devoiren aen te wenden tot onderhoudinge van een volkomen vrientschap ende oprechte correspondentie, hadde het met droefenis aengesien, ende alles ghedaen wat hy konde bedencken tot voorkominge van verbitteringh ende alteratie, die uyt soodanighe attentaten soude mogen volgen. Dat hy was van opinie dat een Minister niet alleen moest soucken het beste van sijn Meester, maer oock van de geene daer hy aen gesonden was. Dat op dat fundament hy notificeerde by sijn memorie van den *vierden Ianuary* de successen die den Koningh ghehadt hadde in *Poolen*, ende desgelijcx in *Pruyssen*, ende dat de gheruchten van groote verwijderingh tegen sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt van *Brandenburgh* ydel waren. Dat hy op dat selve fundament nu quam expresselijck notificeren ende aenkondigen dat alles soo gevolght was gelijck hy hadde voor heen geseyt. Hebbende niet alleen sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt met het Vorstelijcke *Pruyssen*, maer oock het Koninckclijcke gedeelt onder sijne Majesteyts gehoorsaemheyt sich geaccommodeert. Dat *Dansick* alleen sich noch niet hadde ingestelt, edoch *magis pro forma* als *pro materia*, want inderdaet geen groot verschil noch feytlijckheyt aldaer resteerde, vindende sich noch daer binnen een *Minister* van sijn Majesteyt alsoo wel nu als te voor. Verwondert zijnde, dat alhier, yemant van wegen de selve Stadt haer Ho. Mo. soude soucken t'engageren tot sendinghe van Vlooten ende subsidien. Hy, Heer *Appelboom*, bekende te sullen vergeefsche moeyte doen, soo hy haer Ho. Mog. sochte daer van te dissuaderen. Want de levendige versche experientie hadde haer gheleert, hoe onnut de subsiden aen de Keur-Brandenburghsche Ministers waren besteet; ghelijck als te voor puyr onnut was geweest de Vloot onder *Tromp* in de *Sont* gesonden, ende daer na de Equipage van de Vloot die al in 't *Vlie* lach om uyt te loopen. In dien 't nochtans gebeurde dat door de geene, die den rust van desen Staet ongeren saegen, wiert te wege gebracht de sendinge van een Vloot ende subsidien aen *Dansick*, ende dat daer door de selve Stadt opiniastreerde: Dat nochtans alle, die maer hadden *Sensum communem*, licht souden sien, ja tasten connen: Dat wel *Dansick*

sich

sich selfs verarmen ende ruyneren, maer aen sijne Majesteyt niet de minste schade in sijne intraden doen, of desseings soude kennen beletten. Hadde Koningh *Gustavus* ende de Koninginne *Christina* voor desen (noch niet soo machtigh sijnde) konnen bewaren *Pruyssen* tegen den machtigen Koningh *Sigismund*, ende den victorieuse Keyser *Ferdinandt*, die gheheel Duytslandt ende Dennemerck genouch onder de voet hadden: Desen Koningh soude *Pruyssen* nu oock wel konnen defenderen tegen een verdreven Koningh. Het erghste soude sijn dat *Dansick* bleve soo als 't was, ende gelijck *Lubeck* ende *Hamburgh*. Des niet tegenstaende, moest alles wat in *Poolen* wassen, ende uytghevoert wiert, ende alles wat in *Poolen* van elders wiert ingevoert, door des Koninghs handen passeren; Ende genomen, *Poolen* wiert gants verdistrueert, datter noch in noch uytgevoert wiert in geen *tien* of *twintich* Jaren, dat daer by sijn Majesteyt geen schade soude hebben, want dat de waren (die anders in *Poolen* mede wiessen) des te dierder in *Lyflandt*, *Littauw*, *Sweden*, *Pomeren* (alle onder sijn Majesteyt gehoorende) wierden betaelt, oock met tollen beswaert. Ende *Dansick* soude een vergeten nest worden, gelijck het in voortijden was doen *Toorn* al die Negotie hadde. Maer dat *Dansick* het daer op niet soude laten aenkomen, nu alsoo weynich, als in 't Iaer *sestien hondert negen en twintich*. Dat hy alle dese dingen niet seyde uyt eenige speciale last, maer alleen uyt een puyre ghenegentheyt om onlust voor te komen ende alle goede ende vrunt nabuyrlijcke correspondentie te onderhouden. Dat by de Koningen sich vonden allerhande luyden, ende 't con wel sijn datter oock eenige tot desen Staet niet wel ghenegen waren, die souden moghelijck niet liever sien als dat aen den Koningh wiert subject gegeven om in 't stuck van de Tollen by beswaernis, by inegaliteyt, ja wel by retorsie yet te doen tegen desen Staet. Gelijck dan oock den Heer President hadde gehoort, dat de twee Soons van den Ambassadeur de *Groot* voor haer, ende last hebbende van de derde, ende de *Swager*, waren gegaen na sijn Majesteyt om te versoucken repressalien, van dat haer niet wierden betaelt 't geene sy pretendeerden op de Stadt *Rotterdam*. Het hadde wel geen apparentie dat sijn Majesteyt daer op soude letten, de selve pretendenten hadden het nochtans selfs haer laten verluyden; ende wat Koningh *Gustavus* op de klachte van de Heeren *Spierringen* hadde gedaen, was bekent. Ende als desen Staet soude opentlijck volck, gelt, ende Schepen senden tegen sijn Majesteyt, soo gaf hy (als souckende alle oprechte continuatie van vruntschap) den Heer President te consideeren, of niet sulcx oorsaecke soude geven aen de misgunstighe van desen Staet, om der ghelijcke retorsie op de commercien te doen aen stellen. Desen Staet hadde in 't Jaer *seven en dertich* van 't Lant van *Gulick*, te voor uyt het Lant van den *Bergh* getroocken veel Tonne gouts, om dat sy (met gewelt) gedwongen, aen de Keysersche hadden gegeven contributien ende onderhout, tegen desen Staet, hoeveel meer hadde den Koningh van *Sweden* dan oorsaecke om van de *Hollandsche* Commercien te nemen het *aequivalent* van 't geene sy aen *Brandenburgh* hadden gegeven, ende nu aen *Dansick* souden willen gheven. Edoch dat hy dit alles seyde als particulier, ende ten dienste van den Staet ende om goede correspondentie t'onderhouden, geensints uyt last, ende tot dienst van *Sweden*, &c.

Maer dese ende diergelijcke discoursen hielpen weynich: Men was en bleef/insonderheyt in Hollandt, seer tegens Sweden Resoluyt, tegen den Keur-Vorst gestoort / soo om het Tractaet selfs/ als om het verswygen van de condicien. Desselfs Ministers seyden den sestienden aen den presiderende/ dat sy wel noch geen last of commissie hadden/ooch geen communicatie of copie van het Tractaet / edoch des niettemin (hoewel niet *publica nomine*) souden geerne communiceren wat sy hadden; meenende uyt verscheyden messiven van particuliere Ministers aen te wysen datter niet tot prejuditie van desen Staet of van de Alliance met desen Staet ghemaeckt / gedaen of met Sweden gesloten was.

Versochten tot dien eynde eenige Commissarisen om aen de selve sulcx te vertoonen. Als den president dit had gerefereert aen de vergaderingh/ waren de andere wel genegen / maer die van Hollandt (na dat het in 't College van de Gecommitteerde Raede was gerefereert) hadden geseyt / datter geen proportie was tusschen Gecommitteerden van desen Staet / ende soodanige die niet wilden spreecken anders dan als particuliere of *private*, niet *publico nomine*, dat daerom geen Commissarisen met reputatie konden worden genomineert; maer wildense yet communiceren in 't particulier / soo mochtense het doen aen een ende ander van de Vergaderingh in 't particulier.

Iemant seyde ooch/ by soo verre yet in dat Tractaet gedaen was tot nadeel van desen Staet / dat men het in 't Landt van Kleef soude weder vinden. Entlijck alsoo men difficulteerde in de conferentie / hebben den seventienden gedaen de volgende propositie in de volle vergaderingh.

GOdt heeft sijne Chur-Vorstel. Doorl. onsen Meester, van Oorloch, sijnen Staet van verderf, ende sijn Bondtgenooten verlost van nootsaeckelijckheyt hem te assisteren met vele periculen ende kosten: Door dien het hem belieft heeft, na sijne oneyndelijcke goedertierentheyt de onderlinge Tractaten dusdanich te segenen, dat wy Vrede hebben bekommen met Sweden, twijfelende sijne Chur-Vorstel. Doorl. niet, of U. Ho. Mog. participerende van de effecten, sal het soo aengenaem wesen, als sy naer hare ghewoonelijcke wijsheyt sullen oordelen, dat het seeckere voor het onseeckere, ende een tamelijcke Vrede, voor alle Oorlogen, te prefereren is, immers dat het tegenwoordich niet wort geincurrert, om de vreese van een quaet, dat maer in apparentie is, connende den tijdt al te met dingen heylen, die voor dien tijdt schynen niet buyten perijckel te wesen, sonderlijck tusschen partyen die den anderen niet konnen overwinnen, sonder schade te doen aen het publijck, ende met de welcke U. Mog. geduyrich sijn geweest in soo egalen Vrientschap, als beyde genegen sijn de selfde te continueren in alle oprechtigheyt. Het was te beklagen, dat droevige onlusten waren ontstaen tusschen soo na gebuyren, ende sijne Chur-Vorstel. Doorl. en konde geensints verdacht worden, sich met alle macht te defenderen van ghewelt, nademael sy geen Vrede ofte Neutraliteyt konden verkrygen, midden onder de Wapenen: Dan soo haest sijne Majesteyt van Sweden presenteerde redelijcke Conditien, waer door sijne Chur-Vorstel. Doorl. niet alleen sijne Landen, Luyden, Havenen, Vestingen, Gerechtigheden

heden, ende toebehoringen behielde, maer de selve in allen gevalle oock grotelijcx versterckte ende vermeerderde. Soo cesseerden alle redenen van sich langer te pericleteren, sijnde gejustificeert door de wetten der nature ten minsten sijn selven te redderen, als het niet mogelijck en is een ander te helpen. Polen weeck de victorieusheyt van Sweden, ende de leden van soo een machtich corps, haer eenparich begevende onder de gehoorsaemheyt van een ander hooft, sulcx dat geen Coninck van Polen in het Rijck, noch het Rijck in den Coninck bleef, toonden aen sijn Chur-Vorstel. Doorl. door onverwachte Exempelen de reden, waerom hy hem niet langer soude stellen tegens soo een gheweldige handt, dewijl hen alles daer toe voeghde, dat hy van sijn Leen-Heer langer geene protectie hadde te verwachten, als te late: Ende dat sijn Chur-Vorstel. Doorl. van sijne Bontghenoten in Pruyssen ende Poolen meest verlaten zijnde, van andere geen hulpe te ghemoet sach, die niet ofte te langsaem, ofte vermenght was, met meerder perykel als seeckerheyt.

Sulcx is het dat sijne Chur-Vorstel. Doorl. op het bittere smeecken van soo veel duysent verdorven Onderdanen, ende het hertelijck remonstreren van sijne Standen, de aengebodene conditien aengenomen, ende Vrede heeft ingegaen, sijnde daer mede herstelt de Vriendtschap van soo na Princen, ende de baene gemaeckt, ten allen zijden wederom te treden in een universelle intelligentie tusschen d'oude Bontgenoten, tot verseeckeringh van de gemeene ruste, beveylinge der Commercien, ende de onderlinghe welstandt van yegelijck een in 't particulier.

Ende alsoo sijne Chur-Vorstel. Doorl. wel berecht is van u Ho. Mog. goede ende loffelijcke genegentheyt hem te assisteren, als hy geen Vrede hadde bevochten met zijne eygen macht, soo hebben sy sulcx met alle teeckenen van danckbaerheyt willen erkennen, ende ons voor af gelast, u Ho. Mog. niet alleen het voorsz. behoorlijck te notificeren, maer oock te verseeckeren, dat sy by het gemaeckte Tractaet niet minder regard hebben genomen op het interest van desen Staet, als op haer eygen, ende dat sy niets hebben inghegaen, 't welck haer soude konnen beletten te presteren, waer toe sijne Chur-Vorstel. Doorl. in voldoeninge van het Tractaet van Alliantie is verbonden, ende dat sy oock in toekomende genegen zijn, hare goede inclinatie in het bevorderen van de Welstandt van desen Staet, by alle gelegenheyt te toonen, gelijck sy verseeckert zijn dat der selver Interessen niet en konnen werden ghetoucheert, sonder daer inne te participeren: Wy en twijffelen niet ofte het selve sal u Ho. Mog. aengenaem wesen.

Het dessein van Sweden was groot/ ende soude nootsaeckelijck aen desen Staet groot afbreuck doen/ ende alle handel aen Sweden ende aen de misgunstige van desen Staet brengen.

Doch de questie was of het de Sweden souden connen uytvoeren/ ghelijck het die van desen Staet hadden uytgevoert. Ende 't heeft gebleecken/ dat de Sweden te swack waren om sulcx te weghe te brengen/ ende ondertusschen benoodichden des te meer desen Staet om met alle macht dusdanighe haer dessein

desseins tegen te gaen/ specialijck tot voortsettinge van de gheresolveerde acht en veertich Schepen van Oorloge onder den Heer van Opdam.

Dus langh hadde men gefluctueert over 't affenden van de Ambassade naer Pruyssen, ende of men soude de instructien revideren. In 't laest van February adviseerde Hollandt tot t' huys blyvinge van de Heeren van Isselmuyden ende Vogelsangh, die gedestineert waren tot de Ambassade aen den Keur-Vorst. Ende dat de sendinge der Heeren van Slingerlandt, Maesdam, de Hubert ende Isbrants aen Sweden ende Poolen genoech was. Waer uyt van nieus te sien was de ondernougtheyt die Hollandt hadde tegens den Heer Keur-Vorst. Dies sijne Ministers deden wat sy mochten dat de Ambassade aen hem mocht voortgaen/ ten minsten dat die aen Sweden ende Poolen ende Dansick gedestineerde Ambassadeurs oock mochten gaen aen hem. Maer die van Hollandt seyden de geheele instructie der besendinge aen hem te sijn ghegront gheweest op den inhout der Alliance/ de welcke door het Tractaet tusschen hem ende Sweden gemaeckt/ gevallen zijnde/ dat oock viel ende ophielt de materie ende 't wesen van de besendinge.

De sendinge van Krijghsvolck ende van oude Officieren na Dansick, wiert seer geurgeert/ den Koningh van Poolen begost oock weder op de been te comen/ ende de Muscovyter dreighde t' ageren tegens Sweden. Men verseeckerde geduyrich dat de Sweetsche cael ende t' eynde gelt waren. Dat vijf of ses goede Hollandtsche Oorloch-Schepen alle Sweetsche Schepen in de Scheeren soude connen besluyten.

In Hollandt bleef al noch groot irresolutie/ d' een seyde het senden van Ambassadeurs soude niet sijn als wint ende woorden/ sonder 't senden van een Vloot/ ende van volck; de ander dat de Sweetsche die scheeps oppositie soude nemen voor rupture/ die sy uyt het Vorstendom Bremen ende Veerden te lande soude wreecken.

Tot welcken Oorloch te lande niet alleen de Oost-zyde Rhijns leggende Provintien; maer selfs Hollandt gants ongeneyght was/ ende daerom con de Gesante van Dansick tot geen expeditie komen/ hoe seer hy drongh; niet tot geltsecours maer alleen tot sendingh van eenige Militie ende oude Officieren/ waer aen hy seyde dat het de Stadt ontbrack.

Volgens veelmalich gebruyck is dit Jaer den twintichsten February weder goet gevonden dat geen Schepen na Noorwegen of naer Oosten door de Belt of Sont mochten loopen voor den eersten April.

In 't begin van Maert wiert uyt de instructie voor de Ambassadeurs naer Sweden gelicht. Ten eersten, de mediatie tusschen Sweden ende Poolen. Ten Tweden, 't spreecken voor 't Interest van Brandenburgh. Ten derden, 't vereenigen van de Pruyssische Stenden. Ten vierden, de besettingh van de Haven voor Dansick, ende alleen wiert de Ambassade gelast den Koningh te congratuleeren over de aentredingh tot de Kroon; ende over de geboorte van een Prins. Voort te maecken een Tractaet van Commercie: Doch weynich daer na tydingh comende dat den Koningh weder optrock in Poolen, ende de fortuyn noch eens soude moeten tenteren/ soo is alles bevoolen de dexteriteyt van de Ambassadeurs ende den tijdt. De Ambassadeurs in Denne-

Dennemerck wierden belast / den Koningh te bewegen tot sendingh van een Ambassadeur na Pruyssen, ende tot het equiperen van sijn Oorlogh-Schepen.

De Ambassadeurs na Sweden naemen haer afscheyt/ Vrydach den derden Maert: Sondach den twaelfden embarqueerden tot Amsterdam op Hamburgh. Alsoo ghenotificeert wiert dat den Heer Bonijn van wegen Chur-Brandenburgh herwaerts quam / ende op andere vlytige aenradinghe ende versouck / is te wege gebracht / dat de ghemelde Ambassadeurs een Credentiael kregen om by sijn Chur-Vorstelijcke Doorl. ooch een compliment te maecken.

Van wegen de Admiraliteyt tot Amsterdam/ quamen de Heeren Witsen, Ewich, ende Secretaris de Wild den negenden Maert ter Vergaderingh aenkondigen / dat de vier en twintich Oorlogh-Schepen / sijnde haer quote in de acht en veertich naer Oosten gedestineert / gereet waren / niet daer aen manquerende als de Matroosen of manninge. Dat het nu tijdt was de Matroosen aen te neemen / waerschouwende indien men langer wachtede / dat alle Matroosen souden loopen in dienst van de Groenlants-vaerders/ ende dat men daer na geen Matroosen soude connen krygen. Item/ versochten Canon.

Des anderendaegs wiert goet gevonden den trom te laten raeren tot aenneming der Matroosen/met ordre dat de Groenlants-vaerders noch in twee Maenden niet souden in Zee gaen. Ende op de voorige klachten van de ongereetheyt in Zeelandt wierden versocht de Heeren vander Steen, Isselmuyden ende de Wildt om de selve Provintie t'induceren tot den ophebbe van het last ende veyl-gelt, tot onderhout van de opgemelde Vloote, ooch raeckende de suyveringh van de binnenlandtsche passepoorten. Den Heer Isselmuyden sich excuseerende/ sijn gegaen de Heeren vander Steen, Backer, Glas, ende de Wildt.

De Instructie voor den Ambassadeurs na Pruyssen luyde als volght.

Instructie voor de Wel-Edele gestrenge, wijse ende voorsichtige Heeren, Govert van Slingerlandt *eerste Raedt Pensionaris vander Stede* Dordtrecht *ende ordinaris Gedeputeerde ter Vergaderingh van Ed. Gro. Mog. Heeren Staten van* Hollandt *ende* West-Vrieslandt, Fredrick van Dorp *Heer van* Maesdam, *Raedt ordinaris in den Hove van* Hollandt, Zeelandt *ende* West-Vrieslandt, Pieter de Hubers *Raedt der Stadt* Middelburgh *in* Zeelandt, Iohan Ysebrants, *Hovelingh op de* Ruyge-Waert, *respective Gedeputeerden in onse Vergaderinge van wegen de Provincie van* Hollandt, Zeelandt *ende* Stadt en Lande, *gaende in qualiteyt van extraordinaris Ambassadeurs wegen de Hoge Mogende Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden aen den Coningh van Sweden.*

DE gemelde Heeren Ambassadeurs sullen haer met den eersten op reyse begeven ende dat over ende langs soodanige wegen als de selve sullen oorderlen

len den oirbaerlijcxsten te wesen ende haer in aller diligentie vervoegen ter plaetse daer den Coningh van *Sweden* aen te treffen ende ghenegen sal wesen haer E. E. te ontfangen, welcken aengaende sy Heeren Ambassadeurs haer op den wege sullen connen informeren.

2. Op haer reyse sullen haer E. E. sich niet ophouden met eenige verlettende aenspraeck aen eenige Vorsten, Regenten van Staten of Steden, door welckers Vorstendommen, Landen of Steden haer E. E. sullen comen te passeren ende sich (des noodt zijnde) verontschuldigen op de præcise ordre die haer E. E. gegeven wort om haer reyse spoedelijck voort te setten.

3. Aengelandt sijnde ontrent de plaets daer den Coningh sijne residentie sal hebben, sullen haer E. van haer aencomst behoorlijcke kennis gheven, ten eynde op hare receptie ordre ghestelt, ende daer in het respect van den Staet geobserveert mach worden.

4. Ten ware haer E. souden mogen oordelen na ghelegentheyt van tijdt ende plaetsen raedtsamer te sijn sich aen de omstandigheyt van de publijcque receptie niet te binden.

5. Tot de eerste publijcque audientie by Hooghstgedachten Coningh ghe-admitteert zijnde, sullen gemelde Heeren Ambassadeurs doen een bequame ende complimentaire Propositie bestaende insonderheyt in een *congratulatie* aen sijn Koninckl. Maj. uyt den name ende van wegen haer Ho. Mog. over desselfs aencomste tot de Croon, ende in eene *conjovissance* over de geluckige gheboorte van den jongen Coninghlijcken Prince van *Sweden*, mitsgaders verseeckeringh van een oprechte vriendtschap, met vordere byvoeginge van 't geene gemelde Heeren Ambassadeurs na tijdts gelegentheyt ende constitutie van saecken sullen oordelen te passen, met versoeck om by sijn Coninckl. Maj. of voor Commissarisen nader ghehoort te mogen worden, op 't geene haer E. vorder in last is gegeven.

6. Naer dese audientie sullen vervolgens de Heeren Ambassadeurs gaen salveren den Heere *Rijcx-Cancellier*, de Heeren Rijcx-Raden, ende andere Heeren die tegenwoordigh sich laten vinden ontrent den persoon van sijn Koninckl. Maj. doende aen de selve naer overleveringe van de brieven van addresse, tot dien eynde de Heeren Ambassadeurs mede te geven, soodanige aenspraeck ende complimenten als na gelegentheyt, grootheyt ende aensienlijckheyt, ende naer advenant ende proportie van yeders credijt by sijn Maj. geoordeelt sullen worden te passen.

7. In de *tweede* ende nader audientie by hooghstgedachten Coningh, of tot conferentie by Commissarisen toegelaten zijnde, sullen gemelde Heeren Ambassadeurs na beleefde ghedane introductie rememoreren de goede ende vertroude Vriendtschap, Nabuyrschap, ende Correspondentie die van allen ouden tijden, tusschen den Coninck van Sweden sijne Majesteyts Voorsaten, ende hare Ho. Mog. mitsgaders wederzijts, Rijcken, Landen, Onderdanen, ende Ingesetenen oprechtelijck ende onverbreeckelijck is geweest, ende eyndelijck in concorrentie van veele goede, ende salutaire Respecten aenleydinge ende oorsaeck heeft gegeven waeromme sijn Coninckl. Maj. Predecesseuren, ende namentlijck *Gustavus de Groote* aller Christelijck gedachtenisse, ende haer

Ho.

Ho. Mog. in een nauwe Alliancie haer onderlingh hebben verbonden, de welcke met soodanige oprechticheyt is onderhouden geweest, ende soo goede ende notable Vruchten tot gemeene beneficie heeft voortgebracht, dat in den Jare *sestien hondert veertich* de selve Alliantie niet alleen gerenoveert, maer tot een *nauwer* ende *intrinsiquer* verbintenisse is ghebracht, ende vervolgens in dier voegen gecultiveert, ende soodanich opgenomen, dat de selve 't seedert dien tijdt wederom in den Iare *sestien hondert vijf en veertich*, by seecker naerder *confirmatoir* Tractaet is gecorroboreert, ende den tijdt van de selve met *veele Iaren* is *gheextendeert*.

8. Dat haer Ho. Mog. met sonderlinge sorghvuldicheyt van hare zyde altijdt getracht hebben gemelte Alliantie *oprechtelyck*, *ende religieuselyck* te onderhouden, ende dat de selve geresolveert zijn, ende onveranderlijck sullen blyven, met Hoochstgedachte sijne Coninckl. Maj. niet alleen de selve heylichlijck te continueeren, maer verder ende te *Releveren*, ende te *vermeerderen*; Ende dat dienvolgende haer Ho. Mog. niet hebben willen ledich staen haer Ambassadeurs specialijck aen te beveelen, omme in dese ghelegentheyt alles te contribueren, ende uyt te brengen waer door die quartieren ende gewesten aldaer mogen werden gebracht ende gehouden in gewenste tranquiliteyt, ende ruste, op dat dienvolgens de Inghesetenen florerende, de continuatie van de Commertien mede blyve in sijn voorige Vigueur, ende buyten extraordinaris belastinge, onder een absoluyt vertrouwen, dat door dese sijne Majesteyts Wapenen, ende de veranderinge daer door in dese gewesten gevallen; daer inne geene de minste beswaerlijcke prejuditie sal wesen ofte werden gheleyt. Op welcke Propositie de Heeren Ambassadeurs sullen afwachten de antwoorde ende ghelijcke Reciproque verclaringhe van sijn Coninckl. Maj. ofte desselfs Heeren Commissarisen.

9. De Heeren Ambassadeurs sullen met alle moogelijck dexteriteyt, ende vigilantie trachten te *penetreren in de innerlijcke Sentimenten van Hoochstgedachte sijn Coninckl. Maj.* als mede van desselfs Raeden ende Heeren, insonderheyt van sodanighe die gheoordeelt werden het meeste credijt te hebben in de directie ende maniement van de affaires van het Rijck; Ende de selve by alle gelegentheyt ten besten imbueren van de *goede oprechte*, *ende sincere intentie* van haer Ho. Mog. streckende tot vrede ruste, ende tranquilliteyt van sijn Majesteyts Rijck, ende Landen; Mitsgaders te desabuseren van soodanige *sinistre impressien*, als tot nadeel van haer Ho. Mog. bevonden soude werden, aen de selve gegeven te zijn.

10. Van alle het welcke, mitsgaders van haer E. vordere ondervindinge, noopende de constitutie, gestalte ende waere *geschapenheyt van saecken* in Pruyssen ende Poolen; Sullen de Heeren Ambassadeurs op het spoedichste, ende vervolgens successivelijck aen haer Ho. Mog. geven pertinente, ende ghecircumstantieerde advertentien, ten eynde daer op by haer Ho. Mog. genomen sijnde de behoorlijcke reflectie voor meergemelde Heeren Ambassadeurs soodanige *naerder Ordres*, *ende Instructien* werden geformeert, ende aen de selve toegesonden, als waer naer de selve het beleyt van haer aen te bevelen negotiatie sullen hebben te reguleren, ende dirigeeren.

11. Naer

11. Naer dat de saecken in Pruyssen ende Poolen sich toedragen, ende van *wesen souden mogen veranderen*; sullen ghemelte Heeren Ambassadeurs aen sijne Majesteyt ofte dessselfs Commissarisen vermogen te remonstreren ('t welck nochtans aen het wijs oordeel, ende discretie van de Heeren Ambassadeurs wert aenbevoolen) dat onder de saecken die haer Ho. Mog. haer sonderlingh ter herten laten gaen, een van de voornaemste altijdt is geweest, dat *tusschen sijne Majesteyt ende den Coninck ende Republijcke van Poolen* een goede ende vaste vrede, ende vrientschap soude mogen werden gerestablisseert, ende onderhouden.

12. Dat oock de oorsaecken, die haer Ho. Mog. daer toe permoveren, soo ten aensien van de Interessen van den ghemenen rust, als ten reguarde van de vruntschap, ende Alliantien, die haer Ho. Mog. met sijne Majesteyt ende desselfs voorsaten hebben, ende hebben gehadt, ghelijck oock in aenmerckinge van het belangh van de *Commertie*, *Navigatie* ende correspondentie die de Ingesetenen van de Vereenichde Nederlanden met de Onderdanen van de ghedachte twee Croonen hebben, by haer Ho. Mog. van groote nadruck, ende importantie zijn.

13. Ende daeromme haer Ho. Mog. door middel van hare Ambassadeurs, ende alderhande minnelijcke Officien van tijdt tot tijdt hebben helpen laboreren om de *oude verschillen*, tusschen de voorsaten van hoochstgedachte sijne Majesteyt ende den Coninck van Poolen by te leggen, ende de verwyderingen, ende vyantschappen, die daer uyt soo nu soo dan ontstaen zijn, door bequame wegen van Accommodement te assopieren.

14. Ende sijn haer Ho. Mog. sincere ende vredelievende devoyren by hoochstgedachte voorsaten van sijn Coninckl. Maj. soo aengenaem ende concurrentie van die van andere Princen, ende Vorsten soo gheluckich geweest, dat naer interventie van de Ambassadeurs van haer Ho. Mog. nevens die van de andere Princen, ende Vorsten in den Iare *sestien hondert negen en twintich*, den oorloch die met veel bloetvergieten tusschen den Coninck *Gustavus de Groote* Hoochlosselijcke gedachtenisse ende dien doenmaels gewesen Coninck van Poolen *Sigismundus* de *derde* lange Iaren ghevoert was geweest, met veel glorie van hoochstgedachte Coninck *Gustavus de Groote*, ende tot groote advantagie van de Croon Sweden, door een Tractaet van Trefues voor den tijdt van *ses* Iaren provisionelijck getermineert is geweest, die naderhant oock in den Iare *sestien hondert vijf en dertich* met extensie van meerder tijdt, ende nader conditien is vernieuwt, met hoope van den selven Trefues, door nader onderhandelinge in een eeuwigen, goeden ende vasten ordre te doen veranderen, ende daer mede alle occasie tot verder verwyderinge wech te nemen.

15. Dat haer Ho. Mog. oock sedert wanneer daer over tusschen de Grootmachtichste Princesse, en Coninginne *Christina*, ende den tegenwoordigen Coninck van Poolen, door afgeordende Ministers tot Lubeck naerden Tractaten waren aengestelt, niet ontbroken hebben hare Ambassadeurs derwaerts af te vaerdigen om neffens de aldaer aenwesende Ministers van andre Princen, ende republijck ten voorsz. eynde te copreren.

16. Ende hoewel de handelinge ter voorsz. plaets laestmael vruchtloos is afgeloopen; dat niet te min haer Ho. Mog. in hoope waren gebleven van dat,

nader occasie soude mogen aen de hant gegeven werden, om soo Christelijck ende wenschlijck werck tot een goede uytcomste te doen comen, ende daer omme met gevoelijcke ongeneuchte, en becommernisse hebben vernomen, dat de saecken tusschen hoochstgedachte sijne Majesteyt, ende den Coninck van Poolen in 't voorleeden Iaer tot openbare hostiliteyten ende een swaren Oorloch sijn uytgeborsten.

17. Ende dieshalven continuerende in de voorgaende hare vredellievende yver, ende daer toe oock insonderheyt opgeweckt sijnde door verscheyden omstandicheden van de tegenwoordigen tijdt ende saecken, haer Heeren Ambassadeurs hebben afgesonden, om sijn Majest. seer instantelijck te versoecken, dat de selve onder de wapenen plaetse gevende aen *lieffelijcke ende Christelijcke gedachte van Vrede*, soodanighe resolutie ghelieven te nemen, dat desen Lantbederfelijcke Oorloch door een vredige uytcomste finalijck getermineert, en alle verder Christen bloet vergieten, ende ruineren van Landen ende Luyden voorgecomen moge werden.

18. Ende dewijle haer Ho. Mog. sulcx van het ghenereux-ghemoet van hoochstgedachte sijn Majesteyt ontwijffelijck verwachten dat sy Ambassadeurs dienvolgende ghelast sijn (gelijck sy oock gelast werden) sijn Majesteyt wegens hare Ho. Mog. allerhande oprechte ende welgemeynde Officien, ende trouhertige devoiren aen te bieden, om indien het sijne Majesteyt aengenaem soude mogen hebben op den voorgaende voet, wegens haer Ho. Mog. als Mediateurs tot bevorderingh van soo een heylsame saecke te intervenieren.

19. Ende sullen gemelte Heeren Ambassadeurs met dese ende alle verdere bedenckelijck redenen sijn hoochstgedachte Majesteyt trachten te disponeren tot vrede, ende om voorseyde haer Ho. Mog. offres van mediatie aen te nemen.

20. Ende indien de voorsz. *Mediatie* voor aengenaem gehouden, ende geaccepteert wert, sullen haer E. door de bequaemste wegen arbeyden, dat de selve mede by den Coninck van Poolen mach werden geadmitteert, ende dat verders alles mach werden gematureert met de meeste spoet, die doenlijck is, om in handelinge te treden.

21. Haer Ho. Mog. vinden niet goet aen gemelte Ambassadeurs precieselijck in last te geven, dat sy den Coninck van Poolen hier over sullen hebben *persoonlijck te begroeten*, dewijle na den toestant van saecken niet can worden voorsien, of sulcx bequamelijck, ende sonder prejudiciabel tijdt-verlies ofte andere inconvenienten sal connen gheschieden, ende sullen dies ghemelte Ambassadeurs wel met credentialen werden versien, om voor *een, ofte eenige uyt* den haren aen den Coninck van Poolen ten voorsz. eynde te dienen, maer des niettemin de reyse aen hoochstgedachten Coninck mogen excuseren, indien sy middel vinden om sonder die omstandicheyt met vermydinge van offensie over de Tractaten te connen intervenieren, in welcken geval haer E. sijn Maj. van Poolen by missive ende dessels Ministers mondelingh sullen connen informeeren van de intentie die haer Ho. Mog. hebben ghehadt om sijn Majesteyt te besenden, ende hare excuse te maecken op de obstaculen die sulcx souden mogen hebben verhindert.

22. Indien

22. Indien nochtans een, ofte eenige van gemelte Heeren Ambassadeurs comt ofte comen te verreysen aen hoochstgedachten Coninck van Poolen; soo sal ofte sullen de selve, nevens de congratulatie, verseeckeringe van vruntschap, oock de Officien van aenmaninge tot vrede, ende aenbiedinge van mediatie by hoochstgedachte sijne Majesteyt afleggen, in maniere, als op de saecke, tijdt, ende gelegentheyt meest sal passen.

23. Ontrent het tracteren van de Vrede sullen ghemelte Heeren Ambassadeurs voor oogen hebben, dat haer Ho. Mog. niet liever sullen sien dan dat de selve met den meesten spoet, die doenlijck is Vruchtbaerlijck, ende *sonder eenige prejudiciable Conditien voor de Commertie, ende Navigatie op de Oost-Zee mach werden geconcludeert*, ende dieshalven daer toe allerhande oportune debvoiren contribueren.

24. De meerghemelde Heeren Ambassadeurs sullen in alle vordere voorvallende saecken, het respect ende den dienst van de Staet bewaren.

25. Ende yets van importantie voorvallende daer van aen haer Ho. Mog. oock selfs door expressen, indien de saecken sulcx vereyschen advertentie gheven, om daer op naerder Ordre te becomen.

26. Sullen vorders in goede Correspondentie leven met de Ministers van andere Princen ende Staten die met haer Ho. Mog. in vrientschap, ofte Neutraliteyt staen.

27. Ende naer haer wedercomste binnen desen Lande aen haer Ho. Mog. van alles rapport doen, ende schriftelijck Verbael overleveren.

28. De voorsz. Ambassadeurs sullen haer aengaende het nemen van gaven en Presenten precieselijck reguleren naer haer Ho. Mog. resolutie van den tienden Augusty *sestien hondert een en vijftich*, hier naer volgende geinsereert.

Aldus gedaen en gearresteert ter Vergaderinge van de hoochgemelte Staten Generael, in den Hage op den *derden* Marty, *sestien hondert ses en vijftich*.

Hier na volghde de resolutie van den tienden Augusti sestien hondert een en vijftich, betreffende den Eedt van suyveringe aen alle die van wegen de Generaliteyt souden gaen in Ambassade of eenighe andere ende mindere besendinge/ welcken Eedt oock de opgemelde Heeren hebben gedaen.

Dingsdach den vijftienden Maert met Sonnen opganck het Vlie uytgeloopende/ quamen s'anderen daegs s'avonds voor de Elve, en Sondags voor Hamborg, Maendachs aen landt. Uyt Stetijn schreven van den sevenden April, aldaer verstonden dat doen de Coningh lach op de grensen van Russen tot Jareslaw, ende het Coninglijcke Poolsche Leger niet boven drie of vier mijl van daer. Generael Velt-Heer des Conings van Poolen was Pototsky, ende onder Velt-Heer Konieckpolsky alle beyde waren noch onlangs gheweest in dienst van den Coningh van Sweden met negen duysent Quartianen, altans hadden haer weder by den Coning van Polen gevoegt.

Tot Louwonsborch in Cassuben quamen de Ambassadeurs den veertienden April, ende meenende te passeren, werden door den Commandant/ hoewel met protestatie van beleefschept opgehouden/ op last van den Rijr-Cantzelier/ Gouverneur van Pruyssen, van niemant te laten passeren. De Ambassadeurs

deurs namen dat seer qualick ende als een breucke van 't recht aller volckeren. Sy schreven in aller spoed aen den Ryx-Cancellier. De selve schickte in den Heer Cock gewesen Sweedsche Minister in Dansick, ende schreef met veel beleeftheyt dat haer comste aengenaem was; voorts te verstaen gevende dat hy haer by hem was verwachtende / ende ongeern soude sien datse eerst gingen op Dansick. Waer toe sy nochtans haer ghelast / sulcx oock raedsaemst vonden. Ende de Sweetsche waren niet in staet om haer sulcx te beletten. Sy sijn den twee en twintichsten vertrocken / komende den 24. in Dansick.

Aldaer was de Stadt en 't Landt vervult met tijding dat de Sweedtsche gants geslagen / ende de Koninck doodt was. Ja niet alleen daer / maer over geheel Europa was dat gerucht soo sterck / datter veel duysenden op verwedt wierden. Seecker sijnde dat in de tweede tocht meer tegenstant wiert gevonden als te voor / want de Poolsche Koningh hadde sich seer gherecolligeert / met Keyserlijck ende ander volck versterckt / waer door oock eenighe duysent Quartianen / dus lang met Sweden geweest zijnde / haer weder onder de Poolen voegden / sulcx was oorsaecke dat de Sweetsche het hooft stieten voor Samois, een wel ghefortificeert Stedeken in Russien, daer na in een rescontre tegen Charnetsky hadde de Koninck geen groot voordeel / ende Prins Adolf sijn Broeder van 't paert vallende / kreeg een schade aen sijn been. Terstont daer nae ontboodt tot sich uyt Pomeren drie duysent man onder den Marck-Graef van Baden, dese hadden 't ongeluck van meest geslagen te worden van de Polen. Den twaelfden Maert verlieten de Sweetsche Iarislauw, den dertichsten legerden aen de Saeri, eyntlijck quam de Koninck met veel moeyelijckheyt tot Warschouw, aldaer den Graef van Wittenbergh met eenich volck in Garnisoen latende / passeerde / en vont sich den eersten May tot Toorn, den sevenden tot Elbing. Alwaer om dien tijdt oock was gearriveert de Koningin met acht Oorloch Schepen / uyt Sweden gekomen. De Heeren haer Ho. Mog. Ambassadeurs tot Dantsik met de Heeren Adriaen vander Linde Borgemeester / Aelbrecht van Rosenbergh Raedt, ende den Syndicus Vincentius Fabritius, als van wegen de Stadt daer toe gecommitteert / verscheyden Conferentien gehadt hebbende soo tot informatie van der Stadts gelegentheyt / als noopende de klachten van Nederlantsche Natie aldaer / sijn den negentienden Mey vertrocken na Marienborgh alwaer sy wierden ingehaelt door den Baron Steno Bielke Hof-Marschalck ende eenige Edellieden met seven Carossen / yder tot ses paerden / daer onder de lijf Carosse van de Coninginne; De voornoemde Heeren hebben d' Ambassadeurs / na wederzijts courtoisie ende complimenten versocht / in de voorsz. Carosse van de Koninginne plaetse te nemen / ende sijn daer mede tegens den avont gecoomen binnen de Stadt / ende geleyt in 't Logement voor haer gepreparеert / ende met des Coninex meublen gestoffeert ende behangen / daer sy ter eeren van haer Ho. Mog. van wegen Syne Koninckl. Majest. eenige dagen heerlijck ende magnifiquelijck wierden ghetracteert. Daer na sijn door den meergenoemde Baron Bielcke, ende een Camer-Heer van den Koninck nevens de maistre de Ceremonies / ende verscheyde Hof-Jonckers met ses Carossen yder tot ses paerden ter audientie tot den Koninck opgeleyt /

leyt / op het slot uyt de Carosse ghetreden zijnde / wierden onder aen de trap ontmoet door des Coninx Hof-Marschalck ende eenige Edelluyden / ende opghegaen sijnde tot ontrent de ante Chambre, wierden wederom gherescontreert door den Heere Rijcx-Marschalck / mede gheaccompagneert met verscheyde Heeren Edelluyden / die haer ghesamentlijck hebben geleyt tot binnen des Koninckx presentie Camer / soo ras sy binnen de deur ingetreden waren / is den Coninck op haer eerste reverentie van sijne stoel opghestaen / ende ontrent drie a vier treden / naer hun geadvanceert zijnde / hebben hem gesalueert / ende na dat sy door hem waren versocht om haer te willen decken / hebben in 't Nederlants ghedaen haer Propositie / ende insonderheyt volgens de ordres van haer Ho. Mog. gheextendeert op de poincten in het vijfde articul van de Instructie begrepen / haer discours gheeyndicht zijnde / heeft den Koninck eerst door den Heer Rijcx-Raedt Rosenhaen, haer in de Sweetsche tale doen antwoorden / ende naderhandt by eygen monde in de Hooch-Duytse tale versekert van de aengenaemheyt haerder aenkomste / de affectie die sijn Koninckl. Maj. droech tot den Staet van haer Ho. Mog. excuseerde mede op de ongelegentheyt van plaetse dat sy niet en wierden ghetracteert na de digniteyt van haer Ho. Mog. ende de qualiteyt van Commissie / met de welcke sy de eere hadden bekleet te zijn. Omtrent de persoon van den Koninck / hebben gevonden / behalven eenighe Heeren Rijcx-Raden / den Prince Radzivil, de Vorsten van Hessen, Baden, Croy, ende den Vice-Cancellier Radsieufsky, nevens verscheyde andere Heeren van qualiteyt / doch meest al Crijgs Officieren / na dat sy van den Koninck afscheyt hadden genomen / ende den Rijcx Maerschalck aen Sijne Majest. op haer versoeck gepresenteert hadde de voornaemste van haer gevolch / die alle Eere hebben ontfangen / van Sijne Majest. de handen te kussen / sijn daer mede ghescheyden / uyt het appartement van de Koninck, door de selve die haer tot daer toe hadden geconduiseert / geleyt naer het quartier van de Koninginne omtrent de welcke sy vonden verscheyde Dames van conditie / en onder de selve de Vorstelijcke Gemalinne van Graef Magnus de la Garde, Suster des Koninckx / sy hebben hare Majest. met behoorlijck respect ende eerbiedicheyt van wegen haer Ho. Mog. begroet ende ghecomplimenteert / daer op de Heere Rijcx-Raet Spar door ordre der Koningin / haer mede in de Sweetsche tale heeft gheantwoort / ende hebben met alle teecken van gunste by hare Koninckl. Majest. mede onthaelt zijnde / daer op haer afscheyt genomen / ende sijn door de meerghemelte Heeren Bielke ende andere / tot in hun logement weer vergeselschapt geworden / ende die middach door de selve van wegen sijn Koninckl. Majest. seer heerlijck ghetracteert hebbende / haer allenthalven ten hoochsten bedanckende voor de demonstratie van alle sorte van eer ende beleeftheyt / die hun waren aengedaen. Dien dach sijnde den ses en twintichsten Mey sijn daer oock aengekomen de Graef van Waldecq ende van Plate, in qualiteyt als extraordinaris Ambassadeurs van den Chur-Vorst van Brandenborgh, ende alsoo het de selve belieft hadde / hare aenkomste door een Edelman aen de Ambassadeurs te doen aenmelden / hebben een van haer Carossen met den Hof-Meester ende twee Edelluyden gemelte Heeren te gemoet gesonden / omme der selver receptie by te woonen.

Hier voor is gesprooken van de besendinghe na Zeelandt, beydes soo wel haer propositie als de behoorlijcke expeditie / ende insonderheyt het debat raeckende het suiveren van de binnelantse pasporten, is daer in te sien/ ende waerom noch doen/noch daer na/de Heeren van Zeelandt daer in niet hebben konnen verstaen.

DE Staten van den Lande van *Zeelandt*, gehoort ende rypelijck overwogen hebbende, 't geene haer Ed. Mog. Vergaderinge op den *achtienden* deser loopende Maendt, by den Edelen Erentfesten en Hooch-geleerden Heeren, *Iacob vander Steen*, Regierende Burgemeester der Stadt *Thiel*; *Ioris Backer*, Raedt ende Schepen der Stadt *Amsterdam*; *Gerrit Glas*, Oudt-Schepen ende Raedt der Stadt *Enckhuysen*; vervangende *Iohan van Isselmuyden*, Heer van *Rollecate*, Drossart van *Vollenhove* en de Heerlijckheyt *Cuynder*, alle Gedeputeerden ter Vergaderinge van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael, van wegen de Provintien respective van Gelderlandt, Hollandt ende Overyssel, en hebbende tot adjunct *David de Wildt* Secretaris van 't Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam, in krachte van de Credentie hunluyden by de selve hare Ho. Mog. mede ghegeven, mondelinge is voorghedragen ende gherepresenteert, verklaren dat de minnelijcke aenbiedinge hunluyden by de Hoochgemelte Heeren Staten Generael gedaen, van herten aengenaem is, ende dat sy de selve ten hoochsten estimeren, met bedanckinge van goede voorsorge die haere Ho. Mog. doorgaens betoonen tot den welstant ende conservatie van den ghemeenen Staet, ende met verseeckeringe, dat de selve reciproquelijck vande Heeren van Zeelandt niet anders en hebben te verwachten, dan dat men van goede ende ghetrouwe Bondtgenoten soude mogen wenschen ende begeren, ghelijck sy dat van den beginne altijdt hebben bewesen, ende daer inne sy oock geresolveert zijn, tot den uyteynde in alle sinceriteyt, naer vermogen te continueren.

Verklarende op't selve fondament, ende gheconsidereert de groote swarigheden, ende onheylen die den Staet deser Landen van allen kanten ter Zee werden ghedreycht, als noch te consenteren ende te bewilligen, (ghelijck haer Edele Mog. bewilligen ende consenteren by desen) in de bewuste Equipagie van *acht en veertich Schepen* van Oorloge, soo als de selve by 't advijs van de respective Collegien ter Admiraliteyt, van den *negenden* October lestleden is gheprojecteert, mits ende onder conditie dat tot verval vande sware oncosten, die daer over nootsaeckelijck sullen moeten werden gedragen, by den Raedt van State een particuliere en *sufficiante petitie*, hoe eer hoe liever, sal worden ghedresseert, en door haer Ho. Mog. de respective Provintien toegesonden, ten respecte niet alleen dat sulcx conform de oude ende loflijcke forme van Regieringe wel behoort, en doorgaens gebruyckelijck is te geschieden, maer dat oock in allen gevalle redelijck is, dat de lasten van den Oorloge, soo te Lande als te Water, by de *ghemeene Leden* van de Unie indistinctelijck werden gedragen, en hadden de Heeren Staten van Zeelandt wel gewenst, dat het selve al ware gedaen geweest, op den tijdt als 't voorsz. advys van de respective Collegien ter Admiraliteyt op't cas subject ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. eerst wierde ingebracht, 't welcke is ghe weest op den

den *negenden* October des voorleden Jaers *sestien hondert vijf en vijftig*, nu vijf volle Maenden geleden, en dat men vervolgens op't voorsz. Concept by expresse beschryvinge (gelijck mede van outs altijdt plach geobserveert te werden) de opinie ende resolutie van de respective Provintien tydelijck hadde begeert, sonder te wachten tot dat d'eene ofte d'andere Provintie, dienaengaende eerst ghereet soude mogen wesen, en haer sentiment ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. hebben uytgesproocken, als door 't welcke (onder correctie) niet alleen wert gesubverteert, de gewoonlijcke ordre van besoigneren, maer oock dickwils ghelecht een notabel prejuditie, voor de opinie van de andere Provintien, ende voor de vryheyt van deliberatien onder de Leeden van een Lichaem, conform de Unie gherequireert, ende menen haer Ed. Mog. oock dat beneffens het formeren ende afsenden van de voornoemde Petitie, met eenen behoorde te werden ghelet op een naeder Reglement ende ordre, waer door de Provintien souden werden genecessiteert, op de Petitien die namaels sullen werden gedaen, ende vervolgens oock hare gedragen consenten promtelijck ende effectivelijck te sullen presteren, gheconsidereert de remerquable defaulten dien aengaende ghespeurt, maer wel voornamentlijck geduyrende het Oorloch, onlangs gevoert tegen de Republique van Engelandt.

En by aldien by de gemene Bondtgenoten nodich mochte werden gheoordeelt, dat tot verval van de voorsz. Equipagie noch *eenich extraordinaris middel* vorders ghestelt soude worden, tot laste van de Navigatie en Commercien (die nochtans op't hoochste syn gechargeert en qualijck yets meer connen dragen) soo sijn haer Ed. Mog. te vreden dat tot dien eynde soude werden gecommitteert den opheve van 't *loopende Last ende Veyl-gelt*, aenvanck nemende de selve *continuatie* met de tijdt, dat de resterende penningen van wegen dese Provintie ghesupporteert tot uytvoeringe van de bewuste extraordinaris directie *volkomentlijck sullen sijn voldaen ende ghequeten*, in ghevolge van de conditie daer mede het eerste consent tot den selven opheve expresselijck is ghelimiteert geweest, ende menen haer Ed. Mog. niet sonder reeden, dat den Staet veel beter sal connen werden gedient, met de voorsz. continuatie, dan of men resolveerde eenich diergelijck middel van nieuws te heffen ende t'introduceren, gemerct het voorsz. oude middel jegenwoordich in vollen train zijnde, notoirlijck oock voortaen met meerder faciliteyt sal konnen werden ingevordert, daer ter contrarie nieuwe Impositien gewoon zijn, doorgaens ende voornamentlijck by dese conjuncture van tyden, veel oppositie en moeyelijckheyts te bejegenen, behalven dat oock seer lichtelijck konde gebeuren, soo wanneer by d'eene of d'andere van de Provintien, in't consenteren van't voorsz. nieuwe middel, eenige onsmaeckelijcke veranderinge of voorwaerden soude mogen werden gestipuleert, dat daer mede 't selve door merckelijcke prejuditie van de gemene finantien, ofte t'eenemael soude konnen achterwegen blyven, ofte ten minsten voor een langen tijdt werden getraineert: en ingevalle men niet genegen soude wesen, daer omtrent eenige alteratie te doen, maer in alles te volgen de voorgaende ordre ende practique (ghelijck haer Ed. Mog. menen dat best ware) soo en konnen oock de selve niet imagineren, waerom in de voorsz. continuatie eenige scrupule of swarigheyt behoorde te werden gemaect.

Noch

Noch souden haer Ed. Mog. benevens dit consent versoecken, dat de *protis* ende *quote*, daer op het Collegie ter Admiraliteyt in Zeelandt ten respecte van de gemeene Equipagien is gestelt, wat mochte werden gemodificeert als voor haer te beswaerlijck, ja byna *ondraeghlijck* zijnde, voornamentlijck ghebracht in eene *gheheele ongelegentheyt*, geduyrende den gemelten *Engelschen Oorlogh*, door de defecten van de andere Provintien, monterende boven de *seven hondert duysent guldens*, gelijck van wegen 't selve Collegie noch meermalen voor desen aen haer Ho. Mog. is geremonstreert, en sal van dese inegaliteyt noch te meer blijcken, soo wanneer by voorganck van dese geprojecteerde Equipagie, de Collegien so tot Amsterdam, als in 't Noorderquartieren, notoirlijck in het geheel of voor het meerendeel sullen wesen ghedechargeert van de ordinaris Convoyen naer het Oosten, en ter contrarie het Collegie alhier in Zeelandt, resideren boven de Equipagie van acht cloecke, en welgemonteerde Schepen, die 't selve gehouden soude sijn te furneren, in de voorsz. quote niet alleen sal blyven beswaert, met het doen van het ordinaris Convoy naer de West, maer oock buyten alle twijffel dienaengaende noch meer sal werden ghechargeert, ten respecte van de generale *Rupture* onlangs ontstaen tusschen den Coninck van Spangien, ende de Republijck van Engelandt, daer door naer alle apparentie de *de-predatien* en *pyraterien* ter Zee dagelijcx staen te Accresseren, voornamentlijck niet alleen beyde selve Natien, maer oock de Turckse Roovers sullen sien, dat de Principale machten van desen Staet naer het Oosten sullen wesen gekeert, en consequentelijck haer den wech ghebaent, omme soo in de Middelandtsche Zee, als in de *Bocht* van Vranckrijck ende in 't *Canael* na haer appetijt, of wel sonder merckelijck, resistentie haer persoonagie te connen spelen.

Om welcke Preguante consideratien haer Ed. Mog. oock niet connen naerlaten op als noch te jusisteren, en versoeck te doen, dat de *Portie* van dese Provincie in de bewuste *acht en veertich* Schepen, of wel het meerendeel van dien, by de selve particulierlijck sal mogen werden geemployeert, tot nadere beveylinge en bescherminge van de Navigatie, en Traficque om de *West*, als sijnde de Noot van die zyde soo seer te vresen, en soo Manifest als in het *Oosten*, ghelijck de droevige experientie, genoechsaem voor desen geleert heeft, en noch dagelijcx toont, en connen de Heeren Staten qualick aennemen, dat 't selve versoeck by de Welgemelte Heeren Gecommitteerden voor soo nieuw, en bedenckelijck soude werden opgenomen, daer 't selve by haer Ho. Mog. en redelijck en doenlijck is geacht gheweest, en vervolgens oock sonder eenige scrupele aen de Provintie van *Zeelandt* geaccordeert, op ghelijck deliberatien, in Augusto des voorleden Iaers, ende of oock wel waer mochte wesen dat noyt eenige diergelijcke instantien soude mogen sijn gedaen geweest van wegen eenige andere Commercierende Provintien, soo wanneer voor desen de extraordinarisse Vlooten van desen Staet om de *West*, of in de *Noort-Zee* wierden ghebruyckt, soo en ware dat niet vremt gheweest, vermits notoirlijck geen hostiliteyt, als doen en conde werden gevreest, als van die kant, en soo haer eenige mochte op doen, door de voorsz. Vlooten genoechsaem conde werden geresisteert, waer door dan oock by gevolch geene besondere inconvenienten

en conden werden verwacht, op de *Oost-Zee*, al doenmael rontom beseth met neuterale en geallieerde vrunden, en tegens alle offencien uyt de *West*, ten volle verseeckert, door de machten van 't Landt, aldaer agerende, 't welck als nu ten respecte van de Westersche Frontieren, voornamentlijck soo wanneer de meeste machten van 't Landt sullen wesen gesonden na 't *Oosten*, met geen gelijck fondament can werden ghesecht, ghelijck alle die van een gesont oordeel sijn uyt de rapporten die dagelijcks van daer comen, lichtelijck conden afnemen, en veel min haer Ho. Mog. can wesen onbekent, tot preventie of afweringe van welcke onheyle haer Ed. Mog. dan geerne sagen, dat boven de ordonnaris Convoyers, staende tot laste van 't Collegie in *Zeelandt*, oock het voorsz. extraordinaris aenpart mochte werden gebruyckt, *onder het beleyt van een Zeeuwe Commandeur* voorsien met Commissie en particuliere Instructie van haer Ho. Mog. en dat oock tot beschermingbe van de voorsz. *Westersche* quartieren, derwaerts mochten werden gesonden alle de Schepen, die door den Collegien ter Admiraliteyt in de andere Provintie tot het Convoyeren naer de *West*, voor haer aendeel mede moeten werden gheequipeert, en dat de selve Collegien ernstelijck mochten worden versocht, daer toe nu meer als oyt in alle mogelijck yver en vigilantie te willen contribueren, als 't welcke betrachtende sy doen sullen, 't geene den dienst van 't Landt by dese constitutie van saecken van haer op 't hoochste is vereysschende, op welcken dienst en op geen andere insicht haer Ed. Mog. sinceerlijck verclaren, en protesteren, dat het versoeck by haer in desen gedaen, alleenlijck wert gefondeert.

Verclarende oock te vreden te wesen, dat by aldien, den becommerlijcken toestant in 't *Oosten*, soodanigen merckelijcken distractie of verminderinge van de geprojecteerde Vloote, niet en souden connen lyden, en dat de selve Vloote consequentelijck soude moeten bestaen uyt het gedestineerde getal, in sulcken gevalle, de bewuste Equipagie sal moeten worden *geaugmenteert*, met de nombre van noch *ses* of *acht Capitale* Schepen, mits geemployeert werden, als geseyt is de portie van de Provintie van *Zeelandt*, of 't meerendeel van dien, tot securiteyt van de *West*.

Tot besluyt sullen haer Ed. Mog. op dit poinct noch byvoegen, dat ingevalle by haer Ho. Mog. mochte werden goet gevonden, 't voorsz. *Last* ende *Veyl-gelt* te continueren tot verval van de oncosten van dese extraordinaris Equipagie, de reeckeninge daer van soude moeten worden gedaen, ten eynde van alle *drie* Maenden voor de Gecommitteerden van de Commercierende Provincien, en dat oock t' elckens nevens de gedane reeckeninge en liquidatie, en in conformiteyt, van de selve effectueele distributie en voldoeninge behoorde te worden ghedaen, aen de quartieren, en Collegien die aen haer Equipagie bevonden sullen worden te cort te comen, en ten advenant van het selve cort, en dat oock by ordre 't selve middel naer de ghedane continuatie geensints en sal mogen worden afgeschaft, of gediscontinueert, voor ende alleer alle de lasten ter oorsaecke van de selve Equipagie te supporteren, volcomentlijck en tot den laetsten penninck sullen wesen gequeten, en dat oock ten selven fine behoorlijcke acte van verbintenisse op den naem, en door ordre van de Heeren Staten Generael sullen dienen gedepescheert, gelijck mede

 't selve

'tselve middel ende andere consenten tot het doen van de voorsz. Equipagie te dragen, om geenderhande respecten tot eenich ander behoeft en intentie, en sullen mogen werden geconverteert.

Betreffende het concept van *amplatie* van de voorgaende generale en particuliere Placcaten op den opheft van de *Convoyen* ende *Licenten* geemaneert, verklaren haer Ed. Mog. al noch niet te hebben *connen werden bewogen*, door de redenen en argumenten, by de welgemelte Heeren Gecommitteerden gheallegueert, omme 't selve *concept te consenteren*, en specialijck in het meerendeel van het *tweede en derde Artijckel*, van dien, als *bestaende in puyre nieuwicheyt*, en vorders alhier niet alleen impracticabel, maer oock voor de Commercien grootelijcx ondienstich, geconsidereert, voor eerst de *Stierluyden buyten alle voorgaende* Practijcque en mogelijckheyt daer by werden beswaert, met het aengeven van de ingeladen goederen; ende ten *tweeden*, dat soo de selve Stierluyden als Schippers, de *generale lijsten by haer overgebracht*, met Eede sullen moeten bevestigen, 't welck om verscheyden respecten in de materie selve evident, niet alleen voor seer bedenckelijck wert gehouden, maer oock te sullen strecken, tot onheyl van de Staet, door die *menichvuldige Meyn-eedicheden*, die niet sonder fondament in 't cas subject werden gereformideert, en daer door den *Toorn van Godt Almachtich* bysonderlijck over Landen en Steden werden verweckt; en ten *derden* dat de voornoemde Schippers, daer by in haer particulier noch werden gechargeert, mette verantwoordinge van de respective ontladinge; 't welck naer 't oordeel van haer Ed. Mog. onredelijck schynt, en vervolgens de selve Schippers niet te vergen, en veel min bequaem, om in hare Provincie gebracht te connen worden ter executie, vindende haer Ed. Mog. daer nevens van geene, of weynige diensticheyt te wesen het *eerste* Lidt van het *eerste* Artijckel spreeckende van de *visitatie* van de *Registers* door alle Persoonen acces hebbende tot de respective Collegien, of in der selver Eedt zijnde, oock buyten haer district, als daer door ongetwijffelijck veele *confusien, querellagien, en disgusten*, tusschen de voornoemde Collegien souden werden veroorsaeckt, en vervolgens gebroocken de eenicheyt en Correspondentie, die onder leden van een Lichaem, en voornamentlijck onder de Luyden van eene Commissie, behoort te werden gecultiveert, oordelende niet te min, dat de *twee leste leden* van 't selve *eerste* Artijckel, met vrucht souden connen worden geamplecteert, mits 't geene aldaer ghestelt is, geschiedende met adjunctie van een *Cercher*, of Officier van de Stadt, ofte plaetse daer de *Recherche* of ontdeckinge van de fraude, soude moge werden gedaen, en oock met kennisse van de respective Collegien, soo veel doenelijck sal wesen, en voorts (voor by gaende het *vierde* Artijckel als binnen dese Provincie, buyten alle dispuyten impracticabel) amplecteren, als advantagie, den inhouden van 't *vijfde* en *seste* Artijckel, oordelende, dat niet alleen de respective Provincie, en Magistraten, van de Steden by haer Ho. Mog. ernstelijck behoorde te werden gerecommandeert, mitsgaders de Politijcquen, en Militaire Officieren in Eedt, van de Generaliteyt sijnde scherpelijck bevoolen aen de Officieren der *Convoyen* ende *Licenten*, alomme de behulpighe handt te bieden, ende nootelijck assistentie te doen, maer wel voornamentlijck de respective Collegien ter Admiraliteyt gelast, soo door haer selven, als hare Suppoosten,

ende

ende Ministers punctuelijck te onderhouden, en doen onderhouden alle de Reglementen, Ordonnantien, en Placcaten, op 't stuck van de Admiraliteyt geemaneert, in conformite van dien behoorlijck recht, en Iustitie te administeren, en geene andere te verkiesen tot haren dienst, dan die Præalsablement daer toe bequaem en ghequalificeert te sullen wesen bevonden, estimerende naer sericuse examinatie de selve oude wetten, en Ordonnantien, soo pertinent, bondich, en compleet te sijn ingestelt, dat niet beters, tot het beneficieren van de gemeene middelen can werden bedacht, als nu voor de practijcque van ontallijcke Iaren sijn gecorrobereert, en dat soo wanneer de selve tot haer oude vigeuren, observantie sullen sijn gereduceert, daer uyt soo goede, en vruchtbare effecten staen te resulteren, ja meerder, en niet minder oppositie, als haer Ho. Mog. uyt de voorsz. Ampliatie haer soude mogen hebben geimagineert.

Op 't *derde* point van de voorsz. propositie daer by gerepresenteert wert, een nadere ordre en reglement, op 't *suyveren van de binnelantse paspoorten*, seggen de Heeren Staten van *Zeelandt* dat gelijck het Placcaet, en Ordonnantie in den Iare *drie en twintich*, over 't lichten van de selve paspoorten, ten hooghsten dienstich is, tot weeringe van de frauden in 't stuck van de *Convoyen*, ende *Licenten*, en tot verbeteringe van 't gemene Landts-middelen, soo mede by de Regeringe wysselijck is besorcht, dat de selve den Ingesetenen, deser Landen niet te *lastich* of *moeyelijck* soude mogen vallen, en derhalven gestatueert van soodanige *Passepoorten*, sonder eenige *oncosten*, soude mogen werden gelicht, en gebruyckt op *Cautie* van betalinge, van s'Landts gerechtigheyt, in cas de selve paspoorten niet mochte werden *ghesuyvert*, of wel by mancquement en ontstentenisse van cautie, onder consignatie van de voorsz. Convoy-rechten, sijnde sulcx het uytterste middel, voor soodanighe persoonen, welcke 't sy by onkennisse of om andere respecten, geene gelegentheyt en hebben, om de voorsz. Cautie te presteren, daer omme oock haer Ed. Mog. voor seer bedenckelijck achten, indien deele als nu eenige alteratie te doen, en veel meer 't voorsz. Placcaet, soo verre te Ampliceren, dat in plaetse van *Cautie* ofte *consignatie* ('t welck simpelijck tot keure ende gerijf van de Ingesetenen voor desen is gelaten) noot-saeckelijck en sonder onderscheyt by alle persoonen, en van alle goederen gevoert werden van de eene Provintie ende Stadt naer de andere soude moeten werden gelicht, een binnelants *Paspoort*, ende met eenen onderhanden van de Officieren ter plaetse daer die Ladinge valt, *consignatie* gedaen in gelde van het beloop van s'Landts Convoy-Recht, van soodanige goederen, volgens die generale Lyste, dienaengaende gearresteert; en jegenwoordich in treyn zijnde, geconsidereert het wel kan gebeuren, dat de Coopluyden, die van buyten haer Provintie ofte woonplaetse in een andere eenige waren, en Coopmanschappen gaen halen, of ontbieden, ter concurrentie van de geloofde Cooppenninge credijt souden vinden, maer nimmermeer of seer selden, dat de vercoopers noch boven dien souden verstaen tot het verschot, en debourssement over 't recht van Convoy, van dien niet anders can strecken, als tot *notoire moeyelijckheyt* van de *Traffijcquanten*, soo in 't bestellen, als daer naer in 't Recouvreren, van de selve geconsigneerde penningen, welcke Vexatien de *geringe Commertie*,

mertie, die noch in *Zeelandt* overich is, geensints can lyden, en dienvolgende by haer Ed. Mog. oock geensints mach worden ghedissimuleert, strydende mede tegen alle reguleren, van een goede Policie, plaetse te geven, aen eenige *nieuwe Concepten* of Reglementen, onder wat specieus pretext, die oock soude mogen worden voorgestelt, die veel eer dienen tot *ruine en bederf*, als tot *verbeteringe* van de saecke, daer toe de selve werden geappliceert, gelijck de Heeren Staten van *Zeelandt*, in verscheyden occurrentien, betreffende haer eygen en Provinciale finantie, claerlijck hebben bespeurt gehadt, hare Ho. Mog. is best bekent dat alle nieuwicheden altijdt vol becommeringe zijn, en voor namentlijck in sulcke *tere* saecke, en by dese tijden, en dat men van de dienstelijckheyt van soodanige *nieuwe concept*, niet en mach oordelen, simpelijck by *obstractive speculatien*, maer grondelijck insiende wat de materie can lyden, en want de ervarentheyt die de beste Meestresse is, oordeelt het ghevoechelijckste ende practicabelste te wesen, de selve heeft ons veele Iaren geleert, dat soo wanneer en soo lange het voornoemde Placcaet van den Iare *drie en twintich*, punctuelijck is naerghecomen geweest, en is't bysonder precys, en naeu reguart ghenomen op de *suyveringe* van de bewuste Causie alle fluyckeryen ende contraventien, dienaengaende oock partinentelijck hebben connen werden geprevenieert, waer inne by aldien jegenwoordich eenich deffect, of verval soude mogen werden bevonden, sijn haer Ed. Mog. te vreden tot redres van dien alles te contribueren, dat van eerlijck Regenten en trouwe Bontgenoten eenichsints can werden vereyscht.

Versoeckende de welgemelte Heeren Gecommitteerde, al 't gunt voorsz. is, aen hare Ho. Mog. favorabel te willen rapporteren, en oock selve, daer, en soo sulcx sal behooren, ter intentie van haer Ed. Mog. goederen te helpen beleyden, en voorts henluyden particulierlijck bedancken voor de moeyten in 't waernemen van dese deputatie gesupporteert.

Aldus gedaen ter Vergaderinge van de welgemelte Heeren Staten in 't Hof van Zeelant tot Middelburgh den *drie en twintichste* Marty *sestien hondert ses en vijftich*, onder stont, ter ordonnantie van de Staten voornoemt, geteekent *Adriaen Veth.*

In Dennemerck liet Sweden seer ageren tot het maecken van nieuwe vrientschap ende Alliance, maer de Koningh aldaer liet de Ambassadeurs van desen Staet verseeckeren dat hy niet soude sluyten met Sweden sonder desen Staet en Engelandt te comprehenderen / dat de Koningh tot dien eynde een expres hadde gesonden aen de Koninck van Sweden, en sulcx aen den Heer Doreel hadde laten seggen. Meer inclinatie wasser om te handelen met desen Staet.

Maer de Deensche Ministers gaven te kennen / dat het secours in de voorgesen gemaeckte Alliance belooft / te geringh was / ende dat men wat ampelder secours of subsidie moest beloven / als acht duysent man in plaets van vier, ende sulcx in gelt ; wanneer de Zee gesloten soude sijn door 't winter saisoen. De Rijcx-Hof-Meester in Dennemerck was yverich tegen Sweden, maer de Rijcx-Canceliier moderaet ; ende hadde sijn aenhanck-raedende tot Vrede met Sweden.

In

In dese tijdt quam tijdingh dat die van de Nederlantsche West-Indische Compagnien ontrent Nieu-Nederlant den Sweden hadden afgenomen het gedeelte Lants dat sy den Inwoonderen hadden afgekocht / maer dit ende meer moest Sweden lyden / als hebbende elders de handen vol werck.

Terstont na de wederkomst van de Gedeputeerde uyt Zeelandt, namelijck den acht en twintichsten Maert / wiert geresolveert soo nopende het tracteren met Sweden, als raeckende de Vlooten / want als de Heer van Beuningen in Sweden was; wiert aldaer ghesustineert dat het Tractaet van Alliantie tusschen de Croone van Sweden voornoemt ende desen Staet in den Jare veertich gemaeckt / volgens de intrinsique intentie van de contrahenten alleen / obligatoir soude sijn tegen Dennemerck, naengesien de generale stipulatien van assistentie tegen alle aggressseurs ofte Turbateurs daer in ten wederzyden gedaen / dies is verstaen dat aen de Ambassadeurs van desen Staet na den Coningh van *Sweden* ende *Poolen* afgesonden tot explicatie van 't *negende* Artijckel van haer Instructie, gheschreven soude werden haer Ho. Mog. goede meninghe te wesen tot vernieuwingh van 't voorsz. Alliantie niet anders te treden, dan op presuppositie dat de selve moest werden opgenomen als een *generael verbondt van defensive*, sulcx in diervoegen als de woorden van dien waren mede brengende, sonder op pretext van eenige *secrete intentie* der contrahenten tot eenigen anderen sin te konnen werden ghetrocken, ende dat derhalven by soo verre de gemelte Heeren Ambassadeurs omtrent het Sweetsche Hof quamen te vernemen aldaer soodane ghedachten als noch te wesen, sy in sulcken geval de ghelegentheyt sich daer toe presenterende van wegen desen Staet expresse verclaringh van de voorige geexpresseerde haer Ho. Mog. intentie souden doen, mitsgaders oock van de zyde van *Sweden* gelijck explicatie vorderen ende verwachten; sullende vorder de gemelte Heeren Ambessadeurs werden aengeschreven, dat sy over al 't geene op nieus van wegen desen Staet metten Koningh van *Sweden* souden mogen werden gecontracteert, 't sy tot vermeerderingh van de voorsz. Alliance, 't sy over het subject van de Navigatie ende Commertie mettet geene daer aen dependeerde, confidentlijck ende oprechtelijck souden hebben te communiceren met de Minister ofte Ministers van de Coninck van *Dennemerck*, sich aen 't Sweetsche Hof onthoudende: mitsgaders oock den Minister van de *Protector*, by soo verre sich yemant van de *Protector* aldaer was bevindende. Oock alles na hun uyterste vermogen daer heen te dirigeren, dat ghelijcke conditien ende voordeelen, als ten behoeve van desen Staet of van de Ingesetenen van dien van de Coninck van *Sweden* soude mogen werden bedongen, mede aen de hoochgemelde *Protector* ende Koningh van *Dennemerck*, of ten behoeve van haer Onderdanen, mochte werden geaccordeert. Houdende voorts goede Correspondentie mette Ambassadeurs van haer Ho. Mog. in *Dennemerck* ende *Engelandt*.

Voort in achtingh genomen, dat de Coninck van *Dennemerck* aen de Ambassadeurs van haer Ho. Mog. hadde doen verclaren dat hy geintentioneert was met *Sweden* niet te sluyten *dan met voorgaende communicatie, goetvinden* ende consent van haer Ho. Mog. Is goetgevonden den Coninck over de gedane verclaringh te bedancken ende *reciproque verclaringh* aen Dennemerck te doen.

 Nochtans

Nochtans in soodane termen, dat in cas van eenige naerder onderhandelingh ende belofte van verhooginge van Secours dese Staet niet verder wierde geengageert als voor desen by het *twaelfde* Articul van de Alliantie defensijf op den *negende* October des Iaers *negen en veertich* met *Dennemerck* aengegaen, ende by het *twintichste* Artijckel van 't Tractaet op de *achtienden* February des Iaers *drie en vijftich* met *Dennemerck* gemaeckt, is gheschiet. Vervolgens sijn de Ambassadeurs geautoriseert op het Tractaet van het Iaer *negen en veertich* voornoemt, des noot, naerder te corroboreren, in specie om het secours van *vier duysent* wel ghemonteerde Soldaten te Voet van de eene ende de ander zyde belooft, inghevalle by het *vierde ende vijfde* Artijckel van 't voorsz. Tractaet geexpresseert, wederzijdts te mogen verhoogen tot *ses duysent* ghelijcke Soldaten, oock self, ist noodich, ende dat by of wegen *Dennemerck* ten uytersten wiert geinsisteert tot verdubbelingh van 't voorsz. Secours, ende sulcx tot prestatie van *acht duysent* Soldaten, als boven ten wederzyden te mogen treden, met verder verseeckering, dat men in gevolge van het *achste* Artijckel van 't voorsz. Tractaet in tijde van beslooten water of ander ongelegentheden, waer door de respective Geallieerden souden mogen werden belet, de voorsz. beloofde Secoursen van Soldaten met vereyste spoet te fourneren het æquipolent van de selve secoursen in gelden promptelijck ende sonder dilay sal presteren.

Ende werden de meerghemelte Heeren Ambassadeurs oock geautoriseert de leste clausule van het *sevende* Artijckel der voorsz. Alliantie jegenwoordich luydende als volght:

Doch sal dese minnelijcke handelinghe ende versouck soodanig moeten werden beleyt dat ingevalle daer door alles binnen den tijdt van drie *Maenden niet wert gebleven ende vriendelijck bygeleyt, het Secours voor de expiratien van de* derde *der voorsz. Maenden sonder dilay gepresseert ende ter ghedestineerde plaets gelevert sal werden*, te mogen altereren, ende na 't exempel van het Tractaet van desen Staet op den *seven en twintichste* July des verleden Iaers met den Cheur-Vorst van *Brandenburgh* opgerecht, in plaets van de voorsz. woorden substitueeren het navolgende:

Dan in cas de attaque of troublen niet promtelijck en souden werden gherepareert, ende datter geen accommodement tusschen den attaquant ende gheattacqueerde soude wesen ghevonden binnen den voorsz. tijdt van drie *Maenden, of dat daer toe anders of weynich apparentie was, of de gheleghentheyt van tijden ende saecken geen verschuyven of dilay van de voorsz. te presteren defensie conde lyden sonder groot perijckel van de geattacqueerde, in soodane cas sal de geene, die niet sal sijn gheattacqueert, voor de expiratie der voorsz.* drie *Maenden of eerder, ende wel van stonde aen, dat de geattaqueerde soude comen te lyden ende over sulcx na noot ende vereysch van saecken het voorsz. Secours aen Partye geattacqueerde moeten stuyren, sonder eenich dilay of uytstel.*

Oock in plaets van het *elfde* Artijckel der meergemelde Alliantie mede op 't exempel van 't voorsz. Tractaet met *Brandenburgh* aengegaen, te moogen substitueren het navolgende:

Ende by soo verre het boven geexpresseerde secours of 't aequivalent van dien niet bystant mochte werden geoordeelt tot volcomen afweeringh van oppressie, daer jegens het selve wert gepresteert, dat in sulcken cas de niet gepresseerde of niet beswaerde der geallieerden, gehouden sal sijn de geoppresseerde, of beswaerde ten dien fine met soodanigen verder machte ende middelen by te springen, als tot volcomen afweringe der voorsz. oppressien of beswaernissen geoordeelt sal werden van noden te wesen.

wel

wel verstaende dat partyen contrahenten t'elckens daer over, ende op wat conditien 't selve sal geschieden, particulierlijck sullen hebben te verdragen.

Raeckende het senden ende houden van de acht en veertich Schepen/is den eersten April vast gestelt/ eerstelijck:

DAt den Ontfanger van 't bewuste *Last ende Veyl-gelt*, item, het bewint ende Administratie van de Directeurs der Extraordinaris Equipage ter Zee, sal comen te cesseren, ende op te houden met den laetsten van de Maent *December* des voorleden Iaers *sestien hondert vijf en vijftich*.

2. Dat vermits de jegenwoordige noot, als een extraordinaris Middel, op nieuws sal worden ingewillicht, ghelijck inghewillicht wert mits desen, soodanich Last ende Veyl-gelt, als 't sedert de jonghst gedane verminderinge van het selve middel met de helft, tot noch toe is geheven, ofte by beter ende eenpariger practijcque, gheheven sal connen worden, inganck nemende met den *eersten Ianuary* deses loopende Iaers *ses en vijftich*.

3. Dat het selve middel in handen van de respective Collegien ter Admiraliteyt gestelt, ende den ontfangh, mitsgaders de Administratie van dien, de selve Collegie privative toe vertrout sal worden.

4. Dat de gemelte Collegien ter Admiraliteyt daer op extraordinarie sullen Equiperen, oock met den aenvangh van 't jegenwoordige Voor-jaer effectivelijck in Zee brengen, ende voor den tijdt van *ses* Maenden onderhouden *acht en veertich* Schepen van Oorloge, van soodanige groote monturen, ende manninge, als 't voorsz. Advys der Gecommitteerde uyt de respective Collegien ter Admiraliteyt, is mede brengende, op den Voet ende naer de proportie als ten aensien van de voorsz. Directeurs in den Iare *twee en vijftich* beraemt ende tusschen de respective Cameren van de selve Directie geobserveert is geweest, met expresse conditie nochtans, dat de voorsz. Oorloch-Schepen op 't voorgeroerde middel als boven te Equiperen, volgens de ordres, ende Instructie by haer Ho. Mog. daer op te beramen, ende t'arresteren, in een, ofte meer Vlooten geemployeert, ende geene van de selve daer van gediverteert, ofte tot eenige particulier Convoyen directelijck ofte indirectelijck gebruyckt sal, ofte sullen mogen worden, ende dit alles sonder dat het selve voor het toe comende in eenige consequentie sal mogen worden getrocken, oock sonder prejuditie van de voorgaende Ordres, ende het gebruyck 't sedert den *twaelf* Iarigen Treves, op 't stuck van de verdelinge van de extraordinaris Equipagien over de respective Collegien ter Admiraliteyt gedaen, in observantie geweest zijnde.

5. Dat het voorsz. Last ende Veyl-gelt tot de voorsz. Equipage privativelijck geaffecteert, ende daer van aparte reeckeninge gehouden, oock effective distributie gedaen sal worden, volgens ende in conformite van 't gunt ten aensien van de voorsz. Directeurs van de *achtsten Maert twee en vijftich* vast gestelt is.

6. Dat de opghemelte Directeurs soo haest doenlijck van haerluyden ontfangh, ende administratie tot de expiratie van de voorsz. Maent December toe inclusive sullen reeckenen, ende naer den uytval van de selve reeckeninghen onder den anderen effective distributie doen, volghens voorgaende resolutie, oock het verschot het welck naer date van de voorsz. distributie

distributie noch soude mogen werden bevonden, stellen in handen van de voorsz. Collegien ter Admiraliteyt, omme daer uyt by de selve de voorgeroerde extraordinaris Equipagie des te beter vervallen te konnen worden: Edoch ingevalle by sloth van de voorsz. te doene Reeckeningen, buyten vermoeden mochte werden bevonden, dat de voorsz. Directeurs noch waren te kort komende, dat alsdan de meergemelte Collegien ter Admiraliteyt, het selve kort sullen moeten suppleren uyt de penningen die by de selve naer date van den voorsz. *eersten Ianuary* lestleden op't voorsz. middel sullen wesen ontfangen.

7. Zijnde wyders tot onderling contentement van de respective Provintien, Steden, ende Leden van dien, vast ghestelt, ghelijck vast gestelt wort by desen, dat den ophef van't voorsz. middel sal blyven continueren, ter tyden ende wylen toe, dat de voorsz. lasten daer op in voegen als boven te affecteren, effectivelijck sullen wesen afgedaen, ende dat den selven ophef van't meergeroerde middel, voorts in alles sal werden ghereguleert ende ghedaen, op den voet, naer de forme, ende onder de conditien, daer op het voorgaende Last en Veyl-gelt in den Jaere *twee en vijftich* originelijck is geconsenteert geweest, alleenlijck dat de meergemelte Collegien ter Admiraliteyt, in plaetse van de Magistraten van de Steden, ofte Cameren der voorsz. Directie succederen sullen: Dan is de bovenstaende Conclusie geformeert by den Heere van *Ransswoude*, als hebbende de voorleden Weecke gepresideert.

8. De Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Zeelant, hebben in de bovenstaende Conclusie, als in veelen deelen contrarierende het Provinciael advys van de Heeren hare Principalen niet geconsenteert: bestaende het Provintiael advys in effecte daer inne, dat haer Ed. Mog. considererende de grote swarigheden ende onheylen, die den Staet deser Landen van allen kanten ter Zee wierden gedreycht, als noch consenteerden, ende bewillichden in de voorsz. Equipagie van *acht en veertich* Schepen van Oorloge, soo als de selve by 't advys van de respective Collegien ter Admiraliteyt, van den *negenden October* laestleden is geprojecteert, mits en onder conditie, dat tot verval van de sware onkosten, die daer over nootsaeckelijck souden moeten werden gedragen, by den Raet van State eene particuliere en suffisante Petitie, hoe eer hoe liever, soude worden gedresseert, en door haer Ho. Mog. de respective Provintien toegesonden, ten respecte niet alleen, dat sulcx conform de oude ende loflijcke forme van Regieringe wel behoorde, en doorgaens ghebruyckelijck was te geschieden, maer dat oock in allen manieren redelijck was, dat de lasten van den Oorloch, soo te Water als te Lande, by de ghemene Leden van de Unie indistinctelijck werden ghedragen, dat oock haer Ed. Mog. wel hadden ghewenst, dat het selve al ware ghedaen gheweest, op den tijdt als 't voorsz. advys van de respective Collegien ter Admiraliteyt, op't cas subject ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. eerst wiert ingebracht, nu seven volle Maenden geleden, en dat men vervolgens op't voorsz. Concept by expresse beschryvinge (gelijck mede van outs altijdt placht geobserveert te worden) de opinien ende resolutien van de respective Provintien tydelijck hadde begeert, sonder te wachten tot dat de eene of d'andere Provintie, dienaengaende eerst ghereet soude mogen wesen, en haer sentiment ter Vergaderinge van haer Ho. Mog:

hebben

hebben uytgesprooken, als door 't welck niet alleen wierde gesubverteert, de gewoonlijcke ordre van besoigneren, maer oock dickwils gelecht een notabel prejuditie, voor de opinien van de andere Provintien, onder de Leden van een Lichaem, conform de Unie gerequireert, menende haer Ed. Mog. oock dat beneffens het formeren ende affenden van de voorsz. Petitie, met eenen behoorde te worden ghelet, op een nader Reglement en ordre, waer door de Provintien souden worden ghenecessiteert, tydelijck haer te verklaren op de Petitien die namaels souden werden ghedaen, ende vervolgens oock haer gedragen Consenten promptelijck en effectivelijck te presteren, geremarqueert de remarquable defaulten diensaengaende veeltijdts ghespeurt, maer wel voornamentlijck geduyrende het Oorloch, onlangs gevoert tegens de Republique van Engelandt.

Ende by aldien by de gemene Bondtgenoten nodich mochte worden gheoordeelt, dat tot verval van de voorsz. Equipagie noch eenich extraordinaris middel vorders gestelt soude worden, tot laste vande Navigatien ende Commercien (die nochtans op 't hoochste waren ghechargeert, en qualijck yets meer konden dragen) dat haer Ed. Mog. te vreden waren, dat tot dien eynde soude werden ghecontinueert, den opheve van 't lopende Last ende Veyl-gelt, aenvanck nemende de selve continuatie, met den tijdt dat de resterende penningen, van wegen de Provintie van Zeelandt, gesupporteert tot uytvoeringe van de bewuste extraordinaris Directie, volkomentlijck souden wesen voldaen ende ghequeten, ingevolge van de conditien, daer mede het eerste consent tot denselven opheve expresselijck was ghelimiteert gheweest, menende haer Ed. Mog. dat den Staet veel beter soude konnen werden gedient met de voorsz. continuatie, dan of men resolveerde eenich dierghelijcke middel, van nieus te heffen en t'introduceren, gemerckt 't voorsz. oude middel tegenwoordich in vollen train zijnde, notoirlijck oock voortaen met meerder faciliteyt soude konnen worden inghevordert, daer ter contrarie nieuwe Impositien gewoon waren doorgaens, en voornamentlijck by dese conjuncture van tyden, veel oppositie en moeyelijckheyts te bejegenen, behalven dat oock seer lichtelijck konde gebeuren, soo wanneer by d'een of d'ander van de Provintien in 't consenteren van 't voorsz. nieuwe middel, eenige onsmakelijke veranderingen of voorwaerden souden mogen worden gestipuleert, dat daer mede 't selve tot merckelijke prejuditie van de gemene Finantien, of t'eenemael soude kunnen achterwegen blyven, of ten minsten voor een langen tijt worden getraineert, en ingevalle men niet ghenegen soude wesen daer omtrent eenige alteratie te doen, maer in alles te volgen de voorgaende ordre en practike (gelijck haer Ed. Mo. meenden dat best waer) dat de selve sich oock niet en konden imagineren, waerom in de voorsz. continuatie eenige scrupule, of swaricheyt behoorde te werden gemaeckt: Dat haer Ed. Mo. benevens dit consent noch soude versoecken, dat de *portie* en *quota*, daer op 't Collegie ter Admiraliteyt in Zeelandt, ten respecte van de gemeene Equipagie was gestelt, wat mocht werden gemodificeert, als voor haer te beswaerlijck, ja byoans ondraeghlijck zijnde, voornamentlijck ghebracht in eene geheele ongelegentheyt, geduyrende den gemelten *Engelschen Oorloghe*, door de defecten van de andere Provintien, monterende

boven

boven de *seven hondert duysent gulden*, ghelijck van wegen 't selve Collegie noch meermalen voor desen aen haer Ho. Mog. was gheremonstreert, van welcke inegaliteyt noch te meer soude blijcken, soo wanneer by voortganck van dese geprojecteerde Equipagie, de Collegien so tot Amsterdam, als in 't Noorder-quartier, notoirlijck in het gheheel, of voor het meerendeel souden wesen gedechargeert van de ordinaris Convoyen naer Oosten, en contrarie het Collegie in Zeelandt residerende, boven de Equipagie van *acht* kloecke en welghomonteerde Schepen, die de selve gehouden soude sijn te furneren, inde voorsz. quote niet alleen soude blyven beswaert, met het doen van het ordinaris Convoy naer de West, maer oock buyten alle twijffel dienaengaende noch meer soude werden ghechargeert, ten respecte van de generale *Rapture*, onlangs ontstaen tusschen den Coninck van Spangien, en de Republijck van Engelandt, daer door naer alle apparentie de depredatien ende pirateryen ter Zee dagelijcx stonden te Accresseren, voornamentlijck niet alleen beyde selve Natien, maer oock de Turckse Roovers souden sien, dat de Principale machten van desen Staet naer het Oosten souden wesen ghekeert, en consequentelijck haer den wech ghebaent, omme soo in de Middelandtsche Zee, als in de *bocht* van Vranckrijck ende in 't *Canael* na haer appetijt, of wel sonder merckelijcke resistentie haer persoonagie te konnen spelen.

Om welcke pregnante Consideratien haer Ed. Mog. oock niet conden naerlaten daer op als noch te insisteren, en versoeck te doen, dat de portie van meergemelte Provintie van Zeelandt, inde bewuste *acht en veertich* Schepen, of wel het meerendeel van dien, by de selve particulierlijck soude mogen werden geemployeert, tot naerder beveylinge, ende bescherminge van de Navigatie ende Trafijcque om de West, als sijnde de noot van die zijde soo seer te vreesen, en soo manifest, als in 't Oosten, gelijck de droevige experientie genoechsaem voor desen hadden geleert, en noch dagelijcx toonde, sijnde oock 't selve versoeck sonder eenige scrupule aen de Provintie van *Zeelandt* geaccordeert op gelijcke deliberatien, in Augustus des voorleden Jaers *sestien hondert vijf en vijftich*, en of oock wel waer mochte wesen, dat noyt eenige diergelijcke instantien souden mogen sijn gedaen geweest, van wegen eenige andere Commercierende Provintien, so wanneer voor desen de extraordinaris Vloten van desen Staet, om de West ofte inde Noort-Zee wierden gebruyckt; dat sulcx niet vremdt waer gheweest, vermits notoirlijck geene hostiliteyt als doen en konde worden gevreest als van die kant, en soo haer eenige mochten opdoen, daer de voorsz. Vlooten ghenoechsaem konde werden gheresisteert, waer door dan oock by gevolgh geene bysondere inconvenienten en konden worden verwacht op de Oost-Zee, als doenmaels rontom beset met neutrale en geallieerde Vrienden, en tegens alle offensien uyt de West ten vollen verseeckert, door de machten van 't Landt aldaer agerende, 't welck als nu ten respecte van de Westersche quartieren, voornamentlijck soo de meeste machten van 't Landt souden wesen gesonden naer het Oosten, met geen ghelijck fundament konde werden geseght, tot preventie of afweringe van welcke onheylen haer Ed. Mog. dan geerne sagen, boven d'Ordinaris Convoyers, staende tot laste van 't Collegie in Zeelandt, oock het voorsz. extraordinaris aen-

part

part mochte werden gebruyckt, onder het beleyt van een Zeeuws Commandeur, voorsien met Commissie, ende particuliere Instructie van haer Ho. Mog. en dat oock tot bescherminge van de voorsz. Westersche quartieren, derwaerts mochten worden ghesonden, alle de Schepen die door de Collegien ter Admiraliteyt in de andere Provintien, tot het convoyeren naer de West, voor haer aendeel, mede mochten werden geequipeert, ende dat de selve Collegien ernstelijck mochten werden versocht, daer toe nu meer als oyt, alle mogelijcken yver, ende vigilantie te willen contribueren.

Verklarende oock te vreeden te wesen, dat by aldien den becommerlijcken toestant in 't Oosten, sodanige merckelijcke distractie of verminderinge van de gheprojecteerde Vloote niet en soude konnen lyden, en dat de selve Vloote, consequentelijck soude moeten bestaen, uyt het gedestineerde getal, in sulcken geval de bewuste Equipagie soude mogen werden gheaugmenteert, met de nombre van noch ses of acht Capitale Schepen, mits geemployeert werdende de portie van de Provintie van Zeelandt, of 't meerder deel van dien, tot securiteyt van de West.

Tot besluyt, dat ingevalle by haer Ho. Mog. mochte werden goetgevonden, 't voorsz. Last ende Veyl-gelt te continueeren tot verval van de oncosten van dese Equipagie, de reeckeninge daer van soude moeten werden gedaen, het eynde van alle drie Maenden voor Gecommitteerde, van de Geunieerde Provintien, en dat oock t'elckens, nevens de gedane reeckeninge, en Liquidatie, en in conformiteyt van de selve effectuele distributie en voldoeninge soude behooren gedaen te werden aen de quartieren ende Collegien, die aen hare Equipagie souden bevonden werden te cort te comen, en ten advenante van 't selve cort, en dat oock by de Ordre 't selve middel naer de gedane continuatie geensints en soude mogen werden afgeschaft, of ghediscontinueert, voor ende al eer de Lasten ter oorsake van de selve Equipagie te supporteren, volcomentlijck ende tot den laetsten Penninck souden wesen ghequeten, ende dat oock ten selven fine behoorlijcke Acte van verbintenisse, op den naem ende door ordre van haer Ho. Mo. souden dienen gedepescheert, gelijck mede het selve middel ende andere consenten, tot het doen van de voorsz. Equipagie te dragen, om geenderhande respecten, tot eenich ander behoeft ende intentie, en souden mogen werden geconverteert.

De Heeren Gedeputeerde van de Provincie van Vrieslandt heeft in dese Conclusie gheconsenteert, op het behagen van de Heeren sijne Principalen. De Heeren Gedeputeerde van de Provincie van Over-Yssel hebben in de bovenstaende conclusie mede niet geconsenteert, als op de voorsz. extraordinaris Equipagie noch ongelast te zijn.

Ende alsoo nu alle dagen de Schepen van Commercie stonden om uyt te loopen/ soo is den twaelfden April goet gevonden den Ambassadeurs van desen Staet in Denemerck aen te schrijven datse de Schippers van de Coopvaerdye-schepen deser Landen die in den aenstaenden Soomer den Oressont souden comen te passeren/ by schriftelijcke Acte wel scherpelijck te belasten/ dat sy soo verre heulupden in hare aenstaende reyse eenich gewelt ofte derongelijc-

gelijckinge wierde aengedaen / van wien 't selve oock soude mogen wesen/ sy-luyden daer van aenstonts/ met toesendinge van soodanige verclaringen / als sy maer des noot zijnde / met eede souden connen bevestigen by den Schipper ende Scheeps-Officieren geteeckent / over de notabelste circomstantien / die daer omtrent souden wesen voorgevallen advys ende kennis souden hebben te geven aen haer Ho. Mog. Ambassadeurs in Dennemerck/ mitsgaders oock aen den Luytenant Admirael / ofte den geenen die op de Vloote van desen Staet omtrent de voorsz. gewesten het commandement soude hebben. Dat mede de selve Schippers pertinente advertentie souden hebben te geven hier te lande/ van de Tollen ende Licenten, ofte andere beswarenissen die hunluy-den in eenige Havenen ofte plaetsen op de Oost-Zee gevercht ofte afgenomen soude worden / omme aenstonts in cas van onbehoorlijcke beswarenissen by de Regeringe ordre te werden gestelt/ten eynde op die van de voorsz. havenen/ alwaer sulcx geschiede/ de vordere vaert geinhibeert/ wierde ter tijdt en wylen toe dat daer in behoorlijck soude wesen geremedieert. Ende in cas hunluyden op eenige Reeden ofte voor eenige Steden ende plaetsen door macht van Oor-logh-Schepen ofte ander gewelt/ van die geene aen de welcke de voorsz. Ste-den ende plaetsen niet waren toebehoorende/ eenige betalinge van Tollen ofte andere beswarenissen souden werden gevercht en opgeleyt / dat syluyden in de voorsz. Reeden niet souden hebben in te loopen/ nochte op soodanige Steden en plaetsen te varen/ veel min de voorsz. Tollen ofte beswarenissen / directelijck ofte indirectelijck te betalen/ maer dat de selve haer in sulcken gevalle na ande-re Havenen/ ofte oock des noot zijnde/ wederom na den Oresont souden hebben te begeven/ ende van haerluyden wedervaren mede met toesendinge van be-eedichde verclaringe/ als boven/ advertentie te geven aen de gemelte Ambassa-deurs en het Opperhooft over de Vloote voorsz. om daer jegens voorsieninge gedaen te worden als na behooren/ op pene van contrarie doende/ by de Schip-pers te verbeuren/ een boete van duysent Carolus guld. mitsgaders de Porte-Scheeps van selve/ ende 't gunt voor hare reeckeninge in de schepen ingeladen soude zijn/ alle 't welcke de voorsz. Schippers op hare Reders ende bevrach-ters/ souden mogen verhalen / in cas sy daer toe souden meynen gerechtight te wesen/ welcke Reders ende bevrachters oock daer vooren convenibel ende exe-cutabel souden zijn / in cas de selve overtuyght conden worden van tot de voorsz. Contraventie ordres te hebben gegeven ; ende oock de opgemelde Col-legien ter Admiraliteyt aengeschreven t' sijner tijdt tegens de contraventeurs van 't geene voorsz. is/ door de respective Advocaten Fiscaels te doen procede-ren als na behooren / sonder eenige mitigatie ofte conniventie.

Het ooghmerck ende kort begryp van dese resolutie/ was alle Navigatie niet alleen aen de Ingesetenen van desen Staet/ maer oock aen andere te ver-bieden op de Havens aen de Oost-Zee, waer door eenich Tol of profijt aen Sweden mocht comen / om alsoo aen Sweden alle middel van subsistentie te benemen. Ondertusschen wiert de dispositie van de Oorloghs-Vloot onder den Heer van Obdam gestelt meest tot dispositie van de Koninck van Denne-merck. De selve Vloot was tegen 't eynde van April genough ghereet/ maer het ontbrack aen Matrosen. Men sloegh de Trommel over al : self na Luyck-

daer veel Canaille is/ wiert gesonden om volck. Wat in Zeelandt was liep na Vlaenderen; alwaer seer gereder wiert op de Caep tegen de Engelsche. In Walcheren was oock een opstandt van de Huysluyden tegen de Staten van Walcheren; alsoo noemde men die aldaer het bewint hadden op dicagie; om te lichter volck te krijgen/ wiert den Admirael toegestaen yeder Matroos na bevindinge twee of drie gulden Maents meer te geven.

Eenige weecken laugh liep een sterck gerucht/ dat de Koningh van Sweden geslagen ende hy-selfs doot was. Veel duysenden wierden daer op verwedt. Dies Resident Appelboom sich geobligeert vondt den een en twintichste April ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. door den Heer Presiderende laten bekent maecken de ydelheyt ende nietigheyt van de nu soo langen tijdt geloopen hebbende geruchten/ als of aen de Koninghlijcke Sweedtsche persoon of leger eenige disgratie of letsel ware toegevallen in Poolen. Verseeckerende dat de Koningh ende 't Leger waren alnoch in avantagieuse ende progredierende posture; bereydt soo wel tot Oorlogh als Vrede/ sijnde dit laetste het ooghmerck van 't eerste/ als het met eere ende securiteyt soude konnen werden geobtineert.

Dat hy wel gehoort hadde de lust der van hier aen sijn Koningh gesondene Ambassadeurs te zijn/ om haer tot bemiddeling der Vrede t'interponeeren/ maer alnoch ongeerne ende wederom te verstaen/ dat pari passu een Vloot Oorloch Schepen soude gaen na d'Oost-Zee. Seyde gelast te zijn/ om alle goede ende vertrouwelijcke Correspondentie ende confidentie tusschen sijn Koninck ende desen Staet te observeren: maer te vreesen dat het seynden van sodanige Vloote der selver mediatie/ of niet aengenaem/ of wel de handeling swaer soude maecken. Haer Ho. Mog. hebben den Heer van Gent presiderende/ versocht ende Gecommitteert/ om welgemelden Heere Sweetschen Resident te gaen begroeten/ ende bedancken van wegen haer Ho. Mog. voor de gedane notificatie: ende den selven wederom te verseeckeren van de goede affectie/ ende inclinatie deses Staets/ ende datse geensins gemeynt waren met de selve Vloote yets te doen/ wat offensie mocht geven aen sijne Majest. sijnde de selve Vloote alleen toegerust/ tot bloote defensie van de Ingesetenen deses Staets by dese gelegentheyt/ daer veelderhande stryende partyen in Zee waren.

In wat odeur de Koninck geduyrende sijn vermeende afsydigheyt was/ is te sien uyt het volgende:

Die *Eedt*, *Verbondt*, noch *Godt* en acht,
En *Polen* met een domme kracht
Van dartel bloedt verdrucken woud',
Doch niet dat hy daer sterven soud':
Maer of het *Luther* niet ghelooft,
De *Pool* heeft hem den Kop gheklooft,
De Romp leyt hier begraven nu,
De Ziele is by *Richelieu*:
En wachten beyd' met groote pijn,
Naer *Cromwel* ende *Mazarijn*:

Om dan te samen 't recht te vellen,
En al den Hel in roer te stellen.

De Chur-Brandenburghsche Gesandte Bonyn heeft den vijf en twintichsten April benessens de Heeren Weyman ende Copes, de eerste audientie ghehadt: van sijn Logement af tot ende van de vergaderingh geleydet door de Heeren Ripperda ende Schuylenborgh in een Carosse tot vier paerden. Sijne Propositie is niet geweest als generael ende Complimentair.

Gaf wijders te kennen te sullen toonen dat het met Sweeden ghemaeckte Tractaet geensints contrarieerde het te voor niet dese Staet gemaeckte. In de conferentien komende/ exhibeerde eerst seeckere twee Artikelen/ daer op het meest aen quam/ daer mede men niet te vreden zijnde; hebben in de volgende conferentien gelesen het geheel Tractaet/ soo sy seyden; maer alsoo sy 't principael niet toonden / wiert ghesept / men kon niet weten of het niet was ghecastreert / doch sy pooghden op alles soo dat als andere scrupulen contentement te gheven; de meeste swaricheyt stack in het sestiende Artijckel van het Tractaet van den seven en twintichsten July verleden Jaer hier gemaeckt/ alwaer gesprooken wiert dat de Tol in Pruyssen niet als met gemeen goetvinden con werden verhooght. Sy gaven te kennen/ dat sulcx wel niet expresselijck was ghereserveert in het Tractaet met Sweden, niet te min noch dat de Chur-Vorst sich daer met niet voor altijdt hadde de handen gebonden/ maer dattet geheel Tractaet was *ad paucos annos*, en dat tot noch toe de Chur-Vorst niet hadde daer tegen gedaen.

Ende dat de Chur-Vorst voor het Interest van desen Staet presenteerde te willen sich instellen om met Sweden, tot contentement van desen Staet te handelen/ ende tusschen Sweden ende desen Staet een volkomen goede correspondentie te maecken.

Voorts allegerende 't exempel van desen Staet / die aen Vranckrijck hadden belooft geen Vrede te maecken als met ghemeen consent / dat is om aen Vranckrijck haer Interest te doen hebben. Ende soo ras als dese Staet oordeelde dat Vranckrijck haer Interest konde krijgen: doen maeckte dese Staet Vrede; ende interponeerde haer om oock tusschen Vranckrijck ende Spangien die te maecken.

De Heer van Bonyn meenende voldaen te hebben/ versocht ende hadde sijn audientie van afscheyt Saterdach den dertienden Mey; die van Hollandt hadden geeren ghesien dat hy noch ware ghebleven tot de Vergaderingh van haer principalen. Dies hy den volgenden Maendach noch eens is in conferentie geweest / was meest op het voor desen geroerde sestiende Artikel. De Heeren van Hollant alnoch geen contentement nemende/ refereerden tot haer aenstaende Vergaderingh. Alsoo heeft de Heer Bonyn niet konnen krygen als een simple recredentiael/ ende is daer mede vertoogen den vijf en twintichsten Mey. Na sijn vertreck den vierden Juny is gegeven 't volgende antwoort.

DE Staten Generael der Vereenichhde Nederlanden, geresumeert, doorghesien ende overwoogen hebbende het geene de Heeren Ministers van de Heere Chur-Vorst van Brandenburgh by der selver memorie ofte Propo-

sitie

ficie op den *vierden Mey* lestleden, aen hare Ho. Mog. hebben voorgestelt, namentlick, dat in het Tractaet tusschen den Coninck van Sweden ter eenere, ende sijn Chur-Vorstel. Doorl. ter andern zyde, den *seventiende January* deses loopende Iaer gesloten eenige saecken ende inspecie nopende de inrichtinge van Tollen ende Licenten waren begrepen, de welcke tot noch toe niet ghebrocht en waren tot hare volcomene perfectie, ende waer inne sijne Chur-Vorstel. Doorl. sonder haer Ho. Mog. niet geeren treden wilde, met versoeck terwijle dienaengaende eyntelijck ende ter oorsaecke dat men aen de zyde van Sweden daer op was dringende, wel yets soude moeten werden byder handt genomen, dat hare Ho. Mog. mocht gelieven de saecke by goeder tijdt in behoorlijck consideratie te houden, de gelegentheyt van 't werck ende het gemene Interesse typelijck t'overwegen, ende sulcx sijn Chur-Vorstel. Doorl. met raet ende daet t'assisteren, dat dienaengaende met onderlingh believen geprocedeert ende het werck van allen zyden inder minne ende vriendelijck geadjusteert, ende over sulcx alles, soo veel mogelijck, naer 't interesse van allerzyts partyen ghereguleert mochte werden, voegen hare Ho. Mog. de welgemelde Heeren Ministers van den Hoochgemelten Heere Chur-Vorst tot antwoorde toe, dat hare Ho. Mog. geensints connen begrypen, met het ghemeene Interesse te connen bestaen, maer ter contrarie daer jegens directelijck strydich te wesen, dat in de Havenen van sijn Chur-Vorstel. Doorl. op de Oost-Zee responderende, de Onderdanen van haer Ho. Mog. ende de Ingesetenen van dese Vereenichde Provincien over hare persoonen, Schepen, Waren ofte Coopmanschappen onder eenich pretext, verder ofte hooger souden werden beswaert, als de selve ten tijde van 't sluyten der Alliancie defensive in Iulio des voorleden Iaers tusschen desen Staet ende sijne Chur-Vorstel. Doorl. jonghst opgerecht, aldaer beswaert sijn geweest, te meer alsoo de selve sijne Chur-Vorstel. Doorl. achtervolgende het *sestiende* Artikel van de voorschreven Alliancie, tot soodanige hooger beswarenisse als boven, selfs in cas van den hoochsten noot niet anders dan met onderlingh goetvinden van beyde de Geallieerden, ende sulcx niet sonder expresse bewillinge van haer Ho. Mog. en vermach te treden, nochte oock te ghedoogen, dat in de voorschreven Havenen, door yemandt anders eenige beswarenisse geintroduceert ofte gegeven werden; dat derhalven haer Ho. Mog. wel duydelijck mitsdesen hebben willen verclaren, dat de selve soodanige hooger beswarenisse niet alleenlijck niet connen goetvinden, ofte daer inne bewilligen, maer oock in geenderhande manieren souden connen consenteren, dat in de voorsz. Havenen eenige hooger beswarenisse tot notoire contraventie ende verbreeckinge van de voorgeroerde Alliantie by sijne Chur-Vorstel. Doorl. soude werden geintroduceert, ofte by den selven gepermitteert dat aldaer door yemandt anders eenige belastinge geintroduceert, ofte geheven soude werden, ofte oock dat de voorsz. Havenen, aen d'een ofte d'ander souden werden overgegeven, verpant, ofte aen yemant daer op eenich recht, ofte macht directelijck ofte indirectelijck ghecedeert; De prestatie van alle 't welcke, als sijnde conform den uytghedruckten Text van de meer gheroerde Alliantie, haer Ho. Mog. punctuelijck sullen verwachten, sonder in eenige consideratie te nemen, dat

men

men aen de zyde van Sweden op yets desen contrarierende, soude mogen dringen, voornamentlijck, mede dewijle uyt den name ende van wegen sijn Chur-Vorstel. Doorl. op den *seventienden* February lestleden solemnele verclaringe is gedaen, ende oock t'sedert tot verscheyden malen gereitereert, dat sijn Chur-Vorstel. Doorl. met den hoochstgedachten Koninck van Sweden niets en hadde ingegaen, dat haer soude connen beletten te presteren 't goene waer toe de selve sijn Chur-Vorstel. Doorl. tot voldoeninge van de meerghe-roerde Alliantie was verbonden; sullende haer Ho. Mog. haer daer toe met deste meerder gherustheyt verlaten, dewijle de selve hier bevoorens van hare zyde ter instantie van sijn Chur-Vorstel. Doorl. tot voldoeninge van de beswaerlijckste stipulatien in de voorsz. Alliantie vervat, niet alleenlijck met volcomene promptitude, maer oock selfs eerder, als daer toe eenige obligatie naer de woorden, ende meyninge van de selve Alliantie precieselijck was gheboren geresolveert ende effective ordre gestelt hebben. Versoeckende hare Ho. Mog. de meergemelte Heeren Brandenburghsche Ministers dese hare Ho. Mog. verclaringe ende antwoorde favorabel rapport te willen doen aen sijne meergemelte Chur-Vorstel. Doorl. Gedaen ter Vergaderinge van de Hooch-gemelte Staten Generael in den Hage den *vierden Iuny sestien hondert ses en vijftich.*

Men hadde een Correspondent tot Koninghsbergh, genoech bekent/ doch niet gecrediteert: hy willende mede indringen in de publijcque audientie/ die de Chur-Vorst aldaer gaf aen de Muscovische Ambassadeurs/ wiert gelast daer buyten te gaen; ende gedreygt door Trawanten te sullen werden weder uytgedreven soo hy niet wilde goetwillich gaen. Hy ontfingh daer na noch eens een afgront door een Chur-Vorstelijck Officier. Hy claeghde/ maer hy hadde geen Character/ doch 't was een teecken / dat de affectie kleen was.

Alreede den drie en twintichsten Mey was geresolveert ende de Ambassadeurs by Sweden aengeschreven/ te bevorderen dat haer Ho. Mog. by schriftelijcke acte mochten worden verseeckert dat de Ingesetenen deser Landen by of van wegen de Koningh van Swedon ende Poolen in hare Navigatien ende Commercien op de Oost-Zee directelijck nochte indirectelijck geturbeert / ofte gheincommodeert / nochte oock in hare respective Rijcken ende Landen met eenige nieuwe / ofte hoogere lasten / ofte impositien als aldaer eenige Jaren t'sedert de laeste Tractaten met de Croone van Sweden ghemaeckt waren/ geheven gheweest/ immers in cas van nieuwe belastinge niet hooger als de eygen Onderdanen nu/ ofte hier namaels beswaert ofte gegraveert souden werden/ ende dat sulcx oock specialijck by goede occasie/ ende op soodanige tijdt als sy naer de constitutie van saecken daer toe bequaem souden achten aen Hoochstgemelte Coninck van Sweden / in de name van haer Ho. Mog. serieuselijck souden hebben te doleren over de excessive beswarenissen/ ende verhooginge van Tollen/ die de Ingesetenen van desen Staet voornamentlijck gheduyrende de jonghst verloopene twee Jaren in sijne Havenen waren opgelept / mitsgaders oock door de onrechtmatige Tolvorderinge in den voorleden Jare op de Rede van Dansick ondernomen / met versoeck dat

sijne

sijn Majesteyt soodanigen ordre believen te stellen / ende die voorsieningh te doen / niet alleenlijck dat sulcx in 't toecomende niet meer mocht comnte geschieden/maer oock dat alle soodanige Penningen als de Ingesetenen van desen Staet op de voorsz. Reede by ghewelt van Oorloch-Schepen / afgeperst waren/ aen haer Ho. Mog. machten werden gerestitueert ende gerefundeert/ gevende haer luyden wedervaren op 't geene voorsz. is/ ende specialijck/ mede op 't voorsz. laetste point t'sijner tijdt behoorlijck advertentien / omme des noot zijnde/dienaengaende soodanige naerdere resolutien te werden genomen/ als mede tot bevrydinge van de goede Ingesetenen deser Landen van alle onrechtmatige belastinge ende beswaringe soude bevinden te behooren. Des dat de executie van 't geene voorsz. is/ ende van alle 't geene henluyden hier bevoorens soo by Instructie/ als by particuliere resolutien/ was aen geschreven geweest / mochte werden gelaten t'haerder discretie / ende aen haer wijse directie / omme daer inne soodanich te procederen / ende naer gelegentheyt van tijden ende saecken sulcx te doen / ende te laten / als syluyden voor den dienst van de Staet souden oordeelden te behooren.

De Heer van Obdam, nam hier sijn afscheyt den een en dertichst en Mey sijn last was te gaen na de Sont, ende te volgen de directie van den Koningh ende de Ambassadeurs. Hy seyde dat hem noch wel hondert Matroosen manqueerden/ dat hy die hoopte in de Sont te suppleeren. Tot Amsterdam liet hy de Trommel oock roeren / biedende veertien gulden op een Matroos Maents: maer alsoo die van de Admiraliteyt niet meer gaven als dertien; haddent verbooden; om geen duyrte te maecken in de Matroosen.

Alrede in dese tijdt wist men dat Dennemerck geresolveert was tot nieuwe Alliance; mits genietende ampler guarandt.

De Koningh van Sweden aen sijn zyde gaf aen de Heeren Ambassadeurs van desen Staet seer goede woorden; ontfingh ende bejegende se in sijn discoursen seer minnelijck/ sijnde een Prins die bovenmaten wel bespraeckt ende van een goede memorie was/ ende in 't stuck van beleefde complimenten seer volmaeckt. Met sijn Commissarisen in conferentie komende/ stelden de Ambassadeurs voor de mediatie/ de interventie voor Dansick, de continuatie van Tollen op de oude voet. In substantie hebben die van den Koninck daer op geseyt; dat sijn Majesteyt aen die van Dansick hadde laten presenteren een goede ende bequame neutraliteyt, ja vrientschap/ maer dat sy liever hadden willen vyant zijn / dat daerom sijn Majesteyt niet konde worden verdacht/ soo hy desgelijcx sijn best dede/ ende alsoo hy resolveerde/ja geresolveert hadde/ om Dansick te belegeren ende te benauwen te lande ende te water / dat hy sijn Minister in den Hage hadde belast om sulcx aen haer Ho. Mog. bekent te maecken / ten eynde sy ingevolge van het Stockholmsche Tractaet van de Jare sestien hondert veertich geen toevoer geliefde te gedoogen te worden gedaen aen die van Dansick. Hier in hadden de Koninclijcke Commissarisen geallegeert het selve Tractaet.

Maer als de Heeren Ambassadeurs yet volgens de ghemelde Alliance wilden allegeeren/ van niet te verhoogen de tollen/ &c. soo hadden de Koningsche ghesepdt dat dese Staet self het ghemelde Tractaet hadden geener veert.

 Edoch

Edoch hadden oock ghesprooocken van het amplieren de voorighe Trac-taten.

Ingevolge van bovengemelde waerschouwinge/ heeft de Koninck sijn best gedaen om Dansick te benauwen/ innemende de Schans te Stibelauw stor-mender hant/ voort het hooft ende alle posten/ uytgenoomen Weixelmunde ende 't geberghte/ bemachtigende. Ondertusschen quamen de Polen sterck by een omtrent Warschauw, qualijck tracterende de Evangelische ende Joo-den/ ende om sulx t'excuseren/ lieten een Manifest uytgaen/ van de wreedt-heyt ende roberyen der Sweeden, datse tot Crakow teegen haer woort hadden de Kercken ende Godtshuysen geplondert/ de geestelijcke soo mans als vrou-wen qualijck getracteert/ in gevanckenis geworpen/ gepynigt/ ende soo lang gemartelt datse moesten aenwijsen waer de Kerckelijcke schatten waren/ voor-na de Borgers ghedwongen tot ses hondert duysent Poolsche guldens op te brengen. Dat elders over al op de selve wijse/ ja erger was ghehuyst tegen geestelijck ende wereltlijck/ datse trouw/ woort/ noch beloften hadden gehou-den/ alle Steden/ Casteelen/ die sy met list/ beloften/ en aengeboden/ doch ydele-gene protectie hadden in bekomen/ alsoo berovende/ dat (alser niet meer ove-rich was te plonderen) de Marmer-steenen uyt de muyren hadden doen weghneemen en na Sweden voeren/ gelijck gedaen was aen 't Marmer-steen geschildert beeldt te Warsaw in 't Koninglijck Paleys ghevonden. Datse het Kasteel Wiesnicz effen op dien dach als 't overgegeven wiert/ en waer van de Koning 't accoort met eygener handt had onderschreven/ hadden geplon-dert al de paerden/ grof geschut/ en wat meer in 't arssenael en ergens in 't Kasteel te vinden was/ met hondert vijftich wagens laten wech voeren/ ge-lijck oock den Burg-Graef tegens toegheseyde trouw en beloften/ daer na de meeste part van 't Kasteel noch laten verbranden. Dat aen de Krijghs-Offi-cieren sulcken vrydom om te rooven was gegeven/ dat yder van hun meyn-den dat sy Sweetsche Koningen waren/ insonderheyt met opleggingh van ondraeghbare swaere contributien en executien der selver/ na elcks behagen. Die het geluck hadde van een levendighe Sauvegarde of onder s' Koninghs handt een schrift of Zegel/ die hadde hem selven het ongeluck ghekocht/ want datter geen geloof wiert ghehouden/ maer alles wech ghenomen en de rest ge-ruineert. Dat sy oock ondernamen te bemachtigen het Clooster Czenti-schouw, alwaer een miraculeux Marien beelt ende grooten schat wiert be-waert/ 't selven een gantsche Maent/ doch te vergeefs/ beschietende. Datse oock na ende voor sulcx hadden de graven der Prelaten geopent/ om de kelcken/ ende ornamenten daer uyt te neemen.

De Sweedtsche ende Brandenborghsche ter contrarie/ beschuldigden de Poolen van afgoderye/ datse tot Russemburg hadden den eersten April had-den een votum of belofte ghedaen ter eeren van de heylighe Maget Maria, de selve nemende tot bescherminge van 't Rijck.

Dit votum wiert door den druck gemeen ghemaeckt/ om de Poolen hier te Lande ende tot Dansick oock by alle Evangelische odieux te maecken/ waer tegen de Poolen seyden; dat al terstondt in ende na de Apostolische tijden soo wel tegen de eeuwighe Godtheyt/ als tegen de ware menschwerdinghe Christi,

daer

haer hadden gestelt verscheyden dwaelgeesten / om te complaceren de Heydenen die het hielen voor dwaesheyt / ende de Jooden die het hielden voor ergernisse / 1. Cor. 1. 23. De geheele ketterye van Arius, ende dergelijcke loopter op. Nestorius particulierlijck / wilde niet toestaen dat Maria soude genoemt worden Dei para of Moeder Godts / maer Christi para, of Moeder Christi. Het welck St. Ian te kennen geeft de rechte Antichristen of vyanden van Christus zijn. Maer sulcke dwalingen sijn door expresse Concilien of Synoden al lang gedempt / ende aen Christus Koning der Koningen / ware Godt van Eewicheyt / sijn eere / gelijck oock aen de heylighe Maget sijn Moeder ghevindiceert. Insonderheyt dat de Wederdoopers loochenende / dat Christus heeft vleesch ende bloet aenghenoomen van Maria, de meeste reeden hebben om aen Maria geen eere te doen. Maer alsoo de huydiges daeghsche soo Evangelische als Reformeerde toestaen dat Christus heeft vleesch ende bloet aenghenoomen van de Maget Maria, datse noodsakelijck moeten toestaen dat haer vleesch ende bloet, haer Soon, regeert in Hemel ende op aerden / dat Maria is de Moeder Godts / ende dat een groote eer haer toekomt. Dat Calvin in 't 3. Boeck sijner Inst. cap. 20. sec. 23. bekent / gelijck een yder moet bekennen / dat de Engelen sijn gedienstige geesten, de welcken aenbevoolen is de sorge onser Zalicheyt, ons in alle onse wegen te bewaren, die om ons gaen, ons vermanen ende troosten, die voor ons waken. Alle dit sijn Calvini eygen woorden. Nu is seecker, dat de Heylighe den Engelen self sullen oordeelen; datse de twaelf geslachten Israels sullen oordeelen; datse met Godt regeeren. Volgens dien hebben kennis van saecken / want hoe sal yemant regeren ende oordelen, die geen kennis heeft? Ende doet Godt haer soo groote eere aen / stelt Godt haer soo hooch / tot Richters tot Regeerders, soo is 't seecker / noch weynich eer die menschen doen wanneerse haer stellen tot sollititeurs / voorspraecken / ende voorbidders / wetense onse geheymenissen ons goed ende quaet doen / 't welck wy haer niet openbaren / om dat t'oordeelen, soo wetense immers veel meer als wy uytdruckelijck haer aenspraecken ende haer voorbiddinghe begeeren. Ende alsoo oock Calvin het bidden ende dancken stelt in een graed / ende dat de danckseggingh sich aen Godt addresseert soo wel als 't gebedt 3. Inst. 20. 28. soo soude David een afgooden-Dienaer sijn als het ongheoorloofst was door middelaers Godt te danken, wanneer hy de Engelen, ja Son ende Maen aenroept om Godt te dancken ps. 148. welcke twee Godts-diensten (seght Calvin aldaer) daerom in den ps. 50. vs. 15. worden by een gevoucht / mogen de Engelen, de Son, de Maen, de Sterren, ja de Walvissen / de afgronden vier ende Hagel, &c. worden aengheroupen / sonder afgoderye / hoe veel meer de Heyligen, die de belofte hebben van te sullen in den Hemel richten ende regeren, Math. 19. Apo. 2.

Dathenus comprehendeert specialijck onder de inwoonders des Hemels, in de selve Psalm / buyten twijfel oock de Zielen der Heyligen. Gelijck Apoc. 12. 12. desgelijcx Iohannes aenspreeckt de Hemelen ende die daer in woonen. Ende met een woort / dat al dat werck van aenspraeck, aenroepinge, ende dergelijck aen Engelen, Heyligen, Creaturen om Godt te looven, te dancken, te exalteren, te dienen, te bidden (daer van de Bybel vol is) niet sijn als

manieren van spreecken/ commemoratien, circumlocutien die Godt niet on-aengenaem zijn. Gelijck mede niet/ wanneer de naem van Godt self wort in de Bybel gegeven aen menschen. Ps. 50. Ende wy worden gelast die te eeren onder de naem van Eert Vader ende Moeder, gelijck het alle geleerde uytleggen/ Godt heeft niet van nooden door d'Engelen, Heyligen, Son, Maen, sterren, door alles wat in Hemel en op aerden is/ te worden geloost/ gebeeden/ gesegent/ nochtans ist hem aengenaem/ ende 't is soo altijdt gheschiet. Also spraecken de Polen/ ende de vyanden van Sweeden, hoe Evangelisch sy waren/ toonden haer yver om Poolen te helpen tot het effect van de Poolsche devotie.

Hier quamen eenige hondert Iooden, uyt Poolen gejaegt/ sy wierden van sommige gheraden om te clagen aen haer Ho. Mog. maer andere vonden het niet goedt; om den yver tegen Sweden niet te verslappen/ ende de Jooden aldaer niet lijdende datter arme sijn onder haer/ deden de selve alle hulp en handreyckinghe. De ses Predicanten van de Gereformeerde Kercken tot Dansick schreven aen de Ambassadeurs van desen Staet een medelijdige Brief/ over de wreedtheyt die de Poolen tegen de Gereformeerde allenthalven/ specialijck tot Lesna; (welcke Stadt nu over de hondert Jaer hadde gehadt ende gehouden de Gereformeerde Religie *secundum ritus confessionis Boemicæ*, (soo sy seyden hadden bedreven) *nondum iniri numerum posse eorum, quos partim gladius, partim flamma, partim in fuga paludes, & tali injuria absumserat.* Andere eenige duysent sterck quamen na Dansick haer retireren/ dit waren alle Gereformeerde behalven de Lutersche.

De Chur-Brandenborgsche hebbende weder eenige lichtinge gedaen in de Landen van Cleef, versochten passage door Hollandt in Junio/ sulcx is eyntlijck toegestaen by troupen van twee hondert t'effens.

Den ses en twintichsten Juny is ter Vergaderinge gelesen seker Advys/ geformeert by de Gecommitteerden uyt de Admir. raeckende de beveylinge van de middelantsche, mitsgaders van de nauwe Zee, en Bocht van Vranckrijck, met en nevens een lyste van de manninge en monture der Schepen/ die in de voorschreve districten geemployeert souden werden: Waer op gedelibereert zijnde, is in conformite van't voorsz. advys, goetgevonden en verstaen, dat tot beveylinge der voorsz. *Middellandtsche-Zee*, geemployeert souden werden *twaelf* Schepen, te weten, *drie* gemonteert met *vijftich* Stucken, en gemant met *drie hondert* coppen, *drie* gemonteert met *veertich* Stucken, ende gemant met *hondert festich* coppen, *drie* Fregatten gemonteert met *dertich* Stucken ende gemant met *hondert twintich* coppen, ende *drie* Iachten gemonteert met *achtien* Stucken, ende gemandt met *vijf en tachtich* coppen, maeckende te samen *twaelf* Schepen, ghemant met *sestien hondert vijf en t'negentich* coppen. Des souden tot bevrydinge van de *nauwe Zee*, ende de *Bocht* van Vranckrijck, ghebruyckt werden *ses* Schepen, namentlijck *vier* gemonteert met *dertich* Stucken, ende gemant met *hondert* coppen, ende *twee* Iachten gemonteert met *achtien* Stucken, ende gemant met *vijf en tachtich* coppen, t'samen *ses* Schepen, gemant met *seven hondert vijftich* coppen, alles met dien verstande, dat by de Collegien ter Admiraliteyt tot Rotterdam, in Zeelandt ende in 't Noorderquartier tot executie van 't gunt voorsz. is, geequipeert.

quipeert souden werden, by yder *twee* Schepen, tot beveylinge der voorsz. Middelantsche-Zee, ende by yeder een tot bevrydinge van de *nauwe Zee*, ende *Bocht* van Vranckrijck. Ende by 't Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam, *ses* Schepen tot beveylinge van de Middelantsche-Zee, ende *drie* tot bevrydinge van de *nauwe-Zee*, ende *Bocht* van Vranckrijck, daer inne alle de gemelte Collegien versocht wierden geensints in ghebreecke te willen blyven, maer hunne uytterste devoiren aen te wenden, ten eynde dat dese hare Ho. Mog. goede meninge ende intentie na gecomen mocht werden.

Van de aenkomste der Vloote in de Sont quam tijdingh in 't laest van Junius, doen nam ooch de Heer Rosenwinge afscheyt/ recommandeerde de saecke van de heermetingh der Schepen. Hy wist dat hier de deliberatien op het Employ der Vloote ten eynde gingen; wist de inclinatien/ ende konde daer van aen den Koninck levendich rapport doen. Hem wiert gegeven een goude kettingh van duysent guldens/ gelijck aen Reinfranck, gewesen Secretaris van de Heer Charisius, ende gaende om te sijn des Koninck Camer-Secretaris/ alrede was gegeven een kettingh van vijf hondert gulden met een medaillen. De Koninck van Sweden voorsach het tegen hem opgaende onweder/ ende dat hem niet beter was/ als met Tractaten den slach te versachten/ soo niet voor te komen/ toonden derhalven soo self als door den zijnen/ veel beleeft ende ghemackelijckheyt/ ende dat in geen onlust met haer Ho. Mog. begeerde te komen. Hier wiert daerom geen tijdt versuymt/ Gelderlandt adviseerde den eersten Julius als een interim, men soude de Vloot/ nu in de Sont leggende gebruycken/ tot defensie van de Commercie: Den Chur-Vorst aenmanen tot onderhouding van het Tractaet met desen Staet sonder dreyghement: Den Koninck van Dennemarck engageren tot defensie van de Oost-Zee: De Poolsche ende Dansicker Ministers sonderen wat sy aen haer zijde soude konnen ofte willen by 't werck doen. In desen tijdt quam advijs dat de Sweetsche Minister in Dennemarck aen den Koninc aldaer hadde ghedaen ghelijcke notificatie als de Heer Appelboom hier deed/ van niet te varen op Dansick; 't welck gaf een nieuwe verwecking tegen Sweeden.

't Advijs van Vrieslandt, wierdt den derden July hier ingebracht/ 't welck sich in alles conformeerde met die van Hollant, toestaende niet alleen het subsidie voor Dansick, maer ooch de actie van de Vlooten: Item/ dat allerhande Krijgs-Officieren van hier mochte gaen nae Dansick; ooch des noot te lande de Weyxel te suyveren tot aen Toren incluys, (in welck point Vrieslant singulier was ende verder ging/ als Hollant selfs.) Edoch soudemen ooch trachten tusschen Sweeden ende Polen, een goet accoort te maecken.

Die van Zeelandt waren vol inlandtsche contentie/ zijnde tot Goes de Regeeringh meest weder ghekomen in handen van die de selde voor twee Jaren hadden verlooren.

Den vierden July heeft de Heer Raedt-Pensionaris van Hollant ter Vergadering van haer Ho. Mog. veel gharangueert op het tegenwoordige subject ende occurrentie van saecken/ alles daer heen tenderende datmen dus ernstich aengaende tegen Sweeden, behoorde in consideratie te nemen/ datme sagh ende poochde met Vranckrijck ende Engelandt wel te staen. Te kenngeven.

gevende een vreese dat Vranckrijck ende Engelandt, staende met Sweeden in genauwe correspondentie/mochten qualijck nemen/dat desen Staet sich ging stellen in rupture vel quasi tegen Sweeden. Dat tot dien eynde noodich was te tracteren met Vranckrijck ende Engelandt, ende aen de selve te proponeren een alliance defensie. Ondertusschen quam van de Ambassadeurs tot Marienburch tijding/ dat aldaer de Chur-Brandenburchsche by haer waren geweest / ende by wege van preoccupatie hadden verhaelt / hoe dat de Koningh van Polen den Chur-Vorst simpelijck ende wat impertienselijck hadden laten sommeren / ende vermanen sijne wapenen te willen keeren tegen de Sweeden: dat de Poolsche Envoye noch een Credentiael hadde overgegeven aen de Pruyssische Stenden; die doch de selve terstont hadden weder ghegheven in handen van den Chur-Brandenburchsche Regering: dat sulcks een verkleynering was voor den Chur-Vorst: dat de Chur-Vorst aen Polen niet schuldich was als hondert man/ ende daer mede konde volstaen: dat de Chur-Vorst sich genecessiteert soude vinden te voegen met ende by de Kon. Sweedsche wapenen: dat hem de neutraliteyt niet diende: dat anders d'een of d'ander parthy meester wordende hem de wet soude stellen: dat hy oock ghenootsaeckt was eenige verhooginge te doen in de Pillau, dat nochtans daer in soude worden geobserveert eene egaliteyt onder de Natien: dat d'een niet min als de ander soude geven.

Die van Gelderlandt hebben den sesten haer oock verklaert conform het Hollandts advijs/ noopende het werck van Pruyssen ofte Polen; maer aengaende 'tgeene Vrieslant verder daer by hadde gedaen van te Lande de Weyssel te suyveren, dat was haer ongelegen. Gelijck dan oock aen Hollandt selfs wierdt gemerckt/ dat haer ongelegen was een Oorlogh te voeren in Pruyssen te Lande.

Eyndelijck Vrydagh den sevenden July sijn ter Vergaderinge nochmaels voor-gebracht de Missiven van de Heeren haer Ho. Mog. extraordinaris Ambassadeurs in Pruyssen ghescheven tot Marienburgh den twee-en-twintichsten May laetstleden / ende verdere naderhandt ingekomen / midtsgaders de Missiven van de Heeren haer Ho. Mog. extraordinaris Ambassadeurs in Dennemarcken: waer op gedelibereert/ ende specialijck oock in achtinge genomen zijnde de denunciatie door den Heer Resident Appelboom, uyt den naem ende van wegen den Coning van Sweeden aen haer Ho. Mog. gedaen/ van dat sijn Coningl. Majesteyt van intentie ende resolutie soude wesen de Stadt Dansig te blockeren ende belegert houden, met versoeck dat haer Ho. Mog. omme de reedenen, ende op de fundamenten breeder in de voorsz. Memorie gededuceert, geduyrende den tijdt van de voorsz. belegeringh alle Navigatie ende Commercie van de Onderdanen ende Inghesetenen deser Geunieerde Provintien, op de selve Stadt souden willen doen suspenderen; Oock daer benevens ghelet op het geene waer toe die van de Regeringe der Stede Dansig voornoemt/ sedert eenigen tijdt herwaerts aen haer Ho. Mog. hebben doen aenhouden: Is goet ghevonden ende verstaen mits desen, te versoecken ende te committeren de Heeren *Linteloo, Raet-Pensionaris de Wit* ende *Kniff*, omme aen den Heer *Schroder* Afgesante van de Stadt *Dansig* op de versoecken ende ite-

rative

rative instantie by hem uyt den naem van de sijne Committenten aen haer Ho. Mog. gedaen te gemoet te voeren, dat, mits by hem uyt den name als boven ten minsten op 't behagen van de gemelte Heeren sijne Committenten aen haer Ho. Mog. verseeckeringe gegeven werdende, *dat de Ingesetenen ende Onderdanen van dese Vereenighde Provintie met hunne Schepen, Waren, ende Coopmanschappen op de voorsz. Stadt, Navigerende ende Trafficquerende in 't incomen ofte uytvaren met geene Tollen, Licenten, Pont-gelden, Toelagen, ofte andere impositien ende ongelden, hoe de selve oock genaemt mochten wesen souden werden beswaert ofte belast gelaten verder als de eygen Ingesetenen, ofte oock eenige andere de minst beswaerde vreemdelingen* (by soo verre t'eeniger tijde yemandt van de selve Vreemdelingen meer als de voorsz. eygen Ingesetenen mochten werden verschoont) *tegenwoordich belast waren ofte hier namaels beswaert blyven souden, ende dat oock de voorsz. Ingesetenen ende Onderdanen van de gemelde Vereenighde Provincie, over haer Persoonen, Schepen, Waren, ende Coopmanschappen voortaen niet verder ofte hooger souden werden beswaert, als de selve jegenwoordich beswaert waren, sonder oock te gedoogen dat aldaer door yemant anders eenige nieuwe beswaernisse geintroduceert ofte geheven wierde*, alles onder expresse belofte van sulcx *by den Koninck* van Poolen behoorlijck te sullen doen Ratificeren, daer toe oock de verclaringe ende schriftelijcke verbintenisse van de Heere *de Bye Resident* van de Hoochstgemelde Coningh door de gemelte Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerde soude worden afgevordert, haer Ho. Mog. van haer zyde geresolveert waren, de voorsz. Stadt in hare *jegenwoordige ongelegentheyt* met ende nevens de Coninck van *Dennemerck* crachtelijck *te hulpe* te comen, ende dat de selve ten dien fine niet alleenlijck door de Heeren extraordinaris Ambassadeurs van desen Staet, haer tegenwoordich omtrent de Persoon van de Coninck van *Sweden* onthoudende met grooten ernst souden doen continueren *de begonnen Officien en devoiren*, om door een spoedich Tractaet te mogen worden verseeckert ende gerust, dat de Ingesetenen deser Landen by ofte van wegen sijn Majesteyt in hare Navigatie ende Commercien op de Oost-Zee directelijck nochte indirectelijck geturbeert ofte geincommodeert, nochte in dessels Rijcken ende Landen met eenige nieuwe ofte hooger lasten ofte impositien als daer eenige Iaren herwaerts t'sedert de laetste Tractaten met hoochstgemelde Croone van Sweden gemaeckt waren, geheven geweest, immers in cas van nieuwe belastinge niet hooger als de eygen Onderdanen ofte andere de minst beswaerde Vreemdelingen, inghevalle eenige van de selve meerder als de eygen Onderdanen mochten werden verschoont, nu ofte hier namaels beswaert ofte ghegraveert souden werden, mitsgaders ten eynde soodanich Tractaet als boven volgens de Ingredienten van de bewuste voorgaende Alliantie defensive van de Iare *veertich*, ende met verseeckeringe aengaende de Commercie ende belastinge als hier boven uytgedruckt staet, metten allereersten mogen werden ghetroffen, des dat in 't selve Tractaet mede souden moeten werden geincludeert niet alleen volgens voorgaende resolutien de Republijcke van *Engelandt* ende den Coningh van *Dennemerck* des begeerende, maer oock specialijck de Heeren *Chur-Vorst van Brandenburgh* ende de Stadt *Danswijck* voornoemt, maer dat haer Ho. Mog. oock wyders gheresolveert waren hare *gantsche Scheepsarmade* ten deele albereydts naer Oosten uytghesonden, ende ten deele noch derwarts staende te vertrecken, te senden op de Reede ende voor de

de Haven van *Danzick* voornomt, ende daer door soo veel mogelijck te beletten ende te weeren, dat de voorsz. Haven door de navale macht van *Sweden* van buyten niet ghesloten ghehouden werde. Des soude aen de Heer van *Obdam* Luytenant Admirael door expressen te Water ende te Landen gheschreven werden, dat hy sich na voorgaende Communicatie ende op advijs van de voornoemde Heeren hare Ho. Mog. extraordinaris Ambassadeurs in Dennemercken met sijn gantsche onderhebbende Vloote, ofte met soodanighe ghedeelte van dien, als tot uytvoeringe van de navolgende haer Ho. Mog. ordres gerequireert soude worden na de *Reede van Dantsick* voornoemt, soude hebben te vervoegen, ende soo veele in hem was te beletten, *dat de Schepen van de Ingesetenen deser Landen* willende aldaer incomen ofte uytvaren, daer inne niet verhindert ofte wederhouden wierden, versoeckende ende vermanende in 't vruntlijck allen den geenen die sulcx souden willen ondernemen, haer daer van te onthouden sonder de selve te offenderen ofte te beschadigen, ten ware yemant na vrientlijck versoeck ende vermaningh als boven, sich echter tegens den uytvoeringe van de voorsz. last feytelijck quame te opposeren, ende dat hy Luytenant Admirael tot wederstant van dien, *gewelt met gewelt* soude hebben af te keeren, ende sich voorts tegens soodanige te gedragen als in sijne Instructie in 't regardt van andere geweldenaers uytgedruckt stont. Dat wyders hy Luytenant Admirael de Schepen van de Ingesetenen deser Landen comende uyt het Vaderlandt na de voorsz. Stadt *Dansick* ofte na de Havenen resorterende onder 't ghebiet van *Brandenburgh* als oock de geene die van daer wederomme na 't Vaderlandt ghemunt hadden des noot zijnde, ende naer dat de ghelegentheyt van tijden ende saecken soude comen te vereyschen ende toe te laten, met betamelijck Convoy t'haerder beschermingh soude hebben te versien, alles voor soo veel *de Havenen van sijn Chur-Vorstel. Doorl.* belanghde op Presuppoost van dat aldaer geen verhooginge van Tollen of andere Impositien contrarie de expresse beloften begrepen in het *seste* Artijckel van de Alliantie op den *seven en twintichste July* des voorleden Iaers met sijn Chur-Vorstel. Doorl. aengegaen, geintroduceert ofte gedoocht soude worden, ende ten eynde de selve sijn Chur-Vorstelijcke Doorluchticheyt sich daer toe, nochte door instantie van de Coning van *Sweden*, nochte door vrese van sijne Majesteyt, en liete bewegen, maer ter contrarie van de andere zyde swaerder ongemacken met reden apprehenderen, ende sich daer mede oock eeniger maeten jegens meer hoochstgemelde Coninck van *Sweden* excuseren mogen, soude derhalven de opgemelte Heeren haer Ho. Mog. extraordinaris Ambassadeurs in Pruyssen werden aengeschreven dat sy luyden door een ofte twee uyt den hare den Heer Chur-Vorst souden gaen begroeten ende de selve uyt den naem ende van wegen haer Ho. Mog. verseeckeren, dat by soo verre sijn Chur-Vorstel. Doorl. door ofte van wegen den Coninck van *Sweden* eenich gewelt mochten werden aenghedaen uyt oorsaecke dat sijn Chur-Vorstel. Doorl. geene verhooginge van Tollen soude gelieven t'introduceren ofte te gedoogen, dat haer Ho. Mog. het selve ghewelt sijn Chur-Vorstel. Doorl. *krachtelijck soude helpen afweeren* achtervolghende den teneur van de voorsz. Alliantie, ofte door sodanige naerdere wegen ende middelen als by onderlingh consert daer toe dienstich soude werden geoordeelt;

Edoch

Edoch by soo verre sijne Chur-Vorstel. Doorl. onaengesien eenige verhooginge van Tollen ofte andere impositien in de voorsz. Havenen soude mogen comen te introduceren ofte te gedoogen; Dat sy in sulcken gevalle den Heere Chur-Vorst te ghemoete souden voeren, dat haer Ho. Mog. het selve souden aensien ende houden voor een pure contraventie ende verbreeckinge van de voorgeroerde Alliantie, ende daer over genootsaeckt wesen haer garant te soecken door soodanige wegen ende middelen als Godt Almachtich haer in handen hadde ghestelt, dat mede de opgemelte Ambassadeurs sijne Chur-Vorstel. Doorl. voor oogen souden houden hoe sensibel het voor haer Ho. Mog. wesen soude dat eenige van sijne Troupes of scheeps-macht, directelijck of indirectelijck souden werden ghebruyckt omme de meergeroerde Stadt van *Dantsick* te helpen oppresseren: Trachtende in alle maniere sijn Chur-Vorstel. Doorl. te disponeren, ten eynde de selve soodanige ordre stelle ende die voorsieninghe doen dat sulcx absolutelijck mochte werden ghepreveniëert, met byvoeginge dat haer Ho. Mog. haer mits het gheconvenieerde in 't secrete Artikel tot de voorsz. Alliantie ghevoeght ende voor al ten dese applicabel des te meer daer toe verlaten souden. Dese resolutie is aen de Heeren haer Ho. Mog. extraordinaris Ambassadeurs in Dennemerck ghesonden, met last omme aen de Coningh aldaer openingh te geven dat haer Ho. Mog. geresolveert waren het contenu van de selve resolutie gesamentlijck met ende nevens sijn Coninckl. Maj. tot wederzijts besten ende tot conservatie van de gemene Commercie in 't werck te stellen, ende omme sijn Majesteyt te bewegen, ten eynde de selve daer aen mede de hant geliefde te houden, ende voor al tot conservatie van de meergemelte Stadt van *Dantsick* provisionelijck een notabel aental van Oorloch-Schepen te contribueren, met speciale authorisatie om uyt crachte van voorgaende pouvoir tot wederzijts gerustheyt te mogen belooven ende te stipuleren dat men elckander reciprocquelijck met alle macht ende vermogen in alle ghevaer ende ghewelt 't welck uyt de excutie van 't geene voorsz. is ontstaen, ofte een van beyde bejegenen mochten, soude *assisteren ende bystaen*, ende 't selve na uyterste vermogen helpen afweeren, mitsgaders daer over te passeren een schriftelijck *verbintenisse* in debita forma.

Wyders is geresolveert dat een habil Persoon gedispicieert, ende naer den Groot-Vorst van *Moscovien* ten spoedichsten afgesonden soude werden, omme by dese conjuncture van tijde ende saecken den dienst van 't Landt aldaer waer te nemen. Dan sijn de bovenstaende conclusien geformeert by den Heere *Kruyf*, als hebbende de verleden Weecke gepresideert.

De Heeren Ordinars Gedeputeerde van de Provintie van *Zeelandt* hebben op haer beurte adviserende verclaert op dese importantie saecken als noch ongelast te zijn, maer op die subjecten de overcomste van de Heeren Extraordinaris Gedeputeerde van de Heeren hare Committenten van dach tot dach te gemoet te sien, ende over sulcx de voorsz. Conclusien wel expresselijck te contradiceren.

De Heer aenwesende Gedeputeerde van de Provintie van *Vytrecht* heeft verclaert in de voorsz. conclusien als onghelast zijnde, voor als noch niet te connen condescenderen.

De Heer aenwesende Gedeputeerde van de Provintie van *Stadt ende Landen* heeft verclaert, als noch ongelast te zijn. *Over-Yssel* was absent.

In gevolge van sulcx is den tienden gesloten het volgende.

Tractaet tusschen de Heeren Commissarisen van haer Ho. Mog. ende van Dantsick *respective, ingegaen den* tienden *Iuly* sestien hondert ses en vijftich.

KEnnelijck sy eenen yegelijck by desen jegenwoordige Instrumente, dat tusschen de Edele Erentfeste hoochgeleerde, wijse voorsienige Heeren, de Heere *Wilhelm van Linteloo* Heere tot *Ex*, ende Borchgrave, *Iohan de Witt* Raet Pensionaris van Hollandt ende West-Vrieslandt, ende *Horatius Knyf*, alle Ordinaris Gedeputeerden ter Vergaderinghe van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, van wegen de Provintien van *Gelderlandt, Hollandt* ende *Vrieslandt* respective, als Gecommitteerden van hoochgemelte Heeren Staten Generael ter eenre, ende den Edelen Erentfesten hoochgeleerden, ende voorsichtigen Heere, de Heere *Christiaen Schroder* als Afgesante van de Borgemeesteren ende Raet der Stadt *Dansick* ter andere zyden, om goede consideratien reciprocquelijck is gepromitteert ende gestipuleert, ghelijck den ghemelde Heer Afgesante, in de naem ende op approbatie ofte ratificatie van de gedachte Heeren sijn Committenten belooft ende haer Ho. Mog. verseeckert by desen, *dat de Ingesetenen ende Onderdanen van de Hoochgemelte Vereenichde Provintien met haere Schepen, Waren, ofte Coopmanschappen op de meergemelte Stadt van Dansick, ende de Riviere de Weyssel Navigerende ende Trafiquerende, in 't incomen ofte uytvaren, met geen Tollen, Licenten, Pont-gelden, hoe de selve oock genaemt mochten zijn, nu ofte naermaels, sullen werden beswaert, ofte belast gelaten, verder als de eygen Ingesetenen, ofte oock eenich ander de minste beswaerde Vreemdelingen* (by soo verre t'eenigen tijden yemandt van de selve Vreemdelingh meer als de voorsz. eygen Ingesetenen mochte werden verschoont.) *jegenwoordich belast sijn, ofte hier naermaels beswaert blijven sullen*; ende dat *oock de voorsz. Ingesetenen ende onderdanen van de meerhoochgemelte Vereenichde Provintien over haer persoonen, Schepen, waren en Coopmanschappen, voortaen niet verder ofte hooger sullen worden beswaert, als de selve tegenwoordich beswaert sijn*, sonder oock te gedoogen dat aldaer nochte op eenige Rievieren ofte binnen wateren, door de welcke de waren ende Coopmanschappen op ofte van de voorsz. Stadt gevoert werdende, passeren moeten, 't sy binnen 't sy buyten haer Territorium, door yemandt anders eenige nieuwe beswarenissen tegens 't oude gebruyckt ghe introduceert ofte ghegeven werden, beloovende de meergemelte Heer Afgesante wyders 't geene voorsz. is, niet alleenlijck by de meergemelte Heeren sijne Committenten, maer oock by den Coninck van *Poolen*, soo haest doenlijck is te sullen doen Ratificeren, Actum in *s'Graven-hage* den *tienden Iuly sestien hondert ses en vijftich* ende in teecken der waerheyt, is desen met de ghewoonlijcke Zegelen ende hanttoeckens van de voornoemde Heeren Gecommitteerden ende Afgesante respective, gezegelt ende bevesticht, was geteeckent,

Wilhelm Linteloo, Iohan de Wit, Horatius Knyf, Christiaen Schroder.

Ende drie dagen daer na wiert met den Heer Poolschen Resident de Bye gesloten het volgende.

Universis

UNiversis ac singulis has visuris aut lecturis, salutem quandoquidem Celsi & Præpotentes Domini Ordines Fœderati Belgi hoc rerum temporumque statu continuis ac seriis officiis Ministrorum Coronæ Poloniæ & Civitatis Gedanensis permoti non pauca senatus consulta fecerunt, nonnulla etiam executioni jam mandarunt promoventis commodis Serenissimi & Potentissimi Regis & Reipublicæ Poloniæ ac speciatim conservandæ ac protegendæ Civitati Gedanensi in hisce rerum suarum angustiis, etiam vicissim ab altera parte Dominorum Ordinum bono accommodo inter generosum ac nobilem virum, Dominum *Nicolaum de Bye* Residentem Regis & Reipublicæ Poloniæ ab una & generosos, Nobiles & Amplissimos viros Diminos *Wilhelmum à Linteloo* Toparcham in *Esa* & Borch-Grave, *Iohannem de With* Consiliarium & Pensionarium Hollandio ac West-Frisia, & *Horatium Knuyf* - - - - omnes in consessu Celsorum & Præpotentium Dominorum Ordinum Confœderati Belgii Provinciarum Geldriæ, Hollandiæ, & Frisiæ nomine Legatos Ordinarios tanquam Procuratores eorundem Ordinum Confœderati Belgii ab altera parte, promissum conventumque est, uti Prædictus Dominus Residens de *Bye* approbante Rege & Republica Poloniæ promittit & Ordinibus Fœderati Belgii certissimè Pollicetur ac spondet hisce præsentibus, *Incolas & subditos Fœderati Belgii cum navibus, mercaturis, & mercibus versus Civitatem Gedanensium & Fluvium Vistulam navigantes & mercaturam facientes, neque inhibente, neque adstipulante Rege regnove aut Republica Polona ullis vel in accessu vel in abscessu portoriis sive Pfundzol, daciis, vectigalibus, additamentis vulgò Zulage aliisve oneribus quotcunque nomine nuncupatis, aut nunc aut post hoc oneratum iri, aut oneratos mansuros ultra aut plus quam incola aut subditi loci, aliive exteri ibidem locorum commercantes, qui nimium onerati fuerint* (si ullo unquam tempore cuiquam exterorum minus, quam propriis incolis aut subditis impositum fuerit) *hoc tempore onerati aut posthac onerandi sunt:* Præterea incolas & subditos Fœderati Belgii, neque in *personis propriis, neque in navibus mercaturis & mercibus posthac amplius aut gravius oneratum iri quam hocidè gravati sunt:* Nec permissum iri, ut aut illic aut in sinubus, aliis fluminibus, aquis dulcibus lacubus aut flagris & Habis recentibus, vulgò Frisch-hafen (per quæ mercibus ex Polonia, Lithunia, Borussia aut aliis locis versus vistulam & Civitatem Gedanensem euntibus atque ab inde exeuntibus & redeuntibus transitus patet) *à quoquam alia ulla nova onera contra vetus institutum ac receptum morem introducantur exiganturve.* Porro pollicetur atque spondet prædictus Dominus *de Bye* se procuraturum, ut omnia hoc instrumento expressa aut quicquid ad hoc negotium pertinens interdictos Dominos Procuratores Celsorum ac Præpotentium Dominorum Ordinum Generalium ab una & nobilem & Amplissimum virum *Christianum Schroderum* Civitatis Gedanensis Deputatum, nomine ejusdem Civitatis ab altera parte convenit, non solum à Rege verum etiam à Regno & Republica Polona, quum primum fieri potuerit, *approbentur & rati habeantur.* Prout ejusdem Instrumenti ex Belgio in latinum idioma versi tenor hoc sequitur insertus.

Notum Testatumque sit omnibus & singulis vigore præsentis Instrumenti, quod inter Generosos, Nobiles atque Amplissimos viros Dominos *Wilhelmum à Lintelo* Toparcham in Esa & Burggrave, *Ioannem de Wit* Consiliarium & Pensionarium Hollandiæ & West-Frisiæ atque *Horatium Knuyf* omnes in consessu Celsorum

rum & Præpotentium Dominorum Ordinum Confœderati Belgii Provinciarum Geldriæ, Hollandæ & Frisiæ nomine Legatos ordinarios, tanquam Procuratores eorundem ordinum Confœderati Belgii ab una, & Nobilem atq; Amplissimum Dominum *Christianum Schroderum* Civitatis Gedan, Deputatum ab altera parte præg nantibus de causis ad id moventibus reciprocè cautum stipulatumque est, prout supra dictus Dominus Deputatus nomine suorum Dominorum Committentium ad approbandum & rati habendum promittit Celsitudinibusque suis hisce præsentibus spondet incolas & subditos Fœderati Belgii cum navibus mercaturis & mercibus suis versus Civitatem Gedanensem & Fluvium vistulam navigantes & mercaturam exercentes. nullis vel in accessu vel recessu teloneis portoriis, dictis Pfundzol, daciis & additamentis sive Zulagen aliisve impositionibus atque oneribus, quocunque etiam nomine noncupatis, aut nunc, aut imposterum oneratum iri, aut verò oneratos mansuros ulterius, aut plus quam incolæ aut subditi proprii aliive exterorum quicquam nimirum onerati fuerint (si ullo unquam tempore cuipiam exterorum minus, quam propriis incolis aut subditis impositum fuerit) hoc tempore onerati aut posthac onerandi sunt. Præterea incolas & subditos prædictos Fœderati Belgii, neque in personis propriis, neque in navibu, mercaturis & mercibus suis posthac amplius aut gravius oneratum iri, quam *hoc ipso tempore gravati sunt*, neo per missum iri, ut aut ibidem, aut in ullis fluminibus, aquis Dulcibus, lacubus, aut Habis recentibus alias Frischaven (qua mercibus verses Civitatem Gedanensem advehendis aut inde exportandis transitus patet) hoc sit intra sive extra eorundem territorium à quoquam alio ulla nova onera contra morem antiquo usu receptum introducantur vel exigantur. Porro pollicetur ac spondet sæpius dictus Dominus Deputatus, se effecturum, ut omnia, quæ præmissa sunt, nomini benememoratorum Dominorum suorum committentium non tantum approbentur, sed & curaturum, ut eadem nomine Regiæ Majestatis Poloniæ &c. quantocius ratihabeantur. Actum Hagæ in Batavis decimo tertio Julii millesimi sexentesimi quinquagesimi sexti. In veritatis robur hoc Instrumentum solitis sigillis ac subscriptionibus tam supromemoratorum Dominorum Procuratorum, quam Domini Deputati est firmatum ac munitum. Subsignatum & sigillatum erat modo & forma ut sequitur.

Wilhelm van Linteloo, Iohan de Wit, H. Kuyf, C. Schroder,

In cujus rei fidem hoc Instrumentum solitis sigillis & subscriptionibus Dominorum Residentis & Procuratorum Fœderati Belgii corroboratum & Hagæ in Batavis *decimo tertio Iulii* Anno 1656.

H. de Bye. Wilhelmus de Linteloo.

Holland thoonde grooten yver; ende/ gelijck geseyt is/ concludeerden met twee ende een derdepart, Provincien/ namelijck Hollandt, Vrieslandt, ende het quartier van Zutphen niet alleen de resolutie van den sevenden, maer het Tractaet met Poolen ende Dansick, van den tienden ende dertienden July, hoewel noch die van Polen, noch die van Dansick, geen pouvoir of mandatum toonden noch hadden. Maer die van Hollandt wisten de inclinatien van de andere Provincien/ ende dat der selver adviesen op handen waren/ ende voornamelijck

namelijck saegen sy / dat de Sweden weeck ende swack wierden / datse nagaven / de Coning sullende optrecken tegens de Poolen in Iulio, hadde den Ambassadeurs alleen gehadt in sijn Carosse / haer seer cajolerende ende alle imaginable eer ende courtoisie bewijsende / ghenereusaem carte blanche tot een Tractaet aenbiedende ; mits dat desen Staet hem liet begaen met Pruyssen. De Koning van Sweeden hadde groot gelijck / hy sach dat soo wel de Keyser als Dennemarck haer in postuyr van wapenen stelden / beyder ghenegentheyt was hem bekent / de Muscovyt quam te velde tegens Lijflandt. Korts daer nae belegerden Riga. Om Brandenborch van Sweeden te separeren / wiert hoop gegeven / Polen was reden te velde ende numereuser als Sweeden : Ende Dansick, met eenige troupen geadsisteert / was alleen genoech om Sweeden te verduyven. Engelandt was wel Sweeds, maar niet heet; niet een Schip sendende voor Sweden , ende Cromwel wiert swack / was in Oorloch met Spangien.

Vranckrijck hadde geen Schepen / noch begunstighde de Coninghin van Polen, alsoo haddet Hollandt licht te wagen / als Sweeden oorsaeck hadde om te duyken ende toe te gheven. De Vloot lach nu op de Lubsche Reede in de Sont, sterck seven of acht en dertich tot veertich Schepen / die van Zeelandt schickten noch eyndelijck twee , in plaets van haer ses , sijnde geinteresseert by 't Oosters Commercie min als by 't Westers, ende daerom bleven sy alleen in ghebreck om te consenteren in het Oostersch, conform 't advijs van Hollandt, jae noch in 't laest van Julius sloegen voor / men behoorde te doen ghelijck Vranckrijck en Engelandt , blyvende stil ende Neutrael tusschen Sweden ende Polen , lagen noch onder haer overhoop / doleerden van dat het Hof aen den Heer van Sravenisse hadde ghegheven mandement tegens die van Tolen om hem te herstellen in sijn ampt. Sy sustineerden 't Hof hadde niet te seggen in saecken van Staet.

Twee aengename tijdingen quamen aen haer Ho. Mog. den negentienden July op een dach / het innemen van Warschau door Poolen , ende het ontset van Valencien door de Spaensche.

In 't laest van Julius quam advys van de Ambassadeurs dat de Vloot volgens last / na Dansick was ghaloopen / alwaer sy aenquam den seven en twintighsten : s'anderen-daeghs wiert den Heer van Opdam door den Syndicus Frabritius van wegen de Heeren van Dansick verwellecomt ende genoodicht aen lant te comen / 't welck hy / sijn been beseert hebbende / excuseerde.

De Coningh van Dennemerck hadde gewacht na 't vertrek van de Vloot / om door de selve het Ys gebroken ende aen Sweden offensie gegeven zynde / te volgen / ende nader met desen Staet te handelen.

Nae lange instantie brachten de Heeren van Zeelandt den vierden Augusti in haer advys inhebbende :

DE Gedeputeerde van de Staten van *Zeelandt* , rypelijck overwoogen hebbende de sweevende Poincten raeckende de saecken van *Oosten*, en particulierlijck de *assistentie* van de Stadt *Dantsick*, verclaren de intentie van de Heeren hare Principalen te wesen , dat het niet alleenlijck Goddelijck ende eerlijck,

maer oock politycq ende dienstich is, dat men de oude Vrunden, Geconfœdereerde, en die met desen Staet in neutraliteyt tot noch toe geweest zijn, door alle middelen aenhoude, ende onderlinge Vruntschappen en Alliantien meer ende meer stercke ende voortsette, sonder eenige *rede ofte occasie* van offensie of verwijderinge aen de selve te geven, dat het oock niet alleen redelijck maer oock nootsaeckelijck is, dat de Tractaten ende accorden, over de liberteyt van de Commertie en Navigatie allesints, en particulierlijck in de Oost-Zee, mitsgaders in de Landen ende Rivieren daer ontrent gelegen, *op de oude voet*, ende sonder meerder of verdere belastinge, als voor desen onverhinderlijck gemainteneert ende onderhouden werden, derhalven op dat daer in geen turbatie ofte verhinderinge voorvallen mochte, oordeelen de voorghemelte Gedeputeerde dat de cours en 't employ van de Scheeps-armade, wegen desen Staet naer Oosten uytgesonden, punctuelijck gheschieden sal in Conformite van de resolutie van haer Ho. Mog. den *sevenden* Iuly lestleden genomen. Ende dat boven dien de selve Vloote met Soldaten gesterckt sal worden, ten getale van *vijftien hondert* Mannen, booven de geene, die tegenwoordich daer op zijn, en dat onder bequame en ervarene Officieren, om in tijdt van noot, tot protectie en bevrydinge van de Navigatie en Commercie op de Oost-Zee, ende tot secours defensijf van de voorsz. Stadt *Dantsick* gebruyckt te werden; Doch om in dit groot en inportante werck met Ordre en alle behoorlijcke circumspectie te procederen, vinden de voorsz. Gedeputeerde redelijck en dienstich te wesen, dat sijn Majesteyt van Sweden door de Heeren Extraordinaris Ambassadeurs in Pruyssen sal voorgedragen worden de *Acte declaratoir*, hier vervolgens bygevoecht, met vrundelijck versoeck, dat sijne Coninckl. Maj. onbeswaert wilde wesen, de voorsz. acte voor aenghenaem te houden, ende te approberen. Doch ingevalle buyten vermoeden sijne Majesteyt naer de presentatie en overleveringhe van dien, daer in difficulteyt mochte maecken, of daer toe niet spoedelijck en conde resolveren (daer van de Heeren Ambassadeurs aldaer den Staet metten eersten en successivelijck sullen berichten) sal als dan in dien gevalle de Stadt *Dantsick* effective van wegen desen Staet ghesubsidieert werden, met de somme van *twaelf duysent Rijcxdaelders* ter Maent, die van nu af in cas voorsz. vastgestelt ende ten Comtoire generael promptelijck en successivelijck gefourneert sal worden. Nochtans met dien verstande en conditie, dat die van *Dantsick* aen haer Ho. Mog. sullen belooven, en verseeckeren, *dat de Ingesetenen ende Onderdanen van dese Vereenighde Provintien, met hunne Schepen, Waren of Coopmanschappen, op de voorsz. Stadt Navigeerende en traffiquerende, in 't incomen ofte uytvaren, met geene Tollen, Licenten, Pont-gelden, toelagen ofte andere impositien en ongelden, hoe de selve oock ghenaemt mogen zijn, sullen worden beswaert ofte belast ghelaten,* ofte oock eenige andere de minst beswaerde vreemdelingen) by soo verre t'eenigen tijde yemant van de selve vreemdelingen, meer als de voorsz. eygen Inghesetenen moghten werden verschoont) jegenwoordich belast zijn, ofte hier namaels beswaert sullen blyven; Ende dat oock de voorsz. Inghesetenen ende Onderdanen van de ghemelte Vereenighde Provintien over hare Persoonen, Schepen, Waren ende Coopmanschappen voortaen niet verder ofte hooger sullen werden beswaert, als de selve jegenwoordich beswaert zijn, sonder oock te gedoogen

doogen

doogen dat aldaer door yemant anders eenige nieuwe beswaernissen geintroduceert ofte geheven werden; Alles onder expresse belofte van sulcx by den Coninck van Poolen behoorlijck te sullen doen ratificeren, daer toe oock de verclaringe en schriftelijck verbintenisse van de Heer *de Bye*, Resident van de hoochstgemelte Coninck, ende de Magistraet van Dantsick respective, door de Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerde sal werden afgevordert. Ende sullen boven dien, die van Dantsick gehouden zijn, die van de *Gereformeerde Religie* aldaer in haer oude rechten, privilegien en accorden te maniteneren, ende alle hulpe toe te brengen, ten eynde sy hare Godts-dienst sonder eenige verhinderinge of beswaernisse, gerustelijck mogen exerceren.

De ghemelde acte declaratoir na het Zeelandts concept/ was luydende als volght:

KEnnelijck sy een yegelijck, die het aengaet ofte eenichsints raecken mach, by desen jegenwoordigen Instrumente, dat wy N. N. als Commissarisen van de Doorluchtichsten ende Grootmachtichsten Koninck, ende Heere, Heere *Carolus Gustavus* der Sweden, &c. Coninck, &c. ter eenre, ende N. N. als Ambassadeurs extraordinaris van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden ter andere zyde, wetende de oprechte intentie ende gantsch ernstige begeerte van onse respective Heeren *Superieuren* te zijn, dat de oude Correspondentien, Vrientschappen ende Alliantien tusschen de selve, onderhouden ende gecorroboreert werden, ende sulcx particulierlijck Navigatien ende Commercien van de Onderdanen soo van sijn Coninckl. Maj. als van haer Ho. Mog. ende de respective Nederlandtsche Provintien op de Oost ende Noort-Zee, ende voornamentlijck op wederzyts Landen, Havenen, Rivieren Steden ende plaetsen aen de voorsz. Oost ende Noort-Zee responderende sonder eenige de minste verhinderinghe ghecontinueert ende met geene belastinge ofte beswaernissen boven 't oude gebruyck ende gerecipieerde coustumen ofte usantien geaggraveert werden, oock genegen wesende tot onderlinge gherusticheyt soo van sijn hoochstgemelte Koninckl. Maj. als van hoochgedachte haer Ho. Mog. elckanderen by desen nader te verseeckeren, dat nochte ter occasie van de jegenwoordige Oorlogen ende ongelegentheden in Poolen ende Pruyssen ende omleggende quartieren ontstaen, nochte om eenige andere oorsaeck, die hier namaels mochten comen voor te vallen, *eenige de minste verhinderinge ofte versparringe in de voorsz. Navigatien ende Commercien* ofte eenige *belastingen ende beswaernissen* tegen 't oude gebruyck als boven van de eene ofte van de andere zyde geintroduceert sal werden, derhalven ingevolge ende uyt cracht van de Commissie ende Procuratie by de respective onse Heeren *Superieuren* aen ons gegeven, ende hier navolgende van woorde te woorde geinsereert, na de resumptie van de Tractate op de *eersten* September des Iaers *sestien hondert veertich* binnen *Stockholm* te samen opgerecht, mitsgaders in den Iare *sestien hondert vyff en veertich* nader geconfirmeert ende meerder tijt van Iaren geextendeert het gemelde Tractaet uytten naem ende van wegen de voorsz. Heeren onse respective *Superieuren* gherenoveert, gheconfirmeert ende gheaccordeert, hebben,

hebben, gelijck wy het selve renoveren, confirmeren ende corroboreren mits desen, even ende in sulcker voegen als of alle de Artickelen van dien hier inne van woorde te woorde waren gerepeteert.

Vastelijck beloovende het meergeroerde Tractaet in alle sijne poincten en clausulen, heylichlijck ende onverbreecklijck te sullen observeren ende naercomen, ende dat dienvolgende de Onderdanen ende de Inghesetenen van de een of de ander der voornoemde onse Heeren *Superieuren* niet alleen by, van wegen ofte door toedoen van een van de selve in haer Navigatien ende Commercien op de voornoemde Oost ende Noort-Zeen, mitsgaders op de Rivieren daer op responderende, directelijck nochte indirectelijck ghetuibeert ofte gheincommodeert, nochte oock in de Rijcken, Landen, Steden ende Plaetsen, die d'een of d'ander jegenwoordich besith ofte hier namaels souden mogen comen te besitten, met eenige nieuwe ofte hooger lasten ofte impositien, als aldaer in tijde van de voorgeroerde Tractate Anno *sestien hondert veertich*, sijn geheven geweest, *immers in cas van nieuwe belastinge, niet hooger als de eygen Onderdanen nu ofte hier namaels beswaert ofte gegraveert sullen werden, ende ingevalle t'eenigen tijde mochte comen te gebeuren dat in de voorsz. Rijcke, Landen, Steden ofte Plaetsen, of in de een of de ander van de selve eenige vreemdelinge in 't stuck van de voorsz. Tollen, Last ofte importantie, meer als de eygen Onderdanen ende Ingesetenen mochten werden verschoont, uyt wat oorsaecke sulcx ende mogen geschieden, in sulcken cas de Ingesetenen ende Onderdanen van de voorsz. onse respective Heeren Superieuren aldaer mede niet hooger als de minst beswaerde van soodanige vreemdelingen, die meer als de eygen Ingesetenen en Onderdanen souden mogen wesen verschoont sullen beswaert blyven ofte belast ghelaten werden*, dat oock in ghevalle by yemandt anders, wie ofte hoedanich de selve soude mogen wesen, yets in prejuditie ofte tot beswaernisse van de voornoemde Navigatien ende Commercien boven 't geen voorsz. is, mochte werden ondernomen, het selve met gemene macht ende na uyttersten vermogen, achtervolgende den voornoemde Tractate sal worden afgeweert; ende hebben wy voorts tot meer demonstratie van dat de voorsz onse Heeren *Superieuren* niet geintentioneert zijn, met ofte door desen jegenwoordigen verbintenisse yemandt van hare Nabuyren, Vrienden ofte Geallieerden in eenigen deele te vercorten, ende sulcx omme alle jalousie ende ombraghe te vermyden, mitsgaders om aen alle ende een yeder opentlijck te betuygen de goede genegentheyt ende hartelijcke begeerte die de voorsz. onse Heeren *Superieuren* sijn hebbende, omme met alle hunne Nabuyren te blyven in een vaste ende bestendige *Vrede ende vruntschap* onder de selve onderlinge te helpen conserveren, goetghevonden vastgestelt, ghelijck goetgevonden ende vastgestelt wort by desen, dat in den jegenwoordigen Tractate ende verbintenissen sullen sijn geconcludeert ende in begrepen, den *Koninck van Vranckrijck, de Republijcke van Engelandt, en den Koninck van Dennemerck, mitsgaders den Heere Chur-Vorst van Brandenburgh ende de Stadt Dansick*, met alle hare respective Landen, Provincien, Steden, Plaetsen, Domeynen, ende Appendenten van dien, mits nochtans begerende hier in begrepen te wesen, ende sullen de selve oock dienvolgende by d'een of d'ander by de voorsz. Heeren onse *Superieuren* in hare Navigatie ende Commercie, nochte oock in hare Landen, Steden, Plaetsen, Domeinen, Rechten ende Vryheden directelijck ofte indirectelijck geincommodeert werden.

Hollandt ende anderen hielden haer met dat advys niet vernoeght/ blyvende by haer voornemen tot Assistentie van Dansick; menende ooch hun sulcx vry te staen/ eerstelick, om dat de Stadt was in het Tractaet tusschen Sweden ende Denemercken Anno vijf en veertich ingesloten, hoewel daer uyt soude Denemercken, niet desen Staet/ actie geschapen zijn/ ooch die insluytinge niet opereerde als een sorte van Amnestie, offer gedurende den Oorloch pers Vyandelijck of partiaels mocht gepassert zijn.

Men sustineerde ten tweeden, dat desen Staet uyt kracht van het Tractaet ghemaeckt tusschen desen Staet ende de Hanse-Steden vermocht Dansick te helpen. Hoewel Dansick daer niet in was bekent / ende Bremen, dat daer in bekent was/ hadmen tegens Oldenburgh verlaten ende ooch laten comen onder Sweden door het Tractaet van Staden. Te vergeefs breektmen sich 'thoeft om te vinden pretexten ten Loyen of schyn-reden, als men de macht of gelegentheyt heeft om te doen watmen genegen is te doen.

Het ordinaris recht der Princen is de opportuniteyt. Om dat werck niet half te doen/ wiert voorgestelt na Dansick te sende.

Maer te vergeefs breeckt met sich 't hooft met het vinden van pretexten als men de macht ende gelegentheyt overvloedich heeft. Ende om te toonen dat het ernst was / wiert voorgestelt na Dansick te senden noch vijftien honder Man onder vijftien Capiteyns. Boven de dertien hondert Man op de Vloot van Obdam gesonden/ ooch wiert weder gesprooken van te geven het subsidie van twaelf duysent Rijcxdaelders Maents / van de Vloote laten overwinteren in de Sont of aen eenich Eylandt in de Oost-Zee / den Sweden toekomende. Hoewel op al 't selve niet is ghevolght. De Koningh van Dennemerck begost ooch te doleeren van dat de Ambassadeurs van desen Staet al te seer spoedichden het Tractaet met Sweden, en of wel wiert sorge gedragen om Dennemerck te includeren / dat sulcx niet genouch was / dat Dennemerck moest sijn een lidt van het Tractaet/ niet geincludeert.

Onaengesien de moeyte die men nam om den Chur-Vorst van Sweden af te trecken/ vondt hy goet sich met de selve te conjungeren/ toogen in Julio te samen op tegen de Poolen by Warschau. De Heeren Brandeburghsche hebben daer van gesonden het volgende verhael.

Dat namelijck/ Sijne Chur-Vorstel. Doorl. hem eyndelijck heeft genootsaeckt gevonden, om sich ende sijne arme Onderdanen, tegens heymelijcken haet ende openbaer ghewelt, te defenderen, met sijn Leger in eygen persoon te velde ghegaen, ende sich eyndelijck, na dat men alle devoiren ghedaen hadde de Polen tot Vredes Tractaeten te disponeren, den 18. Iulij by *Nowodworf* ende *Sarpatoskie*, tusschen de *Burgh* ende de *Weyssel* met den Koningh van Sweden effectivelijck te conjungeren. Het is te verwonderen met wat een teere genegentheit ende vrientschap dese beyde Princen malkander hebben bejegent, ende gelijck sy voor Godt haer wedersijds hadden ghelijck als ghesuyvert van onredelijcke desseynen, overmits sy malkander onderlingh verklaerden, hare Wapenen niet als tot verkryginghe van de Vrede ende tot conservatie van de Religie te willen employeren, soo sijn sy den selfde dach na gehouden Krijgs-Raedt, ende het algemeene gebedt: *Sire* tot een Veldt teecken, ende *inde Name*

Gods tot woordt nemende, over een brugghe die de Sweden in *vijf* dagen tijdts gemaeckt hadden, de *Brugh* gepasseert, ende na *Warschau* toe geavanceert, om aldaer den Koningh van Poolen met het ghedeelte van het Leger dat aen die zyde stont, by als dien geen tydinge van Tractaten ofte Vrede haer sonde ontmoeten, te attakeren, meenende dat de andere helft noch aen de West-zyde van de *Weyssel* was gecampeert. Dan op halve wegh rescontreerden sy eerstelijck een Trompetter (die een brief van de Koningh van Poolen brachte aen den Chur-Vorst, vol van bitterheyt ende dreygementen, waer by sijn Majesteyt nochmaels de mediatie van sijne Chur-Vorstel. Doorl. verwierp, ende daer na Monsieur de *Lumbres*, Ambassadeur van Vranckrijck, van welcken sy verstonden dat den Koningh van *Poolen* van geen Vrede wilde hooren, ende dat sijne geheele macht van beyde de zyden van de Rivieren wel was leggende, doch dat hy voor weynich dage aen dees zyde met *twintich duysent* Tartars was versterckt, met intentie om met den eersten op te breecken, ende sijn fortuyn tegens sijne Vyanden te versoecken. Hier op wierde gheresolveert, den Trompetter sonder antwoordt, by sich te houden ende de marsch gecontinueert met meerder vigeur, sulcx dat in *ses* ofte *seven* uyren tijdts soo verre wierde geavanceert, dat wy omtrent ten *seven* ofte *acht* uyren s'avonts niet sonder vermoeytheyt van ons volck aen de Poolse retrenchementen sijn gekomen, sijne Majesteyt van *Sweden* neffens sijne Chur-Vorstel. Doorl. de Generael Luytenant de Heere Grave van *Waldeck*, de Heere Generael *Wrangel*, de Heere Palts-Grave van *Sultzbach*, *Duglas* ende andere hooge Officieren, gingen met de Ruyterye vooraen, ende alsoo sy eenige van des Vyandts voor-troupen ende wachten aentroffen, soo wierden de selve gechargeert ende in de retranchementen gedreven. Hier op beval sijn Majesteyt den Brandenburschen Velt-Oversten, den Vry-Heer van *Sper*, met de infanterie te avanceren, 't welck oock geschiede, bestaende de selve in *drie* Sweetse ende *negen* Brandenburghsche brigaden te voete, ende wierde alsoo voorts daer op de armee ontrent een musquet schoot van 't Poolsche Leger in slach-order ghestelt. Het voet volck in 't midden, ende de Ruyterie aen beyde de zyden: Het welcke de Poolen siende, speelde met soo hevich canoneren op ons, dat veele van ons bleven, sonderlingh een Schots Overste te peerde, *Sengler* genomt, ende een Brandenburghsch Major, ende dat wy geen tijdt ofte macht hadden het canon daer tegens aen te planten: Niet te min geen voet breedt geweecken, maer, tegens de gestadige uytvallen, door de avantgarde met een ongelooffelijcke courage gevochten, tot dat de Poolen haer mosten in hare voordelen retireren, ende de nacht beyde de deelen quam te scheyden. Des nachts wierde Krijghs-Raedt gehouden, de armee gerangeert, het canon geplant ende des s'morgens vroegh het Sweedts canon tot een signal gelost zijnde, wierde by de Poolen daer op gheantwoort. Waer op dan onse armee in vier deelen achter een ander weder in bataille gestelt wierde, sulcx dat den rechten vleugel onder sijn Chur-Vorstel. Doorl. naer de Weissel; den slincker vleugel onder sijn Majesteyt aen het woudt inde Moras, ende de Infanterie met de Artillerie *in front* tusschen beyden quam te staen. Ondertusschen was het ander ghedeelte van 't Poolsche Leger van de West-zyde mede overgekomen, ende in het passeren van de Coninginne van Poolen, haer aen de brugghe in persoon houdende, tegens ons soo seer geanimeert

meert

meert geworden, dat de Poolen haer Majesteyt met hooge woorden wederom hadden toe-geroepen, sy souden ons met swepen uytjagen. De meeste Brandenburghsche Ruyterie uytgenomen eenige weynich, soo sijn Majesteyt by de infanterie ende tot reserve hadden ghehouden, was met sijn Chur-Vorstel. Doorl. ter rechter zyde, ende een deel van de Sweetse neffens de Artillerie voor de Infanterie gestelt: Doch hielde sijne Chur-Vorstel. Doorl. oock eenige Regiment-stuckjes by hem. Te *vier* uyren des morgens begosten de Poolen gheweldich uyt hare voordeelen met stucken op onse te speelen, ende wierde hunluyden uyt de onse dapper gheantwoort. De meeste schade die den Vyant dede, was uyt seecker Schantse, die op een bergh lag, ende de Avenuen Commandeerde, ende wierden daer uyt by dese rescontre veele van de onse ghequetst, ende de Heere Generael Luytenant van *Waldeck* een, ende den jongen Hertogh van *Sommeren twee* peerden onder 't Lijf doodt geschoten. Waerom dan sijne Majesteyt ende sijne Chur-Vorstel. Doorl. te raede wierden, de selve Schantse sonder uytstel met ghewelt aen te tasten; Dan sijne Chur-Vorstel. Doorl. 't selve over sich genomen hebbende, ende met eenige stucken neffens sijne Generael Majoor Golts ende drie esquadrons te voet, tegens de Schantse alreedts aen marcherende, quam tydinge, dat de Tartaren sich om ende in 't woudt hadden gesileert, met voornemens ons in den rugge te gaen. Waer over dan sijne Majesteyt resolveerde, voor alle dingen met eenige Ruyterie, aen de plaetse, daer sy haer mochte bloot geven, haer waer te nemen, latende den Chur-Vorst by sijn voornemen ontrent het woudt, gelijck oock geschiede, ende wierden over sulcx de voorsz. Tartaren soodanigh ontfangen, dat sy haer over hals ende kop weder mosten te rugge begeven. Den Heere Generael Majoor *Hendrick Horn*, voerende te troupen van reserve, dede veel hier by; ende de Heere Grave van *Waldeck*, Brandenburghsche Generael Lieutenandt, hadde mede een deel van de selve hart getracteert, ter neder ghehouwen ende de rest vervolgens in een Moras ghejaeght, sonder dat sy veel schade deden, als alleenlijck, dat eenige van de onse door hare pylen, 't welck haer gheweer was, een weynich waren ghetoucheert geweest; Hier op beval sijne Majesteyt sijnen Generael Majoor de Heere Grave van *Waldeck*, met *drie* esquadrons te voet ende eenich canon by sijnen Chur-Vorstel. Doorl. te gaen, dan wierde bevonden, dat men van wegen het Moras daer niet konde komen, ende liet sijne Chur-Vorstel. Doorl. daer-en-boven weten, dat hy voor als noch geen secours van noode hadde, door dien hy niet alleen hem alrede meester hadde gemaeckt van de hooghte, maer oock *vier* ofte *ses duysent* van de Poolen, die van vooren uyt hare retrenchementen op hem selve, met een schrickelijck gekryt, eenen seer furieusen aenval hadden ghedaen, ghelucklich hadde gerepousseert, ende in hare voordeelen weder te rugghe ghejaeght: Eenighe troupen van de Quartianen hadden ondertusschen oock haer heyl versocht op de Garde, ghemeent hebbende tusschen de selve ende een kleyn gheberghte in te breecken, ende *drie* Stucken canon wegh te nemen, maer waren van de voorsz. Garde ende noch een ander esquadron soodanigh ontfangen, dat sy de Stucken vergetende, het hasen padt kosen, werdende op de vlucht door den Colonel *Syburgh*, Clevisch Edelman, ende de Stucken van de Generael Majoor van *Waldeck*,

met een seer furieuse salve in de Flanque vereert. Echter quamen noch eenige andere Poolsche esquadrons tegen ons met een groote hevicheyt, maer wierden door den Heere Generael Spar, ende de Sweetsche Generael Majoor de Heer *Bulau* op de selfde maniere getracteert, waer over sy haer eyndelijck genootsaeckt bevonden, neffens de andere sich weder in de retrenchementen te begeven. Dit nu soo zijnde, ende onse troupen, die den Vyant gestadich voet voor voet vervolght hadden, onder het vier van 't Poolsche canon staende, ende den Coninck van Sweden considererende, dat het onmogelijck was, den Vyandt op sulcken manier ende voor sijne retrenchementen te slaen, so wierde in der haest van de eerste ordre verandert, ende gheresolveert, dat den Koninck met den slincker vleugel door het bosch marcheren, ende den Vyandt van achteren soude attakeren, ende ondertusschen den Chur-Vorst met den rechten vleugel soude voor de retrenchementen blyven. Het welcke oock dadelijck ende met goet succes wierde te wercke gestelt. Dan den Koninck door het bosch zijnde, trock den *tweede* vleugel, onder den Chur-Vorst, mede by hem; formeerde de bataille op een schoon groen pleyn; avanceerde naer het Poolsche Leger in seer goede order, ende vondc het selve soo avantageus gepasseert te zijn, dat hy geraden vont, een geringe halte te maecken, ende de aveneus van alle kanten wel te recognosceren. Den Vyandt dit siende, liet de Tartaren voor eerst uytgaen, om ons ter zyden ende van achteren in te vallen; veele anderen attaken passeerden te gelijck, maer daer was aen alle kanten soo goeden order by onse Officiers ghestelt, datter voor den Vyandt niet als slagen tot buyten vielen. Alsoo nu ondertusschen onse armee in volkomen slaghordre quam te staen, waer by maer dese veranderinge voor viel, dat den Coninck den slincker, ende den Chur-Vorst den rechter vleughel naer het woudt, ende de infanterie het midden tusschen beyden behielt, soo vinghmen ontrent *vier* a *vijf* uyren nae middagh aen, recht op den Vyandt te marcheren, om de selve tegens sijn danck tot het hooft treffen te dwingen; Ons canon speelde hier ende daer; de Tartaren wierden van achteren door de Heer Generael Major *Horn* dapper afgheweert; De Polen weecken van vooren, van d'eene plaetse op de ander. Wy volgden pas voor pas, doodende wat niet ontlopen konde, ende quamen alsoo, geslooten blyvende, eyndelijcken tot aen het laeste Dorp nae de Stadt *Warschau*, alwaer de Polen ten laesten resolveerden, uyt hare voordeelen op het bloote velt te komen, gelijck oock geschiede, ende het selve met soo verschrickelijcken grooten *Franse* ende soo Barbarischen ghekrijt, dat het grouwelijck was om te sien ende te hooren. Wy sagen ons van soo schrickelijcken menighte van alle kanten, van de Stadt schier tot wederomme aen de Rivieren, t'eenemael omcingelt: ende soude onmoghelijck gheweest zijn, eenigh goet succes voor ons te hoopen, by aldien niet de handt Godts onse Doorluchtige Hoofden by een onverschroocken moet hadde ghecontinueert, ende oude Soldaten voor henen niet waren gewent gheweest, sulcken militie, sonder veranderingh, onder de oogen te sien.

De *Houssaren*, sijnde Poolschen Adel met lancien seer wel gemonteert, deden den eersten aenval op het Regiment van sijne Majesteyts Garde te voet, het welcke vier Stucken Canons met musquet-kogels geladen, voor een borstweer

weer hadde, ende reussteerden aenvancklijck soo wel, dat de helft daer van door de eerste gleeder doorbrack, ende tusschen de selve ende de troupen van reserve quamen te staen; maer de ander helft door een Salve al te seer gheincommodeert zijnde, wierden sy al te gelijck, met het verlies van haren Overste ende seer veel dooden, in desroute ghestagen. By dese rescontre wierde sijne Majesteyt met een lancie, die hy met sijn rappier pareerde, onder de slincker arm door sijn kleedt gestooten. Een gedeelte van Tartaren ende Quartianen deden den tweeden aenval, ende wierden oock van sijn Majesteyt op de vlucht ghebracht. Het andere gros van de Tartaren, den Adel ende de Quartianen vielen op den Chur-Vorst, geassistert sijnde van den Heer Generael Wrangel, Waldeck ende Cannenbergh. Dan wierden mede naer een hevigh treffen, waer by van wederzyts *pesle mesle* met een groote opiniastreteyt gnevochten wierde, te rugge gedreven. By dese gelegentheyt is des Chur-Vorsts Persoon in groot gevaer geweest. Een ander gedeelte van de Poolen attakeerde ondertusschen de Chur-Voorstelijcke Infanterie staende onder den Heer Generael *Spar*, *Bulau*, ende de Generael Majoor de Grave van *Waldeck* ende *Golts*; Maer wierden met groot verlies wederomme te rugge ghewesen. De Tartaren vlogen rondtsom, ende vielen aen alle hoecken aen, maer richteten niet veel uyt, sulcx dat sy alle met een ander eyndelijck met het aenbreecken van den avont genootsaeckt waren, het Velt te quitteren ende hare retrenchementen wederomme in te nemen: Wy volghden, maer te vergeefs, alsoo geen Vyandt te voorschyn quam; Ende onse Hoofden resolveerden nochtans in het Velt te blyven tot aen de morgenstondt, hoewel onder s'vyandts Canon, om als dan den Vyandt in sijn Leger te forceren. Doch wierde eindelijck goet gevonden eenige des Chur-Vorsten Squadrons, als te verre gheavanceert sijnde, een weinich te rugge te trecken, gelijck oock gheschieden, in voegen dan by soodanige retraitte, den Heere Generael Majoor *Cannenbergh* met een Falconnetkogel door het dicke van beyde sijne dyen, doch niet doodelijck, ende sijn paert onder sijn lijf doodt gheschooten wierde; Ende wy bleven alsoo op de Waelstede, ofte de plaetse van Batalie. Het is waer dat dien dach, te weten den *negen en twintich* July het werck al te met seer dubieus stonde, sulcx, dat geseyt werdt, dat den Koninck van Poolen aen de Koninginne soude hebben doen weten, dat de Bataille gewonnen was: Maer de Heere heeft ons genade bewesen, die ons niet heeft laten vervallen in de handen van soo hoochmoedige ende Barbarische Natie.

Soo haest nu den dach van den *dertichsten* July aenbrack, soo wierde ghedelibereert, hoe men 't werck eygentlijck verder aenleggen soude, ende wierde bevonden, nootsaeckelijck te wesen, eer ende alvoorens de retrenchementen te bestormen, een seecker duyster Woudt, het welcke de Poolsche retrenchementen aen de rechte zyde bedeckte, ende lichtelijck de vyandt tot een naedenckelijcke embuscade hadde connen dienen, te suyveren, om van die zyde verseeckert te zijn; Ende na dat het selve ende alle plaetsen gerecognosceert, ende onse Armee daer op in *drie* deelen gestelt was, om aen alle kanten te ageren: staende de Tartaren ende een ghedeelte der Poolen in een velt, 't welck neffens het woudt recht afliep: Een gedeelte in het woudt selve, ende wel verschanst;

schanst; Ende de reste, sonderlijck de infanterie, achter het woudt, op een geberghte in eenige Forten, die met Canon seer wel versien waren: soo gingh den Coninck met het meestendeel van sijne Cavallerie ende infanterie ende Stucken op de Tartaren met een groote furie los, ende dreef de selve, met hun groot verlies, doch met een langhsaem vervolgen, soodanich in de vlucht, dat men eyndelijck, om haer rassicheyt wille, niet wiste, waer sy henen ghecomen zijn. Den Generael *Spar* gingh met een groot beleyt, tegens het woudt. Hy liet voor eerst met het Canon treffelijck daer door spelen, ende wierde wel beantwoort; duyrende sulcx wel een uyr langh, tot dat sijn Excellentie eyndelijck den Generael Major den Grave van *Waldeck* ordre gaf, de Colonel *Sybergh* met *vijf honderd* gecommandeerde Soldaten recht toe in het wout te laten gaen, ende soo haest de selve den vyandt soude hebben geengageert tot vechten, dat hy Generael-Major als dan met een ander esquadron aen een ander plaetsen, daer den vyandt *twee* Stucken hadde, soude aenvallen, ende sien wat den vyant voor Contenance soude comen te houden, in voegen oock met seer goet succes geschiede; Want na eenigh gevecht den vyant sijn voordeel ende stucken verlatende, sich op de vlucht begaf: Den Chur-Vorst haer gesecondeert hebbende, was eyndelijck met sijne Cavallerye, ende geene Dragroniers ende stucken tegens het voorsz. geberghte geadvanceert, ende hadde dat selve naer een dapper tegenstandt, neffens de Forten ende de Poolsche batterien geemporteert, ende de vyanden geobligeert, de selve met verlies van haer Canon, t'eenemael te quiteren: Dan de selve aen een ander plaetse wederom vergaderende, met een ander Considerabel Corps, deden sijne Chur-Vorstel. Doorl. resolveren, daer op in fronte los te gaen, ghelijck oock gheschiede, *Maer dit* volck dese haedt alreets geproeft hebbende, resisteerde seer weynich, ende retireerde sich met een ongehoorde rassicheyt naer de Riviere, sulcx dat eyndelijck den Koninck ende den Chur-Vorst haers deels de armen vry ende los van vyanden bevindende, in ghesloten ghelederen naer de brugghe voor *Warschau* volghden, alwaer commende, bevonden, dat den Heere Spar, in het vervolgen van de Poolsche infanterye de Schantse daer voor alreets met gewelt hadde ingenomen, ende dat sijn Excelentie den vluchtigen vyandt verder soude hebben gepoursuiveert, by aldien de selve aen de zyde van *Warschau* de Brugge niet en hadde afgebrandt gehadt: Sulcx soo conden wy meer niet doen, als dat onse Hoofden den overigen tijt besteden in 't visiteren van de Avenues, ende sich gereet te houden te vechten, of den vyandt noch ergens ware verborgen geweest. De Coninginne van Poolen was des morgens, als sy alvoorens bitterlijck geweent hadde, soo men meent, naer *Primislau*, ende den Coninck Casimirus naer *Zamoische* ghevlucht, verlatende de Stadt *Warschau* sonder eenigh Guarnisoen, ende met sulcken confusie, dat sy de Heere Bent Oxenstierna ende Buchler als Chrijghs gevangenen, hadden vergeten mede te nemen. Den avont daer over invallende, liet men de Soldaten, die in *drie* daghen schier niets ghegeten hadden, sich wat ververschen: Ende snachts ten *twaelf* uyren quam seecker Trompetter aen de Carosse van de Chur-Vorst, mede-brengende dat den Magistraet gereet was, de Stadt te openen. De *twee* Regimenten des gardes van den Coninck ende de Chur-Vorst wierden daer op des morgens den

een en dertichsten Iuly overgheset, ende alsoo de Stadt weder gewonnen sonder eenich belet. Ondertusschen quam tijdinge dat den vyandt om *Schonsky* sich by *veertich duysent* mannen wederom versamelt hadde, waerom den Koninck resolveerde, met eenige macht selver daer naer toe te gaen ende den selven te chargeren. Maer ter plaetse comende, vondt niemandt, waer over sijn Majesteyt den *tweeden* Augusti wederomme tot *Warschau* keerde. De Bagage van de Poolen gaf men de Soldaten tot buit. Het gewonnen Canon bestondt in *veertich a vijftich* Stucken, weynich waren gevangen, de wyle men geen Quartier gaf, om dat de Poolen de Capitulatie van Warschau te vooren hadden geviolеert. Het getal van vaenen ende der dooden is voor als noch niet bekent. De Chur-Vorstelijcke hadden het doode Lichaem van den Littauschen Schatmeerster *Gonsewsky*, ende *Lubomirsky* den Veldt-Heeren van de Masuren lagh noch onder de dooden, *Sappia Witebsky* is doodelijck gequetst. Den Vyandt is naer het seggen van de ghevangen by *twee hondert duysent*, naer onse gissinge verre over *hondert duysent* sterck geweest, bestaende onse macht ten hooghsten daer en-tegens maer in de *twintich* of *vijf en twintich duysent* Mannen. Onsen Chur-Vorst, gelijck mede sijne Majesteyt van Sweden, die gestadich met het Rappier in de handt aen alle canten, met een onvermoegelijcke courage sijn voor aengegaen, sijn beyde wel ende gesont.

Den *tweede* ende *derde* Augusti heeft men de Armee op de Oost-zyde laten leggen, om sich wat uyt te rusten, ende men heeft ondertusschen de brugghen doen repareren. Heden den *vierden* dito sijn wy overgegaen met de bagage, om in de voor Steden ende de Koninckllijcke Paleysen wat meerder commoditeyt te hebben, oock mede van de stanck bevryt te zijn. Morgen sal de Armee volgen, ende salmen als dan sien wat sijn Majesteyt ende sijn Chur-Vorstel. Doorl. sullen goet vinden wyders by der handt te nemen. Ondertusschen hebben onse illustre Hoofden, met een over groote blyschap ende hertelijcke genegentheyt malkander alhier gewellekomt, ende met eene meer als broederlijcke liefde, hondert ende hondert mael omhelst. Den Koninck van Sweden kreegh middeler wijle oock tydinghe uyt Enghelandt, dat sijne Ministers aldaer met de Heere Protector hadden ghesloten tot seer favorable conditien voor het Protestantische Interest, Sijne Chur-Vorstel. Doorl. riedt dies te meer, dat men de Heeren Staten der Vereenichde Nederlanden soude alle satisfactie gheven, ende sijn Majesteyt beloofde het selfde iterativelijck, met byvoeginge van seer genereuse contestatien, van alles te willen contribueren, ten eynden dat alle jalousien wegh ghenomen sijnde tusschen soo oude Vrienden, het *corpus* der Evangelischen doorgaens wederom in goede eenicheyt, en de oude goede intelligentie soude mogen werden herstelt. Daer-en-boven wierde de Heere de *Lumbres* nochmael versocht den Koninck van Poolen te volgen, ende sijn Majesteyt te representeren dat sijn Majesteyt van Sweden, nu niet minder als voor de batalie, genegen was, op seer redelijcke conditien, Vrede in te gaen, en dat hy hem daer mede voor Godt ende de Werelt wilde hebben gheacquitteert van alle verwijderinghe, die in cas van refuys verders mochten komen te ontstaen.

Ende dit is het, wat van die tijdt af dat ick U. Ed. niet hebbe konnen schry-

ven

ven is gepasseert, gewisselijck memorable dingen, ende diergelijcke als lichte-telijck in vele hondert Iaren niet sijn gebeurt. Maer Godt de Heere is het, die hem sien laet in de wonderen; die met sijnen arm de kleynen kan groot maecken, ende de hovaerdigen stooten van de verhevende stoelen. Het is niet onse sterckte, 't is niet ons Canon; De Heere, Heere, is het, die ons den vyandt heeft in onse handen ghegheven; alles na de verborgentheyt van sijn Oordeel. Laet ons daerom ons verootmodigen voor hem, soo langh als ons leven is. Laet ons prijsen sijnen Name, ende hem eeuwigh dancken in onse herten; op dat hy ons verder bystaet tot sijnen eere. Onse Princen hebben niet nagelaten soo wel voor als na de bataille met een gepaert gebedt, ende met een gemoedt dat eenigh was voor den Hemel ende de Werelt, aldus te smeecken voor haren Godt, ende dewijl het aensien der Princen is het welvaren der Onderdanen, soo hebben wy allegaer hooge reden den selven goeden Godt ende Vader daeromme neerstich aen te roepen, dat hy haer niet verlate, maer hare Wapenen segenen wille, op dat sy haren vyandt tot een redelijcke Vrede mogen brengen, die hy tot hier toe al te obstinatelijck heeft gerefuseert. Datum Warschau desen *vierden* Augusti, 1656.

Haer Hoocheyt de Princessen Douariere liet dese Victorye door een Copye ooch haer Ho. Mog. communiceren. Haer Ho. Mog. lieten door den Agent sulcx aen haer weder brengen; met dancksegginghe/ doch sonder geluckwenschinghe. Dese victorie gaf weder wat reputatie aen Sweden. Niet te min seyde de Koninck dat hy bleef gheneygen om met desen Staet vrientschap te maecken. Hy stont ooch toe de inclusie van Dennemerck, Engelandt ende Brandeburgh, maer niet van Dansick. Eyndelijck stont ooch dat toe op seeckere wijse. Maer twijffelende of sulcx den Stadt self aenstont; wiert het ghevonden dat de Heeren Slingerlandt ende Hubert eerst heen derwaerts souden doen. De selve quamen den lesten July in conferentie met den Burgemeester vander Linden, Raets-Heer Rosenburgh, ende de Syndicus Frabricius, den selven voorhoudende de gheneghentheyt ende sorge van haer Ho. Mog. tot de Stadt/ volgens resolutie van den sevenden July hier voor te sien. Sy met haer principalen ghesprooken hebbende/ verklaerden den tweeden Augusty, naest civiliteyten/ ende een langh verhael van 't gepasseerde dat haer fundamenteel ooghmerck was te blyven in die Staet ende onder die regeringe daer sy haer jegenwoordich in bevonden/ ende sulcx geresolveert niet te deflecteren van de trouwe ende ghehoorsaemheyt die sy als een gheincorporeert lidt van Pruyssen aen de Koninck van Poolen schuldich waren/ ende alsnoch ghemeynt te sijn onveranderlijck daer by te continueren ten uytterste toe/ ende tot den laesten droppel bloet/ dat sy ten dien insichte alle de offertes ende presentatien van wegen Sweden aen haer gedaen/ selfs van een Neutraliteyt *Salvâ incorporatione & fide principum*, ooch ten tijde als de saecken van de Croon Poolen in desparate termen ghenoechsaem ghebracht waren ende buyten hoope van eenige resourcen/ couragieuselijck ende cordatelijck hadden afgheslagen/ dat sy hare redenen daer toe dienende/ noch onlangs op de missives van de Koninck van Sweden, ende Hartoch van Croy aen haer geschreven hadden voor den

noch

druck aen de weerelt gemeen gemaeckt; Seyden wijders/ dat boven de voorschreven plicht van hare trouwe aen de Koninck van Poolen, als sy maer reflexie namen op haer eygen interesse/ mitsgaders op die geene/ de welcke gelegen was/ aen de conservatie van de liberteyt van de Staet/ ende geinteresseert by de Commercie ende traffijcq op die ghewesten / ende de Rivieren de Wyssel, dat sy in allen manieren mosten blyven onder Poolen; Waer op sy haer uyt lieten op de Forme ende het beleyt van beyde de Regeringen/ stellende de eene jegens de andere; dat sy *in comitiis* (dit waren de formele woorden) *polonicis* hadden *votum dissensivum*; ende dat sy sulcx jegens haer danck niet en conden werden beswaert met eenige Tollen/ Oplagen/ ofte andere impositien/ dat ter contrarie de Sweetsche Regeringe / alhoewel in het beginne sacht ende geaccommodeert naer het humeur van de Ingesetenen/ echter doorgaens degenereerde tot een *Imperium despoticum*, in het welcke alles wiert ghedirigeert/ ende absolutelijck geresolveert naer den appetijt ende wel gevallen van eenen Koninck / dat de selve de ervarentheyt van voorgaenden tijdt ende nu noch tegenwoordich/ verscheyde exempelen oogenschijnelijck genoech betoonden tot ruine van Commercierende ende voor desen seer florisante Steden/ ende concluderende / seyden niet gemeynt te wesen yetwes te doen 't gunt in het minste soude impliceren ofte smaecken na eenige subjectie ofte recognoscance aen Sweden, ofte waer door sy souden deflecteren van de schuldighe trouwe ende gehoorsaemheyt aen de Koninck van Poolen; dat jegen woordich oock geen redenen waren/ waeromme sy van dese hare resolutie souden veranderen/ dat sy oordeelden / de Wapenen van Poolen jegenwoordich victorieus te wesen/ die van Sweden ter contrarie in een soberen toestandt in Poolen ende Pruyssen/ ende noch merckelijck ghediverteert souden werden door de invasie van de Moscoviters in Lijflandt / ende betoonde sulcx de weynige dispositie die daer was/ omme by Tractaet van haer Ho. Mog. met den Koninck van Sweden geincludeert te werden. Seyden oock ront-uyt/ nopt de meyninge ofte gedachten ghewees te sijn tot soodanige Inclusie gheadmitteert te werden; ja dat de selve in haer regaardt omme verscheyde respecten ghenoechsaem onmogelijck was/ ende absolutelijck incompatibel met hare libertyt / ende de trouwe die sy als een geincorporeert lidt met Pruyssen aen de Koninck van Poolen schuldich waeren; de Heeren Slingerlandt ende Huybert seyden daer jegens tot justificatie van de intentie van haer Ho. Mog. maer te vergeefs.

Wederom tot Elbingh komende/ hebben herv at de handelingh met de Heeren Sweetsche, waer in noch resteerden de swaricheden nopende de Tollen ende egalisatie tusschen de eygen natuyrlijcke Sweetsche Onderdanen ende de Ingesetenen der Vereenichde Nederlanden/ ende ten andere de gemelde inclusie van Dansick. De Sweden seyden/ dat haer Onderdanen ghenootsaeckt waren te supporteren/ soo in het equiperen als in het voeren van hare schepen merckelijck lasten ende oncosten / soo ten opsichte van den bouw van de schepen self/ als de hooge manninge ende monture van dien, dat niet jegenstaende die inegaliteyt van betalen van Tollen by experientie echter ondervonden wiert / dat de Nederlantsche Natie / vere prevaleerden door haer Industrie inde Navigatie op de Havenen van Sweden, boven de eygen natuyrlijcke Onder-

Onderdanen/ dat als nu de Nederlandtsche Natie egaliseert wiert in de betalinge van de Tollen/ met de eygen Onderdanen/ alsdan soude geint ruïneert werden de meeste inegaliteyt/ alsoo daer door de scheepvaert genochsaem soude worden ontrocken ende 't onbruyckbaer gemaeckt aen de Sweetsche Natie/ insonderheyt als men het selfde voor-recht 't gunt dese Staet socht te stipuleren/ mede soude van meeninge sijn te bedingen voor de Engelsche ende Denemerck, dat voor desen meermaels van wegen haer Ho. Mog. instantien waren gedaen/ ende oock namentlijck ten tijden dat de Alliantie in den Jare sestien honder veertich wierden opgericht/ maer dat omme redenen nu gealegeert/ daer in niet en hadde connen getreden worden/ ende dat sy haer vertrouden/ dat gelijck haer Ho. Mog. voor desen aen de gheseyde hare redenen hadden gelieven te deffereren alsnoch de selvige soude acquiesceren/ ende sulcx contentement nemen dat hare Ingesetenen getracteert wierden als *gens amicissima & conjunctissima*.

Aengaende de bewuste inclusie/ bleven maer eenige consideratien ten regarde van de drie eerste *de modo inclusionis*, ende hoe verre dat de selve sich souden extenderen/ doch wat belangt de Stadt Dansick, hebben de Ambassadeurs wat meerder swaricheyt geremarqueert/ ende seer ernstich gerepresenteert/ hoe hooch haer Ho. Mog. haer lieten daer aengelegen zijn.

De Sweedtsche toonden haer wel genegen/ maer men wist niet op wat manier/ ende de meningh van Dansick self is hier voor geseyt.

Haer Ho. Mog. hadden aen de Ambassadeurs den seventien Augusty toegesonden een gheconcipieerde Acte van verbintenis/ hier navolgende/ om te strecken tot der selver naerichtinge/ ende omme daer uyt de intentie van haer Ho. Mog. noopende de nadere verbintenisse met Sweden aen te gaen/ particulierlijck mogen vernemen/ sonder dat nochtans haer Ho. Mog. de gemelde Heeren Ambassadeurs aen de woorden of de extensie van dien/ der souden te binden/ als sijnde der selver intentie alleen dat de substantie van dien in de beste forme sal moeten werden geobtineert.

KEnnelijck sy een yegelijck die 't aengaen ofte eenichsints raecken mach, by desen jegenwoordigen *Instrumente* dat wy N. N. als Commissarisen van den Doorluchtichsten ende Grootmachtigen Koninck ende Heere, Heere *Carolus Gustavus* der Sweden, &c. Koninck, &c. ter eenre, ende N. N. als Ambassadeurs extraordinaris van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden ter andere zyde, wetende de oprechte intentie ende gantsch ernstige begeerte van onse respective Heeren *Superieuren* te zijn, dat de oude Correspondentien, vrientschappen ende Alliantien tusschen de selve, onderhouden ende gecorroboreert werden, ende sulcx particulierlijck de Navigatien ende Commercien van de Onderdanen soo van sijn Coninckl. Maj. als van haer Ho. Mog. ende de respective Vereenichde Nederlandtsche Provintie, ende voornamentlijck op wederzydts Landen, Havenen, Rivieren, Steden ende Plaetsen aen de voornoemde Oost ende Noort-Zee responderende, sonder eenige de minste verhinderinge, gecontinueert ende met geene belastinghe ofte beswaernissen boven 't oude ghebruyck ende de gerecipieerde

costume

costume ofte usantie gegraveert werden oock genegen wesende tot onderlinge gerustheyt, soo van hoochstgemelde sijn Koninckl. Maj. als van hoochstgedachte haer Ho. Mog. elckanderen by desen nader te verseeckeren, dat nochte ter occasie van jegenwoordighe Oorlogen ende ongelegentheden in Poolen ende Pruyssen ende omleggende quartieren ontstaen, nochte om eenige andere oorsaecken die hier namaels mochten comen voor te vallen, eenige *de minste verhinderinge ofte versperringe inde voorsz. Navigatie ende Commercie, ofte eenige belastinge ende beswaernisse tegens 't oude gebruyck als vooren* van d'een of d'ander zyde gheintroduceert sal worden, derhalven in ghevolge ende uyt krachte van de Commissie ende Procuratie by de respective onse Heeren *Superieuren* aen ons gegeven en hier navolgende van woorde te woorde gheinsereert, naer de resumptie van den Tractate op den *eersten* September des Iaers *sestien hondert veertich* binnen *Stockholm* te samen opgerecht, mitsgaderst in den Iare *sestien hondert vijf en veertich* nader geconfirmeert, ende met meerder tijt van Iaren geextendeert, het gemelde Tractaet uyt den naem ende van wegen de voornoemde Heeren onse respective *Superieuren*, gerenoveert, geconfirmeert ende gecorroboreert hebben, gelijck wy het selve renoveren, confirmeren ende corroboreren mitsdesen, even ende in sulcker voegen als of alle de Articulen van dien hier inne van woorde te woorde waren gerepareert.

Vastelijck beloovende het meergeroerde Tractaet in alle sijne pointen en de clausulen heylichlijck ende onverbreecklijck te sullen observeren ende naercomen, ende dat dienvolgende de Onderdanen ende Ingesetenen van d'een of d'ander der voornoemde onse Heeren *Superieuren* niet alleenlijck by, van wegen ofte door toedoen van een van de selve in hare Navigatien ende Commercien op de voornoemde Oost ende Noort-Zee, mitsgaders op de Rivieren daer op responderende directelijck nochte indirectelijck geturbeert ofte geincommodeert, nochte oock in de Rijcken, Landen, Steden ende Plaetsen, die d'een of d'ander jegenwoordich besit, ofte hier namaels soude mogen comen te besitten, met eenige nieuwe of hooger lasten, ofte impositien als aldaer ten tijde van de voorgeroerde Tractate Anno *sestien hondert veertich* sijn geheven geweest, immers in cas van de *nieuwe belastinge, niet hooger als de eygen Onderdanen*, nu ofte hier namaels beswaert ofte gegraveert sullen worden, ende ingevalle het t'eenigen tijdt mochte comen te gebeuren, dat in de voorsz. Rijcken, Landen, Steden ofte plaetsen, of in d'een of d'ander van de selve, eenige Vreemdelingen in 't stuck van de voorsz. Tollen lasten ofte impositien, meer als de eygene Onderdanen ende Ingesetenen mochten werden verschoont, uyt wat oorsaecke sulcx soude mogen geschieden, ende in sulcken cas de Ingesetenen ende Onderdanen van de voorsz. onse respective Heeren *Superieuren*, aldaer mede niet hooger als de minst beswaerde van soodanighe vreemdelingen die meer als de eygen Ingesetenen ende Onderdanen soude mogen wesen verschoont, sullen beswaert blyven ofte belast gelaten werden, dat oock ingevalle by yemandt anders, wie ofte hoedanich de selve souden mogen wesen, yets in prejuditie ofte tot beswaernisse van de voornoemde Navigatie ende Commercie boven 't geene voorsz. is, mochte werden ondernomen, het selve met *gemeene machte*, ende na uytterste vermogen, achtervolgende den voornoemde Tracta-

Tractate sal worden afgheweert, ende hebben wy voorts tot meerder demonstratie van dat de voorsz. Heeren onse *Superieuren* niet gheintentioneert zijn, met ofte door dese jegenwoordighe verbintenisse yemanden van hare Nabuyren, Vrienden ofte Geallieerden, in eenigen dele te vercorten, ende sulcx om alle jalousie ende ombrages te vermyden, mitsgaders om aen allen en een yeder opentlijck te betuygen de goede ghenegentheyt ende hertelijcke begeerte, die de voorsz. onse Heeren *Superieuren* sijn hebbende, omme met alle hunne Nabuyren te blyven in eene vaste ende bestendige Vrede ende Vrundtschap, mitsgaders oock omme soo veel in haer is, gelijcke Vrede ende Vrundtschap onder de selve onderlinge te helpen conserveren, goetgevonden ende vastghestelt, ghelijck goetgevonden ende vastgestelt wert by desen, dat in den jegenwoordigen Tractate ende verbintenisse niet alleen sullen *sijn geincludeert ende in begrepen de Republijcke van Engelandt ende den Koninck van Dennemercken, maer werden oock als nu specialijck gheincludeert den Heere Chur-Vorst van Brandenburgh ende de Stadt Dantzick* met alle hare respective Landen, Provincien, Steden, Plaetsen, Domeynen, ende Appendentien van dien, ende sullen de selve oock dienvolgende by de een noch de andere van de voorsz. Heeren onse *Superieuren* in hare Navigatien ende Commercien nochte oock in hare Landen, Steden, Plaetsen, Domeynen, Rechten ende Vryheden, directelijck ofte indirectelijck geincommodeert werden. Aldus gedaen ende geteeckent, &c.

Dese resolutie wiert mede ghesonden aen haer Ho. Mog. Extraordinaris Ambassadeurs in Denemercken.

De Heeren aenwesende Gedeputeerde van Zeelandt hebben op hare beurt/ adviseerende/ ernstelijck geurgeert / dat de acte declaratoir die by het Provinciael advys van de Heeren Extraordinaris ende Ordinaris Gedeputeerde van Zeelandt van den vierden Augusty ghevoeght is /, ten respecte van de inclusie van de Koninck van Vranckrijck mochte ghearresteert worden sonder lange veranderinge/ doch siende dat de andere Provincien aen 't voorsz. versoeck niet en geliefden te deffereren/ soo vonden de gemelte Gedeputeerde haer genootsaeckt de bovenstaende conclusie te contradiceren, voor soo veel de selve niet de voorsz. acte declaratoir van Zeelandt in 't voorsz. essentieel ofte andere pointen descreperende was.

By naerder aenschryvingh/ hebben sich haer Ho. Mog. tot sulcx weder gerefereert; niet konnende aennemen de Sweedsche redenen tot beweeringh van de inegaliteyt ingebracht/ want by haer Ho. Mog. simpelijck wiert ghepretendeert.

Eerstelijck, dat haer Onderdanen/ niet alleen by/ van wegen/ ofte door eenigen van den Conink of de Crone van Sweden, in hare Navigatien en Commercien op de Oost en Noort-Zeen/ mitsgaders op de Revieren daer op responderende/ directelijck noch inderectelijck geturbeert/ ofte geincommodeert souden worden; Ten tweeden, dat de selve haer Onderdanen en de Ingesetenen van de meergemelde Vereenighde Provintien in de Rijcken/ Landen/ Steden en Plaetsen daer van de Croone van Sweden jegenwoordich in besit was/ ofte hier namaels in besit soude mogen comen/ niet souden beswaert worden met

eenige

eenige nieuwe ofte hoogere Last/ ofte impositien/ als aldaer in den Jare veertich waren gegeven gheweest; Ende ten derden, in allen gevalle/ in cas by de Croone van Sweden in de voorsz. Rijcken / Landen / Steden ofte Plaetsen, naer den voorsz. Jare veertich door eenige extraordinaris necessiteyt / eenige nieuwe belastings mochte wesen/ ofte noch werden opgestelt / dat de meergemelte haer Ho. Mog. Onderdanen ende Ingesetenen voorsz. dienaengaende niet hooger als de eygen Onderdanen / nu ofte hier namaels beswaert / ofte gegraveert souden blyven ofte werden.

Ende aengaende het tweede point; datse mede niet conden afwijcken van 't gene by de resolutie van den sevenden July was geseyt.

Voor den Heer Afgesandt van Dansick wiert vastgestelt dit volgende antwoort.

De Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, doorgesien geexamineert en overwoogen hebbende de iterative memorien ende propositien, die den Heere *Christiaen Schroder* Afgesante der Stadt *Dansick*, ingevolge van sijn brief van Credentie in dato den *twintichsten November* lestleden, successivelijck van tijdt tot tijdt aen haer Ho. Mog. heeft overgelevert, verclaren van hare zyde geresolveert te zijn, de voorsz. Stadt in hare jegenwoordige ongelegentheyt, *met ende nevens den Coninck van Denemercken krachtelijck te hulpe te comen*, ende dat ten dien eynde hare Ho. Mog. niet alleenlijck door de Heeren der selver extraordinaris Ambassadeurs sich jegenwoordich in Pruyssen onthoudende, met grooten ernst sullen doen continueeren de begonnen Officien ende devoiren, omme door een *spoedich Tractaet* te mogen werden verseeckert en gerust gestelt, dat de Ingesetenen soo wel die van de voorsz. Stadt, als deser Landen, by ofte van wegen den Coninck van Sweden, in hare Navigatien ende Commercien op de Oost-Zee, directelijck noch indirectelijck *geturbeert, ofte geintrubeert*, nochte oock in desselfs Rijcken ende Landen, met eenige nieuwe ofte hooger lasten, ofte impositien, als daer ten tijde van de laeste Tractaten met de Croone van Sweden ghemaeckt, sijn geheven gheweest, immers in cas van nieuwe belastinge niet hooger als de eygen Onderdanen ofte andere de minst beswaerde Vreemdelingen, ingevalle eenige van de selve meerder als de eygen Onderdanen mochten werden verschoont, nu ofte hier namaels beswaert ofte gegraveert sullen worden, mitsgaders ten eynde soodanich Tractaet, als vooren, volgende de Ingredienten van de bewuste voorgaende Alliantie defensive van den Iare *sestien hondert veertich*, ende met verseeckeringe aengaende de Commercie, ende belastinge, als hier boven uytgedruckt staet, met den aldereersten mogen werden ghetroffen; des dat in 't selve Tractaet onder anderen mede specialijck sal moeten werden *geincludeert de Stadt van Dantsick* voornoemt, ende dat de selve Stadt oock dienvolgende by de een noch de ander van de contraheerende parthyen in hare Navigatie ende Commercie, nochte oock in hare Landen, Plaetsen, Domeynien, Rechten, ende Vryheden, directelijck ofte indirectelijck geincommodeert sal mogen worden, maer dat hare Ho. Mog. oock Wyders geresolveert hebben, ende albereyts ter executie gestelt, dat hare *considerable Scheeps-armade* naer Oosten uytgesonden, op de Rheede en voor de Haven van

van *Danfick* voornoemt gebracht soude werden, om aldaer, soo veel mogelijck, te beletten, ende te weren, dat de voorsz. Haven door de navale macht der Sweden van buyten niet geslooten, gehouden en werde, dat oock hare Ho. Mog. de opgemelde Heeren der selver extraordinaris Ambassadeurs, onder anderen specialijck hebben ghelast aen de Heere Chur-Vorst van *Brandenburgh* voor oogen te houden hoe sensibel voor hare Ho. Mog. wesen soude, dat eenige van sijne Trouppes, ofte Scheeps-macht directelijck ofte indirectelijck souden werden gebruyckt, omme de meergemelde Stadt *Danfick* te helpen oppressen, trachtende in alle manieren sijne Chur-Vorstl. Doorl. te disponeren ten eynde de selve soodanigen ordre stellen, ende die voorsieninge doen dat sulcx *absolutelijck mege werden* geprevenieert, met byvoeginge; dat hare Ho. Mog. sich mits het gheconvenieerde in 't secreet Artijckel gevoecht tot de Alliantie op den *seven en twintichsten July* des voorleden Iaers met sijne Chur-Vorstel. Doorl. aenghegaen, en voor al ten desen applicabel des te meer daer toe verlaten sullen; dat wijders hare Ho. Mog. de Heeren der selver extraordinaris Ambassadeurs in Denemerck ghelast hebben, aen de Coninck aldaer van alle 't gunt voorsz. is openinge te geven, met verclaringe dat hare Ho. Mog. geresolveert zijn, alle 't selve gesamentlijck met ende nevens sijne Coninckl. Maj. in het werck te stellen, mitsgaders met versoeck, omme hoochstgemelte sijne Majesteyt te bewegen, ten eynde de selve daer aen mede de handt ghelieve te houden, ende voor al tot conservatie van de meergeseyde Stadt *Danfick* provisionelijck een notabel aental van *Oorloch-Schepen te contribueeren*, dat vorders hare Ho. Mog. van nu af aen *in eventum* geconsenteert, en vastgestelt hebben, dat ingevalle buyten vermoeden by ofte van wegen den hoochstgemelde Koninck van *Sweden difficulteyt mochte werden gemaeckt*, in 't sluyten van de aengeboodeu ofte noch aen te bieden vernieuwinge ende ampliatie van Alliantie, specialijck met *Inclusie van de voorsz. Stadt Danfick, ofte dat sijne Majesteyt daer toe niet spoedelijck, na dato van de gedanen ende noch te doene aenbiedinge en quame te resolveeren, de selve Stadt Danfick tot hare defensie van wegen desen Staet effective sal werden ghesubsidieert met de somme van twaelf duysent Rijcxdaelders ter Maent, ende dat daer inne sal worden gecontinueert, soo langh de opghemelde Stadt belegert, ofte soodanich beset, ende geblocqueert sal zijn, dat den vryen cours van Commercie op, en van de selve, daer door sal wesen verhindert*, ende versoecken hare Ho. Mog. den gemelten Heer Afgesante, van dese hare resolutie ende verclaringen favorabel rapport te willen doen aen de Heeren sijne Principalen, aen de welcke hare Ho. Mog. altijdt zijn, ende blyven ghenegen, alle goede vruntschap, oock by alle voorvallende ongelegentheden, die Godt den Heere Almachtich ghenadelijck verhoede, *alle crachtige hulpe* en bystant, naer vermogen te bewijsen, alles met vertrouwen, ende vrunt-nabuyrlijcke recommandatie, dat welgemelte Heeren sijne Principalen sullen continueren die van de *Gereformeerde Religie aldaer, in hare oude rechten, Privilegien, ende Accoorden* te mainteneren, ende alle hulpe toe te brengen, ten eynde sy haren Godts-dienst sonder eenige verhinderinge, ofte beswaringe, gherustelijck mogen exerceren. Gedaen ter Vergaderinge van de Hoochgemelte Staten Generael in den Hage den *achtienden Augusty* in den Iaer *sestien hondert ses en vijftich*.

Edoch wiert verstaen dat het selve niet eerder aen den Heer Schroder verhantreyckt soude werden/ als met ende nevens de extraditie van de Rattificatie der Heeren sijne Principalen/ van 't Instrument ofte Contract door eenige Heeren Gedeputeerden uyt het middel van haer Ho. Mog. Vergaderinge ter eenre/ ende hem Heer Schroder ter andere zyde den tienden July lestleden gesloten: Sullende dien onvermindert aen den selven Heer Schroder, des begerende/ Copye van de voorsz. antwoorde middelertwijlen by provisie verhantreykt werden.

De Heer Schroder toonde sich daer mede weynich vernoeght/ seyde/ hem toegeseyt te sijn merckelijcke assistentie/ dat Danfick met inclusie niet gedient was/ dat de Sweden voor alle dingen moesten eerst uyt Pruyssen, Poolen, soo wel als Denemerck, meenden men ginck hier te slap/ beyde waren geinflammeert door wraeckgiericheyt.

Om aen 't werck te meer nadruck te geven/ was alrede te voor aen de Ambassadeurs gelast om soo self als door de Poolsche Ministers te arbeyden dat de Heer Chur-Vorst van Brandenburgh mocht worden ghedetascheert van Sweden/ ghelijck dan hy door een lange missive van den sesden July hier na volgende hadde in 't breede gededuceert/ de reden waerom hy was genootsaeckt geweest sich te voegen met Sweden. Wiert ten selven dage noch op het papier getoont een Instructie voor een Gesante te senden aen den Groot-Vorst van Muscovien, daer van het cort-begryp was; hem te verseeckeren van haer Ho. Mog. goede affectie/ datse sulcx van hem weder waren verwachtende/ voort te vertoonen datter beyde Staten aengelegen was/ dat de vrientschap wiert onderhouden ende vermeerdert. Dat de Gesante tot dien eynde gesonden was. Ende dat hy soude van sijn Koninckl. Maj. versoecken verseeckeringh ende schriftelijcke verbintenis dat de Ingesetenen van dese Staet in de Havenen/ Landen ende Plaetsen jegenwoordich zijnde/ ofte noch staende te comen onder desselfs ghebiet over hare persoonen/ Schepen/ Waeren ofte Coopmanschappen/ nu nochte namaels met geene hoogere Tollen/ impositien/ licenten of eenige andere lasten hoedanich die oock mochten wesen ghenaemt/ beswaert soude worden dan de selve aldaer jegenwoordich beswaert waren. Dit wast principael/ de rest in *communi forma* sonder dat eenige de minste meldingh wiert gedaen/ van Sweden, Denemerck, Poolen, maer men con wel dencken de meeningh te zijn; daer door te geven groote jalousie aen Sweden, ende encouragement aen de vyanden van Sweden, soo openbaer als bedeckte. Ende onder dese laeste waren de Deensche, die meer ende meer qualijck namen dat de Ambassadeurs te seer yverden om de handelingh met Sweden te voleynden. Ja alsoo dat hy eenige daer van qualijck wiert ghesprooken; als ofse te goet Sweedts waren: oock om datse niet genouch met de Deensche Ministers correspondeerden/ beydes hebbense by missive wederleght. Maer de Deensche hadden eenen inwendigen brandt ende begeerte om te komen in rupture tegen Sweden. Wachtende alleen op de Resolutie van den Keyser/ ende van de Muscovit: van Brandenburgh mede goede hoop hebbende. De uytcomste was het bewijs. Van den eersten September schreven de Ambassadeurs te hebben ontfangen de concept acte van verbintenis den

seven-

seventienden Augusty haer toegesonden / deſe dat in 't Latijn hadden over-geset/ende het werck soo verre gebracht/ dat des voorigen daeghs/ na trans-positie ende correctie van eenige woorden / waerin se accoort gheworden/ in substantie, gelijck hier na sal sijn te sien in het Tractaet self. Den vijfden September schreven sy weder alles geadjusteert te zijn) met de woorden dat-se *in omnibus & per omnia* hadden voldaen haer last, ende dat de Sweedsche toon-den genegentheyt om het te teyckenen/ maer alsoo sy niet wisten of Dansick op de gheadjusteerde manier soude willen gheincludeert zijn / ende sy Ambassa-deurs / in cas van neen / niet waren ghelast hoe sy haer souden dragen : Soo hadden sy de teyckeningh doen noch gedeclineert. Op dese missive wiert goet-gevonden haer te rescriberen/ dat in dien *in omnibus & per omnia* voldaen hadden haer last / ende 't inhoudt van 't geene den seventienden haer was ghesonden/ sy in sulcken gevalle mochten sluyten ende teyckenen.

Even voor 't overkomen van het Tractaet ; als men verseeckert was van sluyten ; doch principalijck om dat het tegen de winter gingh ; soo wiert den een en twintichsten September geresolveert / dat soo haest doenlijck en met de eerste Post , ordre gegeven soude werden , en den Heere van *Opdam* Luyt. Ad-mirael aengeschreven, dat de selve aenstont naer de receptie des briefs sich met het getal van *dertich der swaerste* ende capitaelste Schepen van sijne onderhebben-de Vloote, soude hebben herwaerts naer 't Vaderlandt te begeven , latende al-daer op of ontrent de Rheede van *Dansick* voor alsnoch by provisie ende tot naerder ordre onder het commandement van den Schout by Nacht *Tromp* de *twaelf resterende schepen*, van de selve Vloote , te weten, *vijf* lichte Oorlochschepen ende *vier* Fregatten, resorterende onder het collegie ter Admiraliteyt tot *Am-sterdam*, ende de resterende drie Schepen elck van een van de andere Collegien ter Admiraliteyt, naer dat hy soude achten oorbaerlijckst te wesen, sullende den voornoemde Schout by Nacht ten selven eynde op een van de voorsz. *twaelf* verblyvende Schepen overgaen , des soude hem Heer Luytenandt Admirael daer benevens werden aengeschreven dat hy de Landts-Soldaten haer tegen-woordich op de voorsz. *dertich* Schepen bevindende, soude verdeelen , ofte by sijn vertreck door den voornoemde Schout by Nacht doen verdeelen over de *twaelf* Schepen die aldaer souden blyven , voor soo veel als de selve gevoegh-lijck soude connen bergen, doende voor de resterende Soldaten eenige Sche-pen inhuyren om de selve daer inne te logeren , by aldien die daer gevoech-lijck ter huyre te becomen zijn, ende by ontstentenisse van dien, soude hy Luy-tenandt Admirael of by sijn vertreck, den voornoemde Schout by Nacht , de voorsz. resterende Soldaten verdeelt onder de Officieren daer ontrent sijnde doen brengen te Lande onder 't opsicht van de Magistraet der Stadt *Dansick*, met versoeck dat de selve de voorsz. Soldaten wilden besorgen van behoor-lijck Logis ende andere nootwendicheden; extract van dese resolutie is geson-den aen haer Ho Mog. Ambassadeurs in Denemerck , met begeerte daer van aen den Coninck van dat Rijck notificatie te doen, ende daer nevens versoec-ken dat sijn Majesteyt geliefde eenige van desselfs minste Schepen mede op ofte ontrent de voorsz. Rheede van *Dansick* voor als noch te laten verblyven.

Voorts is oock gelijck Extract gesonden aen de Heeren hare Ho. Mog. ex-

traor-

traordinaris Ambassadeurs aen den Coninck van Sweden, om te strecken tot der selver narichtinge met ende nevens ordre omme by het sluyten van het Tractaet met de Coninckliicke Sweetsche Commissarisen alle efficatieuse devoiren aen te wenden ende uyt te wercken dat de ratificatie van de Koninck van *Sweden* op het selve Tractaet mede aenstonts aen den Heere Resident *Appelboom* mocht werden overghesonden, omme tegens hare Ho. Mog. ratificatie uytgewisselt te werden, om sulcx gedaen, naerder geresolveert te werden, gelijck men bevinden soude te behooren. Wyders is geresolveert dat aen den Commissaris *Pels* geschreven soude werden om te bevorderen dat de ratificatie van de opgemelde Magistraet op de *Acte van verbintenisse* tusschen eenige Heeren Gedeputeerden van haer Ho. Mog. ter eenre, ende de Heer *Schroder* Afgesante der selver Magistraet ter andere zyde geslooten, hem ten spoedichsten mocht werden behandicht om aen haer Ho. Mog. gesonden te werden. De Heeren Gedeputeerden van *Zeelandt* hebben in de voorsz. conclusie geconsenteert op 't behagen van de Heeren hare Principalen, ende onverminderdt soodanige resolutien, als de selve diesaengaende soude mogen comen te neemen. De Heer Gedeputeerde van *Over-Yssel* verclaerde op de voorsz. saecke alsnoch ongelast te zijn.

Terstont daer na wiert ontfangen het Tractaet tot Elbingh geslooten/ luydende als volght.

SErenissime ac Potentissimi Principis ac Domini, Dn. *Caroli Gustavi*, Suecorum, Wandalorumque Regis, Magni Principis Finlandiæ Ducis Esthoniæ, Careliæ, Bremæ, Verdæ, Stetini, Pomeraniæ, Cassubiæ & Wandaliæ, Principis Rugiæ, Domini Ingriæ & Wismariæ, nec non Comitis Palatini Rheni, Bavariæ, Juliaci, Cliviæ & Montium Ducis, &c. Regis ac Domini Clementissimi, Regnique Sueciæ Senator, Cancellarius, Gubernator Generalis Borussiæ, Præses Collegii Commerciorum & Judex Provincialis Norlandiæ Occidentalis, Lapmarchiæ, Tempelandiæ, Herredaliæque, *Ericus Oxenstierna* Comes Moreæ Australis, Liber Baro de Kimitho. Dn. in Tydoö, Vibui & Julistad, &c. S. R. M. Admiralis locum tenens & Consiliarius Admiralitatis. *Steno Bielki*, Liber Baro in Korpo, Dn. in Geddeholm Gressoon & Tonga & S. R. M. bellicus & aulicus Consiliarius. *Gustavus Baner*, Liber Baro in Gambley Karlby, Dn. in Orbii, Krockeram & Verpel: Necnon Celsorum & Præpotentum D. D. Ordinum Gen. Fœderati Belgii, ad S. R. M. Sueciæ Legati extraordinarii. *Godofredus à Slingelandt*, Consiliarius & Assessor Urbis Dordracenæ Primarius, ad Conventum Ordinum Hollandiæ & Westfrisiæ Deputatus Ordinarius. *Fridericus à Dorp*, Masdami Dominus, Consiliarius Ordinarius in curia Hollandiæ, Zelandiæ & Westfrisiæ. *Petrus de Huybert*, Consiliarius Urbis Medeoburgi Zelandorum. *Iohannes Ibrandts* Hovelingh in Ruygeweert, respectivè Deputati ad Concilium D. D. Ordinum Generalium Fœderati Belgii, nomine Provinciarum Hollandiæ, Zelandiæ ac Urbis Groningæ & Omlandiæ. NOTUM testatumque facimus omnibus & singulis, quorum interest, aut quomodo libet interesse potest, quod sicut à multis retrò annis inter S. R. M. antecessores Reges Regnumque Sueciæ & Celsitudinem D. D. Ordinum Gen.

 Fœde-

Fœderati Belgii intimior amicitia & correspondentia integerrimè culta fuit, eaque fœderibus aliquot superstructis eum in modum corroborata, ut ad firmitudinem suam nihil nisi continuationem & renovationem subinde requisiverit; ita S. R. M. Sueciæ & Celsitudo D. D. Ordinum Gen. Fœderati Belgii nunc vicissim ob oculos sibi posuerunt fœdus, quo ab anno millesimo sexcentesimo quadragesimo se invicem obstrinxerunt, & illud, quo anno millesimo sexcentesimo quadragesimo quinto ad reciprocam conservationem se mutuo strictioribus conditionibus devinxerunt, simulque ad idem fœderis prædicti institutum, tanquam ad normam revocantes præsentium temporum circumstantias: Nobis supra nominatis Commissariis & Legatis utrinque constitutis injunxerunt, & in mandatis dederunt, ut inspectis sæpè indigitati fœderis tabulis earundem observantiam stabiliremus, atque insuper si quid præsens utriusque status requireret, id communi bono ac usui adaptaremus. Hoc itaque proposito congressi post *commutata utrinque Procuratoria*, favente *Deo*, de commissis Nobis negotiis, sequenti ratione convenimus.

Initiò quidem, Quemadmodum fœdus anni millesimi sexcentesimi quadragesimi, die prima Septembris Stockholmiæ conclusum, ut & ejusdem confirmationem anno *millesimo sexcentesimo quadragesimo quinto*, die *decima quinta Augusti* Suderocræ factam, atque extensas & à scriptas ibidem pro conservatione mutua leges pervidimus; ita omnes in utroque fœderis instrumento comprehensas conditiones hisce renovamus, redintegramus, & in pleno vigore suo firmamus, non aliter ac si singuli articuli hic verbotenus inserti essent, firmiter promittentes à S. R. M. Regnoque Sueciæ & Celsitudine D. D. Ordinum Gen. Fœderati Belgii sæpius prætactum fœdus in omnibus suis articulis & clausulis inviolabiliter observandum & religiosè adimplendum fore. Imò ad *scopi ipsius*, qui articulo *primo* prædicti fœderis indigitatur, clariorem intellectum declaramus, eundem directum esse & in posterum fore contra *turbatores omnes & quoscunque* qui adversus perspicuum ipsius fœderis sensum quicquam agere susceperint: præterea examinantes sæpè dicti fœderis intentionem, deprehendimus illam non aliò collimasse, nisi ut simul cum defensione respectivè Regnorum & Provinciarum utriusque confœderati & conservatione Dominiorum, jurium, libertatum, immunitatum, pactorum & receptarum consuetudinum, libertas commerciorum & navigationis in mari Baltico & Septentrionali ad angustias Canalis Anglo-Gallici exclusivè asseratur; ideoque considerantes, quantum intersit utrinque, ut hoc institutum in turbato hocce Europæ statu integrum & illibatum servetur, eò cogitationes & consilia nostra direximus, ut non tantum respectu aliorum prædictam navigationis & commerciorum libertatem tueremur, sed & invicem certas statueremus *regulas*, quibus omnia impedimenta adversus supradicti fœderis leges inter fœderatos & eorum respectiva Regna, Provincias, Ditiones, & subditos amoverentur; imò, si quid huic contrarium post tempus initorum fœderum irrepserit, id vicissim ad priorem observantiam revocaremus; in hunc itaque finem convenimus, quod neque occasione præsentium bellorum atque motuum in Polonia, Prussia, & regionibus vicinis, neq; aliis de causis, quæ in posterum exoriri poterunt, alteruter fœderatorum sui fœderati aut ejus subditorum libertatem navigationis & commercio-

merciorum in mari Baltico & Septentrionali & in fluminibus prædictis maribus in fluentibus ullo modo directè vel indirectè adversus clarum fœderis annorum *millesimi sexcentesimi quadragesimi & millesimi quadragesimi quinti* contextum impediet, aut à supditis suis impediri permittet, vel aliquam ipsis remoram injiciet, aut à suis injici curabit; quin potiùs cum nobiscum reputamus qua ratione inter utriusque fœderati proprias ditiones ac subditos, commerciorum usus quàm optimè provehi possit, & pro experimento egregiè comprobatum est, vectigalium moderationem non parum eò conducere, eamque tempore conclusorum antehac fœderum atque annis quibusdam id tempus immediatè subsequentibus in utriusque fœderati ditionibus commodè satis huic instituto adaptatam fuisse, promisimus, atque hoc ipso promittimus & spondemus, quod uterque fœderatorum, *salvis Regalibus & Iuribus suis*, circa victigalium constitutionem & dispositionem, ad parem *circiter modum & taxam*, atque tum temporis constituta vectigalia fuerunt, eadem de hinc in suis respectivè Regnis, Provinciis ac ditionibus, quas nunc possidet, vel in posterum possessurus est, accommodabit, adeò, ut *quam moderatissima* vectigalia, telonia, & onera commerciis & navigationi utrinque imponantur.

Huic etiam adjicimus & per expressum vovemus, quod neuter fœderatorum aut ejus subditi in sui fœderati ditionibus circa vectigalium solutionem aliter haberi aut magis aggravari debeant, quam conjunctissima quæque gens peregrina, quæ potissima fruitur ibidem aut in posterum fruetur, à vectigalibus immunitate; Quod si verò contingat, certas ob causas & urgente necessitate nova, majora, gravioraque vectigalia in alterius fœderati Dominiis imponenda esse; tum eo casu majus graviusque à fœderato aut ejus subditis non exigetur, quam ipsi proprii incolæ ac subditi pendunt. Sub qua tamen æqualitate nullatenus intelligi debent *peculiarum societatum & subditarum personarum specialia privilegia.*

Ut verò omnibus liquidò constare possit, quod hoc tractatu tum S.R.M. tum Cels. D. D. Ordinum Gen. Fœderati Belgii nihil aliud sibi proposuerint, quam observantiam priorum fœderum & conservationem suorum utrinque Dominiorum & jurium ut & libertatis commerciorum, & navigationis. Atque ut palàm pateat, id utrinque agi & intendi, quo cum omnibus suis respectivè vicinis, amicis & confœderatis firma stabilisque pax colatur, & pacta conventa fœderaque cum iis ritè constanterque conserventur, convenit atque conclusum est, quemodmodum hisce convenit atque concluditur, quod Reges *Galliæ & Daniæ*, item Protector *Angliæ, Scotiæ & Hyberniæ*, tum etiam Elector *Brandenburgicus* huic præsenti Tractatui includuntur, cum omnibus eorum, respectivè Regnis, Provinciis atque Dominiis, & in comprehensas ibidem conditiones recipiantur, si includi & comprehendi velint ac desiderent, atque quod de omnibus iis conditionibus & commodis, de quibus præsenti Instrumento inter Confœderatos convenit, gaudeant. Civitas quoque *Gedanensis* comprehendatur & includatur, quemadmodum hisce comprehenditur & includitur cum omnibus suis juribus, ptivilegiis, immunitatibus, libertatibus, & legitimè receptis consuetudinibus, salva atque integra fide, quam prædicta Civitas Regi Poloniæ debet, & salva incorporatione ejusdem in Borussia, ita ut ad hoc die cesset inter S. R. M. & Civit. Gedanensem omnis *hostilitas*: proinde neque al-

 tissimè

tissimè præmemorati Reges *Galliæ & Daniæ*, Protector *Angliæ Scotiæ & Hyberniæ*, Electorque *Brandenburgicus*, neque præfata Civitas *Gedanensis* ullo modo ab alterutro fœderatorum impedientur in navigatione atque libero commercio rum usu in prædictis maribus & fluminibus, ut nec in Regnis, Provinciis, Ditionibus, Urbibus, Dominiis, juribus atque libertalibus suis directè & indirectè ullum iis incommodum vel injuria nunc vel in posterum ab alterutro fœderatorum creabitur, sed è contra vera firma amicitia & bona correspondentia mutuò & reciprocé cum iis coletur; Ut verò hæc quæ supra scripta sunt tantò firmiora maneant, ac religiosiùs observentur, quemadmodum à die conclusi hujus Tractatus illa religiosè observanda fore suscepimus & promisimus ad S. R. M. & Celsit. D. D. Ordinum Gen. Fœderati Belgii ulteriorem ratificationem & ratihabitionem, quæ intra *quatuor* ad summum menses abhinc invicem reddenda & commutanda erit, bina hujus Tractatus Instrumenta ejusdem tenoris confici curavimus, quibus subscripsimus propter manibus, eaque sigillorum nostrorum impressione roboravimus. Labantur Elbingæ, die styl. vet. Septembris 1656. Subscriptum.

Erich Oxenstierna.	*G. v. Slingelant.*
Steno Bielke.	*Frid. v. Dorp.*
Gustavus Baner.	*P. de Huibert.*
	Ioh. Isbrantz.

Het selve wiert gestelt in handen van den Heere vander Capelle ende anderen/ die hebben op den vijf en twintichsten September duydelijck gerapporteert/ dat het wiert bevonden in substantie, ende oock meest in de woorden conform d'Instructie. Des anderen daegs wiert sulcx wederom verklaert ende goetgevonden 't selve Tractaet te senden aen de respective Provincie/ om daer op ten spoedichsten hunne Ratificatie te doen inbrengen, ende is het selve Tractaet mede gesonden aen de Heeren haer Ho. Mog. Extraordinaris Ambassadeurs in Denemerck nevens Coppe van 't Tractaet in den Jare sestien hondert veertich tusschen de Croon Sweden ende desen Staet gemaeckt/ met ordre om haer Ho. Mog. oprechte Proceduyren in desen grondich aen te wysen/ soo ten aensien van de confidente communicatie van haer Ho. Mog. goede meeninge ende intentie/ ende 't genegotieerde van de Heeren der selver Ambassadeurs in Pruyssen van tijdt tot tijdt aen de Koninck van Denemerck ende desselfs Ministers gegeven/ als mede ten aensien van sijne Majesteyt approbatie/ immers egeen demonstratie van consideratien daer op gevolcht/ gelijck dan oock in specie by de missive van de opgemelde Heeren haer Ho. Mog. Ambassadeurs in Denemercken in dato den tienden September gheschreven wiert dat den hoochstghemelte Coninck oordeelde dat de Tractaten tusschen Sweden ende desen Staet geentameert/ niet langhe en dienden te werden getrainéert; des souden de selve Heeren Ambassadeurs haer voornamentlijck mede extenderen op de ample inclusie van Denemercken ende op de stipulatien t'haren voordeel e'oen soo favorabel als voor desen Staet/ self met veel sorge ende moeite van wegen haer Ho. Mog. uytgewercht/ ende sulcx dat meerder was uytgewercht als simple communicatie ende inclusie, de welcke by haer Ho. Mo. maer

maer waren beloofd/ hebbende oock dierhalven aen 't naerder versoeck van de zyde van Denemarck ghedaen / ende in de Brieven van de selve Heeren Ambassadeurs in datis den dertienden ende sestiende ghementioneert/ met reden niet werden gedifferreert/ behalven dat de saeck/ ghelijck als bleeck/ al buyten sijn geheel was gestelt / daer benevens wierden oock de meergemelte Hee. e.s Ambassadeurs gelast t'aenbieden by aldien sijn Majesteyt gesint mochte zijn/ naerder met den Coninck van Sweden te tracteren dat men hem met alle goede oprechte ende Vrientnabuyrlijcke Officien soude secunderen ende appuyeren/ ende wierden de Heeren vander Cappelle ende andere haer Ho. Mog. Gedeputeerde versocht/ het meergeseyde Tractaet aen de Resident Charisius met gelijck elucidatie ende aenbiedinge te communiceren; wyders wiertet gesonden aen de Heeren Nieupoort haer Ho. Mog. Extraordinaris Ambassadeurs in Engelandt/ met ordre / om aen de Hee. en Protector het selve te communiceren/ ende onderstaen/ of sijn Hoocheyt volgens het vijftiende Artijckel van 't Tractaet van Vrede met den selven op te rechten/ daer inne begeerde gecomprehendeert te sijn volgens de faculteyt hem daer by gereserveert / ende wierden de Provintien versocht sich ten spoedichsten te willen verclaren op bewuste concept van Alliantie defensijf tusschen Vranckrijck, Engelandt ende desen Staet aen te gaen / mitsgaders op de ratificatie van 't Tractaet van Guarantie tusschen de Heeren Coninck Deensche Commiss. ende haer Ho. Mog. Ambassadeurs den sestienden Augusty binnen Coppenhagen gesloten / als oock op de garantie tot prestatie ende observatie van de Artijckelen van 't meergeseyde Tractaet met de geincludeerde in 't selve op te rechten.

Den Deensche ende Dantsicker Minister stont dat Tractaet niet aen. Het liep oock vreemdt / Brandeburgh wast altens noch eens met Sweden, ende wiert beschuldicht ende ghedreyght van Poolen, waer tegen sich de Chur-Vorst by haer Ho. Mog. ontschuldight in de volgende brief.

Onse Vrientlijcke groetenis, &c.

Ho. Mog. Heeren besonders lieve Vrienden ende Nabuyren.

OF wel de geduyrige sorge, die wy ten allen tijden gedragen hebben, om het Poolsche Rijck wederom tot ruste te verhelpen publijcq ende yeghelijck een bekent is, ende voornamentlijck u Ho. Mog. die daer van connen oordeelen soo wel uyt de besendinge, die wy tot de Lubeecksche Tractaten hebben ghedaen, als mede dat wy ons tot op dese uyr niet hoogers hebben laten aengelegen sijn als de bevorderinge van soo salutairen dessein. Soo hebben wy echter geacht nodich te wesen, om dat de hooge noot ende bescherminge onses Staets ons heeft geobligeert nader verbintenisse met sijn Majesteyt van Sweden in te gaen, u Ho. Mog. van alles naerder ende particulierder informatie te geven: ende over sulcx is het; Na dat wy alreedts voor eenige Iaren den *disolaten toestandt* des Poolsche Rijcks hebben aengesien ende betracht, hoe dat de selve van soo veele machtige Vyanden beoorlocht, de macht van Volck daer in vermindert, andere middelen om den Crijgh te voeren gheconsumeert, de Standen soo wel onder hun selve als met het hooft in schadelijck ende seer dan-

gereesb oneenicheden vervallen waren, mitsgaders dat aen de Sweetsche zyde alreedts publicquelijck ghesustineert wierde, dat den stilstandt van wapenen, die sonder dat seer ten eynde liep, van de Poolen tot verscheyde malen ghebroocken, en over sulcx niet anders te verwachten was, als een openbaren Oorloch, tusschen beyde Croonen, of dat de selve mochten overtrocken en verheert werden door andere Vreemde Natien, die alrede soodane Progressen hadden gedaen, dat na menschelijcke oordeel de selve by aldien sy door de Sweetsche wapenen niet waren gestuyt geweest, noch wyder om sich getast, ende tot het grootste nadeel der Christenheyt alles ten vollen souden hebben mogen *Subjugeren*: dat wy daerom soo wel voor ons eygen interesse, als oock ten opsichte, dat wy oordeelden van onse plicht te zijn, sorge te dragen voor het restablissement van de Vrede, ende dat geen meerder Christen bloet, 't welck sonder dat vermits de Cosackische ende andere Oorlogen al te seer gheschiet was, mochte vergooten worden, alle mogelijcked evoiren hebben aengewent niet minder by sijn Majesteyt van Poolen als de Republijck selve, om alle swaricheden voor te comen, stellende de selve voor oogen de evidente pericalen ende de onvermydelijcke verstooringhe van het Rijck, mitsgaders de middelen ende wegen, om soodane onheylen voor te comen, radende met eenen uyt een getrouw gemoet, met præsentatie van onse *mediatie*, dat het diende met de *Cosacken*, de welcke gheduyrich van d'een en d'ander, die de Vrede hateden wierden opgemaeckt, een bestandige Vrede te treffen ende sluyten, dan het sy dat van de selve Croone die *maligna fata* sijn onoverwinnelijck geweest, ofte dat men hem andersints tegens soo veel trouhartighe ende welghemeende waerschouwinge met opset heeft verhart. Soo hebben wy tot ons groot leet wesen ende becommeringe geen ghehoor ghevonden, maer in tegendeel allerhande diffidentie ende mistrouwen moeten bespeuren.

Het is waer dit alles waer capabel geweest om ons tot andere ende sulcke resolutien te bewegen, dat wy by soodanige irresolutie van 't Rijck maer hadden ghesocht ons eygen Staet van gevaer, ende onse Landen uyt het ontfonckende vier des verderfs door bequame middelen te redderen, hebbende daer toe in den beginne beter gelegentheden als ten laesten in handen gehadt: Wy bekennen mede in voegen het notoir is, dat de harde Proceduyren, die men tegen ons ende onse hoochloffelijcke Voorouders dickwils ghepleecht heeft, tegens soo veele heldere verdragen ja gelijcksaem als om te betoonen, dat men hem hadde voorgenomen, ons van Landen ende Luyden t'eenemael te verdringen, waer van ter gelegener tijdt nader informatie volgen sal, ons geene redenen hadde gegeven, dat wy by soodane desperaten ende verlaten toestant in Poolen, ons welvaren te vergeefs hazaderen, ende neffens hun oock in pericul van uytterste ruine soude gaen precipiteren, sonderlijck nademael sulcx mede niet ghescheiden conde sonder te vervallen met een Koninck met de welcke wy ons veel eerder verbonden vonden Vrede ende Vrientschap t'onderhouden, ten opsichte van *bloet naerbuyrschap*, *goede intelligentie* ende andere hooge ende considerable respecten: Soo hebben wy des ongeacht dan noch liever alles willen wagen ten dienste van de Croon Poolen, als ons, gelijck als overgeven aen eenich nadeelich oordeel van yemandt anders: Ende sijn over sulcx

met

met onse Armee die wy met groote costen ende beswaernissen van onse Landen ten dien eynde hadden op de been gebracht, niet alleen in Poolen gegaen, maer hebben den Koninck alvoorens oock van onse oprechte ende welmeynende intentie verwitticht, versoeckende sijn Majesteyt tot alle prompte assistentie ende hulpe, dan in plaets, dat men ons in soo loffelijcke voornemen soude byspringen ende bevorderlijck zijn. Soo hebben wy met de grootste Consternatie moeten ervaren, ja met ons oogen aenschouwen, immers niet sonder mercklijcke schade gevoelen, dat men ons veel eerder in ons dessein is hinderlijck geweest, ende dat men getracht heeft ons Chrijchs-Volck te ruineren, werdende de Soldaten heen ende weer doot gesmeten, ende dat men niet anders gesocht heeft als sich selven te verrijcken: door dien men voor de hulpe, soo veel gelt van ons heeft geeyscht als waer het niet het hare, niet het gemeene, maer puyr ende alleen ons *particulier* werck geweest, of dat wy de Crone met gelde hadden aen ons sullen coopen, van 't welcke gelt sy dan oock wel een deel uyt onse Landen hebben genoten, bloot alleen om daer mede deur te gaen, dan sijn eyndelijck noch wel met eenige tot een Accoort gecomen. Maer is ons van de gedane beloften het weynichste gehouden, ende in allen delen soo veel mistrouwen betoont gheworden, dattet ons onmogelijck is gevallen met hun yetwes vruchtbaerlijck uyt te rechten, ende bevindende alsoo soodane onse fundament, waer op wy anders ons dessein ghegrontvest hadden, soo lubricq ende onseecker. Soo hebben wy eyntlijck niet anders gesien, of van het geheele werck oordeelen connen, als dat niemandt op het algemeene welvaren, maer yeghelijck een op sijn particulier interesse ende Conservatie reflecteerde.

Alsoo nu noch verder daer toe quam dat den Koninck ende een gedeelte *Senatoren het Rijck verlieten*, sonder ons de minste kennisse te gheven dat men sich in eenige postuyr van defensie soude hebben te stellen, een deel van de selve Senatoren haer begevende onder de Protectie van Sweden, met schriftelijck versoeck dat wy haer exempel wilden volgen, het gantsche heyr der Quartiane onder het beleyt van de voornaemste Poolsche Heeren haer voor den Koninck van Sweden niet alleen verclaerden, maer oock onse Landen overvielen, om door ongehoorde Roveryen, Moorden, branden ende andere onchristelijcke violentien, ons al te gevoelich te doen begrypen. Nadien het Poolsche Rijck van sijn hooft ontbloot was, dat wy den selven wech, die sy ende andere leden der Croon hadden ingegaen mede wilden goetvinden, ende alleen door onse oppositie niet veroorsaecken dat het Landt tot verder verderf ende ruine geexposeert wierde: Boven dien dat onse Standen ons op 't bewegelijckste versochten, ten eynde wy by soo becommerlijcke constitutie, daer *geen Coninck in het Rijcke, ende geen Rijck in den Coninck was*, staende de uyterste ruine des Landts ende dessselfs onweerdeerlijcke schade jegelijck een voor oogen. Ons wilden over de conditien van Vrede, by sijn Majesteyt aengebooden ende de Standen ghecommuniceert, met de Koninck van Sweden vergelijcken, ende mitsdien haerliedens tot eenige Vrede ende rust verhelpen: Soo ist dat wy de *handt Godes* ende de nootsaecklijckheyt niet langer hebben mogen obluctteren, maer hebben geraden ghevonden, na dat wy ons beste voor de Croon

Poolen.

Poolen soo getrouwelijck hadden gedaen, ende van haer selve in ons voornemen meer beleth als gheholpen, ende over sulcx het Rijck van hem selve was geabandonneert geworden, ons op soodanen voet, als wy u Ho. Mog. voor desen getrouwelijck hebben laten communiceren, met sijn Majesteyt te vergelijcken ende *pacta perpetua* op te rechten.

Hoewel wy nu in onse conscientie ghenoechsaem verseeckert vinden, dat wy niet anders als geschiet is, hebben vervaren, nochte onse getrouwe Standen ende Onderdanen, welckers heil ende welvaert ons van Godt op 't hoochste is aenbevolen, door geen ander middel als door dergelijcke tranśactie voor de uyterste ruine ende haren gantschelijcken onderganck hadden connen beschermen: Wy hebben dienaengaende oock by oordeel van alle onpartijdige ghenoechsame byval ghekregen, sijnde ons van diversche Potentaten in ende buyten het Rijck daer over wel hartelijck geluck ghewenst. Sulcx dat wy vertrout hadden sijn Majesteyt van Poolen soude niet minder alle 't selve ter harten genomen, ende ons, die wy andersints oock met den Poolschen Oorloch weyniger als niets te doen hadden, by soodane pacten ende verdragen, ongemoeyt hebben ghelaten, ghelijck wy dan goede ende seeckere naricht hebben, dat de selve in den beginne hebben moeten bekennen, dat wy het onse ghedaen, ende dit niet veranderen konnen, sonderlingh geconsidereert wesende, dat wy ons van dien tijdt af gantsch Neutrael ghehouden, ende niet weynich moeyte gedaen hebben, om alles tot een goede ende bestandige Vrede te bemiddelen, hebbende ondertusschen veele van de Poolen ende onder de selve verscheyde voornamen Senatoren ende Ministers de welcke tot ons hare toevlucht hadden ghenomen, vriendelijck gheprotegeert ende met alle goetheyt ende genade bejegent. Sulcx dat oock niemant in ons gebiet het gheringhste leet, immers niet met onse kennis is wedervaren, ende als eens diergelijcke gebeurde, wy het selve met rigoreuse straffe exemplaerlijck hebben ghe[r]esenteert. Soo hebben wy doch een tijdt langh herwaerts met bevremdinge moeten vernemen, dat de meergemelde Pacta aen de zyde van Poolen na dat sy vermeenden wederom tot eenige krachten ende vermogen ghecomen te zijn, soo qualijck sijn uytgeduyt, dat sy de selve over al voor een defectie ende afval hebben uytgekreten, ende ons door harde bedreyginge aengemaent, wederom daer van afstant te doen, trachtende onse Onderdanen alhoewel wy ons van der selver bestendige ghetrouwicheyt meer als genoechsaem verseeckert houden, van ons af te trecken, ghelijck sy onse Officiers met geheele Troupen hebben gedebaucheert, ende over sulcx om in 't kort te seggen, inderdaet *ons voor Vyant gaen verclaren*, in voegen wy het selve niet allleen uyt de Ordres gegeven aen de Generael *Charinsky*, maer oock uyt verscheyde andere gheintercipieerde brieven claerlijck hebben gesien. Ende alhoewel wy dienaengaende tot diversche reyse alreets sijn gewaerschout, ende de selve waerschouwinge billick souden hebben geloof gegeven, om dat wy wel ghemerckt hebben, dat eenige Poolsche Ministers, die onder onse protectie leefden, gestadich *heymelijcke Correspondentien*, waer van sy nochtans by seer swaere reversen hadden belooft hun t'onthouden, onderhielden, ten langen lesten *contra datam fidem* soodanich sijn ontweecken, dat daer mede ons Chur-Vorst woort 't welck wy

voor

voor hun aen sijn Majesteyt van *Sweden* hadde ghegheven, niet weynich is ghekrenckt geworden: Soo hadden wy ons doch noeyt connen inbeelden dat men tegens die geene die haer in geene deele hadde beledicht, in sulcker voegen soude hebben willen aengaen, ende over sulcx dat men ons gantsch onverschuldiger wyse *Vyandelijck* soude hebben willen tracteren; Wy houdent oock voor als noch daer voor, dat sijn Majesteyt van *Poolen* noyt door eenige *bedriegelijcke persuasien*, de welcke van langer handt alreets hebben eenigen *appetijdt tot onse Landen* van sich gegeven, daer toe soude resolveren.

Dan na dien den aenvangh van soodane hostiliteyten in onse Landen van *Pomeren* die sonder dat met den Poolschen Oorloch geene ghemeenschap hebben, ende in allen ghevalle haer bescherminghe van het Rijck ende de Kreyts hebben te verwachten, wierde gemaeckt, door dien de Poolsche Armee daer in viel, verschrickelijck te werck gingh, eenige van Adel verbrant, ende buyten twijffel soude volgens hare ghedane communatie hebben verder ghegaen, by soo verre niet deels Swediische deels onse Trouppen daer toe ghecomen, ende haer geobligeert hadden van daer te retireren: werdende over al nu openbaerlijck geseyt, dat sy al die geene die eenige gemeenschap met *Sweden* hebben ende haer niet voor der selver openbare Vyanden verclaerden, met *moort*, *vier*, *ende sweert* wilden vervolgen, sijnde de selve dreyginghe alreets oock aen alle plaetsen, daer sy haer meester van hebben gemaeckt, seer onbarmhertich ende wredelijck te werck gestelt, ghelijck daer van connen ghetuygen de grouwelijcke moorderyen die sy ter *Lisse* en aen andere meer plaetsen soodanich hebben gepleecht, tegens *onschuldige Borgers*, *Predicanten*, *ja tegens jonge onnosele kinderen*, dat diergelijcke in geene historyen gelesen, ende het exempel oock van de alderbarbarische Natien, wert gedetesteert, te geswygen, dat uyt de *solemnele beloften* de welcke de Coninck van *Poolen* neffens sijne Senatoren onlanghs heeft ghedaen, genoechsaem is blijckende hoedanich in het Poolsche Rijck, waer onder nochtans een groot gedeelte van Evangelische Inwoonders ghehooren de Roomsche Religie sal werden voortgeplant ende gepropageert.

Ende alsoo ons dienvolgens geen dingh met meerder apparentie te vermoeden stont, als dat ons, onse Landen ende getrouwe Onderdanen, soo haest *Poolen* soude de overhandt genomen hebben, dergelijcke *vervolgingh*, *moorden*, *branden*, ende andere, by hunlieden gewoonlijcke wreetheden souden werden toegepast, tot een loon voor soo veele weldaden ende goede diensten, die wy de Croon ten allen tijden hebben bewesen, sulck dat wy daer tegens geen andere middelen wisten te employeren, als die geene, die ons Godt heeft verleent, tot beschermingе van onse Onderdanen.

Soo hebben wy eyntelijck soodane irreparable extremiteyten niet langer derven inwachten, maer hebben in Godes name om onse Landen ende soo veele onnosele zielen te redderen ende de Vrede des te eerder te helpen procureren, *Ons tot de Wapenen gekeert* ende de selve met sijn Koninckl. Maj. van *Sweden* tot bereyckingh van soodane ooghmerck geconjungeert, niet twijffelende de Heere onse Godt sal zegen geven tot ons voornemen, op dat daer door de lieven Vrede gerestabilieert, onse beswaerde Onderdanen tot ruste verholpen ende een eynde van bloet vergieten, metten eersten gemaeckt werden moge.

 Al

Al dewyle nu U Ho. Mog. uyt het voorgaende genoechsaem hebben ghesien hoe ende in wat voegen wy tot soodanich *nootweer* ende werck van defensie sijn gedrongen. Soo en connen wy niet twijffelen, u Ho. Mog. sullen ons in cas van noot uyt crachte ende inghevolghe van Tractaet van Alliantie, die wy ons deels verder ten allen tijden genegen sijn behoorlijck na te comen, met raedt ende daet assisteren, ende ons interesse by alle ghelegentheden seconderende, by de tegenwoordige constitutie van saecken haer in sulcker voegen ghedragen als wy het selve van u Ho. Mog. als onse Bontghenooten, oude Vrienden, ende Nabuyren met een vast vertrouwen billick verwachten. Actum in onse residentie Stadt *Keninghsbergen* in Pruyssen den *sesten Iuly sestien hondert ses en vijftich.*

Van de slach daer op by Warschau gevolght is/ hier voor geseyt.

Dese Staet / Denemerck ende de Moscovyter, deden sterdts watse mochten om Brandenburgh te scheyden van Sweden, ende door de gemelde slach toonden den Chur-Vorst dat hy het met Sweden oprechtelijck meende/ maer daer na siende dat het Sweden in Lijflandt soo qualijck ginck / ende dattet meer voordeel te doen was by de geene die nu machtiger werden/ doen sachmen veranderingh. Den dertichsten September vertoonden de Brandenburghsche hier de groote dreygementen die de Moscovyt dede ; als mede sijn progressen ende formidabiliteyt / dat hy door sijn Envoye den Chur-Vorst scherpelijck hadde gesommeert. Waer op de Chur-Vorst hadde geseyt/ hy konde soo op staende voet niet antwoorden om dattet was van importantie/ dat hy sijne Collateralen/ of andere bloetvrienden op Pruyssen pretenderende/ moest consuleren/ dat hy sijn Standen moest hooren/ noch sijn geallieerden.

Het geen nu de Chur-Brandeburghsche Ministers versochten/ was spoedige resolutie ende secretesse/ intercessie door schryven aen de Moscovyt/ door een Ambassade/ Raedt ende daet volgens alliance.

Maer 't secreet was dat de Chur-Vorst socht van de Sweden af te zijn / sy hadden in de laetste tocht hem verseeckert/ met de Moscovyt wel te staen/ ende datse van hem niet hadden te vreesen/ dat op sulcken grondt de Chur-Vorst sich hadde met de Sweden gevoeght / maer nu contrarie bevonden dat hy genootsaeckt wiert op sijn verseeckertheyt te letten.

De Koningh van Sweden reeckende sonder de waert; hy meende niet alleen neutraliteyt / maer oock subsidien van desen Staet te verwerven. In alles blanck het contrarie. Denemerck ende Dansick wrochten om te Ratificatie des Tractaets te beletten. Die van Dansick drongen op het beloofde subsidie: hier seyde men niet beloofd te sijn als wanneer Dansick was belegert.

De Sweetsche Resident Appelboom hadde audientie den derden October, danckende voor de besendinge / ende gheluckwenschende met het Tractaet/ hem wiert met civiliteyt geantwoort ende ghesegt dat men na ghewoonte het hadde gesonden na de Provincien om te doen komen haer ratificatie.

Aen den Heer van Slingerlandt een van de vier Ambassadeurs / wiert den selven dach toegestaen te mogen te huys komen om de siechte van sijn Huysvrouw ; die hy alrede voor sijn aenkomst vont overleden.

Aen

Als de Heeren van Dansick hadden de Ambassadeurs door den Commissaris Pels het sluyten van het Tractaet ende haer inclusie laten mede-delen/ daer op quam den sesten October aen haer Ho. Mog. een langen brief van de selve Heeren; verhalende tot wat eynde sy haren Minister hadden gesonden/ om namelijck voor de Stadt/ in haer plicht ende gehoorsaemheyt tot den Koningh van Poolen volhardende assistentie te versoecken/ danckende dat daer op dese Staet hadden ghesonden haer Ambassadeurs/ welcker beleyt ende genegentheyt sy presen. Ende als op naerder aenduydinge van de noot der Stadt haer Ho. Mog. hadden geresolveert den achsten Iuny, om aen de Stadt te doen reële assistentie/ ende vervolgens van tijdt tot tijdt hoop gaven van gelt subsidien/ ende volck te senden/ oock van 't aenkomen der Vloote; dien sy predicqueerden *potentem & admirabilem*. Sy quamen daer na op de last by haer Ho. Mog. gegeven tot het handelen met Sweden op den voet als gestelt is/ als oock op de inclusie van Dansick, dat op sulcx twee van de Heeren Ambassadeurs hadden met haer geconfereert/ datse den selven ronde uyt ghesegt hadden/ dat haer Stadt niet konde begeeren/ noch aennemen een inclusie die na neutraliteyt in eenigerhande manieren smaeckte. Den voortganck van de handelingh ende der inclusie sedert haer mede gedeelt sijnde door den selven Commissaris datse sulcx *ad ordines civitatis* hadden ghebracht/ dat de selve ordines (de laetste is van hondert mannen) eendrachtelijck hadden besloten; haer Ho. Mog. voor eerst te bedancken voor haer goede wil/ riepen Godt tot getuygen datse niet waren halsterrige lieden/ die haer noyt niet verstaen of glorie souchten in periculen; datse niet liever wenschten als Vrede (soo noodich voor haer Commercien) insonderheyt met den Koninck van Sweden, een Evangelisch Prins/ van soo een Heroiquen geest ende ghemoedt/ ende uyt wiens Landen sy veel commoditeyten trocken/ maer dat haer Ho. Mog. niet souden willen haer dat raden; *si interea labefactari fidei nostræ integritatem* (dit waren de woorden) *nosque clementissimo rege nostro & inclyta Republica polonica quodam modo avelli necesse sit*, dat de Koninck van Sweden alrede in den aenvanck des Oorloghs haer meer als soodane neutraliteyt hadde laten aenbieden. Het welck de Stadt hoewel seer onvoorsien van veel dingen/ ende de Sweden formidabel waren, Het Rijck Poolen ter contrarie in openbaren onmacht was/ hadde afgeslagen/ datse nu veel meer oorsaecke hadden/ vertrouwden oock dat haer Ho. Mog. self in haer gemoedt souden prysen wat de Stadt dede; namelijck sonder oorlof van haer Koninck de inclusie niet te konnen aennemen/ maer versochten prestatie van de beloofde gelt-hulp/ was ghedateert den drie en twintighsten September. Dit waren haer reden/ maer verswegen de rechte; namelijck/ dat sy geen Koninck begeerden die machtiger ter Zee was als de Stadt. Het welck noodtsaeckelijck soude gebeuren/ soo wanneer Pruyssen onder Sweden bleef; alhier toonden sich t'onvrede/ om dat Dansick de inclusie niet aennam/ maer t'onrecht/ want de Staet self toonde meer ende meer dat 't geheel Tractaet ende Ratificatie ongeraden was/ yder simuleerde mescontentement/ om onder dat pretext geen subsidie te geven aen Dansick, oock oordeelde de Stadt buyten perijckel/ doch om oock wat contentement te geven aen de Stadt/ adviseerde Hollandt den sesten October, dat men behoorde het by

Dansick resterende volck in de Stadt te laten. Ende alsoo Dansick verclaerde te willen volharden in vyantschap tegen de Sweden; soo was sulcx geen teecken dat men soude ylen tot ratificatie. Ende men begost sich oock te stooten aen eenige passagen in het Tractaet; als hier na volgen sal. Soo wel die van Denemerck als Dansick soo langh als Sweden formidabel was, rieden tot sluytinge, maer de fortuyn veranderende, gaf een beyde andere sinnen.

Men voorsach nu oock dat Sweden soude secours versoecken uyt kracht van het Tractaet tegen de Moscovyt, als notoir aggressur. Maer men seyde dat het was te verstaen van toekomende aggressien, ende dat de Moscovytsche was ouder als het Tractaet. Den tienden wiert by Gelderlandt, Hollandt, Uytrecht, ende Over-Yssel gheconcludeert dat de dertien hondert man in Dansick souden werden gelaten. Op dese wyse wonderen inder daet dat men de Stadt begunstighde, doch om in schijn oock eenich welgevallen te toonen aen Sweden: Soo hebben de Heeren van Hollandt voorgebracht een formele refutatie van de lange brief der Heeren van Dansick van den drie en twintichsten September, in de welcke Dansick de inclusie hadde afgeslagen: lastende voorts de Ambassadeurs, wanneer sy by den Koninck van Poolen souden komen, hem de gemelde inclusie oock smaeckelijck te maecken.

Maer inder daet wiert oock door Hollandt ter Generaliteyt ingebracht wat conde dienen tot ophoudinge van de ratificatie des Tractaets van Elbingh. Alrede den tienden October advyseerde Hollandt de bekommerlijcke bedenckingen die de Zee-steden hadden, eerstelijck op de woorden *ad parem circiter modum*, ten anderen op de woorden *sub qua tamen æqualitate*. Maer op den acht en twintichsten October is geresolveert.

Eerstelijck, op het woort *Circiter* in den voorsz. Tractate gestelt, ende influerende in de periode *ad parem circiter modum & taxam atque tum temporis Vectigalia constituta fuerunt*, &c. ende *ten anderen* mede op de Clausule in den selven Tractate vervat, luydende als volcht; *Sub qua tamen æqualitate nullatenus intelligi debent peculiarium societatum & subditarum personarum specialia Privilegia*; ende de becommerlijcke bedenckingen aen de Heeren Ambassadeurs van desen Staet by missive voor Instructie aengeschreven, dat belangende het *eerste*, de meeste difficulteyt daer inne wiert bevonden dat door 't voorsz. Tractaet *Circiter* een deure voor die van *Sweden* open ghehouden scheen te zijn, die men beducht was, dat de selve hier na met al te *groote ruymte* souden willen gebruycken ofte misbruycken, met byvoeginge dat haer Ho. Mog. finale intentie was dat de *Tollen exactelijck* wierden ghereduceert op den Taux daer op de selve geweest sijn in den Iare *veertich*, ofte ingevalle om eenige wichtige oorsaecken yets van de lasten naer den selven Iare opghestelt, mochte blyven continueren, ofte oock wel door eenige evidente necessiteyt, noch yets nieus hier namaels werden opgestelt; dat men alsdan dienaengaende tusschen elckanders Ingesetenen ende de eygen Onderdanen, *ghelijckheyt* soude moeten observeren, ende diervoegen yets seeckers moest werden ghedetermineert *tanquam terminus à quo*; naer date van de welcke alle de Tollen die souden mogen blyven continueren, ende oock voorts hier namaels noch opghesett werden, of egalijck souden moeten geheven werden,

ares.

over wederzyts Ingesetenen *reciprocè* ende de eygen natuyrlijcke Subjecten, ende dat ten dien fine de *Lyste van de Tollen* ofte Convoyen ende Licenten in den voorsz. Iare *veertich* wederzyts gepractiseert, souden behooren te werden geexhibeert ende naer bevindinge van de deuchdelijckheyt ofte oprechticheyt van de selve, mede door wederzyts onderteeckeninge *tanquam pars Tractatus* becrachticht. Haer Ho. Mog. vertrouden oock het selve soude mede sijn gheweest haer luyder meeninge in het opstellen ende adjusteren van het Tractaet, maer dewyle jegenwoordich de voorsz. *Terminus à quo*, door 't voorgeroerde woort *circiter* scheen onseecker gestelt te wesen, dat over sulcx oock daer op als vooren, becommerlijck bedenckingen waren gevallen, vastelijck vertrouwende dat aen de zyde van Sweden geen Scrupule soude worden gemaeckt, omme op 't geene voorsz. is, de voorgeroerde *elucidatie* te doen; Ende dat ten selven eynde, mitsgaders tot verhoedinge van alle duysterheyt ter intentie van haer Ho. Mog. de woorden in deser voegen herstelt ende geesclairceert souden connen worden *Promittimus & spondemus quod uterque Fœderatorum, salvis regalibus, & juribus suis circa vectigalium constitutionem, & dispositionem ad eundem modum & taxam atque anno* 1640. *constituta vectigalia fuerunt eadem de hinc in suis respectivè Regnis, Provinciis, ac ditionibus, quas nunc possidet vel in posterum possessurus est, accommodabit, ad ea ut quam moderatissima vectigalia, Telonia & onera commerciis & Navigationi utrinque imponantur. At si forte graves ob causas id ab altera vel utraque parte ita precise ad impleri, vel continuo observari non possit, tum saltem respectu ejus quod ab anno* 1640. *Commerciis aut Navigationi sub quocunque nomine aut praetextu impositum remanebit aut forte urgente necessitate, de hinc etiam ulterius imponi posset, majus aut gravius à Fœderato vel ejus subditis nullatenus exigetur, quam ipsi proprii Incolæ, aut subditi pendunt, huic etiam adjicimus & per expressum cavemus*, &c.

Dat het *tweede*, aengaende by die geene die des grondighe kennisse waren hebbende, gheallegeert wiert, dat albereyts in Sweden de meeste, immers de notabelste Commercien, selfs voor 't meerendeel al t'sedert den voorsz. Iare *veertich* aen particuliere Cooplieden waren gebracht, als daer waren de *Sout Compagnie*, *Yser Compagnie*, de *Compagnie van Pick ende Teer*, de versheyde *Contracten over Cooper wercken* ende diergelijck, dat over sulcx de selve Compagnien geexcipieert blyvende, ende daer by noch comende de reservatie van Privilegien ofte concessien aen particulieren, de *stipulatie van egaliteyt* ten regarde van de Inghesetenen van desen Staet van geen cracht ofte waerde soude blyven; Ende aengesien door middel van soodanige Octroyen de liberteyt van de Navigatie ende Commercien, tot welckers protectie ende conservatie het Tractaet in den voorsz. Iare *veertich* tusschen de Croon van *Sweden* ende desen Staet was aengegaen merckelijck wiert vercort, ende gheprejudiceert. Dat derhalven soude dienen te werden geobtineert, dat de geene die onder soodanige Compagnien waren begrepen in regarde van 't geene boven de Tollen, ende belastingen van de Iare *veertig* noch opgestelt soude mogen blyven, ofte oock hier naer uyt noot noch van nieus opgestelt worden, gelijcke Lasten souden betalen, als de Ingesetenen van desen Staet, ofte dat de Ingesetenen van desen Staet dienaengaende geen hooger ofte meerder belastinge, dan hunlieden, afgevordert soude werden. Dat haer Ho. Mog. dienaengaende mede niet twijfelden of soude van de zyde van *Sweden* geene andere intentie wesen, ende dat

oock derhalven de voorgeroerde exceptie in diervoegen duydelijck soude connen werden geexpliceert. Dat voorts haer Ho. Mog. oock waren desidererende eenich nader bericht, ofte eene pertinente expressie ende *nominatie van de Compagnien* ende private Persoonen die onder de meergeroerde exceptie souden wesen begrepen, ende in wat regardt de voorsz. reservatie op de selve eygentlijck soude verstaen werden gheappliceert te zijn, ende wat diergelijcke meer soude mogen wesen, daer op alhier in de deliberatie reflectie soude mogen werden ghemaeckt, met last ende ordre dat sy Ambassadeurs voorsz. de voorgeroerde *elucidatien* ende applicatien met het geene hunluyden voor desen aengaende de belastingen van de Schepen was aengeschreven, souden trachten uyt te wercken, ende haer Ho. Mog. van 't succes van dien spoedich bericht laten toecomen; Sijnde dese conclusie geformeert door de Provintie van Hollandt, als hebbende de voorleden Weecke ghepresideert, alles nochtans voorbehoudens ende onvermindert de vrye deliberatien van de respective Provintien op de Ratificatie van 't meergemelde Tractaet met den ghevolge ende aencleven van dien. Voorts is extract van dese Resolutie gesonden aen de Ambassadeurs in Denemercken, als oock aen 't Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam, 't selve Collegie wiert daer nevens versocht dat haer Ed. haer Ho. Mog. te willen berichten wat *Lasten*, *Tollen*, *Convoyen* ende *Licenten* ofte andere impositien hoe die genaemt souden mogen wesen, 't sy volgens de generale Lyste ofte in conformite van aparte Placcaten, Ordonnantien ofte particuliere Acten (met toesendinge van alle de selve) in den Jare *veertich* hier te Lande waren gheintroduceert, op dat den Staet sich daer van mocht dienen. De Heeren aenwesende Gedeputeerden van de Provintie van *Zeelandt* hebben nevens de andere Provintien in de conclusie geconsenteert, doch niet anders als op behagen van de Heeren hare Principalen, ende voorbehoudens der selver vrye deliberatien over het Tractaet met Sweden gemaeckt, als mede over het ratificeren van de selve.

Aengaende de Lant-Militie den drie en twintichsten October in Danfick geset/ viel dadelijck moeyelijckheyt/ want door den Quartier-Meester Generael Perceval in presentie van de Stats-Oberste in ordre gestelt ende versocht zijnde om den Eedt van getrouwicheyt te doen aen de Stadt/ riepen gelijckerhant geen twee Eeden te willen doen, als hebbende alrede aen desen Staet gesworen; waer by noch quam datse wilden verseeckert zijn dat hare Vrouwen ende Kinderen hare volle leeningen in Hollandt soude genieten/ en sy daer getracteert werden alse alvooren op de Schepen ghetracteert waren/ te weten/datse ses stuyvers daegs souden genieten/ als noch een Maent op hant/ alsoo daer veel waren die weynich kléderen aen 't Lijf hadden/ en een koude Winter voorhanden was/ op dit alles geen contentement connende ghegeven/ want niemant van haer Ho. Mog. daer toe geauthoriseert was/ soo zijn de voornoemde Soldaten/ soo dien gantschen nacht in den regen blyven staen met onuytsprekelijck groot ghebloeck ende getier. Des anderen daegs voor middach quamen eenige Sergeanten/ uyt den naem van eenige Soldaten/ versoeckende by haer te comen/ om haer den Eedt van getrouwicheyt voor de

Stadt

Stadt af te nemen/ en dat alles souden doen wat mijn Heeren van de Stadt haer vorder soude Commanderen; waer op antwoorden / niet by haer te willen comen/ ofte moesten gesamentlijck hare getrouwichheyt aen de Stadt doen/ soo langh haer Ho. Mog. goede ghelieste was. Des achter middachs quamen de Officiers van de Soldaten seggen / datse ghesamentlijck geresolveert waren de ghetrouwichheyt aen de Stadt te doen / met versoeck dat de Magistraet aen haer Ho. Mog. een vriendelijcke supplicatie soude doen/ dat haer Vrouwen ende Kinderen mochten genieten haer volle leeninge ghelijck voor desen was ghewees/ waer op volghde datse s'avondts in de Stadt onder dack ghebracht zijn/ s'anderen daeghs wiert haer den Eedt afghenomen.

Voorts daer na wiert aen den Quartier-Meester Generael Perceval ghesschreven. Eerstelijck, dat de voorsz. Militie niet en soude werden ondergesteecken onder eenige Compagnien van andere Potentaten/ maer verblyven Soldaten ende Leden van de Compagnien hier te Lande/ uyt de welcke deselve uytgecommandeert waren. Ten anderen, dat sy luyden oock dienvolgens als gecommandeerde Troupes souden staen onder 't Commanden van de Officieren by provisie van wegen hare Ho. Mog. over haer ghestelt / ende die noch nader door ordre ofte van wegen haer Ho. Mog. over haer gestelt souden mogen worden. Ten derden, dat voorts den voornoemde Quartier-Meester Generael ghelast wierde op de comportementen van de Officieren ende Soldaten aldaer zijnde/ goet regardt te nemen/ omme 't syner tijdt daer van pertinent bericht te connen geven / ten eynde sulcx ghehoort op 't avancement van de selve ofte anderzydts ghedisponeert moghte werden sulcx als na yders comportement ende merite bevonden souden werden te behooren. Ten vierden, wiert aen hem Perceval Copye gesonden soo van de als nu te nemen/ als van de voorgaende resolutien van hare Ho. Mog. dese materie raeckende omme die aen de voorsz. Militie te communiceren/ ende oock soo lange eenige wisselen van Provintien noch niet overgemaeckt soude mogen zijn/ de Magistraet van Dantsick te versoecken het verschot te doen. Ten vijfden, wiert hem daer nevens aengeschreven de intentie van haer Ho. Mog. niet te sijn dat de voorsz. Militie eenige excursien soude doen. Ten sesten, wiert aen hem een Acte gesonden om over de selve Militie als opperhooft te commanderen. Ten sevenden, nopende hare betalinge / persisteerde men by haer Ho. Mog. resolutie dat aen de selve Soldaten mocht worden gedaen de betalingh harder Soldye sonder eenige kortinge; ende der selver Weduwen ende kinderen soulageren uyt de Soldyen vervallen sedert datse op des Landts Vloote waren gegaen/ tot den een en twintichsten September. Ten achsten, ende laesten/ wiert den Raedt van State versocht te dispicieren ende hare Ho. Mog. over te senden vijf of ses Gereformeerde Capiteyns ende onder-Officieren naer advenandt / om de voorsz. Militie onder 't opperste gesach en Commande van meergenoemde Quartier-Meester Generael Perceval in ordere ende Krijghs discipline te houden / volgens de verdeelinghe by hem Parceval te maecken/ zijnde de meeninge dat de voorsz. te dispicieren/ Capiteyn ende onder-Officieren gedurende haer aen staende employ tot laste van de Staet souden trecken het

vollen.

vollen tractement tot hare respective bedieningen voor date van de reformatie gesperteert hebbende.

De Heer Schroder eenigen tijt hier geweest zijnde/ nam den seven en twintichsten October sijn afscheyt. Hem wiert vereert een goude Ketting van duysent gulden. Hy hadde te gast tot afscheyt eenige van de voornaemste van de Regeringh.

Hollandt heeft weder gheurgeert dat de Koninck van Sweden mocht worden gedisponeert tot afstant van de halve tol, die hem de Chur-Vorst belooft hadde in der Pillauw.

In plaets van den Heer Schroder quam hier den Heer George Wustenhof, Secretaris der Stadt Dansick, audientie hebbende/ wierden den sesten November door den Agent de Heyde op ordre van haer Ho. Mog. met een Carosse met twee Paerden/ waer Ick ooch de mijne bybrochte / uyt het Logement gehaelt/ seggende niet als curialen / ende op die wijse wiert ons door den Heer Wyckel presiderende gheantwoort. Het principael dat de Heer Wustenhof in last hadde/ waren de alrede te voor door den Heer Schroder versochte ende genoechsaem toegeseyde gelt subsidien / daer benessens versochte de stijl de uytwisselingh van de ratificatien op 't gene wat den tienden July laestleden met den Heer Schroder was getracteert.

Copye van dien hier volgende/ wiert den achtienden aen haer Ho. Mog. overgegeven.

NOs Præconsules & Consules Civitatis Gedanensis notum testatumque facimus, quorum interest, Universis & singulis. Quod cum *die decima Iulii* Anni præsentis Hagæ in Batavis inter Generosos, Nobiles ac Amplissimos viros Dominos *Wilhelmum à Lintelo* Toparcham in Eza & Borggrave, *Iohannem de Wit* Consiliarium & Pensionarium Hollandiæ West-Frisiæque atque *Heratium Knyf* omnes in Consessu Celsorum & Præpotentium Dominorum ordinum Confœderati Belgii à parte eorundem Dominorum Ordinum & Nobilem atque Amplissimum virum Dn. *Christianum Schroderum* à parte istius Civitatis prægnantibus de causis ad id moventibus cautum stipulatumque fuerit & supradictus istius Civitatis Deputatus ad approbationem & ratihabitionem nostram certas *promissiones* & *sponsiones* interposuerit, prout in Instrumento desuper confecto & solitis sigillis ac superscriptionibus tam suprememoratorum Dominorum Procuratorum à parte celsorum & Præpotentium Dominorum Ordinum Generalium, quam deputati Nostri firmato ac sigillato latius patet. Nos habito cum cæteris hujus Civitatis Ordinibus Consilio & re tota probè ac diligenter considerata præfatum Instrumentum de *die decima Iulii*, sponsionesque ac promissiones Deputati Nostri in eodem contentas approbandas & ratificandas esse duximus, prout vigore præsentium ratificamus & approbamus in eum qui sequitur modum ac tenorem.

1. INcolæ & subditi Fœderati Belgii cum Navibus, Mercaturis, & Mercibus suis versus Civitatem istam Navigantes & Mercaturam exercentes, nullis vel in accessu vel recessu, teloneis, portoriis, daciis, ac additamentis, sive *Zu-*

lagen,

legum, aliisve impositionibus atque oneribus quocunque etiam nomine nuncupatis aut nunc aut in posterum onerabuntur *altérius aut plus* quam Incolæ aut subditi proprii aliique *exterorum*, qui quam minimum onerati fuerint (si ullo unquam tempore cuipiam exterorum minus quam propriis Incolis aut subditis impositum fuerit) hoc tempore onerati aut post hac onerandi sunt.

2. Præterea incolæ & subditi prædicti Fœderati Belgii, neque in Personis propriis, neve in Navibus, Mercaturis, & Mercibus suis post hac amplius aut gravius onerabuntur, quam hoc ipso tempore gravati sunt, *nimirum æqualiter cum aliis exteris aut propriis Incolis*: ita ut non teneantur plus oneris ferre, quam quod istis imponetur.

3. *Porro* pro bono Commerciorum hæc quoque Civitas quantum in ipsa est, omnibus modis obviabit & impediet ne ibidem à quopiam alio ulla nova onera contra moremantiquo usu receptum introducantur vel exigantur.

4. Quæ supra memorata omnia libertatibus, & prærogativis, quæ vigore vetustorum statutorum Hansenticorum & in specie Legum Municipalium, privilegiorum, & jurium fundamentalium istius Civitatis Civibus ejusdem præ omnibus aliis exteris in negotiando, Commercando, usu viarum publicarum & fluminum ut & aliis in rebus competunt, nulla ratione officere aut præjudicare debent. Operam quoque dabit Civitas ut desuper Ratificatio Regiæ Majestatis Poloniæ & Sueciæ quam primum fieri poterit impetretur.

In cujus rei fidem Nos supradicti præ-consules & Consules hoc Instrumentum approbatorium & ratificatorium sigillo Nostro prout intalibus à Nobis fieri consuevit muniri ac roborari curavimus. Actum Gedani Anno 1656. die 22. September.

Na examinatie hebben haer Ho. Mog. verklaert den twaelfden December datse niet sonder verwonderinge geremarqueert hadden de notable veranderinge daer by de voorsz. acte van stipulatie ghemaeckt/ met byvoeginge dat haer Ho. Mog. oordeelden sulcx met de naturre ende vereyste forme van ratificatie t'eenemael strydich te wesen/ ende de gemelte Ministers derhalven te versoecken/ als noch een behoorlijck Instrument van ratificatie op de meergeroerde acte/ met insertie van de selve naer styl/ ende sonder eenige veranderinge uyt te brengen. Wat aengaende de toegeseyde subsidie ghedurich wiert versocht/ was sonder effect/ men meende Dansick was nu buyten noot/ ende noch door de dertien hondert man van s'Lants Militie/ noch door de presentie van den Quartier-Meester generael Perceval, wel gesubsidieert.

Aen de Ambassadeurs in Pruyssen is geschreven datse voor eerst ende voor al sorgen hebben te bevorderen de noodige ratificatie van de Coninck ende het Rijck van Poolen op het bewuste Instrument van stipulatie ende promissie aengaende de Tollen, ende andere belastingen op de Havenen van Pruyssen, den tienden July laestleden alhier in s'Gravenhage ghepasseert/ ende soo by den Heer Resident de Bye van wegen syn Majesteyt ende de Croone van Poolen als by Gedeputeerden van haer Ho. Mog. van wegen desen Staet gereeckent/ ende dat oock ten voorsz. eynde een behoorlijck Instrument van Ratificatie/ van de zyde van desen Staet/ de gemelte Heeren Ambassadeurs

 sonde

souden worden toeghesonden / omme het selve des noot zijnde / tegens de voorgeroerde ratificatie van Poolen uytwisselen / dat sy luyden oock de voorsz. ratificatie in behoorlijcke forme becomen hebbende / ende verder niet verders de jegenwoordige occasie van de presentie des Coninckx in Dansick wilden waernemen / om t'obtineren dat de Ingesetenen deser Landen, by / van wegen / ofte door toedoen van sijne Coninckljjcke Majesteyt ofte de Republijcque van Poolen in hare Navigatien ende Commercien op de Oost-Zee, ofte op de Rivieren ende andere Wateren / haer daer inne exonererende / directelijck noch indirectelijck geturbeert ofte gheincommodeert / nochte in de Rijcken / Landen / ende Provincien / die hoochstgemelte sijne Majesteyt ende de Republijcq van Poolen voornoemt jegenwoordich besit / ofte hier namaels noch soude mogen comen te besitten / met eenige nieuwe ofte hooger lasten ofte impositien / als aldaer tot noch toe waren geheven geweest / immers in allen gevalle niet hooger als de eygen Onderdanen ende Ingesetenen / ofte andere minst beswaerde vreemdelingen / voor soo veel t'eenigen tijde buyten verwachten / eenige vreemdelingen / meer als de eygen Onderdanen mochten werden verschoont / nu / ofte hier namaels beswaert / ofte gegraveert souden werden.

Raeckende de opgemelde Acte van ratificatie / ende dat haer Ho. Mog. die vreemt vonden / hebben den twintichsten in Conferentie by monde / ende daerna by gheschrifte geseyt / dat de Heer Schroder de Heeren van Dansick hadde verseeckert / aen haer ghereserveert te sijn de macht van ten minsten / in de woorden / te mogen de selve Acte van Stipulatie veranderen: Eensdeels om dat dese Staet / in geen verbont met Dansick staende / op alle manieren raedtsaem vondt / eenige gelijcke veel wat verbintenis te maecken; om quansuys een pretext te hebben / op dat fondament de Stadt tegen Sweden t'assisteren. Anderdeels om dat by 't maecken van de selve Acte haer Ho. Mog. voorgeroerts / veel weyniger gesien hadden eenich pouvoir of volmacht van Dansick tot het maecken van een Tractaet; zijnde nochtans het fondament van alle Conventien of Tractaten / ende sonder 't welck niemandt verbonden kan worden.

Het was oock niet te presumeren haer Ho. Mog. eygentlijcke ende innerlijcke intentie te zijn gheweest / de Heeren van Dansick te binden aen de precise Ratificatie van de woorden van de ghemelde stipulatie: andere souden de selve niet hebben geomitteert soo essentielen Requisitum, namentlijck het pouvoir of mandatum. Een groote genegentheyt / die de wel-gemelde Heeren van Dansick hadden gehadt om haer Ho. Mog. intentie te volgen / bleeck uyt den Text ende sin: of schoon de woorden in petmes verandert waren. Het eenighste oogh-merck van de Acte was gheweest / dat de Onderdanen van haer Ho. Mog. niet mochten werden in Dansick beswaert meer als de eygen Ingesetenen / of de minst beswaerde Vreemdelingh. Gelijck dan in de Tractaten die haer Ho. Mog. hadde believt te maecken soo met Sweden als met Denemerck, selfs geen ander oog-merck was als diergelijcke æqualiteyt. Dat nu de selve equaliteyt in het Instrument van Ratificatie van den twee en twintichsten Septemberis even soo klaer / ende even soo wel was te sien als in de Acte van stipulatie van den tienden Iuly, bleeck als den helderen dach.

De Clausule *nimirum* altereerde de sin geensints/ alschoon men 't verstont dat in de macht der Heeren van Dansick bleef *in futurum* te connen de beswaernisse vermeerderen. Want in de acte van Stipulatie wiert sulcx even soo wel/ ja noch claerder gereserveert aen d'Heeren van Dantsick door de woorden *aut post hac onerandi sunt*. Sijnde oock niet te gelooven haer Ho. Mog. meninge te sijn/ aen de Heeren van Dansick te benemen de macht van in tijdt van noot haer self t'imponeren soodane Lasten / als tot haer eygen behoudenis vereyst souden worden.

Wat aengingh de omissie van de woorden *Fluvium vistulam*. Item/ de woorden *Nec permissum iri*, &c. dat by haer Ho. Mog. noyt gesustineert was geweest/ ende wiert oock noch niet gesustineert/ dat der selver Onderdanen soude vry staen de Rivieren, soete Wateren, of Havens boven Dansick te bevaren. De Heer Schroder, met de Heeren Commissarisen van haer Ho. Mog./ had die woorden in de acte van Stipulatie gestelt / om te toonen dat oock boven Dansick op de binnewateren (gelijck onlangs te voor by die van Brandenborgh was ghetenteert) de Heeren van Dansick niet souden toelaten eenige nieuwe beswaernissen te werden ingevoert.

Maer also de selve woorden aen eenige der Regeerders van Dansick scheen als of daer door wiert hier geaffecteert dat oock de Onderdanen van haer Ho. Mog. souden mogen Navigeren boven Dansick ('t welck was tegen haer Privilegien) soo hadden sy ghedacht dienstich te sijn (om captie ende dispute te verhoeden) te omitteren de woorden / die door haer eygen Afgesante uyt goeder meningh daer waren gesinsueert.

Uyt alle 't welck klaerlijck bleech / dat de Heeren van Dansick waren oprechtelijck ende ghetrouwelijck gebleven by den waerachtigen sin ende meeningh van de Acte.

Den achtienden November wiert aen de Ambassadeurs gesonden het volgende tot haer naerder last ende instructie.

Memorie voor de Heeren Ambassadeurs Extraordinaris van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden aen de Koninck van Sweden *ende* Poolen, *dienende tot informatie aen de hoochstrijdende partyen in Oorloge tot Vrede.*

De gemelde Heeren Ambassadeurs by 't *elfde* en volgende Artijckelen van hare voorgaende instructie op den *sevenden* Marty deses lopende Iare gearresteert tot het *drie en twintichste* incluys, generalijck geinstrueert sijnde op het point van de *mediatie* daer inne in 't lange geroert, sullen in 't bevorderen van de vrede tusschen de strydende partijen in 't doen van voorslagen daer toe dienende, ende in 't ghebruycken van persuasien tot aenneminghe van de selve in besondere achtinghe nemen den inhouden van het voorsz. *drie en twintichste* Artijckel ende dienvolghende soo veel in haer is bearbeyden, oock voor al sorghvuldichlijck letten dat den voorsz. Vreede met den meesten spoet die doenlijck is, *mitsgaders onwebbaerlijck ende sonder eenighe prejudiciabele*

ciabele conditien voor de Commercie ende Navigatie op de Oost-Zee mogen werden gheconcludeert.

2. Ende ten eynde de selve Heeren Ambassadeurs wat naerder particulierder, dienaengaende van haer Ho. Mog. goede meyninge, ooghmerck, ende intentie mogen wesen geinformeert, soo dient ghenoteert dat haer Ho. Mog. sullen ordeelen de vruchtbaerlijckste uytcomste in den jegenwoordigen Oorloch tusschen de voorsz. strydende partyen te zijn, dat de quartieren ende gewesten van *Poolen* ende *Pruyssen* mogen werden ghebracht, herstelt ende gehouden in haren *voorgaenden staet* van tranquiliteyt en ruste.

3. Ende op dat sulcks geobtineert, mitsgaders den Coninck van *Sweden* van sijn zyde daer toe gedisponeert moge werden, soo sullen de gemelte Heeren Ambassadeurs voor eerst ende voor al, den Coninck van *Poolen* ende de Ministers van de selve, mitsgaders oock soodanige leden van de Republijcque van *Poolen* voorsz. als sy sullen connen aentreffen, ernstelijck voor oogen houden, dat de *primitive* oorsaeck ofte occasie soo van de jegenwoordigen Krijgh, als oock van de voorgaende Oorlogen tusschen *Poolen* ende *Sweden*, is geweest de Erffelijcke pretentie van de hooghstgemelde Coninck van *Poolen* tot de Crone van *Sweden*, het *voeren van de tytel*, item, van de *Wapenen*, ende 't geene verder van diergelijcke natuyre daer uyt komt te resulteren: Ende derhalven alle devoyren aenwenden, omme de meer hoochstgemelde Coninck ende dessels Ministeren, mitsgaders de welgemelde Leden van de voornoemde Republijcke te disponeren, om tot een finael assoupisement van de voorsz. Oorlogen ende tot wechneminge van alle materien, ende occasie van toecomende onlusten, van de voorsz. pretentien en van alle soodanige gerechtigheden als meerhoochstgemelte sijne Koninckl. Maj. daer toe soude mogen hebben, eenmael genereuselijck te willen desisteren ende renuntieren, met vaste belofte, dat sy Heeren Ambassadeurs oock van de andere zyde by den Coninck van Sweden alle mogelijcke devoyren sullen aenwenden, omme sijn Majesteyt te disponeren tot afstant ende restitutie van alle soodanige Steden, Sterckten, Plaetsen, Landen, ende Quartieren, als den selve gheduyrende den jegenwoordigen Oorloch soo in Poolen als in Pruyssen heeft geconquesteert, ende noch soude mogen besitten.

4. Dat mede sy Heeren Ambassadeurs in alle ghevalle van de andere zyde by den hoochstg. Coning van Sweden ende de Ministeren van dat Rijck, alle efficatieuse devoyren sullen hebben aen te wenden, en allen ernst te gebruycken, ten eynde sijne Majesteyt sich moge laten disponeren, om eenmael een eynde van soo prejudiciabelen ende Landt verderffelijcken Oorloch te maecken, tot afstant, ende restitutie van de voorsz. Steden, Sterckten, Plaetsen, Landen, ende Quartieren by de selve in voegen als vooren geoccupeert, onder vaste toesegginge, dat sy Heeren Ambassadeurs oock van de andere zyde alle mogelijcke Officien aenwenden sullen by de Coninck van Poolen, ende verders daer sulckx van operatie souden connen wesen, ten eynde sijne Coninckl. Majesteyt van Poolen voorsz. gedisponeert moge werden t'eenemael te desisteren ende renuncieren van de *erffelijcke pretentie tot de Croone van Sweden*, ende van alle sodane gerechticheden als de selve ofte sijn Majesteyts Successuren, op het Rijck

Rijck van Sweden eenigsints soude mogen hebben ofte connen pretenderen, houdende meer hoochstgemelde Coninck van Sweden ende de Ministers van dat Rijck sonderlingh voor oogen, *met soodanige glorie ende reputatie voor de Croone van Sweden*, den Oorloch ter neder geleyt soude zijn, by soo verre, tot vrucht ende effect van sijn Majesteyts Wapenen renuntiatie als voren soude wesen gerem-porteert ende tot hoedanige gheneteusheyt de voorgeroerde totale restitutie van 't gheoccupeerde in Poolen ende Pruyssen, sijne Majesteyt by allen ende een yder geinputeert soude moeten werden.

5. Ende nademael de voorsz. totale restitutie by haer Ho. Mog. tot bereijckinge van der selver voorgeexpresseerde oogemerck van sonderlinge consideratie wert geoordeelt, soo sullen sy Heeren Ambassadeurs voorsz. in ghevalle den meerhoochstgemelte Coninck van Sweden daer toe selfs door middel van de voorgeroerde renunciatien buyten vermoede niet mochte wesen te disponeren, oock sorghvuldichlijck letten, ofte niet in de voorsz. negotiatie eenige vordere differentiale pointen toucherende de saecken van *Lijflandt*, *Littouwen*, ofte andersints tot contentement van de selven Coninck ende Croon Sweden connende gedirigeert worden, sijn Majesteyt daer door tot de voorsz. totalen afstant ende restitutie soude sijn te bewegen, daer toe sy Heeren Ambassadeurs van wegen haer Ho. Mog. alle *efficatieuse devoyren ende allen betamelijcken ernst sullen gebruycken ende betoonen, sonder yets te omitteren* dat tot bereyckinge van 't vorige geexpresseerde haer Ho. Mog. oogemerck soude connen dienen.

6. Gelijck nu in ghevalle van de andere zyde den meerhoochstgemelde Coninck van Poolen mede buyten vermoeden tot de voorgeroerde absolute renuntiatie selfs, onder beneficie van de voorsz. restitutie, niet en soude sijn te bewegen, sy Heeren Ambassadeurs insgelijcks sorghvuldichlijck sullen letten ofte niet dienaengaende eenige nadere temperamenten bedacht ofte in eenige andere saecken van consideratie die omtrent de voorsz. Vredehandelinge sullen voorvallen den selven Coninck ofte Republijcque van Poolen voornoemt eenigh naerder contentement gegeven soude connen worden, omme in diervoegen sijn Coninckl. Maj. des te beter tot de vereyste renuntiatie ghedisponeert, en sulcks oock 't gewenste effect van de voorsz. geinterponeerde Mediatie des te beter geconsequeert te mogen werden.

7. Ende aengesien haer Ho Mog. tot uytvoeringe van 't geene voorsz. is, oock sonderlinge consideratie ende gewichte stellen op de genegentheyt ende coperatie van den Heer Chur-Vorst van Brandenburgh, ende dat voor al mede sal dienen te werden gelaboreert dat by appuisement van de jegenwoordige verschillen tusschen Poolen ende Sweden, sijn Chur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt oock wederom in goede confidentie by de hoochstgemelte Coninck van Poolen ghebracht werde, soo sullen sy Heeren Ambassadeurs door een, ofte eenige uyt de hare, de boven geexpresseerden haer Ho. Mog. intentie aen sijn Chur-Vorstel. Doorl. in alle vertrouwelijckheyt communiceren, ende de selve door alle bedenckelijcke redenen ende by alle mogelijcke middelen permoveren ende disponeren, ten eynde sijn Chur-Vorstel. Doorl. gunt voorsz. staet, tot dessels eygen securiteyt ende tot beste van sijne Landen, ende Onderdanen mede indiervougen apprehenderen en vervolgens oock de uytvoe-

ringe van dien by alle betamelijcke wegen ende middelen helpen seconderen, voornamentlijck dat sijn Chur-Vorstl. Doorl. den hoochgemelde Coninck van Sweeden tot de meergeroerde restitutie van 't geoccupeerde crachtelijck gelieven te helpen disponeren.

8. Gelijck sy Heeren Ambassadeurs ten fine in 't voorgaende Artijckel uytghedruckt, door alle opportune wegen ende devoyren omtrent den meerhoochstgemelde Coninck van Poolen, ende desselfs Ministers of geauthoriseerden mede sullen bearbeyden, ten eynde tusschen sijn Koninckl. Maj. ende tusschen den hoochgedachten Heer Chur-Vorst, wederom alle goede confidentien mogen werden getroffen, ten minsten sijne Chur-Vorstel. Doorl. herstelt in soodane staet, als waer inne de selve voor dato van de jegenwoordige Krijghs beroerten is geweest, ende dat onder soodanige beloften ende verseeckeringen ter wederzyde te doen ende te geve, als waer mede sijn Chur-Vorstel. Doorl. van alle becommernissen ende apprehensie van die zyde, volcomentlijck gelibereert ende t'eenemael gerust gestelt mogen werden.

9. Ten welcken eynde de gemelde Heeren Ambassadeurs mitsdesen oock specialijck werden geauthoriseert, in cas van succes, te mogen belooven, ende effective interponeren, 't *guarande* van desen Staet op de prestatie van 't gunt in dier voegen soo van de zyde van *Poolen*, als van de zyde van Brandenburgh, gepromitteert ende gestipuleert sal worden.

Om dat/soo in de gemelde memorie als anders/ is veel mael ghesproocken van 't verbont/ dat de Chur-Vorst met Sweden hadde gemaeckt; hebbe goet gevonden 't selve hier op te voegen.

Articulen van accoort tusschen Sweden *en* Brandenburgh.

1. MAer dat op de zyde van de Croon *Poolen* de conjunctie der selver Republijck met het Hertoghdom Pruyssen ten eersten is verlaten, bleef sijn Chur-Vorstel. Doorl. met de selve niet meer verbonden, maer in krachte van dese conventie renuntieert de selve voor sich en sijne rechtmatige manlijcke Leen-Successuren op alle daer van dependerende obligatien en Leen-schuldigheden, waer mede de selve tot noch toe noopende het Hertoghdom *Pruyssen* aen de Coningh en Croon *Poolen* is verobligeert geweest.

2. Maer met voorgestelde leenplicht, waer mede sijn Chur-Vorstel. Doorl. tot op desen dagh aen de Coninck ende Croon *Poolen* is verbonden gheweest (uytgenomen dat de conditien die daer onder claer en suyver sijn exprimeert, verandert werden) obligeert sich de selve en sijne naervolgende Hertogen in *Pruyssen* van dese dagh aen, sijn Coninckl. Majest. der selven succederende Coningen en Croon *Sweden*, en te agnosceren sijn Hertoghdom Pruyssen nu en ten eewigen tijde, voor een Leen van de Coningen en Croon van Sweden.

3. Binnen jaer en dagh nae dat dese transactiæ geratificeert is, sal sijn Chur-Vorstel. Doorl. ofte indien de selve ondertusschen soude comen te overlyden, sijn Chur-Vorst. Doorl. Soon, de investiture van sijn Coninckl. Maj. of den selven die den Coning in *Sweden* succederen moghte, na behooren versoecken en obtineren, maer tot promotie en collatiæ van de investituren, sullen beyderseyts

de sel-

de selve manieren en wijse van asseeuratien gehouden werden, waer mede de selve van de Coningen en Croon *Poolen* aen de Hertogen in *Pruyssen* tot noch toe sijn gegeven en geconfereert geworden, uytgenomen de veranderinge van dese eenige omstandicheyt, dat sijn Chur-Vorstel. Doorl. vry staen sal of selfs in persoon of door sijn gevolmachtichde, de geseyde *investitur* te voltrecken.

4. Dese manier van *investitur* sal bestandigh gehouden werden, so meenighmael 't geschieden sal dat het leen moet vernieut werden, namentlijck, dat binnen *een jaer* de renovatie van 't Leen sal versocht werden, indien de Coninck en Croon *Sweden* op aenhouden des Hertogen in *Pruyssen* de prolongatie des termins niet specialijck remitteren soude, maer indien 't geene moet gepresteert werden by tijdts en naer behooren sal geschiedt zijn, sal 't Leen sonder eenigh delay geconfereert werden.

5. Tot recognitie van 't voorsz. Leen sal sijne Chur-Vorstel. Doorl. of sijne rechtmatige Manlijcke Leenvolgende, sijn Coningl. Maj. of der selve Successeuren Coningen in Sweden, *duysent* Ducaten, soo meenighmael de investitur van 't Hertoghdom *Pruyssen* moet gerepeteert werden, uytgeven.

6. Soo meenighmael 't gheschieden moghte dat de Coningh en Croon *Sweden*, ten regarde van die landen, de welcke sijn Coninckl. Maj. door tegenwoordigen Oorlog geaccresceert zijn, moghte vyandelijk besprongen en beoorloght werden, sullen de Hertogen in *Pruyssen* met *duysent* mannen te voet, en *vijfhondert* te paerde die de selve op hare propre kosten onderhouden sullen, hoochstgedachte Coninckl. Maj. en der selven Croon *Sweden* te adsisteren en te hulpe te comen, verobligeert zijn.

7. Sijne Coninckl. Maj. en der selven Croon Milite, sal soo dickwils en so sterck het t'allen tijde soude van nooden zijn, door het Hertoghdom *Pruyssen* door te trecken en weder te keren, vry staen en toegelaten zijn; mits dat sijn Coninckl. Maj. en der selven nakomende Koningen in Sweden, der selven Oversten en Bevelhebberen perfecte ordre geven en voorschryven, oock alle overtreders, op dat door permissie van 't door-trecken, noch den Hertoge, noch den Hertoghdom *Pruyssen* eenige schade of nadeel aengedaen werde, behoorlijck straffen sullen.

8. Der selven Zee-Havenen in 't Hertoghdom *Pruyssen*, sullen en mogen de Coninge en Croon *Sweden*, oock der selven Onderdanen, altijdt vry ghebruycken, invoegen dat de selve niet alleen met hare Waren, Schepen, en al 't geene wesen moghten, maer oock met hare Oorlogh-Schepen in en uytloopen, daer blyven of voor ancker leggen moghte, daer-en-boven hare Schepen te repareren, met proviandt te versien en alle nootsaeckelijckheden in te laeden sal gepermitteert zijn, evenwel dat dese seeckerheyt en vryheyt tot nadeel en prejuditie der securiteyt en gerechtigheyt van de Hertogen van Pruyssen niet sal strecken mogen.

9. De vyanden van de Koningen in Sweeden, sal geen door-togh, of aenvaert, noch eenige inquartieringe of logeringe, soo weynich binnen-lants als door de Zee-Haven van 't Hertoghdom Pruyssen toegelaten werden, voornamentlijck sal geduyrende desen tegenwoordigen Oorlog versien en wel precaveert werden, dat sijne Koninckl. Maj. of der selven Landen door sulcke Zee-

Haven

Haven des Hertoghdom *Pruyssen* geene hostiliteyt moge toegevoeght, daer en tegen dat Hoochstgedachte Koninckl. Maj. seeckerheyt en der voorsz. Zee-Haven behoudenisse op seckere manier en wijse, soo als op 't spoedichste sijne Coninckl. Maj. met sijne Chur-Vorstel. Doorl. accorderen mochte, geobserveert en gepractiseert werden moge.

10. Gelijck nu in 't toecomende des Koninckl. Maj. partie Pruyssen sijne Koninckl. Maj. en der Croon Sweden volcomen subject sijn sal, soo sullen sijn Chur-Vorstel. Doorl. en der selven erven aen 't selve op geenerley maniere eenich recht meer pretenderen, soo sullen en willen oock de Hertogen in *Pruyssen* buyten weten, consent, en wille der Koningen in Sweden geen Oorlogh-Schepen in de Oost-Zee gebruycken, hoewel den selven en hare Onderdanen vry gelaten is met Coopvaerdy-Schepen te handelen en te Negotieren insgelijcken te visschen, den *Bernsteen* te vangen, en te genieten al 't geen naar recht en reden de *Strant-rechten* permitteren.

11. Oock is tusschen Koningl. Majest. en Chur-Vorstel. Doorl. ghearresteert, dat eenige Licenten in de soo wel Chur-Vorstel. als Koningl. Pruyssische zee-haven mogen aengestelt werden, doch met dese conditie, dat of wel de directie der Licenten aen sijn Koningl. Majest. en der selver posteriteyt van 't Rijck *Sweden* verblyven, evenwel de selve dies-aengaende sonder consent, raedt, en believen sijner Chur-Vorstel. Doorl. en succederende Hertogen in *Pruissen* niet wes sullen ordonneren of vast stellen mogen; waerom oock geene meer of grootere *Lasten en Imposten* op de Waren en Schepen, die door de Chur-Vorstel. haven gaen, geleyt, maer gelijck met die soo in de Koningl. haven ter dien tijdt ghenomen werden, ghestelt sullen worden; de inkomste of intraden van sulcke Licenten, sullen soo wel sijne Koningl. Majest. en der selver Kroon *Sweden*, als Chur-Vorstel. Doorl. en den Hertogen in *Pruyssen*, in twee gelijcke deelen gelevert en ingebracht werden, ghelijck dan oock de administratie der selver *Licenten* geschieden sal door beyder-zijts be-eedichde Officieren op seeckere manier en wyse, daer men sich noch in 't besonder over vergelijcken sal.

12. De Militie die syn Chur-Vorstel. Doorl. onlangs in *Pruyssen* gebracht, of oock in *Pruyssen* by een heeft, sal, soo ras mogelijck, en met den eersten uyt beyde, soo wel Chur-Vorstel. als Koningl. deelen *Pruyssen* aftrecken. Voor al mach syne Chur-Vorstel. Doorl. de selve geensins tot nadeel van syn Koningl. Majesteyt en der Kroon *Sweden* ghebruyken, noch de selve volckeren te samen ofte ten deele tot versterckinge van den vyandt overgeven.

13. Wanneer syne Chur-Vorstel. Doorl. eenige Alliancie ofte correspondentie, voornamentlijck met den Koning *Casimiro*, syne Adherenten, ofte met eenige van de Standen der Kroon *Polen* sal ingegaen hebben, insgelijcken wanneer de selve eenich Verbondt, met uytlantsche Volckeren ('t welck tot schade en nadeel van syne Koningl. Majest. en der Kroon *Sweden* tenderen, en tegen der selver securiteyt en welvaert stryden soude) gesllooten heeft, sal 't selve te samen nul, krachteloos, en van geener waerde zijn. In 't toe-komende sal oock syn Chur-Vorstel. Doorl. en der selven Successeuren, geene Alliancien, Verbonden, of correspondentien, voornamentlijck noopende 't Hertogdom *Pruyssen*, sonder weten en wille van syne Koningl. Majest. der selver succede-

rende

rende Koningen, en der Kroon Sweeden maecken ofte houden mogen, veel minder eenigen raedt of hulpe aen den tegen-partyen, of den vyandt van sijne Koningl. Majest. geven.

14. Overmidts sijne Chur-Vorstel. Doorl. het Koninglijcke deel Pruyssen van sijne Koningl. Majest. in Sweeden quartieren beschadicht, en de selve daer tegen een gedeelte van de Quartianeren in 't Hertoghdom Pruyssen gesonden heeft om aldaer 't noodige Winter-Leger te nemen; soo sal sijne Keur-Vorst. Doorl. de boven ghemelde Quartianen, in plaets der quartieren die haer aldaer aengewesen zijn, met een seeckere somme geldts hebben af te maecken; die na verkregen betalinge, uyt het Hertochdom Pruyssen sonder uytstel trecken en te ruch gaen sullen.

15. Insgelijcken sal sijne Chur-Vorstel. Doorl. ofte der selven rechtmatige Mannelicke Leen-Successeuren, in 't toe-komende niet doen, noch in 't Hertochdom ordonneren, waer van de handelinge sijne Koningl. Majest. der selve nakomende Koningen en der Kroon Sweeden, insonderheyt der selven Onderdanen in Koningl. Pruyssen, of teffens, of op eenige maniere prejudicielick zijn konde.

16. *In perpetua successionis* in 't Leen des Hertochdoms Pruyssen, naer dat sijn Keur-Vorstel. Doorl. uyt een Legitime Houwelik gheprocreerde Mannelicke Leen-Erven sullen verstorven zijn, is van beyde zyden goet ghevonden yders regt in dien staet en gelegentheyt te laten, daer in 't selve geweest is ten tijde als sijn K. V. D. de leste Investitur van den Koning in Polen aangenomen heeft.

17. Hier tegen belooft sijne Koningl. Majest. in krachte deses voor sich en sijne Naekomelingen, en de Kroon Sweeden, dat de selve niet alleen van alle hostiliteyt tegens sijne Keur-Vorstel. Doorl. *à dato* deses geslootenen accoorts afstaen en sich onthouden; maer oock hoochg. sijn Keur-Vorst. Doorl. en der selven rechtmatige Manlicke Leen-Erven in rechten, volkomene en gheduyrende possessie des Hertochdoms Pruyssen, met allen rechten en appertinentien, waer mede sijne Keur-Vorstel. Doorl. 't selve tot nu toe beseeten heeft, mainteneeren, noch de selve eenichsins in 't ghebruyck en possessie des boven genoemde Hertochdoms turberen wil.

18. Syn Koningl. Majest. libereert en bevryt voor sich, sijne Nakomelingen en de Kroon Sweeden, sijne Keur-Vorstel. Doorl. en der selven rechtmatige Mannelicke Leens-Erven ten eeuvvigen tijde van 't jaerlixse pensioen der *tien duysent* Rijxdaelders, de vvelcke tot nu toe de Hertogen in Pruyssen jaerlix aen de Koning van Poolen hebben betalen moeten.

Syne Koningl. Majest. geeft oock sijn Keur-Vorstel. Doorl. macht, een Hof van Justitie en Appel in 't Hertochdom Pruissen aen te stellen, vvaer van geene Gerechts-saecken sullen separeert, avoceert, of door Appel vvyders getrocken vverden, 't selve Hof sal na eysch van rechten, recht doen en de privilegien die de Standen soo vvel in 't gemeen, als in 't particulier zijn hebbende, onbeschadicht conserveren.

20. In dien sijne Keur-Vorstel. Doorl. over dit accoort van 't Koningrijck Poolen, of van des Konings Casmiri, ofte andere Poolen Adherenten eenich pericul ontmoeden mochte; sal sijne Koningl. Majest. en de Kroon Svveeden

 sijn-

sijn Keur-Vorst. Doorl. en der selven rechtmatige Mannelicke Leene-Erven, by 't Hertochdom Pruyssen nae vermogen beschermen en mainteneren.

De Koninck van Sweeden vergramde sich dagelijx meer ende meer tegen die van Dansick, als doende hem veel afbreuck. Onder andere gebeurden den acht en twintigsten October dat over de hondert en festich door Sweden geworvene Schotten en ander volck in een Lubecksche Schoete, haer Officiers en den Schipper dwongen in Dansick te loopen: aldaer aen de hant gevende dat de Graef Koningsmarck met festich man / in een ander Lubecks Schip door contrarie wint onder 't hooge lant voor anker lach. Daer op terstont die van Dansick schickten haer twee Galiots en de ingeloopene Schoete met ander volck gemant / derwaerts / en nae weynich gevecht kregen Koningsmarck, het gemunt hebbende nae de Pillauw, met hondert festich Centner buskruyt en andere buyt; hy wiert tot Weyssel munde in bewaring gestelt. Onlangs daer na namen oock een Hollants schip of het goedt ende bagagie / den Graef van Slippenbach toekomende: tegen de reegel: Vry schip, vry goedt.

De Schout by Nacht / Tromp, is ter selver tijt met de resterende Schepen van daer nae Hollant vertrocken.

De Koninck van Polen lach doen voor Konits ende Slockauw, festien mijl van Dansick.

Van de besendinge aen Denemerck, is te voor gesproocken / oock onder de Sweedsche saken; ende hoe graeg de Heeren Deensche waren om weder te halen watse by tractaet aen Sweden voor desen hadden moeten overgeven. Sy meenden nu de tijt geboren te zijn; hier was men nu niet min genegen. Tot dien eynde versocht Dennemerck, ende hier wiert goet gevonden den acht en-twintichsten Maert 't Tractaet van den negenden Octobris, des jaers negen en veertich nader te beträchtigen / de beloofde vier duysent man te verhoogen tot ses duysent, jae wel oock tot acht duysent man te setten / oock in cas van 't achste articul; sulcx in gelde te presteren. De laetste clausule van 't sevende articul luydende als volgt: Doch sal dese minnelijcke handelinge en versouck sodanich moeten werden beleyt, dat in gevalle daer door alles binnen den tijdt van drie maenden niet en wert opgeheven, ende vrientlijck ter nedergeleyt, het secours voor d'expiratie van de derde der voorsz. drie maenden, sonder eenich dilay onfeilbaerlijck gepresteert, ende ter gedestineerde plaetse gelevert sal worden.) Soo wierden de Ambassadeurs gelast datse souden mogen altereren en na 't exempel van den Tractate by desen Staet op den seven-en-twintichsten July des verleeden Jaers met den Heere Chur-Vorst van Brandenborgh opgerecht / in plaets van de voorsz. woorden substitueeren het navolgende: Dan in cas de attacque of troubles niet promptelijck souden werden gherepareert / ende datter geen accommodement tusschen den Attacant ende den geattacqueerde soude wesen gevonden / binnen den voorsz. tijdt der drie maenden / of dat daer toe andersins of weynich apparentie was / of oock de geleegenheden van tijdt en saecken geen verschuyvinge of dilay van de voorsz. te presteren defensie konde lyden / sonder groot perijckel van de geattaqueerde / in soodanighe cas sal die geene die niet sal sijn geattacqueert voor d' expiratie van de derde der voorsz. drie maenden / of eerder / en wel van [illegible] aen / dat de

geattac-

geattacqueerde soude komen te lijden/ ende over sulcx naer noot ende vereysch van saecken/ het voorsz. secours aen partie geattacqueerde moeten stupre sonder eenich langer uytstel of dilay. Ooch in plaets van 't elfde Artijckel der meergemelte Alliantien mede op 't exempel van 't voorsz. Tractaet met Syn Chur-Vorstel. Doorl. aengegaen / te mogen substitueeren het navolgende: (Ende by soo verre het boven geexpresseerde secours, of het æquivalent van dien, niet bestant mogt werden geoordeelt tot volkomen afwering van de oppressie daer tegens het selfde wert gepræsteert, dat in sucken cas de niet ghepresseerde of niet beswaerde, der Geallieerden, gehouden sal zijn, de geoppresseerde of beswaerde ten dien fijne, met soodanige verdere macht ende middelen by te springen, als tot volcomen afweeringe der voorsz. oppressien of beswaernisse, geoordeelt sal worden van noode te wesen; wel verstaende dat partyen contrahenten t'elckens daer over, ende op wat conditien het selve sal geschieden, particulierlijck sullen hebben te verdragen.

Korts daer na vondt Hollant goet/ dat aen de Ambassadeurs soude worden gelast te bedingen de vast-stellinge van soodane articulen des Tractaets van redemtie als door het Tractaet van rescissie van 't Jaer drie-en-vijftich/ niet waren gecorrueert / ende door al den inhouden van 't tweede artijckel / door soo veel 't selve van de zyde van Dennemercken, onder seeckere precautie in effect wiert belooft/ dat aen desen Staet niet soude worden verhindert de exercitie van 't natuyrlijck recht de selven nevens andere competerende/ omme naer gelegentheyt van hare Staet met gemonteerde Oorloch-schepen den Oresont ofte de Belt naer ende in de Oost-zee, te mogen passeren/ mitsgaders noch alle soodanige verdere pointen ende articulen als sy luyden na hare ghewoonlijcken ervarentheyt soude oordelen tot beneficie ende commoditeyt van de Commercie ende Navigatie deser landen.

Aengaende de hermeting van de schepen in Norwegen, quam aen haer Ho. Mog. clachte/ dat/ namelijck / contrarie het Tractaet van den twaelfden February des Jaers seven-en veertich, men de Hollantsche Schepen had merckelijck verhoocht / ende sulcx niet naer de Charter/ volgens den inhoude van 't selve Tractaet/ maer na het goet vinden van de Meter aldaer/ die de calculatie van de lasten hadde ghemaeckt na syn oogh / ende eyge goet duncken; in voegen dat verscheyde schepen hier te Lande als vooren / behoorlijck gemeeten/ ende volgens 't reglement van 't voorsz. Tractaet/ op hun rechte last-talen ghestelt wesende/ aldaer noch twintich Jaren acht en-twintich lasten verhoocht / ende op de selve losse ende onghefundeerde metingen ende calculatie/ hun de tollen afgenomen waren / ooch eenighe hadden moeten vertollen/ ende de tollen betalen stuckwijse van hun in hebbende ladinge / gelijck die geene die Vreemdelingen/ ende die buyten het Tractaet gesloten waren/ zijnde also belast en gedwongen geweest te betalen een merckelijck swaerder en hooger tol/ jae dat eenighe soo swaren tol hadden moeten geven/ als de Tol-Meester selfs begeerde; Ten anderen/ klaegden dat op de Neusen, noch een nieuwe ende geheel onnodige belastinge van vuir-gelt was gestelt/ daer door men moesten betalen anderhalve stuyver per last/ van alle 't welcke de Engelsche schepen (mede in 't voorsz. Tractaet gecomprehendeert wesende) waren ofte wierden ont-

 last/

last/ ofte van soodanige nieuwicheyt gelibereert. Hare Ho. Mog. hebben gelast de voorsz. clacht aen de Heeren aenwesende Ministers van den Coning voor te dragen/ met versoeck/ soodanige Officien te doen / te eynde dat alle de voorsz. saecken mochte werden gerecht.

Van de Heer Rosewinghe wiert den sesten Iuny een lang schriftelijck Memorie ingegeven van subsidie, achterstellich uyt het tractaet van den achtienden February des Jaers drie-en-vijftich; daer op den tienden Decembris lestleden haer Ho. Mog. hadden goedt ghevonden dat den Ontfanger Generael Doublet soude worden ghelast een staet over te leeveren, om daer uyt gesien te konnen worden wat Provintien in de voorsz. Subsidie noch defectueux soude mogen zijn/ het welck tot verscheyde reysen naegecomen zijnde.

Is den tienden een tweeden Resolutie ghevolcht / waer by de Provintien versocht hebbende Copye van de voorsz. Staet/ is de selve mede aen haer Ed. Gro. Mog. gheaccordeert/ ende de respective Provintien toe-ghesonden/ met versoeck/ dat de selven haere defecten in de voorsz. Subsidie/ ten spoedichsten willen suyveren.

Ende volgens Resolutie van den een-en-dertigste January, dat aen de defectueuse Provintien geschreven soude worden / dat de selve ten spoedichsten/ ende sonder langer uytstel te Comptoire van den voorsz. Ontfanger Generael willen doen suyveren haere geheelen quota in de voorsz. subsidie / vervallen in den Jare drie-en-vyftich ende vier-en-vyftich.

Ende vorders volgens Resolutie van den twee-en-twintichste February daer aen volgende / nochmaels de defectueuse Provintien te versoecken / ten eynde de selve sonder langer uytstel hunne Defecten ende voorsz. Subsidien/ wilde te vorde te brengen.

Op alle 't welcke iteratіve resolutie ende naer veelen diligentie apart ghedaen/ om eyntelijck te hebben satisfactie van de restanten/ tot noch toe niet anders was gevolcht/ als het seggen ende voorgeven van eenigen Heeren Gecommitteerde/ dat voor so veel de quota van hare Principalen bedroech/ soude de selve gereet zijn/ hebbende tot dien eynde de Ordonnantie doen depescheren/ ende soude de betalingen naer behooren daer op volgen / soo haest sy door den Ontfanger Generael soude sijn gheadverteert van de betalinghe der voorsz. restende Provintien / onder de welcke sommighe haer beroepen op particuliere reeckeninge met anderer Provintien die eerder in rangh zijn / en op restanten van Penningen diese van de selve moesten hebben. De welcke soo haest niet soude sijn betaelt / oft soude hoochstgedachte sijne Coninclijcke Majest. ofte dessels Volmachtige / werden ghecontenteert / voor soo veel van hare quota mocht resteren/ met diergelijck Exceptien meer/ sijnde de selve niet alleen strijdich tegens de goede intentie van haer Ho. Mog. maer oock tegens de rechte meninge van 't derde artijckel van 't Tractaet selfs.

De Heer van Opdam quam bryvdach den vijf-en-twintigsten Iuny sbens boven 't Slot Cronenburg, aldaer vindende den Vice-Admir. Ruyter met acht-en-twintich Schepen / behalven drie leggende voor Coppenhagen ; hy was drie sterck/ ende alsoo t'samen vier-en-dertich schepen. De Heeren van Dantsick hadden aen de Ambassadeurs in Denemarck geschreven en versocht/ dat in cas van nood/ men de vloot soude voor hare Stadt brengen. De Ambassadeurs

deurs antwoorden beleefdelijck en in ghenerale termen den vijf-en-twintich-
sten Iuny nieuwen stijl.

Vande Muscoviters waren in Dennemercken twee Gesanten: de laetste verseeckerde sijn Keysers resolutie om de Sweeden in Lijf-land aen te tasten. Men expedieerden beyde met veel beleeftheyt/ ende hoop van dat Denemerck den Muscovit soude secunderen.

De Resident Charisius heeft aen haer Ho. Mog. raeckende de metinge der Scheepen in Noorwegen/ gedaen in 't laetst van Junius, dese klachten.

Eerstelijck, dat tegens het vierde artijckel van het Tractaet des Jaers seven-en-veertich veele van gemetene schepen/ een goet deel grooter soude werden bevonden/ als de selve waren ghetaxeert/ te meten/ sommighe twee, vier, vijf, tien, vyftien, ende meer/ voeten langer in de lengte/ in de wijtte een half een, twee, drie, tot vier, ende meer voeten breeder/ in't ruym ofte diepte twee, drie, vier, vijf, ses quart voeten dieper als haer maet-brieven uytwesen/ ende dat desen ende veele andere meer a thien, twintich, dertich, veertich, vijftich, sestich, tot seventich, Lasten grooter ende drachtiger souden zijn als op de Zeyl-balcken gebrant/ getaxeert/ ende hare maet-brieven geexpresseert stont.

Ten tweeden, dat eenige Scheepen souden werden gevonden/ in de welcke alhoewel eens ghemeten ende ghebrandt zijnde/ nochtans haer eerste brant-merck uytgelicht/ ende den maet-brief verduystert wesen soude/ dat oock sommighe haer op anderen plaetsen soude hebben doen hermeten/ ende op nieus branden/ tot haer groot proffijt/ ende merckelijck schade van sijne Coninck-lijcke Majesteyt.

Ten derden, dat eenige Schepen bevonden souden werden welckers maet-brieven niet accordeerde met de brant-teyckens/ op der selver Zeyl-balcken staende/ sulcx datmen niet soude connen weten welck de oprechste zijn/ ofte waer nae de schepen/ behooren te werden geexpedieert in 't vertollen.

Ten vierden, Datmen soude bevinden tegens 't Tractaet vooren ghemelt/ datter schepen nae Noorwegen soude komen om hout te laden/ minder als op vijftich Lasten drachtich gebrandt zijnde/ poogende niet te min/ onder pretext van hare maet-brieven/ gelijck anderen/ aldaer te mogen negotieren ende traffiqueren/ daer nochtans in't voorsz. vierde artijckel na expressie van verscheyden maet-charters/ 't kleynst niet minder als op vijftich Lasten was gestelt/ ende gelimiteert.

Ten vijfden, Dat veele schepen gevonden soude worden/ zijnde soo wel van oude als nieuwe fabrijcque/ omtrent van een lengte/ wijtte/ ende diepte/ in haer drachtigheyt gansch niet accorderende met het getal/ op 't welck sy waren gemeten ende getaxeert/ ende dat sulcks aen de Nederlantsche Schippers selfs/ groot oorsaeck/ ende occasie tot onlust ende twist onder henlieden geven soude/ als niet eguael betalende de Tollen harer ladinge/ na der selver behoorlijcke proportie.

Ten sesten, Dat verscheyden Schippers (onder pretext dat by 't voorsz. Tractaet was bewillicht/ dat de schepen met hout-last toe-geladen zijnde/ ietwes van vette of andere ware) als Pick, Teer, Huyden, Talck, ende diergelijcke/ innemen mochsten in de Havenen/ alwaerse haer ladinge namen/ zijnde

soodanige Waren als in de selve Havenen vielen/ by nae in alle Havenen/ Bergen uytgesondert/ somwijlen in 't ruym een quart, vijfde, ofte seste deel van de voorsz. Waren voor ladinge van hare schepen/ innemen souden/ vervullende noch het overige met hout-waren/ soo datse meer in 't ruym souden vervoeren/ als hun was toe-ghelaten/ sonder daer van te betalen den behoorlijcken Tol/ onder pretext van hout-lasten/ willende de Schippers niet toestaen eenige recerche/ ofte visitatie daer over/ terwijlen sy in 't laden waren/ om des te bequamer te konnen innemen/ ende uytvoeren niet alleen verbodene hout-lasten/ maer oock allerhande boven geexpresseerde Waren/ ende wat haer believt/ ofte watter uyt het Landt konde worden gevoert; waer op nae rijpe overweginge van alles is goet gevonden de saecke daer heenen te dirigeren/ ten eynde de Heeren Ambassadeurs van desen Staet in Denemercken ten spoedichsten mochte werden aengheschreven: dat sylieden souden hebben te continueren over de voor-geroerde excessen by den hoochstgem. Koning van Denemercken ernstelijck te doleren/ ende daer inne volgens voorgaende Resolutie/ behoorlijck redres te versoecken/ ende in specie op de boven-staende pointen sijne Majest. te gemoet te voeren/ het navolgende.

Op 't eerste, Dat het selve directelijck streedt tegens het vierde, vijfde, ende seste artijckel van het voorsz. Tractaet/ met sijne Koningl. Majest. van Denemercken den twaelfden February sestienhondert seven en veertig gemaeckt/ oock geen aenwijsinge van vermetinge als by de voorsz. doleantie wiert geposeert/ was gedaen/ niet tegenstaende op haer Ho. Mog. resolutie van den dertienden Augusti sestienhondert vijf en vijftich, daer toe hant-biedinge was gepresenteert/ ende voor soo veel bevonden mochten werden eenige fauten van metinge in Noorwegen gepleecht/ ofte uythouwen van brandt-teeckenen ghedaen te wesen/ dat daer tegens alreede was voorsien by haer Ho. Mog. Placcaet van den sevenden Marty lestleden/ daer van de publicatie ter instantie van den Heere Rosewinge, was achter wegen gelaten.

Op 't tweede, Dat oock niet een schip aengewesen was daer van het brant-teecken was uytgehouwen ofte verandert/ daer over andersints korrectie soude hebben konnen geschieden.

Op 't derde, Dat daer van mede geen exempel was voor gekomen/ 't welck andersints door conferentie van de registers met de Maet-Brieven uytgevonden soude hebben konnen werden/ ingevolge van het seste artijckel van het voorsz. Tractaet/ dat het gheposeerde by 't vierde poinct der voorsz. doleantie geen fondament hadde in 't voorsz. Tractaet/ ende directelijck strijdich was met het laetste lit van 't vierde artijckel van dien dicterende in substantie/ dat de schepen de welcke juyst van de selve charter ende gestalt/ daer inne geexpresseert/ niet en souden werden bevonden/ by de gheordonneerde Meesters in billicheyt geproportioneert ende getaxeert souden worden na de voorsz. Charter. Daer uyt dan te besluyten was/ dat soo wel kleynder als grooter schepen in Noorwegen souden mogen varen.

Op 't vijfde, Dat niet de drachtigheyt, maer de lengte, wytte ende holte, by het Tractaet in consideratie quam/ naer 't welcke de drachtigheyt moest worden geproportioneert/ sonder dat de fabrijcque in achtinge te nemen stont/

dewijle de breete der schepen naest werden gehouden op de metinge/ volgens de Charters, ende dat de oude fabrijcque alsoo veel lasten Tarwe ofte Sout, houden als de nieuwe/ naer welcke bevindinge de hout-lasten volgens het gemelde Tractaet gecalculeert moesten worden. Ende dat ooch alsoo weynich in consideratie quamen de geallegueerde questien, die de Nederlantsche Schippers onderlinge daer over mochten moveren / van 't welcke ooch aen de Regeringe hier te Lande noyt yetwes voor-gekomen was / ende nae dien van wegen sijn Hoochstged. Koningl. Majest. onder de voorsz. pretexten veranderinge wierdt getracht / te introduceren in de practijcke van 't voorsz. Tractaet / dat dies te ernstiger selfs de minste veranderinge in de Maet-brieven diende tegen ghesprooken te worden. Dat het gheposeerde by het seste poinct/ touchrende de ladinge van Peck, Teer, Huyden, Talck, ende diergelijcke / was buyten apparentie/ als niet aennemelijck zijnde/ dat in eenige havenen van Noorwegen buyten Bergen, soo veel van de voorsz. Waren vielen/ dat een quart, vijfde, ofte seste gedeelte der schepen/ daer mede geladen soude konnen worden / behalven dat sulcks al geschiedende / het selve geconsenteert ende gheoorloft was / volgens het elfde artijckel van 't voorsz. Tractaet / 't welck in de voorsz. doleantie by den hare getrocken / ende buyten intentie van den text geinterpreteert wierdt/ ende dat derhalven de Schippers groote reeden hadden de recerche te difficulteren/ als by het veertiende ende vijftiende artijckel daer van geeximeert wesende. Aengesien omme de selve recerche voor te komen / ende daer door hunlieden van veel intolerable vexatien te bevrijden/ het voorsz. Tractaet was gemaeckt; daer by ooch alle distinctie van hout-waren wierdt wech ghenomen/ ende selfs verboden hout-waren geladen zijnde / eenige recerche in 't werck te stellen/ als by 't voorsz. elfde artijckel breeder te sien was/ daer van soo wel de kleyne als groote schepen vry waren / welckers ladinge soo wel van d'een/ als d'andere niet als in 't grosse by de last sonder specificatie behoefde aengegeven te worden/ zijnde nergens by het voorsz. Tractaet gestipuleert/ dat de Schippers souden moeten verklaren van wien haer hout-lasten ofte andere Waren gekocht hadden/ en hunlieden sulcx mits dien niet te vergen/ als streckende tot beswaernisse ende nieuwigheyt.

Dat hare Ho. Mog. alle 't selve hebbende gheconsidereert / ende gelet op de notificatie by de voorsz. doleantie gedaen/ van dat hoochstged. sijne Koningl. Majesteyt voornemens was tegens de geallegeerde grieven in des selfs Lant te voorsien/ mitsgaders op de conclusie daer by ghevoecht / wel reeden hadden omme te mogen oordeelen dat de voorsz. doleantie (hoewel t'eenemael ongefondeert) gepracticeert was tot de voor-bereydinge van de gevolchde exactien onlangs ghepleecht / ende dat over sulcks sy Heeren Ambassadeurs daer tegens in gevolge van het voorsz. Tractaet/ met des te meerder vigeur de noodige remedien souden bevorderen / sonder in het minste af te wijcken van de teneur van 't voorsz. Tractaet, ende sulcks ooch voornamentlijck aenhouden / om remedie tegens het afvorderen van alle Tollen ende by-Tollen, midtsgaders Vuyr-gelden, ende diergelijcke / als by het dertiende ende sestiende artijckel van 't voorschreve Tractaet/ expresselijck verboden / ende echter nu onlangs de Schippers Christiania ende andere havens / te onrechte afgevordert wesende

directelijck

directelijck tegens het voorsz. Tractaet / ende derhalven onlijdelijck/ende dat alle 't geene voorsz. staet niet alleenelijck voor het toecomende mochte worden achterwegen gelaten/maer dat oock aen de Schippers restitutie mochte werden/ gedaen/ van 't geene hen luyden directelijck ofte indirectelijck buyten/ ofte tegen 't voorsz. Tractaet/ ende sulcx te onrechte was afgheverdert ende afgenomen/ ofte immers dat henlieden sulcx in hare naeste reyse/ende vertollinge/ door betalinge strecken mochte.

Ende te eynde hoochstgemelte Syne Coninckl. Majesteyt oock hantastelijck begrijpen mochte / dat gantsch ongefondeert was het ghedane versoeck/ omme een andere forme van metinge, te introduceren / ofte daer over nader als by den voorsz. Tractate uytdrukkelijck was geschiet / te convenieren dat sy Heeren Ambassadeurs voornoemt ten dien fijne / de selve sijne Majesteyt souden verseeckeren ; Eerstelijck / dat de gepretendeerde veranderinge in de fabrycque/der Schepen/niet soude werden bevonden/maer dat de forme van schepen waer op tot astructie van dien / reflectie wierdt ghemaeckt / al in gebruyck was geweest/ voor dat van den Jare seven-en-veertich, en sulcx oock voor 't aengaen/ ende sluyten van 't voorsz. Tractaet. Ende ten andere/ mede dat door de selve forme ofte gepretendeerde nieuwe fabrijcque de schepen niet en wiert gegeven / eenige meerder capaciteyt in 't ruym onder den overlopen ofte eenige meerder drachticheyt, om hout te konnen inladen ende voeren/ ende dat ten selven eynde/ de meergemelde Heeren Ambassadeurs oock mochten werden toegesonden / de Certificatien daer van beleyt/ ofte noch te beleggen.

De Coningh notificeerde haer Ho. Mog. den vier en twintichsten July ouden Stijl / uyt Aggerhuys, dat in de Stadt Christiania, de Ridderschap/ Geestelijcke ende Steden/hadden gehuldicht sijn Soon Prins Christiaen.

De Coningh dede versoecken dat eenige van s'Landts-Schepen in de Oost-Zee zijnde/ mochten in Coppenhagen overwinteren.

De Ambassadeurs wiert door directie van Hollandt van den vijfden Augusti gelast/ sulcx te declineren ; maer geauthoriseert den achten, om met hem te maecken een Acte van Ligue Guarantie.

De Heer Cleist President in Pomeren / quam in desen tijdt te Coppenhagen als Ambassadeur van den Chur-Vorst van Brandenburgh/ met een suite van twaelf a veertien persoonen. Sijn aenbrengh was om redenen te geven/ waerom de Chur-Vorst sijn Wapenen hadde gevoeght met Sweden, voorts desselfs intentie te zijn om Vrede te maecken. Verclaerde aen de Ambassadeurs van desen Staet / des Chur-Vorsten begeerte te zijn / de met desen Staet gemaeckte Alliance/ heylichlijck te onderhouden.

In gevolge van de wederzijdts gegeven last / is den sestienden oude Stijl geteeckent het volgende.

ALsoo den Doorluchtichsten ende Grootmachtigen Vorst ende Heer, Heer *Frederick* de *derde*, tot Denemerck, Noorwegen, der Wenden ende Gotten Koninck, Hartoch tot Sleswijck, Holsteyn, Stormarn ende Ditmarsen, Graef tot Oldenborgh ende Delmenhorst ; Ende de Ho. ende Mog. Heeren Staten

Gene-

Generael der Vereenichde Nederlanden, ter herten nemende de violente proceduren met d'welcke de Navigatie en Commercie op de Oost-Zee, ende sonderlijck op de Stadt en Haven van *Dansick* na de jongst ontstane Oorlog, tussen de Croonen *Sweden* ende *Poolen* in verscheyde manieren gekrenckt, geturbeert ende beswaert is geworden, ende met hoe gants bedencklijcke desseynen door allerhande machinatien ende openbaer ghewelt, de geene die de voorsz. Oorloch aengevangen hebben de voorsz. Stadt ende Havenen trachten te oppressseren ende in haer macht te brengen, om groote ende seer rechtveerdige redenen tot handthoudinghe van de voorsz. Navigatie ende Commercie, ende tot conservatie van een Stadt, mette welcke de Croon *Denemerck* ende den Staet der Vereenichde Nederlanden, van oudts heer, goede Vruntschap, Nabuyrschap ende Correspondentie hebben gehadt; geoordeelt hebben, verobligeert te zijn, om met toegenegentheyt te bejegenen de instantien ende versoecken by ende wegens Burgemeesteren ende Raedt van de voorsz. Stadt, soo aen Hoochstgedachte sijn Koninckl. Majesteyt, als aen haer Ho. Mog. gedaen, om in de tegenwoordige haer Stadts ongelegentheyt geassisteert te werden, ende dat dienvolgende hoochstgedachte sijn Koninckl. Maj. ende haer Ho. Mog. met gemeen concent, hebben goet ghevonden ende gheresolveert de voorsz. Stadt op seeckere equitable conditien, gesamentlijck te hulpe te comen, ende tot dien eynde niet alleen provisionelijck vast gestelt, dat wegens hoochgedachte sijn Koninckl. Maj. ende haer Ho. Mog. serieuse devoyren sullen worden aengewendt om de geene die de voorsz. Stadt ghesindt sijn te onderdrucken, daer van af te manen, als mede dat in de Tractaten die soo by hoochstghedachte sijn Koninckl. Maj. als haer Ho. Mog. met de Croon Sweden gesllooten soude mogen werden de voorsz. Stadt sal moeten werden gheincludeert, maer dat daer-en-booven een navalemacht ghecomposeert uyt Schepen van Oorloch van hoochstghedachte sijn Koninckl. Maj. ende haer Ho. Mog. sal werden gheemployeert om de Navigatie op de voorsz. Stadt vry ende open te houden. Ende meerhoochstgedachte sijn Koninckl. Maj. en haer Ho. Mog. voorsichtelijck hebben gheacht dat om de voorsz. resolutie met meerder ghemeene gherustheyt in 't werck te stellen, voornamentlijck is vereyscht dat daer over een bondige ende vaste *Guarantie* tusschen hoochstgedachte sijn Koninckklijcke Majesteyt ende haer Ho. Mog. werden geslooten.

Soo ist dat hoochstgedachte sijn Koninckl. Maj. van sijn zyde geauthoriseert ende gecommitteert heeft de Heeren *Ioachim Gersdorp* tot *Tundbyholm*, Ridder, Rijcx-Raedt ende Rijcx-Hofmeester *Christiaen Thomensen* tot *Stougardt*, Ridder, Rijcx-Raedt ende sijn Majesteyts Cancellier; ende *Andreas Bilde* tot *Damsbo*, Ridder, Rijx-Raedt ende Rijcx-Marschalck respective sijn Koninckl. Majesteyt Amptluyden van Borringholm S. Canuts Clooster ende Seanderburch; ende hoochstgedachte Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, van hare zyde de Heeren *Coenraedt van Beuningen* Raedt ende Pensionaris der Stadt *Amsterdam*; *Godert Adriaen van Rede*, Heer van *Amerongen* ende *Ginkel* Gecommitteert van wegen de Heeren Edelen ende Ridderschap ter Vergaderinge van de Staten des Landts van *Vytrecht*; ende *Mathias* van *viersen* oudt eerste Raedt van 't Hof van *Vrieslandt*, alle Gedepudeerden wegens de Provincien,

cien, van *Hollandt*, *Uytrecht* ende *Vrieslant* ter Vergaderinge van haer Ho. Mo. ende der selver tegenwoordige extraordinaris Ambassadeurs aen hoochstgedachte sijn Maj. van Denemercke, om in name en van wegen hoochstg. sijn Coninckl. Majest. ende haer Ho. Mog. daer over in onderhandelinge te treden ende te convenieren, *ende is uyt krachte* van dien verdragen ende geaccordeert. Dat by aldien nu ofte t'eenigen tijde mochte comen te gebeuren, dat wegens het geen voorsz. is, ofte verder tot bystandt ende hulpe van de voorgemelte Stadt *Danfick* met gemeene communicatie ende concert te neemen resolutie ende over het uytvoeren van dien, hoochstgedachte sijn Coninckl. Maj. van Denemerck ofte hare Ho. Mog. inde haer respective Rijcken, Vorstendommen, Landen plaetsen ofte Onderdanen, te Water ofte te Landen eenich gewelt aengedaen ofte gevaer toegebracht soude mogen werden, dat in sulcken geval hoochstgedachte sijn Koninckl. Maj. ende haer Ho. Mog. den anderen tegens soodanich gewelt ende gevaer, sullen assisteren, ende het selve den anderen met alle macht ende na haer uytterste vermogen sullen helpen afweren, ende de een des anders Rijcken, Vorstendommen, Landen, Plaetsen ende Onderdanen soo te Water als te Lande; daer van trouwelijck sullen helpen bevryden.

Wyders is veraccordeert ende versproocken, dat de ratificatie deses *Tractaets* van *Guarantie* van hoochstgedachte sijn Koninckl. Maj. ende des Croons Denemerck Rijcx-Raden, als oock van haer Ho. Mog. binnen *twee* Maenden *in debitâ formâ* hier tot *Coppenhagen*, sal uytgebracht ende tegens den anderen verwisselt werden. Aldus gedaen in *Coppenhagen* den *sestienden Augusty* in den Iare *sestien hondert ses en vijftich st. vet.* was onderteeckent.

(L. S.) *Ioachim Gersdorp.*	(L. S.) *C. v. Beuningen.*
(L. S.) *Christiaen Thomassen.*	(L. S.) *Godert van Rhede tot Amerongen.*
	(L. S.) *M. v. Viersen.*

De Heer Westhof Secretaris van Dansick, was oock tot Coppenhagen gecomen in't laest van Augustus.

De Heer Ambassadeur van Brandenburgh hadde sijn eerste Audientie gehadt/niet in't publijck/maer voor sijn Maj./geassisteert met de Heeren Rijcx-Raden/sijn Propositie mondelingh ghedaen/ ginck om te versoecken dat dese Coninck sich ghelieftde te bemoeyen / om de misverstanden tusschen den Con. van Sweden ende haer Ho. Mog. t'assopieren. Men con tot Coppenhagen niet begrijpen wat het ooghmerck van dese Ambassade mocht zijn / dewijle men presupponeerde dat de Chur-Vorst niet con onbewust sijn van de sentimenten ende ooghmercken die Denemerck hadde omtrent het Sweetsche wesen / dat die geensints conden gaen / om ten ghevalle van Sweden ofte van sijn Chur-Vorstel. Doorl. te arbeyden om haer Ho. Mog. pretensien te mitigeren. Immers het wiert aen opgemelde Ambassadeurs seer condelijck te verstaen ghegheven/dat men daer van geheel geesloyneert was. Ondertusschen wiert aen de hooge Ministers gherapporteert dat gemelde Ambassadeurs in discoursen met particuliere Ingesetenen van dat Rijck sich expliceerde als of het voor die Croon raetsaem waer niet al te seer naer haer Ho. Mog. raetslagen in dese tijdt te luysteren/ ende dat de selve haer saecken met

Sweden

Sweden ende Brandenburgh advantageuselijck soude connen doen / ende wiert het selvige seer aenstootelijck opgenomen. In de eerste visite aen hem gegeven / hadden de Ambassadeurs van desen Staet niet sonderling geobserveert / als dat hy seyde dat den Coninck van Sweden ten uyttersten sich soude opiniastreren / om 't geen hy hadde in Pruyssen te behouden. Dat de Chur-Vorst verstont dat Dansick behoorde by sijne gerechticheden gemainteneert te werden / ende dat hy niet conde ontkennen / dat de rapporten die men alhier had van datter onder de Sweetsche Volckeren gantsch geen gelt ende groot ghebreck was van alles / ende niet overschoot als alleen de Wapenen ende het bloot Ammunitie broodt / ende dit noch seer soberlijck / niet onwaerachtich waren / ende dat selve voorname Officiers van hongher ende kommer/swart en onkenbaer wierden. De Secretaris van Dansick had in een Conferentie met Commissarisen een propositie ghedaen/ om bystant van daer te hebben/ sonder te specificeeren of het in gelt/ of in Volck / ofte andersints soude zijn/ 't welck hy seyde te sullen doen /soo wanneer hy in 't generael eenigh favorabel Antwoort soude hebben becomen.

Vervolgens bleef men in Dennemerck ghe resolveert om Brandenburch te scheyden van Sweeden: men sprack condt. Dat Dennemarck de conservatie van Dansick ende Pruyssen in sulcken cas wilde aennemen: ende desen Staet wiert versocht om op die wijse oock by Brandenburgh te ageren: dat de Keyser met tien duysent man tot hulp van Poolen soude comen soo haest de Muscovit in Lijflandt toogh.

Tien Deensche Oorloch-Schepen sijn in 't begin van September na Dansick gegaen.

De Chur-Brandenborchsche Ambassadeur ontrent dien tijdt sijn afscheyt hebbende / creegh nieuwe last om noch wat te blyven / ende Denemerck met Sweden in een goedt verstandt te brengen / ja wel oock om Denemerck van de vereenichde Nederlanden af te sonderen/'t welck aen de Nederlandtsche Ambassadeurs veel ombrage gaf. De selve schreven den twintichste September dat de Generael Major Coos van wegen Denemerck by de Muscoviter geweest zijnde / rapporteerde dat den Czar wel sevenmael hondert duysent man in wapenen hadde/ soo tegen de Tartaren als Poolen, voort tegens Ingerman-landt Finlandt ende andere Sweedtsche Grensen / intentie hebbende om oock Revel te nemen/ ende Stockholm in brandt te steecken/ maer dat het Leger voor Riga niet stercker was / als van twee hondert duysent man ende hondert duysent struysen: Wie soude dencken dat het Noorden oock soo vrughtbaer was in fabulen?

In 't laest van September voleerde de Heer Charisius hier over het sluyten van 't Elbings Tractaet / hoewel de Ambassadeurs den tienden hadden aen den Raedt Pensionaris hier gheschreven dat de Coninckliijcksche Deensche Commissarisen hadden ghesept dat het dienstich soude sijn dat de Tractaten tusschen desen Staet en Sweden niet langer wierden getraineert.

Niet te min continueerden de Heeren Deensche het gemelde Tractaet seer te improbeeren / ende alsoo men daer Ryga verloren hielt / wiert gedreycht dat den Czar soude voor vyandt houden alle die met sijne vyanden waren verbon-

den/alwaert maer defensivelijck dat diendvolghens deses Staets Commercie veel soude te lijden hebben. Ja de Coning van Dennemarck was so onvredich over dat Tractaet van Elbing, dat hy terstont daer nae van Dansick te huys riep sijn tien derwaerts ghesondene Oorlochs-schepen / met weygeringe van eenige der lichste (gelijck desen by hem versocht had) by den Schout by Nacht Tromp, te laten verblyven.

Jae de Heeren Deensche begosten oock sedert / min confidentelijck met de Ambassadeurs van desen Staet te communiceren.

Met den Koning ende sijn Ministers / hadden de Ambassadeurs den negenden October conferentie over het Elbingsche Tractaet: de Heeren Deensche seyden / dat wel van te voor men aldaer hadde gecommuniceert de resolutien op dat stuck genomen; maer dat in de selve niet ghevonden wierden verscheyden saecken ende woorden die in het Tractaet waren geinsineert / als het circiter ende andere clausulen / dat oock Dansick niet was gheincludeert als het behoorde.

De Heer van Opdam sullende van Dansick vertrecken / wierdt door den Raets-Heer Schræder ende Syndicus Fabritius, uytgeleydet/ende versocht een ontbyt op de Schans Wexelmunde voor lief te nemen/sulcks hem overdrongen wordende/voer in een overdeckt Stadts Chaloupe: ende aldaer heerlijck getracteert zijnde/ ging terstont daer na scheep den sesten October, quam den dertienden op ancker achter Draker. Van sijn aenkomst ende rapport is te sien in de Sweedsche saecken.

In 't laetst van October hebben de Ambassadeurs by den Koningh devoir gedaen raeckende het restant van de Kennip scheepen; oock tegens de Sout-Compagnie.

De Schout by Nacht / Tromp, met de resterende schepen / passeerden den vierden November door de Sondt na Hollandt.

De Keur-Brandenborchsche Ambassadeur Kleist, voor eenigen tijdt vertrocken / is in 't laetst van November weder tot Koppenhagen gekomen. De Sweedtsche Minister Durel, wierdt daer verwacht / gelijck hy korts daer na aenquam / met last / om als noch voort te setten de Tractaten van vrientschap tusschen Sweden ende Dennemerck, 't welck was een swaere saeck/want men sach wel dat Dennemarck niet in sin hadde als vyandtschap, niet wachtende als op de rijpheyt der saecken / ende gereetheyt van den Keyser, ende op seeckere ouvertures van importantie die Polen presenteerde aen den Koningh van Dennemarck, van den welcken tot dien eynde na Dansick gesonden wierdt de Heer Roosewinge. Oock wilde de Koningh noch nader verseeckert zijn van desen Staet door een ampliatie van de voorige Alliance. Diendvolgens den tweeden December by de Ambassadeurs van desen Staet quamen de Heeren Rijcx-Hofmeester / Cancelier ende Peter Reets, spreeckende van des Konings gheneegentheyt om tusschen sijn Rijck en desen Staet op te rechten eene soo nauwe defensive verbintenisse als oyt tusschen Princen ende Staten ware geweest ofte konde zijn, ende de selve soo bondich te maecken / ghelijck haere woorden waren / dat voortaen dese Kroon ende de Vereenichde Nederlanden genoechsaem als een Staet geconsidereert ende aengheesien soude worden / ende dat

dat de Koning daer door sijn interessen diermate met haer Ho. Mog. gemeen soude stellen/dat sijn Maj. na geen engagementen met andere Princen of Staten, soude nodich hebben te luysteren, moverende by manier van voorslach dat tot dien eynde de Ligue guarantie op 't gheconvenieerde omtrent de Stadt Dansick alleenlijck slaende/ by nader Tractaet generael ghestelt / ende tegens alle de geene die met wapenen wederzijts Rijcken ende Staten souden mogen komen te attacqueren/ gedirigeert konde werden. Sy versochten te verstaen of de Ambassadeurs oock waren geauthoriseert om over dese saecke met haer in onderhandelinge te treeden: Sy seyden datse haer niet geheel ongequalificeert bevonden/ om daer over in discours met haer te komen / ende die saecke tot eenich concept te brengen; maer dat sy considereerden dat als de selve so hooch soude werden genomen / als die by haer wegens sijne Majesteyt voorgedragen wiert / dat een Alliantie tot een ghemeene rupture tegens een attaquant niet so seer een Ampliatie van voorige Alliantie/ maer een geheele nieuwe Alliantie soude zijn / dewijl het Tractaet tusschen sijne Majesteyt ende haer Ho. Mog. alleenich verbondt tot een gelimiteert secours/ ende dat daeromme ghereeder ware dat over eenige vergrootinge van secours mocht werden gehandelt/ ende op die voet eenige voorslach wegens sijne Majesteyt uytgebracht soude mogen werden: van 't welck de Heeren Deensche beloofden een Concept in te stellen. Hoewel de Ambassadeurs geen ghenoechsame last hadden/vonden echter dit goet/op dat eenmael mocht worden afgesneden den wegh aen alle tentativen / om die Kroon buyten de Interessen van hare Ho. Mog. te trecken / midts sijne Majesteyt in de Alliantie van haer Ho. Mog. soude mogen vinden het geen tot sijne securiteyt / voor so veel die op uytheemsche Verbonden was berustende/ noodich oordeelde.

Als noch den achtsten December klaechden den Heer Resident Charisius, van dat geen betaling geschiede van de in 't Jaer vier en vijftich onbetaelt geblevе subsidien. Versocht dat den Ontfanger generael Doublet, mocht worden geordonneert hem by provisie sestien a twintich duysent guldens te tellen. Aen de ander zijde klaechden hier dat den Koning het provenu van de Engelsche Kennip-schepen niet voldeedt: Item/ over het hermeten, ende over de Sout-Compagnie.

In Dennemerck wiert den twaelfden December verwisselt de Ratificatie van den Koningh ende desen Staet op de Tractaten van Guarantie in de verleden Somer gemaecht/ hier voor gestelt.

De handelinge met Sweeden aengaende met den Resident Durel, vonden de Heeren Deensche terstont een defect (nodum in scirpo) dat het niet was generael/ ende daer mede wierdt de handelinge gheaccrocheert; dienvolgens oock de Keur-Brandenburchsche mediatie. Van den Koning van Polen quam aen die van Dennemarcken doen/ een schrijvens van den negen en twintigsten November ouden stijl/ uyt Dansick, onder andere inhoudende / Dat sijn handeling met den Muscovyt tot Vilna, wel geluckt vvas; dat de approbatie van dat de Prins van Muscovien soude succederen in 't Rijck van Polen naer des selfs Konings dood, was uytgestelt tot de naeste Rijx-dach; dat ondertusschen besloten was niet alleen een ophoudinge van wapenen, maer oock een conjunctie van de selve tegen Sweden.

Eer ick eyndige wat in Oosten passeerde / voor soo veel het desen Staet raeckte / sal yet seggen van 't Engels.

Het Tractaet van wegen Vranckrijck in ende met Engelandt gemaeckt / is gestelt in 't voorige boeck. De Ambassadeur Nieupoort aenhoudende om te hebben de secrete artijckelen / heeft de Secretaris Thurloe geantwoort datter geen andere waren als het volgende:

NE suspicionibus locus deinceps relinquatur, Legatus Regis *Galliarum* & Navarræ Christianissimæ suæ Majestatis nomine spondet à promittit Domino *Protectori* Reipublicæ Angliæ, Schotiæ & Hiberniæ, &c. Quod ii quorum nomina recensentur, in Catalogo his annexo & à Dominis Commissariis subsignato, non commorabuntur, nec commorabitur quispiam eorum in *Galliæ* Regno ultra *quadraginta* dies post traditam utrinque ratificationem Tractatus hodie subsignati, nec revertentur seu revertetur, nec ullo tempore in posterum in Regnum prædictum admittentur seu admittetur. Eadem ratione intra *quadraginta* dies post traditam ab utraque parte dicti Tractatus ratificationem, illi, quorum nomina recensentur in altero catalogo his annexo, & à dicto Domino Legato subsignato, non commorabuntur nec commorabitur quispiam eorum in dicta Republ. nec in eam ullo tempore in posterum admittentur seu admittetur. Et ulterius utrinque conventum & concordatum est, virtute potestatum sibi utrinque datarum, quod licet præsens articulus qui *pro secreto* habebitur, tractatui prædicto non inseratur, eandem tamen vim & vigorem obtinebit, & eodem tempore, eodemque modo & forma cum prædicto tractatu ratificabitur.

Uyt Engelandt wierden verbannen de volgende:

Marisin. Laisné. Cugnac. Trancart. Mazerolles. Barriere. S. Mars. Conan. Desert. Blaru. Taudin.

Uyt Vranckrijck wierden verbannen de volgende:

Charles Eldest sonne, of Charles late King of Engeland. James Duke of Yorke. Henry Duke of Glocester, after tenn Yeares if required. The Lord of Ormond. Sr. Edward Hide. Sr. John Culpepper. Ld. Gerrard. Daniel Oneale. Ld. Wilmot. Sr. Marmaduke Langdale. Sr. Edward Nicholas. Lord Wentworth eldest sonne of the Earle of Cleveland. Sr. Richard Greenville. Sr. Francis Doddington. Sr. John Barckley. The Lord Belasis. O Sullivan Beare. Lt. Gen. Middleton. Lord Muskerrie the Father. Major Gen. Edward Massey.

De Engelsche waren soo moedich tegen Spaengien / datse pochten in January te sullen uytsenden veertich Oorlogh-schepen daer onder de Naseby ende Resolution, elck met tachtich metale stucken. Op het eerste soude gaen Blake als Generael / op het twee Lauson, als Vice-Admirael / Major Bourne als

Schout

Schout by Nacht. Lauson korts daer nae excuseerde sich/ende leyde de commissie neder; gheperswadeert door de versamelinge in de Black Friers; zijnde van de fijne/ die men Quakers, of die van de vijfde Monarchie noemde/ sustinerende dat de Protector de Kroon van Christi hooft af nam. In dien tijdt in een expresse audientie/socht de Ambassadeur den Protector te animeren tegen de Sweedtsche progressen. De Protector justificeerde die voor soo veel de selve gingen tegen de Papisten, sach ongeerne dat de Protestanten aen een ander quamen. Beloofde nae geen offres van Sweeden te sullen luysteren/sonder die oock aen desen Staet te doen hebben; de Ambassadeur wierdt belast hem te sonderen of hy ghenegen soude zijn daer op nader te confereren tot onderlinge securiteyt/ maer hy verclaerde steedts te willen beyder vrient zijn.

Den Manasse Ben-Israel, gecommitteert van wegen de Jooden/ socht om haer tot Londen gelijck t'Amsterdam te doen woonen/ maar de Protector heeft noyt daer in dorven treeden.

Het onbehoorlijck visiteren/ opbrengen ende aenhouden van de Nederlantsche schepen in Engelant/ veroorsaeckte dat den acht en twintigsten February de Heer Nieupoort wiert gelast door extraordinaris vigoureuse instantien by den Protector aen te houden/ ten eynde sulcx mochte werden gebetert/ ende voor 't toecomende gepreveniert door een redelijcke ende wederzijts lijdelijck Tractaet van Marine/in ghevolghe van 't gunt by 't sevende articul van het voorgeroerde Tractaet was geconditioneert/op soodanige gronden/ als met de vryheyt van commercie op alle geallieerde ofte neutrale Landen waren over een coomende ende in voorgaende ordres wreder gespecificeert/ die de Protector ook voort meerendeel by Tractaten aen anderen, toegestaen/ ende als redelijck voor de Ingesetenen der voorsz. Republijcke van anderen had gepretendeert en bedongen/ ende in cas 't sy door absentie van eenige Heeren die voor desen tot het voorsz. werck by den Protector gecommitteert mogten sijn geweest/ ofte uyt eenige andere oorsaecke over het geheele werck aen de zijde van Engelandt, noch eenige ongereetheyt mochte werden gespeurt/ dat als dan hy Ambassadeur verdere instantie soude hebben te doen/ten eynde de Protector immers ten minsten by provisie tot voorcoominge van meerder ongemacken soodanige ordre geliefden te stellen/ ten eynde de Ingesetenen van desen Staet in de ontmoetinge ter Zee/ van de zijde van Engelant niet harders en bejegene/ dan de selve van de zijde van Spangien volgende het achste, negende, tiende, ende elfde articulen van 't Tractaet van de Marine tusschen den Coninck van Spangien ende desen Staet den sevontienden December sestien hondert vijftich besloten ende gearresteert/hadden te verwachten/met byvoeginge/ dat haer Ho. Mog. gansch niet twijfelden of souden de selve van soo nabuyren vrunt ende Bontgenoot by provisie ten minsten mogen genieten 't geene haar by verder afgelegene vrunden niet was geweygert.

Een wijle daer na klaegden de Engelsche/ dat die van desen Staet veel tevoorer deeden aen de Spaensche/ ende om dat de Heer Nieupoort dikwils had aengehouden om een Tractaet van Marine, soo gaven sy in Mayo aen hem de volgende artykelen.

Dat

1. DAt het volck van beyde Staten ende Natien vrylijck ende seeckerlijck sal moogen Navigeren ende traficqueren in alle Coninckrijcken ende Lantschappen, met henluyden respectivelijck in Vrede ende Neutraliteyt wesende, &c. Het Volck van d'een ende d'ander sal niet getroubleert werden ter saecke van eenige Vyantschap, de welcke is ontstaen, ofte die noch soude mogen ontstaen tusschen d'een ende d'ander, of die geene, de welcke sal blyven in Vruntschap, ende Neutraliteyt met den anderen.

2. Doch geen van beyde de gemelte geconfœdereerde ofte het Volck sich onthoudende, in woonende, of logerende binnen d'een of d'ander van dien, sal onder schyn ofte Coleur van het selve, eenige *bystant*, *hulp ofte assistentie*, *mogen geven*, *aen de Vyanden ofte Rebellen van d'een ofte d'ander*, ofte ghedoogen, dat eenige Schepen ofte Volckeren gebruyckt werden by soodanige Vyanden ofte Rebellen tot prejuditie van de anderen, nochte oock naer die Coninckrijcken ende Lantschappen, de welcke in Vyantschap sijn met den anderen moogen voeren ofte transporteren eenighe verbooden goederen ofte Waren van Contrebande, maer sal het selve effectuelijck verhinderen, als expresselijck strydich wesende tegens het *seconde* Articul van de Vrede onlangs gemaeckt tusschen de twee gemelde Geconfœdereerden.

3. Ende op datter volgens het gemelde Tractaet van Vrede (het welcke seer strictelijck ende onverbreeckelijck in allen deelen by beyde die geconfœdereerde ende haer Volck respectivelijck sal werden onderhouden) een specificatie, ende designatie van de goederen mach wesen, de welcke verbooden ende van *Contrebande* sullen ghehouden ende geadjudiceert werden, soo is het verdragen, dat onder de selve werden gecomprehendeert alle *Wapenen met Vierwerckende*, ende haer toe behoorten, als *Canons*, *Roers*, *Mortiers*, *Petardts*, *Granaten*, *Saucyssen*, *Peckcransen*, *Affuyten*; *Forchetten*, *Bandeliers*, *Buspulver*, *Lonten*, *Salpeter*, *Cogels*, ende alle andere sorte van *Wapenen*, *Piecquen*, *Swaerden*, *Potten*, *Helmetten*, *voor* ende *achter Stucken*, *Hellebaerden*, *Lancien ofte Halve-Piecken*, ende alle andere soodanige *Wapenen*, *Volck*, *Gelt*, *Victuailles*, *Paerden*, *Tuygen*, *Pistoolen*, *Loopen van Pistoolen*, *Holsters*, *Bandeliers*, ende alle andere toerustinge ten Oorloch, ende alle Schepen van Oorloch, ofte die bequaem zijn om tot schepen van Oorloch gheapproprieert te werden, als mede *Touwerck*, *Seylen*, *Masten ende Scheepsbehoeften ofte Materialen*.

4. Dat geene van de voorsz. verbooden goederen gevoert werden door de eene, ofte sijn Volck, ofte Onderdanen tot de Vyanden van de anderen, op verbeurte van de selve, als mede Schepen in de welcke die sullen gevonden werden, dat andere Wettelijcke goederen in het Schip gevonden werdende sullen vry wesen.

5. Dat de eene sijn Volck ende Onderdanen alle andere goederen ende Coopmanschappen, sullen mogen voeren aen de Vyanden, ende met de selve traficqueren, sonder eenige interruptie ofte trouble, hoedanich die oock soude mogen wesen, ten sy op soodanige Havenen ende Plaetsen als door de andere sijn *belegert*, in welck geval syluyden haer goet sullen moogen vercoopen aen de belegeraers, ofte daer mede vryelijck passeeren naer een andere Haven, niet belegert wesende.

6. Ingevalle de Schepen van Oorloch van d'een ofte d'ander Staet, ofte

eenich

eenich Schip met particuliere Commissie varende, detineert, in Zee aenhaelt, op brenght in een Haven, ofte andersints verongelijckt ofte benadeelt, eenige van de Schepen van de andere, ofte haer respective Volck, ofte Onderdanen, contrarie de voorgemelde Vrede, ofte dit tegenwoordige Accordt, alle soodanige Schepen met hare ladingen sullen aenstonts, ende in een *sommieren* wech ontslagen werden, sonder dat haer het vervolch van een ordinaris Proces sal werden gebracht, ende de Capiteynen, Commandeurs, ende Officiers van de geseyde Schepen het ongelijck doende, sullen aen de Lichame gestraft werden, naer de gelegentheyt van de misdaet, ende gedwongen werden de schade geleden door soodanigen detentie, ofte opbrengen in de Haven, te betalen soo verre als alle hare middelen sullen connen strecken, ende ingevalle daer in geen Iustitie wert gedaen, dat dan dien Staet welckers Regieringe soodanich misdoenders subject zijn, gehouden sal wesen de schade te betalen.

7. Dat de Schippers, Commandeurs, ende Matroosen van alle Schepen in Zee gaende, ende Commissien voerende van *Charles Stuart*, ofte van eenich ander gepretendeert Prins ofte Persoon geen besith van eenige Lantschappen hebbende, sullen gehouden werden voor Piraten ende Roovers, ende tegens de selve sal volgens het *veertiende* Articul van de gheseyde Vrede gheprocedeert werden.

8. Dat geen van beyden dese geconfœdereerden sullen gedoogen, dat eenige Schepen, Vaertuygen, goederen, ofte Coopmanschappen, d'een ofte d'ander, ofte het Volck ofte Onderdanen van d'eene ofte d'andere toebehoorende, in Zee ghenomen, ofte andersints door hare respective Vyanden ofte Rebellen in de Havenen ofte Dominien van de ander, sullen ghebracht werden, ende by aldien daer eenige souden moogen wesen, alle soodanige Schepen goederen ende Coopmanschappen die noch in wesen sullen ghevonden werden, ja alwaer het, dat die verkocht sijn geweest, sullen gerestitueert ofte vergoet werden aen de rechte Eygenaers ofte hare ghemagtichden, den Eygendom behoorlijck na rechten in het Hof van de Admiraliteyt bewysende, ende het Volck aldaer ingebraght, sal van gelijcken in vryheyt gestelt werden.

9. By aldien de Schepen van d'een ofte d'ander omtrent de Custen van beyden comen te vergaen, ofte te Stranden, sal het gheberchde aen de Eygenaers gerestitueert werden, by aldien sy het binnen een geheel Iaer reclameren, betalende de oncosten, mitsgaders een redelijcke vergeldinge aen die geene, door welckers arbeyt ende naersticheyt het selve is gebercht ende bewaert geweest.

De Secretaris Thurloe de selve aen den Ambassadeur overgevende; vraeghde of hy die soude willen teeckenen / hy seyde dat de twee notabelste pointen raeckende de Zee-brieven (om op de vertooningh van dien niet te visiteren in Zee) ende de maxime van vry schip, vry goet, daer in niet synde vast gestelt / volgens de goede meningh van haer Ho. Mog. dat hem niet meer was te bergen als die over te senden.

De Engelse die twee poincten overweegende / verklaerden den tienden July dat de selve waren onrechtmatich, bysonder in die conjuncturen / sy oorlogh

 ver-

hebbende met Spangien. Seyden ter contrarie dat der Vyanden goederen genomen zijnde / toebehoorden de Nemers, ja dat den Nemer het vry-schip, het welck vyandts goederen inhadt / mach brengen in de Haven van de Nemer, om de selve goederen te confisqueren / mits de vracht van de selve aen den schipper toevoegende. Want andersints soude den vyant gelegentheyt hebben voort te gaen met sijne traffijcque / als hy maer sijne goederen / in een vrients-schip dede laden / ofte huyrde een vrients schip geheel voor sijn eygen reeckeninge / sulcx dat hy daer by soude hebben het voordeel van sich te verrijcken / selfs wanneer het in de macht van de andere partije was hem arm te maecken / en dienvolgens van sich te versterken / ende alsulcks hem partnerlich maecken / omme te continueren een onrechtveerdige oorloch / de andere partije ondertusschen werdende gemaeckt swacker / ende verhindert om sijn eygen recht te gebruycken / onder pretext dat de schepen / de welcke den vyandt van hare voordeelen dienden / waren toebehoorende een vrient / de welcke door het coloreeren van vyantlijcke goederen / de andere partije aen dede *damnum cum injuria*, ende mits dien verbrack de maximes van een rechtmatige neutraliteyt.

Indien men objicieerde dat eens vrients Schip by soodanige occasie in een haven opgebracht werdende schade leedt / daer op diende tot antwoort / dat het selve was damnum sine injuria, want het was de faute van de Schipper dat hy verbooden goederen innam.

Behalven dat den Neemer gebruyckte jure proprio, alsoo der vyanden goederen sijne waren / indien hy de selve con bemagtigen; en neemende van yets 't geene hem eygen was / en deed hy sijn vrient geen ongelijck aen / ja een vrient als een vrient, en behoorde de selve niet in bewaringe te houden alsoo de selve door het aenhalen de sijne waren geworden / ende alhoewel de reyse verhindert wiert de vracht van soodanige goederen goetgedaen / en mitsdien en leet het Schip geen prejuditie / doch indien het schade mochte coomen te lijden / dat de selve was maer een contingentia facti: want het mocht misschien soo nut sijn voor 't Schip / dat het opgebracht wiert / als dat het voort ginck na sijn gedestineerde Haven. Wat de reedenen en wetten considereeren 't gunt *primario & principaliter* gedaen wiert / ende niet 't geene comt uyt te vallen / *secundario & per remotas contingentias*, nochte en con dit inconvenient voorgecoomen worden / by Paspoorten ofte Zee-Brieven voor Vrienden / alsoo men deese laetste Jaren ontdeckt hadde dat veele Paspoorten pluyslijck dienden tot verbloeminge.

Het con oock mede gebeuren dat het interest van de Scheepen de welcke ordinaris gingen van Haven tot Haven om vracht te soecken) sy sijnde wel onvry in 't regard van een ander partye / doch vry ten opsichte van haer selven / gelijck de Havenen van Vlaenderen, Spangien, ende andere Landen van de Koninck van Spangien waren ten reguarde van de Inwoonderen van de Nederlanden) haer aenleydinge gaben om niet te ondersoecken wie de goederen toebehoorden / ten eynde sy te minder souden connen ontdecken de Eygenaers waer by sy mede mogten hebben het voordeel van verhoogingе van de Vracht; sijnde notoir dat het was een practijcq by de Cooplupden ordinaris gebruyckt.

gebruyckelijck datmen in de cognossementen by Zee gesonden werdende / stelde de namen van de Vrienden/ alhoewel niet geinteresseert zijnde/omme door dusdanige verbloeminge te verhinderen 't overvallen der selver / als toebehoorende de Vyanden, ende datmen ten selven tijde te lande oversont de rechte brieven ende cognossementen.

Doch aengesien de wetten sulcx waren als hier vooren gededuceert is / soo en kanmen met geen reeden urgeren dat eenich Prince/ actuelijck oorlogende/ met een ander by een particulier Tractaet met een Natie / soude verleenen vordere Privilegien ende beeter Conditien in 't stuck van de Negotie / tot de advantage van een vyandt, dan de wetten selfs toestonden ; ende indien by een vriendt op 't selve soude mogen gestaen werden / soude het daer voor gehouden mogen werden dat den vrient verwachtende *lucrum captandum* niet eens in consideratie en nam het prejudicie 't welck sijn geallieerde mocht overcoomen / de welcke ondertusschen alleenlijck regard nam op *damnum vitandum*, omme te vermyden de oogenschijnelijcke schade ende ongelijck/ 't welck hy by soodanigen Tractaet onderworpen soude zijn / en by 't urgeeren van 't selve niet ander en socht t'obtineren als alleenlijck der Vrienden scheepen en goederen te onderscheyden van Vyantlijcke, ende soo onderscheyden zijnde/de Vrienden vry te laten/ ende confisqueren de Vyantlijke.

De Engelsche spraken oock van te stellen eenige Gecommitteerde van wederzijden tot conservatie van de Negotie/ aen den welcken souden werden gegeven pertinente instructien/ tot voorkominge van de desordres ter Zee. De Heer Nieupoort heeft de voorsz. Engelsche consideratien/ eenigen tijdt daer na omstandelijck wederleydt / datse de maxime van vry schip, vry goedt, niet voorstelden *ad lucrum captandum* ; maar om te verhoeden allerhande schade / en moyelijckheyt / die de Ingesetenen deser Landen in Zee bejegenden. Dat de voorslach van te stellen weederzijts conservateurs der Commercien niet practicabel was / mits de verscheydenheyt van de Collegien ter Admiraliteyt/ ende in verscheyden Provincien residerende. In September ende vervolgens/ waren weder conferentien op dat stuck/ oock audientien by den Protector, onder de welcke oock van liepen nieuwe klachten/ d'een tegen d'ander/ specialijck over desordre voorgevallen in Turbay ; alwaer een Vloot van vijftich Nederlantsche Coopvaerders/ ende twee Convoyers ingeloopen / eenich exces begaen hadden.

Sy hadden kunnen daer by doen wat andere neutrale Natien soo gedurich hadden geklaegt van 't visiteren , aenhalen ende confisqueren dat alhier gepleegt was ghedurende den jongsten Engelschen Oorlogh / ende het seggen/ datmen niet een neutrael Schip door Zee soude laten gaen ; als men soude mercken dat dese Staet de Negotie soude verliesen , ende sien gaan nae andere landen.

Die van de Admiraliteyt tot Amsterdam hadden geschreven dat de Capiteyns commanderende op s' Landts Oorloch-Schepen / soo nu soo dan waren vragende/ welcke Coopvaerdy Scheepen waren toebehoorende Ingesetenen van andere Staten/ aen de welcke haer Ho. Mog. uyt crachte van Tractaten / ende Alliantien gehouden souden sijn defensie te presteeren soo lange de

selve met haer eenen cours hielden breeder vermelt in haer Ho. Mog. resolutie van den eersten Marty ses en vijftich, met versoeck/dat ten opsichte sprujden haer / by faulte van ghenoegsame kennisse van sodanige Tractaten niet genoch geillucideert/ ofte geinstrueert vonden/om sodanige distinctie te maecken veel min dat sulcx aen Zeeluyden soude wesen te vergen / het haer Ho. Mog. believen mochte/omme so veel mogelijck alle inconvenienten voor te comen de voorsz. clausule tot naerichtinge aen haer/ende anderen dien 't behoort/ naerder te interpreteeren.

Daer op is in Augustus verstaen dat de beloofde defensie moest werden gheprefteert aen de Engelsche, als originele Contractanten / ende de Deensche als Bondtghenooten in 't voorsz. Tractaet begrepen / waer naer de gemelte Collegien ter Admiraliteyt/ ende de Capiteynen van Oorloge onder de selve ressorteerende haer punctuelijck souden hebben te gedragen/ sonder haer met de beschermingе van eenige andere Natien te bemoeyen/ achtervolgende 't geene in de meergemelde haer Ho. Mog. resolutie van date den eersten Marty voornoemt breeder stont geexpresseert.

De Fransche Ambassadeur in Engelandt seyde aen die van desen Staet/ dat de Protector hem hadde geclaeght over het senden van de Vloot van desen Staet na de Oost-Zee. De Secretaris Thurloe verklaerde present geweest te zijn / dat de Protector niet een woort daer van hadde ghesept/ maer wel te vernemen datter tusschen Vranckrijck ende Sweden was nauwe verbintenis ende correspondentie.

In September dede de Protector een nieuw Parlement uytschryven. Hy ontboot den President Bradsau ende Coll. Rich ; haer vragende offe de tegenwoordige Regeringh niet soo verre souden willen erkennen / datse daer onder vredelijck souden willen leven / ende geen nieuwe onlusten verwecken / beyde seyden/ neen, dies de eerste wiert verklaert inhabyl, de ander wiert op seecker huys geconfineert.

De Engelsche Predikant Iohannes Dureus, was in Augusto oock hier/versoeckende / dat haer Ho. Mog. secondeerende sijn oochmerck tot vereenigingе der Gereformeerde ende Luterfche , de Kercken ende Academien deser Landen wilden authoriseren omme te overwegen sijn projecten/ ten eynde de selve hare toestemminge daer op mede wilden verclaren nevens de Gereformeerde Kercken van Duytslandt ende Switserlandt, die sulcx alreeyts hadden gedaen. De Heeren van de respective Provintie hebben 't overgenomen om te communiceren aen de respective Heeren hunne principalen.

In 't laest van September nam het Parlement een aenvangh ; na een Predicatie in Whitehal, door D. Owen , de text was het laeste vers van 't veertiende Capittel Isaiæ: Wat salmen dan antwoorden de booden des volcx? Dat de Heere Sion gegrondet heeft, op dat de bedruckte sijns volcks een toevlucht daer in hebben souden. Zion was de tegenwoordige Regeringh in Engelandt.

De Ridder Herry Vane, gheschreven hebbende seecker boeck/'t welck den Protector oordeelde oproerich/ wiert van Londen gebannen op sijn goet/ andere leden desgelijcx suspect zijnde/ ende geen ticket hebbende/ wierden buyten

't Par-

't Parlement gehouden/ doch sijn eenige daer van weder aengenomen / die de Regeringh erkenden.

Dese vergaderingh nauwelijcx sijn aenvanck genomen hebbende / quam tydingh dat vijf Fregaten van de Engelsche Vloote op den negentienden September in Zee kruyssende/ seven Spaensche Schepen met een Portugysche Prijs/ omtrent negen myl van Cadix in Zee ontdeckten; die sy s'anderen daegs bevochten / ten dele in de gront schooten/ ten deele namen / de rest ontkomende. De Generael Montaigu quam in November met een gedeelte te huys.

Die van de Admiraliteyt tot Amsterdam hadden tot verscheyden tijden aen haer Ho. Mog. geklaeght over de excessen van de Engelsche / soo in de Middelantsche als Spaensche Zeen ende elders/ pogende te visiteren die van desen Staet / waer op alsoo geen resolutie viel; hebben self goetgevonden te maecken ende te geven de volgende last / versoeckende door haer Gecommitteerde approbatie van de selve acte/ of andere ordre. Sulcx wiert by de Provintien overgenomen/ sonder nochtans 't improberen wat gedaen was.

DE Gecommitteerde Raden ter Admiraliteyt residerende binnen Amsterdam, gelet hebbende op de propositie den deser loopende Maent door den Commandeur *Gideon de Wilde* gedaen, lasten ende authoriseren den selven mitsschaders alle Capiteynen onder sijn commando, ende andere die desen sal werden behandicht in cas van bejegeninge van eenige Engelsche Oorloch-Schepen, 't sy *meerder, gelijck of minder getal*, de selve alle behoorlijcke respect met strycken van Vlaggen, Marseyle te laten loopen, ende het doen van eenige eerschooten ingevolge van het *dertiende* Artijckel van het Tractaet van Vrede te bewysen, hun oock in cas van salutatie aen te bieden alle vrientschap gunst ende mogelijcke hulpe, met verseeckeringe datse geduyrende den tijdt van hare *Cruyssinge ofte convoy*, oock alle gunst ende beschermінge sullen doen aen de Coopvaerdy-Schepen van die Natie die haer casueel in Zee moghten bejegenen, ende eenen cours met haer seylen tegens hare vyanden, soo wanneerse sulcx soude mogen nodich achten ofte versoecken, met vertrouwen dat sulcx oock aen die van dese zyde van de selve sal wedervaren, ende in cas de Opperhoofden ofte Commandeurs van soodanige te bejegene Engelsche schepen soude mogen pretenderen de visitatie hunner bywesende Coopvaerdy-Schepen, ten respecte datse in haer regardt naer Vyantlijcke Plaetsen hebben gemunt, sullen in cas van ernstige aenhoudinge naer gedane verclaringe, van datse hier te Landen t'huys behooren, oock hebben ghaladen ende ander haer beschermінge sijn bevolen, met verseeckeringe uyt het bericht aen den gemelten Commandeur ende Capiteynen voor 't uytseylen te doen, datse geen Contrabande waren in hebben aenbiedende een Caloup met eene van hare Officieren nevens eenige by de Engelsche te ordonneren, te senden aen de voorsz. Coopvaerdy-Schepen respectivelijck om de verclaringe selver van de Schippers te hooren, ende oock hare Zee-brieven ende *Paspoorten te visiteren*, versoeckende daer op *vrye* passage, doch in cas van difficulteyt ende dat de selve na alle ontfangene eer ende bericht niet te vreden en soude wesen, maer pretenderende eenige Sche-

Schepen *aen te houden, op te senden, alle goederen uyt te lichten*, sullen by alle mogelijcke middelen hun daer van af manen, ende de Schippers belasten *sulcx niet te gedoogen*, ende echter daer op aendringende, ende hun gelatende van force te willen gebruycken, oock diergelijcke preparatie ende toerustinge doen, protesterende onderwylen van alle onheylen die daer op souden mogen volgen, met verclaringe van sulcx niet te connen ofte mogen toelaten, als contrarie last hebbende, ende echter even wel niet connende obtineren, maer aen de zyde der Engelsche *eenige feytelijckheden* gepleecht vverdende, sullen de selve met gelijcke middelen *vigoureuselijck* tegen gaen, ende haer violentie na haer uytterste vermogen te beletten ende afweeren, sonder verder te vervolgen, *betrachtende in soodanigen geval de eere ende reputatie van 't Landt* ende vermydende *van haer zyde aenleydinge* ofte oorsaecke door quade bejegeningen te geven, ofte selve te attacqueren, ten sy den *hogen noot*, in maniere als boven hun dringen; Doch in cas datse met hare by-hebbende Schepen mochten comen in *besloten Havenen*, onder macht van Castelen, of eenigh notabel geval van Oorlogh-Schepen, sullen wel alle mogelijcke middelen van voorsprake gebruycken, maer hun van feytelijckheyt onthouden, ghelijckse oock doen sullen soose mochten bejegenen de Armade van de Generalen *Blaeck* ende *Montagu*, ofte soo grooten macht van Engelsche Oorloch-Schepen, datse buyten aparentie oordeelen, niet tegenstaende haer uytterste devoir diese souden connen aenwenden haer by-hebbende Coopvaerdy-Schepen met gewelt te redden ofte door te brengen, sonder beneffens de selve verlooren te gaen, in welcke ghevalle sy oock voor de reden van *Cadis* ofte andere Spaensche Havenen comende, ende niet connende obtineren het in seylen voor haer ende haer byhebbende Schepen (daer nochtans naer het gebruyck tot noch toe niet en wert getwyffelt) de selve aen eenige andere onbecommerde plaetse daer omtrent convoyeren sullen, houdende *dese Acte secreet*, sonder aen yemandt van hare Officieren buyten de voorvallende occasie ende hooghdringende noot te communiceren, om te dienen tot haer descherge, ende nemende goet regardt op alle 't gunt in soodanigen gelegentheyt passeert; ende ten eersten doenlijck daer na aen ons oversendende pertinente notificatie omme te dienen na behooren. Actum ter vergaderinge van de meergemelte Raden, onder ons Cachet, Paraphure ende Signature van onsen Secretaris, op den *derden November sestien hondert ses en vijftich* geparapheert *H. Haichem*, onderstondt ter ordonnantie van de selve geteeckent.

D. De Wilde.

Den Protector andersints stabiliseerde sich dapper. Den sevenden December vont hy sich tot West-Munster Hal in de geschilderde Camer; sendende een Sergeant van wapenen tot het Parlament / om by hem te komen; de welcke terstont quam met den Spreecker / ende presenteerden hem tien billetten / op de welche sy versochten sijn consent ende toestemminge. De Spreecker ghemaeckt hebbende een complimenteuse aenspraeck aen den Protector; soo was een van de billetten die ghelesen wiert / een disclamatie of afstellinge in de name van de drie Marien / van Koninck Carel, sijn gantsche linie / ende familie / verklarende een crimen van hooch verraet indien yemant soude dorven

sijn

sijn tytel promoveren of handthaven. Dit Billet wiert opentlijck gheleesen; ende daer na verklaerde den Protector, dat hy daer in consenteerde. Noch een Billet wiert gheleesen / appointerende verscheyden uytghekoosen persoonen/ om te judiceeren van alle verraderyen; om datmen niet wilde dat saecken van die natuyre souden werden ghejudiceert door handen van de gheswoorene (Iuries) sijnde een oude gewoonte van yemant ter doot te oordeelen door twaelf geswoorene persoonen. De Titel van dit Billet wiert alleen geleesen / gelijck oock de tytels van de resterende Billetten; waer toe hy sijn consent gaf. Als dat ghedaen was / soo deed de Protector eene korte aenspraeck aen die van het Parlament/ 't welck sy aenhoorden ende aennamen met groot contentement/ ende een soorte van acclamatie/ (onder de Engelsche gewoonlijck) op het eynde van die aenspraeck. Daer waren present meer als drie hondert leeden van 't Parlament / soo dat scheen den Protector ende het Parlament waren (als men seyde) aen elckander ghetrout; ende bleeck te sijn eene groote confidentie tusschen de selve.

Andere tijdingen hielden oock / dat alrede by de meeste stemmen de charge van de Protector soude sijn verklaert successijf/ in plaets dat het te voor was electijf, 't welck in effect soude sijn geweest soo veel als Koninck.

Hy gaf nu ende dan hoop van moderatie/ in 't stuck van 't visiteren in Zee/ maer de Ambassadeur Boreel schreef / dat hy ende Vranckrijck heymelijck handelden om de Navigatie van desen Staet seer in te binden / dat Vranckrijk soude practiseren den regel *Robbe d'Ennemy confisque celle d'amis*, ende Engelant het recht van visiteren in Zee, soo datmen nu ende dan scrupuleus was aengaende de opgemelde acte. Men schreef aen de Ambassadeur Nieupoort, om te verneemen of het soo was. Die van de Admiraliteyt van Amsterdam op dat stuck hier ontboden den elfden December, hebben den Staet geanimeert om de opgemelde acte staende te houden. Des onaengesien is dien van de selve Admiraliteyt gelast de voorsz. acte in te trecken.

Daer op hebben die van de Admiraliteyt door den Heer Covorden van de Ruyter doen weder eysschen de selve acte. De Ruyter ('t sy uyt sich self/ of uyt secreet ingheven van die van Amsterdam, of van die van Hollandt, die niet opentlijck de selve acte approbeerende/ ende alleen conniverende / souden sich tegen de Engelsche te beter konnen excuseren / ingeval yets seyteljjcx voorviel) heeft geschreven dese brief aen de Admiraliteyt.

EDELE MOGENDE HEEREN;

DE Heer *Covorden* U. Ed. Mog. Gedeputeerde, heeft my genotificeert, dat haer Ho. Mog. goet hadden gevonden de secrete acte (van den *derden Novembris*) aen my voor onse *Esquadre* gegeven, weeder in te trecken. 't Welk seer vreemt is, en voor s'Lants Dienaers en Soldaten *ondraglijck*, want sullen d'een of d'ander tijdt een groot affront lyden, ende tot groote schande voor onsen Staet komen, ende alsoo by de Kooplieden ende onse gemeynte sullen wy voor *eerloose schelmen* uytgemaeckt worden. Want niemant kan alsoo sijn convoy beschermen. De minste van de Staet van *Engelandt* sal ons soecken t'affronteren,

ende

ende onse Scheepen *visiteren* tot haer contentement, ende op de minste pretensie met onse Koopvaerdy Scheepen doorgaen, ende ons noch voor *Lan gats* uytlachten; dat seer droevich is voor eerlijke dienaers van onsen Staet, sulcx te verdragen, wil verhoopen haer Ho. Mo. sullen een ander resolutie beramen, ende ons ten spoedichsten sulcx ter hant doen koomen. Wy sijn met onse Scheepen volkomentlijck klaar, om Zee te kiesen met de eerste bequame wint. Hier mede &c. *Texel den sestienden Decembris sestien hondert ses en vijftich.*

Die van de Admiraliteyt sulcken brief ontfangende / hebben niet goetgevonden naerder resolutie van den Hooge Regeering te verwachten / maer hebben / onvermindert hare Ho. Mog. voorighe resolutie ende voorgemelde acte van den derden Novembris, aen de Ruyter geschreven den twintichsten December / ende belast te volgen de gemelde acte van den derden Novembris.

Ende met brieven van den vier en twintichsten Decembris, hebben sulcx aen haer Ho. Mog. bekent ghemaeckt / welcke brief gheleesen zijnde / is by die van Zeelant seer daer tegen gesprooken / ende generalijck geadvoceert / ondraeglijck te sijn dat het Collegie van Amsterdam soude ordre geven contrarie d'ordre van den Staet.

Uyt het Concept van Tractaet van Marine by die van Engelant overgegeven / hier voor ghestelt / bleeck dat al noch in 't minste geen apparentie was dat de Engelsche het recht van visitatie in de Brittannische Zee souden willen nageven.

Hier nochtans was ondraeglijck. Dies wiert den Heer Nieupoort in het laest van December toegeschickt een contra concept van Tractaet van Marine, soo als ment hier gaern hadde; met een formulier van een Zee-Brief, op welckers vertooning men begeerde dat de Nederlantsche schepen souden werden gedimitteert sonder eenige visitatie. Sulcx alles hier te stellen soude hier te langh zijn; ende can werden naghesien in het Tractaet van Marine met Spangien in 't Jaer vijftich gemaeckt.

N. B. Boven pag. 509. behoorde te staen, wat specialijck met Dansick is gedaen, en hier volght. Men verlanghde hier seer na yemant die van daer soude worden gesonden / want sonder met haer te handelen kondemen qualijck by de wercken komen / soo ende gelijck het nodich was tot intominge van Sweden. Ja om het langh uytblyven / wierden soo wel die van Dansick gesuspecteert van te sijn te goet Sweedts; als andere / als offe door konsten de sendinge waren belettende. Endtlijck is de Heer Christiaen Schroder Vice Syndicus der Stadt / sijnde en passant geweest tot Berlyn, den negenden February na veel suckelingh aengekomen. In discoursen gaf te kennen dat het de Stadt aen geen hulp con ontbreecken / dat de Keyser en Denemerck noostsaeckelijck souden in 't spul komen. Hy hadde audientie den elfden, uyt sijn geproponeerde wiert nochtans wel gemerckt / datse haer hoop meest stelden op desen Staet. Hy dede een akkuraet verhael van 't gepasseerde / ende in wat gelegentheyt de Stadt haer altans bevont. Voort gehoort hebbende dat men van hier Ambassadeurs soude senden na Pruyssen, versocht men mocht de selve noch instrueeren specialijck om haer t'entremetteren ten voordeel van Dansick

om

om de Stadt te mainteneren nessens de algemene Commercien in haer vryen staet / ende ingevalle sulcx door intercessie ende goetlijcke middelen niet soude connen geschieden / Commissarisen t'ordonneren om ouverture te doen ende te hooren/ in wat manier sulcx soude konnen met ghemeene hulp gheschieden. Sulcx wiert met compliment beantwoort/ ende versocht in geschrift.

In conferentie ende andersints/heeft aengewesen dat alle Jaren wel hondert duysendt last koorn uyt Dansick wierden vervoert. Daer van die van desen Staet alleen wel t'seventich duysendt last uytvoerden / behalven Wyed-as, Pot-as, uyt d'ukrayne koomende/ Talck, Was, Vlas, klaphout,&c. waer tegen in Pruyssen ende Polen wierden gebracht de Westersche waren/ speceryen, &c. Dat in alles omtrent wel vyf hondert ladingen / dat is vyf hondert Schepen/ meest Fleuyten, Hollantsche schepen/ uyt ende in Dantsick gingen/ elck doende drie reysen / uyt Koningsbergh omtrent hondert tachtich Scheeps-ladingen. Voorts discoureerde wijtloopich over de gelegentheyt der saecken / dat Sweeden in sich self arm / ende niet seer te vreesen was : Dat de particuliere soo Edellieden als andere aldaer hadden alles bygebracht tot desen Oorloch wat sy hadden / dat daer en tegen in Polen ende Pruyssen geen sonderlingen buyt gemaeckt was/ sijnde het kostelijckste op Dansick ende op Lubeck gevlucht.

't Slot was/ dat de Stadt hulp van nooden hadden/ ende dat het van hier wiert verwacht / soo volck als gelt. Doch dat dit laetste conde worden uytgestelt tot de komste van de Ambassadeurs.

In desen tijdt hoorde men noch dat tot Straelsont wierden Commissien uytghegeven/ ende geequipeert om te Capen op alle uyt ende in Dansick varende Schepen/ gelijck van hier te geschieden pleegh op de in ende uyt Duynkerken varende. Die van Dansick geen Scheepen hebbende/maeckten daer in weynich swarigheyt / maer 't was een verbitteringh tegen desen Staet / die de meeste Navigatie daer op hadde.

Eyndlijck d'Ambassade sullende voortgaen/ versochte de Heer Schroder, dat haer reyse mocht worden verspoedight/ ende ghelast voor de rechten ende vryheden der Stadt t'intervenieren : Dat eenige Troupen mochten worden gesonden/ als oock in toecomende de Stadt gelt soude van nooden hebben/ datse op verseeckering van restitutie / hier eenighe penningen mochten machtich worden. Na verscheyden langh aenhouden /kreegh tot antwoort het volgende den negenden Maert.

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden doorgesien, gheexamineert, ende overwogen hebbende de memorie die de Heer *Christiaen Schroder* Afgesante van de Heeren Burgemeesteren en Raedt der Stede Dansick, den *vijf en twintichste* February lestleden ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. heeft ingedient, bevinden de selve in effecte te vervatten *drie* distincte saecken, als *eerstelijck*, dat de Heeren extraordinaris Ambassadeurs van desen Staet na Poolen ghedestineert hare reyse bespoedigen, mitsgaders tot conservatie van de rechten ende Vryheden der voorsz. Stede, *intervenieren mochten*; ten *anderen*, dewyle die Stadt ende aenhoorige Forten nootwendich met meerder Guarnisoen

dienen te werden voorsien, dat hare Ho. Mog. in het tegenwoordich gevaer de opgemelde Stadt *met eenige troupen* souden gelieven te hulpe te comen, ende de selve maendlijck te salarieren: ende ten *derden*, by soo verre den meergemelte Stadt tot hare defensie eenige subsidien van penningen van noden hebbende daer toe aensoeck mochte comen te doen, wat de selve Stadt in sulcken cas van de meninge ende resolutie van hare Ho. Mog. soude hebben te verwachten, presenterende daer by in sodanigelgelijck geval de voorsz. penningen met *behoorlijcke erkentenisse* te sullen restitueren, ende hebben haer Ho. Mog. vervolgens goetgevonden den gemelte Heere Afgesante voor provisionele antwoorde toe te voegen, op 't *eerste* point dat de selve de Heeren hare extraordinaris Ambassadeurs staende op haer vertreck naer de strydende Croonen, onder anderen in *Mandatis* hebben gegeven, op haer derwarts reyse, *by soo verre sulcks sonder merckelijcke verlet sal connen geschieden*, de Magistraet der voorsz. Stede Dansick in den name ende van wegen haer Ho. Mog. te begroeten, ende uyt de selve *particuliere informatie* t'ontfangen noopende de *rechten ende Vryheden welckers* conservatie by 't voorsz. *eerste* point hare Ho. Mog. wert gerecommandeert, oock vervolgen daer op grondich bericht ende pertinente informatie ontfangen hebbende by de hoochgemelde Croonen, ende verders daer sy Luyden sullen oordelen sulcx van goede operatie te connen wesen, ter bester occasie alle bequame officien ende yverige devoiren aen te wenden, ten eynde de meergemelte Stadt de voorsz, hare Rechten, ende Vryheden ongekrenckt geconserveert mogen blyven, *sullende voorts* op de *twee* andere pointen van de voorsz. memorie soodanich werden geresolveert, als hare Ho. Mog. bevinden sullen te behooren, versoeckende hare Ho. Mog. den meergemelte Heere Afgesante dat hy dese hare antwoorde ende welgemeynde goede meyninge ende intentie aen de Heeren sijne Committenten wille overschryven, om te dienen tot hare narichtinge, ende wyders sulx ende daer 't behoort, sullende hem Afgesante de nadere ende finale resolutie van hare Ho. Mog. op alle 't geene voorsz. is, oock soo haest doenlijck, werden gecommuniceert. Gedaen ter Vergaderinge van de hoochstgemelte Staten Generael in den Hage den *negenden* Marty *sestien hondert ses en vijftich*.

Dit antwoort was koel / ja eerst was daer in gestelt het woort intercederen. De Heer Schroder claeghde daer over / seyde / geen intercessie versocht / of van nooden te hebben / alsoo wiert het verandert / ende gestelt intervenieren.

De genegentheyt tegen de Stadt wiert geensints verbetert door de klachten van de Nederlantsche Natie aldaer / dat sy seer wierden beswaert met den hondersten penningh, met oplagen, wachten, Hooft-gelt, eedts-verplichtingh, ende dat de Engelsche daer van wierden verschoont. Haer Ho. Mog. schickten aen den Commissaris Pels eenige pointen op dat stuck.

Of men aen de uytheemsche Natien binnen de Stadt Dansick het Borgerrecht des versoeckende / ghehouden was te geven ofte niet? ende in cas van ja / ofte aen die van de Nederlandtsche Natie meer als aen anderen sulcx wiert geweygert?

Of die van de voorsz. Nederlantsche Natie het Borger-recht becomen hebbende /

bende / aldaer in eenige saecken / ofte by eenige occasien harder ofte swaerder wierden ghetracteert ofte belast / als andere vreemdelingen mede het Borger-recht becomen hebbende ?

Of ten derden, eenige Nederlanders binnen Dansick alleenlijck Domicilium houdende sonder aldaer het Borgerschap te hebben / in eenige deelen swaerder wierden getracteert van andere vreemdelingen van ghelijcken conditie ?

Of namelijck eenige Nederlanders haer binnen de voorsz. Stadt simpelijck onthoudende sonder aldaer te wesen gedomicilieert ofte het Borgerschap becomen te hebben / swaerder wierden ghetracteert als andere vreemdelingen / ect.

Op de selve vragen heeft de Heer Pels gheantwoort meest affirmativelijck ende tot beswarenis van de Stadt. Maer van wegen de Stadt soo hier als aldaer aen de Heeren Ambassadeurs wiert het contrarie aengewesen / gelijck oock meermaels voor desen sulcx was beantwoort. De Nederlantsche Natie aldaer siende de Stadt in noot / ende datse desen Staet aensochten / meenden nu meer cans te hebben. Maer haer Ho. Mog. hebbent / gelijck voor desen / met bloote intercessien ghepasseert / wel siende datter het stuck van Regeringh of ambitie wat onder liep / den Gereformeerden verdrietende datse bycans t'eenemael uyt den Raedt / Luythers zijnde / wiert geseclüdeert.

De Koninckliicke Poolsche Resident de Bye heeft het werck van Dansick soo veel het versocht secours aenginck / gesecundeert : Edoch daer op noch in May niet erlangt als 't volgende.

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden geresumeert, doorgesien, ende overwogen hebbende, den inhout van de Missive van den Coninck van Polen, aen haer Ho. Mog. geschreven uyt Warschau den *sesden Augusty* lestleeden, mitsgaders de Memorien, ofte Propositien, in ghevolge van dien, aen hare Ho. Mog. overgelevert door den Heer *Nicolaes de Bye*, Resident van de hooghstgemelte Coninck, verclaren dat haer Ho. Mog. de opgeresene *differenten, ende onlusten*, mitsgaders *de bloedige Oorlogen* in het Rijck van Polen, seer ongeerne, ende met excessive beweginge des herten, vernomen hebben, ende van den beginne aen, hare gedagten laten gaen over expedienten van mediatie, oock tot dien eynde albereyts een aensienlijcke Extraordinaris Ambassade afgesonden, hoopende dat door der selver goede debvoiren, eenige *sortable expedienten van accommodement* tusschen de strydende Partyen, sullen werden uytghevonden, waer van haer Ho. Mog. Sijne Coninckl. Majest. by der selver Brief van den *twaelfden* deses, hebben kennisse gegeven, ende sullen haer Ho. Mog. altijdt ghenegen blyven met hooghstgemelte Sijne Coninckl. Majest. ende de Croone Polen, alle *goede Vrunschap ende Nabuyrschap oprechtelijck ende onverbreeckelijck* te onderhouden, hebbende haer Ho. Mog. oock albereyts ten goede van Sijne Majesteyts Stadt van *Dantzick begonnen te resolveren*, ende noch besig zijnde, om verders daer op te delibereren, ende versoecken hare Ho. Mog. den gemelten Resident van deese hare verclaringe favorabel rapport te willen doen aen Sijne meerhooghstghemelte Coninckl. Majest. Gedaen ter Vergaderinghe van de hooch-

hoochgemelte Staten Generael, In den Hage den *achtienden Mey*, *sestien hondert ses en vijftich*, was geparapheert *H. Knijf*, lager stont ter ordonnantie van de selve, Geteeckent *N. Ruysch*.

Dit al noch koel zijnde/ heeft de Heer Schroder heete instantie gedaen/ ende de Heeren Ambassadeurs hebben upt Dansick seer beweeglijck ghheschreven van de uytterste noodt ende perplexitept aen d'een / ende van de groote standtvastichept ende trouwe aen d'ander zijde / die by de Stadt was tot haer Koningh ende voor de vryhept der Commercien. In een Conferentien den negentienden May gaf hy te kennen dese pointen

1. Ingeval voor de Sweedtsche Schepen de Haven of Rivier van Dantsick weder wiert beset ende met nieuwe Tollen beswaert / wat sich de gemelde Stadt Dansik van de uytloopende Oorlogs Vloot van desen Staet souden hebben te belooven of versien ?

2. Die versochte *gratuita subsidia* ghestelt op vijftien hondert man / souden in gelt werden versocht op twaelf duysent Rijcxdaelders s'Maents.

3. De eventuale gelt-leening wiert *in quanto* geexprimeert op een half Millioen guldens / *in forma contractus de mutuo*.

4. Aengaende de verseeckering wiert aengeboden / *fides publica, per obligationem se adstringendo ad restitionem*, soo hoor als bedongen con werden. Op de klachte der lasten ende egualitept van dien / hadde hy oock satisfactie ghegeben. Wyders seyde syne Commissie te syn geexpireert / ende versocht expeditie.

Waer op quam den drie en twintigsten het advijs van Hollandt in / datmen hem soude verseeckeren / dat de mediatie by Sweeden niet uytwerckende / men de Stadt in gheval van Belegeringh of andere dergelijcke swaricheden met der daet ende reële assistentie soude helpen.

De Sweedtsche Resident Appelboom, merckende datmen de Stadt soo genegen wiert / heeft den vijftienden Iuny ingegeben volgende Memorie.

DE ondergeschreven Resident van *Sweden* vindt sich gelast, haer Ho. Mog. dienst-vriendelijck voor te dragen, hoe dat van wegen den Coning sijnen aldergenadichsten Heere, aen die van Stadt *Danzick* tot verscheyde reysen sijnde gheoffereert gheweest, alles wat tot een raisonable accommodement soude connen dienen, 't selve soo weynich op haer heeft vermocht, dat sy ter contrarie alle wederwaardicheeden tegens Sijne Majest. ende dessels saecke hebben ghetoont, als namentlijck ontrent *Pautske*; door het gepoogt ontsetten van *Marienborg*; in 't overvallen van s'Conings volck ter *Olive*; het bespringen van *Dirschaw*; opbouwen van Schantsen, ende diergelijcke opentlijcke vyantschappen meer, traverserende noch dagelijcx Sijn Majesteyts actien, in 't vervolgen van der selver luyden en Ondersaten, in 't overvallen en afbranden van der selver goederen waer sy connen by comen, ende in 't correspondeeren met Syn Coninckl. Majesteyts vyanden, continueerende alsoo op alle manieren in hare animositeyten. Alle het welcke langer onlydelijck zijnde, is Sijn Majest. genecessiteert de gemelde Stadt *Dansick* (dewijl sy doch niet anders en willen) door Godes bystandt, met wapenen aen te tasten, ende tot meerder reeden te brengen.

gen. Dieswegen, alsoo niet alleen het recht aller volckeren dicteert, maer oock specialijck de practique van haer Ho. Mog. gheduyrende der selver Oorlogen geexerceert, claerlijck aenwijst *datter van alle Navigatie en Commertie na diergelijcke belegerde plaetsen, moet werden geabstineert*, ende sulcks oock al voor eenigen tijdt aen de Heeren haer Ho. Mog. Extraordinaris Ambassadeurs tot *Marienborgh* is bekent gemaeckt, gelijck den voorsz. Resident het selve mitsdesen ten overvloet is repetenrede; soo vertrouwt ende verwacht Sijne Majest. dat haer Ho. Mog. na haer bekende hooge prudentie ende sorgvuldicheyt, alreede soodanige ordre sullen hebben gestelt, of wel als noch gelieven onvertoevelijk te doen stellen, waer door hare Onderdanen en Inghesetenen mogen ghewaerschouwt sijn van alle schade, die haer anders soude mogen overcomen, soo sy onderstonden tegens de meeninge en dienst van Sijn Coninckl. Majest. ende tegens de gemeene rechten ende usantien eenige toevoer, handel of Navigatie op de voorsz. Stadt *Dansick* te doen of te dryven, haer Ho. Mog. voor de reste sich connende verseeckert houden, dat Sijn Koninckl. Majest. volcoomen genoegen blijft te onderhouden alle goede correspondentie, en allesints onverhindert te doen continueeren de gemeene en onderlinge vrye Navigatie ende Commercie, &c.

Wat op sulcx den sevenden July is gevolgt / is ghesepdt onder de Sweedtsche saecken / nu resteert wat voorders in ende omtrent Dansick is geschiet.

In Conits lach Prins Ian Jurien van Anhalt Colonel van twee Sweetsche Regimenten. Het selve gaf sich over den negen en twintichsten October. Waer na den Koningh naderde tot op twee mylen van Dansick, doende aldaer sijn Leger door den Quartier-Meester Generael Perceval nederslaen / hem wierden uyt de Stadt duysent voet-knechten ende acht metale stucken geschickt. Den Heer Frederich Elers, Borgh-Graef ende krijgs President / ende den Heer Krijgs-Commissaris Aelbrecht Rosenburgh, hebben den Koningh van wegen de Magistraet genoodicht om in de Stadt te komen. Waer toe den vijftienden bestemt wiert. De Borgerye bestaende in vier Regimenten / maeckende acht en veertich Vaendelen / waren in wapenen langs de straten. De Soldaten hadden de Wallen ende buyte-wercken beset. Den Borgemeester Adriaen vander Linde, ende Raets-Heer Joachim Schrader nevens den Colonel Winter met twee Compagnien Curassiers / twee Compagnien Harquebusiers / ende een Compagnie Dragons / reden den Koningh te gemoet / ende begeleyden hem tot in de Stadt. De geheele Magistraet ontfing hem aen de Velt-poorte. De Sleutels wierden hem gegeven door den Presiderende Borgemeester Nathaniel Smidt. De Stadts Sindicus Vincentius Fabritius, der Rechten Licentiaet dede aen de Koninck de volgende aenspraeck in 't latijn / waer op de groot Cancelier antwoorde tot eenwig lof van Dansick.

Compellatio Senatus per Syndicum Civitatis Vincentium Fabricium, Serenissime & potentissime Rex, & Domine, Domine & Rex noster clementissime.

Constat eas gentes, quæ ad extremum septentrionem remotæ degunt, certo anni tempore, aliquot mensium perpetua nocte involvi; sole, utpote scaturigine lucis & fonte, ultra Æquatorem, meridiem versus, longius recedente. Quæ tenebræ quando, reciprocante exoptati almique sideris cursu dispelluntur, non tam dies & sol, quam salus atque ipsa vita obscuris hactenus miserisque mortalibus summo & more dibili ipsorum cum gaudio reddi videntur. Sane feliciori sub siderum positu illud latè patens imperium sarmaticum situm est, quod divinum numen S. R. Majestati Vestræ Domino Nostro Clementissimo regnandum commisit, quam ut per naturæ ordinem istiusmodi infelicitati possit esse obnoxium. Sed alias tenebras, aliam omnino noctem in *Poloniæ* inclytum regnum, terrasque annexas superiori anno idem fatalis ille septentrio invexit, sive potius DEUS Opt. Max. infensus sceleribus peccatisque populi, & justissimam ultionem expetens, horribiles illas tempestates, profundamque caliginem florentissimis antea Provinciis superfudit. Quæ exinde consecutæ sunt calamitates & miseriæ infinitæ, eas hoc tempore recensere id vero foret interpolare hodiernæ lucis celebritatem, gaudiumque publicum corrumpere. Et erit profecto pietati convenientius, DEO nostro Laudes gloriamque tribuere, de omnibus, quæcunque à suprema ipsius justitia, sapientia infinita, & liberrimo de rebus mortalium, pro ipsorum bono decernendi arbitrio hactenus fuerunt profecta. Quin imo propemodum jam necesse est luctuosa omnia dissipari, postquam lætiora exoriri tempora animadvertimus, peractis propè uti speramus mandatis fatorum & numine placato: Imprimis postquam coram conspicimus Poloniæ Prussiæque plusquam septentrionalibus tenebris hactenus immersis redditum ac restitutum optimum pyssimumque Principem, id est, solem nostrum non tantum esse reductum, sed vero post immensos labores exhaustos superatas difficultates & discursa pericula infinita, Regiæ fortitudinis & magnanimitatis, tum paternæ quoque pro fidelibus subditis curæ & sollicitudinis radios veramque lucem longe lateque diffundere. Ad hunc itaque desideratissimum lætissimumque conspectum, Serenissime Rex, *Gedanenses* Tui confertim provolant & ultra quam dici possit exultant, omnium præteritarum miseriarum pene obliti: Cujus publicæ lætitiæ Civitatis Senatus qui hic adstat, intrepres est, eo breviori alloquio, quod ad demonstrandam & comprobandum devotissimæ subjectionis suæ fidem & sinceritatem verbis opus non esse, sed se in gratia & clementia Regis & Domini sui benignissimi tuto & seucre acquiescere posse confidunt. Porro venerabundi inter Regias manus consignant portarum claves, subjectionis tesseram, non minori animorum fiducia & alacritate, quam quâ ista Civitas fortunas omnes vitamque & sanguinem suorum Regi suo Clementissimo jam pridem devovit, collocantes insuper, post, DEUM Opt. Max. in sacra Regia Majestate Vestra spem omnem & fidu-

fiduciam salutis & incolumitatis suæ, & fortunas facultatesque suas exhaustas planeque afflictissimas à benignissimo & propitio sole illo collustrari & refoveri desiderantes. Procujus spei, vati, ac deside ii feliciori augurio ad osculum Regiæ manus illius gloriosæ & victricis benigne admitti supplices expetunt.

Responsum Nomine S. R. Majestatis par Illustrissimum Dominum Dn. Stephanum de Piloza. Koryczinski. Supremum Regni Poloniæ Cancellarium, &c.

NOn potest non gratissimam habere S. R. Majestatis Dominus nost. Clementissimus spectabilitatum vestrarum salutationem qui singulari merito benevolentiam & affectum R. S. Majestatis Domini nost. Clementissimi vobis urbique vestræ devinxistis. Quippe cum res adversæ virtutem maxime explorent, vobis certe excellentis virtutis, observatam integre fidem, decus & palma ista debetur, ut viri prudentes, Principi vestro & Reipublicæ fidi ac salutares, orbis judicio perennatura etiam ad posteros fama, audiatis. Adduxerat plane in ultimum discrimen rem Polonam felix perfidia; grassabatur tumidus per provincias Regni hostis, ac dormienti fortuna velut reti Civitates & arces capiebat. Vos tamen spem meliorem semper alentes, neque blandienti primis initiis felicitate, nec privatarum rerum detrimentis, aut ingentibus promissis, aut ferocibus minis demoveri officio potuistis. Sed eximia virtute fide & constantia S. R. Majestatis Domini nost. Clementissimi totiusque Reipublicæ partes difficillimis temporibus sustinuistis. Recte itaque æstimat S. R. Majestatas Dominus noster Clementissimus quantum incrementis hostium nocuerit, spectabilitates vestras *infractas* stetisse. Deus prohibuit, virtutemque vobis instinxit, *ut in una urbe Orbis polonus à vi & Tyrannide & fraudibus teterrimi hostis servaretur.* Cætrum *spectante orbe universo* collaudat S. R. Majestatas Dominus noster Clementissimus virtutem spectabilitatum vestrarum nihilque antiquius habere se pollicetur, quam ut prudentiæ, fidei, & fortitudini spect. vestrarum gratitudine Regia & Reipublicæ omni, quâ par est, ratione respondeatur. Et cum in vim debitæ Principi suo observantiæ, claves civitatis hujus S. R. Majestati Domino nost. Clementissimo reddant, vicissim in vim majoris confidentiæ easdem S. R. Majestatas spect. vestris restituit, personam suam Regiam ac senatus sui, suorumque custodiæ vestræ committit, & in majoris testimonii symbolum, ad exosculandam manum Regiam gratiose admittit.

In desen tijdt quam seeckerheyt dat Alexey Michalowits Czar van Moscovien den vierden ende vijfden October verlaten hadde de belegeringh van Riga, 't welck hy hadde begost te berennen van den sestiende Augusty af. Na dat hy te voor hadde ingenomen Duneborgh, dertigh myl ende het Slot Kokenhausen twaelf myl boven Riga gelegen. Den negentienden quam Knees Iacob met de avantgarde acht duysent sterck. Des anderen daegs dede den Graef Hendrick van Thurn een uytval; alwaer hy bleef ende eenige meer; de Muscoviten sneden haer 't hooft af / ende lieten de lichamen leggen / den

volgende

volgende dach schickte den Gouverneur Graef Magnus de la Garde sijn Vrouw/ des Konings suster/ uyt de Stadt. Voort is 't meeste ghewelt ghedaen met geschut / met approchen waren noch noeyt tot in de Gracht ghecomen. Den twaelfden ende dertienden September kregen tot ontset het Lijf-Regiment van den Graef Koninghsmarck van sestien Vandelen/sterck vijftien hondert man. Sy quamen met volle zeylen / vliegende Vandelen / ende luyde Trommelslach van Dunemunde in Riga, hoewel de Muscoviten met grof geschut op haer speelden.

Het getal der belegeraers wiert seer groot gemaeckt. Maer inderdaet waren geen dertich duysent man sterck. Doch een yeder laet het gerucht loopen tot sijn voordeel / 't wiert hier geern ghehoort ende te lichter geloost. Ende door 't ontset wiert men soo hier als in Denemerck wat ghesurpreneert/ ende met des te meer yver wiert voorgenomen / den Chur-Vorst te separeren van Sweden, waer toe de apparentie van tijdt tot tijdt grooter wiert: door den doot van den Cancellier Oxenstiern verloos den Koningh oock een groot ende wijs Minister / eenige tijdt te voor waren oock de Brandenburgsche onder den Graef van Waldeck geslagen / den Prins Radzivyle ende andere gevangen/ doch een weynich daer na door de Sweedsche onder den Graef van Steenbock gesecoureert/slogen de Poolsche ende verlosten den Prins Radzivyle.

De Heer Luytenant Admirael van Opdam sedert eenige dagen met sijn Schepen wedergekomen ende wat onpasselijck geweest zijnde/dede sijn rapport ter vergaderingh van haer Ho. Mog. den seventienden November / insonderheyt roemende de beleefdheyt so in Pruyssen als Denemercken ontfangen. De Stadt Dansick hadde hem vereert een silveren lampet ende becken van ses hondert Rijcxdaelders. In Denemerck hadde hem den Koningh gegeven de Ridderlijcke ordre van den Olifant. De selve hadde den Koninck oock korts te vooren ghesonden aen den Heer Baron van Renswoude Staet Generael.

In Hollandt wiert by eenige voor gheslagen / dat niemant sonder kennis van den Staet/behoorde soodane ordres aen te nemen. Doch 't bleef daer by.

Den Heer van Slingerlant, van sijn Ambassade weder gekomen/dede rapport den twaelfden December, bestaende meest in een aenwijsingh van de conformiteyt tusschen het tot Elbingh ghemaeckte Tractaet / met de last ende instructie aen de samentlijcke Heeren Ambassadeurs soo voor als naer ghegeven.

Dies tijdt waren eenige Provintien t'onvreeden over 't verblijf ende employ van de trouppen ende Quartier-Meester Generael in Dansick, willende weeten wie hem ghesonden hadde/ &c. Maer Hollandt wist het soo te dirigeren dat niet wiert ghedaen / maer gheresolveert te schrijven aen de Ambassadeurs in Pruyssen of Dansick / datse wilden haer Ho. Mog. advyseeren hoe 't met de selve trouppes was gelegen/ hoe sy daer waren/wat sy deden/onder wiens Commande / ende in allen geval datmen niet verstont dat de trouppen in eenich ander dienst waren als van desen Staet.

In Dansick was men oock met die trouppen niet te vreden. Den Heer Wustenhof klaegden den sevenden December alhier/dat de selve hadden ghe-

weygert,

weygert de wacht te doen in de buyte-wercken; dat de Magistraet badt; niet qualijck te willen neemen; indien sy niet tot reden quamen / datmense mocht af oft desarmeren weder na Hollandt schicken. Daer op is geresolveert door den Agent de Heyde, te versoecken by geschrifte/ 't selve om sulcx gesien/ daer op naerder te resolveren. De Heer Wustenhof had bedencken daer in / gaf simpelijck over copie van de particulariteyten / meer volgder niet op / doch namaels sijn door last van haer Ho. Mog. eenige daer van gehangen.

In desen tijdt wiert gheschreven dat tot Elbingh den vierden Decembris d'onder Cantzeler Hieronimus Radzieusky, was door Koninckl. Sweetsche ordre gevangen genoomen/ ende op 't Casteel van Marienborgh gevoert. Hem wiert te laste ghelept / dat aen hem was geschreven dat de poort van genaden noch voor hem open stont, maer dat hy eerst moest sich aengenaem maecken door een notable dienst.

Prins Adolf eenighste Broeder des Konings van Sweden, wetende de gewoonte van de Regering te zijn/ dat vreemde Potentaten hier komende/ moesten haer aengeven/ liet den een en twintichsten December door sijn Secretaris aen den Heer Presiderende seggen sijn aenkomst/ om hier eenighe weynich dagen te zijn/ onbekent. Haer Ho. Mog. deden door de Heeren van Gent ende Merode hem weder besouchen ende complimenteeren. Sy rapporteerden s' anderen daegs dat de Prins haer aengaende de Ceremonien van de receptie had vernoegt. Dies wiert geresolveert hem te te tracteeren/ ghelijck geschiede den acht en twintichsten December in 't huys daermen Logeert de Extraordinaris Ambassadeurs in volgende manier.

Omtrent den middach / de Vergaderingh / alwaer de Heer Bootsma presideerde/ gescheyden zijnde/ wierden de Heer Ripperda, van der Buirse, ende de Heer van Slingelant, ghewesen Ambassadeur in Pruyssen, geschickt om den Prins uyt sijn Logement te halen met vijftien Carossen/ onder de welcke waren vijf met ses paerden. De voorste was die van den Prins van Orangien. De naeste plaets daer aen wiert gecontesteert / door de respective Carossen ende Coetsiers van de Heeren van Brederode ende Beverwaert. Maer die van Brede ode quam voor; d'ander raeckte wat in desordre. Ondertusschen gingen eenighe uyt de Staten Generael / Raden van State / ende Colonels hier toe gecommitteert na 't huys daer het festin soude gehouden worden/ ontfangende den Prins ende Resident Appelboom door twee Gecommitteerden by de Carossen / alle d'andere ontfingense in 't voorhuys / de selve beyde voor haer latende ingaen/ ooch wasschen ende voorts sitten als volgt.

De Tafel was ovael/ aen d'eene zijde recht in 't midden sat Prins Adolf met de rugge naer de schoorsteen / aen sijn rechterhant sat des Konings Resident Appelboom, aen sijn slinckerhant saten de Gecommitteerden van Gelderlandt, de Heeren van Gent, ende Ripperda Heer vander Buyrse/ naest aen den Resident Appelboom saten de Gecommitteer de van Hollandt de Heeren van Merode ende Slingerlandt, naest aen Gelderlandt saten de Gecommitteerden van Zeelandt de Heeren van Stavenisse ende Mauregnault, naest aen Hollandt sat de Gecommitteerde van Uytrecht den Heer van Renswoude alleen hier zijnde. Naest aen Zeelandt saten die van Vrieslant

de Heer Bootsma, hier alleen present/ naest aen Uytrecht saten die van Over-Yssel de Heeren Mulert ende Wolffen, naest aen Vrieslant saten die van Stadt ende Lande, de Heeren Schulenborgh ende Clant, naest aen Over-Yssel saten de Raden van State/ de Heeren van Schagen ende van Malesteyn, naest aen Stadt en Lande, sat den Griffier Ruysch, tusschen de Raden van State en den Griffier saten de vier Colonels/ de Heeren van Obdam, van Beverweert, van Sommelsdijck, en van Duyvenvoorden, soo dat de Colonels quamen te sitten recht tegen over den Prins. Soo ras als men den Prince toedronck de gesontheyt des Konings, soo dronck hy weder de gesondheyt van haer Ho. Mog. naderhandt oock gedroncken wordende de ghesondigheyt van den Jongen Erf-Prins van Sweeden, begon hy weder de ghesontheyt van den Jongen Prins van Orangien, driemael isser seer kostelijck ende overvloedich aengerecht ghe-weest behalven het banquet.

Voor den Prins lach een vergult Tasljoir / goude Lepel ende Messe / alles ginck toe met ordre/ vrolijckheyt ende vrientschap / werdende op alle ghesontheden met Trompetten ende Keteltrommen gespeelt/ sonder dat yemant ghe-perst wiert tot drincken. Het duyrde tot s'avonts half acht / als wanneer den Prins weder wiert t'huys gebracht op gelijcke wijse als hy was gehaelt.

Hy wiert oock besocht ende gecomplimenteert van wegen die van Hollant, of Gecommitteerde Raden van de selve/ sy namen geen contentement/ om dat hy haer niet beneden/ maer boven aen de trap ontfingh/ self eerst voor haer in-gaende/ hy geleyde haer oock niet verde genouch weder uyt/ hy gaf oock de visite niet weder aen den Heer van Wimmenum, gelijck hy de visite weder dede aen den Heer van Renswoude, presiderende ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. om die of andere reden wiert hy van wegen Hollandt particulierlijck niet getracteert.

In 't publijck is van hem oock niet gedaen ofte gehandelt / ende sijnde incognito ingecomen sonder publijcque receptie / is weder op die wijse vertrocken; ende tot Amsterdam van wegen de Stadt ghetracteert / ghelijck oock op een ende de selve tijdt de Spaensche Ambassadeur / maer men kon mercken dat het onthael van de laeste was meer van herten / als dat van de eerste/ want Sweden pooghde aen desen Staet te benemen het gulde Vlies, de Commercie, ende Spangien hadde en dat / ende de geheele Souverainiteyt aen desen Staet toegestaen.

Die van Hollandt konden qualijck een yeder te danck maecken / sy pretexeerden als of Prins Adolf soude hebben ghemanqueert in de Ceremonien, ende daerom hem niet hadden getracteert. Maer 't was inder daet om dat de Heeren Deensche die dat hadden afgeloopen/ want sy spraken qualijck van dat haer Ho. Mog. ende Hollandt soo onghestadich waren; dat sy by haer Koninck soo hooch hadden doen beloven/ ende hem hadden gheinstigeert / om sich al tamelijck verde in te laten tegen Sweden / immers alsoo dat hy sijn Schepen hadde gesonden voor Dansick, ende sich verbonden/ tot mainctenue van Dansick door de garantie hier voor ghestelt / op hoope; ja ghenouchsame toelage; dat haer Ho. Mog. aen de Sweedtsche harde conditien souden voorstellen/ dat sy de selve niet soude konnen noch willen ingaen / ende dat dan al-

soo

soo men t'samentlijck hadde mogen komen te breecken / om aen de Deensche te doen recupereren wat sy anno vijf en veertich hadden verlooren.

Maer dat die van Hollandt contrarie sulcx hadden ghedaen / bedingende wat van haer interest was / ende niets voor Denemerck, immers niet van de gemelde stucken die Denemerck anno vijf en veertich hadde verlooren.

Ende dat nu haer Ho. Mog. ende die van Hollandt door al de weerelt voor-den datse vrient waren van Sweden door dit festin, dat sulcx allenthalven aen de Deensche ende Poolsche, etc. de courage soude benemen / ende in de vrede-handel veel quaet doen. Dit was de oorsaecke waerom die van Hollandt niet hebben dorven het gastmael geven / ende waerom oock geen van de ghe-committeerde Raden op het gastmael was geweest / om alsoo aen Denemerck niet t'eenemael de courage te benemen.

Men con mercken dat de Deensche hadden volkomen dessein gehadt / om de Sweden op 't lijf te vallen / sy deden door ende in Dansick alles watse mochten tegen Sweden, hebbende uyt de Sont verspiedt een Schip met drie hondert centner Polver geladen na de Pillau, voor Brandenburgh. Het welck door die van Dansick wiert genomen / de Heer de Bye, seyde / 't hadde tweederleye con-noissementen / de Heer Weyman dede wegen Brandeburgh devoir om het pol-ver weder te hebben / klagende in 't generael over het visiteren der Schepen in Zee door die van Dansick.

Maer de Heeren Deensche hadden groot abuys, menende dat het Tractement aen Prins Adolf gedaen / geen abuys was / want op een ende de selve tijt wierde aen de Ambassadeurs in Pruyssen gesonden een Instrument van Elucidatie wel tienmael soo groot als het Tractaet van Elbingh self. Daer in wiert geinsereert een geheele Tol-rolle by de Koninginne Christina in 't Iaer veertich geemaneert; voort met soo veel clausulen ende omstandicheden / dat de Sweedtsche van nooden hadden luyden uyt Sweden ende Lijflandt t'ontbieden om dat te verstaen / ende hier verstontmen 't self qualijck / ende daerom noemden de Sweedtsche elusien of illusien, in plaets van Elucidatien. Ende als de Sweedtsche hier seyden / als de Koningh dat instrument alsoo aen-nam / of dan de ratificatie soude terstont volgen? ja of men dan soude wille het instrument van de ratificatie daer by schicken om dan terstont te werden uyt-gewisselt? neen. Ergo / seyden de Sweden / men wil 't niet geelucideert hebben.

De Heeren Chur-Vorstelijcke namen haer tijdt oock waer / ende begeerden van de Sweedtsche ontslaginge van de harde conditien / daer mede de Chur-Vorst aen de Koningh verbonden was. Daer na de geheele Souverainiteyt van Pruyssen. Wat soude de Koninck doen? hy gaffet na / alles op hoop van den Chur-Vorst aen sijn zyde te houden / maer Sweden wiert wel gewaer / dat de veelheyt der vrienden is een vrucht voor de voorspoedt, in tegenspoet wast, *solus eris*.

Het werck van Elucidatie of van non-ratificatie wiert gehouden / ende was een groote politijcke wijsheyt in dien tijdt / sonder 't welck men de Heeren Deensche niet konnen aen den dans krijgen. Nochtans wiert naderhant de selve elusie door de fortuyn wederom geeludeert, ende hadden Vranckrijck

ende Engelant gebleven by haer dreygementen/ het soude seer slecht hebben gestaen.

De differenten in Over-Yssel noch duyrende/ wierden beyde deelen versocht om de hare herwaerts te senden.

Van wegen Twent ende Deventer waren hier den vierden February aengekomen de Heeren Bevervoorde, Raetsvelt, Scheel, Nieulant ende Schrieck, beneffens de Ordinaris Gedeputeerden / Ripperda ende Beeck, om te aenhooren voorslagen. Van wegen de andere leden quamen de Heeren Vorst Drost van Sallant, Aerent Iuigen van Haersolte, Sloot, Eeckhout, Friesen, etc. Saterdach den vijfden hebben de Heeren Gedeputeerden van Over-Yssel ter Vergaderingh bekent gemaeckt/ dat de selve Gecommitteerden aengekomen waren/ verclarende daer nevens van opinie te zijn/ dat de defferenten te spoediger geaccomodeert souden connen worden/ by aldien de voorsz. accommodatie voor af door weynige personen gheteteneert wiert/ hebbende dienvolgens voorgeslagen den Heeren Prins Willem van Nassau ende den Raet-Pensionaris Iohan de Wit, sulcx geviel haer wel/ ende wierden dienvolgens opgemelde Heeren Prins Willem ende Raet-Pensionaris gheauthoriseert / omme alle goede devoiren aen te wenden ten voorsz. eynde/ ende daer aen haer Ho. Mog. doende rapport.

Daer op is gemaeckt het volgende;

Concept van Vereeniginge van de Staten van Over-Yssel.

NAdemael op den *achtsten* Aprillis des Iaers *sestien hondert vier en vijftich*, in de Vergaderinge van de Heeren Staten van *Over-Yssel*, tusschen de leeden eenighe discrepantien ende oneenicheeden, oock vervolgens disputen, ende heevige alteratien sijn ontstaen, ende ghevallen, over de forme van verkiesinge van een *Drost van Twente*, ende dat de selve oneenicheden, ende disputen sedert van tijdt tot tijdt, verder, ende verder sijn gegaen, in sulcker voegen dat corts daer aen tot *hert-grondich leetwesen*, ende innerlijcke droefheyt van alle vroome Regenten, in de opghemelde Provintien, mitsgaders tot excessive beswaernisse, ende incommoditeyt van de goede Ingesetenen van dien, selfs een formele separatie, ende scheydinghe van de voorsz. Leden daer op is ghevolcht, soo verre dat t'sedert de voorsz. tijdt beyde de deelen der voorsz. Dissentierende Leden op twee distincte plaetsen haer hebben gedragen *als Staten* van de welgemelte Provintie, ende in dier qualite *Placcaten* ghedaen emaneren; hoghe ende mindere *Officieren, ende Ministers* soo in de Politie, als over de Militie geeligeert, ende aenghestelt, oock anderen die albereyts voor date van de voorgevalle scheydinghe ordentlijck waren geeligeert, ende gecommitteert, wederom *afgestelt*, ende hare *Commissien ingetrocken*, geconfereerde beneficien *ontnomen*, beveelen aen de volcke van Oorloge uytgegeven, ende meer andere saecken van diergelijcke hoogere ofte mindere importantie by de handt genomen, ende in 't werck gestelt, waer door dan de noodige authoriteyt van de Regieringhe binnen de meergemelte Provintie merckelijck ghelabefacteert, de *finantien* in verloop gheraeckt, de justitie hare kracht merckelijk generveert, de *Militie* eeniger maten in con-

fusie

fusie gebracht, ende de Ingesetenen generalijck, in groot *ongemack* ende *diffidentie* tegens den anderen gestelt zijn, oock geschapen wesende dat alle 't selve by continuatie van de voorsz. *scheuringe*, meerder ende meerder, tot totale ruine van de voorsz. Provintien soude comen te ghebeuren; Soo hebben de Ho. Mog. Heeren Staten Generael deser Vereenichde Nederlanden, naer verscheydene Officien, ende minnelijcke vermaningen tot herstellinghe van de ruste, vrede ende onderlinghe eenicheyt binne de selve Provintien aengewent en gedaen, eyntlijck mede ten selven eynde uyt een vredelievent gemoet, ende willende noch nader betoonen hare singuliere affectie ende liefde tot de meerghemelde Provintien ende haren *Christelijcken* yver tot bevorderinge van de ruste, ende vreede, by missive van date den *acht en twintichsten* Iannuary deses lopende Iaers *sestien hondert ses en vijftich*, de hoochghemelte Heeren Staten van Over-Yssel versocht, ten eynde de selve soude ghelieven goet te vinden naer *s'Gravenhage af te senden*, eenighe Heeren uyt ten haren behoorlijck gheinstrueert ende ghelast, omme door hare Ho. Mog. ofte der selver Gedeputeerden interpositie by bequame voorslagen, ende expedienten de voorsz. differenten te laten accommoderen, ten minsten *op aggreatie, ende approbatie* van de Heeren hunne Committenten, ende naer dat dienvolgens de hoochgemelte Heeren Staten van Over-Yssel latende haer de voorgheroerde haer Ho. Mog. goede intentie wel ghevallen ende de selve met bysondere aenghenaemheyt op nemende, een goet getal van Gecommitterden uyt den haren ten voorsz. eynde naer s'Gravenhage voornoemt, hadden afghesonden, soo hebben haer Ho. Mog. op 't vertooch, ende de verklaringe by de selve Heeren Gecommitteerden den *vijfden* February daer aenvolgende, in haer Ho. Mog. Vergaderinge gedaen, ten selven dage versocht ende gheauthoriseert, den Heere Prince *Willem van Nassau*, mitsgaders de Heere *Iohan de With* Raedt-Pensionaris van Hollandt ende West-Vrieslandt, omme alle goede officien ende devoiren aen te wenden ten eynde de meergeseyde differenten in der minne mochte werden geaccommodeert, de welcke oock dienvolgende alvorens versocht, ende ghehadt hebbende openinge van de brieven beyderzijts geallegeert, naer rype examinatie van de selve, tot bereyckinge van 't voorsz. haer Ho. Mog. Christelijcke oochmerck; de meergemelte Heeren Gecommitteerden hebben voorgheslagen dat de meer hoochgemelte Heeren Staten van Over-Yssel, omme de selve Provintien wederomme in hare vorighe ruste te herstellen, ende de voorgheroerde inconvenienten soo veel in haer is, te beteren, oock insonderheyt omme alle vordere verwyderinghe, ende meerder onheylen voor te comen by solemnele Acte op de bondichste forme te passeren, souden gelieven te ordonneren, ende te verclaren dat alle 't geene by beyde deelen van de voorsz. gesepareerde Leeden, soo d'eene als d'ander t'sedert den *voorsz. achtsten Aprilis* des voornoemden Iaers *sestien hondert vier en vijftich*, in voegen als boven, is gheresolveert by der handt genomen, ende in 't werck gestelt, niets uytgesondert, *gehouden sal worden als niet gedaen ende vergeeten*, ende specialijck dat alle de *Placaten, Commissien, Resolutien, Brieven, Pishante Deductien*, ende alle andere geschriften, by de selve geduyrende de voorsz. separatie uytgegeven, ghenomen, afgesonden ende in 't licht gebracht, hier mede gehouden werden voor *gecasseert ende ingetrokken*

ken, Edoch voor soo veel daer onder de persoon van de welghemelde Heere *Prince Willem* belanght, dat dienaengaende sal werden ghevolcht, de forme, by 't bewuste Concept van *Harmonie* door Gedeputeerden uyt de respective Provintien gheformeert, ende den *derden* October des voorleden Iaers aen haer Ho. Mog. gherapporteert, dat mede de *ingetrockene Commissien*, ende *ontnomene beneficien*, soo Geestelijck als Wereltlijck, dienvolgende verstaen sullen werden te wesen *gecontinueert*, mitsgaders de *afgestelden* Officieren ende Ministers in hare voorighe Charges, ende in Integrum gherestitueert, dat vorders alle *Complotten van Cuyperyen. Contracten ende verbintenisse*, over 't gheven van Ampten, Officien, ofte beneficien, in 't generael ofte particulier, soo voor, op, als na den voorsz. *achtsten* Aprilis *sestien hondert vier en vijftich*, by d'eene of d'andere zijde aenghegaen in crachte deses sullen wesen *geannulleert*, ende dat voortaen egeene dierghelijcke *disordren, Confusien, ende separatien*, om eenigerhanden oorsaecke, sullen worden voorghenomen, ofte in 't welck ghestelt, als voor den Staet van den Lande in 't generael, ende de meergemelde Provintien in 't particulier, soo ten reguarde van de Politie, ende Iusticie, als voornamelijck ten reguarde van de *finantie* ten hoochsten prejudiciabel ende schadelijck zijnde, ende dat alle 't geene in de voorsz. tijdt, ende sulcx geduyrende de *animositeyten* uyt de voorsz. oneenicheden ontsteecken, is ghepasseert, ofte tot nadeel *lesie* ende cleynachtinghe, van eenighe Leden der voorsz. Provintien, 't sy Edelen, 't sy Steeden van d'een of d'andere zijden gedaen, gesproocken, geschreven, by der handt genomen, ofte in 't werck gestelt, als niet geschiet ende voor vergeten gehouden sal werden, sulcx dat dese oock voor eene generale Amnestie over alle selve strecken sal, in sulcker voegen nochtans dat 't selve verstaen sal worden van wederzijden te geschieden, alleenlijck *uyt pure genegentheyt* tot herstellinghe van de ruste, Vrede ende de eenicheyt in de meergemelte Provincie, ende sonder dat sulcx in eeniger manieren tot *Prejuditie* van de *eere, ofte goede name ende* fame van yemant sal strecken, ofte geduyt mogen werden, die allen ende een yder van de voorsz. dissentierende Leeden, soo Edelen, als Steden, ende Regenten van dien niemandt uytghesondert, ende onder de selve specialijck den Heere *Rutgert van Haersolte* Drost van *Lingen*, *&c.* als sijnde in desen meest geinteresseert, by desen wel expresselijck verclaert wert te wesen geconserveert.

Dat voorts omme alle verdere materie van verwijderinghe te amputeren, ende alle occasien tot nieuwe onlusten te eviteren, den gemelte Heere *Rutger van Haersolte* Drost van *Lingen*, &c. sich uyt vrede lieventheyt alleen, ende sonder præjuditie van sijn Eere, ofte reputatie *heeft laten disponeren*, om afstandt te doen, ende te renuncieren van de voorgeroerde Electie daer over de voorsz. questien, ende disputen sijn ontstaen die op den voorsz. *achsten Aprilis* des Iaers *sestien hondert vier en veertich* tot het voorgemelte Drost-ampt van *Twente* is gedaen, dat oock ten voorsz. eynde de bedieninge van het selve Ampt van Twente *provisionelijck by Continuatie sal werden gelaten*, aen de Heeren van *Bevervoorde*, jegenwoordich *verwalter* van 't opgemelte Ampt, ende dat voorts soo haest doenlijck over een *vast ende bondich reglement* op de ordre van regeringe, ende specialijck op 't vergeven van Ampten, Officien ende beneficien tusschen de Leden van de meergemelte Provincie sal werden geconvenieert, op dat de dispositien t'sijner

tijdt

tijdt te doen, soo van 't voorsz. ampt, als van alle andere *Ampten, Staten, officien, beneficien ofte bedieningen, 't sy Politijcque, 't sy Militair, 't sy Geestelijck* in goede ordre, Vrede ende eendracht, voortaen mogen geschieden, dat wijders de Steden van *Hasselt* ende *Steenwijck* in 't stuck van de beschryvinge, of convocatien over materie van Vrede, ofte Oorloch, veranderinge van landt-rechten, verkiesinge van Stadthouders, ende opstellen van nieuwe Contributien, midtsgaders oock de voornoemde Stadt van *Hasselt* particulierlijck in 't vergeven van 't Schult-ampt der selver Stede, sullen werden gheconserveert ende gemainteneert by soodanige Gerechticheden, als henluyden dienaengaende van outs, ende achtervolgende hare Privilegien sijn competerende.

Ende dat hier mede alle de voorsz. *questien, disputen, oneenicheden, ende verwyderinge* sullen comen te cesseren, mitsgaders de costen, geduyrende de voorsz. verdeeltheyt, by d'een en d'ander zyde gedaen ende gedragen, gehouden werden voor gecompenseert die in de Respective Quartieren ende Steden sullen mogen werden gevonden, naer 't goetvinden van d'eene ende van d'ander zyde, ende dat sulcx de gemelte Edelen ende Steden hier mede voortaen metten anderen sullen leven ende regeren in alle broederlijcke liefde, eendracht ende Confidentie. *Actum in s'Gravenhage den sevenden February sestien hondert ses en vijftich.*

Het bovenstaende concept van *vereeniginge* de Heeren Gedeputeerde van de Staten van *Over-Yssel*, daer inne gementioneert, voorghehouden sijnde, ende naer iterative conferentien, in sulcker voegen, als 't selve jegenwoordich is geextendeert ghedresseert wesende, hebben eyntlijck de opgemelte Heeren Gecommitteerde *door Persuasien* ende *Inductien* van Heeren *Prince Willem van Nassau* ende Raedt-Pensionaris *de With*, als gheauthoriseerden van de Heeren Staten Generael mede daer inne breder geroert, aengenomen 't selve *Concept te refereren* aen de Heeren hunne Committenten, ende der selver goetvinden daer op *wederom in te brengen* soo haest doenlijck, ende tegens soodanigen tijdt als de selve alvoorens by missive gheadverteert sullen zijn, dat de ghemelte Heeren haer Ho. Mog. gheauthoriseerden, wederomme alhier in s'Gravenhage daer toe sullen connen vaceren. Ende hebben voorts aenghenomen de Heeren hare Committenten daer toe te disponeren dat middelerwijlen door Gecommitteerden uyt alle de Leden van de welgemelte Provincie op de ghewoonlijcke forme ende maniere *besoignes mogen werden* aengestelt over 't formeren van een *reglement* als in 't voorsz. concept breder staet gementioneert, ende dat de selve Gecommitteerden by den anderen mogen comen te Wijhe, den *tienden* van de toecomende Maent *Maert* ouden Stijl, omme is te doenlijck, daer op yets positivelijck gearresteert te mogen werden. Aldus gedaen den *achten February sestien hondert ses en vijftich* was onderteeckent. *Wilhelm Fridrich Furst zu Nassau, Iohan de With.*

Opt Zeelandt wiert in desen tijdt vernomen/ dat men aldaer na de Harmonie gantsch niet wilde luysteren. Gelijck het oock by alle de Prinsgenegighde persoonen wiert geimprobeert. Ende Prins Maurits dede sijn best om te becomen de Charge van Velt-Maerschalck of van Generael van de Cavaillerye. De Prins van Tarante insinueerde sich desgelijcx seer by die van Hollandt.

landt. In Gelderlandt, oock in Noort Hollandt, wiert seer gesprooken van de hooghgedachte Princen van Nassauw beyde te maecken Velt-Maerschalcken.

De Staten van Hollandt hebben den vier en twintichste February op het rappoot van den Raet-Pensionaris eenparichlijck geresolveert/ dat voor het toecomende alle de geene op de welcke by haer Ed. Gro. Mog. soude wesen geconfereert eenich Ampt, Officie, beneficie ofte bedieninge, hoedanich het selve oock soude mogen wesen, 't sy politijcq, 't sy militair, 't sy Geestelijck, 't sy weereltlijck, 't sy parmanent, 't sy voor eenigen tijdt alleenlijck, item, alle die geene in faveur van de welcke by de selve Vergaderinge soude wesen geresolveert, omme de selve ter Generaliteyt tot eenich Ampt, Offitie, beneficie, ofte bedieninge als booven met de provinciale stemmen van haer Ed. Gr. Mog. te helpen vorderen; mitsgaders oock alle die geene die volgens Privilegien, ende Octroyen, ofte naer gebruyck ende ghewoonte by eenige leden der selver Provintie, of wel by eenige Collegien van hooge Heemraden ofte anderen, aen dese Vergaderinge soude worden voorgedragen of gerecommandeert, omme versien, of begunsticht te werden met Commissien of Acten van haer Ed. Gr. Mog. of met voorschryven van de selve, omme ter Generaliteyt of elders, Commissien of Acten te becomen, het sy, dat sodanige Commissien voor het leven, of maer alleenlijck voor sekeren tijt van Iaren mochte duyren, en den Staet in 't geneen, of eenich lith ofte quartier in 't bysonder souden mogen concerneren, oock sonder eenige exceptie van Ampten, Offitien, beneficien ofte bedieningen, als booven gehouden souden wesen alvoorens hunne Commissien ofte Acten te ontfangen in de vergaderinge van haer Ed. Gr. Mog. met solemneelen eede te verclaren dat syluyden om de voorsz. Ampten, officien, ofte bedieningen, ofte omme de voorgeroerde recommandatien tot de selve te becomen niet belooft, ofte ghegeven hadden nochte belooven ofte geven souden eenige giften, gaven, ofte geschencken aen eenige personen 't sy buyten ofte binnen de Regeringe direckelijck of indireckelijck in eeniger manieren achtervolgende het Formulier hier onder geinsereert.

Dat voorts de bovenstaende haer Ed. Gr. Mog. resolutie oock gesonden soude werden aen de Heeren Gecommitteerde Raeden in West-Vrieslandt ende den Noorderquartire, mitsgaders aen beyde hooven van Iustie, item aen de Raden ende Mr. van de Reeckeninge van haer Ed. Gr. Mog. Domainen, item, aen alle de Collegie van Dijckgraven, ende hooge Heemraden, oock andere subalterne Collegie binnen de Provintie van Hollandt ende West-Vrieslandt, met last, ende ordre omme haer ten opsichte van de Ampten, Offitien, beneficien, ende bedieningen t'haerer dispositie staende naer den innehoude van de selve resolutie precise lijck te reguleren, sonder daer van eenichsins in gebreecke te blyven, ofte daer jegens eenige infractie, mitigatie, ofte dispensatie t'admitteren, ofte te gedoogen.

Dat wijders de opgemelde Heeren Gecommitteerde Raden soo in desen, als in den Noorderquartiere, wel expresselijck soude werden gelast ende geordonneert, ghelijck henluyde gelast ende geordonneert wiert, alle de aencomende Raden, die van tijt tot tijdt in de gemelte Collegie souden worden gecom-

committeert alvoorens de selve Sessie te laten nemen, ofte tot de besoignes te admitteren, ghelijcken *eedt van suyveringe* als boven, te doen afleggen aen de handen van den eersten Raedt in de voorsz. Collegien die op de aencomste van soodanige nieuwe vercosene Raden present soude zijn.

Dat oock van wegen haer Ed. Gr. Mog. ter Generaliteyt soude werden geurgeert, ende bevordert ten eynde 't geene voorsz. is, niet alleen by haer Ho. Mog. gepractiseert, maer oock by ordre van de selve, in den *Raden van State*, in des *Generaliteyts Reecken-camer*, in den *Rade van Brabant* ende *Vlaenderen* in de respective Collegie ter Admiraliteyt, mitsgaders oock by Bewinthebberen van de geoctroyeerde *Oost ende West-Indische Compagnien* deser landen in observantie ghebracht, ende sonder eenige infractie ofte dispensatie onderhouden moghte werden, ten aensien van alle soodanige ampten, officien, beneficien, ende bedieninghe, als tot haer dispositie respectivelijck waren staende, sonder eenige exceptie, ofte reserve.

Volght het Formulier van den Eedt van suyveringe in de bovenstaende resolutie gementioneert:

Dat sweere ick, dat ick omme te becomen, &c. niet belooft ofte gegeven hebbe, nochte belooven ofte geven sal eenige giften, gaven ofte geschencken aen eenige personen, 't sy buyten ofte binnen de Regeringe, directelijck of indirectelijck in eeniger manieren.

In Vrieslandt, het werck van de Harmonie op den Landdagh komende/ vont niet veel approbatie. Sy nament meest op de recantatie, dat is/ dat het tot desreputatie van Vrieslant was; dat de (meest van wegen Vrieslant ingegevene) schriften/ protestatien/ ende invectiven tegens de seclusie, souden werden weder ingetrocken/ ende gecasseert/ 't welck haer dacht te sijn een recantatie, ende als of de Provintie/ soo haest als een ander veranderde, oock soude moeten veranderen. Werdende oock in andere Provintien by de Prins-gesinde seer gesuspecteert ende misprezen/ om dat men sich nu soo Hollants aenstelde/ ende met de Hollandtsche de selve Harmonie hadde gesmeet/ ende met de Hollantsche seer correspondeerde/ten minsten met den Raet-Pensionaris/ soo seer/ dat oock aen de ander zyde de Raet-Pensionaris daer over by de goet Hollantsche wiert gesuspecteert.

Van wegen Hollandt, is ter Generaliteyt den laesten February, groote instantie ghedaen tot eene besendingh na Zeelandt, omme de Staten aldaer te bewegen ten eynde de selve haer eenmael sich eyntelijck met de andere Provintien/ machten conformeren op het subject van de voorghenomene extraordinaris Equipagie ter Zee, dat mede haer eenmael ghelieften te doen suyveren het consent/ by de Heeren hunne Gedeputeerden op der selver behagen gedragen/ tot het arresteren van seecker Placcaet/ by haer Ho. Mog. al op den twintichsten October drie en vijftich, tot beneficie van 't middel der Convoyen ende Licenten, ende tot voorcominge van alle fraude/ in de selve gedaen emaneren/ ende dat vervolgens oock op de publicatie ende pertinente practijcque van 't voorsz. Placcaet/ in de meergemelte Provintie van Zeelandt/ de vereyschte ordre gestelt moghte worden/ ende noch dat haer Ed. Mog. mede souden gelieven te helpen amplecteren de voorslach by Gedeputeerden uyt

 Het

het respective Collegien ter Admiraliteyt hier behoorende aen haer Ho. Mog. ghedaen/ ende iteratívelijck gerenoveert / ten eynde tot beter ordre op de suyveringe van de Binnelantsche passepoorten moghte werden gheordonneert, ende gestatueert/ dat alle die geene die voortaen eenige binnelantsche paspoorten souden wesen in plaetse van borge te stellen / voor de suyveringe van dien s'Lants-gerechtichept te consigneren / omme de behoorlijcke suyveringe gedaen zijnde/ de geconsigneerde penningen wederomme sonder eenige cortinge gerestitueert / ofte andersints by manquement van dien door de respective Convoy-Meesters behoorlijck aen't Landt verantwoort te worden/ daer toe van wegen haer Ed. Gr. Mog. al hoewel de voorgeroerde voorslach der selver Ingesetenen ende Onderdanen notoirlijck verre boven die van alle de andere Provintien soude beswaren/ echter al op den vijfden Mey des voorleden Jaers consent was gedragen.

Alsoo den jongen Prins van Orangien nu ginck in sijn seste Jaer / ende bequaem was om yets goets te leeren/ soo hebben de Princessen Moeder ende Groot-Moeder als oock den Chur-Vorst als Vooghden/ goetghevonden tot Gouverneur *vel quasi* over hem te stellen den Heer Predicant Triglandius, hoewel oock de Predicanten Sterremont, Goethals, ende Morus daer toe sijn gekomen in consideratie. Het selve Gouvernement bestont eygentlijck daer in; dat hy daegs een uyr te Hove quam / om hem t'instrueeren in de beginselen der pieteyt/ ende hem te leren eenige gebeden/ voorts sijne jonge Jaren imbueren in alle Christelijcke deughden. Dit was alrede voor eenigen tijdt oock het voorstel geweest van de Heeren Staeten van Zeelandt; maer die begeerden / dat van wegen den Staet hem yemandt soude worden toegevoucht tot Gouverneur. Sulcx hebben de Heeren van Hollandt ende andere niet goetgevonden.

In Augusto heeft haer Hoocheyt op het voorgaende stuck aen Hollandt te verstaen gegeven het volgende:

ED. GR. MOG. HEEREN;

HEt is weynich Iaren gheleden dat de vooghdie van de Heeren Prince van Orangien voor de Hoven van Iustitie is ghereguleert geworden, ende wy bevinden inder daet het bewint van dien soo gewichtich ende de verantwoordinghe, in tijdt ende wijlen daer van te doen van soodanen natuyr te wesen, dat wy siende, op de gelegentheyt van de saecken, de absentie van de een of de ander van de Vooghden ende de indispositie die ons van tijdt tot tijdt dreicht in ons ghesontheyt, hebben geoordeelt nootsaeckelijck te wesen ons ende de vooghdye selve te doen ondervangen met meerder hulpe. De liefde, die wy dragen tot de pupille, port ons gestadich aen te trachten, ten eynde wy allesints tot sijne besten mogen ageren, met het meeste effect ende de ghenegentheyt voor het huys, die u Ed. Gr. Mog. van der selver Godtsalige voorouders hebben overgenomen tot conservatie van het publijck, doet ons gheloooven, dat het den Staet niet en sal qualijck vinden dat wy alle middelen bedencken waer door aen d'een zyde d'Administratie van de vooghdie gheduyrich meer ende meer

meer in hare crachten versterckt, ende aen de andere zyde voor alle de werelt mogen betoont worden, dat 't is onder 't oogh van den Staet, wat tot voordeel van het huys geschiet, ende dat wy sorge dragen dat den Prince obligatie moge hebben aen het Landt als hy tot sijnen tijdt sal comen te sien, dat soo illustren Provintie, als Oppervooght van alle Pupillen, hem oock geen gebreck van voorstandt heeft laten willen lyden, in sijne tedere jonckheyt, ende daerom is het dat wy hebben geraden gevonden, u Ed. Gr. Mo. gedienstich te versoecken, gelijck wy oock doen mitsdesen, ten eynde het u Ed. Gr. Mog. gelieven moge, ende weder yemant uyt het midden van hare vergaderinghe, ende *Hove van justitie* te authoriseren, ofte ons te vergonnen, dat wy onder approbatie van u Ed. Gr. Mog. uyt de selve eenige mogen *disspicieren*, die ons voortaen in voorvallende saecke met goeden raet ende wijs advys bystaen mogen besorgen, dat de pupil wel opgebracht, sijn huys geconserveert, ende niet onderlaten werde moge, dat of het officie van goede Voogden of de affectie, die u Ed. Gr. Mog. dragen tot het huys van Orangien, van ons soude connen vereyschen u Ed. Gr. Mog. sullen daer mede een werck doen, 't welck Godt ende yegelijck een daer van verwacht, ende te ghelijck de Prince selve daer door op 't hooghste sal gheobligeert sijn, tredende in de voetstappen van sijne Illustre voorouders sulcx tot sijner tijdt met alle trouwe dienste om u Ed. Gr. Mog. ende het Vaderlandt te verdienen, soo sullen wy ons bevlytigen het selve in alle danckbaerheyt te erkennen, beveelende ondertusschen u Ed. Gr. Mog. in de heylige bescherminge des Heeren, met een hertelijcke aenwenschenge van alle heyl, voorspoet, ende geluckige Regeringh, &c.

De Heeren van Hollandt hebben den vierden Augusti daer op laten na sien haer resolutie van den veertienden January des Jaers een en vijftich, dienaengaende genomen / dicterende onder andere dat geene persoonen, van Regeringe in de tutele over den Prince van Orangien souden werden geemployeert; midtsgaders oock ghelet op den inhouden van de Instructien voor de respective Hoven van Justitie/ ende inspecie mede op de naerdere ampliatie van dien in den Jare vier en veertich jonghst gearresteert; dies hebben sy de selve resolutien ende instructien gepersisteert, ende is diensvolgende verstaen/ dat in het voorschreven versoeck niet en con werden getreden.

In October was het weder in de Omlanden onrustich. De Negen Mannen hadden seecker Huysman gebreucht in negen hondert gulden / hem door boden doende Executeren. De Gedeputeerde sulcx improberende/ deden de boden weder door Soldaten verjagen/ ende den Huysman bevryden.

In 't begin van November quamen negen Gedeputeerde van wegen de een party/ dolerende tegen de andere/ een brief op de naem van de Staten/ versocht dat de doleanciers mochten worden gerenvoyeert. Tot antwoort van hier/ wiert aen de Staten van Stadt ende Landen ghescheven ende sy vermaent tot rechtmaticheyt ende ruste.

Die van de Admiraliteyt tot Amsterdam klaeghden oock dat die van Dordrecht met de Marchands Advanturiers hadden gehandelt tot prejuditie van 's lants inkomen ende andersints/ als toestaende vryheyt van uytgaende ende

inkomende convoyen voor haer Laken/Carsayen/ende Bayen; belovende hun Oorlogh-Schepen tot haer convoy/ oock geen beswaernis op de Levantsche Koopenschappen ende andere.

De Decken van Hilverenbeecke dese Somer overleden/ ende daer door vacant zijnde een beneficie van twee duysent gulden Jaers; was de tourbeurte om die te hebben aen Gelderlandt. De Gecommitteerde van die Provintie hadden alrede het lot daer over geworpen/die 't creegh/moest wederom aen de andere te samen/geven vier duysent vijf hondert guldens.

Ondertusschen is van de Raet van State gekomen een advijs / inhoudende dat men geen raet wist om de Predikanten / Schoolmeesteren / Kosters/ soo in de Stadt als Meyerye t'onderhouden / datter waren die in drie Jaer geen Tractement hadden ontfangen / stellende in de Lommert alles watse hadden / dat derhalven dese ende diergelijcke beneficien moesten ende behoorden te worden bekeert *ad istos pios usus*. Daer op is met meeste stemmen geconcludeert de tourbeurte te vernietigen.

In s'Hartogenbosch was in 't laest van de Somer eenige onlust. Haer Ho. Mog. schickten den tienden October de Heeren Schoock, Glas, Knijf, uyt hare vergaderingh / om nevens de Heeren Ripperse ende Vander Hoge, Gecommitteerden uyt den Raedt/ om aldaer openingh ende visie te begeeren van de Stadts-rekeningen; lastende ende bevelende in specie die van de Magistraet der voorseyde Stadt/ende allen anderen in dienst van haer Ho. Mog. zijnde/ ende onder haer ghehorende/te houden ende erkennen/ooch respecteren ende gehoorsamen na behooren / de opgemelde Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerde / ende in 't uytvoeren van dese hare last ende authorisatie den selven de behulpelijcke handt te bieden/ooch alle verdere hulpe/ bystant/ ende bevorderingh te doen / die de selve souden begeeren ende van noden hebben / ooch te dienen van sodanich bericht-stucken ende bescheyden als daer toe souden mogen worden vereyscht; ende specialijck mede van soodanige der meergeseyde Stads-rekeningen als sy souden connen requireeren/sonder oppositie ter contrarie te doen/ ofte te laten geschieden.

Sy wierden den twee en twintichste door Schepenen van de Stadt aen de Haven ontfangen/ende aen haer Logement geconduiseert. Drie dagen daer na/hebben den President der Stadt ontboden/en hem bekendt gemaeckt hare commissie/ begeerende alle de Stadts-rekeningen.

De Leden van dien by een comende/ resolveerden de retroacten na te sien/ ende der Stadts recht te examineeren. Ondertusschen door twaelf Persoonen uyt de Regeringh haer tot welcomst een voerder wijn (ghelijck aen den Hartoch plach te geschieden) offererende.

Dit aengedient zijnde/ hebben gemelte Heeren/ de presentatie van wijn excuserende / door antwoort gegeven/ niet te konnen begrypen / waer toe soude dienen de retroacta naer te sien / als alleene om hare Ho. Mog. te traisneeren/ ende de saecke in dispuyt te trecken / dat sy dienaengaende in geen dispuyt en wilden treden / maer versochten dat Stadts Leden weder souden vergaderen / om hun Cathegorijcq antwoort te laten toecomen; ende op gedane repliicque / van aen Stadts zyde geene intentie te sijn om te traisneeren / maer

om.

om de Leden der Regeringhe / waer onder veele nieuwe Regenten waren / geene kennisse van dese saecke hebbende / in alles / ende ten regarde van 't geene sy Eedtshalven souden konnen doen / gherust te stellen ; Soo hebben de voorgemelte Heeren Gecommitteerden nader gheantwoort gelast te zijn / de Stadts-reeckeningen te doen openleggen / ende daer op des anderen daeghs avont Cathegorijcq antwoort souden verwachten / ofte andersins souden het langer dilayeren voor een refuys opnemen ; Op dese iteratieve begeerte beyde der Stadts Leden des anderen daeghs / zijnde den seven en twintichsten vergaderende / hebben goetgevonden door hare Pensionarissen te doen versoecken / van met præfixie van soo corten tijdt niet te werden gepræcipiteert ; dat de Regeringe der Stadt alleene maer trachtede / om alles te doen 't geene aen de eene zyde het respect / dat sy hare Ho. Mog. ende der selver Heeren Gecommitteerden toedroegen / was vereysschende , ende aen de andere zyde / wes sy volgens haren Eedt / ende schuldige plicht als Regenten der Stadt / eenichsints souden konnen ende vermogen te doen ; Dochten hebben gemelte Pensionarissen tot twee malen des voormiddaegs ende des avonts in stantelijck versoeckende / dat aen de Regeringe eenigen competenten tijdt mochte werden verleent / alsoo het de rechten ende privilegien der Stadt aengingen / ende de Regenten immers haer ghemoet in desen met kennisse van saecken moesten ende behoorden gerust te stellen ; geen ander antwoort ontfangen / als dat hare Ed. Mog. geen Cathegorijcq antwoort becomende / 't het voor een refuys souden opnemen / ende opnemende waren ; ende dencken souden op middelen om het respect van haer Ho. Mog. te bewaren ; Dit alles der Stadts Leden op den acht en twintighsten des morgens wederom voorgedragen / ende by deselve haren Gecommitteerden rapport (Stadt-recht geexamineert hebbende soo veel den seer corten tijdt hadde konnen toelaten) ingenomen zijnde / hebben beyde de leden der regeringe t'samentlijck goetgevonden omme alle naerdencken voor te komen , ende van harentwegen alles te contribueren , wat behoudens der selver Ampt ende Eedt soude konnen geschieden , om hare Ed. Mog. pertinentelijck ende soo veel doenlijck , te informeren op alle soodanige pointen , als de selve in last waren gegeven , dat deser Stadts Regeringe om uytterlijck te toonen hare ghewillicheyt ende oprechticheyt , te vreden ende bereyt was , tot bewijs ofte esclaircissement van soodanige posten ofte poincten , als de selve hare Ed. Mog. in last waren hebbende , yetwes konnende van hare zyde daer toe contribueren , 't selvige op het begeren van hare Ed. Mog. te sullen doen ; Ende dienvolgens 't sy by der Stadts slacht-boecken , extracten uyt de Registers ofte Archiven , selfs oock uyt der Stadts Reeckeningen , sulcx aen de selve te willen laten toecomen ; ja en soude de Regeringe oock geene swaricheyt maecken , om ten fine voorsz. haer selver te dienen met aenwijsinge der gherequireerde posten uyt der Stadts Reeckeningen in Originali open te leggen ende daer van visie te geven ; Niet willende twijffelen ofte de selve insiende ende wel over wegende de oprechte intentie van der Stadts Regenten in desen , souden daer mede nemen velcomen contentement ; Dese billijcke presentatie is aenstonts door seven Gedeputeerden den Heeren Gecommitteerden van haer Ho. Mog. en des Raets van Staete bekent gemaeckt / die-

buyten vermoeden tot antwoort hebben gegeven. Dat sy 't selve niet anders en costen opnemen, als voor een refuys, ende dat de selve daer op hare Commissie naergesien hebbende, dienvolgens op andere middelen souden moeten dencken; Welcke antwoort aen die van de gemelte Regeringe gerapporteert zijnde / hebben de selve voor ende aleer verders te resolveren / goetgevonden / door beyde de Pensionarissen hare Ed. Mog. de gedane presentatie te itereren / ende tot esclaircissement te voegen / dat alle der Stadts reeckeningen geene uytgesondert / daer mede gemeent wierden. Ende wederomme tot antwoort becomende, dat men hare Ed. Mog. restringeerde op gherequireerde ofte particuliere posten, maer dat hare Ed. Mog. van de gantsche Reeckeninge visie ende openinge, ende die onder haer moesten hebben. Soo hebben beyde de Leden der Regeringe met meerderheyt van stemmen verders geresolveert / ende daer om gepersisteert / dat deser Stadts Reeckeningen besegelt soude werden gestelt ende geconsigneert onder 't *Hof van Iustitie*, om aldaer by sententie te werden gedecideert, weder de Regeringe gehouden soude sijn de geeyschte Stadts-Reeckeningen aen hare Ho. Mo. ofte der selver Heeren Gedeputeerden over te leveren ofte niet, ende dat aen hare Ho. Mog. de proceduren in desen tot noch toe voorgevallen door Gedeputeerden deser Stadt souden werden bekent gemaeckt, daer toe Committerende de Heeren *Iacob van Casteren*, ende *Hamel Bruyninx*; 't geene gemelte Regeringe oordeelde haer niet te konnen ofte mogen geweygert ofte belet werden / voornamentlijck ten respecte van een recht de Stadt competerende volgens privilegie / outherbrengen / Capitulatie ende sententie; ende dat uyt crachte van 't eerste Artijckel der blyde incomsten van Brabant, by gemelte Capitulatie geconfirmeert / uytdruckelijck inhoudende de expresse beloften der Hartogen ende Hartoginnen van Brabant. Dat sy aen hare Onderdanen geen cracht ofte wille sullen doen baren, ofte gedoogen te geschieden in eenige manieren, ende dat sy die buyten vonnisse ende recht niet handelen en sullen, noch laeten handelen, maer dat sy alle Prelaten, Godts-huysen, Baendere Heeren, Edelen, ende goede lieden ende Ondersaten van hare Steden ende Vryheden, in den Lande van Brabant, ende van Over-Mase sullen handelen ende doen handelen in allen saecken met vonnisse ende met recht. Naer dese genomene resolutie / ende dat de Gecommitteerden der Stadt sich tot naercominge van haren last ende Commissie hadden beginnen te prepareren / oock ten selven eynde Stadts reeckeningen van de Stadts huyse waren gebracht / omme alsoo de Justitie te laten beslichten / ofte der gemelte Stadts-Regeringe niet en soude mogen volstaen / met eene presentatie waer by hare gewillicheyt ende oprechticheyt soo claerlijcken hadde gebleecken / ende ofte sy naer rechten verder konde gheconstrigeert werden; Soo hebben de meergemelte Heeren den selven dach tegens den avont het Stadthuys met negentien Schiltwachten doen besetten; ondersoeckende ende ondertastende alle persoonen / die daer uyt quamen / doende met eenen ordre gheven / dat niemant der Regenten buyten de Stadt soude werden gelaten / ende belettende alsoo in effecte / dat de Regeringe sich niet aen de Justitie konde addresseren / noch aen hare Ho. Mog. bekent maecken de proceduren in desen tot noch toe gehouden; Ende heeft dese besettinge van de

Stadt-

Stadt-Huyse geduert tot des anderen daegs / sijnde Sondagh den negen en twintichste naer negen uyren des morgens / als wanneer de selve van daer is gelicht / doch blyvende de Regenten noch door ordre als boven binnen Stadts Poorten gheconfineert. Hierop vergaderinge van beyde der Stadts Leden den selven Sondach des namiddaeghs ghehouden zijnde / is aldaer voorghebracht / dat gemelte Heeren Gecommitteerde de resolutie ende presentatie der Leden van de voorigen dach aennemende / schriftelijck versocht hadden de nadere verclaringe hun door de Pensionarissen mondelinge gedaen / om als dan de pointen te openen / waer over visite van Stadts-reeckeningen waren begerende; welcke verclaringe hare Ed. Mog. in gheschrifte behandicht zijnde / soo versochten de selve daer op visite ende openinge van de reeckeningen Anno seven en twintich, acht en twintich, negen en twintich, dertich ende een en dertich, omme in de selve naer te sien de posten raeckende het stuck van de Bede ende Stadts Accynsen; Waer by dan geaccepteert sijnde de equitable presentatie / door der Stadts-regeringe te vooren gedaen / ende tot diverse malen by de Heeren Gecommitteerden gerefuseert / ende waer over men het Stadthuys soo opsienlijcken met Soldaten hadde beset / ende de Regenten sonder hare verdiensten / ende tot opspraecke van alle de werelt / binnen haer Stadt noch hielde geconfineert; Soo hebben beyde de Leden der Regeringe goetgevonden / als sy wederom in libertey t soude ghestelt wesen / van te mogen op ende af den Stadthuyse / in ende uyt Stadts Poorten na believen te gaen / als dan aen hare Ed. Mog. openinge ende visite der Stadts-Rekeningen in conformite van de gedane presentatie te gheven / ende hebben daer toe gedeputeert de Heeren van Houten ende Ian van Casteren uyt het eerste lith / ende Copes ende van Hamel uyt het tweede lith / neffens den Rent-Meester sijner Reeckeninge; Blyvende nochtans het tweede lith persisteren by voorige resolutie der beyde Leden / waer by was goetgevonden hare Ho. Mog. van alles te berichten / ende Stadts-Reeckeningen onder de Iustitie te brengen / by aldien de Heeren Gecommitteerden volgens gedane presentatie niet en souden gelieven te besoigneren; Dit den Heeren Gecommitteerden bekent ghemaeckt zijnde / hebben de selve des Maendaeghs morgens ten elf uyren de ordre aen Stadts Poorten doen veranderen / ende daer door de Regenten hare libertey t gerestitueert zijnde / hebben voorgemelte Gedeputeerden der Stadt sich des naermiddaeghs ten drie uyren gepresenteert / om aen de Heeren Gecommitteerden van haer Ho. Mog. openinge ende visite te geven van Stadt-Rekeningen in conformite van haren last ende ghedane presentatie der beyder leden / tot dien eynde presenterende coppe van de rekeningen van seven en acht en twintich, geschreven by seeckeren persoon / al voor veertien a vijftien Iaren overleden / ende wiens handt honderden persoonen binnen de Stadt noch bekent was: Waer van de originelen naderhandt sijnde uytgevonden aen hare Ed. Mog. oock sijn ter handen gecomen / neffens welcke twee reeckeningen voor der Stadts reductie gesloten by gemelte Stadts Gedeputeerden noch wierden in originael gepresenteert de drie eerste reeckeningen naer de reductie der selver Stadt / alle open leggende op de gedesireerde posten van de Bede ende Stadts-accynsen, met offre van de selve noch open te leggen ende aen

hare

hare Ed. Mog. visie te geven van alle andere posten / die noch mochten gedisceert werden / ende alsoo hare Ed. Mog. aen gemelte Stadts Gedeputeerden seyden sulcx hare meninge niet te wesen / maer de geheele Stadts reeckeningen te willen doorsien by haer alleene / ende bericht noodich hebbende op eenige posten / de selve der Stadts Gedeputeerden daer op souden ontbieden ende hooren / soo hebben der Stadts Gedeputeerden / achtende dat te wesen tegens de resolutie van hare Committenten / ende selfs oock tegens de acceptatie der Heeren haren Ho. Mog. Gecommitteerden / haer Ed. Mog. versocht niet qualijck te nemen / dat sy daer over aen de leden souden rapport doen / gelijck op den laesten October is gedaen; Op welck rapport ende ghedane propositie als doen by het eerste lith met meerderheyt van stemmen is verstaen / dat in gevolge van 't versoeck van de Heeren harer Ho. Mog. Gecommitteerden naer gegevene openinge ende visie van de versochte Reeckeningen door de Gedeputeerden deser Regeringe als dan de liberteyt soude werden ghelaten, om over de ghewesene posten ende Cappitelen apart te besoigneren, ende daer naer door de voorsz. der Stadts Gedeputeerden te laten berichten en informeren na haer gelieven, doch alles onder acte van *non prejuditie* aen de Stadt door de Heeren Gecommitteerden te geven; De Raden daer op met meerderheyt van stemmen verstaende. Dat in conformite van de resolutie van den *negen en twintichsten* deser by het tweede lith genomen, door Gedeputeerden deser Stadt aen hare Ed. Mog. openinge ende visie der Stadts Reeckeningen soude werden gedaen, om volgens de selve te werden gebesoigneert met die discretie nochtans, dat in cas hare Ed. Mog. yetwes moghten voorcomen, waer op de selve hare liberteyt moghten begeren, ende dienvolgende moghten versoecken hare Ed. Mog. voor eenige tijdt alleene te willen laten, dat sulcx by des Stadts Gedeputeerden soude mogen naer gecomen werden, voorbehoudens nochtans dat de Reeckeningen in der selver Stadts Gedeputeerden handen souden blyven; waer op eene conclusie in conformite van de resolutie van 't eerste lith / oock met meerderheyt van stemmen gheopineert hebbende / tegens het gebruyck van allen ouden tijden geobserveert in weerwil van 't tweeden lith / verclarende alsoo niet te konnen overstemt werden genomen sijnde gelijck mede in weerwil van de Raet werde geconcludeert / dat alle der Stadts reeckeningen onder Inventaris in Collegio der Schepenen souden werden ghestelt / de welcke daer voor responsabel souden blyven / soo sijn daer na alle de selve Stadts reeckeningen op het begeren van eenige Leden van de Raet / ende met bewilliginge van Schepenen op den selven dach des avonts weder op het Comptoir der Rent-Meesteren van de Stadt / al waer de selve gewoon sijn te berusten / gebracht.

Den tweeden November / de Heeren Gecommitteerden van hare Ho. Mog. ende Ed. Mog. hare besoignes des namiddaegs ten drie uyren weder by de handt nemende / naer ghegevene Acte van non prejuditie in handen van de Schepenen / welcke nochtans van de selve aen de Raden niet en was ghecommuniceert ofte vertoont / soo hebben sich de Gedeputeerden van de Stadt wederomme ghepresenteert / om haere Ed. Mog. te dienen van openinghe ende visie der Stadts reeckeningen volgens de presentatie / ende siende de Ge-

depu-

deputeerden van den Raedt der Stadt / (een der Gedeputeerden van 't eerste Lit absent zijnde) dat hare Ed. Mog. de besoignes wederom verder trocken/ als de ghedane presentatie/ ende acceptatie was mede-brengende / soo hebben de selve des vrydaegs morgens sijnde den derden November/ beleefdelijck hun afscheyt ghenomen / verclarende tot soodanighe besoignes niet ghelast te zijn; Maer tot hare Dechargie, ende om geene reproche ofte blasme te hebben van hare Committenten / daer van aen hun rapport souden doen / om te verstaen wat de selve hun verder desen aengaende immandatis souden willen gheven; Waer op de selve Gedeputeerde sich aenstonts in het Collegie van Schepenen vervoecht hebben / versoeckende dat der Stads Leden op 't spoedichste mochten vergadert werden / ten eynde sy mochten rapporteren 't geene was voorgevallen. Ende is aen de zijde van de Heeren harer Ho. Mog. Gecommitteerden daer opghevolcht/(naer dat de selve der Stadts-reeckeningen van de Rentmeesteren hadden ghevordert / die sich daer van excuseerden / ten ware Schepenen/ Geswooren/ ende Raden/ die haer gestelt/ ende aen de welcke sy Eedt gedaen hadden/ hun sulcx gelasten) dat hare Ed. Mog. des avonts het comptoir van de Rentmeesteren der Stadt wederom met twee a drie schiltwachten hebben doen besetten / door der welcke de Rentmeesteren voornoemt noch gheweert sijn ghewoorden op het selve te mogen gaen. Dese nieuwe besettinge vele Leden van de Regeringe bekent ghewoorden zijnde / sijn die tot elf in 't ghetal des Saterdaeghs morgens in het Collegien van Schepenen ghegaen/ ende hebben instantelijck versocht/ dat alsoo dese saecken weder tot groote verwijderinge liepen / ende dat de Rentmeesters van de Stadt met geweld werden geweert hun comptoir te gebruycken/ dat de Leden van de Stadt promptelijck mochte werden vergadert / om het rapport van hunne Gedeputeerden te hooren/ ende vervolgens te resolveren/ wat verders behoorde te werden gedaen; met al welcke instantien / men soo vele niet heeft connen te wege brengen/ dat Stadts-Leden vergadert wierden / ende heeft dese besettinghe van 't Comptoir der Rentmeesteren gheduert van Vrydag avont tot Maendag daer aenvolgende / sijnde den sesten deser des middaghs/ als wanneer welgemelte Heeren Gecommitteerden de Rentmeesteren der Stadt nochmaels hebben ontboden ende van hun begeert alle der Stadts-reeckeningen / ofte dat sy die in handen van Schepenen souden leveren / die wederomme sulcx hebben gheexcuseert / seggende / 't selve niet te connen doen sonder expresse last van Schepenen/ Gesworen/ ende Raden/ die haer in ampt gestelt hadden. Ende als hare Ed. Mog. daer op seyden/ dat sy by verdere weygeringe/ de Deuren souden doen opslaen / heeft een der Rentmeesteren ghesecht / dat dit alles wel hadde konnen voorghecomen werden/ by aldien de Schepen en op het ernstich versouck van soo veele Regeerders aen hun ghedaen / Stadts-Leden hadden doen vergaderen. Waer op de Heeren Gecommitteerden antwoordende / dat sy niet begeert en hadden / ghelijck sulcx oock naderhandt door beyde de Rentmeesters/ ende een der Schepenen daer by geweest zijnde/ in Stadts Vergaderinghe is verclaert / hebben vervolgens op den middach naer twaelf uyren door eenen Smith twee Deuren van 't voor comptoir der Stadts Rentmeesteren/ yder met een slot-gesloten/ doen opslaen/ alle der Stadts reeckeningen

daer van doen halen/ in een Coffer ghesloten/ ende tegens den avont op Schepene Camer doen brengen. Waer na eerst de schiltwachten van 't Stadthuys genomen zijn. In deser voegen nu de Heeren Gecommitteerden van haer Ho. Mog. ende de Ed. Mog. Heeren Raden van Staten bekomen hebbende alle de reeckeningen der Stadt/ waer aen geene Originele hun hebben ontbrooken/ als alleene die van Bamisse acht en twintich tot negen en twintich. Waer over alle de Regenten der Stadt haer Capitatim op den seventienden deser ende eenighe volgende dagen onder solemnelen Eede, vrywillichlijck hebben geexpurgeert, van die nochte in originali ofte eenige dobbelden van dien onder hun te hebben, ofte met hare Communicatie te sijn verbracht, vervoert ofte vervremt, sulck oock niet en weten, waer ofte onder wien de selve ofte eenige dobbelen van dien berusten, met belofte van die uytgevonden hebbende, daer van aenstonts aen 't Collegie der Schepen en kennisse te sullen doen. Soo hebben hare Ed. Mog. alle de gemelte Stadts-reeckeningen naer haer gelieven gesien/ ende alles ondersocht.

De ghemelde Regenten claeghde dat sulcx alles was tegen hare Rechten ende Privilegien/ tot groot opspraeck van haer goeden naem/ ende van den yver by haer gethoont tot weeringe van alle abuysen/ hebbende alles soo wel ghereguleert/ als in eenige de best gepoliceerde Steden te vinden was; Dies waren gedwongen om te protesteren, versoeckende te mogen worden ghehoort/ by soo verre tot haer nadeel yet wiert gerapporteert; als noch begerende dat de originale reeckeningen mochten comen onder een Hof van Justitie/ op dat sy haer actien voor al de werelt mochten suyveren of ghestraft worden.

Op die manier hebben die van de Magistraet aen haer Ho. Mog. geschreven. De Heeren Gedeputeerde soo van haer Ho. Mog. als van den Raedt daer na oock rapport gedaen hebbende/ wiert den sesten Decembris by haer Ho. Mog. geresolveert/ nopende de Stadts-reeckeninge van October acht en twintich tot October negen en twintich, die niet vindtbaer was/ dat het daer by soude worden gelaten/ mits dat die geene die doenmaels absent waren gheweest/ ghehouden souden sijn den selven Eedt noch te presteren. Op het point van de particuliere reeckeningen ende 't geene daer by ghehoorde te sijn van Hoornbeeck ende van Casteren, dat de voorsz. regeerders daer van ghelijcken expurgativen Eedt souden hebben te doen aen handen van den Hooghschout. Op 't point van de ongedane Stadts-reeckeningen van den Jare vijftich inclusys ende vervolgende/ wiert aen de Regeerders van de Stadts gheschreven onbehoorlijck te zijn/ ende tegens ordre dat de selve soo veele Jaren ongedaen waren gebleven; dat die behoorden alle Jaren gedaen ende ghesloten te worden/ ende datse de nu noch openstaende binnen den tijdt van ses eerst comen de Maenden precise ofte eerder/ soo 't can gheschieden/ souden hebben op te nemen/ af te doen/ ende te sluyten voor ende ten overstaen van alle die geene de welcke volgens de Stadts privilegien daer toe gerechticht waren om als dan oock soo haer Ho. Mog. het nodich vonden by de Heeren Gedeputeerden gesien ende gevisiteert te worden. Op 't point raeckende de chartres, Privilegien ende ordonnantien van de Stadt; dienstich te sijn dat daer van naer Collatie ten by wesen van de ghemelde Heeren hare Ho. Mog. Gedeputeerden/

den/ doen al daer noch zijnde/ ende de Heer Ripperse Gecommitteerde van den Raedt van State copien authentijcq gemaeckt/ ende aen haer Ho. Mog. over gebracht souden worden/ om te dienen daer ende soo 't behooren soude.

Dese onlusten quamen sulx voort uyt de oneenigheden van de Regenten selfs. De minste ende onderleggende gaven onder de handt te kennen dat de meeste haer selfs sochten/ ende de Stadts incomsten t'sedert veele Jaren had den vermindert/ datter veel blinde oncosten waren gedaen.

De andere allegeerden de Stadts Privilegien ende costumen/ die men precieselijck moest volgen/ ende dat de Generaliteyt/ als Hartoch van Brabant, by de capitulatie [illegible] beswooren hadde. De gheheele ende rude Paepsche Borgerye hadde [illegible] / maer [illegible] / datse hadden goedt spreecken van privilegien/ die alleen door 't recht van gewelt of van oorloch hadden/ al watse hadden.

Den tweeden December schreef de Raet van State aen haer Ho. Mog. dat van den beginne als in 't Jaer vijfthien hondert acht en tachtich haer Collegie wiert geformeert/ [illegible] het ampt van Tresorier Generael/ dat in 't Jaer vier en vijftich in plaetse van den Heer Brasser was gekosen [illegible] Hieronymus van Beverningh, van sulcken capaciteyt ende bequaemheyt gereputeert/ dat de selve aen den Rade hoochlijck aengenaem soude zijn, als hy het [illegible]. Tresoriers Ampt hadde connen becleden, soo als tot noch toe niet en was gheschiet; Dat sy ondertusschen de saecke van de finantie, die niet konden stilstaen, wel hadden waergenomen, ende doen waernemen, soo in 't laten instellen van ghenerale ende particuliere Propositien van *Petitien, Staten van Oorloge*, ende andere dagelijcx voorvallende depesches, raeckende de finantien, dat anders eygentlijck des Tresoriers werck was, ende by hem moet haer kennisse moest gedirigeert worden, maer alsoo daer en boven noch andere saecken waren daer op specialijck sijnen dienst mede was staende, ende by hem moesten werden in achtinge genomen, als alle *Ordonnantien, descharges*, ende *obligatien*, etc. te *visiteren*, ende als dan neffens de Heeren van den Rade mede te *teeckenen*, welck niemant in sijne plaetse doen can; ende andere saecken meer, soo hadden sy one [illegible] gheacht haer Ho. Mog. te ghemoet te voeren, dat de selve plaetse van Tresories Generael niet langer en diende open te blyven, versochten daerom me dat de selve plaetse weder mocht werden effective waergenomen.

Daer op wiert by haer Ho. Mog. den achtsten [illegible] ende de respective Provintien versocht/ haer op de voorsz. [illegible] ten spoedighsten te willen verclaren: wat Provintien ende wat redenen tegen den Heer Beverning waren/ is in 't Jaer vier en vijftich te sien. Sulx wiert door Vrieslandt den achtienden, ende negentienden weder ingebracht/ ende daer op verstaen/ dat met het depescheren van de Commissie voor den Heere van Beverning/ mitsgaders met het Presteren van den Eedt op de selve soude werden ghesupersedeert/ ter tijdt ende wijlen toe/ dat hy neffens d'andere Heeren haer Ho. Mog. Extraordinaris Ambassadeurs/ geweest in Engelandt/ van alle haer genegotieerde, rapport gedaen, ende van 't gepasseerde aldaer/ de Provintien behoorlijck contentement soude hebben gegeven/ [illegible] Gedeputeer-

den van de Provintie van Hollandt ende West-Vrieslandt, hebben na de lectu-re van dese Conclusie/ ende eer dat op de resumptie van dien/ was ghedelibe-reert / instantelijck versocht / ende met alle bedenckelijcke redenen ende motij-ven getracht/ de Gedeputeerden van d'andere Provintien t'induceren ende te disponeren/ omme de selve te lichten / ofte immers op te houden / tot dat by hun op de voorsz. saecke naerder soude wesen gedelibereert/ ende gedaen voor-slagen van Accommodatie / omme de discreperende Provintien te concilie-ren ende aen de selve te geven alle redelijcke satisfactie / ende bevindende dat vier Provintien bleven persisteren by haer voorige Advijs / ende de pretense Conclusie niet wiert verandert / ende aen ghemelte Gedeputeerde van Hol-landt / tegen reden ende recht / de versochte tijt van uytstel ghewevgert/ ende aen haer Propositie niets gedefereert/ soo hebben de selve uyt speciale last van de Heeren hare Principalen/ Staets-gewijse vergadert / verclaert / dat sy de voorsz. pretense resolutie ghevolght ende aencleven van dien/ als ghenomen te-gens de ghebruyckelijke behoorlijcke ende wettighe Ordre ende forme van Regeringhe / ende dienvolgens laboreerende van nature iniquiteyt ende on-rechtmaticheyt, hielen crachteloos, voor nul ende van onwaerden; De Heer aenwesende Gedeputeerden van Uytrecht heeft hier op doen aenteeckenen tot het gunt voorsz. ongeloost te zijn.

Den twintichsten wiert dese saecke weder voorgebracht ende geleesen 't op-ghestelde Advijs des Raets van den tweeden. Waer op goetghevonden ende verstaen is / dat de Heer van Beverningh als Tresorier Generael soude wor-den be-eedight op de commissie ende Instructie dienthalven in ghevolge van hare Ho. Mog. resolutie van den negen en twintichsten ende dertichsten April des Jaers vier en vijftich gedepescheert/ sullen de selve Commissie ende Instructie oock dienvolgens aen de voornoemde Heer van Beverningh uytge-geven/ ende hy in de voornoemde bedieninghe geinstalleert werden; De Heer Gedeputeerde van Vrieslandt seyde dat hy door expresse last van de Heeren sij-ne principalen insisteerde ende inhereerde als noch de resolutie den voorigen dach by haer Ho. Mog. genomen / dienvolgens dat de Heer Beverningh niet con werden gheadmitteert tot den Eedt ende functie van het Tresorierschap voor ende aleer hy aen haer Ho. Mog. soude hebben rapport gedaen ende con-tentement ghegeven/ nopende het ghepasseerde in Engelant / ende specialijck raeckende de bewuste acte van seclusie van sijn Hoocheyt den Heere Prince van Orangien, sijnde een saecke van soodanigen gewichte/ dat geen overstem-minghe daer in plaets kon hebben / alsoo oock dese saecke / eerst onlanghs den achsten deses was op het tapijt ghebracht / ende hy daer over aen sijne princi-palen hadde ghescheven / ende noch geen antwoort ontfangen / dat hy sich houdt genootsaeckt/de bovenstaende pretense resolutie als ghenomen tegen de gewoonelijcke ordre/ ende het expresse inhout van de voorige daeghsche resolutie te houden voor nul ende van onwaerden/ alles onvercort de naerdere delibera-tien ende verclaringen / by de Heeren sijne Principalen daer over te houden/ ende te doen; De Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Over-Yssel hebben hier op doen aenteeckenen dat sy in de bovenstaende conclusie niet en consenteerden/ maer alles lieten by de opghemelte resolutie van den voori-

gen

gen dach. De Heer Gedeputeerde van Stad ende Landen heeft in de voorsz. conclusie geconsenteert/ op 't behagen van de Heeren sijne Principalen.

Alsoo saghmen dat die van Zeelandt, die te voor waren gemeest de hevighste tegenspreeckers/ nu met Hollandt gingen. Ja men seyde dat in Zeelandt alle Leden eendrachtelijck het soo hadden verstaen. Stadt ende Landen inder daet stont het oock toe. Aen de Soon des Heeren van Renswoud hadde Hollandt eenighe dagen te voor ghegeven een Compagnye te voet. De Heer van Amerongen was Ambassadeur in Dennemerck. Waer uyt bleeck dat by Hollandt meer eendracht/ beleyt/ ende opmerckinghe om haer meyningen uyt te voeren/ ende dat de saecken by d'andere min ter harten wierden ghenomen.

Ende om dat eenigen tijdt ghetrotteert hadde de questie of persoonen, die haer gaven in dienst van de Generaliteyt, daer door ontrocken wierden uyt de jurisdictie van de Provintie daer sy ghesetten ende anders justitiabel waren? welcke questie niet nieuw/ maer in de ouden twist tusschen de Remonstranten ende Contra-Remonstranten al eer was beroemt. Soo hadden dit Jaer de Staten van Hollandt door een nieuw Placcaet den derden October, verstaen met advijs van de President ende Raden van 't Hof. Dat alle ende een yegelijck van hare Onderdanen ende Ingesetenen van haren Lande van hoedanigen soorte/ Staet/ qualiteyt ofte conditie/ de selve souden mogen wesen/ oock die geene die in dienst ende Eed van de generale Regeringhe van de Unie geemployeert wierden/ ofte voormaels geemployeert waren gheweest binnen Hollandt, ende West-Vrieslandt in eenige van de voorsz. andere Provintien/ ofte onder het destrict van de selve generale Regeringe, ofte daer buyten/ ende binnen den voorsz. haren Lande comende/ het sy omme van haer verhandelde aen de generaliteyt rapport te doen ofte van hare acten reden ende reeckenschap te gheven ter saecken van delicten/ alhoewel in de voorsz. dienst ende in 't stuck van haer officie begaen/ alleen in rechten aensprekelijck ende strafbaer waren voor soodanigen competenten Rechter daer onder de selve binnen haer Lande wonende sorteerden/ ofte alwaer sy ten tijde van het aennemen van haren dienst gesorteert hadden.

Alsoo oock haer Ed. Groot Mog. in November hadden ghemaeckt een nieuw ceremoniael of titulatuer soo veel haer aenlangt/ soo hebbe goedt gedacht sulcx hier by te doen.

DE Staten van *Hollandt* ende *West-Vrieslandt* bemerckende dat soo nu soo dan eenige brieven aen de selve addresserende, ende voornamentlijck van buytenlantse Coningen, Republijcquen, Princen, Potentaten, Staten ofte Steden, in hare superschriptien, inleydingen, ende anderfints aengaende de intitulatien van haer Ed. Gr. Mog. ende andere formaliteyten niet soodanich sijn gequalificeert als wel naer de digniteyt ende waerheyt, mitsgaders voor de Eere, Hoocheyt ende Souverainiteyt van de voornoemde Provincie wert gerequireert, hebben naer voorgaende indagatie ende ondersoeck van 't geene dienaengaende wert bevonden in de Verbalen van de voorgaende Legatien wegens den Staet der Vereenichde Nederlanden aen uytheemsche Coningen,

 Repu-

Republijcquen, Princen, Potentaten, Staten ofte Steden ghedecerneert ghe-weest zijnde, oock alvoorens naergheslen in wat voegen de selve Coningen, Republijquen, Princen, Potentaten, Staten ofte Steden gewoon sijn by hare brieven soo haer Ho. Mog. als particulierlijck haer Ed. Gr. Mog. te qualificeren, mitsgaders in 't regart van de intitulatien, ende andere solemniteyten hier boven geroert te Tracteren, goetgevonden ende verstaen, dat uyt den name, ende van wegen haer Ed. Gr. Mog. aen alle de Ministers van Coningen, Republijcquen, Princen, Potentaten, Staten ofte Steden jegenwoordich alhier aenwesende sal werden bekent ghemaeckt, dat meest alle andere Staten, ende specialijck mede verscheyde gecroonde hoofden aen haer Ed. Gr. Mog. schryvende, ghewoon sijn ten regarde van de voorsz. intitulatie te gebruycken de navolgende formalia:

Inde Subscriptien.

In 't Nederduytsch:

Edele Groot Moogende Heeren, de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt.

In 't Hoochduytsch:

Den Edlen Grossmögende Herren Staten von Hollandt und Westfrieslandt.

In 't Francois:

Nobles Grands & puissants Seigneurs, les Seigneurs Estats d'Hollande & Westfrise.

In 't Spaens of Portugeesch:

A los Nobles, Grandes y Poderosos Señores, &c.

In 't Latijn.

Illustrissimis, Magnis, ac Potentibus Dominis, Dominis Hollandiæ, Westfrisiæque Ordinibus.

Inde Inleydinge boven aen de Brieven.

In 't Nederduytsch:

Edele Groot Moogende Heeren.

In 't Hooghduytsch:

Edle Grossmögende Herren.

In 't Francois:

Nobles, Grands, & Puissants Seigneurs.

In 't Spaens ofte Portugeesch:

Nobles, Grandes, y Poderoses Señores.

In 't Latijn:

Illustrissimi, magni, ac Potentes Domini.

Dat voorts in de subscriptien van de voorgeroerde brieven boven de namen ofte onderteyckeningen ghemeenlijck gestelt worden, de woorden van *goede Vrunden, Geallieerden, Nagebuyren*, ofte andere van equipollente, immers niet van min aengename significatie, met versoeck omme daer van aen hare respective Heeren Committenten te willen kennisse gheven, ende met verclaringe dat hare Ed. Gr. mog. sonderlinge aengenaem sal zijn, ingevalle hier bevoorens by de selve in 't depescheren van hare Brieven aen haer Ed. Gr. Mog. eenich ander ghebruyck mogen sijn geweest, dat sulcx voortaen naergelaten, ende alles daer ontrent na 't geene voorsz. staet, gereguleert moge werden, ende specialijck dat achter wege mogen werden ghelaten de woorden van Ernfeste, Hoochgeleerde, Wijse, Voorsienige, Discrete, *spectabiles, Generosi, famati, dilecti*, ende dierghelijcke, die men bespeurt heeft, op ende in sommige der voorsz. Brieven voor desen ghestelt geweest te zijn, dat mede aen de Ministers op de presentatie van haer Ed. Gr. Mog. by de ghemene Bontgenooten buytens Lants gecommitteert 't geene voorsz. is sal worden ghenotificeert, omme insgelijcx ten voorsz. eynde daer van kennisse te geven aen de Hooven, ofte Regeringen by de welcke syluyden respectivelijck sijn residerende; Actum in s'Gravenhage den *dertichste November sestien hondert ses en vijftich* onder stont ter ordonnantie van de Staten voornoemt.

Op 't selve stuck van Ceremonie is oock by haer Ho. Mog. den sevenden December in deliberatie ghelept sijnde verstaen dat soo wanneer eenige Republijcquen ende Princen / aen de welcke haer Ho. Mog. verstaen egeen rang te cedeeren / aen de selve hare Ho. Mog. schrijvende / de selve lager tytulen in hare Brieven / ende de superscriptie van dien sijn ghevende / als haer Ho. Mog. sijn competerende / de selve Republijcquen en Princen in haer Ho. Mog. Brieven met gelijcke tytulen ende superscriptien bejegent sullen werden / daer van den Griffier Ruysch, hare Ho. Mog. van tijdt tot tijdt sal hebben te waerschouwen.

In

In April klachten komende dat in Spangien de Nederlantsche Negotie wiert beswaert met nieuwe Tollen/ wiert gheconfereert met den Spaenschen Ambassadeur / die aennam daer over te schrijven. Edoch hadde hy ghetoont een Brief van een Spaensch Minister / inhoudende datmen daer al langh hadde te gemoet gesien de komste van een Ambassade van desen Staet. Die saecke was al dickwils voor geweest / ende 't quam eerst in 't Iaer sestich tot sijn perfectie / ondertusschen wiert in desen tijde goetghevonden dat de Soon des Heeren van Renswoude doen te Madrid zijnde / van wegen desen Staet aen den Koningh een compliment van excuse soude doen/ende voort aldaer resideren op een Tractament van achtien gulden daeghs / maer de swarigheyt was dat men wilde/ Utrecht soude dat nemen op haer quote in de post van de defroyementen/ de selve Provincie seyde dat sulcx wiert gheheelijck gheabsorbeert door de Heer van Amerongen , doen Extraordinaris Ambassadeur in Denemarcken zijnde.

Don Ian van Oostenrijck Soon van Koningh Philips de vierde, quamende succederen in plaets van den Erts-Hartogh Leopold, die den achtsten Mey toogh uyt Brussel, was s'avonts tot Loven, ende s'anderendaeghs tot Scherpenheuvel, Don Ian van Diest, ende d'Erts-Hartogh van Scherpenheuvel ontmoeten elck ander ter halver weghe/ doch dese wel een uyr voor d'ander beyde te gelijck traden van haer Coetsen ende salueerden elckander. Dese sprack Don Ian eerst aen met weynich woorden / d'ander antwoorde met noch weyniger. De Erts-Hartogh nam Don Ian by de hant/ leyde hem in des Erts-Hartoghs Coets ; daer Don Ian sich stelde aen de hooger handt/ reden alsoo na Scherpenheuvel , hoorden Mis , ende aten s'middachs by de Paters van 't Oratorie, na de maeltijt spraecken sy een uyr alleen / doen quam de Erts-Hartogh sijn afscheyt nemen van de aldaer met hem gekomene Neerlantsche Edellieden / ende Don Ian bracht hem tot de plaets daer hem de Erts-Hartogh hadde ontfangen/ afscheyt nemende. Den elfden Mey dede sijn intre tot Brussel door de Lovensche poorte / die met root laken was behangen/ op de welcke saten eenige Musicanten spelende / daer dicht by was een verheven plaets mede met root laken behangen / daer de Magistraet hem ontfingh/ ende op een silver tafelboort de sleutelen der Stadt presenteerden. Van daer wiert hy met hondert Carossen ter Stadt in op de merckt gheleyt/ daer stonden drie stellagien yder met hondert picktonnen / noch een schip met vierwerck; ende de gilden op het heerlijckst.

De Ambassadeur Don Estevan ginck een reyse doen om de aengekomene te verwillekomen/ 't welck de aengevangene conferentien over de verdeelingh van de Landen van Over-Mase weder wat suspendeerde. Alsoo hy oock seyde dat de Raets-Heeren verscheyden ende andere hier waren gekomen op dat stuck/ wiert daer tegen van wegen haer Ho. Mog. verklaert dat men niet als met den Ambassadeur self gemeent was te confereren/ ondertusschen wierden de Landen van Over-Mase van van de eene dan van de ander party bedorven.

In de aldaer Nabuyrige Stadt Aken , gebeurde een groot ongeluck den tweeden Meye, en backers huys in de Nieustadt by de poort te in brant rakende mi-

de ontstack byeans de gantsche Stadt/ immers alsoo dat weynich over bleef/ sijnde noyt van sulcken brant gehoort.

Veel geruchts wasser van 't arriveren van de silver Vloot / daer de Engelsche het oogh op hadden om die t' attraperen / en die van desen Staet omse te salveren. De Koninck van Schotlandt hiel sich op 't Casteel te Wilvoorden, doch korts daer na nam sijn Residentie met den Hartoch van Glocester tot Brugge.

In Iunio werden door Spaensche Commissievaerders van Oostende, genomen verscheyden Schepen/ doch meest Engelsche/ varende onder Convoy van een Amsterdams Oorlogh-Schip/ het gemunt hebbende op Noort-Engelandt. Ende alsoo de Oorloghs-man sijn Schepen wilde beschermen ende weer doen / hebben hem mede verovert ende in Vlaenderen opghebracht. Sulcx causeerde veel clachte; dat het was tegen 't elfde Artijckel van het Tractaet van Marine. Maer haer Ho. Mog. hebbende door desen geordonneert / dat geen Lants Oorlogh-Schepen tot convoy van vreemde Koopvaerders souden werden gegeven / waren t'onvreden dat die van Amsterdam nu daer tegen hadden ghedaen/ niet blijckende dat eenige van de Schepen of goederen aen deser Landen Ingesetenen toequamen. Na veel schrijvens aen Don Ian, noch sendingh na Vlaenderen/ is 't Oorloch-schip vry gelaten.

In Iunio quam 't Fransche Leger onder de Marescha Turenne te velde/ gheschat op dertich duysent man / maeckte mijne om Doornick aen te tasten/ maer den vijftienden legerden haer om Valenchien, alwaer de Graef van Hennyn commandeerde.

Elders heb ghestelt dat men bevreest was te vallen in offensie van Vranckrijck ende Engelandt, om dat men hier soo veel dede tegen Sweden. Derhalven was van wegen Hollandt geproponeert eene Ligue met Vranckrijck ende Engelandt. De Spaensche Ambassadeur Don Estevan de Gamarra verthoonde daer tegen den een en twintichsten July in 't langh/ dat soodanige propositie *quam de quelques esprits preoccupés de dangereuses maximes & plus attachés a leurs avantages particulers, qu'au veritable interest de l'Estat*: seyde het soude leggen een fondament tot rupture/ dat veel meer desen Staet behoorde te maecken een verbondt tot beschermingе der Provincien *du corps belgique* die men sach dat de Nabuyrige Princen sochten in te slocken. Dat des Koninghs Nederlanden waren als een *ferme barriere & rempart* tegens de woeste desseinen der Fransche ende Engelsche. Dat de selve hadden alrede by secreet Tractaet gedeelt de Zee-plaetsen in Vlaenderen, dat desen Staet van haer niet hadde te verwachten *que la grace de polyphome*. Voorts discoureerende van de onversadelijcke ambitie der fransche/ende van de pretensien die sy noch trecken uyt het Rijck van Carolus Magnus op alle deelen van Europa, om te comen tot de Monarchie universelle, welck dessein sy hadden valschelijck willen imputeren aen den Koningen van Spangien; seyde/ dat die niet en besaten als op seer wettige titulen van successie ende erfschap/ behalven Indien ende eenige Plaetsen in Africque genomen van de Barbaren ende ongelovige. Dat der Spaensche moderaetheyt of vernoeghsaemheyt was gebleecken aen de genereuse restitutien die sy gedaen hadden van Genua aen de libertеyt/van Florence ende Siene

gen die van Medicis, van Phisonce aen Parme, van Vercelly ende S. Germain aen Savoyen, Casal aen Mantue, etc. Hy notificeerde dat de Coningh hadde toegestaen een uytvoer van vier en veertich stucken Geschut door desen Staet gecocht in Biscayen. Seyde oock wel te weten/ datter tusschen Sweden ende Engelandt was een alliance van Assistentie. Men schickten by hem den Heer van Merode, om te weten wat van soodanige handelingh was/ maer men bevondt niet dattet vast ginck. Doch seecker ende aenghenaem was de communicatie die hy dede van een brief van Don Ian, dat de Fransche waren voor Valencien opgeslagen; s'nachts tusschen den vijftienden en sestienden Iuly ghesciede de eerste attacque: dan wierden de Spaensche in die ende de volgende t'eenemael afgeslagen/ doodt blyvende een vaillant Officier Hans Verkest. De derde aenval sullende geschieden/ verstont Don Ian, dat een nieu secours op handen was na 't quartier van la Ferté: eenige Spaensche Ruyterye daer tegen gecommandeert/ bracht dat secours in desordre/ en geraeckte een gedeelte der Spaensche in het quartier van la Ferté, waer op de derde aenval volghde/ ende te gelijck deden die van binnen eenen stercken uytval/ sy lieten oock haer opgesteygert water overloopen/ ende door een Schip/ met stenen toegemaeckt/ braecken de brugh der Fransche over de Schelde geslagen. Waer door het secours onderlingh belet/ den Franschen van dat Quartier de retraitte wiert benomen/ ende meest in handen van de Spaensche verbleven. Ende alsoo braecken de Spaensche door/ forcerende de linien/ ende geraeckten tot in de Stadt/ ende meenende door de andere poorten te passeren/ om de Fransche oock elders te slaen/ vonden die met aerde gevult/ ende eer die wierden geclaert/ salveerde sich het Fransche Leger by ende onder Quenoy. Aen de Spaensche zyde was oock gebleven seer wel bekende Don Antonio, eenighste Soon van den Ambassadeur Don Estevan de Gamarra. Om welcke Rou te beclagen van wegen haer Ho. Mog. by hem waren de Heer Huygens ende andere haer Ho. Mog. Gecommitteerden/ met een spreeckende om te wisselen een Amsterdams Capiteyn tot Duynkerken tegens een Duynkercx Caper tot Rotterdam sittende.

Het Advys van Hollandt nopende de alliance met Vranckrijck ende Engelandt/ was luydende dat nagesien waren de jonghste concepten van soodane Alliance/ ende bevonden de navolgende discrepantien.

EErstelijck, dat haer Ho. Mog. haer alleenlijck hadden willen verbinden tot assistentie door secoursen sonder engagement tot *rupture*, daer ter contrarie van de zyde van Vranckrijck voorgestelt ende begeert was, dat sijn Majesteyt na gemaeckte vrede met Spangien jegens de selve wederom comende in *rupture*, desen Staet mede jegens Spangien soude moeten *breecken*, gelijck oock dese Staet met *Engelandt* in rupture comende, *Vranckrijck* mede genoodtsaeckt soude wesen met *Engelandt* absolutelijck te breecken.

Ten *tweeden*, dat de intentie van haer Ho. Mog. was geweest de verbintenis tot de voorsz. defensie door secoursen of subsidien t'haren laste niet verder te laten extenderen als tot alle de plaetsen die den Coningh van *Vranckrijck* besat, soo in 't Rijck van *Vranckrijck* als in Nederlandt, daer ter contrarie de verbintenis

by

by *Vranckrijck* generalijck ende ſonder eenige exceptie van plaetſen was begeert geweeſt.

Ten *derden*, dat *Vranckrijck* deſen Staet hadde begeren t'obligeren, als boven, ſonder diſtinctie of *Vranckrijck* van andere ſoude mogen geattaqueert worden, ofwel ſelf anderen Oorloch connen aen te doen.

Ten *vierden*, dat haer Ho. Mog. hadden geurgeert ten eynde *praallablement* ſeeckeren competenten tijdt tot interceſſie, ofte mediatie ſoude werden vergunt, daer ter contrarie van de zyde van *Vranckrijck* begeert was dat de obligatie *ilico*, ende ſonder eenich uytſtel ſoude weſen geboren.

Ten *vijfden*, dat Vranckrijck in de voorgeroerde ghevallen, begeerte heeft dat men geſamentlijck in craghte van 't Tractaet in Oorloch geraeckt zijnde, daer naer geen Vrede ſoude mogen maecken als met onderlingh conſent, ende gemeene bewilliginge, daer van haer Ho. Mog. haer wat avers gethoont hadden.

Ten *ſesten*, dat voorts op 't Stuck van de *Marine* verſcheyden poincten daer aen haer Ho. Mog. haer lieten ghelegen zijn, in de Concepten van *Vranckrijck* waren gecommitteert, oock andere deflecterende van de inſtellinge van deſen Staet daer inne ghebracht. Oock daer benevens geconſidereert dat daer door het getroffen Accommodement tuſſchen *Vranckrijck* ende *Engelandt* als door andere opgecomen veranderingen, veele van de oorſaecken, waer uyt de voorſz. diſcrepantien waren geſprooten, jegenwoordich comen te ceſſeren, was verſtaen, ende ghereſolveert, dat de ſaecke ter Generaliteyt daer heenen ſoude werden ghedirigeert ten eynde een *vigeruſe, ende crachtige gemene Alliantie defenſive* moghte werden ghetroffen tuſſchen *Engelandt*, *Vranckrijck*, ende deſen Staet, tot ſulcken effecten, dat by ſoo verre *een van de voorſz. drie Staten hier naermaels in Europa mochten werden geaggreſſeert, ende met Oorloge aengetaſt, ofte in hare Commercien, Rechten, ende Vryheden tegens 't Volckeren recht getroubleert, beſwaert, ofte verongelijckt, 't ſy ſulcx mochte geſchieden by een vierde,* ofte *ook wel by een van de voornoemde geallieerden ſelf*, in *ſulcken cas de opgemelde geallieerden alle drie geſamentlijck, of wel de overige twee van henluyden, gehouden ſouden weſen tegens al ſulcke aggreſſien, ofte aggreſſeurs, turbatien, ofte turbateurs*, tot afweringe, ende reparratie van ſoodanige aggreſſie, Turbatie, ofte verongelijckinge mede *openlijck te breecken*, ende de ſelve met alle *hare macht, ende vermogen te helpen tot reden* brengen; Dat oock de Obligatie tot het voorſz. defenſie verſtaen moght werden *ilico van de attaque, ofte trouble af geboren* te weſen, in cas bevonden wiert ſulcx by de andere mede geallieerden aengenaemſt te weſen.

Ende dat men in crachte van de voorgeroerde Alliancie gheſamentlijck in Oorloch geraeckt zijnde, daer naer een van de geallieerden geen Vrede ofte Treves ſoude mogen maecken dan *met incluſie* van de mede geallieerden in ſulcken ſtaet als de ſelve ten aenvanck van de voorſz. Oorloch ſouden ſijn gheweeſt, ten ware de gemelde geallieerden anderſints daer inne geliefden te bewilligen; Des dat op 't ſtuck van de *Marine* in alles, ſoo veel doenlijck, wierden bedongen de reglementen dienaengaende voor deſen gheprojecteert, ende door de reſpective Miniſters van deſen Staet ſoo aen *Vranckrijck* als *Engelandt* voorgehouden.

Ende dat tot voortſettinge van het voorſz. groote werck de Heeren Ambaſſa-

bassadeurs van desen Staet in *Engelandt* ende *Vranckrijck* respective by haer Ho. Mog. met den aldereersten ghelast moghten werden de *Coninck* ende *Protector* voornoemt, ofte hare respective Ministers, ende Commissarisen op 't geene voorsz. is te sonderen, ende in de selve een goede dispositie tot de voorgeroerde gemene Alliantie in conformite van de boovenstaende resolutie te verwecken, oock met henluyden voorts te concenteren op de bequaemste wegen, ende middelen omme het voorgeroerde werck in 't corten tot een gewenschte besluyt te brengen, met byvoeginge dat haer Ho. Mog. haer ten reguarde vande plaetse, alwaer de voorsz. gemene onderhandelinge soude vallen, ende op 't gunt verders van diergelijcke nature is, weynich formaliseren souden.

Dat wyders door Gedeputeerde van haer Ho. Mog. nader moghten werden geprepareert, ende op 't papier gestelt de particuliere ingredienten van deser zyde tot de meergeroerde Alliantie defensive te furneren; Ende werden de opghemelte Heeren haer Ed. Gr. Mog. Gedeputeerde mitsdesen versocht van de voorsz. *ingredienten een ontwerp te maecken*, ende daer van, soo haest doenlijck, alhier ter Vergaderinge rapport te doen.

In 't begin van Augustus is op aengeven van Hollandt gheresolveert door Gecommitteerde van haer Ho. Mog. den Ambassadeur van Spangien te verseeckeren dat haer Ho. Mog. geen intentie of dessein hadden om eenigh Tractaet met Vranckrijck of Engelandt of yemant aen te gaen tot nadeel van de Paix die men tot Munster met Spangien hadde gemaeckt / maer dat men gemeent was de selve heylichlijck ende onverbreeckelijck t'onderhouden.

In 't laest van Augustus liet de Ambassadeur van Spangien Communiceren de overgangh van Conde, item / dat sijn Coninck ter audientie hadde geadmitteert den Minister van desen Staet den jongen Heer van Rede van Renswoude, hem Tracterende even op dien manier als getracteert was den Resident van Denemerck. Om seeckere twee Kinderen tot Ryssel, door de Groot-Moeder gedetineert om de Religie / ende door de Vader tot Amsterdam gereclameert / was verscheyden malen gedoleert: In September notificeerde de Ambassadeur datse waren geenlevert of wech gelopen. Sulcx wiert qualijck genomen ende alsoo by resolutie op 't Sas van Gent gevangen saten twee Priesters; soo wiert ghediscoureert van niet alleen de selve niet te relaxeren / maer oock andere noch daer by te halen.

Nae het ontset van Valencien waer toe den Prins van Conde veel dede / quam hier sterck gerucht dat dessselfs troupen souden comen logeren in de landen van Over-Mase. Deswegen heeft men soo by den Ambassadeur alhier by monde / als door brieven van Don Ioan, versocht / dat sulcx niet mocht geschieden; dattet verwijderingh soude maecken. De Ambassadeur eenige dagen daer na claeghde dat men in den brief aen Don Ioan onder aen hadde geschreven *vos bons amis*, ende dat men aen den Prins van Conde schreef *vos affectionnes serviteurs*, daer op is goedt gevonden dat aen Don Ioan soude worden geschreven; *vos tres affectionnés Serviteurs & amis*, mits dat hy oock wederom aen desen Staet soude geven den behoorlijcken titul / dat menst anders soude weder intrecken.

Korts daer na wiert den Rhyn-Graef Gouverneur tot Maestricht, gelast om te gaen vinden den Prins Don Ian ende Prins van Conde, by de welcke hy audientie hadde tot Nyvelle; op 't voorsz. subject/ sijne receptie so by Don Ian als by den Marquis de Caracena was koel/ werdende gepretendeert dat aen sijn Hoocheyt niet was gegeven den behoorlijcken titul. Ende hoewel de Rhyn-Graef insisteerde om schriftelijcke antwoort/ soo heeft de selve doch geen soodanigh connen becomen/ maer men heeft sich gerefereert tot den Koninckliјcke Spaenschen Ambassadeur in den Hage, dat die last hadde ende bescheydt soude weten te geven.

Maer by den Prince van Conde hadde goedt onthael ende een schriftelijck antwoort becomen/ by 't welcke hy verclaerde altijdt ghenomen te hebben/ ende als noch te sullen nemen singulierie confidentie op alles wat het interest van desen Staet raeckte/ ende dat hy sich soude laten daer aen ghelegen zijn/ om alle goede intelligentie ende correspondentie te onderhouden/ maer wat aengingh de Landen van Over-Mase dat sulcx raeckte de Ministers van sijn Catholijcque Majesteyt/ ende dat hy sich daer toe gedroegh. De selve Prince hadde oock wederom eene visite gegeven aen den Heere Rhijn-Graef.

Die van Gelderlandt hadden gheschreven om meer Garnisoen in ende op haer Frontieren om de annaderende marche van de Condesche, sulcx ghestelt aen den Raet van Staten/ is geadviseert/ dat de Garnisoenen sterck ghenoech beset waren/ ende indien immers op de Frontieren meer volck van noden was/ dat sy binnen Aernhem hadden leggende de Compagnie Gardes te paerde/ bestaende in twee hondert koppen/ ende dat sy die op de Frontieren conden gebruycken/ uytvoer van Ammunitie sonder te betalen het Landts gerechticheyt na 't Landt van Cleef/ is toegestaen.

In dese tijdt trotteerden in Vlaenderen ende Brabandt wederom seer de voorslach der Leden of Staten/ dat sy self souden aennemen de betalingh van s'Coninghs Krijghs-volck ende daer door bevrijt worden van inquartieringh. Het wiert eyndelijck soo goedt als vastgestelt. Maer de Capitains waren daer seer tegen/ oock 't gesach ende interest des Coninghs. Dies de Gemeenten noch als t'sedert hebben ghecontinueert in haer ellenden ende de Soldaten in 't bedelen. Komende de Hollanders/ in de Spaensche Nederlanden reysende seer vreemdt voor/ als sy van de selve/ ja van Ruyters te paerde en van Officieren wierden aengebeden om een almoesse.

Alsoo nu en dan de Spaensche ende Engelsche Capers hare respective vyantlijcke Coopvaerdy-Schepen niet alleen vervolghden/ maer oock namen tot in de vrye stroomen van desen Staet/ ende sulcx veel confusie ende disordre causeerde/ oock tegens de Hoocheyt ende Souverainiteyt van desen Staet was: soo is een expres verbot op dat stuck uytgegaen/ dat niemandt wie hy oock mochte sijn eenige Prinse of hostiliteyt soude hebben te doen/ op de binnen Wateren ende gaten van desen Staet.

De correspondentie met Vranckrijck dit Jaer is niet goedt geweest. Men was hier seer t'onvreden/ men claeghde dat de Commissievaerders ende Capers varende van Calis de Schepen deser Landen vyantlijck waren aentastende/ beroovende/ plunderende/ ende Schippers ende 't Bootsvolck der

selver seer qualijck tracterende ende mishandelende / noch de Schepen tot Calis opbrengende / niet tegenstaende de selve waren inhebbende hare goederen / ende noch selfs gedestineert en gaende naer hare Havens / hebbende noch de voorsz. Capers noch onlanghs / aengetast het Schip van Cornelisz. Centsen, Schipper van Vlissinge in 't comen van Nantes, den selven Schipper terwijlen hy besich was / om sijne brieven ende bescheyden te langen / en toonen / seer jammerlijck ende moordadelijck gepoignaerdeert ende om gebracht hebbende / ende het Schip tot Calis binnen gebracht / alwaer het selve niet tegenstaende de gedane devoiren alnoch wiert gedetineert / beletteade boven dien selfs door violentie / soo wanneer de goederen by 't Hof ofte den Raet des Coninckx van Vranckrijck wierden ontslagen / dat de arresten van handlichtinge becomen / tot geene executie en conden werden gestelt / ende latende de waren in de Packhuysen leggen bederven / in plaetse van die aen de Eygenaers te restitueren.

Op sulcx is belast den vijfden February, aen alle de Oorloch-Schepen te bevechten ende veroveren / ooch hier te Lande op te brengen / alle de Schepen die de Ingesetenen deser Landen met Roberpen beschadigen ofte berooven / hebben beschadight ofte berooft / ofte sulcx poogen te doen 't sy van waer die mochten wesen.

Den elfden February, is tot nader interpretatie van de opgemelde hare Ho. Mog. resolutie van de vijfden verclaert dat de Oorloch-Schepen van desen Staet souden hebben te bevechten ende veroveren ooch hier te Landen op te brengen / alle Schepen die de Ingesetenen deser Landen / na dato deses, met roberpen souden beschadigen ofte berooven / ofte sulcx poogen te doen / 't sy van waer die mochten wesen / tot dien eynde wiert in Martio in Zee gesonden een esquadre van ses Fregats / als een van Rotterdam, twee van Amsterdam, ende drie uyt Zeelandt, tegens de gemelde roberpen in de Bocht ende in 't Canael.

De Cardinael hadde groote concepten met den Protector, sijnde Engelandt soo wel als Vranckrijck in Oorloge tegen Spangien geengageert. De Paus ende Geestelijcke schepten jalousie daer uyt / immers 't wiert soo beleyt dat een Pausselijcke brief van den twintichsten Maert quam aen de Vergaderingh van 't clergé in Vranckrijck, haer recommanderende de Religie, ende Kerckelijcke waerdicheyt; de bewaringh van 't huys Godes, het Hemelsche Jerusalem; met versouck om de Coningh te vermanen tot Vrede met Spangien. Sulcx geschiede door Gedeputeerde van 't Clergé aen de welcke de Cancelier gaf een scherpe antwoort. Seggende / dat sijn Heylicheyt hadde behooren te senden of te schryven aen den Koninck, ende dat dese sijn brief aen de clergé; was gefabriceert door de vyanden van Staet, dat de Nonce dit gedaen hadden par une soupplesse & subtilité indigne de son charactere & de sa qualité, & qui nes tient rien de la maturité des son aage: ende daer na spaerde niet de Paus self / seggende / Il n'y à point eu d'occasion ou la France ait esté interessée, que le Pape n'aye Prins party pour l'Espaigne; au lieu de se faire voir un Pere commun, & egalement affectionné pour le bien des deux Couronnes. Ende de uytkomste heeft geleert dat den Spanischen onmogelijck was het uyt te houden

den tegen Vranckrijck, Engelandt ende Portugael te gelijck/ sulcx voorsach de Paus/ ende dat soo in Vlaenderen als in West-Indien, aen de Religie soude afbreuck geschieden. De groote vrientschap tusschen Vranckrijck ende Engelandt moest hier oock suspect zijn/ ende te meer alsoo de Fransche allenthalven niet alleen quaedt ghelaet toonden aen de commercien van desen Staet/ maer quaet dede/ dan met aenhoudingh van Schepen/ dan met opbrenginge ende plunderingh van dien. Ende de Ambassadeur Boreel waerschoude dagelijcx van heymelijcke handelingh tusschen de gemelde Staten/ tot afbreuck van dese Provintien.

Dies den ses en twintichsten Juny wiert goetgevonden/ dat tot bevrylingh van de Middelantsche Zee, geemployeert souden werden twaelf Schepen/ te weten/ drie gemonteert met vijftich stucken/ ende gemant met twee hondert koppen/ drie ghemonteert met veertich stucken/ ende ghemant met hondert festich koppen/ drie fregatten gemonteert met dertich stucken/ ende ghemant met hondert twintich koppen/ ende drie Jachten gemonteert met achtien stucken/ ende gemandt met vijf en tachtich koppen/ maecken te samen twaelf Schepen/ ghemant met sestien hondert vijf en t'negentich koppen; des souden tot bevrydinge van de nauwe Zee ende de Bocht van Vranckrijck gebruyckt werden ses Schepen/ namentlijck/ vier gemonteert met dertich stucken ende gemant hondert koppen/ ende twee Jachten gemonteert met achtien stucken ende gemant met vijf en tachtich koppen/ t'samen ses Schepen/ ghemant met sevenhondert vijftich koppen/ alles met dien verstande/ dat by de Collegien ter Admiraliteyt tot Rotterdam/ in Zeelandt ende in 't Noorder-quatier tot executie van 't gunt voorsz. is/ geequipeert souden werden/ by yeder twee Schepen tot bevrydinge der voorsz. Middelantsche-Zee, ende by yeder een tot bevrydinge van de Nauwe-Zee, en de Bocht van Vranckrijck, ende by 't Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam, ses Schepen tot bevrydinge van de Middelantsche-Zee, ende drie tot bevrydinge van de Nauwe-Zee, en de Bocht van Vranckrijck, daer inne alle de gemelte Collegien versocht werden geensins in gebreecke te willen blyven/ maer hunne uyterste devoiren aen te wenden/ ten eynde dat dese hare Ho. Mog. meeninge by hun respectivelijck nagecomen/ ende achtervolcht mochte werden. Des wiert de gemelte Collegien aen de Hoofden ende Capiteynen die in de voorsz. districten geemployeert soude werden, soodanigen last ende ordre mede gegeven, als voor desen by haer Ho. Mog. resolutie van den vijf en twintichsten Augusti des Iaers een en vijftich ten regarde van de voorsz. districte respectivelijck beraemt ende vastgestelt, oock ten selven tijde de voornoemde Collegien toegesonden was.

De insluytinge van desen Staet in het Tractaet tusschen Vranckrijck ende Engelandt den derden November des verleden Jaers ghemaeckt/ is te sien achter het Latijns/ in 't voorgaende Boeck gestelt/ over de Elucidatie van dien viel 't een en 't ander/ te seggen. Hier wilde men 't trecken tot de regel van vry-Schip vry-goet, volgens 't vijftiende Artijckel/ maer hoe kleyn de Fransche gunst was/ is te sien uyt het volgende.

Arrest

Arrest du Conseil d'Estat portant Reglement en Execution des Ordonnances sur les Iugement des prises.

LE Roy estant en son Conseil, voulant tenir nombre de Vaisseaux Armez en ses Mers de Levant & Ponant pour la defence de Son Estat Seureté du Commerce, & pour entreprendre sur les Ennemis aux occasions qui s'en peuvent presenter, & pour c'est effect ayant permis a aucuns de ses sujects d'en faire l'armement a leur despens, aveq pouvoir de courre sur & aux subjects du Roy d'*Espaigne*, & aux Pirates d'*Afrique*, & d'empescher le secours & les assistences que les Ennemis recoivent par les practique qu'ils ont avec aucuns des sujets & Alliéz de S. Maj. qui les assistent de leurs vaisseaux & leur donnent les moyens de continuer la Guerre: Ce qui n'arriveroit pas, si les Ordonnances sur le fait de la Marine estoient estroitement observeés, Aucontraire les subjects de Sad. M. seroient d'autant plus portés a faire de puissants armements de Mer, qu'ils auroient esperance de profiter, sur les Ennemis par les voyes, Licenteés & permises par la Guerre. Et neantmoins sa Maj. desirant entretenir les Tractes particuliers qu'elle a faits, & les concessions accordeés aveq aucun de ses Alliez a fin que chacun sçache comme il en doit user a la Mer, & n'empescher le Commerce & Navigation. Sa Maj. estant en son *Conseil*, a ordonnè & ordonne, que toutes les prises qui seront faites a la *Mer sur les* Ennemis de l'Estat, Piates. Gens sans adveu, & de Marchandises dont le Transport est defendu, & qui seront meneés es Ports de *France* par les sujects de sa Maj. qui auront armé soubs bonnes Commissions deüement Registreés, seront jugeés selon la Rigueur des Ordonnances de la Marine particulierement des Articles lxv. lxix. & lxx. de l'Ordonnance du Roy *Henry* III. du Mois de Mars 1584. sans qu'aucuns de ses sujects, ou Alliez de sa Maj. qui y auront contrevenu, puissent en estre dispensez soubs quelque pretexte que ce soit. *Et ayant neantmoins exceptez les Anglois, Venetiens Genois, & villes Anseatique, dont S. Maj. veut entretenir les Traités & Concessions a eux accordés*, pour la liberté de leurs vaisseaux seulement & Marchandises de leur Chargement, qu'ils justifieront leur appartenir par les papiers trouvez dans le bord, *sans tirer a consequence pour les autres*. Enjoint sa Maj. au sieur *Duc de Vandosme*, Pair, Grand Maistre, Chef, & surintendant General de la Navigation & Commerce de France, d'observer & faire observer le contenu au present Arrest, & iceluy faire Registrer & publier en tous les sieges d'Admirauté de ce Royaume a ce qu'aucun n'en pretende cause d'ignorance. Fait au Conseil d'Estat du Roy, sa Maj. y estant, tenu a Paris le 30. Iour d'Octobre. 1656. signé. *De Lomenie.*

Sulcx wiert aen den Hartoch van Vendosme als opperhooft van Commercie aengeschreven/ ende door hem aen de Zee-Havens/ specialijck aen die van Calis om 't executeren tot dat dese Staet soude hebben vernieut de Alliantie met Vranckrijck. Sulcx causeerde hier niet weynich becommeringh/ insonderheyt als daer na in December de Heer Boreel schreef/ dat men in

Vranckrijck staet maeckte sich met Engelandt soo vast te verbinden/ dat men de vrientschap van desen Staet niet van nooden hadde. Tot dien eynde ghe-schieden veel secrete communicatien met Loccardt, Minister van de Protector, die in December een reys ginck doen na Londen, met nemende van wegen den Cardinael voor den Protector/ twee Barbarische ende twee Napelsche (al-le seer schone) Paerden/ ende andere presenten voor Loccardt, die sich toonde seer vernoeght. Aen de ander zyde wiert in Provence sterck geequipeert/ om 't voorschreve arrest uyt te voeren tot nadeel van die van desen Staet; im-mers tegen haer t'oeffenen de maxime Robbe d'Ennemy, confisque celle d'amy tegen de andere Natien/ in 't arrest niet uytgedruckt. De Heer Boreel verseeckerde dat de Portector desghelijcx doen/ en niet een Hollandts Schip ongevisiteert laten/ ende daer hy maer een stuck Spaens goet in vont/ alles confisqueren soude.

Men adviseerde mede van Rochelle dat uytgingen twee Oorlogh-Schepen om op de Garonne alle soo gaende als komende geladen Schepen/ af te nemen ses gulden tournois van yeder vat Wijns/ ende drie gulden achtien stuyvers van een Oxhooft Brandewijn. Op de Charente desgelijcx. Men sprack oock van alle Nederlantsche Koopluyden en Facteurs te belasten met de taxes Estrangeres. Item/ dat alle vreemde Schepen inladende ende varende met goederen uyt d'een Fransche Haven in d'ander/ voor yeder vat scheeps souden betalen een fransche croon of drie gulden Tournois.

De Vice-Admirael de Ruyter wiert met de Vloot volgens resolutie van den ses en twintichsten Iuly hier voor gestelt/ gheteet den achsten December. Hem wiert van wegen die van de Admiraliteyt tot Amsterdam den eersten December onder andere oock ghelast/ sich te vertoonen op de Reede van Sale, ende vernemen hoe ver de Consul de Vries, het Tractaet met den Cid aldaer hadde gebracht/ ende voorts te bevorderen dat eenmael mocht worden afge-daen ende vast gestelt wat aen het Tractaet van Vrede van de negenden Fe-bruary des Jaers een en vijftich te redresseren was/ ende soo hy binnen tien dagen sulcx niet con erlangen/ dat hy het soude haer Ho. Mog. schryven/ de saecke in staet laten/ ende den Consul ende anderen waerschouwen haer secretelijck te retireren. Voorts wiert hem ghelast de Schepen van desen Staet te beschermen tegen alle Roovers/ specialijck de uytlichtingh der goe-deren door de Engelsche niet toelaten/ maer daer over met den Generael Bla-ke t'expostuleren/ de acte van den derden November, op dat stuck is te sien onder de Engelsche saecken. Het advys van Hollandt van den seftienden De-cember was weder dilatoir/ ende dat men met de Engelsche soude sien te maecken een Tractaet van Marine.

Den twintichsten December wiert hem weder aengeschreven in effect het inhout van de ghemelde acte: Edoch met dese exceptie dat hy sich vindende onder de Casteelen of Hooft-Armade/ soude alles doen wat hy conde met goe-de woorden om de visitatie te beletten/ maer niet konnende; nochtans van feytlijckheyt sich onthouden/ met een woort/ de sterckste sijnde, te toonen dat hy de sterckste was.

De Vrouw Princesse Douariere van Orangien heeft in 't begin van dit

Jaer door den Heer præsiderende ter vergaderingh van haer Ho. Mog. laten mede delen/ dat in 't Jaer sestien hondert een en veertich Prins Henderick hooger memorie datelijck haer Ho. Mog. hadde bekent ghemaeckt dat sijn Hoocheyt een Huwelijck *per verba de futuro* hadde laten sluyten tusschen de Princesse Henriette, sijn dochter ende de doen jonge Graef/ nu Vorst van Oost-Vrieslandt, ende dat op hoop dat met de Jaren soude sijn aengewassen de affectie ende maritale genegentheyt van de toecomende Conthoralen/ maer dat haer Hoocheyt/ tot haer leedtwesen vernam ende dagelijcx sach/ dat in plaets van sulcx/ de ghenegentheyt niet alleen niet was aengewassen; maer meer ende meer afnam/ ja alsoo dat de Princesse lieber geresolveert soude sijn om te sterven als tot accomplissement van dat Huwelijck. Ende alsoo niet alleen naer rechte/ maer oock volgens belofte de hooge partyen/ *post annos pubertatis*, moest vry staen der selver *consensus vel dissensus*, soo wast dat haer Hoocheyt verklaerde niet te konnen noch de Princesse haer Dochter tegen haer wil ende consent te doen trouwen/ oock niet billijck te sijn den Heer Prins van van Oost-Vrieslandt langer op ende af te houden van ander party te soucken. Dat daerom geresolveert was tegen seeckeren tijdt ende dach opgemelde Contract weder te dissolveren/ met de selve solemniteyten als het ghevolligeert was/ versouckende dat haer Ho. Mog. met haer interventie over dese bystellinge geliefde mede present te zijn/ soo als sy waren tegenwoordich geweest op de sluytinge.

Van wegen haer Ho. Mog. is weder by haer Hoocheyt geweest den Heer Præsiderende/ haer Hoocheyt bedanckende/ ende sulcx alles stellende aen het goetvinden van de selve.

Van wegen haer Ho. Mog. ende den Raet van Staten waren in Oost-Vrieslandt soo aen den Heer Vorst als aen de Stenden/ gesonden de Heeren Oostdorp, Wolffen, Cant ende Scheltinga, die den seven en twintichsten Octobris hebben gedaen ende overgegeven de volgende Memorie.

Memorie voor de Ridderschap, Steden en de derden standt, representerende de Stenden van Oost-Vrieslandt, *wegen de nader resolutie van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, genomen den* dertichsten October, sestien hondert ses en vijftich *jonghst leden, over verstreckte penningen van gemelde Stenden jegenwoordich worden gerepeteert.*

HAer Ho. Mog. geleth hebbende, aen de eene zyde op de hoogen sommen gelden op credijt ende interpositie van haer Ho. Mog. by de gemelte Stenden voor eenige Iaren op Interest ghelicht, door der selver Gedeputeerden, ende Gecommitteerde Raet van State daer uyt geformeert; Ende aen de andere zyden op de Propositie, van meergemelte Stenden daer tegens gedaen; verklaren uyt consideratie van de ongelegentheden ende sware overlasten die 't Lantschap van *Oost-Vrieslandt* voor desen heeft gheleden, dat meergemelte Stenden de twee eerste Capitalen sommen, de eene van *hondert duysent* gulden

den

den *eersten April sestien hondert twintich*, en de andere van *een hondert vijf en twintich duysent* gulden, den *derden November sesthien hondert drie en twintich* verstreckt, sullen augmenteren, met een simpelen Interest tegens *ses en een quart* ten hondert in 't Iaer, beneffens de costen van de negotiatie, ofte maeckelaerdy-gelden wegens haer Ho. Mog. daer op uytgeschooten, te calculeeren, van den dach af, dat de voorsz. penningen gelicht zijn; waer van afslach strecken sal, de *dertich duysent* gulden, voor desen by de selve op de verloopen Interessen betaelt.

Volgens welcke resolutie ende verclaringe de calculatie genomen zijnde, tot op den *tweeden November* deses Iaers *sestien hondert ses en vyftich* nieuwen styl bevonden wort, de interessen van de eerste obligatie van den eersten April *sestien hondert twintich* af voor *ses en dertich Iaren* ende *seven* Maenden tegens den penning sestien te bedragen *tweemael hondert acht en twintich duysent ses hondert vijf en veertich guldens, sestien stuyvers en een half.* Ende de Maeckelaerdy-gelden daer op volgens de eerste gemaeckte ende overgeleverde Staet *ses duysent, ses hondert seven en sestich* gulden.

Van de *tweede* booven genoemde obligatien gepasseert den *derden November sestien hondert drie en twintich* voor *drie en dertich* Iaren Interest *twee hondert seven en vijftich duysent acht hondert twaelf gulden thien stuyvers.* De Maeckelaerdye-gelden als booven bedragen *seven duysent drie en tachtich gulden seven stuyvers.* Het eerste Capitael is *hondert duysent* gulden. Het tweede Capitael *hondert vijf en twintich duysent* gulden, monteert te samen *seven hondert vijf en twintich duysent twee hondert achts gulden dertien stuyvers en een half*, waer van moet afgaen dat daer op betaelt is *drie hondert duysent* guldens. Blyvende de nette somme *ses hondert vijf en t'negentich duysent twee hondert acht gulden dertien stuyvers en een half.*

Ende alsoo de meergemelte Stenden apparentelijck, niet wel gelegen sal comen de voorschreve somme van *ses hondert vijf en t'negentich duysent twee hondert en acht Caroli guldens, dertien stuyvers en een half* jegenwoordich t'seffens ende in een somme op te brengen, soo verclaren haer Ho. Mog. noch uyt consideratie als booven by desen toe te staen ende te consenteren, dat de selve die sullen mogen afleggen ende betalen ten langhsten in *ses* naest aen een ander volgende Iaren met eguale portien, mits by de eerste portie voor interest voegende, van 't selfde voorsz. Capitael tegen den penningh *vijff en twintich* ofte *vier* ten hondert in 't Iaer, ende voort vervolgens, by de andere termijnen, soo veel ghelijck formige interessen, als van 't voorschreve Capitael noch onbetaelt sal wesen t' elckens in den *Hage* costeloos ende schadeloos te leveren, ende over de resterende *driemael hondert duysent* guldens Capitael *cum annexis* den *derden* January *sestien hondert vier en twintich* aen meergemelte Stenden verstreckt, verclaren haer Ho. Mog. te sullen afwachten, de verdere redenen die de meergemelte Stenden van *Oost-Vrieslandt* sullen weten.

Wel verstaende nochtans dat hier mede geene de minste novatie en wert gemaeckt, maer dat Haer Ho. Mog. reserveren 't goet recht ende actie, haren staet uyt crachte van de obligatien, over de voorschreve respective sommen, als booven, gepasseert, competerende.

Gelijck haer Ho. Mog. door dese presentatie oock verstaen niet te wesen, ofte te werden geprejudicieert, maer ter contrarie, indien tegen vermoeden,

deſſelfde by de meergemelte Stenden mochten werden gereſuſeert, dat haer Ho. Mog. blyven in haer gheheel, om haer uyterſte recht te vervolgen, daer, en ſoo ſy te rade worden ſullen.

Aldus overgegeven deſen *ſoven en twintichſten October ſeſtien hondert ſes en vijftich* ouden ſtyl, ende by ons ondergeſchreven Gedeputeerden van haer Ho. Mog. ende Gecommitteerde van den Raet van State geteeckent. Onderſtont *Tymen Oeſtdorp, Henr. Wolſſen, F. Cant, D. B. van Scheltinga.*

Men poogde ſoo veel doenlijck de ſelve Heeren te diſponeren tot moderatie/ maer niet konnende obtineren/ ſijn van wegen de Stenden eenige herwaerts gecommitteert. Ende hoe die ſaecke namaels is verdragen/ ſal t'ſijner tijdt worden geſept.

In December quamen ſoo wel van wegen den Vorſt als Stenden alhier Gecommitteerde/ hadden audientie den een en twintichſten, verſochten afſlach van de haer afgevorderde ſommen/ ende lydelijcke terminen.

Van wegen Lubeeck wiert in Februario verſocht conſent om uyt Noorwegen tot Antwerpen te brengen twee Noortſche houtlaſten in twee middelmatige Schepen/ noch een middelmatich Schip met ſchieffer-ſteen of leyen/ alles om ter nootwendigheyt te repareren ende dack dicht te maecken het Oosters-huys tot Antwerpen. Maer die van Hollandt ende Zeelandt nament over om aen haer principalen te rapporteren/ dat is/ hebbent eerlijck geexcuſeert/ want dat advijs van Hollandt ende Zeelandt ſoude in Iaer en dach niet weder inkomen.

't Is ondertuſſchen waer/ dat terſtont na ghemaeckte Vrede met Engelandt de Engelſche pooghden oock recta uyt Engelandt op Antwerpen te varen. Maer op aenwijſing dat volgens de Munſterſche Vrede articul veertien de Schelde moſt geſlooten zijn. Hoewel ſulcx niet wiert achtervolght by die van Hollandt, Zeelandt ende andere Provintien ſelfs/ als directe ſonder eenigh verboodemen of verſchepen/ daer na toe loopende/ de antwoort was dat wel yemant voor ſich con naer laten/ ende nochtans ongehouden was ſulcx oock aen andere te concederen.

Den Heer Bootſma ter Vergaderingh preſiderende/ wiert na deliberatie goetgevonden den elfden February dat voortaen alle extraordinaris Gedeputeerden van de Hanſe-Steden door den Agent van haer Ho. Mog. met een Caros van twee paerden ter audientie uyt haer Logement ſoude worden gehaelt ende in haer Ho. Mog. Vergadering geintroduceert/ oock geſet op ordinaris ſtoelen ſonder ermen/ende naer gedane propoſitie door den ſelven Agent weder in de Caroſſe naer hun Logement geleydet.

Die van de Admiraliteyt van Amſterdam ſchreven den achtienden Ianuary aen haer Ho. Mog. van de ghelucklige ſucceſſen die den Vice-Admirael de Ruyter ende den Commandeur de Wild, hadden gehadt in de Middellantſche Zee tegens de Barbaren, met bijvouginge dat daer door verſcheyden Ingeſetenen van de Hanſe-Steden uyt ellendighe ſlavernye verloſt/ eenighe herwaerts overgecomen/ en naer hun woonplaetſen vertreckt/ oock noch anderen daer van ſy kenniſſe hadden/ onderwegen waren/ en dat oock de Middelant-

ſche

sche Zee door het voorsz. Esquadre seer wiert beveylicht / daer van de voorsz. Hanse-Steeden, soo wel als dese Landen / de vruchten hadden te verwachten ende te smaecken / dat considereren ende het ghemeene interest niet conden laten haer Ho. Mog in bedencken te geven/ of de voorsz. Hanse-Steden op den voet als over veel Jaren gecontracteert was gheweest tot beveylinge van de Oost ende Noort Zee, niet gedisponeert souden connen werden/ oock tot beveylinge van de voorsz. Middelantsche Zee te contribueren/ 't sy in Oorlogh Schepen ofte gelt / sulcx als by onderhandelinge / daer over aen te stellen / dienstigh ende raetsaem bevonden soude worden.

De selve Missive is door de Heeren Huygens ende andere gheexamineert; ende dienvolgens ben ick versocht met de selve Heeren geweest in conferentie/ My werdende voorgehouden den inhout van dien. Ick hebbe daer op geantwoort dat Ick het voorgestelde aen de Heeren van Lubeeck, Breemen, Hamborgh, &c. soude ghetrouwelijck over schrijven / ende der selver rescriptie becoomen hebbende / sulcx mede deelen. Ick seyde daer by dat de Ruyter niet als in 't groos schreef van Ingesetenen der Hanse-Steden; maer datter verscheyden Hanse-Steeden waren ghesceten onder Sweeden, Poolen, Brandenborgh, dat oock die natien selfs gelijck oock de Deensche, Coerlantsche, ja de Portugysche, Spaensche, Fransche, Italiaensche, Engelsche, &c. Navigatie hadden / dat daerom de selve desgelijcx dienden ghesprooken. Sulcx is by haer Ho. Mog. goetghevonden/ ende de gemelde Heeren Gedeputeerden versocht om met de Ministers van de ghemelde Koningen ende Princen in conferentie te komen/ maer daer op is niet gevolgt. Die groote Hansen souden wel hebben geseyt/ *nesciebamus nos esse tam familiares*, ende dat het was den parabel van de Kock die betalingh eyste voor de reuck van sijn gebraet/ maer op by de verweerder geseyt zijnde / dat hy van dat gereuck niet veel hadde in den maeg gekregen / wiert echter door den Richter ghecondemneert om een stuck gelt te laten vallen op een steen; den Rechter vraegden den Eyscher of hy 't geklanck van 't gelt wel hadde gehoort? hy seyde ja; wel/ seyde den Rechter/ neemt dat ghehoor van 't gelt, voor den reuck van u ghebraet, Breemen hadde niet een Schip naer de Levant, Dansick mede niet / ende niemant was meer gheinteresseert als de machtighe Koningen ende Princen aen de Middelantsche Zee ghelegen / alwaer de Turcken dickwils aen Landt togen ende de menschen weghhaelden in Slavernye. Een groote straf van d'eenicheyt der Christenen/ den welcken seer licht soude sijn dien Erf-Vyandt te verdelgen/ immers seer licht de drie bekende roofnesten Algier, Tunis, ende Tripoli, uyt te roeden/ want sy van den Sultan geen hulp hebben te verwachten / oock aen hem niet dependeren.

Doch wat salmen seggen van de Turcken? De Christenen onder elckander maecken 't niet beter / elck machtich Prins aen de Zee ghelegen soo haest als hy Oorloch heeft / uyt vreese dat de Commercien uyt sijn Landt mochten verhuysen/ incommodeert terstont sijn neutrale nageburen; om haer te doen gevoelen de ongemacken die sijn eygen Onderdanen gevoelen. Ende de Reders en Capers gaen dan noch dickwils verder. Alrede noch geduyrende 't Engels Oorlogh/ hadde seecker Retorsie-vaerder van Enckhuysen op de Elbe ghenomen

men een Hamborger Schip. Die van Hamborch hadden 't weder genomen. Sulcx dacht de Caper ende Reders onrecht/ claeghden / versochten represalien. Twee Jaer hadmen van noden om aen te wijsen / ende te doen begrypen / dat immers in alle rechten bestaet dat Actor volghe forum rei. Eyndelijck wiert den drie en twintichsten September by de Heeren van Hollandt ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. uyt speciale schriftelijcke last van de Heeren Staten hunne principalen / doen Staets-ghewijse vergadert / verclaert dat by de hooggemelde Heeren Staten soodanige ordre was ghestelt ende die voorsieninghe ghedaen dat haer Ho. Mog. by de voorsz. Reders over de voorsz. saecke voortaen niet meer gemolesteert souden worden.

Van wegen de Chur-Vorst van Ceulen sijn hier in 't laest van de Maert gekomen de Heeren Canonick Walenburgh, ende Bouckhorst, wierden door den Agent de Heyde, met twee Carossen te Hove gehaelt; ende boven aen de trap door de Heeren Vrybergen, ende Bootsma inghehaelt ende ter Vergaderingh geleyt/ alwaer sy deden de volgende Propositie.

HOOGE MOG. HEEREN;

SYne Chur-Vorstelijcke Doorluchticheyt van Ceulen, *Maximiliaen Henrick*, Hertoch van Opper ende Neder-Beyeren, onsen ghenadighsten Heere, heeft ons met besondere last aen uwe Ho. Mog. afgesonden, omme uyt sijne name na voorgaende wenschinge alles gelucx en goets, aen u Ho. Mog. alle vriendelijcke genegene en hem mogelijck goede nabuyrschap aen te bieden, ende boven dien ernstelijcken, ende sinceerlijcken te verclaren, dat sijne Chur-Vorstel. Doorl. van de aen beginne van de Chur-Vorstel. regeringe, altijdt voor oogen, ende getracht heeft ghehadt, om met alle sijn Nabuyren ende besonderlijck met dese geunieerde Nederlantsche Provintien (als voor desen oock altijdt by sijne hoochgedachte Chur-Vorstel. Doorl. voorlaten gedaen is geweest) eene vrundelijck oprechte, vaste, ende onverbroockene nabuyrschap te willen onderhouden, dat oock dienvolgende sijn Chur-Vorstel. Doorl. siende de tegenwoordige geschapentheyt van saecken van *Europa*, niet en heeft willen onderlaten uwe Ho. Mog. door ons te doen geven in serieuse bedenckinge, of soo tot vordere conservatie van het selve vrundelijcke oprechte, vaste, ende onverbroockene nabuyrschap, ende wechneminge van alle ondertusschen opgecomen, ende voorcomingh van alle vordere te beduchtene aenstootelijckheden, waer door het selve eenighsints soude mogen connen worden ghekrenckt, ofte verhindert, als oock tot wederzijdts betere ende meerdere verseeckertheyt niet en souden connen worden uytgevonden eenige noch nadere goede middelen, welcke ghelijcke genegenthey ende inclinatien van de zyde van hare Ho. Mog. aen sijne Chur-Vorstel. Doorl. volgens sijne verwachtinghe seer aenghenaem soude sijn te mogen verstaen, ende dat oock besonderlijcken des te meerder, alsoo door eenige onlanghs uytgestrooyde ongefundeerde geruchten, raeckende seeckere malitieuselijck ende valschelijck voorgegevene entreprise op de vestinge van *Rhynberck*, dese sijne Chur-Vorstel. Doorl. goede ende oprechte meeninge ende inclinatie

tot noch vaster correspondentie ende Intelligentie van Nabuyrschap al van te vooren ter quader intentie ghesocht wort, te contramineren, van welcke uytgestroyde valsche geruchten, wy aen uwe Ho. Mog. by sijn Chur-Vorstel. Doorl. eygene handt ende brieve, ende oock by onse daer toe gelasten Eede, des noot is, daer op te doen, al sulcke seeckerheyt presenteren te gheven dat uwe Ho. Mog. reden sullen hebben omme de selve niet alleene niet te gelooven, maer oock op al sulcke gansch valsche uytstroyingen ende machinatien, ende de eerste auteurs van dien, tot behoorlijcke vergenoeginge ende voldoeninge van sijne Chur-Vorstel. Doorl. nader te inquireren, waeromme wy dan oock van uwe Ho. Mog. versoecken dat door onderlinge nadere conferentie met uwe Ho. Mog. te deputerene Gecommitteerden mach worden getracht, ende gesocht, dat alle voorgaende hindernissen geheelijcken wech genoomen, ende alle te beduchtene voorgecomen, ende noch nadere ende seeckerder middelen, omme de selve goede ende vaste correspondentien ende intelligentie van nabuyrschap, noch meerder voor 't toecomende te funderen ende vast te stellen mochte worden uytgevonden, geteeckent.

Adr. van Walenburgh, I. A. v. Bouckhorst.

Sy overgaven den brief van de Chur-Vorst self / spreeckende, desgelijcx tot wederleggingh van dat gherucht / verklaerde by sijn Chur-Vorstel. woort / dat het noyt in sijn gedachte was gekomen. Het geruchte scheen voort te comen uyt het Tracteet / 't welck eenige Chur- ende Vorsten in 't laest van het verleden Jaer hadden ghemaeckt / 't welck jalousie ende praterye veroorsaeckte.

De selven Cheur-Colnschen wiert door den Heer van der Steen van wegen haer Ho. Mog. aengemelt / dat de aengeboden Alliance hier niet onaenghenaem soude zijn / versoeckende te weten in wat manieren / daer op sy den derden Mey hebben in genere verklaert / dat de selve soude sijn defensijf tot conservatie van wederzijdts Landen ende Inghesetenen / mitsgaders beter voortsettinge van de Navigatie ende Commercie op de Rivieren / ende in de Landen van yders Territorie / ende sulcx op soodanighe manieren als men daer toe naerder soude moogen uytvinden / met verseeckeringh dat in sulcken cas noch andere Chur- ende Vorsten haer daer by souden voegen.

Dese opgaende Vrientschap verkoelde / als in 't begin van Iunius hier geresolveert wiert dat de Magistraet tot Rhynberck soude bestaen uyt pure Gereformeerde, ende dat alle Roomsgesinde souden daer uyt gaen. Immers klaeghde de Chur-Vorst den twintichsten Iuny dat een Raets Persoon ende de Stadts-Schryver waren afghe set / ende den Magistraet met gewelt ende dreygementen van Arrest / oock met vertonen van een aental Soldaten t'wee andere opgedrongen ; versocht haer Ho. Mog. te ghedencken hoe 't met de occupatie van Rhynberck was toegegaen / namelijck dat hem soo weynich als de Burgemeesters en Raedt oock de gemene Burgerie aldaer (de welcke met den Oorloch tusschen desen Staet ende den Coninck van Spangien ghevoert / gants niet hadden te schaffen gehadt) aen sijn ende hunne van ouden tijden hergebrachte rechten / ende gerechticheden in geest- ende weereltlijcke saecken /

niets

niets soude werden becomen. Sulcx desen Staet niet meer als 't geene de Croone Spangien daer te vooren hadde gehadt/ sich conde aenmatigen/ daeromme hy niet bevont/ met wat rechtmatige schijn/ der ghelijcke gewelt same indracht con werden vastgemaeckt.

Nae verscheyden conferentien ende deliberatien is den een en twintichsten July gehoort het rapport van de Heeren Raetsfelt ende andere over 't gemelde afstellen bestaende in substantie in de navolgende poincten/ namentlijck/ dat de Procedueren ghehouden in 't veranderen van de Magistraet tot Rhynberck voornoemt/ waren strijdich tegen den eersten Artijckel van de Capitulatie met de selve Stadt gemaeckt.

Ten anderen, dat haer Ho. Mog. sedert de Jaren drie en dertich, als wanneer de voorsz. Stadt Rijnberck onder desen Staet was ghereduceert totten Jare drie en veertich, sich gantsch niet en hadden bemoeyt met de bestellinge van de Magistraet aldaer.

Ten derden, dat oock noyt voor ofte naer by de Magistraet ofte de Borgerye der selver Stadt tegens den Staet/ yets was gemachineert geweest.

Ten vierden, dat de voorsz. ghedane veranderinge ofte afstellinge strydich was tegens het instrumentum Pacis van het Duytsche Rijck/ als zijnde/ den Heere Chur-Vorst van Ceulen, met desen Staet in volcomen neutraliteyt geweest/ ende dat dienvolgens den selven niet meer als anderen in sijne hoogheden hadden behooren beswaert te worden.

Ende ten vijfden, dat oock de voorsz. veranderinghe was gheschiet tegens hare Ho. Mog. resolutie van den ses en twintichsten April/ sestien hondert twee en vyftich.

Dat wijders/ sy Heeren hare Ho. Mog. Gedeputeerden van de Heeren Afgesanten hadden verstaen/ ende ingenomen der selver consideratien op het bestellen van de Magistrature/ tot Rijnberck voornoemt/ bestaende mede in substantie/ als hier.

Eerstelijck, dat aen de Heeren Chur-Vorst egeen indracht ghedaen mochte werden in sijne gerechtige Lants hoogheden/ eminentien/ regalien/ ende Domeynen/ soo by politijcq als militaire persoonen/ van wat conditie die oock soude mogen zijn.

Ten anderen, dat egeene exactien op de Onderdanen van sijn Chur-Vorstelijcke Doorl. gedaen mochte worden.

Mochte oock/ ten derden, aen dessels beampten/ ofte banchen van Justitie/ geene indrachten in hare gherechtigheden/ functien/ ende goederen aengedaen.

Ten vierden, dat de gemelte Magistraet van Rijnberck, mochte worden herstelt/ in den selven Staet/ daerinne sy was/ voor date van den ses en twintichsten April/ sestien hondert twee en vyftich voornoemt/ ende dat dienvolgens den voornoemden Raets persoon ende Secretaris in hare respective bedieningen herstelt mochten worden/ sonder oock dat in toecomende van de Militie van desen Staet/ daerinne eenighe inbreuck soude mogen gheschieden.

Ten vijfden, dat de voorsz. Magistraet half van de Gereformeerde ende

half van de Roomsche Religie mochten zijn/volgens het advijs van den Raet van State in date den achtsten Januarij sestien hondert twee en vyftich.

Ende ten sesten, dat de regerende Burgemeesteren alternatim mochte werden aengestelt / van een van de Gereformeerde, ende van een van de Roomsche Religie / mits dat den Stadthouder altijdt van contrarie Religie soude sijn als de regerende Burgemeester.

Over de selve pointen is vervolgens met eenighe uyt den Raet van State geconfereert/ tot het maecken van een Reglement.

Den tweeden Augusty wiert aen de Chur-Ceulsche Afgesanten ghegeven het volgende afscheyt:

DE Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, doorgesien, rypelijck gheexamineert ende overwoogen hebbende de Propositie by de Heeren *Adriaen van Walenburgh Dom-Capittulaer* tot Ceulen, ende *Iohan Arnold van Bouckhorst* Chur-Vorstel. Raet ende Ampt-man tot *Rhynberck* Afgesanten van sijne Chur-Vorstel. Doorl. van *Ceulen* in crachte van hare brieven van credentie, de *date den achtsten Ianuary* lestleden in onse vergaderinge by monde gedaen, als oock van tijdt tot tijdt by geschrifte overgelevert, ende daer op gehoort ende ingenomen het rapport ende advijs van onse Gedeputeerden tot verscheyden malen met gemelde Afgesanten in conferentie geweest zijnde, bedancken eerst ende alvooren sijne Chur-Vorstel. Doorl. over de vrientnabuyrlijcke groet, door de voornoemde Heeren Afgesanten aen haer Ho. Mog. gedaen, den selven wederom van ganscher herten toe-wenschende alle Chur-Vorstel. welstandt, ende prosperiteyt, soo ten regarde van sijne Chur-Vorstel. Doorl. Persoon als van sijne Erts, ende Bisdommen, Vorstendommen, Landen, Luyden, ende Onderdanen, met verseeckeringe dat hare Ho. Mog. ten hooghsten genegen zijn, ende blyven, niet minder met sijn Chur-Vorstel. Doorl. als met desselfs Heeren Predecesseurs, hooger memorie, nu soo veel Iaren aen den anderen religieuselijck is gheschiet, te continueeren ende onderhouden, vertrouwelijck ende oprechtelijck neutraliteyt, nabuyrlijcke correspondentie ende vrientschap, ende omme vervolgens hare Ho. Mog. goede meninge ende intentie, op den inhouden van de voornoemde propositie ende gravamina daer by overgelevert, particulierlijck ende met ordre te gaen verclaren haer Ho. Mog.

Eerstelijck, dat die van 't Garnisoen van Rhynberck, noch oock eenige andere, 't sy politijcque of militaire persoonen van wat Staet of conditie, die sijn Chur-Vorstel. Doorl. geenen indracht noch schade sullen hebben te doen in desselfs regalien, hoocheden, Iurisdictien, Recht, ofte gerechticheden, Domeinen, Tollen, goederen, revenuen, bosschen, wilbanen, noch yets daer uyt hebben te prætenderen ofte te eyschen, noch oock sijne Chur-Vorstel. Doorl. beampten, ende Iusticieren in de exercitie van hare Amten eenige hindernisse te doen, noch te gedoogen dat sulcx door eenige Officieren, ofte Soldaten comen te gelchi.den onder wat poetext het zy, noch oock dat sijnes Chur-Vorstel. Doorlucht. Onderdanen geene exactien ofte extorsien aengedaen worden,

Ten *anderen*, dat voortaen de Magistraet binnen Rhynberck sal bestaen half van de Gereformeerde, ende half Roomsch-ghesinde persoonen, te verkiesen by die geene soo volgens Privilegien van sijn Chur-Vorstel. Doorl. daer toe van outs sijn gequalificeert ende gherechticht, sonder dat den Commandeur noch Cryghs-Raet haer daer mede sal hebben te bemoeyen, ende dewijle door eenige Gedeputeerden uyt den Raet van State, achtervolgens haer Ho. Mog. resolutie van den *eersten Iuny* lestleden, een Raets-persoon *Zamora* ende Secretaris *Norf* beyde Roomschgesints, geremoveert ende twee andere Gereformeerde persoonen in hare plaetsen, aengestelt zijn, ende de Magistraet alsoo daer door comt te bestaen uyt *ses* Gereformeerde ende *vier* Roomsch-ghesinde persoonen Privilegien ende oude observatien, ende vervolgens wederom den voornoemde *Zamora* ende den Afgesanten Secretaris *Norf* beyde Roomsgesint, in de Magistraet werden aengestelt.

Ten *derden*, sal in 't verkiesen van de regerende Burgemeesteren regard ghenomen worden, dat het eene Iaer by een *Gereformeerde Burgemeester*, ende den *Stadthouder Roomsch* gesint, ende 't ander Iaer een Roome-gesinde Burgemeester, ende den *Stadthouder Gereformeert*, ende soo voorts Iaerlijcx *alternatim*.

Ten *vierden*, sal den nieuwen aengestelden Secretaris aenstonts *fixum domicilium*, hebben te nemen binnen de Stadt, omme by alle voorvallen bequamelijck sijnen dienst te connen doen, ende Stadts beste te soecken, ende schade helpen afweeren, na vermogen.

Ten *vijfden*, sal geen van de Magistraet gehouden wesen by Eede van secretesse te verswygen, 't geene de Regieringe van desen Staet concerneert, maer gehouden wesen sulcx te openbaren.

Wyders tot elucidatie van haer Ho. Mog. van den *eersten Iuly* lestleden, ghenomen op de *gravamina* by de Magistraet van *Rijnberck* overgegeven, wert op het eerst point verstaen.

Gravamina *waer mede d'arme Gemeente ende Borgerye der Stadt* Rijnberck *beswaert is, ende blijft, en waer van de selve conform de capitulatie, ordres resolutien, ende Placcaten van haer Ho. Mog. respective behoort gelibereert ende ontlast te worden.*

Dat geen Soldaten eenige Burgerlijcke neringe sullen mogen doen volgens hare Ho. Mog. resolutie van den twee en twintichsten *October* sestien hondert drie en dertich, *mits dat dien onvermindert onder de Soldaten een Hoef-Smith, een Sadelmaker, ende een Swaertveger sijn handtwerck tot geryf van de Militie sal mogen exerceren ende geen ander meer.*

VOor eerst soo hebben U. Ho. Mog. by resolutie van den *twee en twintichsten* October *sestien hondert drie en dertich*, ende de Ed. Mog. Heeren Raden van State by der selver resolutie van den *sevenden* September *sestien hondert een en vijftich*, ende *twintichsten* November *sestien hondert twee en vijftich*, expresselijck ende iterativelijck verboden, dat de Soldaten van 't Garnisoen binnen Rijnberck geenich Burger neringe souden doen, ende dat den Commandeur daer in soude hebben te versien, dat s'Lants ordre diesaengaende wel werden onderhouden; 't welck ech-

echter, by de Soldaten ghevilipendeert, ende de voorsz. neringe by henluyden soodanich wert gepleecht, dat de arme Burgerye daer door grootelijcks comt te lijden.

Ten *tweeden*, heeft het hare Ho. Mog. belieft, by der selver voorsz. resolutie te ordonneren, dat de Magistraet der voorsz. Stadt de besettinge van 't Garnisoen soude doen naer ordre van 't Landt, als de welcke de ghelegentheyt van hare Burgers best bekent, sijnde aen de Magistraet tot sulcken eynde toegesonden het dubbelt van de voorsz. ordre, ter contrarie wert des Stadts Biljet-Meester dickmael in des selfs functien geturbeert, ende nemen d'Officieren hare Logementen na haer eygen appetijdt, sonder hun te ghenoegen met 't geene de ordre van't Lant is medebrengende, maer pretendeeren twee ofte drie Camers neffens stallinghe, Solders, en Kelders, in plaetse van een Camer ende keucken volgens de voorsz. ordre.

Op 't tweede *point sal de Magistraet blyven ongemolesteert van 't Garnisoen, mits dat de selve geschieden volgens 't reglement ende ordre van 't Landt, den* twee en twintichsten *October* sestien hondert drie en dertich, *daer op beraemt ende altijdt gepractiseert.*

Ten *derden*, hebben de Ed. Mog. Heeren Raden van State by der selver iterative resolutie van den *twee en twintichsten* October *sestien hondert drie en dertich*, item den *sevenden* September *sestien hondert een en vijftich*, ende *twintichsten* November *sestien hondert twee en vijftich*, ende andere voorgaende ordres ghelast dat den Commandeur de stercke handt soude bieden ten eynde by die buyten *Rhijnbeeck* aen de Rhijn, ende op de Schantsen ende Reduyten bier, ende wijn vertappen ofte andere Borger neeringe doen, de excijnsen ende imposten in ghelijckheyt van de Burgers binnen de voorsz. Stadt mochten worden ghedragen ende betaelt, wert achtervolcht; maer geven de tappers voor antwoort dat sy luyden diesaengaende Iaerlijcx betalinge doen aen de Heere Gouverneur, streckende sulcx tot verachtinge van de Magistraet, tot groot nadeel van de arme Borgerye, ende tot verminderinge van de gemeyne middelen die doch seer geringe ende van cleyne weerde zijn.

Op 't derde *point, voor soo veel raeckt den veerman ende tappers aen de Rhijn, verblyven haer Ho. Mog. by het gedisponeerden door den Rade van State den* twee en twintichsten *October* sestien hondert drie en dertich, sevenden *September* sestien hondert een en vijftich, *ende* twintichsten *November* sestien hondert twee en vijftich.

Ten *vierden*, hebben u Ho. Mog. by resolutie van den *twee en twintichsten October sestien hondert drie en* dertich specialijck geaccordeert dat de Borgers ende Voerluyden, ofte eenige van henluyden dienst doende ofte gedaen hebbende, aen 't Garnisoen, van in redelijckheyt soude worden betaelt,

Op 't vierde, vijfde, tiende, *en* elfde *pointen, wert den Heere* Prince *Frits van Nassau Commandeur aldaer, gerecommandeert, goede sorge te dragen dat in toecomende hier over geen clachten meer in mogen vallen.*

in tegendeel van dien werden de Borgers gedwongen geen mist op haer Landt ofte Hoven te brengen, ten sy de selven alvoorens (sonder beloningen nochtans) een karre ofte wagen van den besten mist aen de Hovenier van de Heer Gouverneur hebben vereert, ende gelevert, ende als dan eerst een briefken ofte conge becomen van den selven Hovenier, ende voor hun selven mist uyt te voeren, boven dien soo werden de Burgers die eenige paerden, karren, ofte wagens hebben by den Secretaris van de welgemelte Heer Gouverneur ghesommeert omme 't hoy van sijne Vorstelijcke Genade in te voeren, ende andere diensten soo binnen, als buyten de Stadt te doen, sonder daer voor eenige vergoedinge te doen, werden oock somtijdts de geene die altemet om een stuck broots te ghewinnen, sich van de voorsz. dienst geerne souden excuseren door den gemelte Secretaris daer toe geprest, ende aen de poorten niet ingelaten, oock somwylen gedreycht, *datse ter saecke* van sulcke weygeringe wel eene verdere *reyse* voor sijne Vorstelijcke ghenaden souden moeten doen.

Ten *vijfden*, en vermach niemant van de Burgerye met dessels karre ofte wagen eenich brant-hout, 't sy op eygen gront gewassen, ofte gecocht, in de Stadt te brengen, ten sy alvooren daer van aen de poorten op vier verscheide plaetsen een gedeelte houts van elcken karre ofte wagen werden afgheworpen, voor den Onder-Majoor, ende de Wachten, 't welck de Soldaten naer huys nemen sonder dat de wachten daer mede in 't minste sijn gebetert, dewijle de selve met genoechsaem brant van de Magistraet wordende voorsien.

Op 's eerste *Litb van 's* seste *poinr raeckende de Stadts privilegien, politie, ende Iustitie, sal een yder sijn Iurisdictie exerceren, sonder den anderen eenige infractien daer in te mogen doen, ende sullen dienthalven, geene Borgers, ofte inwoonders tot ghetuyghenisse der waerheyt voor den Chrijghs-Raet ghetrocken, ofte gheapprehendeert worden, ende soo sulcx ghesschieden*

Ten *sesten*, werden de Stadts-Privilegien in politie, Iustitie, ende vrye Magistraets Keur, grootelijck gheinfringeert, hebbende de Militaire persoonen, niet alleen eenige vreemdelingen ende Soldaten, tegens de Statuten, Ambachts-brieven ende tegen ordre van 't Landt in Ambachten ende handtwercken ingedrongen, maer oock onderstaen sich met Burgersaecken der selver differenten ende processen te bemoyen, cognitie ofte informatie daer van te nemen, ende de rechtelijcke proceduyren voor de Magistraet ende Chur-Vorstelijcke

stelijcke Beampten geintenteert te stuyten, ende op te houden, ja oock de Borger-luyden soo in het minste gepecceert, hebben door Soldaten t'apprehenderen, ende somwijlen in hooftwachten ofte oock tot den Geweldigher doen deteneren, tot grooten schimpschade, ende oneere van de gehele Borgerye.

mochten, sullen alle de selvige aen de politijcque Magistraet overgelevert worden, in saecken daer de Magistraet den Competenten Rechter is, sijnde op 't tweede point hier vooren gedisponeert.

Ten *sevenden*, werden de Stadts-Poorten s'morgens soo laet gheopent dat dickmael eenige Luyden, ende karren dien selven morgen uyt Orsoy comende ende een uyre gans afghelegen zijnde, alhier voor de poorten moeten wachten, eer die gheopent zijn, werdende de selve mede s'avonts seer vroech gesloten, behalven dat de selve s'middach ende naemiddachs by 't optrecken van de wacht, wederom werden toegemaeckt, ende aldus by dese winter dagen bycans den halven tijdt van den dach ghesloten blyven, 't welck in geene van de nabuyrighe Steden, insonderheyt by dese Vredens-tijden en gheschiet, door welcke incommoditeyt, de voerluyden ende vreemde passagiers aen hare reyse grootelijcks werden beleth, ende noydt meer op Rhynberck aencomen, maer liever een uyre ofte twee buyten om, ende de Stadt voor by reysen, sulcx dat de burgers en inwoonders die van de vreemde het ghereetste gelt ontfangen, de neringe afghesneden, ende der Stadt excys, ende imposten, merckelijck verswackt werden.

Op 't sevende *point wert het selve ghelaten tot discretie van de Heeren Prince* Frits *van* Nassau *Commandeur aldaer, met vertrouwen, dattet selve sal geschieden met goede ordre om den dienst van het Landt ende conservatie van de Stadt ende plaetsen, daer ontrent te betrachten, sonder ongelegentheyt ende ongherijf van de Borgerye ende passagiers voor soo veel de gelegentheyt sulcx sal toe laten.*

Ten *achtsten*, sijn de Borgers ende Visschers, die de Visscherye op den Rhijn-Stroom van de Chur-Vorstel. Doorl. van Ceulen, ende Brandenborgh hebben gepacht, gedwongen gheweest om aen de Heer Gouverneur nu eenighe Iaren herwaerts van elcke Visscherye Iaerlijcx hondert pont Salm ende dertich pont Karper, maeckende t'samen twee hondert ende t'sestich pont, sonder eenige betalinghe te leveren, ende als sy luyden desen voorleden Soomer hunne onvermogentheyt hebben gheallegeert, van daerinne niet langer te connen contînueren, soo heeft den Secretaris de voorsz. visschers door een Soldaet tot tweemael toe ghenootsaeckt hare visschen op 't Hof van sijn Furstel. Gen. te brengen, ende aldaer soo langhe in de Sonne staen braden tot dat den visch bycans bedorven, ende de arme Luyden op 't nieuw hebben moeten

beloven voortaen van elcke visscherye *vijf ende t'seventich* pont Salm, ende *dertich* pont Karper, sijnde t'samen *twee hondert tien* ponden Visch, jaerlijcks aen sijne Gen. te leveren, sonder eenen stuyver daer voor te ghenieten, hoewel de Visschers groote kosten, ende haren suyren arbeyt dach en nacht daer aen moeten besteden, ende nauwelijcks het lieve broot konnen oversparen, behalven dat sy luyden niet sonder consent van sijne Gen. en vermogen eenighsints te leveren aen niemandt die de selve Visch daegs te vooren besproocken ende ghecocht heeft, maer werden in sulcken cas door den Secretaris gansch met Soldaten achterhaelt, ende in de Hooftwacht geconfirmeert.

Op 't negende poinct raeckende het visschen op de Leuth op de Kendel na Strommeurs en op de vaert na Carnp sal een pael in 't Moras geslagen worden, tien roeden van de pallisaden, omme de selve nevens d'andere voornoemde wateren by een yeder bevischt te worden, doch niet by avont of ontijden, oock ghehouden hare aecken diese daer toe souden willen ghebruycken, te leggen onder de Bruggen, ofte op een ander plaetse omtrent de wacht die daer toe aengewesen sal worden.

Ten *negenden*, worden de Burgers beleth omme te Visschen op de Leuth of Moras ghelegen voor de Geldersche Poorte, als mede op de Kendel na Stromeurs, ende op de vaert-Carnp, die de Spaensche eertijds hebben gegraven, sijnde ten deele eygen gront, en ofschoon de Burgerye een half en somtijdts een geheel uyre van de Stadt ende Fortificatie af blyven, soo worden sy nochtans daer van als mede van de wech die de Spaensche langhs de voorsz. Vaert hebben gemaeckt, t'eenemael afgekeert, en moeten toesien, en gedogen dat de Soldaten vry en franck, op de vaert visschen, en den Visch aen de Burgers verkoopen, die anderfints in Oorlochs tijden op dese visscherye haer broot hebben mogen gewinnen, en ongeacht dat de Burgers wegens dese Vaert, als sijnde haren gront jaerlijcxe chijnsen ende ongelden aen de Prince van Orangie moeten betalen, soo dat echter den Heer Commandeur door desselfs Sergeant de eygenaers en geerfde, met dreygementen ende slagen verbieden omme met gemeen hengel te vissen, hout daer neffens een besonderen visscher die sich ende de Keucken van de Commandeur genoechsaem voorsiet, blyvende voorts alle de Stadts grachten tot dienste en gebruyck van de Heer Gouverneur niet sonder abondantie van alderhande soorte van visschen.

Ten *tienden*, moeten alle Pachters ende Borgers die eenighe Beesten slachten omme weder te verkopen, van elcken Os oofte Koe de Tonge, en van elcken Schaep 't hooft, in de Keucken van

sijne

sijne Vorstelicke Gen. leveren, de welcke door den Geweldiger afgehaelt, sonder yets, daer jegens te betalen.

Ten *elfden*, den voorsz. Geweldiger wert mede ghepermitteert, dat hy alle mergen, op de Marckt gaet visiteren, de korven en sacken, van de buyten Luyden die Eyeren, Appelen, Peeren, Wortelen, Knollen, en diergelijcke te koop brengen, nemende en houdende van elck een proeve, het welcke een groot beswaer is, voor die arme Luyden, huysluyden die dickmaels van de vier Eyeren een, ende vaste reste naer advenant aen de Geweldiger moeten uytreycken ende overgeven.

Ten *twaelfden*, met de Burgery met bedroefder herten aengesien dat den Heer Gouverneur is gebruyckende diversche Moes-Hoven of gardens binnen de Stadt ghelegen, ende henluyden in eygendom toebehorende, en over sulcx aen de selve volgens 't *Instrumentum Pacis*, behooren gerestitueert en niet langer ontrocken te worden.

Het twaelfde point is ghestelt ter dispositie van den Raet van State den dertichsten *Juny lestleden.*

Ten *dertienden*, wert het Water soo door die nieuwe Gracht na de Stadts Water-Molen, en soo voorts naer den Rhijn loopt, sonder den Stadts Fortificatien, ofte Grachten, in 't minste te raecken, dickmaels door den Onder-Majoor als Sluys-Meester ghestuyt ende opghehouden, dat de Stadt selve niet vermach te gebruycken, ten sy men den selven Onder-Major daer voor sijnen willen doen, ende met eene vereeringe van koorn, vruchten, en andersints, het Water van hem koopen, hoewel hy voor 't bewaren van de Sluys, een Tractement van 't Landt is genietende, en sonder twyffel de voorsz. incommoditeyten buyten d'intentie ende ordre van U. Ho. Mog. de Stadt ende Borgerye is toevoegende.

Op 't dertiende point wert verbleven, by de ordre, door de Gecommitteerde van den Raet ghegeven, ende den Onder-Major ghelast de Sluys deuren van den Dam van de Graft open te laten staen, ten ware de noodtsaeckelijckheyt anders quame te vereysschen, ende omme het Water te beter scheut tot des Stadts-Molens te doen hebben, werden de Heeren van de Magistraet gherecommandeert sorghe te dragen, dat de Graften van de ruychte en andere beletselen werden gesuyvert en gediept op dat alsoo de Molens haer behoorlijck Water mogen bekomen, sonder dat den Majoor *de voorsz. Magistraet daer voor yets sal mogen afveerdigen.*

Ten *veerthienden*, boven alle voorverhaelde lasten ende beswaernissen, heeft het den Heer Gouverneur belieft niet tegenstaende aen des Stadts seer soberen staet en dessels verarmde Borgherye, den Magistraet t'induceeren, dat de selve aen sijne Genade Iaerlijcx een salaris (soo men het batiseert) van *negen hondert* Carolus guldens, ende voor een nieuw

Op 't veertiende *point verstaen haer Ho. Mog. dat de Magistraet daer inne gants niet gehouden is, ende vertrouwen dat voortaen tusschen den Commandeur, de voornoemde Magistraet ende Ingesetenen soodanige goede correspon-*

dentie, eenicheyt ende vruntschap sal accresseren soo dat diesaengaende, noch ten respecte van Herman ter Linden *als andersints, eenige clachten, verschil, ofte verdere onlusten meer voortcomen, ofte ontstaen sullen.*

nieuw Iaer *hondert vijf en twintich* guldens, voor licht heeft moeten uytkeren ende betalen, ende daer neffens noch aen de Commandeur Iaerlijcx een salaris de somme van *twee hondert vijftich* guldens, en tot een nieuwe Iaer *twee en sestich* gulden *tien stuyvers*, hoewel alle 't selve by u Ho. Mog. Placcaten is verbooden, soo moet nochtans de Stadt sulcke excessive sommen gelts alle quartalen, dat is, ten *drie* Maenden exactelijck voldaen, ofte by faute van dien, wort door den Secretaris *Gans*, aen de Stadts poort belast dat de Stadts Rent-Meester niet en werde uytgelaten, tot dat hy sijn Vorstelijcke Genade ter saecke voorsz. hebbe voldaen.

Eyntlijck wert den Raet van State versocht, door hare Gecommitteerden gaende Iaerlijcx op de besichtinghe van de Fortificatien, nauw regardt te doen nemen, of al het voorsz. wel achtervolcht ende nageleeft werde, ende daer van te haerder wedercomste t'elckens aen haer Ho. Mog. ende welghemelde Raet van State respective rapport te doen.

Dienvolgens aenghemerckt de voorsz. Stadt, Burgerye ende Gemeente tot *Rhynberck*, door dese andere ondraechlijcke lasten en ongehoorde proceduyren hoe langs soo meer comen te vervallen, ende geruineert te worden, ende echter evenwel in dese haere onvermogentheyt brandt en licht voort geheele Garnisoen, daer beneffens de costelijcke reparatien en onderhoudinge van de *Stadts*-poorten, Bruggen ende Baracquen, t'haren laste houden, soo versoecken ende bidden de Magistraet ende gemeyns-luyden der voorsz. Stadt seer ghedienstelijck, dat u Ho. Mog. na der selver gewoonlijck discretie ende goedertierentheyt soodanigen voorsieninge te doen, ten eynde de Suppliantes van de voorsz. onlydelijcke beswaernissen ontlast, ende neffens andere nabuyrige Steden de aenghename vruchten van de langh ghewenschten Vrede, oock mogen ghenieten, verwachtende met alle submissie uwer Ho. Mog. favorabel apostille op yder point van de voorgeroerde particuliere *Gravamina*, die in plaetse van veele alhier tot minder ghetal sijn geredigeert; ende was onderteeckent. *Otto, Postmeester, Daniel Horst.*

Verseeckerende nochmaels sijne Chur-Vorstel. Doorl. dat haer Ho. Mog. vastelijck geresolveert zijn, ende blyven, met de selve te continueren ende onderhouden de hier vooren geallegeerde, ende tot noch toe gheobserveert neutraliteyt, nabuyrlijcke correspondentie, ende vrientschap, en dat hare Ho. Mog. by alle voorgaende occasien sulcx effective ende metter daet naerder sullen betuygen, in soodanigen voegen dat sijne Chur-Vorstel. Doorl. sal reden hebben van daer aen te nemen, volcomen contentement, en sullen de Heeren Gesanten onbeswaert willen zijn, van dese hare Ho. Mog. goede meeninghe

ende

ende intentie, oock vrunt-nabuyrlijck verclaringe aen sijne Chur-Vorstelijcke Doorl. te doen favorabel rapport.

Gedaen ter Vergaderinge van de hoochgemelte Staten Generael, in s'Gravenhage den *tweeden* Augusty *sestien hondert ses en vijftich.*

Van wegen de Cleefsche Landt-Stenden uyt Ridderschap ende Steden/ quam hier in 't laest van September de Vry-Heer van Reyd, Dr. Nies Sindicus, de Licentiaet Hoppe Schepen tot Cleef, hadden den vier en twintichsten audientie by de Princesse Douariere. Sy quamen aen den Staet vertoonen dat de Condesche gewisselijck tegen den Winter souden aentrecken een Poolsche Rock/ ende in de Kleef ende Marcksche Landen komen logeren/ dat is/ dat de Condesche als in dienst des Koninckx van Polen soude inquartieringh doen in de Landen van den Chur-Vorst van Brandenburgh, dien hy hield voor rebel ende Vyandt/ immers die uyt de Cleef ende Marcksche Landen soo groote contributien toogh ende lichtingen deed/ dat daer door Polen te meer oorsaecke hadde om de selve Landen quaet te doen. De Stenden versochten levende Sauvegarde, volgens resolutien van den tienden Marty ende vierden May des Jaers een en vijftich, geduyrende de groote Vergadering genomen/ en soo in publijcque als particuliere audientien/ lieten niet te klagen/ dat de Chur-Vorstelijcke Ministers de selve Stenden tegen haer privilegien geduyrichlijck beswaerden; ende dissimuleerden niet datse daer tegen geern oock beschermt waren. Hollandt heeft sulcx in consideratie ghenomen; ende een voorslach affonderlijck gedaen van dat het Cleeslandt aen haer voor de bescherming/ soude geven een gewisse summa/ namelijck sestich duysent Rijcxdaelders in 't Jaer/ hoedanighe voorslach oock wel is geschiet discours wijse raeckende d'Oost-Vriesche Stenden. Den vierden Octobris stont oock Hollandt het gheven van levende Sauvegarden toe. Sulcx is den tienden den Commandeurs aengeschreven; ende voort oock het Landt vry te houden soo ver het Canon conde reycken.

De Heeren Baron van Firmont, ende Colonel Wylich van wegen de Chur ende Vorsten hare principalen/ hebben den vijfden December audientie ghehadt ter Vergadering van haer Ho. Mog. werdende uyt haer Logement gehaelt ende weder ghebracht/ door twee Gecommitteerde van haer Ho. Mog. de Heeren Ripperda, ten Buyrse, ende de Heer Schuylenburgh. De Heer Wylich heeft het woort gedaen; seggende alsoo alrede eenigen tijdt gheleden haer Ho. Mog. hadden verklaert te sijn genegen om te treden in Alliance ende verbont met de Chur ende Vorsten haer Heeren principalen, dat desgelijcx hare Chur ende Vorstelijcke Doorluchtigheden daer toe wel genegen waren, versoeckende dat *tijdt* ende *plaets* mocht worden ghenomineert, op de welcke wederzijts Gesanten ende Gevolmachtighde mochten te samen komen, om te doen naerder openingh van de te maeckene Alliantie, edoch tot niemants offensie, maer alleen tot bloote defensie der wederzijts Geallieerde Landen.

Sulcx hebben sy in scriptis overgegeven/ ende van 't selven hebben haer Ho. Mog. aengenomen aen de Heeren haer principalen te refereren.

Naeckende haer aenhoudingh om antwoort op haer Propositie/ wiert den negentienden verklaert / als de ghemelde Heeren Afgesanten gheree soude fijn om openinge te doen/van de stoffe en ingredienten die van de zijde van hare principalen gheoordeelt wierden/dat in de voorsz. te maecken Alliantie defensive souden behooren te influeren/ dat haer Ho. Mog. als dan Commissarisen uyt haer middel souden nomineren ende authoriseren/om soodanige openinge alhier in den Hage te ontfangen / ten eynde der selver rapport ingenomen zijnde/ op sulcks naerder geresolveert te worden / ghelijckmen naer gelegentheyt bevinden soude te behooren.

De Heeren Gedeputeerde van de Provintie van Zeelandt hebben in de bovenstaende conclusie geconsenteert op behagen van de Heeren haer Principalen. Ende de Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Vrieslandt hebben verclaert als noch tot Alliantie met de Chur ende Vorsten niet ghelast te zijn/ ende dienvolgens daerinne niet te connen consenteren/ noch haer in eenige onderhandelinge over 't geene voorsz. is in te laten. De oorsaecke waerom/ was datse twijffelden of het aen Brandenborgh soud aengenaem zijn. Ende den Minister van dien Chur-Vorst was suspect alles wat van den Hartogh van Nyborg af quam.

De Lutersche Raden klaeghden den achtsten December, dat een misdadighe Soldaet/ tot Mastricht langs de straet gheboert wordende om gherecht te worden/ hadde geknielt voor twee Capucijns, versoeckende de absolutie, dat hem die gegeven was / datmen daerom de Capucijns hadde gevangen ghesèt/ de Raden seyden dat aldaer beyde Religien ghetolereert wordende/ soodane proceduyren onbillijck waren. Ende de Lutersche maecken groot werck van van d'absolutie, ghelijck te sien is in het Kirchen Formular van Schraderus: voorstellende verscheyden Formulieren soo ghenerale als particuliere. Doch de substantie van alles is / Ick spreecke u los van alle uwe sonden, in den name des Vaders, des Soons, ende des Heyligen Geestes. Somtijts doenser by/ ich, an Stat Gottes: dat is; als Stadthouder Godes. Sulcken tijtel wort den Paus qualijck afgenomen / ende yeder gemeen Luters Predicant voert de selve. De Pauselijcke seggent in 't Latijn/ Dominus noster Iesus Christus te absolvat, & ego authoritate ipsius te absolvo ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis, & interdicti, in quantum possum, & tu indiges. Deinde, ego te absolvo à peccatis tuis in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti.

Doch dese onderscheyd isser/ dat de Lutersche niet ghehouden zijn de grond van de sack t'openen/verhalven de Priester of Predicant gemeenlijck het voor haer doedt. Wetende uyt het beroep van yeder Biechtende of Biegt-Kint/ tot wat sonde hy genegen is. Is 't een Coopman, hy vermaentse uyt Syrach cap. 26. Een Coopman is nauwelijcks vry van mishandelingh. Isset een Ambachtsman : hy vermaent hem uyt Ps. 128. Ghy sult eeten den arbeyt uwer handen. Isset een Schipper hy vermaent hem uyt Ionas. Of uyt Ps. 107. Isset een Overheyt, hy allegeert Iob 29. Ick bekleede myn met gherechtigheyt.

Den eenvaudigen worden wel eenighe vragen ghedaen / doch meest uyt de Catechismus, somtijdts oock leest de Priester de tien geboden met haer voor. Ende-

Eyndelijck spreeckt d'absolutie/ ende segt: gaet heen ende zijt vroom. Gelijck nu dit is een blinde Biecht / soo ist oock een blinde absolutie. Ende als men 't wel insiet / de minste Lutersche Predikant gebruyckt in dat absolveren veel meer authoriteyt als de Paus ghebruyckt in 't uytschrijven van de indulgentien, daer over Dr. Luther sulcken stanck heeft gemaeckt/ jae 't welck oorsaeck was van de geheele scheuringh. Ende een Predicant die in 't midden van de Predicatie de Gemeente vermaent tot milde Aelmossen te geven; met toesegging dat het Godt eeuwiglijck sal loonen / ghebruyckt oock meer authoriteyt als den Paus. Want dese belooft soo of soo veel (gepasseerde) Jaren ('t welck sijn Canonijcke straffen by de Oude Kerck gestelt) aflaat; doch onder conditie/ datmen doe gebeden / datmen vaste boven de Aelmoessen/ datmen hebbe ware berouw/ attritie/ ende contritie. Maer de Luthersche absolveren sonder limitatie/ sonder onderschept/ ja sonder examinatie van sonden/ verseeckerende een yder des eeuwigen levens/ alleen door den gelove / hoewel niet alleen de huydige Luthersche, maer oock andere / nu meer haer werck maecken van te preecken Moralia.

De Gereformeerde ghebruycken in plaets van Biecht ende absolutie de Boet Predicatie of voorbereydinge ten Avondmael. Ende alles wel overgeleyt / men sal bevinden dat alles daer op uyt comt / datmen moet het goedt doen, ende het quaed laten. Tot het effect van sulcx ende om te beter het goedt te doen ende het quaet te laten gebruycken de Pausselijcke veel ceremonien/ *ritus*, middelen regulen ende practijcquen; ende onse Voor-Ouders alhier hebbense ghebruyckt van de eerste uyt af/ datse uyt het Heydendom wierden verlicht ende verlost. Simeon songh dat Christus soude sijn een licht tot verlichtinge der Heydenen, 't waren Papisten van den Paus afghesonden / die ons Voor-Ouders Christum openbaerden uyt het selfde Nieuwe Testament/ dat wy noch hebben. In Engelandt desghelijcx / alwaermen / hoewel Gereformeert/ nochtans de Pauselijcke Ceremonien soo gansch niet verwerpt. Maer alle onlusten comen uyt ambitie. Waerom verheft gy u? niemandt wil gaerne een ander boven sijn hooft hebben. Ende wat meenigte van secten de gelijckheyt in Engelant heeft gebaent/ is te sien uyt de Parlementsche ende Independentse tijden. Wat de gevangenis des Capucijnen aenging/ 't was met haer *cantabat vacuus*. Ende sy wierden haest van dien misdaet geabsolveert.

De Gulijcxe Standen sijn dit Jaer weder gemoeyt ghewest van den Heer Blyenborgh, die in de Provintie van Uytrecht geseten / door voorschryvingh ende authoriteyt van haer Ho. Mog. pooghde van de Standen te hebben betaling van seeckere vier duysent Rijcxdaelders/ met d'onkosten ende interessen stijgende tot een hooge somme/ die eenen Caspar Simonius Rits, waren by executie afghehaelt in afcortingh van de hondert duysent Rijcxdaelders die haer Ho. Mog. in 't Jaer negen en twintich van 't Vorstendom Gulick pretendeerden.

De Heer van Blyenburgh die actie becomen hebbende/ sustinerende dat de Standen hem Rits moesten indemneren. d'Agent Hof wiert oock tot vordering van de schult op de Landach te Mulheims gesonden. De Stenden seyden hem niet schuldich te zijn/ datse echter de sake onder 't Camer gericht te Spier

 hadden

hadden willen submitteren onder renunciatie van appel ende revisie, dat hy sijn actie dan mocht institueren voor den Hartoch van Nieuborch haer ongetwijfelde competente Rechter. Dat hem pro redimendâ vexâ waren gepresenteert twaelf duysent guldens Hollandts / geen van drien standt hem aen/ maer hy hadde gaern gebruyckt de Wapenen ende feytlijcke middel van desen Staet.

Waer tegen de Standen allegeerden de concordaten des Tractaets van Venloo. Tot garantie van't welck noch de Hartoch in desen tijt heeft gemaeckt een verbondt met Vranckrijck. Ende om dat het gehandelde tot Venloo veelmael wort geallegeert/ hebbe goedt gedacht het hier by te stellen.

CArolus Divinâ favente Clementiâ Romanorum Imperator, semper Augustus, Rex *Germaniæ, Castellæ, Legionis, Arragonum, Navarræ, Neapolis, Siciliæ, Majoricarum, Sardiniæ, Insularum Indicarum, Terræ firmæ ac Maris Oceani, Archidux Austriæ, Burgundiæ, Lotharingiæ, Limburgiæ, Luxemburgiæ & Gueldriæ, Comes Flandriæ, Arthesii, Burgundiæ, Palatinus, Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Ferretis, Hakenaldi, Namurci & Zutphaniæ,* Princeps *Sueviæ*, Marchio sacri Romani, Imperii, Dominus *Frisiæ, Salinarum Mechliniæ, Patriarum Transisselanarum & Trajectens.* Nec non Dominator *Asiæ & Africæ*. Universis præsent. literas nostras inspecturis gratiam nostram & omne bonum. Cum proximis elapsis diebus certi à nobis Deputati Commissarii cum Commissariis Illustr. Principis & consanguinei nostri Domini *Wilhelmi* Ducis *Iuliacensis Clivens.* nostro nomine & mandato Tractatum perpetuæ confœderationis, Ligæ, concordiæ, & unionis sub beneplacito nostro inter nos, hæredes, & successores nostros. Nec non Terras, Ditiones & subditos nostros Interioris Germaniæ ex una; Et dictum Illust. Principem *Iuliac.* & *Clivens.* suos hæredes & successores terras, ditiones & subditos ex altera parte interint & concluserint, cujus tenor sequitur, & est talis. Ad laudem Dei omnipotentis, tranquillitatem ac utilitatem cum totius Reip. Christianæ tum vero in primis subditorum, terrarumque Hæreditariorum tum Augustissimi Invictissimique Principis ac Domini, Domini *Caroli quinti* Romanorum Imperatoris, Regis *Germaniæ & Hispaniarum, Archiducis Austriæ,* Ducis *Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, Limburgiæ, Geldriæ, Lutzenburgiæ,* Comitis *Flandriæ, Arthesii Burgundiæ, Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Namurci* & *Zutphaniæ*, Domini *Frisiæ*, Territorii *Trajectens.* citra & ultra *Isulam, Mechliniæ, salinarum* & *Groningæ*, Domini nostri clementissimi quam Illustr. Principis ac Domini *Wilhelmi* Ducis Iuliacens. Clivens. & Montens. Comitis Marchiæ & in Ravenspurgh, &c. Nos *Ludovicus de Flandria* Dominus à *Praet* Eques ordinis aurei velleris & secundus Cubicularius Cæsareæ Majestatis *Nicolaus Perrenotus* Dominus à *Granvella*, primus Consiliarius & custos sigillorum ejusdem Majestatis *Ludovicus à Schore* præses secreti consilii, & *Viglius à Zuichem* Consiliarius secreti & magni consilii supradictæ Cæsareæ Majestatis, Commissarii ad infrascripta ab eadem Cæsareæ Majestate deputati, & nos *Iohannes Gograve*, Cancellarius. *Nicolaus ab Harffia Beilensteinensem*, *Georgius à Boenen in Wetter* præfecti, *Henricus Barsdictus Physilega*, *Iohannes Faltermayer*, ambo Legum doctores & *Iohannes de Essen*, quæstor iiidem ab supradicto illustrissime Principe Iuliacens. specialiter Deputati. Notum facimus universis ad quos præsentes venerint, quod cum hoc eadem anno die mensis

mensis Septembris *septima* prope urbem Gueldriæ, *Venloam* Tractatus pacis concordiæ inter præfatam Cæsaream Majestatem ex una & Illustrissimum Ducem Iuliacens. ex altera parte initus ac conclusus fuerit: In quo inter cætera continetur, quod pro Majori securitate & amicitia inter ditiones hæreditarias & subditos utriusque Principis constituenda, & in perpetuum conservanda Commissarios deputare & delegare deberent. Qui de confœderatione, liga, unione, ac concordia mutuo consensu contrahenda ac ineunda tractarent ac convenirent. Nos hujusmodi Tractatus conventa insequentes habita desuper natura deliberatione in infrascriptos articulos nomine dictorum Principum ac sub beneplacito eorundem convenimus & consensimus ac secundum præsentium tenorem convenimus ac consentimus.

Imprimis quod juxta ea quæ in fœdere prope *Venloam* pacta & conventa sunt, quibus per præsentem Tractatum in nullo derogatum volumus est, & deinceps sit & maneat, sincera, vera, & integra amicitia, mutua ac bona vicinitas, liga & confœderatio futuris temporibus duratura inter dictam Cæsaream Majestatem præfatum Ducem *Iuliacens.* amborumque hæredes ac successores, Regna, terras & Dominia quæ nunc habent & possident, vel in futurum habebunt vel possidebunt quæ hic pro expressis ex nunc prout ex tunc haberi volunt nec non eorum Vasallos & subditos, ita quod ipsi Principes sibi invicem respective omnem honorem, fovorem, & commoditatem bonafide ac sincero animo præstare ac promovere ac damnum, dedecus, ac dispendium omniaque nocumenta quantum in ipsis erit evitare & impedire ac ut id ipsum inter Vasallos & subditos utriusque fiat pro virili curare teneantur.

Item quod Cæs. Maj. sui hæredes & successores, neque per se, neque per alium quacunque occasione vel causa directè vel indirectè terras, Dominia vel subditos supra scripti Principis offendet, invadet vel oppugnabit, offendi, invadi, vel oppugnari faciet, nec ipsi ejusve hæredibus & successoribus, Dominiis & subsiditis ullum bellum vel guerram inferet aut inferri sinet, sed contra omni diligentia avertet. Et ideo si quas occultas aut manifestas machinationes contra prædictum Principem, ejus hæredes, successores, terras ac subditos per quoscunque moliri militesve conscribi intellexerit de eo fine ulla dilatione ac bona fide ipsum ejusve locum tenentes nec non hæredes & successores certiores faciet, ac pro viribus ipsorum conatus impedire & talia amovere tenebitur, prout vice versa ipse Princeps *Iuliacens.* sui hæredes & successores similiter neque per se neque per alium quacunque etiam occasione vel causa directè vel indirectè regna, terras, & Dominia, Vasallos ac subditos Cæs. Majestatis offendet, invadet, vel oppugnabit, nec offendi, invadi vel oppugnari, faciet, nec Majestati suæ ejusve hæredibus & successoribus regnis terris, Dominiis, & subditis ullum bellum vel guerram inferet, seu inferri sinet, sed contra omni diligentia avertet, & si quas occultas aut manifestas machinationes contra Cæs. Majestatem ejusdem hæredes & successores regna Dominia & terras, Vasallos ac subditos per quoscunque moliri militesque conduci intellexerit de eo fine ulla dilatione ac bona fide Majestatem suam nec non hæredes ac successores & ejus aut eorum locum tenentes & Gubernatores certiores faciet ac pro viribus ejusmodi conatus impedire atque amovere tenebitur.

Item, quod neuter Principum prædictorum nec eorum hæredes aut successores per se vel alios clam vel palam directè vel indirectè hostibus ac inimicis alterius *auxilium, consilium, assistentiam*, aut ullum omnino favorem præstabunt, nec illis arma commeatum, ingressum, egressum vel transitum in alterius terras per suos permittent, nec sinent suos subditos ire ad hostium stipendia vel servitia sed id quantum in ipsis est, bona fide impedient, ac in hoc bonorum Principum officium sinceriter invicem præstabunt, præterea prædicti subditi utriusque Principis hinc inde libere ire, redire, morari, conversari ac negotiari in alterius regnis terris ac Dominiis poterunt solvendo, jura & vectigalia solita & consueta, sicut proprii ejusdem Principis subditi, absque eo quod indigeant aliqua securitate, salvo conductu, aut licentia generali aut speciali: tenebunturque ipsi Principes hinc inde vias & itinera via publica, quantum in ipsis erit quieta ac secura custodire contra omnes & quoscunque Prædones, grassatores seu raptores ac similiter nequaquam permittere debebunt quod aliqui ipsorum subditi aut alii quicunque ex eorum dominiis, & terris deprædationes, rapinas aut spolia ullamve omnino vim publicam, vel privatam contra subditos alterius Principis faciant, vel in illius terras & Dominia ad deprædandum aut rapiendum excurrant, suisque officiatis Præfectis ac subditis districte mandabunt, ne hujusmodi committant aut fieri ullatenus permittant, & ut talia facientes aut facere machinantes serio persequantur ac puniant, nec eos quovis modo recepent, aut receptari aut latere permittant, quibus etiam ipsi Principes, sive eorum locum tenentes Præfecti seu officiati salvum conductum aut securitatem omni modo non præstabunt. Præterea licebit illis, qui sic prædati aut spoliati fuerint, nec non loci præfectis & aliis ipsorum auxilitoribus prædones hujusmodi ac raptores in alterius etiam territorio insequi, ibidemque apprehendere ac loci præfecto sub quo eos apprehenderunt, tradere. Qui illos secundum rigorem juris communis seu municipalis condigna pœna sine ulla dilatione in aliorum exemplum ac terrorem efficere tenebitur, nec ejusmodi criminis abolitio seu remissio, aut talium malefactorum liberatio sive utriusque Principis licentia concedi poterit. Quod si vero aliqui *receptatores* talium reperti fuerint, eadem ipsis quæ principalibus pœna imponi debebit nec non contra eos, qui de *receptatione* suspecti fuerint, debitam inquisitionem & diligentiam ad indagandam rei veritatem quilibet Principum in suo territorio & jurisdictione fieri mandabit.

Simili modo si quis in regnis terris & Dominiis per fatæ Cæsar. Majestatis aut Illustrissim. Ducis deliquerit seu maleficium aliquod commiserit, quod pœnam sanguinis aut ultimum supplicium merebitur, talis in eorum terris & Dominiis nullum receptum aut salvum conductum habebit, sed ad petitionem ejus Principis in cujus Dominio delictum ipsum commissum est, condigna illa pœna infligetur.

Item si aliqua controversia seu differentia inter prædictam Cæsar. Majestatem seu ejus hæredes & successores & præfatum Illustrissimum Principem ejusque hæredes & suos successores, ex qualibet causa vel occasione exortæ fuerint, vel etiam inter ipsosmet Principes ac subditos alterutrius moveri contigerit, ad sedandum, pacificandum, seu decidendum hujusmodi differentiam

& con-

& controversiam conventum est quod quilibet Præd. Principum quotiescunque necessarium fuerit, & ad alterutrius petitionem *duos ex Consiliariorum suorum numero* ad locum infra nominandum intra mensis spacium mittere debebit, qui hinc inde quantum ad hujusmodi controversiam dirimendam juramentis quibus tenentur, ab suis Dominis absolventur, ac de novo in manibus *superarbitri* jurabunt & *super arbiter* vicissim in manibus eorum, quod nullo personarum habito respectu, *secundum justitiam* controversiam ejusmodi diriment & judicabunt. Ut autem *super arbiter* non suspectus prædictis *quatuor* Commissariis adjungatur, placuit ut *actor* ex terris neutri partium subjectis *tres probatæ integritatis* viros nominet, ex quibus facultas erit *reo* unum eligendi, qui ad ipsarum deinde partium postulationem per prædict. quatuor Commissarios rogabitur, ut una cum ipsis loco ac tempore præfigendo comparere, & ejusmodi negotii cognitioni diffinitionique vacare dignetur.

Qui quidem *superarbiter* ita ut supradictum est juramento præstito una cum quatuor Commissariis sibi adjunctis debebit libellum seu actiones, exceptiones seu responsiones replicas ac duplicas recipere, ac deinde, sine alia scripturarum multiplicatione, quatenus ipsis opus videbitur partes ad probandum admittere processuque hoc modo instructo ante omnia amicabilem inter ipsos litigantes concordiam tentare. Quæ si confici nequierit, ex tunc præd. *quatuor* arbitri seu judices una cum *quinto superarbitro* seu judice definitivam sententiam super hujusmodi differentia & controversia proferre pronuntiareque debebunt. Quicquid autem dicti quinque arbitri seu judices concorditer aut eorundem major pars pro sententia definitiva inter eosdem Principes ac Dominos decreverint, seu pronunciaverint ac eisdem aut alteri eorundem in scriptis transmiserint (quod intra spatium *sex mensium* à tempore institutæ actionis facere tenebuntur) id omni appellatione remota per ipsos & quemlibet eorundem inviolabiliter observabitur.

Quoties autem controversia ex parte Cæsar. Majestatis mota & proposita fuerit, tunc ejusmodi dicta in urbe *Aquensi* præfigatur. Quod si ex parte *Ducis Iuliacensis* differentia seu controversia intentanda sit, ea tunc in Civitate *Trajecti ad Mosam* modo præd. servabitur. Si vero præd. Cæsaris Majestatis & Illustrissimi Principis subditi contra subditos seu Vasallos alterius, aliquam actionem, seu controversiam movere voluerint, tunc *actor sequi & deligere debebit competens forum rei conventi*. Sive personali actione vel rei sitæ, de qua fuerit controversia sive actione reali agatur, cui Iudex rei conventi vel rei sitæ justitiam brevem & concedentem administrare tenebitur.

Quod si actor de *denegata justitia* aut *indebita protelatione* conquestus fuerit, eo casu uterque Principum adversus judices & officiaros suos justitiam administrare denegates aut indebite protelantes conquerentibus de oportuno juris remedio providebit. Et si tandem super hujusmodi causa *denegationis* sive *protelationis* dubitatio oriatur, illa *per Commissarios & Arbitros* eisdem modis & formis quibus supra controversiam inter ipsos Principes exortam, dirimi placuit, decidetur & determinabitur nec *ob dictam causam aut quamcunque* aliam adversos subditos utriusque partis *literæ repressaliorum vel arrestationis permitti seu concedi debebunt*, excepto tamen uniuscujusque debito & proprio delicto.

Si ta-

Si tamen super materia *feudi* quæstio moveretur tum coram illo seu *paribus* Curiæ Principis cujus feudum erit quæstio agitabitur & determinabitur.

Quod si vero de ipso *feudo* quæstio esset talis quod quilibet præd. Principum *feudum* suum esse prætenderent, tunc *per ipsorum Deputatos* modo & forma præmissis decidetur.

Item, si quocunque tempore deinceps aliquam hostilem invasionem in terras & Dominia Hæreditaria Cæs. Majestatis videlicet Ducatum *Brabantiæ*, *Limburgii*, *Geldriæ*, *Lutsenburgiæ*, Comitatum *Hollandiæ*, *Zelandiæ*, *Namurci* aut *Zutphaniæ*, Dominium *Frisiæ*, *Trajecti* tam citra quam ultra *Isulam*, *Mechliniæ*, *Groningæ*, *Falcomontis* vel *Dalem*, aut etiam in Dominiis ipsius Illustrissimi Ducis *Iuliacens*. videlicet Ducatum *Iuliæ*, *Cleviæ* aut *Montis*, Comitatum *Marchiæ* vel *Ravenspurgi* moveri vel etiam apparari contingeret, tunc & eo casu quilibet tam præd. Principum quam Hæredum & successorum ad requisitionem expensis rationalibus ejus, cujus terræ & Dominia prædicta invaderenter, aut invadi timentur, & suis terris & subditis quam primum fieri poterit, talem numerum equitum qualem ille requisierit, & sic bona fide præstare poterit quam primum in auxilium mittere tenebitur. Quod si vero acciderit propter ejus modi auxilia præstita vel occasione præsentis confœderationis ipsius qui præstitit terras ab eodem hoste vel ejus auxiliariis invadi aut depopulari, non poterit, primo invasus pacem aut concordiam inire nisi cum confœderati sui scitu, consensu, ac sufficienti securitate.

Præterea supradicti Principes eorumque successores cum nullo Principe vel potestate ullum Fœdus aut conventionem facient quæ in alterius Principis terrarum & subditorum ejusdem præjudicium vel damnum quovis modo tendere possit. Et licet pro certo constantissimoque habeatur, sive Cæs. Majestatem sive ejus hæredes Ducatum *Geldriæ* ac Comitatum *Zutphaniæ* nullis unquam temporibus alienaturos, aut in aliquem transporturos aut cessuros, attamen ad majorem ipsius Illustrissimi Ducis *Iuliac.* ejusque hæredum securitatem expresse conventum & concordatum est. Quod si forte aliquando Majestatem suam alicui alteri eundem Ducatum ac Comitatum concedere aut transportare accideret, in eum casum sua Majestatas expresse providere ac efficere debebit, aut ante hujusmodi cessionem ac possessionis realem translationem tam is qui hujusmodi Ducatum ac Comitatum suscepturus est, quam etiam Barones militaires, cæteræque communitates Ducatus & Comitatus Præd. per eorum patentes litteras & sigilla sub eorum propriis juramentis hanc eandem *unionem*, *confœderationem & amicitiam* inter præd. Cæs. Maj. & Ducem Iuliacens. initam ac factam *confirment*, corroborent, approbent & ratificent. Item si contingat ullam congregationem, concursum, seu cumulationem, expeditionem, aut depopulationem Equitum aut peditum quorumcunque (qui nullius Potentatus aut Principis nomen habent aut id ipsum profiteantur) in unius aut alterius Principis aut Domini Provinciis, Principatibus & Territoriis fieri, hac casu quilibet Principum & Dominorum Prædictorum suis propriis stipendiis & impensis secundum quod necessitas & ipsius negotii circumstantiæ id expostulaverint pro viribus & per publicum Campanarum sonitum sive aliis modis auxilium præstare atque sine ulla dilatione aut denegatione tenebuntur ad finem ut

tales

tales congregationes repelli ad dimoveri eorumque conatus prohiberi possint; Item conventum est quod ista unio & confœderatio esse & intelligi debeat *defensiva*, ac in omnibus jus sacri Romani Imperii salvum permanere.

Ut autem omnia & singula suprascripta & conventa perpetuis temporibus stabilia sint ac maneant. Nos Commissarii, supradicti Cæs. Majestatis ac Illustrissimi Ducis Iuliacens. bona fide promittimus omni diligentia nos curaturos ut hæc ipsa ab utroque Principum propriis eorum literis & sigillis intra spatium *viginti* dierum proxime sequentium ratificentur, approbentur, ac corroborentur, eademque sub verbo, honore ac fide sua loco juramenti perstiti promittant firmiter ac inviolabiliter observare nec illis quovismodo directe vel indirecte contravenire, nec quantum in ipsis est aliquem alium in contrarium præmissorum aliquid agere seu quicquam contra ea attentare seu attentari quovis modo permittere.

Ac quoniam hæc confœderatio principaliter utilitatem & commodum subditorum concernit hinc etiam conventum est quod ex parte Cæs. Majestatis Status Ducatuum *Brabantiæ*, & *Geldriæ*, nec non Comitatuum *Hollandiæ* & *Zutphaniæ* & Civitates Trajectum inferius *Daventriæ*, *Zwollæ*, *Campi* & *Groninga*, & ex parte Illustrissimi Ducis supradicti Status Ducatuum *Iuliæ*, *Cliviæ*, & *Montis* ac Comitatus Marchiæ, eandem similiter literis & sigillis suis intra *quatuor* menses ab data præsentium sequentes ratificare, ac quantum ipsos concernit in omnibus suis capitulis observare, observarique facere debeant. Quæ sic semel constituta totque hinc inde vinculis adstricta concordia cum auxilio omnipotentis Dei ad incrementum mutui inter Principes amoris nec non solatium, quietem, ac commodum subditorum totiusque Reipublicæ Christianæ utilitatem *in omne avum* fæliciter perduret. In quorum omnium testamonium nos supradicti Commissarii his literis manu nostra propria subscripsimus. Dat. *Bruxellis* Anno Domini *millesimo quingentesimo quadragesimo tertio* Die *secunda* mensis *Ianuarii* secundum stilum Cameracens. Diocef. sic subscriptum per dictos Commissarios *Lonys de Praet, Perenot, Schore, Viglius, Iohan Gogref, Claes von Harf, Henr. Plyf. Ierien van Boynen, Ioan Falbenmeyer.*

Nos eorundem Commissariorum nostrorum acta conclusa & concordata prout superius inferuntur rata ac grata habentes eadem in omnibus & singulis suis capitulis & articulis pro *nobis, heredibus & successoribus* nostris in perpetuum approbamus & confirmamus ac in *verbo, honore, & fide boni Principis loco jurisjurandi* firmiter ac inviolabiliter observare, nec illis quovis modis directe vel indirecte contravenire promittimus, nec quantum in nobis est, aut erit aliquem alium in contrarium permissorum aliquid agere seu quicquam contra ea attentari seu attentari quovis modo permittemus. In cujus rei fidem & robur præsentes literas expediri, sigillique nostri jussimus appensione communiri Datum Leodii die *septima mensis Ianuarii.* Anno Domini *Millesimo quingentesimo quindragesimo quarto*, Imperii Nostri Romani XXIII. & regnorum nostrorum puta Castellæ legionis utriusque Siciliæ à vigesimo octavo. *was geteeckent Carolus.* ende leger, per Imperatorem. *Bave.*

Het eynde van 't Iaer 1656.

HISTORIE of VERHAEL, VAN SAKEN van STAET EN OORLOGH,

In, ende omtrent de VEREENIGHDE NEDERLANDEN,

Door den Heere

LIEUWE van AITZEMA,

't ACHSTE DEEL.

SEVEN-EN-DERTICHSTE BOECK.

Et Ampt van Velt-Maerschalk vacant zijnde/ quam dit Jaer seer op het Tapijt. Den vijfden January selvent den Heer Bootima ter Vergaderingh presiderende/ voor/ ten eynde daer van mocht worden ghedisponeert. De noch ongherede Provintien wierden versocht om sich s'anderen daeghs daer op te verklaren/ doen wierden versocht ende Gecommitteert de Heeren van Gent, Vrybergen, Bootima, Mulert, ende Schulenburgh, om te revideren d'Instructie/ daer op voor desen een Velt-Marschalck van desen Staet was aengestelt gheweest/ de selve t'approprieren nae de tegenwoordige constitutie van tijden ende saecken/ ende daer van rapport te doen. Dan alsoo de Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Hollandt de Heeren Gedeputeerde van andere Provintien iteratívelijck/ ende instantelijck hadden versocht/ dat de selve sich voor af/ ende *ante omnia* souden willen verclaren op hanne ghedane Propositie/ namentlijck/ of aen welghemelte Provintie van Hollandt ende West-Vrieslandt/ alvoren te concluderen op het revideren van de voorsz.

voorsz. Instructie/ met den gevolge ende aencleven van dien/niet en soude behooren vergunt te werden competenten tijdt/ omme hare consideratien/ ende advijs over het vergeven van 't gemelte Ampt/ ter Vergaderinghe in te brengen/ te meer alsoo de Heeren hare principalen eerstdaeghs staetsghewijse souden by den anderen te komen/ hebben de gemelte andere Provintien nae iteratieve ombragen verclaert te persisteren by de bovenstaende conclusie/ ende is de resumptie van de bovenstaende conclusie opghehouden voor den tijdt van veertien dagen.

De Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Hollandt, hebben by de liberatie van de Heeren Gecommitteerde Raden der selver Provintie op de bovenstaende conclusie gedaen aenteeckenen te verstaen/ dat niet alleenlijck de resumptie van deselve conclusie/ maer oock de geheele saecken moet werden opgehouden/ comende naer de bekende ordre van de Regieringe ende 't recht op alle deliberatien/ insonderheyt op de geene die van importantie ende gewichte zijn/ de respective Provintien competerende/ egeene Provintie gheweygert werden competente tijdt om haer op de selve deliberatien te mogen bequamen; Ende nademael in desen niet alleenlijck by de Provintie van Hollandt, maer oock by die van Uytrecht sulcx om goede redenen seer ernstelijck ende instantelijck was ghesustineert/ ende begeert sonder dat by de selve Provintie op de voorsz. saecke eenich advijs was gegeven. Dat sy Heeren Gedeputeerde van de welgemelte Provintie van Hollandt by deliberatie als boven derhalven de voorsz. pretense conclusie hielen voor nul ende van onwaerden/ te meer vermits by de Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Gelderlandt aen de voorgeroerde sustenue ende begeerte van Hollandt ende Uytrecht om te hebben competente tijdt van deliberatie als boven was ghedefereert/ reserverende de welgemelte Heeren Gedeputeerden van Hollandt omme hier jegens soodanighe naerdere verclaringhe te doen als de Heeren Staten hare principalen souden mogen goetvinden/ haer dienthalven aen te beveelen.

De Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Uytrecht hebben verclaert/ aengaende 't aenstellen van een Velt-Marschalck ongelast te zijn/ ende dienvolgens oock ongequalificeert tot het formeren van een Instructie.

Den Heer Prins Maurits vernemende dat op dese saecken wiert ghedelibereert gaf door een Missive te kennen in regard van sijn eere ende langhe Jarige diensten sich verbonden te vinden om die charge t'ambieren. Sulcx wiert by de Provintien overgenomen.

In Zeelandt hebben de Heeren van Middelburgh den sestienden Iannuary, ghesecht/ ghelast te sijn om haer advijs t'openen op de selve Charge sedert de doodt van den Heer van Brederode, tot merckelijcke schade ende disordre in de Militie (soo spraecken sy) vacant gheweest zijnde/ als daer op niet alleen ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. dagelijcx wiert ghedelibereert/ maer oock de respective Leden/en particulier die van der Goes door eene expresse Missive versocht waren/ noch staende dese Vergaderinge te willen adviseren/ en vervolgens gelet sijnde op den inhoude van de brief door de Heeren ordinaris Gedeputeerden ter Generaliteyt op 't cas subject geschreven op den vijfden deser lopende Maent/ mitsgaders naergesien de resolutien soo op den tienden ende elfden

elfden van November des Jaers sestien hondert vijf en vijftich, als op den negende, tiende, ende elfde Februarij des Jaers sestien hondert ses en vijftich dienaengaende alhier ghenomen. Is by de vijf aenwesende Leden eenpaerlijck geopineert dat sy in gevolghe van hare voorgaende goede intentie en reflexie nemende op de favorable Inclinatien/ die in desen by de meeste Leden van de Unie wiert getoont/ de voorsz. eminente bedieninge souden confereren aen mijn Heer Prins Willem van Nassau, Stadthouder van Vrieslandt, en van Stadt en Landen/ op soodanige Instructie en Reglement als voor desen daer op is gemaeckt geweest/ of noch namaels soude connen ghemaeckt werden/ sonder de selve collatie van harent wegen eenighsints te willen accrocheren/ aen het praelibel arrest of 't vaststellinghe van eene nieuwe Instructie, volgens seeckere articulen dienaengaende voor desen gheconcipieert en op het papier gebracht/ als onder de welcke sy oordeelen eenighe te wesen/ niet alleen gantsch impracticabel/ maer oock notoirlijck ondienstich voor de behoorlijcke exercitie van 't gemelde Ampt; Behalven dat oock lichtelijck soude connen gebeuren vermits de vermoedelijcke discrepantie van de respective Provintien op de voorsz. redres van Instructie, dat daer door de saecke ten principalen gepostponeert ende eyndelijck weder in vergetentisse soude werden ghebracht/ tot merckelijcke oneere ende prejuditie van den Staet. En alsoo niet tegenstaende/ de voorsz. verclaringe van de vijf Leden in desen noch geene conclusie wel con werden ghenomen/ ter oorsaecke/ dat de Heeren van der Goes als absent zijnde/ daer op tot noch toe niet hadden gheadviseert/ en dat nochtans om de voorverhaelde respecten hoe eer hoe liever daer op diende gheresolveert/ soo wierden de ghemelte Heeren van der Goes andermael serieuselijck versocht/ omme noch/ ist mogelijck/ voor het aenstaende reces haer dienaengaende by Inschryvinghe te willen verclaren/ sullende nietteniin van de bovenstaende eenparige advijsen van de vijf Leden op 't spoedighste advertentie werden gegeven/ aen de Heeren ordinaris Gedeputeerde ter Generaliteyt tot haer narichtinghe/ mitsgaders om haer daer van te connen dienen ten besten van de Provintie/ daer/ en soo sulcx soude behoren.

De Heeren van der Goes haer by inschryvinghe hebbende gheconformeert met de eenparighe advijsen van de vijf Leden/ is sulcx gheconverteert in eene Provinciale resolutie van Zeelandt, ende goetgevonden daer van op spoedighste advertentie te geven aen de Heeren ordinaris Gedeputeerde ter Generaliteyt ten eynde de selve haer daer van ten spoedighsten mochten dienen.

De Heeren van Hollandt namen dese saecke meer ter harten als men hadde ghemeent/ schreven *mutatis mutandis* den drie en twintichsten den volgende Brief aen de Provintien.

Edele Moogende Heeren Nagebuyren ende Bontgenooten.

SOo haest als deser Werelt is comen te overlyden de Heer van *Brederode* goeder gedachtenis in sijn leven Velt-Marschalck der Vereenichde Nederlanden, hebben haer tot dien dienst aengebooden diverse persoonen van qualiteyt ende conditie in den Staet; doch is het de wysheyt van de Heeren wegens de respecti-

respective Leden van de Unie, comparerende ter Vergaderinge van de Staten Generael geweest, omme te maecken behoorlijcke reflexie op de Heeren hare Committenten, ende naderhant, door seeckere Heeren des versocht, ende Gecommitteert prealablement te doen overleggen, wat diesaengaende, soude connen ende behooren te werden nedergestelt; als mede, wat tot onderlingh contentement van de ghesamentlijcke Bontghenooten, tot conservatie ende bevorderinghe, van de ghemeene ruste ende goede *Harmonie* tusschen de respective Provintien, mitsgaders tot wechneminghe van alle jalousie ende diffidentie tusschen gemelte Bontghenooten, ende by gevolge tot vermeerderinge van 't respect ende aensien van den Staet van binnen, oock tot versterckinge van de goede intelligentie van buyten soude connen strecken, alles op te doen Rapport, ende sonder prejuditie van de vrye deliberatien by haer Ho. Mog. ende de respective Leden van de te houden op de bestellinghe van het voorsz. Velt-Marschalck ampt, met het geene daer van dependeert.

Waer op ghevolcht is, Dat de voorsz. Heeren Gecommitteerde de saecke na hare Waerdicheyt ende ghewichte overleyt, ende van der selver besoignes rapport gedaen hebbende, het selve by de respective Provintien is overgenomen, omme te communiceren, daer ende soo het behooren soude, met recommandatie van wegens hare Ho. Mog. ten eynde de selve daer op soo haest doenelijck, het Advys van de Heeren hare Principalen wilden doen inbrengen; alles breder uytwijsende de resolutie, dienthalven ter hoochgemelte Vergaderinge ghenomen op den *seven en twintichsten* November, ende den *derden* December des Iaers *sestien hondert vijf en vijftich.* Uwe Ed. Mog. door de Heeren der selver Gedeputeerde ontwijffelick wel bekent gemaeckt.

Ende ofte wel van die saecke ende van de poincten, uyt het voorsz. besoigne geresulteert, sedert dien tijdt, niet ofte weynich gerept is, immers dat dienthalven geene formele deliberatie (ghelijck over saecken van soo hoogen importantie, omstandelijck ende met rype overlegginge, hadde behooren te geschieden) aenghestelt zijn, ende dat wy mits dien niet hadden verwacht, dat over 't meergeroerde Ampt eenige abrupte ende separate voorstellinge sonder reflexie te maecken op meergeroerde besoignes soude hebben connen gedaen werden: Soo is het nochtans sulcx dat het den eenich ende alle aenwesenden Heere Gedeputeerde *van wegen de Provintie van Vrieslant* ghelieft heeft het selve te moveren op den *vijfden* deser loopende Maent, ende dat de Heere *Mulart*, doenmaels u Ed. Mog. Gedeputeerde ter Generaliteyt presiderende, des anderendaeghs daer aen, de selve saecke naerder in omvrage heeft ghelieven te brengen, ende daer op gansch informelijck te dicteren seeckere conclusie tot het aproprieren van eene Instructie, omme het selve gedaen, als dan op het aenstellen, van een ander Velt-Marschalck in plaetse van welgedachte Heer van Brederode gelet te werden, sonder dat de Heeren van onsent wegen ter meerhoochgemelde Vergaderinghe comparerende hebben connen obtineren, dat met die pretense Conclusie, soude werden gesupercedeert ter tijdt ende wijle toe, dat wy (doenmaels genoechsaem overwech zijnde, omme tot onse Staetsgewijse Vergaderinge herwaerts te comen) over die gansche saecke ghedelibereert, ende ons advys souden hebben mogen arresteren, ende ordentelijck

doen inbrengen, wel is waer, dat daer naer ter nauwer noodt gheobtineert is suspensie van resumptie der voorsz. resolutie voor den tijdt van veertien dagen, maer ghelijck, behoudens de ordre van de regeringhe, het voorsz. uytstel van deliberatie, ons niet hadt behoren te sijn geweygert gheweest, ende voornamentlijck niet, dewyle de Heeren *Gedeputeerden van Utrecht* het selve mede instantelijck waren begerende, ende de Heeren van *Gelderlandt*, sulcx waren toestaende, soo was soodanigen weygeringhe oock directelijck strydende tegens het voorschreven geresolveerde van den *seven en twintichsten* November *sestien hondert vijf en vijftich* ende in prejuditie van onse andere Provintien vrye deliberatien, ende aengemerckt de voorsz. saecke is van sonderlinge hooge considератie, ende ons, die wy (onder Godes zegen ende sonder invidie gesproocken) in den gemeenen Staet, *ruym soo veel als alle de andere* Leden van de Unie sijn geinteresseert, soo notabelijck ende particulierlijck is raeckende, soo hebben wy niet connen ledich staen het ongelijck by de voorsz. *abrupte ende precipitante* voorstellinge ende op gevolchde deliberatien ende Conclusie ons aenghedaen, uwe Ed. Mog. mitsdesen voor te dragen ende ons daer over, als over eene saecke, die ons seer sensibel is ten hoochsten te beclagen, geensints twyffelende ofte U. Ed. Mog. en sullen naer der selver bescheydentheyt ende kennisse omtrent de saecken, ende ordre van de Regeringhe, de selve improberen, ende niet gedogen dat ons diergelijcken voor het toecomende, meer werde gheverght, te minder dewyle de saecke selfs van die natuyr is, dat daer over niet behoorlijck, ende efficacieuselijck kan werden gheresolveert als met *eenparige* advysen van de Leden van de Unie, sonder *indraeht ende eversie* van de hoocheyt ende gherechtigheyt der Provintien, de welcke ofte hare advysen daer over niet ghegeven, ofte die van andere ghevoelen wesende, men by meerderheyt soude mogen presumeren te vercloecken ende overstemmen, want gelijck yder Provintien naer 't aengaen van de Unie sijne Souverayniteyt behouden hebbende, onvermenght en onvercort, nochtans sijne Militie laten komen heeft, onder den Eet van de selve Unie tot eene algemene Protectie, ende evenwel uyt krachte van de selve Souverayniteyt behouden ende geexerceert ofte aen de Capiteyns Generaels van hare Provintien inder tijdt te exerceren ghedefereert heeft (daerinne geen onderscheyt resideert) het stellen van alle minder ende meerder Officieren over de voorsz. Militie tot sijn besoldinge staende, uytwysende niet alleen de nature van de saecke, maer oock de bekende practijcq van de Provintien, daer op ghevolcht, soo houden wy oock evident dat egeen commandement ter Werelt hooch ofte laech, egeen uytgesondert over de voorsz. Militie kan werden geconfereert, als by expres consent ende bewillinge van de Staten haer betaels Heeren, ende dat over sulcks oock geen Velt-Maerschalck ofte ander opperhooft, hoedanich het selve oock mochte werden ghenaemt, welckers ghesach, sich mede soude extenderen over de Militie staende tot der respective Provintien besoldinghe, wettelijck soude konnen werden aenghestelt, dan alleen by der selver expressen toestant, ende bewillinghe als vooren, ende dat daer en boven, alle ende een ygelijck van de Provintien toestaet uyt kragte van voorgeroerde hare Souverayniteyt, boven ende behalven het hooft het welcke wegens de Generaliteyt soude mogen wesen aenghestelt, te cree-

te creëren een particulier overhooft over de Militie van hare besoldinge, oock met soodanigen effect, dat 't voorsz. Generael-hooft ofte eenich ander, daer over egeen commandement sonder speciale permissie van de Provintie die sulcx soude mogen goetvinden, souden konnen ofte vermogen te oeffenen.

Behalven dat wy de voorsz. saecke geleyt hebbende in rype deliberatie, met eenparige stemmen van alle de Leden onser Vergaderinghe, naer voorgaende consult van de respective Vroetschappen hare Committenten ende sulcx Staetsgewijse hebben geoordeelt, dat in tegenwoordighe ghelegentheyt ende occurentie van tijden het aenstellen van een Velt-Maerschalck ofte ander overhooft over de Militie van de Bontgenoten in geenen deele noodich, dienstich, ofte tydich is, om diverse redenen ende respecten, ten meerderen tyden by ons gededuceert, ende de welcke wy, (soo wy niet en vreesden U. Ed. Mog. inportuyn te wesen) naerder by desen souden konnen extenderen, immers wy mogen U. Ed. Mog. niet verswygen, dat wy voor den dienst ende gerustheyt van den Staet best houden, dat het Velt-Maerschalcks-Ampt, eerder gemortificeert blyve, als by nieuwe aenstellinge weder in wesen gebracht, ende eenich perpetuel Chef ofte overhooft over de Militie van den Staet aenghestelt soude werden, Maer soo wanneer in tyden van Oorloch ofte hoochdringende noot, by meergedachte Bontgenoten ghesamentlijck goet ende nodich ghevonden mochte werden te procederen tot electie van een Overhooft over de voorsz. Militie, ofte dat andersints by d'eene ofte d'andere occasie eenich gros by den anderen getrocken, ende daer over een Chef gestelt soude moeten werden, dat als dan aen sodanigen te stellen overhooft, niet en behoort te werden gegeven perpetuele Commissie, maer alleen voor soodanigen expeditie ende Velttocht ofte occasie als voor handen soude mogen wesen, en derhalven ware wel betamelijck gheweest dat met de voorsz. aengevangen deliberatien, over het aenstellen van een Velt-Maerschalck als vooren, ende 't geene daer toe aenleydinge geeft, niet so verre als geschiet is ware voortgevaren, maer dat in plaetse van dien, de voorsz. salutaire gronden en maximes ten besten van den Staet in 't ghemeyn, ende tot conservatie van de Rechten, Hoocheeden ende Vryheden van yder Provintie in 't bysonder alvorens waren overleyt gheworden, dan sulcx niet geschiet zijnde, verseeckeren wy U. Ed. Mog. dat wy ons als noch ende tot allen tijden bereyt sullen houden omme daer over met U. Ed. Mog. en de andere Bontgenoten nader te concerteren, en de voorsz. ons sentiment met uytbreydinge van alle particulariteyten breder ende tot genoegen te justificeren, gansch vastelijck vertrouwende, dat U. Ed. Mog. voor der selver ende aller Provintien vryheyt, respect ende hoocheyt, neffens ons, van dat gevoelen ende verstandt sullen wesen, dat niet en staet in 't vermogen van de Heeren Staten der Provintien, ende veel min van der selver Gedeputeerden ter Generaliteyt, omme in weerwille van eene contrarierende Provintie eenich overhooft te stellen, 't welck mede ghesach hebben soude over de Militie, staende onder de Besoldinge van soodanigen Provintie. Ende dat sulcx geschiedende de Provintie de welcke daermede soude werden geprejudiceert ende vercort, billicke occasie ende reden soude werden gegeven omme haer recht ende gerechtigheyt, door efficacieuse middelen te mainteneren, ende soodanigen ordre te

dre te

dre te stellen als de selve tot voorstandt van dien, soude oordelen wel ende gevoechlijck te wesen; wy willen hoopen ende vertrouwen dat ons daer toe geen subject, ofte vordre reden sal worden gegeven, maer onder des mogen wy (onder 't wel nemen van u Ed. Mog.) niet ongemerckt voor by gaen, dat wy ten tijde van de voorsz. voorstellinge ende deliberatien ter Generaliteyt, niet sonder verwonderinge hebben geremarqueert, hoe dat eenige Heeren Gedeputeerden van de Provintien, haer op de selve deliberatien in eene saecke, van soo grooten ghewichte, ommeslach ende sequele, hebben gelieven te dienen. van oude ende over Iaer ende dach by de Heeren hare Principalen aengaende het aenstellen van een Velt-Marschalck ghenomene resolutie, alhoewel sedert den selven tijdt, dienaengaende seer merckelijck veranderinge voorgevallen, ende oock by onderlingh goetvinden van de respective Provintien notable Concepten op 't papier gebracht zijn, ende waer over, als vooren is aengheroert tot noch toe de advijsen niet ingebracht, ofte eenige Staetsgewyse deliberatien gehouden zijn; Doch op dat de voorsz. saecke met behoorlijcke circumspectie verhandelt, ende de extremiteyten van de resolutie, de welcke onvermoedelijck tot het stellen van een Velt-Marschalck tegens ons ofte andere Provintien goetvinden souden mogen werden genomen, mogen werden verhoet, maer in dat tegendeel, de voorsz. groote saecke blyven ende gelaten mogen werden in haer gheheel ende ongeprejudiceert, sonder dat *met het* revideren, axamineren ende dresseren van de Instructie daer toe eenige vordere aenleydinghe werden gegeven, soo hebben wy ons genootsaeckt ghevonden aen U Ed. Mog. mitsgaders aen alle de andere Provintien van 't voorsz. ons Sentiment over het selve subject, mits desen te geven summiere Communicatie, gantsch Vrunt ende Nabuyrlijck versoeckende, dat u Ed. Mog. believe gedient te wesen de salutaire gronden ende maximen daer op het selve gefundeert is, ten besten van de Staet in 't ghemeen, ende tot conservatie van de Rechten, hoocheden ende vryheden van de respective Provintien in 't bysonder te amplecteren, ende de voorsz. saecke, daer naer te doen ende te helpen dirigeren: Ofte soo u Ed. Mog. daer ontrent souden mogen wesen van eenige andere inclinatie, ons de selve mede in het minnelijck bekent te maecken, ende middelerwyle de Heeren Uwe Ed. Mog. Ordinaris Gedepureerde ter Generaliteyt by aenschryvinge ofte andersints te doen weten, dat u Ed. Mog. intentie soodanich is, dat de voorsz. deliberatien ter hoochgemelte Generaliteyt, voor als noch mogen blyven in suspenso, *met speciale injunctie daer en boven van dat sy beyden over het voorsz. subject, haer niet verder sullen dienen van eenige oude resolutie de welcke by u Ed. Mog. dienshalven souden mogen wesen genomen*; U Ed. Mog. nochmaels verseeckeren, dat wy in desen niet anders voor oogen hebben, als alleen den dienst, ruste ende eenicheyt van de Provintien, mitsgaders de conservatie ende maintenement van der selver gherechticheyt, hoocheyt, ende vryheyt; Ende dat wy ons altijt bereyt sullen houden omme over de voorgheposeerde gronden ende maximen met het geene daer aen dependeert, als oock de speculatien die daer omtrent souden mogen vallen, met u Ed. Mog. ende de andere Bontgenooten naerder te confereren ende alles in 't minnelijck te overwegen, oock daer omtrent soodanigen voette helpen beramen, alles tot verseeckeringe

ringe van den Staet in 't gemeen, ende tot gerustheyt van yder Provintie in het bysonder bevonden sal werden de salutairste ende bequaemste te wesen, ende daer op vastelijck vertrouwende ende verwachtende, dat u Ed. Mog. de oorsaecke op ghelijcke gronden, ende sulcx in alle rechtmaticheyt ende conform de ordre van de Regeringe, sullen gelieven aen te sien ende op te nemen, oock ghedient wesen te stellen de voorverhaelde ordre, omtrent u Ed. Mog. Gedeputeerden ter Generaliteyt.

Edele Moogende Heeren, &c. geschreven in den Hage den *drie en twintichsten* Ianuary *sestien hondert seven en vijftich*.

De Staten, &c.

In den hare namen noch de volgende resolutie.

DE Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt by rapport verstaen hebbende dat op den *vijfden* deser loopende Maent ter Vergaderinghe van de Heeren Staten Generael deser Vereenigde Nederlanden door de Heer *Bootsma* Gedeputeerde van de Provintie van Vrieslandt doenmael aldaer wegens de selve Provintie alleen aenwesende was gheproponeert, dat by haer Ho. Mog. getreden soude behoren te werden, tot verkiesinge van een Velt-Marschalck, over de selve Vereenichde Nederlanden, in plaetse van wylen den Heere van Brederode zaliger gedachtenisse, 't selve Ampt in sijn Leven bedient hebbende, oock gheleth op alle de omstandicheden daer omtrent voorgevallen, ende specialijck, dat onaengesien de voorsz. Propositie by de Heeren haer Ed. Gro. Mog. Gedeputeerden in de Hoochgemelde Vergaderinge simpelijck *ad Referendum* overgenomen was, met ernstige instantie, dat de Heeren Gedeputeerde van de andere Provintien hare Advisen daer omtrent ende alle verdere deliberatien over 't voorsz. subject souden willen houden in suspenso, ter tijden ende wylen toe daer over by hare Ed. Gr. Mog. Staets-gewijse soude wesen gheresolveert, echter by eenige Heeren Gedeputeerden van sommige der voorsz. andere Provincien met grooten ernst was ghelaboreert, omme op de voorsz. saecke by overstemminge een finael besluyt te maecken, ende mede in achtinge ghenomen de provisionele conclusie dienaengaende den *sesten* daer aenvolgende gansch nulliter gheformeert, daer van op de iterative devoiren uyt den name ende van wegen haer Edele Groot Mog. dienthalven aengewent de resumptie, ende sulcx mede het finael arrest van dien opgehouden was voor den tijdt van *veertien* dagen, hebben na rype ende aendachtige overweginge van alle 't selve ende van 'tgunt daer omtrent in consideratie is genomen, oock daer op gehadt 't advis van de Heeren van de Ridderschap, ende andere Leden van hare Ed. Gr. Mog. Vergaderinge, mitsgaders van de Heeren der selver Gecommitteerde Raden, daer toe by voorgaende resolutie, van dato den *twaelfden* deser specialijck gedeputeert geweest zijnde, ende daer op tot meerder soliditeyt ende vasticheyt van de resolutie dienthalven te nemen, met de respective Steden, ende Vroetschappen communicatie ende consultatie ghehouden hebbende, eenpaerlijck ende by consonante advisen van alle de Edelen ende Steden, Leden van de hoochgemelte hare Ed. Gr. Mog. Vergaderinge verstaen ende verclaert, dat by de jegenwoordige constitutie van tijden ende saecken

 het

het aenstellen van een Velt-Marschalck ofte ander Overhooft over de Militie van de Bontghenooten onnoodich ende om verscheyden respecten oock te eenemael ondienstich wesen soude, ende voor al dat het vervolch van soodanige Proceduiren als boven sijn gementioneert, ende de executie van al sulcke desseinen als daer uyt gecolligeert can worden, by de Heeren Gedeputeerden van eenige Provintie gheformeert gheweest te zijn, voor 't respect ende de Eere van de Provintie van Hollandt ende West-Vrieslandt niet en connen werden ghetolloreert ofte gheleden, maer dat de selve, tot conservatie van de hoocheyt ende gerechticheyt van de welgemelde Provintie met vigueur sullen werden tegen gegaen.

Ende hebben voorts de hoochghemelte Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt naer voorgaende overlech van wegen ende middelen, die tot bereyckinghe van 't vooren gheexpresseerde der selver ooghmerck, ende sulcx tot verhinderinge van de voortganck der voorsz. Proceduiren, mitsgaders tot stuytinge van de executien der voorsz. desseinen, oock tot verhoedinge van diergelijcke voor 't toecomende ghebruyckt, ende by der handt gh nomen, ende ghenerallijck van 't gunt daer omtrent ten meesten dienste van de Landen in 't werck gestelt soude connen worden, ende daer op curieuselijck overwogen hebbende de natuyre van de voorsz. Militie, midtsgaders het Recht de Staten van de respective Provintien competerende, over ende omtrent de Soldatesque, t'harer besoldinge staende, mede naer gehoudene communicatie, ende consultatie met de respective Steden ende Vroetschappen als boven, conform 't voorsz. advis verstaen, ende gheoordeelt evident ende demonstratijf te wesen, dat geen Commandement ter Werelt, hooch ofte laegh, egeen uytgesondert over de voorsz. Soldatesque can worden gheconfereert, als by expres consent ende bewilliginge van de Staten hare betaeltsheeren, ende dat over sulcx oock egeen Velt-Marschalck ofte ander Overhooft hoedanich 't selve oock genoempt mochte werden, welckers gesach sich mede extenderen soude over de militie staende ter besoldinghe van dese Provintie wettelijck can werden aengestelt, dan by concurrentie ende expresse bewilliginge van hare Ed. Gr. Mog. dat oock mitsdien het aenstellen van een Velt-Marschalck ofte ander Overhooft als boven, selfs by dese Provintie alleen met goet regt connende werden wederhouden 't voorsz. Velt-marschalkschap by haer Ed. Grootmog. sal werden gehouden voor gemortificeert, gelijk 't selve Ampt voor gemortificeert ghehouden wert mitsdesen; Werdende voorts by haer Ed. Gr. Mog. voor een fondament ende vaste maxime gehouden, dat een perpetuel Chef ofte Overhooft over de Militie te stellen niet alleenlijck onnodich, maer oock t'eenemael ondienstich is, om redenen, ende op de exempelen breder gededuceert ende geallegeert inde Deductie by haer Ed. Gr. Mog. op den *vijf en twintichsten Iuly* des Iaers *sestien hondert vier en vijftich* gearresteert, ende dat over sulcx van wegen dese Provintie alles daer henen sal werden ghedirigeert, dat soo wanneer by tijde van Oorloghe ende hooghdringende noot haer Ed. Gr. Mog. nevens de andere Provintien souden mogen goetvinden, tot electie van een Overhooft over de militie te procederen, ofte dat andersints by de een of de ander occasie eenich gros by den anderen getroc-

getrocken, ende daer over eenich Chef gestelt soude moeten werden, als dan aen soodanich te verkiesen Overhooft ofte Chef niet en werde ghegeven, perpetuele Commissie, maer alleenlijck voor soodanige expeditie ende velttocht, ofte occasie als dan voorhanden soude mogen wesen, dat op de vooren geexpresseerde fundamenten, ende om redenen hier vooren geroert, d'andere Provintien in alle minnelijckheyt sullen werden versocht, met de voorgeroerde geentameerde deliberatien, op het aenstellen van Veltmarschalck als boven, ende 't geene daer toe aenleydinghe geeft, niet te willen voortvaren, maer ter contrarie alles met ende nevens hare Ed. Groot Mog. op de voorsz. salutaire gronden, ende maximes ten besten van den Staet in 't ghemeen, ende tot conservatie van de Rechten, Hoocheden, ende Vryheden van yder Provintie in 't particulier, te helpen dirigeren, met verclaringhe dat hare Ed. Groot Mog. haer altijts bereyts sullen houden, omme daer over met d'andere Bontgenoten nader te concerteren, ende 't voorsz. haer sentiment met explicatie van alle particulariteyten breder te Iustificeren, edoch in cas d'andere Provintien ofte 't merendeel van de selve, dien onaengesien buyten vermoeden, yets contrarie de voorgeroerde maxime souden mogen willen resolveren, ofte tot het aenstellen van eenich Overhooft over de Militie als boven in weerwille van haer Ed. Groot Mog. *by overstemminge* trachten te procederen, sonder de saecke in haer gheheel ende ongeprejudicieert te laten, ende aen dese Provintie competente tijdt te vergunnen, omme daer van aen haer Ed. Groot Mog. andermael rapport gedaen, ende daer op nader geresolveert te mogen werden: Dat als dan van wegen dese Provincie naer voorgaende aenwijsinghe ende verthoninge dat in 't vermogen van haer Ho. Mog. niet en is, *in weerwille* van eenige Provincie over de Militie staende ter besoldinghe van de selve Provincie eenich Over-hooft, als boven, aen te stellen, claerlijck ende positivelijck sal worden ghedenuncieert, dat haer Ed. Gr. Mog. soodanigen *infractie*, in haer Recht ende gerechticheyt niet sullen gedoogen, maer dat de selve alle exercite van commandement ofte employ van soodanigh pretens Overhooft sullen weeren, tegengaen ende beletten, ende specialijck soodanigen ordre stellen, ende die voorsieninge doen, dat al sulck pretens *Over-hooft eygen gesach*, ofte authoriteyt ter werelt over de Militie van de repartitie van Hollandt ende West-Vrieslandt, ofte over eenich gedeelte van de selve sonder eenige exceptie, en comen te exerceren; Ende by soo verre de *animositeyt* van de voorsz. andere Provincien, ofte van de Heeren hare Gedeputeerden ter Generaliteyt de selve buyten alle verwachten soo verre soude mogen porteren, dat haer Ed. Mog. ongeacht de voorsz. denunciatie echter tot de effective *electie* van soodanigh Over-hooft, ende tot het *be-eedigen*, mitsgaders tot het uytgheven van *Commissie* aen den selven, quamen te treden, dat als dan by ofte van wegen hare Ed. Gr. Mog. aenstonts tot beter conservatie van haer recht, en gerechticheyt, mitsgaders tot efficacieuser uytvoeringhe van 't geene voorsz. is, tot het aenstellen van een *particulier ende Provinciael Over-hooft, over de Militie t'harer besoldinge staende,* metter daet sal worden geprocedeert, ende op dat soodanich onverwacht gheval, 't gunt Godt verhoede, haer Ed. Gr. Mog. voorcomende alles volcomentlijck moge wesen geprepareert, tot de uytterste executie van 't geene voorsz.

 staet

ftaet toe, *exclusive*, dat derhalven oock van nu af aen door de voorgemelte Heeren van de Ridderschap ende andere Gecommitteerden soo uyt de hoochgemelte Vergaderinge van haer Ed. Gr. Mog. als uyt het Collegie van de opgemelte Heeren Gecommitteerde Raden naerder besoigne sal werden aenghestelt ende wel rypelijck overleydt op wat voedt, ende maniere, mitsgaders op hoedanigen Instructie 't voorsz. particulier, ende Provinciael Over-hooft sonder *labefactatie van de boven geexpresseerde gronden*, ende maximes, in soodanigh onverwacht geval als boven, effective vercosen sal worden: Dat voorts oock tot seeckerder verhoedinge, ende voorcominghe van soodanige onghelegentheyt als vooren, van nu af aen sal werden vast gesteldt, ghelijck by eenparige resolutie van haer Ed. Gr. Mog. vastgestelt wort by desen, dat aen de personnagie ofte persoon die sich op alsulcke onwettige electie als boven in de voorschreve Charge soude mogen laten *installeren, ofte daer toe be-eedigen*, nu noch naermaels van wegen, ofte voor de stemme van hare Ed. Gr. Mog. de selve Charghe, ofte eenige andere digniteyt ghedefereert, maer ter contrarie alle delatie van digniteyt op den selve, 't sy Militair, 't sy Politijck, van wegen haer Ed. Gr. Mog. gecontradiceert, ende oock soo veel in haer is, tegen gehouden sal worden, alwaer 't oock saecke dat haer Ed. Gr. Mog. andersints niet onghenegen mochten sijn geweest, omme aen soodanige personnagie ofte persoon alle eere ende digniteyt te helpen toebrengen, met speciale overgifte, dat van de bovenstaende eenparige resolutie, oock niet anders dan met eenparige *stemmen* van alle de Leden deser Vergaderinghe naermaels sal mogen werden ghedispenseert.

Ende nademael op de voorgheroerde deliberatien den voorsz. *vijfden*, ende *sesden* deses ter Generaliteyt voorgevallen, oock niet sonder verwonderinge is geremarqueert, dat eenige Heeren Gedeputeerden van sommighe Provintien haer op de selve deliberatien hebben ghelieven te dienen *van oude resolutien* al over Iaer en dagh by de Heeren Staten hare principalen, aengaende het aenstellen van een Velt-Marschalck ghenomen, alhoewel t'sedert de selve tijdt dienaengaende merckelijcke veranderinghe voorgevallen, ende oock by onderlingh goetvinden van de respective Provincien *notable Concepten* op 't papier gebracht zijn, dat derhalven oock aen de Staten van de respective Provintien *mutatis mutandis* naer yders genegentheyt by serieuse ende geraisonneerde Brieven van haer Ed. Groot Mog. het voorsz. ghepasseerde op den *vijfden* ende *sesden* deses, mitsgaders het boven geexpresseerde sentiment van haer Ed. Groot Mog. daer omtrent kennelijck ghemaeckt, ende gherepresenteert sal worden, met gansch ghedienstich versoeck, dat haer Edele Mogende alles mede op de voorsz. salutaire gronden ende maximes ten besten van den Staet in 't gemeen ende tot conservatie van de Rechten, Hoogheden, ende vryheden van de respective Provintien in 't particulier, willen helpen dirigeren, immers in cas hare Ed. Mog. daer omtrent van eenighe andere inclinatie mochten zijn, de selve inclinatien aen haer Ed. Groot Mog. in 't *minnelijck laten communiceren*, ende middelerwijlen de Heeren hunne ordinaris Gedeputeerden ter Generaliteyt by aenschryvinghe ofte andersints bekent maecken haer Ed. Mog. intentie te wesen, dat de voorsz. deliberatien ter Generaliteyt voor als noch mogen blyven

ven *in suspenso*, ende dat sy luyden oock derhalven haer niet verder willen dienen van eenighe *oude resolutien*, die by haer Ed. Mog. hier bevorens over het voorsz. subject mogen wesen genomen; sullende noch wyders tot sloth van de voorsz. af te sendene Brieven by 't gene voorsz. is werden gevoucht, dat hare Ed. Groot Mog. haer altijts bereydt sullen houden, omme over de boven ghe-poseerde gronden ende maximes, ofte de speculatien die daer omtrent souden mogen vallen, met haer Ed. Mog. ende d'andere Bontgenoten *naerder te concerteren*, ende daer omtrent soodanigen voedt te helpen beramen als tot verseeckeringe van den Staet in 't ghemeen, ende tot gherustheyt van yder Provintie in 't particulier bevonden sal werden de salutairste ende de bequaemste te wesen.

Aldus ghedaen ende geresolveert by de Hoochgemelte Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslant in s'Gravenhage den *drie en twintichsten* January *sestien hondert seven en vyftich*, Onderstont, accordeert met sijn principale, gheteeckent *H. van Beaumont*.

Dese resolutie wiert in 't begin niet uytghegeven als sonder de comminatoire clausule; beginnende/ doch in cas, &c. maer naderhant openden oock de selve comminatie/ niet sonder veel mondelinghe propoosten / in wat maniere Hollandt soude weten haer saeck staende te houden.

De Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Zeelandt, hebben uyt speciale last van de Heeren hunne Principalen den vijf en twintichsten January versocht / dat tot het vergheven van 't Velt-Marschalck Ampt deser Vereenichde Nederlanden/ eenmael gheprocedeert mocht werden / hebbende van wegen de welgemelte Heeren hunne Principalen/ volgens last als vooren/ tot de voorsz. hooge bedieninge ghenomineert ende voorgestelt den Heer Prins Willem van Nassauw, Stadthouder van Vrieslandt ende Stadt ende Landen op soodanige Instructie ende Reglement/ als voor desen daer op is ghemaeckt gheweest/ ofte noch namaels ghemaeckt soude connen werden: Ende sijn daer op ten selven tijde ter Vergaderinge verschenen de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslant encorps, de welcke vervolgens openinge hebben gedaen van haer Ed. Mog. sentiment omtrent de voorsz. saecke / met versoeck dat de Heeren Gedeputeerden van de andere Provintien hunne advisen / raeckende het voorsz. Ampt in suspens souden willen houden ter tijdt ende wylen toe / dat het voorsz. sentiment van haer Ed. Mog. by de Heeren Staten van de andere Provintien rypelijck overwogen/ ende daer over naerder concertatien / ende consultatien onderlingh gehouden wesende / met ghemeen goetvinden daer op soodanich mocht werden geresolveert / als men tot de meeste securiteyt van den Staet in 't gemeen / mitsgaders tot de conservatie van de hoocheden / vry en gerechticheden van de respective Provintien in 't bysonder/ bevinden soude te behooren / te meer alsoo haer Ed. Mog. al op 't voorsz subject aen alle de Provintien hunne brieven hadden laten afgaen; Waer op ghedelibereert zijnde / hebben de Heeren Gedeputeerden van de respective Provintien/ de welgemelte Heeren Staten van Hollant ende West-Vrieslandt versocht / dat haer Ed. Mog. hun gheproponeerde aen haer Ed.

hy geschreste wilde doen behandigen / met ende nevens Coppe van de brieven aen de Heeren hunne Principalen afgegaen / 't welck haer Ed. Mog. oock in dier voegen hebben aengenomen te doen.

EXtract uyt een Brief van de Gecommitteerde Raden van Zeelandt aen de Gedeputeerde van Zeelandt ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. Senden de Provinciale resolutie de welcke U. Ed. nu gansch ernstelijck wert versocht op 't spoedichste te willen presenteren ter Vergadering van gemeyne Bontgenoten, op dat daer door mach blycken niet alleen wat estime de hoochg. Heeren Staten van Zeelandt hebben van de meriten, van de hoochgemelte Heere Prince, maer ook hoe seer de selve wenschen, dat metten eersten op de voorsz. Collatie ten besten van de gemeene Unie finalijck mochten worden gedisponeert. Middelburgh den *twee en twintichsten* Iannuary, *sestien hondert seven en vijftich*.

Van wegen Vrieslant quam de volgende antwoort.

Edele Mogende Heeren, bysondere goede Vrunden, Nabuyren, ende Bontgenoten.

VYt U. Ed. Mog. Missive den *drie en twintichsten* Ianuary *sestien hondert seven en vijftich*, uyt s'Graven-hage aen ons ghesschreven, hebben wy verstaen, dat U. Ed. Mog. van die meeninge zijn, dat het Ampt van een Velt-Maerschalck der Vereenichde Nederlanden, door den doodt van wylen den Heer van Brederode vacant, niet by overstemminghe can ende behoort gegeven te worden, by de respective Provintien ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. maer besonderlijck met consent van U. Ed. Mog. in de Vergaderinghe van de ghemeene Bontghenooten, ruym soo veel, als de andere Leden van de Unie gheinteresseert, ende dat U. Ed. Mog. verstaen dat veel eerder de voorsz. hooge ende considerable Charge behoort ghemortificeert, ende noyt vergeven te worden, oock dat by soodanich Overhooft by de een ofte ander occasie geen perpetuele Commissie, maer alleenich voor soodanighe expeditie ende Veltrocht, ofte occasie, als voorhanden soude mogen zijn, behoort uytgegeven te worden.

Op welcken U. Ed. Mog. advijs, soo wy van eenige andere inclinatie mochten zijn, U. Ed. Mog. versoecken in 't minnelijck verwilligt te werden.

Al waeromme, voorbygaende eenige niet nootwendige allegatien, hebben wy u Ed. Mog. niet willen verbergen, dat wy onse Gecommitteer ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. expresselijck hebben belast met de alderbequaemste middelen, ende op 't serieust de dissentieerde Provintien ende Bontgenooten te versoecken ende te induceren, om met de meeste eendracht ende concordantie het voorsz. Ampt van Velt-Marschalck te confereren op den Persoon van de Doorl. ende Hooch gheboren Heer Prins *Willem van Nassau* onsen Satdthouder, ende specialijck u Ho. Mog. trachten te diverteren van de presupposten ende *Gravamina* in u Ed. Mog. missive van den *drie en twintichsten Iannuary* lesteden gemelt, ende te induceren om 't voorsz. Ampt mede te confereren

ren op onsen Stadthouder. Waer uyt u Ed. Mog. ons Vrede-lievent-gemoet ende genegentheyt tot eendracht connen afnemen, ende dat wy altoos voor een vaste maxime hebben gehouden, ende noch houden het advys van desen Staet, *concordia res parvae crescunt*, maer ten Principale Ed. Mog. Heeren ende Bontghenooten, connen wy niet toestaen, dat u Ed. Mog. menen, dat het Ampt van een Velt-Marschalck niet can ofte behoort vergeven te werden by pluraliteyt der respective Provintien, hoewel als vooren geseght, ons aller aenghenaemst sal zijn, dat U. Ed. Mog. haer aensienlijck consent ende goede gunste mede betoonen, beneffens de andere Provintien aen onsen Stadthouder. Want behalven, dat alle saecken aen de Generaliteyt by de Unie gedefereert (*praeter quatuor casus exceptos*) sijn ghestelt tot ordre ende dispositie van de meest stemmende Provintien. Soo sijn immers de Commissien van de Velt-Marschalcken deser Vereenichde Nederlanden van tijdt tot tijdt verleent ende uytgegeven by haer Ho. Mog. als aen den Heer van Villers den *negentienden Augusty vyftien hondert acht en tachtich*, aen den welgebooren Heer Ernst Casimier Grave van Nassau den *dertienden* February *sestien hondert seven*, aen de welgebore Heere Willem Grave van Nassouw, &c. den *twintichsten* May *sestienhondert vier en dertich*, aen de Welgeb. Heere van Brederode den *een en dertichsten* Iuly *sestienhondert twee en veertich*, den eedt op haer Commissie hebben de respective Veldt-Marschalcken oock aen niemant anders, als aen haer Ho. Mog. gedaen, de exercitie van haer Ampt streckt sich oock niet alleen over de Militie van U Ed. Mog. maer over de Militie van alle de Geunieerde Provintien, ende dat in desen concludent is den *dertienden* February *sestienhondert een en vijftich* hebben U Ed. Mog. by speciale Provinciale Resolutie aen de andere Bondtgenooten (by U Ed. Mog. op de groote Zale in Hollandt geconvoceert) bekendt ghemaeckt dat U Ed. Mog. verstonden voor Provinciale Ampten te zijn, dese navolgende; Het stellen van Stadthouders; het vergeven van Commandementen ende Majoorschappen in de Steden binnen de respective Provintien gelegen; het geven van 't Woort, ende het bewaren van de Sleutels in Steden, die stemmen in Stadt hebben; de Iurisdictie over de militie niet puyrlijck militair: de vergevinge van Collonelschappen, Capiteynschappen, ende mindere Charges: het verleggen van de Guarnisoenen binnen de respective Provintie, het be-eedigen van de militie boven den Eedt die den selven militie aen den Raedt van State is doende. Onder welcke Ampten ende bedieninge tot dispositie van yder Provincie staende, U Ed. Mog. geensints hebben ghestelt het Ampt van Velt-marschalck der Vereenichde Nederlanden, maer ter contrarie sonder eenige veranderinge soude blyven aen den Raedt van State, ende dat de hooge militaire Charges, voor desen ghestaen hebben ter dispositie van de Heeren Staten Generael, ofte van sijn Hoogheyt, tot Collonelschappen incluys (dit sijn V Ed. Mog. eygen woorden) vergheven sullen worden by de Staten Generael, ende in specie hebben V Ed. Mog. den *negentienden* Ianuary *sestienhondert een en vijftich* op de groote Zale als vooren verklaert, ghereet te zijn de Instructie van de Velt-Marschalck te appliceren, naer de tegenwoordighe constitutie van tijden, de selve te veranderen of wel een nieuwe te maken met ende nevens de andere Provintien. Den *eersten* May *sestien hondert een vijftich*, hebben

ben U. Ed. Mog. de admissie van den Heere Velt-Marschalck versocht in den Raet van State, om dat deselve een Ampt van de Generaliteyt bediende, welck versoeck immers geen ander reden ende fundament konde hebben. Den *achtienden* Iuly *sestien hondert een en vijftich*, hebben U. Ed. Mog. gheurgeert, ende by de andere Provintien geobineert, dat in de Instructie voor den Raet van State artyckel *vijf* is gheinsereert, dat de welgemelte Raedt in saecken van Oorloch souden nemen de consideratie van den Velt-Maerschalck, het welcke strydich is als daer geen Velt-Marschalck soude worden gekooren. Uyt alle welcke redenen U. Ed. Mog. selfs connen sien, dat het vergheven van het Velt-Marschalck Ampt, by U. Ed. Mog. selfs is verstaende geweest, een Generaliteyts Ampt te zijn, ende gestelt ter dispositie van haer Ho. Mog. volgens ordre van de Regeringe. Resteren noch twee argumenten die U. Ed. Mog. gebruycken, voor eerst; dat nu in tijdt van Vrede het aenstellen van een Velt-Marschalck onnodich is, ende dat by aendringende noot voor yder expeditie het selve can, ende behoort vergheven te worden. Daer op dient, *quod tempore pacis de bello sit cogitandum*, ende gelijck U. Ed. Mog. niet raetsaem vinden, datmen daerom soude afdancken de Militie, om datmen nu in Vrede is, soo volcht oock daer het lichaem nodich is, dat daer oock het hooft dient te wesen. Alle de Provintien hebben by 't aenstellen ende continueren van 't voorsz. Ampt de noodtwendicheyt eenpaerlijck verstanden.

In die Commissien hier vooren aengetogen is, altijdt gheinsereert, dat nootwendich was het aenstellen van een Velt-Marschalck, om goede ordre ende discipline over de Militie te houden. De Reden is oock claer, onder alle politycquen is voor een ware maxime ghehouden, *quod ratio belli non aliter bene constet, quam si uni reddatur*, ende dat beter is voor een Staet dat een gheheel Heyr-Leger van *Harten* een *Leeuw* hebben tot een Capiteyn, als dat een Heyrleger van *Leeuwen*, een *Hardt* hebben tot Overste; Soo leeren ons oock de exempelen van Heylighe ende profane Republijcquen, dat sy altijdt nootwendich hebben geoordeelt, ervarene Overste te hebben over hun Crijchs-Volck. *Een Coninck sullen wy hebben, die sal voor ons uytgaen, ende voeren onsen Oorloch*, stater in 't Boeck der Koningen; *Rex enim Dux erat in bello*, seydt *Aristoteles, lib. 3. polit. cap. 11.* De tegenwoordicheyt van een goede Overste geeft moet ende courage aen de Soldaten. Dat was de Reden dat *Antigonus*, de Soon van *Demetrius* seyde, dat hy *sijn tegenwoordicheyt in de Zeeslach stelde tegens de vele ende meerder Schepen der Vyanden. Alexander de Groote* gebruyckte geen ander aenmaninghe, als hy seyde, dat hy de *eerste was, die hem voor sijn Soldaten in periculen hadde begeven.* Met dit argument moedichde *Hannibal* sijn Soldaten tegens de Romeynen, doen hy seyde *Nemo vestrum est, cujus non Idem ego spectator & testis, notata temporibus locisque referre possim decora.* Doch U. Ed. Mog. schynen selfs de nootwendicheyt van 't voorsz. Velt-Marschalks-Ampt vast te stellen, als de selve voor yder expeditie daer toe Commissie willen geven. Waer op dient dat de ervarentheyt alle deugden perfecteert, ende dat de nodige authoriteyt ende aensien niet als door lange diensten, ende continuele bedieningen wort vercregen, dat oock impertinent soude zijn, daer de Collonels ende Commandeurs Ampten perpetueel zijn, dat het Overhooft over haer, ende over de Militie van tijdt tot tijdt souden veranderen, behalven dat dit

dit een nieuwicheyt ende groote veranderinge in den Staet soude zijn, nu alle nieuwicheden ende veranderingen in een Staet sijn seer periculeus, ende hoewel tot beter aengelecht, gedyen ordinaris tot erger; Daerom seyt *Tacitus* seer wel: *senatus consulto olim rectius provisum, & quæ mutantur indies, in deterius labi*, wy hadden meer andere redenen, dan om U. Ed. Mog. niet langh importuyn te zijn, gedragen wy ons tot U. Ed. Mog. bekende wijsheyt, ende versoecken gantsch dienstelijck dat U. Ed. Mog. gheliefte sy te blyven by de oude maximen van Staet, by U. Ed. Mog. eygen gearresteerde resolutie, ende by de eenicheyt onder de respective Provintien ende Bontgenoten, ende dienvolgens mede op onse Stadthouder confereren het Ampt van Velt-marschalck der Vereenichde Nederlanden. Alle de vrese die U. E. Mog. hebben van de considerable authoriteyt des Velt-marschalcks, connen U. Ed. Mog. ontnemen de Commissie van de Gouverneurs, ende andere hooge ende mindere Officieren, ende den Eedt van de Militie alle verbonden aen haer Ho. Mog. ende beneffens het geven van patenten exactelijck gelimiteert, wy konnen oock niet sien dat U. Ed. Mog. soo seer behooren te dringen, dat andere Provintien souden eerst ende alvoorens de bewuste concepte resolutie van *Harmonie* approberen, om dat de selve noyt by U. Ed. Mog. is geapprobeert, daerom te minder reden hebben sulcx andere Provintien te vergen, in welck ons versoeck soo U. Ed. Mog. ons Stadthouder gelieven te accommoderen, sullen wy het selve opnemen, even ofte U. Ed. Mog. het selve aen ons selfs hadden ghedaen, ende bereyt wesen om by alle ghelegentheyt 't selve aen U. Ed. Mog. te verschuldigen.

Ons dan tot U. Ed. Mog. gewoonlijcke discretie ende wijsheyt verlatende. Sullen wy.

Edele Mogende Heeren, bysondere goede Vrunden, Nabuyren ende Bontghenoten, Godt bidden, dat hy U. Ed. Mog. Regeringhe ten besten van den Staet gelieve te zegenen. Gegeven binnen Leeuwarden den *achtienden* Februa-ry *sestien hondert seven en vyftich.* Onderstont.

U. Ed Mog. goede Vrunden, Nabuyren ende Bontgenoten, de Staten van Vrieslandt, was geparapheert *S. v. Aylua*, vt. Ter Ordonnantie der selver, was Geteeckent. *P. van Doma.*

Superscriptie was: Ed. Mog. Heeren bysondere goede Vrienden, Nabuyren ende Bontgenoten, de Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt, In *s'Gravenhage.*

Wat by die van Hollandt wiert gemoveert van oude resolutien, hadde reflexie onder anderen op het volgende advijs van Gelderlandt van den seven-den November des Jaers vyf en vyftich, luydende als volgt.

SYnde ter Vergaderinge van de Lantschap ingebracht ende verlesen de resolutien by de respective Quartieren ghenomen, op 't vergeven ende aenstellen van eenen Velt-Marschalck in plaetse van wylen den Heere van Brederode, daer toe sich beyde de Heeren Princen Wilhelm van Nassau Stadthouder van Vrieslant, &c. en de Prince Maurits van Nassau, &c. Luytenant Gene-

rael van de Cavallerie gepresenteert hebben, is daer toe van wegen dese Lantschap ghenomineert de Persoon van den Heere Prins Wilhelm van Nassau, &c. Stadthouder voornoemt.

Ende geleth op de hooge Qualiteyten, diensten ende Meriten van gemelte Heere Prins Maurits van Nassau, &c. Is goet gevonden van deser Lantschaps wegen, aen hoochghedachte Heere Prince te defereren het Generael-Ampt over de Cavallerie van desen Staet, met last aen de Gecommitteerden van dese Lantschap, om by de Ho. Mog. Heeren Staten Generael alle smaeckelijcke middelen voor te slaen, ende te helpen uytwercken, daermede gedachte Heere Prince oock naer vereysch wyder contentement ghegeven werde, om Sijne Furstelijcke Genade in dienste van desen Staet met aenghenaemheyt oock te conserveren.

Ende het quartier van Nimwegen tot het aenstellen van de twee Velt-marschalcken geresolveert zijnde, heeft daer toe met eenparige stemmen genomineert beyde de Heeren Princen van Nassau, &c. Pretendenten in desen, met last en Authorisatie op deser Lantschaps Gecommitteerde, om met d'andere Provintien te concerteren, over het Employ, datmen de selve Heeren Princen sal geven, ende dat daer op eene goede ende bondige Instructie beraemt ende gearresteert moge werden.

Daer mede sich de Steden van Doesburch, Dotechem ende *Lochum*, in den Quartiere van Zutphen geconformeert hebben.

IN den Rade ter Vergaderinge van de Heeren Gecommitteerde uyt de respective Quartieren ende Hooft-Steden *Nimwegen, Zutphen* ende *Arnhem*, den *twaelfden Maert*, gelesen sijnde de missive der Heeren Staten van Hollandt aen de Heeren Staten deses Vorstendoms ende Graefschaps, onder dato van den *drie en twintichsten* January lestleden, over 't vacante *Velt-Marschalcks Ampt*, is na examinatie bevonden die missive te vervatten verscheyde positien van de *Vrien, gronden*, en *fundamenten* van de gemene Regeringe alhier, mitsgaders van de eygen verclaringen van haer Ed. Mog. op die groote Vergaderinge in den Hage gedaen, niet conform. Ende dat daer om de Heeren Gecommitteerde desen Lantschap ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. die Heeren van Hollandt met alle gevoechlijcke ende inductive redenen daer heen souden sien te induceren, oock met ernst ende yver aenhouden, dat de selve van haer voor desen en de andere Provintien *nadelige maximes* wilden desisteren, ende het laeten verblyven *by de oude forme van de Regeringhe*, observantie, ende practique van dien. Doch soo haer Ed. Mog. daer van boven hopeninge niet te diverteren nochte te bewegen mochten wesen, souden de voornoemde Heeren Gecommitteerde ter Generaliteyt van haer bejegeninge pertinente notitie houden ende van alles ter naster Vergaderinge van de Lantschap omstandich rapport doen, om als dan by haer Ed. Mog. de motiven van de Provintie van Hollandt met contrarie bondige redenen punctuelijcken te worden beantwoort, soo ende ghelijck haer Ed. Mog. tot voorstant ende conservatie van deser Lantschaps recht ende gesach souden oordelen te behooren.

Ende wiert by dese Vergaderinge mede verstaen dat die resolutie van dese Lant-

Lantschap over dit subject den *seventien November* des Iaers *sestien hondert vijf en vijftich* ghenomen, na *mogelijckheyt* vermogens den inhouden van dien behoorde ten *effecte gebracht* te worden. Dienvolge die gemelde Heeren Gecommitteerde ter Generaliteyt al noch daer op souden hebben t'insisteren de welcke door Brieven van de Hoven van dese Resolutie kennisse ghegheven soude worden, om sich daer na te reguleren, Geteeckent. O. *Engelen.*

De Heeren van Stadt ende Lande hebben den Brief van Hollandt beantwoort op volgende wijse den acht en twintichsten Martij.

Edele Groot Mogende Heeren, besondere goede vrunden, Nagebuyren, ende Bontgenoten.

SYnde op onsen jongst gehoudenen Lantdach by de Heeren van Stadt ende Landen volgens 't exempel van andere Provincien mede ghedi poneert op het vacante Velt-marschalckschap der Vereenichde Nederlanden, alsoo vermits het heeltighe afbreecken, ende voor 't scheyden van dien door haer Ed. Mog. niet en heeft konnen worden ghereteribeert op uwer Ed. Groot Mog. Missive in date den *drie en twintichsten* January laestleden over 't selve subject aen de selve geschreven: Soo hebben wy ons devoir te sijn geacht, volgens de speciale last, ende goede intentie van welghemelde Heeren Staten U. Ed. Groot Mog. by desen te ghemoet te voeren, de redenen die de selve tot sulcken salutairen en nodigen werck hebben gemoveert, als namentlijck, dat de voornoemde Charge van Velt-marschalck door het overlyden van den Heer van Brederode vacant ghewoorden zijnde, ten eynde de selve tot ondienst van het Landt ende disordre in de Militie niet langer mochte open blyven, alhoewel daer over tydelijck deliberatien waren aenghestelt by de Heeren wegens de respective Leden van de Unie ter Generaliteyt compareerende, oock by seeckeren der selver Gecommitteerden op den *seven en twintichsten* November *sestien hondert ses en vijftich*, rappo t was gedaen, en een Concept geformeert, waer op tot verkiesinghe van een ander Velt-marschalck soude werden gheprocedeert, nochtans het voorsz. Concept by de respective Provincien overghenomen wesende, sijn eenige Artyculen ende conditien van dien, niet alleen onsmaeckelijck bevonden, maer oock gheoordeelt voor de exercitie van 't selve Ampt t'eenemael ondienstich ende impracticabel, over sulcx oock eenigen tijdt daer nae van die materie niet en is gerept, ende door 't stilswygen van de Provintien die gedane voorslagen genoechsaem sijn gehouden voor gedesadvoveert, des niettemin de voorige genegentheyt tot het bestellen van de voorsz. Charge voor 't meerendeel by de Provintien continuerende, naer dien dese saecke nu onlanghs wederom ter Vergaderinghe van de Generaliteyt is op 't Tapydt ghebracht, ende U. Ed. Gr. Mog. door hare Gedeputeerden daer van ghenoechsaem kennisse bekomen, oock eenich uytstel van tijdt aen de selve was verleent, om in den haren daer over te delibereren, soo en konnen wy voor als noch niet sien daer in anders gheprocedeert en gedaen te wesen, als in saecken

van gelijcke nature altoos by de Provincien gepractiseert is, ende ghedaen behoort te werden, als sijnde de collatie van 't Velt-marschalckschap een poinct raeckende de directe van de Militie, tot de algemeene protectie van de Bontgenoten gedestineert, de welcke neffens andere saecken 't beleyt van de confœderatie aengaende, by het *negende* Artykel van de Unie, notoirlijck wort gedefereert aen de Generaliteyt ofte meeste stemmen van de Provintien daerinne begrepen, waer inne oock by de Bontgenoten in de groote Vergaderinge Anno *sestien hondert een en vijftich* in den Hage gehouden, de minste veranderinge niet is gemaeckt, jae by uwer Ed. Groot Mog. Deductie van den *dertichsten* Ianuary desselven Iaers in 't *sevenden* artykel expressselijck is geposeert, dat gelijck het vergeven van alle Militaire Ampten is staende ter dispositie van de Staten van yder Provincie tot welcker repartitie die sijn gehoorende, alsoo mede het vergeven van Militaire Chargen staende tot laste van de Generaliteyt, ofte waer van de Generaliteyt voor desen de dispositie heeft ghehadt, blyft staen ter dispositie van de gemeene Leden van de Unie.

Dat nu uwe Ed. Groot Mog. om redenen by selver Missive ghelast, sustineren dat over het Velt-marschalckschap deser Landen niet behoorlijck noch efficatieuselijck kan werden gheresolveert, als met eenparige stemmen van de Leden van de Unie, ofte andersints dat sulcx tot indracht ende eversie van de Hoogheyt ende gerechtigheyt der Provincie die daer in niet *consenteren*, soude strecken; konnen wy onder correctie de selve redenen niet apprehenderen van sodane ghewichte te zijn, die de Provincien behooren te dimoveren van den ghewoonlijcken voet ende practijcque in het vergeven van de hoochste Charges so te water als te lande, tot noch toe by de Generaliteyt geobserveert, aengesien dat hier door geensints wort ghekrenct het recht den Staten van de respective Provintien competerende, over, ende omtrent de Soldatesque t'hare besoldinge staende, noch wech-genomen de absolute dispositie in het stellen van minder ende meerder Officieren over de militie tot hare repartitie behoorende: mits dat de selve militie mede onder den Eedt van de Unie zijnde, tot den algemeenen dienst van 't Landt werde gebruyct, ende de generale Opperhoofden by 't Landt daer toe ghestelt ontwijffelijck gehouden zijn te pareren, maer dat ten reguarde van het particulier ghesach dat yder Provintie over sijne gherepartieerde militie is hebbende, egeen Commandement hooch of laech over de voorsz. Soldatesque, en by ghevolch oock geen Veldt-marschalck ofte ander Opperhooft, wettelijck by de Generaliteyt soude konnen werden aengheftelt, als by expresse consent ende bewilliginge van de particuliere Staten hare Betaels-Heeren. Dat mede een particuliere Overhooft over de Militie van eenige Province gecreeert zijnde, het Hooft het welcke wegens de Generaliteyt soude mogen wesen aengestelt, daer over egeen Commandement souden konnen ofte vermogen te oeffenen, sonder speciale permissie van die Provincien die sulcx souden mogen goetvinden, sijn beyde maximen van verren insichte ende dangereuse consequentie, waer door den bandt van de Unie staet gedissolveert, ende de algemeene defensie genoechsaem gebroocken ende geenerveert te worden: konnende u Ed. Gr. Mog. nae hare hooge wijsheyt wel erachten, soo wanneer by tijde van Oorloch ende de noot sulcx vereyschende,

een

een generael Opperhooft ofte Chef selfs, maer alleenlijck voor een expeditie ofte Veldt-tocht by den Staet soude moeten werden verkooren, dat by discrepantie van een ofte meer Provintien, 't sy in de Persone te verkiesen, 't sy in de maniere ende conditien van dien, soo noodigen saecke ofte geheelijck gestaect, ofte een groot gedeelte van de militie van den anderen gescheurt zijnde, ten dienste van 't Landt onbruyckbaer soude worden gemaeckt.

Dat voorts by uwe Ed. Gr. Mog. wort gesustineert in de tegenwoordige gelegentheyt van tijden het aenstellen van een Veltmarschalck, ofte ander Overhooft over de militie in geenen deelen noodich ofte dienstich te zijn, ende dat het selve behoort ghemortificeert te blyven ter tijdt van Oorloge, ofte dat by d'eene of d'ander occasie eenich gros by den anderen mochte getrocken worden, in welcken gevalle soodanen te stellen Overhooft geen perpetuele Commissie, maer alleen tot die expeditie ofte Veldt-tocht soude gegeven worden. Hier tegens sullen wy u Ed. Gr. Mog. niet voor houden, die goede insichten ende vaste gronden, waerom meest alle de Provintien nae de constitutie van onsen Staet, ende des selfs militie, hebben noodich gheoordeelt selfs by tijde van Vrede aen te houden en te employeren een generael Hooft over de Soldatesque, noch oock debatteren de redenen by uwe Ed. Gr. Mog. over dat subject voormaels ghededuceert; maer alleenlijck sullen de selve erinneren en te gemoet voeren, wat by uwe Ed. Gr. Mog. selfs by de Ouverture van de groote Vergaderinge van Anno *sestienhondert een en vijftich*, expressselijck is verklaert, na dien men in 't laetste van den Oorloch hadde goet ghevonden te verkiesen en aen te stellen een Veltmarschalck, wiens Ampt was, by absentie van een Generael ofte andere beletselen de Militie te commanderen; dat daeromme haer Ed. gr. Mo. meenden dienstich te wesen voor den Staet, dat de voorgeroerde Velt-marschalck oock andere hooge militaire Officieren te water ende te lande, dienden te werden gelaten in de volle ende effectuele functie van der selver respective Chargen. Ende wederom by der selver nader Deductie van den *dertichsten* January des selven Iaers, dat haer Ed. gr. Mog. oordeelden de directie van de militie als doen sodanich te zijn gestelt, dat daer geen nootsaecklijckheyt was, om tot verkiesinge van een Capiteyn Generael te procederen, als hebbende de militie deser Vereenichde Provincien een bequaem Overhooft ofte Directeur van wegen de Generaliteyt tot Velt-marschalck over het volck van Oorloge by Commissie van den *een en dertichsten* Iuly *sestienhondert twee en veertich* ghestelt, by welcke Commissie hare Ed. gr. Mo. meenden de Militie met een bequaem Overhooft, ende het selve Overhooft met ghenoechsame macht ende authoriteyt versien te zijn. Ende in cas daer aen yets mochte geoordeelt worden te ontbreecken, dat de selve oock geen difficulteyt maecten, dattet defect gesuppleert, ende de voorsz. Commissie by gemeen advijs van de Bondtgenooten, nae vereysch van saecken geamplieert soude worden. Gelijck mede uwe Ed. gr. Mog. by de voorghevallen deliberatien over dese vacante Charge in den Jare *sestienhondert vijf en vijftich*, ende daer op aengestelde besoigne van den *seven en twintichsten* November hebben getoont met de andere Bontgenooten van een verstant te wesen, dat in plaetse van de Heer van Brederode zal. gedachtenisse behoorde geprocedeert te worden tot verkiesinghe van een

ander

ander Velt-marschalck, mits dat preallablement soude worden overleeght wat tot onderling contentement ende goede hermonie tusschen den Bontgenooten, ende wech-neminge van alle jalousien ende diffidentie soude kunnen strecken. Waer uyt niet en blijckt datmen als doen van sints soude zijn geweest, het voorsz. Ampt als *onnoodich, ondienst en ontijdich te mortificeren*, maer dat het selve tot reputatie, ende verseeckeringe van desen Staet, ende onderhoudinge van ordre ende discipline in de militie is gheoordeelt ten hoochsten noodich ende dienstich te wesen. Of nu wel alle de conditien ende articulen by de voorsz. besoigne ter neder ghestelt, ten deel als geen ghemeenschap hebbende met het Velt-marschalcks Ampt, ten deel oock impracticabel ter intentie van haer Ed. gr. Mo. niet hebben konnen worden gheeffectueert. Nochtans alsoo eenige notable difficulteyten by veranderinge van tijdt, gelijck uwe Ed. gr. Mog. bekendt is, sedert uyt den wegh ghenomen zijn, en sijn Vorstelijcke Doorl. de Heere Prins Wilhelm Stadthouder des tijdes too veel in den selven was, alle mogelijcke debvoyren heeft aengewendt dat uwe Ed. Gr. Mog. in alles contentement mochte geschieden: Soo willen wy vertrouwen, dat niet alleen uwe Ed. gr. Mog. sodanen saluairen, ende by alle de respective Provincien gedesidereerden werck, als noch met haer toe-stemminge voortganck willen laten nemen, maer oock den hoochgem. Persoon van den Heere Stadthouder *om evidente redenen van des selven hoogen rang en langdurige loffelycke meriten als de algemeene inclinatie van alle Patriotten*, met de meer genoemde Charge sullen gelieven te begunstigen;

WAER MEDE,

Ed. Gr. Mog. Heeren, goede Vrunden ende Bondtghenooten, sullen wy u Ed. Gr. Mog. in de protectie des Almogenden bevelen, die der selver raetslagen en Regeringe, altoos ten besten van de Geunieerde Staet, gelieve te zegenen. Datum Groeningen den *acht en twintichsten* Marty *sestienhondert seven en vijftich*. Was geparapheert H. EMMEKAMP, vt. Onderstont uwe Ed. Gr. Mog. goede Vrienden, Nagebuyren ende Bondtgenooten, de Gedeputeerde Staten van Stadt *Groeningen ende Ommelanden*. Ter Ordonnantie der selver, gheteeckent J. MEYNARDI Secretaris.

Ende Gelderlandt op volgende manieren.

Edele Mogende Heeren, bysondere goede Vrunden, Nagebuyren ende Bontgenoten.

OP uwer Ed. Mog Brieven van den *drie en twintichsten* January verleden, betreffende het *aenstellen ofte niet aenstellen van eenen Velt-Marschalck*, sijn voor desen onse Gecommitteerden ter Generaliteyt *ghelast gheweest*, om by goetlijcke conferentie U. Ed. Mog. in 't generael met alle inductive redenen sien te bewegen tot afstant van eenighe positien in de voorsz. Brieven vervattet, ende van de Unie, gronden, ende fondamenten van de gemeyne Regeringe alleen, ende om alles te willen laten verblyven by de oude forme van de Regeringhe, observantie ende practijcque van dien. Dan alsoo wy tegenwoordich uyt het rapport van de gemelte onse Gecommitteerden daer over met u Ho. Mog. in

confe-

conferentie gheweest zijnde, niet anders hebben verstaen, als dat U Ed. Mog. tot meerdere *elucidatie* van der selver voorige Brieven ende naerdere Deductie dienaengaende souden doen instellen, ende den respectiven Provincien communiceren, die ons dan oock in tegenwoordige Vergaderinge ter handen gekomen is. Ende op het een ende 't ander ghelet hebbende, ende verscheyden allegatien ende positien voor by gaende, als het debatteren van de selve langen tijdt vereyschende, soo sullen wy u Ed. Mog. daer over alleen dienen van ons sentiment, als dat wy niet anders konnen oordeelen noch verstaen, dan dat het aenstellen van een Velt-Marschalck kan ende mach geschieden wel *met eenparicheyt soo doenlijck*, maer andersints *oock met pluraliteyt* van Stemmen der ghemeene Bontghenoten, op alsulcke Instructie als by de Bontghenoten op soodanighe Charge te bevooren sal wesen gearresteert, want by 't negende artykel van de Vnie van den Iare *vijftien hondert negen en seventich*, die bescherming ende directie van 't gemeyne gestelt is tot ordre ende dispositie van de Generaliteyt, ofte *de meeste Provintien*, uytgesondert eenige weynige pointen daer inne geexpresseert. Ende alsoo het Ampt van Velt-marschalck volgens dessels Instructie bestaet in 't commanderen over de gemeene Militie, soo volcht noodtsaeckelijck, dat het aenstellen van een Velt-Marschalck by de Unie ghedefereert is ofte aen de meeste stemmen van de Provintien, 't welck dan oock gheconfirmeert wort door het gebruyck, en geduyrige observantie sedert den Iare *vijftien hondert acht en tachtich* tot ten doodt van den lesten Velt-Marschalck, de welcke aen niemant anders Eedt gedaen hebben als *aen de Generaliteyt*, ende t'allen tyden over de gemeene Militie gecommandeert hebben, daer by noch comt, dat U. Ed. Mog. by der selver Provinciale consideratien van den *dertienden* February *sestien hondert een en vijftich*, op de groote Zale aen de ghemeyne Bontghenoten bekent gemaeckt hebben, welcke ampten Provinciael waren, onder de welcke geensints ghestelt is het *Ampt van Velt-Marschalck*, maer ter contrarie dat die directie ende dispositie over de Militie soude staen aen den *Rade van State*, ende dat die hooge ende militayre Charges, voor desen gestaen hebbende ter dispositie van de *Staten Generael* tot *Collonelschappen exclusys*, vergeven souden worden by de Staten Generael, oock bereyt te wesen met ende neffens de andere Provincien naer constitutie van den tijdt, dessels Instructie te redresseren, van welcke consideratien den *negentienden* Ianuary *sestien hondert een en vijftich* gemaeckt is een Provintiale resolutie, sulcx dat oock u Ed. Mog. den eersten May *sestien hondert een en vijftich*, versocht hebben dat den Heere *Velt-Marschalck*, als bedienende een *Ampt van Generaliteyt*, mochte worden geadmitteert in den Rade van State.

Dat nu u Ed. Mog. sustineren het voorsz. *Ampt in tijden van Vrede onnoodich* te zijn, ende in tyden van Oorloch ofte noodt, die *Commissie niet perpetuel*, maer alleen *tot die expeditie* behoort verleent te werden, sal daer op dienen dat alle Provincien, om ordre te houden over de Militie, 't selve Ampt *altijdt nodich hebben geacht*, oock in tyde van Pays ende Vrede, ende specialijck, dat u E. Mog. anno *sestien hondert een en vijftich*, by Provinciale resolutie, verklaert hebben *seer dienstich te wesen voor den Staet, dat de Velt-Marschalck*, ende andere hooge militayre Officieren te Water ende te Lande behooren te werden ghelaten in volle ende effectuele functie van der selver respective Charges, hebbende oock by der selver reso-

resolutie van den *dertichsten* January *sestien hondert een en vijftich* onnodich gheacht de verkiesinge van een *Capiteyn Generael*, om redenen dat van wegen de Generaliteyt albereyts een bequaem Overhooft van de Militie was, namentlijck den *Velt-Marschalck*, dienvolgens dan oock u Ed. Mog. selfs by voorgevallene deliberatie over dese vacante Charge in den Iare *sestien hondert vyf en vyftich*, hebben verclaert met de andere Bontgenoten van een verstant te wesen, dat behoore geprocedeert te worden tot verkiesinge van een ander Velt-Marschalck, mits eerst overleggende wat soude connen strecken tot een *goede Harmonie over de Bontgenoten*, behalven dat oock impertinent soude wesen, dat Collonels & ende andere mindere Officieren perpetuel zijnde, het Overhooft over haer Commanderende, van tijdt tot tijdt verandert soude worden, sonderling alsoo de authoriteyt ende het gesach over de Militie, door lange ende continuele bedieninge verkregen moeten werden, ende soude die ghemeyne defensie hier door ghenoechsaem generveert worden: Want in tyden van haestige opcomende noot, met discrepantie van een ofte meer Provintien, de Militie soude werden ghescheurt, ende de selve niet connende by den anderen gevoecht worden, den dienst van 't Landt verlooren gaen, sulcx dat by tegenwoordige gelegentheyt van tijdt niet wordende raetsaem geacht die Militie af te dancken, oock niet raetsaem kan zijn, 't seve Lichaem sonder hooft te laten, ende versoeckende over sulcx gantsch vrunt ende Nabuyrlijck dat U. Ed. Mog. sich willen ghevallen laten over het aenstellen van eenen Velt-Maerschalck ofte ander Opperhooft over de Militie, ende de nootwendicheyt van dien als vooren met ons ende andere Bontgenoten meer te komen in een ghevoelen, ende te verblyven by de oude maximen van Staet ende de onderlinge Unie, ghelijck wy den selven aen onser zyden onverbreeckelijck ende sinceerlijck sullen soecken te onderhouden ende naer te komen, ende in cas de Bontghenoten sich over het aenstellen van een Velt-marschalck ofte ander Opperhooft over de Militie niet soude konnen vergelijcken. Souden wy verstaen om met authoriteyt de Militie tot meerder dienst van den Staet in goede ende bequame ordre te houden, den Heere Prins Willem van Nassau, Stadthouder van Vrieslandt, in qualiteyt als Generael over de Artillerye met soodanich commandement den selven in die qualiteyt bereyts competerende by provisie te versien, ende daer toe de noodighe Instructie als vooren, ende behoorlijcke Commissie te verleenen, verstaende in allen geval, dat die Militie mede in den ghemeynen Eedt van de Unie zijnde, ende in den ghemeynen dienst van het Landt geemployeert werdende, oock gehouden blyft het gestelde Opperhooft te ghehoorsamen, voor soo veel als het selfde Opperhooft daer toe by de Bontgenoten geauthoriseert ende geinstrueert sal zijn, ende hier mede eyndigende, Bevelen Wy U. Ed. Mog. in de protectie des Alderhoochsten, gheschreven tot Zutphen den *vijftienden* Iuny *sestien hondert seven en vijftich*.

U. Ed. Mog. goede Vrunden ende Bontgenoten. De Staten des Furstendom *Gelre*, ende Graefschap *Zutphen*, ten Landtdage vergadert binnen *Zutphen*.

Tegen het systema van Hollandt wiert geallegeert de resolutie van den eersten Mey des Jaers een en vijftich, op de groote Zael/ luydende als volght.

Op

OP 't geproponeerde van de Heeren Staten van *Hollandt*, raeckende de admissie van den Heere Velt-Marschalck in den Raet van State, omme aldaer mede te helpen adviseren op de militaire saecken, is naer voorgaende deliberatie goetghevonden ende verstaen, de opghemelde Heeren Staten van *Hollandt* mitsdesen te versoecken dat de selve 't voorsz. geproponeerde ghelieven by geschrifte te stellen, omme te gelegener tijdt daer op by de respective Provintie gedelibereert te worden.

Siet oock in 't Jaer een en vijftich de instructie gegeven aen den Raet van State op de groote Sale/ het vijfde Artijckel.

Noch wiert ten proposte aengheroghen een extract uyt de Propositie der Heeren van Hollandt gedaen op de selve groote Vergaderingh/ luydende als volght:

HIer op wert by haer Ed. Gr. Mog. gheconsidereert dat van outs ende van het beginsel af van de Oorloge, het beleyt van de militaire saecken is ghedefereert gheweest aen de Rade van State volgens der selver Instructie, ende sonderlinghe conform het *sestiende* ende *achtiende* Artijckel van de selve, ende meenen daer van haer Ed. Gr. Mog. dienstich te wesen voor den Staet, dat den welgemelte Raet de voorgeroerde *Velt-Marschalck*, oock de Gouverneurs, Commandeurs ende andere hooge militaire Officieren te Water ende te Lande dienen te werden gelaten in *volle ende effectuele functie* van der selver respective Charges; wyders dat het verleggen van de Guarnisoenen ende geven van patenten, mochten werden beleyt met contentement ende seeckerheyt van de Provintien op den volgenden voet, ghefundeert uyt de fundamentele Documenten van de Staet, ende de huydendaechsche practijcque van de Provintie van Vrieslandt.

Dat het vergeven van de hooge militaire Ampten van Gouvernementen ende commandementen, metten gevolge ende condependentien van de selve, soo wanneer de selve vacant sullen comen te vallen, sullen werden vergeven by de Provintie tot welcker repartitie en bodem sy respective sijn behoorende, ende die van des Generaliteyts bodem of repartie, by haer Ho. Mog. de Heeren Staten Generael.

Om het vergeven van dat ampt te meer te beyderen/ wiert aengewesen dat het selve niet was nieuw/ maer als hoochnoodich hier tevooren al van de beginne der Regeringe Anno vijftien hondert vijf en tachtich gheintroduceert ende by den Graef van Lycester in het selve Jaer by Acte geconfereert op den Heere Ioos de Zoete Heere van Villers jegens een Jaerlijcx recompensie.

Waerinne de voornoemde Heer van Villers op Acte als vooren/ soo wel voor als na sijne gevanckenisse gecontinueert heeft tot den negenden Augusty des Jaers acht en tachtich, gelijck sulcx naerder can worden afgemeten uyt verscheyden resolutie van de Staten Generael omtrent de selve Jaren gevallen.

Den negenden Augusty acht en tachtich is op den voornoemde Heere Ioos de Zoete Heere van Villers van wegen den Staet deser Vereenichde Nederlanden

landen ghegeven Commissie in *debita forma* als Velt-Marschalck over die Vereenichde Provintien/ende dat op een Tractement van seven hondert guldens ter Maent/ te betalen by de Heeren Staten van Hollandt.

Den dertienden Februarij sestien hondert seven is het voornoemde Ampt van Velt-Marschalck by de Heeren Staten Generael gheconfereert op den Heer Graef Ernst Casimier van Nassauw, etc. Colonnel ende Oversten over het Hoochduytsche Regiment knechten/ ende dat op een Tractement van twaelf hondert guldens ter Maent/ te weten/ seven hondert gulden als Velt-Marschalck, en vijf hondert gulden als Colonel van 't voorsz. Regiment. Beyde dese Tractementen ghererepartieert op Hollandt, ende is het voornoemde Tractement in dier voegen sedert noch van den anderen ghesepareert/ blijckende alle 't selve by Copye van den Commissie in dato als vooren ende extract van haer Ho. Mog. resolutie noopende de voorsz. repartitie in dato den sevenden December sestien hondert dertich. Ende wiert dien volgens by den Heere Graef van Solms, als jegenwoordich Collonel over 't voorsz. Regiment/ het voorsz. tractement genooten.

Sulcx dat geabuseert waren/ die meynden dat het Ampt van Velt-Marschalck van nieus ende alleenlijck geintroduceert soude zijn/ om den gemelten Heer Graef Ernst Casimier daer mee te vereeren by occasie van sijn Houwelijck met de Vorstinne van Brunswijck.

Het soude connen zijn/ datter eenighen tijdt is verloopen/ tusschen het afsterven van de meergemelte Heer van Villers Velt-Marschalck Zaliger/ ende den dach dat dese Charge op den Heer Graef Ernst Casimier is geconfereert geweest/ gelijck wel gebeurt in vacante Charges.

Doch daerom en was de Charge niet onbedient ghelaten/ alsoo de selve by den Lieutenant Generael van 't Leger inder tijt was waer genomen/ welcke Plaetse van Lieutenant was ghemortificeert na het afsterven van den lesten Lieutenant Generael.

Den drie en twintichsten April sestien hondert drie en dertich is sijn Hoogheyt voor die reys alleen/ ende sonder getrocken te worden in consequentie uyt sonderlinge consideratien geauthoriseert/ om op Graef Willem van Nassauw goeder Memorie te verleenen Acte om in cracht van dien het Velt-Marschalcks Ampt te bedienen ende heeft sijn Hoogheyt dienvolgens den vierden Mey drie en dertich soodanige Acte gedepescheert. Doch hebben de Ho. Mog. Heeren Staten Generael den twintichsten Mey vier en dertich, op den gemelte Heer Graef/ Commissie als Velt-Marschalck laten depescheeren in behoorlijcke forme/ op een Tractement van seven hondert gulden ter [illegible] maent.

Voorts seyden het Velt-Marschalcks Ampt te sijn een noodsaeckelijck Officie in de Legers/ daerom ooch de Vrunden/ Nabuyren/ insonderheyt den Spaen het selve Ampt lieten exerceren/ ende wiert op de een plaetse bedient onder den tijtel van Maistro del Campo, ende in de andere Plaetse onder den tijtel van Mareschal de Camp, ende in dese Landen onder den tijtel van Velt-Marschalck.

Ja dat in sodanige Legers der Nabuyren waren meer als een/ende wiert somwijlen een derde gequalificeert Mareschal Generael de Camp, om te ghe-

moet

moet te treden de Concurrentie van twee/ die in gelijcken graet souden mogen staen. Dat by dese conjuncture van tijden alhier te Lande ten hoochsten dienstich was dat tot het vacerende Velt-Marschalcks Ampt/ een aensienlijck personagie wierde geavanceert/ om alle goede ordre in Krijchs-saecken des te gevouchlijcker te helpen onderhouden. Oock de commandementen van sijn Hoogheyt als Generael te Velde in 't werck te stellen.

Behalven dat de gelegentheyt van desen Staet/ ten opsichte van de Vyant jegenwoordich sulcx was/ dat dickwils een goede Trouppe Volcx van het Gros van het Leger moest werden gesepareert/ ende dat soodanige Trouppe best by de Velt-Marschalck can werden geleyt. Waer andersints de ervarentheyt hadde geleert/ dat soodanige Troupes door een Colonel geleyt werdende/ de andere Colonellen onder de selve Troupes resorterende/ door jalousie of concurrentie/ sulcx den anderen niet en defereren als in soodanige occasie wel wiert gerequireert.

Inde commissie die gegeven was aen den Heer van Villers, stonden voor substantie ende fondament van die Charge: Alsoo wy tot goede directie en ordre der Krijghs-saecken in de voorsz. Vereenighde Nederlanden, ende om alle onorderinghe tot noch toe onder den Chrijghs-volck ghepleecht te doen cesseren ende 't selve Chrijghs-volck in beter crijghdisciplioe te mogen brengen tot beschermenisse van de Landen ende des Vyandts wederstandt, goedt ende geraetsaem bevonden hebben, wederom van nieus een aensienlijcken Persoon van qualiteyt tot Velt-Marschalck over de selve vereenichde Provincien te stellen, doen te weten, &c.

In de commissie voor Graef Ernst Casimier, stont omtrent het selve fondament: maer met dese byvoeginge/ om het volck als Velt-Marschalck te ghebieden onder ons/ onder sijn Excellentie, onder den Raet van State/ onder den Heere Graef Hendrick Fredrick, ende Willem Lodewick, Graven van Nassauw, ende alsulcke andere Velt-Oversten als wy van tijdt tot tijdt sullen ghebruycken/ etc.

Inde commissie van Graef Willem Gouverneur van Heusden, stonden die formulieren oock/ alleen wiert verstaen/ dat hy buyten de Landen van 't Gouvernement van Graef Hendrick Stadthouder van Vrieslant niet soude staen onder Graef Hendrick.

De Heeren van Hollandt ter contrarie lieten haer daer soo veel aen gelegen zijn/ dat sy den seventienden May lieten uytgaen door den druck dese volgende Deductie, dienende tot aenwijsinge van 't recht/ de dispositie/ en het gesach de Staten van de Provintien deser Vereenichde Nederlanden elck in 't bysonder competerende/ over/ ende omtrent de Militie by de selve respectivelijck betaelt wordende; Ende in specie mede tot bewijs van dat in 't vermogen van de Staten Generael niet en is by overstemminghe eenich Overhooft over de Militie van de voorschreven Vereenichde Nederlantsche Provintien ghesamentlijck aen te stellen/ tot sulcken effecte/ dat dessels gesach/ ofte Commandement sich mede extenderen soude over de Militie/ staende ter besoldinge van soodaninge Provintie/ ofte Provintien/ als in het aenstellen van 't ghemelde Overhooft niet souden hebben geconsenteert ofte bewilligt.

In 't particulier wesen aen/ dat sedert men van den Coninck was gescheyden/ dickwils Hollant hadde geexerceert acten van affonderlijcke Regeringh in 't stuck van Oorlogh en Oorloghs bestellingen. Ende in 't generael toonden klaer datse verstonden met Æmilius by Livium, maximam libertatis custodiam esse, si magna imperia diuturna non sint, & temporis modus imponatur, quibus juris non potest. Ooch allegerende de passage by den Propheet Samuel, daer Godt seght. Sy hebben my verworpen, &c. Dat d'Israeliten daer na gheworden sijn despectissima pars servientium. Dat de Batavier Claudius Civilis geseyt hadde: Servirent Syria, Asiaque, & Suetus Regibus oriens. Met een woort de Heeren van Hollandt toonden datse niet alleen wilden vry sijn van de Eenhoofdige Regeeringh, maer oock van alles wat nieuwe aenleydinghe daer toe mocht geven. Eenige verswegen oock niet de spreuck van Brutus aen Collatinus, aufert hinc regium nomen. De Princen van Nassau hadden self raedt en daedt gegeven/ jae de voorste geweest/ om te natuyrlijcke Erf-Souverains wech te schaffen/ dat het in de wille ende keur was van de tegenwoordige Souverains van Hollandt, om Ministers aen ofte niet aen te stellen na haer gheballen. Datse by tijde van den Coninck, geen welten/ geen overstemmingh konden aennemen van hare Bondtghenoten. Maer tegens te vergeefs wiert ghealllegeert d'Unie van Uytrecht, want alsoo de selve daer van doncker sprack/ soo wildemen het recht van die t'expliceeren aen de anderen niet toestaen. Ende in andere Provincien waren veel niet vreemt van 't Hollandts humeur. Verscheydemalen pooghden de genegene te concluderen voor Prins Willem, maer andere reden tot moderatie ende niet te doen in weervil van Hollandt, alsoo dat eyntlijck Prins Willem selfs begeerde/ men soude temporiseren. Ende daer by is 't gebleven.

'T Scheen een groote strijdt/ noodich, dienstich (soo spraecken d'andere) ende onnodich, ondienstich, soo spraecken die van Hollandt. 't Was seer wel over een te brengen. Elck sprack na sijn Interest, d'een meende sijn reeckening beter te vinden by een aensienlijck Hooft/ d'ander buyten dat/ de waerheyt was/ dat Godt de Staet onder d'eenhoofdige Regering wel hadde bewaert ende groot gemaeckt/ ende sonder die hadde de Staet/ meest door directie van Hollandt, sedert de Doodt van Prins Willem de tweede/ seer wijse ende Heerlijcke dingen gedaen/ het is best datmen Godt laet begaen. *Permittes ipsis expendere numinibus, quid Conveniat nobis.*

Volght de Deductie daer van hier voor is mentie gemaeckt.

Deductie *noopende 't recht, de dispositie, ende 't ghesagh over de* Militie, *Ingestelt ter occasie van de diliberatien gevallen op 't aenstellen van een* Velt-Marschalck.

DE Staten van Hollandt ende West-Vriesslendt, bespeurende dat door eenige van hare Bontghenoten, ter occasie van het vaceren Velt-Marschalck Ampt deser Vereenichde Nederlanden, ontrent het Poinct van de Militie, ende het recht, midtsgaders de aucthoriteyt ende dispositie de Staten

van de respective Provincien daer over competerende eenige consideratien werden gemoveert, niet allenthalven over een komende met de fondamentele gronden van den Staet: Hebben, naer rype deliberatie van rade, goetgevonden tot nader informatie van de gemelte hare Bondtgenoten, ofte van soodanighe onder de selve als in desen niet te rechte souden mogen wesen geinstrueert, te doen de naervolgende Deductie van redenen: niet twijffelende of sullen de gemelte hare Bontgenoten, naer aendachtige overweginge van de selve, bevinden daer by ten vollen te wesen gejustificeert, ende geastrueert de gronden, ende fondamenten geposeert, ende geleyt in de resolutie by haer Ed. Gr. Mog. op 't voorsz. subject den *drie en twintichsten* January deses loopenden Iaers Staets-ghewyse genomen ende op den *vijf en twintichsten* der selver Maent ter Vergaderinghe van de Heeren Staten Generael gecommuniceert; Namentlijck:

1. IN den eersten, dat geen Commandement ter werelt hooch ofte laech, egeen uytgesondert, over de Soldatesque van de respective Provincien can werden geconfereert, als by expres consent, ende bewillginge van de Staten hare betaels-Heeren, ende dat over sulcks oock egeen Velt-maerschalck ofte ander Opperhooft, hoedanich het selve oock genaemt mochte werden, welckers ghesach sich mede extenderen soude over de Militie staende ter besoldinghe van de respective Provincien wettelijck kan werden aengestelt dan by concurrentie, ende expresse overgifte van de selve Heeren Staten elck in hun reguardt;

2. Ende ten anderen mede, dat by de jegenwoordige constitutie van saecken het aenstellen van een Velt-marschalck ofte andere Opperhooft over de Militie van de Bontgenoten onnoodich, oock, om verscheyde respecten, t'eenemael ondienstich wesen soude: maer soo wanneer by tijde van Oorloge ende hoochdringende noot de gesamentlijcke Provincien souden mogen goet vinden tot electie van een Opperhooft over de Militie te procederen, ofte dat anderfints by d'een of d'ander occasie eenich gros by den anderen getrocken, ende daer over eenich Chef gestelt soude moeten werden, dat als dan aen soodanich te verkiesen Overhooft ofte Chef, niet soude behooren te werden gegeven perpetuelle Commissie, maer alleenlijck voor soodanige expeditie, ende Velt-tocht, ofte occasie als alsdan voorhanden soude mogen wesen;

3. Omme welcke beyde Poincten cort, ende succinctelijck te astrueren, staet voor al tot justificatie van het eerste te consideren dat de Nederlandtsche Provincien van allen ouden tijden yder by sich selven Souverain zijn geweest.

4. Niet alleen ten tijde als de ghemelte Provincien waren gesepareert, ende elck hare volkomen Regeringe op haer selven hadden onder diversche Landts-Heeren, ofte oock wel, ten reguarde van eenige van dien, onder een vrye, ende independente Regeringe;

5. Maer oock naer dat de selve by Huwelijcksche Voorwaerden, ende onderlinge Tractaten onder een Hooft uyt den Huyse van Burgundie gekomen,

komen, ende daer naer by middel van Huwelijck metten Huyse van Oostenrijck, oock ten laetsten met den Coninckrijcke van Spangien gheallieert waren;

6. Gelijck alle het selve, boven ontallijcke preuven, onder anderen daer uyt blijckt dat de successive Lants-Heeren, ende namentlijck mede Keyser Karel, ende Coninck Philips, niet by de voorsz. Provincien ghesamentlijck, maer by, ende in yder van de selve particulierlijck als Hartoch, Graef, ende Heere respectivelijck aengenomen, ende gehult zijn, ofte in Persoon, ofte door hare geauthoriseerden;

7. Dat mede de voorsz. Landts-Heeren aen elck van de Provincien apart, ende op diversche Formulieren, gedaen hebben den eedt, omme de selve te regeren naer uytwysen, ende in conformite harer Privilegien, costumen, ende oude herkomen; gelijck de voorsz. Landts-Heeren oock van yder Provincie apart wederomme den eedt daer toe staende hebben ontfangen;

8. In krachte van welcke aennemingen, ende inhuldingen de voorsz. Landts-Heeren, mitsgaders oock uyt der selver namen, ende by representatie, de Gouverneurs soo ghenerael, als particulier, haer recht, ende superioriteyt gheexerceert hebben in yder van de Provincien op de respective qualiteyten aen haer Provincialijck ghedefereert, ende naer de verdragen ofte conditien, op, ende onder benefitie van de welcke de selve aengenomen waren, in de eene wat breder, ende ruymer, in de andere wat strickter ende ghelimiteerder, naer dat de macht van de voorsz. Landts-Heeren, ofte met de Privilegien van de Provincien bepaelt, ofte door de authoriteyt van de Staten van dien, als Conservateurs van de vryheden, ende gherechticheden van de respective Lantschappen, ghecircumscribeert waren.

9. Naer dat de Wapenen by de Staten van Hollandt ende Zeelant, met eenige Geassocieerden voor de vryheyt jegens den Hartoch van Alba, ende sijne Adhærenten, als Violateurs van de hoocheyt ende gherechticheden der voorsz. Provincien waren aenghenomen, en is dien aengaende geene de minste veranderinge gevallen;

10. Ende insonderheyt mede niet, naer dat de Provincien geraetsaem bevonden hebben haer by de Unie in den Jare *vijftien hondert negen en seventich* binnen de Stadt Uytrecht ghesloten, naerder ende particulierder metten anderen te verbinden, ende te vereenigen;

11. Blijckende uyt den Text van de voorsz. Unie, by de selve wel expresselijck ghecondicionneert te wesen, dat de Provincien niet alleen souden blyven onverkort in hare Privilegien, vryheden, exemptien, Rechten, Statuten, loffelijcke, ende wel-hergebrachte Costumen, Usantien, ende alle andere haerluyder gherechticheden, sonder dat sy daer inne den anderen eenige præjuditie, hinder, ofte letsel souden doen; maer dat sy-luyden den anderen daer inne met alle behoorlijcke ende mogelijcke middelen, ja met lijf, en goet, des noot, souden helpen hanthouden, styven, ende stercken, beschutten, ende oock beschermen jegens allen, ende een yege-

yegelijck wie, ende hoedanich die soude mogen wesen, die hen daer inne eenige datelijcke inbreucke soude willen doen;

12. Onder dese vryheden, ende Rechten van de respective Provincien, is wel een van de notabelste, ende essentieelste het recht ende 't ghesach, mitsgaders de directie ende dispositie over de Militie.

13. Welck recht bevonden wert dat de Provintien yder in het particulier, oock selfs ten tyde als sy door successie onder een ende het selve Hooft uyt den Huyse van Borgondie gekomen waren, geexerceert, ende voorts successivelijck verscheyden Acten daer uyt desluerende ghepleecht hebben;

14. Sullende ter contrarie noyt, nochte uyt den Text van de voorsz. Unie, nochte uyt eenighe andere Acten van verbintenisse voor, ofte naer date van de selve tusschen de voorsz. Provincien aengegaen, nochte oock by de practycque van dien ofte van den volgenden tijdt, gheverifieert ofte bewesen worden dat het voorsz. recht by de Provintien geabdiceert, ofte gemeen gemaeckt soude zijn;

15. Wel is waer dat de deliberatien raeckende 't beleyt van de gemeene defensie naer de nature van der saecke moeten vallen ter Generaliteyt, ende in den Rade van State, conform de voorsz. Unie ende d'Instructien voor den selven Raedt successivelijck gearresteert;

16. Maer dat de Provintien daer door niet en hebben verstaen het recht de selve competerende over hare respective Militie, ende de dispositie daer ontrent ghemeen te maecken, ofte aen de Generaliteyt te defereren kan onwedersprecckelijck afghenomen werden uyt het gebruyck ten tyde van de geseyde Unie ende de practycque immediatelijck daer op volgende by de respective Provintien dienaengaende geobserveert;

17. Werdende bevonden dat de Provintien yder in den haren doenmaels, eygener authoriteyt, nieuw Crychsvolck aengenomen, ende 't selve uyt haren dienst wederom ghelicentieert, oock hare Compagnien naer gelegentheyt versterckt, ofte tot minder getal gereduceert hebben; A

18. En tot een evident teycken dat de Provintien geneyght sijn geweest haer recht in dien dele aen hen te reserveren, soo hebben de selve niet alleen goetgevonden de Militie in den haren Guarnisoen houdende, boven den generalen Eedt, met noch een particulieren Eedt aen haer, mitsgaders aen de Regenten ende Magistraten van de Steden daer inne die geleyt wierde, te verbinden, maer daer en boven noch verstaen dat hare respective Provinciale Militie binnen der selver Souverain territoir in guarnisoen verblyvende, niet verder dan aen haer alleen ghehouden was Eedt te doen; in voegen dat by de publycque Registers ende Resolutien bevonden werdt, selfs ten tyde voorsz. naerder Unie tusschen de Provintien is opgherecht, ofte korts daer naer, met recht gesustineert te wesen dat soodanighe Provintiale Militie als boven geen Eedt aen de naeder-Geunieerde Provintien in 't generael te doen schuldich was, dan soo wanneer de selve met consent van de Staten hare betals-Heeren uyt hare Provintien ten dienste van den gemeenen Staet getrocken soude werden; B

19. Sya-

19. Synde evident ende buyten alle contradictie, dat de Staten van de respective Provincien yder in haer Souverain district, ontrent de Militie competeert seecker Provinciael recht independent ende staende tot hun beleyt, ende directie privative;

20. Van welck recht de selve van allen ouden tyde, sonder interruptie tot desen huydigen dach toe, in deuchdelijcke possessie sijn geweest;

21. Se 's ten tyde dat de Landen wierden gheregeert door de Princen, ofte Landts-Heeren, ofte oock naer dat de wapenen voor de vryheyt aengenomen zijnde, over de selve gestelt sijn geweest Gouverneurs ende Capiteyns Generaels, gelijck sulcx notanter te sien is uyt het gepasseerde geduyrende 't Gouvernement van den Grave van Licester;

22. Ten welcken tyde de Heeren Staten Generael selfs, tot mainctien van dat recht van de Provintien, haer seer cordatelijck hebben gheopposeert jegens de contrarie usurpatie van den gemelten Grave, de welcke, als van de Rechten deser Landen niet ten besten gheinstrueert zijnde, ende quaden raedt volgende, alles trachtede te brengen aen de Generaliteyt, ghelijck sulcx blycken kan by de Remonstrantien ten dien eynde van wegen haer Ho. Mog. inden Jare *vijftien hondert seven en tachtich*, aen den selven Grave ghe exhibeert, ende naderhant door den druck ghemeen ghemaeckt;

23. Uyt krachte van dit recht, vergheven de Staten van de respective Provintien alle Commandementen ende Majoorschappen in de Steden ende Forten binnen haer ressort ghelegen met de condependentien van dien, verleggen de guarnisoenen binnen de respective Provintien, beëedigen de Militie in den haren logerende, insghelijcx doen de Regeerders van de Steden daer eenighe Militie in guarnisoen wert gelecht;

24. De Magistraten van de Steden die stemmen in Staet hebben, bewaren de Sleutels van de selve Steden, ende gheven aldaer het wacht-woort;

25. Boven 't voorsz. territoriael, recht de Provintien uyt krachte van hare superioteyt in haer Souverayn ressort als boven competerende, hebben de selve noch een ander recht over hare Provinciale Militie;

26. Welck recht sich mede extendeert buyten de limiten van de respective Provintien, oock selfs binnen het district van de andere Provintien, gelijck oock over de Militie in expeditie ofte te Velde ten dienste van den gemeenen Staet geemployeert werdende;

27. Synde notoir dat de gesamentlijcke Bontgenoten al van het begin van den Oorloch goetghevonden hebbende dat de lasten van den ghemeenen Staet over de respective Provincien souden werden verdeelt ende gerepartieert, oock onder de selve lasten op yders quote geimputeert hebben de Militie welcke by yder Provintie al voor date van dien was aengehouden, ende in krachte van de voorsz. Unie t'allen tyde ghereet ende vaerdich moste wesen omme tot de gemeene bescherminge, ofte tot afbreuck van den ghemeenen Vyant geemployeert te worden, indervoegen dat in de voorsz. repartitie yder Provintie als tot haren particulieren laste ende besoldinghe aenghenomen heeft seecker aental van Militie te betalen

uyt

uyt hare particuliere Comptoiren, ende op der selver Provintiale Ordonnantien;

28. Gelijck mede notoir is dat de voorsz. Militie in dier voegen ghereparticeert zijnde, de respective Provincien, even als oock voor date van dien, ghebruyckt hebben haer recht omme de selve te doen staen onder 't ghebiedt van de Staten hare betaels-Heeren, of op der selver Commissie ende Instructie onder 't Commandement van den Gouverneur, particulierlijck van hare Provincie als Capiteyn Generael ende het Opperhooft over de selve, met, ende nessens de Gecommitteerde Raden ofte de Gedeputeerde Staten;

29. Met die modificatie nochtans, ten reguarde van de stemmende Provincien, dat het Souverayn recht de Staten van dien competerende uyt krachte van haer territorie over de Militie in den haren logerende, altijds verstaen is, soo lange de opgemelte Milite aldaer in guarnisoen werdt ghelaten, te prævaleren boven het recht de Staten van de Provincien als betaels-Heeren competerende;

30. In sulcker voegen dat de selve Militie in soodanigen geval meerder verobligeert is te respecteren de commandementen van de Heeren Staten, ende by ordine van de Magistraten, tot uytvoeringe harer Politijcque bevelen, van die Provintien alwaer de selve guarnisoen is houdende, dan van de Staten op welckers repartititie die is staende;

31. Blyvende voorts alle andere bevelen geen relatie hebbende tot het territoir ter directie ende dispositie van de betaels-Heeren;

32. Ende alhoewel het selve recht van de betaels-Heeren mede notoir is, dat oock de possessie van alle de Provincien daer ontrent van den beginne aen tot desen huydigen dach toe sonder interruptie evident is, ghelijck de publijcque Historien ende Registers daer van doorgaens getuygenisse geven, ende sulcx wel geoordeelt soude mogen werden onnodich te te sijn, tot adstructie van het selve poinct eenige verdere Deductie te doen, soo sal nochtans ten overvloet dienaengaende sommierlijck ende succinctelijck wat nader gheparticulariseert worden: ende namentlijck op twee poincten uyt de source van dat recht defluerende, te weten;

33. Eerstelijck dat de Staten van de respective Provincien alleen, ende privativelijck competeert het vergeven van alle Militaire Ampten, groot ende kleyn over het Volck van oorloge op haer repartitie staende, ende dat sonder distinctie, 't zy de Militie binnen ofte buyten haer ressort Guarnisoen houde, ofte oock wel in eenighe expeditie ofte exploict te Velde geemployeert werde, soo wanneer daer over eenich militair Ampt komt vacant te vallen;

34. Ten tweeden, dat de Staten van de respective Provincien bevoecht sijn door haer selven, ofte door hunne Provinciale Capiteyns Generaels over de Militie van hare repartitie te exerceren, oock buyten der selver Souverayn district, alderhande Commandementen, ende met de selve Militie te doen ageren ten dienste van den Staet;

35. Nopende het eerste is wel waer dat dienaengaende al in den beginne

van den Iare 1589. discrepante insichten geweest sijn tusschen den Raedt van State ende de Staten van de respective Provincien, hebbende den gemelten Raedt ten voorsz. tijde ter Vergaderinge van de Heeren Staten Generael ghededuceert, dat de selve, omme de redenen als doen ghealle-gueert, raedtsamer achtede dat de collatie ende begevinge van de Chrijgs-Officien, gelaten wierde ter dispositie van den selven Raedt; dan alsoo de Provincien hare contrarie redenen deduceerden tot justificatie van haer recht, ende die van den gemelten Raedt haer ghesustineerde niet en fondeerden op eenich recht de selve *jure suo*, ofte op, ende uyt krachte van eenige wettelijcke delatie competerende, maer alleen op den dienst ende oirboir van den Staet die syluyden oordeelden daer inne te resideren, soo sijn daer over geen verder deliberatien gevallen, ende is sulcx de saecke gelaten by het recht de Provincien originelijck ende uyt krachte van haer Souverainiteyt competerende;

36. Gelijck dan oock ten voorsz. tijde, ende vervolgens de Staten van de respective Provincien altijdts ende sonder eenige interruptie alle Militaire Ampten op hare repartitie staende ofte immediatelijck by haer selfs, ofte door der selver Stadthouders, ende Capiteyns Generaels begeven hebben.

37. Ende is het selve soo notoir ten opsichte van de Compagnien in Guarnisoen leggende binnen de Provincie van de repartitie, dat daer ontrent noyt eenige discrepante sestenuen sijn gevallen;

38. Als mede insgelijcx in het reguardt van de Compaignien, logerende in een andere stemmende Provincie, ofte elders onder het ressort van de Generaliteyt guarnisoen houdende;

39. Ende al hoewel voormaels wel eenige considerati en sijn gemoveert op de Provinciale beghevinge van de Compagnien de welcke in effectif employ te Velde quamen vacant te vallen: werdende daer ontrent bevonden dat de laetste Princen van Orangie onsterffelijcker memorie van soodanige Compagnien absolutelijck ende sonder eenige voorgaende nominatie van de betaels-Heeren gedisponeert hebben, dat mede d'hoochgemelte Heeren Princen van Orangie met ghelijcke authoriteyt de Compagnien van vreemde ende uytheemsche Natien hebben bestelt;

40. Soo is echter evident dat de geseyde dispositie ende bestellinge soo in het een als in het ander geval niet en is geschiet uyt krachte ende vermogens eenich recht de hoochgemelte Princen in qualiteyt als Capiteyns Generaels uyt den hoofde van de Generaliteyt over de Militie van den Staet competerende, maer uyt krachte ende in gevolge van de authoriteyt aen de selve gedefereert by de respective Provincien in qualiteyt als Stadthouders ofte Capiteyns Generaels van de Militie staende tot der selver besoldinge;

41. 'T welck onwedersspreeckelijck blijckt soo uyt de Provinciale Re- C solutien van de Staten der voorsz. Provincien by de welcke haer Ed. Mo. elck in 't reguardt van de Militie harer repartitie aen de hoochgemelte Heeren Princen van Orangie gedefereert hebben het recht, of de macht, omme de Crijchs-Officien over de vreemde Natien, ende oock die geene van de

van de Inlantsche Troupes die in 't Velt quamen vaçant te vallen, te mogen begeven; als mede uyt de Propositie by de Heeren Princen Maurits, Graef Willem Lodewick, Prins Hendrick Fredrick, ende den Raedt van Staten deser Vereenichde Nederlanden op den *sesten* December des Iaers 1618. ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. gedaen; by welcke Propositie in specie mede versocht werdt de overgifte ende bewilliginge van de respective Provincien; D

42. I. *Dat de Ritmeesterschappen te Velde vervallende, by de respective Heeren Stadthouders* (Nota) *datelijck vergeven souden mogen worden, als tot die tijdt toe in gebruyck was geweest;*

43. II. *Belangende de Vytheemsche Compaignien te Paerde, dat de selve vergeven souden mogen worden by de voorsz. Heeren Stadthouders;*

44. (Nota) III. *Dat de Capiteinschappen te Velde vervallende, mede by de respective Heeren Stadthouders* (Nota) *datelijck als tot die tijdt toe vergeven souden mogen worden;*

45. IV. *Ende belangende de Capiteinschappen van de uytheemsche Compaignien het zy de selve te Velde, ofte niet vervallen: dat die vergheven souden worden by de respective Heeren Stadt-houders* (Nota) *met advis der respective Collonellen;*

46. Gelijck dan oock de meerhoochghemelte Heeren Princen van Orangie haer noyt hebben aenghemaeticht soodanich recht van collatie te practiseren over de Militie van die Provintien die by andere Stadthouders bedient zijn gheweest, als namentlijck Vrieslandt, ende Stadt Groeningen ende Ommelanden.

47. Immers als de selve t'eenigen tijde sulcx hebben getracht, ofte oock wel *de facto* onderstaen te doen, soo zijn t'elckens by, of van wegen de Staten van beyde de voornoemde Provincie respectivelick daer jegens gedaen ernstige oppositien, met begeerte van redres, oock vigoureuse remonstrantien ter Generaliteyt met sommatie aen de Bontgenoten, omme by de selve, achtervolgende de Unie, in haer gherechticheyt ghemainctineert te worden;

48. Ende omme in eene saecke die by haer selven klaer is niet al te opereus te wesen, sal genoech sijn tot verificatie van't gunt dienaengaende geseght is, een, ofte twee exemplen te allegueren;

49. Soo hebben dan d'Heeren Staten van Stadt Groeningen ende Ommelanden in den Iare 1600. haer beklaecht aen hare Bontgenoten dat by sijn Excel. Prins Maurits van Orangie, selfs op de recommandatie van wylen Graef Willem Lodewich van Nassau haerluyrder Stadthouder, eenige Crijchs-Officien over de Militie, staende op hare repartitie, ende in den slach voor Nieupoort vacant geworden zijnde, in het Velt vergeven waren; ende alsoo gemelte Heeren Staten remonstreerden die dispositie strydich te wesen met hare resolutie dienaengaende, ende ontrent de collatie van militaire functien genomen, mitsgaders met het recht ende de gherechticheyt de selve competerende; Soo hebben de Heeren Staten Generael by resolutie van den *achsten* Augusti desselvigen Iaers verstaen sulcx, ende in voegen als hier van woorde te woorde volght; E

50. *Beroerende de dispositie van de Chrijghs-Officien gesien hebbende de Resolutie by*

de voorsz. Provincie van Stadt ende Landen daer op ghenomen, dewyle die voorsz. Heeren Staten Generael verstaen dat dese Provincie behoort by hare gherechticheden gemaintineert te worden gelijck anderen, dat sijne L. ghelieven hem volgende de voorsz. Resolutie voortaen te reguleren;

51. Soo hebben mede de Heeren Gedeputeerden van wegen de Provincie van Vrieslant ter Generaliteyt compareerende, in Ianuario des Iaers 1632. verklaert op het gunt haer Ho.Mo. doenmaels hadden geresolveert, dat namentlijck alle Ritmeesters ende Capiteynen aengeschreven soude worden, dat sy jegens seeckeren gepræfigeerden dach elck by sijne Compaignie souden moeten wesen, ter plaetse daer die in Guarnisoen waren leggende, ofte dat by faulte van dien de Compagnien der absenten vacant, ende impetrabel souden worden ghehouden, ende dat de selve datelijck door sijn Excellencie den Heere Prince van Orangie aen andere souden worden vergheven, nopende de periode belangende die absenten wiens Compagnien *de facto* by sijn hoochgemelte Exc. aen anderen souden worden vergeven, egeen consent te konnen dragen, voor soo veel aengingh de Compagnien staende op de repartitie, ende ter besoldinge van de selve Provincie;

52. Ende alsoo ten selven tijde, tusschen meerhoochgem. *sijne Excell.* en de Heeren Staten van de selve Provincie different ontstaen sijnde over het vergeven van de Compagnien der vremde Natien, als mede van die geene die te Velde quamen te vaceren, voor soo veel de selve op haer Ed. Mog. Provincie waren gerepartitieert, de Heeren Staten Generael goet gevonden hadden der selver Gedeputeerden doenmaels in Vrieslandt wesende, aen te schryven datse de meerghemelde Heeren Staten van de opgemelte Provincie, met alle redenen ende inductien souden trachten te bewegen ende disponeren datse haer wilden conformeren mettet ghebruyck van de andere Provincien, ende daer op vervolgens by de ghemelte Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden ghenoechsame devoiren ende serieuse instantien gedaen sijnde, soo hebben de Heeren Staten van Vrieslandt dit recht van collatie der Militaire Ampten van dien insichte, ende importantie geachtet, dat haer Ed. Mog. tot afstant van 't selve niet hebben konnen werden bewogen: Verklarende te verstaen *ongehouden te wesen daer in juyst te volgen 't exempel van eenige andere Provincien die haer recht in desen mochten ghequitteert overgegeven hebben;*

53. Sijn hoochged. Excell. des niet tegenstaende continuerende in sijn ghesustineerde, ende oock vervolgens metter daedt vergevende verscheyden Compagnien staende op de repartitie van Vrieslandt, sijn daer over ontstaen wydere misverstanden niet sonder eenige inconvenienten: alsoo de Heeren Staten van Vrieslant de Officieren in dier voegen by den Heere Prince van Orangie geeligeert, niet alleen niet en verstonden te erkennen en aen de selve geen betalinge lieten volgen, maer oock effective procedeerden tot electie van andere Capiteynen, Lieutenanten, ende Vendrichs; in voegen dat verscheyde Compagnien als twee Capiteyns, twee Lieutenanten, ende twee Vendrichs hadden, daer van de eene by

Sijn

Sijn Excellentie erkent, de ander niet erkent wierdt, de eene by de Staten van Vrieslandt betaelt wierdt, de ander onbetaelt bleef:

54. Gaende de disputen eyndelijck soo verre dat de Heeren Staten van Vrieslandt tot bescherminghe van haer recht goetgevonden hebben in 't geheel te weygeren betalinge te doen aen die Compagnien, daer van haer Ed. Mog. de vacante Officien te vergeven beleth wierde;

55. Omme welck haer recht nader te astrueren ende te justificeren, mitsgaders omme te voorkomen alle vordere misverstanden die by faulte van beter intelligentie geschapen waren daer uyt te resulteren, hebben de Heeren Staten van Vrieslandt geresolveert in den Jare 1634. aen de gesamentlijcke Bontgenoten af te senden een notabel aental van Gedeputeerden, de welcke op den *vierden* September desselven Jaers ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. naer een wijtluftige mondelinge deductie op't selve subject ghedaen, overgelevert hebben seeckere gerraysonneerde schriftelijcke Propositie, daer inne met veele redenen deducerende, dat geduerende desen vryen Staet ende Regieringe haer Ed. Mog. altijts het recht ghehadt hadden van collatie der vacerende Crychs-officien over 't Volck van Oorloghe op hare repartitie ende tot hare betalinghe staende, 't sy de selve in het Velt, of in guarnisoen, waren vacant geworden. G

56. Dat sy 't selve recht oock altijts voorbehouden, ende wel expresselijck aen haer ghereserveert hadden, ende namentlijck mede ten tyde als den Heere Prins Frederick Hendrick van Orangie het Capiteynschap Generael gedefereert soude werden;

57. Dat sy oock daer van continuelijck in deuchdelijcke possessie waren geweest: Poserende onder anderen mede noyt bevonden te sullen worden dat wylen Prince Maurits de collatie der Kryghs-Ampten van de Compagnien, staende op de repartitie ofte ter betalinghe van haer Ed. Mog. sich wyders heeft aengematicht, als by recommandatie van Persoonen tot die vacerende Ampten;

58. Met versoeck aen de Staten Generael, ende d'andere Provincien, als hare Bontgenoten, omme haer Ed. Mog. in conformite van ghedachte Resolutie van den achtsten Augusti 1600. ende den eersten Artijckel van van de Unie, sampt veele andere Acten en Documenten daer op gevolcht, mede by haer gerechtigheyt te mainctineren, ende Sijn Ex^cie. by alle goede inductien daer toe te disponeren, om sich te laten gevallen, dat hare Heeren Principalen meergem. recht van collatie der militaire Ampten vreedsaem en onverhindert mochten gebruycken, soo als haer Ed. Mog. het selve ten tyde van Prins Maurits hoogl. mem. gebruyckt en geexceert hadden.

59. Verklarende boven dien meergemelte Heeren Gedeputeerden, soo by monde als by geschrifte, oock begerende 't selve in 't Register ghestelt te worden, dat de voorsz. Propositie wierde overgelevert alleenlijck tot Deductie van het recht de Heeren Staten van Vrieslandt competerende, sonder te verstaen dat de saecke daer door aen de Generaliteyt aenhangigh gemaeckt of tot judicature van haer Ho. Mog. gestelt wierde, daer af mits dien protesterende;

60. Ende alsoo haer Ho. Mog. de misverstanden uyt de voorsz. saecke albereyts ontstaen, ende die daer inne noch verder te gemoet gesien wierden, gaerne hadden helpen uyt den wech leggen, soo hebben de selve goetgevonden de meergemelte Heeren Staten van Vrieslandt by serieuse ende meermael gereitereerde missiven te versoecken dat der selver goede geliefte mochte zijn, eenighe Heeren van wegen hare Provintien naer 's Graven-Hage te committeren, ofte ten minsten der selver aenwesende Gedeputeerden ter Generaliteyt te ghelasten om voorslagen te hooren, oock te doen soo sy 't mochten goetvinden, daer door de voorsz. misverstanden in het vrundelijck souden konnen worden gevonden;

61. Maer hebben de meergemelte Heeren Staten van Vrieslandt, niet jegenstaende alle efficatieuse debvoiren tot dien eynde aenghewent, *niet* konnen werden gedisponeert, omme haer in te laten tot het committeren van eenige Gedeputeerden, ofte omme ten selven fine hare ordinaris Gedeputeerden te authoriseren, op dat haer Ed. Mog. niet souden *schynen* eeniger maten haer indisputabel recht quæstieus te maecken, ende in controversie te laten trecken;

62. Ende wel insonderheyt omme het selve niet te *assubjecteren de* kennisse ofte de judicature van de Generaliteyt;

63. Hebbende over sulcks, absolutelijck persisterende by hare ghenomen Resolutien, tot mainctien van haer recht jegens alle indracht ofte usurpatie ter contrarie, niet alleen daer inne gecontinueert dat de selve de Officieren by Syn Ex^cie^ geëligeert niet en hebben betaelt, maer oock selfs met de Compagnien in het gheheel over de welcke die Officieren waren aenghestelt, ter tyden ende wylen toe d'Officieren by haer Ed. Mog. daer over geëligeert allenthalven, met seclusie van de anderen behoorlijck wierden erkent;

64. Uyt alle het welcke klaer blyckende is, dat de Heeren Princen van Orangie niet en heeft ghecompeteert eenich recht van collatie ofte gifte van Kryghs-Officien over de Compagnien van de vremde Natien, nochte oock van anderen in het Velt komende te vaceren, in qualiteyt als Capiteyns Generaels uyt den Hoofde van de Generaliteyt, maer dat de hoochgemelte Heeren Princen, voor soo veel by de selve daer ontrent is ghedisponeert, 't voorsz. recht geexerceert hebben op vrywillige overgifte, delatie ende Commissie van de respective Provincien over de welcke sy de Stadthouderschappen waren bekledende, ende sulcks uyt den name van de gemelte Provincien, ende in qualiteyt als Capiteyns Generaels van de Militie op de selve respectivelijck gerepartieert.

65. Waer mede dan overgaende tot het voorgeroerde tweede Poinct, Namentlijck, dat de Staten van de respective Provintien bevoecht sijn door haer selven, ofte door hunne Capiteyns Generaels over de Militie van hare repartitie te exerceren, oock buyten der selver souverayn district, alderhande Commandementen, ende met de selve Militie te ageren ten dienste van den Staet;

66. Ende eerstelijck, nopende het eerste Lidt, Namentlijck het exerceren

en van alderhande militaire Commandementen, soo vloeyt het selve notoirlijck uyt het gunt hier boven is ghe poseert ende met redenen gheadstrueert raeckende het recht de Provincien respectivelijck over hare Militie competerende;

67. Ende wert 't selve noch nader geconfirmeert by de practijcque daer op gevolgt, blyckende dat de Staten van de Provincien van den beginne van den Oorloge ende vervolgens 't selve altijts hebben geuseert;

68. Soo hebben de Provintien *propriâ auctoritate* Patenten gegeven, omme Campaignien van hare Repartitie uyt de guarnisoenen te lichten, ende buyten haer territoir te senden, ofte uyt andere Provintien ende districten in den haren te doen komen, mitsgaders omme Compagnien buyten der selver territoir te doen veranderen van guarnisoen van de eene plaetse in d'andere;

69. Ende alhoewel tot verificatie van het selve veel exemplen gheallegueert ende verscheyden authentycque preuven dienthalven voor handen zijnde, geproduceert konnen worden, soo hebben nochtans haer Ed. Gr. Mog. geoordeelt, vermits het vooren gededuceerde, genoech te sullen sijn het naervolgende; H

70. Soo schryven dan de Heeren Staten Generael selfs by hare missive in date den *drie en twintichsten* Iuny des Jaers *vijftien hondert een en t'negentich*, op de advertentie by de Heeren Raden *Leoninus* ende *Maynaerts* ghegeven van dat den Prince van Parma met sijn Leger tot Rees ende de plaetsen daer ontrent gekomen was, ende gereetschap maeckte om van dage te dage den Rhijn over te passeren, met representatie van den soberen toestant der saecken in de Stadt Arnhem, ende de Steden van den Graefschappe Zutphen, oock met versoeck omme een merckelijck aental van Krijghsvolck, mitsgaders een goede quantiteyt van Vivres ende Krijghsbeboeften derwaerts geschickt te mogen worden; I

71. *Dat de Heeren Staten van Hollandt om alle saecken te confirmeren uytgeschickt hadden d'Heer Grayesteyn, met last ende Patente, ingevalle den noot ende gelegentheyt sulcks soude ervorderen, boven seeckere gedestineerde Compagnien, meer Volcks van hare Repartitie uyt de Guarnisoenen te lichten, ende derwaerts te senden;*

72. Waer uyt peremptoirlijck blyckt niet alleenlijck dat de Heeren Staten van Hollandt door een Commissaris ende op hare Patenten *propria auctoritate* last hebben gegeven omme Compagnien van hare Repartitie uyt de guarnisoenen te lichten, ende naer 't Graefschap Zutphen te senden buyten haer territoir, maer oock dat 't selve gekomen sijnde tot kennisse van de Heeren Staten Generael, haer Ho. Mog. sulcks als wel ende conform d'ordre van 't Landt gedaen, geagnosceert ende voorts haer daer van ten besten gedient hebben;

73. Soo wert mede bevonden in de publycque Registers van de Staten Generael dat de Provincien de Militie van hare Repartitie, soo verre sy de selve konden missen, ten versoecke van de Generaliteyt wel hebben uytgeschickt omme ten meesten dienste van den Lande gebruyckt te werden, doch dat somwylen sulcks geschiet sy met soodanige last aen de Offi- K

cieren

cieren ende Bevelhebberen dat soo haer Ed. Mo. de selve Militie quamen te contramanderen sy niet faillieren souden hen daer nae te reguleren, met expresse begeerte so verre de Compagnien door eenige opkomende noot, ten dienste van hare Provincien van doen waren, dat de selve op hen schryven souden wederkeeren, præfigerende mede de Limiten binnen de welcke de selve Compagnien souden moeten geemployeert werden.

74. Synde voorts boven de exempelen nu geallegeert de practijcque van 't voorsz. recht soo notoyr, dat het selve geen fundamentele contradictie kan lyden.

75. Ende of wel haer Ed. Gr. Mog. oock dienvolgende ten vollen bevoecht waren, om de exercitie van 't selve recht in allen deele, ende particulierlijck mede in 't verleggen van de Milite t'harer besoldinge staende, soo wel buyten haer territoir als daer binnen, indistinctelijck te continueren, soo hebben nochtans de selve, voor soo veel het geven van Patenten belangt, alhoewel daer ontrent alleen van meerder consideratie zijnde als d'andere ses Provincien alle te samen, van 't voorsz. recht ter contemplatie van de Heeren Staten hare Bontgenoten, ende om de selve te gemoete te gaen, in verscheyde respecten gerelacheert, gelijck dan het *selve Poinct* met den gevolge ende aenkleven van dien in de Illustre, ende extraordinaris Vergaderinge van de gesamentlijcke Bontgenoten, naer voorgaende advys conciliatoir van Commissarissen uyt de respective Provincien, op den sestienden Juny *sestien hondert een en vyftich*, by eenparighe overgifte ende tot onderlingh contentement van alle de Provincien nader gheregulieert ende ter neder gestelt is;

76. Wat nu belangt het andere Lidt van 't voorgeroerde tweede poinct, te weten, dat de Provincien met hare respective Militie, ofte uyt, ende op der selver name hare Provinciale Gouverneurs, ofte Capiteyns Generaels, bevoecht sijn te ageren, oock effective ende inder daedt ten dienste van den Staet geageert hebben;

77. Soo staet tot demonstrative astructie van dien, te noteren dat naer de tyden ende het vertreck van den Graef van Licester, de gesamentlijcke Bontgenoten niet hebben goetgevonden wederomme een ander Gouverneur, als mede niet een ghemeyn Capiteyn Generael over de Militie van den Staet aen te stellen, maer hebben de respective Provintien aengehouden ofte geëligeert hare Provinciale Gouverneurs, de welcke met eenen geweest sijn Capiteyns Generaels over hare respective Militie;

78. Soo hebben de Heeren Staten van Gelderlandt, Hollandt, Zeelandt, Uytrecht, ende Over-Yssel successivelijck ende op verscheyde tyden tot die functien geëligeert den Prince Maurits loffelijcker gedachte, in sijn leven Prince van Orangie, &c. de Heeren Staten van Vrieslandt, midtsgaders die van Stadt Groeningen ende Ommelanden Graef Willem Lodewijck van Nassauw;

79. Sonder dat een van beyden de voornoemde Heeren (*quod notandum*) eenige Commissie over de Militie van den Staet gehadt heeft, directelijck defluerende uyt den hoofde van de Generaliteyt, en immediatelijck daer van dependerende.

Dat

80. Dat dienvolgende den gemelten Prince Maurits, ende Graef Willem Lodewijck van Nassau voornoemt, in de Militaire exploicten ende Crijchs-expeditien niet geageert hebben, oock niet hebben konnen ageren uyt den hoofde van de Generaliteyt, maer dat de selve met de Militie van de respective Provincien, over de welcke sy in voegen als boven Provincialijck ghestelt waren tot Capiteyns Generaels, ende in dier qualiteyt uyt den name, midtsgaders op Commissie ende authorisatie van de selve respective Provincien, alle exploicten ende Crijchs-expeditien hebben geexecuteert, ende in 't werck gestelt;

81. Dat de saecke inder daet sulcx ghelegen zy, kan niet krachtiger bewesen werden als by confessie van de Staten Generael selfs; Verklarende haer Ho. Mog. 't selve onder anderen by Resolutie in date den 5. Juny des Iaers 1591. (ten welcken tijde het Leger in expeditie wierde geemployeert, omme naer veroveringe van de Stadt Zutphen de Stadt Deventer te reduceren,) met de navolgende woorden; L

82. *Aengesien de Oorloge moet gevoert worden, uytter ooge na de gelegentheyt der saecken, de dagelijcxe advertentien van des Vyants voornemen, ende andere occurrentien; dat de Heeren Staten voor den Lande dienstelijck ende noodich geacht hebben te resolveren Sijne Excel. ende den welgeboren Grave Wilhelm, Grave van Nassau, (als hebbende de Gouvernementen ten respective van de Geunieerde Provincien,* Nota*) te authoriseren ghelijck de selve geauthoriseert worden midts desen voor soo veel des noot zy, &c.*

83. Uyt welck declaratoir evidentlijck blijckende dat beyde de voornoemde Heeren aldaer geconsidereert sijn geweest als Gouverneurs van de particuliere Provincien, al hoewel sijnde in 't Leger, soo werdt daer uyt oock onwederspreeckelijck besloten by de welgemelte Heeren, het gesach over de Militie selfs in 't Leger in de voorsz. hare respective Provinciale qualiteyten, ende niet uyt den hoofde van de Generaliteyt (van de welcke de selve daer toe oock, als geseght is, geene Commissie hadden) geexerceert te wesen;

84. Ende omme dit poinct wat naeder te demonstreren, sal wel niet noodich wesen een wijdtluftige Deductie te doen, maer ghenoech sijn alleenlijck het ooge sommierlijck te laten gaen op de practijcque, dienthalven van den beginne van den oorloch successivelijck gheuseert, ende tot dien eynde maer ter loops te feuillietteren de publijcque Registers ende Historien, die allenthalven, waer de selve opgheslagen werden daer van abundante preuven aen de handt sullen geven;

85. Ende namentlijck dat hoochgedachte Heeren Prins Maurits ende Graef Willem van Nassauw, als Capiteyns Generaels over de Militie van de respective Provincien altijdts in collateraliteyt metten anderen hebben ghestaen, sonder dat de eene over den anderen eenige superioriteyt heeft geexerceert;

86. Dat de selve op een ende den selven tijdt in een ende het selve Militair exploict beyde het hoochste Commandement over de Militie van hare respective Committenten hebben geoeffent;

87 Dat de selve onderlinge sijn geconvenieert ende verdragen over mutuele

tuele assistentie de een den anderen te doen met de Militie van hare respective Gouvernementen;

88. Ende onder anderen in den Iare 1590. als wanneer Resolutie genomen zijnde, dat men omme de Betuwe ende Veluwe te bevryden, eerst voor Nimwegen, ende daer naer voor Zutphen, sich van de Schantsen
M meester soude maecken, ende een nieuwe voor Deventer opwerpen, heeft Graef Willem Lodewijck van Nassau, omme 't selve te effectueren aen sijn Excellencie Prins Maurits belooft ende toegheseyt, een goet aental Crijchs-volck, midts dat die voornoemde wercken mette hulpe Godes gheluckelijck volbracht zijnde, sijn Excelencie met het gheheele Leger, Geschut, ende andere noodige saecken S. L. ende die Staten van Vrieslant wederomme binnen hare Provincie te hulpe komen soude;

89. Van welcke conventie ende onderlingh verdrach aen haer Ho. Mog. by Sijn Excelencie door Missive kennisse gegeven zijnde, werden dienaengaende seer considerabel bevonden de volgende woorden genomen uyt de responsive van de Heeren Staten Generael aen Sijn Excelencie geschreven op den *veertienden* Mey desselven Iaers *vijfthien hondert tnegentich*, by de welcke haer Ho. Mog. verklaren *een goet genoegen te hebben aen 't gene het welck sijn Excellencie met sijne voorsz. Graefe heeft goet gevonden tot onderlinge assistentie de*
N *een den anderen te doen met het Volck van oorloge, staende onder der selver gebiet* (Nota) *wesende sulcx noodich volgende de Vnie, ende Tractaten onder die Provincien onderlinge gemaeckt*;

90. Dit recht hebben de Staten van de Provincien, ende namentlijck mede de Heeren Staten van Vrieslandt verstaen aen haer soo onwedersspreeckelijck te competeren dat haer Ed. Mog. de exercitie van 't selve aen haren Provincialen Gouverneur ende de Heeren hunne ordinaris Gedeputeerden ofte Gecommitteerde Raden selfs by Instructie hebben aenbevolen: werdende dienaengaende specialijck in de Instructie voor de Gedeputeerde Staten van Vrieslandt Art. 31. bevonden de naervolgende for-
O mele woorden, dat *de Hopluyden, ende Bevelhebberen met hunne onderhebbende Compagniën, gehouden sullen sijn haer te laten gebruycken tot dien fine, ende beschermingc der Landen, op alle Oorden ende Plaetsen* (Nota) *alwaer hem sulcx by den Gouverneur, ende Gedeputeerde Staten geordonneert sal wesen*;

91. Ende is oock de practijcque daer op successivelijck ghevolght, hebbende de Provincien, ende namentlijck die van Vrieslandt somwylen op hare Landtdagen, ende Staets-wyse Vergaderingen, doch meest inde Collegien van de Gedeputeerde Staten ofte Gecommitteerde Raden geresolveert belegeringen van Steden ende Forten, ofte andere diergelijcke Crijgs expeditien te doen; ghelijck de selve dan oock effective met hare Militie, ende onder het beleyt van hunne Provinciale Capiteyns Generaels soodanige belegeringen, ende Krijghs-expeditien ter executie gelecht hebben, in voegen als 't selve met ontallijcke exemplen soude konnen werden geverifieert;

92. Doch omme daer ontrent niet te prolix te wesen, achten haer Ed. Gr. Mog. genoech te sullen sijn maer eenige weynige te allegueren: soo is het dan sulcks, dat by de publijcque Historien bevonden wert dat den gemelte

melten Grave Willem Lodewijck van Nassauw goeder mem. in den Jare *vijftien hondert vijf en tachtich*, met de Vriessche Militie de Sterckten Slyckenburgh ende Oldemerckt ingenomen heeft. (*R*)

93. Dat de selve in den Jare *vijftien hondert seven en tachtich*, op de Stadt Groeningen een aenslach voorghenomen ende effective in het werck gestelt heeft. (*S*)

94. Als mede in den Jare *vijftien hondert negen en tachtich*, op Delfzijl. *T*.

95. Veroverende ten selven tyde met de Vriessche Militie de Schantse Ementil, mitsgaders de Schantsen op den Sok-Campt gelegen.

96. Alles op Provinciale authoriteyt, ende sonder eenige last, ofte Resolutie van haer Ho. Mog.

97. Dat de Heeren Gedeputeerde Staten van Vrieslandt in den selven Jare *vijftien hondert negen en tachtich*, geresolveert hebben de Schantsen te Reyde door Graef Willem voornoemt te doen belegeren, ghelijck haer Ed. Mog. 't selve oock in der daet hebben doen effectueren. (*V*)

98. Mitsgaders, dat de Heeren Staten van Vrieslant selfs ontrent het eynde van den Iare *vijftien hondert twee en twintich*, op eenen publycquen Lantdach gheresolveert hebben met de Militie staende op hare Repartitie de Stadt Groeningen te doen belegeren, met eenen vast stellende alle de particulariteyten daer ontrent te observeren, ende doende de selve hare Resolutie sonder voorgaende Concert met de andere Bontgenoten, door meergemelten Graef Willem Lodewijck haren Provincialen Capiteyn Generael in het begin van het volgende Iaer *vijftien hondert drie en twintich*, ter executie stellen. (*W*)

99. Soo is mede evident dat de selve Provintien op hare Provinciale Patenten hare Militie in het Velt hebben ghebracht, ende dat selfs by de voornoemde Velt-Oversten noyt is onderstaen eenighe Compagnien dan uyt de Provincien daer over sy Stadthouders waren te trecken, ende dat noch niet anders dan personelijck in de Provincie present wesende, maer dat sy meerder Kryghsvolck van noode hebbende sulcks doorgaens hebben doen representeren aen de Heeren Staten Generael die daer op als dan niet immediatelijck, maer met versoeck aen de Provintien, naer vereysch van saecken, gedisponeert hebben;

100. 't Sedert het afsterven van meergehedachte Prince Maurits van Orangie, ende Grave Willem Lodewijck van Nassauw, is het wel sulcx dat het nu jonghst aengheroerde recht de Provintien over hare respective Militie competerende, mitsgaders d'exercitie van dien, immers in allen deele, ende insonderheydt in de expeditien ende het Leger te Velde zynde, soo evidentelijck niet en heeft gebleecken als wel te vooren;

101. Maer staet daer by te considereren: Eerstelijck dat de ghesamentlijcke Bontgenoten doenmaels hebben gelieven goet te vinden by eenpartige overgifte aen den Heere Prince van Orangie Fredrick Hendrick onsterfflijcker memorie (behalven de Gouvernementen van Gelderlandt, Hollandt, Zeelandt, Uytrecht, ende Over-Yssel, de welcke op sijn Excel. by de Staten van die Provincien respectivelijck sijn geconfereert) te defe-

(*R*) Vid. Hist. van Bor. lib. 20. fol. 54
(*S*) Bor. lib. 23. f. 20. verso.
(*T*) Vid. Hist. van Reyd. lib. 8. f. 268. item Bor. lib. 26. fol. 58.
(*V*) Reyd. lib. 8. f. 275.
(*W*) Bor. lib. 30. f. 24. verso. Reyd. lib. 10. omtrent het begin.

P

reren het Capiteynschap Generael over het Volck van Oorloge, in dienste deser Landen wesende;

102. Ende ten anderen mede dat Graef Ernst Casimier van Nassauw, bekledende de Capiteynschappen Generael van de Provincien van Vrieslandt ende van Stadt Groeningen ende Ommelanden, oock van wegen de ghesamentlijcke Provincien op sich heeft laten confereren het Ampt van Velt-Marschalck over het Leger van de Vereenichde Nederlanden, ende dat de selve over sulcx mede geexerceert hebbende een functie ghesubordineert, ende subaltern aen het Generalaet van de Militie te Velde ende in expeditie gebruyckt werdende, mitsdien oock in dier qualiteyt de Commandementen van den hoochgemelten Heere Prince van Orangie subject is geweest;

103. Edoch dat echter de Provintien doen ter tijdt niet en hebben verstaen meergemelte haer recht van gesach, authoriteyt ende dispositie over hare Provinciale Militie te abandonneren ofte gemeen te maecken, maer ter contrarie het selve aen haer te reserveren is evident, ende namentlijck dat de ghemelte Provincien van Vrieslandt ende van Stadt Groeningen ende Ommelanden van die intentie geweest zijn, blyckt by de verklaringe ten tyde van de gheseyde delatie van 't Capiteynschap Generael by de Heeren Gecommitteerden van die twee respective Provincien ghedaen, ende naderhant op den naem- en door expresse ordre van de Staten der selver ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. gereitereert, *dat namentlijck hoochgemelte Sijn Excell. Prins Hendrick soude bekleden het Capiteynschap ende Admiraelschap Generael sonder prajuditie, ende onvermindert 't recht van hare respective Provincien, ende van 't Stadthouderschap in voegen als d'overleden Prins Mauritz.* (alhoewel sulcks, by faulte van goede informatie, abusivelijck wert ghe poseert) *'t selve Capiteyn ende Admiraelschap hadde gehadt ende geexerceert, by 't leven van wylen den welgeboren Heer Willem Lodewijck Grave van Nassauw, Stadthouder loffelijcker Memorie.*

104. Sulcx dat in krachte van de voorsz. overgifte ende eenparighe delatie doenmaels, voor soo veel het voorsz. recht van de respective Provincien heeft geresideert in den Persoon van den Heere Prince van Orangie Fredrick Hendrick voornoemt, die 't selve recht oock dienvolgende, soo verre als de voorsz. delatie was medebrengende, uyt den Hoofde van de voorsz. Provincien heeft geëxerceert;

105. Synde echter tot meerder conservatie van het recht de welghemelte twee Provincien over hare respective Militie competerende, doorgaens goetgevonden ende ghepractiseert, dat het Leger ten dienste van den Staet te Velde ghebracht werdende, een notable Troupe van Volck ofte een Corps ghecomposeert uyt de Vriesche Militie, ende somwylen oock afgesondert van het principale Leger onder het Commandement ende beleyt van den ghemelten Grave Ernst Cazimier is ghestelt ghewor den: ende dat in consideratie de hoochgem. Heere Prince van Orangie, met geene Provinciale Commissie van de selve Provincien als Stadthouder, Gouverneur, ofte Capiteyn Generael over hare Militie was versien;

Gelijck

106. Ghelijck dan oock het selve doorgaens is gheuseert in 't regnardt van den Grave Hendrick van Nassauw, die naer 't overlyden van den gemelten Heere Grave Ernst Cazimier tot Stadthouder, Gouverneur, ende Capiteyn Generael van Vrieslandt is geëligeert geworden;

107. Uyt alle 't welcke klaerlijck blyckende dat de Militie ende het gesach over de selve originelijck in sijn nature competeert aen de Staten van de respective Provincien, dat mede de Provincien niet alleen haer recht dienaengaende aen de Generaliteyt niet gedefereert maer 't selve aen haer wel expresselijck ghereserveert, ende oock dienvolgende effective ende in der daet gepractiseert hebben; ende namentlijck het recht omme te begeven alle Militaire Ampten over de Militie van hare Repartitie, selfs te Velde ende in het Leger komende te vaceren, mitsgaders omme over de selve Militie *immediatè vel immediatè* te exerceren alderhande Commandementen ten dienste van den Staet, soo volght daer uyt onwedersprekelijck ende by nootsaeckelijcke consequentie dat in 't vermogen van haer Ho. Mog. niet en is eenich Ampt ofte Commissie groot ofte kleyn aen yemandt wie de selve soude mogen wesen, in weerwil van eenige Provincie, te confereren ofte te geven ende sulcks veel min een Overhooft ofte Velt-Maerschalck aen te stellen over het Volck van Oorloghe, in sulcker voegen dat d'authoriteyt en de functie van dien sich mede soude extenderen over de Militie gherepartieert over die Provincie de welcke niet en hadde konnen goetvinden in het confereren van soodanich Ampt, ofte in het aenstellen van soodanich Overhooft te consenteren;

108. Maer dat het selve nootsaeckelijck soude moeten geschieden met vrywillighe toestemminghe ende by eenparighe concurrentie van alle de Provincien;

109. Zynde buyten contradictie vermits de Provincien van allen ouden tyde, ende namentlijck mede naer het aengaen van de meergeroerde Unie, yder by sich selven Souverain sijn gheweest ende ghebleven, sonder oyt de dispositie over, ende ontrent de Militie te hebben ghedefereert aen het ghemeene Lichaem van de Generaliteyt, dat de selve over sulcks ten opsichte van dien moeten ghecònsidereert werden, als seven Souverayne ende van den anderen absolutelijck independente Staten, van de welcke d'eene over d'andere niet en heeft te disponeren nochte oock by pluraliteyt eenige superioriteyt te exerceren:

110. Even in dier voegen ghelijck als seven Souveraine Coningen, die met den anderen in een Verbondt ofte Ligue ghetreden, ende in krachte van dien ghehouden souden mogen wesen tot mutuele assistentie ende defensie hare respective Crijchs-machten te contribueren, ende te laten ghebruycken: welcke Coningen notoirlijck d'een over des anders Militie niet en soude competeren eenich recht, ghelijck de selve oock niet souden vermogen, by pluraliteyt van stemmen, daer over eenige de minste Acte van superioriteyt te exerceren, sulcx als het selve des noot sijnde met verscheyde exemplen nader soude konnen werden geadstrueert:

111. Zynde soo naer Rechten, als volgens de practycque van alle Lan-

den meer dan bekent, dat in saecken die niet en sijn ghedefereert aen eenighe Societeyt in het ghemeyn, ende die sulcx niet universitatis zijn, maer waer van yder een separaet gedeelte competeert (gelijck de dispositie over de Provinciale Militie competeert de respective Provincien yder over de hare) niets wettelijck en kan werden ghestatueert ofte ghedecreteert, dan by consonante ende eenparighe stemmen van alle de geene dien sulcx aengaet.

112. Ende is dit poinct in voegen ende op de gronden nu ghededuceert altijts als indisputabel by haer Ed. Gr. Mog. gehouden, ghelijck oock bevonden wert dat de Staten van de andere Provincien voormaels mede van de selve consideratien ende sentimenten sijn geweest.

113. Want, behalven 't gunt hier boven geallegueert is van de Provintien van Vrieslandt ende van Stadt Groeningen ende Ommelanden, soo hebben de Heeren Staten van Gelderlandt, ontwyffelijck op de selve gronden, in de Illustre ende extraordinaris Vergaderinghe van de ghemeene Bontgenoten alhier in 's Graven-Hage ghehouden op den *twintichsten* Ianuary des Iaers *sestien hondert een en vystich*, verklaert voor der selver inclinatie ende consideratie onder den Tytul van de Militie Art. 2. *Dat soo wanneer in tijdt van oorlogh ende hooghdringende noods een Capiteyn ofte Lieutenant Generael over de Militie van desen Staet noodich soude sijn als dan daer over de respective Provincien elcx in den haren (naer dat alvoorens op de selve Charge een Instructie soude wesen geairresteert) souden delibereren, ende resolveren sulcx als de selve ten meesten dienste van den Lande in 't generael souden bevinden te behooren, doende 't selve ter Generaliteyt inbrengen, ende om in desen met eenparigheyt van stemmen, ende anders niet* (nota) *conclusie te werden gheformeert.*

114. De Heeren Staten van Uytrecht in de selve Illustre Vergaderinge hebben op den *een en dertichsten* Ianuary daer aenvolgende voor hare consideratien dienthalven geopent; *Of het niet raedtsaem ware voor den Staet, van den tijdt af te maecken met eenparige stemmen van de Bontgenoten een Instructie, waer op men in tijdt van onverwachten noot (by de samentlijcke Bontgenoten, ten minsten by vijf overeenstemmende Provintien t'oordeelen) tot meesten dienste ende welstant van den Staet der Vereenichde Provincien soude mogen aennemen een wel gequalificeert Generael over de Militie.*

115. Van ghelijcke consideratien sijn gheweest de Heeren Staten van Over-Yssel by der selver advys dienthalven ter hoochgem. Illustre Vergaderinge uytgebracht ende geopent op den *sevenden* February desselven Iaers *sestien hondert een en vyftich.*

116. Ende alsoo op alle saecken raeckende den welstant, ende de subsistentie van de Provincien in het ghemeen, mitsgaders het recht van yder Provincie in het particulier by onse Voor-Ouders seer wyselijck ende omsichtelijck is ghedisponeert, dat oock by experientie ondervonden wert de veranderingen ten meesten deele niet te geschieden in beter;

117. Ende datmen over sulcx niet lichtelijck tot eenighe alteratie ofte veranderinge behoort te komen, insonderheyt in poincten concernerende de fundamenten van de Regieringhe, alwaer het schoon in een beter, omme de præjudiciable effecten die de veranderinge in haer selven is ghewent mede te brengen; soo konnen haer Ed. gr. Mog. geen redenen bedencken

dencken waeromme dat men jegenwoordich van het gherecipieerde recht ende de practijcque dien conform afwijcken souden, insonderheyt dewyle de experientie (die in saecken van Policie ende Regeringe de beste meestresse is) geleert heeft sulcx het beste te wesen, ende dat soo wanneer men getracht heeft daer van te deflecteren, ende dienvolgende eenige indracht te doen aen het recht de respective Provincien competerende, t'elckens groote onlusten ende oneenicheden sijn ontstaen tot merckelijcken ondienst van den Staet, ghelijck het selve onder anderen blijcken kan by de occurrentien van de Licestersche Regeringe;

118. Ende alhoewel uyt het geene tot noch toe ghededuceert is seer lichtelijck kan werden wederleyt alle het gunt daer jegens voortgebracht is, ofte namaels noch soude geobjicieert mogen worden, soo hebben haer Ed.Gr. Mog. echter niet ondienstich geacht hier by in 't korte yets te voegen 't geene daer op tot nader solutie dienen mach: ende nemende eerst by der handt 't geene voorgegeven werdt, dat haer Ed. Gr. Mog. selfs van verstaende souden sijn dat het vergeven van 't Velt-Marschalck Ampt is een Generaliteyts Ampt, ende ghestelt ter dispositie van haer Ho. Mog. volgens de ordre van de Regeringe, daer uyt infererende dat vervolgens het begeven van 't selve Ampt gelijck alle saecken aen de Generaliteyt by de Unie gedefereert *præter quatuor casus exceptos*) verstaen moet werden ghestelt te sijn tot ordre ende dispositie van de meeste stemmende Provincien; sal daer op dienen tot antwoort;

119. Dat haer Ed. Gr. Mog. noyt en hebben ghedacht te prætenderen dat het aenstellen van een Velt-Marschalck, ofte eenich ander Overhooft over de Militie van den Staet soude sijn een Provinciael poinct, verklarende ter contrarie als noch dien aengaende van gevoelen te wesen, gelijck de selve oock altijdts buyten controversie hebben ghestelt dat het voorsz. Ampt, als relatie hebbende tot de Militie niet van eene, maer van de respective Provincien te Velde ghebracht wesende, oock dienvolgende behoort tot de deliberatie dispositie ende goet vinden niet van eene Provincie alleen, maer van de respective Provincien ghesamentlijck, ende by concurrentie als vooren;

120. Edoch meynen haer Ed. Gr. Mog. dat het poinct in dispute sulcx het selve jegenwoordich werdt gecontroverteert daer niet op aen en komt, ofte het meergeseyde Ampt een Provinciael ofte een Generaliteyts Ampt zy, maer wel of de Heeren Staten Generael de absolutie dispositie competeert over de Militie van de respective Provincien, ende of dienvolgende ter Generaliteyt by pluraliteyt van stemmen wettelijck soude konnen werden geresolveert een Overhooft over de geseyde Militie aen te stellen in weerwil ende contradictie van d'een ofte d'andere Provincie, ten dien effecte dat het gesach ende de authoriteyt van soodanich aengestelde Overhooft sich mede soude komen te extenderen over de Militie van de repartitie ende staende tot laste ofte besoldinge van die Provincie ofte Provincien, die in het aenstellen van soodanigen Overhooft, omme redenen haer daer toe moverende, niet hadden konnen goet vinden te consenteren ende te bewilligen;

121. Welc-

121. Welcken aengaende haer Ed. Gr. Mog. altijdts van opinie sijn geweest, gelijck de selve alsnoch met recht sustineren, dat de Staten Generael niet en sijn bevoecht om sulcx te doen, ofte met effecte te decreteren;

122. Ia al waer 't schoon dat ses Provincien dienthalven mochten wesen van consonante advisen; geensints op dat fundament, datmen in saecken die by de Unie ofte nader Verdragen sijn gedefereert aen het beleyt van de Generaliteyt, niet en soude vermogen te disponeren by pluraliteyt van stemmen, ofte dat het aenstellen van een Velt-Marschalck ofte ander Overhooft over de Militie van den Staet soude wesen een *casus exceptus* van de voorsz. overstemminge, maer op het fundament ende de gronden van de redenen hier vooren in 't brede gheallegeert, ende namentlijck dat de saecke daer van in desen werdt ghehandelt is van 't ghetal der gener over ende ontrent de welcke de dispositie is gereserveert ofte verbleven, aen de Souveraine directie van de resp. ctive Provincien elck in sijn reguardt, ende dat over sulcx daer inne niet en kan werden gedaen dan by goetvinden ende concurrentie van de eenparige advisen der gesamentlijcke Bontgenoten van de Unie.

123. Sijnde 't selve haer Ed. Gr. Mog. ghesustineerde ghefundeert op dien vasten regel van dat alle 't gunt de Provincien originelijck heeft gecompeteert, ende niet bevonden werdt by expresse overgifte gheabdiceert ofte met de andere Provincien gemeen gemaeckt te zijn, gehouden moet worden aen yder respectivelijck gereserveert ofte verbleven te wesen, conform de notoire dispositie van het gemeene recht, dat noyt præsumeert eenige alteratie, veranderinge, veel min alienatie, insonderheyt in materie van groote regalien, gelijck wel voornamentlijck is het poinct van de Militie, waer aen, als zijnde de kracht van 't Landt, de executie van de Policie ende Iusticie, jae de bescherminge van de Religie selfs, ende ten opsichte van de particuliere Inghesetenen het leven, ende de middelen van eenen yegelijck is dependerende;

124. Ende op dat by comparatie van andere saecken over ende ontrent de welcke de dispositie mede is gereserveert, ofte verbleven aen de Staten van de particuliere Provincien elck in hun reguardt, het boven ghededuceerde met meerder faciliteyt ghevat, ende begrepen moge werden, soo willen haer Ed. Gr. Mog. de Staten van de andere Provincien hare Bontgenoten, ofte die geene van de selve die desen aengaende geweest sijn van discrepante consideratien, midtsdesen wel versocht, ende gebeden hebben met opmerckinge te willen gedencken dat op veele van de voorsz. ghereserveerde saecken, uyt insichte van den gemeynen oirboir soo nu soo dan ter Generaliteyt deliberatien werden gehouden, ende somwylen oock tot bevorderinge van 't gemeene beste resolutien genomen, midtsgaders wetten, ende decreten gemaeckt ende uytgegeven moeten werden, soo nochtans dat de voorsz. resolutien, wetten, ende decreten, vermidts de natuere van der saecke, niet anders dan by eenparighe overgifte ofte bewillinghe van alle de Bontghenoten tot wettige conclusie ghebracht, ofte met

kracht

kracht van executie ghearresteert, ende ghepromulgeert konnen worden;

125. Van die natuere sijn alle de saecken van Policie, welcken aengaende de Staten van yder Provincie elck in den haren vermogen soodanigen ordre te stellen, mitsgaders al sulcke Wetten, Ordonnantien, ofte Reglementen te arresteren ende te doen observeren als de selve naer de constitutie van de voorsz. Provincien respectivelijck yder in den sijnen, oordeelen ten besten van hare Ingesetenen ende Onderdanen te sullen dienen:

126. In dier voegen wert dagelijcx Provincialijck gedisponeert tot beneficie van de Neeringen, ende jegens 't vervalschen van Manufacturen, ofte Coopmanschappen, soo wanneer het oochmerck van de Wetgevers met de Provinciale executie voor soo verre als haer gesach sich extendeert bereyckt kan worden: Maer soo wanneer daer ontrent consideratien vallen waeromme d'executie van soodanighe dispositien ofte omme daer uyt meerder nut ende voordeel te consequeren, ofte omme diversie van Neeringe te prævenieren, sich soude behooren te extenderen over alle de Provincien ghesamentlijck, ende over den gantschen Staet, soo werden ghemeynlijck de deliberatien dienthalven gheintroduceert ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. ende wert vervolgens aldaer by de t'samentlijcke Bontgenoten daer op dickmaels decretorie gedisponeert:

127. Gelijck t'anderen tyde jegens 't vervalschen van de Hoppe, op de Keure van de Laeckenen, op de Fabrijcque, ofte forme van de Tonnen, soo tot het vaten van de Bieren, als tot het packen van den Haringh gedestineert, jegens het uytvoeren, ofte inbrengen uyt, ofte in dese Landen van eenige Leeftocht, ofte van eenige soorte van snoode Waren, of oock wel van eenige Koopmanschappen, Manufacturen, ofte Gewassen, het sy absolutelijck, 't sy met relatie tot eenige Rijcken, Republycquen, ofte Staten in 't particulier, ende over ontallijcke andere saecken van diergelijcke nature is geschiet;

128. Maer dat soodanighe decretoire dispositien niet wettelijck dan by eenparich goetvinden ende vrywillighe overgifte van alle de Provincien konnen geschieden is notoir, ende by yder een *in confesso*.

129. Van die nature sijn mede alle saecken van Justitie:

130. Want alhoewel buyten controversie is, dat dienaengaende alle dispositien by de Staten van de respective Provintien elck in den sijnen: absolutelijck sonder bekreun van yemant ghedaen, ende in 't civyl de Wetten naer hun welghevallen ghemaeeckt, mitsgaders in 't crimineel de straffen ende pœnen soo swaer, ofte moderaet als 't hun goet dunckt ghedecreteert mogen worden, soo is nochtans mede evident dat de consideratie van meerder nut ende voordeel hier bevoorens ghecauseert heeft dat ter Vergaderinghe van haer Ho. Mog. op de præfixie van de straffen jegens de Duellisten, op 't statueren van de boeten ende breucken jegens het maecken van Pasquillen, ende argerlijcke, ofte seditieuse Boecken, item jegens het drucken van de selve, ende van eenige Acten van Staet, oock op meer andere materien van gelijcke stoffe ge-

delibereert, midtsgaders by promulgatie van Wetten decretorie gedisponeert is:

131. Maer dat soodanige decretoire dispositien aldaer niet wettelijck konnen geschieden dan by concurrentie ende eenparige bewilliginge van alle de Provincien, is noyt by yemant in controversie getrocken;

132. Van die nature sijn selfs verscheyden saecken tot het stuck van de Religie relatie hebbende;

133. Want of wel by de Staten van de respective Provincien elck in den sijnen dagelijcx wert ghedisponeert, ende ordre gestelt tot *voorstandt* van de ware, ende naer Godes H. Woort gereformeerde Religie, tot weeringe, ende inbindinge van alle Secten, ende valsche Leeringen, tot uytroeyinge van alle superstitien ende dierghelijcke, soo vereyscht nochtans de reden, ende de eere Godes somwylen dat de deliberatien over soodanige saecken, omme dienaengaende eene eenparige executie te mogen hebben over den ganschen Staet, ter Vergaderinge van haer *Ho. Mog.* ghebracht werden:

134. Gelijck dan oock dienaengaende soo jegens het inkomen, ende de conduicte van de Roomsche Geestelijckheyt hier te Lande, *jegens het* houden der Conventiculen van de Paus-gesinden, *jegens het bestellen* ter Schole van de Jeucht deser Landen onder de directie der Iesuiten, jegens het doen van Bevaerden, ende jegens het stellen van Crucifixen, als jegens meer andere diergelijcke saecken by haer Ho. Mog. Placaten sijn ghedaen emaneren:

135. Edoch souden de selve buyten gemeene bewilliginge geen kracht van executie konnen hebben binnen die Provincie by de welcke daer inne niet soude wesen geconsenteert;

136. Van die nature sijn mede verscheyden Poincten concernerende de Militie:

137. Ende in sulcker voegen hebben de Heeren Staten van de respective Provincien, elck ten reguarde van de soldatesque t'harer besoldinghe staende, vermogen, ghelijck het de selve oock alsnoch vry staet, de faculteyt van collatie, ofte beghevinge der Crijchs-Ampten onder de voorsz. soldatesque komende te vaceren (het sy in 't geheel of wel voor een ghedeelte alleenlijck, als over eenige Natien, ofte van soodanighe militaire Ampten als in Crijchs-expeditien komen vacant te vallen; het zy oock absolutelijck, of wel met eenige limitatie als van voorgaende nominatie van de Staten, ofte anderSints) te defereren, aen soodanich Persoon, ofte Collegie als het de selve goet dunckt;

138. Maer soo wanneer consideratien van 't ghemeene beste aenghераden hebben dat soodanige delatie soude geschieden niet ten *reguarde* van de Militie van eenige Provincien in 't particulier, maer ten opsichte van de Militie van alle de Provincien in 't gemeyn, gelijck ten tijde van 't *oprechten* van den Landt-raedt ontrent den Iare 1581. ende ten tijde van 't erigeren van een nieuwen Raedt van Staten in den Iare 1585. is geschiet, soo heeft de reden ende de nature van der saecke vereyscht dat de *deliberatien*

ratien daer over aenghestelt sijn ter Vergaderinghe van de Heeren Staten Generael:

139. Maer dat daerinne niet anders heeft konnen werden gedisponeert, ofte oock als noch wettelijck, ende met kracht van executie gedisponeert soude konnen worden dan by eenparige overgifte, ende unanime bewilliginge van alle de Provincien yder in 't bysonder, is by de Voor-Ouderen buyten controversie ghehouden, ende oock uyt het boven gheduceerde t'eenemael evident;

140. Ende omme te komen tot het poinct in desen eygentlijck contentieus: Soo vermogen de Staten van de respective Provincien, elck over de Militie van hare besoldinge te stellen alsulcke Overhoofden 't sy Gouverneurs, 't sy Capiteyns Generaels, ofte andere van mindere, ofte meerdere macht ende authoriteyt, als het de selve goet dunckt:

141. Maer soo wanneer de constitutie van tyden, ende saecken ten besten van 't ghemeen sijn aenradende dat soodanighe Overhoofden over de Militie van den gantschen Staet gesamentlijck aengestelt werden, 't sy onder den tytul van Gouverneur, ofte Capiteyn Generael, 't sy onder den tytul van Velt-Marschalck ofte onder wat naem, mitsgaders met hoedanigen macht, ende authoriteyt 't selve soude mogen wesen, soo leert de nature van der saecke dat soodanige Hoofden niet by d'een of d'ander Provincie alleen Provincialijck konnen werden aengestelt, maer dat de deliberatie dienthalven ordentelijck kan, ende oock behoort ghebracht te werden ter Vergaderinge van haer Ho. Mog.

142. Edoch dat daertoe geene wettige conclusie, met kracht van generale executie over alle de Militie van den Staet sonder exceptie, kan werden ghenomen dan by vrywillige overgifte, ende eenparige bewillinghe van alle de Provincien is in cas subject niet min evident ten reguarde van eenige der voorsz. saecken die tot exemplen van ghelijcke nature hier boven sijn geallegueert;

143. Want by soo verre aen geen Persoon ofte Collegie, het recht van Electie der Crijghs-Officieren in 't Leger te creëren, over de gantsche Militie van den gheheelen Staet, wettelijck, ende met effect in allen deelen, kan werden gedefereert tegens het sentiment van d'eene of d'andere Provincie, soo kan immers veel min in weerwil van eenighe Provincie, een Velt-Marschalck, ofte eenich ander Overhooft sijnde Opper-Commandant over alle de voorsz. Crijchs-Officieren ende die over sulcx alle der selver Charges, voor soo veel hare functien in 't Leger belanght, *eminenter* soude possideren, over de voorsz. Militie generalijck, ende sulcx mede over de Militie staende ter besoldinghe van soodanighe contradicerende Provincie, ofte Provincien, met eenige schijn van wettelijckheyt aengestelt worden;

144. Ende bestaet d'evidente reden van alle 't geene voorsz. is daer inne dat het absolute onmogelijck is, gheconsidereert de eygenschappen van eene saecke over ende ontrent de welcke de Staten van de respective Provintien elck in hun reguardt separatelijck vermogen te disponeren (ghelijck

lijck in cas subject yder van de selve bevoecht is in 't reguardt van de Militie staende t'harer besoldinge, aen te stellen soodanich Gouverneur ende Capiteyn Generael, ofte ander Chef als het haer Ed. Mog. respectivelijck goet dunckt) dat eene alsulcke saecke verstaen soude konnen werden aen de dispositie van de Generaliteyt gedefereert, ofte met d'andere Bondtgenoten gemeen gemaeckt te wesen:

145. Aengesien het van de nature van de ghemeynschap is dat een yder van die geene die in de selve participeren mede verkregen recht hebben op, ende tot yder gedeelte van de saecke die in de gemeynschap is gebracht *pro indiviso*.

146. Ende mitsdien by soo verre de Militie verstaen soude werden in de gemeynschap aen 't Corpus van de Unie ghebracht te wesen, soo soude mede noodtsaeckelijck yder Provincie als een Lidt van de Societeyt, recht verkregen hebben op, ende tot yder ghedeelte van dien, ende sulcx (by exempel) oock op ende tot het ghedeelte van de selve Militie staende op de Repartitie van Vrieslandt;

147. Mits welcken dan oock de Heeren Staten van Vrieslandt alleen niet souden vermogen eenighe d'alderminste dispositie te doen op, ende over de selve Militie van hare Repartitie, veel min daer over aen te stellen, een Gouverneur, ende Capiteyn Generael, buyten consent van de andere Bontgenoten, als alle de Bontgenoten daer toe, in voegen als boven, en in krachte van de voorsz. gemeynschap recht verkregen hebbende.

148. Synde notoir dat in eene saecke *pro indiviso* gemeyn wesende, eene van de mede Participanten ofte Leden van de Societeyt sonder bewilliginge van de anderen, niet en vermach yets oock in 't aldergeringhste te disponeren;

149. Ende staet derhalven dese vaste conclusie dat ofte de dispositie over de Militie, voor soo veel het cas subject belangt, met d'andere Bontgenoten niet en is gemeyn gemaeckt, ende dat over sulcx daer ontrent by haer Ho. Mog. niet anders dan by eenparighe overgifte van alle de Provincien kan werden ghedisponeert, ofte dat de respective Provincien daer ontrent egeene d'alderminste dispositie is competerende:

150. Maer nademael het laetste by geene van de Provincien sal werden toegestaen, moet mitsdien by alle de selve het eerste geacquiesceert werden: 't welck is 't gunt haer Ed. Gr. Mog. haer in desen te demonstreren voorgestelt hadden;

151. Dat nu wyders geobjicieert wert dat de Commissien aen de Velt-Marschalcken deser Vereenichde Nederlanden van tijdt tot tijdt verleent ende uytgegeven sijn by haer Ho. Mog. dat mede de selve Velt-Marschalcken den Eedt op hare Commissien aen niemant als aen haer Ho. Mog. hebben gedaen, ende dat d'exercitie van haer Ampt sich oock streckt niet over de Militie van haer Ed. Gr. Mog. alleen, maer over de Militie van alle de Geunieerde Provintien, is sulcks wel waer, maer moeten haer Ed. Gr. Mog. bekennen niet wel te konnen begrypen tot wat eynde alle 't selve wert geallegeert;

Want

152. Want soo men daer uyt soude poogen te adstrueren, dat het vergeven van het Velt-Maerschalck Ampt niet en is een Provinciael Poinct, maer dat het selve staet ter dispositie van de Bontgenoten ghesamentlijck, soo dient daer op tot solutie, 't gunt albereyts op het voorgaende is geseght:

153. Doch indien men daer uyt soude willen infereren dat ter Generaliteyt in dien deele tot conclusie soude konnen werden gheprocedeert by pluraliteyt van stemmen, soo staet te considereren voor soo veel het eerste aengaet, namentlijck het geven van Commissien ende beëedigen, dat het argument 't gunt daer uyt wert ghetrocken ten dien propooste in geenen deele concludent is, want, (behalven dat het geven van Commissien ende 't beëedigen niet altijdts infereert eenich recht van superioriteyt ende absolute dispositie, alsoo anders sints de Staten Generael bevoecht souden sijn tot het stellen van Stadthouders, Gouverneurs ende Provinciale Capiteyns Generaels over de respective Provincien, ten aensien bevonden wort dat haer Ho. Mog. oock somwylen aen de selve Instructien ende Commissien ghegeven hebben) soo is het wyders oock notoir dat ghelijck hooch ghemelte haer Ho. Mog. de Commissien aen de voorsz. Stadthouders, Gouverneurs, ende Capiteyns Generaels ghegeven hebben, ten versoecke van de Staten van de respective Provintien, alsoo de successive Velt-Marschalcken gheëligeert zijnde, by goetvinden van de ghesamentlijcke Bontgenoten, hare Commissien hebben ontfangen by concurrerende dispositien van de selve gesamentlijcke Bontgenoten:

154. Ende dat soo wanneer men ter contrarie by pluraliteyt van stemmen dienaengaende yetwes heeft ghetracht te ondernemen, het selve niet en is gepasseert sonder hevige contestatien, ende protestatien:

155. Houdende haer Ed. Groot Mog. oock voor ghewis, dat, by soo verre soodanige gelegentheyt voorgevallen wesende, het vermogen hadde geëgualeert het notoir recht van die geene diemen in dien deele eenmael heeft ghelieven te verongelijcken, sulcx noyt effective soude sijn te wege gebracht: Ende dat die macht waer mede men doenmaels de balance heeft doen overslaen jegenwoordich niet sijnde van dat gewichte, sulcx oock derhalven als nu wel verhoedt ende geweert soude werden:

156. Insonderheyt ghemerckt den staet van Velt-Marschalck in de jegenwoordige constitutie van saecken anders moet werden geconsidereert als wel voor desen ten tyde van de Capiteyns Generaels van de Generaliteyt, alsoo ten selven tyde de voorsz. functie was een ghesubordineert Ampt, daer het selve jegenwoordich niet anders dan als een Ampt van een Chef ende Overhooft over de Militie, in den eersten grade aengesien kan worden;

157. Ende wat belanght dat d'exercitie van 't meergeseyde Ampt sich streckt over de Militie van alle de geunieerde Provincien, daer uyt kan aen d'eene zyde wel besloten worden dat het begeven van het selve in voegen als boven, niet en is Provinciael, maer aen de andere zyde is mede onwedersprekelijck, op het fundament van de redenen hier vooren in 't lange

 gealle-

geallegueert, dat het selve niet by pluraliteyt, maer by eenparig ende consonante advysen van alle de Provintien moet werden geconfereert:

158. 't Welck immers voor al niet tegengesproocken kan werden by die geene van de welcke de bovengeroerde argumentatie is voortkomende, namentlijck d'Heeren Staten van de Provincie van Vrieslandt, als de welcke noyt hebben konnen goetvinden eenighe deliberatien over Militaire saecken aen de Generaliteyt toe te staen, dan mits blyvende de Militie van de welghemelte Provincie ter dispositie van den Heere Stadthouder ende de Gedeputeerden van haer Ed. Mog. achtervolgende der selver Instructie:

159. Van welck sentiment gelijck haer Ed. Mog. altijts ende onveranderlijck sijn ghebleven, soo verklaren de selve oock als noch jegenwoordich dienaengaende in het minste niet verandert te wesen by de Resolutie in date den *seventienden* February deses Jaers *sestien hondert seven en vyftich*, selfs op het subject van het Velt-marschalck Ampt genomen;

160. Waer mede haer Ed. Gr. Mog. vastelijck vertrouwende ten vollen geastrueert te hebben het bovengestelde eerste hooft-poinct, verders toe treden sullen tot justificatie van het tweede;

161. Dat namentlijck by de jegenwoordighe constitutie van saecken het aenstellen van een Velt-Marschalck ofte eenich ander gemeen Overhooft over de Militie van de Bontgenoten onnodich ende om verscheyde respecten oock t'eenemael ondienstich wesen soude;

162. Tot welcken synde voor eerst, ende voor al sal dienen te werden geremmemoreert dat haer Ed. Gr. Mog. ofte uyt der selver name de Heeren hare Gedeputeerden tot verscheyde tyden pertinentlijck aengewesen, ende met onwederlegghelijcke redenen ghedemonstreert hebben dat de functie van soodanich Overhooft over de Militie als waer op in cas subject reflectie wert gemaeckt, sich alleenlijck ende privativelijck is streckende over het Volck van oorloch, ofte de Legers van den Staet buyten de Provincien, ende te Velde zijnde;

163. Daer uyt dan onwedersprekelijck wert besloten dat naerdemael de jegenwoordige constitutie van tijden ende saecken geene Legers van den Staet te Velde en vordert, mitsdien oock geene nootwendicheyt kan werden ghealllegeert, omme tot verkiesinge van soodanich Overhooft te procederen, als niet konnende geimagineert worden met wat fundament dat, geene Legers versamelt werdende, een Overhooft over de Leges die niet en zijn, ofte de Militie niet te Velde gaende, een Velt-Overste daer geen Velt-toch en valt gemaeckt soude worden:

164. Ende alsoo t'sedert dien tijdt geene oorsaecken op ghekomen, nochte eenige considerable veranderingen voor ghevallen zijn die sulcks souden komen te vereysschen, soo sijn haer Ed. Gr. Mog. alsnoch van gevoelen dat het t'eenemael onnodich is in dese jegenwoordige tijdes gestaltenisse ende conjuncture van saecken tot Electie van een ghemeen Overhooft over de Militie van de Bontgenoten te procederen;

165. Ende omme particulierlijck te komen tot het weder aenstellen van

van een Velt-Maerschalck, willen haer Ed. Gr. Mog. wel geconsidereert hebben wat van desselfs Commissie, midtsgaders Ampt, ende Functie zy;

166. Wat de Commissie belanght, soo blijckt uyt het contenu, ende den text van dien, dat de selve alleenlijck hare relatie heeft tot het Leger in het Velt gebracht zijnde, ende in eenige expeditie ghebruyckt werdende, omme namentlijck aldaer alle goede ordre, regule, ende discipline in Crijchs-saecken te helpen onderhouden, ende de ordres ofte Commandementen van het Opperhooft te Velde in het werck te stellen:

167. Gelijck dan oock den name self accorderende met de innerlijcke nature van der saecke sulcx evidentlijck mede brenght, werdende de Persoon 't voorsz. Ampt bekledende doorgaens ghequalificeert Velt-Maerschalck, oock veeltijdts Velt-Marschalck van het Leger, ende by de Franschen Mareschal de Camp;

168. Alle welcke benamingen onwederspreeckelijck præsupponeren een Velt-tocht ofte een Leger in Campaigne, ende by ghevolge oock dat de voorsz. functie van soodanige nature sy dat de exercitie van de selve geen plaetse kan hebben dan by tijde van oorloge, ofte in soodanige gelegentheyt dat de noot soude vereysschen eenich Volck in forme van Leger te Velde te brengen, omme daer mede ten dienste van den Staet te ageren:

169. Daer uyt dan oock onwederspreeckelijck wert besloten dat de meergeroerde Charge by tyde van Vrede, geen Legers te Velde gaende, ende geen Crijghs-volck in Campaigne ghebracht werdende t'eenemael onnodich is;

170. Synde wyders mede evident dat de Velt-Marschalcken deser Vereenichde Nederlanden uyt krachte, ende vermogens hare Commissie niet bevoecht sijn ghewest in vredige tyden yets ten dienste van den Staet te doen ofte te contribueren, nochte ten opsichte van de deliberatien die over Militaire saecken werden aenghestelt, nochte ten reguarde van de executie der Militaire Commandementen die ghedurende de vredige tyden gewoon den gedecreteert te werden.

171. Van alle het welcke een levendich exempel is geweest de jonghstghewesene Velt-Marschalck, welckers Ampt, alhoewel haer Ho. Mog. goetgevonden hebben het selve, onaengesien 't sluyten van den Vrede met den Coninck van Spangien, noch te continueren, bevonden wert van die tijdt af niet anders geweest te sijn dan een blooten naem ende certytel, sonder eenige essentiele realiteyten.

172. Want of wel van wegen haer Ed. Gr. Mog. uyt consideratie van de Illustre extractie ende hooghe meriten van den Heere van Brederode goeder memorie, in de Jaren *sestien hondert een en vyftich*, en de *sestien hondert twee en vyftich*, door de Heeren der selver Gedeputeerden ter Generaliteyt comparerende getracht is het werck daer heenen te dirigeren, dat soo wanneer aldaer eenige deliberatien vallende over Militaire saecken den Raedt van State soude werden versocht daer op advijseren, als dan den selven Raedt met eenen aengeschreven mochte worden, daer over te hooren de consi-

deratien

deratien van den Velt-Maerschalck, ende ten eynde de selve behoorlijck mochte sijn geimformeert van alle 't geene ontrent de Frontieren van den Staet soude mogen voorvallen, omme alsoo met des te beter kennisse op alles te kunnen adviseren, dat derhalven oock de Gouverneurs ende Commandeurs in de respective Steden, Forten ende Plaetsen van den Staet mochte werden aengeschreven dat syluyden aen de Velt-Marschalck van tijdt tot tijdt souden hebben te adviseren ende bekent te maecken 't geene haer voor soude komen ten dienste van den Lande, en de insonderheyt het stuck van den oorloge concernerende; mitsgaders hem successivelijck te berichten van de constitutie harer Guarnisoenen, van 't houden der wachten, ende ghenerālijck van alle andere devoiren der Officieren ende gemeene Soldaten, soo te Voet, als te Paerde, op dat de defecten, wan-devoiren ende disordre daer de selve mochten zijn, ghebetert ende behoorlijck geredresseert mochten worden: dat wyders den gemelten Velt-Marschalck geauthoriseert mochte werden omme een generale reveüe te doen in alle de Frontieren ende Fortressen van desen Staet, ende aldaer te letten op de tochten ende wachten, ghelijck mede ten selven tijde van wegen haer Ed. Gr. Mog. instantie ghedaen is, ten eynde den meerghemelten Heere van Brederode in qualiteyt als Velt-Marschalck soude werden geadmitteert om sessie te mogen nemen in den Raedt van State; Soo sullen nochtans de Heeren Gedeputeerden van de andere Provincien haer ghelieven te erinneren hoe dat de selve, naer voorgaende lecture ende examinatie der voorsz. Commissie van den welghemelten Heere Velt-Maerschalck, sich daer jegens uyt den name van de Staten hare respective Heeren Committenten met grooten ernst hebben gheopposeert, sustinerende alle het selve strydich te wesen met de nature van sijne functie, immers te excederen de termen van desselfs Commissie ende authoritatie;

173. Indervoegen dat haer Ed. Gr. Mog. (die mede wel hadden geconsidereert dat den Velt-Marschalck in krachte, ende vermogens sijne Commissie tot 't geene voorsz. is, ofte tot eenich gedeelte van dien eygentlijck niet en was bevoecht ofte gequalificeert, ende die oock om die oorsaecke daer toe hadden doen versoecken nieuwe resolutie, ende speciale authorisatie van haer Ho. Mog. de welcke andersints onnoodich soude sijn gheweest) doen ter tijdt haer genootsaeckt ghevonden hebben aen de voorsz. sustenue te defereren: gelijck dan oock de saecke daer by is ghelaten, sonder dat bevonden werdt dienthalven naderhandt eenige verdere poursuittes gedaen te wesen;

174. Midts welcken alsoo ten vollen blijck dat het Velt-Maerschalck Ampt, in dese jegenwoordige constitutie van tijden ende saecken onnoodich is, dat het selve oock boven dien, om verscheyde respecten den welstandt van den Staet ten hoochsten concernerende ondienstich is, soo meynen haer Ed. Gr. Mog. voor den dienst ende de gerusticheyt van den Staet beter te wesen de meergemelte functie te mortificeren, ende voor soodanich in het toekomende te houden, als by nieuwe Electie de selve wederomme te doen bekleden;

175. Oordee-

175. Oordeelende als noch, ghelijck de selve by de ouverture van de hoochgem. Illustre ende extraordinaire Vergaderinge van de ghesamentlijcke Bontgenoten voor haer advys ende sentiment verklaert hebben dat voor een fondament ende vaste maxime dient ghehouden te worden dat een perpetuel Chef ofte Overhooft over de Militie te stellen, niet alleenlijck onnoodich, maer oock t'eenemael ondienstich is;

176. Ende dat over sulcx soo wanneer by tyde van Oorloch ende hoochdringende noodt de ghesamentlijcke Bontgenoten souden mogen goetvinden tot Electie van een Overhooft over de Militie te procederen, ofte dat andersints by d'een of d'ander occasie eenich gros by den anderen getrocken ende daer over eenich Chef ghestelt soude moeten worden, als dan aen soodanich te verkiesen Overhooft ofte Chef niet en soude behooren te werden gegeven perpetuelle Commissie, maer alleenlijck voor soodanige expeditie ende Velt-tocht, ofte occasie als als dan voorhanden soude mogen wesen;

177. Ende alsoo menichvuldighe redenen, mitsgaders veele exemplen daer toe dienende, soo uyt de Heylige als Prophane Historien getrocken, ghededuceert ende geallegueert sijn in seeckere Deductie by haer Ed. Gr. Mog. op den 25. July des Jaers 1654. gearresteert ende naderhandt door den druck gemeen ghemaeckt, dat oock de practycque dienthalven in alle wel gepoliceerde, ende in 't stuck van de Militie best gereguleerde Staten soo van voorgaende als van dese jegenwoordige Eeuwen, selfs onder Coninckliicke regieringen, evident is, sulcx dat by alle wyse Politycquen tot conservatie van de liberteyt ten hoochsten dienstich geoordeelt, ende om meer andere considerable respecten nevens haer Ed. Gr. Mog. t'eenemael noodtsaeckelijck ghehouden wordt dat hooghe aensienlijcke Ampten, insonderheydt in de Militie op een ende de selve Persoon niet lange en werden gecontinueert, sustinerende dat gelijck 't selve in Coninckrijcken en Monarchale regieringen seer suspect ende periculeus, alsoo in Republycquen t'eenemael ruineus is *maximamque libertatis Custodiam esse, si magna imperia (utique in militiâ aut praefecturâ* (gelijck de selve spreecken) *diuturna non sint, & temporis modus imponatur, quibus juris imponi non possit*; soo sal niet noodich wesen dienaengaende eenige breder extentie te doen: Mamercus Æmilius dictator apud Livium.

178. Alleenlijck sal tot beantwoordinge van eenighe objectien hier tegens gheformeert, ende eerstelijck op het gunt geseght wordt dat haer Ed. Gr. Mog. selfs desen aengaende hier bevoorens van andere consideratien souden sijn geweest, jae dat de selve de noodtsaeckelijckheyt van het Velt-Marschalck Ampt, expressellijck geagnosceert souden hebben, met weynige woorden, dienen het naervolgende;

179. Dat noyt sal werden bevonden nochte uyt eenighe Acten, Deductien, Staetsgewyse Resolutien, ofte andere Documenten met reden konnen werden gheinfereert dat haer Ed. Gr. Mog. in dien dele immermeer van andere sentimenten sijn geweest als de selve jegenwoordich verklaren te wesen: ende alhoewel het bewys dienthalven niet en incombeert haer Ed. Groot Mog. die in *terminis negativis versern*, maer den geenen die het con-

contrarie souden willen sustineren, soo sal echter ten overvloet alhier aengewesen, ende met allegatie van authentijcque Acten geverifieert werden de saecke inder daedt ende waerheyt soodanich als nu geseght is, gelegen te wesen:

180. Sijnde in den eersten notoir, dat haer Ed. Gr. Mog. op de ouverture van de groote ende Illustre Vergaderinghe van de ghesamentlijcke Bontgenoten (gelijck hier boven albereyts geseyt is) op den 19. January des Iaers 1651. door monde van den Heere Raedt Pensionaris Cats haer op 't een en het ander verklaert hebben, sulcx ende in voegen als de poincten hier vooren staen gheposeert, ende onder anderen met dese volgende formele woorden;

181. *Jegenwoordich te treden tot verkiesinghe van eenen nieuwen Gouverneur ofte Capiteyn Generael, wert by haer Ed. Gro. Mog. geoordeelt bedenckelijck te wesen; maer souden de selve wel eer hare gedachten laten gaen op een forme van Regeringe, in het Militair na het exempel van de outste Republijcque die in de Werelt oyt bekent is gewest, te weten, van de Hebreen, dat is, Godts eygen Volck selfs, die van die tijdt af dat sy uyt Egypten zijn getogen, tot de tijdt der Coningen toe, wesende ontrent vier hondert ende vijftich Iaren, noyt een vasten Gouverneur of Capiteyn Generael, niet jegenstaende de selve in geduyrige oorlogen waren, en hebben ghestelt, maer alleen op elcken tocht dieder te doen was een Hooft ofte Volc-Overste verkosen; ende wert de selve Republycque by de geleerste Schryvers gantsch seer met desen Staet om verscheyden redenen daer toe dienende, gheoordeelt over een te komen, gelijck oock de forme van de selve by de wijdtste Natien als eertijts by de Romeynen, by die van Athenen, ende Lacedemonien, ende by onsen tijdt by de Venetianen, Switsers, Genuesen, ende anderen in desen jeghenwoordigen tijdt wert ghevolcht: Boven dien meenen haer Edele Groot Mogende het verkiesen van soodanigen Generael uyt verscheyde respecten ondienstich te wesen;*

182. Ende alsoo ontrent de voorsz. tijdt eenige Provincien haer dienaengaende betoonden van andere speculatien, ende van discrepante consideratien te wesen de selve van ghelijcken inbrengende ter hoochgemelte Vergaderinge, ende haer fonderende ghenoechsaem op de selve redenen ende maximen die jegenwoordich mede by eenigen worden gedreven: soo hebben haer Ed. Gr. Mog. goet ghevonden tot justificatie van de geseyde hare Propositie, ofte van de sustenuen daer inne vervat, ende namentlijck mede van dat een gemeen Chef ofte Overhooft over de Militie van alle de Provincien by tijde van Vrede, onnut, ende ondienstich was, op haren namen te doen instellen seeckere geraisonneerde Deductie, de welcke op den *dertichsten* January daer aen volgende in de meergemelte Generale Vergaderinge ingedient is;

183. In den selven Iare hebben haer Ed. Gr. Mog. mede goet gevonden eenige Heeren uyt het midden van der selver Vergaderinge expresselijck op dit subject aen de Heeren Staten van Zeelandt te committeren, de welcke oock dienvolgende op den 25. April des voorsz. Iaers in de Vergaderinghe van de hoochghemelte Heeren Staten van Zeelandt het voorsz. Poinct by hare Propositie eerst by monde gedaen, ende vervolgens in geschrifte overgelevert, met veele redenen geastrueert hebben;

184. Na-

184. Naderhant in den Iare 1653. op den 28. July by de Heeren Gedeputeerden van de welgemelte Provincie van Zeelandt ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. ghedaen sijnde seeckere Propositie, tenderende ten eynde gheprocedeert mochte worden tot het eligeren ofte designeren van een Capiteyn ende Admirael Generael, midtsgaders het substitueren van een Lieutenant in beyde de voorsz. Charges, hebben haer Ed. Gr. Mog. op't voorsz. subject ende jegens de voorgeroerde Propositie van de meergemelte Heeren Gedeputeerden van Zeelandt voornoemt gedaen concipieren, ende op't Papier brengen seeckere nadere Deductie daer inne het voorsz. der selver sentiment wederomme in krachtighe ende significante termen uytgedruckt wert: welcke Deductie op den *tweeden* Augusti des selven Iaers 1653. by haer Ed. Gr. Mog. gearresteert wesende, oock vervolgens by Copie aen de andere Provincien is gecommuniceert;

185. Blijckende over sulcx by alle de selve Deductien, Propositien ende meer andere Acten ende actitaten dat haer Ed. Gr. Mog. desen aengaende in het minste niet en sijn verandert van sentiment, maer dat de selve ghelijck jegenwoordich alsoo oock voor desen altijts van opinie sijn geweest, soo als haer Ed. Gr. Mog. oock voorts onveranderlijck vermeynen te blyven, dat het aenstellen van een Overhooft over de Militie van wegen de Generaliteyt in tijde van Vrede niet alleen onnoodich, maer oock ondienstich is, ende dat den noot anders vereyschende aen soodanich te eligeren Overhooft maer voor een Velt-tocht ofte expeditie Commissie behoort gegeven te worden;

186. Wel is waer dat haer Ed. Gr. Mog. tot nader demonstratie van dat geene nootsaeckelijckheyt konde werden geimagineert, omme in de voorsz. tijdts gelegentheyt tot het verkiesen van een Capiteyn Generael over de Militie te procederen, onder anderen mede gheallegueert hebben dat de Militie deser Vereenichde Nederlanden noch hadde een bequaem Overhooft ofte Directeur van wegen de Generaliteyt tot Velt-Maerschalck over de selve ghestelt, maer daer uyt te willen infereren, dat mitsdien by haer Ed. Gr. Mog. oock gesustineert soude sijn het aenstellen van een Velt-Maerschalck, selfs, in vredige tijden, ende geen Legers te Velde gebracht ofte geemployeert werdende, nootsaeckelijck te wesen, is notoirlijck eene ongefondeerde argumentatie, welckers swackheyt seer lichtelijck by alle, ende eenen yegelijck die de voorsz. Deductien ende andere geschriften met aendacht sullen gelieven naer te sien, ontdeckt sal konnen werden;

187. Sijnde sulcx dat haer Ed. Gr. Mog. doorgaens by de selve Deductien, ende geschriften sustineren *dat naerdemael Godt de Heere door sijnen genadigen zegen den oorlogh hadde gheliefden te eyndigen, ende in een glorieuse Vrede te veranderen, ende dat over sulcx, de bewegende oorsaecke om de welcke een Velt-Overste over de Militie van den Staet aengestelt was, gheeyndight door het sijnde komen te cesseren, het oock diensvolgende onnoodigh was wederom tot electie van soodanigh een Overhooft te procederen: Te meer* (nota, dit sijn de formele woorden) *alsoo haer Edele Groot Mogende boven alle andere landen aendachtigh, [illegible] de Militie* (doen maels) *in dese*

Landen noch soodanich bestelt was (Naementlijck door een Velt-Marschalck) *dat selfs by overkomste van oorloge, geen nootsaeckelijckheyt soude* (geweest) *sijn omme tot soodanigen verkiesinge te procederen*;

188. Daer uyt dan immers evedentlijck blijckt dat haer Ed. Gr. Mog. altijdts van advyse sijn geweest, dat in tijde van Vrede een Overhooft over de Militie hoedanich het selve oock soude mogen wesen, 't zy Capiteyn Generael, 't zy Velt-Marschalck of andersints, t'eenemael ende absolutelijck onnoodich is; hebbende *secondario* noch soo veel verder gegaen dat selfs by overkomste van oorloch, haers oordeels, het eligeren van een Capiteyn Generael niet nootsaeckelijck was, als de Militie van een Velt-Marschalck, ofte ander bequaem Overhooft was versien:

189. Sulcx dat haer Ed. Gr. Mog. met waerheyt konnen verklaren noyt ghedachten ghehadt te hebben omme te sustineren, dat by tijde van Vrede een Velt-marschalck aengestelt, ofte nootsaeckelijck aengehouden soude behooren te worden;

190. 'T gunt vorders geallegueert wordt *quod tempore pacis de bello sit cogitandum* konnen haer Ed. Gr. Mog. niet alleen ten vollen toestaen, maer bekennen oock van gelijcken te oordelen, dat 't selve dienstich, ja ten hoochsten noodich zy tot securiteyt, subsistentie ende conservatie van den Staet;

191. Edoch moeten niette min rondelijck verklaren, niet te konnen sien dat daer uyt soude volgen, dat men in tijde van Vrede soude dienen weder aen te stellen soodanigen Officier wiens functie alleenlijck ende privative plaets kan hebben in tijde van oorloch, ende alsdan noch niet anders dan soo wanneer het Leger te Velde in eenige expeditie werdt geemployeert:

192. Te min dewyle volgens de maximen, ende de practijcque van alle Landen noyt eenich Overhooft over de Militie werdt aengestelt in tijde van Vrede, maer dat ter contrarie bevonden werdt, dat meest alle Staten gewoon sijn den Oorloch getermineert wesende hare Capiteyns Generaels ofte andere Overhoofden over de Militie uyt haren dienst te licentieren ende t'ontslaen;

193. Op't geene wyders geseght wert dat men de Militie aenhout, ende sulcx daer het Lichaem noodich is, dat daer oock het Hooft dient te wesen, kan peremptoirlijck tot solutie dienen (behalven dat de argumentatie die gemaeckt werdt van een natuyrlijck Lichaem ende Hooft tot een civil Lichaem ende Hooft niet altijdts bequaem, ende concludent bevonden werdt, sijnde in materie van regieringe kennelijck, dat, gelijck als een ende het selve Hooft ghestelt kan werden over verscheyde, ende van den anderen gedistingueerde Lichamen, alsoo mede een Lichaem gheregeert kan worden door verscheyde Hoofden) dat het inder daedt sulcx zy dat het Lichaem van de Militie jegenwoordich versien is van een ghenouchsaem Hooft ofte Hoofden, ja van soodanige als de natuere van der saecke ende de gelegentheyt van de tijdt is requirerende:

194. Sijnde de selve Militie bestelt met Ritmeesters, Capiteynen ende andere meerdere ende mindere Officieren, mitsgaders in de Frontier plaetsen

sen ende Guarnisoenen met Gouverneurs, Commandeurs ende andere Subalternen, ja selfs in eenige Provincien met Capiteyns Generaels, boven het beleyt ende de directie ontrent de selve de Gecommitteerde Raden ofte Gedeputeerde Staten uyt den name ende van wegen de respective Provincien competerende: welcke alle soodanige influentien gheven aen het Lichaem van de Militie, als het selve tot sijn welwesen in de jegenwoordige constitutie van saecken van noode heeft;

195. Ia in plaetse dat men buyten alle fondament eenige incongruiteyt in de jegenwoordighe bestellinge van de Militie sonder Velt-Marschalck poocht aen te wesen ende 't selve ghelieft te vergelijcken by een Lichaem sonder Hooft, soo soude ter contrarie den genen die het aenstellen van een Velt-Marschalck in de jegenwoordige constitutie van tijden ende saecken soo onmatichlijck urgeren, met goet recht by retorsie, aenghewesen konnen werden de menichvuldige incongruiteyten die by voortganck daer inne souden resideren, soo verre dat den selven prætensen Veldt-Maerschalck, als men de saecke met sijn eygen naem soude ghelieven te beteyckenen, welte rechte een wanschepsel, ende een Hooft sonder Lichaem genoemt soude mogen worden;

196. Nademael inder waerheyt het Lichaem waer over men een Velt-Maerschalck als een Hooft soude konnen aenstellen (te weten een Militie in forme van Leger te Velde getrocken wordende) jegenwoordich in desen Staet niet wesentlijck wert bevonden; ende dat men, vermits het boven-ghededuceerde, notoirlijck niet en kan sustineren dat de Militie van den Staet in de Frontier-plaetsen ende Guarnisoenen verdeelt ofte in de respective Provincien logerende het Lichaem van 't voorsz. Hooft wesen soude;

197. Ende alsoo alle het geene jegens de voorsz. positiven verders wert geobjicieert, ofte by sich selven komt te vervallen, of door het vooren gededuceerde albereyts in genere wederleyt is, so achten haer Ed. Gr. Mo. onnodich daer jegens breder te particulariseren: sullende alleenlijck met weynige woorden beantwoort werden 't gunt uyt de H. Schriften jegens haer Ed. Gr. Mo. wert geproduceert, en dat in het Boeck der Con. soude staen, *eenen Coninck sullen wy hebben die sal voor ons uytgaen ende voeren onse oorlogen voor ons:*

198. Waer op, omme kortelijck te bewysen hoe qualijck de selve passagie ten propooste wert geallegeert, ende omme met eenen te refuteren het argument 't gunt daer uyt schijnt getrocken te worden, ghenoech sal wesen, maer alleenlijck de rechte plaetse aen te wysen, daer de selve passagie in Godes Heylige woort ghevonden wort, met allegatie ende Deductie van eenige circumstantien, daer ontrent staende te noteren:

199. Soo is het dan sulcx dat die boven gheposeerde woorden eygentlijck sijn gheweest een versoeck van het volck Israëls, door hare Outsten gedaen aen den Prophete Samuel, omme te hebben eenen Coninck;

200. Welcken aengaende voor eerst staet te remarqueren dat het selve versoeck naer de ghetuygenisse van de Heylige text niet alleen quaet is geweest in de oogen van Samuel, maer dat het Gode selfs ten hoochsten heeft

 mishaecht,

mishaecht, diermaten dat hy sijn ongenoegen daer over aen Samuel betuycht heeft, met dese woorden: *Sy hebben u niet verworpen, maer sy hebben my verworpen dat ick geen Coninck over haer sal zijn* : vermanende echter den Prophete omme te hooren naer hare stemme, ende omme naer voorgaende hooghe betuyginghe hun te kennen te geven de wyse des Conincks die over haer regieren soude;

201. Gelijck dan oock dienvolgende Samuel aen het Volck Israëls den staet der Coningen representeerde met de woorden des Heeren tot haer geseyt heeft, *dit sal des Conincx wyse sijn die over u regieren sal: Hy sal uwe Soonen nemen, dat hyse sich stelle tot sijnen Wagen, ende tot sijne Ruyteren, dat sy voor sijnen Wagen heenen loopen: Ende dat hyse sich stelle tot Overste der duysenden, ende tot Oversten der vijftigen: ende dat sy sijnen Acker ploegen, ende dat sy sijnen Ooghst ooghsten, ende dat sy sijne Kryghs-Wapenen maecken, mitsgaders sijn Wapentuych, ende uwe Dochteren sal hy nemen tot Apotekerssen, ende tot Kouckenmaeckden, ende tot Backsters: ende uwe Ack.rs, ende uwe Wyngaerden ende uwe Olyfgaerden, die de beste zijn, sal hy nemen, ende salse sijne Knechten geven: ende u Saet, en uwe Wyngaerden sal hy vertienen, ende hy salse sijne Hovelingen, ende sijne Knechten geven: Ende hy sal uwe Knechten, ende uwe Dienstmaeckden ende uwe beste Iongelingen, ende uwe Ezelen nemen: Ende hy sal sijn werck daer mede doen: hy sal uwe Kudde vertienen:*

202. Edoch heeft het Volck des niet jegenstaende gepersisteert by hare gedesregleerde ende tumultueuse driftigheden, weygerende Samuels stemme te hooren, ende reitereren haer gedane versoeck: soo dat Samuel aen de selve op het expresse gebodt van Godt de Heere een Coninck gegeven heeft, ende soodanigen als alle de Volckeren hadden: welcke Volckeren, ende namentlijck de Orientaelsche Natien, als uyt der aert genegen zijnde tot dienstbaerheyt ende subjectie bevonden werden doorgaens geweest te zijn in eene absolute slavernye onder de despotycque Regieringe van hare Coningen;

203. Gelijck dan oock de Israëliten t'sedert dien tijdt (als den Text uytdruckelijck seght) hare Coningen tot Knechten gheweest zijn, in voegen dat de selve Israëliten met recht sijn genoemt ghewordden *despotissima pars servientium:* werdende by het vervolgh van de Historien bespeurt aen haer alles punctuelijck van wegen hare Coningen bejegent te wesen 't gunt haer Godt de Heere door den Prophete hadde doen voorseggen, ende 't gunt hier boven ten deele staet geexpresseert;

204. Jae alhoewel onder de Coningen van Israël veele vroome ende Godtvresende Mannen geweest zijn, soo wert echter bevonden dat hare actien ende comportementen met seer grove sonden zijn besoetelt gheweest, ende dat Godt de Heere daer door, geduyrende hare respective Regieringen, het Volck doorgaens swaerlijck heeft besocht;

205. Sulcx dat uyt het boven-gemarreerde evidentelijck blijckt dat de Heere aen sijn Volck geen Coninck gegeven heeft, omme haer daer mede sijne liefde t'hon waerts, ofte sijne voorsorge over haer te betonen, ende te bewysen, maer gelijck de Schrift spreeckt, dat hy haer een Coninck gegeven heeft in sijnen thoorn: Sullende haer Ed. Gr. Mog. Godt Almachtich bidden, dat hy haer ende hare Bontgenooten ghenadichlijck ghelieve te be-

waren voor soodanige sinnen ende sulcke gedachten, dat Syne Goddelijcke Majesteyt, die dese Landen soo miraculeuselijck allenthalven bestiert, jae genoechsaem als door eene Theocratische Regeringe ghegouverneert, ende in dier voegen tot soo glorieusen ende florissanten staet ghebracht heeft, mede op gelijcke wyse souden vertoornen, ende dat sy by ghevolge oock subject werdende des selfs indignatie mede over haer halen souden de straffen die het Volck Israël als vooren overgekomen zijn;

206. Verhoopende volgens hare onveranderlijcke intentie, onder den genadigen zegen van Godt de Heere, te blyven by de gerecipieerde forme van de Regieringe, ende by de conservatie van haer recht in het Militair sulcks ende in der voegen als hier boven nu ghededuceert is, insonderheyt dewyle blyckt die wyse Godt de Heere selfs in sijn eygen Volck meest behaechlijck geweest te zijn, oock de selve forme, ende wyse van Regieringe soo ongeschent aen hare posteriteyt ende Nakomelingen, sonder eenige diminutie ofte krenckinge van de vry ende gerechtigheden over te laten als sy die van handt tot handt van hare loffelijcke Voor-Ouderen hebben ontfangen: besluytende over sulcks met de woorden van den Batavier *Claudius Civilis; Serviunt Syria, Asiaque, & Suetus Regibus Oriens;*

207. Connende onder des haer Ed. Gr. Mog. niet naerlaten by desen te betuygen de hartgrondighe droefheyt die de selve scheppen uyt de alleguatie van soodanighe passagien, onder prætext omme met ende door de selve te bewysen de noodtsaeckelijckheyt van het aenstellen van een Velt-Marschalck, selfs in tyde van Vrede, insonderheyt door dien soodanighe allegatien jegenwoordich gedaen werden by die Bontgenoten, die men bevint van allen ouden tyde boven anderen van hare vryheyt jalours ende voor de conservatie van haer recht ende gerechtigheyt sorghvuldich gheweest te zijn:

208. Synde bekent dat de Vriesche Natie, daer alle de andere Provincien Landts-Heeren gehadt hebben, met den naem van Hartogen, Graven, ende Voochden, altijdts voor de selve ghepræfereert heeft een vrye Regieringhe: Kiesende alleenlijck tot directie van hare saecken ende omme de selve te modereren een Persoon uyt den haren, met de qualiteyt van *Potestaet*, ende alhoewel de gemelte Provincie naderhandt goetgevonden heeft te kumen tot het aennemen van Erf-Gouverneurs, soo heeft de selve echter hare vryheyt gheconserveert, soodanich dat sy noyt binnen haer district yets heeft willen erkennen 't gunt de vryheyt eeniger maten scheen te naer te gaen, selfs niet het recht van Leenen ende Vasallagien, als eeniger maten smaeckende na subjectie, in voegen dat bevonden wert, ten tyde van de Hartogen van Saxen uyt haren name daer van ronde verklaringe ghedaen te weten met dese woorden, *da Vriesen wetten van nin Lien te sidsen.*

209. Ende bevinden haer Ed. Gr. Mog. de voorsz. hare alteratie noch veel te werden geaggraveert door dien de selve verders bespeuren onder anderen mede noch geproduceert te zijn, eene passagie, met eenige veranderinghe van woorden uyt den Roomschen History-schryver Tacitus ontleent,

ontleent, ter plaetse daer de selve verhaelt het eerste schelmstuck met het welcke den Keyser Tiberius sijne Regieringhe begonnen ende geinaugureert heeft: Namentlijck, de moort van Agrippa Phosthumus Dochters Zoon van den doenmaels jonghst overleden Keyser Augustus, ende ten dien opsichte dessels naeste Erfgenaem:

210. Werdende aldaer bevonden dese volgende woorden door Crispus Sallustius aen gemelten Keyser Tiberius gesproocken te wesen *eam conditionem esse imperandi, ut non aliter ratio constet quam si uni reddatur*;

211. Hebbende de voornoemde Sallustius door die magnifijcque Oratie willen betonen dat het nootsaeckelijck was geweest den voornoemden Agrippa Posthumus te doen om 't leven brengen, omme door dat middel het Opperste Dominaet, 't welck den selven Agrippa aen hem Tiberius gedisputeert soude hebben gehadt, in sijne handen alleen te doen vallen:

212. Edoch is soo wel de voorsz. daet van Tiberius, als de voorverhaelde spreucke van Sallustius, by alle vroome ende wyse Politycquen gereputeert *inter flagitia Dominationis*, ende voor soodanich by de selve altijdts gedetesteert: gelijck hier ontrent met nader Deductie gheparticulariseert, ende de voorsz. spreucke oock ten desen naer hare merite gheappliceert soude konnen worden, ten ware haer Ed. Gr. Mog. om verscheyden respecten raedtsamer achteden 't selve voor dese male naer te laten;

213. Synde haer oochmerck in desen alleenlijck te justificeren ende adstrueren het recht soo de selve als oock hare respective Bondtgenoten over, ende ontrent de Militie competerende;

214. Verklarende haer Ed. Gr. Mog. nochmaels van meyninge te wesen, 't selve recht soodanich in den haren te gebruycken, sonder toe te laten dat eenige de minste indracht dienaengaende aen haer geschiede, ofte oock aen anderen gedaen werde:

215. Synde ter contrarie geresolveert in 't voorsz. recht, mitsgaders in de exercitie van dien hare Bontgenoten na haer uytterste vermogen te helpen voorstaen, en mainctineren, als willende dienaengaende, en voorts in alles punctuelijck, religieuselijck, ende onveranderlijck verblyven by de Unie, mitsgaders de mainctenue van de Hoocheden ende Vryheden van de respective Provincien, en tot dien eynde alle goede correspondentie, confidentie, en eenicheyt, met hare Bontgenoten practiseren ende cultiveren:

216. Met vast vertrouwen dat haer Ed. Gr. Mog. van de selve haer Bontgenoten oock reciprocquelijck met gelijcke goede intentie ende yver sullen werden bejegent, op dat alsoo door een onderling concert ende wel overeenstemmende Harmonie, de saecken van den Staet van tijdt tot tijdt in meerder ende meerder fleur ende posperiteyt gebracht mogen werden, volgens het divise *Concordia res parvæ crescunt*: daer toe Godt den Heere Almachtich gebeden sy dessels genadigen ende goedertiernen segen te willen verleenen.

Aldus gedaen en gearresteert by de hoochgem. Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, in s'Graven Hage den *seventienden* Mey 1657.

Ter ordonnantie van de Staten voornoemt. *Herb*. *van Beaumont*.

Reso-

Resolutien, Acten, Stucken, ende Munimenten, Dienende tot beter verstant van de bovenstaende Deductie; *Midtsgaders tot bewijs van verscheyden Faicten, ende omstandicheden daer inne verhaelt: Met aenwysinge door Letters in margine gestelt, op wat passagien van de voorsz.* Deductie *de selve sijn applicabel.*

A.

Verscheyden Acten, ende Resolutien waer by blijckt dat de Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt selfs korts naer de Unie, nieuw Crijghsvolck aenghenomen, ende 't selve uyt haren dienst wederomme ghelicentieert, oock hare Compaignien naer gelegentheyt versterckt, ofte tot minder getal gereduceert hebben.

Extracten uyt de Resolutien van de Heeren Staten van Hollandt, ende West-Vrieslandt, genomen in haer Ed. Gr. Mog. Vergaderinge op

Den *sevenden* July 1579.

ALsoo de Staten nodich bevonden hebben dat in plaetse van de Compagnien die binnen Mastricht (Godt betert) sijn gebleven, vier Compagnien wederomme opgericht worden, hebben tot Capiteynen daer over gesteelt Jonckheer Floris van Brederode, Arent van Duyvenvoorde, Jacob Steyn, ende Bonne van Weender, onder conditie dat met de Knechten in 't bysonder sal afgereeckent worden. A

Den *tienden* July 1579.

ALsoo de Staten van Hollandt noodich bevonden hebben eenige Compagnien ende Vendelen op te rechten tot dienste, ende verseeckertheyt der selver Landen overmits de goede kennisse ende seeckerheydt die de selve sijn hebbende van den Persoon van Jacob Augustynesz. Steyn, van sijner getrouwigheyt, bequaemheyt, ende experientie die de selve in dienste van den Lande heeft bewesen, hebben den selven Jacob Steyn wederomme ghestelt, ende gecommitteert als Capiteyn, gevende den selven over sulcx volkomen last omme eene Compagnie van hondert dertien Persoonen soo Officieren als Soldaten getrouwe, experte, ende ervaren Nederlandtsche Knechten wesende, in alder diligentie op te rechten, ende voorts onder den Eedt die by hen Sijn Excell. ende de Staten sal worden gedaen, die voorsz. Knechten in goede ghehoorsaemheyt, Krijghs-ordre, en discipline te stellen, ende t'onderhouden, achtervolgende d'Ordonnantie, A

nantie, ende Instructie by Sijn Excell. ende de Staten daer op ghemaeckt, Lasten ende ordonneren daeromme de Staten, voornoemt, allen ende eenen yegelijcken den voornoemden Capiteyn daer vooren te houden, gehoorsamen, ende respecteren.

Den *vijf en twintichsten* November 1579. Naenoene.

A DE Staten hebben verklaert, ende gheordonneert dat Jonckheer Dirck Vych Heere van Zuylen, Amptman van de Neder Betuwe sijn Compagnie sal mogen verstercken tot hondert vijftich hoofden, ende dat tot behoef van de selve Compagnie, van date van de Monsteringe der selver Knechten ter Maent by die van Hollandt uytten Comptoire van *Esayas* de Lindt tot Rotterdam betaelt sullen werden twaelf hondert guldens, welverstaende dat 't selve aen de quote van die van Hollandt voor de voornoemde drie Maenden kortinge strecken sal als naer behooren.

Den *vier en twintichsten* Juny 1580.

A AEnmerckende dat tot goede bewaernisse, ende verseeckertheyt der Stede van den Briele, ende die Forten aldaer, daer aen dese Landen van Hollandt soo grootelijcks is gelegen, nootelijcken op de versterckinghe van de Guarnisoenen op de selve Forten voorsien moeste worden, sulcks dat daer af mede in tijden des noot eenige Knechten ter Zee ghebruyckt souden mogen worden tot meerder dienste der selver Landen, Soo ist dat de Staten voornoemt, verstaen hebbende die goede meeninge van Sijn Excell. ende goede kennisse hebbende van de ghetrouwicheyt ende ervarentheyt van Willem Heyndrickfz. jegenwoordich in dienste wesende der voorsz. Landen, den selven ghecommitteert hebben, ende committeren by desen als Capiteyn op te rechten een Vendel, ende Compagnie van hondert hoofden, wesende getrouwe, ende experte Soldaten te Water ende te Lande wedervaren wesende, daer mede die selve Capiteyn hem in alder ghetrouwicheyt sal laten ghebruycken *ten behoeve van Sijn Excell. ende de Staten voornoemt* op alle tochten, wachten, ende exploicten daer den noot vereyschen, ende den selven Capiteyn belast sal worden, ende voorts gehouden sal sijn t'onderhouden, ende doen onderhouden alle Ordonnantien, ende Articulen op den Krijghs-handel ghemaeckt, ofte die als noch gemaeckt sullen mogen werden onder al sulcken Tractemente, ende besoldinge als by andere Capiteynen, ende Soldaten wert ghenoten, Lasten, ende ordonneren daeromme die Staten van Hollandt voornoemt, allen Oversten, Lieutenants-Generaels, Capiteynen, Officieren, ende Soldaten te Water ende te Lande, ende oock alle Ingesetenen van Hollandt, versoeckende oock allen anderen den voornoemden Capiteyn Willem Hendrickfz. daer inne te doen, ende laten geschieden alle vordernisse, hulpe, ende assistentie sonder eenige verhinderinge ter contrarie.

Den

Den vijftienden Augusti 1580.

IS geordonneert dat de Knechten leggende binnen Vyanen, overmits de dissentie onder henluyden wesende, ende dat de selve Stede gestelt is in handen van Syne Exell. ende die Pals-Gravinne. Dat mede de selve Soldaten hooge soldye trecken de selve gelijckelijck sullen worden gecasseert, ende van haren dienst ontslagen, midts dat wederomme thien, of twaelf anderen Soldaten aengenomen, ende op den Huyse aldaer gheleydt sullen worden tot bewaernisse van den selven Huyse. A

Den sesten October 1580.

ALsoo de Staten van Hollandt onderrecht sijn dat de Compaignien van de Capiteynen Swieten, ende Jacob de Visscher in 't overleveren van de Stede van Oldenzeel, den vyanden beloofd hebben binnen *drie* Maenden egeene diensten te doen in de algemeene saecke, hebben ghecommitteert, ende committeren by desen Joncker Lodewick vander Binckhorst Commissaris van de Monsteringe, te trecken ter plaetse aldaer de voornoemde Compaignien hen onthouden mogen, ende den selven voor te houden, ende te verklaren, Te weten, de Compaignie van Capiteyn Visscher voornoemt leggende jegenwoordich binnen Amsterdam, dat de Staten voornoemt in aensieninge van de voornoemde beloofte die voorsz. Capiteyn, met sijn Knechten ontslaen van haren vorderen dienst, ende houden hem voor ghecasseert: Ende insgelijcks de Knechten van de Compagnie van den Heere van Swieten, mits dat de afdanckinge, ende cassatie van de Compagnie van Swieten voornoemt by den voornoemde Commissaris binnen eenige Steden van Hollandt ghedaen sal worden, ende den Knechten van de selve Compagnie elcx hooft voor hooft betalinge tot een halve Maendt beloldincx ghedaen sal worden, ende omme voorts te voorsien op 't vorder onderhoudt van den Regimente van den Collonel Michiel Canlier, ende Graef Willem Lodewick van Nassau ten meesten dienste, en minsten quetse van den Lande, hebben voorts den voornoemden Commissaris geordonneert hem behoorlijck t'onderrechten op 't verloop, ende verlies van de Knechten, die eerst onder den Regimente van den voorsz. Graf Willem Lodewick souden sijn gevallen, in wat ghetaele de selve Knechten onder den voorsz. Regimente, ende onder elck Vendel sullen mogen wesen, hoe veel Vendelen daer af noch vliegen, ende in wat voegen de Capiteynen van den voornoemden Regimente, ende elcks van henluyden, hen inden Quartiere van Over-Yssel, ende daer ontrent gedragen hebben, ende in allen gevalle 't voornoemde Regiment te reduceren op *vijf* Vendelen, en de Compagnien, elcks van *hondert vijftich* hoofden, onder alsulcke Capiteynen als die voornoemde Commissaris met advys van den Colonel Graf Willem voornoemt bevinden sullen daer toe de bequamste te zijn, mits voorsiende den Colonel Lieutenant Johan van A

 Crunigham

Crunigham daer onder van een Compagnien houdende d'andere Compagnien voor gecasseert: Ende insgelijcks over den Regimente van den Collonel Michiel, soo verre den Commissaris voornoemt bevindt dat de Compagnien van Capiteyn Petain, en Cressonniere hen aen den Vyanden verbonden hebben binnen drie Maenden mede niet te mogen dienen in der ghemeene saecke, sal die Commissaris die selve Compagnien houden voor ghecasseert. Ende andersints over de selve met d'andere Compagnien van den voornoemden Regimente behoorlijcke revue doen, midtsgaders oock over de vijf ghereduceerde Compagnien van Graef Willem voornoemt: mits doende elcks een Maent betalinge hooft voor hooft, ende daer naer voorts binnen der Stede van Harlingen te monsteren de Compagnien van Capiteyn Roodenburgh, ende Johan Robaert; Ende den Staten van alles te doen rapport.

Den *achtienden* October 1580.

A IS geordonneert te rescriberen aen den Collonel Duyvenvoorde, dat hy niet wil laten te blyven by sijne Compagnie tot Geertruydenberge, alwaermen geordonneert heeft te schicken duysent ponden Kruyts, datmen op den Forte van Noordam sal doen voorsien, dat voorts den Colonel alle de Compagnien wesende onder sijnen Regimente, wil doen verstercken tot hondert vijftich hoofden metten aldereersten des doenlijck zynde, daer onder begrepen ten minsten ses en dertich Spiessen.

Den *tweeden* November 1580.

A DIe Staten hebben geordonneert dat die twee Compagnien Knechten leggende d'eene binnen Amsterdam, ende d'andere binnen Herderwijck elcx tot hondert vijftich hoofden versterkt sullen worden, met goede getrouwe wedervaren Soldaten, sonder reguard te nemen, of de voorsz. Knechten, Burgeren der voorsz. Stede, ofte egeene souden mogen wesen, ten eynde met de voornoemde twee Compagnien die voorsz. Stede in goede verseeckertheyt mach gehouden werden. Ende is gecommitteert Reynier Wolfertsz. omme 't selfde met alder dexteriteyt, ende discretie met advyse van de Magistraten aldaer t'effectueren.

Den *derden* November 1580.

A IS ghecommitteert, ende geauthoriseert Reynier Wolfertsz. te belasten den Capiteyn Pieter van Neck, ende Gerrit Vos, haerluyder Compagnien metten eersten des doenlijck sijnde elcx te versterken tot hondert vijftich hoofden, ende daer toe aen te nemen getrouwe, ende wedervaren Soldaten ende Knechten, sulcx dat de selve Compagnien elcx met ses en dertich Spiessen ten minsten mogen worden beset, sonder reguardt te nemen of de selve Soldaten Burgers van Amsterdam, ofte egeene souden

den mogen wesen, ende dat voorts de voorsz. Commissaris den voornoemden Capiteynen sal mogen verklaren, dat alle de Soldaten onder haerluyder Compagnien, niet wesende Burgers der voorsz. Steden, als andere Soldaten in Hollandt sullen worden getracteert, ende gelijcke besoldinge toegevoecht, ende geaccordeert, des sal by den selven Commissaris scherp regardt genomen worden op de Monsteringe van de selve Compagnien, op de bequaemheyt van de Knechten die onder de selve Compagnien sullen mogen wesen.

Den *vierden* November 1580.

IS gheresolveert dat conform 't advys van Syne Excell. die Compagnien van Jan van Appel, Robbert le Bruyn, ende Joncher Adam van Nyvelt ter plaetse aldaer de selve zijn, tot hondert vyftich hoofden elck Vendel versterckt sullen worden onder 't Regiment van Graef Willem Lodewijckx van Nassau. A

Den *sesten* November 1580.

ALsoo sijne Excell. ende de Staten van Hollandt tot dienste van den Lande verklaert, ende geordonneert hebben dat de Compagnien van de Capiteynen Cleerhagen, Johan Appel, ende Nyvelt, wederomme in dienste van den selven Lande sullen worden aengenomen, ende versterckt tot hondert vijftich hoofden elcke Compagnie, hebben die Staten gecommitteert, en committeren by desen Joncher Warnaert van Batenburch Commissaris in alder diligentie te trecken ter plaetse aldaer de voornoemde Compagnien hen sullen onthouden mogen, ende daer over by den selven Commissaris behoorlijcke revue gedaen zijnde, elcx hooft voor hooft te doen leeninghe van een Daelder van dertich stuyvers 't stuck onder behoorlijcke recepisse, ende voorts den Capiteynen van de selve Compagnien wederomme in dienste aen te nemen onder behoorlijcken Eedt, ende den selven te belasten haerluyder Compagnien elcx binnen den tijdt van tien, ofte twaelf dagen te verstercken tot hondert vijftich hoofden, omme als dan daer over behoorlijcke Monsteringhe ghepasseert, ende de selve Compagnien een Maent betalinghe ghedaen te worden, ende alsoo de voorsz. Compagnien onder den Vyanden geweest zijnde, ende de selve seer sijn aengetast, ende gedevaliseert, sal die voorsz. Commissaris hem addresseren aen de Gedeputeerden van de nader geunieerde Provincien tot Campen aldaer vergadert zijnde, mitsgaders die Magistraten der selver Stede, en versoecken dat op 't geloof van de Staten voornoemt, soo veele Roers by den selven gekoft, en versorcht moge worden, als de voornoemde Compagnien sullen noodich hebben, onder belofte van betalinghe binnen den tijdt van vier Maenden, mits dat de Knechten de selve Roers gekort sullen worden op de vier eerste Maentlijcke betalingen: Ende sal de voornoemde Commissaris belasten den voornoemden Capiteynen onder elcke A

Compagnie 't Vendel te besetten met ses en dertich Spiessen, ten minsten, doende de Staten van alles rapport.

't S E L V E.

ALsoo die Staten van Hollandt met advyse van Syne Excell. tot dienste van den Lande hebben geordonneert dat die Compagnien van de Capiteynen Cleerhagen, Johan Appel, ende Nyvelt wederomme in dienste van den Lande sullen worden aengenomen, ende elcx versterckt tot hondert vyftich hoofden, ende de selve Compagnien van de Vyanden ghedevaliseert zijnde, noodtlijck van eenige Roers voorsien, ende ghefurneert sullen moeten worden, tot dienste van den selven Lande. Soo ist, dat die Staten voornoemt seer ernstelijcken by desen versoecken de Gedeputeerden van de nader geunieerde Provintien tot Campen vergadert zijnde, mitsgaders de Magistraet der selver Steden op 't geloof, ende tot laste van de naerder geunieerde Provintien, ende oock die van Hollandt is 't noodt te willen koopen ende lichten de voorsz. Roers soo veele tot behouf van de voorsz. Compagnien sullen noodich wesen, onder belofte van betalinge binnen den tijdt van vier Maenden naer de leverantie van de selve Roers, ende voorts de selve Roers te verstrecken onder de voorsz. Compagnien, midts overnemende behoorlijcke recepisse van de Capiteynen van de Roers die by elcx van de selve sullen sijn ontfangen, inhoudende verklaringhe, dat syluyden te vreden sijn op de vier eerste Maenden besoldings de betalinge van de voorsz. Roers t'elcken een vierde-part van dien te laten korten.

Den *seventienden* November 1580.

A IS geordonneert dat de Compagnien van de Heer van der Merwede mede tot hondert vyftich hoofden versterckt sullen worden.

Den *drie en twintichsten* November 1580.

A OP 't versoeck van Jacob Visscher, die Staten aenmerckende de getrouwe diensten, ende vroomicheyt by den selven Visscher als Capiteyn met sijne Compagnie in dienste van den Lande bewesen, hebben verklaert ende geordonneert, dat overmits de aenpersinge van den Vyandt de voorsz. Jacob Visser, nieuwe bestellinge als Capiteyn verleent sal worden, omme sijn Vendel ende Compagnie wederomme op te rechten tot hondert dertien houfden, omme in dienste van den Lande geemployeert te worden *alsoo 't selve Syne Excell. ende de Staten gelieven sal*, sonder begrepen te sijn onder de satisfactie van die van Amsterdam, soo wanneer den tijdt sal sijn geexpireert, dat den voornoemden Visscher hem verbonden heeft niet te dienen tegens den Vyandt.

Den

Den eersten Iuny 1581.

ALsoo de Staten van Hollandt noodich bevonden hebben tot dienste van den Landen daer inne te doen voorsien dat die Knechten die onlancx in verloop binnen Vrieslandt sijn ghekomen, wederomme onder haerluyder Vendelen ende Compagnien ghebracht mogen worden, ende gebruyckt tot dienste der selver Landen, hebben die Staten in aensieninge van de vroomicheyt ende getrouwicheyt van Willem Hendricksz. Capiteyn, en de ten eynde de selve hem mit sijne Compagnie vorder mach laten gebruycken ende continueren in dienste der voorsz. Landen, den voornoemden Capiteyn belast, ende gheordonneert, lasten ende ordonneren by desen in de plaetse van 't Vendel, dat op 't voornoemde verloop is verschenen, ofte gelaten, een ander Vendel metten eersten op te rechten, ende sijn Soldaten daer onder wederom te doen versamelen, en 'tselve besweren naer 't ghebruyck van den Crijchs-handel. Gebiedende, ende bevelende daeromme allen Officieren, ende Soldaten van de voorsz. Compagnie hen onder 't voorsz. Vendel in dienste van den voorsz. Capiteyn, metten eersten te vervoegen, ende te dragen na behooren. A

Den *achtsten* Juny 1581.

DE Staten van Hollandt hebben gheordonneeert ende ordonneren by desen, mit kennisse ende believen van Syne Excell. dat die Compagnie van Capiteyn Harman Rodenburgh, versterckt sal worden tot hondert vyftijch hoofden, ende dat daer af betalinge gedaen sal worden als andere Compagnien die tot laste van die van Hollandt tot hondert vyftijch hoofden sijn versterckt. A

Den *elfden* November 1580.

IS gearresteert d'Ordonnantie op de verhooginge, ende onderhoudt van de Compagnien als hier na volcht. A

Ordonnantie ghemaeckt by Sijn Excell. ende de Staten van Hollandt op de verhooginghe, ende onderhoudt van de Vendelen, versterckt zijnde tot hondert vijftich hoofden, wesende in dienste van Syne Excell. waer na de Commissarisen van de Monsteringe, Capiteynen, Officieren ende knechten hen sullen reguleren.

IN den eersten, sal elck Vendel mit vijf en veertich Knechten, Rustingen, ende Spiessen dragende, onder al sulcke besoldinghe als die Commissarisen in reddelijckheyt mit henluyden sullen maecken.

Noch

Noch negen Hellebaerden dragende, daer toe die Corporaels, ende Lantpassaden mede gebruyckt sullen mogen worden.

Noch ses Rondaschiers.

Noch twaelf Musquettiers.

Dat alle de Adelborsten sullen ghehouden wesen Rustingen ende Spiessen te dragen.

Die Capiteynen sullen ghehouden wesen die Knechten eens ter weecke in slach-ordre te stellen, ende mitter tijdt den Knechten de selve slach-ordre leeren swengen naer gelegentheyt des tijdts, ende der saecken.

Ende ten eynde 't selve bequamelijck mach worden gheeffectueert, sal die Commissaris van de Monsteringe ghehouden wesen goet reguardt te nemen op de bequaemheyt van de Sergeanten, of de selve daer toe nut, ende bequaem zijn, ofte niet, ende soo verre die selfde by den Commissaris onbequaem ghevonden worden, sullen andere bequame Persoonen in de plaetse stellen.

Sullen alle nieuwe aengenomen Knechten 't zy uyt eenigh *Vendel* met behoorlijcke Paspoort ghescheyden ofte andere voor 't eerste egeene hooger besoldinge gepasseert worden, dan de minste besoldinge elck naer sijn Geweer, ten ware omme seeckere merckelijcke oorsaecken, ende insichten, daer af die Commissaris terstont na de monsteringe sijne *Excell.* ofte den Staten sal volkomen bericht doen.

Ende sullen voorts de Commissarisen van de monsteringe, den Colonellen, ende Capiteynen verklaren dat soo verre sy luyden eenige merckelijcke tijdt voortaen van haerluyder Compagnien absenteren, sonder consent, ofte laste van sijne Excell. ofte den Staten, de Staten van meninge sijn 't selve te doen korten aen haerluyder Tractementen.

B.

Acte waer by blijckt dat de Militie van de Provincie van Hollandt aldaer Guarnisoen houdende, selfs korts naer de Unie, geen eedt aen de Generaliteyt heeft gedaen voor ende al eer de selve met consent van de Staten der voorschreve Provincie, ten dienste van den gemeenen Staet uyt getrocken is.

Extract uyt de Resolutien van de Heeren Staten van Hollandt, ende West-Vrieslandt, in hare Ed. Gro. Mog. Vergaderinge genomen op

Den *achtienden* September 1579. Naenoene.

B OP 't versoeck dat alle de Guarnisoenen in Hollandt leggende in den Eedt van de nader Geunieerde Provincien mede ghebracht souden werden, als andere Soldaten in dienste van de selve Provincien wesende, verklaren de Staten te vreden te sijn dat de Guarnisoenen binnen Hollant mede de nader geunieerde Provincien eedt doen sullen, soo wanneer de selve

selve met consent van de Staten voornoemt uytten Lande van Hollandt sullen getrocken worden.

C.

Resolutie van de Staten van Utrecht, waer by blijckt dat de Princen van Orangie de Krijghs-Officien over de vremde Natien, ende die voorts in 't Velt quamen vacant te vallen, begeven hebben als Stadthouders, ende op delatie van de particuliere Provincien, ende sulcks niet uyt den hoofde van de Generaliteyt.

DE Staten van den Lande van Uytrecht, nae voorgaende beschryvinge Staets-gewyse vergadert zijnde, rypelijck overwogen, ende *gelet hebbende, op de gewichtige redenen aengetogen in de Propositie van den Raedt van State ter Vergaderinge van de Hoogh ende Mogende Heeren Staten Generael ghedaen op den sesten December sestien hondert achtien, voorleden*; Belangende de ordre by sijne Excell. mitsgaders sijn Genade Graef Willem Lodewijck Stadthouder, ende den Raedt van State voornoemt beraemt tot redres van de Compagnien soo te Voet als te Paerde wesende in dienst van den Lande; daer beneffens gehoort de lecture van de Missive ghedateert den *vier en twintichsten* deser loopende Maent Marty, by de welcke hoochgemelte Syne Excell. de voorsz. saecke seer ernstelijck is recommanderende, verklaren, ende consenteren mits desen dat sijne hoochgemelte Excell. *de Compagnien van de vreemde ofte uytlantsche Natien staende op de repartitie ende tot laste van de Provintie van Vytrecht, de welcke voortaen souden mogen komen te vaceren, 't sy te Velde ofte daer buyten sal mogen vergeven*, ende daer mede beneficieren alsulcke Persoonen als sijne Excell. oordeelen sal daer toe de nutste, en bequaemste te zijn, ten meesten dienste der Landen. Van ghelijcken oock dat in sulcker voegen *Syne Excell. sal mogen disponeren van de Compagnien van de Inlantsche ofte Nederlantsche Natie die te Velde souden mogen komen te vaceren*, mits dat in sulcken gevalle sijne Excell. gelieven sal de Edelluyden als oock andere ingebore persoonen der Stadt, Steden, ende Lande van Uytrecht bequaem wesende voor allen anderen te prefereren, ende met sulcke vacerende Nederlantsche Compagnien te versien, ende beneficieren. Gedaen tot Uytrecht den *een en twintichsten* Marty *sestien hondert negentien.* C

D.

Propositie by den Raedt van State op den sesten December 1618. aen haer Ho. Mog. ghedaen, waer by blijckt dat de Krijghs-Officien over de vreemde Natien, ende te Velde vacant vallende, sijn begeven by de respective Stadthouders, ende sulcks op datatie van de particuliere Provincien, ende niet uyt den hoofde van de Generaliteyt.

Extract uyt de Ordre by Sijn Excell. sijne Genade Graef Willem Lodewijck van Nassau, Stadthouder, &c. de Heere Prince Hendrick Fredrick van Nassau, &c. ende den Raedt van State beraempt, ende gearresteert in den Rade van State in s'Graven-Hage den vijfden December 1618. ende by de selve ter Vergaderinge van de Hoogh Mogende Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden overgebracht den sesten December 1618.

D *DAt eenige Ritmeesterschappen van de inlantsche Natie vervallen wesende, de respective betalende Provincien nomineren sullen drie Persoonen* tot elcke vacerende Compagnie, wel lettende op der selver Persoonen bequaemheyt, boven de welcke oock noch de Lieutenant, ende Cornette der selver Compagnie voor genomineert sullen gehouden worden, *uyt welcke vijf persoonen de Heeren Stadthouders respective eene tot Ritmeester sullen kiesen.*

Doch de Ritmeesterschappen te Velde vervallende, sullen by de respective Heeren Stadthouders datelijck gegeven worden, soo als tot noch toe.

Ende belangende de uytheemsche Compagnien, sullen de selve vergeven worden by de voorschreven Heeren Stadthouders, met advys van den Heere Prince Hendrick, als Generael van de Cavaillerie.

Des sal in 't confereren van de Ritmeester of Capiteynschappen ernstelijck, ende voornamentlijck ghelet worden op te geene die deur heure goede diensten, ende kloecke daden heur recommandabel gemaeckt hebben. Ende en sullen oock geen Ritmeesters of Capiteynen gestelt worden, dan die ten minsten vier Iaren 't Landt gedient hebben; Ende belangende de Lieutenanten, Cornetten, ende Vendrichs, dat de selve sullen moeten gedient hebben drie Iaren over al in ghelijckheyt van bequaemheyt de ingeboorne van 't Landt præfererende.

Wat aengaet de Lieutenanten, Cornetten, ende andere Officieren, dat de selve gestelt sullen worden by den Heere Prince Hendrick, soo wel als gelijcke authoriteyt wordt toegestaen den Collonels van de Regimenten der uytheemsche Natien.

Dat oock geen gemeene Ruyteren aengenomen en sullen mogen worden dan met kennisse, ende schriftelijck consent van den voorsz. Heere Prince Hendrick, ofte in der selver absentie van den Heere van Marcquette

quette als Lieutenant Generael van de Cavaillerie; Namentlijck die by de selve tot den dienst bequaem, en de suffisant geacht sullen wesen, tot welcken eynde sy hun persoonlijck aen den voorsz. Heere Prince Hendrick, ofte in der selver absentie aen den Heere van Marcquette sullen moeten præsenteren, præfererende oock altijdt de Ingeboren van 't Landt.

Dat van gelijcken geen Ruyteren afgedanckt en sullen mogen worden dan met Passeport van den voorsz. Heere Prince Henrick, ofte in der selver absentie van den Heere van Marquette.

Dat de Capiteynen, Officieren, ende Soldaten (te weten te Voet) van wat Natie die zijn, of sy schoon met behoorlijck verlof uyt dese Landen absent waren, heure loopende gagien niet en sullen trecken voor heure wederkomste.

Soo wanneer eenige Capiteynschappen van de Inlandtsche Natie sullen vervallen zijn, sullen de respective betalende Provintien drie Persoonen tot elcke vacerende Compagnie nomineren, wel lettende op der selver bequaemheyt, boven de welcke oock noch de Lieutenant, ende Vendrich van de selve Compagnie voor genomineert sullen gehouden worden, uyt welcke vyf Persoonen *de Heeren Stadthouders respective eenen* tot Capiteyn sullen kiesen.

Dat de Capiteynschappen te Velde vervallende: sullen by de respective Heeren Stadthouders dadelijck als tot noch toe gegeven worden.

Ende belangende de Capiteynschappen van de uytheemsche Compagnien, 't zy de selve te Velde ofte niet vervallen, sullen de selve vergeven worden by de respective Heeren Stadthouders, met advijs der respective Collonnellen, voornementlijck sulcke die door heure goede diensten, ende daden heur recommandabel gemaeckt hebben, ende die ten minsten vier Iaren sullen ghedient hebben, soo als desen aengaende in Hollandt, ende eenighe anderere Provincien ghedaen wordt.

Eenich Lieutenantschap vacerende sal de betalende Provincie ontbieden den Capiteyn, en van den selven verstaen wie hy tot het selve Ampt, 't sy uyt sijne Compagnie ofte andere bequaem houdt, ende 't selve verstaen hebbende, sal de selve Provincie dan voorts gaen tot de nominatie van drie Persoonen, boven de welcke de Vendrich nochtans altijdts mede voor ghenomineert ghehouden sal worden, uytte welcke de respective Heeren Stadthouders eenen sullen verkiesen, soo van ghelijcken geschieden sal belangende de vacerende Vendrichschappen, midts dat nochtans geen Capiteyn en sal mogen gestelt worden dan die te vooren in actuelen Crijchs-dienst gheweest heeft ten minsten vier Jaren, ende geen Lieutenant, of Vendrich dan ten minsten drie Jaren ghedient hebbende.

Ende belangende de Lieutenant ende Vendrichschappen der uytheemsche Natie, sullen de selve gegeven worden by de respective Collonels met advijs van de Capiteynen, *doch met goede kennisse van de voorsz. respective Heeren Stadthouders.*

Dat voorts de andere volgende mindere Officiers by de Capiteynen alleen, ende by niemandt anders sullen gestelt worden.

E.

Resolutie van de Staten Generael, daer by blijckt dat het vergeven van de Militaire Charges, selfs in't Leger, Provinciael zy.

Extract uyt het Register der Resolutien van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden.

Martis den *achsten* Augusty 1600.

EIS gelesen seeckere nader Remonstrantie van de Staten van de Provincie van de Stadt Groeningen ende Ommelanden, ende daer op gheresolveert.

De Staten Generael der Vereenichde Nederlanden geleth hebbende op 't inhouden van dese Remonstrantie, verklaren dat sy altijdts verstaen hebben dat in conformité van de naerdere Unie van Uytrecht, ende na recht, ende redenen de t'samentlijcke Provincien behooren, ende schuldich sijn te amplecteren, ende in te voeren de generale Middelen tot behoef van de gemeene defentie van den Lande, dewyle haer Ed. het daer vooren houden dat sulcks geschiedende, ende gelijckheyt, ende eenparigheyt daer inne gehouden wordende, 't selve niet alleene strecken sal totte verseeckerheyt van den Staet van den Lande, maer sonderlinge tot onderhoudinghe van alle goede vrientschap, ende eenicheyt onder de Provincien, ende weeringe van veele misverstanden, die de dispariteyt in 't contribueren tot noch toe veroorsaeckt heeft, daer na dat haer Ed. oock van tijdt te tijdt, om totte voorsz. eenparigheyt, ende ghelijckheyt te komen alle hare uyterste debvoir gedaen hebben, ende vorder noch sullen continueren, met een vast vertrouwen, dat de Provincien die al noch daerinne in gebreecken zijn, dese saecke grondelijck begrypende, ende ten besten verstaende hun daer toe sullen laten bewegen, sulcks dat de voorsz. Staten Generael, ende de Remonstranten sullen hebben reden van contentement. Aengaende de Visscherye, restitutie van de Forten in Stadt ende Landen, sullen de voorsz. Heeren Staten Generael, de welgebooren Heere Graven Willem Loduwich van Nassau, Stadtholder, &c. mits de tegenwoordige gelegentheyt van tijdt, ende saecken ernstelijck vermanen, ende versoecken, de selve Forten met alle goede discretie sulcks te besetten, dat de selve bewaert, ende de Provintie wel verseeckert mach zijn, verstaende voor soo veele belangt de generale Middelen in de voorsz. Forten vallende, dewyle de Provincie van Stadt en Landen niet alleene op een quota is gestelt, maer dat die oock datelijck voor de betalinge van de selve wert geexecuteert, dat de generale Middelen mette verhoogingе van dien by haer Ed. gheaccordeert van wegen de selve haer Ed. in de voorsz. Forten behooren te worden verpacht, ende ontfangen, ende geadministreert om

om daer mede de voorsz. heure quote te helpen betalen, verhoopen oock dat de Heeren Staten van Vrieslandt hun daer tegen egeen partye en sullen begeeren te maecken, sullen evenwel ten selven eynde aen haer Ed. ernstelijck schryven, ghelijck insghelijcx aen den welgemelte Heere Grave Willem ende sijne Lieutenant, versoecken de goede handt daer aenne te willen houden daer sulcks van nooden sal zijn, *Mitsgaders beroerende de dispositie van de Krijghs-Officieren ghesien hebbende de Resolutie by de voorsz. Provincie van Stadt ende Landen daer op ghenomen, dewyle de voorsz. Heeren Staten Generael verstaen dat dese Provincie behoort by hare gherechtigheyden ghemainteneert te werden ghelijck anderen, dat sijne Lieutenant ghelieve hem volgende de voorsz. Resolutie voortane te reguleren.* Begerende vriendtlijck dat ondertusschen de Heeren Staten van Stadt ende Landen, de dispositie die alreede by sijn Excell. in 't Leger van eenige Crijgs-Officieren op te recommandatie van de welgemelten Heere Grave is gedaen ghelieven goet te vinden, *ende voor dese reyse te laten passeren,* om alle misverstanden voor te komen. Aldus gedaen, &c. den achtsten Augusty Anno sestien hondert.

F.

Resolutie van de Staten Generael, daer by blijckt dat Vrieslandt aen den Prince van Orangie niet heeft willen toestaen de vergevinghe van de Compagnien Krijghs-knechten van de uytheemsche Natien, nochte van die geene die te Velde quamen vacant te vallen.

Extract uyt het Register der Resolutie van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden.

Sabbathi den *veertienden* February 1632.

DE Heer Beaumont heeft ter Vergaderinge voorgedragen, dat haer Ho. Mog. den 20. January lestleden, hebben geresolveert dat alle Ritmeesters, en Capiteynen aengeschreven souden worden, dat sy jegens den eersten Marty naestkomende in persoon elck by sijne Compagnie sal moeten wesen ter plaetse daer die in Garnisoen sijn leggende, sonder van des te blyven in gebreke, of dat by faulte van dien de Compagnien der absenten vacant ende impetrabel sullen worden gehouden, ende dat de selve datelijck door sijn Excell. de Heer Prins van Orangien aen anderen sullen worden vergeven, doch dat de Heeren Gedeputeerden van wegen de Provintie van Vrieslandt hebben verklaert, belangende die absenten wiens Compagnien *desel*, by sijn hoochgemelte Excell. aen anderen souden worden vergeven, egeen consent te konnen dragen voor soo veel aengaet de Compagnien staende op de repartitie ende betalinghe van de selve Provincie, maer dat haer Ed. sich dienaengaende hebben gerefereert tot het goetvinden van de Heeren hare Principalen; Ten anderen heeft de gemelte Heer Beaumont noch voorgedragen, dat over 't vergeven van de Compagnien der E

vreemde Natien te voet, ende te paert, als oock die van de *vijftich* Compagnien die Anno 1628. sijn gelicht, voor soo veel de selve gerepartieert sijn op de Provincie van Vrieslandt tusschen sijn meerhoochgemelte Excellencie ende de Heeren Staten van de selve Provintie different ontstaen, als oock mede over 't vergeven van de ordinaris oude Compagnien in den eersten Staet van Oorloch begrepen staende op de selve Provintie gerepartieert soo wanneer als de selve effectivelijck te Velde ghebruyckt wordende aldaer komen te vaceren: stellende over sulcks de meergenoemde Heer Beaumont haer Ho. Mog. in bedencken, of de selve niet goet en souden vinden de Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden jegenwoordich in Vrieslandt sijnde aen te schryven, datse de meergemelte Heeren Staten van de selve Provintie met alle redenen ende inductien willen bewegen ende disponeren, datse haer willen conformeren mettet ghebruyck van de andere Provintien, ende dat sijn Excell. dienvolgens oock vergeve de Compagnien van de vreemde Natien, ende die van de vijftich Compagnien ende anderen in manieren als vooren impetrabel vallende; *Waer* op ghedelibereert sijnde, hebben haer Ho. Mog. sich hier mede *gheconformeert* oock goetghevonden, ende verstaen dat dienvolgens aen de Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden in Vrieslandt ten fine *als vooren* sal werden gheschreven, welverstaende nochtans, dat de oude ordinaris Compagnien staende op de repartitie van Vrieslandt, soo wanneerse uyt het Veldt zijn, ende alsdan vacant souden mogen komen te vallen, vergheven sullen worden by de Heeren Staten van de meergenoemde Provincie na ouder gewoonte.

G.

Resolutie van de Staten Generael, ende Protest van Vrieslandt, jegens het vergeven van hare Compagnien te Velde vacant vallende, Item van vremde Natien door den Heere Prince van Orangie; met eenige ander Acten, daer by blijckt dat de hoochgemelte Heeren Staten van Vrieslandt haer noyt hebben willen inlaten om daer over eenige voorslagen te hooren.

Extracten uyt het Register der Resolutien van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden;

Lunæ den *vierden* September 1634.

G DE Heeren Gedeputeerden van Vrieslandt hebben mondelinge voorgestelt, ende geexhibeert by geschrifte, aengaende de Collatie der vacerende Crijchs-Officien van 't Crijchs-volck op harer Provincie repartitie, ende tot der selver betalinge staende; soo als hier naer volcht geinsereert, ende sijnde de selve propositie gelesen, ende geconsidereert

dat

dat sijne Ex tegenwoordich sijnde ten dienste van den Lande in Crijchs-expeditie, is niet goetgevonden dat in dese gelegentheyt, ende in der selver absentie, hier op sal worden ghedelibereert, dan is dese saecke gehouden in naerder bedencken, ende sal ondertusschen voor de Gedeputeerden der respective Provincien Copie van de voorschreve Propositie werden gemaeckt; Waer op de Heeren Gedeputeerden van Vrieslandt, mondelingh ende by ghescrifte hebben verklaert, ende begeert in 't Register te worden gestelt dat de voorsz. Propositie werdt overgelevert alleenlijck tot Deductie van het *Recht der Heeren Staten van Vrieslandt, sonder te verstaen dat de saecke daer door werdt aenhangich gemaeckt, of tot judicature van hare Ho. Mog. ghestelt, daer af protesterende midts desen:*

Hooge ende Mogende Heeren,

DE Heeren Staten van Vrieslandt onse principalen, hebben ons belast uwe Ho. Mog. voor te dragen dat gheduyrende desen onsen vryen Staet ende Regieringe, haer Edele Mog. altijdt het recht ghehadt hebben van collatie der vacerende Crijchs-Officien van 't Crijchs-volck op hare repartitie, ende tot hare betalinge staende, *'t sy de selve in 't Velt oft in guarnisoen ware vacant geworden*, welck recht sy oock voorbeholde hebben *in 't dragen van hare consenten, als van tijdt tot tijdt de Staet van Oorlogh* met meerder Crijchs-volck vermeerdert is, in voegen dat sy die Compagnien haer geassigneert *niet anders hebben aengenomen, als met dien bedingh, dat haer Ed. Mog. begeren te verblyven by het Recht*, omme de Crijchs-ampten de welcke gheraecken souden onder de voorschreve Militie te vaceren t'elckens te vergeven; haer Edele Mog. hebben van gelijcken dit recht haer by expres reserveert in den Iare 1625. als by de aflyvicheyt van den Doorluchtigen, ende hoochgeboren Vorst, Heer Maurits Prins van Orangien hoochloffelijcker ghedachten by uwe Ho. Mog. worde gheresolveert, dat den Heer Prins Hendrick van Orangien het Capiteyn, ende Generaelaetschap Generael over het Volck van Oorloge te Water, ende te Lande gedefereert solde worden, want alsdoen hebben de Heeren Gecommitteerden van Vrieslandt, ende Stadt Groeningen, ende Ommelanden verklaert hare meeninge, ende intentie by provisie te wesen, dat hoochgemelte sijne Excell. Prins Henderick soude succederen in het Capiteynschap, ende Admiraelschap Generael sonder præjuditie, ende onvermindert 't recht van hare respective Provincien, ende van 't Stadtholderschap in voegen als de overleden Prins Maurits 't selve Capiteyn, ende Admiraelschap hadde gehadt, ende geexerceert by 't leven van wylen den wergebooren Heer Wilhelm Ludovich Grave te Nassauw, Stadtholder loffelijcker memorie; nu sal niet bevonden worden dat wylen Prins Maurits de collatie der Crijchs-ampten van die Compagnien staende op die repartitie, ofte ter betalinge van onse Heeren Committenten sich wyders heeft aenghemaetight, als by recommandatie van Persoonen tot die vacerende Ampten.

'T is

'T is wel soo dat als in den Iare 1600. in de slach voor Nieupoort, eenige Crijchs-Officien staende op de repartitie van de Heeren Staten van de Stadt Groeningen ende Ommelanden vacant geworden waren, sijn Excell. Prins Maurits de selve op recommandatie van wylen Graef Willem Ludowich van Nassauw in 't Veldt vergeven heeft, dan als die Heeren Staten van ghedachte Provintie sich dies beklaechden aen uwe Ho. Mog. hebben de selve by Resolutie van den *achtsten Augusti des voorsz. Iaers* 1600. verklaert dat de voorschreve Provincien by hare gherechticheyt behoorde gemainctencert te worden, ende begeerden alleene dat den Heeren Staten van Stadt ende Landen wilde ghelieven de dispositie van hooch-gemelte sijne Excell. goet te vinden, ende voor die reyse te laten passeren, daer mede ghenouchsaem te kennen ghevende, dat sijne Excellentie als Capiteyn Generael niet toequam 't vergeven van Krijghs-Officien, oock in 't Veldt voorvallende.

Uwe Hooch Mogende hebben by Resolutie van den *veertienden February Anno* 1632. *goetgevonden*, dat der selver Gedeputeerden doenmaels in Vrieslandt wesende, met alle redenen, ende inductien solden soecken daer toe te bewegen, ende disponeren die Heeren Staten van Vrieslandt, dat hare Ed. Mog. haer wilden conformeren mettet ghebruyck van de andere Provincien, ende volgens toestaen, dat sijne Excell. vergeve de Compagnien van de vreemde Natien, ende van seeckere vijftich Compagnien bestaende uyt Nederlanders, ende Hoochduytschen, in den Iare 1628. in dienste aengenomen (daer van Vrieslandt heeft tot hare betalinge acht Compagnien Friesen) soo wanneer dese Compagnien inpetrabel mochten vallen, 't sy in 't Veldt, ofte daer buyten, ende de olde ordinaris Compagnien alleene in 't Veldt vacant wordende.

Wy willen niet twijffelen ofte de Heeren uwer Ho. Mog. Gedeputeerden sullen dienaengaende ghenoechsaem devoir ende serieuse instantien gedaen hebben, *Dan onse Heeren Principalen hebben dit recht van collatie der Militaire Ampten van dien insichte ende importantie geachtet, dat sy niet hebben bewogen konnen werden tot affstant der selve, ende verstaen ongeholden te wesen daer in juyst te volgen 't exempel van eenige andere Provincien die haer recht in desen mogen ghequiteert ende overghegheven hebben.*

Desen allen niet tegenstaende, soo 't den Heere Prins van Orangien al evenwel belieft heeft een tijdt langh herwaerts verscheyde Compagnien, staende op de repartitie, ofte tot betalinge van onse Heeren Committenten, ende deels in hare Guarnisoenen, deels in 't Veldt vacant gheworden sijnde te vergeven (ghelijck noch voor weynich dagen, als de Schotsche Ritmeester Wory binnen Nimwegen overleden op den selven dach sijne Compagnie by sijne Excellentie vergeven is) is hier over tusschen hoochghedachte sijne Excellentie, ende onse Heeren Principalen misverstant ontstaen, waer uyt alreede eenige inconvenienten gevolcht zijn, vermits verscheyden Compagnien twee Capiteyns, ofte twee Lieutenants, ofte twee Vendrichs hebben, daer van de eene by sijne Excell. erkent, de ander niet erkent wert, de eene by de Staten van Vrieslandt betaelt wert, de ander

onbetaelt

onbetaelt blijft, en noch wyders te bevresen staet, dat onse Heeren Principalen tot beschserminge van haer recht volgens hare gelimiteerde consenten, mochten in't geheel weygeren betalinge te doen aen die Compagnien, daer van sy vacante Officien vergeven, belet worden, waer uyt onvermydelijck quaet, ende confusie in den Staet van Oorloge moste ervolgen, welcke uwe Ho. Mog. van selfs welverstaen, dat by alle manieren behoort verhoedt teworden.

Onse Heeren Principalen souden ongeerne in wydere misverstant gheraecken met hoochgedachte Syne Vorstelijcke Doorluchticheyt, als aen wiens goede vrientschap, ende correspondentie sy wel konnen verstaen, haer ten hoochsten gelegen te zijn, ende daeromme gheneycht zijn sijner Excell. in reguard van sijnen hoogen staet, qualiteyt, ende meriten, alle eere, ende behoorlijck respect toe te dragen, voor soo veel sy sulcx konnen doen sonder krenginge van haer recht ende vryheyt.

Hebben mits dien onse Heeren Committenten ons belast, U. Ho. Mog. als hare Bontgenoten, vrundt ende nabuyrlijck te versoecken, om haere Ed. Mog. in conformite van gedachte Resolutie van den achtsten Augusty 1600. en den eersten Articul van d'Unie sampt vele andere Acten, en Documenten daer op gevolcht ter gelegener tijdt te vertoonen, mede by hare gerechtigheyt te mainteneren, ende sijne Excell. by alle goede inductien daer toe te disponeren, om sich te laten gevallen, dat onse Heeren Principalen meergemelte recht van collatie der Militaire Ampten, vreedsaem, ende onverhindert mogen ghebruycken, soo als haer Ed. Mog. 't selve ten tyde van Prins Maurits hooger memorie ghebruyckt, en geexerceert hebben; geteyckent *Hemme van Harinxma, Orck van Doyem. I. vande Sande, Ionghstal.*

Sabbathi den *sestienden* September 1634.

DE Heer van Noordtwijck ter Vergaderinghe presiderende, heeft voorgedragen dat de Heeren extraordinaris Gedeputeerden van wegen de Provincie van Vrieslandt die alhier gheweest sijn den vierden deses aen haer Ho. Mog. hebben over ghelevert seeckere Deductie, aengaende 't recht, dat de selve Provincie sustineert tot de collatie der vacerende Krijghs-officien van 't Krijghs-volck op de meergenoemde Provincie gerepartieert staende, ofte ten minsten by de selve betaelt wordende, welcke Deductie ten voorsz. dage gehouden is in bedencken, vermits d'absentie van sijn Excell. de Heer Prins van Orangie daer over met de selve noodtsaeckelijck moet worden gecommuniceert, ende alsoo haer Ho. Mog. de misverstanden uyt de voorsz. saecke albereyts ontstaen, ende die daer innenoch vorder te gemoet gesien worden, geerne sagen uyt den wech geleydt; soo hebben de selve na voorgaende deliberatie voor den dienst van den Lande, ende tot onderlinge gerustheyt der Provincien goetgevonden, en verstaen de voorsz. saecke te resumeren, ende de gemelte Heeren Staten dienvolgens te versoecken, dat der selver goede geliefte zy eenige Heeren van wegen hare Provintie tegens den eersten November naestkomende G

 nieu-

nieuwen stijl, herwaerts te committeren om voorslagen te hooren, oock te doen soo sy 't mochten goet vinden, waer door de voorsz. misverstanden in het vrundelijck souden konnen werden ghevonden; ende werden hier toe versocht, ende gecommitteert uyt het midden van haer Ho. Mog. Vergaderinge, de Heeren Graef van Cuylenborgh, Noortwijck, ende Ripperda, ende vertrouwen haer Ho. Mog. dat Godt de Heer Almachtich de besoignes sulcks sal willen ghenadichlijck segenen, dat de voorsz. saecke tot een goet eynde mach werden gebracht.

Iovis den *acht en twintichsten* December 1634.

G ALsoo hare Ho. Mog. den *ses en twintichsten* September lestleden de Heeren Staten van Vrieslandt by Missive hebben versocht dat deselve jegens den eersten November doen eerstkomende nieuwen stijl herwaerts wilden committeren eenige Heeren om voorslagen te hooren, oock te doen soo sy het mochten goetvinden, om in het vrundelijck te konnen vinden de ontstane disputen aengaende de collatie der vacerende Krijghs-Officien van 't Krijghs-volck op de gemelte Provincie gerepartieert, ofte ten minsten by deselve betaelt werdende, ende ghemerckt dat de voornoemde Heeren Staten niemandt ten fine voorsz. hebben gesonden noch ghelast, ende dat veele Compagnien daer door in groote disordre ghecomen, oock by continuatie der voorsz. disputen geschapen staen in 't gheheel in verloop te komen; Soo is naer voorgaende deliberatie goetgevonden, ende verstaen dat men de meergemelte Heeren Staten van Vrieslant alnoch sal in bedencken geven, of sy tot voorkominge van de voorsz. desordre alnoch niemandt herwaerts ten fine voorsz. willen committeren, of ten minsten lasten de aenwesende Gedeputeerden van de meergemelte Provincie.

Sabbathi den *twintichsten* January 1635.

G IS ghelesen de Requeste aen haer Ho. Mog. overgegeven, uyt den name, ende van wegen sijn Excell. de samentlijcke Capiteynen aengestelt by sijne Excell. de Heer Prins van Orangie, over Compagnien die by de Provincie van Vrieslant moeten worden betaelt, klagende dat de selve Compagnien egeen ghelt en bekomen, ende dat sy die niet langer by verschot weten t'onderhouden; versouckende dat haer Ho. Mog. ordre willen stellen, ende die voorsieninge doen, dat sy betalinge mochten erlangen van de Heeren Staten van Vrieslandt, met ende neffens de andere Compagnien die by de selve worden betaelt; Waer op gedelibereert zijnde, is goetghevonden, ende verstaen dat men de Heeren Staten van Vrieslant (boven de devoiren die op dit subject den 16. Septembris, ende den 28. Decembris beyde lestleden aen hun sijn ghedaen) serieuselijck, ende ten hooghsten nochmaels sal versoecken, dat de selve by provisie Maentlijck willen furneren soo veel penningen tot onderhout der voorsz. Compagnien, als sy sijn

sijn betalende aen andere Compagnien die mede tot derselver laste sijn ghestelt, daer van egeen disputen over de Capiteynschappen en worden gemoveert, ende in cas hare Ed. Mog. over 't confereren van de Capiteynschappen over de voorsz. onbetaelde Compagnien alnoch mochten blyven behouden eenige consideratien, dat de selve herwaerts ghelieven te committeren, ofte anderen voet voor te slaen waer op de swevende misverstanden over 't confereren der Capiteynschappen der meerghenoemde Compagnien mochten worden uyt den wech geleydt.

Mercury den *een en twintichsten* February 1635.

IS gelesen een memorie aen haer Ho. Mog. overgegeven, houdende versoeck, dat haer Ho. Mog. ordre souden willen stellen, dat de Capiteynen soo wegens het different tusschen sijn Excell. ende de Heeren Staten van Vrieslant, merckelick ten achteren zijn, van haer verschot mogen worden voldaen, en voortaen beneffens andere hare volle betalinge mogen genieten; waer op ghedelibereert zijnde, is goetgevonden, ende verstaen dat nochmaels geschreven sal worden serieuselijck aen de Heeren Staten van Vrieslandt, in conformité van voorgaende Resolutie, ende dat sy aen ende aen ordre willen stellen tot onderhoudt der voorsz. Compagnien. G

H.

Verscheyden Acten, ende Resolutien, daer by blijct dat de Staten van Hollandt selfs korts naer de Unie, Propriâ auctoritate Patenten gegeven hebben, omme Compaignien van hare repartitie buyten hare territoir te senden naer andere Provincien, ende districten, & vice versâ; oock omme gelijcke Compagnien buyten hare Provincie van de eene plaets in de andere te verleggen.

Extracten uyt de Resolutien van de Heeren Staten van Hollandt, ende West-Vrieslandt, in haer Ed. Gr. Mog. Vergaderinge genomen op

Den *twintichsten* November 1579.

IS gecommitteert Fresnet met assistentie van eenighe Gecommitteerden uyt te Magistraet binnen der Stadt Leyden, by henluyden t'ordonneren, te procederen tot Monsteringhe van de Compagnie van Jonckheer Jaspar van Poelgeest, met expresse last omme in de selve Monsteringe niet te laten passeeren eenighe hoofden, die daer toe niet bequaem sullen bevonden werden, *ende voorts deselve Knechten te doen vertrecken na Uytrecht*, midts den selven verstreckende die hondert vyf en twintich ponden van veertich grooten onder den selven Fresnet wesende, *met last ende schryvens aen die van* H

 Leyden,

Leyden, dat sy Luyden de voorsz. Compagnie van Schuyten willen voorsien, omme hen daer mede naer Uytrecht te transporteren.

Is gheordonneert te schryven aen de Gedeputeerden van de naerder Unie, dat men de selve de voorsz. Compagnie toe-schickt, ende daer naer seynden sal.

Den *eersten* April 1580.

H DE Staten van Hollandt *achtervolgende den loffelijcken Verbonde ende Unie, ende omme de Landen,* Steden ende Leden van dien daer onder begrepen, alle onderstant te doen, tot haer Luyder verseeckerheyt des doenelijck zijnde, ten eynde de selve van den Vyandt niet beschadicht, nochte overvallen worden, hebben de Magistraet der Stadt Campen vastelijck belooft den selven t'allen tijde, des versocht zijnde, te doen alle hulpe, ende assistentie *soo met Knechten als met Geschut, Kruyt, Scherp ende Victualie,* als tot dienste ende bewaernisse der voorsz. Stadt Campen bevonden sal worden noodich te zijn, *authoriserende tot dien eynde soo wel die van Amsterdam, als die van den Noorder-Quartiere van Hollandt voorsz. onderstant te doen ten versoecke als voren, onder vaste beloften, dat de selve* by de Staten van Hollandt van alles sullen worden gheindemneert kosteloos ende schadeloos gehouden, welverstaende dat de Staten voornoemt by de Generalité van de naerder Unie wederomme sullen werden geindemneert.

Den *seventienden* Juny 1580.

H DIe Staten verstaen hebbende de periculen, swarigheden ende inconvenienten, die binnen der Stadt Swol den 15. deser Maent geresen waren deur dien die quaetwillige aldaer hen in Wapenen begeven hebben: Dat mede de Huysluyden van Mastenbrouck eenige Burgeren van Campen gheslagen, ende ghevangen hadden, die hen tot assistentie van die van Swol begeven hadden; Dat mede *op't ernstich schryvens van die van Campen, die van Amsterdam, die Compagnie van Ian van Duynen hen Luyden hadden laten volgen,* overmidts die van Campen voornoemt eenige Knechten naer Swol ghesonden hadden, aenmerckende voorts die periculen die binnen Amsterdam souden mogen rysen, overmidts die confluentie van alle Natien ten sy die twee Compagnien van Roodenburgh ende Neck, daer binnen wesende, versterckt worden, hebben die Staten tot verseeckerheyt der voorsz. Stede, ende ten eynde mede voorsien mach worden tegens alle periculen die op der Suyder-Zee souden mogen rysen, verklaert ende gheresolveert *dat die voornoemde twee Compagnien elcks tot hondert ende vijftich hoofden met goede uytheemsche Soldaten ter Zee bedreven zijnde metten aldereersten, des doenlijck zijnde, versterckt sullen worden,* die verbonden sullen zijn t'allen tijde, des noodich zijnde, hen op de Suyder-Zee te laten gebruycken: Ende alsoo mede te beduchten is, dat overmidts die kleyne Guarnisoenen wesende binnen dese Lande van Hollandt, ende die aenstaende Contributien eenige inconvenienten soo binnen

binnen als buyten de Steden souden mogen rysen soo verre de selve Guarnisoenen mitter daet niet met eenige Vendelen versterckt en worden; hebben voorts geresolveert *dat by provisie noch twee Compagnien ofte Vendelen opgerecht sullen worden, daer inne begrepen die Compagnie van Capiteyn Willem Heyndricksz. ende dat die Walsche Knechten die in Guarnisoen binnen Vyanen ghehouden worden, mede tot hondert derthien hoofden gebracht sullen worden, ende dat Syne Furstelijcke Genade daer van sal werden geadverteert.*

Den *twee en twintichsten* Junii 1580.

DIe Staten gecommuniceert zijnde seecker schryvens van de Gedeputeerden der Landen ende Steden van Vrieslandt, repræsenterende de Staten van den selven Lande, van den *negenthienden* Junii lestleden, daer by sy Luyden aen die van Amsterdam vermits de overkomste van den Vyant neffens de voorsz. Landen onder anderen *versocht hebben drie ofte vier Vendelen Knechten tot bewaringe van de Kusten aldaer*; Ende bysonder mede tot Harlingen, ende andere bequame Plaetsen, *hebben die Staten verklaert dat by die van Amsterdam den voorsz. Gedeputeerden van Vrieslandt van wegen de Staten voornoemt alle nootelijcke bystant ende assistentie sal mogen worden aengeboden van eenige Compagnien, midts dat by den selven* Gedeputeerden verklaringe ende verseeckerheyt ghedaen sal werden van de Steden ende Plaetsen binnen Vrieslandt, aldaer dieselve Knechten sullen noodich zijn, ende dat de selve aldaer sullen ontfangen vvorden. H

Den *vier en twintichsten* Junii 1580.

IS geordonneert te schryven aen den Oversten Sonoy.

Alsoo vvy hoochnoodich bevinden met den aldereersten, des doenlijck zijnde, op't versoeck van die van Vrieslandt ende den Noorder-Quartiere van Hollandt daer inne te doen voorsien dat die Stede van Harlingen, en 't Fort van Delfzijl daer aen dese Landen soo grootelijcks is gelegen, met goede vvel-vertroude Knechten vvesende onder uvve opsichte ende Regimente, sulcks vvorde beset dat de selve in goede defentie ende verseeckerheyt gestelt, ende gehouden vvorden tegens alle gevvelt ende invasie van den Vyandt, *Soo hebben wy uwer E. wel ernstelijck willen versoecken, ende niet te min expresselijcken belasten, ende ordonneren in alder diligentie des mogelijck zijnde, die voorsz. twee Plaetsen met uwer E. Compagnien sulcks te willen doen innemen ende besetten, ende oock in defentie houden tegen den Vyandt, tot dienste van de gemeene saecke, dat alle pericülen van invasien daer over verhoet mogen worden, niet tegenstaende eenige bevelen ofte Ordonnantien ter contrarie,* ende ons eerstdaechs te adverteren vvat debvoir by uvver E. daer inne sal sijn gedaen, vvaer van vvilt geensints in gebreecke blyven. H

Den dertichsten July 1580.

H DIe Staten willende voorsien op de verseeckerheyt van de Steden, ende Sterckten van den Lande van Vrieslandt, daer aen die Landen van Hollandt meest is ghelegen. Omme te verhoeden dat den Vyandt geen sterckten op der Zee en invadere, ende sulcx hen daer door versterckte, en victualiere, hebben *verklaert, ende geordonneert, dat een Vendel uyt Amsterdam, ende een half Vendel uyt Enckhuysen sullen ghetrocken worden naer de Landen van Vrieslandt, soo tot versterckinghe van de Guarnisoenen binnen Harlingen, als op de inneloop, ende tot Staveren*, ende dat by provisie tot dat de drie Compagnien jegenwoordich leggende in Guarnisoen binnen der Stadt Nimmegen, als van Jacob van Mechelen, Jacob Steyn, ende Roelof Franster, daer uyt gelicht, ende wederomme drie andere Compagnien uyt het Regement van Graef Willem van Nassauw al vooren binnen de voorsz. Stede wederomme gheschickt sullen wesen. *Ende hebben de Staten versocht, ende gecommitteert den Oversten Collonel Jonckheer Diderick Senoy, omme 't selve te effectueren.*

Den dertichsten July 1580.

H ALsoo de Staten van Hollandt overmits d'aenkomste ende invasie van den Vyandt binnen den Lande van Vrieslandt hoochnoodich bevinden met goede correspondentie van de Staten aldaer te doen voorsien op de verseeckerheyt van de Steden, ende Sterckten binnen den voorsz. Lande, daer aen den Lande van Hollandt meest is gelegen, omme te verhoeden dat den Vyandt egeene Sterckten op der Zee en bekomme, ende sulcks hen daer door versterckte ende victualiere, hebben gecommitteert, ende committeren by desen Jonckheer Didrich Senoy Overste Collonel, omme mit assistentie van Jan Garbrantsz. ende Pieter Fredricksz. in aller diligentie te trecken na de Landen van Vrieslandt, ende aldaer neerstelijck te besichtigen die gelegentheden, ende Plaetsen van den inloop, ende Staveren, in wat voegen de selve metten eersten ghesterckt, ende in defensie gebracht sullen mogen worden, daer toe gebruyckende alle middelen van assistentie van de Huysluyden daer ontrent geseten, *Ende voorts de selve Plaetsen te doen besetten mit Guarnisoen, die uyt Hollandt aldaer gheschickt sal worden.* Ende voorts te voorsien op de versterckinghe van de Guarnisoenen binnen der Stadt Harlingen *mit den Knechten die mede uyt Hollandt derwaerts ghesonden worden*, Ende 't gunt noch verder tot defensie, ende bewaernisse der voorschreve Stede, ende Sterckte sal mogen dienen, Ende dit alles mit kennisse, ende correspondentie van de Staten van Vrieslandt voornoemt: sullen mede die voornoemde Gecommitteerden ernstelijcken vernemen in wat ordre, ende tot wat plaetsen de Knechten van Graef Willem Lodewijck van Nassauw gehouden worden, ende mit sijnder Genade negotieren, dat drie Compagnien van sijnen Regimente binnen der Stadt Nimmegen in Guarnisoen geleyt, ende als dan de drie Compagnien aldaer jegenwoordelijck

lijck in Guarnisoen wesende weder daer uyt ghetrocken, ende naer Vrieslandt gevoert, ende aldaer ter plaetse voorschreve in Guarnisoen ghestelt, ende ghehouden mogen werden in de plaetse van de Knechten die jegenwoordich aldaer voor 't eerste gesonden worden; sullen voorts de voorsz. Gecommitteerden scherp reguard nemen op de Engelsche, ende Walsche Knechten, die onder den Regimente van den Oversten Michiel Canlier, ende Nonrits tot assistentie van die van Vrieslandt sijn gheschickt, in wat ordre, en tot wat plaetsen die selfde gebruyckt worden, ende daer toe mede goede correspondentie houden mit sijnder Genade den Grave van Hohenlo, ende sullen voorts sonderlinge mede die voorschreve Gecommitteerden daerinne helpen voorsien, dat de Oorloch Schepen op de Eems ten meesten dienste van den Lande ghebruyckt mogen werden, de voornoemde Staten van Hollandt advertereude alle gelegentheyt van der saecken, ten eynde de selfde hen daer na mogen weten te reguleren.

Den *sesten* Augusty 1580.

IS geordonneert te schryven aen de Oversten Collonel Sonoy, Jan Gerrebrantsz. ende Pieter Fredericksz. H

Nadien wy gesien, ende gecommuniceert hebben uwer Ed. schryvens van den vierden ende vyfden deser Maendt, ende daer uyt verstaen dat die Knechten van de Compagnie van Capiteyn Rodenburch binnen der Stadt Harlingen souden sijn ontfangen, hebben wy uwer Ed. by desen wel willen bedancken van de goede diensten, ende debvoiren by uwer Ed. daer inne gedaen, versoecken ernstelijck dat uwer Ed. 't vorder inhouden van haerluyder last, ende Commissie willen volkommen ten meesten dienste van den Lande. Wy hebben ten meesten verseeckerheyt der voorsz. Stede van Harlingen uwer Ed. neffens *desen wel willen oversenden seeckere Acte, daer by Capiteyn Rodenburch voornoemt belast wordt uyt de voorsz. Stede niet te vertrecken, sonder onse voorgaende consent van ons, ende haren Oversten Collonel, welcke Acte uwer Ed ghelieven sal den selven terhanden te stellen, ten eynde sy heurluyden daer na mogen reguleren.*

Den *sesten* Augusty 1580.

DE Staten van Hollandt hebben tot dienste van de ghemeene saecke, ende tot verseeckerheydt van de Stede van Harlingen, ten eynde de selve tegens alle aenslagen, ende gheweldt van den Vyandt in goede bewaernisse mach gestelt, ende ghehouden worden, verklaert ende *geordonneert dat die Capiteyn Harman van Rodenburgh mit sijne Compagnie uyt de Stadt Harlingen voornoemt niet en sal vertrecken uyt egeene bevel ofte noodtsaecken dan mit expresse last ende consent van den Staten voornoemt, ende sijnen Oversten Collonel.* H

Den

Den *seventienden* September 1580.

H IS mede geordonneert op de advertentie den Staten gedaen van de gelegentheydt der saecken binnen der Stadt Swol, dat tot verseeckerheydt der selver Stede die van Amsterdam sullen worden gelast, ende geauthoriseert den selven van Swolle t'allen tyde des versocht, ende noodich zijnde, mit Knechten, Amunitie, ende Proviande te mogen assisteren, ende dat de selve van Amsterdam daer van behoorlijcke Brieven van authorisatie, ende indemniteyt verleent sullen werden in gelijcker forme als den selven van Amsterdam tot assistentie van die van Campen sijn verleent.

Den *elfden* November 1580.

H IS geordonneert dat Sedlenisco mit sijne Compagnie sal getrocken worden binnen Heusden, ende dat de Compagnie van Niclaes *le Leur* als dan wederomme daer uyt sal getrocken worden binnen Harlingen.

Den *achtienden* November 1580.

H IS gheresolveert dat Niclaes le Leur mit sijne Compagnie sal trecken in guarnisoen binnen der Stede van den Brielle, *ende dat Ionckheer Willem van Dorp met die resterende Knechten van sijne Compagnie sal trecken binnen der Stede van Harlingen in guarnisoen*, aldaer die voornoemde Dorp als Overste sal commanderen over die Compagnien van Poelgeest, ende Rodenburch, ter tijdt toe een andre Overste van Syne Excell. aldaer sal wesen geaccepteert, ten ware tegenwoordich den Oversten aldaer soude mogen wesen, in welcken gevalle die voornoemde Dorp alleenlijck over sijne Compagnie sal commanderen.

Den *twee entwintichsten* December 1580.

H IS geordonneert te schryven aen den Drost, Burgemeesters ende Regierders der Stadt Hardewijck, dat syluyden die Knechten ontfangen willen die by den Burgemeesters ende Regierders van Amsterdam aldaer gheschickt sullen worden, onder belofte van verseeckertheydt van betalinge die van wegen den Staten, by den selven van Amsterdam ten versoecke van die van de naerder Unie henluyden, gedaen sal worden.

Den *tienden* Aprillis 1581.

H IS by Jacob Visscher Capiteyn versocht ordre, ende Patente, omme met sijne Compagnie uyt Harderwijck te mogen trecken, achtervolgende die geliefte van sijne Excell. naer de Ommelanden.

Den

Den *elfden* Aprilis 1581.

DE Staten ghehoort hebbende het rapport van de Gecommitteerden Jacob van Moerkercken, ende Gerrit Fransz. aengaende *die gestaltenisse van den Huyse tot StavTeren*, ende het goet devoir dat by den Oversten Sonoy werdt ghedaen, omme 't voornoemde Huys te bekomen, daer toe den selven Oversten assistentie van Kruyt ende Volck, ende oock Geschut, hadde versocht, *hebben gheordonneert voor 't eerste derwaerts te schicken die Compagnie van Ioris Robaert, leggende binnen Edam, ende Monnickendam, Is geordonneert tot dien eynde te schryven aen den selven Capiteyn, ende aen die van Monnickendam, den selven van Schepen ende Provyant tot dien eynde te voorsien*, is voorts geordonneert den Oversten Sonoy daer van te adverteren. H

Den *dertienden* Aprilis 1581.

OP 't schryven van Syne Excell. is gheordonneert *te schryven aen Willem Heyndricxsz. Capiteyn, dat die selfde met sijne Compagnie aengesiens Briefs, transporteere door Leyden op Haerlem over die Meere, ende voorts op Harlingen, omme voorts te trecken na de Ommelanden van Vrieslandt, tot assistentie ende onder 't gebiedt* van den Heer van Nieuwenoort, ende te schryven aen die van den Briele, Leyden, ende Haerlem, dat syluyden elcx die voorsz. Compagnie van Schepen, ende Schuyten, ende oock Proviande willen voorsien, daer 't selfde sal noodich wesen. H

Den *sevenden* Iuny 1581.

IS by sijne Excell. ende den Staten geordonneert dat die Compagnie van den Heere van Swieten uyt Wourden getrocken sal worden, in guarnisoen binnen der Stadt van Geertrudenberge, midts latende 25. ofte 30. Knechten op den Huyse van Wourden, ende is gheordonneert die van Geertruydenberge, die voorsz. Knechten t'ontfangen, ende t'accommoderen na behooren. H

Is mede by sijne Excell. ende den Staten geaccordeert, dat de Compagnie van Johan Nisbeth uytten guarnisoene van Geertruydenberge ghetrocken sal worden naer Amsterdam, omme voorts in Vrieslandt tegens den Vyandt geemployeert te worden.

Is mede by sijne Excell. ende den Staten geordonneert, dat d'oude guarnisoenen uytten Noorder-quartiere sullen ghetrocken worden, ende in Vrieslandt geemployeert als vooren, ende dat die Walsche Compagnien wederomme in de platse sullen geleydt worden.

I.

Resolutie van de Staten Generael, waer by blijckt dat Hollandt van hare Militie heeft vermogen te disponeren selfs buyten haer ressort.

Extract uyt het Register der Resolutien van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden.

Dominica den *drie en twintichsten* Juny 1591.

I ONtfangen eenen Brief van de Raedts-Heeren Leonius ende Meynaertsz. ghefchreven tot Arnhem den een en twintichsten *deses*, by den welcken sy adverteren dat den Prince van Parma met sijn *Leger* tot Rees, en de plaetsen daer ontrent ghekomen is, ende gereetschap maeckt om van daghe te daghe den Rijn over te passeren, ende *alsoo de Stadt Arnhem, ende alle d'andere Steden van den Graefschap Zutphen seer qualijcken versien sijn van Krijghs-volck, ende andere behoeften*, versoecken dat de Heeren Staten de voorsieninghe souden gelieven te doen die mogelijck is, ende sonderlinghe *derwaerts* schicken merckelijck aental van Krijghs-volck, dat men uyt *Breda, Bergen op ten Zoom, ende andere bevestingen* missen kan, mitsgaders ten minsten tien duysent ponden Pulvers, ende Lonten naer advenant, met eenighe quantiteyt van Kaes, daer van aldaer geen voorraet en is, na deliberatie is geresolveert t'antwoorden, datmen hare Ed. bedanckt van de ghedane advertentien, maer belangende de perplexiteyt in den Brief gheroert, dat daer toe geen redenen en zijn, aengesien dat sijn Excell. op sijn vertreck naer Groeningen de voorsieninge gedaen heeft, datter omtrent Knodsenburgh ghesonden sijn seven Vendelen Knechten gheconduiseert by den Commissaris Fresne, daer mede middels ghenoech is om de saecken voor een beginsel, ende terwylen het andere Volck derwaerts ghedestineert in 't marcheren is te verseeckeren, *Dat de Heeren Staten van Hollandt om alle saecken te confirmeren uytgeschickt hebben d'Heere Cruyesteyn, met last, ende Patente ingevalle den noodt, ende gelegentheyt sulcks soude vervoirderen, boven de voorschreven gedestineerde Compagnien meer Volcks van heure repartitie uyte Guarnisoenen te lichten, ende derwaerts te senden, midtsgaders om de Steden ende sterckten in dien Quartiere met Pulver, Lonten, ende Wapenen te versien* na de occurrentien, behalven de Compagnien die ghevoirdert worden uyt Bergen opten Zoom, Zeelandt, Briele, Vlissingen, ende Breda, alsoo dat te verhoopen is dat alle saecken in genoechsame verseeckertheyt gebrocht sullen mogen worden.

Resolu-

K.

Resolutie van de Staten Generael, ende Missive van de Gedeputeerde Staten van Vrieslandt, waer by blijckt dat de particuliere Provincien ten versoecke van haer Ho. Mog. eenighe Compagnien buyten hare Provintie heeft gesonden, met last om t'allen tyde op haer bevel weder te rugge te komen.

Extract uyt het Register der Resolutien van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden.

Iovis den *seven en twintichsten* July 1595.

ONtfangen eenen Brief van de Gecommitteerde Raden van de Staten van Zeelandt van date den vyf en twintichsten July inhoudende dat hare Ed. op't schryven van de Heeren Staten van den een en twintichsten deses terstonts afgeveerdicht hadden tien Schepen met Vivres, ende andere behoeften voor vijf Zeeuwsche Compagnien, ende de selve ghecommandeert onder 't bevel van Capiteyn Dorp, als Sergeant Majoor van den Zeeuwschen Regimente hem te begeven voor Dorth, van daer te verwachten vorder commandement, ende gebruyckt te worden, ten meesten dienste van den Lande, *Doch met sulcken last aen de voorschreven Dorp gegeven, dat soo sy de voorschreve vijf Compagnien omme eenigen noodt derwaerts contremandeerden dat hy niet en faillere hem daer na te reguleren, begerende derhalven*, soo verre de Compagnien door eenigen opkommenden, noodt, ten dienste van den Lande aldaer van doen waren, dat de Heeren Staten in sulcken ghevalle, de selve op hen schryven souden willen laten wederkeeren, ende daerom niet vorder van de handt laten trecken, dan te *Bommelerwoert ofte daer ontrent.* K

Edele Erentfeste, Hooghgeleerde, Wyse, Voorsienige ende seer discrete Heeren.

WY hebben U. Ed. Brief in dato den negenden September *stylo novo* ontfangen, ende daer uyt verstaen dat het Veldt-Leger eerstdages weder gherichtet sal werden, ende daerom U. Ed. ons versoecken onse Compagnien veerdich te houden, ende den name van de Hopluyden welcke van hier met hun Compagnien gheschickt sullen worden aen U. Ed. over te schryven, op dat die Vergaderinghe met goede ordre, ende op 't bequaemst soude mogen gheschieden, waer op wy U. Ed. voor antwoort niet mogen bergen, dat wy de selve saecke metten welgeboorен Heeren, Heeren Wilhelm Ludwich Graef tot Nassauw, &c. onsen Stadthalder gecommuniceert hebbende sijn Genade verklaert heeft dienaengaende aen U. E. te sullen schryven, en met een over te senden die namen der Hopluyden K

 den

den totte vergaderinge van 't Veldt-Leger van hier gedestineert, derhalven wy ons tot sijn Genade schryven refereren sullen, *hoewel wy ons beswaerdt souden vinden indien het Velt-Leger elders a's aen dese zijde vander Maze geemployeert mochte worden, onse Krijghsvolck verder van hier te senden*, gemerckt wy uyt Syne Excell. Missive aen den welgemelten Heeren onsen Stadtholder geschreven verstaen, dat het Krijchsvolck van Parma voor een gedeelte vertreckende na Vranckrijck, de Overste Verdugo sich mette reste sal begeven naer Vrieslandt; Versoeckende daeromme U E. seer dienstelijck, dat de selve believe by soo verre de voorschreve Overste Verdugo sich met een merckelijcke aental van Krijchsvolck naer Vrieslandt mochte begeven in tijdts te resolveren op al sulcke assistentie ende bystant, als U E. tot wederstandt des Vyandts bevinden sullen te behooren.

Hier mede

Edele, Erentfeste, Hoochgeleerde, Wyse, Voorsienige, ende seer discrete Heeren, U E. in den heyligen hoede des Almachtigen beveelende. Uyt Leeuwaerden den negenden September 1591. Geparapheert, *Schelteus v.* Onder stondt, U E. dienstwillige *De Gedeputeerde Staten van Vrieslandt*. Ter Ordonnantie der selver, geteeckent E. YSBRANDI.

L.

Resolutien van de Staten Generael, waer by blyckt dat Prins Maurits ende Graef Willem Lodewyck, selfs in 't Leger geageert hebben in qualiteyt als Provinciale Gouverneurs, ende niet uyt den hoofde van de Generaliteyt.

Extract uyt het Register der Resolutien van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden.

Marcurii den *vijfden* Junii 1591.

L DE Heer van Oldenbarnevelt weder ghekeert uyt het Leger voor Deventer, rapporteert de dispositie van het selve Leger, ende wat, sedert dat de Stadt Zutphen verovert is, gedaen, ende noch vorder te doene om de voorsz. Stadt insgelijcx te reduceren, met pluraliteyt van stemmen voor genomen, geresolveert ende dien volgende alreede bestaen is, verklarende dat Syne Excell. de Heeren Staten heeft doen versoecken dat hare E. *souden geliev en aen de Provincien te schryven dat sy terstonts naer het Leger souden willen senden tot versterckinge van 't selve soo veele Krijchsvolck als sy eenichsints kunnen missen*, Item van tijdt tot tijdt ter requisitie, ende op 't schryven van den Rade van State te tellen die penningen van heure consenten daer sy sulcx ordonneren.

NOTA. *Dat Prins Maurits buyten zijnde hem niet aenmatischt by Patente de Compagnien te trecken.*

Op welck rapport, ende hoemen het Leger by den anderen, ende in goede eenigheyt soude mogen houden, overmidts de verscheyden Advysen op 't employ van 't selve gevallen in 't lange gecommuniceert, ende gedelibereert

libereert wesende, is eyntelijck gheresolveert datmen aen Syne Excell. sal schryven, dat de Heeren Staten uyt het voorsz. rapport seer geerne, ende met goet genoegen hebben verstaen den tegenwoordigen goeden stant ende dispositie van het Leger, midtsgaders de Resolutie die aldaer genomen soude zijn om by alle gevoechlijcke ende apparente middelen ende wegen te pogen, oock te reduceren de Stadt Deventer ten respecte van de groote importantie van de plaetse, ende de consequentie die de eroveringe van de selve met haer soude trecken ten dienste van de gemeene saecke, Syne Excell. ende andere Heeren neffens de selve wesende daer van, ende van haer Lieder debvoir, ende groote neerstigheyt bedanckende, hoopende dat Godt Almachtich den Lande die genade doen sal, dat Syne Excell. de voorsz. Resolutie geluckelijck, ende met voorspoet sal mogen effectueren; Ende aengesien de Oorloge moet gevoert worden uytter ooge nae de gelegentheyt der saecken, de dagelijckse advertentien van des Vyandts voornemen ende andere occurrentien, dat de Heeren Staten voor den Lande dienstelijck, ende noodich geacht hebben te resolveren *Syne Excell. ende den Welgeboren Grave Willhelm Grave van Nassau (als hebbende de Gouvernementen respective van de Geunieerde Provincien) te authoriseren, gelijck de selve geauthoriseert worden midtsdesen voor so veele des noot zy*, om mette Heeren Raden van State, Gedeputeerden van de Provintien, ende de Heeren Krijchs-Oversten in 't Leger wesende op de saecken van den Oorloge soo wel aengaende de exploicten, daer mede men alreede doende is, als alle andere die nae de voorsz. advertentien, ende occurrentien voirdelijck souden mogen ofte dienen voorgenomen te worden, te disponeren, gelijck de selve ten meesten dienst, ende verseeckertheyt van den Lande sullen bevinden te behooren, welverstaende, dat men behoorlijck van tijde tot tijde te letten sal hebben op den Staet ende gelegentheyt van de Provincien in 't generael, ende van elcke der selver in 't particulier.

M.

Missive van Prins Maurits aen de Staten Generael, daer by blijckt dat de selve ende Graef Willem Lodewijck, elck het Opper-Commandement hebben gehadt over de Militie van hare respective Gouvernementen; dat d'een over d'ander geen superioriteyt heeft gehadt, maer dat alles tusschen de selve met onderlinge conventie toe-gegaen zy.

Erwaerde, Edele, Eerentfeste, Hooch-gheleerde, Wyse, Voorsienige, ende seer discrete Heeren, besundere, goede Vrienden: Also voor onsen vertreck die Resolutie genomen is, datmen om de Betuwe ende Veluwe te bevryden, eerst voor Nimwegen Schantsen, en daer na sich van die Schantse voor Zutphen meester maecken, ende een nieuwe voor Deventer opworpen soude, waer toe de welgeboren onsen M

beminde Neve ende Broeder, Graef Wilhelm Lodewijck van Nassau, Gouverneur in Vrieslandt ende Ommelanden, te rugge stellende die particulier gevaer sijns Gouvernements, ende die groote swarigheden die welcke by die Staten aldaer van wegen des Vyandts onlancx gedanen ende apparenten nieuwen inval gemoveert worden, *belooft ende toegeseyt heeft, ons met een goet getal Krijchs-volck van sijner L. Regiment voor Deventer ende Zutphen by te staen, mits dat wy die voornoemde wercken metter hulpe Gods, geluckelijck volbracht zijnde, met het geheele Leger, Geschut ende andere noodige saecken S. L. ende die Staten van Vrieslandt wederomme binnen hare Province te hulpe komen souden*: Soo mogen wy U E. niet bergen, dat den welghedachten onsen Neve ende Broeder al noch de selve Resolutie naer te komen willich zijnde, van ons naerdere verseeckeringe, noopende die reciprocque hulpe begeert heeft, sonder de welcke Syner *L. seyt de Staten van Vrieslandt geensins te sullen konnen persuaderen om Krijchsvolck uyt hare Provincie te laten volgen: waer op wy sijner L. onder onse handt ende Zegel een Acte toegestelt hebben, omme die voornoemde Staten van Vrieslandt te mogen thoonen, ende daer mede haer Lieden contentement te geven*; Ende alsoo wy onse tegenwoordige middelen ende macht van Krijchsvolck overleggende, overmidts die kleynheydt der selver, beducht zijn, dat den Vyandt die uytterste neerstigheyt met sijn noch by sich hebbende Krijchsvolck doende, een stercker Leger als wy hebben, richten, ende alle onse concepten omstooten, of door die minste diversie, die hy soude mogen voornemen, veroorsaecken kan, dat wy ons noch meer souden moeten verswacken: Soo hebben wy U E. wel vrundtlijck ende ernstelijck willen versoecken, dat die selve ghelieven oock die andere Resolutie van *drie duysent* Mannen extraordinarie, voor den tijdt van *drie* Maenden te bestellen, datelijck naer te komen, ende daer mede soo veel menschelijck ende mogelijck is, te haesten, ten eynde wy 't selve nieuwe Krijchsvolck binnen *sesse* ofte immers *achte* Weecken ten langsten in 't Veldt gebruycken mogen: d'welck doende, wy U E. verseeckeren konnen, dat niet alleen alle 't geene boven verhaelt is, metter hulpe Godes, ten dienste van den Lande geeffectueert, maer oock groote Stede, als Nimwegen, Groeningen, Zutphen, of Deventer, sullen konnen bedwongen, ende tot ghehoorsaemheyt ghebracht werden, waer toe seer schoone occasien sich præsenteren, die versuymenisse van de welcke wy nimmermeer tegens onsen Vaderlande souden konnen verantwoorden; Begeerende daeromme anderwerf, aengesien dat die kosten van dese nieuwe Wervinge, nergens nae met die groote diensten ende profyten die daer uyt volgen sullen te verghelijcken zijn; dat U E. niet laten en willen eerstdaechs daer mede voorts te varen, ende egeenen tijdt te versuymen: Ende ons ten spoedichsten te adverteren, vvat U E. des aengaende gedaen sullen hebben. *Want wy anderssints benessens die versuymenisse voornoemt, oock onsen Neve geen contentement geven, noch van het secours uyt Vrieslandt verseeckert konnen zijn*; Ende hier mede bidden wy Godt.

Eerwaerde, Edele, Eerentfeste, Hoochgheleeede, Wyse, Voorsienige, ende seer discrete Heere, besundere goede Vrunden, U E. te ghesparen in voorspoet. Uyt TYEL den *twaelfden* May 1590.

Maurits gebooren Prince van Oraigne, Grave van Nassau, &c. Marquis vander Vere, &c.

U E. seer dienstwillige Vrundt. Geteyckent

Maurice de Nassauw.

De superscriptie was,

Den Eerwaerden, Edelen, Eerentfesten, Hoochgeleerden, Wysen, Voorsienigen, ende discreten Heeren, den Generalen Staten der Vereenichde Nederlanden, onsen besunderen goede Vrunden.

N.

Resolutie van de Staten Generael, waer by seecker Accort tusschen Prins Maurits ende Graef Willem Lodewijck van Nassouw gemaeckt, tot onderlinge assistentie d'een den anderen te doen, met het Volck van Oorloge staende onder der selver gebiedt respective: wert geapprobeert.

Extract uyt het Register der Resolutien van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden.

Martis den *vijfthienden* May 1590.

ONtfangen eenen Brief van Syne Excell. ghefchreven tot Thiel den *twaelfden* May, inhoudende de Resolutie dier genomen is op te verseeckeringe van den Lande, ende om den Vyandt afbreuck te doen, midtsgaders 't goene Syne Excell. *ghehandelt heeft metten Welgheboeren Graef Wilhelm van Nassau op te assistentie d'een den anderen te doen, doch alsoo hy sijne tegenwoordige middelen, ende macht van Krijchsvolck* overleggende, overmits die kleynigheyt der selver, beducht is dat den Vyandt die uytterste neerstigheyt met sijne noch by sich hebbende Krijchsvolck doende, een stercker Leger als hy heeft richten, ende alle sijne concepten omstooten, ofte door die mintste diversie die hy soude mogen voornemen veroorsaecken kan dat hy hem noch meer soude moeten verswacken: Versoeckende Syne Excell. daerom, dat de Heeren Staten gelieven die andere Resolutie van drie duysent Mannen extraordinarie voor den tijdt van drie Maenden te bestellen datelijck nae te komen, ende daer mede soo veele menschelijck ende mogelijck is, te haesten, ten eynde hy 't selve nieuwe Krijchsvolck binnen sesse of emmers acht weecken

ken, ten lancxsten in 't Velt ghebruycken moghe, daer mede hy verhoopt niet alleene de voorgenomen Resolutie ten effecte te brengen, maer oock andere Steden te dwingen tot gehoorsaemheyt, is geresolveert dat daer op aen sijne Excell. sal worden geantwoort. dat de Heeren Staten seer gaerne hebben verstaen *de goede Resolutie die sijne Excell. genomen heeft met sijne Genade Graef Wilhelm van Nassauw op te verseeckeringhe van den Lande, ende om den Vyandt afbreuck te doen door het innemen ende opmaecken der Schantsen in den voorsz. Brief vervat, oock een goet genoegen hebben aen 't geene, 't welck sijn Excell. met sijne voorsz. Genade heeft goetgevonden opte onderlinghe assistentie d'een den anderen te doen met het Volck van Oorloge staende onder der selver gebiedt, wesende nodich volgende d'Unie, ende Tractaten onder die Provincien onderlinge gemaeckt:* Ende dat sy over sulcks verstaen dat 't selve geachtervolght sal worden, doch met sulcken vertrouwen dat syne Excell. ende Genade daer inne sullen gebruycken heure gewoonelijcke goede voorsichtigheyt, ende aensien de ghelegentheyt van den tyde der saecken van den Lande, ende gesteltenisse des Vyandts, om na de occurentien te doen het geene tot dienste van den Lande in 't generael, ende particulier meest sal strecken, datmen niet laten sal aengaende de versochte lichtinghe van de drie duysent Soldaten te doen aen de Provincien alle uytterste debvoir, om de selve tot het opbrengen van de penningen daer toe noodich te bewegen, daer toe seer goede hoope is: Dat sy tot dien eynde alreede alhier beschreven hebben Michiel Hoegelkens om by provisie verwachtende de selve consenten op te wervinge van de voorsz. Soldaten met ten selven te handelen, ende voort oock ordre gesteldt, dat den Rade van State binnen den tijdt van eene Maent, ofte ses Weecken naestkomende die Compagnien in den dienst van den Lande wesende sullen doen maecken compleet, in conformité van den Staet van der Oorloge.

O.

Extract uyt de Instructie voor de Gedeputeerde Staten van Vrieslandt, by de Heeren Staten van de selve Provincie gearresteert den een en dertichsten Marty 1610. daer by blijckt dat haer Ed. Mog. haren Provincialen Gouverneur, ende de gemelte Heeren Gedeputeerde Staten geauthoriseert hebben omme met de Vriesche Militie aen allen Oorden, ende Plaetsen te doen ageren.

31. Art. van de voorsz. Instructie.

O BEvelende hunne Gedeputeerden goede discipline mette welgemelte Heere Gouverneur ofte in des selvigen afwesen alleenich in alle *Schantsen, soo wel buyten desere Landtschap als daer binnen ghelegen te doen onderhouden*, ende tot dien eynde alle onbequame Hopluyden ende Bevelhebberen met assistentie ende advys als vooren t'samen ofte alleenich in absentie des Gouverneurs

verneurs af stellen, ende sullen onse Gedeputeerden de voorsz. Hopluyden ende *andere hooge Ampten ende bevolen bedienende* voortaen geene Tractementen ofte Gagie laten volgen die buyten haerluyder advys ende verwilligingen gestelt zijn, ende namaels ghestelt sullen mogen worden, welcke Hopluyden ende Bevelhebberen met hunne onderhebbende Compagnien *ghehouden sullen sijn hun te laten gebruycken tot dienste ende bescherminge der Landen op alle Oorden ende Plaetsen alwaer hun sul.x by de Gouverneur ende Gedeputeerde Staten gheordonneert sal wesen.*

P.

Resolutie van de Staten Generael, daer by blijckt dat de Velt-Oversten meer Krijchs-volck van noode hebbende selfs geen Patenten plachten uyt te geven, maer versoeck te doen aen de Staten Generael, ende haer Ho. Mog. wederom aen de particuliere Provincien, die op haer eygen Patenten soo veel Volcks uytsonden als konden misschen, gevende daer over oock het Commandement, ende d'ordres, selfs buyten haer Territoir.

Extracten uyt het Register der Resolutien van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden.

Veneris den *veertienden* Iuly 1595.

ONtfangen eenen Brief van de Gecommitteerde Raden van de Staten van Zeelandt, van date den 12. deses, by den welcken sy repræsenteren den goeden dienst, die den Lande soude geschieden, soo verre de Hollandtsche Compagnien tot Hulst gesonden, aldaer noch voor eenen kleynen tijdt souden mogen blyven, als van veertien dagen: Ende dat daer en boven noch drie ofte vier Vaendelen hen mochten toegheschickt werden, van de geene in Hollandt over gebleven; Versoecken daerom dat de Heeren Staten soude ghelieven hen de selve Compagnien metten aldereersten ter handt te doen stellen: Is geresolveert te rescriberen dat de gelegentheyt van den jegenwoordigen staet der saecken van dese Landen, ende des Vyants niet toe en laet, datmen aldaer voor dese tijdt eenich meer Volck soude schicken, om yets tegens den Vyandt offensive te attenteren: sijnde de Compagnien aldaer wesende derwaerts ghesonden om des Vyandts overkomen in den Lande van Hulst te beletten, voor die tijdt dat de selve soo sterck daer ontrent soude te Velde liggen, maer dat veele meer den dienst ende verseeckerheyt van den staet van 't Landt jegenwoordelijck vereyscht, overmits het vertrecken des Vyants uyt den Lande van Waas naer Turnhout (alwaer hy sijn Leger versamelde om sijne Excell. te volgen) dat niet alleene de voorsz. Hollandtsche Compagnien, maer al sulcke meer P

ke *meer andere als in Zeelandt ghemist souden mogen werden binnen Bergen op den Zoom,* Ter Tholen, ende andere Brabandtsche Frontiersteden ende sterckten voor de bewaernisse van de selve souden werden gesonden, ende daer inne gehouden soo langhe den Vyandt tot Turnhout, ende daer ontrent soude wesen, met bevel, soo wanneer den Vyandt hem vorder soude reppen van de selve te costoyeren, ende daer door te verseeckeren alsulcke Plaetsen, ende Quartieren als den Vyandt van meeninge soude mogen wesen aen te tasten; *Verseeckerende dat men hen ter gelegender tijdt sal assisteren voor soo veele de gemeene saecke eenichsints sal mogen lyden.*

Sabbathi den *vyftienden* Iuly 1595.

P OP't schryven van sijne Excell. van den 13. deses tot Zellem, de Heeren Staten by den Advocaet van Hollandt gecommuniceert, is geordonneert te doen recharge aen de Heeren Staten van Zeelandt dat hen gelieve in conformité van de Resolutie van gisteren hare Ed. aengeschreven, *De overbensinghe Compagnien uyt Hollandt in den Lande van Hulst wesende, ende d'andere Compagnien van de repartitie van Zeelandt die aldaer ghemist sullen konne worden terstonts binnen Bergen op den Zoom, ende ter Tholen te seynden met behoorlijck commandement, ende ordre om den Vyandt te costoyeren soo verre hy voorder soude trecken.* Latende tot dien eynde die Schepen soo lange by deCompagnien om hen daer mede te mogen dienen, ende de Heeren Staten t'adverteren metten aldereersten wat haer Ed. desen aengaende sullen hebben ghedaen, ende geeffectueert, wat Compagnien ghesonden, *ende aen wien sy het commandement daer over sullen hebben gegeven,* op dat hare Ed. sijne Excell. 't selve mogen rescriberen.

Lunæ den *vier en twintichsten* July 1595.

P ITem dat men van de voorsz. contschap die Gecommitteerde Raden van de Staten van Zeelandt in diligentie sal adverteren, ende de selve ernstelijck versoecken, *niet alleene de resterende twee Compagnien* van de repartitie van Holllandt binnen den Lande van Hulst geweest hebbende, *maer noch andere vijf Compagnien van haerluyder repartitie terstonts nae 't voorschreve Fort van Nassau, ende voorts naer 't Leger (den Vyandt derwaerts treckende) te schicken,* daer mede sijn Excell. te meer machts, ende middels hebbe den Vyandt 't hooft te bieden voor de verseeckertheyt van den staet van 't Landt.

Resolu-

Q.

Resolutie van de Staten van Vrieslandt, daer by blijckt dat haer Ed. Mog. alhoewel haer eygen Stadthouder recommanderende tot het Velt-Marschalck Ampt, echter verstaen dat de Militie van hare Provincie niettemin soude blyven tot dispositie van den Stadthouder ende Gedeputeerden van haer Ed. Mog. conform der selver Instructie.

DE Staten van Vrieslandt gheinformeert wesende van de inclinatie der respective Provincie om het Ampt van Velt-Maerschalck deser Vereenichde Nederlanden, tegenwoordich vacant, te confereren op den Persoon van den Doorluchtigen hoochgeboren Heere Prins *Wilhelm van Nassauw*, onsen Stadtholder, ende dat daer tegens by de Ed. Mog. Heeren Staten van Hollandt, ende West-Vrieslandt in hunne Missive van den *drie en twintichsten* Jannuary *sestien hondert seven en vijftich*, aen de respective Provincien afgesonden redenen van beswaringhe worden ghemoveert, hebben goetgevonden te committeren, ghelijck wy committeren by desen onse Gecommitteerden ter Vergaderinghe van hare Ho. Mog. omme haer te conformeren met die Provincien die sijne Vorstelijcke Genade onsen Stadtholder tot Velt-Maerschalck deser Vereenichde Nederlanden hebben verkooren, ofte noch sullen verkiesen, op de Instructie rede ghemaeckt, ofte noch tot dienste van den Staet te maecken, ende dat sy Gecommitteerden voortaen met de alderbequaemste middelen, ende op't serieuste de dissentierende Provincien, ende Bondtgenoten sullen hebben te versoecken, ende te induceren, om met de meeste eendracht ende concordantie, het voorsz. Ampt van Velt-Maerschalck te confereren op de Persoon van sijn Vorstelijcke Genade onse Stadtholder, ende specialijck met bequame redenen, ende middelen d'Ed. Mog. Heeren Staten van Hollandt, ende West-Vrieslandt, trachten te diverteren van de præsupposten, ende gravamina in hunne Missive van den *drie en twintichsten* January *sestien hondert seven en vijftich*, laestleden ghemelt, ende te induceren om het voorsz. Ampt mede te confereren op sijn Vorstelijcke Genade onsen Stadtholder, *blyvende niettemin de Militie deser Provincie tot dispositie van de Heere Stadtholder ende onse Gedeputeerden conform der selver Instructie.* Q

Aldus gheresolveert op 't Landtschaps-huys den *seventienden* February *sestien hondert seven en vijftich*, verteeckent voor Oostergoo, *F. van Scheltema, B. van Nysten*. Voor Westergoo, *D. van Hettinga, Feye Tiercx*. Voor de Sevenwolden, *M. Fockens, Isbr. van Vierssen*. Voor de Steden, *S. P. Mellama, S. v. Dijxtra.*

Een versoeck van de Oost-Vriesche Stenden is den tweeden January geresolveert dat soo wel die van Embden, als Embder Heerlijckheden/ soude

souden werden verschreven om te liquideren in ghevolghe van de uytspraecke van den derden Octobris laestleden.

Van de Sommen die de Oost-Vriesche Stenden schuldich waren aen desen Staet is meer ende voormaels gemelt. Op 't selve stuck/ tot bepalingh der sommen ende Reglement van de betalingh is in Februario opgerecht volgende accoort.

IN nader deliberatie geleyt zijnde, 't gunt in de Ionghste conferentie tusschen de Heeren van *Gent*, ende andere haer Ho. Mog. Gedeputeerden, ter eenre, ende de Heeren alhier aenwesende Afgesanten van de Stenden van *Oost-Vrieslandt* ter anderen sijde is voorgevallen, aengaende de betalinghe van de bewuste schulden die desen Staet tot haeren laste te pretenderen heeft, breeder geexpresseert in de resolutie van den eersten deses loopenden Maents, ende op alles rijpelijck geleth hebbende, Is goetgevonden ende verstaen, mits desen te verclaren, dat welgemelte Stenden in consideratie vande ongelegentheydt ende swaere overlasten, die de voorsz. Lantschap, by reflexie van den Nederlantschen Oorloch heeft geleden, de twee eerste obligatien, d'eene van een *hondert duysent gulden*, ende d'andere van *een hondert vijf en twintich duysent* gulden *capitael*, t'haren bysonderen dienst ende nutte verstreckt, den eersten April *sestien hondert twintich*, ende den derden November *sestien hondert drie en twintich*, respective sullen verhoogen met eenen simpelen Interest tegens den penninck *sestien* in't Iaer, t'sedert de voorsz. tijt van lichtinge af, tot den *derden November* jongstleden toe, boven de oncosten van de Negotiatie ofte Maeckelaerdy gelden, Iaerlijcx den *drie hondersten penninck*, tot het Iaer *sestien hondert veertich* ghereeckent, cortende daer inne *dertich duysent* gulden, daer op betaelt, volgens den Staet ende calculatie daer van aen meer welgemelte Stenden door Gedeputeerden van haer Ho. Mog. ende Gecommitteerden van den Raedt van State den *seven en twintichsten* October, *sestien hondert ses en vijftich*, binnen de Stadt *Embden* overgegeven, bedragende te samen *ses hondert vijf en t'negentich duysent twee hondert acht gulden*, *dertien ende een halve stuyver*, ende dat de voorsz. somme, mits haer gheallegeert onvermogen sal mogen werden afgeleyt, ten minsten op *acht* naest aen een volgende Iaer termynen, ingegaen den *derden November* jongstleden, sullende mits dien d'eerste termyn verschynen den derden November deses Jaers *sestien hondert seven en vijftich*, ende soo vervolgens tot d'effectuele voldoeninghe toe, mits dat Iaerlijcx, neffens yder termyn gevoecht werdende d'Interessen van de voorsz. capitale somme van *twee hondert vijf en twintich duysent* gulden, mede tegens den *penninck sestien*, als boven t'elckens in den *Hage* buyten costen van haer Ho. Mog. te leveren, ter tijdt toe dat de voorsz. verschenen Interessen, ende Maeckelaerdy gelden ten volsten sullen wesen gequeten ende voldaen, en dat in de betalinge van de laeste termynen, de voorsz. capitale somme vermindert werdende, naer proportie op d'Interessen Iaerlijcx sullen werden gecort, dat het geene voorsz. is, by meer welgemelte Stenden in allen deelen gheaccepteert ende punctuelijck naegecomen werdende, de selve sal werden,

werden, ende by desen wesen gheremitteert, de somme van *driemael hondert duysent* gulden, met de verlopen interessen, begrepen in een derde obligatie by haer op den *tweeden Ianuary sestien hondert vier en twintich* ghepasseert, soo nochtans dat haer Ho. Mog. verstaen, hier door geen novatie ofte alteratie in den teneur van de voorsz. obligatien te maecken, dat oock by manquement van betalinge op de voorsz. geraemde termynen, desen Staet sal sijn ende blyven ongeprejudicieert in hun recht, uyt crachte van de voorgeroerde obligatie van *drie hondert duysent* gulden hooftsoms, competerende, was gheparapheert *Iohan van Rhede*, vt. Lager stont accordeert met het voorsz. Register, ende Geteeckent. *N. Ruysch*.

De aenwesende Afgesanten van de Stenden van Oost-Vrieslandt ghesien, ende rypelijck geexamineert hebbende de bovenstaende resolutie van haer Ho. Mog. den *achsten* Februaty deses Iaers ghenomen, hebben uyt crachte van de pouvoir, haer van welgemelte Stenden den *vier en twintichsten* Iannuary jongstleden gegeven, ende aen de Gedeputeerden van haer Ho. Mog. geexhibeert, soo als de selve van woorde te woorde vervolgens hier onder gheschreven, ende geexpresseert staet, de conditien daer binne begrepen geaccepteert, gelijck haer Ed. de selve accepteren by desen, belooven mitsdien in den naem van hare Heeren principalen haer daer na punctuelijck te sullen reguleren, ende in cas eenich versuym daer aen by haer gevonden wiert, in den naem als boven, van nu af goetwillich t'onderwerpen de naerdere resolutie van haer Ho. Mog. sullende tot meerder verseeckeringe van desen binnen twee Maenden uytgebracht werden acte van approbatie of ratificatie van welgemelte Heeren hare principalen in forma.

De Stenden van Oost-Vrieslandt, doen te weten, alsoo het belieft heeft den Hooge ende Mogende Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, van ons te doen invorderen seeckere ghepreteerden, tot onsen laste leggende obligatien, als een in dato *den eersten* April *sestien hondert twintich*, ter somme van *hondert duysent gulden*, een in dato den *een en dertichsten November, sestien hondert drie en twintich*, ter somme van *hondert vijf en twintich duysent gulden*, ende een, in dato den *tweeden* Iannuary *sestien hondert vier en twintich*, ter somme van *driemael hondert duysent gulden*, met de Interesten, oncosten ende andersints daer op ghevallen, soo ist, dat wy ons betrouwende op de wijsheyt, ghetrouwicheyt, ende yver van den Hooch Edel gebooren Heere *Ioncker Ioost Hane*, Adelijcke Assessor des Oost-Vriesche Hofgerichts, ende de Heere Resident *L. Aitzema*, den selven hebben ghegeven, ende geven mitsdesen volkomen last ende macht om daer over met haer Ho. Mog. te convenieren ende verdragen, beloovende t'approberen, te ratificeren ende onverbreeckelijck te onderhouden, alles wat by den selven daerinne sal werden gedaen, des t'oirkonde hebben gelast onsen Secretaris om desen t'onderschryven; Actum Embden den *vier en twintichsten* Iannuary *sestien hondert seven en vijftich*, was onderteeckent, *quorum jussu. H. Westendorp*.

Aldus geaccoordeert, aengenomen ende gheteeckent, desen *negentienden* Februry *sestien hondert seven en vijftich*, in s'Gravenhage, was Geteeckent *Ioost Hane, L. v. Aitzema*.

De Heer Regenstorf heeft in Februaryo versocht dat die van Embden mochten worden gehouden tot betaling van de ses en twintich hondert Rijcxdaelders s'Jaers / die de Stadt schuldich was aen de Vorst te geven als recognitions gelden voor de jurisdictie van 't Valderen ende d'intreckingh van de Voor-Steden. Dit is bedongen by 't Oosterhuysisch verdrach / hy hadde noch last om te versoecken weder uytwisselingh van de juwelen aen de Princesse van Orangie gegeven. Zijnde hy nu getrout aen een Gravinne van Barby. Men gaf te kennen dat de Vorst hadde behooren ghenotificeert te hebben dit tweede Huwelijck / ghelijck d'ophondigingh of afbreeckingh van 't eerste hadde ghedaen. Aengaende de recognitions gelden / seyden die van *Embden*, dat de Vorst voor allen dingen moest worden ghehuldigt / ende / noch voor de huldinge / de gravamina, op die manier hebbense(r) gaende gehouden / als ooch op eenighe contra-pretentien. De Heer Regenstorf korts daer na stervende / is in Augusto hier gesonden den Heer Bucho Wiarda, sijn Raedt ende Amptman tot Lier, hadde audientie den twintichsten, naest groetenis / seggende: dat de Vorst sich erinnerde de goede nabuyrige affectie ende ghetrouwe voorsorge / die haer Ho. Mog. altijdt by gevaerlijcke occurrentien / tot ruste ende welvaert van sijn Vorstelijck huys ende Onderdanen hadde *belieft te toonen* / hadde sedert den aenvanck sijner Regeringh / nergens meer na ghetracht als sich by haer Ho. Mog. door alle getrouwe nabuyrige correspondentie in ghelijcke gunstige genegentheyt te conserveren / ende in soodanige confidentie bewogen geworden by dese tegenwoordige constitutie van tijden / dat een machtich vier van Oorloch tusschen de beyde Croonen Sweden ende Denemercken in de nabuyrige Landen was ontsteecken / 't welck ghewoon was door de afvliegende voncken sich te verbreyden / met haer Ho. Mog. over 't een ofte het ander tot securiteyt ende verseeckertheyt van sijn Landen broederlijck te communiceren / ende der selver goeden raedt ende gunstige bevorderinge te versoecken / over dat ende andere pointen versoeckende Commissarisen. Aldaer comende / heeft geseyt / ende overgegeven het volgende.

EDELE MOGENDE HEEREN;

SYn Vorstelijcke Genade mijnen genadigen Vorst ende Heere over die ontsteeckene Oorlochs-brandt tusschen die beyde hooge Croonen Sweden ende Denemerck in die Nabuyrschap niet sonder groote redenen sorchvuldich sijnde alsoo die droevige ervarentheyt van die voorige Oorlogen in Duytslant geleert heeft, hoe veer die Voncken van soodanich vier sijn overvliegende, oock op die, de welcke by sodanige differentien eygentlick niet sijn Interesseert, ofte daer aen participeren, gelijck sijn Vorstel. Genade. Lande die slagen daer van als noch smartelijck sijn voelende, heeft billick sijn ghedachten gheslagen om sich ende sijne Onderdanen in securiteyt ende bevredinge na alle vermogens te preserveren, ende heeft tot sulcken eynde niet willen in ghebreecken staen, daer over met sijne Lant-stenden op verscheydene Lantsdagen in deliberatie te treden. Maer alsoo sijn Vorstel. Genade in der selver verclaringhe niet genoechsame securiteyt nemen can, soo heeft de selve vorders hoochnoodich

dich

dich geachtet met haer Ho. Mog. ten regard van haer by sulcke Occurrentien in voorgaende tyden bewesene ghetrouwe voorsorge, mitsgaders haer eygen Nabuyrige Interest, vertrouwelijcke Communicatie te plegen. Ende is dienvolgens sijn Vorstel. Genade Vrientnabuyrlijck versoeck, dat haer Ho. Mog. wilde ghelieven, door beweechlijcke recommandatie aen die beyde Cronen (op wat manier die selve het mogen dienstich achten) sijn Vorstel. Genaede tot verwaringe van Acten van Neutraliteyt bevordelijck te zijn.

En ofwel die selve door alle moghelijcke middel sich benaerstigen sal, met beyderzijdts hooge partyen goede Correspondentie te onderhouden ende in geenerley wyse tegens de verhoopte Neutraliteyt te handelen, soo is dan noch, dat sijn Vorstel. Genade oordelen noodich ende on-omganghlijck te wesen soodane Neutraliteyt door eygen besettinghe der Frontieren te bestercken ende voor alle overval naer mogelijckheyt te verseeckeren.

Maer alsoo sijn Vorstel. Genade Lant-stenden sich daer toe niet willen verstaen, so heeft die selve sulcx tot haer Ho. Mog. hoochverstandich Advys ende oordeel willen verstellen, niet twijffelende, of haer Ho. Mog. sullen soodane wel intionneerde meyninge raisonabel houden, en met sijn Vorstel. Genade daer in condessenderen. Gelijck die selve haer Ho. Mog. daer over Vrientnabuyrlijck doen versoecken, ende dat haer ghelieven wilde, die Lantstenden door serieuse aenschryvens tot soodane besettinghe der Frontieren met ghenoechsaem Garnisoen te vermanen, ende sijn Vorstel. Genade voorts met hare hooge Authoriteyt daer by te assisteren.

Aengaende het geene met sijne Vorstel. Genade Raedt Wylen den Heer *Regensdorf*, wegen der selver Schuldt van *hondert en vijftich duysent* gulden Capitael, met de opgheloopene Renten, in den Februar y deses Iaere is ghehandelt, soo hadde sijn Vorstel. Genade wel verhoopt, haer Ho. Mog. van die beraemde Termynen goede Satisfactie te geven, gelijck de selve alle mogelijcke devoiren daer toe aengewendet heeft. Maer alsoo sijn Vorstelijcke Genade by desen tijdt effen in andere onvermydelijck uytgaven is begrepen, ende van der selver uytstaende groote deuchdelijcke schulden by de Lantstenden ende bysonders by de Stadt *Emden* in onverwachteden vertooch ghesettet worden, soo bevindet sijn Vorstel. Genade sich seer ghedifficulteret, tot het behoorlijcke achtervolgen van den op den *eersten November nieuwe stil* aenghestelden eersten Termijn, ende is daeromme geaccasioneert by haer Ho. Mog. Vruntnabuyrlijck te versoecken, dat der selver goede ghelieften sijn wilde, soodanen Termijn op het naestvolgende Iaer sonder andere Novatie te verstellen, en te prolongeren, sijn Vorstelijck Genade is oorbedich, voor eerst promptelijck te doen betalen een Iaer loopende Renten tegens den penninck *vijf en twintich* gelijck haer Ho. Mog. selfs hare Pensioenen hebben reduceert, ende vervolgens die Accordeerde Termijnen precise tot haer Ho. Mog. contentement te observeren, ondertusschen is sijn Vorstel. Genade instantelijck versoeckende, dat haer Ho. Mog. wilde ghelieven van hare in anno *sestien hondert vijftich, cum plena causa cognitione* uytgegevene resolutie tegens de Stadt Emden tot betalinge van de na den *seventienden* Artijckel *Delffsilischen* verdrachs, ende *tienden* Artijckel Oosterhuysische Accords sonder eenige reservatie schuldige recognitie van *ses en twintich*

tich hondert Rijcxdaelders s'Iaers sedert het Iaer *acht en veertich* eenen crachtigen ende glorieusen effect te gheven, alsoo soodane schuldt pure is radicerende *ex speciali contractu*, den welcken weder *sua natura*, noch oock met een *jota* in den Accorden yets ghemeents heeft, met de exceptien t'sedert van die van *Emden* naerder tot vilipendentie van de voorgheroerde resolutie, als van een schijn rechtens, ingedient, gelijck sijn Vorstel. Genade het selve van haer Ho. Mog. uyt Vrientnabuyrige faveur te obtineren is betrouwende, alsoo ben Ick het selve tot U Ed. Mog. favorabel rapport hoochlijck recommanderende

In ghevolge van het rapport daer overgedaen/ is gheschreven den eersten September aen de Stenden van Oost-Vrieslandt/ datse in consideratie van den tegenwoordigen Oorloch tusschen den Coninck van Sweeden ende Denemercken op middelen wilden dencken/ oock de selve uytvinden/ ende in het werck doen ende laten stellen 't sy met het besetten van passen ende advenues ofte andersints/ ten eynde het gemelde Vorstendom tegens de inlegering van de soldatesca van beyde de crygende deelen mocht sijn ende blyven bevrijt: Ende in cas sy aengaende eenige consideratien en bedenckingen soude mogen hebben datse haer Ho. Mog. de selve met de redenen daer toe dienende wilden rescriberen/ met verclaringe dat haer Ho. Mog. tot de bevorderingh van haer securiteyt seer geerne alles souden contribueren wat van goede Vrienden ende Nabuyren in redelijckheyt ende billicheyt soude connen worden ghedesidereert.

Oock wiert gheschreven aen Balthasar op den Berge ende Duco Grevinck, Commandeur in Emden, om binnen veertien dagen in den Hage souden hebben comen te rekenen van de penningen die hy Grevinck by executie tot last van de Stenden door op den Berge hadde ingevordert.

Aen den Coningh van Sweden en Denemercken, in Oorlogh comende/ sijn door haer Ho. Mog. versocht sauvegarden tegens beyderzijts Ingesetenen.

Alsoo in Anno sestien hondert twintich ende drie en twintich de Graefschap van Oost Vrieslandt ofte dessels samentlijcke Stende (waer onder de vry-Heer van Kniphuysen als *Dominus* van de Heerlijckheyt Kniphuysen mede begrepen (van haer Ho. Mog. de twee Capitalen/ het eene van hondert duysent guldens/ende het ander van hondert vijf en twintich duysent guldens opgenomen ende de selve vermoge haer Ho. Mog. resolutie/ van den achsten Februarij lestleden nu wederom te betalen gehouden waren/ soo versochten de Gedeputeerde van voorgemelte Stenden/dat den Heer Graef van Oldenborch als possesseur van de gementioneerde Heerlijckheyt ofte dessels Ingesetenen mochte aengeschreven worden/ om het contingent in de voorsz. Capitale sommen ende dessels verloopen by te brengen/ ende sulcx uyt navolgende reden/ dewijl die van Kniphuysen door ondenckelijcke Jaren *Domini* van de voorsz. Heerlijckheyt mede geleden van 't Graefschap Oost-Vrieslandt waren gheweest/ tot alle gemeene lasten hare *quotam* in Pacht ende Accys als oock in den hondertsten penningh gelijck ten allen tijden bewyslijck was/ ghedragen/ hebbende oock die van Kniphuysen de Oost-Vriesche Accorden als *nader*

Execu-

Executions reus, de concordata, ende het Hagische Accordt mede gemaeckt ende geteeckent.

Gelijck oock de lesten Heer Philips Wilhelm van Kniphuysen daer in ghecontinueert de naervolgende accorden mede ghemaeckt / ende dese haer Ho. Mog. schulden van capitael twee hondert en vijf en twintich duysent gulden / ende meer andere schulden mede opgenomen.

Of nu wel den voornoemde Heer Philip Wilhelm by upttocht van Mansvelt de Heerlijckheyt Kniphuysen voor eene groote somme van penningen aen den Heer Graef van Oldenborch overgedragen / ende sulcx tot nadeel van de Stenden van Oost-Vrieslandt ende andere creditoren.

Soo en heeft nochtans sulck overdracht niet anders als cum onere konnen geschieden / ende dienvolgens den Heer Graef van Oldenborgh, ofte de Ingesetenen van de voorsz. Heerlijckheyt en aen de gemeene Landtschulden van Oost-Vrieslandt even soo wel / als den voornoemde Heer van Kniphuysen verbonden gebleven.

Maer alsoo de selve defacto sich t'eximeren gesocht / ende de Stenden in haer collecten tegens den inhout van't Oosterhuysisch accordt / Artijckel ses en twintich geturbeert hadde: Soo wierden haer Ho. Mog. om restitutie versocht / ende dat voor al den Heer Graef van Oldenborch serieuselijck mocht werden aengeschreven om sijn quota wegens meergemelte Heerlijckheden in die aen hare Ho. Mog. ende andere noch te betalene schulden by te brengen.

Aen den Graef is tot dien eynde gheschreven den negen en twintichsten November. Hy heeft daer op geantwoort den twee en twintichsten December te sullen door sijne Raden die saecke laten nasien / ende om het aenstaende Kersmis-feest te versoecken eenigh uytstel.

Het versoeck soo wel van de Vorst als van de Stenden om te mogen betalen de renten tegens den penningh vijf en twintich is by de Heeren van Hollandt dienvolgens oock by haer Ho. Mog. plat afgeslagen / ende eyndelijck is door haer Ho. Mog. afghedaen het strydige / tusschen te Stenden en Emden als volghe.

Den acht en twintichsten December sijn in de Vergaderinge gecompareert de Heeren Verbolt, Merode, Lodenstein, Vrybergen, Vander Hoolck, Bootsma, vander Beecke, Schulenborch, ende de Raedts-Heer de Wael, haer Ho. Mog. Gedeputeerden / gheassisteert met den Commis Spronssen, ende hebben sommier rapport gedaen van hare besoignes / gevallen sedert eenigen tijdt herwaerts / noopende de noch swevende differenten tusschen de Heeren Stenden van Oost-Vrieslandt ter eenre / ende de Heeren Borgemeesteren ende Raet der Stadt Emden, ter andere zyde / oock vervolgens overgelevert ende laten lesen een Dictum van Sententie; Waer op gedelibereert zijnde / hebben haer Ho. Mog. de ghemelte Heeren der selver Gedeputeerden over de ghenomene moeyte / aengewende vlyt / ende gedanen arbeydt in 't geene voorsz. is / bedanckt / ende het voorsz. Dictum van de Sententie, soo als het lach / ghehouden voor gearresteert / oock goetghevonden dat het selve ter presentie van partyen soude worden geprononcieert / ghelijck noch staende vergaderingh is geschiet.

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, gehoort ende ingenomen hebbende het rapport van de Heerenhare Ho. Mog. Gedeputeerden achtervolgene ende inconformite van de Commissie ende authorisatie, vervat in diversche der selver voorgaende Resolutien, ende specialijck die van den *vier en twintichsten* November lestleden, eenigen tijdt herwaerts ghebesoigneert hebbende over de noch swevende differenten, tusschen de Heeren Stenden van Oost-Vrieslandt ter eenre, ende de Heeren Borghemeesteren ende Raedt der Stadt Emden ter andere zyde, daer inne bestaende; *Eerstelijck*, dat de welghemelde Stenden insisteren op de *cassatie van 't overich Guarnisoen* der *drie* Compagnien, ende der Staets-persoonen binnen de voorsz. Stadt; Ten *anderen*, dat de selve van de gemelte Heeren Borgemeesteren ende Raedt pretenderen, voor een *seste part* rembour sement van de Renten van *acht en dertich duysent* Rijcxdaelders Capitael, die sy souden hebben betaelt aen de Heer Graef van *Ritberch*, begrootende sulcke Renten met de Renten van dien, in haer declaratie *ter somme* van *drie en sestich duysent twee hondert vier* guldens, *veertien* stuyvers, daer naer by een naerdere Declaratie op *acht en tachtich duysent vier hondert achtien* guldens *twaelf* penningen: Ten *derden*, dat sy eyschen restitutie van Commandeurs Tractementen, sedert *Anno sestien hondert drie en veertich* tot desen loopenden Iare beyde incluys, begrootende van ghelijcken sulcke hare pretensie, met de Renten op *vijff en vijftich duysent, seven hondert, sestich* gulden: Ten *vierden*, dat de selve noch verder pretenderen te hebben refusie van 't contingent der Stadt *Embden* in die van hun in *Annis sestien hondert ses* ende *seven en vijftich* verschootene ghemeene Landts-lasten, te weten, *Camer* ende *Hofgerichts* Gedeputeerden ende Administratoren *Sallaria Collegii* onderhout, welcke sy met de Renten van 't eerste Iaer aenslaen op *elf duysent, vijf hondert een en dertich* gulden, *ses* stuyvers *vijf* penningen. Dat daer tegens de meergemelde Burgemeesteren ende Raet versoecken tegens haer Ho. Mog. Resolutie van den *drie en twintichsten* October *sestien hondert vijf en vijftich restitutionem in integrum excepite enormissima lasionis & diversorum errorum Calculi.* Ten *anderen*, dat sy urgeren de Herstellinge van 't voorsz. Guarnisoen binnen *Embden* op den ouden voet van *ses* Compagnien, elck van *hondert* Coppen. Ende ten *derden*, dat sy versoecken dat de Stenden van Oost-Vrieslandt verclaert mogen worden schuldich te sijn mede te dragen haer contingent van *vijf seste* parten totte ongelden des voorsz. Guarnisoens aen *Ammunitions* costen van *Cruyt*, *Loot*, *en Lonten*, als oock aen *caersen* ende *brant* in de *corps de guardes*, ende gheconsidereert wesende, dat naer dat de voorsz. saecken na behooren, soo inconventie als reconventie schriftelijck waren geinstrueert, en ten wederzyden soodanige munimenten, bewysen, en verificatien, als elck noodich geacht heeft tot sijn intentie te dienen, gheappliceert ende overgelevert. Ende by de voornoemde Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden alle de pointen, soo in conventie als reconventie elcx apart waren geexamineert ende overwogen, ende op alles dat in consideratie conde comen, rypelijck was geleth, ende daer benevens behoorlijck regardt ghenomen op 't geene tot meeste ruste ende eenicheyt van de welgemelde Stenden ende Stadt *Embden* soude mogen strecken, ende oock alle bedenckelijcke Officien waren aengewent, ten eynde de voorsz. differenten by accommodatie ende minnelijck accoordt

mochten

mochten werden bygelecht, daer toe partyen evenwel niet hadden connen bewogen worden; Soo hebben de Hoochgemelte Heeren Staten Generael verstaen ende verclaert ghelijck haer Ho. Mog. verstaen ende verclaren by desen. *Eerstelijck*, dat het voorsz. overige Guarnisoen der Stadt *Embden*, alnoch by provisie sal blyven ghecontinueert op den ouden voet ende in maniere als by voorgaende Contracten ende Accorden diesaengaende is verdragen, ende by 't Reglement daer op ghemaeckt breder gheexpresseert. Ten *andere*, dat het Tractement van een Commandeur aldaer, voorts aen sal sijn *achtien hondert* guldens Iaerlijcx. Ten *derden*, dat de Staets-persoonen alnoch by provisie, mede sullen blyven ghecontinueert, alleenlick met dese veranderinge, dat de *Pagadoors* sullen versterven tot op *een*. Ten *vierden*, dat de welgemelte Stenden niet en sijn gefondeert in haren eysch ende conclusie, raeckende voorsz. *Ritberchsche schult*, op ende jegens de voorsz. Stadt gedaen ende ghenomen, ende wort hun dienvolgens de selve ontsecht. Ten *vijfden*, dat de gemelte Stenden sal werden gheadjudiceert ten laste van de meergemelte Burgemeesteren ende Raedt der Stadt *Embden* gelijck hun geadjudiceert wert mitsdesen de restitutie van Commandeurs Tractementen ter somme van *vier en dertich duysent* guldens, in plaetse van de voorsz. geeyschte *vijf en vijftich duysent seven hondert sestich* guldens, als te weten over de Iaren *sestien hondert drie en veertich* tot *sestien hondert vier en vijftich* beyde incluys yeder Iaer tegens *twee duysent vijf hondert* guldens, ende over de Iaren *sestien hondert vijf en vijftich* ende *ses en vijftich* yeder Iaer tot *vijftien hondert* guldens, ende over het noch loopende Iaer, *tien hondert* gelijcke guldens, maeckende alle de selve sommen, de voorsz. *vier en dertich duysent* guldens; Dan in cas de opgemelte Burgemeesteren ende Raedt den rechten ghenoech sijnde, souden connen bewysen dat syluyden de *twee eerste* Iaren tractement van *annis sestien hondert drie en veertich* ende *vier en veertich* aen de gewesen Commandeur *Erentreyter*, naer dat hy doen al in Graeflijcken dienst was getreeden, hebben betaelt dat hun de selve afslach sullen strecken. Ten *sesten*, dat de meergemelte Burgemeesteren ende Raedt inconformite van haer Ho. Mog. resolutien van den *vierde* September *sestien hondert veertien*, ende den *dertichsten* July *sestien hondert twee en dertich* schuldich ende ghehouden sijn haer contingent te dragen in de gemeene Lantslasten, ende dat de selve dienvolgens daer over aen de meergemelte Stenden voor het voorleden Iaer *sestien hondert ses en vijftich* sullen moeten betalen *vier duysent* guldens, ende voor het noch loopende Iaer gelijcke *vier duysent* guldens, mede in plaetse van de voorsz. geeyschte *elf duysent vijf hondert een en dertich* guldens *ses* stuyvers *vijf* penningen: Des sullen de voorsz. Stenden gehouden sijn voorts aen te formeren, ende aen de voorsz. Stadt Iaerlijcx over te leveren eenen aparten ende specificquen Staet van de voorsz. ghemeene Landts-lasten, ten fine als in de voorsz. haer Ho. Mog. resolutien van den *vierden* September *sestien hondert veertien* ende den *dertichsten* July *sestien hondert twee en dertich* bedragende de voorsz. drie sommen, die de Stenden als vooren werden geadjudiceert ende toegewesen, *twee en veertich duysent* guldens, de welcke t'haren behoeve sullen moeten werden uytgekeert ende betaelt, in *ses* ghelijcke termijnen ofte payen, namentlijck t'elckens *seven duysent* guldens, daer van den eersten termyn ofte paye verschenen ende omghecomen sal sijn prima Mey des aenstaenden Iaers

sestien hondert acht en vijftich ende daer naer van Iaer tot Iaer, tot de volle ende effectuele betalinge toe, sulcx dat den laesten termijn verschynen sal prima Mey *sestien hondert drie en sestich*, ende by gebreecke van de voorsz. betalinge, sullen de selve penningen by parate executie geinnet ofte andersints tot keure van de Stenden aen de weeckentlijcke leeninge van 't Guarnisoen der voorsz. Stadt gecort ende inghehouden mogen werden. Ten *sevenden*, ontseggen hare Ho. Mog. partyen ten wedertyden haer vorder gesustineerde in desen, soo in conventie als reconventie, op elck anderen ghedaen, ende daer onder specialijck mede de ghemelte restitutie *in integrum* by die van de Stadt *Embden* gheeyscht, sulcx dat alle de selve hier mede werden gehouden voor geliquideert ende vereffent, blyvende nochtans dien onvermindert in sijn geheel, ende ongeprejudicieert 't geene de Stenden in haer contra Debath hebben ghesustineert, ten eynde de Stadt *Embden* (welckers Gedeputeerden hebben verclaert daer op niet geinstrueert noch ghelast te sijn) hare quote mede souden hebben te draegen in de somme van *ses hondert vijf en twegentich duysent twee hondert acht* guldens die de selve Stenden aen desen Staet schuldich sijn te betalen, breder gementioneert in haer Ho. Mog. resolutie van den *achten* February lestleden, gelijck oock onvermindert als vooren, in sijn geheel ende ongeprejudiceert wert gelaten, het geene de voorsz. Stadt in tyden ende wylen daer tegens naerder souden mogen goetvinden te sustineren. Ende compenseren hare Ho. Mog. de costen ter saecke van desen gevallen. Aldus gedaen, ghearresteert, ende vervolgens gepronuncheert in de Vergaderinge van de Hoochgemelte Staten Generael ter presentie van partyen, in den Hage op den *acht en twintichsten December sestien hondert seven en vijftich*, was geparapheert *Iacob Vett* v[t]. Onderstont, Ter Ordonnantie van de selve gereeckent *N. Ruysch*. (*L. S.*)

Dergelijcke comparitie ter Vergaderingh van de selve Heeren is geschiet ten voorsz. dage / ende dergelijck rapport tusschen de Heeren Stenden / ende Stadt Embden ter eenre / ende de Heerlijckheden / in het Dictum van de Sententie naerder genoemt / 't welck desgelijcks / als 't voorige is gesien / ghearresteert / ende gepronunceeert / als volght.

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden gehoort ende ingenomen hebbende het Rapport van de Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden, achtervolgens ende in conformite van de Commissie ende authorisatie vervat in diversche der selver resolutien, ende specialijck in die van den *drie en twintichsten* October *sestien hondert vijf en vijftich*, ende van den *vier en twintichsten* November lestleden eenigen tijdt herwaerts ghebesoigeert hebbende om in *Puncto Liquidationis* te vereffenen, ende af te doen de questien ende differenten tusschen de Heeren *Stenden van Oost-Vrieslandt*, ende Burgemeesteren ende Raet der Stadt *Embden* ter eenre, ende de beyde Heerlijckheden *Op- ende Woltheusen*, beyde *Borsumen*, *Larsum* ende *Middelswer* (die van *Oldersum* alhier niet ghecompareert zijnde) alle de voorsz. Stadt toebehoorende ter andere zyde ontstaen, ende gheconsidereert wesende, dat naer dat de saecken naer behooren soo in *conventie* als *reconventie* schriftlijck waren geinstrueert, ende by partyen respectivelijck

velijck soodanige munimenten, bewysen, ende verificatien als elck noodich geacht heeft tot sijne intentie te dienen, waren geappliceert ende overgelevert, ende by de voornoemde haer Ho. Mog. Gedeputeerde, alle de poincten soo in *conventie* als *reconventie* elcx apart gheexamineert ende overwogen, ende op alles dat in consideratie conde comen, rijpelijck was geleth, ende oock alle bedenckelijcke Officien waren aengewent, ten eynde de differenten by Accommodatie ende minnelijck Accordt mochten werden bygeleyt, daer toe partyen evenwel niet hadden connen bewoogen werden, soo hebben de hoochgemelde Staten Generael in ghevolge van de Sententie den voorsz. *drie en twintichsten* October *sestien hondert vijf en vyftich*, tusschen de welgemelde *Stenden* ter eenre, ende de ghemelde Stadt *Embden* ter andere zijde ghewesen, verstaen, verclaert ende gearbitreert gelijck haer Ho. Mog. verstaen, verclaeren ende Arbitreren by desen, dat de voorsz. samentlijck Heerlijckheeden, de voorsz. Stadt toebehoorende, daer inne mede begrepen de voorsz. Heerlijckheyt *Oldersum*, alhoewel de selve als vooren niet en is ghecompareert, nochte ghemachtichde heeft ghesonden, in consideratie dat die met de bewuste Hessische contributien niet en sijn beswaert geweest, aen de meer opgemelte Stenden voor een *derde* part, ende aen de meergenoemde Stadt *Embden* voor *twee derde parten*, boven de servysen die sy mogen hebben versorcht uytkeeren ende betalen sullen de somme van *vyf en seventich duysent* guldens eens in *vijf* ghelijcke Termynen of payen, namentlijck t'elckens *vijftien duysent* gelijck guldens, nochtans sonder eenigen Interest, daer van den *eersten* Termyn ofte Paye verscheenen ende omgecoomen sal sijn prima Mey des aenstaende Iaers *sestien hondert acht en vyftich*, ende daer na van Iaer tot Iaer tot de volle ende effectuele betalinge toe, sulcx dat den laetsten Termyn verschynen sal prima Mey *sestien hondert twee en sestich*, ende by gebreecke van de voorsz. betalinghe sullen de selve pennigen by parate Executie geinnet mogen worden, waer mede alle de differentien ende ghesustineerde van partyen wederzijden soo in *conventie* als *reconventie*, gemoveert, geene gereserveert, noch uytgesondert, geliquideert, gearbitreert, ende afgedaen sullen zijn, ende blyven, met compensatie van costen, ter saecke van desen gevallen. Aldus gedaen, gearresteert, gearbitreert, ende gepronuncieert in de Vergaderinge van de meerhoochgemelde Staten Generael ter presentie van partyen, In den *Hage* op den *acht en twintichsten December, sestien hondert seven en vijftich*, was geparapheert: *Iacob Veth*, lager stont, ter ordonnantie van de selve gheteeckent, *N. Ruysch*.

Vranckrijck continueerde als noch in 't begin van dit Iaer de Schepen van desen Staet in de Middelandtsche Zee door rigoreuse visitatien te quellen/ oock met den regel van *robbe d'ennemy confisque celle d'amy*. Waer tegens den Vice-Admirael de Ruyter met scherpe last was ghesonden/ als hier ghesept is.

Ooch die van Calis hadden onlangs aengehaelt eenighe Hollandtsche Schepen/ de Schippers gevangen stellende/ de Bootsgesellen dwingende tot nadeel van de Schippers te ghetuygen/ geen recht doende/ hoe seer ooch van de Ministers van desen Staet wiert gheklaegt. Iae de Fransche dreygden

alle Nederlandtsche Schepen te sullen visiteren / noch d'Engelsche t'inhibeeren om desgelijcx te doen. Maer tot noch toe haddmen over Engelandt niet seer te klagen / want selfs dickwils geheele Vlooten soo in Duyns als andere Havenen ende Reeden onder Engelandt Nederlandtsche Schepen soo door contrarie wint als storm wierden ghedreven / ende nochtans van de Engelsche niet / ofte niet / sonderlings gemolesteert. Jae selfs men was niet sonder hoop van te sullen obtineren abolitie van het Placcaet by de Engelsche in 't Jaer een en vyftich, uytgegeven / genaemt Vermeerderingh van den Handel ende scipvaert. Ende by monde wiert ghedurich versekert dat den Protector niet als alle oprechte vriendt ende nabuyrschap aen desen Staet getracht soude was te toonen / ende in 't minste niet te handelen dat tot nadeel sy van desen Staet / hoewel in Vranckrijck anders wiert gesustineert / als oock dat eene Ligue tusschen Vranckrijck, Portugael, ende Engelandt, met Sweeden soo goedt als ghedaen was. Ende dat de Coninckl. Fransche Ambassadeur de Thou, desen Staet daer mede soude willen intrecken. Tot dien eynde wiert welgemelte Heer Ambassadeur hier als doen verwacht noch voor 't eynde van February, sullende alrede ontfangen hebben een paspoort om te passeren door de Spaensche Nederlanden naer herwaerts.

Omtrent den twintichsten Maert wiert versocht een Oorloch Schip tot sijn Transport / ende dat het in de weeck voor Pascha mocht sijn voor Diepen, het scheen of de Fransche droegen broot in d'een / ende de stock in d'ander handt / want op de selve tijdt de Nederlandtsche Commercie door de selve wiert gequelt. Sulcx vermeerderde als aldaer de gheruchten quamen dat de Vice-Admirael de Ruyter de Fransche Oorlogh Schepen souden willen vyandlijck aen tasten.

Daer op volchde terstont het nemen van twee Coninghs Schepen / 't welck de Fransche soo vergramde dat de Cardinael Mazaryn in s' Conings Raedt hadde geadviseert / men behoorde te nemen voor rupture / maer de sachtste opinie prevaleerde dat voor eerst alleen alle Nederlandtsche Schepen ende goederen in alle Fransche Havens souden worden gearresteert.

De Ambassadeur Boreel schickten sijn eygen Soon expresselijck om den Staet by monde ende vertrouwelijck t'informeren van verscheyde particulariteyten / op ende omtrent het tegenwoordich saisseren der Nederlandtsche Schepen / ende goederen / ende om te ontfangen ordre hoe d'Ambassadeur sich soude dragen. De Graef van Brienne was ghewcest by den Ambassadeur ende de Ambassadeur was ghewcest by den Cardinael, beyde hadden ghesept dat het waren des Coninghs Schepen / dat de Coning voor allen dingen begeerde satisfactie van het nemen ende attentaet / ende voorts last aen den Vice-Admirael de Ruyter ende andere haer Ho. Mog. onderhoorige Officieren ende Schepen van niet meer op die manier den Coningh of de sijne in Zee te bejegenen. De Fransche seyden dat de twee genomene Schepen niet hadden ghedaen / als overvoeren eenighe Troupen tot secours van den Hartoch van Modena, ende datse wederom ende meer troupen souden overvoeren / dat de Ruyter haer onder dechsel van vriendschap / hadde aen sijn boordt gedaen comen / ende doen vastgehouden / omtrent Livorno, van daer haer voerende na

Cata-

Cataloigne, het gemeen Volck tot Barcelone aen landt settende / de Fransche namen seer qualijck datse 't volck hadden overgegeven aen hun Vyanden/ edoch alsoo hooch prysende de Spansche/ die de Fransche sonder letsel hadden laten passeren/ aen elck een stuck van achten tot reysgelt gevende. De gemelde Soon van den Ambassadeur seyde / dat de Ridder des Landes, hadde al lange Jaren de Capery gedreven/dat dese twee wel waren Conings Schepen/ edoch op oncosten van particulieren geequipeert / beloofT hebbende een derdepart van de buyt aen den Coningh / welcke derdepert de Coningh wederom soude hebben geschoncken aen den Cardinael.

Dat op ende tot last van de Lande voor ende na ghegeven waren wel twintich arresten / tot restitutie van genomene Schepen / sonder dat hy opt hadde willen pareren/ dienvolgens dat hy was een Rover/ of schoon het nu des Conings Schepen waren.

Men sprack oock van veel/ja twintich,dertich, ende meer Milliöenen,die de Fransche Capers hadden aen desen Staet tot schade ghedaen/soo datmen alrede in 't Jaer een en vyftich, twee en vyftich, ende vervolgens/ hadde resolutie genomen om te doen wat de Ruyter nu gedaen hadde/ hebbende niet ghedaen als sijn last/ ende wiert alhier gelaudeert/ende men verwachte dat hy sedert noch al meer soodanige Fransche Capers soude hebben ghenomen/ ende alhier wiert weynich geapprehendeert alles wat de Fransche souden connen daer tegen doen.

Alhier quamen spoedichlijck by een de Gecommitteerde van alle Collegien der Admiraliteyt/ haer voorslach was om de ses en dertich gheconsenteerde Schepen te vergrooten met noch twaelf, ende den Heer Lieutenant Admirael maeckte sich gereedt om self in Zee te gaen. Ende men meende wel geinformeert te sijn dat Vranckrijck niet alleen weynich van Galeyen ende andere Oorlogh Schepen versien/ maer oock buyten dat niet in postuyr was / om de Navigatie deser Landen sonderlingh te beschadigen / jae dat binnen 't selve Rijck de Coopliedeu ende Onderdanen seer ongeduldich souden worden op den Cardinael/ als oorsaecke van dat de Fransche Wynen nu niet souden worden afgehaelt / ende dat het des Conings Gabellen , Tollen / ende intraden seer soude hinderen. Waer by quam dat in Italien des Conings saecken qualijck gingen/hebbende sich den Hartogh van Mantua verklaert voor Spangien , ende de vestingh Casal overgegeven in handen van S. Cathol. Majest. loopende Valenza pericul van verloren te werden.

De Ambassadeur de Thou eyntlijck in de Mase ghecomen / ende sich twee dagen tot Rotterdam hebbende uytgerust / is na ghewoonheyt by de Hoornbrugge gherecipieert door de Heeren van Merooden ende Ripperda , hadde audientie den acht en twintichsten April / overleverende een Missyf van den Coninck.

Een van de Laquayen van den Franschen Ambassadeur den eersten avond sijner komste/ heeft 's nachts op straet een Vrou Persoon willen ghewelt aen doen/ ende de patrouille van de wacht daer op aen comende ende sulcx willende beletten/ heeft sich te weer ghestelt / die hem met haer halve Piecken wel dapper eerst geslagen/ende daer na ghevangen in de corps de guarde ghebracht

hebben

hebben om hem aen de Justitie te leveren / de Ambassadeur sulcx hoorende/ heeft de Heeren Gecommitteerde Raden versocht de Laquay aen hem weder over te geven/ om self Justitie te doen. Sy hebben sulcx gedaen.

Alrede op het eerste gherucht dat de Coningh wilde beslaen de Nederlandtsche Schepen ende goederen is hier den elfden April aen alle de Collegien ter Admiraliteyt sulcx goedtgevonden te schryven met ernstige begeerte om met alle vigeur onder nacht ende dach de aenbevolen extraordinaris Equipagie voort te setten/ alle Ingesetenen alhier of in Vranckrijck zijnde/ te waerschouwen van het ghedesigneert arrest / 't welck terstont daer op volchde op alle Schepen/ Waren/ Effecten/ Middelen/ Wissel-Brieven/ Comptoiren/ ende Boecken / waer door ghevreest wiert dat gansch geene betalingen souden omgaen van wisselen ende anders / ende dat daer op na alle apparentie seer excessive sommen souden werden gheprotesteert / ende met den ordinaris doen aenstaende bode nevens hare protesten / naer Nederlandt overgesonden tot bederf van veele eerlijcke Luyden/ die de geprotesteerde hare Wissel-Brieven promptelijck souden moeten betalen / ten sy daer tegens wierde voorsien by eenighe remedie / soo als in soodanighe ongelegentheyt ghebruyckelijck ende hooch noodich is. Waer op sijnde in serieuse achtinghe ghenomen/ dat uyt Vranckrijck mede naer alle apparentie verscheyden wisselen souden zijn/ ofte als noch werden over gemaeckt/ om by de Ingesetenen van desen Staet voor ofte ten behoeve van de Fransche Onderdanen betaelt te werden / is goetgevonden te schryven aen de Staten van de respective Provintien / dat de selve naer hare gewoonelijcke wijsheyt op het een en 't ander in den hare soodanige prompte ende spoedige ordre ghelieffden te beramen/ als ten meesten dienste/ ende minste schade van hare Ingesetenen bevinden souden.

Aen den Ambassadeur self wiert den seventienden April ghesonden de volgende Instructie.

DEn voornoemde Ambassadeur, sal uyt den naem en van wegen als boven, ten spoedichsten audientie versoecken by sijn Majest. ende aen de selve representeren, dat haer Ho. Mog. met *excessive verwonderinge* vernomen hebben, dat sijn Majest. geresolveert hadden alle Nederlantsche Schepen ende goederen, door het gantsche Rijck van Vranckrijck te doen arresteren, en dat daer op oock effectivelijck was gevolcht, dat niet alleenlijck in de Havens van het gemelte Rijck, de Nederlantsche Schepen met de goederen ende Coopmanschappen in de selve geladen, waren gearresteert ende gesaiseert, maer dat oock tot *Rouan* ende elders de Commissarisen van sijn Majesteyt waren ghevallen in de Huysen van de Nederlantsche Coopluyden, ende datse aldaer ghesaiseert hadden Waren, Goederen, Effecten, Middelen, Wissel-Brieven, gelden, Comptoiren ende Boecken,

Dat haer Ho. Mog. de voorsz. proceduren des te vreemder sijn voorgecomen, door dien de selve wel bewust zijn, aen den Coninck, ofte de Croon van Vranckrijck, daer toe noeyt de *alderminste oorsaeck ofte reden* ghegeven te hebben.

Gelijck haer Ho. Mog. oock moeten vertrouwen, sijn Majest. van sulcx mede

mede wel overtuycht te zijn, door dien van wegen de selve noyt voor dato van de voorsz. proceduyren, nochte aen haer Ho. Mog. immedialijck, nochte aen hem Heer *Boreel* voornoemt, in qualiteyt voorsz. wegens desen Staet, aen 't Hof van sijn Majest. Residerende, *eenighe de alderminste openinge* is ghedaen van yets waer op soo rigoureuse ende feytlijcke proceduyren souden mogen worden gefondeert.

Veel min dat haer Ho. Mog. yet diergelijcke voorgehouden zijnde, de selve daer jegens in haer reden souden sijn gehoort.

Ende sal den gemelden Heer Ambassadeur sich daer ontrent weten te extenderen, op de *practycquen* op soodanige gelegentheyt, by alle *gepoliceerde Natien*, tot noch toe geobserveert, ende specialijck sijn Majest. wel doen begrypen, dat na 't *volckeren recht* voor diergelijcke poceduyren souden moeten voorgaen, niet alleen soodange openinge ende verhoor van redenen als boven, maer dat oock selfs over eenich aengedaen ongelijck ('t welck in desen met waerheyt, tot laste van haer Ho. Mog. niet en kan worden ghealllegueert) na iterative versoecken ende aenmaningen, buyten ofte tegen reden, *reparatie* ofte *satisfactie* soude sijn geweygert.

Ende voor soo veel de voorsz. proceduyren mogen worden ghefondeert op 't aenhouden van twee Fransche Oorloch-Schepen door den Vice-Admirael de Ruyter, onlangs in de Middelantsche Zee genomen.

Sal hy Heer Ambassadeur voornoemt daer op occasie nemen, om aen sijn Majest. uyt den naem ende van wegen als boven ernstelijck te representeren de *ondraechlijcke pyraterien, Roveryen, gewelden, ja Moordryen*, nu eenige Iaren herwaerts door de Françoysen, oock selfs met de voorgeroerde twee ghenomen Schepen op de goede Ingesetenen van desen Staet begaen, en gepleecht, daer van haer Ho. Mog. onnodich achten, hem Heer Ambassadeur voornoemt, te doen alhier particuliere specificatie ofte begrootinghe van de *menichvuldighe Millioenen* schade, by de goede Ingesetenen deser Landen daer door geleden, als wetende dat de selve daer van wel ende pertinentelijck is geinformeert.

Ende sal hy Heer Ambassadeur voornoemt, sijn Majest. daer benevens voor oogen stellen hoe dat haer Ho. Mog. over de voorsz. *Roveryen* ende andere excessen van tijt tot tijt, met *ongeloofelijcke lanckmoedicheyt* hebben gedoleert, en ordentelijck reparatie versocht, oock op hoope, ende onder toesegginge van redres specialijck in den Iare *sestien hondert twee en vyftich*, gesurcheert het employ van soodanige remedien, als van wegen desen Staet, albereyts daer tegen waren gedestineert, ende andersints effectivelijck geadhibeert souden sijn geworden.

Dan dat haer Ho. Mog. na soo langduyrige patientie, ende siende dat op de voorsz. doleancie en versoecken, oock onaengesien de voorgeroerde toesegginge niets effectivelijck quame te volgen, ja dat *d'insolentie* van de voorsz. *Fransche pyraten ende Rovers*, nu soo verre was gheklommen, dat de selve nochte door Legitime Sententien, nochte oock selfs door de beveelen van sijn Majest. in eenige ordre waren te brengen, ofte te houden, maer dat soodanige sententien ende beveelen tot de hoochste kleynachtinge van sijne Majest. waren blyvende buyten respect ende executie.

Eyndelijck als ghetrouwe Overheeden, over hare Onderdanen ende goede

gheallieerden van sijne Majest. niet langer hebben connen stille staen, om so veel in haer was, ende sonder verminderinghe van de vrundtschap van sijne Majest. conde geschieden, soodanigen ordre te stellen, ende die voorsieninge te doen, dat de voorsz. peratteryen ende andere excessen, soo veel mogelijck ingheboden, mitsgaders de voorgeroerde Sententien ende beveelen, metter daedt gexecuteert ende voldaen mochten werden.

Dat haer Ho. Mog. dienvolgende, ende tot herstellinge van de schaden, die eenigen tijdt herwaerts door de voorgeroerde Fransche Oorloch Schepen, d'Ingesetenen deser Landen in voegen voorsz. aengedaen zijn, een goet aental van welgemonteerde Oorloch Schepen na de voorsz. Middellantsche Zee, ende oock elders hebben ghesonden, met last ende ordre, om alle soodanighe Schepen, diese in de selve Zee sullen konnen aentreffen, mitsgaders oock alle andere Schepen, op d'Ingesetenen deser Landen rovende, waerse deselve oock souden mogen bejegenen ofte attrapperen, te veroveren, ist doenlijck, ende naer ordre hier te Lande op te brengen.

Dat haer Ho. Mog. niet anders connen begrypen of sulcx is geweest *haer schuldigen plicht*, ende niet alleenlijck volgens de natuyrlijcke Wet ende alles volckeren recht gepermitteert, maer oock sonderlinge dienende tot *vermeerderinghe van de authoriteyt ende* 't ghesach sijne Majest. over desselfs Onderdanen competerende, welcke authoriteyt ende ghesach door de voorgeroerde *verspreitie ende vilipendie* der voorsz. Sententien ende beveelen, merckelijck wierde ghelabefacteert.

Dat haer Ho. Mog. overal het selve, ende over naerder Remedien, die tot stuytinge van de voorgeroerde excessen, mitsgaders tot verhoedinge van diergelijcke voor 't toekomende, met onderlinge goetvinden souden konnen werden geadhibeert, *gaern met sijne Majest. ofte desselfs geauthoriseerde, sullen comen in communicatie*, behoudelijck, dat oock onder beneficie van dien, het *voorgemelde Generael beslach, provisionelyck afgedaen, ende de Schepen, Goederen, Waren, Coopmanschappen, gelden, Boecken, Papieren, ende andere effecten van de Ingesetenen deser Landen, alomme in 't Rijck van Vranckrijck uyt den voorsz. arreste ontslagen, ende in volkomen vryheyt ghestelt, ende ghelaten werden.*

Daer op ghelijck hy Heer Ambassadeur voornoemt albereyts heeft geinsisteert, de selve oock als noch met allen ernst ende yver, sal hebben te poursuiveren, gebruyckende op alles, soodanige naerdere redenen ende argumenten, als hy naer desselfs ghewoonlijcke ervarentheyt, ende goede conduicte, sal achten van de beste operatie te sullen wesen, ende of mogelijck buyten vermoeden mochte komen te gheheuren, 't gunt den ghemelden Heer Ambassadeur haer Ho. Mog. heeft ghedaen te ghemoet vooren, dat namentlijck hem wegens sijne Majest. gecommandeert wierde, *sich uyt het Rijck van Vranckrijck te begeven*, dat hy in sulcken cas met alle eerbiedicheyt sal antwoorden, dat haer Ho. Mog. altijts wel hebben geweten, ende als noch wel konnen begrypen wat respect ende obedientie, een *Souverain in sijn eygen Territoir* behoort te vinden, ende dat hy oversulcx hem tegens de wille van sijne Majest. ende desselfs Rijck, niet connende onthouden, sich punctuelijck naer 't voorgeroerde commandement sal ghedragen, sullende sich mitsdien, naer den ontfanck van soo-

danig

danich onverwachs commandement *op de bescheydenste wijse van daer benevens ver-woegen*, bewarende in alles de eere, ende 't respect van 't Landt naer ghelegentheyt ende exigentie van saecken.

Ende dit alles by provise onvermindert hare Ho. Mog. resolutien op't voorsz. subject hier bevoorens ghenomen, ende noch naerder te nemen.

Aldus gedaen ende gearresteert ter Vergaderinge van hoochgemelte Heeren Staten Generael, in den Hage, den *seventienden* Aprilis *sestien hondert seven en vijfftich*.

Om dat hier soo verscheydentlijck wiert ghesproocken van des Ambassadeurs audientie / wiert versocht sijn eygen omstandelijck verhael / luydende als volght.

SIRE; Ick heb geleert van die geene die gebruyckt sijn geweest in groote affaires van Staet, ende oock door mijn eygen ervarentheyt, dat buyten twijffel Ambassadeurs van Princen, werden gesonden om te resideren aen de Hoven van uwe Majesteyt ende van andere Princen, met den welcken sy in vriendtschap staen, ten eynde dat sy (Ambassadeurs) souden bevorderen ende onderhouden de goede correspondentie ende intelligentie, ende soo wanneer yet soude mogen komen voor te vallen 't welck eenige veranderingh of misverstant of swarigheyt veroorsaeckte, op dat als dan de gemelde Ambassadeurs terstont daer tegen souden konnen in 't werck stellen alle goede officien van onderrichtinge, ende devoiren doen tot wech-neminge der gereesen misverstanden, ende tot voorkominge van alle schadelijck gevolch.

Hier toe SIRE, ben Ick mede gesonden geweest door myne Souveraine aen U Majesteyt, ende nae seer ootmoedich respect worde Ick genootsaeckt te seggen, dat Ick nu korts my selven bevonden hebbe bevangen in een groote verwonderinge, als wanneer de Grave van *Brienne* op Saterdach verleden den *sevenden* deses my is komen sien in myn huys, om my aen te kondigen eene resolutie genomen door uwen Raedt op een subject my niet ten vollen bekendt, ende noyt gehoort, te weten, als dat op een misnoegen, 't welck U Majesteyt soude hebben believen op te nemen om yets dat ware voorgevallen in de Middelantsche Zee, tusschen *twee* Francoische schepen ende den Nederlandtsche Vyce-Admirael de *Ruyter*, men in U Majesteyts Raedt datelijck gheordineert hadde dat door 't gheheel Koninckrijck *beslagen ende ghearresteert souden worden alle schepen, Koopmanschappen, ende effecten toebehoorende aen de Onderdanen der Vereenichde Nederlanden*, sonder dat men oyt met my daer over hebbe gesproocken, of kennis gedaen, of advertentie gegeven door niemant van U Majesteyts Raedt.

Ende 't geen noch meer te verwonderen was, ten tijde de ghemelde Grave my is komen notificeren de gemelde Resolutie van U Majesteyts Raedt, die al genomen was gheweest vier dagen te vooren, dat men alreede d'ordre ende d'expeditien van 't Hof hadde afgesonden door alle de Provintien van Vranckrijck, ja de selve resolutie binnen *Rouen* s'daechs te vooren (Vrydach) den *sesten* deser, al hadde beginnen in 't werck te stellen by het aenslaen ende arresteren der Nederlantsche schepen die te dier tijdt haer bevonden, leggende voor

 de

de Stadt Rouan, ende dat men noch voorts continueerde de Luycken van de schepen te verzegelen, ende alles meer.

Indien U Majesteyt in sijne hooghe wijsheyt ende Justitie hadde konnen goet vinden dat Ick van 't feyt, ende hoemen 't selve opnam, ende van het miscontentement daer over gereſen, te vooren mochte wesen verwittícht geweest, ende Ick hadde mogen weten, hoe U Majesteyt gheresolveert was daer van satisfactie te hebben; Ick soude my op het oytmoedichste ghepresenteert hebben voor uwe Majesteyt, om een oprecht verhael te doen van het ghepasseerde, nae de kennisse ende informatie die ick daer van doenmael in handen hadde, ende indien Ick geene genoechsame kennisse als dan en hadde gehadt om uwe Majest. te konnen contenteren, Ick soude met respect versocht hebben permissie ende tijdt om myne Superieurs van alles trouwelijck te verwittigen, ende om my van daer op alles verder te doen instrueren, ende misschien dat ten dage als de resolutie in uwe Majesteyts Raet genomen is geweest, Ick soude hebben konnen subministreren, soodanige licht, 't welck ten minsten wat soude hebben opghehouden een soo prompt besluyt by waerachtich vertooch dat Ick soude hebben konnen doen, noopende de ware gronden ofte beginselen, ende oorsaecken van 't gepasseerde in de middelantsche Zee tusschen de voorsz. twee Fransche schepen ende den Vyce-Admirael *de Ruyter*, gelijck Ick daer toe op den *sevenden* deser oock hebbe aengehouden by den Grave van *Brienne*, namentlick, dat hy soude willen voor uwe Majest. brengen myn bede, ten eynde dat de resolutie van den Raedt ende hare Executien wat mochten werden opgehouden ende niet in 't werck gestelt, tot dat Ick daer van soude konnen verwittigen myne Heeren Meesters, ende daer op ontfangen hare ordre ende instructie, ende oock de ware gelegentheyt van het ghepasseerde, ende de rechte oorsaecke van die; Insghelijcks om last te bekomen van daer, hoe ende in wat voegen Ick my daer inne soude hebben te ghedragen, 't sy by justificatie ofte by excuse, om alsoo aen uwe Majesteyt te konnen geven in reden contentement ende satisfactie.

Maer SIRE, in plaets van alle dit, soo werde Ick gheinformeert, dat men altijdt noch verder ende verder voortvaert over al, ende dat men hem selven niet kan vergenoegen met het beslaen ende arresteren der Nederlantsche schepen ende goederen der Nederlanderen in de selve schepen ingheladen, maer daer en boven door een extreme rigueur der Executeurs dat men hem werpt inde huysen, jae selfs mede in de Comptoiren van alle Kooplieden tot Rouan niet alleen der geener die haer Ho. Mog. Subjecten ende Inwoonders zijn, maer oock van veele andere meer, die men derft alleen suspecteren dat sy onder haer hebben eenige effecten ofte gelden, toe-behoorende aen Nederlanders, subjecten van myne Meesters, ja gaet dese saecke soo verre, datmen heeft gesaiseert hare Papieren, hare Boecken van reeckeningen, hare Wisselbrieven ende selfs hare Kassen ofte gelden verzegelt, onder de macht van die geene, die dese harde Executien doen, saecken onghehoort ende van extraordinarie exempel, ende uwe Majest. nae myne ghedefereerde respecten ende submissien, laten my toe te mogen spreecken, myne Heeren de Staten hebben gehadt eenen Oorloch van *tachtich* Jaren, maer geduyrende dien tijdt van den Oorloch

noyt

noyt en heeft den Coninck van Spaengien sulcx gelijck voorghenomen, hoe-vvel men soude konnen vvaerschynelick seggen, dat hy daer toe vvel hadde grooter oorsaecke ende tytul, om dat te konnen doen, als onder ootmoedich respect uvve Majest. niet en kan nemen op een singuliere incident daer van noch ten rechten niet vvel geinformeert is, ende 't geene niet vvel in comparatie komen en kan.

Ende op dat uvve Majesteyt gelieve te syn geinformeert van de vvare oorsaecke van 't begin ende gevolch, van 't gepasseerde in de middelantsche Zee, voor soo veel Ick daer van kennisse hebbe van goede publijcke handt; Soo ist geschiet dat een Hollants schip, ghenaemt den *Swarten Arent*, in 't ghesicht van Livorne ghekomen zijnde, ende meenende naer de Rede van de selve Stadt te loopen wierden geabbordeert, subitelick door een Frans schip pirate, 't welck sonder eens te vragen, wie de *Swarte Arent* was, van waer hy quam, sonder oock syn Boot uytgeset ende gesonden te hebben, soo als de Ordonnantie van uvve Majest. hem verobligeert te doen, eensclaps (hem segge) abbordeerde, ende nam het Hollandts schip in, ende was daer van absolut meester, soo als op het selve instant, hem in Zee vertoont, *Mons. le Vyce-Admirael Hollandois* de Ruyter met syn Esquadre Oorloch-schepen, de welcke bemerckende een extraordinaris gewoel omtrent de voorsz. twee schepen, stelde syne cours derwaerts aen: De Pirate dat siende van verre, hadde hy terstont syn volck uyt het genomen Hollandts schip uytgenomen ende aen syn eygen boort gehaelt, ende liep terstont Zeewaerts van de Hollantsche Vloote af.

Staet te noteren, dat de Coninck my, tot die tijdt toe, hadde gehoort sonder yets te spreecken, maer doenmael als Ick hadde gesegt dat het Fransche schip was geretireert, seyde Syn Majest. met sachte gratieuse woorden, J'ay bien sçeu tout cela: *daer op Ick na inclinatie ende respectueuse versochte permissie, antwoorde: Ick hadde* Sire, *soo veel aen Mons. de Brienne gesegt, maer sedert die tijdt hebbe Ick noch nader advysen bekomen, die uwe Majest. gelieve aengenaem te hebben, dat Ick die verder moge proponeren. De Coninck stont stil, ende Ick daer op continueerde aldus.*

De Admirael genadert zijnde, sont terstont aenboort van den *Swarten Arent*, ende werde geinformeert aengaende het feyt, soo als vooren is geseyt, 't welck wetende, soo heeft de Heer Vyce-Admirael met vier van syne scheepen zeyl gemaect, ende is den voorseyden Roover gevolcht, syn cours doende, soo als den Roover dede.

De Heer Vyce-Admirael de Ruyter, vertrock van voor Livorno met sijn vier Schepen *seven en twintichsten* February, op eenen Dingsdach, ende den volgenden dach daer aen, te weten Woensdach, met het opstaen van de Son, ontrent het Eylandt *Gorgona de Novo*, ontdeckte hy de twee Rovers Schepen, sijnde daer na bekent geworden de selve te wesen de Fransche Schepen, genaemt de *Regine*, ende *Chasseur*, die den voorleeden Nacht hadden ghejaecht ende vervolcht, ende als noch vervolchden in 't aensien selfs van de Admirael een an-

der Hollants Schip, genaemt de *St. Salvador*, Schipper *N. Cloppenburch*, de welcke met alle kracht van Zeylen, dien halve nacht sijn uytterste beste hadde gedaen om te ontkoomen ende de Rovers met haer welbeseyltheyt altijdt op hem winnende, soo stont het Nederlants Schip op het point om hem selven te moeten opgeven soo als tot sijn groot geluck de Heere Admirael de *Ruyter* met den dach comt te verschynen die alles voor sijn oogen klaer gesien hebbende, wat daeromme gingh, terstont met cracht van Zeylen, de twee Piraten heeft beginnen te volgen, die 't op een vluchten stelden voor de Wint af, om alsoo t'ontkoomen, ende d'onse om haer t'achtervolgen, de publijcque relatien seggen dat dit ontrent duyrde een uyre ende half, binnen welcke corte tijdt de Admirael de *Ruyter*, beter by Zeyl sijnde als de Fransche Schepen, de selve terstont inhaelde, alle dit heeft ons verhaelt, seggen d'informatien, Schipper *Cloppenburgh*, die alles voor oogen hadde aengesien, daer noch by voegende doenmael ghesien te hebben, dat de Boots, soo wel van de Hollandtsche Admirael, als van de twee Fransche Schepen, hadden dickmaels over ende weder aen elckanders Boort gevaren, ondertusschen dat alle de ses Schepen met de Seylen op de rant dreven, dicht ontrent den anderen, eyndelijck heeft Schipper *Cloppenburch*, nevens sijne Officieren ende Bootsvolck gedeposeert, dat ontrent den middach den *acht en twintichsten February* Woensdach, alle de voorsz. ses Schepen te gelijck hare Seylen hebben gehijst, soo wel Fransche als Nederlantsche, ende sijn alsoo t'samen onder Seyl ghegaen, met eenen stercken Oosten Wint recht West aen, soo dat de voorsz. Schipper *Cloppenburch*, haer terstont uyt het gesicht verlooren heeft.

Een ander informatie secht van den *acht en twintichsten* February uyt Livorno, als dat den Heere Vice-Admirael de Ruyter aldaer kennisse krygende, dat noch meer andere Zee-Roovers, haer onthielden op de Oost-Custen van Italien ende omtrent Sicilien, hadden terstont op sijn vertreck van voor Livorno gesonden den Commandeur Brakel met drie Kloecke Nederlantsche Oorloch Schepen, soo wel om in seeckerheyt te gheleyden vier Nederlantsche Coopvaerdy Schepen van sijn Convoy, gaende geladen na Venetien, als oock om Fortune te soecken op de voorsz. Roovers, ende de selve te slaen, op de Custen van Sicilien was een groot ghetal der voorsz. Piraten, ende tot Livorno was seeckere tydinge dat sy gejaecht ende vervolcht hadden lange tijdt den Nederlantschen Schipper, ghenaemt *Schep*, met sijn Hollants Schip, maer om dat hy beter by Zeyl was, hadden sy hem niet konnen becoomen.

Noch een ander publyck schryven van den *twintichsten Marty*, uyt Marseille, verwitticht hoe dat het Fransche Schip ghenaemt *d'Apollon*, tot Toulon was inghecomen, hebbende in Zee vervolcht ende ghenomen, ende in de voorsz. Haven gebracht een Hollants Schip ghenaemt de *Rooden Haes*, komende van Alexandrie na Livorno rijckelijck geladen.

Doen seyde de Coninck, alle dat gy gesecht hebt, en is niet genoech, maer u Volck hebben geexcedeert, om dat sy in Myne Zeen, die My toebehooren in Souverayniteyt, hebben genomen Myne Schepen, ende de selve wech geleydet, indien sy qualyck hadden gedaen,

gedaen, ende geconcedeert Ick soude op Uwe klachten daer over Correctie, ende Justitie hebben gedaen, ende alsoo de Coninck daer mede op hielt te spreecken, soo hebbe na Mijne ootmoedige submissie ende versochte permissie om verder te mogen spreecken aldus geseght.

Maer, *Sire*; Dese Françoysche Schepen, hadden alreede Vyantlijck genomen een Hollandts Schip genaemt den *Swarten Arent* in't gesicht van den Vice-Admirael voor Livorno, so als de relatien mede brenge de Schepen de *Regine*, en *Chasseur*, daer van nu questie is, heeft den selven Vice-Admirael oock ghesien en geattrappeert op het feyt, te weten, dat sy den geheelen nacht tusschen den *seven en twintichsten*, ende lesten van *February*, hebbende gejaecht ende vervolcht een ander Hollants Schip, genaemt den *St. Salvador*, Schipper *N. Cloppenburch*, om 't selve te nemen ende volgens de depositien van de voorsz. Schippers, sijn Officieren ende Scheeps-Volck; Den *Salvador*, wesende in de uytterste extremiteyt om hem selven te moeten overgeven, ten ware de Vyce-Admirael, met vier kloecke Oorloch-schepen, die alles voor haer oogen sagen, gekomen waren op de daet gekomen. Soo bidde Ick uwe Majest. seer oytmoedelick dat Ick moge avanceren met Respect, een Vrage, om van uwe Majesteyts justitie ende wysheyt, een antwoorde daer op te verwachten: De vrage was als volcht.

Of in de Zee die een Element is gemeen aen alle Natien die de Nederlantsche Coopvaerdye schepen werdende besprongen door de Pyraten die haer willen nemen, of sy Nederlanders haer dan sullen moeten laten nemen, ende haer selven overgeven, alhoewel sy de sterckste waren, ende gheconvoyeert soude zijn door de Oorloch-schepen van den Staet, ende dat het haer Nederlanders ghenoech moet zijn, daer over te konnen klagen, ende Justitie ende reparatie versoecken hier tot Parys?

Ende alsoo de Coninck hier op my geen antwoort en gaf, soo hebbe Ick my ontdeckt ende neder gebogen, ende na versochte permißie, verder gesegt.

Dat soude wel een beswaerlicke saecke zijn, ende Ick seyde te twyffelen, of selfs myn Heeren de Staten, dat alsoo souden konnen begrypen, dat misschien Syn Majest. noch soude gelieven te ghedencken: Het was nu *ses* Jaren ende meer geleden, dat Ick de eere hadde als Ambassadeur aen Syn Hof gekomen te wesen, doen ter tijdt tot Bordeaux hadde Ick geremonstreert (neffens andere meer saecken) de groote excessen ende depredatien gedaen door eenige van des Conincx Subjecten op de schepen ende goederen van de Onderdanen der Geunieerde Provintien, waer van Ick doenmael versocht Justitie ende reparatie, ende Jugementen van Syn Majesteyts Raedt, ende *de Conseil de la Marine* ende andere, daer by geadjungeert ende geordonneert was (als wesende van quaden Prinse), de restitutie moeste werden gedaen; dat 't ghetal van de alsoo genomen ende geincommodeerde Hollandtsche schepen doenmael ten tijde

tyde van mijne aencomste beliep tot *hondert acht en sestich*, Schepen, ende dat dat gestal sedert myne Residentie in Vranckrijck was als noch vermeerdert, met ontrent *hondert sestich* andere Schepen meer, 't welck monteert verre boven de *drie hondert* Nederlantsche Schepen die geincommodeert sijn gheweest ende die de Pyraten hebben genomen, op de Onderdanen van de Geunieerde Provintien, sonder dat op alle goede diligentie ende poursuite ghebruyckt de geinteresseerde, men daer op hebbe konnen bekoomen, soo als behoorde, de rechtmatige restitutie ende des domagementen ja van niet een van alle de selve, ende dat meer is selfs niet op d'arresten ende op de Iugementen die door den Raedt van sijne Majest. ende van de Marine klaerlijck sijn gheordonneert om gherestitueert te moeten werden, van welcke Acten Ick onder my hebbe, *acht en vyftich* in 't getal, ende waer op Ick nochtans na alle meenichvuldige devoyren ende diligentien niets tot noch toe hebbe konnen obtineren. *De Pyraten* haer vindende soo grootelijck gheappuyeert dat het onmoghelijck sy gheweest te konnen geraecken, tot het effect van eenige executie.

Ende als Uwe. Majest. op myne meenichvuldighe groote instantien in sijne Iustitie hadde konnen goet vinden, en te senden eenen expressen sijnen Commissaris na Toulon met de Conanckl. ordes om te geven gewichte en authoriteyt tot Executie van eenige der gemelte Arresten en Iugementen, *so heeft men* bevonden dat de Piraten so stout sijn geweest, dat sy hebben durven den voorsz. Commissaris wech jagen uyt de Stad, en niet meer daer binnen willen admitteren. De Nederlantsc. Consul, om dat hy alleen myne ordren volchde tot de voornoemde gewenschte Executien, hebben sy Pyraten by klaren dage ende op publijcke Straten met Wapenen geaggresseert, gehackt, ende gesteecken, en soodanich gequest, dat hy voor doodt op de Straten is blyven leggen, ende ter nauwer noodt het leven daer af gedragen heeft, soo dat dan *Sire*, na het Exempel van 't ghepasseerde vooren verhaelt, mijn Heeren de Staten haer weynich souden konnen verseeckeren van beter Iustitie in 't toecomende, ten sy het Uwe Majest. gelieve daer toe beter ordre te stellen, gelijck Ick sal hoopen konnen, als wanneer d'executien op d'Arresten, ende Iugementen alrede gegeven tot dit desdomagement, eenichsints der Onderdanen van de Geunieerde Provintien sullen zijn, by Executie gedaen ende voldoen.

Maer, *Sire*, onder de sommen daer van satisfactie versocht wert, is oock eene van omtrent *hondert duysent* Croonen, die de finantien van uwe Majest. daerinne, onder respect schuldich zijn; Ick hebben ten minsten dese, dickmael, soo by monde als by geschrifte daer het behoort versocht, tot betalinge, *maer noyt tot noch toe hebbe Ick selfs* van de somme konnen krygen eenige satisfactie, ende soo lange als de finantien van Uwe Majest. selfs niet en sullen goetvinden te voldoen, soo notoyren klaren schult, soo en is niets te verwachten van de particuliere, hoewel die gecondemneert sijn by arresten ende Iugumenten als vooren, voor haer hebben de een soo machtigen Exempel om 't selve te volgen, ende dewyle oock alle 't bovengaende ghepasseerde de eenige fonteyn en oorspronck sijn der difficulteyten die nu sweven, soo bidde nochmael dat de Executie ende satisfactie nu soo dick ende menichmael door my geeyscht geduyrende den tijdt van by na *seven* Iaren myne residentie alhier moge werden gede-

gedecreteert ende gheperfectioneert, op dat Ick uwe Majest. in de name van myne Heeren ende Meesters daer over eenmael mach bedancken ten alderootmoedichste.

Eyndelijck *Sire*, In dese saecke die nu voor handen is van uwe Majesteyts miscontentement bidde dat de selve gelieve te geven permissie ende tijt om te connen informeren, Mijn Heeren de Staten mijn Meesters over het *factum*, waer op u Maj. heeft gefundeert sijn misnoegen, om dat Ick van de selve mijne Heeren mach werden gheinstrueert ende ghelast, hoe Ick my dienaengaende sal hebben te gedragen, ende Ick bidde *Sire*, dat ondertusschen de Saisies ende arresten die alrede sijn gheschiet, mogen werden afgedaen door uwe Majest. ende de resolutien daer toe genomen ghesurcheert ten minsten voor een tijdt, ende Ick en kan niet twyfelen of mijn Heeren ende Meesters sullen aen U. Majest. toe laten komen alle het contentement dat sal werden gherequireert.

De Coninck antwoorde in substantie.

Ick heb gesonde Monsr. de Thou na Hollandt, om reparatie te begeeren van 't gepasseerde, ghelijck ghy weet, ende als dat geschiet sal wesen, soo weet ick, wat Ick dan sal hebben te doen, op u versoeck, maer voor als nu (schuddende, of branslerende uytwaert sijne slinckerhant twee, driemael) *sal Ick niet met al doen.*

Daer op Ick voor mijn afscheyt heb geseyt, *dewyle V. Majest. niet met allen ghelieft t'octroyeren op myn ootmoedighe beden, soo sal Ick daer van advijs geven, ten minsten heb Ick my geacquiteert jegens mijn Meesters, ende oock jegens V. Majest. selfs, door dese mijne bede gedaen jegenwoordich*, daer op heb afscheyt ghenomen van den Koninck, na 't oude ghebruyck, sonder dat sijne Majest. my hebbe gherudoyeert, of qualijck bejegent andersints, 't sy met woorden of actien.

De Cardinael wesende present in d'audientie (een saecke voor desen noeyt ghehoort) interrumpeerde den Ambassadeur. Eens riep hy seer luyt: Het schynt dat gy hier wilt maecken den declamateur; d'Ambassadeur hem aensiende / seyde: Mijn Heer, Ick heb d'eer van te spreecken aen den Koninck. Daer na sich weder kerende tot den Koninck / seyde: *Sire*; Ick bid U. Majest. dat ick mach continueren, ende de Koninck hoorde het vervolch. Een tweedemael interrumpeerde de Cardinael nochmael den Ambassadeur als hy sprack van de betalingh van seeckere somme gelds / seggende; maer ghy weet datmen heeft geconsenteert dat mijn Heeren de Staten Generael dese sommen sullen betalen aen de geinteresseerden in deductie der sommen die sy (te weten de Staten) aen den Coninck schuldich zijn; ende de Ambassadeur repartieerde: Ick hebde als doen geantwoort dat myn Heeren de Staten die de hondert duysent cronen pretenderen van de Fransche, ende alsdan soude men connen pretenderen de compensatien, maer het sijn particuliere Onderdanen der vereenighde Provincien die het van de finantie begeren; ende alsoo sijn Eminentie daer op swеegh/vervolghde de Ambassadeur.

De derde interruptie van de Cardinael geschiede een weynich daer na ende riep sijn Eminentie seer hooch aen de Ambassadeur/ seggende laet de Coning spreecken, laet de Coninck spreecken: ende de Ambassadeur repartieerde/ Sire, Ick gae eyndigen ende de Coningh hoorde alles gratieuselijck uyt / ende met goede patientie.

Andere schrijven eenighsints anders: Dat als de Ambassadeur seer exaggereerde de schaden ende ongelijck aen de Ingesetenen deser Landen gedaen/ de Cardinael hadde ghesept: *non est declaratio, sed declamatio*. Item/ des Conincks Schepen hebben niet genomen eenich Hollandts Schip: Waerom neemt Ruyter de Fransche. Dat de Coningh gesept hadde/ Ick ben absoluyt in mijn Zeen. De Ambassadeur soude hebben geantwoort; dat men 't in Hollandt soo niet verstondt; dat de Coningh hadde scherpelijck gerepliceert; ende wy verstaen 't soo in Vranckrijck. Dat de Cardinael aen de Ambassadeur hadde gesept: noyt sprack eenich Ambassadeur soo hoogh in dit Hof, ende ghy mochtet u wel beclagen. De Cardinael verstaende dat de Ambassadeur noch gingh spreecken de Coningin/ gingh door een bedeckte trap haer raden den Ambassadeur niet te hooren/ gelijck sy hem sonder te hooren soude hebben gesept: Ick weet wat ghy hebt geseyt aen den Coninck, 't is niet van noden dat ghy my spreeckt, adieu.

Veel waren van opinie/ de Coningh soude den Ambassadeur niet meer willen sien. Ende de eerste Propositie van den Ambassadeur de Thou maeckten hem byeans *criminel de lesé Majesté*, maer haer Ho. Mog. ende insonderheyt Hollandt maintineerden hem krachtichlijck: schoncken aen sijn Soon den Heer van S. Agathe een goude Kettingh/ ende de uytkomst dede alles prijsen/ wat hy ghedaen hadde. Een machtich Principael maeckt lichtelijck alles goedt wat een stout Minister doet/ als 't den Principael aengenaem is.

Den ses en twintichsten April wiert van wegen Hollandt geresolveert/ om soo door den Ambassadeur aen den Koninck/ als door gedeputeerde aen den Heer de Thou daeghs te voor hier aenghekomen/ alle goede Officien aen te wenden/ tot afdoeningh van 't beslach/ tot ophoudingh der piraterijen/ tot vergoedingh van de gheleden schade/ ende tot executie van de sententien/ Arresten/ ende ordres des Koninghs tot satisfactie van desen Staet gegeven/ ende wat aenginck de schaden/ klachten/ende processen noch litispendent zijnde/ dat dienaengaende alsnoch prompte Iustitie geadministreert, ende compliment van dien aen de goede Inghesetenen van desen Staet metterdaet verleent mochte worden/ volgens ende op de gronden van 't bewuste Tractaet de Marine den acht en twintichsten Aprilis des Jaers ses en veertich tusschen Vranckrijck/ ende desen Staet gemaeckt/ mitsgaders van 't bewuste Edict van sijn Majesteyt den dertichsten Mey des Jaers een en vijftich daer op gevolcht/ ende dat de Koningh sich in de bondichste forme moghte verobligeren/ om 't eene ende 't ander metter daet te presteren.

Dat wyders tot verhoedinge van diergelijcke Roveryen voort toecomende door een bondich Tractaet van Commercie ende Marine/ voorsien mochte worden.

Ende dat het eene ende het ander geobtineert zijnde/ oock door al afgedaen wordende het generael beslach ofte arrest, ende Interdictie tot laste van de Ingesetenen ende Onderdanen van dese Geunieerde Provincien in Vranckrijck gedaen/ alsdan mede van wegen haer Ho. Mog. aen sijn Majesteyt gherestitueert souden worden de Fransche Schepen, door de Ruyter ofte andere bevelhebberen van desen Staet alberepts genomen/ ende die noch voorders tot

de

de executie van 't verdrach over 't geene voorsz. is te maecken/ ghenomen ofte wenghehaelt souden mogen worden.

Dan alsoo de Schepen/ goederen/ effecten/ ende crediten van de Ingheseтenen ende Onderdanen deser Vereenighde Nederlantsche Provintien/ door het voorgeroerde generael beslach ende arrest, in handen van de Francoysen gevallen/ ontwijffelijck in waerdye verder souden excederen de Schepen, goederen, effecten ende crediten van de Onderdanen van Vranckrijck door de Officieren van desen Staet ter Zee ende door het contra beslach hier te Lande gedaen/ ofte noch te doen/ in de macht van de Regeringe alhier gecomen; dat derhalven/ omme de afdoeninge van 't voorsz. beslach in Vranckrijck des te meerder te facilitieren/ ende omme in allen gevalle/ by soo verre sijn Majesteyt buyten vermoeden tot de afdoeninge van 't opgemelte arrest niet soude wesen te disponeren/ soo veel doenelijck te mogen in handen hebben/ waer uyt in sulcken onverwachten geval aen de Ingesetenen van desen Staet soude connen worden gherepareert/ de schaden ende Interessen die by de selve door het meergeroerde beslach ende arrest in Vranckrijck souden sijn ghedaen/ aen alle Admiraelen/ Commandeurs ende Opperhoofden van de Vloote ende Oorlochschepen van desen Staet alrereyts in Zee zijnde/ ende die noch verder in Zee souden worden gesonden/ expresse last ende ordre moghten worden gegeven/ alle Fransche Schepen sonder onderscheyt, die sylluyden conden aentreffen, mede van wegen haer Ho. Mog. in arreste te nemen, ende op te senden, stellende nochtans soodanigen ordre/ dat de selve Schepen geensints berooft/ geplondert/ ofte oock andersints in eenige manieren beschadicht wierden.

Een Placcaet wiert op den selven dach oock gepubliceert van wegen Hollandt, met aenschryvingh aen alle Steden/ om te doen een contra beslach op de Schepen/ goeden wisselen/ etc. den Franschen toekomende. Item dat geen Frans Sout/ Wijn of ander ghewas of Manufacturen hier soude worden ingebracht.

Den acht en twintichsten hadde de Heer de Thou audientie/ doende de volgende Propositie. Hy hadde expresselijck laten versoucken/ dat hy niet begeerde openbare audientie; maer met besloоten deuren. Sulcx is hem toegestaen/ ende tot sijne begleidingh gecommitteert de Heeren van Dorth ende Vryberge.

MESSIEVRS.

C'est avec beaucoup de *douleur & de desplaisir* que je me trouve obligé par des Commendements tres precis & reiterés du Roy mon Maistre, de changer l'ordre de cette premiere Audience, & au lieu de l'employer comme a l'accoustumeé en des asseurances de bienveillance reciproque, & en des Termes de tendresse & d'Amitié, Il faille que je m'enserve de tout contraires & opposés pour vous expliquer la plainte dont vous venés d'entendre parler par la Lettre de sa Majesté.

Et quoy qué, Messieurs, cette pleinte y soit assés expliqueé, Ie croy neantmoins qu'il importe que je face cognoistre a vos seigneuries le detail de l'A-

ction de vostre vice Admiral par lequel je ne doubte point qu'elles n'entrent dans le ressentiment de S. M. puis qu'il n'y a pas une circonstance qui ne soit digne d'une *punition exemplaire*.

Car en premier lieu, Messieurs, contre *les loix de la mer* & la *Reputation & l'honneur* de vostre Estat, luy estant Chef d'une Esquadre, considerable de vos navires de guerre, Il a arboré de *faux Pavillons* d'Angleterre; qui est une chose qui ne se faict avecq aprobation que par *les Corsaires* de Barbarie, lors qu'ils veulent surprendre les Chrestiens.

Et en suitte apres avoir substitué vos Pavillons, Il a obligé les vaisseaux de sa Majesté Auctori és de sa Commission & de son Pavillon Royal, d'envoyer leur Chaloupe à son bord comme si c'eussent esté des *vaisseaux Marchands* sur lesquels il eust cette Auctorité.

Mais apres, Messieurs, la Chalouppe ayant esté envoyeé avec le Lieutenant a bord, il retint par force ce Lieutenant prisonnier, & le voulut obliger le Pistolet a la Teste d'escrire & de persuader a son Commendant de venir le trouver; Ce que ledit Lieutenant ayant refusé avec protestation de vouloir plustost souffrir la mort, que de faire une *telle Trahison*, il s'est servy du pretexte de l'Amitié & des obligations qu'il avoit au Chevalier de *la Lande*, pour le faire venir a son vaisseau, en luy escrivant une Lettre dont sa Majeste m'a envoyé la Copie: soubs la bonne foys de la quelle Lettre, y estant venu, & l'ayant traité d'abord avec civilité, il se saisit de sa personne & en suitte de ses deux vaisseaux: dans lesquels il mit des Officiers & des Matelots pour les conduire comme en Triomphe; Et pour finir cette tragedie, apres en avoir retenu quatre vingt par force, avec les deux Chefs, il exposa le surplus au Nombre de *trois cens cinquante* sur les Costés de Catalogne, mais apres avoir esté pillés & depouillés, & qu'il ne leur estoit rien resté, que ce qu'on n'avoit pû leur oster.

Mais, Messieurs, que pouvoient esperer de plus favorable les Malheureux en cest Estat, que d'estre l'Equipage des Galeres d'un *Prince Ennemy*; dont ces Officiers neantmoins se sont trouvé avoir toute l'humanité & civilité possible pour eux, & avoir blasmé l'Action de votre Vice Admiral quoy qu'une guerre de vingt deux Campagnes les peust exceder d'autres sentiments.

Voila Messieurs, ce qui s'est passé en cette Action suivant la relation que le Roy mon Maistre m'en a envoyeé, de laquelle sa Majesté m'a commandé de vous demander *une prompte Iustice* & que celuy qui à commis cet attentat *soit puny* par V. V. SS. de la *derniere severité*.

Ie remets a la Prudence de V. V. SS. & a la sagesse d'une & Illustre & celebre Assembleé, de faire les reflexions convenables sur cette affaire de considerer quels sentiments de *colere & d'indignation* cette Action a pu exciter dans l'Ame d'un grand Roy, lequel dans le temps que cecy se passoit, avoit destiné un Ambassadeur pour resider aupres de V. V. SS. & y *entretenir & restablir cette belle Amitié*, qui a esté si *utile, si glorieuse, & si advantageuse* a la France & a cest Estat: Dans le temps, disje, Messieurs, que j'estois chargé de venir icy pour examiner & regler toutes les pleintes reciproques qui se faisoeint entre les subjects de l'un & de l'autre Estat.

Et ce qui est encore de plus fascheux en ce rencontre, est, qué Monsieur

vostre

vostre Ambassad. sur la nouvelle de cet incident, ayant demandé avec empressement audience, au *lieu d'adoucir les choses*, & *donner quelque satisfaction au Roy*, je s'est *servy de tels termes dans le discours* qu'il à tenu a sa Majesté, *qu'elle s'en est trouveé blessée*, & m'a commandé de *vous en fairé plainte*, & vous faire instance *de luy ordonner d'user a l'avenir de termes plus Respectueux a son endroit*: Car quoy que les Personnes des Ambassadeurs des Estats souverains soit *sacrés* & *inviolables*, cela ne les empesche pas de *garder la bienseance* & *le Respect* aux Personnes, a qui il est deu, & vous en avés peut estre eu Messieurs *un Exemple Domestique dans cette Assembleé*, sur lequel je ne me veux point expliquer d'avantage. De sorte Messieurs qu'il ne me reste qu'a vous conjurer de nouveau de *bien peser les suittes & les consequences* de cette affaire, & de donner a S. M. une prompte satisfaction, ayant ordre de *ne me mesler d'aucune autre affaire*, ny de reçevoir aucune proposition, que je n'aye receu de V. V. S. S. une responce *precise* a la Lettre de sa Majesté.

Pour mon particulier je ne puis finir cette Audience sans vous remercier de tout Mon Coeur des soings que vos Officiers & sur la Mer & a Mon arriveé a *Rotterdam* ont pris de ma personne, dans laquelle si vous ne rencontrés pas toutes les *belles & excellentes qualités* qu'ont eu ceux qui m'ont precedé en l'honneur de cest Employ, du moins vous y trouveres toute *la bonne foy*, & *toutte la sincerité* que vous devés attendre du Ministre d'un Grand Roy qui a jusques a present pour vos seigneuries en general & en particulier toutte l'affection & la tendresse possible. Faict *a la Haye* le samedy 28. Avril 1657. signé *De Thou*.

Op de selve tijdt als de Ambassadeur dit proponeerden / brachten de Heeren van Hollandt in haer resolutie van den ses en twintichsten hier voor ghestelt; gaende recht tegens den Ambassadeur, wiens versouck was de restitutie der twee schepen / voor allen dingen te kennen gevende in geen conferentie te sullen treden / voor soodane restitutie. De Heer van Gent, presiderende / seyde / naest complimenten / dat men 't nemen der schepen / ende vordere proceduren van desen Staet soude soo claer rechtvaerdigen: dat sijn Excellentie self / een groot Iusticier zijnde / aen desen Staet soude recht geven.

Hollandt drongh hart op 't verboth van de Fransche Gewassen ende Manufacturen ende tot vergrootingh van equipage. Zeelandt ende Vrieslandt waren niet eenstemmich met Hollandt.

De Koningh schreef oock een brief op 't selve subject / al na dat de Heer de Thou al was vertrocken / het doen van Ruyter noemende une temerité sans exemple. Item by aldien hy hadde geloofte dattet was gedaen door ordre van den Staet / dat hy sijn Ambassadeur soude hebben wederom geroepen. Mais, seyde de Koningh / estant persuadés de vostre prudence, & que vous n'ests par capable, de rien desirer de semblable, nous avons commandé a nostre Ambassadeurs de se rendre en diligence *a la Haye*, & avant que de vous parler d'aucun autre affaire demander la reparation de cest attentat, la restitution de nos vaisseaux de leurs apparaulx, de leur charge, de ce qui a esté volé a nos subjets, qui estirent de l'equipage, leur liberté, & de ceux, qui les commendrient, & le chastiment exemplaire dudit *Ruyter*; lequel contre les loix, s'est trouvé avec deux pavillons, a arboré celuy d'Angleterre, & puis luy a substitué le vostre & a encore

a encore voulu ſurprendre la ſimplicité du Capiteine *le Lande*, le conviant comme amy de l'aller viſiter.

De jalouſie alhier tegen de Franſche wiert vermeerdert door een gerucht/ dat de Ambaſſadeurs groote ſomme van penningen met bracht/ om daer door alhier te wercken.

Dies van wegen Hollandt wiert voor geſtelt het volgende in conſequentie van haer Ho. Mog. reſolutie van den vijfden Mey.

Formulier van Eedt te doen raeckende de deliberatien te houden over de Proceduren in Vranckrijck ondernomen tegens de Ingeſetenen van deſen Staet, met den gevolge ende aencleven van dien.

ICk beloove ende ſweere dat Ick in 't gheven van mijn advijs over de importante deliberatien te houden, raeckende de Proceduren in *Vranckrijck* ondernomen tegens de Ingeſetenen van deſen Staet met den gevolge ende aencleven van dien, *om egeen conſideratien van voordeel ofte particulier proffijt* van my ſelven, myn familie, Vrunden, ofte bekenden, noch om eenige andere oorſaecken ter Weerelt anders advijſeren ſal, als het gunt Ick in oprechter conſcientie ten meeſten dienſte ende reputatie van de Staet der Vereenichde Nederlanden ſonder *aenſien van andere* ſal bevinden te behooren, ende by aldien my eenige *beloften* door yemant ſoude worden gedaen ofte voor comen van dat men (in cas Ick met myn te geven advijs ende intentie van *Vranckrijk* ſoude willen ſecunderen) ſal doen reſtitueren Schip ofte Schepen, goederen ende effecten tot myner ofte myner Vrunden laſte in Vranckrijck gearreſteert oock doen betalen ende voldoen alle de Actien crediten ende ſchulden ofte eenige van dien, die Ick ofte de mynen aldaer uytſtaende ſouden mogen hebben, dat Ick ſulcke aenbiedingen ofte beloften niet alleen niet aennemen ofte daer aen eenich gehoor geven, maer oock de ſelve aenſtonts ende *ſonder eenich tijdt verlies bekent ſal maecken*, ter plaetſe daer Ick myn ſtem ofte Advijs hebbe in te brengen: *ſoo waerlijck helpe my Godt Almachtich*.

Maendach den ſevenden quamen de Heer van Gent ende andere / haer Ho. Mog. gecommitteerde aen den Ambaſſadeur brengen de volgende antwoort.

DE Staten Generael van de Vereenichde Provintien der Nederlanden, verſtaen, onderſocht, en in rype overweginghe geſtelt hebbende, de voorſtelling, mondeling ghedaen, en vervolgens by geſchrift gegeven, den *acht en twintichſten* des voorleden Maents: door *d'Heer . . . de Thou*, Graef van Melay, Geſant des Alder-Chriſtelijcken *Coninckx*, op de naem en van wegen ſijne *Majeſteyt*, in crachte van ſijne geloofs Brieven geſchreven tot Parys, den vierden April *ſeſtien hondert ſeven en vijftich*, aen de geſeyde Heeren Staten Generael, inhoudende eenige klachten en rechtsvorderingen, over de voorval van twee onlangs genomen Schepen, in de Middelandtſche Zee, door den Vice-Admirael de *Ruyter*, en

ter, en bysonderlijck over de manieren beleyt, welcke hy gebruyckt soude hebben, in dese daedt, van welcke de voorgeseyde Gesant op de naem en van wegen als boven, versoeckt vergoeding, en wedergeving der geseyde Schepen, en straffe, over de Persoon van de ghesyde Vice-Admirael, anderen tot een waerschouwingh. Vorders daer by voegende, dat *de Heer Borel* Gesant van desen Staet by den *Coninck* in Vranckrijck, op de tydingh van dese voorval met dringing gehoor versocht hebbende, in plaets van de saecken te versoeten, en aen sijne *Majesteyt* eenige vernoegingh te geven, *sodanige woorden in sijn verhael* gebruyckt heeft, dat de selve sich daer door verstoort bevonden heeft: Waer van sijne klachten doende aen de ghesyde Heeren Staten, versoeckt hy, dat haer Ho. Mog. gelieve, de geseyden Gesant te bevelen, in toekomenden tijdt *woorden te gebruycken, van meerder ontsach*, daer sal 't behooren. De selve Heeren Staten na eene ernstelijcke achtneming op den inhout van de geseyde Brief en voorstelling, als mede op 't verhael daer by gevoucht, met 't geene daer aen vast is. Hebbende oock te rauwsten overwogen, de verliesen en onweerdeerlijcke schaden die de Inwoonders ende Onderdanen der Vereenichde Provincien eenige Iaren herwaerts geleden hebben, door de plonderingen, en Zeeroveryen, der Franschen: En daer nevens de insight genomen hebbende op de algemene aenhouding, van alle de Schepen, Coopmanschappen, gelooven, en goederen hare geseyde onderdanen toebehorende, de welcke door bevel van sijne *Majesteyt* onlanckx geboden, en uytgevoert is geweest, in alle Havens en Zeeplaetsen van 't Coninckrijck van Vranckrijck; ghelovende sich te mogen inbeelden, sonder tegenspraeck, dat de claghten en voorverhaelde rechts-vorderingen van sijne *Majesteyt* niet voorgestelt zijn, tot anderen eynde, als (indien 't mogelijck ware) eenichsints te bedwelmen de klare waerheyt, van de ongegelijcken, en gewelden, die de geseyde Inwoonders en Onderdanen den tijdt van veele Iaren gheleden hebben: bestaende, in dieveryen, Plonderinghen, moorden, en andere dusdanige ongelijcken, door bysonderen gepleeght; en daer boven nieulijcx in eene saeck soo buyten ghewoonte, en gansch vreemt voortkomende, als is, 't geseyde beslagh. En al hoewel de Heeren Staten Generael (siende, dat soo veel rechtveerdige klachten en aenhoudende versoecken op de naem van hare Ho. Mog. aen sijne *Majesteyt* gedaen, om de herstellingen belettingh van de ghesyde ongeregelde onmaticheden, te vergeefs en vruchteloos sijn geweest) souden konnen gebracht hebben gheweest, tot wanhoop, om dat alle dese voorsorgen altijdt krachteloos waren en niet verkregen de soo-nodige hulpen, tegens hare gheleden ongerechticheden. Soo ist evenwel, dat hare Ho. Mog. liever willende alle ander middel versoecken, als de feytelijckheyt (met vertrouwen, dat de soo loflijcke Gerechticheyt van sijne *Majesteyt* ten laetsten hartelijck gheraeckt soude werden, en 't Oor open doen, voor de rechtmaticheyt der voorseyde clachten en versoecken nieuwe last hebben ghegheven, aen den ghesyden *Heer Borel* haere Ho. Mog. Gesant aen 't Hof van Vranckrijck, om aldaer nochmaels, en seer ernstelijck voor te stellen de volhardingh der Zeeroveryen, plonderinghen bloetstortingh, ende andere onlydelijcke ghewelden hier vooren verhaelt, welcke gheschieden sonder ophouden, door de Fransche Hooft-Mannen, die sich in Zee beghe-

ven

ven uyt de Bayen ende Havens van de Fransche Kust, ghemeynlijck ende in 't bysonder van die van Provence, uyt de welcke ghekomen sijn de twee selve Schepen, die genomen sijn geweest door den tweeden Zee-Hooft-man de Ruyter. Met de welcke onder anderen, oock den Ridder de la Lande en sijne Leger Bevelhebbers gepleeght hebben, al 't geen hier voor verhaelt is. De gemelde Heeren Staten Generael verhopen dan, dat sijne Majesteyt de goetheydt ghebruycken sal, van behoorlijck te overwegen de onbehoorlijckheden van syne schrickelijcke verwerringen, en dat het sijne goede wille sal zijn de selve te doen ophouden, door de gerede en krachtige middelen. *Bevelende* dat aen harer Ho. Mog. Inwoonders en Onderdanen ghe schiede, vergoedingh, en boetingh van d'ongelijcken en schaden die syluyden gheleden hebben. En datmen sal mogen by een komen, over de redenen, die de loop van dese onmatigheden doen stil staen: ende den wech schynen te zijn, tot de herstelling, van een volmaeckter kennisse, en versterckingh der oude verbonden, vertrouwingh, en vrientschap, die altijdt ghehouden is gheweest, *tusschen* Vranckrijck, en desen Staet. Om waer toe te geraecken, houden sich *de Heeren* Staten verseeckert, dat den ghesey den Heer Gesant de *Thou* een *Man van* eene bysondere oprechtigheyt, sonder swarigheyt sal by-*brengen*, sijne goede plichten: als tot d'allergerechtighste saecke van de Werelt. *En op dat de claerheyt* van een soo rechtveerdige saecke suyverlijck blijcke, voor d'ogen van den geseyden Heer Gesant: sullen de geseyde Heeren Staten altijt bereyt sijn, door gantsch seeckere bewysen, en die eene volkomen vernoegingh kon geven, waer te maecken, al 't geene harer Ho. Mog. Gesant desen aengaende tot Parijs voorgestelt heeft. Maer aengesien, dat de geseyde Heeren Staten seer onlanx en met eene ongemeyne verwonderingh bemerckt hebben, dat sijne Majesteyt sijne bevelen heeft willen senden, om in alle de plaetsen van sijn Coninckrijck aen te houden, al de Schepen en Goederen desen Staet en sijne Onderdanen toebehorende; en dat in ghevolge van dien, de geseyde Schepen met hare volle lading en Coopmanschappen niet alleenlijck metter daedt beslagen sijn gheweest, in al de Havens van Vranckrijck: maer dat de Bevelhebbers van sijne Majesteyt, soo tot Rouan, als over al elders, ingenomen hebben de Huysen der Coopluyden van dit Landt, sich Meester maeckende van alle hunluyden Waren, Goederen, Gelden, Wissel-Brieven, Reeckenplaetsen, aenteyckeningen en Papieren, en in 't gemeyn alle hunluyden goederen: *vinden* de Heeren Staten sich volkomelijck verplicht, om aen den geseyden *Heer* Gesant kortlijck te vertoonen, een klaer vertoogh van dese handelingen: hem versoeckende, aen sijne Majesteyt te vertoonen, der selver onbehoorlickheyt, en dat haer Ho. *Mog.* geoorloft sy, alsoo te spreecken, der selver ongerechtigheyt. Dewijl openbaer is, volgens 't Recht der volckeren, datmen dese manieren van doen niet alleen niet mach plegen, tegens volckeren, die sich ten weder-zyden sonder vyandtschap toonen; en minder tegens Bontgenooten, sonder seer wettige redenen te hebben, en om gantsch dringende oorsaecken: maer oock selfs niet, wanneer de geseyde oorsaecken souden mogen gegeven sijn (gelijck noyt blycken sal, dat van desen Staet ghedaen is) sonder alvorens daer over klachten voorgestelt te hebben, aen die geen die 't ongelijck ghe-

pleecht

pleecht heeft, daer van vergoeding versocht te hebben, en gheweygert te sijn de selve te doen, tegens alle billickheyt en gherechtigheyt, de Heeren Staten Generael sijn dan ten vollen verseeckert, dat den ghesey den Heer Gesant, de gantsche Werelt, en sijn Majesteyt, in dese ontmoeting bemercken sullen, de nalatenheden van de voorgaende noodtsaeckelijcke en voorverhaelde redenen. Want de ghemelde Heeren Staten sijn noyt overwonnen van 't minste ongelijck aen den *Coninck* of 't Coninckrijck van Vranckrijck ghedaen, veel min, van daer van geweygert te hebben de vergoedingen, na haerluyder overwinning, de Staten Generael sullen oock seggen, dat voor de geseyde aenhoudingen soo wredelijck ghepleecht, men gene openingh gedaen heeft van yets (noch terstont aen desen Staet, noch daer na aen der gemelde Heeren Staten Gesant tot Parys) waer op de geseyde manier van doen gegront kan zijn. En hadden sulcx gheschiet, de Heeren Staten souden niet nagelaten hebben billicklijck te handelen, ten aensien van sijne Majesteyt, en de selve vernoeging te geven. Hebbende dan alhier seer klaerlijck verhaelt de onbehoorlijckheyt van de voorseyde maniere van doen, des selfs stryding tegens de Godlijcke en Wereltlijcke Wetten, als mede 't recht der Volckeren, en dat door de selve alle Coopmanschap en Onderlingen handel der Onderdanen van d'een en anderen Staet, en by gevolch de vrientschap soo nodich tusschen beyde de Lantvolckeren en soo swaerlijck ghedreycht, sal stil staen: en dat der selver verwerringh, by nalatenheyt van de selve haestelijck te recht te helpen, ongetwyfelt met sich sal slepen eene vervremding der ghemoederen van beyde de volckeren; ja sodanige, dat daerom te vresen staet, (blyvende de saecken in haerluyder tegenwoordigen staet, dat is, de geseyden algemeyne aenhouding gedurende) dat een sorchvuldich en nau ondersoeck der daedlijckheden in de voorseyde Geloofs-brieven van sijn Majest. en de voorstelling van den geseyden Heer Gesant gestelt, veel meer veroorsaecken sal, eene onderscheyt der gevoelen, en tweedracht tusschen de beyde zyden, als d'herstellingh van de nodige vertrouwing en de wederoprechting van de oude vrientschap, de reden vereyscht dan, dat 't geseyde algemeyne beslach te niet gedaen werde, voor alle saecken, en de vrye koophandel weer vernieut; dat alle verhinderingen ten wedersyden voorgekome, metter haest weg genomen en te recht gemaeckt werden, hierom versoecken d'Heeren Staten Gener. wel ernstlijck, dat sijn Maj. gelieve, de bevelen te geven, tot desen eynde nodich sonder eenig uytstel of vertreck, na welck de Heere Staten niet sullen nalaten, een behoorlijck agt te nemen op de klachten en versoecken van sijn Maj. en by gevolgh met d'Heer Gesant t'samentlijck te treden in 't ondersoeck van de voorslagen, in de geseyde Geloofs-brieven, voorstelling, verhael, en al 't geen daer aen vast sal zijn, begrepen: als mede van de eerste beginselen die veroorsaeckt hebben de nootsaeckelijckheyt van d'handelingen van desen Staet. De Heeren Staten beelden sich in, dat dese vrientlijcke t'samen-spraken vruchtbaer sullen zyn, in goede uytkomsten: dat de selve heylsamen middelen sullen bybrengen, voor 't quaet, en dat de selve sullen voortbrengen bequaemheden, door welcke, de tegenwoordige verhinderingen niet alleen wech genomen sullen werden, maer oock voorgecomen in allen toecomenden tijdt: daer toe t'samentlijck stellende, vaste grontvesten,

op welcke men sal konnen bouwen een ware vernoegingh, voor de clachten van sijne *Majesteyt*, in alle billijckheyt en gerechticheyt. Middelertijdt konnen de Heeren Staten niet twyffelen, of de Heer Gesant van sijne *Majesteyt* sal met haer Ho. Mog. oordeelen, over de ondersoeckingen van sijne *Majesteyt* selfs, dat de t'samenspraecken die behoren gehouden te werden over de saeck die te verhandelen is, waer over tweedracht is, niet sullen konnen gevolcht werden, van een gewenschte uytkomst, noch voorval, na de sin van sijne *Majesteyt*, over de wedergevingh van de twee genomen en beklaechde Schepen: Ten sy dat de Inwoonders en Onderdanen van desen Vereenichde Landen, die door den ongetoomden loop der geseyde Zee-roveryen, soo buyten-mate beschadicht zijn, daer over oock buyten schade gestelt zijn. En dat de uytspraecken en beslagingen van de Hoven van Gerechticheyt, in Vranckrijck, alreets gegeven, tot voordeel der geseyde inwoonders en onderdanen, over de saeck van de genomen Schepen, en gheroofde Koopmanschappen, en alle beveelen des Coninckx, en van sijnen Raedt, desen aengaende, tot desen eynde, metter daet uytgerecht, gehoorsaemt, en van haerluyder uytwerckingh gevolght zijn. En dat de saecken van de selfde natuyr, waer over noch rechts-handel, en geen uytspraeck is, of die daer toe noch souden mogen getrocken werden, ten eynde geraecken, sonder daer toe te brengen eenige langhsaemheyt of uytstel, in den handel van Gerechticheyt. En dat volgens den regel, en de stellingen, van de Zee-handelingh, vast gestelt, en besloten, den *achtienden* des Maents April, des Iaers *sestien hondert ses en veertich* tusschen de Croon van Vranckrijck, en desen Staet: en 't Gebodt van sijne *Majesteyt*, gegeven den *dertichsten* des Maents Mey des Iaers *sestien hondert een en vijftich*, beyde hier by ghevoecht, met een claer uytgeschreven besluyt, van den *vijf en twintichsten* des Maents February des Iaers *sestien hondert vijf en dertich*, maer dat men voor al overeenkome, over eene vaste en geduyrende handelingh, die de Coopmanschap en handel van de Zee manierlijck stelle, soo 't behoort: om in toekomende tijdt voor te komen alle sodanige rovingen, en gewelden. En alsoo den geseyden Heer Gesant in syne voorstellingh betuyght, bestemt geweest te zyn, om in dese Vereenichde Landen te vertoeven, en de lieflijcke vrientschap te vernieuwen, die soo voorderlijck, soo beroemt, en soo hoochachtbaerlijck geweest is, voor Vranckrijck en desen Staet. Verclaren de gemelde Heeren Staten, dat den wech daer toe bereyt zynde, door de voorverhaelde middelen, hare Ho. Mog. seer wel ghesint sullen zyn, om de t'samenspraecken diensaengaende te beginnen, en van harer Ho. Mog. zyde daer toe by te brengen, al 't geene dienstlijck sal zijn, tot een soo gewenscht goet. Van al 't geene dan, welck de gemelde Heeren Staten Generael hier voor gestelt hebben, spruytende, van de oorspronck des billickheyts, en de gherechticheyt selfs, hebben hare Ho. Mog. recht, om de uytgewerckte eynden te verwachten, van een Alder-Christelijcken *Coninck*. Versoeckende, den ghesEyden Heer Gesant, daer toe te willen bybrengen, sijne goede plichten. Gedaen in s'Graven-Hage, in Hollandt, den *sesten* des Maents Mey 1657.

De Ambassadeur las de selve/ sijnde gestelt in 't Frans/ ende op instantie

om daer over te confereren / seyde geen last te hebben / als simpelijck te versoecken de restitutie der twee Schepen, verwondert te zijn/ waerom men daer in swaricheyt maeckten/ nademael dese Staet soo groote beneficien van Vranckrijck hadde ontfangen / maer op gherepliceert wierdt volgens 't antwoort/ 't besluyt was/ hy soudet oversenden. Namaels tacxeerde de Ambassadeur/ dat in 't antwoort stont les francois dat het was geblameert de gheheele Natie, datter moest staen/ les Francois armés en course, of de Fransche commissie-vaerders.

Op een tijdt als men vast-stelde het antwoort aen den Ambassadeur/ wiert geschreven den volgenden Brief aen die van Zeelant, niet seer genegen tot de haestige resolutien van Hollandt tegens Vranckrijck.

EDELE MOOGENDE HEEREN:

WY hebben op huyden in onse Vergaderinge wel openinge ghehadt van u Ed. Mog. resolutie genomen in saecken, raeckende de *violente ende precipitante procedueren tegens de Inghesetenen deser Vereenichde Nederlanden in Vranckrijck* ondernomen, maer daerinne tot ons leetwesen niet bevonden, 't gunt wy van u Ed. Mog. gewoonlijcke *yver* ende *couragie* in desen extraordinaris voorval wel hadden verwacht, namentlijck dat de selve tot desdommagement der voorsz. Ingesetenen, geen swaricheyt souden hebben gemaeckt van mede in haere Provintien te laten gheschieden het *contrabeslach* van alle Fransche Schepen, goederen, ende effecten, aldaer bevonden werden, ende ten anderen oock te consenteren, dat het inbrengen van alle *Fransche Manufacturen, ende gewasch*, hier te Lande generalijck verbooden mochte werden; derhalven hebben wy nodich gheacht, U. Ed. Mog. mitsdesen te representeren, dat wy, ende de respective Provintie schuldich zijn, de meergemelte goede Ingesetenen deser Landen, door alle *rigoureuse ende reele middelen te beschermen, ende protegeren*, tegens het voorsz. onrechtmatich ghewelt, oock behoorlijck ende effective reparatie te doen erlangen van de voorsz. *violente, ende in alle Goddelijcke ende menschelijcke rechten ongefundeerde proceduren*, die door het *generael beslach* van alle hare goederen ende effecten sijn in 't werck ghestelt, waer van de onwettelijckheyt ende enormiteyt in de antwoorde by ons heden gearresteert, om aen den Heer Ambassadeur de *Thou* verhantreyckt te worden, met demonstratie, ende palpable redenen wert aengewesen, daer toe wy ons om cortheyts wille sullen refereren, als wel wetende dat U. Ed. Mog. daer van in tijts sullen wesen gedient: Ende meynen wy dat het voorsz. contre beslach hier te Lande te doen, mitsgaders het verboth jegens 't inbrengen van alle Fransche goederen, onder anderen, mede bequame middelen souden zijn, om het voorsz. generael beslach, in Vranckrijck gedaen af te crygen, geconsidereert de *disordre*, die daer door onder de Ingesetenen van Vranckrijck gecauseert sal worden, ende den pressanten aendrangh die by de selve aen de Regeringe aldaer gegeven sal werden, om 't voorsz. generael beslach af te doen, waer van men de gheruchten al heeft beginnen te vernemen, oock soo gelieven U. Ed. Mog. te considereren, dat *sonder vigeur, couragie ende constantie, met goede eendrachtigheyt* in desen te betoonen van de afdoeninghe van het

 voorsz.

voorsz. generael beslach in Vranckrijck ende andere saecken meer, desen Staet, ende de Ingesetenen van dien ten hoochsten importerende, niet veel te verwachten sal zijn, ghelijck U. Ed. Mog. uyt de advysen van daer herwaerts gecomen, ende ontwyfelijck de selve overgesonden *ad oculum*, sullen connen sien, daer op wy versoecken dat de selve behoorlijck reflexie gelieven te maecken, oock daer nevens te letten dat beyde de voorsz. middelen alhier by der handt te nemen sijn gefondeert op de equiteyt, ende 't recht der Volckeren; ende het tweede oock hoochnodich, *om te beletten*, ende verhinderen alle diversie van Negotie ende Schipvaert hier te Lande, alsoo men bevint, dat door de *Hanse-Steden*, mitsgaders door de *Engelschen*, by dese tegenwoordige conjuncture van saecken (daer de Françoisen selve als vresende voor een contre beslach, de Havenen deser Landen niet en derven aendoen) de voorsz. Fransche goederen alhier werden ingebracht, connende oock dit Verboth van inbrengen van soodanighe Fransche goederen niet chocqueren eenige andere Naburige Natien, als sijnde gefundeert op de practycque selfs van verscheyden Natien die metten anderen in vruntschap zijn, ende onder anderen in Engelandt noch *in viridi observantia* sijnde seecker Placcaet daer by alle Natien verbooden wert, het gewasch ende Manufacturen van andere Natien aldaer in te brengen, maer alleenlijck haer eygen, ende die in hun Landt ghevallen zijn. Wy willen dan niet twyfelen of U. Ed. Mog. sullen dese saecke na hare gewoonlijcke wysheyt, naerder insiende, oock naerder ende vigoureuser op 't een ende 't ander resolveren, 't welck wy versoecken dat ten aldersspoedichsten, ende sonder eenich tijdt verlies moge geschieden, alsoo wy oordeelen daer inne te bestaen de *behoudenisse van de Negotie* ende vervolgens de conservatie van de *gantschen staet*. Waer toe ons verlaten, &c. Actum den *sesden* May *sestien hondert seven en vyftich*.

De Ambassadeur van Spangie van desen onlust tegen Vranckrijck hoorende, gaf aen haer Ho. Mog. te verstaen dat oock aen den Coninck sijn Meester mishaegden de violente Proceduren der Fransche, soo om de vrientschap die hy droug tot haer Ho. Mo. als om de groote connexie tusschen de Provintien van 't Belgise lighaem. Dat Don Ian het contentement van dese Provintien prefereerde boven alle andre interessen. Dat ondertussen S. Hoogh. quam presenteren *tout ce qui peut dependre de son pouvoir*, & leur promettre toute faveur & assistence des forces de sa Majesté si par hasard ces affaires passoient a de plus grandes extremités, estant preste a recevoir toutes les propositions que L. L. S. S. auront aggreable de faire pour le benefice, & liberte du commercé, dans la seurte du quel les subjects du Roy & de L. L. S. S. sont si interesses, sa Majesté desirant, de les favoriser & advantages avec la mesme passion, que ses Ennemis tachent par toute sorte de moyens, & de pretextes de le trouble, & destruire, comme tout le Monde le cognoit par leur injuste façon, d'agir de puis tant d'années au dommage irreperable des subjects de L. L, S.S.

Maer wat wast? Timeo Danaos. Die van de Regeringh vreesden soo by de Predicanten als by de Gemeente sich al te suspect te maecken, soo sy daer na luysterden. Alsoo deedet aen Spaengien meer quaedt als goet, want het

be woog

bewoogh des te meer den Franschen tot moderatie ende om contentement te geven aen desen Staet.

Het verbodt van alle Fransche Waren / Gewas / Manufacturen / etc. is den elfden May gedaen by Placcaet van haer Ho. Mog. doch Hollant dreef het meest / de andere consenteerden daer in op 't wel-behagen van de Heeren haer Principalen. Ende specialijck de Heeren van Zeelant bleven noch weygerich in het contra beslach, niet in faveur van Vranckrijck; maer om dat Zeelant haer grootste handel hadde op Vranckrijck, voornamentlijck in Wynen. Dies wierden die van Zeelant versocht om haer met de andere volgens het Placcaet te conformeren.

Des anderen daechs hebben die van de gesamentlijcke Admiraliteyten op de saecken ter Zee gheadvijseert / specialijck raeckende het employ van de versochte acht en veertich Oorloch-scheepen: daer op is geresolveert dat sestien van de selve door het Collegie tot Amsterdam gerequireert voor eerst ghelaten souden worden / onder het opperste belept van de Vijs-Admirael de Ruyter, by hem ende des selfs Crijchsraet te verdeelen in verscheyden Esquadrons/ te ageren in ende omtrent de Middelantsche Zee / sulcks als tot meesten verseeckeringe van de Commercie/ ende afbreuck van de Turcksche ende andere Zee-Roovers/ mitsgaders allen anderen / die de scheepen ofte goederen van de Ingesetenen deser Landen souden willen beschadigen / plonderen ofte berooven / bevonden soude worden te behooren / in sulcker voegen als de Instructie tot dien eynde aen de voornoemde Vijs-Admirael / midtsgaders den Commandeur de Wildt ende Capiteynen ter handen gestelt/ was mede brengende/ in substantie over een komende met de Instructie in diergelijcke occasie den vijf en twintigsten Augusti. des Jaers een en vijftich by haer Ho. Mo. gearresteert/ ende geconfirmeert by der selver Resolutie van den ses en twintichsten Junij des voorleden Jaers ses en vijftich, des souden veertien scheepen voor eerst geemployeert worden in 't Canael, aenvanckelijck van de Reede van Calais tot Heysant toe/ in verscheyden Esquadrons te verdeelen / ende specialijck langs de Fransche Kust / voor soo veel de gelegentheyt van weeder ende windt soude toelaten / omme niet alleen de Coopvaerdy scheepen deser Landen van buyten af/ het voorsz. Canael passerende/ te waerschouwen van de saisies in Vranckrijck gedaen / ende de passage voor haer tegens alle rooverye te veyligen/nemaer specialijck reguard te nemen/dat geen Fransche Oorloch schepen/ Fregatten ofte Commissievaerders / uyt de Havenen van Calais, Boloigne, Havre de Grace, S. Malo, Roscou, ofte andere plaetsen daer omtrent in 't voorsz. district gelegen/ in Zee komen/ met verdere last/datse de voorsz. ende andere Fransche Havenen/ als beset houdende alle Fransche Schepen/ Fregatten/ ofte Commissievaerders ten roof zijnde uytgerust/'t sy groot ofte kleyn/ mitsgaders alle Nederlantsche scheepen door de Francoysen genomen ofte aengehouden geweest zijnde / ende door de Franschen ghemant/ ofte aen anderen verkocht / die sy in Zee souden konnen bejegenen / ofte die de meer-geseyde Revieren ofte Havenen souden willen uyt ofte in varen / aen te doen/ te veroveren ofte op te brengen ghedurende de voorsz. saisies, onder de bewaringe van de respective Collegien ter Admiraliteyt daer de veroveraers

souden uytgheparen zijn / om daer by de selve advertentie ghedaen zijnde/ aen haer Ho. Mog. by de selve daer op soodanich gedisponeert te worden als haer Ho. Mog. souden bevinden te behooren / alles met dien verstande dat soodanige ordre wierde gestelt/ dat de voorsz. verabverde scheepen geensints berooft/ gheplondert/ ofte ooch anderssins in eeniger manieren beschadicht / veel min dat de selve onder wegen ofte elders verkocht ofte gedistraheert mochten worden. Ende souden boven de voorsz. scheepen in vigoureuse Actie ghehouden worden/ de ses Oorlogh-scheepen/onder den Commandeur Cornelis Evertsz. cruyssende in de Bocht van Vranckrijck / om te vigileren tegens de Equipagie die soude konnen gheschieden tot Brest in Brittaigne, op de Reviere van Nantes, tot Rochelle, onder S. Martin de Reviere van Charante, Bordeaux, Bajonne, ofte andere plaetsen in 't selve district gelegen / met gheliijcke last als ten opsichte van de opgemelte veertien scheepen in 't Canael te kruyssen/ hier bevoorens was gearresteert/ met de welcke de selve alle mogelijcke correspondentie souden hebben te houden / om malkanderen in 't een ofte 't ander district t'assisteren / by aldien eenighe bysondere Equipagie op de eene ofte de ander plaetse sulcx specialijck soude komen te vereysschen / des souden de overige twaelf scheepen van de voorghemelde acht en veertich by provisie in Zee gebracht worden tot bevrijdinge van de Zee-gaten deser Landen/ ende voorts ghesonden daer de meeste noodt nae de opkomende ende voorvallende saecken/ 't selve soude komen te vereysschen. Doch alsoo van de voorsz. acht en veertich scheepen van Oorloge tegenwoordich niet meer als twee en twintich effectivelijck in Zee waren / namentlijck de voorghemelde sestien by den Vijs-Admirael de Ruyter, door 't Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam ghefurnieert/ende ses onder den Commandeur Cornelis Evertsz. daer toe het Collegie tot Rotterdam eene hadde gecontribueert / het Collegie tot Amsterdam twee, ende de resterende drie by 't Collegie in Zeelandt ; wiert aen de respective Collegien geschreven by alle moghelijcke middelen de resterende scheepen noch binnen s'Landts zijnde / ten spoedichsten te willen vaerdich maecken/ ende in Zee verhelpen : Des dat by provisie van stonden aen de ses schepen van 't Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam in Texel voor Zee ghereet leggende / onder den Schout by Nacht Tromp, ende drie van 't Collegie in Zeelandt / mede te eenemael gereet zijnde / gesonden wierden langs de Fransche Custen in 't Canael / ende versterckt door noch vyf andere van die geene/ die eerst gereet souden wesen / uyt het Collegie ter Admiraliteyt in 't Noorderquartier, om het voorgeslagen getal van veertien Schepen in 't voorsz. district uyt te maecken / de welcke ondertusschen door de respectieve Collegien respectivelijck soude worden gesuppleert door eenighe van haer ordinaris Convoyers/ alwaer't schoon lichte Fregatten ofte Jachten/ om dicht onder de wal te konnen dienen/ en daer na afgewisselt worden/ soo wanneerse haer Schepen van de Extraordinaris Equipagie in 't voorsz. district soude hebben gesonden.

De Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Zeelandt, hebben in de bovenstaende conclusie geconsenteert op 't behagen van de Heeren hare principalen; De Heeren Gedeputeerden van Over-Yssel, hebben verklaert als noch geen last te hebben ontfangen.

De

De Vyce-Admirael de Ruyter hadde 't een genomen Schip met sijn staende ende lopende Want/ Zeylen/ Anckers/ Touwen/ nevens het kruydt ende scherp/ doch sonder Geschut/ verkocht voor tien duysent stucken van achten, dit wiert niet alleen by de Admiraliteyt/ maer oock by haer Ho. Mog. qualijck ghenomen/ ende hem ende den Consul tot Cadix aengeschreven den achtienden May alle devoyren aen te wenden tot rescissie van den koop/ende ingeval de kopers sulcx niet souden willen doen / haer t'addresseren aen den Gouverneur van Cadix, of aen den Hartoch van Medina Celi, ende 't Schip als verkocht/ *à non domino*, ende niet alienabel te reclameren.

Den Ambassadeur deedt den ses en twintichsten de volgende aenbiedinge.

MESSIEURS;

LEs ordres, que j'ay reçeux de S. M. & sur lesquels il a plu a vos S. de venir conferer chès moy, sont que le Roy mon Maistre m'a commande de vous reiterir les instances que j'ay cy devant faites de sa part a V. S. pour la restitution de ces deux vaisseaux de guerre appellés la *Regine* & *le chasseur* avec leurs equipages, officiers, & matelots qui sont entre vos mains, & je vous declare que l'intention de S. M. est, aussy tost que vous luy aves donné ceste satisfaction, & que les vaisseaux seront a la coste de *Picardie*, de donner mainlevée entiere & generale de tout ce qui a esté saisy & arresté en France a ceste occasion, sa Maj. ne s'estant portée a faire ordonner cette saisie, que pour repousser l'hostilité qu'elle a pretendue luy estre faite par la prise de son vaisseaux, & en mon particulier je vous donne & engage ma parolle pour l'execution de ceste mainlevée, & en suite soubs le bon plaisir de S. Maj. nous travaillerons incessament au traité de renouvellement de l'alliance, dans laquelle entrera le reglement de Marine. Et pour ce que pendant le temps que l'on travaillera audit traité il ne survienne quelque nouvel incident, qui peut trouble le choses, sa Majesté fera surceoir par les vaisseaux de guerre & autre Navigeans sur la Commission, & l'atache de l'Admiral de France les executions de la rigueur de l'article LXIX. de l'ordonnance de Henry *troisiesme, l'an quinse cent, huit ante quatriesme*, sur le faict de la marine, comme pareillement vos Admirauteés donneront ordre a leurs vaisseaux de guerre, de *ne rien entreprendre* sur ceux de sa Maj. Faict a la *Haye* ce venderdy 25. de Mey 1657. signe *de Thou.*

Waer op is den een en dertichsten May gheantwoort tot aenmaninge van dien voorslagh.

LEs Seigneurs Estat Generaux des Provinces Unies ayants mis en mains de leurs Deputez pour les conferences avec le Sr. Ambass. *de Thou* un escrit presenté de sa part au President de leur Assemblée le 25. de ce mois, ils en ont examiné soigneusement le contenu & jugeants que faute de quelques salutaires expedients, il soit a craindre que les mesintelligences arrivées entre la France & cet Estat ne deviennent incurables, & qu'il est a propos de *Reformer l'ancienne bonne Amitie*, correspondence, & allience qui ont esté si long temps cultivées curieu-

curieusement de part & d'autre, ne croient rien de plus efficace pour les fins susdittes que les remedes suivants, a sçavoir qu'entre le susdit Sr. Ambass. au nom du Roy Tres chrestien d'vne part, & lesd. Deputéz au nom des Seigneurs Estats Generaux de l'autre, il soit convenu & arresté en la meilleure forme & soubs le bon plaisir & approbation a chacun de son maistre & superieurs.

En *premier* lieu que toutes *sentences données* & arrests prononces en France, & touts mandements y obtenus de sa Majesté & de son Conseil au profit des subjects & inhabitants des Provinces Unies au faict de leurs vaisseaux emmenes & bienspris, qui n'ont esté suivis jusques a cet heure d'aucun effect, *soient executez & faits obeir reellement*, & comme il appartient en bonne justice, & cela dans le terme de *deux mois* pour tout dilay, apres que la poursuite en aura esté faite deuement de la part des interessez.

Secondement, que bonne *& prompte justice* & *accomplissement* d'icelle, soit administrée auxdits subjects & inhabitants es causes & proces de pareille nature qui sont encores indecis, & a l'esgard desquels aucuns mendements de sa Majeste n'ont pas encore esté obtenus, le tout selon & suivant les reigles du Traitte de Marine conclu entre la France & cet Estat le 18. d'Avril 1646. & prolongé par l'Edict de sa Majest. susd. ou 30. du mois de mais 1651. & cela par des *Iuges non interessez* esdittes causes directement ou indirectement dont ils auront a se purger avant qu'ils entreront en l'Examen d'icelles par des serments solemnels,

Tierement, afin de prevenir & obvier a touts inconvenients a l'advenir qu'il soit fait *un Reiglement sur le faict du Commerce & de la Marine* suffisant & valide entre la Couronne de France & lesdittes Provinces Unies, estant necessaire que pour tel effect soient arrestez & soignez par led. Sr. Ambass. & lesd. Deputez des Seign. Estats Generaux du moins sous l'aggreation a chacun a ses maistres les articles cy joints, *tous pris* & tires de plusieurs Traittes, Ordonnances & autres actes precedents, & si d'avanture led. Sr. Ambass. ne se trouve pas encor assez autorise pour pouvoir conclure & signer un Traitte formel de commerce & de marine, & qu'il falut un intervalle considerable de temps pour en adjuster tous les points, il sera expedient pour les raisons sus alleguées, & pour empescher que des incidents nouveaux ne troublent plus la tranquillité & le repos public, qu'on reigle cependant le faict susdit du commerce & de la marine sur le pied, & selon la teneur du Traite fait *entre sa Majest. & les Villes Ansentiques, le 5. du mois de May en l'an* 1655. de maniere que l'on se servira de ces articles provisionellement & par forme d'interim jusques a ce que l'on se soit entendu sur vn Traitte de Marine accomply, & conditionné selon les commodites de l'vne & l'autre nation.

Quatriesmement, que tous les vaisseaux pris, emmenez & arrestez le 28. de Februier dernier, & du depuis par les vns & les autres, comme aussy tous ceux qui pourroient estre pris, emmenez & arrestez encores jusques a ce que l'on ait executé reciproquement ces points, seront *relachez & promptement restituez* avec toutes leurs dependences, & appendences, & que par consequent sera *levée aussi la saisie*, qui a esté, faite en France, & en ces Provinces Unies, sur les biens & effects, tant de l'vn & l'autre Estats, que de leurs subjects & inhabitants. Quant a la clause contenue dans l'Escrit susd. du Sr. Amb. qui *faict mention d'vn renouvellement*

vellement d'Alliance, les Deputez des susdittes Seign. Estats Generaux declarent que le chemin y estant preparé par les moyens & expedients icy specifiez, & dont l'importance & la necessité ne souffrent point de remise, leurs Superieurs estre portez de Coeur & d'affection d'entrer en affaire d'y recevoir des propositions d'y en faire de leur Costé & de travailler sans relache jusques a l'accomplissement d'vne oeuvre si salutaire & souhaité aveq passion. Faict a la HAYE le 31. May 1657.

Daer by wierden ghegeven twee lijsten van Schepen die door de Konings Schepen la Regina ende le Chasseur waren genomen. Item een lang Register van de Schepen ende goederen / daer van de restitutie door oordeel van mainlivée, of arrest, of lettre de chachet du Roy was geordonneert / ende niets geëxecuteert.

Men gaf oock aen den Ambassadeur een concept van achtien artyckelen tot een Tractaet van Marine, meest op den voet van 't geen met Spangie was gemaeckt.

Den derden Iuny antwoorden hy op 't geen haer Ho. Mog. hem hadden overgegeven den een en dertichsten Mey, dat hy op het sijne versocht een precijs ende geen interlocutoir antwoort / om te hebben werckelijcke restitutie van de Schepen Regine ende Chasseur met haer appendentien / datse waren genomen par une pure hostilité, dat de selve Schepen sedert datse in Zee waren tot het nemen toe geen Schip geabordeert of aengesprooken hadden / dat het contrarie was vals ende gevonden door de vyanden / om een groot Koninckrijck ende een machtighe Republijcque in Oorloge te brengen / dat hy nu vijf weecken was opgehouden / dat hy insisteerde sijn voorighe presentatien / wyders aengaende de processen van de particulieren exaulseerde ja prees de justitie in Vranckrijck, noch belovende sijne goede officie tot expeditie. Aengaende de precautie / dat geduyrende de Tractaten niet yets wederom soude worden gedaen tot nadeel van de Commercien; hy seyde / dat daer in wel soude worden versien / ende dat gelijck hy alle hoop hadde van de goede trouwe van desen Staet / dat oock haer Ho. Mog. behoorden hem die eer ende justitie te doen / datse de selve goede opinie hadden van sijn goede trouwe.

Den elfden Iuny presenteerden hy / dewijlmen soude handelen / ophoudinge van de rigoureuse Placcaten van Koninck Frans de eerste, ende Hendrick de tweede, voorts het Tractaet van Marine den twintichsten May, vyf en vyftich gemaeckt met de Hanse-Steden, by provisie t'executeren gheduyrende drie Maenden, te verlengen na gelegentheyt / onder conditie van te restitueren de twee ghenomen Schepen.

Den sestienden Iuny dede d'Ambassadeur een verklaringh hier na te sien achter de publicatie / waer op haer Ho. Mog. den twintichsten deden haer hier volgende contre-verklaringh, daer mede d'Ambassadeur te vreden was.

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, verklaren haer intentie noeyt geweest te sijn te doen eenighe acte van hostiliteyt of injurie aen

den Koninck of de waerdicheyt van sijn Kroone, veel min, te manqueren in het respect ende eere, die Syn Majest. toekomt, ende die sy hem altijdt hebben toegedragen, sijnde ter contrarie geheel ghedisponeert om met een volkomen cordialiteyt met sijn Majest. t'onderhouden alle soorte van vrientschap ende Correspondentie, ja selfs om die te vernieuwen en te versterken door tractaten, van nieuwe verbonden, derhalven d'selve Heeren Staten reflexie nemende op de voordeelen van de oude vrientschap, die gheweest is tusschen Vranckrijck en desen Staet, hebben gheresolveert te doen restitueren de *twee* voorgemelde Schepen met haer *Canon*, ende andere dependentien, ende om die oorsaecke hebben tegenwoordich gestelt in handen van gemelden Heer Ambassadeur, de officieren, die sy hadden in haer macht, als oock de Copye van de ordres aen haer Vyce-Admirael, om sonder vertoeven in de eerste Haven van Vranckrijck te wedersenden de gemelde Schepen met haer Equipagien ende dependentien, ende om dat het Schip *Regina* tegen haer intentie is verkocht, beloven 't selve binnen *drie* Maenden te doen restitueren, ofte Sijn *Majest.* te geven het *equivalent*, gelijck tusschen den Heer Ambassadeur ende haer Gedeputeerde sal werden geconvenieert.

Ende is dienvolgens goetgevonden door een open acte het Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam te lasten/ dat de selve aen den Heer Ambassadeur/ of den toonder van de selve acte/ souden hebben te laten volgen de Capiteynen ende Officieren gedient hebbende op de ghenomene Schepen la Regine ende le Chasseur jegenwoordich tot Amsterdam onder hare bewaringhe ghedetineert werdende/ latende daer mede beworden den selven Heer Ambassadeur/ of sijne gemachtigde.

Oock is geschreven aen den Vyce-Admirael de Ruyter, ende hem wel expresselijck bevolen/ dat hy het voorschreven Schip le Chasseur met sijn Equipagie/ ende met sijn toe-behoorte/ mitsgaders oock het Canon van het voorschreven Schip la Regine, ende alles wat daer van onder hem souden mogen berusten/ aensiens Briefs/ ende sonder eenich uyt-stel soude hebben te senden ende doen leveren in de eerste/ naeste/ ende bequaemste Haven van Vranckrijck/ aen die van de Admiraliteyt aldaer/ ofte sodanige Officieren van den Coninck of dat Rijck/ als daer toe ter dier plaetse souden werden gesonden/ met bijvoeginge dat hy volgens de ordre hem by 't ghemelte Collegie ter Admiraliteyt voor desen aengeschreven/ met assistentie van den Consul tot Cadix, na gheleegentheyt van saecken alle mogelijcke debvoiren soude hebben aen te wenden/ om het meergemelte Schip la Regine machtich te worden/ 't sy by redemptie ofte andersints daer toe gebruyckende alle mogelijcke neersticheyt/ voorts te supersederen met het nemen of incommoderen van Fransche Schepen/ die de Ingesetenen van desen Staet niet de *facto* en beschadigden/ tot nader ordre.

Dergelijcke ordre is oock gesonden aen andere Capiteyns/ ende aen de Admiraliteyten/ tot ophoudinge van de voorgaende ordres.

Voor den Heer van Gent en andere/ wiert aen den Ambassadeur ghebracht een antwoort daermen binnen drie Maent het Schip Regina of het equivalent

soude weder geven / hem verder versouckende by sijnen Coninck te bevorderen. Eerstelijck, de Ratificatie van sijne voorsz. Memorie van den sestienden deses ende sijne Majesteyts pouvoir om 't *interim* daer inne ghementionneert / t' accorderen. Ten anderen, de generale mainlevée, van alle 't geene ter occasie van 't nemen der voorsz. twee Fransche Schepen in Vranckrijck is ghesaiseert. Ten derden, de publicatie aldaer alomme te doen van 't voorsz. *Interim*. Ten vierden, den Admirael van Vranckrijck / Gouverneurs ende alle Officieren daer toe te houden / datse haer daer na reguleren. Ten vyfden, alle Parlementen / Admiraliteyten / ende andere Rechteren / ad idem. Ten sesden, Dat alle arresten / sententien / ende ordres van den Coninck / ende sijn Majesteyts Conseyl, tot voordeel van de Ingesetenen ende Onderdanen deser Vereenighde Nederlanden gewesen. Wyders oock geleth zijnde / wat tot verder executie / ende in gevolghe van de voorsz. conventie / huyden met den voorsz. Ambassadeur van Vranckrijck getroffen / nodich was gedaen te worden / is verstaen / dat de Heeren Staten van de respective Provintien / nevens toesendinge van Copye / soo van de voorsz. Memorie / als van het voorsz. antwoort daer van souden werden verwittight / met versoeck dat haer Ed. Mog. door de Magistraten van de Steden / hare Ingesetenen wilden doen adverteren / om haer recht ende Interest in ghevolge van dien in Vranckrijck te gaen bevorderen.

Alles is oock ghesonden aen den Heer Boreel tot sijn narichtinghe / ende om den Koning daer over te doen een compliment / ooch de Heeren Mediateurs / te weten / de Ambassadeurs van Engelandt ende Venetien in dat Rijck / over haer genegentheyt / ende gedane goede officien tot bevorderinge van soo heylsaem werck te bedancken / mitsgaders discretelijck te bevorderen het adveu van den Coninck op de voorsz. verclaringhe van de welgemelde Heer Ambassadeur de Thou van den sestienden, ende de gerequireerde toesendinge van pouvoir, om ten principalen te handelen / ende provisionelijck het voorsz. Interim te mogen accorderen ende sluyten / ende voorts tot executie van de selve Memorie te bevorderen. Eerstelijck, de afdoeninge van 't generael beslach of arrest op Schepen / goederen ende effecten / van de Nederlanden in Vranckrijck gedaen. Ten tweeden, dat in alle Havenen van Vranckrijck publicatie gedaen werde / van dat de Nederlanders souden genieten de voordelen van het Tractaet van Marine tusschen hoochstgemelten Coninck ende de Hanse-Steden ghemaeckt. Ten derden, dat den Admirael van Vranckrijck / item alle Gouverneurs ende andere Officieren aldaer gheordonneert werde / haer ten opsichte van de Nederlanders te reguleren naer de artyculen van 't voorsz. Tractaet van Marine met de voorsz. Hanse-Steden. Ten vierden, dat alle Parlementen / Admiraliteyten / ende alle andere Rechteren in Vranckrijck haer ten opsichte als vooren / souden hebben te reguleren na de selve artyculen. Ten vyfden, dat hy Ambassadeur de handt daer aen soude helpen houden / ende de Ingesetenen van desen Staet alle doenlijcke hulpe bewijsen / om te bekomen executie ende naerkominge van de Sententien / arresten / ende ordres van den Coninck ende sijne Majesteyts Conseil t'haren voordeel gegeven ende gewesen / ende op alles spoedich bericht te geven / soo aen haer Ho. Mog.

als mede naer 't uytgedruckt adveu van sijne Majest. op 't geene voorsz. is/ immediatelijck aen den meergenoemden Vice-Admirael de Ruyter, Commandeur Cornelis Evertsz. den Schout by nacht Tromp, &c. nevens toesendinge van het voorsz. Tractaet van Marine der Hanse-Steden, om haer daer naer respectivelijck te reguleren. Ende wiert derhalven de Heer Ambassadeur Boreel, in crachte deses gheauthoriseert om haer in dat gheval sulcx van wegen haer Ho. Mog. te lasten ende bevelen/ dat oock gelijcke extract van dese hare Ho. Mog. Resolutie ghesonden sal werden/ aen de Heer Ambassadeur Nieupoort, mede tot sijn narichtinghe/ met last ende ordre/ om in den naem ende van wegen haer Ho. Mog. een compliment te doen aen den Heer Protector van de Republijcque van Engelandt, Schotlandt, ende Yerlandt, over de goede officien door sijn Hoocheyts Ambassadeur in Vranckrijck/ tot bevorderinge van dit goede werck gedaen ende aengewent/ dat voorts aen alle de andere Ministers van desen Staet buyten s' Landts van 't geene voorsz. is/ nevens toeseggingh van Coppe van de voorsz. Memorie/ ende d'antwoort daer op gevolcht/ mede advertentie soude werden gegeven/ om te strecken tot hare narichtinghe. Eyndelijck ende ten laetsten/ dat een goet Nederduytsch Translaet soude werden ghemaeckt van 't opgemelte Tractaet van Marine met de Hanse-Steden/ ende 't selve met de beloften van den Heer Ambassadeur de Thou, vervat in sijne voorsz. Memorie/ door s' Landts ordinaris Drucker achter den anderen ghedruckt/ om na 't advijs van den Hooghgemelten Coninck van Vranckrijck door de respective Collegien ter Admiraliteyt ende de Zee-Officieren hier te Lande te dienen/ ende oock om als dan gepubliceert te worden/ alomme daer men gewoon is publicatie te doen/ tot narichtinge van de Ingesetenen ende Onderdanen van desen Staet.

Den veertienden Iuly heeft de Ambassadeur schriftelijck te kennen gegeven dat de Koninck gesien hebbende 't geen hier was geconsenteert ende gedaen/ sonder te wachten na de actuele restitutie der Schepen/ hadde geordonneert de generale ontslaginghe van de arresten/ ende de Ambassadeur versocht dat men hier alle Ingesetenen tot haer gerustheyt sulcx wilde te kennen geven.

Haer Ho. Mog. versochten daer op den achtienden Iuly, dat de Heer Ambassadeur ghelieflde/ dienvolgens een acte van adveu van den Koninck in behoorlijcke forme/ op alles wat hier by den Ambassadeur was belooft/ te leveren.

De Grave van Brienne hadde van la Fere den sevenden Iuly aen den Ambassadeur Boreel wel oock geschreven wat de Ambassadeur hier hadde geratificeert; maer men was daer mede niet te vreden/ werdende de Ambassadeur wederom den twintichsten Iuly versocht om een Acte d'adveu des Konings. In Vranckrijck wiert ondertusschen niet geexecuteert de mainlevée des saisies. De Ambassadeur notificeerde den seven en twintichsten Iuly, dat sulcks was geschiet op een nieuw incident gebeurt in de Zee van Genoa, tusschen het Esquadre des Koninckx onder den Heer Fricambeau, ende de Vice-Admirael de Ruyter; die de Fransche scheepen in porto specie hadde beset; dat het sedert soude sijn geredresseert/ immers dat hy dien dach schickte twee van sijn voornaemste Domestiques; om alles wel te doen gaen.

Den

Den tweeden Augusty was men hier noch gantsch niet vernoecht om dat geen Acte van adveu quam uyt Vranckrijck / dies verstaen wierdt dat by Placraet wel strictelijck ende onder de rigoureuste precautien ende penen soude worden geinterdiceert ende verboden / dat geene Ingesetenen van dese Vereenichde Nederlantsche Provintien/ ofte Onderdanen van haer Ho. Mog. met hare scheepen ofte Koopmanschappen op Vranckrijck soude vermogen te varen ofte te negotieren, tot naeder ordere ende in specie/ dat scherpe voorsieninge soude werden gedaen tegens die geene / die met Passepoorten van Vranckrijck, ofte van den Heere Ambassadeur van de selve Croone alhier / souden mogen ondernemen sulcks in 't werck te stellen.

Oock is gheschreven aen alle de Collegien ter Admiraliteyt haer te willen informeren/ of de Schippers ende Kooplieden/ oock andere Ingesetenen deser Landen onlanghs uyt Vranckrijck herwaerts aengekomen / aldaer by de Officieren ende Ministers van de Koningh yets was afghevordert, om haere scheepen los ende vry te krygen, ende ingevalle van jae; wat ende hoe veel het is geweest, ooch onder wat pretext sulcx was geschiedt/omme daer op soodanige resolutie genomen te werden/ als bevonden soude worden. Ende noch den selven dach wiert door Gedeputeerde de Ambassadeur de Thou ghesondeert of hy het voorsz. Adveu hadde ontfangen / ende ingevalle van jae / of hy het selve wilde extraderen. Des souden de Heeren haer Ho. Mog. Gedeput. van nu af aen in die officien ende devoyren met intermissie van eenige weynige dagen hebben te continueren, ende successivelijck van hare verrichtinge ende wedervaren rapport doen/ ooch by de selve gelegentheyt hem Heer Ambassadeur representeren dat haer Ho. Mog. bericht worden / datter eenighe scheepen uyt dese Landen souden sijn ghevaren nae Vranckrijck die met Passpoort van hem souden sijn voorsien gheweest, daer by voegende / dat als het waer soude zijn/ haer Ho. Mog. fulcx niet wel soude ghevallen, ende dat sijn E. sich derhalven in allen gevalle daer van in het toekomende wilde onthouden, doende daer van mede rapport. Voorts is van nu af aen gheresolveert ende vast ghestelt dat in cas boven vermaeden / het voorsz. Adveu in behoorlijcke forme binnen den tijdt van thien dagen na dato deses, aen haer Ho. Mo. ofte der selver Gedeput. niet en wiert over gelevert nae expiratie van de selve thien dagen / door de Heer L. Admirael / Vijs-Admiraels ende Commandeurs ende Opperhoofden van de Vlooten / Esquadres ende Oorloch-scheepen van desen Staet effective/ ende metter daet soude worden gheprocedeert tot executie van het generael beslach ter Zee, van alle Fransche scheepen sonder onderscheyt die sy Lieden souden konnen aentreffen volgens hare Hooch Mog. resolutie van den veertienden Iuny lestleden/ende dat de depesches daer toe noodich/ van desen dach af verveerdicht ende nae expiratie van de voorsz. tijdt van thien dagen/ ende in cas als boven/ afghesonden souden worden/ sulcx ende daer het behoorde: dat van gelijcken als dan wederom souden revivisceren ende voor soo veel des noodt sy gherenoveert werden/ soo als ghērenoveert wierden mits desen alle hare Ho. Mog. vorders resolutien ende ordres sedert den vijftienden Aprilis lestleden genomen ende gegeven respective / ten respecte van de Croone van Vranckrijck in 't regard van de procedueren van de selve Croo-

de Croone of hare Subjecten / tot naedeel van de Inghesetenen deser Landen ghepleecht, soo noopende het contre beslach van alle scheepen / goederen ende effecten hier te Lande bevonden werdende / Onderdanen van Vranckrijck toebehoorende / als aengaende het verbodt tegens het inbrengen van Franch Gewas ende Manufacturen ende andersints / daer van de executie wederom in sulcken gevalle / wederom mede soude werden aenbevolen / sulcx ende daer het behoorde / op dat het oochmerck van hare Ho. Mog. streckende ten gemeenen besten van den Staet / ende tot bevorderinghe van de welvaert van de goede Ingesetenen van dien macht werden betracht ende bereyckt. De Heeren Gedeputeerde van de Provintie van Gelderlant, Zeelant, Uytrecht, Vrieslandt, Over-Yssel, ende Stadt ende Lande hebben in de voorsz. Conclusie geconsenteert op het behagen van de Heeren hare Principalen.

De Ambassadeur gaf aen de Heeren Gedeputeerde van haer Ho. Mog. de navolgende Brief van den seven en twintichsten.

Tres chers grands Amis Alliez & Confœderéz. La Lettre que *vous nous* aves escritte & qui nous eust esté presentée par le *Sr. Borel* vostre Ambassad. si nous eussions esté en quelqu'vne de nos maisons ou de nos *Villes* esquelles il avoit pu se rendre, nous a este remise par le Comte de *Brienne*, qui s'est rendu en celle cy avec la Reine nostre treshonnorée Dame & Mere, aupres de la personne de la quelle, il estoit demeuré par nostre expres commendement lors que nous prismes la resolution de nous advancer en ces quartiers & de nous rendre en nostre camp, qui tient la forte place de *Montmedy* assiegée, afin de faire naistre les pensées de paix à nostre Ennemy, qui pour l'avoir traittée avec vous, ne laisse de l'estre de vostre Republic, ayant peine de voir un Estat si florissant, qui faisoit au passé une partie de sa Monarchie, vivre soubs ses loix. Vostre Lettre nous a esté d'autant plus aggreable que nous y avons remarqué que vous n'avez point oblié l'ancienne affection que vous avez eue tousjours pour cette Couronne & que vous estes persuadez que nous sommes en la disposition de estraindre de plus en plus l'amitié fincere, qui a esté si glorieuse a vostre Republic & si utile aux deux Estats, dont nous & vous pouvons nous promettre de grands advantages pour nos communs Sujects, & nostre intention qui ne sera jamais autre que celle des Roys nos Pere & ayeul de glorieuse Memoire, de favoriser vos interests, comme les nostres, ceux de vos peuples avec autant d'empressement que ceux de nos propres subjects, ne peut produire que les biens que nous leur pouvons souhaiter, puis que de vostre part, vous y voules concourrir & nous ayant donné la *satisfaction qu'avec justice nous nous devons promettre de vos prudences sur les affaires passées*, & ayant sceu que vos intentions estoient d'affirmer pour tousjours cette vraye & parfaicte Correspondence que nous peut faire considerer & craindre de nos Ennemis dont le Seig. Ambr. *Borel* s'est laissé entendre par une lettre qu'il a escritte audt. Comte de *Brienne*; Il m'a semble vous devoir faire scavoir, que nous ferons tousjours tres disposez, de faire les choses, qui peuvent produire les mesmes effects, dont on s'estoit ressenti au passé, estant tres asseuré que vous vouliéz commencer par celles qui ont desja esté proposeéz, & Dieu ayant donné une heureuse fin a celle cy pour le renouvelle-

vellement d'Alliance, les autres se concluëront avec facilité. C'est donc a *vous a faire les diligences* qui semblent necessaires pour advancer ce bien, qui avéz veu avec quelle promptitude, nous avons fait executer ce qui vous avoit esté asseu é par le Sieur de *Thou*, Comte de Meslay, Conseiller ordinaire a nostre Conseil d'Estat & nostre Ambr. aupres de vous; d'ou aurez aggreable d'inferer, quelle est nostre disposition pour vous, & *quel fondement, on peust faire des choses que nous avons promises*. Ce sera dud. Seig. de *Thou*, sur la suffisance duquel, nous nous remettons, que vous seréz encor plus esclaireis de nos intentions, desquelles nous avons aussy faict donner part aud. Sr. Ambass. *Borsel*, afin que vous vous porties le *plus diligemment que vous pourrés* a faire les choses, qui mettront a leur perfection ce qui a esté si heuresement commenéé. Car ce seroit peu, que nous & vous eussions fait, que nos Sujects *jouissent de leurs biens*, si nous ne travaillons a faire qu'a l'advenir ils soient *sans apprehension d'en pouvoir estre privés* & nous remettant aud. Sr. *de Thou* de s'estendre sur ces matieres avec vous, nous n'avons qu'a vous prier de luy donner creance, & *Dieu* qu'il vous ait. Treschers & grands Amis Allies & Confoederés en sa saincte & digne garde. Escrit a Sedan ce 27. Juillet 1657. onder stont / Vostre bon Amy & confoederé LOUYS. noch lager / DE LOMENIE.

De selve wierdt by haer Ho. Mog. geensins aenghenomen voor satisfactie / als niet continerende d'Acte van Adveu. Sulcks is door den Heeren Huygens en anderen / den Ambassadeur weder voorgebracht ende over 't achter blyven van d'Acte d'Adveu gheklaecht / die heeft daer op den sesten verklaert als volcht:

DE soubsigné Ambassadeur de *France* se treuve obligé pour asseurer de plus en plus leurs Seigneuries de la sincerité des intention du Roy son maistre, de declarer par le present memoire ce qu'il a dit de bouche a Messieurs leurs deputés, que ce qu'il a ordre en creance par la derniere lettre de sa Maj. escrite a leurs Seigneuries de *Sedan*, *le vingt & septiesme* du passé, est que sadite Majesté s'aggreable & confirme tout ce dont il est convenu par ses memoires avec Messieurs leurs deputés, & qu'ainsy, apres les advis asseures, qu'il a de toutes parts de l'execution generale des mainlevées, il est prest de reçevoir toutes les propositions qui luy seront faites de leur para pour le renouvellement du traité de *l'Alliance* & de *Marine*, par la conclusion du quel il se promet que la porte sera pour jamais formée a tous les artifices & a toutes les malignes impressions que les Ennemis de son Roy ne cessent de donner a tous ceux qu'ils peuvent & taschent de surprendre, pour traverser & interrompre cette *belle amitie*, qui a faict respecter si avantageusement la France & cest Estat cest de quoy ledit Ambassadeur prie leurs Seigneuries de vouloir par leur prudence informer tous leurs peuples & donner part a leurs sujets, a fin de proscrire & chasser ce dangereux Ennemy de l'amitie, qui est la *deffiance*, qui apporte encore a present de l'interruption a leur commerce, & restablir en sa place une vraye, sincere & par faite *confiance*. Faict a la *Haye* ce 6. Aougst. *mille six cent cinquante sept*. signé *De Thou*.

De Heer Ientilot, Major van een Regiment te voet/ in dese onderhandeling mede tusschen beyden gaende/ vont sich den vierden Augusty tot Sedan, schreef van dien dato aen den Ambassadeur Boreel, alles wat hy mocht/ van des Konings oprechte intentie/ ende dat alles wat de Ambassadeur de Thou hadden beloofst alreede gedaen was/ of soude worden.

Eyndelijck quam de Brief des Konings van den negenden Augusty, ghestelt achter het volgende Tractaet/ ende publicatie van dien/ daer mede het werck sijne volmaecktheyt kreegh.

PUBLICATIE.

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden. Alleen den geenen die desen sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt. *Doen te weten*, Dat aen-gesien op den twintichsten Iuny lestleden, tusschen den Heere President *de Thou*, Grave van Meslay, &c. Ambassadeur van den Coningh van *Vranckrijck alhier* residerende, ter eenre: En eenige Heeren Gedeputeerden uyt onse *Vergaderinge* ter andere zyde, alle differenten geresen ter oorsaecke van de executie der rigoureuse Ordonnantien ende Edicten van Vranckrijck, *tegens de Ingesetenen* ende Onderdanen van dese Vereenichde Nederlandtsche *Provincien ter Zee* trafficquerende, ende van het veroveren der bewuste twee Fransche Schepen, die den Vice-Admirael de Ruyter den acht en twintichsten February lestleden in de Middelandtsche Zee heeft genomen gehadt, in der minne ende tot onderlingh contentement sijn opgeheven ende ter neder ghelegt, volgens ende in conformite van 't Memoriael van den gemelten Heer Ambassadeur, gedateert den sestienden der voorsz. Maent, ende ons antwoort den voorsz. twintichsten Iuny daer op gevolcht: Welcke beyde met het Tractaet van Marine tusschen den Coninck van Vranckrijck ende de Hanse-Steden, den tienden Mey in den Iare 1655. gemaeckt, breder in 't voorsz. Memoriael geroert, mitsgaders de Missive van den hoochstghemelten Coningh, gheschreven tot Sedan den negenden deses, gisteren by ons ontfangen, houdende onder anderen specialijck confirmatie op nieus, van dat alle 't geene den meer wel-gemelten Heer Ambassadeur *de Thou* Ons heeft verseeckert plaetse te moeten hebben, sincoerlijck sal werden geobserveert, daer voor sijne Majesteyt engageert sijn Coninckl. jck woort, alle te samen hier naer volgende geinsereert.

Volght het voorsz. Memoriael van den welgemelten Heer Ambassadeur de Thou *van den sesthienden* Iuny 1657. *in de Nederduytsche Tale,*

DEn onder geschreven Ambassadeur van Vranckrijck, hoewel hy kan ghelooven, dat hy met sijne drie laetste Propositien of Memorien, van den *vijf en twintichsten* Mey, den *tweeden* ende *tienden* van dese Maent, alle 't geene raeckende 't versoeck van wegen den Coninck sijnen Meester, ontrent de restitutie van de twee Oorlogh-Schepen, met den aenkleef van dien, breedt genoech heeft verklaert, ende de verdere intentien van sijne Majesteyt, voor soo veel als sijne Ordres hebben kunnen toe laten, doen verstaen. Niettemin

om

om ten overvloet te voldoen aen de scrupulen van haer Ho. Mog. op alle poincten daer in vervat, ende in verscheyden termen uytgedruckt, verklaert dat hy seeckere kennisse heeft van de intentie van den Koninck sijn Meester, ende belooft onder desselfs welbehagen, (dat alsoo haest als mijne Heeren de Staten Generael geresolveert sullen hebben, de Schepen in questie, met den aenkleven van dien, te restitueren, voor soo veel als van wegen haer Ho. Mog kan geschieden, ende de ordre daer toe vereyscht ende noodigh, sullen sijn ge-expedieert ende gedepescheert) te doen ordonneren de generale ontslaginge van alle 't geene in Vranckrijck ter deser occasie is beslagen, gheduyrigh te arbeyden op een Tractaet van vernieuwinge van Alliancie, ende van de Marine, in 't reguard vande Onderdanen ende Inwoonderen van de Vereenichde Nederlanden, te doen accorderen ende onderhouden het Tractaet 't welck by sijne Majesteyt aen de Duytsche Hanse-Steden is gegeven in date den tienden May *sestien hondert vijf en vijftich*, om te dienen tot een *interim*, gheduyrende den tijdt van drie Maenden, ende daer na, tot dat dies aengaende anders sal sijn geconvenieert, te verleenen sijne protectie ende beschermingе, ende sijne Coninckl ijcke authoriteyt t'interponeren, om aen de Onderdanen van haer Ho. Mog. te doen administreren eene prompte, goede ende volkomen Iustitie, in de interesten die sy in Vranckrijck souden mogen hebben, raeckende de prysen ende andere saecken, ende in alle occasien haer te betuygen sijne Coninckl ijcke affectie, naer 't exempel van de Coningen sijne Voor-Vaders loffelijcker memorie. Gedaen in den Hage den sestienden Iuny *sestien hondert seven en vijftich*, Geteyckent. *De Thou.*

Volgt de voorsz. antwoorde van haer Ho. Mog. van den twintichsten der voorsz. Maent Iuny sestien hondert seven en vyftich, *in de Nederduytsche Tale.*

DE Staten Generael van de Vereenichde Nederlanden, geconsidereert hebbende de ghereitereerde instantien van den Alder-Christelijckst en Coninck, by den Heer President *de Thou*, Grave van Meslay, &c. sijnen Ambassadeur in des selfs Propositien ende Memorien van den *acht en twintichsten* April, *vijf en twintichsten* May, ende den *tweeden*, *tienden*, ende *sestienden* van dese lopende Maent, gedaen, om te hebben restitutie van de twee Oorloch-Schepen, van sijne Majesteyt, genaemt *la Regine* ende *la Chasseur*, met hare equipagie, Officieren ende Matrosen, die in hare handen ghebleven zijn, ende daer van haren Vyce-Admirael den *acht en twintichsten* February lestleden in de Middelantsche Zee sich Meester heeft gemaeckt, hebben wel willen verklaren, ghelijck haer Ho. Mog. verklaren by desen, dat hare intentie noyt en is geweest eenige Acte van hostiliteyt of injurie, aen den Coninck of aen de waerdigheyt van sijn Croon te doen, veel minder in ghebreecken te blyven aen 't defereren van d'eer de welcke sijne Majest. toekomt, ende die haer Ho. Mog. aen de selve altijdt hebben gegeven, wesende in tegendeel t'eenemael gedisponeert om met eene volkomen cordialiteyt met sijne Majest. t'onderhouden alle soorte van

 goede

goede vrientschap, ende correspondentie, ende selfs die te vernieuwen, ende meer en meer te versterckén door nieuwe Tractaten ende Alliancien. Waeromme de hoochgemelte Heeren Staten hare oogen slaende op de voordeelen van de oude vrientschap, die van allen tyden is gheweest tusschen Vranckrijck ende desen Staet, gheresolveert hebben de restitutie van de bovengenoemde Schepen, met haer Geschut, ende ander toebehooren te doen, ende tot dien eynde de Officiers die haer Ho. Mog. in hare macht hebben gehadt, gestelt in handen van den welgemelten Heer Ambassadeur, gelijck oock een Copye van de ordres, addresserende aen den voornoemden haren Vyce-Admirael, om de voorsz. Schepen, met hare equipagie ende toebehooren, datelijck ende sonder uytstel in de naeste Haven van Vranckrijck weder te senden. Ende alsoo het bloote Schip genaemt *la Regine*, tegen haer Ho. Mog. intentie verkocht is, ende dat de selve jegenwoordich noch niet en weten, of men het wederom heeft konnen bekomen; Soo belooven haer Ho. Mog. 't selve aen sijne Majesteyt te restitueren binnen drie Maenden naer date deses, of indien het na alle neerstigheyt albereyts gedaen, ende noch te doen, niet en soude konnen gheschieden, daer vooren, het equivalent aen sijne Majesteyt te laten toe komen, waer over hier naer sal werden geconvenieert tusschen den meerwelgemelten Heer Ambassadeur, ende hare Ho. Mog. Gedeputeerden: Welcke Resolutie de meerhooch-gemelte Heeren Staten geerne hebben willen communiceren aen den selven Heer Ambassadeur, sijn Ed. versoeckende, die aen sijne Majesteyt soo promptelijck ende favorabelijck, als het doenlijck sal zijn, deelachtigh te willen maecken, ten eynde haer Ho. Mog. metten aldereersten mogen erlangen de effecten van sijne Majesteyts goede meeninge, vervat ende verklaert in alle de Memorien hier boven ghespecificeert, ende particulierlijck in de laestgenoemde van date den sestienden deser Maendt, die haer Ho. Mog. aen te nemen, ende daer op haer vertrouwen. Gedaen in den Hage den twintichsten Iuny, *sestien hondert seven en vyftich*.

Volght het voorsz. Tractaet van Marine in de Nederduytsche Tale.

Tractaet op het stuck van de Marine, gemaeckt tusschen den Coninck van Vranckrijck ende Navarre, ende de Duytsche Hanze-Steden, in den Iare sestien hondert vijf en vijftich.

DEn Coninck willende te kennen gheven aen de Duytsche Hanse-Steden, dat hy tot haer heeft de selve affectie ende goede wille, de welcke de Coningen sijne Voorsaten haer hebben bewesen, ende dat hy begeert, met hun soodanige sincere vrientschap ende intelligentie te onderhouden, als die geene die sy soo veele Iaren herwaerts gheobserveert hebben, tot voordeel van de Onderdanen van sijne Majesteyt, ende die van de voornoemde Steden, heeft seer aengenaem gehouden de instante beden ende supplicatien, de welcke sijne Majesteyt van harentwegen sijn ghedaen, door de Heeren Penshorn ende Moller, Raden der Stede Hamborch, hare Ambassadeurs aen dit Hof ghesonden,

den, om haer te accorderen de confirmatie van de Privilegien, die haer toegestaen sijn geweest, door de voornoemde Coningen sijne Predecesseurs, selfs mede om die te expliceren ende te vermeerderen, op dat hare Onderdanen in alle liberteyt hare Commercie souden konnen exerceren, met allen den geenen die 't haer goetduncken soude, namentlijck met de Vyanden van desen Staet, sonder daer in belet te mogen worden; door de Capiteynen van sijne Oorloch-Schepen, ofte andere Oorloghs-Capiteynen, onder wat pretext 't selve soude mogen wesen. Ende om met de selve te examineren de Conditien onder de welcke sy dese gratie souden mogen ghenieten, heeft de selve ghecommitteert den Heere Grave de Brienne, Commandeur van sijne Ordren, Raedt ordinaris in alle sijne Raden, ende in sijn Hof van 't Parlement van Parys, ende eerste Secretaris van Staet, ende van sijne bevelen; den Heere d'Haligre, mede Raedt in sijne voornoemde Raden, ende in sijn voornoemde Hof van 't Parlement, Directeur van sijne Financien, ende den Heere Bignon, mede van sijne Raden, ende sijnen Advocaet Generael in sijn voornoemde Hof van 't Parlement, dewelcke naer veele ende verscheyden conferentien, ghehouden met de voornoemde Heeren Penshorn ende Moller, ghesamentlijck uyt krachte van hare respective Pouvoirs, waer van de Copyen hier achter sijn geinsereert, het naervolgende hebben geresolveert ende gearresteert.

DAt de Inwoonderen van de Hanse-Steden in alle seeckerheyt sullen mogen varen ende trafficqueren, soo in Vranckrijck, als in andere Rijcken, Staten, Landen, ende Zeen, Plaetsen, Havenen, Kusten, Rivieren, ende dependentien van dien, om aldaer te gaen, komen, passeren ende repasseren, soo te Water als te Lande, met hare Schepen ende Coopmanschappen, sonder dat de Onderdanen van sijne Majesteyt, de welcke Schepen ten Oorloge uytgerust ofte andersints souden mogen hebben, de selve sullen mogen beletten arresteren ofte aenhouden, onder wat pretext het soude mogen wesen, jae selfs al gingen sy na eenige Steden, Havenen of andere Plaetsen dependerende van de Vyanden van sijne Majesteyt, ofte die het in 't toekomende souden mogen zijn, ten ware de selve gheladen waren met Coopmanschappen van Contrebande, hier naer gedesigneert, om gevoert te worden naer eenige Landen ende Plaetsen van de Vyanden van de Croon.

2. Welcke Coopmanschappen van Contrebande werden verstaen te wesen, Munitie van Oorloge, Vuyrwercken, namentlijck, Canon, Musquetten, Mortieren, Bussen, Petarden, Granaden, Saucysen, Peck-kranten, Affuyten, Forquetten, Bandeliers, Kruyt, Lont, Salpeter, ende alle andere soorten van Wapenen, als Piecken, Degens, Stormhoeden, Casquetten, Curassen, Hellebaerden, halve Piecken, ende andere Wapenen dienende totten Oorloch, als mede Paerden, Touwerck ende Zeyl-doeck, de welcke nergens toe dienen konnen als om Zeylen te maecken; Niettemin sullen sy vermogen te voeren allerhande soorten van Koorn ende Granen, ende ander Aerdtgewasch, als Erweten, Boonen ende andere levens midddelen, ten ware dat de Steden ende Plaetsen waer naer toe sy die sullen voeren, door sijne Maje-

steyt geattacqueert waren, ende dat sy de selve vrywillich daer na toe voerden, sonder dat sy van de Vyanden van sijne Majesteyt daer toe ghedwongen wierden, haer dienende door ghewelt van der selver Schepen in hare Havenen ofte elders gevonden, in welcken gevalle de Commandeurs van de Schepen van sijne Majesteyt, de voornoemde Granen ende andere Waren tot onderhoudinghe van het leven dienende, sullen mogen ophouden, mits betalende de rechte waerde van dien, volgens d'estimatie die daer van gemaeckt sal worden, maer soo niet, ende by faute van estimatie ende betalinghe met ghereet gelt, sullen de Onderdanen van de voornoemde Hanse-Steden haer met hare Schepen ende Koopmanschappen vryelijck mogen retireren, ten ware de selve mochten sijn van de boven gespecificeerde soorte, namentlijck van Contrebande. Syne Majesteyt niet willende dat de Capiteynen van sijne Schepen, eenige Schepen toebehoorende de Inwoonderen van de voornoemde Hanse-Steden, sullen mogen arresteren, als die gheene, de welcke sullen bevonden worden met Waren van Contrebande gheladen te zijn, die geoordeelt sullen worden volgens de Ordonnantien van Francoys den eersten, in den Iare 1554. ende van Hendrick de derde Anno 1584. Ende soo eenige van de voorsz. Contrebande Waren bevonden werden in de Schepen der voorsz. *Ingesetenen*, geladen by versameling in een, ofte op verscheyde Plaetsen, de selve sullen puyrlijck ende simpelijck gheconfisqueert worden; sonder dat in 't regard van andere Waren nochte het Schip sulcks sal mogen gheschieden, ende die geene die de selve geladen sal hebben, sal gehouden sijn in alle de onkosten, schaden ende interessen, ter dier oorsaecke door de geinteresseerde in de Schepen gheleden, ende dit voorvallende, sal daer van volgens de rigeur van het tegenwoordige Artyckel, ende niet volgens de voornoemde Ordonnantien gheoordeelt werden, ende dit gedaen zijnde, sal naer het uytgesproocken oordeel, het Schip met de rest van sijne ladinge vryelijck mogen vertrecken, ende tot dien eynde sullen de Officieren van de Admiraliteyt geduyrig gehouden sijn te procederen tot het oordeel van de voornoemde prysen.

3. Ende of wel de selve Ordonnantien van de gemelde Coningen Francoys den eersten, ende Henrick de derde, mede brengen, dat, soo de Onderdanen van sijne Majesteyt in tijdt van Oorloch, prysen in Zee mochten komen te maecken, van eenige Schepen, toebehoorende aen de Gallieerden ende Vrienden van sijn hoochgemelde Majesteyt, in de welcke goederen ende Koopmanschappen van de Vyanden mochten gheladen zijn, ofte oock wel van vyandtlijcke Schepen, in de welcke goederen ofte Koopmanschappen mochten sijn van Vrienden, Geallieerden ofte Geconfœdereerden, ofte in de welcke de voornoemde Geallieerden ofte Vrienden participanten waren, dat alle 't selve van goeden pryse verklaert sal worden, soo is 't nochtans dat in 't reguard van de Inwoonderen ende Onderdanen van de voornoemde Hanse-Steden, ende in consideratie van hare Privilegien. Syne Majesteyt derogerende de selve Ordonnantien, wil ende verstaet, dat de voornoemde Inwoonderen sullen bevrydt sijn van rigeur van de selve, gheduyrende den tijdt ende termijn van vyftien Iaren, in voegen dat het kleet van den Vyandt de Waren van den Vriendt niet en confisqueert, ende dat de Schepen haer toebehoorende

vry

vry zijn, oock al hare ladinghe vry maecken, schoon datter Coopmanschap in was de Vyanden toebehoorende, ten ware daer inne eenighe van Contrebande mochten ghevonden worden, ofte dat de Schippers van de voorsz. Schepen, hare Papieren hier na ghespecificeert in Zee hadden ghe-worpen, ofte hadden bevochten de Schepen van sijne Majesteyt, de welcke van ghelijcken verstaet dat de Koopmanschappen in de Schepen van de Vyanden ghevonden, die men gherechtelijck sal bewysen aen de Inwoonderen van de Hanse-Steden toe te hooren, hun sullen werden ghere-stitueert.

4. Indien het gebeurde, dat yemandt van de Fransche Capiteynen een schip geladen met de voornoemde Waren van Contrebande, mocht komen te nemen, soo en sullen de voornoemde Capiteynen geene Koffers, Malen, Balen, Bougetten, Tonnen ofte andere Kassen mogen openen ofte op-breecken, nochte de selve vervoeren, verkoopen ende wisselen ofte andersints veralieneren, voor dat de selve aen Landt zijn gebracht, in de presentie van de Rechters van de Admiraliteyt, ende nae dat by de selve een Inventaris van de voornoemde Koopmanschappen in de voornoemde schepen gevonden, gemaeckt sal zijn.

5. Van ghelijcken sal verboden zijn, op de penen vervat in de Ordonnantien, ende de confiscatie van goederen, aen alle persoonen, Kooplieden ofte anderen, te koopen, verwisselen, ter gifte te ontfangen, ofte onder andere pretexten hoe die selve zijn, noch te verswygen of verbergen, door haer ofte door anderen, directelijck of indirectelijck de Coopmanschappen ofte goederen van Contrebande, in de selve schepen gevonden, ten sy de prysen door de Rechters van syne Majesteyt voor goet verklaert zijn, in welcken ghevalle de Capiteynen van de schepen, op de welcke de voornoemde Koopmanschappen sullen zijn genomen, de selve wederom sullen mogen in koopen, indien sy begeeren voor den prys van hare adjudicatie, ende sullen sy voor alle anderen geprefereert worden.

6. Ende op dat men niet en moge twijffelen van de qualiteyt van de Koopmanschappen in de voornoemde schepen geladen, sullen de Capiteynen ende Schippers van de selve in Zee gevonden wordende, gehouden zijn te vertoonen aen de Capiteynen van de Oorloch-schepen van syne Majesteyt een Pas-poort ofte Zee-Brief, ende een Certificatie ofte Police van de ladinghe, by welck paspoort sal blycken dat het schip toe-behoort aen de Inwoonderen van de voornoemde Hanse-Steden, 't welck op haren eedt geattesteert sal worden, door de Magistraet van de plaets daer van daen 't selve sal zijn, ende gezegelt met haer Zegel, ende de selve Certificatie sal inhouden de ladinghe van het schip, de plaets van waer het uyt gevaren is, ende waer 't nae toe gaet, ende dat daer inne geen Waren van Contrebande en zijn.

7. Ende om te vermyden de ongelegentheden die souden mogen ghebeuren, wanneer de schepen van de Onderdanen van de voornoemde Hanze-Steden sullen ontmoet worden van de schepen van Oorloghe van syne Majesteyt, ende om wech te nemen alle de pretexten van overlast, die haer souden konnen aengedaen werden, sullen de selve naer het strijckende van de Vlag-

ghe, soo haest sy die van Vranckrijck verkent hebben , ofte daer van ghewaerschout sullen zijn, door het teecken 't welck haer by de Franschen sal gegeven worden, met een kanon schoot sonder kogel, haer een kanon schoot van daer blyven ophouden, haer op 't schip vertoonen, ende verwachten de Chaloupe die haer by het schip van Oorloge van syne Majesteyt toe-ghesonden sal werden, met twee ofte drie mannen van de voornoemde Oorloch-schepen, boven de equipagie van de Chaloupe, die in de voorsz. Koopvaerdye schepen sullen gaen, aen de welcke de Capiteynen ende Schippers daer op wesende, ghehouden sullen zijn te vertoonen de voornoemde Passepoorten ofte Zee-brieven, midtsgaders de Certificatien ofte Police van de ladinge, daer aen volkomen geloove sal gegeven worden, sonder dat (nae dat de selve by haer ghesien, ende daer door bevonden sal wesen, datter geene Waren van Contrebande in en zijn) sy lieden andere recherche ofte ondersoeck in het schip doen, ofte eenich ander geschrift afvorderen, nochte eenige Koffers, Balen, Malen, Tonnen ofte andere Kassen, van wat natuyre de selve soude mogen zijn, openen, de schepen ophouden, nochte eenige soorten van rechten, onder *pretext* van salaris, vacatie, ofte presenten ofte giften sullen vermogen te nemen. *Ende* om te beletten dat geduyrende het visiteren van de voorsz. papieren, geen geweldt aen de Officieren van de voornoemde Coninck schepen, de welcke in die voornoemde Coopvaerdye schepen gegaen sullen zijn, gedaen en werde, sullen de Capiteynen ende Schippers van de voornoemde schepen, in de voornoemde Chaloupe doen over gaen, twee ofte drie van hare onderhebbende principaelste Officieren, om aldaer soo lange te blyven, tot dat de voornoemde visitatie van de papieren sal zijn gedaen, ende de voornoemde mannen van sijne Majesteyt wederom in de voorsz. Chaloupe sullen sijn gekeert.

8. De Reders van de schepen van sijne Majesteyt, sullen conform des selfs Ordonnantien ghehouden zijn voor haer vertreck, suffisante cautie te stellen voor de Rechters van de Admiraliteyt, ter somme van thien duysent ponden, om te caveren voor de malversatien die souden mogen werden begaen in hare courssen ende contraventien in 't gunt hier boven is geconvenieert.

9. Dat de Hanse-Steden met hare Borgers, Inwoonderen en Landen sullen genieten, soo veel 't stuck van de Navigatie ende Commercie ter Zee ende te Lande betreft, alle ende de selve rechten, vryheden, immuniteyten ende privilegien, de welcke geaccordeert sijn ofte sullen worden aen de Staten van de Vereenichde Nederlantsche Provintien, ende andere Natien, die zijn ofte sullen wesen in vriendtschap, vrede ende correspondentie met Vranckrijck; welverstaende nochtans, datter in geenderley manieren ghederogeert en werde, aen de Tractaten, Accoorden ende privilegien, vergunt by de Koningen van Vranckrijck, Voorsaten van sijne Majesteyt, de welcke sullen blyven in haere kracht ende weerde, ende die sijne Majesteyt, voor soo veel het noodich soude mogen zijn, vernieut ende ratificeert.

10. Ende tot dien eynde, soo verstaet sijne Majesteyt, dat alle de andere Tractaten van Vrientschap, Alliantie ende Confœderatie, ghemaeckt tusschen de Koningen sijne Majesteyts Voorsaten, ende de voornoemde Hanse-Steden, ende selfs mede alle de privilegien ende voordeelen aen haer gheaccordeert,

deert, namentlijck by de Koningen Lodowyck de XI. in 't Jaer 1464. ende 1483. Carel de VIII. van den Jaere 1489. Francoys de I. van den Jaere 1536. Henrick de tweede, van den Jare 1552. ende Henrick de vierde, van den Jare 1604. alhoewel de selve hier niet en sijn ghespecificeert, nochtans door het tegenwoordich Tractaet blyven geratificeert ende geconfirmeert, gelijck of die van woorde te woorde daer inne gheinsereert waren, om by hun daer van het effect ghenooten te werden. Gelijck oock de Onderdanen van den Koninck genieten sullen de selve privilegien in de Hanse-Steden, ende soo favorabelick ghetracteert werden, als de Onderdanen van andere Koningen, Princen ende Staten, met de selve liberteyt ende vryheden, de welcke voor desen gheaccordeert sijn geweest.

11. Na dattet tegenwoordich Tractaet van wederzijden sal sijn geratificeert, soo sal 't selve in de Parlementen van sijne Majesteyt geregistreert, ende in alle Havenen ende Steden daer het van nooden sal sijn gepubliceert te worden, op dat het selve niet gecontravenieert en werde: Ende sal soo wel aen de Copyen geloof werden gegeven, als aen de originelen.

12. Dat soo wanneer in het afwachten van de uytwisselinge van de Ratificatien des tegenwoordigen Tractaets, 't welck binnen twee Maenden sal gheschieden, quame te ghebeuren, dat eenige van de schepen, toe-behoorende de Inwoonderen van de voornoemde Hanse-Steden, door de Uytreders van dit Koninckrijck genomen wierden, sal daer over geoordeelt worden in conformiteyt van het tegenwoordich Tractaet.

In teecken der waerheyt hebben wy Commissarisen voornoemt, ende ghedeputeerde Ambassadeurs, uyt krachte van onse respective Volmachten, dese tegenwoordige met onse gewoonlicke signature geteeckent, ende daer op doen drucken het Cachet van onse Wapenen. Gedaen tot Parys den *thienden* dagh van May *sestienhondert vijf en vijftich*. Was geteecken *De Lomenie*, *d'Haligre*, *Bignon*, *D. Penshorn*, ende *Th. Moller*.

Volcht den Brief van den Coningh van Vranckrijck, in date den negende Augusty sestienhondert seven en vijftich *in de Nederduytsche Tale.*

Seer waerde groote Vrienden, Geallieerde ende Bondtgenooten; Wy hebben seer verwondert geweest, doen *Sr. Gentillot*, (de welcke onse wel-beminde ende getrouwe Raets-Heer in onsen Raden van State, ende van gheheym, de Heer *de Thou* Grave van Meslay, President in ons Hof van 't Parlement van Parys, ende onsen Ambassadeur by u, versocht hadde ons te komen vinden) ons te kennen gegeven heeft, dat de ordren die wy voor desen hebben ggheven, de welcke aen uwe Onderdanen een volkomen vryheyt toe lieten, om hare goederen ende effecten die aenghehouden zijn geweest, te ghenieten, ende daer van te mogen disponeren, noch niet en waren gheexecuteert: want hebbende de selve expresselijck gegeven, hebben wy geloost dat die sonder uytstel souden sijn gheexecuteert gheweest. Ende hoewel wy nu verseeckert zijn, dat het selve in alle de Jurisdictien van onse Admiraliteyten van Vranckrijck is gedaen, ende dat men de geinteresseerde parthyen geen salaris en heeft afghevordert,

vordert, 't sy van acten van Iustitie tegens haer gepleecht, ofte tot haer faveur gedaen, nochte voor packhuys huyr, in welcke de partyen van hare goederen hebben ghestelt gheweest, willende echter noch nader daer van sijn gheinformeert, ende maecken dat de geene die onse ordren sullen hebben tegen ghegaen, strengelijck sullen werden gestraft: Soo hebben wy gewilt, dat den genoemden *Sr. Gentillot*, de ordren die wy addresseren aen den eersten President van het Parlement van Rouan selfs soude gaen brengen, by de welcke hem wort gelast dat hy by uwe Onderdanen, die in de selve Stadt zijn, soude gaen ondersoecken, of haer yets onbehoorlijck is afgevordert, op dat hy 't selve niet alleen en doe restitueren, maer dat hy die personen die niet geexecuteert hebben 't geene haer geboden was, doe aentasten ende ghevangen setten, ende de selve aldaer houde, soo langh tot dat wy anders sullen hebben gheordonneert. Het welck wy doen om voor al de Wereldt te toonen, wat werck wy van uwe affectie maecken, ende de voldoening ende vernoegingh die wy hadden, doen wy uyt de Brieven van den ghenoemden Heer *de Thou*, ende uyt de Brieven by u aen ons gheschreven, verstonden, den goeden wille die by u is om de nauwe correspondentie die tusschen ons ende u, de Koningen onse Voorsaten ende uwe Republijck altoos is gheweest, soo het mogelijck is te conserveren ende te vermeerderen. Ende wy hebben daer en boven met desen Brief u op nieuw willen confirmeren, dat de saecken de welcke u by den ghenoemden Heer *de Thou* verseeckert zijn, plaets moeten hebben, sinceerlijck sullen werden geobserveert; tot verseeckeringe van welcke wy ons Koninckklijck woort verbinden. Ende alsoo ghy de ervarentheyt hebt, dat wy daer jaloers van zijn, ende dat wy altijt punctuelijck hebben geobserveert het geene u is belooft geweest; soo blyven wy by die meeningh, dat ghy niet alleen geloof sult geven aen desen Brief, gelijck ghy voor desen hebt gedaen aen de Ratificatien die wy hebben gedaen expedieren op de Tractaten die gearresteert sijn gheweest tusschen onse Gedeputeerde ende de uwe, maer selfs oock 't geene de geseyde Heer *de Thou*, u ontenthalven dese saecken raeckende sal seggen. De jegenwoordighe tot genen anderen eynde dienende, bidden wy God dat hy u seer waerde groote Vrienden, Geallieerde ende Bontgenoten wil houden in sijn heylige ende waerdige bewaring. Geschreven tot *Sedan* den *negenden Augusty sestien hondert seven en vyftich.*

Uwe goede Vriendt ende Bontgenoot.

Geteeckent, *LOUIS*. Lager stont, *De Lomenie.*

Het Opschrift was: Aen onse seer waerde, groote Vrienden, Geallieerde Bondtgenoten, De Staten Generael van de Vereenichde Nederlanden.

WY derhalven naer rype deliberatie huyden onder anderen goetgevonden hebben, daer van mitsdesen aen allen onsen Ondersaten ende Ingesetenen van dese Vereenichde Nederlantsche Provintien, kennisse te geven, ende daer benevens eenen yegelijck te waerschouwen, dat wy gerevoceert en ingetrocken hebben, gelijck wy voor gerevoceert ende ingetrocken houden mitsdesen, onse Placcaten den elfden May lestleden, ende den achtsten deses gedaen emaneren, het eene houdende strict verbodt van uyt eenige Provintien,

Steden

Steden ofte Zee-Havenen van Vranckrijck eenich gewasch ofte Manufacturen van het selve Rijck hier te Lande in te brengen: Ende by het andere geinterdiceert werdende het varen ende Negotieren op Vranckrijck, ende 't nemen van Paspoorten van die Croone, of van den welgemelten Heer Ambassadeur alhier residerende; Sulcks dat in krachte van dese Publicatie de Ingesetenen deser Landen wederom vryelijck op Vranckrijck sullen mogen varen, handelen ende trafficqueren, oock alderhande ghewasch ende Manufacturen van daer herwaerts inbrengen, gelijck als voor desen. Voorts versoecken ende begeren, oock lasten ende bevelen wy de respective Collegien ter Admiraliteyt, ende den Lieutenant Admirael, dat de selve haer by provisie, ende tot naerder ordre, ten opsichte van de Françoysen sullen hebben te reguleren naer de Articulen van 't voorsz. Tractaet de Marine tusschen den hoochstgemelten Coningh van Vranckrijck, ende de meer-gemelte Hanse-Steden ghemaeckt, oock daer naer te doen reguleren andere Hooge ende LageOfficieren ter Zee, ende voorts alle Ingesetenen deser Landen, by 't genot van de selve Articulen te mainteneren, ende doen mainteneren naer behooren. Ende op dat alle het geene voorsz. is, van deser zyde punctuelijck geobserveert werde, ende eenen yegelijcken van dese onse goede meeninghe ende intentie kennisse mach bekomen; Ontbieden ende versoecken Wy de Edele Mogende Heeren Staten, Gecommitteerde Raden, ende Gedeputeerde Staten, van de Provintien respective van Gelderlandt ende 't Graefschap Zutphen, Hollandt ende West-Vrieslandt, Zeelandt, Uytrecht, Vrieslandt, Over-Yssel, ende Stadt Groeningen ende Ommelanden, de Hoven van Iustitie ende Regeerders in de Steden ende ten platten Lande, dese onse Publicatie daer sulcx gewoon is gedaen te werden, te doen afkondigen ende aenplacken. Aldus ghedaen ende gearresteert ter Vergaderinge van de hoochgemelte Staten Generael, in s'Graven-Hage den seventienden Augusty *sestien hondert seven en vyftich*, was gheparapheert, *G. van Hoolck*, vt. Onder stondt, Ter Ordonnantie van de selve. Geteeckent, *N. Ruysch*. Sijnde op 't spatium gedruckt het Cachet der selver Heeren Staten in rooden Wassche.

De Ambassadeur hadde expresse audientie / om over te leveren des Konings Brief van den negenden, hier immediatelijck voor ghestelt / over dien ende 't gantsche werck doende de volgende Propositie.

MESSIEVRS.

J'Ay creu qu'il estoit de mon devoir de ne me contenter pas de presenter a Monsieur le Præsident de l'Assemblée la lettre que sa Majesté vous escrit, & dons vous venez d'entendre la lecture, mais de l'apporter moy mesme en cette audience afin de confirmer a vos Seigneuries avec plus desolemnite les asseurances de la fincere & Royalle affection que sa Majeste a pour vostre Estat en general & pour toutes les Illustres parties qui le composent en particulier.

Vous voyez Messieurs, qu'elle Genereuse inquietude sa Majesté a tesmoi-

gnée quand elle a appris que ses ordres n'avoient pas esté executéz avec cette promptitude & cette diligence que la prudence de son Conseil avoit resolu, & avec quelle severité elle veut que l'on agisse contre les particuliers qui peuvent avoir contribué a ce retardement, & avoir touché quelque argent au prejudice de ses commendements & de ses deffences.

Mais comme par tous ces soings, & par le contenu de la lettre de S. Majesté il ne peut plus rester aucun scrupule dans vos esprits qu'elles n'aye pour aggreables & ne confirme bien autentiquement toutes les choses dont je suis demeuré d'accord avec Messieurs vos Deputéz, Il ne me reste plus qu'a exorter vos Seigneuries vouloir de vostre part contribuer a restablir la confiance en levant au plustost ces deffences qui retardent & interrompent le Cours du Commerce de vos subjects; Car comme l'Amitié ne se nourrit & ne s'entretient, que par des offices reciproques d'une mutuelle correspondence, Il est impossible qu'elle arrive a sa perfection si de part & d'autre, il n'y a un concours des soings & de diligences pour ce subject.

Or comme sa Majeste n'oublie rien de sa part pour achever cett' *ouvrage*, *elle* se promet aussy de vos prudences, que vous ne vous laisserez *pas vaincré* dans cette *belle Emulation*, & qu'en toutes occasions Elle recevra *des marques* & de vostre affection, & de vostre reconnoissance.

Mais comme l'office d'un bon & sincere Ami n'est pas seulement de donner en une simple occasion des marques de sa bonne volonté mais generalement en toutes rencontres sa Majeste qui veille incessament pour le bien & l'avantage de ses Alliez, ne peust s'empescher de vous tesmoigner le desplaisir qu'elle a devoir que vous soyéz prests d'entrer en guerre avec la Couronne de Portugal.

C'est pourquoy, elle m'a commandé de passer aupres de vos Seigneuries le mesme office qu'elle a faict aupres de la Royne Regente de ce Royaume dont elle attend a toute heure les resolutions, qu'elle ne doubte pas de voir estre conformes a ses bonnes intentions puis qu'elles vont a luy procurer la Paix, & a la reconcilier avec vostre Estat dont elle peut recevoir beaucoup de mal dans une guerre, & au contraire beaucoup d'avantage dans un accommodement de justice & de raison.

Mais je crits n'avoir pas besoing de representer a vos Seigneuries qui sont tressçavantes dans la connoissance de leurs Interests, que celuy de vostre Estat en cet occasion est, que le different çe termine plustost par un accommodement que par une guerre comme seroit celle cy dont les evenements sont tousjours doubteux & incertains puis que non seulement on, a combattre contre ses Ennemis, mais encore contre les vents & les Tempestes qui ont souvent ruiné de grandes & puissantes arméés sans coup ferir, & que dans un accommodement vous y pourrez trouver des guarands de tel dignité & authorité, qu'il ne vous sera pas permis de pouvoir douter de la seureté des choses qui seront resolues & accordées.

Je ne puis aussi finir cette audience sans vous convier & requerir aveq le mesme esprit de la part du Roy mon maistre de vous entre-mettre pour *appaiser la presente guerre de Dennemarck*, & pour ce subject de joindre vostre mediation a celle

celle de sa Majeste *qui a esté agrée par les deux Roys*, lesquels estants dans son Alliance, sa Majeste croiroit manquer au debvoir d'un bon Amy & Confœderé si elle n'alloit au devant, & ne se mettoit en peine d'esteindre dans sa naissance un feu dont l'embrasement se peust estrendre jusques a ses voisins.

C'est de quoy Messieurs j'ay ordre du Roy mon Maistre de vous faire une tres forte & tres considerable instance, & pour mon particulier je vous prie d'estre persuadez qu'en toutes les choses que j'auray a traitter avec vos Seigneuries sur ces rencontres vous trouverez en moy cette mesme franchise & sincerité que sa Majeste demande & desire de ceux qui ont l'honneur d'estre chargez de l'Execution de ses ordres & de ses commandements. Fait a la Haye ce jeudy 16. d'Aoust. 1657. signé. *De Thou*.

Haer Ho. Mog. hebben den Koning seer beleefdelijck bedanckt / ende haer self ingebeelt dat het een acte van adveu, of ratificatie was / wel siende datter be, waerlijck een ander soude konnen / ende inder daet / als 't ghemoedt ende meening goedt is / dan sijn de woorden ende forme haest genouch. Aengaende de aengeboden Mediatie van Portugael, seyden die haer te sullen lief zijn / ende dat de krijgh in 't Oosten haer mishaegde; ende datse met den Koning souden correspondeeren om die op te leggen / voorts recommanderende het Tractaet van Marine.

Den seven en twintichsten Augusty presenteerde den Ambassadeur het volgende Memorie / tot verlenging van de drie Maenden / die gestelt waren tot het duyren van het Hanse-Steedtsche Tractaet.

LE soubsigné Amb. de France declare & faict a sçavoir a leurs Seig. par le present memoire, qu'il receut hier advis par une despesche du S. Comte de *Brienne* dattée du 17. de *Sedan* comme sa Maj. pour confirmer de plus en plus la bonne correspondance qu'elle desire entre ses subjects & ceux de cet Estat & restablir parfaictement la *confiance* que des *malings & malveillants*, ne cessent tous les jours & de vouloir alterer & corrompre par des *libelles & escripts*, a faict ordonner dans son Conseil qu'il adjousté dans le Placcard de la mainleveé apres la Clause, que leurs subjects jouiront *par Interim* du Traitté des *villes Hanseatiques* pour le terme *de trois mois*, cette nouvelle clause, *& apres jusques a ce qu'autrement en aye esté ordonné*; dont ils donneront s'il leur plaist advis, a leurs subjects, affin que le Commerce soit restably, dans toute sa liberté & seureté, & comme sa Majeste desire leur donner en toutes occasions des marques de sa bonne volonté, ledit Amb. requiert aussy leurs Seigneuries de vouloir bien recommander & ordonner a leurs subjects de ne se charger point de *marchandises de contrebande*, conformement aux articles dudit Traitté, & de faire severement punir, ceux de leurs subjects qui prendont des *Commissions d'Ostende*, pour piller & infester les subjects de ses Costes de *Normandie* & de *Bretaigne* soubs la faveur de leur pauilllon, comme on a advis d'avoir esté faict depuis peu, par un Cap. *Hollandois*, dont on attend les particularitez pour en faire sa plainte dans toutes ses formes & circonstances comme aussi de vouloir envoyer des ordres a leur vice Admiral *de Ruyter* de vouloir faire restituer les Matelots François deserteurs qui peuvent estre

dans son bord, ainsy qu'il a promis, cet que les loix de la Marine la requierent & le desirent entre Amis & Confoederéz. Faict a la Haye ce Lundy 27. Aoust 1657. signé. *De Thou.*

De Heeren Huygens ende andere haer Ho. Mog. Gedeputeerden totte saecken van Vranckrijck hebben den twintichsten September gerapporteert dat sy den Heer Ambassadeur de Thou hadden gesondeert of hy alle ordre ontfangen hadde om in onderhandelinge te treeden over het maecken van een gemeen Alliancie ende Tractaet van Marine, oock of Sijn Excell. al rescriptie becomen hadde/ raeckende de compensatie van costen en schaden/ mitsgaders of in Vranckrijck al nader Publicatie was ghedaen / van dat d' OnderSaten van desen Staet by forme van Interim souden ghenieten het Tractaet van de Hanse-Steden, tot dat anders soude wesen geordonneert sonder dat het selve wierde gherestringeert/ aen de tijdt van drie Maenden / gelijck als voor desen was geschiet / ende eyntelijck dat den Heer Ambassadeur hadden bedanckt/ over de goede officien by hem gedaen ende aengewent / tot provisionele afdoeninge der Taxes Estrangeres in Vranckrijck / met versoeck alle verdere goede officien te continueren aen te wenden/ ten eynde dat de provisionele ordre diesaengaende gestelt/ oock ten principalen ende voor 't toecomende gedecreteert ende vast gestelt mochte worden. Dat den meergemelde Heer Ambassadeur op het eerste ponct / raeckende de voorsz. Alliantie ende Tractaet van Marine hadde geantwoort dat hy diesaengaende alnoch last was verwachtende / dat hy niet en twijffelde of de gherequireerde nader Publicatie / noopende het voorsz. Interim was albereyts ghedaen ofte immers ghedaen soude werden/ ende dat hy tot dien eynde noch nader soude schryven / dat hy oock aengenomen hadde nader devoiren te doen / dat de provisionele ordre tot afdoeninge der voornoemde Taxes Estrangeres gestelt oock ten principalen ende voor het toecomende gedecreteert mochte worden.

Het notabelste van de Campaigne deses Jaers/ was het dessein om Camerijck te belegeren. Tot welcken eynde de Mareschal Turenne hebbende tot Hesdin met eenige Engelsche gheconjungeert den acht en twintichsten Mey sich quamen legeren voor die Plaets / de Prins van Conde by Namen den seven en twintichsten ghemonstert hebbende/ gaf sich na Bins : des anderen-daeghs lach tot Bossu by Bergen. Hy tooch met vier duysent Ruyters voort/ vorderde sijn wech over Valenzein ende Bouchain, ruste tot den avont/ende komende den dertichsten s'nachts ten een uyr voor Camerijck, sonder tijdt verlies besprongh de Fransche noch weynich in defensie op drie plaetsen/ende drongh door/ alsoo geraeckende tot onder de wallen. Dies Turenne goet vont te retireren op Creveceur, Arien ende Vauchelles, om andere last van den Coninck t'ontfangen/'t welck was dat den Marschal la Ferte soude belegeren Montmedy, een stercke plaets in Lutzenburgh, ghelegen op een Steen-rots/ hy quam daer voor den twaelfden Iuny. Turenne met sijn Leger hiel de Spaensche in alarm omtrent Vlaenderen. Den eersten Augusty waren de Mineurs van la Ferte onder twee bolwercken/ ende den Koningh selfs in het Leger ghekomen zijnde/ wiert opgeeyst/ daer op den Gouverneur Melandry,

antwoor-

antwoorde neen, de mine springende/ opereerde niet seer / maer een ongeluckige schoot den Gouverneur hebbende wech ghenomen /, verstauden die van binnen/ geen hoop van ontset hebbende / accordeerden/ ende togen uyt den sevenden Augusty/ sterck by de vijf hondert man/ na een belegeringh van ses en vijftich dagen. Korts daer na namen sy oock St. Venant in/ oock Mardijcke, 't welck de Spaensche bestonden weder in te nemen/ ghelijck sy alrede 't kleen Fort verovert hadden / maer voor 't grootste / door de Engelsche beset/ wierden afgeslagen.

Sullende nu yets seggen van de Munstersche saecken / moet voor gaen het Schoonvlitische Verdrach, in 't Jaer vyf en vyftich gemaeckt; luydende als volcht:

TE weten sy hier mede, dat tusschen den hoochweerdigen Furst ende Heere, Heere *Christopf Bernard* Bisschop tot *Munster*, des heyligen Roomschen Rijcx-Furst, Burch-Graef tot *Stormberch*, ende Heer tot *Borcolo*, onsen ghenadichsten Landt-Furst ende Heer aen eene, ende den Burgermeesteren ende Raedt, als oock *Alder* ende *Meesterluyden* van de ghesamentlijcke Gemeente der Stadt *Munster* aen d'andere zijde, wegens eenigen door den voorsz. desen van hoochgemelde sijne Hooch-Furstelijcke Doorluchtigheyt gesuspendeerde, irregulier, ende gheexcommuniceerden ghedenuncieerden *Domdeken Bernard* van *Mallingkrot*, is veroorsaeckt ende voor ghevallen in der selver Stadt *Munster* in het voorgaende Jaer. Doch insonderheyt den *sevenden* October geschiedende oproer ende excessen, eenige te samen spanningen ende misverstanden ontstaen zijn, ende derhalven hoochghemelde sijn Hooch-Furstel. Genade den *vijfden* des loopende Maents in eygener persoon sich herwaerts begeven heeft, oock des selfs Soldatesca te peerdt ende te voet in de naest om de Stadt ghelegene plaetsen gelogeert. Dat huyden dato onder gemelde tusschen hoochgedachte sijne Hooch-Furstel. Doorl. ende de ghemelde des selfs Stadt uyt het middel des Raedts, als oock *Alder* ende *Meesterluyden* ende de gantsche Gemeente hier toe met genoechsame volmacht verliene Gedeputeerde ende Plenipotentiarissen, naevolgende vergelijck ende accoord bestandich vergeleecken ende ghesloten is geworden.

Eerstelijck; wil sijn Hooch-Furstel. Genade uyt Furst-Vaderlijcke mildigheyt ende clementie, op voor die, soo daer aen schuldich sijn gedane deprecatie voor alle Borgers ende Weereltlijcke Inwoonderen der selver Kinderen en Huys-gesinnen, als oock alle Officieren ende Soldaten, ende andersints allen ende yeder die sich hier onder met woorden of wercken tot dato eeniger ghestalte mogen verloopen hebben niemant uytgesondert, soo wel in *genere* als in *specie* eene volkomene ende universele doorgaende *amnestiam* ghenadichst vergunt hebben.

Waer tegens Burgermeesteren ende Raedt voor sich ende in name der gansche Gemeente versproocken hebben by haren gedane Eedt ende schuldichste devotie getrou ende bestandelijck te continueren ende daer van nimmermeer te wijcken: in voegen sijn Hooch-Furstel. Genade het oock van gelijcken by sijne *tempore inaugurationis* sijner Stads gedane belofte genadicht sal blyven laten.

Ten tweeden, is vergeleecken dat sijne Hooch-Furstel. Genade voor sijn persoon met des selfs Hof-Staet ende *achthondert* man te voet ende *tweehondert* paerden sonder yemants becroon met behoorlijcken respect in de Stadt intrecken, ende van den selven daer in *vierhondert vijftich* man te voet ende *een hondert* paerden tot besettinge tot naestkomenden Landt-dach (als wanneer dat verder daer over sal ghetracteert worden) behouden van die eene Compagnie van *hondert vijftich* man van de *twee* die albereyts in de Stadt sich bevinden, by geset sal worden, alsoo dat het Guarnisoen uyt opgemelde volckeren, in *ses hondert* man in 't geheel te voet bestaen sal, ende neffens opgemelde *hondert* peerden uyt de ghemeene Landts-middelen aen maendtlijcke soldye, servys, ende wacht-hout, sullen onderhouden worden, gelijckewel dat het verschot des *Servys* ende *Wachthouts* tot *vier* Maenden langh tot naestkomende Landt-dach van de Stadt gheschiede, maer als dan uyt de gemeene Landts-middelen gerestitueert, ende dan die overige als vooren mede inkomende volckeren te paerdt ende te voet terstont door ende uytgevoert sullen worden.

Doch soo veel d'eene boven gemelde by gesette Compagnie van *hondert vijftich* man belangt, sal de soldye der selver neffens het *Servys*, die Burgermeesteren ende Raedt of der selver Gedeputeerden gelijck tot nu toe geschiedt is, uyt de gemeene Landts-middelen tot toe-komende Landts-dach geadsigneert ende ghelevert, oock sonder voorweten ende believen der selver niet uytghevoert worden.

Ende dewyle Borgemeesteren ende Raedt daer-en-boven seedert eene geruyme tijdt, eene Compagnie onderhouden; Soo willen sy de selve tot naestcomende Landt-dach, gelijck conform het oude hercomen, sal uytgeschreven worden, in dienst behouden, hare gages betalen, ende tot daer toe sonder sijne Hooch-Vorstelijcke Genade voorweten ende believen niet licentieren.

Soo sal oock opgemelte tot de besettinge blyvende Soldatesca te paert ende te voet gelijck oock die geenige, de welcke hier na over cort of langh verwisselt ofte ghesurrogeert sullen worden in sijner Hooch-Vorstelijcke Genade ende der Stadt Eedt ende plichten te voorens genomen werden ende bestaen; dan de wachten van den selven neffens den Burgeren, in de wallen ende aen poorten versien werden.

Dan wil oock de Eerbaren Raedt sijne Hooch-Vorstelijcke Genade de poorten, soo menighmael als het den selven believen ende sijne noodtdruft vereyschen sal openen, ende daer by schuldighe eer ende respect bewysen laten.

In voegen ten *derden*, heeft sijn Hooch-Vorstelijcke Genade tot Commandant des Crijghs-wesens ende bewaringe der Stadt den Generael Wacht-Meester *Remmonde* ghenadichst verordent ende daer by bewillicht dat de selve tot stiftinge van een goet vertrouwen op Adelijcke parole beloven sal desselfs Stadt getrou te zijn, ende tegen der selver *Privilegia*, recht ende gerechticheden niet voor te nemen; maer voorghemelte Stadt tot sijner Hooch Vorstelijcke Genade des Stifts ende gemene Burgerschaps recht, nut ende besten getrou ende vlytich te bewaren; by welcken *passa* sijn Hooch-Vorstelijcke Genaden van gelijcken in ghenade belooft heeft wanneert gemelde *van Remmonde*

mochte

mochte comen te overlyden ofte andere verordeninge dies aengaende nodich zijn, dat hy als dan met voorweten des Raedts ende niet sonder voorgaende verdrach met den selven een ander gequalificeert persoon gelijcker gestalt tot een nieuwen Commandant voorstellen ende verordenen willen; Waer by voor hoochgemelte sijne Hooch-Vorstelijcke Genade ghenadichst bewillicht dat het onderhoudt des Commandants, als oock het *Servys*, mitsgaders de besettinge als boven staet uyt de gemeene Landts-middelen verschaft, de Stadt *Munster* (uytgenomen eene Compagnie die sy als boven te onderhouden over sich genomen hebben) daer mede niet beswaert, als oock dese besettinge sonder voorgaende communicatie ende verghelijckinge met Burgermeesteren ende Raedt niet vermindert en sal werden.

Vorders is verafscheydet dat de overige tusschen sijn Hooch-Vorstlijcke Genade der selver Domcapittul, ende de Stadt alnoch swevende, als oock in toecomende te ontstane strydicheden, of in der goede vergelijcken ofte tot den rechtelijcken uytslach verwesen sijn ende blyven. Doch soo tusschen dien niet metter daet of wapenen voor ende by der handt sal ghenomen worden, deswegen wil ende sal sich de Stadt vredelijck ende gemoedelijck gedragen.

De Burgermeesteren ende Raedt, oock de gansche Gemeente willen sich op gemelden *Bernart van Mallinghrots* eeniger wyse niet aennemen, noch den selven adsisteren.

Eyndelijck is verafscheydet dat tusschen hooch Furstelijcke Genade Hof Krijgs-Officieren ende beampten als oock Burgers ende Soldaten goede eenigheyt gepleecht wort, in voegen dat eene den anderen met woorden ofte wercken niet beschadigen, doch die gene die sulcx contrarie doen ernstelijck ende behoorlijck sullen gestraft worden.

Op dat nu dit reces, accoord, ende verdrach allerzijts des te beter onverbreecklijck ende stercker geobserveert ende ghehouden, oock den selven in geene wyse noch wegen ghecontraveniecrt ofte gehandelt werde, soo hebben soo wel sijne hoogh Furstelijcke Genade den selven met sijne Furstelijcke Secreet ende eygenhandige subscriptie, als oock het hoogweerdich *Dom-Capittul* ende den Ed. Raedt met hare Zegelen bevestiche; Soo geschiedt tot *Schoonevliet* in 't Iaer na de heylsame gheboorte onses lieven Heeren ende verlossers *Iesu Christy, duysent ses hondert vyftich en vyf, den vyf en twintichsten February*.

Christoph Bernhardt.

(*Locus Sigilli Principis*) (*Locus Sigilli Capituli*) (*Locus Sigilli Civitatis*)

Raeckende de geschillen hadden soo wel de Bisschop als de Stadt de harige tot Weenen aen 't Keysers Hof.

In December des verleden Jaers wiert aldaer uytghesprocken wat volght.

Die Roomsch *Keyserlijcke* Majest. onsen genadichsten Heere, &c. is in onderdanicheyt ghereferecrt ende voorgedragen wat sich een tijdt herwaerts

voor

voor differenten tusschen de Stadt *Munster* ende haren Landt-Furst, den Heere Bisschop tot *Munster*, wegen het Guarnisoen heeft onthouden, oock 't geene by de van allerhoochstgedachte sijne Keyserlijcke Majest. hier over geordonneerde Commissie, voorgevallen, ende op ingecomene relatie ende goet achten der Heeren Commissarisen van de eene ende de andere zijde is versocht geworden.

Waer op Syne Keyserl. Majest. sich op volgende maniere aldergenadichst geresolveert heeft, datmen de Stadt Munster hare intentie, ende in specie, dat sy het *jus præsidii*, sampt de *custrodiam seu jura clavium*, *portarum*, *vallorum*, *murorum*, ende *symboli seu essera militaris ab immemorali tempore*, volgens haer aengeven herbracht, *beter* als tot nu toe geschiedt, bewysen wil en konne, sy daer mede ghehoort werden, haer oock tot dien eynde tijdt van *ses* Maenden *ex officio*, ende dat *sub pœna præclusionis* aengeset, ende wanneer sich ondertusschen in den Creyts eenich gevaer openbaren ende van nooden mochte zijn, de Stadt met stercker Guarnisoen te versien, den Heere *Bisschop* met toevoeginge des *Dom-Capitels*, de *Ridderschap* ende Steden, ende alsoo de gesamentlijcke *Landt-Standen* dat *jus cognoscendi* soodanich gevaer sal aenbevoolen zijn, ende als dan nae *aenleydinge* des *Schoonvlietischen Verdrachs*, met den Commandant, Guarnisoen ende anderen, gehouden sal werden, het welcke beyder deelen aengewesende afgeordenten, alsoo tot bescheydt aen te wysen aenbevolen is, ende verblijft meer allerhoochstgedachte sijne Keyserlijcke Majest. den selven met bestandigen Keyserlijcken genaden wel gewogen.

Signatum tot *Weenen* onder hoochstgedachte sijne Keyserlijcke Majesteyts hier voor ghedruckten Keyserlijcken Secreet Zegel den *negenden Decembris anno sestien hondert ses en vyftich*. Onder stont, *Ferdinand* Graef *Curtz*, ende noch lager *Reynard Schroder*.

Met dese uytspraeck waren die van Munster gantsch niet te vrede; schickten aen de Steden Lubeck, Bremen, Hamburgh, versochten door de selve te worden gerecommandeert aen haer Ho. Mog. die sulcx deden / haer argumenten sijn te sien in de selve brief; hier volgende.

HO. MOG. HEEREN;

U Ho. Mog. sijn onse steedts bereytwillichste diensten yeder tijdt te voor, insonders hoochge-eerde ende geneychde Vrienden ende Bontgenoten.

Wat sware stryt ende oneenicheden tusschen den Hoochwaerdichsten Vorst, ende Heere, Heere *Christoffel Bernardt*, Bisschop des Stichtes *Munster* ter eenre, ende de Stadt *Munster* ter anderen dele van wegen het *jus præsidii*, ende wat daer meer aen vast is, sedert eenigen tijdt sijn ontstanden, waer over oock by beyde deelen datelijck de wech van recht is ingegaen, dat sullen u Ho. Mog. sonder twyffel alrede te voor wel verstaen hebben.

Gelijck nu op aenmelden ende begeren van Burgemeester ende Raedt der welghemelte Stadt *Munster* wy geen swaricheyt hebben konnen noch sullen maecken soo wel by Hoochgedachte sijne Vorstelijcke Genade selfs, als oock

by de

by de Roomsche Keyserlijcke Majesteyt onser aller genadichsten Keyser ende Heer onderdanigh ende onderdanichst te intreden; ten eynde de selve als een *over oude Hanse Stadt* by haer wel hergebrachte recht en gherechticheyt in specie nopende het *recht van Guarnisoen* te houden als een *van outs her essentiael requisitum de Hansesteden, ongeturbeert gelaten* ende gehouden werden moge.

Alsoo hebben wy oock op haer nader aenhouden niet mogen onderlaten by u Ho. Mog. mits desen intercederende voor de selve verder onderdienstelijck in te komen ende te bidden dat de selve sich harer als den *out mede gelit des Hansischen verbonts*, en alsoo inder daet uwer Ho. Mog. *mede Bontgenoot* in en by tegenwoordige haer hoochbeswaerlijcke gelegentheyt op *alle mogelijcke plaets en wyse hoochgeneyght* daer heen aennemen en haer te bemoeyen gelieven, dat welgemelte Stadt by haer van ondenckelijcke Iaren kenlijck, toegestaen recht en besit, specialijck van 't *recht van Guarnisoen*, ende *vryheyt der Commertien* in de *beste manier* van rechte, *voorgesproken, beschut, en gemainteneert* werden moge.

Om soo veel meer dewyl sy sulcx haer hergebracht recht ende besit, (hoewel van selfs kondtbaer ende notoir) met onwedersspreeckelijcke fundamenten, te bewysen, bereyt zijn, ende daerom by de wel heergebrachte possessie *vel quasi* billijck gepatroineert ende geconserveert behooren te worden.

Hier aen sullen u Ho. Mog. verrichten, wat met haer over oude *verbont* met de ghesamentlijcke *Hanse-Steden*, als oock andersints, ende sonder dat met den rechten ende billickheyt aller dinghs over een komende is. Ende om sulcx by u Ho. Mog. wederom te verschulden, sullen beneffens de eerbare Borghemeesters, Raet der Stadt *Munster* oock wy aen onse zyde yeder tijdt ons hoochst aen gelegen sijn laten, die wy hier mede in de schut des Allerhoochsten ende tot geduyrige affectie ende welgewogenheyt ons ende de gemeyne *Hanse-Steden* ghetrouwelijck beveelen. Gegeven onder onsen Signet den *twintichsten* Maert anno *sestien hondert seven en vyftich*, onderstont, uwe Ho. Mog. onderdienst ende bereytwilligste Borgemeesters ende Raet der Steden, *Lubeck, Bremen*, ende *Hamborch*, voor haer, ende in de name van de overige Hanse-Steden.

De Stadt schreef oock den sesten April aen my / begerende / alsoo de Heer Bisschop alhier hadden den Oversten Wielich, neffens andere Chur ende Vorstelijcke Ministers met haer Ho. Mog. handelende over 't maecken van een verbont / dat ick wilde voor haer maecken ende beletten / alles wat tot nadeel van haer Stadt ende rechten daer in mocht influeren.

In 't begin van May quamen hier van wegen de selve Stadt de Licentiaet Drachter, ende Ter Molen, respective Stadts Syndicus, ende Olderman van 't Schouhuys aldaer.

De Colonel Wielich van wegen den Heer Bisschop hier zynde / stelde sich tegen d'admissie ende audientie / sijn argumenten sijn breeder ghededuceert in seecker geschrift van den vierden Iuny op sijn tijdt volgende.

Onaengesien des Colonels oppositie / wierden de Gedeputeerde van de Stadt geadmitteert.

Op den selven tijdt als 't memorie van den Colonel wiert gelesen den negenden Mey, ter audientie gehaelt door den Agent de Heyde in een Carosse

met

met twee paerden/ volgens ordre van den elfden February des verleden Jaers op de receptie van die van de Rijcx ende Hanse Steden gestelt. Proponerende als volght.

Ho. Mog. Heeren.

BOrghemeesteren ende Raedt der Stadt Munster onse Heeren Principalen, hebben ons ghelast u Ho. Mog. haer bereyt willichste dienst ende groet te vermelden, met eerbiedige congratulatie over der selver geluckigen welstandt ende Florerende Regeringe, hartgrondelijck wenschende dat Godt Almachtich den selven daer by niet alleen genadelijck erhouden, maer sulcx altijt vermeerderen ende perpetueren wille.

Wyders soo wel u Ho. Mog. als een yder bekent, ja Wereltcondich zijnde, dat de Stadt *Munster* een *Metropolis* in *Westphalen* veel honderden Iaren een gelidt van 't *Hanzeesche lichaem* is, in de Publijcque versamelingen, stem ende sessie ende andere gerechticheden ghehadt ende alnoch hebbende, dienvolgens in ontwijffelijcke possessie daer van geweest ende tegenwoordich zijnde, gelijck tot dien eynde van 't *Hanzeesche Directorium* der Stadt *Lubeck*, oock van de Steden *Bremen* ende *Hamborgh* aen u Ho. Mog. de overgeleverde Missive met meerderen sulcx can doceren ende aenwysen.

Ende alsoo voor weynich Iaren, namentlijck den *vijftienden* Octobris Anno *sestien hondert vijf* ende *ses en veertich* uyt beweghende oorsaecken tusschen u Ho. Mog. en de gemelte drie Steden *Lubeck*, *Bremen*, ende *Hamburgh*, een verbont op gewisse Articulen ende conditien vernieuwt, ende in de selve tot bevorderinge ende behoudenisse van de Commercien en de andere van outs competerende Rechten, Privilegien, out heercomen, ende gebruycken in 't *negende* Artyckel uytdruckelijck verdragen is, dat soo eenige ander *Hanse-Stadt* in de selve confœderatie begeerde gheadmitteert te worden, sulcx met gemeen believen soude worden gedaen.

Soo ist, dat onse Heeren principalen, aenmerckende de veranderlijcke ende onseeckere Staet van 't Rijck, ja van geheel *Europa*, ten besten van 't gemeene Interesse sonder nadeel van de Roomsch Keyserlijcke Majest. des Heyligen Roomschen Rijcx nabuyrige Republijcken, Princen, Potentaten, ofte van yemandt (volgens den claren text van 't *tweede* Artycul des gemelten verbonts) U. Ho. Mog. onderdienstelijck versoecken, der selver goede gheliefte zy, de welgemelte Stadt *Munster* in de voorsz. confœderatie te ontfangen ende onder 't getal der geconfœdereerde aen te nemen, sullende wederom van de zyde onser Heeren principalen getrouwelijck werden gepresteert, 't gunt tegenwoordich ofte in toecomende de ghedachte Alliantie ende de billicheyt vereyscht ende mede brengt.

Ende verstaende dat tusschen U. Ho. Mog. ende eenige des Heylige Roomsche Chur ende Vorsten, over seeckere nieuwe *verbintenis* altans wort ghetracteert, soo versoecken wy onderdienstelijck dat by gheluckigen voortganck van de selve, U. Ho. Mog. ghelieve in consideratie van de welgemelte Hanse Stadt *Munster*, als een geconsocieert ende geincorporeert lidt, grootgunstighe acht

acht te nemen, dat niet tot nadeel van de selve gedetermineert ofte ghesloten werde.

Sulcx alles sullen welgemelde onse Heeren principalen nemen als een singulier effect van de benevolente verklaring, die U. Ho. Mog. hoochaensienlijcke Heeren Extraordinaris Ambassadeurs ende Plenipotentiarisen soo gheduyrende de geheele Vredehandeling als daer nae by haer Excell. vertreck uyt den naem van U. Ho. Mog. hebben believen te doen. De selve goede Stadt ende ons wyder recommanderende in U. Ho. Mog. gheduyrige gunst ende goede affectie.

Den negen en twintichsten kregen dit antwoort.

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden doorgesien, geexamineert ende overwogen hebbende de Propositie die de Heeren *Nicolaes Drachter*, ende *Hendrick Zur Molen Syndicus* ende *Alderman* respective ende jegenwoordich Afgesanten der Stadt *Munster* den *negenden* deser loopende Maent *May* in crachte van hunnen brief van Credentie van de Heeren Burgemeesteren, ende Raedt der selve Stadt geschreven aldaer den *twintichsten April* lestleden, in haer Ho. Mog. Vergaderinge eerst mondeling hebben ghedaen, ende vervolgens schriftelijck overgelevert, mitsgaders de Memorialen by hun geduyrende haer verblijf alhier successivelijck ingedient, tenderende daer heenen *ten eynde de selve Stadt mede mach werden gheincludeert in de* Tractaten in den Iare *vijf* ende *ses en veertich*, tusschen desen Staet ter eenre, ende de Steden *Lubeck*, *Bremen*, ende *Hamborch* opgerecht, haer beroepende op het *negende* Artycul van de selve Tractaten, Bedancken eerst ende alvooren de ghemelde Heeren Borgemeesteren ende Raet, voor haren Vrunt ende Nabuyrlijcke groet, den selven wederom alles goets, voorspoet ende welstant toewenschende: Ende wat belangt de Propositie en naderhant ingediende Memorialen, hebben haer Ho. Mog. goetgevonden, de gemelte Heeren Afgesanten daer op tot antwoort toe te voegen, dat de Heeren Gedeputeerden van verre 't merendeel van dese Geunieerde Provintien alle de selve Copyelijck hebben *overgesonden* aen de Heeren hare Principalen, welckers consideratien ende goetvinden diesaengaende volgens d'ordre van de Regering in diergelijcke saecken in desen Staet ghebruyckelijck afgewacht moeten werden: Dan dat de selve ingebracht werdende haer Ho. Mog. t'syner tijdt op het voorsz. versoeck van *Inclusie* in de voorsz. Tractaten sulcx sullen disponeren, als men ten ghemeenen besten bevinden sal te behooren. *Verseeckerende* haer Ho. Mog. ondertusschen de meergemelde Heeren Borgemeester ende Raet dat de selve gelijck tot noch toe gheschiet, sullen continueren te contribueren ende by te brengen, alle 't geene wat tot *conservatie, verseeckering ende vermeerdering* van alle goede Vruntschap, Correspondentie, mitsgaders van de *Commercie ende traffycq* tusschen de Ingesetenen deser Landen, ende die van de opgemelde Stadt *Munster* eenichsins soude mogen strecken. Daer op haer Ed. vast vertrouwen mogen stellen, gelijck haer Ho. Mog. haer verseeckert houden dat de meergemelde Heeren Afgesanten van dese hare Vruntnabuyrlijck verklaringhe ende Antwoorde favorabel rapport sullen doen aen de

 Hee-

Heeren haer Principalen, die haer Ho. Mog. tot verder bewysinghe van haer goeden wille ende genegentheyt steets blyven toegedaen. Gedaen ter Vergaderingh van de hoochgemelte Staten Generael in den Hage den *negen en twintichsten* Mey *sestien hondert seven en vyftich*.

Door My schickten een Credentiael affonderlijck met volgende volmacht.

WY Borgemeesteren ende Raedt der Stadt *Munster* in Westphalen, betuygen ende maecken hier mede aen een yder bekent, dat wy den Edelen ende Vesten Heere *Leo van Aitzema*, der Loffelijcken Hanse-Steden Resident in *s'Gravenhage*, volcomene Commissie, Macht, ende gewalt hebben opgedragen, sulcx alnoch doende hier mede, ende uyt kracht deses in de beste ende bestendighste form, om in onse name met ende sonder onse Gedeputeerde alles wat nodich is, soo schrift als montlijck, vermoge den selven toegestelde Instructie te negotieren ende voor te dragen oock in afwesentheyt van onse *geablegeerde* Ons ende dese Stadt in de beste manier te *represen*teren of te *vervangen*, *alle de*ser Stadts saecken, die hem Heere *Aitzema* bereyts opgegeven *sijn of sal noch* opgegeven mochten worden, met de beste vlijt te negotieren, ende andersints te doen wat tot noodtdruft van Onse aen hem gelangende saecken sal werden gevordert: met belofte ende verspreeckingh, wat gedachte onse volmachtigde met of in absentie van onse Gedeputeerde in krachte deses *Pouvoirs* alsoo Negotieren, handelen, doen of laten sal, dat wy sulcx alles voor aengenaem, ende gedachten Heeren Volmachtigen deswegen schadeloos houden, ende van alle lasten der rechten ontheven willen, onder *Verpandingh* van onse haef ende Goederen, soo veel daer toe nodich sy, sonder alle ghefeerde ende argelist. Tot welckes waren Orkont, hebben Wy Borgemeesteren ende Raedt opgemelt, onser Stadt Secreet Zegel wesentlijck hier onder opdrucken, ende door onsen geswooren Secretarium onderschryven laten. Soo ghefchiet ende gegeven in 't Iaer Onses lieven Heere *duysent ses hondert seven en vyftich*, den *elsden Mey*. Onder stont, het Wapen van *Munster*, ende ter zyden *Bern. Hollandt*.

De Collonel Wylich **gaf den** vierden Iuny **aen haer Ho. Mog. het navolgende bericht.**

Ho. Mog. Heeren;

ALsoo verstaen wort, dat *Nicolaus Drachter* ende *Hendrick ter Mollen*, respective *Sijndicus* ende *Alderman* der Stadt *Munster*, instandelick aenhoudende omme met u Ho. Mog. over het geene te tracteren, 't welcke de selve soo wel by monde als by geschrifte den *negende* Mey geproponeert hebben;

Soo is dat ick noodich vinde, u Ho. Mog. van de ware ende rechte beschapentheyt deser saecke bericht te doen, op dat de quade intentien van de boven genomineerde persoonen bekent gemaeckt, ende de daer uyt bevoorstaende moeyten, ende onlusten geeviteert ende geprevaleert mogen werden;

Het versoeck van de Stadt *Munster* bestaet in *twee* poincten, het eerste dat sy

uyt

uyt cracht des *negende* Artickel in het verbont soo u Ho. Mog. belieft hebben in te gaen, met de Hanse-Steden, *Lubeck*, *Bremen*, ende *Hamburgh* mogen gecomprehendeert werden;

Het *tweede*, dat in die tegenwoordige handelinge tusschen u Ho. Mog. ende de Afghesanten van de Geallieerde Chur-ende Vorsten niet en moge werden ghereſolveert 't welck tot prejuditie der Stadt *Munster* soude mogen strecken;

Gelijck nu het eerste versoeck is bedeckt met ghevaerlijcke ende bedriegelijcke listen, alsoo kan het tweede niet anders als voor een onlydelijcke Arrogantie ende ongefondeerde inbeeldinge gehouden werden;

Aengaende het eerste, soo is notoir ende weltcondich, dat die Stadt *Munster* van ettelijcke Iaren herwaerts sich seer moetwillich, ende ongehoorsaemlijck tegens hare wettelijcken Landt-Vorsten ende van Godt voorgestelde overicheyt gedragen, ende comporteert heeft, gelijck daer van connen grouwelijck en ongehoorde exemplen bygebracht werden;

Weshalven sijn hoochgedachde Vorstelijcke Genade niet en willen, oock Ampts halven niet en hebben connen naerlaten de Magistraet ende de voorstanders van de selve Stadt Landt-Vorstlijck ende getrouwelijck te vermanen, dat sy van het bose voornemen afstaen, ende hem als haren Landts-Vorsten mochte gehoorsamen, dat oock die geene soo men aen de gepasseerde moetwille schuldich te sijn bevinden soude, gestraft moge werden; waer op voor alnoch niet anders gevolcht is, als dat gedachte Magistraet te kennen heeft gegeven, van harten genegen te sijn aen sijn Vorstelijcke Genade een schuldich respect te dragen, maer dat sy niet machtich en was om hare Inghesetenen, ende Gemeente te dwingen, veele weyniger de overtreders te connen straffen;

Sijn hooch ende meergemelte Vorstelijcke Genade hebben hier uyt lichtelijck oordeelen, ende vermercken connen, in wat swaericheyt, ende perijckel hare Stadt was verseerende, ende wat onghelegentheydt daer uyt wyders stonde te verwachten, sijn daerom te rade geworden van de selve hare Stadt tot gehoorsaemheyt te reduceren, alleenlijck tot dien eynde, op dat alle onheylen voorgecomen, de Magistraet geassisteert, ende het ghemeene Peupel in reglement, ordre ende subjectie ghehouden mochten worden; het welck oock soo verre gheluckt is, dat meerghemelte Sadt sijn Vorstelijcke Genade Persoon, ende een getal van Voet ende Paerde Volck goetwillich ingenomen, ende aen sijn Hooch-Vorstelijcke Genade alle behoorlijcke gehoorsaemheyt te bewyssen ghetroulijck belooft heeft, ghelijck uyt het accort van *Schoonvliet* te sien is, ende geconsidereert dat daer inne geaccordeert is dat het Guarnisoen soude in de Stadt *Munster* verblyven tot dat een Landtdach uytgheschreve, ende alsdan met toedoen der Landt-Stenden een wyders gestatueert mochte worden;

Van soo veele als de nootsaecklijck, ende gelegentheyt van saecken was vereyschende, soo hebben sijn Hooch-Vorstelijcke Genade naer *ses* Maenden van het gemaeckte accort den Landt-dach met gewoonlijcke ceremonien uytschryven, ende tot *Wolbecke* houden laten, op welcken Landt-dach de Stadt *Munster* soo veele gheinpetreert heeft, dat provisionelijck het inghequartierde Guarnisoen als doen daer uyt genomen ende ghedeslogeert is, edoch met soo-

 danige

danige uytdruckelijcke reserve ende vaste beloftenisse, dat sy t'allen tyden van noodt ende op sijn hooch Furstelijcke Genaden goetbevinden het guarnisoen wederom innemen ende Logeren soude, funderende dit haer versoeck op dese redenen, dat namentlijck, door soodanich middel de schuldighe plicht van der Stadts Ingesetenen, ende Gemeente tot sijn hooch Furstelijck Genade soude aenwassen, ende augmenteren; Of nu wel meergedachte sijn hooch Furstelijcke Genade verhoopt hadden, dat hier op goede effecten souden ghevolcht zijn, soo is het soo verre van daer gebleven, dat sich de Stadt Munster heeft by sijn Keyserlijcke Majest. glorieuser gedachtenisse derven aengeven, het *jus præsidii* in dispuyt trecken, en veele ongereymde valsche klachten tegens sijn Furstelijcke Genade haren ondisputeerlijcken Landt-Fursten in te brengen, waer op by sijn hoochstgedachte Keyserlijcke Majest. goetgevonden is eenige aensienlijcke Commissarisen als de Heeren Chur-Fursten van Mentz, Trier, Bisschop van Osnabrugge, ende den Hartoch van Nieuborg te ordineren om door de selve het versoeck van de Stadt Munster, mitsgaders het geene soo daer tegens ingebracht soude werden, grondelijck te laten examineren, ende daer van rapporteren, op alle het welcke gevolcht is eene Sententie *interlocutoir* den *negenden Decembris sestien hondert ses en vyftich*, uytgesproocken met ordre van meer hoochstgedachte Keyserlijcke Majest., datmen beyderzijts, de selve Sententie soude naerkomen, ende obedieren, of het nu de Stadt *Munster* (als wesende mediatie haren Bisschop ende Furst onderworpen) betaemt heeft, om niet alleenlijck op diergelijcke onbillicke manieren haren wettelijcken Lant-Fursten by sijn Keyserlijcke Majest. te accuseren, maer oock niet gerechtight is, *competente foro, & judice te resilieren* ende hare toevlucht te nemen tot de Hanse-Steden *Lubeck*, *Bremen*, ende *Hamborch*, oock in hare vuyle en onrechtmatige strydigheden U. Ho. Mog. mede in te locken, sulcx stelle ick aen U. Ho. Mog. hoochwijs ende verre siende oordeel, dan ghelijck de selve niet anders als moeyten ende onlusten met het aennemen ofte embrasseren van de Stadt *Munster* hebben te verwachten, soo wert oock ghelooft, dat U. Ho. Mog. een bedencken sullen dragen, van soodanige luyden, de welcke haer, in diervoegen tegens het Roomsche Rijck, tegens haren Lant-Fursten, oock tegens haren eygen beloftenisse vergeten, vergrepen ende te buyten gegaen hebben, te patrocineren, ende ghelijck sijne hooch Furstelijcken Genade van het beginsel ende in 't vervolge sijner Regieringe, niet anders en heeft gesocht, als met den staet deser Vereenichde Nederlanden (sijne aenlijckste ende naeste gebuyren) in goede vertrouwelijcke ende Nabuyrige Correspondentie te leven, ende de selve door de voorhandene Tractaten te vermeerderen, soo twyfelen hare hooch Furstelijcke Genade gansch niet, of U. Ho. Mog. sullen van hare zyde daer toe mede genegen zijn, ende believen het contrarie van dien t'haten ende verwerpen.

Ten *tweeden*, wort met groot verwonderen aengesien het impertinente versoeck van eenen gemeene haren Landt-Fursten, mediatelijck onderworpene Landt-Stadt, overmits de selve u Ho. Mog. ende den geallieerden Chur ende Fursten, in effect prescribeert, van hoedanich de selve hare onderlinge Tractaten negotieren ende sluyten sullen, 't welck nochtans sijn hooch Furstelijcke Genade

Genade geensints toestaet ten insichte dat die Stadt *Munster*, haer met soodanige Tractaten nochte in 't minste, nochte in 't meeste heeft te bemoyen, ende hoedanich dat dese attentaten van de voorsz. Stadt, by het Roomsche Rijck, als mede by de hoochstgedachte Chur ende Furstelijcke Commissarisen opgenomen sal werden, staet met der tijdt te verwachten.

Ende op dat nu aen u Ho. Mog. klaerlijck moge blijcken, het onderscheyt tusschen de *Hanse-Steden mediatelijck*, ende *immediatelijck*, aen het Rijck verbonden, soo sijn de naervolgende Steden van welcker natuyr *Munster* oock is, alle in het oude verbont der Hanse-Steden begrepen geweest, als *Minden*, *Bikvelt*, *Lemgau*, *Lypstadt*, *Paderborn*, *Brakel*, *Warborgh*, *Wydenbrugge*, *Ham*, *Venna*, *Camen*, *Werli*, *Soest*, *Coesvelt*, *Warendorp*, *Dorsten*, *Duisborgh*, *Lennep*, *Wyperverde*. Ingeval dan dat u Ho. Mog. alle dese Steden in het verbont met *Lubeck*, *Bremen*, ende *Hamborgh*, willen comprehenderen, ende daer door aftrecken van hare Landt-Furstelijcken Overheyt, soo konnen u Ho. Mog. volgens der selver hoochwyse voorsichtigheyt selfs oordeelen wat dit voor een disordre, ende oproer in den West-Phalischen *Crais* soude veroorsaecken.

Daerom ick dan in namen ende van wegen mynen ghenadigsten Furst ende Heer, u Ho. Mog. dienst ende vrient nabuyrlijck versoecke, dat haer believe de meer genomineerde Stadt *Munster* af, ende aen hare van Godt voorgestelde Overheyt te verwysen, ende indien sy vermeynen in het een of het ander gegraveert te zijn, dat de saecke tot decisie van het Rijck, alwaer sy die selfs hebben aenhangigh gemaeckt, geremitteert moge werden. Onderstont, *Diderick Philips*, *B. van Wylich.*

Op de selve memorie wiert ingegeben het volgende.

Ho. Mog. Heeren:

ALsoo den Colonel *Wylich* by u Ho. Mog. de gherechtige ende seer wel ghefondeerde intentie der Stadt *Munster* souckt te beletten ende met verscheyde onware argumenten de versochte correspondentie, te dissuaderen, soo hebben de Heeren Borgemeesters ende Raedt nodich gevonden 't selve geschrift den *vierden* Iuly overgegeven ende den abusive inhout van dies te refuteren.

Voor eerst, wert generalijck gecontradiceert den meer *injurieuse* als betamelijcke woorden, met de welcke hy poocht de Magistraet ende Stadt van *quade intentie*, *Hoochmoet*, *insolentie*, *ongehoorsaemheyt*, en dergelijcke te beschuldigen en te bekladden: ende wert kortelijck geantwoort dat *niemandt ongelijck doet die syn recht gebruyckt*, sijnde loflijck ende eerlijck, sijnde *over oude ende van veele honderden Iaren verkregene liberteyt, Rechten, ende Privilegien* door gheoorloofden middelen ende wegen te beschermen: aenghemerckt oock de Vorst tot sodane beschermingh uyt kracht van sijne Vorstelijcke belofte, voor sijne introductie in de Stadt, onder den Blaeuwen Hemel gepresteert, volgens byleggende extract der ghewoonlijcke solemniteyten, verbonden is, sijnde dese Vorstelijcke beloft, soo veel als een Eedt, die met de eedelijcke verbindinge van de Magistraet ende Borgerye s'anderen daeghs gedaen wordende *pari passu* gaet, ende in kracht van een reci-

reciproque obligatie moet onderhouden worden: u Ho. Mog. wijs en ryp oordeel onderwerpende, of en hoe ver soodanich formulier van Eedt een *absolute onderdanicheyt, een blinde ende onredelijcke gehoorsaemheyt* in alle saecken ende gevallen na den appetydt van den gebieder gecolligeert ende gesloten kan worden. De Magistraet ende Borgerye blyven daer in volstandich, dat sy de Stadt willen bewaren *den Keyser, den Vorst ende de Borgerschap of Stadt ten besten*, volgens een yeders respectif recht: ende alsoo de Eeden sijn *strictissimi juris*, soo moeten de selve niet werden geextendeert boven't gunt wat uytgedruckt staet. Dus kan de Vorst daer uyt niet infereren dat de Stadt Munster S.F.G. tot meer of grooter rechten, van onderdanicheyt, en getrouwicheyt is verbonden, als *wat in den eedt staet*. De Stadt of Borgerschap heeft sich altijd geoffereert en offereert als noch alle schuldige eere ende respect S.F.G. te bewysen: behoudens nochtans hun recht, Privilegien, ende *aengeboren vryheyt*, in de welcke sy als vrye en *oude Saxen* sijn getogen en opgevoet, geensints onderworpen eenich ander of swaerder juck of slavernie. Synde Frivool ende onwarachtigh dat de Magistraet niet bestant *sy om het* volck te dwingen; of dat van de Magistraet selfs sulcx bekent ende *daerom* nodich sy dat de Bisschip assistere ende 't volck tot gehoorsaemheyt *dwinge*; werdende gheantwoort dat de Magistraet is ghestelt in een loffelijcke authoriteyt, dat de Borgerye is eendrachtich, dat de leden, het hooft, den *Raedt*, behoorlijck werden ontsien, ende daerom niet van noden hebben eenige overtollige, suspecte, ende periculeuse assistentie die den *Bisschop* ende in sonderheyt het *Capittel* van selfs aenbiet, om door dat middel het volck in regel ende onderdanigheyt te houden. De Stadt sal geven, *Godt wat Godes*, den *Keyser wat des Keysers*, ende de *Prins wat des Princen is*, ende niet meer.

Wat genarreert wort van de Soldaten die de Vorst heeft in de Stadt gebracht volgens seecker pretens accoort, ende dergelijcke allegatien, wert geantwoordt, dat daer uyt blyckt dat de *Bisschop geen recht heeft gehadt*, noch heeft om na sijn welgevallen Guarnisoen in de Stadt te brengen, maer gehouden te sijn daer over eerst met de Magistraet en sijn gepretendeerde Onderdanen te accorderen; die om het ingebeelde ende gepersuadeerde ghevaer, op seecker maniere limitatien ende conditien tot seeckeren tijdt, namentlijck van vier Maenden in d'introductie consenteerden, goetwillich, geensints gedwongen of als Onderdanen ende *slaven* sulcx toestaende.

't Is oock niet waer, dat op den Landtdach de Magistraet versocht ende bekomen heeft d'uytvoering van 't Garnisoen. Want de Vorst uyt kracht van de concordaten daer toe verbonden was, ende alsoo, dat in dien op den gesetten tijdt de Soldaten niet waren uytgetogen, sy eene violente expulsie mochten vresen. Watter geseyt wort *datmen aen de Vorst alle getrouwicheyt hebbe aengeloft*: dat moet verstaen worden van een *betamelycke, redelijcke, ende den rechten conformen fideliteyt*. Waer by komt, dat het consent van de Magistraet was uytdruckelijck gelimiteert op *vier* Maenden, welcke verlopen zijnde, cesseerden het consent, daer en boven wert geallegeeert dat de Magistraet by de Roomsche Keyserlijcke Majesteyt klachten, ja valsche klachten *over het recht Guarnisoen houden* hebben tegen den Vorst aengebracht: Waer op S. K. M. den Heeren Chur-Vorsten van *Mentz* ende *Trier*, item den Bisschop van *Osenbrugh*, ende den Hartogh

van

van *Nienborgh* hebben gecommitteert om de saecke by te leggen, ende dat eerstelijck den *negenden October* des voorleden Iaers sententie sy uytgesproocken, de welcke de Stadt hadde behooren te pareren, ende niet haer recours te nemen tot de Steden *Lubeck, Bremen*, ende *Hamborgh*, daer na tot u Ho. Mog. in haer geschil haer t'addresseren, meer met injurie als waerheyt, seggende, dat de Magistraet tegen het Roomsche Rijck, tegen haer Bisschop, ja tegens haer eygen Eedt handelt. Dit hoewel notoir onwaerheydt zijnde, ende geen refutatie van noden hebbende, nochtans op datmen het niet soude schynen met stilswygen toe te staen, wert met weynich geantwoort, abuys te sijn dat de Magistraet sijnde aenlegger ende beschuldiger van valsche klachten (gelijck injurieuselijck geseyt wert) by de Rooms Keyserlijcke Majest. hebben aengebracht. Want hoewel op die tijdt, als de Vorst door een quaden aenslach te vergeefs pooghde de Stadt t'invaderen, ende met een hoop meer ongewapende ghedwongene Huyslieden als Soldaten eenige passen en wegen ontrent de Stadt hadde beset, soo heeft de Stadt daer over met groote en rechtveerdige reden gheklaegt; Iae een Mandaet van inhibitie op seer sware censuren en straffen verkregen, maer daer uyt kan de Stadt van geen quade accusatie geargueert, weyniger kan haer werden voorgeworpen dat sy van haren Competenten Rechter resilieren. Synde waerachtich dat volgens gemelde interlocutoor Keyserlijcke decreet, van wegen de Magistraet seer wel ghefundeerde probatien raeckende het *recht van Guarnisoen te houden* na Weenen sijn gesonden, ende naer eysch van saecken verder sullen werden gesonden. Daer en boven is sulcx gans divers, van 't geene nu ende hier wert gheintendeert, ende Respective van u Ho. Mog. ende de gemelde Hanse-Steden volgens Alliance ende over oude rechten is begeert. Want beydes kan te samen staen ende geurgeert worden, nademael d'inhout van het beroemt ende over out Hansesche verbont, volgens uytdruckelijcken text van dien geensints tot offensie der Keyserlijcke Majesteyt, maer alleen tot conservatie van de Commercien, ende rechten daer van dependerende, directelijck streckt, gelijck oock anders van de Magistraet noyt is getenteert, als dat verbleven werde by d'oude rechten, de schadelijcke nieuwicheden afgedaen, ende de vrient nabuyrlijcke societeyt werden vast ghestelt en gheperpetueert, my refererende tot het geene wat in 't publijck en particulier is gedaen. Derhalven impertinent, ja valschelijck wert geinfereert dat u Ho. Mog. van wegen *Munster* sinisterlijck werden gheallicieert, dat tegen het Rijck en den Vorst onbillick wert gehandelt, oock tegen der Stadts Eed, want in den selven, als geseyt is, niet staet, noch uyt kracht van dien de Stadt niet verbonden is, jae niets als volgens yeders recht tot conservatie van de Stadt in welcke voornemen de Stadt volstandelijck voort gaet, sullende sich daer van niet laten afrucken.

't Meriteert geen antwoordt, dat geseydt wort, als of 't versoeck van de Stadt (*dat niet prejudiceerlijck in de van wegen de Heeren Chur en Vorsten alhier versochte Alliantie mocht werden bedongen*) impertinent was: Want *abundans cautela* niet schaet, ende de goede Stadt oorsaeck heeft te seggen *vestigia terrent*: d'exempelen sijn odieux, sijnde genoech bekent, hoe dickwils, helaes oock de machtichste en beroemde steden in haer florerende staet, rechten, statuten soo polityck als civyl, Com-

mercien ende vryheden, sijn verdweenen ende te nitt gekomen. Wat eindlijck gestelt wert van de differente der *middel en onmiddelbare Hanse-Steden*, oock onder de selve eenige geringe recenserende, heeft oock geen refutatie van noden. Want eerstelijck weynige van dien in de matriculen werden ghevonden, als datse ghelijck onmachtighe onder de vleugelen en schaduwe van de voorname ende Hooft-steden haer toevlucht ende hulp hebben gesocht.

Wat aengaet de *Stadt Munster* alsoo de selve onder de voornaemste ende als een *Metropolis* of Hooft-Stadt heeft van eenighe hondert Iaren af altijdt in de algemeene by eenstemming door haer Gesanten gecompareert, haer Iaerlijxe contributien betaelt, ende andere noodtsaeckelijckheden (gelijck uyt de archiven blyckt) werckelijck gepresteert ende gecontinueert. Soo vertrout de Magistraet ende de geheele Stadt niet dat u Ho. Mog. sullen yets defereeren aen het geannexeerde versoeck, van de Stadt *Munster geen gehoor te geven*, en te renvoyeren aen den Vorst (*rechter in sijn eygen saeck*) maer nademael des Stadts Afgesanten sijn met gunstige genegentheyt ontfangen, ende met een goet antwoort (*dieswegen* behoorlijck danck wert geleyt) gedimitteert dat in haer gherechtige ende gefondeerde begeerte sy verder sullen werden ghehoort, met onderdienstich versoeck, de getrouwe ende verwante Hanse-Stadt *Munster* te favoriseren ende te bewaren, soo ende als volgens het *negende Articul* der Alliance met de Hanse-Steden annis *sestien hondert vijf en veertich* ende *sestien hondert ses en veertich* gemaeckt, soo by monde als geschrifte is versocht, ghelijck sulcx mitsdesen al noch ende wederom met alle onderdienstwillige instantie ghebeden ende versocht wert. Onderstont, u Ho. Mog. onder dienstwillighe, gheteeckent. *L. v. Aitzema*. Actum den Iuly *sestien hondert seven en vyftich*.

Korte Extract hoe het by de inauguratie van een nieuw Landt-Furst werdt gehouden.

De Furst presignificeert de Stadt tydelijck sijn aenkomst, met eenen vertekening der persoonen ende namen die tot den inrit geschreven zijn.

Solemnia.

Den aenkomenden nieuwen Vorst pleegh d'oudste Borgemeester met een komner, ende eenige Raedt Vrienden ende Borgers op de geest en tegen te ryden ongeveer tot aen de vogel roede staende tegen over *Vertmans Hof*. Vorder aldaer S. F. G. te gratuleren ende te vragen.

Of S. F. G. ghedacht ofte gheneyght sy eenen eerbaren Raedt, samentlijcke Borgerschap ende Inwoonders deser Stadt by hare oude vryheden, Privilegien, ende gherechtigheyt, oock ghebruycken ende ghewoonheden te laten, daer by te beschutten, ende handthaven nae S. F. G. macht ende vermogen.

Hebbende daer op ontfangen wilvaringe verklaringh (die S. F. G. door sijn Marschalck, of yemant anders na sijn believen pleecht te laten geven) toont de Bor-

de Borgemeester of Syndicus, dewyl S. F. G. in *Munster* ryden, om S. F. G. te begeleyden.

Daer na pleeg S. F. G. van wegen de aengeboden begeleyding te laten bedancken.

Daer na rydt de Borgemeester met de Raedt, Vrienden ende Borgers voor heen tot aen de wage, ende laten S. F. G. met sijn comitat na het Domhof voorby ryden.

Dan wert de Vorst met *Kruyssen* ende *Fanen* van de *Clerisy* gehaelt ende in't Capittel huys gevoert van S. F. G. de gewoonlijcken Eedt afgenomen werdende daer na op het Koer gevoert ende het *Te Deum* gesongen.

De volgende dach begeeft sich S. F. G. in den Dom, om aldaer den Godtsdienst te hooren.

Voorts laten S. F. G. de Borgemeester ende samentlijcken Raedt op den Domhof vorderen, daer op de selve sampt de Syndico, *Alder* ende *Meysterluyden* aen de *Linde* verschynen ende op vermaningh van S. F. G. volgende Eedt presteren.

Iuramentum.

Wy Borgemeesteren der Stadt Munster beloven ende Sweren voor ons ende in de name van den E. Raets oock van den Alder *ende* Meysterluyden *ende gantsche gemeenten albier, dat wy de Stadt* Munster *houden ende bewaren willen S. F. G. tot sijne ende den Stadt tot haren rechten, voorbehouden den Keyser. Alsoo helpt ons Godt ende sijn Heylich woort.*

De L. Drachter der Stadts Syndicus, wiert in Iulius weder herwaerts gesonden / doch meer aen de naest leggende Provintien ende Steden als aen haer Ho. Mog. tot Vytrecht hadde hy favorable audientie den acht en twintichsten Iuly, werdende den Heer van der Hoolck van wegen die Stadt aengeschreven om Munster gunstich te zijn. Dan hier weder vertreckende / wiert op Maendach den negenden Augusty op de Glanebrug door eenighe van wegen den Bisschop daer toe bestelde Soldaten ghevangen genomen. Haer Ho. Mog. op aenhouden van de Stadt / hebben aen den Bisschop gheschreven den sestienden, ende versocht sijne relaxatie op dat hy aen sijne Committenten mocht doen rapport van sijne besendinghe. Ende alsoo 't Rijck door de doodt van Ferdinandus tertius, den tweeden April ghestorven / was sonder overhooft / soo hebben des Rijcx-Vycarien onder date den seventienden Augusty verklaert als volgt.

O N S E, &c.

Uwe *vrientschap* ende *liefde* sal sich bester maten erineren, wat wy op uwe aen ons, als altans Rijcx vicarien, ghedaen versoeck van wegen uwe gheschil met de Stadt *Munster* raeckende het *recht van een Garnisoen te houden* soo wel aen de Stadt *Munster* selfs, als oock aen de Steden *Lubeck*, *Bremen*, ende *Hambergh* tot dienstige afmaninge hebben laten afgaen.

Maer nademael by ons de ghemelte Stadt Munster met haer omstandige *tegenbericht* is inghekomen, remonstrerende voornamelijck dit, dat sy by den Heeren Generale Staten der Vereenichde Nederlanden, hulp ende bystandt hebben versocht, om daer mede te diverteren, wat u V. R. ende Ld. selfs te voor door u Minister den Overste *Wilich* in s'Gravenhage afgeschickt, had het gesocht ende gehandelt, ende dat sy als een vrye Hanse-Stadt uyt nootwendige bysorge, haer Afgesante oock daer heen af te vaerdigen bewogen ware, niet anders soeckende, als wat tot verhoedinge van besorghelijcke nadeel, en uyt kracht van de Hansesche Societeyt ende verbont pryselijck ende verantwoordelijck was, ende met eenen oock te aenwysen een ander attentatum, waer door ghy handelt contrarie het Keyserlijcke decreet, ende *litispendentie*, ende sy niet weynich worden ghepreiudiceert. Insonderheyt sich by ons beklagende dat gy haren *Syndicum L. Drachter* uyt den Hage in haer affaires te rugh reysende hebt gevangen ghenomen, ende ongeacht haer gepresenteerde cautie, ende mediatie van Gedeputeerde uyt den Ridderschap niet hebt wille relaxeren.

Soo hebben wy sulcke aengebrachte beswaringen nodich-*gheacht u toe te* schicken: ende alsoo diergelijcke uwe *Attendaten* niet sijn conform het Keyserlijcke decreet, volgens 't welck gy ons versocht hebt, dat *wy den Stadt Munster* souden beveelen haer sulcx conform te dragen: soo verstaen ende manderen wy uyt krachte van onse *hoge vicariaet-ampt*, ghy sult ende wilt den ghevangen *Syndicum* met sijn saecken niet alleen niet hinderen (dewyle den Stadt sich tot genoechsame cautie presenteert) maer oock van alle dadelijckheyt, en vyantlijckheyt te samen voeringe van Crijghs volck ende andere Crijghs-bereytschappen *tegen den Stadt* u onthouden: voornamelijck oock by desen sonder dat bed oefde gevaerlijcke toestant des Rijcks tot nieuwe onruste geen occasie geven, maer indien ghy tegens de selve Stadt yets te spreecken, ofte te soecken hebt sulcks by wegen van rechte, ende volgens des Keysers gegeven decreet ondernemen ende uytvoeren. Andersints in contrarie geval kont ghy selfs vermoeden, dat wy den ruste van ons lief Vaderlandt souden in acht nemen, ende op naerder inkomende klachte, naer uytwysinge van des Keyserlijcke Roomsche Rijcks constitutien sullen moeten procederen. Hier mede den *seventienden* Augusty 1657.

Maer hy voer voort/ en soo door geworven volck/ duysent paerden/ vijftien honderr te voet/ noch eenige auxiliaire, ende der uytschot van Boeren heeft de Stadt gebloqueert/ belegert/ ende met approchen toegeset. Ick hadde alrede in Iulio soo wel by haer Ho. Mog. als by de Heeren van Hollandt aenghehouden om 't geene wat den negenden Mey versocht en ten minsten wat den negen en twntichsten verclaert was. In Augusto terstondt na de opvanghingh van den Syndicus de Stadt besloten wordende/ hebbe nader aenghehouden ende hulpe daer tegen versocht/ ende om te thoonen dat de Stadt niet was gedestitueert van recht/ verthoonde het mandaet van den Rijcx Vicariaet: als mede het volgende geschrift van de Ridderschap aen den Bisschop gedaen.

Hooch-

Hooghwaerdichste Vorst, genadichste Heer.

Uwe *Hooch Vorstel. Genade* sal noch genadichst gedachtich zijn, hoe wy met voorweten willen en believen van uwe *Hooch Vorstel. Genade* tot een minnelijck verdrach der tusschen uwe *Hooch Vorstel. Genade*, en der Stadt Munsters geresene geschillen, eenigen van den onsen hadden gedeputeert, die van de Tractaten alrede aengevangen, waer toe oock d'Almachtige Godt, naer datmen hoopte, sijnen Zegen soude gegeven hebben, dat de saecke tot eene uytwerckinge soude sijn gebracht geweest, die uwe *Hooch Vorstel. Genade* ter eere, en het Vaderlandt ten beste streckte: Indien hier op terstont, en in den aenvang der onderhandelinge niet't een en't ander voorgevallen ware, daer door wy in ons en onser Gedeputeerden welgemeent voornemen niet alleen ghebroocken, maer oock by veelen verdacht en met ongelijcke narede berucht wierden, als of men onder schijn van goedtwilligheydt, niet anders dan ghevaer sochte, tot de grootste verminderinge van hunne eere, en onse achtbaerheydt.

Ondertusschen heeft uwe *Hooch Vorstel. Genade* sonder ons en der Stadt en Steden (als tweede en derde Stants) voorweten ende bewilliginghe, verscheyden vreemt Krijgs-Volck in het Landt doen komen, boven dat de Boeren op ontboden, ende het meestendeel der Overige, met een tot het verschaffen en aenvoeren van allerleye victualie, vette Beesten, Schapen, Schencken, Hoenderen, Hoy, Haver, en diergelijcke voorraet, Artillerye ende andere Krijghsgereedtschappen, met dreygementen van datelijcke inquartieringen ende Krijgspandingen, gelijck of het in Vyandts Landt was, gedwongen, eyndelijck over al dwinglandige wervingen in 't werck laten stellen, waer door de Wervers de Boeren en hun Knechten eenigen met geweldt, andere met ongehoorde ende by voorige vyandelijcken Oorloch in desen Lande noyt ghepleechde practycken, tot den Oorlochs dienst ghedwongen, en wechgevoert, alleen op dat de Stadt *Munster*, die evenwel noch ter tijdt van hare Keyserlijcke Majest. allerhoochst zal. ghedachtenisse, noch des Rijcks Vicarien Chur-Vorsten, als hoochste Rechters, in geenen *ban* verklaert, noch eeniger wyse ghecondemneert is, met macht en gheweldt, vuyr en Swaert, ende andere luttel beleefde extremiteyten aengerant, aengevochten, ende overweldight mochte werden.

Dewijl dan, *Genadichste Vorst en Heer*, ten eersten in die van uwe *Vorstel Genade* self ende des selfs Voorsaten, met toestemminge des Dom Capittels, niet weyniger als van hare Roomsche Keyserlijcke Majesteyts bevestighde Privilegie des Vaderlandts, niet alleen volgende *Formal a: Wy sullen oock geen Oorloch, Vrede, nochte verbintenis met yemandt aenvangen, ingaen of maecken, sonder bewillinge onses Dom Capittels, ende andere onser Landt-Standen boven gemelt:* Maer oock dit uytdruckelijck staet: *Dat geen tijdtlijck Landt-Vorst tegens die van de Ridderschap, ende die tot den Landtsdach behoorende Stadt ende Steden, noch in civile, nochte in criminele saecken, oock gantsch niet in* criminibus flagrantibus & notoriis, *niet voornemen of voornemen laten mach anders wat by tegens hen by rechte sal verkregen hebben.*

Gelijck dan ten *tweeden* op den Landts-dach, te *Coesvelt* laetst gehouden, uytdruckelijck is besloten, *dat met het op ontbieden en de vordere nieuwe wervingen ingehouden,*

ende ſlechs tot herſtellinge der oude Compagnien een halve kerſpel-ſchattinge anticipando ex Decembri *ontfangen ſoude werden.*

Ten *derden*, ſoo is tegenwoordich oock over die tuſſchen uwe *Hooch-Vorſtelijcke Genade* en der Stede *Munſters* gereſen geſchil voor den Keyſerlijcken Rijcks Hof-Raedt *notoria litispendentia*, en aldaer in die ſaecke ſoo wijdt gekomen, *dat de Stadt per decretum Cæſareum, een ſeecker terminus probandi opgeleyt, ende daer by te gelijck de cognitio periculi & cauſæ, of namentlijck ondertuſſchen in den Kreyts ſich eenigh gevaer vertoonen mochte, en noodigh ware de ghemelte Stadt Munſter met ſtercker beſettinge te voorſien, aen uwe Hooch-Vorſtelijcke Genade, oock aen het Domcapittel, aen de Ridderſchap, Steden, en Landen-ſtanden allergenadichſt is gedefereert geweeſt.* Maer nadien ſulck een *punctum periculi* voor ſoo veel dit der Stadt *Munſter* in ſpetie belanght, *ons niet eens is voorgedragen, veel min dat wy daer in gekent zijn, of yet hier over is beſloten geworden*; Soo hebben wy uwe *Hooch-Vorſtel. Genade* naer der ſaecken gewicht en nootſaeckelijckheyt, dit alles tot dien eynde onderdanichſt voor oogen moeten ſtellen, op dat de ſelve *tenorem Privilegii & Cæſarei decreti* genadichſt behartigen, ende daer by in Vorſt-vaderlijcke bedencken geliefde te nemen, wat uyt deſe onruſt het gantſche lieve Vaderlandt ſoo wel als een yegelijck des ſelfs Standen, Leden, ende Ingeſetenen voor gevaer, ſchade, hooch-nadeelige gevolgen ontſtaen, ende noch voorders op den hals ghehaelt konden worden: te meer het lieve Vaderlandt, wien het bloedich ſweet van den voorleden beſwaerlijcken ende langhdurigen Oorlogh noch niet afgevaeght is, in een nieuwe verwerringe geſtort, de Stadt *Munſter* gantſch geſchonden, ſoo veel Geeſtelijcke van beyde ſexe, ſoo veele Kercken, beſloote ende andere Kloosters, Gaſthuyſen en Adelijcke hoven, den Geſtichten toebehoorende, binnen *Munſter* in gevaer ſtaen, ſoo veel onſchuldich bloet vergoten, ſoo veel arme Weduwen en Weſen, welcker bittere tranen en weeclagen door de wolcken tot den rechtvaerdigen Godt doordringen, gemaeckt; ſoo veele Erven en Wooningen, die tot noch een goet deel ledich en onbewoont leggen, verwoeſt, den Ackerbou, waer in de welvaert deſes Landts meeſt beſtaet, verhindert, den Adel in ſijnen boudienſt, die toch tot ſijn ende der ſijnen onderhout ſoo hoochnoodigh is, onſchuldiger wyſe verkort werdt: Jae dat meer is, de nageburen ende anderen nemen op deſe onruſt hun byſonder opſicht, ſulcks dat een *derde* by ſulck een gelegentheyt, tot haer *Hooch-Vorſtel. Genade* der ſelve Onderdanen en hun gantſche afcomſts onherhalijcke ſchade, ſich hier van wel mochte dienen: want wat veranderinge, jammer, en elende uyt oneenicheyt en miſvertrouwen, byſonderlijck tuſſchen het Hooft en de Leden, Overheyt en Onderdanen plachten te ontſtaen, dat hebben wy, veele oude Exempelen verſwygende, in het Roomſche Rijck beleeft, en ſelfs met ſmerte geproeft: en oock leert het noch de dagelijckſche ervarentheydt hoe in dat machtich Koninckrijck *Polen*, alleen door de oneenicheyt ende het miſvertrouwen tuſſchen den Koninck ende de Standen, de uytheemſche Vyanden de deure ende ingangh geopent, ende het ſelve in 't uytterſte bederf ende een ſoo ongehoorde grouſame verwoeſtinge gebracht is. Soo ware oock het Aertſtift *Bremen* noydt in vreemde handen gevallen, noch in eenen wereltlijcken Staet verandert, indien niet de ſtrijt en het miſvertrouwen, tuſſchen den tijdelijcken Aerts-Biſſchop, het Domcapittel en de Stadt, dit veroorſaeckt hadde.

Wat

Wat daer-en-tegen de eenicheyt en het goet vertrouwen vermach, dat blyckt uyt het eenige Exempel (veele andere voorby gaende) der Vereenichde Nederlanden, die hier doortot soo een machtighe en ontsachelijcke Republijck gewassen zijn, en daerom noch te deser uyre dit gedenckwaerdich sinteecken, *Concordia res parvæ crescunt, discordia parvæ dilabuntur*, op hunne munte en gelt laeten slaen.

Hierom dient onse onderdanichste bede aen uwe Hooch-Vorstel. Genade desen Oorlogh, sonder ons voorweten, en mede bewilliginge, tegens de Stadt *Munster* aengevangen, genadichst te doen ophouden, het vreemde Krijghsvolck af te voeren, het ordentlijck recht voor den Keyserlijcken Rijcks-Hof-Raedt sijnen gangh te laten gaen, ende ons neffens de Stadt en Steden tegens de oude ons overgeleverde en bevestichde Privilegien, recht ende gerechticheden niet te bedroeven, maer tegens de Stadt *Munster*, als haer Landts-Vorst, Bisschop en Geestelijcken Harder, Vorst-vaderlijcke en vreetsame gedachten te nemen, onse op-gebode Boeren tot hunnen arbeydt naer huys te laten gaen, de niet ingewillichde weeckentlijcke schattingen af te schaffen, de Wervers de ongeoorlofde tyrannische wervinge by lijfstraf te verbieden, en ons met den onsen den algemeenen in het Roomsche Rijck soo dier en moeyelijck gekochten Vrede, waerom dit Sticht een aensienlijcke somme gelts voor andere Kreytsen en Standen verschoten en op-gebracht heeft, mede te laeten ghenieten.

Daer-en-tegens, indien het buyten onse hoop gebeurde, dat wy in dese onse rechtmatige bede niet verhoort souden werden, soo protesteren wy onderdanichst dat wy aen alle het ongeluck, bederf en wederwaerdicheyt, die u *Hooch-Vorstel. Genade* en dit Lantschap hier uyt soude mogen overkomen, gantsch onschuldich zijn, met die onderdanichste erinneringen dat wy gedaen hebben wat, volgens sijnen plicht, eenen gehoorsaemsten Landtstant toestaet, die uwe *Hooch-Vorstel. Genade* van aenvangh der selver regeringh trouwelijckst ondersteunt heeft, en aen sich niet laten ontbrecken wat tot uwe *Hooch-Vorstel. Genade* persoon en des selven Landts welvaert gedyen mochte, waer mede de selve tot langhdurige Hooch-Vorstelijcke vreedtsame regeringe bevelen, verblyvende.

Uwe Vorstel. Genade onderdanichste gehoorsaemste
Die van de Ridderschap.

Ferdinandt van Morrien, Erf-Marschalck.
Wilhelm Dietherich Freiheer de Wendt.
Iohan van Recke.
Ferdinand van Nagel.
Stephen Valcke.
Engelbert van Langen.
Ioachim Rudolf van Baeck,
Diederich Henrick van den Bergh.
Langen van Munster.
Iohan Henrich van Aschebergh.

Ferdinandt van Raesfelt.
Ioachim Gisbert Freitag.
Iohan van Graesb.
Henrick Ulrich van Munsten.
Iohan Henrick van Rhoede.
Dieterich Henrick van Ascheberghe.
Werner Dorth.
Adolf van Nagel.
Rembert van Malinghrot.
Erent Henrich van Westerholt.

Bernde

Brandt Dieterich van der Recke.	*Wilhelm van Morrien.*
Iohan Henrick van Remmen.	*Hendrick van Haren.*
Conrad van Medevort.	*Maurits van Schleppegrill.*
W. *A.* Graef zu Flodrof.	*Rud. Lubbert van Mennich.*
Carel Wilhelm Ripperda.	*Berndt van Kebrinck.*
Caspar Herman van Oder.	*Conr. Ger. Grothaus.*
Iohan Conrad Frederich Wolf.	*Dieterich Gisbert van Morrien.*
Stephan Dieterick Torck.	*Iohan Friederich van Oessen.*

Dit was geteeckent den *eersten Septembris* deses Iaers.

Van de Stadt selfs quam aen haer Ho. Mog. een missive van den elfden Augusty. Den twee en twintichsten hebbe ick de continuatie van de belegeringh te kennen gegheven. Den dertichsten hadde ick expresse Audientie/ende den achtsten September proponeerde ick wat volght.

Ho. Mog. Heeren.

Het oude spreeckwoort *Tum tua res agitur paries cum proximus ardet*, vermaent alle voorsichtige Regeringen op haer hoede te sijn als op hare Frontieren ende nagebuyren een Oorlochs vier op gaet. Dat *interest* van *viciniteyt* passeert alle andere.

Sulcx hebben U. Ho. Mog. seer roemelijck bewesen *anno vyftien hondert vier ende vyf en tnegentich*, ende vervolgens als sy de Stadt *Embden* namen in haer protectie, ende van tijdt tot tijdt altijdt soodanich begunstiget, dat het altans mede passeert, voor een van de goede *voor* ende *buytenwercken* van desen Staet.

Sulcx hebben U. Ho. Mog. oock bewesen als sy *annis tien ende elf* de nabuyrige Landen van *Gulich* ende *Cleve* de handt crachtelijck hebben geboden ende de Stadt *Gulich* met een gheheel Leger uyt handen van hare suspecte ende bedeckte Vyanden gereddet, waer op gevolgt is desgelijcx de verseeckering van *Emmerick* ende *Rees* in 't Iaer *sestien hondert veertien*.

Sulcx hebben U. Ho. Mog. noch meer gethoont als sy *anno sestien hondert vijftien*, hare geheele Cavallerye ende een Notabel aendeel Infanterye of Musketiers heeft believen te seynden tot het ontset van *Brunswyck*, 't welck soo door de Vorstelijcke als Coninckl. Deensche macht belegert en hart toegeset wiert.

Alle de consideratien waerom sulcx geschiede wel overgeleyt zijnde, men sal bevinden dat veel stercker altans militeren in regard van de goede Stadt *Munster*.

Sulcx is door de Heeren *Drachter* ende *Ter Molen*, in de Mey tijdt hier zijnde, soo in 't publijcq als in 't particulier klaerlijck ende wijdtloopich verthoont.

Ick hebbe den twintichsten Augusty alrede onderdienstelijck gherepresenteert hoe dat de Bisschop met de macht van de Catholycque ligue na de Stadt toe ging, versoeckende dat u Ho. Mog. om haer hooch daer onder verserende nte resse gheliefde de Stadt by te comen soo met reële hulpe als met der selver veel geldende intercessionalen soo aen Sijn Vorstel. Genade den Heer Bisschop als andersints.

Ende

Ende dewyle daer op tot noch toe niet is gevolgt als dat u Ho. Mog. het versoeck souden laten examineren ende naer resolveren.

Ende nochtans ondertusschen de necessiteyt is grooter geworden, soo werden u Ho. Mog. op het aldervierigste gebeden der selver goede geliefte sy sonder eenich tijdt verlies te dencken op de verseeckering van haer frontieren, ende tot het senden van hare hoog geldende deputatie ende interpositie.

Doen wiert geraden gevonden noch af te wachten een antwoort op 't geene wat den dertichsten was gheschreven tot aenbiedinge van mediatie. Den veertienden September quam antwoort van den Heer Bisschop, gedateert tot Brucken den sevenden, berichtende dat de Ridderschap van 't Sticht Munster de Mediatie tot nederlegginge der differenten tusschen hem ende de Stadt aengenomen hadde / bedanckende niet te min hare Ho. Mog. voor der selver mediatie. Noch wiert ten selven tijde ontfangen eene missive van de Borgemeesteren ende Raet der Stadt Munster, geschreven aldaer den achsten, houdende mede responsive op hare Ho. Mog. Brief van den dertichsten Augusty voornoemt / ende dienvolgens / dat sy luyden hare Ho. Mog. mediatie aennamen / met versoeck / dat de selve ten spoedichsten syn voortganck moge gewinnen; Waer na den Heer Resident Aitzma ter Vergaderinge verschenen zijnde / heeft haer Ho. Mog. soo by monde / als schriftelijck versocht / dat ten spoedichsten geprocedeert mochte werden / tot nominatie ende affendinge van de Heeren haer Ho. Mog. Afgesanten / ende by provisie parthyen wedersijts aengheمaent tot stilstant van Wapenen; Waer op is goetghevonden dat de voorsz. missiven ende Propositie gestelt soude werden in handen van de Heeren Gedeputeerden tot de saecken van Munster, om te examineren / oock een Instructie te formeren / voor de Heeren hare Ho. Mog. Gedeputeerden nae Munster te senden.

Het was wonder hoe metter tijdt den yver aenwies tegen den Heer Bisschop; men hadde hem noch den sesten Iuny toegestaen den uytvoer van sestien Velt-Stucken / swaer ontrent vijf duysent ses hondert ponden / die hy hier hadde laten gieten: hy hadde sich oock door den Heer Wielich seer laten insinueeren by die van Hollandt, ende veel sagen niet ongaern dat hy hadde bemachticht het huys Bevergeerde: Het welck de Heer Prins gekregen hadde van de milde goetheyt der Sweetsche, ende beset met Staetsche Soldaten. De Colonel Wielich meende vastelijck dese Staet / insonderheyt Hollandt, ende de Hollandts-gesinde, souden haer de saeck van Munster niet aentrecken / ende dat hadde hy oock alsoo den Heer Bisschop wijs gemaeckt. Den negentienden September wiert van de opgemelde brieven ende mijn geproponeerde rapport gedaen / ende by Hollandt overgenomen. Den een en twintichsten wiert door de Heeren Schoock ende andere haer Ho: Mog. Gecommitteerden / aen den Raet van State bekent gemaeckt de saeck van Munster, ende haer Ho. Mog. goede meningh ende intentie te zijn / dat de mediatie aen den Bisschop ende Stadt sijn voortganck soude hebben / oock te requireren 't advys van den Raet / hoe de voorsz. mediatie sonder krenkinge van de reputatie van 't Landt / best soude konnen werden uytgevoert.

Den drie en twintichsten den Raet van State en corps ter vergaderingh van haer Ho. Mog. gecomen zijnde/ heeft tot voldoening van der selver resolutie van eergisteren voorgedragen haer consideratie ende advys / in wat voegen de bewuste mediatie van desen Staet / tot nederlegginge der differenten / tusschen een Bisschop ende de Stadt Munster ontstaen / sonder krenckinge van de reputatie van 't Landt, best uytgevoert soude connen worden/ ende wat men vorders ontrent die saecken behoorde by der handt te nemen/ waer op ghedelibereert zijnde / hebben haer Ho. Mog. den Raet voor de ghenomene moeyte bedanckt / en is voorts goetgevonden dat de voorsz. mediatie mitsgaders te Besendinge dienthalven te doen / ten spoedichsten sijn voortganck soude hebben / ende wierden dien volgens de Heeren Schoock ende andere haer Ho. Mog. Gedeputeerden versocht / om met ende neffens eenige Heeren Gecommitteerde van den Raet van Staete / een concept van Instructie voor de selve besendinge/ in te stellen/ ende daer van noch tegens morgen rapport doen; vorders is geresolveert dat in conformiteyt van 't advys des welgemelte Raets van Staete / gedepescheert souden worden patenten voor de Compaignie te Paerdt / ende te Voet / op de naeste Frontieren van desen Staet ontrent het Stift Munster te leggen / volgens de lyste dienthalven by den selven Raet over te leveren/ ende dat alles in conformiteyt van de ordre van den sesten Juny des Jaers een en vijftich op de groote Zaele gearresteert/ met dien verstande dat den noot over zijnde / de voorsz. Compaignien weder souden keren naer haer voorige Garnisoen. Des wiert den Raet versocht/ by rescriptie op 't alhier gecommuniceerde advys uyt Grol van den achtienden deses te requireren/ naerder particulariteyten van saecken daer inne ghespecificeert/ ende raeckende de verdere Reflexie by den selven Raet gemaeckt/ op de saecken ten principalen / raeckende de behoudenisse/ ende conservatie der voornoemde Stadt Munster wierden de Provintien versocht / sich soo haest doenlijck te willen verclaren. Des wierden tot uytvoeringe van de voorsz. mediatie ende besendingh versocht ende ghecommitteert de Heeren vander Capelle tho Ryssel, ende van Barendrecht uyt haer Ho. Mog. Vergaderinge / ende den Heer vander Hooge uyt den Raet van Staete / de welcke versocht wierden sich tot den reyse ten spoedichsten ghereet te houden. Daer na wiert oock de Heer van Langen , Staet Generael van wegen Over-Yssel haer bygevoucht. Haer last ende instructie sijn hier na te sien.

Men liet door de Heeren Bemmel ende andere tot de handelingh met de Afgesanten der Chur ende Vorsten/ aen de selve seggen ; dat haer Ho. Mog. als goede ende geinteresseerde Nabuyren haer interponeerden / met versouck dat de Afgesanten elck haer principalen sulcx wilden ten besten mede deelen / ende versoucken der selver cooperatie/ op dat by provisie voor allen dingen de acten van hostiliteyt mochten cesseren.

s'Anderen daeghs wiert op mijn versouck geresolveert / dat een Trompetter soude worden gesonden / om onder Nacht en Dach soo wel den Heer Bisschop als Stadt te verwittigen van dese gheresolveerde besendinge / ende te vermanen tot schorsingh van de Wapenen. Aen de Commandeur tot Zutphen den Heer Erentrieter wiert bevolen den Trompetter te senden.

Een

Den selven dage wierden alle Compaignien Paerden uyt de verafgelegene Guarnisoenen gecommandeert na de plaetse die naest aen Munster waren gelegen/ als Grol, Brevoort, Zutphen, &c. om den Heer Bisschop te disponeren of te prepareren tot aenneminghe van de mediatie. Den ses en twintichsten wiert belast alle Officieren by haer Compaignien te zijn. De opgemelde Heeren Gedeputeerde noch versochten wat noodich was tot haer reyse / als acten ad omnes populos, ende van indemniteyt: item / de retroacten, twee velt-coetsen, vier matelassen, met haer toebehooren/ samt tafelgoedt/ schotelen/ ende wat daer toe specteerde/ ooch gelt. Alles wiert toegestaen/ maer dit laest hadde/ men wilde elck na sijn Provincie wijsen. Sulcx was den Heer vander Capelle ongelegen. Dies is daer in by haer Ho. Mog. anders versien tot sijn contentement.

Sy toogen den negen en twintichsten September uyt den Hage over Uytrecht, Amersvoort / quamen den eersten October tot Zutphen. Aldaer quam by haer te rugge de Trompetter ghesonden met brieven van haer Ho. Mog. van den vier en twintichsten September aen den Bisschop ende Stadt. De Trompetter bracht een antwoort aen haer Ho. Mog. van den Bisschop / die de mediatie declineerde / ende niet wilde toelaten de brenginge van den brief aen de Stadt als belegert zijnde. De brief aen de Stadt was opgebroocken/ ende alsoo aen de Trompetter weder gegeven met een recipisse. Sulcx wiert seer qualijck ghenomen. De Trompetter dede qualijck dat hy de gheopende brief aennam / nademael hy selver seyt verclaerde / datse opgebroocken was eer hy die ontfingh. Men de ander zyde swoer desgelijcx de Dienaer van de Bisschop/ dat hy hem de selve hadde versloten gegeven. Den derden Octobris toogen van Zutphen. Tot Borculo van den Graef van Stierum, s'middachs / s'avonts tot Vreeden door den Abdisse / van den Huyse van Salms, wierden genoept te eeten ende te logeren/ maer beydes hebben geexcuseert/ om in haer reyse niet te worden verlet. Vernemende dat de Bisschop was tot Ahuys toogen derwaerts / passerende Ottensteyn, alwaer den Domdeecken Malincort ende den Syndicus Drachter wierden ghedestineert / dichte by het Stedeken Ahuys ontmoete haer den Heer Twickeloo Drost van Reenen, met suitte van ontrent sestien a achtien Ruyteren / die uyt den name van hoochghemelten Heere Bisschop / afstaende van sijn paert aen haer Carosse/ haer quam verwellecomen / ende betuyghde de blytschap / die de Vorst sijn Heer ende Meester over haer comste hadde/ excuserende de angelegentheyt van het Hof tot Ahuys, sulcx dat sy daer niet bequaem en conden logheren/ maer dat ordre tot haer logeringe in de Stadt gestelt was / waer op met ghelijcke complimenten geantwoort zijnde/ is gemelte Heere Drost haer voorgereden tot in 't geprepareert logement: De Ruyteren volchden achter haer Carosse/ ende reden soo tot voor by het Huys/ daer sy aftraden/ alwaer ingegaen zijnde/ wierden wederom door meergemelte Heere Drost verwellecomt/ ende tot driemael achter den anderen van 't Hof van den meergemelten Heere Bisschop comende / ernstelijck versocht / dien avont by Syne Vorstelijcke weerde het avontmael te houden/ 't geene sy ter oorsaecke van haer vermoeytheyt / ende om af te snyden alle beletselen van spoedige audientien/ goet vonden te excuseren.

ren. 't Scheen dat hoochgemelte Heere Bisschop, om haer te meer te obligeren op sijn Hof te komen eeten/ ordre ghegeven hadde / dat niemandt aen haer yets soude verkoopen/ jae selfs niet in het Logement / daer sy ingheleert waren/ welcke ordre in het begin oock precijse geobserveert wiert. Omtrent ten acht uyren wierden eenige schotelen met spijse aen haer Logement gebracht; niet tegenstaende sy sulcx bespeurt hebbende / door haren Secretaris op het beste hadden doen excuseren / 't welck sy wederom ende tot de derde reyse te lieten doen/ naer precijse ordre van hare Ho. Mog. op haer afscheydt haer voorgelesen/ ende met eenen versoechen wanneer dat sy s'anderen daechs s'morgens by sijne Furstelijcke Doorl. best mochten audientie hebben/ immers soo vroech als het de selve soude mogen te passe komen / de welcke haer des anderen daechs s'morgens ten thien uyren geadsigneert wiert / ende sijn dienvolgens ter audientie gebracht . ter geseter uyre door meer gemelde Heere Drost, met de Carosse van ses paerden van den Heere Bisschop, ende wierden beneden aen de trap van het Casteel door den Heere Bisschop ontfangen / die haer den voorganck gaf nae boven/ alwaer in een Kamer neder geseten zijnde / nae gedane complimenten ende overgeven van hare Credentialen / hebben mondelinge gedaen/ ende vervolgens ter selver tijdt aen hem in geschrifte overgelevert de Propositie de welcke hier na volcht. Sijn antwoort by monde was/ een dancksegginge/ ende dat hem de komste aengenaem was; maer dat die van de Ridderschap althans metter werck besich waren. Hy noodichde ende behiel haer ter maeltijdt/ haer sterck toe drinckende / ende meest sprekende van de avantages die hy op de Stadt alreede gewonnen hadde; 't welck door den Oversten Wielich soodanich wiert ghesecundeert dat hy dorst verseeckeren/ dat de Stadt binnen drie dagen soude moeten capituleren, ende haer overgeven.

HOOCHWAERDICHSTE VORST ENDE HEER;

De Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, onse Heeren Committenten hebben ons afgesonden, ende belast u Vorstel. Doorl. te begroeten, met aenbiedinghe van alle goede nabuyrlijcke ende vertroude Vruntschap ende Correspondentie, met toewenschinghe van alle welvarentheyt over u Vorstel. persoon ende geluckige Regieringhe, over desselfs onderhoorige Landen ende Ondersaten.

Ende hebben ons verders aenbevoolen u Doorluchtigheyt te verseeckeren dat haer Ho. Mog. met een hertelijck leetwesen hebben komen te vernemen dat de verwyderinghe tusschen u Doorluchtigheyt ende de Stadt *Munster* 't sedert eenigen tijdt herwaerts soo verre sy aengegroeyt dat de selve tot openbare Wapenen, Crijghs-wervingen ende andere Acten van hostiliteyt sijn ghecomen uyt te bersten, met soodanigen periculeusen gevolch datmen niet dan alle verderf, verwoestinge, bloetstortinge ende den onderganck van u hoochwaerdige Ingesetenen ende Ondersaten, die nu soo lange Iaren onder den swaren last van de algemeenen Oorloch hebben gesucht, ende ter naeuwer noodt nu eenichsints door den getroffenen langh gewenste Vrede begosten te respirieren,

rieren, daer uyt te gemoet gesien kan worden, behalven dat oock lichtelijck meer andere naest gelegen partyen sich hier inne mochten laten invlechten, ende *volentes nolentes* soo werden geengageert ende ingewickelt, dat dat groote ende Christelijcke Vredenwerck, daer van het eynde soo becommerlijck ende bycans buyten vermoeden is geassequeert, vruchteloos ende sonder effect, come te vervallen.

Waeromme dan hare Ho. Mog. postponerende gewichtige saecken uyt een oprecht ende sinceer vredelievent gemoet, oock lettende op het groot Interest, dat de selve nemen op het welvaren van hare Nabuyren, ende in den vryen cours van de Commercie, hare gedachten ernstich hebben laten gaen ende wercken op middelen door de welcke dese onheylen mochten werden geweert, ende dit kint des verderffelijcken Oorlochs in de Wiege ghesmoort, ende ten dien eynde geen salutairder geweten uyt te vinden als de wech van *concordie* te tenteeren, ende cas dienthalven gelast u hoochwaerdige aen te bieden allerhande officien tot Mediatie ende vereffeninge inder minne van die misverstanden die welcke tusschen u Vorstelijcke Doorl. ende die Stadt *Munster* dus verre albereyts sijn uytgeborsten, dat haer Ho. Mog. daer uyt te gemoet sien, dat de goede Ingesetenen wederzijts die Commercie ende den vryen Cours van dien, sijnde de stemmen van alle Staten ende Republijcken hier door souden comen te verliesen.

Wy en konnen niet anders vertrouwen of u Voorstelijcke Doorl. sal neffens haer Ho. Mog. verstaen ende begrypen konnen, dat dien wech ende dat middel niet alleen veel gevoechlijcker, rechtmatiger, maer oock Christelijcker is, dan die van gewelt van Wapenen ende stortinge van oneyndich Christenbloet by Godt den Heere soo hooch geestimeert, behalven dat de uytcomsten van de selve seer verscheydentlijck konnen uytvallen, ende dickwils die beginselen haer vorderlijck opdoen, ende die eynden van de selve seer veele verscheelen, waer van het onnodich sal sijn veel exempelen te allegeren, alsoo dese tegenwoordige eeuwe daer vol van is, ende de selve soo wel als van de voorgaende eeuwen u Vorstel. Doorl. genoechsaem bekent zijn.

Waer over wy niet en twyffelen, of u Vorstelijcke Doorl. sal dese haer Ho. Mog. vrient nabuyrlijcken goede intentie met genegentheyt opnemen, ende ons, der selver Gedeputeerden laten toecomen openhertige verclaringe van dat dese hare Ho. Mog. aengebodene interpositie aen u Vorstelijcke Doorl. aengenaem zy, ende daer beneffens daer toe stellen de noodige ordres tot stilstant van Wapenen, op dat soo heylsaem werck vruchtbaerlijck ende met die meeste securiteyt mogen werden uytgevoert.

Wy hebben oock geerne gesien uyt u Vorstelijcke Doorl. Missive aen haer Ho. Mog. van den *sevenden* deses Maents, dat die selve nergens meer na hebben verlangt, als dat de Stadt van Munster door minnelijcke middelen tot behoorlijcke accommodatie mochte werden gebracht.

Voor ons, wy presenteren daer toe onse geringe persoonen, ende onsen aldervlytichsten dienst, ende willen ons geerne allen arbeyt troosten, om een saecke te bearbeyden die strecken sal tot Godes eere, tot voorcominge van verderf van veeler menschen Ziel ende Lichaem, tot conservatie van die Com-

mercien ende welvaert van haer Ho. Mog. u Vorstelijcke Doorluchtigheyts Onderdanen, ende van onse vertroude vrienden ende naest aengrensende Nabuyren, ende konnen daer en boven versteeckeren, dat van ons niet anders te verwachten sal zijn, als al 't geene van onpartydige Mediateurs soude konnen werden gedesireert.

Wy sijn gelast dese officien eerst aen u Vorstelijcke Doorl. ende daer nae aen die Stadt Munster by ordre af te leggen, daer wy van gelijcken alle debvoyren sullen aenwenden, ten eynde die voorsz. swevende differenten ende onlusten door Godes genadigen zegen in der minne geassapieert, ende ter neder gelecht mogen werden. Gedaen tot *Aahuys* den *vyfden* October, *sestien hondert seven en vyftich*, was onderteeckent, *Hendrick vander Capelle tho Ryssel*, *A. van Beveren*, *R. van Langen*, *I. van Bersolen van der Hoge.*

Het antwoort van den Heer Bisschop was aldus.

SYne Vorstelijcke Genade tot Munster, &c. Is van der Ho. *Mog.* *Heeren* Staten Generael der Vereenichde Nederlanden hooch aensienelijcke *Afgesanten* soo wel mondelinge voorgedragen, als schriftelijck overgegeven ghworden, welcker gestaldt sich aen voor hoochgemelte Syne Vorstelijcke Genade tot alle goede nabuyrlijcke ende vertroude vruntschap ende Correspondentie aenbieden, ende den selven allen welvaert ende geluckige Regieringe over desselfs Landen ende luyden toe wenschen, gelijck oock sich tot goedelijcke wech, ende byleggingе van die tusschen hem ende desselfs Stadt *Munster*, sich onthouden de differenten, offereren willen.

Gelijck nu sijne Vorstel. Genade voor hoochgemelt sich soo wel aen de Ho. Mog. Heeren Staten Generael, als der selver Heeren Afgesanten, wegen de aengeboden goede nabuyrlijcke en vertroude vruntschap en correspondentie ende aengewenschte Vorstelijcke welvaert ende geluckige Regieringe, behoorlijck doet bedancken, alsoo konnen sich hare Ho. Mog. ende der selver Heeren Afgesanten wel versteeckert houden, dat hy nu meerders niet en verlangt, als met den Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, niet alleen in hergebrachten oprechtigen goeden verstandt ende Nabuyrschap stantvastich staende blyven, maer dat de selve oock met hem ende andere Nabuyrige Chur ende Vorsten wyders voortgeplant moge werden, gelijck hy dan daer toe van den aenvanck sijner Vorstelijcke Regieringe alle goede officie aengewendet heeft, ende daer mede tot allen tyden continueren sal, van harten wenschende dat de Almachtige hare Ho. Mog. tegenwoordigen *statum* in tegenwoordigen fleur niet alleen behouden, maer oock tot meerdere geluckfalicheyt wil gedyen laten.

Dan dat de selve aen die, in desen Stift ontstane differenten, geen ghevallen en dragen, maer de selve met leetwesen vernomen hebben, ende sich tot mediatie aenbieden, dietaengaende comt den selven voor sulcke naebuyrlijcke affectie niet weyniger toe, als grooten danck.

Maer het gaet sijn Furstel. Doorl. smertelijck ter herten, dan des selfs Stadt *Munster*, sich in hare ongehoorsaemheyt ende wedersettelijckheyt sich soo wyt verloopt

verloopt, dat daer uyt de tegenwoordige misverstanden ontstaen zijn, ende dewyle daer door alle daer op gevolchde schade ende ongelegentheyt, als oock voorgaende bloetstortinge veroorsaeckt is, soo blyft het selve tot voorgemelde des selfs Stadts hooge verantwoordinge, voor sijne F. G. de eerbare Weerelt ende Godt Almachtigen bevoolen. Syne Furst. Gen. vint sich in sijnen ghewissen daer aen onschuldich, ende verhoopt dat dese saecke sich des sijnes Stifts, Stenden van voorgaende Heeren Bisschoppen ende Fursten gegevenen ende van den Roomschen Keyseren gheconfirmeerden privilegie *patria* conform, haest wech ende byleggen sal laten, 't selfde t'eenemael vermogens, dat wanneer tusschen den tijdtlijcken Bisschoppen, ende eenen Standt sich eenich misverstandt ende sware strydicheyt mochte openbaren, de selve als dan door vermiddelinge der resterende innerlijcke Stifts Stenden ende geenen uytlandigen, in der goede te vergelijcken, ende dan door de Ridderschap de handt, na aenwysinge voorgemeltes privilegii *Patria*, aen sulcke goedelijcke vermiddelinghe, niet alleen naer behooren aengeslagen maer de selve soo wijt ghegebracht, tot het daer mede op het sluyten staet, sonder dat oock daer door, dat sijne Furstel. Gen. wegens sijne het Rijck gepresteerde sware plichten, dese strydige saecke, ende daer door bespeurde onseeckerheyt ende gevaerlijckheyt sijnes Stifts, ende dienvolgens deses *Westphalischen* Creyts, jae des gantschen Roomschen Rijcx, aen de Cheur ende Fursten gebracht, ende de selve de Stadt *Munster* niet alleen tot schuldige ghehoorsaemheyt ende verseeckeringe erinnert; maer oock hare volcken tot hulpe geschickt, daer mede hy den naederen Rijcx afscheyt ende *constitutionibus Imperii* conform, daer toe aengewesen mochte werden, in Rijcx saecken daer uyt gewerden, ende dan de selve daer by soo hooch geinteresseert zijn, als konnende sonder der selver voorweten ende believen tot sijne ende des gantschen Rijcx præjudicie daer in niet voornemen.

Gelijck nu de Ho. Mog. Heeren Staten Generael ende der selver Heeren Afgesanten, uyt het bovenstaende, volgens haer hooch verlicht verstant, lichtelijck connen afmeten, dat sijne Furstel. Gen. tegens het *privilegium patria*, als oock tot nadeel ende præjudicie der Heeren Cheur ende Fursten, daer in niet veranderen en kan; maer op der selver ende des Rijcx interesse billickheyt heeft te sien ende te houden, ende niet verantwoorden kan, dat daer tegens gehandelt werde; alsoo dat hy moet de voorgevangene, ende schier tot endt gebrachte innerlijcke vermiddelinge, billick den loop laten.

Wat nu belangt de *Commercien*, daer toe sal sine Furstel. Genade sorge dragen ende sich bevlytigen, dat de selve in dit sijn Sticht ende Stadt *Munster*, als oock in de Nabuyrige Lantschappen niet alleen geconserveert werden. Maer oock tot beteren ende sulcken fleur comen, dat het tot der selver ende sijner Inghesetenen welvaert ende besten gedyen en geworden mach.

Versiet sich andersints niet, dewyle strydigheyt sich tusschen Heer ende Onderdanen onthoudt, ende tot der selver goedelijcke wechlegginge soo goede hoope is, dat sich niemandt daer in vermengen, ende daer uyt eenich ghevaer ontstaen sal. Gelijck sich dan de Nabuyrige wel verseeckeren connen, dat de volcken terstont nae voorgaende verghelijckinge, wederom daer van eenige ongelegentheyt te besorgen oorsaecke sal hebben: doch sich eyntlijck noch-

maels

maels, soo wel aen de Ho. Mog. Heeren Staten Generael, als der selver Heeren Afgesanten, tot alle oprechtighe goede nabuyrschap ende selfs believde vruntschap, gebieden, ende heeft dit tot schriftelijcke verklaringe mede deelen willen. Oirkonde des handteeckens en voorgedruckten Secreet Zegel. Signatum *Ahaus* den *sesten* Octobris anno *sestien hondert seven en vyftich*, was onderteyckent *Christof Bernhard*. (*L. S.*)

Dien dach gingen na Steynfurt, over al in 't passeren vindende een generalen afkeer ende murmuratie tegen den Bisschop. Sondachs na de middachs-Predicatie quam de Graef met twee Carossen haer in 't Logement verwellekomen. Aldaer hoorden dat de Bisschop de Stadt met gloeyende Kogels dede beschieten. Hy hoopte de Borgerye tot mutinatie te brengen / gelijck dan de yverighste Roomsgesinde het werck van de gemeente niet aenstont.

Den achtsten quam aldaer den Graef van Benthem, de Graef van Steinfurt tracteerden haer s'anderendaegs te middach / haer met twee Carossen uyt haer Logement ter maeltijdt halende. Sy schickten aen den Heer Morrian tot Norkercken, Erf-Marschalck ende President van de Ridderschap om de Stenden te beschryven.

Uyt de Stadt kregen den elfden door een vertrout persoon een schryven / waer by de Magistraet verklaerde de Mediatie aen te nemen / versoeckende de komste der Heeren extraordinaris Gedeputeerden om in de Stadt te komen / maer sulcx was haer onmoghelijck / om dat het de Bisschop hadde afgeslagen.

Alsoo men niet merckte dat door de Ridderschap eenige bemiddeling wiert ter handt genomen / maer de Belegering met meer ernst wiert voortgeset / soo hebben de Heeren Gesanten den elfden weder aen den Bisschop geschreven / hem versoeckende om door geallegeerde reden / de interpositie te willen aennemen / ende toe te laten het senden van een Trompetter in de Stadt; ondertusschen was de Ridderschap tot Warendorp by een / den Bisschop desgelijcx versouckende tot aenneming van de mediatie van desen Staet / noch self eenige voorslagen doende / maer de Bisschop sich tot Brouck houdende / een uyr van de Stadt / rescribeerde den vyftienden dat hy niet konde verstaen tot de mediatie, sich alnoch beroupende op de Correspondeerende Chur ende Vorsten / het passeren van de Trompetter met een Brief nae de Stadt / seyde te sijn tegen de gemeene practijck. Het openen van de Brief / aen de Stadt gedestineert / ontkende / seyde datse aen den Trompetter was heel ende versloten weder in handen ghegeven / dat hy het onder Eede niet soude konnen ontkennen.

Terwylen de Bisschop met de wapenen de Stadt bevogt / hebbende doen afschieten een Toorn, uyt de welcke die van de Stadt seer incommodeerden den approcherenden / ende in de loopgraven arbeydende / soo was in den Hage den Oversten Wylich, vernemende wat van tijdt tot tijdt voorviel / 't is waer dat in 't begin seer weynich inclinatie was / ende soo wel Dordrecht als Amsterdam bleven meest tot het eynde toe onwillich; maer de gemelte Overste had den Bisschop al te seer verseeckert / dat de besendinge sonder effect soude zijn /

datmen

datmen seperlijck door de Stadt soude resolveren / ende daerom deed de Bisschop wijsselijck / dat hy de mediatie afwees. Maer hy voorsach ofte merckte niet dat sodanige afwijsinge de gemoederen hier seer verbitterde.

Den elfden October de Heer van Grovestins presiderende / wiert den Heeren Gedeputeerden aengheschreven/ datse haer exactelijck wilden informeren op den toestant ende constitutie van de Stadt Munster, als oock van de Belegeraers van dien / wat aen de selve Stadt meest soude manqueren / 't sy Vivres / Amunitie van Oorloch / voet ofte paerde volck / midtsgaders uyt de Stenden/ ofte uyt die van de Stadt verstaen ende vernemen / op wat voet de selve souden versoecken ende begeren/ secours ende assistentie van desen Staet/ ende werden de Heeren hare Ho. Mog. Gedep. versocht de bezdere moeyte te nemen/ van de Heer Resident Aitzma te sonderen/ of hy last had om sodanigen secours alhier te versoecken, des wiert den Raedt van State versocht / haere Ho. Mog. te adviseren hoe veele/ ende wat Compagnien te voet / op de naeste Frontieren van desen Staet/ grensende aen het Sticht van Munster, soude mogen gesonden werden/ als oock hare Ho. Mog. te berichten in wat voegen de Magasijnen in de selve Frontieren tegenwoordich waren voorsien.

Ick heb daer op geantwoort my te refereren tot mijn ghenerael pouvoir van den elfden May hier voor gestelt/ als oock tot verscheyden brieven van de stadt aen haer Ho. Mog. gekomen/ ende aen 't bescheyt dat haer Ho. Mog. Heeren Gesanten nu tot Steinfurt van de stadt hadden. Zijnde oock niet imaginabel dat een benaude stadt haer vindende in noodt van te vergaen/ niet souden embrasseren gelijcke veel wat hulp.

Sedert is men dagelijcks besich geweest over dat werck / voornamentlijck om meer ende meer Campagnien soo te voet als te paerde te doen komen op de Frontieren naest het Sticht Munster. Den vyftienden October quam een Credentiael van den Heer Bisschop voor Diedrich Philips van Wielich, die daer op des anderen daechs deed de volgende Propositie. Wordende te Hove gehaelt door den Agent de Heyde in een Carosse tot twee paerden; boven aen de trap wiert ontfangen door den Heer Ripperda tot Buirse ende Glas.

Ho. Mog. Heeren;

SYne Vorstel. Genade den Bisschop van *Munster*, mynen genadichsten Vorst ende Heere, heeft my gelast u Ho. Mog. voor alles te verseeckeren van sijne goede genegentheyt van oprechte vriendtschap ende nabuyrschap, ende ghelijck sijn Vorstel. Genade van 't beginsel sijner Regeringe, niet hooger geestimeert heeft als met u Ho. Mog. in sincere ende vertrouwelijcke correspondentie te leven, soo willen sy oock van haer zijde alles contribueren wat daer toe dienstich gehouden kan ende mach worden. Het is sijn Vorstel. Gen. leet geweest, dat die selve niet en heeft vermogen te accepteren de *mediatie* door de Heeren u Ho. Mog. Gedep. haer aengeboden, niet twyffelende ofte u Hooch Mog. sullen de redenen ende motiven daer van uyt het rapport ofte advys van Welgem. Heeren Gedeputeerden genoechsaem genomen hebben; edoch soo wanneer u Ho. Mog. tegens hoope niet volcomentlijck gecontenteert souden mogen wesen, in sulcken gevalle vinde ick my gelast 't selve te vernemen, ende

 u Ho.

u Ho. Mo. satisfactie te geven, ende specialijck om alle valsche geruchten ende figmenten, uyt den wech te nemen, waer mede men hier ende elders mynen genadichsten Vorst ende Heere t'onrecht heeft beschuldicht, namentlijck dat de selve u Ho. Mog. Brief aen de Borghemeesteren ende Raedt van de Stadt *Munster* geschreven opghebroocken soude hebben, waer van ick het contrarie remonstreren ende bewysen sal, niet met bloote woorden, maer selfs met eenen originelen Brief (waer van Ick mits desen by provysie een getranslateerde copye exhibere) van sijn Vorst. Genade my toegeschreven, ende met de jongste Post na-gesonden, gantsch ghedienstelijck versoeckende, dat soo wanneer in 't toekomende u Ho. Mog. meer diergelijcke valsche gheruchten, niet anders als by eenige quaetgunstige malicieuselijck gesingeert voorcomen sullen, dat ick daer op van tijdt tot tijdt ghehoort moghe werden. Hage 16. Octobris 1657. Geteeckent *D. P. van Wielich*.

Haer Ho. Mog. waren noeyt prompter in 't antwoorden / want sy noch dien selven dach formeerde het volgende.

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, doorgesien, overwogen ende rypelijck geexamineert hebbende de Propositie, die den Oversten *Diderick Philips van Wylich*, tot *Prebsingh*, afgeordende van den Heere Bisschop van *Munster* in crachte van sijne Brieven van Credentie geschreven tot Bruck den *sevenden* deses, huyden eerst mondeling in haer Ho. Mo. Vergaderinge heeft gedaen en vervolgens in geschrifte overgelevert, onder anderen inhoudende dese clausule, te weten, *datter den hooghgem. Heer Bisschop leet hadgeweest dat de selve niet en had vermogen te accepteren de Mediatie door de Heeren haer Ho. Mo. Gedeputeerden hem aangeboden, niet twyfelende of haer Ho. Mog. souden de redenen ende motiven daer van uyt het rapport ofte advys van welgemelte Heeren Gedeputeerden genoechsaem vernomen hebben. Edoch soo mennner hare Ho. Mog. tegens hoope niet volcomentlijck gheconteteert souden mogen wesen, dat by Heer* Wylich *in sulcken gevalle sich bevonde geleft 't selve te vernemen, ende haer Ho. Mog. satisfactie te geven*, hebben naer Deliberatie goetgevonden den gemelten Heer afgeordende mitsdesen tot antwoort toe te voegen, dat haer Ho. Mog. desireren, ende sonder eenich uytstel sullen verwachten cathegorijcke verklaringe by geschrifte, of hy de gepresenteerde *Mediatie* van desen Staet tot nederlegginge der differenten tusschen den meerhoochgemelten Heer *Bisschop* ende de Stadt *Munster* ontstaen, uyt den naem ende van wegen den selven Heer Bisschop aenneemt ofte niet, op dat haer Ho. Mog. onder beneficie van een *Stilstant* van Wapenen de voorsz. differenten in der minne mogen helpen byleggen, ofte andersints soodanige nadere resolutie nemen, als de selve bevinden sullen te behooren. Gedaen ter Vergaderinge van de hoochgemelte Staten Generael, In den Hage den *sestienden* Octobes, *sestien hondert seven en vyftich*, was geteeckent *W. Cranss*, ende noch leger ter Ordonnantie van haer Ho. Mog. *N. Ruysch*.

Ondertusschen hadmen ghesonden patenten aen drie en vyftich Compagnien te voet / en seven en veertich te Paerde / de Colonels der Cavallerye waren de Heer van Sommelsdijck, Verneuil, Haersolte, ende Graef Harmen van

vanden Bergh, de Majoors waren / Swartsenbergh, Bentingh, Steenhuysen, Entes, Verrutius. De Colonels te voet waren / Pichler, Byma, Alart. De Lieutenants Colonels / Arent Ian van Haersolte, Armanvilliers, Doleman: De Majoors Ingennieulant, Groiset, Askin. Noch wierden gesonden patenten tot ses en dertich Compagnien / als een remplacement of reserve.

Nach ses Veltstucken / ende vyfentwintich duysent gulden aen gelt / voorts Ammunitie / Wagens / ende alles wat tot een Leger behoort. Den Capiteynen in 't gemeen wiert belast haer Compagnien te composeren van twee derdeparten Musquetiers / en een derdendeel piecqueniers.

De ferveur wiert hoe langer hoe grooter; de Heer Prins Willem van Nassau compareerde geduyrichlijck in den Raet / en met den Raet in de Vergadering van haer Ho. Mo. / het opbreecken van de Brief piqueerde de Regeringh seer / eenige adviseerden / men behoorde die opgebroocken Brief te stellen in handen van den Rijn-Graef, gevolgt van duysent man te voet ende de geheele Cavallerye / ende laten die brengen a la barbe van den Heer Bisschop in Munster, latende aldaer tot Guarnisoen de duysent man te voet / oock eenige Cavallerye binnen Munster: Een ander adviseerde men behoorde te schryven aen den Chur-Vorst van Ceulen, ende Hartoch van Nyborgh, dat haer ghelieft de / haer respective aen den Bisschop geleende troupen t' avoceren / of datmen haer Domeynen in Rijnberck ende Ravesteyn soude aentasten. Men hiel sich ooch machtich gestoort om de verwerping van de Mediatie / *spretaque injuria formæ*, hoewel ondertusschen Amsterdam langsaem ende slaeu was. De Koopliden aldaer op Munster handelende / seyde Koomis gesind / liepen seer voor de Stadt / ghelijck de Standen van Munster soo Edelen als Steden / ooch veel Geestelijcke desgelijcx op den Bisschop t'onvreden waren.

De Colonel Wielich de antwoort van haer Ho. Mog. van den sestienden eerst s'anderen daegs ontfangen hebbende / verklaerden daer op / dat hy met d'andere aenwesende Chur Ments, Ceulen, ende Nyborgsche Afgesanten moest spreechen. Sulcx ghedaen hebbende / gaf den negentienden op de vrage van haer Ho. Mog. of hy van wegen de Bisschop de Mediatie aennam, een contrevrage, of haer Ho. Mog. verstonden, dat de stilstant van wapenen soude geschieden voor de Mediatie, of te gelijck met de Mediatie, of dat de Mediatie simpelijck soude ghescheiden sonder de stilstant? sulcx was 't geene men in Hollandt noemt wisje, wasje, in 't Frans / Gallimatias, immers haer Ho. Mog. verklaerden 't niet satisfactoir, gelijck mede niet wat ter selver tijdt Wylich weder inbracht tot excuse van de opbreeckinghe des Briefs. Dit was vrydaghs. De Provincien alle waren seer resolut / in Hollandt alleen waren Dorth ende Amsterdam ongereedt / hadden ghescheven om last. Niettemin in Hollandt is genomen een resolutie / die s'anderendaegs / synde Saterdach den twintichsten October gebracht aen haer Ho. Mog. wiert gheconverteert in een Generaliteyts resolutie / de Heer Crants van wegen Over-Yssel presiderende / ende luyde als volgt.

In deliberatie geleyt zijnde, is goetgevonden ende verstaen, dat al noch met allen ernst sal werden ghepousseert ende ghepromoveert de *Mediatie* uyt den naem ende van wegen desen Staet aen den *Bisschop* ende de Stadt van *Munster*

 aenge-

aengeboden tot assopissement van de differenten tusschen de selve ontstaen, ende dat den Hoochgemelte Heere Bisschop al noch serieuselijck sal werden versocht de voorsz. aengebodene Mediatie van sijne zijde mede voor aenghenaem te willen houden, met gereitereerde verseeckeringe dat haer Mo. Mog. intentie geensints is, den selven in 't recht ofte respect, 't welck hem als Lant-Furst is competerende, in eenigen deele te vercorten, ende dat haer Ho. Mog. oock geensints gesint zijn, de voorsz. Stadt yets te raden, ofte de selve tot yets t'induceren, 't welck haeren schuldigen plicht tegens haren Landt-Furst ende Heere contrarieren mochte, maer in tegendeel van dien alles daer heenen te helpen dirigeren, ten eynde eene goede ende rechtmatige vergheliickinge tot wederzijdts contentement ghetroffen mochte werden: Zijnde voorts mede goet gevonden ende verstaen, dat de Heeren Gedeputeerden van desen Staet in 't Sticht van *Munster* tot meerder advancement van 't werck der voorsz. *Mediatie* by haer Ho. Mog. gelast sullen werden haer binnen de voornoemde Stadt van *Munster* te vervoegen, ende aldaer by alle bequame officien te trachten de gemoederen van die van de Magistraet der selver Stadt tot alle ghevoechlijckheyt, ende aenneminge van redelijcke voorslagen te disponeren, oock uyt die van de selve Magistraet te vernemen wat expedienten, wegen ende middelen, de selve de sortabelste souden mogen achten, omme tot eene minnelijcke vergelijckinge ofte gewenschte uytcomste van de voorgeroerde differenten ende swarigheden te geraecken, ende 't selve inghenomen hebbende, wederom by den hoochgem. Bisschop te laboreren, omme de selve te disponeren tot aenneminge van soodanige voorslagen, als sy Lieden nae gehoudene communicatie met die van de voornoemde Stadt als boven, sullen oordelen van de meeste redelijckheyt ende van de beste apparentie te wesen: Des, dat om alle verdere kleynigheyt te vermyden, de gemelde Heeren Gedeputeerden van desen Staet, met een suffisant Convoy onder het beleydt ende commande van den Heere *Rhyngrave*, Commissaris Generael van de Ruyterie van desen Staet (daer van hem Acte sal werden gedepescheert) binnen de voornoemde Stadt geconduiseert, ende allenthalven geappuyeert sullen werden. Ende werden de Heeren *Schooek, Merode, Oostdorp*, Raedt Pensionaris *de Wit*, ende andere haer Ho. Mo. Gedeputeerden tot de saecken van *Munster* mits desen versocht ende ghecommitteert om met ende nevens eenige Heeren Gecommitteerden uyt den Raet van State, by haer E. selfs te nomineren, een Concept van *naerder Instructie* voor de opgemelde Heeren Gedeputeerden aen den *Bisschop* ende Stadt van *Munster*, mitsgaders voor den gedachten Heere *Rhyngrave*, tot uytvoeringe ende executie van 't gunt voorsz. is, noch desen namiddach op 't papier te brengen, ende daer van, als oock van 't geene tot verdere uytvoeringe ende executie van 't voorsz werck van nooden soude mogen zijn, noch desen avondt aen hare Ho. Mog. rapport te doen. Sullende extract van dese Resolutie ghesonden werden aen de gemelde Heeren hare Ho. Mog. Gedeputeerden naer *Munster*, om te strecken tot de selver narichtinge. De Heeren Gedeputeerden van de Provincien van *Zeelandt* ende *Vytrecht* hebben in de voorsz. conclusie gheconsenteert op het behagen van de Heeren hare Principalen.

De Instructie / so voorgaende als nu nadere / waren luydende als volght:

Instru-

Instructie van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden voor de Edele gestrenge wijse ende voorsichtige Heeren Henrick vander Capelle to Rhyssel *Heer van* Essel *ende* Hasselt, &c. *Burgemeester der Stadt Zutphen*; Abraham van Beveren *Heer van Oost ende West-* Barendrecht, *Out Burgemeester der Stadt Dordrecht*; Roelof van Langen, *Burgemeester der Stadt Campen, respective Gedeputeerden in haer Ho. Mog. Vergaderinge van wegen de Provincien van Gelderlandt, Hollandt ende Over-Yssel; ende* Jacob van Borssele vander Hooge, *Gecommitteerde in den Raedt van State der voorsz. Vereenichde Nederlanden, gaende van wegen desen Staet in Deputatie naer den Heere Bisschop ende de Stadt* Munster, *waer na sy sullen hebben te reguleren.*

DE gemelde Heeren hare Ho. Mog. Gedeputeerden, sullen haer ten spoedichsten over den cortsten ende bequaemsten wech op de reyse begeven, ende de selve sonder intermissie voltrecken.

2. Omtrent de Stadt ofte plaetse ghekomen zijnde daer den hoochgemelde Heere *Bisschop* sal sijn aen te treffen, sullen sy daer van advertentie gheven aen sijn Furstel. Doorl. om op hare receptie ordre gestelt te worden.

3. Gelijcke advertentie sullen sy mede geven aen de Heeren Burgemeesteren ende Raedt der Stadt *Munster*, soo wanneer sy daer omtrent sullen sijn aengekomen.

4. Nae de voorsz. receptie, ende versocht, oock becomen hebbende audientie by den Heere *Bisschop* van *Munster*, sullen sy overleveren hare Brieven van Credentie, ende doen eene complimentaire Propositie.

5. Ende daer nevens representeren ende verthoonen het vredelievent ghemoet van haer Ho. Mog. ende hoe geerne de selve soude sien, dat de differenten ende misverstanden tusschen sijne Furstel. Doorl. ende de voorsz. Stadt ontstaen, in der minne uyt den wech mochten werden ghelecht ende gheassopieert.

6. Dat haer Ho. Mog. groot interest nemen in het welvaren van hare Naeburen.

7. Ende in den vryen cours van de *Commercie*, als sijnde de senuen van alle Staten ende Republijcken.

8. Dat haer Ho. Mog. derhalven haere *Mediatie* tot nederlegginghe van de voorsz. differenten ende misverstanden by Missive van den *dertichsten Augusti* lestleden hebben aengeboden.

9. Ende om haren ernst daer omtrent te betoonen, noodich hadden geacht hun Heeren Gedeputeerden uyt haer middel, ende uyt den welgemelde Raedt van State expresselijck derwaerts af te senden.

10. Sullen dienthalven voor al insisteren op de acceptatie van de voorsz. *Mediatie.*

11. Ende wederzijdts ten eersten met allen ernst ende yver instantie doen op een stilstant van wapenen.

12. Oock ten selven eynde haer gesamentlijck ofte apart begeven en transporteren binnen de Stadt *Munster*.

13. Daer toe allegerende ende ghebruyckende alle bedenckelijcke redenen ende motiven van inductie.

14. Ende in cas den meer hoochghem. Heere *Bisschop* boven vermoeden de *Mediatie* van haer Ho. Mog. soude difficulteren aen te nemen.

15. Oock *stilstant* van wapenen afslaen.

16. Sullen de meergem. Heeren Gedeputeerden haer reguleren, ende alles doen in conformiteyt van haer Ho. Mog. secrete resolutien hun albereyts gegeven ofte noch nae te senden.

17. Met de *Ministers* van Coningen, Republijcken, Princen, Potentaten ende Stenden, met hare Ho. Mog. in Alliantie, Vriendtschap ende Neutraliteyt staende, die hun aen 't Hof van den Heere Bisschop van *Munster* souden mogen bevinden, sullen de voornoemde Heeren hare Ho. Mog. Gedeputeerden nae gewoonte correspondéren, mits in alle occurrentien nae gelegentheyt houdende rangh, sessie, ende præeminentie desen Staet naer de Republijcke van *Venetien* immediatelijck, ende buyten alle controversie competerende.

18. De gemelde Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden, sullen haer nevens dese Instructie reguleren ende soecken te effectueren alle 't geene hun by aenschryvens hier nae op de voor te vallen saecken, soude mogen werden in mandatis gegeven.

19. Ende hare Ho. Mog. van hare aencomste omtrent *Munster*, ende by den Heere Bisschop datelijck adverteren, oock daer nae van tijdt tot tijdt pertinentelijck overschryven 't geene by haer aldaer inghevolge van desen haren last ende Instructie sal sijn ghedaen ende verricht, ende wat hun daer op bejegent ende wedervaert.

20. Oock de secreetste saecken die dat sullen vereysschen adverteren aen de Griffier van haer Ho. Mog. volgens der selver resolutie van den *een en twintigsten* July *sestienhondert een en vijftich* op de groote Zale van 't Hof alhier genomen.

21. Ende t'haerder wedercomste van hare verrichtinghe ende wedervaren aen haere Hooch Mogende rapport doen, ende schriftelijck Verbael overleveren.

22. Van gelijcken sullen de gemelde Heeren Gedeputeerden volgens haer Ho. Mog. resolutie van den *sestienden* October *sestienhondert ses en vijftich* binnen den tijdt van twee, ende ten uyttersten drie maenden naer hare voorsz. t'huyscomste ende gedaen rapport, hare Declaratie moeten overleveren.

23. Noch sullen sy Heeren Gedeputeerden gehouden zijn, de stucken uyt de Griffie van hare Ho. Mog. die hun onder behoorlijcken inventaris ende recipisse mede gegeven of toegesonden souden mogen werden, omme sich daer van te dienen in 't uytvoeren van hunnen last, t'haerder wedercomste hier te Lande, nevens hun voorsz. verbael, by Intreckinge van de voorsz. Inventaris, behoorlijck te restitueren, ende daer nevens oock onder inventaris over te leveren, alle soodanige ende originele ende andere stucken, als haer Ed. geduerende

rende dese hunne Commissie becomen sullen hebben, om als dan ter Griffie voorsz. gedeponeert te werden.

24. Eyntelijck sullen de gemelte Heeren Gedeputeerden punctuelijck achtervolgen hare Ho. Mog. resolutie van den *tienden* Augusty *sestien hondert een en vyftich*, tegens het nemen van vereeringen, giften, Gaven ofte geschencken genomen, ten welcken eynde Extract van de selve resolutie hier naer volcht geinsereert.

Hier nae volchde de Resolutie van den tienden Augusty sestien hondert een en vijftich, tegens 't nemen van vereeringen/ giften/ etc.

Naerdere Instructie van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael, der Vereenichde Nederlanden, voor de Edele Gestrenge wijse ende voorsichtige Heeren Hendrick vander Capelle to Ryssel, *Heer van* Eissel *ende* Hasselt, *&c. Borgemeester der Stadt* Zutphen, Abraham van Beveren, *Heer van Oost ende West* Barendrecht, *out Burgemeester der Stadt* Dordrecht, Roelof van Langen, *Burgemeester der Stadt* Campen, *respective Gedeputeerden in haer Ho. Mog. Vergaderinge, van wegen de Provintien van Gelderlandt, Hollandt ende Over-Yssel, ende* Iacob van Borselen van der Hooge, *Gecommitteerde in den Raedt van State der Vereenichde Nederlanden, sijnde van wegen desen Staet in Deputatie naer den Heere Bisschop ende Stadt van Munster, waer naer sy hun sullen hebben te reguleren.*

DE gemelte Heeren Gedeputeerden, sullen den Hoochstgedachte Heer Bisschop al noch serieuselijck versoecken de aengeboden Mediatie van desen Staet, tot nederlegginge der differenten, tusschen den selven ende de voornoemde Stadt *Munster* ontstaen van sijn zijde, mede voor aengenomen te willen houden, met gereitereerde verseeckeringe, dat haer Ho. Mog. intentie geensints is, den selven in 't recht ofte respect, 't welck hem als Landt-Vorst is competerende in eenigen deele te vercorten; ende dat haere Ho. Mog. oock geensints gesint en sijn de voorsz. Stadt yets te raden ofte te induceren, 't welck haren schuldigen plicht tegen haer Lant-Furst ende Heer contrarieren mochte, maer in tegedeel van dien, alles daer heenen te helpen dirigeren, ten eynde een goede ende rechtmatige vergelijckinge tot wederzijts contentement ghetroffen mochte werden.

2. Des sullen de selve Heeren Gedeputeerden oock neffens de andere devoyren tot acceptatie van de voorsz. mediatie te doen, ernstelijck insteren, dat van de zijde van de hoochgemelde Bisschop mede aenstonts worden *opghesschort ende gheschorst* alle acten van hostiliteyt op ende tegens de voornoemde Stadt aengevangen.

3. Ende sullen de selve Heeren Gedeputeerden onder beneficie van dien gemunieert, met behoorlijcke letteren van *saufconduit* van de meer hoochgemelde Heere Bisschop sich nae de voornoemde Stadt vervoegen, ende aldaer

by

by alle bequame officien trachten de gemoederen van die van de Magistraet der selver Stadt tot alle ghevoechlijckheyt ende aenneminghe van redelijcke voorslagen te disponeren, oock uyt die van de selve Magistraet te vernemen, wat expedienten, wegen, ende middelen de selve de sortabelste souden mogen achten, om tot een minnelijcke vergelijckinge ofte gewenste uytcomste van de vorgeroerde differenten ende swaricheden te geraecken.

4. De gemelde Heeren Gedeputeerden sulcx ingenomen hebbende sullen sich wederom by den hoochgemelten Bisschop vervoegen, ende laboreren, om de selve te disponeren tot aenneminge van soodanige voorslagen, als syluyden naergehouden communicatie met die van de voornoemde Stadt als vooren, sullen oordeelen van de meeste redelickheyt, ende van de beste apparentie te wesen.

5. Doch of 't ghebeurde buyten vermoeden, dat de meergedachte Bisschop mochte blyven difficulteren, de voorsz. aengeboden Mediatie aen te nemen, ende den gherequireerden stilstant van Wapenen *simul & semel* te accorderen, ende toe te staen, ofte ook swaricheyt maeckte, de opgemelte *saufconduits*, ten fine vooren te doen depescheren, ofte een ander van de voorsz. *drie* saecken quame te dilayeren.

6. Sullen sy Heeren Gedeputeerden in sulcken cas hun hebben te vervoegen nae de Troupes van desen Staet ghecommandeert by den Heer *Rijn-Graef*, Commissaris Generael van de Ruyterye deser Vereenichde Nederlanden, ofte den selven Heer Rijn-Graef aenschryven, de selve Troupes te doen avanceren als haer Ed. sullen oordeelen te behooren.

7. Door de welcke sy Heeren Gedeputeerden hun in alle verseeckertheyt sullen doen conduiseren binnen de voornoemde Stadt.

8. Ende aen de Magistraet aldaer aenbieden de Mediatie van desen Staet, oock de selve disponeren tot alle ghevoechlijckheyt ende aenneminge van redelijcke voorslagen, ende uyt haer als hier vooren is geseyt, vernemen wat expedienten, wegen ende middelen de selve de sortabelste souden achten, om tot een minnelijcken vergelijckinge ofte gewenste uytcomste van de voorgeroerde differenten en swaricheden te geraecken.

9. Ende 't selve ingenomen hebbende sullen sy wederom naer de voornoemde Bisschop gaen onder ghenoechsame voorgaende verseeckertheyt om de selve te disponeren tot aenneminge van soodanige voorslagen, als syluyden naergehouden communicatie met die van de voornoemde Stadt sullen oordeelen van de meeste redelijckheyt ende van de beste apparentie te wesen.

10. Edoch sullen de voornoemde Heeren Gedeputeerden by der selver aencomste in de voorsz. Stadt oock met de Magistraet spreecken, ofte sy de Troupes ofte hoe veel van dien binnen de voornoemde Stadt souden desireren te hebben tot haer defentie.

11. Daer mede sylieden, dan de voornoemde Magistraet sullen accommoderen.

12. Ende sy Heeren Gedeputeerden de voornoemde Magistraet van wegen haer Ho. Mog. verseeckeren, dat de meergemelte Troupes, haer ghetrouwelijck assisteren sullen, *sonder yets tot nadeel ofte prejuditie van de vrye gerechtigheyt van de*

selv

selve Stadt te attenteren, met presentatie, des noodt, dat de voorsz. Troupes den Eedt sullen doen de voornoemde Stadt, gedurende hun verblijf aldaer gehouw ende getrouw, ende de voornoemde Magistraet ghehoorsaem te zijn, onvermindert den Eedt aen desen Staet gedaen.

13. Ende sullen de voornoemde Heeren Gedeputeerden in sulcken gevalle de Officieren der voorsz. Troupes, uyt den naem ende van wegen haer Ho. Mog. vermanen ende lasten, de voorsz. Stadt, als vooren gehou ende getrou, oock de voornoemde Magistraet, gedurende haer verblijf aldaer, gehoorsaem te zijn, mits dat syluyden egeen uytvallen buyten de selve Stadt sullen hebben te doen maer haer continueren binnen de wercken van dien.

14. Des sullen de meergemelte Heeren Gedeputeerden tot uytvoeringhe van dese hare Ho. Mog. goede meeninge ende intentie gebruycken soodanige goede conduite ende directie, als haer Ed. ten fine voorsz. sullen bevinden sortabelst, ende bequaemst te zijn.

15. Sullende voorts sy Heeren Gedeputeerden den Heer *Rijn-Graef* van tijdt tot tijdt kennis geven van de plaetse haerder verblyf, sal haer mede toegesonden worden de Instructie voor den gemelten Heer *Rijn-Graef* gearresteert, om te strecken tot der selver naerrichtinge.

Aldus ter Vergaderinge van de hoochgemelte Heeren Staten Generael gedaen den *twintichsten October sestien hondert seven en vyftich*, was geparapheert *Wern. Cram*, vt. Ter Ordonnantie van de selve was geteeckent. *N. Ruysch.*

Instructie voor den Heere Frederick Magnus Wilt *ende* Rijn-Grave, *Grave van* Solms, *Heere van* Fustingen, *&c. Commissaris Generael van de Ruyterie der Vereenichde Nederlanden, Collonel Gouverneur der Stadt* Maestricht, *Commanderende de Troupen van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, gedestineert tot employ begrepen in dese naervolgende artyculen.*

SAl op 't spoedichste nae ontfang van de ordre van hare Ho. Mog. ende dese Instructie haer Transportere in persoon na de Stadt *Grol.*

2. Ende aldaer aengecomen zijnde, ten eersten nasien, ende doen nasien, of alle Compagnien te Paert ende te Voet, begrepen in de Lyste hier nevens gaende; met complete Officieren aldaer sijn aengecomen, mitsgaders oock de hooge Officieren begrepen in de naerdere Lyste, oock hier by gevoecht.

3. Ende eenich ghebreck daer omtrent bevindende, sal de gebreeckige op 't spoedichste nochmaels doen beschryven, om sich aensiens Briefs derwaerts te transporteren, ende daer van kennisse geven, soo aen hare Ho. Mog. als aen de Heeren van den Raedt van State.

4. De Compagnien te Paerdt ende te Voet ter voorsz. plaetse sijnde gearriveert, sal hy de selve naer Crijchs-gebruyck verdeelen in verscheyde Troupen, onder de respective hooge ende andere Officieren met de beste ordre ende ten meesten dienste als gevoechlijck sal connen geschieden.

5. Sal de selve Troupen in de voorsz. Stadt, ende op naeste Dorpen ende gehuchten met goede ordre doen logeren, de selve allesints doen betalen, ende goede discipline houden dat geene clachtenaen den Staet daer over mogen soo comen.

6. Sal, tot *Grol* aengecomen zijnde, ten eersten sijne aenkomste notificeren aen de Heeren Gedeputeerde van desen Staet aen de Heere Bisschop ende de Stadt van *Munster*, nu tot *Steenfurt* zijnde, ofte tot soodanige plaetse, daer de selve haer mochten ophouden.

7. Ende van den beginne aen, oock van tijdt tot tijdt de selve bekent maecken, den toestant van de troupen te Voet ende te Paert soo by hem zijn.

8. Ende ordre van de selve verwachten, of en wanneer sy haer souden willen doen conduiseren binnen de Stadt van *Munster*, ende op wat tijdt ende plaetse sy sullen goetvinden, dat hy haer met sijne onderhebbende Troupen tot dien eynde sal wachten ofte rescontreren.

9. Ende die ordre ontfangen hebbende aenstonts opsitten ende *marcheren*, door de bequaemste wegen, ende in't geleyde van de opgemelte *Heeren haere* Ho. Mog. Gedeputeerden hem in alles reguleren naer de *ordre* die de selve van wegen haer Ho. Mog. hem sullen voorschryven.

10. Sal allesints in 't logeren ende in de marche houden goede discipline, belettende alle foules, declineren alle rencontren ende offensen, soo veel moghelijck, om de voorsz. Heeren Gedeputeerden met seeckerheyt te brengen binnen de voorsz. Stadt.

11. Ende indien echter, onaengesien alle gepleeghde ordre ende voorsichtigheyt de selve op den wech eenige rencontre mochte vinden, ofte dat *yemandt wie hy sy*, hem den toeganck tot de voorsz. Stadt mochte soecken te beletten, sal hy na Krychs-ghebruyck, de Gedeputeerden den vryen ende verseeckersten toeganck na de voorsz. Stadt by wegen van wapenen soecken te openen ende effective te procureren, observerende in alles Capiteynen ende Soldaetschap nae gelegentheyt van saecken.

12. Omtrent de Stadt gecomen zijnde, sal op de gevoechlijckste ende seeckerste maniere sich dicht onder de selve camperen, afwachtende de ordres die de Gedeputeerden van hare Ho. Mog. hem sullen laten toecomen, aengaende het intrecken van de voorsz. Militie, ofte eenich gedeelte van de selve, het sy te paert ofte voet, soo als met de Magistraet der voorsz. Stadt door de voornoemde Gedeputeerden sal sijn versproocken.

13. Ende in cas maer een ghedeelte van de voorsz. Troupen op ontfangen ordre in de Stadt werde ingelaten, sal de selve doen geleyden ende commanderen door een van de Colenellen, by hem daer toe, met communicatie als vooren te verkiesen, ende den selven, oock alle de andere hooghe ende lage Officieren lasten, dat sy binnen de Stadt zijnde, haer precise reguleren na de bevelen die de Gedeputeerden van haer Ho. Mog. haer sullen laten toekomen.

14. Sich dan voorts onthoudende met de resterende Troupen ter plaetse daer hy met communicatie van de Heeren Gedeputeerden met het meeste gemack ende seeckerheyt van sijne Troupen sal gheraden oordeelen, houdende oock aldaer exacte discipline.

Ende

15. Ende sal van daer houden eene dagelijcxe correspondentie met de voorgemelde Heeren Gedeputeerden, om op der selver ordre de Stadt wederom te naderen, ofte andersints te doen soo als de selve van wegen hare Ho. Mog. hem ordonneren sullen.

16. Ende ingevalle de officien by de voorgemelde Heeren Gedeputeerden aen te wenden van sodanigen operatie ende succes mochten zijn, dat den Heer Bisschop van *Munster*, sijne belegheringhe voor de voorsz. Stadt quame op te breecken, ende sijne Troupen af te leyden, sal hy oock, nochtans met voorgaende communicatie ende ordren van voorghemelde haer Ho. Mog. Gedeputeerden, met sijn onderhebbende Troupen hem mogen weder begeven, tot, op, ende omtrent *Grol* van het voorsz. eerste rendevous.

17. Sal van tijdt tot tijdt aen haer Ho. Mog., selfs door expressen, als het noodich is, kennisse gheven van alle saecken van consideratien, die hem in de expeditie van dese haer bevelen souden mogen voor komen.

Aldus gedaen ende gearresteert ter Vergaderinge van de hoochgem. Staten Generael, in den Hage den *twintichsten October sestienhondert seven en vijftich.*

Ten selven tijde wierdt soo aen de den Heer Bisschop, als aen de Heur ende Vorsten van Ments, Trier, Colen ende Nyborch gheschreven/ *mutatis mutandis*, den volgenden Brief.

WY hadden geensints getwijffelt of souden onse welgemeende officien van mediatie aengeboden, uyt eene Christelijcke genegentheyt tot den welstant, ruste ende vreede van onse Nagebuyren, daer by wy mede in verscheyden respecten soo hoochlijck sijn geintereseert, soo wel by den *Heere Bisschop*, als by de Regeringe van de Stadt van *Munster*, met reciproque genegentheyt aengenomen sijn geweest: Edoch naedemael het den selven *Heere Bisschop* tot noch toe gelieft heeft onaengesien de oprechte ende ongeveynsde verseeckeringen van onse goede ende salutaire intentie in 't geene voorsz. is aen hem iterativelijck gedaen, de voor geroerde onse aengebodene mediatie soodanich te decli-neren, dat de Heeren onse Extraordinaris Gedeputeerden tot bevorderinghe van soo heylsamen werck als boven expresselijck afghesonden van sijn L. niet konnen ontfangen eenige ouvertures, van soodanighe voorslagen ende expedienten, als waer door sijn L. van sijne zijde soude oordeelen het voor geroerde gewenschte oochmerck bereyckt te connen werden: Ende wy echter van onser zijde genegen blyvende daer toe het onse na uytterste vermogen te contribueren. Soo hebben wy goet gevonden de ghemelde Heeren onse Extraordinaire Gedeputeerden ten dien fine te ghelasten dat sy Lieden haer *binnen de voorsz. Stadt Munster sullen hebben te vervoegen*, ende aldaer by alle bequame officien te trachten de ghemoederen van die van de Magistraet der selver Stede tot alle gevoechlijckheyt ende aenneminge van redelijcke voorslagen te disponeren: Ende alhoewel wy geensints twijffelen, ofte sal den wel-gemelden *Heere Bisschop*. so veel in hem is, alle goede ordre stellen ende de noodige voorsieninge trachten te doen, ten eynde de gemelde Heeren onse Gedeputeerden allenthalven

ongemolesteert ende onbeschadicht mogen passeren, ende repasseren, dewyle nochtans ende 't gebruyck van Natien ende de gerequireerde voorsichtigheyt van wel geconstitueerde Overigheden, niet toe en laten dat de persoonen van hare Gesanten *geexponeert werden het perieul* omme door eenige Krijchs-knechten die de dagelijcxse ervarentheyt geleert heeft, ooek wel dickwils buyten de intentie van haere Meesters veele insolentien te committeren, mishandelt ofte met eenige incivihiteyten bejegent te werden: So hebben wy geraden gevonden tot verhoedinge van diergelijcke in de voorsz. gelegentheyt de ghemelde Heeren onse Gedeputeerden met een geproportioneert Convoy te doen conduiseren ende escorteren, daer van wy ons verplicht ghevonden hebben uwe Cheur-Furstel. Doorl. midts desen ende hier nevens de Heeren Cheur ende Fursten van Colen, Trier, Bisschop van Munster ende Hartoch van Nieuwburch te præadverteren, ten eynde de selve van onse goede intentie gheinformeert zijnde, oock daer van *behoorlijck kennisse moge gheven aen de Commandanten over des selfs Militaire Troupes by ofte omtrent de voornoemde Stadt*, ende voorts sulckx ende daer 't behoort, op dat de voorsz. Commandanten ofte anderen uyt de aenkomste van 't voorsz. ons Convoy door oncunde te onrecht geene umbragie opnemen, ende alsoo alle sinistre voorvallen, voorsichtelijck ghepreveniecrt werden mogen, want ghelijck onse begeerte geensints is dat door 't meer gheroerde ons Convoy eenige de alderminste onghemacken aen de Onderdanen van de meer wel-gemelten *Heere Bisschop* ofte aen die geen die de selve ten dienste staen, ofte tot assistentie sijn toeghesonden, directelijck ofte indirectelijck werde toegebracht, soo soude het ons oock ten hoochsten leetwesen dat het sy by faute van behoorlijcke kennisse ende ordre, 't sy door eenighe *onbehoorlijcke opgenomen umbragie ofte andersints, eenich ongemack ofte empeschement aen de meer gemelde Heeren onse Gedeputeerden ofte aen der selver byhebbende Convoy directelijck ofte indirectelijck aenghedaen ofte toegebracht wierde*, te meer alsoo by ghevolge daer uyt noodtsaeckelijck *swaerdere ongheleghentheden ende onheylen* souden comen te resulteren, die wy ons versekert houden dat uwe Chur-Furstel. Doorl. van haere zijde, ende voor soo veel de selve aengaet in alle manieren sal trachten te verhoeden, ghelijck wy van onser zijde met alle sorchvuldigheyt ende oprechtigheyt sullen laboreren, ende doen laboreren, ten eynde tusschen den meer gemelden *Heere Bisschop* ende de meer ghenoemde Stadt van *Munster*, eene goede ende rechtmatige vergelijckinge tot wederzijdts contentement getroffen moge werden, daer toe wy den Almogenden bidden sijnen genadigen zegen te willen verleenen, in wiens heylige beschermiinge Wy Cheur-Furstel. Doorl. midts desen beveelen. Gheschreven in den Hage den . . . . 1657.

Soo haest als de Heer Bisschop door den sijnen wierdt verstendicht hoe het hier gebaetkent was/ continueerde hy wel aen d'eene zijde het schieten/ approcheren ende belegeren/ maer oock nochtans alsoo dat hy gedurich dede handelen met die van de Stadt; wetende niet alleen van dach tot dach/ maer oock van uyr tot uyr door de verwisselingh van de gheschriften/ hoe verr af nae de Tractaten waren/ ende waer op hy konde sluyten. Eyndelijck door den Heer Wielich vernemende van de Resolutie van den twintichsten October, heeft

gaet

goet ghebonden de executie van dien te voorkomen / sluytende met die van de Stadt eer sy konden kennisse hebben van de selve Resolutie; want Ick de selve aen de Stadt sonde door drie wegen. Maer eer sulcx konde komen/ wierdt getroffen het volgende Accoordt.

In Godes Name, *Amen.*

MEn laet hier mede een yegelijck weten, alsoo tusschen den hoochwaerdichsten Vorst ende Heere, Heere *Christoffel Bernhardt* Bisschop tot Munster, &c. onsen genadichsten Vorst, ende Heere ter eenre, ende Burgemeesteren ende Raedt, als mede onder ende Meersterlieden en Amptlieden ghemeentheyt der Stadt Munster ter andere zijde, eenighe sware differenten ontstaen ende sijn hooch Vorstelijcke Genade daer op boven geschreven Stadt *Munster* met hulpe ende assistentie van eenighe Chur ende Vorsten belegert heeft, dat sulcke differenten door Godes genadigen bystant van seeckere Gedeputeerden van deses Stichts Ridderschap door haere Mediatien mediert in minne ende Vruntschap bygeleyt ende verdragen op manieren als volcht, doch met uytdruckelijck voorbehalt der oude ende nieuwe litispendentie soo hier over aen 't Keyserlijcke Hof is hangende, als mede andere rechts processen, die soo wel aldaer als oock aen 't Spiersche Camergericht ofte wat plaetse het sy noch dependeren.

1. VOor *eerst* sal alles wat volgens soodanige differenten soo wel voor als oock geduyrende de Belegeringhe van de Stadt Munster voorgevallen wederzijts *per generalem & illimitatam amnestiam* t'eenemael opgehouden eeuwich vergeten ende daer van niemandt soo wel civyl als oock Militair persoon Burger van *Munster*, Inwoonderen, bedienten, hooge ende lage Officieren ende Soldaten in specie d'overste *Lt. Levin, Frederick van Wittenbergh*, ende de Licentiaet *Druchter*, Pensionaris van de Stadt hare persoonen ende goederen binnen ende buyten de Stadt hoe de selve oock mogen namen hebben. Soo sullen oock alle gevangenen van wederzijden op vryen voeten ghestelt ende weder na huys gedimitteert worden, maer de gevangenen die haer in dienst hebben gegeven, sullen de generale amnestie mede ghenieten, ende daer by verseeckert sijn dat haer aen lyf ende eere ende goederen, geen quaet sal wedervaren.

2. Ten *tweeden*, sullen alle vreemde Volckeren die in dese Belegeringe voor de Stadt sijn ghebruyckt, ende noch voor handen zijn, neffens het grof Geschut, vuyrmeuseres ende alle andere Munitien van de Stadt af, als mede de Volckeren van desen Stift naer de Guarnisoenen gevoert, ende de aengebodene Manschap naer huys gelaten worden, daer tegen hebben Burgemeesteren ende Raedt van *Munster* verklaert ende belooft datse *drie hondert* man van hare Volckeren soo in haren dienst sijn in de Stadt behouden, ende de selve tot den naestcomende Landtdach ofte *November* Maent uyt haer eygen Stadts middelen onderhouden ende daer neffens *citra prajudicium jurium civitatis, & litispenditia* in haere Vorstel. Genade ende der Amptlieden Landt-Stenden soo wel als in der Stadts Eedt en plicht willen comen laten.

 Ten

3. Ten *derden*, sijn over een gecomen dat neffens de bovengemelte *drie honderd* Man, noch *vyf honderd* Man te voet van de Vorstelijcke *Munsterse* Lantschaps Volcker die op de selve maniere tot stichtinge van een genadicht ende onderdanighst vertrouwen in hare Vorstelijcke Genade der Landt-Stenden ende der Stadts Eedt ende plicht komen ende staen sullen *vier* Compagnien in de Stadt ghenomen logeren, ende soo wel aen hare Maentlijcke Soldie als mede servys ende Wacht-hout neffens den Commandanten uyt de ghemeene Landts middelen gepleecht ende betaelt werden, maer wegen de continuatie van 't voorsz. Guarnisoen sal men op den Landtdach Tracteren ende *quod ad cognitionem periculi & necessitatis* het in *negenden* Decembris des jongst voorleden Iaers ghegeven, ende van de Stadt *eventualiter* aengenomen Keyserlijcke bescheyt in allen wegen gevolcht werden.

Neffens bovengenoemde Volckeren sal haer Vorstelijcke Genade Lijf-Guarde te Paerde ende te Voet mede in de Stadt ghenomen ende ingelaten werden.

4. Ten *vierden*, is tot Commandante over het Crijghs-Volck ende tot bewaringe van de Stadt de Generael Wacht-Meester *Reymont* genadichst verordent ende onderdanichst aengenomen, daer neffens oock bewillight dat den selven tot stichtinge van een goet vertrouwen op sijn *Adelijcke parole* beloven sal de Stadt getrouw te zijn, ende tegen hare Privilegien, recht, *ende gerechtigheden* niets voor te nemen, maer genadichst gemelte Stadt tot haer Vorstelijcke Genade des Stifs en gemeenen Burgerschaps recht voordeel en best trouwelijck ende vlytich te bewaren, by den welcken *passu* sijn hooch Vorstelijcke Genade mede in genere belooft, als na den doodt van bovengeschreve *Reymont*, ofte als deshalven andere verordeninge noodtwendich moest gedaen zijn, datse dan met voorweten des Raedts, ende niet sonder consent van de selve een ander gequalificeert persoon gelijcker stalt tot een nieuw Commandante voorstellen ende verordenen willen, en sullen de selve en de Soldaten by voorvallende verwisseling de beloften met haer lyffelijcke Eedt altijdt doen.

5. Ten *vyfden*, is besloten dat het woort ofte *symbolum militare* van sijn Vorstelijcke Genade ende sijn reguleerden ende regerenden *successor* alse persoonelijck in de Stadt zijn, Burgemeesteren ende Raedt gegeven, maer anders ende in haer absentie van dese Burghemeesteren ende Raedt den Commandant gegeven sal worden: *interim litispendentia salva.*

6. Ten *sesten*, volgens de oude ende nieuwe rechts-proces aen 't Keyserlijcke Hof over de Stadts Sleutelen desen point, is daer hen tot een rechtelijcke uytspraeck verwesen, anders willen Burgemeesteren ende Raedt haer Vorstelijcke Genade de Poorten soo dickwils het haer genadichst believt, ende dat het nodich is openen, ende daer by schuldigen eer ende respect bewysen laten.

7. Ten *sevenden*, willen haer Hooch-Vorstel. Genade de Stadt by hare herbrachte *Vryheden, Privilegien, Gewoonheden, Rechts ende Gerechticheden* allerdinghs laten verdedigen en maintineren, daer tegen Burghemeesteren ende Raedt hebben belooft datse by den Eedt *tempore inaugurationis* ghedaen, trou ende vast blyven willen.

Voor 't laeste sijn aen wederzyden over een gecomen en is versprocken dat

dat 't geene soo in desen reces niet begrepen is ofte verandert volcomentlijck by den Schoonfleitisschen Verdrach sal blyven; en al wat hier boven gemeldt is, sal *litispendentia salva* verstaen werden.

Tot meerder versoeckeringe ende onderhoudinge deses accoorts, heeft sijn Hooch-Vorstelijcke Genade het soo wel met sijn Vorstel. secreet ende eygener handes onderschryvingh, als mede het Hoochwaerdich *Dom-Capittel* ende Deputeerden van de Ridderschap als *Mediatoris*, neffens den Eerbaren Raedt, met haren respective onderschrift ende aengheboorenen adelijcken pitschaft becrachtiget. Aldus gedaen *tot Geißen* in 't Iaer onsers Erlöser ende Salichmaker 1657. den *een en twintichsten*. onder stont

Christoffer Bernart.

(L. S. *Principis.*) (L. S. *Capituli.*) (L. S. *Civitatis.*)

Iohan vander Beeke. (L. S.)

I. van Welevelt. (L. S.)

Stephaen Valke. (L. S.)

Ferdinant van Nagel. (L. S.)

Op dese wijse is gekroont de ghenereuse Resolutie van desen Staet / in der daet veroorsaeckt door het schimpich afwijsen van de mediatie, 't welck hier by alle gesintheyt in de Regeringe qualijck / doch niet met gelijcken yver ghenomen wierdt.

Die van den Heer Raedt Pensionaris, soo in desen / als andere diergelijcke gevallen / is admirabel geweest. Soo dat van hem met recht kan worden geseyt:

Cedunt arma togæ: vincit vim provida virtus;
Trunca jacet, cerebro non operante, manus.
Vana foris sunt arma, domi nisi consilium sit.
Nil nisi Wittiade *miles agente facit.*

De Heeren Gedeputeerde sulcks tot Steinfurt vernemende / schreven aen haer Ho. Mog. ende versochten verlof om wederom te huys te komen / ende de Troupen dienvolgens weder te wenden elck nae haer oudt guarnisoen ghecommandeert; werdende alsoo desen Oorlogh geeyndicht eer hy begonnen was. De Heer Rhyngraef van hier treckende met de voorghemelde syne instructie brachte / by aldien men hem quam de wegh of passage in 't continueren te beletten / of hy de Soldaten soude mogen vyandtlijck bevechten; hem wierdt geantwoort / dat hy wist wat het Soldaetschap mede bracht. Aengaende de inquartieringhe in 't Graefschap Zutphen, wierdt aen de Regeringh aldaer gheschreven / om hem haer Commissaris by te voegen / dat alles met ordre mocht geschieden: hy quam den ses en twintichsten October tot Grol, hy vondt daer noch niemandt van de ghecommandeerde volckeren / soo dat het noch al langsamer soude zijn toegegaen. De Bisschop dede best / niet alleen voor hem selfs /

selfs/ maer oock voor de Stadt/ ja oock voor desen Staet (want men die niet begeerde/ als namaels is gebleecken) dat hy alles voor quam door 't Accoort.

Van de Stadt quamen den seven en twintichsten October de Heeren Keppel ende Knippenberch uyt het midden van den Raet aen de Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden afghesonden/ versochten audientie. Kort daer nae quam van wegen den Bisschop, hoorende dat de Stadt hadde ghesonden den Overste Luytenant Nagel; maer aen die van de Stadt was alreede eerst audientie toegeseyt/ tse sy hadden s'anderen daegs/ zijnde Sondach na de predicatie/ den selven door haer Secretaris van Peene, in haer Carosse doende halen.

't Inhoudt van hare Propositie / was de groote vreuchde der Stadt over de ghenegentheyt van haer Ho. Mog. in 't behertigen van de behoudenis der Stadt / seggende door sulcx / ende door de komste der Heeren Gedeputeerden tot mediatie/ hartgrondigen danck/ vreemt ende haer seer leedt zijnde dat het de Bisschop niet hadde willen aennemen; dat de Stadt by de Heeren Gedeputeerden van de Ridderschap seer hadde ghedrongen; dat op het vernichste voor ende by het besluyt der Tractaten die van desen Staet gheadmitteert mochten worden / ghelijck die van de Stadt van oock op het laetst tegens die van de Ridderschap uytdruckelijck gheprotesteert hadden/ dat sy van alle voorkomende onlust ende ommoet / de welcke de Heeren Staten Generael uyt de verweygerde aenneminge van haer Commissarisen nemen souden / hares deels daer van bester wijse ontschuldicht zijn.

Gelijck nu Godt beter (seyden sy) bekendt was, dat de Stadt, insonderheyt met het canonneren ende verderven van de huysen, als oock inwerpinge van soo veele gruwelijcke Bomben, Granaten, Vuyrwerck, gloeyende kogels soo barbarisch ende ongehoort toegestelt was, dat soo veel vuyr ende brandtstichten ontstaen waren, daer en boven dat het met de Stadt in 't een ende 't ander door het geduyrende dach ende nachtlijck schieten, soo was afgegaen, dat eyndelijck *summum in mora periculum*, ende wegens allenthalven verhouwenen ende verleyde passen, oock interceptie van meest alle de Boden niet weten konden of ende hoe wyt de Heeren Staten Generael aengebodene mediatie voort geset, ende de executie daer over voorgenomen soude worden, dat daerom hare Heeren Principalen eyndelijck in het gemelde verdrach op instantelijck hardt aendringen der Heeren gedeputeerden van de Ridderschap *ad interim* toestaen hadden moeten.

Even wel daer by insonderheyt aengemerckt hebbende dat de aengebodene *mediatie* ende gonstige resolutien (der welcker alsdoen den Gedeputeerden der Stadt noch niet condich was geweest) dit Tractaet noch soo vorderlijck hadt gemaeckt, ende dat veele sware ende ontydelijcke *postulata* soo wel van sijne Vorstel. Genade als het *Domcapittel* of 't eenemael voor by gegaen ende ter syde geset of tot andere by-een-comste ende verghelijckinge was uytghestelt ghe-worden.

Erkenden alsoo geerne dat naest Godt desen Staet de oorsaecke was geweest dat de Staet *Munster* van den Vorst ende grousame belegeringe bevryt wiert.

Deswegen noch bedanckende; Eyndelijck volghde de nodinge; Een kort verhael van de Tractaten deden sy daer by; namelijck na dat de Bisschop de Stadt

Stadt ontrent drie of vier weecken hart belegert/ beschoten/ ende met grouwelijcke Bomben/ Granaten/ gloeyende cogelen/ ende andere in het Christenheyt tot dato toe noch ongehoorde vyerige instrumenten by dach en by nacht onophoudelijck aengevochten/ beschadicht/ ende veel onschuldich menschen bloedt vergoten hadde: dat eerstelijck de Heeren Gedeputeerde van de Ridderschap neffens Doctor Batsen van wegen den Bisschop/ aen de Gedeputeerde der Stadt Munster de volgende *postulata Principis* mondeling hadden voorgebracht.

Dat sijn Vorstel. Genade soo wel tot sijn eygen als des ganschen Landts ende Creyts verseeckeringh op het weynichste *twee duysent* man te voet ende dan etlijcke paerden (doch sonder benoeminge van 't getal) tot besettinge in de Stadt hebben wilde, alsoo hy met eenen geringen *præsidio* sich daer in niet verseeckeren conde, aenghesien de Stadt vreemde uytlandtsche hulp ende vreemdt Guarnisoen innemen, ende alsoo de gansche Stadt neffens de Religie hadde willen dericliteren.

By soo verre de Stadt sich hier over wilde verclaren, soo soude de Bisschop sich *ratione privilegiorum & amnestiæ* vinden laeten, doch tot daer en toe conde hy sich tot geene van den Ridderschap voor geslagene *armistitie* in laten.

Hoewel nu so wel die van de Ridderschap, als oock die van de Stadt, daer tegens veele *remonstratien* hebben ghedaen, in specie dat dese Landtschap niet bestandt en ware een sulck groot aental van Volck in de Stadt alleen te onderhouden, en dat die van de Ridderschap daer toe in het minste niet en gedachten te contribueren. Sijn Vorstelijcke Genade sonder dat soo veele Soldaten te voet in dienst niet hadde, met meerders; Soo heeft dan noch de selve van sijnen *Postulato* niet afstaen willen, maer geantwoort, men soude hem maer oock voor het volck ende onderhoudt sorgen laten, die Ridderschap soude daer mede niet beswaert werden, hy moeste de Stadt eenmael tot schuldige gehoorsaemheyt brengen, en sich van die sulcx verseeckeren dat hy aldaer *cum securitate* sijn ende sijne Residentie conde hebben.

Dienvolgens heeft *Doctor Batzen* sich vernemen laten, dat de Vorst de gepretendeerde besettinge van *twee duysent* man op ontrent *twaelf* of *veertien hondert* man te voet ende *twee hondert* paerden reduceren wilde, edoch alsoo dat de selve in sijnen Eedt bloot ende absoluyt staen, gelijck dan oock de aenordeningh ende de be-eedinge des *Commandants* hem privative gelaten, de selve oock aen de Stadt geensints gesworen sijn soude. De Bisschop wilde verder over der Stadt Poorten, Sleutels, Muyren, wallen, ende andersints *super jure præsidii*, ende wat daer van dependeert, de vrye handt ende dispositie hebben, ende dat woort *sive symbolum militare privative* alleen uytgeven.

Dat *fœdus ansæaticum* liet sijn Vorstel. Genade aen sijnen plaetse gestelt zijn. Doch de Stadt soude alleen *novis fœderibus*, soo wel de *præterito* als *future* renuncieren ende ghenoechsame verseeckeringe doen dat sy in *futurum* geene nieuwe *fœdera* souden soecken of willen ingaen, by verlies van alle hare *Privilegien*.

De Vorstelijcke besettinge in de Stadt, soude continueren *usque ad decisionem litis in aula Cæsarea pendentis*.

Wanneer nu de Stadt sich in voegen voorsz. wilde accommoderen, soude

ſijn Furſt. Genade gemeent zijn de Stadt by haren van den Roomſchen Keyſeren en ſijn Furſt. Gen. Anteceſſoren bewijſlijck hergebrachte privilegien genadichſt te laten.

In contrarien gevallen ſoude ſijn Furſt. Gen. even ſoo weynich als de Geallieerde Chur ende Furſten van de belegeringhe af ſtaen, maer *punctum honoris & quidem transcendentem ſimulque communem imperii cauſam* daer uyt maecken, ja de toekomende Keyſerlijcke capitulatie uytdruckelijck inſereren laten dat voor allen de Stadt *Munſter* dat Furſtelijck *præſidium* innemen, ende alſoo tot ghehoorſaemheyt gebracht ſoude worden.

Dat ſijn Furſt. Gen. diſputeerde tegenwoordich het *jus præſidii* met het *Canon*, doch wanneer hy in de wallen quam, ſoo ſoude hy de *privilegia* diſputeren (dat is wechnemen) maer wanneer hy verder ende in de Stadt ſoude komen, ſoo ſoude over der Burgeren *lijf, goedt* ende *bloedt* diſputeren, ende koppen ter neder laten ſlaen.

Die correſponderende Chur ende Furſten hadden aen ſijn Furſtel. Gen. als oock der ſelver Generaels perſoonen gheſchreven ende de ſelve bereyts ſterck geinciteert ende aengemaent tegens de Stadt met meerder *ernſt ende ſcharpte* te procederen, jae gelijckſaem verwyts wyſe voor geworpen *hoe 't quam* dat ſy ſoo langen tijt voor een ſulcke Stadt toe-brachten: in ſpecie hadden ſijn Furſt. Gen. tot *Ments* ſijner Generael Wachtmeeſter *Lucas Pyck* aengheſchreven ende onder andere veele nieuwe gheinventeerde vuyr-kogelen ende *Inſtrumenta* toegheſchickt, met vermaninge van der ſelven effect eene preuve te nemen. Syn Chur-Furſtel. Doorl. tot *Keulen* hadde oock nevens andere Chur ende Furſten ſich tegens ſijne Furſtel. Gen. door den Generael Wachtmeeſter *Landberg* gheoffereert, dat hy ſoo wel meer *Volck* als *Ammunitie*, in ſpecie 't gene Chur-Keulen tot *Arnsbergh* hadde overvloedich, wilden toeſchicken, met die bevel aen de Generalen, dat ſy niet nalaten en ſouden wanneer ſchoon alle hare volckeren daer op gaen, ende niet een eenſich man daer van komen ſoude; nu ware het wel ſijn Furſtel. Gen. leet dat de Stadt alſoo verdorven ende haer die extrema over den hals komen ſouden, maer dewijl hoochgedachte Heeren Chur ende Furſten reputatie hier by ten hoochſten geintereſſeert was, ſoo moeſt ſijne Furſtel. Gen. ſijns deels het daer by laten, ende wiſte nu meer den vreemden Generalen de handen verder niet te binden, inſonderheyt daer de gheconfœdereerde Chur ende Furſten by geduyrende belegeringh een aenſienlijcken Afgeſanten afgheſchickt hadden, die ſich in namen ſijner Heeren principalen (ghelijck der Stadt Gedeputeerden wel wiſten) van ghelijcken met groote dreygementen hooren lieten.

Ende hadden de Heeren Gedeputeerde van de Ridderſchap bericht, dat ſich een van den voornaemſte *Dom-Capitularen* uytdruckelijck had laten verluyden, *het ware beter geene als een rebelliſche Stadt te hebben.*

De Stadt hadde oock geen ſecours van de Heeren Staten te verwachten, en wanneer het ſchoon gheſchiede, ſoo ſouden ſy ſich het gantſche Roomſche Rijck op den hals halen.

De Credentiael van de Biſſchop voor den Overſte Luytenant Nagel, aenmerckelijck zijnde, volcht.

Mynen

Mynen vriendelijcken *dienst* ende wat anderfints meer liefs ende goedts in myn vermogen is, te vooren, Edele, gestrenge, wyse ende voorsichtige besonders lieve Heeren. Ick erinnere my als noch goederwyse welcker ghestalt my de Heeren op der Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden hun gegevene Instructie soo mondelijck als schriftelijck lieten aengelegen zijn, dat die tusschen my ende myne Stadt *Munster* sich een tijdt langh onthoudene strydigheyt in der minne wech ende by gelecht mocht worden; nademael nu door Godts ghenadige toelatinge, beschickinge, ende de bemoeyenisse van onsere Ridderschaps Gedeputeerden met voorweten ende believen der correspondeerende Chur ende Fursten voor gemelde strydigheyt vergheleecken, ende alles exequeert is geworden; soo hebbe ick den Heeren daer van door den Velt mynen Oversten Luytenant te paerd ende Hofmeester lieven getrouwen *Diedrich Herman von Nagel* communicatie doen ende my nochmaels der selver vredelijcke wel meeninghe willen bedancken, ghelijck sy van voor ghemelten mynen Oversten Luytenant niet meerder sullen vernemen, versoeckende dien volgens de Heeren hier mede *gunstelijck* haer ghelieve ghemelten mynen Oversten Luytenant sulcken vasten geloove by te stellen, als ick den selven tot genegen goede wille toegedaen ben. Gegeven op myn Huys *Walbeek* den *seven en twintichsten Octobris Anno sestienhondert seven en vijftich.* Onder stondt der Heeren frundwilliger en was geteeckent CHRISTOPF BERNHARDT.

De gemelde Overste Lieutenant versocht noch voor het middagmael oock audientie/ die sy hem toestonden/ hem met de Carosse door een van hare Heeren met Gedeputeerden uyt sijn Logement halende ende conduiserende. Sijn Propositie bestondt in groetenis ende notificatie van 't getroffen accoord/ dat sijn Vorst de vreemde Volckeren hadde laten aftrecken/ sijn eygen in Guarnisoen geleyt alle wegen geopent/ ende de Negotie haren vryen loop gelaten. Voorts den Heeren Gedeputeerden voor hare genomen moeyte bedanckende/ hem wiert met bequame complimenten geantwoordt/ ende alsoo weder na huys geleyt/ ende hy vertrock dien namiddach weder van Steynfurt.

De Heeren Gedeputeerde waren eerst ghesint af te wachten den naerderen last van revocatie/ maer alsoo sy by den Heer Bisschop waren geweest op den Ahuys, ende niet by de Stadt/ van de welcke sy nu soo ernst ende vriendelijck wierden genoodigt/ vonden goedt met de afgesondene van de selve derwaerts te gaen/ dienvolgens hebben Dingsdach den dertichsten haer op de reyse begeven.

Volgens opgemelde ernstige ende vriendelijcke nodiginge der Stadt Munster, sijn de Heeren Gedeputeerden Dingsdach den derden November derwaerts ghetogen/ vergeselschapt van de Gecommitteerden der Stadt ende een groot gevolg van de voornaemste uyt Steynfurt. Onderwegen vonden een troup van vyf en twintich Borgers die de Stadts Gedeputeerden hadden geconvoyeert/ ontmoetende oock veel Borgers op wagens/ die haer Negotie en affaires elck weder by der handt namen. Op een uyr nae aen de Stadt comende/ sijn de Heeren Keppel ende Knippenbergh uyt de Carossen getreden/ ende te Paerde geseten/ sendende een expresse aen de Magistraet om aen de

selve kennisse te geven van de komste der Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerde.

Voor de Stadt comende/ sijn door de twee regerende Burgemeesters/ aen seeckeren slachboom de uyterste Limite van de Stadt/ haer verwachtende met een civijl ende courtoys compliment door den Syndico Drachter, alrede gerelaxeert/ verwillekomt uyt den naem van de gansche Magistraet en Burgerschap/ 't welck met een reciproque compliment daer op passende/ door den Heere vander Capelle wiert beantwoort. Naer dat 't selve in dier voegen was gepasseert, sijn de Heeren Gedeputeerden weder opgeseten/ gevolcht door de voornoemde Heeren in der selver Carosse/ en vervolgens in de Stadt gereden onder 't driemael losbranden van alle 't Canon rontom op de Wallen van de Stadt staende/ ende van den overwaterschen-Toorn/ ende vonden de Borgerye ende hare Militie weder zijts van de straten in Wapenen gerangeert van de Poort af daer sy inquamen tot aen haer Logement toe/ met eene ongeloofelijcke blydtschap ende acclamatie van alle het volck/ alle Officieren van dien hare Vaendels ende geweer buygende tot demonstratie van eer ende genegentheyt.

Na dat sy in haer Logement waren gheconduiseert/ passeerden de voorsz. Borgerye ende Militie/ Compagnie voor Compagnie daer voorby/ met salvades van eerschooten.

In het voorsz. haer Logement door de gemelte Heeren gheconduiseert zijnde/ is haer wegens de meergemelte Magistraet bekent ghemaeckt/ dat haer achtbaerheden seer gedienstich versochten haer met der selver hare presentie des avonts ter maeltijdt op het Raedthuys daer toe aengestelt/ wilden vereeren/ het welck by haer in name ende ten respecte van haer Ho. Mog. geaccordeert zijnde/ wierden door de Stadts Carosse met ses Paerden in de conduite van de voornoemde twee Burgemeesters ter maeltijdt gehaelt ende treffelijck getracteert/ met eene uyttermaten schoone Musicque soo vocale als instrumentale. Ende is haer voorts door de Magistraet/ aldaer present wesende/ seer veele ende groote eere bewesen/ opentlijck beruygende ende verklarende voor alle welcke/ daer tegenwoordich/ dat sy luyden alleenlijck aen haer Ho. Mog. de behoudenis van hare Stadt schuldich waren, ende dat sulcx in hare Registers voor de posteriteyt ter eeuwiger Memorie soude worden gheinsereert.

s'Anderendaegs sijn sy op de selve maniere als vooren ter Audientie ghebracht/ mede in de selve Camer daer de Vreede tusschen den Coninck van Spangien en haer Ho. Mog. laestmael besworen ende gepubliceert was/ alwaer sy gedaen hebben hare Propositie.

EDELE ACHTBARE HEEREN;

DE Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden onse Heeren Committenten, hebben ons ghelast uyt haren name aen U. Ed. Achtbaerheden te doen hare vriendelijcke groetenisse met presentatie van alle nabuyrlijcke vriendschap ende correspondentie, ende op dat wy in ons seggen volko-

volkomen geloof meriteren mochten, hebben ons mede gelangt dese Credentialen, die wy tegenwoordich alhier exhiberen, ende hoewel de saecken nae dato deser seer van gestalte sijn verandert, soo en konnen wy nochtans U. Ed. Achtbaerheden niet verbergen het gene de selve uyt krachte van dien ons hebben aenbevoolen, daer in bestaende, dat wy U. Ed. Achtbaerheden souden bekent maecken de *ghevoechlijckheyt* die de selve hadden, van dat de misverstanden tusschen den Heere *Bisschop* ende dese Stadt, hare naeste gebuyren, soo verre waren aengegroeyt, dat de selve oock waren uytgeborsten tot eene openbare rupture ende ongehoorde vyandtlijcke aggressien tot stortinge van veel Christen bloedt, ende devastatie van dese soo florisante Stadt, en ondergang van reciproque Commercie van wederzijts Ingesetenen, waer over hare Ho. Mog. niet hadden konnen stille staen, sonder te dencken op remedien, de welcke strecken mochten tot assopissement ende wechneminge van desen allen, ende tot dien eynde gemeynt de salutairste te wesen, die van interpositie, te meermalen tot grooten voordeel van andere hooge strydende partyen aengewent, ende tot haren contentemente uytgevalle, tot acceptatie van welcke nochtans de Heere *Bisschop* in geenerhanden manieren, nochte door onse allesints aengewende officien, nochte door die van deses Stifs loffelijcke *Ridderschap* selfs, onder eene notable protestatie, in cas van weygeringe, nochte door U. Ed. Achtbaerheden heeft konnen werden ghedisponeert, nochte ons oock toegelaten dienthalven met U. Ed. Achtbaerheden eenighe communicatie te houden, *waer over de Heeren onse Committenten bewogen sijn geworden*, by de handt te nemen andre middelen, de welcke geoordeelt wierden van meerdere efficatie ende nadruck te zijn, om te assequeren dit haer salutair ooghmerck, waer van wy U. Ed. Achtbaerheden ouverture gedaen hebben, door onse toegesondene Missiven, welcke wy daerom niet en sullen repeteren, sedert hebben de Heeren onse Committenten dese saecke oock haer noch verder laten ter harten gaen, ende sijn selfs oock soo verre gecomen, *dat sy den Staet hebben willen engageren*, by gevolge van de aenneminge der voorsz. Mediatie ende beraminge van *equitable conditien van accoordt, het guarand ende Maintenue van 't geene soude worden verhandelt*, om dat hare Mog. geerne sagen, dat niet alleen voor het tegenwoordige dese Landtverderffelijcke inconvenienten ende misverstanden mochten werden wechgenomen, maer oock in 't toecomende gheprevenieert, dat sulcx niet meer en mochte gebeuren, en schoon (dat Godt verhoeden wil) sulcx al mochte gheschieden, dit mochte strecken tot eene troostelijcke remedie voor die geene, de welcke ten onrechte mochte werden gegraveert.

Ende of nu wel dese voorgenome expedienten door middel van hare Ho. Mog. Mediatie op die maniere niet en hebben geopereert, soo vinden wy ons nochtans ten hoochsten daer over verblydt, als wy nu uyt U. Ed. Achtbaerheden Gedeputeerden de Heeren *Keppel*, ende *Knippenbergh* hebben verstaen, dat de aenbiedinge evenwel van ghedachte Mediatie ende de selve efficacieuse resolutien voornamentlijck, naest Godt, de oorsaecke sijn geweest, dat dese Stadt *Munster* van die grousame Belegeringe gelibereert zy, waer over wy niet en hebben konnen onderlaten sonderlingh op U. Ed. Achtbaerheden voornoemde Gedeputeerden vruntlijck versoeck uyt den naem ende van wegen de aensienelijcke

nelijcke Magistraet en de gantsche Burgerschap, aen ons instantelijck gedaen, ons alhier te sisteren, niet alleene om te betoonen de blijdtschap de welcke de Heeren onse principalen ende wy voor onse persoonen daer in scheppen, maer oock U. Ed. Achtbaerheden ende gantsche Burgerschap daer over te congratuleren, ende geluck te wenschen, sullende Godt bidden, sijnen ghenadigen zegen daer toe te willen verleenen, dat dese getroffene Vrede niet alleene altoos duyren mach, maer oock gedyen tot grootmaeckinge van sijnen heyligen naem ende onser aller welvaren, tydelijck ende eeuwichlijck.

Ende ingevalle uwe Ed. Achtbaerheden oordeelen, dat harer Ho. Mog. ofte onse geringhe officien eenigsints *daer toe nu ofte immermeer sullen konnen contribueren, hebben de selve haer daer van te versekeren*, te meer om dat haer Ho. Mog. in de ruste harer nabuyren ende der selver welvaren ende insonderheyt van dese Stadt ende Burgerye haer ten hoochsten vinden geinteresseert.

Ende bedancken U. Ed. Achtbaerheden mede daer voor dat het haer Ed. belieft heeft ons te vereeren met expresse besendinge uyt der selver middel, om ons naecktelijck te communiceren alle het ghepasseerde voor ende *ontrent de* gehoudene handelinge tusschen sijn hoochwaerdicheyt ende deser *Stadts* Gedeputeerden, met exhibitie *in originali* van 't gene eyndelijck *is* geconvenieert ende gesloten. Gedaen binnen *Munster* in West-Phalen den *een en dertichsten October sestien seven en vyftich.*

Antwoort van de Magistraet der Stadt Munster / getranslateert uyt het Hoogduyts.

Der Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden hoochaensienlijcke Heeren Afgesanten.

HOog Edel geboorne, gestrenge Hooggeeerde Heeren. Dat haer Ho. Mog. der selver tot conservatie der Stadt *Munster* dragende hoogh genegene begeerte met die hooghaensienlijcke speciale besendinghe van uwe Excell. ende den selven opgedragene Commissie, tot hoogh roemlijcxte goedelijcke bylegginge ende bemiddelinge tusschen Sijn Vorstel. Genade ende de Stadt ontstane differenten hoogh ghenegen hebben willen contesteren, oock tot uytwerckinge van soodanige hare Commissie sich met genoegsaem Convoy in de Stadt te sisteren voorhebbens geweest zijn, daer voor leggen wy der selver hooge Heeren Committenten als oock U. Excell. selfs, Burgemeesteren ende Raedt onderdanich ende dienstelijck danck, verblyden sich daer over ten hoochsten, ende des te meer dat hare hooghloffelijcke ende hoochaensienlijcke offerten niet alleen *quoad preteritum ende tot bestendighe des temporels ende ghelimiteerde recessus, maer oock immermeermeer ende de future met versoeckeringhe van hare hooghvermogende efficien sich hoogh genegt beliefs heeft te verclaren.*

Gelijck nu soodanige hoochroemlijcke inclinatie, bewysinge, ende eerbiedinge door de gansche Christenheyt tot harer Ho. Mog. eeuwigen roem der Stadt *Munster*, heyl, welvaren, ende conservatie, oock anderer soo wel nabuyrigen,

rigen, als afgelegene tot hooghste vreugde, troost ende welgevallen gedyen sal; alsoo den Burgemeesteren ende Raedt, sampt Alder ende Meesterluyden voor sich ende de gemeene Burgerschap sulcx alles onderdanig ende bester ghestalt accepteren onderdienstelijck biddende daer by hooghroemlijcxt te continueren, ende standtvastich te persevereren, oock harer hoge Heeren Committenten ende principalen van dese hare dancknemminge, acceptatie, dancksegginge ende aller mogelijcxste bereytwillige, tegen eerbiedinghe ende dienst nabuyrlijcke officien bestendicht te verseeckeren, ende daer van behoorlijck te refereren.

In voegen dat een eerbare Raedt niet onderlaten sal dit alles besonderlijck tegens haer Ho. Mog. volgens haren schuldigen devoir onderdienstelijck te erkennen, te roemen ende te bedancken, uwer Excell. wegens de ghenomene moeyte ende daer by betuygden hooghroemelijcken yver, goede wille ende welmeeninge nochmaels dienstelijck bedanckende, in 't resterende sich op die van hare Gedeputeerden tot *Borch Steynfort* gedane onderdienstelijcke Propositie, cortheytshalven refererende, ende uwer E. E. E. E. Excell. daer mede eene geluckige te rugge reyse hertelijck toewenschende, gegeven onder haren Secreet Zegel op den *eersten November*, anno *sesthien hondert seven en vyftich.*

Uwer E. E. E. E. Excell. Dienst bereytwillichste Burgemeesters ende Raedt der Stadt *Munster* (L. S.)

Terwylen sy ledich tijdt hadden / sijn door de Magistraet ende den Raetsheer Clute, een van de hartichste tegen den Bisschop, ende die sulcx in / oock voor ende naer de Belegering seer getoont heeft / geconduiseert geworden / om de constitutie van de Stadt ende van de Belegeringe te gaen sien / insonderheyt de Approches ende de halve Mane, Scherpenheuvel ghenaemt / ende onderbonden dat weder zijts groote forces gedaen waren / en weecken langh gevochten / om weynich Roeden aerde te winnen / waer van dan d'een / dan wederom d'ander Meester was geworden / dan sagen evenwel / dat den Heere Bisschop eyndelijck de selve soude hebben geemporteert / door dien hy de twee deelen van de halve Mane alreeds had geincorporeert / en dat hy van 't Ravelyn ofte de voorsz. halve Mane meester geworden zijnde / aldaer sijn Canon hadde konnen planten ende de Stadt in korten gantsch plat schieten / het ergste van allen was / dat de belegerde Buspoeder ontbrack / 't welck de selve evenwel wonderbaerlijck hebben geweten secreet te houden / het stont te noteren hoe admirabelijck / dat de Batteryen in de Approches met Rijswerck doorvlochten waren / ende mits dien van die van de Stadt niet konden beschadicht worden / haer Mynen en waren niet soo goet / als die van de Stadt / die altoos van haer mineren kennisse hadden / om te contramineren / of hadden hare Mynen veel dieper / jae onder die van de Belegeraers gegraven / gelijck de Heeren Gedeputeerden selfs ghesien hebben / voorts was het Leger van buyten niet begraven / maer ghenoechsaem open / het welcke men verseeckerde de reden was / waeromme sijne Vorstelijcke waerde / op de advertentie van dat hare Ho. Mog. daechs te vooren hadden ghersolveert / haer in de voorsz. Stadt te doen conduiseren met seven en veertich Compagnien Paerden /

den/ ende vyftich te voet / onder een Troupe van reserve van noch twee duysent, geraetsamer vont met de Stadt/ het gingh ooch hoe het mochte / sonder eenich tijdt versuym/ te accorderen/ ende lieber sijne overige postulata te laten varen (waer van wel het swaerste was / dat de Stadt soude beloven/ geene verbintenissen met vreemden te sullen maecken (daer op anderfints meer/ als op eenige saecken hadde geinsisteert) als pericul te loopen van grooter onghemack. Ende seyden de meer gemelte Heeren van de Magistraet voorts tont uyt / dat die courageuse resolutie van haer Ho. Mog. de eenichste oorsaecke was van de behoudenisse van hare Stadt ende der selver vryheyt ende privilegien/ ende hebben haer voor hare genomene moeyte bedanckt / ende voorders aenghebooden met seer considerable presenten te vereeren, dan hebben het selve beleefdelijck geexcuseert.

Geduyrende hun verblijf aldaer/ hebben haer gheinformeert/ende ooch ondervonden de Magistraet te bestaen in twee Burgemeesters en twee en twintich Raden/die alle maer voor een Jaer op S. Antony dagh door de Burgerye ghekooren wierden / in dese maniere : De twee Burgemeesters ende twee en twintich Raden leyden den Regiment-stock op de Taeffel / ende gingen alle van den Stadtshuyse af/ op gemelte S. Antony dagh / waer op dan quamen thien Burgers uyt vijf wijcken/ yeder twee door verscheyden omwegen/ daer toe gekoosen by de heele Gemeente ende Gilden.

De ghemelte thien Burgers wierden op de ordinaris vergader plaetse in den Stadtshuyse opghesloten / ende vermochten noch te eeten noch te drincken / eer sy alvoorens met eenparigheyt verkooren hadden de Magistraet voor het aenstaende Jaer / bestaende als gesegt is in vier en twintich persoonen/ zijnde meest Doctoren ofte Licentiaten.

Maer voor dan wel doorgaende alle ghecontinueert wierden / maer ooch somtijdts achtergelaten/ die de Borgerye oordeelde hare vryheyt niet genoech voor te staen.

De dagelijcksche voorvallende saecken ghehoorden aen de Magistraet / als mede het Appel van rechts-saecken van den Rechter / administratie van Stadts middelen ; maer alle importante saecken / belastingen / ooch eenichsints haere rechten raeckende / moesten afghedaen werden by de Magistraet/ Gemeente ende Gilden.

De Gemeente bestont van alle Inwoonderen / die geene Magistraet noch in Gilden waren / de welcke alle hooft voor hooft in 't Raedthuys mochten compareren ende aldaer adviseren.

De Gilden waren twintich in 't getal/ van yeder twee Gilde-Meester zijnde/ ende van het geheele Corpus der Gilden, twee Aldermannen.

Dese vergaderden wanneer 't de Aldermannen en Gilde-Meesters believde in een schoon groot Huys/ dat sy daer toe hadden/het Schouwhuys genaemt.

Uyt krachte als boven verhaelt is/ vergaderden op de stem-dach / die door den Vorst ende de Stadt Munster beyde uytgeschreven wiert/ende de beschryvinge door beyde bezegelt/twee Burgemeesters/twee a drie Raden/twee a drie Gemeensluyden ende Aldermannen ende Gilde-Meesters.

Sy verstonden geduyrende haer verblijf/dat d'Heer Bisschop door alle midbelen

delen getracht hadde de authoriteyt ende macht van de Gemeente ende Gilden af te schaffen.

Wat instantien de Gedeputeerden hebben aenghewent / soo heeft echter de Magistraet niet willen gedoogen / dat sy yetwes in de Herberge souden betalen/ ende heeft haer over sulcks van alles gedefroyeert.

Des anderen daeghs wesende den eersten November, sijn sy wederom van Munster vertrocken/met gelijcke magnificentie/werdende uytgeleyt als sy ingekomen waren/ ende daer en boven door de Borgerye vereert met drie salves van Musquetten/ ende tot driemael toe met lossinge van 't Canon op de wallen staende/ ende een groot gejuych van volck.

Des avonts quam weder tot Steinfurt, vonden daer Retour-patenten voor de troupen/oock last van haer Ho. Mog. om so wel den Bisschop als de Stadt te congratuleren. In de Stadt wast geschiedt / ende alsoo nu de congratulatie aen den Bisschop soude komen te worden gepostponeert/ na 't geene gedaen was aen de Stadt/ schreven ende versochten ten spoedichsten naerder last/ die sy kregen den negenden; om namentlijck eerst haer afscheyt te nemen van den Bisschop, ende dan weder naer den Haghe te keeren. De Heer vander Capelle om sijne indispositie was reede vertrocken naer Zutphen. Den selven dagh 's middachs gaven de Heeren van Barendrecht , van Langen ende van Borssele vander Hooghe haer op de reyse nae Wolbeeck, daer sy verstonden de Bisschop te sijn op de jacht. Weder ghekomen zijnde / versochten ende verkregen audientie / tot welcken eynde de Heer Bisschop haer liet halen in een Carosse met ses paerden door den Oversten Luytenant Nagel. Sy hebben aen hem ghedaen eene congratulatie met complimenten ; voort gherecommandeert de saecke van de Graef van Stierum raeckende de Heerlijckheyt van Borculo, dat hem geliefde aen yemandt in den Hage last te senden tot minnelijcke afhandelingh van dien. Hy bejegende haer wederom met beleeftheyt ende complimenten : dat van Borculo seyde te zijn eene oude saecke / ende te sullen laten de papieren nae sien/ ende met sijne Raden spreecken. Nae ghedane propositie ende antwoort/ wierd[illegible] ter maeltijdt gehouden ende heerlijck ghetracteert ; wechgaende / gingh den Heer Bisschop de trappen voor af/ haer tot aen de Caros gheleydende. Door den Overste Luytenant Nagel wierden aen haer Logement geleyt.

Des anderen daegs den elfden vrouch gingen haer afscheyt nemen/werdende opgehaelt als te voor/ de Heer Bisschop ontfing haer tot onder aen de trap/ ende liet haer voor aen nae boven gaen in sijn kamer / alwaer sy te saemen nae eenige discoursen ghehouden hebbende / ten ontbijten ghenoodicht wierden/ 't welck sy gevoechlijck niet en conden refuseeren; sy wierden aldaer seer treffelijck ende Furstelijck getracteert/met demonstratie van groote genegentheyt.

Haer discoursen waren weedersijdts beleeft / eviterende alles wat mocht offensie geven. De Bisschop scheen eenige vreese te hebben van dat de Rijn-Graef mocht met de troupen komen logeren in't sticht:en daerom liet hy door Nagel tot Steynfurt verseeckeren dat hy alle vreemde troupen had wech ghesonden. Altans maeckte hy noch eenige kleyne mentie van sulcx/ maer geenderhande reprroches of verwijtinge gheschieden daer / hy recommendeerde de

voortganck van de Alliantie/ daer over soo hy als andere geallieerde Chur en Vorsten hier waren handelende/ dat soo na gelegene en gebuyrige Landen behoorde/ ja moesten verbonden zijn/ hy toonde te sijn een wijs Prelaet/ veel ende wel spreeckende. Oock haer tot vrolijckheyt toeziende: doch sonder veranderingh/ dit geduyrt hebbende tot tien uyren/ namen haer afscheyt/ en wierden wederom tot aen de uytterste trappen van 't Slodt gheleydt/ ende sijn voorts alsoo gevalediceert/ nemende haer cours door by St. Maurice neffens Munster, ende soo naer Steynfurt, onderwegens den avont overvallende/ ende seer quade ende dangereuse wegen en diepten van water passerende/ sijn s'avonts aldaer gearriveert.

Den twaelfden November haer Paerden van de gisterighe fatigues vermoeyt zijnde/ hebben de selve dien dach laten uytrusten/ ende ondertusschen haer mede tot de te rugge reyse gheprepareert/ ende op alles ordre stellende/ 't geene tot de voorsz. reyse wiert gerequireert/ als andersints.

Des avonts sijn tot Steynfurt gearriveert de Heeren Keppel ende Nieuhaus, Gedeputeerden van de Burgemeesteren ende Raet der Stadt *Munster*, de welcke door eenen Trompetter lieten aen haer bekent maecken *hare komste* aldaer/ versoeckende s'anderen dachs noch voor haer vertreck/ *te mogen* hebben audientie/ sy sonden datelijck by den selven heeren Secretaris/ om de gemelte Heeren Gedeputeerden te verwillekomen ende bejegenen/ ooch haer de versochte audientie tegens s'anderendaeghs s'morgens ten acht uyren/ aen te dienen.

Sy haelden s'anderendaeghs den dertienden de selve Heeren door haer Secretaris ende in haer Carosse ter audientie/ 't was niet als om haer te wenschen een goede reyse/ ende de saecke der Stadt al noch te recommanderen/ daer nae haer t'ontbijten houdende/ sijn s'namiddachs vertrocken/ geaccompaigneert van den Heere Grave van Steynfurt, de meergemelte Heeren Gedeputeerden/ ende van de principaelste Burgerschap ende Studenten der gemelte Stadt/ tot wel een uyre gaens ende buyten het gesicht van den Heere Grave/ alwaer sy respectivelijck afscheyt hebben genomen/ ende quamen s'avonts tot in de Grenou, daer sy gingen logeren op het huys/ aenkomende den Heere Grave van Teckelenborgh.

Den veertienden door Enschede passerende/ quamen s'middachs tot Goor ende s'avonts tot Holte, alwaer (hoewel seer slechte commoditeyt vonden) haer nachtrust namen.

Den vijftienden door Deventer quamen ende sliepen tot Beeckbergen, den sestienden tot Amersfoort, den seventienden tot Uytrecht, ende den volgende dach in den Hage. Den ses en twintichsten door monde van den Heer van Barendrecht deende haer sommier rapport.

Op de Belegering wiert gemaeckt het volgende.

Innocuas tentabat *oves* de glubere *Pastor*:
Natos saturni more vorare *Pater*.
Quæ pia tot pacem dederat modò gentibus, *Urbem*
Tam foedo *Batavam* marte perire vetat.

Door de Bisschop wiert geantwoort.

Erna-

Errantes modo *Pastor oves* servare volebat:
Castigare pius pignora chara *Pater*.
Displicuit Batavo, saltem pro tempore semper
Ne pereant, parvo tempore nunc pereunt.

Ende soo is't gegaen/ want twee Jaer daer na Belegerde hy haer wederom/ ende voerde het na sijn wil/ sonder datmen hier een Paert voor haer sadelde/ als te sijner tijdt sal geseyt worden.

Den Heere Rijn-Grave weder in den Hage komende/ wiert den tienden November versocht te adviseren hoe hy de Militie nu t'sedert negen a tien Jaer rustende en roestende ghehouden hadde. Sijn bericht daer op van den twintichsten was/ dat den meerendeel der Ruyters sijnde nieuw ende ongeoeffent/ luyden die hare plaetsen met het geven of dienen van eenige Maenden om niet/ genoechsaem gekocht hadden/ sich met Lantbouw ende Borgerlijcke neeringh bemoeyden/ den Oorloge alleen van hooren seggen kenden/ ende den selven niet om verder avancement/ maer alleen om hare familien des te beter te doen subsisteeren waren navolgende. Wat gesach de Officieren over soodanighe/ ende wat dienst het Landt van haer te verwachten hadde/ was lichtelijck te considereren.

De Paerden waren hy doorgaens jong/ jae soo datse by voorvallende occurrentien eerder bequaem waren de Ruyterye in disordre te brengen/ als wel den dienst daer mede te doen. Sijnde niets gemeenders van de Officieren soo wel als de Ruyters te sien op Paerden die niet bereden/ ende over sulcx geharnasscheert met sprongh riemen, Capesons ende meer diergelijcke beletsels/ die den Ruyter soodanich embarasseerden dat in occasie het geweer qualijck soude konnen gebruycken.

Dat voorts de heele Ruyterye Carabins mede te velt namen/ kon oock niet anders als over bloedich ende embarassant wesen/ alsoo de selve in't Corps ofte gros niet konden gebruyckt werden/ sijnde alleen dienstich aen de buytenste geleyden ende in de Guarnisoenen om op party te ryden/ ghelijck dan in dese Landen altijts seer voorsichtelijck is gheobserveert/ datter maer eenighe weynige Compagnien Carrabins onder yeder Regiment sijn geweest/ ende de Officieren daer van in't stuck van Marsch ende Commando inferieur aen die van de Curassiers gehouden werden.

Hy bevonde oock een gemeen gebreck/ soo wel onder 't Voetvolck als Ruyterye, dat een groot deel 't sy Officier of Soldaet/ door dien het nieuwe aenkomelingen waren/ haer Hooft-Officieren/ noch de Hooft-Officieren de selven niet waren kennende; Waer uyt dan/ gelijck wel te considereren/ by Commandement ende voorvallende occasien groote confusien te vreesen stonden/ sijnde een oude Crijghs ordre dat een yder sijne bevelhebbers binnen vier en twintich uyren tijdts moet kennen/ ende daer over geene excuse van gepretendeerde ignorantie aenneemelijck is. Van't Voetvolck tracht boven het voorsz. niet anders voort/ als 't geene een yder genoechsaem bewust was: te weten/ dat daer onder veele Wapens soodanich gheneglegeert/ ende in afganck ghebracht waren/ dat in tyden van noodt den dienst qualijck daer mede soude konnen gedaen worden.

Daer by quam noch dat de Lieutenants van de vacante Compagnien voor de selve sorge dragen na datse veel of weynich hoop hadden daer toe geavanceert te worden. Den meerendeel soeckende soo het scheen hun eygen profijt meer als den dienst van 't Landt.

Ooch waren de gedestineerde Compagnien nae Grol soo langhsaem ende met parceelen aldaer aengecomen / dat in eene geprefieerde occurrentie / daer uyt mede niet als grooten ondienst voort gemeene beste con te ghemoet ghesien worden / yder Ritmeester ende Capiteyn nemende de route die hy na sijn appetijt de beste / ende voor hem de gevoechlijckste was oordeelende / soo datmen noeyt seecker gissing noch staet wist te maecken / wanneer men het volck soude konnen by een hebben.

Overmits dese defecten alleen onder dit gedeelte der Militie bevonden zijn / is lichtelijck daer uyt te oordelen / dat het heele Corps by een wesende / sulcke ende diergelijcke sich noch meer openbaren souden / principalijck als 't selve in actie soude koomen.

Ingevolge van 't geene de Stadt Munster alrede voor de Belegering hadden versocht / is ooch t'sedert instantie ghedaen / om de selve te doen includeren in het met Lubeck, Bremen, Hamborch, in den Jare vyf ende ses en veertich gemaeckt Tractaet. Waer op Hollandt den twee en twintichsten December addviseerde / dat hy soo verre uyt den naem ende van wegen Borgemeesteren ende Raedt der ghesepde Stadt / aen haer Ho. Mog. ten eynde als vooren nader versoeck wierde gedaen / mits de selve alvooren dede blijcken van het consent / ten dien fine by de bovengemelte Hanse-Steden ghedragen / van wegen haer Ed. Groot Mog. ter generaliteyt in de voorsz. versochte admissie ende inclusie soude worden gheconsenteert / met dien verstande nochtans / dat de voorsz. inclusie in de voorgemelte Tractaten ende Alliancien soude geschieden op soodanige conditien, als waer op gesamentlijck / ende met gemeen consent nader soude konnen worden geconvenieert.

In 't voorgaende Jaer is ghesprooken van de handelinge die de Koningh van Sweeden dreef tot Coppenhagen , om den Koningh van Dennemarcken af te houden van Polen door mediatie van Brandenburch. In Januario wiert aen den Sweedtschen Minister Durel gesegt / dat Dennemarck met haer Ho. Mog. verdragen ende verbonden zijnde voor de conservatie van Dansig volgens 't selve Verdrach in geen Tractaet met Sweeden konde treden / dan mits de voorsz. Stadt absolutelijck buyten gevaer wierde gestelt / ende dat niet konden sien / hoe 't selve geduyrende de Oorloch met Polen konde geschieden / dewijle de voorsz. Stadt verstaen wiert sonder Polen geen separate Vrede met Sweeden te willen / noch te konnen acquiesceren / ende sonder een Vrede die sy acquiesceerde in 't perijckel van de Oorlach moest blyven. Sulcks dat daer mede by ghevolch alles dat van dese Sweedtsche Negotiatie te verwachten soude mogen zijn / tot een accommodement van den Poolschen Oorlogh in der daedt wiert gestelt.

Maer in der daedt was dat Dennemarck hadde lust tot den Oorlogh tegen Sweeden, gevende te kennen aen de Ambassadeurs, dat indien haer Ho. Mog. op de gronden in haer Instructie ghelept van tegens te gaen alle prejudiciable

veran-

veranderinghe omtrent de Oost-Zee, met den Koningh over vigoureuse resolutie ende noodige middelen geliefden te concerteren / om de Sweeden Pruyssen te doen ruymen/de Koningh met de selve niet verdragen soude/sonder die/ ende alle andere/ goede conditien in 't ghemeen om de Commercie wel te verseeckeren/ maer hier op eystmen prompte resolutie / ende is haer by de Rijcx-Hofmeester wegens den Koningh voorgehouden/dat sijne Majesteyt wel met haer Ho. Mog. over een stemde omtrent het bevorderen van de evacuatie van Pruyssen door de Sweeden ; maer meenden evident te zijn / dat ghelijck als de selve nootsaeckelijck was om een vaste rust te stabileren/ dat alsoo van de andere kant die niet te weech te brengen was door enckel toedoen van Negotiatie, ende dat de tijdt meer dan rijp was om over andere middelen serieuselijck te concerteren; dat sijne Majesteyt met groote becommernisse aensach/dat hare Ho. Mog. met deliberatien over de Elbingsche Tractaten haer ophielden/ ende dat nae des selfs oordeel niet genoech wierdt in achtinge ghenomen wat nadeel met separate handelinge/ ghedurende den Oorloch in Pruyssen aen de gemeene saecke was / ende noch verder wierde veroorsaeckt / dat de Koninck van Polen versocht te weten waer op hy staet hadde te maecken/ ende datmen de selve daer op behoorde te voldoen ; dat oock de Chur-Vorst van Brandenburgh beter soude sijne mesures konnen nemen / wanneer haer Ho. Mog. sich verklaerden met sijne Majesteyt ; dat staende de Oorloch nieuwe handelingen te ondernemen op de Elbingsche Tractaten / was een middel om alle noodige ende vigoureuse consilia te doen verdwijnen / dewijle by Sweeden hondert dilayen ende amusementen konde werden gebruyckt/ indien men middelerwijle met krachtiger middelen omtrent het voornaemste en noodichste oochmerck wilde stil sitten/ ende dat en fin de Koningh was gheprest om sonder tijdt verlies geesclaircisseert te zijn/ of haer Ho. Mog. geliefde met hem te verdragen / om de evacuatie/ende een vaste rust krachtelijck te bevorderen / om daer naer sijn mesures te nemen / dewijle oock aen den Koningh conditien wierden aengeboden/ om sijn eygen saecken separatelijck te konnen doen.

Men hadde hier alreede in 't Jaer vijf en vijftich in December, goet gevonden dat door hermetinge, nieuwe maet-brieven ende brandt-mercken, souden werden gebetert de abuysen tot nadeel van des Konings Tol in Noorwegen ingeslopen; door een Placcaet van den sevenden Maent des volgenden Jaers was daer eenichsins in versien / maer niet volkomentlijck / dies in dit voorjaer de Koningh schickte sijn Tolverwalter Daniel Knopf, om neffens den Heer Resident Charisius daer over te handelen/ oock by aldien eenige klachten door de Schippers over 't gunt hy na Instructie / in de metinge van de schepen gedaen hadde/ voorgebracht wierden/ de verklaringe daer over te vernemen/ ende 't sy dat in de metinge van de lengte , wyte ende holte , ofte taxatie van de drachtigheyt, eenige abuysen mochten sijn ter presentie van de Heeren van haer Ho. Mog. Gecommitteerden na de reeckeninge / gelijck dat selvige schepen van Tarwe of S. Huybens Sout ter volle ladinghe voeren konnen / de selve te corrigeren / maer soo eenighe Schippers by haer exceptie vastelijck mochte persisteren / hooger als billick geset/ ofte ghetaxeert te zijn / begeerde de Koningh dat het selve schip met S. Huybens Sout , na het Tractaet geexamineert

mineert mochte werden/ ende als bevonden wiert dat yemant beswaerlijck was/ dat het daetlijck verandert / ende midts kosten van het laden ende lossen van 't voornoemde Sout ofte Tarwe voor des Konings reeckeninge ghetermi-dieert soude werden; maer als den Schipper die soodanige metinge consent/ sijn schip niet over de rechte draechtighevt geset ende getaxeert te zijn/ bevint/ vermeynde de Koningh dat de selve gehouden was de aengewende kosten selfs te dragen / ende dat alle recht-sinnende niet anders oordeelen konden / als dat soodanige presentatie / nae contenu van het Tractaet verantwoordelijck ende oprechtich was ; ende by aldien haer Ho. Mo. de metinge de welcke in Noorwegen by ordre van sijne Koninckl. Majesteyt ghedaen was / te difficulteren ofte om verdere dispuyten te uyteren / ghelieven mochte sich te bequamen een anderen Charter uyt te vinden / ende te accorderen/ daer na de schepen van de nieuwe Fabrijcke van tijdt tot tijdt aengebout / konden oprechtich ghemeten/ getaxeert / ende ghebrandt werden/ dat de Koningh hem nevens den Tolverwalter gevolmacht hadde/ daer over soo men best konde/ te accorderen/ alsoo de Koningh vastelijck van die opinie was/ dat noyt de meeninghe hadde konnen zijn/ dat na het Tractaet/ den eenen Schipper een vijfde part van sijne scheeps-drachtigheyt, ende den anderen twee vyfde parten / ende meer van wegen de nieuwe Fabrijcken van sijn schip Tol-vry hebben soude/ 't welcke was tegen alle recht ende billickheyt/ soo wel voor den Koningh/ als de Traffiquerende Ingesetene oock haer Ho. Mog. wilden den Koningh eenen anderen voorslagh geven/ daer door de selve/ by de schepen van de nieuwe Fabrijcke/ soude eenige daer van met Sout na te meten/ sijne reeckeninge ende behoorlijcke ghereghtigheyt op den voet/ als sy van S. Hubes Sout ofte Tarwe dragen konnen/ uyt-vinden mochte/ wiert geensints getwijffelt of de Koningh soude daer toe verstaen/ vermits niet anders wierdt begeert / als wat de equiteyt beyderzijdts vereyschen. Maer alsoo tegens vermoeden geene van dese voorgeroerde gedane presentatien by haer Ho. Mog. wierdt aenghenomen / dat de Koningh bleef verobligeert / nae den inhout van het Tractaet in 't toekomende in Noorwegen te laten corrigeren / ende hermeten alle de schepen / soo hier namaels van dese Landen daer aen quamen / by de welcke noch eenighe fauten ghevonden wierden / ofte die niet recht ghetaxeert waren na de mate die sy van het Sout ofte Tarwe konden dragen / soo verre sy elders den vyfde part tot afslagh ghenieten wilden.

Interim was van wegen Dennemarck den Heer Rosewinge in Pruyssen, om de Vrede-handelinge tusschen Sweeden ende Polen te tracteren.

De Sweedtsche Minister in 't eynde van Ianuarius amplier last bekomende/ wiert door den Brandenburchschen Ambassadeur Cleist seer gheremonstreert de voortgangh van de handelinghe tusschen de twee Noortsche Koningen. Maer 't pouvoir was noch niet als 't behoorde/ ende de swarigheyt van Dantzig hier door gemoveert/ duyrde noch. Aen d'ander zijde socht insonderheyde Dennemarck meer tot een ampliatie van de voorgaende Alliancie/ als ghesept is. De Heeren Deensche gaven een concept tot sulcks over/ continuerende ende defensie oock over Landen die by toekomende successie aen Dennemarck mochte bekomen ; daer mede designerende Oldenburch. Het selve

noch

noch een secours van acht duysent mannen/ in plaets van vier of ses. Omtrent de selve tijdt wiert in dat Rijck geresolveert om by provisie sich in postuyr te stellen voor de wapenen; welck gherucht by groote ende kleyne aldaer / met groot applaudissement wierdt opghenomen/ ende by verscheyden Heeren van den Adel met groote veerdigheyt ingevolcht. Eenige van de selve uyt eygen beweegenis hebben aengheboden/ op haer eygen kosten vier duysent te paerde/ ende ses duysent te voet/ te werven. Een Edelman Keye Luch nam aen duysent Ruyters tot een Lijf-Regement voor den Koningh/ alle in des selfs Liverèye gekleedt op te brengen / gelijck hy deed/ namaels heeft men den selven gesten verbannen/ in Effigie geexecuteert / ende sijn goet geconfisqueert. Men schickten oock naer Dansig, om aldaer van de verloopende ofte ghevangene Sweedsche aen te nemen. De Sweedtsche op dese gheruchten / reyten haer oock/ ende resolveerden onder Axel Lilly, eenige duysent op te brengen. Ende niet te min continueerde oock noch de Heer Durel, om door een handelinge alles te voorkomen/ protesterende van sijn Konings groote sinceriteyt/ om Denemarcken met alle satisfactie te bejeghenen / ende dat aengaende Dansig, hy op een goet expedient was gheinstrueert. De Brandenburchsche Ambassadeur bevder hy/ dat de Koningh van Sweeden in handen van den Chur-Vorst souden stellen alles wat konde dienen om een goede vaste ende redelijcke verbintenis met Denemarcken op te rechten. Maer de Rijcx-Hofmeester verseeckerde de Ambassadeurs van desen Staet/ dat indien haer Ho. Mog. door Alliantie ende andersints / de handt mede aen de ploegh beliefde te slaen / dat de Koning soude tot de rupture komen. Begerende al noch voor alle dingh/ dat soo wel de Ratificatie van 't Elbingsche Tractaet als de elucidatien buyten besluyt mochten blyven: andersints / dat de Koningh met Sweeden soude en konde handelen tot sijn contentement.

Den sestienden May, hebben haer Ho. Mog. tot continuatie van 't stuck der elucidatien aen de Ambassadeurs in Pruyssen gesonden de volgende Instructie, hoewel Zeelandt ende Vrieslandt lieten aenteeckenen / dat het Tractaet van Elbing van wegen desen Staet, absoluelijck soude behooren gheratificeert te worden.

Instructie van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, voor de Heeren Fredrick van Dorp *Heere van Maesdam, Raedt ordinaris in den Hove van Hollandt, Zeelandt ende West-Vrieslandt,* Pr. de Hubert, *Raedt der Stadt Middelburgh in Zeelandt,* Iohan Isbrants *Hovelinck op Ruygewaert; Ambassadeurs Extraordinaris van den Staet der voorsz. Vereenichde Nederlanden, aen den Koningh van Sweeden, ende Polen, dienende tot Esclaircissement ende explicatie van haer Ho. Mog. intentie, op de pointen vervat in seeckere Missiven van de gemelde Heeren Ambassadeurs in dato den* sestienden *Marty lestleden, onder addres aen den Griffier Ruysch de regeringh toegekomen.*

In 't generael sal tot narichtinge van de gemelde Heeren Ambassadeurs dienen dat haer Ho. Mog. in de voorsz. Missive geremarqueert hebben de drie navol-

navolgende pointen van deliberatie, waer op de selve Heeren Ambassadeurs nader last ende ordre sijn desirerende.

2. *Eerstelijck*, dat de Koning van Sweden, of Sijn Majesteyts Commissarisen tot de onderhandelingh met de ghemelde Heeren Ambassadeurs geautoriseert niet en sijn te disponeren om toe te staen, dat de articulen van de Ordonnantie staende immedialijck voor de Tol lyste den *vierden* Marty des Iaers *sestien hondert veertich*, in 't Rijck van Sweeden ghedaen emaneren, in het te maecken Tractaet soude werden gheinsereert, nochte oock buyten ende afsonderlijck van het selve *tanquam pars tractatus* ten wederzyden onderteeckent, om reden in de selve Missive breder gededuceert.

3. Ten *tweeden*, dat de Sweetse Tol lyste in den Jare *sestien hondert ses en veertich*, gepractiseert bequamer schynt te wesen ter intentie van haer Ho. Mog. als wel die van den Iare *sestien hondert veertich* voorsz.

4. Ende ten *derden*, dat hoochstgemelte sijne Majest. begeert verseeckert te wesen, dat de reservatie van de *treuwe* aen den Koninck van Polen *voor de Stadt van Dantsick* gestipuleert de selve Sijne Majest. geen schade soude toebrengen, begerende mits dien dat de voorsz. stipulatie in sulcker vougen soude worden gerestringeert, dat de voorsz. *treuwe* aen den Coninck van Polen, niet verder verstaen soude werden gereserveert te wesen, dan voor soo veel uyt het exercitie van dien, meerhoochstgemelte sijn Majest. gheduyrende den jegenwoordigen Oorloch tegens Polen, directelijck noch indirectelijck *geincommodeert* ofte beschadicht worden soude.

5. Ende sullen de ghemelte Heeren Ambassadeurs by desen verder ende particulierlijck konnen bemercken, dat haer Ho. Mog. na rype examinatie van de voorsz. Missive ende na exacte overweginge van de voorgeroerde *Tol-lijste* op den voorsz. *vierden* Marty *sestien hondert veertich*, ende den *achtsten* December *sestien hondert vijf en veertich*, in 't Rijck van Sweeden respectivelijck ghedaen emaneren, mede wel hebben gheapprehendeert, dat de redenen van de zyde van Sweeden geallegeert, tegens de vernieuwinge van de Artyculen in de Ordonnantien van den Iare *sestien hondert veertich* voor de Tol-lysten van den selven Iare gestelt, immers in 't regard van eenige van dien hebben haer gewichte en importantie, ende over sulcx oock veel konnen toestaen dat daer aen gedefereert werde.

6. Maer nademael (gelijck by de voorgenoemde Heeren Ambassadeurs in de voorgeroerde der selver Missive mede wel te rechte aengemerckt wert) uyt de voorgeroerde Artyculen soude moeten werden ghevonden de *inegaliteyt* in de Tols betalinghe, die ten respecte van alle inkomende goederen tusschen de Subjecten van Sweeden ende vreemde in de voorsz. Iare *sestien hondert veertich* in practycque is geweest.

7. Soo verstaen haer Ho. Mog. dat het deffect 't welck dienvolgende door de uytlatinge van de voorgeroerde Artyculen soude werden gecauseert noodtsaeckelijck door eene particuliere stipulatie wederomme explicite sal dienen te werden gesuppleert.

8. Ende daer op in serieuse achtinghe genomen hebbende het *tiende* Artycul van de voorgeroerde Ordonnantie ofte Tol-lyste de Anno *sestien hondert vijf en veer-*

en veertich, oock gheleth op de redenen by de ghemelde Heeren Ambassadeurs in de voorgeroerde der selver Missive aengeroert, mits welcke het selve point, met minder embaras van distinctie, ende met meerder advantage volgens de dispositie van den selve Iare *sestien hondert vyf en veertich*, als wel volgens die, van de voorsz. Iare *sestien hondert veertich* schijnt ter neder gestelt, ende ghetermineert te konnen werden.

9. Soo hebben haer Ho. Mog. daer aen defererende mede konnen goetvinden dat de meergeroerde Artyculen van de Ordonnantie gaende immediatelijck voor de voorsz. Tol lyste van den Iare *sestien hondert veertich* t'eenemael werden naergelaten, mits dat in plaetse van dien in 't bewuste Instrument van Elucidatie influere het naervolgende in substantie.

§. 10. Ende nademael by seeckere Ordonnantie in date den *achtsten* December des Iaers *sestien hondert vyf en veertich*, op 't feyt van de *Tollen* in *Sweeden* ghedaen emaneren, om goede insichten ende consideratien is gestatueert ende vastgestelt, dat van doen voort aen soude cesseren alle *inegaliteyt* van Tollen, impositien, ofte andere belastingen die voormaels gheweest was ten respecte van de goederen met onderscheyt of de selve Onderdanen van *Sweeden* of wel vremde waren toekomende, ghelijck mede het selve tot noch toe in dier voegen ghepractiseert is, in de Vereenichde Nederlanden, dat derhalven oock voortaen sulcx soo van de zyde van haer Ho. Mog. als van de zyde van *Sweeden* ten respecte van wederzijts Onderdanen punctuelijck en onverbreeckelijck sal worden geobserveert, ende dat oversulcx noch nu noch namaels eenige hoogere of andere Tollen, Licenten, Impositien ofte andere belastingen hoedanich de selve oock mochten genaemt wesen, egeene uytgesondert, 't sy in 't inkomen 't sy in 't uytgaen, directelijck, of indirectelijck sullen werden geexigeert ofte gevordert, van de goederen, Waren, ofte Coopmanschappen, toecomende de Onderdanen ende Ingesetenen van de Geconfœdereerden reciprocé, als van die van de eygen Ingesetenen ende natuerlijcke subjecten.

§. 2. Dan alsoo niet alleenlijck, achtervolgende de dispositie van de voorsz. Ordonnantie, maer oock al eenighe Iaren voor dato van dien, in 't Rijck van Sweeden eenige *egaliteyt* in 't stuck van de voorsz. belastingen, gheobserveert ende gepractiseert is geweest, tusschen de goederen, Waren ende Coopmanschappen, in ofte uyt het voorsz. Rijck gevoert werdende, ten respecte van de schepen daer mede de selve worden getransporteert, met onderscheyt tusschen *Sweetsche* ende vreemde Schepen, dat derhalven de Ingesetenen ende Onderdanen van de Vereenichde Nederlandtsche Provintien, *de selve Inegaliteyt subject sullen blyven*, te weten, voor soo veel de Incomende goederen belanght, achtervolgende de dispositie van 't voorsz. *tweede* artyckel der voornoemde Ordonnantie de Anno *sestien hondert vyf en veertich*.

§. 3. Sulcks dat dienvolgende van alle goederen, ende Coopmanschappen, als *Haringh*, *Sout*, *Speceryen*, *Laeckenen*, *Stoffen*, ende alle andere Waren, Gewasschen, ofte Manufacturen, in 't Rijck van Sweeden ingebracht werdende, op Nederlandtsche Coopvaerdy Schepen, over yegelijcken *hondert daelders* waerde, een *Ducaet* meerder aen Thol gevordert sal mogen werden, als van de selve goederen ende Coopmanschappen betaelt wort, soo wanneer die op Sweetsche ge-

monteerde Schepen worden ingevoert, ende een *halve Ducaet* meerder, als over ghelijcke goederen in ghemeene Coopvaerdy Schepen inkomende wort geexigeert, sullende achtervolgende het *derde* artycul van de voorsz. Ordonnatie de Anno *sestien hondert vyf en veertich* voor gemonteerde Schepen worden gereckent, alle soodanige, als met veertien stucken ofte daer boven sijn ghemonteert, ofte oock soodanich ghebout ofte vertimmert datse tien minsten veertien Stucken of meer tot here defensie voeren konnen.

§. 4. Ende ten eynde het voorgaende artycul met goede ordre tot wederzyts contentement ghepractiseert moge worden, dat derhalven een yegelijck, die eenich goet, als boven, in 't Rijck van Sweeden sal komen in te voeren, gehouden sal zijn, het selven naer den rechten prys, ende waerde aen te geven, wel verstaende, dat ingevalle de Officieren van sijne Majest. t'eeniger tijdt mochten oordeelen, eenich aengegeven goet, te laech ghewaerdeert te wesen, het de selve sal vry staen 't gemelte goet te naderen, ende ten behoeve van de Croone aen te nemen, mits boven de aengegeven waerde, noch daer by leggende een ghereckt vyfde part van de selve, ende de Coopluyden met contant gelt betalende, alvoorens de goederen t'aenvaerden, in voegen als in de Vereenichde Nederlanden gebruyckelijck is.

Maer wat belanght de goederen uyt het Rijck van *Sweden* uytgevoert werdende, dat van de selve, soo wanneer die met Nederlantsche Coopvaerdy Schepen werden ghetransporteert, soo veel meerder aen Tol sal mogen werden afgevordert, dan over gelijcke goederen in Sweetsche Schepen, wert betaelt, als de differentie dienthalven in den voorsz. Iare *sestien hondert veertich* achtervolgende de bovengeroerde *Tol-lyste* van den selven Iare albereyts is gheweest, welck voorsz. *Tol-lyste* geampliceert met een *derde* columne na de Ordonnantie ende de practycke, nederhandt gemaeckt ende geintroduceert, dienvolgende alhier, als een *Richtsnoer* tot voorkominge van alle disputen gheinsereert sullen moeten worden.

§. 6. Edoch de ghemelde Ingheseetenen ende Onderdanen van de hooghgedachte Vereenichde Nederlantsche Provintien ten opsichte van alle nieuwe, veranderde, ofte verhoochde Tollen, Licenten, Impositien, ofte andere belastingen boven 't geene in de voorsz. Lyste staen ghespecificeert, niet hooger ofte swaerder als de eygen Ingeseetenen ende Onderdanen van de Croone van Sweeden gegraveert ofte ghetracteert sullen werden, sulcx dat dienaengaende tusschen de selve eene absolute egaliteyt sal werden ghe-observeert, sonder onderscheyt of haer goederen, Waren, ende Coopmanschappen, in Sweedsche of in Nederlantsche schepen uytgevoert werden, in dier voegen dat alle inegaliteyt ten dien respecte tusschen de selve alleenlijck sal blyven in proportione Arithmetica naer het onderscheyt van de belastinge in de meergheroerde Lyste van de voorsz. Jare *sesthienhondert veertich*, dienaengaende albereyts geintroduceert gheweest zijnde, sonder dat de meergemelde Ingeseetenen en de Onderdanen van de voorsz. Nederlantsche Provintien boven de subjecten van Sweeden, 't sy in 't inkomen, 't sy in 't uytgaen, eenige hooge belastinghe, ofte meerder beswarenis opgeleyt, ofte gevercht sal mogen worden, als hier boven staet gespecificeert, 't sy directelijck, 't sy indirectelijck, door de differentie van de be-

talinge

talinge der Tollen, Licenten, Impositien, ofte andere belastingen, in Waren, in specien van gelde, of op eenige andere wijse bedenckelijck, of onbedenckelijck, in eeniger maniere.

11. Ende sullen de meergemelde Heeren Ambassadeurs uyt het gene voorseyt staet, konnen bemercken dat haer Ho. Mog. noopende 't voorsz. eerste point ter intentie van den Koninck van Sweeden, absolutelijck hebben ghevoecht: ende noopende het tweede, mede soo verre als daer op applicabel zijn, de redenen by de gemelde Heeren Ambassadeurs in de voorgeroerde den selven Missive succinctelijck aengeroert, namentlijck, voor soo veel belangt de dispositie over de inkomende goederen. Waer op alleenlick de gementioneerde vierderhande belastinghe van de Ordonnantie des voorsz. Jaers *sestienhondert veertich* gepast kan worden.

12. Dan wat belangt de dispositie over de *uytgaende* goederen, hebben haer Ho. Mog. dienthalven gepersisteert by de Lyste van den Iare *sestienhondert veertich*, soo om dat de reeden van de zijde van Sweeden ghealiegeert, ende by de voorgeroerde, mitsgaders andere voorgaende Missiven van de meer gemelde Heeren Ambassadeurs overgheschreven, om haer Ho. Mog. tot aenneminge van dien termyn van 't Iaer *sestienhondert ses en veertich* te permoveren op de uytgaende goederen, niet applicabel zijn, als meede insonderheyt om dat het selve strecken soude tot meerder beswaernis van de goede Ingesetenen ende Onderdanen deser Vereeniche Nederlantsche Provintien.

13. Zijnde evident, dat de goederen ende Koopmanschappen in Nederlantsche Coopvaerdy-schepen geladen, tegen gelijcke goederen in Sweetsche gemonteerde schepen geladen, volgens de dispositie der voorsz. Lyste van den *achtsten December sestienhondert vijf en veertich* doorgaens meerder inegaliteyt van belastinge subject soude wesen, dan wel volgens die van den *vierden Marty* des Iaers *veertich* voornoemt.

14. Als by exempel over het *Yser*, zijnde een van de notabelste Koopmanschappen, die uyt *Sweeden* werden ghevoert, soude volgens de Lyste van den voorsz. Iare *vijf en veertich* in een Nederlants Koopvaerdy-schip *sestien stuyver* per *schip pont*, meerder betaelt worden, dan wel geladen zijnde in een ghemonteert *Sweets schip*, ghelijck uyt de Lyste selfs evidentlijck is blyckende, daer het selfs nochtans volgens de Lyste van den voorsz. Iare *veertich* in 't eerste geval maer *thien stuyvers* per *Schip pont* meerder soude betalen, als in 't laetste, zijnde sulcx niet alleenlijck met den teneur van de selve Lyste *d'anno veertich*, maer oock met de dispositie over de exemptie van de gemonteerde schepen naderhandt vergunt over een komende; want de Tol by de opgemelde Lyste van den Iare *veertich* op het Yser in vreemde schepen uytgescheept werdende, ghestelt wesende op *dertthien stuyver* per *Schip-pont*, ende achtervolgende de dispositie naderhant als boven in faveur van de gemonteerde schepen gheschiedt; het goet in Sweedtsche gemonteerde schepen gheladen, moetende betalen een derde part minder aen Tol, als wel in vreemde Coopvaerdy-schepen: soo soude consequentelijck achtervolgende de selve dispositie den Tol op het Yser, in Sweetsche gemonteerde schepen geladen, gereeckent moeten werden tegens *twintich stuyvers* per *Schip-pont*, ghelijck de selve oock in de voorsz. Lyste *de anno veertich* in de eerste

columne is ghestelt, zijnde oversulcks het verschil als boven, soo volgens den text ende teneur van de selve Lyste *de anno sestienhondert veertich*, als volgens de de voorgeroerde nader dispositie in faveur van de ghemonteerde Sweedtsche schepen geschiet, in voegen als vooren, nae *thien stuyvers*.

15. Wel is waer, ende hebben haer Ho. Mog. mede wel konnen considereren dat de differentie in de Tollen over goederen, ghescheept werdende in gemeene Sweetsche schepen ende Nederlandtsche Coopvaerdy-schepen, achtervolgende de dispositie van de voorsz. Lyste *de anno sestienhondert vijf en veertich* doorgaens kleynder, ende by ghevolge mede voor desen Staet advantagieuser wesen soude, dan wel volgens die van den Iare *sestienhondert veertich*.

16. Maer daer tegens hebben haer Ho. Mog. wederom in achtinge ghenomen, dat by de voorgeroerde Ordonnantie van den Iare *veertich* expresselijck is gestatueert, dat over de goederen in de ordinaris ende niet gemonteerde schepen van de subjecten van Sweeden, waer over in den voorsz. Iare *veertich* promiscul een gerechte derde part minder aen Tollen wiert betaelt, als over goederen in vreemde Coopvaerdy-schepen geladen, van doen voortaen in plaetse van 't voorsz. derde, maer een seste part minder gegeven worden soude, ende dat dienvolgende de intentie van den Coninck van Sweeden ontwijffelijck sal zijn, dat onaengesien de voorsz. Lyste van den Iare *veertich*, maer ghecomposeert is van *twee* Columnen, van de welcke de eerste een gherechte derde part van de laetste is verschillende, de selve nochtans gheconsidereert sal moeten worden, in sulcker voegen als of tusschen beyde de selve Columnen noch eene middelste gecoucheert ware, even soo veel van de eerste als van de laeste verschillende, ende de welcke dienvolgende van de voorsz. laeste Columne een gerechte seste part soude differeren, indier voegen, dat oock naer de selve het verschil van den Thol tusschen de goederen, in gemeene ongemonteerde Schepen van de subjecten van Sweeden, ende in vreemde Coopvaerdy Schepen gheladen, ghecalculeert soude worden, achtervolgende het model by haer Ho. Mog. daer van gedaen uytcyfferen, ende tot naerichtinge van de gemelte Heeren Ambassadeurs hier voorens geinsereert.

17. Ende sullen sy Heeren Ambassadeurs voornoemt alle mogelijcke devoyren aenwenden, ten eynde het selve Model, in diervougen met drie Columnen uytgecyffert ende opgestelt *pro termino aquo* in de voorgeroerde Acte van Illucidatie wierde geinsereert, daer toe employerende de redenen, die syluyden naer haer ghewoonlijcke wysheyt sullen achten van de meeste persuasie ende operatie te sullen wesen.

18. Ende alwaer 't schoon soo, dat van de zyde van Sweeden naer alle mogelijcke aengewende devoyren de voorgeroerde middelste Columne in den lyste van den Iare *sestien hondert veertich*, buyten vermoeden niet en mochte worden gheadmitteert soo verstaen haer Ho. Mog. echter, dat by de opgemelte lyste van den voorsz. Iaere *sestien hondert veertich* sal worden gheperfisteert, achtende de vooren aengetogen differenten tusschen de selve, ende die van den Iare *vyf en veertich* ten opsichte van de gemonteerde Sweetsche Schepen, meerder voordeel voor der Navigatie de goede Ingesetenen deser Landen te sullen toebrengen, als wel uyt het verschil tusschen beyde de gemelte Lysten, ten opsichte

sichte

sichte van de ghemeene ongemonteerde Sweetsche Schepen tot nadeel van de selve Navigatie staet te bevresen, als siende haer Ho. Mog. klaerlijck te ghemoet, dat immers na soodanighe conventie geene andere Sweetsche dan ghemonteerde Schepen in 't vaerwater sullen werden ghevonden, ende dat daer door de middelste Columne van de voorsz. Lyste de anno *vyf en veertich* komende t'evanesceren ofte eene doode Columne te werden, het voorgeroerde geimagineerde voordeel ten opsichte van de ongemonteerde Sweetsche Schepen mede t'eenemael soude komen te cesseren.

19. Ende vinden haer Ho. Mog. derhalven goet dat sy Heeren Ambassadeurs voornoemt haer naer 't geene voorsz. is, punctuelijck sullen gedragen, trachtende in alles de boven geexpresseerde haer Ho. Mog. intentie te bereycken, en doende de extensie van de voorgeroerde acte van *Elucidatie* daer na coucheeren, ende in allen deele met klare ende duydelijcke Termen ter neder stellen, op dat alle materie van cavillatie, ende dispute t'eenemael ghepreveniëert ende verhoet werde.

20. Wat wyders belangt het derde point van deliberatie hier voren geroert verstaen haer Ho. Mog. dienthalven geen ampelder extensie te connen werden geadmitteert, als albereyts vervat is in den Tractate op den *eersten* September (ouden styl) des voorleden Iaers tot Elbing geteeckent, oordeelen alle scrupulen dienthalven te wesen voldaen, door de woorden *ita ut cesset inter prædictam sacram Regiam Majestatem & Civitatem Gedanensem omnis hostilitas.*

Aldus ghedaen ende ghearresteert ter Vergaderinghe van de hoochgemelte Heeren Staten Generael in *s'Gravenhagen* den *sestienden* May *sestien hondert seven en vyftich.*

De Hartoch van Holsteyn tot Gottorp versocht acte van neutraliteyt in Dennemarck, in cas van rupture / sulcx is gheweygert. Daer na aenboodt sijn mediatie, sulcx wiert niet afgeslagen / mits belovende te sullen Dennemarck volgen/in cas van Oorloch, sulcx konde hy niet aennemen als strydich tegen de neutraliteyt/ ende de Koninck van Sweeden was sijn Swager. In Holsteyn hadtmen den Coninck toegestaen een schattingh van vier en twintich Rijcxdaelders op yeder Ploegh/uytmaeckende omtrent vyf hondert duysent Rijcxdaelders. De gewillicheyt was groot / alles liet sich wel aen sien. De werbingen wierden seer ghevordert. In Noorwegen was 't voornemen om met twee Legers te marcheren. Alle Schepen van Oorloch wierden noch ghereſolveert toe te maecken. Veel presenteerden bywillich daer toe te contribueren. Een Edelman hadde aengeboden tien, ende andere vijf duysent Rijcxdaelders. De Coninck versocht van hier eenighe Officieren ende Matrosen / ende veedt door de Heeren Ambassadeurs van desen Staet haer Ho. Mog. geduyrich aenraden tot expeditie ment van de handelingh der elucidatien. Dit alles/ soo negotiatie met de Sweedtsche ende Brandenborgsche aen de een/ als met die van desen Staet aen de andere zyde/ gelijck ooch toerustingen/duyrden dit geheel voorjaer.

De Sweedtsche Resident siende de armature begost te klagen / dat het aen de Deensche zyde tot handelingh geen ernst was. De Heeren Deensche heer-

den sich waerlick daer aen/confesserden dat het Sweedts pouvoir niet breedt ghenoegh was / maer in der daer verlangden nae de resolutie van desen Staet/ tot ampliatie der Alliance. Ende sullende senden aen den Chur-Vorst van Brandenborch om die van Sweeden af te trecken / versochten dat oock haer Ho. Mog. tot sulcken eynde aen den Chur-Vorst wilden senden. Eyndelijck kreegh de Sweetsche Resident een nader ende ampel pouvoir. De Ambassadeur Kleyst presseerde de handelingh ghelijck te voor / men hiel een conferentie daer over / maer doen haperde het aen de materie / ghelijck te voor aen de forme/ Denemarcken wilde reale satisfactie op de pointen die daer na quamen in het Manifest. Sweeden presenteerde satisfactie volgens Tractaet van Bromsebro.

Hier versocht den Resident Charisius uytvoer sonder betalingh en Licent van hondert vyftich centner Pulver/hondert centner Lonten/ende twee duysent Degens / alle na Luckstadt, men sondt het toe/ mits comende des Conings handt.

Een nieuwe verbitteringh tegen Sweeden quam in April uyt *Zeelandt*, also een Sweedts Caper ghemonteert met tien stucken Geschut ende sestich man/ meest Engelsche/ hadde ontrent Iarmout genomen twee Visschers van Sierckzee, waer over gheklaeght is aen den Protector, ende hier wiert ghesproocken van Equipagie daer tegens.

Tot Odenzee was een Vergaderingh der Standen / de Koninck was'er self. De Standen consenteerden dat den Adel, boven de helft van 't inkomen van haer Leenen / oock de helft van 't inkomen van haer op renten uytstaende gelderen/ dat was drie ten hondert, en over haer Landen van yder Ton hart Coorn Maentlijck ses schellingen Deens / maeckende drie Ryczoort in het Iaer, buyten noch een Ryczoort, welcke alle Maenden by yder van haer Boeren opgebracht souden werden / dat de Geestelijckheyt boven de helft van het inkomen van haer beneficien ende uytstaende Renten gelderen/ ten aensien van hare Landen ende Boeren / in gelijckheyt met die van den Adel souden contribueren / ende de Borgerstant van alle hare vaste goederen tot dien eynde te taxeren van yder sestich Rijcxdaelders waerdens sal betalen gelijck ses stuyvers Deens ter Maent/ ende van haer rente gelderen de helft/ ende op dat niemant van extraordinaris schattinge bleef Exempt/dat oock de gene die welcke noch vaste goederen noch Renten hadden na haer welvaren op een seecker Capitael souden werden geestimeert/ ende daer van contributie doen/als van vaste goederen / ende dat boven dit alles een yegelijck Ingesetenen van sijn Majesteyts Landen soude uytbrengen een vrywillighe gifte naer proportie van sijn vermogen/ ende niemandt ten aensien van eenige privilegie ofte voorrechten van de voorsz. schattinge wesen geeximeert.

De Coninck gingh van daer na Flensburgh, om desgelijcx de Standen van Holsteyn te disponeren.

De Coninck is den twintichsten April weder tot Coppenhagen gekomen/ hebbende in Holsteyn rede veel nieu volck op de been die hy daer inquartierde / de Landen van den Hartogh van Gottorp niet verschoonende / die sich daer over seer formaliseerde. Drie Oorlogh Schepen die een van der-

tich

tich, de ander van sestien ende achtien Stucken / wierden aen de Elve ghesonden.

In 't begin van Mey schickte 't sich in Dennemarck gantsch tot ruptuer tegen Sweeden, ende tot naeuwe verbintenis met desen Staet / met Polen, den Keyser, ende Muscovyt.

De Sweedtsche Minister kende geen apparentie / versocht audientie / nam afscheyt / ende vertrock met dese protestatie.

De Gevolmachtigde van sijn Coninckl. Majest. van Sweeden tot dese Tractaten, verneemt seer ongeerne, dat alhoewel hy tot der selver voortsettinge ende besluyt alles gecontribueert heeft, wat daer toe ghevordert can worden, hy evenwel nademael de Heeren Deense Commissarisen in haer laetste ende cathegoryque antwoort van den tweeden hujus, *al noch blyven* persisteeren op de postulaten *van Deenser zijde voorgestelt, de welcke* met reden ende reputatie van de zyde van Sweeden *niet geaccepteert konnen worden, het navolgende moet repliceren.*

SYne Coninckl. Majest. van Sweeden heeft corts voor den begin van den Poolschen Oorloch, aen sijne Coninckl. Majest. van Denemarcken dasselfs *dessein ende de redenen* daer toe vrunt-nabuyrlijck gheopenbaert, versekerende sijne Majest. van de nabuyrlijcke vrunschap die tusschen beyden was versekerende, ende voorslaende een naerder Alliance, by aldien sijn Majest. van Denemarcken konde verstaen dat sulcx tot beyder Rycken advantage ende nutte strecken soude: Ende gelijcken 't selve doenmaels niet alleen *wel geneicht* opgenomen, maer oock naerder ouvertuse daer toe ghedesidereert, soo is sijne Coninckl. Majest. van Sweeden, *sonder eenich achterdocht*, uyt een oprecht nabuyrlijck vertrouwen de eerste geweest die 't project ende voorslach daer toe overgegeven heeft, het welck, door veele ende vlytighe conferentien van beyder zyden, soo verre gekomen zijnde, dat tot de perfectie van de gemelde Alliantie anders niet manqueerde als het pouvoir, 't welck de Sweetsche Minister met den eersten te gemoet sach, soo is even wel 't geheele Tractaet, hier *in loco* soo wijde geavanceert zijnde, van de zyde van Denemarck, uyt veelderhande invallende consideratien kort afgebroocken ende gheremonstreert aen sijne Coninckl. Majest. van Sweeden, doen ter tijdt in Pruyssen zijnde, alwaer de gedane Tractaten souden werden ghereassumeert en voortgeset door den Deense *Resident* aldaer.

Ende onaengesien ghemelde Resident niet daer op en urgeerde, soo is hy niettemin van wegen sijne Coninckl. Majest. van Sweeden daer over toegesproocken, ende 't selve by hem *au defaut d'Instructions* ende *mandat* geexcuseert.

Syne Chur-Vorstelijcke Doorl. van *Brandenburgh*, uyt welmeenende affectie, afvaerdigende aen beyde de Potentaten desselfs Ambassadeur, om die ter nedergeleyde Tractaten te reassumeeren, heeft by sijn Coninckl. Majest. van Sweeden geobtineert, dat volgens sijne Coninckl. Majesteyts van Denemarc-

ken

ken eygen desiderio, de Tractaten hier *in loco* wederom voorgenomen souden worden, de welcke doch, nae den inhout van de pacta ende het gebruyck, aen de *grensen ofte eenich* ander te convenieren plaetse waren sorterende, sijne Coninckl. Majest. van Sweeden, legitimerende dessels ministrum alhier aen het Hof van sijne Coninckl. Majest. van Denemarck, tot dien eynde, ende hem met behoorlijcke volmacht versiende, ende alhoewel bewesen wierde, de selve in *omnibus & per omnia* volkomen ende behoorlijck te wesen, soo is des niet tegenstaende daer over noch een ander gedesidereert, de welcke oock niet lange daer na aen den Sweetsche Minister is toegesonden.

Hoewel nu de Sweetsche gevolmachtighde, naer behoorlijcke uytwisselinge van beyderzijts volmachten, gaerne ghewenscht hadden, datmen datelijck de Tractaten hadde willen voornemen, soo is hy doch niet difficil gheweest met patientie af te wachten den uytslach de welcke dan onder handen was met des Rijcx Denemarcks affaires, waer na de Tractaten oock eyndelijck sijn begonnen, ende de projecten gints ende weder uytgewisselt. Ende hoewel *contra morem tractandi* van Deenser zyde *stuckswyse*, ende op yder point bysonder is gherequireert geworden antwoort van de Sweedtsche ghevolmachtighde, over het geene de Deense Commissarisen, ydermael tot *satisfactie* waren vorderende, soo is evenwel op veelvoudich aenhouden, ende des *mediatoris* naerstige onderhandelinge ten laetsten daer toe ghekomen, dat van deser zyde alle gravamina (de welcke een part waren van dese Tractaten) te ghelijck sijn uytgelevert. Ende also op dit fondament van Deenser zyde gerequireert wort, eerst een veranderinge in de pacta van *Bromsbroo* anno *sestien honderd vyf en veertich* ghesloten; Ten tweeden, *reparatie van schaden*, die sijne Majest. van Denemarcken in de Sont toegevoecht is, van de Sweetsche Onderdanen; Ende ten derden een *assecuratie* op de Tractaten, soo heeft de Sweedtsche gevolmachtighde omstandich, ende met groote reden gheremonstreert, hoe dat *Pacta conventa mosten een fundament* sijn van dese handelinghe, ende hoe dat het den eenen niet meer als den anderen nut wesen soude, dat daer in veranderinge geschiede, maer dat sulcx *infinite absurditeyten* soude mede brengen, dat geen *reparatie* van schade van die geene ghevordert kan worden, die geen schade toegevoecht, maer veel meerder ende grooter geleden heeft, en dat geen *assecuratie* gepretendeert kan worden in een Tractaet van Alliantie, insonderheyt van die geene die de pacta niet ghelædeert heeft, maer tot dessels groote ende irreparable schade ende prejudice, de pacta van de andere zyde heeft sien lædeeren. Sijne Coninckl. Majest. van Sweeden dit alles ongeacht, heeft evenwel gepersisteert daer in, om met sijn Coninckl. Majest. van Denemarcken *reële vrientschap* ende Alliantie op te rechten, ende tot dien eynde door dessels gevolmachtighde laten proponeren, om in *vergetentheyt* te stellen ende op te rechten alle *praterita* van wat soorte ende nature de selve mochte wesen, indien sijne Coninckl. Majest. van Denemarcken insgelijcx mede daer toe soude willen verstaen, daer na oock ingevalle eenige raisonnable gravamina van de eene ofte de andere zyde mochte wesen, de selve tot beyder Potentaten nutte ende contentement reciproce af te helpen ende te remedieren, gelijck sijne Coninckl. Majest. van Sweeden van sijne zyde gereet gestaen heeft om sijne Coninckl. Majest. van Denemarcken te defe-
reren

reren in alle 't geene niet strydich mochte sijn tegens reputatie, Interesse, ende pacta, maer indien van Deenser zyde soo goet als aengedrongen wort, dat de *pacta sijn geladeert*, ende haer schade toegevoecht, ende oock ernstelijck wort gepersisteert op de bovengemelte postulata, sonder welcker afdoeninge de Tractaten volgens beyder deelen sentiment niet en konnen voortghesetworden, komende alsoo daer mede te haperen, soo hadde de Sweetsche Gevolmachtigde wel ghewenscht dat soo veele ende goede voorslagen van Sweetscher zyde tot vruntschap voorgeslagen van de Deense hadde konnen worden geaccepteert, ende dat de officien van sijn Chur-Vorstel. Doorl. van Brandenburgh, haer wel meenende Intentie hadde konnen bereycken, *protesterende deswegen dat van de zyden van Sweeden geen reden gegeven zijn, om dese Tractaten te doen mislucken, ende op te heffen*, latende der selver verdere afhandelinghe ende voltrecken aenkomen tot eene Commissie ende *byeenkomste op de grensen*, volgens *pacta*, ende tot *de tijdt die alles kan veranderen.*

Sijne Coninckl. Majesteyts van Sweeden gevolmachtighde tot dese Tractaten, Coppenhagen den *derden* May (ouden Styl) *sestien hondert seven en vijftich.*

MAGNUS DUREEL.

Op dit laetste point van by een komst op de grensen, wierdt ghevraeght of hy last hadde daer over op plaets ende tijdt te convenieren / seyde neen; dies wiert aen de Deensche zijde sulcks afgeslagen.

Hy nam sijn afscheyt den negentienden May: drie dagen daer nae wierden drie Sweedtsche Sont-schepen aengehouden. Van wegen Vranckrijck quam tot Coppenhage den Heer de Meules om voor Sweeden eenige officien te doen.

De Sweetsche Rijcx-Raden hadden even te voor gesonden een brief aen de Deensche, recommanderende de rust ende vreede. De Heeren Deenschen hebben gheantwoordt naest refutatie van de Sweetsche doleancien / klagende over de Sweetsche ongenegentheyt om aen de Deensche op hare billicke klachten satisfactie te geven met protestatie van onheylen.

In dien tijdt wierden de Troupen in Holsteyn in een-getrocken/om onder den Rijcks-Maerschalck Bilde te marcheren terstondt naer Pinxter Heylige dagen.

De Coningh van Dennemarcken schreef den derden Iuny aen haer Ho. Mog. als een notificatie van sijn geresolveerde Oorloch/allegerende de violente procedueren der Sweeden tot krenckinge van de vrye Navigatie in de Oost-Zee, en hoe dat haer Ho. Mog. sulcks soo wel voelende/ als hy/ hadden gesonden in 't voorige Jaer hare Ambassadeurs om Ons (dit waren sijne formalia) door de selve t'animeren tot het redresseren van soodanige troublen, datse oock daer op hadden met hem laten maecken een bondich Tractaet van Guarantie den seftienden Augustus des selven Jaers/ vermanende tot ampliatie en vordere handelingh. De Coningh hadde oock elf uyt Sweeden gekomen Hollandtsche scheepen aengehouden; maer door dexteriteyt van de Heeren Ambassadeurs ontslagen met de ladinge / mits dat de Schippers belooft hebben geen goederen te lossen / ten sy alvoorens ter plaetse van haere ontladinghe voor de Magistraet/ ende des Koninghs Minister tot Amsterdam ghebleecken soude

zijn/ dat de selve aen Ingesetenen der Vereenichde Nederlanden toe-behooren. De Ambassadeurs hebben met allen doenlijcken yver/ op een ongeconditioneerde relaxatie geinsteert/ maer dewijle voor desen alle Coopmanschappen uyt Sweden komende/ geen of weynich uytgesondert op Sweetsche namen tolvry waren ghepasseert/ soo meenden de Heeren Deensche recht te hebben/ om noch tegenwoordich de selve voor soodanich aen te sien / tot dat anders bleeck. Dat nae rigeur/ op exempelen van voorgaende Oorlogen/ alle de voorsz. goederen confiscabel souden zijn / ende dat de voorseyde relaxatie voor een preuve van sonderlinge intelligentie was aen te nemen/ ende daerom hebben de Ambassadeurs beter gheacht het voorsz. expedient / waer door de Schippers bequaem gemaeckt wierden om haer reyse te vervolgen als te sien / als door het difficulteren van dien / oorsaecke te geven tot prolongatie van haer arrest / insonderheyt dewijle de Schippers haer tot de voorsz. belofte willich hadden aengheboden verseeckert/ van dat haer inladers de voorsz. expurgatie souden doen/ dat de toe-segginge van de goederen die niet ghesuyvert souden konnen worden/ na suspicie van onvryheyt aen des Conings Ministers te consigneren, maer een formaliteyt was te achten. Over tweemael twee en dertich Ysere Stucken van twee Cooplieden tot Amsterdam, persisteerdemen te seggen/ den Rechter te willen hooren. Ende hebben moeten; aensien dat de selve provisionelijck ghelost wierden / indien sy twee scheepen in de welcke sy verdeelt waren/ met alle haer vordere ladinge niet tot overgroote schade van de gheïnteresseerden wilden laten aldaer leggen / om een proces uyt te wachten. Sy hebben voor de ontslaginge van de voorsz. Stucken / ghedaen 't geen mogelijck was geweest ; maer de Heeren Deensche seyden / dat de voorgenoemde Cooplieden de voorsz. Stucken van hare wercken in Sweeden hadden/ ende datse alle de geene/ die tot noch toe van de voorsz. wercken waren ghekomen/ voor Sweedtsche goederen hadden doen passeren / ende dat dese van de selfde natuyre zijnde/ dies nae haer eygen voorgaende practijcken voor Sweedtsche moesten werden aengesien/ ofte indien sy Hollandtsche souden wesen/ dat oock de voorige Hollandtsche waren geweest/ende die sijn Majesteyt over de verkortinge haer gedaen in de Tollen, hadde te bespreecken. Ende meenen de voorsz. Heeren daer uyt een recht op de voorsz. stucken/ welcke sy voor de Admiraliteyt aldaer wilden brengen/ om de voorsz. Cooplieden daer op gehoort / kennisse af te wachten. Daer wiert noch ordre gegeven om een Hollandts Galliot/ dat met vijf en veertich Last Teer geladen was te lossen / ende is onderhandt den Ambassadeurs ghesept / dat de Koningh 't selve absolutelijck nodich hadde te ghebruycken. Sy hebben haer daer over gheformaliseert/ ende noch geallegeert het Tractaet van den Jare vijf en veertich, volgens 't welck de Koninck niet vermocht eenige goederen uyt schepen door de Sont passerende/ tot sijn behoef te nemen/ als nae voorgaende over een koomste met de eyghenaer ; maer de Deensche sustineerde dat al het Teer , dat in korte jaren uyt Sweeden was gekomen/ was gegaen voor reeckeninge van de Teer-Compagnie, ende dat van 't voorseyde Teer geen suffisante bewijs gedaen zijnde van dat het elders soude t'huys behooren / de precijsheyt van 't voorsz. Tractaet in desen min soude te considereren zijn / als de pressante noodsaeckelijckheyt/

welcke

welcke sijn Majesteyt hadde om sich van 't voorsz. weynich Teer te dienen/ ende dat indien het Teer naderhant wiert bevonden/ de Onderdanen van den Staet der Vereenichde Nederlanden toe te behooren/ de selve door deuchdelijcke betalinge/ schadeloos gehouden soude worden. De Ambassadeurs spraecken alle dagen met de Heeren Rijchs-Raden over de Marine, ende hoopten dat daer omtrent een Reglement geraemt zijnde/ alle dese/ ende diergelijcke moyelijckheden opgeheven souden worden. In de Sont sijn verscheyden scheepen met eenich Sout aenghekomen/ om nae Stockholm ofte op andere plaetsen in Sweeden te gaen/ maer men heeft haer niet toe-gelaten anders als op Sweetsche plaetsen buyten 't Rijck te mogen varen met haer Sout, ende na Sweeden niet als met andere Waren. In Sweeden begost dierte te ontstaen in 't Sout, ende ghebreck aen 't selfde wiert te ghemoet ghesien/ ende de Heeren Deensche buyten dat sy verstonden recht te hebben van alle Commercie op Sweeden door de Sont te beletten/ ghedurende den Oorloch/ sustineerden met minder beswaer van haer Ho. Mog. Onderdanen/ die van 't Sout te verbieden/ dewijle de selve vermits Octroy van Sweetsche Sout-Compagnie/ noch door desen geen ofte geheel weynich Sout na Sweeden hadden ghebracht/ seggende nochtans dat de Coningh wel soude mogen gedisponeert worden/ om de Sout-handel tegenwoordich open te laten staen/ indien men in Sweeden de voorsz. Compagnie wilde afschaffen/ ende in vreede de Commercie van 't Sout sijn vrye cours laten: ende dewijl 't missen van 't Sout een van de saecken was/ waer door men tot Coppenhagen meende dat de Sweeden seer konden werden gheincommodeert/ soo sagen de Ambassadeurs geen apparentie om de vrye toevaert op Sweeden daer van te obtineren/ ende te ghemoet/ dat alle de geene die Sout derwaerts sonden/ souden de schade van 't diverteren van haer reyse lijden.

Ter selver tijdt schreef den Hartogh van Holsteyn Gottorp seer ernstelijck/ ten eynde de Tractaten met Sweeden herhaelt mochten worden/ met genoechsame beloften van dat de Hartogh sich sterck maeckte te weech te brengen by den Coningh van Sweeden, dat dese Croon Dennemarck daer inne met alle volkomen satisfactie bejegent worden soude.

De Propositie van de Heer Envoye van Vranckrijck, gingh ten selven eynde met aenbiedinge van de Mediatie van den Coningh sijn Meester/ ende de Heer Ambassadeur van Brandenburch continueerde van tijdt tot tijdt in sijn voorighe devoiren/ om de vreede te recommanderen; maer alle vonden weynich ofte geen gehoor/ en men seyde daer op/ dat de Tractaten by de Resident van Sweeden afgebroocken zijnde met een protest en met sijn vertreck/ het den Coning van Dennemarck qualijck voegen soude/ nu dat hy 't swaerdt hadde begonnen uyt de scheyde te trecken/ de vreede met Tractaten de eerste te soecken/ dienaen noch buyten dat verklaerde/ niet als universel omtrent de heele Oost-Zee te begeeren. Men wiste oock dat den Resident van Sweeden last hadde niets te accorderen/ maer by veranderinge soude werden ghemaeckt in de Tractaten van Bromsbroo, ofte in de saecken by die Tractaten geestablisseert/ ende noch geenige restitutie van door haer gheoccupeerde Landen toe te staen/ met last/ om indien daer op aen de Deensche zijde finaelijck gheinsisteert

 wiert/

wiert/ met een protest af te breecken/ ende dat het geen de voorsz. Resident geauthoriseert was geweest te doen tot contentement van Dennemarck besloten was geweest/ in de macht alleen omtrent de passagie van de Sont te adjusteren eenich nader Reglement/ mits dat het geschieden soude sonder quetsinge van het geene tot Bromsbroo diesaengaende was gheconvenieert. Zijnde in die conjuncture groote hoope ghevat/ van door de Wapenen niet alleen het restablissement van saecken in Pruyssen te weech te brengen/ maer oock het recouvrement van alle/ ofte meest alle de aen dese Croon in de laetste Oorloch afgenomen Landen/ ende een abolitie van de Sweedtsche vryheyt in de Tollen van de Sont, welcke soo veel de voornaemste oochmercken waren/ met de welcke men aldaer in Oorloch tradt.

Twee Hollandtsche Coopvaerdy scheepen uyt Sweeden naer Hamburch gaende/ het een gheladen met tweehondert stucken Geschut/ ende het tweede met Yser ende andere Waren/ sijn op een pretensie van dat de voorsz. Stucken ende de vordere ladinghe van beyde de scheepen in Sweeden t'huys hoorden/ ende dat de voorsz. Stucken specialijck waren gedestineert om na Zweetsche plaetsen te komen/ in de Sont aengehouden ende alhier opghesonden: de Ambassadeurs daer van kennisse bekomen hebbende/ hebben daer over geklaecht aen den Rijcks Hofmeester/ dewijle de voorsz. scheepen by de certe partyen bleecken in Hollandt bevracht/ en beyde na Hamburch gedestineert te zijn/ en de Stucken aen een Coopman tot Amsterdam toebehoorden/ ende hebben voorts met Memorie aen den Coningh versocht dat alle hinderuisse schadeloos afgedaen zijnde/ meergeseyde scheepen haer voorgenomen reyse nae Hamburch soude mogen voltrecken/ ende sijn de selve daer op terstont wel vry ghegheven met al haer ladinghe/ maer dewijl men aldaer pretendeerde seecker bericht te hebben dat in 't Stift van Breemen groot gebreck was aen Geschut/ ende dat veel van de nieuwe aldaer gemaeckte Schansen by manquement van dien/ in geen behoorlijcke defensie konden werden ghebracht/ ende dat men hier voor vast stelt dat de voorsz. tweehondert Stucken/ in 't gheheel ofte ten deele daer toe waren ghedestineert buyten andere gheprætenteerde naerechtinge/ om dat noyt voor desen soo groot getal van Stucken op een tijdt op Hamburch soude sijn overgebracht/ soo hebben de Ambassadeurs moeten aensien dat de voorsz. Schipper die de Stucken in hadde/ moest belooven niet nae de Elve, maer na Hollant te zeylen/ op pene van anders doende/ door sijn Majesteyts Oorloch-scheepen op de voorsz. Revier aengehouden te worden.

Den eersten Juny oude stijl/ is uytgegaen het volgende:

Declaratie van sijne Koninckl ijcke Majesteyt van Denemarcken, Noorwegen, &c. behelsende de Redenen ende Motiven soo den selven gemoveert hebben de Wapenen tegens den Conick van Sweeden aen te nemen.

WY Frederick de derde, van Godes Genade tot Denemarcken, Noorwegen, der Wenden ende Gotthen Coninck, Hertoch tot Sleswigh, Holsteyn, Stormaren, ende Ditmarschen, Graef tot Oldenburgh ende Delmen-Horst,

Horst, &c. Doen te weten allen ende een yeder insonderheyt den geenen die 't meest aengaet, dat alsoo wy meenigmalen vergeefs, vriendelijck ende door Tractaten gesocht hebben billijcke satisfactie voor veele ende groote injurien en verongelijckingen ons van de Sweetsche Regeeringe van tijdt tot tijdt toegevoeght zijnde. Soo hebben wy met goetvinden van onse ghelieven Rijcx-Raden gheresolveert door bystandt des Alderhoochsten ende hulpe van onse getrouwe Onderdanen, volgens het recht der Volckeren, den Grootmachtigen ende Hoochgeboren Vorst ende Heere, Heer Carel Gustavus der Sweden, Gothen en Wenden Coninck, &c. Onsen nabuyr, mitsgaders de Croon Sweeden ende der selver Onderdanen, openbaerlijck te Lande ende te Water Krijch ende Oorloch aen te kondigen. Maer op dat de voornaemste oorsaecken, die ons daer toe hebben gemoveert, niet en souden onbekent wesen, is de saecke daer mede in 't kort aldus gelegen.

Dat de gheheele Werelt bekent is, met wat gewelt en fraude wy soo gantsch onverschuldt, tegens uytgegeven Handt ende Zegel van de Sweetsche Regeringhe van onse Aerts-Bisschopdommen Bremen ende Werden sijn berooft geworden, onse Landen, Steden en mobilien ons afgenomen zijn, sonder daer voor oyt de minste satisfactie te hebben konnen bekomen, ja sonder de saecke daer toe te hebben konnen brengen, datse over soodanighe satisfactie met ons Tractaten wilden oprechten; onaenghesien, sy haer daer toe in de Bremsebroische Handelinge hadden verbonden. Maer om te demonstreren, hoe weynich sy vermeynden te observeren het geene ons ten besten in de selve pacten van haerlieden was toegeseyt, heeft de inclusie van ons nevens alle onse Officieren in ghemelde Vrede expressselijck ghestipuleert, ghehadt desen effect, datse nae 't verloop van eenighe Maenden op nieuw door openbaren Oorloch onse Residentie Bremervoorde geattacqueert, ende de selve na eenige uytgestane stormen, sich met het Guarnisoen over te geven, ghedwongen hebben, de welcke daer na gelijck als andere vyanden ghevangen ende onder gesteecken geworden zijn, daer mede sy in alle deelen in plaetse van de gepromitteerde Vrede de grootste vyandtschap hebben getoont.

Na intredinge van onse Regeringe in dese loffelijcke Koninckrijcken, hebben sy den geenen, welcke onder hare protexie sochten, ons ende onse Regheringhe te beschamen ende te diffameren door ghepubliceerde schriften, niet alleen geene straffe willen opleggen, ghelijck haer de pacten verbonden, maer in het tegendeel ghehandthaeft, ende daer nae te meerder ghebenificieert.

Een stuck Landt in Noorwegen, Irne ende Zerne ghenoemt, 't welck in conformite van de Bremsebroische Tractaten dadelijck hadde behooren gherestitueert te werden, alsoo het niemandt der Inwoonderen onbekent is, dat het geseyde stuck Landt noyt heeft gehoort ofte tot Jempte Landt ofte Herdallen, hebben sy tot noch toe met macht ons onthouden, ende in plaetse van haer selfs daer toe te sullen bequamen, ons by geeyschte volgens de pacta restitutie, anders niet als met uytvluchten ende illusien bejegent.

In 't Bremsebroische Accoord was de Sweeden vryheyt en exemptie van de Tol in Oresondt toegestaen op hare eygen Schepen en goederen, ende sulcks na

na seeckere form en maniere als daer inne wordt ghementioneert. By welcke occasien sy getracht hebben te defrauderen ende van ons ende de Croon af te wenden jaerlijcx een groot deel van onsen Tol ende incomste, ende onder pretext van Sweetsche Waren, door menichvuldige valsche ende onrichtige Certificatien, op eene veele andere, als de pacta melden, maniere voor de betalinghe van den Tol bevryet bykans al het vreemde goet, ende een deel vreemde Schepen komende ofte gaende van ende na de Sweetsche Havenen; Waer mede noch niet ghecontenteert zijnde, hebben voorts ghesocht ons de aldergrootste prejudicie in onse Regalien ende hoogheeden te doen, nadien se haer toe geeygent hebben vreemde Schippers te commanderen ende belasten hoedanich sy in de Oresondt vertollen souden, haer de Documenten, de welcke sy volgens 't klare inhoudt van de pacten, op onse Tolhuys om te vertollen moesten demonstreren, weghnemende ende in plaetse van dien eenighe loose verteeckeningen op soo veel goet als de Sweetsche bedienten ons daer van den Tol gunnen wilden, restituerende.

Als wy nu over sulcke onlydelijcke Proceduyren in Sweeden *hebben laten* klagen, wert eyndelijck na langh uytstel ons tot antwoort *ghegeven, dat het* niet in de Bremsebroische Tractaten gevonden wierde, *dat de Schippers* soodanige Documenten toonen souden, daer sy echter wel wisten, dat *dit* als een vreemde saecke de Bremsebroische Pacta niet en concernerende, maer in de Christianopelsche met de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden uytvoerlijck was ghecomprehendeert, dat daer mede op die maniere soude gehandelt weden: Dese valsche certificatien dan aengroeyende, ende daghelijckx meer ende meer toenemende, hebben sy naderhandt in voorseyde onbillickheydt altoos gecontinueert ende selfs gheduyrende de Tractaten soo grovelijck daer mede ghespeelt ende voortgevaren, dat het ons onmogelijck geweest is sulcks langer te tolereren. Dan aengesien de Traficque op Dansigh tamelijcke inkomste aen den Tol toebrachte, ende om dat de gheheelen Oresondt ons onvruchtbaer konde ghemaeckt werden, resolveert den Koninck van Sweeden de voorschreve Stadt Dansigh te beoorlogen, de welcke nochtans specialijck in de Bremsebroische Vreede was ingesloten, imponeert den Tol, soo wel op onse als vreemde Onderdanen, op de Rheede voor Dansigh, waer over de Trafficque geheelijck ons tot groote schade ende prejudicie cesseert, directelijck strydende met het gunt nopende den vryen cours der Commercien op *Dansigh* in de Bremsebroische Pacte was beloost. Boven dien komt het noch soo verre, dat den Coninck van Sweeden de Commercien op Dansigh gants doet inhiberen, als of 't geheel *Maris Dominium*, daer na Sweeden soo langen tijdt heeft gestaen, hem albereyts was toegevallen. Als wy nu ons daer tegen nevens de Heeren Staten Generael opponeren, ende sulcx niet en willen toestaen, werden wy beschuldicht de pacta te hebben gevioleert, onse Landen ende Onderdanen met vyantlijcke invasie gedreygt, in plaetse van het ghepasseerde te remedieren, soeckt men de Weyssel gantsch van de Stadt Dansigh te diverteren, op dat daer door alle Trafficquen van de gemelte Stadt op dese Landen hier naemaels mochten cesseren ende ophouden: Alle billijcke reparatien voor de toegevoechde ende boven gealligeerde spot ende scha-

de

de wert ons rondt uyt ende totalijck afgeslagen, ende de aengestelde Tractaten tot vriendelicke vereeninge door den Sweetschen Gevolmachtigden, met het nemen van sijn affscheyt afgebroocken.

Na soodanige constitutie der saecke hebben wy niet langer willen tarderen, sonder onse Wapenen tegens den Coninck en de Kroon van Sweeden te hebben willen gebruycken, protesterende voor Godt in den Hemel ende alle Christen Potentaten ende Regeringen, datwy willen onschuldich sijn, aen 't jammer en elende soo desen krygh sal met sich brengen, ende die daer uyt sal mogen spruyten.

Daer en tegen sal het onse hoochste vreughde ende begeerte zijn, in dien dese onse afgedwongene Wapenen soo geluckich sijn mochten, datse het ooghmerck raecken konden, 't welk wy ons voornamentlijck daer mede voorgestelt hebben, te weten, de eere des Alderhoochsten, de restauratie ende het floreren der Commercien, welcke van de Sweedtsche geturbeert ende geruineert zijn: ende finalijck tusschen dese ende alle omleggende Christelijcke Potentaten ende Republijcken eene goede, seeckere universeele ende bestandige gerustheyt ende Vrede.

Gegeven op ons Slot tot Coppenhage, den *eersten* Iuny, Anno *sestien hondert seven en vyftich*, onder onsen Zegel.

FRIDERICK.

De Coninck schickte de selve aen haer Ho. Mog. den vyftienden Iuny met desen Brief.

WY *Frederick* de *derde*, van Godes Genaden tot *Dennemarcken*, *Noorwegen*, der *Wenden* ende *Gothen* Coninck, Hertoch tot *Sleswijck*, *Holsteyn*, *Stormarn* ende der *Ditmarschen*, Graef tot *Oldenburg* ende *Delmenhorst*, *&c.* Ontbieden de Ho. Mog. ende Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, onse bysondere goede Vrunden en geallieerde nabuyren, &c. onsen Vriendelijcken groet, en nabuyrlijcke goede wille te vooren, Ho. ende Mog. Heeren Staten Generael, sonderlinge goede en geallieerde nabuyren, wy hebben d'Heeren in onsen van den *derden* deses afgesonden schryvens, vriendelijck nabuyrlijck geopenbaert, uyt wat pregnante redenen wy bewogen zijn, om tot bescherminghe der *Commercien*, ende tot verseeckeringe onser Rijcken, Furstendommen ende Landen de wapenen aen te veerden naer dat de voorgewesene minnelijcke Tractaten tot wechneminghe der misverstanden tusschen ons ende den Doorluchtigen Furst, Heer *Carel Gustaf*, der *Sweden, Gothen ende Wenden* Coning, &c. ende de Croon *Sweeden* ontstaen door den Coninckl. Sweetsche Minister gantsch verdrachtelijck sijn geabrumpeert, sonder eenige hoop na te laten om die te reassumeren.

Dewyle wy nu daer op des voorgemelten Coninck in Sweeden opentlijck door onsen Herault naer aller Volckeren rechten, den Oorloch openbaerlijck hebben doen aenseggen, oock de oorsaecken ende motiven van dien de Croon *Sweeden* by geschrifte laten toesenden. Soo hebben wy U. Ho. Mog. sulcx door de gedruckte bylagen willen communiceren.

Wy sullen verder door een uytvoerlijck Manifest met de nodighe bylagen, de recht-

de rechtmatigheyt tot de ons afgedwongene Wapenen aen de geheele Werelt te kennen gheven, vertrouwende U. Ho. Mog. ende yegelijck sullen onse rechtmaticheyt dies te meer daer uyt handtgrypelijck bemercken, ende onse rechtmatige saecke met alle assistentie ende bevorderinge byvallen, ende wy blyven uwe Ho. Mog. tot allen aengenamen vrunt nabuyrlijcke wille overbodich ende genegen. Gegeven op onse Coninckl. Residentie tot Coppenhagen den *vijfstienden* Iuny *sestien hondert seven en vyfstich*, onderstont; Der Heeren goeden Vrunt ende geallieerden Nabuyr, Geteeckent. *Frederick.*

De Hartoch van Holsteyn tot Gottorp vermenende datmen soude aen te maecken een ampliatie van Alliance met Denemarck ende dat in plaets van de woorden / sijne Koninckl. Majest. van Denemarcken, Noorwegen ende der selver Croone aenhorige Provincien ende Landen, gestelt in 't eerste articul van 't voorgaende Tractaet / mitsgaders in het derde tot het eerste articul relatijf / soude worden ghesubstitueert / sijn Coninckl. Majest. desselfs Rijcken Furstendommen ende Landen de welcke sijn Majest. *jegenwoordich* besit, of in het toekomende door wettige successie soude mogen *komen te besitten*, ende sulcx meest sach op de Landen des Graven van *Oldenborgh*, liet haer Ho. Mog. door den Resident de Bye te kennen geven dat de selve *successie* van Oldenborgh oock op de Hartoch van Holsteyn moest devolveren / dienvolgens versocht dat oock hy in de ampliatie mocht worden gheincludeert / maer in wat manier het Tractaet is gesloten / is te sien uyt het volgende.

KEnnelijck sy dat alsoo de Doorluchtige en Grootmachtige Vorst ende Heere Heere *Frederick de derde* tot Dennemarcken, Noorwegen, der Wenden ende Gothen Coningh, Hartoch tot Sleswijck, Holsteyn, Stormarn ende Ditmarschen, Grave tot Oldenborch ende Delmenhorst, &c. Ende de Ho. ende Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, rypelijck considererende de beswaerlijcke toestant van de tegenwoordige *ongeruste tyden*, geoordeelt hebben dat om hare respective Rijcken, Staten, ende Landen, mitsgaders harer goeder Onderdanen ende Inghesetenen Navigatie ende Commercien tegens opkomende gevaer ende geweldt onder Godts genadigen zegen soo veel doenlijck te verseeckeren, ten hoochsten dienstich ende voordeelich is, dat de wel vertroude vrientschap, goede correspondentie ende intelligentie, die tusschen Hoochstged. sijne Coninckl. Majesteyt, ende hare Ho. Mog. ende der selver wederzijdts Rijcken, Staten, ende Landen loslijck floreert, ende in den Iare *sestienhondert negen en veertich*, door een wel verknochte defensive Alliantie gevesticht, ende sedert in verscheyde importante gelegentheden door nieuwe Tractaten, ende jongstmael door dat van Guarantie van den *sestienden* Augusty des verleden Iaers nader bekrachticht is, niet alleen voorts en voorts oprechtelijck ende trouwelijck onderhouden werde, maer oock door *Ampliatie* van de voorgaende Alliantien ende Confoederatien, tot een meer stercke ende *onfeylbaerlijcker Verbintenisse*, als oyt voor desen, tot ghemeene defensie werde voort-ghesett ende uytgebreydet; Soo ist: dat op 't believen ende goetvinden van hoochstg. sijne Coninckl. Majesteyt, ende van haer Ho. Mog. volgens daer over ten wederzijden

erzijden geproduceerden Volmachten, tusschen meerhoochstged. sijne Coninckl. Majesteyts hier toe gecommitteerde Heeren Rijcx-Raden, Rijcks-Hofmeester, Hof-Cancelier Overste Rentmeester, respective Amptlieden op Boringholm, S. Canuts Clooster, ende Lundenis, &c. De Heere *Ioachim Gerslarf* op Tundbyholm Ridder, de Heere *Christiaen Thomasz.* tot Stougard Ridder, ende *Pieter Reedts* tot Tygestrup, &c. Ende hare Ho. Mog. hier aenwesende Extraord. Ambassadeurs de Heeren *Conraet van Beuningen*, Raedt ende Pensionaris der Stadt Amsterdam, *Godert Adriaen van Rheede*, Heere van Amerongen, ende Ginckel, &c. ghecommitteert wegens de Heeren Edelen, ende Ridderschap ter Vergaderinge van de Staten s'Landts van Uytrecht, ende *Matthias van Vierssen* Oudt præsiderende eerste Raedt in den Hove van Vrieslant, respective Gedeputeerden wegens de Provintien van *Hollandt*, *Uytrecht* ende *Vrieslandt*, ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. in name van hoochstged. hare Heeren Committenten is versproocken ende veraccordeert.

1. Dat de voorgeseyde Alliantie tot onderhoudinge ende voortbouwinghe van een oprechte bestendighe ende vertrouwelijcke vrientschap tusschen hoochstged. sijne Coninckl. Majesteyt ende haer Ho. Mog. tot beschermingе van wederzijdts respective *Rijcken*, *Staten* ende *Landen*, midtsgaders tot voorstant van de libertеyt ende securiteyt van de Commercie ende Navigatie in den Iare *sestienhondert negen en veertich* opgerecht, ende tot hier toe bestendich te onderhouden, oock de daer nae op den *sestienden* Augusty des verleden Iaers gesloótene *Ligue Guarantie*, mitsgaders alle vordere voorige ende noch duyrende Tractaten, rechten, ende gerechtigheden tusschen meer hoochstged. sijne Koninckelijcke Majesteyt ende haer Hooch Mog. sullen verblyven in hare volle vigeur ende waerde: dan voor soo veel de selve ofte eenighe van dien by dit tegenwoordich Tractaet by maniere van *ampliatie* ofte anderfints, in eenigen deele geaugmenteert ofte verandert bevonden sullen worden, ende sal in conformité van dien, d'eene *Geallieerde des anders welvaren ende beste helpen bevorderen*, ende niet alleen niets ondernemen ofte handelen tot des anders prejuditie, maer oock gehouden ende verbonden sijn den anderen te *waerschouwen*, soo wanneer yets soude mogen voorvallen, dat tot des selfs hinder ende schade in eeniger wyse soude konnen strecken.

2. Ende in cas yemant, wie die oock soude mogen wesen, niemant uytgesondert meer hoochstged. sijne Kon. Maj. des selfs Rijcken, Vorstendommen en Landen, welcke sijn Maj. *tegenwoordig* besit, of in't toekomende *door wettige successie*, soude mogen komen te besitten in Europa, oock der selver Handel ende Commercie te water ofte te lande hier namaels soude mogen komen te turberen, en den Oorloch aen te doen, *onder wat pretext ofte redenen* sulcx oock soude mogen geschieden, en dat over sulcx sijn Con. Maj. en de Cronen Dennemarcken ende Noorwegen ghenootsaeckt wierden tot haer beschermingе de wapenen aen te nemen, soo sullen meer hoochstged. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, gehouden ende verbonden zijn, binnen de tijt *van drie Maenden* nae dat hun sulcx sal wesen ghenotificeert, sijne Coninckl. Majesteyt ende de Croonen Dennemarcken ende Noorwegen, by te springen met een secours van *ses duysent wel-gemonteerde* ende gewapende soldaten te voet, in plaetse van ge-

 lijcke

lijcke *vier duysent Soldaten* gestipuleert by 't *vierde* artyckel van de voorsz. Alliantie, onder soodanighe Regimenten, Compagnien, Collonellen ende andere Officieren, als de assisterende selfs ten meesten dienste van soodanich secours sullen oordeelen ende stellen.

3. Gelijckerwys in cas yemandt, wie hy oock soude mogen wesen, niemandt uytgesondert de meerhooghstgemelte Heeren Staten Generael in de Vereenichde Nederlandtsche Provintien, geassocieerde Landtschappen, Leeden, Steden ende besette plaetsen van dien in Europa, ofte oock hare Schipvaert, ende Commercien ter Zee, ofte in soete Wateren op wat plaetse in Europa sulx soude mogen wesen, oock uyt wat pretext ende oorsake sulx soude mogen komen te geschieden, quame te turberen ofte den Oorloch aen te doen, ende de meerhoochstgemelte Staten Generael daer door genoodtsaeckt wierden, tot hare defensie de wapenen aen te nemen, soo sullen sijn Coninckl. Majest. de Croonen Dennemarcken ende Noorwegen van die tijdt af als hun sulcx sal genotificeert, verbonden ende gehouden wesen, binnen *den tijdt van drie Maenden* aen hare Ho. Mog. gelijcke hulpe ende assistentie *van ses duysent goede welgemonteerde* ende *gewapende Soldaten* te voet te doen, *gelijckerwijs in 't voor*staende artyckel van 't secours aen sijn Coninckl. Majest. *te leysten*, met meerder particulariteyten staet gespecificeert ende onderlingh is *besproocken*.

4. Ondertusschen sal het den assisterende Bontgenoot vry staen, volgens het *sevende* artyckel van de voorsz. Alliantie binnen de drie Maenden daerinne hy is versocht, het secours te presteren, door *besendinge ende andere minnelijcke middelen* te tenteren, den vyandt daer henen te disponeren, dat alles in vruntschap geslist, ende bygeleyt, oock aen sijne beschadichde Bontgenoot satisfactie gegegeven werde, dan in cas de attaque ofte troubles niet promptelijck souden werden gherepareert, ende datter geen accommodement tusschen den attacquant ende gheattacqueerde soude wesen ghebonden binnen de voorsz. tijdt van drie Maenden, ofte daer toe anderfints of weynich apparentie was, ofte oock de gelegentheyt van tyden ende saecken geen verschuyvinghe ofte dilay van de voorsz. te presteren defensie konde lyden, sonder groot pericul van de geattacqueerde, in soodanigen cas sal de geene die niet sal sijn geattacqueert voor de expiratie van de derde der voorsz. drie Maenden ofte eerder ende wel van stonden aen dat de geattacqueerde soude komen te lyden, ende over sulcx naer noodt ende vereysch van saecken het voorsz. secours aen partye geattacqueerde moeten stuyren sonder eenich langer uytstel ofte dilay.

5. Ende by soo verre het boven geexpresseerde secours van *ses duysent Mannen*, ofte het equivalent van dien *niet bestant* mochte werden geoordeelt, tot volkomene afweringe van de oppressie tegens de welcke het selve wert ghepresteert, sal in sulcken geval de niet geoppresseerde ofte niet beswaerde der geallieerden gehouden zijn, de geoppresseerde ofte beswaerde ten dien fine met soodanige verdere macht ende middelen by te springen, als tot volkomene afweringhe der voorsz. oppressie ofte beswarnisse gheoordeelt sal werden van nooden te wesen, welverstaende dat partyen contrahenten t'elckens daer over ende op wat conditien het selve sal ghesschieden, particulierlijck sullen hebben te verdragen.

Omtrent

6. Ontrent het bekostigen van het voorsz. secours van *ses duysent Mannen*, ende de respective plaetsen alwaer het selve gelevert sal moeten werden, mitsgaders belangende de vrye keure van 't selve t'eenemael te ontfangen of in Soldaten ofte in gelt, ofte een gedeelte in Soldaten, Schepen, Wapenen, Munitie van Oorloch, gelt ofte andere waren, als insgelijcx ontrent de taxatie van 't voorsz. secours op gelt, ende de plaetse van betalinge van dien, ofte van leverantie van Schepen, ofte Munitie van Oorloch, als mede voor soo veel aengaet het Commando ende 't oppergesach over 't voorsz. secours van *ses duysent Mannen*, ende 't begeven van daerinne vacant vallende Militaire Charges ende wat des meer is, sal in alle deelen werden geobserveert het geen by 't *sesde*, *achtste*, *negende*, ende *tiende* artyculen, van den voorsz. Alliantie van den Iare *sestien hondert negen en veertich* is verdragen, ende het voorsz. secours van *ses duysent Mannen* in allen deelen werden gereguleert in ghelijcken manier als ten aensien van het minder secours van vier duysent Mannen by de voorsz. Alliantie is veraccordeert.

7. De Oorloch eens begonnen ende het beloofde secours geprefteert zijnde, sal 't den geassisteerde niet vry staen, met sijn vyant te handelen, Vrede te sluyten ofte Treves te maecken, ende uyt den Oorloch te scheyden, ten sy met communicatie van sijn assisterende geallieerde, ende mits dat hy de selve in de Tractaten van bestant ofte Vrede opentlijck ende expresselijck doen insluyten ende begrypen, ende sal soo dienaengaende als in alle andere pointen, die by de bovenstaende artyculen niet expressselijck sijn verandert ofte geamplieert, nagekoomen ende ghepresteert werden, 't geen by de voorsz. Alliantie van den Iare *sestien hondert negen en veertich* dienaengaende is versproocken ende gheconvenieert.

8. Ende dewyl by het *sevende* artycul van het Tractaet van *redemptie* van de Tollen in den Orisont in den Iare *sestien hondert negen en veertich* tusschen hooghstgedachte sijne Coninckl. Majest. ende hare Ho. Mog. opgerecht expresselijck is verdragen, over seeckere *precautie ende forme welcke voor ende in 't passeeren van minder ende meerder getal van haer Ho. Mog. Oorloch Schepen door de voorsz. Orisont ofte Belt souden moeten werden geobserveert*, ende dat eenige twyfelingh soude konnen vallen, als of sulcx waer komen te cesseren door de acte van *rescissie van het voorsz. Tractaet van redemptie* van den Iare *sestien hondert drie en vyftich*, soo is tot ophevinghe van alle disputen goetgevonden ende gheaccordeert, dat het voorsz. *sevende* artycul by dit tegenwoordich Tractaet sal werden verstaen, voor soo veel des nodich is, te wesen *geredintegreert*, ende dienvolgens sullen meerhoochstgemelte Heeren Staten Generael t'allen tyden vermogen der selver Oorloch Schepen, ten getale van *twee*, *drie*, *vier*, *ofte ten hooghsten vyf* te samen, naer ghelegentheyt van haer Staets saecken te doen passeren, ende repasseren den *Orisont ofte Belt*, sonder sijne Coninckklijcke Majest. van Dennemarcken sulcx te kennen te geven, ende daer van te adviseren, maer als de voornoemde Oorloch Schepen in de Sont gekomen sullen zijn, soo sullen sy volgens gewoonte ende gebruyck *twee schooten* elcx gedaen hebbende *'t bovenste zeyl* van de groote Mast voor 't Sloth *Cronenborgh* laten vallen, tot dat sy voor by gelopen zijn, ende indien de meergemelte Oorloch Schepen van de hooghgemelte Staten Generael sijne Coninckl.

Majesteyts Schepen ofte Vloot daer voor handen vinden, sullen sy ten weder-zyden met *twee schooten* te vreden sijn, maer indien de meerhooghgemelte Heeren Staten Generael van doen sullen hebben met meer Oorloch Schepen op eenen tijdt door de Zont ende Belt te passeren, soo is veraccordeert, dat sijne Coninckl. Majest. van Dennemarcken sulcx *drie weecken* van te vooren sal geadviseert worden, op dat de komste van de Vloote geene suspicie ofte misvertrouwen en verwecke, ende wanneer hare comste op dusdanige maniere is geadviseert, soo mach de selve Vloote sonder eenich tegenspreecken ofte schade toe te voegen van de zyde van de meerhooghgemelte Staten Generael in het werck gestelt ende voortgeset worden.

9. Dit Tractaet van Ampliatie ende Elucidatie van voorgaende Alliantien, ende Tractaten sal duyren soo langhe de meergeseyde Alliantie van de Iare *sestien hondert negen en veertich*, namentlijck tot den *dertienden* Augusty *sestien hondert vyf en tachtich*, ende sal door meerhoochstgedachte sijne Coninckl. ende der Croone Dennemarcken Rijcx-Raden, ende als mede door hare Ho. Mog. *in debita forma* binnen *ses weecken* van den dach af te reeckenen, als dit *sal wesen ondergeschreven* gheratificeert worden, ende sal de *uytwisselinge der selver ratificatien aenstonts na verloop van de* voorgedachte *ses weecken* alhier in *Coppenhagen* gheschieden.

Tot meerder oirkonde hebben meerhooghstgedachte Syne Coninckl. Majesteyts hier toe Gecommitteerde Heeren Rycx-Raden, &c. ende meerhooghgedachte harer Ho. Mog. Heeren Extraordinaris Ambassadeurs dit met eygene handen ondergeschreven, oock met opdruckinge haerder zegelen becrachtight, ende sijn hier van twee gelijck luydende Exemplaren verveerdicht, waer van hooghgemelte Coninckl. Gecommitteerde Heeren Rycx-Raden het eene, ende der hooghgedachte haer Ho. Mog. Heeren Extraordinaris Ambassadeurs het andere respective na sich ghenomen hebben. Aldus gedaen tot Coppenhage den *seventienden* Iuny *sestien hondert seven en vyftich*, (ouden styl) Geteeckent.

Ioachim Gersdorf.	C. *van Beuningen.*
(L. S.)	(L. S.)
Christiaen Thomessen.	*Godert van Reede tot Amerongen.*
(L. S.)	(L. S.)
P. *Retz.*	*M. Vierssen.*
(L. S.)	(L. S.)

By 't oversenden van sulcx, schreven de Ambassadeurs alse belooften ontfangen te hebben om daer inne te doen insluyten alle de Articulen van 't Tractaet van redemptie der Tollen in den Orisont die met de rescissie niet immediatelijck sijn komen te corruëren, ende hebben, na dat over alle pointen, soo verre als het bygaende Tractaet uytwijst was geconvenieert, geheele vier weecken het teeckenen van 't selve getraineert, met instantien om te gelijck geconvenieert te hebben het twaelfde ende dertiende Articul van 't hooft-Tractaet van redemtie, ende om te gemoet te gaen de objectien van eenige geprætendeerde impossibiliteyt omtrent het leggen van een dryvent vier op het

Anhau-

[illegible] Rif tegens het voorsz. twaelfde ende van een al te onbepaelde ghene- ralheyt van het voorsz. dertiende Articul; maer dewyle de Heeren Deensche naer finalijck daer op verklaerden dat sijn Majest. niet konde verstaen/ om in een Tractaet van Alliantie over 't leggen van Baecken ende Tonnen te con- certeren/ maer andersints genegen was haer Ho. Mog. te gemoet te gaen in alle 't geen daer ontrent billijck ende voor de Navigatie dienstich bevonden konde werden. Ende dat haer het Principaelste/ welck was het [illegible] [illegible] van 't sevende Articul van 't voorsz. Tractaet van redemptie was in- gewillicht/ soo hebben de Ambassadeurs ghedacht contentement te moeten ne- men met des Koninghs schriftelijcke verklaringhe op 't voorsz. subjeet hier volgende/ ende te meer om dat sy uyt het voorsz. Tractaet van redemptie niet meerder konden pretenderen/ als het onderhouden van een vierboete op Lessoo ende een Ton op de Trindel, ende dat het selve te gheringh scheen om daer op het Tractaet langer op te houden/ ende dat by de voorsz. verklaringh des Co- ninghs het selve oock aen ende behoorde verstaen te worden/ ingewilligt te zijn/ want het geen sy van [illegible] nieuwe Tonnen, tusschen de droochten, ende een op de hoeck van Falsterboo, hebben gemoveert/ was buyten het voorsz. Trac- taet van redemptie; ende by de Ambassadeurs alleen voorgeslagen uyt kracht- te van [illegible] clausule van de voorsz. resolutie van den elfden April dewyle sy [illegible] Schippers waren onderricht/ dat het selve voor de [illegible] [illegible] nut sonde zijn.

Des Koninghs verklaringhe [illegible] selve begeerde insertie was [illegible] als volght.

Die tot *Denemarck, Noorwegen*, der *Wenden* en de *Gotthen* Coninckl. Majest. heeft sich uyt de notulen van den alhans alhier sich bevindenden Heeren extra- ordinaris Ambassadeurs der Hooge ende Mogende Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, &c. jongst overgegeven ende een daer ne- vens ghevouchde memoriael onderdanighst refereren laten, nademael wel in- genomen is, wat ghedachte Heeren Ambassadeurs wegens voor dese onderhou- dinghe der van 't *Rif van Schagen* af tot door den *Oresonds* ende *Belt* leggende *Ton- nen* ende *Baecken*, oock wegen legging van eelijcke nieuwe *Tonnen* aen den *Zuyder- holmen* ende aenstelling van een' *drijvent vier* by 't *Anoulfsche Rif* versocht, ende hoe sulcx het *negende* articul des Tractaets van *ampliatie* der voorigen Alliancie te in- seren hebben begeert, gelijck nu hooghstgedachte sijn Coninckl. Majest. sich yeder tijdt wilvaerdich ende geneycht tot al 't geenige hoeft laten vinden, wat eenigermaten tot bevorderinge ende betering der Nederlandtsche Schipvaert ende Commercien dienlijck is geweest, alsoo is de selve daer toe noch geneygt, geeft dienvolgende op boven geschreven notul ende memoriael dese navol- gende resolutie, soo veel die onderhoudingh van *vier Baecken*, ende *Tonnen* van 't *Rif van Schagen* af tot door den *Oresont* ende *Belt* betreft, soo wil sijn Majest. ge- lijck voor heenen alsoo oock in 't toekomende die voorsieninge doen, dat daer mede onveranderlijck worde gecontinueert, oock, soo het nodich ende doen- lijck bevonden wert, dat nieuwe Tonnen sullen worden geleght. Belangende de versochte aenstellingh eenes *drijvenden viers* op *Anhouter Rif* ghelijck sulcx nae

 als

als voor gansch niet practicabel is bevonden, soo is sijn Majest. goedtwillich aenbiedende, dat, ingeval de selve in toekomende ghenoegsaem geinformeert souden konnen werden, dat een sulck *drywent vier* na die plaets aen te stellen ende te onderhouden gepractiseert worden kan, sijn Majest. als dan sich alsoo betoonen ende sulcke versieningh des vals doen laten wil, dat de Hooge ende Mogende Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, als sijne sonderbare geallieerde, vrienden, ende nabuyren, daer uyt noch meer verspeuren sullen, hoe hoogh sijn Koninckl. Majest. de hooghgemelte Heeren Staten Generael ende harer Onderdanen *interesse* tot vermeeringh ende tot verder uytbreydinghe van goede vrund ende nabuyrschap sich aengheleegen sijn laten. Houdt nochtans niet daer voor dat even nodich zy, dese puncten in de geextendeerden Alliance in specie met te insereren.

Oorcondelijck onder sijn Coninckl. Majesteyts handtreycken ende secreet In-Zegel, ghegeven op sijn Coninckl. Residentie tot Coppenhagen den *drie en twintichsten* May anno *sestien hondert seven en vyftich* was onderteeckent.

FREDERICK. (*L. S.*)

De Deensche Armee lach omtrent half Iuny tusschen *Hamborch* ende Lubeck, sterck sestien duysendt man. De Vloote was van veertich Oorlogh-scheepen ende vijf Jachten / noch drie Oorlogh-scheepen in Hollandt toeghemaeckt / de selve gingen 't zeyl in 't begin van Iulius naer de Oost-Zee. Aengaende een Reglement van Marine hebben de Heeren Ambassadeurs oock veel gearbeydt / maer swarigheydt gevonden; de Deensche seyden / niet beter te zijn / om een kort Oorlogh te maecken / als allen handel op Sweeden te stuyten / volgens oude maximen. Elf Hollandtsche schepen komende van Stockholm ende andere Sweedtsche havens / geladen met Yser, Kooper, Peck, Teer ende eenige ysere Stucken wierden in de Sondt aengehouden als Sweedtsche, doch sijn door versoeck van de Heeren Ambassadeurs oock eyndelijck los gheraeckt. Sy versochten oock / als hebbende uytgewerckt haer last / den eersten July verlof om te mogen te huys komen; sulcks is eerst aen den Heer van Amerongen, daer na oock aen den Heer van Vierssen toegestaen. Acht dagen daer naer schickten aen haer Ho. Mog. de in Dennemarck geintercipieerde copyen van brieven die de Sweedtsche Resident Appelboom had geschreven aen sijn Coningh van den eersten ende vierden Iuny. Daer van onder de Sweedtsche saecken is geseyt.

De Deensche Armee onder den Rijcx-Marschalck Bilde, wierdt gemonstert in 't begin van Iunius, op de Sevenbersche heyde, acht Regiment paerden / ende negen te voet. Sy huysden eerst eenige tijdt op den Lantman / daer na tusschen Hamborch ende Lubeck, lieten de roep gaen van te willen naer Pomeren, begeerden dat den Hartoch van Meckelenborch soude den pas ontseggen aen de Sweeden; die verklaerden haer neutrael te moeten houden. Doch eyndelijck toonden het eerst gemunt te hebben op het Sticht Breemen. Onder de Deensche signaleerde sich seer de Collonel Eggerich, die passeerde d'Elve den vijf en twintichsten Iuny by de Luckstadt met vijfhondert man; verroverde terstondt een Sweedtsche Schans. Des anderen daechs volchde

des

des Rijx Marschalck ende de Velt-Tuych-Meester Frese, met vier en twintich swaere stucken/ vier Mortieren/ ende twaelf Velt-stuckens. Haer volck/ de Overste Wancke, daer naer de Collonel Rantsou, namen den wegh op Vryborch, bemachtichden de Belemer schans aen de Oest, beset met hondert Sweedtsche. Den negen en twintichsten quamen voor Bremerveurde. De Colonel Limdii daer in commanderende/ hielt het tot den twintichsten Iuly, als wanneer hy upt-tooch met hondert vijftich man/ die haer meest onder de Deensche stelden/ ende hy maeckte sich nae Bremen, daer na onsichtbaer. De Deensche meenden met gelijcke snellighept oock Staden te krijgen/ veroverende terstont de schans op de Zwinge. Maer de aendringende macht des Konings van Sweeden obligeerde haer weder d'Elve te passeren.

De selve Koningh als gesept is/ gingh van Toren den vierden Iuly, quam den een en twintichsten tot Alten Stetyn. Graef VVrangel was alreede voor hem tot Wolgast met dertich stucken groot en kleyn aengekomen/ sijn loopplaets was tot Demyn den vijf en twintichsten, den volgenden dach tot Mollem; schickten den Generael Luytenant Wrangel ende den Generael Major Orentson met ses hondert paerden en drie brigaden te voet naer 't Stift Bremen. De Coningh lach tot Ottense tot den sevenden Augusty; den dertienden quam tot Elmshorn, ende veroverde drie schantsen in de Crempermarch, de Deensche weecken over Rensborch na Colding; den seventienden lagen de Sweedtsche tot Gelinckhausen; de Coningh liet door twee duysent man de Deensche jagen upt Itschoe, 't welck door den brandt meest bedorven wiert. Hy liet daer seven en veertich Cornetten Ruyters onder den Marck-Grave van Baden, ende tooch nae Gottorp, daer hy den Hartoch sijn schoon-Vader vondt den twee en twintichsten; settende het Landt der Wilster ende Crempermarsch, voort omtrent Kiel, onder contributie/ terwijl de Coningh van Dennemarcken sich hiel in ende omtrent Fredrich Ode. Graef Wrangel quam den sevenden Augusty tot Stade, ende veroverde in negen dagen tijdts weder alles wat de Deensche in hadden/ behalven Bremervorde, liet den Overste Ascheberg daer omtrent/ ende gingh weder over de Elve naer des Conings hoof-Leger. De scheeps Vlooten ontmoeten elckander den twee en twintichsten September omtrent Moen. De Sweedtsche onder Bielkenstern, de Deensche onder Bielcke. Den Deenschen Vyce-Admirael wiert sijn Voorsteng ende Boegspriet afgeschooten. Het Sweedtsche Schip Maria wiert ooch seer beschadigt. De nacht dede de Deensche na Zeelandt de Sweedtsche na Rugen haer begeven. Sedert is niet hooftsaeckelijcx gepasseert te Water.

Elders is gesept van de inclusie die den Hartoch van Gottorp versocht in den Hage, desgelijcx dede hy te Coppenhagen. De Ambassadeurs van desen Staet septen geen ordre van haer Ho. Mog. te hebben. Sy begeerden ooch te weten op wat conditien ende op welche contraprestanda van sijne zyde de inclusie begeert wiert/ en hebben daer op tot antwoordt gekregen/ dat sy souden geerne resolveren tot al het geen redelijck was/ ende niet weygeren tegens de aen hem te beloven assistentie in cas van attacquen van de voorsz. sijne Landen te repromitteren soodanige reciproque secoursen als na een rechtmatige

rige proprietie soude geacht worden te behooren. De Coning heeft sich geen- gen verklaert om den Hartoch in 't voorsz. te gemoet te gaen/ ende was daer- om al voor desen in 't articul spreeckende van de Landen door wettige suc- cessie aen dese Coning te vervallen, opgestelt gheweest, sijn Majest. ende des- selfs mede Erven. Maer des Conings intentie was niet / aen den Hartoch eenich secours te beloven sonder eenige behoorlijcke repromissie/ des Hartogs Afgesante versocht Copye van 't voorsz. artycul/ maer de Ambassadeur heb- ben gemeynt 't selve te moeten excuseren als niet wesende in haer macht over haer Ho. Mog. Tractaten te dispeneren sonder last.

Om weder te komen tot den Contract van Sweeden die dede in October sijn Volck advanceren tot voor Fredricx Ode, ghelegen aen de middel-voor Sont, een nieus met seven Bolwercken/ tamelijck/ doch niet volmaeckelijck gefortificeert/ ende door de natuyr een stercke plaets. De Lieutenant Gene- rael Wrangel hebbende de diepten van de Gracht ende hoogten van de Wal- len wel laten peylen ende recognosceren gesterckt met eenich Voet-volck onder den Oversten Ferlen uyt Krakou ghekomen/ heeft de plaets den vier en twin- tichsten October (ouden stijl) s' morgens tusschen vyf en ses uyren laten be- stormen / 't welck soo wel ghelucke dat hy na eenigen tegenstandt Meester wiert/ daer in ghevangen bekomende den Ryck-Marschalck Bilde, ende den Ryck-Raedt Magnus Hoecke, voorts het gheheele Guarnisoen / van ontrent vyf duysent man / daer in leggende,/ met drie en dertich Vaendelen / drie en veertich Metalen ende twee en vyftich Yseren Stucken. Dit gaf terstondt een ander ghedaente aen de Sweedsche saeck. Men sprack seer dat het de Ryck-Marschalck Bilde hadde verraden/ maer hy suyverde sulcx korts daer na door de doodt / sterbende van sijne wonden aldaer gekregen. De gevange- ne uyt Fredricx-Ode wierden als Schapen ghedreven na Wismar alwaer sich de Coninck hiel / wat onderweegh niet verliep of verstierf/ wiert na Riga gesonden. De Sweedsche ghetrachten noch vervolgens in 't Eylandt Alse.

Raeckende de Deensche saecken sal voorts setten wat in 't politycq is ghe- passeert. In Augusto ontfingen de Ambassadeurs tot Coppenhagen eene lange instructie / om volgens dien uyt te wercken een reglement van Marine, noch raeckende de questie van de Tol in Noorwegen. Om van den Coning van Denemarcken te erlangen eene bondige verklaringh by geschrifte/ waer op de gemelte Ingesetenen en de Onderdanen van de Vereenigde Nederlant- sche Provintien haer Navigatie ende trafycq op de Oost-Zee, ende specia- lijck mede op de Landen/ plaetsen ende Havenen sijnde onder 't Sweetsche gebiedt/ in redelijckheyt ende billijckheyt/ sonder molestatie ofte verhinderin- ge mogen continueren / dat den voorsz. verklaringhe behelsen mogte alle het gunne in het Tractaet van Marine by desen Staet in den Jare vyftich met den Coninck van Spangien was bedongen / ten meesten voordeele deser Vereenichde Nederlanden/ ende in specie dat daer in voor eerst, ende voor al pertinentelijck gedesigneert wierde/ wat Coopmanschappen voor Contreban- de soude worden gherekent / ende dat voor al daer van wierde gheexcimeert Sout, Wyn, Olie, Tarwe, Erten, Boonen, ende alle andere greynen, Boter, Kaes,

Kaes, Haring, ende andere Soute Visch, ende voorts generalijck al 't geen behoort tot het voetsel ende onderhout van 't leven.

Ten tweeden, dat daer by mede toegestaen wierde dat alle andere Waren ende Coopmanschappen/ onder de voorgeroerde specificatie van Contrebande niet begrepen/ soo wanneer de selve geladen waren in Schepen toekomende de Ingesetenen ende Onderdanen van dese Vereenichde Nederlantse Provintien vry/ ende onverhindert souden mogen passeren sonder consideratie ofte onderschept aen wien de selve in eygendom mochten toekomen/ ofte soo sulcks niet kon worden gheobtineert/ dat als dan de voorsz. vryheyt ten minsten geaccordeert wierde ten aensien van alle waren ende Coopmanschappen in de ghemelte Schepen gheladen/ die met behoorlijcke Certificatien souden mogen worden bewesen aen Ingesetenen van desen Staet/ ofte aen andere Natien met den Coninck van Denemercken in vrientschap ende neutraliteyt staende/ ende niet aen desselfs Vyanden toe te behooren/ ende dat in sulcken cas ten dien fine een formulier van verclaringe/ ende certificatie daer toe dienende met sijn Majest. ofte desselfs Ministers soude geadjusteert worden.

Ten derden, dat op geen plaetsen van Vyanden van den hooghstgemelte Coninck/ onder pretext van dat de selve souden sijn belegert, de Navigatie ende Commercie soude worden gheinterdiceert ofte belet/ dan op die geen die rontsom souden sijn besloten met intentie om de selve te bemachtigen conform 't gunt dienaengaende/ soo by hooghstgemelte sijn Majest. als by haer Ho. Mog. onlanghs ten aensien van de Stadt van Dansick tegens den Coninck van Sweeden was gesustineert geweest.

Ten vierden, dat tot blijck van dat geen contrebande Coopmanschappen ende des noots zijnde/ oock geen waren toekomende aen de Vyanden van Sweeden geladen waren in de Schepen/ toekomende aen de Ingesetenen ende Onderdanen van dese Vereenichde Nederlantsche Provintien in den Oresont neffens de vertollinge exhibitie soude worden gedaen van de paspoorten/ ghelijck alvereyts in gebruyck was ende (soo de maxime van vry Schip, vry goet, niet gheobtineert kon worden) oock van de certificatien hier boven gheroert/ sonder eenighe verder ondersoeckinghe subject te wesen. Ende dat derhalven oock alle visitatie ofte recherge buyten den Oresont in de Oost of Noort-Zee soude worden naergelaten/ in dier voegen dat de voorsz. Schepen aldaer sonder eenighe de alderminste molestatie ofte verhinderinghe souden mogen passeren ofte repasseren.

Zijnde wyders verstaen ten eynde soo door de Heeren extraordinaris Ambassadeurs van desen Staet in Pruyssen by den Coninck van Sweeden ofte desselfs Ministers/ als mede door de Heeren extraordinaris Ambassadeurs in Denemarcken by hooghstgemelte sijne Coninckl. Majest. aldaer mochte worden gelaboreert/ omme beyde de Coningen daer toe te disponeren/ dat soo de een als de ander mocht belove ende effective præsteren dat geen particuliere Capers ofte Commissie-Vaerders op bestellingen van hare respective Magistraten in Zee komen/ ende dat mede onaengesien den ontstanen Oorloch de Commercie van de Brieven na ende van elckanders Landen met behoorlijcke vryheyt gecontinueert mochte worden.

Ende voorts mede gelet wesende dat op de continuatie van de klachten der Trafijcquanten uyt dese Landen op Noorwegen, ten aensien van het differentoven 't hermeten van de Schepen derwaerts varende / tot noch toe niet finalijck was gereguleert / soo is aen de Ambassadeurs in Denemercken geschreven de volgende Brief.

De Staten, Edele, &c.

GElijck het ons seer aengenaem is gheweest uyt U. Ed. Missive in dato den *vier en twintichsten July* laestleden te verstaen der selver aengewende devoyren, ten eynde het bewuste project van Accommodatie, raeckende de *metinge* der Schepen, varende op *Noorwegen* met het meeste ghemack sijn behoorlijck effect ende executie mochte erlangen. Soo hebben wy niet als met verwonderinghe van de andere zyde konnen opnemen 't geen by U. L. *diensthalven* vorders geschreven wort, namentlijck om te voorsien, dat om *die saecke finalijck* af te handelen tot vergenoeginge van sijn Majest. *alvoren de sustenue* aldaer, nopende de ghepretendeerde *nieuwe fabrycq* gheconvinceert sal sijn van abuys, want behalven dat 't geen in 't voorsz. project van accommodatie is ter nedergestelt geschiet is met onderlinge communicatie met de Heeren Ministers van den Coninck van *Denemarcken*, ende dat in 't by sijn ten overstaen van den *Tolverwalter Daniel Knof*, expresselijck herwaerts ghesonden, ten eynde om soo het doenlijck was desselfs *ongehoorde ende ondragelijcke excessen* te justificeren, het welck nochtans by den selven niet heeft konnen gedaen worden. Soo konnen wy oock met het alder onpartydichste oordeel niet sien, hoe het eenighe de minste ghemeenschap kan hebben, namentlijck: dat op een speculatie aldaer opgevat, wegens Schepen van *nieuwe fabrycq* men middelerwyle niet soude begeren in te willigen ende aen te nemen het redres van Attentaten, tegens ouder ende een out Reglement ghecontinueert in een *formeel ende onderlingh Tractaet* soo solemnelijck ten wederzyden bevesticht, even als ofte ghesevt wierde (want om klaerder te spreecken dit is 't geen U. L. schynt te voorsien) *datmen geen conventien ofte Tractaten oock provisionelijck van waerde sal houden*, ten sy by forme van *Limitatien* ende constrainćte aenstonts overghegaen worde in 't geen 't welck is van de begeerte aldaer, ende onaengesien het geen begeert wort, is een nieuwicheyt tot soo verre tot noch toe de omstandicheden, nochte de consequentie van dien by eenige aengeboden conferentien ordentlijck ende naer behooren is geexamineert ende geponderereert gheworden, want omme ons tot U. L. nader informatie hier op eenichsints breder te extenderen dient genoteert, dat als wanneer gesproocken wort van Schepen van *oude ende nieuwe fabrycque*, ende daer op gheposeert dat van de *nieuwe fabrycq* souden sijn van meerder *drachtigheyt*, eerst ende alvooren daer in soude konnen worden gheconvenieert, welcke Schepen ghenomen souden moeten worden voor die van de *oude fabrycque*, om als een *correlativum* daer toe reflexie te maecken, nopende de nieuwe fabrycque, en souden vorders voor oude fabrycquen niet minder genomen konnen worden dan al sulcke Schepen die aenstonts, ende eenige tijdt naer 't ghemaeckte Tractaet ghemeten zynde, in conformite van dien soo veel Iaren soodanich

gepasseert

gepasseert hebben, sonder contradictie, achtervolgende de verteyckenisse, ofte de Registers daer van gemaeckt in crachte van 't gecontineerde in 't *seste* artycul van de voorsz. Tractaten, welcke Registers ten dien eynde tot wedersyts verrichtinge doen ter tijdt in druck sijn gebracht.

Ende dit gepresupponeert zijnde, soude wyders 't *casus* geformeert dienen te worden pertinenter, als tot noch toe van de zyde van *Denemarcken* is gesprooc-ten geworden, te weten, dat de Schepen naerder handt ghemaeckt, sijnde van gelijcke langte, wyte, diepte, ende sulcks van een ghelijck charter, als nopende het Reglement op 't stuck van metinge gheconvenieert is in de Tractaten van den Iare *sestien hondert seven en veertich* echter souden sijn van meerder *drachtigheyt* als schepen van gelijcke lengte, wytte en diepte gecontineert in de voorsz verteyckenisse ende Registers, ende sulcks van *oude fabricque*, want andersints worden generalijck gesproken van *nieuwe fabryequen*, sonder op 't woort *nieuwe* te practiseren *terminum aquo* soude soodanigen inventie machtich sijn ons in soo een importante saecke voor eeuwich in onseeckerheyt te stellen.

Ende inder daet als wanneert by U. L. geconsidereert sal worden, 't geen in deelen by den Tolverwanter *Knof* is ondernomen, ende waer toe het bewuste project van Accommodatie specialijck sijn reflexie heeft, sullen de selve bevinden, dat het geen waer over daer by reparatie versocht wert niet alleen slaet op Schepen, geseyt van *nieuwe fabryeque*, maer ghenetalijck op alle andere, hebbende op 't Rijck *Noorwegen* voor desen genavigeert langhe Iaren, ende aldaer sonder contradictie vertolt, volgens de Reglementen gecontineert in 't *vierde, vyfde* ende *seste* artyculen van den Tractate van den Iare *seven en veertich* dierwyle, dat 't geen men onder den naem van *nieuwe fabrycq*, prætexeert ende voorgeeft, soodanich oock men 't selve tracht te baptiseren, in der waerheyt tendeert, omme ons by omwegen van de *maet charter* van den Iare *seven en veertich* af te leyden, ende de metinge *arbitrair* te maecken volgens der Schepen ghepretendeerde *drachticheyt*.

Wyders, genomen men geconvenieert waer op 't geen voorsz. is, te weten, wat Schepen gehouden souden worden, voor die van de *nieuwe fabrycque*, ende sulcks hoedanich in desen ghenomen soude worden de *terminus aquo* ofte wat Schepen gereeckent souden worden voor die van de *oude-fabrycque*, konnen U. L. naer der selver gewoonlijcke wysheyt wel apprehenderen dat in allen ghevalle het van een sorglijcke consequentie, ende beneden het respect van den Staet is te seggen, dat wy het imaginair ghepresupponeerde van abuys soude moeten convinceren, een saecke selfs niet gebruyckelijck onder particulieren daer het bewys imcumbeert den geenen die yets poseert, maer soude van desen Staet immers voor soo verre dienen te worden erkent dat als wanneer gelijck gesecht is, voor af gheconvenieert ware, wat Schepen ghehouden souden sijn voor die van de *oude*, ende wat voor *nieuwe fabryequen* respective in dien ghevalle aen de zyde van sijn Majest. die oblatie wierde gedaen, van klaerlik te sullen verifieren dat schepen van gelicke maet charter als die welcke geregistreert staen in de oude gedruckte verteeckenissen van meerder drachtigheyt waren, alleen om datse gebout sijn op een ander forme, 't welck wy wegens de verklaringhe U. L. voor desen overghesonden dierwyse niet opnemen, veel min tot

soo verre inwilligen konnen, dat het gedebatteert soude moeten worden, van dees zyde, mits welcke naer dien aen de eene zyde 't geen ghesustineert wort ontrent de Schepen van de *nieuwe fabrycque* in allen gevalle t'eenemael rou ende ongheprepareert is, ende boven dien een saecke opgenomen dierwyle, als de selve voorgedragen wort aen de zyde van *Denemarcken*, namentlijck om dienthalven te convenieeren over een nieuwe forme van metinge, t'eenemael buyten den Tractate van den Iare *seven en veertich*, en dat aen de andere zyde het geconcerteerde by 't voorsz. project van Accommodatie van die æquiteyt is, dat het selvige soo wy met aengenaemheyt in desen, ende vorige U. L. Missiven geremarqueert hebben, noyt en is gedebatteert, ofte van eenighe onrechtmatigheyt geargueert in sich selfs, soo hebben wy nodich gheacht U. L. by desen als noch aen te schryven, ende serieuselijck te recommanderen, even verre U. L. ontreat dit subject inder daedt mochte worden voorgehouden 't geen de selve seggen te voorsien dat U. L. sich daer toe in geenen deele sullen hebben in te laten, nemaer de Regeringe aldaer met een voorsichtige *conduicte* dienthalven af te wysen tot ons, ten fine om desen aengaende alhier *door de Ministers* van sijn Majest. soodanich versoeck te laten doen *als de selve sullen geraden*, insisterende precyselijck, dat dien onvermindert *ende niet tegenstaende ante omnia* sijn effect ende executie hebbe het ghecontineerde in 't voorsz. *project* van accommodatie als gelijck gesecht is, een saecke, de welcke met het gesustineerde van de zyde van *Denemarck* nopende de *nieuwe fabrycque* gans geen ghemeenschap heeft, tenderende namentlijck het voorsz. *project* tot reparatie van Attentaten ende indrachten by een persoon door een *ongehoorde vermetelheyt*, ende tot de *uytterste vilipendie van desen Staet faictelijck ondergenomen*, tegens soo solemnele ende U. L. bekende Tractaet, het ander om te convenieren over een *Reglement* van *metinge* wegens soodanige Schepen, welckers *frabrycq* geseyt wort tegenwoordich *nieu*, ende sulcks ten tyde van 't maecken van de voorsz. Tractate niet in practycq gheweest te zijn, waer in concurrerende soo veel circumstantien, als hier bevooren is verhaelt, wy geensints in ander verstant konnen komen, ofte behoorden wy dienaengaende erkent te worden directelijck, gelijck dan eyndelijck wy mede niet konnen sien, waer over de Schepen gheseyt van *nieuwe fabrycquen*, soo langhe men over de consideratien van dien niet nader sal sijn gheconvenieert, naer dat alle circumstantien hier in concurrerende alvooren rypelijck sullen sijn geexamineert by provisie ghestelt souden worden buyten 't *Reglement* van den Tractate van den Iare *sestien hondert seven en veertich*, ende der selver metinge *arbitrair* gemaeckt naer de *fantasie* en 't *interest* alleen van een zyde.

Alle het welcke in desen des te peremptoirder ende crachtiger is, reguardt genomen sijnde dat de betalinge van een Rijcxdaelder per last van de zyde van sijn Majest. gestipuleert in de voorsz. Tractate van den Iare *seven en veertich* van dees zyde geconcedeert, ende toegestaen is, niet anders dan mits dat in 't *meten* van de groote der Schepen gevolgt soude moeten worden het Reglement, ende den *maet charter*, gecontineert in het selvighe Tractaet, soo dat ghenomen het *resultat* van de *maet charter* niet precyse convenieerde met de *drachtigheyt* ende lasten, ofte dat de selvige *drachtigheyt* eenichsints meerder was, dan 't ghetal der lasten,

lasten, resulterende uyt de metinge ghedaen, volgens de selve *charter*, het selve gehouden moet worden voor gecomposeert door betalinghe van *een Rijcxdaelder per last*, tot welcken soo hoogen Tol, wy ons noyt ingelaten souden hebben, ten ware daer toe gemoveert door de billicheyt, de welcke gheseyt worde te sijn in 't Reglement van de *metinge*, sijnde te vooren, ende eermen reflexie maeckte tot de voorsz. *maet charter* van dees zyde gheiustineert, dat niet meerder *per last* behoorde betaelt te worden als *een oort* ofte een *halve Rijcxdaelder* ten hoochsten, dierwyle dat in kas de Regeringhe aldaer, soude trachten sich te subduceren, ende ontrecken van de equiteyt van 't voorsz. Reglement, wy als dan wederom niet gehonden sijn in de beswaerlijckheyt van soo hoogen Tol, ghelijck als in die tijdt ter comtemplatatie van 't voorverhaelde toegestaen is, te weten, *een Rijcxdaelder* per last zijnde, namentlijck het grief, gecontrabalanceert door de reciprocq billijcke concessie in 't meten.

Weshalven refererende ons tot de executie deses aen U. L. voorsienighe ende sorghvuldige directie, &c.

De Ambassadeurs wierden oock ghelast alle moghelijcke devoyren aen te wenden/ ten eynde de saecke differentiael tusschen sijn Majesteyt / ende de Koningh van Sweeden buyten verdere extremiteyt by minnelijcke wegen tot wederzijdts contentement mocht werden afghehandelt / oock tot dien eynde voorslagen te doen/ ende in allen ghevalle voor eerst ende voor al te trachten te weech te brengen dat de Koningh van Dennemarcken sich met geen andere Potentaten ofte Regeringe / in sulcker voegen quame te verbinden / dat daer door eenige verhinderinge soude konnen werden toegebragt aen de hebredinge van de voornoemde naebuyrighe Rijcken/ ende by ghevolghe aen 't restablissement van de ruste op ende omtrent de Oost-Zee.

Aengaende de Marine, verklaerden de Deensche te willen afgaen van hare oude maxime verhinderinghe van alle toevoer op Vyandts Havenen / by de twee Noorder Rijcken in voorgaende Oorlogen gepractiseert / ende de Commercie ende Navigatie van de Ingheseтenen van de Vereenichde Nederlanden in dese ontstane krijch op Sweeden ende Sweedtsche plaetsen onverhindert toe te laten/maer met de navolgende ristricten. Eerst: Dat neffens Oorlochs ende scheeps-behoeften / oock Sout ende Calmyn in 't verbodt van toevoer van contrebande Waren soude moeten worden begrepen: edoch dese twee laetste specien/ niet van ten aensien van Sweeden ende Finlant, ende niet ten regarde van andere Sweedtsche plaetsen. Ten tweeden: Dat op plaetsen en havenen welcke met sijn Majesteyts schepen van Oorloge ter Zee beset soude mogen werden gehouden / gheduyrende soodanige besettinge alle Commercie ende Navigatie soude cesseren. Ende ten derden, dat geen uyt Sweeden, ende van Sweedtsche plaetsen komende goederen / de Sont ofte Belt soude mogen passeren/ sonder dat by Certificatie wierde gesuyvert dat de selve gheheelijck in de Vereenichde Nederlanden t'huys behoorden / ende geen Onderdanen van de Croone Sweeden daer in part hadden.

In 't laetst van Augustus merckten de Ambassadeurs ende schreven / dewijle de Oorloch met Sweeden aldaer / seer swaer ende ghevaerlijck begon te

werden/ haer Negotiatie over een behaeghlijck Reglement van Marine wel van meer difficulteyt mochte zijn als voorhenen/ dewijle daer in 't ghemeen gelooft wierdt dat het verbieden ofte nau limiteren van de vaert op Sweeden een machtich middel soude zijn om dat Rijck den Oorlogh moede te maecken/ ende dat men sedert de Sweedtsche Armee/ soo diep een voet hadde ghenomen in Holsteyn, sich op andere middelen/ welcke die Croon aen sich soude mogen gheacht werden te hebben/ om sonder dat/ den Oorlogh tot een goet eynde te brengen/ veel minder als voorhenen begon te verlaten/ hebbende verscheyden/ die de saecken van die Croon verstonden/ rondelijck ghesegt/ dat sy weynich raet daer toe sagen, ten waer haer Ho. Mog. den Koningh van Dennemarcken de handt boden.

De Heer van Beuningen trock in September om den Coningh in Funen te spreecken/ soo aengaende het werck van Marine, als de Vreedehandelingh. Tot Odensee zijnde/ merckten meer en meer de swackheyt der Deensche, ooch de oneenigheyt tusschen de Deensche en Holsteynsche Officieren. De Sweedtsche Armee was doen gevordert tot aen Coldingen, canonnerende op Fredixode; van Coldingen waren op den naem van Ulefelt, sich by Sweeden houdende/ brieven aen de Edellieden in Funen ghekomen/ noodigende om haer Coningh af ende den Sweeden by te vallen: de ghemeene man was seer te onvreden/ om de weynige resistentie tegen de Sweeden gedaen; dese wierden daer te moediger: De Keur-Brandenburchsche Ambassadeur Cleyst, by den Coningh van Sweeden tot Wismar geweest zijnde over de Vredehandelingh/ hadde voor antwoort ontfangen/ dat hy geen Keur-Brandenburchsche Mediatie konde aennemen/ om dat de Keur-Vorst met Polen accordeerde/ sonder Sweeden, noch met Dennemarcken sonder de mediatie van haer Ho. Mog. te sullen tracteren als het tijdt was/ voor als noch ongenegen te zijn.

In 't laetst van September quam van den Protector tot Coppenhagen een Envoye, genaemt Meadouw, die seer eerlijck wierdt ontfangen ende getracteert; hy sprack mede van bemiddelingh. Van wegen Brandenburch quam in October een Envoye, maeckende met Dennemarcken een Tractaet tegen Sweeden, ende om die vyandlijck te aggresseren/ aen de welcke hy noch onlangs soo sterck was verbonden geweest.

Soo wel de Fransche als de Engelsche/ ende de Heer van Beuningen in 't alleen (want de Heeren van Amerongen ende van Vlersen, waren met permissie van haer Ho. Mog. alhier) in Dennemarck zijnde/ wrochten dagelijcks om den Oorlogh op allerzijts waerschijnlijcke condition by te leggen; maer men konde niet eens komen tot de præliminaria. Want Vranckrijck ende Engelant sochten 't werck tusschen Sweeden ende Dennemarcken afsonderlijck by te leggen; maer Dennemarcken was gheinteresseert/ ooch verbonden/ om sonder Poolen ende Brandenburch niet te doen/ ende in den Koningh van Sweeden merckte men een groote animositeyt tegens den Koningh van Dennemarcken, om dat dese scheen geen ander reeden van breecken te hebben als de opportuniteyt/ en soude de anders op de eerste tijdinge deser rupture hebben geseyt: Ick sal my soo vast aen hem maecken, dat Ick met hem sal sincken.

De Leeden van de Nedersaxische Kreyts/ schickten ooch aen den Coningh

van

van Dennemarcken, hem versoeckende sijn volck uyt Bremervorde te lichten/ belovende by den Coningh van Sweeden te obtineren diergelijcke ontruyminge; dat andersints die van de selve Kreyts hare Militie souden moeten te samen trecken/ ende daer mede ageren tegens de onwillige. Dennemarcken versocht deses Staets dehortatoria daer tegen/ 't welck niet seer van nooden was/ want de Creits deede niet; ende den Coningh van Sweeden vonde sich noch daer in bedrogen/ dat hy meende de Princen die beloofd hadden de Osenbruchsche Vrede te guaranderen/ souden yets voor hem doen.

De Heer Viersen uyt sijn Ambassade hier komende/ dede Saterdagh den twee en twintichsten September sommier rapport/ seer favorabelijck voor Dennemarcken, dat de Koningh moeste hebben volck of geldt/ of desperate consilien aengaen/ onder anderen seggende: dat by sijn aenkomen de Koning bycans met Sweden was vergeleecken/ ende in goedt verstant/ maer dat hy ende de mede Ambassadeurs discourerende van hulp ende naerder verbintenis hem hadden op een ander wegh ghebracht/ ende doen luysteren na haer voorslagen/ waer nae hy de handelingh met Sweeden hadde afgebroocken/ dat het derhalven onverantwoordelijck soude sijn hem te verlaten/ dat noch in alle manier men niet moest verstaen tot ratificatie van 't Elbingsche Tractaet/ voor het maecken van de generale Vrede.

De Heeren Deensche spraecken hier by provisie om een leening van viermael hondert duysent Rijcxdaelders.

Donderdach den vierden October wiert entlijck gheresolveert de revocatie der Troupen in Dansick, men schreef sulcx ooch aen de Ambassadeurs/ ende specialijck in Denemerck, dat de troupen aldaer niet mochten werden opgehouden/ men vreesde de Koninck mocht se by hem houden/ want metter tijdt aldaer goedt raedt dier wiert/ niet ontbreeckende als alles/ doch insonderheyt gelt/ by de Borgers en Boeren was niet te krygen/ als klagende datse alrede te veel beswaert waren. Hollant advisseerden genegentlijck/ maer uyt de andere Provintien moesten de gelt subsidien met ceremonien werden ghehaelt. Wies men het Provinciael moest maecken/ ende by Hollandt alleen soecken/ ten minsten by wege van leeninghe/ ter somma van ses mael hondert duysent gulden/ om by Amsterdam opgeschoten/ doch by Hollandt gecautioneert te worden.

Geduyrende dese deliberatien quam in November een onaengename tydingh/ dat namelijck den vierden van die Maent/ de Koninck van Sweeden onder beleyt van den Graef Wrangel hadde de vestingh Fredricxode ingenomen s' morgens met den dageraet/ doende de plaets/ noch niet volkomen gefortificeert/ edoch met groot Guarnisoen beset/ op drie plaetsen beklimmen ende bestormen/ van de waterkant wiert eerst ingedrongen. De Deensche Rijcx-Marschalck Andries Bilde, ende de Rijcx-Raet Magnus Hoge waren daer in/ wierden beyde gevangen/ de eerste swarelijck gequetset/ stierf/ twee duysent gevangens/ daer onder hondert tachtich Officieren/ drie en dertich vaendels/ festich stucken Geschuts/ met veel allerhande voorraet/ als sijnde het Deens Magasijn/ wierden daer gekregen/ van de ghevangene quamen niet meer als acht hondert tot Wismar, die de Koninck schickte na Lyflandt, de

reste

reste verliep / verstierf / ende versmolt onder wege. Dit gaf terstont aen de Deensche saecke een quaet aensien / ende men augureerde niet veel goets / hier spraeck men oock terstont sachter van de Sweedsche, ende datmen in alle manier moest de vreede besorgen / datmen behoorde de Heeren van Slingelandt, van Amerongen, ende van Vierien weder te senden na 't Noorden / om dat de Koninck van Sweeden noch continueerde te verweygeren alle communicatie met de by hem sijnde Ambassadeurs van desen Staet / raeckende de resolutien tegen den Heer Appelboom genomen / welcke saecke korts daer na wiert bygelegt / als onder de Sweedsche saecken geseyt wort.

In 't laest van November schreef den Heer van Beuningen van de groote armoede ende desolaetheyt tot Coppenhagen, de Resident le Maire desgelijcx / ondertusschen begost het te vriesen / ende was de wille goet om aen Denemerck de handt te bieden / de tijdt ende gelegentheyt ontbrack.

De Chur-Brandenburgsche nu gantsch Keysers, Pools, ende Deens, zijnde / liepen mede seer om den Staet t'engageren voor Denemerck, de Heer Weyman verseeckerde hooch ende dier / wel te weten / dat de Sweedsche in Holsteyn geen tien duysent man sterck waren.

Aen den Heer de Hubert, mede Ambassadeur extraordinaris by Sweeden, wiert op sijn versoeck toegestaen den laetsten December een keer na huys te doen.

Dese Somer is goetgevonden te seynden een aensienlijcke Vloote onder den Heer van Wassenaer Lieutenant Admirael na Portugael, ende met te committeren de Heeren Marcus de Tour, Nicolaes ten Hove, ende Gisbert de Wit. Edoch alsoo sich de eerste / namaels Raedt in den Raedt van Brabandt, excuseerde / sijn de andere twee gegaen.

De last was haer t'embarqueren op een van de Oorloch Schepen der gemelde Vlote / om te worden getracteert op haer eygen kosten / volgens Reglement van den negenden December des Iaers een en vyftich, komende in de Rivier van Lissebon aen landt / souden van haer komste aen den Koninck ende Koninginne Moeder kennis doen / daer na by de audientie condoleren over de doodt van Don Ioan de vierde, ende Alfonso Sexto den tegenwoordigen congratuleren / daer na te representeren dat haer Ho. Mog. nu veel Jaren herwaerts van tijt tot tijt hadden afgewacht restitutie, reparatie ende vergoedinge van die Landen / ende groote schade ende ongelijck / den Staet deser Landen / ende de goede Ingesetenen van dien / tegens alle recht / reden ende billickheyt / door de Portugesen / gestijft / gesterckt / ende ghemainteneert / door den voornoemden overleden Coninck in Brazyl, Angola, St. Thomé, ende elders onder het district van 't Octroy van Nederlantsche Compagnie aenghedaen.

Doch dat daer op niet tegenstaende de Iteratieve solemnele beloften ende toeseggingh van dier zyde ghedaen / tot noch toe niet alleen niet en was ghevolcht / maer dat in plaetse van dien de voornoemde Portugesen / misbruyckende de patientie van haer Ho. Mog. ende continuerende ende voortgaende in haer boos voornemen / ghestijft / ghesterckt / ende ghemainteneert als vooren / sich meester hadden ghemaeckt van het Recif, ende alles inghenomen

men wat desen Staet in Brazyl voornoemt / met goeden Tytul noch was possiderende.

Ende dat of wel haer Ho. Mog. daeromme met onwedersprekelijck goet recht ende fondament wel beboecht souden zijn/soodanige reparatie ende vergoedinge selfs te procureren met de macht van Wapenen / die Godt de Heere haer aen de handt hadde ghegeven/ dies niettegenstaende / omme voor alle de Werelt haer vredelievent ghemoet te betoonen / alvorens daer toe te treden/ goetgevonden hadden te dencken op middelen van accommodement / over de differenten ende misverstanden tusschen beyde de Natien / ter oorsaecke als vooren ontstaen.

Oock vervolgens naergesien ende rypelijck gheexamineert hebbende de artyculen van Vrede die van wegens desen Staet van de Ambass. van de meergenoemden overleden Coninck alhier den elfden Augusty des Jaers sestien hondert acht en veertich afgevordert / ende by hun den vyftienden der selver Maent aen de Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden oock overgelevert waren/ naer de jegenwoordige ghelegentheyt ende veranderinghe van tyden ende saecken op papier hadden doen brengen / ende hun Commissarisen mede gegeven/ het Concept Tractaet hier naer geinsereert.

Tractaet van accommodement over de differenten ende misverstanden ontstaen ende geresen in Brazil, Angola, St. Thomé *en elders, onder het district van 't Octroy van de Geoctroyeerde Nederlandtsche West-Indische Compagnie tusschen den Coninck, Coninginne Regente, ende de Croone van Portugael, en haer Ho. Mog. de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden..........*

DEn Coninck, de Coninginne Regente ende de Croone van Portugael, beloven ende verbinden haer effectivelijck te presteren, voorts naer publicatie van dit Tractaet aen de opgemelte West-Indische Compagnie, volkomene restitutie van alle Landen, Capitanien, Steden ende Forten, gelegen in Brazyl, beginnende van Rio St. Francisco, Zuytwaerts tot Siara, met sijn onderhorich district incluys Noortwaerts, en sal in de Capitania van Seregippe del Rey, beginnende van de Riviere Ciryi, alias Ocoqueyros naer de voornoemde Riviere van St. Francisco, het platte Landt desert gelaten worden tot een bequame scheydinge van wederzyts Ingesetenen, blyvende aen de Croone van Portugael de Capitania van Marhanhaon Noortwaerts, ende het resterende gedeelte van de Capitania van Seregippe del Rey tot de voornoemde Riviere Ciryi Zuydtwaerts, ende sullen de voornoemde Landen uyt geenderhande respecten, voor ofte naer de publicatie van dit Tractaet ontbloot mogen worden van Slaven, Suyckeren, Bestiael, Coper, gewasch ofte yets, dat tot de Fabricas van de Ingenhos ende culture van den Lande behoort.

2. Oock sal aen de selve Compagnie daer neffens overgelevert worden alle het Canon, het welcke by de Portugesen in 't veroveren van 't *Recif Maurits Stadt*, ende alle andere Forten, in de respective Capitanien gelegen, is gevonden, en aen haer by Inventaris door de Ministers van de Compagnie overgelevert,

levert, met alle soodanige Amunitie van Oorloge als ten tyde van 't overleveren aldaer in wesen sal zijn, sonder het selve van te vooren in eeniger manieren te mogen verduysteren.

3. Alle de Ingesetenen van 't Nederlants Brazyl sullen wederom mogen aenvaerden alle hare Engenios, huysen, Landen, ende vaste goederen, oock sal het haer vry staen t'allen tyden naer de publicatie van dit verdrach, hare geroofde goederen, bestaende in Slaven die noch in wesen zijn, den Coper, te vervolgen en vindiceren, in persoon of door gemachtichden, en sal den Rechter, ter plaetse daer die achterhaelt worden, uyt krachte van dit Tractaet, op bewys daer toe vertoont, ghehouden wesen de voorsz. goederen aen de Eygenaers ofte haer gemachtigden promptelijck te doen volgen sonder eenige forme van proces ofte traynissement.

4. Ende sullen oock die van de Portugesche Natie in Brazyl, subjecten van de Croone van Portugael, gehouden sijn te leveren aen die van de *West*-Indische Compagnie ter plaetse daer toe aen te wysen, een duysent Car-*Ossen*, een duysent Koe-Beesten, drie hondert Paerden, ses hondert Schapen eens binnen den tijdt van drie Iaer, 't eerste Iaer vyf hondert Ossen, vier hondert tachtich Koeyen, twintich Stieren, ende hondert Paerden, twee hondert Schapen, de volgende Iaren yder Iaer twee hondert vyftich Ossen, twee hondert veertich Koeyen, tien Stieren, hondert Paerden, twee hondert Schapen, om te mogen dienen tot culture van de Landen ende Ingenios die daer van sijn berooft geworden.

5. Alle die geenen die voor desen gewoont hebben in de respective Capitanien van de West-Indische Compagnie, onder de ghehoorsaemheyt van de Heeren Staten Generael, en uyt oorsaecke van schulden of andersints daer uyt geweecken sijn, en gaen wonen onder het ghebiedt van de ghedachte Croone van Portugael, ofte noch mochten komen te wycken, sullen gehouden sijn te betalen soodanige schulden als sy bevonden sullen worden deuchdelijcke, soo aen de generale West-Indische Compagnie als particulieren schuldich te wesen, en sullen de Rechters van de meergedachte Croone van Portugael gehouden sijn t'allen tyden, als sy daerom aengesproocken worden, te administreren kort en onvertogen recht.

6. Van ghelijcken sullen betaelt worden de schulden deuchdelijck pretendeert op de Onderdanen van de Heeren Staten Generael, by de Portugesen, vertrocken zijnde, of noch komende te vertrecken, uyt de voorsz. Capitanien van de West-Indische Compagnie, ende sullen de Rechters van de hoochgemelte Heeren Staten Generael gehouden sijn ter requisitie van de voorsz. Portugesen te administreren prompt ende goet recht.

7. Alle de Inwoonderen die tegenwoordich in de selve Capitanien van de West-Indische Compagnie sijn geseten, en onder de ghehoorsaemheyt van de Heeren Staten Generael niet ghesint sijn te blyven woonen, sal het vry staen daer uyt te mogen vertrecken, oock hare Ingenhos, huysen, mitsgaders de Slaven, Bestialen, Fabrica, en Materialen, tot de selven Ingenhos ende Landtbouw behoorende, aldaer ten meesten pryse vermogen te verkoopen, of anders beneficieren aen Portugesen of Nederlanders die aldaer blyven

blyven wonen, sonder datse sullen vermogen de selve met haer wech te nemen.

8. Ende op dat alle achterdencken wech ghenomen, ende nieuwe onlusten geweert mogen worden, die t'eeniger tijdt souden mogen ontstaen, tusschen de Ingesetenen van het Nederlants Brazyl, ende de Onderdanen van de Crone Portugael, sullen de Ingesetenen ende Onderdanen ten wederzyden, soo wel Geestelijcke als Werelitlijcke haer onthouden van alle communicatien en passagien te Water ofte te Lande, sonder kennisse of goetvinden van de hoge Overicheyt ter plaetse voorsz. so nochtans dat dit artycul niet en sal derogeren de permissie ofte vervolch van de goederen, en schulden hier boven toegestaen.

9. Die van de Portugesche Natie in Brazyl, gehoorende onder de Croone van Portugael, sullen ghehouden sijn te betalen aen die van de West-Indische Compagnie eens de somme van *ses hondert duysent* guldens te betalen, de eene helft binnen een Maent naer de publicatie, ende de ander helft ses Maenden daer naer, in sulcker voegen, dat van den eersten termyn sal worden betaelt *hondert vyftich duysent* guldens tot Amsterdam, ende oock een *hondert vyftich duysent* guldens binnen 't Recif, ende gelijcke betalinge ghefchieden van den eersten termyn, noch is verdragen, in aensien van vergoedinge van schaden, dat door des Coninckx Onderdanen in Brazyl sal betaelt, ende op risico ende pericul van den Coninck ghelevert worden aen die van de West-Indische Compagnie op 't Recif Iaerlijcx een duysent kisten Suycker, half Blancos, half Moscovados, de kiste genomen op *twintich* aroben van goede ende leverbare waren, voor den tijdt van *dertien* Iaren, daer van de eerste leveringe sal geschieden een Iaer naer 't sluyten van dit Tractaet en soo vervolgens van Iaer tot Iaer.

10. De Ingesetenen van 't Nederlants Brazyl, sijnde van Roomsche Religie en andere gesintheden, sullen ghenieten vryheyt van conscientie, soo als in de Vereenichde Nederlanden, en geene recherches subject zijn, over 't geene in 't stuck van Religie in hare huysen en Ingenhos voor hare eygen familien souden mogen passeren.

11. Ende sal door de Croone van Portugael, aen die van West-Indische Compagnie van wegen haer Ho. Mog. worden gerestitueert alle Steden, plaetsen, Forten en logien, die de Portugesen de selve Compagnie op de Zuyt custe van Africa hebben afgenomen, en die by hun naer de voornoemde afneminge souden mogen sijn opgeworpen ofte gemaeckt, in voegen dat alle plaetsen, Steden, Forten en logien, gelegen in het Coninckrijck Louango en Bengale, en sulcx de geheele Zee-Custe, sich streckende van *vier* tot *dertien* graden, beyde incluys, by de Compagnie in 't geheel alleen sal worden beseten.

12. Doch wat belangt de plaetse te Landewaert in gelegen, sullen de Portugesen binnen de Limiten, ende sulcx in 't vaste Landt Africa blyven behouden soodanige Landen ende plaetsen als sy in den Iare *sestien hondert seven en veertich* hebben beseten, ende oock ghenieten de vryheyt van Commercie, sulcx ende in dier voegen als by het voorgaende Tractaet van den tien Iarigen Treves is geconsenteert, mits conditie dat sy van de Slaven ende vordere Waren ende Coopmanschappen aen de voorsz. West-Indische Compagnie sullen betalen soodanige recognitie ofte gerechtigheyt als de Ingesetenen van dese Vereenichde Nederlanden gehouden sijn te betalen.

13. Ende op dat daerinne geen fraude soude mogen werden begaen, sullen de Schepen van de Portugesen geene Havenen, Rivieren, Bayen, ofte Kreecken buyten de Reede van de Stadt St. Paulo de Loande, bezuyden ofte benoorden mogen aendoen, nochte oock hare ingehandelde Slaven ende vordere Waren ende Coopmanschappen uytvoeren door eenen anderen wegh, als de voorsz. Stadt ende Haven van St. Paulo de Loande, alwaer van outs de Negotie is ghestabiliteert, ende men ghewoon is de gherechtigheden te betaelen.

14. De Onderdanen van de Croone van Portugael, ende van de Staten Generael sullen aldaer leven in goede eenicheyt, vruntschap ende correspondentie, sonder yets op malkanderen te attenteren, het sy onder pretext van assistentie aen de Swarten of anders, maer veel eer alle gevoechlijcke middelen aenwenden, om alle differenten soo onder de Swarten mochten ontstaen, ter neder te leggen ende accommoderen.

15. Ende of het ghebeurde dat de Portugesen, ofte die van de *West-Indische* Compagnie in een quaet ghewasch ofte ander ongelegentheden, ghebreck quamen te hebben van levens middelen, ende dienvolgende in extremiteyt souden geraecken, soo sullen de selve des versocht wordende, geobligeert wesen malkanderen soo veel mogelijck te voorsien, gelijck mede permissie te geven, tot het kappen, en halen van hout en steen, tot yder sijn geryf.

16. Van gelijcken sal die van de voorsz. Compagnie worden gherestitueert het gheheele Eylandt St. Thomé met sijne Forten ende sterckten, en op de Noort Cust van Africa, alle plaetsen daer van de selve Compagnie in den Iare *sestien hondert seven en veertich* in possessie is geweest, ende of het mochte ghebeurt zijn, dat de Portugesen sedert den Iare *sestien hondert twee en veertich*, ende gheduyrende dese jonghste onlusten op het voorsz. Eylandt, ende de Noort-Cust van Africa, binnen de voorverhaelde Limiten mede eenige stercktken, ofte logien hadden gemaeckt, geoccupeert ofte verovert, het sy door ghewelt of eenigerhande andere maniere, soo sullen sy oock ghehouden wesen de selve te verlaten, ende te restitueren, in voegen als hier boven van de Zuyt-Custe verhaelt is.

17. Alle gevangenen van wat conditie of Religie die souden mogen wesen (de Ioden daer onder begrepen) soo aen dees als aen geene zyde de Linie, sullen los gelaten, ende in vryheyt gestelt worden, sonder rantsoen, en sal naer 't sluyten van dit accoort gepubliceert worden een generale amnestie, daer mede alle acten van Vyandtschap van wederzyden gepleecht, soo wel by de Ingesetenen en Onderdanen van de Heeren Staten Generael in Brazyl als de Subjecten van de Croone van Portugael in eeuwighe vergetenheyt sullen worden gestelt, sonder daer onder te begrypen *Dirck van Hooghstraten*, ende den gheweesenen Lt. Colonnel *Claes Claesz.*

18. Dit verdrach sal punctuelijck ende rigoureuselijck van wederzyden onderhouden worden, ende by aldien t'eenigen tyde in eenich gewefte van Brazyl of elders aen gheene zyde van de Linie Equinoctiael, door de ghedachte Portugesen of de Onderdanen van haer Ho. Mog. dit Tractaet in eenige artyculen wierde ghecontravenieert, soo wort verstaen dat de contraventien

promte-

promptelijck ende sonder dilay sullen werden gerepareert, ende alle die geenen die daer aen schuldich bevonden sullen worden, anderen ten exempel gestraft naer behooren.

19. Tot voorkominghe van dien, sullen beyderzyts Onderdanen scherpelijck worden belast, om alle pointen in dit Tractaet begrepen naer te komen, ende te onderhouden, met waerschouwinge van dat de Croone van Portugael en haer Ho. Mog. respectivelijck aengenomen, en aen haer Onderdanen belooft hebben, de selve met de macht van hare Landen tegen de verbreeckers van verdragen en accoorden te beschermen.

20. In dit Tractaet sullen werden begrepen alle Coningen, Heeren, Volckeren en Natien, daer mede de gedachte Croone van Portugael ende haer Ho. Mog. of van wegen de selve de generale West-Indische Compagnie in Alliancie ofte Vruntschap respectivelijck sijn staende, soo in Africa als America, geene uytgesondert.

21. Dit Tractaet sal moeten werden gheapprobeert ende gheratificeert by beyde de hooge partyen, te weten, by ende wegen hare Majesteyten ende de Croone van Portugael binnen de tijdt van *veertien* dagen, ende uytterlijck *drie* weecken, te reeckenen van den dach af dat de eerste ouverture van dit accommodement aen de selve hare Majesteyten, of wel aen hare Gecommitteerden van wegen haer Ho. Mog. is geschiet, 't welck gedaen zijnde, sullen hare Majesteyten een gequalificeert persoon, met de soodanige originele acte van Ratificatie nevens de voornoemde Commissarisen van haer Ho. Mog. herwaerts senden, op welckers aenkomste de hoochgemelte Heeren Staten Generael dit Tractaet van hare zyde aenstonts mede sullen aggreëren, ende wederzijts acte van Ratificatie datelijck ende sonder tijt verlies extraderen, gelijck de meergemelte Commissarisen van wegen haer Ho. Mog. sinceerlijck ende oprechtelijck beloven mitsdesen.

22. Ende ten eynde dit Tractaet te beter onderhouden mogen worden, soo sal het selve beswooren worden door de Commissarisen van hare Ho. Mog. uyt der selver name binnen *Lissebon*, in handen van den Coninck ende de Coninginne Regente van Portugael, ende van ghelijcken door een Minister van de selve Croone in den *Hage*, in handen van hare Ho. Mog. de Heeren Staten Generael.

23. Ende sullen voorts alle acten van hostiliteyt komen te cesseren, ende de restitutie van de bedongene plaetsen en goederen werden geeffectueert van dese accoorde in *Brazijl*, *Angola*, ende *St. Thomé* sal wesen ghedaen, 't welck ten langhsten sal moeten gheschieden binnen den tijdt van ses Maenden naer de teeckeninge en Ratificatie van dit tegenwoordich Tractaet, tot welcken eynde datelijck ende sonder eenich dilay twee ofte meer Persoonen van qualiteyt en aensien in Portugael volkomen last, en met Instructien en macht voorsien, naer *Brazijl*, *Angola*, ende *St. Thomé* afgesonden sullen werden, tot bevorderinghe van de voornoemde gheaccordeerde restitutie, en sal oock by de Croone van Portugael van dit ghecontracteerde aenstonts notificatie werden ghedaen aen de Gouverneurs ende Regenten in de *Bahia de Todos los Sanctos*, *Phernambuco*, *Paraiba*, *Rio de Genero*, *Angola*, *St. Thomé*, ende daer het elders soude mogen van noden

wesen,

wesen, ten eynde een yder hem naer den inhouden van dien hebbe te reguleren.

In teecken der waerheyt hebben wy Gecommitteerden van den hoochstgemelten Coninck ende Coninginne Regente van Portugael, ende Commissarisen van de hoochgemelte Staten Generael desen met onse eygen handen onderschreven, ende sijn daer van ghemaeckt twee alleensluydende Instrumenten, oock tegens den anderen geextradeert. In *Lisbon*. . . . .

Sy waren gelast dit voorstaende Tractaet van accommodement aen hare Majesteyten t'overleveren/ met instantelijck versoeck/ het inhouden van dien/ sonder verder dilay al noch aen te nemen ende te amplecteren/ oock [illegible] aenstonts in conformiteyt van dien te sluyten.

Doch of het mochte komen te gebeuren/ datter van de syde van Portugael, difficulteyt mochte werden gemaeckt/ om toe staen het vierde, negende, elfde, twaelfde, dertiende, ende sestiendon articulen/ in het voorsz. Tractaet geinsereert/ raeckende de levarantie van eenich Beitiael, vergoedinge van geleden schade, mitsgaders Angola, ende St. Thomé, souden de voornoemde Commissarisen siende dat de handelinghe daer op [illegible] soude mogen komen af te breecken/ de selve daer uyt vermogen te lichten/ ende te laten glisseren/ mits daer inne ter bequaemster plaetse/ [illegible] te insereren/ sonder eenige verdere veranderinge toe te staen/ of eenigsints van af te wijcken/ de vier articulen hier naer volgende.

DE Croone van Portugael, ende die van Portugesche Natie in *Brazil*, onder de selve Croone gehoorende, sullen gehouden wesen tot vergoedinge van de overgekomen schade by die van de West-Indische Compagnie geleden, aen de selve Compagnie ofte hare ghemachtigde te betalen *drie Millioenen* guldens, te weten, *een Millioen* stracx naer het sluyten van dit Tractaet, de helft in contanten, ende de wederhelft in *suyckeren*, ende de *twee* resterende *Millioenen* voorts successivelijck in *acht* volgende Iaren, met *twee duysent vyf hondert* kisten suycker Iaerlijcx, van goede ende leverbaren ware, half *blanckes*, half *Mascovades*, de kiste genomen op *twintich arroben* vry op het Recif te leveren.

Die van de West Indische Compagnie sullen neffens de Portugesen op het Eylandt *St. Thomé* hebben de vrye Negotie en handel, mits betalende een redelijcke Tol, daer op te arresteren, *met exclusie van andere Natien*, ten ware de Croone van Portugael voor het aengaen van dit Contract alreede met yemanden hadden gehandelt.

Doch wat belanght de plaetsen ende Custen van Africa besuyden de Linie Equinoctiael, waer van de Croone van Portugael tegenwoordich in 't bezit is, de selve sullen aen de voornoemde Croone gelaten worden, met dese conditie nochtans, dat de Ingesetenen van de Heeren Staten Generael, ende die van de West-Indische Compagnie daer op sullen hebben den vryen handel, ende dienvolgende neffens de Portugesen aldaer sullen vermogen te varen, traffiqueren ende handelen in Slaven ende andere Coopmanschappen sonder eenige verhinderinge, mits dat beyde de Natien soo Portugesen als Nederlanders sullen

illen betalen een en de selve Tol, of recognitie, waer op aenstonts door weerzyts gemachtigden ter plaetse daer toe te beramen, een Reglement sal woren gemaeckt en gearresteert.

Het sal die van de West-Indische Compagnie vry staen op de selve Custe an Africa neder te slaen, ende een plaetse van defentie met een Fort op te verpen, en met volck voorsien ontrent de Haven genaemt de *Insude de Sotto* of nders aen de Riviere *Coanoa*, of de Riviere *Lucalla*, of daer sy daer ontrent het eraetsaemst sullen oordeelen, tot een verseeckeringe ende retraitte van hare enkomende Schepen, die aldaer souden konnen ververschen en van noodtwendicheden voorsien worden, van welcke plaetse die van de voornoemde Compagnie oock sullen vermogen Landewaerts in den handel van Negros te dryven, en de selve onverhindert van daer afschepen, sonder die van de Croone van Portugael daer over te kennen.

Op soo verre oock die van Portugael na dese naerder conditien niet mochten willen hooren / soo wierden de Gedeputeerde ghelast af te breecken / ende niet langer als veertien dagen of drie weecken aldaer te blyven.

Welcken voorsz. tydt overstreecken zynde / sonder dat behoorlijcke satisfactie aen desen Staet soude werden gegeven over de voorsz. schade aen de selve / ende de goede Ingesetenen van dien aengedaen / souden sy wel expresselijck protesteren / dat haer Ho. Mog. onschuldich wilden sijn ende blyven van de onheylen ende verdere verwydderingen / die daer uyt souden ontstaen.

Sullende daer op datelijck van wegen haer Ho. Mog. den Oorloch aen de Croone van Portugael voornoemt denuncieren, in der voegen / ende op sodanige maniere als sy tot de meeste eere ende reputatie van 't Landt ghevoeghlijckst ende geraetsaemst souden oordeelen.

Voorts waren gelast met den Lieutenant-Admirael / ooch Ministers van geallieerde te corresponderen / goedt verhael te houden / te huys komende / rapport doen / ende wat meer gewoonlijck is.

De Vloot liep het Texel uyt den vyfden September, sterck twaelf Oorloch-Schepen / een advys Jacht / ende een Fleuyt met vivres / uyt Vrieslandt quamen geen Schepen / maer de Vloote onder de Vyce-Admirael de Ruyter wierden daer by verwacht uyt de Straet / in seven dagen het Canael afloopende / ende op den vyfentwintichsten omtrent Caskaps / voor in de Revier van Lissebon ten ancker gekomen / schickten haer Penningmeester / goet Portugees sprekende / aen landt / die eerst aen de Provedor van de ghesontheyt moest sweeren dat het volck ghesont was ende van geen onghesonde plaetsen quam / daer na addresseerde hem aen de Secretaris van de Croon Pedro Viera da Silva, die beleeft antwoort gaf / dat de Gedeputeerde wellekom waren / werdende ordre gestelt / namiddach sijn drie Coetsen met vier Paerden / alle leegh / omtrent het Clooster Boelem ghekomen volgens ordinaris gebruyck / ende sijn de Gedeputeerde in dier voegen naer de Stadt in haer Logement gereden / en des anderendaegs den acht en twintichsten met een naerdere missive aen den Secretaris versocht hebbende audientie / is op Saterdach sijnde den dach van St. Michiel, tegens vier uyren naer de middach toegestaen /

gestaen/ waer op de Meester de Sale van 't Coninckhjcke Hof Don Lucas de Portugal ghevolcht met eenighe Dienaers / ten selven dage een weynich voor vier uyren is by hun gekomen uyt den naem van de Coninginne Regente/ om haer ter Audientie te brengen / betoonende alle Officien van beleefthept / eere ende vrientdelijck onthael/ hopende dat sy middelen tot eenen goeden vrede mede brachten / en sijn na eenighe verdere discoursen buyten 't Logement ghekomen / en met hem getreden in een seer kostelijcke Coetse van den Coninck met ses Paerden geheel vergult/ sijnde de grootste eere diemen eenige Ambassadeurs aendoet / daer benessens waren noch vier andere Coetsen / yeder met vier Paerden voor die van haer Suite/ en sijn so te samen na het Coninckhjck Hof gereden/ de Straten waren aen wederzyden met veel volcx beset/ ende ontrent het Hof was een grooten toeloop van alderhande Natien. Sy wierden door den voornoemde Meester de Sale de Trappen opgeleyt/ die oock met volck beset waren/ boven de Camer van wacht gepasseert zijnde / quamen in een lange gallerye / daer veele Cruys-Heeren ende Fidalgos in waren / die met betoninge van alle beleefthept gepasseert zijnde/ traden in de groote Coninckhjcke Sale, aen 't eynde van de selve hinck een swarten Coninckhjcke Days, ofte gehemelte / ende beneden een groot swart kleedt onder de selve op der Aerde / de Coninginne stont over ent / even ter zyden den voornoemden Hemel altemael in wit gekleet/ hebbende een Waeyer in de handt / aen hare Majesteyts rechter zyde/ ontrent vyf ofte ses treden van haer / stonden twee Marquisen alleen met den Capellaen Majoor, aen de lincker zijde tegen de muyr drie a vier groote Dames van de Coninginne alle in 't wit / aen de selve zyde wat verder af een groot ghetal van Graven / Marquisen / Ridders / Fidalgos ende andere Heeren van aensien / en aen 't inkomen van de Sale, die van onse suite neffens veele Edelluyden van de Franschen Ambassadeur / en meer andere gequalificeerde persoonen / sy hebben eerst met haer gewoonlijcke reverentie begonnen/ van gelijcken in 't midden van de Sale, en oock komende voor hare Majesteyt gecontinueert volgens als haer den Meester de Sale ghelepde / waer op noch een weynich naerder getreden zijnde/ hebben haer Propositie volgens tenent die essen voor het concept Tractaet hier voor is gestelt / in 't Latijn ghedaen/ ende daer naer de selve neffens het Tractaet van Accommodement in eygen handen van de Coninginne overghelevert / waer op Don Lucas de Portugal hare Majesteyt naerderende / tot antwoort kreegh / dat ter wijl sy het Latijn niet en verstont voort tegenwoordighe daer op niets en konde repliceren / en hebben daer op de Gedeputeerde een behoorlijcke afscheyt ghenomen/ en sijn wederom aen hun Logement in manieren als voren gebracht.

Sy verstonden naderhandt/ dat eenighe van 't Hof de Propositie vol van woorden van aenstoot hielden / het welcke sy op de Persoonen der Gedeputeerde wilden revengeren/ doch dat de Coninginne sulcx seer qualijck nam/ en wel expressehjck interdiceerde.

Den Coninck nu veertien Jaren out zijnde / was wel voor Coninck van dat Rijck aengenomen / maer noch niet ghekroont/ en ginck de Regeringe op de naem van de Coninginne Regente / die tot haren Raedt hadde de Tutores van den Coninck als de Graef van Odomire, een Heer van groot aensien/ capaciteyt

paciteyt ende directie / de Graef van Cantaniede Gouverneur van Cassrays, nde eenige Forten op de Riviere den Marquis de Nise ende den Capellaen Major.

De aencomste van dese Scheeps-macht gaf groot aensien / en geen cleyne lteratie en achterdencken/ een yeder riep om vrede / veele groote Heeren van t Rijck waren tegenwoordich aen 't Hof.

Den Heere Luytenant Admirael hadde geene occasie gehadt/ om de Ne-erlandtsche Schepen aldaer te comen waerschouwen/ maer de gedeputeerde p haer aencomste deden 't aen alle de Schippers in stillicheyt / gelijck oock en de Schepen die tot St. Ubes lagen.

Van de Vys-Admirael de Ruyter waren noch geen schepen by den Heer an Wassenaer gekomen. Het desseyn was/ om by ontstentenis te passen op e Brasylsche Schepen. De selve waren in December des verleeden Jaers aer Brasil vertrocken onder den Admirael Petro Iacobo de Magillanes met egen Schepen van Oorloge van de Bolse ofte Compagnie aldaer / neffens rijf en veertich Coopvaerdy-schepen/ en syn daer en boven noch ontrent vijf-ich gelijcke Coopvaerdy-schepen uyt Port a Port, Vianen, ende andere Ha-enen daer by ghecomen. De selve Vlote met meerder vaertuych in Brasil erstercht/ wiert in October in Portugael verwacht/met wel vijftich duysent risten Suycker/ behalven den Toeback, ende het Brasilien hout, dat een seer ijcke Vlote soude zijn: Men verwachte oock twee Schepen uyt Oostindien.

Ondertusschen wierden alle de Nederlandtsche Schepen / geen uytgeson-ert/aldaer aengeteeckent/ ende interdictie gedaen/ van niet te mogen vertrec-ken tot naerder ordre. Tot St. Ubes wierden de Schippers ghedwongen de oers van haer Schepen te moeten aen landt brengen/ ofte wierden gedreyght net Gevanckenis ende Soldaten op haer Schepen.

De Gedeputeerde waren daer door gesurprineert/ ende hebben door Wou-er Abrahamsz. vander Hoeve in qualiteyt als Consul/ ontrent 't Hof alle de-oirren gedaen ten eynde de Negotie haer cours mochte hebben/ te meer alsoo oor haer Ho. Mog. Vloote geene de minste Acte van hostiliteyt wierde ghe-oont / remonstrerende dat door dese vreemde proceduyren / eerst oorsaecke viierde gegeven van verwyderinge / maer en heeft hy niets connen obtineren/ oordende alleenlijck met schoone beloften opgehouden.

Op den tweeden October tegens den avont ontfingen een missive van den Secretaris van Staet Pedro Viera da Silva, houdende in effect dat haer Majesteyt hadde oversien de papieren aen haer in de Audientie overgelevert/ nde hem daer op hadde gelast/ om van de Gedeputeerde te verstaen ofte haer Ho. Mog. aen de Gedeputeerde die macht niet hadden gegeven/ om de severi-eyt van de overgegeven Artickelen te madereren ende altereren ; ende soo jae; at dan haer Majesteyt datelijck Commissarisen soude stellen / om met haer e confereren/ende een middel tot over een cominge van vrede ende vruntschap e beramen daer toe haer Majesteyt ten hoochsten was genegen / waer op sy en derden des morgens aen de Secretaris schriftelijck hebben geantwoort/ lat de overgeleverde Artickelen redelijck ende billijck waren, dat sy daer over eern redenen wilden hooren ende geven / ende dat niets bequamer was / om

de waerheyt daer van uyt te vinden/ dan dat haer Majesteyt Commissarissen geliefde te stellen die met de Gedeputeerde de geheele saecke mochten examineren; wanneer 't blijcken soude/ hoe haer Ho. Mog. gheneegen waren/ om met dat Rijck een eerlijcken vrede ende oprechte vrientschap aen te gaen; wilden geern sien wat inclinatie sijn Majesteyt daer toe hadde/ ende dat den Gedeputeerden soodanigen macht was gegeven/ dat sy was tegens de cuiden-te reden niet en soude canten.

Tegens den avont wiert haer door twee Sergeanten van 't Hof toegesonden een nader Brief, haer bekent maeckende/dat de Graven Odomire en Cantaniede, nessens den Secretaris haer des anderen daeghs naer de middach ten vier uyren in de Coninckliicke Zale souden verwachten/ om over de overgheleverde Articulen t'samen te confereren/ ende souden met de Coetsen van 't Hof worden gehaelt/ gelijck sy oock ten gesetten tijde de voornoemde Heeren Commissarisen aldaer hebben gevonden. Naer behoorlijcke complimenten ten wederzyden/ soo heeft de Secretaris da Silva sijn Propositie gedaen/ dat haer Majesteyt haer in drie pointen ontrent dese Commissie *ende compste* beswaert vonde, waer van 't eerste was, dat dewyle sijn *Majesteyt van Vranckrijck* aen haer Majesteyt van Portugael hadde doen *bekent maecken*, dat hy hem by haer Ho. Mog. hadde doen presenteren, ende oock doen versoecken, om tot Mediateur ende over de differenten tusschen dese Croon ende haer Ho. Mog. uytstaende, aengenomen te worden: Uyt de subyte reyse ende overcomste der Gedeputeerde niet anders bleeck als dat haer Ho. Mog. dat versoeck ende die presentatie hadden afgeslagen, 't welck naer haer oordeel onredelijck scheen te wesen.

Het tweede bestont in de maniere van haer komste/ te weten/ met een Vloote/ die haer Custen ende Riviere benaude, ende haer Majest. daer uyt niet anders konde afnemen/ dat schoon sy voorgaven/ voor al naer een Vrede te trachten/ evenwel sulck een komste oock wat anders mede bracht/ ende dat in eenen tijdt in welcken sy 't geerne anders sagen. Dat oock haer aenwesen aldaer in de Stadt nauwelijcks konde gesecht worden ergens anders toe te strecken/ dan om alle de gelegentheyt te verstaen/ ende haer macht van Schepen als andersints af te sien.

Het derde was/ de onmogelijckheyt van haer begeerte ende accepten door haer van wegen haer Ho. Mog. aen haer Majest. overgelevert/ bestaende daer in dat sy eysten restitutie van de Noorder Capitanien van Brazyl, van Angola, van St. Thomé, daer over veele redenen ende bedenckingen allegerende.

Sy hebben tot voldoeninge van 't eerste Lidt/ gesegt wel te konnen gelooven/ dat den Coninck van Vranckrijck aen haer Majest. van Portugael de aengebode Mediatie hadde bekent ghemaeckt/ alsoo op den seventienden Augusty sijnde eenige weynige dagen voor haer vertreck uyt Hollandt/ den Heer Ambassadeur de Thou in haer Ho. Mog. Vergaderinghe uyt den naem van sijn Coninck/ het selve hadde voorgestelt/ 't welck by haer Ho. Mog. danckelijck was aenghenomen/ in allen deelen naer te komen indien den Grave de Comenge extraordinaris Ambassadeur aen dit Hof hem als Mediateur uyt last van sijnen Coninck in dese saecke wilde laten gebruycken.

Ende

Ende wat het tweede belangde/ dat haer niet toestondt te ondersoecken/ de redenen die haer Ho. Mog. hadden gehadt / om haer in sulcken maniere met een Vlote op desen tijdt herwaerts te senden / maer daer uyt wel af te nemen was dat de selve groot ende veele moeste zijn/ ende haer Ho. Mog. eyndelijck wilden weten of sy met dit Rijck / in eenen eerlijcken ende sinceren Vrede souden konnen gheraecken/ ende alle differenten accommoderen / dan niet / en dat hare Majest. haer komste niet geliefde op te nemen tot eenigen anderen eynde te strecken/ dan om dien Vrede te bevorderen / indien het eenichsints mogelijck was ; en niet om desen Staet te verspieden / daer sy haer oock niet op en informeerden/ derhalven dat sy Heeren Commissarisen die twee pointen hier mede wilden houden voor voldaen / sy dan verklarende dat op de selve niet verder souden blyven staen / soo sijn ghekomen tot het derde Lit van de Propositie wegens de onmogelijckheyt/ soo sy sustineerden in de overgeleverde artyculen te bestaen / sy verstonden dat de selve heel facil waren ende volkomen mogelijck / wanneer maer by de Croone van Portugael daer toe bequame ordre wierde gestelt. Hier over sijn ten wederzyden veele consideratien ende debatten ghevallen / hier te lange om te verhalen / en hebben haer ten lesten met de waerheyt soodanich overtuycht/dat sy verders weynich hadden in te brengen / alleenlijck persisterende by de onmogentheyt van restitutie / met presentatie dat sy bereyt waren het equivalent te voldoen / en haer Ho. Mog. verders alle satisfactie te geven. Dese conferentie nu omtrent de drie uyren geduyrt hebbende sonder dat yets konden avanceren en evidentelijck bemercken/ en sy oock sulcx verklarende dat het geheele werck soude blyven steecken/ soo sijn sy genoodtsaeckt geweest / om de selve niet gansch vruchteloos te laten afloopen/en den tijdt by haer Ho. Mog. gelimiteert/te menesnageren ende ten besten te besteden / haer ront uyt te verklaren / dat sonder restitutie van Landen in dese hare Negotiatie niet te doen en was/ en sy daeromme daer toe mosten verstaen/ soo sy luyden tot eenen vreede genegen waren.

En dat alhoewel de overghegheven artyculen van't Tractaet grootelijcx gediminueert van de voor desen geeyschte conditien/ soo redelijck / soo billijck/ ende selfs waren conform met het geene den Ambassadeur Francisco de Susa de Continho uyt den last van sijnen Coninck in den Jare sestien hondert acht en veertich aen haer Ho. Mog. hadde aen ghepresenteert/ ende daeromme by haer Ho. Mog. in 't minste niet en wiert ghetwyfelt ofte hare Majest. soude de selve tegenwoordich hebben aengenomen / en soo conform met ghesloten/ niet tegenstaende om aen alle de werelt te toonen / de inclinatie die haer Ho. Mog. hebben tot den Vreede met Portugael / de selve conditien noch hadden goetgevonden te versachten / ende specialijck in 't stuck raeckende de restitutie van Landen , die sy haer voor het uytterste ende leste middel souden ter hande stellen/ waer naer sy seer beginnende te luysteren/soo hebben haer doen overgelevert het tweede Tractaet van accommodement/gedresseert volgens instructie van haer Ho. Mog. met versoeck het selfde aen hare Majesteyt ghelieften bekent te maecken/ nevens verklaringe / dat sy buyten de selve conditien niet en konden ende niet souden gaen / dat de selve mede brachten haer Ho. Mog. uytterste meeninge/ daeromme hadden hare Majest. sy Heeren Commissarisen

sen ende andere hare Raden/ nu wel te considereren wat haer te doen stonde/ om alle die onlusten eenmael wech te nemen ende doen ophouden/ versoeckende dat hier op een spoedich antwoort in de eerste aenstaende conferentie mochten becomen/ alsoo haer tijdt van verblijf kort was. Sy hebben daer op aengenomen het selve hare Majest. te communiceren/ ende des anderendaegs in de Raedt te brengen/ welcken Raedt bestont in de Coninginne, ende twelf andere persoonen van de principaelste van 't Rijck.

Op den vijfden quam haer besoecken den Secretaris van den Franschen Ambassadeur aen dat Hof/ versoeckende uyt den naem van sijn Excellentie/ dat terwyle hy verstaen hadde/ dat sy alhier als afghesondene van haer Ho. Mog. waren aengecomen/ om met de Croone van Portugael te tracteren van Vrede ofte Oorloge/ en dat hy als last hebbende van sijn Coninck met haer geerne wilde spreecken/ ten fine de differenten inder minne mochten werden by gelecht/ of sy haer wilden bequamen/ om tegen den naermiddach sijn Excellentie eere te doen/ van hy hem in sijn logement te comen: Sy hebben het selve aengenomen/ als wesende de mediatie van Vranckrijck in gevolgen van haer Instructie/ en sijn dienvolgens ontrent twee uyren in sijne Coetse met ses paerden haer tot dien eynde toegesonden/ geaccompagneert met den voornoemde Secretaris en twee Fransche Edelluyden/ naer Alancarare gereden/ alwaer in sijn Hof met alle eere sijn ontfangen/ en alleen by hem in sijn Camer zijnde/ heeft uyt last van sijne Majesteyt van Vranckrijck sijnen dienst tot de meergenoemde Mediatie gepresenteert/ voegende daer by/ dat hy van de Coninginne van Portugael, daer toe noch was versocht. Sy hebben naer een behoorlijcke compliment van dancksegginge/ sijn Excellentie bekent gemaeckt wat desen aengaende tusschen haer Ho. Mog. ende den Ambassadeur de Thou was gepasseert ende dat dienvolgende sijne aengheboodene hulpe danckelijck uyt de naem van haer Ho. Mog. waren accepterende/ ende communiceerden hem daer op/ wat in de gehoudene conferentie was gepasseert. Voorts in het lange deducerende de rechveerdige redenen/ die haer Ho. Mog. hadden/ om van de Croone van Portegael te eyschen 't geene overgelevert hadden/ en waer van hem een dubbelt in de Fransche Tale ter hant stelden/ het welcke hem aengenaem was/ en souden hem van ghelijcken des anderen daeghs tijdelijck laten toecomen het tweede en laeste Tractaet van accommodatie in de conferentie aen de Commissarisen overgelevert: versochten daer op sijne assistentie/ ten eynde de Coninginne daer op mochte comen te sluyten/ verclarende rondelijck dat daer buyten niet en souden gaen/ en haer Ho. Mog. by ontstentenisse voor alle de Werelt souden connen doen blijcken dat sy geen oorsaeck en waren van de Oorloch/ die daer uyt soude konnen ontstaen. Sy wierden voor de gedane goede onderrichtinge over alle de Pointen van dese materie bedanckt/ ende sach hy wel/ dat hier inne niet veel over en weder te handelen en viel/ doch dat des anderen daeghs morgens te Hove soude gaen/ om alle mogelijcke officien by hare Majesteyt toe te brengen/ mede assistentie nemende.

De Ambassadeur op den middach in haer Logement komende/ heeft haer ghecommuniceert hoe dat ontrent de Heeren Commissarisen alle devoiren hadde aengewent die eenichsints bedacht conden werden/ om haer M. induceren

ren tot aenneminge van 't meergenoemde tweede Tractaet van accommodement/ doch dat alles vruchteloos ende te vergeefs was afgeloopen/en by haer wordende geallegeert/dat noch de reputatie van't Rijck/ noch hare conscientie in materie van Religie eenige restitutie toelieten/ende indien de Gedeputeerde haer daeromme den Oorloch souden aenseggen / dat sy haer naer hun vermogen souden sien door te redderen/ doch dat sy noch dien dach in nader conferentie souden komen; hy verhaelde verders/ dat vertroude hy sijnen Meester den Coninck van Vranckrijck volcomen contentement ende satisfactie soude connen gheven over sijne devoiren tot accommodement van Portugael/ ende haer Ho. Mog. beyde geallieerde van Vranckrijck, aengewent / ende dat hy het selve seer geerne hadde gesien. Sy hebben hem uyt de naem van haer Ho. Mog. met alle beleeftheyt ten hooghsten bedanckt / ende heeft daer op sijn afscheyt genomen.

Op den Middach ontfingen een missive van de Secretaris van Staet/ adviserende / dat de tweede aengestelde conferentie naer den middach haren voortganck soude hebben / alwaer gekomen zijnde / wiert gesecht dat alhoewel by dit tweede overgelevede Tractaet haer Ho. Mog. van de restitutie van Angola en St. Thomé desisteerden/ evenwel de door desen geallegeerde onmogelijckheyt als noch niet was weghghenomen / ende in haer geheel bleef/ door soo veel de Noorder Capitanien van Brazyl wierden gheeyscht / ende terwyl de Mediatie van den Heere Ambassadeur van Vranckrijck niet en hadden afgheslagen / dat de Gedeputeerde haer behoorden te voegen naer sijn verklaringe aen haer gedaen/ als dat van haer Ho. Mog. zijde/ wiert gevordert een onmogelijcken ende dienvolgende een onredelijcke saecke/dat de Gedeputeerde derhalven doch wilden treden/ tot afvorderinge van eenich equivalent ende dat sy van hare Majest. niet behoorden petwes te begeren/ het welcke/ schoon sy het wilde doen/ dat haer sulcks van den Raet/ende het gantsche Rijck soude belet worden / dat de geallegeerde presentatie door den Ambassadeur de Sousa Continho in den Jare acht en veertich wegen de restitutie van Landen ghedaen / daer niet in consideratie en quam / alsoo hy sulcx buyten last van den Coninck ende het Rijck op sijn eygen authoriteyt hadde ghedaen / dat sulcks noyt aen 't Hof aldaer soude sijn toegestaen ghewordden/ ende in Brazyl ende elders geeffectueert; dat oock tot sulcx noyt eenighe gedachten waren gheweest/ ende hy Ambassadeur heel qualijck hadde gedaen/ haer Ho. Mog. daer mede te abuseren/en oock in alle gevalle dat sulcks in Hollant niet was geaccepteert geweest. Sy hebben daer op sommierlijck gheantwoort dat sy niet ghedacht hadden datmen de door dese gheroerde onmogelijckheyt nu wederom soude voorwerpen / die in de eerste conferentie volkomen was wederlecht / ende de mogelijckheyt van dien aengewesen / specialijcken door het intrecken ende wechnemen van alle hare officiale Militie ende andere die in haren Eedt en eenige Ampten ende bedieningen waren / aftreckende met eenen de behulpelijcke handt van de vordere Ingesetenen van den Lande/ gelijck hare Majest. in die gelegentheyt behoorde te doen / wat de verklaring van den Heer Fransche Ambassadeur belanghde dat het konde zijn/ hy die aen haer hadt gedaen/ maer de Gedeputeerde die uyt sijn monde niet hadden verstaen/ daer sy nochtans

tangs van 't Hof komende / den Gedeputeerden de eer hadden gedaen van sijne aengeroerde devoyren/ haer bekent te maecken / die sy soodanich opgenomen hadden / dat sy sijn Excell. daer over hadden bedanckt / dat den selven haer daegs te vooren hadden ghetoont groot ghenough te hebben in de goede onderrichtinge / die sy hem van de gront ende reden haerder petitie hadden toegebracht / derhalven dat sy soodane verklaringe van hem niet en konden presumeeren / den meerghenoemden Ambassadeur heeft haer naderhandt verklaert sulcx gants buyten waerheyt / ende alles Portugeesche practycken te zijn.

Wy repliceerden vorders dat geen equivalent hier omtrent in consideratie konde komen/ dat uwe Ho. Mog. alleen eyschten het hare/ ende 't geene noch in wesen was / en indien haer Ho. Mog. met gelt waren te contenteren ghe-weest / het was haer alrede in den Jare sestien hondert een en vyftich, door den Ambassadeur de Sousa Macedo genoechsaem gepresenteert geweest / doch afgeslagen.

Dat haer Ho. Mog. om Vredens wille desisteerden van die considerable Landen van Angola en St. Thomé, van hare zijden moesten mede om de selfde reeden de Noorder Capitanien van Brazyl aen haer Ho. Mog. gerestitueert worden / soo konde alle de wereldt sien / dat ten wederzyden tot vrede wiert geinclineert. Sy hebben verder alles in desen bygebracht 't geene ons mogelijck was/ en siende sy al wederom quamen op het point van onmogelijck-heyt, soo hebben haer expresse afgebraecht/ of dan hare meeninge was van op de ghealllegeerde onmogelijckheyt te sullen blyven staen/ en of sy van hare Majest. last hadden daer op af te breecken / wanneer dat sy wisten wat ons verder stont te doen / soo hebben sy gheantwoort dat daer over noch naerder met hare Majesteyt en den Raedt mosten delibereren / en souden dan verder met de Gedeputeerden in een naerder conferentie spreecken/ en sijn soo onverrichter saecken ghescheyden / alvoorens recommanderende / datse haer soo haest mogelijck wilden depescheren/ waer op sy antwoorden dat binnen den gestelden tijdt van drie weecken/ hare intentie soude verstaen.

Sy bleven noch al in de overgroote bekommeringhe van hare Suycker-Vloote, door het missen van de welcke Portugael, overgroote schade soude ne-komen / uyt alle Havenen waren advysen na de selve ghesonden/ en maeckten alle Schepen gereet/ die ten Oorloch dienstich wierden gevonden/ tot vyftien a sestien in 't getal / daer toe oock employerende Hollandtsche Fluyten/ en eenighe Portugeesche Caravellen tot Branders : Sy konden niet wel Bootsvolck vinden om de selve te bemannen. Het tarderen van de Vloote van de Ruyter was den Gedeputeerden aen allen kanten seer schadelijck / en souden sommige alhier wel ghelooven datmen haer alleen met veertien Schepen van Oorloge socht te dwingen / en dat het dienvolgende niet recht gemeent wiert/ het ware te wenschen dat de selve geconjungeert ware gheweest/ ghedurende hare onderhandelinge / soo tot respect van haer Ho. Mog. Wapenen / als tot facilliteringe van de selve handelinge.

Alsoo haren tijdt begonde te verlopen/ en wy sedert onse tweede conferentie van den sesden deses niets naerders van 't Hof en hadden vernomen/ so hebben

hebben

hebben op den tienden goetgevonden een Missive aen den Secretaris van Staet af te senden / houdende in effect / hoe dat in 't negentiende artyckul van 't tweede Tractaet van accommodement / overgelevert / klaerlijck wiert uytgedruckt den tijdt van drie weecken / te reeckenen van den negen en twintichsten September / wanneer de openinge van accommodement aen hare Majesteyt door haer is gheschiet / die al op de helft waren verlopen / en oordeelden datter noch bij wat te doen stont / soo hebben sy hem 't selve in de Memorie willen brengen / op dat van geen naerlatenschap ofte negligentie in een saeck van soo grooten ghewichte mochten worden beschuldicht / en wiert des anderendaeghs / door den voornoemden Secretaris geantwoort / dat voor den tijdt in de overgeleverde artyculen geexpresseert / hare laetste antwoorde souden ontfangen / en dat sy geen andere redenen van uytstel en hadden / als hoopende door die antwoort eenich contentement te sullen gheven / en was den Raedt noch lange in den nacht over dese saecke by malkanderen geweest.

Sy hebben tot den vyftienden stille gheseten / sonder yets te konnen vorderen / wanneer te rade sijn geworden den Grave Odomire die wel de meeste directie van 't Rijck hadde / en die sy oock meest gheincliueert hebben gevonden / om met haer Ho. Mog. in Vrede te komen / een particuliere visite te geven / ten eynde soo haest mogelijck mochten werden geexpedieert. Sy sijn tot sijnen Huyse met alle eer ontfangen seer beleefdelijck bejegent / ende wel twee uyren opgehouden / en hebben hem bekent gemaeckt dat haer gelimiteerden tijdt dese weeck ten eynde liep / daeromme wel wenschten dat onse handelinge mochte werden voltrocken / ofte anders dat sy tijdt mochten hebben / om haer vorders aen hare Majest. te ontledigen van het resterende van haer Commissie / en met eenen haer ghereet mochten maecken tot de reyse naer Hollandt. Hy verklaerde / dat de restitutie van Brazyl by een yeder van haer gheheel afkeerich was / en voor een onmogelijcke saecke wiert gehouden / maer dat sy alle volkomen genegen waren / ghelijck meermalen was gesecht / het equivalent te voldoen / in genere allegerende eenige middelen / daermede sy op lydelijcke termynen / een goede somme van penningen soude konnen fourneren, tot voldoeninghe van de schade aen die van de West-Indische Compagnie aengedaen / en datmen met eenen soude konnen over een komen / op het stuck van de Negotie / ten profyte van beyde de Staten / de welcke hy seyde de twee pointen te wesen daer het geheele werck op aenquam / dat hy meer als yemant inclineerde om dese saecke te vinden / gelijck hy oock tusschen Portugael ende Engelandt nu selfs tot sijnen huyse door last van sijnen Coninck hadde geslooten tot contentement van beyden / hy en twijfelde oock niet / indien sy niet ghelimiteert maer met ample last waren voorsien / ofte het soude van gelijcken ghevonden worden / sy hebben hem onder anderen te gemoet ghevoert / datse niet konden bedencken hoe die Croone / lieber wilde komen tot eenen ruineusen Oorloch / verwerpende een soo loffelijcke ende avantagieuse Alliantie / dan een weynich Lants door soo quade ende ongeoorlofde middelen geconquesteert te restitueren. Dat sy haer oock ten hooghsten verwonderden / over hare procedueren tegens de Hollandtsche Coopvaerdy Schepen / daer de selve noch dagelijcx binnen quamen / ende haer alle noodtwendicheden toebrachten / selfs Ammunitie

van

van Oorloge/ zijnde sulcx een teecken dat in 't Vaderlandt aen 't succes van de Vrede niet wiert ghetwyfelt / datmen tegens de selve alle acten van vyandtschap/ selfs in 't begin van haer komste hadde ghetoont / dat haer Ho. Mog. op 't rapport van de Gedeputeerde sulcx vreemt soude voorkomen / sy hebben hem nochmaels haer expeditie gherecommandeert / ende zijn daer op ghescheyden.

Het heeft haer dagelijcx aen geene particuliere visites ghemanqueert / insonderheyt van veele gequalificeerde persoonen van Regieringe / alle ten eynde dat sy de saecken wilden faciliteren/ ende van de restitutie desisteren; onder anderen heeft Doctor Antonio de Sousa de Macedo, lest in den Jare een en vyftich geweest Ambassadeur by haer Ho. Mog. geseght/ haer niet te komen flatteren / dat de restitutie van Landen by hun voor onmogelijck wiert ghehouden / ende daeromme oock niet en soude geschieden meest om drie redenen/ de eerste, om de Religie, de andere, dat de Inwoonders daer toe niet en souden zijn te brengen/ de derde, en daer het meest op aen quam / dat sulcx niet en wilden doen.

Op den achtienden daer aenvolgende / heeft den Secretaris van den Heere Franschen Ambassadeur haer ghecommuniceert / hoe dat zijn Excellencie op nader aenschryvens/ andermael by hare Majest. audientie hadde gehadt/ ten eynde zijne Mediatie eenich effect op de meerverhaelde differenten / mochte sorteren / en dat hy van 't Hof t'huys komende / noch andere Brieven van zijnen Coninck over Engelandt hadde bekomen / waeromme dien morgen by den Secretaris van Staet hadde aengehouden / datter een conferentie van beyde partyen t'zijner overstaen / mochte werden ghehouden / om een yeders redenen ende argumenten te hooren/ debatteren/ ende te sien / of dese differenten door zijne intermissie/ eyndelijck niet en konde bygelecht werden/ en dat de selve conferentie was gelecht des anderen daeghs te vier uyren / of de Gedeputeerden haer noch daer tegens wilden gereet houden. Sy hebben zijn Excell. voor zijne devoyren andermael aengewent/ doen bedancken/ en dat altijdt seer hooch souden estimeren / 't geene in desen tot coperatie van haer Ho. Mog. rechtmatighe pretensien / by hem wierde bygheбracht / dat sy niet en souden manqueren / ter ghenoemde plaetse en tijdt op de conferentie te laten vinden/ gelijck oock op den negentienden in de Coninckclijcke Zale zijn gecompareert/ en aldaer ghevonden den Grave van Odomire, den Marquis de Niese in plaets van den Graef van Cantaniede, en den Secretaris d'Estado, alwaer oock stracx is gekomen den Heer Franschen Ambassadeur/ Grave van Commyge, die zijne Propositie in 't Frans heeft gedaen/ dat hy eenige dagen voor de komste van de Gedeputeerden de Coninginne van Portugael hadde bekent ghemaeckt / dat sy met een aensienelijcke Vloote op de Custe souden aen te Landen/ dat hy op haer arrivement / volgens last van zijnen Coningh hadde begost alle devoyren aen te wenden / en daerinne oock gecontinueert / soo omtrent de Heeren Commissarissen van de Croone van Portugael, als haer Ho. Mog. Gedeputeerden yeder in 't particulier/ ten eynde de geresene differenten mochten werden bygheleght / maer dat hy niets hadde konnen effectueren/ doch alsoo nu over eenighe weynighe dagen / over Engelandt noch naerder

orders

ordre van sijn Majest. van Vranckrijck hadde bekomen/ ten eynde voorsz. soo was hy ghehouden nochmaels alle middelen aen te wenden/ en te tenteren of het dan niet mogelijck was/ den aenstaenden Oorloch door een goet accoordt voor te komen/ en daeromme dese conferentie van beyde partyen hadde versocht: Na veele redenen over ende weder gehoort hebbende/ wiert hy hem geproponeert/dat terwijle de Gedeputeerde niet gelast en waren eenige de minste veranderinge in't overgeleverde tweede Tractaet van accommodement te maecken/ welcke pointen alle wel rypelijck moesten werden gheexamineert/ men het selve soo in state soude konnen laten/en datter uyt Portugael een Ambassadeur na Nederlandt soude werden gesonden/ om te sien of de differenten aldaer niet en konde bygelecht werden/ of anders datmen dese geheele questie stelde tot arbitragie van sijnen Coninck/ en den Heere Protector van Engelandt/ die beyde haer daer toe offereerden/ ende dat op eene neutrale plaetse in Vranckrijck/daer toe te nomineren. Tot beyde dese voorslagen scheene de Heeren Commissarisen wegens de Croon van Portugael in't eerste wel te inclineren/ ongetwyfelt om tijdt te ghewinnen. De Gedeputeerde hebben 't selve als tegens haer Instructie soecken te declineren alsoo nu cathegoriquement mosten weten/ ofte de overgeleverde conditien souden worden toegestaen/ dan niet. Sy allegeerde oock dat dese onlusten nu soo langhe hadden ghetrotteert/ ende haer Ho. Mog. van tijdt tot tijde soo veel over haer hadden laten gaen. Jae in den Jare drie en vyftich door hare Commissarisen/daer toe naer Portugael expres afgesonden/ hadden doen presenteren/ 't geen de Heer Ambassadeur tegenwoordich was voorslaende/ maer dat den Coninck van Portugael doenmaels daer toe niet en konde verstaen. De Heer Ambassadeur heeft de meergenoemde Commissarisen wat naerder ghesommeert van haer te willen verklaren/ ofte sy in allen gevalle in de voornoemde arbitragie souden willen setten/ soo wel 't different/ raeckende de restitutie van Landen/ als de vordere andere pointen/soo hebben sy daer op absolutelijck verklaert/ dat sy niet van meeninghe waren/ oyt tot eenighe de minste restitutie van Landen te treden/ maer wel de redemptie daer van submitteren/ seggende boven de onmogelijckheyt,die alleen maer door een quaet willichept gehouden wiert/ het in des Conings macht niet te zijn/ van eenige Dominien van 't Rijck te desisteren. Sy negeerden oock expresselijck dat de Heeren Rudolphy ende van den Hoeve geen neutrale plaetsen van byeenkomste 't sy Rochelle ofte Nantes oyt hadden voorgeslagen/ maer indien doenmaels eenighe discoursen daer over waren voorgevallen/ dat sulcks alleen van haer zijde was geschiet/ allegerende oock veel andere opgeraepte propoosten niet weerdich. De Heer Ambassadeur siende/met alle sijn aengewende devoyren niets te effectueren hadde/verklaerde het hem ten hooghsten leet was/ dat dese saecken in verwyderinghe stonden te komen/ als van sijn zijde nochmaels alle dat mogelijck was tot vereeninge hebbende by gebracht/ ende heeft soo sijn afscheyt genomen.

Naer sijn vertreck/ hebben wederom hare particuliere conferentie begonnen/ in de welcke de Heeren Commissarisen wegens haer Majesteyt absolutelijck verklaerden dat sy niet gheresolveert waren een voet lants wederom te geven. So hebben sy geantwoort/ dat sy van daer op mosten afbreecken/ also

 sonder

sonder restitutie van de selve/gelijck nu soo meenichmael hadden ghesocht uit honden slupten. Sy bedanckten haer voor 't goet onthael aen hun persoonen betoont / ende versochten dat de twee Parquets-Boots tot haer transport naer Hollandt mochten worden toegestaen / ende dat daer alleenlijck een saecke resteerde / dat sy voor haer vertreck daer toe haer souden prepareren / de eere mochten hebben / om van haer Majest. de Coninginne Regente haer afscheyt te nemen ende met een bekent te maecken haer Ho. Mog. naerder ordre tot voltreckinge van dese Commissie/ende dat sy daer op souden mogen te scheep gaen. Den Secretaris heeft gheantwoordt / dat haer versoeck haer Majesteyt soude bekent maecken / maer dat de selve wat onpasselijck was. Ende dat haer des anderendaeghs de Acten van 't depescheeren van de Pacquets-Boodt soude toesenden met de Brieven aen haer Ho. Mog. ende eenige andere papieren/ ende sijn soo van malkanderen gescheyden.

Den volgenden dach sijnde den twintichsten October, hebben haer vervoegt/ naer Alancantare, ende haer afscheyt genomen van de Grave Cominge, die hem oock ten hoochsten verwonderde / dat hy de Croon van Portugael selver geen conditien van Accommodement waren opgestelt / ende haer overhandigt / om aen alle de Werelt te konnen betoonen / dat sy van haer zijde tot voorkominge van den Oorloch / alle redelijcke ende billijcke middelen hadden voorgeslagen / ende sy haer Ho. Mog. de selve mochten vertoonen. Op haer wedercomste van daer / sijn eenighe Engelsche Coopluyden met den Consul van die Natie haer komen bekent maecken/datse met d'aenstaende Brasilsche Suycker-Vloote / eenige effecten voor haer reeckeninge hadden te verwachten / waer van sy haer getreckende lijsten met haer verklaringe overleverden/ versoeckende indien haer Ho. Mog. scheepsmacht de selve Vloote machte komen te bemachtigen dat sy onbekommert restitutie van haer goederen mochten erlangen. Soo hebben mede gedaen/ die haer seyden van de Republicque van Venetien te zijn / die van Genua, Florence, die van de Hoogduytsche Natie, ende eyndelijck de Fransche Coopluyden geassisteert met haer Consul; de Gedeputeerden hebben hun t'samen beleefdelijck geantwoort/dat sy de selve memorien aen de Heer Lieutenant Admirael souden communiceeren/ ende met lijf in 't Vaderlandt komende/haer Ho. Mog. de selve overleveren/om in tyden ende wijlen daer op volgens recht ende reden/ gelet te mogen worden. Waer na een yeder van hun contentement heeft genomen.

s' Daegs daer aen/ hebben weder ten Hove gesonden om te vernemen/of de versogte audientie was toegestaen/waer door den Secretaris van Staet/aen haer Dienaer is behandigt seker besloten packet aen haer geaddresseert/waer in hy seyde te wesen alle 'tgeen sy hadden te wachten. In 'tselve hebben gevonden een brief van de voornoemde Secretaris / inhoudende dat hy ons toesent een Missive aen haer Ho. Mog. om aen de selve te behandigen/sijnde tot antwoort van haer Ho. Mog. schryvens / dat sy hadden mede gebracht / waer by oock seeckere memorie in de Portugesche Tale/sijnde in effect een verhael van 'tgepasseerde op de gehoudẽ conferentie en wat by hun aldaer was geallegeert gheweest / gedresseert naer hun goetvinden / ende voorts twee Brieven van de Gouverneurs van Thoorn, van Belem ende 't Fort St. Ioan, om te laten passeren

ren

ne twee Schepen/ die sy tot transport hadden versocht/ ende wat belangde de versochte audientie dat haer Majest. niet wel te passe was/ ende daerom-me geene Audientia en konde gheven/ dat hy altijdt bereydt was te ontfangen 't geene men hem vorder soude willen belasten/ hun verder toewenschende een goet succes op haer aenstaende reyse.

Alsoo sy nu ghenoechsaem sagen dat haer den wech van Audientie by de Coninginne wiert afgesneden/ soo hebben met malkanderen overleght/ hoe sy het leste Lidt van haer Instructie bequamelijck mochten in 't werck stellen/ en tot dien eynden hebben geadvideert haer Propositie van afscheydt/ die sy mondelinge aen hare Majest. hadden meenen te doen/ in een besloten Missive aen de selve gheaddresseert/ over te leveren in eygen handen van den Secretaris van Staet Pedro vierra da Asilva ghelijck tot dien eynde den twee en twintichsten 's morgens heel vroech naer sijn Logement sijn ghereden/ ende naer ghedane danckseggingh/ rakende de ontfangene depesches/ hebben geseght/ dat het haer leet was/ dat vermits de indispositie van hare Majest. sy niet konden de eere genieten om een behoorlijck afscheydt van de selve te nemen. Sy dan hem versochten dat uyt haer naem dien besloten Missive/ die sy hem ter handt stelden/ aen hare Majest. in eygen handen ghelieffde over te leveren/ dat beloofde/ op sijne komste te Hove te sullen doen/ 't selve contineerde een succinct verhael van haer vriendelijcke tentatiben tot Vrede/ ende alles te vergeefs zijnde/ dat gelast waren den Oorlogh te denuncieren/ ghelijck sy deden/ &c. Waer op afscheydt hebben genomen/ en aen hun Logement komende/ hebbende stracx ordre gestelt tot haer embarquerlinghe/ gelijck ooch korts daer aen sijn te Scheep gegaen.

De Vyce-Admirael de Ruyter is den ses en twintichsten met tien Schepen gekomen by den Lieutenant Admirael/ sijnde te voor oock versterckt met vier Schepen onder Verveen, sulcx nu sterck acht en twintich Schepen. Den seven en twintigsten vorderden de Gedeputeerden haer reyse/ waren den vierden Novembris in 't Canael/ ende deden rapport den twaelfden.

De Lieutenant Admirael hadde last om voor December wederom te moeten met de Vloot te huys zijn/ ende sonder dat was de Vloot seer t'eynde vyvres ende vers water. Gedurende de drie weecken/ dat de Gedeputeerde tot Lissebon waren/ hadden meest ten ancker ghelegen voor ende omtrent de Rivier/ entlijck den seven en twintichsten October besloten in de Krijghsraet 't ancker te lichten/ ende noch acht dagen voor de Rivier te kruyssen/ ende daer nae te repatrieeren. Ondertusschen wiert den vierden Novembris in 't eerst van de hondewacht op de hooghte van acht en dertig graden veertich minuten ontdeckt een Vloot van vier en dertig schepen/ waer onder maer een Convoyer was/ de eerste ontdecker schoot te loufwaert/ maeckten terstont zeyl/ want alle met onderseylen seylden/ na agt glasen seylens quam een voor by de Commandeur de Wildt loopen/ hem vraechende/ seyde van Rio de Genero te komen/ hem wiert toegeroepen met de Chaloup aen boort te komen/ nae een glas seylens streech hy/ doen is een Lieutenant met een Chaloup vol volck hem aen boort gevaren/ ende heeft hem ghenomen/ hadde gheladen ses hondert kisten suycker/ wat Huyden/ Taback/ ende Brasilie hout/ des anderendaeghs den

 vijfden

vijfden s'morgens wrouch sach noch een in de ly / 't welck hy na vier glasen seylens oock dede strycken / had geladen vier hondert kisten suycker / liep met beyde na Tessel. De Vyce-Admirael verobeerde een met ses hondert vier en twintich kisten ende eenige huyden. De Capiteyns Brakel oock een / vander Hulst twee/Ooms, Gillis Thyssen, Adelaer, vander Saen, de Liefde elck een. De Schepen van Rotterdam ende Zeelandt, kregen oock vier, in alles een en twintich. De Lt. Admirael quam den sesten December in Goereede.

Alhier was alrede den negenden November by de ses Provincien geresolveert den Oorlog tegen dat Rijck. Vrieslant alleen heeft daer tegen schrijftelijck geprotesteert / als sijnde tegen de Unie, daer tegen hebben haer Ho. Mog. den veertienden gedaen de volgende Declaratie.

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, doorgesien overwogen ende geexamineert hebbende seecker Protest by de Heeren *Gedeputeerden* van de Provintie van Vrieslandt ghedaen aenteyckenen *achter haer Ho. Mog.* resolutie van den *tienden* deses, daer by de selve *protesteren over het ongelijck*, 't welck haer Ed. voorgeven, dat de welgemelte *Provintie van Vrieslant* soude sijn aengedaen, door overstemminge in een saecke, *raeckende de Declaratie van Oorloch* tegens de Croone van Portugael gedaen, hebben goetgevonden dat tot justificatie van den Staet der Vereenigde Nederlanden in 't gemeen, en van de respective Provintien in 't bysonder daer op te verclaren, dat in desen by haer Ho. Mog. niet anders is geprocedeert, als waer toe sy volgens het recht der Volckeren bevoechlijck, en door de *Unie van Uytrecht*, met en neffens de Provintie van Vrieslant wel expresselijck verbonden zijn, als sijnde notoir, dat, nae dat de heerlicke Conquesten van Brasil door *trouloosheyt* en openbaer gewelt van de Portugise Natie geinciteert en gestreckt, door den lest overleden Koning van Portugael, desen Staet en de Souverainiteyt van dien sijn afgenomen ende afhandich ghemaeckt, ende daer door soo veele *duysenden* van Inghesetenen deser Landen oprechte *Liefhebbers* van 't Vaderlandt, waer onder ontallijcke *Weduwen* ende *Wesen*, van 'thare sijn berooft, ende in den gront geruyneert geworden, den selven *Staet niet alleen recht* heeft gehadt, maer oock *genoodtdrukt* is geweest, na soo lange misbruyckte patientie, eyntlijck *gewelt met gewelt* te repousseren, ende te gebruycken de middelen, die Godt, ende de nature haer ter handen heeft ghestelt, om te becomen reparatie van de schade ende ongelijck, hun, ende hare goede Ingesetenen (die sy ghehouden sijn tegens alle ghewelt te beschermen) aengedaen; behalven dat alle de Provintien daer toe by de Unie sijn verobligeert, ende dienvolgens geene Provintie alleen, sich dien last vermach te *onttrecken, sonder notoire infractie van de selve Unie*, veel min met hare stemme te difficulteren, tegen te gaen, ende tegen te houden, 't geene daer toe sy volgens het *eerste, tweede ende derde Artickelen* van de voorsz. Unie, gehouden is, met alle mogelijcke middelen, ja met lijf ende goet, nevens de andere hare Bontgenoten, te coöpereren; Derhalven willen hare Ho. Mog. vertrouwen, dat de Heeren Staten van Vrieslandt, als oprechte Bontghenooten, de meergheseyde Unie, volgens haren ouden loffelijcken yever, mede in desen sullen helpen hanthouden, in ghevolge van der selver verclaringe ende antwoorde den *sesten* Marty

sestien

sestien hondert twee en vijftich, gedaen ende gegeven aen de Heeren hare Ho. Mog. Gedeputeerde doenmaels in Vrieslandt sijnde, versoeckende dienvolgens oock nochmaels seer instantelijck de gedachte Heeren Gedeputeerden van Vrieslandt, dat haer Ed. het voorsz. Protest alnoch willen intrecken, ten minsten soodanich modereren ende mitigeren als onder soo nauwe ende vertroude Bontghenooten betamelijck is; Ende voorts dat haer Ed. onbeswaert willen sijn, van de boven verhaelde redenen kennisse te gheven aen de Heeren hare Principalen, van de welcke alnoch vertrout wert, dat alle goede ende vruchtbare effecten, ten dienste van de ghemeenen Staet, daer op sullen komen te volgen.

Door den Heer van Gent wiert aen den Ambassadeur van Vranckrijck gecommuniceert wat omtrent Portugael was ghedaen/ die daer niet tegen hadde geseyt. De Provintien drongen om den Lt. Admirael te revictuailleren/ insonderheyt Zeelandt. Na Vrieslandt, om de selve Provintien t'induceren tot conformiteyt/ sijn in December gesonden de Heeren Rudolf, Pensionaris van Rotterdam, de Heeren Mauregnault wegen Zeelandt, ende de Heer van Lutsborgh wegen Stadt ende Landen.

Eyntlijck sal hier by stellen als een mede goet effect van de Vloot dat dese Somer met die van Salé is gemaeckt het volgende Tractaet.

WY onder geschreven Gedeputeerden van wegen haer Ho. Mog. de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, ende van sijn Excellencie *Sid Abdala Ben Sid Mohamed Bembucar*, Heere van de Steden ende Landen van *Sallé*, om verscheyde misverstanden ende differentien, die aen beyde zyden sijn ontstaen ende opgeresen t'sedert het opgerechte Tractaet van Vrede ende Vruntschap op den *negende* February *sestien hondert een en vijftich* tusschen de Heeren Gedeputeerden van wegen hoochgemelte haer Ho. Mog. ter eenre, ende de Heeren Gedeputeerde van de Heeren Gouverneurs ende Superieuren der Steden ende *Alcalava* van *Zalé* ter andere zyde, op de Reede voor *Zalé* ghemaeckt ende gheslooten in toecomende voor te comen tot meerder seeckerheyt ende vasticheyt van Vrede ende Vruntschap, ende tot dien eynde wedersydts met behoorlijcke Procuratie, last ende authoriteyt versien zijnde, hebben naer verscheyden gehoudene Conferentien met gemeyne bewilliginge beraemt, gemaeckt ende gearresteert dese naervolgende Artijckelen.

1. EErstelijck, Dat tusschen de hoochstgemelte hare Ho. Mog. ende sijne Excellencie reciproquelijck sal werden onderhouden ende vastghestelt blyven het Tractaet van Vrede ende Vrientschap onderlinge gemaeckt ende geslooten op den *negenden* February des Iaers *sestien hondert een en vijftich*, uytgesondert het *vierde* ende *vijfde* Artickel, alsoo noyt by sijn Excellencie en sijn gheapprobeert geweest.

2. Item, Dat om voor te coomen en verhoeden alle soodanige abuysen ende misverstanden als door non observantie van het voorsz. Tractaet sijn ontstaen en daer over den *twee en twintichsten* October des Iaers *sestien hondert vijf en*

Hhhhhh 3 *vijftich*

vijfthien is gheconvenieert tot elucidatie van dien vastgestelt sal werden, gelijck by desen vast gestelt wert voor toecomende, dat alle Schepen ten Oorloge op Vrybuyt of ter Coopvaerdye uyt *Salé* vaerende, sullen moeten versien wesen met behoorlijcke Commissie van sijne hoochstgedachte Excellencie ofte die in sijne absentie de hoochste Regeringe in handen sal hebben, mitsgaders een Certificatie ende Acte ghetreeckent van de Consul wegens haer Ho. Mog. inder tijdt aldaer residerende, ofte sijne last hebbende, welcke gespecificeerde Acten beyde t'elckens met de reyse ofte verloop van vier Maenden naer den dach des teeckenings vernieut sullen moeten werden, ende naer het expireren van de vier Maenden, sullen de selve ende van geender waerden zijn, uytgesondert de Acten die verleent werden voor Coopvaerdy schepen, soodanige en sullen geen Limitatie van tijdt hebben, maer blyven in volle cracht ende vigueur tot ghedane heen ende wederom reyse. Niettemin sal den Schipper gehouden sijn naer 't eyndigen van sijn reyse over te leveren, de voorsz. Acten in handen van de voornoemde Consul, boven dien sal oock *suffisante Borge* moeten gestelt werden by de Commissie-vaerders onder 't *gebiet van sijn Excellencie* alvooren de selve in Zee gaen, dat aen de *Schepen, goederen ofte* persoonen t'huys hoorende in de voorsz. Nederlanden *in geenderley* manieren te sullen beschadigen, omme des noot sijnde sulcx alles in cas van ontmoetinge aen de Oorlochschepen ofte Commissie-vaerders van haer Ho. Mog. te vertoonen om daer door ghedistingueert te werden van andere Barbarische Roovers, mits dat oock diergelijck cautie voor 't uytseylen ghepræsteert sal worden door de Commissie-vaerders van de Vereenichde Provintien, ende de Coopvaerdyschepen versien sullen werden met behoorlijcke Zee-Brieven, omme de selve aen die van Zalé des vereyscht werdende te connen exiberen.

3. Doch indien het quame te gebeuren dat eenich Capiteyn ofte *Areys* in Zee sijnde tegens het gebodt, ende goede meninge van hare Ho Mog. ofte sijn Excellencie op stonden, ofte dessels Volck hem persuadeerde om aen te tasten ende te nemen, alle de Schepen ofte ongeladen goederen, die hem, ofte haer souden mogen ontmoeten, om naer andere Rijcken, Reeden ofte Havens, buyten 't gebiedt van een andere Staet te vervoeren, dat in sulcken ghevalle de Borgen voor soodanige Commissie-vaerders gepresteert ofte gestelt voor haer Borghtoch noch aenghedane schade aenspreeckelijck, veel min executabel sullen zijn, maer sullen alle de goederen, roerende ende onroerende, mitsgaders alle die uytgevonden sullen connen werden ende comen ten behoeve ende profyte van die geene, die de schade is aenghedaen, ende boven dien is wel expressellijck gheconditioneert ende geaccordeert, dat indien soodanich onheyl quame te ghebeuren door eenich Capiteyn, Areys ofte volck van een of ander Staet, soodanich ofte soodanige niet alleen toeghelaten sal worden in 't ghebiedt van een of ander Staet te frequenteren nochte woonen maer te straffen naer behooren, oock mede indien bevonden wert, dat soodanigen misdader ofte misdaders niet gestraft en is ofte zijn, maer ter contrarie in 't gebiet van een van beyde de Staten frequenterende ofte domicilium houdende, dat als dan de Borgen ghehouden sullen sijn alle de gheledene schade te voldoen ende te betalen.

4. Item

4. Item, dat alle schade in cas van rencontre der Schepen van d'een ende de andere zyde door oncundt ofte misverstant vallende, sullen werden bekent gemaeckt ter plaetse daer het schip 't welck de schade gedaen heeft is uytgevaren, om aldaer by wegen van Iustitie behoorlijck vergoedinge te versoecken, die aen parthye reciproquelijck naer s'Lants ordre ende ghebruyck oprechtelijck sal worden gheadministreert, daer mede d'een ende d'ander sich te vreden sal moeten houden, sonder ten respecte van soodanige geledene schaden by forme van retorsie eenige Schepen, goederen ofte persoonen aengehouden gheretardeert sullen mogen werden, ten sy, dat partye soude connen bewysen, dat naer 't verloop van een geheel Iaer, ende behoorlijck aenghewent devoir naer dat de actie over soodanige schaden voor den Rechter sal wesen ghevisiteert, ende vervolght, ende daer over oock aen den Staet sal wesen gedoleert, geen expeditie of complement van Iustitie geobtineert heeft connen werden doch dat in alle gheval, 't sy hoe de saecken mochten gebeuren, de Consuls ofte andere publijcke Ministers van d'een of d'andere Staet, ofte oock niemant van hare Domestycquen, daer voor in haer persoon ofte goederen aenspreeckelijck, veel min executabel, sullen wesen.

5. Doch eenige Schepen van d'een ende d'ander zyde, malcanderen bejegenende ende niet betrouwende onaengesien alle mogelijcke teeckenen van Vrundtschap worden gegeven ende daer door comende inghevecht, sulcx dat eenige schaden aen Schepen ofte Volck wierde gheleden, soo verre dat een of ander Schip daer door quame te veronghelijcken dat in sulcke ghevallen yder sijn eygen schade sal dragen sonder op den anderen te pretenderen, ten ware moetwillichlijcke schade aen de Schepen, persoonen ofte goederen van d'een of d'ander Staet gedaen wierde verovert, ende vertoont daer naer ofte opghebracht zijnde, bevonden wiert het selve Schip ende Volck onder 't gebiet van haer Ho. Mog. ofte sijn Excellencie t'huys te hooren, dattet selvige sonder eenige berovinge, plonderinge ofte beschadinge, vry ende onbecommert sal werden ontslagen, sonder dat daer tegens eenige pretensie sal werden gemaeckt ten respecte van de costen, schaden, ofte Interesten in de voorgevallende rescontre geleden.

6. Item, dat de Commissie-vaerders van Zalé comende te jagen ende achterhalen eenige Schepen de Vasallen van haer Ho. Mog. aengaende ofte raeckende, welck door 't volck uyt oncundt ofte vrese van Argiersche ofte andere Roovers te wesen, verlaten waren, de selve onbeschadicht sullen moeten opbrengen, ende leveren in handen van de voornoemde Consul, inder tijdt om ter dispositie van de Eygenaers bewaert te worden, de welcke tot sulcken eynde daer van terstont een perfecten Inventaris (ten overstaen van twee uyt de Stadts Raet daer toe te committeren) sal formeren, om dienvolgens in tijden ende wylen te verantwoorden, sonder dat op sulcke Schepen in 't minste eenige pretentie van Prinsen ofte Berghloon ghemaeckt sal mogen werden, veel min datse de selve sullen mogen laten dryven, des sal aen de Officieren ende Matrosen die op Schepen werden ghestelt en de selve opbrengen, naer behoorlijcke overleveringe aen de Consul, voor haer moeyte betaelt werden acht ten hondert van de waerdye van 't Schip ende goederen, welcke valuatie sal ghedaen

daen worden by den voornoemde Consul, en een persoon daer toe by sijn Excellentie te committeren, dat in sulcken gevalle by de Oorloch-Schepen ofte Commissie-vaerders van de voornoemde Heeren Staten op de selve voet nevens die van Zalé was gehandelt ende geprocedeert.

7. Item, dat sijn Hoochstgedachte Excellencie niet en sal toelaten aen eenige Roof-Schepen van Argier of andere plaetsen van Turckyen ofte Barbarien datse comen tot Zalé om te benificieren ofte vercoopen eenige persoonen Vasallen ofte Inghesetenen der gheunieerde Provintie, 't sy aen Vasallen, Inwoonderen ofte Vreemdelingen die ten sodanigen tijde haer onder 't gebiedt van sijn Excellencie bevinden, onder wat pretext het oock soude mogen wesen, maer sal alleen den Consul van wegen haer Ho. Mog. macht hebben om soodanige persoonen te coopen indien met de Veroveraers in den prys can accorderen, anders sullen soodanigen Gevangenen ofte Slaven gehouden sijn onvercocht wederomme t'imbarqueren ende wech te voeren.

8. Item, eenige Coopvaerdyschepen, by de Commissie-vaerders van Zalé verovert werdende, toebehoorende de Neutrale ofte Geallieerde met de Vereenichde Provintien, ende daer op bevonden werdende, Ingesetenen van de selve Staet, ende sy Ouders ofte Huysvrouwen hebbende ende haer Fortuyn in de Werelt soeckende, en geen andere vaste Domicilium hebbende gecoosen, dat soodanige persoonen terstont naer hun aencomste, in vryheyt sullen werden gestelt, ende aen den Consul voornoemt gelevert werden, om na hare geboorte plaetsen geholpen te werden, ende dat in sulcken gevalle de Vasallen van sijn Excellencie in ghelijcker voegen sullen werden ghetracteert ende op vrye voeten gestelt.

9. Item, dat sijn Excellencie sal doen afcondigen ende ordre stellen dat de Onderdanen van haer Ho. Mog. onder sijn Excellencies ghebiedt, 't sy aldaer woonende of comende te handelen, niet onbehoorlijck en worden bejegent of qualijck getracteert, 't sy met woorden, werpen van steenen, vuylicheden of diergelijcke, maer in sulcker voegen als tusschen Vrunden ende Bontgenoten betamelijck is, op pene van naer behooren gestraft te worden.

10. Item, dat de Onderdanen van haer Ho. Mog. woonachtich onder het gebiet van sijn Excellencie niet en sullen mogen werden verbonden, noch getrocken in geenige schattinge, maer dat de woonende Onderdanen van de selve exempt ende vry sullen sijn ende blyven, mits betalende aen sijn Excellencie de gewoonlijcke rechten van in ende uytgaende goederen.

11. Item, dat alle Capiteynen ende Schipperen, Onderdanen van haer Ho. Mog. de Heeren Staten Generael, met hare Schepen hier op de Reede ofte binnen de Revier van Zalé comende, eenige nootdruften van Victualie van nooden hebbende voor haer Scheeps-Volck, de selve vry sal staen voor haer gelt te coopen, ofte doen coopen, so veele als sy om te victualieren van noode sullen hebben.

12. Het tegenwoordige Tractaet sal by haer ghedachte Ho. Mog. ende sijn Excellencie geratificeert ende geapprobeert werden, ende de brieven van ratificatie sullen van de een ende de ander overgelevert werden in goede ende behoorlijcke forme in de tijdt van ses Maenden, een Maent ofte twee onbegrepen,

gen, ende by soo verre ondertusschen d
Commissie-vaerders de Onderdanen van
beschadigen, sullen hare Ho. Mog. ende s
schade volgens het vierde Artickel van dit t
intereseerde worde vergoet.

In kennisse der waerheyt, hebben wy o
met ons eygen handt onderteyckent. Aldus
steert in Zale den *twee en twintichsten* dach M
seven en vijftich, was onderteeckent *David de V*
Corderus, lager stont, accordeert van woorde t
Sale den *vijf en twintichsten* Marty *sestien hondert se*

Alrede in't verleden Jaer hadden de
A. van Bockhorst van wegen Chur-Coln in
ende Collonel Wielig van des selven, als
Munster ende Hartoch van Nieuborgh in
liance met desen Staet. In Martio de
van wegen de Chur-Vorst van Ments h
ende te vorderen. Den een en twintichst
pouvoirs van wegen den Chur-Vorsten v
schop van Munster, en Hartoch van Nieub
ge der selver, druckte de Heer Hersellis twee
in 't Latyn op volgende manier.

CELSI ET PRÆPOTENTES D

EMin. & Seren. Electores & Principes, I
de Præpotentium Vestrarum Celsitudin
taris cupido animo spem conceperunt, u
Rempublicam affectu huc nos miserint, Pr
eorum omnium & singulorum amicum, p
cis animum testaturos. Gratius quidem atc
mentissimis nihil accidere poterit, quam
conservandam & augendam inclyti Statu
ferre possint, quam, eorum jussu, Præpoten
mo auguramur. Ut enim quam fortunatissi
rimum interesse existimant Principes Nost
lunitas Felicitati Vestræ aliquid addat m
etiam gens una sumus, una utrique origo e
Pacis, & bonorum, quæ pacem sequuntur,
inimicitia nulla, quæ vos per octoginta a
triginta alios miserè laniaverunt, nuper
Christiani posita sunt: manet quidem, du
tas, eamque salvam & constantem fore, o

sit rerum humanarum vicissitudo & inconstantia, neque unquam desint qui turbas, quam pacem malint, Et Nostrâ verò & Vestrâ intersit, ut pax tanto labore, sumptu, & sanguine parta, sarta tecta maneat, cumque is sit gentis utriusque situs, tamque variis in locis conjuncti fines, ut pericula & damna unius, alteram protinus afficiant, Visum est Emin. & Seren. Dominis Nostris Clementissimis, utriusque bono & utilitati cessurum, si culta hactenus amicitia firmiore aliquo nexu constringeretur: Eandem Præpotentibus Celsitudinibus vestris esse sententiam, idem votum pridem testati estis; Nihil autem ad consequendum hunc scopum accidere potest securius, quam pro retinendâ pace, & tuendâ utriusque partis tranquillitate communis fœderis, contra communes hostes (si qui præter vota nostra futuri sunt) vinculum, quod nemini noxæ, aut damno, nostræ tantum, vestræque quieti mutuo præsidio sit, contra eos, qui turbare illam voluerint; Missi sumus cum Præpot. Celsit. vestris ea de re tractaturi, in eumque finem Commissarios deputandos præstolamur. *De felici* exitu dubitare nolumus; *Pro pace & securitate tuendâ susceptis consiliis Deus* Pacis aderit: per nos certe cognoscetis, Clementissimis *Dominis nostris nihil* aliud in hoc Negotio propositum, quam ut *vestræ nostræque securitati, & utilitati* singulorum quam optimé prospiciatur. Signatum *Philippus Otto de Hersfelles, Adriaen Freyh. zu Virmundt, Philips H. van Wilich.*

Luydende in het Nederlandts als volght.

HO. MOG. HEEREN;

DE Hoochwaerdichste ende Doorluchtichste Chur ende Vorsten onse genadichste Heeren, bevinden haer ingenomen met een soodanighe hoope vande Vreedelievende, ende tot de gemeene ruste begeerige gemoederen van u Ho. Mog. dat de selve uyt een sonderbare goede affectie, die sy dragen tot den Staet deser Vereenichde Nederlanden, ons herwaerts hebben afgesonden om u Ho. Mog. te betuygen van alle der selver in 't generael, ende van een jegelijck in 't particulier eene vriendelijck ende prompte Inclinatie tot alle aengename officien, met expressie van haer niet lievers te sullen wedervaren, als dat sy van hare syde metterdaet mogen helpen consuleren ende bevorderen de conservatie van de glorie ende prosperiteyt van desen Illustren Staet, de welcke wy mitsdesen uyt den naem van onsen ghenadichste Heeren u Ho. Mog. van gantscher herten toewenschen, ende gelijck onse genadichste Heeren aen het welvaren van desen Staet veele ghelegen is, soo can uyt der selver welvaren reciproquelijck eenige baet op dese Nederlanden resulteren.

Wy en syn niet alleenlijck Nabuyren, maer oock een volck van gelijcke afcomste van een Naturel, ende t'samen soeckende de Vreede met de goede consequentien van dien.

Daer en is tegenwoordich onder ons geene vyantschap, als oock geen oorloch, de welcke u Ho. Mog. voor den tijt van tachtich Iaeren gevoert, ende wy voor den tijt van dertich Iaeren miserabelijck beleeft hebben, dan door de Vreedehandelinghe van Munster ende Osnabrugge naer wenschende geheele

Christen-

der selver Hooch-wijs verstant voor goet vinden souden / dat het eene mettet ander niet gheconfondeert, veel wepniger dat ten reguarde van de voorsz. Commercie/ de welcke de Cheur ende Vorsten van hare zyde meer als geerne bevordert ende verbetert sien souden/ het capitale intent van de alrede belieste defensive Alliantie eenichsints geretardeert mochte werden.

Waer na wiert versocht het advijs des Raedts van State, die daer van diende den een en twintichsten Iuny op volgende wijse.

HOOGE MOGENDE HEEREN;

Wy hebben altijt ghemeynt datter geen grooter Instrumenten en sijn van een loflijcke welghestelde Regeeringe als *goede* ende *vertrouwde Bontgenoten*, ende datter geen vaster Bolwercken van Republycquen zyn, als verbintenisse ende verdragen met goede Geallieerden, by sonderlijck als die soodanich zyn, dat sy door nabuyrschap in ghelegentheyt ende situatie van *haer Staten* ende Landen dienstelijck, ende door een gemeen Interest van *gemeene subsistentie* ende beschermingе oock getrou zyn; Ende daerom hebben wy voor af u Ho. Mog. wel willen te gemoet voeren, dat wy seer gaerne vernomen hebben, der selver goede meeninge, om met de geconfœdereerde Chur ende Vorsten van *Mentz*, *Ceulen*, *Trier*, *Munster* ende *Nieuborgh* een defensive Alliantie aen te gaen tot seeckerheyt ende gerustheyt van den Staet, ende tot Maintien van de Vrede, die Godt den Heere genadichlijck verleent heeft, ende dat wy oock de *defensive Alliantie* sodanige insien, dat de selve oprechtmatige ende verseeckerde conditie getroffen zynde, niet alleenlick tot reputatie, maer oock tot dienst, tot protectie, ende tot securiteyt van den Staet, onder Godes ghenadigen zeghen dienen kan, maer hebben daer en boven, tot voldoeninge van u Ho. Mog. Resolutie van den *sestiende* deser, om daer ontrent te dienen van ons *advys* de selve wel willen voordraghen eenighe consideratien ende *remarques* die wy hebben op den voorslach, soo die van wegen de geunieerde Chur ende Vorsten aen u Ho. Mog. is gepresenteert geworden; Ende voor eerst, Dat wy meenen dat u Ho. Mog. behooren gedient te sijn van een authentijcke copye, van soodanigen Tractaet ofte confœderatie, als in 't hooft van desen voorslach wort gepræmitteert, ende door de welcke de hoochgemelte Chur ende Vorsten onder malkanderen verbonden zyn, op dat u Ho. Mog. naer examinatie ende overweginge van alle de poincten ende Ingredienten van dien, met meerder seeckerheyt ende gherustheyt, haer in soodanige *defensive Alliantie* mogen in laten, bysonderlijck oock daer ontrent te considereeren, ofte niet ten reguard van de *ware gereformeerde Christelijcke Religie*, ende de vrye exercitie van dien, in soodanige Landen ende Steden daer de selve mach ende behoort gemainteneert te worden, yets præjudicabelijck sy ter neder ghestelt, het welcke ofte gheheel soude behooren daer uyt te blyven, ofte immers met eenighe favorabelder expressien ghemitigeert te worden, ende daer benevens om te sien en gherust te sijn over de *exclusie ofte admissie* van andere Chur ende Vorsten, mitsgaders Stenden ende Landen, die in de voorgeseyde consideratie vande Hoochgemelte Chur ende Fursten tot noch toe niet begrepen zyn: Ende dan tot den voorslach selve

ve voorts gaende, de welcke u Ho. Mog. b
den, menen wy in 't generael dat by d'exten
tikel wel wort voorgestelt, *dat d'eene ofte and*
met Legers geattacqueert werdende, den niet geattacq
effective ende getrouwelijck by te springen, Maer wille
in bedencken, of het al rechtmatich ende d
Aenstonds soo tot een volcomen rupturie uyt
terponeeren eenige officien van *Mediatie* tuss
de parthyen, ende of de selve niet souden g
andere Tractaten wel bondich is, dat *eenigen*
leert wierde, om by ontstenteniss van geen
geprefigeerden tijt, ende eerder niet, tot so
stentie te sijn verbonden.

Op 't vierde artijckel, meenen wy dat u H
ende reciproquelijck stipuleren een secours
duysent Ruyteren, om in 't gheheel ofte ten
dat specialijck soude dienen gheleth, om h
weelen, ende niet als in andere Tractaten w
begroetinge van gelt te stipuleeren, om dat
onse Frontieren wel soodanich is, datmen s
mack, ende alleenlijck met *recruües* van een
Compagnien te voet te doen, de beloofde
nen furneren, ende datmen ontrent het on
danigen te sendenSecours behoort gerust te
telijck met goede betalinge sullen worden
ongemack ende *last* in plaetse van assistentie to
eynde behoorde vast te stipuleeren dat sood
van *drie Maenden* betalinge sullen moeten sij
van tijt tot tijt by *avance* altijt sal worden ge
kel expres behoort te worden bedongen, d
staen volck van oorlogen te water ofte te L
Landt te doen werven, nochtans onder s
in andere Tractaten voor desen ghelimitee
den soodanige wervinge altijt sullen verbo
datmen voor den tijdt van de expiratie des
hoort te prefigeren, om in onderlinge con
tinuatie van dien te resolveren, ende beson
terminis te resolveren ende vast te stellen,
alleen sal hebben op de persoonen van de
Chur ende Fursten, ende of by afsterven v
ende stipulatien van dese Alliantie vervall
nen van de Successeuren sullen obligatoi
overlevende sullende blyven subsisteeren,
worden in de Confœderatie selve, daer v
thentycque Copie behoort geexhibeert te

Op het *tiende* Artijckel meenen wy, dat de Interessen van desen Staet te water, bestaende inde vrye verseeckerde ende ongeturbeerde *Navigatie* ende *Commercie*, *visscherije*, &c. soodanichlijck aen de welstandt ende de ruste van de Staet te Lande syn verknocht, ende onder den anderen vermenght, dat die qualijck soo absolutelijck connen werden gesepareert, ende buyten dese *defensive Alliantie* gesllooten, dat daeromme alle mogelijck debvoyren behooren gedaen te worden, om te sien of men dienaengaende yets tot sublevement ende assistentie soude connen bedingen, immers alsoo de Custen van het Lant met vyantlijcke Vlooten souden mogen beset worden ('t welck Godt genadichlijck verhoede) ende in allen gevalle dat by de woorden *Crijgs-volck geëbbarqueert in d'een of d'ander vande seven Provincien*, soude moeten werden by gevoecht, *ofte ergens onder het ressort ofte Districk vande Generaliteyt*, daer men het in sulcken ghevalle, wel eerst ende lichst soude mogen te vresen hebben, op de instellinge selve van dese Alliantie, voor soo veel in de expressie der Titulen ende woorden den voorrangh soude mogen comen in consideratie, ende of u Ho. Mog. daer omtrent behooren precise by die voorrangh te persisteren, oock of die gesamentlijcke geunieerde Chur ende Vorsten als een vereenicht lichaem ofte yder van de selve apart, na sijn Hoocheyt ende qualiteyten souden behooren gheconsidereert te worden. Oock aengaende de Ingredienten van het *seste* Artickel daer van het *Opperhooft*, *Commando* ende exercitie van Iustitie over de *auxiliaire* Troupen ghesproocken wort, souden wy veel liever onse consideratien aen Gedeputeerden van u Ho. Mog. in een mondelinge conferentie voordragen, als in desen daer over in 't brede raisonneren; maer sullen in generale termen daer noch by voegen, dat wy menen dat by een Artickel apart behoort te worden gestipuleert, *dat men wederzydts belooft geene Tractaten te maecken in nadeel ofte prejuditie van dese defensive Alliantie, ende dat men expresselijck moet voor bedingen de faculteyt, om te mogen comprehenderen den Heere Protector van de Republijcque van Engelandt*, volgens het vijftiende Artickel van het Tractaet met sijn Hoocheyt ende de Republijcque van *Engelandt* ghemaeckt, ende voorts andere Geallieerde ende Neutrale Princen ofte Vorsten, die haer in dese defensive Alliantie souden willen inlaten, ons nochtans in desen alleen refereren aen u Ho. Mog. goetvinden.

Waer mede,

Ho. Mog. Heeren. &c. In den Hage den *een en twintichsten Iuny des jaers sestien hondert seven en vijftich* was geparapheert *F. Ruysch.* onderstont ter Ordonnantie van de Raet van State der Vereenichde Nederlanden, ende was gheteeckent *I. Eickbergh.*

In Mey quamen brieven van de Cheur-Vorsten van Beyeren ende van de Palts, beyde notificerende den doot van den Keyser/ ende haer Vicariaet, hare is geantwoort met danckseggingh/ ende dat men met haer ende het Duytsche Rijck meende t'onderhouden alle goede Vrient ende Nabuyrschap. Alsoo die van Beyeren hadde in sijn brief laten stellen: Ho. Mog. Heeren, Lieve Vrienden, ende besondere Lieve: ende in den Text/ Die Heeren, den Heeren Der Heeren, ende onder aen niet als/ Ferdinand Maria. Soo hebben hare Ho. Mog. aen hem weder laten schrijven/ Doorluchtich, Hooch-gebooren Cheur-

Cheur-Vorst, Lieve Vrient ende bes
Den Heer, des Heeren, niet/ den He
De Staten Generael.

Aen den Cheur-Vorst van Heid
Doorluchticheyt, maer alsoo hy a
lieve Heeren ende Vrienden, soo s
Vrient; achter de woorden Doorluch

. De meergemelde Afgesanten ded
de selve langhsaem comende/ hebben
den/ seggende: haer te verseekeren
dat de selve beyderszijts aengevanger
saecken ende vruchteloos soude veri
Ho. Mog. hun der selver recipzoque
meermaels gedane aenmaninghe de
den eersten souden laten communice
datse haer Ho. Mog. met hunne veel
't welck sy boven dien oock niet ge
haer Ho. Mog. sulcx van hem dies t
den, dewyl sy by haer self raisonnal
haer geobligeert bevonden, om eens
het een ende ander rapport te laten g
dencken welcke de selve souden mo
intentiones met schuldigste vlyde e
achtinge genomen hadden.

Waer door de Heeren van Holla
Heer Raedt Pensionaris de Wit ha
dienvolgens goedtgevonden dat va
rastiept de saecke soude worden gedi
wuste concept mochte worden geelui
voegen als op de marge van 't selve

Voorslach gedaen by de Afgesant
fœdereerde Chur ende Vorsten van
liantie defensive.

E*Erstelijck* sal niet alleenelijck de on
de ende goede beyderzijts vrunt
schap onverbreeckelijck ghecontin
oock in diervoegen gheconfirmeert
men beyderzijts schuldich ende gh
sijn ende blyven, om uyt cracht va
verbintenisse den een des anderen
ende welvaren op 't beste te bevord
gelijcken Landen ende Onderdane

proquelijck te conserveren, ende met gesament-lijcke macht tegen te gaen ende af te keeren het peryckel, inbreuck ende schade, soo sich daer tegen by tijdt ende wyle soude mogen komen te vertoonen ende te openbaren.

Ende gelijck de intentie van wederzijts Tractaten, in desen tot geen ander eynde inclineert, als om sich gesamentlijck ende besonders, mitsgaders eens ygelicken Furstendommen, Provincien ende Onderdanen in 't generael ende particulier onbeschadicht, ende in securiteyt te mainteneren volgens den Vrede die Godt verleent heeft.

Soo en sal voor het *tweede* de gemelde verbintenisse niet strecken tot offensie van een eenich mensch, veele min tot eenige onrusten *onder* wat pretext dat sulcx genomen *soude mogen werden*, maer alleenlijck ten deren *dat een yegelijck met*ter daet en tegens onbillick *gewelt* gemainteneert blyve in sijne Landen ende Provintien, *die*men tegenwoordich wederzijts vast ende geruttelijck possideert, in conformiteyt van de Vrede, soo wel by sijne Keyserlijcke Majest. ende het Roomsche Rijck, met beyde geconfœdereerde Croonen van Vranckrijck ende Sweden, als oock by sijn Coninckl. Majest. van Spangien met de Vereenichde Nederlanden tot Munster ende Osnabrugge gesloten.

Ten *derden*, wanneer dat den een ofte den ander ('t welck Godt wil verhoeden) in sijne Landen tegens den gemaeckte Vrede opentlijck beoorlocht, met een Leger ofte andersints met force geattacqueert ende overweldiget soude mogen werden, als dan sal den een den anderen gehouden sijn niet anders dan of hem self het gewelt aengedaen wierde tegens soodanighe turbateurs ende violateurs van Vrede, effectivelijck ende ghetrouwelijck by te springen, ende gewelt met ghewelt te resisteren ende te verdryven. *

* *by maniere ende door middel van soodanige secoursen, als daer toe sullen wesen gerequireert.*

Ten *vierden*, om een effen Staet te maecken van hoe veel volcx den een van den anderen in cas van noodt sal hebben te verwachten, soo pretenteren de gheconfœdereerde Heeren Chur ende Vorsten van hare zyde, dies versocht sijnde t'elckens aen de Ho Mog. Heeren Staten Generael te senden een secours van ...... goede ende weerbare

bare Mannen te voet, ende te paert, .
len diergelijcke van haer Ho. Mog.
lijck verwachten, ondertusschen we
gestelt ende gelaten tot vrye optie va
queerde, of hy sich naer exigentie v
ende noot, wil bedienen van het voor
t geheel of voor een gedeelte van die

in gelt ofte andersints, ende dat oock hier by vas
den alvoorens het voorsz. secours, te mogen p
Krijghsvolck sal moeten op de been ghebracht e

Ten *vyfden*, by aldien dat de drin
een meerder, als het bovengemelte s
mogen requireren, soo sal 't selve (op
demonstratie van peryckel) allema
werden * waer over men sich by de
sal konnen ofte mogen vergelijcken.

daer over ende op wat conditien 't se
hebben te gedragen.

Ten *sesden*, aengaende de *directie en*
van de Iustitie over het bycomende se
daer voor gehouden, dat soo wanne
loch komt te ontstaen in de Vereeni
landen, als dan de Chur ende Vorst
liare Trouppes met de Officiers va
staen onder 't gebiet van haer Ho. M
der selver Generael, maer de Iustitie
den selven Officier, onder wiens co
secours gestelt is, 't welck oock *vice*
den geobserveert by de geconfœder
Chur ende Vorsten, ten reguarde va
by haer Ho. Mog. gesonden, ten eyn
eene reciproque gelijckheyt moge bl

Ten *sevenden*, een yegelijck, sal se
hout voor sijn ghesonden secours
ende bekostigen, tot dat sulcx gekor
op de frontieren van de geaggressee
dat alderhande confusie, insolentie,
tantien van de soldatesque ghepræ
werden, soo sal een yegelijck de sij
ende promptelijck betalen, ende te
aen de Commissarisen, respectiveli

..... *Dat dese opengelaten tijdt ghenomen werde op drie Maenden, ende datmen daerinne altijts sal moeten continueren.*

te stellen, ten weynichsten ...... Maent Soldye by avance furneren.

* Mitsgaders de Ammunicie van Oorloch ende de wagens voor de Officieren, ende bagagie gerequireert.

Ten *achtsten, het grootste stuck Canon ende Artillerye* * sullen die geenige procureren, in wiens Landen den Oorloch gevoert wert, dan die selve, soo aen den anderen het gheaccordeerde secours toeschickt, sal een yegelijck Troupe van *ses hondert* man met drie Regiment Stuckjens ende toebehoor van dien, versien.

† *Dat hier toe sal werden voorgeslagen de tijdt van ses jaren, mits dat vastgestelt worde, datmen een Iaer voor de expiratie van de selve, weder sal by een koomen om te delibereren op de continuatie.*

Ten *negenden, over den tijdt* † *ende hoe langh dese* defensive Alliantie sal duren, daer van staet by de Conferentie te deliberen, ende te disponeren.

Ten *tienden*, gelijck in dese mutuele *beyderzyts* Alliance, eene eguale ghelijckheyt *gheobserveert* sal werden, echter aengesien *de gheconfœdereerde* Chur ende Vorsten ter Zee geen Interesse noch peryckel dragen, soo sal oock dese Alliance daer toe geen reflexie nemen ofte strecken, nochte de Heeren Chur ende Vorsten verbinden, om haer Ho. Mog. (indien den selven tegens hoope een Oorloch ter Zee * overquam) met het voorsz. secours te assisteren, ten ware dat het Crychsvolck gedebarqueert, in de een of de ander van de seven Provintien ghelandet, ende door soodanich middel haer Ho. Mog. te Lande geaggresseert mochten werden, in sulcken gevalle, sal het voorverhaelde subsidie in sijn vigeur blyven.

* *Dat ter contrarie geinsisteert sal worden ten eynde de Vereenichde Chur ende Vorsten haer verbinden in cas van attacque ter Zee, als in desen tot een gelt subsidie naer de waerde van 't gestipuleerde secours.*

* Dies niettemin reserveren de gheconfœdereerde Heeren Chur ende Vorsten, in desen hare schuldige respecte ende ghehoorsaemheyt, waermede sy aen de Keyserlijcke Majesteyt ende het Roomsche Rijck geobligeert zijn.

* *Dat hier op Esclairsissement sal werden begeert, ende positive belofte, ten minsten by secrete Acte dat ingevalle de Vereenichde Nederlanden door den Keyser ofte 't Rijck, ofte op den naem van de selve wierden geinsesteert, ende hostiliteyt geaggresseert, de Vereenichde Chur ende Vorsten in sulcken kas gehouden sullen sijn het beloofde secours effective te presteren sonder eenige exceptie.*

Des dat alvoorens in de voorsz. onderhandelinge verder te avanceeren van de voorgemelte Heeren Afgesanten, sal werden afgevordert Copye Authentycq van de Alliantie daer mede de selve jegenwoordich onderlinghe sijn verbonden ende vereenicht, dat mede na 't exempel van andere Tractaten by desen Staet met nabuyrighe Coningen, Republycken, Vorsten ende Princen, ende specialijck jongst met den Coninck van *Denemarck*, ende den Chur-Vorst van *Brandenburgh* ghemaeckt, geinsteert sal werden ten eynde voor date van de effecti-

effective prestatie van 't secours een
omme het ghewoonlijcke officie van
expres Artyckel bedongen moghe w
Oorloge in elckanders district, noch
selve jongst in andere Tractaten is ge
andere Alliancien, ende wetten van
schieden, dat wyders mede by een
voorgeroerde Alliancie oock obligat
cessoors der hoochghemelte Vereenicl
ofte eenige van de selve geduyrende
werden, ende dat derhalven, ten ae
haer daer toe mede specialijck sullen
Dat oock in de voorsz. Alliantie sp
ne Tractaten by de een of de ander d
gemaeckt tot nadeel, ende in prejudic
Dat vorders ghereserveert de facu
nemen, eenighe mede geintereffeerd
sten, Vorsten ende Princen, als ten o
de selve Alliancie souden konnen c
doeninghe van 't *vijftiende* Artyckel v
sestien hondert vier en vyftich, met de Hee
gelandt, Schotlandt, ende Yerlandt g
chasie van sijne Hoocheyt geextende
ende besorcht werde ten eynde de di
Staet in alles wel gheconserveert bly
trent de meergeroerde Alliancie het
mogen komen, daer omtrent van de
Chur ende Vorsten niets gecedeert v
Des dat alvoorens de voorsz. *Allia*
onderteeckeninghe bekrachtigen, d
deliberatie sal werden aengestelt.

De Provintien van Zeelant ende
toonden haer sterck ongeloof / ende
verscheyden precautien / limitatien /
beyrich wiert. Oock wiert na ende
rich voorst ghedoeyght met repressal
ende Actie door den Heer van Bleye
Guylick. Daer tegen klaeghden d
niet mocht geschieden.
De memorie op sulcx ingegeven /
seponeert / om daer op te letten / als
Daer by quam / dat in 't laest van
Ravesteyn ende Megen waren niet
gehorighe onder desen Staet: dienb

lijcke als Wereltlijck te willen invoeren wat haer Souverainiteyt conform was.

De Heer Hersselles, Cheur-Mentsche Raedt ende een van de Afgesanten tottet maecken van de Alliance, hadde op dat stuck audientie den vierden September, ende heeft op volgende wijse daer over geclaeght.

CELLI ET PRÆPOTENTES DOMIMI;

CONtroversiæ, quæ à Præpotentibus Celf. vestris Serenissimo Duci Neoburgico, circa superioritatem Territorii *Ravensteniensis*, juraque inde Dependentia, nuperrime mota fuit, Emin. & Serenissimis Electoribus & Principibus meis profœdere, quo mutuò junguntur, innotuit. Non sunt quidem eo animo Clementissimi Domini mei, ut alienis negotiis se immisceant, suum verò, jure merito credunt negotium, quod confœderati Principis est, & *ipsa, de qua*, jam in vicem tractamus arctior *unio* forsam à Vobis rideretur, *si conjuncti nobis* Ducis adeo oblivisceremur. Cum pacem, cum Tranquillitatem *unio nostra* spectet, cum vires mutuas polliceatur, *vim pati imbecillis esset, neque ejus quem* vos socium Velletis; Vi agere fortioris forsan, sed qui *bellum, ejusque aleam*, quam amicos malit. Utrumque, ut spero, & à vobis, & à nobis perquam alienum est: prompta semper est justitia pacificis: sunt plerumque inter Vicinas Gentes pacta: vetusque verbum habet, *Pacta Servato*, & ut illa deessent, sunt qui in causis talibus serventur modi juris: Non aliud petimus Serenissimi Ducis nomine Collegæ mei & ego; Idem petunt Legatorum, qui Francofurti, subsistunt, literæ. Idem petent, quæ ab Eminentissimis & Serenissimis Principibus eis paucos Dies Venturæ sunt. Eò usque & donec illæ à Celsitud. Vestris examinentur tum Vicinitatis ratio, tum fœdus nostrum, de cujus Tractatu & successu bene speramus, tum vel maxime ipsius petiti æquitas facile, ut puto, *viam facti*, impediet. Quod Reliquum est, presentes continent. Hagæ Comitis 4. September 1657. Signatum. *Hersselles.*

Het selve werck is soo door sulcx/ als door het schrijven van de Heeren hare Principalen/ eenichsints in stilte gecomen/ maer nochtans gaffet een vertoelingh in den handel; gelijck oock daer na het senden van Krijgs-volck na het stift Munster, ende 't ontset van de Stadt; Ende om die saecks wille vertrockte entlijck Collonel Wielich van hier.

De andere twee insteerden noch wederom den achsten October om expeditie over 't werck der alliance. In November versochten communicatie van de boven gemelde Hollandtsche consideratien/ die waren haer wel in de conferentien voorghelesen ende daer van coppe belooft; maer noch niet gelevert/ om dat men oock van haer wilde hebben de authentike coppe van het tusschen de Hooch-gemelde Cheur ende Vorsten gemaeckte ende hier voorgestelde verbondt: Het welck sy beloofden / echter al wederom recommandeerden de Ravensteynsche saecke. Ende datse volgens de tusschen de hoge huysen van Burgondien ende Guylick mocht worden af gedaen. De versochte communicatie is wel geschiet / maer echter vercoelde het werck sodanigh dat d'een voor de

ander

ander na/ stillekens wechtrogen. En
geaddresseert aen Vranckrijck.
De Keyser was hooft van 't Rijc
bra, ende tamelijck langh dese Soor
doodt van Ferdinandt, gestorven den
Vorsten van Beyeren ende Palts C
Onlangs was den Cheur-Vors
tenbergh tot Heilbrum t'samen in
tusschen de Reformeerde ende Evar
den ende schickten de Heidelberghs
Avondtmael: dat die gansche hand
drie stucken/ 1. *Præsentia corporis & sa*
3. *In perceptionis subjecto.* Aengaende he
mael niet bloteljjck alleen de uptt
Broodts ende Wijns/ oock niet
lijfs ende bloedts, maer het waerac
gegeven is/ ende het waerachtige w
ons vergoten is/ waerachtelijck/
ende crachtichst tegenwoordich zy.
Edoch alsoo/ dat gelijck wy de w
nario, tropico seu figurato, maer van de
schelijcken lichaem/ 't welck Godt
genomen/ verstaen moeten: alsoo
van den Rechterhandt Godes he
moge des woordts; waer door/ t
een Sacrament. Den modum aen
den *modo Sacramentali* berusten te lat
teeckenen sijn ende niet onrecht ge
Christi niet natuyrlijck, maer Sacr
blote beduydingh ofte versegeling
van Aertsche ende Hemelsche sae
ongelijcken monde/ maer nochta
noten wort. Het derde aengaende/
ment in de Kercken (want het in
ende Heydenen) wert toegereyck
gen wort; ende met een woordt/
dele ongelovich, ten dele weerdich
Lichaem Christi toegereyckt wor
Aengaende den Persoon Chri
stelden oock eenige modificatien/
thersche hebben sulcx altijdt gen
tradicerende subtiliteyten/ ja in
houden aen de formulieren ende m
ve Kercke.
De opgemelde Heydelberghsch

gehadt/ als dat in plaets van eenige Luytersche te reformeren, des Chur-Vorsten eygen Suster de Princesse Louyse is Roomsch gesindt geworden/ gelijck te voor oock gedaen hadde Prins Eduardt haer Broeder/ de welcke soo 't schijnt/ haer onder de handt daer in heeft geholpen. Woensdagh den negentienden Decembris s'morgens tusschen ses en seven uyr gingh sy onbekent uyt het Hof/ tegens den middach vont men op de tafel een brief waer in sy aen de Coninginne haer Moeder schreef/ dat Godt in 't stuck der Religie haer alrede voor eenigen tijdt verlicht hebbende met een beter gevoelen als het geen sy te voor hadde ghevolght; sy haer eyndelijck geresolveert hadde om te trecken na plaetsen waer sy het met meerder vryheyt mocht profiteren: ende te meer om dat altans een groot ende hoge feest voor handen was. Dat sy ondertusschen niet nalaten soude voor haer Majesteyt te bidden ende te blyven in andere dingen hare gehoorsame Dochter.

De Koninginne sulcx vernemende/ heeft groote droefheyt ghetoont/ ende door den Heer van Merode presiderende aen haer Ho. Mog. laten versoecken dat ordre mocht worden gestelt tot wederbrenginghe van haer Dochter. Haer Ho. Mog. hebben daer over des achtermiddaghs extraordinaris vergaderingh ghehouden/ ende niet willen weygeren spoedige aenschryvens aen de Gouverneurs tot Sluys, Bergen, Breda, ende Bos; om op de hoogh-gemelte Princesse te letten/ ende aldaer passerende met alle behoorlijcke respect op te houden ende wederom herwarts aen de Coninginne haer Moeder te senden. Soodanige brieven sijn terstont sonder resumptie afgegaen/ ende is aen de Coninginne door den Heer van Merode gedaen een Officie van Condoleantie over de droefheyt haer Majesteyt overgecomen.

In Ianuario adviseerden Prins Frids uyt Rhijnberck ende den Commandeur Mulert uyt Orsoy, dat eenige Troupen in dienst van de Prins van Conde omtrent de drie hondert man sterck/ onder Conduyte van Colonel Gerardin voor het Dorp genaemt het Horstge sich hebbende vertoont/ met intentie om haer quartier aldaer te nemen/ sonder te respecteren de Sauvegarde uyt den naem van haer Ho. Mog. ende het immemoriael ghebruyck binnen de selve plaetse geleyt. Sy Commandeurs voornoemt goetgevonden hadden/ de selve Sauvegarde met meerder aental/ soo van Ruyters als van Voetknechten te versterchen/ ende of wel de voorsz. Troupes eeniger maten van daer waren geweecken/ dat echter de selve haer lieten verleyden dat sy luyden meerder volck van de L. Generael Ravenel becomen hebbende/ het voorsz. Dorp in kolen souden setten/ dat oock wyders den selven Ravenel Prins Frits van Nassau voornoemt/ versocht hadde eenich volck op het Huys te Fronenbrouck te mogen logeren.

Op 't Advijs des Raedts van State is goetgevonden over 't voorsz. ghepasseerde in beleefde/ ende niet te min ernstige termen met aenwijsinge van 't recht/ ende het oude ghebruyck by haer Ho. Mog. aengaende de protectie van de voorsz. Plaetsen altijdts ghemainteneert ende gheobserveert/ aen de Prince van Conde te schryven dat haer Ho. Mog. niet anders connen vertrouwen/ of soude 't voorsz. ghepasseerde sonder sijn Hoocheyts kennisse sijn ondernomen/ met versoeck dat hy omtrent de voorsz. sijne Troupes sodanige

ordre

lien die den Raedt van State soude hebben verleent aen Ian Spiegel, eertijts geweest Sergeant Major tot Erkelens op ende jegens de Magistraet aldaer/ ende eyndelijck nopende de maniere van lotinge, in 't verkiesen van een superarbiter te houden in de Chambre Mipartye, soo wanneer de stemmen in de selve Chambre souden mogen komen te steecken/ als oock raeckende het recht van Burgerschap 't welck by uytheemsche persoonen in dese Landen wiert geacquireert. Na dancksegginghe is goetgevonden de selve Gedeputeerden te versoecken de verdere moeyte te nemen van by den Heer Ambassadeur al noch ernstelijck aen te houden / ten eynde dat alle efficacieuse officien wilde continueeren/ dat den voornoemde Lucas le Rat, ten spoedichsten ende sonder langer uytstel uyt de voorsz. sijne detentie ontslagen mocht werden / gelijck mede op't accommodement der differenten over de voornoemde Landen van Over-Mase, door redenen/ den gemelten Heer Ambassadeur te bewegen/om die van de andere zijde te doen apprehenderen/ dat beter ware de voorsz. differenten by minnelijcke compositie te neder te leggen / als de selve door de Chambre Mipartye te doen decideren.

Den Drossarden van de drie Landen van Over-Mase vertoonden den negentienden Maert den noodt daer inne de Stenden der gemelde Landen haer hoe langhs hoe meer bevonden vervallen / dat of wel den Heere Gouverneur van Mastricht alle mogelijcke devoyren hadde aengewent ten eynde de Ingesetenen der voorsz. Landen mochten bevrijt werden van de rigoureuse executie met de welcke sy luyden wierden overvallen door seeckeren Labbay woonende tot Aken, ende sich qualificerende Ontfanger Generael van den Coninck over de Landen van Over-Maes, echter daer inne niet effectivelijck hadden konnen worden voorsien/ ter oorsaecke den voornoemden Labbay geassisteert met eenige honderden ghewapende Soldaten uyt de Garnisoenen van Gulick, Limborgh, ende Navagne, met de welcke de voorsz. Landen routomme sijn geenclaveert de Ingesetenen der selver by nacht ende ontijde hadde weten te verrassen ende overvallen/ hare Paerden ende andere Bestialen wech te voeren ende der selver Huysen ende Hoven t'eenemael te spolieren ende plunderen / gelijck hy dan noch op den eersten deser des ochtens voor den dach met ontrent drie hondert man was gekomen in de notabelste Win-Hoven des Lants van Valckenborgh ende daer uyt wechgevoert over de dertich Paerden nevens alle het ander soo groot als kleyn Vee / Meublen / voorraet van Speck ende Vleysch ende voorts alles 't geene aldaer te vinden was/ quetsende ende mishandelende daer en boven verscheyde persoonen / al het welcke alhoewel van tijdt tot tijdt klachtelijck was te kennen ghegeven ende gebeden/ dat het haer Ho. Mo. mochte believen hare Ondersaten/ende ordres/ verbiedende eenige Beeden aen den Coninck te betalen tegens de voorsz. soo rigoureuse Executien ende vordere foules te beschermen / echter hadden haer Ho. Mog. tot noch toe daer inne soodanich niet voorsien of de Ingesetenen bleven al noch in continuele vreese omme alle uyren van de voornoemde Labbay te sullen worden overrompelt/ ende ghespolieert/ gelijck hy alomme sulcx dreyghde / oock daer toe aen de handt hadden de Soldatesque in de voorsz. respective Guarnisoenen haer Winterquartier houdende/ ende dewijle de arme Inge-

de Abdye, versocht satisfactie / verklarende dat den Koninck sijn Majest. niet langer soude konnen lyden *une si injuste oppression de ses bons subjects, & une si evidente contravention au Tracté de Paix, & a la bonne correspondence, qui a esté jusques a present si religieusement observée de la part de sa Majesté sans en tesmoigner le deu ressentiment, & protestant hautement devant Dieu & le monde de touts les inconvenients & mesentendues, qui s'ensuivront de la multiplicité des excés & desordres, commis de la part de L. L. S. S. auxdits Païs, si elles n'y apportent promptement, & efficacement le remede qu'on doit esperer de leur prudence & equité.*

Den twee en twintichtichsten Iuny klaeghde over de pretensie die men alhier maeckte op het Landt van Boxmeer, als offet dependeerde onder het Landt van Cuyck, of Meyerye van den Bosch: hy seyde 't was een vry Leen, releverende immediatelijck van den Koninck als Hertogh van *Brabant* versocht datter niet feytelijck tegen mocht gedaen maer gerenvoyeert worden aen de Chambre Mipartye of Arbiters, gelijck in de saeck van *Gemert*.

Tot ressentiment van dat den Abt van Cloosther-*Raet* was gevangen/ quamen de Spaensche den ses en twintichsten Iuny s'morgens ten twee uyren met hondert vyftich man te voet s' Hertogenrade ende 't Guarnisoen daer in forcerende / ende van achteren de deure van 't huys van den scholtes Ruse op de vloer leggende/ 't welck met den eersten aenloop niet aengaende was de selve ter nauwer noodt ontkomen in sijn hemdt ende ghesalveert op 't Casteel/ blyvende sijn Schoon-Moeder/ krancke Huysvrou/ ende kinderen onder hare handen / die sy meer als Barbarisch hadden ghetracteert / ende voorts het huys nessens de huysen van den Predicant ende meest de Officianten van desen Staet totaliter uytgeplondert / de welcke doch door hare Persoonen ontquamen/ uytgenomen den gerechts Bode / die sy nessens een Ruyter van den Landtdrost ende den Schiltwacht van de Stadts Poorte op den alarm ende defensie van 't Casteel / wech voerden / het voorsz. Stedeken verlatende omtrent ten drie uyren / een van haer luyden was ghequetst / ende eenen anderen ghevangen / de welcke refereerde / dat hun Troupen bestonden uyt Soldaten van Gulick , ende andere omliggende Garnisoenen / dat sy tot haer retraite noch een Troupe Ruyters hadden buyten de Stadt staen / hun desseyn was geweest den Prelaet van 't Casteel te lichten / dan sulcks niet konnende effectueren / hadden ghetracht den voornoemde Scholtis Ruse ende andere Officianten te vangen.

Men vont goet over dese wederzijts feytelijckheden te komen in conferentie met den Ambassadeur.

Den Drossardt Til hadden gedaen dachvaerden ende by defaut gecondemneert den Heer van Odemont in een amende van twee hondert goude realen, ende om op sijn kosten weder te doen lossen een gevangen int 't Fort van Navaigne. Daer over klaeghde den Ambassadeur den vierden Iuly. Den tienden repeteerde in 't lange seftien poincten van overtredinge der Vreede/ die soo door den overleden Ambassadeur Brun, als door hem waren voorgestelt.

Eerste-

Landen van Over-Maze sijn gew
sijnde daer van onrechtelijck bero
ge der selve sijn gestorven uyt puyr
stelt, met restitutie der selve goede

2. Ten *tweeden*, dat de *Predikanten*,
moveert, ende de demolitie der C
aen haer eygenaers weder gegeven

3. Dat des Konincx Officiers d
nistratie der justitie in de Stedeken

4. Dat de Coninck werde geref
te meer alsoo in 't Iaer *vyf en vyftich*
is verdragen dat de Koninck die
welcke haer Ho. Mog. gaven ord
Konincx Ontfanger Generael in
curcours, ende haer Officieren dede
te betalen de gemelde beeden ende
Landen met inquartieringh van C
executien ('t welck haer onmogeli
staende onmatighe sommen, impo
bende alleen dit Iaer getaxeert het
gulden, daer nae wederom op *ses m*
tie in de voorgaende Iaren, oock
meer haer Ho. Mog. soo wel als de
woonders niet alsoo mogen werde

5. Dat de Officiers ende Ontfa
verscheydene executien in 't lande
minien des Konincx, onder pretext
wedergevinge.

6. Dat de Kerckelijcke ende E
in possessie om te maecken haer *Co*
de saecken, raeckende de directi
meert in dat recht, ende dat de vre
Lants hebben, werden gecasseert.

7. Dat de vexatien tegen de vo
verheffen (daer toe men haer heeft
Geul ende van *Eysden*) werden gere
gegeven, ende een yeder in sijn g
den opgehouden tot de decisie va
twee contrarie Eeden voor een en

8. Dat, hoewel de selve Lan
dentie van de Stadt *Maestricht*, me
eenige Iaren, tot het onderhoude
sijnde een vreemde nieuwicheyt t
afstellinge van die impositie.

9. Dat de ghepretendeerde *Luytenant Voocht*, hebbende ghevordert ondragelijcke geltboeten van verscheydene Inwoonders des Lants van *Valckenborgh*, onder pretext van dat sy hadden erkent de *justitien* des Konincx ende voor de selve gecompareert, hy sulcx sal hebben weder te gheven, ende in 't toekomende hem daer van onthouden.

10. Dat haer Ho. Mog. Officiers sedert eenighe tijdt hebben ghedisputeert des Konincx recht van *in ende uytgaende goederen* door de selve Landen, aentastende ende vangende verscheydene Soldaten van *Gulich* ende *Rijmborgh*, gwelde slaende op de ghemelde Conincx gherechticheden, verkopende haer Wapens ende Paerden, ende dreygende haer met de doodt soo sy weder quamen, wert versocht reparatie van attentaten, vrystellinge der ghevangens, ende *restitutie* der vercochte Wapens ende Paerden, of van de waerdye.

11. Dat haer Ho. Mog. Officiers hebben saiseert alle Sergeanten ende executeurs van den Koninck ten platten Lande, de selve bannende voor *twee Iaer*, ende haer Huysen spolierende, onder het bloot pretext dat sy hadden geexploicteert de lichtinge van s'Konincx *beden*, dat sulcx alles werde gerepareert.

12. Dat gerevoceert werde het verboth gedaen aen de *Pastoors* in de Landen van *Over-Maze* onder groote geltboete van echtelijck te trouwen eenighe persoonen.

13. Dat de Heer *Ian Willem van Swartsenbergh*, hebbende in pantschap de bancken van *Holset*, *Vilsen*, *Vaels*, daer van is feytelijck gedepossedeert door den Capiteyn *Ittersum*, dat hy werde gerestabilieert in de selve pantschap.

14. Dat de Prelaet van *Kloester-Raet*, sijnde t'onrecht ghearresteert, ende by *defaut* gecondemneert, door de gepretendeerde justitie van *s'Hertogenrade* (om dat hy die niet hadde willen erkennen) in een bannissement ende confiscatie van alle sijn goederen, werde gerelaxeert, volgens ordre van de *Chambre Miparsye* sijn competente rechter, ende dat de feytelijcke occupatie van sijn *Abdye* werde gerepareert.

15. Dat de persecutie begonnen tegen den Heer van *Odemont*, werde gerepareert.

16. Entlijck dat de Capiteyn *Til* hebben te relaxeren ontrent *dertich* Soldaten van 't Fort *Navaigne*, geene executie doende, ende maer alleen gaende door het platte Landt om hare particuliere saecken. Op alle de selve pointen soo haest de Ambassadeur sal hebben de satisfactie die hy verwacht volgens het *derde* artyckel van de vrede, soo verklaert hy te sullen arbeyden met alle faciliteyt tot een verdrach van dese verdrietige differenten.

Korts daer na quam weder klachte door den Drossardt Til, dat den pretense Spaensche Officier Wouter van der Meer sich onderstaen hadden de Officieren ende bedienaers der Justitien van wegen desen Staet in den Lande van Valckenborgh te laten dagen / om te aenhooren al sulck vonnis als tegen heur soude werden uytgesprooken; Ten anderen, die van de Bancken, tegen eenen precysen dage noch sommerende / om by hem hare Gedeputeerde tot Weseth te seynden / ende aen te hooren 't geene heur soude werden voorgehouden / sonder te mogen blyven in ghebreecke / op pene van parate executie;

Ende

Ende ten derden, de Dorpen ende
te betalen 't gene hy pretenselijck
ninck van Spangie, mitsgaders
zijn / voor den Jare ingegaen den
vyftich de helft aenstonts op pene
Men nam daer op het advys de
behoorde te gaen by retorsie op den
altijdt scrupuleur is geweest.
De Ambassadeur is tot antwoo

DE Staten Generael der Vereeni
gen ende rypelijck gheexamine
Don Estevan de Gamarra, Ambassadeur
den deses overgheghevén, raeckend
naer deliberatie goet ghevonden d
desen tot antwoort toe te voegen,
inhoude van het voorsz. Memoriae
ren voordeel accepteren, als sijnde
Mog. niet alleen sedert, ne maer s
Vrede, met goet recht ende fundam
in de voorsz. drie Landen van Ove
erceren oock ghemeynt sijn ende
deuchdelijcke possessie, ende besch
quartieren te continueren, ende d
melde Coninck daer tegens is ge
deuchdelijcke possessie van desen S
melte Heere Ambassadeur, dat sijn
te eysschen de *preliminaria* in 't voor
dien positivelijck verclaren, of hy
dienvolgens gereet is, om met eeni
van haer Ho. Mog. Vergaderinge
ten der voorsz. drie Landen van O
te leggen, ende t'accommoderen
bassadeur boven vermoeden by d
blyven persisteren, dat hare Ho. M
besluyten, als dat sijn Excellencie o
is, tot bevorderinge van soo heyls
modement, in onderhandelinge te
zyde van herten genegen zijn.
melde Staten Generael, in s'Gra
sestien hondert seven en vijftich.

Ende is wijders goet ghevonde
toch van Nieuburgh dat sijn Dorste
van Berge ghenaemt Trips, resid
in de Landen van Guylick sijn Or

Fiscael van de Coninck ondersteunt alle haer Ho. Mog. gehoorsame Onderdanen s'Landts s'Hartogen-Rade te doen evoceren, ende met sterker handt te Actionneren op 't huys Rimborgh volgens de altijdt geobserveerde Neutraliteyt effective wilden houden/ tot affstandt van alle soodanige usurpatien ende attentaten/ dat van gelijcken oock geschreven soude worden aen de Magistraet der Stadt Aecken, ten eynde sy den pretensen Rent-Meester l'Abby, die alle de executien over de Spaensche over de drie Landen van Over-Mase uyt de selve Stadt Aecken was dirigerende/ aldaer in sulcke functie/ als prejudiciabel aen de Neutraliteyt/ niet meer en mocht geleden worden: ende wat belanght de voorgeslagen retorsie op 't Landt van Limborgh, verbat in het Advis van de Raet van State 't selve is by de Heeren van Gelderlandt ghecontradiceert/ ende by de Heeren van Hollandt overgenomen.

Men quam op dese wijse naerder/ den Ambassadeur verklaerde den sesten Augusty, dat hy versocht voor alle dingen de herstellingh van den Prelaet van Clooster-Raet, voorts dat weder-sijdts mochten worden gerelaxeert alle ghevangenen. Maer weynich daer na kreegh een nieu alarm van dat men hier den seven en twintichsten hadde geresolveert ende verstaen dat Meegen ende Ravesteyn gehoorde onder de Souverainiteyt van desen Staet/ ende dat men soo in 't Geestelijck als Wereltlijck soude de selve mainteneren: oock specialijck de reformatie aldaer invoeren. Den Ambassadeur hielde sich den tienden Augusty heftichlijck tegen dat van Meegen, dat den Koningh sijn Meester was Protector als Hertogh van Brabandt over dat Graefschap. Ende de gesamentlijcke gesanten der Cheur ende Vorsten van Mentz, Coln, Munster, ende Nyborgh, spraecken tegen dat van Ravesteyn, dewe door is beyden in stilstant gebracht.

Eyndelijck hebben haer Ho. Mog. den vyftienden Augusty verstaen/ dat den Abt van Clooster-Raedt uyt goede consideratien/ ende insonderheyt om ghevoechs wille / blyvende onvermindert ende ongekrenckt de Souverainiteyt ende de possessie van desen Staet / over de drie Landen van Over-Mase, ende sonder eenighe prejuditie der rechtbancke ende ordinaris justitie der Stadt s'Hertogenrade, voor de welcke die saecke op de vermaninghe van haer Ho. Mog. was gedecreteert ghe-weest / ende sonder dat de dispensatie in desen / in andere saecken in eenige consequentie soude mogen werden getrocken/ uyt sijne voorsz. detentie soude werden ontslagen / ende in de voorsz. Abdye van wegen haer Ho. Mog. gerestitueert/ even op den selven voet / ende gelijck hy daer sins naer het stuyten van de Oorlogh by de selve aengestelt ende daer uyt verdreven was geweest voor date van de jonghste procedueren tegens hem gehouden/ ende ter oorsaecke van de welcke hy in detentie was ghebracht / mits dat den Heer Ambassadeur met de Heeren Huygens ende andere haere Ho. Mog. Gedeputeerden tot de saecken van Spangie, als nu sonder uytstel soude uyt wisselen sijn pouvoir tegens dat van desen Staet te depescheeren / ende vervolgens conveniëren over den dach wanneer een aenvanck soude werden ghemaeckt van de handelinghe ende het accommodement van de differenten der voorsz. drie Landen van Over-Mase, ende binnen wat tijdt dat die tot een gewenschte eynde soude moeten werden gebracht/ tot soulagement van soo veel gheaffli-

geerde

teljckheyt / de Spaensche versterckte sich niet / ja selfs liet een van sijn Karossen vol van sijn Domestijcken / ende by gheval daer komende / verby ende wech ryden / dit causeerde entlijck groote confluentie / ende wiert gevreest voor tumult. De Heeren van Hollandt de saecke oock vermenende hebben een Compagnie van de Guarde laten komen / ende den Heer van Beverweert ordineerde een troup aen elck Portier van beyderzijdts Carossen / oock een troup tusschen beyderzijdts Paerden / ende voort gingen de Gecommitteerden van Hollandt seer tusschen beyden verscheyde voorslagen doende / het gherevste was gheweest beyderzijdts Carossen ende Paerden te doen deynsen of wederom keren / gelijckmen secht dat tot Romen gemeenlijck gheschiet / maer geen van beyden soude hebben willen de eerste zijn / ende sulcx van wegen desen Staet of Soldaten te doen wiert gheoordeelt violent / ende de Ambassadeurs souden 't niet hebben gheleden / alsoo is entlijck de Barrière op twee plaetsen doorgesaecht ende een wech gebroocken / waer door den Spaensche Ambassadeur is gereden met sijn Caros ende noch een van sijn Carossen met sijn Domestijcken die sich noch entlijck achter hem hadde ghevoegt / ende alsoo is den Fransche Ambassadeur sijn wech voort gepasseert.

De opgemelde differentien over de Landen van *Over-Mase* sijn op voorgaende wijse wat in stilte gheraeckt / tot dat in 't volgende Jaer een preliminair Tractaet wiert gemaeckt / dat elck de gerechte helft soude toekomen.

Tot Goes in Zeelandt was in 't begin van dit Jaer oock nieuwe tweespalt / over de kiesing van twee Rentmeesters, 't welck aldaer was het fundament van de Magistraets kiesingh / die in de Somer daer aen volgende gheschiet. Sy waren ses tegen ses, de eene party (den Prince meer toegedaen als d'andere) wilde / men soude de saecke laten decideren door de Staten / tot Middelborgh, de andere lieten de saecke door de Magistraet ende Vroetschap decideren / ende wierden de sterckste / de eerste (als geseyt is) meer hulp verwachtende door de Staten van de Provintie / meest Prins gesint zijnde / addresseerden haer aen de selve / ende 't was apparent / dat die door de macht van 't Crijghsvolck de Prinsgesinde (soo sy haer uytgaven) lichtelijck wederom soude hebben meester gemaeckt. De andere dat merckende / waren wacker / ende om niet te werden overrompelt / stelden ordre tot bewaringh van wallen ende Poorten / ende om oock tegen inwendige oploopingen bevrydt te zijn / lieten van tijdt tot tijdt patroüille of ronde doen.

Nu wast ghebeurt Saterdach s'nachts den vier en twintichsten Maert van d' ordinaris patroüille in seeckere straet rencontre of oppositie vindende / schickte aen de Magistraet om ordre / die daer op wierde gegeven / van d' opposanten te pousseeren / de gepousseerde haer te swack vindende / retireerden in het huys van een geweesen Magistraets persoon vander Steen. De opgemelde patroüille, sulcx weeder aen de Magistraet te kennen ghevende / kreegh ordre om t' selve Huys van vander Steen te gaen besoecken / die van binnen stelden haer wederom daer tegen ende schooten uyt het huys men scherp / waer door de Heer Gillis vander Nisse, Capiteyn van de Borgerye doot gebleven is. Ende behalven hem noch een borger / ende een ander doodlijck gequetset. Sulcks gaf soo veel verbitteringh / dat daer op het Huys van vander

Steen

Steen is met gewelt ingenomen ende gebo
ende daer over gants uytgeplondert/ ja het
de als de bloote muyren/ vander Steen was
derendaegs te huys komende wiert door
men gelijck ooch sijn Vrouw ende Domesti
hadden gedaen wierden gesocht/ andere de
rede eenige dagen te voor gedreygt was het
ren / dies de Vrouw / by absentie van de M
vier mans met geladen Roers tot bloote de
de oppositie/ die de ronde hadde ontmoet/ a
canaille, staende omtrent vander Steens h
deren. Andere seyden/ dat de Canaille om
uyt quade wille/ anderdeels om dat sy g
vander Steens huys met gewapent volck b
straet ooch van dat gewapent volck vernem
om haer te informeren / menende 't was e
machtigen/ die tot dien eynde noodtsaeckel
komen/ want een yeder wel zijnde / soeckt
gewapende mans van binnen als offet de
ende hebbender' opgeschooten. Tot ontschu
sijn dat in 't huys van vander Steen gevon
tien van Oorloch / als Loot ende Bospolv
geen crimen, konnende werden geseyt/ dat
lijck in alle Koopsteden by de Grossiers var
schappen werden gevonden in groote quan
-valerende party meende uyt de gevangene
plot was geweest om het Raedthuys te ver
dat twee hondert man secretelijck tot dien
dat van buyten eenich Krijghsvolck van de
gebracht.

De Weduwe ende naeste Vrienden van
ende executie over de ghevangene. By pr
kerts gheobligeert sijn Ampt af te leggen /
daen vrywillich/ de andere/ dat hy was ge
continuatie van violentie.

Hier voor is op sijn tijdt gestelt een Regl
de Heeren van Hollandt begeerden gheint
tichsten Maert is naer voorgaende delibera
de Leden , ende om goede insichten by haer
geresolveert dat van nu voortaen alle Perso
ofte lage qualiteyt/ Onderdanen van haer
ticulieren sonder onderscheyt voor haer p
Ed. Groot Mog. te remonstreren ofte te
te doen by requeste in Termen van Supplic
hoorlijck respect ofte onderdanicheyt son
H

[illegible] haer selven ende voorsz. requesten voor hare namen souden hebben t'assribeeren eenighe eer-tytulen 't sy van Ioncker, Heere, Grave, Prince ofte diergelijcke, maer alleenlijck te stellen hare bloote namen/ ende achter deselve hare woonplaetse/ heerlijckheyt/ ampt/ ende bedieninge/ ofte andere dusdanighe wettige qualiteyt / waer mede deselve bequamelijck van anderen souden konnen werden onderscheyden/ ende wert den Raedt-Pensionaris [illegible] desen wel expresselijck belast ende bevolen geene Requesten, Remonstrantien / ofte vertoogen die hy soude weten contrarie 't gheene voorsz. is, te wesen ingestelt/ aen te nemen/ ofte andersins deselve by inadvertentie aengenomen hebbende / soo haest hy 't selve soude bemercken ter Vergaderinge niet [illegible] te dragen / ofte verder voor te lesen / maer deselve wederom uyt te geven omme naer de behoorlijcke haer Ed. Groot Mog. resolutie gereformeert te werden.

Wat voor eenige Jaren tot Instructie van den Heer Griffier van haer Ho. Mog. was geadresseert/ is op 't Jaer vyfen veertich te sien.

Alsoo oock gheslote sijnde eenighe [illegible] ende behouften soo van de Griffie, als Secretaryen, ende andersins / soo is goedt sulcx hier te insereren.

Extract uytte Resolutien van den *Raet* van State der Vereenighde Nederlanden. *Woensdach den* twintichsten May 1657.

Ordre ende reglement by den Rade van State *ende de* Generaliteyts-*Reeckencamer na verscheyden Conferentien t'samen goet gevonden, om voortaen daer naer op te nemen ende te reguleeren de declaratie van de stucken daer inne vermelt, ende dienvolgens de Ordonnantie daer op te verleenen.*

Eerst op 't Schryf-loon;

DAt na desen ende voortaen aen de Heer Griffier van haer Ho. Mog. in declaratie niet meer sal werden geleden ende gepasseert het Schryf-loon van Actens van *verlof*, allerhande *Commissien*, *Passpoorten*, brieven van *Voorschryvens*, *Recommandatien*, *Extracten van Resolutien*, de welcke by particulieren werden gelicht, ende daer van het recht volgens de Lyste aen de Heer Griffier comen te betalen, alsoo verstaen wert dat soodanige depesches van het Schryf-loon niet connen werden ghesepareert, ende dienvolgens die de depesche comt te lichten, het Schryf-loon met eenen betaelt.

Ende nadien tot meermalen gebeurt datter verscheyden *Resolutien*, *Brieven*, *Raporten*, ende meer andere stucken werden afgheschreven, voor de Heeren haer Ho. Mog. Gecommitteerden om sich daer van te moeten dienen in particuliere conferentien, Extraordinaris Commissien, als anders, sullen de Domestijcquen ofte de andere extraordinaris Clercquen van den Heer Griffier pertinent in hunne declaratien op stellen, voor wat Heeren, door wiens ordre ende op wat dach sy soodanige stucken gheschreven hebben, sonder 't welck 's selve niet sal werden geleden.

Dat

Dat voortaen voor Schryf-loon van yde
gralen op yder zyde van 't bladt, niet meer
veers, uytgenomen 't geene geschreven wer
dagh is, daer voor eene stuyver meer voor y
soo wanneer eenige regels werden gebrach
rechter zyde, sal daer voor niet meer geled

Ende voor de Registrature van haer Ho
yder bladt *twaelf* stuyvers, genomen tegen
ve na ouder gewoonte ende op gelijcke vo

Dat voortaen de particuliere declaratie va
ke Clerken van de Heer Griffier, sullen kom
die de depesches treckt van de stucken, wae

Aengaende het Papie

Dat voortaen het *Papier* en andere Comp
Was, Cannefaceus, Pennen, Inkt, &c. sal werde
gen van de Provintien ter Griffie van ha
Lande, 't welck seer geringh is ten respecte
Iaerlijcx comen te verdienen, ende niet te

Gelijck oock het *Papier* 't welck ghebr
Heer Griffier ofte de andere Clercquen vo
by 't Landt ofte particulieren betaelt wert.

Latende vorders 't Papier ende andere
van haer Ho. Mog. ende de Heeren Geco
vintien de Vergaderinge becledende na 't
dach daer van pertinente notitie werde geh
van de Leverancier t'elckens overgelevert
haer Ho. Mog. van het Papier ende ander
opghemelde Heeren Gecommitteerde va
Commissie gaende als tot haren particuli
brengen behoorlijck recepisse of bewys w
gedient sijn geweest.

Aengaende de Kr

Dat den Heer Griffier voortaen sal genie
in plaetse van *seven hondert* pont tot gebruyck
Sprossen twee hondert vijfen twintich pont in plae
de Heyde hondert pont in plaets van *twee hondert*

De Camer-bewaerders yder *sestich* pont.

De *ses* Klercquen yder *sestich* pont, ende d
pont, mits dat sy gehouden sijn hunne Or
lasten van 't Landt te versien, 't sy datse in
men te schryven:

Des sullen voor de Taeffels van haer H

nooden sullen sijn ghelevert worden na 't oude ghebruyck, mits van dach tot dach daer van pertinente notitie werde gehouden ende benevens de declaratie van de Leverancier t'elckens overghelevert, welcken voet op het stuck van de Kaerten voor de Camers ende Taeffels, midtsgaders de Griffier van de Rade van *Brabandt* mede sal worden gheobserveert ende nagecomen.

Aengaende het Schryf-loon van de Clercquen van beyde de Secretarien van de H. Mog. Heeren Raden van Staten en de Generaliteyts Reecken-Camer, midtsgaders der selver finantien.

Alsoo de voorsz. Klercquen een ordinaris Tractement voor hunne besoignes ghenieten, en can by de selve van geen Schryf-loon ghedeclareert worden, en volgens dien geen redres op't stuck van de Schryf-loonen gemaeckt.

Doch by occasie dat den Commis *Bestingius* nu heeft inghelevert een extraordinaris declaratie van de Schryf-loon van sijnen Domestijcquen Clerck, sal de selve voor dit mael, sonder meer konnen werden aengenomen, ende by moderatie afgedaen, na dien den ordinaris Klerck van de finantie op sijn Tractement buyten laste van't Lant gehouden is te schryven alle het geene de finantie concerneert.

Wat belanght het redres op 't Papier *ende andere Comptoir behoeften voor de Secretarie van de* Raet *ende* Comptoiren *van Finantien, mitsgaders de Secretarie van de* Reecken-camer, *ende 't Comptoir van de Commis.*

Dat geen Papier ende andere comptoir behoeften voor de selve, ock selfs voor 't comptoir van den Ontfanger Generael *Doubleth* voortaen meer sal worden gelevert als met kennisse ende toestaen van de opgemelte Collegien, indier voegen dat t'elckens soo wanneer de voorsz. behoeften nootsaeckelijck vereyst werden, voor de voorsz. *Secretarien, Camers van Finantien, Comptoir van den Ontfanger Generael* ofte andere Officieren aen de welgemelte Collegien dependerende: Ende de welcke tot laste van de Lande tot noch toe daer van sijn versien geweest, daer over een memorie t'elckens sal werden inghedient, om daer op consent gedragen, ende na behoorlijcke *Paraphure* van de Heere Presiderende ende *contrasignature* van de Secretarisen wederom uytgegeven te worden, ende namaels by de Leveranciers van de voorsz. comptoir behoeften op hunne declaratien geproduceert voor een document, doch sullen de Heeren van den welghemelten *Raet* ende *Reecken-camer* in commissie gaende, ofte tot haer particulier gebruyck Papier ofte andere comptoir behoeften van nooden hebbende, t'elckens daer van hunne recepisse geven.

Van welcke voorsz. Memorien van Papier ende andere Comptoir behoeften sullen de respective Camer-bewaerders van beyde de Collegien yder in den sijnen ghehouden sijn een particuliere ende pertinente notitie te houden, voor wien ende aen wien de voorsz. Comptoir behoeften t'elckens sijn toegestaen ende gelevert, omme naderhandt te dienen voor contrerolle tegens de Declaratien van de voorsz. Leveranciers.

De

De Taeffels ende besoigne Camers var
verfien van Papier ende andere Comptoi
voor desen, mits daer van mede pertinen
Kamer-bewaerders van beyde de Colleg

Aengaende de Kaersen *voor de Taeffel v.*
van de Raet van State *ende* Generalite
deren.

Dat daer inne sal gheobserveert werde
mits van dach tot dach mede pertinente nc
butie, waer van het bewint wert gelaten a
Verhaer in qualiteyt als *Conchorges.*

Aen de Officieren van de welgemelte Raet, f
desen toegestaen, te n

Den *Secretaris* van de Raet van State *twee*
Aen de *vier* Commisen van de Finantie
yder *vijftich* pont, mits dat hare besoigne
tien van Kaersen uyt de *hondert vijftich* pont
waerder werden toegheftaen, dus voor d
pont.
Ende voor de Camerbewaerde van de F
Den *Clerck* van de Finantie wert voorby
der van de voorsz. Commisen de plaetsen
gneert, ofte sal comen te besoigneeren, 1
uyt te voorsz. *hondert vijftich* ponden die d
sijn toegestaen.
Den Commis *Persijn* voor sijn Compto
vijftich, dus *seventich* pont.
Den Commis *Assendelft* voor sijn Comp
sen, *tachtich* pont.
De *vier* Clercquen tot verfieninge van d
tich pont yder een nombre van *sestich* pont,
tich pont.
De Camerbewaerder *Bolle vijftich* pont.

Aen de Officieren van de welghemelte
toegestae

Aen de Secretarisen yder *hondert* pont
hondert pont.
Den Commis in plaetse van *hondert* pon
sijn Comptoir buyten laste van't Landt get

De vijf Klercquen tot versieninge van de Secretarie, &c. in plaetse van vijf en tachtich pont, sestich pont, t'samen uytbrengende driehondert pont.

De Camer-bewaerder *Langens* in plaetse van vijftich pont veertich pont, dus veertich pont.

Ende sal desen Ordre ende Redres een yder de selve aengaende werden bekent gemaeckt, om voortaen nagecomen ende onderhouden te worden, was geparapheert *T. Bugh...* onder stont Accordeert metter Register gheteeckent *I. Eyckbergh.*

Het is oock weder onrustich geweest in de Provintie van Stadt ende Landen, vindende in 't begin van Ianuario onder anderen sich alhier de Heer Tamminga, President of Lieutenant van de Hooftluyde-Camer / welcke Charge sedert eenige Jaren weder aengestelt perpetuel ende *ad vitam*, ende *ad vitam* hem geconfereert zijnde / gelijck het voor hem de Heer Wicheringe *ad vitam* gehadt hadde / echter beyde leden / soo wel de Staten van de Stadt als die van de Omlanden hebben ghemaeckt ende verklaert tweejarich, of van twee tot twee Jaren impetrabel.

De Heer Tamminga [illegible] sulcx sonder sijn toedoen [illegible] gelijck / ende sonder infractie van de fundamentele wetten niet te konnen gheschieden. Ende soo wel hy als de andere dolerende Leden van de Omlanden (de Heeren Tamminga, [illegible] van de President / Coenders, Alberda, ende Dois, [illegible] ghekomen.) sijn hier verscheyden mael in Conferentie ghweest / met ende door de Heeren haer Ho. Mog. Gecommitteerden / [illegible] de saecken al te samen [illegible] ende te laten in staet / ende ondertusschen of de ghemelde [illegible] in den Hage te kommen / of wel dat haer Ho. Mog. [illegible] te senden [illegible] uyt het midden van haer Vergaderinge / na de Provintie / die partyen aldaer mochten hooren ende vereenigen / soo het doenlijck was; soo niet / de saecke te determineren.

De Staten van de Provintie of [illegible] dolerende party ter contrarie [illegible] dat sy van geen onlust of onrust wisten / dat alles in de selve Provintie [illegible] / dat sy waren eene souvereyne Provintie / dat hare Provintiale saecken de Generaliteyt niet raeckten / warender eenige [illegible] / [illegible] Onderdanen van de gemelde souvereyniteyt / ende [illegible] hebben te verhopen aen haer competente souvereyniteyt ende justitie.

Die van de dolerende party dreygden / indien men haer niet [illegible] helpen / dat sy haer self souden helpen / pretenderende een recht, dat genoemt was / het recht van selfreddinghe, doch haer toe wert van [illegible] noch [illegible] ander recht, genaemt / *jus potestatis, vel potestativum.*

Korts daer na is daer op geresolveert by haer Ho. Mog. alsoo dat niet alleen het [illegible] Corpus van Stadt ende Landen, [illegible] van de Ommelanden self / of wel de Joncheren / Hovelingen ende Eygenerfden / ende [illegible] / representerende 't Lidt van de Ommelanden / [illegible] [illegible] composit [illegible] te leggen / ende [illegible]

der te

de Heer Prins Willem van Nassauw/
bueren alle mogelijcke officien. Ende t
lijc op die wijse in [illegible]
wierden soo wel sijne Portstel. [illegible]
[illegible] alle het ghe
lien / om daer op als dan ghenomen te
men soude noodich achten.

In de Omlanden de [illegible] continu
de Heeren Clanth, Tamminge, ende Co
gen de succumberende party in de Om
van hare Ho. Mog. den sestienden Janu
rende party/ als aen de Stadt Groning
sonden / niet en hadden gheopereert.
geschreven/ soo aen de Staten van de P
Ommelanden/als aen het Lidt der Om
Stadt Groeningen alleen/ [illegible]
dat sy op haer Missive van den sestien
ontfangen/ ende [illegible] wederom vermanen
side by politijcque resolutie/ suspensie
Heeren uyt de ordinaris Gedeputeerde
ren van sommigen uyt het Lidt der Om
minge in hare quartieren / [illegible]
dispositie van 't drie en twintichste
op den achtsten July des Jaers vyfen v
Ommelanden geautoriseert/ het bedienen
en bedieningen / mitsgaders het oeffen
provisionelijck was gheinterdiceert / ende
dinaris Gedeputeerde / als boven /
voorsz. Reglement niet anders dan by
sijne quartieren / ofte by egale lotinge
de minste stemmen / konde geconfereert
notoire incongruiteyt/ ende onrechtma
ge soude konnen werden geadmitteert/
terende dat swaere ongheraechen ende
wachten/ ten ware daer inne in tijts
halven haer verplicht gebonden gaet
vermanen/ dat de selve alnoch het op
wilden trachten uyt te blusschen / daer
voechlijckheyt die sy in de selve gelegent
ren achtende / ende vermydende alle
inevitabelijck te gemoet sagen/ dat de
ken soude / ende voor al mede dat ten
gelieften te berichten van den waren
op vervolgens by haer sodanige naber

als tot de meeste ruste ende eenigheyt van de Provincie in 't Generael / ende van 't Lidt der Ommelanden in 't particulier souden bevinden te behooren.

Met dese Brieven zijn sy wederom na de Provincie ghetogen / alwaer met St. Pieter ouden stijl soude beginnen de nieuwe Landtdach.

Die van de gemelde succumberende party hadden gaern ghesien / dat het Ho. Mog. eenige uyt het midden van haer Vergaderingh hadden gecommitteert / om nae de selve Provintie te senden / om te preventeeren grooter ongemacken / alsoo de eene party de ander openbaerlijck dreyghde / maer voor als noch vonden niet goet eenige Gecommitteerde te senden: namaels is ontdeckt dat die van de achtien gilden ende de prevalerende party der Ommelanden door directie van den Heer Schuylenborch het senden van de Gecommitteerden hebben belet / onder pretext dat de Generaliteyt op aenbrengingh van klachten niet behoorden soo datelijck haer te vermengen in Provinciale saecken / 't welck den Heer Schuylenborgh namaels dapper voor sijn scheenen is ghesprongen.

De Landtdach ginck aen na ghewoonte / Prins Willem self was aldaer / maer echter wilde niet gaen / blyvende al noch gedeeltheyt in het Lidt der Ommelanden, ende alsoo de Syndicus ende Secretaris het hielden met de prevalerende party / by haer hebbende het Zegel, ende daer door die van de ander of dolerende party / alhier komende / niet wierden aengenomen / als gedestitueert van die Characters of teeckenen / soo hebben die van de selve party desgelijcx aengenomen een Syndicus, een Secretaris ende een Zegel

Onder de Magistraet in de Stadt was oock gedeeltheyt. Edoch alsoo daer een seecker ende fix getal van sestien de Regeringh constitueerden / soo moest de pluraliteyt der stemmen de decisie onder de Heeren Borgemeesteren ende Raden aldaer geven / maer in 't Lidt der Ommelanden was 't anders gelegen / want aldaer geen seecker getal noch altijdt ghereciprieerde persoonen waren / compareerende alle persoonen sonder onderscheyt / die derdich grasen Landts in eygendom possideerden / ledematen van de gereformeerde Religie, ende eerlijcke lieden zijnde / op de Monsteringh van alle de selve qualiteyten / ('t welck alle Jaren wederom geschiet) ginck het dicwils / ende veeltijdts meer na passie als na rechte. Ende daer uyt ontstonden alle de selve twisten / veranderingen / ende onrusten. Daer 't de Stadt met hielt / die lagen ghemeenlijck boven / de onderleggende swackste party quamen dan klagen aen de Generaliteyt / gelijck altans oock wederom quamen de Heeren Tamminga ende Coenders, na dat sy heel onlangs waren vertrocken.

Korts daer op volghde oock de Heer Alberda van wegen de klagende / bracht mede dat aengaende de Omlantsche Landtdaegs Comparanten tweederleye Monsteringh was geschiet / dienvolgens tweederleye Staten of Landtdaegs Comparanten waren ghestelt / ende alsoo die van de Stadt haer verclaerden onpartydich ende neutrael; soo hadden sy met geen van beyden partijen haer willen voegen: de selve toeseggende / datse eerst ende voor allen dingen onder haer self moesten / of by accordt of by decisie uytvinden welcke van beyde de rechte Staten of Landtdags comparanten waren. Ende dat dan daer na de

Heeren

Heeren van de Stadt haer by de rechte
voegen; ende de Provinciale Staten repr
De eene party / ghelijck voor desen soo
men haer Ho. Mog. versoeckende Geco
selve / om haer na Groningen te transport
gemaeckte reglement te doen / soo sy beho
den te behooren.
Ondertusschen was aldaer geen Pro
waren negen tegen seven, dese negen sab
landen.
De achtien Gilden of Borgerye namen
de swackste Omlanders op den laesten
van de Provinciale Regeringh hadden ge
ste van Gecommitteerde der Staten Ge
in effect waren belettende de verandering
nandt President van de Hooftlieden Ca
ampt (sijnde nu ad vitam, ende aen een O
of Borgerye soude zijn.
Ende alsoo de Heeren Tjassens Borgen
by de Borgerye wierden gehouden voor d
starterende het voordeel ende beste der S
daer over den achtienden Maert ouden sty
De Heer Tjassens siende het onweder a
ke/ alwaer hem de Canaille volghde / dre
rans pooghden hem een koorde om den h
uyt de Kerck te slepen / was niet Prins
die hem bracht in sijn Hof / daer hy twee
Ondertusschen wiert sijn huys opgebroo
spolieert. Van daer liepense na 't huys va
die hadde ondertusschen sijn meeste saecke
sijnde als de Kelder / alwaer sy Wijn en
sy conden / de rest latende uytloopen. Pri
Regerings / van Delfzyl laten comen d
Garnisoen te stercker te maecken / ma
Voort / of de canaille bevochtense met stee
om die weder te doen vertrecken.
s' Daegs na dit tumult wiert de Prov
Tenham wiert Lieutenant van de Hoof
plaets van den Heer Tamminga.
Haer Ho. Mog. hadden alrede den twa
den Heeren Schoock, Lodesteyn, Raed
vander Hoolck, Boorsma, ende Ripperda
sulcx als gheseyt is belet zijnde / wiert de
van den tumult weder gheresolveert de
April nieuwen styl.

De Heeren Tamminga, Siegers, Nanninga, Alberda, ende Syndicus Nykercke in 't begin van April weder hier comende/ als Gecommitteerde van de [illegible] Omlanders, hebben den vierden Audientie gehadt/ op het [illegible] van de Heeren hare Principalen / haer qualificerende de Staten van de Omlanden, proponerende/ dat hare wederpartye niet soeckt als te [illegible] het reglement van den Jare vijf en vijftich ende een [illegible] bewint op te rechten. Dat sulcx gebleecken was aen verscheyden exempelen die sy alle-geerden / specialijck in de proceduren tegens den Heer Tamminga, [illegible] het oprechten van haer factieus [illegible]. Item/ op de jongste Monsteringe geschiet op een onbehoorlijcke plaetse / daer toe gebruyckende twee Generaliteyts persoonen / als de Heer van Lutzborch ende Joncker Ioachim Ripperda, de welcke volgens eenparighe resolutie van den vier en twintichsten February sestien hondert twee en veertich niet op de Landsdach [illegible] compareren / veele min over Landtdaechs-saecken [illegible] / dat haer partye verachtende haer Ho. Mog. Resolutie ende sententie [illegible] om met de Landtsdach tot den derden April [illegible] te supersederen/ sich [illegible] onderstaen/ eenighe luyden/ ende insonderheyt die [illegible] van de achtien gilden op te hitsen / daer beneffens door haer Commissarien / ende een seditieus Placcaet uyt te [illegible]/ dat de [illegible] Burgermeesteren ende Raet de Regeringe te bestellen/met gewelt hadde [illegible].

Ende of 't wel sy/ gelijck oock de Burgermeesteren ende Raet/ [illegible] Placcaten/ andere motiven ende redenen/ genoeghsaem bekent maeckten/ dat sy geen oorsaecke van die stuytinge der Regeringe waren/ maer dat die selve door de tegenwoordige Ommelander questien ende [illegible] der fundamentele wetten/ by haer partye tot meermalen gepleeght/ was ontstaen/ ende dat sy alleene den aenkomst van haer Ho. Mog. Gedeputeerden verwachten/ de welcke binnen weynich dagen soude ghschieden / [illegible] der selver ordre als dan de Regeringe te bestellen / waer door de Ingesetenen van Stadt ende Lande geen Interesse hadden / alsoo het was [illegible] / ende de Soldatesca tot den geseyden tydt was [illegible] / hebben noch de Heeren van de Stadt by interim door haer Syndicus [illegible] / als het Provincie Huys met duysenden van menschen was omsingelt / in de [illegible] Vergaderinge laten proponeren de Regeringe niet te willen bestellen/ mits dat de Luytenants plaetse in de Camer van Justitie soude blijven tot haer Ho. Mog. decisie / ofte der selver Gedeputeerde aenkomste in de Provincie/ sy hadden nochtans haer partyen nergens willen in [illegible] / ([illegible] peupel te seer opgehitset/niet verstaende dat sy [illegible] eenige Heeren van de Raedt komende / uyt die Stadtsche Vergaderinge [illegible] get / ende ghedreyght te dooden / ende was sulcx aen den Heer Burgemeester Tjassens niet geexecuteert/ sulcx hadde de Heer Stadthouder [illegible] van sijn leven verhindert / wat aen sijn Huys was gheschiet/ [illegible] / ende dreygement aen andere/ gelijck oock aen haer ende haer Heeren [illegible]/ als mede om de Herbergen / daer in haer mede Landtdaeghs Compareanten waren gelogeert/ gelijck oock eenige Huysen in de Ommelanden te willen spolieren / waer door sy niet seecker in die Stadt nochte Lande konden wesen/ hadden

hadden uyt die Stadt moeten vluchten / ... den konnen.

In de bestellinghe der regeringh stont ... haer partye tegens het Reglement gedaen ...

Dat voor eerst haer tanquam het halve ... gelijck oock in 't Westerquartier, soo man ... te zijn gebeden / ende dienvolgens hermo... paratien, niet alleene vergeven / maer mog... den notoyren sens van het Reglement ... dochten noch voor dat selve wenck haer en ... paranten van de Lantsdagen dit lope... t'weede notoyr was / dat de Generaliteyt ... den van State, in de Reecken-Camer, e... raliteyten volgens eenparige Resolutien, ... ment geen overstemminghe plaetse hadd... tijdt van twee Jaren / desen pietsgewijse ... beeren in der selver plaetse gestelt hadden / ... ten grootelijcks geaffronteert waren.

Datse ten derden, den Heer Luytenan... righe Resolutien haer Ho. Mog. decisie ... niet alleene van sijn Ampt gedeporteert / ... van een Compagnie te voet / in sijn pl... Ommelanden daer noch van het ... Landen gewesen / daer sijn leven lanck had...

Datse eyndelijck *Domini* op haer ... Monster-Commissaris hadden gestelt / of ... ven / den Ommelanden ten Sijlvoringe t'samen ... classe van de Proponenten verboden / maer ... hadden gesocht te ... / ende tot ... Regeringe / dieselve Officien van den H... te ontfangen. Eyndelijck seggende:

WY houden, Doorluchtighe Ho. Mo... toire spolien, gewelddijcke attentaten ... *glemens*, privilegien, vry ende ghetechtich... ende eenparige verbintenisse deser Provi... gen met *goet ende bloet* sullen opposeeren, ... bestellinge van ampten effect sal sorteere... dat die *Mandaten* van den nieuws gestelde ... verwachten u Ho. Mog. Gedeputeerde... ende Landen, om alles te doen, wat sy t... in 't gemeen, ende d' Ommelanden in 't ... ren.

Ende om te verhoeden verdere verw... selver Regeringe.

Soo versoecken wy dat u Ho. Mog. den nieuwen onwettelijcken *Staet Generael* in haer Vergaderinge geensints willen erkennen, oock besorgen dat by de Heeren *Raden* van *Staten* ende in de *Reeckencamer* van ghelijcken ghesciede. Dat mede by de Heeren *Raden van State* geen Commissien op politijcque ofte militaire officien, desen lengsten Landtsdach gecoren, worden gepasseert.

Dat datelijck aen die Provincie werde geschreven, dat die Luytenant *Tamminge vi interdicti uti possidetis* moghe blyven in staet ende bedieninge, ghelijck hy voor desen gheweest, ende dat ter contrarie den nieuw ghestelden onwettigen Luytenant tot u Ho. Mog. finale decisie moge worden removeert.

Dat u Ho. Mog. Gedeputeerden niet tegenstaende die gheweldtlijcke *invasie* in die Regeringe, haer te doene reyse willen gelieven te acceleren.

Dat eyndelijck u Ho. Mog. indien moghelijck noch voor den derden April aenkomstich willen wesen verdacht op soodane middelen als u *Ho. Mog.* tot verhoedinge van dierghelijcke seditien ende spolien sullen bevinden te behooren.

Op dat alsoo u Ho. Mog. ende d'andere Collegien *niet schynen te approberen* 't geen onse partye door haer beleydt op ende *omtrent jongst vergangene* Landt-dagh heeft ghedaen; hier op u Ho. Mog. resolutie verwachten: Aldus ingedient in de Vergaderinge van haer Ho. Mog. den vierden April sestienhondert seven en vijftich, was geteeckent *H. de Sighers*, *Luyt Manninghe*, *W. Alberda*, *G. Nickerck*.

Tegen 't selve quam een antwoordt schryven van de ander ende beyden leggende Party/ gedateert den dertichsten Maert nieuwen stijl/geteeckent R. van Kniphuysen, seggende: dat de Heeren Burgemeesteren ende Raedt der Stadt Groeningen den achtienden hujus, in de Staetsche Vergaderinge met ende beneffens haer hebbende gheresolveert de Provinciale Regeringe te willen bestellen/ des volgende daechs daer op ten weder-zyden alle Collegie van Justitie ende Politie in den Eedt waren ghebracht / oock by beyde Leden der Provintien gheinstalleert den Luytenant in de hooge Gerichts-Kamer in achtervolch resolutie der Provincie van den negentienden Decembris jongst gheeligeert/ dat mede beyde Leeden vervolgens hebbende gheresolveert op alle noodige poincten de Generaliteyt ende de Provincien concernerende / de generale resumptie was gedaen ende den Landt-dach geeyndicht; sulcks dat alles wesende gestelt in ruste ende vreede de komste van haer Ho. Mog. Gedeputeerden ten eenemael onnoodich ende ondienstich soude wesen / te meer sy geensints en souden konnen gedoogen dat in de Provinciale Hoogheyt ende Souverayn ghesach deser Provintien / ofte in de Privilegien der Ommelanden wierde ghedaen eenige indracht ofte prejuditie / als wesende een saecke onverantwoordelijck voor de posteriteyt ende strydich tegens de Unie, ende specialijck tegen het vierde artyckel van het Reglement / by alle Leeden van de Vergaderinge als nu wederomme met solemnelen Eede bekrachticht / twyffelden niet haer Ho. Mog. souden ten vollen wesen gheinformeert door den Heer Prins Wilhelm Stadthouder/dat sy volgens ouder gewoonte ende het veertiende artyckel van het Reglement den twaelfden February jongst naer gedane Propositie waren

waren getreden tot Electie van de Mon
van de qualificatien der Landt-dachs
steringe/ volgens het achtiende artijckel
soo de Provintiale als Ommelander Re
stellen / ende 't selve de Heeren van de S
dat by haer yemant van de meede Leden
ren drie Gedeputeerden der Ommeland
Schickinge ende Onno Tanninga, yder
Provintiale ende Ommelander Boden
andere Ommelander Comparanten ge
volgens het Reglement te laten examine
feytelijcken getracht alles te beletten. C
Mog. sich voortaen met eenige onware
leancien van eenighe particulieren teger
Examen in behoorlijcke staet gebracht/ n
alteratie in den Ommelanden ofte de P
De Heere Tamminga ende sijne med
derleggende Party/ in particuliere visit
dat sy haer laesten druppel bloedts / end
wagen om haer te herstellen tegens 't on
ghedaen / ende specialijck hem Heer Ta
van een Ampt dat hem ad vitam was ge
eerlijck Man daer op niet viel te seggen/
digende haer weder-partyen van corru
't welck d'andere wederom retorqueerd
verschepdt wasser/ dat de ander Party d
door de fortuyn gefavoriseert. Ende is
nu de Provinciale Regering was bestel
Naderhandt is aen den Heer Tammi
extraordinaris tour of sessie ter Vergad
plaets van Luytenant gebleven ambula
De Princesse Royale quam in 't begi
wegen den Prince haer Soon / waren
Beaumont, sijne Raden tot Brussel, alwa
vin van Isengien, ende tot nadeel van de
Sy hielen yverich aen om betalinge va
neren so van 't Capitael als Interessen
particulier Tractaet van Munster aen
betalingh Spaengien tot noch toe seer l
weest/ gelijck dan wel konde worden af
Koningh voerde.
Ondertusschen stonden de finantien
beladen met schulden / van de goedere
nich / Orange koste en troch meer als
waren seer beswaert met hypothequen.

rie van hondert en vijftich duysendt guldens: De Princesse Groot-Moeder desgelijckx met de Princessen/ omtrent vijftich duysent guldens. Dat bedre- ninge van de opgemelde [illegible] / soude licht een millioen wech gaen. In somma men sprack seer van dat de Prins soude beginnen te klagen over Moe- der ende Groot-Moeders langh leven / filius ante diem, of dat sijne legitima werde gheadvoyeert; soo dat de medewoninge der Princesse Royale seer wel van nooden geweest. Sy hadde nochtans oock gedaen een wercke betamende haer Royale [illegible]/ als hebbende den Koning haren Broeder tot Brug- ge besocht ende gheselschap ghehouden / oock daer beneffens de [illegible] quetellen ende disputen tusschen Syn Majesteyt ende de Princen sijne Broe- ders ter neder geleyt.

't Gingh den Heere van Brederode mede niet na [illegible]/ om de douariere disputeerden men de vryheyt van Accys; na veel versoeck/ wiert toeghestaen voor haer familie; Heer Hendrick haer outste Soon/ wiert het geweygert/ gelijck hem oock al noch geweygert wiert het compareren in de Ridderschap op den rang van sijn Heer Vader / ende achter als jongste / [illegible]. In 't laetst van Maert versocht hy als Militair/ om te mogen gaen in Vranck- rijck ten Oorloch volgen/ hy wiert gequalificeert in 't [illegible] Graef van Bre- derode, sulcks wiert geroyeert; daer na ghequalificeert [illegible]/ versocht oorlof: In Vranckrijck / viel door ongheluck met sijn paert / [illegible] daer na stierf.

De Handelingen met Engelandt bleven al noch in Ianuario over het maec- ken van een Tractaet van Marine, [illegible] het welck de Engelsche [illegible] haer oude list/ van niet te komen haer [illegible] van de visitatien in Zee. [illegible] ter contrarie wilden dat [illegible] van de [illegible] Zee- [illegible]/ sy mochten [illegible]. Ende alsoo in Vranckrijck waren ghepubliceert de ver- nieuwde oude Placcaten tot nadeel van de Navigatie / wiert daer een [illegible] geschreven dat de Engelsche de selve [illegible] hadden / oock [illegible] de Com- missen van 't Entrecours tot Londen [illegible] van Soldaten [illegible] te [illegible] over de [illegible]/ oock wiert geklaeght over [illegible] in de Ne- derlantsche Visscherye omtrent Iarmouth. De Protector over de [illegible] aengesproken door den Ambassadeur Nieupoort, sprack met expressie van groote genegentheyt/ ontkende het opgemelt gerucht/ ende in 't overige satis- factie of uytstel gevende/ 't was in dese Maent weder bracht met het ontdecken van een plot tegen de Protector.

In dese Maent wiert oock den [illegible] Quaecker Iames Naylor, [illegible] hy twee uyren voor de oude Beurs tot Londen in den Pillory hadden gestaen/ met een gloeyendt yser door de Tongh ghebort / ende met een B/ in het voor- hooft gebrantmerckt.

De [illegible] Willem Locoard was nu weder gesonden na Vranckrijck, met Character als Ambassadeur, in sijn eerste audientie [illegible] Alliantie/ die namaels gevolcht is.

Van den onlust [illegible] hadde met Vranckrijck [illegible] men vede door den Heer Nieupoort [illegible] de [illegible]/ on- der andere dat veel Capers in Engelandt [illegible] Fran-

sche/

sche / andere met Sweedtsche Commis
De Protector in presentie van de Presid
verklaerde in Mey, daer van geen kenn
gebogen/ ende ghelast te hebben sijn Aml
Ambassadeur Boreel te correspondeeren
tusschen dat Rijck ende desen Staet by t
dat de Vyce-Admirael de Ruyter soude
sche Eylanden convoyeren / soo verklaer
kerde van wegen haer Ho. Mog. datter

In 't Parlement/ sedert eenige Maen
of men de Protector soude kiesen of verk
waren van dat gevoelen/ als wel siende/
de Konings-gesinde self waren van die o
ten aenhangen/ volgens seecker wet in E
drick de sevende, ende tot sijn instantie g
de Dochter ende erfgenaem van Eduwar
te ende roode Rosen, tusschen de Iorcksc
ghedisputeert ende bevochten. Hy wilde
te possideren van wegen sijn Vrouw/ end
men simpelijck een ghekroont Koninck n
seer wijs man hooren aenwijsen/dat de P
dat hy dit niet en volgde/ doende de folie
ende petitie des Parlements in dier voeg
ven op ende onder de naem ende Tytul v
ken van Engelandt, Schotlandt,ende Ye
schappen daer onder gehoorende het offi
Natien te houden ende te regeeren / volg
alle saecken daer in sijnde begrepen/ende t
ten van dese Natie/ ende anders niet / die
ren Gecommitteert om te vernemen w
komen / dat het Parlement de voorsz. P
hem presenteren / ende desselfs toestemm
ende daer op is ghevolcht dat hy met Ba
voor den Noen is ghevaren na West-Mu
Camer(alwaer 't geheele Parlement en
discours over den swaren last, die hem w
eyndelijck geseyt,dat hy soo goeden opini
van het Parlement, dat hy vertroude, d
soude helpen dragen, ende dat hy op dat
nam ende toestemde hare bewuste Petitit

Ter selver tijdt quam tydingh dat de
tich Schepen den twintichsten April wa
landen/ ende dat hy seventien Spaensch
leggende / dicht onder een retrenchement
Spaensche aldaer te Lande opgerecht/ I

Admirael van de Spaensche / zijnde een groot Gallioen / wiert in het begin van het gevecht in den brant geschooten / het welcken de andere seer discourageerden / alle de andere Spaensche Schepen sijn door de Engelsche Matroosen uytgeplondert / ende daer naer meest alle gesoncken ofte verbrant / eenighe waren gheladen met Coopmanschappen / om weder naer de West-Indien te keren / de voorsz. tydinghe wiert door den Secretaris van Staet van wegen den Protector aen het Parlement gecommuniceert / ende goetgevonden / dat aen den Generael Blaecke een Juweel van vyf hondert ponden sterlings soude vereert werden/ ende aen de Capiteynen die de tydinge bracht/ hondert gelijcke ponden / alle Nederlandtsche Schepen die ontrent de voorsz. Canarische Eylanden lagen / soo haest de Engelsche Vloot ghewaer wierden/ gaven haer onder zeyl 't Zeewaerts.

Een Engels Caper hadde opghebracht een Schip / de Morgensterre van Amsterdam, komende van St. Cruz, gheladen met waren / toekomende meest aen een Genueesch Koopman. De Schipper versocht den Resident van Genua, hem daer in te assisteren/ hy wilde niet/ ten ware men hem gaf een groote somme gelts, of een vierde part van de Koopmanschap, by den schipper als onverantwoordelijck sulcx wierdt gheexcuseert : dies oock de Resident hem toonde / en volchde de regel / *point d'argent point de suisse*, maer de Ambassadeur Nieupoort heeft daer in veel en goede devoyren gedaen/ gelijck dan ook sodane aenhalingen nu ende dan gheschiedende veel moeyelijckheyt gaf / daer uyt de Ambassadeur oorsaeck nam om t'elckens te recommanderen de vaststellingh van een Tractaet van Marine. De solemniteyt van de aenneming des Protectors sullende geschieden/ quam de Ridder Flemming Meester van de ceremonien by den Ambassadeur ende seyde dat de Commissarisen van het Parlement verstaen hebbende/ dat de Ambassadeur genegentheyt hadde om nevens den Heer Ambassadeur van Vranckrijck de voorsz. solemniteyt te sien/ sodanigen ordre hadden ghestelt / dat sy yeder een bequame plaets daer toe souden hebben. Hy antwoorde dat aen niemant eenige de minste kennisse hadden gegeven / dat hy soodanigen ghenegentheyt hadde/ veel min dat eenich versoeck tot dien eynde soude gedaen hebben/ maer als hy daer toe van wegen de Regeringe ware genodicht geweest/ dat niet soude hebben naergelaten soo solemnelen Actie by te woonen / daer op Antwoorden de ander dat hy ghelijckfaem het selve bescheyt van den Ambassadeur van Vranckrijck hadde bekomen/ ende dat hy met den selven was gheconvenieert / dat hy rapport soude doen/ ende dat hy (om de kortheyt des tijdts selfs niet konnende wederkeeren) sijn wedervaren aen dessels Secretaris soude bekent maecken / sulcx dat den voornoemde Ceremonie-Meester oock versocht / dat den Heer Nieupoort ten selven eynde mede yemandt van sijne Domestijcken aen hem soude willen senden/ het welcke ghedaen hebbende / seyde hy dat het Parlement seer hertelijck ende instantelijck versocht/ dat hy Heer Nieupoort de voorsz. Actie soude willen bywoonen/ met verclaringe dat het ten hoochsten aengenaem soude wesen/ het welcke den Ambassadeur van Vranckrijck aenghedient zijnde / heeft den selven hem met groote civiliteyt laten weten / dat hy sich daer soude laten vinden. Dienvolgende sijn beyden daer naer toe gereeden : Een weynich ter

zijden

…yden onder den selven Days van de Stoel
veele Arm-Stoelen/de eene aen de rechter|
van Vranckrijck / ende de andere voor de
specte van haer Ho. Mog. gestelt/ den Hee
de Ambassadeurs seer vrundelijcken / end
Spreecker in't midden van haer beyden /
wesende/ gingh hy sitten voor de Ambass
plaets vinden om in de voorsz. Stoelen te
gedecht tot dat hy weder opstont; ende sic
hy oock tusschen haer beyden tot aen het
der Ambassadeurs Carossen stonden/de b
de Lijf-Carosse van Sijne Hoocheyt.

Meerder particulariteyten sijn in het b
dach den negen en twintichsten Juny s'n
het scheyden op reces / wiert in het Parl
gelesen / daer meede sijne Hoocheyt versoc
werden ghecontinueert tot Donderdach
ghedaen wesende/ wiert geresolveert / da
mogen absenteren/ofte den dienst van het
den ses en twintichsten oude stijl/op de ver
Dat de poincten/ raeckende de gelt-midd
geringhe alleenlijck souden gheproponeert
souden mogen lesen de extentien van de Bi
gepasseert/ maer noch niet geconsenteert
Leden om spoediger de voorgeroerde poin
naer den Noen souden vergaderen / di
verdemael in het Parlement ghelesen end
maentlijcke Schattinge voor de tijt van
dertich duysent pont Sterlings over Eng
gen over Yerlant, als een provisionele sup
ende Vlooten van dese Republijcken/ en
men soude versoecken het consent van de
wiert oock de Acte / raeckende de nieuw
verdemael geleesen / ende oock goet ghevo
soude werden gepresenteert; s'daegs dae
re gedaen van de Acte/ raeckende den oph
ende daer op oock gheresolveert / dat het
socht werden : Voorts wierden eenige
formulier van Eedt te ontwerpen / de w
gedaen werden/ ende oock te dienen van
wat solemniteyten de tegenwoordige Re
teyt van het Parlement aen sijn Hoocheyt
dragen te werden/dat de selve Commissa
voorstellen hare consideratien/ raeckende
sijn Hoocheyt ende alle het geene sluyde

K

daen te werden/ achtervolgende de bewuste ootmoedige Petitie ende advys/ als mede de additionale petitie en advys. s'Woensdaechs hebben de gemelde Commissarisen daer af rapport gedaen/ en na eenige debatten is eyndelijck het voorsz. formulier geaggresteert/ als mede het formulier van den Eedt/ die ghedaen soude moeten werden door den Raedt alhier / als mede door de respective Raden in Schotlant en Yerlant, wyders sijn der verscheyden deliberatien gevallen/ rakende de beschryvinge van sodanige Personen/ als versocht souden werden door de naest by een komste van het Parlement/ om te bekleeden het ander huys van het Parlement/ volgens de voorgeroerde ootmoedige Petitie en advys, maer dat eenige Leden van het Parlement aen de Heer Protector hadden gecommuniceert 't voorgeroerde formulier van Eedt, en 't geene sy lieden verders hadden geoordeelt dienstich te wesen/ raeckende de voorsz. solemniteyt/ wiert daer op s' Woonsdaegs na middach geresolveert/ dat de groote Zael van Westmunster tot die solemniteyt soude werden geprepareert/ dat aen 't eynde op een verhevde plaets een Stoel van Staet en een Tafel onder een Days soude gestelt werden/ datter noch sitplaetsen souden gemaeckt worden voor de Leeden van het Parlement/ ende dat de Rechters van de respective Hoven van Justitie aen de rechterhant souden sitten/ ende den Lord Major ende Aldermans van Londen aen de slincker handt/ alle met hare roodtschaerlaecke Tabbaerden/ ende dat den Spreecker van het huys/ sijn Hoocheyt den Eedt soude afnemen/ daer na heeft het Parlement geresolveert/ dat soo haest als de solemnele inauguratien van den Heer Protector in voegen als vooren souden ghedaen wesen/ de Vergaderinge soude scheyden op reces/ om weder by den anderen te komen den twintichsten January des volgende Jaers/ ende dat den selven de gereede Bils aen den Heer Protector souden werden gepresenteert om dessels consent daer op te versoecken. Ter selver tijdt is de Protector tusschen twaelf ende een uyren nae Westmunster gevaren/ ende heeft alle Bils ofte Acten gheconsenteert/ ende is omtrent ten drie uyren naemiddach gekomen in de groote Zael van Westmunster voornoemt/ daer een bequame plaetse met bancken/ bekleedt met groen Laecken was gheprepareert voor de Leeden van het Parlement/ ende onder een Days stont een stoel van Staet, ende recht daer over een Taeffel daer den Spreecker aen sat/ die uyt den naem ende van wegen het Parlement syn Hoocheyt voordroech/ dat het Parlement van de drie Natien goet hadde gevonden/ om hem solemnelijck te bevestigen in 't Protectorschap van de selve Natien/ ende datse goet hadden ghevonden/ om hem te bekleeden met eene purpere Satynen Tabbaert, vol armynen, daer door beteeckenende/ dat de hooge Overigheyt niet altijt met de Wapenen moest omcingelt wesen/ maer bekleedt met een Tabbaert van gerechtigheyt. Ten tweeden, datse hem presenteerden eenen Bybel, behelsende de boecken van het Oude ende Nieuwe Testament/ daer in de beste regulen voor goede Regenten wierden gevonden. Ten derden, met het Swaerdt van Justitie; ende ten vierden, met een Scepter. Op alle vier welcke stucken/ hy verscheyde remarques hadde/ ende syne Oratie gheeyndicht hebbende/ bracht hy het formulier van Eedt voor/ lesende alle de periode daer af soo distinctelijck/ dat den Protector die konde nae seggen. Den Eedt behelsende dese Principale poincten/ Eerstelijck, dat hy waer

syn

sijn uyterste vermogen soude beschermen ende voortsetten de ware Gereformeerde Protestantsche Religie. Ten tweeden, hy alle ende yder van de Ingesetenen ende Onderdanen in hare vrydom ende gerechtigheyt soude conserveren. Ende ten derden, dat hy de selve na sijn beste wetenschap ende vermogen soude regeren/ volgens de Wetten van 't Landt. Den Eedt ghedaen hebbende/ wierdt hem den voorsz. Tabbaert aenghedaen/ het Rapier op de zijde gebonden/ ende een Scepter in de handt gegeven; den sleep wierde opgehouden door den Lord Cleapol, den Lord Robbertson, ende den Lord Rich, ende naer dat een Predicant/ genaemt Mr. Manton, een yverich ghebedt hadt ghedaen/ wierdt hy door een Herault, Protector gheproclameert / door Acte des Parlements. Ende het selve gedaen wesende/ reedt hy met statie nae Whitehal, het geschut van den Tour is tot meermalen los geschooten/ ende des avonts wert noch te Hove een Festin gehouden door de Heeren van den Raedt en de principaelste Officieren.

In 't laetst van Iulius wierdt de Lord Montagu ghesonden met twee a drie en twintich scheepen/ in plaets der Vloote van Blake, die korts daer na stierf.

In 't laetst van Augustus wierdt belofte van Huwelijck ghedaen tusschen des Soons Soon des Graven van Warwyck ende de Lady Francis, jonghste Dochter van de Protector.

De Ambassadeur Nieupoort deede voor en naer weder groote instantie tot het maecken van een Tractaet van Marine, ende tot intreckinghe van de onbehoorlijcke ende onnaduyrlijcke Acte van den negen en twintichsten October des Jaers een en vijftich, maer 't wilde niet in de man. Den Protector schickten in dese tijdt de Heer Meadouw als Resident in Dennemarcken, ghelijck Jepson aen Sweeden, ende wiert verklaert dat de Protector niet een schelling gesonden hadde ofte senden soude tot assistentie van d'een of d'ander/ maer beyde tot vreede vermanen.

Raeckende het Tractaet van Marine, waren in September in conferentie. Van desen Staet wierdt voorgeslagen/ dat de non-visitatie als een secreet articlel soude werden vast gestelt. De Engelsche seyden dat sulcks impracticabel was/ alsoo het de Collegien van de Admiraliteyt en de Capiteyns moesten weten; dat in den Oorloch die de Engelsche hadden tegen Spaengien / sy sonder visitarie niet konden zijn.

Aen den Ambassadeur wiert den een en twintichsten September toegestaen een keer herwaerts te mogen doen/ ende sich alhier voor den tijdt van twee maenden ofte daer omtrent te onthouden/ omme onder anderen nevens de Heeren van Beverninck ende Iongstal, sijne gewesene Collegien / sich by rapport te komen descharcheren van sijne extraordinaris Ambassade/ des dat hy voor sijn vertreck van daer alle yverighe serieuse ende efficacieuse devoiren hebbe aen te wenden/ ten eynde dat het bewuste Tractaet van Marine eenmael geperficieert ende voltrocken werden. De Heeren Gedeputeerde van de Provincie van Zeelandt/ begeerden de conversie van de voorsz. extraordinaris Ambassade in een ordinaris.

Den sesten October is verstaen dat de Heer Nieupoort tot noch toe ghewesen Extraordinaris Ambassadeur in Engelant van doen voortaen soude continueren

tinueren als ordinaris; dies wierden de Provintien versocht sich op de vergrootinge van 't Tractement van den selven Heer Nieupoort, als oock op de verhooginge van dat van de Ambassadeur Boreel, ten spoedichsten te willen verklaren de noodige depesches souden hem werden toegesonden/ soo wanneer als op de vergrootinge van sijn voorsz. Tractement souden sijn gedisponeert.

De Heer aenwesende Gedeputeerde van Zeelandt, heeft verklaert tot het gunt voorsz. is/ angelast te zijn. De aenwesende Gecommitteerden van Vrieslandt vinden de conversie van de extraordinaris Ambassade in een ordinaris Minister, t'eenemael dienstich/ soo om de mesnagie van 't Landt/ als om dat van wegen Engelandt hier niemant was; edoch belangende het Employ van den Heer Nieupoort insereerden haren last van den drie en twintichsten Juny sestienhondert vier en vijftich, dat de gemelde Heer Nieupoort voor alle dingen ghehouden was reeckenschap te gheven van de separate handelinge ende sonder kennisse van de ses Provintien in Engelandt/ omtrent het werck van de Seclusie gedaen.

In October Mardyck ende Bourbourch, nu Engels zijnde/ wierden uyt Engelandt allerhande nootdruft ghesch[i]ckt. Men nam seer qualijck het Houwelijck van den Hartoch van Buckengam met de eenichste Erf-Dochter van de Lord Fairfax; maer als die saeck in den Raedt quam/ hadde de Protector versocht/ men soude gedencken aen den dienst die Fairfax aen den Staet gedaen hadde.

Voor het vertreck van den Heer Ambassadeur quamen de Heeren Charles Whoseley, Stricklandt, ende Coll. Janes, den negenden November naermiddagh by hem gekomen/ ende hebben een wijtloopich discours gemaeckt/ raeckende de goede ende sincere intentie van de Engelsche om het meerghemelde Tractaet de Marine, tot een besluyt te brengen/ maer dat den Raedt hebbende sijn laetst ingediende geschrift gheexamineert/ bespeurden dat hy als noch insisteerden op sodanige pointen dat sy de selve niet konden inwilligen, ende verstaen hebbende dat haer Ho. Mog. hem hadden toegestaen een keer herwaerts te doen/ datse hoopten hy de redenen van hare zijde aen hare Ho. Mo. refereren/ ende van wederom komende/ sodanigen Instructie soude hebben dat men daer over finalijcken soude konnen over een komen. Hy repliceerden op het geene dat was gediscoureert in sulcker voegen/ dat sy niet konden ontkennen dat hy sinceerlijck hadde gehandelt/ ende dat hy in sijn voorgemelde geschrift/ redenen hadde geallegeert/ op de welcke geene solutien waren gegeven; daer by voegende/ dat sijne Commissie soo haest hy tot haer Ho. Mog. soude zijn weder gekeert/ ende rapport hebben gedaen/ datelijck soude cesseren/ ende datter een nieuw werck af soude moeten gemaeckt worden/ dat hy hadde gehoopt dat men eyndelijck aen hare zijde de reden plaetse soude hebben gegeven: doch als het soo niet konde wesen/ dat hy hoopte dat het haer niet soude verdrieten te besorgen dat hy audientie by den Heer Protector soude mogen hebben om sijn afscheyt te nemen/ daer op veel redenen met den andren gewisselt hebbende/ seyden datse nader rapport souden doen aen den Protector en Raet.

In 't laetst van November quam de Ambassadeur hier/ ende dede rapport den sevenden December, daer over hy wiert bedanckt.

Den

Den Heer Slefer Resident van den Keur-Vorst van Brandenburch, is in 't begin van dese weeck alhier door eenige Sergeanten ofte Bailifs gearresteert/ ende seer leelijck door de selve ghetracteert gheweest / maer nae dat den Raedt daer van was verwitticht gheweest / hebben sy hem van 't Arrest ontslagen/ ende den Sergeanten by den kop laten vatten / ende nae Lambet doen brengen/ als mede de Crediteuren die den voornoemde Resident hadden doen arresteren/ in verseeckeringe genomen/ die door eenige Boden werden bewaert.

De Generael Reinolts, Coll. White, met veel Officieren onlangs na Mardycke ghetogen / embarqueerden haer in een Pinck om weder naer Doever te gaen/ wel veerstich sterck ; maer men heeft noyt gehoort waerse sijn gebleven/ sijnde soo 't schijnt door storm omgheslagen / een koffer quam aen strant/ daer uyt men merckte datse moesten gebleven zijn.

Met het begin van Ianuarius quam de Sweetsche Resident Appelboom wenschen een geluckzalich Nieu-Iaer. Edoch te ghelijck klagen over de roveryen der *Dansickers* in de Oost-Zee, selfs in 't aensien van deses Staets Vloote, gepleecht, specialijck over het gevangen nemen ende houden, van den Graef van *Koningsmarck*, oock van den Secretaris *Courtin*, item 't nemen van de bagage des Graefs van *Slippenbach*. Dat haer Ho. Mog. aen de Stadt hadden overgelaten een merckelijck aental Soldaten, sijn Koninck alle afbreuck soo binnen als buyten de Stadt doende, dat sulcx alles weynich over een quam met de vrientschap die haer Ho. Mog. soo door 't vernieuwen van de Alliancie als andersints door haer Ambassadeurs betuycht hadden, versocht dat haer Ho. Mog. geliefde die van *Dansick* te disponeren tot redresse van sulcx alles. Alle dusdanige klachten van tijdt tot tijdt gheschiedende/ werden ghestelt in handen van Commissarisen. Over de Militie van desen Staet aldaer wiert tot hooft van wegen haer Ho. Mog. ghestelt de Quartier-Meester Generael Perceval met last dat hy ende de andere Officieren ghelijcken ende geen anderen Eedt souden doen/ als den Eedt die by de Soldaten was gedaen. Die van Zeelandt drongen tot revocatie van de selve Militie/ Vrieslandt hadde noeyt 't verblijf der selver Militie aldaer willen toestaen. Aen de Ambassadeurs in Pruyssen is geschreven aen de Regeringe van de voornoemde Stadt te ghemoet te voeren / dat haer Ho. Mog. naer examinatie van het bewuste Instrument van Ratificatie / gheremarqueert hadden de notable veranderingen daer by in de Acte van stipulatie gemaeckt/ met bijvoeginge dat haer Ho. Mog. oordeelden sulcx met de nature ende vereyste forme van Ratificatie t'eenemael strijdich te wesen / ende dat sy de gemelde Regeringe derhalven souden versoecken / als noch een behoorlijck Instrument van Ratificatie op de meergheroerde Acte naer stijle/ ende sonder eenige veranderinge uyt te brengen/ edoch in cas geene apparentie mochte wesen/ dat de selve Regieringe daer toe soude konnen werden gedisponeert / dat sy Heeren Ambassadeurs als dan met de selve in communicatie souden treden ende convenieren/ over 't noodwendich redres van het voorgeroerde Instrument van ratificatie / omme 't selve soo naer doenlijck/ aen de voorsz. Acte van stipulatie ghelijckformich te maecken / immers ende in allen gevalle/ dat daer uyt mochte werden ghelicht de periode luydende als volcht/ *nimirum aequaliter cum aliis exteris, aut propriis incolis, ita ut non teneantur plus oneris*

 forro

f rre quam quod istis, imponetur, ofte dat in plaetse van de selve periode, als een nieuwe sin ende niet konde dependent van de voorgaende text / ghesustineert wierde / eene belofte van dat de Ingesetenen ofte subjecten van desen Staet / die haer jegenwoordich binnen de voorsz. Stadt onthielden / ofte hier naermael souden komen te onthouden / in de schattingen / contributien / impositien / ofte andere diergelijcke lasten tot de Commercie geene relatie hebbende, mede niet hooger als de eygen Ingesetenen beswaert souden worden / maer in geen van beyden deerst konnen getreden worden by die van de Stadt.

De Ambassadeurs deden oock devoir by den Koninck tot bevorderingh van de selve ratificatie / want het sijn Resident de Bye mede hadde onderteeckent / hy seyde te sullen spreecken met sijne Raden / maer de Stadt Dansich ginck dat aen / ende sonder haer dorst de Koninck niet doen in desen tijdt / of in die dingen.

Ende alsoo de Koninck van Denemarck sich seer opende / tot rupture tegen Sweeden, soo wiert hier gecontinueert in 't retarderen van de ratificatie van 't Elbingsche Tractaet door elucidatien. Die van Vrieslandt hebben 't selve den seventienden Feb. uary geratificeert sonder elucidatie, edoch alsoo dat daer door niet mocht worde ghepræjudiceert het Tractaet van guarantie met Denemarck ghemaeckt den sestienden Augusty des verleden Jaers. Die van Zeelant ratificeerden het Tractaet van Elbingh, ende niet te min approbeerden oock de pointen van elucidatie.

De selve pointen raeckten meest de belastingen der schepen / de inclusie der Stadt Dansich, afschaffing van de Pick ende Teer Compagnie / &c. den vier en twintichsten wiert aen de Ambassadeurs gesonden een concept acte tot elucidatie, edoch alsoo dat de Ratificatie noch soude blyven in suspenso. Men versocht den Heer van Slingelandt uyt de Ambassade / met permissie te huys gekomen / sich weder derwaerts te begeben / 't welck nochtans om sijn andere occupatien niet is geschiet.

Van de reyse der Heeren de Hubert ende Isbrants tot den Chur-Vorst is hier voor ghesproocken. Aen den selven seyde hy het eenichste middel tot een vaste Vreede te zijn / het obtineren van de souverayniteyt van het Vorstelijck Pruyssen ende van 't Stift Ermelandt voor hem, om volgende redenen.

Dat de dependentie der Landen ende Havenen van Pruyssen van de Coninck ende het Rijck van Polen, met sich sleepte een onvermydelijck engagement in alle de interessen / onrusten / troublen ende Oorloge het Coninckrijck Polen overkomende / ende dat oock om die oorsaecke hy in den tegenwoordigen [illegible] Oorloge ingewickelt was.

Dat dese swaricheden en becommeringen in het toe-komende noch meer waren te apprehenderen / overmidts den Coninck van Polen sonder Erfgenaem was die aen de successie van de Croone soude konnen pretenderen / ende daerom ongetwijffelt by d'eene of d'ander machtich Potentaet buyten Polen / soude worden geacquireert / 't sy van door den Groot-Vorst van Moscovien, ofte yemant uyt den Huyse van Oostenrijck, daer van alreeds de beginselen en apparentien genoechsaem door de Werelt bekent waren / en lichtelijck was

is

te voordelen wat veranderinge sijn Landen en Havenen van Pruyssen/ van tijt tot tijt souden onderworpen wesen.

Dat sijn Keur-Vorstelijcke Doorl. by den tegenwoordigen staet van Polen/ al wierde de selve schoon in een Vrede gebracht/ sijne securiteyt noch seeckerheyt/ niet soude kunnen vinden/ maer altoos onderworpen blyven/ dat sijn Hartochdom Pruyssen onder veele pretexten/ ja selfs onder die van de Iustitie, in haer rust en vryheyt soude worden geturbeert/ overvallen/ en soo eyndelijck uyt sijn handen ghewrongen/ en dat sulcks te meer en te gewisser was te vreesen/ om den haet die de Polen niet alleene betoonden tegens de Evangelise Religie, maer om datse oock hadden voorgenomen de selve geheelijck uyt te roeyen ende te extirperen/ en dat sulcks albereyts sijn wreede ende bloedige Executie hadde gehadt/ ende daer mede soo verre was gekomen/ datter tegenwoordich in gansch Polen geene Evangelische Kercken meer overich souden zijn.

Dat oock de offensie die by de Polen was opgenomen over de Wapenen die sijne Keur-Vorstel. Doorl. genootdruckt was geweest in de handt te nemen/ noyt soude werden vergeten/ maer by alle occasie haer daer over souden willen wreecken/ met de ruyne van het Ducale Pruyssen/ en het selve gheheelijck onder haer geweldt ende heerschappye te krygen. Uyt welcke consideratien/ hoe seer alle Princen ende Potentaten van de Evangelische Religie en de vryheyt van de Commercie en Navigatie haer lieten ter herten gaen/ souden werden gheinteresseert ende onvermydelijck benadeelt/ want dat daer door de Evangelische even als in andere quartieren souden moeten smaecken de bittere ende wreede vervolginge van de Poolsche Geestelijckheyt/ ende de Commercie ende Navigatie eene onghereguleerden begeerlijckheyt van andere onderworpen wesen.

Aengaende de cooperatie/ om den Coninck van Sweeden krachtich te disponeren tot restitutie van 't Koninckrijck Pruyssen/ daer toe kondense den Keur-Vorst niet brengen/ als zijnde seer nauw aen Sweeden verbonden.

In 't begin van Ianuarius trock de Koninck van Sweeden met sijn gantsche Leger op/ om het Poolsche leggende voor Dansich, te bevechten/ maer dese vonden niet goet een slach te wagen/ dies sich de Ruyterie belbewaerts in begaf/ de Infanterye retireerde tot onder 't Canon van Dansich. De Sweetsche vonden haer den sesten by Stiblaw ende in 't Dansicher Weerder. Steenbock met de Avontgarde aen Cassubische zyde/ in alles waren sterck ontrent veertien a vyftien duysent man.

De Fransche Ambassadeur de l'Ombres in sijn Negotiatie voortvarende quam rapporteren tot Dansich, dat de Koning van Sweden begeerde: Eerstelijck, niet als ghesamentlijck met Brandenborgh te tracteren; Ten tweeden, paspoorten oock voor die van Ragotsky ende Chimelinsky; Ten derden, dat de paspoorten voor Poolsche Commissarisen souden moeten sijn ghedecreteert op den Rijcxdag. Men verseeckerde dat Ragotsky met veertih duysent man in Polen quam. De Sweetsche spraecken oock dat haer Koninck schicke sijne Gesanten aen den Turck, ende Tartar, met macht om te handelen ende te sluyten/ maer dese drie poincten was meest wint.

In de volgende dagen liet de Koninck van Sweeden by 't Hook sincken

eenige

eenighe Canen met steenen ende sant/ om de Weyssel te divertceren/ ende aen Dansich onnut te maecken/ de Syndicus Fabritius quam van wegen de Magistraet aen den Heer van Maeldam seggen/ hoewel dat dessepn niet wel apparentie hadde/ dat echter onghesiene dingen konden gheschieden/ ende dat desen Staet in dat kas by de opene Commercie seer was gheinteresseert/ hy schreef 't over/ ende kreegh last om den Koninck sulck dessepn af te raden. De Koninck hadde daer op geseyt/ soo hy stil sat en niet en dede tot afbreuck van Dansich, of dan Dansich oock soude stil staen van haer hostiliteyten tegen hem? hy hadde doen alrede tien Canen daer laten sincken/ ende meende het wel uyt te voeren/ liet oock korts daer na doorsteecken den Weysseldam, om het Dansicker Werder te inunderen. Den ses en twintichsten namen die van de Stadt de Schans Grebyn stormenderhandt in/ doodtslaende het guarnisoen vyftich a festich man sterck. In dien tijdt quam de Heer Isola Keyserlijcke Minister tot Dansich versoeckende Ratificatie van een Tractaet dat Poolen met den Keyser hadde gemaeckt.

De Koninck van Sweeden ende Chur-Vorst spraecken elckander in 't Stedeken Hollandt, men sloech voor het Stedeken Brunsberg, in Ermelandt tot de Vredehandel/ om met Staten guarnisoen te besetten.

Charnitsky quam den sevenden February schielijck met hondert paerden in Dansick, latende sijn gros anderhalf mijl van de Stadt/ was in vier dagen van Lowijcks ghekomen/ sijnde veertich mijl. De Koninck toogh den tienden met hem/ latende tot Dansich den Bisschop van Ermelandt ende de Castelepn Gildestern, s'daegs te vooren hadden soo wel de Fransche als Nederlantsche Ambassadeurs audientie/ hem verhalende wat met Sweeden ende Brandenborgh hadden gedaen. Hy verklaerde wel te sullen renuncieren sijn erfrecht tot de Croon ende 't Rijck Sweeden, ende sijn Patrimoniale goederen aldaer gelegen/ ende sich te onthouden van den selven titul in allen ghelegentheyt ten regarde van de Coninck van Sweeden/ maer alleenlijck die sich te sullen blyven affscriberen by andere Coningen/ Vorsten ende Potentaten/ in allen Acten/ Brieven ende diergelijcke/ aengaende de Wapenen die te sullen blyven voeren/ als afkomstich uyt de Coninckliicke familie van Sweeden. Doch soo echter daer over mocht worden ghedifficulteert/ de Vreede hier aen niet soude willen ghebonden hebben. Wyders dat hy ende de Republijcke berept waren te renuncieren op het Hartochdom van Lijflandt, ende ongedisputeert te laten aen den Coninck van Sweeden/ die Steden/ plaetsen ende Landen die Sweeden aldaer voor desen Oorlogh hadde beseten/ ingevolge van het bekende Tractaet van den Jare vyf en dertich tot Stompsdorp gesloten/ ende dat soo hy ten respecte van die besittinghe in 't ghemelte Hartochdom als den Coninck van Sweeden nopende de sijne/ yder soude voeren de naem ende qualiteyt van Hertoch van Lijflandt.

Dat hier tegens den Coninck van Sweeden rondelijck verklaren wilde wat hy van sijne zyde tot het bevorderen van de Vreede soude doen/ ende dat sijn Majest. ende de Republijcke van Poolen klaerlijck ende openhertich willen bekent maecken/ dat ingevalle de Coninck van Sweeden niet resolveerde te restitueeren alle 't geene hy by desen Oorlogh soo in Poolen als Pruyssen hadde

hadde met de wapenen geconquesteert sonder eenige reserve van schade ofte interesse / of andere pretensie / soo als mochte wesen/ hy ende de Republijcke van Polen tot geen Vreede haer anders souden inlaten.

Vorders aenlangende de interessen van de Keur-Vorst van Brandenborch dat hy genegen was een amnestie van alle 't geene gheduyrende desen Oorloch was voorgevallen/ toe te staen.

Van de vryheyt van 't passeren der Posten / hadden oock vermaen gedaen/ seyde daer op ordre te sullen stellen.

De Quartier-Meester Generael Percheval, Hooft van de Nederlandtsche Militie in Dansick, viel Dinghsdach den dertienden deser sieck van een heete koortse / ende stierf op Maendach den negentienden; hy / ghelijck sijn Vader (voor Schenckeschans ghebleven) hadden als Ingenieurs/ Capiteyns/ ende Quartier-Meester Generael/ het Landt lange jaren gedient / al van de eerste belegheringe van Oldenzeel af; voor den Bos ontfingh twee swaere wonden/ wierdt oock voor Maestricht tweemael gewont/ voor Breda wierdt soo swaerlijck gequetst dat hy eens drie uyren voor doodt lach/ hem wierdt eene seer eerlijcke begraeffenis aengehedaen: ende noch naer sijn doodt heeft de Stadt haer danckbaerheyt door een honorabel present aen de Erfgenamen getoont.

Van de elucidatien op het Elbings Tractaet den Ambassadeurs overgesonden / is hier voor ghesept. Als sy tot Marienburch die voorbrachten/ seyde de Koninck seer beleefdelijck: Alreede getoont te hebben sijne genegentheyt om tot het welvaren van desen Staet ende aenqueeckinge van de Commercie ende Navigatie te sullen doen alles wat in reedelijckheyt van hem konde werden ghevordert, oock tot prestatie van de rechten sin van dat Tractaet; maer dat volgens ordre ende gebruyck eerst oock dat Tractaet moest worden gheratificeert, niet fatsoenlijck te zijn nieuwe saecken voort te brengen om te behandelen, voor dat het alreede ghehandelde was in effect ghestelt, dat men anders oock soude twijffelen of de te maecken Elucidatien, niet daer nae in plaets van Ratificatie, weder met nieuwe elucidatien souden werden geeludeert.

De Ambassadeurs seyden dat de Elucidatien niet moesten worden aenghesien als geheel nieuwe; maer als soodanige daer over alreede in 't voornoemde Elbingse Tractaet was ghehandelt / ende nu alleen maer souden dienen om den rechten sin van den text / ende de eygentlijcke meeninghe duydelijck uyt te drucken/ ende voor te komen alle misduydingen/ dat wel haer Ho. Mog. voor als noch over de Ratificatie van 't meer gemelde Elbingse Tractaet niet finalijck en hadden geresolveert/ doch dat den tijdt op de welcke de selve ten wederzijden moeste werden uytghebracht/ noch niet lange en was ghepasseert / ende dat de deliberatien in den Staet van haer Ho. Mog. in saecken van die importantie wel gewoon waren wat langsaem te gaen / doch dat sy geensints en twijffelden / als dese voorgehoude ende versochte poincten van illucidatie souden sijn geadjusteert/ of haer Ho. Mog. souden als dan het voornoemde Tractaet te samen met die voornoemde pointen na behooren ratificeeren.

De Koninck bleef by sijne meyninge dat de ordre ende reden eysten / dat het Tractaet / dat volkomentlijck was gheadjusteert ende ghesloten/ eerst moeste werden gheratificeert/ ende datmen als dan soude konnen procederen/ om het

gheftipuleerde ter executie te leggen / ende over den sin ende meeninghe van dien / eenighe illucidatie te maecken / soo sulcx mochte bevonden werden nodich te wesen / ende remarqueerde hy wyders / als mede de Heeren Gustaf Bent. Oxenstierna, den President Berenclauw, ende Secretaris van Staet Cojer, in een conferentie met haer gehouden / dat onder de poincten van illucidatie / die sy hadden gheproponeert / oock mentie gemaeckt wierde van de Pick ende Teer Compagnie in Sweeden / ende dat 't een point was geheel buyten het voornoemde Tractaet / ende met het selve geene gemeenschap en hadde / ja selfs van de zijde van haer Ho. Mog. in Negotiatie noyt was voorgebracht ende daerom des te vreemder ende tegens alle reden ende practijck was / dat men onder anderen de bewuste ratificatie / na het uytmaecken van sodanigen point wilde doen wachten / ende daer aen gelijck als accrocheren / ende komende wyders tot de voorsz. Pick ende Teer Compagnie ten principalen / hebben so wel de Koning als de geseyde Commissarisen haer daer over seer hart [illegible]tendeert / ende geseyt dat het Octroy tot erectie van de voornoemde Compagnie niet by surreptive noch obreptive middelen en was gheimpetreert / maer ten tijde van de Coninginne Christina met rype deliberatie van ende ingestelt om die waren ende soorten van Coopmanschappen in Sweeden te beneficieren / ende op eenen beteren voet te brengen / ende dat daer in gevolcht was het exempel van alle Staten ende Republijcken / die door alle wegen ende middelen de Negotie van haer eygen Landt ende de ghewassen aldaer vallende / trachten te verbeteren ende aen te queecken / ende dat het selve oock geensints strydich was tegens het principale hooft ende oochmerck van de Tractaten in de Jaren veertich ende vyfen veertich ende nu laestelijck tot Elbingh gesloten / hebbende het eerste tot syn voornaemste hooft ende oochmerck bevorens de defensie van wederzijts Coninckrijcken / Provincien ende Onderdanen / de bescherminge van de seeckerheyt ende vryheyt der Navigatie ende Commercie in beyde de Oost ende Noort-Zeen tegens die geen die de voornoemde Navigatie ende Commercie in de voornoemde Oost ende Noort-Zeen tegens het recht der volckeren / aengenome costuymen ende geobtineerde privilegien souden troubleren / belasten ende beswaren / ende dat het andere van den Jare vijf en veertich een naerder verbintenisse was / ende door [illegible] tijdt van jaren geextendeert / ter occasie de Koninck dat van Dennemarcken, eenigen tijdt te vooren wederzijdts Onderdanen tegens het rechte der Volckeren ende ghemaeckte Verbonden hadden geturbeert ende beswaert. Dat de voornoemde Compag. niet en streckte als de Ambassadeurs wel hadden voorgegeven / tot incommoditeyt / leste / ende beswaernisse van de Onderdanen van haer Ho. Mog. dewyle de selve van die Waren / meer als andere Natien ordinaerlijck waren bedient / ende daer van gelijck als den stapel in Nederlandt wierde gehouden / en of schoon dese Compagnie ware vernietichte / dat doch niemandt van buyten geoorloft soude zijn / noch oyt was geweest / de voornoemde Waren van Pick ende Teer uyt de eerste handt te koopen / als strijdich tegens de bekende Rechten / Costumen ende Privilegien van de vallende plaetsen ende Stapel-Steden / onder het ghebiedt van Sweeden ghehoorende / ende dat het derhalven de Negocianten niet veel en soude konnen verschelen / dewijle sy die

waren

voornoemde Waren/ uyt de eerste handt niet en konden ophoopen/ offe van de selve uyt de tweede handt van die van de voornoemde Compagnie/ of wel van andere Kooplieden afhaelden. Ende voor soo veel aengingh dat het Pick ende Teer tegenwoordich op hooger prijs wierde ghehouden als de selve voor de erectie van de voornoemde Compagnie was gheweest / ghelijck de Ambassadeurs hadden vertoont / dat sulcks wel waer was ; maer niet en wierde veroorsaeckt / om dat de voornoemde Compagnie in haer macht hadde de voornoemde Waren op soo hoogen prijs te brengen als sy souden goet vinden/ alsoo niet alleen de andere quartieren van Sweeden buyten het districkt van de voornoemde Compagnie ; maer oock Noorwegen, Pomeren, Pruyssen, Courlant, ende andere een goede quantiteyt Pick ende Teer jaerlijcks uytleverden/ ende daer nevens geobligeert wierden/ voet ende merckt te houden; maer dat het alleene was toegekomen / om dat de voornoemde Compagnie door haer neerstigheyt ende industrie in 't branden ende toe-maecken van die Waren/ de selve hadde weten te verbeteren ende melioreren / sulcks dat die nu alle andere in deucht quamen te prevaleeren/ daerse te vooren voor de slechte ende geringste wierden geestimeert.

Dat die meergemelde Compagnie niet en streckte tot excessive schade/ verarminghe ende vexatie van de Onderdanen ende Ingesetenen van Sweeden, maer veel eer tot haer groot voordeel ende commoditeyt/ alsoo een yegelijck die sich bemoeyde met Pick ende Teer in de Walden ende Bosschen te bereyden/ en uyt te branden/ altoos seeckeren staet ende gissinge konden maecken van die tot een vasten en gewissen prijs te leveren en quijt te worden / hoe groote quantiteyt oock soude mogen wesen / overmits de voornoemde Compagnie gehouden en geobligeert was/ die van een yegelijck ten gestelden prijse aen te nemen.

De Ambassadeurs hebben hier tegens wederom geseyt ende ghesustineert dat het voorstellen van de Pick ende Teer Compagnie niet en was buyten het Tractaet van Elbing, maer daer in implicite begrepen/ onder de clausule ende periode / sprekende van de gheprivilegeerde Compagnien ende Persoonen, ende om den Coninck te meer tot de vernietinge ende cassatie van het meergeseyde Pick ende Teer Compagnie te bewegen / hebben verhaelt dat van Denemarcken op de ernstige instantie van haer Ho. Mog. seecker Zout Compagnie door Coninckliicke Privilegien ende Octroyen nu onlangs opgherecht/ hadde gecasseert/ ende dat oock by experientie wierde bevonden/ dat de Commercie ende Navigatie noyt beter wierden aenghequeeckt noch floreerde als daer de selve aen een yder vry ende onbedwongen wierde toeghelaten / hier op wierde van de zijde van Sweeden geantwoort/ dat het point van de Pick ende Teer Compagnie in de voorgeroerde clausule ende Periode van het Elbingsche Tractaet / niet implicite konde vervat wesen / om dat van de gheprivilegeerde Societeyten ende persoonen aldaer wierde gesprocken/ hoe die souden moeten geconsidereert werden/ ten regarde van de gestipuleerde egualiteyt van lasten, ende dat sy het voornoemde poinct van de Pick ende Teer Compagnie niet voor en brachten om te klagen / dat de selve te veel immuniteyt in Tollen ende Lasten quam te genieten/ ende dat daer van in 't meer geseyde Tractaet noyt en was gedacht.

Ende voor soo veel aenlanghde de voorsz. Sout Compagnie, dat die in verscheyde respecten seer veel verscheelde van Pick ende Teer, alsoo Sout geen gewas en was van Dennemarcken, maer van buyten uyt andere Landen ende meest door schepen ende Negotiatien van haer Ho. Mog. gebiedt aldaer wierde ingebracht / die buyten twijffel door dese nieuwe opgerechte ende gheprivilegeerde Sout Compagnie, ende nevens der selver scheepen geen voet en gelijckheyt souden hebben konnen houden / dat sulcken ofte diergelijcke gief door de Pick ende Teer Compagnie aen de scheepsvaert van de Vereenichde Nederlanden niet en wierden ghegheven / alsoo een yeder bekendt was dat die Waren meest door Nederlantsche scheepen wierden afgehaelt ende vervoert / ende seyde de Koninck nochmael / als mede de Heeren des selfs Commissarisen / datter niet reedelijcker was / als dat men trachte de eygen Gewassen van sijn Landt ende de Negotie daer uyt ontstaende / door bequame Reglementen ende ordres te beneficieeren / ende meer ende meer aen te queecken / ende noemde verscheyde exempelen van andere Landen ende Koninckrijcken / ende dat die al vry wat verder ginge / ende roerde specialijck aen de Monopolie der Oost-Indische Compagnie in de Nagelen, Noten, ende Foulie, ende als de Ambassadeurs daer op aenstonts seyden / datter selve een Negotie was buyten Europa, ende verre buyten de Limiten van de Tractaten: Soo wierden daer op gheantwoordt / dat sulcks wel waer was / maer dat de exercitie van de voornoemde Monopolie in Nederlant geschiede / ende dat andere Landen daer door wel ghewaer wierden / hoe dier sy de voornoemde Waren moesten betalen / ende uyt de handen van de voornoemde Oost-Indische Compagnie afhalen / dat sulcks niet soude wesen ingevalle de selve gheobligeert was die ghewassen uyt Indien krygende / aen de meest-biedende uyt te verkoopen / sonder de selve in soo groote quantiteyt by haer te houden / ende den prijs daer van na haer goetduncken / soo hooch te stellen ende te laten steygeren als sy begeeren: Dat oock by haer Ho. Mog. was verboden geen grof Sout naer de Spaensche Nederlanden uyt haer gebiedt te vervoeren / om daer mede het rafineren ende het toe-bereyden van het Wit-Sout in Hollandt ende in Zeelandt te benificieren ende aen te queecken / wisten oock verscheyde exempelen van particuliere Octroyen ende exemptie die d'een boven d'ander ghenoot te verhalen / ende dat selfs de Steden in Nederlandt diergelijcke als boven verhaelt is / practiseerden ende tegens den anderen observeerden: Ende informeerden haer wijders / dat het Pick ende Teer in Sweeden, in grooten ghedeelte uyt des Konincks ende des Rijcks eygen Bosschen wierden ghebrandt / ende toe-gemaecht / ende gelijck een yeder particulier pretendeert over het sijne nae sijn meesten oirbooir ende eygen gevallen te disponeeren / den Koninck ende het Rijck daer toe geen minder oorsaeck ende rechten hadden. Ende spreeckende wederomme van de boven ghenoemde Sout Compagnie, seyde noch ghehoort te hebben dat Dennemarcken ter instantie van haer Hooch Mogende die hadde vernieticht, dat het selve ongetwijffelt uyt sonderlinghe oorsaecke ende insichten moeste sijn gheschiedt: noch niet en wiste hoe verre de Koninck van Dennemarcken daer toe aen haer Hooch Mog. was geobligeert ende verbonden ghewees / ende op wat maniere ende voet sijne ghegeven Privilegien ende

Octroyen.

Octroyen heeft inghetrocken ende vernietight / doch soo veel hem aengingh seyde de Koninck van Sweeden, verbonden te zijn alle de gegevene Privilegien ende Octroyen in Sweeden te onderhouden ende te mainteneren / volgens den Eedt ende beloste in 't aenvaerden van sijn Croon / daer toe specialijck gedaen / ende noch naederhandt een dagh voor sijn vertreck uyt Stockholm naer dese Quartieren / met sijn Koninckliicke woordt / particulierlijck hadde belooft ende toe-geseyt de Compagnie van Pick ende Teer by hare geobtineerde Privilegien ende Octroyen te sullen laten verblyven / ende dat ooch sijne voornoemde Hooft-Stadt van Stockholm, daer by besonderlijck was gheinteresseert / ende veele van sijn Onderdanen die in de voornoemde Compagnie hare gelden ende Capitalen hadden ingeleght / ende by nae op soo een voet / als in de Oost ende West-Indische Compagnie in den Staet van haer Ho. Mog. was geschiedt / ende dat albereydts de Actien van veele al vorder als in de vijfde of seste handt waren gekomen / ende ooch met winst ende hooger als het origineel Capitael wierden geestimeert ende verkocht: Ende besloot de Koninck / ende seyde / vastelijck te vertrouwen dat men hem niet soude willen voorhouden / noch vergen / sijn eygen handt / zegel ende woordt te casseren; ende betoonde de Koninck hier in sodanigen ernst / dat sy geene de minste apparentie en konden sien om de vernietinge van de voornoemde Pick ende Teer-Compagnie te sullen komen uytwercken. Naderhant antwoorde de Koninck op het point van illucidatie, raeckende de inclusie van de Stadt Danfick, seggende de selve alleen op de ernstige instantie van haer Ho. Mog. te hebben gheaccordeert, ende daer mede noyt andere prestatie van hare zijde hadde verwacht noch verstaen als de geene die op een cessatie van hostiliteyt noodtsaeckelijck moeste volgen / ende ooch wel wiste de distingueren tusschen eene vrientschap ende correspondentie, die daer uyt vloeyde / ende een communicatie van handel ende wandel tusschen weder-zijdts Onderdanen ende Inghesetenen / ende tusschen een vriendtschap die onder Bondtghenooten ende Geconfœdereerde moeste werden gheobserveert ende dat dese cavillatien by de voornoemde Stadt alleene waren bedacht / ende voortghebracht / om haer refus ende niet aennemen van de inclusie eenich couleur te geven / ende dat des niet tegenstaende de Koninck wel bemerckte / dat haer Hooch Mogende haer gunste ende ghenegentheyt ten besten van de meer geseyde Stadt / al noch geliefde te continueren / doch gaf in bedenckinge / of het met zijn ende met haer Hooch Mog. respeckt ende reputatie over een quam / wederom op nieuws van de inclusie van de geseyde Stadt te handelen / die de selve nu tot tweemalen hadden gherefuseert / ende die hem sedert den tijdt van de inclusie met soo veel schimp ende wederweerdigheydt hadden bejegent / ende wel hadden verwacht dat haer Hooch Mog. daer omtrent eenige ordre souden hebben ghestelt / ende verhaelde weder de proceduren van die voornoemde Stadt / tot turbatie van de vrye Navigatie op de Oost-Zee, in 't opbrengen van de goederen van den Grave van Slippenbagh, en den persoon van den Generael Coningsmarck, geduyrende den tijdt dat haer Ho. Mo. Vloote aldaer op de Rede was / en de fameuse schriften / die sy tot leste van sijn Coninckl. persoon doorgaens in haer gebiedt toelieten / ende dat sy in dese hare raetslagingen ende andere ondernemingé / de Militie van haer Ho. Mog.

ende haer comportementen voor een groot schrunsel ende advantage hadden weten te ghebruycken / ende repeteerde 't geene uyt sijn naem haer daer over van tijdt tot tijdt was voorgehouden/ ende versocht dat sy haer Ho. Mog. alle 't selve andermael souden willen indachtich maecken : Ende seyde wijders/ dat de voornoemde Stadt met de welcke sy nevens hare Ho. Mog. het wel ende ten besten hadde voorghehadt hem tot hier toe hadde gheneglieert / ende door hare procedupren genecessiteert om te resolveren tot die extremiteyt van met diversie van de Weyssel-stroom het soo verre te brengen / dat den interest de welcke hare Ho. Mog. in de voornoemde Stadt stelde/ lichtelijck soude komen te cesseren/ ende oock toonen soude dat hy de selve wel konde missen / ende evenwel sijne geoccupeerde plaetsen in Pruyssen met de Commercie ende Negotie op de Reviere de Weyssel voor sijne ende andere Natien weten te benefi- cieren.

Daer is oock swarigheyt gemaeckt over het vast-stellen van de Lijste van den Jare veertich, de Koninckliche meenden men behoorde te nemen de Lijste van den Jare ses en veertich, dat die veel pertinenter was/ ende niet seer van d'ander verscheelde/ ende dat men daer mede sich behoorde te contenteren / om dat het Tractaet van Elbing den Koninck niet verbondt om particulierlijck de Lijste van 't Jaer veertich aen te nemen, maer dat aldaer een latitude van jaren was gestipuleert/ die selfs ging boven den Jare ses en veertich.

Raeckende de inclusie, hebben die van Danfick door den Syndicus Fabritius selfs wederom te kennen gegeven haer tot het aennemen van dien/ niet te kon- nen resolveren / om dat haer Koninck met alleen ernst sich daer tegen hadde gestelt.

In dese tijdt wiert al noch seer gesproocken van den intocht van Ragotsky. Tot Brunsberg wiert een Correspondent van haer Ho. Mog. Jacob Ruysch, door den Graef van Dona aengehouden / hoewel hy hadde een Acte ad omnes populos, doch op instantie van de Heeren Ambassadeurs los gelaten.

Alhier heeft den Koninck door den Resident Appelboom den twaelfden Maert weder laten urgeren de uytwisselingh van de Ratificatien; dat oock de Stadt Danfick mocht worden gheobligeert tot aenneminghe van de inclusie/ volgens Tractaet van Elbing, of andersints dat haer Ho. Mog. geliefde aen den Koninck te doen de beloofde assistentie/ als geaggreffeert door de gene die door intervendie van hare Ho. Mog. wierden gestelt in volkomen rust en ver- seeckertheyt onder der selver guarantie ende bescherminge / gelijck oock onder die van Dennemarcken. Welcke inclusie indien de selve Stadt niet geliefde aen te nemen/maer alle moghelijcke vyandtschap en afbreuck continueerde te doen aen Sweeden. Soo wiert vertrout haer Ho. Mog. souden onbillick oock tegen de natuyr van de ghemaeckte / soo oude als nieuwe Tractaten/ ghelijck oock tegen de welhergebrachte oude vriendtschap en correspondentie achten ende bevinden/ de continuatie van de Troupen van desen Staet in de selve Stadt/ als maeckende een ghedeelte van 't Guarnisoen / 't welck daghelijcks openbare hostiliteyt tegen Sweeden was oeffenende / oock al schoon sy niet als de binnen Posten bewaerden/ want sulcks streckt om de andere te stercker ex- cursien te laten doen ; 't welck sy niet souden konnen/ als de binnen posten niet wierden

wierden bewaert door de Troupen van desen Staet/ hoewel sy haer noch onder de uytloopende sijn vermengende.

Maer wat de Coninck met sijne gedienstighheyt in 't stuck der elucidatien niet konde doen/ dat vermochten sijn Ministers Memorien noch weyniger. Om sijn fortuyn weder te tenteren/ marcheerde hy met een Leger van achtien duysent man over Toorn in Poolen/ om met den Vorst Ragotsky te conjungeren/ diemen nu sterck maeckte drie a vier en veertich duysent man/ Prins Adolf, Sultsbach ende Steynbock bleven ontrent Dantsich, in 't laest van de Maert stont het Warder blanck door 't instorten van de Weyxel, eenighe Canen met Sant gevult waren drijftich geworden/ doch weder met steenen ende sacken Sant gevult/ bleven leggen/ ende men vreesde seer/ dat het desseyn des Conincx soude stant grypen.

Hier quam ondertusschen 't rapport/ dat aengaende de elucidatien de Coninck het Jaer veertich vast stelde als een *terminus à quo*, ende dat daer toe noch soude werden geintroduceert seeckere lijste alhier geconcipieert/ alleenlijck dat de artyculen gaende immediatelijck voor de selve lijste souden werden geomitteert. Ten anderen, dat de Coninckliicke Commissarisen wel acquiesceerden het derde point van illucidatie/ maer echter daer by geseght hadden dat de Coninck vertroude dat haer Ho. Mog. niet verstonden daer mede aen hem en oock aen haer selven te willen benemen de macht van yemandt uyt haer Onderdanen te mogen op bysondere insichten beneficieren boven andere Onderdanen/ ende dat de Coninck oordeelde dat sulcx aldaer by maniere van precautie ghestipuleert behoorde te werden. Ende ten derden, dat de Coninck by de bewuste conventie op de voorgeroerde resolutie naerder aen te gaen/ volkomentlijck wilde verseeckert zijn/ dat de reservatie van de trouwe aen den Coninck van Polen door de Stadt van Dantsich ghestipuleert/ hem geens schade soude toebrengen/ ende dat alsoo hy noch directelijck/ noch indirectelijck eenige hostiliteyten/ ofte 't geene daer toe aenleydinge soude konnen geven/ van die kant soude hebben te verwachten/ voor soo veel 't voorsz. eerste point belanghe hebben haer Ho. Mog. naer rype examinatie van de voorgeroerde artyculen gestelt voor de Tollijste anno veertich in Sweeden gedaen emaneren/ bevonden de selve artyculen gedisponeert te wesen/ nopende de tol-betalinghe van alle de goederen/ Waren ende Coopmanschappen die van buyten in 't Rijck van Sweeden wierden ingevoert, daer op haer Ho. Mog. bysondere reflexie hadden gemaeckt/ ende dat de voorsz. lyste achter de voorgeroerde artyculen volgende alleenlijck was slaende op de goederen die uyt het voorsz. Rijck wierden uytghevoert/ consequentelijck dat de voorsz. artyculen/ immers het tweede/ ende vijfde van de selve noodtsaeckelijck mede in de te ontwerpene acte van Illucidatie souden moeten influeren/ om datmen door 't selve middel mede vinden mocht *terminum a quo*, ten spoedichsten van de belastingen op de goederen/ Waren ende Coopmanschappen in 't Rijck van Sweden als boven ingevoert werdende/ die anders ints ende by manquement van de voorsz. insertie t'eenemael in onseeckerheyt soude blyven fluctueren.

Op 't tweede verstontmen niet met ofte door de voorgeroerde Acte van Illucidatie, aen den Coninck/ ofte oock aen desen Staet te willen benemen de

macht

macht omme yemant uyt hare Onderdanen te beneficieren/ sulcx mochten de Ambassadeurs wel ter goeder trouwe beloven/ sonder dat nochtans haer Ko. Mag. in eeniger manieren souden konnen goet vinden sulcx by forme van precautie in de voorgeroerde acte te laten insinueren/ op dat het selve niet t'eeniger tijdt misbruyckt wierde.

Ende wat het voorsz. derde point belanght/ wierdt verstaen/ dienaengaende geen ampelder extensie te konnen werden geadmitteert / als albereyts verhaelt was in den Tractate op den eersten September ouden stijl des voorleden Jaers tot Elbing geteeckent/ oordeelende alle scrupulen dienthalven te wesen voldaen door de woorden/ *ita ut cesset inter prædictam suam Regiam Majestatem & Civitatem Gedanensem omnis hostilitas.*

Eenige dagen daer na schreven/ datse in alles van den Koninck hadden bekomen satisfactie/ uytgenomen de afschaffingh van de Pick ende Teer Compagnie / daer wiert gerescribeert datse al noch tot dien eynde souden devoiren aenwenden / ten minsten dat na de expiratie van 't Octroy / aen de selve geen nieuwe Jaren wierden gegeven. Vriesland repeteerde/ alreede in de Ratificatie/ sonder de illucidatien, te hebben geconsenteert / en 't was de andere niet so seer te doen om de illucidatien als om den tijdt te gewinnen/ op dat ondertusschen Denemerck mocht komen in wapenen / want de Heer van Waveren, mede ter dachvaert compareerende / seyde klaer uyt: als de Coninck die elucidatien sal hebben toegestaen, soo sullen wy wederom andere vinden, andere seyden 't selve/ ende de Regering betoonde 't inderdaet/ 't bleeck oock daer uyt/ dat als van wegen Sweeden hier wiert vermaent / dat aen de Ambassadeurs mocht werden toegesonden een acte van ratificatie, om terstont te werden uytgewisselt / soo haest als sy 't souden eens sijn met de Koninck over de elucidatien, maer sulcx wiert gedeclineert/ ende ghesept: als 't Ambassadeurs met den Koninck eens waren, soo soudense 't eerst moeten overschryven, om dan naerder te werden geresolveert op 't stuck van de ratificatie. Dit scheen ende was een stuck van groote wijsheyt / want men begeerde de Sweeden te hebben uyt Pruyssen, ende dat begeerde Denemarck, Polen, ende Dansich desgelijcx: Brandenborch hielt noch by de Sweeden, maer kort daer na veranderden oock/ so dat de Koninck van Sweeden verviel nu alsoo leegh / als hy eenlangs was hoogh ghewees. Ende wederom in korte tijdt rees meer als opt / soo datmen hier wenste noyt aen de elucidatien, of Deensche bewapeningh ghedacht te hebben.

Van 't stoppen van de Weyxel is hier voor geseyt/ die van Dansich daer en tegen dreyghden de Pillauw te stoppen / daer over de Brandenborgsche Ministers alhier klaeghden / ende verkregen dat aen de Ambassadeurs in Pruyssen wiert ghelast om devoyr te doen soo wel voor de Pillauw als voor de Weyxel, tot welcken eynde hier oock met Dansicker Ministers wiert gesprooken.

Den Koninck was den seven en twintichsten Maert twaelf mijl boven Toorn. Charnetsky avanceerde na de Weyxel omtrent Sandomiers, Saphia verliet Pruyssen om met hem te conjungeren / ende te samen den Prins Ragotsky te overvallen eer hy tot Crakauw soude zijn / de Sweetsche intentie was met Ragotsky te conjungeren/ dan Ragotsky tot Crakauw Koninck van Polen

Polen te maecken. De Koningin van Polen hiel haer in 't sterche Clooster ot Czentichouw.

De Koninck van Sweeden schreef den negen en twintichsten Maert uyt Sooota, een expres te hebben ontfangen van Ragotsky, dat de selve alrede ontrent Crakauw was aengekomen.

De Polen aen de ander zijde sterckten haer met de tijdingen datse met Moscovien eens waren / ende dat de Soon van den Czar soude haer Koninck zijn na de doot van desen / item dat de Tartaren in Sevenbergen souden invallen / ende dat acht duysent man Keysers volck onder Hatsvelt den Poolen te hulp quam. Dagelijcx verlangdemen te hooren van een groot ende generael treffen / doch waren niet als gheruchten. De Coninck van Polen schreef eyntlijck van den achtsten Mey uyt Damkauw, dat soo den Generael Hatsvelt als Souches by hem waren ghekomen / het Keyserlijck secours was ghewozden twaelf duysent man / sich met Charnitsky conjungerende / dat de Bassa van Silistrien uyt last van 't Ottomannische Hof in Sevenbergen was ingevallen met een groote macht / en 't heeft namaels gebleecken / dat den Turck qualijck nam het voornemen van Ragotsky, sonder sijn consent / immers dat voor een pretext nam om Ragotsky te ruyneren / gelijck namaels geschiet is. Ontrent den sestienden May ruckte Steenbock by een wat de Sweetsche in Pruyssen missen mochten / om na Toorn te gaen / de Heer Cojet quam den twee en twintichsten May tot Marienbergh, hy verhaelde aen de Ambassadeurs dat de eerste entrevue ende conjunctie van den Koninck ende Vorst van Sevenbergen was geschiet vier mijl van Crakauw, ende dat daer op het voltrecken van de Alliantie tusschen sijn Koninck den Vorst ende de Cosacken was gevolcht / dat ingevolghe van dien de Stadt Cracauw aen den Vorst was ingheruymt / ende een Guarnisoen van vier duysent Hungaren daer binnen ghesonden / het welck door een Lijflantsche Edelman in den dienst van den Vorst van Sevenbergen overghegaen zijnde / doch niettemin blyvende in den Eedt van den Coninck van Sweeden soude werden gecommandeert / dat den Generael van de Cosaecken / die haer ontrent twintich duysent sterck by de Ragotzische Armee bevonden / Antonio sijnde de derde persoon in rang nae Chimlinsky hadde moeite van de partye van Sweeden te diverteren / maer dat den selven daer op ten antwoort hadden / dat het hem leet was dat den Groot-Vorst soo wijt met den Coninck van Sweeden in Oorloch was geraeckt / maer indien hy sich tot Vredehandelinghe op redelijcke Conditie wilden laten bewegen alle gheoccupeerde plaetsen weder inruymen ende den Koninck van Sweeden voor alle geledene schade satisfactie gheven / dat hy sich als dan als mediateur geerne soude willen laten employeren / ende niet buyten hoope was van het werck tot een goet eynde te sullen konnen helpen dirigeren / by ontstentenisse van dien sich soo verre met Sweeden geengageert bevindende / doch genoodtsaeckt soude zijn dessels partye te houden / wat de Groot-Vorst daer op hadden doen antwoorden aen Chimelinsky niet satisfactoir moeste sijn ghweest / dewijlmen zecker ende ontwyffelijck bericht hadde dat Chimelinsky daer op tegens de Moscoviter was los ghebroocken / welcke rupture beneffens het misnoegen van den Groot-Vorst ghescheept souden sijn over de presentatie van de Pool-

 sche

sche Croon aen den Keyser [illegible] / [illegible] soude sijn dat den Groot-Vorst met sulcken ernst op een Vreede met Sweeden [illegible] hebbende andermael door Brieven aen den Vorst Ragotsky desselfs intercessie tusschen den Coninck van Sweeden ende den Vorst Ragotsky [illegible] gesanten/ genaemt Liliencroon was gesonden aen Chmielnicky, om [illegible] beyde naem de [illegible] Alliantie met den selven [illegible] te besweeren/ ende dat de selve van daer soude gaen na den Tartarischen Cham, dat een tweede Gesante was afgevaerdicht na den Turckschen Keyser, om aldaer wech te nemen alle quade impressien die van de zijde van het Huys van Oostenrijck aen het Ottomannische Hof souden mogen sijn ghegeven/ als soude den Vorst Ragotsky alleen trachten de Croon Polen te vermachtigen/ ende sich daer door soo considerabel te maecken / om sich naderhandt ten reguarde van Sevenbergen de Tributaire subjectie van den Turck te ontrecken / ende dat het dessein van sijne Majest. van Sweeden was / sijn Leger tegenwoordich by de Ragotzkysche Armee zijnde / aldaer te laten onder het Commando van den Velt-Marschalck Steenboeck, ende ghesamentlijck de Stadt Brestie in Litauwen te gaen belegeren / die gheloofd wiert niet veel tegenweer te sullen doen / om dat de Joden daer binnen woonende met voorweten van den Commandant aldaer / de protectie van den Coninck van Sweeden waren komen versoecken. Dat de Poolsche Legers onder de Velt-Heeren Pototzky, Lubomirsky, ende Saphia haer daer ontrent bevonden/ ende geoordeelt wiert door 't gebreck van alderhande Levens middelen niet langh te sullen konnen subsisteren/ maer gedwongen werden ofte haer te dissipeeren ofte met den Coninck van Sweeden ende Ragotsky haer te accommoderen/ datmen uyt verscheyde gevangenen alreede een stemme hadde vernomen dat tusschen ghemelte Velt-Heeren in de Crijgsraet dienaengaende al eenige debatten gevallen soude zijn/ waer in Pototzky ende Lubomirsky inclinatie van den Vorst Ragotsky ghetoont soude hebben / oordelende dat desselfs macht voor de Poolsche vryheyt niet soude soo formidabel ofte besorghlijck was / als wel die van 't Huys Oostenrijck / ofte van de Moscovyter / datter geen consideratie was waerom den Vorst Ragotsky tot de Croon van Polen niet souden werden geadmitteert als alleen de Religie / ende datmen kost hoopen dat die wel licht soude konnen te veranderen/ ende alsmen voor desen in Stemphano Battor hadde ghesien / dat de Quartianers voor den Coninck van Sweeden genegentheyt getoont soude hebben / soo haer het loopende quartier van hare Soldyen / dat binnen weynich tijt soude vervallen zijn / niet promptelijck wierden betaelt / ende dat eyndelijck dese disputen soo hooch souden sijn gegaen/ dat Saphya die gheadviseert hadde datmen veel eer met de Moscoviter most handelen / de andere alle voor Ragotsianen hadde ghescholden / eyndelijck seyde de intentie van sijne Majest. te wesen om met de Volckeren tegenwoordich met den Velt-Marschalck Steenbock naer boven marcerende ende het Sweetsche Guarnisoen uyt Crakauw, dat begroot wert op vier duysent vyf hondert man/ nevens eenige Cosacken ende de Sevenberchsche Troupes/ met den eersten herwaerts te rugge te komen / en de voorseyde Armee in groot Polen te laten ageren / ende dat sijne Majest. binnen weynich tijdt wel licht hier soude konnen zijn.

In

In 't begin van Iunius, naedemael de Koninck Toorn, hy en Ragotsky hadden te samen ingenomen de Stadt Brestie in Littauwen. Ragotsky marcheerde van daer nae Samoisch; 't was onseecker of de Koninck in Polen tegen de Keyserische of nae Holsteyn tegen Dennemarcken soude gaen. De Ambassadeurs hebbende weder eenige [illegible] saecken voor te dragen, togen na Toorn, [illegible] sy wel des Koninckx Raden, als Prins Adolf ende de Paltsgraef van Sultsbach haer oock begaven. Den Coninck quam den achtienden tot Toorn, s'anderen daechs hadden audientie; hem verwillekomende, ende tot vrede met Poolen vermanende, versochten des Coninckx toe-stemminge over haer concept ten besten van de gemeene Commercien: de Coninck [illegible], [illegible] Poolsche genegentheyt tot vreede, klaechde over Dennemarcken, dat hy op het versoeck van den Deensche Ambassadeur Jul, hadde sijn ghewilligheydt ghetoont om wech te nemen de Deensche klachten over het misbruyck van de Sweedtsche Paspoorten voor de schepen de Sont passerende; dat hy daer toe door sijn Ministers hadde aenleydinge ghegeven tot [illegible] van alle [illegible], ende hem mede in alle billijckheyt ghetoont te hebben, ingevalmen niet [illegible] het Bromsebroosche Tractaet of [illegible] hadde te klagen. Dat Dennemarcken ter contrarie alles hadde ghedaen wat Sweeden [illegible], oock sijn [illegible] Holsteyn [illegible] ingwartieringe gebereert, eyndelijck tot [illegible], ende alsoo de vreede tusschen Sweeden ende Poolen belettende, de Sweedtsche scheepen nemende, [illegible]. [illegible] haer Ho. Mog. souden [illegible] dat Dennemarcken soude [illegible] directelijck of indirectelijck geassisteert uyt desen Staet: gelijck noch [illegible], [illegible] over aen haer Ho. Mog. [illegible] den Resident Appelboom. Van sulckx kreech de Coninck [illegible] informatie, alsoo dat hy den Ambassadeurs te verstaen gaf dat [illegible] of [illegible] illusien, ende dat haer Ho. Mog. [illegible] om te ratificeren of [illegible] te onderhanden. [illegible] het nemen van Slippenbachs goederen, [illegible] Koningsmarck, het [illegible] van de Staetsche Militie in Danick. Hy [illegible] van de Regeringe alhier by monde ende [illegible] dat [illegible] het Elbingsche Tractaet soude worden [illegible]. De Heeren Ambassadeurs seyden ghelast te zijn ende ghelast te [illegible] den Coninck te versekeren van haer Ho. Mog. oprechtigheyt, dat [illegible] uyt de sendinge ende continuatie van dese Ambassade, &c. maer de Coninck [illegible] particulariteyten, ende nam in haer excusen geen [illegible], want hy wiste dat men [illegible] van hier aen Dennemarcken alle behulp, gerijf, ende accommodatie deed, ende aen de Sweeden het tegendeel.

't Was oock soo [illegible] dat men de Militie uyt Danick soude lichten, dat ter contrarie [illegible] den Heer van Sterrenburgh (te senden [illegible] te commanderen in plaetse van den Quartier-Meester Generael Perceval: [illegible] in vier troupen, over d'eene wiert gestelt Capiteyn Charles Droit, de [illegible] Meyer, ende de [illegible] Frans Puchler.

Over

Over de tweede den Capiteyn Philips Robbert van Treslong, de Luytenant van Haersolte, ende Vaendrich Solstra.

Over de derde de Capiteyn Tiaert Andringa, de Luytenant Scheltinga, de Vaendrich vande Swalme.

Over de vierde, de Capiteyn Thomas van Cassiopyn, de Luytenant Arent van Cats, de Vaendrich Manly. Tot reys-geldt kreegh de Heer van Sterrenburch vijftienhondert gulden/ elck Capiteyn ses hondert, elck Luytenant vier hondert, ende elck Vaendrich drie hondert gulden.

Den Koninck is den derden July van Toorn met een gedeelte sijner Armee na Pomeren ghetogen/ ende terstont daer naer begonnen te spreecken dat de Heer Keur-Vorst sich met Poolen soude accommoderen. Den Koninck van Dennemarcken quam den achtsten July in persoon met twintich Oorlochs-scheepen op de Reede voor Dansick. De Burgemeester Eler, de Raets-heer Rosenberch, ende Syndicus Fabritius, gingen hem besoecken/ ende nae gheslaghene raedt/ bleven ter maeltijdt by hem. Hy meende daer ontrent te hebben gheageert/ maer vernemende dat de Koninck van Sweeden marcheerde naer Pomeren, keerde met sijn Vloot nae Dennemarcken. Het oude en ghemeen spreeck-woort is: Men sal of behoeft het ongeluck geen bode te senden, maer den Koninck ontboodt het selfs in persoon.

Over dese ingruerenden Deenschen Oorloch overgaf de Koninckl. Sweetsche Resident het volgende Memorie op den vierden July.

DEn ondergeschreven Resident van Sweeden bevint sich door expresse last en ordre van Syn Coninckllijcke Majesteyt sijnen aldergenadichsten Coninck ende Heere, genootsaeckt hare Ho. Mog. behoorlijck voor te dragen ende te vertoonen hoe dat alderhoochst gemelde Coninckl. Majesteyt stracx in den beginne van desselfs rechtmatige Crijgs expeditie tegens den Coninck ende de Croon van Poolen, aen de Coninck van Dennemarcken, op 't fundament van de al oude ende insonderheyt mede die in den Iare *sestien hondert vyf en veertich* tot Bromsbro tusschen beyde de Croonen Sweeden ende Dennemarcken wel opgerichte pacta, niet alleen heeft doen verseeckeren van desselfs goede meeninge tot onverbreeckelijcke onderhoudinge der nabuyrlijcke vruntschap tusschen Sweeden ende Dennemarcken, maer oock tot meerder betuyginge van desselfs oprechte intentie, doen aen presenteren het vast setten van eene nadere Alliantie ende verbintenisse tusschen beyde: Of nu wel sulcx doens aen Deensche syde voor goet wierde opgenomen, ende diensengaende eene wydere ouverture gedesidereert, oock aen Sweetsche zyde sonder achterdencken daer op propositien wierden ghedaen, soo wierde het doch van Deensche zyde daer mede gedeclineert, dat men de saecke aen het Sweetsche Hof door de Deensche Resident soude laten afhandelen, die daer over vervolgens werdende aengesproocken, onschuldigde de selve sich op het defect van last ende Instructie, den Coninck van Dennemarcken naderhant door interpositie van Syn Chur-Vorstelijck Doorluchticheyt van Brandenborch bewilligende, dat de geintercipieerde handelinge aen desselfs Hof weder ghereassumeert soude worden, is sijne Coninckl. Majesteyt van Sweeden tot meerder

blyck

blyck van sijne sinceriteyt (of wel de voorsz. handelinge na inhout der pacten, ende volgens out gebruyck, op de Frontieren van beydersijts Coninckrijcken hadde moeten voorgenomen worden) even wel meede daer inne gecondescendeert, ende heeft daer op sijnen Minister in Dennemarcken daer toe geauthoriseert, ende de selve met een tweede onberispelijcke *volmacht*, alsoo in de eerste een defect gekeurt was ghewordén, versien ende gheinstrueert: Als nu eyntelijck nae verscheyde uytvluchte van Deensche sijde tot het werck getreden, ende de projecten tegens malcanderen werden uytghewisselt, bracht men van Deensche sijde onverwachte postulata op het Tapijt, ende wierde seer onbillicken begeert. *Ten eersten*, *Mutatie* in het Tractaet anno *sestien hondert vijf en veertich* tot Bromsbro onderlingh gesllooten. *Ten tweeden*, *reparatie* van gepretendeerde schade van Sweedtsche Ingesetenen in 't passeren des Sondts geleden. *Ten derden*, *assecuratie* over het nieuw te maecken Tractaet, ende diergelijcke onbevoechtheden. Of nu wel aen Sweetsche zyde met fundament en reeden wierde getoont, dat de voorige solemnele *pacta conventa de basis* hadde te sijn van het nader te maecken Tractaet, meede dat soo weynich voor den eenen als voor den anderen oirbaer was, daer van niet te treeden, soomen niet in oneyndelijck obsurditeyten wilden vervallen, dat oock in allen gheval getoont conde werden, by Sweeden meer schade ende nadeel van Dennemarcken, als *vice versa* geleden te zijn: Dat voorts met geen recht eenige assecuratie over een Tractaet van Alliantie begeert conde werden, insonderheyt van die, die de voorige pacta niet gekrenckt, maer veel meer recht van clagen hadde: Ende of men oock wel van Sweetsche sijde bleve proponeren eene reele vruntschap en Alliantie met Dennemarcken op te rechten, alle geschept de misverstanden beydersijts in vergeet te setten, ende soo eenich rechtmatich gravamen by Dennemarcken mochte voorgebracht connen werden, alle billijcke satisfactie daer over te geven, ende den selven te defereren alle 't geene binnen de reputatie ende pacta conde geschieden, ende tot dien eynde, nae inhout der meerghemelte pacta een samencomste op de Grensen aen te stellen: Soo is doch sulcx van Deensche sijde in de wint geslagen, ende alles ongeacht, sonder eenige schyn van reeden (puyr ende alleen terwijlen men meent den tijt gebooren te zijn, om Hooghstgedachte sijne Coninckllijcke Majesteyt van Sweden, die nu anderwaerts met sware lasten en verscheyde machtige vyanden overladen is, een goet voordeel af te comen sien) tot eene openbare rupture ende oorloch geresolveert geworden; Gelijck dan alreede den Coninck van Dennemarcken *drye Sweetsche* Capitale Schepen, met Sout uyt Portugael comende, in de Sont heeft doen aenhoude, het Sweetsche volck daer uyt, ende 't sijne daer tegens opgeset, eenen *Herauls na Sweetsche* Frontieren gesonden om den Oorloch te denuncieren, verscheyde Sweetsche Posten en brieven doen intercipieren, Officieren gevangen nemen, ende vervolgens sijnen vyantlijcke marsche nae sijne Coninckllijcke Majesteyts van Sweeden onderhoorige Landen voort geseth; 't Welck alles, alsoo het is streckende, soo wel tot ruyne ('t welck hoochlijck te considereren ende niet min te beclagen is) van *het Evangelische wesen*, als interruptie der Commercien ende Navigatie, die sijne Coninckllijcke Majesteyts van Sweeden tot noch toe seer sorgvuldich heeft soecken te conserveren;

ren; So stelt den gemelten Resident aen de hooge wysheyt van haer Ho. Mog. te bedencken, hoe wijt der selver Interesse hier by versoert, ende hoe diep haer Ho. Mog. *parole en eere geengageert* is by het Tractaet tot Bromsbro anno *sestien hondert vijf en veertich* opgherecht; 't welck den ondergeschreven Resident haer Ho. Mog. uyt den name van meer hoochstgemelde sijne Koninckl. Majesteyt van Sweeden mits desen hebbende willen te ghemoet voeren, versoeckt ernstelijck, ende verhoopt vastelijck, dat hare Ho. Mog. het hare sullen gelieven by te brengen ende te beyveren, daer mede het *Evangelische wesen* niet en vervalle, de *Commercien* haren loop houden, de voorige *Tractaten* in vigeur blyven, ende haer Ho. Mog. gointerponeerde *Guarantie* niet gevilipendeert en werde, insonderheyt aengemerckt, dat sijne Koninckl. Majesteyt en de Croon Sweeden by den doenmaligen Oorloge sodanige avantages op Dennemarcken hadde, waer inne de selve veel betere conditien hadde konnen bedingen, die sy evenwel na liet ter instantie van haer Ho. Mog. om de Vreede te restitueren, ende ten respecte van de securiteyt, die de selfde door haer Ho. Mog. beloofde ende ghetroeckende Guarantie vast stelde, ende waer op sijne Koninckl. Majesteyt tot noch toe gesien heeft. Alle sal konnen in statu blyven met de Deensche ongebondene desseyns en Wapenen niet alleen directe ofte indirecte niet te secondeeren, maer selfs die ten besten van de ghemeene saecke ende haer eygen interesse effectivelijck te reprimeren en te ruch te dryven. Waer van gemelde Resident het effect, ende diensvolgens eene favorable resolutie ende antwoort op desen is verwachtende. *Signatum s' Graven-Hage den [illegible] July sestien hondert seven en vijftich.*

HARALD APPELBOOM.

Aldus heeft hy mondelingh/ als naderhandt gerepeteert by geschrifte den eersten Augusty.

De Ambassadeurs zijn van Toorn weder vertrocken/ ende tot Marienburg gekomen den twaelfden Iuly, in 't langh aen haer Ho. Mog. schryvende dat sy met den Koninck [illegible] negotiatien, maer het [illegible] de rechte conclusie in [illegible] was de ruyminghe der Sweedtsche uyt Pruyssen. Den Koninck van Poolen liet [illegible] verklaren/ dat hy tot geen Tractaten [illegible] Sweeden praeliminaliter [illegible] Pruyssen te sullen verlaten. Het Poolsche ende Keyserse Leger gingh een deel leggen voor Crakou, een deel vervolgen de Ragotzky, die sich seer [illegible] tot aftocht. Voor Crakou lagen de Poolsche niet langh/ soo haest sy quamen aen de Stadts gracht/ [illegible] Ragotsky, [illegible] meest alles in dienst van Poolen. Wrangel met de Sweedtsche [illegible] sich op het Casteel/ ende [illegible] den twee en twintichsten Augusty, nam sijn passage op Franckfort aen de Oder/ ende soo voorts op Stetyn, salveerende alsoo een schoone troup volcks/ wel ontrent twee duysent te voet ende duysent te paerde/ 't welck den Koninck wel te pas quam in desen nieuwen Oorlogh tegen Dennemarcken.

De Ambassadeurs zijn den vijf en twintichsten Augusty van Dantzick ghescheyden/ doen haer [illegible] de Raedts-Heer Schroder ende Syndicus Fabricius hare complimenten/ seggende ghelast te zijn om haer tot een

boort

voort te geleyden / versoeckende aen het Casteel van Weysselmunde, te willen uytreden / ende aldaer maeltijdt houden / op haer excuse om geen tijdt te verliesen / hebben haer tot aen het Fort van Wysselmunde, gheaccompagneert / ende in de Barcquen daer mede sy de Riviere af voeren / met een collatie geregaleert tot aen het voorsz. Fort komende / hebbe) haer met al haer Treyn in drie Galioots geembarcqueert / ende zijn met redelijck goet weder ende wint in Zee geloopen / zijnde soo op haer aenkomste / als mede op haer affscheyt van het voorsz. Casteel / het Hoornwerck aen de ander zijde van de Riviere / als mede van het houte Wambas op de embouchure gheleghen / yder mael met twaelf Canon schooten beseert geworden.

Tegens den avont de wint contrarie loopende / ende eenige dagen met storme alsoo continuerende / hebben niet sonder groot ghevaer ende schade / voornemelijck aen haer Paerden / daer van twee over boort mosten werden gheset / weynich konnen vorderen / ende den eersten September, het weder wat gestilt zijnde / ghekomen omtrent het Eylandt Bornholm, alwaer sy ontmoeten de Conincklijcke Deensche Vloote / bestaende uyt drie en twintich vloerde Oorloghs Schepen / ende eenich kleyn vaertuych / waer van een Galioot naer haer toe wierde gesonden / om te vernemen waer de Schipper naer toe wilde / ende hem met sijn Schip by den Admirael te doen komen. Sy versochten den Capiteyn van het voorsz. Galioot tot haer over te treden / ende aen de Heer Rijcx Admirael / nevens aenbiedingen van hare dienst te willen refereren / dat sy haer gepresseert vindende / om haer reyse soo veel doenelijck te spoedigen / haer Cours na Lubeck souden vervorderen / 't welck geschiedende / zijn den vyfden met den avont op de Reede voor Travemunde geluckelijck gearriveert / ende des anderen daeghs binnen de Stadt / alwaer sy als mede van het Fort Travemunde op haer incomste met eenelijcke Canon schooten van de wallen ter eere van haer Ho. Mog. sijn verwillekomt ende met verscheyde Carossen ende Officieren te Paert / die van wegen de Magistraet tot Travemonde haer te ghemoet waren gesonden / ingehaelt geworden.

In 't begin van September waren omtrent achtien hondert man uyt Dantsich gecommandeert om Dirschauw in te nemen / ende de Sweedsche brugge aldaer te vernietigen / maer de Generalissimus Prins Adolf daer van kennis hebbende / hadde inder haest eenighe Troupen by een ghebracht / ende by Dirschauw in Embuscade gheleght / daer en boven negen hondert man Brandenborgs volck / toebehoorende den Grave van Waldeck besordert zijnde naer de Marck Brandenborch te marcheeren / bevonden sich casuelijck daer ontrent / de welcke de Sweedsche / onder pretext van te willen convoyeren / by sich houdende / ende voorders persuaderende / tegens de Dantsickers te vechten / zijn in den beginne op 't onverwachtste door de Dantsicker Cavallery geattacqueert en in roure geslagen / ghelijck twee ofte drie Brandenborghsche Standaerden nevens eenige ghevangenen binnen ghebracht zijn. Waer op de Sweedsche met geheele macht op het Dantsicker voet volck dringende / de selve t' eenemael ghestagen ende geruineert hebben / ten ware sy sich door een bylegghende morasch / naer langh vechtens gesalveert hadden.

Daer bleven drie hondert man soo ghevangen als dooden vermist / onder

de

de welcke principalijck den Hooftman Wichert ende den Vaendrich la Croy doodt/ ende Capiteyn Salomon Brandis, ende Ritmeester Helmis ghevangen zijn/ vier twaelf pondige stucken, ende drie Velt-Stuckens nevens alle by sich hebbende Ammunitie sijn aen de Sweetsche ten deele geworden.

Maendach den twintichsten Augusty wiert tot Dansich executie ghedaen over eenighe der Nederlantsche Militie als belhamers van eene muytnarie/ negen uyt de gevangene wierden strafbaer verklaert/ alsoo dat drie, daer uyt ghelot/ wierden ghehangen/ de resterende ses ende noch twee stonden met den strop om den hals dese justitie aensiende/ ende de Magistraet bande de selve uyt de Stadt ende jurisdictie/ de oorsaecke van die tumulte was dat als de Heer Cant Raedt van State volgens resolutie van haer Ho. Mog. in Iunio aen de selve Militie tot Dansich wilde voorstellen den Heer van Sterrenbergh als Opperhooft ende de andere door desen genomineerde Officieren/ daer op terstont met grooter onstuymicheyt geresen is een generael geroep/ gelt, gelt, wy vergaen hier van ongemack, onse Capiteynen in *Hollandt* betalen onse achterstal niet, onse Vrouwen en Kinderen gaen bedelen, *wy willen hier* van daen, gelijck ons belooft is, en willen van geen tweeden *Capiteyn gecommandeert* zijn, en dat seggen wy al te samen, waer tegens de Officieren alle mogelijcke devoiren aengewent hebben/ om de selve tot obedientie te brengen/ eenige van de voorste gheledderen van den eersten Troup een weynich swygende/ wierde by den Heer van Sterrenburgh gecommandeert te marcheren/ om dat by voortganck van de eerste/ de resterende sonder oppositie te facilder souden volgen/ daer op sijn eenige weynige gelederen ghemarcheert/ doch is datelijck een generale revolte op geresen met een groot geroep, seggende, marcheert te rugge, halt wederom, waer op eenige hare Musquetten hebben nedergeworpen, andre geroepen, datse niet wilden marcheren, maer haer paspoort hebben, door dien hare Capiteynen voor haer vertreck uyt Hollandt, haer hadden belooft, datse maer drie Maenden souden uytblyven, ende dien volgende geen kleederen mede nemen, waer door verscheyde van koude te winter waren gestorven, ende als men haer nu wederom hier soude laten, gelijck sy wel sagen, dat sulcx soude ghesc hieden, het met haer niet beter soude afloopen. Eenige vertoonden hare verscheurde Broecken seer onbeschaemdelijck/ ende klaeghden in veel weecken geen hemdt aen gehadt te hebben/ datmen haer nu wel schoone woorden gaf met beloften van tegens den Winter t'huys te sullen komen, dat sy diergelijcke praetgens wel ghewent waren, want de Heer Perceval haer mede het selfde hadde belooft, ende dat den eenen soo ongeloofwaerdich soude sijn als den ander, ende oock soo wel kost liegen, met meer andere impertinente woorden/ overluyt roepende dat sy hare Musqetten souden met scherp laden, die niet geladen en waren (gelijck men eenighe heeft sien doen) omme de voorghemelte Officieren onder de voet te schieten, Waeromme de Heer Cant met de Officieren gheraetsaem gheoordeelt hebben/ met den Heer Elert, President van Crijghsraede hier over te spreecken/ om te delibereren ende resolveren wat hier tegens behoorde ghedaen te werden/ de ghemelde Heer heeft geantwoort/ dat by de Stadt macht genoech was/ om dat Volck met gewelt te dwingen/ maer naer dat der selver resolutie hem bekent was/ 't selve sou-

der

der groote bloedtbadt niet soude afloopen dat sy moesten examineren of soodanige executie haer Ho. Mog. wel soude gevallen/ dat hy/siende de onstuymicheyt ende ongebondenheyt van dit Volck, aen de selve de besettinge van eenige Posten van hare Stadt, niet soude vertrouwen, maer haer eygen Volck daer toe voorts aen moeten gebruycken; In dese confusie staende/ hebben gheraetsaem gevonden dat andermael door de Sergeanten de Soldaten souden doen aenmanen/ tot obedientie/ ende tot verklaringhe of sy souden pareren ofte niet. Ende in kas sy hare wederspannicheyt bleven persisteren/ datmen in sulcken kas het voorsz. Volck wederom in haer voorighe vyf Troupes soude doen stellen/ ende van haer oude Commandeurs doen afleyden/ 't welck als een salutaire Resolutien ofte Voorslach by den ghemelten Heer Elert wierde geapprobeert/ waer nae de voorsz. Sergeanten gerapporteert hebben/ dat de Soldaten by hare halstarricheyt persisteerden/ sulcx ordre ghegeven hebben/ datse in hare voorighe vyf Trouppes souden werden herstelt/ ende door haer voorsz. oude Officieren afgheleyt/ waer toe sy sich lieten disponeren alsoo sy geene andere Capiteynen wilden obedieren.

De revocatie van de selve Militie wierde eyndlijck alhier ghereſolveert den vierden Octobris.

Na des Konings vertreck geschiede een mondelingh gesprek tusschen den Heer Chur-Vorst ende den Poolschen Generael Gonzieusky tot Wollauw, met groote apparentie van accoort.

De Heeren Ambassadeurs op Sondach den sestienden September sijnde tot Flensborgh, is na den maeltijt uyt den naem ende van wegen den Koninck haer komen verwellekomen den Secretaris Philipson, en na dat daer over een complement hadde gedaen/ seyde dat de Koninck ongeerne was geresolveert geworden haer te doen aenseggen/ dat sy niet souden konnen worden geadmitteert tot eenighe propositie van yets dat haer aenbevolen was/ om redenen de welcke hy hadde doen vervatten in een schriftelijck declaratie/ de welcke door hem haer hadde willen ter handen stellen: Voorders verhalende in korten den inhoudt van de selve declaratie/ elargeerde sich bysonder op miscontement ende redenen van dien/ dat hy hadde opghenomen over een resolutie van haer Ho. Mog. by de welcke den Heer Resident Appelboom gerefuseert soude zijn tot diergelijcke propositie. Dat de Koninck oock mondelingh daer over haer soude spreecken/ ende tot dien eynde ten Hove soude doen ophalen.

Nae't afscheyt van ghemelde Secretaris Philipson, ende het verloop van een uyr/ sijn in haer Logement aenghekomen/ als afgesonden van wegen den Koninck met des selfs Lijf-Carosse de Heeren/ Thaube Colonel van des Koninchs Garde/ ende de Meester van de Ceremonien; ende sijn alsoo gekomen ter presentie van den Koninck. De selve haer seer heuselijck begroetende/ maeckten de Ambassadeurs een aenvanck van de congratulatie van wegen haer Ho. Mog. over sijn ghesontheyt ende goede dispositie/ ende vordere complementen ter materie dienende/ seyden wijders dat haer Ho. Mog. haer uyt Pruyssen hadden doen nederwaerts komen/ om dat sy haer bevindende omtrent sijn persoon des te beter de occasie souden konnen waernemen/ om te cultiveren de vriendtschap ende confidentie/ ende de selve in alle manieren te be-

stendigen / noch dat sy souden aenhouden tot het voltrecken van de [illegible] Tractaten / ofte wel te adjusteren 't geen de Koninck tot Thoorn zijnde / hadde gedifficulteert / omtrent 't welcke sy sodanige ouvertueren hadden vermeynen te doen / dat sy niet twijffelden / ofte hy soude daer mede contentement genomen hebben / dat sy noch verdere propositien ghedacht waren gheweest te doen / uyt de welcke hy soude konnen hebben afnemen / dat haer Ho. Mog. tot den welstant ende Regeringe van sijn Majesteyt ghenegen waren / maer dat sy haer verset vonden over 't geen de Koninck haer schriftelijck ghelieft hadde te doen behandigen / dat sy hadden ghecondidereert de selve schriftelijcke Declaratie / ende gesien dat den inhoudt van dien was een context van [illegible] / ende nieuwe misnoegen / de welcke sijn Majesteyt tegens de actie ende procedueren van haer Ho. Mog. hadde opghenomen / ende dat het beslayt in haer regarde was van geenige handelinge ofte conferentie met haer te houden [illegible] dat sijn Majesteyt soude sijn bericht dat der selver Resident (naer [illegible] behoorlijcke ontfangen satisfactie) soude sijn herstelt in voorige eere ende digniteyt / om den aenbevolen last ende employ van sijn Majesteyt by haer Ho. Mog. te konnen uytvoeren / dat ghemelde Heer Philipson oock hadde gheseyt / dat sijn Majesteyt met haer daer over gaerne wilde spreecken.

Sijn Majesteyt antwoordende / verhaelde seer den sin ende de poincten van beswaringe / soo als de selve verhaelt stonden by schriftelijcke verklaringe / ver-vangh maeckende van sijn goede meeninghe de welcke sedert tot de Koninck-lijcke Regeringe was getreden / sich hadde voorgestelt / om met haer Ho. Mo. te verblijven in de oude Alliantie ende vertroude vrientschap / ende in goet gemoedt konde seggen (formalia) haer Ho. Mog. noyt een stap in den wegh hadde gelept / maer wel daer en tegen ghedeclineert verscheyde occasien / de welcke hem aen de handt waren geboden / om dat niet hadde gewilt yets te ondernemen 't geen soude hebben ghecontrarieert ende hinderlijck sijn gheweest aen de geseyde goede Alliantie / ende vertroude vrientschap; meynde daer tegen / dat uyt het traynissement / raeckende de Elucidatie op 't Elbingsche Tractaet / ende eenige nieuwe propositien die daer mede geen gemeenschap hadden / konde af nemen om den tijdt te gewinnen / ende onder dat pretext (so als sijn Majesteyt selvige noemde) te eluderen de guarantie tegens Dennemarcken, ende des selfs aenghevangen Oorloch / tot de welcke sijn Majesteyt sustineerde dat haer Ho. Mog. gehouden waren uyt krachte van de bekende Tractaten.

By occasie dat sijn Maj. mentioneerde van de geseyde Deenschen Oorlog / sprack sijn Majesteyt met een particuliere misnoeginge tegens den Heer van Beuningen, even of de gemelde Heer soude hebben gecontribueert om den Coninck van Dennemarcken tot het ondernemen van desen Oorloch te exhorteren / verseeckerende den hooghstgemelde Koninck met dese formalia, dat in gevalle den Coninck van Dennemarcken tot dien Oorloch quame te resolveren, daer by niet een Bueren Hof soude verliesen noch gheruyneert sien, ende meer andere dierghelijcke discoursen souden hebben ghehouden / daer van de Heer Kleyst Ambassadeur van Brandenborch aen 't Hof van Dennemarcken soude konnen getuygen.

Wijders sprack in 't breede over sodanighe poincten van beswaringen de welcke

welcke voor desen aen haer Ho. Mog. soo door haer / als door den Heer Resident Appelboom, hadde gedaen voordragen / met beklach dat sulcks in geen consideratie by haer Ho. Mog. was ghenomen ghewordden / ende over de selve saecke geen het minste contentement hadde ontfangen : Eyndelijck sijn Majesteyt komende op 't voorgeroerde subject van de Heer Appelboom, maeckte hy voorige ende anders redenen / ghementionneert by de schriftelijcke Declaratie / dat oordeelde de behoorlijcke ende rechtmatige procedúren / sonderlinge onder vertrouwde ende geallieerde Vrienden waren geweest / de saecke in sijn geheel te laten / ende de kennis van dien aen hem toe-vertrout te hebben / om dienaengaende te disponeren soo als bevonden soude hebben te behooren / daer ter contrarie sijn Majesteyt seyde dat als nu in de aengewende proceduren bevonden wierden incongruiteyten, ende een notoyre incompetentie : Versoeckende dit alles met grooten ernst haer Ho. Mog. voor te stellen ende bekent te maecken.

Sy hebben yder ende elck point nae beste vermogen tot voorstant van haer Ho. Mog. reputatie ende justificatie / soo veel sy konden te passe brengen / beantwoordt / ende tot besluyt hem soecken te disponeren om Commissarisen te ordonneren / ende voltrecken het geen noch overich ende onvoldaen bevonden wierde aen de Tractaten / dat sijn Majesteyt bevinden soude dat haer Ho. Mo. genegen waren alle contentement te gheven / oock om openinge te doen van de goede meeninge van haer Ho. Mog. raeckende het subiect van den tegenwoordigen opgeresen Oorloch : doch is sijn Majesteyt blyven inhereren sijn voorige Resolutien / seggende in substantie / dat van nooden hadde op een besondere maniere verseeckert te sijn van de oprechte intentie van haer Ho. Mog. omtrent het exerceren van de vrientschap / ende practiseren van de Alliantie / ende dat verwachte dat haer Ho. Mog. hem vergenoegingе souden laten toekomen / over de saecke raeckende den Heer Resident Appelboom, hadde gheoordeelt sijn reputatie te betreffen / deselve ende alle vordere handelinge met haer Ho. Mog. Ambassadeurs in suspens te houden / tot dat soude wesen gheclaircisseert / van 't geen waer toe by de schriftelijcke verklaringhe instantie hadde gedaen.

Om de oorspronck van dit ongenoegen wat hoger op te halen / dient ghemerckt / dat de Heer Appelboom precise last hadde om niet alleen aen den Koninck over te schrijven alles wat tot sijn kennis alhier soude komen / ghelijck sulcks het Ampt is van alle publijcke Ministers / ende specialijck by ende van wegen de Ministers van desen Staet / by de naebuyrighe Koningen ende Potentaten residerende / aen haer Ho. Mog. gedurigh geschiedt ; maer oock om Coppen van 't geene hy schreef aen den Koninck buyten Sweeden, te senden aen de Ryex-Raden in Sweeden tot Stockholm zijnde. Soodanich sijn Packet alle weecken ordinaris addresserende aen den Koninckl. Minister in Hamborch, die (niet denckende dat de Heeren Deensche op de papieren souden den Oorloch beginnen / of op ende tegen de onnosele brieven haer eerste effort ende courage toonen) de brieven / edoch niet zijnde als Coppen / schickten door den ordinaris wech over Dennemarcken, gelijck te voor altijdt geschiet was. De Heeren Deensche vonden goet dien tot noch toe ongeviolleerden Post af te setten / ende vindende daer een Coppe van den eersten, ende een van den vier-

 den

den Iuny, ende een Extract Copye van een Sweedts Coopman tot Amsterdam woonachtich van den vierden Iuny, de selve te translateren/ende aen haer Ho. Mog. over te senden; waer in de Heeren Deensche waren te prijsen/ als zijnde geresolveert om aen de Sweedsche te doen alle bedenckelijcken afbreuck: ende 't was van goede operatie/ als te sien is uyt het volgende.

Den seventienden Augusty eyndelijck quamen de Heeren van Hollandt en Corpe ter Vergadering van haer Ho. Mog. doende door den Heer Raedt Pensionaris de saecke voorstellen in sulcker voegen dat daer op viel de volgende resolutie.

SYn ter Vergaderinge nochmaels voortghebracht de translaten van de Brieven van de Resident *Appelboom* in Dennemarck geintercipieert, ende door de Heeren extraordinaris Ambassadeurs van daer herwaerts gesonden, houdende verscheyden *aenstootelijcke ende injurieuse expressien tot nadeel van de Regeeringh van desen Staet*, waer op ghedelibereert zijnde, is goetgevonden ende *verstaen* dat over 't selve subject geschreven sal worden eene serieuse ende *wel gheraysonneerde* Missive aen den Koninck van *Sweden*, met representatie dat de *voornoemde* sijne Majesteyts *Minister* na de ontdeckinge van soo *injurieuse ende ignominieuse rapporten* van desen Staet, ende van de Regenten van de selve een *gants ontset ende onbequaem instrument is, om de goede vrundtschap ende Correspondentie tusschen meerhoochstgedachte sijne Majest. ende desen Staet te cultiveren ende te onderhouden*, maer ter contrarie dat de selve alhier wert aengesien ende ghehouden van soodanigen *humeur* ende *inclinatie* te wesen dat door desselfs officien beyde de Staten wel in mesintelligentie en scheuringe souden komen te geraken, streckende sulcx tot merckelijcke ondienst soo van sijn Koninckl. Majest. als van desen Staet, behalven de voorschreve *atroce injurien*, die van de hooge Regering deser Landen door verscheyde passagien in de voorsz. Brieven aengedaen, even als of de selve waren *mercenair, ende haer door corruptie ende vuylicheden ter intentie van andere uytheemsche Potentaten laeten misleyden*, ende dat meer hoochstgemelde sijne Koninkl. Majest. derhalven by de voorschreve te schryven Missive, op de voorschreve ende meer andere applicable premissen gantsch ernstich versocht sal worden, dat het sijne Koninckl. Majesteyts goede gheliefte mocht sijn de voornoemde sijne *Resident* van hier te revoceren, ende over de selve tot satisfactie van haer Ho. Mog. te decerneren soodanige straffe of correctie, als de ghelegentheyt der voorschreve saecke is vereyschende, des sullen na de tijdt van een Maent na dato deses van de voorsz. Heer *Appelboom* geene propositie of Memorie gheadmitteert of ontfangen, oock aen de selve van wegen desen Staet egeene addresse ghedaen ofte antwoorde op voorgaende inghediende Memorialen ghegeven worden, als op soodanighe die de publycque interessen van de Croon *Sweden* ende desen Staet merckelijck souden mogen komen te raecken. De Heeren Gedeputeerden van de Provintie van *Vrieslandt* hebben verklaert in desen allesints onghelast te zijn.

Aen den Koninck schreven den volgenden Brief.

EX adjunctis *Residentis* vestri *Appelbomii* literis, quæ in *Dania* interceptæ & ex *Suecico* idiomate in nostram versæ, nobis transmissæ fuerunt, Regiæ Majestas vestra ad oculum perspiciet, quam *injuriosas, ignominiosasque in nos, universamque Rempub. nostram effuderit calumnias*; Qua propter officii nostri esse censuimus (ut pote quibus nihil antiquius est, quam firmam, ac sinceram amicitiam cum Regia Majestate vestra colere) eidem significare, predictum *Appelbomium* plane *inutilem atque ineptum* nobis videri, qui excolendæ isti amicitiæ inposterum adhibeatur, cum illum è contra ejus ingenii atque indolis esse reperiamus, ut illo ministro atque interprete utrinque res in inimicitias & dissidia potius erupturæ esse videantur, quod procul dubio utriusque status incommodo & detrimento accideret, præterquam quod atroces injurias istas, quibus passim in dictis literis contra proceres hujus Reip. tanquam *mercenarias ac viles animas* invehitur plane ad animum revocamus; propterea Regiam Majestatem vestram serio & enixe rogamus, ut prædictum *Residentem* hinc quam primùm amovere, eumque, ut par est, *corrigere* velit. Nos interea dabimus operam, ut Regia Majestas vestra nihil in nobis desideret quod firmandæ mutuæ amicitiæ facere videatur. Quibus finientes Deum Opt. Max. rogamus ut Regiam Majestatem vestram diu servet & incolumen. *Hagæ* 17. Augusty. 1657.

Mrede veel dagen te voor hadde de Koninck den Heer Appelboom **toegeschreven het volgende.**

BElangende uwe onlangs gheintercipieerde Brieven, hebt ghy u in onderdanicheyt te verseeckeren, dat, gelijck als ghy niet anders hebt ghedaen, als wat onsen dienst ende die u opgeleyde plicht vereyste, alsoo wy u oock *behoorlijck mainteneren*, ende indien des valsch aen ons yets gesocht, of u oock *in uwe tot noch toedragende qualiteyt te respecteren difficulteyt soude werden gemaeckt*, wy wel sullen letten ende bedacht sijn naer behooren te antwoorden, oock in uwe respeckt u te conserveren: Waer toe ghy u hebt te verlaten, ende wy sijn u naest bevelingh in Godtlijcker hoede, met *Conincklijcke hulde* wel by ghedaen.. Gegeven in onse Hooft-quartier *Ottensen*, den *twintichsten* Iuly *sestien hondert seven en vyftich*.

De Heer Appelboom, **hoewel reede verseeckert van des Koninckx rechtmatigheyt/ heeft nochtans hem toegesonden 't volgende.**

Defensie van den Koninckl. Sweedtsche Resident, *tegen de resolutie van haer Ho. Mog. de Heeren Staten Generael, van den seventienden Augusty sestienhondert seven en vijftich.*

ALs eerst de geruchten quamen van de interceptie myner brieven, hebbe by memorie van den *acht en twintichsten* Iuny ende *tienden* Iuly geclaecht ende te kennen gegeven dat de selve als *res spoliata suo Domino*, den Koningh of My, behoorden te werden gerestitueert. In plaets van eenich het minste antwoordt, sijnse door den druck, in alle hoecken van de Werelt, gedivulgeert, tot meeste

smaet van sijn Majesteyt, *wiens persoon ick representere*, en aen wien alleen ick hebbe reeckenschap te doen of geven. Noyt noch door die memoiren, noch door particuliere visiten heb konnen obtineren visie van de brieven, noyt heeft men my gheweerdicht daer op te hooren. Ende ondertusschen ben ick soo door de gemelde gedruckte divulgatie als andersins by het gemeen volck omgedragen, als een criminel en strafbaer. Hoedanige gunst van *gehoort te worden*, nochtans den minsten *quidam* of den *grootsten misdader* van 't Landt niet kan werden geweygert. De Resolutie segt, datse by de *Extraordinaris Ambassadeurs van desen Staet in Denemarcken sijn overgesonden*, datse by de vyanden van sijn Majesteyt waren ghenomen, dan ging heen; maer 't en betaemde niet Ministers van Vrienden en Geallieerden van sijn Majesteyt, die onder haer te houden, veel min over te senden, om alhier by haer Ho. Mog. niet sijnde mijn competente *Rechters*, te werden geexamineert. 't Is een ongehoorde procedure, daer van in geen eeuwe exempelen sullen konnen werden aenghewesen. Dese *brieven* quamen in eygendom toe aen een Koninck die Vrient ende geconfœdereert *was van desen* Staet, of wel aen sijn Minister, gerooft en gevioleert *van andere*, sijn wederom vry geweest; dienvolgens moesten gaen aen haer *rechten eygenaer*, soo haest als sy waren in handen van de Vrienden van sijn Majesteyt, en konden met geen de minste schyn van reeden werden gheweygert, of men moest aen een geallieert Koninck weygeren wat men schuldich is aen de minste particulier. De Resolutie segt: *Sy contineren verscheyde aenstootelijcke en injurieuse expressien*, sulcx comt hier niet te pas; 't was een notoir *spolium*, en dat moest werden *ante omnia* gerestitueert. Aen de minste particulier is men ghehouden de justitie en restitutie te doen, veel meer aen een Koninck ofte sijn Minister. Dat oock het contenu van dien, (hoedanich het mocht zijn) voor geen *injurie* kan werden genomen is mede in rechte bekendt, want *finis injuria is, ut contumelia alicui fiat*, als die *animus* ofte intentie daer niet is geweest, soo kan 't voor geen injurie werden genomen, *t. t. de injurijs & fam. lib.* ja genomen het was een fameus geschrift, soo is wederom in rechte notoir, dat die sulcx vindt en niet terstont vernieticht, schuldich is aen de straf. Alsoo behoorden haer Ho. Mog. de *Deenen* ende haer eygen Heeren Extraordinaris Ambassadeurs te hebben aengesien voor de *diffamanten. l. un. C. de famosis lib.* Dat nu ick geen intentie gehadt hebbe om te injurieren, maer na mijn beste verstant, te doen mijn Ampt, dat blijckt uyt de natuyr van de saeck selfs, en sijn Majesteyt by missive van den *twintichsten July* hier voor gestelt, verklaert het, *dat by my niet is gedaen als wat mijn Ampt mede brengt*, en die judicature komt niet haer Ho. Mog. maer sijn Majesteyt toe; so dat sijn Majesteyt voor my intervenieerde my geheel *eximeert* uyt het proces. Ende alsoo haer Ho. Mog. noch by dese *Resolutie* verklaren alle goede vriendtschap en correspondentie met sijn Majesteyt te willen houden, soo konnen haer Ho. Mog. niet voor onaengenaem hebben die sijn Majesteyt aengenaem is, en die sijn Majesteyt *eximeert* van alles wat men hem uyt de selve brieven wil imputeren; dienvolgens ben ick (door de Koninckl. sententie en verklaringe) alsoo vry als de Heeren *Ministers* die van wegen desen Staet by sijn Majesteyt zijn. *Die mijn honneur en aenneminge kennen*, laet ick oordeelen of ick oyt tot *schennisse en misintelligentie heb aenleyding gegeven*: Ende de Koninckl. Regeringe tot *Sweden* konnen ghetuygen

tuygen of ick niet haer Ho. Mog. Correspondent aldaer (seer aenstotelijck, injurieusselijck en smadelijck van sijn Majesteyt doorgaens schryvende) heb gesalveert door mijn schryven van de ghenoochsame oorsaecke die men had om hem te recht te stellen, hebbende geen charaster, noch qualiteyt, als van *Spyon*; maer om dat ick nochtans wist dat hy by haer Ed. Groot Mog. was aengenaem (gelijck sy hem daer nae oock een Compagnie hebben ghegheven) hebben de Heeren van de Sweedtsche Regeringe aldaer vermaent ende gebeden, men soude hem geen leedt doen.

De *injurien en atrociteyt van dien*, bestaet daer in datmen de Brieven van sijn Majest. mishandelt. De selve, als *res spoliata* moesten *ante omnia* aen sijn Majest. of my werden gerestitueert. So de passagen van de Brieven wierden in de *resolutie* gestelt, ick soudse refuteren, maer dat recht van *communicatie* of *my te hooren*, heeft my niet mogen ghebeuren. *Dat ick die van de Hooge Regeringh alhier stelle als offse waren mercenair en haer door corruptien en vuylicheden lieten ter intentie van andere Potentaten misleyden*, dat is, of een *valsche translatie* of een *quade illatie*, sijnde sulcx noeyt myne gedachten gheweest, hoewel ick ghehoort hadde dat by resolutie van de *vijfden* May laestleden haer Ho. Mog. op ontfangen advys van de Heer Ambassadeur *Boreel* (dat *de Heer Ambassadeur de Thou een groote quantiteyt gelt soude hebben mede gebracht om de Regering alhier te corrumperen*) voorgeslagen wiert, dat niet alleen in dese *hooge vergadering* maer *in alle Provintien* door een *Eedt van suyveringe* daer tegen ordre mocht werden gestelt. Soudemen daer uyt terstont infereren dat de hooge Regering of wel oock alle die in de Provinciale vergaderingen van Staten compareren, *Mercenair en door corruptien en vuylicheden waren te misleyden ter intentie van Vranckrijck*, soo soude de Heer *Boreel* en die dat voorstellen, alsoo schuldich sijn als ick, als ick het alsoo hadde geschreven, ende alsoo ick noyt ghehoort hebbe, dat aengaende de deliberatien over de *Deensche* saecken de selve *Eedt* van suyveringh is geproponeert, soo hadde ick oorsaecke (na de menschelijcke swackheyt) om suspicie te hebben, insonderheyt siende datmen de *Deensche Werwingen*, *Equipagien, en toevoeringe* soo overvloedich favoriseerde, en de *Sweedsche* niet alleen deede *beletten* maer *gevangen* setten. Ende voor al de Wereit is bekent, dat men met een gheheele Vloot van *veertich* tot *vijftich* Schepen sijn Majest. heeft belet sijn desseyn tegen sijne Vyanden, hoewel volgens Alliantie van 't Iaer *veertich* artyckel *seven* haer Ho. Mog. anders hadden belooft. Ende als altans de Koninck van *Denemarck* pretendeerde op gheheel *Sweeden* de Navigatie en Commercie te sluyten. Ende ick by memorie van den *eersten* Augusty representerende dat sijn Majest. (ghelijck *anno vyf en veertich*) tot dienst ende voordeel self van haer Ho. Mog. sulcx met sijn gheconjungeerde macht wil beletten. Soo heeft het haer Ho. Mog. niet belieft in 't minste daer op te antwoorden, ja haer Ed. Groot Mog. de Heeren van Hollandt hebben niet eens myn memorie willen aennemen. *Men wil aen sijn Majest. schryven om my te revoceren.* Ick sal in onderdanicheyt verwachten sijn Majesteyts ordre, maer alsoo sijn Majesteyts verklaringh my suyvert van 't opgheleyde, en te kennen geeft dat dese resolutie gheschiet door een te onrecht verruckte gheneegentheyt, *niet tegen my, maer tegen sijne Majest.* (daer van ick wensche datter niet soo veel publycke preuven waren) gelijck tot verscheyden tyden aen de Heeren Extraordinaris Ambassadeurs van desen

Staet

Staet is ghefeyt, soo wert aen sijn Majest. veel grooter oorsaecke ghegeven om oock haer Ho. Mog. te versoecken *tot revocatie van de by sijn Majest. van wegen desen Staet sijnde Heeren Ambassadeurs, en tot weygering van der selver Propositie en Memorien.* Uyt alle 't welcke claerlijck blijckt dat noch *injurie noch diffamatie* door my aen den Staet is gedaen, maer door die geene die de Brieven niet hebben *of terstont vernietickt, of wel aen sijn Majest. gesonden.* Ende als men op de behoorlijcke wyse my hadde willen doen revoceren, soo hadde men terstont, *sonder eenige divulgatie of diffamatie,* de Brieven behooren gesonden te hebben aen sijn Majest. om te toonen datmen 't recht en alléen hadde op en tegen mijn persoon. Maer nae dat men de Brieven heeft bycans een vierendeel Iaer laten wandelen door de gantsche werelt, en nu eerst dese resolutie of sententie velt tegen my, kan niet anders werden genomen, als datmen een querelle heeft willen soecken tegen sijne Majest. self, en gelijck men segt, *battre le chien devant le lion.* En met een woort, wat ick hebbe geschreven, ist of waer, of leugen. Ist waer? wat straf meriteer ick? ist leugen? waerom straftmen niet de gazettiers om soo veel *openbare* ghedruckte leugens. De myn is immers bedeckt gheweest, tot dat haer Ho. Mog. of der selver Ambassadeurs die self hebben ondeckt. *De Coninckl.* Fransche Ambassadeur secht in sijne Propositie van den *acht en twintichsten April*, dat de Heer *Boreel heeft ghesproocken tot den Koninck, termes dont sa Majesté s'est trouvée blessée.* en men de aenwysingh van het domestiq exempel haer Ho. Mog. desgelijcks te vermanen tot syn *revocatie.* Wat oock de Coninkl. Spaensche Heer Ambassadeur opentlijck op den *twee en twintichsten Iuny* aen haer Ho. Mog. van *vrede-breuck en hostiliteyt, en hoe dat een voornaem Minister van desen Staet sijn particulier interest soeckt,* heeft geproponeerden met sijn handt onderschreven, dat wert gepasseert. Alleen sijn Majest. van *Sweden, impune potest contemni.*

Ende om datmen neemt naem op de vereeringen, die hy recommandeerde/ hier gedaen/ of noch te doen/ ende die hy sustineerde by andere gedaen te zijn/ of noch gedaen te worden/ allegerende de volgende exempelen/ daer 't noyt soo criminel was genomen.

Extract uyt de Remonstrantie des Heeren van Oldenbarnevelt, anno seltien hondert achtien, *aen de Ed. Groot Mog. Heeren Staten van* Hollandt *overgegeven.*

ICk hebbe van ghelijcken andere *Princen*, *Graven*, *Heeren*, ende *Steden* buyten s' Lants, op hare ernstighe Instantie, *met Raedt ten besten geadviseert,* ghelijck ick oock ghedaen hebbe aen *Provincien, Vorsten, Graven, Heeren, ende Steden,* oock *groote Compagnien*, ende *particulieren*, binnen dese Landen, die de selve diensten mede *behoorlijck hebben erkent, by hare eygen vrye wille*, sonder dat ick van yemant, directelijck of indirectelijck, selfs ofte door anderen, het alderminste hebben *begeert ofte gevordert.*

Extract

Extract uyt de Remonstrantie des Heeren van Sommelsdyck *van den* dertichsten May, sestien hondert achtien.

ICk hebbe uwe Ho. Mog. in 't Hof van eenen machtigen Coninck gedient, sijne Majesteyts ghenadige ende liberale gunste is my *toegevallen*, totte kinderen toe weetment, hadde ick desen *toeval* niet gherencontreert, 't *offitie was qualijcken droochbroot*.

De selve Minister in 't Jaer elf by de Fransche Regeringh in haer verballende/ wiert by haer Ho. Mog. wel expresselijck gepresen.

Ende de Heer Ambassadeur Boreel was noyt alhier meer in gunst / als na dat hy nu onlangs soo vrymoedich hadde ghesprooken/ dat de Ambassadeur de Thou seyde alhier by publijcke audientie / dat hy hadde gebruyckt des *termes, dont sa Majesté se trouvoit blessée*, daer van maeckende een crimen van gequetster Majesteyt. Ende in particuliere conferentien heeft meermael ghesept/ men behoorde hem te revoceren als onaengenaem, gelijck al eer sijn Koninck hadde gerevoceert de Ambassadeur d'Espesses, om dat hy hier onaengenaem was/ maer de antwoort was / dat hy Heer Boreel hier aengenaem was / om dat hy de mening van den Staet hadde gesept/ ende dienst gedaen/ende de Koninck haer niet moest voorschryven/ gelijck sy den Koninck niet voorschreven.

Extract uyt de korte antwoordt van den Heer van Sommelsdyck, *van den* seven en twintichsten Iuny sestienhondert achtien.

SOo schreven u Ho. Mo. my van den *ses en twintichsten May* 1611, dese woorden: *Wat aengaet u persoon, houdt u wel versecckeert dat wy van des selfs diensten ende goede devoyren voor den welstant deser Landen soo veel jaren gedaen, seer goet contentement hebben, ende namentlijck oock dat ghy ghearbeydt hebt om de Vereenichde Landen te excuseren van het aennemen des Tiers in questien, ende het neerstich ondersoecken ende adviseren waer toe de saecken aldaer ten principalen beleyt ende ghedirigeert worden, &c.* Die Heer Advocaet gebruyct gelijcke woorden, maer voechter by met sijn eygen handt: *Oock dat wy oordelen buyten alle redenen te zijn dat yemanden ter oorsaecke van dien eenich onwil, wangunst, of vyandtschap tegens u neemt, ghebruyct, of behoort te gebruycken.*

Extract uyt het Register der Resolutien van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, Martis den negenden December sestienhondert twee en dertich.

DE Heere *Haersolte* ter Vergaderinge presiderende, heeft haer Ho. Mo. voor gedragen dat sijn Excell. de Heere Prince van *Orange*, heeft doen ontcyfferen den Brief by den Heer van *Langerack* aen sijn hoochgemelde Excell. gheschreven, daer van den selven Heer van *Langerack* in sijne missive van den *acht*

en twintichsten Novembris laetstleden aen haer Ho. Mog. mentie maeckt, ende dat in den Brief bevonden wert, dat het furnissement van het *tweede millioen* geksecours aldaer haperde, ende te vreesen stondt dat het selve wel achter mochte blyven, ten sy saecke dat daer inne met goet beleydt ende secretelijck *wierde* gheprocedeert, versoeckende over sulcx de ghemelde Heere *Haersolte* dat haer Ho. Mog. hier op wilden verklaren der selver meeninge ende intentie. Waer op ghedelibereert zijnde, is goet ghevonden ende verstaen, mits desen te versoecken sijne meer hoochgemelde Excell. dat hy de moeyte geliefde te nemen van de saecke met alle moghelijcke middelen daer heenen te beleyden dat het voorsz. *tweede millioen* op 't spoedichste ende in 't seeckerste mocht worden becomen met autorisatie om ten dien fine sodanige *courtosie* ende *beleeftheden* te laten doen, door den Heer van *Langerack* sulx ende daer 't behoorde als sijne meer hoochstgedachte Excell. nae ghelegentheyt ende constitutie van saecken in 't Hof van Vranckrijck bevinden soude te behooren.

Besoignes ter Camer van sijn Excell. gevallen den vijf en twintichsten Februarij sestienhondert twee en dertich, op 't stuck van 't los maecken der penningen in Engelandt, als oock om te dirigeren dat de saecken van de Oost-Indische Compagnie tot een goede uytkomste in Engelandt mochten werden ghebracht.

VOlgens de Resolutien ende authorisatien by haer Ho. Mog. genomen ende gevallen den *vijftienden* ende *twee en twintichsten* deser Maent, op de verhandelinge van de differenten de Staet van 't Landt, de *Oost-Indische* Compagnie ende *andere saecken* de Ingesetenen der voorsz. Landen betreffende, ende op 't *employ van de penningen* welcke by de Heeren *Ioachimi* ende *Brasser* Ambassadeur ende Gedeputeerde van haer Ho. Mog. van wegen desen Staet, soude mogen gedaen worden om te *faciliteren hare negotiatien*, ende omme tot vruchtbare besoigne te mogen geraecken, hebben sijn Excell. ende de Gedeputeerde van haer Ho. Mog. ingevolge van de voorsz. Resolutie ende authorisatien, verstaen ende goet gevonden dat de Heeren Ambassadeur ende Gedeputeerde voornoemt, doende alle mogelijcke devoyren, omme de penningen die van wegen desen Staet in *Engelandt* werden gepretendeert, des noodich zijnde, tot recouvrement van de voorsz. penningen sullen mogen employeren *thien, twaelf, vijftien tot twintich ten honderd*, van de selve penningen ende sommen die sy met volcomen seeckerheyt sullen weten te becomen, sonder daer toe eenige penningen van hier te mogen trecken ofte gebruycken. Ende belangende de vordere saecken, het *Landt*, *de Oost-Indische Compagnie* ende andere raeckende, alsoo de voornoemde Compagnie is bewogen tot afdoeninge van de selve te furneren een somme van *vijf en t'seventich duysent* guldens, op de versoecken ende bespreecken vervat in de memorie by der selver Gedeputeerden overgegeven, daer van dubbelt by desen sal worden gevoecht, ende by haer Ho. Mog. goet gevonden is, dat die voorsz. somme voor de eene helfte op restitutie uyt de Prinsen te verwachten soude werden gefurneert: Is verstaen de voornoemde Heeren Ambassadeur ende

ende Gedeputeerde te authoriseren de meer gemelde *somme* ten dienste van het Landt ende van de Compagnie te mogen employeren, in cas de saecken by de voornoemde Compagnie versocht ende besproocken, souden konnen *gheobtineert*, ende in de vordere Negotiatien het Landt daer mede dienst gedaen werden. Ende sal wegen haer Ho. Mog. met ten eersten ghearbeydt worden om die van de voornoemde Compagnie het voorsz. furnissement in maniere als vooren te doen aennemen, ende indien tot het gunt voorsz. is, meerder penningen souden mogen van nooden wesen, sal op aenschryvinge van de gemelde Heeren Ambassadeur ende Gedeputeerde aen sijn Excell. dienaengaende te doen, oock devoyr gedaen worden omme van de voorsz. Compagnie meerder penningen te mogen trecken, gelijck mede ingevalle s'Landts penningen met de voorverhaelde Deductie tot *twintich ten hondert* niet souden konnen los gemaeckt worden, op de advertentie als vooren te doen, nader ghedelibereert, ende de resolutie daer op te nemen de voor gemelde Heeren ghenotificeert sal worden.

Op de Propositie van de Heeren, de Heeren van *Heemstede* ende *Beaumont* Gedeputeerden van haer Ho. Mog. om met die van de Oost-Indische Compagnie te confereren over het verrichten van de saecken in Engelandt, noopende de verschillen, differentien, ende pretensien, tusschen die van de *Engelsche ende Nederlantsche Oost-Indische Compagnien*, versoecken de onder geschreven Bewinthebberen, voor ende van wegen de Vereenichde Nederlantsche *Oost-Indische* Compagnie, dat haer Ho. Mog. gelieven ordre te geven, dat de gemelde differenten ende pretensien mogen ghebracht worden door interventie van haer Ho. Mog. Ambassadeur ende Gedeputeerde in Engelandt in sodanigen staten datse sullen moeten worden ghereguleert ende ghedecideert na het Tractaet in den Iare *sestienhondert negentien* gemaeckt, soo ende gelijck als voor desen vruchtbaerlijcken ende met goet succes is ghehandelt in de voorlede Iaere *twee en twintich* ende *drie en twintich*. Item dat by Acte ofte andere publijcke solemnele beloften van sijne Koninckl. Majesteyt, ende van haer Ho. Mog. in goede ende bestendige forme mogen worden vast gestelt datter staende de onderhandelinge van de pretensien van wederzijden, ende gedurende van 't ghemelde Tractaet dat Anno *negen en dertich* sal exprieren, geen *represalien* aen wederzijden sullen werden gegunt, ende veel min geexerceert in Engelandt, hier te Lande, nochte in Indien, maer dat alle Acten voor desen daer toe verleent, sullen worden ingetrocken, mitsgaders dat de saecken van *Amboyna* van dese Nederlantsche Oost-Indische Compagnie moge werden ende blyven afgheweert: ende by de welgemelde Koninckl. Majesteyt ende sijnen Raedt geacquiescceert de Sententie die de Heeren gedelegeerde Rechters daer op hebben geformeert; als mede dat by de Engelsche Compagnie werde ghedesisteert van daer over dese Compagnie meer te quellen, ende wydere *poursuite* te maecken, in welcken ghevallen ende het hier vooren verhaelde, konnende gheobtineert worden, souden de voornoemde Gedeputeerde inwilligen ende van nu ende als dan last geven, dat in Engelandt by Wissel getrocken, ende door hare Gecommitteerde aldaer in handen ende ter dispositie van hare Ho. Mog. Ambassadeur ende Gedeputeerde gestelt soude werden de somme van *vijf en t'seventich duysent* guldens, by lee-

ninge aen haer Ho. Mog. te verschieten, ende die wederom te mogen korten aen de gerechtigheyt die het Landt soude mogen toe-comen, ende naermaels competeren op Prinsen by die van de Oost-Indische Compagnie op subjecten des Konincx van Spaengien te doen, ende by aldien de bovenghemelde saecken niet en souden connen werden te wege gebracht met ende door de middelen hier vooren gestelt, soo sullen de voornoemde Gedeputeerde gaerne aennemen by hare Principalen ter Vergaderinge der *Seventiene* te bevorderen dat sy mochten worden geauthoriseert (om de hier vooren ghestelde saecken te verkrygen) tot het fourneren ende presteren van meerdere sommen van penningen, nae de openinge die de selve van wegen haer Ho. Mog. hier namaels souden mogen becomen. Aldus gedaen in s'Graven-Hage den *dertiende February* Anno *sestienhondert twee en dertich*, was geteeckent *Hend. Brouwer, Hans de Haes, Gerlo de Wellbouck, Pieter Proost.*

Extract uyt het Register der Resolutien van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, Mercurii *den sesten* September sestienhondert vier en dertich.

TEn tweeden, heeft den voornoemde Heer *Knuyt* haer Ho. Mog. gherepresenteert, dat de selve hier bevoorens Resolultie hadden genomen ghehadt, datmen voor den dienst van den Vloote onder den Luytenant Admirael *Hautbain* voor *Rochelle* gedaen, souden soecken te becomen *tienmael hondert duysent gulden*, ende 't geene den selven dienst vorder bedroech, dat sulcx ghelaten soude worden om daer met eenige Heeren in Vranckrijck te obligeren ende interesseren, ten eynde dat het voorsz. Millioen te beter soude mogen vlot gemaeckt worden, doch dat haer Ho. Mog. naderhant van die resolutie waren gheweecken, ende den Heer van *Charnace* op sijn affscheyt van hier alleen hadden doen belooven *vijftich duysent* guldens, om by dien middel door des selfs behulp de geheele betalinge van den meer genoemden dienst te becomen, maer dat haer Ho. Mog. extraordinaris Ambassadeurs in Vranckrijck hadden bevonden dat met dese beloften aen den voornoemden Heer van *Charnace* ghedaen, de saeck niet en was te claren ende te effectueren, te meerder om dat albereyts volgens de voorgaende eerste resolutie, gedurende het leven van den Heer van *Langerack* zal. beloften ende toeseggingen waren ghedaen, aen eenighe Heeren in Vranckrijck, versoeckende over sulcx dat haer Ho. Mog. der selver ghemelde Heeren Ambassadeurs naeder geliefde te authoriseren, om volgens de voorsz. eerste resolutie te mogen voortvaren, ofte ten minsten van den geheelen dienst te mogen vereeren de somma van *hondert en vijftich duysendt* guldens, op dat het vorder mochte becomen worden, want evenverre dat dese saeck nu ten ghewenschten eynde niet en worde ghebracht, dat den voorsz. schuldt wel licht in vergetenheyt soude worden gestelt, ende niet yetwes daerom te becomen.

Ende daer naer op 't *tweede* point, verclaren haer Ho. Mog. datse haer niet verder connen eslargeeren, als noopende de voorsz. *vijftich duysent* guldens, ende worden de Heeren haer Ho. Mog. Ambassadeurs in Vranckrijck dienvolgens gelast

gelast met correspondentie van den voornoemden Heer van *Charnace* alle mogelijcke devoyren te doen, om te becomen de geheele somma by de Vloot onder den voornoemden Luytenant Admirael deuchdelijck verdient; ende sullen middeler tijdt de Provincien, die tot vorder vereeringe als de voorsz. *vijftich duysent* guldens niet sijn gelast, deses aengaende nader authorisatie soecken uyt te brengen van de Heeren haer Principalen.

Extract uyt een Brief van de Heeren Paeuw *ende* Knuyt *Ambassadeurs van wegen haer Ho. Mog. In Vranckrijck geschreven den* vijfden January sestienhondert vijf en dertich, *geschreven aen sijn Excellentie den* Prince van *Orangien.*

INdien op den voet in onse nevengaende artijckelen geexpresseert, het Tractaet kan besloten worden, sal het met contentement van dese zijde aengenomen, ende sullen alle voorgaende disputen, gevallen moyelijckheden ende offensien oock daer mede bezijden gestelt worden, welcke somwylen wel wat hooger sijn geloopen als ons lief is geweest. Belangende 't *Millioen*, hebben Wy meenichvuldige publijcke en particuliere instantien daerom ghedaen, soo om dat het Tractaet van den Heer *Charnace* sijn volcomen accomplissement souden hebben, als op dat haer Ho. Mog. ghesoulageert mochten werden, ende dickwils de moet verlooren gegeven, door verscheyden redenen ende disputen die daer tegens sijn ingewent; maer alsoo by 't besluyt van het Tractaet niet v vel leedich sal kunnen gestaen worden, de eere alhier te bewaren aen de geene die daer over sijn geweest, zijnde alle de Heeren van den Raedt, ende wy daer boven aen *eenige door verscheyden advertentien, devoyren, ende oprechte ervonden ende ghetoonde genegentheden ten hoochsten sijn gheobligeert, ende sonder de selve al lange de saecke soude moeten hebben laten steecken,* ofte in andere disputen geimpliceert sijn geweest, soo geven Wy U Excell. selfs te bedencken, of het niet een groote saecke soude wesen indien Wy het gheheel millioen konden importeren; ende daer tegens een kleyne saecke dat Wy de somme in onse nevengaende gementioneert, mochte distribueren, aen de geene die men niet sal konnen voor by gaen, ende tot onse Negotiatien soo veele behulps by ghebracht hebben, als Wy niet souden derven schryven. Ende hoewel wy desen aengaende belast sijn geweest, als U Excellentie is bekendt: soo hebben Wy nochtans 't selve niet laten blycken in 't minste, maer met gestadige devoyren ghecontinueert, ende sijn niet buyten hoope het heele millioen te krygen, soo men ons begeert te gelooven ende als vooren te authoriseren, ende soo niet, sal het onse schuldt niet wesen, ende niet te min van hare Ho. Mog. niet konnen ledich gestaen worden, *de eere alhier naer behooren te doen bewaren,* daer van Wy nu ende dan, nae de last ons ghegheven, de openinghe hebben ghedaen, die Wy meenden ten dienste van den Lande te strecken, ende oock bevonden hebben niet sonder vrucht geweest te zijn.

Sabbathi den twintichsten January sestien hondert vyf en dertich op de Camer van Syn Excellencie.

ENtlijck wat belanght de presenten bevinden haer Ho. Mog. de voorgeslagen somme *excessyf hooch*, doch sullen de Heeren haer Ho. Mog. Ambassadeurs toeseggingen mogen doen van de liberaliteyt van haer Ho. Mog. sonder nochtans te particulariseren.

Dergelijcke resolutie is oock te vinden genomen op den sevenden Octobris in 't Jaer seven en dertich.

Uyt alle dese voorgaende informatien/ by den Heer Appelboom, tot sijn defensie overgesonden/ heeft de Koninck doen stellen de volgende meermaels genoemde declaratie. Ende ingeval yeders plaets hadde de genereuse *lex unica, Codice, Si quis imperatori male dixerit*, hy meende in een publijck Minister behoorse plaets te grijpen / bysonder by de geene / die haer eygen *Minister* in Vranckrijck soo loffelijck hadden ghemainteneert / meriterende tot beyder zijts lof by alle Ministers gesongen te worden.

Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt.

Ende in 't Jaer twee en sestich als dit geschreven wiert/ toonde de Koninck van Vranckrijck een alsoo illustren Exempel van maintenue van sijn Minister te Romen.

Sacræ Regiæ Majestatis Sueciæ Declaratio, Super Literas Celsorum & Præpotentium Dominorum Ordinum Generalium Belgii Uniti, in altissimè Memoratæ S. R. M. manus die 28. mensis proximè præterlapsi in castris ad Fridrics-Oede, prelatas.

ALlatæ sunt S. R. M^tis Sueciæ, Celsorum & præpotentium D. D. Ordinum Generalium Literæ, de dato Hagæ Comitis 17. Augusti, in quibus vehementer accusant, & propè condemnant S. R. M^tis in Belgiô Unitô Residentem *Haraldum Appelboomium*, tanquam eum qui *injuriosas & ignominiosas Literas de iis & eorundem Repub. scripserit, ineptum eum & inutilem vocantes, qui excolendæ dehinc antiquæ, inter S. R. M^tem Regnumque Sueciæ, & prædictam Uniti Belgii Remp. Amicitiæ adhibeatur, petieque & enixè rogantes, ut S. Reg. M^tas eundem quam primum abindè amovere, & corrigere velit.*

Non potest Ser^ma R. M. non fateri, per quam inopinatum sibi accidere, quod deprehendat Residentem & publicum suum Ministrum, *sanctioris juris præsidio communitum*, & *Amicitiæ veteris cultui & observantiæ hactenus indefessè operantem*, tali persecutionis genere, apud Amicos & Fœderatos suos *vexari*, & quidem hisce potissimum temporibus, quibus vigor antiquæ Amicitiæ, haud parum communi bono prodesset, & Celsi ac Præpotentes Domini Generales Ord. eandem per Legatos suos, quam maximè amplificandam & stabiliendam, præ se ferunt. Non equidem nunc primum hisce S. R. M^ti innotuit, quid in suos Ministros perpetratum

tratum sit, sed existimavit, aut finem tandem imponi, aut modum aliquem ejus rei, statui posse, melioresque aliquandò vices exspectandas esse, nec tantum prævalituros, qui semina discordiæ inter amicos serere, & perniciosa consilia miscere student, quam qui antiquæ amicitiæ consulere intendunt. Experta tamen est S. R. Ma^tas^ planè contrarios spei suæ effectus; Ministros nimirum suos, sive colligendi militis, sive alius negotii causa, in *Belgium* missos, non modò in sibi commissis omni studiò *supplantari*, sed & nonnullos carceri mancipatos, haud quaquam tanquam ab amicis, sed potius tanquam ab inimicis, & mala quævis Eidem cupientibus, tractari. E contra verò perspectum est, hostes S. R. M^tis^ omni favore promotos esse: Eorum militiæ conducendæ, aut quovis modo colligendæ, complures certatim verificatos, commerciis eorum vehementer & tempestivè prospectum, munitionibus eorum copias injectas, quæ S. R. Majestatis armis, apertè & merè offensivè, perquam graves fuere, subditos quoque S. R. Majestatis & præcipuos ejus Ministros, in conspectu classis Belgicæ captos, planè contra indolem & naturam veræ Amicitiæ, contrà quoque contestationem Legatorum Belgicorum, toties factam, & contra mutuorum tenorem Fœderum, tanta sanctitate Repetitorum, Præterea cum presens bellem à Rege *Daniæ* præter causam ullam, sive libidione vindictæ, sive vanæ temeritaris gloria, sive quia S. Reg. Majestatis *Sueciæ* alibi occupatæ inveterato odio, nudum imperii Suetici latus opportunius videbatur, Serenissimæ Regiæ Majestati inferretur, vigore Pactorum de anno 1640. & 1645. non modo tales ausus Regis Daniæ, in herba à Celsis & præpotentibus DD. Ord. Gen. impediti non sunt, aut dehortatio aliqua facta est, sed potius in Literis suis, die 3. Iuny datis profitetur Rex Daniæ à DD. Ordinibus *se esse instigatum*. Ac præterea inventi sunt, Celsorum & Præpotentium DD. Ordinum Generalium Ministri, publicis muneribus ornati, qui tam perniciosum commodis rei communis, & imprimis Evangelicæ pullulans & enascens bellum, si non excitarint, certe oleum igni infuderint, & studiis satis calidis, fomentarint: Cujus rei rationem cum S. R. Majestatas perspicere nequeat, satis penetrare non potest consilione & consensu Celsorum & Præpotentium D. D. Ordinum generalium, vel aliquarum Provinciarum, an verò suggestione quorundum Privatorum hoc agitetur? Quandoquidem Celsorum & Præpotentium Ord. Gen. Ministri publici, concordiæ societatis communis, & præsertim amicorum & Confœderatorum operari merito obligati, talia alicubi miscent & plane contraria iis, Quæ Legati Belgici apud S. R. Majestatem Sueciæ contestati sunt, negociari audent. Huc accedit jam quod cum hostes Reg. Majestatis præter morem in superioribus bellis consuetum, postam sive Tabellarium publicum violare, & in Literas inquirere non sint veriti, non modo apud Amicos factum istud sit ad probatum, sed & Literarum apographa communicata, atque in idioma eorum (consutis & adcrustatis alienis & plane falsis) male versa sint. Atque ut Ludibrium & Ludificatio S. R. Majestatis Residentis tanto foret conspectior, & per eum S. Reg. Majestatas ipsa fodicaretur, typis quoque edita ac divulgata sunt, non alia, uti ad paret, intentione, quam ut Ministris S. R. Majestatis *præscribatur, quatenus muneris sui partibus in posterum non ex S. R. Majestatis mandatis, sed ex nutu alieno perfungi teneantur.* Existimat à S. R. M. Residentis sui

actiones,

actiones, non nisi ex solis suis mandatis dependere. Et si quis rem ex vero metiri sustinuerit Literasque dicti Residentis penitius examinaverit, nihil omnino in iis reperiet, cur tam graviter reprehendatur nedam tam duram sententiam meritus videatur. Etenim *gratitudine & beneficiis devincere amicos, adeò solitum est omnibus Christianis, & moratioribus Gentibus, atque ipsis Celsis & praepot. Ord. General. tam intra quam extra eorum Remp. ut nihil sit frequentius aut usitatius*, veritatem autem eaque, quae acciderunt, si scripsit *Appelbomius*, id quod nunc fecisse eventus comprobat, non est cur ejus opera erga S. R. M. damnetur, ut pote cujus unius & solius judicio rationem eum reddere par est. Nec opus est, ut ex alius arbitrio modus ponatur servitiis Ministrorum Ser. R. Majestatis nec justum aut aequum, simul rem ad S. Reg. Majestatem deferre, ac pariter removendum, ac corrigendum judicare.

Quoniam igitur & superiorum injuriarum enumeratione confidentissima S. R. Majestatis amicitia, haud parum laesa est, & dictarum Literarum divulgatione, ingens contumelia ejusdem Residenti facta, *utpote tantam sententiam*, & nominis jacturam passo, priusquam, cum eo *amicè quidpiam collatum est, aut audiri potuit*, negotio ab executione velit inchoato, *posthabita Gentium moratiorum*, erga Legatos reverentia, & sanctitate, imputando innocenti *culpam*, Ser. Reg. Majestatas ad conservationem dignitatis & honoris sui pertinere arbitratur rem prouti est D. D. Legatis Celsorum & P. P. D. D. Ord. Gener. extraordinariis, & apud se constitutis ordine declaratione hac exponere, atque ad judicandum iis relinquere, quanti violati Residentis sui famam faciat, eum in finem ut à Celsis & P. P. D. D. Ordin. Gener. certam Ser. Reg. Majestati in scripto comprehensam resolutionem & declarationem, quantotius flagitent; an superius dictum Residentem *Appelbomicum*, contenti dispositione S. R. Majestatis super proprios Ministros, amplius apud se ferendum & tolerandum censeant, an vero eundem removendo S.R. Majestati velut insinuare cupiant, quod talibus indiciis, velut initium aliquod facere instituerint temerandae istius amicitiae, quae à multis retro annis inter S. Reg. Majestatem regnumque Sueciae, & rempub. Unitarum Provinciarum Belgii non absque insigni communis rei commodo religiose observata fuit. Et quoniam Cels. & Praepot. D. D. Gener. visum fuit, saepe dictum Sac. Reg. Majestatis Residentem non tantum *ineptum, sed & ibi inutilem provocare*, eo ipso privaturis eum muneris sui officio, non debent Cels. & P. P. Ord. Gener. Legati mirari, quod pariter S. Reg. Majestatas nulla cum D.D. Legatis Commercia aut conferentiam ullam habere possit, priusquam informata fuerit suum Residentem (*data prius justa ei satisfactione*) pristino honori & dignitati restitutum debita officia Sac. Reg. Majestatis nomine in Batavia posse exequi.

Caeterum de Sac. Reg. Majestatis sincera amicitia & singulari propensione in Celsos & P. D. D. Ord. Gener. eorumque remp. orbi constat, id quod supra alia evidentissima argumenta, Legati ipsi testari & ex conscientiae suae dictamine profiteri necesse habeant, unde tanto gravius afficit S.reg. majestatis Residenti suo illata ignominia, & injuria, quanto candidiore semper animo, studioque impensiore in Cels. & P. Ord. Gen. remp. propendit. Et quamvis nemini non clarum & notum sit in quantum Sac.reg. majestatis hoc casu laesa sit, nihil

nihil tamen Sac. reg. majestatis aut utilius, aut honestius putat antiquæ & illibatæ istius inter regnum Sueciæ, & unitarum Belgicarum, Provinciarum remp. Amicitiæ cura & conservatione; cui deinceps operari Sac. reg. majestas non cessabit dum modo, eidem quoque in posterum intelligere liceat eum procedendi qui hactenus aliquandiu communi rei in republ. eorum adversatus est, modum, pro mutuâ & genuinâ amicitiâ emendari, & rejectis consiliis eorum, qui res amicorum turbare, & discordias serere amant, pares vices à Celsis & P. P. D. D. Ordinibus Generalibus, rursus experta fuerit. Actum in *Flensborg die 6. Septembris st. v. anno* 1657.

Onder stont Carolus Gustavus, met het opgedruckte Koninckliick Zegel/ ende onder aen was gheteeckent by eenen van des Konincks Secretarissen/ Eduardus Philipson.

De selve Koninckliicke Sweedtsche Declaratie in de Nederlantsche tale/ was luydende als volcht:

Declaratie van sijn Coninckliicke Majesteyt van Sweeden over de Missive der Hoogh Mogende Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, Hooghstgemelte Coninckliicke Majesteyt ter handt ghekomen op de acht en twintichsten *des Ionghst verleden Maents in 't Leger voor* Fredericx-Ode.

AEn sijne Coninckliicke Majesteyt van Sweden is overhantreyckt de Missive der Ho. Mog. Heeren Staten Generael gedateert in *s'Gravenhage* den *seventienden* Augusty, in de welcke de selve hart aenklagen ende by na *Condemneren* sijne Coninckliicke Majesteyts Resident aldaer *Harald Appelboom*, als een Persoon, *die injurieuse ende schandaleuse Brieven van haer en hare Republijcke soude gheschreven hebben, hem noemende onnut en onbequaem tot vordere onderhoudinghe van de oude Vriendtschap tusschen sijn Coninckl. Majest. ende het Rijck Sweden, ende de voorsz. Republijcke der Vereenichde Nederlanden, ernstelijck diesswegen versoeckende dat sijn Coninckl. Majest. den selven met den alderersten van daer mochte wech nemen, en behoorlijck straffen.*

Syn Coninckliicke Majesteyt moet seeckerlijck bekennen dat het hem seer vreemt voorkomt dat desselfs Resident ende publijck Minister, dragende den Character van 't *Heylige recht*, ende tot noch toe *alle tijdt onvermoeyt gearbeydet hebbende tot onderhoudinge der oude Vriendtschap en liefde*, op soodanigen maniere van vervolginge by desselfs vrienden ende Geallieerden aenghevochten wert, ende sulcx noch in dese Conjuncturen van tyden daer de kracht van de *oude Vrientschap* niet weynich het gemeene beste soude konnen voordeelich wesen; Ende die de Ho. Mog. Heeren Staten Generael mede door haer Ambassadeurs doen voorgeven de selve volkomentlijck te willen vermeerderen ende vastftellen. Wel is waer, dat sijne Coninckl. Majest. nu niet eerst uyt desen Brief ghebleecken is, hoemen met sijne Ministers te werck gaet, maer de selve heeft gheoordeelt, of dat het eenmael soude ophouden, of datter een bequaem middel inne soude konnen werden uytgevonden en betere tyden werden afgewacht, ende *mis* souden komen te prevaleren die het *zaet van oneenicheyt* tusschen vrienden soecken te

 stroyen

ſtroyen ende hare ſchadelijcke voorſlagen daer inne mengen, als die hun eygh merck hebben de oude Vrientſchap te ſtyven. Sijn Coninckl. Majeſt. met evenwel heel contrarie effecten ſien van deſſelfs hoope, des namentlijck ſijne *bedienden* na Hollandt afgevaerdicht, 't ſy om eenich volck te werven, 't ſy om andere Affaires, niet alleen in 't geen hun aenbetreut was, door allerley liſt onderkropen, maer ſelfs eenige daer van in *hechteniſſe* genomen, getracteert worden niet als van Vrienden, maer veel meer als van Vyanden, ende als die ſijn Majeſt. alles quaets gonden, in tegendeel heeft gebleecken dat ſijn *Majeſteyts* vyanden alle faveur is aengedaen, dat ſich veele om ſtryt beyvert hebben om hun te doen *Volck werven* of op een ander wyſe by malkanderen krygen, datmen in den loop haerder *Commercien* by tyts en wel heeft verſien, datmen tot hunne conſervatie Troupen volcks hun heeft toegeſtuyrt, die ſijne Coninckl. *Majeſteyts* Wapenen opentlijck en puyr offenſyf ſeer laſtich ſijn ghevallen, dat oock ſijne Coninckl. Majeſteyts Onderdanen en voorname Miniſters in 't gheſicht der Hollantſche Vloote, gevangen ſijn ghenomen, directelijck *tegens de genegentheyt en aert van ware Vrientſchap*, ende tegens de verſeeckeringhe *der Nederlantſche* Ambaſſadeurs ſoo dickwils gherepeteert, oock tegens den *inhout der onderlinge* Alliantie met ſoo groote Heylicheyt vernieuwt. Voorts alſoo den tegenwoordigen Oorloch van den Coninck van Denemarcken, uyt geenderley reden, maer of uyt *luſt van oorlochgierichheyt*, of uyt een *ydele vermeetentheyt*, of om dat ſijn Coninckl. Majeſteyt van Sweden anderwaert geengageert zijnde, hy door ſijn verouderden haet, de zijde des Sweetſche Rijcx, nu meer als oyt *onbloot* meende te zijn, ſijn Coninckl. Majeſt. is opgedrongen, ſoo en is uyt kracht van het Tractaet de anno *ſeſtien hondert veertich* en *ſeſtien hondert vyf en veertich*, ſoodanich deſſeyn des Conincx van Denemarcken, niet alleen van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael in *ſijn Gebeurte niet gheſtuyt gheworden*, ofte oock *eenige afradinge geſchiet*, maer veel meer verklaert den Coninck van Denemarcken in ſijne Miſſive de dato *derden* Iuny dat hy van de Heeren Staten *daer toe is aengeport*, ende dieſvolgens ſijn daer gevonden Miniſters van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael, met Publijcke commiſſie bekleedt, die voor het gemeene ende inſonderheyt voor het Evangeliſche beſte ſoo ſchadelijcken opkomenden ende aenſpinnende Oorloch, ſoo niet verwekt, ten minſten Oly in 't vier gegoten ende met een heeten yver aengeſocht hebben.

Alſoo nu ſijn Koninckl. Majeſt. hier van de reden niet en kan affien, ſoo en kan deſelve oock niet wel doorgronden of ſulcx geſchiet door laſt en toeſtemminge der Ho. Mog. Heeren Staten Generael, of eeniger Provincien, of wel op het inblaſen van eenige particuliere, te meer, vermits eenige publijcke Miniſters der Ho. Mog. Heeren Staten Generael, die anders billijck verbonden waren de ghemeene ſocieteyt en eenicheyt te handthaven, en inſonderheyt die van hare vrienden en gheallieerden, diergelijcke dingen eldewaerts brouwen ende heel contrarie dorven negotieren, als 't gene de Nederlantſche *Ambaſſadeurs* aen ſijn Coninckl. Majeſt. van Sweden betuygen.

Hier komt nu by, dat als ſijn Koninckl. Majeſteyts vyanden buyten gewoonte van voorgaende Oorlogen, ſich niet ontſien hebben de *Poſt of publijcquen Bode* af te ſetten, ende de pacquetten te doorſnoffelen, ſulcx niet alleen by de vian-

den

den is voor goet ghekeurt, maer oock de Copyen daer van ghecommuniceert ende in een andere tale, *met toesetten en inlappen van vreemde en heel valsche meeningen qualijck overgeset*; Ende op dat de schimp en spodt van sijne Coninckl. Majesteyts Resident soo veel te opentlijcker soude zijn, ende door hem sijn Koninckl. Majest. selfs mocht werden gesteecken, heeftment in druck laten uytgaen en gedivulgeert, met geen ander insicht, als om sijn Koninckl. Majesteyts Ministers *voor te schryven*, hoe sy haer ampt na desen niet volgens de Instructie van sijn Koninckl. Majest. maer volgens yemant anders goetvinden soude hebben waer te nemen. Evenwel oordeelt sijne Koninckl. Majest. dat de actien van sijnen Resident na niemants last als alleen na de sijne hebben te luysteren, ende so men de rechte waerheyt wil plaetse gheven, ende de Brieven van de voorsz. Resident punctuelijck examineren, men sal daer gans niets inne vinden, waer over de selve soo swaerlijk *bestraft* wiert, ende soo eene *harde Sententie* verdient soude hebben. *Want met danckbaerheyt en beneficien vrienden te obligeeren is so gemeen by alle Christenen en gheciviliseerde natien, selfs by de Ho. Mog. Heeren Staten Generael, soo binnen als buyten hare Republijcke, dat niets meerder noch ghemeener in gebruyk is.* Heeft nu dan *Appelboom* geschreven de waerheyt en 't geene ghefchiet is, 't welck den uytslach nu toont ghedaen te zijn, soo en heeft het geen reden waerom sijnen arbeyt voor sijne Coninckl. Majest. soude *ghecondemneert* werden, als door het oordeel van sijn Koninckl. Majest. aen wien eenich en alleen de selve ghehouden is reeckenschap te geven. Oock is het onnodich dat na eens anders believen de mate gestelt werde aen de diensten van sijn Coninckl. Majesteyts Ministers, sijnde oock noch recht noch billick de saecke te gelijck aen sijn Coninkl. Majest. *te verwijsen, en in den selven wesen hem te willen geavoceert en gecorrigeert hebben.*

Alsoo dan volgens het verhael van de voorsz. injurien sijne Koninckl. Majesteyts vertrouwelijcke vrientschap niet weynich gequetst is, en dat door het divulgeren der voorsz. Brieven desselfs Resident een seer *grooten spot* is aengedaen, als soo sware sententie ende krenckinge in sijn eere geleden hebbende, *eermets niet de selve alvoorens vriendelijck heeft willen Confereren, of hem hooren*, het werck beginnende *van de executie*, met te rugsettinghe der *reverentie en heylicheyt* die alle welghemanierde Natien aen publycque Ministers sijn toedragende, *sulcks aen een onschuldighe* gevende, soo oordeelt sijn Koninckl. Majest. dat het raeckt de conservatie van syn eygen *dignitheyt ende eere*, de saecke soo als die leyt, der Ho. Mog. Heeren Staten Generael sich by den selven bevindende Heeren Extraordinaris Ambassadeurs ordentlijck door dese declaratie voor te houden, ende tot hun oordeel te laten, hoe seer sich de selve aentreckt de *gequetste name* van desselfs Resident, ten dien eynde op dat sy van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael een vaste resolutie en declaratie voor hare Koninckl. Majest. by geschrifte met den alderеerste bevorderen, of de selve, sich verghenoecht houdende met sijne Koninckl. Majesteyts dispositie *over desselfs eygene Ministers*, den meergemelden Resident *Appelboom* langer by hun belieft te houden ende te lyden, dan of met den selven te avoceren, sy aen syn Koninckl. Majest. ghelijck als willen geïnsinueert hebben, als of door soodanige teeckenen de meeninge zy een begin te maecken *tot alteratie van die vriendschap* die soo veele Iaren herwaerts tusschen syn Koninckl. Majest. ende het Rijck Sweeden, ende de Republijcke

der Vereenichde Nederlanden, niet sonder merckelijck voordeel van de gemeene saecke, soo heylichlijck is onderhouden geweest. Ende alsoo het den Ho. Mog. Heeren Staten Generael belieft heeft den meer gemelden syn Coninckl. Majesteyts Resident niet alleen voor onbequaem, maer oock voor aldaer onnut uyt te roepen, soo en hebben de Ambassadeurs der Ho. Mog. Heeren Staten Generael sich niet te verwonderen, dat syn Coninckl. Majesteyt van gelijcken *geene onderhandelinge of eenige Conferentie met de Heeren Ambassadeurs wijder late houden*, als tot dat de selve naerichtinge sal hebben gecregen, dat sijn Resident, na ontfanghene *behoorlijcke satisfactie, in sijn voorich respect en waerdigheyt sal weder herstelt, om in den name en van wegen syn Coninckl. Majesteyt syne bedieninge behoorlijck in Hollandt wederom te konnen vervolgen.*

Voor de rest, is syne Koninckl. Majesteyts oprechte vrientschap ende singuliere genegentheyt tot de Ho. Mog. Heeren Staten Generael ende der selver Republijcke werelt condich, 't welck boven alle andere notoyre waer-teeckenen de Ambassadeurs selfs sullen moeten betuygen, en uyt drift van haer eygen conscientie bekennen, dieswegen syn Koninckl. Majesteyt soo veel te swaerder ter herten neemt de smaet en ongelijck syn Resident *aengedaen, als die altijdt met een oprecht gemoet ende yverich affectie de Republijcke der Ho. Mog. Heeren Staten Generael toegedaen is geweest.* Ende of wel yder een kan af sien, hoe seer syne Koninckl. Majesteyt in desen geval gheraeckt is, evenwel en acht de selve niet nutter oock eerlijcker als de versorginge en *conservatie van oude en ongekrenckte vrientschap tusschen het Rijck Sweeden ende de Republijcke der Vereenichde Nederlanden*, tot welckers onderhoudinge syn Coninckl. Majesteyt niets en sal onderlaten, so wanneer maer aen de selve na desen mede mach blycken, dat de maniere van procederen, de welcke eenigen tijdt herwaerts het gemeene beste in der selver Republijcke tegen geloopen is, soo als het de onderlinge ende ongeveynsde vrientschap past, verbetert werde; ende met afwysinge der voorslagen, van de geene die der Vrienden vertrouwelijckheyt soecken te troubleren, ende in het zayen van oneenigheyt haren lust hebben, syne Koninckl. Majesteyt van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael van gelijcken wederom wel bejegent komen te werden. *Actum in Flensborch den sesten Septembris* styl. vet. *sestienhondert seven en vijftich.*

CAROLUS GUSTAVUS, *L. S.* EDUARD PHILIPSON.

Haer Ho. Mog. hebben den vijftienden Octobris **nochmaels voorgebracht de hier voorgeseyde Missive van haer extraordinaris Ambassadeurs geschreven tot** Lubeck **den** vier en twintigsten Septemb. **met de hier voorgestelde Coninckx Declaratie:** Waer op is goet gevonden een antwoort in gelijcke forme te doen senden alleen *in transitu* aenroerende de *praecursoire* klachten in des Conincks Declaratie vervat. Dan aengaende het principael point raeckende den Heer Resident *Appelboom*, soo, wat hier den *seventienden Augusty* tegens hem, als wat by den Coninck door sijne Declaratie van den *sesten September* voor hem ghedaen was, dat den Coninck te gemoet souden worden ghevoert de informaliteyten ende bevoechlijckheden by deselve daer omtrent gepleecht, ende namentlijck tot aenwysinge van de differentie ende disproportie tusschen 't voorsz. gheresolveerde van de zijde van haer Hooch Mog. ende de voorgeroerde dispositie

van

van de zijde van sijn Majesteyt daer tegens gedaen. In den *eersten*, dat haer Ho. Mog. haer beclach hadden gedaen met versoeck van *correctie* over sodanich *Minister* van sijn Majesteyt tegens de welcke haer Ho. Mog. neffens toesendinge van Documenten daer toe dienen, met eenen in brachten de particuliere redenen, waerom de selve van gevoelen waren dat den voorsz. *Minister*, soo wel by sijn Coninckl. Majesteyt, als by haer Ho. Mog. voor culpabel aengesien soude worden, daer ter contrarie by sijn Majesteyt gedisponeert was tegens al sulcke Ministers van desen Staet, die niet alleenlijck haer noyt tegens sijn Coninckl. Majesteyt ofte de Kroon *Sweeden* vergrepen hadden, maer daer tegens selfs niets diergelijcx wiert geallegeert.

Ten *anderen*, dat de voorsz. sijn Majesteyts dispositie haer relatie hadde tot de personen van die geene die met de *hooghste ende aensienlijckste character* van Ministers, namentlijck van extraordinaris Ambassadeurs, waren bekleedt, ende die over sulcx den Staet deser Vereenichde Nederlanden immediatelijck waren representerende, daer ter contrarie het voor gheroerde beklach van haer Ho. Mog. alleenlijck touceerde den persoon van een *Ordinaris Resident* van syn Majesteyt, ende die over sulcx na de rechten ende coustumen van de Natien als in sulcker voegen syn Majesteyt representerende, niet aenghesien can worden; behalven dat de voorsz. dispositie van syn Majesteyt, haer oock ten opsichte van 't ghetal der personen, *driemael* soo verre als 't voor geroerde beclach van haer Ho. Mog. was extenderende.

Ten *derden*, ende wel voornamentlijck, dat syn Majesteyt door de voorsz. dispositie niet 't addres ende 't employ van de eene ofte de andere Minister van haer Ho. Mog. aen des selfs Hof onaengenaem verclaerde, maer desen ganschen Staet van alle communicatie ende correspondentie met de selve t'eenemael was secluderende, daer ter contrarie als syn Majesteyt aen 't voor geroerde versoeck van haer Ho. Mog. gelijck verwacht wiert, soude ghelieven te intereren, alleenlijck 't employ van den voornoemde Heer *Appelboom* by haer Ho. Mog. infructueus soude worden gemaect, blyvende nochtans dat van alle vordere Ministers van syn Majesteyt die haer tegenwoordich alhier waren onthoudende, ofte die 't syn Majesteyt noch soude mogen gelieven herwaerts te senden, vry ende ongepraejudiceert, sonder dat daer mede de communicatie ofte correspondentie tusschen den Croon van *Sweeden* ende desen Staet in eenige deelen soude worden geinturbeert.

Wyders dat by de voorsz. te geven antwoort, syn Coninckl. Majesteyt soude worden aenghewesen dat haer Ho. Mog. in 't geen voorsz. haer t'eenemael hadden gehouden binnen de palen van 't recht der Volckeren, hebbende sich selven niet aengematicht eenige de alderminste dispositie of oeffeninge van *Jurisdictie* over den persoon van syn Majesteyts *Minister*, maer hare redenen van misnoegen met subministratie van Documenten daer toe dienende syn Majesteyt als boven overghesonden verwachtende daer op de versochte dispositie van syn Majesteyt, namentlijck de revocatie van den voornoemde Heer *Appelboom*, ende de gerequireerde *correctie* over de selve, ende midts dien oock niet ploteselijck resolveerden tot affsnydinghe van de correspondentie tusschen haer Ho. Mog. ende den meergemelde Resident, ende veel min tusschen de Croon

van *Sweden* ende desen Staet, ghelijck ter contrarie van de zijde van syn Majesteyt in vraegen als boven buyten alle redenen was geschiedt, niet tegenstaende haer Ho. Mog. verscheyden propositien ofte memorien van den Heer *Residents*, oock nadere van de voorgeroerde clachten, ende meer 't geene ten tyde van de voorsz. missive, even als voorheenen ontfangen en haer deliberatien daer over gehouden hadden.

Ten welcken eynde, nementlijck op dat haer Ho. Mog. haer niet souden schynen aen te matigen eenige *jurisdictie* over den persoon van den voornoemde Heer *Resident*, oock denselven niet te hooren ofte te [illegible] vragen op de poincten van beclach in de voorgeroerde missive aengheroert, sorghvuldelijck ende voorbedachtelijck naeghelaten, en door de verwachte *conclusie* van syn Majesteyt by deselve missive genschoer [illegible] gerequireert was, ende dat voorts de meer ghenoemde te geven antwoort op de redenen ende fondamenten, hier bevoren geroert, en de anderen des noodt zijnde, daer toe noch te voegen, daer mede soude worden besloten dat haer Ho. Mog. bespeurende, hoe dat het syn Coninckl. Majesteyt op een abusijf presuppoost, van dat haer hooch mog. tegens 't Volckeren recht, yets soude hebben gedisponeert *omtrent den persoon ende* 't employ van de voornoemde des selfs *Minister*, gelieft had de gemelde extraordinaris Ambassadeurs van desen Staet van alle communicatie ende conferentie te secluderen, oock moeten vertrouwen dat het syn Majesteyt niet vreemt soude voorcomen dat den voornoemde Heer *Resident Appelboom* van nu voortaen alhier, insgelijcx van alle *correspondentie* ende communicatie met haer Ho. Mog. ghesecludeert bleve ten tijde ende wylen toe dat haer hooch mog. souden hebben vernomen dat de voorghemelde Heeren der selver extraordinaris Ambassadeurs aen 't Sweedsche Hof met demonstratie van de gewoonlijcke eere ende van de gerequireerde civiliteyten, wederom na behooren soude syn gheradmitteert, middelertijdt te gemoet siende ende verwachtende de naerdere ende claerder dispositie van syn Coninckl. Majesteyt op de clachten hier vooren gementionneert.

[illegible] op het [illegible] by haer Ho. Mog. [illegible] / [illegible] / [illegible] de Elucidatien ende Interpretatien by haer Ho. Mog. begeert op 't [illegible] melde Tractaet van Elbingh, in sulcker voegen dat [illegible] Ratificatie, [illegible] op 't voorsz. Tractaet [illegible] ende Interpretatie [illegible] / [illegible] voorsz. Tractaet [illegible] voorsz. [illegible] Elucidatie ende Interpretatie [illegible] / [illegible] 't selve Tractaet / [illegible] van den voorsz. [illegible] / 't geene voorsz. [illegible] / ende in de [illegible] Ratificatie by haer Ho. Mog. op 't voorsz. Tractaet [illegible] / [illegible] soude worden.

De

De Heeren Gedeputeerde vande Provincien van Zeelant / Utrecht ende Stadt ende Landen hebben in de voorstaende conclusie op het behagen van de Heeren haere respective Principalen geconformeert. De Heeren Gedeputeerde vande Provincie van Vrieslandt inhereerden de resolutie van de Heeren haere Principalen op de Ratificatie al langh voor desen toegestaen.

Ende een dat des Coninckx Declaratie was gegeven in 't Latijn / so wiert oock dese antwoort door een geleert persoon gestelt in 't Latijn.

Celsorum & Præpotentium Fœderati Belgii Ordinum Generalium,

Declaratio responsoria super declaratione Serenissimi & Potentissimi Regis Sueciæ.

TRansmissa est Fœderati Belgii Ordinibus per Legatos suos Serenissimi & Potentissimi Sueciæ declaratio subsignata Flensburgi die 6. Septembris proxime elapsi, in qua cum alia querelarum capita super variis negotiis continentur, quibus Rex confidentissimam amicitiam haud parum, neque sine ingenti injuria allisam conqueritur tum imprimis ægre admodum se ferre profitetur quod non tantum prædicti Fœderati Belgii Ordines *Heraldum Appelbomium ejus Residentem*, *inutilem minusque idoneum* excolendæ dehinc antiquæ inter se regnum Sueciæ, & uniti Belgii remp. amicitiæ sibi videri, literis ad regiam ejus majest. datis die 17. Augusti significarint, sed & quod eam rogarint, ut eundem *Residentem* quam primum abinde amovere & corrigere velit.

Quæ quidem res adeo animum ejus pupugit, ut prædictâ declaratione eidem adversus Fœderati Belgii Legatos legem *inauditi ominis* pronuntiare visum fuerit, se nempe nulla cum dictis Legatis *Commercia*, *aut conferentiam* ullam habere posse, priusquam ipsi constiterit suum *Residentem* (datâ prius justâ ei satisfactione) pristino honori & dignitati restitutum, debita officia suo nomine in Batavia posse exequi. Non est Fœderati Belgii Ordinibus animus, speciatim ad singula querelarum capita respondere, multo minus super iis cum altememorato rege funem contentionis in diversa ducere serramque reciprocare, tum quod satis abundeque ante hac iis sit satis factum, nihilque à proceribus commissum sit, quod non & jura gentiumque fas sinant, vel non nisi inique prædictis Ordinibus vitio verti, atque crimini dari possit, tum quod ab omni contentione, quæ animi exulcerari queant, quam alienissimi, persistant in enixissimo proposito (longe valere jussis iis qui res amicorum turbare, discordias serere, atque diffidia quærere amant) veterem amicitiam tot vinculis colligatam cum Serenissimo Rege regnoque Sueciæ sartam tectam conservare, eandemque integram & illibatam porro colere. Cujus sinceri, candidique animi cum Fœderati Belgii Ordines sæpius ante hac professionem ediderint, missâ quin & extraordinem ad dictum Regem Legatione, tum etiamnum ita sese animatos esse hisce id declarare visum fuit: utque omnis sequius suspicandi ansa præcidatur, profitentur non tantum nihil antiquius sibi magisque Curæ & cordi esse, quam ut Tractatui *Elbingæ 1. Septemb.* styl. vet. anni præteriti concluso, & quæ eidem illustrando faciunt, quantocius ultima atque irrevocabilis, bono utriusque status, imponatur manus; sed & nihil æque in votis esse, quam ut Bellum, quod se nolentibus

bus, quin & dolentibus nuper inter Serenissimos Reges *Sueciæ* & *Daniæ* exarsit, quam primum componatur, paceque æquis legibus, & conditionibus restitutæ altememoratorum Regum dextræ in Fœdera sempiternæ coire possint : Cui exoptatissimæ rei promovendæ, procurandæque omnem sedulo operam navare omneque studium conferre per Legatos suos paratissimi sunt.

Quandoquidem vero totius Regiæ declarationis cardo vertitur in causa *Residentis Appelbomii*, cujus instruendæ gratiâ, & omnis iste querelarum cumulus *coacervatus* esse videtur, operæ pretium erit, paucis eam examinare, & excutere.

Quæritur Serenissimus Rex *Residentem*, & publicum suum ministrum, sanctioris juris præsidio communitum, & amicitiæ veteris cultu, & observantiæ hactenus indefesse operantem, tali persecutionis genere apud amicos & Fœderatos suos vexari, facta scilicet non tantum ingenti ei contumeliâ, divulgatione literarum, sed & nullis aut levibus certe de causis, *inauditum*, negotio ab executione velut inchoato, tantum non condemnatum esse, posthabita gentium moratiorum erga Legatos reverentiâ, & sanctitate, imputando *innocenti culpam*, & quidem id hisce potissimum temporibus per quam *inopinatum sibi accidere* rex fatetur.

Non existimant Fœderati Ordines Belgii necesse se habere, ut vindicias sibi scribant, vel anxie multis verbis sese defendant. Rogant duntaxat Serenissimum Regem ut rem ipsam penitius introspicere atque extra nubem sereno animo contemplari dignetur, nulli dubitantes, quin ipso rege cognitore atque judice, recte ordineque omnibus expensis, candido ejus calculo atque suffragio absolvendi veniant.

Sciunt sane Fœderati Belgii Ordines, quæ sit legatorum sanctimonia, neque ignorant quis honor debeatur amicorum Fœderatorum *residentibus*, atque aliis Ministris apud se constitutis, atque ut is illibatis iis constaret, id apprime semper operam dedisse, imprimis vero, ut debitus R. Majestatis Sueciæ *residentibus*, aliisque ministris exhiberetur, sollicite laborasse, probe sibi conscii sunt. Sed & sciunt utique id imprimis ad curam atque sollicitudinem suam pertinere, ut dignitas atque amplitudo reip. Fœderati Belgii, procerumque ab *omni injuria* salva atque intemerata vindicetur, idque non minimam muneris, officiique sui partem esse arbitrantur : neque tamen, cum id agunt, quicquam committere intendunt, quod in justam cujusquam reprehensionem incurrere queat : Reipub. Majestatem tutari, procerumque famam atque existimationem defendere contenti, de cætero non nimis rigide jus suum persequuntur.

Rem ipsam, quæ jam præmanibus est, si testem dare libet, luculento erit exemplo, *Heraldum Appelbomium* Regiæ Majestatis *Residentem* injuriarum atque in Rempub. Fœderati Belgii procerumque ejus calumniarum sibi reum videri ordines significant, dignitatem enim suam, quam læsam existimant, non jure vindicant, aliquid adversus eum statuendo vel decernendo : non in eum inscribi curant, multoque minus *atro* calculo condemnant, non finibus suis excedere jubent, non mittunt eum ad Regem suum cum atroci postulato, nec interrogant quidem ipsum, ne videantur scilicet vel in speciem sibi arrogare qualemcunque jurisdictionem vel qualescunque judicis partes assumere in *Residentem* Regium : Integram causam ad Tribunal Regis sui deferunt, ejus arbitrio eam deter-

determinandam permittunt: Querelas tantum suas Regiæ Majestati exponunt, literas quas rei fidem facere arbitrantur, adjungunt, addunt duntaxat, sibi videri sæpius dictum *Appelbomium* minus aptum, qui excolendæ cum Rege *Sueciæ* amicitiæ inposterum adhibeatur, causas exprimunt, rogantque serio & enixe Regiam Majestatem, ut prædictum *Residentem* hinc quam primum amovere Eumque, ut par est, corrigere velit.

Quid est quod jure meritoque in hoc Fœderati Belgii Ordinum facto vel culpari, vel vellicari queat? Quod si vero ulterius Regiæ Majestati prædictor, Ordinum Epistolam, & postulata, quibus *Appelbomium*, quasi prostratum perculsumque, & non sine nominis jactura confessum dolet, componere placeat cum Declaratione Regiâ, adversus Ordinum Legatos extraordinarios vibrata, atque utrumque inter se conferre visum sit, liquido apparebit, quam longis inter se finibus distent, neque ut id fiat multis necesse est commonstrare verbis: obiter, & quasi per indicem, institutâ inter utrumque comparatione quid quantumque sit discriminis, judicasse sufficiat.

Fœderati Belgii Ordines querelas tantum suas, ut jam dictum est, adversus Residentem *Appelbomium*, literis suis ad Regem datis, exposuisse comperiuntur, expressis causis, additisque rationibus, cur eum culpæ, & cujus, qualisque affinem sibi videri existiment, cum serenissimo postulato, ut Serenissimus Rex prædictum *Appelbomium* amovere atque uti par est eum corrigere velit. Rex autem è contra protinus ad decretorium procurrit stylum, eumque adversus, innocuos & innocentes stringit Legatos, qui non tantum omnis omnino culpæ expertes sint, sed & qui, optime, & ex fide muneris sui partibus defungentes, ne commissi quidem alicujus in Regem regnumve *Sueciæ* à quopiam arguantur.

Querelæ porrò Fœderati Belgii Ordinum diriguntur adversus *Residentem* Regis ordinarium, qui assidue ejus in Belgio negocia resque peragat, quique non eo insignitus charactere, neque eâ præfulgeat dignitate, ut ipsissimam *Regis sui personam, regnumve Sueciæ* repræsentare existimandus sit: cum sæpius præfata declaratio Regia jaculetur in Ordinum Legatos, eosque Extraordinarios, & quidem *tres* numero missos, qui non tantum Serenissimo Potentissimoque Regi ad augustissimum fastigium, atque solium evecto, promotoque gratularentur sed & quibus id imprimus negotii datum est, ut non modo fœdus, quod Fœderati Belgii Ordinibus cum Rege, regnoque Sueciæ intercedit, confirmarent, corroborarentque sed & bono utriusque status est regiminis, adaugerent, & in quo, vel tum quoque vigilanti industria insudabant; in Legatos *sanctum populis persecula nomen, qui procerum faciem secum attulere*, dignitatem atque autoritatem Reip. ad vivum referentes, *qui cum hominum præsidio muniti*, tum etiam *divino jure ubique gentium sint vallati:* Et ut alia silentio transmittantur, quæ minoris sunt momenti, cum removeri atque corrigi rogant Residentem *Appelbomium*, non id agunt Ordines neque id eorum animo obversatur, ut correspondentia atque commercia per Legatos atque internuntios cum Rege Sueciæ aliquâ ex parte interturbentur nihil minus. Particulares solummodo causas, quamobrem præfatum *Residentem*, minus commodum, minusque idoneum sibi videri existimant, significant, & siquidem Serenissimo Regi æquissimo Ordinum desiderio, eo in negotio quemadmodum exspectant satisfacere placeat, liberrimam tamen neque

 ullo

ullo modo circumscriptam ei relinguunt facultatem, cujus operis, atque ministerio apud eos uti dignetur, quin ne ipsi quidem *Appelbomio* repente ad consessum Fœderatorum procerum interclusere aditum: integrum quippe ei fuit, quæ vellet vel voce vel scripto exponere, ut & exposuit, nemine refragante, quantumvis post expositas ad Regem querelas: At vero Serenissimus Rex sæpius memorata sua declaratione non Legatos Fœderati Belgii Ordinum sibi minus placere profitetur, non hujus, illiusve operam sibi minus gratam pronunciat, sed pariter ad unum omnes de gradu functionis suæ deturbat, omnesque omni commercio pariter excludit, & omne prorsus cum iis, adeoque cum ipsa Fœderati Belgii republica abrumpit commercium, omnibus obstructo atque obsepto aditu, neminem admittendo, qui ullam secum conferentiam habere possit.

Quæ cum ita se habeant, luceque meridianâ clarius appareat nihil à Fœderati Belgii Ordinibus in causâ *Appelbomianâ* factum esse, in quo quidem Rex *Sueciæ* se læsum conqueri jure possit, liquidoque itidem constet, Declarationem Regiam non solido fundamento inniti, ac superstrui: rogant Fœderati Belgii Ordines altememoratum Regem ne mirari eum subeat, si ad dignitatem *Reip. Fœderati Belgii* atque ad existimationem suam, quam maxime *pertinere arbitrentur*, quandoquidem ipsi visum fuit præconceptâ *erroneâ opinione* quod *Fœderati Belgii* Ordines quicquam statuerint adversus personam, vel circa munus aut ministerium *Residentis Appelbomii*, eâ tamen de causâ prædictos Legatos, imo & universam hanc rempublicam ab omni correspondentia secludere quod præfati ordines per ipsam Serenissimi Regis declarationem certiores facti de tam in audita Majestatis suæ contra fas & jura gentium dispositionem eundem Residentem *Appelbomium* dehinc quoque ab omni commercio, correspondentiâ, atque communicatione arceant, atque secludant, *tamdiu donec* intelligant supramemoratos Legatos suos extraordinarios apud R.M. honori suo restitutos, atque in pristinum statum redintegratos esse, debitaque iis officia exhiberi: Interea expectantes Serenissimi Regis ulteriorem & magis *explicitam dispositionem* super querelis à se adversus sæpe dictum *Appelbomium* ad Regem transmissis.

De Ambassadeurs dit antwoort aen den Koninck hebbende laten presenteren / kregen voor bescheyt / dat hy het in verscheyden passages bevonden hadde te wesen seer chocquant ende in de phraseologie seer aenstootelijck / ende in geenen deele daer in satisfactie hadde ghevonden / oock ingevolge van dien hun Heeren Ambassadeurs niet ter Audientie hadde willen admitteren, maer hun de voorsz. Declaratie wederom hadde doen behandigen / waer op gedelibereert zijnde / is den vyftienden Novembris aen de gemelde Heeren Ambassadeurs gerescribeert / datse herwaerts souden hebben weder te keeren / ten ware datse door bequame tentativen wisten te bemiddelen / dat sy by den Coninck weder ter Audientie geadmitteert / ende *in integrum* gherestitueert wierden / ende sulcx niet konnende geobtineert worden / datse als dan haer afscheyt van den Coninck souden gaen nemen / ende in 't nemen van dien / verklaren datse vermits de gemaeckte difficulteyt in de voorsz. haer commissie aldaer inutil ende sonder vrucht zijnde / ghelast waren te vertrecken om aen haer Ho. Mog. rapport te gaen doen / edoch indien hun buyten vermoeden noch de Au-

dientie

dientis van affcheyt gheweygert mochte worden / datse als dan evenwel van daer souden vertrecken ende weder herwaerts komen / hy besloten Missive notificerende de voorsz. redenen van haer vertreck alvoorens aen den Coninck/ sijnde vorders goetgevonden dat door den Heer Raedt Pensionaris aen den Heer van Maeldam, door den Heer Mareignault aen den Heer de Hubert/ ende door den Heer Schulenborch aen de Heer Isbrants soude werden geschreven / dat sy by het voorsz. tentatijf of tentatiiven souden mogen verseeckeren/ dat de oprechte meening van haer Ho. Mog. was/ dat door het weder admitteren ende rehabiliteren van haer Ho. Mog. extraordinaris Ambassadeurs de Heer Appelboom sijne Coninckl. Majesteyts Resident van dien tijdt af verstaen wiert alhier desgelijcx weder gheadmitteert ende gherehabiliteert, ende wat wederzijts Audientien hadden belet opgehoben te zijn.

't Is te noteren dat in desen Brief haer Ho. Mog. self haer eygen Ambassadeurs verklaerden inutyl, dat is/ onnut ende onbequaem. Dit hadde de Koninck oock behooren te nemen voor satisfactie. Maer de onbequaemheyt bleeck daer na noch meer in 't volgende Jaer/ doen oock de Koninck van Denemarck self wiert onbequaem door den strengen winter.

De Sweeden seyden oock vreemdt te zijn / dat men soo hooch nam de Copyen van des Residents Brieven/ soo onschuldelijck ende vyantlijck gekregen ende gedivulgeert/ nademael men in 't Jaer seven en twintich soo gants door de vingeren sach seecker geintercipieert Brief van een Raetsheer in den hogen Raedt / contineerde niet alleen dingen tegen de voormalige Regeringh/ maer een formeel pasquil, ende by hem self genoemt een pasquil, alles in een origineelen Brief/ ende met sijn eygen handt geschreven / siet in het tweede deel of sevende Boeck op het bladt 374. deser Historien.

Van wegen de Sweeden wiert aengemerckt / dat het Latijn noch wat scherper ginck als de principale Nederlandtsche resolutie/ die over al aen den Resident gaf het predicaet van Heere, doorgaens stont/ de Heer Appelboom, nerges blootelijck Harald Appelboom, willende men seggen / dat de suyverheyt van de Latijnsche stijl dat woort *Dominus* niet toeliet / dat hy oock self door de woorden *ordines*, of *legati* geen *Domini* gestelt hadden / de Sweeden seyde / dat *ordines* ende *legati per sese* woorden van digniteyt/ *verba honoris* waren. Hadde te translateur doorgaens voor Haraldus of Appelbomius oock gestelt Residens, ghelijck hy eens ter loop stelde/ soo was 't wel geweest. Dat hy oock/ in Sweeden veel eer ende voordeel hebbende ghenoten / niet hadde behooren te sijn den uytroeper van eene soo On-Sweedtsche Sententie / hy oock die 't elders ghelijcke fortuyn hadde gheproeft van geamoveert te worden van sijne charghe / alsoo nochtans dat hy daerom by haer Ho. Mog. niet voor onnut ende onbequaem wiert gheacht/ ghelijck de Koninck oock soo aen den Heer Appelboom self als aen haer Ho. Mog. daer na liet weten dat hy Heer Appelboom niet als sijn last ghedaen / nuttelijck ende bequamelijck ghehandelt hadde/ edoch hadde de Heer Appelboom dese obligatie aen den Translateur / dat hy de woorden onnut ende onbequaem die in den Brief van den seventienden Augusty aen den Koninck waren gheverteert *inutilem atque ineptum*, stelde wat sachter / met de woorden *minus optum* of *minus idoneum* Hoewel de *Sweeden* daer na by verloop van

tijdt aenmerckten dat de geheele Ambassade van desen Staet onnut ende onbequaem wiert/ daer van maeckende de volgende railleries/ als eerstelijck op het veroveren ende vangen van de voorgemelde Brieven.

Danus in imbelles prima intulit arma papyros:
Principium belli futile charta fuit.
Non minor; male si bellum tibi, *Dania*, cessit:
Principium belli futile charta fuit.

Een ander.

Quod dederat tibi *Gallus*, *Iber*, quod *Danus*, & *Anglus*,
Omne tibi gratum, *Belga*, ratumque fuit.
Cum tibi placando volui dare munera *Suecus*;
Corrupta & *sordes* omnia nostra vocas.
Aurea non *sordent* aliorum, sed quia *sordent*
Aerea nostra tibi, *sordida* jure vocas.

Een ander.

Vera suo Regi cum scripsit, dicis *ineptum*.
Nempe *Oratorem* scribere *falsa* doces,
Cum te *verum* hostem, cum *falsum* dixit amicum:
Vera quidem scripsit, non tamen *apta* tibi.
Fallere vis Regem, sed non vis dicier. *Apte*
A te *Appelbomius* dictus *ineptus* erat.

In de geintercipieerde Copyen stont dat hy eenige kleynicheden of discretien hadde vereert ten dienste van de Koninck, 't welck in de resolutie genoemt wiert vuylicheden ende corruptien, daer op seyden de Sweeden, als de Koninck van Denemarck in 't leeg raeckte.

Onnut en *onbequaem* wiert *Harald* uytgekreeten;
Om dat hy hadt yets *kleens* aen dees of geen vereert,
Een Vat met Bier of Wijn, een Wilt, een Os een Peert.
Corrupsy, *vuylicheyt* wort dit by *Kees* geheeten.

Kees selfs geeft Schepen, Volck, Geschut, met Anckers, Touwen,
Soldaten, Kruyt en Loot, een Millioen Contant!
Tot voedsel van den Krygh te Water en te Landt:
Dit wil hy voor geen *vuyl* noch voor *corrupsy* houwen.

Maer *Knoet* geeft Landen wech, geeft Steden en Kasteelen,
Gelt, Schantsen en Geschut, geeft Bosschen, Berg, en dal:
Geeft Ossen met de Wey, en Paerden met de Stal.
Dits oock al weer geen deegh, dit kan hy mee niet veelen.

Hoort

Hoort *Kees*, en wert niet gram, laet ick u dit eens seggen,
Eer ghy den een sijn eer, soo onbescheyden roert,
En d'ander op 't gladt Ys, soo reuckelooslijck voert,
Wilt alles doch voortaen, wat ryper overleggen.

U sellef ô vrient *Kees* (ghy gaeft *Harald* den naem)
En *Knoet* hebt ghy gemaeckt *onnut* en *onbequaem*.

Volgens gemelde resolutie van den vyftienden November hebben de Heeren Ambassadeurs nieuwe devoiren gedaen/ en sijn daer op den acht en twintichsten Novembris tot Wismar met gewoonlijcke ceremonien weder sijn by den Koninck ter audientie geadmitteert op positive verseeckering aen den Koninck dat sy by hem geadmitteert zijnde/ de Heer Resident Appelboom by haer Ho. Mog. *eo ipso* oock voor geadmitteert gehouden / ende voortaen effective geadmitteert soude worden / gelijck geschiet is.

Sy hebben by nieuwe audientie den tweeden December den Koninck aengheboden de Mediatie van desen Staet tot bylegginghe van den Deenschen Oorlogh/ ende voorts versocht Commissarisen / daer toe de Koninck noemde de Heeren Bielke ende Cojet. Hy toonde verklaerde sich niet op de Mediatie, maer eens à tweemael weder aengemaent/ liet haer seggen dat hy tot de Mediatie genegen was/ soo haest als men hem soude toonen de Ratificatie van het Elbingsche Tractaet, hebbende oock alrede te voor haer geseyt in donckere termen/ dat hy eerst met haer Ho. Mog. moest richtich sijn, maer dat hadden sy niet anders verstaen/ als dat hy daer mede meynde het ghepasseerden ontrent de saeck van de Heer Appelboom, ende 't voltrecken van de besoignes over het Tractaet van Elucidatie, daer boven dat sy niet kosten oordeelen eenighe noodtwendichheyt te zijn / dat de aenbiedinge van Mediatie moste voorkomen uyt een Alliantie ofte Tractaet / dat het selve een Officie was alleenlijck van vrientschap / ende dat de Mediatie van haer Ho. Mog. by den Coninck van Polen, met de welcke haer Ho. Mog. geen Tractaet ofte Alliantie hadden/ uyt dat fundament was aengenomen/ dat mede den Coninck van Denemarcken de Mediatie van Vranckrijck / niet wetende dat tusschen die beyde Rijcken/ eenich Tractaet soude zijn/ op soodanige voet hadde gheaccepteert / ende dat sy derhalven niet kosten sien / waerom de Koninck de Mediatie van haer Ho. Mog. aen de voorsz. haer Ratificatie soo seer behoorde te binden. Maer de Koninck bleef by sijne meyninghe/ dat eerst moest gheratificeert sijn het Elbingsche Tractaet, ende 't selve geschiet zijnde/ dat hy sich als dan in dier voegen soude verklaren dat haer Ho. Mog. geen reden souden hebben van misnoegen/ jae dat als dan der selver Mediatie soude accepteren. Op 't tweede point raeckende de continuatie van haer besoignes over 't Tractaet van Elucidatie, hebben gemelden Heeren geseyt de Resolutie van den Coninck te zijn / dat sy daer over wel met haer wederom in conferentie souden komen / ende alles trachten te adjusteren/ doch dat sijn Majest. niet soude toestaen/ dat tot eenige Conclusie wierdt gebracht/ eer dat 't Tractaet van Elbing by haer Ho. Mog. behoorlijck soude sijn gheratificeert / sy hebben oock konnen mercken datmen

haer niet alles wat door deſen tot Thoorn wederzijds gheaccommodeert was/ geſtandt ſoude willen doen.

Sulcx heeft de Heer Cojet noch daer nae weder aen haer verklaert/ de intentie des Konincks te ſijn/ niet toe te ſtaen/ dat ſy omtrent de pointen van de elucidatie (volgens reſolutie van den ſeſtienden May aengewaſſen tot het ghetal van twintich artijckelen/ by forme van inſtructie den Ambaſſadeurs door deſen toegeſonden) yets mondelings of by gheſchrifte ſouden adjuſteren/ voor ende aleer hare Ho. Mog. Ratificatie over het Tractaet van Elbingh behoorlijck geextradeert/ofte ten minſten in behoorlijcke forma ſoude haer toegeſonden weſen; Doch dat de Koninck verſeeckert zijnde/ dat de ſelve onder de Ambaſſadeurs beruſtende/ als dan ſoude conſenteren/ dat voor de Denunciatie van de pointen van Elucidatie finaeljick mochten werden geſloten/ende ſich daer omtrent diermate ſoude verklaren/datmen geen andere redenen ſoude hebben/ als om te ſeggen dat ſijne Majeſt. alles dede/ wat mogelijck was/ tot confirmatie van de voorige vrientſchap ende confidentie. Doch als ſy op de behoorlijcke forma, daer van de Heer Cojet ſprack/ verſochten te weten/ wat daer door verſtaen wiert/heeft geſeyt/de ſin van die woorden te zijn/dat de voorſz. Ratificatie ſoude moeten weſen gedateert binnen den tijdt in het Tractaet van Elbingh daer toe gepreſigeert, ende ſoo deze binnen voorſz. tijdt/ dat ghevoechlijck voor de expiratie van den geſtelden termijn naer Pruyſſen ſoude overgeſonden kunnen ſijn geworden/ als wanneer de obligatie van het meergenoemde Tractaet mede ſijn aenvanck ſoude moeten nemen.

Als deſe Brief ende tyding wiert gheleſen in de Vergaderingh/ was eener die ſeyde: wel wat dunckt u? is de Schult aen Sweeden alleen, of is oock wat ſchult by ons? de andere al lachende ſeydent ſeecker wy ſijn niet gants onſchuldich, willende ſeggen/ dat onder de illucidatien wat was gheilludeert, ende datmen ſich ſelf wat onnut ende onbequaem hadde gemaeckt tot de Mediatie, maer metter tijdt wiert die onbequaemheyt vermeerdert. Niettemin liet de Koninck hier door den Heer Appelboom inſiſteren op de ratificatie, tot welcken eynde hy den laetſten December in ſchickte een Memoriael/ met gewoonlijcke complimenten/ ende toewenſchinge van een geluckſalich nieuwe Jaer. Het ſelve wiert ghestelt in handen van den Heeren tot de Sweetſche ſaecken. Ende de Agent de Heyde wiert aen hem geſchickt/ om te bedancken voor de aenwenſchinge van een goet nieuw Jaer/ hem wederom toewenſchende alle heyl ende zegen/ al 't gepaſſeerde was als een droom, ende als niet geſchiet.

De Heer de Hubert een van de Heeren Ambaſſadeurs by den Koninck van Sweeden, ſiende dat het werck in longueur ginck/verſocht en verkreeg verlof om een keer na huys te doen tot verrichtinge van ſijne particuliere affaires.

Omtrent Danſick was eene Conferentie tuſſchen de Heeren Sper ende Wieder, Sweetſche Commiſſariſen/ ende de Heeren Schroder ende Syndicus Fabritius Danſickers, om te handelen van 't Hooft, oock Marienborch te reſtitueren tegen een ſtuck gelts/ maer daer wiert niet gedaen/ elck ſeyde gekomen te ſijn om te hooren/ondertuſſchen ſagen die van Danſick dat oock ſonder haer gelt/ de Keyſerſche, Poolſche, en Brandenborgſche macht/ de Sweetſche conqueſten wel haeſt ſoude doen ruymen.

In

In wat manier tusschen Polen en Brandenborgh is ghehandelt geeft het volgende / sijnde *mutatis mutandis*, wat te voor tusschen Sweeden ende Brandenborgh was / immers soo veel als de souverainiteyt / ende de satisfactie aenginck / daerom ick het voorige / als van weynige dureé, niet hebbe gestelt.

In Nomine Patris, Filii & Sp. Sancti Unici Verique. Dei, Amen, &c.

NOtum sit omnibus, quod cum superioribus annis, eoque ipso tempore quo Serenissimus & Potentissimus Princeps ac Dominus, Dominus Ioannes Casimirus, Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ. Livoniæ, Smolensciæ, Czernichoviæque, Nec non Suecorum, Gothorum, Vandalorumque hæreditarius Rex. Inclytumque Poloniæ Regnum, & Magnus Lithuaniæ Ducatus Moscovitico bello, Cosacicisque implicarentur turbis; Sueci infestis pariter armis eandem peterent Poloniam, tandemque in Prussiam Regiam & Ducalem irrumperent, ita ut ipse, Serenissimus Princeps ac Dominus, Dominus Fridericus Wilhelmus, Marchio Brandeburgensis, Sacri Romani Imperii Archi-Camerarius & Princeps El. Magdeburgi Prussiæ. Iuliæ, Cliviæ, Montium, Stetini, Pomeraniæ, Cassubiorum, Vandalorumque. Nec non in Silesia Crosnæ & Carnoviæ Dux, Burggravius Norimbergensis, Princeps Halberstadii & Mindæ, Comes Marcæ & Ravensbergi, Dominus in Ravenstein, ejusque ditiones ac subditi, infestis Suecorum armis ac hostilitatibus, Convocatis undequaque contra ipsum Suecicis Copiis, ita peteretur ac urgeretur, ut cum ipsis ad pacta quædam premente necessitate fuerit adactus, indeque hostilia quædam inter Serenissimum Poloniæ Regem, & Sereniss. El. Brandenburgicum insecuta patrataque fuerint, Tandem per singularem Dei gratiam Clementiamque, interveniente & mutuam concordiam, Serenissimo ac Potentissimo Principe ac Domino, Domino Leopoldo, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Schlavorniæque Rege, Archi Duce Austriæ, Duce Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæque per ipsius Consiliarium Cameræ Aulicæ, & ad hosce Tractatus ablegatum, Illustrissimum & Excellentiss. Dominum Franciscum de Lisola, Dominum de Tysen & Marienfelt, Conciliante, tam Sacræ Regiæ Majestatis, quam suæ Serenitatis El. Plenipotentiarii: Ex parte quidem suæ Regiæ Majestatis Poloniæ, Reverendissimus, Illustrissimi & Excellentissimi, Dominus *Vincislaus* Comes *in Lesno*, Lesczynsky. Episcopus Varmiensis, & Dominus *Vincentius Corvinus Gosiewsky*, supremus Thesaurarius & Campi Mareschallus Magni Ducatus Lithuaniæ, Vielisensis, Punensis, Marcoviensis Gubernator, Oeconomiarum Olitensis & Graudentensis Administrator. Ex parte vero serenitatis suæ El. Illustrissimi & Excellentissimil Dominus *Otto*, Liber Baro à *Schwerin*, Dominus in Landsberg, Oldewigshagen & Drewitz, hæreditarius Electoratus Brandeburgensis Camerarius, Serenissimi El. Brandenburgensis Consiliarius Status intimus, & negotiorum feudalium director, Nec non Serenissimæ Electricis supremus Aulæ præfectus & Capitaneus in Oranienburg; Et *Dominus Laurentius Christophorus à Somnitz*, hæreditarius Camerarius in Ducatu Pomeraniæ, Ejusdem Serenissi-

mi

mi El. Consiliarius Status intimus, Cancellerius in Pomerania Ducali & Capitaneus Neo-Stetiensis, Necessariis ad hoc instructi mandatis, perpetuam pacem, Concordiam, atque amicitiam, inter prædictum Serenissimum ac Potentissimum regem Magnumque Lithuaniæ Ducem, ejusque successores & regnum Poloniæ, Magnumque Lithuaniæ Ducatum: Tum Serenissimum Electorem Brandenburgicum, qua Prussiæ Ducem, ejusque Successores, his, quæ sequuntur Conditionibus, pacti sint, instaurarint atque Concluserint.

1. PRædicta pax, quemadmodum in perpetuum fida & sincera erit, ita hoc ipso momento, omnis inter utramque partem, utriusque partis Copias, milites subditosque hostilitas cessabit; Neutra pars in alterius damnum, quicquam tentabit, aut tentari patietur, sed altera alterius gloriam, utilitatem, & securitatem, modis omnibus studebit promovere. Quidquid vero durantibus hisce bellis uni vel alteri parti tam in Regno Poloniæ, quam in Prussiæ Ducali, aut singulis illorum Incolis, ab una vel altera parte damnorum, injuriarum, molestiarumvé, sive per vim atque expeditiones, militares, sive per exactiones, ablationes, aut alios modos illatum fuerit, Illud omne utpote perpetua oblivione supultura, nunquam exsuscitabitur, nec eo nomine tam Sacra Reg. Majest. Regnumque Poloniæ aut Provincia aliqua eidem unita, aut subditorum quisquam cujuscunque gradus dignitatis aut conditionis fuerit, quam serenitas sua Electoralis ejusque subditi, milites ac Ministri poterunt se invicem, aut singulorum Hæredes, vel terras, ditiones, Belli duces, milites, subditos, convenire, compellare, aut quidquam ab iis petere aut postulare, multo minus vi extorquere, sed omnia ista utrinque abolita erunt ac deinceps alter alterius commodum promovebit, damna autem mutuo avertet, salvis nominibus & debitis Civilibus, inter regni, magni, Ducatus Lithuaniæ, & hujus Ducatus Incolas, ante vel durante hoc bello contractis, quibus solvendis unusquisque tenetur; Neque iis quæ præsidia Electoralia per hoc bellum habuerunt, aut quovis modo cum sern. Electore, aut ejus Officiariis in Regno Poloniæ contraxerunt, hoc omne illis, respectu amicitiæ & intercessionis suæ serenitatis Electoralis à sua Regia Majestate ipsis indulgebitur, & nulla in re ipsis contra pristinæ jura reliquasque libertates omnes quâlescunque sint, absque ulla exceptione aut reservatione, quibus antea fruebantur præjudicio erit.

2. Qui hujus belli causa à Polonis & Electoralibus capti fuerunt sine lytro, & relicta ipsis suppellectilè quæ exstabit pristinæ libertati reddentur, si qui vero alterius partis signa secuti fuerint, atque militiæ sese addixerint, isti relinquantur parti, nec reposcentur. Bona immobilia & literaria documenta, quæ ab utraque parte, ratione hujus dissensionis arrestata vel. Fisco addita fuerunt, Legitimis eorum dominis restituantur, non obstantibus, quibusvis donationibus à quocunque & quovis titulo factis.

3. Utraque pars in modernis hisce bellorum tempestatibus sedulo communi saluti & defensioni intenta erit, contra quoscunque illius perturbatores, pacique & mutuæ securitati stabiliendæ pellendisque è Regno Poloniæ, magno ducatu Lithuaniæ & Ducatu Prussiæ hostibus unitis consiliis viribus acconatibus incumbet, non obstante quovis alio nexu aut conjunctione, quæ huic æquissi-

æquissimæ intentioni & reciprocæ obligationi obstare posse viderentur, vigore autem hujus pacti pro rescissis habentur.

4. Serenissimus Elector omnia, quæ per universum Poloniæ Regnum magnumque Ducatum Lithuaniæ & Episcopatum *Varmiensem*, per hoc bellum aut per Tractatus Sueticos, quocunque titulo occupavit aut ipso facto possidet, statim atque hæc conventio à sua Regia Majestate & senatoribus ac præcipuis, regni Aulæque officialibus eidem assidentibus rati habita fuerunt restituet plenariè & absque ulla reservatione. *Evacuatio* locorum fiet per Commissarios utriusque partis, communi consilio, juxta solitam belli rationem absque injuria aut molestia ulla incolarum, & sine demolitione fortalitiorum novorum & antiquorum, nisi id ex communi partium consensu, quibusdam in locis, expedire videatur, & sine ablatione rei tormentariæ ad Episcopatum spectantes.

5. Quorum intuitu & aliorum præsertim infra specificatorum & aliis justis de causis, Ducatum Prussiæ, iis finibus circumscriptum, quibus Serenissimus Elector illum olim jure *feudi*, ante hoc bellum exortum, possidebat, ipse deinceps & descendentes ejusdem masculi ex toro ejus legitime procreati indeque descendentes omnes, donec quisquam superer it ex descendentibus masculis suæ serenitatis El. jure supremi Dominii, cum *summa* aque *absoluta* potestate sibi habebunt, possidebunt regentque absque, omnibus ante hac præstitis oneribus.

6. Quanquam vero Serenissimus Elector ejusque descendentes omnes masculi omni prorsus *Vassallagii* nexu, quo hactenus regi & Reipublicæ Poloniæ obstructi fuerunt, iisque omnibus, quæ inde dependent liberentur, non tamen *perpetua* feudi alienatio in de sequetur, sed deficientibus masculis ex præmemorata linea legitima El. descendentibus, Serenissimis Regibus & Reipub. *Poloniæ* jus suum integrum in præfatum ducatum reservatur, & tali pacto præfatus ducatus à Republica Poloniæ non avelletur, quæ tamen reservatio interim ante casum existentem, juri supremi Dominii serenitatis suæ Elect. ejusque descendentium, nullo modo præjudicabit. Promittit etiam sua Regia Majestas tam pro se quam pro successoribus suis se in casu non existentium descendentium, specialem habituros rationem Agnatorum serenitatis suæ El. nimirum domus *Culmbaccensis* & *Onolsbacensis* & officia collaturos apud Regni comitia, ut casu *caducitatis* existente etiam illi aliis præferantur, & ad successionem præfati Ducatus admittantur, sub iisdem feudi conditionibus & obligationibus, quibus ante hac Serenissimus El. ejusque antecessores illum vigore investituræ possiderunt.

7. Sua Regia Majestas atque Respublica Poloniæ, hoc ipso *exsolvit* status, officiales, omnesque Prussiæ Ducalis subditos priori juramento quo hactenus obtricti fuerunt. Cujus loco Serenissimus Elector juramento se ac subditos omnes Prussiæ obstringet, ad observantiam horum pactorum & fœderis perpetui in termino extradendæ ratificationis. Et præterea universi Prussiæ ordines, Magistratus, Officiales, Arcium, portuum, Fortalitiorum, Civitatum præfacti jurabunt, se casu caducitatis existente, Serenissimum regem ac Rempublicam Poloniæ, pro solis & immediatis Dominis agnituros, eisque omnem obedientiam, fidemque debitum præstituros, idque in singulis Ducum *Prussiæ*

 homa-

homagiis, coram Deputatis Serenissimi regis ac Reipublicæ Poloniæ repetent juxta formulam juramenti specialem, quæ hic sequitur. De die vero ad præfatum juramentum decernenda, cum sua Regia Majest. vel ejusdem *Legatis* conveniet.

Ego NN. juro quod casu caducitatis existente, quo possessio plenumque Dominium Ducatus *Prussiæ* ad suam Regiam Majestatem Poloniæ & Rempublicam pertinebit, juxta tenorem Tractatus inter suam Regiam Majestatem & Serenitatem suam El. die *decimo nono*, *mensis Septembris* Anno *mill. sexcent. quinquag. septimo* initi Serenissimum Poloniæ Regem ejusque Successores & Rempublicam pro solis & Legitimis ac immediatis Dominis meis agnoscam eisque debitam fidem & obedientiam præstabo, sic me Deus adjuvet per Iesum Christum amen.

8. Deficientibus masculis descendentibus ex Linea El. præsenti superstitibus fœminini sexus Marchionissis descendentibus aut his non exstantibus, *proquinquo* gradu agnationis suam serenitatem El. ejusque posteros attingentibus quisquis in *Prussiæ* Ducatu tum temporis succedet summam *persolvet de qua inter* sacram Regiam Majestatem & serenitatem suam El. *conveniet, in ipsa ratificatione*, quæque ibidem exprimetur. Donec autem exsoluta fuerit, *occupare* ac possidere dictis Marchionissis aut supra dictis proximis hæredibus licebit præfecturam *Fischerburgensem*, cum omnibus eo spectantibus prædiis & præfecturis cameræ, quas vocant vulgo *Kammer-Ampter* dictis, iisque omnibus omni meliori modo uti frui debebunt; Hac tamen Lege ut quidquid ex fructibus dictæ præfecturæ percipient, illud in defulcationem & extenuationem præfatæ summæ capitalis imputetur: Quâ persoluta, tenebuntur illam Præfecturam cedere legitimis *Prussiæ* possessoribus, nec ultra quid in illam prætendere.

9. Serenissimus El. ejusque descendentes masculi, Barones, Nobiles, Civitates & Magistratus ac subditos omnes *Prussiæ*, cujuscunque gradus ac conditionis sint, in avitis, receptisque priviligiis, Statutis, Juribus, ac libertatibus huic Conventioni non derogantibus, conservabunt ac manutenebunt, nec quidquam in Contrarium attentabunt aut innovabunt, vel à quovis attentari aut innovari patientur. Ipsis quoque Justitiam Juxta jus *Prussiæ* usitatum & receptum, cæteraque Statuta & Consuetudines administrari curabunt; Si quis in inferioribus instantiis gravatum se prætenderit, ad supremum Tribunal appellationum à serenitate sua Ele. in *Prussiæ* Ducatu erigendum provocare poterit, ibidemque decenti modo jus suum persequi; Ulterior provocatio sive ordinaria sive extraordinaria, aut quocunque nomine veniet, nullum inveniat *locum*; Præses autem & assessores istius appellationis judicii à Serenitate sua El. ejusdemque descendentibus masculis Constituentus ex Prussiæ Ducalis indigenis & Terrigenis, iisque illi Juramentum præstabunt; Nes subditi querelas suas ad regem, regnumque Poloniæ ullo modo deferre poterunt, aut ab eis admitti: Similitur sua Regia Majest. & Respublica Poloniæ promittunt, *Casu* devolutionis existente, se præmemoratas Statuum Prussiæ libertates, Privilegia, Statuta, Consuetudines, Iuraque recepta, integra atque salva, dictis Statibus deinceps semper Conservaturos, illosque in quieta & tranquilla possessione eorum omnium manutenturas, nihilque in iis omnibus innovaturas.

Loco

10. Loco *Vasallagii* pristini, Serenissimus El. ejusque descendentes, perpetuo ac inviolabili foedere. Serenissimo Regi ac Regno Poloniæ Conjungentur, per quod utriusque partis stabiliatur in perpetuum securitas, in eum qui sequitur modum.

11. Serenissimus El. ejusque descendentes, fidam cum Serenissimis regibus Regnoque *Poloniæ*, & Magno Ducatu *Lithuaniæ* colent amicitiam & unionem, nunquam cum Serenissimorum regum vel Regni hostibus, aliquod foedus directé vel indirecté inibunt, in præjudicium Regis & Reipublicæ; Transitum hostibus per ditiones suas, portus, & propugnacula, annonam quoque & Commeatum, ac qualecunque subsidii genus, ipsis denegabunt, nec *portus suos* vel munitiones ipsis quocunque modo vel titulo, in possessionem tradent.

12. Subsidia quæ in hoc præsenti bello serenitas sua Electoralis Serenissimo Regi ac Reipublicæ Poloniæ Conferre tenebitur, illa in *particulari Tractatu*, hac de re inito, specificé designata sunt ac limitata: quæ Conventio vigore præsentis parti per omnia servanda erit. Quoties autem finito hoc bello, novum aliquod aliud bellum, contra Serenissimum regem ac rempublicam *Poloniæ* Orietur, sua serenitas El. ejusque descendentes, tenebuntur *mille quingentos* pedites & *quingentos* equites Serenissimo regi ac Regno Poloniæ subministrare, quibus postquam ex Ducatu *Prussiæ* Ducalis educti fuerint, Rex, regnumque Poloniæ sustentationem subministrabunt, &c.

13. Vicissim vero Serenissimus Rex, ejusque successores & regnum *Poloniæ*, ac Magnus Ducatus Lithuaniæ, reciprocam cum serenitate sua Electorali ejusque successoribus servabunt amicitiam, nullum hostibus ipsius aditum in suæ serenitatis El. terras concedere, sed potius defensioni, Conservationi, ac securitati Ducatus Prussiæ, omnibus modis Consulere debebunt, Præsertim si hujus Conventionis vel subsidii missi Causa (de quo supra) Serenissimo El. ejusque successoribus quisquam & quicunque fuerit, sive in præsenti sivi deinceps bellum indicere aut ducatui Prussiæ inferre voluerit, Serenissimus Rex & Regnum Poloniæ adæquato ipsi subsidio, subvenire tenebuntur, &c.

14. Copiis regiis per *Prussiam* Ducalem, quando opus fuerit, iter patebit, sine maleficio tamen noxa aut damno: ullo incolarum; Ordinabit quoque Serenissimus El. ejusque descendentes, itinerum rationes, & quicquid inde dependet, idque ut eo rectius fieri possit, maturé adventus exercitus Polonici aut Turmarum, Serenissimo El. aut posteris ejus, vel in absentia eorum, iis, quibus gubernatio Ducatus commissa erit, à sua regia Majestate vel à regni Generalibus, vulgo *Felds-Herren*, indicandus erit; Ordinationi autem prædictæ, exercitus Polonicus, ejusque Duces parcere necesse habebunt. Pariter liberum erit suæ serenitati El. ejusque posteris, Prussiæ Ducibus, eadem ratione & cautelis supramemoratis, per Poloniam ac Prussiam Regalem Copias militares ducere.

15. Navibus utriusque partis propriis sit liber cum omnimodâ securitate, præstenda, aditus atque transitus per portus qui sunt in alterutrius partis Dominio absque præjudicio Commerciorum & fortalitiorum, & cum omnimoda eorundem Securitate, de qua inter partes deinceps conveniet, Libero quoque erit utrique parti, in alterius ditionibus annonæ, commeatus ac omnis subsidii belli

coëmptio; Utraque pars in alterius partis Terris, militem conducere poterit, illam tamen eo nomine amice prius compellabit, atque desuper inter utramque partem de modo conveniet prout fœderis atque amicitiæ, ac temporum ratio expostulabit, & hoc semper observabitur, ne ullum partibus incommodum aut subditis damnum afferatur.

16. Exercitium Religionis *Catholicæ* Romanæ, prout ante hoc bellum suecicum, juxta antiqua & recentia pacta in *Prussia* Ducali viguit, aut vigere debuit conservabitur aut restituetur. Libera erit eam profiteri volentibus, nec ullus, unquam ex Ducalibus subditis, jam eam profitentibus aut inposterum professuris eam ob rem interpellabitur; Sacella itidem & Oratoria, ac bona omnia Ecclesiastica ipsis appertinentia, ubivis, tam in confinibus, quam alibi integra tuta, & concessa illis erunt, in iisdemque liberum ex doctrina, institutisque Catholicis Romanis exercitium habebunt. Nemo ea nomine turbabitur premeturvê, nemo Religionis Catholicæ causa, ullam vim, injuriam, contumeliam, molestiam vê perferet, & quicunque eos aliquâ injuriâ affecerit, severé punietur. Ad munera & honores iis, qui ex *Catholicis* idonei *fuerint, liber aditus erit*. Quicunque etiam in Ducatu, *Catholici* Barones, Nobiles, *Civitates, jura patronatus*, legitimis acquisiverint modis, in locis ubi jura illa ipsis competunt iisdem uti ac frui absque impedimento ac contradictione poterunt, si vero alii compatroni non Romanæ religioni addicti fuerint inibi, atque eis de dicto jure absque ejus exercitio oriatur, à Commissariis, à serenitate sua El. ex utraque religione pari numero constituendis componetur vel decidetur, juxta præscriptum juris Canonici, Templum quoque *Regiomontanum*, cum suo Cœmeterio & locis ad id pertinentibus, ac fundatione; aliisque juribus receptis in eo statu, quo ante hoc bellum fuerunt aut esse debuerunt conservabitur personæ Ecclesiasticæ iis immunitatibus & foro inposterum gaudebunt, quibus hactenus gavise sunt, aut gaudere debuerunt, juxta pacta priora, Jurisdictio spiritualis rever. & Exc. Domini Episcopi *Varmiensis* juxta pacta, intacta & integra conservabitur in parochum & omnes alias Eccl: Personas, Catholicas religioni addictas. Omnibus denique juribus, prærogativis ac libertatibus fruentur, quæ tam in antiquis quam recentibus pactis & fundationibus contenta sunt, quæ hic in hac solum materia denuo confirmantur, ac pro specifice expressis & declaratis habentur. Calendarium hactenus usitatum & receptum pariter retinebitur. Similiter Seren. Rex Poloniæ & respublica pro se & pro successoribus suis promittunt, quod in casu devolutionis nihil in præjudicium tam Augustano Luteranæ, quam Augustano reformatæ religionis innovabunt aut attentabunt.

17. Commercia inter regni *Poloniæ*, Magni Ducatus Lithuaniæ & Ducatus Prussiæ incolas libera erunt ac secura: Circa controversias vero quascunque ratione commercii, & omnium inde dependentium vel eò spectantium, aut quæ ad illud quocunque modo referri possunt, commisio instituetur ad instantiam partis poscentis, & omnia per Commissarios ex utraque parte ad instantiam sive suæ Regiæ Majestatis sive suæ Serenitatis El. pari numero, intra spatium duorum mensium nominandos, amicabiliter componentur. In Dominiis vero utriusque partis nulla nova Theloneorum onera tam terrestria quam maritima, quæ ante hoc bellum non fuerunt in gravamen cujuslibet partium imponantur,

ponantur, quod si aliqua, è re communi, de novo imponenda aut augenda videbuntur, id partium consensu fiet.

18. Si super limitibus inter utramque partem aut subditos utriusque partis, ratione videlicet limitum aut etiam inter suam regiam Majestatem, ac Successores reges, regnumque *Poloniæ* ac magnum Ducatum *Lithuaniæ*, & Seren. suam El. ejusque successores circa observationem & executionem fœderis ac præsentis conventionis aliave quâvis de causâ aliqua dubitatio aut controversia exoriatur, per Commissarios ad instantiam tam suæ Regiæ Majest. quam suæ Sereniss. El. intra timestre spatium, ab utraque parte æquali numero nominandos, quique si opus est, in rem presentem venient, amice componatur ac definiatur.

19. De pretio, valore, ac æstimatione monetæ, liberoque ejusdem cursu, per utriusque ditiones, quoties opus fuerit, amicabiliter conveniendum erit.

20. Ad intercessionem Seren. & potentissimi Hungariæ & Bohemiæ Regis per præmemoratum Dominum ablegatum suum interpositam, nec non Sereniss. El. Brandeburgico pro plenaria restitutione & omnimoda securitate cognati principis, majorem in modum instante, Sereniss. Regis Poloniæ plenipotentiarii perspectam & exploratam habentes suæ Regiæ Majestatis cum erga cæteros omnes ad obsequium redeuntes, tum specialiter erga illustrissimum Principum Dominum Boguslaum Radzivil, Ducem Birzarum, Dubnicorum, Sluciæ & Repissliæ sacri Romani Imperii principem, non uno documento literario testatam benignitatem, annuerunt & consenserunt, ut præfatus princeps, tanquam is, qui de facto cum debita submissione ad pristinam obedientiam, fidem & obsequium una cum suis omnibus jam redierit, & omni cum hostibus commercio renunciaverit, atque in posterum Sereniss. Regi ac reipubl. obsequium suum fidele voverit, non modo generalis Armicotiæ beneficio frui & gaudere possit: sed etiam speciali præsentis transactionis vigore, in Ducatuum suorum patrimonia, & omnia bona ac jura ipsi legitime competentia, in forma plenissima, una cum suis restitutus ac restituendus intelligatur, neque ratione injuriarum damnorum ac hostilitatum, qua in hoc bello, vel per ipsum, vel per ejus milites aut ministros acciderunt per viam juris aut facti, quisquam negotium aut molestiam, ipsi aut partis ipsius sequentibus facessere possit, sed omnia fideli Amnistia & præteritorum oblivione, hujus quoque pacificationis vigore, sepulta censeantur; Salvis nominibus & debitis civilibus, quæ nihilominus persolvenda erunt.

21. Fœdus hoc & omnia in hoc instrumento contenta sancte servatum iri, utraque pas juramento promittat, & in præsenti quidem Serenissimus Rex Poloniæ ac Senatores eidem assidentes hanc conventionem, solenniter ratihabebunt ac juramento firmabunt, promittentque in proximis comitiis aut proximo conventu Comitiorum potestatem habente, omnia quæ his conclusæ sunt, ratihabitum iri similiter Sereniss. sua El. illam pari modo ratificabit ac juramento firmabit. Atque hoc fœdus perpetuum quotiescunque novus Rex *Poloniæ* Electus fuerit, aut Dux Prussiæ, in Ducatu successerit, ab utraque parte renovabitur confirmabiturque juramento de super præstito, per deputatos in animam principalium jurantes. Ut si pars alterutra huic conventioni & fœderi contravenerit, & decenter admonita satisfacere neglexerit, pars læsa monere tenebi-

tur Mediatores ac Serenissimos Reges & Status in articulo sequenti nominatos, & eorum curam adhibere procurandæ satisfactioni, & huic stabiliendæ concordiæ rationi, utraque pars sedulo insistet, ut omnia amicabiliter æquis modis componantur.

22. Pro securitate & horum pactorum firmitudine fidem suam quoque ut interponant, Serenissimi & Potentissimi Reges, Hungariæ & Bohemiæ: Item Daniæ Norwegiæque, denique Præpotentes Fœderati Belgii Ordines rogabuntur, ut injuriam aut vim contra hanc conventionem passo, omni meliori modo consulant, atque dabita ipsi satisfactio procuretur.

Confecta autem sunt à supra nominatis Dominis Plenipotentiariis hujus pacificationis & fœderis, duo ejusdem tenoris exemplaria à sua Regis Majestate Poloniæ & Senatoribus eidem assidentibus. Atque à sua Seren. El. Brandeburgensi intra sex septimanas, ab infrascripto die, ratificanda & juramento firmanda, atque utrimque permutanda, quorum unum suæ Regiæ Majestatis Dominis Plenipotentiariis exhibitum: Alterum vero suæ Ser. El. Dominus Plenipotentiariis, traditam. utramque autem in majorem fidem, majus robur, à sæpedictis Dominis Plenipotentiariis utriusque partis, propriarum manuum subscriptione, sigillorumque appositione munitum & roboratum est.

Acta hæc sunt Welaviæ Prussorum, die *decimo nono* mensis Septembr. Anno salutis humanæ, *millesimo, sexcentesimo, quinquagesimo septimo.*

VENCESLAUS DE LESNO, *Episcopus Warmiensis S. R. M. Poloniæ & Sueciæ Plenipotentiarius.* (L.S.) VINCENTIUS CORVINUS GOSIEUWSKII *supremus, Thesaurarius & Camp. Ductor M. D. L. S. R. M. Poloniæ & Sueciæ Plenipotentiarius.* (L.S.) F. DE LISOLA *Ser. Hung. & Bohemiæ Regis ac Tractatum istum pacis ablegatus pro mediatione.* (L.S.) OTTO *Liber Baro a* SCHWERIN *Plenipotentiarius Electoralis* (L.S.) LAURENTIUS CHRISTOPHORUS SOMNITS *Plenipotentiarius Electoralis* (L.S.)

Ter selver tijdt wierdt oock gheconvenieert op wat wijse men ghesamender handt Polen en Pruyssen van alle tegenwoordighe vyanden macht suyveren/ als volght:

QUandoquidem Deo clementer annuente Serenissimus Elect. *Brandenburgensis*, ad sinceram pacem & amicitiam, cum Serenissimo Reg. ac Regno *Poloniæ*, & magno Ducatu *Lithuaniæ*, à quibus violento bellorum ingruentium ac necessitatis *inevitabilis* impulsu, invitiu avulsus fuerat, feliciter redierit ac perpetuo fœdere ita se Serenissimo Regno Poloniæ & magno Ducatui *Lithuaniæ*, conjunxerit, ut mutuam utilitatem, commodum, ac securitatem sinceré Procurare ac promovere teneantur. Ad quem scopum attingendum nihil expeditius visum fuit, quam si communi ope viribus ac consilio arma & studia conjungerentur, ad expurgandam *quibusvis hostibus Poloniam*, & totam *Prussiam* Regiam & Ducalem periculo liberandam, ac removenda omnia obstacula, quæ communem utriusque partis tranquillitatem impediunt, ad optatam pacem eo citius ac efficacius consequendam. Circa quod specialis conventio inter partes, per eosdem Reverendissimum, Illustrissimos & Excell. Dominos utriusque partis, Plenipotentiarios, in pacis instrumento nominatos, stabilita fuit, in eum qui sequitur modum.

Sere-

Serenissimus Rex & Regnum *Poloniæ*, & magnus Ducatus *Lithuaniæ*, durante hoc bello, requisito armorum ac militum præsidio Sem. El. Brandenburgensis ejusque statibus ac Provinciis, tam imperio, quam hic in *Prussia*, contra præmemoratos hostes vel quoscunque eorum confœderatos adhærentes, quoties necessitas exiget, succurrent. Quibus Serenissimus El. quoties quo sua defensione in propriis ipsius Provinciis militabunt, victum & subsistentiam prout proprio militi suo suppeditabit.

Similiter Serenissimus El. *Brandenburgensis*, pro communi partium utilitate, toto hoc bello durante, instructum, cum omnibus pertinentiis & re tormentaria habebit exercitum, *sex millium militum*, partim equitum partim peditum, quibus cum vel ipse contra supra descriptum hostem aget, aut cum *Polonis* conjunget, juxta rerum exigentiam, habito desuper communi consilio, quibus etiam si plures fuerint, similiter Serenissimus rex & Respublica Poloniæ, victum & subsistentiam, quamdiu pro ipsis & in ipsorum territoriis sunt militaturi, subministrare debebunt; Nec Serenissimas sua El. pendente hoc bello, quidquam intra præfatum militum numerum subministrare tenebitur, nisi sponto volet.

Si *Sueci* aut eorum Asseclæ, hujus conjunctionis odio vel alio quovis colore, intra *decennium*, post hoc bellum finitum Serenissimum Electorem, non solum in Ducatu *Prussiæ*, sed & in imperio, armis suis infestare tentaverint, Serenissimus Rex *Poloniæ* & Respublica tenebuntur ipsi subvenire: Et vicissim eodem casu Sereniss. sua El. per totum illud Decennium, post confectam pacem, tenebitur subsidium; Serenissimo Regi ac Reipublicæ ad ipsorum defensionem, iisdem, ut supra conditionibus suppeditare. De quibus auxiliis sibi mutuo ferendis, specialis Declaratio fiet inter regiam suam Majestatem & Serenitatem suam El. in ipsa ratihabitione. Liberum quoque erit serenissimo El. amplecti fœdus inter Serenissimam Domum *Austriacam*, & Serenissimum Regem ac Rempubl. *Poloniæ* initum, ac securitatibus omnibus in illo comprehensis frui.

Quando utriusque partis copiæ conjuctæ fuerint expeditiones militaris omnes, communi consilio & utriusque partis Generalium consensu suscipientur. Si in terris ad Serenissimum suam El. spectantibus, aut aliis in locis, suæ Serenitatis El. causâ tantum bellum geratur, belli directio ad Serenissimum suam El. spectabit. Serenitate sua El. verò absente, omni fient communi Consilio & si opus fuerit de directione inter Principales conveniet habito respectò & discrimine Generalium. Similiter etiam, quando Copiæ El. pro Serenissimo Rege aut Republica *Poloniæ* certabunt, idem juris statuetur. De cætero salva erit utriusque partis Generali in milites suos jurisdictio, & æqualis semper inter milites utriusque partis laborum, secundum numerum eorundem, proportionata distributio. In quocunque autem Territorio, copiæ tam Regiæ quam El. fuerint ii quibus annonæ, commeatusque cura commissa fuerit, ex æquo utriusque partis militibus secundum eorum numerum de sustentatione prospicient.

5. Neutra pars poterit sine alterius scitu, consensu ac præsentia Deputatorum, pacem, armimistitiumvé cum hostibus pacisci, nec arma deponere, antequam utrique parti de securitate omnimoda prospiciatur, ad plenariam partium satis-

satisfactionem. Serenissimus El. Brandenburgensis, in Pace, cum Serenissimo Magno Moscoviæ Zaar, includetur, cum omnimoda sua securitate & observatione fœderis perpetui & conventionis cum Serenissimo Rege ac Regno Poloniæ, & Magno Ducatu Lituaniæ initæ.

6. Cæterum, cum intuitu damnorum periculorumque quæ pendente bello Serenitati suæ El. subeunda erunt, aliisque de causis, æquum visum fuerit suæ Regiæ Majestati & Reipublicæ, ut propensionem suam & Regni, erga Serenitatem suam El. ejusque Inclytum Domum, re ipsa demonstrarent & illorum omnium dignam haberent rationem, aliquam ipsi congruam satisfactionem concedere. Et præterea sua Seren. Elect. certam pecuniæ summam vel contributiones ad belli sumptus & necessarios militum delectus prætenderit, Reverendissimus, Illustrissimi & Excell. Domini Plenipotentiarii, suæ Serenissimis Elect. desiderio plenè satisfacere summè optaverint, atque non-nulla, quæ circa hoc punctum in mandatis habuerunt, declararint; Tamen cum ac complanandum hoc negotium, penitus atque sufficienter instructi non fuerint, res ista ad ulteriorem suæ Regiæ Majestatis declarationem aut conventionem, *in ipsa ratihabitione*, faciendam, remissa est, ita, ut nihilominus *pax interea concludatur*. Interea vere Serenissimas sua Elect. declarat ac protestatur, se ante præfatam declarationem & ratihabitionem, nullatenus velle obligari ad executionem eorum, quæ in Articulo quarto Conventionis principalis, de evacuatione locorum conventa sunt.

Quæ omnia sanctè & inviolabiliter observatum iri, pars utraque sub fide sua, ac juramento promittet prout ex nunc Reverendissimus, Illustrissimi & Excell. Domini Plenipotentiarii, nomine Serenissimorum suorum Principalium de facto promittunt, seque intra sex septimanas, Serenissimi Regis ac Senatorum eidem assidentium, uti & Serenitatis suæ El. ratihabitionem, nec non etiam in proximis Regni Comitiis, eorum omnium, quæ hic acta & conclusa sunt, plenam confirmationem procuraturos.

In quorum fidem hæc à sæpe dictis Plenipotentiariis, propriarum manuum subscriptione sigillorumque appositione munita roborataque. Welaviæ Prussorum die *decimo nono* mensis *Septembris*, Anno salutis humanæ, *Millesimo sexcentesimo quinquagesimo septimo*.

VENCESLAUS DE LESNO, *Episco. Varmiensis S. R. M. Polonia & Suecia Plenipotentiarius.* (L. S.) VINCENTIUS CORVINUS GOSIEWSKI, *supremus Thesaurarius & Campi Ductor M. D. L. S. R. M. Polonia & Suecia Plenipotentiarius.* (L. S.) F. DE LISOLA *S. R. M. Hungaria & Bohemia ad hosce tractatus pro mediatione ablegatus ejusdemque Consiliarius* (L. S.) OTTHO *Liber Baro à* SCHWERIN *Plenipotentiarius Electoralis.* (L. S.) LAURENTIUS CHRISTOPHORUS SOMNITS *Plenipotentiarius Electoralis.* (L. S.)

In de volgende acte van Ratificatie is te sien / in wat manier aengaende des Chur-Vorsten satisfactie is gehandelt / raeckende de Stadt Elbing, oock Butauw ende Lawenborgh.

JOhannus Casimirus Dei gratia, Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Czernichoviæque, nec non

Sueco-

Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Hæreditarius Rex, significamus omnibus & singulis, præsentibus & futuris, præsertim iis, quorum interest, Quod ad tranctandum cum Serenissimo Principe Domino *Frederico Wilhelmo* Marchione *Brandenburgensi* sacri Romani Imperii, Archi-Camerario & Principe El. Magdeborgi, Russiæ, Iuliæ, Cliviæ, Montium, Stetini, Pomeraniæ, Cassubiorum, Vandolorumque, nec non in Silæsia, Crosnæ & Carnoviæ Duce, Burggravio Norinbirgensi, Principe Halberstadii & Mindæ, comite Marcæ & Ravensbergi, Domino in Ravensteyn, certos constituerimus Plenipotentiarios, illiquè cùm suæ Serenitatis Elect. Plenipotentiariis congressi, in articulos qui sequuntur convenerint.

Inserantur Artic.

Nos itaque *Iohannes Casimirus* Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, &c. Testamur præsentibus pro nobis, successoribusque nostris Regibus & regno *Poloniæ* ac Magno Ducatu *Lithuaniæ*, nos universa & singula capita pactis supra scriptis comprehensa bonâ fide ex Senatus Consulto approbasse, confirmasse & ratihabuisse, prout ea hisce nunc ex senatus consulto approbamus, confirmamus & ratihabemus promittentes verbo Regio, & sub fide præstiti, tam à nobis quam consiliariis nostris, officialibusque lateri nostro assidentibus juramenti, nos prædictis pactis posthac constanter inhæsuros, curaturosque, ut omnia & singula pactorum capita, quæ à nostræ parte & Reipublicæ Poloniæ nomine promissa sunt, sanctæ & Religiosè observentur, imo impedituros, ne à quopiam violentur. Et quoniam non nulla, ad nos in negotio conjunctionis armorum & aliis remissa sunt, atque super iis sequenti ratione inter nos & Serenissimum principem Elect. supra nominatum conventum est, modo infra scripto ea secundum conventionem initam addimus, illaque eandem vim atque vigorem cum superioribus Artic. ex senatus Consulto habere volumus, atque hisce tribuimus, pollicemurque eadem fide jurata in proximis Comitiis, omnia quæ superioribus art. continentur, & quæ hic sequuntur, omnium ordinum consensu confirmatum & ratihabitum iri. Igitur probe perpendentes, tum pericula, quæ suæ seneritati Elect. Terriisque ipsius per ipsam separationem à partibus Sueticis imminent, tum quanti intersit nostra atque Reipub. Vicinum nobis principem justis devincire modis modis, tum imprimis quantaquamque utilia nobis, Regnoque Poloniæ per effectivam & actualem armorum nobis cum conjunctione præstare, sua Serenissimas Elect. deinceps possit officia tam belli quam pacis tempore. Ad demonstrandam preterea singularem propensionem nostram Regnique nostri erga suam Serenissimum Elect, ejusque Domum inclytam, suæ Serenissimi Elect. ejusdem posteris masculis ex Legitimo toto ejusdem Descendentibus pariter ex senatus Consulto & consensu Dominorum Consiliariorum, tam spiritualium quam secularium Regni nostri, duas præfecturas *Leoburgensem* & Bytoviensem cum omnibus & singulis eorum subditis, Vasallis, fructibus libertatibus, eminentiis, censibus, proventibus, juribus, & pertinentiis universis tenendas, habendas, fruendas, utendas & possidendas in perpetuum jure feudi, pro nobis & successoribus no-

ftris Regibus Poloniæ, dedimus, concessimus, ac illum de eis ipsis Arcibus & Oppidis *Bytow* & *Lauenburg* investivimus; & tenore præsentium damus, concedimus, & investimus; Officiarios Nostros & Incolas quoscunque ibidem juramentis & subjectionibus quibus hactenus nobis & Reipublicæ obstricti fuerant, hoc ipso exsolventes. Præterea de ampliori gratia ac benevolentia nostra Serenitatem ejus ac illius hæredes ab omni juramento, nec non tributis & exactionibus quibuscunque Nobis & Posteris Nostris ratione dictarum Arcium & Oppidorum præstandis dimittimus, & liberos facimus; prout olim à Ducibus Pomeraniæ eædem præfecturæ *Bytow* & *Lauenburg* tenebantur. Pollicemur præterea pro nobis & successoribus nostris dictum Seren. *Principem* ac ejus hæredes in prædictis Arcibus & earum pertinentiis, quantum in *nobis* est, defendere ac tueri. Tenebitur autem & obligatus esse debebit præfatus Serenissim. Elect. ejusque successores, ad singulas successorum nostrorum Regum Poloniæ Coronationes, Consiliarios, aut officiales suos mittere, qui hoc ipsum jus feudale de præfatis Arcibus & Oppidum ad Regnum Nostrum pertinens, recognoscent, & literas ejus recognitionis & renovationis feudi, quæ gratis illis debent dari, à novis regibus accipient. Quod si aliqua legitima causa impediti hoc officium & debitum in Coronationibus successorum nostrorum non fecerint, nihil ea negligentia illis detrimenti afferre debebit, dummodo alio brevi tempore post Coronationem id præstare curaverint. Ubi vero ipse Serenissimus Princeps Dominus *Fridericus Wilhelmus*, Marchio & Elector Brandenburgicus, &c. in Prussia Dux, sine legitimis masculis feudi hæredibus, vel eorum legitimi masculi, feudi hæredes, non relicta prole virili decederent, stirpsque & progenies eorum mascula & legitima deficeret, ex tunc prædictæ Arces & Oppida *Bytow* & *Lauenburg* cum omnibus suis bonis subditis, Vasallis, fructibus, libertatibus, juribus, eminentiis & pertinentiis universis, ac cum pleno jure & possessione, citra omnem difficultatem ad Nos & posteros Nostros Reges *Poloniæ* redibunt. Et si quidem ad præsens præfecturæ istæ à Donatariis Nostris possidentur, ideo usum fructum ante hanc cessionem ipsis debitum, atque quidquid juris in illas habuerunt unquam, alia ratione dignisque modis compensabimus, ita ut vacua omnino possessio & plena fructuum perceptio suam Seren. Elect. ex hoc ipso tempore manere, neque quisquam ipsi ratione satisfactionis suæ negotium facessere debeat. Religionis Catholicæ exercitium in præfatis præfecturis *Lauenburgensi* & *Bytoviensi*, prout ad hanc usque diem fuit, liberum erit. Jurisdictio Episcopi Vladislaviensis in Templa Catholica, sacerdotesque integra maneat; proventus, videlicet decimæ, census, & si qui sunt alii Parochis & Ecclesiis suis extradentur, & renuentes ad extradendum à præfectis ejusdem Seren. cogentur; Causæ tam Nobilium quam plebeiorum matrimoniales ad forum Ecclesiasticum pertinebunt. Nobilitas juribus, privilegiis, bonisque suis eodem modo ac sub immediato Dominio nostro, utebantur, utetur, fruetürque sub sua Seren. Elect. Decreta rerum judicatarum prout sub immediato Dominio nostro lata sunt, inviolata maneant. Gubernationis & *Appellationum* ratio eadem erit, quæ fuit sub Ducibus *Pomeraniæ*, salvis privilegiis. Jura Patronatus Regia, reservantur ejus Serenitati Elect. & Nobilibus, si quæ habent, juxta privilegia, & usum eorundem, ita tamen, quod juxta declaratio-nem

nem, circa hanc conventionem ab ejus Serenitate factam ad Ecclesias *Catholicas* Parochiales præsentabit ejus Serenitas Elect. sacerdotes Catholicos ad commendationem Episcoporum *Vladislaviensium*, ab iisdem Episcopus *Vladislaviensibus* instituendos, ita ne Ecclesia ultra duorum mensium spatium vacare possit.

Propter eandem *armorum conjunctionem* & suprememoratas alias rationes, suæ Seren. Elect. *Civitatem Elbingensem* cum toto ejus Districtu & Territorio, pleno dominii jure sibi habendam, possidendamque una cum redditibus, qui inde ad Reges Regnumque Poloniæ olim deferebantur, concedimus; promittimusque quod quam primum ex potestate Suecorum erepta aut recuperata fuerit, nemini, quam suæ Seren. Elect. vacua illius possessio tradi debeat, citra ullas prætensiones vel dilationes, præsidio suæ Serenitatis munienda, sine ullo sumptu Regis & Regni.

Quam quidem Civitatem *Elbingensem* eodem modo possidebit tenebitque & fruetur sua Serenitatis, ejusque posteri, atque à Nobis & Regno Poloniæ, ad hoc ultimum bellum Suecicum millesimo sexcentesimo, quinquagesimo quinto, tenebatur & possidebatur, etiam quoad commercia, & jura aliarum Civitatum Nostrarum Pruthenicarum, nulla præterea telonea nova instituendo. Commissio, quoties opus fuerit instituetur ab utraque parte pari numero Commissariorum, ut omnium interesse habentium ac imprimis Civitatum nostrarum Pruthenicarum habeatur ratio, ne illæ in suis commerciis, omnibusque inde dependentibus præjudicium patiantur, utque gravamina ac prætensiones, quas inter se habere prætendunt, per Commissionem aboleantur, vocatis ad diem Commissionis Civitatum earundem Pruthenicarum Deputatis.

Religionis *Catholicæ* & *Augustanæ* exercitium *Elbingæ* liberum sit, statusque ejusdem Religionis *Catholicæ* idem erit, prout ante hoc bellum fuit. Jurisdictio Episcopi in sacerdotes *Catholicos* prout ante integra maneat.

Jus *Patronatus* ejusdem Ecclesiæ *Elbingensis Catholicæ* ad nos spectabit. Templum Catholicis ademptum restituetur, proventusque & fundi omnes Ecclesiæ *Catholicæ* quibus ante hoc bellum ultimum *Suecicum* utebatur, fruebaturque reddentur, *Catholicis* præterea ad Magistr. accessus patebit.

De summa juxta articulum *decimum* fœderis perpetui exsolvenda, conventum est, quod hæredibus in dicto articulo designatis & descriptis in casu ibidem expresso, summa *centum quinquaginta millium Thalerorum* Imperialium solvi debeat.

Quæ omnia cum bene expensa, & ex Senatusconsulto peractu atque conclusa sint, in eorum fidem & majus robur hoc Instrumentum manu nostra subscriptum, sigillo in super Regni nostri muniri jussimus.

Actum *Bydgostiæ*, die *sexto* mensis *Novembris* Anno Domino M. D. LVII. Regnorum Nostrorum *Poloniæ nono, Sueciæ* vero *decimo Anno*.

Onder de Sweedsche dingen moet oock worden geseyt/ wat de Koninginne Christina dit Jaer gebeurde/ontrent de ontrouwicheyt van den Marquis Monaldeschi haer groot Stalmeester. 't Bleeck wel/ dat sy/ in 't Noorden geboren/ de beste verkiesing niet hadde gedaen in 't aennemen van haer volck uyt de Suyderlijcke of Italiaensche Natie. Eensdeels uyt curieusheyt/ andersdeels om haer peer te toonen tot de Vrede tusschen de twee Kroonen was in October van Romen gereyst na Paris. Tot Lions dat haer in een harangue

wiert

wiert geseyt / *Suecia te fecit Christinam, Roma Christianam, faciat te Gallia Christianissimam.* Sy hadde lange Jaren een groot Koninckrijck ghereegeert / konde haer soo terstont niet gants afdoen van 't beleyt der groote saecken van Staet/ hoewel oock de jalousie / waer toe de Italianen seer genegen zijn / tusschen dien Marquis ende een ander van haer Ministers/ den Graef van Sentinelli, daer toe oorsaecke gaf. Immers 't ginck soo hooch dat sy den eersten liet ombrengen / niet alleen van de manier / maer oock van de oorsaecke wiert verscheydentlijck door de gantsche Wereldt geschreven ende gesprooken / uyt haer Hof self wiert daer van geschreven als volght.

Ontrent sedert October was de Coningin van Sweeden argwanich van dien Marquis / haer grooten Stalmeester door verscheyden teeckenen / die sy hadde van sijne trouwloosheyt / daer in bevestight wordende van dach tot dach / acht ghevende op sijn gangen / ende in handen krijgende alle Brieven die hy schreef / ende wederom aen hem gheschreven wierden / in eenighe van dien vont sy / hoe dat hy verriet haer interessen / ende hoe dat hy met een dubbele trouloosheyt poogde een absent persoon/ oock Domestijck van de Koningin plichtich te maecken aen de misdaet / daer hy alleen *schuldich aen was.* De Koningin veynsde te ghelooven dat het verraet quam van den ander / ende in discours met den Marquis beruyghde / daer aen niet te twyfelen / om alsoo alles te beter te ontdecken/ de Marquis menende sijn stuck te boven te zijn/ seyde op seeckeren tijdt aen de Koninginne / Madame, U Majest. wert verraden, ende die haer verraet is de absente persoon, U Majest. bekent, ofte Ick self, het kan van geen ander komen, maer U Majest. sal 't wel haest weten, en Ick bidde wiltet aen den schuldigen niet vergeven. Sy antwoorde / maer wat soude verdient hebben een die my alsoo verraedt? hy seyde / U Majest. moet sonder eenich medelyden hem terstont doen sterven, ende Ick self aenbiede my om te sijn of de executeur, of de patient, want het is een acte van *Iustitie*, leer wel dan, seyde de Koningin / ghedenckt aen de woorden, ende voor my, Ick beloove hem niet te sullen pardonneren. Ondertusschen hadde sy gedaen zegelen de geintercipieerde Brieven / die stellende in handen van den Pastoor tot Fontainebleauw, om den Marquis te overtuygen als het soude tijdt zijn. Hy/ aen de ander zijde nadenckende datter verscheyden ordinarissen waren gepasseert / sonder ontfangen te hebben eenich Brief / begost oock argwaen te krygen/ socht tot Lions andere ende seeckerder Correspondentie/ op verscheyden manieren te verstaen gevende dat hy wilde vluchten. Derhalven de Koninginne / om sulcx voor te komen / hem dede roepen den tienden November in de gallerye van de Harten, ghelijck sy ghewoon was. De Marquis bleef wat langh/ eyntlijck quam bevende / bleeck ende mismaeckt/ al sedert eenige dagen met verwonderinge van 't geheele Hof gemerckt sijnde de veranderinge in sijn aengesicht/ sy onderhiel hem eerst met indifferente Propoosten/ ondertusschen volgens ghegeven ordre quam de Pastoor in de Gallery door een deur die terstont wederom wiert toegesloten / ende door een ander de Capiteyn van haer Lijf-Guarde met twee Soldaten. Doen veranderde de Coningin van discours / toonde aen den Marquis sijn eygen Brieven / soo als de Pastoor haer die over gaf / sy verweet hem sijn overgroote felonie ende afgrijselijcke verra-

derye/

derye / doende uyt sijn sacken nemen alle sijn papieren die hy by hem hadde/ waer onder sy vont twee geconterfeyte Brieven / de een gheaddresseert aen de Koningin / de ander aen hem self / inhoudende een nieuw verraet tegen haer/ slimmer als de voorgaende / door hem ghecommitteert / door de welcke hy meende te bevestigen de quade impressie die hy hadde willen gheven van sijn Vyandt / ende onder die Brieven die hy hadde ghecomposeert ende ghedaen schryven door een valsche handt / vonden sich noch de originele van sijn eygen handt / waer door confuys ende overwonnen als falsaris ende verrader / wierp sich voor de voeten van de Koningin / bekennende dat eenige dagen geleden / hy hadde ghepronunceert het vonnis van sijn doodt in dese selfde plaets ghelijck David aen de Profeet Nathan. Derhalven geboodt de Koningin aen de Priester om hem te biechten / en aen de Capiteyn om het vonnis te executeren. Monaldeschi ganesch verschrickt / viel weder aen de voeten van de Koningin/ haer biddende om veranderinge van de sententie in een eeuwige ballingschap buyten Europa / maer de Koningin seyde / beter te sijn voor hem te sterven als infaem te leven / ende hem de rugh kerende / ginck wech met dese woorden / Godt doe aen u barmhertichheyt, gelijck Ick u doe justitie. De executie wiert wat verlenght door de voorbiddingen van de Biechtvader aen de Koningin/ om hem het leven te doen behouden. De Marquis weygerde hartneckichlijck te Biechten / eintlijck hem siende buyten hoop / versocht te Biechten aen de Capellaen van de Koningin / sijn ouden vriendt / sulcx stont hem de Koningin toe. De selve inkomende / vondt den Marquis in dese extremiteyt / hy bade hem noch eens te willen intercederen by de Koningin / hy dedet / de tranen in de oogen / sijnde de derde voetval. Maer sy toonden haer inexorabel / waer naer de Marquis sich keerde tot de persoonen aldaer tegenwoordich zijnde/ seggende: Mijn Vrienden, aensiet mijn ongheval, ende leert door mijn exempel noyt te doen quade actien. De last van de doodt wederom ghekomen zijnde / seyde sijn Biecht aen de Capellaen / dien hy badt te willen in alle nederichheyt versoecken vergiffenis / eerst aen de Koningin / daer nae alle ontschuldighe tegen de welcke hy hadde gheconspireert / ende bekennende dat alles wat hy geseyt hadde tot nadeel van de selve / waren impostuuren van sijn eygen pure inventie/versocht de Biechtvader haer eere te willen herstellen. Noch wiert de executie verlengt/door dien den Marquis overwonnen door sijn quade ghewceten / sich hadde ghewapent met een jacque de Maille/ hebbende oock eenighe dagen te voor verbrandt veel cyfferen ende papieren. Eintlijck ontfangende een steeck door de keel / stierf. Werdende korts te voor hem sijn vingeren afgesneden / daer mede hy hadde geschreven de ghemelde falsiteyten / door een slach hem gegeven niet met opsech / maer door ordre van de Goddelijcke Justitie / sijne trouwloosheyt aen dese Koningin was niet vreemt / want hy de selfde oock toonde tegen den Paus Alexander sijn natuyrlijck Prins / tegen de welcke wierden ghevonden Satyren ende Pasquillen / door hem gemaeckt / ende met sijn handt geschreven.

Le Bel, Minister van de ordre der heylige drievuldicheyt in't Convent van Fontainebleau, beschrijftet in volgende manier.

Den sesten November deses Jaers een quart na negen uyr voor middach/ liet

liet de Koningin/ sijnde tot Fontainebleau, ghelogeert in de conciergerye van 't Casteel den Pater le Bel by haer roepen door een voetknecht/ hoewel hy last hadde om te doen komen de Overste van die religieusen/ hy ginck terstont sonder gesel/ om de Koningin niet te doen wachten/ in de antichambre, wat ghetoeft hebbende/ wiert ingelaten in de Camer/ alwaer sy alleen zijnde/ hem seyde/ om te dyper te spreecken dat hy haer soude volgen/ gelijck hy dede tot in de galerye van de Herten/ daer vraegden of sy hem oyt meer hadde ghesproocken/ hy seyde jae. Sy seyde/ ghy draeght een kleet 't welck my versekert dat ick vertrouwelijck mach spreecken/ hem doende beloven onder 't zegel der Biechte/ dat hy soude swygen/ watse hem ginck seggen. Hy antwoorde dat in saecken van dien aert/ hy was stom ende blint, daer na gaf sy hem in handen een pacquet papieren ghezegelt op drie plaetsen sonder opschrift/ met last om het haer weer te geven in presentie van die 't haer soude believen/ ende begeerde dat hy wel soude aenteeckenen de dach/ uyr ende plaets/ daer sy hem het pacquet gaf/ daer mede hy wech gingh.

Saterdach ten een uyr namiddach ontboodt sy hem weder door een Camerlingh. Hy wel denckende dat het was om 't selve pacquet/ nam het met hem. Volgende de Camerlingh door de Poorte van het Donjon quam in de Galerye van de Herten. Soo ras hy binnen was/ sloot de Camerlingh de deur met sulck een ernst/ dat de Pater daer over sich wat ontsette/ ende siende de Coninginne in 't midden van de Galerye spreeckende aen een van haer gevolg/ diemen noemde Marquis (ende 't was Monaldeschi) naederde haer. Sy met een tamelijck hoge stem in tegenwoordigheyt van dien Marquis ende van drie andere mannen/ eyschten hem het pacquet/ de twee van de drie genoemde mannen sijnde ontrent vier treden van de Coningin/ de derde was na by haer: Sy seyde: Mon Pere, geeft my weder het pacquet dat ick u gelangt hebbe/ ick sal 't lesen. Sy ontfingh het/ ende wat gheconsidereert hebbende/ opende het/ nam der uyt de Brieven ende Papieren/ de selve doende sien ende lesen aen den Marquis, hem vragende met een stercke stem ende op een geaffecteerde manier of hy die kende. De Marquis al bevende/ ontkendese/ 't waeren in der waerheyt niet als copyen/ die sy self hadde uytgeschreven. Sy seyde/ hebt gy geen kennis van die Brieven en schriften? ende hem wat hebbende laten draeyen/ trock voor den dach ende toonde de originele/ ende die hem toonende/ seyde: O Verrader! Sijn schrift ende handt bekennende/ vraegde hem verscheyden dingen. Waer op de Marquis hem excuserende/ antwoorde het best dat hy mochte/ werpende de schuldt op verscheyden persoonen. Eyndelijck wierp hy sich voor de voeten van de Coningin/ haer biddende om vergiffenis/ ende op deselve tijt trocken de ghemelte drie mans aldaer tegenwoordich haer Rapiers uyt de schede sonder het weder in te steecken als na dat sy den Marquis hadden omghebracht. Doch eer het daer toe quam stondt hy op ende trock de Coningin van in de eene hoeck van de Gallerye dan in een ander/ haer gedurigh biddende om hem te hooren ende te ontfangen in sijne verantwoordingh. Sy weygerde hem dat noyt/ maer hoorde hem met groot gedult ende attentie/ sonder oyt teecken te geven van gramschap of dat hy haer importuneerde. Sy keerde haer eyndelijck tot den Religieus, seggende Mon Pere, siet ende zijt

getuy-

getuyge, (met een haer wat naederende aen den Marquis, leunende op een ebben stocxken boven met een ronde knoop) dat ick niet oversnel, maer dat ick tijdt gheve aen desen meyneedigen, ja meer als hy soude mogen begeren van een geuffonseert persoon, om hem te rechtveerdigen, so hy kan.

De Marquis gheperst door de Coninginne / gaf haer eenighe papieren ende twee of drie kleyne sleutelkens te samen ghebonden die hy trock uyt sijn sack. Dese conferentie meer als een uyr geduyrt hebbende / ende den Marquis haer niet contenterende / naederde de Koningin den Religieux, ende seyde met een tamelijck hooge / doch ernstighe ende gemodereerde stem / Mon Pere; Ick gae ende laet u desen man, disponeert hem tot de doodt, ende draecht sorge voor sijn ziele. De Pater dat hoorende / was also seer verbaest als of het vonnis was gewesen over hem / wierp sich aen haer voeten / gelijck oock dede den Marquis, om sijn Pardon. Sy seyde niet te konnen / ende dat dien verrader meer crimineel was / als die men condemneert om te radbraecken. Sy wiste wel dat sy hem hadde vertrout als een ghetrou Onderdaen / haer alderghewichtichste saecken ende secreetste gedachten. Behalven dat sy hem niet wilde verwijten de weldaden aen hem bewesen / grooter sijnde als sy hadde konnen doen aen een Broeder / hem altijdt hebbende aenghesien voor sulcx / en dat sijn eygen conscientie hem soude dienen voor Beul.

Na dese woorden gingh sy wech / latende den Priester met de voorsz. drie mans / gedurich staende met haere bloote rappieren / met voornemen om hem van kant te helpen. De Coninginne uytgegaen zijnde / wierp de Marquis sich aen de voeten van den Priester / hem conjurerende om te gaen bidden sijn Pardon, de voorsz. drie mans persten hem om te Biechten met het Rappier tegen sijn zijde / sonder nochtans hem te raecken. De Priester met tranen vermaende hem om Godt te bidden om Pardon. De Principael van de drie ging by de Coninginne / haer barmhartichheyt versoeckende voor dien armen Marquis. Maer wederkomende verbaest / seyde al schreyende / Marquis, denckt op Godt ende op u ziele, ghy moet sterven. De Marquis, als buyten hem selven / wierp hem voor de tweedemael aen de voeten van de Priester hem persende om noch eenmael te gaen tot de Coningin ende sijn gracie te versoecken. Hy dede 't ende vindende de Coningin in haer Camer met een vrolick aensicht ende sonder alteratie / viel op sijn knien de oogen vol tranen / ende 't hart vol suchten / bad haer door de smarten en wonden van Iesus Christus te willen barmhartichheyt toonen aen dien Marquis. Sy toonde haer leedt te zijn datse niet konde doen wat hy begeerde / om de trouloosheyt ende wreedtheyt, welcke dien ongeluckigen haer hadde willen doen lyden in haer persoon / alwaerom hy niet moest hoopen eenige vergiffenis noch genade / datter veel waren geraedbraeckt, die 't niet soo wel hadden verdient / als dien verrader.

Siende dat hy met bidden niet konde winnen op haer gemoet / nam de vryheyt van haer te vertoonen datse was in het huys van een Koninck / ende wat te overdencken watse ging doen / ende of het den Coninck soo soude goedtvinden ? Sy antwoorden dat haer de justitie toequam. Godt tot getuyge nemende datse 't niet hadde op den Persoon van den Marquis, datse hadde alle haet tegens hem afgeleyt / datse 't niet hadde als tegen sijn misdaet ende verraderye,

soo

soo groot zijnde datse geen weergae hadde/ ende die al de Werelt raeckte. Beklagden dat haer den Coninck [illegible] gevangen [illegible] se was Meesterssche van haer wille [illegible] over al ende t'allen tyden/ ende datse [illegible] niet behoefde te verantwoorden als aen Godt alleen/ met [illegible] dat dese actie [illegible] was sonder exempel. Hy repliceerde [illegible] te zijn/ hy [illegible] de Coningen yets diergelijcx hadden ghedaen/ 't was [illegible] in haer [illegible]. Doch hy [illegible] haer [illegible] Madame, om de eere ende achtinge die ghy u hebt verkregen in dit Rijck [illegible] die dese Natie gheschept heeft van uwe Negotiatie, ick bidde seer [illegible] U Majest. haer te wachten dat dese daedt (hoewel in regaerdt van U Majest. de selve sy rechtveerdich) by de menschen niet worde ghenomen voor [illegible] ende precipitant, doet noch liever een acte van ghenerositeyt ende barmhertigheyt van desen armen Marquis, [illegible] in de handen van de justitie des Coninghs, ende laet hem sijn proces [illegible], ghy sult alle satisfactie hebben, en bewaren door dat [illegible] bel, die ghy hebt verkregen in al u actien by alle menschen, hoe, Mon Pere, seyde sy: soude ick in de welcke moet sitten de absolute en de souveraine justitie over myne Onderdanen, worden gereduceert om [illegible] Domestijck verrader, van welcx [illegible] de bewysen hebbe in mijn macht, ghescreven ende [illegible] van sijn eyghen hant? 't is waer, Madame, seyde de Priester; maer U Majest. is [illegible]. Sy seyde; Neen, neen, Mon Pere: ick salt den Coninck doen weten; [illegible] ende sorgt voor sijn ziele, ick kan in conscientie niet doen wat ghy begeert. [illegible] alsoo weder wegh sendende. Maer hy [illegible] hem in haer [illegible] dat hy [illegible] ende [illegible] hy [illegible] haer leven/ soo de Marquis ontquame.

In dese extremiteyten wist den Religieus niet wat hy hier [illegible] weer komen koste hy hier niet/ ende al schoon hy konde/ de plicht van liefde ende van conscientie verbondt hem om den Marquis te helpen [illegible]. Dus gingh hy weder na de Gallery/ omhelsende dien armen [illegible] hem badende in des Paters tranen/ hy vermanende hem met de [illegible] ende met de [illegible] woorden die hem Godt ingaf/ sich [illegible] de doodt/ te dencken op sijn geweten/ nademael geen hoop van leven in dese Werelt voor hem was/ ende dat [illegible] ende lydende sijn doodt door de justitie hy moest verwachten sijn leven in Godt/ het [illegible] verliesende/ alle hoop van de [illegible] op hem werpende/ ende dat hy [illegible] sijn troost soude vinden.

Op dese harde tijdinge maeckten de Marquis twee of drie mael een groot geschrey/ daer na knielende voor de Priester, gesteten op een banck van de Gallerye/ begon sijn Biechte. Maer tamelijck ver ghekomen sijnde stondt hy tot [illegible] mael/ schrey [illegible]. De Pater dede hem doen acten van ghelove, [illegible] ende van [illegible]. Hy eyndighde sijn Biecht in 't Latijn/ [illegible] Spaensch/

Fransch / ende Italiaensch. Soo als hy best sich conde expliceren. Gedurende de troubel daer in hy was quam de Aelmossenier van de Coningin / soo als de Biecht-Vader hem ondervraeghde op de verklaringhe van een twijffelachticheyt. De Marquis hem vernemende sonder te verwachten de de absolutie ging hem te gemoet op hoop van genade. Sy spraecken stillekens tamelijck langen tijdt te samen hebbende malkander by de handen ende geretireert in een hoeck. Na dese conferentie gingh de Aelmossenier uyt ende met hem 't hooft van de voorsz. drie executeurs. Een weynich daer na quam de gemelde principale executeur alleen weder in ende seyde: Marquis, bidt Godt om Pardon want sonder langer vertoef gy moet sterven, hebt ghy ghebiecht? ende sulcx seggende drong hem tegen de muyr op 't eynde van de Gallerye ontrent de Schilderye van St. Garmain. De Biecht-Vader konde sich soo ras niet omkeeren of hy sach hem gheven een steeck omtrent de rechter zijde van de maegh. De Marquis het willende pareren met sijn rechterhande / verloor drie vingers / ende 't Rappier ging om leggen / dies seyde hy tegens de andere dat de Marquis was gewapent onder sijn kleeren / gelijck inder daet hy hadde de Cotte de Maille, wegende negen a tien ponden / ende op 't selve instant gaf hem een tweede steeck in 't aensicht. Terstondt riep de Marquis / Mon Pere, Mon Pere! hy quam / de andere gingen een weynich ter zijde / hy met een knie ter aerde leggende badt Godt om Pardon / ende seyde noch yets aen de Biecht-Vader / de selve gaf hem de absolutie met penitentie / dat hy wilde geduldich lyden den doodt voor sijn sonden, vergevende aen alle die hem deden sterven. Welcke absolutie ontfangen hebbende hy sich wierp plat neder op de Vloer. In 't vallen kreegh hy noch een slach op het hooft / op sijn Buyck ter neder leggende / gaf teecken datmen hem soude het hooft afslaen / hy ontfing twee of drie slagen op den hals / sonder groot effect / want de Cotte de Maille met de Craeg van 't Wambais geclommen zijnde / pareerde ende belette den slach. Ondertusschen vermaende hem den Biecht-Vader om aen Godt te dencken ende gheduldelijck te lijden / ende andere diergelijcke. Doen quam de Principaelste executeur den Biecht-Vader vragen of hy hem niet voort soude ter doodt brengen. De Biecht-Vader begraeude hem dapper daer over / seggende: wat hebt ghy my sulcx te vragen, ick hebbe gesolliciteert voor sijn leven niet voor sijn doodt.

Hier en tusschen den Armen Marquis niet verwachtende als den laetsten slach / hoorde openen de deur van de Gallerye / schepte weder moedt keerde sich om / ende siende dat het was de Aelmossenier die daer in quam / croop het beste hy mocht / leunende tegens de muyr van de Gallerye / versocht hem te spreecken. De Aelmossenier gingh aen de slincker zyde van den Marquis, de Biecht-Vader sijnde aen de rechter. De Marquis sich keerende tot den Aelmossenier met gebonden handen / seyde hem yets als in Biechte. Waer nae de Aelmossenier hem antwoorde: bidt Godt om Pardon, ende hem absolverende.

Vervolgens ging de Aelmoessenier wech / latende de Biecht-Vader alleen by den Marquis. Terstondt daer na quam een van de executeurs die den Marquis geslagen hadde op den hals / ende stack hem met een langh smal Rappier

door den hals/van dese steeck viel hy op de rechter-zijde ende sprack noyt meer/ maer bleef langer als een vierdeel uyrs respirerende.

Gedurende 't welck de Biecht-Vader hem toe riep ende steeds vermaende 't best dat hy mochte. Ende alsoo verliesende syn bloedt/ eyndiget het leven een quartier voor vieren nae middach.

Hy las voor hem het *De profundis, &c.* De principaele van de voorsz drie sach wat hy in sijn sack hadde/vont niet als een kleyn geryden boecxken/ ende een kleyn mesken.

De Coninginne verseeckert van sijn doodt/ getuyghde haer leedt te sijn datse hadde moeten laten doen dese executie/doch dat het was een rechtvaerdicheyt/ om sijn misdaet ende verraderye/ende datse Godt badt hem te pardonneren/ belaste den Biecht-Vader hem van daer te doen dragen ende begraven/gelijck geschiedt is den twaelfden November schickten de Coninginne door twee van haer Camerlingen hondert guldens aen 't Convent/ om Godt te bidden voor de rust der zielen van den Marquis, van de welcke dingsdach den dertienden men verkondighde den dienst door het Clocken-geluyt/ en wiert gecelebreert woensdach den veertienden met alle solemniteyt ende devotie in de parochiale Kerck van Avon alwaer den Marquis is begraven. Ende continueerden een credo, ende de missen die de Coninginne had geordonneert te seggen om te bidden de Godtlijcke goetheyt/ dat haer believe te stellen de ziel van dien armen overledenen in sijn Paradijs.

Eynde van 't Iaer 1657. En 't Achtste Deel.

